500

Digitized by Google

[illegible] (identico [illegible]
1948 [illegible]
[illegible]) [illegible]

Digitized by Google

38·A

Digitized by Google

P. PAVLI
SHERLOGI
ANTELOQVIA
IN
SALOMONIS
CANTICORVM
CANTICVM.

Digitized by Google

Ad usum Congregat.nis Sacerdotum

ANTELOQVIA
IN SALOMONIS
CANTICORVM CANTICVM,

204.18 6

Ethica pariter, & Hiſtorica.

OPVS, IN QVO MEMORANDA PLVRIMA de vtroque, ſacro, & profano, Sponſo, hactenus, aut indeclarata penitùs, aut leui aſperſa luce, integro ſubijciuntur examini.

Prodit ſex INDICIBVS locupletatum.

AVCTOR

P. PAVLVS SHERLOGVS, in Societate IESV Theologus, Hybernus Manapienſis.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M.DC.XXXIX.

Apud Franciſcum Baba.

Superiorum Permiſſu.

BIBL. BON. PROF. ROM. IHS

Digitized by Google

304.18.F.6

ILLVSTRISS. ET REVERENDISS. D. D. FERDINANDO DE VERA,

QVONDAM INSVLÆ S. DOMINICI APVD OCCIDVOS Indos Archiepiſcopo;

NVNC EADEM IN PLAGA CVSCENSI HIERARCHAE; PHILIPPO IV. Hiſpaniarum Catholico Monarchæ à conſilijs;

S A L V T E M.

SERIVS, quàm deſiderabam, pergit ad Vos (FERDINANDE, Antiſtes Clariſſime) Liber iſte. Optabam, ſiue cultor, ſiue amicus, de more gentium, nouum Hierarchatum tuum ſtrena aliqua ſalutare: & ecce poſt moras, quale tandem donum! Verba ſolùm leuibus mandata folijs. Quid dicam? Dicam tamen: [a] *Laudatur euangelica mulier, quia quod habuit, & fecit: ita & ego facio, quod habeo; litteras habeo, & litteras mitto.* Diſiunxit nos ante annos tres Oceani latitudo: fateor ſolatium in epiſtola, quæ animæ ſubſtituit, & in longinquum mentis arcana defert. Sat tamen epiſtolarum habuit Sponſa noſtri Epithalamij, nec quieuit; ardens præſentiæ deſiderijs exclamat: [b] *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Conquerar & ego pronuncians: [c] *Vtinam viderem te! Non ſcriberem tibi, & impleret Deus deſiderium meum ſuper terram: deſiderio enim deſideraui videre faciem tuam. Sed longè eſt à me: infinita enim Terrarum ſpatia, & vaſtiſſimi maris interiecta profunditas inuident mihi huius deſiderata, & deſideranda viſionis dulcedinem.* Interim, dum PHILIPPVS, Monarcha pietate, gloria, dominatione Summus, vocat in hunc orbem, (vocabit autem quamprimùm; neque enim Americæ, commodauit, niſi ad breue interuallum,) abſentiæ lenibit mœrorem laudum recordatio. Sic Sponſa Hymenæi capite quinto, amiſſo compare, languori vt mederetur, quem ſocij attulit peregrinatio, hymnum cantauit de encomijs dilecti filiabus Sion, *candidum* appellans, & *rubicundum*, electum ex millibus; & nomina tribuens infinita, quæ eloquens Magiſter Amor ſuggeſſit: ita ſaltem [d] *potiore mei parte, ſolo corpore domi reſideus; voluntate, nimirum, ad te, & ſpiritu, & ſermone veniam.*

[a] Nicolaus Notarius S. Bernard. ep. 4.
[b] Cant. 1. 2.
[c] Nicol. qui ſuprà epiſt. 30.
[d] Paulin. epiſt. 2. ad Seuerũ.

Exordiar à patria: ſed, quoniam cum multitudine communis eſt hæc gloriatio, abſoluam breuiter, mutuata encomij clauſula vna à Theodoſij Auguſti Panegyriſta Latino Pacato: *Solum tibi Hiſpania eſt, terris omnibus terra felicior, cui excolenda, atque adeò ditanda impenſiùs, quàm cæteris gentibus, ſupremis ille rerum fabricator indulſit.* Pater tibi FERDINANDVS DE VERA. Proh! qualem Ducem nuncupo! qualem belli Cometam! Quòd ſi æuo mos ille vigeret, quo Imperatores, Macedonici, Cretici, Numantini de vocabulis nationum ſubactarum titulos & cognomenta ſumebant: ipſe Granatenſis, ipſe Lepanticus, ipſe Britannicus, ipſe Africanus, ipſe Hollandus diceretur: [e] *Et quantùm tota Reſpublica habet hoſtium, tantùm vna Familia oſtenderet triumphorum.* Ille ſub Philippo Prudente Maurorum ſuperbam temeritatem, & Granatenſi in agro, & Mauritaniæ in finibus compeſcuit: Ottomanicum faſtum vt euerteret Ioannes Auſtriacus Princeps apud Lepantum, manu, conſilio, ſumptibus iuuit; cum Anglo, cum Batauo congreſſus ſæpe, nunquam non caſtrorum terror, non inimicę legionis formido: quòd ſi aliquando victus, ab elementis tamen, non ab homine ſuperatus. Auunculus tuus, Illuſtriſſimus Dominus, D. IOANNES BELTRAN DE GVEVARA, Pręſulum Idea, Iuris vtriuſq; Anima, integritate, prudentia, ſtemmate inter raros paucis comparandus, poſt multas infulas, de-

[e] Pacatus vbi ſuprà.

mum

Digitized by Google

mum & Compoſtellanam Archiepiſcopus rexit Sedem. Viuit nunc, & ò ſeros videat annos, Domus fulcimentum, tuus ex Fratre Nepos, Comes de la Roca, Clariſſimus Dominus D. IOANNES ANTONIVS DE VERA, quem Philippi IV. legationes, quem Familię vetuſtas in Reges multos aſcendens non ita nobilitarunt, vt & annorum, & Lycei coniunctio; nam, quantùm viribus, & celſa animi magnitudine pręſtet, norunt, & in cœlum euehunt Hiſpanicę Militiæ Scipiones: quantùm verò Hiſtoria, Criſi, varia & intrita lectione, ipſoque in primis dicendi flumine emineat, nemo eſt eruditorum, qui ignoret, ſtupeſcunt ad tam diuerſa ſufficere virum: [f] *Adeoque maiorem mortalibus animum gerere putant, qui tam diſſidentibus ſtudijs integer præparatur.* Hęreo deliberatione iſta contentus: nam, ſi per atriorum Imagines pergere inſiſtam, quem habitura ſit vnquam oratio exitum? Recenſebit enim veſtrę ſtirpis decora ſolus ille, qui omnem Hiſpanę nobilitatis gloriam complexus fuerit: quis enim inſignior, qui non vobis, aut ſanguine, aut affinitate coniunctus? Tot apud vos Reges, quot apud alios plebeia capita. Obuelare pręſtat magis, & à ſermone abſtinere omni, quàm feſtina enumeratione tenuare.

[f] Hildebertus, Cenomanēſis Epiſcopus, epiſt. 2.

Quanquam neque Maiorum facta pręclariſſima deſerere valeam, (FERDINANDE, Hierarcha Ampliſſime,) dum ad tua propero encomia, ſolumque tu diſſimilis Auis tuis, quòd in te coniunctę prædicantur virtutes, quæ in illis etiam diuiſę ſtupórem generant. Vndenam auſpicabor tantarum laudum ſegetem? Terret copia bonorum: obruiſſet penitùs, niſi eo de Pręſule agerem, de quo, etſi pauca dicam, non tam vereor, ne in laudibus ſuis parcum, quàm ne nimium arbitretur. Ergo, vt primùm infantię noctem diſpuliſti, & rationis affulſit ſtella matutina, cœpiſti egregia indole in ſpem attollere cognatos, vt iam tum portenderent, qualis prolabentibus annis futurus eſſes; quàm gigas, cuius in puero tam maſcula virtus: [g] *Qui, quamuis de ſplendore natalium conſcientiæ iubar hauſeris, tamen fulgerem ſtirpis præcipuè morum radijs obumbraſti, vincens decorem ſanguinis ingenij claritate, dum coruſcantem germinis tui lampadem, actuum ſerenitate tranſcendis, & factus es ſtemmatis victor tui, per quod pleroſque mortalium naſcendo ſuperaſti.* Ephebiam vt attigiſti, quanquam exercitamenta non deſpexeris, quę in delicijs numerat equeſtris ordo, (imò ſiue in circum prodeundum eſſet, ſiue in apertam planitiem, vix tibi ęmulus quiſquam;) tamen maior diligentia in ornamento pectoris; diſciplinatum etiam iam tum, cùm plurima eſſent, quę frangerent conatus, quaſi impatiens te ardor poſſedit; quamobrem & breui interuallo conſequutus es, vt vix in ſcientijs eſſet tam abſtruſum aliquid, cuius te notitia lateret: [h] *Sic ſapientiæ, eloquentiæ, & diſciplina dotibus approbatus*, Baiacenſis vrbis, quę tibi natiua ciuitas, *decus, populorum exemplum factus es*, cùm exclamarent de iuuene antiqui dierum: [i] *Quis ille, aientes, vigor, quæ ſolertia ſpiritus, quæ ſaltu ſua ſubtilitatis obſtantia quæque perrumpit, & qua poſſit de ſingulis artibus, etiam cum ſingulis artificibus philoſophari?* Acceſſit ad gratiarum cumulum oris venuſtas in paucis ſpecioſa, torua paululùm; virum, nempe, atque bellatorem indicatura. [k] *Formoſitas illa lucis corporeæ, index animæ fuit.* Denique, [l] *quod attrita puluere canities, quod grandæuus de impetratione nunquam certus optauit, hoc tibi adoleſcenti supernum munus ingeſſit.*

[g] Enodius in vita Antonij.

[h] Nicolaus S. Bernardi Notarius epiſt. 5.

[i] Idem epiſt. 34.

[k] Enodius Vita Epiphanij.

[l] Idem lib. 2. epiſt 6 ad Fauſtum.

Sic tu in ſpecie, & pulchritudine tua, ad nobilitatis inuidiam, per Babylonis plateas vagabaris, cùm placuit Numini ſegregare in Vas electionis, & de Vr Chaldæorum extrahere: Inſpirauit itaque vehemens deſiderium melioris vitæ, & Auguſtinum vt ſequereris Ducem ſubintimauit. Lubet (ò FERDINANDE, Pręſul digniſſime) horam illam beatam Paulini Nolani Antiſtitis eloquentia tibi refricare: [m] *Tu ad Dominum miraculo maiore conuerſus es; quia ætate florentior, laudibus abundantior, oneribus patrimonij leuior, ſubſtantia facultatum non egentior, & in ipſo adhuc mundi theatro, id eſt, fori celebritate diuerſans, & facundi nominis palmam tenens, repentino impetu diſcuſſiſti ferulæ iugum peccati, & lethalia carnis, & ſanguinis vincula rupiſti. Beatus, qui refugiſti de concilio impiorum, & in via peccatorum perſiſtere noluiſti, & ſedere in cathedra peſtilentiæ dedignatus es, vt humilitate praecelſa pedibus Crucifixi accubares. Tu ergo verus factor Legis, & Euangelij non ſurdus auditor, qui corpus & mundum configens Cruci, delicias iuuentutis, & vitæ præſentis mala gaudia pro venenis & luctibus auerſatus es, reſpuens patrimoniorum onera, ſeu ſtercorum.* At verò Religioſorum contubernio admiſſus, qualem te portaueris Tyro, & in aſſuetus militiæ? quanta in fronte ſerenitas? quæ in oculis, quæ in genis verecundia? quæ vultus hilaritas? quàm grauis inceſſus? quàm meditata verba? Ibi nouiſſimus virorum, magnus ille, & præpotens: ibi ſub attrita lacerna, qui purpuram & byſſum induebat: ibi aſſiduus in ieiunijs, in oratione, in vigilando: [n] *Ibi Dei cultor tota diſciplinis cæleſtibus virium tuarum vela laxabas; & cùm omnia eſſent digna præconijs, quæ gerebas, diſpendium virtutis credebas fuiſſe laudatum.*

[m] Epiſt. 2. ad Seuerum.

[n] Enodius in Vita Antonij.

Ita ſanè conſummatus in breui, expleuiſti tempora multa. Quamobrem, & ſeniores Ordinis, & qui ad clauum regiminis ſedebant, cùm animaduerterent canos in adoleſcentia ſenſus, difficilia quæque munia extemplò commendarunt. Iuſſus igitur primùm Theologiæ arcana auditoribus reſerare, non macram & aridam ſapientiam lucubrationes pepererunt; ſed neruis, & ſucco plenam, omnibus Theoſophiæ locis ad probationem vocatis, modò accerſitis Bibliorum ſententijs, modò Pontificum, Synodorumque effatis, modò inueſtigata antiquitate, modò nuperis expenſis. In diuinis autem poſtquàm egregius anteceſſor euaſiſti, & multi ingem doctri-

nam comitaretur aurea eloquentiæ vis,ardorque ſpiritus,Academiam relinquere coactus es,ad multitudinem deinceps ſacra habiturus verba: quo munere aliquandiu functus multo cum plebis Chriſtianæ & commodo, & plauſu, Concionatorque generalis Sodalitij Eremitici B. Patris Auguſtini nunciatus, tandem & ad Paſtoralem curam prudentia, grauitas, manſuetudo prouexerunt. Prior itaque factus es,atque Cœnobij caput. [o] *Taceo Vniuerſitatis in tua electione conſonantiam, & diſcretarum nationum concordem ſententiam non reuoluo: ſtatuat iſta loco laudis, cui non ſuppetit, quod poſſit prædicare de moribus:* quorum integritate delectatus, cùm aliunde & plenè ſciens fuiſſes, cauſarum fidei grauiſſimus Senatus à conſilijs habuit, & Qualificatorem, vt nominant deſignauit.

[o] Enodius orat. de S. Laurentio, Epiſcopo.

Hæc dum ſuccedunt, committitur interim diligentiæ clariſſimi Auunculi tui, D. IOANNIS BELTRAN DE GVEVARA, Badaienſis Eccleſia. Optabat in charæ ſponſæ ruere amplexus fidiſſimus Vir: non potuit, Italia remoratus; quoniam Monarchæ iuſſa vrgebant. Petijt ſubſtitui,qui abſentiæ dolorem mitigaret: ſed, quem talis Atlas Vicarium reperiſſet,niſi tu Regis memoriæ occurriſſes? Electus igitur Bugienſis Antiſtes, breui translato Auunculo ad Compoſtellæ Auguſtam Baſilicam, eò quoque pergere Vos compulſi, qui certè pondus diei,& æſtus tuliſtis per multos annos. [p] *O nouum atque inauditum ad principatum iter! Non te propriæ cupiditas, proprius metus; ſed aliena vtilitas, alienus timor Principem fecit: aſſumptus es in laborum, curarumque conſortium: nec te læta & proſpera ſtationis iſtius; ſed aſpera, & dura ad capeſſendam eam compulerunt.* Iam fama Gallæciæ Montana ſuperauerat, & delata in vrbem ſacro Zebedæi Iacobi inſignitam vocabulo, Pontificem ſignificauit aduentare [q] *ſobrium, prudentem, ornatum,pudicum,hoſpitalem,doctorem,non vinolentum,non litigioſum,non cupidum,ſuæ domui benè præpoſitum.* Hoc exciti rumore ciues,vt appropinquare ſenſerunt, effuſi extra domos, & extra murorum ambitus, in vias proſiliere ſtudio videndi Rectorem ſuum: [r] *Non ætas quenquam,non valetudo retardauit, quominùs oculos inſolito ſpectaculo impleret Te paruuli noſcere, oſtentare iuuenes, mirari ſenes; agri quoque, neglecto medentium imperio,ad conſpectum tui,quaſi ad ſalutem, ſanitatemque prorepere.* Satisfeciſti votis,deſi deria cumulaſti:tu viduarum ſpes,tu depreſſorum ſolamen, tu Legum vindex, tu Sacerdotum regula,tu diſciplinæ reſtaurator. Talis foris ciuilem Magiſtratum gerens,talis intus apud Commyſtas; nam Canonicorum in gremium cooptatus es; atque eorum,quibus Cardinalium, ob tantæ Eccleſiæ honorem, conceſſum nomen, Princeps renunciatus. Quanta præclariſſimorum facinorum in illo theatro ſeries tuorum? quàm opulenta laus? Cohibet me verecundia tua, pluſquàm longitudinis timor: cuncta tamen prætetijſſe irreligio dicam vnum,quod in multa ſufficiar. Africani Piratæ,nunquam congredi auſi cum fortibus, maritima Gallæciæ oppida inuaſerunt: nunciatum vobis duci captiuos puerorum, feminarumque greges, profanari Eccleſias, vaſtari agros: egreſſus es continuò in ſalutem populi tui cum Chriſto tuo. Fuiſſet immortali præconio dignum, ſi domi reſidens, iuberes conſcribi militem, Ducem eligi, numerari pecuniam bellorum ſumptibus: ſed leuia fuere iſta tibi, niſi & ipſe in aciem prodires,animam,ſi ſors tuliſſet, bonus Paſtor pro ouibus poſiturus. Fuit illud egregium Deo,& hominibus ſpectaculum, cùm inſulatus, Sacerdos, Monachus, quæ pro Numine deſeruiſti ætatis flore, pro eiuſdem laudibus iterum arma repeteres: primus in vigilijs, primus in conflictu,primus in omni labore eſſes: hinc cohortium patientia, hinc admiratio. Quidni vero? [ſ] *Cùm tecum inediam, tecum ferrent ſitim: cùm in illa meditatione campeſtri militaribus turmis Imperatorium puluerem,ſudoremque miſceres,nihil à cæteris niſi robore, & præſtantia differens.* Non potuit imbellis Africa tantam virtutem ſuſtinuiſſe: expandit vela inimicus,& terga inglorius vertit: nec deinceps in longum certè quoad tu Hierarcha, auſus gentem vexare.

[p] Plin. in Panegyric. Traiani.

[q] Timoth. 1. c. 3. verſ. 2.

[r] Plin. in laudatione Traiani.

[ſ] Plinius in Paneg. ye Traiani.

Tandem & ampliſſimus Archipræſul, Dominus IOANNES BELTRANVS DE GVEVARA Compoſtellæ redditus eſt. Eſt hæc conditio aſtrorum, vt ex oriente magno & luminoſo ſydere, quæ parua & exilis eſt, deliteſcat ſtella: quid igitur? obſcurauitne te Auunculi præſentia? quin & clarior euaſiſti, nec à tanto lumine fax tua diſpendium aliquod paſſa eſt. Itaque nomen illi & honor Epiſcoporum, curæ tibi. Medius fidius,quæ de Gerardo, amantiſſimo fratre,quondam Bernardus, & de te tuus pronunciare IOANNES poſſit: [t] *Gratias tibi ago* (FERDINANDE chariſſime) *de omni fructu meorum, ſi quis eſt in Domino, ſtudiorum tibi debeo,ſi profeci,ſi profui:tu intricabaris,& ego tuo beneficio feriatus ſedebam mihi, aut certè diuinis obſequijs ſanctiùs occupabar,aut doctrinæ filiorum vtiliùs intendebam:cur enim ſecurus intus non eſſem,cùm te ſcirem agentem foris manum dexteram meam, lumen oculorum meorum, pectus meum, & linguam meam? Sed,quid dixi,foris agentem illum,quaſi interna* FERDINANDVS *neſciret, ac ſpiritualium expers eſſet donorum?* Non licuit diu chariſſimis amicitijs frui, ſublatus eſt in Domum Æternitatis Auunculus: qualis tibi tum affectuum interior pugna? Dolebas extinctum Eccleſiæ Catholicæ pulcherrimum fulcrum, Hiſpaniæ ornamentum,familiæ decus, tua ſolatia: gaudebas te tibi reſtitui,& iterum Rachelis,hoc eſt dulciſſimæ Theoriæ amplexibus ſatiandum iri. Certè deinceps per annos aliquot priuatus egiſti; ſed non otioſus: tranquillitatis fidi comites, ſcriptio continua, libri,cum eruditis amicis colloquia: [u] *Quidni ego tuum otium aliorum negotium anteuertam?*

[t] Bernard. ſerm. 26. in Cantic.

[u] Latinus Pacatus in Panegyrico Theodoſij Auguſti.

tam? Non enim te amœna littora, nec diſpoſiti ad temporum vices habuere ſeceſſus; ſed ſiue tu in agris, ſiue in oppidis tempus dabas, rem, & famam pariter augebas.

Viuebas ſuauiter: nam apud te viuebas, (FERDINANDE, Antiſtes optime,) cùm Philippus IV. vigilantiſſimus Princeps longè poſitas nationes conſolaturus, interrupir quietem: nec potuit oſtendiſſe, quantùm amaret occiduas Indorum partes, niſi tali Viro Hiſpaniam ſuã carere ſineret. Fecit, quo ardet ſtudio diſtendendæ Catholicæ fidei, & priuatam voluptatem ſacrificauit commodis ſubditorum. Obtulit initio paſcendos Inſulanos S. Dominici: at veritus poſteà, ne immitte clima valetudinem affliƈtaret, & eriperet immaturo fato Archiepiſcopatu, quanquam Cuſcenſi Eccleſia commutare operæ duxit pretium. O Philippo Monarchæ gratias agite immortales, Cuſcenſes Hiſpaniæ. O vos magis agite, Indorum inculta natio: [x] *Sanè ſana Regis diſpoſitio, quæ Cuſcenſi Eccleſiæ nihil melius potuit prouidere, quàm te, cuius & ſcientia ſubieƈti proficiunt, & patrocinio virtus exultat;* [y] *Sub te cultore ſterilis ficus efflorebit, & in gratiam cum ſuo redibit Domino, cuius minas, & ſecurim formidabat. Erit itaque ſtudij tui circa commiſſam tibi arborem fodere; circa eam ſtercora immittere. Talis planta facilè reſyluefcit; & ſi colere deſinas, eius virentia breui tempore putreſcunt. Quotidie flat Aquilo, non floribus tantùm; ſed & fruƈtui ſuſpeƈtus, & folijs. Rogãdus eſt Auſter, vt veniat, & perflet hortũ ſuum, & efficiatur odor eius, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Sed quo ſe diſtrahit calamus? vbinam vagatur mens noſtra? qui tanto Præſuli ſtimulos addere non vereamur? Lætetur ab alto proſpiciens diem hunc Hierarchatus tui Iſaias, videnſque Indicæ Eccleſiæ nitelam, gaudeat adimpletas vaticinationes ſuas: [z] *Aperiam in ſupinis collibus flumina, & in medio camporum fontes: ponam deſertum in ſtagna aquarum, & terram inuiam riuos aquarum. dabo in ſolitudinem cedrum, & ſpinam, & myrthum, & lignum oliuæ: ponam in deſerto abietem, vlmum, & buxum ſimul: vt videant, & ſciant, & recogitent, & intelligant, quia manus Domini fecit hoc.*

x Hildebertus Cenomanenſis Epiſc. epiſt 3.
y Idem epiſt. 6.
z Cap. 41. verſ. 18.

Tu verò, FERDINANDE, Paſtor Inclyte, dum hæc intueris, & ſpiritu præ iucunditatis inundantia penè excedis, dum tibi gratulantur, & applaudunt amici, & ſua quiſque donaria mittit; patere hunc primigenium Mineruæ noſtræ, rudem illum & incomptum fœtum, angulo aliquo ſubſiſtere atriorum tuorum: non exeret caput, non ibit in publicum, non aulam conſcendet infantiæ ſibi conſcius: tantùm vtcunque apud te viuat. Potuit Hiſpaniæ intra circulos reperiſſe, qui foueret, qui protegeret: maluit tranare Oceanum, terrarum vaſtiſſima peragrare ſpatia, ferri in oppoſitum orbem. Fateor, multùm errando laboraſſet, niſi tu viarum ſcopus extitiſſes. [a] *Quòd ſi nec pondere, nec ingenio placet artificis munus; non aliter tamen illud ampleƈtere, quàm Superi, vel thura, vel pinguium libamina viƈtimarum: illi ſiquidem non hoſtiam, ſed effeƈtum conſiderant: eorumque gratiam deuotio, non impenſa, promeretur: purus, & integer animus eos, quocunque vult, inclinat: nec minùs quadrante, quàm talento cœleſtem mitigat indignationem.* Erit, vt hac clementia recreatus animus, ſublimiora affeƈtet: atque ſupra ſe exurgens Principe dignum quidpiam meditetur. Vale, & viue diu Eccleſiæ, Hiſpaniæ, bonis. Ita voueo, exoptoque. Salmanticę pridie Idus Ianuarij, anno Chriſtianę reparationis milleſimo ſexenteſimo trigeſimoſecundo.

a Hildebert. Epiſc. epiſt. 16.

Illuſtriſſimæ Dominationi tuæ addiƈtiſſimus,

PAVLVS SHERLOGVS,
ex Societate IESV.

Digitized by Google

DE AVCTORIS INGENIO, ET IN SCRIBENDO CVRA, LAVDATISSIMORVM quorundam Virorum iudicia, & hortamenta ad eundem.

P. IOANNES VELEZ ZAVALA, *Clericorum Regularium Minorum* PHILIPPI IV. *Hiſpaniarum Regis Potentiſſimi à ſacris Concionibus, & apud Supremi Senatus Fidei Quæſitores Cenſor;*

R. P. PAVLO SHERLOGO, Societatis IESV ſapientiſſimo Theologo, ſacrarum Literarum doctiſſimo Interpreti, & Hybernorum Collegio apud Salmanticenſes Moderatori optimo.

ANTELOQVIA tua in Salomonis Cantica (VIR ERVDITISSIME) vt tenui, circumſpexi; qua potui diligentia, introſpexi; qua profui voluptate, accepi; (vt Seneca vtar verbis, Lucilij ſui librum laudantis;) & tanquam lecturus ex commodo adaperui, ac tandem deguſtare volui; deinde blanditus eſt ipſe, vt procederem longiùs; tanta dulcedine me tenuit; & traxit, vt illum ſine vlla dilatione perlegerem. Epiſt. 46. *Theſaurum reperi doctrina ſana; animaduerti enim in tuis ſcriptis expreſſas quaſdam excellentis eruditionis, & ingenij notas; adeſſe video, imò ſupereſſe multa ex omnigena lectione ornamenta; inſtrumenta quidem, ad reconditos Scripturæ ſenſus facili iam negotio rimandos; ſolido tractu, & explicatione acquirendos; è SanctorumPatrum penu altè deductas cogitationes; ſententias cum acri, tũ iudicio, tũ animi reuerentia depromptas. Quæ omnia, & pleraq; alia, quæ ſilẽtium modeſtè premit, Opus reddunt, vt laude, & luce; ita & prælo dignum. Faxit Deus, vt Auctor in omnibus ſanè ſuus, qui præuia ad Cantica aſperſa vbique verborum & ſententiarum lumina, præclaraque omnia perfecit, Cantica ipſa, Vir talium mercium abundans, ſalute arridenti communi felicitati perficiat. Tandem, ſi de meo iudicio ſedulus diſquiſitor interroget; dicam pro Operis, & Auctoris excellentia, quod Seneca, vnico, ſed pro multis, verbo:* Maior ille eſt, qui iudicium abſtulit, quàm qui meruit. *Matriti in noſtra Domo Spiritus ſancti, 6. Idus Iulij, anno Domini 1632.* Epiſt. 100.

D. ANTONIVS CALDERON, *Doctor Theologus, olim è Collegio Conchenſi apud Salmanticenſes maiori, nunc in eiuſdem vrbis Cathedrali Eccleſia à ſacris Biblijs interpretandis Canonicus, & in alma Academia S. Thomæ Cathedram tenens.*

AMANDAT longè ab horto ſuo diuinus ſponſus Aquilonem, ventum, floribus, plantiſque, maximè odoriferis, inimicum; vtpote, qui de ſe apud Naſonem:

Induroque niues, & terras grandine pulſo.

Flare iubet Auſtrum ſuauem & tepidum, qui calore ſuo arbores laxet, & ſuccos odoriferos faciat ſtillare rigido Aquilone gelatos, duratoſque: *Surge* (inquit) *Aquilo, & veni, Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata illius.* Ecce tibi (Lector) mutata rerum natura eſt: Aquilone flante diuini horti ſpirant aromata, & longè, lateque odorem ſui ſpargunt. Gregorio, & Auguſtino venti ſunt diuini verbi Prædicatores & Explanatores, ſuper quorum pennas volare Deum, dicat Pſalmographus. Hinc meritò SHERLOGVM noſtrum ventum dixerim, quem video diuini verbi Expoſitorem. At quis nobis ventus ſiet, niſi Aquilo, Vir ad Septentriones in Hybernia natus? Hoc ergo Aquilone flante diuini verbi fluunt aromata, id eſt, Scripturæ ſanctæ intima ſenſa literæ corticibus clauſa, velut aromata erumpunt, & ſuaueolentia cuncta replent. Non credis, Lector? Lege SHERLOGI præuium hoc Opus: diſpeream, niſi fragrantia tactus aueas in Canticorum hortum, hoc eſt, explanationem, quam iam præ manibus habet, quamprimùm introduci. Id ego ex parte iam merui. Et, bone Deus! quàm nouos, quamque ſuaues & varios odores hauſi, quos apud alios eiuſdem horti cultores ſentire non eſt! Sed ceſſo: nam, ſi nares habes, Lector, probabis. Vale, & his fruere. Salmanticæ ſexto Idus Iulij, 1632.

V. CL. ET K.

R. P. PAVLO SHERLOGO,

SOCIETATIS IESV EXCVLTISSIMO Theologo, Salmanticenſis Hybernorum Collegij Moderatori;

D. FRANCISCVS RAMOS DEL MANZANO, I. C. *& in Salmanticenſi Academia, Digeſti, vt vocant, veteris Anteceſſor;*

AMICISSIMAM SALVTEM.

ANTELOQVIVM *tuum in Canticorum Cantica,* SHERLOGE *Clariſſime, auidè, anxiè expectamus, & deſiderium eius, verè dicam, iam diu eſt, cùm ferimus perquàm moleſtè. Nec mea tantùm hæc expectatio, auiditaſque, cui ſuauiſſima Præludia tua, ſeu Præcentiones, quarum adhuc modulatio dulcis auribus hæret, eiſdem veluti guſtaſſe contigit; verùm communis omnium, quotquot aut Muſas amant, aut ab his amantur. Omnium ſanè res agitur, publiceque iam intereſt, vel Religionis, vel doctrinæ, vel Academiæ noſtræ cauſa, ſcripta in lucem prodire, non diaria, qualia hodie pleraque, quæ* Ἀδωνιδος κήποις ἐικαζεν Πλάτων, *ſed quæ ſæculi famam ſuſtineant, ætatem ferant,* ſolidumque crepent, *vt ait ille. Talia hæc tua, doctiſſime* SHERLOGE, *proh quantis lita ingenij iudicij luminibus! quàm inſignibus notis eruditionis! Agnoſcent, ſcio, poſteri, vix credituri, tam effæto, non iam virtutum, ſed & diſciplinarum æuo vnum aliquem extitiſſe, qui* Encyclion *illud, vt cum Virtubrio dicam,* corpus ex omnibus ſcientiarum membris compoſitum, *felix abſolueret, & ſacrato Theologiæ peplo tot aliarum artium gemmas intexeret arguta & dextra ſemper acu. Habet enim in Scriptis tuis Philologus, quicquid aut in Hebraicis, Romaniſque ritibus literoſior eruditio recluſit, aut ex omnigenę lectionis Auctoribus penitior obſeruatio ſelegit. Habet Theologię Doctor nouam, germanamque ſacri Bibliorum textus explanationem, eamque adeò vel firmandis veritatis Catholicæ placitis, vel formandis ad Chriſtianam pietatem moribus accommodatam, tanquam ſi hæc per ſe ſingula, non cum illis tot alia pulchra,* magnaque minareris. *Habent denique omnium artium cultores electiſſima è ſingulis* ἀποσπασματία, *qualia, vt Petronius alibi,* neque concipere, neque edere, mens poteſt, niſi ingenti flumine literarum inundetur. *Iam ſtylus ipſe, vbi Scholiaſtem tantùm agis ſine fuco, aut cincinnis, leni orationis tractu, & ęquabili perpolitus: vbi autem ad conciones ventum, excitatus & ardens, ac naturali pulchritudine exurgens, laudatorem alium quęrit. Mihi nunc illud potiùs de Hybernia tua ſuccurrit, quam Plutarchus Ogygiam ab Homero vocari putat illo carmine;*

Plato apud Stobæum in Ethic. Eclog.

Vitrub. lib. 1 archi tect. c. 1.

Horat. lib. 1 epiſt. 8.

Petron. in Satyr. cap. 78. Plutarch. in libello Περὶ τοῦ ἐμφαινομένου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης.

Ωγυγίη

Digitized by Google

Ωγυγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἁλὶ κεῖται. Homer. Odyſſ α.

In ea ille Vlyſsem à Calypſo Nympha cantu & alloquijs dulcibus adeò pellectum fabulatur, vt nihil aliud ageret, vel curaret. Id ego de Anteloquio tuo in Cantica certiore vaticinio ſpondeo fore, vt quibus vel ſemel eius moduli circunſonuerint, eiſdem deliniti, aliorumque ſtudiorum immemores & curarum, veluti aureis catenulis ab aure reuincti, te Hybernicum Alcidem ſequantur. (Lucian. in Herc. Gallica.) *Iam ex aſse, vt ſic dicam, meliorem illum patriæ genium poſſides, Tu modò, qua cœpiſti, perge, & Salomonij Cantici numeros imple. Negotiaris hac ſcriptione,* Coronam, & gloriam, & qualem poteſt præſtare ſæculum, de fama æternitauem, de memoria reſurrectionem, *vt cum Tertulliano iam deſinam.* (Tertull. in Scorpiaco aduerſ. Gnoſticos, c. 6.) *Vale, R. P. Salmanticæ ex Muſæo noſtro, Nonis Septembris, Anno Chriſtiano 1632.*

Ad Reuerendum Admodum

P. PAVLVM SHERLOGVM,

DE ILLVSTRATIS
Canticorum Canticis.

תשמע כלה תשמח כלה
כי בחכמה כי בתבונה
תורי זהב עם נקודות
כסף כי טוב עשירה לך!

Βεῖγα σοφείας, καὶ βεῖθα
Εγκυκλοπαιδείας λόγος.
Νύμφη τάδ' ὅτιν ἀργύρου
Χρυσοῦ τε δῶρα κρείττομα.

Muranulatas largiter
Et vermicellatas opes
Sponſæ dediſti Eccleſiæ:

Dum Canticorum Cantica
Sic expediſti, vt cœlicis
Humana ſumpſint dogmata.

Quid? Sponſa gratulabitur:
At Sponſus ipſe debitam
Chriſtus rependet gloriam.

Fr. ANTONIVS DESCAVLES DE PONTHIEV,
Monachus Montis-Serr. Benedictinus, Primarius Linguarum Salm. Profeſſor.

Digitized by Google

Cenſura R. P. IOANNIS DE IOS, *Clericorum Regularium Minorum Collegij Salmantini Sancti Caroli Borromæi, Præpoſiti; primùm in eodem Collegio ſacræ Theologiæ Profeſſoris; necnon in Supremo ſanctæ Inquiſitionis Senatu Qualificatoris.*

VIDI eximium Opus, cuius inſcriptio: *Anteloquia in Salomonis Canticum Canticorum, Auctore Reuerendo Patre* PAVLO SHERLOGO, *Societatis* IESV *Theologo*: in quo miror ſui Auctoris igneum ingenium, quo Cantica Canticorum (vt Philoni Carpathio placet) ſpiritualem, & profundiſſimum ex omnibus ſacramentis, abditiſſimumque ſenſum continentia, luce noua luſtrat, & illuſtrat. Eruditionem veneror, tum in Scripturæ tricis enodandis, tum in Patrum teſtimonijs concinnè, & aptè contexendis. O quàm eximium ſacrorum Voluminum Interpretem, ac Theologum præclarum agit! quàm pulchram Hybernicæ eloquentiæ floribus huic Operi intexit coronam! quos ſanè noſtri ſæculi Oratores ſacri facili manu carpere, non facili eruditione poterunt. Ego verò, cui ſapientiſſimus Dominus Licentiatus Saldaña, in hac vrbe, & Diœceſi Salmantina Generalis Prouiſor, cenſionem dicere iniunxit: in hoc Opere nihil inueni contra fidem; plura pro fide; aduersùs religionem, & mores nulla; pro religione, & moribus multa ſatis, & egregia, quæ ædificent, quæ proſint, quæ inſtruant, quæ delectent; &, vt vna voce, nihil non ſui Auctoris aureum, elegans. Hoc meum votum. Datum Salmanticæ, in hoc noſtro Collegio Sancti Caroli, 3. Kalendas Iunij, anno Domini milleſimo ſexenteſimo trigeſimoprimo.

IOANNES DE IOS, *Clericorum Regularium Minorum.*

SYLLA-

SYLLABVS
ANTELOQVIORVM OMNIVM.
SECTIONVMQVE, QVAS
totum complectitur Volumen.

Prior numerus paginam, poſterior columnam deſignat.

ANTELOQVIVM I.

Pro nuptijs filiæ Pharaonis. pag 1

SECTIO I. Pharaonis filiæ thalamos Salomonem non decantare, quibus opinio? quæ illis cauſæ? *pag.* 1.*col.* 1

Sectio 2. Pharaonis filia licitè, pudicè adamata: quid ſi impudicè? 3.2

Sectio 3. Monſtruoſa, & impoſſibilia non ſequi, ſi filia Pharaonis materia ſit Canticorum. 6.2

Sectio 4. Non eripi Catholicis contra Iudæos arma, ſi filia Pharaonis ſit ſponſa Canticorum. 8.2

Sectio 5. Canticum Salomonis de Pharaonis filia explicaſſe, num ſit ab Eccleſiæ, & Patrum iudicio receſſiſſe? 12.1

Sectio 6. Canticum Canticorum, etſi de Salomonis nuptijs agat, non niſi ex Dei reuelatione conſcriptum. 17.2

Sectio 7. Canticorum volumen ob nuptias Salomonis, Hiſtoriam & dici, & haberi, nullum inconueniens. 19.1

Sectio 8. Qua vitæ periodo Salomon Pharaonis gener dictus? qua Epithalamium ſuum cecinit? 22.1

Sectio 9. Salomonis cum filia Pharaonis nuptias, qui dixerint, Canticorum eſſe argumentũ? quæ illos ſtimulauerint cauſæ? 27.1

Sectio 10. De tota controuerſia criſis, & quæ Auctori probantur? 30.2

ANTELOQVIVM II.

Nuptiæ Pharaonis filiæ quid myſticum adumbrent? quæ ab illis Ethica haurienda? 32

SECTIO 1. Maria inter creaturas, diuini medulla amoris. 32.1

Sectio 2. Virtutis tramitem aggreſſi propter humanos reſpectus, ratò perſeuerant. 35.2

Sectio 3. Præſentia faſtidimus, abſentia in honore habemus. 38.2

Sectio 4. Chriſti ardentior amor in ſponſam Eccleſiam, quàm in Patrem æternum quodammodo. 41 1

Sectio 5. Quæ pro Deo relinquimus, eadem cũ fœnore ad nos reuertuntur. 43.2

Sectio 6. In mores, quos ſub vitę exordio hauſimus, facile data occaſione prouoluimur. 46. 2

Sectio 7. Nulla in hac vita tam conſummata virtus, quę ſi à mortificatione tantillùm deſiſtat, non periclitetur. 50 1

Sectio 8. Otium viris ſpiritalibus, & in Dei famulatu permanere cupientibus, maximè fugiendum. 53.1

Sectio 9. Humana felicitas manca ſemper: cęlo integrè gaudere datum. 53.1

Sectio 10. Euchariſtia, Sacramentum pacis, & reconciliationis: Deus poſt eius inſtitutionem quaſi mitior factus. 59.1

ANTELOQVIVM III.

Qui nubentes apud Salomonem iuxta Hiſtoriam? qui ſecundùm ſpiritum? totius Cantici apoluthia repræſentata. 62

SECTIO 1. Quis nubens iuxta literam? quę eius nupta? qui per geniales dies memo-

rabiles euentus? 62.1
*Subſect.*1. Coniugum origo, patria, mores, acta vſque in ſponſalia. ibid.
*Subſect.*2. Prologus ſacri dramatis: quid ſponſa in dilecti abſentia loquuta ſit, aperit. 64.1
Subſect. 3. Prima Actio, apparatum connubialem, primumque epulum, complectens. 65.1
*Subſect.*4. Secunda Actio ſponſum nubit; ex epulis ſecundum, iuſitationes amantium, ſponſi primam amiſſionem, & ex amiſſione lætos fines exhibet. 65.2
*Subſect.*5. Actio tertia conuiuium offert: ſponſus amittitur iterum ob ſponſæ culpam,: inuenitur cum labore: laudibus mutuis certant amantes. 66.2
Subſect. 6. Actio quarta dat ex conuiuijs quartum; ſponſam terret bellorum rumore; præbet triumphi ſpeciem; ſponſa prolem optat; deliquio exanimatur. 67.2
*Subſect.*7. Epilogus Canticorum, populorum de ſponſæ gloria ſtuporem repræſentat; ſpõſæ data monita aduersùs formæ inſidiatores; vineam dotalem commendat, nuptialem conuentum diſpergit. 68 2
*Subſect.*2. Salomonis Cantici ſpiritale, & myſticum propoſitum, quale, quàm varium. 70.1
*Subſect.*1. Quis Eccleſiæ ſponſus, & qualis ipſa antequàm deſponderetur Chriſto. ibid.
*Subſect.*2. Proœmium Eccleſiæ varios affectus in triduo mortis Chriſti oſtendens. 70.2
*Subſect.*3. Actus primus ſacræ Comediæ, primum epulum, apparatumque nuptialem cõplectens, & potiſſima Chriſti geſta ab anaſtaſi vſque in diem, quo aſſumptus eſt. 71.2
*Subſect.*4. Actus ſecundus prodit nuptias Eccleſiæ; eiuſdem propagationem; ſecundum cõuiuium; Imperatorum iras, & perſequutionem; pacem ſub Conſtantino; ſub eodemque feliciſſima incrementa. 72.2
*Subſect.*5. Actus tertius hæreſes deſcribit, & confutat; ſponſum ſecundò amittit; tertium ex epulis apparat; ſponſam contra hæreſes armat. 75.1
*Subſect.*6. Actus quartus tangit ſchiſmata ab Antipapis; bella à Saracenis, malitque Imperatoribus; Academiarum, ordinumque principia; Indorum conuerſionem, Hebræorumque; nouiſſima tempora deſcribit; quartum conuiuium exhibet. 77.2
Subſect. 7. Epilogo contenta Antichriſti ſæuitia; Iudicij magni, & vniuerſalis deſcriptio; Epithalamij, rerumque finis. 79.2
Subſect. 8. Conferuntur inuicem duæ explanationes, myſtica, & hiſtorica. 81.1
*Sect.*3. Qui ſurgunt ſcrupuli aduersùs tradita prima ſectione de hiſtoriæ filo, & conſequutione. 82.2
Subſect 1. Num vera, quæ ſecundùm hiſtoriam pronunciamus; & quali patrocinio ſuffulti docemus? 83.1
*Subſect.*2. Num legitimè, & ſecundùm veteres nubentium ritus, tria ſolùm conuiuia aſſignamus? 86.1
*Subſect.*3. Aut non benè diuiſum in octo capita Canticorum volumen; aut noſtram expoſitionem illegitimam eſſe. 89.1
Subſect. 4. An ex Epithalamij norma, quòd ſponſam ſępè mœſtam, turbatamque deſcribamus. 91.1
*Sect.*4. Quæ in myſtica non Canticorum expoſitione Sectione ſecunda declarata, reprehendi valeant, excuſſa, & diluta. 93.1
Subſect. 1. Chriſti & Eccleſiæ connubium an malè à nobis compactum? ibid.
*Subſect.*2 Propono difficultates aduersùs ſuperiori membro tradita, & expedio. 98.1
*Subſect.*3. Explanatio de memorandis Eccleſiæ euentibus, an noua, & pręter vſum? 101.1
Subſect. 4. Roboratur myſtica noſtra expoſitio ab eneruatis quibuſdam obiectionibus. 105.1

ANTELOQVIVM IV.

Argumentum Canticorum myſticum, & hyſtoriale accommodat ad mores. 108

SEctio 1. Maria peccatrice vulua concepta, de originaria culpa non contraxit. 108.1
Sect. 2. Mariam originaria fæce pollutam fuiſſe, qui ſenſerint inter Catholicos, & quamobrem? 111.1
*Sect.*3. A ſola virtute apud rectos nobilitas, ab illa ſola diuitię, & ſplendor. 114.2
*Sect.*4. Glorioſa aggreſſuris nulli imminent ſęuiores inimici domeſticis, & parentibus. 117.2
*Sect.*5. Formidabile, & acerbum vituperandi genus ex laudibus pariter, & iniurijs compoſitum. 12.1
Sect. 6. Deum humaniorem ſe pręſtare quodammodo, indulgentioremque erga peccatores conuerſos, quam erga Sanctos. 124.1
*Sect.*7. Sponſus erga egregias animas, & robuſtę pietatis quaſi immitis, & durior: nox, & deſolamen ſanctarum mentium. 127.2
*Sect.*8. Iuſtorum vitam ex alterna gaudij, & mœroris viciſſitudine componi. 130.2
*Sect.*9. Euchariſtię frequentem manducationem aduersus carnis petulantiam, efficax in primis eſſe antidotum. 133.2
Sect. 10. Num expediat mortiferę corruptelę non conſcium, ad ſacrum Euchariſtię pabulum quotidie accedere? 138.1
*Sect.*11. Quibus nitantur fulcris, qui manducandum quotidie Chriſti Corpus, laicis gratui noxa non implicitis ſuadent? 143.1
*Sect.*12. Non omnia ſcientiarum arcana ab antiquis expedita: eſſe, in quibus recentiores deſuda-

deſudare,in quibus ſuperare valeant. 148.2
Sect.13. Ex ſcholarum rigore probatum, non omnia adeptos antiquos: potuiſſe ſæpè à iunioribus vinci. 154.1

ANTELOQVIVM V.

Locum, tempus, honeſtatem connubiorum, ſodales nuptiarum, ſponſi quanta fuerit poteſtas, ſponſæ Deos, & genus explorans. 165

Sectio 1. Sponſo ex Hebræorum genere, & ſecta, an licuerit Chananæam feminam ducere? 165.1
Sect.2. Statutis præcedenti Sectione quę obſiſtere valeant,refero,& diluo. 170.2
Sect.3.Quos Interlocutores Canticorum Scriptor in ſcenam mittat? quos iuxta hiſtorialem ſenſum;quos iuxta myſticum? 175.1
Subſect.1. Quæ feminarum diuerſitas in hoc Epithalamio?an virgines prælucerent in nuptijs,an canerent? 176.1
Subſect.2. Qui nuptiarum amici dicerentur, & quales ſponſo noſtro ſodales fuerint. 181.1
Subſect.3. Quot eſſent adoleſcentum, aut puerorum ordines, qui canerent, & tædis anteirent. 184.2
Sect.4. Ver,temporum & celeberrima, & ſuauiſſima portio,Canticorum famulatur caſtis amplexibus. 187.2
Subſect.1. Vindicati loci aliquot Canticorum: declarata, apud Palæſthinos præſertim, meſſis tempora. 190.2
Subſect.2. Hieronymus emaculatus: illuſtrati Michæas, Matthæus,& Ioannes. 194.1
Subſect.3. Iordanis cur per meſſem intumeſcat? & per occaſionem Nili reſtagnatio. 198.2
Sect.5. Sub cuius imperio concelebrata connubia iſthæc? quo Palæſthinæ,campeſtri, vrbanove loco,qua nubentium ætate? 204.1
Subſect.1. Loco genialis pompę comprobato, vindicantur ſponſæ & patria,& nuncupatio. 208.1
Subſect.2. Sponſam Canticorum paganam fuiſſe, & vanorum Numinum portenta ſequutam. 212.2
Subſect.3. Solem tantùm, & Lunam coluiſſe Veteres: plerique Deorum explicati; quorum meminere Biblia. 214.2
Subſect.4. Sponſa ſolem ſub qua adorauit forma: Canticorum diſcuſſi verſus: Pſalmi 67. difficiles explanatæ ſententię: Paulus declaratus: Gehennæ quis ignis? 221.2
Subſect.5. Quo nubentium vitæ, annorumque articulo decantatum fuerit ſacrum Epithalamium? 227.2
Sect.6. Canticorum Sponſus regia num excelluerit dignitate? quod illi nomen? quos habuerit maiores? 231.2
Sect.7. Quæ poſſederit loca ſponſus? quos rexerit populos? qua tribu prognatus fuerit. 236.2

ANTELOQVIVM VI.

Præcedenti Iſagoga tractata ethicis condecorantur excurſibus: de Societatis IESV emolumento, & ſcientia, plena digreſſio. 241

Sectio 1. MARIA ob hoſpitium, & quò ſe Dei Filium IESV probaret, anima, & corpore in cœlum tranſlata. 241.1
Sect.2. Apoſtolici viri libentiùs abiectorum culturæ incumbunt: laudati,qui Indorum ſalutem prouehunt. 245.1
Sect.3. Deus ſceleratiſſimis condonans peccatoribus, pręſtare, vt de clementia eius optimè ſperent imperfecti,indicat. 249.1
Sect.4. Nemo ſe ſtare poſſe confidat, ſi à peccandi occaſione procul non abeat. 253.1
Sect.5. Glorioſior, fortiorque in robuſta ætate virtus, cuius in pueritia iacta fuere ſemina. 257.1
Sect.6. Societatem IESV ob Filij Dei participatum nomen, Deus ad maximam gloriam euexit. 261.1
Sect.7. Humanę felicitatis inconſtantia, breuitas,mendacium. 265.1
Sect.8. Amicitia ſinceriſſima ea, quæ abſente ſodali fidem ſeruat,quæ excreſcit. 268.2
Sect.9. Diuinæ acerbitatis indignatio tum maximè comprehendit peccatores, cùm aut iucundiùs agunt, aut nouiſſimorum magis obliuiſcuntur. 272.2
Sect.10. Sub proſpera fortuna difficile, temperatum eſſe,& bonos mores obſeruare. 276.1
Sect.11. Mortis recordationem,ſaluberrimum eſſe incitamentum ad ſpernendam ſęculi pompam,ad vitam emaculandam. 280.1
Sect.12. Peccando, hominem quaſi in brutum degenerare, antiqua lineamenta velut amittere. 284.1
Sect.13. Non eſſe in longum differendam vitę correctionem;difficilem eſſe veniam ſpatioſę,& contumacis malitię. 287.2
Sect.14. Æqualem eſſe debere, & ſuperioris, & ſubiectorum fortunam,paria onera,ſimilem voluptatem. 291.2
Sect.15. Humilitatem non dedecere Optimates,quin notam eſſe principatus,& dominationis. 295.1
Sect.16. Non ignominię, ſed glorię feminarium Crux,atque Paſſio. 299.1
Sect.17. Reipublicę, familiarumque moderatores munia quęque noſſe, quandoque & exercere pręſtat. 303.1
Sect.18. Euchariſtię epulum conuiuas ex prima nobilitate deſiderare, qui & Principes ſint. 307.1

ANTE-

ANTELOQVIVM VII.

Canticorum Auctor diſquiſitus: an canone ſacrorum voluminum reponendus liber. 311

Sectio 1. An noſſe interſit canonicę Scripturę artificem immediatum. 311.1
Sect.2. Syncopa, atque Breuiarium vitæ & factorum Salomonis. 317.1
Sect.3. Quis Canticorum Auctor? & à quibus ſacrorum librorum tituli conſcripti. 322.1
Sect.4. Canticorum volumen eſſe canonicum; id, quod Hæretici, qualeſque, quàm friuolè, quàm malitioſè negent. 325.2
Sect.5. Canticorum idoneus quiſnam Lector? librum cur Sectarij oderint? Hereſeon initia ex libidinibus, & voluptate. 328.1
Sect.6. Theodori Mopſueſteni tria argumenta aduerſum Canticum Salomonis; ætas legendi Cantica: notata in Iudæis ſpurcities, in Hæreticis maleuolentia. 331.1
Sect.7. An non canonicus liber hic, quoniam eius aliqua pars amiſſa ſit? Num vniuerſim Scripturæ quidquam deperdi valeat? 334.2
Sect.8. Salomon num in peccatis, cùm cecinit Epithalamium? An à malis vera poſſint edi oracula? 337.2
Sect.9. Salomon an peccata fleuerit, & æternam conſequutus fuerit ſalutem? 340.2
Sect.10. Inualida ea eſſe, quæ Salomonis compunctionem ſuadere videntur. 347.1
Sect.11. Salomonis impœnitentiam quæ inſinuant, eſſe grauioris ponderis, & vrgere magis. 350.2
Sect.12. An huius Codicis ſtylus caſtas offendens aures, & ideò Spiritus ſancti indignus penicillo. 354.2
Subſect.1. Sub veteri Fœdere à paucis adamata virginitas, opes contemptæ. 355.1
Subſect.2. Canticorum phraſim, omnem impudicam venerem reſpuere: quid ſecundùm eam vbera, venter, crura, vmbilicus, & ſimilia. 358.2
Subſect.3. Obiectio à virginibus, & monachatu antiqui Fœderis. 361.2

ANTELOQVIVM VIII.

Sacri Epithalamij propugnata canonica auctoritas quam tropologiam ſubminiſtrat?

Sectio 1. MARIA ſugendo vbera, præbendo vbera, plùs meruit, quàm Martyres riuos ſanguinis fundendo. 363.1
Sect.2. Magiſtratus, præmia, ſpecioſiora quæque, melioribus deferenda. 367.1
Sect.3. Inclytum, proprias iniurias remiſiſſe, in Dei cauſa vlciſcenda, in alieno vindicando conuitio ſeuerum extitiſſe. 370.2
Sect.4. Ad ſapientiam adipiſcendam, breuis, & præclara via, ſanctæ orationis ſtudium. 374.2
Sect.5. Quale vnicuique nomen, tales debent eſſe & mores: turpe ementiri factis decoros titulos. 378.2
Sect.6. Homines erga Deum negligentes plerunque, & illiberales; erga profana diligentes, atque profuſi. 382.2
Sect.7. Indecorum, pariterque miſerandum ſeruatę ab adoleſcentia iuſtitię, in ſenectute iacturam feciſſe. 386.2
Sect.8. Qui fuere quondam optimi, ſi à rectitudine deflectant, omnium iniquiſſimi euadere ſoliti. 391.1
Sect.9. Luxurię timendam, formidabilemque eſſe vim, etiam ſtrenuiſſimis bellatoribus. 395.1
Sect.10. Non eſſe fulminandam in reos ſententiam, niſi poſtquàm Iudici ſatis compertum, pro illorum innocentia non ſupereſſe alleganda. 358.2
Sect.11. Antelapſa ſectione oratoriè verſata, ſeriò probantur ex Pontificum, Conciliorum Patrum effatis. 402.2
Sect.12. Peccatum hebetare ingenia, etiam peritiſſimos ad maximam ruditatem trahere. 406.2
Sect.13. Ab exprompta Bacchanaliorum diebus Euchariſtia, ſuis armis confoſſus & iugulatus Diabolus. 410.2

ANTELOQVIVM IX.

Epithalamij Titulus, & inſcriptio enucleati. 415

Sectio 1. Quodnam Cantici etymon, quæ vis & natura? Num in Scripturis carmina? an de illis Salomonis hoc metrum? 415.1
Sect.2. Epithalamium an ob antiquitatem Canticum Canticorum vocatum? Scientiæ, à quibus deriuatæ ad gentes? Virgilij de Muſæo verſus explicati. 419.2
Sect.3. An Canticum Canticorum ob vaticinij excellentiam? Num inter veteris Inſtrumenti Prophetas maximus Salomon? 424.1
Sect.4. Canticorum quanta difficultas? Num etiam idoneè Canticum Canticorum propter inacceſſam myſteriorum profunditatem? 429.1
Sect.5. Quæ melior inſcriptio libri, Cantica Canticorum, an potiùs Canticum Canticorum? 433.2
Sect.6. Num Salomoniti Epithalamij titulus canonica pollere auctoritate cenſendus ſit? 437.2
Sect.7. Cur in hac Epithalamij inſcriptione Salomon nudè poſitus, cùm alibi & Filius Dauid, & Rex nuncupetur? 442.1
Sectio 8. An liber Canticorum reſpondeat nominibus

minibus Ididæ, atque Pacifici, quibus Salomon vocatus eſt? 446.1
Sect.9. Hebrea, & Græca translatio tituli Canticorum explanata, & eius cum vulgato Interprete conciliatio. 449.1

ANTELOQVIVM X.

Tituli, & Inſcriptionis Canticorum arcanus & interior ſenſus declaratus. 452

SEctio 1. Virgineis legionibus, quæ prima fuerit ductrix. 452.1
§.1. MARIA caſtitatis perpetuæ vexillum extulit. 452.1
§.2. MARIA, quia prima Virginum, Virgo onomaſticè dicta. 454.1
§.3. MARIA, eò quòd ſit prima Virgo, æternam Verbi generationem æmulata, dum concipit, ac parit. 455.2
Sect.2. Ne in mortalia labamur à venialibus cauendum: quo præcepta tutò adimpleamus, conſilia etiam ſeruanda. 457.1
Sect.3. Contemplationis delicijs frui cupientem, oportet omnibus ſeculi curis valedicere. 461.1
Sect.4. Scientię ſpiritus feruorem eſſe incitandum, quò ſapientia vtilis euadat. 464.2
Sect.5. Amanti animę, ſi dilectus abſit, omnia ſordent: eius illi pręſentia rebus omnibus charior. 468.2
Sect.6. Grati animi eſſe, beneficijs ſe ſplendoribus abdicare, eoſque in doni Auctorem refundere. 472.2
Sect.7. Verus obediens neque præcipientis conditionem, neque mandatorum qualitatem (tantùm honeſta ſint) diſcernere debet: Deus ſolus attendendus. 476.1
Sect.8. Poſt Chriſti Incarnationem, & Natiuitatem, Deum quaſi mitem factum, qui ſub lege vlciſcens, atque ſeuerus habebatur. 480.1
Sect.9. Eucharistiam reliquis eminere Sacramentis: eſſe, in quo, & diuina largitas, & potentia magis reſplendeat. 483.1

ANTELOQVIVM XI.

An vitijs laboret interpretandi genus, quod Auctor ſequi intendat? & quænam illa ſint? 487

SEctio 1. Num illaudata variarum materiarum frequentior tractatio? & quæ vituperanda longitudo Commentariorum. 487.1
Sect.2. Quantum vitium in Scriptore, quaſi ſua facere velle, quæ ab alijs adinuenta, elaborata ſunt. 491.2
Sect.3. Explanatio Bibliorum mixta ex hiſtorica, & ethologica, omnium & præſtantiſſima, & vtiliſſima. 493.2
Sect.4. Exaggerationes Concionatorum: diſtortæ, & impropriæ expoſitiones: nonnihil de accommodatitio ſenſu Scripturarum. 498.2
Sect.5. Quo temperamento vti debeat Catholicus vel Scriptor, vel Eccleſiaſtes in allegandis Gentilium effatis. 500.2
Sect.6. Quid ſenſus hiſtoricus, quid myſticus? & an ſub eadem litera plures hiſtorici reperiantur ſenſus. 505.1

ANTELOQVIVM XII.

Elapſum pro optimo commentandi Scripturas genere apologeticum, quam ſuggerit Tropologiam? 510

SEctio 1. Nitela condecoratos, reuerentia communitos Chriſti Menſa hoſpites excipit. 510.1
Sect.2. Non vnam eſſe ſemitam, qua ad Olympum itur. 513.1
Sect.3. Boni proximorum pulchra deteguntur, vitioſa occultant: mali è diuerſo. 516.1
Sect.4. Neque in iram, neque in lenitudinem nimiam deflectendum, ſed media incedendum via. 519.2
Sect.5. Non eſſe acquirendam perfectionem quaſi per ſaltum, ſed paulatim, & diuturno labore. 522.2
Sect.6. MARIA tota luminoſa, & ſciens, literariæ nauigationis felix Cynoſura. 525.2
Peroratio ad MARIAM Deiparentem. 530

Facultas

Digitized by Google

Facultas R. P. Prouincialis Caſtellæ.

EGo Franciſcus de Prado, Societatis IESV, in Prouincia Caſtellæ Præpoſitus Prouincialis, poteſtate ad id mihi facta à R. admodum P. N. Mutio Vitelleſco, Præpoſito generali: Facultatem facio, vt liber inſcriptus: *Anteloquia ad Canticum Canticorum Salomonis*, Auctore Patre PAVLO SHERLOGO, Hyberno, noſtræ Societatis Theologo, & Rectore Seminarij Hybernorum Salmantini; & eiuſdem Societatis grauium, doctorumque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus, Valliſoleti, in noſtro D. Ignatij Collegio, die 9. Ianuarij, anno *1632.*

FRANCISCVS DE PRADO.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

EGo Ioannes Filleus, Societatis IESV, in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij. 1583. Henrico IV. 20. Decembris, 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij, 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos abſque Superiorum eius permiſſione imprimant: permitto IACOBO CARDON, Lugdunenſi Bibliopolæ, vt Opus quod inſcribitur, R. P. PAVLI SHERLOGI, *Hyberni, Societatis IESV Theologi, Anteloquia in Salomonis Canticorum Canticum*, ad ſex proximos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſit.

Datum Lugduni, die 5. Ianuarij, 1633.

IOANNES FILLEVS.

Approbatio Doctorum.

NOS infraſcripti ſacræ Theologiæ Doctores fidem facimus, legiſſe ac perlegiſſe Librum, cui inſcriptio eſt, *Anteloquia in Salomonis Canticorum Canticum, ethica pariter, & hiſtorica, Auctore* P. PAVLO SHERLOGO, *Societatis IESV Theologo, Hyberno Manapienſi*, &c. nihilque in eo Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ fidei contrarium reperiſſe. Lugduni die vigeſimaſeptima Martij, *1632.*

Fr. CLAVDIVS COCHET,
Ordinis Prædicatorum.

Fr. DESIDERIVS RICHARD,
Gardianus Conuentus
S. Bonauenturæ.

R. D D. Thomæ de Meſchatin la Faye, huius Libri imprimendi Facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, & Vicarius Generalis in Archiepiſcopatu Lugdunenſi: Liber, qui inſcribitur, *Anteloquia in Salomonis Canticorum Canticum, ethica pariter, & hiſtorica, Auctore* P. PAVLO SHERLOGO, *Societatis IESV Theologo, Hyberno Manapienſi*, &c. vt in lucem edatur, Facultatem concedo. Lugduni, Kalendis Nouembris, 1632.

MESCHATIN LA FAYE.

ELENCHVS

ELENCHVS AVCTORVM, QVI IN HOC VOLVMINE CITANTVR.

A

ABDIAS Babylonicus.
Abenezra.
Abraham Bzouius.
Abſalon Abbas.
Acro.
Adamus Tannerus.
Adamus Conteen.
Adamus Sasbout.
Adam de Perſena.
Adelmanus.
Ado Viennenſis.
Adrianus I.
Adrianus VI.
Adrianus Finus.
Adrianus Turnebus.
Ægidius Luſitanus.
Ægidius ConinK.
Ælianus.
Ælius Spartianus.
Aëlredus.
Æmilius Probus.
Agathius Guidacerius.
Alanus Inſulenſis.
Alanus Copus.
Albertus Magnus.
Albinus Flaccus.
Alexander Alenſis.
Alexander ab Alexandro.
Aleſſander Peſſantius.
Alexius Gomez.
Alcimus Auitus.
Aloïſius Nouarinus.
Aloïſius Lippomanus.
Alphonſus Salmeron.
Alphonſus de Mendoza.
Alphonſus Toſtatus.
Alphonſus de Caſtro.
Alphonſus Rodriguez.
Alphonſus de Auendanno.
Alphonſus de Oroſco.
Alphonſus Ciaconus.
Alphonſus de Eſquerra.
Alphonſus Aluarez.
Altiſſiodorenſis.
Amalarius Fortunatus.
Ambroſius Amsbertus.
Ambroſius Mediolanenſis.
Ambroſius Machin.
Ambroſius Cathannus.
Ambroſius Calepinus.
Amadeus, Epiſcopus Lauſanenſis.
Anaſtaſius Sinaïta.
Anaſtaſius Bibliothecarius.
Andreas Alciatus.
Andreas Maſius.
Andreas Tiraquellus.
Andreas Victorellus.
Andreas Hoius.
Andreas Acitores.
Andreas Cæſarienſis.
Andreas Vega.
Andreas Cretenſis.
Andreas Philopater.
Andreas Eudæmon.
Angelomus.
Angelus de Paz.
Anſelmus.
Antonius.
Antonius de Gueuara.
Antonius Perez.
Antonius Poſſeuinus.
Antonius Senenſis.
Antonius Nebriſſenſis.
Antonius Viepes.
Antonius de S. Roman.
Antonius Faber.
Antonius de Herrena.
Antonius Fernandez.
Antonius Flamminius.
Antonius Puccius.
Antonius Caracciolus.
Antonius Zara.
Antonius de Vaſconcelos.
Antonius de Honcala.
Antonius Magnus.
Antonius Cordubenſis.
Aponius.
Apuleius.
Arias Montanus.
Ariſtoteles.
Arnobius Senior.
Arnoldus Cathius.
Arnoldus Carnotenſis.
Arnulphus Lexouienſis.
Aſterius.
Athanaſius.
Atheneus.
Athenagoras.
Aubertus Mireus.
Auguſtinus.
Auguſtinus Torniellus.
Auguſtinus Quiros.
Auguſtinus Mannus.
Auguſtinus Valerius.
Auguſtinus Triumphus.
Auguſtinus Eugubinus.

Digitized by Google

Aulus Gellius.
Aurelius.
Auſonius.

B

BAccharius.
Baltaſar Corderius.
S. Bartholomæus.
Bartholomæus de Segura.
Bartholomæus Sibyllæ.
Bartholomęus de Medina.
Bartholomæus de Piſis.
Baſilius Legionenſis.
Baſilius Cappadox.
Baſilius Seleuciæ.
Beda.
Benedictus XII.
Benedictus Iuſtinianus.
Benedictus Pereira.
Benedictus Moreus.
Berengoſius Abbas.
Bernardus Kearneus.
Barnabas Montaluo.
Barnabas Briſſonius.
Bernardinus Roſignolius.
Bernardinus Senenſis.
Bernardinus Buſtus.
Bernardus.
Beroſus.
Blaſcus Vegas.
Blaſius Verdu.
Bonauentura.
Brigitta.
Brocardus.
Bruno Carthuſienſis.
Bruno Loher.

C

CÆlius Pannoninus.
Cæſar Baronius.
Cæſarius Arelatenſis.
Cæſarius Nazianzeni frater.
Cæſarius Cappadox.
Calixtus I.
Canones Apoſtolorum.
Capreolus.
Carolus Regius.
Carolus a Baſilica Petri.
Caſſaneus.
Caſſiodorus.
Catechiſmus Pij V.
Catullus.
Chaldæus.
Chriſtianus Maſſeus.
Chriſtianus Ruthmarus.
Chriſtianus Adrichomius.
Chriſtophorus de Præſentatione.
Chriſtophorus Fonſeca.
Chriſtophorus de Caſtro.
Chriſtophorus Gillius.
Chriſtophorus Clauius.
Chriſtophorus Madridius.
Chriſtophorus Sacroboſcus.
Chryſippus Hieroſolymitanus.
Claudianus.
Claudianus Mamercus.
Claudius Dauſquius.
Claudius Rangolius.
Claudius Guiblaudus.
Claudius Marius.
Clemens Alexandrinus.
Clemens Romanus.
Cœlius Rhodiginius.
Columella.
Conciliabulum Trullanum.
Concilium Tridentinum.
Concilium Mediolanenſe.
Concilium Cabiloenenſe.
Concilium Triburienſe.
Concilium Laodicænum.
Concilium Senonenſe.
Concilium Moguntinum.
Concilium Tarraconenſe Prouinciale.
Concilium IV. Carthaginenſe.
Concilium Vienenſe.
Concilium VI. Toletanum.
Concilium V. Lateranenſe.
Conimbricenſes.
Conſaluus Ceruantes.
Conſaluus de Illeſcas.
Cornelius à Lapide.
Cornelius Tacitus.
Cornelius Ianſenius.
Corrippus Africanus.
Cornutus.
Coſmas Magallanes.
Coſmas Damianus Hortulanus.
Cyprianus.
Cyprianus Suarez.
Cyprianus Ciſtercienſis.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitanus.

D

DAmaſus Papa.
Dermitius Thadæus.
Didacus Aluarez.
Didacus Ruiz de Montoya.
Didacus de Baëza.
Didacus Couarruuius.
Didacus de Simancas.
Didacus Lopez de Meſa.
Didacus de Arce.
Didacus Aluarez.
Didacus Vangez.
Didacus Stella.
Didacus Morillo.
Didacus Perez de Ayala.
Diegus Pauia.
Diodorus Siculus.
Diodorus Græcus Pater.
Dion Caſſius
Dominicus Grauina.
Dominicus Soto.
Dominicus Bannes.
Dorotheus.
Drepanius Florus.
Drogo Hoſtienſis.
Durandus.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Alexandrinus.
Dionyſius Lambinus.
Dionyſius Carthuſianus.
Dionyſius Halicarnaſſeus.
Dionyſius Petauius.

E

ELias Cretenſis.
Emmanuel Sà.

Emma-

Emmanuel Rodriguez.
Ennodius.
Epiphanius.
Euariſtus Papa.
Eucherius.
Euripides.
Euſebius Pamphilius.
Euſebius Gallicanus.
Euſtachius Antiochenus.
Euthymius.

F

FAbianus Papa.
Fabius Iuſtinianus.
Ferdinandus de Salazar.
Ferdinandus de Eſcalante.
Ferdinandus Rebellus.
Ferdinandus de Mendoça.
Ferdinandus Maſcarenas.
Ferdinandus Oſea.
Ferdinandus de Peralta.
Ferdinandus de Caſtillo.
Flauius Ioſephus.
Florimundus Ræmundus.
Fortonatus Scacchus.
Franciſcus Titelmanus.
Franciſcus de Ribera.
Franciſcus de Mendoça.
Franciſcus Moncæus.
Franciſcus de Zumel.
Franciſcus Turrianus.
Franciſcus Toletus.
Franciſcus Suarez.
Franciſcus Forerius.
Franciſcus Vatablus.
Franciſcus Feuardenſius.
Franciſcus Fernandez.
Franciſcus Viuarius.
Franciſcus Arias.
Franciſcus Iouerius.
Franciſcus Valeſius.
Franciſcus Montanus.
Franciſcus à ſancta Maria.
Franciſcus Roias.
Franciſcus Sacchinus.
Franciſcus Martinez.
Franciſcus Horantius.
Franciſcus Floridus Fabinus.
Franciſcus Siluius.
Franciſcus Coſterus.
Franciſcus Garcia.
Fredericus Lummius.
Fulgentius Mythologus.
Fuluius Vrſinus.

G

GAbriel Vaſquez.
Gabriel Aluares.
Gabriel Biel.
Gabriel Pennotus.
Galenus.
Galfridus.
Garcia de Loayſa.
Gaſpar Sanchez.
Gaſdar Hurtado.
Gaudentius.
Georgius Ederus.
Gillebertus.
Gilbertus Genebrardus.
Gloſſa Ordinaria.
Gloſſa Græca.
Godefridus Tilmanus.
Goropius Becanus.
Gregorius Papa.
Gregorius Nicæous.
Gregorius de Valentia.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Turonenſis.
Gregorius de Alfaro.
Guarricus Abbas.
Guillelmus Hammerus.
Guillelmus Durantus.
Guillelmus Eſtius.
Guillelmus Abbas.
Guillelmus Alanus.
Guillelmus Rouillius.

H

HAymo.
Hector Pintus.
Henricus de Gandabo.
Henricus Henriquez.
Henricus Fitſimon.
Heribertus Roſvveidus.
Herodotus.
Heſychius Presbyter.
Hieronymus Mercurialis.
Hieronymus Plautus.
Hieronymus Vida.
Hieronymus Guadalupenſis.
Hieronymus Gracianus.
Hieronymus Romanus.
Hieronymus Higera.
Hieronymus Prado.
Hieronymus Vielmius.
Hieronymus Oleaſter.
Hieronymus Lauretus.
Hieronymus Faſſolus.
Hieronymus Stridonenſis.
Hieronymus Almonacyrius.
Hilarius.
Hilarius Arelatenſis.
Hildebertus Cenomanenſis.
Hincmarus.
Hippocrates.
Hippolytus Martyr.
Homerus.
Honorius Auguſtodunenſis.
Horatius.
Horatius Turſelinus.
Hugo Cardinalis.
Hugo Victorinus.
Hugo Cauellus.
Hugo Magneſius.

I

IAcobus Hollerius.
Iacobus Granados.
Iacobus Langæus.
Iacobus de Valentia.
Iacobus Menochius.
Iacobus Salianus.
Iacobus Bonifrerius.
Iacobus Gordonus.
Iacobus Gretſerus.
Iacobus Aluarez.
Iacobus Latomus.

Digitized by Google

Iacobus Gaulterius.
Iacobus Bolduc.
Iacobus Pontanus.
Idiota.
Ignarius Loyola.
Ignatius Martyr.
Ildephonſus.
Imperfectus Chryſoſtomus.
Incognitus.
Innocentius III.
Interlinealis.
Ioachimus Abbas.
Ioachimus Perionius.
Ioannes Leo.
Ioannes Renodæus.
Ioannes Fernelius.
Ioannes de Leſana.
Ioannes Molanus.
Ioannes Ruthenius.
Ioannes Agricola.
Ioannes Brotherius.
Ioannes Euſebius Nierembergius.
Ioannes Baptiſta Coſeſius.
Ioannes Antonius Petramalarius.
Ioannes Antonius Velaſques.
Ioannes à Bononia.
Ioannes Vincentius.
Ioannes Gonſales.
Ioannes Fernendo.
Ioannes de Salas.
Ioannes de Carthagena.
Ioannes Picus Carthuſianus.
Ioannes Canſpergius.
Ioannes Raulin.
Ioannes EcKius.
Ioannes Lopez.
Ioannes Bonifacius.
Ioannes Adauentria.
Ioannes Triremius.
Ioannes Trullus.
Ioannes Buſæus.
Ioannes Geometra.
Ioannes Maior.
Ioannes Baptiſta Scortia.
Ioannes de Azor.
Ioannes Lorinus.
Ioannes de Pineda.
Ioannes à Ieſu Maria.
Ioannes Driedo.
Ioannes Damaſcenus.
Ioannes Hieroſolymitanus.
Ioannes Baptiſta Poza.
Ioannes de Mariana.
Ioannes Alphonſus Curiel.
Ioannes Duns Scotus.
Ioannes Maldonatus.
Ioannes Baptiſta Viallapandus.
Ioannes Caſſianus.
Ioannes Baptiſta Folengius.
Ioannes Chryſoſtomus.
Ioannes Gerſon.
Ioannes Papa VIII.
Ioannes Marques.
Ioannes Halgrinius.
Ioannes Roſinus.
Ioannes Fernandez.
Ioannes Amicus.
Ioannes Henthenius.
Ioannes de la Puente.
Ioannes Sanchez.
Ioannes Puteanus.
Ioannes Picus Mirandulanus.
Ioannes Suarez.
Ioannes Petrus Maffeus.
Ioſephus de Acoſta.
Ioſephus de Siguença.
Ioſephus de Raguſa.
Ioſephus Stephanus.
Irenæus.
Iſidorus Hiſpalenſis.
Iſidorus Clarius.
Iſidorus Peluſiota.
Iudocus Clitouæus.
Iudocus Tiletanus.
Iudocus Raueſtyn.
Iulius Firmicus.
Iulius Rogerius.
Iulius I.
Iulius Cæſar Bullingerus.
Iulius Scaliger.
Iulius Capitolinus.
Iulius Migronius.
Iunilius Africanus.
Iuſtus Orgelitanus.
Iuſtinus Martyr.
Iuſtinus Hiſtoricus.
Iuſtus Lypſius.
Iuuenalis.

L

LActantius Firmianus.
Lampridius.
Latinus Pacatus.
Laurentius Iuſtinianus.
Laurentius de Aponte.
Laurentius Surius.
Laurentius Nouarienſis.
Lælius Zecchus.
Leo Papa I.
Leo X.
Leo Caſtrius.
Leo Sapiens Imperator.
Leonardus Marius.
Leontius Bizantinus.
Lilius Gyraldus.
Lucas Guadingus.
Lucas Pinnellus.
Lucanus.
Lucianus.
Lucifer Calaritanus.
Luctatius.
Ludolphus Carthuſianus.
Ludouicus de Tena.
Ludouicus de Sotomaior.
Ludouicus de Molina.
Ludouicus de Alcazar.
Ludouicus de la Puente.
Ludouicus de la Zerda.
Ludouicus de Miranda.
Ludouicus de Paramo.
Ludouicus de Torres.
Ludouicus à ſancto Franciſco.
Ludouicus à ſancto Hieronymo.
Ludouicus Baccia.
Ludouicus Balleſter.
Ludouicus Chryſolius.
Ludouicus Granatenſis.
Ludouicus Bloſius.
Ludouicus Viuas.
Luyſius Legionenſis.

M

Macrobus.
Mambrinus Roſcus.
Manuel de Veiga.
Marcellus Donatus.
Marcus Antonius Muretus.
Marcus Tullius Cicero.
Marianus Scotus.
Marinus Mercennus.
Marius Victorius.
Martianus Capella.
Martinus del Rius.
Martinus Becanus.
Martinus de Roa.
Martinus Martinez.
Martinus de Ledeſma.
Martinus Aſpilcueta.
Martinus Garcia.
Matthæus Cantacuzenus.
Matthæus Tympij.
Matthæus de Reſpolis.
Matthæus Ory.
Matthæus Raderus.
Matthæus Foringus.
Matthæus Galenus.
Maximilianus Fandeus.
Maximus Monachus.
Maximus Taurinenſis.
Melchior Canus.
Melchior Caſtro.
Metaphraſtes.
Michaël Giſlerius.
Michaël de Palacios.
Michaël ab Inſelt.
Michaël de Medina.
Minutius Felix.
Moyſes Barcepha.

N

Natalis Comes.
Nicephorus Calixtus.
Nicetas Scholiaſtes Naz.
Nicolaüs I.
Nicolaüs de Lyra.
Nicolaüs Notarius S. Bernardi.
Nicolaüs de Ramos.
Nicolaüs Serarius.
Nicolaüs Orlandinus.
Nicolaüs Sanderus.
Nicolaüs Smitheus.
Nilus Abbas.

O

Octauianus Tuffus.
Oecumenius.
Oduardus Fernandez.
Olympiodorus.
Onuphrius Panuinus.
Origenes.
Oſorius Nepos.
Otho Frigenſis.

P

Pacianus.
Palladius Rutilius.
Paſchaſius Abbas.
Paſcualis II.
Pacianus.
Sanctus Paulinus.
Paulus Burgenſis.
Paulus Oroſius.
Paulus Laiman.
Paulus Morrigiæ.
Paulus Diaconus.
Pauſanias.
Petrus de Aragon.
Petrus Pictauienſis.
Petrus Venerabilis.
Petrus Nannius.
Petrus Galerinus.
Petrus de Arrubal.
Petrus Garcia Galarſa.
Petrus Antonius Beuter.
Petrus Caniſius.
Petrus Hurtado de Mendoça.
Petrus Damianus.
Petrus Cellenſis.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Tarantaſia.
Petrus Lombardus.
Petrus Paludanus.
Petrus de Lorca.
Petrus Aureolus.
Petrus Ribadeneria.
Petrus de Ochogauia.
Petrus Arcudius.
Petrus Comeſtor.
Petrus Ciaconus.
Petrus de Vega Medicus.
Petrus Garcia.
Petrus Cratepolius.
Petrus Nauarra.
Petrus Matthæus.
Petrus Mariz.
Petrus Corneſo.
Petrus Lopez Montoya.
Petrus Gregorius.
Petrus de Natalibus.
Petrus de la Vega Hieronymianus.
Petrus ad Boues.
Petrus Morales.
Petrus Antonius Spinellus.
Petrus Maturus.
Petrus Faber.
Petrus à ſancto Audomaro.
Petrus Lancelius.
Philaſtrius.
Philippus Abbas.
Philippus Solitarius.
Philippus Oſuleuan.
Philippus Moncæus.
Philippus Bergomas.
Philo Hebræus.
Philo Carpathius.
Photius.
Pierius Valerianus.
Placidus Nigidius.
Plautus.
Plinius Senior.
Plinius Iunior.
Plutarchus.
Polydorus Virgilius.
Pontius Heuterus.
Porchetus.
Porphyrius.
Primaſius.
Proclus.
Procopius Gazenſis.

Propertius.
Proſper.
Proſper Roſetus.
Prudentius de Sandoual.
Pſellus.

Q

Quinta editio.
Quintilianus.
Quintus Curtius.
Quintus Fabius Pictor.

R

Rabbanus Maurus.
Rabbi Salomon.
Raphaël Ripa.
Rhemigius Antiſſiodorenſis.
Renatus Benedictus.
Ricardus de S. Victor.
Ricardus de Media Villa.
Ricardus à ſancto Laurentio.
Ricardus Hal.
Robertus Bellarminus.
Rodolphus Baynus.
Rodericus Portillo.
Rodericus Doſma.
Ruardus Tapperus.
Ruffinus.
Ruricius Epiſcopus Leouicenſis.
Rutilius Benzonius.

S

Sabellicus.
Saluianus.
Sanctes Pagninus.
Sanctius de Porta.
Sebaſtianus Barradas.
Sedulius.
Seneca Philoſophus.
Seraphinus Firmanus.
Serapion.
Seruius.
Seuerianus.
Seuerinus Bimius.
Sidonius Apollinaris.
Syluester.
Silius Italicus.
Sixtus III.
Sixtus Senenſis.
Socrates.
Sophocles.
Sophronius.
Sozomenus.
Stanislaus Reſcius.
Stanislaus Hoſius.
Statius.
Stephanus Fagundez.
Stephanus Paſchatius.
Stephanus Garibay.
Stobæus.
Strabo.
Suetonius.
Suidas.
Sulpitius Seuerus.
Symmachus.
Synodus V.
Synodus VII.
Synodus Meldenſis.

T

Taſſianus Aſſyrius.
Teleſphorus Papa.
Tertullianus.
Theatrum crudelitatum Hæreticorum.
Theocritus.
Theodoretus.
Theodorus Balſamon.
Theodorus Peltannus.
Theodulphus.
Theophanes.
Theophraſtes.
Theophylactus.
Theophilus Alexandrinus.
Theophilus Raynaudus.
Theophilus Antiochenus.
S. Thereſia à IESV.
Thomas Aquinas.
Thomas à IESV.
Thomas Maluenda.
Thomas Bozius.
Thomas Caietanus.
Thomas Ciſtercienſis.
Thomas de Argentina.
Thomas Dempſterus.
Thomas Vualdenſis.
Thomas Beuxamis.
Thomas Sanchez.
Thomas Stapletonius.
Thomas de Villanoua.
Tibullus.
Tichonius.
Timotheus Alexandrinus.
Titus Liuius.
Titus Boſtrenſis.
Titus Calphurnius.
Trebellius.
Trium Patrum Commentarius.
Tuccius Tuccius.

V

Valentinus de Herize.
Valerius Maximus.
Valerius Reginaldus.
Valerius Flaccus.
Valerius Ximenes.
Varro.
Vbertinus Caſſalenſis.
Victor Antiochenus.
Vincentius Richardus.
Vincentius Ferrerius.
Vincentius Lyrinenſis.
Vincentius Regius.
Vincentius Brunus.
Vincentius Bellouacenſis.
Virgilius.
Volaterranus.
Vvalfridus Strabo.
Vvilhelmus Lindanus.
Vvilleramus.
Vvolbero Abbas.

Z

Zeno Veronenſis.

REGVLÆ

REGVLÆ SCRIPTVRÆ,
QVÆ IN HOC ANTELOQVIORVM
Opere varijs in locis indicantur.

Litera a. Anteloquium, cuius appingitur ſtatim numerus, ſignificat: ſequentium tandem numerorum prior paginam; poſterior columnam deſignat.

1. PERSONÆ eminentis fit ſpecialis mentio. a. 1. numero 11. *pag.4.col.1.*
2. Res mala poteſt eſſe typus rei bonæ,& è contra.a.1.num.14. 5.1
3. Nota ſimilitudinis omiſſa in Scripturis ſæpè.a.1.n.25. 10.2
4. Scripturæ verba in ſenſu proprio accipienda. a. 1. num.26. 10.2
5. Hiſtorici ſenſus indicium, præcedentium, & ſubſequentium connexio. a.1.n.27. 11.1
6. Cum nomina perſonarum in Scripturæ narratione reperiuntur,Hiſtoria eſt. a.1.n.50. 19.2
7. Cùm res excedunt ſtatum perſonarum, de illis myſticè,& non hiſtoricè eſt ſermo.a.1.n.53. 20.2
8. Quod indecentiam, & abſurdum affert ſecum,non eſt iuxta literam interpretandum.a.1.n.53. 21.1
9. Libri Scripturæ non eo diſpoſiti ſunt ordine, quo ſcripti fuere.a.1.n.67. 26.1
10. Saltus, & tranſitus in Prophetis repentini ad obiecta nullo modo connexa.a.1.num.78. 31.1
11. Allegoria non nimium vrgenda.a.3.n.76. 82.2
12. In Parabolis multa ſolius ornatus gratia ponuntur. Ibidem.
13. Scripturæ narrationibus multa omiſſa, quæ contigerunt.a.3.n.85. 86.1
14. Scriptura omiſſa vno loco,altero refert. ibid.
15. Scripturarum mos eſt, aliquando præcipua geſtorum capita tangere ſolùm.a.3.n.92. 88.2
16. Sponſæ, & vxoris nomina confunduntur ab Hebræis.a.3.n.127. 99.2
17. Mulier,nomen commune virgini,& maritatę. ibid.
18. Prophetiæ per euentus cognoſcuntur. a. 3. numero 133. 101.2
19. Eademmet res contrariorum typus. a.3. num.145. 106.2
20. Septies indefinitè ſignificat pro eo, quod eſt, frequenter.a.4.n.62. 135.1
21. Hodie,pro huius vitæ ſpatio ſumitur.a.4. num.81. 147.1
22. Conditio ſubintellecta in enunciationibus, quæ videntur abſolutæ.a.5.n.7. 169.1
23. Apud Hebræos ſoboles paternam lineam ſequitur. a.5.num.11. 171.1
24. Feminarum genealogias non contexunt Hebræi. a.5.numer.11.& a.11. num.54. & a.10. num.89. 171.1.& 172.2.& 485.2
25. Eiuſdem ſententiæ geminatio, & quare. a.5.n.13.& a.9.n.23. 171.2.& 414.1
26. In Hiſtorijs, aut Parabolis, veris fabuloſa admixta. a.5.num.25. 179.1
27. Filius non ſemper ſignificat genitum ex alio. a.5. num.30. 181.1
28. Specificum nomen pro generico poſitum. a. 5. num. 45.& a.9.num.95. 189.1.& 451.2
29. In tempore computando,quod paululum excreuit, aut deficit,non computatur.a.5.n.58. 196.1
30. Templum Hieroſolymitanum Libanus nuncupatur.a.5.n.64. 200.1
Et,pro id eſt,ponitur.a.5.n.95. 217.2
31. Dij ſub feminina nuncupatione, Deæ ſub maſculina leguntur.a.5.n.100. 220.1
32. Æthiopes pro peccatoribus, & ſpecialiter pro ethnicis in Scriptura.a.5.num.103. 222.1
33. Medium pro eo, quod eſt & profundiſſimum, & ſummum.a.5.n.106. 223.1
34. Sacerdos, pro Principe ponitur.a.5.n.109. 224.1
35. Cuſtodire idem,quod dominari.a.5.n.111. 226.1
36. Scriptura ante periodi abſolutionem, & propriè,& metaphoricè vtitur eodem vocabulo. ibid.
37. Dux pro conſiliario & Magiſtro. a. 5. numer. 117. 228.2
38. Pater idem quod præceptor.a.5.num.127. 233.2
39. Nomina compoſita apud Hebræos etiam diuiſa idem ſignificant.a.5.n.130. 236.1
40. Duplex,pro forti in Scriptura.a.6.num.97. 278.1
41. Cito faciendum pro facto reputatur. a.6. num. 115. 284.2
42. Prophetæ non omnia, de quibus vaticinantur, intelligunt.a.7.num.6. 314.1
43. Apoſtoli ſolent mutare voces obſcuras in clariores. a.7.num.11. 315.2
44. Canonici Scriptores de ſe loquuntur in tertia perſona.a.7.num.31. 324.1
45. Sancti veteris Teſtamenti non in omnibus geſtis Chriſtum referunt.a.7.n.84. 343.1
46. A qualitate temporis finis exprimitur actionis. a.7. num.87. 344.1
47. Scriptura antiqua vocabula retinet poſt tranſactum vſum eorum.a.7.n.89. 344.2

48. Generales loquutiones Scripturæ reſtringi, debent ad ea, quæ ſunt capacia earum. a.7. numer.115. 355.2
49. Contentum pro continente poſitum in Scriptura. a.7.num.127. 361.1
50. Imagines rerum ſolent rerum, quarum imagines ſunt, nominibus vocari. ibid.
51. Deorum vocabulo Iudices ſignificari in Scriptura. a.8.num.105. 401.2
52. Futurum, pro præterito.a.9.n.21. 423.1
53. Auctor non tam dicitur, qui cœpit, quàm qui amplificauit.a.9.n.22. 423.1
54. Caro, & Corpus pro humanitate totà. a.9. num.25. 424.2
55. Plurale pro ſingulari honoris gratia poſitum. a. 9. num.51. 435.1
56. A maiori parte datum nomen in annorum computatione.a.9.n.67. 441.1
57. Cardinales numeri poni ſolent pro ordinalibus. ibidem.
58. Numerus Cardinalis exprimitur, etiamſi aliquid deſit, aut ſuperſit. ibid.
59. Mos Scripturæ, Hebraïcum verbum cum interpretatione ponere.a.9.n.68. 441.2
60. Nomen proprium abſque interpretatione, & è diuerſo poſitum aliquando. ibid.
61. Filius pro diſcipulo.a.9.n.70. 442.2
62. Palæſthinorum vſus ad omnem ſermonem Parabolas addere.a.9.n.71. 431.1
63. Articulus maſculinus pro fœminino. a.9. numer.87. 449.1
64. Tertia perſona pro ſecunda, aut prima. ibidem.
65. Datiuus pro genitiuo, honoris cauſa. ibid.
66. Datiuus pro ablatiuo cum præpoſitione. a. 9. numero 90. 449.2
67. Loco cognomenti Patrum nomina ponuntur. a. 9. num.94. 451.1
68. Tropologia euagandi facultatem habet, ſecùs Hiſtoria.a.11.num.10. 491.1
69. Apoſtoli in citando veteri Inſtrumento media interſecant, & ex locis diuerſis vnum faciunt. a. 11. num.16. 493.1
70. Tropologia aliquando contraria eſt Hiſtoriæ. a.11. num.33. 499.2
71. Scriptura Hyperbole vtitur. ibid.
72. Eadem res & typus & figuratum valeat eſſe. a.11. num.55. 508.2
73. Magni titulus in Scripturis non conſueuit niſi Sanctis tribui.a.4.num.25. 117.2
74. Citò faciendum pro facto reputatur. a.6. num.115. 284.2

INDEX

Digitized by Google

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

QVAE IN HOC VOLVMINE EXPLANANTVR.

EX QVIBVS ASTERISCO AFFECTA aut ex profeſſo tractantur; aut nouiter declarantur:

Litera a. Anteloquium, cuius numerus ſtatim appingitur; ſignificat: ſequentium tandem numerorum prior paginam, poſterior columnam deſignat.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Geneſi.

Cap. 1. v. 2. SPIRITVS Domini ferebatur ſuper aquas. Anteloquio 10. num. 45. & a. 4. numer. 12. *pag.* 468. *col.* 1. & 112. 2
11 Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen. a. 4. n.45. 126.1
14 Fiant luminaria in firmamento. a. 6. numer. 136. 291. 1
26 Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. a.2. n.55. & a. 6. n.146. & a. 8. nu. 14: & 294. 2. & 367. 2.55.1
Cap. 2.2. Compleuitque Deus die ſeptimo opus ſuum. a. 4. n.56. 131.2
7 Et inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. a. 3. n.92. 88.2
15 Et poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum.a.2 n.52.& a. 10.n.23.53.2.& 460.2
24 Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem.a.2.n.19. 41.1
Cap. 3.6. Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo. a.8.n.93. 397.1
7 Et aperti ſunt oculi eorum. a. 12. n.21. 516.2
10 Vocem tuam audiui in Paradiſo, & timui. a. 8. n.119. 407.1
17 Maledicta terra in opere tuo. a. 4. numer. 40. 123.2
19 Et vocauit nomen vxoris ſuæ, Heua. a. 8. nu.120. 407.1
Cap. 4.4. Reſpexit verò Dominus ad Abel,& ad munera eius. a. 10. n.30. 463.1
6 Cur concidit facies tua? a.6.n.118. 285.2
20 Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me. a.8. nu.25. & n.101. 371.2.& 400.1
12 Vagus, & profugus eris ſuper terram. a.6. nu.118. 285.2
14 Eijcis me hodie à facie terræ, & à facie tua.a.4.nu. 66. 137.1
21 Ipſe fuit pater canentium in citharà. a.9. num.13. 420.1
Cap.6. 12. Omnis quippe caro corruperat viam ſuam. a.8.n.54. 382 1
14 Et bitumine linies intrinſecùs, & extrinſecùs. a.5. n.69. 202.2
Cap. 8. 10. At illa venit ad eum ad veſperam, portans ramum oliuæ. a.4. nu.5.& a.12.numer.56. 109. 1. & 527.2
Cap. 9. 25. Maledictus Chānaan, ſeruus ſeruorum erit. a.6.n.124. 187.1
27 Benedictus Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius. ibid.
Cap.12.1. Egredere de terra tua, & cognatione tua.a.4. nu.33. 120.2
2 Faciamque te in gentem magnam. a.6.numer.49. 261.2
3 Et animas, quas fecerant in Haran. a.6. num. 123. 286.2
16 Abraham benè vſi ſunt.a.8.n.20. 369.2
Cap. 14.18. Melchiſedech Rex Salem proferens panem & vinum.a.6.n: 188. 309.2
Cap.15.2. Domine Deus. quid dabis mihi? ecce vadam abſque liberis.a.2.n.57. 56.1
9 Aues autem non diuiſit. a. 10.n.52. 470.2
Cap. 17. 1. Poſtquàm nonaginta nouem annorum eſſe cœpit, apparuit illi Dominus. a.2. n.48.52.1

Cap.18.

Digitized by Google

Cap.18.7. Accelera, tria ſata ſimilæ commiſce.a.8.n.73. 389.1
16 Et Abraham ſimul gradiebatur deducens eos.a.8. n.121. 407.2
20 Deſcendam, & videbo, vtrùm, clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. a.8. num.113. 404.2
Cap.19.17. Noli reſpicere poſt tergum. a.8. numer.94. 397.2
Cap.20.4. Abimelech verò non tetigerat eam.a.6.nu.3. 242.1
Cap.21.6. Riſum fecit mihi Dominus. a.10.numer.76. 480.2
7 Quis auditurum crederet Abraham, quòd Sara lactaret filium ſuum? a.8.n.96. 398.1
33 Abraham verò plantauit nemus in Berſabee. a.9. n.20. 423.1
8 Fecit grande conuiuium in die ablactationis. a.8. n.131. 410.2
Cap.22.3. Igitur Abraham de nocte conſurgens, ſtrauit aſinam. a.2.n.8.& a.12.n.4.& n.27.36.1.& 511.2. & 518.2
11 Ne extendas manum tuam ſuper puerum.a.6.numer.39. 256.1
12 Nunc cognoui, quòd timeas Deum.a.4.n.63.& a. 12.n.47. 135.2.& 524.2
Cap.26.13. Locupletatus eſt Iſaac, & ibat proficiſcens. a.8. n.122. 408.1
Cap.27.28. Det tibi Deus de rore cœli. a.6. numer.91. 276.1
29 Eſto Dominus fratrum tuorum. a.12. numer.40. 522.1
47 Et conſurgens fuge ad Laban fratrem meum. a.6. n.37. 255.1
Cap.28.12. Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram. a.2. numer.9. & a.6. n.137. & a.10. num.58. 36.2.& 291.2.& 475.1
13 Ego ſum Deus Abraham Patris tui, & Deus Iſaac. a.6.n.27. 250.1
Cap.29.22. Vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium.a.5.n.30. 181.1
25 Nonne pro Rachel ſeruiui tibi? a.10. numer.43. 467.2
27 Imple Hebdomadam dierum huius copulæ, & hanc quoque dabo tibi. a.3.n.88. 87.1.2
Cap.30.16. Ad me, inquit, intrabis, quia mercede conduxi te.a.1.n.13. 4.2
Cap.31.27. Cur ignorante me fugere voluiſti? a.6. numer.134. 290.2
40 Die, noctuque æſtu vrebar, ac gelu. a.5. num.31. 182.1
Cap.32.2. Caſtra Dei ſunt hæc. art.10.n.57. 473.1
10 In baculo meo tranſiui Iordanem. art.6.num.92. 276.2
23 Et vir luctabatur cum eo. a.6.num.63. 267.1
28 Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael. a.2.n.44. 50.2
26 Dimitte me, iam enim aſcendit Aurora. art.10. num.46. 468.2
Cap.34.8. Inueniam gratiam coram vobis, & quæcunque ſtatueritis, dabo. artic.10. numero 49. 470.1
Cap.37.8. Nunquid Rex noſter eris? art.10.num.63. 475.1
7 Putabam nos ligare manipulos in agro. a.4.n.32. 120.1
3. Diligebat eum ſuper omnes filios ſuos.art.4.n.50. 128.2
Cap.41.10. Tulit annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius. a.4.n.44. 125.2
Cap.42.7. Quaſi ad alienos durius loquebatur.art.2. num.67. 60.1
Cap.43.33. Primogenitum iuxta primogenitum, & minimum iuxta ætatem ſuam. a.4.n.46. 126.2
Cap.48.22. Do tibi partem vnam extra fratres tuos. a.4.n.50. 128.2
Cap.49.3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea.a.4.n.36. 121.2
9. Catulus leonis Iuda: ad prædam, fili mi, aſcendiſti. a.11.num.47. 505.2
10. Non auferetur ſceptrum de Iuda. art.8. num.17. 368.2
11. Lauabit in vino ſtolam ſuam. art.8. numer.155. 411.2
14. Iſſachar, aſinus fortis, accubans inter terminos. a.5.n.107. 223.2
25. Omnipotens benedicat tibi benedictionibus cœli deſuper. a.5.n.78. 207.2
27. Benjamin lupus rapax. a.10.n.77. 481.1
Cap.50.3. Flebat Ægyptus ſeptuaginta diebus. art.3. num.91. 88.2
7. Deus viſitabit vos, aſportate oſſa mea vobiſcum. a.4.n.15. 114.1

Exodus.

Cap.12.38. Sed & vulgus promiſcuum innumerabile aſcendit cum eis. a.4.n.67. 137.2
11. Et calceamenta habebitis in pedibus. a.10. nu.21. 460.1
Cap.3.2. Videbat, quòd rubus arderet, & non comburebatur. a.4.nu.7. 110.1
14. Ego ſum, qui ſum: ſic dices filijs Iſrael. a.10.nu.6. 454.1
Cap.7.10. Dic ad Aaron: Tolle virgam. a.10. nu.62. 474.2
Cap.11.5. Morietur omne primogenitum in terra Ægyptiorum. a.6.n.84. 273.2
Cap.13.19. Tulit quoque Moyſes oſſa Ioſeph ſecum. a.6.n.78. 271.2
21. Per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. a.4.n.58. 132.1
Cap.17.11. Cumq; leuaret Moyſes manus, vincebat. a.6. n.128. 306.1
14. Delebo memoriam Amalec ſub cælo.a.5.num.9. 170.1
Cap.16.16. Colligat vnuſquiſque quantum ſufficiat ad veſcendum. a.6.nu.61. 266.2
Cap.19.12. Cauete, ne aſcendatis in montem, neque tangatis fines illius. art.2.nu.67. & art.10.nu.14. 60.1.& 457.2
16 Nam cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura.a.10.nu.80. 482.2
Cap.23.1. Non ſuſcipies vocem mendacij. a.8.n.116. 406.1
16 In exitu anni, quando congregaueris omnes fruges tuas. a.5.nu.52. 192.2
26 Non erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua.art.7. num.115. 355.2
Cap.25.22. Inde præcipiam, & loquar ad te ſupra propitiatorium.a.2.nu.62. 58.1
Cap.32.17. Vlulatus pugnæ auditur in caſtris. art.6. num.67. 268.1
20 Et dedit ex eo potum filijs Iſrael. art.6. num.113. 283.2
Cap.33.7. Tulit tabernaculum, quod tetendit extra caſtra procul. a.10.n.32. 464.1
18 Oſtende mihi gloriam tuam: art.6. numer.168. 302.1
Cap.34.16. Nec vxorem de filiabus eorum accipies filijs tuis. a.1.n.8. 3.2

18. Septem

Digitized by Google

18 Septem diebus veſceris azimis. a. 5. numero 53. 193.1
22 Solennitatem hebdomadarum facies in primitijs frugum.a.5.num.52. 192.2
Cap.39. 23. Et tintinnabula de auro puriſſimo inter malogranata.a.10.n.35. 465.1

Ex Leuitico.

Cap.10. 1. Afferentes coram Domino ignem alienum. a.6.num.85. 274.1
Cap. 23. 40. Sumetiſque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ. a.5.n.50. 191.2
Cap.26.5. Apprehendet meſſium tritura vindemiam. a.5.num.64. 199.2
9 Reſpiciam vos,& creſcere faciam. a.5.num.53. 193.2

Ex Numeris.

Cap.10.2. Fac tibi duas tubas argenteas. a.12.num.6, 512.1
Cap.11.5. Recordamur piſcium, quos comedebamus in Ægypto.a.2.n.15. 39.2
6 Anima noſtra arida eſt.a.4.n.65. 136.2
14 Non poſſum ſolus ſuſtinere omnem hunc populum.a.8.n.103. 400.2
Cap. 13. 21. Erat autem tempus, quando iam præcoquæ vuæ veſci poſſunt. a. 5. numero 53. 193.2
24 Pergentes vſque ad torrentem botri. a.4. n. 30. 119.1
28 Quæ reuerà fluit lacte, & melle. a. 4. numer.38. 122.2
30 Chananæus verò moratur iuxta mare. a. 5. n. 88. 213.1
Cap.23.7. Veni, & maledic Iacob. a. 8. numero 84. 393.2
Cap.25.7. Erarrepto pugione ingreſſus eſt poſt virum Iſraëlitem.a.8.n.30. 373.2
Cap.26.54. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem.a.5.n.133. 237.2
* Cap.36.7. Omnes viri ducent vxorem de tribu & cognatione ſua.a.5.n.10. 170.2

Ex Deuteronomio.

Cap.2.28. Alimenta pretio vende nobis, vt veſcamur, a.4.n.91. 150.1
Cap.7.2. Percuties vſque ad internecionem. a. 5.n.4. 167.1
3 Filiam tuam non dabis filio eius. a.1. numero 8. 3.2.
14 Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus.a.7.num. 115. 355.2
Cap.16. 5. Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium.a.10.n.91. 486.2
9 Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in ſegetem miſeris. a. 5. numer. 53. 193.1
Cap.17.3. Vt vadant,& ſeruiant Dijs alienis. a.5.n.95. 217.2
Cap.21.17. Sed filium odioſæ agnoſcet primogenitum.a.9.n.76. 444.2
Cap.23.3. Ammonites, & Moabites, etiam poſt decimam generationem, non intrabunt in Eccleſiam. a.4.num.5. 109.2
Cap.24.5. Cùm acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum.a.3.n.105. 92.1
Cap.32. 11. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos.a.12.n.42. 523.2
Cap. 33. 12. Benjamin amantiſſimus Domini, habitabit confidenter in eo. a. 10. numero 31. 463.2
17 Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius, a.6. numero 47. & a.12.numero 33. 260. 2. & 520.1

Ex Ioſue.

Cap.2.1. Ite, & conſiderate terram, vrbemque Iericho. a.1.n.11. 4.1
17 Signum fuerit funiculus iſte coccineus. a.8.n.137. 413.2
Cap.3.15. Iordanis autem ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat.a.5.n.53. 193.2
Cap.6.17. Sola Rahab meretrix viuat. a. 6. numer. 10. 244.1
25 Et domum patris eius,& omnia, quæ habuit, fecit Ioſuë viuere.a.5.n.4. 167.1
Cap.10.12. Sol contra Gabaon ne mouearis. a.6.n.173. & num.179. 304.1.& 306.2
Cap.13.13. Noluerunt enim diſperdere filij Iſraël Geſſuri & Machati.a. 5.n.2. 166.1
Cap.18.16. Deſcenditque in Gehennon, id eſt, vallem Ennon.a.5.n.110. 224.2
Cap. 24. 14. Auferte Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, & Ægypto. a.5.numer.105. 222.2

Ex Iudicibus.

Cap.2.12. Concitauerunt Dominum, ſeruientes Baal, & Aſtaroth.a.5.n.95. 217.2
Cap.5.1. Cecineruntque Debbora, & Barac. a.5.n.19. 175.2
24 Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber. a. 8. num.10. 366.1
Cap.6.6. Cùmque Gedeon excuteret, atque purgaret frumenta.a.6.n.185. 308.2
Cap.7.16. Lagenaſque vacuas, ac lampades in medio lagenarum.a.12.n.18. 515.2
Cap.9.18. Conſtituiſtis Regem Abimelech, filium ancillæ eius.a.3.n.89. 87.2
Cap.11.31. Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus, *&c.* a.2. num.8. 36.1
Cap.13.7. Caue, ne vinum bibas, nec ſiceram. a.6. numer.144. 293.2
* Cap.14. 11. Ciues loci illius dederunt ei ſodales triginta.a.5.n.35. 184.1
17 Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum. a.3.num.89. 87.2

Ex Ruth.

Cap. 1. 13. Si expectare velitis, donec creſcant, & annos pubertatis impleant. a. 5. numer. 117. 288.1
Cap.4.11. Faciat Deus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, ſicut Rachel, & Liam, a.3.num.92. 88.2

Ex

Ex Regum primo.

Cap.1.24. Et adduxit eum, poſtquàm ablactauerat in vitulis tribus.a.1.n.30. 12.1
Cap. 6. 19. Percuſſit autem de viris Bethſamitis, eò quòd vidiſſent Arcam.a.2.n.67. 60.1
Cap. 11. 2. In hoc feriam vobiſcum fœdus, vt eruam omnium veſtrum oculos dextros. a. 12. n.22. 516.2
Cap.13.1. Filius vnius anni erat Saül. a. 6. numer. 159. 298.2
5 Philiſthijm congregati ſunt ad præliandum, triginta millia curruum.a.5.n.72. 204.2
Cap.15.3. Vade ergo, & percute Amalec.a.8.num.97. 398.1
Cap.16.7. Ne reſpicias vultum eius, neque altitudinē ſtaturæ.a.6.n.160. 298.2
Cap.17.33. Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti.a.6.n.46. & n.125. 260.1.& 287.2
Cap.18.1. Anima Ionathæ conglutinata eſt animæ Dauid.a.6.n.70. 269.1
6 Egreſſæ fuerunt mulieres de vniuerſis vrbibus Iſraël cantantes, choroſque ducentes. a.5.numer.19. 175.2
Cap.21.4. Non habeo laïcos panes ad manum. a.6. nu 183. 307.2
Cap.24.21. Et nunc quia ſcio; quòd certiſſimè regnaturus ſis. a.12.n.24. 517.2
Cap.28.6. Conſuluit Dominum, & non reſpondit ei, neque per ſomnia. a.5.n.105. 223.1
Cap.29.6. Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conſpectu meo.a.8.n.19. 369.2

Ex II. Regum.

Cap.1.18. Præcepit, vt docerent filios Iudæorum.a.5. n.21. 176.2
* Cap.1.24. Filiæ Iſraël. ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino.a.5.n.23. 178.2
Cap.6.5. Dauid autem, & omnia Iſraël ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis.a.5.n.110 225.1
14 Quàm glorioſus fuit hodie Rex Iſrael, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum. a.8.num.49. 380.1
16 Dauid ſaltauit totis viribus ante Dominum. a. 5, num.40. 186.2
Cap.7.14. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. a. 1. numer. 28. & a. 7. numer.102. 11.2.& 349.2
* Cap. 16.4. Et ait Rex Sibæ: Tua ſint omnia, quæ fuerunt Miphiboſeth. a. 8. numer. 109. 403.1
Cap. 19. 33. Nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, aut amarum. a. 5. num.19. 175.2.
Cap. 23. 8. Dauid ſedens in cathedra ſapientiſſimus Princeps inter tres. a.9.n.19. 422.2

Ex III. Regum.

Cap.2.5. Tu quoque noſti, quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ.a.6.n.174. 304.2
Cap.2.9. Vir autem ſapiens es, vt ſcias, quæ facias ei. a.1.n.59. 23.1
26 Sed & hodie te non interficiam, quia portaſti Arcam Domini.a.6.n.12. 244.2.
Cap. 3. 1. Adduxit eam in ciuitatem Dauid, donec compleret ædificans domum ſuam. a. 5, num.75. 206.1
3 Dilexit autem Dominum Salomon ambulans in præceptis Dauid patris ſui. a.1.num.7. & a.2.n.43. 3.1.& 50.1
26 Obſecro, Domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum.a.2.n.2. 33.1
Cap. 4. 30. Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum.a.1.numer.62. 24.1
32 Loquutus quoque eſt Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius quinque, & mille. a.1.n.6. 23.2
Cap.5.14. Fueruntque Salomoni octoginta millia latomorum in monte.a.5.n.64. 200.1
Cap. 6. 1. Factum eſt ergo quadringenteſimo & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël. a.5.num.47. 190.1
Cap. 7. 7. Porticum quoque Soli, in qua eſt tribunal, fecit.a.5.n.72. 204.2
Cap. 9. 22. De filijs enim Iſraël non conſtituit Salomon ſeruire quenquam. a. 5. numer. 72. 205.1
Cap.10.6. Maior eſt ſapientia tua, quàm rumor, quem audiui. a.1.n.62. 24.1
8 Beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper.a.10.numer.47. 469.1.
* Cap. 11. 1. Rex autem Salomon adamauit mulieres multas, filiam quoque Pharaonis. a.1.n.10.& a.5. num.1. 3.2.& 165.1
1 Deprauatum eſt cor eius, vt ſequeretur Deos alienos.a.1.n.7. 3.1
* 2 Certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos eorum. a.5.n.7. 168.2
32 Porrò vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid.a.5.n.139. 240.2
Cap.14.22. Quadraginta vnius anni erat, cùm regnare cœpiſſet. a.1.n.57. 22.1
Cap. 18. 43. Ecce nubecula parua quaſi veſtigium hominis.a.4.n.2. 108.1
Cap. 19. 8. Et ambulauit in fortitudine cibi illius. a. 6. n.108. 282.1
7 Surge, & comede: grandis enim tibi reſtat via.a.6. num.32. 253.1
9 Quid hic agis, Elia.a.12.n.39. 529.2
14 Prophetas tuos occiderunt gladio: derelictus ſum ego ſolus.a.8.n.123. 408.1
18 Et omne os, quod non adorauit eum oſculans manus.a.5.n.96. 217.2

Ex IV. Regum.

Cap.2.9. Fiat in me ſpiritus tuus duplex. a. 6. nu.97. & num. 130. 278.1.& 289.1
Cap. 3. 11. Eſt hic Eliſeus filius Saphat, qui fundebat aquam ſuper manus Eliæ. a. 2. numer. 42. 49.2
16 Non videbis ventum, neque pluuiam, & alueus iſte replebitur.a.8.n.42. 377.2
Cap.4.21. Aſcendit, & collocauit eum ſuper lectulum hominis Dei.a.6.n.6. 243.2
34 Ingreſſuſque clauſit oſtium ſuper ſe, & ſuper puerum.a.10.n.33. 464.1
Cap.5.10. Vade, & lauare ſepties in Iordane.a.6.nu.18. 247.1
11 Putabam, quòd egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomen Domini Dei ſui. a. 10. numer. 15. 457.2
Cap. 17. 16. Et adorauerunt vniuerſam militiam

tiam cœli. a.5. numer.95. 217.2
Cap.23.13. Excelſa quoque, quæ erant in Hieruſalem, ad dexteram partem montis Offenſionis. a.7.num.104. 351.1

Ex I. Paralipomenorum.

Cap. 28. 11. Dedit autem Dauid Salomoni filio deſcriptionem porticus, & templi. a.4. numero 96. 153.1
Cap.29. 1. Neque homini præparatur habitatio, ſed Deo.a.10.num.83. 483.2

Ex II. Paralipomenorum.

Cap. 2. 3. Miſi ergo tibi virum prudentem, & ſcientiſſimum Hiram, patrem meum.a.5.nu. 127. 233.2
Cap.8.1. Expletis autem viginti annis, poſtquàm ædificauit Salomon domum Domini, & domum ſuam. a. 1.num.61. 23.2
3 Abijt quoque in Emath Suba. a. 5. numer.82. 210.1
11 Filiam quoque Pharaonis tranſtulit de ciuitate Dauid.a.5.num.76. 206.1
Cap.9.16. Trecenta quoque ſcuta aurea poſuit in armamentario, quod erat conſitum in nemore. a.5. num.74. 205.2
Cap. 11. 16. Sed & de cunctis tribubus Iſraël quæcunque dederant cor ſuum, vt quærerent Dominum Deum Iſraël. a. 5. numer. 136. 239.1.2
Cap.26.16. Non eſt tui officij, Ozia, vt adoleas incenſum Domino.a.8.n.53. 381.2
Cap. 35.25. Ieremias maximè, cuius omnes cantores, atque cantatrices vſque ad præſentem diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant. a. 5. num.21. 176.2

Ex Tobia.

Cap.13. 20. Beatus ero, ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam claritatem Hieruſalem. a.7. num.117. 356.2

Ex Iudith.

Cap.3.9. Excipientes eum cum coronis, & lampadibus.a.5.num.39. 186.1
Cap.15. 15. Et omnes populi præcedebant cum mulieribus, & virginibus, & iuuenibus. a. 5. num.22. 178.1

De Eſthere.

Cap. 1. 3. Fecit grande conuiuium, centum, videlicet, & octoginta diebus. a. 5. numero 34. 183.2
Cap. 2. 18. Iuſſit conuiuium præparari permagnificum pro coniunctione, & nuptijs Eſther. a.5. num.33. 183.1
Cap.6.12. Regina quoque nullum alium vocauit ad conuiuium.a.5.n.34. 183.2

Ex Iobo.

Cap.1.18. Repentè ventus vehemens irruit à regione deſerti.a.6.num.83. 273.1
Cap.7.13. Si dixero: Conſolabitur me lectulus meus. a.5.n.105. 223.1
Cap.9.25. Pertranſierunt quaſi naues poma portantes. a.6.num.90. 275.2
Cap.29.7. Quando procedebam ad portam ciuitatis. a.12.num.36. 521.1
18 In nidulo meo moriar, & ſicut palmam multiplicabo dies.a.12.n.44. 523.2
Cap.31. 1. Pepigi fœdus cum oculis meis, ne cogitarem quidem de virgine. a. 8. numero 89. 395.2
26 Si vidi Solem, cùm fulgeret, aut Lunam incedentem clarè.a.5.n.96. 218.1
Cap.33. 15. Per ſomnium viſione nocturna, quando irruit ſopor.a.5.n. 105. 223.1
Cap.36.24. Memento, quòd ignores opus eius, de quo cecinerunt viri.a.9.n.13. 420.1
Cap. 38.7. Cum me laudarent aſtra matutina. a. 10. num.26. 461.2
Cap.39.29. Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila? a.6.n.39. 256.1
Cap.42.15. Non ſunt inuentæ mulieres ſpecioſæ, ſicut filiæ Iob.a.12.n.17. 515.1

Ex Pſalmis.

Pſal.2.7. Filius meus es tu, ego hodie genui te. a. 1. num.28. 11.1
Pſal.3. titulus. Pſalmus Dauid cùm fugeret à facie Abſalon filij ſui.a.6.n.33. 253.2
Pſal.15.8. Quoniam à dextris eſt mihi ne commouear. a.6.num.96. 277.2
Pſal.18.3. Dies diei eructat verbum. a.10. numero 60. 474.1
6 In Sole poſuit tabernaculum ſuum. a. 5.num.101. 221.1
Pſal.22.5. Paraſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me.a.4.n.61. 134.1
22 Et a cornibus vnicornium humilitatem meam. a.6.n.161. 299.1
Pſal.26.9. Ne auertas faciem tuam, ne declines in ira à ſeruo tuo.a.10.n.50. 470.1
Pſal.28. 7. Vox Domini intercidentis flammam ignis. a.8.n.129. 410.1
Pſal.23.7. Attollite portas, Principes, veſtras. a.6.numer.26. 250.1
Pſal.44. titulus. In finem pro ijs, qui commutabuntur. a.5.num.44. 188.2
2 Lingua calamus ſcribæ velociter ſcribentis. Præfat. num.2.
*10 Adſtitit Regina à detris tuis in veſtitu deaurato. a.4.num.90. & a.12.numer.16. 149.2.& 515.1
11 Audi, filia, & obliuiſcere populum tuum. a.2.nu. 27.& a.4.num.3.& a.5.numer.105. 44.1.& 108.2. & 221.1
13 Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur.a.10.num.28. 462.1
Pſal.47.7. Ibi dolores, vt parturientis. a.6 num.87. 274.2
Pſal.54.14. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus.a.4.num.39.& a.5.num.117. 123.1. & 228.2
Pſal.63.1. A timore inimici eripe animam meam.a.10. num.17. 458.2

*Pſal.67.

Digitized by Google

* Pſal.67.13. Rex virtutum, Dilecti, Dilecti, & ſpeciei domus diuidere ſpolia, *&c. ad longum, & multiplici expoſitione.* a.5.n.105. 222.1.2
14 Si dormiatis inter medios cleros. a. 4. numer. 4. 109.1
36 Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus in medio iuuencularum.a.5.n.19. 175.2
Pſalm. 76. 21. Deduxiſti, ſicut oues, populum tuum in manu Moyſi, & Aaron. a.10.n. 36. 465.1
Pſalm.77. 31. Adhuc eſcæ erant in ore ipſorum. a. 6. n.66. 268.1
Pſalm. 81. 1. Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio Deos diiudicat.a.8. n.105. 401.2
Pſalm. 86. 3. Glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei. a. 8. n.14c.& a. 12.n.14. 414.2.& 514.2
Pſalm.90.6. A ſagitta volante in die. ab incurſu, & Dæmonio meridiano.a.12.n.49. 525.1
Pſalm. 104. 22. Vt erudiret Principes eius, ſicut ſemetipſum.a.10.n.73. 479.1
Pſalm.105.9. Et increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt.a.10. n.75. 480.1
14 Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto. a.8. num.52. 381.2
Pſalm.110.4. Memoriam fecit mirabilium ſuorum. a.10. n.87. 485.1
Pſalm.118. 91. Ordinatione tua perſeuerat dies. a.10. numer.72. 478.2
161 Principes perſecuti ſunt me gratis. a. 8. num. 206. 401.2
Pſalm. 131. 8. Surge, Domine, in requiem tuam, tu & Arca ſanctificationis tuæ. a. 2. numer. 20. 41.1
Pſalm. 142. 4. Conſiderabam ad dextram, & videbam. a.8.n.126. 409.1
Pſalm.146.9. Qui dat iumentis eſcam ipſorum.a.12.n.7. 512.1

Ex Prouerbijs.

Cap. 4. 3. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & Vnigenitus coram matre mea. a. 4. num.44. 125.2
* Cap. 5. 18. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ. a. 3. numer. 105. 92.2
Cap. 7. 2. Fili, ſerua mandata mea, & viues, & legem meam quaſi pupillam oculi tui, a. 10. numer. 18. 458.2
Cap.8.15. Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt. a.5.n.128. 235.1
28 Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum. a.5.n.67. 201.2
30 Ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum.a.10.n.55. 472.2
Cap.9.5. Sapientia ædificauit ſibi domum. a.1.n.61.& a.9.n.20. 23.2.& 422.2
Cap. 20. 20. Qui maledicit patri, & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris. a. 5. num.106. 223.2
Cap. 24. 30. Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam ſtulti, & ecce totum repleuerant vrticæ. a. 1. num.65. 25.1
* Cap. 25. 13. Sicut frigus niuis in die meſſis.a.5.n.63. 199.2
* Cap. 30. 2. Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt in me. a. 7. numer. 96. 347.1
Cap. 31. 29. Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas, a. 12. numer. 54. 527.1

Ex Eccleſiaſte.

Cap. 1. 4. Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum ſtat. a. 4. num. 92. 150.2
Cap. 12. 12. Faciendi plures libros nullus eſt finis. Præfat. n.5

Ex Cantico Canticorum.

* Cap. 1. 4. Nigra ſum, ſed formoſa, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. a.5.num.72. & n.103. 204.1.2.& 221.2
* 5 Filij matris meæ pugnauerunt contra me. a. 5. numer.111. 225.2
* 6 Vbi paſcas, vbi cubes in meridie. a.1. nu.72.& a.5. num.9. 29.1.& 169.2
* Cap. 2. 11. Iam hyems tranſijt, imber abijt.a.5.n. 43.& 55. 187.2.& 195.1
* Cap. 3.7. En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt.a.5.n.81. 208.2
* 10 Media charitate conſtrauit. a. 5. numer. 28. 180.2
* 11 Egredimini, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis. a.5.n.37. 185.2
* Cap. 4. 4. Sicut turris Dauid, collum tuum. a. 5. n.74. 205.2
* 8 Veni de Libano, ſponſa mea, a. 5. numer. 84. 210.2
* Cap. 5. 1. Meſſui myrrham cum aromatibus meis. a.5.n.49. 190.2
1 Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, chariſſimi.a.4.n.81, 144.2
* Cap. 6. 3. Pulchra es, amica mea, ſuauis, & decora, ſicut Hieruſalem. a. 5. n.73. & n. 78. 205. 1. & 207.1
* 11 Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. a.5.n.83. 210.1
* Cap. 7. 4. Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon. a. 5. num.77. 206.2
* 13 Mandragoræ dederunt odorem. a. 5. num. 51. 192.1

Ex Sapientia.

Cap. 4. 8. Senectus enim venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata.a.4.nu.110. 163.1
Cap.6.26. Multitudo ſapientum, ſanitas eſt orbis terrarum. Præfat.n.5
Cap.8.18. Circumiens, & quærens, vt ſibi illam ſponſam aſſumeret. a.1.n.59. 23.1
Cap. 12. 10. Quoniam nequam eſt natio, & naturalis malitia ipſorum.a.4.n.1. 108.1

Ex Eccleſiaſtico.

Cap. 7. 16. Non oderis laborioſa opera, & ruſticationem creatam ab Altiſſimo.a.5.n. 127. 234.1
24 Trade filiam, & grande opus feceris. a. 5. n. 117. 228.2
Cap. 22. 13. Luctus mortui ſeptem dies: fatui, omnes dies.a.3.n.91. 88.2
* Cap. 32. 1. Rectorem te poſuerunt: noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis, *&c.* a.5.

Digitized by Google

a.5.num.31.& a.6.num.180. 182.1.& 306.2
Cap.42.15. Quemadmodum eruditus es in iuuentute tua, & impletus es, quaſi flumen ſapientia. a.1.numer.59. 23.1
9 Filia patris abſcondita eſt vigilia, & ſollicitudo eius. a.5.n.117. 228.2
Cap.24.11. Quaſi oliua ſpecioſa in campis. a.12.nu.60. 529.1
15 Et ſic in Sion firmata ſum. a. 5. numer. 128. 234.2
25 Qui implet quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus nouorum. a.5.n.65. 200.2
Cap.39.5. In terram alienigenarum gentium pertranſiet. a.11.num.8. 490.1

Ex Iſaia.

Cap.1.2. Audite, cœli; atque auribus percipe, terra. a.6. num.120. 285.2
Cap.2.3. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hieruſalem. a.9.n.21. 423.1
Cap.5.7. Vinea enim Domini exercituum domus Iſraël eſt. a.1.n.20. 8.1
Cap.6.1. Sex alæ vni, & ſex alæ alteri, duabus velabant, &c. a.2.num.17.& num.47.& a.10.numer.16. & n.67. 40.1.& 51.2.& 458.1.& 477.1
6 Et in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari. a.6.num.42. & 196. 258.1.& 309.1
8 Quem mittam, & quis ibit nobis? a.10. numer.68. 477.1
Cap.7. 18. Vt faciant placentas Reginæ cœli. a. 5. num.95. 217.2
Cap.8.3. Et acceſſi ad Propheti‍ſſam, & peperit filium. a.1.n.18. 6.2.
Cap.9.6. Paruulus natus eſt nobis. a.6.numer.153. 297.1
Cap.11.1. Egredietur virga de radice Ieſſe. a.8.n.5.& a.10.num.3. 365.1.& 453.1
6 Et habitabit lupus cum agno. a. 10. numer.77. 481.1
8 Et delectabitur infans ab vtero ſuper foramine aſpidis. a.10.num.25. 461.1
Cap.14.14. Sedebant in monte Teſtamenti in lateribus Aquilonis. a.6.n.164. 300.2
Cap.21.5. Pone menſam, contemplare in ſpecula. a.6. num.94. 277.1
Cap.23.4. Erubeſcis, Sidon, ait mare. a.6.num.60. 266.1
Cap.42.3. Calamum quaſſatum non conteret. a.12. num.27. 518.2
Cap.45.8. Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. a.4.n.13. 113.1
Cap.53.4. Verè languores noſtros ipſe tulit. a.1.numer.28. 11.1
8 Generationem eius quis enarrabit? a.10.num.12. & a.11.n.52. 456.2.& 507.1
Cap.55.1. Omnes ſitientes venite ad aquas. a.8.n.11. & 63. 366.2.& 385.1
10 Et quomodò deſcendit imber, & nix de cœlo. a.5.n.62. 198.2
Cap.60.15. Pro eo, quòd fuerat derelicta, & odio habita. a.3.n.115. 95.2
Cap.66.7. Antequàm parturiret, peperit. a.3. numer.121. 97.2

Ex Ieremia.

Cap.1.9. Et miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum. a.4.n.9. 111.2
Cap. 3.4. Pater meus, dux virginitatis meæ tu es. a.5. n.117. 228.2
Cap.5.22. Qui poſuit arenam terminum mari. a.5.n.67. 201.2
Cap. 9.17. Contemplamini, & vocate lamentatrices. a.5.n.21. 176.2
Cap. 15. 1. Si ſteterit Moyſes, & Samuël coram me, non eſt anima mea ad populum. a.8.numer.31. 373.2
Cap.17.34. Et quieſcere faciam de vrbibus Iuda, & de plateis Ieruſalem vocem gaudij. a.3.n.90.& a.5.n.21. 88.1.& 176.2
Cap.19.2. Egredere ad vallem filij Ennon. a.5.nu.110. 224.2
Thren.1.6. Sordes eius in pedibus eius. a.10.num.39. 466.1

Ex Ezechiele.

Cap.1.4. Ibant, & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. a.12.n.38. 521.2
27 Et à lumbis eius vſque deorſum vidi quaſi ſpeciem ignis. a.10.n.40. 466.2
Cap. 8. 12. Certè vides, fili hominis, quæ ſeniores Iſraël faciunt in tenebris. a.5.numer.115. 227.2
16 Vigintiquinque viri dorſa habentes contra templum, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum Solis. a.5.n.97. 218.2
Cap. 16. 7. Et ecce tempus tuum, tempus amantium. a.5.n.117. 228.1
10 Et veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te ianthino. a.8.n.79. 391.2
Cap.29.30. Ecce ego ad te, Pharao Rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum. a.9. num.53. 435.2
Cap.31.3. Et inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. a.5.n.62. 193.1
Cap. 37. 1. Et in medio campi, qui erat plenus oſſibus. a.6.n.128. 288.2
Cap. 46. 16. Si dederit Princeps domum alicui de filijs ſuis. a.5.n.135. 239.1
Cap. 47. 13. Hinc eſt terminus, in quo poſſidebitis terram in duodecim tribubus Iſrael. a.8.numer.79. 391.2

Ex Daniele.

Cap. 7. 9. Et capilli capitis eius quaſi lana munda. a.6. num.139. 292.1
Cap. 12. 4. Tu autem, Daniel, claude ſermones, & ſigna librum. a.3.num.146. 107.1
Cap. 14. 1. Conuiua Regis, & honoratus ſuper omnes amicos eius. a.5.num.30. 181.2
6 Ne erres, Rex: iſte enim intrinſecùs luteus eſt. a.5.n.97. 219.1.

Ex Oſea.

Cap. 2. 11. Ex Ægypto vocaui filium meum. a.1. num.27. 11.1
Cap. 10.7. Tranſire fecit Samaria Regem ſuum quaſi ſpuma. a.6.n.59. 265.2
11 Ephraim vitula docta diligere trituram. a.6. n.39. 256.1
Cap. 12. 3. In vtero ſupplantauit fratrem ſuum. a.2. n.39. 48.1

Ex Ioele.

Cap.1.8. Plange ſuper virum pubertatis tuæ. a. 5. numer.117. 228.1
Cap.3.4. Verùm quid mihi, & vobis, Tyrus, & Sidon. a.5.num.90. 214.2

Ex Amos.

Cap.1.9. Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non conuertam eum.a.5.num.87. 213.1
* Cap.4.7. Ego prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menſes ſupereſſent.a.5.num.56. 195.1
Cap.5.16. Vocabunt agricolam ad luctum,& ad planctum eos,qui ſciunt plangere.a.5.n.21. 176.2
* 26. Et portaſtis tabernacula Moloc veſtro,& imaginis idolorum veſtrorum, ſydus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis.a.5.num.101. 220.2
Cap.8.1. Et ecce vncinus pomorum.a.6.nu.89. 275.1

Ex Iona.

Cap.3.3. Et nunc,Domine,tolle,quæſo,animam meam à me.a.8.num.58. 383.2
4 Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. a.5.num.7. 169.1

Ex Michæa.

* Cap.7.1. Væ mihi, quia factus ſum, ſicut qui colligit in autumno racemos.a.5.num.61. 197.2

Ex Nahum.

Cap.3.12. Omnes munitiones tuæ, ſicut ficus cum groſſis ſuis.a.5.n.61. 198.1

Ex Habacuc.

Cap.1.8. Et velociores lupis veſpertinis.a.10.num.77. 481.1

Ex Sophonia.

Cap.1.5. Diſperdam de loco hoc reliquias Baal. a. 5. num.95. 217.2

Ex Zacharia.

Cap.10.1. Petite à Domino pluuiam in tempore ſerotino.a.5.n.35. 394.2
Cap.3.8.Audi IES V,Sacerdos magne.a.6.n.56. 265.1

Ex libro Machabeorum.

Cap.1.7. Et vocauit pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant nutriti à iuuentute, & diuiſit illis regnum ſuum.a.5.num.131. 236.2
Cap.9.39. Et ecce tumultus, & apparatus multus; & ſponſus proceſſit,& amici. a.5.n.20. 176.1
Cap.10.65. Magnificauit eum Rex, & ſcripſit inter primos amicos.a.5.n.33. 182.2
Cap.11.13. Et impoſuit duo diademata capiti ſuo, Ægypti,& Aſiæ.a.4.n.89. 149.1

Ex nouo Teſtamento.

Ex Mattheo.

Cap.2.2. Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus ſtellam eius.a.2.num.54.& a.12.num.2.39.1.& 510.1
Cap.3.5. Tunc exibat ad Deum Hieroſolyma, & omnis Iudæa.a.2.num.13. 38.2
Cap.4.3. Dic, vt lapides iſti panes fiant. a.6.num.173. 303.2
9 Hæc omnia dabo tibi,ſi cadens adoraueris me. a.8. num.22. 370.1
21 Procedens inde vidit alios duos fratres. a. 10. numer.61. 474.2
Cap.5.11. Et dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes propter me.a.12.n.26. 518.2
* 18 Donec tranſeat cœlum, & terra, iota, aut apex vnus non præteribit a lege. a.7. numer. 67. 336.1
Cap.6.3. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.a.4. numer.29. 119.1
Cap.7.22. Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus.a.7.num.71. 338.2
Cap.8.9. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus.a.6.n 142. 293.1
8 Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.a.2.n.70. 61.1
12 Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores. a.8.num.125. 409.1
29 Veniſti ante tempus torquere nos. a. 6. num.153. 290.1
Cap.9.15.Nunquid poſſunt filij ſponſæ lugere. a.3.numer.104. 92.1
Cap.11.7. Cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne. a.6.num.77. 271.2
11 Non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta.a.2.n.4. 34.1
29 Diſcite a me,quia mitis ſum. a.6.n. 100. 279.1
Cap.13.25. Cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania. a.4.numer.51. 129.1
Cap.15.22. Filia mea malè vexatur.a.2.num.65.& a.6. num.25. 59.1.& 249.2
Cap.16.24. Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum.a.6.num.111. 283.1
Cap.17.2. Reſplenduit facies eius ſicut Sol.a. 6.n. 101. & a.2.n.6c. 279.2.& 57.1
1 Poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum, Iacobum,& Ioannem.a.10.n.27. 450.1
5 Hic eſt filius meus dilectus.a.10.n.89. 485.1
Cap.20.1. Exijt primo mane conducere operarios in vineam.a.2.n.54. 54.2
12 Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos,&c. a.6.num.93. & a.12.num.30. 277.1.& 519.1
21 Sedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram, non eſt meum dare.a.8.n.21. 370.1
Cap.21.17. Abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam, a.2.num.13. 38.2
2 Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, a. 8. numer.65. 385.1
* 19 Et videns fici arborem vnam ſecus viam.a.5.numer.59. 196.2
* Cap.22. 2. Simile eſt regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio ſuo. a. 5. numer.34. 183.2

Digitized by Google

4 Ecce prandium meum paraui tauri, & altilia occiſa ſunt. a.8.num.62.& a. 12.num.34. 384.2. & 5.0.1
12 Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem.a.2.n.71. 61.2
Cap.24.28. Vbicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.a.6.n.199. 310.1
38 Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes.a.6.n.81. 272.2
Cap.25.14. Homo peregrè proficiſcens vocauit ſeruos ſuos.a.2. n.22. 42.2
* 1 Tunc ſimile erit regnum cœlorum decem virginibus.a.5.n.24.& n.41. 178.2.& 187.1
42 Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare. a.6 n.22.& a.12.n.18. 248.2.& 515.2
Cap.26.40. Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum.a.6.n 143. 293.1
33 Etſi omnes ſcandalizati fuerint, ego nunquam ſcandalizabor.a 2.n.10. 37.1
58 Petrus autem ſequebatur eum à longè. ibid.
Cap.27.33. Venerunt in locum, qui dicitur Golgotha. a.6.n.182. 307.2
42 Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere.a.4.n.31. 119.2
46 Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? a.6.numer.129. 289.1
59 Et accepto corpore Ioſeph poſuit illud in monumento ſuo.a.6.n.4. 242.2
Cap.28.1. Veſpera autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi.a.2.n.33. 46.1
19 Data eſt mihi omnis poteſtas. a. 6. numer. 115. 284.1.2

Ex Marco.

Cap.1.25. Quid nobis, & tibi, IESV Nazarene. a.10. num.78. 481.2
30 Decumbebat autem ſocrus Simonis febricitans. a.2.n.30. 45.1
Cap.2.15. Multi publicani, & peccatores diſcumbebant ſimul cum IESV. a.4.n.22. 116.2
Cap.3.33. Quæ eſt mater mea, & fratres mei. a. 4. numer.23. 216.2.& 217.1
Cap.14.54. Et ſedebat cum miniſtris ad ignem, & calefaciebat ſe.a.5.n.59. 197.1
Cap.16.7. Dicite diſcipulis eius, & Petro. a. 1. numer. 11. 4.1

Ex Luca.

Cap.1.2. Sicut tradiderunt, qui ab initio ipſi viderunt. a.1.n.44. 17.2
27 Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam.a.4.n.14. 113.2
35 Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. a.6.num. 148. 295.2
38 Ecce ancilla Domini fiat mihi ſecundùm verbum tuum.a.6.n.155. 297.2
41 Vt audiuit ſalutationem MARIAE Elizabeth exultauit infans in vtero. a.12. numer. 50. 516.1
56 Manſit autem MARIA cum illa, quaſi menſibus tribus.a.6.n.38. 255.2
* Cap.2.8. Paſtores erant in regione eadem, vigilantes.a.5.num.59. 197.1
Cap.4.40. Et continuò ſurgens miniſtrabat illis. a. 8. num.71. 388.2
Cap.9.54. Domine, vis, dicimus, vt ignis deſcendat de cœlo.a.10.num.79. 482.1
Cap.11.3. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. a.4.n.85. 146.2
Cap.12.35. Sint lumbi veſtri præcincti. a. 5. numer.37. 185.2
38 Et ſi in ſecunda vigilia venerit. a.6.n.88. & n.131. 275.1.& 289.2
Cap.13.6. Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea.a.8.n.24. 371.1
7 Ecce anni tres ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac. a.5.n.60. 197.2
* Cap 14. 8. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco. a. 5. numer. 34. 184.1
Cap.15.7. Adhæſit vni ciuium regionis illius. a.8.n.83. 393.2
18 Peccaui in cœlum, & coram te. a.10. num.72. 479.1
17 In ſe reuerſus dixit.a.6.n.122. 286.1
20 Fac me ſicut vnum de mercenarijs.a.10.n.47. & a. 6.num.112. 469.1.& 283.1
20 Cùm adhuc à longè eſſet, vidit illum Pater ipſius. a. 8. numer. 118. & a. 2. num. 18. 406. 2. & 40.2
22 Citò proferte ſtolam primam. a.12. num.3. & a.4 num.44. 510.2.& 125.1.
29 Nunquam mihi dediſti hœdum. a.2. nu.11. & a.6. n.140. 37.1.& 292.2
30 Occidiſti illi vitulum ſaginatum. a.10. numer. 85. 484.1
Cap.16. 22. Mortuus eſt autem, & diues & ſepultus in Inferno.a.6.n.80. 272.3
Cap.19.4. Zachæe, feſtinans deſcende. a.8. numer.46 379.1
44 Et non relinquant lapidem ſuper lapidem.a. 8.numer.82. 393.1
Cap.24.15. Et ipſe IESVS appropinquans ibat cum illis.a.10.n.38. 465.2

Ex Ioanne.

Cap.1.4. Quod factum eſt, in ipſo vita erat. a.8.nu.35. 373.1
12 Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. a.10. num.81. & a.6. num.145. 482.2.& 294.1.
* Cap.2.1. Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ.a.3.n.94. 89.1
3 Vinum non habent.a.10.n.86. 484.2
11 Hoc fecit initium ſignorum IESVS. a. 6. n. 127. 288.1
22 Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli.a.3.n.133. 101.2
4 Quid mihi, & tibi eſt, mulier? nondum venit hora mea.a.6. numer.43. & a.10.numer.86.258.2.& 484.2
Cap. 3. 16. Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.a.7.n.52. 331.2
29 Amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit, cum gaudio gaudet.a.5.n.30. 181.2
Cap.4. 14. Fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam a.10.n.59. 473.2
* 35 Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.a.5.n.58. 195.2
Cap. 5. 14. Ecce ſanus factus es, iam noli peccare. a. 6. num.104. 280.2
Cap. 8. 58. Abraham exultauit, vt videret diem meum. a.6.n.65. 267.2
Cap.9.6. Expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo. a.8. n. 139. 414.1
29 Nos ſcimus, quia Moyſi loquutus eſt Deus:

hinc neſcimus, vnde ſit. a.2.n.14. 39.1
Cap.11.35. Vbi poſuiſtis eum.a.6.n.75. 270.2
* 39 Domine, iam fœtet: quatriduanus eſt enim.a.11. num.43. 503.2
* 49 Quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo.a.1 :.n.53.& a.7.n.6.507.1.& 313.2
Cap.12.28. Pater, clarifica nomen tuum. a. 6. num. 52. 263.2
32 Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.a.2.n.9. 36.2
Cap. 13. 3. Sciens, quia omne dedit ei Pater in manus. a.8.n.72. 383.2
4 Surgit à cœna, & ponit veſtimenta. a.6.num.154. 297.1
8 Non lauabis mihi pedes in ęternum.a.10.num.71. 478.2
* 10 Qui lotus eſt, non indiget,niſi vt pedes lauet.a.4. n.81. 144.1
13 Vos me vocatis, Magiſter,& Domine,& benè dicitis.a.10.n.48. 469.2
* Cap. 14. 26. Paraclitus autem Spiritus ſanctus ille vos docebit omnia.a.7.n.5. 313.2
30 Venit enim Princeps huius mundi. a. 6. num. 94. 277.1
Cap.16.15. Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt. a.2.n.1 32.2
Cap.1 .1. Pater, clarifica Filium tuum. a.6. num. 150. 296.1
Cap. 18.38. Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? a. 8. num.104. 401.1
Cap. 19. 19. Erat autem ſcriptum: IESVS Nazarenus, Rex Iudæorum. a.12.n.25. 518.1
* 36 Os non comminuetis ex eo.a.11.n.55. 508.1
Cap. 20. 17. Noli me tangere; non dum enim aſcendi ad Patrem.a.6.n.34. 254.1
Cap.21.18. Cùm eſſes iunior, cingebas te. a.6. num.40. 257.1

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap. 2. 42. Erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis. a.4.n.78. 145.1
Cap.15.10. Quæ neque Patres noſtri; neque nos portare potuimus.a.3.n.130. 100

Ex Paulo.

Ad Rom.11.26. Cùm plenitudo gentium intrauerit,& ſic omnia Iſraël ſaluus fieri. a.4.n.16. 114.1
Cap.8.38. Quia neque mors, neque vita, &c. a. 3. numer.125. 99.1
1 Corinth.7.2. Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat. a.5.n.120. 230.1
* 36 Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua,quod ſit ſuperadulta.a.5.n.119. 229.2
* Cap.9.25. Omnis autem,qui in agone contendit.a.3. n.51. 53.2
25 Qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. a.10.n.19. 459.1
Cap. 11. 20. Iam non eſt dominicam Cœnam manducare. a.8.n.135. 412.2
21 Et adorauit faſtigium virgæ eius.a.11.n.58. 509.1
2 Corinth.3.14. Vſque in hodiernum diem idipſum velamen in lectione veteris Teſtamenti manet. a. 1. num.74. 29.2
* Cap. 4. 7. Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus.a.5.n.110. 225.2
Ad Galat. 6. 14. Mihi abſit gloriari, niſi in Cruce. a.6. n.156. 297.2
18 Ego enim ſtigmata Domini IESV in corpore meo porto. a. 5. n.96. 218.1
Ad Epheſ. 13. 8. Mihi omnium Sanctorum minimo data eſt gratia hæc in gentibus, euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti. a.4.n.94. 152.1
Ad Hebr. 1. 1. Olim Deus loquens Patribus in Prophetis.a.1.n.48. 18.2
Cap.7. 14. Manifeſtum eſt, quod ex Iuda ortus ſit Dominus noſter.a.5.n.14. 172.1
Cap.11.6. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt. a. 1.n.44. 17.2
21 Et adorauit faſtigium virgæ eius.a.11.n.58. 509.2
31 Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis. a.2.n.41. 48.2

Ex Petri Epiſtola prima.

Cap. 1. 12. In quem deſiderant Angeli proſpicere. a. 2. num.17. 40.1

Ex Apocalypſi.

Cap.1.13. Et facies eius ſicut Sol lucet in virtute ſua.a.2. num.60. 57.1
Præcinctum ad mamillas zona aurea.a.8.n.90. 396.1
16 Habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem. a.10.nu.44. 468.1
Cap.4.5. De throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua.a.12.n.55. 527.2
Cap.5.9. Dignus es, Domine, accipere librum,& aperire ſignacula eius.a.10.n.41. 467.1
Cap.6.9. Et cum aperuiſſet ſigillum quintum, vidi ſubtus altare animas. a.1.n.68. 60.2
Cap.7.14. Et lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni.a.8.n.7. 365.2
Cap.12.1. Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius.a.2.n.32. 45.2
Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta Sole.a.12.n.55. 527.2
Cap. 19. 7. Gaudeamus, & exultemus, quia venerunt nuptiæ Agni.a.3.n.110. 94.1
Cap.21.9. Veni, & oſtendam tibi ſponſam vxorem Agni.a.3.n.127. 99.2

Digitized by Google

INDEX RERVM,

QVÆ AD CONCIONES, ET SPIRITALIA

HORTAMENTA DESERVIRE VALENT:

QVEM EX INDVSTRIA A CÆTERO

Indice propterea ſeparauimus, vt promptum ſit Concionatoribus, continuò reperire, ſi quæ vſui illis eſſe poſſint.

Litera a. Anteloquium, cuius numerus ſtatim appingitur, ſignificat: ſequentium tandem numerorum prior paginam, poſterior columnam deſignat.

A

Adoleſcentia.

ADOLESCENTIAE rara eſt virtus. a.10.n.69. 477.2.

Aetas.

Ætati non plùs deferendum, quàm virtuti.a.8.n.12.& n.14.367.1.& 2

Amicitia.

Amicitia particularis, magnum periculum. a. 2. nu.5. 34.2

Amicitia ſynceriſſima, quæ abſente dilecto fidem ſeruat.a.6.n.69. 268.2

Amicus.

Amicis intimis nihil clauſum.a.4.n.43. 124.2

Amor.

Amor ægrè fert dilecti abſentiam.a.2.n.7. 35.2

Amor ſub finem magis elucet ſemper.a.10.numer.86. 485.1

Amor non patitur dilecti abſentiam.a.10.n.46. 468.2

Amor Sanctorum erga Deum quam inſignis.a.10.numer.50. 470.1

Amor perfectus in omnibus dilecto aſſimilari vult.a.6.num.156. 297.2

Amor acuit intellectum.a.8.n.43. 378.1

Anima.

Animarum ſalutem quanti faciat Chriſtus.a.2.n.5.34.2

Aula.

Aulæ periculum.a.2.n.10. 37.1

Aula, & palatio exturbantur boni. a.8. numer.19. 369.2

B

Bacchanalia.

BAcchanaliorum feſta per Euchariſtiam fugata.a.8.n.130. 410.2

Beneficium.

Beneficiorum recompenſatio celer eſſe debet.a.2.n.55. 55.1

Beneficia Dei, & creaturarum, quàm diſſimilia.a.6.numer.61. 266.2

Bona.

Bona, quæ pro Deo contemnimus, cum fœnore ad nos reuertuntur.a.2.n.26. 43.2

C

Cœlum.

COeleſte gaudium ſolum integrum.a.2.n.57. 55.2

Ad cœlum per diuerſas ſemitas itur. a.12.n.10. 513.1

Chriſtus.

Chriſti amor erga humanam habitationem.a.2.num.21 41.2

Aſcenſurus in cœlum Chriſtus ægrè homines dimittit. a.2.n.22. 42.1

Chriſti ardor patiendi pro hominibus.a.4.n.37. 122.1

Sonus vocis Chriſti quàm timendus.a.8.n.106. 402.1

Chriſti erga homines amor in aſcenſione, a.10.nu.53. 471.2

Poſt Chriſti Incarnationem, & Natiuitatem Deus velut mitior factus.a.10.n.74. 480.1

Aurea ſæcula Chriſti reduxit natiuitas. a. 10. num. 79. 482.1
Chriſtum non decet niſi magna humilitas. a.6. nu. 152. 296.2
Chriſtus ſeipſo maior quodammodo per paſſionem factus. a.6.n.26. 250.1

Conſilia euangelica.

Conſilia euangelica obſeruanda, vt præcepta facilè obſeruentur. a.10.n.13. 457.1

Conſuetudo.

Conſuetudo difficillimè exuitur. a. 2. numer. 36. 47.1
Conſuetudine nobiliſſima quæque vileſcunt. a.10.n.90. 486.1
Conſuetudinis quanta in omnia vis. a. 6. num.40. 257.1

Contemplatio.

Contemplatio in hac vita breuis. a. 2. numer. 18. 40.2

Crux.

Crux vnica principatus nota. a. 6. numer. 153. 297.1
Non ignominiæ, ſed gloriæ ſeminarium Crux, atque paſſio. a.6.n.161. 299.1

Culpa.

Culpa vnius multitudini nocet. a. 4. numer. 36. 112.1

Curioſitas.

Curioſitatis damnum. a.2.n.10. 37.1

D

Deus.

DEus ſuper omnia æſtimandus. a. 10. num.78. 481.2
Deus per ſe beneficia exequitur, per alios vindictam. a.6.n.176. 305.1

Diuitiæ.

Diuitiæ orationi impedimento ſunt. a.10.n.25. 461.2

Dæmon.

Dæmoni nunquam credendum. a. 10.n.78. 481.2

Doctores.

Doctores antiquos non omnia ſcientiarum arcana aſſecutos eſſe, in quibus recentiores deſudare, in quibus vincere poſſint. a.4.n.99. 148.2
Ex ſanctis Doctoribus vnus in vna re, alius in alia excellit. a.4.n.89. 149.1
Doctorum præcedentium maieſtas non debet ſubſequentes à ſcribendo deterrere. a.4.n.90. 150.1
Doctores recentes debent inuentis antiquorum Scriptorum addere. a.4.n.91.& 92. 150.2. & 151.1

E

Eccleſia.

CHriſti in Eccleſiam ſponſam ardentior amor quàm in Patrem æternum quodammodo. a. 2. numer. 19. 41.1

Eccleſiaſtici.

Eccleſiaſticorum domus qualis eſſe debeat. a. 2. nu. 55. 55.1

Educatio.

Educatio bona in pueritia ætatem virilem præclariſſimam generat. a.6.n.40. 257.1

Eleemoſyna.

Eleemoſynæ vtilitas. a.2. num. 28. & a.8. num. 138. 442.& 414.1

Eremita.

Eremitæ paucis contenti eſſe debent. a.8.n.52. 381.2

Euchariſtia.

Euchariſtia Sacramentum pacis: Deus poſt eius inſtitutionem, quaſi mitior factus. a.2.n.64. 59.1
Euchariſtiæ frequens manducatio aduersùs carnis petulantiam efficax in primis Antidotum. a.4. num.61. 133.2
Euchariſtia reliquis præſtantius ſacramentum: in quo & diuina potentia, & largitas reſplendeat. a.10.n.83. & a.6.n.154. 483.1. & 297.1
Euchariſtia, donum legis gratiæ. a. 10. numer. 84. 483.2
Iudæi Euchariſtiam inuident præcipuè Eccleſiæ Catholicæ. a.10.n.85. 484.2
Euchariſtia, miraculum ſemper nouum. a. 10. num.87. 485.1
Euchariſtiæ epulum conuiuas ex prima nobilitate deſiderat, nempe, Principum eſca. a. 6. num. 181. 307.1
Euchariſtia immortalitatem præſtat. a. 6. numer. 192. 307.2
Euchariſtiæ menſa luxuriam ſpecialiter deteſtatur. a. 6. n.193. 308.1
Euchariſtia Bacchanalia fugauit. a. 8. numer. 130. 410.2
Euchariſtiæ menſa nitelam, & reuerentiam poſtulat. a. 12.n.1. 510.1

Exercitium.

Exercitia ſpiritualia non debent interrumpi. a. 4. n.96. 153.2

F

Felicitas.

FElicitas humana manca ſemper. a. 2. num. 57. 55.2
Felicitas humana breuis. a.8.n.60. 384.1

Femina.

Femina, potens inſtrumentum ad eneruandos iuſtos. a.4.n.28. 118.2
Feminarum conſortia fugienda. a.6. num.32.& nu. 34. 253.2.& 254.1

Feruor.

Feruor ad peccatores conuertendos eloquentia potior. a.10.n.42. 467.2

Finis.

Finis debet eſſe laborum excellentior pars. a.10. nu.63. 531.

Franciſcus Aſſiſius.

Beato Franciſco cur ſub forma Seraphini crucifixus apparuit? a.6.n.170. 302.2

G

Gaudium.

GAudia huius vitæ ad tempus. a.4.n.54. 130.2
Gaudia mundi ſunt inſtabilia. a.6.n.184. 308.1

Gratitudo.

Grati animi eſſe beneficijs ſe abdicare, & eorum gloriam in dantem refundere. a.10.n.55. 472.2

Gloria

Gloria humana.

Gloria, & felicitas humana, inconſtans, breuis, & meridax.a.6.n.57. 265.1
Gloria à nobis non quærenda per aliorum ruinam. a.6. num.15. 246.1
Deus glorificantes ſe glorificat. a.6.num.52. 263.2

H

Hæreticus.

HÆretici flammis tradendi. a.10.nu.40. 467.1
Hæretico nunquam credendum. a. 10. num. 78. 401.2

Hoſpitalitas.

Hoſpitalitatis merces, vita.a.6.n.6. 243.2
Hominis præſtantia ſuper alias creaturas. a.8. num.14. 367.2

Humilitas.

Humilitatem notam eſſe principatus. a.6. numer.148. 295.1
Per humilitatem Deus ipſe quodammodo maior. a.6. num.149. 296.1
Humiles quò plùs ſe deprimunt; magis exaltantur. a.6. num.151. 296.2
Humilitas ſpecialiter virtus Chriſti dicta. a. 6. numer.156. 297.2
Humilitas ad cœlum facilior, & plana via. a.6. numer.158. 298.1
Inter ipſa vilia, quod viliſſimum eſt, eligere debemus. a.6.num.157. 298.1

I

IESVS.

IESV ſola vmbra morti contraria. a. 6. num.26. 244.1
IESV inſigniti nomine ad quantam gloriam euehuntur.a.6.num.48. 261.1

Indi.

Indorum conuerſio quàm excellens opus.a.6.num.17. 247.2

Inuentor.

Inuentori primo artium debetur onomaſtica, & ſingularis laus.a.10.n.6. 454.2

Iniuria.

Iniurias proprias obliuiſci egregium; Dei autem vindicaſſe cauſam.a.8.n.23. 370.1

Initium.

Initijs maximè obſeruanda diſciplina. a. 10. nu. 19. 463.1

Inuidia.

Inuidiæ malum.a.2.n.12. 37.2
Inuidia meliora laceſſit.a. 10.num.85. 484.1
Inuidia bona proximorum celat, vilia detegit. a. 12. numer.20. 516.1

Ioannes Baptiſta.

Ioannis Baptiſtæ in vaticinando gloria. a. 8. numer.3. 364.1
Ioannes Baptiſta ex cauernis Dæmonem eiecit. a. 10. num.25. 461.1

Ioannes Euangeliſta.

Ioanni Euangeliſtæ cur B.Virgo credita? a.2.num. 2. 33.1
Amor Chriſti ergà Ioannem Euangeliſtam in Cruce enituit præcipuè. ibid.
Chriſti dilectio ergà Ioannem Euangeliſtam ob relictam ei MARIAM. a.2.n.6. 35.1
Ioannis ſupra alios Euangeliſtas præcellentia. a.10. numer.10. 456.1
Virginitatis Ioannis Euangeliſtæ encomium. ibid.
Ioanni Euangeliſtæ maior ſcientia communicata ob Virginis ſocietatem.a.6.n.54. 264.1

Ira.

Ira paſſio nimis vehemens. a.6. num.33. & numer.37. 254.1.& 255.2
Ira lenitudine attemperanda.a.12.num.31. 519.2

Iudex.

Iudicem æquè decet, & præmia dare, & punire. a.10. num.8. 482.2
Iudex ante auditas partes nullo modo debet ferre ſententiam.a.8.num.98. 398.2

Iudicium Dei.

Iudicium Dei tum magis timendum, cùm magis abeſſe videtur.a.6.n.81. 272.2

Iuſtus.

Iuſtos Deus quàm valdè exerceat. a. 4. num. 48 127.2
Iuſtorum vita ex alterna gaudij, & mœroris viciſſitudine.a.4.n.54. 130.1
Iuſtorum præſtantiores virtutes, quæ latent, quàm quę apparent. a.4.num.90. 149.2

L

Labor.

LAbore proprio acquiſita chariora. a.6. numer.92. 276.2
Vitis dominatus abſque laboribus acquiſitus.a.8.nu.22. 370.2

Lapſus.

Lapſus in hac vita ſemper timendus. a.2. numero 43. 50.1
Ad primos lapſus conniuet Deus, ſecus ad reiteratam noxam.a.4.n.65. 136.2

Lenitudo.

Lenitudo non debet eſſe abſque omni irâ. a.12. nu.31. 519.2

Luxuria.

Luxuriam difficillimum exuere. a. 2. numero 41. 49.1
Luxuriæ vitium abſque mora extinguendum. a. 8. num.92. 397.1

M

Malitia.

MAli, quæ bona ſunt, detorquent in prauum. a.4.n.30. 119.2

MARIA.

MARIA dulcis quieſcendi locus. a.12. numer. 62. 531
MARIA inter creaturas diuini medulla amoris. a.2. num.1. 32.1
MARIAE incomparanda dignitas, eò quòd eundem cum Deum filium habeat. a. 2. numer. 1. 32.2
MARIAE Filium dici quantus honor. a. 2. num.2. 33.2
MARIA idem cum eo, qui eſt Deus. a. 2. nu.3. 33.2
MARIAM Chriſtus magis in Cruce dilexit. a. 2. num.5. 34.2
MARIA omnis Teſtamenti Chriſti materia. a. 2. num.6. 35.1

Digitized by Google

MARIA, quia prima Virgo, Virgo onomaſticè dicta. a.10.num.6. 454.1
MARIA eo quod ſit prima Virgo, æternam Verbi generationem æmulata, dum concipit, & parit. a.10. num.9. 455.1
MARIÆ ſpecialiter Dei ſoror. a.10. numero 11. 456
De MARIA ſcribere quàm vtile. a.12. numer. 64. 531
MARIA ob hoſpitium, & vt Chriſtus Dei ſe Filium probaret, corpore, & anima aſſumpta in cœlum. a.6. num.1. 241.1
Nulla Mentio de peccatis, vbi ſermo eſt de MARIA. a.6.num.7. 243.2
MARIAM originario vitio infici non decuiſſe, quando in Dei Genitricem eligenda fuerat. a.4. numer.9. 111.1
MARIÆ immaculatæ Conceptioni hodierna ætate non acquieſcere, maximam duritiem innuit. a.4. num.16. 114.1
MARIA ſugendo vbera, præbendo vbera, plùs meruit, quàm Martyres riuos ſanguinis fundendo. a.8. num.1. 363.1
MARIAE in manibus theſauri Chriſti. a.8. numer.8. 365.2
MARIA parata pro hominibus mori, & quomodo prompta redemptrix. a.8.n.8. 366.1
MARIAE vbera coram Filio quàm potentia. a.8. numer.9. 366.1
MARIA Chriſti rigorem lenit. a.8. numer. 11. 366.2
Ad MARIAM patet omnibus acceſſus. ibid.
MARIA rota luminoſa, & ſciens, literariæ nauigationis cynoſura. a.12.num.50. 525.2
MARIAE ſplendores inacceſſi. a.12. numer. 52. 526.2
MARIAE poteſtas quodammodo maior, quàm ipſius Dei. a.12.n.52. 526.2
MARIA doctior Angelis. a.12. num.53. & 54. 526.2. & 527.1
Per MARIAM Filius ſcientiam concedit. a.12. nu.58. 528.2
MARIA erga imperfectos indulgens. a.12. num.59. 528.2
MARIAE veſtis ex doctrinæ ſymbolis. a.12. num.61. 530
MARIA quanti faciat doctos. a.12. numer. 64. 531.1
MARIA peccatrice vulua concepta, de originaria culpa non contraxit. a.4.num.1. 108.1

Miſericordia.

Miſericordiæ diuinæ exceſſus, vt debeat peccatores ad benè ſperandum excitare. a.6.n.24. 249.1
Miſericordia Dei erga peccatores. a.2.num.18. 40.2
Erga peccatores, Dei quàm insignis miſericordia, & dulcedo. a.4.n.41. 124.1

Mos.

In mores, quos ſub vitæ exordio hauſimus, facilè data occaſione prouoluimur. a.2.num.34. 46.2

Mors.

Mortis memoria ſaluberrimum incitamentum ad vincendam ſæculi pompam. a.6.num.102. 280.1

Mortificatio.

Mortificationis ſtudium nunquam in hac vita, nec à perfectis obliuiſcendum. a.2.num.43. 50.1

Mundus.

Mundana pompa nihil coram Deo. a.4.num.19. 115.1

Munus.

Munera non debent admitti à Principum miniſtris. a.10.num.60. 474.1
Munera quantùm obcæcant. a.6.num. 36. 255.1
Munera vniuerſa in vna conferens, Dæmoni non abſimilis. a.8. num.22. 370.1

Murmur.

Murmur inuidiæ partus. a.2.n.12. 38.1
Formidabile, & acerbum vituperandi genus ex laudibus pariter, & iniurijs compoſitum. a.4. numer. 34. 121.1

Murmuratio.

Murmurans vitia manifeſtat, laudes celat. a.12. numer.20. 516.1

N

Nobilitas.

NObilitas vera, quam tribuit virtus. a.4. numer.18. 114.2

Nomen.

Quale cuique nomen, tales debent eſſe & mores. a.8. numer.45. 378.2

Nox ſpiritalis.

Nox, & deſolamen ſanctarum animarum. a.4. numer.48. 380.1

O

Obedientia.

OBediens verus, neque præcipientis conditionem, neque mandatorum qualitatem, dummodò honeſta, expendit. a.10.num.65. 476.1
Obedientia, baſis virtutum. a.10.num.66. 476.2
Obedientia vix, quæ eſt de rebus nobis placentibus. a.10.num.68. & a.6. num.107. 477.1. & 282.1
Obedienti quando proponere ſuperiori liceat. a.10. num.68. 477.1
Veri obedientis quanta debeat eſſe indifferentia. a.10. num.69. 478.1
Aduerſus inobedientiam ſeueri debent eſſe Prælati. a.60.num.70. 478.1
Obedientia honorata non tanti facienda. a.10.num.72. 478.2

Occaſio.

Occaſio tentationis vitanda. a.10.n.90. 486.1
Occaſiones peccandi fugiendæ: nemo ſub eis tutus. a.6. num.32. 253.1

Officia.

Officia ſpecioſa bonis danda. a.4.n.21. 116.1
Officia Eccleſiaſtica, & ciuilia melioribus deferenda. a.8.num.12. 377.1
Exteris potiùs danda, quàm affinibus, quando exteri meliores. a.8.num.16. 368.2

Operarij Euangelici.

Operarij Euangelici ſcopus, & partes. a.10. numer.40. 466.1
Operarij Apoſtolici libentiùs abiectiorum culturæ incumbunt. a.6.num.13. 245.1

Opera.

Opera debent nomini, & ſtatui reſpondere. a.8. numer.45. 378.2

Ora-

Digitized by Google

Oratio.
Orationis delicijs frui volentes, debent ſeculi curis valedicere.a.10.n.24. 461.1
Per orationem Deus largitur dona ſua. a. 6. numer.51. 263.1
Orantes non exaudit ſtatim, ne vileſcant dona eius. ibidem.
Otium.
Otium viris ſpiritualibus ſummoperè fugiendum. a.2. num.50. 53.1

P

Parentes.
PArentes, & domeſtici ſæuiores inimici glorioſa aggreſſuris.a.4.num.26. 117.2
Patria.
Patriæ quàm intimus hominibus amor. a. 10. num.56. 472.2
Paulus.
Paulus Angelorum magiſter, quo pacto. a. 4. num.94. 152.2
Peccator.
Peccatores conuerſos Deus quàm dulciter excipiat. a.4.num.41. 124.1
Cum peccatoribus non ſcandaloſis Deus diſſimulat. a.4.num.51. 129.1
Cum peccatoribus blandè, & ſuauiter agendum. a.6. num.177. 305.2
Peccatum.
Peccatum quantam imbecillitatem afferat.a.4.num.66. 137.1
Peccatum per ſeipſum magna tortura eſt.a.10.num.81. 482.2
Per quæ quis peccat, punitur. a. 10.n.62.& 64.474.2.& 475.1
Peccato hominem transformari in brutum. a.6.n.114. 284.1
Peccata propria non videmus.a.8.n.57. 383.2
Peccatum hebetat ingenia.a.8.n.118. 406.2
Peccata venialia fugienda ne labamur in mortalia.a.10. num.13. 451.1
Perfectio.
Perfectio non eſt acquirenda per ſaltum, ſed paulatim. a.12.num.41. 522.2
Perſeuerantia.
Indecorum non perſeuerare in virtute. a.8. numer.67. 386.2
In bono non perſeuerantes optimi, fiunt omnium peſſimi.a.8.num.77. 391.1
Pœnitentia.
Pœnitentia ſera quàm periculoſa. a. 6. numero 126. 287.2
Poſtulatio.
Poſtulatio tempori accommodanda. a.10. numer.86. 484.2
Prælatus.
In Prælato maior ſanctitudo deſideratur. a.2.num.29. 44.2
Prælatus optimus, qui fuit bonus ſubditus. a.10. numer.73. 479.2
Prælatus debet eodem victu, & veſtitu vti, quo ſubditi.a.6.num.137. 291.2
Subditi, cùm vident Prælatum eadem perferre onera, quæ ipſi, facilè quæcunque grauia tolerant. a.6. num.137. 291.1
Prælatus iuſtè redarguit ſubditos reſilientes ab onere, quod ipſe portat. a. 6. numero 143. 293.1
Prælatus pro ſubditorum culpis luit. a. 6. numer. 143. 293.2
Qualis Prælatus, tales ſubditi. a. 6. numero 144. 294.1
Subditi non eſt, Regulas præſcribere Prælato. a. 6. num.19. 247.2
Prælati non debent Vicario totum committere; ſed ipſi per ſe quoque pertractare cauſas. a. 6. num.177. 305.2
Prælati munus non dominatio, ſed cura de ſubditorum ſalute.a.8.num.15. 368.1
Præſentia.
Præſentia faſtidimus, abſentia in honore habemus. a.2. num.13. 38.2
Præſentiam Deus differt, vt fruitio ſit lætior.a.4.nu.53. 130.2
Princeps.
Principem, & moderatorem decet, omnia Reipublicæ munia noſſe; quandoque & exercere multa. a.6.numer.171. 303.1
Principem otioſum eſſe, laborantibus ſubditis, pudor. a.6.num.178. 306.1
Principum falſi amici quàm exitiales Reipublicæ. a. 8. num.18. 369.1
Principum dotes præcipuæ. a. 8. numero 17. 368.2
Principes munifici in eos, qui eorum voluptatibus deſeruiunt, ſecùs in bene meritos. a. 8. num. 20. 369.2
Promiſſio.
Promiſſio humana quàm fallax. a. 6. numer. 145. 293.2
Proſperitas.
Proſperitas quantùm aduerſetur bonis moribus.a.6. num.91. 276.1
Punitio.
Per quæ quis peccat, punitur. a. 4. num. 66. & a.8. num.26. & a. 10. num.62. & 64. 137.1. & 372.1. & 474.2.& 475.1

R

Religioſus.
REligioſo indignum eſt tricis impediri. a. 6. numer.78. 271.2
Religioſus ſi vitijs cedit, omnium peſſimus euadit. a.8. num.77. 391.1
Religioſorum Deo ſingularis prouidentia.a.12.num.7. 511.1
Rex.
Rex tantùm, qui virtute præditus. a.6. numer. 178. 306.1.2
Rex eneruis, & otioſus nomine indignus. ibid.

S

Sacerdos.
SAcerdotes in primis ab ira deſiſtere oportet.a.4.numer.96. 152.2
Salus æterna.
Erga ſalutem æternam negligentes homines; ſe-
cus

Digitized by Google

ćus erga temporalia; & voluptates. a.8. num. 56. 382.2

Sapientia.

Ad ſapientiam inquirendam breuis via, orationis ſtudium. a.8.n.34. 374.2
Sapientia peccato deperditur: a. 8. numer. 118. 406.2

Scientia.

Scientiæ feruor iungendus.a.8.n.34. 374.2
Scientia ſpiritus ardore acquiritur. a. 10. numer. 41. 467.1

Scriptores.

Scriptores poſteriores debent antiquorum inuentis addere.a.2.n.29. 44.2

Senectus.

Senectus non debet ab vna iuuentute degenerare: a.8. num.67. 386.2

Seruitus.

Seruire Chriſto glorioſum.a.2.n.55. 55.1

Singularitas.

Singularitates, & exemptiones non decent viros ſpiritales.a.8.num.69. 387.2

Societas.

Societas IESV ad quantam gloriam euecta propter Filij Dei nomen.a.6.n.48. 261.1
Societas IESV in Abrahamo pulchrè delineata. a.6. num.49. 261.2.& 262.1
Specialiter à Deo adamatam; nominis communicatio indicat.a.6.n.50. 262.2
Ob nomen Ieſu tuta in periculis. ibid.

Solitudo.

Solitudo reuerentiam conciliat; a. 2. numero 13. 38.2

Solitudo contemplationi deſeruit. a.8. numero 44. 378.2

Sterilitas.

Sterilitas magni luctus occaſio.a. 2.num.57. 56.1

T

Terrena.

TErrenis inhærere periculoſum. a.2.num.9. 36.1
Sancti ex fornace tribulationis emergunt nitidiores.a.4.n.4. 109.1
Terreni illiberales.a.10.num.71. 479.1

Tribulatio.

Ex tribulatione fulgentiores iuſti.a.6.n.30. 252.1

Trinitas.

Trinitas prima virgo.a.10.num.9. 455.2

V

Virgo.

VIrginum quanta debeat eſſe verecundia. a.6. numer.38. 256.1

Virtus.

Virtutis tramitem aggreſſi propter humanos reſpectus, rarò perſeuerant.a.2.n.8. 35.2
Virtus, & nobilitatem, & diuitias parit.a.4.n.18. 114.2
Virtus ſola imperio digna.a.4.n.20. 115.2
Virtuoſi ſoli Chriſti cognati.a.4.n.24. 117.1

Voluntas.

Voluntas, & egregius conatus pro facto reputatur. a.10.num.88. 485.2

Vrbanitas.

Vrbanitas cum vera ſanctitate coniuncta. a. 8. nu.121. 407.2

METRVM

METRVM AVCTORIS
AD VIRGINEM BEATAM, vt quod nuptiarum faces non poſſunt, ipſa Canticorum tenebras diſpellat.

NONNE vides, lichni vt pendent laquearibus aureis?
Multiplici vt fulget lampade tota domus?
Reſponſant tantis cognata Palatia flammis,
Quæque etiam diſtant, exeruere face.
Vrbis ad exemplum villarum culmina ſplendent,
Et circunfuſis ignibus ardet ager.
Exardent, valleſque caua, colleſque ſupini,
Gurgite & in magno lumina Thetis habet.
Ipſa etiam ſolito fulgentior æthere Luna
Incendit, ſtellæ promicuere magis.
Deſine mirari, cur tanta incendia: lætus
Perſtrepuit Libano nam Sulamitis Hymen;
Illa ſui Sponſi pariter Coniux, Genitrixque:
Illa ſui Sponſi Filia, & illa Soror.
Illa, in qua maculæ, aut rugæ veſtigia nulla:
Illa puellaris gloria prima chori.
Quæ celebres inter Nymphas, inter Dryadaſque,
Quale inter ſpinas lilia, tale nitet.
Heu mihi! tam grandi circundata Cantica luce:
Cantica facundi quæ Salomonis opus.
Cimmeriæ patiuntur adhuc caliginis vmbram:
Non Phariæ noctis denſior vmbra fuit.
Vel titulum Muſæ demas, nomenque Hymenæi,
Ieſſæi Proles ingenioſa ſenis:
Vel tetrum diſpelle chaos: Styge condier atra
Lurida cum tenebris nubila quæque iube.
Non benè conueniunt, & Hymen, & opaca: Hymenæus
Vmbras auertit: lumen opaca fugant.
O tu, quæ Auroræ ſimilis, claræque Dianæ
Progrederis, cui Sol veſtis, & Aſtra comæ.
Cælitum Regina potens, miſerere Clientis,
Et votum exaudi ſupplicis aure pia:

Lampade

Lampade non potis eſt tenebras viciſſe Hymenæus:
Fortior eſt noctis vis inimica face.
Affer opem: ſubitò noctem, tenebraſque profundas,
Imbelli quanquam lampade, vincet Hymen.
Hoc age, Dia Parens: ſi lux affulſerit iſta,
Tunc cedris Libani per iuga longa ferar.
Et tibi de Hermonis, de Sanir vertice flores,
De concluſo horto ſerta odorata legam.
Conſcendam montem thuris, myrrhæque cacumen,
Suauia queis iungam cinnama, queis aloe.
Engaddi colles botris opobalſama fundent:
Aurea mala dabo, punica mala dabo.
Lilia, mandragoram, nardum, cyprumque, roſamque,
Quæque habeat Galaad munera, quæque Bethel.
Sic tua dum cernat ſpirare altaria ſemper
Vere nouo, Heſperidum qualiter arua fragrant.
Sæpè tuum limen multus venerabitur hoſpes:
Sæpè canet laudes ore, lyraque tuas.
Sæpè aurum, gemmaſque feret, ſeu diſcolor Indus
Mittat, Erythræi ſeu vehat vnda maris
Et dicet: MARIAE *verè eſt domus iſta:* MARIA
Digna domus talis: digna MARIA *domo.*

P. S. S. I. T.

Lectori

L E C T O R I
C H R I S T I A N Æ M E N T I S.

SCRIPSERE in Salomonis Canticum ex veteribus plurimi, de nuperis multi ſatis: hactenus tamen deſideratus Interpres, qui & Hiſtoriam, & integumentis obuolutam ſpiritalem maritaret explanationem, dicam quo pacto. Sanè antiquiſſimum eſt docuiſſe, interloquutionem eſſe, drama, fabulam, ſiue comœdiam ſacram, Epithalamium illud: alij parabolam voluere: alij rurale Carmen, & de Idyllijs. Omnes conuenere, à caſtis ductam Metaphoram connubijs. Verùm, quis ille Sponſus; quæ Nubens componat, ſeu veram, ſeu cogitatam narratione; quibus orti genitoribus: qua tribu prognati; vbi dati in lucem; quanta, ſiue in egeſtate, ſiue in pompa enutriti; quæ amauerint exercitamenta; quibus excelluerint fortunæ, corporis, animi donis, quando amare inceperint: & in primis, num ea, quę toto reſonant Hymenæo, vinculum, & bitumen habeant, ſic vt myſtica hiſtoricis æque reſpondeant, & vtraq; nullas patiantur, aut voragines, aut hiatus: puto, nemo hucuſq; tentauit oſtendere; quanquam vt fieri valeat, impoſſibile eſſe, qui aſſeuerarent, non defuerunt, neque mediocriter docti illi quidem. Quid igitur? pares nos tantę magnitudini? Abſit, arbitremur. Sed tamen, quando animus extiterit lucis aliquid afferre difficillimis Bibliorum nodis, gauiſi ſumus oblatum campum, nouam qui poſtularet agricolationem: arauimus quidem; num tamen conſequuta ſit induſtria, vt eradicatis vepribus, in poſterum hos per agros in offenſo veſtigio ſpatiari liberum ſit, eruditorum criſis eſto. Certè hęc Commentariorum princeps occaſio, qua de re fuſiùs lucubrationum decurſu.

I. Quid in explanatione Canticorum adhuc deſideretur.

Scripſimus ſubinde, quoniam ita ſperabamus, eructare verbum bonum; verbum, nempe; duraturum à progenie in progenies. Certè ille, qui gloriabatur, bonum ſe eructaſſe verbum apud Pſalmodum Oda 44. continuò ſubiunxit, verbi opificem, linguam, ſcilicet, calamum ſcribę fuiſſe velociter ſcribentis. Vt qui iſtud? Percipe ab Auguſtino: *Quæro enim* (ait.) *quare linguam calamum dixit eſſe ſcribę velociter ſcribentis? Mihi videtur, quantùm audet humana intelligentia; & hoc poſſe accipi ex perſona Patris dictum: lingua mea calamus ſcribę: quia; quod lingua dicitur, ſonat, & tranſit: quod ſcribitur, manet. Cùm ergò dicat Deus verbum, & verbum, quod dicat, non ſonet; & tranſeat, ſed vt dicatur; & maneat, ſcriptis hoc Deus maluit comparare; quàm ſonis.* Pulchrum quidem verbum eſt, quod Scholarum è ſuggeſto Academicus, è pulpito qui euangelizant pacem, quorum ſpecioſi ſunt pedes, in diſcipulorũ, in multitudinis corda traijciunt: ſed non his verbum bonum, qui apud Dauidem loquebatur, voluit comparare: quoniam igitur verbum bonum ſingulariter illud eſt, quod ſcribitur, ſcribere potior voluptas fuit. Pręclarè Chriſtianus Druthmarus præfat. Commentariorum in Matthæum: *Omnia verba ſonando tranſeunt; & tranſeundo deficiunt: neceſſe eſt alligari igitur literis verba, quę aliquid vtilitatis habere videatur.* Neque minùs ſplendidè Ambroſius Ansbertus epiſt. ad Stephanum Papam: *An fortè loquendi tantùm libertas iſto in tempore tribuenda eſt, non autem ſcribendi, quę loqui bona quiſque poteſt, ſicut Maiores noſtros feciſſe notum eſt? Quis hoc dixerit vel vbi hoc ſcriptum inuenerit? At contrà Spiritus ſanctus per Salomonem admonet, dicens: Quodcunque poteſt manus tua facere, inſtanter operare: ecce etenim poteſt manus ſtylo proferre, quod poteſt lingua verba formare: & quis erit à culpa innocens, niſi fecerit hoc, quod vt facere poſſit, deſuper accepit?* Damnandus itaque cenſetur quiſquis hanc libertatem Spiritus abolere conatur: iungendus & Paſchaſius Abbas Corbeienſis Prooemio in Matthæum: *Vnde, quęſo, nemo mihi ſuccenſeat, ſi tandem Dei confiſus gratia, elegi ſolertiam, quam in me cęleſtis Prouidentia eruditionis ſale condiuit, Domino dedicare: quàm inanis vitę otio prętermiſſo ſtudio torpere; & fugaces doctrinarum ſenſus longo labore quęſitos literis alligare.*

II. Verbum bonum ſingulariter illud, quod literis commendatur.

Auguſt.

Druthmarus.

Ambroſ. Ansbert.

Paſchaſ. Abb.

Neque

III. Qui ſcribendis voluminibus idonei.

Neque hæc in eum ſcopum pronunciamus, vt quiſque impolitus ſcripturiendi gloriolæ laſciuiens, inornatas ſchedas luci cōtinuo obtrudere audeat: nam & petulantia, & indocta ingenia grauiter coercenda ſunt. Verùm, vt in his properantia, & temeritas in cudendo deteſtanda eſt: ſic in alijs, quorum & ſcientia rerum non contemnenda eſt, & vita imitatrix priſci candoris, nimia quædam abſtinentia conficiendorum librorum, neſcio quàm poſſit eſſe laudabilis: atque vt modeſtiam appellent, fortaſſe & deſidiæ partus eſt: ſed præſtat ab eis, quorum in docendo auctoritas eſt, percepiſſe: occurrit autem pulcherrima exhortatio Petri Monachi Pictauienſis ad alterum Petrum, qui Venerabilis nominatus, ducta ſuadela a veterum exemplis, qui omnis Catholicæ doctrinæ norma fuerunt:

Petri. Monach.

Prouidendum eſt, (inquit) *Vir diſcretiſſime, ne dum laudari ab hominibus nimiùm fugitis: ea, quibus à bono patrefamilias fidelis ille ſeruus euangelicus plurimùm laudari merebatur, omittatis. Conſiderate, obſecro, quia ſi ſancti Patres noſtri huiuſcemodi occaſiones inueniendo, nihil olim ſcripſiſſent, ſed quamlibet bonam vitam inerti ſilentio tranſegiſſent, nec apud nos modò tam celebrem, nec umquè memoriam habuiſſent? ſcribendo autem, & Deo placere meruerunt per duplicem fructum ſanctæ Prædicationis, & cunctis poſt ſe venientibus exemplum præbuerunt piæ imitationis: inde eſt, quòd tantum ſui amorem fidelium cordibus impreſſerunt, dum in eis Deus loquens attenditur, & doctrina Spiritus ſancti honoratur.*

Libros ſcribere quàm & glorioſum, & vtile.

IV. Petri. venerab.

Verùm de multiplici ſcriptionis fructu, nemo ſublimiori tuba, quàm ipſe Petrus Venerabilis libro 2. epiſt. vigeſima ad Giſlebertum: *Seratur* (ait) *in chartula verbi Dei ſeminarium, quod maturis ſegetibus, hoc eſt, libris perfectis, multiplicatis frugibus eſurientes Lectores repleat, & ſic panis cœleſtis lethalem animæ famem repellas: ſic planè, ſic verbi diuini poteris fieri taciturnus Prædicator, & lingua ſilente in multorum populorum auribus manus tua clamoſis vocibus perſonabit: clauſus teneberis in ſpelæo tuo, & in codicibus tuis terras, ac maria peragrabis, in publicis Eccleſiæ conuentibus Lectoris ore verbum Dei de ſublimi loco ſpeculator inclamabis, in remotis clauſtrorum, & domorum angulis illud idem ſeruis Dei ſilentibus inſuſurrabis. Profeßio te Eremitam, deuotio faciet Euangeliſtam, vt quod per ſeipſum non poteris, tuis laboribus promerearis: animet te ad hoc agendum non paruum laboris præmium, quod pro omnibus conſequeris, quibus hoc laudabili ſtudio ſubuenire potueris: nam, quotquot tuorum voluminum lectione ſuperbiam proſtrauerint, luxuriam ſubegerint, auaritiam contempſerint, iram domuerint, à quibuſlibet malis vel cauerint, vel pœnituerint, vt manipuli ſudoribus tuis collecti æternarum frugum tuarum horrea cumulabunt; & dum cum vita hominis opera eius finiri ſoleant, & cum deficiente deficere; tu nec morieris, nec à vita deficiens à bono opere ceſſabis, quando operibus tuis ad vitam mortuos reuocabis, tantoque tempore etiam poſt mortem tuam apud Deum extendetur lucrum operum tuorum, quanto, vt ita dicam, durare poterit vita librorum tuorum.*

Scribendo Eremita Prædica otius ſit.

V. Num tempore librorum modus in ſcribendo ſuperſtitione ſit? in Eccleſ. 12. Sap. 6. Paulin. Ambroſ. Anſbert.

At, mundus libris abundat? Credo, & abundauit ante annos bis mille. Quid dixi? anterior fuit, qui docebat: *Faciendi plures libros nullus eſt finis.* Eccleſiaſtæ cap. 12. verſ. 12. Sed liuor præſentia inſectatur, vt notat Paulinus epiſtola 1. ad Seuerum, *Qui maximè* (inquit) *conſpectus aut vicinia æmulæ conuerſationis accenditur.* Nunquam multi libri, ſi boni; nunquam pauci, ſi mali. *Multitudo ſapientum, ſanitas orbis terrarum.* Sapientiæ cap. 6. verſ. 26. Modo illi ſapientes ſint, nunquam de copia, iuſta eſſe debeat expoſtulatio. Sed, vt nulla ſit ætas, quæ Scriptores abnuat, egregiè commonſtrat Ambroſius Anſbertus Prologo in Apocalypſim: *Inquiunt multi,* (dicit:) *Non eſt tempus differendi Scripturas. Quod ſi ita eſt, ob veniam illorum dicam? Ergo nec benè loquendi, nec benè operandi. Quid, obſecro, deliquit tempus? Nam quidnam Chriſtus in eo nunc non operatur, qui dixit: Pater meus vſque modò operatur, & ego operor? Sed vſquequò, Domine? Ecce ego* (ait) *vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Audiant tales patienter, quod ab eis ſpiritu manſuetudinis inquiritur: reſpondeant benignè, vbi in diuinis voluminibus legerint, quædam tempora ad exponendum indulta; quædam verò prohibita? Quòd ſi non inueniunt; cedant bona ſcribenti, ac nequaquam dono gratiæ Dei inſultando derogent, dum hominem reprehendere quærunt.* Atque idem epiſtola ad Stephanum Papam: *Si itaque præſens tempus hoc adimit; vt ſcribi non debeat, quod quiſque benè intelligit. ergo, quod nefas eſt dicere, Spiritus ſanctus omnipotentiam amiſit, qui vanitati temporum ſubiacere cœpit. Quaſi & iſtis diebus nunc agere non liceat, quod eum per ſanctos Prædicatores in præcedentibus feciſſe, nullus fidelium dubitat.* Hoc auctor grauiſſimus, qui ante ſeptingentos annos floruit, vt non nouitiam eſſe cantilenam intelligamus, quæ in immenſum excreſcere multitudinem Scriptorum ingemiſcit.

VI. Hiſtorici ſenſus cura Princeps habenda. Druthmarus.

Modus in tractando, Hiſtoriæ præcipua diligentia eſt: atque adeò pronunciamus libenter cum Chriſtiano Druthmaro Proluſione in Matthæi Euangelium: *Studui autem plùs hiſtoricum ſenſum ſequi, quam ſpiritalem: quia irrationabile mihi videtur ſpiritalem intelligentiam in libro aliquo quærere, & hiſtoricam ignorare, cùm Hiſtoria fundamentum omnis intelligentiæ ſit; & ipſa primitùs quærenda eſt, & ſine ipſa perfectè ad aliam tranſiri non poßit.* Adiunxi literæ interpre-

tamento

tamento longiorem Tropologiam. Viſne Conciones appellem? Neque pudet nominis; nec piget feciſſe, cùm & opinio ſit, qui Ethologias omittat; prætertim, quarum ex viſceribus Hiſtoriæ prorumpat natiuitas, & quæ in Tractatus non diffundantur, vix poſſe idoneum Bibliorum Explanatorem cenſeri. Sed mutuemur aliquid orationis ab Epiſtola Ambroſij Ansberti initio Commentariorum in Apocalypſim, vt quanta ſit vtilitas exhortatorij Sermonis appareat: *Vt enim doctiſſimi Eccleſię Tractatores dixerunt*, (loquitur Ansbertus) *plus eſt ſanctis exhortationibus nunquam eſſentialiter morituram animam à peccati morte viuificare, quàm corpus denuò moriturum coactis interuentionibus ſuſcitare. Vnde Dominus, cùm in typum eiuſdem Eccleſię ad Prophetam diceret: Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna. cauſam pręmiſit, cur id faceret, dicens; Ecce dedi in ore tuo verba mea. Et quidem carere nunc Eccleſiam reliquis miraculis, reprehenſio nulla eſt; tacere verò Eccleſiam ab exhortatione, laus nulla: imò etiam ſine reprehenſione vllo tempore poſtponi non valeat, quod omnipotens Deus ſine intermiſſione fieri mandauit: ait nanque vnitati Prędicatorum in vno; Verba mea, quę poſui in ore tuo, non recedant ab ore tuo, & de ore ſeminis tui, amodò, & vſque in ſempiternum. Hinc rurſum pręcepit, dicens: Clama, ne ceſſes: quaſi tuba exalta vocem tuam. Quis interdicat modò non eſſe clamandum, cùm in hac ſententia audiat, non eſſe à clamore ceſſandum?*

Moralem … profeſſo tractare locum optimis Scripturarum profeſſoribus digniſſimum. Ambroſ. Ansbert.

Prædicatio potior miraculorum operationibus.

VII. *Stylus ſcribentiū qualis eſſe debeat. Ennod.*

Stylum deſiderauimus, qui & mulceret, & lucem afferet: accepimus monitum ab Ennodio libro 1. epiſtol. 9. ad Firminum: *At vbi ſcaber ſermo anguſtiam pauperis ſignat ingenij, nec conceptum ſuum in ordinem digerendo, noctem ſtudio elocutionis interſerit, & nebuloſę enarrationis ambiguo quandam generat de ipſa explanatione cęcitatem: quis non perſonę talis ſine eloquentię arte conſtitutę ſpernat affectum?* Proinde, & à verbis exoticis, ſignificationiſque peregrinæ abſtinuimus: *Quoniam ſtultiloquium eſt*, (inquit Druthmarus allegato in Matthæum Prologo,) *in expoſitione alicuius libri ita loqui, vt neceſſarium ſit Expoſitorem ipſius expoſitionis quęrere.*

Obſcuritas, atque verborum ſcabrities, fugiendæ. Druthmarus.

VIII. *Digreſſionū quæ poſſit eſſe iuſta licentia. Ambroſ.*

Digredimur etiam aliquando, ſiue ad ſcholarum quæſtiones, ſiue ad hiſtoricam, ſeu ad eruditionem humanam: nanque ſuggerit Ambroſius libri quarti in Lucam Pręfamine, dum & ſe excuſat, quòd immoratus ſit prolixiori Opere genealogiam Seruatoris tractans: *Certè* (ait) *infructuoſum non fuit dominicis diutiùs inhęrere Maioribus: nam, ſi ij, qui magnum mare littorali parant nauigatione tranſmittere, altioris compendium curſus fiducię infirmitate vitantes; agros, & vrbes littore deductas, capti locorum decore, frequenter inuiſunt, quantò magis nos in tanta non elementorum, ſed geſtorum cœleſtium ſiti profundo, viciniores legere portus, & frequentes amare debemus excurſus, ne quis longę nauigationis tędio fatigatus, faſtidij vomitum tenere non poſſit.* Frequentes igitur excurſus, etiam crebra diuerticula permittit Ambroſius. Sed longi propterea ſimus, & in molem nimiam intumeſcat Volumen? Reſpondeat Cluniacenſis Abbas Petrus epiſt. 34. libri primi: *Poſſunt quidem quandoque multa breuiter dici: ſed vbi breuitas ſententiarum pondera non extenuat, non vbi intellectus multa neceſſariò intelligenda defraudat: inualuit & ſegnitia Modernorum, quę mox ſuperfluum vocat, quicquid cum eius deſidia non concordat: non ſic apud antiquos, quorum ſi ſapientia veſtra recordari voluerit, etiam longiſſima noſtra nouiſſima reputabit.* An verò liceat Scripturarum enodatoribus per tam varia ferri, ſi pleniùs noſſe cupido eſt, vide penultimo Anteloquiorum noſtrorum, vbi de optimo genere interpretandi ex profeſſo diſceptamus.

Commentariorum non omnis longitudo vituperanda. Pet. Clun.

IX. *Inuidia difficillimū ſubterfugere. Ennod.*

At ſanè conati ſumus perplacere; inuidiæque, quibus potuimus modis, odia ſubterfugere nitimur, fortaſſe, vt nemo æmuletur? Spes puſilla eſt: timeo, ne & ſæculo noſtro loquatur Ennodius lib. 1. epiſt. 9. ad Fauſtum: *Nullus, quod ſanctum eſt, vt video, quidue infandum ſit, reſpicit; ad impugnationis fidem ſolùm aduocatur pro teſte propoſitum. Deus omnipotens mutatas ordinum vices vertat in melius, & rerum ſtatum, qui labe temporis, ac meritorum noſtrorum nebulis obſolenit, aurei ſęculi candore perfundat, quando hominum obſcœniſſima crimina innocentis officij texit vmbraculum.* Faſtidientibus laborem noſtrum dicam ex atramento Chriſtiani Druthmari loco nuper memorato: *Ego verò nulli nolenti iuſſero, aut legere, aut habere hunc librum; ſed qui voluerit: & ſi aliquis hunc deteſtatur, ordinet meliorem, & ego voluntariè ipſum ſuſcipio: nam iſte nihil vlli nocet. Amicis in hoc facto parui: inimici mea voluntate non tangent, ne fortè de bono ęmulationes fiant.* Sanæ mentis Auditorem ſalutabo vltimum Aelredi Abbatis Rieuallenſis precatu, Prologo libri primi de ſpiritali Amicitia: *In huius igitur Voluminis lectione ſi quis profecerit, Deo gratias agat, & pro peccatis meis apud Chriſti miſericordiam intercedat. Si quis autem ſuperfluum, aut inutile putat eſſe, quod ſcripſimus: parcat infelicitati meę, quę fluxum cogitationum mearum huius Meditationis meę compulit occupatione reſtringere.*

Druthmarus. Lucubrationum noſtrarum ad lectionem neminem inuitum cogimus. Druthmarus. Auctoris precatio. Aelredus.

IN

IN SALOMONIS CANTICORVM CANTICVM,

ANTELOQVIVM I.

Pro nuptijs filiæ Pharaonis.

DIFFICILIS, & impedita prouincia, Pharaonis filiæ thalamos defendiſſe, & dignam Salomonis plectro materiam probaſſe; eòque grauior, quò Auctoribus non tam fuiſſe curæ arbitreris quæſtionis pro rerum qualitate tractationem, quàm conuicijs excepiſſe quencunque auſum cogitare, ſacro Epithalamio idoneum argumentum. Sed age: experiri aggrediamur, ſi iuſta omninò tantæ indignationis occaſio.

SECTIO I.

Pharaonis filiæ thalamos Salomonem non decantare, quibus opinio, quæ illis cauſa?

1\. *Teodoretus primus, qui opinionē de nuptijs filiæ Pharaonis vituperauit.*

PRIMVS de Catholicorum caſtris Theodoretus, Cyrenſis Antiſtes, in eos vehementiùs inſurrexit, quibus viſum eſt, Salomonem Epithalamio, quod compoſuit, ſuos Pharaonis filiæ non caſtos amores celebraſſe. Verùm id Theodoreto bilem mouit, (teſtatur præfatio ipſius ad Canticorum volumen) quòd eiuſmodi pronunciati Auctores, præter amãtium humanos affectus, ſpiritale nihil, propheticum, excelſum reſonare Vatem noſtrum, perſuaſum haberent. Hauſere anonymi quidam, de quibus Philaſtrius, Brixienſis Epiſcopus, libro de hæreſibus, hæreſi 83. veneratum dogma è Iudæorum magis laſciua, quàm docta ſchola: publicauit ſub finem quarti ſæculi Theodorus, Neſtorij præceptor. Mopſuaſtenus Præſul, auſus docere, prophetia vacuum eſſe. *Codicem, vtpote nuptialis tantùm æmulationis menſale Canticū, ſicut & de amore poſteà conuiuium Plato conſcripſit.* Qua de tota re qui ad ſatietatem edoceri cupiat, legat tomo 2. Conciliorum, ex Binnij editione, acta quintæ Synodi. Adhæſit aliquandiu Mopſuaſteno Antiſtiti Theòdoretus, dèque peſtilentis viri familiaritate, quibuſque eum encomijs extulit libro 5. ſuæ Hiſtoriæ, cap. 27. & 40. non modicam labem contraxit, quemadmodum Cæſar Cardinalis Baronius animaduertit Annalium tomo 5. anno Dominico 429. num. 29. Sed reſipuit tandem Theodoretus, Hæreticorumque conſortio penitus reiecto, ſtrenuus deinceps pro Matre Eccleſia decertauit miles ad beatum vſque obitum, atque Theodori auerſatus in primis errores, puto non alium inſectari tota ea præfatione in Cantica, quamuis ſuppreſſo nomine.

Philaſt. — *Theodor. Hæretici, qui Canticorum volumen reijciant.* — *Sever. Bin.* — *Teodoretus, Hæreticorum aliquando fautor.* — *Baron.* — *Theodoreti præfat. in Cantica, contra quem inuehitur?*

2\. Siue autem Mopſuaſtenum Theodorum, ſiue alium quempiam prauorum dogmatum architectum prologus ille Theodoreti exagitat, dignus ille prorſus grauiori anathemate, cùm aſſerat, cœleſte nihil, atque ſpiritale libro contineri; ſed omnia ex voluptatis officina deprompta, carmen tantummodo redolere: nam eiuſmodi effatum Patrum vnanimi, conſtantique ſententiæ aduerſari probè admonuit Azorius tomo 1. moralium Inſtitutionum, libro 8. capitulo 2. quod & de Patribus ad ſua vſque tempora docuerat Theodoretus eo, quem iam citauimus, prologo. Prophetiam quoque cùm è volumine hoc tollat, (humanum enim Canticum penitus dicit;) de canone Scripturarum librum ipſum quoque demat, neceſſe eſt: canonicum enim eſſe nequeat, quod nihil diuinum: nihil animæ ſalutare comprehendit. Quare huiuſmodi opinioni refellendæ non eſt quod immoremur, quam exceptis Hæreticis, aut infido Iudæorum vulgo nemo prætereà ſuſtinuit. Itaquè ſecundùm hunc ſenſum abſurdi pleniſſimum, nequaquam in diſceptationem vocamus, an Pharaonis filiæ nuptiæ cum Rege Salomone ſint materia Canticorum: ſic dixerit ſolùm quiſpiam de Eccleſiæ Maſtygibus, Anabaptiſtæ putà, Seba-

Azor. — *Theodoret.* — *Canonicæ Scripturæ iudicium.*

ſtianus Caſtalio, aut de olida Synagoga aliquis: tale carmen impuriſſimus Bezæ ſpiritus cecinerit Audaberto & Candidæ. Vide Genebraldi admonitionem ad Miniſtros Geneuenſes, quæ præfixa eſt explanationi in Canticum hoc, qua prurientem Bezæ muſam fodicat.

Sectarij quid de Canticorum libro ſentiant? Genebr.

3. Indagamus igitur, an Salamon ſic Canticorum libro deſcribatur, vt Chriſti typum referat, filia Pharaonis Eccleſiam præfiguret; itaque & humanum ſit aliquid, quod littera ſignificetur, rurſumque id ipſum humanum, propheticum quidpiam, ſeque multò ſublimius adumbret. Negat certè abſolutè de filia Pharaonis ſermonem eſſe Nicolaus Lyrenſis initio Commentariorum huius libri; negat Titelmannus præfatione in Cantica; Petrus Nannius Alcmarianus epiſtola ad Philippum & Mariam Reges Angliæ; Genebrandus ad caput 1. Canticorum; Iacobus de Valentia epiſtola ad Alphonſum de Aragonia, ad Commentariorum in Cantica initium: Placidus Nigidius ad illud Canticorum cap. 1. *Equitatui meo in curribus Pharaonis*, &c. Cardinalis Bellarminus tom. 1. libro 1. de verbo Dei capitulo quinto. Ribera ad illa verba cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem*, &c. Sixtus Senenſis libro 8. Bibliothecæ hæreſi 8. Gaſpar Sanchez prolegom. 1. numero 4. Rutilius Benzonius, Lauretanus Epiſcopus, libro 1. in Canticum, *Magnificat*, capitulo 4. Benedictus Iuſtiniano tom. 2. in Paulum ad illud cap. 1. ad Hebræos, *Ero illi in Patrem*, &c. Atque hi Auctores, vt præfatus ſum, indiſtinctè, generaliterque locuti ſunt. Proximius rem attigere alij: concepta enim formula aſſeuerant, etſi dicatur Pharaonis filiæ cum Salamone coniugium ſic Canticorum volumine deſcribi, vt referat perpetuò magnum Sacramentum coniunctionis Chriſti, & Eccleſiæ; ſuſtineri non poſſe aſſertionem. Sic Luyſius Legionenſis tertia ſua explanatione in cap. 1. Canticorum: Delrio Iſagogæ ad Cantica, cap. 3. Ludouicus de Tena Iſagogæ ad totam Scripturam libro 2. difficultate 8. ſect. 5. & hi modeſtioribus verbis. Præluxit facem cenſuris Dionyſius Richelius ad cap. 1. Canticorum: erroris nomine opinionem traduxit primus, & poſt longum ſæculorum ſilentium ſecuti ſunt poſtremæ ætatis Scriptores: Almonacirius ad calcem proœmij, *temerariam & erroneam ſententiam* vocat, *vt pote communi Eccleſiæ iudicio, & Sanctorum omnium intelligentiæ aduerſam*: idipſumque rurſus ad illud Canticum, cap. 6. *Vna eſt columba mea*, &c. Giſlerius præfationis cap. 3. aſſertionem dixit, *quam meritò omnes ſanæ mentis & cerebri improbant*. Nicolaus de Ramos Minorita in ſua aſſertione veteris vulgatæ, fol. 94. miſerè deſipere ait opinionis Patronos. Proſper Roſſetus Seruita præfatione in Cantica: *Nugæ ſunt iſta* (ait) *& ineptiæ, ne dicam, impietates, & blaſphemiæ*. Sic ille lectione 3. ſuæ præfationis. Cyprianus noſter Suarez manuſcripto Commentario, is, qui Rhetoricæ exactam declarationem vulgauit, prolegom. cap. 1. & 2. non eſſe de Pharaonis filia: *Quia aliàs ſequerentur abſurda, & dicerentur contraria iudicio Patrum*. Eius hoc Opus, vnà cum breuiori lucubratione in Pſalmos Dauidicos, ſeruat Bibliotheca Domus Profeſſorum Toletana. Sed & de Salomonis, & Ægypti Regis filiæ thalamis nullum eſſe verbum Canticorum libro, exiſtimaſſe illos putandum eſt, qui vniuerſim Salomonis appellationem libro hoc translatè ſolum, & metaphoricè accipiunt, quemadmodum & leo, & lapis Chriſtum ſignificant: quæ fuit Blaſij Viegas exiſtimatio Comment. 3. in capitul. 12. Apocalypſ. ſect. 13. & eandem mentem fuiſſe antiquiſſimorum Hebræorum affirmat. Docuit id ipſum Alphonſus de Mendoça relectione de vniuerſali Chriſti regno, num. 1. & præter ſapientiores Hebræorum Magiſtros citat quoque teſtes Galatium, Adrianum Finum, Porchetum, quibus annumerare fas fuerit Leonem Caſtrenſem; nam eius quamuis in Cantica Canticorum ad meas non peruenerit manus elucubratio, huius tamen cogitationis fuiſſe putandus eſt homo, qui diſputatione de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, capitulo 48. & capitulo 55. deliros nuncupat, qui Prophetarum dicta, Pſalmos præſertim, & eiuſmodi, ad literam de Salomone, aut Dauide interpretantur; quibus conſona docet Apologetici libro 1. capitulo 29.

Nicol. de Lyra. Titelm. Petr. Nann. Genebr. Iacob. de Valent. Placid. Nig. Bellarm. Ribera. Sixtus Sen. Gaſp. Sanc. Rutil. Benzon. Benedict. Iuſtinian. Luyſ. Legion. Delrius. Ludou. de Tena. Carthuſ. Almonac. Giſler. Nicol. de Ramos. Proſper. Roſſet. Cypr. Suar. Blaſ. Vieg. Alph. de Mendoça. Galatin. Adrian. Finus. Porchet. Leo Caſtr.

4. Iam, quorſum expoſitio de Salomone, & Aegyptia regia puella tot, tantiſque Auctoribus inuiſa fuerit, expendamus. Primùm aſſerunt, aut impudicos, aut illicitos amores fuiſſe. Atque vt concedatur, matrimonium Salomonis cum Pharaonis gnata legitimum eſſe; tamen vel coniugalibus amplexibus inhoneſtum aliquid, & dedecens admiſceri, certè quid minùs purum: quare indecorum haberi, ſi diuinus ille, puriorque Spiritus eiuſmodi carmen dictaſſe feratur, quod laſciuiam plùs nutriat, quam ſpiritum. Sic Lyranus, Dionyſius Carthuſianus, Titelmannus, Almonacirius, Luyſius de Leon, Ramos, Genebrardus. Secundò dicunt, eiuſmodi explanationem eſſe contra Eccleſiæ iudicium, Patrumque conſentientem atteſtationem: ſic vterque Nicolaus Lyra, atque Ramos, Richelius, Giſlerius. Tertiò docent, prophetiam & arma aduerſus Iudæos eripi: neque enim allegoriam ad conuincendum efficacem eſſe: ita Delrius, & Tena. Quartò affirmant, nequaquam de filia Pharaonis conſtrui poſſe tam variam fortunam, vt quæ nunc in vineis collocetur, iam ad caulas vocetur, in agrum deducatur Solem paſſura, & æſtum, noctu exeat, vulneretur; mox præ teneritudine floribus fulciri anhelet, ſub laquearibus cypreſſinis habitet, filia Principis ſalutetur: quid, quod in neminem fœminarum illa aptè conueniant, naſum velut turrim eſſe, caput inſtar Carmeli, & ſimilia paſſim? Hoc argumentum Valentiæ, Sixti Senenſis, Bellarmini, Almonacirij, Tenæ, Rutilij Benzonij, Proſperi Roſſetti, & Sanctij quoad priora. Quintò putant, Salomonem Aegyptiorum Regi generum factum quarto ſupra decimum ætatis anno, vocantque teſtem Ioſephum Hamum: quin ante hanc ætatem ex Hebræorum traditione duxiſſe vxorem: ſed nondum ſub hoc vitæ tempus Canticorum ſcripſerat librum: non igitur eius de nuptijs, filiaque Pharaonis liber ille. Carthuſianus, & Ramos huius dicti inuentores. Sextò, ſi de coniugalibus delicijs Salomonis agit Epithalamium, nouerat has Rex ille, & diues, & ſapiens, experientia, non ex Spiritus ſancti reuelatione: quòd ſi Spiritus non reuelauit, neque propheticus, neque canonicus liber nuncupandus. Sic Lyranus. Septimò, ſi veras nuptias, & quæ citra figmentum celebratæ ſunt, refert Canticum Canticorum: (*Erit* inquit Carthuſianus, & ex illo Ramos) *narratio rei geſtæ, non vaticinium futurorum, neque deſcriptio ſpiritualium nuptiarum, cuius oppoſitum ſancti, & illuminati Doctores, in quibus Spiritus ſanctus habitare, & loqui, & per eos Eccleſiam informare elegit, teſtantur*.

Argumenta aduerſus nuptias filiæ Pharaonis.

5. Hæc ſunt, quæ momentum & pondus continent: hæc quæ coëgerunt, vt opinionem erroris

inſimula

inſimularent viri alioquin ſobrij. Quæ verborum acerbitates, an ſatis valida baſe fulciantur, tum demum iudicabit prudens, æquitatiſque ſolius amans Lector, cùm ſingula diſcuſſerimus.

SECTIO II.

Pharaonis filia licitè, pudicè, adamata; quid, ſi impudicè?

6. ILLICITOS Salomonis, & filiæ Pharaonis thoros exiſtimare quiſpiam poſſet, quòd viro de Hebræorum ſtirpe alienigenam ducere interdictum fuiſſet: credidit Theodoretus: at nemo alius præter ipſum, vt viſum noſtro Pinedæ lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 4. num. 1. quanquam à nobis poſtea & repertus ſit quingentorum annorum Auctor, Philippus Abbas, qui id ipſum conſtanter aſſerat ad initium Tractatus de Salomonis damnatione. Sed, qui quæſtionem ex profeſſo agitant, Salomoniſque indemnitati fauent, nuptiaſque legitimas prædicant, ſunt Toſtatus ad 3. Reg. c. 3. quæſt. 14. ad ipſumque illud cap. Lyra, Dionyſius articulo quinto. Bellarminus tomo 2. lib. 1. de matrimonio, cap. 23. §. *In teſtamento*. Soto in 4. diſtinct. 39. quæſt. vnica, art. 1. §. *Et ideò*, &c. Baſilius Poncius ad lungum, volumine de Matrimonij Sacramento, appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 2. docuerat expreſsè anteà tractatu de impedimentis Matrimonij, cauſa 28. cap. 20. §. 1. Lorinus ad verſic. 1. cap. 16. Actorum: Becanus in Analogia, cap. 20. quæſt. 3. Gaſpar Sanchez ad cap. 3. lib. 3. Regum, numer. 4. & 5. Mendoça tom. 2. annot. 20. ad cap. 6. verſiculum 16. lib. 1. Reg. ſect. 2. num. ſuo 11. Sotomaior in præfatis ad Cantica, §. *Quo tempore*, &c. Giſlerius ſuæ quoque præfationis in Cantica, cap. 3. Serarius Opuſculo de Salomonis pœnitentia: Salianus tom. 3. anno mundi 3022. num. 108. Menochius ad cap. 3. lib. 3. Regum: Luyſius Legionenſis in manuſcripto Apologetico codice pro explicatione Canticorum.

Phil. Abbas. Toſtat. Lyra. Carthuſ. Belarm. Dom. Soto. Baſil. Lorin. Becan. Caſp. Sanct. Franc. de Mendoça. Sotomaior. Giſler. Serar. Salian. Menoch. Luyſ. Leg.

7. Suadet communiſſimam ſententiam Salomonis ſub illo floridioris ætatis initio pietas erga Deum: nam vix enunciato cum Pharaonis gnata connubio, ſubiungit continuò ſacer Hiſtoricus lib. 3. Reg. cap. 3. *Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis Dauid patris ſui*, &c. *Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte*. Pluraque ſimilia religionem vbique teſtantia. Neque Salomonem puritati, conſcientiæque, valedicentem cognouimus ex Scripturis, niſi ad vitæ veſperam, Reg. 3. c. 11. verſ. 4. *Cumque iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos*. Tanta igitur reuerentia erga diuina imbutum Salomonem ab adoleſcentia, veriſimile non eſt voluiſſe filiam Pharaonis ducere, niſi ea ad Iudaïſmum priùs conuerſa: quo pacto & præfati Auctores, & Ioſephus lib. 20. Antiq. cap. 5. ſolitos obſeruantiores Hæbreos, & qui legi attenderent, atteſtantur facere, quoties ex gentilitate ſumerent ſponſas. Sanè eiuſmodi rerum euentus atque circunſtantiæ potuiſſent incidere, quibus propellentibus, Salomon in thalami, regnorumque conſortem eam accipere potuiſſet, quæ minimè paganiſmum exuiſſet, quemadmodum nupſit Aſſuero Eſther variorum Numinum cultori, & ante, & poſt ſubſecutas nuptias: quin & Iudithan, cùm ſe compoſuit, atque ornauit cum Holoferne connubia meditatam fuiſſe, claſſici tradidere Scriptores: quam tamen credibile eſt, ab homine feroci, & victore, religionis mutationem non eſſe exacturam, mulierem Principis gratiam ambientem: quemadmodum ſapienter aduertit Baſilius Poncius appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 3. num. 11. Sed neſcimus fuiſſe eiuſmodi euenta, quæ Salomonem ad hoc adigerent.

3. Reg. 3. Salomonis cũ Pharaonis filia connubiũ an licitum?
3. Reg. 11. 4.
Ioſeph. Hæbreus an ethnicã ſponſam ducere poſſet?
Baſil. de Leon.

8. Quòd ſi Salomon legum contemptor contra Exodi præceptum cap. 34. & Deut. c. 7. ex gentibus vxorem duxiſſet, veterem quę priùs ſuperſtitionem non depoſuiſſet; fuiſſet eiuſmodi peccatum publicum in regnis ſcandalum, vtpotè perſonæ ſupremam poteſtatem habentis, & in quam omnium ora reſpicerent: at, ſi Rex publicè offendiſſet, atque adeò in tam graui materia, probabile, Deum Optimum Maximum magnis cladibus affecturum Principem, propterque ipſum regna quoque: quemadmodum accidit, cùm Dauid adulterio, innocentis Vriæ mortem adiunxit; & ſicut aduersùs Salomonem inſurrexere hoſtes, ſtatim ac probitati terga vertit, mulierum amore ſeductus. Nihil igitur ſupplicij cùm Salomonis cum Pharaonis gnata connubium ſubſequutum ſit, ſed magis proſpera omnia, & ominoſa; veroſimilius eſt, in contrahendis cum Aegyptia puella nuptijs, nullum à Salomone ſcelus commiſſum fuiſſe.

Exod. 34. Deuter. 7.

9. Mihi quoque non omninò ſpernenda coniectura eſt, Salomonem ſub regni primordio (quo tempore Pharaonis gener factus eſt) nequaquam effreni aliquo amoris, maloque libidinis œſtro abreptum, quod tum auguſtiſſimum, operoſumque magnifici templi laborem aggreſſus ſit ſedulitate, curaque incredibili: quin & corde cùm deſtinatum haberet ſibi, Reginæque, viſendæ artis Baſilicam extruere; præpoſuit religioſus Monarcha profanæ habitationi Deo dicatum opus; priuſque templi fabricam ad faſtigium adduxit, quàm Regiæ ædificandæ initium dediſſet, vt pleriſque placet. Nam mox vt peſtilens hæc contagio animum, ſenſuſque poſſidere incipit, nihil laborioſum, nihil inclytum, & memorabile cogitare ſinit: quin, ſi quod opus difficile, atque excelſum a non amante inceptum; quam citò amans fit, tam citò magnarum cogitationum immemor. Quare Carthaginis Reginam cùm Poëta Aeneæ deſiderio tabeſcentem pingeret, continuò intulit interpolatas arcium, murorumque operas, deſides ciues, relicta & bellorum & mercaturæ ſtudia. Sic ille 4. Aeneidos:

Amans libidinosè nihil excelſum meditatur.

Non cœptæ aſſurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet; portuſve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlis.

Virgil.

Salomon igitur ingentia aggreſſus (quæ & perfecit) ſub id tempus, quo Pharaonis filiæ matrimonio copulatus eſt, fortiter, pudicè amauit, matrimoniumque illud non laſciuiæ, ſed coniugalis continentiæ, ſeminarium fuit.

10. Obſtare dixeris verba Reg. 3. cap. 11. verſ. 1. cùm de Salomonis lapſu fit mentio: *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas*, &c. Videas igitur vitio verti Salomoni, quòd Aegypti Regis filiam adamaſſet: at ſi cum ea inita coniugalia fœdera licita fuiſſent, atque ſecundum legum normam, quare amor erga vxorē legitimam culpæ verteretur Salomoni: Reſpon- 3. Reg. 11. 1.

[Pharaonis filia ad ethniciſmum reuerſa.]

deo, filiam Pharaonis, progrediente tempore, ad priſtinas Aegyptiarum ſuperſtitionum ſordes reuerſam; ſiue illa ab initio ſimulauit Hebræorum religionem, quò tanti Monarchæ conſors fieret; ſiue animo, & corde amplexa eſt. Nam, ſi Salomon à pueritia veri Numinis cognitione imbutus, diuiniſque viſionibus non ſemel recreatus, ſummaque ſapientia donatus, muta ſimulacra veneratus eſt; quid mirum, vaſculum fragile feminei ſexus, quo ſemel eſt imbutum, odorem, aut ignauè depoſuiſſe, aut depoſitum ad tempus ſolum, rurſum repetiſſe; Pro hoc placito ſtant omnes ferè Interpretes, quos num. 6. citauimus. Reuerſa igitur ad idololatriam Pharaonis filia, quid Salomon præſtare debuerit? Sanè ablegare, à ſe repellere. At, potuit ſano animo? Potuit quidem: nam Hebræis ob multo leuiores cauſas licitum erat vxorem repudiare, quemadmodum docet Bellarminus tom. 2. lib. 1. de Matrimonio, cap. 17. §. *Reſpondeo. quæſtio eſt,* &c. Baſilius Legionenſis Opere de Matrimonio, lib. 7. cap. 50. Becanus in Analogia, c. 23. quæſt. 1. & 2. Libellus ergo repudij feminæ poſt inania Numina abeunti porrigendus erat: tenebatur ad hoc Salomon propter ſalutis animæ ſummum diſcrimen. Vitio itaque vertitur Salomoni, non quod Pharaonis gener fieri elegerit, non quod eius gnatam ſub principatus initio amauerit: ſed, quòd eam eo adamauerit tempore, quo odiſſe debuit cane peius, & angue, nempe, cùm ea ad priſtinos ritus falſæ adorationis remeante, non vanum imminebat periculum ſaluti ſpirituali ipſius Salomonis.

[Libellus repudij licitus Hebræis.]

[Bellarm. Baſil. Leg. Becan.]

11 Sed emphaſim (inquis) habent verba illa: *Filiam quoque Pharaonis.* peculiareque denotant quidpiam; alioquin quid interſit hanc nomine, & vocabulo ſuo oſtendi? Reſpondeo, Scripturarum vſum eſſe, cùm de aliquibus ſermo texitur ſub generali loquutione, ſi inter eos quiſpiam ſit cæteris honoratior, præſertim ſi ipſorum Dux, & caput, eius ſpecialem memoriam facere. Exempla habes apud Mendoçam tom. 1. in 1. Reg. annot. 15. in verſ. 1. cap. 5. ſect. 1. num. 15. ex Pſal. 17. in titulo: *Die, qua eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul.* Marc. 16. verſ. 7. *Dicite diſcipulis eius, & Petro.* apud Sanctium ad cap. 24. lib. 2. Reg. Quo pacto & memini hæc ipſa verba, de quibus agimus, declarata ab Andrea Maſio in cap. 2. Ioſuë, verſ. 1. *Ite, & conſiderate terram, vrbemque Iericho.* nempe, cùm ſub terræ complectente omnia vocabulo, Iericho etiam claudatur: expreſſit tamen ſeorſim, quia ab huius excidio ciuitatis, quæ ceteris eminebat, victoriæ ſpes ingens capienda fuerat: quanti igitur eſſet momenti illam expugnaſſe, ſpecialis nominatio denotabat. Quare ſenſus ſit: cùm ſub vniuerſali nationum vocabulo cæteras nominaret feminas, à quibus Salomon ſeductus ſit, Ammonitidas recenſens, Moabitidas, &c. honoris cauſa filiam Pharaonis ſpeciali appellatione indicaſſe, quòd cæteræ, aut pediſſequæ fuiſſent, aut ſecundariæ vxores; atque ſi aliqua de primarijs fuerat, hanc Pharaonis filia dignitate anteceſſerit, vt pote quæ ſit illa, ex quorundam ſententia, quæ Cantic. 6. cap. enumeratis plurimis concubinarum, Reginarumque, cæteris anteponitur, cùm dicitur: *Vna eſt columba mea, perfecta mea: vna eſt matri ſuæ,* &c. Aliud meditatus ſum. Puto eo Regum loco ſuggillare ſacræ Hiſtoriæ Auctorem nimiam Salomonis intemperantiam, ijs præſertim verbis: *Cum iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor,* &c. quaſi ſignificet, Salomonem

[Locus ex 3. Reg. c. 11. declaratus nouiter.]

[Regula Scripturæ: Perſonæ eminentis fit ſpecialis memoria.]

[Franc. de Mendoça. Pſalm. 17. Marc. 16. 7.]

[Gaſp. Sanch. Ioſuë 2. 1. Andr. Maſ.]

eo tempore amantem eſſe cœpiſſe, quo cæteri mortales ab amando deſiſtunt; nempe, veniente ſenecta: quid enim ſene pruriente & laſciuo ſtultius? At inquis: Eo vſque libidinis deuentum à Salomone, vt non tantùm Idumæas, Sidonias; Hethæas feminas deperierit; ſed & Pharaonis filiam impensè adamauerit. Sed, quid exaggerationis in his poſtremis verbis? E quidem, vt magnus ſit ille ardor coniugum, primis matrimonij menſibus, ſint & anni aliqui; ita progrediente vita, & conſuetudo, & curæ flammam minuunt ad extinctionem ferè caloris: itaque tam iucundum coniugibus quiſpiam arbitratus eſt diem mortis, ac ſponſaliorum, quòd ille priuaret compare, quam hic dederat: (quod fortaſſe verum in coniugibus virtutis regulam negligentibus.) Pharaonis igitur filiam cum Salomon adoleſcentulus etiamnum duxiſſet, ſenem tædere debebit antiquos amores, præſertim ex legis præſcripto non viuentem: ergo textus innuit hominis cani, & albicantis tam effrænem fuiſſe ardorem, vt non eas ſolùm deperiret feminas, quibuſcum ei non longi temporis familiaritas; ſed & impensè eam amaret, quacum diutiſſimè conuixerat, quam propterea faſtidire debuit. Quid vultis ampliùs de Salomonis intemperato ardore? *Pharaonis quoque filiam adamat.* Feminam, quam ætas longa pulchritudine ſpoliauit; quæ, etſi pulchra fuiſſet, ſed diutinus conuictus & familiaritas, pulchritudinis nauſeam generat.

Hoc probaſſe placuit, quo oſtenderemus, Salomonis cum filia Pharaonis nuptias non tantùm licitas, verum cum omni honeſtate coniunctas. 12
Quid eſt ergo, quòd eiuſmodi nuptias deſcriptas ita à Spiritu ſancto dedecet, quarum ſponſus ſapiens, verecundus, in Deum religioſus? ſponſa non ita pridem ad veri Numinis cognitionem tranſlata, deuota & timida eſt, quales ſolent eſſe recèns conuerſæ? Vniuerſa Patrum, Interpretùmque cohors, quemadmodum eruditè expendit Legionenſis initio tertiæ ſuæ explanationis in Cantica, & facile eſt cuiuis Scriptores euoluenti experiri, aſſerunt, carmine hoc ſub ſponſi, ſponſæque vmbris, & ſimilitudinibus, delineari ſpirituale Chriſti, & Eccleſiæ connubium. Quod illi affirmant de nubentibus in communi ſumptis, nos de his indiuiduo coniugibus aſſerimus: quid in hac re piaculi? Nonne Paulus vexillum erigit, viamque præmonſtrat, dum Protoplaſtorum matrimonium ſpecificat, magnumque vociferatur Sacramentum in Chriſto, & in Eccleſia? Nonne Eccleſiæ Proceres paſſim Chriſtum, eiuſque ſine ruga, aut macula ſponſam, velatam aſſerunt typis, figuriſque Patriarcharum cum ſuis conthoralibus? Nos quod illi de Iacob, Samſone, Dauid, Aſſuero, alijſque, id ipſum de Salomone, eiuſque vxore aſtruimus.

[Lud. de Leon. Canticorum materia, nuptiæ.]

Sed inquis: Vapulant caſtæ aures à tanta vnguentorum memoria, tot amplexibus, tanto languore amantium: audire patienter nequeūt oſcula, vbera, vmbilicum, aliaque ſexcenta, cuncta delicioſa. Verùm, quibus tam delicatæ aures, cur non illas occludunt, cùm audiunt, Iacob tanto æſtuantem amore, viderentur vt ei quatuordecim vix ferendi laboris anni, pauci præ magnitudine affectus? Cur frontem non contrahunt, cùm Geneſ. cap. 30. feminarum contentionem legant; quænam ingrederetur, thalamumque Iacob conſcenderet? Certè faſtidiuit, damnauitque tactum impius Manichæus; vt probè notauit noſter 13

[Geneſ. 30.]

Azorius

Digitized by Google

Azor. — Abiſag Sunamitis Hiſtoria an fabuloſa? — Hieron. — Abulenſ. — Mar. Vict. — Theod.

Azorius tom. 1. Inſtitutionum moralium, libr. 6. capit. 13. Sed confutauit Hæreticum, Auguſtini diuinum ingenium. Cur non tragœdias excitant, cùm vndique conquiſitam ſpecioſiſſimam puellam lectitant, quæ frigidum Dauid calefaceret? & ſanè maximus ille Scripturarum Clauiger, Hieronymus, ſabulam putauit epiſt. 2. quæ eſt ad Nepotianum, cap. 2. quod obſcœni & indigni quid habere videretur, vt docet Epiſcopus Reatinus Notis ad eam epiſtolam. Hieronymum multis impugnat Abulenſis quæſt. 7. in c. 1. lib. 3. Regum: deſtituunt reliqui Interpretes. Quid? nonne Iudith ad pulchritudinem ſe componit? non & ipſi, & Eſther ſatis vnguentorum? Certè Theodoretum non latuit, futuros, quibus inuiſa eſſet tam crebra mentio vberum, oſculorum, amplexuum: ſed in blaſphemiam prolapſos huiuſmodi homines non veritus eſt dicere. Percipiat lector ipſius verba præfatione in Canticum Salomonis: *Legentes, vt arbitror, hoc volumen, animaduertentesq; in eo vnguenta, & oſcula, & femora, & ventrē, & vmbilicum, & genas, & oculos, & lilia, & mala, & nardum, & ſtacten, & myrrham, & his ſimilia; cùm propriam diuinæ Scripturæ conſuetudinē ignorarent, noluerunt ingredi, & litteræ velum tranſilire, atque intus Spiritum intueri: ſed quæ dicta ſunt carnaliter intelligentes, in hanc blaſphemiam prolapſi ſunt.* Fatemur quidem in Cantico Canticorum oſcula, atque amplexus; ſed quæ à Matrimonij Sacramento non abhorrent: amor vbique reſonat, ſed maritalis, ſed continens. Et certè in Canticorum nuptijs non aliquid reperiri, quod abſurdum grandius oleat, quàm ea redolent, quæ in alijs Scripturarum locis reperiuntur, docuere Origenes, ſiue alius quis, eruditus quidem ille, prologo in quatuor Homilias: Nicænus præfatione in Cantica. Dictionem verò vbique caſtam eſſe, coniugeſque introduci, qui omni honeſtate niteant, atteſtantur Bernardus ſerm. 7. in Cantica: Philippus Abbas procemio in librum Canticorū, & Commentario in titulum eiuſdem libri: Cyprianus Ciſtercienſis ad illa cap. 1. *Oſculetur me*, &c. Delrio Iſagogæ cap. 4. At verò ſimilitudines huius libri ab amore honeſto, puroq; deſumi ex eo nominatim probant inclyti Scriptores: quia (inquiunt) deſumptæ à coniugum amore: hic enim, aiunt, præ cæteris pudicus eſt, verecunduſque. Sic Legionenſis 3. ſua explanatione in Cantica: Giſlenus præfatione in Cantica, cap. 4. nu. 8. Gaſpar Sanchez Prolegom. 2. num. 6. Sotomaior in argumento Operis: Baſilius Legionenſis quæſt. 2. expoſitiua, cap. 2. Rutilius Benzonius Epiſcopus Lauretanus, libr. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 4. coniugalem ergo amorem cùm nos exhibeamus in Salomone, caſtum exhibemus amorem.

Canticorum ſtylus caſtus. — Origen. — Nicæn. — Bernard. — Philip. Abb. — Cyprian. Ciſterc. — Delrius. — Luyſ. de Leon. — Giſler. — Gaſpar Sanch. — Sotomaior. — Baſil. Leg. — Rutil. Benz.

14. Sed demus profectò impudicum eſſe amorem, adulterio maculatum, alienigenæ, quæ ſuperſtitioſos Deos non dereliquerit, coniunctione turparum, vnius libidinis explendæ deſiderio conceptum: quid obſtat docuiſſe, vel tales amores, ex Spiritus ſancti intentione, Chriſti, & Eccleſiæ connubia deſignare? Docuit hac ipſa, de qua agimus, materia Ludouicus de Sotomaior ex multorum Patrum doctrina, ſuis ad Cantica præfatis, iuxta medium: docuit iterum id ipſum in Notis poſterioribus ad librum Canticorum exordio Operis: vtrobique ſatis ſuperque munit Scripturarum dogma, quo inſtruimur, rem malam, etiam ea, qua eſt mala, ratione & formalitate, poſſe ex diuini Spiritus ordinatione, bonæ rei typum ſuſtinere. Scio eſſe, quibus hæc omninò non placeant, Canum lib. 2. de locis, cap. 4. Azorium lib. 8. Inſtitutionum moralium, cap. 2. quæſt. 10. Gretſerum tom. 1. defenſionis Bellarminianæ, in defenſione cap. 3. lib. 3. Scio & Hieronymum in hac re non ſemper vnius ſententiæ: ſed, quæ conſtantior fuit ſancti Doctoris mens, pro nobis fuit varijs locis, quos citant & ſequuntur Sotomaior, vbi ſuprà: Martinez lib. 7. hypotypoſeon: Pineda præfatione in Eccleſiaſten, cap. 4. num. 5. Gaſpar Sanchez prologo 12. in Cantica, & prologo 4. in Iob, & ad cap. 11. lib. 2. Regum, num. 29. atque alibi ſæpè, qui & Auguſtinum, & Ambroſium, Gregorium Papam, Richardum Victorinum citant, quos ideo nos omittimus: addimus Gregorium Nicenum tract. 2. in Pſalmos, capit. 11. S. Thomam 2. 2. q. 88. art. 2. ad 2. Luyſium de Leon in Abdiani, in principio Commentariorum: Pereiram diſp. 15. in cap. 3. Ioan. Cyprianum Ciſtercienſem ad illud Canticorum 6. *Sexaginta ſunt Reginæ*, &c. loquentem de Salomone eiuſque vxoribus: Baſilium Ponce de Leon in appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 2. agentem de coniugio filiæ Pharaonis: Salmeronem de argumento hoc vniuerſim doctè atque latè prolog. 19. canone 9. Mendoça tom. 3. ad cap. 11. lib. 1. Reg. Annot. 1. ſectione 1.

Regula: Res mala poteſt eſſe typus rei bonæ, & è contra. — Sotomaior. — Canus. — Azor. — Gretſer. — Hieronym. — Bellarm. — Sotomaior. — Martinez. — Pineda. — Sanchez. — Auguſt. — Ambroſ. — Greg. Pap. — Greg. Niſ. — Richard. Victor. — S. Thom. — Luyſ de Leon. — Pereira. — Cyprian. Ciſterc. — Baſil. de Leon. — Salmeron. — Fr. nc. de Mendoça.

Tractat de controuerſia Auguſtinus altiſſimo acumine tom. 6. lib. 22. contra Fauſtum, cap. in primis 83. monetque ſapienter, aliud eſſe proponere factum aliquod imitandum; aliud velle hoc, vel illo facto loqui, & ſignificare quidpiam. Primum quò aſſequatur Scripturarum conditor diuinus ille Spiritus, facta nobis proponere conſueuit, quibus virtus & honeſtas vndequaque reſplendeat. Secundum æquè à prauis, atque à bonis facinoribus prouenire valet: nam & Sanctorum immortalia geſta, ſi nigro ſcripſeris atramento, ſi deformi charactere, non minues de bonitate Heroum: nec ſi aureis litteris prauorum acta ornaueris, bonitatem aliquam geſtis ipſis addideris. Materialiter igitur ſe habet, vt ex ſcholis terminos depromamus, characteres huius, aut illius eſſe coloris & pulchritudinis, ſint modo illi characteres, & pulchri deformia repræſentabunt, & deformes pulchra: eodem pacto in Scripturis, & boni malorum figuram nonnunquam ſuſtentant, & à malis boni ſæpenumerò adumbrantur. Nam ſit coniunctio, ſiue bona, ſiue vituperanda, dummodo coniunctionis formalitate, & prædicato non careat, coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ loquitur. Qui rem hanc tanquam viua tabula ſuis coloribus depictam, contemplari anhelat, & quo pacto ab impuro amore grandium arcanorum ſimilitudines ducat Scriptura, idque frequenter, legat elegantem noſtri Pinedæ antitheſim ſect. 8. in cap. 2. Iob, verſum 2. vbi collatis Bibliorum, Poëtarumque ſententijs, demonſtrat, nihil tam elegans apud profanos Scriptores de amoris natura, affectibuſque reperiri, quod multò dulcius, ſublimius, elegantius non tradant ſacræ paginæ: idque non rarò. Nam, ſi quæ ſunt vocabula nimiùm aliquem effectum indicantia, libro Canticorum, *ſororis, dilecti, fratris, columbæ*, & eiuſmodi alia; paria quoque alijs Scripturarum locis ſparſa inueniri probè admonuit Rutilius Benzonius lib. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 4. Quare & Bellarminus Cardinalis tom. 1. lib. 2. de verbo Dei, cap. 15. cùm non committendos vulgari idiomati ſacros Codices probaret, inconue-

15. Auguſt. — Pineda. — Rutil. Benz. — Bellarm.

niens quidem deſumpſit à Canticorum lectione, auditioneque, quæ rudi vulgo, ignorantibuſque litteræ corticem tranſcendere, offendiculo eſſe poſſet: ſed idem prorſus offendiculum ab innumeris alijs Scripturæ locis non minùs ortum iri, quæ ibi citat oſtendit.

16. Et hoc de impudico amore aliquid, gratis nos concedebamus, quo ex abundanti faceremus ſatis aduerſarijs: veritas tamen eſt, ne vnum verbum immodeſtum Canticorum libro contineri, quod toto noſtro Commentario, vbicunque ſe obtulerit occaſio dictionis, quæ videri poſſit inuerecundior, Deo conatibus fauente, probare nitemur. Non me ſubterfugit, Platonem ſpecioſos de amore titulos venditare illo ſuo Dialogo, & potuit multorum calculis *Diuinus* nominari: ſed quam parum diuinos amores cogitauerit, malo ex Philone de vita contemplatiua, potiùs quàm à me intelligas: *Platonicum verò penè totum* (ait) *diſputationi de amore impenditum, non illo, quo viri in mulieres inſaniunt, aut hæ in viros; ſed quo viri in maſculos ætate tantum iuniores. Nam, ſi quid ibi de amore, venereq; cœleſti dictum videtur elegantius, pro condimento modo eſt additum. Cæterum maiorem partem vulgaris & promiſcuus amor occupat.* Non talis noſter Salomon, nihil in eo titillans, nihil è Dodonæo penu: caſta, indefæcata ſunt vniuerſa. Imò præter alias inſigniores cauſas, puto id etiam ab Spiritu ſancto excitatum eſſe Regem ſapientem, hæc vt ſcriberet, quò profanas cantilenas de medio tolleret, alliciente magis aures puriſſimo Hymenæo, cùm in eo tropi, ſimilitudines, locutiones, omnia denique venuſtiora. Sanè eiuſmodi aliquid de Dauide meditatus eſt Procopius, (quem Gloſſa ordinaria auctior citat ad capit. 16. lib. 1. Regum:) *Diuino enim ardore* (inquit) *inflammatus, ea, quæ homines ad libidinem, & laſciuiam accendunt, ad pietatem tranſtulit: cantum articulatæ vocis hymnis diuinis temperans, vt melos ſenſum; intellectus verò vnà, eademq; opera, diuinũ ardorem exſuſcitaret.* Quibus æqualia proferunt Baſilius, & Athanaſius, eodẽ loco allegati à Gloſſa. Equidem Syros, Phœniceſque vltra modũ libidinoſis cantibus addictos, prodidit Dipnoſophiſtarum lib. 15. Athenæus: fortaſſe id ipſum Salomonis temporibus, cùm omnes diuitijs, pace, voluptate affluerent. Quò igitur malam, iuuentuti præſertim, peſtem de republica abigeret, ſcripſit ex diuini Spiritus incitamento ſacrum carmen Salomon, quo amorum cantilenas per amoris quoque carmen truderet; & vbi laſciua & procacia perſtrepebant, ſacra atque prophetica reſonarent, quemadmodum de ſuo Bethlehemitico rure exultabundus gloriatur Hieronymus, epiſtola, qua Marcellam ad rus inuitat: *In Chriſti ergo villa* (ait) *vt ſupra diximus, tota ruſticitas eſt: extra Pſalmos ſilentium eſt. Quocunque te verteris, arator ſtiuam tenens, Alleluia decantat: ſudãs meſſor Pſalmis ſe auocat; & curua attendens vites falce vinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc ſunt in Prouincia carmina hæc, vt vulgò dicitur, amatoriæ cantiones.*

Platonis Dialogi impuri.

Philo Heb.

Canticorum volumen ad laſciua abolẽda carmina compoſitum.

Procop.

Baſil.

Athan.

Phœnices & Syri libidinoſis hymnis delectantur.

Athen.

Hieronym.

Salomon igitur impurum aboliturus amorem, incitante diuino Flamine, ſacram caſti amoris poeſim ad Epithalamij normam compoſuit.

* * *

SECTIO III.

Monſtruoſa & impoſsibilia non ſequi, ſi filia Pharaonis materia ſit Cantici.

ARRIDET mihi prudens noſtri Azorij monitio lib. 6. Inſtitutionum moralium, tom. 1. cap. 3. non eſſe ſtatim negandum, ſiue hiſtoricum, ſiue ſpiritalem, ſacrarum litterarum ſenſum, quoties nobis ardua occurrunt in tractatione diuinorum voluminum, & quibus vix, aut ne vix quidem ſoluendo ſumus. Fateor, difficilia eſſe illa, feminam ſacro dramate introduci, quæ nunc inter Heroinas verſetur, nunc ſuperbo ferculo triumphet auro, oſtro, argento, gemmis admirando; nunc filia Principis, & Reginarum Regina nuncupetur: mox apud vineas reperiatur, poſt gregum veſtigia abeat, maneat iuxta tabernacula paſtorum. Peregrinæ quoque fuerint illæ ſimilitudines deriuatæ à turri Damaſcena, à Carmelo, ab aquis piſcinarum: opus fuerit his concordandis & labore, & ingenio non vulgari: verùm non, quia exotica & inuſitata, ideo Hiſtoriæ illis veritas neganda. Hoc magno merentur Hæretici, qui librum Iob propterea veram non eſſe Hiſtoriam animo induxere, quòd euentus contineat fidem propè ſuperantes: quis enim ſibi perſuadeat, admiſſum Dæmonem Angelorum cœtui, & concilio? quis Iobum ſic deſtitutum à ciuibus ſuis, nemo vt eſſet, qui ad hoſpitium admitteret; ſed ſub dio manendum fuerit ſeptem diebus, ſeptemque noctibus: atque vt alij crudeles & inhoſpitales fuerint ergà Iobum, quid tam longo interuallo tres Reges, qui conſolatum venerant? cur non impetant acciri Medicos, fomenta? Iobi tamen acta veram eſſe Hiſtoriam, quis inficias iuerit? Lege de noſtris duos: Pinedam præfationis in Iob cap. 1. Gaſparem Sanchez Prolegom. 1. & 10. in eundem Iobum. Auguſtinus initio lib. 8. de Geneſi ad litteram, reprehendit quoſdam, quòd aſſererent, prima Geneſeos capita nequaquam hiſtoricè, ſed figuratè ſolùm intelligenda; propterea quòd ea continerent, quæ vſitatum rerum curſum excederent, quæque diſcurſu vix comprehendi poſſint.

17. Azor.

Iobi liber an Hiſtoria?

Pineda.

Gaſp. Sanch.

Auguſt.

Statuo igitur primo: Quamuis ea, quæ Canticorum Volumine ſcribuntur, eius eſſent generis, quorum conciliatio magnoperè perplexa & difficilis eſſet; non tamen propterea ſufficienti argumento demonſtrari Hiſtoriam non eſſe. Huius aſſerti confirmatio deſumenda eſt à varijs ſacrorum librorum narrationibus, peregrinis admodum, & inuſitatis; quas tamen rerum eſſe, quæ verè contigerunt, & ratio, & clariſſimorum teſtium multitudo ſuadent. De hoc catalogo ſunt; quòd Iſaias nudus & diſcalceatus inceſſerit tribus annis (Iſaiæ cap. 20.) ſint illi vel tres dies, vt quibuſdam ſententia eſt, certè portenti inſtar fuit. Ex eadem ſerie, quæ Ieremiæ imperata ſunt cap. 13. lumbare vt abſconderet apud Euphratis vndas, in foramine petræ: & cap. 27. eidem præceptum colla vinculis onerare. Eiuſdem ordinis, quòd Ezechiel vno latere totos trecentos & nonaginta dies dormierit. Habent hæc Patronos nõ paucos, neque de medio cœtu, qui non viſione tantùm obiecta huiuſmodi; ſed verè per acta fuiſſe demonſtrent. Venio ad duo illuſtriora geſta.

18.

Iſaiæ 20.

Iſaias an diſcalceatus inceſſerit reipſa?

Ierem. c. 13. an vera narratio de lumbari abſcondito & vinculis eiuſdem c. 27.

Ezechiel an ſine fictione dormierit vno latere 390. diebus.

Oſeæ cap. 1. an certa hiſtoria de vxore fornicaria? Orig.

ſta. Alterum eſt Oſeæ cap. 1. cùm Propheta fornicariam ducere iubetur, ex qua & prolem ſuſcepit: rem adeò alienam, & a Deo imperatis, & a Prophetæ honore iudicauit olim Origenes, vt non niſi per viſa ſolum Vati repræſentata crederet. Sequutæ ſunt Origenem prouinciæ integræ, teſte noſtro Caſtro in duodecim Prophetas, ad nominatum primum Oſeæ cap. §. *Quæſtio igitur*. Sequutus eſt & Hieronymus. At veram fuiſſe hiſtoriam, ex Patribus, Theologis, nouis Scriptoribus grandior pars affirmat. Lege in eum locum noſtros Riberam, Sanchez, Caſtrum, Cornelium. Alterum, idque exemplum longè digniſſimum Iſaiæ cap. 8. occurrit: *Sume* (inquit) *tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis: velociter ſpolia detrahe, citò prædare. Et adhibui mihi teſtes fideles, Vriam Sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ, & acceſſit ad Prophetiſſam, & concepit, & peperit filium, & dixit Dominus ad me: Voca nomen eius: Accelera, ſpolia detrahere: feſtina prædari: quia, antequam ſciat puer vocare patrem ſuum*, &c. Quid in his non ſpinoſum (quot ex omni ferè vocabulo emergunt ſalubræ: quæ hæc Prophetiſſa, & quamobrem eo nomine dicta? Cur ad eam corã teſtibus acceſſurus Propheta, cùm de prole agitur: quæ illa nominum impoſitio genito infanti: *Accelera, ſpolia detrahere: feſtina prædari?* quid protendunt inuſitatæ appellationes? & quàm monſtruoſa illa, puerũ, antequam matrem inuocare nouerit, ablaturum fortitudinẽ Damaſci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorũ? Coegerunt tot, tamque immanes ſcopuli (nam ſcrupulos quis dixerit?) Patres vniuerſos, qui hac de materia, aut ex profeſſo, vel ex occaſione loquuti ſunt, duobus, tribuſve demptis, quorum mens dubia, & obſcura, omnem hiſtoriæ ſuſpicionem ab hac narratione remouere: & tamen recentiores de nobilium Interpretum ordine, aggreſſi aliam ab antiquorum tramite viam, proptereà hiſtoricè accipienda eſſe docuere, quod aliter vaticinium, non niſi contortè, & violenter explicare fuerit poſſibile. Tãtæ igitur narrationes ſacrorum Codicum, cùm ijs ſcateant Mæandris, labyrinthiſque, qui hiſtoriam, & rei geſtæ veritatem tot, tamque præſtantes Viros coegerint de medio tollere: aliorum autem ingenia compulerint ad acrem inueſtigationem, tandem vt repererint modos, quibus hiſtoriæ fidem ſartam tectum ſaluarent: id ipſum iudicium de Canticorum textu ferre quid prohibet? vt extiterint Viri omni litteratura conſpicui, qui in eo hiſtoricum nihil contemplari potuerint, propter infinitam difficultatum ſyluam: fuiſſe in Eccleſia Dei alios, futuroſque, qui hiſtoriam, quamuis abundè abditam, eruant, in lucemque manifeſtam proferant: aut, quia in hoc inueſtigando themate plùs laboris, & operæ poſuerunt: aut, quia magnus ille gratiarum diſtributor Spiritus non ſingulos docere voluit vniuerſa.

Hieron.

Ribera. Caſtro. Sanchez. Cornel. Iſaiæ ad Prophetiſſam acceſſio capit. 8. an hiſtoria.

19. Canticorum ſimilitudines aptiſſimæ.

Statuo ſecundo: Similitudines Canticorum libro poſitas, quibus, ſiue virilis, ſiue muliebris forma commendatur, egregiè aptas eſſe, & rei, in cuius gratiam excogitatæ ſunt, ad miraculum cõuenientes. Huius dicti erit perpetua probatio, totus noſter Commentarius, Deo propitiante, quo ſæpè oſtendimus, vt putamus, quæ remotiores videntur ſimilitudines, eas eſſe maximè affines. Interim, dum noſtra morantur, ſuppetunt huius argumenti lucubrationes diſertiſſimæ Virorum ingentium, vtriuſque Ludouici, Sotomaioris & Legionenſis, Delrij, Giſlerij, Sanchez, Baſilij Ponce de Leon tomo variarum, quæſt. 2. expoſitiuæ tractant, & cùm ſe occaſio offert, nonnulla Gueuara in Habacuc: Ceruantes tom. 1. in Sapientiam Salomonis: Salaçarius in Prouerbiis: Roa in ſingularibus: Pineda in Iobũ, in Eccleſiaſten, frequentiùs in premio Salomone: & quidem ille, atque Salaçarius ad longum nonnunquã, elegãter ſẽper atq; neruosè. Interim illud monuiſſe non abs re fuerit: quamuis ſimilitudines huius libri, poſteriorum ſæculorum Interpretes non ita enodarent, vt doctiorum votis omni ex parte facerent ſatis, non eſſe proptereà ſimilitudines ipſas tanquam minùs aptas iudicandas. Nam, vt benè Aloiſius Legionenſis 3. ſua explanatione in c. 1. Canticorum: Ioannes à Ieſu Maria, Carmelita excalceatus, canone 6. pro huius voluminis intelligentia notarunt: ſuę cuique genti phraſes, parœmiæ, ſimilitudines peculiares; adeò vt ſæpè quæ apud vnius regionis homines honori, exiſtimationique ſunt, apud alias nationes indigna habeantur. Semoti ſunt veteres Palæſthinorum ritus à iuniorum cognitione: quarè, quòd minùs congruæ appareant ſimilitudines, non rebus ipſis vitio verti debet; ſed noſtræ imbecillitati, qui, quales fuerint res illæ, ignoramus. Audi meis fuentẽ dictis Auguſtinum lib. de doctrina Chriſtiana, c. 16. *Rerum autem ignorantia facit obſcuras figuratas locutiones: cùm ignoramus, vel animantium, vel lapidum, vel herbarum naturas, aliarumve rerum, quæ plerunque in Scripturis ſimilitudinis alicuius gratia ponuntur: nam & de ſerpente, quod notum eſt, totum corpus pro capite obijcere ferientibus; quantum illuſtrat ſenſum illum, quo Dominus iubet aſtutos eſſe ſicut ſerpentes?* &c. Igitur cupienti Canticorum ſimilitudines, quoad eius fieri poſſit, quam proximè attingere, remeandum illi per ſæculorũ antiqua; gentium, populorum loca, ritus, cæremoniæ cognoſcendæ. Hoc tam diuiti penu cùm ſatis inſtructus extiterit, intelliget num demum, quas olim abſurdas opinabatur ſimilitudines, ſupra quàm exiſtimare quis poſſit, genuinas eſſe, elegantes, aptiſſimas. Taceo apud principes Poëtas, Homerum, Heſiodum, Theocritum, & alios eiuſmodi, ſimilitudines reperiri, quales apud Salomonem, neque minùs monſtruoſas, vti aduertit Legionenſis loco nuper citato: Oſorius Nepos Notationibus in Paraphraſim Canticorum, ad illa cap. 7. *Statura tua aſſimilata eſt palmæ*, &c. Gaſpar Sanchez lati Prolegomenis in Cantica, præjudio quinto.

Sotomaior. Lud. Legion. Delrius. Giſler. Sanchez.

Baſil. Ponc.

Gueuara. Ceruantes. Salaçar. Roa. Pineda.

Aloiſ. Leg. Ioan. à Ieſu Maria.

Phraſes, & idiotiſmi cuique genti ſpeciale.

Auguſtin. Scripturæ obſcuritas ex non intellectu rerum naturis, de quibus agit.

Lud. de Leon. Oſor. Nep.

Gaſp. Sanch.

Statuo tertio, quæ de Pharaonis filiæ varia fortuna leguntur; quòd nunc vineas cuſtodiat, nunc hœdos ducat, nunc in hortis laboret, atque Regina euadat, ſupremiſque honoribus potiatur; quamuis ſint eiuſmodi, quæ, vt credantur, non modicam difficultatem ingerunt; ſuſtineri tamen poſſe cum ſimilitudine veri. Primo, quia non minùs peregrini euentus alijs Scripturarum locis traduntur, quos verè, & citra imaginationem contigiſſe demonſtrauimus fusè numer. 18. Secundò, atque id præcipuè, nequaquam filiam Pharaonis tot fortunæ ludificationibus, atque euripis agitatam, ſemper Reginam fuiſſe, ſemper honoratam: quod qua de cauſa affirmare quiſpiam audeat, nunc propero oſtendere. Mos eſt Poëtis ſpeciatim, tropis, atque translatis locutionibus, quæ efferunt, a populariũm oculis reuocare: atque huius vſus eſt, vt nonnunquam allegoria vtantur perpetua, quemadmodum Horatius figuratam locutionem continuauit lib. 1. Carminum, ode illa ad Brutum, quæ incipit, *O nauis*, 20.

Allegoria qualis vſus apud Oratores, & Poëtas.

reſe-

Digitized by Google

referent in mare te noui fluctus,&c.vbi ſub iactatæ nauis metaphora, Reipublicæ à ciuili diſcordia clades deſcribit. Sæpiùs tamen metaphorã interrumpunt,& de quo ſermonẽ inſtituere,producta velut ex interuallo perſona ipſa, inſinuant; cuius naturæ eſt. Ecloga extrema Latini Homeri, quæ Cornelij Galli amores,paſtorum vocabulo ſic integit,vt non ſemel prodat, ſe pluſquàm de paſtore loqui. Vtuntur & hoc poſtremo genere metaphoræ frequenter Oratores, Rhetoreſque: nec

Seneca.

enim ſolis Poëtis proprium velit Seneca epiſtola 59.*Inuenio tamen tranſlationes verborum, vt non temerarias,ita non indecoras,vt quæ periculum ſui fecerint:inuenio imagines,quibus ſi quis nos vti vetat,& Poëtis illas ſolis indicat eſſe conceſſas; neminem mihi videntur ex antiquis legiſſe*. Atque his

Troporum, figurarumque in Scriptura vſus. August.

quidem ornamentis, & carmina, & declamationes ſuas condecorare exteri conſueuerunt Scriptores:id ipſum ſacros, canonicoſque Auctores facere,dudum docuit Auguſtin. lib. 16. de Ciuit. cap.21. explicans illud Geneſeos c.13. *Et faciam ſemen tuum tanquam arenam terræ. Quod ea locutione* (ait) *dictum eſt, quam Græci dicunt hyperbolen, quæ vtique tropica eſt, non propria:quo tamen modo, vt cæteris tropis vti ſolere Scripturam, nul-*

Littera venuſtior ſenſus, qui fundatur allegoria. Martinez.

lus,qui eam didicit,ambigit. Nã venuſtiores multò ſunt litterales ſenſus, qui in allegoria fundantur,vt docet Cantapretenſis hypotypoſeon lib.7. cap.1. Sed videamus ex eodem Auguſtino,qualiter ſe gerat Scriptura in vſu troporum: *Locutiones*

Scriptura ab allegoria ad claram loquutionem inopinato tranſit à & è contrà. Hieron. Geneſ.49.

enim (ait ille lib.20.de Ciuit.c.21.) *tropicæ proprijs prophetico more miſcentur, vt ad intellectum ſpiritualem intentio ſobria, cum quodam vtili, ac ſalubri labore perueniat*. Hieronymus ad principium, cap.19.Iſaiæ:*Moris* (ait)*eſt Scripturarum,obſcuris manifeſta ſubnectere; & quid prius ſub ænigmatibus dixerint,aperta voce proferre*. Exempla ſuppetunt crebra. Sic Geneſis cap.49.Iudas,alijque de duodecim tribuum fundatoribus, nunc inuolutis locutionibus nunc claris vocabulis exprimũtur.

Iſaiæ 5.

Sic Iſaias cap.5. longum de vinea tropum continuat: demum ſipario metaphoræ remoto: *Vinea enim Domini*(inquit) *domus Iſraël eſt*. Sic

Ezech.28.

Ezechielis cap. 28. Luciferum ſub Principis Tyri figura deſcribi ita opinatur Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, vt ea tamen nonnunquam admiſceantur, quæ Angelum ſuperbum ſatis demonſtrent.

Pſalm.71.

Sic denique Pſalm.71. Chriſtum ſub Salomonis typo eo adumbrati modo, vt ſæpè dicantur, quæ Chriſtum oſtendant, quòd Salomone maiora ea ſint, ſenſere de Patribus Auguſti-

Auguſtin. Tertull.

nus lib. 17. de Ciuitate cap. 8. Tertullianus lib. 3. contra Marcionem. Sequuti eos Legionenſis in

Luyſ. Leg. Lud. Tena. Alph. de Mendoça. Iuſtin.

Abdiam, initio Prophetiæ: Tena præludio 4. in Epiſtolam ad Hebræos, num.91. Alphonſus de Mendoça,relectione de vniuerſali Chriſti regno, num. 4. Pater Iuſtinianus in illud cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem, &c.*

21. Hæc itaque præſata, torque modis ſtabilita doctrina, dixerit, qui Canticorum materiam nuptias eſſe Phariæ puellæ cum Salomone, ſenſerit;huius Epithalamij ſacrum Poëtam, Reginam, eiuſque ſponſum ſub paſtorum velamentis, aut certè eorum, quibus horti & vineæ curæ ſunt, perſonis ſignificare: quare, quoties de vineis, aut pecoribus ſermo eſt, eiuſmodi ſententiæ metaphoricè accipiendæ, aliter longè ac ſonant. Atque hoc cùm ille ſedulò obſeruet, maiorique ex parte iſtiuſmodi inuolucris Canticum abſumat; aliquando tamen facem proferre reliquo ænigmati, dum perſonæ ſuis ſe vultibus oſtendunt, depoſita larua. Itaque, quoties aliquid regia potentia, & maieſtate dignum legitur, Salomon, & vxor eius palam ſe conſpiciendos offerunt: cùm infra hęc quippiam occurrit,ad tropos confugiendum eſt. Atque hoc pacto non graui labore conciliaueris, quod à multis huius voluminis Explanatoribus traditum eſt, nempè, Eclogam

Canticorum metrum, an Bucolicum, aut Georgicum? Iacob. de Valenz. Proſp Roſ. P. Vaſquez. Oſor Nep. Sotomaior. Gisler. Delrius. Gaſp. Sanch. Cypr. de la Huelga. Placid Nig. Petr. Nann. Franc. Monc. Aloiſ. de Leon. Auguſt.

referre, & genus carminis eſſe Bucolicum,ſiue etiã Georgicum, quemadmodum loquitur Chriſtopolitanus epiſtola ad Alphonſum, Aragoniæ: Proſper Roſſetus præfatione in Cantica, lectione 5. Pater Vaſquez tomo 1.in 1. partem,diſput.15. cap.4. Oſorius Nepos proœmio in Paraphraſim Canticorum: Sotomaior in præfatis, §. *De artificio*, &c. Giſlerius præfationis cap. 4. Delrius Iſagogæ cap.1.& cap.4. Gaſpar Sanchez prologo 2. num.7.Cyprian. de la Huelga, aliàs Ciſtercienſis, prologo in Cantica: Placidus Nigidius prologo quoque: Petrus Nannius epiſtola ad Reges Angliæ:Franciſcus Moncæus carmine ſuo Hexametro:Aloiſius de Leon explanatione 3. in c.1. Canticorum:atque alij, Auguſtinum fortè ſequuti tomo 9.lib.de paſtoribus,cap.15. *Damus,& nos vocem paſtoris,audiamus.In Canticis,inquiunt,Canticorum loquitur ſponſa ad ſponſum, Eccleſia ad Chriſtum. Nouimus Cantica Canticorum ſancta, Cantica amatoria. Cantica ſancti amoris. Planè volo inde audire vocem paſtoris, vocem dulciſſimi ſponſi*.Sed,quo pacto(dices)maritabimus paſtoria,& ruralia cum diademate,quo coronauit ſpõſum genitrix in die lętitiæ cordis eius?cum ferculo materiæ diuitis, operis politioris? cum digitis hyacinthorum plenis? Reſpondet Legionenſis, quemadmodum & nos ſuperiùs, dicta explanatione 3.& in explanatione 1.ab illa cap.1. *Equitatui meo,&c.* ex profeſſo: Petrus Nannius ad illud Cantic.3. *En lectulum Salomonis*, &c. quæ à paſcuis, & rure deſumuntur integumenta eſſe, quibus regiæ perſonæ ſub paſtorum larua poëticè introducuntur. Verùm allegoriam non ita eſſe perennem, & non interruptam, vt aliquando non ſe prodant perſonæ ipſæ, ſuoque ſe ore & vultu proferant. Itaque, vti docebamus num.20. ex Hieronymo pro Scripturarum more, *obſcuris manifeſta ſubnectum; & quod prius ſub ęnigmatibus dictum,aperta voce profertur*. Sic ergo conciliare eſt variam filiæ Pharaonis fortunam, diuerſoſque viuendi ſtatus, quibus aliquando paſtrix, aliquando vſſlica, aliquando Regina eſſe videatur his, qui litteræ ſuperficiem non tranſcendunt.

SECTIO IV.

Non eripi Catholicis contra Iudæos arma, ſi filia Pharaonis ſit ſponſa Canticorum.

FVERE in Theologica ſchola nonnulli, qui pleniore erga Chriſtum ſtudio afflati, eorum calculis, qui minùs laboris & diligentiæ poſuere in Scripturarum veritate indaganda, aſſererent, Chriſtum vbique quærendum, in Prophetis præſertim, Pſalmis, Canticis, neque audiendos eos, neque Theologorum cœtu admittendos, ſed Iudæorum cum præceptoribus annumerandos, qui ad litteram ſacra vaticinia de Dauid, de Salomone, de Sennacherib, de Babylone, hiſque ſimilibus conſtruerent: de qua re

An de Chriſto omnis hiſtoricus ſenſus in Pſalmis, Prophetis, Canticis?

qui

Digitized by Google

Leo Caſt.

Ribera.

qui ſcire cupiat ad longum, legat per otium Leonem de Caſtro in Apologetico, diſputatione de translationibus: toto Commentario in Iſaïam, alijſque Operibus. Ego huiuſmodi hominum pietatem, & zelum pretio habenda non reſpuerim: obſequium enim Deo ſe præſtare autumant. *Si tamen placere Deo poſſit* (ait Ribera præludio 1. in duodecim prophetas, num. 3.) *quidquam, quod à veritate abhorreat, cum Deus veritas ſit.* At exclamant, minuendam iri Chriſti gloriam; Hebraïcæ perfidiæ indulgeri, ſi Canticorum librum hiſtoricè, & ſecundum litteram interpretemur de Salomone, eiuſque coniuge. Percipiant, quibus hæc metui ſunt, Hieronymum ad Fabiolam de veſtitu ſacerdotali, epiſtola 128. *Sed, ne quis me vim facere Scripturæ putet,* inquit, *& ſic amare Chriſtum, vt hiſtoriæ auferam veritatem; interpretabor in membris, quod referatur ad caput: intelligam de ſeruis, quod impleatur in Domino; quanquam gloria Domini, gloria famulorum ſit: & vbicunque opportunitas loci obtulerit, ſic de vero lumine diſputabo, vt deriuetur ad eos, quibus Chriſtus donauit, vt lumen ſint,* &c. Ergo, ſi ex Hieronymiana regula (quæ poſt Eccleſiæ auctoritatem præcipua eſt, vno quouis comparato, cum de Bibliorum recta enodatione agitur) ea ſit Scripturarum interpretandarum optima methodus, vt in membris interpretemur, quod referatur ad caput; de ſeruis intelligamus, quod impleatur in Domino: quæ arma eripuimus Catholicis contra Hebræos, quando hoc religioſè obſeruamus, explanando de membris, Salomone, ſcilicet, & eius ſponſa, quæ perpetuò referamus ad caput & corpus, Chriſtum, nempe, atque Eccleſiam, niſi arma eis eripere aſſeramus omnes, qui probè, & ex norma Scripturas explicant?

Hieronym.

Hieronymi præcipua auctoritas in Bibliorum regula.

23\. Dicant, vniuerſos Eccleſiæ Optimates, quos Scripturarum Magiſtros Chriſtus ſponſæ ſuæ tribuit, in eam conſpirare ſententiam, quæ aſſerat, Canticum Salomonis non poſſe ad litteram de alio, quam de Meſſia, & Seruatore accipi. Hoc autem quid fortius propugnaculo aduerſus Synagogam? Totus liber Chriſtum, non aliud vbique reſonat: quid meditentur Hebræi tot teſtimonijs conuicti? Si aliter quam de Seruatore librum hiſtoricè intellexiſſe fas fuerit, iam illi Chriſtianorum argumenta non metuerint; reſtat enim tunc Catholicis ſpiritalis tantùm ſenſus, qui ad conuincendum debilis & inefficax æſtimatur. Primò, argumentatio hæc inexploratum aliquid ſupponit, nempe, Patrum vniuerſalem chorum pro ea ſtare ſententia, quæ de ſolo Chriſto litteralem, & hiſtoricum huius voluminis ſenſum intelligit, neque ad alium referri poſſe contendit: qua de controuerſia egero cito ſectione ventura. Deinde concedamus, pro eſſeto illiuſmodi ſtare totum Eccleſiæ exercitum: quid ad hoc Iudæus? non ſibilauerit, qui procax Catholicæ Matris iudicium nihil facit, quemadmodum prudenter animaduertit Gueuara præfatione in Habacuc? quid illi Doctores, qui non de ſua Synagoga? quæ igitur aduerſus Iudæum arma? Textu ipſo premendus erat: demonſtrandum implicantia ſequi, ſi in alium, quam in Meſſiam, hiſtoria quouis modo dirigatur: maiora eſſe, quam quæ in Salomonem conueniant: antecedentia conſequentibus non adhærere, ſi de humano coniugio intelligantur. Hoc qui faciat, qui probauerit, de Synagoga glorioſius triumphauit, ſequemur alacres eius ſenſum omnes Catholici; ſin hæc à quoquam præſtari nequeant, ſinant alijs modis Iudæos opprimamus: neque ad eas anguſtias Chriſtianorum vires redigat, vt quoties de ſolo Chriſto Domino Scripturæ iuxta litteram, & hiſtoriam explanari nequeant, nulla deinceps ſuppetant bellica inſtrumenta turri illi, cuius è mœnianis mille pendent clypei, omnis armatura fortium.

Gueuara.

Iudæi quemadmodum conuincendi à Catholicis.

Concederem ergo Iudæo ſenſum litteralem alium, præterquam de Meſſia, vt neceſſe eſt infinitis Scripturæ locis conceſſiſſe: adderem alium ſecundum hiſtoricum ſenſum de Chriſto Seruatore: itaque duplicem eſſe litteralem intellectum Cantici Canticorum: alium, qui reſpiciat Salomonem, & eius comparem: alterum, qui in Chriſtum tendat, & in Eccleſiam. Hæc iam communia ſunt Catholico æquè atque Hebræo: vterque canonicam Scripturam profert: hac ſemel admiſſa, euitare non eſt quæſitum, an Deus vno eodemque vocabulo plura æquè immediatè, & proximè ſignificauerit? Fortaſſe erit inter Hebræos, quemadmodum extitere pauci aliqui apud Catholicos, qui duplicem eiuſdem loci litteralem denegent ſignificationem: ſed ab hoc probando, vt pendeant vaticinia de Chriſto, ſatis armorum habebimus: mihi liberum non eſt, ob hanc ſolam cauſam, diffuſam de duplici litterario ſenſu tractationem inſtituere diggreſſorio ſermone: indicauero tantùm fontes, vt inſpiciat, cui mens & voluptas, per ſeceſſum; id eum præcipue in ſcopum, vt cum Theologorum præſtantiſſimos, antiquos & nouos, ſententiam amplexatos fuiſſe nouerit, opinetur, non leuia eſſe fundamenta, quæ tot ingeniorum lumina poſt ſe traxerint, proindeque non futilia hinc ſubminiſtrari arma. Sunt itaque gemini litterarij ſenſus nitelares, Auguſtinus lib. 12. Confeſſ. cap. 20. 24. 26. & potiſſimum 31. & lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 27. S. Thomas 1. parte, quæſt. 1. art. 10. & quodlib. 7. artic. 16. & de potentia, quæſt. 4. art. 1. Abulenſis ſuper illud Matth. 2. *Ex Aegypto vocaui Filium,* &c. & ad c. 13. Matth. quæſt. 28. & quæſt. 25. in c. 22. lib. 1. Paralip. Lyranus in cap. 8. Danielis: Canus de locis, lib. 2. cap. 11. 8. *Ad 3. rationem.* Driedo de eccleſiaſticis dogmatibus: Vaſquez tom. 1. in 1. partem, diſp. 17. cap. 2. apud quem Paulus Burgenſis, Catharinus, Caſtro, Turrianus. Molina ad art. 10. quæſt. 1. S. Thomæ, 1. partis diſput. 3. Bañez ibidem, dub. 7. Zumel, Peſſantius, Azzubal, ad eundem articulum. P. Gillius tom. 1. in 1. p. lib. 1. tractatu 7. cap. 4. P. Faſſolus ad dictum quæſtionis 5. S. Thomæ, artic. 10. dub. 7. Antonius Perez in Pentateucho fidei, volumin. 3. dub. 12. capit. 4. Pater Cornelius à Lapide in Iſaïam, canone 5. Lorinus ad verſ. 13. cap. 33. Actorum, citans de noſtris plures. P. Azorius tom. 1. lib. 8. cap. 2. quæſito 10. P. Acoſta lib. 3. de Chriſto reuelato, cap. 10. 19. & 20. Alphonſus Mendoça relectione de vniuerſali Chriſti regno, num. 1. Pater Quiros diſputat. de ſenſibus ſacræ Scripturæ; P. Alcazar notat. 20. procemiali: Serarius Prolegomenis Biblicis, cap. 21. quæſtiuncula 12. Bonifrenus præloquijs in Pentateuch. ad vniuerſam Scripturam, cap. 20. ſect. 5. Gabriel Aluarez in cap. 1. Iſaïæ, num. 265. Carolus Regius in Oratore Chriſtiano, lib. 3. capit. 4. Salmeron. tom. 1. Prolegom. 8. Giſlerius præfat. in Cantica, cap. 5. Tena præludio 4. in Epiſtolam ad Hebræos, n. 91. Petrus Garcia Galarza, Epiſcopus Caurienſis, euangelicarum Inſtitutionum lib. 2. capit. 25. Toletus in cap. 1. Epiſtolæ ad Romanos, Laurentius de Aponte in cap. 1. Sapientiæ Salomonis, num.

24\. Duplex litteralis ſenſus in Cantico Canticorum.

Sub vna littera multiplex hiſtoricus ſenſus.

Auguſt.

Thomas.

Abulenſ.

Lyra.

Canus.

Driedo.

Vaſquez.

Burgenſis.

Catharin.

Alph. de Caſtr.

Fr. Turrian.

Molina.

Bañez.

Zumel.

Peſſant.

Azzubal.

Chriſtoph. Gill.

Faſſol.

Ant. Perez.

A Lapide.

Lorinus.

Azor.

Acoſta.

Alph. de Mendoça.

Alcazar.

Quiros.

Serarius.

Bonifrer.

Gab. Aluar.

Carol Reg.

Salmeron.

Giſler.

Tena.

Galarza.

Tolet.

Laurent. de Aponte.

4. digreſ-

Eſcalante.

4.digreſſione 2. §.3.numero marginali 20. Ferdinandus de Eſcalante in Clypeo Concionatorum verbi Dei,lib.1.capite vltim ,dicens,contrarium aſſerere nimiæ eſse temeritatis: Petrus Antonius Beuter, annotatione 7.in ſacram Scripturam: atque alij, quorum me iam laſsat memoria præ multitudine.

25. Eſto,inquis, Iudæus concedat multiplicem eiuſdem loci ſenſum litteralem, ſed nihil hoc contulerit ad propheriã Canticorum: volumen enim illud non hiſtoriale eſt, ſed parabolicum, quemadmodum plerique Patrum, atque Interpretum ſignificare videntur, dum aut concepto ſermone parabolam nominant, aut picturam & imaginem rerum appellant, aut nihil humanum & carnale tractare aſserunt.

Auguſt. Nicæn. Bernard. Apon. S. Thom. Greg. Rom. Rich. Vict.

Lege Auguſtinum lib.8. de hæreſi ad litteram, cap.1. Nicænum hom.1.in Cantica: Bernard.ſerm.1.in eadem Cantica: Aponium in præfatione: Sancti Thomę Prologum,ſi modò eius ſit Commentarius ille, quem alteri potiùs adſcriberem: Gregorium Papam, & Richardum Victorinum proœmio in Canticorum librum, cuius præludij maiorem partem apud Nicænum inueneris:

Hieronym. Origen. Phil. Abb. Lyranſis.

S. Hieronymum lib.1.contra Iouinianum, explicantem illud Canticorum, cap.4. *Vulneraſti cor meum*, &c. Auctor quatuor Homiliarum, prologo ſuo fabulam, drama, comœdiam nominat; quemadmodum & Philippus Abbas exordio Commentariorum: omitto referre Lyram,alioſque nouiores. Iam verò quis ignoret, in parabolis nequaquam duplicem inueniri ſenſum hiſtoricum; ſed vnum eſse, qui confundatur cum myſtico, ita vt myſticus parabolæ ſenſus idem ſit cum litterali? Vide diffuſam huius pronunciati defenſionem apud Salmeronem initio tom.7. in Euangelia, tract.1. Abulenſem quæſt.28. in cap. 13. Matth. Delrium & Giſlerium vtrunque, cap. 4.ſuæ, ſiue Iſagogę, ſeu prefationis.

An duplex litteralis ſenſus eluceat in parabolis. Salmeron. Abulenſ. Delrius. Giſler.

Ergo Canticorum, cùm parabola ſit, liber, quantumuis admittat Hebręus in alijs, quæ hiſtorialia ſunt, duplicem litteralem ſenſum, hic id concedere non cogetur. Quare vnicum de filiæ Pharaonis nuptijs cum litteræ ſenſum tributurus ſit, non erit, vnde adigatur, Chriſtum agnoſcere in Cantico Canticorum. Reſpondeo, vt modò diſputationi concedamus, Canticorum Epithalamium inter parabolas referendum eſſe, adhuc luculentos non defuturos Patronos, qui etiam doceant, in parabolis duplicem ſplendere litteralem ſenſum: alterum rei,de qua eſt ipſa parabola: alterum eius, in quem parabolæ finis collimat:

Damaſcen. Alph. de Caſtr. Gueuara. Cornel. Alcazar. Bonifrer. Vaſquez.

docuit Damaſcenus ſermone de his, qui in fide hinc migrarunt: Alphonſus de Caſtro,lib.1.contra hæreſes, cap. 3. Antonius de Gueuara in cap. 2. Habacuc, num.124.P.Cornelius in Iſaïam, canone 5. P.Alcazar notat.15.proœmiali in Apocalypſim: Iacobus Boniſrerius præloquijs in Scripturam, cap. 19.ſectione 2. P. Gabriel Vaſquez tom.1. in 1.p. diſput.15.cap.4. Vbi in exemplum trahit hunc ipſum librum Canticorum, explicans ſingulari ingenio eius illa verba, cap.1. *Vbi paſcas, vbi cubes in meridie.*

Rod. Doſm.

Rodericus Doſma Delgatus,Canonicus Pachenſis,lib.2. de auctoritate ſacræ Scripturæ, cap.9. Canticorum librum & inter parabolas collocat, & duplicem, quemadmodum cæteræ parabolę, litteralem ſenſum claudere exiſtimat.

Gaſp. Sanch. Molina. Chriſtoph. Gillius. Alenſis.

Id ipſum ſtatuit Pater Gaſpar Sanchez prolog.4. num.20. Fauent, ſed cum diſtinctione aliqua Pater Molina 1.part. quęſt.1.art.10. diſp.2. P.Chriſtophorus Gillius tom.1. in 1. part. lib. 1. tract. 7. cap. 2. num. 6. citans pro ſuo dicto Alenſem 1. part.membr.4.art.4.ad 2.& art.5.

Faſſolus. Galarza.

P.Hieronymus Faſſolus tom.1. in 1. part.dub.4. ad 10.articulum quęſtion.1.Sancti Thomę, Galarza lib.2.euangelicarum Inſtitutionum, cap. 18. Affirmant quippe, quoties in parabolis interuenit comparatio, aut ſimilitudo, tum geminum ſenſum litteralem admittendum; quales illę parabolę: *Simile eſt regnum cælorum*, & eius generis. Sin autem abſit comparatio, vnicum tantùm hiſtoricum ſenſum eſse concedendum: quam diuiſionem minimè approbare valemus:

Curiel.

nam pręter quod Ioannes Alphonſus Curiel lib. 1. controuerſiarum, in expoſitione litterali,cap.1. Prouerb. agens de argumento Operis, num. 8. ex Grecis & Latinis Auctoribus parabolę vocem id ipſum ſignificare, quod comparationis & ſimilitudinis nomina, probat;

Regula: Nota ſimilitudinis omiſſa in Scripturis ſæpè.

notum eſt ijs, qui Bibliorum codices euoluunt, Hebręos ex ſuę lingue vſu ſępè comparationis & ſimilitudinis particulas, *ſicut, velut, quemadmodum*, taliaque omittere.

Cantapreten. Cornel. Gueuara. Ribera.

Adi Cantapretenſem,lib.8.hypotypoſ.cap.8. Cornelium à Lapide; can.24.in Iſaiam: Gueuara in cap.2.Habacuc, nu. 132.Riberam ad cap.1. Epiſtolę ad Hebręos, nu. 72. Quare,ſiue pbrabola careat particula ſimilitudinis indice, ſiue eam pręferat, non interfuerit: non enim ideò duplicem hiſtoricum ſenſum tribuimus: ſed, quia Auctor parabolę, Scripturarum conditor Deus,(ponamus exemplum, quę de vineę operarijs eſt, parabolę) primò verbis propriè acceptis ſignificare voluit, quid ſępè inter homines accidat; ſeu, quia ita contigit; ſiue, quia delineat rem ſecundùm ſe, pręſcindens ab eo, quod aut euenerit, aut non euenerit: deinde eiſdem verbis translatè,& per tropum acceptis,ſignificat etiam immediatè ſublime aliquid, diuinum, & cœleſte. Sic affirmarem Prouerb. capite extremo deſcribi ad litteram ex proprietate verborum officia matrum familiarum, iiſdemque verbis, metaphoricè acceptis,delineari ad litteram quoque, aut Eccleſiam, aut B. Virginem, aut animam de iuſtarum collectione.

Capitis vltimi Prouerbiorum duplex hiſtoricus ſenſus.

Sic varijs vtriuſque Inſtrumenti locis, quibus animalium naturæ, proprietateſque tanguntur, geminus eſt ſenſus hiſtoricus; alter de animali ſecundùm ſe, quem verba ſine translatione indicant; alter de Chriſto, aut ex iuſtis aliquo, quem eadem verba cum metaphora denotant.

26. Video reclamaturos plures fortaſſe, ex hac loquutione ſequi,vt confundantur myſticus, atque litteralis ſenſus: nam, verbi cauſa, in prætata de vineæ operarijs parabola, paterfamilias iuxta litterarum, & verborum proprietatem ſignificetur; Chriſtus verò paterfamilias myſticè adumbretur; certè verba parabolæ, quatenus Chriſtum vineæ domino ſignificatum repræſentant, myſticum ſenſum generant; ac eadem & nobis Chriſtum hiſtoricè declarant: hiſtoricus itaque, & myſticus ſenſus confunduntur.

Regula: Scripturæ verba in ſenſu proprio accipienda.

Deinde ſequitur, vt liberum ſit cuiuis, in quacunque Scripturæ, aut hiſtoria, aut parabola, pro arbitratu plures litterales ſenſus confingere, & proprij cerebri cogitationes hiſtoricum Scripturarum ſenſum appellare.

Baſil. Tertull. Auguſt. Hieron. Epiphan. Ribera. Cornel. Cantapr. Pereira.

Poſtremò, quod ex Baſilio orat.9.in Hexameron. Tertull.lib.de carne Chriſti, Epiphanio contra hæreſim 65. Auguſtino lib. 3, de doctrina Chriſtiana, cap.10. Hieronymo in cap.30. Iſaïæ, & in Matth.c.21. elicitur, quos ſequuntur Ribera in Haggæi cap.1.num.28. Cornelius in Iſaiam, canone 5. Cantapretenſis,lib.7. hypotyp. Pereira diſp.23. in cap. 6. Ioann. quærentibus litteralem ſenſum id ante cætera obſeruandum, ne à verbo-

Digitized by Google

rum proprietate recedant, niſi eum manifeſta, vel falſitas, aut abſurda, quæ ex verbi propria acceptione ſequantur, coëgerint. Id in præſentiarum vrget: nihil quippe eſt, quod cogat parabolarum verba tranſlatè accepiſſe, quo in iiſdem parabolis duplicem litteralem ſenſum conſtituamus: neque enim, ſi aliter fiat, aut falſum quidpiam, aut abſurdum deriuetur.

Litteralis & myſtici ſenſus differentia.

27. Ad hæc, quæ grauia eſſe non denego, reſpondere eſt, differentiam ſenſus myſtici, atque litteralis eſſe: litteralem quidem reſpicere obiectum, quod ad aliud neceſſariò ordinem non dicat, neque cum eo connectatur: myſticum verò ferri in obiecta, quæ aliud ex neceſſitate præſupponunt. Adhibeamus exempla: *Ex Aegypto vocaui filium meum.* Matth. cap. 2. Oſeæ 11. Si velimus verba iſthæc Chriſtum myſticè denotare, neceſſe eſt præſupponamus, populum Iſraëliticum Chriſtum adumbrantem; quam figuram ſi demamus, Chriſtus nequaquam ex myſterio, & typicè deſignabitur. At demus, verba non myſticè, ſed litteraliter Chriſtum repræſentaſſe, ad hanc ſignificationem nihil intereſt, ſi typus non præceſſerit: nam modò Chriſtus ex AEgypto vocatus fuerit, ſententia erit veriſſima, quantumuis Iſraëlitæ inde nunquam fuiſſent vocati. Eodem pacto in parabolis, etſi nunquam filius aliquis diſſipator extitiſſet; ſed neque poſſibilis eſſet, (poſſunt enim parabolæ circa implicantia verſari, atque omninò fabuloſa: docent noſtri Vaſq. Faſſolus, Gillius, & apud eum Alenſ. locis alleg. n. 24. & 25.) conſtaret tamen hiſtoricus de Chriſto ſenſus, ſi adoleſcente prodigo repræſentaretur: ſed Chriſtus myſticè non adumbraretur, ſi repugnaret typus omnimodè ſaltem commentus, cum qui referre poſſet, tam ad alterum ex inconuenientibus. Pro litterali ſenſu id ſedulò ante oculos habendum, antecedentia vt poſſint medijs, atque finibus reſpondere; probat fusè Martinez lib. 10. hypotypoſeon, reg. 1. obſeruat Ribera præludio 1. in duodecim Prophetas, num. 19. & in capit. 11. Oſeæ, num. 5. notat Turrianus procemio ad tractatum 1. de Euch. Itaque non quoties ſententia, aut periodus vna eleganter exponitur, è veſtigio hiſtorica explanatio nominanda eſt, niſi priora ſequuturis alligari queant. Dicimus igitur, ſi reperiatur aliquis tam ſapiens architectus, hoc qui vbiq; locorum in ſacris codicibus, debita cum moderatione, & prudentia præſtare poſſit, nullum oriri inconueniens, ſi plures ille nobis litterales ſenſus proponat; ſed gratias quàm maximas habendas Viri optimi vigilijs, & laboribus.

Oſeæ 1. 11.

Vaſquez. Faſſolus. Gillius. Alenſis.

Regula: Hiſtorici ſenſus indicii, præcedentium, & ſubſequentium connexio.

Martinez. Ribera. Franc. Tur.

28. Tertium, quod proponebatur, inconueniens, maioris æſtimationis eſt, & momenti: ſed, niſi errore implicor, vniuerſam ferè ſcholam æquè premit: hæc enim, paucis quibuſdam ſeparatis, multiplicem eiuſdem loci, hiſtoricum, & litteralem ſenſum adſtruit. Ex vulgaris exemplis ſunt illa: ex Pſalmo 2. & cap. 1. ad Hebræos. atque Actor. 13. *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* ex Iſaïæ cap. 53. & Matth. 8. *Verè languores noſtros ipſe tulit*, &c. adducunt Molina ad quæſtionem 1. S. Thom. 1. partis, art. 10. diſp. 3. Valentia tom. 1. diſp. 1. quæſt. 1. puncto 5. §. 3. Salmeron tom. 1. prolog. 8. Vaſquez tom. 1. in 1. parte, diſp. 16. capit. 2. & diſp. 18. cap. 5. Galarza lib. 2. euangelicarum Inſtitutionum, capit. 25. obiter & per occaſionem Suarez tom. 2. in 3. partem, diſp. 45. ſect. 1. Lorinus ad verſ. 33. cap. 13. Actorum: & tamen in his exemplis, quæ trita ſunt, ſcholarum reperias vnam ſignificationem litteræ ex verborum proprietate; alteram ex eorundem tranſlatione & metaphora: nam quòd verbum gignendi ad æternam Filij Dei generationem referatur, ſimplex & plana vocum acceptio eſt: quod idem verbum ad Chriſti anaſtaſim atque reſurrectionem transferatur, iam hoc eſt tropicè ſermocinari. Similiter languoris & morbi vocabula corporeas infirmitates ex proprietate repræſentant; animæ mala per tranſlationem tantùm. Sed neceſſitate adigimur (aſſeris) ſecundum, tertiùmve hiſtoricum ſenſum meditari, qui ex verbis impropriè ſumptis deriuetur: non enim aliter Paulum capimus Actor. 13. Chriſti ſuſcitationem è mortuis probantem: imò verè Paulum non vrgere opinantur Ribera & Iuſtinianus ad illa cap. 1. Hebræorum: *Ego hodie genui te*, &c. Tena ad eadem verba difficultate 10. ſect. 2. & 3. Dicimus ergo, quemadmodum tota iam ferè Theologorum ſchola plures eiuſdem loci ſenſus litterales admittit, quod eiuſmodi ſenſuum vbertas, & Dei Scripturarum conditoris maieſtatem, & ipſius Scripturæ excellentiam ſummoperè commendat: ita etiam docere, vt huiuſmodi multiplices hiſtorici ſenſus, non in ſola obiecta creata, non magni pretij, videlicet, bellorum, peregrinationum, matrimoniorum, captiuitatum euentus ferantur; ſed propterea in Chriſtum Seruatorem, eiuſque Eccleſiam, cùm hic ſit præcipuus Bibliorum ſcopus. Quare gloria Chriſti ingens eſt, non ſolùm myſticè adumbrari per Scripturarum corpus; ſed ad litteram decantari: hoc autem ſtare nequeat, ſi quam ſæpè ad translatas verborum ſignificationes non confugiamus. Ne igitur Chriſtum, ipſoſque beatos fidei codices tanta gloria ſpoliare videamur, duplicem & in parabolis, & alijs vtriuſque Inſtrumenti ſententijs, Canticorum in primis ſuauiſſimo volumine, litteralem ſenſum ſtatuimus. Quidni? Adſcribam noſtri Valentiæ tutam regulam loco paulò antè nominato: *Si enim ſenſus litteralis, quem quis affert*, (inquit) *congruit alioquin cum ſana doctrina, & cum alijs locis clarioribus Scripturæ, & poſſit referri ad finem, in quem referri oportet ea omnia, quæ traduntur in ſacris Litteris, nempe, ad charitatem; tunc omnis eiuſmodi ſenſus eſt admittendus, vt præclarè docet Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 3. & 27. Nec facultas ſic interpretandi ſacras Litteras, eſt appellanda nimia licentia; imò potius putandus eſt Spiritus ſanctus eam facultatem feciſſe hominibus eruditis, ad vtilitatem Eccleſiæ, vt aſſerit Auguſtinus in illo cap.* 27. Porrò; neque eam laudem nobis vendicare valemus, vt fuerimus primi inuenſores duplicis litteralis ſenſus eorundem verborum, comparatione Chriſti, & Salomonis: nam eodem pacto verba illa Reg. 2. cap. 7. & cap. 1. ad Hebræos: *Ego ero illi in Patrem*, & ſequentia, interpretati ſunt ad litteram de Chriſto ſimul, & Salomone, ad præfatum cap. 7. Lyra in Commentario: Abulenſis quæſt. 19. Burgenſis in additionibus: Canus lib. 2. de locis, cap. 11. & qui de Canticorum argumento expreſsè agunt, ſuprà num. 5. à nobis citati, P. Vaſquez, P. Gaſpar Sanchez, Rodericus Doſma Delgadus: certè & ad Hebræos ſcribentem Paulum, eo Regum loco vſum eſſe exiſtimat Lyrenſis, quòd ad litteram Scriptura pariter de Chriſto, & Salomone loqueretur, vt non vanum habeatur id genus armorum, quod aduersùs Iudæos inſtruimus, cùm librum Canticorum hiſtoricè de Chriſto coniunctim cum Salomone intelligendum defenſamus.

Pſal. 2. Heb. 1. Act. 13. Iſaiæ 53. Matth. 8. Molina. Valentia. Salmeron. Vaſquez. Galar. Suarez. Lorinus.

Ribera. Iuſtin. Tena.

Velle, admitti in Scripturis plures eiuſdē loci hiſtoricos ſenſus.

Valent.

Litteralis ſenſus quænam indicia.

Auguſt.

2. Reg. 7. Hebr. 1.

Lyra. Abul. Burg. Canus. Vaſquez. Gaſp. Sanch. Roder. Doſ.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO V.

Canticum Salomonis de Pharaonis filia explicaſſe, num ſit ab Eccleſiæ, & Patrum Iudicio receſſiſſe?

29. MIRVM mihi accidit euoluenti Scriptores, qui opinionem pro filiæ Pharaonis nuptijs odioſis temerariæ, ineptæ, erroneæ nominibus diuexauerunt, propterea quòd ab Eccleſiæ, & Magiſtrorum eius probatis ſententijs alienam crederent; nihil vt de Conciliorum effatis produxerint; vix vnum ex Patribus locum deprompſerint: nam oſcitantiæ in legendo tales viros inſimulaſſe neque libet, ſed nec licitum eſt; quanquam qui claſſicum inſonuit, primuſque aſſueuerauit contra illuminatos Doctores, eſſe Dionyſius Richelius notatus ſit a Ribera noſtro, procemio in Malachiam: *Auctor: qui feſtinatione multa ſcribendi, nec in hiſtoriam, neque in allegoriam quidquam accuratius, aut politius attulit: ſed ex eis, quæ in Hieronymo ex Lyrano videbat, vel quæ properanti ſine labore occurrebant, inelaboratos dictauit Commentarios.* Putarem magis, homines pietate, atque ingenio conſpicuos arbitratos fuiſſe, ſuperuacaneam diligentiam, in re aperta & manifeſta, ipſis vti videbatur, Doctores allegaſſe; quod prolixitati potiùs, quàm commodo, lectoribus id futurum eſſet: quanquam verò nobis erubeſcentiæ fuerit, coram tanta claritate, lippitudinem fateri; ingenuè tamen atteſtamur, poſt euoluta Concilia atque Patres, ſemel & iterum, a nobis tam euidentia teſtimonia plurimùm deſiderata fuiſſe. Dabimus, quæ nobis occurrerunt expectaturi maiora ab his, qui eruditione, & acumine pollent.

Ribera.
Carthuſianus Dionyſius qualis Auctor

30. Primùm Origenes, qui, cùm in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ſeipſum quoque ſuperauerit, vt loquitur Hieronymus ſcribens Damaſo: quem à Didymo vocatum ſecundum Eccleſiæ Magiſtrum poſt Apoſtolos, Auctor eſt Senenſis lib. 4. Bibliothecæ: quanquam & Didymus non locuples omninò teſtis, vt qui nimiùm amauerit Origenem, etiam vſque ad errorum imitationem: cui parem Sixtus ipſe non tuliſſe Græciam exiſtimat. Hic igitur tantus Canticorum Interpres prologo quatuor homiliarum in Cantica, in modum dramatis conſcriptum volumen aſſerit: *Drama porrò dici multarum perſonarum cantilenam, vt in ſcenis agi fabula ſolet*, Et non longè ab initio: *Quomodo dramatis in modum, & tanquam fabula, quæ in ſcenis perſonarum immutatione agi ſolet, videatur eſſe compoſitus.* Iiſdem vocibus vtitur principio homiliæ 1. ex quatuor. Et ne quis in ſuſpicionem hoc Opus quatuor homiliarum vocet, tanquam Origenis officina minimè elaboratam, propterea quod apud Magiſtrum lib. 3. diſt. 29. S. Thomam 2. 2. quæſt. 26. citetur ſub titulo Ambroſij, vt vidit Poſſeuinus Apparatu ſacro, præterquam quòd ſtylus, & eruditio Origenem non dedecent, atque inter germanos eius fœtus Bellarm. enumeret, S. quoque Thomas à Magiſtri codice decipi potuerit: nam ex hoc nonnunquam, non inſpectis ipſis fontibus, Patrum dicta colligere ſolitum Angelicum Doctorem, ſcribit Antonius Senenſis præfat. ea ad Opera, quæ Pariſijs prodierunt anno 1615. ſumptibus Petri Cheualier. Quibus hæc omnia Origenis eſſe partum minimè ſuadent, ſciant eundem in morem loquutum Adamantium hom. 1. ex duabus a Hieronymo conuerſis: *Quippe in hoc libro* (ait) *fabula pariter, & Epithalamio ſunt perſonæ.* Ad fabulam nominaſſe non præſtat magis, quàm drama, quæ ſcenæ actio eſt. Porrò comœdiæ, ſiue dramatis, aut fabulæ nomen, quod ab Origene indictum eſt, à Caſſiodoro quoque datum eſt prologo in Cantica; ſi tamen ille, ac non Haymo, cuius nomine circumfertur etiam, vel alius iunior Scriptor eorum Commentariorum. Eodem loquendi ſtylo vſi Baſilius Magnus initio expoſitionis in cap. 5. Iſaiæ: Gregorius Nazianzenus oratione in dictum euangelicum: Anſelmus præfat. in Cantica, quanquam ſunt, qui non Cantuarienſis, ſed Laudunenſis Anſelmi, qui & interlinearem texuit Gloſſam, eſſe ſcriptum perhibeant: vterque ſatis grauis Doctor: Ildephonſus Toletanus ſermon. 1. de Aſſumpt. Virginis: *Dramaton* (ait) *chariſſima, genus eſt carminis, quo genere Cantica Canticorum edita leguntur.* Philippus Abbas procemio in librum Canticorum: *Quo titulo*, ſacræ, nempè, comœdiæ, ſanctæ fabulæ, actionis, aut dramaos, *plerique iuniorum, ſequuti veterum exempla, Salomonis carmen affecerunt.* Quibus appellationibus affine eſt Dialogiſmi vocabulum, quo vtitur Euſebius Pamphilus (alij tribuerint Athanaſio in Synopſi) apud Vincentium Richardum expoſitione in Cantica, quam Notis ad Matthæum Cantacuzenum adiunxit.

Origenes quitus in declarando Cantico Canticorum Interpres
Senenſ.
Origenes, an Auctor quatuor homiliarum in Cantica?
Mag. Sent.
S. Thom.
Poſſeuin.
Ant. Senenſ.
S. Thomas à Magiſtri ſententiarum citationibus an deceptus aliquando?
Adamant.
Origen.
Caſſiod.
Baſil.
Nazianz.
Anſelm.
Ildephonſ.
Philip. Abb.
Euſeb.
Vinc. Rich.

31. Secundo ordini clariſſimus dux eſt Auguſtinus, qui tom. 3. lib. 8. de Geneſi ad litteram, capit. 1. loquens de Geneſeos primis capitibus: *Narratio quippe* (inquit) *in his libris, non genus locutionis figuratarum rerum eſt. ſicut in Cantico Canticorum: ſed omninò geſtarum eſt, ſicut in Regnorum libris, & huiuſmodi cæteris.* Niſi mauis huius opinionis, qua Canticorum liber, velut fictarum neſcio quarum rerum narratio eſſe exiſtimetur, vetuſtiorem aſſertorem Areopag. Dionyſium epiſtola 6. quæ eſt ad Titum: *Quid memorem* (ait) *Canticorum carnales, atque amatorios plurimos affectus, & quæque alia ſacra, & viſibilia ſigna occultis obducta, & in multitudine excreſcentia, quæ diuina fictio ſacris audacius inſeruit, atque effinxit? quorum profectò ſi quis intueri poſſit intimum, ſecretumque decorem; myſtica eſſe omnia, atque diuina mirabiliter, atque ingenti Theologiæ lumine plena deprehendet.* D. Nicænus hom. 1. in Cantica, imaginem, atque picturam nominat: S. Bernardus ſerm. 1. in Cantica, figuratum eſſe dicendi modum aſſerit: Guarricus Abbas ſermon. 2. de Aſſumptione, non tam loqui, quæ reuerà facta, vel dicta ſunt, quàm eiuſmodi fuiſſe negotium, oſtendere, vt ea, quæ dicuntur, *etſi facta, vel dicta non fuerint; fieri tamen, vel dici potuiſſe; aut etiam in affectu dicentis, vel facientis fuiſſe, non abſurdè credi poſſit.*

Auguſt.
Dion. Areop.
Nicæn.
Bernard.
Guarr. Abb.

32. Tertiam cohortem inſtituunt illi, qui nihil eſſe Canticorum volumine affirmant, quod humanum aliquid ſapiat, nihil ad carnem & ſanguinem attinens; verùm ſpiritalia vniuerſa, atque a terreſtribus ſemota. Aponius initio lib. 1. in Cantica: *In quo quidem Cantico nihil de carnali amore, quem Gentiles Cupidinem appellant, qui inſania potiùs intelligi poteſt, quam amor: ſed totum ſpiritale, totum dignum Deo, totumque animæ ſalutare.* Philo, Carpathiorum Epiſcopus, procemiolo.

Apon.
Phil.

Digitized by Google

miolo. *Tu verò quicunque hoc audis, aut legis, ſpiritualia hæc omnia eſſe cogita: ſunt enim Spiritus ſancti oſcula puriſſima, caſtiſſima, ſanctiſſima, planeque diuina: nihil carnale prorſus, nihil turpe, nihil obſcœnum; ſed honeſtiſſima omnia eſſe ducito.* Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, iuxta medium: *Tranſeo ad Canticum Canticorum, & quod aduerſarius totum putat eſſe pro nuptijs, virginitatis continere Sacramenta monſtrabo.* Et paulo inferiùs, explicans illud cap. 4. *Vulneraſti cor meum, ſoror mea. Ac ne putaremus* (ait) *amorem carnis, & nuptias ſignificare corporeas, illicò excludit hunc ſenſum, & ait: Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa. Vbi ſororis nomen eſt, ſuſpicio omnis fœdi amoris excluditur.* Euſebius Pamphilus, ſiue Athanaſiana Synopſis: *Liber autem hic, vnum coniugium Verbi canit, & corporis.* Nicænus homil. 1. in Cantica: *Nemo ergo perturbationibus animi obnoxius, & carnalis, veteris hominis mortuum adhuc olens fœtorem, ad belluinas trahat operationes diuinitus inſpiratarum ſententiarum, ac verborum ſignificationes: ſed vnuſquiſque ipſe à ſe ipſo excedens, cùm fuerit extra mundum materialem, & per impatibilitatem quodammodo redierit in Paradiſum, & per puritatem Deo ſimilis euaſerit; ita procedat ad adytum myſteriorum, quæ in hoc apparent libro.* His Nicæni verbis cognata ſunt, quæ prologus Gregorij Romani, & Richardi Victorini continet. Theodoretus præfatione ad Ioannem Epiſcopum, Canticum Canticorum, *myſticam ſponſi, & ſponſæ neceſſitudinem, & coniunctionem continere*, ait Bernardus ſermone 1. in Cantica, *muſicam eſſe non oris, ſed cordis; non auribus, ſed animo percipiendam*: quem in modū explanatio ſub D. Aquinatis nomine, loquitur exordio Operis. Philippus Abbas procemio in Cantica, ſpiritalem, ſubtilem, & honeſtam vocat fabulam. Gloſſa ordinaria prologo ſuo, *In Canticis Canticorum ſupergreſſum Salomonem viſibilia*, teſtatur.

Hieron. | Euſeb. | Nicæn. | Greg. Pap. | Theod. | Bernard. | Aquinas | Philip Abb. | Gloſſ Ord.

33. Hæc Patrum effata: nam, ſi quæ ex Concilijs erui poterant, me fugerunt. Non ignoro damnatum 5. Synodo Theodorum Mopſuaſtenſem: ſed eius de Canticorum volumine impia cogitatio ad præſentem diſceptationem non facit. Conſule ſectionem 1. huius Prælocutionis. De Patrum igitur atteſtationibus ſic argumentor. Patres fere vniuerſi, qui vel ex inſtituto, & ad longum, vel tranſcurſim de Cantico Salomonis ſermonem habuere; illud, aut comœdiam, fabulam, drama, actionem dicunt, (has autem dictiones pro eiſdem intelligunt,) aut fictionem, rerum non verarum, ſed apparentium narrationem: vel denique putant carnale nihil, humanum, terreſtre reſpicere; ſed ad immaterialia atque inuiſibilia ferri. At hæc maritari nequeunt cum nuptijs Pharaonis gnatæ cum Salomone Rege: ſic enim res, de quibus Cantica agunt, materia diuiniſſimi Carminis, non fabula eſſent, non confictio; ſed veræ hiſtoriæ ordinata ſeries: non denique ſpiritale quidpiam, & à corruptibilitate diſtans; verùm magis corporeum aliquid, de terra, caducum. Igitur eiuſmodi nuptiarum patrocinium ſubire volenti, neceſſarium eſt, Patrum penè omnium iudicio obſeruari: atque eiuſmodi Scripturarum audaces explanationes, quæ Patrum vniuerſo venerando cœtui opponuntur, Tridentina Synodus vetuit ſeſſione 4. Ferenda igitur nullo pacto eſt Canticorum interpretatio de geniali thalamo filiæ Pharaonis.

Trident. Expoſitio Scripturæ Patribus omnibus aduerſa prohibita.

34. Dedimus, quæ ex Patribus contra Salomonis, eiuſque coniugis nuptias maximè facere videbantur, nec diſſimulauimus; experiamur, an patrocinio locus antiquis, an fortaſſe plures manſerint viæ. Atque initio aggredior, de penu illorum, quibus hæ nuptiæ inuiſæ, depromere. Statuunt illi, veteres Eccleſiæ Magiſtros, quoties in Canticorum ſententias inciderent, dulcore myſticorum ſenſuum delectatos, litteralem voluminis ſenſum inexplicatum prætermiſiſſe. His ducatum præſtet Iacobus Perez de Valentia, Epiſcopus Chriſtopolitanus, epiſtola, quæ antecedit expoſitionem Canticorum: *Et ſecundum iſtum finem moralem, & anagogicum omnes ſacri Doctores antiqui expoſuerunt iſtum librum: vnde, ſicut toti erant feruentes, & ſancta charitate, non curabant de ſenſu prophetico huius libri: nam præſuppoſita fide, poſtquam iam eramus redempti, non laborabant, niſi deducere animas ad amorem ſui Sponſi: & ſic Origenes, & B. Hieronymus, & Auguſtinus, & Gregorius, & B. Bernardus, & Venerabilis Beda magis attenderunt in hoc libro ad ſenſum moralem, & anagogicum, quam ad propheticum: in tantum quòd vix apud modernos intelligitur, & habetur ſenſus propheticus huius libri, propter cauſas iam dictas.* Et infra: *Veruntamen valdè mihi difficile videtur, opus tam arduum aggredi velle; tum propter formam tractandi huius libri; tum propter defectum humani auxilij; nam omnes ſacri Doctores antiqui, relicto ſenſu prophetico, & litterali, pro maiori parte expoſuerunt iſtum librum quoad ſenſum moralem, & anagogicum.* In Chriſtopolitani ſententiam iuit penitùs Proſper Roſſetus procmio in Cantica, lect. 1. dum ait: *Et demum omnes vetuſtiores Patres, qui ſuper hunc librum Commentaria ſcripſere, prophetico ſenſu relicto, & litterali, myſticè tantum, hoc eſt, aut tropologicè, aut allegoricè, aut etiam anagogicè, illum interpretati fuerunt.* Adiungamus Proſpero Petrum Nannium Alcmarianum epiſtol. quæ vice prologi eſt ad Cantica: *Scripſere in hoc Opus* (ait) *ex eorum numero, qui inter Græcos ſuperſunt, Origenes Adamantius, & Gregorius Nicænus: inter Latinos D. Gregorius Romanus Pontifex, Caſſiodorus, Ammonius, Bernardus, alijque complures; ſed non æquè clari, quos omnes ferè euolui: ſed, quod pace tantorum virorum dixerim, cum exiguo emolumento: non, quòd eorum Opera non eruditiſſima, & plena bonæ frugis eſſent; ſed, quòd ad meum inſtitutum parum congruerent. Mihi in animo erat litteram fideliter interpretari, & verbis litteræ allegoriam attemperare, difficiliora vocabula exponere, alluſiones hiſtoriarum, rerumque moralium annotare, antiquitatis obſeruationes adſcribere: quibus rebus plerique eorum vel nullam, vel perquam tenuem operam intenderunt: toti ſunt in allegorijs.* Veniamus ad proximiores Interpretes eos, qui ex deliberatione, Canticorum nodis extricandis incubuerunt. Michaël Giſlerius præfationis cap. 6. *Nonnulli, in quorum numero cuncti ferè Patres, & qui Chriſtiani Auctores ante noſtrum ſæculum extiterunt, ſpiritui tantùm mancipati, ita allegoriam exprimunt, vt allegoriæ corticem, quem ſoni litteræ ſenſum appellamus, vel penitùs prætermiſerint, vel ſicco, quod dicitur, pede pertranſierint.* Noſter Gaſpar Sanctius, quem melior dies nuper ad Superos tranſmiſit, nemini à multis ſæculis in huius Cantici declaratione, peritia ſecundus, præfat. ad Lectorem: *Scripſere quidem multi* (inquit) *tam ex antiquis, quàm ex recentioribus, in hæc Cantica luculenter, ac grauiter præclara Commentaria: ſed hi plerumque in ſpiritualem ſenſum intenti, de littera, id eſt, Grammaticali ſenſu, aut nihil, aut modicè laborarunt: guſtare enim voluerunt ſuauem ſpiritus medullam: corticem verò durum, aut minùs gratum, aut non curarunt*

Canticorum litteralem ſenſum an Patres veteres attigerint? Iacob de Valent. | Proſp. Roſſ. | Pet. Nann. | Giſler. | Gaſpar Sanctius laudatus.

omninò, aut alijs arrodendum reliquerunt. Antonius de Gueuara, quamuis non de vniuerſo Canticorum codice; ſed, cùm occaſio daretur, ad cap. 2. Habacuc, interpretandi eius loci Cantic. 4. *Veni de Libano ſponſa*, &c. *Siquidem* (ait) *in hunc locum Canticorum incidimus, aſperum ſanè, & difficillimum; atque, vt liberè dicam, quod ſentio, nulli adhuc noſtrorum Interpretum, iuxta ſenſum, quem litteralem appellant, ſatis exploratum, & cognitum, explanare diligentiùs adnitar*, &c.

Gueuara.

35. Scriptura litteralem ſenſum, an magis quàm myſticum, Patres amauerint? Greg. Pap.

35\. Mihi ſupra modum violentum eſt, credidiſſe prætermiſſam à Patribus Canticorum litteralem ſignificationem, præſertim quæ ad prophetiam ſpectat; quamuis non ſim neſcius, in æquali argumento ſcriptum à B. Gregorio prologo in lib. 1. Regum: *Sed hæc, nimirum, plana, ſicut placet ſimplicioribus, Doctores ſancti, vt digna ſublimitate perciperent; eorum intellectum non in ſimplicitate quæſierunt litteræ, ſed in volatu allegoriæ.* Qualia eſſata reperias apud Richardum Sancti Victoris, prologo in viſionem Ezechielis. Nam, cùm plurimos delectatos priſcos fidei Præceptores ſpiritali & myſtico ſenſu docuiſſet: *Hinc contigiſſe arbitror* (ait) *vt litteræ expoſitionem in obſcurioribus quibuſdam locis antiqui Patres tacitè præterierint, vel paulò negligentiùs tractarent: qui ſi pleniùs inſiſterent, multò perfectiùs procuidubio, quàm aliquis modernus, id potuiſſent.* Noui & Philonem de vita contemplatiua, & ex eo Cæſarienſem Euſebium lib. 2. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, cap. 16. prodidiſſe, apud primos illos monaſticæ vitæ beatiſſimos Anteſignanos, qui ſub Marco Euangeliſta apud Alexandriam floruerunt, non alias fuiſſe ſacrarum Litterarum enarrationes, quàm quæ conſtarent ex allegorijs; idque ipſum traditum à Ioanne Hieroſolymitano libro de inſtitutione Monachorum, cap. 31. Nicolaüs quoque Lyrenſis prologo 2. in poſtillam Bibliorum, conqueritur, inquiens: *Sciendum etiam, quòd ſenſus litteralis eſt multùm obumbratus, propter modum exponendi communiter traditum ab alijs, qui, licet multa bona dixerint; tamen parum tetigerunt litteralem ſenſum: ſenſus myſticos in tantum multiplicauerunt, quòd ſenſus litteralis inter tot expoſitiones myſticas interceptus, partim ſuffocetur.* Sed hæc, vt vera fuerint, illiſque temporibus conuenientia: atque vt docuerit Franciſcus de Ribera diſput. præuia ad Apocalypſim, cap. 5. pleroſque illius magnæ reuelationis Explanatores, de veterum numero, magna ex parte hiſtorico ſenſu relicto, myſticis incubuiſſe conſiderationibus: ego, cùm de litterali ſenſu agitur, eum, qui ad vaticinationes de Chriſto, & Eccleſia ſpectat, à Patribus intactum fuiſſe, minimè vnquam conceſſerim: illum, qui de Salomone, Dauide, Palæſthina, circumiacentibuſque regionibus eſt, atque his ſimilibus, minùs proſecutos fuiſſe iuſtas ob cauſas, non grauabor tantis teſtibus conceſſiſſe.

Richard. Victor.

Allegoria pæ familiaris primis Cœnobitis. Philo. Euſeb.

Ioan. Hier.

Nicol. de Lyra.

Ribera.

36\. Iam verò, ſi Patres Eccleſiæ de ſecundo hoc genere hiſtorici ſenſus, qui non Chriſtum, ſed Salomonem oſtendit, nihil egerunt, dum Cantica Canticorum exponerent; quid eſt, quòd huius ſenſus Auctores Patribus aduerſari dicantur, cuius cogitatio nunquam Patrum animos ſubijt? Nouum quidem aliquid in lucem protuliſſe, & ſeniores quod latuerit, ſi quis dixerit, ferendus ſit: Patrum ſententijs inimica publico donaſſe, cùm tali de materia apud Patres nullæ ſententiæ, aut indoctus, aut cauillator tantùm aſſeruerint: aliud namque eſt, in exponendis Scripturis quidpiam ſtatuiſſe, quod ijſcum pugnauerit, quæ Patrum vnanimis fert conſenſus; hoc Tridenti ſacra prohibuit Synodus: aliud, nouam aliquam expoſitionem elaboraſſe, quam etſi Patrum nemo priùs inſinuauerit; eiuſmodi tamen ſit ipſa, quæ cum Patrum doctrina ſtare poſſit, nullæque ſit offenſioni religioſis & eruditis Lectoribus. Huiuſmodi explanationis inuentorem eſſe gloriæ fuerit, & honori: quemadmodum Azorius noſter animaduerſor eſt lib. 8. moralium Inſtitutionum, cap. 2. quæſito 3. citans Dominicum Bañez 1. part. quæſt. 1. art. 10. dub. 6. docuit & Canus lib. 8. de locis, cap. 4. aſſerens, *in ſacris Biblijs loca multa eſſe, atque adeo libros integros, in quibus Interpretum diligentiam Eccleſia deſiderat; in quibus proinde iuniores poſſunt, & eruditionis, & ingenij poſteris ipſi quoque ſuis monumenta relinquere.* Docuit Baſilius Ponce de Leon 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, cap. 4. docuit Alphonſus de Mendoça, quæſt. 2. expoſitiua, numer. 2. Sed omnibus vt vetuſtate, ſic auctoritate prior Richardus Victorinus prologo in viſionem Ezechielis rotarum & animalium: *Sed nec illud tacite prætereo: quòd quidem, quaſi ob reuerentiam Patrum, nolunt ab illis omiſſa attentare, ne videantur aliquid vltra maiores aſſumere. Sed inertiæ ſuæ eiuſmodi velamentum habentes, otio torpent; & alienam induſtriam in veritatis inueſtigatione, & inuentione derident, ſubſannant, exſufflant: ſed qui habitat in cœlis, irridebit eos; & Dominus ſubſannabit eos. Nos autem à Patribus pertractata cum omni auiditate ſuſcipiamus, & ab ipſis omiſſa cum omni alacritate perquiramus, & ſagaciter inuenta cum omni liberalitate in commune proferamus, vt impleatur, quod ſcriptum eſt: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia.* Hæc Victorini documenta ſupra aurum fulgida ſequuntur, qui omiſſam à Patribus de filiæ Pharaonis nuptijs explanationem, in communem vſum producunt: erit vt tragœdias excitent homines ignauia enutriti, exſufflent, irrideant, haberi antiqua deſpectui, noua præualeſcere inclament: fatale eſt huiuſmodi hominibus, quidquid ſua ex officina non prodijt, in ſuſpicionem vocare. Verùm, dum otio torpent, & aliorum tamen gloria lacerantur, eiuſmodi velamentum inertiæ ſuæ quærunt: *at qui habitat in cœlis, irridebit eos; & Dominus ſubſannabit eos.*

Noua Scripturæ interpretatio quæ ferenda?

Azor.

Bañez. Canus.

Baſil. de Leon. Alph. de Mendoça. Rich. Vi&.

Sed demus, ornandæ diſputationis cauſa, oppoſito priſcis Eccleſiæ luminibus tramite gradi eos, qui filiam Pharaonis in Canticum Salomonicum introducunt. Quid? Statimne exſibilandi? nullum ſuffugium manſerit? Dabo Melchioris Cani ad plurimas Theologicas quæſtiones vtile in primis dogma: is lib. 7. de locis: *Omnium* (inquit) *etiam Sanctorum auctoritas in eo genere quæſtionum, quas ad fidem diximus minimè pertinere, fidem quidem probabilem facit, certam non facit.* Sequuti Canum Martinez lib. 1. hypotypoſeon, cap. 14. Pererius tom. 1. in Geneſim, lib. 3. quæſt. 5. diſputationis de Paradiſo: *Licet plurimi Doctores in vnam aliquam conueniant ſententiam,* (inquit,) *ſi ea non pertineat ad fidem Catholicam; ſed verſetur in eo genere rerum, quæ ſalua fide Catholica in vtranque partem tractari poſſunt: non ideo tamen eam opinionem argumentum facere in Theologia firmum, certumque: nec vnius, aut paucorum contrariam ſententiam, hoc ipſo, quòd multitudini Scriptorum aduerſetur, abiudicandam & damnandam eſſe.* Cupis harum rerum exempla proponi? accipe ab Auguſtino tom. 7. lib. 2. contra Pelagium, c. 25. *Longè aliter ſe habent quæſtiones iſtæ, quas eſſe præter*

37\. In quæſtionibus ad fidem non attinentibus, vt liceat à Patribus recedere.

Canus. Martinez. Perer.

Auguſt.

fidem

ſidem arbitramur, quam ſunt illa, in quibus ſalua ſide Chriſtiani ſumus, aut ignoratur; quid verum ſit, & ſententia definitiua ſuſpenditur, aut aliter quam eſt, humana & infirma ſuſpicione conijcitur: veluti cum quæritur, qualis, vel vbi ſit Paradiſus, vbi conſtituit Deus hominem, quem formauit ex puluere, cum tamen eſſe illum Paradiſum fides Chriſtiana non dubitet. Vel cum quæritur, vbi ſit nunc Elias, vel Enoch, an ibi, an alicubi: quos tamen non dubitamus, in quibus nati ſunt corporibus viuere? vel cum quæritur, vtrùm in corpore, vel extra corpus in tertium cœlum ſit raptus Apoſtolus. Et alijs multis adductis: *Quis enim (ait) ſentiat, in his atque huiuſmodi varijs & innumerabilibus quæſtionibus ſiue ad obſcuriſſima opera Dei, ſiue ad Scripturarum altiſſimas latebras pertinentibus, quas certo aliquo genere complecti, ac definiri difficile eſt. & multa ignorari ſalua Chriſtiana fide, & alicubi errari ſine aliquo hæretici dogmatis crimine?* Sed propriùs ad rem noſtram exemplum deſcripſit Melchior Canus vbi ſuprà; ſimul & vniuerſam doctrinam Lyrinenſis Vincentij auctoritate conſtabiliuit inquiens:

Canus. Vinc. Lyrin.

Vincentius Lyrinenſis rectè dixit: Antiqua ſanctorum Patrum conſenſio, non in omnibus diuinæ legis quæſtiunculis; ſed ſolum in fidei regula, nobis certò eſt ſequenda. Porrò autem Oſeæ prophetia (loquitur Canus de illa cap. 11. *Ex Aegypto vocaui filium meum.*) *in ſenſu litterali, an in allegorico ad Chriſtum referenda ſit, ad fidei quæſtionem non pertinet: ita, quamuis Sancti in hoc falſi fuiſſent; non in re graui, ſed quæ parui in Eccleſia momēti eſt, falſi fuiſſent.* At tradidit eandem doctrinam S. Thomas opuſculo 10. pro Petro Tarantaſia. P. Caniſius libro 1. de Deipara, cap. 5. Bañez 1. parte, quæſt. 1. art. 8. dubio 5. concluſione 3. P. Poza tom. 1. Elucidarij, lib. 4. tract. 2. cap. 3. ex profeſſo.

Oſeæ 11.

S. Thom. Caniſ. Bañez. Ioan. Bapt. Poza.

38. Ponamus itaque, opinionem pro nuptijs filiæ Pharaonis contra Patres ferè omnes eſſe: at hæc opinio eius generis eſt, quæ ad fidem non facit; ſed citra fidei diſpendium, aut ipſa, aut ei oppoſita ſuſtineri queat. Nam, ſi aſſeras, Canticorum librum ad litteram tendere in Salomonis connubia, ſic quidem, vt ea coniunctione ſignificetur Chriſti cum Eccleſia matrimonium; quid in his fidei quod noceat? quæ inde offenſio? huiuſmodi enim expoſitionibus tota ferè ſcatet Scriptura, occidentem priùs quæ ſupponant litteram, & ſuper hanc ſtruant tropologicos, allegoricos, anagogicos ſenſus. Sin verò affirmes de nuptijs humanis non eſſe ſermonem; ſed totam in ſolum Meſſiam & Redemptorem ferri litteram; quis eiuſmodi dictum non ſecundùm fidei normam eſſe contendat? Itaque, in quancunque te vertas partem, ſemper, quod ex fide aſſeras, inueneris. Sicut aiebat Canus numero antecedenti nominatus, ſiue affirmes, verba illa Oſeæ: *Ex Aegypto vocaui filium meum.* de Chriſto allegoricè tantùm accipi; fidei decretis non obſueris: ſiue teneas de eodem ad litteram intelligenda; vtraque cum fidei regula ſtabit. Patres igitur minimè offenderis, ſiue hoc, ſiue illud adſtruas.

39. Sed violari obſeruantiam eis debitam negari non poſſe dixeris, quibus, ne in ijs quidem quæſtionibus, quæ ad fidem non attinent, contradicere oportuit. At reſpondere eſt, huius, ſi quæ eſt, irreuerentiæ, neque cauſas deeſſe, neque exempla. Non ſanè cauſas, eiuſmodi profectò, quæ Magnum Gregorium mouerunt (ſed qualem Patrum cultorem nomino?) veterum relictis placitis, nouum aggredi expoſitionis genus illis, quibus librum Regum illuſtrauit, Commentarijs: *Ad quam profectò ſententiarum pronunciationem, aliquando ex neceſſitate deuocor* (ait:) *quia & Patres venerabiles, ſi ſeriatim cuncta exponerent, quæ ex parte tetigerunt, eam ſeriem locutionis, quam tenere viſi ſunt, obſeruare nequaquam poſſent. Dum igitur ſanctorum Patrum intellectus prætereo, neceſſitate aliquando, aliquando commoditate vtor.* Ergo, quoniam non vnum aliquod perpetuum narrationis filum in tradendo hiſtorico ſenſu Patres obſeruarunt; ſed ſparſim, & ſine ordine, hoc, aut illud expoſuerunt; coactus eſt B. Gregorius, quo antecedentia conſequentibus cohærere poſſint in litteræ declaratione, atque adeò in allegoria, cuius baſis eſt hiſtoria, poſthabitis Patrum interpretamentis, ſingularem excogitaſſe hiſtoriæ ſeriem. Quòd ſi hæ cauſæ Gregorio, quantò eas ſibi iure vendicant poſteriores Cantici Canticorum Enarratores? Nam, vt demus, à Græcis nonnunquam litteram declaratam, Origene, Nicæno Theodoreto, & inter Latinos aliqua tangere Aponium, Bedam, ſæpiuſque Bernardum; ſed rara ſunt hæc totius Operis comparatione, nullo inter ſe ligamento, nulla poſteriorum dependentia à prioribus: certè illis potior de allegoria, quàm de littera cura, vt nemo non ſtatim animaduerterit. *At eas ex iiſdem verbis diuerſiſſimas conficiunt* (ait Nannius epiſtola præludiali) *adeò vt quidam non ineptè dixerit, Canticum Canticorum eſſe primam materiam Philoſophorum, omnium formarum, & allegoriarum capacem: atque adeò fieri non poterat, quin, ſi vnum ſequereris, à cæteris non diſſideas.* Giſlerius initio expoſitionis litteræ, cap. 3. Cant. *Ex ingenti Doctorum numero* (ait) *qui librum iſtum interpretandum ſuſcepere, pars maior, prætermiſſa connexione, vel ſingulas ſententias per ſe exponunt, vel ea tantum connectunt, quorum manifeſta apparet connexio.* Paria ſcribunt Gaſpar Sanctius prolog. 7. num. 20. Delrius cap. 3. Iſagogæ. Quò igitur ordinis ſcita, pulcherrimaque diſpoſitione nequaquam carere Salomonis carmen, verùm omnia mirificè alligari appareret; neceſſe fuit, eas deſtituiſſe Commentationes, quæ nullam cohærentiam præ ſe ferrent. Nam non ferendos eos, qui nullum certum ordinem, nullam continuatam, & interruptam ſeriem in Cantico Canticorum agnoſcunt, multis, ſolidiſque rationibus euincit noſter Luyſius de Alcazar notatione 9. procemali, §. *Ab his*, &c. & editi recentiſſimè 2. tom. lib. 3. exordio.

Greg. Papa.

Pet. Nan.

Giſler.

Sanches. Delrius.

Alcazar.

Procedamus iam ad exempla. Iſaïæ, quod deſcribitur cap. 8. vaticinium: *Acceſſi ad Propheteſſam*, &c. nemo ferè Patrum eſt, qui non ad Chriſtum trahat, reiecto quouis alio litterali ſenſu, quo vel ipſe Iſaïas intelligitur eſſe, qui ad Vatem acceſſerit, aut eius vxor Propheteſſæ appellatione ſignificetur: ac nemo quidem indubiè fauet ſententiæ, quæ Iſaïæ coniugem intelligit. Conſulat Lector noſtrorum Gabrielem Aluarez tom. 1. in Iſaïam, qui *propterea adeò certam interpretationem* dicit, *vt nemo illam reijcere innoxius poſſit.* Sed vehementia multò ſunt, quæ Cornelius noſter ad id capitis: Nam hiſtoricam de humano coniugio expoſitionem, Patres viſus ſequi, *craſſam nominat, & Iudaicam; imò ſpurcam, & obſcœnam æquè, ac Caluinianam:* & tamen hanc tam fœdam ſententiam, tot maculis aſperſam, & indignam, viri Catholici non pauci, in quibus ſumma & eruditio, & pietas enituit, promptè ſuſtinuerunt: nec aliter mori, quàm quòd intelligerent, ſe in hoc exponendi genere 40.

Iſaïā acceſſit ad Propheteſſam cap. 8. an vera hiſtoria?

Gabr. Aluar.

Corn. à Lap.

Rich. Vict.
S. Thom.
S. Thomæ adſcripta falſò Opera aliqua.
Sixt. Senen.

Chriſtum quærere; vaticinium verò ſic facilè capi; & in primis, ſiue alium præterquàm de Chriſto litteralem conſtituas ſenſum, ſiue omittas, controuerſiam eſſe, quæ citra fidei damnum in vtranque partem diſputari valeat. Huius opinionis aſtipulatores ſunt Richardus de ſancto Victore lib. 1. de Emmanuele, capit. 8. S. Thomas poſtilla in Iſaiam, ſi eiuſdem Opus illud, ac non magis Thomæ Anglici, ex eodem Ordine, cognomento Georgij, quemadmodum Sixtus lib. 4. Bibliothecæ mauult, qui aliena Opera Angelico Doctori à cultoribus eius imprudentibus adſcripta doluit, quaſi ex voluminum numero & congerie, & non ex methodo tractandarum rerum laus ſolida petenda ſit: ſed, vt ſint Opera Britannici Thomæ, Auctor & ipſe longè dignus, qui in pronunciati huius ſubleuamen vocetur. Sequuti ex eodem Ordine, quem modò nominauimus, Sixtus Senenſis lib. 2. Bibliothecæ, littera G. *Grandis liber*, &c.

Forerius.
Did. Aluar.
Arias Mont.
Iſid. Clar.
Mich. de Pal.
Mariana
Emman. Sà
Gaſp. Sanch.
Num Eſdras deperditas Scripturas iterũ memoriæ recitauerit?
Leo Caſtr.

Forerius, Didacus Aluarez, vterque in cap. 8. Iſaiæ, Arias Montanus, Vatablus, Iſidorus Clarius, Michaël de Palacios: & ex noſtro ſodalitio Emmanuel Sà, Mariana, omniumque diſertiſſimè Gaſpar Sanctius, vniuerſi ad cap. 8. Iſaiæ. Alterum exemplum eſt de Scripturis omninò deperditis, quas Eſdram diuino inſtinctu iterum in memoriam reuocaſſe, dictaſſe de nouo, omnis penè antiquitas exiſtimauit. Pete diſputationem Leonis Caſtrenſis de tranſlationibus Sacræ Scripturæ, & euolue capit. 43. contenta. Non terruit tamen iuniores tanta auctoritas, quin à priſco dogmate diſcederent veritate compulſi.

Genebrard.
Pereira.
Torniel.
Ant. Perez.
Becan.
Bellarm.
Baron.

Negarunt Genebrardus lib. 2. Chronologiæ: Pererius præfat. in Geneſim: Torniellus ad annum mundi 3447. Antonius Perez Pentateucho fidei, volumine 3. dub. 3. capit. 3. concluſione 3. Becanus in analogia, cap. 1. quæſt. 4. Sed & duo Illuſtriſſimi Cardinales acrius loquuti ſunt: Bellarminus tom. 1. lib. 2. de verbo Dei, capit. 1. *improbabilem* cenſet: Baronius tom. 2. ad annum Chriſti 180. *mendacem & falſam* reputat narrationem.

Marius.
Benzon.
Serar.
Salian.
Tena.
Boniſrer.

Atque cum prioribus Auctoribus minimè veram ſententiam arbitratur Leonardus Marius, Theologus Colonienſis, tom. 1. in Biblia, prolegom. in ſacram Scripturam, quæſt. 3. ſect. 1. Rutilius Benzonius lib. 1 in Canticum, *Magnificat*, cap. 4. Serarius noſter prolegomenis Bibliacis, cap. 12. quæſtiuncula 1. Salianus tom. 1 anno mundi 3595. numer. 6. Tena lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 3. ſect. 2. Boniferius prœloquijs in totam Scripturam, cap. 6. ſect. 7. Taceo referre, quantus veterum diſplicuit, Pſalmos 44. & 71. ad litteram accipi de Salomone, vel bona ex parte aliqua: & tamen ea opinio, quæ Salomonem in illis Pſalmis tanquam Chriſti typum ſpectat, quàm non ſit teſtibus & rationibus deſtituta,

Pineda.

poterit cupidus diſcere ex noſtro Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 4. §. 1. & lib. 6. copioſius, cap. 16. & 18. Huiuſmodi alia quàmplura producere valemus, quæ varia lectio ſuppeditauit; ſed maturo Lectori hæc ſufficere putamus, ex quibus teneat, non eſſe temerè culpandos Scriptores, qui de nuptijs filiæ Pharaonis Canticum Canticorum explanauerint, quòd Patrum ſententias deſeruerint, cùm, vt hoc facerent, non minores cauſas habuerint quàm, vt inæquali argumento, neque alterius periculi, tot taleſque Catholici Auctores, quibus pro dignitate laudandis nulla ſufficiat eloquentia, idem exequuti fuerint.

Sed monet me iam hora, vt non tam ex aliorum tripode, quàm ex noſtro potiùs oraculo definiamus, quæ fuerit Patribus, quos ſectionis fronte ſtatuimus, mens. Aſſero, nequaquam aduerſarios exiſtere his, qui materiam Canticorum nuptias filiæ Pharaonis eſſe contendunt. Drama eſſe dicunt, comœdiam, fabulam. Sed, quid tandem drama? 41.

Iul. Scal.
Drama quid interpretatur.

Iulius Scaliger Poëtices lib. 1. cap. 3. *Genus dialogeticon eſſe tradit, quod quia geſtu & actione, quod voce profertur, exprimit, drama vocetur. δρᾶν enim Dorica lingua ſignificat agere.*

Nebriſſ.
Delrius.
Tertull.

Nebrigenſis in quinquagena, cap. 16. verbo, *Drama*, inquit, *eſſe repræſentationem fabularum, in quibus introducuntur variæ perſonæ, vt in comœdijs & tragœdijs, dictum à δρᾶν, quod eſt agere.* Delrius noſter eadem capit. 1. prolegom. ad tragœdias Senecæ. Huc reſpexerit Tertullianus lib. de pudicitia, cap. 8. *Meminimus enim & hiſtriones, cum allegorice geſtus accommodant Canticis, alia longè à præſenti, & fabula, & ſcena, & perſona; & tamen congruentiſſimè exprimentes.*

Carmina ante nuptialem thalamum à virginibus modulari ſolita.

Puto igitur, virgines, quæ ante genialem thalamum Hymenæum canerent, ſic cantare ſolitas, vt geſtu & actione exprimerent, voce quod meloda proferrent: nam ante cubiculum, ſeu thalamum genialem cantata nuptialia carmina, Epithalamij ſubindicat etymon: nam θάλαμος, cubiculum ſignificat, vt ſit cubiculare carmen, vti Scaliger declarauit lib. 3. Poëtices, cap. 101. Docet verò manifeſtis verbis Marcus Antonius Muretus ad nuptias Iuliæ, & Manlij, apud Catullum. Fuiſſe autem de genere dramaton eiuſmodi feſtiuos hymnos, eccleſiaſtica atteſtatur Antiphona: *Ante thorum huius Virginis, cantate nobis dulcia cantica dramatis.*

Muretus.

quemadmodum probè annotauit Nebriſſenſis ea, quam nominauimus, quinquagena: *Repræſentat namque Eccleſia* (ait) *Chriſti nuptias, in quibus canendum eſt Epithalamium, hoc eſt, carmen nuptiale, quale eſt illud Salomonis in Canticis Canticorum.* Itaque paucis verbis declaramus: quod puellæ Hymenæum voce ſimul, & actione exprimerent, drama nuncupatum eſt, non quia circa materiam confictam verſaretur.

Philo.

Certè Philo de vita contemplatiua, nocturnas Monachorum, quos Eccleſiæ initia tulere, pſalmodias enarrans: *Cantant* (inquit) *hymnos in laudem Dei compoſitos, varijſque metrorum, carminumque generibus, nunc vno ore, nunc alternis, non ſine decoris, ac religioſis geſtibus, & accentibus, modò ſtantes, modò prorſum, retrorſumve gradum mouentes, vtcumque res poſtulat.*

Baron.

Quo Philonis loco, cùm animaduerteret Cæſar Cardinalis Baronius actionis, geſtuſque cum voce coniunctionem, non veritus eſt interpretaſſe de Canticis dramaticis, tom. 1. anno Chriſti 60. num. 25. At in his, quid commentitium? Sed præſtat retuliſſe

Nicet.

Nicetæ verba ad orationem 42. Nazianzeni, vbi cùm Theologus de Iſaiæ verbis, cap. 36. *Quis eſt iſte, qui venit de Edem*, &c. diceret: *Quòd ſi ſecundum dramaticam illam apud Iſaiam perſonarum loquentium inductionem*, &c. ſic Scholiaſtes eius: *Has apud Iſaiam interrogationes, & reſponſiones Theologus δραματουργίαν vocauit: non falſam compoſitionem intelligens, (quales ſunt actus fabuloſi;) ſed genus ſcribendi ita inſtitutum, vt perſonas loquentes habeat: Angelorum enim alij velut interrogantes inducuntur, alij velut reſpondentes.* Falſam igitur compoſitionem cùm dramata non claudant neceſſariò, ſed dialogiſmum; non ex eo Canticorum liber de Salomonis coniugio cum filia Pharaonis, aliave vera narratione

non

non agere cenſendus eſt, quòd à Patribus drama, ſiue comœdia, aut actio vocetur.

Fabulæ vocabulum veram hiſtoriam ſignificare. Rutil. Benz. Martinez. Bellarm. Seneca.

42. Affirmes & *fabulam* nuncupari: huiuſmodi autem vocem non niſi coacte alter contrui poſſe, quam de commentitijs & fictis rebus. Verùm fabulæ dictionem, quæ à fando ducitur, hiſtoriæ ſignificandæ nonnunquam accommodari aſſentiti ſunt Rutilius Benzonius lib.1. in Canticum, *Magnificat*, cap.3. Martinez lib.1. hypotyp. cap.4. Bellarminus tom.1. lib.1. de verbo Dei, c.9. Ita ſumpſit Seneca epiſt. 77. loquens de morte Marcellini: *In fabellam* (ait) *exceſſi non ingratam tibi: exitum enim amici tui cognoſces, non difficilem, nec miſerum.* Atque idem ipſe lib.3. de Beneficijs, capit.23. loquens de matrona ſeruata à mancipijs transfugis: *Sic ſeruata, nobilis fabula, & exemplum dominarum fuit*, &c. S. Hieronymus epiſtola ad Caſtrucium, rem, quæ accidit, narraturus: *Et ne veteres explicando hiſtorias longum faciam, breuem tibi fabulam narrabo.* Et præfat. in Danielem, aliquas eius libri partes, fabulas vocat. Prudentius prologo Hamartigeniæ, loquens de occiſione iuſti Abel, inquit:

Hieronim.

Prudent.

Ergo ex futuris priſca cœpit fabula,
Factoque primo res notata eſt vltima,

Tanta ſuaſerint fabulæ nomine potuiſſe à Patribus vocari Canticum Canticorum, quin eiuſmodi ſermone innuiſſent commentitium quidpiam, & minimè quod ſubſiſteret: quo pacto & ad ſobriam ſignificationem traxeris inditum à Dionyſio diuinæ fictionis nomen; præſertim cùm reliquas multas Scripturarum partes eodem vocabulo comprehendat. Nicænus, atque Bernardus pro nobis ſtabunt: fatemur enim & nos figuratum eſſe loquendi vſum, picturam quoque eſſe: nam Salomone pingitur Chriſtus, eius coniuge adumbratur Eccleſia, totum ſub ænigmate, & figurata atque tropica locutione. E tantis duo ſoli ſuperſunt, Auguſtinus, & Abbas Igniacenſis, qui narrationem rerum non verè geſtarum dicant, quos exiſtimo totum a parte nominaſſe, vt frequentiſſimè euenit: nam, vt ſuis ſedibus, iuuante Dei gratia, oſtendemus, quæ cap.3. & 5. declarantur, de ſponſæ per plateas excurſu & vagatione, ſomno, non veritate contigerunt: & fortaſſe aliud eius generis aliquid. Ab huius Cantici partis materia, rei non geſtæ nomen vniuerſo Carmini datum ab ambobus.

43. Iam illa, quibus aſſerunt, nihil carnale, aut corporeum Canticorum volumine deſcribi, ſpiritalia eſſe cuncta, tranſcendere humana & caduca; exaggerationes ſunt, & hyperbolici modi, quibus caſtiſſimi hymni puritatem commendant: alioquin, quotics quiſque veterum, aut recentiorum eſt, qui non in dubium habeat, ſimilitudinem duci a nuptijs, quemadmodum eruditè expendit Legionenſis 3. ſua explanatione in cap.1. Canticorum, euincitque & argumentis, & auctoritatibus manifeſtus? Nuptiæ autem quales eſſe poſſunt ſine corpore & carne, quando nubentes ſint duo in carne vna? Perluſtret vel modicè diligens Lector Seniorum paginas, reperietque non aliud conatos, quàm omnem malæ cupidinis ſuſpicionem ab honeſtiſſimo carmine amouiſſe. Niſi fortè fuerit, quod in alijs profligandis erroribus, hoc quoque tuendo libro, Patribus contigerit: nam ſolitos eos nonnunquam eo duci zelo, ſtudijque ardore in confutandis Hæreticorum dogmatis, vt in alterum penè extremum inciderint, periculo neutiquam liberum. Vide huius rei non vnum ſpecimen apud Sixtum præfatione in librum 5. Bibliothecæ: apud Pinedam noſtrum lib.6. de rebus Salomonis, capit. 18. Cum ergo Iudæi, hoſque ſequuti Theodorus Antiochenſis, Mopſueſtiæ Antiſtes, alijque Hæretici docerent, Canticorum librum impuritatibus & obſcœnitate ſcatere; Patres in huius erroris profligatione exceſſiſſe aliquantùm, vt non rarò dicerent, non ſolùm impuritatibus vacuum eſſe volumen; ſed eo nihil carnale tractari, ſpiritalia eſſe cuncta, terram non ſapere aliquid, de excelſis omnia.

Layſ. de Leon.

Patres in profliganda hæreſi ferè quaſi in aliud extremum aliquando deflectentes.

Sixt. Sen. Pineda.

SECTIO VI.

Canticum Canticorum, etſi de Salomonis nuptijs agat, non niſi ex Dei reuelatione conſcriptum.

44. EQVIDEM Lyrani argumentatio, putantis, Salomonem de ſuis nuptijs agentem, non fuiſſe à diuino Spiritu motum; propterea, quia ſemota reuelatione eiuſmodi cognitio haberi valeat; ſi cuius eſſet momenti & virtutis, probaret vtique de Scripturarum canone non pauca, neque exigua expungenda: nonne enim Salomon in ſe expertus plura de his, quæ alijs Tractatibus ſacræ auctoritatis pronunciauit? Vt illa præſertim, quæ de opibus, delicijſque ſuis Eccleſiaſtis cap.2. Sed Moyſem à maioribus accepiſſe de his, quæ Geneſi leguntur, putat Pererius preſatione in 1. Pentateuchi volumen: tota verò Pentateucho diſperſa quantorum oculatis teſtis extiterit Moyſes? Iobum acta ſua exaraſſe veriori ſententiæ proximùs perhibuit Pineda præfat. cap. 3. Dauidis beata lyra quoties de rebus tractat, quas in ſe paſſus ſit Pſaltes ipſe? Sed, quid moramur, cùm Lucam habeamus Euangelij veſtibulo proclamantem, ordinare *narrationem rerum: ſicut tradiderunt, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis?* Et Ioannes dicat cap. 19. *teſtimonium perhibere eum, qui vidit*, ſemetipſum intelligens? Quamobrem, vt demus, Salomonem ſcripſiſſe, quæ per ipſum geſta ſint, non ideò, modò iuſti æſtimatores fuerimus, cenſebimus, non à diuina virtute agitatum eum ad ſcribendum. Potuit Salomon, vt erat poëſim apprimè doctus, Epithalamio ſuos, coniugiſque amores vtcunque celebraſſe vi ſola naturalis induſtriæ & acuminis: ſed eiuſmodi ceciniſſe Hymenæum, qui prædiceret venturas Chriſti, & Eccleſiæ nuptias; atque non tantùm verbis, ſed rebus quoque loqueretur; quale Epithalamium meditantur, qui Salomone, & filia Pharaonis delineatos Meſſiam, eiuſque Catholicam Eccleſiam aſſerunt; abſque ſupernaturali diuini Spiritus regimine, nec Salomon, nec alius quiſpiam mortalium valeat.

Pereira.

Pineda.

Lucæ c. 1.

Ioan. c. 19.

45. Quam ſuaſurus aſſertionem, præmoneo, Vates, quæ ſequuturis temporibus prophetarent, penetrare, & comprehendere ſolitos: itaque, quę alios laterant, prophetantibus conſpicua erant. Sanè aliter accidere non potuiſſe, quin quæ vaticinarentur, intelligerent, exiſtimauit omninò P. Vaſquez tom.1. in 1. part. diſp. 15. cap.3. num. 8. Ioannes Alphonſus Curiel lib.2. controu.1. in illud ad Hebræos: *Multifariam, multiſque modis*, &c. artic.2. à num.5. Prophetiam impropriè nominari, quam vaticinans non percipiat, affirmat

An Prophetæ vaticinationes ſuas omnes penetrarent.

Vaſquez. Curiel.

Pereira. Salmeron. Ribera.

P. Pereira lib. 12. in Danielem ad illa verba capit. 10. *Anno tertio Cyri*, Salmeron tom. 1. prolegom. 10, quinquagena 2. canone 37. Ribera in c. 1. Oſeæ, num. 5. Ego, ſi de natura prophetiæ ſecundum ſe ſermocinemur, ſtare ſatis arbitror, quamuis prophetantem lateant vaticinanda; nam, vt fidei actus feratur in prophetiam, ſufficit cognoſcere a Deo reuelatam fuiſſe: Deus autem loqui & reuelare poteſt, quæ non valeat penetrare is, per quem loquitur: ſicut per me poteſt quiſpiam alijs ænigma proponere, quin a me, qui hieroglyphicum deſcribo, quid eo lateat, intelligatur. Fauet S. Thomas 2. 2. quæſt. 172. artic. 4. ad 2. & quæſtione 173. artic. 4. in corpore. P. Serarius in prolegomenis Biblicis, cap. 19. quæſt. 8. P. Gillius tom. 1. in 1. partem lib. 1. tract. 7. cap. 4. num. 9. Pater Faſſolus ad artic. 10. primæ quæſtionis 1. partis, dubit. 7. De facto tamen pleraque à ſacris Vatibus ex his, quæ prædicerent, comprehenſa fuiſſe, minime dubitauerim: Auguſtinus nanque imperfectum genus vaticinij reputat, quando prophetantem fugit eorum, quæ prædicit, ſignificatio: hæc eius verba tom. 3. libro 12. de Geneſi ad litteram, cap. 9. *Proinde quibus ſigna per aliquas rerum corporalium ſimilitudines demonſtrabantur in ſpiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiam intelligerentur, nondum erat Propheta; magiſque Propheta erat, qui interpretabatur, quod alius vidiſſet quam ipſe, qui vidiſſet.* Nemo autem prudenter dixerit, tam magnis viris, tam dulcibus amicis apud Deum, quales Moyſes, Dauid, Iſaias, Salomon, longo tempore prophetiæ imperfectionis donum conceſſum. Quid, quòd *Videntes* dicuntur, quia vaticiniorum arcana cernerent, non cæcutirent in eorum conſpectu?

S. Thomas. Serarius. P. Gill. Faſſol. Auguſtinus.

46. Ad ſcopum itaque. Materia Canticorum ſunt nuptiæ Salomonis cum regia Aegyptiaca puella, non nudè ſumptæ, & ſecundùm occidentem litteram tantùm; ſed quatenus præſignabant coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ: quidni enim præſignarent, quemadmodum reliqua connubia, de quibus paſſim Scripturæ? At Salomon nequaquam ſcire poterat, eiuſmodi nuptias ab Spiritu ſancto in typum Chriſti & Eccleſiæ aſſumptas, ni ipſe Spiritus ſanctus id reuelaſſet: nam alioquin, vnde in cor hominis, certa præſertim ſcientia, tali de re aſcenderet, quod liberum erat ipſi Spiritui ſancto, aut feciſſe, aut omiſiſſe? Igitur, etſi Salomon ſuos cum vxore amores deſcriberet; adhuc diuina indiguiſſet reuelatione, manifeſtante futuros eas per nuptias delineatos euentus.

47. Ad hæc concedamus, Salomonem non eguiſſe reuelatione Spiritus ſancti ſibi immediatè facienda; nam huiuſmodi neceſſariam minimè fuiſſe B. Lucæ, quòd ab his qui viderant, acciperet; neque ſimiliter Sancto Marco, quod aut abbreuiaret Matthæi Euangelium, aut de ore Petri ſumeret; cenſuerunt Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 18. reſponſione ad 1. argumentum: Bellarminus tom. 1. lib. 1. de verbo Dei, cap. 15. §. *Reſpondeo, Deum.* Antonius Perez in fidei Pentateucho, volumine 3. dub. 12. cap. 3. num. 4. Baſilius Ponce de Leon 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, cap. 1. imò, neque mediata, nec immediata reuelatione aliqua opus habere Scriptorem canonicum certis caſibus decernit. Do clauſulam de verbis ipſius: *Non enim ſemper neceſſe eſt* (inquit) *vt Deus ſacro Scriptori, quæ ſcripturus eſt, propria reuelatione manifeſtet: nam ſcribunt ſæpe res ſibi euidenter notas, atque compertas, quas Deus illis, cùm eas litteris mandarent, non reuelauit; ſed tantùm, vt ſcribere eas vellent, ipſos mouit, & dum ſcripſere, manutenuit, ne deciperent, aut deciperentur in ſcribendo.* Sed hoc quemadmodum Doctores hi concedunt, ſic adiungunt, Scriptorem ſacræ auctoritatis Spiritum diuinum peculiariter ſibi aſſidentem habere, ne qua in re fallatur, ne cui ſubiaceat errori calamus: atque hinc enaſcitur, vt vnus Euangeliſta hæc potius referat, alius illa, cùm rem vterque ſciuerit aut edoceri potuerit ab his, à quibus cætera didicit: nempe, quia Spiritus ſingulariter eos regit, atque impellit. Sic igitur, quamuis daremus Lyrano, conſcriptas à Salomone nuptias ſuas abſque omni reuelatione, non inde ſequatur legitimè, diuinum & prophetale Canticum non eſſe, atque de canone Scripturarum, cùm Scriptura reputetur, non ſolùm id, quod ex Dei reuelatione ſcribitur; ſed etiam quod cum ipſius inſtinctu peculiari profertur.

An opus, vt Spiritus ſanctus reuelet immediatè Scriptori canonico omnia? Canus. Bellarmin. Ant. Perez. Baſil. Ponce.

Meliùs tamen doceri arbitror à noſtro Pereira 48.
præfat. in Geneſim, vt pro canonicè ſcriptis aliqua habeantur, neceſſariam eſſe Dei immediatam reuelationem, quamuis illa ſint de eo genere rerum, quarum nobis antea certa, aut cognitio, aut experientia fuit. Accipe, quod dictum hoc probet. Quidquid canonicus Scriptor loquitur, id ipſum Deus loquitur. *Multifariam, multiſque modis*, (inquit Paulus cap. 1. ad Hebræos) *loquens Deus Patribus in Prophetis.* & illa tam viſitata, tam crebra vox: *Hæc dicit Dominus*, &c. Imò Deus eſt, qui præcipuè & potiore iure loquitur: adeo vt, ſi Deum locutum eſſe conſtet, parum curandum ſit, quis immediatè pronunciauerit, Ieremias, ſcilicet, an Daniel, an Oſeas, aliuſve de Prophetis, ex plurium ſententia docet Pineda præfatione in Eccleſiaſten, cap. 2. num. 21. Scriptoris igitur canonici locutio, Dei ſermo eſt: At Dei locutio, reuelatio eſt ipſius Dei: quo enim alio modo Deus reuelat, niſi loquendo? Ergo canonicus Scriptor nequit quidquam profari canonicè, etiã ex his, quæ expertus eſt, niſi per Dei reuelationem: nam id eſt canonicum eſſe, Dei verbum, & locutionẽ eſſe. Quò itaque Salomonis Canticum Dei locutio, & verbum haberetur a credentibus, opus fuit, vt Spiritus ſanctus per reuelationem Salomoni manifeſtaret, quæ anteà ipſe nouerat. Conſtat itaque varijs ex cauſis, deceptum Lyranum, dum putat, nuptias Salomonis cum filia Pharaonis, non potuiſſe canonicè, & ex Spiritus ſancti reuelatione ſcribi, quod eas in ſe expertus fuiſſet Salomon.

Pereira. Heb. 1. Pineda. Canonicè eſſe Scripturam, quid faciat.

Fortaſſe ſe defendat Nicolaüs Lyrenſis, quòd 49.
exiſtimet, ſi ſemel tribuamus, reuelationem Dei ferri in eadem, de quibus aliunde Salomoni euidentia; ſequi poſſe, Salomonem circa idem obiectum, & ſcientiam, certamque notitiam habere, & fidei quoque aſſenſum; certam quidem cognitionem, quod ea eſſent, quæ Salomon ipſe vidiſſet, tractaſſet, locutus fuiſſet; fidei actum, quia eadem cùm Deus reuelaſſet, ideò credi potuiſſent, quoniam à Deo reuelata, ac proinde ex fide. Porrò ex horum actuum coniunctione non modica enaſci inconuenientia docuere Theologiæ Principes, Angelicus Thomas, & quod noſtra Hybernia produxit immortale decus, Scotus: ille 2. 2. quæſt. 1. articul. 4. & 5. hic in 3. diſtinct. 24. quæſt. vnica, §. *Ad quæſtionem*, alijque de melioribus Theologicæ palæſtræ. Verùm hæc obiectio aduerſus Cantici Canticorum materiam peculiariter non facit, cùm pleraque ſint in Scripturis, quorum teſtes fuerunt, ijdem qui ſcripſerunt;

An fides, & ſcientia circa idem obiectũ verſari poſſint? S. Thom. Scotus.

runt;

runt, eorum dico, quæ hiſtoria continet, quemadmodum ſectionis huius ingreſſu aduertimus, Hæc igitur quamobrem, quatenus à Deo reuelata, per fidem credere non valerent? De iiſdemque cùm certi & indubitati teſtes fuerint, cur euidentem cognitionem habuiſſe negauerimus?

Hebr. 11.

Nonnè Paulus ad Hebræos cap. 11. inclamat, *Credere oportere accedentem ad Deum, quia eſt?* Et tamen eſſe naturali lumine euidenter cognoſcitur: à priori ratio eſt. Quamuis fieri non poſſit, vt ex vi eiuſdem motiui, & rationis formalis, idem obiectum clarè, & obſcurè cognoſcatur: nam claritas, quatenus talis, excludit obſcurum, aùt negatiuè fundando realiter carentiam eius, aut ſaltem præciſiuè, (quod dico ratione actus vnius, & indiuiſibilis à parte rei; diuiſibilis tamen per intellectum genere præciſionis poſſibili, qui ſimul ſit fidei, & ſcientiæ,) ſeparando per rationem motiuum claritatis à motiuo obſcuritatis. Sed reſpectu differentium motiuorum accidere poſſe quid reſiſtat? Difficile fuerit implicantiam protuliſſe: quare in eam ſententiam libentes imus, quæ deſtruit, poſſe circa idem obiectum materiale, per diuerſa motiua formalia, verſari actus fidei, & ſcientiæ: tum, quòd veritati magis conſonam: tum, quòd Scripturis explicandis apprimè conuenientiorem æſtimamus.

Bonau. Alenſ. Albert. Altiſiod. Gabriel. P. Suarez. P. Valent.

Habet pro ſe de veteribus, Bonauenturam, Alenſem, Albertum, Altiſiodorenſem, Gabrielem: de neotericis, P. Suarez diſput. 4. de fide, ſect. 9. num. 7. & qui prædicto priſcos Doctores citat; Valentiam tom. 3. in 2. 2. diſput. 1. quæſt. 1. puncto 3. §. 2. & rurſus eiuſdem diſputationis quæſt. 5. puncto 1. Catherinum & Salmeronem in illud cap. 11. ad Hebræos: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt*, &c.

P. Pet. Hurt.

P. Petrum Hurtado de Mendoça, qui cum Valentia tuetur etiam, poſſe eundem indiuiſibilem realiter actum, ferri tanquam per duas rationes formales inadæquatas, adæquatam vnam conſtituentes, in idem obiectum ex motiuo fidei pariter, & ſcientiæ. Sic ille primùm diſp. 10. de anima, ſect. 5. à §. 59. deinde diſp. 30. de fide, ſect. 2. Quod opus, cùm hæc citaremus, adhuc ſub prælo laborabat, medium penè emenſum iter. Quem ego Virum cum honore licenter nomino, propter eruditionis, & ſapientiæ præſtantiam: atque vt hac qualicunque memoria & laude rependerem Præceptori optimo, quo aliquantùm in Thelogicis vſus ſum.

SECTIO VII.

Canticorum volumen ob nuptias Salomonis, hiſtoriam & dici, & haberi, nullum inconueniens eſt.

50 EGo themata eorundem terminorum putaui ſemper; aut aſſerere, materiam Cantici Canticorum eſſe veras nuptias, Salomonis, videlicet, & puellæ de regia Ægyptiorum ſtirpe; aut aſſerere, eandem materiam, hiſtoriam meritò & haberi, & dici: quid enim hiſtoria, niſi verarum rerum narratio, quæ acciderunt? accidit autem verè, Salomonem generum extitiſſe Pharaonis, vt Scripturæ 3. Regum, cap. 3. teſtantur. Definio tamen, quamuis Salomonem de nuptijs filiæ Pharaonis agere in Cantico Canticorum minimè exploratum eſſet; adhuc tamen hiſtoriæ tanta relucere veſtigia, vt is, qui hiſtoriam nominaret, nequaquam temerarius, aut indiligens cenſeri debuerit.

Regula: Cùm nomina perſonarum in Scripturæ narratione reperiuntur, hiſtoria eſt.

Certè illud Patrum, & Interpretum ſatis frequens documentum eſt, cùm de hiſtoriæ agnitione ex Scripturis diſputatur; nempe; eam hiſtoricam, & non confictam narrationem eſſe exiſtimandam, cum perſonarum, de quibus agitur, nomina proferuntur. Quid, ſi patria, ſi conditio, ſi locus, ſi occaſio, atque tempus? Tum quidem ne leuis dubitandi anſa relinqueretur. Patres plurimos huius pronunciati conſtantes aſſertores producit noſter Pineda præfat. in Iob, cap. 1. numer. 7.

Pineda. Sanchez. Tena.

Sanchez prolog. 1. in Iob, num. 12. Tena Iſagogæ in ſacram Scripturam lib. 2. difficult. 5. ſect. 3.

Cantapr.

Cantapretenſis lib. 1. hypotypoſeon, cap. 3. qui omnes ex hac regula probant, librum Iob hiſtoriam eſſe, & rerum, quæ euenerunt, ſeriem, Qua etiam ex regula Patres omnes, excepto vno Theophylacto,

Theophyl.

(quem ideò perſtringit Martinez,) vt aſſerunt Pineda, & Auctor hypotypoſeon, colligunt, quæ de vorace diuite, & Lazaro ſcribuntur Luc. cap. 16. non parabolicè, verùm iuxta hiſtoriam acta fuiſſe. Sed, an vnus Theophylactus parabolam vocauerit, docebit te noſter Maldonatus in cap. Lucæ allegatum.

Maldon. Oſeę narratio de vxore fornicaria, an hiſtoria? Salian.

Denique hiſtoriam eſſe, quòd Oſeas fornicariam vxorem duxerit, cùm ea ſit nouorum, & veterum Interpretum atteſtatio, vt velit Salianus tomo 4. anno mundi 3227. num. 7. hinc tamen potiſſimum argumentum eliciunt, quòd nomina perſonarum legantur:

Cornel. Acoſta. Ribera.

Cornelius ad cap. 1. Oſeæ: Acoſta lib. 2. de Chriſto reuelato, cap. 15. & Ribera, poſt allata multorum Patrum effata: *Cum ergo* (ait). *Oſeas & nominis ſui, & mulieris, patriſque meminerit; non eſt dubitandum, quin vera fuerit hiſtoria.*

51 Regula, quòd nomina perſonarum, hiſtoriam eſſe innuant, an certa? Ianſen.

An autem hæc tam celebris regula adeò certa ſit, ac communiter Scripturarum tractatores ſupponunt Criticis expendendum relinquamus. Scimus Cornelium Ianſenium, hominem ob præclaros in Euangelia, Dauidis, atque Salomonis Opera, conatus, optimum inter Eccleſiaſticos Scriptores locum ſortitum, cùm in hanc regulam incideret agens de mendico, & locuplete purpurato, aſſeruiſſe, inefficacem probationem eſſe hiſtoricæ narrationis, quæ à nominibus ſumitur. Atque huic tanto Viro nequaquam inferiorem noſtrum Maldonatum, cum Luc. cap. 16. commentaretur; argutè dixiſſe, inde potiùs

Maldon.

conijciendum, hiſtoriam eſſe, quod potentioris nomen ſupprimatur: vituperaturus enim Chriſtus ventris mancipium, quòd ſciret non ſimulatam, ſed veram eſſe narrationem; (nam, quæ ficta, vt non ſubſiſtunt, ſic neminem lædunt;) noluit perſonam, ſed vitium onerare: pauperem, quòd in commendationem eius cederent dicenda, publici iuris fecit. Ad hoc monſtraturi ſumus num. 53. parabolarum materiam ſæpè eſſe rem eiuſmodi, quæ apud mortales verè contigerit. Quis autem ex duabus narrationibus, quarum cuiuſque acta acciderint, hanc hiſtoriam propterea ſolùm appellari putauerit, quòd huius, aut illius nomen proponat: illam, cùm non minùs agat de iis, quæ citra figmentum euenerint, hiſtoriæ tamen titulo indignam, quòd, quales fuerint rerum agendarum perſonæ, proprijs nuncupationibus non diſtinguat? Quid quòd Euangeliorum textus paſſim nobis referat patrata miracula, quin nomina eorum, qui ſanitatem receperunt,

Digitized by Google

perunt adſtribat? Sic de Chananæa ſic de Centurione, ſic de alijs diuerſis, quin vſque in hanc diem ſciamus, qua appellatione gauderet, aut Syrophœniſſa, aut Centurio, aut fœmina ſanguinis fluxum patiens. Notauit Gregorius Papa hom. 2. in Euangelia, in illud Luc. 18. *Factum eſt autem, cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam ſedebat ſecus viam, &c. Ecce enim* (inquit) *quis iuxta hiſtoriam cæcus iſte fuerit, ignoramus: ſed tamen, quid per myſterium ſignificet, nouimus.* Et in his ſingulis, quibus paſſim Euangelia affluunt, quid imaginarium & confictum?

Greg. Pap.

52. Atque hæc cùm ita ſe habeant, libet tamen argumentari ex communi doctrina, vt cùm ea affirmari de Canticorum materia quiſpiam inſpexerit, quæ communiter mortales ſentiunt, deſinat tandem mirari, & frontem velut ad inſolita contrahere. Ergo vulgatum placitum eſt, quoties perſonarum nomina in medium proferuntur, hiſtoriam eſſe intelligi, idque multo efficaciùs, ſi præter appellationem nudam, aliæ plurimæ circunſtantiæ exprimantur, loci, temporis, ſtatus, & ſimilia: Atqui cuncta hæc Canticorum volumine elucent: Eiuſmodi igitur volumen hiſtoriæ vocabulo nominaſſe, qualis fuerit noxa? Minorem ſeriatim probo: Nam ſponſa Salomonia (ſeu, quod idem eſt, Sulamitis) nominata, ſiue id à ſponſi nomine, vt voluit Theodoretus, Titelmanus, Cyprianus Ciſtercienſis, Genebrardus, Delrius, Almonacirius, Cyprianus Suarez in manuſcriptis Notationibus, Menochius, Ludouicus de la Puente; Ludouicus ille meus, quocum per annos conuixi, ſanctitatis ardens exemplar, pœnitentiæ ſpecimen, ſacrorum librorum indefeſſus amator: ſed quid non ille? Vir de Heroüm temporibus. Omnes ad illud cap. 6. Canticorum: *Reuertere, reuertere, Sulamitis,* &c. Siue vrbe Solymorum, quaſi Solymitana, quemadmodum ſtatuere duo Ludouici, Legionenſis, & Sotomaior, quam etiam ſententiam indifferenter tradunt cum præcedenti, Titelmanus, Almonacir, Ludouicus de la Puente, Alcazar; ſiue demum à genitore ſuo, cui Salomon nomen, ita vocata, vt putat Rex Matthæus Cantacuzenus ad illud Cantic. 6. *Reuertere, Sulamitis,* &c. Porrò ſponſi nomen Salomonem eſſe docet Petrus Nannius ad illa cap. 3. Cantic. *En lectulum Salomonis,* &c. Gaſpar Sanchez prolegom. 2. in Cantica, & omnes illi nuper commemorati, qui nomen ſponſæ à ſponſi appellatione deriuatum perhibuere. Iam natales eius fuiſſe admodum obſcuros, vtpote quam mater præ rerum anguſtia coacta ſit in ſyluis ſub pomifera arbore edere, docent ad illud Cantic. 8. *Sub arbore malo ſuſcitaui te: ibi corrupta eſt mater tua,* &c. Commentarius trium Patrum, Sotomaior, Delrio, Mariana. Gaſpar Sanchez, Alcazar tom. 2. lib. 3. ad verſum 1. cap. 1. Canticorum. Educationem quoque in ſordibus, & egeſtate, primamque traductam ætatem inſinuant ſatis Theodoreti verba ad illud Cantic. 1. *Nigra ſum,* &c. *Laceris quondam obſita pannis, nunc in veſtitu de aurato circundata varietate, regiam obtineo dignitatem,* Indicat Aponius initio lib. 1. in Cantica: *Ex captiua* (inquit) *libera, ex peregrina ciuis, ex ancilla domina, ex viliſſima Regina,* Bernardus ſerm. 30. in Cantica: vbi præmiſſo litterali ſenſu ad myſticum, planè ſenſiſſe videtur, ſponſam Canticorum ſub prima vitæ ſpatia vinearum excubijs, & cuſtodiæ inuigilaſſe: inde denigratam, & ſubfuſcam redditam putant Legionenſis, Sotomaior, Placidus Nigidius, Giſlerius. Patriam autem ſponſæ Libanum fuiſſe ex iis cap. 4. Canticorum verbis: *Veni de Libano ſponſa mea,* &c. colligunt Tertullianus libro 4. contra Marcionem, cap. 11. Theodoretus, & Philo, Carpathiorum Antiſtes, ad citatum Canticorum locum: Rupert. libro 7. de diuinis officijs, cap. 25. Athanaſius in Synopſi, niſi mauis expoſitionem eſſe Euſebij Pamphili, vt alias monuimus: Gaudentius, Brixienſis Epiſcopus, tractatu 8. Sotomaior, Genebrardus, Sanchez, Petrus Nannius ad prælata cap. 4. Canticorum verba: Gueuara ad illa cap. 2. Habacuc: *Quia iniquitas Libani,* &c. noſter Magallanius ad cap. 6. Ioſue, annot. 3. ſect. 3. num. 5. ex noſtris item Villapandus ad cap. 27. Ezechielis, ad illa: *Abietibus de Sanir,* &c. qui omnes Auctores ferè & inde colligunt, ſponſam Canticorum ex paganiſmo fuiſſe. Sanctorum præſertim, Patrumque dicta id principaliter denotant: idipſumque Origenes hom. 1. ex quatuor: Theodoretus ad illa cap. 1. *Nigra ſum,* &c. Anaſtaſius Sinaita libro 8. in Hexameron, eadem verba interpretans: Auguſtinus tomo 10. ſerm. 201. eundem locum explicans, eadémque exponens verba. S. Petrus Damianus ſerm. 1. de S. Marco Euangeliſta. Locum, vbi pleraque peracta ſunt, Hieruſalem & adiacentia ſuburbia fuiſſe opinantur Luyſius de Leon explanatione 3. in caput 1. Canticorum: Placidus Nigidius prologo in Cantica. Tempus autem nuptiarum non aliud quàm veris iucundiſſimos menſes fuiſſe docent ex illis Canticorum verbis, cap. 2. *Iam hyems tranſiit,* &c. Pineda libro 5. de rebus Salomonis, cap. 3. numero 1. & ex eo Salianus tomo 3. ad annum mundi 3022. numero 120. Placidus Nigidius præfat. in Cantica. Prætereo in multis alluſionem eſſe ad aulam Salomonis, reſque eius celebriores, quamuis eum non eſſe ſponſum doceatur, quemadmodum peritè animaduertere Titelmanus ad illud Cant. 3. *En lectulum Salomonis.* Genebrardus ibi, & ad verba cap. 8. *Vinea fuit pacifico.* &c. Cyprianus Ciſtercienſis ad eadem verba: Giſlerius præfatione in Cantica, cap. 3. Tanta igitur, tam varia notitia de ſponſa Canticorum, de tota nuptiarum materia, patris, patriæ, nominis, fortunæ, religionis, loci, temporis cognita ex tam probatis teſtibus cur non ſuffecerit, vt quemadmodum alia euenta, de quibus longè minor comprehenſio habetur, hiſtoriarum nominibus celebrantur, ita hæc Scriptura legitimè hiſtoria dici queat?

Sponſę nomē, Salomonia.
Theod. Titelm. Cyp. Ciſt. Genebr. Delr. Almonac. Cyp. Suar. Menoch.
Ludouici de la Puente encomium. Luyſ. Sotomaior.
Cantacuz.
Nannius. Gaſp. Sanch.
Sponſa Canticorum ignobilis, & pauper.
Comm. 3. Pat. Sotomaior. Delrio. Mariana. Gaſp. Sanch. Alcazar
Sponſa ethnica: patria eius, Libanus.
Apon.
Bernard.
Plac. Nig. Giſler.
Tertull. Theod. Philo Carp.
Rupert. Athanaſ.
Gaudent.
Nann. Gueuara.
Magall. Villapand.
Teodoret. Anaſt. Sin. Auguſt.
Damian.
Luyſ.
Nigid.
Pineda.
Salian. Nigid.
Titelman. Genebrard. Cypr. Ciſt. Giſler.
Curiel.

53. Alter canon ad hiſtoricum in Scripturis ſenſum indagandum, cum primis accommodatus, & vtilis eſt, quem Ribera tradit ad illa verba cap. 1. ad Hebræos. *Ego ero illi in Patrem.* &c. conſiderandum, nempe, attentè, an ea, quæ ſecundùm litteram de Salomone, Dauide, alijſque pronunciantur, eius generis ſint, quæ in tales perſonas, propter magnitudinem & rerum ſublimitatem, cadere non poſſint: & tum quidem, indicio eſſe nomina Salomonis, Dauid, atque aliorum, tranſlatè ſolùm accipi, & impropria ſignificatione, ſic vt præter nomen tantùm, aliud eo tempore & loco de Dauid, aut Salomone non dicatur: ſin verò eiuſmodi res ſint, quæ Salomonis, alteriuſve potentiam, aut vires non ſuperent, nequaquam ad tropicas locutiones deflectendum: ſed Scripturarum voces, prout ſonent, intelligendas eſſe. Quam eandem regulam priùs tradiderat ad cap. 2. Zachariæ, num. 1.

Ribera. Regula: Cum res excedunt perſonas, de illis myſtice, & non hiſtorice eſt ſermo.

Cornel. Leo Caſt. Alph. de Mendoſa. Ioannes. Driedo. Auguſt.

cuius iuuamento & ſubſidio, magnis ſe laboribus ſæpè liberatum fuiſſe proteſtatur, in dignoſcenda litterali ſacrorum Voluminum intelligentia. Hoc ipſum documentum offert noſter Cornelius a Lapide canone 5. ex his, quos ad Iſaïam præfatus eſt: Leo Caſtrenſis ad principium capit. 13. Iſaïæ. Alphonſus de Mendoſa relectione de vniuerſali Chriſti regno, num. 4. citans eiuſdem dogmatis aſſertorem Ioannem Driedonem libr. 3. de dogmatibus Sacræ Scripturæ, tract. 3. cap. 5. qui omnes in hoc ſequuti ſunt Auguſtinum tom. 7. lib. de vnitate Eccleſiæ, cap. 8. *Pſalmus ſeptuageſimus primus* (ait) *In Salomonem, titulatur: ſed, quia ita dicta ſunt, quæ in illum Regem temporalem, & poſteà grauiter peccantem conuenire non poſſunt, etiam contra ipſos Iudæos de Chriſto eſſe prædicta inuictiſſimè defendunt: talia enim dicta ſunt, de quibus dubitari non poſſit, quod ad Chriſtum pertineant.* nimirum, quòd eiuſmodi ſunt, quæ eo Pſalmo referantur, Salomonis vt potentiam longè ſuperent, neque ſciamus in eo adimpleta, niſi Scripturas contortè admodum interpretari velimus. Huic documento affine eſt aliud, atque cognatum, nempè, iuxta litteram explanandos eſſe ſacrorum Codicum tractatus, quoties talis expoſitio, indecens aliquid ſecum non aduehit, præterque honeſti leges, vt obſeruauit noſter Sanchez ad capit. 1. Oſeæ, num. 15. Quare hinc arbitrati ſunt nonnulli, quod Oſeæ principio ſcribitur de fornicaria vxore ducenda; & quæ Iſaïæ capit. 8. narrantur de acceſſu ad Prophetiſſam: ſomnio tantùm, & per viſionem contigiſſe, quòd indecora putarent, quæ re ipſa acciderent. Dixit Auguſtinus breuibus verbis, tom. 3. lib. 3. de doctr. Chriſtiana, cap. 10. *Et iſte omninò modus eſt* (ait) *vt quidquid in ſermone diuino, neque ad morum honeſtatem, neque ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſcas.* His animaduerſis, ita infero. Quæ Canticorum volumine quoad litteram deſcribuntur, eiuſmodi ſunt, quæ Salomonis, alteriuſve de optimatibus vires, poteſtatemque non excedant, putà, currus habere, & geſtoriam lecticam, quam ſexaginta ex fortiſſimis Iſraël ambiant, arte, atque diuitijs operoſam, ſub lacunari cypreſſino commorari, fœminarum mandras gynæceo claudere, in his ſexaginta Reginas & octoginta concubinas. Præterea in iſtis cæteriſque, aut dictis, aut factis toto ſacri Carminis decurſu nihil indecorum, & contra honeſtum, vt ex cuiuſque ſententiæ diſcuſſione proprijs ſedibus, Deo conniuente, patebit. Denique, quod Auguſtinus requirebat, nihil ſit, quod non ad fidei veritatem referri valeat, cùm omnia de Chriſto & Eccleſia conſtruantur, aut ſecundùm myſticam ſignificationem, quod ſatis ſuperque erat, aut etiam iuxta litteram, vti oſtendebamus ſupra ſect. 4. num. 24. Igitur nullum reſtat impedimentum, cuius gratia Canticum Salomonis hiſtoriam minimè, aut dicendam, aut habendam arbitremur.

Regula: Quod indecentia & abſurdum affert ſecum, non eſt iuxta litteram interpretandum. Gaſp. Sanch. Auguſt.

Parabola, ea rerum verè geſtarum narrationem contineant?

54. His ſufficienter probauimus, niſi nos exiſtimatio decipit, ex notiſſimis poſitiuæ ſcientiæ principijs, Canticorum librum, hiſtoriam appellandum eſſe. Verùm, quoniam de nomine tantùm rixari minimè vellemus, deme hiſtoriæ titulum, voca parabolam; quid ad nos, hoc, an illo nomine dicas, dummodo tribuas narrationem eſſe rerum, verè, non cum figmento geſtarum? De hoc vnica contentio eſt. His non obſtare, quòd parabolam plerique nuncupent, (ſi tamen ita vocant) decertamus. Ducunt nos ad has cogitationes non imbecillis manus: Damaſcenus in primis ſerm. *De his, qui in fide hinc migrarunt.* Alcazar, qui & rem prudenti argumentatione firmat notatione proœmiali 15. in Apocalypſim: P. Vaſquez tom. 1. in 1. part. diſp. 15. capit. 4. Rodericus Doſma, Canonicus Pacenſis, lib. 2. de auctoritate Sacræ Scripturæ, cap. 8. Antonius de Gueuara in cap. 2. Habacuc, num. 124. vbi exempla adducit ex narrationibus de filio prodigo, & Lazaro atque diuite: Maldonatus ad cap. 12. Lucæ, parabolas ex rebus vſitatis deſumptas aſſerit: Gaſpar Sanchez agens de Canticorum argumento, præfat. ad Lectorem: & idem ad principium capit. 12. lib. 2. Regum, hiſtoriam exiſtimat, quod de ouicula in ſinu pauperis dormiente refertur; eam tamen omnium calculis parabola habeant. Garzia Galarza lib. 2. euangelicarum Inſtitutionum, cap. 18. hiſtorias eſſe affirmat, & rerum compertarum relationes, eas parabolas, quæ ſimilitudinibus conſtant; quales illæ, regnum cœlorum ſimile dici theſauro abſcondito, homini negotiatori margaritarum præſtantium, ſagenæ miſſæ in mare, & eiuſmodi alijs. Parabola igitur cum poſſit eſſe de veris euentibus, & in eo diſtinguatur ab hiſtoria, quòd latioris ſit ſignificationis, nempè, quia ad narrationes rerum confictarum, cum veri tamen ſimilitudine, & imagine, aut etiam ad impoſſibilium figmenta ſe extendat: atque cùm ad repugnantia fertur, *Apologus* nominetur; cùm de veris agit ſucceſſibus, *Hiſtoria* vocetur; cùm de veri ſpeciem habentibus, quæ potuerint accidiſſe, aut aliquando acciderint, *Parabola* cum vocis appropriatione dicatur; nihili refert Canticorum volumen, an parabolam, an hiſtoriam appellaueris: quanquam, ſi propria locutione vti deſideres, hiſtoriam dixeris, cùm ea parabolarum ſpecies, quæ de conſtantibus & indubitatis tractat euentibus, hoc vocabulo propriè appelletur.

Damaſcen. Alcazar. Vaſquez Rod. Doſm. Gueuara. Maldon. Gaſp. Sanch. Galarza.

Sed mixtum ex parabola, & hiſtoria non incongruè quiſpiam fortaſſe dixerit: ſic enim nominandam putarunt narrationem de diuite bonarum eſcarum helluone, & mendico Lazaro Ianſenius, & Maldonatus: Cornelius quidem Concordiæ cap. 97. Ioannes noſter ad Lucæ cap. 16. eo quod exiſtimarent, cùm plura, quæ reipſa contigiſſent, ea narratione ponerentur, vt quòd locuples quotidie ſplendidè epularetur, byſſum, & purpuram indueret, erga Lazarum illiberalis & ferreus eſſet; rurſus alia pronunciari, quæ haudquaquam eueniſſent ita, vt diuitem apud Infernos eſſe locutum, conqueſtum de ſiti linguæ intolerabili: ob hoc itaque mixtam ex hiſtoria, & parabola narrationem dicendam eſſe. Quare, cùm in Cantico Canticorum pleraque ſint talia, quæ reipſa euenerint; alia tamen ſint, quæ tantùm per ſomnum & imaginationem perpetrata ſint, neque aliud fuerint, quàm nocturni dormientium luſus, vt quæ cap. 3. & 5. referuntur de ſponſi, aut amiſſione, aut abſentia, de ſponſæ erroribus per vicos & plateas, & forſan ſimile aliud nonnihil: ob hanc euentuum diuerſitatem, neque omninò veram hiſtoriam, nec ex toto parabolam, ſed ſemihiſtoriam, ſemiparabolam nuncupandam: quo pacto dramaticæ illæ actiones, quæ partim comœdiæ ſpeciem, partim tragœdiarum formam repræſentant, tragicomœdiæ vocantur, id eſt, de vtroque participantes: quali nomine hoc Salomonis Carmen affecit Coſmas Damianus Hortulanus Iſagogæ in Cantica. 55.

Ianſen. Maldon. Hortulan.

SECTIO VIII.

Qua vitæ periodo Salomon Pharaonis gener dictus? qua Epithalamium ſuum cecinit?

56. Carthuſ.

DO ego Carthuſiano Dionyſio, Salomonem Pharaonis generum factum nondum expleto quarto ſupra decimum ætatis anno: do nondum duo luſtra numeraſſe: quid? nonne potuit pueri iunioris fauces aperire, mentem attollere ſupra æuum, ſupra naturam, ille, qui ex ore infantium, & lactentium laudem ſuam perficit; qui Bapriſtam Præcurſorem ante lucis vſuram, ratione donauit? Si ea de ſcientia loqueremur, quam humana induſtria acquirit; quæ per ſtudiorum, & ætatis crementa paulatim augeſcit vſque in perfectum diem, conſummatamque doctrinam; haberet Richelius, quòd nobis non adultam obiectaret ætatem: nunc verò, quando de ea cognitione ſermo eſt, quæ omnem naturæ potentiam excedit, an multi, an pauci numerentur anni, parum refert vtrumque. Nupſerit quidem Salomoni Pharaonis filia, ambobus vix ephebis: concedamus, ſapientem Monarcham ſuis de amoribus tunc nihil cecinisse: fuerint hæ, vel illæ cauſæ, quæ a ſcribendo reuocauerint: cur poſteà elapſis, ſiue annis, ſiue etiam aliquot luſtris, eadem aggredi non potuerit, Hymenæumque tunc concinnare incepiſſe? Scripſit fortaſſe Ioannes, tum cùm cruci adſtaret, patientis Seruatoris labores, virumque dolorum, & cui nòn erat neque ſpecies, neque decor, ſine mora depinxit; an poſt tranſactos complures annos? Moyſes quo pacto ſæculorum initia delineauit, & illa crepundia infantilis adhuc orbis, quibus tam pauci interfuere teſtes? Qui ſemotam a memoria hominum mundi originem Moyſem docuit, is non potuit facere, vt Salomon iam prouectus homò eorum exactè meminiſſet, quæ ſiue adoleſcens, ſiue puer geſſerat?

57. Sufficiebant quidem hæc refutando ſaucio, & infirmo argumento: ſed age, rem altiùs ordiamur. Primum igitur vacillat vnicum Dionyſij fundamentum, & totius aſſertionis cardo: nam conſtitutum Salomonem Pharaonis ſocerum, annum cùm ageret Salomon à decimo quartum, ſtare nequit: Salomon quippe nuptias inijt cum Ægypti Regis filia, cùm iam confirmatum eſſet regnum eius, vt loquitur liber Regum tertius cap. 3. id eſt, ſecundo anno Salomonici imperij, vt communis Chronologorum definit opinio. Iam, cùm, vt idem liber Regum tertius teſtatur capit. 11. verſ. 42. Salomon 40. annis regnauerit ſuper Iſraël; Roboam autem filius eius, vt eiuſdem libri cap. 14. verſ. 21. *Quadraginta vnius anni erat, cùm regnare cœpiſſet.* fit planè, Roboamum ex Naama Ammonite, anteriore Salomonis vxore, genitum eſſe duodecimo ætatis anno: quare & vndecimum agentem annum, aut decennem puerulum matrimonio coniunctum. Quis autem tam intempeſtiuas nuptias, ex Dauidis hortatu atque conſilio factas, ſana cogitatione admittat? Citra autem parentis iuſſum, præter Natham Pædagogi ſuaſum, Salomonem amoris œſtro incitatum, Naamam duxiſſe; apage ab optimè educato, atque inſtituto puero indignum facinus. Putas, & ſuſtuliſſet Dauid, atque (ſi Deo placet) tam præclaram indolem non ſupplicio affeciſſet? præmio autem condecoraſſet, & tanto quidem præmio, vt poſthaberet primogenitum, Adoniam deſpiceret, iuniorem germanum Salomonem ad ſolium vocaret, & diadema? tantiſne à viro ſobrio, integerrimoque effrænata contumacis filij libido honeſtanda? Ad hæc, ſi decimoquarto anno vitæ Pharaonis filiam duxit, fit, vt cùm ſecundo dominatus anno id fecerit, decimotertio imperare cœperit anno: quadraginta autem Monarchiæ annos cùm habuerit, tota vitæ periodus quinquagintaduobus annis claudatur. Si ergo ſecundo ſupra quinquageſimum anno deceſſit, vbi illud temporis ſpatium, quo, iam ſenex cùm eſſet, deprauatum eſt cor eius per mulieres? Quale initium ſenio daturi ſumus, cùm homo in eum diem temperatus fuiſſet, nullis bellorum laboribus exhauſtus, nullo morborum genere, quod ſciamus, conflictatus? Quid, ſi longiora tum mortalibus ſæcula, natura nondum adeò vexata & attrita? Præter iſta: Dauid, cùm adhuc in viuis ageret, Salomonem regnorum conſortem dixit, quemadmodum ex Patrum pronunciatis oſtendunt noſtri, Pineda lib. 2. de rebus Salomonis, cap. 10. Salianus tom. 3. anno mundi 3020. Salomonis 1. numer. 54. Hoc ſpatium bimatus ſaltem fuiſſe vt concedamus, dabunt nobis imperij conſortem, in quem ſenex, infirmitate laborans, regni curas deponat, puerum decennalem: & id decere prudentiam Dauidis arbitramur? Quare ea temporum Salomonis ſanior multò Chronologia, & Scripturis conciliandis aptior, quæ ad minimum viginti ætatis annos Salomoni tribuit, cùm, genitore defuncto, imperare cœpiſſet: quod annorum ſpatium concedunt (& vltrà plerique) Torniellus tom. 2. ad annum mundi 3042. Bartadas tom. 1. Concordiæ, lib. 5. cap. 10. Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, capit. 4. Baſilius Legionenſis 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, capit. 7. Nicolaüs de Lyra ad cap. 11. lib. 3. Regum: Gordonus in Chronologia: Salianus tom. 3. anno mundi 3020. Salomonis 1. numer. 7. Gaſpar Sanchez in cap. 3. lib. 2. Regum, num. 13. Dionyſius Petauius tom. 2. de doctrina temporum lib. 13. Franciſcus Mendoça tom. 1. in librum 1. Regum, annotat. 3. proœmiali, ſect. 6.

Salomon quando regnare cœperit.
3. Reg. 11. 42.
3. Reg. 14. 21.
Pineda. Salian.
Torniell. Bartadas. Pineda. Baſil. Leg.
Lyra. Gordon. Salian. Gaſpar. Sanch. Petauius. Franc. de Mendoça.

58. Objiciunt Ioſephum, Hebræorum traditionem nonnulloſque de Eccleſiæ Proceribus, & in his Hieronymum epiſtol. ad Vitalem, qui initium regnandi in duodecimum ætatis Salomonis annum, quemadmodum ipſi, referunt. Verùm iſtiuſmodi difficultati Salianus anno nuper relato num. 11. facit ſatis, Patres non ex ſua mente locutos; ſed, quod moris eſt nonnunquam illis, Hebræorum traditionem ſcripſiſſe, quam cum nec refutent, nec approbent, videri poſſint id ipſum ſentire. Sic ille ferè. Certè Hieronymum ſæpiuſculè ſuppreſſis Auctorum vocabulis, opiniones referre, quæ apertum errorem ſapiant; quas tamen cùm neque repellat, nec admittat, incautus Lector ab eo aſſeri putet; aduertit Ribera in capit. 5. Micheæ, num. 13. Lorinus ad ver. 33. capit. 3. Actorum: Antonius Fernandez in viſiones veteris Teſtamenti, viſione 26. ſection. 3. num. 8. Iam illæ Hebræorum traditiones quàm putidæ ſint, cùm ſtultitias nominet Hieronymus ea ad Vitalem epiſtola? Ioſephus autem ne verbum habet de duodecimo Salomonis anno: cur enim id affirmet, qui lib. 8. Antiquitatum, capit. 2. mortuum Salomonem adſtruit exactis regni annis octoginta? Quæ ſupputatio Scripturis aduerſaria: quanquam

Salian.
Hieronymus quo pacto aliorum opiniones referre conſueſcat.
Ribera. Lorin. Fernand.
Ioſephus Flauius à Scriptura recedit nonnunquã.

Digitized by Google

quam id notum in Ioſepho non eſt, a ſacro textu recedere, de quo fortè vt dicamus, alibi erit opportunior cauſa.

59\. *Sapientia quando donatus Salomon?* Quando autem iam de veritate ipſa conſtat, habeant contradictores, quantum cupiant: ſit annus quartusdecimus nuptiarum Salomonis cum filia Pharaonis: nonne iam ante hoc tempus, & quidem pluſquàm vno, aut altero fortaſſis anno, ſapientia Salomonis à Dauide commendata eſt? (3 Reg. 2. 9.) 3. Regum, cap. 2. ver. 9. *Vir autem ſapiens es, vt ſcias, quæ facies ei*, &c. Nonne Siracides (Eccli 42. 15.) Eccleſiaſtici cap. 42. ver. 15. ante annos eruditum, doctumque Salomonem adſtupeſcit, aiens: *Quemadmodum eruditus es in iuuentute tua, & impletus es, quaſi flumen, ſapientia*. Adde, quòd ante omnes nuptias, etiam Naamæ Ammonitis, ſapientiæ connubium ambiiſſe Salomonem, ſcitè ex verbis (Sap. c. 8. 18.) Sap. c. 8. ver. 18. *Circumiens, & quærens, vt ſibi illam ſponſam aſſumeret*. deducat (Pineda.) Pineda lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 1. atque ſi quiſpiam aſſerat, intelligendum id de naturali ſcientia; tamen ante matrimonium cum filia Pharaonis, ſupernaturali quoque ſapientia donatum Salomonem contendit (Salian.) Salianus citato tom. 3. anno mundi 3022. Salomonis 3. num. 28. Cùm igitur vtraque ſapientia excelluerit Salomon, priuſquàm Pharaonis gener diceretur, potuit etiam tam delicata, & tenera ætate Hymenæum compoſuiſſe: ex naturali quidem acumine & ingenio, quo humanos tantùm amores modularetur: ex ſcientia autem, quæ naturæ vires tranſcendit, & deſurſum ſolùm à Patre luminum prouenit, Epithalamium, quod terrenos ſanè decantaret affectus, & Regis non minùs docti, quàm potentis, cum Pharaonis gnata coniunctionem; eiuſmodi tamen connubium, quod futurorum vaticinium eſſet, & Chriſti cum Eccleſia thalamos deſignaret.

60\. Sed pergat calamus, & oratio: & quoniam conſtat, Salomonem ea ætate Pharaonis filiæ copulatum, qua & diuina, & humana cognitione ſufficienter inſtructus fuerit, nempe, vitæ conſumptis duobus & viginti annis, dicamus abſolutè, quâ ætatis articulo Canticorum volumen ſcripſerit? Si quis ſub ipſo nuptiarum tripudio, & thalami genialis plauſibus Hymenæum compoſuiſſe affirmet, cùm id aſſerat, quod in adoleſcentia patrarit Salomon, quando in Deum eximiè religioſus extitit, habebit, qui patrocinentur, (Guidacer.) Agathium Guidacerium præfat. in Cantica, qui communem Doctorum ſententiam aſſerit: (Almonte.) Almonacirium procemio in eadem: (Sotomaior.) Sotomaior in præfatis, §. *Quo tempore*. (Gisler.) Gislerum præfationis cap. 2. Rurſum, ſi ad alterum tendat extremum floridioribus annis oppoſitum, ſenectam, nempe, non niſi ſub æui finem, cùm à lapſu (vt putant ipſi) reſipuit, Epithalamium ceciniſſe arbitrantur Abbas (Hortulan.) Hortulanus Iſagoga in Cantica: (Delrio.) Delrius cap. 1. ſuæ Iſagogæ. ſect. 4. (Tena.) Tena lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 7. ſect. 1. & 5. P. (Menoch.) Menochius procemio in Cantica: P. Arnoldus (Cathius.) Cathius introductione præuia in eadem Cantica, cap. 1. Andreas (Hoius.) Hoius Brugenſis tom. 1. Hiſtoriæ ſacræ, & profanæ, anno mundi 2980. Ab his tertia eſt opinio, quæ quidem propugnat Canticum Canticorum à Salomone, priuſquam libidini indulſiſſet, conſcriptum; ſed qua tamen certa vitæ periodo, non ſtatuit; de qua opinione (Carthuſ.) Carthuſienſis Dionyſius ſic procemio Cantici Salomonici effatur: *Itaque ſicut ſancti Patres, illuminatiſſimique Doctores ab exordio Eccleſiæ primitiuæ teſtati ſunt, & ſcripſerunt: Salomon ante ruinam ſuam Spiritu ſancto repletus, prophetiaque ſpiritu fulgens, cognouit in ſpiritu myſteria Chriſti, & de omnibus his edidit librũ hunc*. Subſequitur Dionyſium (Salmeron.) Salmeron tom. 1. prolog. 10. quinquagena 2. can. 34. §. *Hoc autem*. & idipſum de Salomonis voluminibus iudicaſſe viſus (Bellarm.) Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, cap. 5. (Bonifrer.) Bonifrerius appendice ad c. 7. præloquiorum in Scripturam, ſect. 9.

61\. *Canticorum liber quando à Salomone compoſitus?* Ego in eam rapior cogitationem, vt ad verum propriùs accedere putem, ſi quis exiſtimet, Salomonem Canticum diuiniſſimum ſcripſiſſe abſolutis templi, & regiarum ædium laboribus: inciderit autem huiuſmodi tempus in vigeſimumquintum regnatus annum: ſupponimus enim ex communi doctrina, qua & Scripturæ commodiùs intelliguntur, inceptam templi fabricam quarto principatus anno, vt Reg. 2. c. 4. (3. Reg. 4.) indicatur, ſeptem annos ſtruendo templo, tredecim erigendis regijs ædibus conſumptos. Vnde (2. Paral. 8. 1.) Paralip. 2. cap. 8. *Expletis autem viginti annis, poſtquam ædificauit Salomon domum Domini, & domum ſuam*, &c. (*Templum quo anno cœptum & abſolutum à Salomone?* Petau.) Memini Dionyſium noſtrum tom. 2. de doctrina temporum, lib. 13. aduertiſſe opinionis, quæ ſimul conſtructum templum, & Regis Palatium, vtrunque intra tredecim annos perfectum dicat, atque adeò ad decimumſextum dominatus annum. Verùm præter ſingularitatem cogitationis huius, diſplicet in primis, eo dicendi more non niſi violentè admodum ſacrum poſſe explanari Textum. Feramur itaque cum multis, & ſtatuamus iuxta hæc tempora, videlicet, vſque ad excurſionem vigeſimiſeptimi anni, quibus regnarit Salomon, aduentum Reginæ Sabba, & ſanè, vt vult (Salian.) Salianus tom. 3. anno mundi 3047. ex vnanimi Chronologorum iudicio. (*Regina Saba quando Salomonem inuiſerit?*) Porrò ſapientiæ fama commotam Reginam, longum vt aggrederetur iter, periculiſque abundans, ſatis conſtat ex cap. 9. lib. 3 (3. Reg. 9.) Regum; ſed, quòd ante hoc tempus Salomonem non adierit, factum arbitror, quòd hoc certè tempore longè clariores radios emitteret Salomonis ſapientia, velut quæ ſub hoc ſpatium ad apicem & conſummationem veniſſet. Atque, cùm non multò anteà ædium ſtructura ad vmbilicum perducta eſſet, aperuit tum demum (*Salomon Academiam Hieroſolymis erexit.* Prou. 9. 1.) Salomon celeberrimum illud ſcientiarum Lycæum, de quo Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum: excidit columnas ſeptem*, &c. in quo aduocatis nobiliſſimis præceptoribus, Rex quoque ipſe docebat, quemadmodum eleganter probat (Pineda.) Pineda lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 8. Et certè ab alto dictaſſe, quæ auditores exciperent, putat cum veriſimilitudine (Sanchez.) Sanchez ex illis verbis Reg. 3. cap. 4. *Loquutus quoque eſt Salomon tria millia parabolas, & fuerunt carmina eius, quinque & mille*. (3. Reg. 4. 32.) Iam & hac regnorum periodo (Salian.) Salianus loco nuper memorato, Salomonem meditatur alta pace fruentem, diuitijs copioſum, bonis omnibus proſperum & affluentem, quem ciues & domeſtici colerent; quem externi venerarentur, miſſiſque legationibus cum donis ingentibus, inuiſerent, ſæpè & ipſi Palæſthinam peterent, potentiæ rumore; ſed in primis ſapientiæ inauditæ fama commoti.

His præiactis fundamentis, aggredior coniecturas meas: neque enim meliore dignam nomine probationem noſtram qualencunque, autumem. 62. Prima ratio eſt. Canticum Canticorum cùm ſit difficillimum Opus, perpetuoque ænigmate

gmate

gmate conſtans, probabile eſt, Opus tam excelſum, tam arduum, tum à Salomone conſtructum, cùm ille ad ſcientiatum culmen peruenisset, cùm vnicus orbis Magiſter vno ore mortalium acclamaretur: At hoc incidit maximè ſub annum ſextum, aut ſeptimum ſupra vigeſimum imperij eius, cùm iam pluſquàm quadragenarius ætate eſſet, imò ad quinquaginta accedens annos, vti præcedenti numero demoſtratum eſt: Eo ergo potiſſimum ſpatio Epithalamium ſacrum concinauit. Confirmo. Per hoc tempus Salomon nouum, & maieſtate fabricæ viſendum Gymnaſium aperuit, habuit auditores doctrinæ hauriendæ deſiderio ab vltimis terrarum finibus aduentantes, inter eos quidquid mundus peritum; & ingenio, atque eruditione excellens poſſedit: hac igitur occaſione, præcipuè conueniens eſt, vt à Spiritu ſuperno moueretur ad exquiſitiſſima quæque celeberrimæ frequentiæ & auditorio dictanda: At nihil ſublimius vnquam Salomonis voce prolatum Cantico Canticorum, ſic dicto, quòd non ſolùm cætera reliquorum inuenta ſuperaret; ſed vinceret quoque quidquid ab ipſo Salomone excogitatum fuit: Hoc igitur arcanum Carmen eo tempore publica luce donari opportunum fuit, quo illi, qui ex longinquo venerunt aliorum ſermonibus tracti, cum Regina Auſtri dicerent: *Verus eſt ſermo, quem audiui in terra mea* (Reg. 3. cap. 10.) *ſuper ſermonibus tuis, & ſuper ſapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec veni, & vidi oculis meis, & probaui, quòd media pars mihi nunciata non fuit. Maior eſt ſapientia tua, quàm rumor, quem audiui.* Certè vix cogitari poſſint circunſtantiæ, quibus cumulatior laus, aut Deo, aut Salomoni ex pulcherrimi Operis partu, enaſci potuerit: quando confluentibus eruditorum turmis, & pendentibus à tanti Doctoris ore, Orientales primi ſcientiarum Magiſtri ad Salomonis præſentiam, vix diſciplinarum ſe limina attigiſſe agnoſcerent: confunderetur ſuperba Ægyptus, & præ huius arcano ſermone, hieroglyphica ſua puerilia eſſe ænigmata doceretur: *Et præcedebat ſapientia Salomonis* (Reg. 3. c. 4. verſ. 30.) *ſapientiam omnium Orientalium, & Aegyptiorum; & erat ſapientior cunctis hominibus.* Ita veri Numinis vnus cultor, omnes omnium inanim Deorum blatterones Magiſtellos propè infinito ſuperabat interuallo. Proh! quantùm Deo tum in vno Salomone gloriæ ferculum.

3.Reg.10.6. — 3.Reg.4.30.

63. Altera ratio eſt. Salomon ſupremam huius vitæ felicitatem adeptus, ſupra vniuerſos Monarchas beatus, ſuperbire cœpit, luxui incumbere, cœleſtium beneficiorum obliuiſci, vt expendunt diſertè Pineda lib. 7. de rebus Salomonis, cap. 3. num. 4. Salianus tom. 3. anno mundi 3048. Salomonis 29. Antequàm in hæc prolaberetur, vno, aut altero anno, putà vigeſimoſeptimo principatus, mouit Virtus ſuperna Salomonem ad pangendas Chriſto & Eccleſiæ nuptias. Quem tandem in finem? Sanè, quò prophetica luce illuſtrata eius mens, tanquam ex viua & expreſſa idea colligeret ex Eccleſiæ caſibus, ſuam & vitam, & progreſſus. Nam, dum huius ſub Conſtantino incredibilem ſupra Synagogam gloriam contemplatur, opeſque, ſcientiam, potentiam, progrediente tempore, maiores; quid aliud legebat, quàm ſuam ſupra cæteros Hieroſolymitanos, ſiue Reges, ſiue Iudices, aut Duces excelſiorem felicitatem? Sed, dum rurſus hanc tandem in pluribus gratorũ ſuperbiẽtem aſpicit, opibus, pace, triumphis elatam, & ex ſuperbia vitiorum copioſam pullulare ſyluam aſpicit; atque ob has, aliaſque ſordes ſponſum irarum plenum contuetur, permittere, Hæretici miſerandum in modum vt vexarent, Imperatores crudeles & efferi penè contriuerint, tot monſtra exorirentur, Mahometes, Vviclephus (vt anteriora omittam) nouumque huius temporis Euangelium, priorum omnium prauorum dogmatum epitoma: an non hæc vniuerſa Salomonem moneant, ne ſuperbus diuina ſpernat beneficia, eum à quo tam magnifica, tam ingentia acceperit, ad iracundiam concitet? Iam illa ſponſi ad dilectam ſuam Cant. 1. *Si ignoras te, ò pulcherrima mulierum, abi poſt veſtigia gregum,* &c. Quæ ſunt aliud, quam ſalutaria monita terroribus admixta, ne priſtinæ abiectionis, & depreſſæ quondam fortunæ eam obliuio capiat; meminerit ex quam humili loco ad quàm ſublime culmen euecta ſit? Quæ cauſa perdendi ſponſum cap. 5. vt vix per vulnera, per palij amiſſionem inuenire fuerit poſſibile, niſi delicatæ tepor & incuria, nolentis de ſtrato ſurgere, tunicam iteratò veſtire? Denique, quorſum cap. 8. tam intima ſponſi coniunctio: *Pone me, vt ſignaculum ſuper cor tuum ſuper brachium tuum.* tantæ curæ de cuſtodienda ſponſa: *Si murus eſt, ædificemus, ſuper eum propugnacula: ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis.* niſi vt inter vitæ huius difficultates, nullam vnquam nimiam futuram noſtram diligentiam, doceamur? His igitur documentis cùm pugilem ſuum armare vellet Deus, eo potiſſimum tempore conſcribi voluit, quo illis Salomon maximè indigeret, nempe, cùm iam otio ſummo fruẽs nihil haberet in bonis fortuna, quo non potiretur; ad faſtigium veniſſet honorum, ſcientiæ, copiarum. Itaque, quemadmodum Geneſeos librum non poſt legem latam; ſed, antequam Iudæi Ægypto egreſſi fuiſſent, ſcriptum a Moyſe propterea arbitrantur Euſebius lib. 7. de præparatione, cap. 2. & eum ſequutus Pereira præfatione in Geneſim, quòd æquum fuerit eiuſmodi hiſtoriarum copiam facere afflictis Hebræis, quo Maiorum exemplis ad laborum tolerantiam animarentur: ſic exiſtimo Canticorum volumen a Salomone compoſitum, cùm res eius vltimam conſequutæ ſunt perfectionem & culmen: quòd eo libro deſcribatur, qui ad apicem felicitatis peruenerit; & quanta hunc maneant pericula, quam vigilem eſſe oporteat, vltra quàm credi queat, graphicè depingatur, quò ad tale ſpeculum omnes ſuas actiones componeret ex iuſtitiæ & æquitatis regula.

Pineda. Salian.

Salomonem cur Incitauerit Deus ad Cantic͂ Canticorum componendum?

Cantic. 1. — Cantic. 8. — Euſeb. Pereira.

Obijcias, Salomonem poſt lapſum ferè iam ſexagenarium, Prouerbiorum tractatum ſcripſiſſe, itidem & Eccleſiaſten: Prouerbiorum quidem ſacrum codicem, quòd ex eius cap. 24. iuxta traslationem ſeptuaginta duorum Seniorum Hyeronymus ad cap. 43. Ezechielis, manifeſtè probet Salomonis pœnitentiam, docens: *Sed & ipſe fabricator eius Salomon peccauerit, & offenderit Deum; licèt poſteà egerit pœnitentiam, ſcribens Prouerbia, in quibus ait: Nouiſſime ego egi pœnitentiam, & reſpexi, vt eligerem diſciplinam. Eccleſiaſten verò, quòd totus verſetur in deteſtanda veteri conuerſatione, delicijſque & voluptatibus condemnandis.* Quòd ſi ſemel fixum fuerit, hæc duo Opera à Salomone conſcripta poſt libidinem, & idololatriæ deteſtationem; ſequitur multis de cauſis ſub idem tempus modulatum eum fuiſſe Carmen genialem nuptiarum Chriſti & Eccleſiæ. 64.

Prouerb. 48. — Hieron.

Quis ſcopus librorũ, quos Salomon ſcripſit?

Primo,

Digitized by Google

Primò, quia eo modo conſtructi ſunt hi tractatus, quo collocantur ordine in Bibliorum voluminibus: in his autem præcedit Canticum Canticorum Eccleſiaſten, & vtrunque Opus Prouerbia antecedunt. Secundò, quia Patrum, atque Interpretum copioſior numerus tradunt in parabolis Ethicam & Moralem diſciplinam contineri; in Eccleſiaſte Phyſicam, ſiue naturalem ſcientiam; in Cantico Canticorum Metaphyſicam, ſeu potiùs Reginam diſciplinarum Theologiam. Ita Hieronymus initio Commentariorum in Eccleſiaſten: Theodoretus præfatione in Cantica: & apud eundem Pſellus, & trium Patrum Commentarius: Rhemigius Antiſiodorenſis præfatione in Pſalmos: Nicænus homil. 1. in Cantica: Anſelmus proœmio in eadem: Richardus Victorinus præfatione ſua: Gloſſa ordinaria, & Nicolaüs Lyrenſis principio explanationum: S. Bernardus ſermone 1. in Cantica: Dionyſius Carthuſianus ad cap. 1. Prouerb. Hugo Carenſis præfatione in Cantica: Philippus Abbas ad titulum Canticorum: Baſilius homil. 1. in Prouerb. Ambroſius præfatione in Pſalmum 36. & ad Pſalm. 118. verſum 1. Euſebius libr. 11. de præparatione euangelica, cap. 3. & 5. & hos ſequuti Titelmanus & Cyprianus de la Huelga, vterque præludijs in Cantica: Delrio Iſagogæ cap. 4. atque alij de nuperis ſcriptoribus. Tertiò, quia ex iiſdem Nicænus, Theodoretus, Hieronymus, Anſelmus, Bernardus, Gloſſæ Auctor ordinariæ, Richardus à ſancto Victore, Philippus Abbas, Carthuſienſis Dionyſius, & præterea Origenes prologo quatuor humiliarum: Caſſianus collat. 3. capit. 6. S. Thomas exordio eius, qui illi adſcribitur, Commentarij: Ianſenius præfatione in Prouerbia Salomonica, docent, Parœmiarum librum pro incipientium ſtatu ſcriptum, quem delineat: Eccleſiaſten proficientes inſtruere: Canticum Canticorum ad contemplatiuos pertinere, & eos, qui perfectionem in via ſpiritus conſequuti ſint. Quis igitur non videat, priùs addiſcendas alias diſciplinas, quàm ad ſcientiarum dominam Theoſophiam ingrediendum fuerit? Quis non animaduertat priùs eſſe terenda adita purgatiuæ vitæ, quàm ad vnitiuæ beatos amplexus accedere fas ſiet? Nemini igitur dubium fuerit, priùs à Salomone conſcripta fuiſſe Prouerbiorum, & Eccleſiaſtis volumina, quàm Canticum Canticorum.

Hieron. Theodor. Pſell. Trium Patr. Comm. Rhemig. Nicæn. Anſelm. Rich Vict. Gloſſ. ord. Lyra. Bernard. Carthuſ. Hug Carenſ. Phil. Abb. Baſil. Ambroſ. Euſeb. Titelm. Cyprian. Ciſterc. Delrius. Caſſian. Ianſen.

Origen. Caſſian. S. Thom. Ianſen.

65. Varia attulit hæc obiectio: ſingula percurro. Prouerbiorum locus ab Hieronymi interpretatione non leuem recipit auctoritatem: ſed denſa magnorum teſtium nubes opponitur Hieronymo apud Pinedam lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 1. ſect. 2. & 3. qui huius pœnitentiam, aut dubiam fuiſſe, aut nullam adſtruant. Hi omnes Prouerbiorum verba aliter atque Hieronymus intellexiſſe teneantur: & ſanè verba ſunt, quemadmodum præcedenti notabamus numero, non ex vulgato codice; ſed ex tranſlatione ſeptuaginta Virorum: cuius (cùm de genuina conſtat) etſi auctoritas & pondus ſit ex grauiſſimis, tamen non aliter meliùs vnquam intelligi valeat, quam per concordiam cum vulgato textu. Aſſerit igitur communis Scriptura Prouerb. capit. 24. verſ. 30. *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti; & ecce totum repleuerant vrtica: quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam.* Septuaginta vice horum verborum: *Nouiſſimè ego egi pœnitentiam: reſpexi, ut eligerem diſciplinam.* Puto itaque Salomonem deſcripſiſſe tepidorum incuriam, & negligentiam: nam, dum de venialium macularum ſordibus, vepote leuibus, non admodum curant, fit, vt exiguæ hæ labes viam facilem ſternant ad grandia dedecora mortalium noxarum: indicant hæc ſatis ſequentes particulæ: *Parum, inquam, dormies; modicum dormitabis; pauxillum manus conſeres, vt quieſcas: & veniet tibi quaſi curſor egeſtas.* Sanè non ille, quiſquis ignauus, profundo, deliberatoque ſomno ſe dederat, non altum dormitabat: ſed, quia tamen nunc paululùm dormitet, cras etiam in id ipſum recidat, ſæpiusque ſopori, etſi non magno, indulgebat: ab hoc itaque modico ad illum magnum peruentum eſt; magna autem ad mendicitatem erubeſcendam coëgerunt. Hanc explanationem de venialium contemptu cæteris præfert Ianſenius ad dictum cap. 24. Prouerbiorum. Salomon igitur, vt erat magis delicijs circumaffluens, fortaſſe remiſerat aliquantùm de ardore ſpiritus, indulſerat tantillùm voluptati; conſiderauit prudens tandem periculum, & quanto in diſcrimine verſantur, qui de emendandis venialibus parum ſolliciti ſunt. Pigri fatum, deperdita felicis vineæ facies, extrema fames atque egeſtas monuere, quid animæ ſuæ timere deberet: *Reſipiſcens* inquit, *pœnitentiam egi*; de incuria, videlicet, & tepore, non de grauibus noxis: *reſpexi, ut eligerem diſciplinam.* Sanctes, & Vatablus: *Vidi ego, poſui cor meum, vidi & accepi eruditionem.* Ex alieno caſu didicit, in poſterum in via Spiritus non negligentem eſſe, non tepidum: cùm ex incuria & tepore tam immania enaſcantur mala. Hæc ſufficiens Prouerbiorum explanatio.

Pineda.

Prouerbiorum locus ex cap. 24. enucleatus.

Ianſen.

Pagnin. Vatabl.

Tranſeamus ad Eccleſiaſten. Nihil in eo, quod Salomonis pœnitentiam doceat; ſi aliquid, coniectura tantùm, & autumatio. Nam, quòd Salomon, quæcunque pulchra & ſuauia mortales appetunt, vanitatem vanitatum, id eſt, de inanibus, quod maximè inane eſt, appellet: quod poſt expertas omnes voluptates, cognitaque vniuerſa illecebrarum capita, non aliud quàm afflictionem & tædium ſibi relicta afferat: quid in vtrunque prædicet? Docebat enim, vt numero 60. monſtrabamus, ex publico loco ſapientiæ Gymnaſiarca, & confluebant ad eius vocem non tantùm ciues, & de omni Palæſthina domeſtici; ſed exteri ab vltimis terrarum oris, à remotioribus Oceani inſulis: volebat auditoribus ſuadere rerum humanarum deſpicientiam, æternaturis, & perennibus tantum vt incumberent: & quoniam exempla præſtant verbis, eſtque omnibus efficacior eloquentia, cùm facta loquuntur; apud omnes autem ſatis cognitum eſſet, Salomonem aſſecutum, quidquid mortales beatum, & felix prædicant: *Ego* (ait) *fui Rex in Hieruſalem*: ego omnes voluptates, ego, quidquid deſiderabile eſt, expertus: ego ille inuidia ſæculorum, pro cuius ſorte nimium fortunata, mortalium corda ſuſpirant: quid arbitramini omnia illa noſtra tam pompatica, tam inflata? Vanitas vanitatum, Quid putatis contulerint nobis tam gaudioſa? Laborem tantùm, nauſeam, vt tæderet nos ſæpè viuere. Huc itaque tendunt conciones illæ libri Eccleſiaſtis: quis enim Salomoni fidem habiturus non ſit, vti expendit Chryſoſtomus tomo quinto tractatu aduerſùs concubinarios, cap. 12. qui à pueritia in delicijs enutritus ſit? Non ſunt threni & lamenta peccatorum, cùm in eum diem vt offenderit Salomon per veniales labes; tamen grauiter lapſum neſciamus: non publica ipſius pœnitentia; ſed aut conciones habitæ ad populum, aut hortatoria ad auditores ſuos.

66. Eccleſiaſtes an Salomonis lamentum, & pœnitentia?

Chryſoſt.

67. Concedamus tamen, duos hos libros, conſcriptos ſub vitæ exitum a Salomone, eius contritionis, & doloris monumenta eſſe; arbitror hinc nequaquam deriuari, vt teneamur fateri, ſub idem tempus compoſitum Canticum Canticorum: non enim cogunt ſuperiùs prolata. Primùm, ordo librorum, inefficax argumentatio eſt: neque enim quo quiſque ſacer tractatus ordine Bibliorum voluminibus collocatur; eo & loco, & tempore, & ſerie peracta, quæ ſcribuntur, putandum. Iobi nanque liber, Iudicum, Ioſuë, Regum hiſtorias, Iudith, Tobiam, Eſther ſubſequitur: & tamen, quæ eo codice continentur, longè antè contigerunt, cùm liber ipſe ab eo, qui antè floruerit; videlicet, Moyſe (ni potiùs ab ipſo Iobo) compoſitus fuerit. Adi Pinedam præfatione in Iob, cap.3. num.3. Iam Tobię geſta, Iudith, Eſther, longè poſteriora ſunt ijs, quæ Dauidica lyra tangit, quæ Salomon cecinit, cùm priorem locum in Biblijs occupent. Conſule Serarium: Sanchez in prolegomenis horum librorum: Bellarminum lib.1. de verbo Dei, a cap.5. ad 16. & eius defenſorium Gretſerianum: Salianum de Tobia, tom.4. anno mundi 3276. num.3. de Iuditha eodem tomo, anno mundi 3344. num.4. eundem de Eſther tom.5. anno mundi 3590. numero 2. Neque conuenit, ob hanc ſolam cauſam diſputationem ex profeſſo texere: ſufficit, ſequamur meliores opiniones. De optimis etiam pro hac materia exemplis eſt, quo vtitur Giſlerius præfationis cap.2. nempe, Pſalmorum: nam, qua cauſa Pſalmum 55. panxit Dauid, occaſio data eſt anno duodecimo imperij Saülis, quo tempore modulatus eſt Pſaltes: reperies apud Salianum tom.3. anno mundi 2973. numero 123. cùm tamen poſt hunc compoſuerit Pſalmum 33. ibidem, num.124. & Pſalmum 51. concinnauit anno Saülis 13. atque ita de alijs pluribus, quemadmodum Explanatores paſſim annotant. Sicut ergo in his omnibus ordo inuerſus eſt; non tamen ſine iuſto momento & pondere: ſic contingere potuit comparatione librorum Salomonis inter ſe, vt poſteriore ſede locati priùs ſcriberentur.

Regula: Libri Scripturę non eo diſpoſiti ſunt ordine, quo geſta fuere in eis contenta, aut quo ſcripti ſunt.

Pineda.

Serar. Sanchez. Bellarm.

Gretſer. Salian.

Giſleri

Salian.

68. Sed dicunt Patres ferè vniuerſi, Canticorum metro perfectorum ſtatum depingi; propterea à Salomone tradita priùs Eccleſiaſten, & Prouerbia, quòd ad hunc ſtatum manu ducunt: quia incipientibus Prouerbia, proficientibus Eccleſiaſtes, regulas præſtant. Reſpondeo & eoſdem aſſerere, nouitias, imperfectas, & quæ incipiunt animæ Chriſtum cognoſcere & amare, ſuas ſedes in hoc Cantico habere. Quanta mentio adoleſcentularum, quanta filiarum Hieruſalem hoc Epithalamio? Per has tamen perſonas, quæ ſepè in ſcenam prodeunt, communiter Doctores ſacri animas, non admodum robuſtas, intellectas voluerit. Sic ad illud Cantic.1. *Adoleſcentulæ dilexerunt te*, &c. Origenes homil.1. ex duabus: Rupertus Abbas: Bernardus ſermone 19. in Cantica: Theodoretus, & quotquot ad eundem locum per iuuenculas intelligunt animas recens ex Baptiſmate ènatas, quas nemo perfectorum nomine comprehendat. Sunt autem Auctores, Ambroſius lib. de Iſaac, & anima, cap.3. & lib.5. de Sacramentis, c.2. Gregorius Papa lib. 24. Moral. cap.4. & idem cum Beda, & Caſſiodoro, Commentarijs in Cantica: Vuilleramus Abbas. Per adoleſcentulas, animas virtute teneras concipit Richardus de S. Victore, prologo in Cantica. Et cui deſiderio eſt, plura hoc de argumento ſcire, legat Giſlerium, Sotomaior, Delrium ad illa verba capit.3. *Media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem.* atque ad illa cap.6. *Sexaginta ſunt Reginæ, octoginta concubinæ, adoleſcentularum non eſt numerus.* inueniet, quantum ſatis eſt, de a[illegible] pro hoc pronunciato eſſatis. Atque hanc Patrum de huius libri argumento æſtimationem, cùm ſatis cognitam & perſpectam haberet Luyſius Legionenſis, (qui primus tentauit grammaticalem ſenſum huius Cantici non interrupta & cohærenti expoſitione declarare, neque auſis excidit,) myſticam ſignificationem de tribus ſtatibus compoſuit, incipientium, proficientium, conſummatorum; retinuit, & cum alterum de Eccleſia addidit ſenſum. Sancti itaque Eccleſiæ Magiſtri, cùm dicant Canticorum Epithalamio perfectorum mores efformari; Eccleſiaſten pro his, qui proficiunt, conſcriptum; Prouerbia incipientium eſcam eſſe: ſignificant tantùm Canticorum tractatu magis ex profeſſo atque deliberato tractari de contemplantium ſtatu, Eccleſiaſten plùs verborum inſumere cum proficientibus, quam cum perfectis, aut ijs, qui incipiunt; Parœmiaſten fuſiorem eſſe in docendis incipientibus: verùm in vnoquoque horum voluminum multa eſſe, ex quibus, & qui incipiunt, & proficiunt, & qui conſummati ſunt, addiſcere valeant. Fit ergo, vt hinc minimè validum argumentum conficiatur, quo probetur, Canticorum librum poſteriùs tempore conſcriptum, quòd de contemplatiuis ſolum ageret. Atque, quod hac de re traditum a nobis, paria dicimus, cum aſſentur, Prouerbia Ethicam, & de moribus regulas præſcribere; Eccleſiaſten de phyſicis & naturalibus agere; Canticorum tractatum ad Metaphyſicum, & Theologum ſpectare: non enim alius eſt ſenſus quam præcedentium; nimirum, Epithalamium Salomonis præcipuè tractare de arcanis, ſemotiſque, qualia ſpeculantur Metaphyſici, & Theologi: hæc autem non tollere, quominùs frequenter ethica & moralia tractet, perſuadebit Ambroſius tom.2. octonario 1. in verſ.1. Pſalm.118. *Salomon* (ait) *librum de Prouerbijs ſcripſit, in quo moralem locum vberiùs expreſſit, naturalem in Eccleſiaſte, myſticum in Canticis Canticorum: quanquam ſi diligenter diſcutias; & in Prouerbijs myſtica pleraque reperies, & in Canticis Moralium ſuauitatem.* Porrò, quod ad phyſica & naturalia attinet: quomodo abſque naturalis hiſtoriæ cognitione, neque illa leuidenſi, explanauerit quiſpiam, tot quæ de vineis, de gregibus, de hortis, de animalibus, de plantis tractantur paſſim hoc libro, vt ferè audire non ſit alium ſermonem? Vnde Beda Venerabilis ſub finem lib.1. in Cantica, ſapienter monet Lectorem: *In quo Opere* (Inquit) *Lectorem admoneo, ne me ſuperfluum iudicet: qui de natura arborum, ſiue herbarum aromaticarum, quæ in hoc volumine plurima continentur, iuxta quod in libris antiquorum didici, latius explanare voluerim.* Ergo Canticorum, poëſis, cùm Ethicam, atque Phyſicam, ſimul cum Theoſopia complectatur; potuit & ſcribi & perlegi, quin priùs addiſcenda eſſent Prouerbia, & Eccleſiaſtes. Quid, quod libri Iob exacta cognitio, quo edocemur de metallis, de arboribus, de multis animalibus, de elementis, lib.3. Regum, ad c.1. vſque notitia, quo hiſtoriam Salomonis colligimus; Prophetarum intelligentia, vnde regionum, vrbium, camporum & montium, rituum & cæremoniarum haurimus ſcientiam, plùs conferunt ad Cantica Salomonis enucleanda, quàm Parabolarum & Eccleſiaſtis comprehenſio? Sic vt igitur à nominatis libris nequaquam pendebat

Origen. Rupert. Bernard. Theod.

Ambr.

Greg. Papa.

Beda. Caſſiod. Vuilleram. Rich. Vict.

Giſler. Sotomaior. Delrius.

Luyſius Legionenſis commendatus.

Ambr.

Phyſicæ cognitio neceſſaria ad Canticorum explanationem.

Beda.

Digitized by Google

debat ſacri Epithalamij ſcriptio, ita nec à Prouerbijs, aut Eccleſiaſte: ac proinde quamuis hos duos tractatus Salomon ad vitæ veſperum elaboraſſet, potuit alio tempore Canticum Canticorum compoſuiſſe.

SECTIO IX.

Salomonis cum filia Pharaonis nuptias, qui dixerint, Canticorum eſſe argumentum? quæ illos ſtimulauerint cauſæ?

69. HActenus toto conatu occupati in refellendis ijs, quæ impedire videbantur, ne ſine culpa ſentire poſſemus, decantatas hoc verſu à Salomone ſuas cum Pharaonis filia nuptias: quæ, quoniam ſatis profligata exiſtimamus, inde primum; quin & præcipuum aſſertionis robur deriuamus in hanc formam. Quoties ex hiſtorica alicuius Scripturæ loci interpretatione, nulla pullulat implicantia, nullum deriuatur abſurdum; argumento eſt, eiuſmodi litteralem ſenſum à Spiritu Sancto fuiſſe intentum; alioquin, quæ nobis inueniendi hiſtorici ſenſus comperta regula? Sed explanando textum Canticorum litteraliter de nuptijs Salomonis, & filiæ Pharaonis, affirmandoque continuò hoc matrimonio figuratum Chriſti, & Eccleſiæ connubium, nulla enaſcitur implicantia, nullum conſequitur abſurdum: Igitur, talem ſenſum à Spiritu Sancto apertum fuiſſe, fas fuerit affirmare. Maior Syllogiſmi ſuprà ſatis probata eſt ex multorum Patrum atteſtatione ſection. 4. num. 26. & ſect. 7. numer. 52. Minoris confirmatione hucuſque diſtenti fuimus per integras ſeptem ſectiones. Et quoniam in hunc diem Auctores, quibus opinio arriſit, de controuerſia compendioſè egerunt; quibus fuerint ſtimulati cauſis, plùs ex diuinatione, quàm ex certa notitia hauriendum fuit: ſed tamen hoc potiſſimùm argumento commotos non dubitamus. Fuit autem primus ſententiæ præco, Honorius Auguſtodunenſis, qui ante quadringentos annos vixit, & prolog. 2. in Cantica filiam Pharaonis ſponſam fuiſſe affirmat, qua ſignificetur gens Hebræa: quanquam & cùm meditetur quadruplicem ſponſam, & Sabæorum Reginam, quæ Salomonem in ænigmatibus tentauit, vnam fuiſſe ſubindicat. Et ab eo vſque ad ſæculum decimumquintum longa Scriptorum taciturnitas. Venere tum Iſidorius Clarius, & Franciſcus Vatablus, qui ſuis ad Canticorum volumen breuibus Notis idipſum tradiderunt. Scripſit apertè Cornelius Ianſenius ad initium explanationis Pſalmi 44. Sequutus Ianſenium per omnia Andreas Acitores, Theologus Ciſtercenſis, libro ſuo Theologiæ ſymbolicæ, Iſagogæ principio 30. Ludouicus Legionenſis explanatione 3. in capit. 1. Canticorum, ſententiam affirmat probatam haud parum multis è Catholicorum caſtris: idem adſtruit Sotomaior ad illa cap. 8. Canticorum: *Sub arbore malo ſuſcitaui te*, &c. §. *Quæ expoſitio*. Quem locum ex probabili interpretatione de Pharaonis filia exponit, quemadmodum & eodem capit. clauſulam, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto*, &c. de ea conſtruxerat: ſicut & illa capit. 1. Canticorum: *Nigra ſum, ſed formoſa*. Denique nemo illo neque fœcundior, neque magis facundus in huius tractatione argumenti, quam in præfatis tam peritè examinauit, vt mirum fuerit, poſt eius ſcripta extitiſſe, qui de opinione ſeuerè, & de auctoritate cenſoria iudicaſſet.

Honor. — Iſid. Clar. — Vatab. — Ianſen. — Acitor. — Legion. — Sotomaior.

Guillelmus Eſtius Notis ad Canticorum librum: *Sicut* (inquit) *Pſalmus 44. Eructauit cor meum*, &c. *principaliter ſcriptus eſt velut Epithalamium Chriſti, & Eccleſiæ; ſumpta tamen occaſione ex nuptijs Salomonis: ita & iſtud Canticum principaliter etiam ad litteram quidem, ad Chriſtum & Eccleſiam pertinet; ſumpta tamen ſcribendi occaſione ex mutuo & vehementi amore Salomonis, & Reginæ eius Aegyptiæ, per quod ſimul vocatio gentilis populi præfigurabatur*. Franciſcus Moncæus in delibatione ſua Salomonicę Hiſtorię, venuſtè admodum modulatus, ait: Eſtius. Moncæus.

Ipſe ſuos quanquam Salomon, ſi verba mereris,
Et celebrare ſua videatur coniugis ignes
Mortales; flammis tamen inſpiratus ab æthra
Syderea, longe mortalibus orbe futuros
Demum inſtaurato meliores cantat amores.
Nil Salomon in hoc, nudum niſi nomen, et umbra
Carmine; nil Pharia, niſi nomen, et umbra puellæ:

Neque nos aliud, aut quiſpiam huius ſententiæ Catholicus fautor, vmbram dicimus Salomonem Chriſti, coniugem eius Eccleſiæ figuram; & ipſe Moncæus explicat fusè lucubrationibus ad Poëſim ſacram, præſertim ad illa capit. 1. Canticorum: *Nigra ſum*, &c. Sed & verſus eos 1. capitis Canticorum: *Oleum effuſum nomen tuum*, &c. de Regina Saba interpretatur. Quam expoſitionem non improbandam, modò Chriſtus, & Eccleſia in ea præcipuè quærantur, aſſeruit noſter Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, capit. 14. numer. 40. qui & opinionem ipſam abſolutè euulgauit lib. 4. de eodem Salomone, capit. 2. numer. 2. & virorum Catholicorum ſententiam dixit: atque Opere, quod hoc poſterius exijt in lucem, in eadem ſtetit cogitatione, præfatione in Eccleſiaſten, capit. 4. num. 5. Sed & multus eſt in paucis lucubrationibus Moncæus in accommodandis capitis primi Canticorum varijs locis Pharaonis gnatæ, & Salomoni: nam de ea, præter aſſignata, illud etiam: *Introduxit me Rex*, &c. De Salomone lucubrat. 7. libri primi: *Sicut pelles Salomonis*, &c. atque lucubrat. 2. lib. 8. deſcribit verbis illis: *Tigna domorum noſtrarum cedrina*. domum ſaltus Libani. Alcazarius verò noſter Mantiſſa ad Apocalypſim poſthuma, lib. 3. ferè a verbis illis capit. tertij: *En lectulum Salomonis*. vſque ad finem cap. 6. *Reuertere, Sulamitis*, &c. exponit de Salomone, & filia Pharaonis: reliqua ad exitum Epithalamij, de quadam Hieroſolymitana ſponſa. Menochius de Salomone ad litteram probabiliter intelligit illa cap. 3. *En lectulum*, &c. Pineda. Moncæus. Alcaza. Menoch.

Hi quidem de toto Epithalamij contextu loquuti. Alij Scriptores, & fama, & doctrina non minores, vnam, aut alteram ſententiam ſæpè, prout ſe occaſio obtulit, iuxta eundem ſenſum intellexere, quo ſatis indicarunt, Spiritu ſancto nequaquam indignum, aut Salomonis pompam, aut cum Pharaonis filia amores celebrandos dictaſſe. Quare Abulenſis Toſtatus quæſt. 3. in capit. 11. lib. 13. Regum, illa Cantic. cap. 6. *Sexaginta ſunt Reginæ, octoginta concubinæ*, &c. ad litteram de vxoribus Salomonis conſtruit: atque eodem loco quæſt. 5. illud eiuſdem capit. 6. *Vna eſt columba mea*. iuxta hiſtoricum ſenſum de Pharaonis filia capit; quam quòd Salomon vltra modum amaret, peccaſſe propterea exiſtimat 70. Toſtat.

Tornilius. Torniellus tomo 1. ad annum mundi 3021. ci-
tans, ſequenſque Abulenſem ex præfato Can-
ticorum loco, probat, filiam Pharaonis præci-
puam fuiſſe inter vxores Salomonis. Docent
idipſum ſuis in Canticum Canticorum Com-
Sotomaior. Cyp. Ciſter. mentarijs, Sotomaior, & Ciſtercienſis Cypria-
nus, qui materiam ex profeſſo diſertiſſimè tra-
ctat. Porro, quin de filia Pharonis loquantur,
qui tamen ijs ſacri Epitalamij verbis ad varias
Salomonis vxores reſpici dixere, ſiue quas in iu-
uentute habuerit, ſiue quibus ſenior coniunctus
Genebr. Giſler. Serar. Saliam. ſit; ij, Genebrardus, & Giſlerius, dum eum lo-
cum Canticorum exponunt. Noſter Serarius
ad cap. 11. libro 3. Regnum, §. *Secundo ducit*.
Salianus tomo 3. anno mundi 3048. numero 10.
vbi grauiter conciliat cum eo Canticorum loco al-
terum ex cap. 11. libro 3. Regnum, de numero
vxorum Salomonis. Sed & Salianus pro hac de
nuptijs Salomonis, & filiæ Pharaonis ſententia,
palam & manifeſtè citari valeat; cùm eodem to-
mo, anno mundi 3022. numero 138. aſſerat, illis
adumbratas auguſtiſſimas filij Dei cum Eccleſia
nuptias: & de earundem pompa nuptiarum, de-
que geniali lætitia, plura Canticorum loca inter-
pretatur ibi. Demum & anno mundi 3059. num.
18. affirmat de filia Pharaonis, hanc *eſſe nigram il-
lam, ſed formoſam*, quam Salomon vxorem ac-
cepit. Sed præfatis cap. 6. Canticorum verbis
ſermonem haberi de multis Salomonis vxori-
Pineda. bus, diſputat cum elegantia Pineda: & huius
cogitationis nimium ſeueros contrarios, Hor-
tulanum, atque Almonacirum (potuiſſet & Ti-
telmanum adiunxiſſe) non tantum ſcientiæ,
quantum boni zeli laudem meriti prudens iu-
Hieron. dicabit. Adducit in ſententiæ ſuæ leuamen Hie-
ronymum libro 1. in Iouinianum, & epiſtola ad
Vitalem, quemadmodum ante illum fecerat So-
tomaior, & poſt vtrunque Salianus: loca iam
indicauimus. Verba illa cap. 3. *En lectulum Salo-
monis*, &c. de lecto cubiculari, quo cum ſponſa
requieſceret, expoſuere Titelmanus, Genebrar-
dus, Giſlerius, Cyprianus Ciſtercienſis, dicens,
pleraque decantari ſacro iſto Hymenæo cum
alluſione ad Salomonis aulam: Sotomaior refert
ad nuptialem carrucam, qua ſponſa in mariti lares
Torniel. deducebatur: Torniellus tomo 2. anno mun-
di 3043. de lectica geſtatoria, & ad pompam
publicam, oſtentumque facta, interpretatur.
Similiter quæ ſequuntur: *Ferculum fecit ſibi
Rex Salomon*, &c. de nuptiali vehiculo Cypria-
nus de la Huelga, & Sotomaior accepere: Cer-
De la Huel. Sotomaior. Ceruantes. uantes quoque ad verſum 2. cap. 8. Sapientiæ, §.
Nec fruſtra. De carruca autem, qua in publi-
cum prodiret Salomon glorioſus, & viſendus,
ſiue ſe populo oſtendiſſe placuiſſet, ſiue vena-
tionis cauſa, ſiue animi laxandi gratia rura &
Delrius. aprica petiſſet, maluerunt accipere Delrius,
Giſlerius, & idem Ceruantes ad verſum 10. &
ſequentes cap. 8. Sapientiæ, §. *Quæ poſtrema*, &c.
Iam quibus modis verba illa cap. 4. Canticorum:
Gueuara. Magallan. *Veni de Libano, ſponſa*, conſtruxerint Gueuara,
Magallanes, & alij, monſtrauimus ſupra ſect. 7.
numero 51.

71. Allegoria, vt firma ſit, litteræ fundari debet. Tanta congeſſiſſe placuit propter vulgus
Lectorum, qui non tam attendunt ad argumen-
torum vim, & efficaciam, quam ad longos te-
ſtium catalogos: pergamus eruditis, & acriori-
bus placere ratione: qua vt vincere poſſimus,
neceſſe eſt priùs ſupponamus, eam demum eſſe
optimam allegoriæ, & myſtici ſenſus formam,
quæ hiſtorico ſenſu fundatur, atque ipſi hiſto-
riæ, quoad eius fieri poſſit, quàm proximè acce-
dit: ſicut, ſi hiſtoria læta ſit, allegoria minimè
triſti vultu prodeat: ſin autem littera mœrorem
proferat, allegoria quoque luctuoſa incedat. Do-
cet pronunciatum iſtud ſolidè Ribera præludio Ribera.
de myſticis ſenſibus ad Malachiæ vaticinium:
Sotomaior præfatus in Cantica, poſt medium: Sotomaior.
vocatis in confirmationem multis Patribus: Se- Serar.
rarius prolegomenis Bibliacis cap. 4. quæſtiun-
cula 14. Alphonſus de Mendoça in quodlibetis, Alph. de Mend.
quæſt. 2. expoſitiua, num. 1. Cantapretenſis lib. Cantapret.
7. hypotypoſeon. Tanti autem huiuſmodi do-
gma facit noſter Gillius tomo 1. in 1. partem, lib. Gillius.
1. tract. 7. cap. 3. numero 2. vt inter præcipua re-
ferat ſigna, quibus myſticus ſenſus, an proprius
ſit, & a Spiritu ſancto intentus, atque quo in
argumentando vti poſſemus, dignoſci valeat:
quam ille regulam de penu hauſit ſummorum
Magiſtrorum S. Thomæ 1. parte quæſt. 1. art. 10. S. Thom.
Alberti in ſumma, tract. 1. quæſt. 5. membro 4. Albert.
Henrici artic. 16. quæſt. 3. in corpore: Syluestri Henric. Syluest.
in Roſa aurea, tract. 1. cap. 4. Pauli Burgenſis An- Burgenſis.
tiſtitis in Additionibus ad vtrunque Lyrenſis Pro-
logum: Adami præfat. in Iſaiam. Hoc itaque Adamus.
firmato documento, animaduertendum, veteres
in tradendo myſtico Canticorum ſenſu, ordini
& cohærentiæ non tantum attendiſſe, vt non
maiori cura opus fuiſſe, non pauci recentiorum
Interpretum arbitrati fuerint, Petrus Nannius Nannius.
Alcmarianus: *Fieri non poſſe, quin ſi vnum ſe-
quereris* (ait epiſtola præludiali) *a cæteris non diſ-
ſidas: quod ſi nunquam ab eorum veſtigijs diſcedere
velles, neceſſum erat, vt intortis rerum, temporum-
que vicibus, Chriſtum deſcriberes ſubinde naſci,
ſubinde crucifigi; & alicubi citiùs crucifigi, quam
naſci, nullo ſeruato ordine*. Giſlerius ad initium Giſler.
cap. 3. Canticorum, in litteræ expoſitione: *Ex
ingenti Doctorum numero* (inquit) *qui librum iſtum
interpretandum ſuſcepere, pars maior prætermiſſa
connexione, vel ſingulas ſententias per ſe exponit;
vel ea tantum connectit, quorum manifeſta apparet
connexio*. Gaſper Sanchez prolog. 7. numero 3. Sanctez.
*ordinem & filum huius Cantici, negotium eſſe diffi-
cillimum, & a nemine ſatis hucuſque expeditum*.
Delrio cap. 3. Iſagoges: *Nullus*, aſſerit, *ſerie ſatis Delrius.
continuata*. Denique in anterioribus monſtraui-
mus ſect. 5. numero 33. Patres in examinando
hiſtorico Canticorum ſenſu non admodum ſolli-
citos fuiſſe. Hoc autem indiſcuſſo, myſticum non
labare ſenſum difficile fuerit.

Ex his duabus monitionibus argumentor. 72.
Myſticus Canticorum ſenſus nondum ſatis ex-
ploratus: At huius non alia potior cauſa aſſignari
queat, quàm quòd eiuſmodi ſenſum qui tradide-
runt, ſupra hiſtoriam non fundarunt: igitur,
qui hiſtoriam de nuptijs filiæ Pharaonis, aliam-
ve, quæ conſtare poſſit, & ſatis cohærere Canti-
corum textui ingerunt, ſapienter, laudabiliter-
que faciunt, cum id conſequantur, vt de vera
myſtica eius intelligentia conſtet. Ac ſanè, niſi
adiumento hiſtoriæ, allegoriam huius libri
elumbem ferè, diſſolutamque, pulchrè conce-
perunt duo Aloiſij: Legionenſis initio 1. expla- Luyſ.
nationis in cap. 1. Canticorum; Sotomaior præ- Sotomaior.
fatis in Cantica, titulo, *Quo tempore*, &c. propè
finem. Iam, quantùm interſit myſticum ſenſum
fidelem eſſe, ad ſtateram appendi, ex hiſtoriæ
viſceribus erui, docebit nos grauis Auctor Senen-
ſis Sixtus libro 3. Bibliothecæ ſanctæ, titulo, *De Sixt. Sen.
vſu, & vtilitate hiſtoriæ, & myſticæ expoſitionis.
Nam niſi priùs* (inquit) *ſenſus litteræ nobis perſpi-*

cuus

ctus ſit, qui fieri poterit, vt ſpiritualibus elucidationibus ea illuſtremus, quorum nobis verba obſcuriſſima ſunt? Periculum erit etiam, ſi non ex intellectis verbis ſenſum aliquem arcanum exprimere velimus, ne in hæreſes varias incidamus: quod multis euenit Hæreticis, præſertim Manichæis, qui, cùm ex imperitia linguæ Hebrææ non intelligerent litteralem ſenſum dicti illius: In Sole poſuit tabernaculum ſuum. conuerterunt ſe ad præſidia allegoricæ expoſitionis, dicentes, Chriſtum poſt reſurrectionem ſuam, ſine carne ad Patrem aſcendiſſe, relicto corpore ſuo intra ambitum globi ſolaris, vt a nobis caro eius in Sole, tanquam in tabernaculo Dominici corporis, adoraretur. Cum tamen genuinus & proprius ſenſus eius litteræ ſit, Deum poſuiſſe Soli tabernaculum in cœlo, ex quo Sol ipſe ſummo mane tanquam ſponſus cubili prodiret. Sed præſtat alio exemplo id ipſum oſtendiſſe, eo meliori, quo non de alio Scripturarũ loco, quam de ipſis Canticis depromplo: & volo loquatur potiùs quàm nos, Senenſi æmulus alius Scriptor, Alphonſus de Caſtro lib. 1. contra hæreſes, cap. 3. *Vnde* (ait) *ex futili myſtico ſenſu, & infideliter intellecto, Donatus, & ei ſuccedens Rogatus, quondam volebant probare, ex illo Cantic. 1. Vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Eccleſiam ad ſolam meridionalem plagam, quam ipſi incolebant, pertinere.* Hunc autem errorem bibit Hæreticus ex inſcientia litteralis, & hiſtorici ſenſus: nam dupliciter peccauit. Primò, quòd interrogationem poneret, finitis illis verbis: *Vbi paſcis, vbi cubas?* Quam cùm ſponſæ interrogationem feciſſet, ſponſum reſpondere aiebat: *In meridie.* Sic Auguſtinus tom. 7. lib. de vnitate Eccleſiæ, cap. 14. & tom. 9. lib. de paſtoribus, cap. 15. Secundum errorem commiſit, quòd *meridiem* ad cœli plagam referret; cùm tamen iuxta litteræ explanationem, ſi aliter quam de eo tempore, quod inter veſpertinum, matutinumque eſt, accipiatur, ineptè admodum intelligatur, neceſſe eſt. Conſtat itaque quanti emolumenti ſit, ſenſum litteralem in Cantico Canticorum inueſtigaſſe, nequando in ſimilem hæreſim labamur, ac collapſi ſunt Donatiſtæ ex veri myſtici ſenſus inſcitia.

Caſtro.

Canticorum verba ex c. 1. ab hæretica expoſitione vindicata.

Auguſt.

73\. Tertium proferamus huius aſſertionis fulcimen. Canticorum, & Pſalmi 44. eadem eſt materia, idem ſcopus. Quis hoc enunciauit? Num vnus teſtis? an plures, ſed obſcuri nominis? Dixit Theodoretus præfatione in Cantica ad Ioannem Antiſtitem: dixit Caſſiodorus ad exordium eius Pſalmi: dixit Rhemigius, Epiſcopus Antiſiodorenſis, qui ſæculo nongenteſimo floruit Trithemio aſſeueratore: dixere ad veterum exempla de iunioribus, Chriſtopolitanus epiſtola Canticorum dedicatoria, Titelmanus ad verſ. 1. c. 1. Canticorum, Ioannes Baptiſta Folengius, Antonius Flamminius, noſter Lorinus, omnes ad principium Pſalm. 44. Sotomaior ad illud cap. 7. Canticorum: *Iunctura femorum tuorum,* &c. §. *Superius,* &c. Pſalmum 44. quaſi compendium quoddam Canticorum eſſe affirmat Gaſpar Sanchez prolog. 1. in Cantica num. 5. Salomonem in hoc carmine amplificare voluiſſe, quod pater eius inchoarat Pſalmo 44. cuius initium: *Eructauit cor meum,* &c. & repetit ſimilia prolog. 3. num. 8. & prolog. 6. numer. 23. At Pſalmum 44. ſuper Salomonem ſcriptum fuiſſe, ad eumque reſpicere, Chriſto principaliùs inſpecto, perhibet Hieronymus initio Eccleſiaſtæ, & epiſtola ad Dardanum: Eucherius ad lib. 3. Regum, ſub fronte Commentarij: Luyſius Legionenſis ad principium explanationis in Abdiam. Sed Pſalmum 44. Epithalamium eſſe Salomonis Chriſtum figurantis, & filiæ Pharaonis Eccleſiam loquentis, aſſeruere Vatablus, Iſidorus Clarius, Epiſcopus Fulginus, Arias Montanus, Guillelmus Eſtius, Cornelius Ianſenius, ad Pſalmum 44. cuncti: aſſeruit Cyprianus Ciſtercienſis ad illa capit. 6. Canticorum: *Sexaginta ſunt Reginæ,* &c. Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, capit. 4. Salianus tomo 3. ad annum mundi 3022. numero 122. Ergo, cum Cantici Canticorum, & Pſalmi 44. idem ſit argumentum; quemadmodum Hieronymum ſequuti tot Viri præſtantes, non reſpuunt Pſalmum 44. de nuptijs Salomonis, & filiæ Pharaonis intellexiſſe; neque id Scripturarum aut maieſtate, aut nitela indignum reputant: ſic, Canticum Salomonis de iiſdem nuptijs explanaſſe, grauiter quidem, & modeſtè vbique; atque in primis ita vt nuptiæ illæ, cortex, tantùm habeantur; Chriſti, & Eccleſiæ lætiſſima coniunctio, nucleus ſit, & medulla: hoc præſtaſſe, laudi, non vituperio à cordatis ſimul & acribus ſacri Codicis inueſtigatoribus tribui debeat.

Canticorum & Pſalm. 44. an idem argumentum? Theodoret. Caſſiod. Rhemig.

Chriſtopol. Titelm.

Foleng.

Flamminn. Lorinus. Sotomaior.

Sanchez.

Hieronym.

Eucher.

Legion.

Vatablus. Clarius.

Montan. Eſtius. Ianſen. Cyp Ciſt. Pineda. Salian.

74\. Verùm Leo Caſtrenſis Apologetici lib. 1. capit. 39. Iudaïzare eos aſſerit, qui Pſalmum 44. ad Salomonem, & filiam Pharaonis referunt: quidni de Canticorum interpretatione idem adſtruat? Plurimus eſt in vtenda odioſa phraſi bonus ille toto Apologetico, diſputatione de translationibus ſacræ Scripturæ, & decurſu Commentarij in Iſaïam: faſtidio eſt Pinedæ noſtro lib. 5. de Salomone, capit. 4. §. 1. non eum ſuffert Lorinus ad limen Pſalmi 44. iuſta vtrique bilis: cur enim homo, & in Scripturis verſatus, & in orthodoxorum ſcriptis, Iudaïcam, eam Scripturarum exponendarum normam auſus ſit nuncupaſſe, quæ Chriſtum, velut animam in littera, tanquam corpore perpetuo reſpiciat? Producamus Paulum Epiſtola poſteriori ad Corinthios, cap. 3. *Vſque in hodiernum* (inquit) *diem id ipſum velamen in lectione veteris Teſtamenti manet non reuelatum, (quoniam in Chriſto euacuatur:) ſed uſque in hodiernum diem, cum legitur Moyſes, uelamen poſitum eſt ſuper cor eorum: cùm autem conuerſus fuerit, ad Dominum, auferetur uelamen.* Quid in his Paulum malè habet, niſi quia Iudæus Chriſtum in veteri hiſtoria non agnoſcit: Ergone Iudaïzare eſt, a littera ad ſpiritum, qui Chriſtus eſt, aſcendiſſe? Succedat Paulo Moyſes Barcepha Syrus, idemque dignitate Epiſcopus, tom. 2. Bibliothecæ Patrum, editionis 3. p. 1. Commentariorum Paradiſi, c. 3. *Sunt inter Hæreticos* (ait) *qui contendunt, minimè conuenire, ut ueteris teſtamenti ſcripta, myſticè, atque aliter quàm de ipſis rebus, interpretentur: grauiterque accuſant eos, qui contrà faciunt. Atqui, ſi ita ſtatuas, multa ut conſequantur abſurda, neceſſarium eſt: obfirmabitur Manetis, & Marcionis ſententia, qui dicebant, uetus Teſtamentum ab auctore Deo, Chriſti Patre eſſe. Præterea, niſi in illo recondita fuerint arcana ſenſa, unde potuere priſci Patres, Prophetæ, aliique ſancti Viri diſcere, Chriſtum olim uenturum, ex eaque re tanto affici gaudio? Denique, ſi ita cum illis Hæreticis ſentimus, profectò in Iudaiſmum incidimus: quippe Iudæi, ut qui Spiritus Sancti expertes ſunt, alia quam corporalia, craſſaque ſenſa nulla amplectuntur.* Sic Barcepha, Hæreticorum, Iudæorumque claſſe eos connumerans, qui littera ſola contenti ad altiora non euolant: à quibus tantùm abſunt illi, qui Chriſtum in Hiſtoria ſacra venantur; quantùm par eſt optimè erga Eccleſiam affectos abeſſe ab eiuſdem Eccleſiæ declaratis hoſtibus. Sed de hac re, qua ſolet grauitate, & Chri-

Leo Caſtr. An Iudaicum ſit de ſolo Chriſto non explanaſſe Cantica ad litteram?

Pineda. Lorinus.

2. Cor. 3. 14.

Barcepha.

Digitized by Google

Ianſen. Galaz.

ſtiana modeſtia egit Cornelius, Gandauenſis Præſul, epiſtola dedicatoria ante Pſalmorum expoſitionem. Vide & Garlazam lib. 2. euangelicarum Inſtitutionum, cap. 2.

75. Sed non eſt operoſum ex Caſtrij ſcriptis diuinare, quid ipſe velit. Cuperet de ſolo Chriſto hiſtoricum ſenſum conſtrui, vt ſic Iudæo, qui occidentem tantum ſequitur litteram, nihil relinquatur: quia in re ſi modum tenere mallet, haberet omnes ſibi conſentientes. Nunc, quando tam continuus eſt in aſſerendo myſtico ſenſu indiſtincto à litterali, vt nunquam patiatur, Hiſtoriam ad Salomonem, Dauid, alioſque eius generis conuerti, nobis diſſimulare non licet, quando ſcimus aliud docuiſſe Patres, & optimos quoſque Auctores, ex quibus Hilarius in Pſalmum 63. loquens de his, qui omnia Dauidica ad Chriſtum transferunt ſolum: *Cauendum, (ait) ne, dum omnia in eum conuenire æqualiter opinamur, plurimum & diuinitatis ſuæ, & corporationis Sacramento, & operationum poteſtati, & paſſionis virtuti, & reſurrectionis gloriæ detrahatur: tenendus igitur modus eſt*. Hieronymi clariſſima verba dedimus ſuprà ſect. 4. num. 22. Auguſtinus ſerm. 14. de Sanctis, *prophetalem morem eſſe, preſentia tangere, futura proſpicere*; hoc eſt, Iudaica ſecundùm hiſtoriam, & litteram docere, in his venturum Seruatorem præuidere. Nazianzenus oratione 2. in Paſcha, mediam viam tenendam eſſe affirmat, quæ allegoriam cum hiſtoria maritat: *Inter eos incedentes, qui craſſiore ſunt ingenio, & eos, qui allegorica ſpeculatione abſtruſioribus ſenſibus impensè delectantur; vt nec prorſus inertes maneamus, & torpidi; nec rurſus curioſiores ſimus, quàm par ſit; (alterum enim Iudaicum, atque abiectum eſt; alterum ineptum, ac ſomniorum interprete dignum;) ad hunc modum de his rebus non nimis abſurdè, nec ridiculè diſſeremus*. Sed venuſtè in primis Tertullianus lib. de reſurrectione carnis, cap. 19. *Nacti enim quidam ſolēniſſimam eloquij prophetici formam, allegorici, & figurati plerunque, non tamen ſemper reſurrectionem mortuorum manifeſtè annunciatam, in imaginariam ſignificationem detorquent, aſſeuerantes, ipſam etiam mortem ſpiritualiter intelligendam*. & plura alia, quæ capite ſequenti vigeſimo adiungit. Hanc, cùm ab his, alijſque Patribus, Scripturarum interpretandarum eximiam rationem, qua, nempe, Hiſtoria allegoriam antecedit, & ad eius exemplar myſtica enarratio componitur, hauſiſſent, libenter in ſua ſcripta tranſtulerunt Sixtus Senenſis, lib. 3. Bibliothecæ, titulo, *De vſu, ac vtilitate hiſtoricæ, & myſticæ expoſitionis*. Ianſenius epiſtola ante Pſalmorum elucidationem: Ribera præludio primo in minores Prophetas: Alcazar notatione 22. proœmiali, §. *Et verò*. Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 17. Vaſquez tomo 1. in 1. part. diſputatione 13. cap. 2. Alphonſus de Mendoça in quodlibet. diſputationibus, quæſtione 2. expoſitiua, numero 2. vbi oſtendit, hoc genus interpretandi ſacrum textum, maieſtatem Scripturarum plurimùm commendare, cùm illis tribuat, quo cæteræ carent Scripturæ; non tantùm per verba, ſed per res quoque loqui.

Hilar. Hieron. Auguſt. Nazianz. Tertull. Sixt. Sen. Ianſen. Ribera. Alcazar. Pineda. Vaſquez. Alph. de Mendoça.

* * *

SECTIO X.

De tota controuerſia criſis: & quæ Auctori probantur.

DVo ſunt potiſſimum, quæ de hac opinione iudicare volentem, conſiderare oportet. Primum, an ſententia ſecum eiuſmodi aliquid adueh at, quod auditorem pium, atque grauia & matura affectantem, non ſine cauſa offendere valeat; putà ſi narratio honeſtas aures verberet; ſi illicita eſt, & exoſa referat; ſi modus explanationis audax & effrens, quòd, poſthabito Patrum iudicio, per noua & incauta feratur. Alterum eſt, vt his omnibus næuis careat exponendi genus; in ſe tamen inualidum ſit; & inefficax, quia prima vltimis, & medijs duo hæc non reſpondeant. Statuo ergo, quantùm attinet ad primum ex his vitijs, eo immunem eſſe ſententiam, quæ nuptias Salomonis cum filia Pharaonis materiam aſſerit eſſe Canticorum, Chriſtum, & Eccleſiam præfigurantem. Conſtat pronunciatum ex ſuperioribus. Nam, quòd illegitimum nihil, & à niteſa abhorrens doceat, monſtrauimus ſect. 2. quod autem Patrum opinationibus minimè aduerſetur, multifariam oſtendere conati fuimus, & puto vicimus, ſobrio Lectore iudice, ſect. 5. Definio deinde, nihil tam impoſſibile affirmari, (etſi non pauca, quæ difficilia ſint, tueri neceſſe fuerit,) quod cum veri imagine non dicatur; omniaque ita alligari & cohærere, vt probabiliter dicta eſſe nemo non proterui cerebri aſſerat. Hæc propugnauimus ſect. 3. Quæ cùm ita ſint, & opinio, his exceptis, Patronos numerat ferè ſexdecim, luculentos, ſi quos habuerunt poſteriora tempora; quibus tamen affatim abundarent: Chriſtiani erit pudoris & modeſtiæ non temerè cenſuram ferre in ſententiam, quæ ijs munita eſt præſidijs, quibus optimæ quæque opiniones fartæ tectæ eſſe ſolent. 76.

77. Anne igitur quidpiam diſplicet in opinione? Aliquid ſanè. Dicam, quid illud ſit non inuitus. Ego, poſtquam ad huius libri ſedulam commentationem me contuli, facilè adductus ſum, vt cum magnis eius Explanatoribus conſentirem. Nannio Alcmariano epiſtola prologali; Luyſio Legionenſi explanatione 1. & 2. cap. 1. Canticorum, ſub ingreſſum expoſitionis; Delrio cap. 1. Iſagogæ; Giſlerio ad initium expoſitionis hiſtoricæ, c. 3. Canticorum; Gaſpare Sanctio prolegom. 7. num. 20. & præfatione ad Lectorem; Alcazario notatione 9. ex proœmialibus in Apocalypſim, §. *Ab his*. primas illas eſſe, potiſſimaſque Interpretis præſtantiſſimi partes, ſi in Opere denſis tenebris & inuolucris affluente, maximeque laxo & diſſoluto, ſuperficiem conſiderantibus, doceret omnia catenata eſſe, & ad miraculum connexa: fortaſſe vt ſiue hiſtoricum ſiue allegoricum ſenſum introſpicias, nullus ſit innouo, aut veteri Inſtrumento ſacer Tractatus, qui maiori cum ordine loquatur, pauciores hiatus & voragines admittat, minùs ad hæc & illa digrediatur, & excurrat. Hæc ego in hiſtorica explanatione de nuptijs filiæ Pharaonis eos aſſequuturos non dubito, quibus præter excellens acumen, à plurima & exquiſita lectione diues ſupellex: cùm à nobis ſæpè tentatum fuiſſet, conatus ceciderunt. Cauſa fuit. Legebamus natales ſponſæ obſcuros, & ex pauperiorum conſuetudine, Canticorum cap. 8.

Opinio, vt ſponſa Canticorum ſit filia Pharaonis, reiecta ab auctore. Nannius. Legion. Delrius. Giſler. Sanch. Alcazar.

Interpretis Canticorum quod potiſſimum munus?

Sub

Canticor. 8 c. 4 c. 1.

c. *Sub arbore malo ſuſcitaui te*, &c. Audiebamus eandem ex Libano, tamquam ex patrijs ſedibus vocari, Cantic. 4. *Veni de Libano, ſponſa*. &c. Non latebat ſordidum & inauſtum vitæ genus, cuſtodientis vineam, hœdos ad paſtum abigentis, Cantic. capit. 1. Hæc omnia cum ſuis Pationis dedimus ſect. 7. num. 51. Nihil iſtorum in regiam puellam congruere poterat, cuius eſſet patria Ægyptus; quæ intra aulam & nata, & educata fuiſſet. Quid faceremus? Reſtabat vnicum ſolamen, ſi ad allegorias, & tropos confugeremus: diceremus, iſta, prout ſonant, minimè intelligenda fore; ſed huius velamentis occultari perſonam regiæ prognationis, vti in ſuperioribus monſtrauimus ſect. 7. numer. 51. Illud aggreſſos duo reuocauerunt. Primum: librum, per ſe difficillimum, multiplicatis allegorijs videbamus inſuperabilem reddere, qui id præcipuè cuperemus, lucem, non tenebras nouas afferre. Alterum, atque potiſſimum: quoniam poſita allegoria, liberum non fuit, hiſtoricæ narrationis filum continuare; extra chorum loquendum erat, ea intermiſcenda, quæ antecedentibus & conſequentibus cognata non erant: plurimùm violentiæ patiebatur multis in locis litteræ declaratio: intorquenda erant non pauca, harum allegoriarum cauſa.

78. Sed dices: Amatoria ſunt hæc: amor autem ſibi non conſtat, non ſe poteſt regere; & quò vehementior flamma eſt, minùs ſui compos eſt. Ad hoc, inſuetum non eſt alijs Scripturis, etiam quæ de amore non agunt, ordinem perturbare, digreſſiones inſerere, tranſire repentino volatu ad materias toto ferè cœlo diſtantes. Auguſtinus ad illud Pſal. 44. *Propterea te benedixit Deus*, &c. *Mutationes* (ait) *perſonarum ex improuiſo omnino, & repentina inueniuntur in ſacris Scripturarum libris; & ſi quis aduertat, plena ſunt pagina diuina*. Plura ex Patrum apothecis ſuppeditabit Martinus Martinez annotatione addita ad capit. 1. lib. 5. hypotypoſeon. Dictum autem ipſum tuetur noſter Cornelius Canone 5. pro Iſaiæ intelligentia: Ribera ad capit. 14. Apoc. num. 94. ad cap. 15. num. 1. idem in cap. 3. Habacuc, num. 8. Acoſta lib. 1. de temporibus nouiſſimis, cap. 9. Alphonſus de Mendoça relectione de vniuerſali Chriſti regno, numer. 4. Denique, vt Hieronymus dicebat lib. 5. in Iſaiam, ad principium capit. 16. *Omnis Prophetia ænigmatibus inuoluitur, & præciſis ſententijs, dum de alio loquitur, tranſit ad aliud; ne ſi ordinem Scriptura conſeruet, non ſit vaticinium, ſed narratio*. Proprium igitur prophetalis, & ænigmaticæ locutionis, hoc eſſe, ſignificare viſus Hieronymus, ne ordinem ſeruet: hac nota diſtinguitur ab humana hiſtoria & narratione, quæ rerum connexioni plurimùm adhibet curæ, & ſolertiæ. Verùm, vt hæc cum ſuo ſale, & probè intellecta ſuſtinenda fuerint; tamen, qui in Canticorum hiſtoria plura eſſe hiulca, & voraginoſa autumant, & quæ ordinem non ſuſtentant, ignauiæ eos patrocinium quærere non dubitarunt affirmare Auctores ſub initium præcedentis numeri relati. Leo Caſtrenſis de propheticis locutionibus id vniuerſum adſtruit diſputatione de tranſlationibus, capit. 16. & præfatione ante Indicem Commentariorum in Iſaiam: Montan. enim, Mahometis, & Pſeudoprophetarum oracula ſolùm admittat diſſolutas imitari ſcopas, & ligamen neſcire: idemque Leo, & Giſlerius Spiritui ſancto parùm decorum eiuſmodi dictaſſe, quæ non cohæreant, ſed huc illuc ſpargantur, & fluitent: Gaſpar Sanctius, ne in mediocri humano Auctore id tolerandum: Legionenſis hanc ob cauſam craſſos errores commiſſos à quibuſdam Canticorum Enarratoribus: Alcazar, confuſi ingenij habendum, qui ita inter homines loqueretur; Ouidianas fabulas ſic poſſe ad diuina transferri, ſi catenatio negligatur. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem diuinè locutus: *Iuſta* (ait) *& digna præſcriptio eſt in omni quæſtione ad propoſitum interrogationis pertinere debere ſenſum reſponſionis: cæterum aliud conſulenti, aliud reſpondere, dementis eſt: quò magis abſit à Chriſto, quod ne homini quidem conuenit*.

Amor ſui impotens.

Auguſt.

Regula: Saltus & tranſitus in propheticis repentini ad obiecta nullo modo connexa.

Martinez.

Cornel. Ribera. Acoſta.

Mendoça. Hieron.

Propheticæ & humanæ narrationis quæ differentia?

Leo Caſtr.

Giſler.

Sanchez. Legion.

Alcazar.

Tertull.

79. Amatoria igitur eſſe, quæ Canticis ſcribantur, non renuo: ſed ab amore, qui ſui compos eſt, & rector, profecta; ab amore, quem non ſpiritus phanaticus inmiſerit, ſed ille entheus & cœleſtis omnis bonæ diſciplinæ, & ordinis auctor. Tranſitum in Prophetis admitto à metaphora ad rem ſignificatam; ſed interpretor eiuſmodi tranſitiones, quæ parentheſis vicem obeant. Parentheſis autem neque omnino ab inſtituto ſermone ſolet diſtare: vt diſtet autem, filum narrationis minimè abrumpit: ea enim, ſiue poſita, ſiue dempta, cohærent poſteriora cum prioribus: alioquin, ſi tales intermedias locutiones admittamus, quæ antecedentium connexionem cum ſubſequentibus tollant, quæ ſpes eſt inueniendi in Scripturis germanum, aut hiſtoriæ, aut myſterij ſenſum? Denique & Hiſtoria ſacra profanam non ſolum excedit, quòd per verba ſummo ordine loquatur, ſed, quia etiam per res mirabili cohærentia & ſequela effatur: qua excellentia præcipuè diſtare ſacram à profana narratione, docet dilucidè S. Thomas prima parte, quæſt. 1. art. 10.

Parentheſis natura.

Diuina & ſacra Hiſtoria, vt diſtat à profana.

S. Thom.

80. Quando autem filiam Pharaonis ab hiſtoria Canticorum amandamus, conſequens eſt, vt ab eadem quoque Salomonem Regem excludamus. Occaſio eſt: nam certè, ſi de aliqua ex vxoribus Salomonis hoc Cantico agitur, de eadem quidem, & non alia tractatio eſt, quæ præ reliquis omnibus ſingulariter adamata eſt. Hoc, textus non impigrè multoties inſinuat: hinc enim paſſim *dilecta* vocabulo nuncupatur, quia ipſa ſit, cui vox illa per excellentiam conueniat. Hinc fit, vt in vno crine colli eius in vno oculorum ſauciatum ſe ſponſus non tam gemit, quam gaudet, & gloriatur, Cantic. capit. 4. Hæc denique illa eſt, quæ Canticorum capit. 6. enumeratis Reginis multis, concubinarum numero amplo, adoleſcentularum non inito catalogo præ copia, ſeparatur à reliquarum contubernio: quam & illæ omnes beatiſſimam deprædicant. At inter Salomonis vxores Pharaonis gnatam eam fuiſſe, quæ cæteris plùs, & dignitate, & amore valeret apud Salomonem, docent Toſtatus quæſt. 5. in capit. 11. lib. 3. Regum: Torniellus tom. 1. ad annum mundi 3021. Salianus tom. 3. ad annum mundi 3059. num. 18. Ianſenius in argumento Pſalmi 44. Pineda lib. 7. de Salomone, capit. 4. Sotomaior, & Cyprianus Ciſtercienſis ad illa capit. 6. Canticorum: *Vna eſt columba mea*, &c. Cùm igitur hęc nequeat eſſe ſponſa Canticorum, fit etiam, vt Salomon non poſſit eſſe ſponſus, cùm ſi alicuius eſſet ſponſus, huius, non alterius, fuiſſet.

Salomon, Dauidis filius, nequaquam ſponſus Canticorum.

Cant. 4. & 6.

Toſtat. Torniel.

Salian. Ianſen. Pineda. Sotomaior. Cyp. Ciſter.

81. Nemo tanquam ad inſolitum adſtupeſcat, cùm dicimus, Salomonem Regem non eſſe ſponſum Canticorum. Cùm hæc damus, quæ ab alijs accepimus, offerimus. Conſule ſectionem 11.

&

Mendoça. Viegas. Delrius. Sanchez. Lyra.

& vide quid protulerimus ex Alphonſo de Mendoça, Blaſio Viegas, & alijs: quibus nunc iunge Delrium ad illa capit. 3. Cantic. *En lectulum Salomonis*, &c. Gaſparem Sanchez prolog. 2. in Cantica. Lyræ non omittam verba proœmio Canticorum: *Iſte liber* (ait) *loquitur parabolicè de amore mutuo ſponſi, & ſponſæ: ſed, quis ſit iſte ſponſus, & quæ ſit iſta ſponſa, clarè non apparet ex littera*. Si vis probationem, do breuiter. Pſalmi 44. & Canticorum eadem eſt materia, idem argumentum: monſtraui ſectione antecedenti, numer. 72. At Salomonis res nequaquam eo celebrari Pſalmo, Patrum bona pars docet apud Pinedam lib. 6. de rebus Salomonis, capit. 17. numer. 2. apud Leonem Caſtrenſem Apolog. lib. 1. cap. 39. Igitur nec eaſdem Cantico Canticorum decantari, ſatis veriſimile fuerat. Præterea, non minus Pſalmus ille Epithalamij nomine honoratur à Patribus. & Expoſitoribus paſſim, quam Canticorum tractatus: Sed illo Hymenæo Auctor eius, Dauid, ſuam non cecinit perſonam, vt eſt omnium ferè ſententia: Igitur & potuit Canticorum Auctor ſuas non celebraſſe nuptias ſacro Epithalamio. Quis igitur, inquis, eſt ſponſus, quæ ſponſa, ſi non Salomon, & vxor eius? Res longioris moræ eſt reſpondiſſe: poſtulat integram diſceptationem: dicemus, placente Numine, tertia Prælocutione.

Pined. Leo Caſtr.

ANTELOQVIVM II.

Nuptiæ filiæ Pharaonis quid myſticum adumbrent? quæ ab illis Ethica haurienda?

SATIS pro humanis thalamis ventilatum: diu nimis amarum hiſtoriæ corticem roſimus: mellitum aliquid, & de conditis myſticorum eduliorum anhelat palatum. Dabuntne amores Salomonis, & filiæ Pharaonis? Dabunt, modò prima ſibi rapiat ſyderei Amoris Genitrix, *Mater illa pulchræ dilectionis*.

SECTIO I.

Maria inter creaturas, diuini medulla amoris.

1.

DOCVIMVS elapſæ Proluſionis ſectione nouiſſima, num. 80. ſupra adoleſcentulas, ſupra ſecundas coniuges, ſupra Reginas denique ipſas adamatam à Salomone Pharaonis gnatam. Nemo inter tantas vxores huius particeps honoris: nemo Ægyptiæ puellæ æmula. Loquebantur hæc à longè MARIAM ſingulariter Deo charam, præque vniuerſitate & hominum, & Angelorum. Vultiſne oſtendam dilucidè? Veni tu, ſubſidiator Anſelme, & tuere magnæ Parentis gloriam; tuerere nectarea eloquentia: *Hic ſe ſuberigat intentio mentis humanæ* (inquit lib. de excellentia B. Virginis, capit. 3.) *& pro poſſe paucis intendat, quanti penderit omnipotens Deus merita huius Beatiſſimæ Virginis: intendat, inquam, & contempletur, videat, & admiretur. Vnum Filium ſibi conſubſtantialem, coæternum, omnipotentem ex ſua natura ſine initio Deus Pater genuit, & per eum omnes creaturas viſibiles, & inuiſibiles ex nihilo fecit: hunc igitur ſibi tam vnicum, quàm dilectiſſimum, & in omnibus omninò æqualem, non paſſus eſt remanere ſolummodo ſuum; ſed eundem ipſum voluit in rei veritate eſſe B. MARIAE vnicum, & dilectiſſimum, & naturalem Filium: ita vt vnus idem ipſe, qui Filius Dei in vna perſona, eſſet filius Sanctæ MARIAE Virginis: & qui Filius Sanctæ MARIAE, vnus & idem eſſet in vna perſona Filius Dei*, &c. Expendo aurei pronunciati partem illam: *Non paſſus eſt remanere ſolummodo ſuum; ſed eum ipſum voluit in rei veritate eſſe Beatæ MARIAE vnicum, & dilectiſſimum & naturalem Filium*. Certè amor liberalis eſt, atque ſi digna accipiat incrementa, prodigus bonorum profuſor. Amauit Pater æternus Filium, in quo ſibi complacuit infinito ardore: dedit pro dilectionis magnitudine infinita; ſed dedit omnia. Audi Filium ipſum Ioannis 16. *Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt*. O diuitem nimis Filium! Proh quantus amor Patris! Sed vereor, inter charitatis incendia reſeruauit ſibi aliquid genitor: ſanè reſeruauit. Quid illud tam inclytum, tàm Patri charum, cuius ne tali quidem Filio tam dilecto copiam fecit? Profectò, relatio Paternitatis. Itaque perfectiones omnes abſolutas communicans, hoc quoque non negauit, fœcundus vt eſſet: ſed relationem Spiratoris, non Paternitatis conceſſit. Omnia cùm dediſſet, Pater tamen vt diceretur, perſonæ diuinæ & infinitæ ſimpliciter, non dedit. O incomparabilem MARIAE gloriam! Pater vniuerſa Filio largitur; ſed hoc non tribuit, vt Pater vocaretur: MARIAM cùm adamaſſet ſingulariter, ne hoc negauit: *Vnum filium ſibi conſubſtantialem, coæternum, omnipotentem ex ſua natura ſine initio Deus Pater genuit. Hunc ſibi tam vnicum, tam dilectiſſimum, & in omnibus æqualem, non paſſus eſt remanere ſolummodo ſuum; ſed eundem in rei veritate voluit eſſe Beatæ MARIAE vnicum, & dilectiſſimum, & naturalem Filium. Quis hæc audiens* (exclamat egregiè Anſelmus) *non obſtupeſcat; & quòd Deus tale quid velle potuerit, non vltra omne, quod dici poteſt, admirabile ducat?* Planè mirandum, quod nemo præter æternum Patrem dicere valeat, MARIAE conceſſum, vt ſine fuco, ſine ſuſpicione aſſerat, ſe Genitricem eſſe diuinæ perſonæ; ita, *vt vnus idem ipſe, qui Filius Dei in vna perſona eſt; Filius ſit Sanctæ MARIAE Virginis; & qui Filius Sanctæ MARIAE, vnus & idem ipſe ſit in vna perſona Filius Dei*.

Anſelm.

Mariæ incomparanda dignitas, eò quòd eundem cum Deo Filium habeat. Ioan. 16. 15.

Sed

2\. Sed explanemus iucundiſſimum Anſelmi locum aliquo exemplo. Noſtis ſub initio Salomonici principatus duarum fœminarum litem Regum 3. cap. 3. Hac, atque illa controuertente, cuius eſſet infans, iuſſit ſapiens Princeps euaginari machæram, & diuidi infantulum. Ceſſit iudicio falſa genitrix: ſed, quæ vera fuerat mater, continuò exclamauit dolens: *Obſecro, Domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum.* Quid eſt, faris, mulier? quæ hæc eſt indulgentia? ſic materni affectus oblita? An non tibi potior eſt pars aliqua filij tui, quàm integram reliquiſſe apud alienam, & non matrem? Cur ſaltem non dicis: Viuat infans, & vtranque genitricem habeat, vtriuſque progenies nominetur: verùm prolis quaſi tædioſa aſſeris, *Date illi infantem?* Scio, quid docere nos velis: genitricis, & matris vocabulum, conſortium non admittere. Vna eſt mater vnius filij: aliam ſecum genitricem dici, quæ vera eſt mater, non patitur: prius velit amiſſum filium, quàm vt huius & illius filius vocetur. Auguſtinus ſerm. 200. de tempore, tom. 10. *Indicante* (ait) *Salomone, meretrix non dimiſit diuidi filium ſuū; & tu diuidis Deum tuum? Illa, etſi meretrix; tamen pia, quia mater. Quod dicit, Date illi puerum, & nolite diuidere. ecce ego dico: Totum poſſide, & noli diuidere Deum.* Concinnè Auguſtinus protulit: *Etſi meretrix; tamen pia, quia mater.* Sed hæc pietas maternorum viſcerum quomodo oſtenſa? Quod diuiſionem ſuſtinere nollet. Maternum nomen ne diuideret, non mater infantem vt tolleret, patiebatur. Iam tu contemplare, qualis erga MARIAM æterni Patris amor. Dictat genitoris affectus, dictat parentis nomen, filium, aut huius, aut illius eſſe integrum; non vnum filium duorum ſuffert. Poſthabuit naturam Marianæ dilectioni magnus ille Genitor; & qui nulli vnquam paterni nominis ſodalitium conceſſit comparatione Filij ſibi conſubſtantialis, MARIAE tribuit, Mater vt diceretur: cumque etiam in meretrice materna pietas partitionem non admitteret; ſed in ſolidum, aut huius, aut illius eſſe ſuaderet; *Hunc ſibi tamen tam vnicum, quàm dilectiſſimum Filium Pater æternus* (aiebat Anſelmus) *non paſſus eſt remanere ſolummodo ſuum; ſed eundem in rei veritate voluit eſſe B.* MARIAE *vnicum, & dilectiſſimum, & naturalem filium.*

3\. Reg. 3. 26.

Auguſt.

3\. Hinc ego deduco, cur Seruator ſub vitæ, & dierum finem B. Ioanni Euangeliſtæ potiſſimùm Matrem commendauerit, atque inaudito quidem adiuncto honoris titulo, eius vt in poſterum Genitrix haberetur, ille Virginis proles: *Mulier* (inquit Ioan. 19.) *ecce filius tuus.* Erit, qui dicat, cômiſſam Virginis cuſtodiam, quia ipſe virgo eſſet: erit, qui aſſerat, factum, quia ſanguine coniunctus fuiſſet. Mihi placet Guarrici dictum ſerm. 4. de Aſſumptione: *Petrus* (ait) *ſortitus Eccleſiam: Ioannes* MARIAM: *huic plane competebat hæc portio, non ſolum iure propinquitatis; ſed etiam amoris priuilegio.* Venuſte admodum honores Ioanni conceſſos in amoris priuilegium refundit. Aſſonat Eccleſiaſtica Antiphona pro Ioannis officio: *Qui priuilegio amoris præcipui cæteris altiùs à Domino meruit honorari.* Ergo amor Ioannis, quia præcipuus, quia inter cæteros amores eminens; priuilegia meretur, ſublimiori honorum gradu decoratur. Exponamus ſingula. Priuilegium ſcimus eſſe, cùm de generalibus legibus fit exceptio. Verbi cauſa: toto humano genere Adæ macula aſperſo, Virgo Beata de communi labe non participauit; quod nemini conceſſum, ei tributum: hoc, illam eſt priuilegio donari. Expendamus, quo amor Chriſti præcipuus Ioannem priuilegio honeſtauerit. Sicut Pater æternus omnia Filio tribuens; ſibi tamen referuauit Patris nomen nulli communicandum: ſic Filius omnia & ipſe & Pater dantes Spiritui ſancto; Filij tamen relationem, & cum ea coniunctam peculiariter ſpirationem actiuam apud ſe retinuit: poſtea verò in terras delapſus, cùm genus hominum ſupra modum adamaret, quò dilectionis æſtuantes vapores teſtaretur, nominis, quo Filius Dei vocabatur, participes fecit, *quotquot eum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* Ioan. cap. 1. Sed habuit apud ſe adhuc in terris poſitus nomen, quod in neminem contulit; MARIAE quippe gnatus dicebatur. Petræ quidem titulo Simonem donauit: Chriſtos appellari non paucos ſciuit: lucem cùm ſe nuncupaſſet, Apoſtolos quoque mundi lucem pronunciauit: tantùm in non vocando aliquo MARIAE filio conſtans ad crucem vſque. Quid igitur tum? Oportebat Ioannem, quoniam præ reliquis diligebatur, cæteris altiùs honorari; meditabatur, quid Pater æternus feciſſet, vt probaret, MARIAM ſibi chariorem eſſe vniuerſa creatura, nempe, vnicum illud paterni nominis pignus, quo gloriabatur ſolus æternæ Sobolis Genitor nuncupari, nemini aliquando conceſſum, ne filio dilectiſſimo, MARIAE ex priuilegio diſtribuit. Chriſtus igitur imitaturus Patris in decoranda MARIA exemplum; quemadmodum illi placuit, Filium ſuum dici, & eſſe verè filium MARIAE; ſic Chriſto placuit Matrem ſuam dici genitricem Ioannis: ita ſatis teſtatus principem erga Ioannem affectum, quando quod retroactis temporibus nulli permiſit, paſſus ſit MARIAE ſecum Filium acclamari.

Guarric.

Amor Chriſti erga Ioannem Euangeliſtam in Cruce enituit præcipuè

Priuilegium quid?

Ioan. 1.

Mariæ filium dici, quantus honor.

4\. Sed nulla ſpecioſior probatio diuini erga MARIAM amoris, ea, quæ ab ipſius amoris natura deriuatur. Amoris eſſe id proprium tradidere antiqui ſapientes, amantem in dilectum tranſmutare, ita vt qui diligeret, in amato viueret. Lege S. Thomam 1. parte, quæſt. 27. artic. 3. in corpore: audi ab Auguſtino tom. 10. ſerm. 28. de tempore: *Homines mali mundus vocantur; inde acceperunt nomen, ex eo quod amant. Amando Deum efficiuntur Dij: ergo amando mundum mundus dicuntur.* Ergo amor quo vehementior, magis agglutinat, & cum ſuprema coniunctio eſt inter amantes, amor quo aſcendat, non habet. Coniunctum Numen illud ſummum & immortale creaturis quis dubitet, quando in ipſo viuimus, mouemur, & ſumus? Coniūctius adhuc per gratiam iuſtorum animabus; coniunctiſſimum in pacis & quietis ſtatione per viſionem beatam felicis patriæ habitatoribus. Amat opus manuum ſuarum, & quibus propinquius eſt, plus diligit. Verùm, qualis omnis hæc propinquitas, ſi Mariæ compares? Quid arctius identitate? Hic apex coniunctionis, hæc corona: MARIA non circa Deum eſt intimè, quemadmodum Angelus, homo, & quæ ſubſeruiunt, atque famulantur reliquæ creaturæ: idem eſt cum Deo: *Hic taceat, & contremiſcat omnis creatura* (Damiani vox eſt ſerm. 1. de Natiuitate) *& vix audeat aſpicere tantæ dignitatis ac dignationis immenſitatem: Dominus tecum, inquit Archangelus: Habitat in Angelis Deus; ſed non cum Angelis; quia cum illis eandem non eſt eſſentia: habitat Deus in Virgine: habitat cum illa, cum qua vnius naturæ habet identitatem.* Igitur, ſi ab amore coniunctio, & propinquitas; & quò coniunctior amato, qui diligit, eo vberiores amoris flammas;

Amor diligentem in amatũ transformat.

S. Thom.

Auguſt.

Maria idem cum eo, qui eſt Deus. Damiani.

cum

Digitized by Google

cùm Deus ſupra omnium creaturarum coniunctionem Virgini coniunctior ſit, nempe, cum qua idem ſit ipſe Deus, quod coniunctionis faſtigium & vmbilicus eſt; ſit, neceſſarium fore, MARIAM vt Deus adamet ſupra omnium creaturarum collectionem; plùs in ea ſola ſibi complacere, quam in omni hominum, atque Angelorum multitudine, ſiue diuiſiuè, ſiue cum aggregatione & ſimultatione conſiderata.

5. Libet paululùm immorari hac ſacra coniunctione, quæ tantùm & amoris, & honoris MARIAE attulit. Loquebatur ad turbas de Baptiſta Ioanne Christus Matth. cap. 11. (Matt. 11.) poſtque multa Præcurſoris encomia: *Amen (ait) dico vobis, non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo.* emergit ſtatim communis ſcrupulus, quomodo conciliare fas ſit, Ioannem omnes excedentem, minorem eſſe? Mihi ingenioſè admodum cogitaſſe viſus Cæſarius, (Cæſar.) Nazianzeni Gregorij frater. Nam, quem minorem nuncupat Christus, Euangeliſtam Ioannem eſſe arbitratur: hic autem in regno quidem cœlorum inferior ſit Baptiſta: at in terris præcellentior. At, quo pacto id ſtare valeat? qualis hæc prælatio? ſi officia contemplemur, potioribus honoratur Baptiſta; Vexillifer, nempe, & Lucifer non vnquam morientis Solis conſtitutus: ſi ætatem, vetuſtior eſt: ſi vitæ inſtitutum; plùs rapiunt ſetoſæ illæ pelles, & ſyluarum cibis: ſi denique animæ ornamenta, & de cœlo delapſa dona; nemo inter natos mulierum illo ditior, exceptis ſemper Chriſto, eiuſque Genitrice. Quibus igitur antecedit Euangeliſta Ioannes? Amicitiæ, atque vberioris dilectionis ſignis. Sed cape a Cæſarij acumine ſingularis pronunciati non aſpernandam rationem: *Quis minor* (inquit dialog. 3.) *quidem in regno cælorum, maior autem Ioanne? omninò eum, qui à Domino tonitrui filius cognominatus eſt, Ioannem Theologum: ille enim cum multo timore viſus tangere Verbi verticem carnem geſtantis non audebat: hic autem plus omnibus libertatis habent in diuina Cœna, in ſinu Domini recumbens, paulò poſt ſuper ipſum ſanctum vniti cum Deo hominis pectus ſeſe reclinat. Non Ioſephus, qui nominabatur, attamen pater eius non erat; non Ioannes Baptiſta, non Angelus, non Archangelus, neque alius quiſpiam, incarnati Dei, & Verbi auſus fuit attingere illud formidabile pectus, ſuper quo hic Ioannes, velut Pater ſuper filium diffuſus, recubuit.* Itaque Cæſarius inde colligit, familiaritatis & dilectionis potioribus incrementis auctum Ioannem Apoſtolum, quòd Baptiſta, cùm ablui vellet Seruator, vix tangere auſus, & quidem niſi compulſus carnem illam, quæ Deum ſibi vnitum haberet: Euangeliſta autem Ioannes non tantùm contrectare; ſed puluinar ſibi, ſed ſtratum parauerit, & tanquam imperioſus genitor in gnati ſinu requieſcat, ita ille altè ſoporatus ſit inter Dei hominis brachia. Sed quota eſt hæc diſcipuli, quem diligebat IESVS, coniunctio? quota approximatio, ſi MARIAE compares? Ille ad horam dormiuit, bibit de arcano corde ſacri fluenta Euangelij: hæc nouem menſibus intra materna clauſtra portauit. Deinceps, quanto, quam diuturno interuallo, dum vberibus admoueret, dum circumferret, dum oſcularetur crebrò? Sed leuia ſunt iſthæc, quando & vna atq; eadem fuerit caro Chriſti, atque MARIAE. *Specialiter tamen cum MARIA* (ait Bernardus homil. 3. ſuper *Miſſus eſt.*) (Bernard.) *cum qua utique tanta ei conſenſio fuit, ut illius non ſolùm voluntatem; ſed etiam carnem ſibi coniungeret, ac ſi de ſua, Virginiſq; ſubſtantia vnum Chriſtum efficeret, uel potius unus Chriſtus fieret: qui etſi nec totus de Deo, nec totus de Virgine; totus tamen Dei, & totus Virginis eſſet.* Quantum itaque illa coniunctio Ioannis carnem ſolum tangentis, diſtat à coniunctione identitatis (quæ ſuprema eſt) cum eadem carne; tantùm differt amor, quo Virginem proſequutus eſt homo Deus, ab amore, quo idem, aut Ioannem Apoſtolum, aut quempiam alium de dilectiſſimis proſequutus ſit.

Verùm, vt Genitricem Chriſtus ſummè ſemper amauerit, idque tota vitæ oſtenderit periodo; ſcitè tamen Guarricus Abbas ſerm. 4. de Aſſumptione: *Cæterum cùm dilexiſſet eam* IESVS (ait) *in finem dilexit eam: ut non ſolum propter ipſam finem uiuendi, uerùm & in ipſam finem penè faceret loquendi, dum velut inter vltima verba teſtamenti, curam Matris chariſſimo tranſcribit hæredi.* 6.
(Chriſtus Genitricem in Cruce magis dilexit. Guaric.)
Sed, quod amoris argumentum, præcipui & ſingularis præſertim, (de quo amore loquimur,) filium cum Parente ſolatij indiga & mœroris plena loquutum fuiſſe, quando cum latrone ſermones miſcet? *Nam, ſi religioſum eſt,* (ait Ambroſius (Ambroſ.) lib. 10. in Lucam, cap. 23.) *quod latroni venia donatur a Domino, multo religioſius, quòd Mater honoratur a Filio.* Chriſtus latronem alloquens non diſtulit ne tantillum humanæ ſalutis cauſam, quin hoc ipſum erat maximè redimendo homini attendiſſe: Matrem ſi alloqueretur, mora aliqua redemptioni ponenda fuerat, etſi breuis illa. *Teſtatur* (inquit Ambroſius de virginis inſtitutione, cap. 7.) *de cruce Dominus, & pauliſper publicam differt ſalutem, ne Matrem inhonoram relinquat.* Sed, (Salutem hominũ quantũ faciat Chriſtus.) quid intereſt, publicam ſalutem momento differri, aſſeras, præſertim propter Matrem? tantane res hæc? tanta ſanè, quanta maior vix eſſe poſſit; quantam, niſi MARIAM ardentiſſimè amaſſet, Chriſtus nunquam feciſſet. Perpende tu, quam celer currat, quàm citiùs feratur ad redimendum hominem Chriſtus, de quo Salomonis Pater Pſalmo 18. (Pſalm. 18.) *Exultauit, vt gigas, ad currendam viam ſuam.* de quo Salomon ipſe huius Epithalamij cap. 2. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* (Cant. 2.) Non ambulaſſe feſtinanter ſufficiebat, non cucurriſſe: exigua hæc properanti videbantur: ſaltus dabat, quàm ſtupendos diſce ex Ambroſio (Ambroſ.) ſerm. 6. in Pſalmum 118. *Videamus* (ait) *ſalientem: ſalit de cœlo in Virginem* (vah quanta diſtantia! quàm ingens ſaltus ſpatium!) *de vtero in præſepe, de præſepio in Iordanem, de Iordane in crucem, de cruce in tumulum, in cœlum de ſepulcro. Proba mihi, Dauid, ſalientem, proba currentem: tu enim dixiſti: Exultauit, tanquam gigas, ad currendam viam, à ſummo cœlo egreſſio eius,* &c. Hunc igitur tanta pernicitate volantem, ſitientemque celerem mortalium redemptionem, morari propter MARIAM, pauſam facere, non putas amoris exquiſiti ſufficiens argumentum? Certè montes erant Apoſtoli, certè colles diſcipulorum cœtus, dolebant pro Magiſtri abſceſſu: *Et nunc vado ad eum, qui miſit me* (Ioan. 16.) (Ioan. 16.) *ſed, quia hæc loquutus ſum uobis, triſtitia impleuit cor ueſtrum.* Volebant, ne tranſiliret: ſed ille, ne gradum quidem retardauit: tranſilijt colles, tranſilijt montes: quod non poterant montes, non editiſſimi colles, vicit MARIAE amor, & ad hanc vt ventum eſt, *pauliſper publicam diſtulit ſalutem, ne Matrem inhonoram relinqueret;* ne non ſupra omnes amaſſe videretur.

Diſtulit tantiſper Chriſtus publicum opus 7.
ob MARIAM, Sed, quid in illa morula in Vir-

ginis

ginis fauorem perpetratum? *Teſtatur* (loquitur Ambroſius de inſtitutione virginis, capit. 7.) *de cruce Dominus* IESVS: *ſuſcribitur Ioannes in teſtamento Chriſti: legatur diſcipulo Matris cuſtodia: pietatis gratia commendatur. Non vtique Chriſtus faciebat diuortium, non* MARIA *relinquebat virum. Sed cum quo Virgo habitare debebat, quàm cum eo, quem Filij heredem, integritatis ſciret eſſe cuſtodem?* Primum diſquiro, nunquid non Seruatori aliquid, quod teſtamento legaret, præter MARIAM? Tam vacuus bonorum, vt præter Parentem aliud relictum non ſit? Et vbi illa glorioſi? *Quoniam mea ſunt omnes feræ ſyluarum,* (Pſalmo 49.) *& pulchritudo agri mecum eſt?* Et vbi pompaticum illud: *Per me Reges regnant: per me Principes imperant.* (Prouerb. 8.) *Mecum ſunt diuitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & iuſtitia?* Tantis abundans ſolam MARIAM Ioanni relinquit? Relinquit quidem, & non aliud pignus Ioannem decebat: quippè, quæ nobis amantiſſima ſunt, quæ cæteris chariora, diſceſſuri hæc chariſſimis amicorum donamus. Quia ergo inter tam opulenti Regis diuitem gazam, MARIA nihil quo magis gauderet, inueniebatur; hoc, vtpotè ſummè dilectum pignus, diſcipulo, quem eximiè inter commilitones amauerat, reliquiſſe conueniens fuit. Vide, ſi non mecum ſentiat Arnoldus Carnotenſis, bonæ vallis Abbas, tractatu de ſeptem verbis Dominicis, ad illa verba: *Mulier, ecce Filius tuus, &c. Petro commendatur Eccleſia; tibi* MARIA: *illi tumultuoſa negotia; tibi pacifica, & quieta; illi atria, & veſtibulum; tibi commendatur altare incenſi, & Sancta Sanctorum: ad culmen miniſterij tui nullus tecum admittitur: ſolus illi adſiſtis Propitiatorio.* Quantùm itaque diſtant atria, & veſtibula à Sanctis Sanctorum; tantùm legatum Petro, ab eo, quod Ioanni relictum fuerat: ſic nanque congruebat, cùm inter amicos diſtribuenda eſſent munera: amiciſſimo tamen, videlicet, Ioanni, quod præ reliquis charum erat, pignus, nempè, MARIAM, reliquiſſe.

Ambroſ.

Mariæ omnis teſtamenti Chriſti materia.

Pſal. 49.

Prouerb. 8.

Arnold. Car.

Chriſti dilectio erga Ioannem Euangeliſtam, ob relictam ei Mariam.

8. Progrediamur ad ſecundum quæſitum. Eſto, Ioannem Chriſtus elegerit, cui Genitricem ſeruandam committit: ſed, cur ſola Mater eius curæ data? Si tam vigil eſt atque attentus Euangeliſta ſingulariter dilectus, qui Magni Imperatoris Parentem tutò cuſtodiat, cur non eidem potiùs quàm Simoni Petro, Eccleſia tradita? cur non ipſe Petrus haud dudum in fide mendax, in duce confitendo ignauus miles? cur non reliquiæ diſcipulorum, timida & diſperſa manus, commendatæ? Dicam equidem, & explanabo allata ſimilitudine. Cùm ſecundò Ægyptum peterent filij Iacob, fame inualeſcente, imperaunt annonæ Præfectus Ioſeph, ne ſine comite Benjamino, fratrum minimo, ſe in viam darent; aliter ſi feciſſent, frumento vacuos abituros: vrgebat eſuries: monet antiquus genitor Iacob de alimentis, hortatur gnatos: ſed illi incaſſum profecturos ſine viarum ſocio Benjamino renunciant. Heu quali ſauciatus ad hoc nuncium vulnere ſenex! Dixit eis Iſraël: (Geneſ. cap. 43.) *In meam hoc feciſtis miſeriam, vt indicaretis ei, & alium habere vos fratrem.* Sed, ò Iacob, quomodo tu, aut non nimiùm pius in vnum gnatorum, aut non nimiùm oblitus plurium filiorum? Deſcendunt tot in Ægyptum, ad inimicam gentem, (oderant enim Ægyptij filios Iſraël,) non reuocas, non obſiſtis euntibus, hortaris magis, & impellis; & cùm de vnius diſceſſu agitur, planctum agis & lamentum inconſolabile: pretioſiorne apud te vnus Benjamin, quàm fratrum multitudo? Sane, quemadmodum Iſraël Ioſephum plùs cætera ſobole diligebat, eò quod in ſenectute genuiſſet eum: ſic etiam Benjaminum præ reliquis charum fuiſſe, iure æſtimare valemus, cum Benjaminus vel Ioſeph natu minor eſſet. Benjaminum igitur quia ſuper omnes amaret, ideo de ſolo hoc illi cura; ideò cæterorum velut immemor pro huius tantùm incolumitate laborat. Aptè Chryſoſtomus hom. 44. in Geneſim: *Et amor quidem erga Benjamin non ſinebat patrem, vt illum a ſe amandaret.* Ergo, ſicut Iacob de cætera ſobole tantò negligentior apparebat, quantò de vnius Benjamin ſalute ſollicitus, non quod filios, viſcera, nempè, ſua non amaret impenſe; ſed, quia inter fratres minimum plus diligebat: ſic Chriſtus in ligno pendens, cùm de commendanda ſola MARIA Ioanni vigilat tantùm, atque hanc memoriam etiam inter tormenta, etiam ad properantis lethi conſpectum retinet; hoc facto ſignificabat & præſentibus, & venturis nepotibus, quantò magis amaret MARIAM, quàm Eccleſiam, quàm Apoſtolos, quam vniuerſitatem creaturarum: ideò huius illi ſola cura, vt ſi cum hac cætera conferas, quaſi contemptui eſſe Filio Deo putes: adeò hæc prima Chriſti ſollicitudo, quia & eiuſdem primus, atque eximius amor. Hinc igitur Chriſti erga MARIAM potiorem dilectionem rectè adumbrat, quòd Salomon, cùm propè innumeras haberet vxores; Pharaonis tamen gnatam ſic adamaſſe videatur, vt ſi cum honoribus & charitate, qua eam proſecutus ſit, cæterarum comparentur amores, eas neglexiſſe magis, quàm amaſſe appareat.

Geneſ. 43.

Chryſoſt. Amor egrè fert dilecti abſentiam.

SECTIO II.

Virtutis tramitem aggreſſi propter humanos reſpectus, raro perſeuerant.

9. PHaraonis filiam ad priſtinæ ſuperſtitionis dedecora reuerſam fuiſſe docuimus antecedenti Prælocutione, ſection. 2. numer. 10. Cauſam fuiſſe quibuſdam ſuſpicio eſt, quòd religionem magis ſimulauit, quàm amplexa fuerit: nempe, Salomonis ſponſa, atque adeò inter vxores princeps haberi cùm ambitioſa puella cuperet, obtineri autem non poſſe, niſi per Iudaiſmi profeſſionem, animaduerteret; aut finxit Hebræorum cæremonias ſibi cordi eſſe, aut, vt religio placuerit, non tam ipſius religionis gratia amplexa Moſaïcos ritus, quam vt per hos, quod maximè vellet, conſequeretur. Quare mirum non eſt, eam, quæ hoc ordine virtutis limen intrauit, data poſteà opportunitate, facilè incepta peroſam, ad vetera deuolutam: periculoſiſſimum enim id genus exordij eſt, ſpiritalem vitam ingreſſuris, vilamve honeſtam actionem, certè de magnis, & heroïcis; quam ſi tales ad finem optatum perduxerint, miraculi inſtar fuerit: docebunt nos Abrahami, atque Iephte in ſacrificanda prole paria ſanè initia; ſimiles ingreſſus: ſed diſpares omninò exitus. Quàm lætus vterque, quàm alacris ſub votorum auſpicijs. Et quidem liberalior Iephte: nemo enim ad offerendum compulit: ſed ne inuitauit, ne tantùm

fuaſit:

Digitized by Google

ſuaſit: tum ne vnum aliquam victimam promiſit; verùm nullo facto diſcrimine, quodcunque triumphatori occurriſſet: *Si tradideris* (ait Iud. capit. 11.) *filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace à filijs Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.* Præliatum cum Ammonitis, vincuntur, reuertitur glorioſus ſuperato hoſte Iephte, occurrit prima omnium ſpes poſteritatis filia vnica, dolet ſuper promiſſis, & ſponſionem exorſus animo pœnituit voviſſe, induit luctum inter lætas victoriæ acclamationes: *Heu me filia mi,* (inquit,) *decepiſti me, & ipſa decepta es.* Et talis Iephte dux ſub votorum initijs tam alacris; talis tam mœſtus ſub ſponſionis exitu. Exere tu caput, magne Abraham Patriarcha, & experiamur, quantus ſis, cùm incipis; quantus, cùm deſinis. Mox vt diuinam excepit vocem; *non contriſtat frontem deuotiſſimus Abraham* (ait Zeno Veronæ Antiſtes ſerm. 1. de Abraham) *nec dolor patri lacrymas perſuaſit; ſed exultat, & gaudet. Denique implere ſacrificium, ne mora faciat peccatum, protinus præparat, vnde ait: Igitur Abraham de nocte conſurgens,* (Geneſ. cap. 22.) *ſtrauit aſinum.* Pulchra ſunt hæc exordia. Sed facile eſt incepiſſe, ſcandamus montem, iungamus ligna, exeat de vagina cruentus enſis: verùm in his omnibus gaudentior Abrahæ fides: *Lætatus eſt puer* (ſequitur Zenonis oratio) *patre fideli, ipſe quoque fidelior. Lætatur pater filio quoque gaudente, & cum gaudio vnici pignoris alligat manus, quas ille vinciendas libentiùs offerret.* Sed nunquam Zeno eloquens, ſi non ſermone de Patientia: *O nouum ſpectaculum, ac verè Deo dignum, in quo definire difficile eſt, vtrùm ſit patientior Sacerdos, an victima: non percuſſoris, non percutiendi claudicat color, non membra tremore vibrantur, non demiſſi, non torui ſunt oculi. Nemo rogat, nemo trepidat, nemo ſe excuſat, nemo turbatur, ne verè ſit parricidium: ille erexit gladium; iſte ceruicem: ille lignum, quo inuratur, ſibi portat; iſte aram ſtruit; ſub tanto non dicam humanitatis, ſed ipſius naturæ metu læti ſunt: medius ſtupet gladius nullo impedimento ſuſpenſus, mactationi terribili gloriam ſe præſtitiſſe, non crimen.* Vnde ergo in re difficillima Abraham tam conſtans, Iephte tam dolens, cùm ad periculum ventum eſt? Sanè Iephte pollicitationem extorſit non amor religionis, non Deo ſoli placiturum ſtudium; ſed penè deſperatæ victoriæ cupido, penè amiſſum triumphum recuperandi ardor: itaque ingens facinus ob humanas cauſas molitus eſt. Crede Gregorio Theologo oratione de Machabæis: *Facinus Iephte, pollicitationis feruor, victoriæque deplorata cupiditas offerendi muneris neceſſitatem imponebat:* Procopius Gazenſis ad c. 7. Iudicum: *Promiſſio nimis fuit feruida, eaque amore deſperatæ victoriæ profecta.* At Abraham ſolius Dei imperata mouerunt; non commoda reſpexit; non gloriam aucupabatur: non regna, non diuitias attendebat. Zeno præfato de Abraham ſer. *O qui ſeruum Domini ita ſe eſſe meminerat, vt patrem eſſe neſciret! Quid eſt pater? Ecce ſub oculis iacet filius vinculis adſtrictus; vbi ſunt lacrymæ? vbi dolor, qui in humanis ſenſibus verſari conſueuit? In tantis filij caſibus lætatur, & gaudet; & ſe Dominum promeruiſſe triumphat.* Speciosè hoc poſtremum Zeno: *Et ſe Dominum promeruiſſe.* Hic enim Patriarchæ ſcopus, de Deo Creatore ſuo optimè meruiſſe, Illi ſolùm placuiſſe: hæc ſufficiens votorum, & ſacrificij merces: hac armatus cogitatione maſcula, potuit non minùs animosè gladium ſtrinxiſſe, quàm filium Iſaac domo extraxerat: potuit denique & filium ſaluum, atque incolumem retuliſſe. Iephte autem, quia ſpe humanæ ambitionis, atque victoriæ ductus, priorem animi alacritatem, data victimæ occaſione, amiſit; infaustè ſacrificauit, filiam deperdidit.

Iudic. 11. 31.

Zeno Ver.

Geneſ. 22. 3.

Nazianz.

Procop.

10. Miratus ſum, dum Iacob ſcalam contemplor, ex tanta aſcendentium Angelorum multitudine, nullum beatas ſedes ingreſſum fuiſſe: & quidni poſſent, quando cacumen & faſtigium illius cœlos tangeret? Quid hoc eſt? Laboratum plurimùm ſcandendo; viæ illæ difficiles, & quibus, niſi aligeri Spiritus, & pennatæ mentes, ſe committere non audeant: intrepidè aggrediuntur exordia, pergunt, proficiunt, & mox vt ad conſpectum Creatoris, ſcalæ incumbentis, venerunt, cùm oportuit curſum conſummaſſe, cùm finem fatigationi poſuiſſe, reuertuntur veloces, rurſumque ad incepta redeunt, ad graduum primas ſcanſiones? Quæ hæc eſt tam labilis, tam irrequieta itio, atque reditio? Vide, qualem ſcalam iſti parauerant cœlo ſcandendo, perfectioni acquirendæ? *Viditque in ſomnis* (Geneſ. cap. 28.) *ſcalam ſtantem ſuper terram.* non quidem eleuatam à terra; ſed, quæ telluri adhæreret. *Ego quippe pietatis exercitationem* (inquit Baſilius Cappadox hom. in Pſalmum 1.) *ſcalæ à Iacob viſæ rectè comparauerim, cuius pars terram attingebat,* &c. Cernis terræ affixam? ergo illis aſcenſionis initia terrena ſunt, primam ſcalæ partem tellus poſſidet: iam non ſtupeſco tam crebros lapſus, iam quòd nemo perficere & conſummare valeat incepta: nam velle ſcalam machinare, velle gradus componere, quæ cœlo viam aperiant, glorioſum iuxta, atque propheticum eſt: ſed velle, vt huius ſcalæ, atque aſcenſionis ad Deum initia terram ſapiant; hoc eſt, cupere ſpiritalem vitam propter humanos fines inchoare, res eſt periculi plena: non auſim ego talibus conſtantiam polliceri: vt pergant aliquantùm, vincantque gradus ſcalæ quoſdam, tandem prolabentur, corruent iterum in terram. *Deſcendentes ſunt* (inquit Zeno Veronenſis ſermone de ſomnio Iacob) *qui ſæculo renunciantes, rurſus reuertuntur ad ſæculum.* Meritò reuertuntur ad vomitum, præcipitio feruntur, qui ex terra ad cœlos aſcendere præſumpſerunt. Non ipſe Chriſtus tanti diſcriminis ſcanſionem audeat: & volebat ſanè cœlos penetrare, volebat triumphans, neque ſolus ingredi; *ſed captiuam ſecum ducens captiuitatem:* quid faceret ſuper terram poſitus? non ab hac ad polorum culmina itur: meditatus nouum quid ſolers artifex atque diuinus: *Ego* (inquit Ioan. cap. 12.) *ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum:* non incomitatus intrabo cœlorum adita: ibunt mecum plurimi: ibunt quidem, *ſi exaltatus fuero à terra;* poſtquam has reliquero inferioris orbis ſedes. Hæc, nempè, via ſcandentibus cauta & ſecura, ſi Chriſti imitatione à terra eleuentur, non ſi ſcalam telluri affigant. Tu fidem dictis præſta, Bernarde præſta de melle tuo, ſerm. 21. in Cantica: *Vnde arbitror, illum ſermonem, quem dixit de ſe vnigenitus, videlicet, ſi exaltaretur à terra, omnia traheret ad ſeipſum; cunctis quoque eius Fratribus poſſe eſſe communem; his vtique, quos Pater præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imaginis Filij ſui. Et ego igitur, ſi exaltatus à terra fuero (audacter dico) omnia traham ad me ipſum. Nec enim temerariè vſurpo mihi,*

Geneſ. 28. 12.

Baſil.

Terrenis inhærere periculoſum.

Zeno Ver.

Ioan. 12. 32.

Bernard.

Fra-

Digitized by Google

Fratres, vocem, cuius me induo ſimilitudinem.

11\. Sed, quandiu immemores Principis Apoſtolorum? qualia ille iactat, quanta pollicetur? Matt. 26.33. *Etſi omnes ſcandalizati fuerint:* (Matth. cap. 26.) *ego nunquam ſcandalizabor: etiamſi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Nec ventoſus ſermo, nec vana omninò verba: ſtetit coram armatis intrepidus miles, nec formidauit numerum vnus aduerſùs plures loricatos: potuit & machæram extrahere, non alium percuſſurus, quam Principis Sacerdotum ſeruum: denique, niſi ad Magiſtri imperium gladium vaginæ non immiſſurus. O ſupra virum! Itur in atrium pontificale: vocatur ad quæſtionem Simon: de cuius ſit ſchola, quem habeat Gymnaſiarcham, & Præceptorem, interrogatur, non ſtricto mucrone pectori admoto, non producto equuleo, aut cataſta, non admotis candentibus laminis; ſed neque Iudex, non de armatis quiſpiam, vna interrogat puella; & hæret, & turbatur, negat denique. Quæ tam noua res hæc? Fortis apud Getheſemani coram integra cohorte irarum plena; & vnius ad iuuenculæ ſine tortura quæſtionem deiectus & confractus ore, Aulæ periculum. animo! Erit, qui aulæ; erit, qui femineæ collocutioni tribuat: vtriuſque par venenum, & fatale virus ab vtroque. Quem de fortioribus non deiecerunt? Dabunt alij cauſam; quod a longè ſequebatur, non aſſiſtebat lateri IESV, quemadmodum apud viridarium, vbi comprehenſus eſt: Curioſitatis damnum. mihi alia cogitatio. Puto, Simonem pontificia atria ingreſſum, non Chriſti gratia; ſed curioſitate quadam ductum; quo ſciret iudicij formam, & quibus modis Chriſtum acciperent hoſtes illius, Matt. 26.58. Certè Matthæus adſignificaſſe viſus cap. 26. *Petrus autem ſequebatur eum à longè vſque in atrium Principis Sacerdotum: & ingreſſus intro ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.* Ecce quorſum ingreſſus, *finem vt videret*; non, vt Chriſto condoleret; non, vt homicidales viros aduerſùs innocentem ſæuientes reprehenderet; non, vt martyrij occaſionem captaret: ergo periculo ſe committens ob alios fines, quàm propter virtutem ipſam, quàm propter Chriſti amorem, non mirum, ſi perſeuerans non fuit, ſi retroceſſit, & Præceptorem negauit: intra hortorum autem ſpatia, quoniam Chriſti eum charitas agebat, non humana aliqua ductus cauſa, & incepit fortiter, & viriliter ſemper proſequutus eſt. Iudica, an nobiſcum conſentiat Venetiarum primus Patriar- Iuſtinian. ca, de triumphali Chriſti agone, cap. 8. *Non enim humiliter, neque conſtanter* (vt debuit) *ingreſſus eſt: & fortaſſe ideo corruit; quoniam non ut pugnaret, ſed ut finem videret, acceſſit.*

12\. Vocat nos frater ille ex duobus ſenior, inter quos genitor ſubſtantiam diſtribuerat: *Ecce* (ait Luca 15.29. Luc. cap. 15.) *tot annis ſeruio tibi, & nunquam mãdatum tuum præterini, & nunquam dediſti mihi hedum, ut cum amicis epularer.* Quàm excellens virtus in magna familia, & inter ingentes curans, nunquam lapſum fuiſſe, nunquam genitorem vexaſſe? Id ſi vno, alterùue anno tantùm, in adoleſcente, cuius ætas in vitia præceps, laudem ſummam meruiſſet; nunc, quando per multa luſtra, pluriumque annorum curricula, omnem vincit commendationem; ſed cum iſtis additum intelligis, ſine mercede ſpontaneè iuſtitiam coluiſſe, (neque enim vel vnum hœdum acceperat;) iam non laudas, ſtupeſcis penitùs in iuuene tantam morum integritatem: & tamen tam longa, tam producta iuſtitia, tam inculpati mores tandem naufragium patiuntur à liuore, à fraternæ gloriæ inuidia, à murmurio de genitore. Miſeranda humanæ conditionis ſors, nunquam ſecura, nunquam in tuto locata, dum viuitur! Certè peccaſſe ſeniorem hunc filium, & Auguſtinus, & reli- Auguſt. qui veterum, qui eo ſignificatum populum Iudæorum Gentiliſmo inuiſum & ob eius pœnitentiam, atque honores tabeſcentem, opinantur fateri tenentur. Nolo ex alijs tranſcribere Patrum iſtorum loca: tu vide, ſi cupido eſt, Mal- Maldon. donatum ad cap. 15. Lucæ. Et quidem peccaſſe dicamus, quem Scriptura apertè prodit indignatum fuiſſe, & præ ira noluiſſe intrare? qui tam ſpuſum mendacium non veritus eſt pronunciare; nempe, ne hædum ſibi à genitore datum; cui tamen ille totam ſubſtantiam diuiſit, vt capitis initio habetur: erat autem bona pars ſubſtantiæ apud veteres poſita in re pecuaria, vt Patriarcharum, Iobi, aliorumque exemplis conſtat. Igitur, quando peccaſſe penè extra dubium ſit, atque in iuſtitia non perſeueraſſe, huius quidem cauſas indagamus. Omittam aliorum varia placita, & quid ipſe, adiutore Hieronymo, meditatus ſim, promam. Conqueſtus fuerat de parentis, ſiue auaritia, ſiue ingratitudine, quòd ne hædum vnum dediſſet, quo lætum diem ageret, atque epularetur cum amicis. At, cur non potiùs dixerit: Quo tecum ipſo, ò genitor chare, ò cui debeo, quidquid hoc eſt, quod valeo, quod ſum, quod viuam; epularer. Nonne, quæ dona parens diſtribuiſſet, pro ipſius honore, pro obſequio, & delicijs conſumpſiſſe oportebat, & non cum alienis? Itaque fuit illa filij prouectioris culpa, quòd quæ à parente accepiſſet munera, quæ Deus (quem pater ille deſignabat) contuliſſet dona, ſiue naturæ, ſiue gratiæ; has omnes dotes cum creaturis, amicis ſuis, verè inimicis acerbiſſimis, conſumere mallet: non eaſdem dotes ad Creatoris ſui encomium, & gloriam retuliſſe. Denique, vt vno verbo proferamus, ſcopum ſibi, ſuiſque præfigebat actionibus creaturas, non ſummum illud & omnipotens Numen. Qui igitur ſic in domo Dei miniſtrabat, vt non Deum, ſed munera eius amaret, virtutem coleret propter lucrum, & vt hædus daretur illi, non ipſius honeſtatis gratia; hunc minimè mirandum eſt, terga vertiſſe, ab incepto iuſtitiæ tramite declinaſſe, mobilem, & incoſtantem extitiſſe. Quare rectè ſatis Hieronymus epiſtola ad Damaſum Hieron. de filio prodigo, & frugi, Iſraëlem, ſeniore filio adumbratum, increpat, quòd apud alios potiùs, quàm cum genitore iucundari mallet; cùm tamen genitori nullæ epulæ ſuaues abſque gnatorum conſortio eſſent: *Nunquam dediſti mihi hedum, vt cum amicis meis epularer: erras, Iſrael dic potius, ut tecum epularer: aut poteſt tibi eſſe aliqua iucunditas, niſi patre tecum celebrante conuiuia: ſaltem exemplo docere præſenti: reuerſo filio iuniore pater lætatur, & pueri: Manducemus* (ait) *& epulemur. non, Manducate, et epulamini.*

Huic ſenior ex duobus fratribus per omnia ſimiles fuere operarij illi, qui primo mane, & ante omnes miſſi ſunt in vineam à patre familias, Matthæi capit. 20. Quantum illi fatigationis, Deus Matth. 20. bone! quantùm ſubierunt laſſitudinis? Torquebantur non vna, alteraue tantùm hora à Sole, à ſiti, à ſudorum profluentibus riuis; & ſub talibus ſolatijs impigrè laborandum erat. O malè turpatam totius diei gloriam à veſpertino liuore, à non Inuidiæ malum. iuſta de patrefamilias querela! Sic exiſtimabat Nicetas Nazianzeni Scholiaſtes ad orationem eius in ſanctum Baptiſma: *Atque hæc omnia his,* Nicet.

qui priores operi incubuerant, ſudorem laudis & gloriam, quam niſi tales inuenti eſſent, accepturi erant, ſubtrahunt. Vnde præcipuis, vti videbantur, magnæ vineæ operarijs, viris tam laborioſis, qui mortificantur tota die, pœnitentiæ ducibus, vt ab incepta iuſtitia reſilirent? & illi pugiles, quos neque longus æſtus, non vicerat ſitis, non panis mercenariorum, frangerentur ab alieni hominis inuidia? Vah ſuperbiæ formidandam peſtem! tolerabis maciem ieiunans, frigora perferes, non declinabis æſtiui canis ardentes radios, fluentè lacerato corpore ſanguinis riui; ſed iuniores, ſed nouos homines tibi antiquo dierum, qui iam diu in vinea laboras, coæquaſſe, non potes videre, non audiſſe quidem: Furijs agitaris: non ſufficit eos contempſiſſe, quòd parum laborauerint, quòd poſtremi venerint: audes & de vineæ patrono ſiniſtrè cogitare; audes & in os, faciemque redarguere: *Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti?* Et fuit quidem peccatum eorum, inuidentia: huius ſoboles querimoniæ, atque murmur de ſocijs iunioribus, de vineæ domino. Sed, quare non etiam nouiſſimi illi iræ ſtimulis contra primos agitati ſunt, de iſque malè loquuti? neque enim defuiſſet, quod calumniare poſſent: cur in iuſtitiæ incepto tramite ſtabiles premanſerunt? Accipe vtriuſque euentus cauſam. Sanè operarij primi illi, qui pondus ſuſtinuerunt cum æſtu, non domini gratia, & huic ſolùm placere volentes vineam ingreſſi; ſed mercedis ſpe commoti: *Conuentione enim facta miſit eos in vineam.* Scopum igitur ſibi denarium, non dominum præfixerunt. At qui circa vndecimam horam acceſſerant, nullum de conuentione ſermonem habuerunt; ſatis compenſatos labores ſuos extimantes, ſi domini fauorem promereri valuiſſent: ſufficit eis virtutis ipſius gloria: humanum præterea, & temporarium nihil affectant. Audi Nicetam vbi ſuprà: *Illi enim de iuſta mercedis perſolutione domino non antè fidem habuerunt, nec in vineam pedem intulerunt, quam de mercede cum ipſis conuentum eſſet: hi autem nec conuentionem facientes, nec anxiè de mercede exquirentes, ingreſſi ſunt.* Hinc itaque eſt, quod primi illi, quia alium, quam Dei gloriam, finem laboribus poſuerunt, temporalia, videlicet, bona, ab incepta iuſtitia per murmur & inuidiam retroceſſerunt: poſtremi verò, neque aduerſus hos ſuos hoſtes, neque alios queſti fuiſſe leguntur; ſed, quam ſemel profeſſi fuerant, continuaſſe virtutem; proptereà quidem, quia virtutem ſui tantum gratia, atque vt virtutis auctori Deo ſolùm placerent, aggreſſi fuerant. *Ad hæc illi* (proſequitur Nicetas) *perſpicua inuidia facibus aduerſus eos, qui vndecima hora uenerant, exarſerant; & aduerſus beneficij gratiæq; auctorem murmurant: hi autem, tametſi contra aliquid obijcere potuerint; nullius tamen iurgij & altereationis accuſantur.* Doceat igitur nos filiæ Pharaonis ad ſuperſtitionem reuerſus, quanta ſynceritate, quanta fortitudine virtutis à nobis capeſſendum ſit iter: quoniam, ſi adulterinus ſit amor, & emolumenta reſpiciens potius, quàm honeſtatem ipſam; facilè prima nos occupabunt mala, ſed non abſque inſigni plaga: erit enim, vt crambe bis cocta deſperatum rebus noſtris exitum afferat.

* *

*

Murmur. Inuidiæ proles.

SECTIO III.

Præſentia faſtidimus, abſentia in honore habemus.

NONNE ſatis puellarum in Iſraël? Cur ſponſam ex Ægypto arceſſit Salomon? Potiorne quæ nigra, etſi formoſa; quæ pagana, etſi iam ſuperſtitioſa relinquens; quæ alieno locutura idiomate, etſi Hebraica pronunciatione fortaſſe docta; quam quæ omnibus impedimentis careat intra Palæſtinam, atque adeo intra Solymitanos muros? Verum, quo laborabat Salomon morbo, eadem mortalium plerique affligamur ægritudine:

Nitimur in vetitum ſemper, cupimuſque negata.

Certè eſt,

Fertilior ſeges alieno ſemper in agro.

Noſtratia viléſcunt, tranſmarina grandia ſunt; nec aliter grandia, niſi quia trans mare poſita, a luminibus noſtris ſemota. Nemo Propheta in patria ſua: peregrinare, abſentem ſummum Prophetarum ſtatim nuncupabunt. Quantum prodigium illud? Chriſtus verſatur in principe Iudææ vrbe, docet apud metropolitas, clarescit ſignis & oſtentis, vident cæci, claudi ambulant, muti loquuntur, tam celebris in concionando, vt nemo vnquam ita locutus ipſis teſtimonium perhibentibus inimicis: atque tam potens cum fuerit opere atque ſermone, non legatio ad eum mittitur, non Meſſiam eſſe putarunt: fabri filium, contemptus cauſa; hominem, qui cum publicanis, & peccatoribus epularetur; à Dæmone occupatum dixerunt ſæpè: quin, ne ſtipem communem pauperum aliquando qui præſtaret, inuenit. Nam, quod Matthæus capit. 21. ſcribit: *Et relictis illis, abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit.* Factum propterea, quod, qui ad hoſpitium admitteret, in opulenta & numeroſa vrbe non eſſet, vt putant Hieronymus, Beda, Strabus. En quam deſpectus! Ioannes Baptiſta non in vrbibus viuit, ſicut Seruator; fugit, quantùm poteſt, mortalium conſortia; remotiſſimis ſyluarum latebris abditur; ſufficiunt comites feræ; & ſi quid de arborum cacuminibus modulantur aues canoræ, ſi quid præterlabens riuus murmurat, hos tantùm accipit ſonos auditus, non ſuſcitat extinctos, non eijcit imperioſus de templo vendentes non pertranſit benefaciendo & ſanando omnes oppreſſos, non auditur in foro, non in plateis vox eius; & tamen *tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa* (Matthæi cap. 3.) *& omnis regio circa Iordanem.* Petebant eremum illi, ad quos Chriſtus Matthæi cap. 11. *Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?* Nec de media plebe, & indoctorum cœtu putes omnes. *Miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis* (Ioannis cap. 1.) *Sacerdotes, & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es?* Certè non horum alia cauſa potuit eſſe, quam quòd IESVM ad manum, præ oculis quotidie haberent; Ioannes profugus & remotus eſſet. Hinc illa exiſtimatio de Ioanne; hinc ille contemptus de Chriſto: ſic nobis vileſcunt præſentia; ſic faſtidimus poſſeſſa, & inconceſſa atque abſentia potiora habentur. *Ioannes quidem Baptiſta* (ait Nilus Abbas in Aſcetico) *in ſolitudine verſabatur; & ciuitates ipſæ cum hominibus ad eum confluebant: & qui ſericis veſtibus induebantur*

Matt. 21. 17. Chriſto eleemoſyna negabatur.

Hierony. Beda. Strabus.

Matth. 3. & 11.

Ioan. 1.

Nilus Abb. Solitudo reuerentiam conciliat.

Digitized by Google

bantur, ad zonæ pelliceæ ſpectaculum concurrebant: ſub dio incommodè manere non recuſant, qui domos auratas incolebant: omnia illis erant tolerabilia; nam videndi viri cupiditas omnem moleſtiæ ſenſum abſtergebat. Fugiamus ciuitatum, & vicorum celebritates, vt qui in ciuitatibus & vicis habitant, ad nos concurrant; amemus ſolitudines, ut qui nos in præſentia fugiunt, ad nos pelliciamus. Pulchrè, *ut qui nos in præſentia fugiunt:* hæc enim tota contemptus occaſio, quod ante lumina habeant, quod fruantur & poſſideant: amoue a conſpectu; & per longa, & difficilia itinera, per incommoda multa eumdem ſedulò venabuntur, & de latebris eruent, quem antè in vicinia poſitum, & vix vno paſſu diſtantem, nec requirebant, nec honore vnquam affecerunt.

15. Non recedamus à Christo: inuenimus apud Iudæos non ſolùm deſpectum, ſed etiam incognitum, ea ſola cauſa, quia haberent præſentem.
Ioan. 9. 29. Ioannis capit. 9. cùm benignitate IESV cæcus à natiuitate viſum recuperaſſet, ſciſcitantibus eum Phariſæis de miraculi auctore, cùm Redemptorem orbis fuiſſe ille liberè confeſſus fuiſſet; tandem impia turba: *Nos* (inquiunt) *ſcimus, quia Moyſi loquutus eſt Deus: hunc autem neſcimus, unde ſit.* Quid dixiſtis, ô Phariſæi: *Hunc neſcimus, unde ſit?* Obſecro, an meliores probationes habetis, quibus indubitatum ſit, Deum locutum fuiſſe Moyſi, quàm non eſſe hunc promiſſum vobis Meſſiam? Si quid poſſunt oracula Prophetarum, ſi quid Maiorum traditio, ſi quid portenta & naturam ſuperantia ſigna; omnia hæc, vt declarent, Deum locutum fuiſſe Moyſi, non minùs ſonora atteſtatione, hunc eſſe filium Altiſſimi & incomprehenſi Numinis, vociferantur. Sed alio vos premam argumento. Meminiſtis non multis elapſis annis, cùm Magi ab Oriente venerunt Hieroſolymam, dicentes: *Vbi eſt, qui natus eſt, Rex Iudæorum? vidimus ſtellam eius in oriente*
Matt. 2. 2. (Matthæi cap. 2.) *& venimus adorare eum.* Quid tum conſilij inijt Herodes? Nonne conuocari imperauit ſapientes in populo, omnes Principes Sacerdotum & Scribas? quam appoſitè Scribæ veſtri reſponderunt! quàm verè locum natiuitatis monſtrarunt! Sciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur? At illi dixerunt? *In Bethlehem Iudæ.* Quàm magnificè de loco ipſo natiuitatis locuti ſunt: *Et tu, Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda: ex te enim exiet dux, qui regat populum meum.* En nunquam Chriſtum vidiſtis, nunquam allocuti eſtis, nemini veſtrum apparuit aliquando, & docetis externos Reges, vbi inueniendus ſit: nunc coram oculis habentes: *Hunc* (dicitis) *neſcimus, unde ſit.* Cùm abſens eſſet, & ad id temporis à nullo conſpectus, Bethlehem, natale tam inclyti ducis ſolum, encomijs grandibus efferebatis: ipſum verba vitæ effundentem indignis contumelijs onerastis:
Heſych. Volo alloquatur vos Heſychius, Presbyter Hieroſolymitanus, homilia de ſancta Maria: *Nos ſcimus, quod Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem, unde ſit, neſcimus. O manifeſtam imprudentiam! ô ægritudinem linguæ latronum detectam! ô cæcam ſermonum contrarietatem! Nam, cùm Herodes percunctaretur eos, ubi Chriſtus naſceretur, cum fiducia dicebant: In Bethlehem Iudæ. Nunc autem, uelata facie clamant: Moyſi locutus eſt Deus: hunc autem, unde ſit neſcimus.* Cernitis Chriſtum à Iudæorum obtutibus ſemotum attolli; locum, qui de virginali clauſtro egreſſum, excepit, laudibus celebrari: eundem præ oculis, præ manibus Iudæorum ne cognoſci? Tantùm valet abſentia ad famæ & æſtimationis augmenta: tantùm præſentia deperditur.

16. Antiqua fuit Iudæis infelix conditio, præſentia horrori eſſe & deſpectui, abſentium œſtro & deſiderio ferri. Ægypto diſceſſerant, & per eremum, inuiaque & inaquoſa euntibus; cùm alimenta non ſuppeterent, Angelorum eſca (Sap. Sap. 16.
capit. 16.) Pater ille miſericors nutriuit populum ſuum, & panem de cœlo præſtitit illis, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuauitatem. Quanta in vno dono munera? Non pecuniæ, non ſeruorum obſequia deſiderantur; non certa anni tempora ſperanda; & ſuper his vniuerſis, in vna eſca, quidquid delicatum, quidquid ſapidum eſt, omne delectamentum in ſe habente, omnis ſaporis ſuauitatem: quis tam guloſus, & eſcarum peregrinarum vorator non iſtis ſufficienter contentus, quando in vno cibo omnes? Populus tamen ille ſemper ad abſurdiora declinans, faſtidit cœleſte beneficium, & quaſi malè ſaturatus inclamat: *Anima noſtra* (Numero- Num. 21. &
rum capit. 21.) *iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo.* 11. 5.
Quàm delicatus ſtomachus, ſuſtinere non potens tales cibos! Videamus, quale ſupplementum anhelant? *Quis dabit nobis* (inquiunt) *ad veſcendum carnes?* (Numerorum capit. 11.) *recordamur piſcium, quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cepæ, & allia.* O dignam tam ruſtica plebe menſam! Itaque æquum fuerit pro allijs, atque peponibus reliquiſſe dapes omnis ſaporis ſuauitatem continentes? Noui peſſimam gentis naturam: non allia mouent; ſed abſentia peponum titillat: non manna iniucunda eſca; ſed ingratum facit cibum fruitio, atque præſentia. Diſertiſſimè loquutus Saluianus lib. 1. de Dei proui- Saluian.
dentia: *Quotidiano cœli miniſterio cùm paſcerentur, antiquam ventris ingluuiem bonis præſentibus præferebant: turpiſſimâ, ſcilicet, ciborum carnalium recordatione mœſti, & fœtidiſſimo ceparum, atque alliorum amore ægreſcentes: non quòd potiora eſſent, quibus antea vſi fuerant; ſed quæ non erant, deſiderabant. Nos magis laudamus illa, quæ tunc fuerunt, quàm iſta, quæ nunc ſunt: non, quia, ſi eligendi facultas eſſet, ſemper habere illa mallemus; ſed, quia vſitatum hoc eſt humanæ menti, cùm intueatur illa magis ſemper, quæ deſunt: & quia, vt ille ait, aliena nobis; noſtra plus alijs placent.* Concinnè Saluianus, vt nihil ad noſtrum inſtitutum aptius dici valeat.

17. Probemus eadem ſingulari, & arcana Bernardi ſententia, ſermone ad milites templi, capit. 11. Bernard.
Inter ſancta, ac deſiderabilia loca (ait) *ſepulcrum tenet quodammodo principatum: & deuotionis plus neſcio quid ſentitur, vbi mortuus requieuit, quam vbi viuens conuerſatus eſt.* Cur, quæſo, maior affectus erga ſepulcrum, quod arctiſſimas amicitias dirimit, quod dulciſſima pignora à chariſſimorum ſodalium conſpectibus ſeparat? Sanè nobiliſſimæ quæque actiones a viuentibus exercentur: vita ſublata, quid diſtet cadauer à trunco, à ſtupidiſſimis quibuſque? Quare igitur non ea loca potiora habeamus, eorumque ardentiori feramur deſiderio, in quibus eximiæ & præſtantiſſimæ quæque actiones, nempe, viuentium, exerceantur? Dicendum puto ad problema. Equidem loca, quæ Chriſtus Dominus, dum inter viuos ageret, ſiue ſedens, ſiue ſtans, ſeu ambulans, ſacro contactu beata & adoranda reddidit, nunc re ipſa non magis præſentem eum ha-

bent, quàm ſepulcrale marmor, ab vtriſque diſtat ſuper cœlum cœlorum locatus ad dexteram Patris: nihilominus loca illa denominationem quandam extrinſecam habent à præſentia eius antiqua atque tranſacta. Itaque de iſtis verum eſt dicere: Cœnaculum, præſepe, Thabor, & ſimiles ſitus præſentem & viuum habuerunt Chriſtum. de ſepulcro verum dixiſſe, abſentem & defunctum poſſediſſe Chriſtum: magis ergo loca illa habent præſentiæ, magis habet ſepulchrum abſentiæ. Hæc itaque eſt, quòd mortales in ſepulcri ſtationem propenſiores ſunt. Habuere alia loca Chriſtum diutiùs, quàm lapis, qui mortuum cuſtodiuit; habuere docentem, ſigna & prodigia oſtendentem; ſed ſimul habuere magis præſentem. Cùm igitur humanum genus minori in honore ea conſueuerit tenere, quæ de præſentia magis participant; ea pluris faciat, in quibus plus eſt abſentiæ; potuit eſſe hæc occaſio, cur *inter ſancta ac deſiderabilia loca ſepulcrum teneat quodammodo principatum*, eiuſque contemplandi ſtudio ardentiori rapiantur mortalium corda; quia de abſentia magis participat.

18. Verùm dubito, an hominibus tantùm ſit inſita conditio, vt ſaturitatem & contemptum pariant, quæ in promptu ſunt, atque præſentia; negata, & à longè poſita ſitim generent, æſtimationem, deſiderium. Cerno apud Iſaïam (capit. 6.) Seraphinos pennigeros: ſed noua res; cùm gloriæ ſolio aſſiſtant, alis vultum contegunt: *Sex alæ vni; & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant*. Quid? Nonne Spiritus iſti de eorum numero & natura ſunt, de quibus Petrus, Apoſtolorum Coryphæus Epiſtolæ 1. cap. 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere?* Ergo, ſi Angelorum vota ſunt incircumſcriptum lumen videre; ſi ſuſpirant ardentiſſimè pro contemplanda beata facie: quid iuxta poſiti, intermedium alarum velamentum erigunt, maceriam ſtruunt viſionem impeditiuam? Acutè Galfridus apud allegorias Titelmani, ad cap. 6. Iſaiæ: *Ad quid enim velant faciem Domini? Vt non videant? Sed nihil tam cupiunt, quàm videre faciem eius. Quid ergo? Videri timent, & ob hoc velant faciem Domini? Sed omnia nuda ſunt & aperta oculis eius*. Fortaſſe docere nos voluerunt, vt in nobis perſeueret ipſum videndi deſiderium, neceſſarium eſſe abſcondi vultum Maieſtatis, ſi aperta ſint omnia, ſi manifeſta atque patentia, occupabit nos præſentium nauſea: ne quando igitur à faſtidio vincerentur, ne quando contemnamus tantum boni, eia ſubſiliant pennæ, eriguntur, vallum faciant etiam inter ignitos Spiritus, atque Numen. Sic concupiſcent, ſic anhelabunt videre, quem ſi vidiſſent, forſan non ſitirent, non deſiderarent, ſed faſtidirent. Huc alluſiſſe ſuſpicer Bernardum ſerm. 5. de verbis Iſaïæ Prophetæ: *Quibus tamen putamus alis hoc caput Seraphim velari? Duabus, ni fallor; ſuæ, videlicet, ipſorum gloriæ, & felicitatis: ineffabiliter ſiquidem delectantur in admiratione contemplationis illius; nec minus gloriantur in ipſius veneratione: inſipiens ille admirationem quidem, ſed non venerationem habens; quia ſubdi noluit per venerationem, figi non valuit per admirationem*. Itaque, quò veneratio incomparabilis gloriæ vigeat, abſcondatur gloria, quò & admiremur: colimus, quæ à nobis diſtant; ſuſpicimus, quæ abierunt: cùm adſunt, nec veneratio, nec admiratio de illis apud nos.

19. Obſeruaſtis aliquando, quàm ſedula fuerit in quærendo dilecto ſuo ſponſa: ſtratum deſerit, cubiculo abit; non remorantur tenebræ, non perſonæ auctoritas, non vigilum metus, non theriſtri amiſſio; non tempus, ſi fortè pluuioſum, ſi ningens; non denique ſtigmata & vibices percutientium: & cùm per tot pericula quærat animæ ſuæ ſolatium, fruſtratur: *Quæſiui* (inquit) *illum, & non inueni*. Quærit hunc ipſum dilectum filius ille diſſipator miſeriarum ſatur, & præuenit venientem pater: *Cum autem adhuc longè eſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum*. Lucæ cap. 15. Quid contemplamur, IESV bone? Illa tua columba, illa formoſa, tota pulchra, & in qua non eſt macula, neque ruga; illa, quæ vulnerauit te in vno oculorum, & in vno crine colli ſui, quærit, & in nocte quærit te per vicos & plateas; tu tamen inexorabilis quodammodo ad eius querimonias: nunc veniente illo, qui templum, quod dederas, patrimonium cum meretricibus diſſipauit, qui conuictum tuum contempſerat, dedecus domus tuæ, tanta excipis lætitia, tam mitis, tam officioſus in eum? Hæccine facis, vt peccatoribus ſpem ingeras? Sed nimis caro ſtat ſponſæ tuæ peccatorum ſolatium: an inſtruere velis, delicias contemplantium in hac vita fugaces eſſe, & breues; tempus amplexandi eſſe: nam certè fuit, cùm ſponſa inter brachia tua requieſceret, læua capiti ſuppoſita; & tempus longè fieri ab amplexibus: ſed coniector docere te aliquid pro inſtituto, de quo agimus. Sponſa dulciſſima integrum diem tecum conſumpſerat. *Dilectus meus mihi*, gloriatur ipſa Cantic. capit. 2. Quouſque apud te, o pulcherrima inter mulieres? *Donec aſpiret dies* (inquit) *& inclinentur vmbræ*, à mane ſcilicet in veſperum. Verebatur itaque ſponſus, ne ſi familiaritatem & colloquia etiam in noctem produceret, contemneret mulier apud ſe tandiu manentem. Nimis præſentes fuimus, ait dilectus: timeo, ne conſuetudo pariat contemptum, abeamus. Et abiit, proh dolor! non per vnam noctem: de noctibus enim queritur illa: *In lectulo meo per noctes quæſiui, quem diligit anima mea*. At verò, quod occurreret prodigo adoleſcenti, nullum imminebat periculum contemptus & faſtidij: nam veniebat ille tum è longinqua regione, in quam peregrinauerat: tanta abſentia incredibilem ardorem & ſitim videndi paterni vultus, videndi antiquam domum pepererat: ergo ſponſæ præſentia nocumento fuit: adoleſcenti meretricio abſentia vtilitati fuit. Quæcunque tamen illa cauſa fuit; certè peccator non potuit venire ad ſe ſponſum, & ad eum non tantum venit; ſed & eum præuenit, & accurrens cecidit ſuper collum eius. Sponſa omnibus modis & votis ambit amplexus eius, quem diligit ſupra cunctos, & ad eius voces, atque lamenta quaſi ſurdeſcere exiſtimes. Dulciter Gillebertus Abbas ſerm. 3. in Cantica: *Surgam*, inquit, *& vadam ad patrem meum. Iſte de quærendo nil monetur, tantum de flectendo ſollicitus: quæ ſponſa eſt, certa de gratia poſtulat præſentiam tantum: Surgam*, inquit, *& circuibo ciuitatem, & quæram, quem diligit anima mea, inuentionem ſufficere reputans. Vide, ſi non in præſenti hæc poſſit obſeruari diſtinctio: quoniam patris expoſita eſt, & parata cunctis indulgentia: deliciæ verò & fugaces, & recondita, & latibulis gaudentes; ideò ille dicit: Surgam, & vadam. Illa verò: Surgam, & quæram. Denique & pater occurrit pœnitenti: ſponſus ſe ſubducit diligenti*. Salomon igitur patrias faſtidierat puellas; quoniam his

fine

Iſaiæ 6.

1. Petr. 1. 12.

Galfrid.

Bernard.

Luc. 15. 20.

Dei erga peccatores indulgentia.

Contemplatio in hac vita breuis.

Cantic. 2.

Gillebert.

ſine labore, & abſque diſpendijs frui poterat guloſus ſtomachus incognita lubentiùs appetebat; non quod pretioſiores illæ merces; ſed quia inauditæ, & inexpertæ.

SECTIO IV.

Chriſti ardentior amor in ſponſam Eccleſiam, quàm in Patrem æternum quodammodo.

20. 3. Reg. 3. CONFIRMATVM *eſt igitur regnum in manu Salomonis* (verba ſunt Regum 3. cap. 3.) *& affinitate coniunctus eſt Pharaoni Regi Aegypti: accepit nanque filiam eius, & adduxit in ciuitatem David.* Sic nuptias Salomonis deſcribunt nobis Regnorum libri: de quibus dum attentiùs cogito, illud admiror; *Et adduxit eam in ciuitatem David.* Legebam enim, dum futuris coniugijs norma præſcriberetur Geneſis capit. 2. (Geneſ. 2. 24.) *Quamobrem relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit uxori ſuæ: & erunt duo in carne una.* Nunc intueor vice verſa contingere: non enim vir, ſed femina patrem atque genitricem relinquit: deſtituit quippe paternos lares Pharaonis filia, Salomone in patria manente apud matrem Bethſabee. Certè hæc Pharaonis filia eſt, quam Salomon præ cæteris vxoribus vehementiùs ſemper complexus eſt, ſicut monſtrauimus ſect. 1. huius Prælocutionis. De reliquis verò teſtatur Pagina ſacra Regum 3. cap. 11. (3. Reg. 11.) *His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſſimo amore.* Si autem amor in alias feminas ardentiſſimus extitit: vniuerſis tamen magis dilecta fuit filia Pharaonis; qualibus in hanc agitabatur ignibus Salomon? Non Ætna tantum flammarum euomuerit. O calidiſſimum Principis pectus! Et tamen inter tanti amoris incendia, atque vapores, non Hieroſolymam relinquit, non à matris latere diſcedit: denique adimplendo non eſt generale præſcriptum: Propter hanc, *relinquet homo patrem ſuum, & matrē.* Apage ab amoris pagina falſum diligentis nomen, qui ne prima connubiorum elementa obſeruat, patrem & matrem propter vxorem deſeruiſſe. Non ſic IESVS meus non ſic cum ea, quam ſanguine ſibi deſponſauit, Eccleſia chariſſima. Volo loquatur (Iuſtinian.) Beatus Pater Laurētius Iuſtinianus tractatu de triūphali Chriſti agone, c. 2. *Nempe Dominus IESVS* (inquit) *Dei hominem & mediator ipſe eſt, qui ob amorem ſponſæ immaculatæ Eccleſiæ relinquit in cælo Patrem ſuum, quando formam ſerui ſuſcipiens, ſemetipſum exinaniuit: reliquit & matrem, dum Synagogam, de qua carnis trahens originem, propter infidelitatis demeritum repudiando contempſit: ſuæque adhæſit vxori, cùm in cruce pendens, dato ſanguinis pretio, atque aquæ lauacro, ſibi eam inſeparabilem copulauit: cui etiam pro amoris pignore, proque fœdere maritali corporis & ſanguinis ſui Sacramenta conceſſit vt non ſolum in ſpiritu, verum etiam eſſent duo in carne vna.* Talia Laurentius pro veri Salomonis amore fideli: non enim alter ille Salomon verè amauit, quando non genitorem, non genitricem propter vxorem deſeruit ſicut pacificus iſte, totus deſiderabilis. Sed, quibus eum circunſtantijs id fecerit, dicere aggrediamur.

21. Pſal. 131. 8. *Surge* (inquit ſacerIthariſta Pſalmo. 131.) *Domine, in requiem tuam, tu, & Arca ſanctificationis tuæ.* Vnde velis ſurgere, magne Vates? è Patris ſinu? At quomodo illa ſtabunt, *In requiem tuam*; quando non alio loco potior requies, non abundantior pax, quàm in paterna ſinu? Nam certè ſinum illum ſupra modum diuitem, & inexhauſtæ felicitatis contemplantes Angeli, atque homines, beati fiunt: vbique extra illum bella ſunt, contentiones, lites: quomodo igitur ſinum Patris deſerenti tranquillitatem & quietem polliceris? Et tamen inquietus eſt filius; non deſinet laſſari, donec à Patre exeat, & veniat in mundum: quippe vxorem duxit, Eccleſiam adamauit, & propter huius charitatem Patrem velit relinquere & adhærere vxori ſuæ: non conſolabitur, donec relinquat, non requieſcet. Accipe Heſychij Hieroſolymitani Presbyteri de eo Pſalmi 131. loco explanationem, hom. 2. de Sancta MARIA: (Heſych.) *David* (ait) *ſine intermiſſione cithara celebrat eum, qui extenuatus eſt: Surge, Domine, in requiem tuam, tu, & Arca ſanctificationis tuæ. Surge: vnde? è ſinu paterno: non vt à patre ſepareris, (hoc enim dicere, vel cogitare nefas eſt:) ſed vt diſpenſationem peragas. Surge, Domine, in requiem tuam, quam ſuper terram præſcripſiſti, & in Bethlehem conſtituiſti.*

22. Epiphan. Epiphanius, Conſtantiæ vrbis Cypri Epiſcopus, ſerm. de laudibus MARIAE, Chriſtum non quidem apud Patrem quaſi irrequietum; ſed tamen intra cœlos violentum aliquid paſſum, & neſcio ad quas anguſtias redactum meditatur, dum vterum virgineum alloquens inquit: *O vterum cœlo ampliorem, qui Deum in te non coarctaſti! O vterum ſeptem cœlis ſublimiorem, & latiorem!* Hæc ſi ad litteram intelligamus, quo pacto ſtabunt? quid enim virginei clauſtri palmare vix ſpatium ad vaſtos cœlorum ambitus? Ergo non de loci breuitate ſermo eſt; quid autem ſignificetur, ſic declaro. Habes de muſicis auibus philomelam, aliàmue ex cantatricibus in domus, ſiue honorem, ſiue lætitiam: cauea, qua incluſa eſt, ſatis eſt ampla, ſatiſque laxa, cibi lautiores, quàm in ſylua; & tamen loculo illo coarctatam volucrem affirmamus: & quid velimus ſignificaſſe? Equidem id ſolùm, luſciniam, quandiu ei nemore gaudere non liceat, è frondoſis cantillare, aura frui liberiori, ſemper violentiam pati, fugam cogitare, quacunque data occaſione; denique velle magis de rudi & ſylueſtri trunco, quàm de aurata cauea canere. Dixit eleganter Poëta lib. 1. de Ponto: (Ouidius.)

Cùm benè ſint clauſa cauea Pandione nata,
Nititur in ſyluas quaque redire ſuas.

(Amor Chriſti erga terrenam habitationem.) Ad hanc itaque volucris imitationem intelligimus Epiphanium, dum Chriſtum intra cœlos coarctari repræſentat: non quidem quòd intra cœlos non eſſet ſpatij ſatis, ſed, quòd amaret terras pluſquam cœlos: ex quo enim duxit vxorem in terris, tædebat ampliùs in patria viuere, apud Genitorem commorari, & dum ad inferiorem orbem non datur delabi, violentiam & coarctationem aliquam velut pati videbatur. Vultis alio exemplo demonſtrem? Scitis bonam ſententiam, Patres promeruiſſe de congruo accelerationem incarnationis: (Incarnatio Chriſti accelerata. Suarez.) legitote Franciſcum Suarez tomo 1. in 3. parte diſp. 10. ſect. 6. dicto 4. ergo in incarnando accelleratio fuit, non quidem in naſcendo: nam plenum curſum conſummauit, quem alij infantes peragere conſueuerunt. Quare itaque celer ad incarnandum, ad cœleſtia linquenda; nulla feſtinatio ad naſcendum? Sanè, quia in cœlo coarctabatur, in vtero non

coarctabatur: proinde Epiphanius ventrem pudicum cœlo præferens, exclamat: *O uterum cœlo ampliorem, qui Deum in te non coarctaſti!* Dulce ſolatium anguſtias ſuſtinenti, coarctato, tempora compendiari: non coarctatus, non dies, non horas numerat, quippe quieſcit, extra moleſtias eſt: coarctatur in cœlo Verbum, abbreuiari hebdomadas conueniens eſt: veniat in virgineam aluum, adhæreat vxori ſuæ, non iam amplius reſecabuntur dies, quippe in vtero eſt, non coarctatur.

23. Sed ad Patrem oportet redire iterum Filium deuicta morte. Sanè redibit: verùm tanquam ſi ad exilium mittatur, tam dolet ſponſam dereliquiſſe. *Homo* (inquit ipſe apud Matthæum cap. 25.) *peregrè proficiſcens, uocauit ſeruos ſuos*, &c. Quiſnam hic homo? Incertus Chryſoſtomus homil. 55. in Matthæum: *Homo* (ait) *peregrè profectus Chriſtus eſt, per uictoriam paſſionis ad Patrem iturus, uoluntate miſericordia homo, non neceſſitate naturæ.* Chriſtus itaque ad patrem rediturus, relegatus ibit? itne quidem? O patria melius exilium! Militia eſt vita hominis ſuper terram, & in omnibus vanitas, & afflictio animi. Nihil ſub Sole nouum, nec valet quiſquam dicere, Ecce hoc recens eſt: ſenio omnia confecta & proxima interitui. Denique clamabat ille gemebundus: *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus eſt, multùm incola fuit anima mea: quando ueniam & apparebo ante faciem Dei?* Et alter: *Tædet animam meam uitæ: quare non in vulua mortuus ſum, egreſſuſque ex utero non ſtatim perij?* Tantum igitur lacrymarum locum, tantorum ſingultuum ſedem præfert Magnus ille conſilij Angelus, in quo ſunt theſauri ſcientiæ & ſapientiæ Dei, loco voluptatis vbi habitat Pater, vbi torrente voluptatis potat filios, & inebriantur ab vbertate domus eius: ſed peregrinationem tamen, ſed exilium vocat, quoniam a ſponſa recedere oportet: cum hac ſi morari detur, ſi illi adhærere, fragoſa quæque ſuauia reputabit; & ſine huius conſortio, delicias Angelorum eremum reputabit, Beatorum ſedes exilium, & peregrinationem dicet. Pulchrè eadem homilia incertus Chryſoſtomus: *Ad regna enim cœleſtia aſcenſurus, & ad Patrem ſuum iturus, unde deſcenderat, peregrè ſe iterum dicit propter charitatem Sanctorum, quos relinquebat in mundo.*

Matth. 25. 14.

Chryſoſt.

Aſcenſurus in cœlum Chriſtus ægrè homines deſerit.

24. His edoctus mirari deſino, quod aliquando ſtupore affecit; nempe mundi incunabula dum euoluo apud Moyſem, reperiebam Geneſ. cap. 1. ornatum prius tellurem, quam cœlum polirettur: nam die tertio *protulit terra herbam uirentem, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque ſementem iuxta ſpeciem ſuam.* die autem quarto poſt condecoratam terram, fecit Deus luminaria in firmamento cœli: *Luminare maius, ut præeſſet diei; & luminare minus, ut præeſſet nocti.* Verùm qualis hic ædificijs ordo à diuino & præſtantiſſimo artifice? quis de Principibus admirandi operis & ingenij Palatia ſtructurus, fabricam incipit à viliſſima magnæ domus parte, & non priùs habitationem ſibi adaptat, quàm famulis? Sed attende tu, & vigilantiùs intuere, cui perſonæ ex tribus diuinis commiſſa cura creandarum rerum: Verbo abſque dubio: nam omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Verbum itaque, cùm ſciret affuturum tempus, quo homo factus ſponſam duceret, non de angelica natura, cuius locus cœlum; ſed de humana, cuius patria inferior orbis; coniugis iam tum ab initio dilectione motus, poſthabuit Olympi pulchritudinem, telluris ruditati, & vaſtæ machinæ fabricam, non a firmamento, non ab aſtris incipit? ſed à puluere, a gleba. Notauit Anaſtaſius Sinaïta libro 4. Hexameron: *Antè Deus ornauit terram: quam cœlum, tanquam ſi terra ante cœlum ditata ſit Chriſti myſterio, & aduentu: propterea ante cœlum ornatur, quoniam ante Angelos terra, & terra geniti homines, Deum per carnem vidimus; ante cœleſtia exornans ille hæc inferiora, ea lætificauit, & exornauit.*

Geneſ. 1.

Patris amor in Chriſto.

Anaſtaſ.

25. Sed nihil Chriſti ebullientem erga Eccleſiam charitatem ſic commendat, quàm quod in cruce poſitus, in Patris manus citò emiſſurus ſpiritum, pro Eccleſiæ cauſa, de eodem ſuo Genitore velut conqueſtus ſit voce ſanè elata ac ſonora: *Deus, Deus meus, vtquid dereliquiſti me?* Quorum verborum ſignificationem volo accipias ab Arnoldo Carnotenſi, tractatu de ſeptem verbis Domini: *Pro his igitur* (intelligit peccatores) *ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator aſſumit, & inimicorum in cauſa allegans, ipſis inuitis, atque negligentibus, partis contrariæ ſuffragatur, & vtrum plus poſſit peccatum, quam iuſtitia, Deo Patri quæſtionem proponit: alioqui ſubtracta ſibi agonum ſuorum ſtipendia Chriſtus queritur, proteſtans non eſſe quæſtuoſos tanti diſcriminis ſudores, ſi hi, quibus tanti laboris opera impenſa eſt, ſic relinquantur, & ad ſalutem eorum inefficax ſit hæc humilitas.* Ex his Arnoldi verbis deduco, Chriſtum pro peccatoribus cum Patre æterno, in iudicium velut deſcendere voluiſſe, non alio coram Iudice comparens, quam ipſo æterno Genitore: nam *ſubtracta ſibi agonum ſtipendia conqueritur, apudque Dei iuſtitiam cauſam dicit, & utrum plus poſſit peccatum, quam iuſtitia, Deo Patri quæſtionem proponit.* Hoc autem eſt litem ſtatuere apud Iuſtitiæ tribunal, de ſubtractis, & ablatis conqueri. Hoc vero ego in Chriſto plurimùm demiror: dicam quamobrem. Certè, etſi iuſta litigandi occaſio extaret, genitorem tamen à filio ad ſubſellia & Iudices vocari Indecorum eſt: abhorret à natorum pietate; & iurgia inter parentem & ſobolem eſſe poſſunt; verùm celari debent, conſopiri inter familiares, non in publicum coram vniuerſa ciuitate iudiciorum loco prodire. Quòd ſi filius patri litem dicens, in eundem ſemper morigerus & officioſus fuiſſet, ab eiuſque ſignis, & nutu nunquam diſcedens; ſanè hunc cùm videremus genitorem apud forum & roſtra accuſantem, cogitaremus ſtatim, grauiſſimis eum commotum rationibus; alioquin tam obſequentem prolem nunquam auſuram aduersùs parentem, quem ſemper vnicè coluit, & dilexit, muſſitare. At Chriſto nullus gnatorum vnquam obſequentior; quippe humiliauit ſemetipſum, Patri factus obediens vſque ad mortem; nec ab eius mandatis aliquando latum vnguem diſceſſit: quapropter de eo in capite libri ſcriptum, vt faceret voluntatem eius. Hunc igitur paternæ venerationis tam exactum cultorem, quid eſt, quòd cernamus Patrem ad quæſtionem & examen iudiciale vocantem, non in angulo aliquo, non coram paucis quibuſdam; ſed ſpectaculum factum Deo, Angelis, & hominibus in potentiſſimo Caluariæ theatro? Grauiſſimas cauſas habuiſſe Redemptorem, cui dubium fuerit? Sed quæ iſtæ? Laribus fortaſſe Pater expulit Filium; hæredem eſſe vetuit; verbo, aut verberibus inhonorauit; alium præ Filio iſto ſecretorum conſcium habuit, quem ſpecialius diligeret? Nil

Arnold.

iſtorum

iſtorum omnium. Quid igitur? Erat de Eccleſia, cum qua Filius per incarnationem matrimonio coniunctus eſt, portio quædam egregiorum facinorum, fœdiſſimis maculis ſupra modum deformata: erant iſti peccatores ſine fronte, temeraria cohors, infractæ ceruicis natio: his ſanguis Chriſti velut inutilis futurus videbatur, quod miſericordiam conſequuturi non eſſent; atque pro his rogantem Filium Pater non exaudire, ad poſtulata non deſcendere videbatur. Hæc igitur tota ratio tantarum querimoniarum; litis, quam Parenti dixerat Filius, & elationis ſoni in ipſo mortis veſtibulo. Sed, quis credat, tantum amoris exceſſum in ſponſam, vt non dicam ipſius cauſa, (& tamen hoc nimium eſſet;) ſed famulorum gratia, eorumque, qui de ſponſa peſſimè merenti fuiſſent, talis Filius optimum Genitorem ad ius vocaret, deque eo, præſentibus innumeris & Angelis, & hominibus conqueſtus fuiſſet, velut qui defraudaret, & ſtipendia ſubtraheret? Ita tamen res ſe habuit: & plùs potuiſſe apud ſe amorem non tantùm erga ſponſam; ſed erga viliſſimos domus eius famulos, quam pietatem & reuerentiam erga Patrem, viſus Chriſtus oſtendere, quando pro his ſcelerum mancipijs, & non alijs, publicam querelam, litem apertam aduersùs Genitorem proponit, *agonum ſuorum ſtipendia ſubtracta ſibi proteſtans, ſi hi ſic relinquantur; & ita ſanguis Filij in conſpectu Patris vileſcat, ut non omnia poſtulata obtineat.*

26. Verè iſte magnus amor, verè iſte Salomon ardentiſſimè diligens ſponſam ſuam, quia ſic propter illius charitatem Patri potius aduerſatur, quàm eius filijs peruerſoribus. *Exponam nobis* (ait Chryſoſtomus hom. 1. in 2. ad Timotheum) *de ſcripturis amicitiam profectò admirabilem*. Cupio diſcere à Chryſoſtomo huiuſmodi amicitiam: nam rarò inuenitur ſub cœlo: *Dilexit* (inquit) *Ionathas, Saulis filius, ſanctum Dauid, & colligata eſt illi anima ipſius. Quid ergo, num illi inuidit? Minime, cum certè inuidendi neceſſitas indicta videretur ex rerum euentu: cernebat enim regno potiturum, quod ſibi per ſucceſſionis ſeriem debebatur. Non ait: Hic eſt, qui me patrio priuabit regno; ſed imperij quoque cooperator acceſſit, patrique, amici gratia, non pepercit. Nihil parentem reueritus eſt, amici gratia: ea fuit Ionathæ cum iuſto amicitia, taliſque coniunctio.* De qua ſententia aſſumo extremam clauſulam, atque expono: *Patrique, amici gratia, non pepercit.* Certè inſidiabatur Saül, Ionathæ pater, Dauidis vitæ & capiti, eumque de medio tollere varijs tentauit modis: ſed effugit Saülis malitiam, & effugit Ionathæ ope. Lege Regum lib. 1. cap. 20. & ſanè non aliam cauſam occidendi Dauid Saül Ionathæ ſignificabat, quàm quòd, eo ſublato, Ionathas de imperio ſecurus foret: *Omnibus enim diebus* (ait) *quibus filius Iſai vixerit ſuper terram, non ſtabilieris tu, neque regnum tuum; Itaque iam nunc mitte, & adhuc eum ad me, quia filius mortis eſt*, Pater ſæuit in Dauid, ſæuitque propter filij emolumentum: & tamen plùs potuit apud Ionatham amor in Dauid, quàm aut genitoris in eum vigilans prouidentia, aut filij ipſius tanta vtilitas, quanta eſt ſceptro potiri & dominari Prouincijs. Iure *mirabilem amicitiam* appellauit Chryſoſtomus, cùm genitor pro nato zelat, & filius in amicum fidelior inuenitur, quàm pro patre. Ergo Pater æternus, cùm peccatoribus non parcitum vellet, cùm velut inexorabilem ſe exhiberet, nonne in hoc ipſius Filij honori proſpiciebat? Pro Filio eſt, ſi qui eius ſanguinem, & ſuſceptos in cruce labores contemnunt ſcelerati homines, debitas exoluant pœnas: hæc tamen cùm pro Filio fierent à Patre, non ſterit ille pro Parente; ſed pro iniquis aduersùs Genitorem: quia iniqui illi de familia erant ſuæ ſponſæ, quæ & nigra eſt, & formoſa, malos cum bonis complectens, donec cœlum & terra innouentur, munduſque finem accipiat. Mirabilis itaque amicitia Ionathæ erga Dauid, *quia amici gratia parentem non eſt reueritus*. Mirabilis planè amor Chriſti erga Eccleſiam, cùm huius gratia ipſe quoque Parentem quodammodo non ſit reueritus, quando eum in iudicium vocat, & ſublata ſibi agonum ſtipendia queritur publicè; ni peccatoribus parcere velit. Ergo Chriſti ſola dilectio, verum amoris nomen meretur, qui tot, tantaque pro compare ſuſtinuit. Salomonis ardentiſſimi æſtus, ne picti quidem ignes cenſendi; cùm ob eius gratiam & contemplationem, quam ſummè deperire viſus ſit, ne illa perpetrauerit ſanè, quæ maritos facere communiſſimum eſt, vt vxoris cauſa patrem, matremque pariter relinquant.

Chryſoſt.

1. Reg. 20.

SECTIO V.

Quæ pro Deo relinquimus, eadem cum fœnore ad nos reuertuntur.

27. PHARAONIS filia Salomoni nuptura, aulam reliquit, patriam deſeruit, à cognatis abijt. Magna ſunt hæc: maiora tamen accepit his, quæ deſtituerat. Pro Pharaone genitore illius, Rege fortaſſe non nimiùm locuplete, deformi, indocto, datus illi Salomon; ſi pulchritudinem contemplere, candidus & rubicundus, electus ex millibus; ſi ſapientiam ſpectes, mortalium eius præſertim æui atque temporis doctiſſimus; ſi diuitias cogites, tantis affluens, vt facere potuerit Hieroſolymam argento non minus quam lapidibus abundare. Iam, ſi amiſſam aulam conſideres, ſtruxit vxori Salomon domum integram, materia vbique cum arte contendente, vt dubitares, pluſne miraculi in pretio, quàm in ingenio eſſet; abſolutoque opere, *filia Pharaonis aſcendit de ciuitate Dauid in domum ſuam, quam ædificauerat ei Salomon.* Poſtremò, ſi cognatas amiſit, ideò vultum eius deprecabuntur omnes diuites plebis, tanquam Reginæ & Dominæ, vtpote adſtantis Monarchæ à dextris in veſtitu deaurato. Quantò beatior mutatio quàm prima ſors? Relinque, anima, vilia hæc, & momento peritura: vocat te melior Salomon ad caſtum connubium: quid nectis moras? quid retardaris? Putaſne, illiberalis erit, & non recompenſabit? Noli timere: centuplum accipies, & vitam æternam poſſidebis: quin illa tua, quæ obtuleris, non apud ſe auarus retinebit: reuertentur ad priorem dominum cum incremento; petit, vt conduplicet: mirabere lætus tam fortunatam bonorum amiſſionem, & tantùm dolebis, non amiſiſſe plura.

28. Maledicta erat in Iſraël omnis ſterilis & omnis gloria in ſobolis amplificatione: quæ non peperit inhonora erat. Denique Eliſabeth Præcurſore grauida, opprobrio ſe liberam exultans gaudet: *Quia ſic fecit mihi Dominus in diebus, quibus*

bus reſpexit auferre opprobrium meum inter homi-
nes. Sic omnis Iſraël: ſed non ſicut Iſraël Mater
Domini, quam ille per Dauidem alloquutus,
Audi (inquit) *filia, & obliuiſcere populum tuum,*
Pſal.44.11. *& domum patris tui, concupiſcet Rex ſpeciem*
tuam. Quid eſt, *obliuiſcere populum tuum?* No-
li ad mores eius reſpicere, noli ad exempla. Om-
nis populus tuus ad prolem anhelat; omnis femi-
na vxor; omnis vir maritus: manda hæc obliuio-
ni, & virginem caſtam exibe Deo. Paruit puella
mandatis, & elegit magis deſpectui eſſe Iſraël,
quam non obediſſe Regi, qui concupiuit deco-
rem eius. Quid pro Deo perdidit MARIA? non
eſſe matrem, non tranſire in mariti amplexus.
Putabat Iſraël ſpoliatam hac gloria Ioachimi, &
Annæ filiam, & velut ſterilem contemnebat:
verùm non perdidit, quoniam pro Deo amiſit;
conduplicauit potiùs, gaudia matris habens cum
virginitatis honore. Nulla vnquam tam beata
maternitas, ac illa, quam MARIA ſortita eſt,
maternitatem pro Deo amittendo. Sic ille cum
multiplici incremento reſtituit, quæ pro eius
Bernard. honore contemnimus. Bernardus hom.3. ſuper,
Miſſus eſt. Meritò autem concupiuit Rex decorem
Virginis: fecerat enim quidquid longè antea præmo-
nita fuerat à patre ſuo Dauid, dicente ſibi: Audi,
filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiſce-
re populum tuum, & domum patris tui: & ſi hoc fe-
ceris, concupiſcet Rex decorem tuum. Audiuit quip-
pe, & vidit, & inclinauit aurem ſuam ad obedien-
tiam, & oblita eſt populum ſuum, & domum patris
ſui; quia nec populum ſuum augere prolis ſucceſſione,
nec domui patris ſui relinquere curauit hæredem;
ſed, quidquid honoris in populo, quidquid de paterna
domo rerum terrenarum habere potuiſſet, omnia ar-
bitrata eſt vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaceret. Nec
fefellit eam intentio, quando & Chriſtum ſibi filium
vendicauit, nec propoſitum pudicitiæ violauit. Benè
igitur gratia plena: quæ & virginitatis gratiam te-
nuit, & inſuper fecunditatis gloriam acquiſiuit. Non
igitur dedecori MARIAE, quòd liberos habere
nollet; nec computata eſt maledicta, quæ propte-
reà ſterilis dici voluit; ſed inter omnes mulieres be-
nedicta cunctarum gentium acclamationibus
nuncupata.

29. Fameſcebat ſiccato torrente Carith rigidus
ille Propheta, factuſquè eſt ſermo Domini ad
4.Reg.17.9. eum (Regum 3. cap. 17.) dicens: *Surge, & va-*
de in Sarephta Sidoniorum: præcepi enim mulieri
viduæ ibi, ut paſcat te. Heu! quàm ieiunam ad do-
mum mittitur Elias: *Viuit Dominus* (proteſta-
tur pia vidua) *quia non habeo panem, niſi quantum*
pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum
olei in lecytho: en colligo duo ligna, ut ingrediar, &
faciam illud mihi, & filio meo, ut comedamus, &
moriamur. Quàm triſte nuncium eſurienti ſto-
macho! Vade, Elia, proficiſcere ad Optimatum
cellaria, qui à fructu frumenti, vini, & olei mul-
tiplicati ſunt: non apud miſeram feminam locus
eſt, cui vix in hodiernam lucem ſuppetit: noli
geminare infelicis dolorem. Sed, quid ille? *Va-*
de: fac, ſicut dixiſti. Veruntamen mihi primùm fac
de ipſa farinula ſubcinericium panem paruum, &
affer ad me: tibi autem & filio tuo facies poſtea. Io-
caturne Propheta, & ludit ſanctè; an ſeriò confa-
bulatur? *Fac mihi primum*. Non ſufficit ſecunda
buccella, Elia? atque vtinam in tantis ſuperſit an-
guſtijs ſecunda, quam dare poſſint mater & filius.
Vbi charitas, de ore morientium alimenta extor-
Theodoret. quere? Iuſte miratur Theodoretus quæſt. 52. in
3. Regum, quàm mitis fuerit mulier in reſpon-
dendo Prophetæ: *Ege autem admiror mulieris*
reſponſi manſuetudinem: non ægre tulit, quòd in
tanta calamitate ab ea petitum ſit alimentum; ſed,
tantum extremam oſtendit paupertatem. Quis enim
in tanta egeſtate poſitus non excandeſceret, au-
dito, *Fac mihi primum*. quando, ſi ſecundùm
dediſſet, inſigniter liberalis & benignus fuiſſet?
Quid, quòd, qui petebat, ipſe tantarum miſeria-
rum, tam diræ famis occaſio fuiſſet? Eia, bona Eleemoſinæ viduæ.
femina, noli excandeſcere? noli ad ſingularem
Prophetæ petitionem mœſtitiam inducere: da
primùm; daque ſecundùm pariter, ſi poſtulaue-
rit; da totum: non tu morieris, non filius tuus,
etſi pereat totus Iſraël: Deo iſta donas, quem in
nomine Prophetæ recipis, non Eliæ; retr buet
abundanter pro vno mille. Conſumentur fame
viri diuitiarum, tabeſcent à ſterilitate terræ; ve-
runtamen flagellum ad te non appropinquabit:
quia pro Deo oleum, & farinam reliquiſti; hæc ip-
ſa ad te reuertentur cum fœnore: *Hæc dicit Do-*
minus Deus Iſrael: Hydria farinæ non deficiet, nec
lecythus olei minuetur vſque in diem, qua Dominus
daturus eſt pluuiam ſuper faciem terræ. Eloquenter
Ambroſius lib.1. de Abraham, cap. 5. *Vnius horæ* Ambroſ.
hoſpitio vidua, quæ ſuſcepit Eliam, & exiguo cibo,
perpetuum toto tempore famis inuenit alimentum, &
mercedem accepit mirabilem, vt nunquam de hy-
dria farina deficeret.

Non poteſt Elias exigua petere, non vulga- 30.
ria; ad magna ſemper aſpirat poſtulatio: *Fac mi-*
hi (inquit) *primum*. Secunda deſpicit genero-
ſior mens. Didicere à Magiſtro diſcipuli, didicit in
primis Eliſeus, & ſcandente ignitos currus Præce-
ptore: *Obſecro* (ait Regum 4. cap. 2.) *vt fiat in* 4.Reg.2.9.
me duplex ſpiritus tuus. Audi, Eliſee: non eſt di-
ſcipulus ſupra Magiſtrum: itur in deterius quo-
tidie; & raro Ducis laudes, parentum gloriam
quiſquam nepotum conſequutus: ſufficit, Eli-
ſee, parem fuiſſe. Multa circa hanc petitionem
iactata: an illud conueniens? Eliſeus diſcenden-
te Fundatore Ordinis, Patris deinceps locum oc-
cupaturus erat, Congregationis Caput effectus: In Præpoſito maior ſimilitudo deſideratur.
amplius non priuata perſona, ſed lucerna ſuper
candelabrum poſita, vt luceat omnibus; qui in
domo ſunt: in eum cunctorum oculi conuer-
tendi erant, eius exemplum ſequuturi: putabat
igitur, vt priuato Monacho vnus ſatis eſſet ſpi-
ritus; Superioris tamen nomine potito opus
eſſe geminato ſpiritu, præſertim rigidi inſtituti
Duci futuro? An indicabat magis Heroüm po-
ſteros, ſeniorum facinoribus non debere eſſe
contentos: ſupra inuenta Maiorum nepotes po- Poſteriores Scriptores debent antiquorum inuentis addere.
nant noua, & vetuſtis Scriptoribus recens de pe-
nu ſuo addant; ſic maritantur noua antiquis cum
iucunditate à Scriba docto? Non ſpernenda iſta:
ſed excogitanda, quæ noſtro faueant inſtituto,
Monachorum Anteſignani fuere Elias, eiuſque
diſcipulus Eliſeus (vt velint quidam) cum reli-
quis Carmeli ſacris habitatoribus, intelligo de
filijs Prophetarum. Hieronymus docebit tom.1. Hieronym.
epiſtol. 13. ad Paulinam: *Et vt ad Scripturarum*
auctoritatem redeam noſter Princeps Elias, noſter
Eliſeus, noſtri Duces filij Prophetarum, qui habi-
tabant in agris; & ſolitudinibus, &c. Eliſeus igitur,
vt erat perfectæ obſeruantiæ Religioſus, volun-
tatem, ſpiritumque ſuum in Eliæ Prælati manus
reſignauerat: hic, Magiſtro diſcendente, ex homi-
num conſortio ad ipſum rediturus erat, eo præ-
ſertim in ſupremi Præpoſiti officium ſuffecto:
ſed, quo ſe priuauerat ſpiritu propter Deum, iu-
ſtumne, vt ad Prophetam ſine incremento re-
deat,

Digitized by Google

deat, abſque fœnore? Non ita Deus conſueuit; data ſibi, conduplicata poſſeſſoribus reſtituit. Probè igitur, Eliſeus ſpiritum, quem ob Deum in Prælati manus reſignauerat, (neque enim vel ſpiritus ſui dominus perfectus Religioſus,) repoſcens, geminatum poſtulat: *Fiat in me ſpiritus tuus duplex*, inquiens. Non fallar, ſi Ambroſium cum nobis eſſe dicam, ſerm. 87. *O hæreditas pretioſa, in qua plus hæredi relinquitur, quàm habetur: plus conſequitur, qui accipit; quàm poſſideret qui largitur. Pretioſa planè hæreditas, quæ, dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur.* Igitur Elias cùm ſimplicem ſanctitatis ipſe ſpiritum haberet, Eliſeo duplicem reliquit. Benè illud: *Quæ, dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur.* Sic ſemper Deus, cum fœnore remittens data.

Ambr.

31. Quem Numinis morem cùm Anna, Samuëlis mater, cognitum haberet, prolem tenerrimam adhuc, & penè balbutientem ſacris altaribus obtulit: *Et adduxit eum ſecum* (Reg. 1. cap. 1.) *poſtquàm ablactauerat, in vitulis tribus, & tribus modijs farinæ, & amphora vini; & adduxit eum ad domum Domini in Silo.* Quo feminæ facto non illud moner, quod communiter admirantur Interpretes, potuiſſe mulierem, quæ per longa vota, per orationes diurnas, nocturnaſque, & lacrymarum riuos prolem acquiſiuit, tremulum infantem à ſinu amouere, & protuliſſe, vt apud Heli viueret, quàm coram ſe iucundus in aula luſitaret: id ego ſuſpicio magis, vt quidem Deo, tabernaculoque offerre voluiſſet aliquem ex maſcula ſtirpe; at ſperanda erat filiorum multitudo. Cùm eam circuirent plures paruuli, tum hunc illumve ſacro miniſterio dicaſſe, ex multarum matrum vſu id erat: ſed vnicum infantem tam citò domo eieciſſe, haud dubito arcano aliquo conſilio ab Anna commiſſum. Sic ipſe coniectabar: volebat mulier hæc numeroſæ ſobolis genitrix nominari: erat hoc temporibus illis ſpecioſum apud homines, apud Deum non ingratum, cùm & de benedictionibus eius fuerit, Pſalmiſta canente: *Filij tui ſicut nouellæ oliuarum* (Pſalm. 127.) *in circuitu menſæ tuæ: ecce ſic benedicetur homo*, &c. Quid meditata eſt prudens femina? Scio (inquit apud ſe) Deum liberaliſſimum remuneratorem; cum fœnore ſemper recompenſat. Quòd ſi eum filio donauero vnicè dilecto, patietur me abſque liberis eſſe? Haud vnquam crediderim: quin potiùs multiplici fœtu augebit. His incitata prolem Deo obtulit. Nec fefellit ſpes: nam, *Viſitauit Dominus Annam* (Reg. 1. cap. 2.) *& concepit, & peperit tres filios, & duas filias.* Ad quem locum Regum alludens Chryſoſtomus tom. 1. hom. de fide Annæ, inquit: *Tantidem autem hac negotiatione lucrum fecit, quantum facere par eſt eam, quæ cū Deo habuerit commercium: etenim poſteaquam eū fœtum acceperat Deus, reddidit illi alterum filium: imò potiùs, non vnum, neque duos, neque tres, neque quatuor tantum; ſed his multò plures, vt iam vſura ſortem excederet: talis eſt enim negotiatio, quæ cum Deo geritur: non ille quantulamcunque ſortis partem; ſed multis partibus conduplicatam reddit.*

1. Reg. 1. 24.

Pſal. 127.

1. Regul. 2.

Chryſoſt.

32. Didicitne Anna ab antiquo diluuij victore, Noë? Volebat ſenex filijs obedientibus & verecundis benè precari, quemadmodum irriſori filio maledixerat: cùm ad Sem ventum eſſet: *Benedictus* (ait Geneſ. cap. 9.) *Dominus Deus Sem, ſit Chanaan ſeruus eius.* Verùm, cuiuſmodi hæc formula benedicendi? Non Sem; ſed eius Opifex, Deus, benedicitur: alia erit occaſio; vt nomini habeantur gratiæ, & condignis efferatur encomijs: nunc filij cauſa agitur; anhelant ad hanc benedictionem nepotes Sem: conuertere ad gnatum, pater, & muta verborum formulam: *Benedictus* (ait) *Deus Sem.* aſtutè ſatis. Amabat filium ardenter ſenex, & volebat illi plenam benedictionem, cumulatam felicitatem. Hoc quò conſequatur, quam meditatur artem? Nouerat, quæ Deo offeruntur, eadem ad veteres poſſeſſores poſtliminio reuertere; ſed maiora ſe ipſis, ſed ſupra modum locupletata: in Deum igitur congerit benedictionem Sem, vt, cùm Deum eius benedictionis ſemel fecerit Dominum, benedictio ipſa creſcat, & demum reuerſura ad Sem, vt moris eſt, diues ad eum redeat, & cum auctuario incredibili. Hinc itaque eſt, quòd non Sem; ſed Deum benedixerit, quemadmodum obſeruauit Chryſoſtomus homil. 29. in Geneſim: *Et dixit: Benedictus Dominus Deus Sem, & erit Chanaan ſeruus illius. Hoc forte quis dixerit: Non eſt benedicere Sem. Imò valde benedixit illum: quando enim Deus benedicitur, & aguntur illi gratiæ ab hominibus; tunc vberior ab illo ſolet iſtis benedictio dari, propter quos ipſe benedicitur. Itaque benedicens Deum, debitorem ipſum fecit maioris benedictionis, quia Deus propter Sem benedicitur.* Aptè extrema hæc verba: *Benedicens Deum, debitorem ipſum fecit maioris benedictionis.* Id quippe moliebatur parens Sem, filij benedictionem Deo offerre, quo hac via Deum cumulatioris benedictionis faceret debitorem.

Gen. 9. 27.

Chryſoſt.

33. Iam mihi ex his non inacceſſa videtur magni illius ſigni, quod in cœlo apparuit, intellectio: *Mulier* (inquit ſacræ reuelationis liber cap. 12.) *amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim.* Suppono autem hanc feminam, quam duo mundi clariſſima lumina, ſyderaque conueſtiunt, Beatam eſſe Dei Genitricem. Annuit Bernardus ſerm. 1. de Natiuitate Virginis: *Putaſne* (ait) *ipſa eſt Sole amicta mulier? Eſto ſiquidem, vt de præſenti Eccleſia intelligendum prophetica viſionis ſeries ipſa demonſtret; ſed id planè non conuenienter* MARIÆ *videtur attribuendum.* Felix ergo hæc, & multifariam lucida virgo Chriſtum aliquando amiciuit. Quo genere veſtis exiſtimas? Equidem de nube confecto, de carne ſua, quæ non aliud, quàm nubes erat. Diſce ab Ambroſio ſerm. 5. in Pſalmum 118. *Illa autem columna nubis ſpecie quidem præcedebat filios Iſrael; myſterio autem ſignificabat Dominum* IESVM *venturum in nube leui, ſicut dixit Iſaias, hoc eſt, in virgine* MARIA, *quæ nubes erat ſecundum hæreditatem Euæ; leuis erat ſecundum virginitatis integritatem. Venit in nube leui Chriſtus in Aegyptum; hoc eſt, venit in ſuſceptione corporis in hoc ſæculum: in nube venit, quem nebula corporis obumbrabat: ſed leuis erat caro, quam nulla ſua grauabant delicta.* Veſtem itaque de nube confectam Chriſtus à Virgine acceperat: reſtituere oportebat acceptum. Quid? talem ex nube amictum Matri daret? Sed decebat liberaliorem eſſe in retribuendo, & acceptis multò præſtantiora voluiſſe. Hinc itaque loco nubis Sol, Luna, ſtellæ; totus denique Olympi ornatus, vt quantùm Phœbus nubibus pulchritudine antecit, quantum decora plùs ſoror eius, quantùm lucidiores ſtellæ, tantùm excedat retributio Chriſti donum veſtis, quod à Matre accepit. Vide, ſi ingens in remunerando Deus iſte, quando in vnam veſtem congerit totam cœlorum gratiam. Bernardus relato nuper ſermone: *Quam familiaris facta es ei, Domina,*

Apoc. 12. 1.

Bernard.

Ambr.

quam

quàm proxima, imò quàm intima fieri meruiſti? Quantam inueniſti gratiam apud eum? In te manet, & tu in eo; & ueſtis eum, & ueſtiris: ueſtis eum ſubſtantia carnis; & ueſtit ille te gloria ſuæ maieſtatis. Veſtis Solem nube, & Sole ipſa ueſtiris. Concinnè, vt differentiam veſtimentorum innuat: *Veſtis Solem nube, & Sole ipſa ueſtiris.*

34. Sed, quid mirum adeò in Matrem beneficum, quando æqualiter ferè liberalis eſt in creaturas irrationales? Atrata fronte proceſſit præſes diei, Sol, cùm Dominus pateretur, contraxit radios luctabundus, diminuit lucem; ſic condolebat vtcunque Opifici ſuo: abit tandem mœror, reſurgente Chriſto; & de primis rediuiui curis reſtituiſſe Soli, quod de claritate perdiderat, expoſuit Chryſolog. Marc. 16. Chryſologus eleganter ſerm. 82. occaſione verborum Marci capit. 16. *Et ualdè mane una Sabbathorum ueniunt ad monumentum, orto iam Sole,* &c. *Si ualdè manè* (ait) *quomodo orto iam So e? Sic neſcit Euangeliſta, quid dicat? Euangeliſta, quid dicat, ſcit; ſed, quid audiat, qui non didicerit, neſcit, Dixerat: Ab hora ſexta uſque ad horam nonam tenebræ factæ ſunt. Ergo Sol, qui præter horam, ut Domino compateretur, abſceſſerat; claritate, cùm reſurgeret Dominus, ante tempus occurrit: & qui, ut ſuo commoreretur Auctori, ipſam meridianam ſuam mortificauerat claritatem, ut conſurgeret Auctori ſuo, euictis tenebris antelucanus erupit,* Benè quidem hæc & oſtendunt Chriſti gratitudinem; ſed non probant noſtræ ſermocinationis ſcopum: oſtendunt quidem compenſata lucis damna, quæ pro Dei Filio Planetarum fulgentior ſuſtinuit: iſta nobis non ſufficiant: neceſſe eſt, monſtremus Chriſti retributionem ſupra charitatis amiſſionem longo extitiſſe interuallo. Æſti- Matth. 28. 1. mo probabit Matthæus capit. 28. *Veſpera* (inquit) *Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, uenit Maria Magdalena,* &c. Ergo veſpertinæ tenebræ in claritatem conuerſæ ſunt; dies ille occaſum neſciuit, dies æternitatis fulgoribus æmula, qui ignorant interitum: ſic decebat, Chriſtum recompenſaſſe diminutionem lucis. Idem Chry- Chryſolog. ſologus ſerm. 74. *Veſpera Sabbathi, hoc neſcit dies ſæculi, hoc non habet mundi uſus; ueſper finit, non inchoat diem; tenebreſcit ueſpere, non luceſcit; non in Auroram uertitur, quia lucis ortum ignorat. Veſpera, mater noctis, parturit diem; mutat ordinem, dum agnoſcit Auctorem: radiat de nouitate myſterium; anhelat Creatori ſeruire, non tempori.* Expende illa: *hoc neſcit dies ſæculi.* Quis igitur dies illud nouit? Æternus ille, & indeficiens æui perennis Beatorum. Tantiſnè compenſandus breuis temporis luctus, & non integer ſub tenebris dies, & aſſimilandus æternitatis diei propter hoc? tam ſupra labores merces? tanto cum fœnore reſtitutio? Quid agitis, mortales? Vſquequò graui corde? Cur, ſi bonorum auidi, tam pauci de vobis Principi huic, liberalitatis Principi famulantur? Felix Ægyptia puella, quæ relinquens aulæ delicias, non amittit; ſed commutat in ampliora gaudia, Hebræorum Regina facta; Salomoniſque ſponſa.

***

SECTIO VI.

In mores, quos ſub vitæ exordio hauſimus, facilè, data occaſione, prouoluimur.

PHARAONIS filiam per connubium cum Iudæorum Monarcha, conſequutam quidquid humanæ eſt beatitatis, monſtrauimus initio ſectionis nuperè finitæ: ſedit ſolio gemmato, in fimbrijs aureis, circumamicta varietatibus, ſuprema inter multas Reginas, pediſſequæque eius de Principum filiabus compoſitæ, circumornatæ vt ſimilitudo templi: promptuaria eius plena, eructantia ex hoc in illud: non eſt ruina maceriæ, neque tranſitus, neque clamor in plateis eius. Fortunata ſunt cuncta, quieſcente toto Iſraël, vnoquoque ſub vite & ficu ſua à Dan vſque ad Berſabee ſine timore vllo. Quanti inuiderant? Certè beatam dixerunt feminam, cui hæc ſunt. Sed ego cum Dauid, non propter iſthæc euanida, & momento abitura, fortunatam nominauerim; verùm ſummè felicem iudicauerim mulierem, cuius Dominus Deus eius. Hoc illa per Salomonis thalamos adepta, vt Deum cognoſceret, coleret deinceps, damnatis in poſterum, boue, crocodilo, cæteriſque Ægypti vanorum Numinum portentis. Vtinam, vt deuotè ſub nuptiarum auſpicijs eiurauit deteſtandos ritus; ſic in eorum commendando odio ſtabilis fuiſſet, & perſeuerans. Bibit ſub pueritia ſuperſtitiones; hic primus nouæ teſtæ inſpiratus liquor. Neſcio quid habet ætas illa tenax, & indomabile: tardè, quæ didicit, deponit; atque, vt viſa ad tempus obliuiſci antiqua, reuertitur facillimè ad aſſueta, quauis data rima. Tanti intereſt, rudes illos annos, ſiue in bonum, ſiue in malum flexiſſe. Quam tunc indideris formam, raro delebunt ventura tempora: conſopire poterunt aliquantùm, extinguere penitùs paucis conceſſum. Ergo illa in nuptijs Iudaïſmi profeſſio, de non duraturis erat: non ſtupeo lapſum adeo, quando gentiliſmum edoctam fuiſſe, vnà cum vberibus, & lacte, conſtat. 35.

Subtiliter loquutus Tertullianus, comparatione facta inter vidualem continentiam, virgineamque caſtitatem, libro 1. ad vxorem, capit. 8. 36. Tertul. *Tamen uidua habet aliquid operoſius: quia facile eſt non appetere, quod neſcias; & auerſari, quod deſideraueris nunquam. Poterit uirgo felicior haberi: at uidua laborioſior.* Sanè ſermo hic alludit ad continentiæ bellum, quod eius amatores aduerſùs inimicam luxuriam exerceant. Sed, quomodo laborioſiores viduæ; feliciores virgines in hac pugna? Imò verò, quæ virgo eſt, plùs habet operis, difficiliores illius luctæ. Nam ſanè, quemadmodum cæteræ carnis deliciæ; ſic in primis iſtæ, à longè poſitæ, & donec experientia eſt, titillant, blandiuntur, rapiunt poſt ſe: poſtquàm de amore triumphator eſt, gaudioque fugitiuo potitus, iam non ampliùs amat ille paulò antè tam ſitibundus, tam ardens; horret magis, & deteſtatur. Nonne vides in Amnon, quem lectulus tenet, quem febris conſumpſit, tantæ illius flammæ? Fit deſideriorum compos, ſorore abutitur: ſtatimque ſubdit Samuël Reg. 2. cap. 13. 2. Reg. 13. *Et exoſam eam habuit odio magno nimis: ita ut*

maius

Digitized by Google

maius eſt odium, quo oderat eam, amore, quo antea dilexerat. Quæ cùm ſic eueniant, notum eſt, facilius viduæ fore, non deſiderare virorum amplexus, quàm virgini: virgo enim, quia nunquam experientiam fecit, ardebit cupidine, & deſiderio: vidua autem, cùm ſciat, qualia illa ſint gaudia, quàm ſpurca & tranſitoria, tantùm non auebit & concupiſcet, vt potiùs cane peius & angue abhorreat. Quæ igitur veritas Tertulliani verbis? Sanè, vt concedamus, magnam eſſe alliciendi vim in abſentibus; poſſeſſa contemptum ſui, nauſeamque generare conſueuerunt, vt oſtendebamus Sect. 3. atque hac parte præſtet virginibus viduarum ſors, minuſque ſit laborioſa. Sed aliud eſt, experiri carnis illecebras, & delectamentum vtcunque; aliud, in adoleſcentia, & ſub ætatis exordio experiri. Puellæ igitur, cùm nuptui dentur plerunque, ſtatim ac partui habiles ſunt, (quod tempus decimum & quartum annum non ſuperat,) hinc eſt, vt maritalia gaudia cum vitæ fere ingreſſu ſentiant: inde itaque eſt, quòd laborioſiorem viduæ conditionem dixerit Tertullianus, quàm illius, quæ virginitatem ſemper profeſſa eſt: nam viduam ſub annorum exordio, quid coniugales eſſent voluptates, expertam eſſe, & procedente ætate eandem marito orbatam, non velle iterum coniugium, arduum eſt, atque difficile: virgo ſemper perſeuerans, quos in adoleſcentia non hauſit mores, non multum, ſi prouectam iam eorum deſiderium non cruciet. Hinc ergo Tertullianus ingenioſè virginem feliciorem nominauit; viduam laborioſiorem.

37. Expendi Sect. 3. num. 15. Hebræorum, qui de Ægypto exierunt indigna vota, concupiſcentium ollas carnium, piſces Niliacos, allia, cepas, pepones, & ruſticana hæc, durique ſaporis præferentium cibo de cœlis demiſſo, omne delectamentum in ſe habenti: accipe huius tam infauſti, & deſiderij, & electionis, alteram ab ea cauſam, quam præfato loco dedimus: illa ſanè querela profecta eſt ab his viris, qui primam ætatem in Ægypto conſumpſerant: cogebantur autem tunc duriſſimis operibus Pharaonis miniſtrare. Quid neceſſe eſt dixiſſe, cibum illis fuiſſe vulgarem, qualis operariorum, qualis villicorum, cùm tam malè tractarentur à regijs operum Præfectis? Comedebant itaque, vt ſolet ruris & montium plebs addicta laboribus, allia, pepones, & ſimilia. Verùm (inquis) vt tunc fuerint illis hæc dulcia alimenta poſitis in egeſtate & labore intolerabili; quid pro iiſdem ſuſpirant apud deſertum, quando non fames, non labor premebat, & erat ante oculos, ante manus eſcarum ſuauiſſimi? Sanè ideò manna poſtponitur allijs lacrymas elicituris; quia allia eibus fuerunt in adoleſcentia, dum ædificarent vrbes tabernaculorum, Phitom; & Rameſſes: tam autem difficile eſt exuere conſuetudinem, cui in adoleſcentia & ætatis principio ſe quiſpiam aſſuefecerit; vt, quamuis ad tempus eius moris oblitus eſſe videatur propter magnas aliquas cauſas; mox tamen ad eadem reuertatur. Chryſoſtomus hom. 7. in Epiſtolam priorem ad Corinthios: *Et vt conſuetudinis vires intelligas, illud conſidera: ſiquidem ipſa Dei præcepta nonnunquam ſuperauit. Et quid præcepta commemoro? Nonne ipſa quoque beneficia? Nam & Iudæi, cùm manna haberent, allium quærebant; & cum libertate fruerentur, recordabantur ſeruitutis, & Ægyptum ſæpenumero expetebant propter conſuetudinem: adeò violenta res eſt.*

Conſuetudo difficillimè exuitur.

Chryſoſt.

38. Non alio tamen clariori teſtimonio declaratum iri arbitrer, quid illa poſſint, quibus ſub initio aſſueſcimus, quàm Irenæi ſententia, ſiue ad vitium, ſiue ad virtutem fouendam. Is libro 3. aduersùs hæreſes, cap. 5. loquens de Henoch, atque Elia: *Per illas enim manus,* (ait) *per quas in initio plaſmati ſunt, per ipſas & aſſumptionem, & translationem acceperunt: aſſuetæ enim erant in Adam manus Dei coaptare, & tenere, & baiulare ſuum plaſma, & ferre, & ponere, vbi ipſæ vellent. Vbi ergo primus poſitus eſt homo, ſcilicet, in Paradiſo, dicunt Presbyteri, qui ſunt Apoſtolorum diſcipuli, eos, qui tranſlati ſunt, illuc tranſlatos eſſe.* Scio in his verbis non vnum eſſe ſcrupulum: modo ſub litteræ, aut iuſtioris myſtici ſenſus rigore non verſamur: tu conſule, an verum, à Deo ipſo portatos Henoch, & Eliam; an ibi poſitos, vbi Adam plaſmauit apud Feuardentium Scholijs pro elucidando Irenæo: Pererium tom. 1. in Geneſ. lib. 3. numer. 47. Salianum tom. 1. anno mundi 987. à numero 6. nunc nos liberiori tropologiæ, quæ aliquid laxum permittit, vacamus, præcipuèque conſequentiam verborum in Irenæo venamur. Ergo ille inde probat, Henoch ipſius Dei manibus translatum, quoniam ait: *Aſſuetæ erant in Adam manus Dei coaptare, & tenere, & baiulare ſuum plaſma, & ferre, & ponere.* Conſentiamus in his cum ſancto Martyre. Itane Deus non poſſit beneuolus eſſe in Adamum, quin in alios parem beneficientiam oſtenderet? beneficia nulla erunt priuata? commune vniuerſis, quidquid Dei operabantur manus, neceſſe ſit eſſe? Nemo ſenſerit: aduerſantur innumera exempla. Non igitur id prætenderit Irenæus, Deum eo ipſo, quòd Adam portauerit, quaſi obſtrictum, vt Henoch ſuis manibus transferret. Eum ſignificare voluiſſe, quod nunc pronunciauero, opinor. Deus, cùm protoplaſtum formauit, ſub rerum creandarum initijs erat: tum verò quibus ſe aſſuefecit? Sanè baiulando Adamo, portando illum, atque adeò transferendo in Paradiſum: nam extra voluptatis locum creauit, & inde *tulit Dominus Deus hominem* (Geneſ. cap. 2.) *& poſuit eum in Paradiſum, vt operaretur, & cuſtodiret illum. Aſſuetæ erant manus Dei* (ait Irenæus) *baiulare ſuum plaſma, ferre, tenere.* Exinde fluxerant nongenti, & eò amplius ab Adami ortu ad Henoch tranſportatum: neminem Deus toto hoc curriculo in Paradiſum ſuis manibus tranſmiſerat, quemadmodum cum protogenitore fecerat: videbatur iam obliuioni commiſſus mos transferendi in Paradiſum: ſed ecce inopinatò rapitur Henoch; & rurſum, longiori ſpatio emenſo, leuatur in aëra Elias, abiturus & ipſe in Paradiſum. Quales iſti per interualla raptus & translationes? Ecce Deus ſub creationis exordio transferendo primo homini in Paradiſum aſſuefecit manus: voluit moris huius quaſi obliuiſci; inde plurima tranſeunt ſæcula, & nemo transfertur: verùm, quia mos ille ſub creationum incunabulis & flore hauſtus erat, non potuit penitus quodammodo Deus ipſe delere: reuertitur quandoque ad eadem, & nunc Eliam, nunc Henoch raptat. Adeone ipſe quidem Deus (ſi dicere fas eſt) eius, quem ſub initio ebibit moris, poteſt immemor eſſe penitùs: ſed, vt ad tempus deſeruiſſe videatur, rurſum emergunt vetera, & itur in antiquas primæuas cogitationes iterum, & ſæpius.

Irenæus.

Feuard.

Pereira.

Salian.

Tropologiæ laxa ſunt regulæ.

Geneſ. 2.

39. Atque cùm Dæmonem non lateret, qui ſub principijs ediſcuntur mores, non minus ad virtutem, ſi illi ex honeſtatis regula, quàm in vitium

tium efficaces eſſe, ſi à rationis dictamine recedant, ideò ipſe, quibus poterat modis, curauit, vt Herodes paruulum adhuc, & vagientem Seruatorem opprimeret, fugiendum vt fuerit Matri cum infantulo in Ægyptum, cùm per tot neces quæreretur vnus. At, nonne ſatius erat Redemptoris declarato hoſti, adultum expectare, cùm tot vulnerum acerbitatibus ſitim explere poſſit, tot dedecorum generibus, flagellato Chriſto, quod ſeruile erat, in crucem acto, latronibus comparato; cùm tamen explere ſitim non poſſit infantis iugulo vno ictu perforato; Sed optabat magis infantiam de medio tolli. Id quorſum? Viderat puerum, antequàm ſciret vocare patrem, aut matrem, auferentem fortitudinem Damaſci, & ſpolia Samariæ: id eſt, conſpexerat trahentem ad ſe de longinquo gentiliſmum: quando Reges Tharſis, & inſulæ munera afferentes venerunt Hieroſolymam dicentes: *Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? Et intrantes domum adorauerunt puerum cum Matre eius*. Sic ſecum ratiocinabatur malignus. Puer iſte adhuc vagiens penè, certè nondum ablactatus, cum ipſo viuendi initio Deorum cultui bellum indicit, à paganiſmo euertendo lucis vſuram inchoat: his imbuitur moribus ſimul cum Matris vberibus: certè, quæ ſub teneris hauſit inſtituta annis, grandis effectus eadem repetet: non poſſunt illa penitùs obliuiſci: ergo deſtruemur omninò, ſi ad iuſtam perueniat ætatem; non enim, non exercere poterit, à quibus infantulus incipit: age, incitemus Herodem: non viuat Puerulus: vita eius paganiſmi excidium futurum, quando crepundiantis non alius luſus eſt, quàm Magos nobis abſtuliſſe: ſequentur adultum proculdubio, quos in cunis didicit mores. Chryſologus ſerm. 1. de fuga Chriſti in Ægyptum: *Chriſtus, ſi vinctus pannis, ſi ſub Matris vberibus occupatus, ſi tacens lingua, ſi latens opere, ſi greſſu nullus Diaboli ſigniferos, hoc eſt, Magos, in Duces fideliſſimos commutauit; perfecta ætatis Chriſtus quid facere poſſit, Diabolus iam videbat: & ideò monebat Iudæos, inſtigabat Herodem; ut Chriſti ſuſpectam ſibi preuenire infantiam*. Aptè: *Perfectæ ætatis Chriſtus quid facere poſſit, Diabolus iam uidebat*. Velut indubitabile ſit, in eadem relapſuros perfectæ ætatis homines, quibus pueri aſſueuerunt.

Chryſol.

40. Hinc illa tam inſignis victoria Iacob Patriarchæ, cui canit Epinicion Oſeas cap. 12. *In vtero ſupplantauit fratrem ſuum, & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo: & inualuit ad Angelum, & confortatus eſt*. Quippe, quoniam adhuc ſub genitricis vulua aſſuefactus luctari & vincere, adultior factus potuit non mortalem creaturam ſuperare. Tranſeo hæc, & in alijs ſiſto. Cur Iacob auſus congredi cum Angelo, cùm vnus totum Sennacherib exercitum deleuerit? Manuë, Samſonis genitor, Ioſuë, alijque de fortiſſimis ad Angelorum viſum proni in terram labuntur, non auſi ſufferre maieſtatem; & hic ad palæſtram prouocat? quæ temeritas? Sed ò ſerò finiendos mores ſub vitæ introitu infuſos! Pugnax Iacob, antequàm natus, quid obſtupeſcis prouectum cum Angelo concertantem? Sperares aliud de moribus in vulua bibitis? Tranſierunt anni plures; in quibus Iacob cum nemine pugillauit: quis non contentionis immemorem ſperaret hominem tanto tempore à palæſtra abſtinentem? Oblata eſt occaſio rixandi, & continuò rediere priſtini impetus, docuitque pugnæ opportunitas, bellicoſos ſpiritus non tam demortuos, quàm ſopitos, quando & cum Angelo non veritus eſt in arenam deſcendere.

Oſeæ 12. 3.

41. Verùm, vt ad priora redierit Iacob, fortaſſe aliquis non mirabitur: redijt enim ad opus gloria abundans, quando homini Deum ſuperaſſe conceſſum fuerit: *Famoſa lucta* (ait Rupertus lib. 8. in Geneſ. cap. 6.) *& totius ore Eccleſiæ per orbem celebrata, qua homo cum Deo luctatus eſt; & tandiu tenuit, donec a victo benediceretur ille, qui vicit*. Illud mirabile, poſſe primæ ætatis tantum mores, vt ad laborioſa redire, & propè immenſæ fatigationis opera, ſuadeat, nullo impellente, nullo vim faciente. *Ephraim vitula docta diligere trituram:* (Oſeæ cap. 10.) *& ego tranſiui ſuper pulchritudinem colli eius*. Ducta ſimilitudo, non à quibuſcunque; ſed a vaccis nouellis, vt eum in locum animaduertit Ribera, & ipſum vitulæ nomen ſatis denotat: vox enim ea propriè floreſcentes & primigenios denotat. Quid igitur de iſtiuſmodi adoleſcentibus vaccis? Rupertus in Oſeam declarat: *Conſuetudo* (ait) *hic terræ promiſſionis tangitur, vbi vitula cum cæteris animalibus fruges terræ terere conſueuerunt: cùm autē grauiſſimo labore fatigantur, ſolent prodire ab area: iterum autem diligentes aream, ſponte ad eam redeunt. Igitur Ephraim ſimilis eſt vaccæ vitulæ, quia didicit & aream terere, & nimia conſuetudine amare, quod docta eſt, licet trituratio laborem inferat*. Eadem Gregorius Papa lib. 20. Moralium, cap. 16. Lyranus, alijque ex commentantibus. Dedimus Ruperti verba, quia ſignificantiora. Qualis a triturando laſſitudo, cùm legiſlator etiam robuſtiſſimi animalis; & laborum patientis ſupra omnia ferè animantia, acerbam conditionem miſertus, iuſſerit, ne trituranti boui os alligarent, Deuteronomij cap. 25. Ergo vt a vinculis liberum fuerit, ab areaque ſepoſitum animal, non ibit per colles & deſerta fugiens; non relinquet ſtabulum, & per ſyluas vagabitur, ne iterum ſub intolerabili iugo gemere cogatur; & vt vinciatur fortè, cogaturquè ad præſepe ſtare, non mordebit, non cornu petet ducentem rurſus ad aream, & trituram: nihil iſtorum: quin potius nemine torquente, iterum diligens aream, ſponte ad eam redit. Verè inſenſata beſtia! Sponte ad trituram, quando ne ſtimulo ad oſſa vſque pertingente, gradiendum erat? Sed tamen parcite infelici aliquantùm. Quid vultis? his aſſueta eſt à primis annis: cum vitula, cum nouella didicit triturare. Ibunt facilè in obliuionem illius ætatis mores fortaſſe? Quoties offeretur occaſio, redibit ad eadem, non retardabit trituræ cogitatio; nulla tam magna fatigatio, quæ ſufficiens impedire, ne rurſus ſub iuuentutem hauſta repetat. Ecce quare vitula Ephraïm docta diligere trituram.

Rupen.

Oſeæ 10 11.

Rupert.

Triturandi mos in Palæſtina.

Gregor. Lyran.

Deut. c. 25.

42. Demus per iſtam lucem Apoſtolo ad Hebræos ſcribenti capite vndecimo: nam ibi poſtquam recenſuiſſet prodigia capitalia, quæ Deus a condito orbe ad ſuperatam Hiericho per veteres Patriarchas operatus fuiſſet, tandem ad longum catalogum ſubdit: *Fide* (ait) *Rahab meretrix non perijt cum incredulis, excipiens exploratores cum pace: & quid adhuc dicam?* Ergo, quæ poſt Rahab ſeruatam perpetrata ſunt oſtenta, Paulus relatione velut indigna arbitratur. Quorſum id? Quaſi quidem eius miraculi, per quod Rahab ſalutem conſequuta eſt, comparatione, ſubſequuta reliqua ſtuporem non mereantur: aut potiùs id ſignificauerit, hoc circa Hierichuntinam meretricem commiſſum miracula vetera vniuerſa, quæ præceſſerunt, ſuperaſſe. *Quid adhuc dicam?*

Heb. 11. 31.

cam?

Digitized by Google

cam? Quaſi aſſerat, commemorato miraculo facto cum Rahab, quo ſeruata eſt, ne periret, Dei vindice ira vrbem depopulante, ſuperuacaneum eſſe alia narraſſe miranda: hoc enim adeò illuſtre facinus eſt, vt ſe ſolo ſufficiens ſit omnipotentiam commendare. Sanè referebam ego, quid Abrahæ accidiſſet; quid filio illius, Iſaaco; quid nepotibus, Iacob, & eius ſeminibus: ſed verebar non ſatis oſtenſam per hæc Numinis potentiam. Quare vlteriùs progreſſus ſum, & edocui, quid Moyſes, quid Ioſue perpetraſſent: tandem veni ad Hiericunthinæ ſtabulariæ ſalutem: hic ſiſtere volui libens, inquiens. *Quid adhuc dicam*? Nàm tam grande eſt hoc ſolum portentum, vt eo narrato non ſit neceſſe aliud de ſumma potentia & virtute ſciuiſſe. Taceant vniuerſi miracula, & præterita, & ſubſequuta, ſi cum hoc conferantur. Verùm, quid tam exquiſitum in hoc prodigio, vt eius comparatione cætera miracula rari, & inſoliti nihil habere videantur? Reſpondeat aliquis:
Luxuriam exuere diffi cillimum. Meretricem fuiſſe, luxuriæ deditam, Veneris mancipium: porrò tam difficile eſſe, vt de hac ſentina quiſquam emergat, ſalutemque aſſequatur, vt nihil fuiſſe exiſtimauerit Paulus, quo virtus omnipotentiæ illuſtriùs clareret, quàm ex huius narratione facti. Benè iſta. Sed habeo, quod interrogem. An non adoleſcens ille bonorum prodigus conſumptor cum proſtitutis mulieribus gazam diſſipauit, quando diſſipaſſe ſubſtantiam luxurioſè viuendo dicatur? At hic ſalutem conſequutus eſt, rurſuſque in patris gratiam admiſſus. Cur itaque Euangeliſta ad huius conuerſionem non exclamat & ſtupeſcit, tanquam ad rem omnibus modis inſuetam? quemadmodum Paulus recenſens Hierichuntinæ cauponariæ ad Iudaïſmum tranſitum, & in eo perſeuerantiam, ſingulari ſtupore afficitur? Sanè adoleſcens iſte optimam ſortitus educationem in domo parentis (erat enim illi pater recti in primis amans) ex virtutis præſcripto primam ætatem conſumpſerat: vale dixit poſteà iuſtitiæ, & ſobrietati, in longinquam profectus regionem, factus ſceleratiſſimus, ille quondam optimus. At, quamuis vitiorum cœno, & in primis meretricijs amoribus ſe altè immerſerat; ſed quoniam in pueritia virtutibus aſſuefactus eſt, non fuit difficile ad priora remeare iterum: inde eſt, quòd Chriſtus
Luc. 15. Dominus apud Lucam cap. 15. narrata iſtius adoleſcentis pœnitentia, nequaquam admirabundus exclamauit, quemadmodum aliàs nonnunquam fecit: non enim mirandum erat, reuertere ad mores, quos in primæua ætate didicit; imò mirabile foret, ſi ad hos non rediſſet iterum. Mulier autem illa, quæ exploratores admiſit, à primis annis ſub Veneris meruit vexillo, Dodonæa caſtra mollia ſequuta: hanc autem poſt relictum turpem quæſtum, rurſum ad antiqua, & quibus iunior aſſueſacta eſt non rediſſe; ſed caſtam manſiſſe in finem vſque, non tantùm prodigij inſtar eſt, ſed miraculorum maximum: idcircò Paulus hoc in primis oſtento omnipotentiam diuinam
Theod. cognoſcendam iri exiſtimauit. Fauet Theodoretus ad cap. 11. Epiſtolæ ad Hebræos: *Eſt autem vere admiranda* (ait) *apoſtolica ſapientia, uel potiùs eſt laudanda diuini Spiritus operatio, quòd Moyſi, Abraham, & Noë, & Henoch, & alijs, alienam, & meretricem coniunxerit: ut & fidei oſtenderet potentiam, & Iudæorum deprimeret ſupercilium: ſexcenta enim eorum millia propter infidelitatem conſumpta ſunt in deſerto: hæc autem, quæ ab Abrahæ quidem cognatione procul aberat, à lege aliena impudicè magnam vitæ partem tranſegerat, per fidem ſalutem eſt conſequuta.* Miratum itaque Apoſtolum in hac fœmina putat Theodoretus, quòd cùm priores vitæ annos in impudicitijs triuiſſet, per fidem ſalutem ſit conſequuta, in qua & perſeuerauit, Iudæis labentibus in paganiſmum, adorato vitulo, vincente illos muliere & ethnica & fornicaria: hæc autem ideò commemorata à Gentium Præceptore, vt fidei oſtenderet potentiam; non enim aliud diuinæ & infinitæ virtutis excelſius argumentum exiſtimauit, quàm feciſſe, ne fœmina aſſueta ab adoleſcentia de corpore quæſtum facere, eas poſtquàm artes ſemel reliquit, ad eaſdem iterato non reuerterit.

Denique, quantum valeant, non dicam, crebri, aut repetiti actus in pueritia, aut adoleſcentia, ad ſubſecutura adultioris vitæ tempora; ſed 43.
vnum tantùm facinus illius ætatis; ex Regum 4.Reg.3.11.
4. capit. 3. non difficulter eruemus. Congregatis Iſraël, Iudæ, atque Edom tribus Principibus cum numeroſo milite, vt pugnarent contra Regem Moab, deuenerunt ad loca arida & inaquoſa; tumultuanteque vulgo pro aquarum inopia, Rex quoque Iſraël in primis contriſtatus eſt. *Heu! heu!* (inquit) *congregauit nos Dominus tres Reges, vt traderet in manu Moab*. Contriſtato exercitu, quòd ſine ſanguinis effuſione, degeneri morte occumberent, ſiti conſumpti; en quiſpiam benè ſperare iubet; adeſſe nanque Eliſeum Prophetam, quo interueniente viro, haud dubium non defuturos latices erumpentium aquarum, vel in ſolo ſitienti & inaquoſo. Sed, quibus verbis ſpem ſuam fundat iſte, præſtat audire: *Eſt hic* (ait) *Eliſeus filius Saphat, qui fundebat aquam ſuper manus Eliæ*. Quid ad præſens inſtitutum, quod Eliſeus aquam manus lauaturo Eliæ miniſtrauerit. Egregia ſanè laus! quaſi id quicunque de tota hominum collectione facere non valeret. Nonne præſtabat magis dixiſſe: Ne timueritis, non deficient flumina: habemus quippe in noſtro comitatu virum ingentium meritorum, qui apud Numen omnipotens propter morum ſanctitudinem plurima gratia pollet, prodigiorum inſignis ille operator, vincet naturam, ſi opus ſit, & ex ſilice faciet emanare torrentes aquarum, de quibus ad ſatietatem potemus. Hæc & ſimilia recreare poterant mœſtitiam aridarum faucium: verùm dixiſſe: *Qui fundebat aquam ſuper manus Eliæ*, neſcio, quantam ſpem generare poſſit de laticibus. Sed poterant tamen illa verba ſitientium animos prudenter recreare. Quod vt oſtendamus, ſciendum, Eliam 3. Regum cap. 18. 3.Reg.18.
Iſraëlitis de pluuiarum paucitate iam diu conquerentibus, abundantes imbres ijs impetraſſe; id autem cùm per ſacrificium adeptus eſſet, cui circunſtantes plures aquarum hydrias ſuperfuderunt, tradere Rabbi Salomonem docet Lyra- Lyra. Rab. Salom.
nus ad dictum locum, *unum de effundentibus illas hydrias, Eliſeum fuiſſe, qui venit illuc cum alio populo, quamuis nondum eſſet Eliæ diſcipulus: & effundendo hydriam ſuam effudit aliquam partem eius à caſu ſuper manus Eliæ, & tunc aquæ fluere cœperunt de digitis eius miraculosè, ſicut de fontibus abundantibus*. Eliſeus itaque, cùm nondum eſſet ſub Eliæ diſcipulatu, admodum probabile eſt iuuenem fuiſſe, & in adoleſcentia feciſſe, vt ad eius effuſionem vndæ copioſæ ſtillarent de Eliæ digitis. Cùm igitur mortalium exiſtimationi inſitum ſit, iuuentutis mores poſt ſeros annos iterum redire, memores, Eliſeum adoleſcentem etiamnum, aquam Eliæ palmis aſpergentem,

lymphæ vt abundarent, facere valuiſſe; eo iam adulto ſatis perſuaſum habent, reuerſura eadem, quibus in adoleſcentia aſſuefactus eſt: atque ita ab his, quæ iuuenis perpetrauit ſibi ſolide argumentari arbitrantur, vt prouectus eadem committere poſſit, inde illud: *Eſt hic, qui fundebat aquam ſuper manus Eliæ.* *Quaſi dicat* (inquit Nicolaüs ad eum locum cap.3. Reg.4.) *Iſte eſt aptiſſimus ad ſupplendum nobis aquæ defectum, qui iam antè cùm à caſu funderet aquam ſuper manus Eliæ, aquæ multiplicatæ fuerunt miraculoſe.* Sic ergo, vnde exierunt, iterum reuertuntur mores: & illa melioris quondam Principis ipſa quoque bona conſors, in vetera, quæ abiecisſe penitùs videbatur, tandem prolabitur, ad Ægyptios iterum reuoluta ritus filia Pharaonis.

SECTIO VII.

Nulla in hac vita tam conſummata virtus, quæ ſi à mortificatione tantillùm deſiſtat, non periclitetur.

44 REVERSAM ad veteres ſuperſtitiones Pharaonis filiam doluimus ſectione elapſa: ſed id ſerius contigiſſe, canis non diſtantibus longè annis, inſinuauimus; accidit enim, quo tempore Salomonis cor deprauatum eſt: is autem, cùm ſenex eſſet, deceptus eſt per fœminas, *vt ſequeretur Deos alienos*, Reg.3.cap.11. Verùm, ſiue mariti, ſiue ſponſæ in colendis impuris Numinibus perpendamus miſeram ſortem, id ego indiſcuſſum relinquere veritus ſum, cur aut nondum finita geniali pompa, aut non diu poſt conflatas nuptias in deteſtandum barathrum prolapſi ſunt; ſed tot emenſis Monarchiæ annis? Certè ſub initiis nuptijs, hiſque proximiori tempore, amor nouorum coniugum vehementior erat, licentia maior ad peccandum in adoleſcentia, pulchritudo illibata & vernans, denique ſpiritus acriores à ſanguine iuuenili: tum, ſi Pharaonis filia ſuperſtitiones Salomoni perſuadere cuperet; erant, quæ adiuuabant, recenſita omnia. Quare itaque his vniuerſis bellum facientibus inimicum, in adoleſcentia, neque ille, neque illa cecidit? deficientibus autem iiſdem, cùm leuior pugna eſſet ad ſenectutis ianuam, priorem gloriam fœdiſſima labe commacularunt? Mihi huius fuiſſe cauſam, viſum eſt, quod Salomon in iuuentute cautus admodum & vigilans fuiſſet: 3. Reg. 3. *Dilexit enim tunc Salomon Dominum*, (Reg.3.capit.3.) *ambulans in præceptis Dauid patris ſui.* Itaque non perfunctoriè perfectioni acquirendæ ſtudebat; ſed omnem conatum ponebat: quæ eadem, Reginam feciſſe arbitror, ſiue optimi mariti ſtimulatam exemplis, ſiue quod recenter ad religionem veram conuerſæ Spiritus ſanctus largiter indulgebat, & bibens illa de ſacratum conſolationum nectare cupiebat ardenter, dulciter viſitanti eam, in minimis etiam placuiſſe. At procedente ætate, cùm abſoluta templi, & regiarum ædium fabrica, gauderent Principes ampla pace, cunctaque ad nutum eſſent, quæ mortales beatè compellant, cœpere de ſpiritus & perfectionis ſtudio remittere, voluptates non ſpernere, carnis deſiderijs conniuere; vno verbo, mortificationi vale dicere: irrepſere per hæc, vitia, à quibus paulatim animæ vires conſumptæ. Heu! peſtem inuiſam, quàm ingentibus Viris inſidiata? Quot magni Heroës, quorum per longos annos vita ſummis Eccleſiæ ædificatoribus par eſſe potuit, tandem in ſcelerum chaos prolapſi, quòd mortificationis ſtudium, quod totis viribus in adoleſcentia amarant, progredientibus annis ſegniter ſequuti ſunt? Nemo præteritis fiſus, dormiter & torpeat; euellat, deſtruat, diſſipet ſemper vſque in nouiſſimam horam: non ſi in tertium rapiatur cœlum, à mortificandis, quæ ſuper terram ſunt, membris ceſſet.

45 Iacob Patriarcha quis vnquam de palæſtritis animoſior? auſus in arenam cum Deo ipſo deſcendere, & per integram luctari noctem, Geneſ. capit.32. & potuit ſuperaſſe: nam *inualuit ad Angelum*, teſte Oſea cap.12. *& confortatus eſt.* (Geneſ. 32. 28.) (Oſeæ 12.) Cuius fortitudinem miratus is, cum quo luctabatur, de nomine percunctatur, & audita voce Iacob: *Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum; ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quanto magis contra homines præualebis?* Ergo mandatum dedit, ne Iacob in poſterum vocaretur. Obſeruatumne hoc? Minimè quidem: nihil enim crebriùs ſequentibus narrationibus, quàm vox Iacob vbique. Quid igitur? Perfunctorium fuit præceptum illud, aut indignus, qui iubebat, ei vt auſcultaretur? Nihil horum: verùm animaduertiſſe eſt, nomen Iſraël eum denotare, qui Deum videat, & ciuibus fortunatis extra periculum poſitis par ſit. (Iſraël nomen, quid ſignificet? August.) Sic accipio Auguſtinum quæſtionibus ſuper Geneſim, q.14.tom.4. *Quæritur autem, cum ſemel dictum: Non vocaberis vltrà Iacob, cur legatur poſtea Iacob vocatus? Nam hoc mirum eſt; quibus enim ſemel dictum eſt, amplius eos non vocari, quod uocabantur; ſed, quod eis nomen nouum imponebat; omnino amplius aliquid non uocatos, niſi quod eis impoſitum ſit: iſtum autem per uitam ſuam appellatum eſſe Iacob, cui non ſemel Deus dixerat: Non iam uocaberis Iacob; ſed Iſraël erit nomen tuum. Nimirum ergo nomen hoc ad illam rectè intelligitur pertinere promiſſionem, ubi ſic uidebitur Deus, quomodo non eſt antea Patribus uiſus, ubi non erit nomen uetus, quia nihil remanebit uel in ipſo corpore uetuſtatis; & Dei uiſio ſummum erit præmium.* Cùm igitur Iacob per luctam & mortificationem, eam in hac vita requiem conſequutus fuiſſet, atque à paſſionibus immoleſtiam, quæ Beatorum pacem imitari videretur, iuſſus eſt vocari Iſraël: verùm, ne ſuperbum hoc nomen, & ſecuritatis plenum, oſcitantiam pugili crearet, Iacob nomen ſæpè repetitum eſt poſt datum monitum, ne alio, quam Iſraël vocabulo nuncuparetur; propterea quòd vox Iacob, à luctando, ſiue ſupplantando deducta ſit, quemadmodum loquitur Rupertus, & alij apud Lippomanum. (Iacob vocabulum luctã denotans.) Quaſi diceretur Patriarchæ: Iſraël viſus es vocari, abolito priori nomine; & tamen te vocamus Iacob. Quamobrem putas? Vt tibi luctam & certamen in memoriam vocemus: quantumcunque enim Iſraël dicaris, quòd cum de paſſionibus victoriam reportaueris, quæ patriæ ſtatum æmulari videatur; tamen quia in hac vita adhuc verſaris, luctandum tibi continuò eſt. Noli te immunem a lucta arbitrari, quoniam Iſraël es: etiamſi Iſraël, etiamſi videns Deum quodammodo; tamen donec in hac vita manes, niſi indefeſsè arma mortificationis arripueris, vt pugnes cum concupiſcentijs tuis, proculdubio deſcendes ab Hieruſalem in Hiericho, & incides in latrones, qui vtinam ſemiuiuum relinquant,

& non

Digitized by Google

Lippom. & non penitus occidant. Ponamus Aloïſij Lippomani de hac re explanationem ad capit. 35. Geneſis, quoniam cum noſtra cognationem aliquam habere putauimus: *An forte & in hoc myſterium illud deſignatur, quòd qui ab actione ad contemplationem tranſeunt, neceſſe ſit, priùs in campo actionis probari? & quando contra paſſiones rationem perturbantes fortiter præualuerint, ac tunc demum ad ipſius contemplationis arcem conſcenderint, exque Iacob Iſrael facti fuerint; non omninò ipſam deſerendam actionem; ſed in ea pro loco & tempore exercendos eſſe: ne per huiuſmodi ceſſationem paſſiones eædem iterum inſurgant? Vnde ad hoc inſinuandum, poſtquam Iacob vocatus eſt Iſrael, iterum vocatus eſt Iacob.*

46. Quamuis igitur tribuum parens Iſraëlis titulo donatus ſit, connumeratuſque inter cœlicolas quodammodo; nempe, cùm Deum videns ſit: tamen quoniam adhuc non in triumphanti cælo; ſed in militanti lucet, priſtini nominis Iacob, quod luctam & concertationem denotat, oportet ſæpius meminiſſe, & in eo ſe Olympo ſplendeſcere, de quo ſtellæ nonnunquam cadunt; certè vt nimium retrogrediantur nonnullæ: qua de re cum elegantia Anaſtaſius Sinaïta libro 4. Hexameron, prope finem: *Habet hoc firmamentum* (ait) *virginem ſtellam, nempe, Sanctam Virginem, & eos, qui ſe ipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum: habet Geminos, ſtellam, Thomam, qui dicitur Geminus: habet Leonem, nempe, Lucam: ſtellas etiam Piſces habet hoc firmamentum, quos piſcati ſunt Petrus, & Iacobus, & Ioannes piſcatores: habet etiam Lyram, ſapientiſſimum Paulum: habet & Cancrum, rurſus Petrum; duplici enim greſſu in eo ambulauit Sol, qui cadit ſub intelligentia, nempe, antè, & retrò: habet & ſeptem Planetas, ſeptem Diaconos.* Ecce quale cœlum nobis depinxit Sinaïta Anaſtaſius. At quis in huius cœli vertice niſi Petrus? Ipſe Princeps cæterorum, ipſe ſublimiorem cęlorum locum occupans: cecidit tamen magnus ille, & Cancrum imitatus retrò vertit: ſanè cecidit, quia IESV crucem, & mortificationem à longè ſequebatur. *Neque enim negare potuiſſet* (ait Ambroſius libro 10. in Lucam) *ſi Chriſto proximus adhæſiſſet: vnde acceſſerat, vt calefaceret ſe; quia, clauſo Domino, calor mentis etiam in ipſo refrixerat: denique ad carbones ſtabat Petrus, quia algebat affectu.* Nemo itaque non timidus, etiamſi in cælo poſitus. In Zodiaco leones, fateor: ſed etiam ibi cancer; & de cælo, de perfectionis vertice retroceditur; & Chriſtus negatur ab illo, qui in cæli cacumine conſtitutus, quia propter firmitatem lapis nuncupatus eſt, ſtatim ac ille IESVM à longè ſequi incipit.

Anaſtaſ.

Ambroſ.

47. Sciebat hoc Virgo Beata: & ideo, quamuis in gratia ſtabilita, etſi vndique Sole iuſtitiæ circumamicta, *vt fuerit candidiſſimus pariter & calidiſſimus huius mulieris amictus*, (ait Bernardus ſerm. 1. de Natiuitate Virginis,) *cuius omnia tam excellenter irradiata noſcuntur, vt nihil in ea, non dico tenebroſum; ſed obſcurum ſaltem, vel minùs lucidum; ſed ne tepidum quidem aliquid, aut non feruentiſſimum liceat ſuſpicari.* Talis illa, & beatis Spiritibus maior, nunquam non carni inimica, quoad vixit; domans ieiunijs, ſomno breui comprimens, veſte vulgari, alijſque modis velut ſi auſura contra Matrem Domini niti caro fuiſſet. Nihil magis in Virgine demiratus Epiphanius Conſtantienſis, in Ciprio Epiſcopus, ſerm. de laudibus Beatæ MARIAE: *Quid dicam* (ait,) *aut quid loquar de præclara, & ſancta Virgine? Animus*

Bernard.

Epiphan.

hortatur, & metus deterret. Cum ergo ab vtroque diſtinear, expedit mihi, vt ſermonem habeam de percelebri, & ſancta Virgine. At poſt longa exordia, poſt captam Auditorum beneuolentiam, quid tandem? *Dico enim, illam* (inquit) *eſſe cælum, thronum, ſimul & crucem: extendens enim ſanctas vlnas Dominum portauit.* Itane, Sancte Antiſtes, poſt tam accuratam dicendorum meditationem, & diu conſiderata, quæ pronuncianda eſſent, in hæc tam diſcordia prorumpis: *Dico enim illam eſſe cælum, ſimul & crucem.* Vide, obſecro, quos maritas terminos: non enim poteſt eſſe coniunctio cæli, & crucis: Crux tormentorum ſeminarium eſt: ibi malleus, & claui, & lancea perforans, crurifragium, myrrha cum felle. Cælum amæna ſtatio eſt; vbi Deus *abſterget omnem lacrymam ab oculis charorum, & mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra.* Quo pacto itaque, ſi cælum Virgo, crux quoque eſſe valeat? Verùm ſapienter loquutus Epiphanius: denotat enim, Virginem in hac vita cum perfectionis gradum conſequutam, Deum vt intenſiùs amaret, quam qui ardentiſſimè eum diligunt ex hominum, Angelorumque triumphantium numero. Maior extitit charitas in Beata MARIA, nondum claro Dei intuitu donata, quam in Seraphim, qui non ceſſant die ac nocte clamare: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum.* Sed, cùm ſic arderet amando, cùm ea puritate niteret, qua maior ſub Deo eſſe non poſſet; non contempſit mortificationis ſtudium, tanquam ſuperuacaneum charitatis apicem tenenti: imò tanto conatu ſui victoriam per aſpera quæque agreſſa, vt non mortificatam diceres, non crucifixam; ſed crucem ipſam. *Dico enim illam eſſe cęlum, ſimul & crucem*, inquit Epiphanius. nominibus enim abſtractis vtimur, quoties ſummum aliquid ſignificamus: ſummam itaque Virginis mortificationem denotat Epiphanius, cùm MARIAM crucem appellat: & hoc illa non alio potiùs tempore, quàm illo, quo per amoris magnitudinem, cælum dici poterat, quin & cælum vniuerſum ſuperans; vt diſcant illi, qui intra ſepta morantur religioſa, num liceat quamuis de cauſa, primis mortificationibus ſuperſedere.

Nominibus abſtractorum vtut.

48. Putaſne, & vbi pax ſumma eſt, omnem exuperans ſenſum; & ſecuritas perfecta, beatæ illæ mentes omnem depoſuere proficiendi ſollicitudinem? aut non timent, aut non verecundantur, ſi fortè ſatis ardent, ſi tepidi, ſi negligentes ſunt in amando? Nota Seraphim ſolium gloriæ circunſtantia apud Iſaïam, capit. 6: *Sex alæ vni, & ſex alæ alteri.* Proh! quantùm volabunt tantis pennis ſuffulti? Sed non ipſi ſe volare ſatis arbitrantur, tardos ſe culpant, & à pudore ſancto pennas diſtribuentes, *duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius.* Hebræa habent, vt aduertit Lyranus; *duabus velabant faciem ſuam.* Vt non tam Dei vultus, aut pedes abſcondiſſe, quàm potius ſuos, concipiamus. Sed, quorſum faciem velant non viſuri ſic eum, cuius deſiderio languent, & tabeſcunt? Ideò ſanè, quia præ amoris exceſſu languentes; parum tamen ſe amare, parum ambulare, & erubeſcunt, & timent. *Quòd ſi aliter faciem velare intelliguntur* (inquit Galfridus apud Titelmanum ad capit. 6. Iſaïæ) *quaſi ne videant: timor & pudor poſſunt non inconuenienter intelligi: metuunt enim, & erubeſcunt ad vultum gloriæ magni Dei.* Ergo illi Spiritus Deo viciniores, quibus ab ardore nomen, iam extra pugnam,

Iſaïæ 6.

Lyrani

Galfrid.

iam extra diſcrimina, timent adhuc (ſic dicamus) & verecundantur, ne ſatis ament, ne ſatis ambulent: & tu inter ſyrtes adhuc poſitus, quoniam clauſtri multos annos numeras, periculi nihil inſtare arbitraris, ſi non tam citus ambulas, ac in iuuentute; non tam feruidè diligis, non ſenſuum cuſtodiæ tantùm inuigilas, & licere carni aliquid indulgere, tutum opinaris.

49. Sed inquies: Si aliquantùm remittimus, id facimus, poſtquam portauimus pondus diei & æſtus: licet poſt exantlatos tot labores paululùm feriari, & priſtinos rigores moderari: non æqua debet eſſe ſors tyronis, ac veterani militis. Verum tu, qui hæc aſtruis, *Nunquid maior es Patre Abraham?* Ipſe Religioſorum protoexemplar; iuſſus namque Geneſ. 12. exire de terra ſua, de cognatione, de domo patris, quibus tres abrenuntiationes mundum deſerentium figuratas ad longum oſtendit Caſſianus collat. 3. capit. 6. quas non peraduectas iactatus Heros ille? quas non expertus peregrinationes? Certè mortificatus tota die propter Deum: an hoc in adoleſcentia tantùm, an in virili putas ætate? *Poſtquam nonaginta nouem annorum eſſe cœperat* (ait Moyſes Geneſ. capit. 17.) *apparuit illi Dominus, dixitque: Circumcidetur ex vobis omne maſculinum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me, et vos: infans octo dierum circumcidetur: tam vernaculus, quam empititius circumcidetur.* Sanè circumciſio, qua ſuperflua, ſed cum dolore reſecantur, mortificationis ſymbolum eſt. Sed eſto, expediat, mortificationi incumbant Iſmaël, & ſimiles imperfecti adhuc; quicunque etiam ſeruus eſt, & cupiditatibus obtemperat, ſiue vernaculus, ſiue emptitius: verùm etiam quoque circumciſioni ſubiacet Abraham, Pater ille excelſus, in perfectionis culmine poſitus; & ſaltem in tali ætate nonaginta nouem annorum tanquam emeritus non quieſcet; ſed iiſdem parebit legibus, quibus Iſmaël, & incipientes quique? Ita ſanè: non enim in tali ætate, non poſt tot immortalia facinora, & initum cum Deo fœdus Abraham ſuæ ſaluti conſultum exiſtimauerit, niſi eandem, quam infans octo dierum, ille circumciſionem experiatur, & eaſdem veteranus exerceat mortificationes, quas tyro exercuerat. Quis tribuat, vt talibus abundent Cœnobia? O Domine, viſita vineam, quam plantauit dextera tua, & fac miſericordiam cum ſeruis tuis, vt de iſtis Viris portendentibus nunquam deficiat ſemen in domo tua. Sed audiamus Interlinearem apud Lippomanum ad capit. 17. Geneſ. *Quod autem tulerit Abraham Iſmael filium ſuum, & omnes vernaculos domus ſuæ, & vniuerſos, quos emerat & cunctos mares ex omnibus viris domus ſuæ, & circumcidit carnem præputij eorum; præfigurauit, quia ad omnem profeſſionem ſpiritualis pertinet circumciſio. Abraham nonaginta nouem erat annorum, quando circumcidit carnem præputij ſui; & Iſmael filius eius tredecim annos impleuerat tempore circumciſionis ſuæ.* Aptè illud: *Quia ad omnem profeſſionem pertinet circumciſio.* Siue enim Abraham nonagenarius, ſiue Iſmaël nondum ephebus; omnes, quæ circumcidant, habent; nulla ætas, nulla profeſſio à mortificatione immunis: periclitabitur etiam centenarius, ſi ſuperflua reſecare negligat.

Geneſ. 12. Caſſian. Geneſ. 17. 1. Interlin.

50. Sed velles periculum ex neglecta mortificatione, quia tam immane eſſe dicimus, & viris ſpiritualibus in primis formidandum, exemplo aliquo commonſtrem eius, qui in magna perfectione conſtitutus; ceciderit tamen hac de cauſa. Placet ſatisfeciſſe, vocatis in medium Iobo, & primo generis noſtri auctore. Equidem, vt fuerit perfectiſſimus Iobus, & qui diuinis ſuffragijs approbatus: *Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quòd non ſit ei ſimilis in terra?* tamen excellentioribus donis ornatum Adamum haud dubium eſt. Iam verò, quæ non adiumenta Adamo, vt ſtaret? Habebant vniuerſa, ſtatus iuſtitiæ originariæ, ſcientiæ conſummatæ, locus, creaturæ, omnia denique. Iobus verò vt caderet, quot faciebant? bonorum amiſſio, filiorum dirus occaſus, vlceratum corpus, vxoris maligna ſuaſio, amicorum & ciuium deſideratæ fides in aduerſis. Quomodo itaque Hus ſitanus Rex inter tot impellentia ad ruinam, conſtans, & cedere neſcius decumanis tentationum fluctibus? Adam verò tantis fultus, ne rueret, infeliciter ſuccumbens, & ſe, & poſteros perdidit? Pulchre id depinxit Arnoldus Carnotenſis tractatu de opere ſex dierum: *Non erubeſcebat Iob, nec ad occultandam plagam ſuam diuerſorium quærebat, nec pauebat à facie Dei, coram quo de innocentia gloriabatur, & interrogatus ſecuriſſime reſpondebat. Adam longe aliter ſe habuit in Paradiſo, vbi omnia profectui cooperabantur, ipſe nec percuſſus, nec attritus defecit.* Cauſam ergo lapſus Adam non aliam puto, quam quod ne tantillum mortificare ſe voluerit, & vxori grauis eſſe. Præclare Auguſtinus libro 11. de Geneſi ad litteram: *Vxorem igitur, quæ iam ſeducta manducauerat, delicias ſuas noluit Adam contriſtare, quam credebat à ſe alienatam tabeſcere, & ſine ſolatio interire; non quidem carnis concupiſcentia; ſed amicabili beneuolentia, qua ſæpe Deus offenditur, ne offendatur amicus.* Quia itaque mortificare & ſupprimere noluit nimium erga ſponſam affectum, ex negligentia leuis mortificationis, præcipitio lapſus eſt de ſummo & honoris, & voluptatis, & ſanctitudinis loco. Videſne, vt etiam perfectis & conſummatis, & quibus innumera ſubſidia firmitatis ſunt, non dicam, congruum ſit, ſed penè neceſſarium vel leuiſſimarum mortificationum genera non ſpreuiſſe; cùm fieri poſſit, vt earum contemptu, quemadmodum Adæ contigit, ruant in damnum non minùs ingens, quam irreparabile? Et tantam quidem malorum ſeriem protogenitor peperit, ſocordem eſſe in ſupprimendis deſiderijs, appetituque ſuperando nimio placendi vxori. At non ita robuſtus Iob, thalami ſociam ad praua trahentem feſtinus repulit, non veritus, ſi fœminea mens, aut excandeſceret, aut profundiùs contriſtaretur: *Quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es*, inquit. Expendit probè Bonæ Vallis Abbas, vbi ſuprà: *Ibi* (ſermo illi eſt de Paradiſo) *potuit Diabolus & tentare, & vincere hominem: at multo robuſtiorem poſteà expertus eſt Iob ſcatentem vermibus, ſedentem in ſtercore, quam illum Adam in loco voluptatis conſtitutum, manente integra & perſona & ſubſtantia: nec deerant Iob lingua fœminea ſtimuli; ſed irriſit mens ſolida nugas vxorias, & modeſtiſſima increpatione præſumptionem muliebrē virili dignitate exercuit.* Ergo Iob cum mortificatione tutus inter ſexcenta pericula: Adam, quamuis innumeris recreatus præſidijs: quia tamen ſine illa, diſcrimini obnoxius, & tandem deiectus, & illuſus. Sic igitur Salomonis, eiuſque ſponſæ, inopinata ætate grauiſſimi lapſus nos admonent, perpetuas excubias agere: vt ſi quando contingat venire Dominum, ſiue in ſecunda, ſiue in tertia, aut nouiſſima vigilia; paratos

Arnod. Auguſtin. Amicitia particularis magna periculo. Arnold.

Digitized by Google

paratos reperiat, & moriatur anima noſtra morte iuſtorum.

SECTIO VIII.

Otium viris ſpiritualibus, & in dei famulatu permanere cupientibus, maximè fugiendum.

51. QVAMVIS anteriori Sectione Pharaonis filiam, eiuſque conthoralem Salomonem propterea non in ætatis flore lapſos; ſed ad vitæ metam dixerimus, quòd in adoleſcentia cauti procederent, ſpiritalique profectui diligentes incumberent; maturis autem annis mortificationis exercitationem negligerent: puto tamen, præter hanc, aliam extitiſſe cauſam momenti & pondens; nempè, Salomonem, eiuſque ſponſam ſub primis connubiorum annis curis diſtractos fuiſſe, vt feriandi, otioque indulgendi minimè locus eſſet: nam ſtatim poſt initam cum Pharaone affinitatem, peractamque nuptiarum celebritatem, cogitarunt noui coniuges de templi ſtructura, quam ſubſecuta eſt regiarum ædium fabrica; quibus operibus ipſi viginti anni conſumpti: hoc igitur tempore, otium cùm ſublatum eſſet, periere cupidinis artes, non adamauit Salomon ardentiſſimè alienigenas, non filia Pharaonis occaſio priſtinas repetendi ſuperſtitiones: at his ſubtractis, compoſitiſque Chananæis montis Libani, qui imperium detrectauerant, ſucceſſit alta regnorum pax; tum non bella curæ Salomoni, non ædificia, non aliquid negotioſum, itum per voluptates omnes, nihil quod deſideraſſent oculis negatum, nec prohibitum cor, quin delicijs frueretur vniuerſis: ſic viuentem, totum ſibi Venus facilè vindicauit; facilè Pharaonis filia decipi potuit, vt ſciens Deorum vanitatem, coleret tamen. *Nec Salomonem, credibile eſt* (inquit Auguſtinus 14. de Ciuit. cap. 11.) *errore putaſſe idolis eſſe ſeruiendum, ſed blanditijs femintis ad illa ſacrilegia fuiſſe compulſum.* Sed iuuat Chryſoſtomum audiſſe homil. 26. in epiſt. poſteriorem ad Corinthios: *Quòd ſi hominem vnum priuatim intueri libet, Salomonem tibi animo proponam: nam, cùm hic in cura, & perturbatione verſaretur, de gente, videlicet, illius imperio, atque gubernatione conſilia agitans, dignus habitus fuit, cui viſio illa contingeret: cum autem luxui, & delicijs ſe dedidit, in ipſam vitij voraginem deuolutus eſt.* Ergo Salomon; dum ab otio vacans in domo Dei ſtare potuit, in ſpiritali via proficere, à curis expeditus, & nihil operans, continuò à Dei famulatu relegatus, vitiorum ſeruus factus eſt.

Auguſt.

Chryſoſt.

52. Protohomines poſtquàm formauit Deus, nudos reliquit: non illis veſtes ad gloriam & oſtentationem neceſſariæ, cùm nulli eſſent inſpectores: non ad ſuperandas temporum acerbitates; etenim

> —*Ver illud erat, ver magnus agebat*
> *Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.*

Georg. 2.

Non ad honeſtatem; non enim tunc pruriebat caro, & ipſi ſuam ignorabant paupertatem, quando poſt delictum aperti ſunt oculi, vt ſe nudos eſſe cognoſcerent. At fuerint vera iſthæc omnia: ſed neque honeſtati, nec loco beato iniuria fuiſſet facta, ſi tegerentur: quorſum igitur ſine amictu? Sanè pugilum morem fuiſſe ad certamen deſcendentium nudatis pectore & humeris arenam ingredi, & propterea à Iobo conſciſſos amictus animaduertit Origenes (ſiue alius potiùs Auctor imperfectæ explanationis in Iobum) lib. 1. *Ob hoc conſcidit, vt illa, quæ impediunt, à ſe proijceret; vt tanquam audaciſſimus præliator, & tam ſingularis monomachus, aduerſus innumeros inimicos ſingulariter immobilis perſtitiſſet. Nam & verè talis mos eſt in aliquibus gentibus, vt cùm ad durum prælium venerint, currant contra aduerſarios intemperanter nudo pectore, cum fiducia ſe offerentes, ut eſt Syrorum gens. Item aliæ gentes ſpoliantes ſe, atque in ipſis tunicis ſe præcingentes, nudo pectore atque ſcapulati viriliter eunt in prælium.* De his ſi multa velis, conſule Mercurialem lib. 2. de re gymnaſtica; capit. 8. & Petr. Fabrum Agnoſticon lib. 1. a capit. 3. Archihominem igitur Adamum, dum Creator abſque veſtimento in Paradiſo collocat, ſignificat, velut ad luctam & certamen eum in loco voluptatis poſitum. Sic Nilus in Aſcetico: *Quamdiu enim reſtitit aduerſarijs ſuadentibus, ut Dei mandatum uiolaret, nudus ut luctator in ſtadio ſtetit: uictus uerò, & ſeruus effectus, depoſita, ſimul cum certandi habitu, nuditate; indutus.* Verùm, quibuſcum pugnandum ea regione, vbi nullus hoſtilis timor, vbi cuncta obediunt: factus enim homo, vt præeſſet piſcibus maris, & volatilibus cœli, vniuerſæque terræ? Sanè, qui ſtadio ſe committere audebant athletæ, ſiue curſus occaſione, ſiue luctæ, alteriuſve ludi gratia, non ſolùm ipſius concertationis tempore, ſed etiam longè anteà, ab ijs omnibus vacabant, quæ viribus & agilitati nocumento eſſe poſſint: ſic accipio Paulum priori ad Corinthios capit. 9. *Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet. Quid eſt, Ab omnibus?* (inquit Chryſoſtomus homil. 23. in eam Epiſtolam.) *Non ab hoc quidem abſtinet; in alio autem peccat: ſed & ingluuiem, & litigationem, & temulentiam; &, ut ſemel dicam, omnia uincit uitia.* Et idem homil. 67. ad populum Antiochenſem: *Nullus athleta generoſus* (ait) *balnea quærit, aut menſam cibis & uino redundantem; hoc non eſt athleta, ſed delicati: athleta nanque pugnat puluere, Solis ardore, ſudore largo, tribulatione, & anguſtia.* Igitur athletarum, qui, aut ſtadio luctantur, aut currunt, alijſve exercentur, vita omnis ſemper in laboribus eſt, nunquam illi feriantur: nam ante certamen in abſtinentijs eſt totum tempus, in macerationibus, & vmbratili pugna: ſub ipſo certamine ſudor & anguſtiæ: victoria autem non otium parit; ſed ad acerbiora toleranda incitat: ita vniuerſa ætas in agendo ſemper eſt, & otio locus nullus. Iam facilè eſt coniectari, cur Adamum, tanquam in procinctu ad luctam, nudum in Paradiſo incedere voluerit Creator: quando enim eum in iuſtitia originali condidit, & perpetuæ contemplationi vacare voluerit, diuinitati famulantem ſemper, ne quando de beatis ſedibus, & domo ſpecialiter Dei, indignus extruderetur; voluit operoſum ſemper eſſe, athletarum adinſtar, & ne vnquam otio ſuccumberet, lapſurus proculdubio quàm cito feriari vellet.

Origen: Palæſtritarum ritus. Mercur. Faber. Nilus. Athletarum quantus labor, quanta abſtinentia? 1. Cor. 9. 25. Chryſoſt.

Atque hoc ipſum adumbratum illis verbis Geneſ. cap. 2. *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in Paradiſum uoluptatis, ut operaretur, & cuſtodiret illum.* Quæ hoſtium formido, vt præſidiario milite opus ſit, cùm extra Paradiſum nulli viuerent mortales; beſtiæ autem parerent hominis nutui? Quid terram colere neceſſe ſit, 53.

Geneſ. 2. 15.

& iuuare naturam artibus, quando

Ouidius 1. Met. *Ipſa quoque immunis, raſtroque intacta, nec vllis*
Saucia vomeribus per ſe dabat omnia tellus,
Nec renouatus ager grauidis canebat ariſtis?

Sane illa omnis operatio eò tendebat, ne Adamus otio torperet, cui ſi locum dediſſet, minimè permanſiſſet eo, quo conditus eſt ſtatu, cùm Deus otioſos in familia ſua non ſuſtineat. Excipe cum multa eloquentia diſſerentem Moyſem
Barcepha. Barcephant prima parte de Paradiſo, cap. 28. *Quid ergo ſibi volunt illa verba: Vt coleret, & cuſtodiret? Reſpondemus non ia ſignificare, fodiendas illi fuiſſe ſcrobes, in quibus plantas cõſereret, vt Noe vineam, aut laborioſis ipſum inſtrumentis operando moleſtiam vllam ſubire debuiſſet: ſed in eo poſitum fuiſſe cultum illum, ut inibi locum ſibi pro habitatione aptaret, uiaſque, ac ſemitas, quibus commode poſſet obambulare, complanaret; ne, ſcilicet, otioſus eſſet, quando ex otio plurima enaſcantur mala.* Tantis igitur præſidijs communitum Adamum, agriculturæ vacare voluit Creator. *Quid enim ab-*
August. *horret a vero* (inquit Auguſtinus lib. 8. de Geneſi ad litteram, capit. 9.) *ſi credamus, hominem ita in Paradiſo conſtitutum, vt operaretur agriculturam, non labore ſeruili, ſed honeſta animi voluptate?* Voluit quidem, ne nimia felicitate elatus, otio indulgens; quemadmodum Salomon, Dei familiaritate excluſus, præcipitem ſe, ſuaque daret. *Id-*
Chryſoſt. *circò, ſicut clemens pater tenero filio* (inquit Chryſoſtomus homil. 14. in Geneſim) *omni copia fruenti, ne inſolens fiat, paruam & congruam quandam curam excogitat: ſic & Dominus Deus Adæ operationem, & cuſtodiam præcepit, ut una cum voluptate, multaque ſecuritate ac delectatione, hæc duo haberet, quæ aliquantulum procliuitatem illius morarentur, & impedirent.*

53\. Iam, quid illa ſcala Iacob arcani portenderit, non arduum eſt coniectari. Illud in primis demiror
Bernard. cum Bernardo, quòd in ſcala illa poſiti nunquam, ne tantillum, feriantur: *Vidit ſcalam Iacob* (ait ille epiſtola 254.) *et in ſcala Angelos, ubi nullus reſidens, nullus ſubſiſtens apparuit; ſed uel aſcendere, uel deſcendere videbantur uniuerſi.* Quis hic tam durus exactor, vt famulis ne parum aliquid indulgeat, & ab irrequietis itineribus vacare patiatur vel per momentum? Vbi illæ promiſſiones ſpecioſæ: *Venite ad me, omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos?* Egregia quidem refectio, non pati, vt vel ad horam requieſcant. Sanè reficiet ſupra quàm promiſit, & inebriabuntur ab vbertate domus eius dilecti; ſed reficiet in patria, non in via, quam ſcala illa repræſentabat. Dum in via ſumus, excutiendum otium, ſemper pergendum, non datur per ſcalam euntibus dicere: Sic volo manere; id eſt, neque deſcendere, aut ad conuexa ferri; ſed ſedere, & otiari: quicunque talis eſt, deſcendet abſque dubio, præcepſque feretur per ſcalas. *Nemo proinde dicat* (inquit Bernardus epiſtola 241.) *Satis eſt: ſic volo manere. In via reſidet, qui eiuſmodi eſt; in ſcala ſubſiſtit, vbi neminem Patriarcha vidit non aſcendentem, aut deſcendentem.*
Rom. 9. Malach. 1. Etenim Paulus 9. ad Romanos loquens de Iacob; *Sicut ſcriptum eſt* (nempe, Malachiæ 1.) ait, *Iacob dilexi: Eſau odio habui*, id eſt, quemadmodum
Anſelm. declarat Anſelmus: *Vnus eorum eligitur, alter reprobatur: vnus ſuccedit in hæreditatem, alter exhæredatur.* Iacob igitur cùm Deus in charorum numerum elegiſſet, vidit dormientem in itinere: & quamuis ſomnus iſte athleticus, durus, nempe, quando ſub dio, ſine ſtrato, lapideo puluinari ſoporem conciliante; ſed dormitio tamen erat, & otium: non tulit in eo, quem iam elegerat, ſuæque deſtinauerat familiæ; erectaque ſcala, *in ea Iacob myſticè corporatam Domini ſpeciem* Euſtath.
vidit, (vt loquitur Euſtathius Antiochenus apud Lippomanum,) *& triumphale dominica Crucis ſub figura ſcala trophæum contemplatus eſt.* Quaſi loquatur de ſummitate graduum Dominus: Hæc porta cœli, non eſt hic aliud, niſi domus Dei: Ego te elegi, quem his ſedibus donarem aliquando, verùm, quoniam per merita coronandus, apage ſomnum, pelle otium & indulgentiam: ad hæc amœna, non dormiendo, ſed aſcendendo triumphale Crucis trophæum, venitur. Vis perfici in te electionem meam, deque meo eſſe ſatellitio? gradere per ſcalam: ſic itur ad aſtra, non quieti indulgendo, non per otium & tranquillitatem. Reminiſcere vterini fratris Eſaii, quem odio habui, de quo pronunciaui, quia maior ſeruiet minori: otium illi miſeriarum occa- Ambr.
ſio fuit. *Otioſus amiſit primatus benedictionem* (Ambroſius epiſtola 82.) *quia maluit cibum accipere, quam quærere.*

Accipe ab his elucidatum Paſchaſium lib. 9. in 54. Paſchaſ.
Matthæum ad illud cap. 20. *Exijt primo mane con-* Matth. 20. 1.
ducere operarios in vineam, &c. Sed omnes ſimul, qui vocantur ad vineam, vna Eccleſia ſunt, vnaque vinea de vite, quæ Chriſtus eſt, propaginata: in qua, & ad quam, qui intrant, uel qui conducuntur, nemo otioſus; ſed omnes operarij eſſe debent. Ecce Cotbeienſis Abbas vineam hanc vult eſſe vniuerſalem Eccleſiam, quæ in terris eſt; & rectè quidem: in hac enim tantùm pondus diei, & æſtus, & plurimus labor. At, quo pacto veritas ſit in hanc Eccleſiam de otioſis neminem intrare; qui fodere valeant, putare, ſudorem & ſoles tolerare debere eſſe cunctos; nonne claudorum bona pars in populo? nonne ægrotantium copioſa meſſis? Quid facturi in vinea ſenes viribus deſtituti? quid feminæ, quid puer, & illi, qui mollibus veſtiuntur in domibus Regum, qui tenui ſudant in cyclade? Omnes iſti intra vineam, nullus non otioſus; fodere enim neſciunt, putare erubeſcunt; Puto, non negauerit Paſchaſius, intra vineam otioſos multos eſſe; ſed intra vineam neminem ex otioſis admitti, qui vocandi ſint in veſperam à vineæ patrono, quibus ille, cùm denarium perſoluat, lætus dicat: *Intra in gaudium domini tui.* Hoc de ijs qui feriantur, & quieti ſeruiunt, nemo audiat, ſit ille claudus, ſit ex tabeſcentium caterua, ſit femina, ſit puer. Sed, quæ in his culpa, inquies, quando, ſi vellent, laboribus vires nullæ? Quod ſi de cultura myſtica intellectum velis, ab hac quoque maior pars mortalium abſtinet ſine vitio: non enim docti ſunt; ſed nec docere expedit feminas; non laicos reprehendas, ſi à prædicatione, cæteriſque eccleſiaſticis functionibus vacent. Quoſnam igitur iſti omnes propter otium denario careant? Equidem, quòd ſe ipſos colere potuerint, vineamque ſuam cuſtodire: ab hoc non aliquis gradus liber abſque noxa. *Omnes operarij eſſe debent*, (proſequitur Paſchaſius:) *quia nemo eſt, etſi non alios, qui ſe ipſum exercere, & excolere non debeat, vt fructum ferat in Chriſto, & in vite maneat.* O nimis beatam vineam! o verè florentis reipublicæ faciem, vbi nemo ab operando excuſatur: non diues, non mancus, non puſilli, non feminæ imbelles, non ſenes exhauſti, & decrepiti: nemo vineam ingreditur animi laxandi gratia, vt ſpatietur; venatus, conuiuij, voluptatis

ergo:

ergo: vniuerſi in curis, & operibus, ſine intermiſſione à mane in veſperam: quicunque aliter fecisſe inuentus de patrisfamilias contubernio eijcitur, ligatis pedibus, manibuſque, quod otium ſectatus fuerit, in tenebras exteriores.

55. Neminem itaque otio incumbentem, cum in regno ſuo partem habere paterfamilias, qui Deus eſt, ſinat, inde arbitror, Petri ſocrum, hæc quoniam non ignorabat, ſtatim ac a febri liberata eſt, Chriſto apud Simonis domum conſenti miniſtraſſe: *Decumbebat autem ſocrus Simonis febricitans* (ait Marcus cap. 1.) *& ſtatim dicunt ei de illa: & accedens eleuauit eam apprehenſa manu eius: & continuo dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis.*

[Marc. 1. 30.]

Opinabuntur quidem alij, his indicatam paupertatem Simonis, quòd præter ſocrum non eſſet, qui miniſtraret in domo, adeo tenuis familia, & tam paucos numerans. Mihi id difficile: puto enim ex deliberato inuitatum Chriſtum, vt apud Petrum refectionem ſumeret: paratas autem eſcas autumo, antequam ſocrus ſanaretur, & qui parauerant, menſæ aſſiſtere poterant. Quid quod ibi non exigua diſcipulorum portio, præter Petrum, Andreas, Iacobus, & Ioannes miniſtrare Chriſto debuerant, & non ſinere feminam nuper ab ægritudine liberatam vexari, ni ipſa extorſiſſet? Aliqui dicturi ſint, miniſtrare voluiſſe, quò eo obſequij genere vtcunque grati animi ſigna exhiberet, nec voluiſſe beneficij compenſationem in craſtinum differre.

[Beneficiorum recompenſatio citò eſſe debet.]

Erit & quorundam cogitatio, cùm magnum apud ſe Prophetam haberet, indignum ratam fuiſſe, ſi ancillis miniſtrandi opus committeret, quando homini Deo miniſtrandum eſſet.

[Chriſto in eius membris cuicunque ſeruire gloria ſum.]

Denique Petri aulam laudabunt Viris Eccleſiaſticis in primis imitandam: non in ea calamiſtrati iuuenes, & imberbis turba, non puellarum greges circumornatarum in ſimilitudinem templi, non ſymphoniaci, non ioculatores, & cætera, quæ gentes inquinant, & Sacerdotes dedecent ſupra modum: vna ſola femina legitur in domo Principis Apoſtolorum extitiſſe, & illam annoſam fuiſſe probabile eſt, cùm iamdiu Petrus filiæ eius copulatus eſſet.

[Eccleſiaſticorum aulæ, & domus quales.]

Hæc omnia cum ingenio & veri repreſentatione dici non diffiteor: ego feminam exiſtimaſſe arbitror, dona Dei otio & pigritia facilè amitti: quare quò apud Chriſtum mereretur adeptæ ſanitatis confirmationem, æquum iudicaſſe, non interpoſita mora aliqua, continuò ac liberata eſt a febre labori incumbere. Hæc igitur cauſa fuit, cùm ancillas haberet, aut filias, ipſa vt Chriſto, cæteriſque hoſpitibus miniſtrauerit, rata ſanitate priuandam iri citò, ni hanc in Chriſti, & proximorum obſequijs impenderet. Suggeſſit interpretationem Victor Antiochenus ad capit. 1. Marci: *Socrus Petri à febribus liberata, ſuum viciſſim miniſterium, & ſeruitium exhibet: nos per hoc erudiens, ne ſanitatis beneficium fruſtra, aut præpoſtere adeo expetamus, verum eo præcipue animo, vt ſanitatem iam adepti, præceptis illius accuratius parere, ſanctiſque eiuſdem neceſſaria vitæ præſidia facilius miniſtrare valeamus.* Timuit pia femina coram Chriſti oculis poſita otioſa eſſe, exſurrexit celeriter de ſtrato opus miniſtrandi aggreſſura.

[Victor Ant.]

56. Non nimius otij in creatura vindex Deus, quando & in ſe otium non ſuſtinet: *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram*. Geneſ. cap. 1. Conuocatio eſt omnium diuinarum perſonarum ad hominis conſtructionem, quemadmodum ex multis Patrum pronunciatis oſtendit Lippomanus ad recitata verba.

[Geneſ. 1. 26.]

[Lippom.]

Sed, quid opus tanto conatu? omnia per Verbum facta ſunt, cœlum, & terra, ignis, grando, ſpiritus procellarum, oues, & boues, & vniuerſa pecora campi; ipſe dixit & facta ſunt. Verbum itaque cætera ſine conamine producens, non poſſet hominem ſine adiutorio formare? Et certè, quando operarum ſocio indigeret, non ſufficeret de tribus perſonis vna? Sane non opem deſiderantis vox eſt: *Faciamus* ſed nolebant cæteræ perſonæ otioſæ videri: verecundabatur quodammodo Pater cum Flamine, ſoli Filio relictos labores, & ipſos quiete gaudentes nihil agere. Cape à Zenone Veronenſi ſingularem expoſitionem ſerm. 3. de Geneſi: *Videtiſne, Fratres dilectiſſimi* (ait,) *quia nullus exerte hic alteri iubet? In opere nullus otioſus eſt. O ſancta æqualitas, ac ſibi ſoli digniſſima indiuidua Deitatis!*

[Zeno Ver.]

Verùm, ſi Zenoni tanta commendatione dignum viſum ſit, neminem ex diuinis perſonis otioſam eſſe, dum conderetur homo; at, cur eædem perſonæ otioſæ, dum reliqua producebantur: facta enim ſunt reliqua per Verbum tantùm? Fortaſſe lucem dabit Gregorius Romanus ſic inquiens lib. 9. Moral. cap. 36. *De ſolo igitur homine dictum eſt: Faciamus. cum de alijs creaturis legatur dixiſſe Deum, vt fierent, & facta ſunt; & hoc, quia rationabilis creatura condebatur.*

[Greg.]

Etenim Deus condens hominem rationabilem, faciebat eum ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Quid inde? Certè Trinitatem referens homo, ſi Trinitas otioſa fuiſſet, haberet, quo otium ſuum defenderet: non enim repræſentatio excellere debebat rem, quæ ſignificabatur: at homo natus ad perennem felicitatem, & indeficiens æuum, quo pacto tam grandia per otium & quietem conſequeretur? Nihil horum ad alias creaturas attinebat: neque enim Dei imago ſunt; neque, ſi laborant, immortalia bona eos manent; neque, ſi feriantur, ſupplicia ſine caritura. Quoniam igitur oportebat, hominem, Deum prototypum habentem, a primo exemplari diſcere, illudque referre, ideo in hominis formatione tota Trinitas laborans; ne ſi quieti vacans, quando otium ſectaretur homo, conaretur ſibi non eſſe vitio vertendum, cùm nec in otio quidem ab eo recederet exemplari, ad cuius ſimilitudinem compoſitus fuiſſet. Hæc ſi obſeruaſſet Salomon, quæ multis operum ſuorum partibus tradidit ſalutaria documenta, quæque otium fugere moneor; fortaſſe nunquam ab impuro amore ſuperatus fuiſſet: nec homo alta mente præditus in tantam delatus fuiſſet dementiam vaniſſimis vti Numinibus procumberet, & thura daret.

SECTIO IX.

Humana felicitas manca ſemper; cœlo tantùm integrè gaudere datum.

57. QVID non gaudiorum conſequuta Pharaonis filia per nuptias cum Salomone? Abundabant voluptates & deliciæ omnes filiorum hominum: certabant in marito, quæ plùs vinceret, & conferret, fama, diuitiæ, ſapientia, oris decor, regnorum tranquillitas. Inter hæc tam gaudioſa putaſne Reginam mœrore vacuam ſemper? At nunquam non triſtabatur inter tam

iucunda.

iucunda. Prolem deſiderabat anxiè; & quoties cogitabat, Roboamum Naamæ Ammanitis ſobolem imperij ſucceſſorem, femineæ inuidiæ flammis ſuccenſa, dolore confecta inconſolabili, mulierum ſe infeliciſſimam ſæpiùs dicebat, à lacrymis ſolamen aliquod acceptura, ſi quando

Sterilitas magni luctus occaſio.

hàs ad ſatietatem fundebat. Quid miramini Reginam ſui impotentem præ ſobolis deſiderio, quando magnus ille Abraham, Iſmaëlem habens, adhuc nihil ſe à Deo recepiſſe putat quodammodo, ſi ex Sara hæredem non ſuſcipiat?

Geneſ.15.2.

Dixitque Abraham: (Geneſ. capit. 15.) *Domine Deus, quid dabis mihi?* quaſi certè non pluribus donaſſet in eum diem. Sed, quæſo, Abraham, vide, quid dicas. Quis enim, niſi Deus, illam tuam tam copioſam familiam, quę trecentos vernaculos numerat, tot camelos, tot aſinos, tot boues, tribuit? & tamen etiamnum noua æſtuas: *Quid dabis mihi,* inquis? Sed, quandiu ex primaria vxore hæres non eſt, ſordent cætera omnia: *Ego vadam* (ait) *abſque liberis, & filius procuratoris domus mea iſte Damaſcus Eliezer.* Egregiè Chryſoſtomus

Chryſoſt.

homil. 36. in Geneſim: *Poſtquam merces ſibi valde copioſa promiſſa, exponit anima ſua dolorem & mæſtitiam propter prolis inopiam, qua interim in pectore eius toto illo tempore fuit, dicens: Domine, quid dabis mihi? ecce ego uſque ad ſenectam perueni, & prole carens dimittor.* Abraham igitur vnius filij genitor, quoniam non duorum pater dicebatur, affligebatur, nec dolori mederi poterant vaſtæ poſſeſſiones, non amplum patrimonium, non famulantium caterua ingens: quid femina abſque prole vlla? Non poterant conſolari feſtiuæ plaudentium populorum adorationes, non dulcis & beata opulenti imperij pax, non vermiculata pauimenta, & parietes de inſecto elephantis dente, auri, argentique venis intermixtis: inter epulas, & ad plectri ſubtiliores ſonos, profundiores gemitus. Huc, ò qui circuitis mare, & aridam, opum, & honoris, voluptatumque cauſa: videte, ſi eſt dolor, qualis huius Reginæ mœror, & diſcite huius mundi gaudia manca, nihil apud illum plenum; ſed immatura eſſe vniuerſa; lætis ſemper triſtia admiſceri.

Certè Chriſto de virginali vtero egreſſo plau-
59. ſere cœlum, & terra: vtrobique iucunditas, & læta facies; ſed diuerſa tamen. Olympum ſi inſpicias, Angeli tripudiant, ſydera clariores radios emittunt, Luna fulgentiores amictus induit; nox pullata ſemper & funerea, diem æmulata, luminoſa & candida, tanquam ad lætitiam compoſita procedit: ergo æthera contemplanti nihil occurrit ſubtriſte: terra autem & ipſa ſubridet naſcenti, exultant colles, montana gaudioſis reſonant clamoribus, ducit agmen modulantium paſtorum Tityrus, & reſponſant nemora atque valles diſpari auenæ: iam & de Eoo littore mouentur dromadarij Madian, & Epha, Reges de Saba veniunt, aurum & thus deferentes: ſurge, Hieruſalem, illuminare, leua in circuitu oculos tuos, & vide: omnes iſti congregati ſunt, & venerunt tibi. Sed non illa conſurgit niſi ad perdendum puerum: ſequitur Herodem magis, quàm Chriſtum, & turbatur cum illo; & ſi modò parcit infanti, neceſſariò parcit, quoniam non inuenit. Ergo in cœlis ſecura ſunt omnia, plena & perfecta lætitia, non Angeli, non ſtellæ, non ipſa nox aduerſatur: in terris à paſtoribus, à Chaldæis plurimùm gaudij; ſed quoniam, quæ ſub cœlo eſt lætitia, claudicat perpetuò, & extrema luctus occupat, ecce Magorum aduentum, ecce paſtorum modulamina ſequitur Herodis acerbum odium in eum, qui non venerat erepturus mortalia regna; ſed daturus cœleſtia. Sed iuuat Galfridum audiſſe in Al- Galfridus.
legorijs triginta Patrum apud Titelmanum ad cap. 2. Matthæi: *Magnitudinem paruuli (ait) qui natus eſt, nobis cœlum indicat, terra cognoſcit: ſed cœlum penitus illum glorificat tam per rationales creaturas, quam per rationis expertes, vt Angelos, & ſtellam: terra autem ex parte: nam Herodes turbatur, & omnis Hieroſolyma cum illo: in illo nobis indicat Chriſtus, quòd cœleſtis gloria tutior: nam terrena gloria periculoſa ſemper eſt, & plena diſcriminis.*

Quibus ante oculos poſitis, haud impoſſibile 60.
fuerit, difficilem aliquibus viſam magni Baſilij ſententiam tutari: is enim hom. 5. in Hexameron, & hom. de Paradiſo, in ea cogitatione eſt, roſam in Paradiſo, & antequàm homines peccauiſſent, aculeis caruiſſe. Confortabat itaque tum odore, pulchritudine reficiebat contemplantes; ſed non pungebat decerpere volentem: cæteri autem flores non ſubito marceſcebant, quemadmodum nunc contingit; ſed & colorum venuſtatem, & odoriferum halitum in longa tempora protrahebant. His aduerſabuntur, quibus perſuaſum eſt, & mente ſedit, eandem eſſe naturam plantis, cæteriſque creaturis modò, ac fuit, antequàm generis noſtri auctores peccarent: neque enim peccato mutationem accepiſſe rerum eſſentias & proprietates. Sic Pererius noſter lib. 1. in Geneſ. ad verſ. 11. Salianus ad annum 1. mundi, die tertia, num. 25. Verùm certè roſam, qua nunc potimur, ſpecie differre ab ea potuiſſe, quæ intra Paradiſum creata eſt, ſi quis aſſerat, non eum abſurdi quidpiam dixiſſe arbitrer: quemadmodum balſamum, quod in Europęas Prouincias ex India Occidente defertur, ſpecie diſtat ab eo, quod Alexandria, & Cayrum tranſmittunt per Pharmacopolas, vt rectè aduertit noſter Acoſta libro 4. naturalis Hiſtoriæ Indiarum, capit. 28. Porrò ex his roſarum generibus, illud attuliſſe beatum ſolum tantùm, quod aculeis caret, cùm quęſtio ſit de facto, non de eo, quod eſſe potuerit, probabiliter opinabitur, qui id putauerit, cùm pronunciari tutelares habeat magnum Baſilium locis iam indicatis: Ambroſium libr. 3. Hexameron, capit. 11. Damaſcenum lib. 2. de fide, capitulo 10. Procopium in cap. 1. Geneſis: nec diſſentit Auguſtinus lib. 1. de Geneſ. contra Manichæos, cap. 13. Hæc præter morem; neque enim concionatorium argumentum, quo in præſentiarum verſamur, res ad exactam ſcholarum trutinam expendi poſtulat: ſed, quando Baſilij opinionem de roſa, alijsque odoratis plantis ſuſtineri poſſe docuerimus, quærendum ſupereſt; cur de roſarum generibus, illud tantùm voluptatis horto enaſci voluerit Creator, quod ſuauia & placentia haberet vniuerſa; ad nos remiſerit pungentes roſas? Sanè prima illa hominis habitatio referebat per omnia beatarum mentium ſedes, puris delicijs læta, cùm abeſſent ea omnia, quæ moleſtiam aliquam generare poſſent: hic autem, vbi nos verſamur, exilium eſt: ergo, quoniam Paradiſus cœli imago; quemadmodum in cœlis lætitia eſt numeris omnibus abſoluta, vinum merum abſque fæcibus, aut commixtione lætificans ciuitatem Dei: ita, quæ intra Paradiſum erant plantæ, defectu omni carere debuerant; nihilque aduehere, quod tædium pareret; proinde & cùm roſis non ſint ſpinæ coniunctæ, & cætera odorata non marceſcant; amato-

Baſil.

An roſa, quam nunc fruimur, ſimilis Paradiſi roſæ.

Pereira. Salian.

Balſami variæ ſpecies.

Acoſta.

Ambroſ. Damaſ. Procop. Auguſt.

reſque

reſque fallat momentanea gloria, ſed in æuum ſuauitatem, fragrantiamque conſeruent: hic autem, in exilio, nempe, nec omnino gaudioſis ſpoliemur, ne ſub tanto malorum cumulo feſſi occumbamus; nec tamen gaudia plena ſint, quoniam peregrinationis locus eſt: habeamus itaque à roſarum & odore, & contemplatione lætitiam; ſed lætitiam minuant punctionibus, vt imperfectum eſſe, quod hoc loco præſtant, gaudium indicent. Iam ipſe Baſilius loquatur: *Verum roſa tunc ſpinis carebat* (inquit Homil. 5. in Hexameron:) *poſteà vero pulchritudini floris adiunctæ ſunt ſpinæ, vt nos voluptatis inde capiendæ oblectamento propinquo afficiamur dolore recordatione delicti, cauſa cuius factum eſt, vt ſpinas, ut tribulos tellus huic addicta condemnationi nobis proferret.* Sic ibi de roſis. Et de non marceſcentibus floribus homil. de Paradiſo: *Et hic quidem tranſitoria, ac breuis momenti uernorum florum gratia adhuc deſiderantes deſtituit: nondum enim ab illorum collectione domum reuerſi ſumus; & ecce in ipſis adhuc manibus noſtris conſtituti marceſcunt, in Paradiſo uero florum ſplendor non eſt momentaneus, ſed conſtantem habet iucunditatem, nunquam deſiturum oblectamentum, inſatiabilem fragrantiam.*

61\. Sed de terreſtri Paradiſo tranſeamus ad Empyreum: & ſciamus à Ioanne, qualem ibi gloriam intuitus ſit: *Et conuerſus* (inquit Apoc. cap. 1.) *uidi in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem Filio hominis: & facies eius ſicut Sol lucet in uirtute ſua.* Quæro, quid ſacramenti habeat particula: *Sol in uirtute ſua*. Nunquid enim non ſufficiebat dixiſſe, *Sicut Sol*, vt ſatis radioſum & refulgentem intelligeremus vultum? Verùm, notare eſt, Solem, quando robuſtè illuminat, omnem vmbram expellere; idcircò ſub meridiem vmbræ minores, & vbi Phœbus ardentiſſimus eſt, vmbræ nullæ, putà vbi torridior cœli plaga. Diſce à Plinio lib. 2. cap. 73. *Tradunt in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinque millibus ſtadiorum, Solſtitij die medio nullam umbram iaci, puteumque eius experimenti gratia factum, totum illuminari: quod & in India ſupra flumen Hypaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcribit: rurſus in Meroe inſula, quæ eſt caput gentis Aethiopum, bis anno abſumi umbras.* Scio experientia doctos iuniores Coſmographos, veteres in deſcribenda torrida zona in multis hallucinatos fuiſſe: vide Acoſtam de natura noui orbis, lib. 1. cap. 9. & 10. & lib. 2. cap. 8. & 9. & Thomam Maluendam lib. 3. de Antichriſto, cap. 14. Sed credamus Plinio de vmbræ abſumptione diſſerenti, & ex eius fide declaremus, quid Ioannes ſignificare intenderit: etenim Chriſti gloriam iam ad Patris dexteram ſedentis, cœleſtem proinde, innuere volebat ad differentiam humanæ gloriæ, & eius, quæ infra cœlum eſt: cùm igitur vtriuſque illud ſit diſcrimen; quòd humana manca ſit & defectum ſuſtinens, hanc quidem Sole adumbrari concipere poſſimus; ſed eo Sole, qui non vniuerſa illuminat, verùm vmbras eſſe aliquas adhuc patitur, nempe, quòd humana gloria nunquam ex toto luminoſa & feſtiua eſt, ſed cum lumine tenebras admiſcens, triſtitiam, ſcilicet; at gloria illa, qua fruitur Filius hominis in cœlis locatus, tota ſplendeſcens eſt, quoniam cœleſtia gaudia integra ſunt, nullam malorum admixtionem ſuſtinentia. Et fortaſſe hac de cauſa Matthæus cap. 19. transfigurati candores deſcribens Seruatoris, de vultu cum dixiſſet: *Et reſplenduit facies eius ſicut Sol.* non addidit, quemadmodum Ioannes, *cum luces in virtute ſua.* Quoniam Chriſtus adhuc in loco exilij, & inſi a cœlos agebat, quo loco & ipſa immortalis gł ria quodammodo imminutionem ſui patiatur pro natura regionis; ita vt hanc claritatem Euangeliſta Soli cum omni virtute ſplendenti comparare auſus non ſit. At iam afferamus de Commentario Richardi Victorini in eum Apocalypſis locum: *Notate, quod dicit. Cum dixiſſet: Facies eius ſicut Sol lucet: ſtatim addidit: In virtute ſua, quod potuit, dixit: ſi plus potuiſſet, plus dixiſſet. Nam, ſi in rebus viſibilibus lucidiorem ſubſtantiam ad ſignificandam vlterius eius gloriam inuenire potuiſſet per eam vtique illam ſignificaſſet, Clariſſimam ergo creaturam ad exprimendam claritatis ſuæ gloriam poſuit, dum faciem eius, ſicut Solem, lucere dixit. Sed, quoniam nequaquam hoc ſufficere; ſed adhuc ſe plus dicere poſſe cognouit, cum dixiſſet, ſicut Sol lucet, protinus adiecit, in virtute ſua: Sol autem in virtute ſua lucet, quando circa meridiem nubibus ablatis, aere purificato per eiuſdem aeris ſpatia clariſſimo fulgore ſplendet. Perpendat ergo, qui poteſt, qualis ſit immenſa & æterna claritas; incomprehenſibilis, atque ineffabilis diuinitatis, ſi tam mirabilis fuit apparens ſimilitudo ſuſceptæ & glorificatæ humanitatis?*

Apoc. 1. 13.

Vmbræ quando, & vbi à Sole extinguuntur omnino? Plinius.

Acoſta. Maluenda.

Matt. 17. 2.

Rich. Vict.

Nil igitur tenebroſum & nubilum, quodque triſtitiam repræſentet, cùm non patiatur cœleſtis gloria, hinc natum opinor, vt panes illi propoſitionis, qui ſuper menſam Sanctuarij collocabantur, diuerſam haberent ſpeciem à vulgaro pane, quibus ad cibum mortales communiter vtuntur: hanc autem ſanctorum panum peculiarem formam ex Hebræa origine elicio: nam, vbi noſter textus pronunciat Exods cap. 25. *Et pones ſuper menſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper.* Hebræa dicunt: *Panes facierum*. Placet Alphonſi Madrigal verba dediſſe, quæſt. 29. ad relatum Exodi cap. 25. *Aliter dicitur, & melius, quòd iſti erant panes faciei, quia non erant panes iſti figurati, ſicut panes vulgares: nam panes vulgares, cum in fornace coquuntur, in parte inferiori: quæ pauimento clibani appropinquat, aduruntur: in ſuperiori autem, quæ ſolo calore tangitur, albiores ſunt, & non ita exuſti partibus inferioribus nigredinem quandam ex aduſtione contrahentibus: panes autem propoſitionis, ſiue facierum, vt in Hebræo habetur, erant eiuſdem figuræ ſuperius, & inferius: quia non coquebantur in clibano, ſicut panes vulgares; ſed in quibuſdam ferreis, ſiue æreis vaſis ad ignem, ſicut hoſtiæ fiunt in ferreis ad ignem.* Itaque tota Abulenſis deſcriptio in eum ſcopum collimat, vt eiuſmodi fuiſſe panes propoſitionis intelligeremus, qui omni ex parte candidi eſſent, nullum ab aduſtione nigrorem trahentes, quemadmodum quæ in Miſſæ ſacrificio offertur hoſtia, vndequaque immaculata eſt. At, cur de panibus Deus tam ſollicitus? Sanè panis Dei non aliud eſt, quàm vita æterna, & gloria perennans. Vide Hieronymum Lauretum in Allegoriarum Sylua, verbo. *Panis*. Hac immortali gloria paſcuntur beatæ regionis ciues, non altera eis alimonia, non alius cibus, & ſatiantur & eſuriunt ſimul à pane ſuauiſſimo omne delectamẽtum in ſe habente. Decuit igitur panes cœleſtem repræſentantes gloriam, ex omni parte mundos eſſe, & integro candore perfectam lætitiam indicantes: panis autem, quo homines vulgariter vti conſueuere, vnam de faciebus alacrem præfert, candidam, nempe, & ſine labe; altera fuliginoſa eſt, & à nigredine ſubtriſtis: quoniam certè in humana gloria voluptatis & dolorum inſeparabilis

62\.

Exod. 25. 30.

Panes propoſitionis quales? Abulenſ.

eſt

Digitized by Google

eſt ſocietas, & vt vna ſit facies læta, huic proxima ſit neceſſe eſt altera atrata, & mœſta.

63. Quoniam Sanctuarium ſemel ingreſſi ſumus, non vna panum cognitione contenti fuerimus: illud & diſquirere libet, cur ſuper Propitiatorium Cherubim expandunt pennas, & non magis Seraphim, aut certè vterque ordo? Dicat quiſpiam, Propiriatorium eum in finem conſtructum, quo, velut de ſacra tripode, Deus oracula funderet: *Inde præcipiam, & loquar ad te* (Exodi cap. 25.) *ſupra Propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt ſuper Arcam teſtimonij.*

Exod. 25. 22.

Cùm itaque de Propinatorio Creator docturus eſſet populum, congruum erat, non alias beatas mentes, quàm cherubicas, locum doctrinæ pennis velare, quando Cherub plenitudo notitiæ interpretatur: & quemadmodum amor, ardorque ad Seraphim pertinet; ſic ad cherubicos ſpiritus ſcientia, & eruditio. At ſanè hæc, ſi quid probauerint, monſtrabunt ſolùm, debuiſſe quidem Cherub depingi; ſed non quidem ſolitarium, ſed ſocijs ſeraphicis mentibus: nam certè ſcientia ſine charitate, & ardore magis inflat, quam prodeſt. Ad hæc, Propitiatorium, vt nomen ipſum ſonat, miſericordiam promittebat: iſta autem virtus ad voluntatem potiùs, quàm ad intellectum attinet. Conueniens itaque erat, ſimul coniungi cherubicam ſcientiam cum amore ſeraphico. Equidem; vt iſtis cedamus, debuiſſe Seraphim in Sanctuario delineari, ſed aliud vetabat tamen: Seraphim, nempe, de Spiritibus ij ſunt, qui ſolum maieſtatis, & incomprehenſibilis gloriæ circunſtant. Habes apud Iſaïam cap. 6. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum; & plena erat domus à maieſtate eius, & ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum: Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ vni, & ſex alæ alteri,* &c. Cherub autem Deo pro vehiculo eſt dicente Pſalmiſta: *Qui ſedit ſuper Cherubim,* (Pſalmo 78.) Quoniam itaque ſeraphicum munus eſt gloriæ Conditori aſſiſtere, quæ gloria perfecta eſt, atque modis omnibus integra, operæpretium fuit intra Sanctuarium non depingi, aut alia templi parte, ne fortè qui deſcriptos contemplarentur, putarent in fabrica admiranda magnæ Baſilicæ diuinum aliquid ineſſe, certè plenam beatitudinem contineri, vbi tantùm eſſet ſplendoris, à gemmis, à marmoribus, ab auro, argentoque vndequaque radiantis; cùm tamen iſthæc omnia integrè conſolari nequeant. In hunc ferè morem philoſophatus Abulenſis quæſt. 19. in cap. 25. Exodi: *Quidam* (ait) *reſpondere voluerunt; ſcilicet, quòd Cherubim ſunt ad miniſterium Dei, videlicet, ut alis ſuis uelarent ſedem Dei: Seraphim autem ſunt ad gloriam, Quod patet, quia Iſaia ſexto capitulo dicitur: Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituum; plena eſt omnis terra gloria eius: in præſenti autem uita non eſt nobiſcum gloria: ergo non debebant fabricari Seraphim ſuper Propitiatorium; ſed Cherubim.*

Iſaiæ 6.

Pſal. 98.

Abulenſ.

64. Sed iam relinquamus veteris Eccleſiæ Baſilicã, & gradum faciamus ad Catholicæ & iunioris Eccleſiæ templa. Illa quidem ſponſi ſui memor quotannis, qua poteſt pompæ imitatione, Dominica Palmarum repræſentat Chriſti ouationem, quando ille triumphans Hieroſolymam ingreſſus eſt ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis. Sed, quòd Mater Eccleſia inter letam triumphi repræſentationem admiſceat paſſionis memoriam, cùm aliquorum dierum interuallum extiterit inter ouantem, & patientem Seruatorem, hiſtoricam de Chriſti crucifixione ſecundum Matthæum narrationem cantans, Bernardo non modico ſtupori fuit ſerm. 2. Dominicæ in Ramis Palmarum: *Quid ſibi vult mirabilis iſta coniunctio, aut quid cogitauerunt Patres noſtri paſſionem addentes proceſſioni? Nam proceſſio quidem meritò repræſentatur hodie, quæ facta eſt hodie: paſſio verò, cur addita eſt, quam ſexta feria conſtat eſſe ſequutam?* Verùm, vt Bernardus miretur, coniunctam triumpho paſſionem ab Eccleſia; non minor nobis admiratio, poſt pompam decantari patientis Chriſti hiſtoriam: debuerat enim paſſio præceſſiſſe gloriam: quando per labores ad gloriam itur. Hinc cogitaueram, Eccleſiam exiſtimaſſe, hoc Chriſti triumphali ingreſſu adumbrata potiùs humana, quàm ſuperna gaudia: ſic enim ſæculorum omnium experientia compertum, perpetuoque vſu: quæ apud homines gaudia ſunt, fines amaros habere, à lætis incipere: è diametro cœleſtes voluptates initijs conſtant difficillimis, & laborioſis, exitus capiunt dulciſſimos. Iam igitur Mater Eccleſia, cùm in Chriſti ouatione ſimilitudinem humanorum gaudiorum legeret, (alioquin non poſt pompam paſſionis lugubrem narrationem, ſed ante inceptum triumphum cantaret,) putauit in humanæ gloriæ repræſentatione nimium interuallum inter læta, atque amara ſex dierum tempus: coniunxit igitur eadem luce: quid dicam intra eundem diem? Non horam paſſa prætereire, antequàm de alto crucifixionem intonaret: arbitrata quippe humanæ gloriæ non tantùm id proprium, vt tandem aliquando in acerbis deſinat, & luctuoſis, verùm, ne poſſe exiguo tempore homines integrè gaudere, (ſi tamen integrum aliquid momentaneum gaudium:) ſed ſtatim ac gaudendi occaſio datur, tam citò ſuboriri mille lugendi cauſas: ergo non ſextum diem, ne in craſtinum quidem triumphus, humanæ gloriæ imago amarorem differat: vix gaudia, & ecce ſubito luctus; vix erigunt victoriales palmas, & aures ociùs percellit triumphatoris miſeranda in primis ſors, dum Barabbæ poſtponitur ille, cui paulò anteà Oſanna clamatum, & ſpecioſus præ filijs hominum velut leproſus reputatur, adeò non illi ſpecies, neque decor. *Opportunè vtique proceſſioni coniuncta eſt paſſio,* Bernardus vbi ſuprà continuat,) *vt diſcamus, in nulla lætitia huius ſæculi habere fiduciam; ſcientes, quoniam extrema gaudij luctus occupat. Ab eodem populo, in eodem loco, & ipſo tempore, pauciſſimis diebus interpoſitis, primò cum tanto triumpho ſuſceptus, poſtea crucifixus eſt. O quam diſſimile eſt! Tolle, tolle, crucifige eum. &, Benedictus, qui venit in nomine Domini, oſanna in excelſis.* Salomonis igitur ſponſa, etſi beatitatis culmen aſcendiſſe videbatur; acerbam tamen vt vitam inter mœrores duceret, vna faciebat ſterilitas: quippe erat illa tantùm humana felicitas, quam integrè gaudere impoſſibile eſt: etiam in Salomonis voluptatum pleniſſima aula, ſuus luctibus angulus.

Bernard.

Cœleſtis & humanæ gloriæ differentia.

***

SECTIO

SECTIO X.

Euchariſtia, Sacramentum pacis, & reconciliationis: Deus poſt eius inſtitutionem quaſi mitior factus.

65. SALOMON ſub regnorum initijs planè immitis: Adonias moritur, Abiathar ex amiſſo ſacerdotio pœnas luit, Ioab cadit, Semeï de medio ſublatus: & talis Salomon, donec affinitate coniunctus eſt Pharaoni Regi Ægypti: accepit nanque filiam eius: ab his autem nuptijs nihil deinceps in Salomone ſanguineum & crudele, nulla poſt Ægyptiæ puellæ thalamos exilia, nullæ proſcriptiones, nemo interfectus: *Verùm Iuda & Iſrael innumerabiles*
3. Reg. 3. 4. (Regum 3. cap. 4.) *ſicut arena maris in multitudine comedentes, & bibentes, atque lætantes abſque timore vllo cunctis diebus Salomonis*. Fuit, & cùm Princeps ille pacis, Deus fortis, Pater futuri ſæculi ſæuiret. Fugiebat Adam ad vocem deambulantis: clamabat populus: *Non loquatur nobis Dominus*. & etiamnum Petrus: *Exi à me*, inquit: totum poſſedere ſtupor & trepidatio; ſed poſſedere vſque ad nuptias. Indica mihi, quem diligit anima mea, connubia beata, quoniam iniquitates ſupergreſſæ ſunt caput meum, & timor & tremor venerunt ſuper me à facie iræ vultus tui. Sed ad felix nuntium reſpiro, ſciens, quia poſt has nuptias non adijcies, vt interficias adhuc. Fortè nuptiæ ſunt, quas pridie, antequàm patereris, celebraſti cum his, qui permanſerunt tecum in tentationibus in cœnaculo magno ſtrato: quando data carne in cibum, & ſanguine in potum, factum eſt, vt duo eſſent in carne vna pro nubentium ritu: *De hoc ſpirituali connubio*
Laur. Iuſtin. *Apoſtolus loquens* (inquit B. Iuſtinianus Laurentius ſerm. de Euchariſtia) *ait: Viri, diligite vxores veſtras, ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam, qui tradidit ſemetipſum pro ea, vt exhiberet ſibi ſponſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Huic caſtiſſima ſponſa nedum in virginali adhæſit vtero, vt eſſent duo in carne vna; verùm etiam in Corporis, & Sanguinis ſui Sacramento, quatenus ſint duo in vno ſpiritu; ſi tamen ſpiritualiter manducetur.* Quando igitur conſtat, per Euchariſtiæ inſtitutionem Chriſtum maritali fœdere coniunctum Eccleſiæ fuiſſe, ſupereſt inueſtigemus, an ab his nuptijs mitis, atque ſuauis factus ſit, vt iam liceat peccatori confidenter appropinquare, acturo deinceps cum eo, qui etiam calamum quaſſatum non confringet, nec linum fumigans extinguet: etſi forſan aliquando iraſcatur, ſtatim atque ad menſam ſederit, iucundabitur anima eius, recordabiturque miſericordiæ, & ſcelera atque delicta poſt tergum proijciet.

66. Vide, quàm ſeuerus Pacificus noſter, antequàm Corporis, & Sanguinis Sacramenta inſtitueret. Ecce mulier Chananæa à finibus Tyri, & Sidonis egreſſa, clamabat: *Miſerere mei, Domine, fili Dauid: filia mea malè à Dæmonio vexatur*:
Matth. 15. 22. Matthæi cap. 15. Et ne reſpondere quidem miſeræ dignatur, qui poſt euchariſticas epulas, cùm vix effari poſſet in cruce, ad primam latronis vocem Paradiſum reſerauit: rogant & Apoſtoli; non flectitur: venit iterum genitrix, & adorat, quò vel ſic moueat; nondum mitis, ſed ipſe tamen mulieri ſuggeſſit, quo vincat: *Non eſt bonum* (inquit) *ſumere panem filiorum, & mittere canibus*. Eia, mulier, loquere verbum vnum de panibus, & ſuperabis abſque diſcrimine vllo: *Etiam, Domine*, (ait illa:) *nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſis dominorum ſuorum.* O efficacem feminæ ratiocinationem! quod non potuere ſuſpiria, non clamoſæ querimoniæ, non fletus largior, non adoratio & humilitas, non denique charorum diſcipulorum oratio, potuit de panibus memoria. Non diſtulit vlteriùs Chriſtus, & coërcuit duritiem: *O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi, ſicut vis*. Et nondum venit hora eius, qua aſcendens in ſuperiora domus, recumbens cum amicis, eos ſuis de carnibus ſaginaret: ideò tandiu moratus Syrophœniſſam conſolari: ſed mox vt panis nomen in auribus ſonuit, ob reuerentiam futuri connubij depoſuit iras illicò, & indulſit benignus, quantùm voluit. Sanè euchariſticis epulis totam de Chananæa narrationem adaptat Gerſon 3. parte, tract. 9. ſuper *Magnificat*. explanans illa verba: *Eſurientes impleuit bonis*, &c. Eius verba ſunt: *Curre iam, ò anima pœnitens: clama poſt Chriſtum cum Chananæa: qui ſi fortè à matre comite rogatus, vt dimittat te, ſileat, & procedat; irrue feſtinatione tota, præueni faciem eius in adoratione, dicens: Domine, adiuua me. Si rurſus oppoſuerit confundens te: quia panis filiorum non eſt dandus canibus: reſponde tota fiducia: Etiam, Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tandem mereberis audire: Fiat tibi, ſicut vis.* Gerſon.

67. Iam expedire eſt, cur illa de turpitudine famoſa, Marthæ & Lazari ſoror, Simonis domum ingreditur, non verita importunum conuiuij tempus, vulneribus quæſitura remedium: nam ad epulas non inuitatum acceſſiſſe, inuerecundum eſt: feminam verò virorum cœtibus admiſceri, ea præſertim hora, qua à vino caleſcunt corda, & minùs ſobrietatis etiam ſapientibus eſt, dedecet planè: ſed vltra inuerecundiam temeritas, velle in loco deliciarum, pœnitentiæ & fletibus vacare: Adam extra Paradiſum propulſus, vt lugeret: Petrus crimen ploraturus aulam reliquit, *& egreſſus foras fleuit amarè*. Baptiſta, pœnitentiæ hortator, in deſertis commoratur. Quid tam contraria? ieiunium, & menſa plena? planctus, & cachinni epulantium? vox fracta ad mœrorem, & conuiuij citharista? Sed non his omnibus flectitur Magdalena iam tota Dei. Nouerat illa facilem ad Chriſtum viam quibuſcunque diei horis: veſpera inuentum à quærentibus eum: manè adſtare animæ ſitienti illum. Sed ille ipſe, qui ad Filium traxerat, Pater ſuaſit, non alio tempore adiret, quàm inter menſalem apparatum. Erant iniquitates feminæ ſuper capillos capitis eius, & verebatur cum tantis ſceleribus coràm apparere ſine patrono, & auxiliatoribus. Certè ſi alia hora acceſſiſſet, cùm nondum Chriſtus inſtituiſſet pacis & reconciliationis arrham, Sacramentum dominici Corporis, & Sanguinis, fortè repuliſſet, aut non tam citò admiſiſſet: ergo, cum ipſum nondum extaret Sacramentum, de vmbra eius ſibi patrocinium quærit, nec fefellit ſpes: accepit plenam condonationem: adeò iam tum vel imago viuifici Panis ſalutaris. Sed his auctoritatem præſtet, eodemque tract. 9. ſuper *Magnificat*. idem, qui ſuprà
Gerſon. Pariſienſis Scholæ Cancellarius: *Accedat, ò peccatrix anima Chriſtiana, nulla te verecundia prohibeat: nullum in peccando modum tenuiſti: ſta, maneas.*

retrò

Digitized by Google

retrò ſecus pedes recumbentis in hac ſacramentali Cœna: laua lacrymis, terge capillis meditationum ſanctarum: iunge oſcula charitatis: ſic age, vt tandem merearis audire: Fides tua te ſaluam fecit vade in pace.

68. Verùm iuuat, perfectam eius, de qua agimus, rei ideam ex Ioſephi Patriarchæ geſtis depromere. Deſcendunt ad eum fratres poſt longam abſentiam: nullæ in ipſo germanitatis notæ. Geneſ. 42. 7. *Quaſi ad alienos durius loquebatur* (Geneſ. capit. 42.) *interrogans eos: vnde Veniſtis?* Exploratores dicit, & ſaluti communi inimicos; tandemque in tres dies cuſtodiæ mancipat: & ſic ille quidem. Quouſque tandem? Iubet parari conuiuium in meridiem, vocari Hebræos, ſedere ad menſam. Ah quam mutatus ab illo tetrico & irato Ioſeph iſte conuiuans! Nunc totus mitis & iucundus, quin & profuſus: adorantes clementer reſalutat: percunctatur de genitore: *Sanuſne eſt pater veſter ſenex?* lacrymatur præ teneritudine ad Benjamini viſum, totus officioſus, totus humanus. Petr. Cellen. Deſcripſit diſertiſſimè Petrus Cellenſis Abbas, tractatu de panibus, cap. 1. *Vbique gratioſus Ioſeph; ſed in conuiuio magis, multoque amplius iucundus: in conuiuio etiam venditoribus non negat negatam ſibi germanitatem: in conuiuio non retinet iniuriam, extendit munificentiam: in conuiuio iuxta Scripturam cibando inimicum, extinguit inuidiam, & ſanat maleuolentiam.* Vis contemplari, quàm terribilis fuerit noſter Ioſeph ante conuiuium, & inſtitutum Sanguinis, & Corporis Sacramentum: *Percuſſit de viris Bethſamitibus, eò* 1. Reg. 6. 19. *quod vidiſſent Arcam Domini* (Reg. 1. cap. 6.) *& percuſſit de populo ſeptuaginta viros, & quinquaginta millia plebis.* Oza ſimiles pœnas dedit, ipſe quoque aura & luce hac ſpoliatus tum quidem, cùm gratiam promereri videretur, quod ruenti Arcæ auxilio eſſe conatus fuiſſet. Sed & Deo quondam cum Moyſe fabulante vulgo præceptum: Exod. 19. 12. *Cauete, ne aſcendatis in montem* (Exodi cap. 19.) *nec tangatis fines illius: omnis, qui tetigerit montem, morte morietur.* Sic ante inſtitutam Euchariſtiam dominator ille omnipotens, terribilis planè ſuper filios hominum, Deus zelator: quis poterit ſtare ante conſpectum eius? Tempeſtas valida in circuitu illius. At poſt nouiſſimum celebratum Paſcha, tam manſuetus deinceps, tam patiens iniuriarum, vt iam nimia diſſimulatio haberi poſſit. Ipſis recentibus Sacramentis ſacrilegè manducat buccellam Iudas; nec moritur: cùm tamen venturos nepotes eius ſupplicio edoceri congruum videretur, quemadmodum leuioribus de cauſis Ananiam; & Sapphiram Petrus ſubitaneo exitu percuſſit. Apoſtatæ diſcipuli audaciam quot ſequuti de Catholicis; nam Hæreticorum contumelias quis referat? Tacet tamen ad hæc omnia: nec deſunt, qui vltionem ſumere poſſent: *Ambiunt* Paſchaſ. (inquit Paſchaſius Prologo tractatus de Sacramento Corporis, & Sanguinis Domini,) *electorum ſexaginta fortes ex fortiſſimis ſupernorum, ſi quis ſuperciliòſus, inuidus, vel indignus acceſſerit, vniuſcuiuſque enſis ſuper femur vibrat, vt talium retundat audaciam.* Sed quam ſerò, quam rarò retundunt? Vides igitur, quam aſper Ioſeph ante conuiuium; quam poſt conuiuium clemens, & manſuetus. Gerſon. Citemus iam tertiò Gerſonem, & non fraudemus Auctorem huius cogitationis gloria. Is nominato tract. 9. ſuper *Magnificat. Contemplabatur, quanta erat patientia Chriſti, quanta Angelorum beatorum hic aſſiſtentium, dum tolerarent indignitatem pertractantium hoc Sacramentum, cum illi tanta ſeueritate puniebantur accedentes ad montem Sinai: vnde & beſtia, ſi tetigiſſet montem, obruebatur lapidibus. Sæpè autem poteſt in hoc Sacramento conqueri Chriſtus: Manus tradentis mecum eſt in menſa, & illud: Iuda, oſculo Filium hominis tradis.*

Silet igitur Chriſtus ad iniurias ſuas in Euchariſtia; & quod maiori admirationi eſt, ſilet 69.
ad Sanctorum iniurias: de his enim non rarò conſueuit, ſeueriorem vindictam ſumere, quam de ſuis: *Et cum aperuiſſet ſigillum quintum* (inquit Ioannes Apoc. cap. 6.) *vidi ſubtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter teſtimonium, quod habebant; & clamabant voce magna dicentes: Vſquequo, Domine, non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum: de iis, qui habitãt in terra?* Apoc. 6. 9. Quodnam hoc altare, ſub quo animæ morantur? Auguſtinus ſermone 11. de Sanctis August. (ſi tamen eius; nam reijciunt Louanienſes Theologi:) *Rectè ſub altari iuſtorum animæ requieſcunt quia ſuper altare Corpus Domini offertur.* Bernardus ſerm. 4. in Feſto omnium Sanctorum; Bernard. non aliud putat huiuſmodi altare, quàm ipſum dominicum Corpus: *Porrò altare ipſum, de quo nobis habendus eſt ſermo, ego pro meo ſapere nihil aliud arbitror eſſe, quam Corpus ipſum Domini Saluatoris, Credo autem, quod & ego ſuper hoc ſenſum eius habeam; præſertim cum audiam eum in Euangelio promittentem: Vbicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquila.* Verum, ſi vel in hoc altari Corpus Chriſti; vel magis, altare non aliud, quam humanitas Seruatoris, cùm, vti monſtrauimus, hoc ſit Sacramentum pacis, & propitiationis, quamobrem Sancti vltionem cupientes ſub hoc altari collocantur, quando in vindictam non aliquid minùs idoneum, quam Chriſti caro? Fortaſſe ob hoc exiſtimauit Bernardus, verba illa: *Vindica ſanguinem noſtrum*, &c. non eſſe animarum, quæ vltionem expectant; ſed, quæ citam corporum reſuſcitationem poſtulent. Eius ſententia eſt ſerm. 3. in Feſto omnium Sanctorum: *Vnde & dicant: Vindica, Domine, ſanguinem Sanctorum tuorum, qui effuſus eſt. non tanquam vindictam cupiant, nec de propria vltionis zelo; ſed ex deſiderio reſurrectionis, & glorificationis corporum ſuorum; quam, vtcumque, vſque in diem iudicij differendam eſſe non dubitant.* Sed ſanè, vt reipſa ſermo ille iniuriarum vltionem non prætendat; tamen vindictæ ſpeciem præferre, attento vocum externo ſono, nemo dubitauerit. Itaque ibi ſaltem eſt aliqua vmbra, vindictæ, & irarum: ob hoc puto dicta animabus, quæ ſtatim ſubiungit Ioannes: *Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ: & dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleãtur conſerui eorum, & fratres eorum, qui interficiendi ſunt ſicut & illi.* Sanè tempus iſtud, in quod vltio differtur, atque vindicta ſtatuitur, iudicij tempus eſt, quemadmodum explicabat Bernardus. At, quorſum in diem magni Iudicij differtur vltio? Equidem tum, ſicut militans Eccleſia accipiet finem; ſic & eius Sacramenta quoq; finem capient. Eo itaque tempore, ſicut reliqua; ita Euchariſtiæ deſinet Sacramentum: ergo in id tempus concinnè differtur vltio, quo iam Sacramenta dominici Corporis, & Sanguinis tranſierint: donec enim hæc ſteterint vſque in Iudicij diem, non erit vindictæ opportunitas: cùm Sacramenta hæc non vltionis gratia inſtituta ſint; ſed potiùs, vt pereat omnis ira, atque vltio tollatur.

De his

Digitized by Google

70. De his colligo, quamobrem in horto Gethſemani voluit comprehendi Chriſtus ab his, qui ad eum, tanquam ad latronem, exierant; & non potiùs in domo illius, apud quem Paſcha fecit: an, *Chriſtus in horto cur captus.* quia protoplaſti in horto, & ſe, & poſteros damnarunt, atque conueniebat ex horto quoque malorum remedium prodire, vnde læſio emanarat? *Gloſſ. ord.* Ita ſanè Gloſſæ ordinariæ Auctor ad capit. 28. Ioannis: *In horto capitur, vt deleret peccatum commiſſum in horto deliciarum, in quem huius ſæculi torrentem tranſiens diſcipulos introduxit?* An, ne crearet periculum domus poſſeſſori, & hoſpiti fuiſſet oneroſus? Mihi illa cæteris potior cauſa. Erat cœnaculum illud, quo nuptiæ euchariſtiales coagmentatæ ſunt: ibi cellebratum conuiuium illud *pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ*, pignus pacis, & duraturæ reconciliationis. Quoniam igitur, quæ Chriſtum comprehenſura erat *turba multa cum gladijs & fuſtibus* ventura fuerat, belli & diſcordiarum non dubijs ſignis, eumque in ſcopum, vt iniurias à Seruatore illatas vlciſcerentur; quando Sacramentum ipſe propterea inſtituiſſet, vt vindictæ & iniuriarū memoriam omnem aboleret; dedecere exiſtimauit eum vltioni locum deſtinari, qui propter inſtitutum in eo Sacramentum, pacis arrhabonem, paci ipſi ſingulariter deinceps conſecratus fuerat. Hortum igitur deſtinauit, quo a Iuda traderetur: cœnaculum, quo cum eo in gratiam rediret proditor, ſi vellet. Paſchaſius Abbas lib. 12. in Mat- *Paſchaſ.* thæum: *Nec enim conueniebat, eo loco traderetur* IESVS, *vbi cum diſcipulis Paſcha manducabat: ſed talis eligitur locus, per quem iſte mundus ſignificetur, in quo Dominus traditus eſt.*

71. Ecce iam, quid portendant illa apud Matthæum capit. 8. Adit Ieſum Centurio: ſupplicat pro ægrotantis pueri ſalute: & Seruator ad eum: *Ego* *Matth. 8. 2.* (inquit) *veniam; curabo.* At ille: *Domine*, ait *non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.* Sed, quare indignus hic Centurio; cuius limen terat Chriſtus? Num quia Gentilis? *At ſeceſſit in partes* *Matt. 15. c. 10.* *Tyri, & Sidonis.* Matthæi capit. 15. qui erant de paganiſmo. Non minùs familiaritatem cum Samaritanis, quàm cum Ethnicis vetuit eiuſdem Matthæi capit. 10. *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.* Et tamen ipſe diu cum Samaritana colloquutus Ioannis capit. 4. quin & biduum manſit apud eos. Num, quia peccatis irretitus etiam publicis, & ſcandalum parientibus? *At factum eſt diſcumbente eo in domo* (Matthæi capit. 9.) *ecce multi pu-* *Matth. 9.* *blicani, & peccatores venientes diſcumbebant cum* IESV, *& diſcipulis eius.* Puto non aliquid iſtorum cauſam, quod Centurionis lares non peteret; verum id potius, quod ad ipſo Centuriæ ductore indicatum eſt: *Nam & ego homo ſum habens ſub me milites; & dico huic: Vade. & vadit: & alij Veni. & venit.* Igitur, quòd atria milite completa eſſent, quòd caſtrenſia ſigna de ædibus proeminerent, quod Bellonæ domus illa eſſet, Chriſtus ab ingreſſu abſtinuit. Certè, Chriſto in terris viſo, futurum prædixerat Iſaïas capit. 2. vt mortales *Iſai. 2.* *conflarent gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces. Non leuabit* (inquit) *gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Cùm igitur hæc per Chriſtum aduentum adimplenda eſſent, fortè dedecebat ea ingredi tecta, in quibus adhuc penderent de alto, & ſcuta, & gladij, & lanceæ, reliquuſque belli apparatus. Opinor quidem, hoc Centurionis facto quidpiam odumbratum Euchariſtiæ Sacramenti: ſanè prolata ab eo formula vtimur, quoties ad ſacram Menſam accedimus. Conſentit nobiſcum Origenes homil. *Origen.* 5. in diuerſos: *Quando manducas* (ait) *& bibis Corpus, & Sanguinem Domini; tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur: & tu ergo humilians te ipſum, imitare hunc Centurionem, & dicito: Domine, non ſum dignus*, &c. Quando itaque Chriſti in Centurionis lares ingreſſu, eiuſdem ſub panis, & vini ſpeciebus latentis in fidelium pectora illapſus repræſentatur; certè non mirandum, ſi Chriſtus gentiles ad colloquium admittat, ſi cum publicanis, ſi cum peccatoribus familiariter agat; Centurionis tamen fugiat ædes: nam apud priores illos peccata quidem ſunt, & ſcelera, & vſuræ, atque idololatria; ſed non Martis inſtrumenta, quemadmodum apud Centurionem: Sacramentum autem Euchariſtiæ, cùm pacis & concordiæ ſit Sacramentum, non tantùm ipſum, ſed quæcunque eius vmbra ſolùm & pictura, procul eſto à locis paci, & tranquillitati oppoſitis, quales Centurionum lares, vbi omnis paratura ad bellum, & diſcordias eſt, non ad quietem; ad vindictam, & ſanguinem, non ad amicitiam, & iniuriarum remiſ- *Adamant.* ſionem. Bellè Adamantinus loco ſuperius indicato: *Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: alienigena ſum, gentilis miles gladio accinctus, ſanguinem fundens, ad prælium exiens; & ob hoc non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum.*

Locus igitur huius conuiuij, cùm nihil patiatur 72. hoſtile, & vltioni affine, inde putauerim, Regem, qui fecit nuptias filio ſuo, tanta humanitate alloquutum de conuiuis temerarium vnum, auſumque lacero & indigo amictu ad Principis menſam ſedere: *Amice*, (inquit Matthæi capit. 22.) *Matt. 22. c. 12.* *quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* Sed, quæſo, tales amicos habet tantus Monarcha, attrita lacerna, diſruptis veſtibus, malè olentibus à mendicitate, ab extrema etiam inopia? Nonnè, qui in domibus Regum ſunt, *mollibus veſtiuntur*, vt inquiebat Chriſtus Matthæi 11. *Matth. 11. c. 8.* 8. hic autem non tantùm de domo, ſed Regi quoque ab arcanis tam pannoſus? Quod ſi certè amictu illo inornato, animæ vitia intelligamus, eum, nempe, qui ſub maculis ſit grauioribus, quemadmodum communis interpretatio fert; quo pacto Deus Rege illo adumbratus iſtiuſmodi amicum appellet? Sanè, ſi ad hominem attendamus, eiuſque indumentum, non ille verè amicus; ſed de capitalioribus hoſtibus. Quoniam autem contingit, eum lacerum apparere eo loco, quo conuiuium, Euchariſtiæ ſymbolum, celebrabatur; locus autem ille hoc ipſo paci conſecratus erat, iniuriarum obliuioni dicatus; ideò Rex humaniori ſermone vſus, non propter conuiuæ meritum, ſed ob loci reuerentiam, cui debitum erat, vt ne verbis quidem hoſtile aliquid, & vltioni cognatum exerceretur. Sic Galfridus intellexiſſe viſus apud Titelmani *Galfrid.* Allegorias ad capit. 22. Matthæi. *Sanè propter Sacramentum amicum vocat, cuius propter peccata habitum culpat.* Atque ob hanc eandem cauſam, nempe, propter loci reuerentiam, cum acres pœnas pendere iuſſerit ſceleratum; non tamen eo, quo peccauerat loco, exoluit, cùm aliunde congruum videretur, vt quo loco delictum commiſit, eodem pœnitentiam ageret: verùm locus ille, quoniam Euchariſtiæ dicatus, non ſuſtinebat etiam ex iuſtitia plecti aliquem, proinde extra aulam rapi mandat, & ligatis pedibus & manibus mitti in tenebras exteriores.

Digitized by Google

73. Neque ſolum religio erga locum; ſed etiam erga tempus, quod ſibi vendicant illa, de quibus hoc Sacramentum conficitur. Excutiamus Cardinalis Damiani ſententiam Opuſculo 41. capit. 2. *Legibus* (inquit) *cautum eſt, ut tempore meſſis, uel vindemiarum, nequaquam cauſarum litigia uentilentur: & temporum ratio fert, ut, quidquid tunc in tribunalibus Iudicum definitur, irritum cenſetur.* Sanè vix aliquid in humana vita eſt, ex quo tot pullulent inimicitiæ ac vindictæ, atque ex litigijs forenſibus. Nam, cum honor, aut ſubſtantia, apud Iudices plerunque in diſcrimen vocentur; pauci ſunt de his, qui ſuperantur, apud quos æquitatis, aut iuſtitiæ ratio in pretio eſt: ſed aut bonorum, aut famæ amiſſione ſaucij, odium in victores conuertunt, vltionemque moliuntur; Iudicibus etiam dira quæque imprecantur. Tantatum igitur irarum fomenta iuſſa ceſſare per meſſis, & vindemiæ tempora quorſum? An ſaluti conſultum, quoniam tum Phœbus ardentiſsimus, & vapor omnia conſumit? An magis vtilitati mortalium prouiſum: quia, ſi Iudicum ſubſellia paterent, & eſſent, qui cauſas perorarent, maior pars hominum à colligendis vino, & frumento abſtineret, litigijs diſtracti: ſic autem nationes laborarent penuria eorum, quæ maximè vitæ neceſſaria ſunt? Non ſpernendæ hæ cauſæ. Sed altior nobis aſſurgit cogitatio: quippe materiam remotam Euchariſtiæ eſſe panem triticeum, & vinum ex vite, elementares Theologi norunt: ex his conuerſio fit in Corpus, & Sanguinem Chriſti: ſed eius conuerſionis qui fructus? Pax profectò, amicitiæ redintegratio, mors iniuriarum. Ergo decebat, quo temporè ea colliguntur, de quibus conuerſio fit, pacis & reconciliationis procreatrix, tranquilla eſſe omnia, & amica: at non fuiſſent ſi illo tempore forenſes cauſæ audirentur: igitur propterea per meſsis & vindemiæ tempora forum iudicarium ſilet, ne etiam remota Euchariſtiæ materia lites & diſſenſiones quoquo modo patienter tolleraſſe videretur, & non omnis diſcordia ad eius præſentiam ſtatim hiſceret, coramque ſtare timeret, Salomon ergo ſub regnorum exordio ſanguinarius & ferox, poſt nuptias filiæ Pharaonis mitiſſimus euaſit: Deuſque Sabbaoth, cui nemo appropinquare auſus, quoniam ignis ante ipſum, & tempeſtas valida in circuitu eius, vt celebrauit nuptiale conuiuium dato Corpore in cibum, atque in potum Sanguine; deinde tam dulcis apparuit, quem ne paruuli, & inter mortales timidiſsimi metuant.

Per Dam.

Vindemiæ & meſſis tempore non ſedeant Iudicia.

ANTELOQVIVM III.

Qui nubentes apud Salomonem iuxta hiſtoriam? qui ſecundùm ſpiritum? Totius Cantici acoluthia repræſentata.

POLLICITI ad calcem primi Anteloquij, tertio iſthoc Præludio oſtendere, quos tandem nubentes ſacer accinat Hymenæus, quando non Salomonis formam, non Pharaonis filiæ pulchritudinem efferat: lubet premiſſis ſtetiſſe. Dicamus priori loco de ſponſo ſecundùm hiſtoriam, eiuſque nupta.

SECTIO I.

Quis nubens iuxta litteram, quæ eius nupta? qui per geniales diès memorabiles euentus.

NE huius Sectionis longitudo tædium pariat Lectoribus breuitatem amantibus, placet diſtribuere in Subſectiones aliquas.

SVBSECTIO I.

Coniugum origo, patria, mores, acta vſque in ſponſalia.

1. DVM apud Palæſthinos omnia florent ſub Principe Salomone, adoleſcens domo Hieroſolymitanus, nomine Salomon, ſecta & patria Hebræus, id eſt, veri Numinis adorator, nobilitate, forma, opibus in paucis clarus, regia dignitate vni ſupremo Monarchæ ſolum cedere facilis, ſæpè Libani iuga petere ſolitus; ſiue illum amœnitas ſemper odorati, & ſuaue halantis montis trahebat; ſeu venari aptum: leonem ſternere, feras omnes exagitare maior voluptas, quam apud Solymos aulæ delicijs frui; ſiue Tyri, & Sidonis nundinis allectus, nationumque varietate ad celeberrima emporia confluentium; ſeu ora maritima delectatus magis, quæ in vrbe, etſi Orientis oculo, ſed tamen in terræ vmbilico poſita; tranſeundum erat per Libani excelſa, quòd & Phœnicij, & maris oſtia non longè diſtaret à radicibus; quibuſcunque igitur cauſis per Libani, nunc depreſſa, & humilia, nunc erecta, & ſurgentia errabat, vidit, & amauit paſtricem ſub arbore malo conſpectam; ſiue ille facie captus; ſeu cantus dulcedine: nam *vox eius dulcis, & facies eius decora:* certè vultum non contemplatus, tegebat pudica; & propterea *vulneratus in uno oculorum, in uno crine colli eius;* ſtupebat ad tantam verecundiam inter nemora, & ſyluas, vbi nullæ populorum frequentiæ, nemo formæ inſidiator, & priſca ſimplicitas omnia occupabat: fraus in vrbibus, ſynceritas in villa eſt; ſed

Quæ amor ſponſi occaſio

Cant. 2.

Cant. 4.

Digitized by Google

ſed negata pulchritudo ſtimulauit magis: atque vt erat ad omnem honeſtatem compoſitus Princeps, noluit virgini grauis eſſe: percunctatus proinde monticolas, & quibuſcum illa familiariter agere conſueuerat, didicit ſequutura.

2. Puellam eſſe tantillùm quidem *nigram*, & ſubfuſcam, non à natura; ſed, quòd fratres aduerſus eam iniquiores compellerent vineam cuſtodire, hœdos ad paſtum abigere; proinde ab ardentiori Phœbo decolorem redditam: quamuis & huius nigredinis ſatis incerta fama; paucis nanque vultus intueri conceſſum: peruagato rumore ſparſum, eſſe illam, totam *pulchram, & ſine macula* aliqua; atque hæc quidem *abſque eo, quod intrinſecus eſt*: nam, eùm ea præſtet forma corporis, *vt pulcherrima* inter mulieres nominetur, & velut *inter ſpinas lilium* comparatione aliarum virginum, excedere tamen animi dotes, & longè formoſiorem mente, quam facie: ob geminum decorem, delicias eſſe ruris & camporum: patriam ei Libanum, quo non beatior alius inter montes, qua parte in Tyrum, atque Sidonem excurrit: ſtirpis antiquam, ſed tenuem domum, Tyrum habere vrbem: matrem etiam inter agreſtes plebeiam: non certi illi lares de more locupletum: non pauperibus etiam permiſſa tabernacula, non quod omnibus paſtoribus mapale, & tuguriolum: coactam parere ſub vmbra pomiferæ arboris. Cæterùm apud quoſdam famam vagari, genitorem non de ſylueſtri turba; ſed vnum de Principibus; propreteà ab aliquibus *filiam Principis* nominari: quippe de Optimatibus quempiam, dum venando ferociora animalia perſequeretur, in matrem eius incidiſſe, quæ & ipſa pulchræ filiæ formoſa genitrix fuit; inhumanè violaſſe ſub eadem arbore, ſub qua poſteà gnatam in lucem dedit: *Ibi corrupta eſt mater, ibi violata, ibi peperit eam.* Aſſerere pleroſque, nullam deinceps Principi de matre, filiaue memoriam: quanquam & eſſe qui affirment, genitoris ſecreta iuſſione in ſyluis ſine pompa educatam; ventura tamen citò tempora, in quibus ignotam de tenebris eruat, mutaturus ruralem chlamydem in purpuram auro, gemmiſque intextam. Hæc, atque alia paſtores ſpargere; an ex fabuloſa narratione, præter vnam puellæ genitricem, cæteros latere: certè in eum diem matris exemplum in omnibus ſequutam quoad ſacra, profanaque; Baal, & Aſtartem colere pro Chananæorum, Phœnicumque ritu; doctam agnos, hœdoſque compeſcere; vineis, & pomœno excubias agere; purpura lanas tingere; venando minora animalia perſequi, *capreas, ceruoſque camporum*; canere ſuauiſſimè, ſed coram familiaribus tantùm, in hortis, *vbi amici ſolum auſcultant*; nihil ſupra eius ingenium eſſe: atque tantas naturæ diuitias, coniunctas cum incredibili modeſtia, feciſſe, vt locupletes quique villici ambirent, peterent ſæpè à genitrice. non eos retardauit paupertas, non obſcuri natales, non inhonota educatio, non vitæ ignobilis conditio: ſupra aurum *mulier fortis; procul, & de vltimis finibus pretium eius*. Sed & fuiſſe de vrbana multitudine, qui poſtularent: quin & inter procos, annumeratos Optimates aliquos eſſe, niſi ſyluæ mentiantur: virginem iam nubilem eſſe; & thoro maturam: hæc eſſe, neque plura, de quibus Regem docere poſſint.

Sponſa nequaquam ſubfuſca.

Cantic. 4.
Cantic. 2.

Sponſa ex Tyro.

Cant. 7.

Sponſæ mater plebeia, genitor de Optimatibus.

Cantic. 8.

Sponſa pagana.

Sponſa, quibus polleret artibus.

Cantic. 2.

Cantic. 8.

Sponſæ nuptias ambiunt plures.

Prouerb. vlt.

3. Audiebat lætus Salomon, & iam maritus animo alloquutus genitricem, conſanguineoſque, inſperati gaudij magnitudine penè obruit viles, & agreſtes animos: ſibi virginis formam placere, in primis moribus attractum, dignam regio thalamo puellam, non aliam regnorum conſortem quæſiturum; atque vt deinceps pro patriæ conſuetudine plures accepiſſe vxores oporteret, futuram hanc, quam præ cunctis vnicè adamaret, Reginarumque Reginam in perpetuum. Intercluſerat genitricis ſpiritum inopinatum nuncium: & cùm oculis, vultu, totoque geſtu ſatis loqueretur; ore tamen loqui non poterat: ſed, quibus robuſtior animus, de cognatis aliqui poſt exhibitas cumulatas gratiarum actiones, cùm timerent, ne ſubitæ fuiſſent Principis cogitationes, neque verbis fides reſponderet, cupientes magis conſanguineam agricolæ vxorem fuiſſe, quam Optimatis ſcortum, ab ætatis teneritudine ducta anſa: *Soror* (inquiunt) *noſtra paruula, & vbera non habet: quid faciemus ſorori noſtra in die, qua alloquenda eſt?* Expecta, ò magne Princeps, donec adoleſcat, ſuique compos ſit, quæ nunc virguncula eſt: non ſinet ætas pro meritis æſtimare connubium, quod nec quidem in mentem aliquando aſcenderet, & vix etiamnum nobis ipſis credimus. Quid faciemus in die, *qua alloquenda eſt*, & marito tradenda? Non aulico ſermone pollet, non moribus: qualis apparebit inter Hieroſolymitanas Heroïnas è mapali, mulgendiſque hœdis ſubitò vocata ad pompam? Patere tantiſper, inſtruamus: interim ſartam, rectam cuſtodiemus. *Si murus eſt*, fortiſque aduerſùs pudicitiæ ſubſeſſores; adhuc adijciemus munimen; ædificabimuſque ſuper eum *propugnacula argentea*: ſin oſtium extiterit, rimamque aperuent formæ adoratoribus, *compingemus illud tabulis cedrinis*.

Melius eſſe paſtoris vxor, quam Regis ſcortum.

Cantic. 8.

Cantic. 8.

4. Hæc dum conſanguinei dicerent, & pro virginis honore agerent, virgo tota in Principem defixa, ſtaturam, lineamenta, ſermonem, geſtus omnes obſeruabat. Audierat de hoc ipſo Principe iam dudum, quæ penè fidem ſuperarent, opes ſuperbas, ſtemma ingens, Palladis & Mauortis artibus æquè excellentem, ſuperiorem neminem habentem, parem ſi aliquem, rarum illum: intuebatur à vertice ad pedes vſque ſine næuo totum *deſiderabilem, electum ex millibus*: ſed illam non ſpecies rapiebat; at pulchro veniens in corpore virtus gratior apparebat; non vna illi virtus, chorus vniuerſus circundabat. Iam colligebat ex lineamentis, & notis faciei, ipſum eſſe, de quo per montana tot diuulgabantur: pollicebatur ſibi de adoleſcentis indole & modeſtia, non vana fore, quæ ſpondebat. Quare rata conſanguineos zelo duci honeſto, & laudabili magis, quàm prudenti, & vtili; amouit peplum, vultuque integrè monſtrato, quoniam marito ſe oſtendere putabat, rupit tandem ſilentium: *Ego* (inquit) *murus, & vbera mea, ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem habens*. In nubili ætate ſum, ò Principum decus, *quippe intumuerunt vbera mea, & ecce tempus amantium*. Nonne quidem intumuerunt, cùm ſint velut *duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in lilijs? Statura mea aſſimilata eſt palmæ, & vbera mea botris*. Maturos annos hæc indicant vniuerſa. Vtinam, vt ſatis annorum eſt, nonnihilque formæ, & venuſtatis, ſi vera meus mihi narrat Apollo; ſic aliquid eſſet probitatis, deque virtutibus portio vel exigua ſaltem: his ego te traxiſſem celerem ad mea vota. Si tamen aliquid eſt deſideraſſe ſobriam, modeſtamque fuiſſe, non aliud vnquam concupiuimus.

Cantic. 5.

Cantic. 8.
Ezech. 16.

Cantic. 4. & 7.

Sponſa amoris cauſa.

pluimus. Teſtabuntur, qui adſunt, & Libanus vniuerſus adſentier, Tyrij, atque Sidones pronunciabunt, quibuſcum viximus: & quoniam iuſtitiæ nos ſemper amor habuit, te quoque vt amaremus, iuſtitia, & æquitas fecerunt: amamus caſtè; tu noſtri amoris miſerere; non alius vnquam mihi

Cantic. 1. erit præter te dilectus, *donec aſpiret dies, & inclinentur umbræ*.

5. Tum Salomon ad circunſtantes puellæ cognatos conuerſus; Non vnius horæ partus hæc noſtra cogitatio, ò affines: ſic enim lubet nominaſſe: diu meditatum ſuper his connubijs; & de Virgine iampridem ſatis diſquiſiuimus, ſatis edocti fuimus: ſtat corde, ſtat firmiter, non aliam duxiſſe ſponſam. Vna religio animi conſtan-

Geneſ. 2. tiam opprimere poterit: propter vxorem & *patrem relicturus ſit homo, matrem que*, ſed nō Deum;

Hebræis illicita matrimonia cum gentibus.

nobis Hebræis vetitum cum alienigenis, Chananæis præſertim, nuptias inire, niſi ad Iudaïſmum conuerſis. Sic donec naturæ perſeuerabat lex, magnus ille generis noſtri auctor Iſraël vxores duxit filias Laban idololatræ; Ioſeph copulatus eſt Sacerdotis Ægyptiorum gnatæ; Moyſes Æthiopiſſam accepit; poſt autem acceptas legis tabulas, promulgataſque, Salmon Hierichuntinam meretricem non ſpreuit; Dauid Regis Geſſur filiam ad licitos thoros admiſit; noſterque demum Monarcha Pharaonis gener factus eſt. Ego, qui auorum gloriam æmulor, qui ſuperaſſe velim, vt in grandibus imitari coner, ſic in primis in ijs, quæ ad Deum ſunt. Iudaïſmum, o virgo, ſi mens eſt amplexari, verique Numinis cultricem eſſe, habe me ſponſum: ſufficit tibi ſecundas poſt Deum apud amorem noſtrum occupaſſe.

6. Non ad obſtacula turbata eſt iam ferè tanto marito coniuncta puella; non mœſta oculos deiecit; magis gauiſa eſt: quid enim de tam religioſis amoribus non ſperaret ominoſum, fauſtumque? Et iam illa inaudierat à nonnullis, quàm bonus Deus Iſraël his, qui ſeruant teſtamentum, & mandata; quomodo eduxit populum ſuum in virtute multa, ſubmerſo Pharaone, & exercitibus eius, confregitque dorſa ini-

Actor. 4. 12. micorum; & quia non eſt alius Deus præter ipſum: *Neque aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat ſaluos fieri*. Vtque erat alto prædita ingenio, nulliſque irretita cupidinibus, facilè ceſſit veritati, meditabaturque ante cogni-

Sponſa Iudaïſmum amplectens.

tum Principem ad Moſaïcos ritus tranſire. quare nullo negotio paruit roganti, promiſitque duraturam fidem Deo Hebræorum: quibus ſupra modum lætatus Princeps, non diſtulit vlterius ſponſalia: eoque ipſo, quo conſederant loco, nempe, ſub pomifera arbore, vbi ſponſæ genitrix violata eſt, eamque peperit, dexteras dederunt &

Cantic. 8. ille, atque illa: *Sub arbore malo ſuſcitaui eam*, & ad apicem gloriæ euexit per certam nuptiarum promiſſionem.

SVBSECTIO II.

Prologus ſacri dramatis; quid ſponſa in dilecti abſentia locuta, aperit.

7. Sponſus ob nuptias ſponſæ domum ſuam .... POſt nuptiarum ſponſionem abeundum fuerat Principi Hieroſolymam; paraturus quippe debitam regalibus nuptijs pompam: ſed potiſſimum familiares, atque parentes concilia-

turus, qui impatienter laturi erant inſolitum connubium. Stetit magno cognatorum vicissè animos rebelles; ceſſere tandem, quibus æquitatis potior, quam ſanguinis ratio, & virtutem puellæ, ſtemmati prætulere; ſed alij furore abrepti pollutæ nobilitatis per nimium inæquales nuptias, coniurauerant aduerſus Principis caput, exitiumque moliebantur. Fuit ingens diſcrimen illud: ſed reſtitit vſque ad ſanguinem, pro ſponſa vitam profuſurus libenter; quoniam pro ſanctimonia, & moribus virginis, non pro forma decertabat. Itaque certè dilectio

eius *fortis fuit, vt mors*; dura & adamantina, Cant. 8. ſicut *Infernus*, & ſepulcrum, quando non ab amando propoſita à falſis amicis nex reuocabat, *aquæ multæ* magnarum fatigationum non potuerunt *extinguere charitatem*; non flumina obruere illam. Parum eſt omnem *ſubſtantiam domus ſuæ* dediſſe pro dilectione, quando animam hilaris obtulit. Non poterat breui mora tot, tantaque conficere; interim mittebat crebras ad dilectam epiſtolas: ibant frequentes Legati; ſed non omnibus ſatiata, quæ nimium amabat. Clama-

bat ad abſentem: *Oſculetur me oſculo oris ſui*. Ve- Cantic. 1. niat ipſe, videam, alloquar illum; adſtringat me brachijs ſuis, *quæ meliora ſunt vino*, quippe vnguentis optimis delibuta, fragrant ſuper conditum multum: non ſufficiunt amanti litteræ, non Legati. Aut, ſi venire nequeas, ò quem di-

ligit anima mea, *Trahe me, poſt te curremus*, ego, Ibid. v. 2. & 3. & quæ morantur mecum virgines, *in odorem vnguentorum tuorum*. Quidni? *Oleum effuſum nomen tuum*: totus pacificus, totus ſuauis es, & iucundans.

Miſit & ante ſe Princeps variam, atque ope- 8. roſam ſupellectilem in Libanum, pro nuptiarum gloria; hanc vt Sympoſiarcha, & epularum Rex ſponſæ monſtrauerat, exultabunda illa, quod videret tam magnifica congeri pro

ſuis nuptijs, conuerſa ad ſocias: *Introduxit* (ait) Ibid. 3. *me Rex in cellaria ſua: exultabimus & lætabimur in te*. Et ſciebat, varium eſſe de ſponſo apud vulgus ſermonem; pleriſque de plebe indignum viſum, quod patrarat: ſed tamen apud maturos quoſque commendatum, quod mores nobilitati, opibuſque præpoſuiſſet: *Recti* (inquit) *diligunt te*: illi factum approbant: de plebe non ſit cura. Atque, quoniam non latebat Hieroſolymitanas Heroïnas, longè poſitam vellicaſſe ipſam, quòd aut adeo formoſa non eſſet, aut illiberalibus exercitijs addicta, vineas cuſtodiret; vtrunque repellit: nigredinem ſi quæ eſſet, à Sole eſſe, citò abituram: quod in vineis maneret, fratrum inhumanitati tribuendum: *Nigra ſum* (ait) *quia decolorauit me Sol: filij matris meæ poſuerunt me cuſtodem in vineis*.

Et rurſum morarum impatiens, diemque nu- 9. ptialem exoptans ſolennem: *Indica mihi*, dile-

cte (ait) *vbi paſcis, vbi cubas in meridie?* Quando Cant. 1. 6. erit prandium illud, quod ſtabili, & duraturo fœdere nos iungat? Hic autem, cùm neſcio quid obaudiſſent conſanguinei, quaſi illa alium maritum amatura, ſi ſponſus moras necteret: aie-

bat enim: *Ne fortè incipiam vagari poſt greges ſo-* Ibid. 7. *dalium tuorum*. aſperè tulerunt, velut neſciuerit ad quantæ felicitatis culmen ſublata fuerit, de ſtercore ad ſolium decoris, & diadema gloriæ vocata; futurum, vt indignatus ſponſus, ſinat paſtoritiam, quam eum in diem profeſſa ſit, vitam continuare: *Si ignoras te, ò pulcherrima inter*

mulieres, abi poſt veſtigia gregum tuorum, paſce hœ- Ibid.

dos

dos iuxta tabernacula paſtorum.

10. Itaque vniuerſa iſta, a ſponſa, in abſentia eius,
quem amauerat, prolata, eum cùm teneret Sion,
vrbs pulchritudinis, & perfecti decoris; hæc
cùm in Libani iucundiſſima amænitate morare-
tur. Atque hic Epithalamij, quod pariter Drama
eſt, quaſi Prologus, continens varios affectus
ſponſæ poſt dilecti abſceſſum: nunc optantis
celerem reditum: nunc refutantis, quæ filiæ
Hieruſalem, quæ alij de populo opponerent:
nunc ad genialem ſuppellectilem viſam, gauden-
tis: nunc denique diem ipſum connubij, & fæ-
deris auidè anhelantis. Et quidem iſthæc cuncta,
à verbis primordialibus capitis 1. Canticorum:
Oſculetur me oſculo oris ſui, &c. ad ea verba eiuſ-
dem capitis: *Equitatui meo in curribus Pharao-
nis*, &c.

SVBSECTIO III.

Prima Actio, apparatum connubialem, primumque epulum, complectens.

11. Ibid. v. 8. ADeſt ſponſus tandem *in curribus Pharao-
nis:* veniebat quippe nobilium, & viro-
rum, & feminarum innumera caterua ſtipatus;
qui, aut nuptiarum ſodales, aut conuiuæ futuri:
placuit autem in gratiam ſponſæ, apud Libanum,
eius patriam, genialem celebrare pompam: for-
taſſe, & ne Hieroſolymis turbæ à conſanguineis
excitarentur, ferentibus ægrè ſponſam adeò ob-
ſcuram, & humilem. Statim ac in ſponſæ præ-
ſentiam venit dilectus, dixit, quidem ſe conatum;
neſcire, an aſſecutus fuerit, vt hæc pompa nuptia-
lis quam proximè ad eam accederet, qua Pharaò
Rex Ægypti admirationi fuit Hieroſolymitanis
propter quadrigarum multitudinem, cùm ducta
eius filia, ſupremus Palæſthinæ Monarcha, illi af-
finitate coniunctus fuit: *Equitatui* (inquit) *meo in
curribus Pharaonis aſſimilaui te, amica mea*. Cum-
que illicò res nuptialis vrgeretur, & de nympha
ornanda in diem connubiorum, deque cætero ap-
paratu tractaretur: faciem ſanè, neque collum
adſcititijs ornamentis egere, facete loquutus ſpon-
Cant. 1. 8. ſus; quòd *genæ* eſſent, *ſicut turturis*, quæ ſunt vul-
tus ornamenta: *collum* eſſet, *ſicut monilia:* natu-
Ibid. v. 9. ram dediſſe, quæ ars præſtare poterat.

12. Ibid. v. 10. At amici, *murenulas aureas* promittunt, *ver-
Ibid. v. 11. miculatas argento*. Sponſa, paratum ſe habere
quidquid vnguentorum ſit requiſitum, *dum Rex
ſit in accubitu*, & epuletur cum amicis: neque
nardum deeſſe, neque pretioſiora quæque, ſta-
Præparatio ſponſæ in diē nuptiarum. cten, videlicet, & balſamum ex vineis Engaddi.
Et quoniam epulæ paratæ erant hoſpitibus, ſeden-
te ad conuiuium Principe, *dum eſſet in accubitu
ſuo*, nardino oleo, quod ſuis ipſa manibus compo-
Ibid. v. 12. & 13. ſuerat, perfudit ſponſa, dixitque blanditias, *faſci-
culum myrrhæ* appellans, *botrumque cypri*. Re-
pendit ille, bis pulchram appellans, & ad nuptia-
lem apparatum iterum rediit ſermo. Docuit au-
tem ſponſa, thalamum genialem compoſitum eſ-
ſe, floridumque: domus fabricam abſolutam; ſu-
periora ex politiſſima materia eſſe; tigna nanque
de cedro, laquearia ex cupreſſo: ſponſus, munia
coniugum diſtribuens, ſe tanquam *florem campi*,
& agrorum, omnium conſpectui poſſe patere
Mariti, & vxoris officia tempore nuptiarum: eam à feminarum gynæceo
non diſceſſuram, ijs vallandam, tanquam *lilium
ſpinis* circumambitur: ſed illa lilij comparatione,
ſe feminis omnibus a ſponſo prælatam intelligens,
ipſum viris omnibus antepoſuit, inquiens: *Sicut
malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus* Cant. 2. 3.
inter filios.

13. Ergo ab illis verbis capit. 1. Canticorum: *Equi-
tatui meo in curribus Pharaonis*, &c. vſque ad illa
verba capitis 2. *Sub umbra illius, quem deſidera-
ueram*, &c. deſcribuntur aduentus ſponſi ex vrbe
Salem in Libanum, ſponſæ patriam, cum equita-
tu plurimo; appratuſque in diem feſtiuum nuptia-
rum; thalami, vnguentorum, monilium, tricli-
nij, nouorum coniugum blanditiæ; primumque
epulum, non nuptiale quidem, ſed venientibus
ad genialem celebritatem hoſpitibus paratum ad
veſperam nuptiarum; ſolemne tamen ipſum ſatis,
& propter nubentium, & propter aduentantium
ſummam auctoritatem.

SVBSECTIO IV.

Secunda Actio ſponſum nubit; ex epulis ſecundum, luſitationes amantium, ſponſi primam amiſſionem, & ex amiſſione lætos fines exhibet.

IAM omnia parata erant; nubunt: itur ad pri- 14.
mum geniale conuiuium: hoc eſt introduci
ſponſam *in cellam uinariam*; id eſt, in locum Cant. 2. 4.
ſympoſio deſtinatum: *ſedere ſub vmbra illius* Ibid. v. 3.
quem deſiderauerat; ſiue, quia de Hebræorum
more ſponſus extrema pallij parte caput ſponſæ
operiebat, cùm matrimonio iungebantur; ſiue
eſt alluſio ad epulum connubiale, quoniam in
aperto loco diſcumbebant, in domate, nempe, Sponſa deliquio afficitur.
& ſolario, ſub ijſdemque frondibus propter Solis
ardores ſedebant ſponſus, atque ſponſa; & vna,
eademque vmbra vtroſque defendebat. Sed;
dum cæteri menſæ lautitijs fruuntur, auocabant
ab eſcis, totaque conuiuij iucunditate nouam
nuptam maiora gaudia: dum illi bibunt, &
inebriantur, ferebatur illa cogitatione ad præ-
terita, cum his præſentia conferebat: contem-
plabatur antiquam miſeriam; iamque optatiſſi-
mum finem ſortita illa intuebatur, de quibus
ſi cogitaſſet anteactis temporibus, ſomnia, at-
que deliria dixiſſet cogitationes ſuas. Ante
omnia ſubijt animum charitas illa ſponſi, qua
maior eſſe non poſſit, qua voluit animam ſuam
ponere pro amica, & formoſa ſua, quando inten-
tantibus mortem conſanguineis, ſi hanc ducere
pergeret; ſpreuit pro dilecta, aperta pericula.
Hoc illud: *Ordinauit in me charitatem*, ſiue, vt Ibid. v. 4.
alia lectio eſt. *Vexillum eius ſuper me charitas*. tum
enim, ſi vnquam, charitas vere triumphauit, vi-
ctoriæ indicem, vexillum erexit. Itaque ab in-
ſperato tantæ felicitatis euentu turbata eſt tota,
præque gaudiorum affluentia amiſit ſpiritum, Ibid. v. 5.
ſtratumque & puluinar inuocans: *Fulcite* (ait)
me floribus, ſtipate malis; quia amore langueo.
Atque cùm pediſſequæ celeres accurrerent; qua-
lem ipſa aueret lectum, ſignificauit illico, ſpon-
ſi, nempe, amplexus: *Læua* (inquit) *eius ſub capite* Ibid. v. 6.
meo, & dextra illius amplexabitur me. Porrexit
ille manus libens, cumque aliquandiu tenuiſſet,

ſtrato repoſuit, ſollicituſque pro ægrotantis quiete,

Ibid. v. 7.

adiurauit *filias Hieruſalem per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitarent dilectam*, quoad ipſa ſomno ſaturata, ſponte expergiſceret.

15. Sed intereà meditabatur, quibus delinire poſſet à ſopore expergefactam, & recreare ſpiritum deliquij violentia feſſum. Erat veris iucundiſſima temperies: ver autem in vnam Libani glebam, omnes ſimul diuitias congeſſiſſe viſum. Extra domum igitur ad aprica infirmam vocare opportunum iudicauit, atque adeò in vineam ducere, quod fortaſſe has plus amaret, quoniam in eis nutrita:

Cant. 2. v. 10. 11. 12.

Surge (inquit) *propera, amica mea, formoſa mea: iam enim hyems tranſijt, flores apparuerunt in terra noſtra, vox turturis audita eſt: tempus putationis aduenit*, &c. Sed, priuſquam vineam introgreſſi, dum in via ſunt, & nunc tumulos, nunc planitiem ſuperant, amatorijs ludificationibus ægrotam hilareſcere conatus ſponſus; primùm vocem mentiri aggreſſus, non potuit amantem fallere:

Ibid. v. 8.

Vox dilecti mei, (ait,) Deinde, cùm velut ſtadij agonem repræſentaturus, ſocios, familiares, & domeſticos omnes ad curſum prouocaret; non aliter ſponſæ viſus pergere, quam, qua pernicitate rupicapræ, hinnulique feruntur per ſaxa & fragoſa: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles*. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum: & verò currendo requieuit;

Ambr. ſerm. 6. in Pſ. 118.

tanquam laſciuienti ludans amore, aſtitit poſt parietem, proſpexit per feneſtras, eminens ſuper retia, vt non totus abeſſet, nec quaſi totus intraret.

16. Tandem in vineam ventum: ibi ſponſus dilectam, vt aliquid accinat, obteſtatur: illa lætior, vinearum operarijs præcipit de vulpeculis interficiendis, quoniam florenti vineæ animal, quantunque puſillum, noxium eſt: ſponſo ab eius latere diſcedente, orat, reuertat citus:

Cant. 2. 17.

Similis factus capreæ, hinnuloque ceruorum ſuper montes Bether. abeunteque ſponſo cum virorum comitatu, illa matronis, virginibuſque enarrat, quid ei per viſa monſtratum, dum poſt languorem ſomno conceſſit.

Cant. c. 3. v. 1. & 2

In lectulo meo (inquit) putabam me quærere ſponſum, & non inueniſſe: ſurrexi, *& circuiui ciuitatem per vicos, & plateas, quærens quem diligit anima mea*.

Somnium ſponſæ primum.

Tandem, cùm inuentum affirmaret, nec dimittendum, donec introduceret *in domum matris ſuæ*; rurſum exanimata eſt, ſiue à gaudio propter repertum ſponſum; ſiue à formidine ex ſomnio concepta; quòd ne quidem cogitare poſſet de amiſſione dilecti, etſi per fabulam, & phantaſiæ ludibria: atque ſecundò quieti ei in indulgeret, iterùm ſponſus filias Hieruſalem adiurauit, ne dormienti obſtreperent.

17. Euigilantem autem cùm extra vineam ad patentiora ſpatia duxiſſent, veſtimentorum incredibilem fragrantiam à gutta, caſia, ſtacte, domibus eburneis miratæ in loco vaſtæ ſolitudinis, prætereuntium turbæ:

Ibid. v. 6.

Quæ eſt iſta, (aiunt) *quæ aſcendis per deſertum, ſicut virgula fumi, ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij?* Et quò ſe recrearent matronæ, atque virgines, ſermonem inſtituere de apparatu ſolenniſſimo eius diei quo Hieroſolymam in lares ſponſi deducenda eſſet: non enim poterat femineus animus non erigi ad tam faſtuoſa: comparant autem præſentis pompæ geniale feretrum, cum lectica in diem traductionis præparata:

Ibid. v. 7. & 8.

En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael; omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi, &c. Vides hunc tam ſuperbum præſentis ſpectaculi ornatum, & ſtipatum flore militiæ nuptialem thedam?. Sed, quid huius carrucæ opus cum illius fabrica, qua veheris, cùm ad ſponſi penates preterenda fueris?

Ibid v. 9. & 10.

Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani: columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum; media charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem. Ac, velut habeant ob oculos diem ipſum traductionis, iamque coram, & in conſpectu eſſet pompa admirandæ gloriæ:

Ibid. v. 11.

Egredimini (aiunt) *filia Sion, videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius*. Tanquam dicant: Tunc vnicè tempus egrediendi:

Periculi, quo traducenda ſponſa, deſcriptio.

nam hæc, ad quam modo egreſſæ eſtis, pompa, charaſque reliquiſtis domos, Libani eremum tolerauiſtis, illi ſi comparetur oſtentationi, vix pompæ aſſimilatio fuerit. Et quoniam propter deliquium ſponſæ nuptiale conuiuium interruptum fuerat; Hymenæuſque, qui ſponſi, eiuſque nuptæ laudes præcipue tangit, cantari non poterat; iuſſi apud vineam, omiſſum in conuiuio geniale carmen inſtaurare, nubenteſque altiori muſa attollere: illi encomia aggreſſi coniugum, iis tantùm Canticorum quartum caput abſumunt, varijs hinc inde ductis ſimilitudinibus mirificè elegantibus, quibus nubentium, & quæ animi, & quæ corporis ſunt dotes, politè deſcribunt: atque in Principis amatorem, ſponſam hortantur, vt Hieroſolymitanum ſplendorem, Libani vaſtitati, & fragoſitati præponat:

Cant. c. 4. v. 8.

Veni de Libano, ſponſa; veni, coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, &c.

18. Atque iſtis abſoluitur ſecunda Actio Epithalamij, & dramate & comœdia mixti: quæ comprehendit matrimonium ſponſi, ſponſæque; epulum ſecundum ex memoratis hoc Cantico, primum ex nuptialibus, potiſſimumque; ſponſæ bina deliquia, progreſſum in vineam, ſomnij, in quo ſponſus amittitur, narrationem, eiuſdem ſponſi amatoris ludificationes, prætereuntium ſtuporem de ſponſæ fragrantia, vehiculi nuptialis picturam, nubentium denique laudationes, & encomia: quæ omnia vendicant ſibi à verbis illis capitis ſecundi; *Sub umbra illius, quem deſideraueram ſedi*, &c. vſque ad poſteriora verba capitis quarti Canticorum.

SVBSECTIO V.

Actio tertia conuinium offert: ſponſus amittitur iterum ob ſponſæ culpam: inuenitur cum labore: laudibus mutuis certant noui Amantes.

19. AB initio capitis quinti Canticorum inchoat tertium epulum: hoc quidem non intra domum, quemadmodum quod præceſſit ſympoſion, celebratum ipſo fœderis, & coniugij die; ſed in horto in primis amœno, quem Muſici, dum Hymenæum canerent, deſcripſerant ſub calcem antecedentis capitis quarti:

Ibid. v. 12.

Hortus concluſus, fons ſignatus: emiſſiones tuæ, Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus, Cypri cum nardo, &c. Rogat ſponſa dilectum principio capitis quinti, ne differat hortum inuiſere;

Veniat

Digitized by Google

Cant 5.2. *Veniat dilectus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.* Inualerat enim feminam cupido ſpatiandi per tam cultum viridarium. Paret amatæ votis, anteit ſponſus: & diſcedente ex vinea (qua conſederant ſupra ſub finem capitis ſecundi) cum omni comitatu noua nupta, præſtolabatur ad fores pomœrij venientem dilectus, vtque appropinquantem ſenſit, obuiam procedens: Ecce, inquit, ego *ueni in hortum meum, ſoror mea ſponſa, meſſui myrrham meam cum aromatibus meis:* de quibus epulares coronæ diſcumbentium texerentur: habeo vniuerſa parata: nec repuli, quæ obtulerunt agreſtia dona ruricolæ cum paſtoribus, *fauum cum ſuo melle, uinum cum lacte. Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, chariſſimi.* Poſtquam opiparè cœnatum fuerat, noctiſque tranſacta pars bona; gaudio ipſo luſiſque feſſi, cubitum iuere tandem.

20. Spon. ſecundum ſomniu. Poſtera luce, ſurgentibus de ſtrato omnibus, ſponſo quoque, vna in thalamis remanſit ſponſa: accurrere, viſendi gratia, matres, atque nurus, innuptæque puellæ, ſalutataque Regina, mœſtam contemplatæ, an benè dormijſſet percunctantibus. Ibid. v. 2. *Ego* (inquit) *dormio, & cor meum uigilat.* quippe terruerant eam horribiles amanti viſus, & iteratò ſoporatæ obiectum ſponſum amiſſum fuiſſe, & dolebat eò magis, quòd ipſa abeundi cauſas dediſſet. Certè (inquit) ò amicæ meæ, putabam, illum animæ pluſquàm dimidium intempeſta nocte ad meam ianuam pulſitaſſe: ego autem mulierum ingratiſſima aperire renuens inquiebam: Ibid. v. 3. *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?* Exſurrexi tandem: ſed ille iuſtè iratus abierat: quæſiui abſentem per tenebras, per theriſtri ſpolium, per plagas & vulnera; non inueni, neque nunc præſentem intueor, non ſurgentem de accubitu ſenſi. Heu! ſi non ſomnia hæc, ſed veritas: *Adiuro uos, filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum, ut nuncietis ei, quia amore langueo.* Terrebant feminæ mentem de ſponſo amiſſo tam crebræ imagines, quoniàm felicitati ſuæ nondum ſatis credebat: putabat fieri non poſſe, quin grandis aliqua tempeſtas exoriretur, quæ etiam firmata connubia diſſolueret: de hoc cum interdiu frequentiùs cogitaret, redibat nocturna imaginatio ad diurnos actus, vt moris eſt: qui autem circunſtabat feminarum chorus, totus ex nobilitate, cùm probè ſcirent, nulla re ſic recreandum iri ſpiritum languentis, atque auditis dilecti laudibus; cùm turbatam aliquantulùm viderent ab amore, timoreque ſimul; neque ſatis vigilem ad ea, quæ dicerentur, fingunt ſe neſcire, qualis ſit dilectus illius, ab eaque edoceri Ibid. v. 8. velle: *Qualis* (aiunt) *eſt dilectus ex dilecto, ò pulcherrima mulierum, quia ſic adiuraſti nos?* Ad iſta ſui ſatis compos ſubitò facta, deſcribit eum, Ibid. v. 11. quem amabat à vertice ad plantas: *Caput eius aurum,* & cætera, quæ claudit caput quintum Canticorum. Cumque iam ad ſe integrè reuerſam cernerent ob celebratum ſponſum coram lectiſſima corona, tacitoſque audientium plauſus, vt non aliud quàm ſomnia fuiſſe mentis cogitationes planè animaduerteret, ipſam interrogant, Ibid. v. 17. quis habeat ſponſum locus, enarret: *Quò abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulierum? quo declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?* Vt, quæ ſe Magiſtram adſciri ab omnibus, quæ reperiret amatum, perſpiceret, certò noſſet, non amiſſum illum: ſciebat illa quidem, ſed amor tenebras manifeſta in luce attulerat, & vt nouerat, ita docuit: *Dilectus meus deſcendit in hortum, ad areolam aromatum, vt ibi paſcatur in hortis, & colligat lilia.* Cantic. 6. 1. Quæ cum proloquuta fuiſſet, exurgunt vniuerſæ, relictoque cubili deſcendunt è campeſtri domo ad pomœrium.

Interim de his omnibus, quæ in ſponſæ thalamo acciderant, delatus ad ſponſum rumor 21. non fictus: atque ille, partim, quòd afflictam erigere cuperet; partim, vt & dolori de ſua abſentia, encomijſque pares gratias rependeret, vt vidit deſcendentem ſponſam, proximiùs acceſſit, elogiumque dixit, compendioſum quidem; ſed quod breui epitoma præcipua quæque feminarum encomia contineret: *Pulchra es, amica mea, decora, ſicut Hieruſalem.* Ibid. v. 5. Aliaque, quæ caput 6. Canticorum ſuppeditabit. Sed illud ſupra modum confortauit ſponſam, quòd eius amor potiſſimas ſedes apud ſponſi affectum occuparet: non adoleſcentularum aliqua, non de concubinis; ſed nec Reginarum quæpiam ad hanc acceſſura: *Vna eſt columba mea, perfecta mea; vna eſt matri ſuæ, electa genetrici ſuæ:* Ibid. v. 8. Sponſi exemplum ſequutæ matronæ, atque virgines, laudauerunt pariter & ipſæ: *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata?* Ibid. v. 9. Exigua ſententia, ſed myſterijs grauida, ſponſæ vſque in eam diem incrementa complexa: quibus tot, tantiſque laudationibus illa priſtinæ integritati penitùs reſtituta lætiſſimam eam lucem agit cum ſociabus Heroïnis.

Atque hic finis tertij conuiuij, atque Actionis, quæ quidem exordium habuit à verbis illis 22. capitis quinti initialibus: *Veniat dilectus in hortum ſuum,* &c. finiuit ad verba illa capitis 6. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora,* &c. Claudebat epulas intra viridarium celebratas, ſomnium ſponſæ ſecundum de amiſſo compare, & vix inuento: encomium dilectæ à nuptæ ore: huius rurſus elogia, laudatore ſponſo, laudatricibuſque tota nobilium feminarum caterua.

SVBSECTIO VI.

Actio quarta dat ex conuiuijs quartum: ſponſam terret bellorum rumore; præbet triumphi ſpeciem; ſponſa prolem optat; deliquio exanimatur.

ALtera iam aderat dies: & quoniam abeunte Aquilone Auſter mitior ventus 23. perflabat hortum, fluebant aromata, & omnis voluptas in pomœrio erat, accuſabatur nox, quòd tardior iret, & tam pulchram telluris varietatem abſconderet. Deſcendit itaque ſponſa *in hortum nucum, vt videret poma conuallium, & inſpiceret, ſi floruiſſet uinea, & germinaſſent mala punica.* Cant. 6. 10. Sed deſcendit nunquam flebilior, quantùm non iam terrebant inſomnia, ſed verum nuncium. Quippe Salomon Palæſthinæ Imperator, & Regum multorum Rex, *expletis uiginti annis, poſtquam ædificauit domum Domini, & domum ſuam* (vt 2. Paralip. cap. 8. ſcriptum) *abijt in Emath Suba, & obtinuit eam: omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Heuæis ſubiugauit Salomon in tributarios uſque in diem hanc.* 2. Paralip. 8. 3. Salomō Chananæorum reliquias delevit. De qua belli expeditione Ioſephus lib. 8. Antiquit. cap. 6. *Salomon Rex*

Digitized by Google

Rex (ait) *reliquias Chananæorum, quæ Libanum montem vſque ad vrbem Amathen incolebant, & imperium eius detrectabant, ſub ditionem ſuam redactos, tributum pendere coegit*. In hæc igitur tempora, quibus Libani incolæ rebellionem aduerſus Salomonem cogitabant, veroſimile eſt ſponſæ genialem incidiſſe lætitiam: quoniam autem illa ſæcula ferebant ex quadrigis in acie dimicari, *miſit Princeps populi*, Salomon, videlicet, currus, atque equitatum contra refractarios, atque *hæ quadrigæ Aminadab*, id eſt, *Principis & ducis populi*, quæ ſponſam conturbarant. Sed quid illa dolebat? Patriæ ſuæ excidium fortaſſe, & non profuturos Chananæorum conatus aduersùs potentiſſimum Monarcham? Mouebant hæc ſane: ſed vulnus hoc ferendum; intolerabile illud, cùm cogitaret ſponſo ex neceſſitate in bella abeundum: neque enim eius ſtemmatis nobilitas, neque ipſius virtus; ſed nec fides, amorque in ſupremum Regem aliud ſuſtinebat. Sciebat quidem de fortiſſimis Iſraël, & *in millibus electum*; ſed penſitabat incertos belli euentus, & non rarò ſtrenuiſſimos duces infortunate ad ictum imbellis militis cadere. Ecce, quid alia repetebat inter ſuſpiria:

Ibid. v. 11.

Sponſa bellorum rumore conterrita.

Sed timeo, quotieſq́; ſubit miſerabile bellum,
More niuis, lacrymæ, Sole madentis, eunt.
Ilion, & Tenedos, Simoiſq́; & Xanthus, & Ida,
Nomina ſunt ipſo pene timenda ſono,

Ergo quadriga Aminadab turbauit. Quidni enim? *Neſcius* quippe: vix cognitus mihi ſponſus: vix didici, qualis ſit: & ecce auellitur à nobis, fortè nunquam reuerſurus. Me miſeram priùs viduam, quàm coniugem! Sic illa & de lugentium more ſolitaria petebat pertinax, vt ſemel atque iterum reuocaſſe neceſſarium fuerit. *Reuertere, reuertere Sulamitis; reuertere, reuertere, vt intueamur te*. Atque hic primùm prodit nomen proprium ſponſæ; hactenus enim per appellatiua nuncupata eſt, *columba, ſoror, amica, dilecta, pulcherrima mulierum*, & ſimilibus alijs vocibus monſtrata; quanquam non hoc nomen, quod ab initio illa ſortita; ſed à marito Salomone dicta eſt, Salomonia, & honoris cauſa, & in beneficiorum memoriam; nomen autem priſcum potuit eſſe, quod ſeptuaginta Seniorum verſio correctior præfert; *Sunamitis*, nempe, à nominis ſignificatione, quod apud Patres aliquos *deſpecta, & captiua* intelligitur; vel, vt alij fortaſſe aptiùs, *coccineam* interpretati ſunt, quòd cocco paludamenta, veſteſque alias inficere nouerit.

Cantic. 6. 12.

Sponſæ duo nomina.

24. Igitur à mœrore victam cùm matronæ, ſociæque virgines animaduerterent, belli formam fingunt, quo hilareſceret, triumphatricemque ad ſponſum ferunt, quem ſic alloquuntur: *Quid videbis in Sulamitide, niſi choros caſtrorum?* An non comitatus bellicus, magis quàm puellaris, ô Princeps? Cantant deinde ad longum victricis laudes à veſtigijs exorditæ; quibus maior pars ſeptimi capitis abſumitur. Sed cum illa ſponſum contritum, non adeò hilarem vidiſſet, cognouit à ſuo dolore mœſtum: finxit igitur citò alios vultus: & poſtquàm in craſtinum deſtinauit vineas petere, quo ſciret *ſi floruiſſent, ſi flores fructus parturiiſſent, ſi florebant mala punica*; inuitat ad conuiuium; parauerat autem epulas in domus veſtibulo propter vernam temperiem; atque ab odore mandragoræ propè adeſſe epulis deſtinata loca intelligens: *Mandragoræ* (inquit) *dederunt odorem: in portis noſtris omnia poma: noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi*. Hic intercepulandum vt marito blandiretur, iam ſibi ad felicitatis cumulum nihil deeſſe ait, niſi vt fauſta & beata proles virilis ex tam fortunato connubio naſceretur, & certè talis omninò, quæ patrem ad viuum exprimeret: *Quis mihi det te fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ, vt inueniam te foris*, &c. Atque vt illa multum diſſimulauit mœrorem, quem incuſſerant quadrigæ Aminadab, ne ſponſus contriſtaretur; at non tanto mœrori ferendo ſatis virium femineo animo nimiùm amanti; ſuccubuit tandem, ſed cum arte, ne toties genialem lætitiam interturbaret; & finxit vinci a ſopore, cùm tamen à deliquio ſuperata fuiſſet, tertioquè in ſponſi ſinu requieuit, brachia eius poſtulans: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Admouit ille pectori placidè, & ſoporatam ſentiens, quoniam Solymitanæ nurus in primis de eius ſanitate ſollicitæ erant, adiurauit *per capreas, ceruoſque camporum*: ne nimia cura moleſtæ eſſent, & aut vocibus, aut ambulatione, & diſcurſibus per thalamum ſuſcitaſſent, donec ipſa vellet; niſi potius ab exultatione hic languor, quoniam abſoluta fuiſſet nuptiarum pompa, & gaudiorum apex, traductio in domum ſponſi, iam propè in ianuis eſſet.

Cantic. 7. 1.

Ibid. v. 12.

Ibid. v. 13.

Cantic. 8. 1.

Sponſa prolem maſculam exoptat.

Ibid. v. 3.

Cantic. 8. 4.

Atque his iam clauditur quartum, nouiſſimumque huius Cantici ſympoſion; tertia quoque ſponſæ turbatio a quadrigis Aminadab, cum alias duas ſomnia peperiſſent. Habuit hic Actus initium à verbis illis cap. 6. Canticorum: *Deſcendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallium*. Accepit coronidem a verbis illis cap. 8. *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem*, Compactus ex fine capitis 6. initio octaui, & toto ſeptimo capite: inuoluit conſternationem ſponſæ a quadrigis, & equitatu Principis populi: triumphum ſponſæ inter Heroïnas nuptiarum comites, & profuſam earundem laudationem, epulas in domus adito & ingreſſu; prolis maſculæ votum; ſomnum denique inter dilecti ſui brachia. 25.

SVBSECTIO VII.

Epilogus Canticorum, populorum de ſponſæ gloria ſtuporem repræſentat; ſponſæ data monita aduersùs formæ inſidiatores; vineam dotalem commendat, nuptialem conuentum diſpergit.

POſtquàm è ſomno expergefacta ſponſa, in apertiorem auram, liberioremque ducendam exiſtimauit vir eius, quo ſpiritum recuperaret; neque enim latebat eum malè habere: ergo ad alios paradiſos & pomœria iter accingunt omnes; ad quos vt deuenerunt, poſteà ſponſam dilectus ad canendum prouocauit, quoniam intra hortum res erat, non in publico, & amici tantùm auſcultabant: ſed antequam viridarium attingerent, placuit per montem, eremumque aliquandiu vagari: & certè Reginas etiam, & quantuncunque delicatas, teneraſquè, gradientes pediſſequæ ſolùm ſuffulcire ſolitæ. De Eſther habes cap. 15. *Aſſumpſit duas famulas, & ſuper vnam quidem innitebatur, quaſi præ delicijs, & nimia teneritudine corpus ſuum ferre non ſuſtinens: altera autem famularum ſequebatur dominã,* 26.

Eſther 15. 6.

defluentia

deſtuentia in humum indumenta ſuſtentans. Sponſus igitur; quò amoris erga dilectam magnitudinem palàm faceret vniuerſis, non aliquam de Heroïnis quidem, quæ feciſſent ex animo; non de Optimatibus quempiam paſſus ſponſam iuuare euntem per ſolitudinem; ipſe brachijs ſe ſuppoſuit, ipſo innixa ferebatur deliciarum plena. Magno fuit hæc res ſtupori nobilibus, & inuidebant Heroïnæ omnes rarum in maritis affectum; ſed prætereuntium ruricolarum turbæ in primis admirabantur, tam teneram modò, tam non ambulare valentem, niſi Principis humeris incumbentem, quam nouerant non multò antea Soles pati ſcientem, & hœdos ad paſtum ducere, & vineis excubias agentem. Attonitæ itaque nationes;

Cant. 8. 5.

Quæ eſt iſta (dicebant) *quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* Ne autem a tanta populorum admiratione ſuperbiendi occaſionem captaret, reuocauit ſponſus in memoriam vitæ exordia, primoſque natales pauperes ſatis atque obſcuros, fortaſſe accepta ingenioſè anſa à pomifera arbore, ſub qua inter ambulandum paululum conſederant;

Ibid.

Sub arbore malo (ait) *ſuſcitaui te; ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua*.

27.

Sponſæ moni
ta aduerſus
procos dicta.

Et quoniam iam genialis pompa in occaſum pergebat, inſtabatque tempus, quo ex Libano Hieroſolymam transferenda eſſet noua nupta in mariti domum: putauit adoleſcentulam teneræ ætatis, & aulæ fraudibus inaſſuetam, præceptis communiendam aduerſus vrbanos, Palatinos præſertim, pudicitiæ acerrimos oppugnatores:

Ibid. v. 6.

Pone me (ait) *ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum;* totam te poſſideam ſolus intùs, foriſque. Et quidem ille de feminæ probitate ſatis confiſus; ſed aulicorum artes, & faciei peregrinus decor timidum faciebant.

Helena Paridi.

De facie metuit, vita confidit, & illum
Securum probitas, forma timere facit.

Et ne in vanum formidare putet, procorum quàm ſit vehemens flamma graphicè delineat; cui neque mors terrori ſit, non Inferorum domus, non vnquam ſatietur, quæ flocci faciat omnem ſubſtantiam profudiſſe, ſi per bonorum abſumptionem concupitis potiri liceat:

Ibid. v. 6. & 7.

Quia fortis eſt, ſicut mors, dilectio; dura, ſicut Infernus, æmulatio: ſi dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ, &c. niſi iis verbis zelotypiæ non ferenda vis magis expreſſa, neque poſſe apud Moyſis ſectatores adulterium deliteſcere, ſed infami adulteræ morte palam fieri vniuerſis, Numerorum cap. 5.

Adulterij pœna apud Iudæos.

Et inflato ventre computreſcet femur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Quæ quoniam illa, nondum ſatis docta ritus Hebræorum, adhuc forſan ignorabat, declarauit aſpera & vrgenti phraſi, & ad terrorem compoſita ſponſus; non poſſe quippe via aliqua liberari ab infami, enormique ſupplicio, quæ adulterio conſenſiſſet.

28. Audierant ſermonem ſponſæ conſanguinei, & affines, deque non committendo adulterio illi ſecuri quidem ſua æſtimatione; nouerant enim retroactam cum omni ſobrietate & modeſtia ætatem; ſed timebant a repudij libello, quem non rarò ob non nimiùm graues cauſas ab Hebræis datum vxoribus audierant: quid, ſi Princeps pertæſus amorum facilè dimiſiſſet? Auſi igitur ſunt poſtulare, ne tam ſubitò Hieroſolymam, ſuaſque in ædes ferret; ſed relinqueret cognatis erudiendam adhuc: vſique nunc eadem eloquentia, qua ſponſi animum vincere conati ſunt ante iuratas nuptias, vbique falſa immaturæ ſpeciei ætatis decipere aggreſſi; iterant modò:

Ibid. v. 8.

Soror noſtra parvula, & vbera non habet: quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt? Quod ſi Principi fixum ſit, non diutius Libano ſtare, ſed neceſſarium ſit metropolim petere; facturos eos, vt ſponſa ſarta, tecta ſit, nemini que ad eam pateat aditus: quippe firmanda omnia, obſtruendaque, & propugnaculis murum, & oſtium cedrinis tabulis, quæ fiſſuram, aut rimam non admittunt, muniendum. At ſponſam pudebat de affinium conatibus; neque opus eſſe cuſtodia, vigilibuſque, ex quo pacem, felicitatemque coram tali Principe illa conſequuta ſit:

Ibid. v. 10.

Ego (ait) *murus, & vbera*, molliſſima mei pars, turritam fortitudinem induent.

29. Sic, dum ſermocinarentur, & Princeps, & noua nupta, & conſanguinei illius; non iter illis longum, non hora prolixior; fefellerat omnia colloquium, & apparet inopinato viarum meta, alter, quem petebant, hortus vineæ coniunctus:

Vinea quæ ſponſæ dos.

erat autem vinea hæc, quam pro dote ſponſæ dederat Princeps: ſic enim ferebat vſus, maritum dotem pendere. Qua præter ſpem conſpecta; non enim tam propè eſſe putauerat;

Ibid. v. 12.

Vinea (ait) *mea coram me eſt*. Atque ſponſi erga ſe amorem, liberalitatem pariter ſummam commendare volens, deſcribit celeberrimam in vniuerſa Palæſthina vineam, quam ſponſus ad Hieroſolymitana ſuburbia poſitam habebat, quippe *vir affert pro fructu eius mille argenteos:* at potiorem hac donatum ſe vinea, cùm præter *mille argenteos*, quos poſſeſſor colligeret, *ducentos* lucrarentur illi, *qui cuſtodiunt fructus eius*. Sponſam igitur in eam contuliſſe quidquid in poſſeſſionibus optimum & præclariſſimum haberet, vt non mirandum, ſi tam magnifico benefactori fidem indemnem perpetuum ſeruaret. Vineam ingreſſi, ad hortum delati ſunt, quòd ea pars agrorum cultior, & ſpecioſior eſſet: hic cùm amœno loco accubuiſſent, ſponſus luminibus in omnem partem verſis, cùm non adeſſe aliquem de exteris conſpicaretur, ſed domeſticos eſſe cunctos, atque amicos, ſponſam obſecrauit, vt dulce aliquid, & iucundum cantillaret:

Ibid. v. 13.

Quæ habitas in hortis (ait) *amici auſcultant, fac me audire vocem tuam*. Illa paruit hilariter, & aſtutè ſimul: nam, cùm non aliud tam cupere ſponſum ſciret, atque vt noua nupta obliuiſceretur populum ſuum, & domum patris ſui, cumque eo Hieroſolymam ouans & victorialiter traducta pergeret, hoc ipſum ſibi cordi eſſe finxit; & velut moram ſponſi reprehenſura, quòd nimiùm apud Libanum pauſaret:

Ibid. v. 14.

Fuge, dilecte mi, (ait) *& aſſimilare capreæ, hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum*. Fuge dilecte mi; diſſolue cœtum nuptialem, accelera, feſtina; & ſponſa tua dulciſſima comitatus, inſtar hinnuli ceruorum, qui charam genitricem ambit, quocunque illa pergat; tranſcende Libani iuga, relinque eremum, & poſthabe Salomonis aulæ gaudenti, opulentæ, nobili: tædet vlteriùs in loco iſto ſtare, loco honoris & formidinis, vbi

Cant. 4. 8.

cubilia leonum, & montes pardorum: anhelat illuc animus, vbi cum Rege pacifico commorantur iuſtitia, & pax, opes ſuperbæ, & deliciæ filiorum hominum: millia millium miniſtrant ei: & cùm ſatellitum infinitus ſit numerus; nulla tamen eſt in multitudine confuſio; verùm tam mirabilis ordo, vt præ ſtupore Sabæorum Reginam penè ſpiritum amiſiſſe referant. Duc me (animæ meæ delicium) in hanc

beatam

beatam regionem: fuge, propera, vince celeritate *capreas, hinnuloſque ceruorum*; vince Euros, & ſagittas: moriar, ſi tantillum moreris. Ita illa cantauit, & ad eius muſicam genialis pompa finita eſt, Epithalamium ſiluit.

30. Cuius hæc nouiſſima portio, quæ cataſtrophæ vicem gerit, incepit ab illis verbis capitis octaui, atque vltimi: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens*, &c. traxit ſecum vſque in poſtrema capitis eiuſdem verba: clauſit admirationem gentium de ſponſæ delicijs, iter in nouum pomœrium, ſponſi monitionem ad nuptam nouam de cauendis aulicorum inſidijs contra formam, & pudicitiam eius, vineæ dotalis cum Hieroſolymitana æquiparantiam: denique cantum ſponſæ intra hortos, & cum vocis eius ſilentio totius apparatus finem.

SECTIO II.

Salomonis Cantici ſpiritale & myſticum propoſitum quale, quàm varium.

QVONIAM hæc Sectio, quòd varia amplecteretur, quæ ſine incommodo diuelli non poterant, nimium excreuit; quemadmodum antecedentem Sectionem in plura membra partiti ſumus, ſic & hanc diuidere operæpretium duximus.

SVBSECTIO I.

Quis Eccleſiæ ſponſus; & qualis ipſa, antequàm deſponderetur Chriſto.

31. Eccleſia Catholica ſponſa Canticorū.

SVb Tiberij Cæſaris Imperio, procurante Pontio Pilato Iudæam, adoleſcens *ſpecioſus forma præ filijs hominum*, natione Hebræus, lare Bethlehemiticus, Virgine, Deoque prognatus; Chriſtus, quia vnctus; Salomon, quia pacificus, dictus; dignitate Rex Regum, & Dominus dominantium; hic tantus, taliſque, *poſtquàm pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos*, à ligno pendens, ſuperque arborem vitæ poſitus [a] *dilexit Eccleſiam, & ſe ipſum tradidit pro ea, quam acquiſiuit ſanguine ſuo*. Erat autem hæc coniux eius, [b] *prout Expoſitores Catholici communiter dicunt, Eccleſia, quatenus diuiditur contra Synagogam*; patria ſponſæ Libanus, [c] *mons arduus apud Phœnices ſuperbo imperio gentium comparatus: vnde vel maximè ſponſa hæc euocatur audiens vocem Chriſti dicentis: Veni à Libano, ſponſa: veni à Libano, à cubili leonum, à montibus leopardorum, ſcilicet, vt horrentem idololatriæ ſyluam deſerens, ac ſtabula immanium ferarum, Dæmonum quippe cubilia derelinquens, ad omnipotentis Dei cultum properet, eiuſque amplectatur fidem*. Genitrix illi ſuperſtitio: *Sub arbore malo peperit eam, ibi corrupta eſt mater eius, ibi violata eſt*. [d] *Aut, ſi quis artifex faber de ſylua lignum rectum ſecuerit, & huius, quod ad nullum eſt vſum, ſculpat diligenter per vacuitatem ſuam, & per ſcientiam ſuæ artis figuret illud, & aſſimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus comparet, perliniens rubrica, in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne fortè cadat, ſciens, quia non poteſt adiuuare ſe: imago enim eſt, & opus eſt illi adiutorium: & pro ſanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adiutorium inutilem inuocat*. Hæc idololatriæ origo & natiuitas, nonne ſub arbore quidem?

a Epheſ. 5. & Act. 20.
b Lyran. ad v. 1. Cant.
c Gaudent. tract. 8.
d Sap. c. 13.

32. Genitor eius Princeps ſuperbus, [a] *qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur; ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus*: conatus ſedere in monte teſtamenti, & in lateribus Aquilonis; officio meretrix & fornicaria aſſueta in hortis habitare, & vineas cuſtodire, vbi *ſub omni ligno frondoſo proſternebatur*; *Princeps in ſacris Priapi*, & in omni colle ſublimi, & inter ſyluarum nemora atque lucos paſcebat hœdos laſciuientem gregem atque petulcum genus, [b] *ædificans lupanar in cunctis plateis, ad omne caput viæ ſignum proſtitutionis attollens*, abienſque poſt greges ſodalium; colore ſuper carbonem denigrata, inops & eſuriens adeò, vt cuperet de ſiliquis ſaturari, & nemo erat, qui dabat: nomen vetus derelictæ & ſterilis atque proſtitutæ; nouum honoris & gloriæ à Chriſto *Chriſtiana* dicta. At, quomodo tam ſapiens, tam formoſus iuuenis, nudam, adulteram, fœdam concupiuit? proque ea ſe tradidit in mortem acerbam? [c] *Sanè vt illam ſanctificaret, mundans lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiuſmodi; ſed, vt ſit ſancta, & immaculata*. [d] *Amata eſt fœda, ne remaneret fœda; non enim verè fœda amata eſt, quia non fœditas amata eſt: nam, ſi hoc amaret, hoc ſeruaret: euertit fœditatem, ſeruauit pulchritudinem*. [e] *Ex captiua libera, ex peregrina ciuis, ex viliſſima Regina & ſponſa Creatoris, Verbi Dei Chriſti benignitate affecta*. [f] *Laceris quondam obſita pannis, nunc in veſtitu deaurato Regi aſſiſtens*.

a 2. Theſſ. 2.
b Ezech. 16.
c Epheſ. c. 5.
d Aug. in Pſ. initio.
e Apponius lib. 1. in Cantic. initio.
f Theod. ad illa c. 1. Cant. Nigra ſum.

33. Et inuidebant cognati omnes, ſorores, atque fratres ex matre Synagoga: acerbè loquebantur, quoniam Æthiopiſſam duxiſſet, eam, quæ Dæmones antea miſerè coluiſſet, eorumque cultu fœdata nigrum colorem contraxiſſet; veriti, ne propter hanc à Moyſe recederet, *quoniam lex per Moyſem, gratia & veritas per* IESVM *Chriſtum*: potuitque tandem odij magnitudo formoſiſſimum iuuenem Barabbæ poſtponere, *& lignum mittere in panem eius*; ſed non charitatem erga ſponſam minuere, nedum extinguere; pro qua trigintatribus annis ſeruiuit *in labore, & ærumna, in vigilijs multis, in fame & ſiti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate*; & videbantur ei pauci præ amoris granditate; & hæc, quæ ille patrarat vſque in diem deſponſationis, & lætitiæ cordis, quando ſæua nouerca coronauit diademate ludibrij flagellatum priùs, ſpinis ſacrum verticem transfigentibus.

g Theod. ibi.

SVBSECTIO II.

Proœmium Eccleſiæ varios affectus in triduo mortis Chriſti oſtendens.

SEd abijt ille liberaturus populum, qui ſedebat in vmbra mortis, rediturus ad nuptias cum ſtola immortali victor tumuli, & mortis. Nec diu ſanè moratus, niſi amaret, quæ expectabat, 34.

Digitized by Google

ſtabat,, & amanti nulla breuis mora. Leuabat igitur manus puras ad Patrem ſponſi orbata coniux, & orabat humilis: *Non dabis ſanctum tuum, Domine, videre corruptionem*. Quin magis pro eo, quód laborauit anima eius, videbit & ſaturabitur, & erit *ſepulchrum illius glorioſum, & dominabitur à mari vſque ad mare, a flumine vſq; ad terminos orbis terrarum: omnes gentes ſeruient e*. Iam ſatis dormiuit: veniat deſideratus Gentibus, Cantic. 1. *& oſculetur me oſculo oris ſui*. Non, ſi ad me Moyſem, aut aliquem de Prophetis mittas, Pater, ſatiabor: non, ſi Angelus de cœlo euangelizet: Ibid. v. 2. *quia nemo ſic locutus eſt, ſicut ille. Diffuſa eſt gratia in labijs eius*. Illius vbera concupiſco, *quia meliora ſunt vino*, & duritie legis, *quippe fragrantia vnguentis optimis*, ſuauitate delibuta. Quidni & oſculo & vberibus dulciſſimus, cuius *oleum effuſum*, nomen? Propterea *adoleſcentulæ*, imperfectæ etiam & nouitiæ animæ, quæ omnia metuunt, dilexerunt illum. Quód ſi nondum venit hora, qua ſolutis Inferni doloribus glorioſus procedas ex monumento, ſaltem hoc annue Ibid. v. 3. dilectæ tuæ, vt pergam ad te: *Trahe me*: ibimus per mortem, per ſepulcrum, vt tecum iungamur: *curremus in odorem vnguentorum tuorum*: quia melius eſt nobis mori apud te, quam viuere ſine te. Atque hæc dicebat illa, *plorans in nocte, & lacrymæ in maxillis eius*, cúm miſeratus Rex ſponſi Genitor, *introduxit eam in cellaria ſua*, quæ ſunt Scripturæ ſanctæ: ibi contemplata eſt, quemadmodum dilectus veniens veniret, & non remoraretur: ſed poſt triduum rediret diues & abundans, accepturus omnem poteſtatem *in cœlo, & in terra*, vt in nomine eius omne genu flectatur: gauiſa eſt, nec potuit voluptatem non exprimere: *Exultabimus, & lætabimur in te, memores uberum tuorum ſuper uinum*.

35. Sed audierat neſcio quos contumeliæ ſermones aduersùs abſentem ſponſum: ſeductorem enim vocabant: [a] *Recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc uiuens: Poſt tres dies reſurgam*. & velut conſolatura eum, quem amauerat: *Recti* (ait) *diligunt te*. Sufficit ſi ament boni: laus eſt malorum inuidia. Verùm & ipſam, quæ de circunciſione erat, congregatio mordebat acriùs: ſui quoque defenſionem aggreſſa: *Nigra ſum* (inquit) *ſed formoſa*: neque enim apud gentes vllo tempore defuerunt vero Numini, qui famularentur. Sunt apud nos & pelles ſpecioſæ Salomonis, quamuis maxima portio de Cedar, & tenebroſis: habet tamen culpa noſtra, quod gratiam aliquam conciliet: errauimus quidem, at ſecuti ſumus Aſtrorum Deum, mundi oculum, Planetam fulgentiſſimum. *Decolorauit nos Sol*: non ſicut vos vitulini capitis adoratores ſtupidi fuimus. Ad hæc Philoſophi, *filij matris meæ, poſuerunt me cuſtodem in uineis*, vt inter lucos, interque nemorum opaca Dijs, quos fecerant manus hominum, ſacrificarem: ipſi, qui ſcientiæ clauem habuerunt, deceperant me; [b] *propter quod reuelata eſt ira Dei de cœlo ſuper impietatem eorum, quoniam ueritatem Dei in iniuſtitia detinuerunt, quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt illis*.

[a] Matth. 27. v. 63.

Cantic. 1. 4.

Ibid. v 5.

[b] Roman. 1.

36. Sic diſputabat pro dilecto, pro ſemetipſa; cúm rurſum tædiorum impatiens pro die nuptiarum ſupplicat, Paracleti, nempè, luminoſo, calentique aduentu: Cant. 1. 6. *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie?* Idque tantoperè auet ab ignorantijs cupida liberari, pleneque edoceri à gratiarum largitore: *ne incipiam uagari poſt greges ſodalium tuorum*. Sed amici monuere, per Scripturarum lectionem, ſeniorumque doctrinam, atque per creaturam mundi, Dei inuiſibilia cognoſci; nec fore vt labatur, ſodaleſquè & falſi fratres in errorem trahant, modò ſe ipſam noſcat, humiliſquè ſit, & non *exaltetur cor neque elati ſint oculi eius*: non poſſe ſemper ab ipſius ſponſi ore diſci vniuerſa, hunc ſecurum tramitem donec perueniamus ad eum, & videamus *in lumine eius lumen. Si ignoras te, ò pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum: & paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum*. Ibid v 7.

Atque his continetur Prologus Salomonis Cantici iuxta myſticam de Eccleſia interpretationem: a verbis quibus caput primum inchoat: *Oſculetur oſculo oris ſui*. vſque ad verba eiuſdem capitis: *Equitatui meo*. quibus clauſa Eccleſiæ, quam ſibi Chriſtus in paſſione deſpondit, ab eaquè per mortem abierat, deſideria de celeri ex mortuis ſponſi ſuſcitatione, eiuſdem conſolatio ex Scripturarum intellectu citam eius, quem ardebat, promittentium reuerſionem; ſparſorum in dilectum, inquè ipſam conuiciorum refutationem; genialis diei anxia vota, & amicorum ſalutaria monita; Eccleſiæ (inquam) contenta ratiocinia illius, quæ noua, Catholica, ex gentibus nuncupatur: noua ſanè, quod a morte Chriſti originem accepiſſet, deletis Synagogæ ritibus: Catholica, quia vniuerſalis eſſet, *& illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum*; non quemadmodum prior illa vnius Prouinciæ liminibus circunſcripta: ex Gentibus denique; quoniam, etſi Apoſtoli, primique ductores eius de circunciſione fuerant, proptereaq; Patres non rarò Synagogam eius vocent matrem; tamen quia ſubintrauit illicò plenitudo nationum, & illi ipſi primi ductores non Synagogæ cæremonias, legeſquè ſequuti; verùm illas, quas ſemper amplexata Eccleſia de gentilitate conflata, ideò de Gentibus ad differentiam Synagogæ nuncupata. 37.

SVBSECTIO III.

Actus primus ſacræ comœdiæ primum epulum apparatumquè nuptialem complectens; & potiſſima Chriſti geſta ab anaſtaſi vſque in diem, quo aſſumptus eſt.

38. EXurgit tandem ſponſus, quia à morte teneri non poterat, ſponſamque alloquutus: *Equitatui* (ait) *meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te, amica mea*. Aut, quia certè, vt quondam Pharaonem & exercitum eius demerſit in profundum: ſic modò triumphator redibat morte ſubacta, *mors mortua namque eſt*: aut, quia Sanctorum caterua comitatus, Regum Ægyptiorum pompam in quadrigarum multitudine reſerebat: [a] *Nam monumenta aperta fuerunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt: & exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis*. Prima autem ſponſi ſtatio apud Matrem fuit: & quoniam in terris remanſurus erat adhuc per quadraginta dies loquens de regno Dei, agens de Sacramentis, de Hierarchijs, de ritibus in ventura tempora, in primiſque tractans de ornanda ſponſa, cæteroque geniali apparatu in

Ibid. v. 8.

[a] Matth. 27.

diem

diem nuptiarum; hanc continuò adortus curam,
genas, collumque ſatis decorata aiebat, neque
Cantic. 1. 9. adſcititijs artibus indigere: *Pulchræ ſunt genæ tuæ,*
ſicut turturis: collum tuum, ſicut monilia. Intellige-
Chriſtus reſurgens Matri apparet. bat autem Genitricem ſuam, pulcherrimam Ec-
cleſiæ portionem, collumque, per quam omnis
gratiarum eſca in corpus deriuatur. Huius, ipſæ
genæ; turtures, ſeu faciei ornamenta; nam talia
turtures: collum, monilia: id eſt, natiuus decor
artificis opus ſuperans. Quare, cum in hac nihil
inornatum, ad alia membra apparatus transfe-
rendus: quoniam autem principia illa, in quibus
cum gentiliſmo dimicandum erat, agebant fer-
uidis in primis verbi Præconibus, & qui tan-
quam carbones deſolatorij, ſagittæque ignitæ
pertingerent vſque ad diuiſionem animæ, pol-
licentur amici, videlicet, aut Angeli tutelares, aut
Apoſtoli, *auri*, id eſt, feruoris, charitatiſque,
cum prædicationis argentato eloquio fidam con-
Ibid. v. 9. iunctionem: *Murænulas aureas faciemus tibi ver-*
miculatas argento.

39. Apparitio ad vada Tyberiadis Christi. Sed quodam die, cùm Simon Petrus, alij-
que de nouellæ ſponſæ Principibus ad Tibe-
riadis vada piſcarentur incaſſum per noctem,
manè videndum ſe ſponſus obtulit, inuitaut-
a Ioann. 21. 12. que ad menſam: a *Venite,* (ait) *prandete. Et*
nemo audebat diſcumbentium interrogare eum: Tu
quis es? ſcientes, quia Dominus eſt. propter reue-
Cant. 1. 11. rentiam Magiſtri. De his epulis ſponſa: *Dum eſſet*
(ait) *Rex in accubitu ſuo,* prandens, nempe, cum
diſcipulis: *nardus mea dedit odorem ſuum:* placuit
quippe ei humilitas, atque reuerentia erga eum,
qua non auſus ſum per quempiam filiorum, qui
Sacramenti Pœnitentiæ institutio. accumbebant rogitare: Tu quis es? Deinde re-
fert, vt Sacramentum Pœnitentiæ in lapſorum
gratiam inſtituit, cum inſufflauit Apoſtolis, &
b Ioann. 20. 22. dixit: b *Accipite Spiritum ſanctum: quorum re-*
miſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum reti-
nueritis, retenta ſunt. Declarauit autem eleganti
metaphora à myrrhæ natura poſtulata, quæ
amara eſt, & cruciatum potatoris generans, ni-
Cantic. 1. 12. ſi ad aculeata folia, ramoſve potior alluſio: *Faſci-*
culus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter vbera mea
commorabitur. Atque vt corporis ſui Sacramen-
tum arcanum exhibuit euntibus in Emaüs, qui
Ibid. v. 13. cognouerunt illum in fractione panis: *Botrus cy-*
pri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. His tam
pretioſis accumulatam donis ſam, non dubitauit
ſponſus bis pulchram, & conſpicuam nominare:
Ibid. v. 15. *Ecce tu pulchra es, amica mea; ecce tu pulchra es.*
Et, quidni formoſa, quæ botrum cypri poſſidebat?
c Zachar. 9. 17. c *Quid enim bonum eius, & quid pulchrum eius, ni-*
ſi frumentum electorum, & vinum germinans vir-
gines? Subdit & oculos habere columbarum, id
eſt, acris & perſpicacis viſus: nam hic panis quoque
effectus, in cuius fractione aperta ſunt lumina di-
ſcipulorum.

40. Sed illa ſtupefacta admirabilem dilecti ſa-
nitatem, quem fuerat contemplata virum dolo-
rum, & non habentem ſpeciem, & velut lepro-
ſum reputauerat; nunc ſupra Solis claritatem, ra-
Christi ex resurrectione gloria. dioſum & micantem cernens; adeò, non homi-
nem crederent de diſcipulis aliqui, ſed exiſtima-
rent ſe ſpiritum videre, turbati & conterriti ad ful-
Cantic. 1. 15. gores immortalis æui & decoris: *Ecce,* inquit, *tu*
pulcher es, dilecte mi. Verè tu ſolus formoſus.
Non tibi, quo dormieras, mortis ſoporem, crucis
inſuaue ſtratum, non ſepulcralis rupes corru-
ptionem attulit; ſed florem iuuentæ, & immar-
Ibid. v. 16. ceſſibile robur. *Lectulus noster floridus eſt.* Vni-
uerſa cedrina atque cupreſſina ſunt immortalita-
tem ſpirantia: quomodo enim aliter ingreſſus fuiſ-
ſes vna Sabbathorum, cum fores fuiſſent clauſæ?
Tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia no-
ſtra cypreſſina: putredo, abito: procul eſto, ver-
mis & corruptela.

Et iam propè aderat tempus, vt ad Genito- 41.
rem reuerteretur ſponſus, alloquuturſque diſci-
pulos: a *Euntes* (ait) *docete omnes Gentes, bapti-* a Matth. 28. 19.
zantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus
ſancti, docentes eos ſeruare omnia, quæcunque man- Mittuntur Apoſtoli ad prædicandū.
daui vobis. Non enim ampliùs in ſolo Iſraël no-
tus Deus; ſed in omnem terram exibit ſonus
eius, & cognoſcetur in populis & nationibus:
Ego enim flos campi, & lilium conuallium. cunctis Cantic. 2. 1.
mei copiam in poſterum facturus. Venite ad me,
omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, ſine vllo
diſcrimine Iudæi, aut Græci, aut Barbari: b *Vos* b Luc. 24. 49.
autem ſedebitis in ciuitate, quoadvſque induamini
virtute ex alto. Quare, ò dilecta, pete Hieroſo-
lymitanum cœnaculum, ibique latita paulu-
lum. *Sicut lilium inter ſpinas;* ſic ego relinquo te
Synagoga vndique cinctam. Sed non terreamini,
neque tu, neque puſillus tuus grex: quia com-
placuit Patri veſtro dare vobis tandem regnum
& victoriam: c *Ego vobiſcum ſum omnibus die-* c Matth. 28. 20.
bus vſque ad conſummationem ſæculi d *Et eduxit* d Lucas vbi ſupra.
eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis be-
nedixit eis. Et factum eſt, dum benediceret illis, re-
ceſſit ab eis, & ferebatur in cœlum. e *Ibat au-* e Iſaias 63. 1.
tem tinctis veſtibus de Boſra, formoſus in ſtola ſua.
gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Millia mil- Aſcenſio in cœlum Chriſti.
lium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſi-
ſtebant ei: neque triumphi iniucundior pars illa,
qua ducebat captiuam captiuitatem; ſed eminebat
inter tantos ipſe ab humero, & ſurſum, *& non erat* Cantic. 2. 3.
ei ſimilis in omni populo. Quare abeuntem ijs en-
comijs proſequuta ſponſa: *Sicut malus inter ligna*
ſyluarum: ſic dilectus meus inter filios. Quaſi enim
infructuoſæ arbores, & ſine honore videbantur,
Angeli, hominesque beati, huius ſi feminæ ſponſo
iungantur.

Atque iſtis abſoluitur prima Canticorum pars, 42.
præparationem, & ornatum ſponſæ pro die con-
nubiali complectens à verbis illis capitis primi:
Equitatui meo in curribus Pharaonis, &c. vſque
ad ea verba capitis ſecundi: *Sub umbra illius, quem*
deſideraueram, &c. quibus comprehenduntur præ-
cipua Seruatoris geſta ab anaſtaſi ad aſcenſum in
cœlos, videlicet, ſanctorum corporum de monu-
mentis ſuſcitatio, Virginis Matris laudes, Præco-
rum verbi partes, epulum cum piſcantibus Apo-
ſtolis, Pœnitentiæ Sacramenti inſtitutio, panis in
dominicum Corpus apud Emaüs tranſubſtantia-
tio, ſponſæ ſtupor de gloria & immortalitate dile-
cti, mandatum de Chriſto vbique annunciando,
aſcendentis denique pompa & triumphus.

SVBSECTIO IV.

Actus ſecundus prodit nuptias Eccleſiæ; eiuſ-
dem propagationem; ſecundum conniuium;
Imperatorum iras & perſequutionem;
pacem ſub Conſtantino; ſub eo-
demquè feliciſſima incre-
menta.

POſtquàm igitur, videntibus Apoſtolis, Ieſus 43.
eleuatus eſt, vt ſederet ad dexteram Patris,
f *Et nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum, tunc reuerſi* f Actor. 1.
ſunt

ſunt Hieroſolymam à monte, qui vocatur Oliueti, & cœnaculum intrantes perſeuerabant vnanimiter in oratione, donec optata Pentecoſtes luce exoriente, Eccleſiæ cum Chriſto nuptiæ cum ſono & clamore valido innotuere, deſcendente cum ignibus connubiorum Parocho, Patris, Filijque ſempiterno amore. Et quoniam tantis ardoribus mortalis impar infirmitas, obumbrauit nouellam Eccleſiam virtus Altiſſimi, quo ſufferre poſſit: *Sub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi: & fructus eius dulcis gutturi meo*. Nec tamen ſic confortata plenitudinem connubij ſuſtinere valens: nam, vt *in cellam vinariam* introducta eſt, & bibit, & inebriata eſt, de torrente voluptatis, ſcilicet; muſto ſaturatam dixere, cùm *nondum hora diei tertia eſſet*. Sui impotens, gaudiorum multitudine obruta, in deliquium & languorem incidit; primùmque illud beneficium agnouit, *ordinatam in ſe charitatem*: quippe Synagogæ charitas ſine ordine ferebatur, quòd non amatum diligeret; ſed munera: ergo anhelabat tota ad filiorum generationem; maledicta quippe habebatur ſterilis in Iſraël: omnis gloria & felicitas in poſſeſſionibus, vineis, oliuetis, atque ſubſtantia huius mundi. Ad hæc, ſi quæ apud eam iuſtitia, omnis in ſuperficie erat, & quæ hominum plauſus aucuparetur: [a] *Mundantes quod intus eſt tantùm calicis, & paropſidis, ſimiles ſepulcris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa, intus plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia*. Eccleſię igitur charitas ordinata, ſponſum non ſe quęrere docta, virginitatem continuò profeſſa, *floribus fulciri auet*, atque malis, quę & externis, internisque diuitijs pariter recreant, ſtipari; quò hypocriſim ingens malum procul faceret: temporalia denique & peritura, *læua* adumbrata ſub ſe, ęterna *dextera* ſignificata ſuper ſe habere: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Nec tantùm caduca iſta capiti; ſed pedibus etiam ſuppoſuerat: [b] *Quot enim poſſeſſores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, & ponebant ante pedes Apoſtolorum*. Habuitque noua nupta ad tempus pacem, ſponſo adiurante *filias Hieruſalem per capreas, ceruoſque camporum*, id eſt, per quę erant eis chariora; *ne ſuſcitarent, neque euigilare facerent dilectam*. Sic enim condecebat teneram adhuc non ſubitò, & in ipſo limine conturbari.

Spiritus ſancti ſuper Apoſtolos deſcenſus.
Cant. 2. 3.
Ibid. v. 4.
a Matt. 23. 25.
Synagoga ab Eccleſia Catholica diſcrimen.
Cantic. 2. 6.
b Act. 4. 34.

44\. Et iam cœperat dilectus experti etiam ab inimicis; [c] *Et appoſitæ ſunt in die illa animæ circiter tria millia*, ad vnam Petri vocem, & verbum Domini creſcebat, & multiplicabatur numerus diſcipulorum in Hieruſalem valdè; multa etiam turba Sacerdotum obediebat fidei: & factus eſt numerus credentium virorum ob aliam concionem quinque millia: ſed & Samaria verbum recepit. Videns igitur ſponſa ad fidem venientium ingentes populorum cateruas, & in his de Principibus, Sacerdotes, nempe, lęta exclamat: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Similis dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum*. Verùm adhuc Iudęam & Samariam non extra progreſſus, & Gentes ſponſi hęreditas, de quibus Pater ad eum: [d] *Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hereditatem tuam*: iacebant in vmbra mortis, & dilectum non niſi obſcurè nouerant: viderant enim tantùm per cancellos: *En ipſe* (ait) *ſtat poſt parietem noſtrum, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos*. Sed non diu intercluſa Gentibus ianua, Simone ad Cornelium deſtinato; Antiochenſium plurimis ad veritatem traductis, vbi primùm diſcipuli Chriſtiani dicti; diuiſis deinde Apoſtolis per omnes mundi plagas. *En dilectus meus loquitur mihi: ſurge, propera, amica mea: iam hyems tranſijt, imber abijt, & receſſit*: [a] *Nota nanque eſt omnium penè Doctorum ſententia, nouam his verbis Eccleſiam inuitari, vt ſurgat, & properet de Libano venire, id eſt, de candidatione Baptiſmi Gentes ad Chriſtum adducere. Flores* (ait) *apparuerunt in terra noſtra*. Nam hoc mirabile eſt, cum terra illa inuia eſſet, & inaquoſa, maledicta etiam, ac proinde tribulos & ſpinas productura ſolùm; *ſuam* vocat: quia Gentes hæreditas filij, vt dicebamus ex Pſalmo ſecundo. *Tempus putationis aduenit*: regnat mortificatio Chriſti, vbi Venus, & Bacchus dominabantur: ibique *turturis*, hoc eſt, caſtitatis vox audita, vbi etiam pueri proſtituebantur: *ficus*, damnata arbor, *groſſos* produxit: denique & *in foraminibus, & in macerijs* non ingrata habitatio.

[c] Act. 2. 41.
Samariæ conuerſio.
Cant. 2. 8.
Euangelij oſtia reſerantur Gentilibus.
d Pſal. 2.
Cantic. 2. 9.
Cornelij Baptiſmus.
Ibid. v. 10.
a Rupert. lib. 7. de diuinis officijs, c. 25.
Proſpera Initia prædicationis Apoſtolorum.

Et ſanè Marcus Eſſenorum choros inſtituit apud Alexandriam, & Ægyptum. Primi illi Chriſtianorum Monachi, [b] *cantabant hymnos in laudem Dei compoſitos, varijs metrorum, carminumque generibus, nunc vno ore, nunc alternis, non ſine decoris, ac religioſis geſtibus, & accentibus*. Pro his rogat ſponſam: *Oſtende mihi faciem tuam, ſonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora*. Nonne enim formoſi illi, qui candidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, ſapphiro pulchriores? Sed, quoniam Simon Magus, Hæreticorum Anteſignanus, peſſimo contagio facem præluxit, viuenſque aſſeclas aſſequutus, & mortuum imitati, Menander, Saturninus, Baſilides, Carpocrates, Cerinthus, Ebion, Nicolaüs, Marcion, in initijs extinguendam luem ſalutari & opportuno conſilio monuit ſponſa: *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit*. Et volebat illa cum dilecto quiete gaudere: *Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ*. Sed, heu! non tempus quieſcendi eſt: ecce iam abijt ille totum tuum ſolamen: *Reuertere* (inquit abeunti) quàm citò: vide, ne moreris: *ſimilis eſto capreæ, hinnuloque ceruorum ſuper montes Bether*. O ſi tu ſcires, ſponſa, in hac die, quæ tibi ad pacem eſt, quantæ malorum te manent myriades! O ſi noſſes, quam ſerò dilectus ad te reuerſurus ſit! Ecce, ò dulciſſima, illæ decem perſequutiones iam ad limen ſunt, iam pulſant, ad quarum ſolam narrationem, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit. 45.

Primi Chriſtianorum, Monachi.
b Philo de vita contemp. Baron. tom. 1. ann. 64.
Cantic. 2. 14.
Simon Magus Hæreticorum Anteſignanus.
Ibid. v. 15.
Ibid. v. 16.
Ibid. v. 17.
Decem perſecutiones Imperatorum Gentilium.

In lectulo meo (ait) *per noctes quæſiui, quem diligit anima mea*. Non fuit vna nox illa; ſed multæ, & productæ noctes per trecentos ferè annos, [c] *ex quo primus Nero in hanc ſectam tum maximè Romæ orientem Cæſariano gladio ferocivit*, vſque in Conſtantini lætum, diuinumque imperium: *Quæſiui* (inquit) *& non inueni*. Ah! quomodo non inueniſti illum, qui etiam à non quærentibus inuentus eſt? [d] *Sed tantis Gentilium preſſuris ſponſa hæc non ſolùm afflicta, ſed etiam fœdata eſt, vt (ſi fieri poſſit) Redemptor ipſius eam prorſus deſeruiſſe ad tempus videretur: vnde eſt illa vox eius inter vndas, procellaſque tentationum deprehenſæ? Vt quid, Domine, receſſiſti longè: deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione? Surgam, & circuibo ciuitatem* (addit) *per vicos & plateas quæram, quem diligit anima mea: quæſiui, & non inueni*. Credo quidem: quid enim tunc inueniſſet in plateis & loco venali, niſi edicta Principum formidanda, proſcriptionem bonorum, exilia, [e] *Crucibus & ſti-* 46.

Cant. 3. 1.
c Tertull. in Apolog.
Cantic. 3. 2.
d Beda lib. 2. in Marc. ad c. 6.
Cant. 3. 2.
e Tertull. in Apolog.

Digitized by Google

ſtipitibus imponi Chriſtianos, vnguibus deradi latera, ceruices poni ante plumbum, & glutinum, & gomphos; ad beſtias impelli, ignibus vri, in metalla damnari, in inſulas relegari. Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem: & peſſime lacerarunt ſanè Conſules, atque Imperatores Romæ, quæ vrbs & ciuitas abſque addito nuncupata. *Num, quem diligit anima mea, vidiſtis?* Quem interrogas, mulier? Vigiles ciuitatis obſecras? Planè illos rogat. Et ab eis de dilecto per cunctaris, qui omni ſtudio Galilæum tuum de medio tollere nituntur, apud hos reperire putas? Et tibi conſtas, quando ſic putas? Putat profectò in carceribus ipſorum: nanque cum Martyribus in foueam deſcendit, & in vinculis non dereliquit eos: a *Si enim vobiſcum non introiſſet (ò beati teſtes) nec vos illic hodie fuiſſetis.*

Martyrij variis formæ.
Cant. 3. 3.
Ibid.
a Tertull. ad Martyres.

47. Eia lætare, Mater Eccleſia, non deficiet b *hæc ſecta à tyrannorum impietate, quæ tunc magis ædificatur, cùm cædi videtur.* Modicum iam, & apparebit dilectus: *Paululum* (ait) *cùm pertranſiſſem eos, inueni, quem diligit anima mea.* Sed ecce, quàm ſublimia pollicetur femina hæc? *Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Nam, quænam huius ſponſæ (quam Gentilitatem fuiſſe monſtrauimus) parens, niſi Roma? c *Hæc nanque ciuitas ignorans ſuæ prouectionis auctorem, cùm penè omnibus dominaretur Gentibus, omnium Gentium ſeruiebat erroribus: & magnam ſibi videbatur adſumpſiſſe religionem; quia nullam reſpuebat fa ſitatem.* Ergo in Romanas arces ſponſum introducere audet promiſiſſe? Nonne ita? cùm tranſacto momentaneo & leui tribulationis pondere pax magna per Conſtantinum data, qui & noua condita apud Byzantinos Roma, veterem Chriſto appoſuit, vt iam deinceps publicè profiteretur IESVM Chriſtum, & hunc crucifixum; d *Attende gloriam: iam in fronte Regum Crux illa fixa eſt, cui inimici inſultauerunt.* e At, qui de ſemine crucifigentium erant, Chriſtianæ propagationis inuidia, poſtquàm diſputando cum Syluestro nihil profecerunt, ad arma & ſeditiones conuerſi, turbas commouerunt: ſed repreſſit temeritatem Catholicus Princeps Conſtantinus ad ſponſi hortatum: *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam.*

b Idem ad Scapulam.
Cant. 3. 4.
Ibid.
Roma omnes Deos colebat.
c Leo Papa ſerm. 1. in natali Apoſt. Petr. & Pauli.
Roma Chriſto ſubiugata.
d Aug. in Pſ.
e Baron. ad anno Chriſti 315
Cantic. 3. 5.

48. Etiam euocauerat Archiantiſtitem Chriſti Legatum a Soractis deſerto, & ſpecubus, vt de cryptis ad Romanum ſplendorem, & lucem exiret Eccleſia, quæ à Principe incredibilibus locupletata denarijs, cùm in auro, & gemmis ſacrificaret agnum immaculatum, redolerentque altaria & lychni a balſamo, a myrrha, à nardinis, omnique pretioſo ſuffimento, demiratæ nationes ſubitam dexteræ Excelſi mutationem, & vna hora cohoneſtatam pauperem: *Quæ eſt iſta* (dicebant) *quæ aſcendit per deſertum,* (nam a Soractis antro venerat) *ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij?* Iam ex illo tempore creſcere Pontificum gloria, etiam quoad viſibilem apparatum, vt ſimul Rex eſſet, atque Sacerdos viſibiliter, & de more Magnorum, qui ſunt in terra, excubias habere: *Sexaginta fortes, qui ambirent lectum eius, ex fortiſſimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimos.* f Quippe donauerat Sylueſtrum, & ſucceſſores Prochriſtos Lateranenſi Palatio Conſtantinus. Sed nihil ſic recreabat eam, quæ ſub perſequutione fuit, atque propter ſponſum patrem, & matrem dereliquit; *fratribus quoque dixit: Ignoro illos.* quàm, non contentum dilectum ad humanæ ambitionis faſtigium ſuſtuliſſe; præter centuplum hoc, vitam quoque æternam poſſidendam præberet. Vt igitur geminarent gaudia exultabundæ, nuptiarum ſociæ & amicæ: Parum eſt (aiunt) quod dilectus mamilla Regum te lactauerit, & in ſuperbiam ſæculorum poſuerit; prouinciarum ſubſtantia locupletauerit; quid iſthæc, & quæcunque Conſtantinus contulerit, ad eam pompam, quæ exeuntem de hoc ſæculo decoratura ſit, cùm finita hac geniali lætitia, ad domum ſponſi tranſuehenda ſis? Nos deſcribemus vtcunque: *Ferculum fecit ſibi Rex Salomon de lignis Libani: columnas eius fecit argenteas,* &c. Tunc etiam Virtutes cœlorum commouebuntur ad ſpectaculi magnitudinem. Quid non illæ vident, quæ videntem omnia contemplantur? Deſiderabunt tamen ipſæ proſpicere: *Egredimini, filiæ Sion, & videte Regem Salomonem,* &c.

Sylueſter deſerit antrum Soractis.
Romanæ Eccleſiæ ſplendor.
Ibid. v. 6.
Romani Pontificis maieſtas.
Ibid. 8.
f Bellarm. lib. 2. de Roman. Pont. c. 17.
Conſtant. erga Eccl. Roman. liberalitas.
Ibid. v. 10.
Eccleſiæ ſub Conſtantino felicißimus vultus.

49. Deinde pergunt Epithalamij cantores feliciſſimum Eccleſiæ ſtatum ſub Conſtantino Principe ad miraculum depingere: nam ſub eo Antonius, Monachorum Pater, Cœnobitarum chiliades ducturus, genimine ſancto repleuit breui Palæſthinam, Syriam, Aſiam minorem, Pontum, Armeniam, aliaſque regiones immanitate barbaras, multitudine infinitas: *Hi illi dentes Eccleſiæ, ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro.* Pachomij quoque ſanctiſſimi Abbatis, qui & ipſe contemplatiuis ſtudijs cum innumera ſobole excellebat, ſoror caſtarum Virginum regebat Gynæcitidem, quam propè infinitæ ſequutæ feminarum turmæ, muliebrem euicerunt imbecillitatem, *velut hortus concluſus, fons ſignatus,* &c. Sub eadem tempora Nicææ congregati trecenti decem & octo Epiſcopi, probarunt, collum huius ſponſæ, turris inſtar habere validiſſimæ, vtpotè; *quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* a *Difficile eſt cuncta conſcribere. Quamplurimæ ſiquidem ciuitates ad Chriſtianam religionem tunc temporis cum fiducia acceſſerunt, vtroque, Imperatore nihil præcipiente, templa ſua, & ſtatuas demolitæ ſunt, & domos oratorias ædificarunt. Cùm autem hoc pacto Eccleſia per vniuerſum Romanum imperium creuiſſet, ad barbaras quoque etiam religio Chriſtiana peruenit. Chriſtianiſmum receperunt, quæ ad Rhenum habitant Gentes, Gothi, Celtæ, Galatæ, Iberi, Armenia, apud Indos quoque diſſeminatum Euangelium.* Hæc illa vocatio Gentilitatis a Libano: *Veni de Libano, ſponſa, veni de Libano, de cubilibus leonum, de montibus Pardorum.* b *Eleganter Libani vtique montis mentione facta, qui thuris vocabulo eſt penes Græcos: de idololatria enim ſibi ſponſabat Eccleſiam.* Cuius in montis vertice ſublime Veneris fanum, impudicitiæ cloacam Conſtantinus diruit: c ſed Chriſti Baſilicas, aut iniuria temporum, aut perſecutorum ſcelere laceras, & inhonoras redintegrari præcepit & vbi neceſſitas poſtularet, nouas extrui, prouinciarum Magiſtratibus neceſſarios ſumptus miniſtrantibus, quibus ad amuſſim ſpecioſa reddita Eccleſiæ facies, vt eam intuitus ſponſus clamare non dubitauerit: *Tota pulchra es, amica mea, & macula non eſt in te.*

Athanaſius in vita Antonij.
Cantic. 4. 2.
Antonij atque Pachomij Monachiſmus.
Ibid. 12.
Conc. Nic.
Ibid. v. 4.
a Sozom. lib. 2. c. 5 & 6. Socrates lib. 1. c. 13.
Indorum ſub Conſtantino conuerſio.
b Tertul. contra Marcionem, lib. 4. c. 11.
c Euſeb. lib. 2. de vita Conſtantini.
Cant. 4. 7.

50. Hæc capitalia geſta capitis quarti Canticorum: quo abſoluitur capite ſecunda pars Hymenæi ſacri, cùm ordiretur à verbis illis capitis ſecundi, *Sub vmbra illius, quem deſideraueram,* &c.

Digitized by Google

&c. innoluens nuptias ſponſi cum Eccleſia per Flaminis deſcenſum in Hieroſolymitanum cœnaculum; multitudinem credentium primùm intra Solymorum arcem tantùm; deinde apud Samaritas; poſtremò confluentium Gentilium ad Baptiſmum aceruos Apoſtoli in omnem orbem diſperſis; perſecutionem Romanorum Imperatorum; pacem per Conſtantinum ad fidem traductum Eccleſiæ præſtitam, eiuſdemque Eccleſiæ & amplitudinem, & fauſtiſſima incrementa.

SVBSECTIO V.

Actus tertius hæreſes deſcribit, & confutat; ſponſum ſecundò amittit; tertium ex epulis apparat; ſponſam contra hæreſes armat.

51. CVM igitur per Conſtantini virtutem iuſtitia, atque pax dexteras dediſſent, & à Solis ortu vſque ad occaſum cognitum eſſent magnum Dei hominis nomen; ſponſa, vt ſe palam oſtendat, dilectum rogat, neque amplius in foraminibus petræ, in cauernis maceriæ lateat, quemadmodum procellæ, & inſequentium temporibus: *Veniat dilectus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum.* Paret amicæ poſtulatis: & quoniam viuifici Panis ſalutaris eſca, non in ſpecubus & ſolitudinibus paucis quibuſdam anguſtiatis & afflictis proponebatur; ſed iam apud Chriſtianorum delubra patebat vniuerſis, ad huius menſæ conuiuium inuitat: *Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, chariſſimi.* Ebrietatis autem vocabulo frequentem acceſſum ad ſacras epulas denotat, vt prima Eccleſiæ ætate, a *quotidie perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem*: deferbuerat enim ſacri pabuli eſuries. Sed qualiter frequentanda menſa, in qua Deus ipſe ſumitur, monet; nempe, præuia exomologeſi, & carnis, quæ aduerſùs ſpiritum conflictatur, maceratione per mortificationis, & Pœnitentiæ exercitationem continuam & ſedulam: *Meſſui* (inquit) *myrrham cum aromatibus*: & ſic amarore prius guſtato, *comedi fauum cum melle meo; bibi vinum cum lacte meo.* Sed à tanta proſperitate incraſſatus eſt dilectus Eccleſiæ populus: *Incraſſatus, impinguatus, dilatatus derelinquit Deum factorem ſuum, & receſſit à Deo ſalutari ſuo.* Origo tantorum malorum tepor & pigritia, quibus non aliud peius monſtrum incubat ſpiritali agone contendentibus. *Ego dormio & cor meum vigilat.* Vtinam, aut perfectè dormires, aut perfectè à ſomno ſuſcitata. Non placet mihi *calix iſte mixtus ex hoc in illud; ſed quoniam tepida es, incipiam te euomere.* Nondum euomuit: voluit prius excitare. *Vox dilecti mei pulſantis. Aperi, ſoror mea, amica mea: quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.* Intuere, o ſponſa, verticem ſpinis coronatum, profluentibus per maxillas innocuas ſanguineis ſtilis: ſic oportuit eum, in quo Pater ſibi complacuit, intrare in regnum. Nunquid tibi per roſarum molles corollas cœli patebunt? Conſurge, & robuſta eſto, ſicut in diebus antiquis: ignauum pecus à præſepibus arce.

Catholicorũ in pace tepor.
Cantic. 5. 1.
Ibid.
a Actor. 2. 46.
Cantic. 5. 1.
Ibid. v. 2.
Ibid.

52. Sed iam ad medullas lues venerat, & tota pigritans: *Expoliaui me tunica mea* (ait) *quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Quoniam igitur ſponſus tam ingratam contemplatus eſt, & ab ipſis benificijs immemorem; percuſſit eam plaga peſſima, hæreſes permittens, quarum ortum ab Arrianiſmo ducimus: b *Quia, tametſi complures certè hæreſes ante illorum ætatem exortæ eſſent, quæ quidem extra modum audacia euagatæ ad extremam dementiam ſunt tandem prolapſæ; iſti tamen, vtpote ad Antichriſtum propius accedentes, omni ſua oratione, Verbo diuinitatem auferre molientes, illas hæreſes priſcorum errorum impietate iuſtas eſſe quodammodo declararunt.* Nulla hac diuturnior, cuius & in hodiernum diem reliquiæ; nulla, quæ palmites ſic extendit, *cum totus orbis ſe penè Arrianum eſſe ingemuerit*; nulla tam ſæua & truculenta, ſi Hugonottas & Lutheri aſſeclas excipias. Timuit ab immani Harpya ſponſa, dilecto ſignificante aliquid, *cum miſit manum per foramen, & venter intremuit ad tactum eius.* Surrexit itaque, vt aperiret: *peſſulum oſtij aperuit: at ille declinauerat, atque tranſierat.* Ah! quantos per labores quærendus nunc ſponſus? O ſi appareat tandem! Certè non lego nunc, quemadmodum cùm ſuprà abierat; *Paululum cum pertranſiſſem, inueni, quem diligit anima mea: introducam eum in domo matris meæ.* Iam & vulneratur, & pallium deperdit, quarum nihil iniuriarum ſupra, & omnia nunc in deterius abeunt. c *Maiorem tunc perſecutionem Dei populus paſſus eſt, quam illa iam ſuperiùs dicta vſque ad tempora Conſtantini: maius eſt enim in corpore, & anima, quam in ſolo corpore perſecutionem pati. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem: percuſſerunt me, & vulnerauerunt me: tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.* Quid enim aliud theriſtri ablatio, quam illa veſtis diſciſſa, quacum ſponſus Petro Alexandrinorum Antiſtiti apparuit & ab Arrio diuulſam teſtatus ſit? Quid percuſſiones, & vulnera, niſi eiuſdem inſanæ hæreſis infanda rabies, quæ ſacra & profana omnia demolita eſt ſub Conſtante Arriano, impioque Monarcha? *Quando homines iumentis ſimiles* (ſic enim per viſionem magno Antonio oſtenſum) *crebris calcium ictibus ſancta Chriſti diſſipabant.* Sed non vnam Arrij ſectam delineauit ſponſus: vniuerſas ſubſequutas deſcripſit. Heu! quantæ à Donatiſtis ſtrages? quis furor Manichæorum? quæ Iconomachorum inſania? qualia bella Albigenſes, qualia Huſſitæ mouerunt? Et Lutheranorum, Caluiniſtarumque immanitates, quæ vnquam natio ſub barbaris experta? O ſemper ſanguinolentam hæreſim, & ſacris infeſtam! Et tanta quidem incommoda permiſit dilectus, vt ſponſa, quæ tepidè diligebat, arderet in amando; conſequutuſque nam vſque ad deliquium & languorem videas amantem: *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, vt nuncietis ei, quia amore langueo.*

Ibid. v. 3.
b Theodor. lib. 2. Hiſtoriæ. c. 2.
Arrij infeſtiſſima hæreſis, & omnium vt prima.
Cant. 5. 4.
Maior ab hæreſi perſecutio, quam à tyrannis.
c Euſeb. Gallic. hom. in illud Lucæ 21. Erunt ſigna, &c.
Cant. 5. 7.
Chriſti apparitio Petro Alexandrino.
S. Athan. in vita S. Antonij.
Cantic. 5. 8

Quoniam vero hæreſis Pſeudochriſtos plurimos quotidie pariebat, per milleque variabat formas ſponſum, nunc diuinitatem minuens, nunc auferens penitus, nunc duas perſonas conſtituens, nunc vnam tribuens tantum operationem; ſollicitæ amicæ de tanta confuſione, ſponſam obteſtantur vera de ſponſo oracula promat: *Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ò pulcherrima mulierum?* Venuſtè quidem ortis de ſponſo quæſtionibus, non præter ſponſam eius alium Delium conſulunt; ipſa eſt Eccleſia, quæ per Conciliorum, Pontificumque Sanctiones indubitatas 53.

Hæreſum variarum dogmata.
Ibid. v. 9.
Romanus Pontifex iudex controuerſiarum.

edit ſententias. Illa igitur de ſummis colligens capitibus fecit verbum abbreuiatum eorum, quæ per decem & octo Concilia vniuerſalia approbata hactenus locuta eſt, quæue in poſterum pronunciatura; ſic exorſa ſermonem: *Dilectus meus candidus & rubicundus.* Hominem ſimul atque Deum ſignificans; refutans Ebionem, & Cerinthum, qui purum hominem prædicabant. *Electus ex millibus.* nempe, oleo lætitiæ præ conſortibus vnctum denotans; quia non ipſe filius adoptiuus, quemadmodum illi, ſicut Felix, & Elipandus mentiebantur, ſed filius naturalis Dei melior cæteris effectus, cùm nemini etiam Angelorum dixerit Pater: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* *Caput eius aurum optimum.* Nam certè diuinitas aureo deſcripta, ſumma atque præſtantiſſima eſt, non ſuffert imparitatem. Quare Filius, cùm Deus ſit, Genitori æqualis eſt, quantuncunque blatteret Arrius; & Spiritus, cùm Deus quoque ſit, creatura nequeat eſſe, vti Macedonius ſtolidè promebat; nec potuit non à Patre, Filioque procedere, quidquid Græcia incaſſum vociferetur; hoc eſt, omnem diuinitatem, aurum primum eſſe; nihil ſecundi, & imparis ordinis in ea eſſe. *Coma eius,* attributa diuinitatis atque arcana opera, atque conſilia; *nigræ, ſicut coruus:* credat Hæreticus, quoniam ſi ſapientia comprehendere conetur; opprimetur à gloria: *ſicut elata palmarum*, depreſſæ exurgunt, & fugiunt magis. *Sic exaltata eſt ſcient. tua à me, & non potero ad eam. Oculi eius ſicut columbæ, quæ lacte lotæ ſunt, & reſident iuxta fluenta pleniſſima.* Miniſtri Sacramentorum & Rectores Eccleſiarum ſunt, qui velut columbæ, atque inſtar Spiritus gratiarum largitoris per Sacramenta fidelium corda donis, quæ deſurſum ſunt à Patre luminum, replent non parca & auara manu: reſident quippe iuxta abundantia ſtagna, *iuxta fluenta pleniſſima:* quantuncunque Vuicleffus, Huſſitæ, & Lutherana colluuies obganniat. Nec refert ab impio Hus vocatam Eccleſiam, Synagogam Satanæ, nullis Hierarchijs, nullo ordine conſtantem, & pulchra officiorum variatione. Sponſa audienda; non illi quorum os abundauit malitia, iniquitate: *Genæ eius ſicut areola aromatum, conſita à pigmentarijs.* Quaſi iucundus hortus docti artificis manu compoſitus, vbi quæque ſuis locis aptè diſtributa; non diuerſitas, non multitudo deformat. *Labia eius lilia diſtillantia myrrham primam;* Romani Pontifices ſupremi controuerſiarum Iudices; ac ſi loquatur ſponſus ipſe, os eius, labiumque illi; velint, nolint Græcorum populi, Vualdenſes, Huſſitæ, Lutherani, Caluiniſtæ. *Manus illius tornatiles,* illæ, quæ ſupra tornum faciles in producendis orbibus: *Ipſe dixit, & facta ſunt. Plenæ hyacinthis.* nam, quidquid Dei manus fabricauerunt, pretioſum & decorum fuit: *Vidit omnia, & erant valde bona.* Non igitur vnus Creator bonus, & alter malus, vti ſomniabant Gnoſtici, Marcion, Manichæus, Albigenſes. *Venter eius eburneus:* caro, nempe, eius ſingulariter caſta, quia ex Matre Virgine, *& diſtinctus ſapphiris;* hoc eſt, diuinum aliquid habens & cæleſte ex vnitam ſibi diuinitatem, videlicet; licet euomat Neſtorius MARIAM Theotocon, & Deiparam non fuiſſe. *Crura illius, columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſupra baſes aureas.* Nimirum, greſſus ipſius, actaque in terris, candida, Parii inſtar marmoris, & ſine labe; ſed theandrica & Dei virilia, fundata ſuper diuinitatis aurum, ita vt non ſolius Dei, ſoliuſque hominis eſſent; ſed ab homine Deo, reclament quamuis Monothelitæ. *Species eius, Libani;* nempe, templo (quod Libani ſæpe vocabulo dictum) altaribuſque adoranda, & Corpus in magno Sacramento, & Imago, & Crux, fremat etiã Leo Iſauricus, cæterique Iconoclaſtæ. *Electus vt cedri,* ex morte incorruptus reſurgens, quemadmodum & nos incorruptionem induemus alienam ab ea, quam ſomniarunt Chiliaſtæ, Carpocrates, Origenes. *Guttur eius ſuauiſſimum;* quia ſub accidenti Scripturarum cortice latent dulciſſimi ſenſus myſtici: negauerit licèt Iudæos ſequutus Theodoretus Mopſueſtenſis. Vbi igitur ſponſum ab impoſturis defendit, nihilque in eo eſſe non ſummè commendandum probauit, ſubijcit congruè: *Et totus deſiderabilis, talis eſt dilectus meus & ipſe eſt amicus meus, filiæ Hieruſalem.*

Concilia generalia approbata decem & octo.
Ibid v. 10.
Ebionis, & Cerinthi hæreſis
Ibid. v. 10.
Felicis, & Elipandi error.
Ibid. v. 11.
Macedonij blaſphemia.
Ibid.
Ibid. v. 12.
Vuicleffus.
Hus.
Ibid. v. 13.
Vualdenſes.
Ibid. v. 14.
Gnoſtici.
Manichæus.
Albigenſes.
Ibid. v. 15.
Monothelitæ
Ibid. v. 10
Leo Iſaur.
Iconoclaſtæ.
Ibid.
Chiliaſtæ.
Carpocrat.
Origenes.
Theodorus Mopſueſt.

Poſtquam è ſponſa inſtructæ, qualis eſſet dilectus illius, quærunt præterea, vbi commoretur: 54
nam de hoc quoque rixæ apud Donatum, contendentem in ſola Africa, partibuſque Donati veram eſſe Eccleſiam, ac proinde ibi ſolum inueniendum ſponſum. *Quo abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulierum, & quæremus eum tecum? Dilectus meus* (reſpondet illa) *deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum, vt ibi paſcatur in hortis, & lilia colligat.* Videte, ò ſociæ, qualis illa Eccleſia, vbi cuncta diſpoſita mirificè, vbi bonus odor Chriſti ab aromatum fragrantia, vbi virginum, continentumque lilia; ibi ſponſus, apud Catholicam, nempe, Eccleſiam, quæ his abundat: nam Hæreticorum cœtus, agri ſunt, quos ſpinæ & vepres repleuerant; ibi nihil Arabiæ, fœtor intollerabilis à vitiorum putredine, & corruptela; denique nunquam in campis illis lilia viſa, a *Quia Hæreticum ſine femina viuere tam impoſſibile eſt, quam non eſt poſſibile, hominem non eſſe.* Et iam propè aderat ſponſus tandiu quæſitus a dilecta: quam ille aduerſus hæreſim ſalutaribus præſidijs communire aggreſſus: *Pulchra* (ait) *eſt amica mea, ſuauis, & decora, ſicut Hieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata:* O ſponſa, primùm quidem blandire Hæreticis; in funiculis Adam, in vinculis charitatis attrahe, quoad eius fieri poſſit; ſin contumaces extiterint, apprehende ſcutum & arma, ignis ante te, & tempeſtas valida in circuitu, quæ rebelles abſorbeat. Sis ſuauis quidem, *ſicut Hieruſalem;* ſed quoque *terribilis* adinſtar inſtructæ aciei. Inſtitue fidei Cenſores, verendumque Tribunal. Fugiant a facie arcus Apoſtatæ omnes, & ab acribus flammis. Deinde hos, qui Scribæ docti ſunt in populo, hortare, ne ſcrutatores ſint mearum viarum, quæ inueſtigabiles ſunt; ſed intellectum in fidei obſequium captiuent: *Auerte oculos tuos a me, quia ipſi me auolare fecerunt.* Hoc vnicum aduerſus hæreſes antidotum.

Donatus Hæreſiarcha.
Cantic. c. 6. 1. 2.
Hæreticorum incredibilis luxus in.
a Luther. tom 1. ſerm. de matrimonio, habitum anno 1522.
Ibid. v. 3.
Cum Hæreticis vt procedendum.
Ibid. v. 4.

Atque his effatis, deinde auxiliares turmas pollicetur inuictæ militiæ: *Capilli tui, ſicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.* Pontifices hi ſunt, Eccleſiarumque Paſtores, qui capiti proximiores, quemadmodum cæſaries. Dabo tibi ſtrenuiſſimos populi ductores, qui per ſtragoſa & horrida currant, ſeu per rupes capræ Galaadicæ, Ambroſios, Auguſtinos, Baſilios, Athanaſios, Cyrillos, Fulgentios: quanti illi aduerſus hæreſim bellatores? *Dentes tui,* Religioſorum niueæ & immaculatæ cohortes, *quæ aſcenderunt de lauacro;* exoriente hæreſi vehementiori, naſcentur & ipſæ. Exurget Arrius; & vna prodibit Antonius, Pachomius, aliique Monacho- 55

Ibid.
Doctores Eccleſiæ.
Ibid. v. 5.
Religioſorum Ordines varij.

rum

rũm Patres. Pelagius orietur; & ducet aduerſus eum Auguſtinus conduplicatum agmen Eremitarum, Canonicorumque. Abailardus docebit gradus inæquales in diuinis perſonis; & refutabit Bernardus. Suſcitabunt Manichæorum deliramenta Albigenſes; ibunt obuiam Dominicus, & Franciſcus. Euomet ſub Luthero Infernus ſcelera omnia, & renaſcentur ſub vno hoc omnium ætatum hæreſes; producam de nomine meo Sodalitium, *Hæreticorum excidijs clariſſimum*, [a] *& vnus Franciſcus Xauerius plura tibi cumulabit, quàm totus Septentrio abſtulerit*. Dabo & quæ ſanguinem profundat purpuratam Martyrum legionem, ſicut *cortex mali punici*. Nonne aſpicis ſtagnantem cruore ſub Arrianis Ægyptum, ſub Donatiſtis Africam, ſub Iconomachis Græciam, ſub Huſſitis Boëmiam, ſub Luthetanis Germaniam, ſub Hugonottis Galliam, ſub vtriſque Angliam, Hyberniam, Scotiam?

a Thomas Bozius tom. 1. ſigno 20.

56. Poſt hæc enumerat Principis Dæmoniorum Reginas concubinas, & pellices, hæreſum longam ſeriem; ac primùm præcipuas, potioreſque hæreſes ad eam excreuiſſe multitudinem, vt *ſexaginta* inueniantur; minùs famoſas ad octoginta accedere; plebeias, & non multi nominis vix ad ordinem redigi poſſe; tantæ illæ, & hæc vna, ſolaque: *Vna eſt columba mea, perfecta mea.* Sed, quomodo *perſequebatur vna hæc mille, & fugabat decem millia?* Non mirum; *Electa eſt genitrici.* Petra mater eius, ſupra quam fundata eſt, & portæ Inferi non præualebunt aduerſus eam: *Viderunt eam, & beatiſſimam prædicauerunt, Reginæ, & concubinæ laudauerunt eam.* At, quo pacto extollunt Reginæ & concubinæ capitales aduerſariæ, declarataque odij? Nempe, tam mirabilis eſt huius feminæ virtus, vt etiam ab hoſte laudem extorqueat: *Quæ eſt iſta* (aiunt) *quæ progreditur quaſi Aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata?* Duo ſtupeſcunt: primum, à tot inimicis vnam, & inſociatam vinci non poſſe, non minùs quàm diſpoſitæ turmæ ſuperari nequeant: alterum, cùm hæreſis id in primis conetur, errores inducere, veritatem, lumenque de medio tollere, Eccleſiam per hæreſes adeò non caligaſſe, vt profecerit magis ſapientia, quantùm diſtat Phœbi matura claritas ab Auroræ imperfectis radijs: [b] *Proficit enim, vt in virtutibus, & bonitate; ita in ſcientia & doctrina, Deo eam quotidie plenius illuſtrante: nimirum, progreditur Aurora, conſurgitque Sol, effunditque ob oculos noſtros lucis ſuæ vberiores radios: quò fit, vt multa nunc ſciamus, quæ à Patribus, aut dubitata, aut prorſus ignorata fuerunt.*

Cant. 6. 8.

Ibid.

Ibid. v. 9.

Eccleſia inter aduerſa fortiſsimo ſtupenda.

b Caſtro de hæreſib. lib. 1. c. 8.

57. Sed cum iſtis iam claudamus tertiam Canticorum partem, ab exordio quinti capitis vſque ad verba illa capitis ſexti, *Deſcendi in hortum nucum*, &c. quibus comprehenſa, epulum ſponſi vocantis ad Corporis ſui ſacrum pabulum; ſponſæ tepor erga dilectum; amiſſio eiuſdem dilecti per hæreſim; hæreſum catalogus, earumque confutatio; ſtrages editæ ab Apoſtatis fidei; erectum Tribunal Iudicibus in Religionis cauſis; Doctores, Martyres, Regularium Patriarchæ, qui contra hęreſim peculiariter dimicarunt; Eccleſię inter tantas procellas inconcuſſa ſtabilitas: eiuſdem denique mirabiles in ſapientia profectus.

SVBSECTIO VI.

Actus quartus tangit ſchiſmata ab Antipapis, bella à Saracenis, maliſque Imperatoribus; Academiarum, Ordinumque principia; Indorum conuerſionem, Hebræorumque nouiſſima tempora deſcribit; quartum conuiuium exhibet.

Reſpirauerat Eccleſia poſt Iconomachorum hęreſim cruentam per ducentos, pluſve annos, quibus nulla ferè grauior hydra caput erexit. Voluit igitur per otium diruta & collapſa reſtituere per omnem populum: *Deſcendi* (ait) *in hortum nucum, vt viderem poma conuallium*, plebem, ſcilicet, Chriſtianiſmi abiectiorem partem, quę in depreſſis & humilibus moratur. Qui ergo eſſent huius plebis mores, it viſitare. Deinde *ad vineas*, quę ſunt particulares Eccleſię, progreditur: *Et inſpicerem, ſi floruiſſet vinea*. Poſterior cura de Religioſis eſt, qui intra ſepta Monaſteriorum egregiè clauduntur, ſeu grana intra Punici mali corticem: *Et germinaſſent mala Punica*. His dum incumbit ſedula Mater, ecce noua conſternatio, noui tumultus: *Neſciui, anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.* Diximus, litteram explanantes, his verbis ſignificata duo; nempe, ſchiſma: nam volebant Libani incolæ Salomonis imperio abſolui, & alium creare Regem: prætereà, hinc exorta vtrinque bella, vaſtationes, incendia. Hæc eadem mala Eccleſiam ſub hæc tempora & ſubſequuta ſæcula nimis diu vexarunt, & adhuc vna pars moleſtat; ſchiſmata, nempe, Pſeudopontificum: quæ etſi hac ætate anteriora; ſed nunc ſæuitum magis [a] *à Sergio Romanæ Sedis inuaſore, cùm meretricum arbitrio res agerentur*. Reclamatum quater præcipuè contra diuiſionem, Lateranenſi primo, & quinto Concilio, quæ ex approbatis; Conſtantienſi, & Baſilienſi Synodo: *Reuertere, reuertere, Sulamitis; reuertere, vt intueamur te.* Mirantur enim tantùm diſcordiarum in Sulamite, quæ *pacifica* interpretatur: & tandem toties vocata redijt in priſtinam quietem. 58.

Ab anno Chriſti 700.

Cant. 6. 10.

Ibid. v. 11.

Pſeudopontificum ſchiſmata.

a Anno Chriſti 908. apud Baron. & Bellarm.

Cant. 6. 12.

59. At, præter ſchiſmata, bella etiam à Saracenis; qui etſi longè ante hæc ſæcula ſub Mahumethe exorti; verùm non multò priùs quam Sergij ſchiſma pullulaſſet, Ioannis VIII. Pontificatu miſerandas ab Agarenis clades paſſa Eccleſia, *Quæ omnia ligna ſyluarum, ſi vertantur in linguas, enarrare non valeant; redacta eſt terra in ſolitudinem, & ablatis hominibus ferarum ſaltus effecta eſt: ſed & venerabilia loca deſtruentes, altaria Domini ſuffoderunt, Miniſtros, & ſeruos eius occiderunt: ſedet in triſtitia Domina orbis* (Roma, nempe) *Mater Eccleſiarum, Magiſtra Gentium: non eſt, qui adiuuet; non eſt, qui conſoletur eam.* Sed, neſcio, an grauiora altera bella, quæ ſubſequuta: quoniam, ſi inimicus maledixiſſet, ſuſtinuiſſet vtique; nunc verò domeſtici & amici lacerant imò filij, & quibus ipſa imperium dedit, occidentales Imperatores, [c] *Henricus IV. & V. Otho IV. Fridericus I. & II.* vt omittam minores Principes. Turbatur itaque ſponſa, & penè inconſolabili obruitur paſſione propter quadrigas Ami-

Bellum à Saracenis & Mahumetanis.

b Ioan. VIII. ep. 21. & 35.

Saracenorum impietas & ſæuitia.

Chriſtianorũ Imperatorum contra Eccleſiam odia.

c Bellarm. de Rom. Pont. lib. 5. c. 9.

nadab; hoc eſt, ob ſchiſmata inter Romanos Pontifices, ob Agarenorum bella: dolebat enim in primis, loca Chriſti veſtigijs calcata ſub impiæ gentis poteſtate eſſe, propterque Chriſtianorum Imperatorum quorundam in genitricem barbaram inhumanitatem.

60. Sed non amicas ſponſæ terret malorum tanta congeries: plures enim pro illa dimicare cernunt; quin, nihil intra Eccleſiæ ſpatia præter armatorum legiones intuentur: *Quid videbis* (inquiunt) *in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* Terrent Saraceni: ſed dabit Philippos, Carolos, Ferdinandos Hiſpania, qui profligent; Luſitania Ioannes, Emmanueles, Sebaſtianos; Ludouicos, & Balduinos Gallia; Sigiſmundos Polonia; Cæſares Germania; dabuntque omnes prouinciæ & nationes militares Ordines, Templarios, Hieroſolymitanos, Theutonicos, Chriſti, Andreæ, Iacobi notis conſpicuos; & eripietur Hieruſalem de manibus inimicorum. Formidini ſunt, Henricus, Fridericus, Otho: excitabit Pontifices magnanimos, Gregorios, Leones, Alexandros, qui pro domo Dei ſtare nouerint, *donec ponant inimicos ſcabellum pedum ſuorum.* Sed vereris, per ſchiſmata, & Bellonæ inquietos fluctus ſacrarum ſcientiarum incuriam, cæterarum diſciplinarum obliuionem? [a] At vocabit ex Hybernia, atque Anglia ſponſus, qui Pariſinam Scholam condant; ijdemque Hyberni Patauinam, Colonienſem, Oxonienſem Academiam proferent, quorum imitati alij exempla, dein plurimas inſtituent generales ſtudiorum nundinas, quódque attollat caput Salmaticenſe Lyceum. Times inter procellas ingentes, Cœnobiorum nitelam deturpandam iri, defuturoſque, qui ſæculo valedicant? At nunquam tam læta ſeges: ipſe magnus Pater Benedictus emittet nouam prolem, Cluniacenſes, Camaldulenſes, Vallem Vmbroſam, Ciſtercium, Cœleſtinos: virebit Auguſtini eremus; refloreſcet Carmelus; exurgent Franciſci duo; Dominicus ingens nomen; & qui captiuos redimant, qui Hieronymum ſequantur: denique producet & Clericorum Ordines, [b] *Atque in his nouum quendam ſpiritualem intellectum, ſiue etiam promiſſionis filios, & prolem præ cæteris ſpiritualem; hoc eſt, ipſum Ordinem, quem deſignat* IESVS, *qui, videlicet, Ordo præ multis alijs, qui præceſſerunt eum, amabilis & præclarus.* Veniet & in ſpiritu Eliæ Virago agmina agens virorum, feminarumque.

Cant. 7. 1.

Militares Ordines.

a Ioan. Marquez de orig. Eremitarum, c. 25 § 5. Academiarū fundationes.

b Ioachimus Abbas ad c. 3. Apoc.

61. Quoniam autem nec tantis incrementis erigebatur ſponſæ animus, ſubtriſtis adhuc, & deiectus, procedunt ad deſcribenda extrema Eccleſiæ tempora: vt, cùm ſimiles videat nouiſſimos fore his, qui ſub prima ætate floruerunt, mirandum in modum recreetur ſpiritus. Hinc non à capite encomium exordiuntur; ſed à plantis; *Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Principis?* Quoniam poſterior hæc Eccleſiæ pars prioris cum gloria quaſi certare poſſit; nimirum, hic ſtatus ille, quem futurum prædixit Euangelij tuba, Vincentius Ferrerius, [c] *Virorum euangelicorum nihil cogitantium, aut loquentium, aut ſaporantium, niſi ſolum* IESVM *Chriſtum, & hunc crucifixum; & per conuerſationis imaginari debes eos ipſos, vt cantantes Canticum angelicum cum iubilo citharizantium citharis cordis ſui, Hac imaginatio ducet te, pluſquam credi poteſt, in quoddam impatiens deſiderium aduentus illorum temporum.* [d] *Quare dubitandum non eſt, diuinitus ſeruandos in illa tempora Viros excellentiſſimos, atque ipſius apoſtolica gloria propemodum æmulos: quemadmodum in acie, ut ſolet eſſe præcipua gloria primorum; ita ſecunda, uel par extremorum, qui totum agmen abſoluunt, & muniunt.* Atque hi in omni profeſſione & vitæ conditione. A coniugatis principium ducunt, qui feminibus adumbrantur: *Iunctura feminum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis:* quorum conuerſationem ob præſtantiam monilibus polite elaboratis comparant. *Vmbilicus tuus,* ſeminalis, nempè, ſedes, & Prædicatores denotans, qui Chriſto ſobolem multiplicant, *ueluti crater tornatilis, nunquam indigens poculis:* nam tornus hiſpida omnia abſumit, & calici ſpecialem quandam gratiam conciliat. *Venter tuus, aceruus tritici, uallatus lilijs,* ipſi ſunt Religioſi; *lilia* propter immaculatam virginitatem; *triticum,* quia ſicut granum frumenti cadunt in terram, & moriuntur propter Chriſtum tota die. *Duo ubera tua,* nouum, vetuſque Inſtrumentum, *ſicut duo hinnuli gemelli capreæ,* tanta velocitate diſſeminatum per illos, quorum pedes ſpecioſi ſunt, pacemque euangelizant; & vt nubes, atque tanquam columbæ volant. *Collum tuum, ſicut turris eburnea;* Principes ſunt, diuitéſque, qui temporalem eſcam Eccleſiæ miniſtrant; quia dignus eſt operarius mercede ſua; candidi, atque impolluti, qualis elephantis dens. *Oculi tui,* Patriarchæ, & Epiſcopi, animarumque Rectores; mundi, pellucidique, *ſicut piſcina in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis:* ipſi nanque ſunt ciuitas ſupra montem poſita, in quam totius multitudinis oculi reſpiciunt. *Naſus tuus,* Imperator ſingulariter, & quiſque de Catholicis Monarchis, *ſicut turris Libani, quæ reſpicit Damaſcum,* vt defendat à bibentibus ſanguinem, quod Damaſcus ſignificat, *Caput tuum,* ſcilicet, Romæ Antiſtes ſanctus, *ſicut Carmelus;* mons, cuius fragrantia inæſtimabilis à floribus ſuaue halantibus, nempe, odor ipſius, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. *Comæ capitis tui,* videlicet, Cardinalium cœtus, velut purpura dibapha, omniumque digniſſima, *ſicut purpura Regis uincta canalibus.* Tam ornatam in omnibus membris, dum contemplantur, exclamant: *Quàm pulchra es, & quàm decora, chariſſima, in delicijs!* Verè grandis facta eſt, verè proceræ & ſtupendæ magnitudinis: *Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & ubera tua botris.* Concupiuit Rex tam formoſam, tam auctam & maturam, dixitque: *Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius, & erunt ubera tua ſicut botri uineæ.* Non lac præbebunt, quod paruulorum potus eſt; ſed perfectorum pocula, vinum: nihil enim in te non integrum, & ſuis numeris abſolutum. Et quoniam tam perfecti odoris es, quidquid loqueris, mihi iucundiſſimum eſt: *Odor oris tui, ſicut odor malorum; guttur tuum, ſicut uinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijſque & dentibus illius ad ruminandum:* nam laus ab ore peccatoris ſpecioſa non eſt, nec grata.

Cantic. 7. 1.

Poſterioris Eccleſiæ quã ta gloria?

c à Vincent. Ferrer. libello de vita ſpirituali.

d Acoſta lib. 3. de temp. nouiſſimis.

Cant. c. 7 v. 1.

Ibid v. 2.

Ibid. v. 3.

Ibid. v. 4.

Ibid. v. 5.

Ibid v. 6.

Ibid. v. 7.

Ibid. v. 9.

His tam ſublimibus de extrema ſæculorum ætate auditis pollicitationibus, gauiſa eſt ſponſa, mærorémque depoſuit: nec iam ampliùs cantatura lugubre deſiderij carmen: *Quis mihi det, ut ſim iuxta menſes priſtinos: ſicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando erat Omnipotens mecum?* Sciebat enim adeſſe ſponſum, ſicut à principio: vnde ſecura inquit: *Ego dilecto meo; & ad me conuerſio eius.* Et iam tempora illa non nimiùm diſtare præſentiens, poſt extincta ſchiſmata Antipontificum, poſt edomitas Imperatorum iras, 62.

Iob.

Cant. 7. 10.

poſt

Digitized by Google

poſt expulſos de melioribus Europæ prouincijs ferè Agarenos, ad Indorum longè poſitas regiones, atque orbe diuiſas toto veterum opinione, ſponſum inuitat: ſciebat enim poſt publicatum vbique Euangelium, mundi inſtare interitum, nouiſſimaque non poſſe ſæcula eſſe procul: *Veni* (inquit) *dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.*) Congruè comparatione Chriſtianiſmi, qui hortus eſt, & ciuitas; loca illa agrum, villamque nominat. *Mane ſurgamus ad vineas;* nam, etſi diluculo petamus, erit, in quo diem integrum laborando abſumamus; inculta quippe ſunt vniuerſa, & multa ſeges tam paucis

Ibid. v. 13.

operarijs: *Ibi dabo tibi vbera.* nam erit, cui lac præbeamus, innumerabilis ſoboles: *Mandragoræ dederunt odorem.* Planta illa, quæ ſteriles adiuuat, ipſa odore ſuo inuitat, & fœcunditatem pollicetur.

63\. Ibid. His effatis, vocat ad epulas: *In portis omnia poma: noua & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.* Erant autem appoſitæ eſcæ ex illis, de quibus quondam ad diſcipulos: [a] *Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis. Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius, qui miſit me; ut perficiam opus eius.* Certè animarum conuerſionem: nam & tum Samaritanæ inſtruendæ incumbebat. *In portis* igitur, id eſt, in vltimis mundi finibus, ſeu in extremis ſæculorum temporibus, *poma noua & vetera ſeruauit dilecto: Noua* quidem; quoniam occidentis Solis habitatoribus Peruanis, Mexicaniſque incolis, cæteriſque per longos terrarum tractus diffuſis nunquam Euangelium innotuiſſe cognouimus veriori aliqua fide: *Vetera* autem; quia apud Orientales Thomas laborauit; Sinenſes Chriſtum audiere; Æthiopia quondam Catholica fuit. ſed & hic de nouis fructibus, Iaponiorum inſulæ, Martyrum fœcunda gleba: [b] ignoramus enim, an IESVM ante Magni Xaueri) prædicationem ſciuerint. Latent etiamnum regionum ſpatia, & telluris incognitæ portio multa: ſed nobis latent, non ſponſæ; ipſa quippe poma omnia dilecto appoſuit: ſed & nobis quotidie apparebunt, prodibunt citò: nam ſponſus mittet egregios multos venatores, [c] *& venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cauernis petrarum.* Quæ enim non dabit vinctas poſt terga manus natio, quando Æthiops mutet pellem? Vnius anni circulo traxit Ignatij Soboles ad Chriſti ouile ſupra ducenta millia de Æthiopum populis.

a Ioan. c. 4.

Indiæ orientalis, & occidentalis conuerſio.

b Turſelin. in vita B. Xauerij, lib. c. 6.

c Ieremiæ 16.

Anno 1628.

64\. Poſtquam igitur ſponſa vidit plenitudinem Gentium ſubintraſſe, orat pro Iudæorum reditu: ſic enim ſciebat, [d] *Quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo Gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Quis mihi det te, fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ?* Vocat autem fratrem ſuum, Iſraëliticum populum, Synagogæ filium, quæ & parens Eccleſiæ ex Gentibus fuit: initium enim habuit in Sion, & Hieruſalem: quoniam autem terra ſancta ſub finem temporum recuperanda eſt, & publicè lex gratiæ apud Solymitanos profitenda; hoc concupiſcit in primis, vt Hieruſalem mater eius audacter, & in facie populorum Chriſtum colat & deprædicet; hoc eſt, *Vt inueniam te ſolum* (ſolus enim reſtabat Iſraël tunc, qui conuerteretur) *foris, & deoſculer te; & iam nemo me deſpiciat.* Nam Gentibus, & Iſraël reductis, à quibus poterat ampliùs Eccleſia contemni, quando omnes tribus & nationes colla inclinaſſent? *Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* [a] *Quia ante aduentum Antichriſti Chriſtiani de pluribus terris uenient in Iudæam, & capient eam; & ibi pacifice habitabunt ad tempus.* Florente autem ibi vera religione, confluent Hebræi ad priſcam genitricem: ducet tum *in domum matris*, quæ eſt Hieroſolyma; *& in cubiculum genitricis*, quod eſt templum Hieroſolymitanum. *Ibi me docebis,* Meſſiamque palam defendes: *Et dabo tibi poculum ex vino condito,* ſacrum Chriſti ſanguinem à Iudæis, & in templo Hieroſolymorum adorandum, potandumque: *& muſtum malorum granatorum;* cruorem, videlicet, Martyrum, qui cum Antichriſto pugnabunt pro templo, & fide Mediatoris: [b] *Licet enim Antichriſtus ueniat ad uaſtandam ubique Eccleſiam; tamen ſpecialiter ueniet in Hieruſalem, ut in templo Dei ſedeat, tanquam ſit Deus, ut dicitur 2. Theſſal. in cap. 2.*

d Roman. 11.

Cant. 8. 1.

Hebræi ad finem mundi conuertendi.

Ibid. v. 2.

a Lyran. ad c. 38. Ezechiel.

b Lyran. ibid.

Iam igitur ſponſa videns conſummata omnia, & prædicatum vbique Euangelium; quodque *plenitudo Gentium intrauit, & ſaluus fiebat Iſrael:* quemadmodum ſub felicibus Euangelij initijs, gaudio delibuta præ conſolationum abundantia, ſe ipſam ferre non valens incidit in deliquium, & languorem, inquiens: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis; quia amore langueo.* ſupponendaque fuit deficientis capiti læua ſponſi pro ceruicali; *dextera* deſuper tegenda erat: ita nunc ad lætiſſimos Euangelij exitus, cum ſpiritum tenere non valeret, & viribus deſtitueretur, implorauit eadem: *Læua eius* (ait) *ſub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Quoniam autem & Iudæis erunt, qui malè ferant Chriſto adhærere contribules, belliaque & ſeditiones moueant; compeſcit maleuolos ſponſus: *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa uelit.* 65.

Cant. c. 8 v. 3.

Ibid.

Afferunt autem hæc verba capitis octaui memtam quarto huius Hymenæi membro, cùm exordium accepiſſet à verbis illis capitis ſexti: *Deſcendi in hortum meum,* &c. clauſit varia, admirandaque; ſponſæ dolorem à Pſeudopontificum ſchiſmatis, à Saracenorum, Imperatorumque Chriſtianorum aliquorum rabie aduerſus Eccleſiam; Vniuerſitatum, Religionumque fundationes; Eccleſiæ ſub vltimis temporibus feliciſſimum ætatum; Indorum, Hebræorumque populos ad Chriſtum vocatos; propagatum per omnes nationes Dei verbum; denique ſuauem, iucundiſſimamque ecſtaſim, viriumque amiſſionem propter bonorum tam ingentem cumulum, & compreſſos à voce ſponſi inquietos Hebræos. 66.

SVBSECTIO VII.

Epiloga contenta Antichriſti ſæuitia; Iudicij magni, & vniuerſalis deſcriptio; Epithalamij rerumque finis.

IAm igitur toto orbe Euangelij radijs illuſtrato, conflataque ex Gentibus, & Hebræis vna Eccleſia, ſponſa dilecto ſuo innixa de virtute in virtutem ibat: quam latè gradientem demirati nuptiarum ſodales; *Quæ eſt iſta* (inquiunt) *quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* At iam ad oſtium pulſabat Antichriſtus, quippe aderant Elias, & Henoch, à quibus, Elia præſertim, Iudæi ad 67.

Cant. 8. 5.

Chriſti

a Malach. 4. Vide Aug. lib. 20. de ciuit. cap. 25. & 30.

Chriſti agnitionem tracti: a *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis, & conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres, ne forte veniam, & percutiam terram anathemate.* Volens

Eliæ, & Henoch aduentus.

itaque dilectum ſponſam armare aduersùs tribulationem magnam, *qualis non fuit ab initio mundi: & niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro:* reuocabat ei in memoriam, quanta pro illa ſuſtinuerit, pro qua ſe tradidit manibus nocentium, & humiliauit vſque ad mortem crucis, ſimulque obſcuros ipſius natales: vt, quam ex vili loco erecta fuerit conſiderans, beneficium

Cantic. 8. 5.

iuſtis ponderibus libraret. *Sub arbore malo ſuſcitaui te;* hoc eſt, à ligno pendens, acquiſiui te per vulnera & liuores: ſponſa ſanguinum tu mihi es. *Ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua;* nempe, ſuperſtitio, & idololatria, quæ te genuerunt: ſub ſtipite, quem Deum fecerunt, pepererunt te. Non deſpexi ego tam obſcuram,

b Ezechielis cap. 16.

indignamque; b ſed *expandi amictum meum ſuper te* (hac cæremonia ſponſam faciens) *& operui ignominiam tuam, & veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus.*

68. Quando igitur in te tanta contuli, & animam poſui pro te, tu redde vicem, & dilige me tota

Cantic. 8. 6.

virtute: *Pone me, vt ſignaculum, ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum.* non aliud cogites, non aliud operare; intus, foriſque volo poſſidere totam; vt ſi ames, non nimium

Antichriſti crudelitas.

diliges. Ecce inſtat æmulatio, & dilectio Antichriſti, inſida illa dilectio, quæ perdit, quos diligit: ſæua tamen, & vinci neſcia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poſſit) etiam electi:

Ibid.

c Hippolyt. lib. de Antichr.

quippe *fortis eſt, vt mors; dura, ſicut Infernus.* c *Nam recuſantes imperium ipſius, pœnis incomparabilibus, acerbiſſimiſque tormentis, & machinis abſumet, qualia nunquam fuerunt, nec auribus homo percepit, nec oculis mortalium conſpecta ſunt.*

Cantic. 8. 6.

Lampades eius lampades ignis atque flammarum. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Quantumcunque enim laceretur Martyr, & ſuſtineat vniuerſa tormentorum nomina, non ſatiabitur crudelis hoſtis, tantùm ardet Chriſti abolere memoriam, Satanæ amplificare imperium. Hæc charitas eius, & mala dilectio. *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione* veræ religionis Antichriſto, atque huius mundi opes, tanquam ſtercora habeat, quo Deum lucretur, quaſi nihil deſpiciet argentum & aurum: non enim diteſcere vult homo ille peccati, ſed a Chriſto auertere: quin ad hoc ille largitionibus, & honore, ſi quando minæ non ſufficiant, alliciet: *Multiplicabit enim gloriam, & dabit eis poteſtatem in multis, & terram diuidet gratuitò.*

Apoc.

Hunc igitur inimicum tam formidabilem, qui non vult ſolùm deſtruere corpus, ſed etiam perdere animam in gehennam, ſi ſuperare deſideras, ò ſponſa mea vallide: *Pone me ſuper cor tuum, ſuper brachium tuum.*

69. Hæc dum audirent ſocij, ſponſam miſerti, fortaſſe Henoch, & Elias, loquuti cum ſponſo:

Cant. 8. 8.

Soror (inquiunt) *noſtra paruula, & vbera non habet. Quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt?* Nempè, ex Antichriſti aduentu colligebant, propè eſſe tempora, quibus in domum

Aduentus Antichriſtum ſtima.

ſponſi deducenda eſſet ad triumphantem Eccleſiam transferenda, qui allocutionis dies futurus erat. Et quidem non ita pridem dixerant, *ſtaturam eius aſſimilatam palmæ,* & vbera botris vuæ: nunc autem paruam, & ſine vberibus compellant; quoniam, quæ in pace grandis apparebat, & giganteæ molis, ſæuiente tam ferociter Antichriſto puſilla videtur: ſunt enim exiguæ vires tam valido turbini. Sed optimum aſſequuti conſilium muniunt contra inimicum bellè: *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea: ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.* Duplicibus itaque vallant & muro, & propugnaculis, & oſtio, & inſuper cedrino tabulato, hoc eſt, præceptorum, conſiliorumque obſeruantia: quicumque enim euangelica conſilia attendat in præceptorum munimen; ne illum vel Antichriſtus cum Tartaro vniuerſo ſuperet. Sed animoſior ſponſa, non timere ſe ait nebulonis iras; ſed forti & robuſto eſſe animo: quoniam in adiutorio Altiſſimi habitat, & in protectione Dei cœli, qui eſt ſponſus illius: *Ego murus* (ait) *& vbera mea turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens: ipſe mihi pollicitus, quoniam portæ Inferi non præualebunt aduerſus me.* Ibid. v. 10.

Cur igitur *timebo in die mala? Etiamſi exurgant aduerſum me caſtra, inuocabo Dominum, & ab inimicis meis ſalua ero. Egredietur ipſe in ſalutem populi ſui, in ſalutem cum Chriſto ſuo, qui interficiet impium ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui.* Deleto Antichriſto per IESVM veniet calamitatis & miſeriæ dies amara nimis ſceleratis & infandis: nam *iuſti reſpicient & leuabunt capita, quoniam appropinquat redemptio.* Stantibus

Iudicium finale.

autem omnibus *ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum,* aperientur libri, & erit quæſtio ſuper vineæ cuſtodia, atque cultura: *Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos,* nempe, in hoc mundo: nam Ibid. v. 11.

cœlum deſertum eſt, vbi dimiſit Paſtor bonus nonagintanouem ex ouibus, & iuit ad vnam, quæ perierat, donec inuenit eam. Hanc vineam *tradidit cuſtodibus,* ſcilicet, vitæ vniuſcuiuſque ſpatium, vt in eo operarentur, dum lux eſt, & tenebræ non comprehenderent eos: *Vinea mea coram me eſt.* nam in hoc Iudicio præſentia habeo tempora omnia, ætateſque vniuerſas: certè in hac vinea & Dominus ipſe vineæ Chriſtus IESVS laborauit, fructuſque ampliſſimos ſudorum retulit, infinito præmio donatus: *Vir affert pro fructu eius mille argenteos: mille tui pacifici.* Nam tam ingens merces ex puris creaturis nemini conceſſa niſi pacifico & Salomoni, qui ſponſus eſt, ſolùm. Cæterùm *ducenti his, qui cuſtodiunt fructus eius:* quæ ipſa ſatis cumulata, & glorioſa remuneratio eſt: ſeruos autem, qui vineam non cuſtodierunt; ſed *cœperunt percutere conſeruos ſuos, manducare & bibere cum ebrioſis, imo & apprehenſum hæredem eiecerunt extra vineam, & occiderunt; malos malè perdens,* mandabit in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius: atque compenſatis bonorum laboribus, punita impiorum licentia, diſſoluendus iam ille cœtus vniuerſalis. Quoniam autem Iudicio electus locus, vallis Ioſaphat:

Acoſta lib. 4. de nouiſſimis temp. c. 13.

Conſurgent namque gentes in vallem Ioſaphat: ibi ſedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu: ibi, vbi quondam hoſti morantem ſponſam, vt receptui canat, rogat ſponſus: *Quæ habitas in hortis, amici te auſcultant, fac me audire vocem tuam.* Illa læta ſuper omnibus diebus vitæ ſuæ paret continuò: *Fuge, dilecte mi,* (ait) *& aſſimilare capreæ hinnuloque ceruorum ſuper montes aromatum.* Eamus celeres, quali ſolent capreæ, hinnulique ceruorum rapi, feſtinatione, cùm amiſſam genitricem

implorant,

implorant, tranſcenduntque volucres inacceſſi; non curſus ille, ſed volatus: ſic eamus; poſſumus nanque; non enim iam corpus, quod corrumpitur, aggrauat animam: ſed eamus ad montes aromatum, ò ad vitam illam feliciſſimam [a] *O ad regnum verè beatum, carens morte, vacans fine, cui nulla tempora ſuccedunt per æuum; vbi continuus ſine nocte dies neſcit habere tempus; vbi victor miles illis hymnidicis Angelorum ſociatus choris, cantat Deo ſine ceſſatione Canticum de Canticis Sion, nobile perpetua caput amplectente corona.*

Eccleſiæ in ſponſi lares traductio.

a Aug. tom. 9. lib. Medit. c. 22.

SVBSECTIO VIII.

Conferuntur inuicem duæ explanationes, myſtica, atque hiſtorica.

70. QVoniam verò vigilijs noſtris principem ſcopum præfigimus, germanum huius Epithalamij myſticum intellectum, qui de Chriſto, & Eccleſia præcipuè eſt, vna omnium atteſtatione, quoad eius fieri valeat prodere; nempe, hæc medulla, & ſuccus Operis; hoc, in quo ſibi potiùs complacet diuinus Hymenæi Auctor; placuit breuiter conſeruiſſe inter ſe ſpiritalem, atque hiſtoricum ſenſum: quippe is demum ſolidus inter myſticas ſignificationes ſenſus eſt, qui litteræ cognatus eſt, atque cum ea ſimilitudinem, proportionemque habet: quæ dotes, ſi in ea, quam nos exhibemus, explanatione non mediocriter eluceant, erit ſpes, vt genuinam Cantici huius interpretationem attigiſſe videamur, pro qua vna re votum noſtrum omne & deſiderium.

71. Ergo ſponſus, iuxta hiſtoriam, ætate adoleſcens; patria Iudæus; vrbe Hieroſolymitanus, dignitate Rex, nomine Salomon, ſiue Pacificus. Totidem in Chriſto reperias: Hieroſolyma, quæ ſurſum eſt, patria, qua parte Deus eſt: inferior & dici quoque patria queat, cùm in ea haberet conſanguineos & affines, plurimam nobilitatis partem: cætera conſtant. Vxor ſponſi ſecundùm litteram profeſſione Gentilis, ortus extra Palæſthinam, nata ſub arbore, vineis commorans, hœdos paſcens, ſola indole honeſta, præter faciei pulchritudinem, & moribus commendabilis. Splendent in myſtica ſponſa eadem: religio, gentiliſmus, nempe; natiuitas, vltra Iudææ limites in lucem edita ſub arbore, nempe, ſub idolo, quod ex arbore artifex adaptauerat; ſub arbore quoque Crucis deſponſata, quemadmodum alteram illam ſponſus ſub arbore malo ſuſcitauit; officium, in vineis ſacra Priapi, & Veneris facere; in collibus & excelſis hœdos, id eſt, laſciuiam paſcere; eidem Veneri delubra conſtituens, quibus omnis turpitudo exerceretur, Sata vna Principe, qui matrem eius oppreſſit, & violauit: ſata altera eo; de quo pronunciatum: *Venit Princeps huius mundi, & in me non habet quidquam*. Tantùm diſſimiles ſponſæ, quod alterius laudatiſſima vita; alterius, quæ à Chriſto adamata eſt; per omnes ſpurcitias tranſacta ætas, & ſi quid in Philoſophis ſobrium, ex apparentia ſolùm, quale illud tandem? Verùm conueniebat ita, vt Chriſti charitas magis emineret, qui nec probroſam & ſpurcam dedignatus. Denique vterque ſponſus ab affinibus & conſanguineis plurimum moleſtiarum paſſi, quoniam alienigenam, & ethnicam puellam patriæ feminis anteponerent; & vterque poſt nuptiarum ſponſionem, antequam matrimonio iungerentur, abiere a conſpectu dilectarum.

Iam ſponſo à liminibus ſponſæ, quam littera effingit, ſemoto, illa ab initialibus capitis primi Canticorum vocibus vſque ad verba illa eiuſdem capitis: *Equitatui meo in curribus Pharaonis*, &c. ſuſpiria fundit pro abſentia amati; gaudet introduci in ſupellectilis domum, nempe, in cellaria, refutat rumores vanos de ſua, deque ſponſi fama; exoptat auidè diem nuptiarum, & ſtabilis atque manſuri fœderis: hiſque abſumitur velut Prologus Epithalamij. Singula hæc etiam eueniunt in myſtica explanatione, quemadmodum experiri cupientibus patebit. Inchoat primum, ſiue conuiuium, ſiue membrum, & pars, ſeu denique actus, aut ſcena Hymenæi ab ijs verbis capitis primi: *Equitatui meo in curribus Pharaonis*. durat vſque in verba illa capitis ſecundi: *Sub vmbra illius, quem deſideraueram*. ambit epulum hoſpitibus datum, comitatum ingentem Principis cum pompa ad nuptiarum ſolennia venientis, & in primis de ornanda ſponſa in lucem publicæ lætitiæ agitur ſeriò, deque vniuerſo apparatu geniali. Hæc, neque alia, ijſdem verſibus complectitur ſpiritalis expoſitio. A verbis illis capitis ſecundi: *Sub umbra illius, quem deſideraueram, ſedi*, &c. orditur ſecundum conuiuium, ſiue ſecunda carminis portio; extenditur vſque in nouiſſimam capitis quarti ſententiam: claudit matrimonij cæremonias, & ex genialibus epulis reliquis præſtantius primum nuptiale conuiuium; ſponſæ deliquium a gaudio, & ab amore: recreat eam ſponſus varijs ſpectaculis poſt languorem: deinde, quin abeundi occaſionem exhibuiſſet aliquam ſponſa elabitur: mœret illa, & lacrymatur nimium elapſum; luſtrat diligenter, & tandem reperit: mirantur inſolitos ſponſæ honores, qui abiectam cognouerant: comparant nuptialem pompam cum ea, quæ in traductionis ad ſponſi lares diem reſeruatur, gloria: adiurat dilectus bis filias Hieruſalem ne ſoporem ſponſæ interrumpant: demum toto capite quarto depingitur nubentium felicitas, pulchritudo, maieſtas. Paria offert myſtica declaratio: introducit primùm nuptias ipſas, & epulum abundans ſpiritalium conſolationum ad diem Pentecoſtes; lætitiam deinde Eccleſiæ de Hebræorum ad Chriſtum adiunctione, deque eodem inter Gentes enunciato: ad hæc tum læta ſubſequitur triſtiſſimus caſus ſæuiſſimæ & diuturnæ Imperatorum perſecutionis, amiſſo ſponſo, probationis cauſa, non quoniam illa offendiſſet: inuenit tandem, quem deperit, & amat: mirantur nationes inaſſuetos Eccleſiæ ſub Conſtantino honores: comparatur illorum temporum proſperitas cum eius diei faſtu, quo in domum ſponſi ad triumphantes ciues transferenda ſit: Hebræi ſeminis populi ſemel, atque iterum prohibentur, ne graues ſint Eccleſiæ tranquillitati: poſtremò pulcherrima Eccleſiarum facies ſub Conſtantini imperio, toto capite quarto graphicè aperitur.

Succedit tertium conuiuium, tertiuſque Hymenæi actus. Præbent initium prima capitis quinti verba, & abſoluunt verba illa capitis ſexti: *Deſcendi in hortum meum*, &c. Habet diſcubitum intra hortum, appoſitis melle cum fauo, & vino cum lacte: ſuccedit ſponſæ pigrities, & tepida charitas: abit cum ira ſponſus; vix inuenitur à ſponſa poſt vulnera, & amiſſam chlamydem; 73.

72.

mydem: laudat & deſcribit dilectum ſponſa: illam & ſponſus, & quæ in comitatu erant Optimatum Reginæ, atque concubinæ extollunt. His æqualia parturit interior expoſitio: proponit ante cætera conuiuium dominicæ Menſæ: deſerit ſponſam, propter eius negligentiam, dilectus, & ſinit per hęreſes affligi, ita vt tæderet viuere: poſt exquiſitos conatus reperit amiſſum: laudat, & in laudibus refutat diuerſorum ſæculorum hæreſes per Concilia in Spiritu ſancto aggregata: ſponſam dum euehit dilectus encomijs, ſimul præſidia ſalutaria offert contra hęreſim, à Doctoribus, à Martyribus, a fundandis Religionibus, ab inſtituendis fidei cauſarum Iudicibus: mirantur denique nuptiarum ſociæ, & amicæ. Sponſam per hæreſes adeò non exinanitum, & quæſitum, vt magis creuerit ad miraculum, pulchra effecta *vt Luna, electa vt Sol.*

74. Quartum conuiuium, ſiue genialis carminis quartum membrum, cœpit à verbis illis capitis ſexti: *Deſcendi in hortum meum*, &c. continuatur vſque ad verba illa capitis octaui: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens*, &c. In limine illius conſternatio ſponſæ a quadrigis Aminadab, hoc eſt, à ſchiſmate populi, & diuiſione, & à bellis: quam vt conſoletur ſponſus, aut ipſe, aut nuptiarum, ſiue amici, ſiue ſociæ virgines, dilectam longiori encomio celebrant, à veſtigijs exorditæ laudationem: itur in hortum, epulis accumbunt; optat prolem ſponſum referentem, vincitur ab ecſtaſi, & deliquio; ſomno acquieſcit, & prohibentur filiæ Hieruſalem, ne ſuſcitent, neque euigilare faciant. Pro iſtis exhibet myſtica explanatio turbatam quoque Eccleſiam in ipſo veſtibulo, & non niſi à ſchiſmate Antipaparum: bella quoque horrida, quæ Saraceni inferant, quæ aliqui Imperatorum occidentalium: ſolatur ſponſus, & quòd ſatis armorum ipſe præbeat aduersùs qualeſcunque hoſtes: & quòd nouiſſima Eccleſia, quæ latè depingitur, pulchra nimis futura ſit: affertur pabulum ex Indorum conuerſione: ſuccedit Hebræorum ad Meſſiam reuerſio: hæc proles, quam deſiderabat ſponſa dilecto ſimilem, id eſt, eiuſdem patriæ, & de eodem ſemine Abrahæ, incidit in languorem ſponſa præ exultatione, & lætitia: Iudæi, qui ſocijs Chriſto adhærentibus moleſti eſſe volebant, ſupprimuntur.

75. Succedit Operis Epilogus. Sumit exordium à verbis illis capitis octaui. *quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens.* & finem eundem habet, quem totus Hymenæus. Eo comprehenſa præcipuè monita ſalubria ſponſi, quibus ſponſam communit contra aulicorum artes, eorumq́; omnium, à quibus venuſtior forma timere debeat: offerunt amici, & cognati puellam ſartam, tectam habere: deſcribuntur prouentus: vineis, & ſponſi, & dilectæ: poſtremò canit receptui ſponſa, & diſſoluit ad nuptialem lætitiam conuocatos. Ad horum imitationem ſpiritalis ſenſus deſcribit ſpõſum, qui Eccleſiam communiat aduersùs Antichriſti immaniſſimam rabiem: quo omnium, qui vixerunt, nequiſſimo de medio ſublato, ſuccedit generale mortalium Examen, deq́ue vineæ cultura habita in Comitijs vniuerſalibus quæſtione; cùm boni laudem, & coronas; mali ſupplicia recepiſſent; cantat vltimum vale ſponſa, & itur cum incredibili gaudio in perpetuas æternitates.

76. Poſſem ego non exiguo exonerari labore, & diligentia, ſi litteræ, atque myſtici ſenſus præcipua tantùm capita, parteſque contuliſſem, minutiora relinquens: quare, ſi in omnibus hiſtoriæ allegoria non reſponderet, veniam prudens Lector facilem daret, cùm ſciat, meliores ex veteribus, nouiſque Scriptoribus ſentire, allegoriam non nimium vrgendam eſſe; & in parabolis plura eſſe, quæ emblemata ſolùm ſunt, & vnius ornatus cauſa apponuntur. Docuit Tertullianus libro de pudicitia, cap. 9. *Nec valdè laboramus* (ait) *omnia in expoſitione torquere, dum contraria quæque caueamus.* Baſilius ad interrogationem 254. in Regulis breuioribus: *Sanè, quæ afferuntur ſimilitudines; nequaquam eæ omninò ſingulis earum rerum, ad quas allatæ ſunt partibus reſpondent; ſed illud agunt, ut mentem ad id, de quo agitur, argumentum dirigant.* Celebre eſt Auguſtini documentum lib. 16. de Ciuit. ad Marcellinum, cap. 2. *Non ſanè omnia, quæ geſta narrantur, aliquid etiam ſignificare putanda ſunt; ſed propter illa, quæ aliquid ſignificant, etiam ea, quæ nihil ſignificant, afferuntur: ſolo enim uomere terra proſcinditur: ſed, ut hoc fieri poſſit, etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria: ita in prophetica hiſtoria dicuntur & aliqua, quæ nihil ſignificant; ſed quibus adhæreant, quæ ſignificant, & quodammodo religentur.* Chriſoſtomus homil. 65. in Matthæum in eadem opinione eſt, quemadmodum & Theophylactus ad cap. 16. Lucæ. Priſcos duces ſequuti Maldonatus ad cap. 18. Matth. Ianſenius Concordiæ cap. 79. ad illud: *Ego ſum Paſtor bonus*, &c. & cap. 87. ad illud: *Et nos ſimiles hominibus*, &c. Pererius lib. 14. in Geneſim, tom. 2. numer. 209. Lauretus præfatione ad Syluam Allegoriarum: & huius Cantici Interpretes Luyſius Legionenſis initio primæ explanationis capitis primi Canticorum: Sotomaior in præfatis, pagina 57. Delrius Iſagogæ cap. 4. §. *Notanda deinde*, &c. Giſlerius prælationis cap. 7. num. 17. His ego contentus, fortaſſe curis ſuperſedere potui: malui tamen ad examen & libram cuncta referre, ni decipior; vel, quia putarem vniuerſa myſterijs grauida eſſe, cùm audiam Chryſoſtomum diſſerentem initio homil. 21. in Geneſim: *Neque enim uel ſyllaba, uel apiculus eſt, in ſacris Litteris, in cuius profundo non ſit grandis quiſpiam theſaurus.* Vel, quoniam eo modo allegoriæ maiorem fidem conciliarent, cuius etiam minuta, cum hiſtoria proportionem haberent: vel denique, quia myſticum ſenſum litteralem ſimul eſſe docuiſſem Præloquutione 1. Sect. 4. numer. 24. Et quamuis *tropologia libera ſit* (Auctore Hieronymo in cap. 1. Habacuc, ad illud: *Ecce ego ſuſcitabo Chaldæos.*) *hiſtoria tamen ſtricta eſt, & euagandi non habet facultatem.*

Regula: Allegoria non nimium vrgenda.

Regula: In parabolis multa ornatus ſolius gratia.

Tertul.

Baſil.

Auguſt.

Chryſoſt.

Theophyl.

Maldon.

Ianſen.

Pererius.

Lauret.

Legion.

Sotomaior.

Delrius.

Giſler.

Tota Scriptura myſterijs grauida.

Chryſoſt.

Tropologia laxa eſt, hiſtoria ſtricta.

Hieron.

SECTIO III.

Qui ſurgunt ſcrupuli aduersùs tradita prima Sectione de hiſtoriæ filo; & conſequutione.

NE hiſtoriæ narrationem inſuauem redderemus, crebris digreſſionibus, & hiatibus, quibus emergentibus difficilium ſalebris, ſatis erat faciendum neceſſariò; reiecimus in hunc locum; ſeorſim obiectiones propoſituri.

SVB-

SVBSECTIO I.

Num vera, quæ ſecundùm hiſtoriam pronunciamus; & quali patrocinio ſuffulti docemus.

Gaſpar Sanctius laudatus.

Canticorum volumine contentum aliquid in Hebræorum republica accidere ſolitum.

77. PLacet mihi, quod homo acris ingenij, maturæ eruditionis, & in hoc interpretando Cantico de principibus, noſter animaduertit Sanctius prologo ad Lectorem, argumentum huius Epithalamij iuxta litteram aliquid eſſe, quod aut contigiſſet in Hebræorum republica, aut ſolitum fuiſſet nonnunquam euenire. Hæc mihi ſufficiant: nam, vt poſſibile fuerit accidiſſe, ſatis habemus: ſic enim hiſtoriæ campus aperitur, & litterali ſignificationi, quæ cum myſtica non confunditur: ſed tamen perpetrata fuiſſe, rerùmque verè geſtarum ordinationem eſſe, atque ſeriem, quid ſi quiſpiam dicat? Habet ille pro ſe plura veteri, nouòque Inſtrumento diſperſa exempla, quæ cùm difficiliores multò euentus contineant; veras tamen iudicatas hiſtorias à claſſicis Scriptoribus, monſtrauimus Anteloquio 1. Sect. 5. Habet, non aliud documentum pro dignoſcenda hiſtoria frequentius tradi à Scripturarum Verſatoribus, quam ſi nomina perſonarum narrationi intexantur. Egimus ex deliberato de canone iſto, eodem Præludio 1. ſect. 7. num. 49. At Salomon diuino Hymenæo non vnum nomen coniugum offert; natales, educationem patriam, ætatem, pluraque alia memoranda deſcribit. Habet denique (vt parabolam eſſe concedamus) parabolarum plerumque materias ex verè geſtis aſſumi, vt oſtendimus eadem ſectione 7. numer. 53. *Nemo enim* (inquit Alcazarius noſter notatione 15. prooemiali ad Apocalypſim) *ficta vtitur narratione, quando veram nouit hiſtoriam, quæ æqualiter eidem inſtituto poſſit conducere.* Et ſapienter ille: quorſum enim labor in fictis, vbi vera abundant, & æquè deſeruiunt? His itaque ſtimulari poterunt, quibus placuerit exiſtimare, narrationem eſſe rerum apertè geſtarum: nobis ſufficiens eſt potuiſſe vniuerſa contigiſſe.

Alcazar.

Fictarum narrationum in Scriptura rariſſimus vſus.

78. Sed nihil horum apud alios Scriptores? Imò omnia. Nam, quòd non Salomon ſponſus; ille, inquam, Dauidis ſoboles, quàm multi docuere, de quibus adi 1. Anteloquium, ſect. 10. numer. 80. eſſe autem adoleſcentem ex Hieroſolymitana nobilitate, ſcribit noſter Sanchez prolegom. 2. & ſatis inſinuant voces eiuſdem ad Sionides, quas ter adiurat *per capreas, ceruoſque camporum, ne dilectam ſuſcitent, & euigilare faciant.* quarum gratia quoq; vehiculum illud operoſum, diueſque, cuius columnæ argenteæ, reclinatorium aureum, aſcenſus purpureus, *media charitate conſtrauit.* Vinea quoque fuit illi, & poſſeſſio inſignis, non alio ſitu, quàm *in Beelamon*, vt habent Septuagintaduo; aut in ea, *quæ habet populos*, vt interpretatur vulgatus, quem ſitum Hieroſolymæ explicat Chaldæus Paraphraſtes. Abenezra nomen loci aſſerit prope Solymorum muros poſiti eſtque vtraque ſententia, quarum vnam, alteramve ſequitur ferè omnis Interpres. Regiam in ſponſo eminentiam indicat, quà ſæpè vocatur Regis appellatio: probant meliùs comitatus inſignis lectuli, ſiue quo ferebatur in carpentis, & eſſedis, ſiue quo dormiebat intra thalamum, & excubias agebant *ſexaginta ex fortiſſimis Iſrael.* Ferculi genialis & materia & fabrica inſignior; confluebant quippe pretioſa quæque, aurum, purpura, argentum, gemmæ; tigna ædium de cedro, laquearia ex cupreſſo: caput ex auro optimo propter diadematis præſtantiam, thorax eburneus diſtinctus ſapphiris, digiti pleni hyacinthis: ſandalia ex auro, ſuper quibus baſibus fundantur Crura tanquam columnæ marmoreæ, byſſo, ſcilicet, ſplendenti & candida tecta. Iam illæ tot vineæ, tot horti, quorum *emiſſiones Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus, cypri cum nardo, crocus, fiſtula, cinnamomum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis.* Denique Regem fuiſſe, illi non dubitauerint, qui Salomonem Dauidis ſucceſſorem fuiſſe ſponſum autumant: ſunt autem hi neque pauci Auctores, neque obſcuræ famæ, reperies Prælocut. 1. Sect. 9. numer. 68. Sed de his nunc raptim actitamus: ſi pleno ore haurire libet, conſule Anteloquium quintum.

Sanchez.

Sponſus Canticorum Hieroſolymitanus.

Chald.

Abenezra.

Regia maieſtate pollens ſponſus.

79. Sponſam autem miſerè natam fuiſſe, in ſyluis ſub arborum frondibus, hœdos ad paſtum ducere, vineas cuſtodire ſolitam, Salomoniam à viri nomine appellatam, idola Chananæorum in cultu & honore habuiſſe, patriam Libani eremum fuiſſe, tempus, locumque nuptiarum, ſingula monſtrauimus citata 1. Prælocutione, ſect. 7. numer. 51. Addimus modò ex probabili coniectura, eam Principe ſatam, quamuis mater etiam de ruris plebe fuerat. Idipſum exiſtimauit Sotomaior ad verba illa capit. 7. *Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Principis!* Proinde quidem, non qui genitricem ſponſæ primariam, ſecundariamve haberet vxorem; ſed, qui violentè oppreſſerat, dum fortuito venanti in Libani verticibus occurreret. Quòd ſi equidem Auctoribus caruiſſemus, qui ea ſcripſiſſent, quę nos docemus; debuiſſet tamen æquus Lector id in primis contemplari, an ea traderemus, quę cùm inter ſe conſequentię, & vinculi plurimùm haberent, caſta quoque eſſent, & honeſtis auribus conuenientia: quas ſi noſtra interpretatio ſecum attuliſſet conditiones, ferenda eſſet, quando pleriſque huius Cantici Explanatoribus poſt Chriſtopolitanum Antiſtitem, contigit, nouas inire vias, & ſuperiorum veſtigijs non calcatas, vt dicebamus Prolegomeno 1. ſect. 5. num. 33.

Sponſæ genitor, Princeps.

Sotomaior.

80. Sed inauditum eſt, inquis, certè nimis peregrinum, Principem à ſupremo Monarcha ſecundum, rectę indolis, compoſitę mentis, patrię virginibus deſertis, in quibus cum ſumma nobilitate certabant ingens pulchritudo, opes, honeſtas; ducere voluiſſe alienigenam, vilem, deſpectam, pauperem. Nec iuuat dixiſſe, per Scripturarum vaſta ęquora occurrere frequenter rara, atque inuſitata exempla compertarum hiſtoriarum: his enim aſſentimur captiuantes intellectum in obſequium fidei: vbi autem Scripturarum textus non vrget, nec fidei reuerentia ſtimulat, ſobriè cogitandum eſt, eaque in medium proferenda, à quibus communes rerum leges non abhorrent, alioqui figmentum magis, quàm hiſtoria exiſtimabitur, quod proponitur. Reſpondeo, non paucas à nobis deſcriptas hiſtorias difficilis & implexę connexionis Prælocutione 1. ſection. 3. num. 18. & ſect. 5. num. 39. quas vt credamus, fides non vrget: credimus tamen cum quadam probabilitate: quia eruditi & diligentes Interpretes ſic docent; & in primis, quia cum eo interpretandi genere mirificè

coheręt

Digitized by Google

cohæret textus. Ex hac igitur hiſtoriarum norma dicimus, illam eſſe, quam Salomonis Epithalamium celebrat.

81. Sed veniamus ad inauditum, nimiſque peregrinum de impari coniugio pronunciatum. Aſſero itaque, ſponſum Hebræas puellas poſthabuiſſe Syrophœniſſæ virgini, & alienigenæ: quoniam hæc, quæ peregrina erat, & non de Iudæis; etſi diuitijs, maiorumque gloria illis impar, vincebat tamen modeſtia & virtute, quantum illæ ſuperabant nobilitate & ſubſtantia. Hoc ſanè rarum eſt, atque inſolens, modeſtiam in vxore plùs quæſitam à marito, quàm poſſeſſiones & gazam: ſed hoc quoque pauciſſimis conceſſum, aſſequutus noſter ſponſus, quoniam Princeps erat iuſtitiam, probitatemque plùs diligens, quàm externa ornamenta. Æmulabatur ille priſca Heroum tempora, & gloriabatur potiùs imitatione Patriarcharum, quàm nominibus. Audi Chryſoſtomum loquentem de nuptijs Iſaac cum Rebecca hom. 48. in Geneſim: *Et attende, quomodo veteres non quærebant ſubſtantiam multam, non diuitias, non ſeruos, & iugera agri tot, & tot, non externæ venuſtatis formam; ſed animæ pulchritudinem, & morum nobilitatem. Vidiſti, quomodo ſolebant olim filijs ſuis vxorem ducere? quomodo magis animæ generoſitatem, quam opum abundantiam inquirebant?* Ambroſius lib. 1. de Abraham Patriarcha, cap. 2. *Non enim tam pulchritudo mulieris, quam virtus eius, & grauitas delectat virum. Qui ſuauitatem quærit coniugij, non ſuperiorem cenſu ambiat, non monilibus ornatam; ſed moribus.* Atque ex Ethnicis Legiſlatoribus Lycurgus ille, referente Plutarcho, *cuidam percunctanti, quam ob cauſam lege cauiſſet, vt ſine dote virgines elocarentur? Vt, inquit, neque propter inopiam vllæ relinquerentur innuptæ, neque ob diuitias expeterentur: ſed vt iuuenum quiſque ad puellæ mores reſpiciens, ex virtute faceret electionem: eademque de cauſa fucos, & ornamenta, quibus aliæ formam, vel fingere, vel commendare ſolent, ex vrbe ſubmouit.* Rectè Seneca in Octauia, Act. 2.

Sponſus Canticorum duxit vxorem ob probitatem eius.

Chryſoſt.

Patriarcharũ veterum vſus in deligenda vxore.

Ambroſ.

Plutarch.

Probitas, fideſque, coniugis mores, pudor,
Placeant marito: ſola perpetuò manent
Subiecta nulli mentis, atque animi bona.

Seneca.

Hæ igitur cauſæ mouerunt ſponſum, vt inopem, & plebeiam duceret, relictis locupletibus, quoniam animi dotibus excellebat, quæ poſſeſſiones, & theſauros non habebat. Quemadmodum propè ob ſimiles rationes Traianus ad imperij culmen euectus, de quo Dion Caſſius in Nerua: *Cæterum in hoc bonitas Neruæ, & ſtudium in Rempublicam maximè apparuit: nulla intercedebat cum adoptato cognatio: imò verò propinquos, & cognatos quamplurimos habebat: publicæ tamen vtilitati, atque ſaluti ſocietatem ſanguinis poſtpoſuit: neque eo deterritus, quod Traianus genere Hiſpanus, aut ex Italia oriundus non eſſet, quodque ante eum peregrinus, & alienigena Romanum imperium non tenuiſſet. Virtutem hominis, non genus, aut patriam ſpectari oportere exiſtimauit.* Inſigniter Nerua. *Plato quippe aiebat* (inquit Seneca epiſtola 44.) *neminem Regum non ex ſeruis eſſe oriundum, neminem non ſeruorum ex Regibus: omnia iſta longa varietas miſcuit, & ſurſum, deorſum fortuna verſauit. Quis ergo generoſus? ad virtutem benè à natura compoſitus.* Sed de his quamplurima apud Stobæum ſermone 70.

Dion Caſſ. Traianus ad imperium euectus propter virtutes.

Seneca.

Initia etiam Regũ obſcura, & vilia. Stobæus.

82. Verùm non ſine exemplari, & quin haberet, quos ſequeretur, tale conſilium amplexus: Salmon enim, cùm de Hebræorum Optimatibus eſſet, Hierichuntinæ cauponariæ thalamos non eſt dedignatus ſimili motus deſiderio, quo noſter ſponſus, nempè, feminæ probitate allectus. Transcribamus incerti Chryſoſtomi verba homil. 1. in Matthæum: *Cum eſſet Salmon nobilis inter filios Iſrael, & quia de tribu Iuda erat, & quia filius Principis, vidit Rahab illam fidelem ſic conuerſam ad bonum, & à Deo dilectam, & computatam inter filios Iſrael, quaſi magnam aliquam illam conſtitutam, meruit Salmon accipere in vxorem.* Sic & Booz, cùm agris & poſſeſſionibus diues eſſet, non contempſit Ruth Moabitidem pauperem, & inhonoram. *Itaque conſidera* (inquit Chryſoſtomus hom. 3. in Matthæum) *ea, quę in Ruth facta ſunt: hęc enim erat alienigena, & in extremam delapſa pauperiem: ſed videns eam Booz, qui nec ob ipſius paupertatem deſpexit, nec ob impietatem gentis exhorruit: ſicut etiam & Chriſtus Eccleſiam ſuſcipiens & alienigenam, & magnorum laborantem egeſtate bonorum, ſuo conſortio copulauit.* Dauid quoque quales vxores habuit? Nam, vt ſanè regia editam ſtirpe acceperit Michol, Geſſur etiam Regis filiam; duxit tamen Abigail viri agricolæ, quamuis potentis & locupletis, coniugem, Nabalis, ſcilicet, & duxit ob feminæ præſtantes animæ dotes, quemadmodum probè aduertit Salianus tom. 3. anno mundi 2977. numer. 43. quarum egregium ſpecimen dedit, cum incenſum aduerſum barbaram mariti inhumanitatem, Dauidem facilè placauit ſubmiſſione & eloquentia. At Betſabæa, quam primariam vxorem habuiſſe coniectamur eo, quod Salomonem eius filium, regnorum hæredem nominauerit; nonne illa prius nupta priuato militi Vriæ Ethæo, & quidem Ioabi militiæ Ducis armigero, vt libro 7. cap. 7. prodit Ioſephus? ſed tamen inſignis materfamilias ipſa, vti Salomonis educatio commonſtrat, pro qua conſule Pinedam libr. 1. de rebus Salomonis, cap. 10. num. 15. & ſequentibus. Denique veteres omnes Hebræi duo vxorum genera obtinuere: alterum earum, quę Reginæ & primariæ vocarentur, quarum filij hæredes paternorum bonorum ſtabilium: alterum illarum, quæ concubinæ, & ſecundariæ dicebantur, quarum poſteritas ex genitoris teſtamento dona ſolùm accipiebat. Vnde eſt illa querela Iudic. cap. 9. *Et conſtituiſtis Regem Abimelech, filium ancillę eius, ſuper habitatores Sichem, eò quòd frater veſter ſit.* Vtrunque genus legitimi thori, & fœderis. Ex his itaque vt concedamus, primarias vxores, paris cum marito fuiſſe nobilitatis, & honoris: ſed erant ſecundariæ illę ancillæ tantùm, & ignobilis portio. Chryſoſtomus hom. 3. in Matthæum: *Propterea igitur & duodecim Patriarcharum intulit mentionem, vt hinc quoque humiliaret immodicam de progenitorum nobilitate iactantiam: multi enim eorum ex ancillis matribus nati ſunt.* nempe, ex duabus Iacob concubinis, & ſecundarijs vxoribus, Bala, & Zelpha. Verùm & quam primariam habuit vxorem poſt obitum Saræ Abrahamus, Cethuram, videlicet, longo tempore ancillam fuiſſe cum Delrio aſſerit Salianus tom. 1. anno mundi 2179. numer. 6. ergo ſponſus alienigenam, proletariam, & inopem accipiens thori conſortem, non à Maiorum imitatione, non à gentis ſuæ conſuetudine receſſit: adeò non inauditum aliquid aggreſſus eſt.

Hebræi nobiles & opulenti, qui vxores duxerunt plebeias, aut inopes.

Chryſoſt.

Salian.

Vrias, cuius fortunæ homo.

Ioſeph.

Vxorum duo genera apud Hebræos.

Iudic. 9. 8.

Chryſoſt.

Cethura Abrahæ vxor primaria.

Salian. Delrius.

Denique in hoc Epithalamio Salomon cecinit Dei & Eccleſiæ nuptias, vt eſt omnium Catholicorum Interpretũ perpetua & conſtans opinio. 83.

Siue

Digitized by Google

Eccleſia, antequã Chriſto deſponderetur, ignominia egregiè ſponſa Canticorum delineata.

Siue autem Eeeleſia hæc vetus illa Synagoga eſt, ſiue noua & de Gentibus aſſumpta congregatio, certè Patrum communis delineatio eſt (qui in his Scripturarum genuina ſenſa ſectantur) Eccleſiam pauperem, mendicam, ignobilem repræſentare: ſponſum verò, nempe, Numen ipſum immortale, maieſtate, gloria, diuitijs ſublimem. Sie in hoc Cantico explanando ad illa verba Cantic. 1. *Nigra ſum, ſed formoſa*, &c. Sponſæ ab æmulatricibus ignobilitatem obiectam exiſtimauit Auctor 4. homiliarum, ſub Origenis vocabulo, homil. 2. ſub initio. Theodoretus egeſtatem ſignificari putat. Euſebius, ſiue Athanaſius, in Synopſi, barbaram, fœtidam, putridam indicari: Bernardus homil. 30. in Cantica, vile miniſterium ſubintelligi excubiarum in vineis. Sed verba illa capitis 6. Canticorum: *Reuertere, reuertere, Sulamitis*, &c. plures ex antiquioribus, cùm aliter legerent, nempe, ſubſtituerent pro *Sulamiti, Sunamitem*, eam vocem ſic interpretati ſunt, vt *deſpectam, & captiuam* denotare arbitrarentur, quàm ſequuti etymologiam verborum, ſponſam abiectæ & deploratæ conditionis, qualis fuit ſemper mancipiorum, faciunt, omnemque nobilitatis honorem adimunt, cùm ingenuorum ſit nobiles haberi, non ſeruorum. De his inſpeximus Gregorium Romanum ad ea verba (ſi eius ſit Commentarius, dubitat nanque Poſſeuinus in Apparatu ſacro, verbo, *Gregorius*: nam germanam explanationem flammis abſumptam putat ex maleuolorum inuidia.) Vidimus Bedam, Anſelmum Cantuarienſem, & Laudunenſem in Gloſſa paruula & interlineari, Honorium Auguſtodunenſem, Guillelmum Abbatem, Philippum quoque Abbatem, Hugonem de Sancto Victore Miſcellaneorum 2. libro 3. titulo 9. Caſſiodorum, Apponium, Vuolberonem, Rupertum, Philonem Carpathiorum Epiſcopum. Non diſputo modò, an hæc a Patribus tradita nominis declaratio cum originario idiomate ſatis conſentiat: mallem enim in his Hieronymo adhærere, qui epiſt. 2. ad Nepotiam, Sunamitem, *coccineam* interpretatur, quem ſequitur Cardinalis Halgrinius ad capit. 6. Canticorum. Mens fuit oſtendiſſe, Patres in ea fuiſſe ſententia, vt Eccleſiam aliquando pauperem, ignobilem, de more ancillarum, ſeruorumque extitiſſe exiſtimauerint, quo pacto loquutum Chryſoſtomum monſtrauimus numero anteriori. Loquutus Auguſtinus ad illa Pſalmi 122. *Sicut oculi ancillæ*, &c. Loquutus Hieronymus libro 15. in Iſaïam ad illa capit. 54. *Paupercula tempeſtate conuulſa*, &c. At Bernardi omiſiſſe melita verba, religio fuerit. Is itaque ſermone ſecundo in Dominicam 1. poſt Epiphaniam: *Multùm enim hæc ſponſa ſponſo ſuo inferior genere, inferior ſpecie, inferior dignitate: attamen propter Aethiopiſſam iſtam de longinquo filius æterni Regis aduenit, & vt ſibi deſponſaret illam, etiam mors pro ea non timuit: vnde tibi tam ineſtimabilis gloria, ut eius ſponſa merearis eſſe, in quem deſiderant Angeli proſpicere, cuius pulchritudinem Sol, & Luna mirantur, ad cuius nutum vniuerſa mutantur?* Sed, quid moror, cùm Auguſtinus libro de catechizandis rudibus, cap. 20. tom. 4. doceat, quæ de Hieroſolymitana vrbe in Scripturis referuntur, in typum Eccleſiæ pronunciari? Hieronymus idipſum apertè profiteatur libro 1. in Hieremiam ad illa capit. 4. *A uoce equitis, & mittentis ſagittam*, &c. De Hieroſolymis autem Deus per Ezechielem, cap. 16. manifeſtè teſtetur: *Et eras nuda, & confuſione plena; & veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te hyacintho*. Cùm igitur conſtet de Eccleſiæ mendicitate, de conditione & ſtemmate ex populi fæce, ruruſumque de ſponſi amplitudine; veroſimile, Spiritum ſanctum Epithalamij Scriptori inſpiraſſe, eiuſmodi vt hiſtoriam genialem caneret, quæ maximam cum re ſignificata porportionem, & ſimilitudinem indueret. At, vt huiuſmodi texeretur narratio, debuit coniuges proponere diuitijs, nobilitate, gloria longè inæquales. Igitur, quòd imparem marito in ſcenam producamus vxorem, id ex Patrum omnium conſenſu, id ipſius textus vinculo, & cohærentia velut coacti facimus.

Origen. Theod. Euſeb. — *Sponſæ Canticorum cur nuncupata captiua.* — *Commentarius in Cantica ſub nomine Greg. Pap. an eius?* — *Greg. Pap. Beda. Anſelmi 2. Honor. Gugliem. Philipp. Hug. Vict. Caſſiod. Appon. Vuolber. Rupert. Philo Carp. Hieron. Halgrin.* — *Sunamitis quid ſignificet.* — *Auguſt. Hieron.* — *Bernard.* — *Hieron.*

Obijcias: Si tam memorabiles nuptiæ, re- 84.
gnante Salomone, contigiſſent, caſuſque tam inſolens, nempe, de regni Proceribus primum, & ſecundum poſt Monarcham, ex Libani vaſtitate ſponſam petere in deriſum femineæ nobilitatis, ſordibus enutritam; meminiſſet alicubi vetus Inſtrumentum euentus inuſitati: ſed, ne verbum de tanto nubentium apparatu. Reſpondeo, Scripturas ſatis memores horum connubiorum, quando ijs concinendis integrum Canticorum volumen abſumunt. *Sed ex littera non ſatis conſtat, quis ſponſus, queue ſponſa* (vt inquiebat Lyra prœmio in Cantica.) Verum, id quorſum mirandum in libro, cuius ſtylus ænigmaticus, quemadmodum vniuerſi agnoſcunt? Itaque in hoc Epithalamio nominatur ſponſus, eiuſque vxor; deſcribuntur origo, patria, ætas, aliaque multa: ſed quoniam, vt Auguſtinus aſſerit tom. 9. libro de Paſtoribus, cap. 15. *Cantica Canticorum ænigmata ſunt, paucis intelligentibus nota ſunt, paucis pulſantibus aperiuntur*; hinc eſt, quod non ſtatim appareat Hymenæi ſenſus; ſed opus ſit multo labore, & induſtria. Hanc meam cogitationem Theologico exemplo vtcunque commonſtrare conabor. Multa didicit Mater Eccleſia proceſſu temporum, multa ſtabiliuit, declarauitque fidei dogmata, quæ olim opinionibus iactabantur: *Quo fit, ut multa nunc ſciamus* (inquit Caſtro libro 1. de hæreſibus, cap. 27.) *quæ a primis Patribus, aut dubitata, aut prorſus ignorata fuerunt*. Sic oſtendit, canonicas eſſe aliquas Scripturarum partes, de quibus priſca ætas anceps fuerat: ſic defeniuit animas beandas ante corporum reſurrectionem: &, quemadmodum conſpicuis Theologis placet, decreuit in Baptiſmo, gratiam, & virtutes infundi. Sanè continebantur hæc in Scripturis; ſed latebant, ſed operiebantur, quoad venit hora, vt ſponſam ſuam doceret Spiritus ſanctus, & enuclearet illa, ſuperque candelabrum, & in aprico poneret, quod ſub modio abſcondebatur, vt ſapienter idem Caſtro ponderat præfato lib. 1. cap. 5. Canus libro 5. de locis, cap. 5. §. *At poſtremum*, &c. multique alij, quos proferemus Prælocutione 4. Sect. 13. Quemadmodum itaque in his argumentari non eſt commodè, ea in Scripturis minimè contineri, ſed dicere eſt ſolùm, latitaſſe aliquando; ex ſacro autem textu eruta ſuo tempore ab Eccleſia: ſic aſſeueramus, in Cantico Salomonis occludi hiſtoriam nuptialem, eruendam probabiliter ad Interpretibus, quemadmodum Eccleſia certò eruebat, quæ latebant fidei dogmaa.

Lyran. — *Auguſt.* — *Caſtro.* — *Eccleſia precedente tempore multas veritates didicit.* — *Caſtro. Canus.*

Sed dixerint, oportuiſſe, vt præter librum 85.
Canticorum, aliæ Scripturæ meminiſſent, repeterentque id ipſum; inde enim affulgeret lux indubia ad hæc arcana penetranda: Reſpondeo, neceſſarium non fuiſſe: quota enim Chriſti geſta omiſerunt Euangeliſtæ, quota documenta?

Angeſta Canticorum libro alijs Scripturę locis repetantur?

Digitized by Google

Caſtro. Regulæ Scripturæ narrationibus multa omiſſa, quę contigerunt. Ioan. 21. 25. Regula: Scriptura omiſſa vno loco, altero refert. Pſalm. 77.

vt expendit cum ſapientia Caſtro libro 11. de hæreſibus, cap. 5. *Sunt autem & alia multa, quæ fecit IESVS, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt, libros.* Ioan. cap. 21. Ineſſicax itaque argumentatio eſt a Chriſto plura non fuiſſe perpetrata, quoniam nuſquam apud Euangeliſtas leguntur. Sanè conſueuit Spiritus ſanctus extra propriæ narrationis locum aliqua conſcribere; ſed quæ ibi omiſit, fuere. Ita ex Pſalmo 77. didicimus de plagis Pharaonis, Ægyptoque afflictis non pauca, de quibus Exodo non eſt memoria; atque ex Sap. cap. 16. de his, quæ in eremo contingerunt, eodem volumine non receſita: ignoraremus Iacob cum Angelo luctantem fleuiſſe, ſi Oſeæ cap. 12. non conſuleremus: atque huius generis magna congeries eſt, de quibus ſi edoceri eſt cupido, perluſtra Cantapretenſem hypotyp. libro 5. cap. 1. Toletum ad cap. 12. Lucæ, annot. 96. Gaſparem Sanchez ad verſ. 22. cap. 9. Iob. eundem ad cap. 7. libro 3. Regum. Lorinum ad verſ. 35. cap. 20. Actorum: Riberam ad cap. 12. Epiſtol. ad Hebræos, numero 41. ad caput 10. Oſeæ, num. 53. Mendoçam tomo 1. in libro 1. Regum, ad verſic. 12. cap. 1. num. 7. At, quæſo, cur iſthæc Auctoribus ijs, qui ex profeſſo de tota re egerunt, non ſuggeſſit Spiritus? Quis nouit ſenſum Domini? nam certè in promptu erant tunc ei, cuius calamus velociter ſcribens, aut Moyſes, aut alius Prophetarum. Ergo num benè argumentamur, ea, quæ Pſalmo 77. cecinit Dauid de plagis Ægyptiorum, non certa eſſe, & indubitata: quia Moyſes, qui ex deliberato texuit hiſtoriam, omiſit? Quid, ſi Dauid quoque tacuiſſet, vt facilè euenire potuit? Igitur Spiritus ſanctus quædam omnino profundo ſilentio merſit, quædam vno loco præterita, altero publici iuris fecit; quædam ſemel locutus ſolum, de quibus fortaſſe huius abſtruſi Epitalamij argumentum: quoniam mirabile hoc Canticū abſcondi voluit à prudentibus etiam, & ſapientibus, & reuelare illud, cui placuiſſet. Quanquam fortaſſe alijs Scripturarum tractatibus eaſdem materias complexus fuerit Spiritus, Pſalm. 44. *Eructauit cor meum*, &c. Apocalypſi, & alibi. Sed vbique poſuit velamen ſuper faciem, ne agnoſceretur: & quoniam eiuſmodi velamen vſque in hodiernum diem poſitum eſt: ideò ſententias noſtras non tanquam certa dogmata venditamus; ſed velut probabiles theſes, & in quibus veritatem attingere niſi ſumus.

Sap. 16. Oſeæ 12. Cantapr. Sanchez. Tolet. Lorin. Ribera. Mendoça.

SVBSECTIO II.

Num legitimè, & ſecundùm veteres nubentium ritus, tria ſolùm conuiuia aſſignamus?

86. NON vnum in nuptijs celebratum epulum extra diſcrimen videatur: Tertullianus lib. de cultu feminarum: *Præterea, vt conuiuijs multis, ac moleſtis ſuperſederent, quæ fermè ex more nouis maritis obeunda ſunt.* Multa dicit, & quidem moleſtiam præ numero, ſatietatemque generantia. Maximus Monachus in Scholijs ad D. Areopagitam in epiſtolam octauam, differens de celebritatibus, quibus *Hilaria* nomen: *Dies* (ait) *quidam erant idololatriæ addicti, quos Hilarios appellabant: priuata autem cenſebantur, vt cum quis vxorem primum duxerat, aut ex vxore ſuſceperat filium: communes & publica, vt cum quiſpiam regno inauguratus, primum, recenſque Rex declaratus, publicas Feſtiuitas indicebat. Nulli per eo dies licebat geſtare quidquam lugubre; ſed ſpectacula, ſacrificiaque in dies ſingulos celebrabantur: a luctu ſibi temperabant, qui in luctu erant, atque intererant ſpectaculis; inque publicis conuiuijs tranſmittebant iſtiuſmodi Hilarios dies.* Quibus verbis manifeſtè ſignificatur, plures fuiſſe Hilariorum dies, atque in ſingulis Sympoſium exhibitum. Porrò de eo genere erant geniales dies. Adſtipulatur Plutarchus in Arato, loquens de Antigono, *Nuptias Corinthi celebrant, ludoſque edunt, & conuiuia agitant quotidie.* Promamus & de Poëtis vnum, alterumue. Horatius lib. 2. Satyr. 2.

Plures in nuptijs epulæ. Tertull. Maximus Monach. Hilariorum quinā eſſent dies? A lugubri veſte quoties abſtinerent veteres? Plutarch. Ludi in nuptijs. Horat.

> *Ille repotia, natales, alioſque dierum*
> *Feſtos albatus celebret.*

Erant autem repotia nuptiales cœnæ. Auſonius Burdegalenſis epiſt. 1. ad Theonem:

Auſon. Natalitia feſta.

> *Sed feſtos quoties ſæpe dies partim ipſe meorum*
> *Excolui, inque vicem conuiua vocatus adiui,*
> *Natalis ſi forte fuit ſolennis amico,*
> *Coniugioque dapes, ac feſta repotia patrum*
> *Audiui, meminique bono laudare frequenter.*

Atque iſtis ſanè apertè innoteſcit, plures epulas datas nuptiarum ſodalibus, & conuiuis. Verùm dixerit quiſpiam, ſtare cum noſtro pronunciato: nam tria conuiuia plura ſunt. Quare alio argumento vtemur robuſtiori, quod ab eo tempore deducemus, quo tota genialis lætitia perſiſtebat.

Sanè Ioannes Roſinus Antiquitatum Romanarum libro 5. cap. 37. duplici cœna totum genialem apparatum abſoluit: altera, quæ dabatur à nouo marito ipſa coniugij luce, & dicebatur cœna nuptialis: altera, quam poſtridie idem poſt ſolutam ſponſæ zonam celebrabat: cui nomen, *repotia*, propter redintegratam heſternam comparationem. Sed Iulius Scaliger Poëtices libro 3. qui Idea inſcribitur, tertium addit diem: diſtribuit autem ſpatium ita: primum diem ſponſalibus aſſignat; ſecundum deſtinat nuptijs, tertio tribuit ducendam nuptam in domum mariti. Atque hæc diuiſio tritior Criticorum, qui de hac quæſtione ieiunè tractarunt, quantum hactenus perlegere licuit. Reperi tamen de triduo hoc in vita Sanctæ Godolouæ 4. Surij tomo, die 6. Iulij: *Celebrabantur* (inquit) *triduo nuptiæ: ſed ijs ſponſus noluit intereſſe; ne quam habebat exoſam, aſpicere cogeretur.* At, per quot tridua productæ illæ nuptiæ Aſſueri cum Eſther, de quibus Ioſephus Flauius libro 11. Antiquit. capit. 6. *Dimiſitque* (inquit) *quos Angaros vocant, per omnes Gentes, nuptiale feſtum eis indicens: ipſe vero Perſas, & Medos, & Primates aliarum Gentium accepit conuiuio nuptiali per menſem integrum.* Ad hæc interuallum penè acceſſere, quas Antiochus Syriæ Rex ſumma cum gloria nuptias oſtendit, de quibus Athenæus libro 10. Dipnoſophiſtarum ſic diſſerit: *Peractis ludis, gladiatoriiſque certaminibus, ac venationibus per triginta dies, quibus hæc ſpectacula celebrata ſunt*, &c. Dimidio cumulatior fuit hæc pompa genialis illa, quam Papinius depingit Thebaïdos 2. quæ duodecim tantum Soles intuita eſt. Ita pangit ille loquens de coniugio filiarum Adraſti cum Tydeo, & Polynice:

87. Roſinus. Conuiuium nuptiale iteratum. Scaliger. Surius. Ioſeph. Conuiuium nuptiarū per menſem integrum. Athen. Spectacula venationum, & gladiatoria in nuptijs. Pompa nuptialis duodecim dierum.

> *Poſtquam regales epulas, & gaudia vulgi*
> *Biſſenis clauſere dies, Iſmenius Heros*

Reſpicere

Digitized by Google

Statius.

Reſpicere ad Thebas, & iam ſua quærere regna, &c.

Treballius.

Neſcio an Statianis nuptijs duodecim ſpectaculorum; an illis, quibus menſis abſumptus eſt, annumerem eas, pro quibus ſcribit Trebellius in duobus Gallieni: *Fuit enim Gallienus* (ait) *quod negari non poteſt, oratione, poemate, atque omnibus artibus clarus. Huius eſt illud Epithalamium, quod inter centum Poetas præcipuum fuit: nam, cùm fratrum ſuorum filios iungeret, omnes Poetæ Græci, Latinique Epithalamia dixiſſent, idque per dies plurimos, cùm ille manus ſponſorum teneret, ita dixiſſe fertur*, &c. Quod igitur & multorum Epithalamiorum meminit, & aſſerat plurimos elapſos dies pangendis Hymenæis, ſuſpicio eſt ad non vulgare temporis ſpatium alluſiſſe: quanquam, vt inſignis fuerit genialis ornatus, quatuor, aut quinque diebus peragi potuerit: nam Alexander, quemadmodum ex Charis Hiſtorici voluminibus tranſcribit Athenæus, lib. 12. Dipnoſophiſtarum, *ſublato Dario, ſuas, amicorumque nuptias celebrauit thalamis nonagintaduobus in eodem loco ſtructis*. Ac quanquam eius feſtiuitatis incredibilis fuerit apparatus; tamen quintus dies finem attulit. Atque hactenus vagè errauimus, quin certum aliquem diem nuptiarum pompæ, atque celebritati præſcriberemus.

Epithalamia multa cantata in iiſdem nuptijs.

Athen.

Multorum nuptiæ eodẽ loco celebratæ.

88\. Temporibus igitur fixis ponamus leges, dicamuſque, hebdomadam, ſiue ſeptem Soles ex Gentium conſuetudine geniali lætitia abſumi conſuetos, neque his anguſtiora ſpatia; ſed neque extra hos limites progreſſum. Donatus ad Phormionem Terentij Act. 1. ſcen. 1. *In nuptijs* (ait) *ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo Parentalia clauduntur*. Acro vetus Horatij illuſtrator ad illud ſatyr. 2. libr. 2. Sermonum, carmen: *Ille repotia, natales*, &c. *Repotia* (inquit) *dicuntur ſeptimus dies, quo noua nupta ſolet redire ad parentes ſuos*. Porro repotiorum vocabulo docti intelligunt vltimum ex genialibus epulis, quod ſeptimo die, quo terminabantur nuptiæ, exhibuiſſe mos erat: qua etiam luce ſeptima optimus quiſque Muſicorum canebat, dulciùs modulans in finem, velut cygnea auis, cùm fata vrgent: quam ad nuptiarum cæremoniam puto alludere Claudianum præfatione in nuptias Honorij, & Mariæ, vbi connubium Pelei & Thetidis dum tãgit, poſt alia ſubdit:

Septiduum communiter nuptiarum apparatu conſumptum.

Donatus.

Acro.

Funeribus nouem dies dati.

Nuptiarum die poſtremo optimus Muſicorum canebat.

Claudianus.

Septima lux aderat cœlo, totieſque renatus
Viderat exactos Heſperus igne choros.
Tum Phœbus, quo ſaxa domat, quo pertrahit ornos,
Pectine tentauit nobiliore lyram.
Venturumque ſacris fidibus iam ſpõdet Achillem,
Iam Phrygias cædes, iam Simoenta canit.
Frondoſo ſtrepuit felix Hymenæus Olympo,
Reginam reſonant Othrys, & Oſſa Thetim.

Metaphraſtes.

Pompa ſeptẽ dierum in Chriſtianorũ nuptijs.

Durauit etiam in Chriſtiana ſæcula, nuptiaſque hebdomadalis pompa: nam Metaphraſtes apud Laurentium tom. 2. in Vita S. Abrahami Confeſſoris ad Martij 16. diem: *Sex quidem præterierant dies* (ait) *ex quo peragebatur conuiuium, & celebrabantur nuptiæ, & canebatur Hymenæus: ſeptimo autem die in quo erat eis ſoluendum matrimonium, fit res quædam admirabilis, & quæ vix credi poſſet*, &c. Quòd ſi huius ritus vetuſtatem optamus, inueniemus facilè etiam ante ſcriptæ legis tempora, cùm adhuc, natura duce, regerentur mortales vniuerſi: tum quidem Iacob Patriarcha, cùm ſpecioſæ Rachelis ambiret thalamos apud Meſopotamiam Syriæ in domo Laban, inquit ei ſocer Geneſ. c. 29. *Imple hebdomadam dierũ huius copulæ:*

Nuptialis pompa vetuſta.

& hanc quoque dabo tibi. Quam quidem hebdomadam ſeptem fuiſſe dies genialium Hilariorum, ſcripſit, ſeu Euſebius, ſiue Hieronymus, Auctor quæſtionum Hebraïcarum ſuper Geneſim: Bellarminus illam traditionum partem genuinum Hieronymi fœtum profitetur: Andreas Maſius ad capit. 10. Ioſuë, de vniuerſo tractatu loquens, mendis aſperſum putat: verùm hanc eius loci interpretationem confirmat quoque Auguſtini auctoritas tom. 4. quæſt. 89. ex his, quas pro Geneſi excitauit: adhæſere Gloſſa interlinearis, Lyra, & Interpretes communiter ad præfata verba. Poſt legis ſtatum iterum de ſeptiduo redit oratio Iudicum cap. 14. *Quòd ſi ſolueritis mihi intra ſeptem dies conuiuij, dabo vobis triginta ſindones*, &c. Eſt autem ſermo de nuptijs Samſonis cum Philiſthæa, atque hunc in modum declarant Abulenſis, Nicolaüs de Lyra, noſter Serarius, alijque eius loci Commentatores.

Geneſ. 29. ſe. E. leb. Hieronym. Bellarm.

Maſius.

Liber Traditionum Hebraicarũ an incorruptus.

Auguſt. Lyran.

Iud. 14. Abulenſ. Lyran. Serar.

Habemus itaque, & apud Hebræos, apudque cæteras nationes, in primis verò inter Orientales, genialem lætitiam ſeptiduo productam: at per hebdomadam totam non ceſſabant epulæ? Quid eſt igitur, quoniam tria apud nos ſympoſia? nam etſi quartum addimus ad verba illa cap. 1. *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo*. ſed non inter geniales menſas numeramus illum diſcubitum: atque eo vehementiùs vrget difficultas nos ſanè; qui non tenuis alicuius, & proletarij ſponſi coniunctionem præſentamus, ſed eius, quocum opibus, & gloria pauci contenderent, liberalitate, & magnificentia rariſſimus certaret. Porrò quotidiana fuiſſe conuiuia non mediocriter indicat capit. 14. Iudicum: *Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum*, &c. Velut vnum continuatum ſympoſium adſignificans totius hebdomadæ epulas. Plutarchus datus num. 86. de Antigoni nuptijs: *Et conuiuia agitabat quotidie*. Ioſephus numer. 87. prolatus de Aſſueri connubijs: *Medos & Perſas, & Primates aliarum gentium accepit conuiuio nuptiali per menſem integrum*. Nempe, quòd ſingulis diebus ſterneretur triclinium lautum per illud interuallum. Sed maior fides ſeptuaginta ſenibus quàm Ioſepho, qui hebdomadam concedunt geniali compotationi: *Et fecit Rex conuiuium* (inquiunt Eſtheris capit. 2. verſ. 18.) *omnibus amicis ſuis, & virtutibus ſuis per dies ſeptem, & exaltauit nuptias Eſther*, &c. Metaphraſtes citatus numero antecedenti: *Sex præterierant dies, ex quo peragebatur conuiuium*, &c. Quid, quòd acroamata, & ſcenici ludi frequentabantur? Monet eccleſiaſtica Antiphona: *Ante thorum huius virginis frequentate nobis dulcia cantica dramatis*. Erat autem thalamus, quo nubentes ad genialem menſam accumbebant: nam datus numero elapſo Metaphraſtes: *Sedebat quidem* (ait) *ad menſam Abrahamus, tanquam ſponſus reuera in thalamo ſuo: tumultu autem, & plauſu omnis domus perſtrepebat*, &c. Ante conuiuantes igitur fiebant acroamata, & dramaticæ actiones: & quemadmodum hæ frequentes erant; ſic & epulæ, quarum gratia adhibebantur. Quid, quod non vnus cantabatur Hymenæus, ſed aliud veſpere Epithalamium occinebatur, aliud manè, vti obſeruat Auctor argumenti ad Edyllion 15. Theocriti, putà, ad cœnam, & prandium? Non vnum igitur erat epulum cuiuſque diei, ſed alterum pro meridie, alterum poſt Solis occaſum. Vtriuſque meminit Canon 53. Concilij Laodiceni ſub Sylueſtro Papa, parte 1. tom. 1. Conciliorum apud Binnium: *Quod non oportet Chriſtia-*

89\.

Conuiuia fiebant quotidie per totum nuptiarum tempus.

Iudic. 14. 17.

Plutarch. Ioſeph. Septuag. Metaphraſt.

Acroamata, & ludi ante nuptialem thalamum.

Hymenæus duplex, matutinus, & veſpertinus.

Cõcil. Laod. Prandium: & cœna in nuptijs.

Digitized by Google

nos ad nuptias venientes ſe turpiter, & indecorè gerere, ſed modeſtè cœnare, & prandere, vt decet Chriſtianos.

90. Sed in hac vltima aſſertione erunt duo, quæ diſpliceant Ariſtarchis. Primum, quod cœnare, & prandere veteres dixerimus, cùm verior ea ſit exiſtimatio, quæ prandium antiquis adimit. Secundum, quoniam ad menſam cantari Hymenæum affirmabamus, cùm potiùs caneretur à virginibus, quando noua nupta in lecto viri collocata fuiſſet, quemadmodum Muretus opinatur ad nuptias Iulij, & Manliæ apud Catullum: atque hic eſt Hymenæus ille conſopitorius, de quo noſter Sanchez prologo in Cantica 5. numer. 21. Verùm; quòd ad prandia attinet antiquorum, erit, vt ex profeſſo diſſeramus, ſi vitam produxerit ille, qui via, veritas, & vita eſt, ad ea verba cap. 1. Canticorum: *Vbi paſcis, vbi cubas in meridie?* Certè Laodicena Synodus prandium, & cœnam refert in nuptijs: atque vt in comedendo ſobrij fuerint priſcæ ætatis homines; licentia tamen amplior eſt in geniali hilaritate. De Epithalamio autem, vt non pertinax defenderim, haudquaquam modulatum ſponſa ad mariti cubile perlata: ſic neque auſim negare, cantare ſolitum, dum aut pranderent, aut ad cœnam accumberent, qui ad nuptias vocati fuiſſent: nam ſanè apud me fidem habent Auguſtini verba ad Pſal. 44. *Solent* (ait) *dici ab Scholaſticis carmina quædam vxores ducentibus, & nubentibus: quæ vocantur Epithalamia: quicquid ibi cantatur, ad honorem cantatur ſponſi, & ſponſæ.* Laudes igitur nubentium præcipuum Hymenæi argumentum ſunt: vnde verba illa Pſal. 77. *Virgines eorum non ſunt lamentatæ.* ex Hebræo vocabulo, *Hulalu*, vel *Huleiu*, non pauci vertunt Rabbinos ſequuti: *Non ſunt laudatæ*, vel *exaltatæ*, ſcilicet, hymnis, & Canticis nuptialibus. Placuit Genebrardo, Ianſenio, Marianæ: Oleaſtro autem ad cap. 12. Geneſis. Quòd ſi certè Epithalamij ſcopus laudaſſe coniuges recèns nuptas, equidem opportunior locus conuiuij tempus, cùm plurima corona adeſſet, quàm cubile, quod paucos teſtes habere decet. Sanè, & hac de cauſa, nempe, vt plurimi eſſent, qui auditu exciperent nubentium encomia, Hebræis mos fuerat, vt in plateis Hymenæus ſonaret, vti Hieremias ſignificat cap. 17. verſ. 34. *Et quieſcere faciam de vrbibus Iuda, & de plateis Ieruſalem, vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ, in deſolationem erit terra*, &c. Nec à Hieremia longè abit Plautus in Caſina Act. 4. Scena 3.

Age, tibicen, dum illam adducunt huc nouam nuptam, foras
Suaui cantu concelebra omnem hanc plateolam Hymeneo:
O Hymen, Hymenæe, ò Hymen.

His itaque cùm probabiliter oſtenderimus, & manè, & ad veſperam epulatum genialibus diebus; cùm hi ad minimum expleuerint ſeptiduum, deriuatur, ſympoſia nuptialia quatuor & decem fuiſſet: ſed à tam copioſa multitudine, quantum diſtant, qualia nos ſignamus, tria tantùm conuiuia?

91. Sanè ego arbitror, quemadmodum luctus non vnum fuit aliquod, definitumque ſpatium apud Hebræos; ſed varium pro auctoritate defunctorum: ſic nec geniali pompæ certum aliquem præfixum ſcopum, quem vniuerſi, ſiue locuples, ſiue pauper, ſiue de Optimatibus quiſpiam, obſeruarent: verùm alios fuiſſe vſus mediocrium, alios diuitum, atque nobilium: fuerunt ſanè lugendo dies ſeptem conſumpti communiter, vti & nuptiali hilaritate totidem: ſic accipio Eccleſiaſtici ſententiam cap. 22. verſ. 13. *Luctus mortui ſeptem dies: fatui omnes dies.* Sed, ſi quiſpiam, qualis Iacob Patriarcha, vita fungebatur: *Flebat Aegyptus* (Geneſ. cap. 50.) *ſeptuaginta diebus.* Si Aaron aliquis Sacerdos, & populi apud Deum interceſſor decedebat: *Omnis multitudo plangebat ſuper eo* (Numerorum capit. 21.) *triginta diebus per cunctas familias ſuas.* Si Moyſes Legiſlator, & Dei amicus ad meliora vocatus fuiſſet, dolebant filij Iſraël (Deuteronomij cap. 34.) *in campeſtribus Moab triginta diebus.* Quemadmodum ergo vulgare lugendi ſpatium diebus ſeptem claudebatur; in Heroùm tamen funeribus per ſeptuaginta dies nonnunquam, ſæpè per triginta habenæ laxabuntur gemitibus; ſic nuptiis communiter ſeptiduum dabatur; ſed ad vulgi differentiam Primates non rarò ad longiora tempora extendebant. Quare Aſſuerus, cum oſtendere cuperet (Eſther cap. 1.) *diuitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ ſuæ*, epulas quidem exhibuit *fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, & Præfectis Prouinciarum, centum, videlicet, & octoginta diebus.* At populo, *qui inuentus eſt in Suſan, à maximo vſque ad minimum, iuſſit ſeptem diebus conuiuium præparari in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat.* Itaque multitudinis ſympoſio hebdomada tributa; ſed Principum gulæ ex menſibus non pauci. Quare & noſtri ſponſi pompa fortaſſe in triginta dies de more ſummorum Virorum producta, ſeptendialis ad minus fuit: pluraque multò quàm tria conuiuia per id temporis. Sed, quare cæterorum memoriam prætererit ſacet Hymenæographus, iam aggredior monſtrare.

92. Scripturarum vſus eſt, aliquàndo præcipua factorum capita deſcribere, cætera legentium iudicio relinquere; non quod ea geſta non ſint; ſed, quoniam ex principali cætera diuinare facile eſt. Tractat eruditè regulam hanc Martinez lib. 9. hypotypoſeon, can. 4. Ego modò Tertulliani exemplo vſurus, Is loquens aduerſùs Hermogenem, de protoplaſti fabrica ſic inquit: *Et ita nouum non eſt, vt id ſolum, quod continet, nominetur: ecce ſi dicam: Ciuitas extruxit theatrum, & circum: ſcena autem erat talis, & talis, & ſtatua ſupra euripum, & obeliſcus ſuper omnia ferebat: quia non & has ſpecies edixerim factas à ciuitate, non erunt ab ea cum circo, & theatro? Aliud de auctoritate Scripturæ ipſius arripiam. Fecit, inquit, Deus hominem de terra, & afflauit in faciem eius flatum vitæ. Faciem quidem eius hic nominat. Quid reſpondebit Hermogenes? Numquid & membra hominis ad materiam pertinebunt, quia non nominatim facta referuntur?* Sanè, vt bene à Tertulliano conſideratum, Scripturæ verba, faciei animationem tantùm ſonant: *Et inſpirauit in faciem eius* (Geneſ. cap. 2.) *ſpiraculum vitæ.* Sed, cùm omnes partes animatæ fuiſſent, de principe hominis portione ſermonem inſtituit. Non inuenuſtum exemplum alterum Ruth cap. 4. Nam, cùm recens nuptæ benè precarentur, ſobolemque numeroſam optarent: *Faciat* (inquiunt) *Deus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, ſicut Rachel, & Liam, quæ ædificauerunt domum Iſrael.* Certè ædificauerunt etiam Zelpha, & Bala, ancillæ, ſecundariæque vxores Iacob, è quibus prodiere tribuum non modica pars: ſed tacet

Scriptura,

Quo tempore, quo ve loco Hymenæus cantatus.
Muret.
Sanchez. Hymenæus conſopitorius qualiſnam.
Auguſtin.
Nubentium laudes celebratæ in Epithalamijs.
Pſalmi 77. verſus enodatus.
Genebrard. Ianſen. Mariana. Oleaſter.
Hierem. 17.
Plautus.
Neque funeſtæ, neque geniali pompæ certus dierum ſcopus.
Eccl. 22.
Geneſ. 50.
Numer. 21.
Deuter. 34.
Regula: Scripturæ mos eſt, aliquando præcipua geſtorum capita tangere ſolùm.
Martinez.
Tertull.
Geneſ. 2. 7.
Ruth. 4. 11.

Digitized by Google

Scriptura, contenta nobiliores parentes nominaſſe: atque ex his, vt Lyra tetigit, primo loco poſita Rachel, quæ natu minor erat, quæ pauciores filios peperit; quoniam in maiori honore apud Iacob, & ab eo pluis dilecta.

93. *Salomon non omnia deſcripſit, quæ inter nubendum contigerunt.*

Ad hanc igitur normam, Canticorum Poëta facet tria ſolum conuiuia inter quinquaginta fortaſſe Epithalamio memorauit, quoniam capitalia erant, cæteriſque eminebant; & cùm ſumma tetigiſſet, minora tranſilijt, prout Canonici Scriptores non rarò fecerunt. Potuit & eſſe altera cauſa: quoniam à diuino Spiritu Salomonis regebatur calamus, mouit ad ea ſolum ſcribenda, quæ præcipuo inſtituto deſeruirent: itaque non omnia Hymenæo concluſit, quæ per dies geniales euenere, ſed illa ſolum, quæ Eccleſiæ varios caſus delineare poſſent. Eccleſia igitur, quemadmodum tribus potiſſimùm vexata eſt malis; Imperatorum Gentilium rabie, & inſectationibus; hæreſi; Saracenorum bellis, atque Pſeudopontificum ſeditionibus: ſic triplici lætitia, quæ excelleret, recreari decuit: quoniam ſicut abundant paſſiones, ſic & conſolatio. Sicut igitur Epithalamij littera, ter, neque ampliùs, ſponſam mœrore confectam offert, bis ab amiſſo ſponſo, atque iterum propter quadrigas Aminadab ob bellorum ſtrepitus, quo tribus iſtis ſponſæ doloribus repræſentaret tres Eccleſiæ potiſſimos labores: ſic conueniebat eadem littera deſcribi tria celeberrima conuiuia, quorum quodque comitaretur ſponſæ aduerſum & lugubre aliquod, quo triplex accumbentium iucunditas, Eccleſiæ tria potiſſima gaudia declararet.

94. *Ioannis locus ex c. 2. ſpeciatim declaratus.*

Hæc dum colligerem pro veteri nuptiarum ritu, cœpi cogitare, an per iſta lux aliqua afferri poſſit Ioanni cap. 2. verſ. 1. *Et die tertia nuptiæ factæ ſunt in Cana Galilææ, & erat Mater* IESV *ibi. Vocatus eſt autem &* IESVS, *& diſcipuli eius ad nuptias.* Nam, quæ ſit illa dies tertia, vix ſatis à quouis declaratum. Vide ſententiarum differentias apud Maldonatum ad id capitis: apud Pereiram tom. 4. ſelectarum diſputationum, diſp. 1. in cap. 2. Ioannis. Num igitur dies illa tertia ex ſeptiduo, quo celebrabatur genialis feſtiuitas? nempe, ibi à principio Mater Chriſti aderat: quoniam autem à Genitrice didicerant, filium eius adeò humanum, & mitem, vt ſi rogaretur, conuiuium non ſperneret, miſerunt ſupplicatum, vti dignaretur nuptiarum ſodalis eſſe. Vocatus eſt igitur IESVS, & diſcipuli eius: & quoniam non à principio celebritatis orauerunt, ſeriùs acceſſit, nempe, tertia nuptiarum die. Sanè hæc viam aperiunt, quibus initium ſecundi capitis Ioannis cum fine primi connectatur facilè.

Maldon.

Pereirus.

SVBSECTIO III.

Aut non benè diuiſum in octo capita Canticorum volumen; aut noſtram expoſitionem illegitimam eſſe.

Diuiſimus Epithalamium Salomonis in ſex partes, harum prima, atque vltima de vnius capitis portione conflata, reliquæ ex centonibus, cùm ſæpiùs duorum capitum verſus aliqui actum de noſtra ſcena conſtituerent, aliquando & ex trium capitum ſententijs conficerentur. Sed tamen illud fixum apud nos fuerat, vbi quiſque actuum finiretur, ibi integrum eſſe ſenſum, & quo lectoris animus quieſcere valeret. Hæc autem vt comperta ſint, en emergit difficultas. Par eſt, atque ſecundum ordinem, rectamque methodum, caput finiri vnum, alterumque inchoare, quando aut abſoluitur omnino narratio, aut ad integrum aliquod rerum geſtarum punctum ventum eſt: At nos ſæpe facimus initium vnius capitis pendere ab vltimis vocibus alteriùs, non minùs quam eiuſdem capitis vnus pendet verſus ab altero: Ergo è duobus alterutrum: aut capita Canticorum non ſunt iuxta ſanam methodum diſtributa, quando perfectum ſenſum non abſoluunt; aut noſtra Epithalamij diuiſio in ſex membra præter ordinem eſt, rectamque normam.

96. *Canticorum varia partitio.*

Sed huius obiectionis quodcunque eſt pondus, non ſolos nos premit, vniuerſos tangit, qui litteræ corticem ex inſtituto declararunt. Quotuſquiſque enim eorum non diuidit Hymenæum in plura, ſeu Cantica, ſeu dramata, atque actus? Atque alius quidem decem conſtituit; alter ſeptem laudauit magis, nonnulluſque quinque propoſuit. Prætereo nomina Scriptorum, atque loca indicare, quoniam res eſt in confeſſo. Iam vero horum quiſnam capitum ordinem non inuertit, quò ſuos componeret actus? Atque certè non integrum abſolui ſenſum, finito quouis capite, multi, & de veteribus, & de nouis Interpretibus ſenſere. Ponamus de manifeſtioribus vnum exemplum. Capitis quinti ea eſt poſtrema ſententia: *Quò abijt dilectus tuus, ò pulcherrima mulierum? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?* Quæſo, an non hæc interrogatio eſt? Quid aliud ſonant verba, quid totius capitis ſcopus inſinuat? At, quis perfectus ſenſus ab interrogatione, & quæſito? Hæret auditor, ancepſque vacillat, donec interroganti fiat ſatis. Huius autem quæſtionis reſolutio initium eſt ſequentis capitis ſexti: quemadmodum vterque Gregorius Græcus, atque Romanus docuere, Theodoretus, tres Patres, vulgus denique & multitudo Interpretum, vti Sotomaior concedit diuerſum ipſe opinatus. Sic igitur cùm caput quintum quæſtionem habens, reſolutionem non claudat; imperfectum ſenſum parit: rurſumque capitis ſexti principium ea quidem continens, quibus percunctantibus fit ſatis, ipſum quoque mancum eſt, quoniam ea non profert, ad quæ reſpondet. Non inſociata eſſe debent, & quæſitum, atque illius reſolutio.

Greg. Papa Nicæn. Theod. Tres Patres Sotomaior.

97. *An capitum, & numerorũ diſtinctio in Scriptura ab initio? Hieron.*

Animaduertere autem eſt vniuerſim, ab initio ſacrum Inſtrumentum conſcriptum abſque numerorum, capitumve diſtinctionibus. De Eſdræ, & Nehemiæ libris, quos in duos habemus diuiſos teſtatur planè Hieronymus in vnum coniectos volumen præfatione in eos tractatus ad Domnionem, & Rogatianum: idemque prologo ad eoſdem in libros Paralipomenon: *Hoc* (inquit) *primum ſciendum, quod apud Hebræos Paralipomenon liber vnus ſit, qui propter magnitudinem apud nos diuiſus ſit: quod nonnulli etiam in Bruto Ciceronis Dialogo faciunt, vt eum in tres partes ſecent, cùm vnus a ſuo Auctore editus ſit.* De libris Paralipomenon eadem adſtruit Damaſcenus lib. 4. orthodoxæ fidei, cap. 18. qui & Ruth Hiſtoriam cum Iudicum actis continuari ſolitam tradit. Moyſis Pentateuchum interruptum fuiſſe, & ſine librorum diſcrimine aliquo, probat Gueuara ad cap. 3. Habacuc, num. 154. teſtibus Caietano ad initium Deuteronomij, & Lindano libro

Damaſc.

Gueuara.

Caiet.

Lindan.

primo de optimo genere interpretandi, capit. 3. *Sciendum igitur eſt*, (inquit Sixtus libr. . Bibliothecæ ſanctæ, titulo, *De partitione*, Methodo 4.) *hanc arithmeticam capitum diuiſionem, quam nunc in Biblijs habemus, recentem eſſe: nam ante quingentos annos nullus, ſiue apud Hebręos, ſiue apud Grecos diuinę Scripturę locus numeratim citatus, preter Pſalmos, quorum, vt ex Actis Apoſtolicis apparet, vſque ab initio naſcentis Eccleſię adiectis numeris mentionem facere ſolebant: hos enim numeros, vt Hilarius in prefatione Pſalmorum teſtatur, Septuaginta Interpretes Pſalmis appoſuerunt. Et quę nunc, tam in Grecis, quam in Hebręis exemplaribus ſpectantur capitum diuiſiones, ac numeri a noſtris Latinis Codicibus accepti ſunt: partiebantur nanque vetuſtiſſimi illi Expoſitores diuinas Scripturas, eaſdemque citabant, non capitum enumeratione, numerorumque citatione; ſed per allegationes particularium Hiſtoriarum*, &c. His per omnia reſpondent, quæ Salmeron prodit tom. 1. prolegomeno 9. quinquagena 1. canone 22. Fuit igitur facta partitio propter tractatuum longitudinem, vt aiebat nuper Hieronymus, *Vt ſic minùs in eis legendis*, (Inquit Antonius Senenſis præf. 1. ad Opera Sancti Thomæ) *humanum defatigetur ingenium*. Aut memoriæ iuuandæ cauſa, vt putat Gretſerus tom. 1. defenſionis Bellarminianæ ad cap. 9. libri 1. de verbo Dei. Sed & Ariſtotelis, & non paucorum de Patribus monumenta alios vetuſtis temporibus habuere vultus quoad librorum, capitumque ſectiones, quàm nunc oſtendunt, vti Gueuara, & Antonius Luſitanus monſtrant. Quæ fuit occaſio Theologis antiquioribus, aliter vt citarent Patrum Opera, atque referunt iuniores Scriptores: verum & eadem cauſa fuit, vt non infrequenter apud Patrum quoſdam aliter diſtribuantur Scripturæ capita, quàm exhibet vulgatus Codex, & quæ nonnulli volunt inchoationem eſſe capitis, alij contendant poſtrema eſſe antecedentis membri. De qua re tractat eruditè noſter Sanchez ad cap. 12. Danielis.

Sixt. Sen.
Salmeron.
Scripturæ partitio quare facta.
Ant. Sen.
Gretſerus.
Gueuara.
Sanchez.
Patrum alia antiqua methodus, quàm nunc.

98. Hæc cùm noſter Serarius vera eſſe cogitaſſet Prolegomenis Biblicis capit. 19. quæſtiuncula 18. docuit eiuſmodi capitum ſectiones & numeros canonicam fidem non habere. Certè Bellarminus Cardinalis planè teſtatur tom. 1. lib. 1. de verbo Dei cap. 7. ſeptem illa capita libri Eſther, quæ ſunt poſtrema in vulgata editione, haud eſſe reipſa vltima: *Sed quędam eorum ſpectare ad libri initium, vt caput* 11. *&* 12. *quędam ad medium, vt cap.* 13. 14. 15. *quędam ad finem, vt caput* 10. *pati tamen Eccleſiam ea capita ſimul ad finem libri perſiſtere, vbi Sanctus Hieronymus ea collocauit, vt intelligamus, quid huius libri ſit, & quid etiam non ſit in codicibus Hebręorum*. Cùm igitur ea capitum diuiſio canonica non ſit, nihil fidei aduerſum committeret, qui vt ſuam accommodaret explanationem, meliuſque Scripturarum ſenſibus conſuleret, capitum ordinem inuerteret. At ego poſt correctorum Bibliorum auctoritatem piaculi loco haberem; à quibus latum vnguem recedere religio ſit: ſed eo ipſo ſuſpecta & callida mihi appareret interpretatio, quòd eo deduceret, vt à vulgato quouis modo recedendum eſſet, tantùm abeſt emendare ſtatuiſſe. Nos igitur, cùm Epithalamium Salomonis in ſex partes diſſecamus, haud animus vnquam eſt velle corrigere capitulorum vulgatam diuiſionem, abſit: ſed, quoniam nos latet eius, qui diuiſit, ſenſus, quem putamus reliquis præſtantiorem fuiſſe, accommodamus noſtris vigilijs octo capita, atque ad ſex membra deriuamus apud noſtram peculiarem Commentationem, non quod in communi aliquid correctum vellemus. Itaque damus quidem libenter, eum, qui in octo capita diuiſit, interpretationem ſequutum, quæ vnum quodque caput integro, & perfecto ſenſu abſolueret: hanc quoniam ignoramus, qualis fuerit expoſitio, atque inter Doctores diſſidium ingens inueniremus, an vnius capitis verba ab alterius penderent, elegimus, quæ nobis certiora viſa ſunt, atque imitati omnes Interpretes, qui præceſſerunt, nihil in Scripturæ numeris, aut capitibus immutauimus: diuiſimus tamen actus eum in modum, vt ſæpè de multorum capitum verbis vna noſtra conficeretur actio.

An capitum & verſuum diſtributio in Biblijs canonicæ auctoritatis.
Serar.
Bellarm.

At inquis: Si ibi perfectus ſenſus, vbi actus terminatur, quamobrem non his potiùs accommodabimus capita & diuiſiones? Doctrinarum quippe methodus ſic poſtulare videtur. Iam dixi, eum, qui primò capita diuiſit, normam aliquam ante oculos habuiſſe, quæ ad finem cuiuſque capitis ſenſum integrum reperiret, propterea que & optimè ab eo diuiſum Epithalamium: poſteriores autem, quoniam hæc latebat methodus, vnuſquiſque, quod veritati proximius erat, ſcribebat. Ad hæc, quemadmodum numero 97. ex Hieronymo dicebamus, Antonio Luſitano, Gretſero noſtro, librorum capitumque diſtinctio opitulandæ memoriæ, faſtidij, quod longa generat lectio, tollendi gratia, adinuenta fuit. Non igitur oportet vnius ſectionis narrationem independentem eſſe, & ſemotam ab alterius membri geſtis: hoc enim faſtidij remedium, hoc memoriæ iuuamen non poſtulant: Quàm ſæpè in criticis elucubrationibus vnius capitis acta, præſertim ſi de hiſtoria tractatio eſt, ab alterius geſtis pendent? Sed tamen, ne laſſetur quiſquam prolixa verſuum continuatione, ponitur hiatus tituli interiectione. Sic igitur cum Bibliorum capita diſtributa fuerint, & ſic quidem optimè, atque ex conuenienti methodo diuiſa, vt vnius ſectionis res geſtæ ab alterius hiſtoria penderent, decorum fuit vtriuſque, aut plurium aliquando capitum narrationes in vnum congeri actum, vt quò tenderent, perſpectum haberet Lector, omniſque tolleretur confuſio. Quare & congruenter in vulgatis Codicibus Epithalamium in octo capita diſſecatur, & non malè nos in ſex partes diuiſimus. 99.

Vulgatam qui diuiſit, optimè partitus eſt Scripturæ capita.

Quòd ſi quis vniuerſim ſuſtineri non poſſe aſſerat, capita Scripturæ ſic diuiſa eſſe, vt nihil præcedentium in ſubſequentibus contineatur, non deerunt pronunciato tutelares, Viri admodum inſignes, ex quibus Cardinalis de Vio Thomas verba illa vltima capitis ſecundi Actorum, *in idipſum*, arbitratur ad principium ſubſequentis narrationis magis pertinere, & ab illis ordiendum caput tertium. Ex eodem Purpuratorum ordine noſter Bellarminus tom. 1. lib. 1. de verbo Dei, cap. 15. verba illa cap. 1. libr. 2. Machabæorum, *anno centeſimo octogeſimooctauo*, dicit non pertinere ad principium Epiſtolæ a Iuda & Senatu miſſæ, ſed eſſe finem alterius, quæ anteceſſit Epiſtolæ ſcriptæ à toto populo Iudeorum, duce Ioanne Hyrcano: cùm ſanè, ſiue ſenſum conſideremus; ſeu quo Scripturæ nominatur, modum; non minùs difficile appareat iſtud, quàm ſi id ipſum aſſeruiſſet de diuerſis capitibus. Et in hoc ille ſequutum ſe profitetur Melchiorem Canum, alioſque. Gaſpar Sanchez ad 100.

Verba vnius capitis pertinent ad ſenſum alterius in Scripturis.
Caiet.
Bellarm.
Sanchez.

cap.

cap. 12. Danielis planè exiſtimat verba initialia capitis duodecimi ſpectare ad finem capitis vndecimi. Serar. Serarius præloquio ſexto ad Machabæorum volumen aſſerit, omnia, quæ ſecundo libro referuntur, coniuncta eſſe cum his, quæ primus liber explicat, ſine quibus declarari aptè nequeant. Quare ipſe Commentarios ſuos inchoat à verſu vigeſimo capitis ſecundi libri ſecundi, & admiſcet frequenter vtriuſque libri & capita & geſta, quo dictorum ſufficientem proponat concordiam.

SVBSECTIO IV.

An ex Epithalamij norma, quòd ſponſam ſæpè mæſtam, turbatamque deſcribamus.

101. Nuptiarum tempore nihil non iucundum. SAnè genialis pompa quodam ſibi iure vendicat, vt non dicam; inter nuptias appareat luctuoſum quidpiam, & infauſtum; ſed etiam in alia tempora reijciatur quicquid ſeuerum, & tetricum eſt. Audiamus elegantem Sidonium Sidon. Apoll. Apollinarem epiſt. ad Heronium lib. 1. Epiſt. 5. *Interueni nuptijs Patricij Ricimeris, cui filia perennis Auguſti in ſpem publicæ ſecuritatis copulabatur. Igitur tunc in iſta non modo perſonarum; ſed etiam ordinum, partiumque lętitia, Tranſalpino tuo latere conducibilius uiſum: quippe cùm hoc ipſo tempore, quo hæc mihi exarabantur, vix per omnia theatra,* Feriatio a litibus, & negotijs tempore nuptiarũ. *macella, pratoria, fora, templa, gymnaſia, Thalaſſia, Feſcenninus explicaretur: atque etiamnum è contrario ſtudia ſileant, negotia quieſcant, iudicia conticeſcant, differantur legationes, vacet ambitus, & inter ſcurrilitates hiſtrionum cotus actionum feriarum ſtatus peregrinetur.* Quare idem Sidonius in Epithalamio Polemij, qui erat Philoſophus, hortatur, vt inter geniales lætitias Stoïcam grauitatem exuat:

——————Conſurge, Sophorum
Egregium Polemi decus, ac nunc Stoica tandem
Pone ſupercilia, &c.

At vero nec armatas excubiarum cuſtodias ſtare Claudian. iuxta aulam velit Claudianus; dùm nuptiarum hilaria aguntur, ne armatorum ſolus aſpectus terrorem aliquem incutiat, vbi gaudioſa eſſe cuncta oporteat. Sed cantet ipſe nobis ex Hymenæo Honorij, & Mariæ, excelſiori Muſa:

Gradiuum, noſtri comites, arcete parumper,
Vt ſoli vacet aula mihi: procul igitur horror
Thoracum, gladioſque tegat vagina minaces:
Stent bellatrices Aquila, ſæuique Dracones:
Fas ſit caſtra meis hodie ſuccumbere ſignis:
Tibia pro lituis, & pro clangore tubarum
Molle lyra, feſtumque canant: epulentur ad ipſas
Excubias, medijs ſpirent crateres in armis:
Laxet terribiles Maieſtas regia faſtus,
Et ſociam plebem non indignata poteſtas
Confundat turba Proceres: ſoluantur habenis
Gaudia, nec leges pudeat ridere ſeueras.

Sic apud illum Venus docet, qualis eſſe debeat aulæ facies, cùm nuptiæ celebrantur.

102. Atque eundem in finem, donec genialis feſtiuitas clauderetur, *Nulli per eos dies licebat* (ait Maxim. Monach. ſancti Areopagitæ Scholiaſtes Maximus Monachus ad epiſtolam 8. illius) *geſtitare quicquam lugubre; ſed ſpectacula, ſacrificiaque in dies ſingulos celebrabantur. Aluctu ſibi temperabant; qui in luctu erant, atque inter rant ſpectaculis, inque publicis conuiuijs tranſmittebat eiuſmodi dies.* Sed nec virgini, Funus proſequi deſponſatæ vetitum. Synet. quæ deſponſata fuerat, funus proſequi permittebatur. Syneſius epiſtola 3. Euoptio fratri: *Tertia die quam obierat Aeſchines, conſobrina tum primum ad ſepulcrum venit: neque enim opinor ſponſis fas eſt ad funus progredi: ſed & in purpura tunc erat, & pellucidum e. reticulum, aurumque, ac lapillos ſuſpenderat, atque induerat, ne ſponſo mali eſſet ominis.* Hinc apud Romanos menſe Februa- Februarius menſis luctibus dicatus. rio nunquam matrimonio iungebantur, quod menſis ille Parentalibus celebrandis dicatus eſſet: inter funera autem nuptijs non poterat eſſe locus, quibus alacris frons eſt, & atrata tumuli, lugubriaque horruere. Naſo lib. 2. Faſtorum:

Poſteà præteriti tumulis redduntur honores, Ouidius.
Prodigiuſque venit, funeribuſque modus.
Dum tamen hæc fiunt, viduæ, ceſſate, puellæ:
Expectet puros pinea tæda dies.
Nec tibi, quæ cupidæ maturæ videbere matri,
Comat virgineas haſta recurua comas.
Conde tuas, Hymenæe, faces, & ab ignibus atris
Aufer: habent alias mœſta ſepulcra faces.

Fortaſſe & veteres propterea non niſi Luna ple- Luna plena inita nuptiæ quamobrem. Dempſter. na nuptias inibant, vti commonſtrat Dempſterus Paralipomenis ad cap. 37. libri 5. Antiquitatum Romanarum Ioannis Roſini: quoniam extra id tempus obfuſcatur aliquantùm noctis Regina: nuptias autem decet ſydus omninò renidens, nihilque atratum, & funereum habens.

103. Epithalamiũ nihil mœſtum admittit. Ier. 25. & 33. Conſonant profanis ſacra monumenta. Ieremiæ cap. 25. verſ. 10. *Perdamque ex eis vocem gaudij, & vocem lætitiæ: vocem ſponſi, & vocem ſponſæ.* & c. 33. verſ. 11. *Vox gaudij, & vox lætitiæ, vox ſponſi, & vox ſponſæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum,* &c. Atque eodem cap. 16. Gaſp. Sanch. verſ. 9. quo loco ingenioſè noſter Sanchez per vocem ſponſi, atque ſponſæ intelligit Epithalamia, & Hymnum genialem, qualia liber hic Canticorum, & Pſalmus 44. *Eructauit cor meum,* &c. quæ Hymenææ laudationes ſunt. De his igitur Ieremias dixit concinnè, voces eſſe lętitiæ, quoniam Hymenæus nihil mœſtum, & plorabundum admittit. Atque paria Apocalypſis cap. 18. Apoc. 18. verſ. 22. vbi loquens de euerſæ Babylonis lacrymando ſtatu: *Et vox citharœdorum, & Muſicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te ampliùs, & vox ſponſi, & ſponſæ non audietur adhuc in* Ambroſ. *te.* Præſtat autem Ambroſium de his mirificè diſſerentem protuliſſe libro 6. Commentariorum in Lucam ad cap. 7. Euangeliſtæ: *Iubetur ergo Propheta* (ait) *plaudere manu, & percutere pede: quia ſponſi nuptias iam videbat, in quibus deſponſatur Eccleſia, Chriſtus adamatur. In his Propheta Dauid nuptijs nos ludere voluit, & quaſi in ipſo actu nuptiarum poſitus, nos ad celebritatem feſti muneris adhortatur dicens: Exultate Deo adiutori noſtro, iubilate Deo Iacob: ſumite Pſalmum, & date tympanum, pſalterium iucundum cum cithara. Nonne actum quendam Prophetę ſaltantis aduertis? Denique alibi: Pſallam tibi in cithara, ſanctus Iſrael, gaudebunt labia mea, cùm cantauero tibi. Audis citharizantium voces? audis ſaltantium ſtrepitus? Nuptias crede.* Venuſtè Mediolanenſium Beatus Patronus, quòd iucunditate perſonare vniuerſa intueretur, intulit: *Nuptias crede.* Quem volo Haymo. aſſociet Haymo ad initium Pſalmi 44. *Eructauit cor meum,* &c. *Pſalmus iſte* (inquit) *vocatur Canticum: quia Propheta coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ*

præui-

Digitized by Google

præuidens futuram, eam in hoc Pſalmo cum magna exultatione pronunciat. Exultationem dixit, & magnam; quoniam de nuptijs agebatur.

104. Verum percipiamus ab ore Seruatoris de geniali alacritate quidpiam. Matthæi capit. 9. verſ. 15. *Et ait illis* IESVS*: Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc ieiunabunt. Conuenienter* (ait Chryſologus ſermon. 31.) *ergo diſcipulis Ioannis Magiſtri ſui voce reſpondit, vt vel illis crederent, & non cogerent læta ſponſi tempora triſtis intrare ieiunij: quia, qui quærit ſponſam, ieiunia ſeponit, relinquit auſtera, totum ſe dat gaudijs, epulis indulget, totus blandus, totus amabilis, totus feſtiuus incedit.* Certè filij ſponſi, nuptiarum ſunt ſodales, & familiares, atque amici nubentis, vt rectè conſiderauit Maldonatus eum ad locum. His autem quandiu ſponſus præſens eſt, id eſt, toto eo tempore, quo genialis perſeuerat pompa, nulla lugendi occaſio offerri debeat: ſed nec ieiunare conueniat, quoniam tunc potiùs conuiuandi opportunitas eſt. Sanè ipſe quondam apud Patrem reſidens, nondum homo, populum in deſerto pane de cœlo præſtito ſaturauit: perque Moyſem ſitienti multitudini amaritudines aquarum temperauit; non vina tamen obtulit. *Cui petram aquam uomuit* (inquit Ambroſius libro de Elia, & ieiunio) *potuit & uini abundantia non deeſſe. Denique dicit Deus: Percuties petram, & exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit: Exiet uinum populo: periculoſum erat uinum populo miniſtrare, quod fortiores ferre uix poſſent.* Sed neque carne circundatus in ſimilitudinem peccati, cùm in eremo pauiſſet innumeros ſemel atque iterum, vini aliquando copiam fecit: at ille tam parcus vini miniſtrator, apud Canam Galilææ, quoniam ad nuptialem menſam ſedebat, locuſque ille iucunditatem poſtulabat, ſex hydrias in eos conuertit latices, quibus lætificatur cor hominis, vti cum acumine animaduertit noſter Pererius tom. 4. ſelectarum diſputationum, in diſp. 7. in cap. 6. Ioannis.

Matth. c. 9.

Chryſol.

Maldon.

Ambroſ.

Vinum in eremo cur Deus Iſraelitis non adminiſtrauit.

Pererius.

105. Et ſanè, quæ multis erat communis lætitia, nempe, conuiuis, & nuptiarum ſodalibus, durabat ex conſueta lege ſeptiduum, vti monſtrauimus Subſectione præterita: ſed ipſorum nubentium læta tempora in annum integrum producebantur. Docuit me Deuteronomij caput 24. *Cùm acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam neceſſitatis iniungetur publicæ: ſed uacabit abſque culpa domui ſuæ, ut uno anno lætetur cum uxore ſua.* De quibus primis nuptiarum gaudijs puto intelligendum Parœmiaſten, cap. 5. verſ. 18. *Sit uena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ.* id eſt; per annum conuiue illi: qui locus, quoniam perplexus, dabo, ſi valeam, claritatem aliquam. Fuit igitur ſermo ad eos, qui meretricijs amoribus ſeducuntur, quemadmodum capitis initia manifeſtè oſtendunt. Aduerſus hos igitur conueniens remedium proponit ſapiens, ſi matrimonio iungantur adoleſcentes, vt præ domeſticis delicijs vagam illam turbam, & ad ſeducendum compoſitam ſpernant: *Bibe* (ait) *aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui:* hoc eſt, habe propriam, ſtabilemque comparem. *Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide.* Alludit, nempe, ad genialem pompam, qua cum muſica & plauſu ducebatur per plateas noua nupta, & eam contemplandi omnibus copia præſtabatur. *Et quieſcere faciam de urbibus Iuda.* Ieremiæ c. 7. verſ. 34. *& de plateis Ieruſalem, uocem gaudij, & uocem lætitiæ, uocem ſponſi, & uocem ſponſæ.* Vide quæ ſcripſimus Subſect. 2. num. 80. At poſt tranſactam matrimonij feſtiuitatem: *Habeto eas ſolus: nec ſint alieni participes tui.* Claudebantur enim intra ſepta & gynæceum Hebræorum nuptæ: quemadmodum ex conſilio dicturi ſumus aliquando, ſi vitam nobis ſæculorum Rex produxerit. *Sit uena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ, ceruua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus: ubera eius inebrient te omni tempore, et in amore eius delectare iugiter.* quæ ſic expono: Poſtquam clauſa nuptiali pompa introduxeris vxorem in domum tuam, viue, & lætare cum illa per annum quemadmodum Legiſlator præcipit Deuteronomij cap. 24. vt ſi ad bella poſteà procedere neceſſarium ſit, iam relinquas matrem, & ſic benedicta vena nominetur in Iſraël, vbi ſine liberis decedens maledicta habebatur. Sed ita dege cum noua coniuge, vt charam, & in delicijs habeas, diligaſque tenerrimè, quali ſolent virgines in honore & pretio habere ceruam, eiuſque hinnulum, quos pectunt, lauant, floribus ornant, delicatiori pabulo nutriunt: de quo mores nos ad verba illa Canticorum cap. 2. *Adiuro uos, filiæ Hieruſalem, per capreas, ceruoſque camporum,* &c. Hoc ſi exequaris, ſatiaberis omni tempore a conthoralis amoribus, & contemnes facilè alienas feminas. Hæc pauca ex noua incude in gratiam abſtruſæ ſententiæ. Sed vocat nos iam præcipuè difficultas.

Deut. 24. 5.

Prouerbiorũ verba ex cap. 5. intrito modo enucleata.

106. Oſtendimus ſatis genialem celebritatem turbidum nihil, & inquietum admittere, procul abigere quicquid vexat, & oneroſum eſt: qui fit igitur, vt toties ſponſa noſtra inimicis caſibus iactetur? toties lacrymabunda in theatrum prodit? & quorſum à fletu abſtineat, quæ ſponſum bis amiſit, ſemel vulnerata eſt, theriſtro violentè ſpoliata, quam terruerant quadrigæ Aminadab? Notandum, hoc Salomonis Canticum non eſſe ſtrictè Epithalamium; ſed dramatohymenæum, hoc eſt, de comœdia, aut dramate, & Hymenæo ſimul participans. Monſtraui Præloquio 1. ſect. 5. num. 29. à Patribus, & nouis Enucleatoribus ſæpè nuncupatum ſacram actionem, fabulam, comœdiam, drama. Quare Origenes, ſeu quis alius Prologum quatuor homiliarum exarauit, ſpeciem Epithalamij habere dixit, dum inquit: *Iſtud verò unum Canticum eſt, quod ipſi iam ſponſo, ſponſam ſuam ſuſcepturo, canendum erat Epithalamij ſpecie.* Et in principio homiliæ 1. ex quatuor, monet, cum Epithalamij ſimilitudine ſimul habere formam dramatis: *Meminiſſe* (ait) *oportet, quod in Præfatione monuimus: quia libellus hic, Epithalamij habens ſpeciem, dramatis in modum conſcribitur.* Caſſiodorus etiam in prœmiolo Epithalamium nominat; ſed comico ſtylo conſcriptum.

Salomonis carmen, an ſtrictè Hymenæus.

107. Iam igitur, cùm à natura comœdiæ non abhorreat, hilares euentus triſtibus admiſcere, (quamuis id reſpuat Epithalamij conſideratio:) ſic quidem vt inſuauia, & mœrorem afferentia principium ſibi vindicent, & deſinat in lætum finis: quando Canticorum liber comœdia quoque ſit, alienum ab eo non eſt, ſponſæ labores referre, cùm tandem exitus gaudioſus ſit ſemper, vti ſect. 1. & 2. huius Anteloquij pateſecimus. Lege Franciſcum Fernandez de Cordoba in Didaſcalia ſua multiplici, cap. 21. acriter diſcepantem aduerſus vulgi opinionem, quæ comœdiæ aut eſſentiam, aut proprietatem eſſe velit à

Comœdiæ, atque tragœdiæ diuerſitas.

Fernandez.

diris

dltis caſibus inchoare, abſoluere cum gaudio, & exultatione: tragœdiam è diuerſo ſtatuit, ordiri ſolitam à proſperis, cum lamentis finire. Sed aliud eſt, vt ſine his, ſi ſubtiliter agendum ſit; ſtare valeat comœdiæ, tragœdiæve viſus; aliud, vt hæc omnis vera comœdia, & tragœdia omninò reſpuat: ſecundum iſtud minimè nobis perſuaſerit Franciſcus, cùm clariſſimorum Auctorum theatralia poëmata, quibus omnis ætas comœdiæ, tragœdiæque nomen indidit, eum in modum extent conſcripta. Lege Delrium noſtrum præfatione ad tragœdias Senecæ, capit. 2. De quo genere comœdiarum aſſeueramus eſſe Salomonis nuptiale carmen: niſi placeat appellaſſe tragicomœdiam, (nam noſtro inſtituto hæc vox ſatis deſeruit,) quemadmodum dixit Coſmas Damianus, Hortulanus Abbas Iſagoga ſua ad Canticum Canticorum.

Delrius.

Coſm. Dam.

108. Somnia in Cantico Salomonis.

At, concedamus, Epithalamium eſſe cum rigore: ſunt tamen luctuoſa eius euenta non vera, ſed vel à falſo mortalium rumore, vel à nocturno ludibrio, & ſomni vanis imaginibus: nam, ſi ſponſum bis deſiderauit noua nupta, ſi percuſſa eſt à vigilibus, ſi pallium deperdidit, ſomniabat tum: conſternatio autem à quadrigis Aminadab rumor fuit, & ſuſpicio, quæ delata ad ſponſæ aures ab incauto aliquo: non enim debuerat inter genialia gaudia narraſſe, quod femineum animum terreret. Debent igitur à nuptiali hilaritate exulare quæcunque ex conſilio & natura ſua laborem aliquem afferentia: quæ autem præter ſpem accidunt, ſicut mortalium prouidentiam labilem & incertam ſuperant, ſic nec amoueri poſſunt, aut diuelli etiam a maxima voluptate. Quare nec Hymenæographo vitio vertendum, quòd eiuſmodi caſus referat, qui in fortunæ arbitrio ſunt, præſertim cum narratio talium euentuum ad inferendas nubentium laudes ſingulariter faceret, quæ laus, Epithalamij præcipuus ſcopus eſt.

SECTIO IV.

Quæ in myſtica noſtra Canticorum expoſitione Sect. 2. declarata, reprehendi valeant, excuſſa, & diluta.

VLTIMVM hoc Prælocutionis membrum, claritatis amore, atque ne legentem offendamus, ſubdiuidemus, quemadmodum hucuſque fecimus elapſis Sectionibus, quas in minores partes diſtribuimus.

SVBSECTIO I.

Chriſti & Eccleſiæ connubium an malè à nobis compactum?

109. Nuptiæ cum Eccleſia num per incarnationem celebratæ? [illegible]

DE Chriſti & Eccleſiæ thalamis agere Salomonis Canticum, neminem memini, qui inficias iret ex Catholica manu: verùm, vt ſunt in hoc aſſerendo vnius labij priſci, recenteſque Interpretes; ſic frequens apud illos eſt docere coniugium Chriſti cum humana natura, aut potiùs Eccleſia, vt ſcribit cum proprietate Gregorius Papa homil. 38. in Euangelia, intra virgineum MARIAE cubile in primis deſcribere, atque adeò primas illas Epithalamij voces, *Oſculetur me oſculo oris ſui*. Synagogæ, & fidelium inter Gentes commorantium ſuſpiria eſſe, diem ominoſum ſacræ coniunctionis deſiderantium. Euoluat, cui placitum eſt, Ghiſlerij Appendicem: nolo enim actum repetere, tranſcribendo Patrum effata in re admodum nota. Occurret ſtatim apud Athanaſium in Synopſi: Apponium initio libri 1. in Cantica: Theodoretum Commentarij limine: Richardum Victorienſem in prologo, quem alias dixi Nicæni eſſe Gregorij: Rupertum in proœmio. Quid eſt igitur, quod nouum interpretamenti genus aggreſſi, de magno Incarnationis Sacramento tacemus, & ferimur ad poſteriora vitæ Seruatoris tempora, ibique nuptias, & connubium Verbi cum Eccleſia venamur, quaſi non ſatis compertum ſit, per incarnationem nuptias a Dei Verbo celebratas, quemadmodum tradunt ad illa verba Canticorum capit. 3. *In die deſponſationis, & lætitiæ cordis ſui*. Gregorius Italus, (quemadmodum & homilia nuper relata 38. in Euangelia,) Beda, Anſelmus, Caſſiodorus, Iſidorus Hiſpalenſis, Guillielmus Abbas, Honorius, Alanus, Philippus Abbas, Halgrinius Cardinalis, Thomas Ciſtercienſis, atque obiter eadem explanantes verba Bruno Carthuſienſium Protoparens in Pſalmum 18. Innocentius Papa ſerm. 3. in conſecratione Pontificis, Petrus de Tarantaſia in capit. 2. epiſtolæ ad Hebræos apud Delrium pro iiſdem Canticorum vocibus. Abſolutè autem Auguſtinus lib. 1. quæſtionum euangelicarum, capit. 31. idemque ſerm. 247. de tempore, & oratione contra Iudæos, Paganos, & Arrianos, tom. 6. Hilarius Arelatenſis homil. 1. de nuptijs in Cana Galileæ, & multi alij ex Patribus frequenter huic ſubſcribunt connubio.

Athan. Appon. Theod. Rich Vict. Nicæn. Rupert.

Beda. Anſelm. Caſſiod. Iſid. Hiſp. Guilielm. Honorius. Alanus. Philip. Abb. Halgrin. Thom Ciſt. Bruno. Innocent. Tarantaſia. Auguſt.

Hil. Arel.

Sanè non vnum matrimonium Chriſto tribuunt eccleſiaſtici Auctores ſacrorum Bibliorum teſtimonijs manuducti: nam præter vulgatam de coniunctione per Incarnationem, ſententiam, ad Epiphaniæ ſolennia cantatur: *Hodie cæleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia: quoniam in Iordane lauit Chriſtus eius crimina*. Cùm Euchariſtiam inſtituit Dominus IESVS, nuptias iniiſſe docent Theodoretus, & Apponius ad verba illa capit. 3. Canticorum: *In die deſponſationis, & lætitiæ cordis ſui*. Laurentius Iuſtinianus ſerm. de Euchariſtia, ad Reſurrectionem, & Aſcenſionem Seruatoris refert: Auguſtinus, vbi & eam de Euchariſtia opinionem inſinuaſſe viſus, ſermone nempè 54. ex diuerſis: *Occiſus eſt ad nuptias ſuas ipſe innocens Agnus, occiſus eſt ad nuptias, & quoſcumque inuitauit, de carne ſua pauit: occiſus epulas præparauit, reſurgens nuptias celebrauit: occiſus voluntariam pertulit paſſionem, reſurgens diſpoſitam duxit vxorem: in vtero Virginis humanam carnem, velut arrham, accepit, in cruce precioſiſſimam dotem ſuum ſanguinem fudit: in Reſurrectione, atque Aſcenſione ſua æterni matrimonij fœdera roborauit*. Philo Carpathiorum Antiſtes ad illud Canticorum cap. 3. *In die deſponſationis*, &c. cùm tres diſtinxiſſet dies, quibus Chriſtus variè coniunctus eſt: *Tertia verò dies* (ait) *& vltima, cùm aſcendens ad cœlos Spiritus ſancti ignem in filios adoptionis effudit ad conuerſionem Gentium*. Gloſſa ordinaria ibidem: *Deſponſationis illius, ſi illius,* (ait) *referimus ad Matrem: dicimus in tempore Annunciationis: ſi ad filium, Reſurrectionis, quæ præcipua lætitia fuit*. Thomas Ciſtercienſis lib. 6. in Cantica ad eadem

110. Chriſti varia matrimonia apud Patres.

Per Euchariſtiam nuptias celebrauit Chriſtus. Theod. Appon. Laur. Iuſt.

Nuptiæ Chriſti in Aſcenſione, & Pentecoſte. Auguſt.

Philo Carp.

Gloſſ. ord.

Thom. Ciſt.

Digitized by Google

eadem verba: *Vnde dicitur, in die deſponſationis ſuæ ecce matrimonium nuntiatum, in paſſio e perfectum, in ſanctis Spiritus aduentu conſummatum.* Atque eaſdem ſacri Hymenæi voces ad coronam gloriæ, qua Pater Filium decorauit, cùm aſcendit in altum, captiuam ducens captiuitatem, tranſtulit Bernardus ſerm. 2. de Epiphania: Hugo Victorinus miſcellaneorum parte 1. lib. 1. titul. 117. & parte 2. libro item 1. titulo 49. Petrus de Tarantaſia in capit. 2. Epiſtolæ ad Hebræos. Ad nouiſſimam autem glorificationem ſub finem mundi deriuant ad verba illa Apoc. 19. verſ. 7. *Gaudeamus, & exultemus, quia venerunt nuptiæ Agni, & vxor eius præparauit ſe,* &c. Beda, Ambroſius Ansbertus, & Interpretes plerique, quemadmodum & Parabolam Matthæi cap. 25. in eundem morem conſtruunt. Quo pacto & aliam Matthæi ſimilitudinem capit. 22. de homine Rege, qui fecit nuptias filio ſuo, accepiſſe putes Origenem tractat. 20. in Matthæum, Chryſoſtomum homil. 69. in eundem, Hilarium canone 22. Arnulphus Epiſcopus Lexouienſis ſermone habito in Synodo: *Nec enim adhuc niſi ſponſalia ſunt* (ait) *nondum celebratæ ſunt nuptiæ, nondum matrimonium conſummatum. Porro complebuntur omnia in futuro, cum ſponſus aduenerit, & intrabunt, qui parati fuerint cum ipſo ad nuptias, imparati foribus excludentur.* Bernardus ſermone 2. de Dominica 1. poſt Epiphaniam: *Iam enim deſponſata eſt illi, iam nuptiarum prandium celebratur: nam cœna quidem in cælo, & in aula æterna paratur.* Atque ita aptiùs pronunciari exiſtimat noſter Maldonatus ad illa cap. 9. Matthæi: *Nunquid poſſunt filij ſponſi,* &c. ſi hic ſponſalia celebrata dicuntur, nuptiæ in beatam vitam referantur: ſic quoque arbitratur Ribera ad verſum 7. cap. 19. Apocalypſis.

Bernard. Hug. Vict. Tarantaſ. Apoc. 19. Eccleſia nunc deſponſata ſolùm, nuptura ſub finem mundi. Beda. Ambr. Ansb. Orig. Chryſoſt. Hilar. Arnulph. Bernard. Maldon. Matth. 22. & 9. Ribera.

111. Sed nulla poſterior cogitatio eorum, qui matrimonium Chriſti, & Eccleſiæ, certè ad minus ſponſalia in patiendi tempora incidiſſe autumnat. Sanè celebrem Canticorum locum capit. 3. *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua, in die deſponſationis illius,* &c. de ſponſato Redemptore ad mortis articulam accipiunt apud Delrium Proclus in Concilio Epheſino, tom. 6. capit. 7. Ruffinus in Symbol. Apoſtolorum, ad fin. libri 5. Angelomus, Vvilleramus, Honorius: à nobis autem inſpecti Bernardus ſerm. 5. in Feſto omnium Sanctorum: Hugo Victorinus, & Tarantaſia locis numero elapſo indicatis; & in Cantica ſcribentes perſpicuis verbis, Theodoretus, trium Patrum Commentatio, Caſſiodorus, Apponius, Anſelmus, Iuſtus Orgelitanus, Philo Carpathius, S. Thomæ adſcripti Commentarij, Matthæus Cantacuzenus, Hugo Cardinalis, Ioannes Halgrinius, Gillebertus ſermon. 10. Thomas Ciſtercienſis: ex quibus Philo Carpathienſis, & Cantacuzenus ſine hæſitatione declarant de Eccleſia Gentium. De Auguſtino audiuimus numero antecedenti, ſerm. 54. ex diuerſis. Hilarius Arelatenſis homil. 1. de nuptijs in Cana: *Itaque ſponſus procedens de thalamo ſuo deſcendit ad terram Eccleſia ex Gentibus congregandæ, ſuſcepta incarnatione iungendus: cui & arrhas, & dotem dedit: arrhas, quando Deus homini iunctus eſt; dotem, quando pro ſalute hominis immolatus eſt.* Andreas, Cæſareæ Epiſcopus, ſerm. 23. in Apocalypſim: *Scitè autem ſponſam agni vxorem appellat* (inquit) *quando nanque veluti Agnus occiſus eſt, tunc illam proprio ſanguine ſibi deſponſauit.* Salmeron tom. 7. in Euangelia, tractatu 37. Sed iuxta Scholarum morem diſputat ſubtiliter Abulenſis 6. parte, quæſtione 73. in capit. 22. Matthæi, probatque eas propriè habenda, Chriſti cum Eccleſia, ſiue ſponſionem; ſiue nuptias, quas diſceſſurus ex hoc mundo Redemptor inierat.

Chriſto deſponſata Eccleſia ex veteri opinione, cùm in ligno pateretur. Cantic. 3. Proclus. Ruffin. Angelom. Vvilleram. Honor. Bernard. Hug. Vict. Tarantaſia. Theod. Tres Patres. Caſſiod. Appon. Anſelm. Iuſt. Org. Philo Carp. S. Thom. Halgrin. Gilbert. Thom. Ciſt. Cantacuz. Auguſt. Hilar. Arel. And. Cæſ. Salmeron. Toſtatus.

112. Hoc ipſum ſentire eos omnes neceſſarium eſt, qui mortuam Synagogam, & abolitam legem quoad ceremonialia, iudicialiaque per Chriſtum, in morte exiſtimant. At quis non id veterum & iuniorum Theologorum docuit, vt benè annotat Luytius Legionenſis in capit. 2. Epiſtolæ ad Galatas, §. *Quod vt demonſtrem.* Salmeron. diſp. 6. in capit. 7. ad Romanos: Pererius diſp. 5. in idem caput. Sed ad longum, & cum eruditione, atque ſtudio Tena tota difficultate 6. ad capit. 8. Epiſtolæ ad Hebræos. Vide concluſionem 2. huius Subſectionis. Atque equidem à Chriſti abſceſſu perniciosum fuit, in veteri lege ſalutis ſpem ponere, & ad eius conſecutionem neceſſariam opinari. Cæterum Iudaïcorum rituum non omnis vſus ab initio interdictus: permittebatur enim aliquis, ſi iuſtæ poſtulaſſent cauſæ, qua de materia legendæ epiſtolæ duæ inter Auguſtini epiſtolas tom. 2. nempe, 11. quæ eſt Hieronymi ad Auguſtinum, & 19. Auguſtini ad Hieronymum. Adeundi recentiores, Salmeron tom. 12. in Acta, tractat. 5. §. *Sequente autem die,* &c. Lorinus ad verſum 10. cap. 15. Actorum: Tena nominata difficultate 6. ſection. 1. & 3. P. Vaſquez tom. 2. in 1. 2. diſput. 181. cap. 9. Seuerinus Binnius tom. 1. Conciliorum, initio primæ partis: Baronius tom. 1. anno Chriſti 58. qui numero 81. aſtruit, B. Ignatij temporibus, qui floruit cum Apoſtolis, ſublata fuiſſe legalia; vt durauerint in id temporis; non quaſi ad ſalutem deſiderata, ſed permiſſa tantùm ob momenta grauia: nam quoad ſalutis ſpem per Chriſtum deſtructæ ſub finem vitæ; quemadmodum Origenes atteſtatur libr. 6. in Epiſtol. ad Romanos, ad initium cap. 7. Chryſoſtomus homil. 12. in eam Epiſtolam: Theodoretus, Primaſius, Oecumenius, Anſelmus, Bruno Carthuſienſis ſatis manifeſtè: Theodulus Cœleſyrienſis Presbyter, S. Thomas lect. 1. Nicolaüs de Lyra, omnes in Paulum ad Romanos, cap. 7. Quid ex tam longa probatione denuamus? Equidem, Chriſtum valedixiſſe Synagogæ, cùm moreretur, atque illa dimiſſa, aliam duxiſſe ſponſam; Eccleſiam, videlicet, ex Gentibus; propter quam reliquit patrem ſuum, populum, puta, Iudaïcum, & matrem, Synagogam arbitrare: & quoniam ab his noſtri pronunciati dependet cardo, dabimus Patres ſuo ſtylo loquentes.

Per Chriſtum abolita Synagoga, & eius ritus, quomodo? Legion. Salmeron. Pererius. Tena. Iudaici ritus an omnes ab initio Eccleſiæ penitus interdicti? Hieron. Aug. ep. Salmeron. Lorin. Tena. Vaſquez. Binnius. Baron. Origen. Chryſoſt. Theod. Primaſ. Oecum. Anſelm. Bruno. Theodul. S. Thom. Lyra.

113. Auguſtinus igitur tractat. 9. in Ioannem, cuius verbis loquitur Beda ad capit. 5. epiſt. ad Epheſios: *Quomodo* (ait) *reliquit matrem? relinquendo Synagogam Iudæorum, de qua ſecundùm carnem natus eſt, & inhærendo Eccleſiæ, quam ex omnibus Gentibus congregauit, & illuminauit per Apoſtolos Deus.* Primaſius in cap. 5. eiuſdem Epiſt. *Quoniam Chriſtus reliquit matrem, id eſt, relinquendo Synagogam Iudæorum, de qua ſecundùm carnem natus eſt, & inhærendo Eccleſiæ, quam ex omnibus Gentibus congregauit.* Anſelmus, Bruno Carthuſianus, S. Thomas lect. 10. in capit. 5. ad Epheſios eodem more pronunciant, niſi quòd Eccleſiam tantùm dicunt, quin exprimant ex Gentibus fuiſſe; ſed tanquam ſuperuacaneum omiſere, cui enim Eccleſiæ adhæſiſſet Chriſtus, niſi aut Synagogæ, aut illi, quæ vniuerſalis fuit, & ex Gentilitate aſſumpta? Qua generali formula vtuntur Chryſologus

Chriſtus Synagogam repudiauit, coniuncta ſibi Eccleſia ex Gentibus. Auguſt. Beda. Primaſ. Anſelm. Bruno. S. Thom. Chryſol.

Digitized by Google

Rupert. ſologus ſerm. 164. Rupertus ad cap. 4. Geneſis, Synagogam ſacrificio Caïn adumbratam ſcribens, cuius holocauſtum Deus contempſit.
Bernard. Bernardus ſerm. 2. Dominicæ poſt Epiphaniam.
Anaſt. Sin Sed plane de Eccleſia Gentium Anaſtaſius Sinaïta lib. 9. in Hexameron: *Reliquit patrem ſuum, ſecundum carnem, nempe, populum Iudaicum; & matrem ſuam, quæ ipſum peperit, Synagogam; & adhæſit vxori ſuæ, ſcilicet, Eccleſiæ Gentium.*
Laur. Iuſtin. Laurentius Iuſtinianus ſerm. de Euchariſtia: *Et adhæſit vxori, Eccleſiæ, ſcilicet, de Gentibus congregatæ, quam ſibi annulo fidei deſponſatam coniunxit in ſponſam.* Qui repudium Synagogæ docet etiam cap. 2. de triumphali Chriſti agone Gille-
Gillebert. bertus ſerm. 20. quin certis notis Eccleſiam deſignaret; *Denique hic dies deſponſationis, quando repudians ritus, noua Eccleſiæ Sacramenta inſtituit; quando in perpetui matrimonij ſignum, & copulæ nuptialis, de latere eius, ſanguinis, & aquæ mixtura perfluxit. Hodie Synagoga dedit libellum repudij, & a priore odioſa ad poſteriorem dilectam tranſijt: a vetere tranſiuit ad nouam, quam ſibi ipſe exhibuit glorioſam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid huiuſmodi.* Claudat agmen noſtræ Hyberniæ antiquum, ingenſque ornamentum Caius Cæ-
Sedul. lius Sedulius, qui libro Paſchalis operis 4. ad calcem accinit:

Diſcedat Synagoga ſuo fuſcata colore,
Eccleſiam pulchro Chriſtus ſibi iunxit amore:
Hæc eſt conſpicuo radians in honore MARIAE,
Quæ cum clarifico ſemper ſit nomine Mater,
Semper Virgo manet.

Eademque repetit libro 5. Paſchalis operis, ſoluta oratione, cothurnato quidem ſtylo compoſiti, cap. 21.

114. Sed ſpatiemur adhuc per veterum Theologorum prata. Quid in eorum campis crebrius occurrat, quam de latere Chriſti in Cruce dormientis formatam eius coniugem Eccleſiam, nempe, vti de latere primi hominis ſoporati Eua archigenitrix fabricata eſt? Tertullianus libro de anima, cap. 43. *Somnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera Mater viuentium figuraretur Eccleſia.*

Eccleſia ex dormientis in Cruce Seruatoris latere formata Catholica, & de gentilitate.

Tertull.

Auguſtin. Auguſtinus expoſitione in Pſalmum 116. ad illud: *Qui manducatis panem doloris, &c. Sed vbi dormiuit? In Cruce. Quando dormiuit in Cruce, ſignum geſtabat, imo implebat, quod ſignificatum erat in Adam: quia, cum dormiret Adam, coſta illi detracta eſt, & Eua facta eſt: ſic & Dominus, cum dormiret in Cruce, latus eius lancea percuſſum eſt, & Sacramenta perfluxerunt, vnde facta eſt Eccleſia: Eccleſia enim coniux Domini facta eſt de latere, quomodo Eua illa facta eſt de latere: ſed quomodo illa non eſt facta niſi de latere dormientis; ſic iſta non eſt facta, niſi de latere dormientis.* Eandemque iterat ſententiam tom. 6. lib. 12. contra Fauſtum Manichæum, cap. 7. & tom. 9. tractatu 9. in Ioannem:
Leo Papa. Leo Papa primus eius nominis epiſtol. 23. ad Clerum, & plebem Conſtantinopolitanæ vrbis:
Hieron. Hieronymus ad cap. 5. epiſtolæ ad Epheſios:
Ruffin. Ambroſ. Ruffinus in expoſitione Symboli: Ambroſius lib. 2. in Lucam ad cap. 3. titulo, *De Ieſu baptizato*, &c.
Chryſoſt. Chryſoſtomus hom. 83. in Ioannem: *Exiuit enim* (inquit) *ſanguis, & aqua. Non caſu & ſimpliciter hi fontes ſcaturierunt: ſed quoniam ex ambobus Eccleſia conſtituta eſt.*
Beda. Beda ex Auguſtini gutture pronuncians ad cap. 5. Epiſtolæ ad Epheſios:
Anſelm. Andr. Anſelmus ibidem: Andreas Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus ſerm. 23. in Apocalypſim:
Bernard. Bernardus ſerm. 2. Dominicæ 1. poſt Epiphaniam: *De latere enim ſuo te reformauit, quando propter te obdormiuit in Cruce, & ob hoc ſomnium mortis excepit.*
Anaſtaſ. Anaſtaſius Sinaïta eruditè, & fusè lib. 9. in Hexameron;
Rupert. Rupertus lib. 3. in Geneſim, cap. 37.
Gillebert. Gillebertus ſerm. 20. in Cantica:
Hugo Vict. Hugo de ſancto Victore lib. 1. Allegoriarum in Geneſim, cap. 7.
Drogo. Drogo Hoſtienſis Antiſtes libro de ſacramento Dominicæ Paſſionis:
Amalar. Amalarius Fortunatus lib. 3. de eccleſiaſticis Officijs, cap. 26.
Mag. ſent. Magiſter denique in 2. Sententiarum libro, diſtinct. 18. & cum eo plures de Scholaſticis eius diſtinctionis enarratores. Magiſtri dicta non prætéribo: *Quia ſicut mulier de latere viri dormientis formata eſt: ita Eccleſia ex Sacramentis, quæ de latere Chriſti in Cruce dormientis profluxerunt, ſcilicet, ſanguine, & aqua, quibus redimimur à pœnis, atque abluimur a culpis.* Ex qua ſententia (quoniam mens eſt Auguſtini, & ferè Patrum, quoties de his proloquuntur) infero ſermonem eſſe de Eccleſia vniuerſali, & ex Gentibus compacta, non de Synagoga, quoniam ad Gentium Eccleſiam pertinent Sacramenta, ex quibus vxor facta eſt, quæ de latere Chriſti in ligno pendentis, proceſſit.

115. His declaratis affirmo primo, Canticorum argumentum non eſſe nuptias Chriſti cum Synagoga; ſed eiuſdem connubium cum Eccleſia Catholica, & quæ fuit ex Gentibus vocata. Primùm, *quia Expoſitores Catholici dicunt communiter* (ait Lyranus ad verba illa cap. 1. Canticorum: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, &c.) *quod iſte liber loquitur de amore Chriſti, & Eccleſiæ, accipiendo Eccleſiam, prout diuiditur contra Synagogam, quæ proceſſit de latere Chriſti dormientis in Cruce, ſicut Eua formata fuit de coſta dormientis Adæ.* At hæc Eccleſia, quæ diſtinguitur a Synagoga, & quæ exorta eſt de latere Chriſti a ligno pendentis, Catholica Eccleſia eſt, & quæ ex Gentibus conflata fuit, vti duobus numeris anterioribus monſtrauimus: Igitur ex communi Catholicorum Magiſtrorum calculo, non de Synagogæ, ſed de Eccleſiæ vniuerſalis coniugio actitat Canticorum volumen.

Canticorum materia nuptiæ Chriſti, non cum Synagoga; ſed Eccleſia ex Gentibus.

Lyran.

Deinde, cùm hoc ſit omnium Canticorum digniſſimum, carmenque cæteris ſublimius, atque hoc nominis à materia, de qua ludit, præcipuè deriuet, vti oſtendo Præloquio 9. Sect. 3. numer. 24. de eius Eccleſiæ thalamis tractare oportet, aſſeramus, quæ ipſa excellit magis, cuiuſque præclara, & immortalia facinora Muſam requirunt, cui omnis cedat Helicon, & Parnaſſus facer etiam. Sed hæc tam ingens Eccleſia, quæ fama & geſtorum gloria impleuit vtrumque axem, eſt Eccleſia Catholica: *Quam pro eo, quod fuerat derelicta, & odio habita, & non erat, qui per eam tranſiret* (Iſaïæ 60. verſ. 15.) *poſuit Pater miſericors in ſuperbiam ſæculorum, vt ſugeret lac Gentium, & mamilla Regum lactaretur, ad quam venerunt curui filij eorum, qui humiliauerunt eam; & adorauerunt veſtigia pedum illius.*
Iſaiæ 60. Igitur de huius Eccleſiæ nuptijs par eſt credidiſſe, Epithalamium, quod ob ſummam eminentiam Canticorum Canticum nuncupatum eſt, à Salomone conſcriptum fuiſſe: quæ fuit opinatio Origenis
Origen. prologo in quatuor homilias, ad finem, ſic inquientis: *Videntur enim cætera Cantica paruula adhuc ſponſa; & quæ nondum veſtibula maturitatis ingreſſa ſit, decantata; hoc verò Canticum Canticorum adulta, & iam valdè robuſta, & quæ capax ſit iam virilis potentiæ, perfectique myſterij decantari videtur, ſecundum quod dicitur de ſponſa, quia vna ſit perfecta columba: quæ ſi perfecta, ergo & per-*

fectis

Digitized by Google

fecti viri ſponſa perfectè ſuſcepit verba doctrinæ. Quæ quidem Origenis dicta in nouæ legis Eccleſiam tantùm propriè conueniant.

116. Tertia demum, & potiſſima cauſa eſt: quoniam ex antiquis Patribus, & Explanatoribus, ne vnus quidem negauit de Eccleſia Gentium tractari in Cantico Salomonis, etſi aliqui aſſeruerint agi etiam de Synagoga, & velut dialogiſmum quendam confici ex vtriuſque geſtis, quemadmodum atteſtatur, ſeu Euſebius Pamphilus, ſiue Athanaſius in Synopſi. Recentiores ferè in eandem ſententiam ex his, quos viderim, excepto Georgio Edero Oeconomiæ lib. 2. tabula 123. Tum ſic: De Eccleſiæ Catholicæ nuptijs agere magnum hoc Epithalamium communis veterum, & iuniorum affirmatio eſt: At, cum huius thalamis coniungere impoſſibile eſt eadem ſcriptura nuptias Synagogæ: Igitur de Eccleſia Gentium ſola tractatus eſt in Cantico Canticorum. Minorem huius argumentationis, quæ ſola indiget ſtabilimine, demonſtro: Is tantùm myſticus ſenſus genuinus eſt, & à Spiritu ſancto intentus, qui cum hiſtoria maximè cohæret, & litteræ annectitur: probaui Prælocutione 1. Sect. 9. num. 70. Sed maritari nequeunt cum littera Canticorum, ambarum coniugum nuptiæ, Eccleſiæ, videlicet, & Synagogæ; cùm ſecundum hiſtoriam, vnius nuptæ coniugium canat Vates, quæ nunquam ſæua in ſponſum & crudelis extitit, nunquam ab eo derelicta, vti Synagogæ accidit. Verùm, neque de Synagoga ſolitariè accepta conſtrui valeant tam glorioſa, vt, quòd ſit reliquis prælata vxoribus: *Vna eſt columba mea,* (Cantic. cap. 6.) *perfecta mea, vna eſt matri ſuæ.* aliaque ſublimia. Cum igitur Canticorum textus, neque in Synagogam congruat ſeparatim ſumptam, neque in eandem cum Eccleſia coniunctam, omnia autem mirificè, & ſine ſalebris adaptentur Eccleſiæ Catholicæ, fit, vt ea tandem ſit germana expoſitio Canticorum, quæ ſolius Eccleſiæ Catholicæ res complectitur.

Canticum Canticorum, dialogiſmus.

Euſeb.

Ederus.

117. Dicturus ſis, nuptias Verbi cum humanitate per vnionem hypoſtaticam fuiſſe omnium præſtantiſſimas, cùm ea vnio ſit maxima inter vniones, coniunctioneſque omnes, vt fert tritum Scholæ Theologicæ placitum apud Suarez tom. 1. in 3. partem, diſp. 9. ſect. 2. Igitur hoc Verbi connubium, quod cuncta ſuperat, oportebat celebrare Canticum reliqua excellens carmina. Quid quòd ſenſere ita bona pars antiquorum Interpretum ex his, qui auctoritate pollent? vt dicebamus in huius Subſectionis limine, numer. 109. Reſpondeo, haud propriè dici per vnionem hypoſtaticam nuptam humanitatem cum Verbo Dei. Docebit Gregorius Papa, quamobrem improprium coniugium affirmemus homil. 38. in Euangelia: *Sed, quia ex duabus perſonis fieri ſolet hæc nuptialis coniunctio, abſit hoc ab intellectibus noſtris, vt perſonam Dei, & hominis, Redemptoris noſtri* IESV *Christi, ex duabus perſonis credamus vnitam: ex duabus quippe, & in duabus naturis hunc exiſtere dicemus; ſed ex duabus perſonis compoſitum credi, vt nefas vitamus: apertius ergo, atque ſecuriùs dici poteſt, quia in hoc Pater Regi filio nuptias fecit, quo ei per incarnationis myſterium ſanctam Eccleſiam ſociauit.* Verùm, quamuis concederemus per Incarnationem maritalia fœdera; tamen de hac coniunctione interpretari Canticum Canticorum nobis permiſſum non fuit ob eadem motiua, quorum cauſa numero præcedenti Synagogæ nuptias reiecimus. Etenim, ſi de incarnatione interpretaremur, neque cum littera vnire poſſemus myſticam explanationem; ſed neque hanc filo conſequenti deducere: diſtorquenda igitur erant multa, & pulchri ordinis, continuatique facies deturpanda. Fuit hæc occaſio, cur ab aliquibus Patribus recederemus, alios multos ſequuti; non quoniam eorum declarationes maximo in pretio haberemus; ſed, quia ducatum illorum ſectantes non potuimus antecedentia cum ſequuturis in longa & varia euentuum Eccleſiæ expoſitione ſatis alligare & vincere. Sed iuuat noſtræ cauſæ Aduocatum audire Gregorium prologo ad librum 1. Regum: *Ad quam profectò ſententiarum pronunciationem aliquando ex neceſſitate ducor: quia & Patres venerabiles, ſi ſeriatim cuncta exponerent, quæ ex parte tetigerunt, eam ſeriem locutionis, quam tenere viſi ſunt, obſeruare nequaquam potuiſſent. Dum igitur ſanctorum Patrum intellectus prætereo; aliquando neceſſitate, aliquando commoditate vtor: quia & faſtidium Lectori amoueo; & dum totum ſeriatim diſcutio, multa ex medijs contra me veniunt, quæ illorum ſequi ſententiam non permittunt.* Ita Gregorius: neque alia nobis defenſio. Quamobrem contra vſum verba illa cap. prim. Canticorum: *Oſculetur me oſculo oris ſui,* &c. non de incarnatione; ſed de Chriſti reſurrectione interpretamur: qua de tota materia egimus fuſiùs Præloquio 1. Sect. 5. à num. 33. Tranſeamus ad alterum aſſertum.

An impropriè dicuntur nuptiæ factæ cum humanitate per incarnationem.

Suarez.

Greg. Papa.

Patres filum continuatum in ſuis expoſitionib. ſeruarunt.

Greg. Papa.

118. Affirmò ſecundò, connubium Chriſti cum Eccleſia Catholica ſic ordinandum, vt ſponſalia obiens peregerit; nuptiarum feſtiua, die Pentecoſtes celebrauerit: nam, quòd coniunctio in patiendi tempora inciderit, infinita penè atteſtatione monſtrauimus a numer. 112. Iam verò aptam eſſe ſponſalium, & connubiorum diſtributionem manifeſto. Eatenus Chriſti nuptias cum Eccleſia Gentium, atque orthodoxa ſtatuimus, quatenus Synagoga dimiſſa, in eius locum ſuffecta eſt noua Eccleſia, cùm ipſa ſit, propter quam Chriſtus reliquit patrem ſuum, id eſt, populum Iudaicum, & matrem, hoc eſt, Synagogam, quemadmodum ex Patrum effatis declarauimus numero citato. Tum ſic: De extincta Synagoga ſententia certa & conſtans apud Theologos, per Chriſti mortem ſublata legalia, nec deinceps obligaſſe. *Nam de legalium obligatione* (inquit noſter Bellomontanus Gabriel tom. 2. in . 2. diſput. 151. cap. 1.) *certum eſt apud omnes, in ipſa Chriſti morte ceſſare: neque vllum hactenus legi, qui oppoſitum doceret.* At, vt hæc opinio ab omnibus celebratur; ſic alia ſententia in ancipiti eſt, nempe, qua periodo legis nouæ Sacramenta, & præcepta cœperint obligare: nam Euangelica à morte Chriſti ſtatim obligaſſe poſt Vaſqueſium noſtrum diſput. nuper citata, cap. 2. Valentiam tom. 2. diſput. 7. quæſt. 7. punct. 1. acriter tuetur Ludouicus de Tena difficultate 6. in cap. 8. Epiſtolæ ad Hebræos, ſect. 6. num. 75. refert pro aſſertione Sanct. Thomam, Bonauenturam, Paludanum, Richardum, Durandum, Adrianum. Sed Dominicus Sotus lib. 2. de iuſtitia, & iure, quæſt. 5. artic. 4. non niſi Chriſto à mortuis ſuſcitato legem gratiæ aſtrinxiſſe: verùm non pauci protendunt in diem Pentecoſtes, & ſacri Flaminis ignitum delapſum. Referuntur illa 6. ſect. numer. 51. à Tena: noſter Hyberníenſis Scotus in 4. diſtinct. 3. quæſt. 4. §. *Quantum ergo.* Capreolus, & Gabriel. Ex recentibus

Sponſalia Chriſti, & Eccleſiæ in Cruce facta; nuptiæ in die Pentecoſtes.

Vaſquez.

Quando deſierit obligare legis veteris obſeruantia.

Valent.

Tena.

S. Thom.

Bonau.

Palud.

Richard.

Durand.

Adrian.

Sotus.

Scotus.

Capreol.

Gabriel.

Andreas

Digitized by Google

Vega. Lorca. Auguſt. Leo Pap. Bernard. Suarez.

Andreas Vega libro 5. ſuper cap. 13. Tridentinæ Synodi: Lorca tomo 2. in 12. diſp. 37. §. *Sed, vt verum fatear*. qui Patronos ſequitur Auguſtinum, Leonem Magnum, Bernardum. Atque ea videtur noſtri Suarez cogitatio tomo in 3. parte 3. diſp. 27. ſect. 4. §. *Obijci verò*. Sic igitur poſt hæc annotata diſputo: In id temporis conueniens eſt Eccleſiæ nuptias referre, in quo ipſa tanquam Domina & Regina intelligitur ſine controuerſia imperaſſe, eiuſque ſtatuta, & iuſſiones adſtringendi vim habuiſſe: nam hæc per connubium feminæ conſequuntur, vt domui præſint, cùm per ſponſalia ſpem ſolam imperandi habuiſſent: Atqui dubium eſt, an continuò ac Chriſtus tradidit ſpiritum in paternas manus, nouæ Eccleſiæ datæ leges obligauerint; anceps que, an poſt Chriſti è monumento anaſtaſim vim acceperint: citra verò quæſtionem eſt, ſaltem quinquageſimo die, dum Pentecoſtes feſtiuitas rediret, promulgatum palàm Euangelium, & in poſterum obligaſſe: Igitur in hanc lucem potiùs, quàm in obitum Seruatoris, eiuſque Reſurrectionem iuuat Chriſti cum Eccleſia connubium retuliſſe.

119\. Eccleſia ante Spiritus ſancti deſcenſū, imperfecta. Leo Pap.

Confirmatur primò: Nam ante Spiritus ſancti deſcenſum Eccleſia infirma adhuc erat, & imperfecta. Quare Leo I. ſerm. 1. in Pentecoſten, explanans verba illa Ioannis cap. 16. *Cum autem venerit Spiritus veritatis, ille diriget vos in omnem veritatem. Nunquid* (ait) *ſeſe Dominus inferioris ſcientia volebat intelligi, aut minus aliquid, quam Spiritum ſanctum a Patre didiciſſe? cùm ipſe ſit veritas, & nihil Pater, nihil Spiritus ſanctus poſſit dicere ſine verbo, ideoque dictum ſit: De meo accipiet. quoniam, quod accipit Spiritus, Patre dante dat filius? Non itaque alia inſinuanda erat veritas, nec alia prædicanda doctrina: ſed oportebat capacitatem eorum, qui docebantur, augeri, & multiplicari conſtantiam illius charitatis, qua omnem formidinem foras mitteret, & furorem perſequentium non timeret*. Præterea erat recens in lucem edita Eccleſia; proceſſerat enim de latere in Cruce dormientis nuperrimè. Decuit itaque ſponſam rudem adhuc, & inornatam componi in diem nuptiarum. Igitur rectè id ſpatij, quod à Chriſti ſuſcitatione ad Spiritus aduentum, elapſum fuerat, componendæ ſponſæ damus in diem ſolennem connubiorum: nam per Paracletum maturitatem

Tertull.

conſequuta eſt, vti loquitur Tertullianus libro de velandis virginibus.

120\. Spōſus munera dat inuitatis ad nuptias Athen.

Confirmatur ſecundò: In nuptialibus conuiuijs, cæteraque celebritate geniali ſolent ſponſi, præcipuè locupletes, & qui de prima nobilitate, beneuoli eſſe, donatiuúmque conferre magnificum. Percipiamus ab Athenæo libro 4. Dipnoſophiſtarum: *Apud Macedonas* (inquit) *vt tibi iam ſignificaui, nuptiale conuiuium Caranus cum exhiberet, conuocati ad id viginti fuere, quibus, ſtatim vt accubuerunt, dono data ſunt argentea phiala; antè quoque aurea corolla, priuſquam ades introirent, æſtimata quinque aureis, vnuſquiſque coronatus fuerat*. Iulius Capitolinus in Antonino Pio:

Capitol.

Nuptias filia ſua Fauſtina, cum Marco Antonio eam coniungens, vſque ad donatiuum militum celeberrimas fecit. At Chriſtus aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dona dedit hominibus. Quando autem? Sanè, cùm Paracletus gratiarum miniſtrator ab alto lapſus eſt. *Nos autem, dilectiſſimi* (ait ſanctus Leo ſerm. 2. de Pentecoſte)

Leo Pap.

ſacratiſſimi feſti iſtius diem, rationabili obſequio, & caſta lætitia celebremus, confitentes cum B. Paulo Apoſtolo, quod Dominus IESVS *Chriſtus aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, vt Euangelium Dei per omne humanæ vocis eloquium prædicetur, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus* IESVS *Chriſtus in gloria eſt Dei Patris*. Atque de collatis eiuſmodi à Chriſto donis in die Pentecoſtes, exponit Auguſtinus enarratione in Pſalmum 67. ad verba illa: *Cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus*. Nicolaüs Lyrenſis ad eundem verſum, Anſelmus, & Bruno Carthuſianus ad cap. 4. Epiſtolæ ad Epheſios. Igitur tunc Chriſtus munificentiæ gloriam magis oſtendit, quoniam Paracletus deſcendebat cum ſtrepitu, vt in nuptiarum pompa contigit: *Ecce clamor factus eſt* (Matth. 25.) *exite obuiam ſponſo*: ad celebranda maritalia fœdera inter Filium Dei, & Eccleſiam ex nationibus.

Auguſtin. Pſal. 67. Lyra. Epheſ 4. Bruno. Anſelm. Matth. 25.

Confirmatur tertio ſpeciatim: quippe inter Synagogam, & Eccleſiam magnam ea fuit præter multas alias differentia ſingularis: diu enim Synagoga partum diſtulit; ſtero enixa eſt: Eccleſia verò recens ſtatim ab ipſis nuptijs grauida facta eſt; non expectauit illa conſueta puerperij tempora; ſed, quemadmodum præter legem creaturarum vno partu dedit innumerabilem ſobolem; ſic definita pariendi ſpatia anticipauit. Nunciauit cum ſtupore Euangelij Vates Iſaïas cap. 66. verſ. 7. *Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus, peperit maſculum*. Vides ſubitam fœcunditatem, & non expectata interſtitia grauidarum? *Quis audiuit vnquam tale? & quis vidit huic ſimile? Nunquid parturiet terra in die vna, aut parietur gens ſimul, quia parturiuit, & peperit Sion filios ſuos?* Porrò hanc Iſaïæ ſententiam, de Eccleſia noua, eiuſque ſtupenda in pariendo celeritate, atque quod tam breui mater numeroſæ prolis diceretur, plerique antiquorum Interpretum, atque recentium intellexere. Conſule Leonem Caſtrenſem in Iſaïam, ſi Patrum effata deſideras. Huius autem primùm, eámque ſolennem lucem deſtinant, cùm Paracletus miſſus eſt in diſcipulorum corda, quòd ſtatim eo ipſo die ad Petri vocem, *appoſita ſunt animæ circiter tria millia*. Ex quibus argumentor: Eccleſiæ iunioris matrimonium ſtatim conſequuta eſt fœcunditas: hoc enim admiratus fuit Iſaïas, cùm vix tempus extitiſſet, vt grauida haberetur, genitrix nuncupata ſit: *Antequam parturiret, peperit; Antequam veniret partus, peperit maſculum*. At, ſi connubium referimus in reſurrectionis, aut patiendi interualla, non erit Eccleſiæ fœcunditas prodigio, & ſtupori, cùm ante natam ſobolem non pauci præterierint dies: Igitur, quo Iſaïæ verba ſolidè interpretemur, atque ad Patrum mentem; quò nouæ Eccleſiæ gloriam cumulemus, tribuamuſque fœcunditatem, quæ diuinam & infinitam Verbi generationem æmulari aliquo modo videatur: vt quemadmodum ſemper cum Filio Pater; ſic illa à primæua nuptiarum luce ſemper genitrix; neceſſarium eſt, aſſeramus, non alio tempore marito per nuptias coniunctam, quàm Pentecoſten celebrantibus Hebræis: ſic enim componemus facile, vix vxorem nuncupatam, vix traditam viro, quando repentè mater appellata eſt.

121\. Synagoga ſterilis, Eccleſia Catholica fœcunda. Iſaïæ 66. Leo Caſtr.

Confirmatur quartò, atque vltimo: Quoniam hoc Pronunciatum ſuos quoque Patronos habet Auguſtinum, Philonem Carpathium, Gloſſam ordinariam, Thomam Ciſtercienſem, quos exhibuimus ſuperius numero 110. quibus adiungi poſſunt, qui per verba illa cap. 1. Cantic. 122.

Cant. 1. & ſeq. Auguſt. Philo Carp. Gloſſ. Thom. Ciſt.

Ambroſ.
Bernard.

Oſculetur me oſculo oris ſui. efflagitare putant Eccleſiam Spiritus ſancti aduentum, Ambroſius ſerm. 1. in Pſalmum 118. verſ. 1. & 2. & libro de Iſaac, & anima, cap. 3. Bernardus ſerm. 8. in Cantica. Porro illis verbis ſponſa optat dilecti aduentum, quò promiſſa connubia celebrent iuxta germanam literæ intelligentiam. Præterea, ex Patribus maior numerus, & de primoribus multi, his Canticorum verbis cap. 3. *Egredimini, & uidete, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis,* &c. tradunt deſcribi ſponſalia Dei hominis cum Eccleſia, dum Chriſtus pateretur. Nuptiarum igitur pompam in aliam occaſionem distuliſſe, ſignificare videntur: non enim ſubito à ſponſalibus ad nuptias proceditur. Auguſtinus libro 8. Confeſſionum, cap. 3. *Inſtitutum eſt, ut iam pactæ ſponſæ non tradantur ſtatim, ne uilem habeat maritus datam, quam non ſuſpirauerit ſponſus dilatam.* Idèmque quæſtionibus in Geneſim diſputans, cur Pharao introductam ad ſe Abrahæ vxorem non violauerit, ſcribit, morem fuiſſe, non niſi poſt annum accedere ad promiſſam thalami conſortem. Hieronymus in Hebraïcis traditionibus confirmat: Subſcribit Lyrenſis ad cap. 12. Geneſeos. Bernardus homil. 2. ſuper *Miſſus eſt.* apud ſponſum ipſum aſſeruari pollicitam coniugem per tempora vſque ad matrimonij nexum. De profanis conſule Dionem in Auguſto, libro 54. Cùm igitur inter ſponſalia, & connubium intercederet interuallum, celebratis à Chriſto, cùm pateretur, ſponſalibus, diſtulit nuptias in longiora ſpatia: at opportunum æquè nullum fuiſſe tempus, ſi cum Pentecoſte alia conferantur, probauimus ſatis à numero 118. qui ſecundo Pronunciato locum dedit.

Inter ſponſalia & nuptias apud veteres intercedebat non pauci menſes.
Auguſt.
Hieron.
Lyra.
Bernard.
Dion. Caſſ.

SVBSECTIO II.

Propono difficultates aduerſùs ſuperiori membro tradita, & expedio.

123. PRimum difficile. Non potuit Chriſtus deſpondere ſibi Eccleſiam in Paſſione. Probo: Non enim antequam Spiritum daret, deſpondit: quoniam nondum extincta legalia, neque Synagoga repudium ſuſtinuit: Eccleſia autem per Synagogæ depulſum, Chriſti ſponſa facta eſt, vti monſtrauimus numero 112. non in articulo mortis, quia Patres affirmant, prodijſſe Eccleſiam de aperto Redemptoris latere dormientis ſuper lignum; hoc ſatis oſtendimus numero eodem: At Chriſti viſcera lancea militis patefacta ſunt vt manifeſtè conſtat ex Ioannis cap. 19. poſt mortem eius: Non denique tum, quando latus perforatum eſt: nam ortum Eccleſiæ promeruit Chriſtus: ſeipſum *tradidit pro ea,* (ad Epheſ. 5.) *vt exhiberet ipſe ſibi gloriam, & eam acquiſiuit* (Actor. cap. 20.) *ſanguine ſuo.* Sed Chriſtus poſt mortem nihil promeruit, cùm iam non eſſet viator, ac proinde nec in ſtatu merendi: Igitur nullum punctum aſſignari valeat, quo Chriſtus patiens ſibi deſponderit Eccleſiam. Reſpondeo, Synagogam extinctam fuiſſe ab articulo, quo Chriſtus viuere deſijt, eodemque puncto deſponſatam Eccleſiam; ita vt deſponſatio huius fuerit extinctio & corruptio illius; quæ duo euenerunt ante vulneratum Seruatoris latus.

Epheſ. 5.
Quando Synagoga deleta.

Dicunt tamen Patres non indoctè, natam Eccleſiam ex apertione cordis; quoniam tunc innotuit aliam à Synagoga Chriſto eſſe coniugem: nempe, tum fluxerunt ſymbola duorum Sacramentorum, Baptiſmi, atque viuifici Calicis, quibus præcipuè innititur Eccleſia. Per notas igitur Eccleſiæ ipſam definiunt, vocantes Sacramenta illa Eccleſiam; eum in morem, quo peccatum non infrequenter nihili, priuationis, carentiæ nominibus afficiunt; cum tamen hæc ſint proprietates ad peccatum ſequutæ, quod antecedenter exiſtit ex poſitiuo coaleſcens, quemadmodum clarioris famæ Theologi autumant. Itaque aliquando aſſerunt, Sacramenta promanaſſe ex apertis coſtis, aliquando Eccleſiam, vtrunque loquendi vſum pro eodem vſurpantes. Atque hac de cauſa, etſi etiam Synagoga profluxit de latere Chriſti ſecundùm eam ſignificationem, quòd, videlicet, Chriſti meritis redempta ſit & donis ornata cæleſtibus: tamen Patres nunquam de Synagoga ſic loquuti ſunt: quoniam notæ externæ, quæ de aperto latere prodierunt, ſanguinis, nempe, & aqua, ad Eccleſiam Catholicam ſpectant, & eius ſigna ſunt, Calicis, nimirum, & Baptiſmi ſymbola; non autem ad Synagogam aliquo modo pertinuerunt.

Quid ſit prodijſſe Eccleſiam ex latere Chriſti dormientis in Cruce.

Quod verò ad meritum ſpectat: dixit ſanè Alfonſus, Abulenſis Epiſcopus, quæſt. 351. in Geneſis cap. 13. haud ita concinnè loquutum Magiſtrum in 2. diſtinct. 18. alioſque de Theoſophorum Lyceis, quod Eccleſiam ex latere mortui Seruatoris exijſſe affirmarent, cùm potiùs de viuente Chriſto prodijſſe aſſerere debuerint, quoniam IESVS, non mortuus, ſed viuens redemit illam. Sed prudenter animaduerſum à noſtro Pereira libro 4. in Geneſim, diſp. de formatione Euæ, quæſt. 1. nimis ad viuum reſecaſſe, Toſtatum, cum largè proloquerentur Theologi, & metaphoricè agerent, indicantes ſolùm ex coſta Chriſti promanaſſe exemplaria Baptiſmi, & Calicis; aquam, nempe, & ſanguinem: qua exemplarium, & ſimbolorum phraſi vſus Sotus in 4. diſtinct. 1. quæſt. 3. artic. 5. tandemque non aliud dixiſſe videatur noſter Vaſquez tomo 1. in 3. partem, diſp. 76. cap. 2. numero 12. Equidem, vt non meruiſſe Chriſtum per apertionem lateris, concedamus, non ſequitur, ex eius meritis Eccleſiam, aut non redemptam, aut non creatam, cùm quibus alia meruerit actibus, hoc quoque meruiſſe potuerit: ſed, quoniam Patrum phraſes id non infrequenter adſignificare videntur, puto & Chriſtum lateris vulneratione meruiſſe, ita quidem; quoniam, antequam pateretur, præuidit iniuriam defuncto cadaueri cuſpidis ictu inferendam: quam iniuriam, quemadmodum cæteras contumelias, libens amplexus eſt. Ab ea igitur voluntate, quam ante mortem habuit, illatum vulnus poſt obitum, meritorium nuncupatum eſt. Qua in re quoad Pronunciati ſubſtantiam non poteſt eſſe diſſenſio: quoad nomen poſſit eſſe lis aliqua, an, quoniam non extaret volitio Chriſti, cùm lancea vulneratus eſt, plaga illa meritoria propriè dici queat. Sed loquutioni, vt dixi, fauent Patres; faueant noſter Raguſa tomo 2. in 3. parte diſp. 5. §. 1. P. Suarez tomo 1. in 3. parte diſp. 39. ſect. 3. Non me fugit, arduum eſſe explicatu, qua via potuerit Chriſtus velle cuſpidis ictum, præſertim efficaci, & quaſi prædefinitiua volitione, quemadmodum eximij recentioris Scholæ Theologi cogitant, quin peccatum vulnerantis vellet pluſquam permiſſiuè:

124. Chriſtus an per lateris apertionem meruerit?
Teologi aliquando largè, & metaphoricè loquuntur.
Magiſter.
Abulenſis.
Pererius.
Sotus.
Vaſquez.
Raguſa.
Suarez.

neque

Digitized by Google

neque latet, haud facilè declarari, quemadmodum lateris vulnus, cùm neque imperauerit Chriſtus; neque egerit, ſed paſſus fuerit, meritum exterius dici queat, quando hoc ab eodem prodire oportere videatur, à quo meritum interius: ſic enim ex vtroque vnum adæquatum meritum aptè conſurgit. Sed prolixum examen iſta deſiderant, & extra huius tractatus cancellos. Satis nobis eſt, hæc aduersùs vniuerſam Chriſti paſſionem pugnare reſpectu earum actionum, quæ prauæ fuerant, & ab alijs, non ab ipſo Chriſto, ipſo ſolùm permittente, proceſſerunt: quare nihil peculiariter probant contra lateris adapertionem. Atque hæc cùm meritoria extiterit, quoniam vltima iniuria fuerat ex illatis Redemptori, velut cæterorum conuiciorum complemento benè Patres adſcribunt Eccleſiæ ortum: ſicut, quamuis Chriſtus omnibus totius vitæ geſtis meruerit redemptionem humanam; hæc tamen paſſioni, quæ coronidem reliquis actionibus poſuit, ſpeciali nomenclatura, & titulo tribuitur.

125. Secundum difficile. Quo pacto matrimonium Chriſti cum Eccleſia ordinimus, manſiſſe potiùs viduam, quàm coniugem apparet: ſponſalia enim moriens celebrauit, proindeque defuncto, non viuente potita eſt, quæ deſpondebatur: nuptiæ autem aduentante Paracleto celebratæ, cùm iam à terris abfuiſſet Dei Filius, & ad Patris ſederet dexteram gloria, & honore coronatus: ſemper igitur abfuit. Et quale coniugium eſt inter perpetuò diſtantes & diuiſos coniuges? Reſpondeo, peculiare eſſe huic ſponſo, pro eminentia poteſtatis ſuæ, vt etiam abiturus non diſcedat, & longè poſitus propè quoque ſit. Sic, cùm peregrinaretur, & ad locum, vnde venerat, rediret, dixit chariſſimis commilitonibus: *Ecce ego uobiſcum ſum* (Matth. 28. verſ. 20.) *uſque ad conſummationem ſæculi*. Cauſa horum: quoniam coniugium hoc ſpiritale eſt, atque in gratia, & charitate fundatur, proindeque animorum magis, quàm corporum indiuulſionem & glutinum conſtituit. Quare Paulus dicebat, certò ſcire ipſum: *Quia neque mors, neque uita* (ad Rom. 8. verſ. 38.) *neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poſſit ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto* IESV. Sed non grauabor tranſcribere, quæ hanc materiam declarent, ex oratione habita tertio Nonas Maij, anno 1514. ſeſſione nona Concilij Lateranenſis, ſub Leone X. à Reuerendo Patre, Domino Antonio Puccio, Cameræ Apoſtolicæ Clerico: *Non eſt igitur mirum, tale, tantumq́ matrimonium, non modò ſecundum legem, diuortium nullum pati: ſed, quod omnem naturæ ordinem, modum, conſilium, atque decretum excedat; nec ipſa quidem temporali ſponſi morte dirimi ullo modo potuiſſe. Siquidem mortales matrimonio coniungit Deus: quos licet homo ſeparare non poſſit; mors tamen ipſa dirimit, atque diſſoluit. In Chriſti verò, Eccleſiaque matrimonio coniungitur ipſe Deus, qui, vt per ſe incorruptibilis, immortaliſque exiſtit; ita incorruptibile, & immortale matrimonium cum ſponſa contrahens, & conſummans, inſolubili eius conſortio, atque amplexu poſt mortem magis, quàm in præſenti vita potitus eſt, Quam ſanè mutuam, inſolubilemq́ coniunctionem, aſcendente* IESV *ad Patrem, vehementiſſimè admirantes Angeli conclamarunt: Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?*

Chriſti, & humanarum nuptiarum diſcrimen.

Matth. 28.

Roman. 8.

Ant. Pucc.

Sed præter ſpiritalem, moralemq́ue præſentiam, phyſicam quoque tribuimus Chriſti ſub Euchariſtia velati, de qua meditatus B. Laurentius Iuſtinianus hunc in modum, *De triumphali Chriſti agone*, cap. 2. *Nam diuinitatis natura vbiq́ præſens eſt, varioſq́ (prout vult) præſentia ſua operatur effectus; aliter in cœlo, aliter in Inferno, aliter in Angelis, aliterque in cæteris agens creaturis. Quoddam autem præcipuum idem Mediator ſuæ volens conferre Eccleſiæ, quod nunquam noſcitur fuiſſe collatum; corpus illud viſibile, paſſibile, palpabile, & mortale, quod ſuſceperat Verbum, communicauit in cibum: tale ſiquidem munus, taleq́ dilectionis pignus ſuæ iturus ad Patrem Eccleſiæ dereliquit. Hoc autem illi ſolatium præſtitit, hoc ardentiſſimæ charitatis indicium demonſtrauit; quatenus viſibilis humanæ abſentia eius illi fieret tolerabilis: noluit nihilominus, ut uſq́ ad ſæculi finem hoc modo eadem Mater Eccleſia de ſui capitis ſacramentaliter præſentia lætaretur: aggregarenturq́ ipſius merita, quum de uiſibilis formæ abſentia patientiam, atq́ de corporali occulta ſpecie fidei robuſtiſſimam exerceret conſtantiam*. Similiaque protulerunt Drogo Hoſtienſis libro de Sacramento dominicæ Paſſionis: S. Thomas Opuſculo 57. 126.

Chriſtus vt ſponſæ Eccleſiæ, quo more præſens.

Laur. Iuſtin.

Drogo.

S. Thom.

127. Tertium difficilè. Nunquam in toto Epithalamio auditur vxoris, matris familias, coniugis nomen; ſed ſola ſponſæ vox: Igitur de ſponſalibus tantùm agit Hymenæus: non de nuptiarum pompa; alioquin, ſi nuptam ceciniſſet, vxoris appellatione quandoque vteretur. Reſpondeo, ex Scripturarum vſu, exq́ue Hebræorum norma confundi non rarò vxoris, & ſponſæ vocabula; ſic, vt quæ ſponſa ſit, dicatur nonnunquam vxor, & verſa vice vxor nominetur ſponſa: qualis illa poſſit eſſe loquutio Apocalyſ. cap. 21. verſ. 9. *Veni & oſtendam tibi ſponſam, vxorem Agni*. Haymo, Epiſcopus Halberſtatenſis in illud Matth. 1. *Cum eſſet deſponſata*, &c. *Conſuetudo* (ait) *eſt ſacræ Scripturæ, vt ſponſi appellentur uiri, & ſponſæ uxores*. Hieronymus in idipſum cap. 1. Matthæi: *Iam & ſupra* (inquit) *diximus, ſponſas vxores appellari, quod plenius liber aduerſus Heluidium docet*. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 12. *Meminimus enim & Iacob, qui prinſquam Rachel acceperat, dicebat ad Laban: Da mihi uxorem meam. Sicut enim illic ante nuptiarum conſtitutionem, cùm tantum promiſſio interceſſiſſet, uxor Iacob nominabatur: ſic &* MARIA *propter ſolam deſponſationem uxor Ioſeph uocabatur*. Sic etiam apud Hebræos mulier commune nomen virgini eſt, atque matri, vti eodem loco probat Cyrillus, & docet Tertullianus multis Scripturarum prolatis exemplis: *Spiritus ſanctus* (ait) *vno nomine mulieris, etiam Virginem intelligi uoluit*. & cætera, quæ ibi ad longum proſequitur. Ex his liquet, inefficax argumentum deriuari ab omiſſione nominis, quod maritatam denominat. Verùm, quòd nunquam vxoris, aut nuptæ vocibus vtatur, puto in cauſa eſſe, quoniam Epithalamium hoc totum in amoribus verſatur: vnde & non pauci veterum Explanatorum Canticum Amoris vocauere; quoniam ſpecialiter tractaret de dilectione: quales fuerunt Auguſtinus libro de Paſtòribus. cap. 15. Nicenus hom. 1. in Cantica: Beda lib. 2. in Cantica, in principio: Bernardus ſerm. 59. in Cantica: Gregorius Papa, Anſelmus, Rupertus, S. Thomas, Richardus Victorinus, omnes in præludijs ad Canticum Salomonis. At verò ad exprimendum ſyncerum amorem, & non mercenarium dilectionem; ſed

Regula: Sponſæ & vxoris nomina confunduntur ab Hebræis.

Apocal. 21.

Haymo.

Hieronym.

Cyrill. Hier.

Regula: Mulier, nomen cõmune virginis, & maritatæ.

Tertull. lib. de veland. virginib.

Cantici Canticorũ dictum Amoris carmen. Vxoris vocabulum quare omiſſum in Cantico Canticorũ.

Auguſtin.

Nicen.

Beda.

Bernard.

Greg. Papa.

Anſelm.

Rupert.

S. Thom.

Rich. Vict.

ſimplicem & caſtam, ſolum amatum concupiſcentem, nulla vocabula ſponſi, ſponſæque nominibus aptiora, teſte Bernardo ſerm. 7. in Cantica: *Nec ſunt inuenta æquè dulcia nomina, quibus Verbi, animæque dulces ad inuicem exprimerentur affectus, quemadmodum ſponſus, & ſponſa: quippe, quibus omnia communia ſunt, nil proprium, nihil a ſe diuiſum habentibus; vna vtriuſque hæreditas, vna domus, vna menſa, vnus thorus, vna etiam caro. Denique propter hanc relinquet ille patrem; & matrem: hæc quoque iubetur nihilominus obliuiſci populum ſuum, & domum patris ſui. Si ergo amare ſpecialiter ſponſis, principaliterq́; conuenit, non immeritò ſponſæ nomine cenſetur anima, quæ amat.*

Sponſus, & ſponſa, nomina amatoria.

128. Quartum difficile. Iuxta myſticam noſtram explanationem Hymenæus extenditur vſque ad Iudicij vniuerſalis tempora: complectitur itaque ſæculorum ſeriem. At quis non obſeruet longa nimis hæc nuptialis pompæ ſpatia, quibus ſecundùm litteram ſeptiduum ſolum reſpondit, vti monſtrauimus Sect. 3. Subſectione 2. num. 91. Reſpondeo, poſt magni Examinis diem traducendam hanc Eccleſiam quoad electos ſuos in ſponſi domum, quò in perpetuas æternitates cum eo viuat. Cum hoc igitur perenni coniugum æuo conferenda ſunt genialis pompæ interualla. Quod ſi fiat comparatio, modicum apparebit ſpatium: *Quoniam apud Dominum* (Petri 2. cap. 3.) *mille anni ſicut dies vnus*. Certè Ioannes Theologus ſic Reuelationes ſuas exorditur: *Apocalypſis* IESV *Chriſti, quam dedit illi Deus palam facere ſeruis ſuis, quæ oportet fieri citò.* Atque cum Apoſtoli prophetiæ etiam vltima ſæculorum reſpicerent; tamen vt cito euenient, affirmat: cuius non alia communior Patrum interpretatio eſt, quam quòd omnia tempora vſque in mundi fines, æternitati comparata, velut heſterna, quæ præterijt, dies, habeantur. Qua de re noſter Acoſta lib. 1. de nouiſſimis temporibus, cap. 5.

An nimium interuallum inter ſponſalia & nuptias Eccleſiæ.

2. Petr. 3.

Acoſta.

129. Sed ego hanc rem, ſi valeam, non inconcinno exponere exemplo aggrediar. Non pauci bonæ notæ Auctores Iſaacum Patriarcham quinto ætatis anno ablactatum affirmant. Sic Hieronymum in quæſtionibus Hebraïcis, Torniellum, Pereiram, Delrium, ſequutus Salianus tom. 1. anno mundi 2143. Quod ſi his tantis Scriptoribus obijciamus hodiernum vſum; quòd ſi Machabæorum tempora, quibus triennio ſugebant vbera infantes, reſponſuri ſint, Patriarcharum æuo vitam in longiſſimos annos productam, poſteà diminutam hominum ætatem, ita vt Dauid de ſua tempeſtate caneret: *Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta anni,* (Pſal. 89. verſ. 10.) *ſi autem in potentatibus octoginta anni: & amplius eorum labor, & dolor.* Quare, ſicut virilis ætas, atque ſenectus productiores erant orbis initio; ſic & ablactationis diuturniora fuiſſe ſpatia. Ad hanc itaque normam vellemus & nos philoſophari. Sanè comparatione coniugum, quorum ſocietas per octoginta, aut centum annos perſeueret, ſat temporis datum geniali pompæ per hebdomadam: ſed facta menſura cum indeficienti vita, & cui nullus aliquando terminus; decem mille annorum ſi nuptiarum feſtiuitati aſſignentur, breue interuallum eſt.

Laſtâdi apud veteres quantum tempus. Hieron. Torniel. Peret. Delrius. Salian.

Pſal. 89.

130. Quintum difficile. Genialis pompæ tempora debere eſſe feſtiua, iucunditatis plena, nullis intermixta aduerſis, quemadmodum ſtatuimus Sect. 3. Subſect. 4. Nos autem in qualia tempora Eccleſiæ nuptias conijcimus? nimirum, in huius vitæ periodum. Quid autem in hoc exilio non miſerum, & laborioſum? Propterea ſancti Patres hyeme, nocte, fluctibus, & ſi quid eſt in Scripturis ærumnoſum, his veluti ſymbolis aptiſſimis vitam hanc adumbrari paſſim adſtruunt. Denique ipſa eſt Eccleſia militans, & in caſtris num omnia dura, atque ad patientiam? Certè ille, vt amantium labores exprimeret, amorem militiæ ſpeciem quandam contentus dixiſſe:

Militum vita laborioſa.

Ouid. 2. de Arte.

Militiæ ſpecies amor eſt: diſcedite, ſegnes,
Non ſunt hæc timidis ſigna tuenda viris.
Nox, & hyems, longæq́; viæ, ſæuiq́; labores,
Mollibus his caſtris, & dolor omnis ineſt.
Sæpe feres imbrem cœleſti nube ſolutum,
Frigidus in nuda ſæpe iacebis humo.

Ecce quales militum ærumnæ! Hæccine idonea nuptialibus gaudijs, & thalami lætitiæ? Reſpondeo, hanc obiectionem vigere Patrum, atque Interpretum omnium cœtum venerandum: quis enim non aliquas cum militante Eccleſia Chriſti nuptias agnouit? Imò quis hactenus Hymenæum hunc de ſolius glorioſæ & triumphatricis Eccleſiæ connubio expoſuit? Dicimus igitur, tempora harum nuptiarum læta eſſe, in quibus nihil acerbum & graue perpeti ſit, nempe, Euangelij, & gratiæ ſæcula, quibus ſi quod premat, quidpiam eſt, onus leue eſt, & iugum ſuaue. Abierunt illa non ferendi ponderis, de quibus Princeps Apoſtolorum teſtatus: *Quæ neque Patres noſtri* (Actor. cap. 15. verſ. 10.) *neque nos portare potuimus. Lætabuntur nouæ legis cultores, ſicut qui lætantur in meſſe,* (Iſaiæ cap. 9. verſ. 4.) *ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia: quia omnis violenta prædatio cum tumultu; & veſtimentum mixtum ſanguine, erit in combuſtionem, & cibum ignis.* Quod ſi mortales plorant, & ingemiſcunt adhuc; non temporum vitium eſt, ſed morum: inter enim innumeras calamitates *ſecura mens quaſi iuge conuiuium.* Prouerb. cap. 15. verſ. 15. Et Paulus in frigore, & nuditate, in plagis ſupra modum, replebatur conſolatione, ſuperabundabat gaudio, atque Apoſtoli ibant gaudentes à conſpectu Concilij, quoniam digni habiti fuerant pro nomine IESV contumeliam pati. Sancti autem cùm hyemem appellant, incolatum, vallem fletuum, carcerem, exilium, ad extrinſeca mala tantum attendunt, & pœnalia, a quibus malis tantum abeſt impediri Heroüm gaudia, vt nihil potius iuuet lætitiam, quoniam ſecundùm multitudinem dolorum lætificauerunt conſolationes animas iuſtas, atque magnanimos; adultaque virtutis ſpiritus.

Euāgelij tempora læta, & iucunda: Synagogæ onus graue.

Act. 15.

Iſaiæ 9.

Prou. 15.

Vita ac cur hyems dicitur, & quibus ſit difficilis toleratu.

Sextum, poſtremumque difficile. Nihil tam celebre, tam admirandum in nuptijs, atque ſponſæ traductio in mariti domum: de hac autem traductione, ſecundùm noſtram Commentationem, non tractat Epithalamium: nam traductio ſponſæ finale Iudicium ſubſequitur: Iudicium autem terminat Hymenæum. Reſpondeo, quemadmodum traductio ſponſæ in ædes mariti non eſt deſcripta à Poëta ſacro in cortice litteræ, ex profeſſo; ſed leuiter tacta ſolum per verba illa cap. 3. *Ferculum ſibi fecit Rex Salomon,* &c. ita neque depictam miſticæ ſponſæ traductionem, quæ eſt gloria completa beatarum animarum, quando corporibus rurſum vnitæ aſcendent duplici ſtola amictæ poſt abſoluta generalia mortalium Comitia. Cinxit autem Vates litteram condens, traductionis ambitionem, 131.

& gloriam;

Digitized by Google

Traductio ſponſæ nam cauſſa in Cantico Canticorum ? & quamobrem?

& gloriam; quoniam non loco nuptiarum, apud Libanum, ſcilicet; verùm Hieroſolymis celebrandi erat: & quoniam non minus operis continebat, imò excedebat multùm genialis hebdomadæ feſtiuitatem; fortaſſe proprio & diſtincto carmine ad annuum deſcribere putabat: quem tractatum de ſponſæ traductione diuerſum ab hoc Epithalamio, an de facto compoſuerit Salomon; neſcimus: aut, ſi fuerit ex metris, quæ perierunt: nam, cùm loquutus fuerit *tria millia Parabolas*, (Regum 3.cap.4.verſ.32.) *& fuerunt carmina eius quinque & mille*, de tanta copia periiſſe nonnulla, communis exiſtimatio eſt, quoniam ad poſteritatis cognitionem non venere. Itaque tanta fuerunt de traductionis multiplici pompa, & honore canenda, vt iuſtam deſiderauerint poëſim, quæ vel ab hoc Cantico omnino diuiſa fuiſſet, vel alteram æqualis molis partem feciſſet: quod metrum ſi habuiſſemus, illud, non hoc, quo fruimur, Canticum Canticorum, id eſt, inter vniuerſa carmina præſtantiſſimum, diceretur, cùm maiora caneret, & ſuper huius Epithalamij materiam. Dici quoque illud queat, ex peculiari cauſa, diuinum, à quo regebatur Salomonis calamus, Spiritum voluiſſe, ne de traductionis magnitudine verba faceret. Quorſum id? Etenim Spiritus eatenus Salomonem mouebat ad humana pangenda, quatenus his diuina, & ſublimia adumbrarentur: hic præcipuus impellentis ſcopus, cœleſtia delineare. Quid tum? Traductio ſponſæ ſymbolum futura erat gloriæ perfectæ Beatorum, quando reſumptis corporibus, Eccleſia electorum in domum æternitatis, quæ eſt ſponſi habitatio, & Baſilica, ducenda erat: quò igitur denotaret hanc beatæ viſionis, dotumque beatorum gloriam tantam eſſe, quæ nullis comprehendi poſſit verbis, nulla complecti eloquentia, vtpote quæ nec in cor hominis aſcendit; ſtatuit ſilentio obuoluendam: quo ipſo ſilentio meliùs ſignificaret, quanta eius rei fuiſſet magnitudo, quam dictione ſe aſſequi poſſe diffideret.

3. Reg. 4.

Gloria beatorum declarari impoſſibilis in hac vita.

SVBSECTIO III.

Explanatio de memorandis Eccleſiæ euentibus, an noua, & præter vſum?

132. ERunt fortaſſe aliqui, quibus myſtica noſtra expoſitio peregrina, & inſolens videatur: quippe, dum Patrum in hunc Canticorum tractatum vigilias nocturno, diurnoq; ſtudio euoluunt, & conferunt cum noſtris laboribus, repetere toto cœlo diſtantes ſemitas. Nam apud ſeniores Eccleſiæ inuenere perpetuas ſententias de Chriſti œconomia & geſtis, atque vix vltra eius aſcenſionem, & Paracleti delapſum euagatos. Hæ metæ antiquæ interpretationis: his cohibentur cancellis Origenis, Nicæni, Theodoreti, Apponij, Caſſiodori, Gregorij Papæ, Bedæ, Philonis Carpathij, Iuſti Orgelitani, Anſelmi, Bernardi, reliquorumque veterum cogitationes. Nos autem per immenſum ſpatiati æquor, vaſtumque pelagus; quod Patribus Omega eſt & terminus, hoc nobis Alpha & principium: atque inde velut è portu ſoluentes nauigamus in ſæculorum fines, legentes tanquam varia littora, quidquid memorabile accidit à Chriſti morte;

cuius ſi velitationi, haberemus ſocios poſterioris æui Scriptores, vtcunque tolerandum fuiſſet, conſpirantibus in id ipſum multis: at hi priſcorum veſtigia ſequuti, omnes quoque de Eccleſiæ, & Synagogæ actis declarant: Eccleſiæ autem primi tantum geſta celebrant, neque ventura ſæcula explorant.

133. Dicamus ad hæc obiecta in primis, prophetias per euentus rerum dignoſci: vnde, cùm Patrum ætate plura latuiſſent, quæ poſteriora ſæcula in apricum protulere, propterea huiuſmodi caſibus non accommodaſſe priſcos Chriſtianos Scriptores vaticinia. Hoc dogma Cantapetenſis roborauit libro 1. hypotypſeon, cap. 1. Irenæi teſtimonio lib. 4. aduerſus hæreſes, cap. 43. ex Euthymio confirmat præfatione in Pſalmos, cuius illud eſt monitum, nonnunquam Apoſtolos fugiſſe, quæ Chriſtus diceret, quoad rerum ſucceſſibus edocerentur: vnde, cùm Ioannis capit. 2. dixiſſet Dominus: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, ſubiungit Euangeliſta verſu 22. *Cum ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli, quia hoc dicebat, & crediderunt Scripturæ, & ſermoni, quem dicebat* IESVS. Ecce, quemadmodum ab euentu Reſurrectionis didicerunt Apoſtoli, quæ antea non intellexerant, quemadmodum ea ad verba peritè obſeruat Maldonatus. Sed præter Irenæum, atque Euthymium, adducit Ioannes Fredericus Lumnius lib. 1. de extremo Dei Iudicio, & Indorum vocatione, capit. 2. Ambroſium in Pſalm. 45. Auguſtinum lib. 16. de Ciuit. cap. 2. *Quis, quæſo*, (ait Fredericus) *putaſſet ante paſſum Chriſtum, agnum paſchalem eius figuram prætuliſſe? Quis deglutitionem Ionæ, Chriſti mortem adumbraſſe?* At verò Thomas Maluenda lib. 5. de Antichriſto, cap. 17. poſtquam de noui Orbis conuerſione loca Vatum eruditè explicaſſet: *Eſto, ſanctus Hieronymus* (inquit) *has explanationes non viderit, abiecitne forſan? quaſi Deus eas his temporibus reſeruare non potuerit, cùm prædicta Prophetæ adimpleta ſunt?* Ludouicus Legionenſis ad illa verba Abdiæ: *Et transmigratio Hieruſalem, quæ in Boſphoro eſt*, &c. loquens de reuelatis Indorum regionibus: *Fecerunt ergo* (loquitur de Prophetis,) *iſtarum rerum mentionem, eaſque ſuarum vaticinationem inuolucris incluſas, literiſque conſignatas, poſteris prodiderunt, non antè cognoſcendas à nobis, quàm ipſi rerum euentus, tanquam illato lumine, duces eſſent nobis ad ingrediendum in eorum ſinuoſa, & tenebris obſita ſcripta.* Noſter Delrio tom. 1. adagiali, ad illud Eſaiæ capit. 18. *Væ terræ cymbalo.* Adagio 724. poſtquam de Indis declarauit: *Nec mirum*, (dicit) *ſi Hieronymus, & alij veteres hunc ſenſum non attigerint: quia, vt inquit Irenæus lib. 4. contra hæreſes, cap. 43. vaticinia occulta ſæpè non intelliguntur, donec completa ſint: noſtris autem ferme temporibus hæc completa videmus.* Ioannes Fernandez tom. 1. Theſauri, verbo, *Aethiopia*, numero 4. Pereira lib. 15. in Danielem ad illa capit. 12. *Tu autem Daniel*, &c. Denique Leo Caſtrenſis hoc ipſum documentum Origenis auctoritate, in illud Matthæi: *Sanguis eius ſuper nos*, &c. nititur confirmare, ad illa verba capit. 1. Eſaiæ: *Et cum extenderitis manus*, &c. eodemque rurſus capit. 1. ad illa: *Si audieritis, & volueritis*, &c. Iuxta hunc igitur canonem dicimus, prætermiſſum à Patribus hoc interpretamenti genus, non quaſi Scripturarum aut fide, aut maieſtate indignum; ſed quoniam iuuari debuerant rerum euentibus, quæ res in illorum tempora vt non inciderunt, ſic

Regula: Prophetiæ per euentus cognoſcuntur.

Cantapt.

Irenæus.

Euthym.

Ioan. 2.

Maldon.

Lumnius.

Ambr.

Auguſt.

Maluend.

Legion.

Delrius.

Fernand.

Pereira.

Leo Caſtr.

de ijs docere non poterant, niſi noui etiam Prophetæ fuiſſent.

134. Vetùm inquies: Quamobrem Patres non de ijs ſaltem caſibus, qui in ſuam vſque ætatem euenere Scripturas interpretati ſunt, cùm hi fuerint & numero, & magnitudine memorabiles?

Sancti Patres Scripturam interpretati de caſibus ſui temporis, & futurorum ſeculorum.

Quare conueniens eſt, affirmemus, proptereà ab hac exponendi norma abhorruiſſe, quòd eam præter Spiritus ſancti cogitationem eſſe, arbitrarentur. Reſpondeo a præſtantiſſimo quoque veterum Scripturas ſæpe declaratas pro ijs, quæ aut ſua tempora anteceſſerant, aut in eam, quam viuerent, ætatem inciderant. Nam, quis ex antiquis Eccleſiæ Theologis non ea præſertim, quæ Daniel, & Ioannes ſcripſerunt, magna ex parte ad Antichriſti ſæuitiam retulere? Atque ijdem, & ante Hieronymum, & poſt illum, an non caput ſecundum Danielis, de ſtatua ex varijs metallis compacta; eiuſdemque caput 7. de quatuor beſtijs, ad quatuor Orbis Principes Monarchias tranſtulere, Chaldæorum, videlicet, Perſarum, Græcorum, Romanorumque imperia; niſi quod in prima viſione Proſper Aquitanicus lib. de promiſſionibus, & prædictionibus part. 22. cap. 33. Oroſium ſequutus, per ventrem & fæmora ærea, dixerit ſignificatum eſſe Punicum, ſiue Carthaginis regnum? Ambroſius lib. 2. de fide, cap. vlt. prope finem, Gog, & Magog, de quibus Ezechielis capit. 38. & Apoc. cap. 20. Gothos eſſe intelligit. Euſebius libr. 9. de demonſtratione euangelica, demonſtratione 3. Romanos eſſe putauit.

Quatuor Monarchiæ à Prophetis delineatæ quænam?

Proſper.

Oroſius.

Ambr.

Euſeb.

Sed fateor, vetuſtiores quoſque, ſi quatuor Monarchiæ, & Antichriſtus excipiantur, de reliquis pauca tradidiſſe. At Petrus Lombardus duodecimo ſæculo cœpit diſperſam apud priſcos Theologos de Deo ſcientiam in ordinem colligere: atque ab his temporibus quemadmodum ſcholaſtica doctrina cœpit vrgeri atque acriùs expendi; ſic quoque Scripturarum tractationi accidit: quamobrem ſubſequuti Interpretes parciores fuere in allegorijs meditandis, litteræ incubuere: ex quibus ſcripſit ante exitum duodecimæ ætatis Ioachimus Abbas in Iſaïam, Hieremiam, Apocalypſim: atque certè in Apocalypſi interpretanda non vnius Antichriſti bella explanauit, verùm Commentationem ſeptem præcipuè Eccleſiæ ſtatibus accommodauit? quem poſteà imitatus Vbertinus Caſalenſis, qui ante ducentos annos vixit: ſed floruit ad initium decimiquarti ſæculi Petrus Aureolus Minorita, Archiepiſcopus Aquenſis, is planè non veritus aſſerere, Apocalypſim de memorandis omnibus Eccleſiæ caſibus agere: quod ſynchronos & eiuſdem Inſtituti Commilito, Nicolaüs Lyrenſis, latiùs exequutus eſt, qui eſſe Catholicorum Doctorum ſententiam ſcribit præfatione in Reuelationes Ioannis: cuius moralis expoſitio, ſicut doctioribus non multùm placet; ſic litteræ interpretatio apud eruditos commendationem meruit. Vide Sixtum lib. 3. Bibliothecæ ſanctæ, & Riberam prælud ijs in Zachariam, & Malachiam. Adhæſere Lyrano, quoad Apocalypſis ſenſum, in multis S. Antoninus, atque Dionyſius Carthuſienſis qui ante ducentos vixere annos: Ioannes Annius Vitterbienſis, qui Sixti IV. Pontificatu floruit: verum de Hiſpanis nonnulla Abdiæ Vatis interpretantem Nicolaüm imitatus eſt Paulus Burgenſis in additionibus, qui & ipſe in humanis erat ducentis abhinc annis. Ecce omnium horum iunior eſt Ioannes Annius: & tamen ille pluſquàm centenarius: nouumne igitur interpretamenti genus, quando vltra centum annos itur?

Magiſter ſententiarum Theologiam diſperſam collegit.

Veteres in allegoriis ſectanda frequentiores; in littera nuper. Ioachim.

Quinam Scripturam de communibus Eccleſiæ euentibus declararunt.

Vbert. Caſ. Pet. Aureol.

Lyræ qualis expoſitio?

Sixt. Sent.

Ribera.

Carthuſ. S. Antonin. Carthuſ. Annius. Burgenſis.

135. Sed præbeamus Antiquitatis, ſuo iudicio, acerrimis vindicibus, proceres illos, ob ſenium cum omni ſanctitate & doctrinarum genere coniunctum, ſemper ſuſpiciendos, haud fauere: certè recentiorem Scholam nobis haud negare poterunt: voco autem recentiorem Scholam, quæ ab annis plùs centum effluxit. Nam ſub hæc tempora Iacobus Perez de Valentia, Chriſtopolitanus Antiſtes, cùm alias nonnunquam, tum in primis Pſalmo 70. de ſeptem mundi ætatibus tractationem inſtituit, & eo carmine decantatas Eccleſiæ perſecutiones, hæreſes contra eam, ſubſidium à Doctoribus, & Regularium Cohortibus, Mahomethiſmum, & prætereà non pauca, neque obſcura: de quo eodem Mahomethe Ezechielis cap. 38. & 39. aliqua conſtruxit Hector Pintus: declarauit ex Apocalypſi Ioannes Annius Commentariolo, quem in extrema ſeptem capita conſcriptum Sixto IV. obtulit. Annij cogitationes approbarunt Ioannes Henthenius præfatione ad Arethæ Commentarios in Apocalypſim: Gilbertus Genebrardus in Chronograhia ad annum Chriſti quingenteſimum nonageſimum: Benedictus Pereira ſequutus Duces interpretationis Ioachimum Abbatem, Seraphinum Firmanum, Cœlium Pannonium, alioſque diſp. 16. & 17. in cap. 6. Apocalypſ. quarti ſigilli apertionem concinnè declarat de eodem Mahomethe: id ipſum Baſilius Ponce de Leon, 1. parte variarum diſputationum, quæſt. 6. expoſitiua, capit 2. comparatione capit. 13. Apocalypſis, Salmeronem noſtrum citans diſputat. in Apocalypſim, ſub finem tom. 16. ſuumque Luyſium Legionenſem: verùm non vnius Mahomethis geſta; ſed magnos proptereà alios euentus Apocalypſis ſacro arcano obſeratos, & quidem præcipuos quoſque idem Baſilius indicauit quæſtion. 1. expoſit. capit. 1. Coſmas Damianus Iſagoge in Cantica Canticorum: Pereira tom. 3. diſputationum ſelectarum, diſputat. 4. & 5. ex prœmialibus, qui diſertiſſimè lætos, acerboſque caſus, & enumerat & accommodat, nihilque eminens & conſpicuum à Ioanne prætermiſſum commonſtrat: deduxere vſque ad Conſtantini imperium potiſſimùm Blaſius Viegas Commentario 3. in capit. 6. Apocal. per ſectiones duodecim, & Commentario 5. in capit. 7. ſect. 3. Alcazar notatione 23. prœmiali, §. *Sequitur argumentum*. atque Cardinalis Bellarminus oratione illà, quæ ad frontem tom. 3. legitur, textum Apocalypſis de ſtella cadente, fumo, locuſtis, &c. non minùs doctè, quàm grauiter de Luthero, eiuſque aſſeclis ad longum explanat.

Recentior Theologorũ Schola Bibliorum multa loca de Eccleſiæ Catholicæ euentibus ſingularibus declarauit cum laude.

Iacob. de Valent.

Pintus.

Annius.

Henthen.

Genebrard.

Pereira.

Firmen. Pannon.

Poncius.

Salmeron. Legion.

Coſm. Dam. Pereira.

Mahomethes & Lutherus in Apocalypſi figurati: Indorum conuerſio varijs Scripturæ locis.

Viegas.

Bellarm.

136. Iam, vt ad noui Orbis, Indorumque conuerſionem veniamus, quanti de hac, varia Scripturarum loca incredibili cum eloquentia, pari ingenio declararunt? Nam, vt ab Eſaïa auſpicemur: verba illa cap. 18. *Va terra cymbalo*, & quæ ſequuntur, de allata Indorum populis Euangelij face conſtruunt, eum ad Vatis locum, Arias Montanus: Ioannes Fredericus Lumnius lib. 2. de extremo Dei Iudicio, & Indorum vocatione, cap. 1. qui cap. 6. vaticinium de hominibus Sodalitij nominis IESV loquutum opinatur: Ludouicus Legionenſis ad illa verba Abdiæ: *Tranſmigratio Hieruſalem*, &c. Baſilius de Leon quæſt. 8. expoſitiua, cap. 4. Ioannes Fernandez tom. 1. Theſauri, verbo, *Aethiopia*, num. 4. Ferdinandus Rebellus 2. parte de obligatione iuſtitiæ, lib. 18. quæſtione 25. ſect. 3. Thomas Maluenda libr. 3.

Arias. Lumnius.

Legion. Poncius.

Fernandez.

Rebell. Maluenda.

Bozius. Delrius. Gueuara.

de Antichriſto, capit. 12. Bozius lib. 20. cap. 3. tomi 2. Delrius tom. 1. Adagio 724. Gueuara in capit. 3. Habacuc, numer. 98. eiuſdem Prophetæ verſum 22. cap. 49. *Afferent filios ſuos in vlnis*, &c. in eundem ſcopum deriuat Leo Caſtrius.

Caſtrius.

Denique ſententiam illam capit. 66. *Et ponam in eis ſignum*, &c. Acoſta noſter peculiariter adimpletam hiſce temporibus Indis Chriſto aggregatis teſtatur lib. 5. de Chriſto reuelato, capit. 4. qua de re egerat libr. 1. de procuranda Indorum ſalute, cap. 1. & 2. & lib. 1. de natura noui Orbis, cap. 15.

Acoſta.

Tranſeamus ad vnum de minoribus Prophetis, ſitque ipſe Sophonias, cuius ſermonem illum c. 3. *Vltra flumina Aethiopiæ*, &c. eodem pacto explanant Vatablus, Montanus, Emmanuel Sà: Bozius, vbi ſuprà: Maluenda citato iam libro capit. 13. Lumnius Fredericus, vbi diximus cap. 5. Luyſius, atque Baſilius de Leon, quo declarauimus loco: Ioannes Fernandez eodem verbo. Atque, vt abſoluamus, quæ ad Prophetas ſpectant, Danielis capit. 7. ex parte ad noua Orbis imperia non inuenuſtè nuper editis in Flauium Dextrum Notis tranſtulit Franciſcus Viuarius: diſſeruit de vaticinio in Appendice Operis.

Viuarius.

Sed dicamus de altero, qui ſupereſt, Vate, Abdia, nempe, cuius eam prædictionem, quæ inchoat: *Tranſmigratio Hieruſalem, quæ in Boſphoro*. Ludouicus, & Baſilius de Leon Indis applicarunt, vbi ſuperiùs: probabilis ea viſa interpretatio Maluendæ indicato libro, capit. 16. Sed cùm per Toletum iter haberemus, & noſtram Profeſſorum Domus Bibliothecam euolueremus, incidimus in manuſcriptum codicem hominis ad miraculum eruditi Patris Hieronymi Roman Higueræ, de Antichriſto, vbi loca multa ex vaticinationibus Iſaïæ, Ieremiæ, Abdię, Sophonię, Zacharię, Apocalypſeos, de conuerſione Iaponum, atque Sinarum agere ſentit.

Higuera.

Antonius Caracciolus ex Clericis regularibus Theatinis, controuerſia de ſancti Iacobi acceſſu ad Hiſpaniam, numer. 15. verba Abdię: *Et tranſmigratio Hieruſalem*, &c. applicat eiuſdem aduentui: deque Hiſpania Chriſtiana exponit verſus ex cap. 18. Iſaïę: *Væ terræ cymbalo*, &c.

Caracciol.

Frater Ioannes de la Puente tom. 1. concentus duarum Monarchiarum, lib. 3. cap. 31. §. 1. Ex Pſalmis verſum 34. Pſalmi 67. nempè, *Qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad orientem*, &c.

De la Puente.

Genebrardus de nuper cognito mundo interpretatus eſt: & duo noſtratum, Viegas Commentario 1. in cap. 16. Apoc. ſect. 4. numer. 8. Antonius Fernandez tom. de viſionibus, vigeſima viſione, ad capit. 47. Ezechielis, ſect. 4. At verò Baſilius Legionenſis non aliud deſcribi toto Pſalmo 60. cui initium: *Te decet, Deus, in Sion*, &c. probare nititur ea, quam nominauimus, quæſt. 8. expoſitiua, capit. 4. vbi etiam ab illis verbis: *Habet argentum venarum ſuarum*, &c. magnam partem cap. 28. Iob exponit eandem ad normam.

Genebrard. Viegas. Fernand. Legion.

Noſter Benedictus Pererius diſput. 5. ex præludialibus in Apocalypſim, Ioanni quoque monſtratam Indorum ad fidem vocationem exiſtimat, quemadmodum & P. Mendoça, ex quibuſdam Apocalypſis partibus oſtendere conatur tom. 1. in librum 1. Regum, annotatione 15. ad capit. 2. verſ. 10. ſect. 13. num. 13.

Perer. Mendoça.

137\. Canticorum libro contenti omnes precipui Eccleſię caſus.

Sed nemo Scriptorum hactenus Canticorum abſtruſa ad poſteriores Eccleſiæ, ſiue labores, ſiue gloriam retulit. Verùm, cùm alia retulerint ferè ad quadraginta Auctores, partim ex veteri, partim ex iuniori Schola, quid nos deberemus facere in ſimili argumento docuere. At non deſtituta Patronis hæc etiam Prouincia.

Appon.

Apponius, inter primarios huius Epithalamij Interpretes meritò numerandus, initio lib. 1. in Cantica: *Sicut* (ait) *in monte Sina Beato Moyſi oſtenſum eſt in figura, eius pulchritudinis, vel menſura tabernaculum faceret, ſicut ei dicitur a Deo: Vide, vt ita facias tabernaculum, ſicut tibi in monte monſtratum eſt. ita ſapientiſſimo Salomoni, quicquid ab initio mundi, vſque in finem, in myſterijs egit, acturuſve eſt Dei ſermo erga Eccleſiam, in figura, & ænigmatibus deſignatum.*

Anſelm.

Anſelmus prologo in Cantica: *Salomon enim* (inquit) *adhuc tenens donum ſapientiæ, illuminatus à Spiritu ſancto prophetizat, qualiter Eccleſia ante aduentum Chriſti: deinde ſecundum ſingulos ſtatus, vſque ad finem mundi, ſit ſe habitura erga Deum.*

Vvolbero.

Vvolbero Abbas ſancti Pantaleonis intra Coloniam Ordinis Sancti Benedicti, qui claruit circa annum milleſimum centeſimum quinquageſimum, prologo Canticorum: *Et vt totum comprehendamus* (inquit) *quicquid in ſancta Eccleſia generaliter, vel ſpecialiter agitur, vel actum celebratur; pulcherrimis alluſionibus decantatur, vt meritò tali nomine, quod eſt Cantica Canticorum, iſte liber pro ſui excellentia appelletur.*

Titelman. Delrius.

Sequuti hos tantos Duces Titelmanus proœmio in Cantica: Delrio cap. 4. Iſagogæ, citans præter relatos, Apponium, & Anſelmum: Manuſcriptum anonymum Louanienſis noſtri Collegij, quam & multorum dicit opinionem.

Legion. Agath.

Luyſius Legionenſis principio tertiæ explanationis in Cantica: Agathius Guiddacerius præfatione in Cantica: Proſper Roſſetus præfatione item in Cantica, lectione 1. Oſorius Nepos paraphraſi in Cantica ad finem capit. 2. Alexius Gomez Abbas Sancti Dominici de Pedraza, Epigraphe ſacræ Scripturæ, & pagina 162. in Scholis ad capit. 1. Canticorum: Baſilius de Leon, quæſt. 2. expoſitiua, cap. 1.

Roſſet. Oſor. Gomez. Poſſin.

Sed non aliud nos aſſueueramus, quàm quod à tantis Magiſtris antiquis, nuperiſque prolatum; nempè, ſacro, Hymenæo claudi, *quicquid ab initio, vſque in mundi finem*, (vt diſſerit Apponius) *in myſterijs egit, acturuſve eſt Dei ſermo erga Eccleſiam*. Myſteria itaque quæque memoranda Eccleſiæ à Salomone prædici volumus, neque prætereà aliquid.

138\. Valent. Indorum conuerſio Canticorum libro adumbrata.

Verùm, neque his generalibus ſermonibus contenti ſimùs: certè Iacobus de Valentia epiſtola ad Alfonſum Aragoniæ, argumentum Canticorum dixit eſſe, diſcurſum Eccleſiæ ab incarnatione Chriſti, vſque ad Iudicium: deinde per decem Cantica pergit eadem oſtendere; nunc de tyrannorum inſecutionibus agens; nunc de pace à conuerſo Conſtantino; nunc de Turciſmi origine.

Coſm. Dam.

Amplexus eam interpretandi viam Coſmas Damianus, Hortulanus Abbas, vnus ex Tridenti Patribus, ingentiſque ſuo æuo nominis: ſcripſit ille Iſagoga in Canticum Salomonis, ſeptem Eccleſiæ ſtatus ſub inuolucris occultari, diſtinxitque & perſecutiones, & hæreſes, & quieta Conſtantini imperia: addidit eandem tractari materiam, de qua Ioannes Apocalypſim concinnauit: quod Pronunciatum Alcazario noſtro arriſit annotatione proœmiali 23. in Apocalypſim: qui annotatione 18. dixerat, ex penetrata Apocalypſi ingentem lucem allatam ad indagandam Canticorum arcana:

Alcazar. Almonac.

Hieronymus Almonacirius ſub proœmij calcem, Canticorum materiam ad Conſtantini ſolùm tempora deduxit. At ne Indorum mentionem facere duo Interpretes omiſere: Ludouicus Legionenſis 3.

Legion.

ſis 3. explanatione ad illa verba capit.8. *Soror noſtra parua*, &c. & ad illa ibidem: *Vinea fuit Pacifico*, &c. Tuccius Tuccius, Patritius Lucenſis annotatione 8. cui titulus, *Cincinni.* ad verba illa Cant. 4. *Capilli tui ſicut grex caprarum*, &c. cùm antea aſſeruiſſet annotat. *Amor*, loco 38. verba illa cap. 8. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum?* intelligi oportere de proſperitate Eccleſiæ ſub Conſtantino, Sylueſtro Papa ex Soractis antro ad Romanæ magnitudinis ſplendorem vocato: ſed & vltimum eum verſum cap.4. *Surge Aquilo, & veni Auſter*, &c. legiſſe ſe in peruditi, & admodum pij hominis Commentario Indorum ſaluti accommodatum ſcribit Delrius ad eum ipſum verſum in litteræ expoſitione. Sed recentiſſimo Opere Alcaſarius noſter, eo, ſcilicet, quo exponit veteris Inſtrumenti partes, quas reſpicit Apocalypſis libro 3. in continuatione Cantici ad ſuperficiem conſiderati, poſtquam oſtenderat complecti Salomonis Hymenæum præclara quæque decora nouæ legis, ſubdit: *Non poſſe non fidei cultoribus ſummo eſſe ſolatio, quod Eccleſia Romanæ veritas, & Ordinum religioſorum fructus ad viuum ſit depictus in hoc libro, nihilque dignius Spiritu Sancto eſſe, quam vt hoc agat.* Verùm & verba ea c.7. *Mandragoræ dederunt odorem*, &c. interpretatur de vtriuſque Indiæ miſſionibus in Xauerio, & aliis apoſtolicis hominibus.

Tuccius.

Alcaſar.

139. Et quoniam iſtis abundè ſatisfactum arbitramur his, qui dictorum Patronos deſideraturi ſint, experiamur tandem, quantum iuuet rationis virtus noſtrum Pronunciatum. Prius autem cupio conuenire vniuerſos, Eccleſiam Catholicam, quemadmodum donis, & honore prælata eſt Synagogæ; ſic vltra illam à Deo adamatam: qua in aſſertione neſcio quæ poſſit eſſe ſententiarum diuerſitas. Legat tamen indiligens quiſque Auguſtinum libro 18. de Ciuitate Dei, capit. 48. Ex huius igitur dicti conſenſu ſic argumentor: Cumulatior fuit diuina munificentia quoad vniuerſa dona, tam quæ ad corpus ſpectant, quàm quæ animæ bona cenſentur, erga Eccleſiam Catholicam, quàm erga Synagogam: ſpecioſè quippe Angelicus Præceptor Opuſculo 57. *Immenſa diuinæ largitatis beneficia exhibita populo Chriſtiano, inæſtimabilem ei conferunt dignitatem: neque enim eſt, aut fuit aliquando tam grandis natio*, (Deuteron. cap.4. verſ. 7.) *quæ habeat Deos appropinquantes ſibi, ſicut adeſt nobis Deus noſter.* Neque mirum: ſic enim ipſe per Aggæum pollicitus capit. 2. *Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, plusquam primæ.* Eccleſiam ſignificans comparatione Synagogæ, vti Auguſtinus loco nuper indicato admonet, Ambroſius epiſt. 12. ad Irenæum, Cyrillus lib. 5. in Geneſim, aliique Seniorum frequenter: Atqui inter munera in Synagogam collata, non infimus fauor extitit, prædici à Vatibus, Dei Spiritu agitatis, præcipuos quoſque populi illius euentus; concinnè quippe Hieronymus epiſt. 140. ad Principiam: *Ruth* (ait) *Eſther, & Iudith tantæ gloriæ fuerunt, vt ſacris voluminibus nomina indiderint.* Indiderunt autem, quoniam de eorum geſtis Scriptores canonici tractationem inſtituerunt: ob quod meritò glorioſas nuncupauit Maximus Doctor Scripturarum: Igitur & quoad hanc gratiam potior fuit Eccleſiæ Catholicæ ſors, meliuſque aſſulſit ſydus, ac proinde memorabiles omnes caſus illius vaticinijs Prophetarum comprehenſi.

Auguſt.

Eccleſia Catholica ſupra Synagogam amata, atque ditata.

S. Thom.

Auguſt. Ambroſ. Cyrill.

Hieron.

Hinc Baſilius Poncius quæſtion.8. expoſitiua, capit. 4. *Cum videam* (ait) *minutiſſima quæque ex his, quæ pertinebant olim ad Synagogam, prædicta multo antea a Prophetis, nunquam animus inclinabit, vt ſentiat, quin quæ ad legem euangelicam attinent, vaticinationibus contenta ſint.* Atque hæc ipſiſſima verba ferè ſunt Luyſij Legionenſis ad illud Abdiæ: *Tranſmigratio Hieruſalem, quæ eſt in Boſphoro*, &c. Ferè eadem oratio eſt Malvendæ lib. 3. de Antichriſto, cap. 12. Franciſci Viuarij appendice ad Commentaria in Flauium Dextrum: Pererij diſp.4. ex procemialibus in Apocalypſim. Verùm prætermiſſum ab omnibus his Auctoribus demus Tertullianum lib. de reſurrectione carnis, cap. 19. nam, cùm ille ad longum diſputaſſet de prædictionibus, quæ Synagogæ res tingerent: *Sed etſi temporalia* (inquit) *& localia, & perſonalia Dei decreta, atque iudicia in vrbes, & gentes, & Reges tam aperta Prophetia iaculata eſt, quale eſt, vt æternæ diſpoſitionis eius, & vniuerſalis in omne hominum genus lucem ſui fugerint? Quæ quanto maiora, tantò clariora eſſe deberent, vt maiora crederentur? Et puto Deo nec liuorem, nec dolum, nec inconſtantiam, nec lenocinium adſcribi poſſe, per quæ fere promulgatio maiorum cauillatur.* Ecce, vt noluit maiora à Vatibus vllo modo prætereunda dici Tertullianus: euidens autem eſt, apud Eccleſiam Catholicam maiora extitiſſe. Adiungimus Moyſem Barcepham part. 1. Commentariorum de Paradiſo, capit. 3. *Sic enim* (inquit) *quod capiendi Iudæi, inque exilium ducendi, quodque rurſus liberandi, reducendique in patriam eſſent; iuſſi ſunt diuini Vates typis, atque figuris quibuſdam prædicere; quò, videlicet, Dei prouidentia iam tum cognoſceretur: quanto magis conſentaneum putabimus, in lege, atque Prophetis, myſtice, figurateque illa admiranda, atque præcellentiſſima, neque vnquam ſatis laudata opera, quæ verbum Dei Chriſtus, dum in carne verſatur, patrauit, eſſe prænunciata?*

140.

Expoſitio Bibliorum de caſibus Eccleſiæ Catholicæ quam grauis & Deo digna.

Poncius.

Legion.

Maluenda. Viuar.

Pereir.

Tertull.

Barcepham.

141. Produco nunc rationem à priori, Præclarè igitur noſter Ribera in capit.1. Aggæi, numer.28. atque numer. 38. in capit. 2. eiuſdem Prophetæ: *Cum verba Scripturæ* (ait) *propriè accepta aliquid enunciant, quod à recta doctrina fidei, aut morum minimè diſcrepet, ac bene cum præcedentibus, & ſubſequentibus cohæret, ille omnino hiſtoricus ſenſus eſt, vt eruditè docet Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chriſtiana, cap. 10. & 11. alioqui nihil haberemus in Scriptura conſtans, & firmum.* Et ſanè hæc vnica cauſa; quicunque recentiorum interpretum eos Scripturarum ſenſus reiecerunt, qui ad ſuorum reuelationem referuntur, non ſunt; quoniam non ſatis connecti cum præcedentibus, ſubſequentibuſque Prophetæ verbis arbitrarentur: at in noſtra expoſitione, omnia concatenantur inter ſe, priora poſterioribus reſponſant, nihil non in fidei, & morum commendationem prolatum, imò ea ſcriptionis occaſio, Eccleſiæ Catholicæ gloria, quam pudebat inferiorem exiſtimari Synagoga, & Vatum oraculis excluſam: Igitur is legitimus Scripturarum ſenſus eſt, & ex diuini Spiritus mente, quem tradimus. Non ego aſſeruerim à nobis exarata difficultatibus vacare: fecimus pro virili ſatis his, quæ obijciebantur: quis autem indemnis ab hoc conuicij genere? aut cuius tam ſyncera explanatio, vt placuerit vniuerſis, neminem habuerit maſtygem? Sed accommodationes ſunt, inquis, cùm ingenio elaboratæ, magis quam veritas. Verùm interrogatos velim accommodatitios iſtos, an ſingula

Ribera.

Hiſtorici Scripturæ ſenſus genuini indicia.

gula

Digitized by Google

galiſ[illegible] congruant? Quòd ſi cohærere ſemel animaduertunt, ſi non hæc germani ſenſus certa, conſtantiſque nota, edant ipſi nouos Canones, quibus in poſterum germani ſignificatio dignoſcatur, quibuſque hactenus caruit Eccleſia. Mihi Alcazarus noſter multa cum ſapientia monuiſſe viſus notatione 20. ex proœmialibus in Apocalypſim de hiſtorico, & indubio eius libri filo: *Videant ergo (aiſſent) quid dicant, qui nouam aliquam Apocalypſeos explicationem quadrare quidem contextui fateantur: ſed ex Ioannis adhuc mente non eſſe ſuſpicentur: Ioanni enim, vel Spiritui ſancto irrogatur iniuria, ſi quis dicat, explicationem quadrare; ſed non ad eorum eſſe mentem.* Et patria idemmet ſæpè tomo 2. locorum, quæ Apocalypſis reſpicit, libro 3. præfat. in Cantica, & eiuſdem continuatione atque filo.

Alcazar.

SVBSECTIO IV.

Roboratur myſtica noſtra expoſitio ab eneruatis quibuſdam obiectionibus.

124. OPponas primò, haud verum eſſe, non omitti à canonicis Scriptoribus præcipua quædam: ſic namque Moyſes tacuit de Angelorum creatione, cum tamen horum Spirituum productio fuiſſet inter primæuas molitiones præſtantiſſimum opus: ſic etiam in gratiæ, & Euangelij Inſtrumento de virgine Matre pauca quædam ab Euangeliſtis recenſita; & tamen huiuſmodi ſilentium, neque Deiparæ honori, neque Angelorum gloriæ officit: ergo etiam, quamuis capitales Eccleſiæ euentus tacerent Prophetæ, non ſequerentur, inhonoram exiſtimandam Eccleſiam, atque Synagogæ poſtpoſitam. Sanè Auguſtinus libro 12. Confeſſionum, & libro 1. de Geneſi ad litteram exiſtimauit, ſub nomine cœli, & lucis figuratè inſinuatam à Moyſe Angelorum creationem, quæ placuit opinatio Bedæ in Hexameron: quæ ſi dura appareat ſententia, vti nonnullis viſa eſt, dicamus, omiſiſſe quidem: at alibi loquutas Scripturas de Angelis, nempe, Pſalmo 148. qui incipit, *Laudate Dominum de cœlis*, &c. & Danielis cap. 3. in Cantico in fornace modulato à pueris: non eſt autem nobis animus, vt vbique Scriptura de Eccleſiæ caſibus texat narrationem; ſed hoc, illóve loco ſaltem. Fuere etiam Moyſi inſtar cauſæ ſilendi: aut quoniam doctrina de Spiritibus Hebræorum rude ingenium tranſcenderet: aut ne daretur eis occaſio falſæ adorationis, ad idololatriam enim procliues fuerant. Sic claſſicos Magiſtros ſequutus Pereira libro 1. in Geneſim, diſp. *Cur Moyſes creationem Angelorum tacuerit?* Fortaſſe & illa cauſa, ne ſi cognoſcerent, empyrea loca à præſtantiori creatura habitari, vt erant liuoris maximi, Numen minùs amarent, quoniam plùs honoraſſet aliam creaturam: poſtponi enim cuiuis ſuſtinere non poterant ſuperba natio. Quòd ſi ea cogitatio, quam ex Græcis Patribus amplexati ſunt multi, ex Latinis non ſpernendus numerus, de conditis ante mundum Spiritibus, hodie ſtaret; facilis erat reſolutio, cùm Moyſes de his, quæ mundi natiuitatem præceſſerant, ſermonem non inſtituiſſet: ſed exploſa eſt à Scholis ſententia illa, quam non pauci clari nominis Theologi erroris traduxere poſt definitionem Concilij Lateranenſis 2. cap. *Firmiter. de ſumma Trinitate, & fide Catholica.* Lege Molinam 1. parte, quæſt. 16. artic. 3. §. *Contrarium videtur.* Quod ad Virginem immaculatam ſpectat, in veteri Inſtrumento nullam non paginam (ſic dicam) occupat. Quare Andreas Cretenſis ſerm. de Aſſumptione illius peritè eam nuncupauit *Summam diuinorum Oraculorum.* In Euangelijs pauca dicuntur: *Quoniam* (ait noſter Suarius præfatione tomi 2. in 3. partem) *tota Euangeliſtarum intentio ad Chriſtum ferebatur: quia illo cognito, eiuſque fide ſatis fundata, non poterat eius excellentia, aut ignorari, aut occultari.* Sanctè Anſelmus libr. de excellentia Virginis, cap. 6. ſcitè loquutur. *At, ſi aliquis quærit, quare Euangeliſtæ non referunt, ipſum piiſſimum Dominum, à morte reſurgentem, huic ſuæ dulciſſimæ, dilectiſſimæq; Matri, vt eius dolores mitigaret, primò ac præcipuè apparuiſſe? dicimus, quod à quodam Sapiente de hoc ipſo ſciſcitantes audiuimus, ſic: Tanta eſt autoritas narrationis euangelicæ, vt nihil in ea dependens, nihil inane, nihil ſuperfluum reperiatur. Ita quod ſi Matri Domini, ſi Dominæ mundi, ipſius Filius ab Inferno reſurgens ſcriberetur, ſicut alij cuilibet, apparuiſſe; quis non tale ſcriptum ſuperfluum duceret, Reginam, videlicet, cœli, & terræ, omniſque creaturæ coæquare illis, quibus apparuit, viro, aut mulieri?* Equidem MARIAM Chriſti Genitricem eſſe ſcire oportebat: hoc Euangeliſtæ ſatis declararunt; eo autem manifeſtato Virginis honore cætera colligi poterant tacentibus illis.

An de Angelorum creatione mentio in Scripturis. Auguſt.

Beda.

Pſal. 148. Daniel. 3.

Pereira. Sententia de Angelorum creatione ante conditum orbē è Scholis exploſa.

Molina.

B. Virgo in lege paſſim præfigurata: cur de illa apud Euangeliſtas pauc.

And. Cret.

Suarius.

Anſelm.

143. Opponas ſecundo, agere nos ſeorſim de perſecutionibus, & ab his diuidere hæreſes; cùm tamen intermixtæ fuerint perſecutionibus: primum quoque locum tribuere tyrannorum vexationibus, cùm Hæreticorum Anteſignanus Simon praua dogmata ſpargeret, antequam Neronis gladius ſæuiret, à cuius ira initium habuit perſequutio. Inſuper circumſtantiæ, & minora quæque teguntur, recenſentur ſolum capitalia: hæc autem omnia non ſegniter indicant, artificium commiti; & plùs in accommodandis rebus ſtudij abſumptum, quam in veritatis indagatione. Quare non immeritò Auguſtinus de eorum exponendi genere, qui Eccleſiæ tribulationes cum Ægypti decem plagis componere ſtudebant, cenſuram tulit libro 18. de Ciuit. cap. 52. *Sed ego illa re geſta in Ægypto iſtas perſequutiones prophetice ſignificatas eſſe non arbitror: quamuis ab eis, qui hoc putant, exquiſite, & ingenioſe illa ſingula his ſingulis comparata videantur, non prophetico ſpiritu, ſed coniectura mentis humanæ aliquando ad verum peruenit, aliquando fallitur.* Reſpondeo, in anteponenda Imperatorum tyrannide aduersùs Chriſti adoratores ad hæreſum exortum, ſequutos nos Iacobum de Valentia Cantico 10. in hoc Salomonis Epithalamium: Coſmam Damianum Iſagoga in Cantica: ex noſtratibus Benedictum Pereiram tomo 3. ſelectarum diſquiſitionum, diſp. 13. in cap. 6. Apocalypſis. Potuit autem Viris doctiſſimis occaſio huius pronunciati eſſe: quoniam Diocletiani, & Maximiani perſecutio, quæ poſtrema fuit ante agnitum à Coſtantino Dei Filium, IESVM Chriſtum, omnium immaniſſima fuit. Adi Baronium ad ann. Chriſti ſecundum ſupra trecenteſimum, & ſequentem: ſuppeditabit ex illius temporis Chronologis diras hiſtorias. Hanc autem tribulationem caput cæterarum ſubſequuta eſt hæreſis, princeps inter infandas doctrinas, Arrianiſmus, nempe: *Nam, qui præceſſerunt errores,* vt

Auguſtini cenſura de expoſitione decem plagarum Ægypti Perſecutiones Eccleſiæ an. hæreſi antiquiores fuerint.

Valentia.

Coſm. Dam. Pereira.

Baron.

ſcribit

Digitized by Google

ſcribit Euſebius libro 4. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ cap. 7. *ad nihilum prolabentes obſoleſcere cœperunt, & ad extremum funditus deleti ſunt*. Ob hanc igitur anſam, & cum Diocletiano finiunt perſecutiones, quoniam ſubſequentes cum hac collatæ mites fuere: & ab Arrianiſmo exordiuntur hæreſes; quia præcedentes cum hac aſſimilatæ, tolerabiles videbantur; & quia ad maximam perſecutionem ſequuta ſumma inter hereſes, agunt priori loco de vexationibus, poſteriori de hæreſibus. Quòd autem ſimul colligunt, in vnùmque manipulum hæreſes; alterum ex perſecutionibus ſeparatum conſlant, cùm executionis ordine interminatæ fuerint, faciunt arbitrari, ſic diſpoſuiſſe Spiritum ſanctum: etenim in hoc Cantico tam paucis verſibus conſtante, *Verbum abbreuiatum fecit Dominus*. Redegit itaque ad vnum diſperſa: quemadmodum ſanè in Auguſtini, Ambroſij, Dionyſij Areopagitæ, aliorumque Patrum ſcriptis reperias vniuerſos Theologorum tractatus; ſed abſque certo ordine, aut partitione; ſic vt modò agant de prædeſtinatis, interrumpantque ſermonem ex alterius materiæ inſitione; rurſùmque poſt varia ad prædeſtinatos reuertantur. At Magiſter Sententiarum, illùmque imitati alij plures, variè diſperſa, quæ de gratia agebant, ſub vna concluſit tractatione: idemque de Angelis, de Virtutibus, de Deo trino & vno, de Verbo cum carne, præſtiterat claritatis, & tædij fugiendi gratia. Atque quoniam hoc Canticum velut epitome & compendium erat innumerabilium geſtorum, contentus fuit ſumma & capitalia attigiſſe præcipuus Auctor Deus; neque ad inſtructionem Eccleſiæ plura declaraſſe neceſſarium: vti quidem ex Theologorum trita exiſtimatione. Conſule Molinam in 1. part. queſt. 12. art. 8. diſp. 3. Beati contemplantur in Deo attributum, aut ſcientiæ, aut omnipotentiæ in ſumma, hoc eſt, in communi cognoſcentes & omniſcium, & cunctipotentem eſſe; ſed minutiora attributorum non penetrant, videlicet, modos, & habitudines ad creaturas in particulari; ſaltem ad omnes illas. Deinque non hæc ſunt artificia, & ingeniorum plauſum captantium fraudes; ſed ſolida Scripturarum ſenſa; quoniam vniuerſa mirificè concordant, & anteriora ſubſequentibus adnectuntur, quæ vnica nota eſt genuinæ ſignificationis, quando ſimul explanatio ad fidem, & mores conducit. Auguſtinus autem merito interpretationem de perſecutionibus per decem plagas ſignificatis reiecit, quoniam inuentores illius inde deriuare conabantur, nullam deinceps ſupereſſe perſecutionem, tranſactis decem Gentilium Imperatorum vexationibus, præter illam, quæ nouiſſimis temporibus ab Antichriſto inferenda ſit: ſolidus non potuit eſſe ſenſus, ex quo tam ingens abſurditas enaſcatur: loquimur autem nos de eo genere interpretationis, quod nullam ſecum aduehat implicantiam.

Arrianiſmus hæreſum initiū quonam modo?

Canticorum liber. verbum abbreuiatum caeterarum Scripturarū.

Theologia à Magiſtro. Sententiarum ordinata.

Beati vt videant creaturas in Verbo. Molina.

144. Opponas tertiò, hanc Canticorum noſtram qualencunque expoſitionem ad ea ſolum deduci, quæ vſque in noſtram ætatem euenere: neque enim Prophetæ ſumus, qui ventura ſcire poſſimus. Fortaſſe igitur adhuc, antequàm veniat conſummatio ſæculi, & finiantur dies, & tempora, reſtant ingentes caſus, euentáque antiquis multis, aut paria, aut maiora etiam: quis locus tantis prodigijs, expleto iam Canticorum volumine, per ea, quæ decem: & ſex ætates à Chriſto nato attulere? Ob hanc argumentationem Pererius diſp. 8. ex præludialibus ad Apocalypſim, Aureoli, Lyrani, Dionyſij Carthuſiani, Ioannis Annij expoſitiones minùs aptas iudicauit, quod ſubſequentium temporum caſibus poſt ſuum ætatem, locum deſtinaſſent nullum, cum, ſi quæ fuerunt tempora ſtupendis admiranda euentibus, hæc inter præcipua nominari debeant, amiſſo Orientis imperio Turcis Byzantium intrantibus; reuocatis ab Infero antiquis Sectis Hæreticorum, nouiſque additis blaſphemijs per Lutherum, Caluinum, alioſque, generis humani monſtra; Indis, poſt ſuperata maris infanda pericula, cognitis, deuictis, Chriſto ſubiugatis. Ob hoc denique Auguſtinus, vt inſpiciebamus numero præcedenti, ſimiles interpretationes haud eſſe ex Spiritus ſancti mente opinabatur. Reſpondeo, à nobis nunquam pronunciatum, perſecutiones impiorum, hæreſes, bella, ſchiſmata, fortunatos caſus finem accepiſſe, neque deinceps in eodem genere plura expectanda: hanc exiſtimationem, tanquam vanam, & ineptam planè, meritò reprehendit Auguſtinus: ſed neque diximus aliquando, inſtare Antichriſti ſæuitiam, & verſari mortales in vltima, atque decrepita mundi ætate: denique à prophetalibus loquutionibus abſtinuimus, niſi cùm ex aliorum auctoritate, rationiſque vi moti docuimus Sect. 2. Subſectione 6. num. 61. in genere, futura nouiſſima Eccleſiæ tempora, quæ ſplendore penè certare poſſent cum initijs. Nos igitur certis ſedibus de perſecutionibus tyrannorum diſtincto altero loco de hæreſibus, rurſum ſeparato ab his tractatu de ſchiſmate, & bellis, denique totum ferè ſeptimum caput futuræ proſperitati Matris Eccleſiæ tribuimus; & quoniam, & hæreſes, & vexationes tyrannorum, & bella, & diuiſiones atque ſchiſmata à Pſeudopontificibus eiuſmodi fuere, quibus vix truculentiora cogitari queant, exceptis Antichriſti immanitatibus; ad hæc facile reuocari poterunt, quæcunque ſubſequantur: verbi gratia, ſi nouæ apud Indos regiones emergant, & aperiantur: ad ea colligi valeant, quæ de Indórum conuerſione actitant; ſi hæreſis de Chriſti diuinitate diuerſis ætatibus pullulet, omnes illarum ætatum errores locum obtinent, vbi ſemel illa hæreſis confutata eſt: itaque nos ſignauimus attributa ipſa, & ſemina rerum, ad quæ modi omnes, & particulares habitudines annumerentur.

Pererius.

In expoſitione Lyrani, Aureoli, Carthuſiani, & aliorum de Eccleſiæ euentibus, quid reprehenſibile.

Futura poſt noſtram ætatem, quopacto in Canticorum volumine claudantur.

Opponas quartò totum Canticorum librum, non ſolùm per accommodationem; ſed etiam in ſenſu aliquo à Spiritu ſancto intento, Virginem præcinere, vti omnes ferè Patres, qui illum interpretantur, intelligunt. Sic effatur noſter Suarez præfatione 2. tomi in 3. partem. Adſentit Rutilius Benzonius, Lauretanus Antiſtes, libro 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 7. Deniquè, quòd ita exiſtimarēt ex recentioribus veterum ſemitas ſequuti, expoſuere de Chriſti Genitrice, Delrius, Giſlerius, Placidus Nigidius. Sed hæc cum noſtris principijs coniungi nequeant; impoſſibile enim eſt, hiſtoricum ſenſum cum Deiparæ pariter & Eccleſiæ actis componere; non eſt autem à Spiritu ſancto intentus myſticus ille ſenſus, qui ſupra litteram, velut ſupra baſim, non ædificatur. Reſpondeo, poſſe eodem hiſtoriæ ſenſu, & Virginis intactæ, & Eccleſiæ geſta adumbrari: quid nanque obſtet? An, quoniam contraria, & diſſimilia? Sed eodem typo non rarò oppoſitæ res ſignificantur. Sic docet Auguſtinus tomo 2. epiſt. 49. ad Deogratias, quæ- 145.

Canticorum textus an de B. Virgine ad litteram?

Suarius.

Benzon.

Delrius. Giſler. Nigidius.

Regula. Eadem met res contrariorum typus. Auguſt.

ſtione

Digitized by Google

ſtione 6. Ionam fugitiuum Vatem, & Chriſti figuram prætuliſſe, cùm a bellua euomeretur, & populi Iudaici inuidiam repræſentaſſe, cum illi triſtitia fuit de ſalute gentilis vrbis, nationiſque ethnicæ. Docet & epiſt. 99. ad Euodium, diluuium, & Baptiſma ſignificaſſe fidelibus, & infidelibus pœnam: *Sicut in figura non rei geſtæ* (ait) *ſed tantummodo dicta, quod de lapide ſcriptum eſt, quo ſignificatus eſt Chriſtus, duo quædam prænunciata ſunt, & infidelibus offendiculum, & fidelibus ædificium*. Sic igitur iuxta varias conſiderationes, & ſæpè ſub iiſdem, idem ſponſus, eademque ſponſa, & virginem, & Eccleſiam ſignificare poſſint.

146. Patres num omnes Canticorum, & aliar. in Scripturarum explanationes aſſequuti.

Opponas quintò, ſi is ſit genuinus Canticorum ſenſus, quem tradimus, mirabile eſſe, quod Patres, & vetuſtiores Interpretes omninò latuerit. Reſpondeo, Patres homines fuiſſe; & quia ars longa, vita breuis, cuncta aſſequi non poterant. Ac, vt concedamus non paucis ſcientiæ infuſæ donum, non voluiſſe Spiritum omnia reuelare, certè Richardus Victorinus prologo in viſionem Ezechielis, animalium, & rotarum, ſyncerè atteſtatur, omiſſa a Patribus aliqua, falſamque nominat reuerentiam, nolle ab ipſis intacta perquirere. Melchior Canus lib. 7. de locis Theologicis, cap. 4. §. *Argumentatur itaque*, &c. in ſacris Biblijs loca eſſe multa, atque adeo libros integros, in quibus Interpretum diligentiam Eccleſia deſiderat, in quibuſque proinde iuniores poſſint, & eruditionis, & ingenij poſteris ipſi quoque ſuis monumenta relinquere. Pater Suarez præfat. 2. tom. in 3. part. miratur Theologos tam diligentes fuiſſe in tractandis quæſtionibus de Angelorum creatione, natura, proprietatibus, ſtatu viæ, gloria, donis ſcientiæ, atque gratiæ, tam leuiter diſputaſſe; & vix ex profeſſo de Angelorum Regina, eiuſque dignitate, mentis, intellectus, & voluntatis diuitijs magnificentiſſimis. Placidus Nigidius epiſtolam, quam Commentarijs in hunc librum præfixit, ſic orditur: *Ludouicum Torres Cardinalem ampliſſimum, & montis Regalis Archiepiſcopum felicis recordationis dicere ſolitum memini, Canticorum drama expoſitionem adhuc deſiderare, cùm tamen Expoſitores ad ducentos habeat*. Atque a tanti Viri dicto, quem Purpuræ honore inſigniorem faciebat exacta diſciplinarum cognitio, ſe commotum ad ſcribendum. Denique Alfonſus à Caſtro lib. 1. contra hæreſes, cap. 2. ſine ambagibus, ſine fuco pronunciat, nos modo plura ſcire, quæ a primis Patribus, aut dubitata, aut prorſus ignorata fuere. Cauſæ horum duæ poſſint eſſe. Vna oſtenſionis diuinæ magnitudinis, & potentiæ, quæ cùm eos Doctores, & Scribas eruditos ſponſæ dediſſet, quorum acumen, & calamum vix quidpiam fugiſſe videatur; nouos tamen fœtus quotidie producat, atque eos nonnunquam, quibus præter ſolam antiquitatem nihil deeſſe appareat, vt cum ſummis conferantur. Hinc ad Danielem vox cap. 12. *Tu autem, Daniel, claude ſermones, & ſigna librum vſque ad tempus ſtatutum: plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia*. Quæ verba de nouis eiuſdem voluminis explanationibus in ſingulas ætates emergentibus, & ab his, qui præceſſerunt, omiſſis, multi clari Interpretes conſtruunt. Altera cauſa eſt, vt viciſſitudine faſtidium legentibus tollatur. Auguſtinus tom. 3. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 6. *Quod totum prouiſum* (ait) *diuinitus eſſe non dubito, ad edomandam labore ſuperbiam, & intellectum à faſtidio reuocandum: cui facilè inueſtigata plerunque vileſcunt*. Animaduerte illius Auguſtiniani dicti vim: *Prouiſum diuinitus*, &c. qui, vt exemplo probet, diſcutit ſententiam illam cap. 4. Canticorum: *Dentes tui ſicut grex tonſarum*, &c.

Rich. Vict. — Canus. — Suarez. — Nigid. — Caſtro. — Daniel. 12. 4. — Auguſt.

147. Nouæ quæ expoſitiones admittendæ.

Quæ dum ego vehementiùs penſito, mirari non deſino ineptiam quorundam, indiſtinctè quaſcunque nouas opinationes condemnantium. Infauſta proles otij ſinu adoleuit: nec tantum aſſequuta vnquam luminis, vt, quæ eſſent reſpuenda, quæ admittenda, ſciret. Nam, vt ea, quæ Patribus aduerſatur in his, quæ ad fidem, & mores faciunt, temeritas ſeuerè comprimenda ſit à Magiſtratibus: ſic in ijs, quorum veteres non meminere, ſi fidem, moreſque adiuuent, liberum eſt, quæ Spiritus & veritas ſuggerunt, publici iuris facere, laudabile, neceſſarium eſt, ne abſcondiſſe talentum arguamur. Vide Alphonſum de Mendoça quæſt. 2. expoſitiua, numer. 2. §. *Quod ſi*, &c. Baſilium Legionenſem quæſt. 4. expoſitiua, cap. 4. Verùm ita ſe res habent; tam multis in ſpatioſa vinea laborantibus, omnis ira aduerſus nouiſſimos ſolùm conuertitur: quaſi vero, qui prima hora venerunt, non ipſi aliquando noui, recenteſque extitere. Sed Arnobij delectat verba poſuiſſe lib. 1. contra Gentes: *Noua res eſt, quam gerimus; quandoque & ipſa vetus fiet: vetus, quam vos agitis; ſed temporibus, quibus cœpit: noua fuit, ac repentina. Religionis autem auctoritas non eſt tempore æſtimanda, ſed Numine: nec colere, qua die; ſed quid cœperis, conuenit intueri. Ante quadringentos annos* (inquiunt) *religio veſtra non fuit: & Dij veſtri non fuerunt ante mille annorum duo*, &c. Vtinam, quemadmodum ſtomachantur aduersùs nouas doctrinas (qui tamen zelus, quando iuxta ſcientiam progreditur Catholicæ firmitatis, neruus eſt) ſic excandeſcerent contra nouos mores. Heu! ſi conuertantur oculi ad Patrum inſtituta, qualis ille diſciplinæ rigor, & qualis iſte tepor? ad hæc nemo exclamat, nullus tragœdias excitat, non fiunt tumultus, niſi tum ſolùm; ſi fortè quiſpiam veniens in ſpiritu Eliæ cupiat priſca ſæculorum ſuſcitare iterum, & maiorum æmulari præſtantiam. Auſcultemus ſecundo Arnobium: *Nam, ſi mutare ſententiam culpa eſt vlla, vel crimen, & a veteribus inſtitutis in alias res nouas, voluntateſque migrare; criminatio iſta & vos ſpectat, qui toties vitam, conſuetudineſque mutaſtis, atque ad alios ritus priorum condemnatione tranſiſtis: nunquid enim quinque in claſſes habetis populum diſtributum, veſtri olim vt habuerunt maiores? Nunquid magiſtratus per populum creatis? cùm paratis bella, ſignum monſtratis ex arce? cùm in matrimonium conuenitis, toga ſternitis lectulos, & maritorum genios aduocatis?* & multa prætereà, in quibus acerrimi vetuſtatis defenſores (quæ eodem loco enumerat) à priſcis moribus receſſerunt. Diceres imitaſſe ex eadem Africa Tertullianum eo iuniorem Arnobium: *Nunc religioſiſſimi legum, & paternorum inſtitutorum protectores, & cultores* (inquit cap. 6. Apologetici) *reſpondeant, velim, de ſua fide, & honore, & obſequio erga maiorum conſulta, ſi à nullo deſciuerunt? ſi in nullo exorbitauerunt? ſi non neceſſaria, & aptiſſima quæque diſciplinæ obliterarunt*: Atque deinde de ſingulis differens, & omnia mutata fuiſſe commonſtrans, claudit orationem: *Habitu, victu, & inſtructu, ſenſu, ipſo denique ſermone proauis renunciaſtis: laudatis ſemper antiquitatem, & noui de die viuitis: per quod*

Mendoça. Legion. — Arnob. — Tertull.

oſtenditis.

Digitized by Google

oſtenditis, dum à bonis maiorum inſtitutis diſceditis, ea vos retinere, & cuſtodire, quæ non debuiſtis; cumque debuiſtis, non cuſtoditis. Sic ille iuſtè inuehebat contra Romanos, qui cùm vetera omnia obliteraſſent, Chriſtianæ religionis exordia; propter inſtituti infantiam, acriùs inſectabantur. Sed erit, vt de his ex profeſſo tractemus Prælocutione 4. Sect. 12. & 13.

ANTELOQVIVM IV.

Argumentum Canticorum myſticum, & hiſtoriale accommodat ad mores.

SVPERERANT adhuc non pauca, neque iniucunda, quæ cum elapſo Præloquio cognationem haberent, quorum tractationem diſtulimus in venturam diſceptationem; partim, ne excreſceret ſupra modum præcedens controuerſia; partim, quò viciſſitudine Ethicorum diſcurſuum Lectoris faſtidium alleuaremus.

SECTIO I.

Maria peccatrice vulua concepta, de originaria culpa non contraxit.

1. SPONSAM nobis propoſuit Epithalamij initium hœdos ad paſtum agentem, vineis excubantem Sole ſub ardenti ad meridiem, nempe, poſt greges ſodalium. Hanc duris aſſuetam laboribus, ruſticis educatam exercitationibus ſubita mutatione nuncupat pulcherrimam inter mulieres, ac tandem totam ſpecioſam, & ſine macula proclamat. Itane formoſa abſque næuo, in vineis, inter paſtorum mapalia, Phœbo grauiori percuſſa? Et nonne hæc vniuerſa ſpeciei damnoſa, nocitura potiùs faciei, quàm decorem iuuatura? Sic equidem in reliquis femineæ conditionis: ſed habet femina hæc priuilegium ſupra feminas omnes: quibus illis forma minuitur, his incrementum accipit ſponſæ noſtræ ſpecies: deturpent cæteras mulieres ruſticana opera; vineæ cucumerarium, paſtoris tabernaculum, meridianus candor ſub æſtiuo Cane; his decorabitur magis ſponſa. Iam intueor MARIAE fauores: concipitur illa Annæ vtero, non contrahit corruptelam antiquam generis. quid hoc eſt? Nemo ex viro & femina conceptus à prima culpa immunis: omnes quippe peccauerunt in Adam, & in omnes pertranſijt noxa. Sed non, quæ pro omnibus lata lex eſt, MARIAM comprehendit: excipitur generali diplomate; & vbi vitiatur totum humanum genus, emergit illa purior. Aſtra non ſunt munda in conſpectu eius, cuius ſplendorem Sol, & Luna mirantur: ſic, quæ reliquos mortales deformant, ſponſæ noſtræ pulchritudinem potiùs promouent.

2. Sedebat Elias ſuper verticem Carmeli, & iam propè aderat tempus, vt nubes laxaret ille, qui ad vocem Prophetæ tot annis cohibuit, ne pluerent ſuper terram inimicam: ergo ad puerum ſuum; *Aſcende* (ait Reg. 3. cap. 18. verſ. 43.) *& proſpice contra mare. In ſeptima autem vice: Ecce* (3. Reg. 18. 43.)
4. *nubecula* (inquit) *parua quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari*. Proh qualem partum nobis edit mare! quàm diſſimilis genitrici ſoboles! Mare ex grauibus eſt, deorſum fertur: nubecula iſta ſupera & conuexa petit, tranat aërem, aſtra penè superuolitat. Oceanus amarus eſt, potantis inſuauis, lymphas præbet: ſed quæ ſitim non medentur, acereſcunt magis: quæ de nubibus veniunt ſtillæ, iucundi ſaporis ſunt, palatum recreant arentem, conſolantur: MARIAM in nubecula, Annæ vterum in mari agnouit Ioannes Hieroſolymitanus Patriarcha, tractatu de Inſtitutione Monachorum, cap. 32. Anna quippe amara, ſalſa, & mordicans ab originario contagio: *Anna à prima noxa pondere ima petens, erigi neſcia: licet autem hæc nubecula* (nempe, Virgo Beata) (Ioann Hiero.) *eſſet originaliter eiuſdem naturæ cum mari; alterius tamen fuit qualitatis, alteriuſque proprietatis: mare quippe ponderoſum eſt, & amarum; ſed nubecula illa leuis fuit, & dulcis*. Hæc magna Virginis gloria, ab aquis eſſe, & nihil inſalubre de ſalſiſſimo gurgite trahere: viri, feminæque complexibus concipi, culpa non commaculari: vbi cæteris præcipitium eſt, MARIA aſcendit: vbi ſuper Æthiopes fuſcantur, illa candida, & impolluta euadit.

3. Hæc eſt Virgo ſapiens, etiam à primis crepuſculis, ſtatim ac concepta rationis vſu donata, quam iam tum intelligentem Pater eius Dauid alloquitur Pſalmo 44. *Audi, Filia, & uide. & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui; & concupiſcet Rex decorem tuum.* (Pſal. 44. 11.) Quid eſt, *concupiſcet decorem tuum?* id eſt, in matrem, pariterque ſponſam aſſumet Rex immortalis, & æternus; vnigenitus, nimirum, qui eſt in ſinu Patris. Verùm pro tanta dignatione, animaduerte, quale pretium poſtulet: *Obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui*: nempe, populus tuus totus conceptus in ira, & immunditia: graue nanque iugum à prima culpa ſuper filios omnes Adam: cuius contagionis nec populus ſanctus Iſraël, & Deo dilectus, liber: pertranſijt & in domum tuam: nam in Ioachimum, & Annam peruenit originalis tranſgreſſio. Tu igitur, vt Sponſa, Genitrixque Verbi fias, deteſtare motes populi tui, renuncia proauis, diſſimilis euade & conciuibus, & cognatis: illi nanque

ſtatum

ſtatim atque animati fuerunt, deformes euaſere; incubit nox atra ſuper eos à pomi noxialis infando morſu: te oportet lucidam prodire, quoniam concupiuit Rex decorem tuum: hoc eſt *obliuiſci populum tuum, & domum patris tui:* diuersè concipi, atque illi concepti ſunt. Illa prima animatio tua in ſplendoribus Sanctorum, circumamicta lumine, tota clarifica: populus tuus, & domus patris tui ſedebat tum in tenebris, & in vmbra mortis: alioquin, ſi non tu talis conciperere mulier amicta Sole, & veſtimenta tua candida ſicut nix, quomodo ſpecioſus ille præ filijs hominum, atque oleo lætitiæ præ conſortibus vnctus, concupiſceret decorem tuum; & Matrem, Sponſamque aſſumeret, iræ filiam, & tamquam vnam de ſtultis mulieribus? Præclarè Leo Imperator, cognomento Sapiens ſerm. de Annunciatione: *Cùm adhuc in lumbis paternis contineteris, progenitor tuus clamabat: Audi, Filia, & uide, & inclina aurem tuum, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui. Audiſti uere, ò Filia, commonitionem, & oblita es populi tui, & ſortis, & domus paterna; ſortis, uidelicet, illius, quam Eua progenitrix toti generi diſtribuit: infinito illo affectuum, paſſionum, animi perturbationum cumulo, quaſi hæreditario relicto: at nihil horum tu in domum tuam intuliſti.*

Leo Sapiens Imperator.

4. Pſ. 67. 14. Cantet & nobis aliud Dauid de Filia ex Pſalmo 67. *Si dormiatis inter medios cleros, penna columba deargentata, & poſteriora dorſi eius in pallore auri.* Ex Hebræo plures vertunt apud Folengium, quam etiam lectionem Ianſenius non deſpicit: *Si dormiatis inter chytropodes.* & explicant quidem de cacabis, olliſque fuliginoſis & atratis. Modo non diſcuſſurus ſim, an hæc ſatis apta verſio: ſequor nunc, quoniam non paucorum eſt. Atque ſanè difficultas loci, communis, ſtatimque ſe oculis ingerit: nam mirum poſitos inter nigricantes tripodas, quorum fuligo nullo negotio inficit, non maculari, non fuſcos fieri: at candore excellere non qualicunque; verum, qui columbarum argentum æmuletur: ſtupendum prorſus eſt. Sunt, qui de Eccleſia intelligant: ſunt, qui de iuſto in laboribus poſito, diuinæque potentiæ virtutem mirandam deprædicant, cum Sancti, velut aurum præſtantiſſimum, fornace nitidiores exiliant, quando non igne in carbones conuerſi ſunt: ſed id conſequuti, vt fæcibus & quiſquilijs conſumptis, metallum obrizum euadant. Adhæreamus nos Guilielmo paruo de Virgine Matre conſtruenti apud Delrium ad illa capit. 2. Canticorum: *Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, &c. Dormiebat pia Mater inter medios cleros, & erant pennæ eius, penna columba deargentata. Quis mihi dabit alas ſicut columba huic, uolabo, & requieſcam? Quippe non illi datum eſt, ſicut cæteris: ſed ſic inter omnes participes uanitatis, habeat priuilegium Mater Veritatis. Pennæ eius uirtutes eius, quibus ſubleuatur a terra: licèt originaliter eſſet terra: penna eius deargentata, id eſt, nitida, nihil obſcura, uel ſordida admixtionis habentes, cùm dormiret in medio duorum clerorum, id eſt, ſortium:* Sanè MARIAM ſi vtcunque terſam dixerimus, ſi nitidiam, ſi ſuper lac, & quidquid albidum eſt, candidam, non magnum aliquid pronunciauerimus: de Regina quippe cœlorum, & quæ adſtat à dextris dilecti in veſtitu deaurato: hanc tamen ſi cogitemus poſitam in medio, hinc atque hinc circundatam cacabis fuliginoſis, & nigricantibus, non atratum prodire, non deturpari veſtes niueas & immaculatas; erit, quod ſupra modum ſuſpiciamus. Dicam ſemel: non naſci ex femina, & viro, Adæ poſteris; non concipi aluo, cuius integritas læſa, & liberam eſſe ab originario næuo, felicitas eſt: ſed Annæ, & Ioachimi lumbis prodire, qui a prima noxa ſuper tripodas, & fumoſos cacabos nigri, atque inter tenebriones locatam, fulgendam, & micantem eſſe, cum auri, & argenti nitore certare, ijs prodeuntem ſedibus, quibus vniuerſi decolorantur, vni MARIAE conceſſa tanta gloria. Ipſa ergo eſt, & ipſa ſola, quæ inter medios cacabos requieſcit; & tamen pennæ eius columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi illius in pallore auri.

Foleng. Ianſen.

Sancti ex fornace tribulationis emergūt nitidiores

Guillelm.

Sed loquatur nobis Moyſes, & concelebret vna cum Dauidis Lyra MARIAE priuilegium: 5.
is igitur de Noëno loquens cataclyſmo capit. 8. verſ. 10. *Expectatis autem vltera ſeptem diebus aliis, rurſum dimiſit columbam ex arca: at illa venit ad eum ad veſperam, portans ramum oliuæ, virentibus folijs in ore ſuo.* Quæro, cuius ætatis hic ſurculus oleæ? eiuſne, quæ anteceſſit generale diluuium? At perijſſet ab aquarum violentia: volutabantur in profundum vrbes muratæ cum turribus ſuis; cedebant vndis rapidiſſimis, quicquid in rerum natura duraturum, & adamantinum videbatur; & ſtaret arbor, non de magnis, & tempeſtatem pati aptis? Si nos ad ſubſequentia tempora referamus, quomodo frondeſcere potuit ſeptem diebus, quibus extra aquam fuerat? Minùs autem credibile eſt ſub aquis germinaſſe. Denique, vt pepercisset impetus fluminum, quia fragile lignum erat: rapida enim quæque, & ingentium virium, non niſi aduersùs contumacia, & cedere nolentia, virtutem exercent: quo pacto virorem anno integro ſub vorticibus conſeruauit, & non a nimia humectatione computruit? Pererius libro 13. in Geneſim, numero 84. Chryſoſtomum ſequutus, & ex parte Ambroſium, patat, oleam hanc ex his arboribus fuiſſe, quæ cataclyſmum præceſſerunt: itaque liberatam communi vaſtatione; ſed & nullo vnquam tempore virorem amiſiſſe. Lubet in huius oleæ admiratione defigi, & commorari. Quæ eſt hæc tam digna, tam beata arbor, quam communis ruina non comprehendit, non proſtrauit? Quis hic tam eximius ſurculus, qui viret, & recens eſt, ſqualentibus vniuerſis, & ſenium induentibus à longa vndarum continuatione? Sed quæ eſt hæc olea, ſtare ſola potens, cùm raptaret cuncta torrentis impetus, niſi Mater illa intacta, quaſi oliua ſpecioſa in campis? *Nam, ſicut oleum reliquorum liquorem ſupernatat,* (inquit Halgrinius Cardinalis ad capit. 1. Cantic. loquens de MARIA:) *ſic nomen eius, & inuocatio nominis eius, omnium Sanctorum nomina, & inuocationem nominum ſuperexcellit, & ſuperat inefficacia ſubuentionis, & obtentu diuina gratia, & Dæmonum fuga.* In hac igitur olea quid potiſſimum? Quòd viret? Parum hoc. At inter diluuia malorum, cùm validiſſima quæque ſuperaret tempeſtatum immanitas, & decorem, venuſtatemque omnem amitterent iucunda cuncta, illæſam manſiſſe: iuuenili flore gaudentem: vbi ſqualor reliqua occupauit, ibi ſpeciei incrementa accepiſſe: conceptionem, quæ vniuerſos Adæ poſteros maculauit, MARIAE gratiam, & ſplendorem attuliſſe: hæc verè ſunt ex Magnis illis, quæ fecit huic Virgini, qui potens eſt, & ſanctum nomen eius.

Gen. 8. 10.

Pererius. Chryſ. Ambr.

Halgrin.

Pergamus vlterius audire Moyſem. Nam, vt 6.
virentem ramum conſpexit ſenex mirabilis arcæ

gubernator, ſubiungit textus. *Intellexit ergo Noë, quod ceſſaſſent aquæ ſuper terram.* Quibus
Ambr.
placet adiungere Ambroſij velut paraphraſim libro de Noë, & arca, cap. 19. *Vir iuſtus gauiſus eſt, fructum de veteri ſemine aliquem reſeruatum, & inde collegit miſericordiæ inſigne diuinæ, quod iam diluuium remouiſſet, quæ fructum demonſtraret, cui non potuiſſent nocere diluuia.* Hæret o in illis verbis: *Cui non potuiſſent nocere diluuia.* Inde colligit, quòd diluuium remouiſſet. At, quomodo philoſophabatur ex frondeſcentis oleæ conſpectu?
Olea ſemper virens. Plin.
An, quia virebat? Sed olea continuo viret, nunquamque iuuentæ honore ſpoliatur, Plinio aſſertore libro 16. capit. 20. Quid, quod vigor ille potuit eſſe ab arbore de nouo producta, vt ibidem ſentit Ambroſius? Non igitur ſatis colligi potuit de ſtirpibus eſſe, quæ diluuij vim euaſiſſent?
Olea non ex proceriorib. arbor.
An ideo exiſtimauit, aquas abſumptas; quoniam ex humilibus & depreſſis lignis olea eſt, atque adeo cum ipſa caput ſuper gurgitem erexit, indicio certo fuiſſe, vndas imminutas omnino? Ita viſum Saliano tomo 1. anno mundi 1656. num.
Salian. Plin.
53. Sed Plinius & in collibus prouenire oleam affirmat libro 17. capit. 20. & non proceriorem arborem in Bætica, eiuſdem libri cap. 12. Ergo dixerimus reſpexiſſe Noë ad myſticam oleam, puellam, videlicet, illibati pudoris, & Matrem tamen. Igitur ille vt preſenſit decreuiſſe Deum Virginem formare, quam communis peccati virus, & aura peſtilens non attingeret: *Cui non potuiſſent nocere* (vt Ambroſij ſermone vtar) originalis noxæ *diluuia:* inde collegit pacificata, & quæ in cœlo, & quæ in terris ſunt: videbat enim in Spiritu, ſtatim ac huiuſmodi fœmina prodiret, quæ, cum ex ſemine Adæ fuiſſet, maculam primam non contraxiſſet, vti reliqua progenies; Dei Filium aptam ſe Genitricem inueniſſe contemplatum, venturum continuo in terras; egreſſurumque à ſummo cœlo in ſalutem populi ſui: collegit igitur probè, & alto ingenio philoſophatus eſt, conſopitas iras veteres, diluuium & inimicitionem ceſſiſſe, & decantandum deinceps à multitudine militiæ cœleſtis, gloriam in excelſis Deo, & in terra pacem hominibus bonæ voluntatis.

7. Exod. 3. 2.
Audiamus & Moyſem de ſeipſo enarrantem. Dum itaque paſceret oues Iethro ſoceri ſui, Exod. capit. 3. *Videbat, quod rubus arderet, & non comburereretur.* Inuaſit cupido myſterij ſingularis; & dum appropinquaret, clamatum de medio rubi: *Ne appropies huc: ſolue calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Diſquiro, quamobrem Legiſlatori imperatum,
Orientales ingreſſuri loca ſacra, calceos exuebant. Iſaiæ 20.
diſcalceatum incedere, præſertim cùm non vulgaris ignominiæ genus eſſet, diſcoopertis ambulare pedibus? Portenti quippe inſtar fuit, quod euangelicus Vates (Iſaiæ capit. 20.) calceamenta deponere iuſſus ſit? Erit, vt reſpondeat, textum ipſum cauſam innuere, quòd locus, in quo ſtaret, ſanctus fuiſſet, & Orientales in more haberent
Lyran.
(vt memorat Lyranus) cùm loca ſancta ingrederentur, pedes diſcooperire. Sed hæc, vt vera ſint, quamobrem filijs Iſraël præceptum Exod. capit. 12. numero 11. dum agnum paſchalem comederent, vti calceamenta in pedibus proferrent? Vrgeo iſta. Non alia ſanctitas loci illius, quam quod rubum eum ſuſtineret, qui, ob incombuſtionem, virginei, aut conceptus, aut partus imaginem repræſentaret: Atqui typicus agnus Sacramentorum maximum, Euchariſtiam, nempe, adumbrabat: Igitur non minor ſanctitudo rubi, quàm agni: vtraque nanque in figuris erat. Quamobrem itaque, ſi ponendorum ratio eſt calceamentorum, religio, & ſanctitas, non etiam in manducando agno ijdem obſeruantur cultus, nempe, vt Hebræi nudipedes appareant. Sanè dum calceos abijcere Moyſi imperatur, id ſignificatum reor: modò velit particeps eſſe eius, quem rubus denotabat, arcani, oportere tanta excellere puritate, quanta ipſi immortales Spiritus, hoc eſt, ab omni næuo liberum eſſe, ſiue originales ſordes intelligantur; ſeu perſonales offenſæ mortiferæ, aut veniales. Arbitror ad hæc intentum Originem, Origen.
homil. vnica in libros Regum, prope medium, ita ſcribentem: *Sic dicitur ad Moyſen: Solue corrigiam calceamenti tui: locus enim, in quo tu ſtas, terra ſancta eſt. Et quid putamus, quod in his non aliquid myſterij obtectum ſit; ſed, quia Deus execrabatur calceamenta corporalia, ideo hæc iubebantur? Aut illud magis putandum eſt, quod, cum exiret de terra Ægypti, habebat calceamenta de pellibus mortuis, & erat velut quadam mortalitate conſtrictus; cum verò cœpit proficere ad virtutem, & aſcendere ad montem Dei, atque ibi immortalibus miniſtrare myſterijs, tunc dicitur ad eum, vt indicia mortalitatis abijceret, quæ in calceamentis pelliceis deſignatur.* Venuſtè illud: *Vt indicia mortalitatis abijceret.* Nec enim vel notas, & ſymbola portare, quæ mortem, & corruptelam deſignent, permittunt; adeò omnia volunt æmula cœleſtibus. At, cur hoc potius comparatione ſignificatorum per rubum, quam eorum, quorum figura agnus typicus? Nempe, agnus Euchariſtiam adumbrabat: ad hanc ſi quis cum venialibus accedet noxis, non ideò menſam abſolute indignus habetur; rubus autem venientem eum humana natura diuinitatem repræſentabat; vt multis oſtendit noſter Fernandez viſione 6. Comment. 2. ſect. 4. Pererius in Exod. capit. 3. Ferdinand. Pereira.
diſp. 5. Ad hoc autem ſublime opus non ſufficit mortifera labe carere, exuenda omnis prorſus culpa; etiam leues, & veniales defectus. Quid dixerim de originali labe? Præcipitur itaque Moyſi calceamenta, hoc eſt, omnem corruptelæ, & mortalitatis ſenſum deponere, & in angelicam tranſire munditiem; non quia loca ſancta vtcunque calcaturus eſſet; ſed, quoniam eam terram ingredi oporteret, quæ incarnationis myſterijs inſeruiret. Quibus indicatur, Verbum haudquaquam ab ea fœminam carnem ſumpturum, quæ prima, & communi noxa comprehenſa fuiſſet: non enim aliquod cuiuſuis culpæ veſtigium ſuffert tellus, locuſque incarnando Deo deſtinatus.

Verùm, ſtare non poſſe hanc expoſitionem 8.
aſſeras: quippe ſpatium illud glebæ, quod rubus occupauerat, terra erat ſpinas & tribulos procreans; de hoc enim genere rubus aculeatus, quemadmodum Philo in Vita Moyſis declarat: Philo.
at verò terra tam malignos fructus producens, maledicta eſt: ſic enim Adæ teſtatum ab initio; *Maledicta terra in opere tuo* (Geneſ. capit. 3. verſ. Gen. 3.
17.) *ſpinas, & tribulos germinabit tibi.* Quomodo igitur terra maledicta, & peccati anathemate odioſa, eius eſſe potuerit ſymbolum munditiei, quæ omne genus delicti excludat? Reſpondeo, hoc eſſe rarum admodum, & prodigij inſtar, terram ſpinoſam, & maledictioni obnoxiam ferre fructus immaculatos; & deſcendere ignem, hoc eſt, Spiritus ſancti gratiam, (ſic enim explicat Auguſtinus ſerm. 86. de tempore) ſuper rubum, cuius ſpinis repræſentantur delicta: *Putamus*

(ait

Auguſt. (ait idem Auguſtinus ſerm de rubo, ad finem tom. 10.) *rubum bonum aliquid ſignificare, cùm ſint ſpinæ?* Ob hoc itaque Moyſes viſionem magnum appellauit. Verùm, cui reſeruata ingentia prodigia, ſi non MARIAE? Concepta intra Annæ vterum: locus ille portio erat ex terra maledicta, originali, nempe, infecta eſt Anna contagio: at in primo Marianæ animationis inſtanti dedignatus forſan deſcendere ignis, Paraclitus eum gratiarum abundantia, quoniam clauſtra, quibus puellula continebatur, ex ſenticoſis erant, & ſpinas protulit genitrix ab initio, quemadmodum cætera Adæ progenies? Imò verò deſcendit eum plenitudine ignis. Bernard. Diſce à Bernardo: *Longè verò aliter* MARIA *meruit* (teſtatur ſerm. 1. de Natiuitate Virginis) *non velut ſummatim tangi; ſed operiri magis vndique, & circumfundi, & tanquam ipſo igne concludi. Candidiſſimus ſanè, & calidiſſimus huius mulieris amictus: cuius omnia tam excellenter irradiata noſcuntur, vt nihil in ea, non dico tenebroſum, ſed obſcurum ſaltem, vel minus lucidum, ſed ne tepidum quidem aliquid, aut feruentiſſimum, vt quantum ſine perſonali vnione creaturæ conditio patiatur, luci illi inacceſſibili videatur immerſa. Meritò quidem admiraris, Moyſes ſancte, & curioſius deſideras intueri.* Stat igitur terram ſpinoſam eſſe, & ſanctum germinare: ſtat, Annam ſub Adæ peccato gemere, & MARIAM concipere næui omnis expertem. Quid? Spinæ prohibent? Sed audi ex noſtris partibus ſacrum Poetam lib. 2. Operis Paſchalis.

Ac velut è ſpinis mollis roſa ſurgit acutis,
Nil quod lædat habens, matremq́; obſcurat honore:
Sic Eua de ſtirpe ſacra veniente MARIA
Virginis antiquæ facinus noua Virgo piaret.

Quæ eadem ſoluta oratione iterum repetit Paſchalis Operis capite primo. Alios citat Ægidius de Præſentat. lib. 3. pro immunitate MARIAE, quæſt. 4. art. 1. §. 1.

SECTIO II.

Non decuiſſe originario vitio MARIAM *inſici, quando in Dei Genitricem eligenda fuerat.*

9. SED, quando ab exteris Prouincijs Sponſam accire nobiliſſimo placuit Dynaſtæ, quorſum ex Libano? Imò ex Libano quidem: oportebat nanque virginem tanto Principi iungendam, ea excellere pulchritudine, quæ næuum omnem repudiaret: ſed in Libano talis puella ſolùm, quæ tota formoſa, in qua macula nulla, non inquinamenti veſtigium aliquod. O Libani priuilegium! inde aſſumantur Regum quæ futuræ vxores, puto & quæ matres etiam: Regis certè Genitrix, & Regis, cuius cum Sole, & Luna permanet imperium, MARIA: atque ideò à Libano vocatur: *Veni de Libano, ſponſa mea: veni de Libano, veni.* Cantic. cap. 4. verſ. 8. Cantic. 4. 8. Cuius ò ſponſa? Equidem Patris ſponſa, Filij Mater. Benè de Libano, id eſt, candidatione, quæ talis: non enim decebat in gnati parentem eligi, niſi quæ dealbata eſſet, & quidem ſemper dealbata, & pura: ſi enim vel ad inſtans noctem paſſa fuiſſet, Matrem Verbum incarnandum non habuiſſet. Et quomodo non contempſiſſet immundum aliquando vas? Mittitur vnus de Seraphim, vt purget Eſaiæ labia, tulitque forcipem, & de ignibus extraxit calculum, quo mundaretur Vates, Eſaiæ cap. 6. verſ. 6. Eſaiæ 6.6. Opus & Hieremiæ purificare linguam: *Et miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os eius.* Hieremiæ cap. 1. verſ. 9. Hieremiæ 1.9. Quare non & forcipe Dominus vſus, aut cur hero famulus delicatior eſt? Nunquid verebatur, ne accenſus carbo tangentis palmam notiret, vitulareturque? Sed Spiritus erat, qui lædi non poterat à flammis. At percipe: quoniam Hieremias innocens & purus, ſiquidem puerum ſe eſſe dicit, & ex balbutientibus, ſanè, vt qui loqui neſciret; talis verò ætas innocua eſt: Eſaias autem de ſordibus conqueritur, quas ſermocinando contraxerit; polluta enim ſe habere labia fatebatur. Ergo indignum putauerit Seraphim manu attrectare labia immunda? non, quanquam Eſaiæ os ſit modò inquinatum. Exploremus quid Adamantius ſentiat homil. 1. in Hieremiam. Origen. *Obſerua (ait) differentias Hieremiæ, & Eſaiæ: Eſaias, quoniam confeſſus eſt immunda verba habere ſe, non extendit Dominus manum ſuam, neque vnum ex Seraphim manu ſua labia eius tetigit: ſed forcipe ſolum tangens, ait: Ecce abſtuli iniquitates tuas. Hieremiæ autem, quia ſanctificatus erat in vulua, non forceps mittitur, neque de altari carbo incenſus: nihil enim habebat igne dignum; ſed ipſa manus Domini tetigit eum.* Tum igitur, ſi de miniſtris ſummi Regis vnus indecorum reputat, manum Prophetæ adhibere palato, eò quòd eſſet immundum, quonam modo arbitrabimur, Verbum, candoris æterni ſpeculum, de ea paſſibilitatis indumentum ſumpturum, quam non ignoraret Dæmonibus ſubiectam aliquando filiam iræ ob contractam origineam labem extitiſſe? Non equidem talem in Matrem vllo pacto elegiſſet, qui potuit ſibi Genitricem creare ſine ruga aliqua.

Fabricauit Deus ſtatim à primordio rerum olympum; ſed informem aliquandiu reliquit. 10. Percipiamus à Magno Baſilio homil. 2. in Hexameron: Baſilius. *De cælo etiamnum dicere licuerit non admodum diſſimilia, quando idipſum excultum nondum erat, aut perpolitum: nec dum enim ſe decentem ornatum obtinebat, quippe quod non iam ſplendeſcebat radioſiſſimo Sole, Lunaque circumfuſum; at neque ſtellarum choris, tanquam ſertis redimibatur: neque enim dum iſtiuſmodi erant condita: à veritate igitur nihil aberrauerit, cælum quoque ſi dixeris fuiſſe inconditum.* Sed, quamobrem diſtulit Creator ætheris & firmamenti ornatum? Singulariter quidem opinatus eſt Anaſtaſius Sinaïta, propterea factum, Anaſt. Sin. vt Hebræi proni ad Phœbum, Dianamque, & reliqua adoranda aſtra, ſcientes per Moyſem, informem fuiſſe primam ætheris molitionem, diuinitatem negarent illis. Sic multis anagogicarum contemplationum de Hexamero libro primo. Sed, quam vim habent iſta, vt Idololatras terreant? Maximam ſanè, pulcherrimam quoque: venuſte enim cogitauit Moyſes in ſuſpicionem meritò vocari poſſe eius diuinitatem rei, quæ in ſordibus iacuiſſet aliquando, cuius exordia obſcura fuiſſent: diuina eſſe nequeat, ſed neque diuinitatis apta ſedes, quod non perpetuò nitens & indefæcatum extiterit. Benè, quòd cœlum inornatum proponatur: deſpicient pro Deo colere facilè Iſraëlitæ, quod norint incomptum fuiſſe ſub initio creationis: quæ enim conuentio diuinitatis, & deformis olympi? Equidem MARIAE vterus, nedum

Epiphan. animæ; cœlum. Epiphanius ſerm. de laudibus M A R I Æ: *O vterum cælo ampliorem, qui Deum intra non coarctaſti! ô vterum ſeptem cælis ſublimiorem, & latiorem*. Dicemuſne igitur, hoc cœlum aliquando impolitum fuiſſe? Verùm, nonne, ſi tale quidquam affirmaremus, conſequens eſſet, vt doceremus, nequaquam vterum, nempe, feminæ, cuius anima primæ & communis noxæ crimine polluta fuerit, diuinitatis incarnatæ vehiculum fuiſſe. Ergo, quò aſſentiamus, carni de M A R I Æ viſceribus ſumptæ vnitam diuinitatem, aſſeramus, meliorem olympum corporeo hoc, & aſpectabili fuiſſe, quod, nimirum, ſimul ac è fingentis elapſus ſit digitis, ornatiſſimus prodierit, ſic vt ruditatem atque infantiam vniuerſam ignorauerit; vtique M A R I A ſemper adulta, gratioſa, ſplendeſcens, & opus perfecti decoris ab initio formationis.

11. At, quando cœlum rude & impolitum formaſſe voluptas, cur non etiam & hominem, quem in perfecta ætate creatum, integrum, & ſuis abſolutum numeris Theologorum ſententia eſt? Quamobrem creandarum rerum mutatus ordo? Sanè Deus hominem condens ad Chriſtum ferebatur, eamque in ſimilitudine carnem aptabat, quæ Verbum ſub humanis lineamentis occultaret: quanquam igitur formandi præſtituto tempore corporis Meſſiæ imago illa ſolùm, ſed in typo innuere voluit, quod veritas portaret: arbitratus igitur decere, vt caro diuinitati jungenda neſciret vitia rudis & indoctæ ætatis, ab exordio conſummatam effinxit. Atque hinc, cùm cætera imperio produxiſſet, fiat, inquiens & luci & alijs creaturis; lutum, vnde proſiliret Adam, manibus ipſe ſuis compoſuit, diſtinxit, ſequeſtrauit. Certè illud Angeli facere nonne poterant: cur non eis creditum? Equidem ſummi artifices, cùm diſcipulos numerant, qui inuentione, & ſcientia excellunt, exempli cauſa, pingendi gnarus quiſpiam, ijs committunt vt manum tabulæ admoueant, lineamenta ſcribant, colores ſuperinducant, ipſi adſtant, tantumque voce de his, illiſve admonent, penicillo interim feriante: ſed opus eius ad viuum exprimere effigiem, qui ſumma in Republica gubernatione potitur; ecce continuò ad operam magiſter ipſe accingitur; & cùm famulorum abundet multitudine, ipſe omnia præparare, ipſe etiam minora quæque agere, quin & interdicit ſeuerè diſcentibus, ne vel tangatur ab eis tabula. Quid eſt hoc? Ille tam otioſus tota die, & menſibus, & anno, nunc tam ſollicitus, tam vigil, tam pertinax in laborando? Sanè ideò quoniam non plebeio alicui, non etiam honeſto ciui, ſed vel Conſuli, vel regia conſpicuo auctoritate, pictura aptatur: quamobrem neceſſe eſt, iterum, atque iterum prouidere, ne quid ſit, non dicam reprehenſione dignum, ſed quod non ſummum, atque eximium judicetur. In hunc morem, quoniam & Deus Adamum plaſticans Chriſti efformabat iconem, eamque pingebat carnem, quæ diuinitati copulanda erat; quaſi veritus quodammodo, ne omnia prodirent ſumma commendatione digniſſima; ne Angelis, ſanè doctiſſimis miniſtris, credidit opus; ipſe ducere lineamenta, ipſe ſecernere, ipſe conglutinare maſſam. Facundè Aurelius

Pruden. Prudentius in Apotheoſi, titulo, *Aduerſus Phantaſmaticos*:

Tantus amor terræ, tam eſt dilectio noſtri:
Dignatur prepinguis humi comprehendere mollem
Diuinus glebam digitus; nec ſordida ſenſit
Hærentis maſſæ contagia; juſſerat, vt lux
Conſieret; facta eſt, vt juſſerat, omnia juſſis
Imperante, nouas traxerunt edita formas:
Solus homo emeruit Domini formabile dextra
Os capere, & flabro deitatis, figmine naſci
Decrerat quoniam (nempe, hoc attentionis tantæ cauſæ) *Chriſtum Deus incorrupto*
Dignum habuit digitis, & charum condere pignus.

Iam itaque argumentabimur: ſi tanta de carne cura, quæ diuinitati ſociaretur, & tum quidem, quando vmbræ ſolùm efformabantur, nempe, vti prodirent vniuerſa abſolutiſſima; quid arbitrabimur de nobiliori eius, quæ carnem ſubminiſtratura erat, parte; nempe, de ſacratiſſima Virginis Beatæ Anima? Credemus paſſum, vt in ſordibus Adæ iaceret iniuſtè captiua? & dignum Deo iudicabimus, vt tantus ſit in polienda carne; ſpiritus, mentiſque ornatum negligat? imò, quæ vel carnis prouidentia eſt, eam ſibi copulare voluiſſe, quæ menti impuræ, Satanæ mancipio quondam conglutinata extiterit? Docet itaque caro ab initio perfectè creata, cùm typus effingeretur, & ſpiritum ab exordio cum ornamentis pulcherrimis omnium gratiarum à Deo proſilijſſe.

Nondum producta integrè creanda, nec quæ formata, ſuis diſtincta locis, cùm moræ velut impatiens adeſt imperfecto operi ſpiritus, *& ferebatur ſuper aquas*, Geneſ. capit. 1. verſ. 2. Hebræa indicant, vti communiter adnotant Explanatores, quaſi in modum gallinæ incubantis ſuper oua, & calore fouentis, ſic flumen aquis ſuperenataſſe. Grande amoris pignus. Siquidem, cùm & Seruator innuere cuperet, quam tenerè dilexiſſet Ieroſolymitanos ciues, à gallina mutuatus exemplum inter volucrum genus: *Ieruſalem, Ieruſalem* (inquit Matth. cap. 23. verſ. 37.) *quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Sed, quamobrem præ elementis omnibus aquas deperit Spiritus ſalutis? Nec miror quidem terræ prælatas ab eo vndas: quoniam, vt Alcuinus monuit: *Terra maledicendum erat, non aquis: quia homo de fructu terræ contra vetitum manducauerat, non de aquis.* Non autem erat conueniens Spiritum elemento inſidere, quod aliquo tempore maledictionis feriretur anathemate. Atque hoc in gratiam præſentis inſtituti apprimè commodum: ſi enim Flamen elementum deteſtatur, quoniam maledictioni ſubiaceret, quomodo Verbum Genitricem admitteret, quæ etiam maledictioni obnoxia fuiſſet, Adæ maculam contrahens? Sed de alijs duobus elementis diſquiſitio eſt, nempe, de igne, atque aëre, quamobrem non & in his deliciatur æquè Flamen, atque fouet, velut gallina pullos ſuos, dilectionem ita conteſtans? Sanè contemplabatur in generationes venturas ex omnibus elementis latices aquarum eligendos, qui implacabile odium exercerent aduerſùs peccatum originale, quod deſtruerent etiam in non habentibus arbitrij vſum: delectatus eſt autem hoc victoriæ genere ſpiritus ita, vt ſine mora in aquarum ruere amplexus decreuerit, & perpetrauit. Huiuſmodi aliquid Tertullianus de Baptiſmo, cap. 4. *Sanctus autem vtique ſuper ſanctum ferebatur, aut ab eo, quod ſuperferebatur, id, quod ferebat, ſanctitatem mutuabatur; quoniam ſubiecta quæque materia, eius, quæ deſuper imminet, qualitatem rapiat, neceſſe eſt: ita, de ſancto ſanctificata natura aquarum, & ipſa ſanctificare concepit.* Sed applicemus noſtræ Reginæ. Miraris, cur hanc

puellam

Margin notes (right): 12. — Geneſ. 1. — Matth. 23. — Alcuinus. — Tertull.

puellam præ omnibus virginibus Genitricem ha-
bere voluerit Filius: mirare, cur & Spiritus ſan-
ctus præ omnibus elementis vnicè dilexit vndas:
nimirum, dixeris, eò quod aquæ inter omnia ele-
menta inimicitias proclament aduersùs peccatum
originale: itidem & de MARIA, propterea ele-
ctam, quia ſola ex omni pura creatura inimicitias
ſingulares traheret cum ſerpente; caput eius,
nimirum, doli initium ipſo animationis puncto
pactura, cùm Adæ fulgeret contagium. Sed ve-
nuſta illa Septimij particula: *Sanctum autem vti-
que ſuper ſanctum ferebatur*. Velut ſignificet, Spi-
ritum, qui diuinus eſſet, ſanctam habitationem
deſiderare; alioquin nec aquis incubaret quidem,
ſi non illæ ſanctitudinis datrices; atque ideo &
ipſæ ſanctæ vocatæ, quoniam mundarent & ab-
luerent. At certè quid Archangelus Virgini de-
nunciauit? *Ideoque* (ait) *& quod naſcetur ex te*
Luc. 1. *ſanctum, vocabitur Filius Dei*. Luc. cap. 1. verſ.
35. Si igitur ſanctum, quod MARIA paritura
ſit: & quando ſanctum, non niſi ſuper ſanctum
fertur, vt docebat Tertullianus; quomodo non
ſancta MARIA? Sancta quidem ad Filij imita-
tionem, velut onomasticè: quia perpetuo ſancta
& impolluta, omni ſcilicet, & originali, & actua-
li labe carens.

13. Eſaiæ 45. Leo Caſtr.
Optabat Verbi deſcenſum Eſaias, & inclama-
bat cap. 45. verſ. 8. *Aperiatur terra, & germinet
Saluatorem*. Leo Caſtrenſis ex Hebræo transfe-
rendum putat, *& germinet* IESVM: bonum
quidem germen, ſed non a gleba adaperta, certè
magis ab horto concluſo; neque enim læſum
Ver, tempus apertionis dictum. MARIAE clauſtrum. Quid eſt igitur, *aperiatur
terra?* Scitè equidem noſter Sanchez numero
Sanctius. 28. probat vocabulo iſto alludi ad vernale tem-
pus. Certè Aprilem, ſub quo menſe ver adoleſcit,
Naſo. ab aperiendo nominatum, Faſtorum 4. Naſo me-
morat canens:

Nam, quia ver aperit tunc omnia, denſaque cedit
Frigoris aſperitas, fœtaque terra patet,
Aprilem memorant, ab aperto tempore dictum,
Quem Venus iniecta vindicat alma manu.

Neque ab hoc diſcedere vſu Hebræorum nomi-
na, quibus menſes ſignant, atque diſtinguunt,
breuiter adnotabimus ſequuturo Anteloquio, nu-
mero 47. & 95. ergo, quæ Deum genitura ſit, fe-
mina iubetur vernam imitari iucunditatem: quid
hoc eſt? Scitis ab Eua introductum væ, atque
lamentum: illa brumæ horrorem intulit, dum
Adam ad peccandum incitauit. Iubetur igitur
de Euæ fletibus nihil habere; illis ſanè, qui ob
noxam infliguntur, eamque indicant; ſed totam
in lætitia eſſe: vt vernans mentis alacritas facilè
teſtetur, de culpa non communicaſſe, quæ ſub-
triſtitijs non ſit. Sanctius numero 29. eleganter:
MARIA *ergo veris nobis ſpeciem, & delicias reſti-
tuit, quas Eua per fraudem in terras hyeme inducta,
quondam abſtulerat*. Pingit etiam Auguſtinus
Auguſt. MARIAM veris gratiam ſerm. 17. in Natali Do-
mini, qui eſt vigeſimus de tempore, quanquam
dubito plurimum, vt ſit eius ſtylus: *Expandat
nunc fides ſplendentis vteri pulchra tentoria, ſpiri-
tus ſibilet naturali calore depulſo, tenuis Virginem
aura refoueat, & fluente refrigerio ſpiramentis cæ-
leſtibus ventiletur: aluus virginalis ſertis verecun-
dia coronetur, flammeus ibi roſa fulgor anhelet,
albens lilium candicet, mollis viola rutilet purpu-
rei ſpargantur flores, & vario nitore depictus Chri-
ſti thalamus exornetur*. Sed hæc ſunt de pariture
vtero, nos mentis indagamus nitelam. Sanè ſi
felix illud æuum duraſſet, quod ſtatui originalis
iuſtitiæ promittebatur, omnia anni tempora per-
petuam veris ſerenitatem repræſentarent, cui non
inſipienter aliqui Latini Vatis metrum accommo-
dant ex ſecundo Georgicorum:

Virgil.
Non alios prima creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliumue habuiſſe tenorem
Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Ergo redintegrari tempora illa, & iterum redire
ver, poſtulatur à Vate, vt Saluator exeat in lu-
cem: quid eſt autem illa volucre iterum tem-
pora, niſi eam, quæ Deum aluo admiſſura ſit, fe-
minam, & carnem illi ſubminiſtratura, ad eum
redire ſtatum, a quo prima mulier excidit? id eſt,
vt in iuſtitia creata ſit, peccatum neſcierit origi-
nale? Hoc ſi contingat, tum demum apta erit
terra, quæ producat Saluatorem ſæculorum, &
iuſtum Domini.

Angelicæ legationis hiſtoriam ſic exorditur 14.
Lucas cap. 1. v. 27. *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad* Luc. 1.
Virginem deſponſata viro, cui nomen erat Ioſeph.
Vt quid opus fuerat huius deſponſationis memi-
niſſe? Nempe, vt intelligeremus, propterea de-
ſtinatum Nuncium, vti Ioſepho eam, quæ de-
ſponſata fuerat, præriperet, & meliori traderet
viro. Nouum planè dictum, niſi aſſertorem ha-
beret Chryſologum ſerm. 140. Audi, quonam Chryſol.
more declaret peregrinam theſim: *Peruolat* (in-
quit) *ad ſponſam feſtinus Interpres, vt a Dei ſpon-
ſa humanæ deſponſationis arceat, & ſuſpendat affe-
ctum: neque auferat à Ioſeph Virginem; ſed red-
dat Chriſto, cui eſt in vtero pignorata, cum fieret.
Chriſtus ergo ſuam ſponſam recipit, non præripit alie-
nam; nec ſeparationem facit, quando ſuam ſibi totam
iungit in vno corpore creaturam*. Equidem emētium
vſus eſt, antequam integrum rei poſſidendæ ſol-
uant pretium, quaſi pignoris loco, pecuniæ ſum-
mam aliquam dare ſimul ac conuentum; & quan-
quam apud veterem dominum res, quæcunque
illa ſit, perſeueret, donec argentei numerentur
omnes, de quibus pactum; tamen iam non licet
deinceps alteri cuiquam vendere: quòd ſi quiſ-
quam occupet, ab eo repetere valebit ille, qui
pignoris vice nummos apud emptorem reli-
quit. Deus igitur, *cum fieret* MARIA, in ipſo
creationis inſtanti præuenit vniuerſos emptores:
& quoniam optabat ſponſam Filio, etiam & Ma-
trem, antequam dotem perſolueret iuſtam, & ta-
li dignam coniuge, pignoris vice quædam ex
abundantiſſimis theſauris deprompſit. Quam-
obrem, cùm in hoc agendo Ioſephum anticipaſ-
ſet, reperit, quæ iure venditionis ad ipſum per-
tineant; ſic tamen vindicat, vt & relinquat
etiam, & hoc illud Chryſologi: *Chriſtus ergo
ſuam ſponſam recipit, non præripit alienam*. At in
hoc diſcurſu, illud mouet ſpeciatim: *Cui eſt in
vtero pignorata, cum fieret*. Quamobrem in ipſo
fieri, & produci Virginis? nempe, Pater æter-
nus ſollicitus de puella, quam Filij & vxorem,
& Genitricem nominaret, vidit hanc Virginem
exemptam eſſe pacto cum Adamo inito, ſcili-
cet, maculandam fore omnem eius progeniem,
ſi tranſgrederetur poſitam legem de non pro-
bando vetitæ arboris fructu: quare iſtud con-
templatus, continuò vindicauit ſuis viſibus, pi-
gnus obtulit, quo ſtabilis eſſet emptio, hoc eſt
igitur pignoratam eſſe MARIAM in vtero, cùm
fieret. O felix Virgo, pro qua comparanda ſic
vigilat Trinitas beata! ò certè abſque peccato
originali! non enim ſic properaret ad emendum
Omnipotens, ſi, cùm fieres, ſqualeres ſordibus

primæ noxæ. O ſacrum mercaturæ genus, & ter inuidendum! & lætor, & doleo, Regina admirabilis: gaudeo pro te, pro me contriſtor: nam, vt aliquid haberem, pauperculus & miſer, quo emi poſſis, ſuperexaltabit diues emptor Deus Pater: quis poterit ſtare in conſpectu eius? Sed habeat quidem, ipſe dignus poſſidere; quoniam, cùm tenuerit, non dimittet amplius ſicut nos, qui citò faſtidimus, cito tepeſcimus.

15. Moriebatur Iacob in terra Ægypti, & dilectiſſimum filium Ioſeph diſcedens adiurauit, vt defuncti cadauer transferret in Chanaan; quamobrem & Ioſeph integrum illud, aromatibus, nimirum, præſeruatum, multa cum pompa in Palæſthinam detulit, Geneſ. cap. 50. verſ. 7. At verò ipſe Ioſeph, quæ mandata fratribus dederat? *Deus* (ait) *viſitabit vos: aſportate oſſa mea vobiſcum de loco iſto*. cap. eodem, verſ. 24. Quamobrem non & carnem, & pelliculam quoque, vnguentis contra putredinis violentiam præmunita: Cur aliquid ſui apud Ægyptios petitare ſuſtineat Ioſeph, aut cur non aliquid ſui Iacob? Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ, libro 1. cap. 15. cauſam autumat, quod Ioſeph alienigenæ feminæ matrimonio coniunctus ſit, nempe, Aſſenez Putipharis Sacerdotis Heliopoleos filiæ: Iacob autem externo ſanguine non fuerat mixtus. Verum ego altiori conſilio factum putem; nempe, erat illa regio impiorum hominum, terra planè maledicta: nam peſſimi erant Ægyptij: nolebat igitur ſanctus Patriarcha, ne tantillum ſui requieſcere apud ſemen iniquum: illam, illam deſiderabat terram, in qua nato Seruatore, obuiarent ſibi iuſtitia & pax; terram, quæ daret benignitatem ſuam. Sed, quorſum non idipſum concupiuit Ioſeph genitoris ad exemplum? Deo equidem permittente: nam certè ex Iacob per Iudam deſcenſurus erat Meſſias, cuius inter tritauos ille numeratur; non ſic Ioſeph; neque enim eius ex linea deſcendit Chriſtus, quando nec ſacerdotium nec regnum obtinuit. Quoniam ergo de Chriſti progenitoribus Iacob, oportebat, vt integrè maledictam terram fugeret: quoniam, ſi maledictum amaſſet, opus eſſet Euangeliſtarum fide, vt crederemus, eius ex ſemine Chriſtum prognatum. Scio non eſſe ſtabilia hæc ſecundùm hiſtoriam: ſed nunc laxa eſt diſputatio myſtica.

Gen. 50.

Auctor de mirab. ſacræ Scripturæ.

16. O virgo Beata, gratias ago Filio tuo immortales, quoniam dies venerunt, in quibus nemo muſſitare audeat, te conceptam originario cum næuo. Proh! quot amici tui clamarunt in cœlum, vt diem iſtum viderent, gemitibus inenarrabilibus, & non potuerunt videre! Vidit ſeruulus tuus iſte; vidit ſanè, atque gauiſus eſt plurimùm. At cuius tam ferreum pectus, quod non emollitetur toto conſpirante Orbe, pro tuæ mentis integritate? nam de corpore, nemo Orthodoxorum vnquam dubitauit. Certè quis tam pertinax, atque Hebræus vir, qui nondum veniſſe Meſſiam credit? Sed tamen & de hoc ſilicibus duriori pollicetur Apoſtolus Romanorum cap. 11. verſ. 26. *Quoniam cùm plenitudo Gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus fiet*. Quem in locum Anſelmi Commentarius: *Terminus* (inquit) *cæcitatis Iſrael erit, vbi plenaria multitudo ex omnibus Gentibus ingreſſa fuerit: quia tunc Iudæi, qui inuenti fuerint, credent, & lumen oculorum mentis recipient ad prædicationem Eliæ, & Henoch*. Ac quamuis multi celebres Interpretes ex veteribus, nouiſque, non omnes Iſraëlitas ſalutem conſequuturos exiſtiment, vt qui futuri de præcipuis Antichriſti inſtrumentis; tamen S. Aquinas in ea ſententia eſt, vt neminem excludat, quem Caietanus, & Dominicus Sotus ſequuti: *Omnis Iſrael ſaluus fiet; id eſt*, (inquit Angelicus Præceptor ad nominata Pauli verba) *non particulariter aliqui ſaluabuntur Iudæi, ſicut modo; ſed vniuerſaliter omnes*. Quid eſt autem intrare plenitudinem Gentium, niſi Euangelium vbique Gentium diſſeminari, cui nationes colla ſubdiderint? Adi Patrem Suarez tomo 2. in 3. partem, diſp. 56. ſect. 1. Riberam in cap. 4. Michææ: Maluendam libro 3. de Antichriſto, cap. 32.

MARIAE immaculatæ conceptioni hodierna ætate nō acquieſcere, maximam animi duritiem inuit.

Iudæi ſub finem mundi conuertendi. Rom. 11.

Anſelm.

S. Thom.

Caiet. Sotus.

Suarez. Ribera. Maluend.

17. Igitur certè tum, poſtquam omnis natio, & lingua, & populus confeſſus fuerit, quoniam Chriſtus eſt ad deſtram Dei ſedens, & quia præter IESV nomen, aliud non eſt in quo ſaluemur; pudebit Iſraël non eam recepiſſe doctrinam, quam omnes terrarum plagæ admiſerunt, & barbarus, & cultus quiſque amplexus eſt. O vos, filiæ inclytæ Sion ſpiritalis, quibus neque cæcitas incubat, neque liuor erga ſponſam, quid moramini totam pulchram, & ſine ruga & macula, vel aliquo huiuſmodi, ſiue originali, ſeu actuali deprædicare? Expectatis vt ſubintret nationum plenitudo, & in fines orbis exeat ſonus iſte? Ecce iam Gentes audierunt vocem, quæ ad extremum terræ protenderunt, Gangis habitator, & Americæ incola, & qui Sinam occupant, & Iapones, & Æthiopum populi; omnes Virginem hanc Beatiſſimam dixere, ſingulariter à Deo prælectam, & ſeruatam, ne communi primæ noxæ contagio inficeretur. Adiungere tantis MARIAE immunitatem vociferantibus; adiungere, vt ſit gaudium plenum in Eccleſia Sanctorum: alioquin time, ne quis ſubiratus ex Bernard epiſt. 126. ſugillet, animaduertens mundo reſiſtentem: *Et tamen adhuc iſti, neſcio qua contentioſa importunitate, & importuna contentione reclamant: vocant in cauſam orbem: & cum ſua paucitate Vniuerſitatem flagitant iudicari*. Bernard.

SECTIO III.

A virtute ſola diuitiæ, & ſplendor, & vera nobilitas.

NVLLAE in ſponſæ noſtræ atrijs auorum, qui aut Conſules, aut Senatores terræ, 18.
tumoſæ, & attritæ imagines: nulla veſtibulo pendebant de hoſtibus erepta trophæa: non penſiles horti in faſtigijs turrium: non aromatum domus, non laquearia ex Africanæ belluæ dentibus, non cruſtati parietes, non vermiculatum pauimentum: aberant muliebris mundi infinita illa pondera, quæ enumerant compotioris ſtyli Vates; *lunula, & torques*, (Iſaïæ capit. 3. verſ. 19.) *& monilia, & armillæ, & mitræ, & diſcriminalia, & periſcelides, & murænulæ & olfactoriola*, His omnibus deſtitutam præſidijs, & ſummè egentem adamauit impensè ſponſus, & *exquiſiuit à iuuentute ſua: ſobrietatem enim, & prudentiam contemplatus in ea, & iuſtitiam*, (Sapientiæ capit. 8. verſ. 7.) *& virtutem, quibus vtilius nihil eſt in vita hominibus: habiturus propter hoc claritatem apud Seniores iuuenis, & in conſpectu potentium admirabilis futurus*. Rectè, *apud Seniores*: apud ipſos enim morantur conſilium & ſapientia: quis

Iſaiæ 3.

Sap. 8.

autem

autem ſapiens, & integræ mentis non hunc adoleſcentem ſuper aſtra extollat, cùm videret, poſthabitis patriæ virginibus, ad quas confluxerant glomeratim ſtemmatis honor, gazæ immenſæ, iugera terrarum prouincias æquatura, quicquid in fortunæ bonis venuſtum; voluiſſe maritari peregrinæ, incogniti nominis, in ſordibus educatæ puellæ, quoniam virtus exibat de illa, & animo excellebat impolluto, à peccatoribus ſegregato ſuperis proximo: ratus eam demum veram nobilitatem, non quam vulgus falſis opinionibus cõmendat; ſed qua homo, per iuſtitiæ imitationem ad Deum propior accedit, auctoremque magis refert, cuius quanto fuerit expreſſior imago in creatura, tantò illa ſublimior, & ſupra creata reliqua nobilis, & ingenua.

19. Quanta maieſtas Salomonici templi? quæ dignitas operis? quis Miniſtrorum ſplendor? quæ vaſorum opulentia? quanta victimarum multitudo? Super hæc omnia Deo vero dicata Baſilica. Quidquamne tali mole nobilius? Non ſi Dianæ Epheſinæ templum contendat, non ſi Gentium pyramides, & Coloſſi, & Mauſolea decertent, palmam referant. Cur Deus permiſit, Romani vt diruerent, & ciuitatem quoque ſanctam, vrbem perfecti decoris, gaudium vniuerſæ terræ conculcarent ita, vt non relinquerent lapidem ſuper lapidem, & vtrunque in pomorum cuſtodiam conuerterent? Vbi ſunt miracula illa antiqua, *Domine*, quæ operatus es coram Patribus eorum? cur ceſſant modo? Vbi zelus domus tuæ, qui comedat te? Tres pueros de fornace ignis liberaſti, & de manu Regis iniqui, & non liberabis templum tuum, in quo habitaſti? Dicet quiſpiam, forſan tunc non extitiſſe niſi reliquias aliquas Salomonici delubri, & templum de nouo ab Herode conſtructum veteri ædificio gloria & ſumptibus impar fuiſſe. Atqui, Baſilicam illam, quæ Chriſti, & Apoſtolorum temporibus extitit, & quam ad priſcam fabricam Herodes adiunxit, ſplendore, & opibus viciſſe Salomonis opera ſacra, qui velit intelligere, legat Riberam ad cap. 2. Aggæi, à num. 46. Placet igitur Ruperti cogitatio lib. 6. de victoria Verbi Dei, cap. 25. meditatur enim ille, cùm Romani obſidione premerent Hieroſolymitanos, templum illud nihil ſolidi cultus, & intemeratæ religionis habuiſſe: nam legalia a Chriſti morte ceſſarunt; atque, vt antiquam obtinerent vim, ſacrorum Miniſtri de nulla re minus ſolliciti, quàm de rituum Moſaicorum obſeruantia ſyncera & abſque fuco. Templum itaque tunc ſi defendiſſet Deus, videretur in pretio habere, quæ filij huius ſæculi tantopere æſtimant, opes, nobilitatem, famam, externam gloriam; nam, quæ tunc in templo amaret Numen, hæc tantùm erant. de virtute enim, & iuſtitia, nulla remanebat portio. Vt igitur ſignificaret Deus, apud ſe, probitatiſque cultores, forinſeca hæc, quæ nationes adorant, non eſſe in honore; virtutem ſolam nobilem & locupletem apud eum haberi; permittit ab hoſtili manu profanari, dirui, expoliari, quoniam religionem & cultu vacuum, nihil continebat coram Deo ingens: nam aurum, marmora multifaria, Leuitarum numeroſitas, holocauſtomata, byſſinæ, & purpureæ Sacerdotum ſtolæ gemmis intextæ, operis & ingenium & vetuſtas, abſente pietate & iuſtitia, velut peripſema reputat magnus ille, certuſque rerum æſtimator. *Planè poterat defendiſſe* (ait Rupertus loco iam allegato:) *ſed erudiendus erat mundus, vt ſciret, quod Deus excelſus non pulchris lapidibus, aureiſve parietibus templi delectatur; ſed fidei claritate, & mundis cordibus; & ille eſt ei optabilis locus.*

Templum ab Herode conſtructũ, quàm auguſtum!

Ribera.
Rupert.

Deus mundi pompã, quàm nihili faciat!

20. Mirum illud; Dauidem, deſpecto Adonia, diadema & regnum in Salomonem tranſtuliſſe. Debebatur honor ille inter multa præterea decoramenta, & ſingularis priuilegij notas primogenitis. Diſputat latè Abulenſis ad cap. 25. Gen. quæſt. 6. cum Pereira ad prophetiam 13. cap. 49. Gen. num. 14. at maior natu erat Adonias & defunctis fratribus, qui priùs in lucem prodierant, primogenitus euaſit: vnde & ipſe Reg. 3. cap. 2. verſ. 15. ad Bethſabeam: *Tu*, inquit, *noſti, quia meum erat regnum*, Aſſeras, non a Dauide, ſed Numinis cœleſtis ſignificatione delatum Salomoni regnum: nam eodem loco Adonias; *Sed tranſlatum eſt regnum, & factum eſt fratris mei: a Domino enim conſtitutum eſt ei*. Verùm, vt hæc concedamus, premunt eadem difficilia. Nam Deus rerum naturis ſe accommodat; quas ſi aliquando prætergrediatur, pro portento habeatur; quia contra naturam, aut quoad modum, aut quoad ſubſtantiam (vt loquuntur Scholæ) agit. Atqui natura ipſa docere videbatur, deferendos præcipuos honores primùm in lucem editis: certè Gentes vniuerſæ ferè naturæ velut magiſterium ſequutæ, in primis quæ cultiores erant prouinciæ, & ſyndereſi parebant magis, perpetuo vſu id ſequutæ. Hanc igitur communem Gentium, & nationum doctrinam, quamobrem comparatione Iudaici ſceptri, & poteſtatis Deus inuertere voluit? Equidem apud Deum, viroſque ſecundùm cor Dei, qualis erat Dauid, cætera ſordent, ſi abſit prudentia, ſi magnanimitas, ſi religio, cæteriquè iuſtitiæ comites. Erat Adonias maior natu, primus inter fratres, Rege ſatus: rapiebant hæc vulgi oculos, & ſententias; & imperij ſucceſſorem faciebat calculis ſuis multitudo: *Et me* (ait ipſe) *præpoſuerat omnis Iſrael ſibi in Regem*. At non hæ apud Numen aptæ dotes gubernaturo: quare, quoniam contemplabatur Salomonem, etſi minorem natiuitate, iis carentem vitijs, quibus abundabat Adonias, ambitione, ſcilicet, incredibili, contentione, faſtu: tranſtulit in iuniorem, purpuram, & regiæ dignitatis inſignia: arbitratus in Rege ſpectandum præcipuè, non quam diues ſit, quantos numeret Cæſares inter proauos; ſed quam moderatus, quam ſapiens, quàm ad res arduas gerendas promptus. Non omittamus Lyrenſis conſiderationem ad cap. 48. Geneſ. *Quia propter maiorem ætatem non eſt aliquis ponendus in regimine ſæculari, vel eccleſiaſtico, niſi conditiones aliæ ad regendum requiſitæ concomitentur: hoc etiam modo Dauid Salomonem Regem inſtituit, reprobata Adoniæ inſtitutione. 3. Regum cap. 1. eò quod Salomon ſapientior erat*. Quam in normam loquuntur etiam cum elegantia Pineda lib. 2. de rebus Salomonis, cap. 1. num. 5. Salianus tom. 3. ad annum mundi 3019. num. 12. Maturè igitur ſponſus noſter puellam ex aduenis, quamuis ſine gentilitia claritate, ſine opibus, & pompa prætulit filiabus Dynaſtarum, quæ in muneribus vultum eius deprecabantur: quoniam hanc commendabant pudor, continentia, ſobrietas, & quicquid in femina laudabile eſt, atque maritus prudens optare conſueuit.

Regnandi gloria debita primogenitis.

Abul.
Pereira.

3 Reg. 2.

Virtus ſola imperio digna.

Lyrenſis.

Pineda.
Salian.

21. Dabunt hæc facem verbis Geneſ. cap. 48. Nam Ioſeph cùm duos filios, Manaſſen, & Ephraïm, attuliſſet benedicendos vtique à Iacob nepotes, poſuit Ephraïm ad dexteram ſuam, id eſt, ad ſiniſtram Iſraël: Manaſſen verò in ſiniſtra ſua, ad dexte-

Geneſ. 48.

Digitized by Google

dexteram, ſcilicet, patris, applicuitque ambos ad eum. *Sic enim poſuerat eos Ioſeph*, (ait Lyra,) *volens, quod Manaſſes, qui erat primogenitus, eſſet ſub manu dextera Iacob, tanquam principalis in illa benedictione*. Quid vero accidit? cui potiſſimam benedictionem impendit ſenex? Sanè cancellatis brachijs, & tranſuerſim actis fefellit & ſpem, & deſiderium Ioſeph: commutans nanque manus, dexteram poſuit ſuper caput Ephraïm iunioris fratris; ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſes, qui maior natu erat. Doluit Ioſeph, tulitque vehementiùs: intellexit nanque prælatum in donis & gloria Ephraïm germano natu maximo: nec diſtulit ſignificare oraculum Iacob: *Et iſte quidem erit in populos, & multiplicabitur: ſed frater eius iunior maior illo erit, & ſemen illius creſcet in gentes*. Videmus præpoſitum ſeniori iuniorem fratrem, quantumcunque genitor niſus fuerit in aduerſum; quæ cauſæ ſingularis differentiæ? quid commiſit Manaſſes? quæ egregia facinora Ephraïm in eum diem? *Manaſſes*, inquit Iſidorus, *id eſt, obliuio, populum ſignificat Iudæorum: minor vero Chriſtianorum: hic eſt Ephraïm, qui fœcunditatem ſignificat; quod conuenit populo iuniori, qui eſt corpus Chriſti, qui fœcundatus eſt in latitudine mundi*. Sed malo Ambroſio adhærere, qui anteriori fratre Manaſſe adumbratum putauit ſemen reprobum & maledictum; adoleſcentiori germano repræſentatos ſanctos & electos Dei filios. Eius verba ſunt ſerm. 14. in Pſalm. 118. ad illud: *Voluntaria oris mei beneplacita*, &c. *Sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtique, quia ſemen eius multitudo Gentium fit, quæ in hoc ſæculo laborem elegit, credens in Dominum* IESVM, *vt conſolationem haberet futurorum: Manaſſes ſemen eſt populus obliuionis, qui proprium oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in hoc ſæculo, eſt daturus in reliquum pœnas graues, qui Deum ſuum, & Dominum denegauit*. Quæ ſic explano. Reprobi figurati per Manaſſen cupiebant potiora loca, digniorefque ſedes occupare. Sed, quibus fieri meritis? Nobilitate, robore, diuitijs: nam præter hæc non aliud apud eos, quam ſentina malorum, quàm iniuſtitia, & delictum. Non ſuſtinuit Numen ſuperbos auſus: excitauit ſenilem Iacob ſpiritum, & iuniori deferenda præſtantiora decreuit, quem virtutum chorus ambiebat. Itane arbitrabantur ſcelerati à viro ſancto congerenda meliora in malitiam, & iniquitatem; aut Deum non flocci facere auorum gloriam, corporis ſpeciem, boues eorum craſſos, promptuaria eructantia ex hoc in illud, abſente æquitate: Diſcant ſtulti & infelices damno ſuo, virtutem ſolam, bonoſque mores apud Deum pretioſa eſſe. O vos omnes, quorum eſt primos accubitus diſtribuere, ſiue in Eccleſia, & clauſtris, ſiue apud ſæculum; attendite ad exemplar magnum Iacob Patriarchæ, & diſcite iudicium, & æquitatem. Ecce filij obliuionis, Luciferi progenies, intentant conſcendere latera Aquilonis, ſedere ad dexteram in monte Teſtamenti, eſſe priores in donis, maiores in imperio. Non eſt veſtrum dare talibus: ſinite filios obliuionis, qui foderunt pecuniam Domini, & abſconderunt talentum, latere in angulo: ponite ſuper candelabrum ſemen fertilitans, filios, nempe, Ephraïm; ipſi enim dabunt fructum centeſimum, quoniam fœcundi ſunt, & abundabunt horrea & torcularia veſtra à frumento, vino, & oleo eorum: benedixit nanque Dominus coronæ anni illorum, & ideò campi veſtri replebuntur vbertate. Sed proſequamur inſtitutum ſermonem, & Matthæi lares vna cum Seruatore intremus.

Lyr.

Iſid. Hiſpal.

Ambroſ.

Officia ſpecioſa bonis danda.

Ingreſſus igitur Chriſtus ædes Mathæi, ex 22.
Publicano iam diſcipuli, *Factum eſt* (ait Marcus cap. 2. verſ. 15.) *cum accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant cum* IESV: *erant enim multi, qui & ſequebantur eum*. Sed non in his nobis myſterium: verùm in explanatione horum verborum Victoris Antiocheni: ſic enim meditatur: *At is, qui illum in diſcipulorum numerum cooptauerat, nihil prorſus cunctatus, aut veritus, ſtatim in domum illius ingreditur: in qua præter vnam patriſfamilias pœnitentiam nihil prorſus boni comperit: neque ob id tamen ſuccenſet, aut, quod acciuerat, probrosè obiectat; verùm vna cum cæteris comedit, & bibit, neque oblatam interim benefaciendi occaſionem negligit*. In qua Victoris ſententia peregrinus, & difficilis illorum verborum ſenſus: *Domum illius ingreditur, in qua præter vnam patriſfamilias pœnitentiam, nihil prorſus boni comperit*. Interrogo enim Victorem, an non fuerint illæ ædes hominis admodum locupletis, atque potentis? Non puto, negauerit, quando conſtat fuiſſe Publicani, quibus vectigalia colligere incumbebat: atque vt fuerit genus illud hominum apud Græcos, & Hebræos deſpectum, certè inuiſum; apud Romanos autem in honore & auctoritate: adi Baronium tom. 1. anno Chriſti 31. num. 72. ſubſtantia tamen, & diuitijs abundaſſe nemo denegat. Hoc ſufficiat nobis: nam ſanè in hominis locupletis tecta, conuenientibus præſertim tot conuiuis, paratam opiparam menſam, citra quæſtionem eſt. Porro, cùm triclinium ſternebatur epulaturis, produci ſolita in apricum & publici iuris fieri quicquid in ſupellectile pretioſum, & exquiſitum erat, alibi, auſpice Deo, oſtenſuri ſumus: itaque & menſæ, & abacus, & lecti, & aulæa, vniuerſa erant ad oſtentationem compoſita. Iam itaque patet difficultas. Quocunque oculos verteret Chriſtus, non poterant non rara quædam, & exquiſita obijci: ſi dapes intuebatur, videbat ſelectas, aëris, nemorum, oceani: ſi conuiuas, aſpiciebat diſcumbentes in veſtitu deaurato, purpura quinque & byſſus indumentum eorum. Iam, quid refert vnguenta deſcripſiſſe? quid vina epulantibus antiquiora? quid teſtudineos, & eburneos thalamos? quid laquearia ex odorata arbore? Tot igitur, tam ſuperba, & ingentia cum intueretur Chriſtus, quo pacto dixerit Victor, nihil boni comperiſſe præter vnius patriſfamilias pœnitentiam? Probè loquutus: nam ea omnia, quæ enumerauimus, Chriſto Iudice, bona non erant: ſiue quòd tantum apparatum Matthæus rapinis, fraude, malis artibus conquiſierat: ſic autem coacervata Chriſtus boni titulis afficere non poſſit: ſiue, vt concedamus ſine violentia, aut technis comparata; ſed ornamenta erant extrinſeca, quæ poſſeſſores ex ſe rectos, proboſque non faciunt. Quid itaque nobile in oculis Chriſti, quid bonum & pulchreſcens? Sola virtus, & æquitas. Venuſtè ergo præter militiam pœnitentis aliud præterea boni nihil contemplatum Redemptorem in domo Matthæi aſſeruit Victor, cùm tamen vndique cerneret collucere aurum, argentum, purpuram.

Marc. 2.

Vict. Ant.

Bona mundi ante oculos Dei vileſcunt.

Sed alia Marci verba expendamus, adiutore 23.
eodem Antiocheno Victore: nam docente IESV populos viam ſalutis, delatum ad eum nuncium, Matrem & Fratres expectare foris: atque ipſe, tanquam indignanti ſimilis, *Quæ eſt* (ait Marc. cap. 3.

Marc 3.

cap. 3. verſ. 33.) *Mater mea, & fratres mei?* Cur Dominus Genitricem, & cognatos nolit agnoſcere? an, quia pauperes? (nam, quæ poſſit eſſe altera occaſio?) Pater, de fabrorum catalógo; quæ peperit, lanificio viuens; conſanguinei, Zebedæus, & filij eius, piſcatores? Sicne decet euangelicum præconem, qui proclamat à loco alto ad mortales: *Beati pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* erubeſcere, & vereri, ne cognoſcantur parentes, & coniuncti, ſiue affinitate, ſeu ſanguine; quoniam nemo illorum eſt de Conſulibus, aut Dynaſtis? Abſit à Seruatore talis cogitatio, qui gloriæ, dum naſceretur, ſtabulum elegit; ignominiæ, & paſſioni, locum confertæ multitudinis, metropolim deſignauit: qui ſic vixit, vt non haberet, vbi caput reclinaret. Non itaque pauperes deſpexit cognatos.

Ioan. 7. Quid igitur eum offendit? Habes ſanè Ioannis cap. 7. verſ. 5. Inter rebelles, & incredulos numeratos Chriſti fratres erant ex his, qui veritati obſecundare renuebant: *Neque enim fratres eius* (ait) *credebant in eum.*

Marc. 3. Habes hoc eodem Marci cap. 3. velut inſanum, & cerebro vacuum computatum ab illis: *Et cùm audiſſent ſui* (verſ. 21.) *exierunt tenere eum: dicebant enim; quoniam in furorem verſus eſt.*

Virtuoſi ſoli Christi cognati. Ergo cognationem fide, & iuſtitia carentem repudiauit: erant quidem conſanguinei ex nobiliſſimo ſtipite; nempe, de domo Dauid: quid tum? quaſi dicat: Nemo mihi obtendat generis canitiem, & deducta ſtemmata à ſecundo Iudæorum Monarcha per tot ſceptra: non hac ego glorior proſapia: flocci facio: qui fecerit voluntatem Dei, hic frater, & ſoror mea, & mater eſt.

Vict. Ant. Nunc tranſcribamus Victoris commentum: *Sed & alia quoque datæ reſponſionis ratio reddi poteſt* (ait.) *Nam, vt ex Ioanne diſcimus, fratres illius nec dum in illum credebant: quare etiam, vt paulò antè ex Marco audiuimus, conati ſunt illum aliquando comprehendere, vinculiſque tanquam mente captum, & furioſum conſtringere: quia ergo nonnulli, ſaltem ex illis, eius mentis erant; mirum videri non debet, ſi Dominus non magnam aliquam illorum, tanquam cognatorum, rationem habendam putarit.*

24. At, vt fuerit culpa quorundam cognatorum, qui reſtiterunt ſignis, & prædicationi, & parere nolebant veritati; quid Genitrix peccauerat, quæ perfectiſſimè credidit; quæ ſemper integerrimè obtemperauit? Fortaſſe parum refert è tali Genitrice ortum eſſe, quæ illæſa virginitate peperit? Sed quæ par gloria? Quiſquàmne vnquam mortalium tanti honoris particeps? Non hoc prodigium inauditum à generationibus antiquis? Chriſtus igitur tanta contempſerit, nihili fecerit, quando pronunciat, *Quæ eſt Mater mea?* Fateor quidem Chriſti ortum ex vtero impolluto, & virilis congreſſus inſcio, magnum eſſe, ſi quid aliud, & ſupra natales omnium hominum: nam de hac genitura illud etiam: *Generationem eius quis enarrabit?* At, ſi per impoſſibile, quæ ſic enixa eſt, mente intemerata non fuiſſet: denominationem geniti ex Virgine non ſancta Chriſtus nullo in pretio habuiſſet, apud quem ſecluſa iuſtitia & virtutibus cætera iacent ſine honore.

Ambroſ. Puto ſignificare ita Ambroſij diſcurſum ad cap. 8. Lucæ, lib. 6. *Nec iniurioſè refutantur parentes* (inquit:) *ſed religioſiores copula mentium docentur eſſe, quàm corporum.*

25. Hinc enodare conabimur; quod ſacram Hiſtoriam cum profana conferentibus nobis, inſuetum apparuit: nam Hiſtorici gentium his, qui aut in Olympicis, aut in Academicis, aut in nauali, terreſtrive pugna excelluere, Magni cognomenta tribuunt; ſacra narratio ab iis abſtinet titulis, cùm tamen illa referat, quæ nationum facinora longè ſuperent.

Regula: Magni titulus in Scripturis nō conſueuit niſi Sanctis tribui.

Dices, Sanctis quibuſdam, & Deo charis tribuere: verùm hinc orta quæſtio: quamobrem non magnos nominet alios quoque virijs ferueentes: nam, quod profana Chronica multos eo honoris vocabulo afficiat, non ſanctitudo occaſio fuit, ſed geſtorum gloria, ſiue inter Palladis, ſiue inter Bellonæ artes: quare igitur non magnus à diuitijs quiſpiam in Scripturis, alius ab ingenio, alter à robore? Sanè, ſi quempiam Deus Magnum ſcriberet ab auri, argentique congeſtis aceruis; ſi à victis prouincijs, & domitis Barbarorum viribus; ſi a reliquis fortunæ donis; indicaret, hæc apud ſe ingentia eſſe: non enim quis Magnum appellauerit alterum ob inania, & euanida: quò igitur intelligamus, nihil coram Numine magnum præter vnam ſanctitudinem, præter ſobrietatem, modeſtiam, cæteraſque charites, ideò ſingulariter Scriptoribus canonicis inſinuauit, neminem vt magnum nominarent, niſi de Sanctorum cohorte.

Origen. Animaduertit Origenes homil. 12. in Leuiticum: *Aut oſtende mihi in Scripturis,* (ait,) *vbi aliquis peccator, aut paruis meritis Magnus appellatus ſit? Nuſquam, vt opinor, inuenies. Audi uerò qui ſunt, qui Magni appellantur. De Iſaac dicitur: quia proficiebat valdè, uſquequò factus eſt Magnus valdè. Moyſes Magnus dictus eſt; & Ioannes Baptiſta, Magnus dictus eſt: nunc autem* IESVS *Magnus dictus eſt: quomodo ergo Magnus eſt ſub peccato poſitus? Meus autem Sacerdos Magnus* IESVS, *idcirco magnus eſt, quia peccatum non fecit: nec inuentus eſt dolus in ore eius.* Sponſus igitur agreſtem puellam, quia virtutibus condecorabatur, ſatis magnam iudicauit: nec thalamo ſuo indignam conſortem, quæ vera nobilitate, veris affluerет opibus, tantis, nempe, animi dotibus.

SECTIO IV.

Glorioſa aggreſſuris nulli imminent ſæuiores inimici domeſticis, & parentibus.

26. RARVM in Principe exemplum aggreſſurus ſponſus, & quod omnis poſteritas ſummè admiraretur, nempè, coniugem quæſiturus, non quam aurum, & margaritæ, & auorum longa ſeries, & iugera terrarum commendarent ſolùm; ſed, quæ pudica eſſet, quæ marito obtemperans, quæ ad omnem grauitatem compoſita; non ab alijs mortalibus acriorem pugnam ſuſtinuit, quam à conſanguineis, & domeſticis: ex his filiæ illæ Hieruſalem, quæ puellam vellicabant, cùm nigram pronunciarent; quo vocabulo non vnam faciei labem indicabant, quæ nulla erat in virgine tota pulchra, & abſque macula; ſed ſignificabant viles ortus ex plebeia genitrice, inter paſtorum humiles caſas, ſordidum vitæ genus; ſiue, dum hœdos ageret poſt greges ſodalium; ſiue, dum pro vineis vigilaret. Erat hæc perſecutionis vafræ, pariter & crudelis quædam forma: traducebatur namque virtus nominibus vitij, & quod ex honeſtate erat, ex delicto eſſe aſſerebant. Nam, quid excelſius, contempſiſſe diuitias, nobilitatem, amicitiam

Optima-

Digitized by Google

Optimatum; his antepoſuiſſe vxorem probam, modeſtiæ ſpecimen, pudicitiæ centrum? Sed hoc ipſum nunquam pro dignitate laudatum facinus domeſtici alijs tingebant coloribus: affirmabant nanque dedecere maſculos ſpiritus ad tam vilia deſcendere, leuitatem animi, mentiſque inconſideratæ temeritatem ſæpè appellabant, accuſabant immaturos iuuenis annos, & ſtare oportere contendebant ſeniorum conſilijs, præſertim domeſticorum & parentum, quorum erat illa communis cauſa, & nunquam non armatos aduerſus grandia conſanguineos. O germanitatem magnarum cogitationum nouercam! Vtinam ad Abraham gentis originem attendiſſet Princeps iſte! fortaſſe inconſultis domeſticis & cognatis connubiale fœdus concelebraſſet. Sed quid Abraham?

27. Sanè poſt plurima experimenta athletam prouocauit Deus ad ingens certamen, factumque in id tempus incognitum, vt filicida eſſet ſine ſcelere. Iuſſit igitur dilectiſſimum Iſaac ſuper vnum montium, quem monſtraret, victimam offerre, illum, ſenectutis ſobolem, lætitiam veteris domus, ſpem innumerabilium nepotum: paret genitor ſupernis imperijs: *Et de nocte conſurgens* (Geneſ. cap. 22. verſ. 3.) *ſtrauit aſinum ſuum, ducens ſecum duos iuuenes, & Iſaac filium ſuum.* (Gen. 22.) Verùm, quorſum Patriarcha itineri ſe antelucano, nondum diſpergente aurora tenebras nocturnas, committit? Non ſcimus Deum præcepiſſe, vt per tenebras graderetur, & erat ambulatio diſcriminis plena: non parceret ſaltem adoleſcenti Iſaaco, & fineret plenè quieſcere? Per hæc commendari celerem Patriarchæ obedientiam dixeris, qui imperata non diſtulit, cùm poſſet: declinat in hanc conſiderationem Origenes homil. 8. in Geneſim: (Origen.) *Non deliberat* (ait) *non detrectat, non communicat cum vllo homine conſilium; ſed ſtatim occupat iter.* Sed aliud Sacramentum latere exiſtimem, quòd intempeſta nocte, viæ ſe accingant: puto enim voluiſſe ſenem, ne domeſtici ſentirent abeuntes, ne mater præſertim iuuenis. At oportebat magis genitricem conſciam eſſe; nec poſſumus non aliquantùm inhumanum dixiſſe Abrahamum: an non decebat vltimum vale à matre pignori chariſſimo datum fuiſſe? non lauaret filij vultus riuis lacrymarum? non ſequeretur oculis recedentem? Sed, quid timebat? ne Sara oraculo non auſcultaret, ne obſtaret cœleſti monito? Sed ſuſpicionem hanc vetuerant, feminæ probitas, in Superos religio, in maritum obſeruantia. Sanè, quanta eſſet vxoris pietas, quanta reuerentia erga Numen immortale, ſatis perſpectum Abrahæ per longa documenta: ſciebat feminam ſanctam, perfectæ iuſtitiæ: ſed nouerat etiam homo alta ſapientia donatus, quantùm à coniunctiſſimis diſcrimen res arduas, & per omne æuum memorabiles, aggreſſuris. Committam, inquiebat, genitricis auribus facinus, cui nullum ſimile ab origine ſæculorum? Potero: religioſa eſt: non morabitur diſceſſuram ad mortem prolem. Sed ex coniunctiſſimis natura eſt; caro, & ſanguis eſt: quid, ſi impediat? humanum nihil ab ea alienum. Tutiora eligamus: nihil loquamur matri: & ne ſentire quidpiam poſſit, dum ſomno indulget, & potentiæ ſopiuntur, eamus celeres: nox abſcondet fugientes, & ſilentium opitulabitur conatibus noſtris. Opituletur & noſtris dictis (Abulenſis.) Abulenſis ad cap. 22. Geneſis: *Vel fortè* (inquit) *de nocte ſurrexit, ne vxor, vel ſerui ab eo quærerent, quò tenderet, & eum impedirent.*

Tot plagis Iob à Dæmone inflictis, diſpenſante Deo, cur vxor ſuperſtes relicta? Fortaſſe, vt remaneret ſolatium aliquod inter malorum diluuia? nam femina in adiutorium viro conceſſa. Sed credet aliquis tam mitem aduerſarium communem, Inferni Rectorem? Quare trita Patrum, & Interpretum opinatio, ad probationem relictam, nouamque acerbitatem miſerandi Regis, nempe, quòd cæteris artibus conſequi non poterat, inuictum ſpiritum vt proſterneret, huius blanditijs, & perſuaſione conſequuturum ſe non diffidebat. Ita Auctor ille ſub Origenis titulo lib. 2. in Iob: (Origen.) *Confugiam* (inquit) *ad antiqua arma mea, per quæ Adam ſeductum ſupplantaui: illic ſerpentem me induens ad Euam locutus ſum; deinde per Euam locutus Adam ſeduxi: habet etiam Iob vxorem, qua me induens, ſubtiliter per illam eum ſeducam, atque fraudulenter per eam illi perſuadeam.* Gregorius eundem in modum meditatur lib. 3. in Iob, cap. 6. Chryſoſtomus homil. 3. in Iob: Nazianzenus orat. in laudem Athanaſij: Baſilius orat. 11. Gaudentius præfat. in tractatum ad varia loca Scripturæ: Theophanes epiſt. 2. & alij plures. (Femina potens inſtrumentum ad euertendos iuſtos. Gregor. Chryſ. Nazianz. Baſil. Gaudent. Theophan.) Hanc ego ſententiam fideliſſimam arbitror, & propter ſummam Doctorum auctoritatem, & propter rerum congruentias; ſed aliter interpretandam paulò exiſtimo, ac commune fert iudicium: Patres quippe id inſinuare viſi cum reliquis Scriptoribus, feminam Satanæ inſtrumentum eſſe ad decipiendas animas compoſitum: quare ſexum ipſum in genere reſpicere videntur, & à quauis muliere ſtrenuiſſimo cuique athletarum timendum eſſe. Quòd ſi his aſſentiamus, non opus erat ſuperſtitem relinqui Iobi vxorem, cùm femina quauis vti poſſit aduerſarius ad deceptiones, & alioquin non poſſit non eſſe ſolatio, deiecto & morbido Principi pignus omnium chariſſimum ſupereſſe. Puto igitur quidpiam ſingulare intentum ab hoſte, quòd non ex liberis aliquem, ſed thori conſortem communi ſtrage liberauerit: ſic, nempe, philoſophatus: Magna & inacceſſa penè adoritur Iobus: poſt ſuperatas inimicæ fortunæ omnes machinas, ſeipſum vincere tentat; ſi triumphet, diſcent mortales, ab homine ſuperari poſſe quicquid funeſtum Tartarus euomat; deſpicient terrores noſtros: iuuat initijs obſtitiſſe. Sed, quibus armis? Non regna amiſſa, non filiorum inopina mors, non corpus lacerum & hiulcum vndique mouent: iam habeo, quò proſternam: vxor etiamnum ſalua eſt. Docuit nos annoſa experientia nulla potentiora tela contra Heroës, & maiora audentes domeſticorum pugna, horumque, quos ſanguis coniunxit: voluit in hunc ſcopum, natorum quempiam reſeruare; ſed noui, vt egregijs facinoribus omnes natura & carne proximi, hoſtes ſunt iurati; ſic inter cognatos ipſos, quò coniunctior vnuſquiſque, eò grauiorem inimicum eſſe eximijs conatibus: at vero quæ pars vxore vicinior, cùm vxor, atque maritus duo ſint in corpore vno, cùm propter thalami ſociam, vir patrem, matremque relinquat? Hanc igitur reſeruauit Satan, quoniam coniunctiſſima erat portio, ac proinde omnium potentiſſimum aconitum: *Vt hanc haberet pro nouiſſimo Iob laqueo* (ait Commentarius Origenis nomine lib. 2. in Iob,) (Origen.) *vt poſtquam per omnem rem deſperaret, tunc per vxorem iuſtum perderet, ſicut ipſe arbitrabatur infelix æſtimabat, atque ſperabat.* 28.

29. In varias allegorias compulit veteres Euangeliorum

Digitized by Google

Matth. 6. Euſeb.

geliorum enarratores ſententia illa Matth. cap. 6. verſ. 3. *Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua.* Nam rectè Euſebius Gallicanus, quem alij Emiſſenum nuncupant, homilia in hæc verba: *Sed nunquid iſtud natura corporis ſinit? aut intelligentiæ ſenſum manuum miniſteria ſortiuntur?* Quibus oculis pollet læua pars hominis? & vt videat, quæ tam diligens prouidentia cauere poſſit, ne cernat, quæ ſocia agit manus? Quid, ſi vna non poſſit ſuſtinere dextera, quæ offert pauperi miſericors; non ſuccurret compari ſiniſterior portio, & poterimus tum non ſcire, quæ contrectauerunt manus noſtræ? Sanè

Laur. Nou.

Laurentius, Nouarienſis Antiſtes, indicari opinatur, non impediendas eſſe animæ ſalutares exercitationes à carne, quæ concupiſcit, & bellum cier aduersùs ſpiritum: *Neſciat ſiniſtra*, inquit, *quod facit dextera: tale eſt, quod dicit: Quando bonum aliquod conatur facere dextera, id eſt, anima; non illam impediat ſiniſtra, quæ eſt caro: ſed, tanquam dormiente ſiniſtra, feſtinet dextera furtiuo more operari bonum.* Sed, quamobrem, non pedes, non crura, non dorſum, non verticem prohibuit cognoſcere, quæ dextera operaretur? Equidem ſignificabat S. Spiritus, agenda cum ſanguine, & carne, cunctis non eſſe conferenda: at inter hos coniunctiores eſſe potiſſimum vitandos: ideò de vicinori dexteræ membro loquutus, læuam ſi-

Ambroſ.

gnanter nominauit. Notauit Ambroſius lib. 1. Officiorum, cap. 30. *Neſciat* (inquit) *ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua: non de corpore loquitur: ſed etiam vnanimus tuus, frater tuus, quod facis, neſciat.* Quorſum prohibentur parentes, ne conſcij ſint bonorum operum, inter hos arcentur magis, qui proximiores ſunt? nunquid iactantiæ cauſa, & ne gloriæ feramur aura? Sed, ſi præcauendum hoc fuerat, celanda potiùs erant peregrinis, & exteris geſta laudatione digna: nam inflat peruagata fama, & exterorum plauſus ſupra domeſticum encomium: non magnum quippe eſt, ſi domi ſolùm quempiam cognoſcant, & efferant: exiguus rumor eſt, qui intra patriæ cancellos continetur. Alius igitur Pronunciati illius finis. Sciebat Chriſtus Dominus non alios acerbiores contrarios bonis operibus, quàm domeſticos, & ſanguine nobis copulatos: horum igitur fugiendas in primis inſidias ſalutem conſequi volentibus: inter hos proximiores maximè vitandos: cautio autem omnis à ſilentio pendet: cum illis igitur haud deliberandum, cùm magna aggredimur; tantùm nanque diſtabunt a iuuando, bonumque fouendo deſiderium, vt potiùs duces exiſtant eorũ, qui impedire cupiant, & offendiculo eſſe nobis ad inſolita properantibus.

Num. 13.

30. Sed comitemur paulisper exploratores miſſos ab Hebræis in tellurem promiſſam: *Pergentes igitur vſque ad torrentem botri* (Num. cap. 13. verſ. 24.) *abſciderunt palamitem cum vua ſua, quem portauerunt in vecte duo viri, reuerſique poſt quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moyſem, & Aaron, detraxeruntque terræ, quam inſpexerunt, apud filios Iſrael, dicentes: Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos.* Equidem hæc oratio malitiosè compoſita ad deterrendos Hebræorum animos, ne velut parta iam præda fruerentur, & optatis potirentur regionibus: nam, quòd aſſerant tellurem habitatores deglutire, non aliud extitiſſe refert ex Rabbi Salomone Nicolaüs

Lyran.

Lyrenſis, *quàm vidiſſe eos in illa terra, in quadam villa homines ſepelientes mortuos ſuos: quod Dominus faciebat ad bonum filiorum Iſrael, ut pauci remanerent ad pugnandum cum eis: & ipſi exploratores retulerunt ad malum populi Iſrael.* Atque inde ſumpſerunt anſam maledicendi, vnde occaſionem ſumere oportuerat ſtimulandi ignauos ſpiritus, cùm ante viſum inimicum Deus proſterneret hoſtem, & pugnaret pro eis. Sed ne Rabbinicis traditionibus credidiſſe videamur; concedamus Chananæorum nationes formidandas fuiſſe; homines ad omnem immanitatem, & ſæuitiam natos: at, nonne ſpeculatores pauci numero omnes eorum terminos circuiuerant quadraginta dierum interuallo, & emenſis ſpatioſis finibus tandem ad ſuos redierant diuites, cum botro, nempe, ſtupendæ magnitudinis, cum ficis quoque, & malogranatis onuſti? Quemadmodum itaq; pauci remearunt illæſi, ſiue illos humana virtus, & robur membrorum protexit; ſeu præter generalem prouidentiam adſtitit eis Numen ſingulariter; non poterat hoc ipſum euenire numeroſis exercitibus, & plebi propè infinitæ? Quid, quod promiſerat eis Deus certam, facilemque victoriam? Docet Deuteronomij cap. 1. aliaque varia Scripturarum oracula. Sed diſcamus, quibus gentibus orti hi exploratores? Equidem conſtat ex nominato cap. 13. Numerorum, ex ipſis Iſraëlitis fuiſſe; atque adeò florem multitudinis, Principes, nempe, tribuum. Siccine domeſticos ſuos, & conſanguineos mittunt exploratum Hebræi; & ab horum ſententijs pendebit optatæ telluris ingreſſus? Iam non miror infortunatos ſpeculationis exitus: quid enim aliud feciſſent domeſtici, & parentes, quàm impedimento eſſe ad ſublimia aſpirantibus? Nemo, ſi Ægyptum deſerat, & terram beatam Religionis melle & lacte fluentem ingredi concupiſcat, cum his, quibus carne, & ſanguine coniunctus eſt, deliberet: facient trepidare, vbi non eſt timor; & regionem viuentium appellabunt glebam, quæ deuorat habitatores ſuos; auertent cor eius, ne ſequatur Deum ſuum, in loco ſpatioſo ne ponat pedes ſuos.

Mali, quæ bona ſunt, detorquent in prauum.

Deut. 1.

Quibus artibus tum conatus fuerat humani 31.
generis apertus hoſtis, ne Hebræi pollicitas ſedes occuparent, ibique vero Creatori debito cum honore & cultu obedirent; iiſdem vſus fraudibus, ne mortalibus per Chriſtum Paradiſi valuæ paterent. Singulare, quòd Seruatori è Crucis trabe pendenti non legantur Ethnici inſultaſſe, præſertim in irriſorias illas voces prorupiſſe, quas à Principibus Sacerdotum cum ſcommate, à ſeruis, & ſenioribus pronunciatas auctor eſt Matth. cap. 27. verſ. 42. *Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi Rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei:* Taceo, quam ſtulta hæc poſtulatio: quaſi fidem habituri eſſent lignum relinquenti, qui Lazarum quatriduanum ſuſcitanti fidem non habuerunt? Quare Dæmonem per ora hominum loquutum arbitratur Bernard. ſerm. 1. in die ſancto Paſchæ: *Chriſtus*, inquit, *Rex Iſrael, deſcendat de Cruce. O venenata lingua, verbum malitia, ſermo nequam! hoc plane tuum eſt: magis autem eius, qui mendax eſt ab initio.* Sed, quid per iſta ſerpens moliebatur? Equidem volebat, non perfici opus redemptionis à Filio Dei: *Hoc eſt enim, quod dolet venenati ſerpentis aſtutia,* (proſequitur Bernardus,) *exaltatum in deſerto ſerpentem aneum cuius intuitu ſanentur vulnera, quæ inflixit: ſera ducitur pœnitentia; & quos inſtigauit ad crucifigendum, inſtigat ad ſuadendum, vt de Cruce deſcendat.* Verum, nonne potuiſſet facilius Gentibus perſuadere, vt hæc à

Matth. 27.

Bernard.

pati

patibulato Redemptore peterent, quoniam Dæmonum imperijs ſubijciebantur ſupra Iſraëlitas? Non ideò ſanè aggreſſus Iſraëlitas, quos incitauit ad blaſphemiam, potiùs quàm Gentes, quoniam meliores exiſtimaret Gentium mores; ſed quia aptiora inſtrumenta Hebræi ad præſtitutum ſcopum: intendebat quippe malignitas Tartarea, ne Dei ſoboles inceptum ſaluationis humanæ opus abſolueret: difficilis admodum hic labor, velle deficere ab inchoatis eum, qui omnia portat verbo virtutis ſuæ: ſed conueniebat fieri ſubterraneæ poteſtati: nouerat Iſraël carne Chriſto coniunctum; nam ſemen Abrahæ apprehendit Verbum caro factum: nouerat ad conatus inſignes diſturbandos, ad impudienda egregia facinora nullam comparandam virtutem cum domeſticorum, conſanguineorumque artibus: quoniam igitur Iſraël Chriſto carne copulatus erat; propterea, cùm vniuerſalem ſalutem impedire cuperet, non Gentes commouit, ſed Hebræos, qui Domino perſuaderent delapſum è Cruce. Acutè Bernardus allegato ſermone: *Hæc planè ſerpentis aſtutia, hæc adinuentio nequitiæ ſpiritualis. Audierat impius Saluatoris vocem dicentis: Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael. & nouerat, quantum pro ſalute illius populi Zelum gerere videretur: propterea malitioſe nimis linguas erudiens blaſphemorum, ſuggerebat, vt dicerent: Deſcendat, & credimus. quaſi iam nihil poſſet obſtare, quin deſcenderet, qui eorum credulitatem tantoperè deſideraret. Sed, quid machinatur, aut cui mouet inſidias verſipellis? non mouetur vana pollicitatione, qui nouit omnium corda, eò quippe tendebat malitioſa ſuaſio, non vt ipſi crederent; ſed noſtra quoque, ſi qua erat fides in eum, omnimodis deperiret.*

32. Ioſephum ſupra reliquos fratres ſublimare Numini placitum: reuelauit puero venturos honores ſub ænigmate: *Putabam* (ait) *nos ligare manipulos in agro* (Geneſ. cap. 37. verſ. 7.) *& quaſi conſurgere manipulum meum*. Terruerant germanos ſomnia, necemque puero machinantur, tandemquè mitiores redditi vendunt negotiatoribus ex Iſmaëlitarum genere; vt ſic appareret, quid illi ſomnia profutura eſſent: hæc enim meta liuoris, ſomnia mendacia facere. Timebat fortaſſe Diabolus magna aliqua portendi per ea, quæ à Ioſepho inter quieſcendum viſa: quid, ſi per illum cõuertendæ nationes? quid, ſi Ægyptus ſuperſtitionum genetrix verum cognoſceret rerum Auctorem, & Crocodilum & Bouem contemneret? cupiebat de medio tollere, ingentibus obſtare euentis, à quibus ſubſidium peteret? Cognouerat nullum potentius telum domeſticis, & ſanguine vicinioribus. Hos igitur præ cæteris mortalibus ex conſilio aggreſſus: ſic enim certus vincere. Verùm, non dicam, poterunt fratres aduersùs germanum inhumani eſſe, & effici, innocuum tam dirè accipere? ſaltem ſibimetipſis non conſulent? Si Ioſeph potens euaſerit, ſi magnarum opum, & ſecundus poſt Ægyptiorum Regem, fratrum obliuiſcetur? Et cui tanta ſeruauerit niſi domui patris ſui? Quis vnquam doluit de germanis quempiam regijs honoribus auctum, ac non magis ſperauit, fratre ad excelſa ſublimato, ſibi non defutura quæcunque mortales in pretio ponunt, honores, Magiſtratus, populorum adorationem, diuitias, poſſeſſioneſque amplas? Scitè Chryſoſtomus homil. de vendito Ioſeph, tom. 1. germanos alloquens: *Cur innocentem Zelas, inimica fraternitas? Cur modeſtum perſequeris? Cur probum non diligis? Serua tibi, ſerua, inimica fraternitas, vinum, quem ſentias aliquando placatum: ſerua incolumem, quem neceſſitatis tempore inuenias prouiſorem: multis prouides, ſi iſtum diſtraxeris: tibi nocuerit, ſi innocentem animam iugularis.* Ergo in ſeipſos conuertuntur fratres, ſi Ioſephum de medio tollunt: non erit, qui fameſcentes ſaturet; non qui coram Ægypti Principe gratioſos reddat; non, qui poſſeſſionibus ditet. Non mouetur pertinax rabies: ferale, & inſuperabile eſt domeſticum odium; & modò valeat conſanguineos ab immortali clariſſimorum facinorum gloria diuertere, aduersùs propria emolumenta facilè viperina ſæuitia armatur.

Geneſ. 37.

Chryſoſt.

Clauſulam huic diſcurſui ponat idem, à quo exorſi ſumus Abraham Patriarcha: *Egredere* (ait illi Dominus Geneſ. cap. 12. verſ. 1.) *de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui*. Difficillimum fuiſſe hoc præceptum Auguſtinus eleganter commonſtrat ſerm. 68. de tempore: *Nouum* (ait) *probationis genus, habenti propria, exilia indicere peregrina, ingerere laborem itineris quieſcentis, imperare penuriam poſſidenti, & tantarum facultatum domino neceſſitatem imponere peregrinandi: libenter tamen fides accepit, quicquid arduum videbatur incredulis. Leue non eſt cuiquam dimittere propria, & ſectari aliena incerta? quis enim propria ſine dolore & lacrymis dereliquit?* Suppono autem cum Lyrano, Abrahamum tunc in tyronum & incipientium ſtatu poſitum: nam hæc initia familiaritatis cum Numine. Stupeſco igitur, quòd nouitio etiamnum tam ſtrenua proponeret: his enim lac, non eſcas difficiliores porrigendas monet Paulus: ſic & Deus ipſe populum de Ægypto exeuntem circunduxit priùs per plana, ne territi ſub exordio itineris cœleſtia contemnerent promiſſa, Abrahæ itaque tyrocinio nondum abſoluto, cur ea imperauerit, quibus vix ferendo ſint gigantes? Equidem Deus Patriarcham ad magnifica vocabat: *Faciamque te in gentem magnam*, (ait) *& benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum*. Hæc tam grandia, ſi inter domeſticos remaneret, conſanguinei, vt moris eſt, impedirent: nam illi capitales hoſtes ſunt magnorum conatuum. Quò igitur cognati Abrahæ offendiculo non eſſent ad excelſa currenti, tyroni adhuc non veretur exilium indicere, & ardua imperata reuelare. Aptè Hieronymus epiſtola 28. ad Lucinum: *Abrahæ dicitur: Egredere de terra tua, & de cognatione, & de domo patris tui, & vade in terram, quam monſtrauero tibi. Relinquit Chaldæam, relinquit Meſopotamiam: quærit, quod neſcit, ne perdat, quod inuenerat: non enim arbitratus eſt ſimul ſe habere poſſe, & patriam, & Deum*. Comptè dixit: *Simul habere poſſe*. Nam anhelantibus ad ſuperna, præcipuus obex, patria, domeſtici, conſanguinei. 33.

Geneſ. 12.

Auguſt.

Hieron.

Expertus ſummo cum vitæ, & fortunarum
diſcrimine ſponſus, vt vidimus
Præloquio antecedenti,
Sect. 1. num. 7.

* * *

SECTIO

SECTIO V.

Formidabile, & acerbum vituperandi genus, ex laudibus, pariter & iniurijs compoſitum.

34. PErpendimus Sectione elapſa, quanta à domeſticis & conſanguineis màla ſuſtinuerit ſponſus: parum hoc, ſi non & in ſponſam contumelioſi extitiſſent. De ſponſi cognatione filiæ Hieruſalem auſæ fuſcum obiectare colorem pulcherrimæ inter mulieres. Sed inquis: Laudauerunt pariter: nam formoſam dixerunt, ſicut pelles Salomonis. O calicem hoſtilem deforis auratum, intus aconita porrigentem! extollunt, vt vituperent magis. Non eſt ſecura laus ab ore inimici: vult per encomia fidem conciliare malitiæ: ingreditur blandè, & in nouiſſimis mordet, ſicut coluber. Si acerbè de cunctis pronunciaſſet, inimicè loquutum ſuſpicio eſſe poſſit: nemo inimico cognito crediſſet: ergo, quò vehementiùs feriat, & pertingat vſque ad diuiſionem animæ, admiſcet conuicijs encomia. Et quò tendebat iniquitas adulatorij ſermonis? Certè, ne dilectus promiſſis ſtaret, thalami ſociam faceret. En, ſi formidabilis vituperatio laudibus commixta. Fatemur quidem, dicebant Principi, Syrophœniſſam illam egregijs cumulatam donis: non tam pulcher eſt Salomon in omni gloria ſua, quàm Chananæa virgo: aut ſaltem tam ſpecioſa ipſa, quàm pelles Salomonis, & tentoria ad opum & magnitudinis oſtenſionem compoſita: ſed, quemadmodum hæc rumor tanquam probata iactitat, ſic ſpargit illud, nigram eſſe: ſiue his candorem faciei minuere velint: ſiue ſignificent obſcuros ortus, & indignas, vulgareſque exercitationes, hœdorum magiſtram vocant, & cucumerarij in vineis cuſtodem. Decetne primum inter Dynaſtas tam vilem ducere puellam? Formoſa eſt; ſed ex parte tantùm. Ergo laudationis ſcopus, connubia irrita feciſſe: innocuæ virgini nocumento fuiſſe incredibili.

35. Hanc noxiam, atrocemque luem ſuis coloribus depingit Auguſtinus, ducta ſimilitudine à duabus auibus, coruo, ſcilicet, atque columba. Nam, quemadmodum columbæ ſibi inuicem blandiuntur, ſeque deoſculantur: ita & corui, vt ſcribit Plinius Ariſtotelem referens lib. 10. cap. 12. Quòd ſi illud vnicè commendandum in Veneris alite, quoniam fidem ſeruat compari: in cornicibus quoque ſummam eſſe inter marem, feminamque concordiam, & fidem coniugij inuiolatam ſeruari tradit Ælianus lib. 3. de animalibus: Pierius lib. 20. hieroglyphicorum: Alciatus emblemate 38. Illud quoque in columbis celebratiſſimum, internuncias eſſe in rebus magnis, & pedibus annexas epiſtolas in caſtra ferre, vt prodit eodem libro 10. cap. 37. Plinius, & ex eo, alijſque Alexander Neapolitanus genialium lib. 1. cap. 27. De cornicibus quoque teſtatur Valerianus hieroglyphicorum citato volumine: & propterea & ſepulcri, & columnæ honorem poſitum cornici a Marthe Ægyptiorum Rege: cùm igitur & in coruis, & in columbis concordiæ ſymbola, oſcula, fides coniugalis, aliaque; quamobrem columbæ omnium linguis commendantur, coruos nemo non deteſtetur? Sanè corui ab oſculis inchoant: hoc autem pacis, & amicitiæ pignus laniatus & diſcerptio ſequuntur: nihil euiſmodi in columbis: infida igitur ſunt oſcula coruorum, ob idque auis peſſimè audit, quoniam per amicitiæ ſpeciem ſæuit crudeliter. Sed, quoniam Auguſtini eſſe cogitationem dixi, demus ipſum diſſerentem tom. 9. tract. 8. in Ioannem, in principio: *Sic ergo oportebat demonſtrari Spiritum ſanctum venientem ſuper Dominum, vt intelligat vnuſquiſque, ſi habeat Spiritum ſanctum, ſimplicem ſe eſſe debere, ſicut columbam: habere cum fratribus veram pacem, quam ſignificant oſcula columbarum: habent enim oſcula & corui: ſed in coruis falſa pax, in columbis vera pax. Non omnis ergo, qui dicit, Pax vobiſcum, quaſi columba audiendus eſt. Vnde ergo diſcernuntur oſcula coruorum ab oſculis columbarum? Oſculantur corui; ſed laniant; a laniatu innocens eſt natura columbarum: vbi ergo laniatus, non eſt vera in oſculis pax. Illi habent veram pacem, qui Eccleſiam non laniauerunt: nam corui de morte paſcuntur; hoc columba non habet: ſunt paſſeres breuiſſimi, qui vel muſcas occidunt: nihil horum columba; non enim de morte paſcitur.* Præclara illa particula: *Vnde ergo diſcernuntur oſcula coruorum ab oſculis columbarum?* Quaſi aſſerat: Vultis ſyncerum laudatorem à verſipelli, & hoſtili diſtinguere? attendite ad genus oſculorum: ſi baſia ſequatur laniatus, fugite ocyùs; coruus eſt, vaſtator eſt, Harpya crudelis eſt ille, qualiſcunque eſt.

Ceruorum inter ſe amor, & concordia.

Plin.

Aelian.
Pier.
Alciat.
Columbæ tabellionum vicem gerentes.
Plin.

Alex. Neap.

Corui deoſculantur, ſed laniant etiam.

Auguſt.

36. Iacob ex hac mortalitate abiturus quorundam filiorum ſceleribus maledixit: nam, quamuis ea Patriarchæ oratio communiter vocetur titulo benedictionum; tamen haud congruere ſatis nomen, ſi rigida adhibeatur expoſitio, docet ex Ambroſio, Ruffino, Theodoreto, Pereira præfat. ad cap. 49. Geneſis: nam dirè precatum fuiſſe Ruben primogenito, duobuſque alijs ex gnatorum numero, Simeoni, videlicet, & Leui, verba textus indicant manifeſtè. Verùm, quid eſt, quod aduersùs hos acerba pronunciaturus, cùm Ruben perſtringit, à laudibus exorditur? *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, prior in donis, maior in imperio.* Encomijs autem abſolutis ſubinfert delicti graues pœnas: *Effuſus es, ſicut aqua, non creſcas; quia aſcendiſti cubile patris tui, & maculaſti ſtratum eius.* Contra Simeonem verò, & Leui oneroſa dicturus, à commendatione non incipit; ſed continuò prorumpit in maledicta: *Simeon, & Leui, vaſa iniquitatis bellantia: in conſilium eorum non veniat anima mea. Maledictus furor eorum, quia pertinax*, &c. Equidem culpa a Ruben commiſſa, quam genitor reuelaturus erat, excedebat longo interuallo enormitate patratum à Simeone, eiuſque ſocio facinus: vindicta etiam ſuperabat multùm pœnas, quas duo fratres daturi erant. Quoniam igitur illud vituperationis, maledictique genus omnium acerbiſſimum eſt, & in primis formidabile, vt indicaret Iacob ſeueram animaduerſionem ſceleris Ruben, eiuſque ſupplicia, quemadmodum & delictum, atrociora, quoniam peſſimè precaturus erat Ruben, à commendatione, & præconijs inchoauit. Rectè Origenes homil. 17. in Geneſim: *Sed quòd in initijs laudis ei aliquid uidetur adſcribere, dicens: Tu uirtus mea. idcircò fit, ut grauius notetur in crimine.* At hæc iuxta germanum Scripturarum ſenſum ſtare non poſſe dicas, quoniam Moyſes Deuteronomij cap. 33. cùm tribubus benediceret, tribum Simeonis ſine benedi-

Benedictiones Patriarcharum an ſic vocandæ.

Pereirus.
Gen. 49. 3.

Deut. 33.

Moyſes curtribũ Simeonis ſine benedictione præterijt.

ctione prætcrijt: cuius facti non potuit alia eſſe occaſio, quam quod ſcelere reliquas ſuperaſſet Simeonis tribus. Non probè igitur ſuppoſuimus, atrociorem fuiſſe Ruben noxam, ac proinde omnium iniquiſſima maledictione percuſſam; ea, videlicet, quæ laudis, & præconij haberet ſecum partem annexam. Verùm Moyſes eò loci ad antiqua crimina non aduertit: alioquin nec Ruben, nec Leui benedixiſſet. Ob recentem igitur culpam vapulauit tota tribus; nempe, eam,

Culpa vnius multitudini nocet.

quam Numerorum cap. 25. Zambri Simeoniticæ tribus Princeps legitur commiſiſſe, ingreſſo illo Madianitarum lupanar, ſpectante Moyſe, & vniuerſo Iſraël; nocuit itaque vnius offenſa multitudini. Sic Pereirus ad cap. 49. numero 34.

Pereira. Salian.

Salianus tom. 2. ad annum mundi 2583. num. 309. & dixerat ante ipſos Abulenſis ad cap. 33. Deuter. quæſt. 2.

Abul.

37. Iam, quid illa ouatio Seruatoris portenderit, cogitemus: cum Hieroſolymam ingreſſus ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis, clamantibus victoriale carmen, & quæ præcedebant, & quæ ſequebantur; turmis, dicentibuſque: Hoſanna filio Dauid. *Quid fuit* (ſcitè dixit

Bernard.

Bernardus ſerm. 2. in Dominicam Palmarum) *quòd proceſſionem habere voluit, qui mox futuram nouerat paſſionem?* An, vt ſignificaret, nobis incerta eſſe huius vitæ gaudioſa, & extrema riſus luctum ſemper occupare? Moralis hæc conſideratio apta, vtiliſque ſimul, quam mellifluus

Chriſti ardor patiendi pro hominibus.

Abbas ad longum dilatat. Nunc autem aliquid ſubtilius eruendum eſt, eodem adiutore. Volebat Chriſtus propter nimiam charitatem, qua diligebat mortales, pati, non vtcunque, ſed acerbiſſima quæque ſuſtinere. de quo patiendi ardo-

Tertull.

re diſertiſſimè Tertullianus libro de Patientia: *Cùm verò traditur, cùm adducitur vt pecus ad victimam, (ſic enim non magis aperuit os, quam agnus ſub tondentis poteſtate,) ille, cui legiones Angelorum, ſi voluiſſet, vno dicto de cœlis adfuiſſent, ne vnius quidem diſcentis gladium vltorem probauit: patientia Domini in Malcho vulnerata eſt: itaque & gladij opera maledixit in poſterum, & ſanitatis reſtitutione ei, quem non ipſe vexauerat, ſatisfecit per patientiam miſericordiæ matrem. Taceo, quod figitur: in hoc enim venerat. Nunquid tamen ſubigendæ mortis etiam contumelijs opus fuerat? Sed ſaginari voluptate patientiæ diſceſſurus volebat; deſpicitur, verberatur, deridetur, fœdis veſtitur, fœdioribus coronatur.* Pulcherrimè ſaginæ vocabulo ſitim Seruatoris immenſam atrocia perferendi Septimius expreſſit. Cupiebat igitur diriſſima tolerare, & ob hoc triumphum præmiſit: nam certè à declarato, & capitali hoſte miſerandè lacerari, dolorem & lacrymas ſæpè etiam ſtrenuiſſimis elicuit: ab eo autem inhumanè accipi, & barbaricè, qui amicitias venditat: exordiri à tripudio, Regem acclamare, frondes præferre, ſub gradientis planta veſtem ponere, atque ab iiſdem non diu poſt contumelijs, verberibus, maledictis onerari; nihil ſupra huiuſmodi iniuriam: non ſufficere humanam patientiam; diuina opus eſſe ſuſtinentia ad tam immane conuicium arbitratus Tertullianus loco memorato: *Hinc vel maximè Phariſæi, Dominum agnoſcere debuiſtis, patientiam huiuſmodi nemo hominum perpetraret: talia namque documenta, quorum magnitudo penes nationes quidem detrectatio fidei eſt; penes nos vero ratio, & ſtructio, ſatis apertè, non ſermonibus modo in præcipiendo, ſed etiam paſſionibus Domini ſuſtinendo, probantur his, quibus credere datum eſt, patientiam Dei eſſe naturam effectam, & præſtantiam ingenitæ cuiuſdam proprietatis.* Sed, quòd triumphum præire patibuli ignominiam voluerit, quò paſſio ipſa acerbior extitiſſet, feciſſe diſcamus à Bernardo ſerm. quem nominauimus 2. in Dominica Palmarum; *Fortè vt amarior eſſet paſſio* (inquit) *quam proceſſio præceſſiſſet: ab eo enim populo, in eodem loco, & ipſo tempore pauciſſimis diebus interpoſitis, primò cum tanto triumpho ſuſceptus, poſtea crucifixus eſt. O quam diſſimile eſt: Tolle, tolle, crucifige eum, &, Benedictus, qui venit in nomine Domini. Hoſanna in excelſis. Væ tibi, amaritudo peccatorum noſtrorum, propter quæ ſoluenda tanta amaritudo neceſſaria eſt.* Verùm, quid producti diſcurſus iſti cum inſtituto, de quo agimus? Maxima ſanè cognatio eſt. quemadmodum enim inter vindictas, quæ facti nominantur, illæ horrore & acerbitate ſupremæ cenſentur, quæ ad populorum applaudentium acclamationes, & tripudiantem ſonum, ſubſequuntur; hoc commonſtrauimus ex Bernardo, & Tertulliano: ſic inter verborum iniurias, vt fuerint omnes toleratu difficiles; illa tamen vituperandi forma, quæ à laudibus, aut inchoat, aut illis admiſcetur; omnium peſſima eſt. Hinc Chriſtus præmitti voluit triumphalem ſermonem: *Hoſanna filio Dauid. Benedictus, qui venit in nomine Domini.* vt vehementiùs cruciaretur à ſubſequuturis vocibus liuoris, & iracundiæ: *Tolle, tolle, crucifige.*

Redeamus igitur ad exploratores terræ Chanaan, quibuſcum verſati ſumus paucis elapſis paginis, Sectione antecedenti, num. 30. Remenſi ad ſuos poſt luſtratam promiſſam regionem: *Venimus* (inquiunt Numer. cap. 3. verſ. 28.) *in terram, ad quam miſiſti nos, quæ reuera fluit lacte, & melle, ut ex his fructibus cognoſci poteſt: ſed cultores fortiſſimos habet, & urbes grandes, atque muratas: Stirpem Enac vidimus ibi*, &c. Quamobrem ab encomijs exordiuntur, & ſolum beatum nominant: poſteà inuehunt in habitatores? Toſtatus quæſt. 43. in dictum Numer. caput: *Si omnia* (ait) *dicerent contra terram Chanaan, fortaſſe eſſent ſuſpecti, quod odiſſent: ideò dixerunt aliquid in laudem eius, & hoc fuit principio; ut ea, quæ poſtea dicerent in odium illius, crederentur.* Supra autem dixerat: *Quia iſta erat maxima detractio.* Dixerat eadem omninò longiori circumlocutione, qui ante Abulenſem vixerat; Nicolaüs Lyrenſis ad cap. 13. Numerorum: non tamen propterea neceſſe eſt tranſcripſiſſe Toſtatum ex Nicolaï Codice, quaſi impoſſibile ſit, duos conſentire ſuper terram, in id ipſum? ſiue mutuatus alter ab altero, ſiue vtrique obiectum, inſcia alterius mente: verùm dixere ambo: & ea eſt maleuolorum conditio, per laudes ſternere viam conuicijs. Hoc tamen loco adhuc noſſe deſidero, quorſum cùm bis de Chananæorum Prouincijs acerbè loquuti ſint, qui exploratum miſſi fuerant, verſu, nempe, 28. & verſu rurſus 33. quando primùm habuere ſermonem verſu 28. & laudauerunt, & minuerunt pariter: cùm verò ſecunda haberent verba verſu 33. nihil ſpecioſum & commendabile pronunciarunt; ſed quæ odium generare poſſent. Omina? Equidem, prima, qua locuti ſunt, vice, nondum commota erat multitudo, nondum malè affecta erga Chananæorum regiones: ſecus poſtea accidit. Quoniam igitur in principio agendum cum illis erat, qui benè ſentirent de Palæſthina, de qua toties tam grandia audierant; res ſubtiliſſimè tractanda fuerit, atque eiuſmodi propinandum virus, quod cùm veneni ſpeciem

38.

Num. 13.

Toſtat.

Lyren.

non

Digitized by Google

non præferret; nulla tamen ea nocentior eſſet cicuta: & quia tale toxicum, vituperationis forma, quæ laudibus intexitur; propterea tanquam virus cæteris peſtilenous, propinauerunt initio illud, vt ſtatim dementarent populum, & melioribus conſilijs non acquieſcerent: quod totum conſequuti ſunt; non enim Moyſem, non Caleb, non Ioſuë ſalutaria pronunciantes compeſcere valuerunt; tanta vis nequiſſimæ detrectationis.

39. Pſalm 54.

Hinc ille magnæ vltionis Deus tam ſtomachabundus, & indignans Pſalmo 54. verſ. 14. *Quoniam, ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: tu verò, homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: veniat mors ſuper illos, & deſcendant in Infernum viuentes*. In quibus verbis annota illa: *Quoniam, ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique, id eſt, perferrem apertum hoſtem; amicum & familiarem non ſuſtinerem*. vti Bruno Carthuſianus declarat.

Bruno.

At, nonne notos quoque, & ſecretorum conſcios pertuliſti, Domine? Adamus quondam dilectus, quoniam ſuſtinuiſti eum, potuit iram declinare: Dauid, cui incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti, receſſit aliquando, & indulſiſti miſericors lacrymanti: Petrum, quem beatum prædicaſti, quoniam caro, & ſanguis non reuelauit, ſed Pater, qui in cœlis erat; cecidit ad vocem ancillæ, & reſpexiſti clemens, & exiuit foras, & fleuit amarè. Amicos igitur ſuſtines; Alioquin meliùs inimicum eſſe, (quod abſit,) ſi pro hoſtibus ſolis eſt indulgentia, meliùs porcum eſſe in domo tua, quàm filium: ſi filius moriturus ſit, victurum ſetigerum genus. Annoto deinde etiam aliam particulam: *Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in Infernum viuentes*. Qua ſententia alludi ad infandum Dathan & Abiron exitum (Numerorum cap. 16.) quos terræ hiatus ſubitò vorauit, arbitratur Auguſtinus ad hunc Pſalmum 54. & plures eum ſequuti: denotantque terribiles minæ Numen non conceſſurum huiuſmodi hominibus pœnitendi ſpatia; ſed abrupturum ſine mora, & continuò ac deliquerint, vitæ ſtamina.

Num. 16
Auguſt.

Sed nonne hîc longanimis ille Creator eſt, de quo cum inſigni eloquentia Tertullianus libro de Patientia: *Suſtinens ingratiſſimas nationes, ludibria artium, & opera manuum ſuarum adorantes, nomen, familiam ipſius perſequentes, luxuriam, auaritiam, iniquitatem, malignitatem quotidie inſoleſcentem: ut ſua ſibi patientia detrahat: plures enim Dominum idcircò non credunt; quia ſæculo iratum tandiu neſciunt*.

Tertull.
Dei nimia quodammodo patientia abutuntur peccatores.

Hoc ergo Numen tam placabile, & manſuetum ſic excandeſcere, vt penitentiæ ſpatia longiora non concedat, ſed ſubitò offendentem opprimat, neceſſe eſt incitari à facinoribus, quæ communem malitiam malignis ſuperent enormitatibus. Quale igitur hoc ſcelus tam deteſtandum? Bruno Carthuſienſis: *Quoniam, ſi inimicus meus, Gentilis populus, qui nunquam mentitus eſt ſe eſſe amicum meum, ſicut tu, plebs Iudaica, mentiris, dicendo: Magiſter, ſcimus, quia verax es, &c. qui Gentilis populus apertè mihi inimicatur non habens mei fidem, maledixiſſet mihi, utique ſuſtinuiſſem; id eſt, patienter eius pœnam omnino diſtuliſſem uſque in futurum: non concederem, ut hic præcipitaretur, ſicut de te concedo*. Ecce quos vehemens indignatio comprehendit; illos, nempe, qui ſub amicitiæ larua vltionem armant: qui vna manu offam oſtentant; altera lapidem iaculantur: qui denique, vt acerbiſſimè nomen, exiſtimationem, honorem ſaucient, à laudatione, & encomijs vituperationem inchoant.

Bruno.

40. Ex his venari iuuat cauſas, quamobrem grauiori anathemate percuſſus Caïn, quàm genitor eius, primuſque virorum: nam maledixerat Adæ Dominus; verum mediatè ſolùm, terræ, quam operaturus eſſet, malè precando: *Maledicta* (ait Geneſ. cap. 3. verſ. 17.) *terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ*. Cain autem immediatè, ſuaque in perſona, inquiens: *Nunc igitur maledictus eris ſuper terram*, (Geneſ. cap. 4. verſ. 11.) *quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua*. Fuiſſe autem atrociorem multo pœnam fratricidæ inditam, animaduertit Chryſoſtomus homil. 19. in Geneſim: *Vides* (ait) *maledictionis diuerſitatem, dilecte? Ne igitur inconſideranter hinc tranſeas: ſed ex maledicti magnitudine, flagitij immanitatem expende: nam, quanto magis, ſit hoc peccatum præuaricatione primigenæ hominis, ex maledictionis varietate ſcire volenti licet: illic enim inquit: Maledicta terra in operibus tuis: & in terram effuſa eſt maledictio, oſtenſa ſua in hominem cura: hic vero, quia res pernicioſa, facinus iniquum, & inexpiabile flagitium, ipſe pœnam luit: Et nunc maledictus, inquit, tu de terra*. Sanè Chryſoſtomus adſignificaſſe viſus, Caïnam noxam Adæ crimine grauiorem fuiſſe.

Gen. 3. & 4.

Chryſoſt.

Verùm, ſi circunſpiciat ſingula, quo pacto ſtare valeat ſententia? Nam protoplaſto ſublimior fuit notitia, & diuinarum rerum, & fœditatis ipſius delicti: ad hoc potioribus beneficijs à Deo cumulatus: quid loquar tantum ab eius piaculo nocumentum in omnem poſteritatem? At, ſi culpatior Adam, quamobrem non dirior maledictione punitus? Sanè Adam peccauit: ſed non aliquem decepit, nullo doli genere vſus, nemini mentitus fuit. Quid verò Caïn: *Dixitque ad Abel fratrem ſuum: Egrediamur foras*. Ad laxandum animum in aprica trahit germanum Caïn, proculdubio, vt decerpant de lilijs, de roſarum purpura; violam, narciſſumque iungant; nunc de pomoſis arboribus fructus legant; nunc proſilientes è nemore feras exagitent; nunc de ridentibus lymphis bibant; nunc ſub odoratis frondibus requieſcant, & philomela ſomnos conciliet erudito gutture: harum gratia voluptatum itur in planitiem ſuauehalantem, in ſyluas, in iuga montium: pudet narraſſe: ducit in apertum aërem quaſi recreatum, & vulnerat in loco voluptatis: *Quid facis, ô Caïn?* (exclamat Chryſoſtomus vbi ſupra:) *quid noui accidit, quòd nunc fratrem in campum trahis, & amicitiæ occaſione, fraternam beneuolentiam prætexendo, hoſtilia quæque perpetrare deliberas?* Ob hoc igitur tam ſeuerè mulctatus, quòd germanum decepiſſet: incitauit ad rus, quaſi lætari fraternè vellent, vt occideret tamen: cœpit à iucundis, quò in luctuoſa deſineret. Hæc ſunt illa ſcelera, quæ Numen tam atroci maledictione condemnet; ſub amicitiæ imagine iugulum petere, exordiri ab encomijs magnificis, ſuper aſtra euehere; atque hoc ipſum meditari, quò ſubſequutura vituperaito lædat vehementius; parùm ſauciatura, ſi incomitata veniſſet, & ſine laudibus. Sponſæ igitur, quoniam, ſi poſſent, grauiſſimè nocere cupiebant cognati & familiares, Principiſque animum ab ea amanda diſtrahere; genus illud vituperationis aggreſſi, quod cæteras malitia vincebat; ſic næuos puellæ conſiderandos adoleſcenti propoſuerant, vt adderent etiam non pauca, quæ in commendationem virginis facerent.

Chryſoſt.

SECTIO VI.

Deum humaniorem ſe præſtare quodammodo, indulgentioremque erga peccatores conuerſos, quàm erga Sanctos.

41. MVltæ nuptiæ factæ in Iſraël: ſed in multis nuptiis nunquam talis connubiorum pompa, qualis in noſtræ ſponſæ coniunctione. Vbi talis Hymen cantatus, qui, propterea quòd cætera genialia carmina vinceret, & rerum granditate, & poëſeos venuſtate, Canticum Canticorum diceretur. Mirabile eſt, puellam alienigenam, deſpectam, idolorum cultricem, loco, parentibuſque obſcuri nominis ortam, iis cumulari honoribus, quibus nulla virgo in Iſraël donata eſt aliquando. Sed agnoſco Sacramentum. Repræſentabat ſponſa noſtra Gentiles, peccatoreſque omnes: ipſi plebs contempta, vanitati ſubdita, quæ abijt in regionem longinquam, & aduenæ, atque peregrini facti ſunt, procul poſiti à Sion ſuper flumina Babylonis, captiui & miſeri ſub Principe tenebrarum. Hos igitur ex captiuitate redeuntes, & domum ſeruitutis exoſos, cùm in ſe reuerſi pergunt ad Patrem, & præ contritionis magnitudine non audent cœlum intueri; Deus totius conſolationis tam mitis excipit, tam blandè alloquitur, tantis delinit obſequijs; momento vt & ad ſecreta admittat, & ditet magnificè: vt ſuper filias Iſraël; ſuper eas, quæ non coinquinauerunt veſtimenta ſua, nec pactum, aut mandatum eius tranſgreſſi ſunt, dilexiſſe videatur. Hoc eſt, ob quod nulli virgini in Iſraël tale carmen cantatum eſt, in die deſponſationis, & lætitiæ cordis eius, quale ſponſæ noſtræ: quoniam ipſa ſimilitudinem portabat conuerſi & dolentis peccatoris: *Et gaudium erit*
Luc. 15. *in cœlo* (Luc. cap. 15.) *coram Angelis Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia.*

42. Sed ego alterum Canticum in Scripturis reperio; Pſalmum, nempe, quadrageſimumquartum: *Eructauit cor meum verbum bonum*, &c. Sa-
Pſal. 44. lomonis Hymenæo cognatum in primis, fortaſſe eiuſdem argumenti. Sic non paucos, neque proletarios Scriptores exiſtimare oſtendi Præloquio 3. Sect. 9. num. 72. Intueamur, pro quorum nuptijs cecinit Dauid manu fortis Epithalamium illud? Sanè titulus Operi inſcribitur: *Pro his, qui commutabuntur*. Qui ſunt autem illi, qui commutantur, præter rebelles filios, cùm veterem exuentes hominem; nouum, qui in Chriſto eſt, induunt, à tenebris tranſlati in lucem, & claritatem? Horum igitur in gratiam modulatum inſi-
Auguſt. gne metrum arbitratur Auguſtinus: nam verba tituli explanans: *Sed vnuſquiſque noſtrum. Frater,* (ait) *ex veteri homine in nouum mutatur, ex infideli fidelis fit, ex raptore largitor, ex adultero caſtus, beneficus ex malefico: ergo cantatur nobis pro ijs, qui commutabuntur.* Verùm huic interpretationi altera pars tituli obicem ponit. Legitur enim *Canticum eſſe pro dilecto.* Quomodo autem *dilecti* nuncupatio in peccatorem congruat, quæ Sanctorum appellatio eſt? Et demus quidem, peccatorem per conuerſionem ad vltimum finem (loquamur cum Schola) iuſtificatum eſſe; poterit ſanè gratus Deo, ſanctificatus, filius adoptionis nominari; ſed dilectus, id eſt, ſingulariter charus, & erga quem Domini indulgentior affectio, in recens erutum è vitiorum gurgite huiuſmodi nomen non conuenit, quod ne ij, qui portauerunt pondus diei, & æſtus, conſequuntur, cùm inter apoſtolicum cœtum vnus tantùm fuerit diſcipulus, quem ita ſpecialiter diligebat IESVS. Porro dilecti vox in fronte Pſalmi, cùm abſolutè, & abſque addito poſita fuerit, amatum per excellentiam denotat. Quare & Hieronymus Hieron.
tranſfert Canticum amantiſſimi, ſeu chariſſimi. Reſpondeo tamen, recens ad Dei caſtra tranſlatos non tantùm charos ei fieri; ſed etiam præ reliquis amari: ita vt inter multos ipſi ſint, quibus ſingulariter dilecti appellatio congruat. Quare optimè inſcriptus Pſalmus, *& pro his, qui commutabuntur;* & ſimul pro dilecto. Sed, quoniam inſolens apparebit aſſertio, quæramus fidem Pronunciato.

Meminiſſe igitur oportet; quod Principi Apo- 43.
ſtolorum acciderit, cùm nouiſſimè cœnaret Chriſtus Dominus: nam pronunciante Seruatore: *Quia vnus ex vobis tradet me.* (Ioan. cap. 13. v. 22.) Ioan. 13.
aſpiciebant ad inuicem Diſcipuli hæſitantes, de quo diceret. Erat autem recumbens vnus ex diſcipulis eius in ſinu IESV, quem diligebat IESVS. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit ei: Quis eſt, de quo dicit? Cur Petrus præceptorem nunc alloqui timet, & Ioanne mediatore vtitur? Chryſoſtomus homi- Chryſoſt.
lia 71. in Ioannem, propterea non auſum percunctari Verticem Apoſtolorum, Cepham, arbitratur; quoniam paulò antea increpitus fuiſſet à Magiſtro, cum pertinaciter diceret: *Non lauabis mihi pedes in æternum.* Subſcribit Chryſoſtomo Lyranus. At mihi placet, rem illam fuiſſe, quam Lyran.
Chriſtus difficulter reuelaret; cæterùm quod reliquis negaſſet, haud celaturum diſcipulo illi, quem ſupra cunctos amaret: itaque Petrum adhibuiſſe Ioannem interceſſorem; quoniam ex commilitonibus erat is, qui ſingulariter adamabatur; ſpecialiter autem dilecto putabat licere ab amante quæque interrogare; non enim huiuſmodi, clauſa aliqua pars cordis. Porrò hanc con- Amicis intimis nihil clauſum.
textus ſignificationem colligit inde Chryſoſtomus: quoniam, dum hæc refert Euangeliſta, ſæpè repetit, diſcipulum illum, cui Petrus innuit, Magiſtrum vt percunctaretur, fuiſſe eum, quem amabat IESVS, & qui in ſinu eius recumbebat: vt his innueret, Petrum non propterea per internuncium voluiſſe cognoſcere proditorem, quoniam aliquis commilitonum eò maior extitiſſet: ſed, quia alicui maior familiaritas cum Filio Dei. Chryſoſtomi verba ſunt citata homilia ad illa: *Et* Chryſoſt.
recubuit ſuper pectus IESV, &c. *Ego autem & alia ratione hoc dictum arbitror, ne nimium ſibi tribuere videretur: cur enim alias non dixit, ſed cum Apoſtolorum Princeps innuit? Ne ergo arbitreris tanquam maiori Petrum innuiſſe, amoris cauſam affert.* Maneat igitur, Ioannem auſum, & pro ſe, & pro aliorum cauſis intrepidè Chriſtum effari, quoniam erat diſcipulus ſingulariter dilectus. Moritur Redemptor hominum; conſurgit de tumulo rediuiuus; docet Apoſtolorum Ducem, qua morte eum clarificaturus eſſet: & continuò ille *conuerſus vidit diſcipulum, quem diligebat* IESVS (Ioan. Ioan. 21.
cap. 21.) *qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius: hunc ergo cum vidiſſet Petrus, dixit* IESV*: Domine, hic autem quid?* Quæ hæc mutatio rerum? In cœna veretur Simon pro ſe interpellare Chriſtum, & nunc pro filio dilectionis poſtulat? Vide, obſecro, Cepha, ne temerarius, ne audax habeare.

Nuper

Nuper Ducem, & Præceptorem, feminæ voce conterritus, ſemel, iterumqne negaſti; atque vt crimen laueris, præptoperè tamen ad tam grandia aſpiras: hæc ſunt priuilegia perfectorum: hoc illis ſolùm donatum, quos IESVS ſuper vniuerſos diligit: filius prodigus, qui patrem inhonorauit, quemadmodum tu, inter mercenarios panem comedat, non ſe cœtui nobilium & ingenuorum interſerat. Veruntamen Petrus modò cum fiducia Magiſtrum interpellat quidem, ante paſſionem non audebat: quoniam nunc amantiſſimus Domini factus eſt, & Ioannis ſortitus vices. At, vnde hæc Simoni? Sanè nuper in barathrum perfidiæ lapſus, emerſit citò benignitate Præceptoris; & quoniam pauci prætererant dies, verſabatur adhuc in primis gemitibus & lamentis: denique erat peccator heri conuerſus; recenter autem ad Dominum verſos iiſdem ille amoris, & dilectionis notis excipit, qnibus chariſſimos quoſque: ſic vt, qui ad indicia, conſolationumque abundantiam attendat, planè exiſtimet, hos primas ſedes occupare. Petrus igitur, vt comprobet, non eſſe potentiora Ioannis ſuffragia apud Chriſti amorem, quam ſua ſint poſtulata, non pro alio, quam pro Ioanne rogat, vt cùm ſupplicantem perſpexerint prò illo, quem in delicijs habet Præceptor, ſingulariſſimam eius cum Magiſtro eſſe familiaritatem non dubitent. Igitur in cœnaculo nec pro ſua cauſa audet ad Seruatorem accedere Petrus; quoniam non erat intimus Domini familiaris: poſt lapſum autem, quia per delictorum contritionem ad penitiorem amicitiam admiſſus fuerat, etiam alienarum cauſarum aduocatus fit. An hæc velit Chryſoſtomus homil. 87. in Ioannem in illa verba capit. 21. *Qui & recubit in cœna ſuper pectus eius*, &c. *Qua gratia recubitus illius meminit? Non abs re; ſed ut oſtendat Petri, poſt negationem, fiduciam: qui enim tunc non eſt auſus* IESVM *interrogare; ſed id numeris alteri delegarat: hic commiſſa ſibi fratrum cura, non modo alteri uicem ſuam mandat; ſed et ipſe Magiſtrum interrogat: et Ioannes quidem tacet; ipſe autem loquitur*. Sed, quoniam clariora ſunt Caietani Cardinalis verba, libuit apponere: ſic ille ad cap. 21. Ioannis: *Non uanè Ioannes, qui ſolitus eſt deſcribere ſeipſum ab una conditione, (ſcilicet, quem diligebat* IESVS *familiaribus ſignis,) modo deſcribit ſeipſum à caſu ſuper pectus in cœna, et actu interrogandi de proditore: ſed vſus eſt tot præcipuis beneuolentiæ, familiaritatis, ac fiduciæ indicijs ad ſignificandum, in qualem gradum poſt Chriſti negationem Petrus adſcitus fuerat, vt, ſcilicet, ipſe Petrus interrogaret pro Ioanne tam dilecto, tam domeſtico* IESV *: qui Petrus, antequàm negaret Chriſtum, interpellabat Ioannem, vt interrogaret* IESVM*: vt intelligamus in magis internam amicitiam Dei adſcribi quandoque homines poſt crimina, quam anteà habuerant*.

Chryſ.

Caiet.

44 Quorum ſi abundantiorem deſideramus probationem, ſuſpenditabit genitoris ſumma humanitas erga filium, *qui perierat, & inuentus eſt*: nam imperauit citò *proferri ſtolam primam*, (Lucæ cap. 15. verſ. 22.) *dari annulum in manu eius, & calceamenta in pedes eius*. Equidem, quòd tunica talari donet, conſentaneum id, ſiue ad honeſtatem, ſiue ad neceſſitatem, ne calor, ne frigida tempeſtas noceat: quod pedes protegantur, & vepres, & ſaxorum durities, & hyemis aſperitas monent: hoc vtrunque ſalutare & commodum: quæ ab annulis vtilitas? non digitos à ſudoribus, non à frigoribus liberant, non defenſant à ſordibus, non à vulneribus; ſi ſcribas, ſi ludas, oneri magis ſunt, quàm alleuamento. Sed Petrus Rauennas ſerm. 3. de duobus filijs, dati à genitore annuli eiuſmodi cauſam perhibet: *Paterna (ait) pietas contenta non eſt innocentiam reparare ſolum, niſi priſtinum reſtituat & honorem*. Fuit itaque ex Rauennatis Antiſtitis opinione annulus pignus reſtitutæ veteris gratiæ filio iuniori. Sed, quæ hæc gratia, aut qualiter annulo parta? Sanè ita euenire conſueuit in familia, vt filij natu minores ſint, quos parentes præ tota ſobole magis diligant, certè erga quos blandioris affectus plura indicia emineant: vnde Geneſ. capit. 37. *Iſrael autem diligebat Ioſeph ſuper omnes filiós ſuos, eò quod in ſenectute genuiſſet eum*. Significari autem putat Theodoretus quęſt. 93. in Geneſim, amatum dulciùs a parte, quoniam ſoboles recentior eſſet: quem in modum conſtruas probabiliter verba capit. 4. Prouerb. *Nam, & ego filius fui patris mei tenellus, & vnigenitus coram matre mea*, &c. Vnigenitum enim ſe vocat Salomon; nō, quoniam non haberet alios germanos ex Bethſabea, & Dauide; ſed, quia mater ita amabat impensè, velut ſi vnam tantum prolem haberet: diligebat autem præ cæteris fratribus, quia iunior omnibus; ipſe enim vltimo loco numeratur Paralipomenon libro 1. capit. 3. verſ. 5. Vide Salianum tomo 3. anno mundi 2989. à num. 3. nec enim nunc rem rigidè premimus: ſcio nanque Salazarium noſtrum ad capit. 4. Prouerb. rectè contendere, Salomonem inter natos ex Dauide, & Bathſabea primogenitum extitiſſe: ſed, vtcunque accidat, pronunciatum noſtrum multa docet experientia; nimirum, adoleſcentiorem progeniem plùs diligi à Patribus; erga eam indulgentioris affectus plures notas exhiberi. Satis hoc pro declaranda Chryſologi ſententia: nam, quid ille? *Filio* (inquit) *reuerenti antiquus reſtitutus honos: ſed quis hic honor? nempe, cum eſſet proles recentior, diligebatur ſuper fratres*. Hoc ipſum igitur eſt, quo pœnitentem donat genitor, vt amet præ cæteris, vt maioris charitatis ſigna oſtendat erga prodigum adoleſcentem, poſtquàm doluit eum, peccaſſe; quam erga eum, qui nunquam domum eius deſtituerat, nunquam mandatum eius (ſi ipſe ſufficiens, & fidelis teſtis in propria cauſa) prætergreſſus fuerat. Hæc ſunt illa priuilegia lamentantium peccatorum, tranſire momento in filiorum amantiſſimos, cæteris præferri dilectionis oſtenſione. Verùm, quo pacto annuli donatio hæc adſtruat? Venuſtè quidem: nam veteres annulos ijs tantùm committere ſoliti, quibuſcum intima familiaritas, quos præ cæteris, & diligebant; & honorabant. Æmilius Probus in Eumenis vita ſcribit, Alexandro apud Babylonios defuncto, cùm regna inter amicos diſpertirentur; ſummum tamen locum Perdicæ conceſſum, quòd huic moriens Alexander annulum reliquiſſet. Adi Marcellum Donatum in Scholijs ad Latinos Hiſtoricos ad capit. 73. Suetonij, in Vita Tiberij. Hoc illud, quod Pharo, cùm præ regni Optimatibus vniuerſis Ioſephum extolleret (Geneſ. capit. 41. verſ. 20.) *Tulit annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius*. Hoc, quod Aſſuerus annulum ab Aman ablatum Mardochæo tradit, Eſther capit. 8. verſ. 2. Hoc denique, quod, cùm amici & domeſtici nouæ nuptæ dona offerrent; nam filiæ Tyri in muneribus vultum eius deprecabantur: tamen annulum digitis imponere non licebat, niſi quem ſponſus miſiſſet, vt docet Hiſpalenſis Iſidorus etymo-

Chryſol.

Filij natu minores diliguntur magis à primo genitoribus. Gen. 37.

Prou. 4. 3. Salian. Salazar.

Annulum ſignatorium dabant Reges amicis ſūmè coniunctis. Aemil Prob.

Donat.

Gen. 41.

Eſth. 8.

Iſid. Hiſp.

Luc. 15.

Tertull. Annulum ſponſus ad ſponſam mittebat.

etymolog. libro 20. & innuit Tertull. Apologetici capit. 6. *Aurum* (inquiens) *nulla norat præter vnico digito, quem ſponſus oppignoraſſet pronubo annulo.* Alijs igitur diuerſa offerentibus, mittebat annulum ſponſus, vt ſignificaret, amandam a ſe deinceps ſponſam ſuper omnes mortales. Pater igitur filio pœnitenti, & ex naufragio recèns libero annulum porrigens, non velit, colligamus, hunc præ cæteris charum futurum, hunc inter familiares intimum, hunc amoris medullam, & animæ dilectiſſimum pignus? O Domine, quid eſt homo, quia ſic magnificas eum, & apponis cor tuum erga eum, qui cum meretricibus ſubſtantiam conſumpſit? Confitebor tibi, Pater cœli, & terræ, quia me annulus iſte filij tui amoris confortat ſupra modum: reſpiro ſuauiter ad conſpectum eius, erigor in fiduciam grandem, quoniam non Deus es tu volens mortem peccatoris; ſed magis vt conuertatur, & viuat.

45. Parum eſt prætuliſſe peccatorem iniquitatis, & ſcelerum pertæſum hominibus iuſtis, niſi etiam Spiritibus beatiſſimis, in quibus nulla vnquam fuerat noxa, anteponeret. Terram cœlo longè inferiorem nobilitate & officijs, quorſum prius adornat Verbum? Nam die tertia tellus iuſſa, *germinare herbam virentem* (Geneſ. capit. 1. verſ. 11.) *& facientem ſemen, & lignum pomiferum: & factum eſt ita*, Diſtulit autem in quartam lucem producere duo luminaria magna in firmamento cœli, vt eſſent in ſigna, & tempora, & dies, & annos. An, quia depreſſa & humilis terra; cœlum autem eleuatum, & in ſublimi poſitum: Deus verò humiliora reſpicit, & exornat, alta à longe tantùm cognoſcit? Sanè propterea priori loco proceſſum ad terræ ornamentum arbitratur Anaſtaſius Sinaïta, vt norma ea, quam in incarnando Dei Filius obſeruaturus eſſet, præſignaretur: futurum enim erat, vt incarnato Deo antè potirentur homines, quam Angeli; hoc autem fuit antè decorari terram, quàm Olympum, quoniam Deus homo factus ante habitaret cum creatura ſoli, quam cum cœli creatura. Sed verba Anaſtaſij ſingularia ſunt libro 4. Hexameron: *Antè Deus ornauit terram, quàm cœlum, tanquam ſi terra ante cœlum ditata ſit Chriſti myſterio, & aduentu. Propterea ante cœlum ornatur, quoniam ante Angelos terra: & terra geniti homines Deum per carnem vidimus: & ante cæleſtia exornans ille hæc inferiora, ea lætificauit, & exornauit ante Cherubim & Seraphim. Magi, & publicani, & latrones, & meretrices, facie ad faciem Deum viderunt, eoque ſe oblectauerunt: deinde eum ſic traſmiſerunt videndum ſupernis Virtutibus.* Primùm diſquiro, quamobrem, cum pariendi tempus aduenit, Mater Dei non ſit rapta in Paradiſum, vt intra empyreas ſedes prodiret in auras infans, ibique paululum commoratus, deſcenderet ad inferiora deinceps, atque ita noua gloria accederet inclitæ vrbi propter natum in ea hominem Deum? Nam fieri potuiſſe hoc, Chriſto manente poſteà paſſibili, eiuſque pariter Genitrice, concedent quicunque, aut Virginem ipſam, aut Paulum, Moyſem, alioſque exiſtimant beata viſione ad tempus donatos, dum in hac vita agerent. Quare igitur potioribus honoribus terra, quæ auctori rebellis extitit, & propterea maledicta eſt; quàm regio illa, cuius alatæ Virtutes ſemper in veritate ſteterunt, cumulata fuerit, loquor de Angelis beatis? Equidem humani generis noxa licet omnes pertranſiret, exceptis CHRISTO, & MARIA;

Anaſta. Sin.

Lyran.

Gen. 1.

tamen non fuit eiuſmodi præuaricatio, aut generalis illa, aut perſonales plurimorum, quæ delendæ non eſſent. Vidit igitur Verbum, fore vt, inter homines ingens multitudo lamentis, & pœnitentia commiſſa delicta abſtergeret: hæc vt vidit, decreuit maioribus honoribus afficere: ſtatimque exiliens è ſolio gloriæ, reliquit nonaginta nouem oues in deſerto, id eſt, Angelorum honorum legiones in cœlis, & venit quærere vnam, quæ perierat, humanum ſcilicet genus; quæ eſt veterum communis ſententia. Plures refert Maldonatus ad capit. 12. Matthæi: apponam ſolius Theophylacti diſcurſum: *Manifeſte* (ait) *Parabola hæc iuſtos dicit per oues nonaginta nouem; & peccatorem per vnam: dicunt autem, nonulli centum oues omnem creaturam rationalem: vnam autem ouem rationalis naturæ hominem, quem errantem requirat Paſtor bonus, relictis nonaginta nouem in ſolitudine, hoc eſt, in ſuperno loco cæleſti.* Igitur, quia in homine peccatorem contemplatus eſt, quem erraſſe pigeret; hunc amplioribus affectum beneficijs, plùs decorauit, & naturam eius ſibi vniens, & apud eum, non apud Angelos naſcens.

Maldon. Theophy.

46. Deinde ſecundò diſquiro, quid Sinaïta illa particula denotet? *Magi, & publicani, & latrones, & meretrices, facie ad faciem Deum viderunt, eoque ſe oblectauerunt: poſtea eum ſic tranſmiſerunt videndum ſupernis Virtutibus.* Profectò ſic comparatum eſt Gentium vſu, vt prima, potioraque his deferantur, qui auctoritate anteſtant, ſiue digniores fecit ætas, ſeu ſanguis, ſiue res geſtæ cum laude, belli, domiue. Sumamus exemplum ex conuiuijs veterum. Sic Geneſis capit. 43. verſ. 33. cùm Ioſephus ad epulas vocaſſet fratres, maioribus natu digniora loca detulit: faciens ſedere coram eo *primogenitum iuxta primogenita ſua, & minimum iuxta ætatem ſuam.* Quoniam verò iuniori inter germanos, Benjamino, ſcilicet, maior pars venerat: *ita vt quinque partibus excederet, mirabantur nimis reliqui fratres, ſumptis partibus quas ab eo acceperant:* quoniam ordo poſtulabat maiorem partem tribui ſenioribus. Sic Eſther capit. 1. Aſſuerus primum fecit ſympoſion Principibus, & Optimatibus: dein poſt illos humillima excepit menſa omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan, a maximo vſque ad minimum. Sic denique præſtantiſſimus quiſque bibebat primùm de cratere inter epulandum, tranſmittebat ad proximum dignitate, & ſic ad omnes tranſmittebatur ſeruata cuiuſque auctoritate: ſic Latini carminis Princeps de Tyriorum Regina 1. Æneid. cantat,

Pro maiori ætate potiora loca in conuiuijs.
Gen. 43.

Eſth. 1.

Ad digniores miſſa primùm in conuiuijs pocula.

Primaq; libato tenus attigit ore:
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hauſit
Spumantem pateram, & pleno ſe proluit auro:
Poſt alij proceres.

Maro.

Iam igitur, quod dicat Sinaïta, Deum hominem factum priùs ſe videndum exhibuiſſe Magis, & publicanis, & latronibus, & meretricibus; atque poſtquàm hi ſe oblectauerunt, deinde tranſmiſſum ad Angelos; indicat planè plus honoratos à Verbo homines, quam ſupernas Virtutes, cum potiora in homines contulerit. Ergo, inquies, humana natura angelicæ nobilitate præferenda: alioquin, ſi ſublimior creatura Angelus, non ex ordine & methodo fecerit Verbum, digniora conferens in homines. Verùm ſit nobilior Angelus; ſed charior homo eſt: dedit nanque Ioſephus in conuiuio (de quo nuperrimè loquuti ſumus) auctiores partes Benjamino, non quo-

niam

niam ille fratres, aut ætate, alijſve ſuperaret meritis; ſed quoniam plus diligebat illum Ioſephus: amabat autem amplius, quia vterinus frater eius ex Rachele; quia filius doloris; quia partus illius genitrici grauis fuit: nā vt ille in lucem prodiret, matri luce carendum fuit, eiuſque vita parienti mortem attulit. Verbum itaque ſupra Angelos hominem honorat, quia vterini fratres, id eſt, ſecundùm humanitatem de terra, quemadmodum nos; quia homo filius doloris eius, pro quo redimendo factus eſt vir dolorum, & non habens ſpeciem, neque decorem; quia denique, vt viueret homo, & non periret in æternum, ipſe languores pertulit, & vulneratus eſt, tandemque inclinato capite ſpiritum emiſit. Putaſne iniuſtè Benjaminum ditat ſupra reliquos fratres? ac non iniuſtiſſimus magis Benjaminus, ſi non in ſæcula meminerit charitatis huius? O bone IESV, ſi oblitus fuerit tui Benjaminus iſto, quem ita dilexiſti, ornaſti, locupletaſti, obliuioni detur dextera eius: adhæreat lingua faucibus eius, ſi non meminerit tui, ſi non propoſuerit te in principio lætitiæ ſuæ.

47. Sed pluſquam Ioſeph humanus erit, & officioſus erga conuiuas ſuos meus IESVS: *Amen dico*
Luc.12. *vobis, quod præcinget ſe.* (Luc. c. 12. verſ. 37.) *& faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit eis.* Quando hæc euenient, & celebrabitur conuiuium iſtud deſiderabile, & exhilarans? Tum profectò *cum Dominus ad Iudicium venerit*, (affirmat
Greg. Pap. Gregorius Romanus homil. 13. in Euangelia) *præcinget ſe, id eſt, retributionem præparabit, & faciet*
Beda. *illos diſcumbere, id eſt, æterna quiete refouere.* Tranſcribit Gregorij ſermone: Beda lib. 4 in Lucam, cap. ſuo 54. ergo tunc homines boni, qui delicias iuuentutis, & ignorantias lacrymis abſterſerunt, in gaudio erunt, & lætitia magnificata, comedentes, & bibentes cum iucunditate in domo Dei: Angeli verò, & Principatus, quales apparebunt, cùm affulſerit ſignum Filij hominis, & venerit in nubibus cum maieſtate congregare Electos à quatuor ventis? Equidem fore, vt tunc commo-
Marc.24. Stupor Angelorum in die Iudicij. ueantur Virtutes cœlorum teſtatur Matth. cap. 24. verſ. 29. Quid autem commoueri Virtutes cœlorum? Sanè ſtupore quodam afficiendas angelicas mentes, & in horrorem quendam rapiendas pro rerum incredibili turbatione, opinatur Chry-
Chryſoſt. Hieron. S. Thom. Euthym. Gloſſ. interl. ſoſtomus homil. 77. in Matth. Hieronymus apud S. Thom. Euthymius, Gloſſa interlinearis. Siccine decet Angelos velut trementes, & attonitos ſtare, & homines in pace, & lætitia eſſe? Pro quibus terrifici ictores, & Iudicij vniuerſus apparatus formidabiles, niſi contra inſenſatos, & rebelles? Angeli autem ſemper obedientes extitere. Quid vultis? Sic placitum fuit Redemptori, honoraſſe eos, pro quibus ſtillauerunt manus, pedeſque eius myrrham primam, ſanguinis immaculati riuos. Amice, non facit iniuriam: venit enim peccatores ſaluos facere, & recreare. Deſiderio deſiderauit epulari cum dilectis ſuis, & illis diſcumbentibus ſtare accinctus in morem ſeruorum, & miniſtrare eis. Sed ne cui in-
Philip. Solit. ſolens appareat explanatio: nouerit à Philippo Solitario traditam lib. 3. Dioptræ, cap. 5. alludens enim ad verba illa Epiſtolæ 1. Petri, cap. 1. *In quem deſiderant Angeli proſpicere*, &c. inquit: *Dicam, quod mauis eſt: affirmat Chriſtus, cum venerit in die Iudicij, Virtutes cœlorum commotas iri præ timore: iuſtos autem homines faciet diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis: Hæc, & ſimilia a Chriſto data ſunt nobis, in quæ Angeli proſpicere, id eſt, intrare deſiderant.* Hæ itaque cauſæ ſunt, ob quas in ſponſæ noſtræ tædis tale carmen modulatum eſt, quale in nullius ex filiabus Iſraël nuptijs: quoniam ipſa, cùm alienigena eſſet, & vanorum quondam cultrix Numinum, repræſentabat eos, qui aliquando peccatores fuerant: hos autem vt ad ſe trahat Chriſtus ſuauiter, fortiterque ſimul, honorat ſupra iuſtorum choros, eas exhibet externas ſignificationes & lætitiæ, & benignioris cuiuſdam clementiæ, vt qui ſpecie rerum ducatur ſolùm, putet nouiores hos filios plùs diligi.

SECTIO VII.

Sponſus erga egregias animas, & robuſtæ pietatis quaſi immitis, & durior: nox, & deſolamen ſanctarum mentium, deſcripta.

MONSTRAVIMVS nuper peragrata Sectione, quàm iucundus ſponſus, quàm 48.
dulcis erga nouitias animas: nunc erga Heroum mentes nonnunquam rigidum oſtenduri ſumus. Quis talia credat, benigniorem dilectum erga tyrones, quam cum veteranis? Dabit fidem dictis noſtris huius Epithalamij ſponſa. Quid cum eius hilaritate comparemus, ſi duo prima Canticorum capita inſpiciamus? Quid cum delicijs, & ſponſi erga eam amoribus? Hæc eſt, quam curribus Pharaonis aſſimilat; hæc, quam bis pulchram nominat; hæc, quæ ſic iudicio mariti pulchritudine cæteras vincit fœminas, quantùm lilia ſpinas ſuperant. Denique tantis illam beneficijs, talibus proſequutus blanditijs ſponſus, vt ſui impos reddita, quoniam gaudiorum magnitudinem ſufferre non valeret, in deliquium inciderit, & amiſſionem ſpiritus, & fulciri floribus petierit, ſtipari malis. Fuere quidem hæc exordia: ſed quinam progreſſus? Ah miſeram virginem! fugit inſperato ſponſus, fugitque non rediturus in plures noctes. Surgit illa de ſtrato, non remoratur nox, non terrent vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem, quærit per vicos & plateas gemitibus inenarrabilibus, & induratur ad pias querelas dilectus: non ſemel deſtituit lacrymoſam: iterum etiam cùm illa peſſulum oſtij aperiret, declinauit, atque tranſierat. En quàm mitis cum anima hac ſub ſpiritalis vitæ tyrocinijs: poſtquam autem illa adoleuit, & perfecti decoris facta eſt, ſeueros induit vultus, & iracundiam velut ſimulans, abijt, receſſit, euaſit: non ſuſpiria reuocare poſſunt, non humilis ſupplicatio, non quod tota nocte plorans plorauerit, & fletus adhuc in maxillis eius. Diſcamus ab Ambroſij eloquentia ſponſæ labores lib. 2. de Ambroſ.
Virginibus, in fine: *Equorum vis (ait) plauſæ ſonitum diſcit amare ceruicis, ne recuſet iugum: denique prius aſſueſcitur verbo laſciuiæ, quam verbere diſciplinæ: aſt vbi colla ſubdiderit iugo; & habenas conſtringit, & ſtimulus vrget, & compares trahunt, & iugales inuitant. Sic etiam virgo noſtra debuit prius amore pio ludere; aurea thori regni cœleſtis fulcra mirari; in ipſo veſtibulo nuptiarum, & poſtes frondium ſertis cernere coronatos, & chori ſtrepentis interius haurire delicias, ne ſe prius dominico iugo tumefacta ſubduceret, quàm vocata inclinaret. Hoc nos magiſterium non inuenimus, ſed accepimus.*

Sic

Digitized by Google

Sic inſtituit myſtici carminis doctrina cæleſtis: Oſculetur me ab oſculo oris ſui, quia bona vbera tua ſuper vinum, vnguentum exinanitum eſt nomen tuum. Totus iſte deliciarum locus plauſum excitat, ludum ſonat, amorem prouocat: Ideo, inquit, adoleſcentulæ dilexerunt te; in odorem vnguentorum tuorum curramus: introduxit me Rex in tabernaculum ſuum. Ab oſculis incepit, vt ad tabernaculum perueniret: atque illa tam patiens duri laboris; exercitataq; virtutis, vt aperiat manu clauſtra, in agrum exeat, in caſtellis maneat: in principio tamen ratò in odorem currit vnguenti, mox cùm in tabernaculum venit, vnguentum mutatur à caſtellis. Denique, quò euadat, uidete: Si murus, inquit, eſt, ædificemus ſuper eum turres argenteas. Quæ ludebat oſculis, iam turres erigit.

49. Sanaſſe quondam Phœbo in occaſu pergente, Seruatorem, confertam multitudinem ab immundis ſpiritibus venenatam, ſcribit Matthæus cap. 8. verſ. 16. curauit quoque omnes malè habentes: ob hoc factus populorum concurſus ingens. Videns autem IESVS turbas multas circum ſe, iuſſit ire trans fretum: & aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Cur, præter diſcentes, nemo de reliqua multitudine comitatur? Sciebat, inquies, concitandos ventos, & fluctibus agitandam nauiculam: nolebat his, quibus benefecerat, ſanando ægritudines eorum, illiberalis eſſe, à recenti ſanatione ad imminens naufragium transferendo illos: voluit munus integrum eſſe, non dimidiatum. Verùm, quamobrem cum domeſticis non æquè benignus, atque erga exteros? Potiorne ſalus vulgi, quàm Apoſtolorum, quos conſtituturus ſit Principes ſuper omnem terram? Quòd ſi mergendi periculum non erat, & ad terrorem tantum Æolus ſæuiebat, debebant terreri homines peccatores, quales in tanta turba multi, potiùs quam diſcipulorum innocua cohors? Sed accipe arcanam Verbi diſpenſationem: erat multitudo illa recèns tranſlata è vitiorum lata ſemita ad virtutis anguſtos calles: eiecerat enim paulò anteà Satanam, qui corporibus, & mentibus, vt ſatis probabile eſt, dominabatur procax: hos igitur, quia teneræ adhuc plantæ, & iuſtitiæ infantilis etiamnum, miraculis, prodigijſque demulcet; tellure poſitus, & vbi cuncta pacata, docet: Apoſtolos autem, quia iam in virum perfectum proceſſerant, tanquam egregias animas, periculis obiectat: armatur Neptunus aduerſùs cymbam, & nunquam indignatior verberat latera decumanis procellis: dormitat interim Magiſter, & in filiorum diſcrimine pater ſoporatur in vtranque aurem: ille, ille ſæpè à non quærentibus inuentus; ille ſolitus vltrò offerre ſalutem non poſcentibus; ille, qui, vt vnam ouiculam recuperaret, laborauit Paſtor bonus per vepres errantem inſequutus, per ſaxorum fragoſa, per nemora condenſa, per loca ibicibus vix ſuperanda, in totius gregis periculo diſſimulat. Et ſuſcitatus tandem, non blandè conſolatur, non mitis effatur, increpitat magis: *Quid timidi eſtis* (ait) *modicæ fidei?* O ſacramentum ignotæ diſciplinæ his, qui ex ſanguinibus, & ex voluntate carnis ſunt! Sed ita demum eſt: turba in tuto eſt, iactantur diſcipuli irrequietis ventorum flatibus: *Idcirco igitur ſolos diſcipulos ſecum duxit*, (ait Chryſoſtomus homil. 29. in Matthæum,) *quoniam ubi ſigna tantummodo demonſtrabantur, turbas quoque admittebat: ubi uerò timor, ac tremor imminebat, eos ſolos recipiebat, quos ad prædicationem, et pericula erat miſſurus.*

Matth. 8.

Chryſoſt.

Animaduertiſtis, quantæ blanditiæ Iacob Patriarchæ erga filium, quem in ſenectute genuerat, Ioſephum, donec ille puer, & tenellus? *Diligebat eum ſuper omnes filios ſuos*, (Geneſ. cap. 37. verſ. 3.) *fecitque ei tunicam polymitam*. Adoleuit Ioſeph, veniunt dies luctus patris eius, & Iſraël omnis carnis viam ingreſſurus voluit ante diſceſſum iungere ſobolem; vt annunciaret, quæ ventura eſſent in diebus nouiſſimis: attendamus vigiles, qualem Ioſepho benedictionem impertitur, quibus ſuper fratres muneribus auget: *Do tibi* (ait Geneſ. cap. 48. v. 22.) *partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, et arcu meo*. Partem hanc Sichimam fuiſſe, vulgata expoſitio eſt; ſiue eo nomine ſignificata vrbs, in qua Dina violata eſt, ſiue ager, vbi fratres Ioſeph greges paſcere conſueuerunt, Geneſ. cap. 37. nam Sichimam legunt ſeptuagintaduo ſeniores: *Ego autem do tibi Sichimam præcipuam ſuper fratres tuos, quam cepi de manu Amorrhæorum in gladio meo, & arcu*. Verùm peculiaris eſt Hieronymi interpretatio in quæſtionibus Hebraïcis: *Quia igitur Sichem transfertur in humerum, pulchre alluſit ad nomen dicens: Ego dedi tibi humerum vnum: pro præcipuo enim vnum ſcribitur in Hebræo*. Sichima igitur donaſſe Ioſephum, nihil fuit aliud, quàm humerum dediſſe illi. Quale autem donatiuum humeri? Legimus quidem Regum 1. c. 9. verſ. 24. Samuëlem de induſtria ſeruaſſe armum epulaturo Saüli: cuius ſi cauſas venemur, reperiemus, voluiſſe ſignificare Prophetam, manere Saülem, quoniam ad principatum euehendus fuerat, grauiora pericula, labores maximos, proinde robuſtiſſimis oportere eſſe humeris, qui purpuram, & virgam imperij, ſceptrumque exactoris amant. Annotauit Procopius: *Hanc partem* (inquit) *Sauli appoſuit; quandoquidem regnaturus, & maiora pericula, quam ipſe populus, ſubiturus erat: & propterea teſtimonium hanc partem appellat*. Igitur, quam ſupra fratres accipit partem Ioſephus, labores ſunt, vexamenta, diſcrimina; Sichimam, nempe, accipit, id eſt, humerum, laboris ſymbolum, & pignus. Ita quidem Nilo Abbati viſum in Aſcetico: *Beatus Iacob Deos alienos in Sichimis abſcondit: porrò Sichima, quod eſt humerus, ſignificat laborem; quare Iacob partem eximiam dat Ioſeph, ipſa Sichima, quæ in gladio, & arcu ſuo ſe dicit acquiſiuiſſe*. His firmatis, taceo indagare, quale hoc amoris ſpecimen, Ioſephum inter afflictationes collocaſſe? aut quæ noua affectus ſpecies, non ad delicias, ſed ad detrimenta inuitans? Qualis denique ſuper germanos prælatio, ad onera nòn ad honores deſtinari? Scire tamen cupiam, qui puero & immaturo blandiebatur; qui fouebat, qui oſculabatur; cur ætate, & officijs conſpicuum ſeuerus exagitat? Non in genitorem contumax, non in fratres acerbus, cùm poſſit eſſe; nemini iniurius: taliſne gratia rependitur probitati, iuſtitiæ, moribus? Sed teneo iam enigma. Ioſeph cùm pubeſceret, cùm iunior, & delicatus eſſet, virtus illi quidem; ſed virtus in herba tantùm, quæ ſolùm germinabat, & cuius germina erumpebant, ſummaque oſtendebant capita: blandiebatur delicatæ virtuti Iacob: at vbi per longa experimenta, per aduerſa & proſpera tentata fuit hominis virtus, & excreuit in vigorem perfectum, conuertit lenocinia in duros agones. O creditu difficiles amores? Ioſeph, voluptas patris, filius accreſcens, quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius, cùm proficit, cùm aſcendit de virtute in virtutem, genitorem aſpe-

50.

Geneſ. 37. & 48.

Sichima, quis locus, & quid ſignificet.

Hieron.

1. Reg. 9.

Principatus, onus graue eſt.

Procop.

Nil. Abb.

Digitized by Google

aſperiorem experitur, & tum diligit magis pater: & hoc præferre illum cæteris fratribus, melioremque heredem ſcribere, ſi vexet ampliùs. Aperi, Domine, oculos ſeruorum tuorum, vt intelligamus hanc diſciplinam pacis tuæ, quæ Gentibus ſtultitia eſt. Quis mihi det, vt norim, te non iraſci propter delicta, & ſcelera mea, quæ commiſi nimis; ſed iuſtorum ſimilem eſſe tentationem, vt per ignem & aquam probatum electum tuum educas in refrigerium, & locus eius ſit in Paradiſo inter amœna vireta, cum agminibus Beatorum?

51. Matt. 13. Seminauit tempore opportuno prouidus agricola bonum ſemen in agro ſuo (Matth. cap. 13. verſ. 25.) *Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superſeminauit Zizania in medio tritici*. Latuere doli, quoad creuit herba, & fructum fecit; tunc apparuerunt & zizania: ſtupuere ſerui fideles, fraudem mirati, loliumque exurgere, vbi felix ſemen tantùm iactum ab aratore: *Vis*, (inquit,) *imus, & colligimus ea?* Prohibuit paterfamiliàs: *Sinite* (ait) *vtraque creſcere vſque ad meſſem*. Quorſum velit adoleſcere peſſimum germen, & roborari malignitatem? Tantus in Iſraël Magiſter, aut ignorat, aut ſpernit tritum Poëtæ Aphoriſmum?

Naſo.

Principijs obſta, ſerò medicina paratur,
Cum mala per longas conualuere moras.

Cum peccatoribus non ſcandaloſis Deus diſſimulat. Gloſſ. Hieron.

Aut fortaſſe parcit, quoniam zizania, dum tenera ſunt, tritici repræſentationem habent: peccatores autem occultos, & quia foris iuſtorum ſimilitudinem præferunt, Deus patienter expectat: vel denique quod Gloſſa ex Hieronymo deſumpſit: *Sicut inter lolium, & triticum, quandiu herba eſt, parum diſtat: ita monet Dominus, ne de ambiguis iudicemus; quoniam Dominus in die Iudicij non ſuſpicioſè, ſed manifeſtè damnabit*. Sed potior his omnibus cauſa, quam textus innuit; proſpectura frumenti bono à poſſeſſore: *Ne fortè* (ait) *colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum*. Nam, cùm ambigua eſſet ſpecies vtriuſque, poterant facilè declinare in extrema, vitioſaque, & præpropera diligentia plùs nocumenti, quam commodi attuliſſe. Sed quæro, vtiliorne ſit ſeges, dum ſpicam tantùm oſtendit, & vireſcit; aut cùm alba eſt ad meſſem, & falcem poſtulat? Nemo dubitauerit, excellere maturam ſpicam, quantùm cedunt gramina, iumentorum eſca, panibus, qui etiam Regibus delicias præbent. At quàm crudelis agricola aduersùs fruges horreis aptas? Labor à ferro meſſoris, à boum tritura: ſileo piſtrinum, & fornacis ardores. Certè Satanæ inuidiam aduersùs apoſtolicum conuentum ſatis declaraſſe viſus Redemptor, cùm dixit commilitonum Apici: *Simon, Simon, ecce Satanas expetiuit vos*, (Luc. cap. 22. verſ. 31.) *vt cribraret ſicut triticum*. Cur igitur colono tam vigili oculus ad triticum, dum in herba eſt, ne tangant ſerui, ne per deceptionem, aut incuriam euellant quidpiam, cuius & gratia ſuſtinet zizania: cùm autem perfectionem aſſequuta fuerint frumenta, mille modis vexat? Sanè tritico repræſentari iuſtos atque electos, quemadmodum zizanijs atque palea ſignificantur reprobi, communis apud Patres explanatio eſt. Quare & maturis frugibus adumbratur iuſtitia perfecta, & inchoans ſpica teneram virtutem denotat. Definite ergo mirari ſæuitiam aduersùs prouectas fruges, prouidentiam de immatura ſegete: nam, ſi quis eſt filius prodigus, delicatus adhuc, & nouus miles, hunc ſuauiatur, pectoribus admouet, annulo & byſſina tunica donat, arceſſitur de armento vitulus opimus, perſonat aula tripudio, & ſub lætitijs eſt omnis domus: ſi quis autem Deifer Ignatius eſt, qui in plenitudinem ætatis Chriſti proceſſit, & perfectus eſt, ſicut Pater eius, qui in cœlis perfectus eſt; hunc, ſicut triticum, cribrat, pinſit, adurit. Audi ipſum ex Hieronymi lib. de eccleſiaſticis Scriptoribus: Hieron. *Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſſium, membrorum diuiſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta Diaboli in me veniant: frumentum Chriſti ſum: dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar*. Attende ad hanc regulam, Monache antiquorum dierum, & contemplare, qualis gubernat magnus paterfamilias. Quid obmurmuras? quid clauſtri quietem perturbas? quid reluctaris ad verbum increpatorium? Scilicet, grandis factus es, euaſiſti in virum meritis, & auctoritate conſpicuum; omnis lapis pretioſus operimentum tuum: ſed conſidera, quia viros glorioſos in generationibus ſuis, homines dominantes in poteſtatibus ſuis, magnos virtute, & prudentia præditos, aſperiùs tractat Deus Sabaoth; qui erga pueros tamen exinaniuit ſemetipſum, & vt attrahat in funiculis Adam, velut puer efficitur cum illis, ludens coram eis in omni tempore.

Inſidiabatur Seruatoris vitæ Herodes, & vnius 52.
ob mortem, mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infrà. Fugit infans ad Nili oſtia. Quorſum? Velitne monere, his, qui viuere incipiunt Deo, & ab vberibus vix ſemoti fuerunt, fuga muniendam ſalutem; veteranis licere tantùm inimicum prouocare? At, qui in horto proceſſit vltrò obuius venientibus, & ad duas voculas: *Ego ſum*. illi, qui cum gladijs, & fuſtibus miſſi fuerant à Principibus Sacerdotum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram; non potuit ſeruare ſe inter Matris brachia? Sed eſto, noluerit: ſanguis tamen ille exigui corporis, redemiſſet genus humanum, & expoliaſſet Principatus, delens, quod aduerſus nos erat, chirographum decreti: cur igitur expectauit ſupra triginta annos? Deinde expendo hæc ipſa euenta comparatione æterni Genitoris. Quantæ curæ de tenera ætate, & penè mamante adhuc puſione? mittit de excelſo cœlorum pennigerum nuncium, & iubet intra Palæſthinæ terminos non ſtare, Peluſiacam adeundam regionem, futurum quippe, vt Herodes quæreret puerum ad perdendum eum: *Dauid perſequente Saul* (ait Chryſologus ſerm. 150.) Chryſol. *ad Iudæam confugit, recepit vicinia: domus vnius vidua, Eliæ ſufficit ad latebras: Chriſto, dum migrat, non vicinæ Gentes, non finitimæ ſufficiunt regiones*. Zelat Pater Sobolis incolumitatem; proptereà longa, verùm ſalutaria, indicit exilia. O prouidum pro Infante Genitorem! venitur tandem ad perfectos annos: oſtendit ſe tanto parente dignam Prolem, opere & ſermone potens: teſtatur de cœlo vox, hunc eſſe Filium dilectum, atque à Genitoris obedientia ne latum vnguem recedit vſque ad mortem; mortem autem Crucis. Hunc tam morigerum in ipſo conflictationis articulo deſeruiſſe viſus: *Deus, Deus meus*, (inquit,) *vt quid dereliquiſti me?* Verùm his erudiebamur nos: nam, quamuis Chriſtus intra Matris aluum vir ab initio, proficiebat tamen ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines: repræſentabat itaque, à Genitricis collo pendens, prima iuſtorum crementa, & nouitias exercitationes: in Cruce, poſtquam iam curſum

confum-

conſummauit, fidem ſeruauit, perfectorum ſtatum ſignificabat. Hinc igitur eſt, quòd Pater in infantia protegit, demulcet, atrocia pati nolit; quoniam virtutis tyrocinia conſolatur, & refouet: poſtquàm autem euacuauit ea, quæ pueri fuerant, accinctuſque gladio ſuper femur, intendit proſpere, & proceſſit, Heroëm, & conſummatæ gloriæ athletam in mœrore animi, in plagis ſupra modum, in ſpinis, in ludibrijs multis exercuit.

Chryſol. *Fratres* (inquit Chryſologus ſerm. 151.) *quòd fugit Chriſtus, fuit myſterij non timoris; diuina virtutis fuit, non fuit fragilitatis humanæ: non fugit propter Auctoris mortem; ſed fugit propter ſæculi vitam: nam, qui mori venerat, quare fugeret mortem? Chriſtus totam cauſam noſtræ ſalutis occiderat, ſi ſe paruulum permiſiſſet occidi.* Et quomodo perimeret noſtram ſalutem, ſi infans occubuiſſet? Fortaſſe, quia Euangelium non haberemus, non Apoſtolos, per quos nationes conuerterentur? Sed poterat hæc omnia de cęlo reparaſſe. Cæterùm abſque dubio cruori ſacrato infinitus fuiſſet valor: poterat autem occidi noſtra ſalus: quoniam, ſi tam ſeuerum aduerſus ætatis primitias Numen animaduertiſſent peccatores, abſconderent ſe ab eo, protoplaſti imitatione, optaſſentque potiùs in ſtercore ſuo computreſcere, quàm coram toruo Iudice apparere.

53. Plorabat ad monumentum Maria Magdalena, & recedentibus diſcipulis perſtabat lacrymoſa: nemo illa flebilior, nemo tam fidus cuſtos buſti: dabat vires amor, & cupiebat ſaltem defuncto frui dilecto. Heu? quoties in caſſum introſpexit, & arſit dolore ad vacuum ſepulcrale ſaxum? Quid eſt, IESV bone, quod tandiu differs ſolatium huius peccatricis? Non cogitat niſi de te; non loquitur niſi pro te; nihil nouit niſi IESVM, & hunc crucifixum: hæc omnis oratio: *Tulerunt Dominum meum*. Illa fugientibus Apoſtolis iuxta Crucem ſtetit: illa, cùm adhuc tenebræ eſſent, vna Sabbathi ad monumentum venit. illa perſtitit, abeunte diſcipulo, quem diligebat IESVS. Quòd ſi blandiſſimum pectus non emolliunt tanta, vincat memoria antiquarum miſericordiarum: olim, cùm iuſtitiæ limina vix tetigiſſet, Simonem leproſum pro ea corripuiſti: non cum ſorore Martha, non cum diſcente, qui de effuſo vnguento contriſtabatur, diſſimulaſti, & fleuiſti cum flente, antequàm Lazarum euocares è ſpelunca. Quid eſt, quòd recens valedicentem pompæ, & voluptatibus demulcebas, nunc blanditiarum quaſi pertæſus videare? Sed præſtat noſtræ dictionis

Origen. horrorem Origenis mellea temperaſſe eloquentia, homil. de Magdalena, ſi tamen ille, & non Latinus aliquis Auctor. *O bone IESV, tu quoque, cùm vidiſti eam lacrymantem, lacrymatus es. O quàm piè conſolando eam, dixiſti: Vbi poſuiſtis eum? Denique pro dilectione eius, quæ multum dilexit te, fratrem eius Lazarum ſuſcitaſti. O dulciſſime Magiſter, quid poſt hæc in te peccauit hæc diſcipula tua, quia ſic recedis ab ea? Nos poſt hæc nullum aliud peccatum de ea audiuimus, niſi quando ſepultus fuiſti, ante omnes valdè manè venit ad monumentum tuum ferens vnguenta, quibus vngeret corpus tuum: ſi hoc eſt peccatum, negare non poſſumus, quin ipſa hoc faciat: ſi autem peccatum non eſt, ſed eſt amor tui; quare ſic recedis ab ea, & abſcondis te, qui diligentes te diligis? Tu enim dicis: Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilauerit ad me, inueniet me: ergo mulier iſta, quæ valdè manè vigilat ad te, cur non inuenit te?* An differebat IESVS præſentiam, vt diu exoptata chariora fierent, & lætior eſſet fruitio, quam longa deſiderantis faſtidia præceſſiſſent? Sic Gregorius Papa homil. 25. in Euangelia. *Prius ergo non inueniendus quæritur,* (ait,) *vt poſt inuentus ſtrictiùs teneatur: ſancta enim deſideria dilatione creſcunt: ſi autem dilatione deficiunt, deſideria non ſunt.* Sed arbitror, Magdalenæ iuſtitiam, antequam Chriſtus occumberet, iuueneſcentem, & delicatam exiſtimatam, non enim ad certamina adhuc venerat: at, patiente Seruatore, cùm illa Iudæorum neque minis, neque terroribus à Cruce diuelleretur, robuſta & virilis facta eſt virtus: multò magis autem cùm, abſente Præceptore, amicitiæ fidem ſeruaret, plorans ſemper ad funereum marmor: *Dolenſque amplius*, (vt aiebat Auguſtinus tract. 121. in Ioannem,) *quòd fuerat de monumento ſublatus, quàm quòd fuerat in ligno occiſus, quoniam Magiſtri tanti, cuius ei vita ſubtracta fuerat, nec memoria remanebat.* Hinc igitur eſt, quòd ante paſſionem officioſus & humanus erga eam appareat, quoniam iuuenilis erat ſanctitas, quæ vt robuſta facta eſt per minas inimicorum, perque abſentiam dilecti, pro more ſuo toruos induit vultus: & ſæpè quæſitus, ſæpè inuocatus à fœmina, quam totam eius amor poſſederat, non prodit, non reſponſat; planctum, & ſuſpiria ſpreuiſſe diceres. Præceſſit in ſponſa noſtra Magdalenæ vmbra: ſequebatur amiſſum comparem per noctis ſilentium, per vicos & plateas lacrymabatur, vulnerauerunt illam, qui excubias agebant, tulerunt pallium cuſtodes murorum: quis referat noctis illius clades, & Iliadem malorum? Si tamen miſerandæ virgini daretur per infelices caſus inueniſſe dilectum, beatam diceret, & candidam noctem. O vos, quibus crebræ huiuſmodi noctes, gens impolluta, melior Electorum portio, ſuſtinete modicùm: in via eſtis: de torrente, neceſſe eſt, bibatis: vtinam non & tempeſtas demergat vos, quoties intrauerunt aquæ vſque ad animam, & infixi eſtis in limo profundi: ſed propterea exaltabitis caput, modicùm nunc ſi oportet tribulari, & lætabimini tandem pro diebus antiquis, quibus humiliauit vos ſponſus, quibus abſcondit ſe ab inuocantibus eum in veritate, inuocantibus cum lacrymis, & clamore valido.

Deus præſentiam differt, vt fruitio ſit lætior.

Gregor.

Auguſt.

SECTIO VIII.

Iuſtorum vitam ex alterna gaudij, & mœroris viciſſitudine componi.

FLEVIMVS cum ſponſa amiſſi coniu- 54.
gis deſiderium: atque in primis doluimus, quòd tum iniucundior erga eam appareret, cùm illa in via mandatorum Domini plùs profeciſſet: ſed reperiebat tandem: nam paululùm cum pertranſiſſet, inuenit, quem diligebat anima eius: & iterum eo elapſo, reperit in horto, in quem deſcenderat ad areolam aromatum, vt lilia colligeret. Aliæ quoque aduerſitates ſponſam conturbarunt: filiæ Hieruſalem formæ inuiderunt, fuſcam dixere: quadrigæ Aminadab mœrori fuere. Sed hæc quoque ridentia continuò ſubſequuta ſunt. Sic igitur dolor, & voluptas alterno regnatu mentis arci præficie-

ficiebantur : ſic illa Eccleſiam Catholicam, cuius erat exemplar, ad viuum repræſentabat : nam ab ipſa prima genitura indiuiſi comites fuere labor, & exultatio. Primùm, ſub Iudæorum Senioribus, & Principibus, Stephano, alijſque multis trucidatis, planctus occaſio; ſed gaudij à multitudine credentium. Deinde facta eſt longa concertatio ſub Romanorum ducibus, vaſtatis Chriſtianis prouincijs vniuerſis : recompenſauit luctum pax à Conſtantini fide & religione : ſucceſſere deinceps hæreſes, bella, ſchiſmata, ſexcenta malorum genera; ſed toties riſit, quoties flere coacta eſt. Vtrunque ergo Canticorum argumentum. & hiſtoriale, & myſticum docet nos, ne in die bonorum ſimus immemores miſeriarum; ſed poſt tenebras expectemus lucem, & rurſum cùm in die fuerimus, ſciamus, quia ad veſperam demorabitur fletus, ibuntque ſemper alternis gradibus iucunditas, & mœror.

55. Quis ille tam nouus dies, quem poſt abſolutam elementorum fabricam operoſam producit Moyſes? *Compleuitque Deus* (ait Geneſ. cap. 2. v. 2.) *die ſeptimo opus ſuum, & requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat.* Vbi dierum initia, & fines, mane, atque veſpera? Hactenus ſemper Hagiographus : *Et factum eſt veſpere, & mane, dies, ſiue tertius, ſiue quartus, ſiue alius quiſpiam. Sabbathum autem* (inquit Damianus lib. 2. epiſtol. 5.) *ad ſimilitudinem Melchiſedech Sacerdotis introducit; id eſt, ſine patre, ſine matre, ſine aurora, & veſpera: non enim adinſtar aliorum dierum de creatione Sabbathi aliquid prius dixerat Moyſes.* Sed, quare hoc? Equidem ſeptimam lucem ſibi peculiariter appropriauerat Deus : benedixit enim ei, & ſanctificauit illam : *In iſto Sabbatho, quaſi in ſanctuario* (proſequitur S. Damianus Cardinalis) *& Pater omnipotens requieuit, & nos requieſcere præcepit : vnde & in Leuitico dicit : Sabbatha mea cuſtodite, & ſanctuarium meum metuite,* Non ſum oblitus contendere multis Toſtatum, Sabbathi celebrationem lege Moſaïca introductam, quem imitatur Pereira lib. 1. in Geneſim ad verſ. 3. cap. 2. Sed placet nunc adhærere opinantibus indictam ab initio : Catherini ea eſt exiſtimatio ad cap. 2. Geneſis : Eugubini in Coſmopœia : Saliani tom. 1. anno mundi 1. die 7. num. 3. Hunc igitur ſibi cùm deſtinauerit diem Numen omnipotens ecce, cur neq; orientis, neque deficientis Solis mentio : nam debuit ſanè inter hominis, Deique diem non vulgaris eſſe differentia. Quare, ſicut homo ipſe inſtabilis eſt, diuerſiſque affectibus obnoxius, nunc metuit, nunc ſecurus eſt; nunc triſtatur, nũc ridet; nunc corpore valido eſt, nunc afflicto : ſic dies illius viciſſitudines ſuſtinere debuit, & nunc ea à Zephyris veſpertinis, matutiniſque temperari : nunc a meridiano ſydere conflagrare; nunc ſub atra veſte eſſe,

Cum iam ſumma procul villarũ culmina fumant,
Maioreſq; cadunt altis de montibus vmbræ.

nunc ſub ſplendenti & candido amictu Phœbum nihil impediente : Deus autem, apud quem non eſt tranſmutatio aliqua, neque viciſſitudinis obumbratio, diem ſortiri oportuit, quæ careret lucis, & tenebrarum ſucceſſionibus : eſſet verò ſemper vnius, eiuſdemque vultus. *Præterea* (vt differit Chryſoſtomus homil. 11. in Geneſim) *diem ſegregauit Creator in opus humanæ naturæ, & noctem in requiem, & remiſſionem laborum; menſuraſque, & terminos vtriſque præfixit, vnde nobis beneficia quædam prouenirent : nam & lux diurna operationis eſt tempus, de quo audi Dauid dicentem: Egredietur homo ad operationem ſuam vſque ad veſperam. Et benè inquit, vſque ad veſperam: nam, inſurgente veſpera, lux abſcedit, & ſuccedentes tenebræ humanam naturam ſopiunt, & corpus, quod laborauerat, quieſcere faciunt, ac ſenſus omnes remittunt; ac quaſi matrix optima, ſenſoriis omnibus quietem à laboribus, fatigationibuſque concedunt.* In hunc igitur ſcopum, cùm diem, noctemque condiderit, vt à diurno opere parta ſaluti damna repararet nocturnum otium; cùm Dei quietem nunquam præcedat labor, nunquam ſequatur; ſuperuacaneum foret otio tenebras aſſignaſſe, vbi à feriando nulla vnquam eſt ceſſatio. Auguſtinus lib. 4. de Geneſi ad litteram, cap. 25. *Neque enim ab operibus ſuis, eis non egendo requieuiſſet, priuſquam eſſent, quibus nec perfectis eguiſſet, & quia eis nunquam omninò eguit : nec beatitudo, quæ eis non eget, tanquam proficienda perficitur: ideo ſeptima die nulla veſpera acceſſit.*

Iam ad hoc reducamus, quod auctor naturæ Solem diei præfecerit, noctibus regendis Lunam : 56.
In Sole nimirum, (vt philoſophatur Bernardus ſerm. 1. de natiuitate Virginis) *& feruor & ſplendor ſtabilis : in Luna ſolus ſplendor, atque is omninò mutabilis, & incertus, qui nunquam in eodem ſtatu permanet.* Nam, vt communis Aſtronomorum, Philoſophorumque cogitatio fert apud Clauium noſtrum ad cap. 1. Sphæræ Sacroboſci, titulo, *De ordine Spherarum cæleſtium.* omnes ſtellæ & Planetæ, in primis Lunæ ſydus, ſplendorem à Sole mutuantur : ipſe lucis debitor nemini : hinc neceſſe eſt deriuatam à Phœbo claritatem, diminutionem & incrementa pati, variamque eſſe naturam luminis apud cætera aſtra, cùm ipſe ſui ſimilis ſemper pleno fulgeat iubare. *Luna* (inquit Theophilus Alexandrinus epiſt. 3. Paſchali) *prudentiſſimo Dei artificio condita, & formarum mutans varietates ad plenitudinem tendit, & feſtinat ad diminutionem, ut quicquid creſcens acquiſierat, perdat, amittatque decreſcens, nec ſtat in eodem ſtatu.* Fecit igitur Verbum, in quo omnia facta ſunt, Solem in poteſtatem diei, & Lunam in poteſtatem noctis. Quid inde? Equidem noctis tenebroſa facies, & ille à condenſis vmbris horror huius vitæ repræſentat tempora : dies ſempiternam beatæ ſtationis claritatem portendit. Quoniam igitur pro huius exilij ſpatio alternant vices gaudium, & mœror, nunc Eccleſia triumphat & læta eſt; nunc luget, & non eſt, qui conſoletur eam, quia facta eſt, velut mare, contritio eius : nunc iuſti attracti odore vnguentorum, & introducti in cellam vinariam, abundant nectarea dulcedine; nunc abeunte dilecto dormitat anima eorum præ tædio, & tribulantur, ita vt pigeat eos viuere : propterea conuenienter noctis imperium Lunæ aſſignatum; quia ipſa eſt, quæ modò candida & hilaris apparet; modò atrata prodit, & funebris. Quoniam verò apud ciues fortunatæ vrbis ſemper perpetuum cantatur celeuſma à gaudenti populo, & æternum reſonat Alleluia in plateis, & compitis; nullus ibi locus mœrori, aut lamentis : ideò diei Sol aureus rector, cuius, nempe, feruor & ſplendor ſtabilis, vt ex Bernardo dicebamus : *Iam Eccleſia Lunæ magis intelligenda uidetur uocabulo* (proſequitur mellifluus Abbas) *quod, uidelicet, non ex ſe ſplendeat; ſed ab eo, qui dicit : Sine me nihil poteſtis facere.* Ambroſius autem lib. 4. Hexameron, cap. 8. *Hæc eſt uera Luna, quæ de fraterni ſui luce perpetua, lumen ſibi immortalitatis, & gratiæ mutuatur: fulget enim Eccleſia non ſuo, ſed Chriſti lumine, & ſplendorem*

Margin notes: Geneſ. 2. — Petr. Dam. — Sabbathi quãdo obſeruatio indicta? Toſtat. Pereira. Eugub. Cather. Salian. — Chryſoſt. — Auguſt. — Bernard. — Aſtra à Sole ſplendorem mutuantur. Clauius. Luna, quàm mutabilis. — Theophil. Alex. — Bernard. — Ambr.

rem

rem ſibi arceſſit de Sole iuſtitia. Atque iuſtos exhortans, vt cùm receſſerit dilectus, & tenebræ mentem occupauerint, ruſus claritatem expectent longanimes. *Nam, ſi etiam Luna (ait) cui tantum Dominus commiſit miniſterium, vt illuminet orbem terrarum, & creſcit, & deficit; cur non id moderationis aſſumimus, vt neque in aduerſis abiciamus animum, & rurſum non extollamur in proſperis.*

57. Lunæ laboranti cum magno ſonitu Ethnici ſuccurrebant.

Sed illud non prætereundum obiter, Gentes ſuperſtitioni deditas, cùm Lunam inter præcipua Numina haberent, ad eius defectum & tenebras ingenti mœrore affici ſolitas: quare incondito ſonitu cymbalorum, ſiſtrorum clamoribus ad priſtinum ſplendorem reuocare conati, & contra magica incantamenta defendere, quòd putarent è cœlo deduci incantatorum præſtigijs. Tacitus lib. 1. cap. 7. *Igitur tubarum ſono, æris, cornuumque concentu ſtrepere: vt ſplendidior, obſcuriorve, lætari, mœrere: ac poſtquam obducta nubes obſtitere viſui, conditamque creditum tenebris, vt ſunt mobiles ad ſuperſtitionem perculſæ ſemel mentes, ſibi æternum laborem portendi, ſua facinora lamentabantur, Deos aduerſari.* Papinius lib. 6. Theb.

Tacitus. Statius.

Sic cadit attonitis quoties auellitur aſtris
Solis opaca ſoror, procul auxiliantia Gentes
Æra crepant, fruſtraque timent, ac Theſſala victrix
Ridet anhelantes audito carmine bigas.

Max. Tau.

Contra hunc nationum errorem compoſuit ſermonem doctum S. Maximus Taurinenſis Antiſtes: *Laborat (ait) planè Luna; negare non poſſum: ſed laborat cum cæteris creaturis: non laborat carminibus: ſed laborat obſequijs. Bene igitur facitis, quod diuinitati exhibetis ſolatium: ſed, ſi vultis hoc plenius facere, cunctis & totis noctibus peruigilare debetis. Nam, quoties putatis, nobis dormientibus, Luna vim paſſa eſt; & tamen de cœlo non corruit? Aut, nunquid ſemper circa veſperam defectum patitur, non aliquando, & circa lucem laborat? Sed apud vos veſpertinis tantùm horis laborare conſueuit, quando copioſa cœna venter diſtenditur, quando maioribus poculis caput mouetur: tunc igitur apud vos laborat Luna, quando laborat & vinum,* &c. Quorſum hæc ad quam inſtitueramus tractationem? Ædepol ex Gentium inſipientia ſalutare aliquod antidotum pro piarum mentium morbis elicere voluimus. Infirmatur quiſpiam in nobis, & triſtis eſt anima illius vſque ad mortem, quoniam Sol obſcuratus eſt, & Luna non dat lumen ſuum; auertit dilectus faciem ſuam, & factus eſt conturbatus: imitetur tunc pro laborante Diana Gentilium vociferationes & planctus; arbitretur ſe hæc iuſtè pati, quoniam reſpexit in vanitates, & inſanias falſas; clamet in cœlum; deducat quaſi torrentem lacrymas per diem, & noctem; neque taceat pupilla oculi eius, donec videat rurſus Lunam incedentem clarè, & lætetur cor eius.

58. Exod. 13.

Sed hanc variam ſanctarum mentium fortunam mirificè delineatam verbis Exodi cap. 13. verſ. 21. opinamur: ſic habet Moyſes: *Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam, per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: vt dux eſſet itineris vtroque tempore.* Nam, vt demus quidem, neceſſarium fuiſſe lucidum aliquod corpus per tenebras euntibus, atque ob has cauſas columna ignea vtilis fuerit, caligine terras occupante: at qualis per diem itineris, & ambagum directrix nubes? quin magis confuſionem peperiſſet: erat enim Solis claritatem impediens; quò & calorem arceret: expandit enim eam omnipotens in protectionem eorum, quo illos, neque Sol per diem vreret, neque Luna per noctem. Non ſufficiebat ſtella, quæ Magos longo tractu ad Bethlehem vſque perduxit? Non congruentior ſyderis ducatus, quàm nubis, quæ ſplendorem tegeret, & facem viatoribus ſubduceret; quàm ignis, qui torreret per Ægypti, & Arabiæ loca immoderatis caloribus fumantia gradientes? Fortaſſe decebat per noctem colllucere ignes, qui terrori eſſent peccatoribus, quos vmbræ repræſentant: ſed eadem columna interdiu nubis blandimenta induit, quoniam Chriſtus, qui erga reprobos ſeuerus extiturus ſit, erga iuſtos mitis & pacatus euadet? Ita Gregorius homil. 21. in Euangel. *Vnde rectè quoque populum per deſerta gradientem columna ignis in nocte, & columna nubis præibat in die: in igne enim terror eſt; in nube autem viſionis lene blandimentum: dies vero vita iuſti, & nox accipitur vita peccatoris: vnde Omnipotens in Iudicio veniens, & blandus iuſtis, & terribilis apparebit iniuſtis.* Verùm pro noſtro diſcurſu aſſeramus, voluiſſe Deum ſociaſſe vbique cum triſtibus iucunda, cum aduerſis læta, cum labore voluptatem. Sed, quo pacto iſthæc aſſociata? Profectò hilaria oſtendebat columnæ ignitæ ſplendor; huic circumfuſa nox ad luctum inuitabat: interdiu autem lucis ipſius radij lætitiam pariebant intuentibus; nubis atratum pallium mœſtitudinem ingerebat: rurſum Solis iubar nocebat ſub climate ardenti; temperabat flammas nubes: noctis frigida tempeſtas vexabat; tepebat ab ignita columna aer; nam protexiſſe a frigore ſcribit Iuſtinus Martyr in Dialogo cum Tryphone Iudæo. Sed has viciſſitudines quandiu experti Hebræi? Quouſque nunquam illis plenè micans Olympus, & ſine nubilo? Certè, donec optata Chananæorum tellure potiri licuit; dum gradiebantur; quoad viatores fuerant, & ſolitudine conſtiterant, ſub atratis, ſub candidis pariter fuerant. O iuſtorum expreſſam ideam, & loquentem ſimilitudinem! In itinere adhuc laboratis, ſub elementis huius mundi, in terra deſerta: quid ingemiſcitis? Quoniam nubes operiunt Solem, cœlumque: quoniam columnam flammiuomam circumambit nox? Eia ſic itur ad ſedes promiſſas, & regionem amœnam fluentem lacte & melle: cùm ad patriam veneritis, non erunt ampliùs tenebræ, neque nox; quoniam agnus eſt lucerna eius. Interim dum hic ſubſiſtitis, miſcebitur riſus fletui, & extrema gaudij luctus poſſidebit: erunt commixta, & nox, & claritas: nam ſæpè dilectus longè fiet à vobis, & tunc tenebræ comprehendent vos: ſæpè apparebit, & tunc in luce, & exultatione eritis.

Gregor. Columna ignis in eremo frigus pellebat. Iuſtin. Mart.

Quid obſtupeſcitis, ſi pro diebus huius exilij ſponſus nunquam in eodem ſtatu permanet; ſed modò it, modò redit, modò faciem, modò terga oſtendit? Si nobis annunciantibus tanquam paruulis non creditis, conſulite Seraphim, & docebunt vos: ſtare circa ſolium excelſum, & eleuatum perhibet Eſaïas, ſex alis prædita; duabus velare faciem, duabus occultare pedes Numinis, duabus volare. Quid eſt ex parte latere, & abſcondi Deitatem; ex parte prominere? Et heu duæ partes ſubſidunt, & merguntur, vna ſolùm proſilit, quoniam dilecti fugæ & abſentiæ ſuperant præſentiæ tempora. Nam, ſi viſio beata eſt, & intuitio Dei perfecta, cur non omnia peruadit cognitio rei, ſicuti eſt in ſe? Si etiam ille ſtatus gloriæ eſt, atque perennis quietis, quamobrem 59.

non

non ſedent Seraphim? Nimiumque ho: & præſumptuoſum, quando hominibus pollicitum; quia ipſi ſedebunt iudicantes duodecim tribus Iſraël; quoniam multi venient ab Oriente, & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac & Iacob? Quare equidem reor, illa ardentium Spirituum repræſentatione, Eſaïæ capit. 6. ſignificatam potius iuſtorum, qui in via ſunt, conditionem, quàm eorum, qui ad patriam peruenerunt. Nam, vt ſcribit Gregor. Papa lib. 1. Moralium, cap. 26. *Sedere, quieſcentis eſt; aſſurgere, decertantis*. Bernard. manifeſtè indicat ſerm. 5. de verbis Eſaïæ: *Stat Chriſtus pro Patre Zelans, Patri gloriam quærens, zelo Patris adiuuans adoptiuos: ſic illum Stephanus ſtantem vidit, quem habuit adiutorem: ſic Propheta in adiutorium eum ſurgere precabatur: Exurge, inquiens, Domine, adiuua nos.* Sic ex verbis legis Exodi cap. 12. verſ. 11. colligi ſatis claré, Iudæos agnum ſtantes comediſſe, iudicat Maldonatus ad cap. 26. Matthæi, verſ. 20. tradit Philo apertè eo libro, cui titulus: *De ſacrificio Abel, et Cain*. At, quem in finem ſtantes? Quoniam ad iter accingebantur, & viatores decebat eiuſmodi præparatio. Præclarè Chryſoſtomus homil. 60. ad populum Antiochenſem: *Nam, ſi Iudæi ſtantes, & calceamenta manibus geſtantes, & baculos, agnum cum feſtinatione comedebant; te multò magis oportet eſſe ſolertem. Nam illi quidem in Paleſthinam erant prodituri, et propterea viatorum figuram habebant: tu vero debes in cœlum migrare, quapropter in omnibus oportet te vigilare.* Iam igitur, cum ſtandi geſtus eos denotet, qui aut parati ſunt ad certamen, belloque expediti; aut habiles, vt viæ ſe committant, & peregrinatum proficiſcantur: conſpicuum eſt, Seraphim ſtantes coram throno, iuſtos viatores adhuc, & merendi loco poſitos indicare. Hinc ergo eſt, quod Numen ex parte contemplantur, ex parte ignorant: ſanè ſi ſederent, ſi Beatorum gaudium repræſentarent, viderent totam Domini claritatem: nunc vero, quoniam ſtant, quia militia, quia incolatus eſt vita eorum, peregrinantur, bibunt de calice mixto ex hoc in illud, & veniunt ſuper eos tempora multa, tempus amplexandi, & tempus ceſſandi ab amplexibus, tempus occidendi, & tempus ſanandi; tempus plangendi, & tempus ſaltandi. O ſi appendantur in ſtatera (IESV dilecte votorum noſtrorum) tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus, quaſi arena maris illa grauior apparebit ſtatera, quę vultus tui abſconſionem continuerit? Quam ſerò redis, quàm properè abis niſi fortaſſe amanti nunquam mora illa longa videatur, qua te potitur. Sed ita gradiendum eſt: minora ſunt, quæ vident Seraphim: duas tantùm alas explicant, quatuor obtegunt pennis. Concinnè Bernardus ſerm. 3. dę verbis Eſaïæ: *Sola ſedet Trinitas, quæ ſola habet immutabilitatem: ſola eſt, apud quam non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio; Seraphim verò ſtant, immutabiles quidem; ſed ſuo modo, non eius comparatione.* Quantuncumq; Seraphim ſis, ita vt ardeas charitate: tamen donec ſteteris, & peregrinaueris à Domino, neceſſe eſt mutationi ſubiaceas.

60. Seraphim erant diſcipuli illi duo, qui ibant in Emmaüs; nam ardebat cor eorum, dum loquebatur illis in via. Miraris vocaſſe nos homines Seraphim? Bernardi magiſterium ſequuti ſumus ſerm. 3. de verbis Eſaïæ: *Et ego quidem, Fratres, ſi licet in hac parte vnicuique abundare in ſuo ſenſu, in duobus Seraphim duplicem arbitror intelligi creaturam rationabilem, angelicam, ſcilicet, & humanam. Nec mireris hominem Seraphim factum: memento, quia & Creator, & Dominus Seraphim factus eſt homo. Ad contumeliam tuam, ò ſuperbe, qui creatus inter Angelos, inter Angelos ſtare non meruiſti: ecce Rex noſter nouos in terra Angelos fabricaturus aduenit, atque vt tabeſcas amplius, non qualeſcunque, nec inferioris alicuius ordinis Angelos, ſed Seraphim: audi enim, quid ipſe loquatur: Ignem, inquit, veni mittere in terram; & quid volo, niſi vt accendatur? Vult ergo Seraphim fabricari, vt ibi ſtent, unde tu corruiſti.* Seraphim itaque erant diſcipuli illi, quorum corda eiaculabantur flammas, dum exponeret eis Scripturas incipiens à Moyſe, & Prophetis. Sed vident & non cognoſcunt, in quem proſpicere deſiderant. Quid mirum? Oculi eorum tenebantur. Nonne tenebantur, cùm duabus velarent faciem pennis: nec ſufficit latuiſſe, increpat inſuper: ſtultos, & tardos corde ad credendum dicit: hæccine, quorum quondam Ioſeph præfigurator cùm fratrum ſermones intelligeret, & diſſimulans vicario ore loqueretur: *Neſciebant autem, quod intelligeret Ioſeph,* (Geneſ. cap. 42. verſ. 23.) *eò quòd per Interpretem loqueretur ad eos*. cùm exploratores appellaret, & cuſtodiæ traderet? Sic exiſtimauit Drogo libro de Sacramento Dominicæ paſſionis: *Verè tu es ille Ioſeph, qui ad fratres tuos quaſi ad alienos durius loquebaris, non indignatione, ſed miſeratione: dum illos duos in via ambulantes, & dolebas, et arguebas: O ſtulti, et tardi corde ad credendum:* Sed tandem abeunt nubila, & aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum: at cognouerunt quaſi in ictu oculi ſolùm: nam continuò euanuit. O breue gaudij interuallum! longo itinere latitat, & in ictu tantùm oculi cernitur. O ſi ſaltem velatus, & in ignota forma perſtaret cum eis! nam & hoc concupierant vehementer: *Mane nobiſcum, quoniam adueſperaſcit, et inclinata eſt iam dies*. Sed neque manifeſtum, neque occultum tenere valent. Audax ſponſa noſtri carminis, quæ hunc fugitiuum dilectum, qui nec pretio, nec precibus teneri poteſt, conata non dimittere, donec introduceret eum in domum matris ſuæ, & in cubiculum genitricis ſuæ. Sed nunquid aſſequuta? Certè excidit auſis: non longè enim poſteà iterum elapſus, quem per incredibiles labores, per plagas, ſcilicet, & genialis cycladis amiſſionem inuenit tandem; ſed non auſa in poſterum polliceri non dimiſſuram ſe, quem repererat: ſic & alius dicebat in exceſſu ſuo. *Non mouebor in æternum.* Sed didicit angelicam eſſe hanc perfectionem, & ciuium beatorum: nam, auertente faciem Domino, ſubitò factus eſt conturbatus, & paulò minùs habitaſſet in Inferno anima eius. Sic ambulandum, donec videatur Deus Deorum in Sion.

Margin notes: Eſaiæ 6. — Gregor. — Bernar. — Iudæi agnum ſtantes an comederunt. Maldon. Philo. — Chryſoſt. — Bernard. — Bernard. — Gen. 42. — Drog. Hoſt.

SECTIO IX.

Euchariſtiæ frequentem manducationem, aduersùs carnis petulantiam, efficax in primis eſſe antidotum.

NVLLARVM mercium tanta copia in noſtri Epitalamij nundinis, quanta conuiuiorum. Quocunque lumina dirigas, ſympoſium te continuò ſalutat: in hortis epulæ: in- 61.

ter nemora, non aperta planities, non deſoſſæ valles, non montium ſurgentia cacumina abſque Cerere, & Baccho, elementorumque lautitijs: ſuperfluum eſt domeſtici triclinij meminiſſe. O rem mirabilem! bibunt vocati ad prandia hæc per ſingulos dies; & bibunt, donec inebrientur: *Comedite, amici,* (hortatur Modiperator,) *& bibite, & inebriamini, chariſſimi.* Et tamen nullius læſum cerebrum; nullæ Cyclopum pugnæ, nemo fracta valetudine ad lectum delatus: maxima illa culpa eſt, ſi quis parum hauriat, ſi parum deglutiat, ſi rarus appareat conuiua, & poſt interualla epuletur. Nolite obſtupeſcere menſæ huius peregrinos, & inſolitos partus: cibi nanque illius, mundi vita ſunt, Caro, ſcilicet, & Sanguis Filij Dei. *Hic calix ille inebrians; & præclarus* ſimul. Quid enim tam præclarum, quàm inebriari à poculis, & non proſterni? *Manifeſta ſunt hæc* (ait Theodoretus ad Pſalmum 22.) *ijs, qui ſacris initiati, atque nullius explanationis indigent: nouerunt enim ebrietatem potentem quidem, ſed non diſſoluentem.* Verum, quid præclarus confert ſcyphus, diſcamus à ſceptrigero Pſalte, *Paraſti* (ait) *in conſpectu meo menſam aduerſus eos, qui tribulant me: impinguaſti in oleo caput meum.* Qui ſunt iſti, qui Dauid tribulauerunt? qui contriſtauerunt animam eius? Nunquid Saül cum ſatellitibus ſuis, qui nolit regnare illum ſuper Iſraël, & quærit in ſpeluncis, inter ſyluas, & per montium excelſa diligens venator, vt auferat de terra memoriam eius, ſi valeat? Nunquid Abſalon, filius perditionis, qui conturbat vniuerſam gentem, volens ante patris obitum ſedere ſuperbus in throno imperij, & dici Rex Iudæorum? Puto his grauiores diſcordias perpeſſum Dauid, pro quibus alibi ingemiſcens clamat in cœlum: *Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum: afflictus, & humiliatus ſum nimis:* (Pſalmo 37.) *rugiebam à gemitu cordis mei.* Contra hos igitur, quos ſecum dolens portabat inimicos, qui aduerſus ſpiritus reluctantur, à quibus ſuperatus eſt, cùm Vriæ Hethæi adamauit vxorem, & occidit in dolo virum innocentem; gaudens deprædicat præſtita ſibi arma efficacia; non thoracem trilicem, non vmbonem, non lanceam, non quidpiam aliud de Vulcani incude; ſed craterem plenum muſto antiquo; ſed eſcas delicatas; ſed vnguenta, quæ deſcendunt de capite in barbam, & oram veſtimenti: nam impinguauerunt in oleo caput eius: id eſt, (ait Bruno Carthuſienſis ad Pſal. 22.) *mitem feciſti mentem meam, non rebellem, in gratia ſancti Spiritus, quæ oleum dicitur.* Ad hoc igitur parauit ei menſam Dominus, vt carnis rebellionem comprimeret pabulo ſalutari, vt mente tranquilla, & pacata, poſt edomitas concupiſcentias iucundus frueretur. Sed animaduerte, quæ leges præſcriptæ deſiderantibus animi quietem, & triumphum de malo fomite: *Paraſti* (inquit) *menſam in conſpectu meo.* Quid dicis, Propheta? eximiumne hoc aliquid, & ſingulare, quod ante ora, vultuſque tuos tripodem poſuerit? Vbi voluiſſes cibos parari, niſi coram te, quaſi aut à tergo, aut longe poſitos guſtare potuiſſe? Et nonne hoc commune vniuerſis mortalibus menſam ante oculos, in conſpectu ſuo habetes? Quid igitur à te poſtulat Deus tuus? Certè peculiare quidpiam; nempe, vt nulla te capiat immemoria huius menſæ, quæ datur tibi contra eos, qui tribulant te: crebro adeas, familiaris tibi ſit, & ſatis cognita. Hæc ſi obſeruare pergis non ſegnis; proculdubiò actum erit de his, qui tribulant te: quemadmodum fumus deficient, & ſicut olus herbarum, quod, priuſquam euellatur, exaruit. Hac de cauſa toties epulatum in ſponſi noſtri nuptijs: ob hoc ipſe mittit ancillas, vt clamitent in plateis, ad exitus viarum, & vocent quoſcunque ad conuiuium liberale, vbi ſaturari licet abſque argento, & commutatione vlla; quoniam nouit non edomandum appetitum noxium, niſi qui crebrò, & frequenter manducauerit de Pane hoc.

Theod. Pſal. 22.

Pſal. 22. 5.

Pſal. 37.

Bruno.

62. Hierichuntinam vrbem adoriturus Ioſuë: quæ ciuitas, ſi Hebræo credimus Paraphraſti, *Clauſa erat foribus ferreis, & obſerrata vectibus aheneis ante filios Iſraël.* Iubetur nouam obſidionis formam inſtruere; quippe circunducendam Arcam fœderis ſeptem diebus per circuitus murorum, clangentibus tubis illis, quarum in Iubileo vſus, Sacerdotibus ſonum edentibus. De his cum plurima exquiri veleant, nunc de potiſſimis edoceri cuperemus: nempe, cùm Dominus Numerorum cap. 10. Moyſi imperauerit argenteas duas ductiles tubas conficere, quibus, quoties dimicandum eſſet, claſſicum inſonarent; quamobrem Iubilei tubas, quæ corneæ erant, perſtrepere iubet? Equidem Iubilei felix annus, quinquageſimus, ſcilicet, otium, & quietem afferebat mortalibus: redibat tum homo ad poſſeſſionem ſuam: & vnuſquiſque ad priſtinam familiam. Lege caput 25. Leuitici. At in Hierichuntina expugnatione omnia ex diametro: nempe, pro tranquillitate ingens tumultus; poſſeſſiones auferuntur, non poſtliminio viſitant dominos; familiæ confunduntur, non ad veterem ordinem remeant. Quid, quod ciuitas illa, quam primam aggreſſi fuerant Hebræi? Debuit igitur circumitio murorum veræ pugnæ ſpeciem præferre: atque hinc diſcere milites, quid in ſubſequuturis obſidionibus cauere, quid obſeruare oporteret. Sed eſto, cornei illi litui, quorum in Iubileo vſus, caſtris quoque ſeruiant non indecorè, cùm Latinus Poëta accinat Æneid. lib. 8.

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu.

de quibus ex Vegetio agit Roſinus lib. 10. Antiquit. Romanar. capit. 5. quorſum neceſſe ſit ſepties circundare vrbem? Aliquidne virtutis ſingulare ſeptenario numero ad ferratos vectes, ſaxaque murorum ingentia confrigenda, quod non quinarius, non octonarius perficiat numerus? Voluit fortaſſe indicare nobis Creator, quàm ad erigendum promptus, ad diruendum inuitus feratur? *Qui totam mundi fabricam* (inquit Procopius) *ſex diebus perfecit, lentè ad vnius ciuitatis euerſionem bonitate impeditus graditur: non enim virium imbecillitate eſſe factum Propheta teſtatur, dicens: Si cœlum patefeceris, montes tremor tui inuadet. Sed quemadmodum Niniuæ triduum reſipiſcentiæ dedit; ita his quoque ſeptem dies.* Sanè Hiericho ſic dicta, vt annotauit Maſius ad capit. 2. Ioſuë verſum primum, vel quòd planities illius, Lunæ naſcentis figuram repræſentet; vel à ſuauiſſimo halitu florum, aromatumque, quibus abundat: in primis balſami ferax eſt, & laudatiſſimas roſas profert. Ab vtriſque prouerbiales locutiones: nam de eius opobalſamo ſponſa Cantic. 1. *Botrus Cypri in vineis Engaddi.* De roſis Eccli. capit. 24. *Quaſi plantatio roſæ in Hiericho.* Ad quæ verba Gloſſa interlinearis interpretatur Hiericho *Lunam, aut bonum odorem.* Lunam interpretari, viſitatiſsimum Patribus eſt: vnde

Hierichò vallas ferreas habens. Paraphraſt.

Anno Iubilei omnia tranquilla & læta.

Leu. 25.

Litui cornei, bellica inſtrumenta.

Maro.

Roſin.

Deus libêter ſanat, ægrè deſtruit.

Procop.

Hiericho, quare ſic nũcupata? Maſius.

Cant. 1.

Eccli. 24.

&

Digitized by Google

& mundum ſignificari arbitrantur paſſim ob viciſſitudines rerum, perpetuamque inſtabilitatem. Ego nunc carnem, eiuſque opera indicari cupiam, nec incongruè: nam, ſi Lunæ inconſtantia, gloriæ humanæ volubilitatem denotat; molle illud, & blandulum in floribus, venuſtulum illud citò marceſcens, carnem aptè exprimit. Quid igitur Legionum Dux, IESVS, meditatus, quo carnis vallum perrumpat? Ab Arca præſidium mutuatur: ipſa eſt notiſſimum dominici Corporis ſymbolum: de quo hunc Ioſuë locum explanans Philippus Abbas tractatu de ſilentio Clericorum, cap. 19. *Cuiuſmodi morem, (ait,) quem Synagoga diuina priſca legis inſtitutio delegauit; Eccleſia tempore gratiæ à ſe non penitus relegauit: ſed tubas ductiles, quibus illa in illo tempore perſonauit; iſta in ſigna forma alterius commutauit; quæ, cum habet epulum, id eſt, cum in altario Corporis, & Sanguinis Chriſti conficit Sacramentum, conſueuit ſolenni iubilo perſonare.* Arcæ igitur adminiculo vincenda carnis propugnacula. Verum neceſſe eſt circunduci ſepties. Quid autem *ſepties* circunferre? Quàm frequentiſſimè id ipſum repetere: id enim ſepties ex Scripturarum vſu ſignificare, puto tam elementarem fore neminem, vt ignoret. Sed ſi quis in apertiſſimis Patronos amat, conſulat Cantapretenſem lib. 6. hypotyp. cap. 4. Riberam ac cap. 5. Michææ, num. 60. Carnem igitur debellare cupientem, neceſſarium eſt ad ſacram menſam non perfunctoriè, & rarum accedere: hoc circum latæ toties Arcæ myſterium.

Philip. Abb.

Regula: Septies indefinitè ſignificat pro eo, quod eſt frequẽter.

Cantapret. Ribera.

Sed, quid Iubilei tubæ portendant? Equidem Iubilei optatiſſimis annis per omnes Chananæorum regiones altiſſima dominabatur pax, otioque gaudebant ſecuriſſimo, & homines, & animantia, & tellus ipſa: inſuper redibat vnuſquiſque ad auitas poſſeſſiones. Indicat itaque fore, vt qui immortalitatis alimoniam ſæpiùs comedant, tanta animi quiete perfruantur, quanta quodammodo, ſi carne circumamicti non eſſent: quin dicas reuertiſſe ad auorum patrimonia, hoc eſt, ſimilem animi tranquillitatem cum ea ſortitos, quam vltimus auorum in loco voluptatis obtinebat ante vetiti pomi eſum.

62\. Caligante Iſaac, præferri cupiens, quem magis diligebat, iuniorem filium, Rebecca, armauit ingenioſo dolo Iacob, & tandem deſideratis potita, obtinuit natorum chariori meliorem benedictionem; atque huius forma: *Det tibi* (inquit) *Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini: & ſeruiant tibi populi, ac tribus: eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Dura facies horum verborum: quippe, præter vnum Eſaü, Iacob alios fratres non habebat: quæ eſt ergo illa fratrum multitudo, quorum futurus ſit dominus? aut qui filij matris, cùm vnus tantùm reliquus ſit ferus & agreſtis ille venator Eſaü? Quod ſi huius comparatione dicta contendas, & in multis vnum ſignificatum, vti ex Hebræi idiomatis vſu nonnunquam contingit; ſed quando adimpleta? cùm potiùs ſciamus ex Geneſis cap. 33. cùm Eſaü obuiam factus Iacob, *Vt vidit venientem Eſaü progrediens adorauit pronus in terram ſepties.* At demus ad exitum perducta; certè bello, & prælijs vincendi erant; quemadmodum, Dauide imperante, ſubiugati ſunt Eſaü pronepotes Idumæi. Satiſne apta connexio rerum? *Det tibi Deus abundantiam frumenti, & vini, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Precatus quidem fuiſſet corpus validum, & laboris patiens; ſpiritus

Gen. 27. 28.

Geneſ. 33.

maſculos, & ardentes; militiam benè inſtructam, equorum, & quadrigarum copiam: hæc inimicis terrorem incuterent; hæc Ducem feciſſent: at panis, id eſt, omnium eſcarum, (ſic enim vox illa ſæpè in ſacra loquutione ſignificat,) & vini ſaturitas, quid aliud perpetrauerint quàm ex ſtrenuiſſimis bellatoribus ignauos & imbelles reddere? *Inuictum enim armis Annibalem* (ait Valerius lib. 9. cap. 1.) *Campana luxuria complexa, vincendum Romano militi tribuit: illa vigilantiſſimum Ducem, illa exercitum acerrimum dapibus largis, abundanti vino, vnguentorum fragrantia, Veneris vſu laſciuiore, ad ſomnum, & delicias euocauit, ac tum demum fracta & contuſa Punica ſeueritas eſt.* Quare Spartianus in Peſcennino Nigro: *Hic* (ait) *erga milites tanta fuit cenſura, ut cùm apud Aegyptum ab eo limitanei milites vinum peterent, reſponderit: Nilum habetis, & vinum quæritis?* Satiùs ipſe Iacob, cùm Iudæ caſtrenſem gloriam prædiceret: *Manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui.* Nõn ciborum exceſſus optauit; ſed leonis, inter animantia robuſtiſſimi, æmulos ſpiritus: *Catulus leonis Iuda, ad prædam, fili mi, aſcendiſti: requieſcens accubuiſti, vt leo,* &c. Geneſ. cap. 49. Quamobrem ſpiritaliter potiùs accipiendam hanc de Iacobo vaticinationem, arbitratur Lyranus, & docuit antea Auguſtinus tom. 5. lib. 16. de Ciuitate, cap. 38. & tom. 10. ſerm. 78. de tempore, vbi ait: *Hæc omnia, Fratres chariſſimi, ſicut dicit Apoſtolus, in figura contingebant illis: ſcripta autem ſunt propter nos: Concepit ergo corporaliter de Beato Iſaac Rebecca: quia conceptura erat ſpiritualiter de Chriſto Eccleſia: in Eſau enim carnales intelliguntur: in Iacob verò ſpirituales: iſti enim duo populi, ſicut Beatus Apoſtolus euidenter aſſignat, cum carnales demonſtrat, & ſpiritales inſinuat: ſic enim ait: Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſeruitus, inimicitiæ, contentiones, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidia, ebrietates. ecce fructus populi pertinentis ad Eſau. Qui autem ſunt fructus, qui pertinent ad Iacob, idem Apoſtolus in conſequentibus adiungit, dicens: Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, longanimitas, fides, bonitas, modeſtia, continentia, ecce opera ſpiritualium ad Beatum Iacob, id eſt, ad piorum populum pertinentia.* Ergo ſuperare Iacob filios matris ſuæ, eſt ſpiritum, carnis opera ſubiugare: hæc enim ſunt filij matris, de quibus conqueſta ſponſa noſtra Cantic. cap. 1. quoniam pugnauerunt contra eam: *Filij matris meæ pugnauerunt aduerſus me. Corporis paſſiones, carnis illecebræ decolorauerunt me: ideò mihi Sol iuſtitiæ non refulſit,* (ait Ambroſius lib. de Iſaac, & anima, cap. 4.) Ad hos igitur edomandos hoſtes, vide quales ordinet Legiones, qualia diſponat caſtra: *Det tibi* (ait) *abundantiam frumenti, & vini.* Quid hæc? Auguſtinus lib. 16. de Ciuitate cap. 38. *Eius eſt multitudo frumenti, & vini; hoc eſt multitudo, quam colligit frumentum, & vinum, in Sacramento Corporis, & Sanguinis eius.* Eadem verba tranſcribit Beda in Geneſim, & Iſidorus apud Gloſſam. Manducando itaque Corpus Chriſti, ſopiuntur carnis rebelles, & inquieti motus. Sed attende, quibus promiſſa victoria: his, nempe, apud quos abundat vinum, & frumentum: nam, ſi raro ad menſam accedas; ſi pauci tantùm apud te panes, & modicum vini; ſi epuleris ſemel, aut iterum tantùm in anno; non incuruabuntur ante te filij matris tuæ; non ſuperabis carnis tentamenta, quotam triumphus abundantiæ ſolùm conſignatus. Audi Paſchaſium tractatu de Sa-

Deliciæ fortiſſimos Duces eneruant. Valer. Max.

Spartian.

Geneſ. 49.

Auguſt.

Ambroſ.

Auguſt.

Beda. Iſidor.

Paſchaſ.

Digitized by Google

cramento Corporis, & ſanguinis Chriſti, cap. 21. ad illud Geneſ. 27. *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, &c. De quo ſanè agro* (ait) *Panis vita, id eſt, Caro, & potus Sanguinis credentibus quotidie exuberat, & à fidelibus meſſitur: in quo vtique Iacob verus benedicitur, & dominus fratrum ſuorum conſtituitur; quia, nimirum, ſine iſto nulla rerum alia proficit benedictio.*

64. Tranſeamus ab Eſaü ad eius poſteros, Arabiæ Petreæ populos, Amalecitas, quibuſcum prima prælia geſſere filij Iſraël, vti Numerorum cap. 17. docemur. Cur in eum diem nullus aduerſus Hebræos hoſtis inſurrexit? nam peragraſſe illos diu ſolitudinem ante hæc geſta ſcribit Philo lib. 1. de vita Moyſis. Ioſephus lib. 3. Antiq. cap. 2. *Hebræorum fama longè, latèque diuulgata, rumoribuſque de ijs per omnes gentes circumquaque ſparſis, non mediocrem metum accolas eius regionis occupaſſe.* Singularem cauſam meditatus Adamantius, quod in eum diem populum dimicare Numen non ſuſtinuerit; nempe, quoniam nondum Olympus manna ad eos miſerat, velut ad pugnam abſque huius eſu inhabiles: *Deſcribitur bellum* (ait ille homil. 11. in Exodum) *cum Amalecitis factum: populus dicitur pugnaſſe & vicisse: antequam manducaret panem de cœlo, non dicitur pugnaſſe populus: ſed dicitur ad eum: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Eſt ergo quando Dominus pugnat pro nobis, nec permittit tentari ſupra id, quod poſſumus; nec impares viribus ſinit ad fortem venire congreſſum. Tu ergo, cum cœperis manducare manna, Panem cœleſtem: expecta pugnam, prepara te ad bellum.* Equidem, ſi hiſtoriæ attendamus, haud poſſumus Adamantio acquieſcere: ſcimus enim victoriam illam, non eſitatione cœleſtis alimoniæ partam; ſed potiùs manuum Legiſlatoris eleuatione, vti ſcitè aduertit, & ex veterum ſententia probat Salianus tom. 2. anno mundi 2544. num. 349. Sed in myſticis venuſtus eſt Origenis diſcurſus: quippe Amalec carnem, qui aduerſus ſpiritum colluctatur, repræſentat, vt tradit Lyranus ad citatum cap. 17. Exodi: *Per Amalec* (ait) *qui interpretatur gens bruta, ſignificatur caro: quia per eam conuenit homo cum animalibus brutis: ipſa vero pugnat contra ſpiritum, qui per Iſrael ſignificatur.* Vis certam victoriæ de Amalec ſpem concipere? Manduca de vitæ pabulo. Sed animaduerte ſolicitus, quid præſcribant: non ſemel, biſve per anni circulum; non ad menſes ſingulos: ſed vno Sabbatho excepto, per omnem hebdomadam nouum panem colligere. *Voluit Deus* (ait Vatablus) *dare illis cibos, non per ſingulos menſes; ſed per ſingulos dies; vt nullus tranſiret dies, in quo Dei erga ſe beneficium non ſentirent, atque ob id Dei memores ſemper eſſent.* Sic igitur, ſi deſurſum effuſo Pane comederis, vt de recente ſemper manduces, vt crebrò ad conuiuium ſalutare accedas, vt aſſiduus ſis in colligendo manna; reportabis de Amalec, & vniuerſa carnis potentia memorabilem victoriam. Verùm indiſcuſſa non tranſeamus Adamantij verba: *Antequam manducaret panem de cœlo, non dicitur pugnaſſe populus: ſed dicitur ad eum: Dominus pugnabit pro vobis.* Declaremus ſimili ex Deuteronomij cap. 32. mutuato: *Sicut aquila* (ait) *prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.* Quæ hæc aquilarum natura? *Aquila,* (ait Gloſſa,) *cum plumeſcere pullos ſuos videt, ad Solem conuertit, & ad volandum prouocat, laſſoſque alis ſuſtentat.* Sanè hoc non tam eſt volare pullos, quàm à matre ſuſtolli per aëra: at roborabuntur pennæ; & tum ſoboles peroſa alieno ſulcare æthera volatu, æmula maternæ gloriæ, fertur nullius indiga ad bella cum alitibus, terreſtrique nonnunquam, & marino genere: iam genitricis auxiliares humeros contemnit, quibus portabat mater, vt ſi venator ſagittam iaculetur, *prius ipſa recipiat,* (inquit Lyranus,) *quam pulli percutiantur.* Sic igitur humana mens, antequam de manna comedat, infirma eſt, & timida; nequit ad bella prodire; opus eſt Dominus pro ea pugnet: at, poſtquam cœpit, non vno, ſed pluribus diebus donum ſupernum colligere, frequentare menſam ſalubrem; ſic conualeſcit aduerſus Amalec, cæteroſque hoſtes, quaſi diuino adiutorio quodammodo non egeat. Ipſa iam ſibi ſufficiens, audet ſola & incomitata prouocare inimicas phalangas. Hoc igitur eſt Adamantij dictum: *Antequam manducaret panem de cœlo,* (inquit,) *non dicitur pugnaſſe populus: ſed dicitur ad eum: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, &c.*

Num. 17.

Philo.
Ioſeph.

Origen.

Salian.

Lyran.

Vatabl.

Origen.

Deut. 32.

Aquilæ vt pullos volare inſtruant.
Gloſſa.

Quoniam autem fœcundam rerum ſegetem 65.
ſubminiſtrat hic Exodi locus, ſiſtamus adhuc paululùm, & percunctemur, quamobrem hoc 17. Exodi capite querulum vulgus, & aduerſus Ductores proteruum, quòd carnes non ſubminiſtraſſet, ſuſtinuit Numen cum patientia, adfuitque deſiderijs mite & beneficum: eundemque populum rurſum tumultus commouentem, & ad ſeditionem promptum, quòd eſcæ concupitæ non exhiberentur, diro percuſſit verbere? Numerorum cap. 11. Voluitne edoceremur, ad primos lapſus conniuere Creatorem, diſſimulare; reuertentes ad volutabrum acerrima accipere vindicta? Equidem, cùm primùm carnium œſtro abrepti Hebræi Exodi cap. 17. nondum illi guſtauerant de pane cœlitùs miſſo, atque cùm ab huius eſu robur deriuetur aduerſus carnis illecebras, non mirum, ſi carnis deſiderijs obtemperauerint: at verò querimoniæ illæ Numerorum cap. 11. ortæ poſt manducatum cibum omne delectamentum in ſe habentem; quin verò nauſea, & faſtidium occupauit, quod tam crebrò manhu de ſuperis laberetur: *Anima noſtra* (inquiunt) *arida eſt: nihil reſpiciunt oculi noſtri, niſi Man.* denotabant eos, quos tædet frequenter ad ſacram menſam accedere. Carnis igitur lenocinijs ſuccumbere illum, qui manhu ſæpè ſaturatus fuerat, qui familiaris & aſſiduus Chriſti conuiua extiterat; tam indignum hoc coram Creatore facinus, vt ſubitò ad vindictam excitetur, & puniat nondum treiectis alimonijs, dum adhuc carnes erant in dentibus eorum; indulgentior erga eos, qui nunquam cum Principe diſcubuerunt, quàm erga infame vulgus poſt guſtatum Dominum, quàm ſuauis ſit, carnis blanditijs abductum. Animaduertit Cyrillus lib. 3. in Ioannem, cap. 34. *Quòd autem, quamuis terrenis viderit cupiditatibus ſuperatos* (inquit,) *non puniat tamen ſtatim in initio; hæc, vt mihi quidem videtur, cauſa eſt. Nam, quoniam nuper ab Aegypto effugerant, panemque cœleſtem, qui cor hominis corroborat, nondum receperant, facilius poterant in cupiditates carnis incidere: propterea & venia digni viſi ſunt. Poſtea verò quàm Domino fruebantur, vt ſcribitur, tunc iure, quoniam corporalia ſpiritualibus præpoſuerant, acerba dederunt ſupplicia; & ad ſupplicia inſignem calamitatis memoriam reliquerunt.*

Exod. 17.

Ad primos lapſus conniuet Deus: ſecus ad reiteratā noxam.

Num. 11.6.

Cyrill.

Stupenda illa Cain imbecillitas poſt occiſum 66.
fratrem;

Gen. 4.

fratrem: *Ecce* (ait) *eijcis me hodie à facie terræ,* (Geneſ. capit. 4. verſ. 14.) & *à facie tua abſcondar, & ero vagus, & profugus in terra: omnis igitur, qui inuenerit me, occidet me.* Quid effutis, Cain? Tune ille vir ſanguinum nunc ad leuiſſima quæque pauesſcens? Quid, ſi formica, quid ſi muſca inueniant te, fortiores erunt, & fila vitæ abrumpent? *Cain agnoſcens grauitatem peccati ſui* (inquit Caietanus) *ex ipſa grauitate peccati dubitat, licitum fore cuilibet ipſum occidere: ad hoc enim tendunt, quæ ſubiungit: Eijcis me,* &c. At ſi delicti enormitas tantum pauorem impreſſit fratricidæ; quamobrem ſimilis timor protoparentes non inuaſit, quorum temeritas, ſcelusque fuit acerbiſsimum? Chryſoſtomus punitum arbitratur iuſtè roboris, viriumque amiſsione, quoniam his abuſus fuerat, germanum impiè trucidans: *Quia enim* (ait homil. 19. in Geneſim) *abuſus es robore corporis, & membrorum viribus; propter hoc, continuum hunc tremorem, & motum tibi infero: vt non ſolum ipſe habeas ingens admonitionem huius nefaſti ſceleris; ſed, vt & omnes, qui te intuebuntur, viſo te, quaſi clara illis voce denunciaretur, diſcant, ne talia audeant.* Sed quare primitiuorum parentum, & manus, & palatum conſimili aliqua pœna non affecta, cùm his aduersùs Dei imperata abuſi fuiſſent? Arbitror igitur ipſum Caïnum ſuis indicaſſe verbis, tremoris tanti cauſas, & pauitantis animi nimios metus: *Ecce* (ait) *eijcis me hodie, & à facie tua abſcondar.* Nam diuinæ præſentiæ munimine deſtitutum, facile erat, vt quiuis ſuperaret. Verùm obijcias, & Adamum latitaſſe, fugiſſeque Dei conſpectum: *Et cùm audiſſent vocem Domini Dei deambulantis in Paradiſo, abſcondit ſe Adam, & vxor eius à facie Domini Dei.* Non tamen ob hoc timor, & tremor venerunt ſuper eos. Reſpondeo, Adamum, eiuſque comparem latitaſſe ad breue tantùm temporis interuallum: nam ſtatim vocante Creatore, comparuere, neque in poſterum latebras petiere: at Caïno à Dei præſentia & conſpectu longa indicta exilia. Sic adſignificaſſe viſus Origenes homil. 12. in Hieremiam: *Qui ſancti ſunt,* (ait,) *non ſe abſcondunt à facie Dei: qui autem iniuſti, abſconduntur à facie eius. Adam poſt tranſgreſſionem abſconditur: ſanctus hoc non facit. Verum Adam, quamuis peccauerit, tamen vſque ad perfectam malitiam mens eius non corruit, & ideo abſconſus eſt à facie Dei: cùm autem peccauit impijſſimus fratricida, animaduertite, quid fecerit: egreſſus eſt à facie Dei. Si ad malorum comparationem venias, melius eſt abſcondi à facie Dei, quam fugere: in alio quippe conſcientia vultus inflictum, tenebras, & ſecreta perquirens, leuare non patitur oculos ad cælum: in alio autem, deſperatione nata, contumacia negligit Dominum.* Itaque, quoniam ad modicum Dei conſpectu caruere Adamus, & vxor, viribus deſtituti non ſunt, & potuere aduersùs hoſtes non tantùm dimicare, ſed vincere: Caïn autem, quoniam per longa ſpatia Dei amicabilis præſentia negata, robore ſic ſpoliatus, vt contra eum tenuia & debilia quæque auderent. Quid iſtis tandem ſignificamus? Sanè, vt nihil damnationis his eſt, qui Deum, quem in Euchariſtia præſentem, etſi velatum, habemus, ad modicum non vident ob reuerentiam: ſic ijs, quos maieſtas latuit per menſes, aut annos, contingit omni penè valeſcentia priuari; ſic, vt non dicam, ſi caro acriter ſtimulet, cedant; ſed ad minimas tentationes labaſcant. *Et à facie tua abſcondar.* Cum elegantia paraphraſim adiunxit Salianus tomo 1. anno mundi 130. num. 15. id eſt: *Nec audebo ſiſtere me, vt ſolebam, conſpectui tuo, vt ſacrificia offeram.* Ergo à ſacrificando in poſterum abſtinebis, Cain? Proh! quantorum tibi hæc occaſio malorum? quippe fortitudinem omnem deperdes, eritque, vt in eam incidas imbecillitatem, vt, ſi forte cum minutiſsimis animantibus congrediaris, vincaris ab illis: nam omnis, qui inuenerit, occidet te: tantùm nocet diu à ſacrificando, diu ab Altaribus abſtinuiſſe, diu à facie Domini propulſum aberraſſe.

Peccatum quantam imbecillitatem affert.

Caiet.

Per dona ipſa Creatoris, quibus abutimur, punimur. Chryſoſt.

Gen. 3.

Origen.

Salian.

68. Celebres illæ Gabaonitarum technæ Ioſuë capit. 9. quibus ad deceptionem traxerunt Hebræorum ingenia cum Duce ſuo: tandem aperta fraus; & quamuis delere potuiſſet Imperator, quoniam, vt non pauci autumant, iureiurando non adſtringebatur; viuere quidem permiſit; ſed æternæ ſeruitutis damno puniuit vafritiem. Cur, obſecro, tam atrox in eos latum decretum, quod nobilitate, quod dominatu in perpetuum priuaret? Sed non tales pœnas ſuſtinuit Rahab meretrix, quin beata & felix manſit, vxor Salmonis facta, vnius de Optimatibus. De Ægypto cum Hebræis commixti aſcenderunt Ægyptiorum ingentes copiæ; certè non pauci: teſtatur Exod. cap. 12. verſ. 37. *Sed & vulgus promiſcuum innumerabile aſcendit cum eis,* &c. vt exponunt Lyranus ibi: Pereira diſp. 17. in citatum caput Exodi, num. 92. Neſcimus autem coactos Nili populos Iudæorum mancipia fuiſſe. Quamobrem? Fortaſſe, quoniam & Rahab, & Peluſiacus accola Iudaïſmum complex, deteſtato vanorum Numinum cultu? At fecere id ipſum Gabaonitæ, vt probata habet Scriptorum exiſtimatio; alioquin armis, & robore potentior Hebræorum populus, Creatoris præſertim monitis adiutus, non pertuliſſet Idololatras. Adde his, quòd pacem & amicitiam poſtulatum venerant; quòd præter pugnam, & ſanguinis effuſionem Hebræis iungi cuperent. Origenes ſanè homil. 5. in Leuiticum, ſingulariter philoſophatus: *Denique Gabaonitæ (ait) propterea condemnantur, & ligni caeſores, vel aquæ geſtatores fiunt, quia panes veteres ad Iſraelitas detulerunt, quibus lex ſpiritalis iubebat ſemper vti recentibus, & nouis.* Rectè quidem ille, modò eius ſenſum ita conſtruamus, vt potiùs ab aridis panibus, quàm ab attrito amictu, laceriſque calceamentis decepti ſint Iudæi, exiſtimantes de longinquo veniſſe, & procul diſtantem regionem eorum: nam veſtem pannoſam induti poterant eſſe etiam in confinio poſiti. Cæterùm, vt fuerit piaculum, & grande quidem, cum feneſcentibus apparuiſſe offis, cur non alia ſupplicijs forma coërcitum delictum, quàm ingenuitatis ſempiterna amiſſione, & duraturo ſeruitutis iugo? Sanè Gabaonitis ſignificati homines carnis mancipia, ſicut tradiderunt Origenes homil. 10. in Ioſuë: Hugo de S. Victore capit. 6. Allegoriarum in lib. Ioſuë: & Lyra ad capit. 9. eius voluminis. Quid ergo? Brutales iſti nunquam erigent verticem, ſemper demiſſis in terram vultibus? Nunquam dominabuntur ſaginæ, & voluptatibus? Heu! nunquam: quippe ex eorum numero ſunt, quos veteres panes delectant, qui raró de ligno vitæ edunt, ad Altare appropinquant. Hos igitur IESVS, magnus Dux, non alia pœna afficit, quàm ne fiant vnquam victores & dominos haberi, ſed opprimi patiatur à carne, & ſubijci eius deſiderijs. Talia veterum panum ſtipendia. Non timebit ſeruitutem ſponſus noſter, non ſponſa eius: quoniam, ne conſeneſcant

Ioſue 9.

Aegyptij multi profecti cū Iſraelitis in deſertum. Exod. 12.

Lyran. Pereira.

Origen.

Hug. Vict. Lyran.

ſeneſcant panes, quotidie inſtaurant epulas: noſunt hyemem, quoniam omnia areſacit, & telluri, arboribuſque canitiem affert; vere conuiuia celebrant, quando cuncta noua: idcircò propellunt frigora: *Imber* (aiunt) *abijt, & receſſit: flores apparuerunt: vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Sic igitur, cùm apud illos recentia ſint omnia, & iuuentæ flore decora, facile eſt tranſire eos in nouum, qui ſecundùm Chriſtum eſt, hominem, carniſque rebellionem coërcere, & ſub poteſtate habere appetitum, vt vix hiſcere audeat.

SECTIO X.

Num expediat mortifera corruptela non conſcium, ad ſacrum Euchariſtiæ pabulum quotidie accedere?

68.
Euchariſtiæ frequens vſus in genere, ſuadendus eſſe. S. Thom.

EVCARISTIAE frequentem vſum, & crebram à ſacratiſſimo pabulo alimoniam ſuaſimus in genere: ſequuti in his Beatorum Patrum, ab Apoſtolorum temporibus, dogma: S. Thomæ 3. part. quæſt. 80. art. 11. cogitationem, atque in 4. diſtinct. 12. quibus locis omnes & antiqui, & recèns orti Theologi conſenſere id ipſum. Conſulat longitudinis ſtudioſus, præter aliorum Ordinum Scriptores, ex noſtra Congregatione P. Chriſtophorum Madridium Opuſculo docto de hoc argumento: P. Suarez tomo 3. in 3. partem, diſp. 69. ſect. 4. P. Valentiam tom. 4. diſp. 6. quæſtione 8. punct. 4. P. Henriquez tom. 2. libro 8. capit. 53. & quibus Hiſpani Idiomatis peritia eſt, elegantem tractatum P. Ferdinandi Salazar. capit. 1. Sic docuit æcumenica Tridenti Synodus ſeſſione 13. capit. 8. Mediolanenſe Concilium canone 7. Sed vt pij omnes nihil magis cuperent, quam Eccleſiæ filios aſſiduè epulari, illudque in votis habent, quod Tridentinum ſeſſione 22. cap. 6. optabat: *Vt in ſingulis Miſſis fideles adſtantes non ſolum ſpiritali affectu; ſed ſacramentali etiam Euchariſtiæ perceptione communicarent, quod ad eos ſanctiſſimi huius ſacrificij fructus vberior proueniret.* Sic nouerunt vera eſſe illa, quæ poſterioribus duobus Latinæ Eccleſiæ Doctoribus, Seraphico altero, altero Angelico tradita ſunt: ex quibus S. Thomas queſt. 80. in 3. part. art. 10. *Circa vſum huius Sacramenti duo poſſunt conſiderari: vnum ex parte ipſius Sacramenti, cuius virtus eſt hominibus ſalutaris; & ideò vtile eſt quotidie ipſum ſumere: alio modo poteſt conſiderari ex parte ſumentis, in quo requiritur, vt cum magna deuotione, & reuerentia ad hoc Sacramentum accedat. Sed, quia multoties, in pluribus hominum, multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis indiſpoſitionem, vel animæ, non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere.* Ecce, vt velit Angelicus Præceptor ob ſolius deuotionis obſtacula abſtinendum à ſacratiſſimo cibo: & hoc vtile futurum affirmat. Concordat Bonauentura in 4. diſtinct. 12. part. 2. queſt. 2. *Si ergo* (ait) *quæritur, vtrum expediat ſæpè frequentare? dicendum, quod ſimiliter fuiſſe in ſtatu Eccleſiæ primitiuæ; laudandum eſt quotidie communicare: ſi autem in ſtatu Eccleſiæ ſenilis, & penè frigidum, & tradum; laudandum eſt, quòd raro ſumatur medio modo; medio modo ſe debet habere; & aliquando debet ceſſare, vt addiſcat*

Madrid.

Suarez.
Valentia.
Henriq.

Salazar.
Conc. Trid.
Conc. Med.

Non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad Euchariſtiam accedere.
S. Thom.

S. Bonau.
Præter lethalis culpæ abſentiam alia deſiderantur in quotidie manducatione Chriſtum.

reuereri; aliquando accedere, vt inflammetur amore; quia tali hoſpiti debetur honor, debetur & amor. Fuit igitur continens Patrum, atque Theologorum in hunc diem vſus; vt probè aduertit P. Salazar tractatu nominato, cap. 13. §. 3. ſic exhortari ad continuam diuiniſſimi Sacramenti manducationem Orthodoxos; vt monerent tamen, quò animabus fructuoſus, vtiliſque euaderet crebèr acceſſus, alia non pauca deſiderari præter vnum mortiferæ noxæ exilium.

Salazar.

69.
Laxa nimis Theologorum quorundam conceſſa laicis vt ad Chriſti menſam accedant, licentia.

Sed fuere noſtro æuo pauci quidam Theologi, qui inconſulta antiquitate, derelictiſque Scholæ tritis ſemitis, obſequium ſe præſtare venerandis Altaribus arbitrati ſunt, ſi habenas laxarent, & latum campum aperirent quotidie volentibus participes fieri Dominici Corporis. Dicunt itaque, abſque venialium confeſſione, quamuis præceſſerit pollutio, aut coniugalis copula, etſi voluntariè quiſpiam diſtrahatur, vtilius fore, ſi quouis tempore Synaxim frequentent, quam ſi accedere recuſent. Denique non aliud poſtulant, quam non eſſe conſcium lethalis delicti: auſi etiam dicere, homines de plebe, inconſultò ſcelerum Iudice eo, nempe, ad cuius genua deponunt piacula, quin eo renitente, cui conſcientiarum commiſerant regimen, cenſuram ferre poſſe, an digni exiſtant, qui Chriſtum manducent; præterque huius arbitratum ad Dominicam menſam accumbere: Hæc illi aduersùs copioſam, validiſſimamque Theologorum manum, aduerſuſque communem Eccleſiæ praxim, quemadmodum loquuntur ex noſtratibus Suarez tomo 3. diſp. 69. ſect. 4. concluſione 3. P. Coninck de Sacramentis, ad artic. 10. quæſtionis 80. num. 82. & non leui inurens nota, P. Salazar tractatu Hiſpanico iam dicto, capit. 7. §. 1. prope finem. Itaque huius controuerſiæ cardo, atque medulla eſt, an vtilius, conuenientiuſque ſit, fidelem populum quotidie Pane vitæ nutriri, modo corda nullus verberet lethalis culpæ remorſus, an ſupra hæc deſiderentur alia, quò fructuoſa ſit communio: nam, ſi primum cum veritate potiùs conſentit, illud in publicis conuentibus, priuatiſque magis docere præſtat, cùm ea demum ſit melior inſtuctio quæ animarum abundantiori bono proſpicit.

Suarez.
Coninck.

Salazar.

Suppono, veriorem multò eorum eſſe opinationem, qui iudicant recipientem Chriſti Corpus, quamuis ipſo recipiendi actu venialiter delinquat; non tamen ob eiuſmodi venialem, leuemque noxam, obicem poni gratiæ, quam Sacramenti virtus ex opere operato collatura erat; ſed hanc infundi etiam in receptione delinquenti venialiter. Ita P. Suarez allegato tom. in 3. part. diſp. 63. ſect. 3. P. Henriquez libro 8. capit. 52. P. Valentia tom. 4. diſp. 6. quæſt. 7. punct. 3. P. Coninck ad articulum 3. quæſtionis 79. tertiæ partis. Eſtque hæc recepta Theologorum exiſtimatio; quamuis non defuerint ex claſſicis, qui in oppoſitum declinarent. Hæc itaque vt ſint veriſſima, accipiatque incrementum gratia ſanctificans, quoties cum ea Chriſtus ſumitur; nihilominùs Pronunciatum noſtrum ſit, falſum omninò dogma eſſe, quod vniuerſim, & abſque delectu præſcribit, expedire magis quotidie communicare illos, quibus nullius mortiferæ labis conſcientia eſt. Pro hoc dicto putamus eſſe vniuerſum Theologorum cœtum, exceptis paucis his nuper natis, quorum quanta ſit præſtantia, & auctoritas, aliorum iudicium eſto. De his, qui nobis aſſiſtunt, ſi quis dubius animi ſit, euoluat per otium eos,

qui

70.
Gratia, quæ in Sacramento ex opere operato datur, venialis peccati obicem ponenti cõfertur.
Suarez.
Henriq.
Valent.
Coninck.

Quamuis abſit peccatum mortale, non expedit in genere, quotidie Euchariſtiam ſumere.

Digitized by Google

Magiſt. S Thom.

qui aut Magiſtrum in 4. diſtinct. 12. aut S. Thomam 3. part. quæſt. 80. explanauerunt. Suppono præterea, ex his, qui abſque lethali crimine ad Sacramentum appropinquant, plures venialibus defectibus ſæpè oneratos venire, aut quia hypocriſi, vana gloria, aliove non decenti fine commacularunt intentionem ſuam, aut, quoniam ab impuris rerum obſcœnarum imaginibus, vel ab alijs ſuperfluis, & inutilibus temporalium curarum cogitationibus diſtrahuntur nimium, & ex voluntate; aut, quia ſcienter in leues noxas lapſi, ijs liberari, cùm facilè poſſint, contemnunt; aut denique, vt horum nihil adſit, ſed negligentia quædam humana, & ex conditionis, & naturæ fragilitate; periculum tamen ſit, ne ipſa frequentia tædium, deſpicientiamque Sacramenti pariat:

Communicare ſæpiùs in eodem die cur prohibitum. Suarez.

nam præceptum Eccleſiæ de non communicando ſæpiùs in eodem die, præcipuè ob reuerentiam tanti Sacramenti poſitum, ne, ſcilicet, ob nimiam frequentiam vileſceret, auctor eſt P. Suarez, vbi ſuprà, diſp. 69. ſect. 4. §. *Dices ſaltem*, &c. Aduerto denique, accedentem ad Chriſti menſam cum his, ſimilibuſve næuis, qui venialis noxæ limites non prætergrediuntur, irreuerenter accedere.

Accedere ad Euchariſtiam cum veniali labe, eſt irreuerenter accedere.

Primum: quoniam ad ſimilitudinem mortiferæ labis de non mortifera, & veniali philoſophandum ſit: at Chriſti commenſalem fieri cum lethali noxa, grauis, immaniſque irreuerentia eſt: igitur & pro more peccati, cum veniali fœditate acceſsiſſe, venialis erit irreuerentia, ſiue talis irreuerentia nouum peccatum veniale in accedente conſtituat, ſiue non: de quo non refert nunc diſputaſſe. Secundò: quia Mater Eccleſia non vulgarem exiſtimauit irreuerentiam, ſi quis ante deguſtatum Domini, aut Panem, aut Calicem, alios cibos, etiam in leui quantitate in ſtomachum traijceret; niſi in extremis quibuſdam caſibus: vt, ſi homo morte præoccupetur, ſi immineat periculum à fidei hoſtibus, ne in eorum poteſtatem veniat hoſtia conſecrata.

Pueris data reliquia Corporis Chriſti antiquitùs, ſed ieiunis. Bellarm.

Quare, etſi reliquiæ Dominici Corporis antiquitùs pueris conſumendæ darentur: ſed indicto eis ieiunio, vt probat Cardinalis Bellarminus tom. 2. lib. 4. de Miſſa, cap. 14. §. *Præter hæc Patrum*. Ad hæc, irreuerentia eſt venialem culpam generans, inaccenſis luminibus celebraſſe, non præmiſſa confeſſione generali, aliquibuſve orationibus, ſine debito ornatu, etiam contemptu & ſcandalo abſente, vt notat

In celebrante quæ peccati veniale accreſcant? Suarez. Anſelm.

P. Suarez diſp. 62. ſect. 4. Cùm igitur huiuſmodi irreuerentiam pariant; non dicemus parere apud interiorem hominem illa, quæ commaculant, quamuis venialiter? Poſtremò, Anſelmus 1. Corinth. cap. 11. ad illud: *Itaque, quicunque manducauerit*, &c. inquit: *Indignè manducat, & bibit, qui vel aliquod graue peccatum, vel multa leuia cõmiſit; & non confitetur ea, priuſquam ad Communionem accedat*: id eſt, indignè leuiter, qui venialia non confitetur; quemadmodum grauiter indignè, qui lethales noxas non euomit, vt benè annotauit Suarius diſput. 66. ſect. 1.

Auguſt.

Auguſtinus verò tom. 3. lib. de eccleſiaſticis dignitatibus, cap. 53. *Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, grauari magis dico Euchariſtiæ perceptione, quàm purificari: ſed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata non grauant*. Gennadij hunc eſſe librum dixeris aſſerere

Bellarm.

Bellarminum de eccleſiaſticis Scriptoribus, & cum eo alios bonæ notæ Scriptores: ſed etiam idem Cardinalis ſapienter monet, compilata pleraque huius tractatus ex Auguſtini ſcriptis.

71.

Quamuis augeretur gratia in communicantibus cũ veniali ſcelere, præſtaret ob reuerentiã abſtinere.

His præiactis baſibus, aſſero in primis: Etſi huiuſmodi hominibus, qui cum irreuerentia, non quidem capitali, ſed intra ſupinæ alicuius venialis noxæ ambitum, ad Sacramentum accedere it, accreſcerent maiora lucra ex gratiæ, quæ ex opere operato confertur, incremento; tamen conſultius fore, & è rei Chriſtianæ decore, ſi his conſulant, quorum eſt animas dirigere in viam ſalutis, moderatam frequentiam, potiùs quàm quotidianam. Probatur: nam infantibus olim dabatur poſt Baptiſmum Euchariſtia, vt probat

Turrianus. Henriquez. Suarez. Bellarm.

ex D. Dionyſio noſter Franciſcus Turrianus tractatu 2. de Euchariſtia, cap. 20. P. Henriquez libr. 8. cap. 42. P. Suarez diſp. 62. ſect. 4. Bellarminus lib. 1. de Sacramento Confirmationis, capit. 7. qui optimè aduertit libr. 4. de Sacramento Euchariſtiæ, cap. 26. aliquid Sanguinis Dominici inſtillari conſuetum in ora infantium recèns ablutorum, cùm alterius alimoniæ non eſſent capaces:

Eccleſia viſa prætuliſſe Euchariſtiæ reuerentiam augmento gratiæ dando per Sacramentum multis in caſibus.

ex eodem, numero ſuperiori oſtendimus, reliquias viuifici Panis conſumendas tradi pueris adultioribus: verum, qui ad diſcretionis nondum venerant annos, quemadmodum obſeruauit P. Suarez loco ibidem citato.

Infantibus data Euchariſtia olim. Euchariſtia ſi daretur infantibus baptizatis, creſceret in eis gratia. Suarez. Valentia. Coninck.

Tum ſic: Pueris vſque ad ætatem aptam bonum à malo ſecernere, ſi daretur Euchariſtia ſub hac, aut illa ſpecie, cederet in magnum eorum emolumentum, creſceretque multum eorum gratia: hæc eſt receptiſſima Scholarum ſententia, etſi pauci in diuerſum abierint. Probant dilucidè Suarez, & Henriquez locis allegatis. P. Valentia diſp. 6. quæſt. 8. punct. 2. P. Coninck ad quæſtionis 80. 3. partis art. 11. dubio vnico, num. 72. & tamen, quia ex hoc vſu emergebat Sacramenti irreuerentia, correxit poſterior Eccleſia veteris praxim prudentiſſimè, vti omnes ijdem Auctores aduertunt; exiſtimans, nempe, præferendam emolumento puerorum Sacramenti decentiam.

Calix, quare laicis negatus?

Eadem Eccleſia prohibuit laicis Calicis vſum, cùm tamen exiſtimauerint præclari Theologi, de quibus Henriquez nominato libr. 8. cap. 44. §. 5. nouam, diuerſamque gratiam conferri ab altera ſpecierum, vini, nempe, idipſumque tueantur luculenti huius tempeſtatis Magiſtri. Potiſſimam cauſam extitiſſe debitum Sacramento honorem, conſentiunt, qui de hac agunt materia

Bellarm.

aduerſùs Sectarios: adi Bellarminum libr. 4. de Euchariſtia, cap. 23. propoſit. 3. apud quem reperies eodem lib. cap. 24. §. *Quintus ritus*, &c. in pœnam quorundam criminum Clericis olim negatam Calicis copiam, reductoſque ad laïcorum Communionem. Sed & non raro ob delictorum exceſſus, vſque in mortis horam negatum omninò Chriſti corpus: erant illi interim de ſceleribus compuncti: poterant, ſi crebrò manducaſſent, ab Angelorum Pane roborari; in gratia, doniſque prouehi? Quid, ſi frequenter eodem die Sacerdotibus ſacrificare liceret? laicis miniſtrare eſcam ſalutiferam? Denique, ſi non ita ſeueræ ieiunij leges, fortaſſe ex aulicis, & delicatulis plures non tam ſerò Altaria viſitarent: ſi

Chriſtiani domum ſumebant Euchariſtiam. Tertull. Bellarm. Baron. Baſilius, Suarez.

permitterentur Chriſtiani domum ferre Euchariſtiam, quemadmodum Eccleſiæ initio fiebat, vt probat ex Tertulliano Bellarminus lib. 4. de Euchariſtia, cap. 4. Baronius ex Cypriano tom. 1. anno Chriſti 57. num. 149. Suarez ex Baſilio, diſp. 46. ſect. 6. ſumpſiſſent Dominum multi, qui id omittunt, quoniam extra limina pedem ferre coguntur. Igitur, velut Mater Eccleſia in his tot, tantiſque caſibus poſthabuit gratiæ incrementa Sacramenti gloriæ, & reuerentiæ; iudicauitque

maturè,

maturè, præſtare per interuallum à communicando abſtinere, quàm indecorè accedere: nos tantæ Præceptricis manuducti diſciplina, & exemplis, prudenter fecerimus, quoties docere oporteat, ſatius eſſe, temperatam, cautamque Euchariſtiæ frequentiam ſuadere, quàm vſum quotidianum cum irreuerentia coniunctum: quamuis diſputationis cauſa concederemus, à crebra illa ſumptione augendam gratiam, virtutes, auxilia.

72. Confirmatur: quoniam illius, qui Chriſtum recipit cum voluntaria diſtractione, irreuerentia erga Sacramentum excedere videtur puerorum irreuerentiam. Oſtendo illam: nam puerorum ea cogitatur eſſe irreuerentia, quòd incapaces ſint iudicare, qualem cibum percipiant, nec ſciunt à cæteris eſcis ſecernere nobiliſſimum pabulum. Perluſtra P. Henriquez lib. 8. cap. 42. Et ſanè ob hanc paruulorum inſipientiam, gratiæ ſacramentalis incapaces fuiſſe, ex Theologis præſtantes aliqui opinati ſunt, quos eodem loco inuenimus. Sed premamus incepta: Illa puerorum fatuitas, & quòd non attenderent, quali veſcebantur alimonia, inculpata erat, vti conſtat: Atqui, quòd voluntariè diſtractus non conſideret, qualem ad menſam accedat, præſentiſque honoris, & beneficijs prorſus immemor ſit, vitio ipſi vertitur, voluntariam enim diſtractionem ſupponimus: Igitur etiam ab inconſiderantia oriatur puerorum irreuerentia, cùm hæc eorum incogitantia extra crimen ſit, quantùm culpa non culpam ſuperat, tantùm prætergreditur puerorum irreuerentiam, illius, qui voluntariè diſtractus ſit, irreuerentia: Ergo, quemadmodum ob illam irreuerentiam, quam emendaſſe penes pueros non erat, Eccleſia exiſtimauit conuenire, ne Chriſtum ſumerent, priuſquam bona à malis ſeiungere noſſent: ſic ob eam irreuerentiam, quæ ex voluntaria diſtractione pullulat; æquum eſt, à Dominica menſa abſtinere, donec corrigatur. At quam pauci harum diſtractionum victores inter ſæculi curas? Nam, vt diem vnam ſeptidui, animæ negotijs impendant, atque tum abigant procul operoſa, quæ cum tempore pereunt, negotia, facient non pauci, quibus melioris vitæ cupiditas. Cæterùm, ſingulis diebus quaſi extra mundum ferri, & immemores fieri terrenorum, vereor, ne exiguus mortalium numerus id conſequatur.

Pueris ante vſum rationis cur denegatur Euchariſtia?

Henriquez.

73. Dicamus de ſecundo Pronunciato. Aſſerimus itaque priori dogmate, non minus falſum, affirmare à quotidiana Communione maiora gratiarum incrementa prouenire; ſed poſſe eum, qui octaua quaque luce ſolùm Chriſti ſit particeps, plures gratiæ eius, quæ ex opere operato confertur, acquirere gradus, quam is accumulet, qui per vniuerſam hebdomadam communicat. Probatur: Nam gratia, quæ in Sacramento ex opere operato infunditur, proportionem habet cum diſpoſitione accipientis Sacramentum; ita vt meliùs diſpoſito Sacramentum eiuſdem rationis maiores gratiæ effectus præſtet. Eſt Angelici Doctoris exiſtimatio, quem producit cum alijs eximijs Scholarum Ducibus, & ſectatur P. Suarez tom. 3. in 3. part. diſput. 7. ſect. 5. & diſp. 63. ſect. 4. loquens in particulari de ſuſcipientibus Euchariſtiam: P. Vaſquez tom. 2. in 3. part. diſput. 209. conſtantem Theologorum doctrinam nominans: P. Henriquez lib. 8. cap. 52. num. 3. P. Coninck ad articulum primum quæſtionis 62. 3. partis, dubio 3. num. 50. concluſ. 2.

Gratia ex opere operato maior collata ei, qui cum reuerentia debita accedit ad Euchariſtiam. illicèt non ita ſæpè.

Gratia ex opere operato infunditur maior, ſecundum maiorem diſpoſitionem accipientis Sacramentum.

S. Thom.

Suarez.

Vaſquez.

Henriquez.

Coninck.

Atqui accedens octaua quaque luce ſolùm, aut interpoſitis Sanctorum celebrationibus, atque hanc vitæ ſpiritalis normam obſeruans, quò cum potiori eius, quam aggreditur, rei conſideratione, & reuerentia appropinquet præſtituto tempore, interimque ſe colligens, & conſcientiæ latebras excutiens; huiuſmodi melius multo diſpoſitus accedit, quàm is, qui quotidie properanter manducat, diſtractus voluntariè, & fortaſſe peccans venialiter in ipſa receptione Dominici Corporis, quoniam actus ille ex genere ſuo nobiliſſimus vitiatur à malo fine vanæ gloriæ, aut alterius praui deſiderij: Igitur ita accedens Dominicis, aut profeſtis tantùm diebus, maiora lucra reportat gratiæ, quæ ratione Sacramenti, & ex opere operato confertur, quam is, qui quotidie communicat: ac proinde verum non eſt, ſupponere, indiſcriminatim maiorem gratiam ex opere operato illis conferri, qui quolibet die Chriſtum ſumunt. Quare aptè Sanct. Iſidorus Hiſpalenſis lib. 1. de Offic. eccleſ. cap. 18. *Dicunt aliqui, Euchariſtiam quotidie accipiendam, & benè dicunt, ſi hanc cum religione & deuotione, & humilitate ſuſcipiant.* *Alioquin* (inquit Bonauentura in 4. diſtinct. 12. parte 2. art. 1. quæſt. 2.) *ſi ex quodam tepore, vel ex diſtractione non ſe debitè præparet, aut nullam, aut modicam reportat efficaciam, quamuis non incurrat mortalem offenſionem.* Bonauenturæ fidus Achates, Angelicus Præceptor, in 4. diſtinct. 12. quæſt. 3. art. 1. quæſtiuncula 2. *Vnde, ſi aliquis* (ait) *experimentaliter cognoſceret, ex quotidiana ſumptione feruorem amoris augeri, & reuerentiam non minui; talis deberet quotidie communicare: ſi autem ſentiret, per quotidianam frequentationem, reuerentiam minui, & feruorem non multum augeri; talis deberet interdum abſtinere, vt cum maiori reuerentia & deuotione poſtmodum accederet.* Atque generaliter expedire laïcos modicè abſtinentes eſſe, (nam pro Altarium Miniſtris peculiares ſunt cauſæ, de quibus Sectione ſequutura,) quò meliùs præparati conuenientibus diebus Chriſtum hoſpitio excipiant, docent in 4. diſtinct. 12. ferè ſemper Albertus, Richardus, Paludanus, Dionyſius Carthuſienſis, Thomas de Argentina, & multi prætereà ex vetuſtioribus, quos imitari claſſici quique recentiorum: citat bonam partem Ioannes Sanchez ſelectarum diſputationum pro foro interiori diſput. 22. numer. 5. Iuuat Cœnobiorum vſus, & in tanta ſanctiſſimarum familiarum varietate ſimilis, & perſeuerans norma, non initiatis miniſtrandi ſacram alimoniam ſemel tantùm intra ſeptiduum; aut bis, ſi intercedat celebritas. Putas autem, Doctores illi maximi ſpiritalis vitæ non optima quæque docuiſſent alumnos ſuos, quorum progreſſus ardentiſſimè ſitiebant? Putas, non Deus ipſe tantis amicis ſuis chariſſimis reuelaret, quod præſtantius fuiſſet? Quid, ſi cum Bonauentura ſentiebant? qui lib. 2. de profectu Religioſorum, cap. 77. *Vix aliquis* (inquit) *ita religioſus eſſe videtur, & ſanctus, exceptis Sacerdotibus, quem ſemel in ſeptimana ſufficiat et ex conſuetudine communicare, niſi ſpecialis cauſa quandoque, vel ratio plus ſuadeat, infirmitas ſuperueniens, vel ſingulariter feſtiuitas ſolennis.*

Iſid. Hiſp.

Quando communicare quotidie expediat.

Bonauent.

S. Thom.

Albert.

Richard.

Paludan.

Dion. Cart.

Argentina.

Sanchez.

Religioſorū vſus, niſi interueniat feſtiuitas, ſemel in octiduo cōmunicare.

Bonauent.

Tertium noſtrum Pronunciatum eſto: Quamuis ampliora gratiarum incrementa afferret quotidiana communio: minimè tamen conueniret, præter Confeſſariorum arbitratum, (quos ſpiritalium Magiſtrorum vices gerere ſupponimus,) 74.

Nullo modo permittendū, vt ſæculares ſibi duces ſint, quando expediat illos ad Euchariſtiā accedere.

fideles

Digitized by Google

fideles quoſlibet ſuo iudicio ductos, quoties vellent, ad menſam magni conuiuij accumbere; ſed conuenire ſupra modum animarum Ducibus morigeros, & obtemperantes ſe præbere. Egere de hoc argumento pulcherrimè multi ex noſtro Sodalitio, atque in ſubſidium coacervarunt, quidquid ſpecioſè ab antiquis dictum:

Roſign.

P. Bernardinus Roſignolius libr. 1. de diſciplina Chriſtianæ perfectionis cap. 1. Eccleſiæ, atque Sanctorum iudicium fuiſſe commonſtrans:

Ribaden.

P. Petrus de Ribadeneira tractatu de Societatis Inſtituto, c.25. & cap. 32.

Aluarez.

P. Iacobus Aluarez de Paz tom. 1. de vita ſpiritali, libr.5. part.2. cap.12.

Platus.

P. Platus libr.1. de bono ſtatus religioſi, capit.24.

Arias.

P. Arias tom. 1. de imitatione Chriſti, tractatu 5.

Puente.

P. Ludouicus de la Puente tom.1. de perfectione Chriſtiana, tract. 2. de Sacramento Confirmationis, capit.9.§.1.

Rodrig.

P. Alfonſus Rodriguez tom.3. tractat. 7. de manifeſtanda conſcientia:

Nigron.

P. Iulius Nigronus Commentarijs aſceticis ad Regulas Societatis, agens de regula ex communibus vigeſima: & pro Scholarum more

Salmeron.

P. Salmeron tom. 4. in Euang. tractatu 41. ad calcem:

Henirq.

P. Henriquez lib.8. cap. 53. num.2.

Salazar.

P. Salazar tractatu de conſentanea Euchariſtiæ frequentatione, cap.14. Et quoniam hanc nouam in Eccleſia doctrinam opinamur, & quæ rimam aperiat grauioribus incommodis, erit a nobis rogandus Chriſtianus Lector meliorum dogmatum amator, mitis ſuſtineat, ſi longiores fuerimus in referendis Patrum effatis.

Sancti Patres quàm periculoſum duxerint, abſque Magiſtri ſpiritualis regimine, ſuo ferri quenquam iudicio.

Athanaſ. Ant. Mag.

Atque auſpicemur quidem a Magno Antonio. Docebat igitur ille, vt perhibet Athanaſius in eius vita, *Multas eſſe vias, quæ videntur hominibus iuſtæ; ſed fines earum ad profundum reſpicere Inferni: ſæpe noſtra non poſſe nos intelligere peccata, ſæpe falli in ratione geſtorum; aliud eſſe Dei cuncta cernentis iudicium. Necnon docebat, magnam eſſe ad virtutem viam, ſi ſinguli vniuerſas mentium cogitationes Fratribus referrent: non enim poſſe aliquem peccare, cum relaturus eſſet ad alium, quæcunque peccaſſet.*

Conſcientiæ reddendæ ratio, quàm ſalutaris.

Baſil.

Succedat Antonio ſecundus poſt ipſum Monachorum Pater, Baſilius Cappadox: is Regula 26. ex fuſiùs diſputatis: *Debet autem viciſſim vnuſquiſque eorum, qui inferiores ſunt, ſi quidem memorabilem aliquam facere progreſſionem ſtudet, nullum animi ſui motum apud ſemetipſum celatum retinere; ſed mentis ſuæ arcanum aperire iis, quibus datum illud negotium ſit: hoc enim modo fiet, vt & quod laude dignum ſit, in nobis confirmetur, & quod minùs probandum congruo remedio ſanetur.* Loquitur eadem in Conſtitutionibus monaſticis, capit. 20. & capit. 23. ad cuius finem auream ponit gnomen, inquiens:

Nemo ſibi bonus Iudex.

Illud firmiſſimum tenendum, rem omnium eſſe difficillimam, ſeipſum cognoſcere, & curare: propterea quod naturaliter ſeipſum quiſque amat, & quilibet propterea quod in ſeipſos propenſiores ſunt, in ueritatis iudicio fallantur: Porro ab alio cognoſci, curarique facile eſt: cum iis, qui cæteros iudicant, ad diſcernendam ueritatem nequaquam obſtet amor ſui ipſorum.

Caſſian.

Et quoniam Ioannes Caſſianus in collationibus, quid priſci Monachatus Præceptores ſentirent, diligens enarrat, demus proximum Baſilio locum. Quàm multa, & egregia ille ſola 2. collatione, quæ eſt de diſcretione, cap.10. *Tandiu* (ait) *ſuggeſtiones noxiæ dominantur in nobis, quandiu celantur in corde.* Cap. 11. repetitus à plurimis celebris Aphoriſmus: *Nullo nanque alio uitio tam præcipitem Diabolus Monachum pertrahit, ac perducit ad mortem, quàm cùm eum neglectis conſilijs Seniorum, in ſuo iudicio perſuaſerit, ac definitione, doctrinaue confidere.* Cap. 15. Pauli Apoſtoli ab alio inſtrui cupientis prolato exemplo: *Quis ergo* (inquit) *tam præſumptor, & cæcus ſit, qui ſe audeat ſuo iudicio, ac diſcretioni committere, cùm Vas electionis indiguiſſe Coapoſtolorum ſe collatione teſtetur? Vnde manifeſtè comprobatur, nulli a Domino viam perfectionis oſtendi, qui habens, vnde valeat erudiri, doctrinam Seniorum, vel inſtituta contempſerit; parui pendens illud eloquium, quod oportet diligentiſſimè cuſtodiri: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi:* (Deuteronomij cap.32.) *Seniores tuos, & dicent tibi.*

Deut 32.

Ponat concluſionem Græcorum Patrum teſtimonijs

Doroth.

Dorotheus doctrina 5. *Cauere nos admonet,* (inquit,) *ne perſuadeamur eſſe nos ſatis nobis ad regimen noſtrum; opus enim eſt nobis auxilio præter Deum, opus coadiutoribus. Nihil eſt miſerabilius, nihil, quod citius expugnari queat, his, qui nullos duces, nullos auctores habent ad viam Dei.*

Tranſeamus ad Latinos, & inſpiciamus in pri- 75.

Hieron.

mis, quid Hieronymus epiſt.4. Ruſtico Monacho præſcribat; *Mihi quidem placet, vt habeas Sanctorum contubernium; nec ipſe te doceas, & abſque Doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingreſſus es, ſtatimque tibi in partem alteram declinandum ſit, & errori pateas; pluſque, aut minus ambules, quam neceſſe eſt; aut currens laſſeris, aut moram faciens obdormias. Nulla* (repetit iterum) *ars abſque magiſtro diſcitur: etiam muta animalia, & ferarum greges ductores ſequuntur ſuos: in apibus Principes ſunt: grues unam ſequuntur ordine litterato: in naui unus gubernator, in domo unus dominus, in quamuis grandi exercitu, unius ſignum expectatur: & ne plura replicando, faſtidium legenti faciam; per hæc omnia ad illud tendit oratio, vt doceam, te non tuo arbitrio dimittendum.*

Etiam bruta animantia magiſterio viuunt.

Greg. Pap.

Hieronymi ſalutaria monita approbat Gregorius Papa lib. 1. Dialogorum, cap.1. *Sed tamen ſunt nonnulli,* (inquit,) *qui ita per magiſterium Spiritus, intrinſecus docentur, ut etſi eis exterius humani magiſterij diſciplina deſit, Magiſtri interni cenſura non deſit: quorum tamen libertas uitæ ab infirmis in exemplum non eſt trahenda; ne, dum ſe quiſque ſimiliter ſancto Spiritu impletum præſumit, diſcipulus hominis eſſe deſpiciat, & magiſter erroris fiat: mens autem, quæ diuino Spiritu impletur, habet euidentiſſima ſigna ſua, uirtutem, ſcilicet, & humilitatem.*

Diſcipulus eſſe contemnes Magiſter erroris fit.

Bernard.

Sed quam diues ſalutaris huius pharmaci apotheca, Bernardi calamus? epiſtol. 87. ad Ogerium Canonicum: *Nam, cùm paſtorali vinculo ſolutus, poſſis tui remanere iuris: tu tamen hac poteſtate tua non utens, ſicut alijs dominari renueras, ſic tibi quoque præeſſe timuiſti: quique, ut magiſter eſſes aliorum, minùs te iudicabas idoneum; nec te tibi quidem credens, tuus fieri diſcipulus contempſiſti; & merito: quia, qui ſe ſibi magiſtrum conſtituit, ſtulto ſe diſcipulum ſubdit.* Et ſerm.77. in Cantica: *Seductori* (ait) *dat manum, qui dare diſſimulat præceptori.* Quo in loco, & tractatu de præcepto, & diſpenſatione paulò ante medium præclariſſimè diſputat.

S. Vinc. Ferr. Chriſtus ſuâ gratiam non ſuppeditabit non curanti alterius ducatum, cùm poſſit illo frui.

Adijciamus B. Vincentij Ferrerij dignum conſideratione aſſertum, quoniam etiam ſapientes comprehendit. Is igitur Opuſculo de vita ſpiritali, cap. 4. *Sciendum eſt,* (ait,) *quod homo facilius, & breuiori tempore poſſet ad perfectionem pertingere, ſi haberet inſtructorem, cuius regimine duceretur, cuius obedientiam in omnibus actibus, paruis, & magnis ſequeretur, quam aliquis poſſet ſeipſum perficere, quantuncunque uigeat acumine intellectus, & libros habeat, in quibus uideat uirtutum omnium ſtructuram exaratam: imo plus dico, quòd nunquam Chriſtus ſuam gratiam miniſtrabit, ſi homo habet, à quo poſſet inſtrui, & deduci; &*

neglegit,

negligit, vel non curat alterius ducatum amplecti, credens ſibi ſufficere, & per ſe poſſe inueſtigare, & inuenire, quæ ſunt vtilia ad ſalutem. Sed exclamat vehementiſſime B. Laurentius Iuſtinianus de caſto connubio Verbi, & animæ, cap. 3. *Quis etenim* (inquit) *in hac præſentis vitæ poſitus peregrinatione, & in huius ſpiritualis eremi conſtitutus vaſtitate, vbi errores innumeri, inimicorum ſæua genera, & prædonum diſcurrens inſidiatur exercitus, incedere ſecurus abſque directore audeat, quum vix euadere valeat, qui præceptorem habet, & qui ſpiritualis, expertique Ducis munitur prudentia?* Dictat idem his conſentanea tractatu de obedientia, cap. 20. Bibit de limpidiſſimis antiquorum fontibus, vt ſolet omnia ſua haurire, Beatiſſimus Parens noſter Ignatius, Regulam 13. ad diſcernendos motus animæ, Libello illo incomparabili ſpiritualium exercitiorum, è quo tot emanarunt vtilitates Eccleſiæ Catholicæ: *Inimicus* (inquit) *noſter morem inſequitur nequiſſimi cuiuſpiam amatoris, qui puellam honeſtorum parentum filiam, vel vxorem viri alicuius probi, volens ſeducere, ſummopere procurat, vt verba, & conſilia ſua occulta ſint; nihilque reformidat magis, ac ægre fert, quam ſi puella patri ſuo, vel vxor marito, illa patefaciat; cum ſciat hoc pacto de votis, ac conatibus ſuis actum eſſe. Ad eundem modum obnixè ſatagit Diabolus, vt anima, quam circumuenire cupit, ac perdere, fraudulentas ſuas ſuggeſtiones teneat ſecretas: indignatur verò maximè, ac grauiſſime cruciatur, ſi eas, vel confeſſionem audienti, vel ſpirituali bonorum molimina ſua detegantur, a quibus ita excidere ſe funditus intelligit.* Et ne exaggeratoriè loquuti fuiſſe Patres dicantur, claudat floridiſſimum agmen, & ex Scholæ more pronunciet Angelicus Doctor 1. 2. quæſt. 13. art. 5. *Ad tertium dicendum,* (ait,) *quòd hic dicitur, an aliquid ſit poſſibile, ſubditus non debet ſuo iudicio definire; ſed in vnoquoque Superioris iudicio ſtare.*

S. Laur. Iuſt.

P. Ignat.

S. Thom.

76. Iam igitur Patres Græci, atque Latini, qui omnem penè vitam in addiſcenda ſpiritus peritia conſumpſerunt, quorum plerique Monachorum Patres extitere, ſanctiſſimamque ſobolem genuere, poſt longum rerum vſum, & optimam magiſtram experientiam, pronunciant palam, in maximo ſalutis diſcrimine verſari eos, qui abſque ducatu, media, quæ ad perfectionem faciunt, pro ſuo arbitratu ſine Medicorum ſpiritalium conſilio applicant; ſtultos appellant, quibus nunquam Chriſtus ſuam gratiam miniſtrabit; ſeductori dare manus; errorum præceptores; ad perditionem præcipites ferri; nullam memorabilem progreſſionem facturos. Atqui inter ea media, quibus animæ mirificè iuuantur, potiſſimum eſt Euchariſtia: hoc enim eſt illud Sacramentum, in quo *Saluator noſter, diſceſſurus ex hoc mundo ad Patrem,* (vt effatur Tridentinum ſeſſione 13. cap. 2.) *diuitias diuini ſui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium ſuorum. Sumi autem voluit Sacramentum hoc, tanquam ſpiritalem animarum cibum, quo alantur, & confortentur viuentes vita illius, qui dixit: Qui manducat me, & ipſe viuet propter me. & tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & à peccatis venialibus præſeruemur.* Æquumne igitur, & ex prudentia, vt quibus temporibus, quibus circunſtantijs ſumendum ſit hoc tam diuinum medicamentum, vnicuique iudicare liceat, non expectato ſpiritalis Ducis oraculo? Quando alienæ induſtriæ adiumentis opus ſit, ſi non in tam magnis?

Medium ad profectũ ſpiritalem conducens mirificè. Euchariſtia. Trident.

Confirmatur primò: Nam non eſt liberum cuilibet Sacerdoti hoc Sacramentum miniſtrare; ſed ei, qui aut iuriſdictionem habet comparatione illius, cui adminiſtrat, vel facultatem ab 77.
habente iuriſdictionem: docet ex recepta omnium ſententia P. Suarez tom. 3. in 3. part. diſp. 71. ſect. 2. Putauit igitur Eccleſia conſentaneum, vt non niſi à Paſtore ſuo fideles eſcam immortalitatis acciperent. Quorſum hoc? Nempe, vt ipſe tanquam *fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam,* (Luc. cap. 12.) *daret illis in tempore tritici menſuram.* Quem locum & de rectoribus animarum, & de Sacramentorum pabulo ſcite intellexit Cornelius Ianſenius, alluſumque putat ad veterem tritici diuiſionem, quod non dabatur paſſim, & ſine methodo; ſed ſtatis temporibus, aut anni, aut menſium; habebaturque perſonarum ratio: pro ſeruorum enim, clientumque numero, & pro meritis poſtulantium plùs, minuſve dabatur: qua de materia Turnebus Aduerſariorum libr. 19. cap. 26. Sic igitur iuxta Paſtoris præſcriptum, Panis hic ſalutifer diuidendus, cuius eſt definire, quoties, quibuſve diebus manducare oporteat; vt alia ſit ratio eorum, qui perfectorum ſemitas terunt; alia eorum, qui proficiunt; alia denique tyronum, & incipientium. Confirmatur ſecundo: Nam hoc genus licentiæ, quod ſuperuacaneum affirmat, Confeſſariorum, illorumve, quibus regendas commiſerint conſcientias, approbationem expectare, velut analogiam quandam habere videtur cum peſſimis quibuſdam noui Euangelij erroribus: dicebant enim ad Scripturarum auctoritatem minimè attendendum eſſe; ſed conſiderandum ſolùm internum ſpiritum, eiuſque afflatum, ſequendumque. Auctores deliramenti Gaſpar Suenckfeldius, & Libertini apud Bellarminum tom. 1. libr. 1. de verbo Dei, cap. 1. Rurſumque ex Hæreticis, qui verbum Dei ſcriptum admittunt, tamen pro huius comprehenſione non vocandos in ſubſidium Patres, non Concilia, non Theologos, non vllum genus hominum; ſed ſufficere ſibi vnumquenque: quas deperditi cerebri inſanias, & Bellarminus, & cæteri dogmatis Catholici propugnatores in primis deteſtantur; quòd contra omnium benè ſentientium calculos in re grauiſſima ducatum reſpuunt; atque Auguſtini vſurpant verba tom. 3. Prologo ad libros de doctrina Chriſtiana: *Caueamus tales tentationes ſuperbiſſimas, & periculoſiſſimas, magiſque cogitemus & ipſum Apoſtolum Paulum, licet diuina, & cæleſti voce proſtratum; tamen miſſum eſſe, vt Sacramenta perciperet, atque copularetur Eccleſiæ: & Centurionem Cornelium, quamuis exauditas eius orationes, eleemoſynaſque reſpectas, ei Angelus nunciauerit; Petro tamen traditum, per quem non ſolùm Sacramenta perciperet; ſed etiam, quid credendum, quid ſperandum, quid diligendum eſſet, audiret.*

Cuicunque Sacerdoti non licet adminiſtrare Sacramentum Euchariſtiæ. Suarez.

Locus ex c. 12. Lucæ expenſus.

Ianſen. Frumenti diſtributio apud veteres.

Turneb.

Hæreticorum cloacam abſque modo olet, Magiſtri ſpiritualis ducatum reſpuiſſe.

Bellarm.

Auguſt.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO XI.

Quibus nitantur fulcris, qui manducandum quotidie Chriſti corpus laicis graui noxæ non implicitis perſuadent?

78. An fuerit præceptum de Communione quotidiana in initio Eccleſiæ? Act. 2.42.

ASSEVERANT primò viguiſſe apud primitiuos Chriſtianos morem quotidianæ Synaxis; quemadmodum Actorum cap. 2. Lucas non indubiè ſignificat: *Erant perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis Panis, & orationibus*. Quin & præceptum extitiſſe, contendunt probare ex verbis Anacleti epiſt. 1. quæ habentur cap. *Peracta*. de conſec. diſtinct. 2. in hanc formam. *Peracta conſecratione omnes communicent, qui noluerint eccleſiaſticis carere liminibus: ſic enim Apoſtoli ſtatuerunt, & ſancta Romana tenet Eccleſia*. Reſpondeo, hæc verba, ſi quid euincunt, indicare, quemadmodum optimè obſeruauit Suarez tom. 3. in 3. part. diſput. 69. ſect. 3. §. *Ad ſecundum*. eos, qui Miſſarum ſolemnijs aſſiſtebant, obligatos ad communicandum. Hic ſenſus, quem præ ſe ferunt. At hoc intellectionis genus falſitate plenum eſt, cùm nunquam eiuſmodi fuerit conſuetudo in Eccleſia: aſſiſtebant enim vno, eodemque die pluribus Miſſis Orthodoxi: recepiſſe autem ſæpius eodem die Chriſti corpus, nemo pronunciauerit in vſu fuiſſe. Quare nullum poſitum fuiſſe præceptum fidelibus vniuerſis ſub Eccleſiæ incunabulis, exiſtimat idem Suarez, & de Clericis, qui ſacrificanti miniſtrabant, accipiendum potiùs Anacletum: nam de reliquis Catholicis quid in vſu poſitum fuiſſet, declarat Dionyſius de eccleſiaſtica Hierarchia, part. 2. cap. 3. *Sacerdos (ait) & ipſe communicat; & alios, vt communicent, hortatur*. Exhortatio autem conſilium, non præceptum denotat. Affert pro hac explanatione dictorum Anacleti, P. Suarez ex veteribus Alenſem: ex nuperioribus Hoſium Cardinalem, noſtrumque Franciſcum Turrianum; Henriquez lib. 8. cap. 53. profert Taperum, Petrum de Soto, Catechiſmum Pij V. Bellarminum, Aialam: P. Salazar id ipſum putat libello de Euchariſtia frequentanda vtiliter, cap. 3. Reſpondeo prætereà, vt viguerit apud infantiam Eccleſiæ norma illa, non vbique terrarum regnaſſe; ſed apud Hieroſolymitanos, & Alexandrinos Chriſticolas: quibus ſimiles ſi aduerſarij velint eſſe, quos conſentaneum ſit quotidie Chriſtum ſumere, conſentiemus non inuiti, vt dicebamus Sectione præcedenti ex Bonauentura, num. 59. Cæterùm, multiplicata gente deinceps per reliquos orbis angulos, non eſt multiplicata lætitia: quare tepeſcere cœpit, & minui fames ſacri paſtus: quin & Doctores, vitæque ſpiritalis Magiſtri cœpere modum ponere ijs, qui abſque congruo Sacramenti honore accedere non verebantur. Atque, quemadmodum ex eorum cõſilio plures alij antiqui ritus finem habuere, quòd experientia doceret in Sacramenti aliquam contumeliam cedere; quemadmodũ, quòd domum ferrent laïci, quod in viam ſecum portarent nonnulli; quod ſuis manibus ori admouerẽt communicaturi; quod infantibus recèns è fonte erutis inſtillaretur ſanguis, grandiuſculis ante rationis aduentum porrigeretur de quibus, aliiſque vſibus Scriptores, quos commemoraui Sectione elapſa, num. 64. ſic licèt aliquando viguerit mos communicandi quotidie, conſopitus tandem eſt, poſtulante id Sacramenti reuerentia, maiorique fidelium ſpiritali fructu.

Suarez.
Dionyſ.
Si quod præceptũ de quotidiana Synaxi in primitiua Eccleſia? obligabat ſolum miniſtrantes altari.
Suarez. Hoſius. Turrianus. Henriquez. Taperus. Soto. Catechiſm. Rom. Bellarm. Aiala. Salazar.
Mos communicandi quotidie apud Hieroſolymitanos, & Alexandrinos Chriſticolas.

79. Aſſerunt ſecundò, ad recipiendum quouis tẽpore Euchariſtiam cum fructu, non aliud deſiderari, quàm mentem à lethiferis culpis liberam eſſe. Sic Pauli verba cap. 11. prioris ad Corinthios Epiſtolæ intellexiſſe ſemper viſa vniuerſa Patrum cohors. Conſule noſtrum Iuſtinianum: & expreſſit Tridentina Synodus ſeſſione 13. cap. 7. *Quare communicare volenti reuocandum eſt in memoriam eius præceptum: Probet ſeipſum homo. Eccleſiaſtica autem conſuetudo declarat, eam probationem neceſſariam eſſe, vt nullus ſibi conſcius mortalis peccati, quantumuis ſibi contritus videatur, abſq; præmiſſa ſacramentali confeſſione, ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat*. Profert, qui ad frequentem ſanctiſsimi Panis ſumptionem hortatur, modò graui noxa non oneretur conſcientia, Auguſtinum, Gregorium Romanum, Chryſoſtomum in primis, cuius illa vehementer dolentis exclamatio homilia 61. ad populum Antiochenum: *O conſuetudinem! ô præſumptionem! Sacrificium fruſtra quotidianum! incaſſum aſſiſtimus altari; nullus, qui communicetur*. Hieronymum, Ambroſium, aliosque P. Salazar tractatu, quem citauimus de Euchariſtia, cap. 7. §. 1. Igitur non ſolum vtcunq; Chriſtum manducare licet, tantùm cordis domus careat grauibus delictis; ſed etiam id ipſum frequenter iteraſſe ex Patrum doctrina conueniens eſt. Reſpondeo, à nobis concedi facilè, quicquid aliqui dixerint Theologi, gratiam, quæ in Sacramento confertur ex opere operato, ei conferri, qui lethalis noxæ inſcius accedit; quamuis cum venialibus maculis appropinquet, & ipſo recipiẽdi actu venialiter delinquat: de hoc non eſt litigiũ. Cæterùm, docere, conueniens eſſe, atque animarum profectibus vtilius, quotidie Chriſtum ſumere, alia præparatione excluſa, eaque ſolùm deſiderata, quæ mortiferæ labis conſcientiam expungit; huiuſmodi aſſertum definimus, neque veterum exemplis, neque auctoritate poſſe commonſtrari, ſed habere aduerſariam Chriſtianam antiquitatem, cuius fuit conſenſus ſemper, præter graues maculas, abolendos quoque, quoad eius fieri poſſit, leues defectus, excitandam diuiniſſimi pabuli eſuriem piam, ornandum cordis thalamum; atque his munitum præſidijs poſſe, crebrò cum Chriſto accumbere, modò aduertat quotidiana manducatione hæc ipſa creſcere, & augere: ſin autem noter diminutionem pati, ſalutare fore conſilium, nonnunquam modicè abſtinere, quò nauſeam abigat, & tædioſæ mentis faſtidia.

1. Cor. 11.
Iuſtin. Trident.
Patres quotidianam corporis Chriſti manducationem num conſulant non irretitis peccato lethifero?
Chryſoſt. Salazar.
Patrũ iudiciũ fuit ſemper, vt manducaturi Chriſtum ſæpiùs, excepta mortalis noxæ abſentia, afferrent animæ quoque ornatum decentem.

80. Primitiui Chriſtiani quanta cum diſpoſitione accederent ad ſacramen ſumã Chryſoſt.

Ergo, ſi ad exempla conuertamus aciem, primitiuos continuò reſpiciemus Orthodoxos: de his autem velim, attendant, quid Chryſoſtomus narret homil. 27. in Epiſtolam priorem ad Corinthios, prope finem: *Cogita, quid fecerint Apoſtoli, quando ſacrarum illarum menſarum fuerint participes: an non conuerſi ſunt ad preces, & hymnos canendos, non ad ſacras vigilias, non ad ſacram illam doctrinam, & plenam Philoſophia? Nam audiuiſti, quomodo etiam illa tria millia, quæ perceperant Communionem, perpetuo perſeuerabant in oratione, & doctrina; non in ebrietatibus, & comeſſationibus*. Sed veteris Eccleſiæ vſum diſtinctis colo-

ribus

Iuſtin. Mart.

ribus pinxit Iuſtinus Martyr Apolog. ad Anton. *A precibus finitis* (ait) *mutuis nos inuicem oſculis ſalutamus: deindè ei, qui fratribus præeſt, offertur panis, & poculum aquæ, & vini: quibus ille acceptis, laudem, & gloriam rerum vniuerſarum Patri per nomen Filij, & Spiritus ſancti effert: & Euchariſtiam, ſiue gratiarum actionem pro eo, quòd nos donis hiſce ſuis dignatus ſit, prolixè exequitur: atque vbi ille preces, ac gratiarum actionem abſoluit: populus, qui adeſt omnis, fauſta approbatione acclamat, dicens: Amen. Amen autem voce Hebræa, fiat, ſignificat. Præſidens verò, poſtquam gratiarum actionem perfecit, & populus vniuerſus a procatione læta eam comprobauit; qui apud nos vocantur Diaconi, atque Miniſtri, diſtribuunt vnicuiq́; præſentium, vt participent eum, in quo gratiæ actæ ſunt, panem, vinum, & aquam, & ad abſentes perferunt.* Verùm tam deuotos ad Dominicam menſam acceſsiſſe illis temporibus, mirum non eſt, cùm penè æqualia obſeruauerint ante communes eſcas. Auctor eſt Tertullianus Apologet. cap. 39. *Non priùs diſcumbitur, quàm oratio ad Deum præguſtetur: editur, quantùm eſurientes capiunt: bibitur, quantum pudicitiæ eſt vtile: ita ſaturantur, vt qui meminerint, etiam poſt noctem adorandum Deum: ita fabulantur, vt qui ſciant, Dominum audire: æquè oratio conuiuium dirimit.* Commendat & illius ſæculi mores, quam ſcribit Origenes, homil. 13. in Exodum: *Volo vos admonere religionis veſtræ exemplis noſtris, qui diuinis myſterijs intereſſe conſueuiſtis, quomodo, cum ſuſcipitis Corpus Domini, cum qua cautela, & veneratione ſeruatis, ne ex eo paruum quid decidat, ne conſecrati muneris aliquid dilabatur: reos enim vos creditis, & rectè creditis, ſi quid inde per negligentiam decidat.* Commendat & ſeuera illa Tertulliani cenſura, aduerſus eos, qui ſedere, dum Miſſarum ſolentia peragerentur, audebant: de Oratione, cap. 13. *Siquidem irreuerens eſt aſſidere ſub conſpectu, contraque conſpectum eius, quem cum maximè reuerearis, ac venereris; quantò magis ſub conſpectu Dei viui, Angelo adhuc orationis adſtante, factum iſtud irreligioſiſſimum eſt, niſi exprobramus Deo, quòd nos oratio fatigauerit.* Commendat denique diſtincta illa diſciplina, cuius meminit Nilus Monachus ad Anaſtaſium Epiſcopum: refert Turrianus tractat. 2. de Euchariſtia, cap. 2. huiuſmodi eius ſententiam: *Hoc ſcribo, vt intelligentes, quanti tremoris ſit diuina Miſſa, ne ipſi timorem Dei remiſſi negligatis: nec vllos alios loqui, aut muſſitare tempore oblationis, neque innuere audacter, aut à ſtatu grauitatis dimoueri, neque huc, aut illuc circumſpicere, aut ignauè, aut diſperſè vagari permittatis.* Transferamus igitur illorum ſæculorum effigiem ad hodierna axiomata: ibi piaculum in loco ſacro muſsitare, laſsitudini ſuccumbere orantes, & paululùm ſedere; menſa, ſermones, geſtus omnes ad ſobrietatem compoſiti: ſic, qui quotidie alimenta immortalia edebant. Nunc, ſi Deo placet, accedant in vnunquenque diem fideles cum voluntaria diſtractione, alijſque næuis ſic decet conſuluiſſe, ſic animæ prouehuntur.

Chriſtianorũ primitiuorũ, quam ſi[illegible] gnis ardor & deuotio.

Tertull. Chriſtianorũ primitiuorũ menſa quàm ſobria.

Origen. Chriſtianorũ cautela, ne quid Chriſti corporis decideret.

Tertull. Miſſarũ tempore non ſedebant Chriſtiani, nec loquebantur.

Nilus. Turrian.

81. Ad Patrum ſententias deſcendamus, ex quibus quid Tertullianus, atque Nilus cum Origene ſenſiſſent, quid Iuſtinus quoque Martyr doceret, perſpeximus numero elapſo. Auguſtinus autem tractatu 56. in Ioannem explicans illa cap. 13. *Qui lotus eſt, non habet opus, niſi pedes lauare; ſed eſt mundus totus. Hic moneatur fortaſſe quis, et dicat: Imò, ſi mundus eſt totus, quid opus eſt, vel pedes lauare? Quid, Fratres mei, quid putatis, niſi quia homo in ſancto quidem Baptiſmo totus abluitur, non præter pedes ſed totus omninò: verumtamen cum in rebus humanis poſtea viuitur, vtique terra calcatur: ipſi igitur humani affectus, ſine quibus in hac mortalitate non viuitur, quaſi pedes ſunt, vbi ex humanis rebus afficimur, et ſic afficimur, vt ſi dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos decipiamus, et veritas in nobis non eſt.* De venialibus quoque delictis interpretantur Ambroſius lib. de ijs, qui myſterijs initiantur, cap. 6. & lib. 3. de Sacramentis, cap. 1. Cyprianus, ſiue quis alius eruditus Auctor, tractatu de Cardinalibus Chriſti operibus, §. *De lotione pedum*. Gregorius lib. 9. Epiſtolarum, ſeu Regiſtri, Epiſt. 39. Beda in cap. 13. Euangelij Ioannis, & in cap. 11. Epiſtolæ prioris ad Corinthios: Bernardus ſermone de Cœna Domini: Rupertus lib. 5. de diuinis Officijs, cap. 10. Ibo Carnotenſis ſermone in Cœna Domini: Amalarius Fortunatus lib. 1. de eccleſiaſticis Officijs, cap. 12. Gloſſa ordinaria in cap. 13. Iob: Nicolaus de Lyra ibidem. Iam verò hanc pedum lotionem peractam ante Euchariſtiæ inſtitutionem, oſtendunt Ianſenius Concordiæ cap. 130. Baronius tom. 1. ad annum Chriſti 34. numer. 38. noſtri Maldonatus ad cap. 13. Ioannis, numer. 2. Iuſtinianus ad verba illa: *Similiter & Calicem, poſtquam*, &c. cap. 11. Epiſtolæ 1. ad Corinth. *Quorſum autem cæremonia talis abluendorum veſtigiorum? Quo, ſcilicet, exteriori quodam ſigno doceremur*, (inquit Ianſenius,) *quæ munditia requireretur in eo, qui Euchariſtiam dignè eſſet percepturus.* Maldonatus id ipſum voluiſſe inſtruere Chriſtum; *quòd ſi poſt datam feciſſet Euchariſtiam*, (ait) *docere non potuiſſet.* Igitur ex tantorum Patrum exiſtimatione, quamuis vt recipiatur Chriſti Corpus dignè, vtcunque ſufficit mundum eſſe a lethiferis ſceleribus; tamen vt recipiatur cum manducantium cumulato fructu, leues quoque maculæ, quoad fieri queat, abradendæ ſunt; quod huiuſmodi pedum mundities denotat; quæ ideò præceſſit inſtitutionem magni Sacramenti, vt quanta deberet eſſe epulantium nitela, indicaretur. Locum illum cap. 5. Canticorum: *Comedite, amici, & inebriamini, chariſſimi.* de Altaris Sacramento ſic explanant Nicenus homil. 10. in Cantica: Ambroſius lib. 5. de Sacramentis, cap. 2. & 3. Paſchaſius lib. de Corpore, & Sanguine Domini, cap. 10. Abſalon Abbas ſermone 7. de natiuitate Domini: Berengoſius Abbas lib. de myſterio Crucis, & duplici loco: Rupertus lib. in Cantica: Pſellus, & Philo Carpathienſis ad cap. 5. Canticorum: vt qui inebriari quidem velit, & copioſa emolumenta colligere, hunc oporteat non ſolùm amicum eſſe; ſed præterea chariſſimum: ex his, videlicet, quibus cura eſt non tantum mortalia ſcelera vitaſſe; ſed etiam magno ſtudio leues quoſque næuos extinguere.

Veniales noxæ capiendæ à communicantibus. Auguſt.

Ioãnis ſermo ex c. 13. v. 10. declaratus.

Ambroſ. Cyprian. Gregor. Beda. Bernard. Rupert. Carnotenſ. Amalar. Gloſſa. Lyran.

Pedum lotio cor facta à Chriſto ante Euchariſtiæ inſtitutionẽ. Ianſenius. Baron. Maldonat. Iuſtinian.

Canticorum verba ex c. 5. v. 1. diſcuſſa.

Nicenus. Ambroſ. Paſchaſ. Abſalon Ab. Bereng. Ab. Rupert. Pſellus. Philo Carp.

Sed, qui non in vnius loci expoſitionem conſpirauerunt; verùm, prout ſe offerebat occaſio, quid ſuper hac re ſentirent, exprompſerunt, ex relatis eſt Auguſtinus, in primis tomo 10. ſerm. 216. de Chriſtiano nomine, vbi ait: *Eum bonum Chriſtianum eſſe, qui quoties ſancta ſolennitates veniunt, vt ſecurius communicet, ante plures dies caſtitatem cum propria uxore cuſtodit, de ſyncera, & ſecura conſcientia ad Altare Domini caſto corpore, et mundo corde præſumat accedere.* Et ſerm. 252. *Prius* (inquit) *orationibus, ieiunijs, uel eleemoſynis ſtudet mundare conſcientiam ſuam; et ſic Euchariſtiam* 82.

Orationis, ieiuniorum, eleemoſynæ, ratio habenda Chriſti corpus manducaturis. Auguſt.

præſumit

Chryſoſt.

præſumit accipere. Chryſoſtomus, quem præcipuum titularem aduerſaria phalanx iactat homil. 61. ad populum Antiochenum: *Cum enim diceret, Sancta Sanctorum: hoc dicit: Si quis non Sanctus, non accedat: non ſimpliciter dicit, ſi a peccatis purus, ſed ſanctus: non peccatorum tantum liberatio; verum & Spiritus præſentia ſanctum facit, & bonorum operum diuitiæ*. Et homil. 40. ad eundem populum:

Loqui inter orandum, & Miſſarum ſolemnia, piaculum veteribus.

Video rurſum & alios loquentes rectos, dum oratio celebratur: eorum verò lemores non ſolum, dum oratio perficitur, verum & dum Sacerdos benedicit. O rem horrendam! quando ſalus erit? quando Deum placare poterimus? Et homil. 83. in Matthæum: *Quos radios ſolares non deberet excedere manus illa, quæ hanc Carnem perrumpit; os, quod igne impletur ſpiritali; lingua, quæ cruentatur hoc admirabili Sanguine?*

Dionyſ. Alexand.

Dionyſius Alexandrinus epiſt. ad Baſilid. cap. 2. *Ad Sancta Sanctorum, qui animo, & corpore purus non eſt, accedere prohibetur*. Et de feminis menſtruatis addit: *Si piæ, & fideles ſint, non debere ſic affectas attingere Corpus, & Sanguinem Domini*.

Balſamon. Timoth. Alexand. Greg. Papa.

Conſulendus Theodorus Balſamon ſuper dictam epiſtolam Dionyſij, & Timotheus Alexandrinus in ſuis reſponſionibus, cap. 7. Gregorius Papa lib. 2. in cap. 1. lib. 1. Regum, ad illa verba: *Repleti priùs pro panibus*, &c. *Non ſaturantur ergo niſi famelici, qui a vitijs perfectè ieiunantes, diuina Sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis. Nam, qui quotidie non exhaurit, quod delinquit; etſi minima ſint peccata, quæ congerit, paulatim anima repletur, atque ei meritò auferunt fructum internæ ſaturitatis*. Totus in hoc argumento eſt Auctor de cardinalibus Chriſti operibus, inter tractatus Cypriani, §. *De Cœna Domini*.

Cypr. Rhemig.

Ambroſius, vel potius Rhemigius Lugdunenſis, ſub titulo Ambroſij, vt placet Maldonato ad cap. 12. Ioannis, num. 32. *Deuoto animo, & cum timore accedendum ad Communionem* (docere Paulum ait illis verbis Epiſtolæ 1. ad Corinth. cap. 11. *Qui enim manducat, & bibit*. &c.) *vt ſciat mens reuerentiam ei ſe debere, ad cuius Corpus ſumendum accedit*.

Hieron.

Hieronymus in eandem Epiſtolam (aut alius Scriptor, vt doctiores volunt,) ad illa eiuſdem cap. 11. *Reus erit Corporis*, &c. *Sindonem nouam Chriſti præfigurare Corpus Domini accepturos, tam mundam mentem debere habere, quàm nouam*. Quæ ſunt quoque verba Primaſij ad eundem textum.

Primaſ. Hieron.

Verùm, ne legitimus Hieronymi partus nobis deſuiſſe videatur: is contra Iouinianum ſcribens: *Sed ipſorum conſcientiam conuenio, qui eodem die poſt coitum communicant, & iuxta Perſium, noctem flumine purgant*.

Dion. Areopag. Iſid. Peluſ. Turrian. Damaſc.

Similia proferunt Dionyſius Areopagita cap. de Communione: Iſidorus Ægyptius epiſtol. ad Ophelium Grammaticum: dabit ſententias horum Turrianus tract. 2. de Euchariſtia, cap. 2. & 3. Ioannis autem Damaſceni tom. 1. Hiſtoriæ de Sanctorum Viris:

Lipom. Theophyl. Iuſtin.

Aloyſius Lipomanus oratione in Sanctiſſimum Chriſti Corpus: Theophylacti noſter Iuſtinianus ad illa verba cap. 11. epiſtolæ 1. ad Corinthios: *Similiter & Calicem*, &c.

Caſſian. Gaudent. Bruno.

Caſſianus exquiſitam munditiem poſtulat collatione 22. cap. 7. Gaudentius, Brixienſis Antiſtes, tract. 2. in Exodum, ad illa cap. 12. *Renes veſtros accingetis*. Bruno, Carthuſiæ Patriarcha: Opuſculo de Feſtis Sanctorum, ſerm. in Cœna Domini.

Pet. Dam. Hug. Vict. Iſid. Hiſp.

Petrus Damiani epiſt. 50. ad Archiepiſcopum Byſuntinum: Hugo de Sancto Victore tom. 2. ſerm. 94. in die ſancto Paſchæ: Iſidorus Hiſpalenſis lib. 1. de eccleſiaſticis Officijs, cap. 18. *Coniugatis autem abſtinendum eſt* (inquit) *à coitu, plurimiſque diebus orationi vacare: & ſic deinde ad Corpus Chriſti accedere*.

Rabbanus. Vualfrid.

Rabbanus Maurus lib. 1. de inſtitutione Clericorum, cap. 31. ſuſcipiendum Chriſtum *cum religione, & deuotione, & humilitate*. Vualfridus Strabo lib. de rebus eccleſiaſticis, cap. 19. *Cum munditia corporis, & cordis, quantum fieri poſſit, vt a cibis cæteris, longè diſtare ſciamus*.

Laur. Iuſt.

Laurentius Iuſtinianus ſerm. de Euchariſtia, prope medium; de Chriſti triumphali agone, cap. 4. de diſciplina & perfectione, cap. 19. vbi diſſerit: *Non enim ab omnibus vniformiter communicandum eſt; ſed à quibuſdam ſæpiùs, à quibuſdam rariùs, prout vniuſcuiuſque affectus trahitur, & virtus meretur: potiſſimum tamen ab ijs, qui Deo dicati ſunt, ſumi debet Sacramentum hoc. Videat autem quilibet, ne conſuetudine, aut cordis elatione ad perceptionem ducatur tanti myſterij; ſed deuotione; ſed præuia meditatione*.

Nicol. de Lyra.

Nicolaüs de Lyra ad cap. 11. Epiſtolæ prioris ad Corinthios, ad illa: *Reus erit corporis*, &c. *Alio modo accipitur indignitas ex parte ſumentis ex defectu deuotionis; vtpote, quia diſtracta mente, ex occupatione temporalium, accedit ad hoc Sacramentum: habitualiter tamen retinet debitam reuerentiam: & talis indignitas non facit ſumentem reum Corporis, & Sanguinis Domini; impedit tamen fructum Sacramenti, ſaltem ex parte*.

Trident.

Sic Patres, & non aliud Tridentina Synodus ſeſſ. 13. cap. 8. *Hæc ſacra myſteria Corporis, & Sanguinis eius ea fide, conſtantia, & firmitate, ea animi deuotione, ea pietate, & cultu credant, & venerentur, vt Panem illum ſubſtantialem frequenter ſuſcipere poſſint*.

83. Patrum igitur perpetuus vſus fuit, poſtulare à recepturis Euchariſtiam, ſatisfactionem, fletumque pro venialibus exceſſibus, reuerentiam, famem, auiditatemque, orationis, cæterarumque virtutum ſtudium: Atqui hoc non petebant, quo Chriſti Corpus ſimpliciter, & vtcunque ſumi poſſit: nam ad hoc ſatis erat à mortifera culpa liberum eſſe, vt monſtrauimus ex Tridentino, numero 70. Flagitabant igitur, vt meliùs manducaretur, atque cum epulantium cumulatioribus lucris. Quis dubitet de iſtis, inquis? Tum ſic: Quotidiana Communio, generaliter loquendo, non conducit ad reuerentiam, ad famem, ad animi ſpiritalem dulcedinem, & ſaporem: confert autem ad hæc omnia abſtinere aliquando moderatè, & per iuſta interualla:

In paucis reperitur diſpoſitio requiſita ad Chriſti Corpus quotidie manducandum.

Igitur ad Euchariſtiæ, quæ melior, & vtilior eſt, ſumptionem, non quotidie acceſſiſſe ſatius eſt; ſed ſobriè abſtinuiſſe. Oſtendo autem, vniuerſaliter loquendo, ſaporem ſpiritus, famem mentis, reuerentiam, animique munditiem eximiam deſiderari in his, qui quotidie communicant.

S. Thom.

S. Thomas quæſt. 80. in 3. partem, artic. 10. *Ex parte ſumentis requiritur, vt cum magna deuotione, & reuerentia ad hoc Sacramentum accedat: ſed, quia multoties in pluribus hominum multa impedimenta huius deuotionis occurrunt, propter corporis indiſpoſitionem, vel animæ; non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere*. Articulo autem 8. quæſtionis 78. *Dictum eſt enim* (ait,) *quod effectus huius Sacramenti non ſolùm eſt adeptio habitualis gratiæ, vel charitatis; ſed etiam quædam actualis refectio ſpiritalis dulcedinis, quæ quidem impeditur, ſi aliquis accedat ad hoc Sacramentum per peccata venialia mente diſtractus*.

Bonauent.

Bonauentura in 4. diſtinct. 12. parte 2. quæſt. 2. *Omnes ergo rationes* (inquit) *pro frequentia intelliguntur, ſalua debita præparatione, quæ in pauciſſimis eſt, vt ſemper*. At eſſe in ſtatu gratiæ non eſt pau-

Digitized by Google

ciſſimorum: Igitur vltra ſtatum gratiæ pro frequentia deſiderantur alia, nempe, feruor, puritas ſingularis, timor, & id genus. Quare ibidem Seraphicus Cardinalis: *Maiorem efficaciam, credo, quod accipiat homo in vna manducatione cum bona præparatione, quam in multis, ſi non ſe præparet diligenter.* Alexander Alenſis 4. part. art. 4. §. 1. quæſtiuncula 2. *Poteſt eſſe in bonis, quod quotidie communicare generet faſtidium, & minorem reuerentiam, & deuotionem; in aliquibus autem ipſa frequentia auget deuotionem, & reuerentiam; & tunc laudabile eſt quotidie accipere.* S. Bernardinus Senenſis tom. 2. ſerm. 57. artic. 2. cap. 3. quæſt. 2. *Cum Sacramenti perceptio debitam requirat purgationem peccatorum, & mentalem eleuationem, ſeu reuerentiam, atque deuotionem; ſi, quis qualibet die paratus ſit prædictis modis, & aliud impedimentum non habeat, vtile eſt ei, hoc Sacramentum frequentare.* Quibus manifeſtè ſignificat, hæc ſi deſint, non fore vtile quotidie Dominicum Panem manducare. Sub eadem verborum formula loquuntur Albertus de Miſſa, prope finem: Richardus in 4. diſtinct. 12. quæſt. 6. S. Antoninus 3. part. titulo 14. §. 5. Thomas de Argentina in 4. diſtinct. 12. quæſt. 13. artic. 3. Abulenſis ad cap. 5. Matthæi, quæſt. 247. B. Laurentius Iuſtinianus, & Nicolaüs de Lyra loco numero antecedenti oſtenſo. Finiamus ab eo, à quo incepimus Angelici Doctoris pronunciato, quoniam, quæ ad communicandum cum abundantiori fructu & emolumento deſideratur, & quam Patrum nemo non poſtulat, diſpoſitio, in pluribus hominum non elucet propter multa impedimenta, à corporis, vel animæ indiſpoſitione: *Non eſſe vtile omnibus hominibus quotidie ad hoc Sacramentum accedere.*

Alenſ. — Bern. Sen. — Albert. Richard. Anton. Argentin. Abulenſ. Laur. Iuſt. Lyra.

84 Quorſum ergo, interroges, Auguſtinus, aliuſve de Eccleſiæ columinibus aliquando dixerit, etiam peccatis venialibus oneratos ad Sacramentum quotidie poſſe accedere, neque nimiùm curanda eſſe venialia delicta? Reſpondeo, vt concedamus ita loquutos, intelligendos reſpectu diſpoſitionis ſimpliciter requiſitæ, non comparatione melioris apparatus. Potuerunt autem moueri ob duo hominum genera: alterum quidem eorum, qui ſcrupulis vexantur, & putant delictum committi, quando nihil ſceleris perpetratum eſt: hos igitur animaturi Patres, ne illuderet inimicus, & ſub boni falſa imagine ſuaderet diu abſtinendum ab Altaribus, quod periculoſum eſt in primis, dicebant de venialibus noxis non nimiùm ſollicitos eſſe debere; quò hac licentia allecti, conuenienti tempore, Chriſti Corpus ſumerent: alterum genus hominum fortaſſe extabat, quod quidem ob nauſeam, teporem mentis, ignauiam diu abſtineret à ſacra menſa; nolebant autem haberi a cæteris mortalibus, quales reipſa erant, pigri, indeuoti, Sacramentorum oſores; quare præſeferebant ideò abſtinuiſſe per longa tempora à cęleſti eſca, quod indignos ſe reputarent, vt qui continuè veniales maculas plures contraherent, à quibus cùm liberari propter fragilitatem non poſſe cogitarent, abſtinebant à Chriſti corpore. Huic igitur peſti, eò atrociori, quòd à malitia, & tepore ſpiritus ortum duceret, medelam adhibituri ſapientiſſimi illi Æſculapij affirmabant, non habendum de venialibus næuis tantum animi angorem; ſed cùm fiducia, & ſpe bona accedere eos oportere quotidie, qui à lethiferis culpis per Chriſti gratiam immunes fuiſſent: quò hac doctrinæ libertate ineſcati, ſi minùs creberrimè, ſaltem non rarò cum Chriſto accumberent, deque ipſo veſcerentur. Sed, quemadmodum hæc, atque ſimilia pronunciabant in gratiam eorum, qui ſerò Dominicum Corpus deguſtabant, quò ad ſufficientem frequentiam traherent: ſic eos cohibituri, qui abſque conuenienti præparatione quotidie Chriſtum manducabant, aſſerebant, præter lethalis peccati expunctionem, requiri præterea, ſi modo cumulata fœnora reportare cuperent, virtutibus ornari animum, mente excitari œſtrum, & famem ſanctam, alijſque non paucis inſtructos eſſe debere. Itaque ſcopus orationis erat, vti medium tenerent: neque conuenire diu abſtinuiſſe; neque quotidie acceſſiſſe, ſed frequentiam quandam ſobriam amplectendam ex idonei ſpiritalis Ducis conſilio.

Quorſum Patres aliquando videantur dicere, venialibus noxis implicitos Euchariſtiâ frequenter poſſe.

Aſſerunt tertiò, verba illa orationis Dominicæ: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie,* &c. ex veterum ferè omnium conſenſu de Chriſti Corpore eſſe intelligenda, quemadmodum commonſtrat Maldonatus ad cap. 6. Matthæi, num. 11. quando igitur de pane vitæ ſermo ſit, quid aliud repræſentat contextus, quàm oportere quotidie ſumere cuiuſque diei alimoniam? Quem ſenſum cùm omninò legitimum eſſe cogitarent priſci, aliter Græcam ſententiam, *ἄρτον τ' ἐπιούσιον*, tranſtulerunt, *ſuperſubſtantialem* dicentes, quem vulgatus Interpres quotidianum appellabat. Sed audiamus à Vvalfrido Strabone. Is igitur eo, quem diximus, libro de rebus eccleſiaſticis, cap. 20. *Alij* (inquit) *omni Dominica, vel omni Sabbatho apud Orientem, vel Hiſpanias, Miſſas facientes, commemorationem Paſſionis Chriſti omni ſeptimana ſi facerent, ſufficere credebant: vnde etiam orationem Dominicam, quæ ab ipſis, vt credimus, Apoſtolis, ante Communionem, & Panis fractionem dicebatur, illo tantùm tempore recitandam crediderunt, quo ſacrificia celebrabant: quia Panem illum, qui in eadem oratione petitur, ſuperſubſtantialem intelligi, non quotidianum voluerunt.* Ergo aut non retinenda lectio illa, quæ præfert *quotidianum*; quam tamen lectionem Biblia correcta retinent Lucæ cap. 11. verſ. 3. fideleſque, dum recitant communem Orthodoxorum orationem: aut ex talis verſionis germana ſignificatione, conſulenda Eccleſiæ filijs quotidiana Communio. Reſpondeo, admittere nos, ſiue dicamus *Panem ſuperſubſtantialem*, vt Matth. cap. 6. verſ. 11. ſiue *quotidianum*, vt apud Lucam; vtrobique denotari eadem, id eſt, panem noſtræ ſubſtantiæ neceſſarium, qui in dies omnes deſideratur. Verùm eo pane non denotari Euchariſtiam quaſi ſemper manducandam, aut nullo pacto deſignari: quoniam, vt probè aduertit Ianſenius Concordiæ cap. 41, cùm hanc à fidelibus orationem fundendam ſuaſit Chriſtus, nondum inſtituerat Sacramentum Corporis ſui. Præterea, vt ſapienter annotauit Cardinalis Bellarminus tom. 3. lib. 1. de bonis operibus, cap. 6. permittebatur Chriſti ſectatoribus, hanc orationem ſæpiùs interdiu, noctuque pronunciare. Igitur, qui ſemel de Chriſti pane comederant, deinceps iterantes, *Panem noſtrum da nobis hodie*, quid flagitabant? Num eodem die ſæpiùs Chriſti Corpus recipere? At nunquam licitum fuit frequenter eodem die Chriſti Corpore veſci: Non igitur Chriſti carnem petebant fideles, ſi vicies, ſi quadrageſies in die Dominicam precem iterabant. Quare peti malunt, quicquid ad humanam vitam honeſtè tranſigendam neceſſarium, & Ianſenius, &

85 Euchariſtiæ, cum ſignificata pane quotidiano orationis Dominicæ? Maldon.

Vvalfrid. — Luc. c. 11. locus diſcuſſus. — Matt. 6. — Ianſen. — Bellarm.

Maldo-

Maldonatus; aut vniuerſim; quicquid & corpori & animæ conueniens eſt, putat Bellarminus optandum. Certè Albinus Flaccus libro de diuinis Officijs, §. *De celebritate Miſſa. Panem noſtrum* (ait) *quotidianum, id eſt, omnia neceſſaria ad uictum & ueſtimentum: illud, quod dicitur, hodie, non poſſumus generaliter referre ad Corpus, & Sanguinem Domini: quia ſunt tales, qui non poſſunt quotidie communicare, aut aliqua diſcordia contra proximum commaculati, aut nocturnali coinquinati pollutione: homines ſunt; non poſſunt ſemper eſſe parati.* Sed exhibeamus ſignificari *panis* vocabulo Chriſti carnem; adhuc quotidiana ſumptio variè accipi valeat. Primùm, vt illud, *hodie*, non denotet præſentem lucem; ſed totum huius vitæ interuallum, vti Auguſtinus, & Cyrillus ſumpſere apud Bellarminum: qua admiſſa interpretatione, non vrget quotidianus eſus, neque hoc poſtulatur verbis illis. Deinde, vt de cuiuſuis diei ſumptione neceſſe ſit conſtruere, ſpiritalis Communio, non realis intelligatur: aut, ſi realis; non tamen comparatione particularium, ſed reſpectu Eccleſiæ, in qua non pauci quotidie Chriſtum pectore, & animo admittunt. Poſtremò ſit ſermo ad vniuerſos fideles: ſed videant, modò quotidie Chriſtum eſuriant; obſeruent, quæ præſcribit Rabbanus Moguntinenſis Antiſtes libro 1. de Inſtitutione Clericorum, capit. 31. *Dicunt aliqui, niſi alio intercedente peccato, Euchariſtiam quotidie precipiendam: hunc enim Panem quotidie dari nobis (iubente Domino) poſtulamus, dicentes: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. quod quidem bene dicunt, ſi cum religione, & deuotione, & humilitate ſuſpiciant.* At, quoniam plerique mortalium hæc negligunt: propterea multi vtiliùs facturi, ſi abſtineant parumper, & plorent interim deſidia, atque ita tandem idonei reperiantur, qui etiam quotidie, ſi oporteat, de Dominico conuiuio participent.

Alb. Flacc.

Regula: Hodie, pro huius vitæ ſpatio ſumitur.

Auguſt. Cyrill.

Rabban.

86. Aſſerunt quartò; vel ex hoc amplectendam magis eam cogitationem, quæ anteſert quotidianam Chriſti manducationem: quoniam certum terminum rebus præfigit, cùm oppoſita ſententia per incerta vagetur: quoto enim tempore abſtinere conueniat, vniuerſim ſignare nequeant. Confirmatur primò: quoniam abſtinere per ſe non conducit. Ponamus quempiam cum voluntaria diſtractione, alijſue leuioribus maculis ſolitum accedere quotidie ad Altaria: abſtineat huiuſmodi per ſeptiduum, nec tamen mores corrigat, ſed ijſdem fœdatus ſordibus appropinquet: ſanè nihil tali contulit diſtuliſſe, quin potiùs vtilius fuiſſet quotidie epulari; augeretur enim gratia ex opere operato quotidiana manducatione. Quare celebratur Ambroſij dictum libro 5. de Sacram. capit. 4. *Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit. Sic viue, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere.* Quæ verba ita interpretor: Vel poſt annum accedit cum ea, qua par eſt corporis, animique nitela; vel ea carens: ſi purus eſt, quantùm oportet, accedat quotidie; poteſt enim ſufficienter purus: ſin autem deſiderata munditia vacuus ſit, nec poſt annum ſine hac acceſſiſſe decet: quodcunque igitur eligamus, fit, vt ad nihil conduxerit abſtinuiſſe. Confirmatur ſecundò: nam, ſi quæ laudabilis eſt abſentia à Dominicis ferculis, illa in primis, quæ ob Sacramenti reuerentiam, cùm ſe humana fragilitas indignam cogitat, quæ ſæpiùs cum Chriſto accumbat. At hæc, quæ bona & timorata eſt abſentia, quò maior fuerit, longiorisque interualli, eò potior excellentiorque: ſicut, quoniam communicare frequenter cum debito ſpiritus apparatu, commendabile eſt; quò quiſque eum in modum frequentius communicauerit, laudabiliùs fecerit. Sequitur itaque præſtantiùs acturum eum, qui per menſem ex reuerentia abſtineat, quam qui biſſenos tantùm dies, qui per plures menſes Chriſti Altaria non ſalutaſet, quàm qui per duos tantùm, aut tres. Volentes itaque quotidianam declinare Synaxim, in alterum extremum prolabemur, vt ſemel, biſue ad plurimum per anni rotam Chriſtus ſumendus ſit.

Ambroſ.

Reſpondeo, non mirum, ſi definiri nequeat ſcopus indubius, cùm docuerimus num. 73. ex B. Laurentio Iuſtiniano, *Non eſſe ab omnibus uniformiter communicandum ſed a quibuſdam ſæpius a quibuſdam rarius, prout uniuſcuiuſque affectus trahitur, & uirtus meretur. Et iſtud eſt rationabile* (inquit Thomas de Argentina datus numer. 74) *quia, ſicut in comeſtione naturali uidemus, quod unus homo naturaliter indiget, ut plus comedat uel ſæpius quam alter, ſecundum quod unus habet fortiorem virtutem digeſtiuam, & uelociorem; alter uerò debiliorem, & tradiorem: ſic etiam in comeſtione ſpiritali iſtius benedicti Sacramenti, illos ſæpius congruit ſumere iſtum cibum ſpiritualem, qui ſpiritualiter habent fortiorem uirtutem digeſtiuam: putà, in quibus magis uiget amor, & æſtuans deſiderium ad ſumendum iſtud nobiliſſimum Sacramentum: in quibus autem è conuerſo fieret, illis expedit abſtinere, donec magis eſuriant; quia tunc ſumptio iſtius cibi ad maiorem ipſis proficit ſanitatem.* Nihilominùs tamen ſapienter illos loquutos arbitramur, qui plurimùm octauo quoque die Chriſtum ſumendum putant. Dixit rectè P. Suarez tom. 3. in 3. part. diſput. 69. ſect. 4. Primum, quoniam in dijudicandis temporibus cibo conuenientibus, Medicorum calculis, præſertim ſi conſtet hos arte ipſa excelluiſſe ſupra modum, ſtandum ſit. At Medicorum, qui intra cœnobia claruerunt, quibus Superiores nulli, hæc ſemper fuit exiſtimatio: extra Clauſtrum id ipſum peritiſſimi quique ſenſerunt, vt ibidem aduertit Suarius: deinde hoc tempus ſic accommodum eſt, vt valeant imperfectiores colligere ſe ſemel intra octauam, cùm aut nolint, aut non poſſe ſe dicant quotidie, quia in rei familiaris diſpendium cederet ſacra quies, & feriatio: idoneum quoque eſt perfectioribus; nam neque abſentia tam longa eſt, vt pariat obliuionem dilecti, neque præſentia tam continua eſt, vt contemptum, aut nauſeam generet. Ad primam confirmationem, abſtinere ſecundùm ſe indifferens eſſe; ex circunſtantijs bonum, aut nociuum cenſeri: damnoſa eſt, ſi nimia ſit. Quare Cabilonenſis Concilij monitum eſt: *In perceptione* (ait) *Corporis, & Sanguinis Domini magna diſcretio adhibenda eſt: cauendum eſt enim, ne ſi nimiùm differatur, ad perniciem animæ pertineat.* Si modicè abſtineatur, ad excitandam eſuriem mentis, pellendum contemptum Sacramenti facere oſtendimus numero 74. Ad alia conueniens eſſe, & venialiter delinquere ſæpè non abſtinentes, commonſtrat Suarez tomo nominato diſput. 68. ſect. 2. Quid autem Ambroſius intenderet, nobis ſic declaraſſe placuit. Erant, qui præter eam, quam vir ſpiritales communiter ponunt diligentiam, quo-

87. Quæ certa regula adhibenda pro frequentis Communionis? S. Lau. Iuſt. Argentina.

Vt plurimùm octauo quoque die communicandum, Suarez.

Conc. Cabil.

Non abſtinêre ab Euchariſtia aliquando veniale eſt peccatum, quamuis lethale non ſit. Suarez.

ties ad Altaria inclinantur, & Chriſto veſcuntur, exquiſitam quandam ſanctitudinem poſtularent? quaſi cuperent digni eſſe, qui Chriſtum ſumerent, non quantùm patitur humana fragilitas; ſed ex æqualitate & rigore excellentiæ: ſciens autem Beatus Antiſtes, quantumcunque conentur mortales, adhuc longè impares eſſe hoſpitando Filio Dei, præſumptuoſis iſtis dicebat: *Qui non meretur quotidie accipere, nec poſt annum*. id eſt, ſi hæc diligentia, quam viri ſpirituales quotidie exhibent, non ſufficiat, inaſſum vos laboratis: nam nec poſt annum aliter eritis digni, quam ex quadam velut congruentia: ſemper enim, qui admittendus ſit, multo ſuperabit interuallo recepturos ipſum: non enim ſufficeret gratia habituali, & virtutibus ornatos eſſe ad tantam maieſtatem, niſi ipſe clementer intrare eaſum humilem diſpoſuiſſet. Porrò extitiſſe prædictum genus hominum ſcribit Vualfridus Strabo lib. de rebus eccleſiaſticis, cap. 20. & eo antiquior Caſſianus collatione 23. cap. 21. *Alioquin nec anniuerſaria quid in dignè eſt præſumenda Communio, vt quidam faciunt, qui in Monaſterijs conſiſtentes ita Sacramentorum cœleſtium dignitatem, & ſanctificationem, ac meritum metiuntur, vt æſtiment, ea non niſi ſanctos, atque immaculatos debere præſumere; qui profectò maiorem arrogantiæ præſumptionem, quam declinare ſibi videntur, incurrunt; quia vel tunc cùm ea percipiunt, dignos ſe eius perceptione diiudicant: multò enim iuſtius, vt cum hac cordis humilitate, qua credimus, & fatemur, illa ſacroſancta myſteria nunquam pro merito nos poſſe contingere; ſingulis ea Dominicis diebus ob remedium noſtrarum ægritudinum præſumamus, quàm vt uana perſuaſione cordis elati, vel poſt annum dignos eorū participio nos eſſe credamus.* Ad confirmationem ſecundam, abſtinere à Communione propter honorem, & reuerentiam non eſſe abſtinere diu; ſed modicè, & congruenter; non enim longa abſtinentia eſuriem ſpiritalem cauſat, aut ne Sacramentum contemnamus, facit; ſicut de humanis alimentis, non ſi quis faſtidit cibos, diuturna ieiunia, plurimumque dictum iuuant, potiùs nimia inedia tabem, & conſumptionem afferre poſſet. Qua de re præclariſſimè loquitur Cyrillus lib. 4. in Iob, cap. 37. *Sciant baptizati omnes, ſi rarius in Eccleſiam proficiſcantur, & longe temporis ſpatio propter ſimulatam religionem myſtice communicare Chriſto recuſent, ab æterna ſe uita procul depellere: quippe recuſatio huiuſmodi, quamuis ex religione proficiſci uideatur, & ſcandalum facit, & laqueos inſtruit.* Quamobrem inefficax argumentatio eſt: parum abſtinere prodeſt, igitur & multùm: velut ſi dicat quiſpiam: Vini modicum ſumere indecorum non eſt: igitur nec fœcundos calices haurire, & pleno ſe ore proluere, indecens non eſt.

Vualfrid.

Caſſianus.

Cyrillus. Longa Communione abſtinentia, quã periculoſa?

88\. Aſſerunt quintò, Sacerdotes quotidie communicare; at, quæ aduerſus laïcos militant rationes, contra Altaris etiam Miniſtrós faciunt; accedunt quippe multa pars eorum tepidè, irreuerenter. Reſpondeo, Sacerdotem eſſe Mediatorem apud Deum pro vniuerſa Eccleſia, pro qua, & omnibus membris eius ſacrificium offert: publicam igitur cùm perſonam agat, vt loquitur S. Thomas in 4. diſtinctione 12. quæſt. 3. articul. 1. cùm ab eo bonum commune pendeat, grauiores ob cauſas abſtinere eum ab Altaribus oportet, quàm laïcum qui priuatam agit perſonam. Quare ob hanc potiſſimum rationem grauiſſimi Scholæ Duces, in quibus eſt Angelicus Doctor apud Suarez tom. 3. in 3. parte, diſput. 80. ſect. 1. arbitrantur, obligatos ſub mortali Presbyteros ad ſacrificandum aliquoties in anno: deinde, cùm Sacerdos ſit ſpecialiter ad hoc obeundum deſtinatus, ex vi acceptorum Ordinum, peculiare ius habet ad Corporis Chriſti quotidianam manducationem, ſubminiſtratq; ad ſanctè peragendum iniunctum officij munus Deus ſingularia auxilia. Denique & de Sacerdotibus aſſerimus etiam facturos prouidè, ſi aliquando adipiſcendæ deuotionis, & reuerentiæ gratia, & manducando Dominico Corpore abſtineant: quemadmodum Sotus aduertit in 4. diſtinct. 12. art. 1. concluſ. 3. P. Suarez allegata diſput. ſect. 2. Quamobrem Tridentinum ſeſſione 23. cap. 14. Antiſtites monet. *Curet Epiſcopus, vt ij ſaltem diebus Dominicis & feſtis ſolennibus: ſi autem curam habuerint animarum, tam frequenter vt ſuo muneri ſatiſfaciant, Miſſas celebrent*. Hæc autem ipſa eſt frequentia, ad quam generatim hortati ſumus laïcos numero elapſo, videlicet, vti octauo quoque die, aut cùm magnæ celebritatis occaſio offertur, ſacro roborentur pabulo: quæ quidem dicta volumus de Clericis, quibus ſpecialis nulla incumbit obligatio celebrandi, præter eam, quæ ab ipſo Sacerdotio deriuata eſt? nam de iis, qui ex officio, aliaue cauſa legitima Miſſam dicere tenentur, aliter philoſophandum, vt Concilium ipſum inſinuat, quanquam hos in primis, vtpote Paſtores cæterorum, & Duces, decentiſſimè præparatos accedere conueniat.

Num à Sacerdotibus ad laïcos valeat argumentũ quotidianæ Communionis?

S. Thom.

Sacerdotem tenerí aliquoties ſacrificare.

Sacerdotes aliquãdo à ſacrificando abſtinere conueniens eſt.

Sotus.

Suarez.

Tridẽt.

SECTIO XII.

Non omnia ſcientiarum arcana ab antiquis expedita eſſe, in quibus recentiores deſudare, in quibus vincere valeant.

ARGVMENTVM Canticorum iuxta hiſtoriam, & ſecundum litteræ intelligentiam à veteribus intactum fuiſſe, monſtrauimus Prælocutione 1. Sect. 5. numer. 33. aſſerere non paucos huius Epithalamij Interpretes. 89.
Porrò in myſticæ explanationis filo deducendo, ſequutos poſterioris æui Scriptores diuerſas ſemitas, Commentationisque genus, cuius ad ſummum lineamenta pinxit antiquitas, ipſi venuſtatem, pulimenque attulere, & tanquam vitam, ſpiraculumque addidere emortuis vmbris, oſtendimus proximè elapſa Diſceptatione, Sect. 4. Subſectione 3. numero 132. Sed, quoniam ex his, qui ſolùm barba, & pallio tenus Philoſophi ſunt, non exigua pars, ſtatim ſuſpectum habet quicquid noua Minerua parturit, & ex carioſa apotheca non prodijt, age, probemus ipſos inſcientia laborare, & quas excitant tragœdias à ſapientibus facilè contemnendas iri, tantùm vulgi eſſe territamenta. Dicant igitur nobis in primis, quid illa adſignificent, de quibus Reuelationum volumine Ioannes cap. 19. verſ. 11. *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis, & verax, & in capite eius diademata multa, & vocabatur nomen eius, Verbum Dei*. Hæreo ad diadematum multiplici corona verticem. Velitne indicare nobis, ſe plurium regnorum

Apoc. 19.

Diademata Regibus pro multitudine ditionum.

gnorum Monarcham? Sic enim legimus de Ptolomæo multiplicatis imperijs, & diademata multiplicaſſe. Machabæorum 1. cap. 11. verſ. 13. *Et intrauit Ptolomæus Antiochiam, & impoſuit duo diademata capiti ſuo Aegypti, & Aſiæ*. At non conſueuere Reges pro ſubiectarum nationum numero coronas geſtitaſſe: moleſtum extitiſſet onus delicatis capitibus: quid enim ille, qui ſupra centum, & viginti prouincias imperitabat, ſi tot inſulas portare cogeretur? Appingunt quidem inter inſignia cuiuſque regionis ſtemmata: at vertice ferre omnia, labor fuiſſet intolerandus. Quòd ſi ob gloriam, & pompam auctas coronas affirmes, quorſum cum vno tantùm diademate hoc ipſo Epithalamio, in die tamen deſponſationis, & lætitiæ cordis illius? Puto equidem hoc Apocalypſis ſymbolo ad amuſſim exprimi veritatis triumphum de mendacio: ſiue, cùm in quarumlibet ſcientiarum ſcrutinio vera notitia victrix euadit: ſiue potiſſimùm in ſacrarum diſciplinarum tractatione: ad has enim verbum Dei attinet: ſeu denique, quoties Catholica definitio hæreſim iugulat: nam de veritate ſermonem eſſe, & vehentis beſtiæ candor, & equitis titulus, qui *fidelem*, & *veracem* prædicat, denotat manifeſte. Quid igitur? Inſurrexit Arius, blaſphemauitq́, mentitus eſt peſſimè de Verbo Dei, negans genitori æquale eſſe: aſcendit Verbum quadrigas candidas, Athanaſium, videlicet, cæteroſque Nicænæ Synodi athletas fortiſſimos: ſuperauit mendacium, impoſuit victor glorioſus capiti diadema. At fortaſſe aut non erit poſt Arium, qui deinceps mentiatur: aut poſt Athanaſium, qui ſuperet? Vtinam, qui mentiretur, non eſſet: ſed quoniam oportet hæreſes eſſe, erunt, & qui ſemper vincant. Abijt, ſublatus eſt Athanaſius: ſucceſſit Auguſtinus, ſuppreſſit falſitatem, coronat de nouo Verbum. Longum eſt ire per vniuerſa: quemadmodum non vnum aliquod ſæculum figmenta omnia produxit, ſed per ſingulas ſparſit ætates noua mendacia illa, qui non ſtetit in veritate, infelix Spiritus: ſic nec qui cuncta refutaret, vnum aliquod æuum parturiuit: extinxit quædam Hieronymus, alia Gregorius: diſceſſere illi, & pro Patribus nati ſunt Eccleſiæ filij, Thomas, Scotus, Bonauentura, & poſt hos turba magna, quam dinumerare nemo poſſit ex omnibus ferè gentibus, & tribubus, & populis, & linguis. Verbum igitur, quod toties coronatur, quoties de erroribus triumphum reportant Catholici pugiles, propterea eum multiplici diademate apparet, quoniam non vni Doctori tribuit, vt vniuerſa ſuperaret mendacia: ſed huic principatum conceſſit, cùm de Deo trino, vnoque, dubitatio eſt, illi; ſi de incarnato Deo agitur; alteri, cùm liberi arbitrij, & gratiæ concordia examen eſt. Sic Geneſim quiſpiam meliùs explicat, alius Pſalmorum librum, alter Euangelia. Sed, neque hi omnes ſimul regnauere. Venere ad vineam nonnulli hora prima, alij hora ſexta, non nemo ad occaſum penè; & potuit poſterior iſte gratioſior primis haberi coram patrefamilias; quoniam ſic ei placitum fuit honorare nouiſſimum illum. Percipiamus ab Origene, quæ iuuare poſſint hunc diſcurſum: *Si enim vnum eſſet vniuſcuiuſque generis falſum*, (ait ille tom. 1. in Ioannem,) *quo ſuperato, & victo, contra illud coronam ſumpſit Verbum: profectò iure, ac meritò corona vna amictum fuiſſet. Nunc cùm multa falſa ſint, quæ veritatem profitentur, in quo bello geſto Verbum corona donatur: multa ſunt diademata, quibus caput Verbi, quod vicit omnia, redimitur.*

Machab. 1. 11.

Ex ſanctis Doctoribus vnus vna in re, alius alia in re excelluit.

Origen.

Progrediamur à ſponſo ad ſponſam, & quod illius cidaris coronata nobis expreſſit, huius declaret amictus glorioſior: *Adſtitit* (inquit Propheta Pſalmorum Cantor Pſalm. 44. verſ. 10.) *Regina à dextris tuis, in veſtitu deaurato, circumdata varietate*. Si circundata, & vndique cooperta varietate: igitur latebat aurum. Id autem quamobrem? Nempe, abſcondiſſe, quod præ reliquis pretioſum erat? Voluit ſignificaſſe; quantumcunque foris emicat iuſtorum virtus, quò glorificent Patrem ſuum, qui in cœlis eſt, præſtantiora ſemper eſſe, quæ latent mortalium oculos. Sed dices, non occultatam inducta deſuper alia tunica veſtem ex auri filamentis; ſed pictas ipſo auro varias figuras; ſic vt vnum, idemque ſtamen eſſet, quod aurum, variumque colorem repræſentaret: qualis illa purpura, quam Seneca conſolatione ad Heluiam depingit, cap. 11. *intextam auro* (dicit) *varijſque coloribus diſtinctam, & artibus*. At erit hæc amictus forma indigna ſponſæ, & modeſtia, & pudicitia: ſcribit enim Alexandrinus Clemens Pædag. libro 2. eiuſmodi tunicas variegatas, quæ floridæ nuncupantur, meretricium ornatum fuiſſe. Laſciuis, effeminatiſque tribuit Prudentius ſcribens aduerſùs Marcionitas: ſic quippe inquit: 90.

—— Hunc videas laſciuas præpete curſu
Venantem tunicas, auium quoque verſicolorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.

Quare Concilio Lateranenſi 5. ſub Leone X. ſeſſione 9. prohibentur Clericis verſicolores amictus. Sanctus Paulinus epiſt. 7. tractans de Monachorum ſeuera diſciplina? *Non veſtibus* (ait) *pictis ſuperbi; ſed horrentibus cilicijs humiles*. Dicere tamen eſt, in litteræ fauorem, neque aurum fugiſſe inſpicientium oculos; quoniam, quæ ſuperferebatur veſtis, ſubtilis erat, & diaphana: nec floridum, polymitumque ornatum vbique, & quouis tempore dedecuiſſe caſtos animos, quibus fusè probandis alia erit opportunior occaſio. Vide interim Thomam a Mures Paralipomenis ad capit. 31. lib. 5. Antiquitatum Romanarum Ioannis Roſini. Nos gradum moueamus ad myſtica ſenſa. Aurum igitur, Scripturarum textus eſt: varietas, ſenſuum diuerſitas; quorum alij hiſtorici, alij tropologiam conſtituunt, alij ad Anagogen pertinent. Sic Baſilius Magnus in Pſalm. 44. *In veſtitu deaurato, hoc eſt, in dogmatibus ſpirituali intelligentia ſubtextis, & variegatis floribus interſtinctis, ſeſe grauiter componens, & adornans religioſè: quid enim non vniformia ſunt quæque dogmata; ſed horum ſpecies multiuariæ, ac multimodæ ſunt, vt quæ in ſe recipiunt ſermones, & complectuntur morales, & phyſicos: ob hoc veſtem ſponſæ indicat Scriptura varietate picturatam*. Breuiter & acuminosè Auguſtinus ad eundem Pſalmum: *In ipſa autem varietate aurum quid eſt? ipſa ſapientia: non diuerſum aurum; ſed varietas de auro*. Nunquid itaque Auguſtinus ſolus hanc tam diſtinctam, tam diuerſicolorem Scripturarum cycladem neuit, contexuit? Nunquid Bibliorum vniuerſa arcana abſoluit? Nequaquam ſanè. *Tanta eſt enim* (ait ſcribens ad Voluſianum epiſt. 3.) *Chriſtianarum profunditas litterarum, vt in eis quotidie proficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſque ad decrepitam ſenectutem maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere: latet altitudo ſapientiæ, vt annoſiſſimis, acutiſſimis, flagrantiſſimiſque cupiditate diſcendi hoc*

Pſal. 44. locus ad literam enucleatus.

Præſtantiores ſunt, quæ latent, iuſtorum virtutes, quam quæ apparent.

Tunicæ floridæ & variegatæ, an meretricius amictus? Clem. Alex. Prudent.

Conc. Lat.

S. Paulin. Dumpſter.

Mures.

Roſin.

Baſil.

Auguſt.

Scripturarum conſummata notitia quàm difficilis adeptu.

contingat, quod eadem Scriptura quodam loco habet: Cum conſummauerit homo, tunc incipit. & epiſtola 119. ad Ianuarium cap. 21. *Et miror: quia hoc te latet, quod non ſolum in alijs innumerabilibus rebus multa me latent? ſed etiam in ipſis ſanctis Scripturis multò neſcio plura, quam ſciam.* Quibus conſentientia ſcribit Hieronymus epiſtola ad Paulinum, de inſtitutione Monachi; & proœmio ad Epheſios ad Paulam, & Euſtochium miſſo: Irenæus lib. 2. contra hæreſes, capit. 47. S. Thomas Opuſculo, quod inchoat, *Pertranſibunt plurimi* &c. Multum igitur aſſequutus Tertullianus, plurimum præclariſſimus Carthaginenſis Martyr Cyprianus, innumera Lactantius: *Sed nunquid, aut Tertullianus Beatum Martyrem Cyprianum* (loquitur Hieronymus nominato prologo ad Epheſios,) *aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hilarium deterruit a ſcribendo?* Nõ equidem: quoniam, vt propè intimis coloribus ſponſæ ornatum decorauerit, ſiue Cyprianus, ſiue Hilarius, ſeu alius quiſpiam de Potentatibus; tamen adhuc ſuperſunt & de peregrinis, & de raris coloribus non pauci, quos ſequutura tempora proferent: vt nulla ſit ætas, a qua huius Reginæ amictus non vernet, quæ in ſubſtratum aurum nouos non congerat ſplendores, nouis arrideat coloribus. Aurum ergo vnum ſit, id eſt, Scripturæ textus idem & impermutabilis ſemper: verùm expoſitio varia, & multiplicis faciei, atque lucis: alia inueniat Chriſoſtomus, alia Ambroſius, ſic intelligat Thomas, ita Scotus, & præter horum omnium mentem, etſi non contra ipſorum omnium ſententias, Durandus, aliuſve poſtiorum. Hæc ſunt, quæ Eccleſiæ tunicam venuſtant.

Auguſt.

Hieron.

Iren.
S. Thom.
Præcedentiũ Scriptorum maieſtas, non debet ſubſequentes a ſcribendo deterrere.

91. Antiquo nitori reſtituiſſe Iſaac puteos, quos Abraham, genitor eius, quondam foderat, & Palæſthini oppleuerant, legimus Geneſ. capit. 26. verſ. 18. Laudo in parentem obſequium: at præter paternos puteos, non paucos alios de nouo à Patriarcha erutos contemplor. Miror tantam aquarum ſitim. Dices, fuiſſe Iſaaco pecoris infinitam propè multitudinem: *Nam locupletatus eſt homo,* (ait Textus diuinus,) *& ibat proficiens, atque ſuccreſcens, donec magnus vehementer effectus eſt: habuit quoque poſſeſſiones ouium, & armentorum, & familiæ plurimum.* Laborabat autem Chananæorum gleba aquarum penuria: vnde effectum, vt non minùs, quàm cætera alimenta, pretio comparandæ fuiſſent lymphæ. Deuteronom. cap. 2. verſ. 28. *Alimenta pretio vende nobis, vt veſcamur: aquam pecunia tribue, & ſic bibemus.* Quare, cùm numeroſis gregibus, & armentis non ſufficerent paterni putei; de nouo alios inueſtigaſſe oportuit. At quidem hæc difficultatem patiuntur. Nam Abraham tam diues pecoris fuit, quàm genitus eius Iſaac: *Fuerunt enim ei* (Geneſ. cap. 12. verſ. 16.) *oues, & boues, & aſini, & ſerui, & famulæ, & aſinæ, & cameli: nec poterat terra eos capere,* (Abraham, ſcilicet, & Lot, Geneſis cap. 13. verſ. 6.) *vt habitarent ſimul: erat quippe ſubſtantia eorum multa, & nequibant habitare communiter.* Igitur, quemadmodum putei illi adaquandis tantis Abrahæ gregibus, cùm præterea de ijs potaret familia numeroſa, ſuffecerant; quamobrem non ijdem ſatis eſſe poterant Iſaaco? Sanè tribuimus inuentas ab Abrahamo profundas ſcaturigines ſufficientes fuiſſe adaquandis & bobus, & camelis, & aſinis; & minori pecori filij eius Iſaac: noluit tamen gloriæ auidus natus contentus eſſe his, quæ à genitore parta fuerant: voluit inſuper addere incrementa; & non tantùm inuentis addidiſſe, ſed inueniſſe & ipſum. Ex his autem quid congruum eſt nos diſcere? Sanè his puteis ſignificari viuentes Scripturarum latices, auctores ſunt Gloſſa interlinearis, & Rupertus lib. 7. in Geneſim, cap. 11. Has a Iudæorum, Hæreticorumque corruptela vendicare Catholici Doctoris potiſſimum munus eſt. Verùm, quo id pacto? In primis quidem Patrum ſectando veſtigia, eorum ope: hi ſunt putei Abraham. At præter accepta a priſcis Magiſtris, niti debet optimus quiſque repertis in eum diem non cognita adiungere; deque duplici puteo, de eo, nempe, quem genitor velut ex hæreditario opere reliquerat, & de eo, quem ipſe marte ſuo in lucem protulerit, bibere. Nemo igitur exiſtimet, quamuis Abraham, pater excelſus, & Deo tam charus extiterit, ab eo conſumptas omnium aquarum venas. Commendandus ſupra modum, quòd primus glaciem fregerit, & inueniendis lymphis viam aperuerit: ſed non deſperet Iſaac, poſſe & ipſum nouos aquarum riuos de ſubterraneis latebris eruere, qui fortaſſe & dulcedine, & claritate cum Abrahæ torrentibus contendant, aut etiam eum ſuperent: tantùm velit impigrè deſudare Iſaac: Palæſthinus ager ſpatioſus eſt: vt fodiant innumeri, nunquam exſiccabunt; erunt recentes, quæ ſemper prodeant vndæ. Sed, quoniam hanc de Patriarcharum duorum puteis Allegoriam pulcherrimè tractat Tuitienſis Abbas, in veſtibulo Commentariorum in Apocalypſim, dabimus eius, quamuis longiorem, Commentarium. Sic igitur Rupertus diſſerit: *Sed dicat: Iam ſatis eſt, quod alij meliores, & ſanctiores, & doctiores inuenerunt, atque ſcripſerunt; illicitum eſt, temerarium eſt adijcere quidpiam ad ea, quæ a nominatis, Catholiciſque Patribus dicta ſunt, atque ita legentibus faſtidium facere, augendo multitudinem Commentariorum. Ad hæc, nunquam nimium ſanctorum ſpatioſus ager Scripturarum omnibus Chriſti Confeſſoribus communis eſt: & tractandi illas nulli iure negari poteſt licentia, dummodo ſalua fide, quod ſentiat, dicat, aut ſcribat. Quis namque rectè indignetur, eò quod in eadem poſſeſſione poſt vnum, aut duos puteos, quos foderunt patres præcedentes, plures fodiant labore filij ſuccedentes? Denique Iſaac & alios puteos fodit præter eos, quos foderant ſerui patris ſui Abraham, quos illo mortuo olim obſtruxerant Philiſthijm. Itaque iuxta hanc regulam nobis quoque concedant, poſt illos puteos, quos foderunt; id eſt poſt illos tractatus, quos tractauerunt Patres, & priores noſtri, & alios fodere puteos proprij vomere ingenij, dummodo viuam & nos aquam reperire poſſimus, quæ nulli noceat bibenti, nulli ſcandalum, vel errorem faciat legenti.*

Aqua pretio comparata in Palæſtina.

Deut. 2.

Gen. 12. & 13.

Filij gloria paterna non debent eſſe contenti: eam ipſi augeant.

Gloſſ.
Rupert.

Rupert.

Recentes Scriptores debent inuentis maiorum addere.

92. Hæc ipſa comprobaſſe Eccleſiaſten arbitror ſententia illa cap. 1. verſ. 4. *Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum ſtat.* Non moror nunc an, poſt diem Iudicij manſurum ſit terræ elementum hoc ipſum, quo potimur, pro quo adi Suarez tom. 2. in 3. part. diſp. 59. ſectione 2. ſufficit nobis non defecturum vſque in eum diem magni Examinis. Cernis igitur ſuccedentem per tot annorum myriades nouam & hominum & animantium prolem? Diſceſſere aui, abiere Patres, venerunt nepotes, & his pereuntibus emergit rurſus recentior ſoboles. Quid interim terra, quid mare, quid cætera elementa? Præbuit Oceanus his, qui ante qua-

Eccleſ. 1.

Suarez.

tuor

tuor millis annorum vixerunt, piſcium innumerabiles formas, margaritas, purpuram: dedit aër paſſerum genera multa, ex quibus alij palatum recrearent, alij vocali & docto gutture aures demulcerent, alij venantium deliciæ eſſent. Terra autem fœcundior genitrix, quanta profudit? Abundant valles frumento; colles olea; vitis, & in conuexis, & depreſſis ſpatijs aſſurgit, & extendit palmites ſuos vſque ad mare: luxuriat in pratis agniculus, amat ſyluarum opaca hinnulus; itur & in viſcera, & quas Stygijs penè admouerat vmbris, eruuntur auri, & argenti bracteæ; nec lapillis parcitur, ſub quibus ſudent matronarum digiti. Tam diuites, tam beati homines, qui ante quater mille annos vixerunt. Quid ſubſequutæ progenies? Caruere eadem gloria? fortaſſe non tam benigna erga eos elementa? Benigna ſanè: quin vero maiora videre incrementa poſteriores dies. Quid enim apud antiquitatem, quod certet cum vtriuſque noui Orbis prodigi largitate? Tanta aromatum copia, tot margaritæ; ebur, byſſus, murrhyna, balſamum ad contemptum ferè. Superuacaneum eſt meminiſſe; quantum auri, argentique Hiſpanienſes claſſes aduexerunt. Hæc igitur gleba, quæ pereuntibus colonis perſeuerat ſemper, Scripturarum ager eſt. Collegere de his campis centeſimum fructum fecundi illi poſt Apoſtolos Eccleſiarum Magiſtri, Clementes duo, Romanus, atque Alexandrinus: Dionyſij duo, alter ab Athenis: alter ab Alexandria: Iuſtinus, Irenæus, Hippolytus, Tertullianus, Origenes, Victor Pictauienſis, Cyprianus, Methodius; atque illis (ſi modò Origenes) ad fœlicitatis loca translatis, ſimiles produxit meſſes nouis agricolis, Ambroſio, Auguſtino, Gregorijs plurimis, Athanaſio, Chryſoſtomo; ſic deinceps. Generatio quidem alia, atque alia præterit; quoniam mortalitatis conditio eſt interitus: at Scripturarum prata, tellurem æmulatura, præter frumenta auorum horreis recondita, vinumque, ſi libet, centum annorum, recentes ſemper venturis nepotibus fructus emittunt; & tam lætam hodie ſegetem cultori rependit campus, quam ante mille annos. Quid obſtupeſcitis? Diues eſt, & in omnia hæc ſufficit. Donec erunt, qui vomere proſcindant, qui ſeminent, exurget noua ſpica: reportabunt eadem, quæ primi, fœnora nouiſſimi. Et quemadmodum a principio, ita in præſentem diem, qui arauerunt cum lacrymis, venientes venient cum exultatione portantes manipulos ſuos. Hanc eſſe myſticam Eccleſiaſtis ſignificationem viſus indicaſſe Olympiodorus Commentario in eum Salomonis tractatum: *Sacra verò Scriptura* (inquit) *terra nuncupatur: inſtar enim terræ immobilis eſt, fructus gignit, omnibus patet, ac omnes accipit, veterique ac nouo Teſtamento ſubnixa manet in ſæculum.*

Noui Orbis mira vbertas.

Olympiod.

93. At, patefactamus non tantùm conceſſa iunioribus aliquando paria cum veteranis ſtipendia; ſed fuiſſe nonnunquam inter minores, qui in quibuſdam optimos quoſque de priſcorum claſſe ſuperarent. Noſtis veniſſe ab Oriente Chaldæorum ſapientes, micantioris ſtellæ fulgoribus incitatos, quæſitum, vbi naſceretur Rex Iudæorum? Quid in illo ſydere eximium? Leo Magnus excelluiſſe aſſerit aſtrorum cæterorum radios: hoc plurimùm demiratos Aſſyrios Aſtrologos. Eius diſcurſus eſt ſermone 3. in ſolennitate Epiphaniæ in hanc formam: *Commonet Magos remotiores Orientis habitatores ſtellis cæteris ſtella fulgentior, & admirandi luminis claritate viri ad hæc ſpectanda non inſcij magnitudinem ſignificationis intelligunt: agente hoc ſine dubio in eorum cordibus inſpiratione diuina, vt eos tanta viſionis myſterium non lateret: & quod oculis oſtendebatur inſolitum, animis non eſſet obſcurum.* Ecce nouiſsimum ſydus vniuerſam Aſtrorum gloriam candore, ignibuſque ſuperat; etiam illud, *quod infra Solem ambit ingens aſtrum.* (Plinius lib. 2. cap. 8.) *appellatum Veneris; ipſiſque cognominibus æmulum Solis, ac Lunæ: præueniens quippe, & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter diem maturans: contra ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, vt prorogans lucem: magnitudine extra cuncta alia ſydera: claritatis quidem tanta, vt vnius huius ſtellæ radijs vmbræ reddantur.* Potuit antiqui huius tam luminoſi ſyderis honorem obſcuraſſe nata poſt ſeculorum decurſus ſtella? Quid hæc proclament? Sanè ſtellarum nominibus in ſacro idiomate Doctores ſignificati, quorum eſt de cœleſtibus tractatio. Notum illud ex cap. 12. Danielis: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.* Vide Pererium lib. 15. in Danielem. Docet igitur, fieri poſſe nonnunquam, vt de nuperis Magiſtris quiſpiam vincat ſapientia; atque acumine, ex his, qui præceſſerunt, potiores quoslibet: atque etiam, ſi dixerimus, veteris doctrinæ Anteſignanum, atque ipſum Principem ſuperari poſſe, nihil attulerimus à præſentis Allegoriæ legibus alienum. Suppreſſit fortaſſe, quæ a Magis conſpecta, ſtella aſtrorum tantùm faces? Vltra Apollinem fulgens exiuit: ceſſit huius ſyderis luci luminare illud maius, cui regimen diei commiſſum: aſtrum illud, quod medium inter errantes, vagaſque fertur ſtellas: *Ampliſſima magnitudine, ac poteſtate,* (Plinius vbi ſupra cap. 6.) *nec temporum modò, terrarumque; ſed ſyderum etiam ipſorum, cœlique rector. Hic lucem rebus miniſtrat, auferetque tenebras: hic reliqua ſydera occultat: hic cœli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen cæteris quoque ſyderibus fœnerat: præclarus, eximius, omnia intuens.* Sed, quomodo ſuperatum ab hac ſtella Solem probamus? Equidem, quoniam Phœbo micante non contraxit radios: ſi autem, aut à Sole mutuata fuiſſet claritatem, aut Solis lucerna minora fuiſſent ipſius iubaria, non potuiſſet coram diei præſide, mundique oculo radiare: radiaſſe autem conſtat, cùm ab eius conſpectu interdiu Magorum peregrinatio penderet. Verùm auſcultare iuuat, quid Chryſoſtomus pronunciet homil. 6. in Matth. *Neque enim nocte cernitur; ſed lucente prorſus die, ac Sole fulgente: quam lucendi vim non modo ſtella nulla; ſed nec ipſa quidem Luna ſortita eſt, quæ, licet multò clarius omnibus coruſcet aſtris, continuò tamen ortu Solis abſconditur; & quæ prius illuſtrabat omnia, ſub multo clariore ſydere vix ipſa conſpicitur. Hæc verò ſtella ipſos etiam Solis radios proprio quodam, præcipuoque fulgore ſuperabat, clariùs illis profectò apparens, atque in tanto eorum lumine magis ipſa reſplendens.* Ergo, ſi ſtellæ, Doctorum ſymbola, quid ſuperata à iuniori ſydere Solis radiatio indicat, niſi vinci in aliquibus poſſe à recentioris ſcholæ Magiſtris, veteris Lycei etiam Corypheos? Non excidit. S. Maximum homil. 3. de Epiphania hoc tantum decus ſyderi tribuiſſe, quia IESV obſequijs ſpecialiter dedicabatur: venerat enim tantùm ſemitas docere, quibus ad IESVM itur. IESV itaque quoniam peculiaribus nominibus ſtella erat, decebat micare illam ſupra

Leo Magn.

Stellæ Magorum claritas.

Lucifer, quàm excellens ſydus.

Plinius.

Pererius.

Sol, quàm illuſtris Planeta.

Plinius.

Chryſoſt.

S. Maxim.

aſtra

Digitized by Google

aſtra cætera. Sed erit, vt de his opportuniori occaſione ex deliberato tractemus. Nunc contenti ſimus, ne quis ſtomachetur, quòd omnium ſapientiſſimos à minoribus in quibuſdam diſcere

Chryſoſt.

poſſe aliquando auſi ſimus affirmare, Chryſoſtomi grauiſſima monita prompſiſſe. Is itaque tom. 3. homilia de ferendis reprehenſionibus, & conuerſione S. Pauli, ita effatus: *Multa enim ſunt, quæ magni, & admirabiles viri ignorant; quæ tamen parui, abiectique ſcire ſolent. Nam, poſtquam Moyſes ex Aegypto exijt, & in ſolitudinem venit, præfuit ſexcentorum millium populo, & ſolus omnium contendentium lites dijudicauerit: quod vidit ſocer eius: erat autem Iethro homo alioqui barbarus, & inſipiens, quique in ſolitudine vitam egerat, neque vlli communicarat, qui populos legibus rexerat, & ad hoc impius erat, quo non eſt certius inſipientiæ argumentum; nihil enim Gentilibus eſt inſipientius. Veruntamen ille barbarus, ille impius, ille inſipiens, vbi vidit Moyſem quædam præter dignitatem facere, eum correxit, non curans, quod ſapiens eſſet, & intelligens, & Dei amicus: & cùm dixiſſet ei: Quare illi ſtant coram te? didiciſſetque cauſam, inquit: Non rectè hoc feciſti, iunxitque conſilio increpationem: & neque ſic exaſperatus eſt ille ſapiens, ille intelligens, ille tot myriadum Dux; ſed conſiderabat, quòd licet magna à ſe ſigna fierent; humanæ tamen particeps eſſet naturæ, quam non raro multa latent; & ſæpè abiectus quiſpiam, & vilis inuenit, quod magnus & ſapiens vir præterit.* Nihil vltra hoc dici valeat: nam, ſi tantum homini ſtupido, & imperito conceſſum; quid ijs conceſſuri ſimus, quorum ingenium maximum, acumen rarum, labor & eruditio incredibilis?

94.

Ephes. 3. 8.

Verùm proferamus ex Paulinæ ad Epheſios Epiſtolæ cap. 3. maiora exempla: *Mihi omnium Sanctorum minimo* (ait Apoſtolus) *data eſt gratia hæc, in Gentibus euangelizare inueſtigabiles diuitias Chriſti, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio Sacramenti abſconditi à ſæculis in Deo, qui omnia creauit, vt innoteſcat Principatibus, & Poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei, ſecundum præfinitionem ſæculorum, quam fecit in Chriſto* IESV *Domino noſtro*. Quem locum diſertiſſimè

Chryſoſt.

tractat Chryſoſtomus homil. 7. in hanc Epiſtolam. Ventilat in primis, quòd Gentium Magiſter *minimum* ſe appellet, non ſolùm inter commilitones, qui Apoſtoli erant, & ad quorum ſanctitudinem, atque ſcientiam nemo deinceps acceſſit; ſed comparatione iuſtificatorum omnium, qui Sancti dicuntur. Sanè, ſi vocationis tempora pendamus, minimus; quoniam poſt cæteros ad Apoſtolatum aſſumptus: ſi anteactæ vitæ ſcelera conſideremus, minimus; quia nemo ſodalium Chriſti Eccleſiam perſequutus eſt, vt tamen in alijs peccatores fuerint: denique minimus, ſi ſpatia cogitemus, quibus didicit altiſſima Theoſophiæ arcana; non enim Seruatoris ſcholam ſequutus eſt, dum in humanis ageret; non recubuit in ſinu IESV, quemadmodum Diſcipulus; quem diligebat Redemptor; non denique excepit ignitam linguam, Paracleto deſcendente: hic igitur tantas ob cauſas minimus, quorum tandem Doctor, & Inſtitutor factus eſt? num docuit quempiam de Prophetis? num Pſaltem illum, cui incerta, & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtauit Dominus? num Filium ipſius, cuius eruditio inſignis præcedebat ſapientiam omnium Orientalium, & Ægyptiorum, & erat ſapientior cunctis hominibus? Hos ſi diſcentes habuiſſet, erat, quòd vniuerſus Orbis miraretur; attamen homines auditores habuiſſet: nunc autem ſupra mortales vehitur, & Angelos pertingit, illos, illos Angelos, qui, cùm in Verbo Dei legant, quid non penetrant, qui videntem cuncta intuentur viſione, quæ Beatos reddit?. At in his non infimum aliquem Ordinem elegit, quem inſtrueret, auſus docere ipſos Principatus, & Poteſtates.

Paulus Angelorum Magiſter, quo pacto? Chryſoſt.

O non viſam ab æuorum initijs ſimilem minimi huius cathedram! *Si igitur Principatus, & Poteſtates,* (ait Chryſoſtomus prologo in Ioannem,) *Cherubimque, & Seraphim hæc per Eccleſiam didicerunt; planè conſtat, ipſos Angelos ſumma cum attentione eius ſe auditores exhibuiſſe*. Sed aduerſus hæc emergit ſcrupulus: nam, ſi quæ de nouo ſcire oporteat cœleſtes ſpiritus, illuminantur à ſuperioribus inferiores, & Deo immediatos ipſe illuſtrat ex vulgata ſcholæ diſciplina approbantis, quæ Dionyſius tradidit, de cæleſti Hierarchia, cap. 7. Deinde Angelorum miniſterio conſueuit Numen Prophetas inſtruere, per quos ideò lex lata dicitur, quemadmodum ſcribit idem

Dion. Areopagit.

Dionyſius cap. 4. Secundùm hæc itaque, non Paulum Angelos docere; ſed ab Angelis Apoſtolum erudiri decebat. Denique, ſi quid magni Spiritus ab homine diſcerent, maximè Incarnationis diſpenſationem: at Angelos nouiſſe non ſolum ab initio beatitudinis ſed etiam in via incarnandum Chriſtum, grandium Theologorum opinatio eſt, pro quibus vide Molinam 1. p. q. 57. artic. 5. diſput. 2. Valentiam tom. 1. diſput. 4. quæſt. 8. punct. 4. & ante alios P. Suarez lib. 5. de Angelis, cap. 6.

Angeli quatenus de incarnatione ab initio habuere ſcientiam? Molina. Valentia. Suarez.

Reſpondeo tamen, vt ijdem Theologi, D. Aquinatem ſequuti ſtatuunt, latuiſſe ſaltem Angelos, etiam beatos, non paucas circunſtantias eorum, quæ ad incarnationem conſequutura erant, quæ arcana, non ab Angelis, ſed ab ipſo Deo didiciſſe Paulum velit Molina. Quo pacto autem cœleſtes Spiritus ab Apoſtolo docti adſtruantur, explicat ſolidè P. Suarez, ad quem remittimus Lectorem. Sufficit, verum id eſſe abſque improprietate, Angelos Pauli auſcultatores fuiſſe: ſic enim habemus minimo conceſſum, nouiſſimoque ſacri Collegij apoſtolici, & tanquam abortiuo tributum, non tantùm docere maximos ex hominibus; ſed Angelorum præſtantiſſimos. Sed faciamus iam locum aureis Chryſoſtomi verbis homilia, quam

Chryſoſt.

diximus 7. in epiſtolam ad Epheſios: *Mihi* (inquit) *minimo omninò omnium Sanctorum; non dixit Apoſtolorum: quamobrem eſt illud quoque hoc minus: illic enim dixit: Non ſum dignus vocari Apoſtolus. hic autem ſe etiam dicit omnium Sanctorum minimum: Mihi, inquit, omnium Sanctorum minimo data eſt hæc gratia. Quænam? Euangelizare Gentibus inperueſtigabiles Chriſti diuitias, & illuminare omnes, quæ ſit diſpenſatio myſterij abſconditi à ſæculis in Deo, vt innoteſcat Principibus, & Poteſtatibus in cæleſtibus per Eccleſiam multiformis ſapientia Dei; eſto, hominibus non fuit reuelatum: & illuminas Angelos, & Archangelos, & Principatus, & Poteſtates? Certè, inquit: in Deo enim fuit abſconſum: & audes hoc dicere? Et vnde hoc fuit manifeſtum Angelis? Per Eccleſiam? Quid hoc ergo eſt? non norunt Angeli: nam, ſi Principatus non norunt, multò magis nec Angeli nouerint. Quid verò nec Archangeli norunt? nec illi: quamobrem quod eſt admirabile, & ſtupendum: Mihi, inquit, datum eſt, qui ſum minimus: erat autem hoc quoque gratia, quod paruo maiora ſunt credita, vt eſſet eorum Euangeliſta*.

Afferas, iſtis confici, à veteribus prætermiſſa 95.

quæ-

Digitized by Google

quæpiam fuiſſe: non enim cuncta dicenda exhauſere: cæterùm in his, quæ tractauit antiquitas, ſic ab illis, tantaque diligentia explorata vniuerſa, vt horum diſceptationibus ſi conferantur recentiorum diſcurſus, exangues, & ſemeſi appareant. Sed ego ita exiſtimantibus opponam Vincentium Lyrinenſem Commonitorio 1. aduerſus profanas nouitates, cap. 27. nam, quid poſteriores Scriptores facere iuuet, explanans: *Adijce* (ait) *ſplendorem, gratiam, venuſtatem: per te poſteritas intellecta gratuletur, quod antè vetuſtas non intellectum venerabatur*. & cap. 30. *Fas eſt*, (ait,) *vt priſca illa cæleſtis Philoſophiæ dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur*. Quibus concordia habet Melchior Canus proœmio ad locos theologicos: *Atque* (inquit) *hac in re, quantum animi mei coniectura colligere poſſum, iuniores, uel pares antiquis, uel etiam ſuperiores reperientur*.

Vinc. Lyr.

Melch. Can.

Hæc mihi vtcunque denotaſſe viſum portentum illud conuerſarum aquarum, accumbente Chriſto cum nouè nuptis apud Canam Galilææ, in vina falernis iucundiora: ſtupeſco autem, quod ab aquis velut ſuppetias poſtulauerit, quaſi ſine his, & abſq; præiacente ſubſtātia, Nectaris, & Ambroſiæ flumina, vt decurrerent, præſtare non poſſet: nam, vt doctè annotat Chryſoſtom. homil. 21. in Ioannem, plùs ſuſpicerent quique, ſi ex nihilo produxiſſet, cùm vetus Philoſophia non aliud magis admirata ſit, quàm poſſe aliquid ex nihilo protrahi: voluitne animare mortales ad paſſionum victoriam, quando contrariarum qualitatum ſubſtantiæ vno Dei iuſſu mutantur repentè? Quis enim deſperet ex iracundo mitis fieri, ex libidinoſo caſtus, ex raptore miſericors, ſi aquas vini naturam induere impoſſibile non ſit, frigida tranſire in calentia? Non inconcinnum hoc, & moribus vtile: ſed vocant nos ad alios ſenſus Gaudentij Brixienſis verba tract. 8. *Nam uetera* (inquit) *tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua: ſic tamen facta ſunt omnia noua, ut origo maneret ex ueteri: cùm non ex nihilo uinum, ſed ex antiquo aquæ gignitur elemento?* Aquam in ſacris Hieroglyphicis doctrinæ ſymbolum eſſe, nouiſſimum eſt: recens igitur Scriba eruditus, & politus bibat quidem de veterum ciſternis: deuiet has in plateas ſuas, verùm tantùm lucis, ſplendoriſque afferat, vt ſi poſteriora hæc cum prioribus illis conferantur, vincant, quantum ſuperant calicem aquæ frigidæ crateres vini laudatiſſimi. Hoc illud Vincentij præceptum ſuprà memoratum: *Adijce ſplendorem, gratiam, uenuſtatem: per te poſteritas intellecta gratuletur, quòd ante uetuſtas non intellectum uenerabatur*. Hoc, quod Gaudentius ſignificabat inquiens: *Sic fieri noua, ut origo maneat ex ueteri*. Quibus cognata ſunt, quæ ab Auguſtino tradita tract. 9. in Ioannem: nam de Chriſto traditas noua Scripturarum interpretationes cum priſcis expoſitionibus Magiſtrorum, quos habuit Synagoga, collatas vinum doctiſſimè appellat, cùm illa frigidi aquarum latices extiterint: *Erat Prophetia* (inquit) *antiquis temporibus: ſed illa Prophetia, quando in illa Chriſtus non intelligebatur, aqua erat: tollitur uelamen, cùm tranſieris ad Dominum, tollitur inſipientia, & quod aqua erat, uinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos non intellecto Chriſto, quid tam inſipidum, & fatuum inuenies? intellige ibi Chriſtum, non ſolùm ſapit, quod legis; ſed etiam inebriat*.

Chryſoſt.

Scelerati ſſimos Deus feciſſe mutare valet in optimos.

S. Gaud.

Quantum ſplendoris debeat nouus Scriptor veterum addere inuentis?

Auguſt.

96\. Dauid, an Salomon quis plus contulerit ad templi gloriam?

Atque hæc ipſa teſtantur ſcitiſsimè; quæ Dauid, quæ Salomon diuiſis operibus in templi magnifici ſtructuram contulerint: nam Dauid quidem aream ab Ornan Iebuſæo emit Regum 2. cap. 24. & Paralip. 1. cap. 21. infinitam vim congeſſit metallorum, odoratæ ſyluæ, lapidum exquiſitorum, Paralip. 1. cap. 29. denique delineatam tradidit futuræ baſilicæ iconem: *Dedit autem Dauid Salomoni filio ſuo* (Paralip. 1. cap. 28. verſ. 11.) *deſcriptionem porticus, & templi, & cellariorum: & cœnaculi, & cubiculorum, necnon & omnium, quæ cogitauerat atriorum & exedrarum per circuitum*, &c. Duo igitur potiſsimum à Dauide præſtita: alterum, quòd materiam apparaſſet, etſi magna ex parte indolatam & rudem, præſertim quæ ex lignis, lapidibuſque conſtabat: alterum, quod vmbram & lineamenta operis, aut tabula, aut marmore, aut charta reliquerit expreſſa, vt poſt Abulenſem notauit Salianus tom. 3. anno mundi 2990. numero 76. Quare rectè Chryſoſtomus tom. 1. in illa Pſalm. 131: *Si dedero ſomnum oculis meis, donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Non dixit*, (ait) *Donec ædificauero: hoc enim ei non fuerat permiſſum: ſed, donec inuenero locum Domino, & tabernaculum*. Salomon autem conquiſitis lectiſsimis templorum magiſtris, ipſe cùm eſſet inter paucos nobiliſsimus Architectus, quæ à genitore acceperat, partim indigeſta, partim exemplaria ſolùm, ad eam pulchritudinis perfectionem perducit tandem; non tamen ſine multorum annorum indefeſsis laboribus, vt quantùm pictæ vrbes & baſilicæ à verarum laudibus differunt, tantùm diſtauerint filij atque parentis opera. At, quorſum placitum fuit Numini, gloriam incomparabilis fabricæ diſcriminare, vt tantùm inchoaret Dauid, conſummaret Salomon? Dices: Imminebant adhuc à Philiſthinis Iſraëli bella, interrumpenda erat incœpti moles ædificij: dedecebat autem operas Deo dicatas non ad amuſſim perfici poſt ſemel iacta fundamenta? Sed, vt ſic oporteret hiatus, & voragines non pati Superis conſecrata, potuit continuationem ſtructionis Salomoni commendaſſe Dauid: nam, etiamſi adhuc adoleſcens; ſapiens tamen erat, eodem approbante Dauide, Reg. 3. c. 2. verſ. 6. Verùm, vt filio maturam cognitionem rerum concedamus; at vicariæ ſolertiæ reliquiſſe opus Domini non minori vituperatione dignum fuerat, quàm non proſequi inchoatum: quid, quòd Numen palàm ſignificauerit Dauidi, ne pergeret templum erigere? Adi Abulenſ. q. 21. ad c. 22. lib. 1. Paralipomenon. Non illepidè Procopius ad cap. 7. lib. 2. Regum: *Domum orationis conſtruere Deus Dauid non permiſit, docens humanitatem omnes, quotquot hoc in loco Deum erant inuocaturi. Nam, qui vident Prophetam non concedere Dauidi propter cædes, quantumuis inſtat, vt Deo ædificet; puras manus habere docentur*. At, quæ noſtro inſtituto deſeruit expoſitio, inſinuata aliquantulùm à Lyrano, dum moraliter interpretatur illud eiuſdem 7. cap. *Suſcitabo ſemen tuum*, &c. Nam de diſcipulis ſermonem eſſe putat ſub typo Salomonis, ac retulit primùm ad contemplatiuos diſcentes, deinde ad litterariam rem, inquiens: *Suſcitabo ſemen, id eſt, dabo tibi bonos diſcipulos, qui ædificabunt pro te, quia per meritum circa doctrinam ipſorum habebis in patria gradum altiorem, quàm ſi ſtatim tranſires ad gloriam*. Ergo diſcipulus ſupra magiſtrum, & vincent auos nepotes? Ita ſanè: Dauide nanque adumbratos exiſtimamus non paucos ex Doctoribus, quibus remotior gloriata eſt ætas: his autem quid debeant ſcientiæ? Sanè initia: incrementa autem poſterioribus. Quòd

2\. Reg. 24. 1 Paral. 21. 28. & 29.

Abulenſ. Salian.

Pſ. 131. Chryſoſt.

Exercitia ſpiritalia non debent interrumpi.

3\. Reg. 2.

Sacerdotes in primis ab illi deſiſtere oportet.

Abulenſ. Procop.

Lyran.

ſi iuniorum

ſi iuniorum curæ & induſtria in nonnullis conſerantur cum priſcorum ſolertia, apparebit veterum labor, lineamenta ſolùm, & vmbras duxiſſe, informis denique. Itaque, & Dauid, & Salomon, ad templi ædificationem concurrunt: ſed Dauid, qui ſenior eſt, materiam, ignobiliorem compoſiti ſubminiſtrat partem: Salomon, qui adoleſcentior eſt, formam, concreti nobiliſſimam portionem adhibet: *Certe poſt priores illos*, (ait Cano proœmio ad locos theologicos,) *in rerum inuentione tribuere ſibi poſteriores vix quicquam poſſunt: ordinem vero, diſpoſitionem, perſpicuitatem ſibi ſi aſſumunt, uidentur ea iure ſuo quodammodo uendicare: quapropter utriſque legendis efficiet Theologus ſcholaſticam diſputationem ſine dubio pleniorem: nam ex illis quaſi materiam; ex his tanquam formam diſſerendi mutuatus, potens, nimirum, erit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere*. Ergo argumentum Canticorum cùm vetuſtas aut non attigiſſet omninò, aut ſubobſcurè, & leuiter tractaſſet: poſteritas vel integrè in lucem protulit; vel leonem ad miraculum perfecit iucundiſſimis coloribus, cuius illi primas tantùm lineas, & elementa pinxerunt: his autem non offenditur antiquitas, quæ in alijs multis vicit, & excelluit; commendatur vero immensùm Dei virtus, quæ poſt tantam donorum effuſionem etiamnum diſtribuit perenni abundantia abſque acceptatione, aut perſonarum, aut temporum.

SECTIO XIII.

Ex Scholarum rigore probatum, non omnia adeptos antiquos, potuiſſe nonnunquam à iunioribus vinci.

CVM oppoſitis turmis nobis dimicatio: altera Hæreticorum, altera Catholici nominis: vtraque improbanda. Contendit hæretica factio, quemadmodum probè annotauit Bañez Commentario ad art. 7. quæſtionis 1. 2. quò plus à Chriſto exorto diſtant fideles, maiores pati doctrinarum tenebras: quare nihil eximium cogitare nouiſſimorum temporum ingenia, Orthodoxorum autem non ſatis prudens quædam portio nullo exorientium opinationum facto diſcrimine vſque ad raucedinem clamitat, noua quotidie emergere, antiqua peſſundari dogmata, compeſcendam nimiam in docendo licentiam, proculcari ab adoleſcentibus venerandam canitiem veterum Theologiæ ducum. Atque equidem miror Sectariorum ſpiſſum, & inſolens in tanta Scriptorum copia, tanta criſi mendacium: nullum enim, quod ſcimus, effluit ſæculum, ex quo gentes eſſe cœperunt, quod librorum parem multitudinem protulerit. Vnius noſtri Sodalitij conatus quis enumeret? integram Bibliothecam ſolus noſter labor requirit. Deſeramus igitur hos, vt, qui in aperta luce cæcutiunt: veniamus ad Catholicum certamen: qua in pugna difficiſis erit triumphus; quoniam non cum ijs digladiamur, qui intellectu, & ratione feruntur; ſed quos in tranſuerſum agit affectio, quos certi, eiuſque indiſcuſſi dogmatis pertinax, & regi neſcius amor faſcinatijt. *Habet quippe hoc conditio generis humani* (ait Opus Sixto Papæ III. adſcriptum, de diuitijs) *ut nec proprio, nec extraneo iudicio acquieſcat: & contra omnium, ſuamque etiam conſcientiam uenire malit, quam id impugnare, quod ingenti ardore dilexit*. Sed coërceamus iuſtam bilem, quoniam etiamnum in limine verſamur, & dicamus ante cætera, huius extra quæſtionis circulum ponẽdos apoſtolos: nam eum ſcientiarum apicem, quem ſui Eccleſiarum Principes ſupergreſſi ſunt; nemini deinceps ſcandere datum. Probant manifeſtè ad 1. 2. quæſtionem primam, articulum ſeptimum. Bañez in Commentario, quemadmodum & Aragon, & Ioannes Puteanus: Lorca diſput. 17. P. Suarez de fide, diſput. 2. ſect. 6. P. Valentia tom. 3. diſput. 1. quæſtione 1. punct. 7. P. Adam Tannerus tom. item 3. diſput. 1. quæſt. 1. dub. 7. Prætermiſſo itaque Chriſti diſcipulatu, de illis ſermo texitur, qui poſt Apoſtolorum ætatem docere cœperunt, quales Iuſtinus, Athanaſius, Origenes, Hippolytus, & quæ ſequuta eſt per ſingulas generationes pulcherrima legio: de nemine autem ſpeciatim iudicantes, ſi tamen de tota complexione loquamur, ſtatuimus potuiſſe in nonnullis veterum præſtantiſſimos ſuperari à iunioribus, de facto etiam multa aſſecutos nepotes omni commendatione digniſſima, quæ priſcorum indagationem latuerunt.

Bañez.
Hæreticorum æſtimatio de poſterioribus Eccleſiæ doctis.

Noſtra quàm diues Scriptorum ætas.

Sixt. III.

Bañez.
Apoſtolis in ſcientia nulli Doctores conferendi.
Aragon.
Putean.
Lorca.
Suarez.
Valent.
Tanner.

Et quoniam, vt aduertit Cano lib. 12. de locis, cap. 12. §. *Multo uerò magis*, &c. Auguſtinus omnium conſenſione theologici ludi Anteſignanus habetur, vtcunque de alijs ducibus opiniones ferantur, auſpicemur ab eius dictis, quæ ad longum referemus, non quòd noua præbeamus, & ab alijs indiſcuſſa; ſed quia huic argumento neceſſaria in primis. Is igitur, cùm pronunciaſſet doctis amicis illudi, ſi ne illos offendamus, in omnibus cum ijs conſpiremus, ſubdit: *Ego enim fateor charitati tuæ, ſolis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum Auctorem ſcribendo aliquid erraſſe firmiſſimè credam: alios autem ita lego, ut quantalibet ſanctitate, doctrinaque præpolleant, non ideò uerum putem, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed, quia mihi, uel per illos Auctores Canonicos, uel probabili ratione, quod à uero non abhorreat, perſuadere potuerunt. Nec te, mi Frater, ſentire aliquid aliter exiſtimo: prorſus, inquam, non te arbitror ſic legi tuos libros uelle, tanquam Prophetarum, uel Apoſtolorum, de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium eſt: abſit hoc à pia humilitate, & ueraci de temetipſo cognitione*. Sic Auguſtinus epiſt. 19. ſcribens ad Hieronymum. Nec fefellit eum ſpes de mente Doctoris Maximi, qui epiſt. ad Theophilum aduerſùs Ioannis Hieroſolymitani errores: *Scio* (ait) *me aliter habere Apoſtolos, aliter reliquos Tractatores; illos ſemper uera dicere; iſtos in quibuſdam ut homines aberrare*. Sed ſtemus cum Auguſtino parumper, antequàm ad alios feramur: cum relatis quidem germanam tradit epiſt. 111. ad Fortunatianum: *Neque enim quorumlibet diſputationes, quamuis Catholicorum, & laudatorum hominũ, uelut Scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare, atque reſpuere, ſi forte inuenerimus, quòd aliter ſenſerint, quam ueritas habet diuino adiutorio, uel ab alijs intellecta, uel à nobis: talis ego ſum in ſcriptis aliorum tales uolo eſſe intellectores meorum*. Idem lib. 1. de Baptiſmo contra Donatiſtas, tom. 7. cap. 18. loquens de celebri rebaptizandorum Cypriani errore: *Quod non rectè fieri tanto viro, nimirum, propterea*

80.
Auguſtinus Scholarum Princeps omnium conſenſu.
Canus.

Solis canonicis libris Auguſtinus defert, et in nullo erraueriut.

Auguſt.

Cum debita honorificentia, licet Doctorũ aſſerta confutare.

Cypriani error de rebaptizandis.

propterea Dominus non aperuit, vt eius pia, & humilitas, & charitas ſalubriter Eccleſia pateſceret; & non ſolum illius temporis Chriſtianis; ſed etiam poſterioris ad medicinalem, vt ita dicam, notitiam ſignaretur. Et lib. 2. cap. 3. *Quis autem neſciat, ſanctam Scripturam canonicam, tam veteris, quam noui Teſtamenti ſuis terminis contineri, eamque omnibus poſterioribus Epiſcoporum litteris ita præponi, vt de illa omninò dubitari, et diſceptari non poſſit, vtrum verum, vel vtrum rectum ſit, quicquid in ea ſcriptum eſſe conſtiterit: Epiſcoporum autem litteras, quæ poſt confirmatum Canonem vel ſcripta ſunt, vel ſcribuntur, & per ſermonem fortè ſapientiorem cuiuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Epiſcoporum grauiorem auctoritatem, doctioremque prouidentiam, & per Concilia licere reprehendi, ſi quid in eis fortè à veritate deuiatum eſt*. Et cap. 5. *Homines enim ſumus, vnde aliquid aliter ſapere, quàm ſe res habet, humana tentatio eſt: nimis autem amando ſententiam ſuam, vel inuidendo melioribus vſque ad præſcindendæ communionis, & condendi ſchiſmatis, vel hæreſis ſacrilegium peruenire, diabolica præſumptio eſt; in nullo autem aliter ſapere, quàm res ſe habet, angelica perfectio eſt*. Quare & ipſe frequenter indicta voluit, emendauitque antiqua placita; quod præter Retractationum volumen alia ſæpè loca teſtantur lib. 6. contra Iulianum, cap. 11. atque epiſtola 48. ad Vincentium, & aliàs: quibus Auguſtini ſententijs, quorum mirificè conſonant Ruperti verba ad illud cap. 11. Apocal. *Et datus eſt mihi calamus ſimilis virgæ*, &c. placet adiungere: *Calamus* (inquit) *ſimilis virgæ, facultatem ſcribendi ſignificat cum magiſterij auctoritate: & ſunt, vel fuerunt aliqui, quibus calamus datus eſt; ſed non cum illa magiſterij dignitate, vt de nulla illorum ſententia, ſiue dictione liceat cuiquam Eccleſiaſtico dubitare: hoc nanque magiſterium tantummodo, & Apoſtolorum eſt, & illis ſolùm hæc virga data eſt: vnde in Pſalmis ſic determinatum eſt*, (Pſalm. 86.) *Dominus narrabit in Scripturis populorum, & Principum horum, qui fuerunt in ea: & Principum horum, inquit, id eſt, Prophetarum, & Apoſtolorum, ſiue Euangeliſtarum. Vide, quid dicat, qui fuerunt, non qui ſunt, vt exceptis Apoſtolis, quodcunque aliud poſteà dicitur, abſcindatur, nec habeat poſteà auctoritatem: quamuis ergo ſit aliquis ſanctus poſt Apoſtolos, quamuis diſertus ſit, non habeat auctoritatem; quoniam Dominus narrat in Scripturis populorum, & Principum horum, qui fuerunt in ea*. Conſpirant Anaſtaſius Sinaïta lib. 1. in Hexameron, ad finem: *Nunquam enim aberrans, & perfecta rerum cognitio eſt ſolius Dei: ſiquidem etiam ſpiritualis ex parte cognoſcit, & ex parte loquitur*. Adelmanus Brixienſis Epiſcopus epiſtola de Euchariſtia ad Berengarium: *Nonne homines erant, & falli ab alijs, atque ipſi fallere alios poterant? ita enim dicit Scriptura, quia omnis homo mendax: vnde ergo eò culminis peruenerunt, vt tam ratum habendum ſit, quicquid de diuinis myſterijs ſenſerunt, memoriaq; tradiderunt?*

Hominum eſt errare.

Auguſtinus nō rarò priora retractauit.

Rupert. Apoſtolorum prærogatiua, vt de nulla eorum ſententia liceat dubitare.

Anaſt. Sin. Nunquā aberrans cognitio diuina. Adelmanus.

99. Docet itaque Auguſtinus, docet Hieronymus, vtriuſque paleſtræ, poſitiuæ, & ſcholaſticæ lumina, præter canonicos Scriptores, cæteros labi potuiſſe: *In nullo aliter ſapere, quàm res ſe habet, angelicam perfectionem eſſe*. Cyprianum tantum Doctorem, Martyrem fortiſſimum erraſſe: non ideò *vera habenda, quæ dixerint, quia ipſi ita ſenſerunt; ſed, quia vel per Auctores canonicos, vel probabili ratione, quid à vero non abhorreat, perſuadere potuerunt*. Supra hanc regulam de vigilijs ſuis ſentire quempiam, alienum eſſe à Chriſtiana modeſtia: ex quo ſequitur (ait noſter Gillius tom. 1. in 1. part. lib. 1. tract. 7. de locis theologicis, cap. 11.) *certa apud omnes concluſio, nempe, nullius ſingularis hominis dictum, tantum pondus auctoritatis habere, vt abſque examine, & delectu, quia ipſe dixit, ab alijs admitti neceſſariò debeat. Quæ eſt ſententia Patrum*. Verùm pro inſtituto, de quo agimus, aptior ſententia Cani lib. 7. de locis, cap. 3. §. *Eccleſiaſtici Auctores*, &c. *Atque Auctores canonici* (inquit) *vt ſuperni, cæleſtes, diuini, perpetuam, ſtabilemque conſcientiam ſeruant: reliqui verò Scriptores ſancti, inferiores, & humani ſunt, deficiuntque interdum, ac monſtrum quandoque pariunt, præter conuenientem ordinem, inſtitutumque naturæ*. Quod genus monſtri, nempe, illa, in quibus à veritatis ſcopo aberrauerant, ipſe multis declarat eodem cap. §. *At Gelaſius*, &c. proſequutus ad longum Sixtus Senenſis tom. 1. Bibliothecæ ſanctæ: P. Azor tom. 1. lib. 2. Inſtitutionum moralium, cap. 9. & alijs, quæ ſequuntur. Patres igitur, & antiqui Scriptores, cùm non rarò decepti fuerint; ſæpè quod melius eſſet, non ſint adepti, poſterior ætas potuit emendare prioris vitia, quemadmodum & in multis correxit. Atque equidem in hoc pronunciato mitis aliquantùm fuit Melchior, auſus alibi aſſerere, Stephanum Leuitam ſanctiſſimum, Spiritu ſancto plenum, humani aliquid paſſum oratione ea, quam habuiſſe legitur Actorum cap. 7. videlicet, *In longa narratione confuderit aliqua, & miſcuerit; in quibuſdam etiam memoria lapſus fuerit*. Quod fortaſſe tam inſolens dictum hauſit ex Caietani fontibus, qui in Lucam ſcribens, aſſueuerat, ex generationibus vnam ſuperfluè memoratam ab Euangeliſta: profanam nominat ſalutationem in epiſtola Iacobi, niſi hoc ſit ſuperaſſe immodeſtiam Cani, cùm nec canonicæ Scripturæ parcatur. Verùm præter Apoſtolos, cæteros lapſui obnoxios dixit idem ad cap. 12. Epiſtolæ prioris ad Corinthios, quod eſt Melchioris effatum. Ipſe teſtimonium perhibeat lib. 2. de locis, cap. 18. §. *Tertia veri*, &c. *Nos autem* (ait) *non Stephanum ab omni lapſu, ſed Euangeliſtam vindicare debemus. Solis quippe Apoſtolis, Prophetis, & Euangeliſtis hunc honorem deferre Catholica fide docente didicimus, vt nullum eorum, vel memoria lapſum eſſe credamus, nullum nec in magnis, nec in paruis erraſſe. At Stephanus plenus erat Spiritu ſancto? Fateor. At Spiritus loquebatur in eo? Et id quidem fateor. Sed aliter in Chriſto Spiritus loquitur, aliter in Prophetis, & Apoſtolis; aliter in Stephano, & Ambroſio*. Quid igitur Patribus conceſſurus ſit, qui ne tum Stephanum ab omni ignorantia, & ingenij vitio liberum eſſe velit, cùm Spiritus ſanctus in eo loqueretur, dirigeret linguam, acueret mentem? Sed nos, vt aliquando Patres veritatem non aſſecutos dixerimus, quoniam ad hoc aſſeuerandum, & exemplis, & ipſorum magiſterio cogimur, quos eorum næuos potuit doctior poſteritas emaculare: at Stephano, ijſve quorum ſermones moderabatur diuinior Spiritus, errorem adſcribere, piaculum æſtimauimus: cùm ſi his rima aperiatur, difficillimum ſit ipſius Prophetiæ auctoritatem ſartam tectam habere. Quare Salmerón noſter catholico zelo motus aduerſus Canum, tom. 12. tract. 24. §. *Quadam ex his*, &c. *Profectò* (inquit) *nouitatis, & temeritatis plena eſt hæc expoſitio, & contumelioſa ipſi Stephano, & iniuria in Spiritum ſanctum*. Sed horum cumulatam diſcuſſionem proprijs ſedibus reſeruantes, pergamus vlteriùs demonſtrare propoſitum ſcopum.

Certa concluſio ſingularis.

Doctoris, eo quod alius ſit, dictū ſolùm, certam probationem nō facere. P. Gillius.

Scriptores etiam ſancti monſtrum quandoque pariunt. Canus. Sixt. Senen. Azor.

Actor. 7.

Caietani, & Cani notata aduerſus canonicos Scriptores, & S. Stephanum temeritas.

Salmeron.

Alterum

100. Eccleſia progreſſu temporum, vt profecerit ſcientia. Tertull.

Alterum igitur Aſſertorum firmamentum iiſ Patrum loquutionibus fundatur, quibus dicunt, Eccleſiam progreſſu temporum profeciſſe ſcientia, quemadmodum & virtutibus creuit. Docuit Tertullianus libro de velandis virginibus, ferè hinc auſpicatus orationem: *Regula quidem fidei vna omnino eſt ſola immobilis, & irreformabilis: hac lege fidei manente, cætera iam diſciplinæ & conuerſationis admittunt nouitatem correctionis, operante, ſcilicet, & proficiente vſque in finem gratia Dei: quale eſt enim, vt Diabolo ſemper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis ingenia, opus Dei aut ceſſauerit, aut proficere deſtiterit, cum propterea Paracletum miſerit Dominus, vt, quoniam humana mediocritas omnia ſemel capere non poterat, paulatim dirigeretur, & ordinaretur, & ad perfectam perduceretur diſciplinam ab illo Vicario Domini Spiritu ſancto? Quæ eſt ergo Paracleti adminiſtratio, niſi hoc, quod diſciplina dirigitur, quod Scripturæ reuelantur, quod intellectus reformatur, quod ad meliora proficitur?* Docuit Vincentius Lyrinenſis commonitorio 1. cap. 27. *Creſcat igitur oportet, & multum, vehementerque proficiat ſam ſingulorum, quam omnium, tam vnius hominis, quam totius Eccleſiæ ætatum, ac ſæculorum gradibus intelligentia, ſcientia, ſapientia.* Ab hoc doctrinarum genere non longè abeſt illud Gregorij Romani effatum lib. 2. in Ezechielem, homilia 16. *Qua in re hoc quoque nobis ſciendum eſt: quia & per incrementa temporum creuit ſcientia ſpiritualium Patrum. Plus namque Moyſes, quam Abraham; plus Prophetæ, quam Moyſes; plus Apoſtoli, quam Prophetæ, in omnipotentis Dei ſcientia eruditi ſunt: fallor, ſi hæc ipſa Scriptura non loquitur: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia.* Quæ Gregorij verba, & repetunt, & approbant Beda clariſſimè lib. 1. de tabernaculo, & vaſis, cap. 5. qui & diſtinctionem ipſam de more ex parte mutuatur. Bernardus epiſt. 77. ad Hugonem de ſancto Victore: idemque Hugo tom. 3. lib. 1. de Sacramentis, part. 10. cap. 6. & omiſſis Apoſtolis, ad quorum gloriam nemo acceſſit, referunt ad Eccleſiam poſteriorem cum debita expoſitione, nimirum, multa apparere in voluminibus iuniorum, quæ ſenio nimij, qui extant codices, non continent; multos veterum Tractatus locupletiores redditos Alfonſus Caſtrenſis lib. 1. aduerſus hæreſ, cap. 2. Aragon. ad artic. 7. quæſtionis 1. de 2. 2. Ægidius de Præſentatione lib. 3. de immaculata Virginis Conceptione, quæſt. 4. artic. 5. §. 4. Lucas Vvaddingus Legatione pro Conceptione Virginis, oratione 8. ſect. 2. §. 1. ex noſtris P. Caniſius lib. 1. de Deipara, cap. 7. §. *Quanquam minus*. P. Suarez de fide, diſp. 2. ſect. 6. num. 14. P. Valentia tom. 3. diſput. 1. quæſt. 1. puncto 6. Sed dabo ipſa verba duorum, Caniſij loco indicato: Dominici Bañeſij in 1. 2. quæſt. 1. artic. 7. ex quibus noſter Petrus: *Denique habuerint Patres ſuorum temporum rationem, quibus multa, vel prorſus incognita erant, vel obſcura, neque ſatis euoluta; quæ poſteris diligentius excutienda, & clarius illuſtranda, explicandaque non ſine certo Dei conſilio relinquebantur: non enim hominis tantum, ſed etiam Eccleſiæ Chriſti tempus auget ſapientiam, & Spiritus ſanctus, vt ex Tertulliano diximus, aliam, atque aliam doctrinæ lucem patefecit.* Bañes autem concluſione 3. *Non itaque quanto magis ſecundum tempus diſtamus à Chriſto, maioribus tenebris (vt Hæretici contendunt perſuadere) inuoluimur: quin potiùs nouiſſimi Doctores fideles antiquorum Patrum veſtigijs inſiſtentes, iuxta illud Eccleſiaſtici 39. Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, in quibuſdam expreſſiorem intelligentiam aſſequuntur, quam antiqui Patres aſſecuti fuerint, excipimus Apoſtolos ſemper: quantum ad ſcientiam ſcholaſticæ Theologiæ, quæ humana diligentia comparatur; non obſtat, quominus aſſeramus ſuccedentibus ſæculis quædam vberius, & ſubtilius a poſterioribus Eccleſiæ Doctoribus pertractari, quam fuerint a prioribus definita: nam pro temporum varietate Deus etiam Eccleſiæ ſuæ Doctores varia facultate & doctrina præditos contulit.*

Vinc. Lyrin.

S. Gregor. Beda

Bernard. Hugo Vict.

Caſtro. Aragon. Aegid. Luſit.

Vvadding.

Caniſius. Suarez. Valent.

Bañez. Eccleſiæ tempus auget ſcientiam. Caniſius.

In theologicis præſertim quædam ſubtilius & vberius a iunioribus tractata. Bañez.

101. Scripturarum tanta eſt profunditas, vt eas librorum multitudo exhaurire non valeat.

Tertium poſiti thematis ſtabilimen deriuatur ab iiſdem Patribus, quoties variè pronunciant, generaliter quidem de omni ſcientia, quæ Deum attingit, ſpeciatim verò de ſanctis Scripturis, nempe, tantam eſſe arcanorum multitudinem, cui exhauriendæ omnes omnium ætatum mortales non ſufficiant: aut tam abſtruſa myſteria, quæ in hac vita ad plenum perueſtigare homini impoſſibile ſit. Irenæus lib. 2. cap. 47. *Si ergo & in rebus creatis, quædam quidem eorum adiacent Deo; quædam autem & in noſtram venerunt ſcientiam; quid mali eſt, ſi & eorum, quæ in Scripturis requiruntur, vniuerſis Scripturis ſpiritualibus exiſtentibus, quædam quidem abſoluamus ſecundum gratiam Dei: quædam autem commendemus Deo, & non ſolum in hoc ſæculo, ſed & in futuro, vt ſemper quidem Deus doceat: homo autem ſemper diſcat, quæ ſunt a Deo?* Origenes homilia 5. in Leuiticum: *Veruntamen ſecundum eſt, quod ex hoſtijs, quæ offeruntur, licet concedantur Sacerdotibus ad edendum; non tamen omnia conceduntur; ſed pars ex ipſis aliqua Deo offertur, & altaris ignibus traditur: vt ſciamus etiam nos, quod & ſi conceditur nobis aliqua ex diuinis Scripturis apprehendere, & agnoſcere; ſunt tamen aliqua, quæ Deo reſeruanda ſunt: quæ cum intelligentiam noſtram ſuperent, ſenſuſque eorum ſupra nos ſit, ne fortè aliter, quam ſe habet veritas, proferantur, melius igni iſta ſeruemus.* Andreas, Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, proœmio in Apocalypſim: *Enumera veterum Prophetarum libros, tametſi a quamplurimis olim explanati, Sacramentorum, quæ in ipſis latent, profunditatem etiamnum abditam habent, habebunt vſque ad diem illum, quo ſcientia, quæ ex parte eſt, deſtructa ſit, ea, quæ perfecta eſt, ſuccedet.* Dionyſius autem Alexandrinus loquens ſpeciatim de Apocalypſi: *Ego autem de hoc libro iudico, quod excedant, atque emineant, quæ in eo ſcripta ſunt, humanæ conditionis modum, & ſit in eo arcanus quidam, & reconditus, atque admirandus omnino ſenſus, quem & ego admiror, & veneror, etiamſi non intelligo.* Sic ille apud Euſebium lib. 7. Hiſtoriæ, cap. 23. Paulus verò Burgenſis prologo ſuarum additionum, propterea laboratum aſſerit a ſe poſt Lyrenſis Poſtillam: *Quia (inquit) nullum opus humanum adeo perfectum eſt, quin ei ſuper addi aliquid poſſet: & de ſola Scriptura diuina ſcriptum eſt: Ne addas quicquam verbis illius.* Iam quod ad textus diuini vbertatem attinet, Chryſoſtomus homilia 21. in Geneſim, *Theſaurum* appellat, qui abſumi nequeat. Atque homilia 23. in Acta apoſtolica: *Abyſſus (ait) quæſtionum Scriptura eſt, quoniam quæſtionum nullus erit finis: ecce enim ſi hanc ſoluero, mille aceruos oſtendam quæſtionum.* Drogo Hoſtienſis, libello de Sacramento Paſſionis Dominicæ: *Intelligo enim, Domine, vaſa vacua eſſe litterales quoſdam, ac hiſtoricos ſenſus Scripturæ tuæ, quæ non pauca ſunt, vt totus mundus ea capere non poſſit.* Arnoldus Carnotenſis

Irenæus.

Origen.

Andr. Cæſ.

Dion. Alex.

Paul. Burg.

Chryſoſt.

Drogo Hoſt.

Arnol. Carn.

tenſis præfatione ad tractatum de ſeptem verbis Domini, agens de verbo Dei ſcripto: *Et cum propius acceſſeris, & inſuderit ſe tibi illuminans ſenſum tuum diuinæ radius veritatis; intelliges, & videbis in ſcintilla incendium, & in ſtilla reperies pelagus, & in lecytho olei, vnde creditori reddat debitum, & tibi afflatum ſuppeditabit inconſumptibilem cibum.* Dedimus, quæ cum his conſentiant dictis Auguſtini, & Ruperti ſententias Sectione præterita. Quòd ſi igitur Scripturarum ſenſa eiuſmodi ſunt, quæ non dicam vnus aliquis, quantuncunque Achilles, deuorare valeat, ſed ne multitudo omnis vſque ad ſæculorum fines; plenum apparebit, latere adhuc diuitias plurimas; hæc comperta ſunt. Quid eſt igitur, quod nouos fœtus admiramur, ſi luxuriat in partus gleba fœcundiſſima perenni indeficientia? Quid aut auaros, ſi negent; aut pauperes, ſi non habeant, velimus facere ſanctarum diſciplinarum lata læta, vberrimos campos?

102. Patres, cùm illis obiectabatur nouitas in opinando, quid reſpondebant?

Quartum columen ex Patrum quoque penu ſit: ipſis aliquando obiectam nouitatem, quam quibus depulerint vijs, his iuniores cauſam ſuam communire valeant. Atque equidem exorientem Chriſtianam religionem hoc armorum genere confundere ſæpe conati Gentiles: aſſerebant nanque dedecere viros cordatos Maiorum cæremonias poſthabere recenti ſectæ; ſuſpectam eſſe fidem antiquitate non firmatam. Verùm dicat eorum temporum teſtis Lactantius lib. 2. diuinarum Inſtitutionum, cap. 7. *Hæ ſunt religiones, quas ſibi à Maioribus ſuis traditas pertinaciſſimè tueri, atque defendere perſeuerant: nec conſiderant, quales ſint; ſed ex hoc probatas, atque veras eſſe confidunt, quòd eas veteres tradiderunt: tantaque eſt auctoritas vetuſtatis, vt inquirere in eam, ſcelus eſſe ducatur. Maioribus noſtris etiam nulla ratione reddita, rationis eſt credere.* Sic illi muro fortiſſimo tecti. Sed arietat validiſſimè aduerſus eos Firmianus ibidem: *Docet ecce te ratio,* (inquit,) *non eſſe veras religiones Deorum: quid facies? Maioreſne potius, an rationem ſequeris? Si rationem mauis, diſcedere te neceſſe eſt ab inſtitutis, & auctoritate Maiorum: quoniam id ſolum rectum eſt, quod ratio præſcribit. Sin autem pietas Maiores ſequi ſuadet; fateris igitur & ſtultos illos fuiſſe, qui excogitatis contra rationem religionibus ſeruierint; & te ineptum, qui id colas, quod falſum eſſe conuinceris.* Itaque, vt antiquitatis iuſta æſtimatio habenda ſit; verùm id ante reliqua obſeruandum, num vetuſtas rationis ducatum ſequatur: quem ſi ſpernat, relinquenda eſt. Talia & nos iuniorum dogmata approbamus, quæ ratione præſtent, quæ firmior, & conſtantior veritas enixa ſit. At pergat Lactantius eloqui cap. 8. *Nec, quia nos illi temporibus anteceſſerunt, ſapientia quoque anteceſſerunt, quæ ſi omnibus æqualiter datur, occupari ab antecedentibus non poteſt: quare cùm ſapere, id eſt, veritatem quærere omnibus ſit innatum, ſapientiam ſibi adimunt, qui ſine vllo iudicio inuenta Maiorum probant, & ab alijs pecudum more ducuntur: ſed hoc eos fallit; quòd Maiorum nomine poſito, non putant fieri poſſe, vt aut ipſi plus ſapiant, quia Minores vocantur: aut illi deſipuerint, quia Maiores nominentur.* Et his affinia ſunt illa Tertulliani ad eoſdem Ethnicos Apologetici cap. 4. *Nonne & vos quotidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis totam illam veterem, & ſqualentem ſyluam legum nouis principalium reſcriptorum, & edictorum ſecuribus truncatis, & caditis? Quot adhuc vos repurgandæ leges latent, quas neque annorum numerus, neque conditorum dignitas commendat; ſed æquitas ſola?*

Lactant. Ethnici opponebant Chriſtianis, quòd noua eſſet religio eorum.

Antiquitatis iuſta æſtimatio, rationis fulciri debet viribus.

Tertull.

Dicit eadem Prudentius lib. 2. contra Symmachum:

Prudent.

Quid mihi tu ritus ſolitos, Romane Senator,
Obiectas, cùm ſcita patrum, populique frequenter
Inſtabilis placiti ſententia flexa nouarit?
Nunc etiam quoties ſolitis decedere prodeſt,
Prætextoſque habitus, cultu damnare recenti.

Verùm faceta eſt illa Arnobij confutatio. Repeto poſita ſuperiùs Prælocutione 3. Sectione 4. Subſect. 4. numero 147. Is libro 1. contra Gentes: *Noua* (ait) *res eſt, quam gerimus: quandoque & ipſa vetus fiet: vetus, quam vos geritis; ſed temporibus, quibus cœpit, noua fuit, ac repentina: religionis autem auctoritas non eſt tempore æſtimanda; ſed Numine; nec colere qua die, ſed quid cœperis, conuenit intueri. Ante quadringentos annos* (inquiunt) *religio veſtra non fuit: & Dij veſtri non fuerunt ante mille annorum duo.* Et quod ille de Numinum cultu dixerat, hoc aſſerere de opinionibus licet: nempe, quandoque futuras canas, quæ nunc vix ex ephebis tranſierunt: quare haud inconcinnè Aloyſius, Veronenſis Antiſtes, præfatione ad Lectorem, Catena in Geneſim annotauit, iniuſtè concitatos, qui hora ſexta, aut nona in vineam profecti ſunt aduerſus nouiſſimos, velut ægrè paſſos adoleſcentes ſenioribus æquari, quandoquidem & ipſi iuuenes ſint comparatione eorum, qui hora prima, aut tertia venerunt: *Non ergo vndecima hora in vineam Domini ad operandum conductis nobis inuidendum eſt,* (ait,) *nec ab his quidem, qui nona, vel ſexta hora miſſi ſunt, ne & ipſi inuidiæ apud primum, & tertium pateant: eadem nanque de illis dicere poterunt.* Sanè Anaſtaſius Sinaita, qui ante mille annos floruit, lib. 1. in Hexameron, vndecima ſe hora acceſſiſſe ad Scripturarum vindemiam affirmat, inquiens: *In Deum ſpem eorum, quæ dicturus ſum, collocans, poſt illos, qui antea laborarunt, veſtigijs eorum inſiſtens, qui circa horam vndecimam æquo celeriter munus peragunt, & in metendo, & rurſus in vindemiando.* Quæ ille aſſeuerare poterat Clementis reſpectu Romani, Dionyſij Areopagitæ, aliorumque, quibus cum Chriſti Apoſtolis conſuetudo fuit; ſingularia ille proferre, & prioribus inaudita, licèt nouiſſimus, non veritus: *Quòd ſi etiam aliquid nouum* (inquit) *& minùs conſuetum noſtra dictat oratio; rogamus & obſecramus tam præſentes, quàm futuros filios ſanctæ Eccleſiæ, ne inimico, & inuido, malignoque animo; ſed fraterno audiant, quæ dicuntur.* At, quantæ vetuſtatis eius dicta nunc? Nimium igitur, aut indoctæ, aut malitioſæ mentis eſt, ſtupere ad nouitatem, & hoc ſolo titulo ſapientium vigilias labefactare, cùm, ſi quid hoc vitij ſit, commune fuerit omnibus mortalibus, & eximios quoſque comprehenderit. In libris, non quo die ſcripti ſint, conſiderandum; ſed quàm benè, quàm peritè, quàm catholicè: ſine his præſidijs ſenectus inutilis eſt; cum ijs iuuentus ſatis aucta, & matura: atque Gentiles, quemadmodum vniuerſæ Chriſtianæ profeſſioni odioſo nouorum dogmatum titulo inuidiam conflare nixi ſunt; ita cœnobiticæ vitæ deformare gloriam iiſdem artibus, & auorum temporibus, & noſtro conati ſæculo Hæretici. Sed obuiam progreſſi ſunt, Bernardus epiſtola ad Fratres de monte Dei. Thomas Vvaldenſis in Doctrinali fidei, tit. 9. cap. 89. *Hoc modo* (ait) *Paulus ipſe Epicureis, & Stoicis Philoſophis nunciator nouorum Dæmonum dicebatur eſſe.* Sed Iacobus Latomus confutaturus huius æui Apoſtatas, ce-

Arnob.

Religionis auctoritas nō tempore, ſed Numine æſtimanda.

Lipoman.

Opiniones veteres aliquando nouæ fuerunt.

Anaſtaſius Sinaita, Auctor mille annorum, hora tamen vndecima veniſſe ſe aſſerit.

In libris, non quo die ſcripti conſiderandum; ſed quàm benè.

Hæretici religioſo inſtituto, quaſi opprobrium, nouitatem obijciant.

Bernard.
Vvaldenſ.
Latom.

leberrimus is fuit in Louanienſi Academia Profeſſor: *Quod igitur* (inquit lib. de Inſtitutis monaſticis, cap. 1.) *hoc Monachorum genus nouum eſſe dicitur, ſi verum eſt; non parua laus eſt noſtri temporis: non enim continuò bonum non eſt, quod recens eſt: recens fuit mundus, recens lex, recens Euangelij prædicatio: denique recens Chriſti ſecundùm hominem natiuitas, & mors.* Sed a religionis exemplo ſufficient hæc deſumpta propugnacula: veniamus ad ipſam litterariam arenam, & experiamur eius ſuffragia: ſi priùs breuiter monuerimus, vt hoc argumenti genus cum grauitate amplificari valeat, ſi intelligamus, quo tempore exorta eſt in Eccleſia Chriſti maximæ conſiderationis quæſtio, de filio Patri conſubſtantiali; obiectam in primis ab Ariana factione Catholicis nouitatem vocabuli Homouſion: qua de lite copioſè noſter Didacus Ruis tomo de Trinitate, diſput. 21. ſect. 3. atque proderit multùm legiſſe, quæ & nos inferiùs dicturi ſumus Anteloquio 6. Sect. 1. §. 14.

Ruis.

103. Hieronymus de nouitate accuſatus, quibus ſuiſſerit? Ruffin.

Quis igitur ignorat nouum Hieronymi Opus in tranſlatione Bibliorum? Sed, quis neſcit, quantæ aduerſus eum ob hoc tragœdiæ, quanti tumultus? Audiendus parumper Ruffinus Inuectiua in Hieronymum: *Nam Origenis dicta, ſiue placent, vt hominis dicta placent; ſiue diſplicent, vt hominis falſa dicta facile contemnuntur: illa verò, quæ nunc tu interpretaris, & per Eccleſias, & Monaſteria, per oppida, & caſtella tranſmittis, quomodo ſuſpiciamus, tanquam diuina, an tanquam humana? Et quid facimus, quòd quæ Prophetarum, vel Legiſlatorum nominibus titulantur, verior à hac abs te, quam illa, quæ Apoſtoli probauerunt, affirmantur? Illud commiſſum, dic, quomodo emendabitur; imò nefas quomodo expiabitur? Quis ex tot, ac tantis prudentibus, & ſanctis Viris, qui ante te fuerunt, ad iſtud opus auſus ſit manum mittere? Quis præſumpſerit, ſacras ſancti Spiritus voces, & diuina volumina temerare? Quis in eruditorum virorum corpus auſus eſt Inſtrumentum diuinum, quod Apoſtoli Eccleſiis tradiderunt, & depoſitum ſancti Spiritus compilare? An non eſt compilare, cùm quædam quidem immutantur, & error dicitur corrigi?* Huiuſmodi acerbitatibus abundat præſertim poſterior illius Catilinariæ pars. Sed, ne ſuſpecta habeatur Ruffini contra Hieronymum oratio tanquam ab hoſte profecta, probemus, an meliora de illius verſione ſentiat Auguſtinus, qui epiſtol. 8. inquit: *De vertendis autem in Latinam linguam ſanctis Literis canonicis, laborare te nollem: nam, aut obſcura ſunt, aut manifeſta; ſi enim obſcura ſunt, te quoque in eis falli potuiſſe, non immeritò creditur: ſi autem manifeſta, ſuperfluum eſt te voluiſſe explanare, quod illos latere non potuit.* Et epiſtola decima recenſet concitatas in Eccleſiis turbas, ob immutatam veterem tranſlationem. Verùm, quid ad hæc Hieronymus reſpondeat, percipiamus ex eius epiſtola, quæ eſt vndecima inter Auguſtini litteras: *Porrò quod dicis, non debuiſſe me interpretari poſt veteres, & nouo vteris ſyllogiſmo: aut obſcura fuerunt, quæ interpretati ſunt Septuaginta, aut manifeſta: ſi obſcura, te quoque in eis falli potuiſſe, credendum eſt: ſi manifeſta, illos in eis falli non potuiſſe perſpicuum eſt: tuo tibi ſermone reſpondeo. Omnes veteres Tractatores, qui nos in Domino præceſſerunt, & qui Scripturas ſanctas interpretati ſunt, aut obſcura interpretati ſunt, aut manifeſta: ſi obſcura, quomodo tu poſt eos auſus es diſſerere, quod illi explanare non potuerunt? ſi manifeſta, ſuperfluum eſt, te voluiſſe diſſerere, quod illos latere non potuit. Reſpondeat mihi prudentia tua, quare tu poſt tantos, ac tales Interpretes in explanatione Pſalmorum diuerſa ſenſeris? Si enim obſcuri ſunt Pſalmi, te quoque in eis falli potuiſſe credendum eſt: ſi manifeſti, alios in eis falli potuiſſe non creditur; ac per hoc vtrumque, ſuperflua erit interpretatio tua; & hac lege poſt priores nullus loqui audebit, & quodcunque alius occupauerit, alius de eo ſcribendi non habebit licentiam.*

Auguſt.

Igitur, quemadmodum Auguſtinus, Hieronymuſque ſuis temporibus æquum duxerunt poſt longam Enarratorum ſeriem, Pſalmos nouo modo declaraſſe, verſionem antiquam corrigere; cur non ipſum hoc datum à Patribus præclarum exemplum boni imitabuntur nepotes? Proh! quanti latratus aduerſus Hieronymi tranſlationem! Circundederunt eam canes multi; tauri pingues obſederunt eam. Teſtantur eius Opera paſſim, vel illæ in Biblia præfationes, quid tam frequenter ſonant? Multus in Apologia contra Ruffinum, multus Commentationibus in Prophetis in his refellendis; & tamen illa tot iaculis petita verſio vicit tandem, & prælata eſt vniuerſis tranſlationibus: & fortaſſe ideo ſuperatauit reliquis; quia diu diuexata eſt nimium, aut certè ideo conuulſa eſt grauiſſimè, quoniam ſupergreſſura fuerat.

Hieronymi tranſlatio cæteris verſionibus prælata.

Quinta denique probatio hauſta à Patribus, miſcellanea eſt, & variarum theſium. Ordiamur a Baſilio Magno epiſt. 79. ad Euſtathium: *Quemadmodum* (ait) *ſemen, dum creſcit, maius quidem è modico redditur; idem tamen eſt, quod antea non immutatum genere, ſed perfectum ex incremento: ita & mihi eandem ſententiam quidem ſuis auctam profectibus; non autem, quæ nunc eſt, ei, quæ ab initio erat, aduerſam eſſe arbitror.* Significat Baſilius, retinendas veterum opiniones, ſed à nobis incrementum accipere oportere, vt quantum matura ætas ſuperat adoleſcentiam, tantùm vincat noſtra ſolertia induſtriam eorum, qui præceſſerunt. Hoc illud, quod Lyrinenſis Vincentius affirmabat Commonitorij cap. 29. *Imitetur animarum religio rationem corporum: multum intereſt inter pueritiæ florem, & ſenectutis maturitatem.* Et plura alia, quæ ibi cum elegantia diſputat: hoc illud cap. 30. *Fas eſt etenim, vt priſca illa cæleſtis Philoſophiæ dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur.* Verùm, vt ſequenda ſit antiquitas, regulam ponit cap. 4. *Tunc operam dabit, vt collatas inter ſe Maiorum conſulat, interrogetque ſententias, eorum dumtaxat, qui diuerſis licèt temporibus, & locis; in vnius tamen Catholicæ Eccleſiæ Communione, & fide permanentes, Magiſtri probabiles extiterunt; & quicquid non vnus, aut duo tantùm, ſed omnes pariter in vno eodemque conſenſu apertè, frequenter, perſeueranter, tenuiſſe, ſcripſiſſe, docuiſſe cognouerit, id ſibi quoque abſque vlla dubitatione, credendum intelligat.* Hieronymus Apologia contra Ruffinum: *Quid igitur damnamus veteres? Minimè: ſed poſt priorum ſtudia in domo Domini quod poſſumus, laboramus.* Et ad finem defenſionis: *Nam, cùm nouas ſemper expetant voluptates, & gula eorum vicina maria non ſufficiant, cur in ſolo ſtudio Scripturarum veteri ſapore contenti ſunt?* Sed qualiter iuueneſcant diligentiæ iuniorum antiqua placita, exponit haud inconcinnè Ruffinus ſcribens aduerſus Hieronymum: *An non videmus vetuſtas ædes* (ait) *nouellis ædificijs profuiſſe; & interdum aſſumitur lapis de abditis, & abſtruſis antiqua domus partibus, quæ noua domus frontem decoret, & exornet ingreſſum; & interdum totum*

104.

Baſil.

Veterum inuenta quantùm per nos accreſcere, debent?

Vinc. Lyr.

Patres quando ſequendi omninò.

Hieron.

Ruffin.

nouella

Vix aliqua opinio ex bonis, quæ noua æſtimetur, q̄ non apud antiquos diligēs ſcrutator inueniat.

nouella conſtructionis ædificium vnius antiquæ trabis, ſtabilitate munitur. Agamus ergo nunc aduerſus eos, qui veteribus rectè vtuntur in nouis. Sanè huiuſmodi, ſiue trabes, ſiue marmora, quæ recentem fabricam honorant, rurſus ad malleum & ſecurim reuocantur, vt difficillimum ſit noſſe, an priſca ſint. Atque ob hanc cauſam decipiuntur plurimi, quoniam parum verſati in ſeniorum voluminibus, quicquid ipſis proletaria lectione non offenderunt, ſtatim nouitatis arguunt: ſi penitiùs introſpexiſſent, inuenirent hoc, quod nuperrimum arbitrati ſunt, Mathuſalæos annos ſuperare. Sed pergamus incepta proſequi, prodeatque Saluianus, Maſſilienſis Antiſtes, procœmio in libros, quos ad Eccleſiam Catholicam ſcripſit: *Siquidem* (inquit) *tam imbecilla ſunt iudicia hominum huius temporis, ac penè tam nulla, vt hi, qui legunt, non tam conſiderent, quid legant, quàm cuius legant; ne tam dictionis vim, atque virtutem, quam dictatoris cogitent auctoritatem.* Quo ſermone indicat, rerum, quæ dicuntur, habendam potiorem rationem; & vltimo loco cogitandum, quis pronunciauerit, an iunior, ſcilicet, an ex vetuſtioribus quiſpiam. Sanè Victor Antiochenus Enarrationibus in Marcum, veſtibulo Operis teſtatur, poſtquàm diligenter Scriptorum ſyllabum perluſtraſſet, neminem a ſe repertum, qui in eum diem Euangeliſtam declaraſſet, cùm tamen ingens Doctorum manus præceſſiſſet: floruit nanque Victor poſt Chriſtum editum ſæculo 4. Iuliano Apoſtata imperij habenas moderante: nam certam vitæ periodum, neque Poſſeuinus, neque qui Victorem publici iuris fecit noſter Theodorus Peltanus, definiunt. Paſcaſius autem prooemiolo in Threnos Hieremiæ affirmat, ex Latinis nullum expoſuiſſe Lamenta illa; elapſis nihilominùs octingentis annis ex quo Seruator natus fuerat: vt ſciamus Dei ſpeciali iudicio commiſſum, ne priores omnia peruaderent; ſed quædam relinquerentur ſequuturis Doctoribus. Atque idem Paſchaſius prologo in Matthæi Euangelium: *Neque enim putandum eſt* (ait) *nulli nunc temporis gratiam intelligentiæ largiri, cùm pateat illud propheticum: Pertranſibunt plurimi, & multiplex erit ſcientia. Sed & Philoſophis ſæculi tale aliquid poſt priorum ſtudia ratione vrgente probatur conceſſum: quorum Doctores, quantò iuniores fuere, tantò vtique perſpicaciores.* Petrus verò Cellenſis epiſtola ante tractatum de panibus: *Si quid autem quaſi nouum ſancti Spiritus illuſtratione apprehendere potui, quod tamen Cherubim, & Propitiatorium vultu tam ſedulo, quam humili reſpiciat, non reſpui.* Hugo autem de ſancto Victore lib. 1. de Sacramentis, p. 10. cap. 6. *Prophetæ, & qui illuſtriores videbantur in populo, non omnes omnia aliquãdo æqualiter cognoſcere valuerunt: ſed alij plus, alij minus, prout Spiritus dabat, diuidens ſingulis prout volebat: idque abſque præiudicio ſuæ ſanctitatis, atque perfectionis.* Quam eandem dictionem penitùs reperias apud Bernardum epiſt. 77. ad eundem Hugonem, vbi prætereà aſſerit: *Dauid quoque ſuper Doctores ſuos, & ſeniores donum ſibi intelligentiæ audacter præſumit, dicens: Super omnes docentes me intellexi. Sed & Propheta Daniel: Pertranſibunt* (ait) *plurimi, & multiplex erit ſcientia: ampliorem, ſcilicet, rerum notitiam promittens & ipſe poſteris.* Richardi Victorini egregiam, & manifeſtam criſim de veterum in explanandis Scripturis induſtria, dedimus ex prologo in viſionem Ezechielis rotarum, & animalium, ſuprà, Prælocutione 1. Sectione 5. num. 34. & 35. Anſelm. Cantuarienſis ad illa cap. 3. Epiſtolæ prioris ad Corinthios: *Dei enim ſumus adiutores. Nam in libris Sanctorum* (ait) *Doctorum, quos authenticè legit Eccleſia, nonnunquam inueniuntur quædam praua, vel hæretica; non tamen pro his, vel libri, vel Auctores damnantur. Perlegat eorum libros prudens Lector, & inueniet eſſe verum, quod dico.* Sed Victorini Richardi altera non deſpicienda ſententia tractat. 1. de tabernaculo fœderis, in prologo: *Non eſt magnum,* (ait) *vel mirum, ſi in vno aliquo aliquid addere poſſumus: hæc propter illos dicta ſint, qui nihil accipiant, niſi quod ab antiquiſſimis Patribus acceperunt. Sed, qui aſſiduè producit nouos fructus ad recreationem hominis exterioris; nunquam credendus eſt de cætero ſcientiæ profectus impertiri ad innouandos ſenſus hominis interioris?* Huc ſpectat clariſſimorum virorum calculis poſteriores Magiſtros frequenter prioribus antepoſitos eſſe. Hieronymus præfatione ad Damaſum in Origenis homilias affirmat, in cæteris libris viciſſe illum vniuerſos; ſeipſum in Cantico Canticorum. Sixtus Senenſis libro 4. Bibliothecæ. *Haud unquam parem tuliſſe Græciam, à Dydymo nuncupatum ſecundum Eccleſiæ Magiſtrum poſt apoſtolos.* De Auguſtino octaua Synodus Toletana pronunciat, *inueniendi arte præcipuum extitiſſe.* Florentinum ſub Eugenio IV. Concilium, Latinorum illuſtriſſimum Doctorem appellat. Gregorium verò Romanum nominatus Toletanus conſeſſus, *in ethicis aſſertionibus penè cunctis meritò præferendum.* Vbi Iſidorum Hiſpalenſem dicit, *præcedentibus ætate, non doctrinæ comparatione inferiorem, atque, quod maius eſt, iam ſæculorum finitorum doctiſſimum.* Sed de Gregorij commentatione in Iobum illuſtre teſtimonium noſter tulit Ribera proœmio in Malachiam: *Equidem* (inquit) *ita iudico, cùm de libris moralis expoſitionis Iob ſermo incidit, nullum habere librum Eccleſiam præter eos, qui diuinitus inſpirati ſunt illis doctiores, aut vtiliores.* Atque idem prologo in Zachariam definierat, in ijs, quæ ad vetus Teſtamentum attinent, neminem, ſiue ex Græcis, ſiue ex Latinis, Hieronymo parem eſſe iudicandum. *Itaque de illo meritò dici poſſe, quod de Terentio ſcripſit Afronius in compitalibus: Terentio non ſimilem dices quempiam.* De Ruffino Gennadius ſcribit, ſic expoſuiſſe Symbolum; *Vt eius comparatione alij non expoſuiſſe credantur.* De ſeniori Apollinari prodit Sozomenus libro 5. Hiſtoriæ: *Niſi vetuſtatem homines honorarent, æqua veteribus Appolinaris Opuſcula decreuiſſent.* Faciamus finem diſſerendi, monentes, Viennenſis Concilij Patres Clementina vnica, *De ſumma Trinitate, & fide Catholica*, opinionem eam, quæ aſſerit in Baptiſmo infundi gratiam, & virtutes, tanquam probabiliorem, moderniſque Theologis magis conſonam proponere fidelibus tenendam, & eligendam. Sed hoc poſtremum de Viennenſi cœtu alij non rarò tetigerunt: nos ad ſelectiora, quoad fieri valeat, properemus: & quoniam mille vijs nobis Patres fauent, trãſeamus ad Scholaſticorum caſtra, ſi fortè apud hos inueniamus dogmatis inſignes aliquos tutelares.

A quo autem magis auſpicari conueniens ſit, 109.
quàm ab Aquinate Thoma? Is Opuſculo 72. quod incipit: *Pertranſibunt plurimi, &c. Eſt* (ait) *& alia offenſa in Scripturis, & quidem ſatis frequens deueniendo in mentem Auctoris, quod dicitur eſſe intactum à quolibet ſtudioſo; pauci enim, vel nulli aliquid ſcripſerunt, qui ab hoc immunes ſint: quia ſecun-*

Marginal notes: Saluian. — *Non tam perſonæ, quam potius firmitatis doctrinę ratio habēda.* — Victor. Ant. — Poſſeuinus. Peltanus — Paſchaſius. — *Doctores iuniores ſæpè perſpicaciores* — Cellenſis. — Hugo Vict. — Bernard. — Rich. Vict. — Anſelmi. — *In libris aliquando erronea quædam reperiri.* — Hieron. — Origenis laus — Sixtus Sen. — Auguſtini encomium. Con. Tol. Conc. Flor. — Gregorij Romani in ſcriptis eminentia. Ribera. — Hieronymus quàm doctus — Ruffini expoſitio in Symbolum. Gennad. Sozomen. — Concilij Vienenſe præfert opinionē modernȩ ſcholæ. — S. Thom.

dum Auguſtinum 5. de Trinitate, nunquàm fuit aliquis, qui in omnibus ab omnibus intelligeretur. Quæ cum Angelicus Doctor de cuiuſque ſcriptis accepiſſe videatur, quid dignum eſt, cenſeamus de abditiſſimis Theologiæ ſenſibus. Sed, quemadmodum diuerſa opinari liceat, & alias tentare vias, quàm aut hic, aut ille Doctor; tametſi eximius, præmoſtrauerit, oſtendit quodlibeto 3. quæſt. 4. artic. 10. *Reſpondeo* (inquit) *dicendum, quod diuerſæ opiniones Doctorum ſacræ Scripturæ, ſiquidem non pertinent ad fidem, & bonos mores, abſque periculo Auditores vtranque opinionem ſequi poſſunt: tunc enim habet locum, quod Apoſtolus dicit, ad Roman. 4. Vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet: Qui autem aſſentit opinioni alicuius Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſiue contra id, quod publicè tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari.* Non poſſum omittere aureum illud angelici Docentis præceptum, quanquam alij multi tranſcripſerint, qui 1. part. quæſt. 1. artic. 8. ad ſecundum: *Auctoritatibus* (inquit) *canonicæ Scripturæ utitur ſacra doctrina propriè ex neceſſitate argumentando; auctoritatibus autem aliorum Doctorum Eccleſiæ, quaſi argumentando ex proprijs, ſed probabiliter: unde dicit Auguſtinus epiſtola ad Hieronymum,* &c. Deſino proferre, quoniam ſuperiùs poſita ſunt numero 89. huius Sectionis ex epiſtola 19. inter Auguſtini litteras: cuius placitum S. Thomas ambabus vlnis amplexatur, decernitque rationi plùs tribuendum, quàm dicenti; & talli potuiſſe Doctores particulares, quantalibet ſanctitate præpolleant. Subnectemus ex eodem ordine de vetuſtioribus duos inſignes Theologos, quorum alter, S. Antoninus 1. parte Summæ, titulo 3. §. 10. cùm docuiſſet ſæpè, Doctores ſcientia, & morum integritate ſummos, ferri in oppoſita dogmata; & probaſſet exemplis Bonauenturæ, & D. Aquinatis, vniuerſim præſcribit: *Conſtare communiter inter Theologos, in materia fidei, dum doctiores ſentiunt contraria, licitum eſſe ante determinationem Eccleſiæ tenere unam partem, uel alteram ſine periculo peccati, uel fidei.* Definiens autem quibus modis colligenda ſit certitudo moralis. *Vel* (ait) *colligitur ex alterius auctoritate, quod pertinet ad incipientes, qui, ſcilicet, erudiunt per alios in doctrina, & addiſcunt, & obediunt, iuxta illud Deuteronomij 32. Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi,* &c. *uel ex propria eruditione, quod congruit proficientibus, ſtudendo in Scripturis, uel ex circunſpectione circumſtantiarum: & hoc quoad perfectos.* Vides, poſtrema tribuiſſe Florentinum Archipræſulem auctoritati. Alter is eſt Durandus à ſancto Portiano, clariſſimi nominis Magiſter, qui præfatione in libros ſententiarum, ita definit: *Modus autem loquendi, ac ſcribendi in cæteris, quæ fidem non tangunt, eſt, ut magis innitamur rationi, quàm auctoritati cuiuſcunque Doctoris, quantumcunque celebris, uel ſolennis: & paruipendatur omnis humana auctoritas: quando per rationem eluceſcit contraria ueritas: quamuis enim captiuandus ſit intellectus noſter in obſequium Chriſti, & in his, quæ fidem tangunt plus acquieſcere debeamus auctoritati ſacræ Scripturæ, quàm cuicunque rationi humanæ, quia diuina notitia, quam exprimit ſacra Scriptura plus excedit humanam notitiam, quàm humana notitia beſtiales: tamen omnis homo dimittens rationem propter autoritatem humanam incidit in inſipientiam beſtialem, ut comparatus ſit iumentis inſipientibus, & ſimilis factus ſit illis: quis enim, niſi temerarius exiſtens, audeat dicere, quod magis ſit acquieſcendum auctoritati cuiuſcunque Doctoris, quàm auctoritati ſanctorum Doctorum ſacræ Scripturæ, Auguſtini, Gregorij, Ambroſij, & Hieronymi, quos celebritate condigna ſancta Romana Eccleſia ſublimauit? Et tamen Auguſtinus inter Doctores celeberrimus dicit de ipſo, 3 de Trinitate, circa principium: Noli meis litteris quaſi Scripturis canonicis inſeruire: ſed in illis & quod non celebras, cùm inueneris, incunctanter crede: in iſtis autem, quod certum non habebas, niſi certum intellexeris, noli firmum retinere. Ex quibus patet, quòd compellere, ſeu inducere aliquem, ne doceat, uel ſcribat diſſona ab ijs, quæ determinatus Doctor ſcripſit eſt talē Doctorem præferre ſacris Doctoribus, precludere uiam inquiſitioni ueritatis, & præſtare impedimentum ſciendi, & lumen rationis non ſolum occultare ſub modio, ſed comprimere uiolenter.* Quid ad hoc illi, qui nihil dictum velint, quod non ex alieno penu depromptum ſit? Comitabuntur hos Cancellarius Pariſienſis Gerſon, & Alfonſus, Abulæ Epiſcopus, quorum prior 3. parte, tractatu de oratione, & eius valore, ad finem diſceptationis: *Denique* (ait) *attendatur pro præmiſſis, & alijs ſimilibus reſolutiuè definiendis, quod Doctores ſancti priores utentes rhetoricis perſuaſionibus in aggrauationem vitiorum, & laudem virtutum, non ita tradiderunt reſolutionem moralium materiarum, imo nec ſpeculabilium, ſicut Doctores recentiores, qui per quæſtiones, & argumenta proceſſerunt ad vtranque partem, & per deciſiones: propterea magis inſiſtendum eſt illis doctrinis, quantùm ad eruditionem intellectus, licet quantùm ad inflammatione affectus efficaciores aliæ iudicentur.* Toſtatus autem, quem inter Scholaſticos locamus, quoniam ſcholæ methodum obſeruat, vbique; vt notabat Senenſis libro 4. Bibliothecæ ſanctæ, prologo in Matthæum, quæſtione 5. *Et communiter antiqui non ita benè, verè, & completè tradiderunt, ſicut noui. Ratio eſt: quia noui potuerunt videre, quicquid dixerunt veteres, & inſuper multa potuerunt ex ſeipſis cogitare, & tempus quotidie nouas tribuit inuentiones: alia ratio eſt ſecundum quoſdam aſſerentes ingenia nouorum eſſe excellentiora ingenijs antiquorum: & hoc tenet Priſcianus in Prologo maioris voluminis: iſtam tamen rationem nec improbo, nec approbo, quoniam à fructibus cognoſcetis eam.* Sed his comitem damus, quamuis ætate iuniorem propter ingenij prodigium, Mirandulæ, Concordiæque Comitem Ioannem Picum: *Profectò ingeneroſum eſt, vt ait Seneca, ſapere ſolum ex Commentario, & quaſi Maiorum inuenta noſtræ induſtriæ uiam precluſerint, quaſi in nobis effœta ſit vis naturæ, nihil ex ſe parere, quod ueritatem, ſi non demonſtret, ſaltem innuat, uel de longinquo: quod ſi in agro colonus, in uxore maritus odit ſterilitatem; certe tantò magis infœcundam animam, oderit illi complicita & aſſociata diuina mens, & quanto inde nobilior longè proles deſideratur, propterea præter communes doctrinas, plurima quoque per nos inuenta, & meditata diſputanda propoſuimus.*

106.

Atque hactenus recentiora doctrinarum inuenta antiquitate defendimus: deſcendamus ad proximiora nobis ſæcula: percipiemus à Caiet. in 1. 2. quæſt. 1. artic. 7. non negari, *quin etiam poſt Chriſtum una ætas poſterior habeat Doctores in his, quæ ſunt fidei præſtantiores aliqua ætate anteriori, quamuis non omni: putà, quò in ætate anni milleſimi fuerunt doctiores Doctores in fide, quàm in ætate anni octingenteſimi: quia etſi regulariter diuina doctrina procedat ſecundum propinquitatem ad Chriſtum;*

In opinionibus, quæ citra fidei, & pietatis periculum ſint, licet quidlibet ſequi.

Theologia ex auctoritatibus ſingularium Doctorũ, probabiliter ſolũ diſputat.

S. Antonin. Ante definitionẽ Eccleſiæ licet quamuis partem controuerſiarum ſequi.

Durand.

Magis innitẽdum rationi, quàm auctoritati cuiuſcunque Doctoris particularis.

Nemo cogendus, ut diſſona particulari doctori, ſi ratio iuuet, non doceat.

Gerſon.

Recentiores Doctores veteribus præſtantiores in ſpeculabilibus, & temeratis.

Toſtat.

Sixt. Senen.

Antiquis quamobrem iuniores antecellere poſſint?

Pic. Mirand. Ingeneroſum eſt, ſapere ſolum ex Commentario.

Theologia poſtremis his tẽporibus repurgata, & aucta.

Bañez.

ſtum; non tamen alligata eſt illuminatio eius ad ordinem iſtum. Dominicus Bañez ad eundem articulum concluſione 2. *Non eſt neceſſe,* (ait,) *vt quanto remotior fuerit Eccleſia a tempore Apoſtolorum, tantò ſit in illa minus perfecta cognitio myſteriorum fidei. Probatur: quia poſt Apoſtolorum tempora non ſtatim fuerunt in Eccleſia Dei viri doctiſſimi in rebus fidei intelligendis, & explanandis dexteritatem habentes: fuerunt quidem fortiſſimi Martyres, vt opus erat,* &c. Quare propterea 1. & 2. Synodo generali non eſſe argumentatum contra hæreſes ex Patrum monumentis, quemadmodum alia fecere Concilia ſæpè, aduertit ſufficienter P. Poza lib. 4. tract. 3. capit. 1. §. vlt. quoniam tribus prioribus ſæculis, ſcribendo otium non fuit inter perſecutorum ſæuitiam.

Poza.

Sed ſequamur Dominicum, qui eodem Commentario pergit narrare: *Nouimus* (inquit) *ex narratione Patrum in Schola Salmantina, imò in tota Hiſpania abhinc annos ſexaginta minùs peritos fuiſſe Theologos Scholaſticos: donec glorioſæ memoriæ Frater Franciſcus a Victoria, qui fuit noſtri Ordinis inſignis Magiſter, ſcholaſticam doctrinam viua voce velut alter Socrates ſuis lectionibus in cathedra ſacræ Theologiæ huius Salmanticenſis Academiæ primaria, in methodum perſpicuam, & eruditione plenam ad intelligentiam D. Thomæ reduxit, atque illuſtrauit.*

Soto. Franciſcus de Victoria. Dominicanus, Theologiam perpolitè cœpit.

Sed, qualis fuerit eius æui, quam incompta Theologiæ facies, depingit apto penicillo Victoriæ diſcipulus, & ſucceſſor Canus lib. 8. de locis, capit. 1. §. 1. *Intelligo autem fuiſſe in ſchola quoſdam Theologos adſcriptitios, qui vniuerſas quæſtiones theologicas friuolis argumentis abſoluerint, & vanis, inualidiſque ratiunculis magnum pondus rebus grauiſſimis detrahentes, ediderint in Theologiam Commentaria vix digna lucubratione anicularum: & cum in his ſacrorum Bibliorum teſtimonia rariſſima ſint, Conciliorum mentio nulla, nihil ex antiquis ſanctis oleant, nihil ne ex graui Philoſophia quidem, ſed ferè è puerilibus diſciplinis: ſcholaſtici tamen, ſi Superis placet, Theologi vocantur: nec ſcholaſtici ſunt, nedum Theologi.*

Canus. S. Thomas, & recentiores nonnulli melius res quaſdam aſſequuti, quam Baſilius, vel Hieronymus, vel alij veterum.

Hæc illorum temporum diuina ſapientia, quam & corrigi cupiebat adhuc Cano adoleſcentior Dominicus de Soto: nam præfatione libri 1. de natura, & gratia. *Rex* (inquit) *ſcholaſtica amputanda, nempe, a ſophiſmatum quidem nugis, & Metaphyſicorum vanis portentis, quibus eſt ſordibus apud nonnullos Auctores indignè fœdata.*

Soto.

Confer cum his Theologiæ ſplendorem nunc, & vide, an poſterior dies ſit melior priori. Quod ſi diſciplinarum Reginam ſatis exornatam prodire, eſt Bibliorum, Patrum, Conciliorum, veteris eccleſiaſticæ Hiſtoriæ floribus amiciri; quale ad gloriæ faſtigium perduxerint noſtræ familiæ homines, aliorum determinatio eſto. Coniungamus cum nominatis alios duos euſdem profeſſionis, Ambroſium Catherinum, qui varijs tractatibus contendit, non omnia adeptos fuiſſe veteres Chriſtianos Præceptores; creſcere in dies Eccleſiæ ſapientiam per recentiorum ingenia, & induſtriam, nempe, libro 2. de Conceptione, §. 2. libro 1. aduersùs Caietanum, §. 1. epiſt. ad Cardinalem Contarenum, ante opus de perfecta iuſtificatione: Hieronymum Oleaſtrum præfatione in Pentateuchum, vbi inquit: *Neque mortalium aliquem tam inſolentem puto, aut arrogantem, qui ſe cuncta difficilia in Scripturis ſanctis, aut intellexiſſe, aut explicaſſe glorietur.*

Catherinus. Oleaſt.

Sed Hieronymi Vielmij, ex eodem cœtu Epiſcopi Trimoniæ verba omiſiſſe integra non debui: is libros duos pro S. Thomæ doctrina ſcripſit: atque priori quidem, vt ſatisfaceret ijs, qui nouitatem B. Aquinati obiectabant, eumque tanti non habendum putabant, ſi cum veteribus fieret comparatio: reſpondet ille: *Quamuis* (inquit) *aurea Eccleſiæ ætas, qua Dominus noſter verſabatur in terris, Apoſtolique Principes noſtri, & beatiſſima in primis Virgo: ſic orbem illuſtrarunt, ut ſplendidior nunquam fuerit, nihilominùs Spiritu ſancto Eccleſiæ Magiſtro aperiente, Thomas, & recentiores nonnulli meliùs res quaſdam aſſecuti ſunt, quàm Baſilius, vel Hieronymus, vel veterum complures: quod ſi dixeris: hos accepiſſe à Patribus ſemina eorum, quæ dixerunt: nos reſpondebimus, veteres ab Apoſtolis, & Prophetis, monumentorum ſuorum ſemina, & ſegetem mutuatos.* Atque ibidem ex Baptiſta Egnatio profert, priores vniuerſos, qui contra Gentiles ſcripſerunt, ſi cum Angelico Doctore conferantur, *oleum, & operam perdidiſſe videri poſſunt.*

Vielm.

107. Recentiores qui hactenus ſtatutis aſſentiuntur.

Atque, ne in tranſcribendis ſingulorum verbis, & apicibus modum exceſſiſſe videar, commonſtrabo tantùm præſtantiſſimorum Theologorum loca, quibus illi docent, aut in nonnullis potuiſſe decipi Patres pro humana conditione, in quibus nepotes meliùs ſenſerint; aut non vniuerſa cognita fuiſſe veteribus, aut poſſe Patrum bonam partem derelinqui à nouis Scriptoribus, quando ex ipſis Patribus minor numerus ſaniora tradidit: ſic præter iam relatos inter diſputandum Bañez, Aragon, Alphonſum de Caſtro, Ægidium de Præſentatione, Lucam Vuaddingum, Suarez, Caniſium, Valentiam, Tannerum, ex iiſdem Caſtro libro 1. contra hæreſes, capit. 7. Caniſius lib. 4. de Deipara, capit. 29. Tannerus tomo 3. diſput. 1. de fide, quæſt. 1. dub. 7. ex alijs Corduba libro 1. quæſt. 44. §. *Alio modo ad ſupradictum.* Alphonſus de Mendoça quæſt. 2. expoſitiua, num. 2. §. *Quod ſi.* Baſilius Legionenſis quæſt. 4. expoſitiua, capit. 4. Lorca in 2. 2. quæſt. 1. art. 7. diſp. 17. Antonius Perez in laurea Salmantina, certamine 10. ſcholaſtico, cap. 6. Martinez hypotypoſeon libro 1. capit. 14. & procemio in libro 6. Leo Caſtrenſis diſp. de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, capit. 3. Aloyſius Nouarinus in Electis ſacris, mentione ad Lectorem: iterum Alfonſus Mendoça principio quæſtionis 7. ſcholaſticæ: Laurentius de Aponte in librum Sapientiæ, preludio 1. numero 12. & ad verſ. 4. capit. 1. digreſſione 2. §. 4. num. 15. Ex noſtra Hybernia Minoritæ duo Hugo Cauellus, Armacanus Antiſtes, tom. 1. Operum Scoti, vitæ eius capit. 5. Dermitius Thadæus in Franciſcana Nitela, pag. 34. & ſequentibus aliquibus. Iam de noſtræ Congregationis Doctoribus, P. Salmeron tomo 1. prologo 9. quinquagena 1. canone 50. P. Azor tom. 1. libro 2. capit. 9. & ſequentibus: P. Pereira libro 7. in Geneſim, diſp. de Chronologia ſacræ Scripturæ, quæſt. 7. P. Ribera procemio in Commentarios duodecim Prophetarum: P. Pineda præfatione in Iob, cap 8. num. 7. P. Alcazar notatione procemiali in Apocalyſim, 19. ad longum: P. Chriſtophorus Gil. tom. 1. in 1. part. lib. 1. tract. 7. de locis Theologicis, cap. 11. & ſequentibus: P. Faſſolus in eadem 1. part. tomo 1. dubitatione 9. ad articulum 8. quæſtionis 1. P. Auguſtinus Quiros tomo Commentariorum exegiticorum, diſp. de ſenſibus ſacræ Scripturæ, ſect. 1. P. Baëza tom. 4. Commentariorum Moralium in Euangelia, libro 16. capit. 7. §. 7. P. Poza tom. 1. Elucidarij, lib. 3. tractatu 1. capit. 1. lib. 4. tract. 4. cap. 10. & tract. 7. cap. 2. Denique P. Franciſcus Turrianus, qui

Bañez. Aragon. Caſtro. Aegid. Lu. Vuadding. Suarez. Caniſius. Valent. Tanner. Cordub. Mendoça. Legion. Perez. Martinez. Leo Caſtr. Nouarin. Aponte. Cauell. Thadæus. Salmeron. Azor. Pereira. Ribera. Pineda. Alcazar. Gill. Faſſol. Quiros. Baeza. Poz. Turrian.

quoniam fuerat vnus ex lectiſſima corona Tridentini conſeſſus, atque is, quem & ſingularis eruditio, & morum integritas commendat; placuit ex eo ad verbum mutuare, quid de nouis Scripturarum interpretamentis ſacroſancta illa Synodus ſenſerit: loquitur ille proœmio ad 1. tractatum de Eucharistia in hanc normam: *Non enim eò ſpectat Synodi Tridentinæ Decretum* (ne quis erret,) *vt in interpretanda Scriptura nihil dicatur, ſicut quidam Comicus dixit, quin prius dictum ſit; ſed ne quid, præterquam quod a ſanctis Apoſtolis traditum eſt, Eccleſia, doceant. Ille igitur contra eum ſenſum, quem tenuit, & tenet Sancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione; & contra vnanimem conſenſum Patrum, Scripturam audet interpretari, quod totidem verbis Synodus Tridentina decreto ſuo vetat, qui ſenſum elicere conatur veræ doctrinæ, quam profitetur Eccleſia, repugnantem; quod quidem qui minimè facit, nequaquam is contra normam, & legem interpretandi hoc Decreto ſancitum facere exiſtimandus eſt.*

Quod genus nouarum opinionum deſpiciendum.

His Auctoribus copulari poſſunt, & debent illi, qui, aut in genere aſſeuerant de historia & Scripturarum intellectum examinando haud ita ſollicitos fuiſſe priorum ætatum Doctores, aut ſpeciatim dicunt, ab iis prætermiſſam litteralem Canticorum enodationem: quod vtrunque exequuti ſunt impigrè iuniores Interpretes; de quibus conſule, quæ à nobis tradita Prælocutione 1. Sectione 5. num. 33. iiſdemque coniungi debitum eſt, quotquot ſcripſere interpretationes Scripturarum de noui Orbis ſalute, de Lutheri peſtilenti dogmate, deque aliis ſimilibus, prætermiſſas fuiſſe a veteribus Explanatoribus, quorum copioſam multitudinem exhibuimus Prælocutione 3. Sectione 4. Subſectione 3. à numero 133.

108. Et quanquam aliter longè de eccleſiaſticis Preceptoribus ſentiendum, quam de profanæ ſapientiæ Inſtitutoribus, non pigebit tamen & hoc ſaltem liberare argumentum, vt quid, natura ipſa duce, intellexerint Ethnici, percipiamus. Ac quidem ſi de re metrica, & Poëtis ſermocinemur, Horatium auſcultare iuuabit lib. 2. epiſt. 2. ad Auguſtinum.

Horat.

Si meliora dies, vt vina, Poemata reddit,
Scire velim pretium chartis, quotus arroget annus?
Scriptor abhinc annis centum, qui decidit, inter
Perfectos, veteresque referri debet, an inter
Viles, atque nouos?

Ingenia, non quaſi vinum ex vetuſtate ſola, probãda.

Non ineruditè pronunciauit, Poëmata quaſi muſtum à vetuſtate commendantes, qua loquendi formula vtitur Hieronymus apologia aduersùs Ruffinum: *Periculoſum opus certè, & obtrectatorum latratibus patens, qui me aſſerunt in Septuaginta Interpretum ſugillationem noua pro veteribus cudere, ita ingenium quaſi vinum probantes.* Verùm pergamus attentos eſſe Horatio.

Hieron.

Si veteres ita miratur, laudatque Poetas,
Vt nihil anteferat, nihil illis comparet, errat,
Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè
Dicere credit eos, ignauè multa, fatetur:
Et ſapit, & mecum facit, & Ioue iudicat æquo.

Sin ad omnes genus Scriptorum conuertamur, multus eſt in patrocinandis iunioribus Seneca Philoſophus epiſtola 33. *Quouſque ſub alio moueris? Aliquid & de tuo profer. Omnes itaque iſtos nunquam Auctores, ſemper Interpretes, ſub aliena umbra latentes nihil puto habere generoſi, memoriam in alienis exercuerunt: aliud eſt meminiſſe, aliud ſcire; meminiſſe eſt rem commiſſam memoriæ cuſtodire: at ſcire eſt, & ſua facere quæque, nec ab exemplis pendere, & toties ad Magiſtros reſpicere: qui ante nos iſta mouerunt, non domini noſtri, ſed duces ſunt.* Et epiſtol. 64. *Multum adhuc reſtat operis, multumque reſtabit, nec vlli nato poſt mille ſecula præcludetur occaſio aliquid adhuc adiiciendi. Multum egerunt, qui ante nos fuerunt; ſed non peregerunt.* Et epiſtol. 79. *At, qui præceſſerunt, non præripuiſſe mihi videntur, quæ dici poterant, ſed aperuiſſe. Sed multum intereſt, vtrùm ad conſumptam materiam, an ad ſubactam accedas: creſcit in dies, & inuentis inuenta non obſtant. Aetnam, quominus Ouidius tractaret, nihil obſtitit, quòd iam Virgilius impleuerat: nec Seuerum quidem Cornelium vterque deterruit.* Marcus Tullius de Oratore, ad principium Operis: *Nec vero Ariſtotelem in Philoſophicis deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis: nec ipſe Ariſtoteles admirabili quadam ſcientia, & copia cæterorum ſtudia reſtinxit.* Hippocrates epiſtola ad Democritum: *Plus quidem reprehenſionis, quam honoris hanc artem nanciſci propterea puto, quoniam eam nemo penitus nouit: nam nec ego ad ſummum medicæ artis perueni, quamuis ſenex iam ſum: nec ipſe huius inuentor Aeſculapius; nam & ipſe in multis recantauit.* quemadmodum Scriptorum libri nobis tradiderunt. His conferunt illa Claudii Imperatoris apud Tacitum libr. 11. cap. 8. *Patres conſcripti, quæ nunc vetuſtiſſima creduntur, noua fuere: plebeii Magiſtratus poſt Patritios: Latini poſt plebeios: cæterarum Italiæ Gentium poſt Latinos: inueteraſcet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Veriſſimè loquutus Cæſar: quam enim agimus nunc cauſam, a nuſquam mortalium in hanc diem; eandem egerunt illi ipſi, quos in exemplum, & præſidium vocamus: eritque fortaſſe, vt a nobis patrocinari quiſpiam deinceps velit.

Seneca.

Non eſt generoſum aliena ſemper repetere.

A veteribus Scriptoribus non omnia conſumpta, d ſtrina.

Tul.

Hippocr.

Tacit.

Omnia vetera aliquando recentia fuere.

109. Obiicias ex volumine Decretorum, diſtinct. 9. cap. *Noli*, &c. Commentarios ſatis cognitam illam ſententiam: *Loquitur ſecundùm ea tempora, quum adhuc ſcripta Auguſtini, & aliorum Patrum non erant authentica: ſed hodie iubentur teneri vſque ad vltimum iota: vt infra 15. diſtinct. cap. vltimo.* Quibus adde dicta quintæ Synodi uentis: *Sequimur per omnia Sanctos Patres, & Doctores Eccleſiæ, Athanaſium, Hilarium, & Auguſtinum, Ioannem Conſtantinopolitanum, Cyrillum, Proclum: & ſuſcipimus omnia, quæ de rebus fidei, & Hæreticorum condemnatione expoſuerunt.* Cùm igitur vtrobique aſſeratur, ne in minimis quidem à veterum doctrina recedendum, audacia erit potuiſſe noua dogmata antiquis. Porro, cui fuerit cupido cognoſcere, quanta ſit priſcæ ſapientiæ auctoritas, legat ex noſtris, P. Salmeronem tom. 8. tract. 2. P. Alcazar notatione 19. proœmiali in Apocalypſim: P. Gillium tom. 1. in 1. part. lib. 1. tractatu 7. de locis theologicis, cap. 11. P. Poza tom. 1. Elucidarii, tract. 5. cap. 1. P. Mendoça annotatione 2. proœmiali in lib. 1. Regum, ſect. 2. & ad verba illa Epiſtolæ prioris ad Corinthios, cap. 6. verſ. 20. *O Timothee, depoſitum cuſtodi*, &c. Sotomaior, Iuſtinianum, Magallanez, alioſque Enarratores. Adde Patribus, quos afferunt, Petrum Cellenſem epiſtola, quæ antecedit tractatum de panibus: Pacianum epiſt. 1. ad Sempronianum, de Catholico nomine; Hildebertum Cenomanenſem Præſulem epiſt. 12. ex proximioribus Magiſtris Thomam Vualdenſem doctrinalis fidei tractatu 1. capite 4.

Decret. diſt. 9.

V. Synod. Vetuſtati quæ tum deſerendum.

Salmeron.

Alcazar.

Gill.

Poza.

Mendoça.

Sotomaior.

Iuſtin.

Magall.

Petr. Cell.

Pacian.

Hildeb.

Reſpon-

Reſpondeo, vt hæc omnia comperta ſint, & præter dubium, aduerſùs noſtra themata non facere: probant quippe contra veterum inſtitutionem, præceptioneſque non eſſe pergendum: de hoc puncto non altercamur; contendimus quippe præcipuè, ſaltem plura eſſe, quæ in priſcorum cogitationem non venerint, quæ a iunioribus attingi poterant: atque in his, quæ ſeniores tractauerunt, poſſe nonnunquam ſpecioſiora proferri à nepotibus: quæ cùm illi faciant, loquuntur aliquid, non quod ſeniorum placitis aduerſetur; ſed quod aut ſcribere omiſerint, aut ita tractauerint, vt locum reliquerint ſequendorum laboribus, & induſtriæ. Sed præbeamus, dixiſſe nos, Auguſtini, aut cuiuſuis alterius Doctoris placita deſeri poſſe, quid inde? Errauimus nos, an Gloſſator ille? Sanè Alfonſus de Caſtro lib. 1. aduerſùs hæreſes, cap. 7. gloſſamen illud, aut ineptum, aut temerarium, effronſque cenſendum putat: erraſſe igitur demonſtrant ibi Caſtro: Canus lib. 7. de locis, c. 3. §. *At Galeſius*. P. Gillius tom. 1. in 1. part. lib. 1. tractatu 7. de locis theologicis, cap. 11. P. Faſſolus tom. 2. in 1. part. dubitatione 9. ad articul. 8. quæſtionis 1. P. Poza tom. 1. Elucidarij, lib. 4. tractat. 7. cap. 4. quibus autem modis deceptus fuerit, quoniam nominati copioſe declararunt, repetere ſuperſedeo. Tantùm illud obſeruaſſe placeat cum ipſis; neque ex Gelaſio 15. diſtinctione Decret. cap. *Sancta Romana*. neque aliunde ſufficienter deduci, eam auctoritatem nactum quempiam Sanctorum, cuius iudicio contraire nefas habeatur conſideratione omnium, quæ exarauit: ſed, aut commendatam doctrinam vt in plurimum & communiter certam: aut id, quod Melchior Canus teſtatus eſt indicatis locis, ex his, quos Gelaſij approbatio laudat, neminem erraſſe in fidei dogmatibus, his citra dubium, quæ ſuis temporibus, aperta & manifeſta fuerant: Synodus autem quinta non omnia Athanaſij, Hilarij, aut Auguſtini dicta confirmat; ſed ea ſolùm, quæ pro recta fide tuenda, & in condemnationem hæreſum, pronunciata ſunt.

Gloſſa in Decretalium diſtinct. 9. quà inepta.

Caſtro.

Canus.

Gillius.
Faſſol.

Poza.
Gelaſij approbatio de Doctoribus qualiter intelligenda?

110.
Antiquitas venerabilis ea eſt, quæ aut ſanctitate fulget, aut in doctrinis rationis nititur fulcro.
Sap. 4. 8.
Bernard.
Caſſian.

Quid verò de antiquitate cenſemus? Veneramur quidem: ſed cum delectu, cum diſcrimine: didicimus quippe ex Sapientiæ volumine, cap. 4. *Senectus enim* (inquit) *venerabilis eſt, non diuturna, neque annorum numero computata*. Quam ſententiam pulchrè illuſtrat Bernardus epiſt. 253. ad Abbatem Garinum Alphenſem. Sed inſignis admodum eſt Moyſis Abbatis declaratio apud Caſſianum collatione 2. de diſcretione, cap. 13. *Diuitia enim ſenum* (ait) *non ſunt canitie capitis, ſed induſtria iuuentutis, ac præteritorum laborum ſtipendijs metienda: ſenectus enim venerabilis eſt, non diuturna, neque numero annorum computata; & idcircò non omnium ſeniorum, quorum capita canities tegit, quoſq; vita longæuitas ſola commendat nobis, ſunt imitanda veſtigia, vel ſectanda ſeu traditiones, ac monita ſuſcipienda, ſed eorum, quos laudabiliter vitam ſuam, ac probatiſſimè comperimus in iuuentute ſignaſſe; nec præſumptionibus proprijs, ſed maiorum traditionibus inſtitutos: ſunt enim nonnulli, qui in tepore ſuo, quem ab adoleſcentia ſua conceperunt, atque ignauia ſeneſcentes, auctoritatem ſibi non maturitate morum, ſed annorum numeroſitate conquirunt*. Quod igitur Sapiens, & ex eo ſpiritalis vitæ Præceptores de moribus prodidere, hoc nos de ſcientiarum præſtantia; eam, ſcilicet, tum demum omnibus anteponendam cognitionem, quæ ſimul & ratione, & diuturnitate pollet: ſin autem poſteriora tempora veritatis ſcopum felicius attingant, præponi debere ſenioribus adoleſcentiores, quoniam ſenectus venerabilis non annorum numero computatur, ſed meritis, (ſi ad ſanctitudinem reſpiciamus, animæq; ornatum,) virtutibuſque, ingenio, eruditione, errorum præclarioribus triumphis, (ſi doctrinæ attendamus.) Nam, quam dicas excellentiorem diſciplinam, quam nunc Roma Chriſtiana profitetur, an quam eadem Ethnica ante bis mille ſæcula ſuſcipiebat Deorum vaniſſimis delectata fabulis? Vtra harum duarum ſectarum verior, vtra veterior? Quamobrem Arnobius lib. 1. contra Gentes, illorum temporum mendacia contemplatus, non eſt veritus adſtruere, deſipientiæ ſeminarium vetuſtatem extitiſſe: *Sed antiquiora* (inquitis) *noſtra ſunt, ac per hoc fidei, & veritatis pleniſſima? Quaſi vero errorum non antiquitas pleniſſima mater ſit, & non ipſa peperit res eas, quæ turpiſſimas Dijs notas ignominioſis concinnauerunt in fabulis?* Itaq; antiquitatis nomen ſolitariè ſumptum, nullius momenti fuerit; ſicut neque nouitatis appellatio, nudè poſita, incommodat: vetuſtatem, vt aut colamus, aut deteſtemur, faciunt circunſtantiæ: hæ quoque nouitia dogmata, aut erigunt, aut deprimunt.

Arnob.

111.
Antiqui Patres doctiores ſimpliciter, hoc eſt, in plenſque.

Igitur de remotis, proximiſque Eccleſiæ Magiſtris, ſi peritè ſentire cupiamus, duo erunt, quæ aſſeramus. Primum, extra aleam eſſe, priores in aliquibus deceptos fuiſſe, quę emendauerunt ſubſequentes: latuiſſe quædam priſcos, quorum inuentio ſit debita iunioribus: nonnulla, in quibus veteres laborauerint, aucta eſſe ab adoleſcentibus. Si tamen non de parte quadam ſermo ſit, verùm de omnibus; ſimpliciter præſtantiores dicendos Dionyſium Areopagitam, Origenem, Auguſtinum, Hieronymum, & eiuſmodi quicunque gigantizant, quos ſuperauerint poſteriores ſecundum quid tantùm. Itaq; penes illos triumphus eſt abſolutè, atque ore pleno, vt dici conſueuit. Probat noſter Ribera Proœmio in Haggæum: quoniam omnia doctrinarum adiumenta in his potiora fuere: nam, vt parem ingenij aciem nepotibus concesſerimus, in cæteris præter controuerſiam exceſſus: maior eloquentia, maior linguarum peritia, multiplex, & abſtruſa eruditio, indefeſſus ardor cognoſcendi, & vitæ intemerata actio: quæ ſola Scripturarum non raro adyta reſerauit. Nam, vt Guillelmus in vita Bernardi Abbatis, cap. 4. ſcribit: *Quicquid in Scripturis ualebat, quicquid in eis ſpiritaliter ſenſit, maximè in ſyluis, & in agris meditando, & orando, ſe fatebatur accepiſſe, & in hoc nullos aliquando ſe Magiſtros habuiſſe, niſi quercus, & fagos, ioco illo ſuo gratioſo inter amicos dicere ſolebat*. Quare (ait) prudenter Bañeſius ad art. 7. quæſt. 1. & 22. *Neque tamen propterea nouiſſimi Doctores pluris ſunt æſtimandi: ſunt enim ueluti paruuli ſuper humeros gigantum poſiti, quos non eſt mirum, ſi Gigantum proceritate eleuati altius attingāt.* Toſtatus autem Prologo in Matthæum, quæſt. 5. *Eſt tamen hoc tenendum,* (inquit) *quòd, licèt noui uideantur antiquos excellere; ſemper tamen antiquos magis laudare debemus; quoniam, niſi propter eos, non excederemus ipſos*.

Ribera.

Vita immaculata quantùm conferat ad diſciplinas Bernard.

Baneſ.

Toſtat.

112.
Pro omni opinione non eſt neceſſe afferre Doctores.

Secundum dependens ab his, quæ modò diximus: mirum non habendum, ſi ex nuperis quiſpiam, quandoque eas proferat opiniones, pro quibus neminem, aut de Patrum, aut de Scholaſticorum cœtu nominare valeat: de quibus cogitationibus curandum, ne fidei definitionibus, ne morum integritati, ne vniuerſo choro præcedentium Magiſtrorum aduerſentur: à quibus noxis, ſi liberę

ſint,

ſint, in ſuſpicionem vocari minimè par eſt, quoniam Patrum teſtimonijs non fulciuntur, cùm ob hoc præciſè veræ non ſint, quod Patres docuerint tandem rem: quantos enim Patres numerare valeat, qui Angelos corporeos affirmaret, qui eoſdem ante mundum conditos niteretur? quas opinationes iampridem omnis Schola relegauit. Sed nec ſtupere conueniens eſt, ſi non vni, alterive ex Patribus reſiſtamus aliquando; verùm & maiori factioni contradicamus, quod ipſum de Theologis pronunciatum cupimus. Tenet dilucidè Canus lib. 7. de locis, cap. 3. concluſ. 3. Bañez ad articulum octauum, quæſtionis 1. ex 1. parte, dubio 5. concluſ. 3. quoniam quidem maior pars probabilem tantùm argumentationem facit: nam, quod de Angelorum corporibus tetigimus, communis fuit apud veteres exiſtimatio paucioribus in diuerſum abeuntibus, quorum tandem prælata eſt paucorum ſententia. Conandum quidem, ne ab vno ex Patribus, quoad fieri poſſit, recedamus: contemnere verò, aut ipſos, aut quempiam de grauiſſimis Theologis, piaculum fuerit: verùm, ſi ratione, & veritate impellamur, plures quoque deſerere honeſtum arbitremur: quantò magis pro Scoto amplexandus Albertus, ſi meliora præloquatur; præ Thoma Alenſis, Bonauentura, Magiſter? Hæc ægrè ferrè, excandeſcere vehementiùs, indignari vſq; ad concitandum tumultum, mentem arguit, quam aut philautia in præceps agit, aut ignorantia. Deniq; cùm vnus nemo perfectiſſimè vniuerſa pertractauerit: ſed in quibuſdam excelluerit magis Auguſtinus, in alijs vicerit Hieronymus, Beatus Thomas de Euchariſtia optimè loquutus ſit, Scotus de Conceptione Matris intactæ. Præclarè nanque Ioannes Picus Mirandulanus Apologiæ exordio: *Nam in vnaquaque familia eſt aliquid inſigne, quod non ſit ei commune cum cæteris: atque vt à noſtris, ad quos poſtremo Philoſophia peruenit, nunc exordiar: eſt in Ioanne Scoto vegetum quiddam, atque diſcuſſum: in Thoma ſolidum, & æquabile: in Aegidio terſum, & exactum: in Franciſco acre, & acutum: in Alberto priſcum, amplum, & grande: in Henrico, vt mihi viſum eſt, ſemper ſublime, & venerandum.* Theologi ſapere volentis ſtudium erit, in nullius effata pertinaciter iurare, & nunc has ſequi partes, nunc illas, quando non in vnius myropolio; ſed omnium ſelectiſſima pharmaca inuenire poſſibile ſit: qua in re, vt eruditus quiſque nunquam, peccat, ſic vulgus facilè labitur, & armatur vſque ad iurgia, & contentiones, affectibus, non veritati obſecundans. Odere lucem hanc viri clariſſimi, cane peius, & aſpide, & inuecti ſunt in diſciplinarum monſtra acriùs. Durandus tot elapſis annis, prologo in libros ſententiarum dixit, *Inſipientiam beſtialem huiuſmodi præcludere viã inquiſitioni veritatis, præſtare impedimentum ſciendi, lumen rationis violenter opprimere.* Ambroſius Catherinus tertio quoque verbo inſectatur: *Præiudicium iuuentutis* appellat: *paſſionibus acquieſcere, non verum amare dicit: veterum Magiſtrorum intelligentiam ignorare: præbere ſe doctis ludibrio: hæreticis occaſionem dare blaſphemandi; æmulis indignandi cauſam.* Legatur lib. 1. de Conceptione, §. *Sunt ex noſtris.* §. *Si quod hoc.* lib. 2. §. *Non eo infiçias.* Melchior Canus proœmio lib. 12. de locis: *Theologo* (inquit) *nihil eſt neceſſe in cuiuſquam leges iurare: maius eſt opus, atque præſtantius, in quod ipſe tendit, quam vt Magiſtri debeat veſtigijs ſemper inſiſtere: ſiquidem futurus eſt Theologiæ laude perfectus.* Atque hoc a Præceptore ſuo Fratre Franciſco Victoria didiciſſe monitum aſſerit. Ioannes Picus loco paulò anteà indicato: *Anguſtæ* (ait) *profectò mentis eſt, intra unam ſe porticum, aut Academiam contimuiſſe.* Dominicus Bañez ad 1. partis quæſt. 1. art. 8. dubio ſuo 5. tales aſſeuerat *Scholarum riſum, & ſibilum euadere.* Alfonſus de Caſtro lib. 1. aduerſùs hæreſes, cap. 7. *miſerrimam ſeruitutem* vocat, *& ſibi ualde diſplicere, quod Sodalitium Minorum in uerba Scoti ferè iuraſſe uideatur.* Quod tamen dictum temperare potuit. Hugo Cauellus cap. 5. vitæ Scoti: *Litterariæ tyrannidis ſpeciem quandam nuncupat.* Dermitius Thadæus in Nitela Franciſcana, pag. 38. ait illos, *Omnem ueritatis inquirendæ uiam præcludere, omnes humani ingenij uires tollere, & extinguere.* Martinez proœmio lib. 6. hypothypoſeon, *duram mehercle legem contendit eſſe.* Noſter Gillius relato tractatu 7. de locis theologicis, cap. 11. *iniuriam fieri Eccleſiæ, & Theologiæ.* P. Faſſolus dubitat. 9. ad art. 8. quæſtionis 1. ex 1. parte, æqualia cum ſuperioribus ſententijs penè. Conſulendi præterea, qui iſtis cognata ſcribunt: Fr. Lucas Vvaddingus tractatu pro Legatione Conceptionis, 10. orat. 9. §. 8. P. Poza Elucidarij, tom. 1. lib. 4. tractat. 5. cap. 6. Leo Caſtrius diſp. de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, cap. 3.

Maiori Patrū, aut Theologorū factioni poſſe aliquando contradici.
Canus.
Bañez.
Pic. Mirand.
Vnus Doctor alio in quibuſdam præſtantius loquutus.
Theologus ſapere volens non debet in vnius Doctoris verba pertinaciter iurare.
Durand.
Catherin.
Canus.
Fr. de Vict.
Bañez.
Caſtro.
Cauellus.
Thadæus.
Martinez.
Gillius.
Faſſolus.
Vvadding.
Poza.
Leo Caſtr.

ANTE.

ANTELOQVIVM V.

Locum, tempus, honeſtatem connubiorum; ſodales nuptiarum; ſponſi quànta fuerit poteſtas; ſponſa Deos, & genus explorat.

HVIVS diſceptationis materiam ſibi velut iure ſuo vendicabat tertia Iſagoga: ſed cùm in multa excreuiſſet quæſtio illa membra, ne ramorum nimia diffuſione arbor, inter præludialis huius nemoris ſyluas, omnium pulcherrima, aut ingrata, aut informis redderetur, viſum amputare de nimietate luxuriantium frondium, atque in hanc transferre glebam, noſtro, Lectoriſque commodo.

SECTIO I.

Sponſo ex Hebræorum genere, & ſecta, an licuerit Chananæam fœminam ducere?

1. NON diſputo generalem controuerſiam, licuerit, necne, Moſaïcos ritus profitenti, paganiſmi erroribus infectam virginem, quæ ſub peregrinis elementis vitales hauſerat auras, alienigenarum educata ſit regionibus, thalami, & bonorum conſortem nominaſſe. Tranſeo ad particularia. Eſto, inuetitum fuerit Abrahamitico ſemini cum ethnica femina maritale pactum ferire, & dexteram nubentis more porrigere duas ob cauſas. Prima, quoniã poſt S. Thomam claſſici Scriptores exiſtimarunt, nullo Sacramento obſtrictos Iudæos, quominùs cum cæterarum nationum mortalibus, exceptis Chananæorum populis, connubia inire poſſent. Numerat huius effati Aſſertores Caietanum, Bellarminum, Azor, Thomam Sanchez, Filiucium, Magiſter Baſilius Legionenſis Appendice de matrimonio Catholici cum Hæretico, cap.4.§.1.n.5. Altera cauſa eſt, quòd Bibliorum Interpretes, atq; ex Theologis copioſa pars intelligat, quamuis iure naturali, & ſcripto negatum fuiſſet Iſraëlitis cũ Gentiliſmo connubialia fœdera celebrare: at ligaſſe præceptum vtrunq; quoties ex nuptiali amicitia, Hebræo imminebat animæ diſcrimen, eratq; non vulgare periculum bibendi ſuperſtitiones vanas: ſemotis autem his timoribus, licuiſſe ethnicos thalamos. Pro quo themate grauiſſimos Patronos idẽ recenſet Baſilius præfata Appendice, c.3.n.10. Sed nihil iſtorum iuuare valeat nuptias cum Chananitide: omni igitur patrocinio cùm eiuſmodi coniũctio deſtituta appareat, prorſus illicitam iudicemus, neceſſe eſt. Minorem propoſitionem defendo. Primùm, quia ſi animæ diſcrimen perpendamus, perpetuum imminebat a Chananæorum cõſortio: legimus quippe Regum 3.cap.11. *Rex autem Salomon adamauit mulieres alienigenas de Gẽtibus, ſuper quibus dixit Dominus filijs Iſrael: Neq; ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad neſtras: certiſſime enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos eorum.* Porro de quibus loquutus eſt Dominus in lege Exodi, c.34.v.15. Deuteron. c.7.v.3. Chananæorum gentes ſunt: ab his igitur cùm pronuntiet is, cuius infallibile teſtimonium, fore vt certiſſimè Hebræorum animos conuertãt ad ſequenda idola, colligitur ex connubijs ipſorũ perpetuum, & indeficiens periculum imminere, ac proinde nullo aliquando, aut tempore, aut circunſtantia immaculata fuiſſe. Alterum eſt, vt concedamus, caſibus quibuſdam idololatriæ apparens tantùm diſcrimen extitiſſe: ſed etiam abſente animæ periculo inconceſſæ erant cũ Chananæis nuptiæ: addo, quamuis & ethnica virgo polliceretur ſuperſtitiones deteſtari, veri Numinis adorationẽ complecti. Nam, vt probatior euincit ſententia, interdictũ fuerat Hebræis vniuerſim cum paganis matrimonio cõiungi. Tutatur eruditè noſter Pineda lib.7.de rebus Salomonis, c.4. citatus Legionenſis Baſilius Appendicis c.4.§.1.n.7. Atqui, vt ijdẽ aduertunt, ſpecialis erat prohibitio cõparatione Chananæorũ: Igitur, cùm nominatim excipiat Scriptura cũ Chananæorum viris, mulieribuſque connubialia fœdera, ſic vt cõſtruimus, ſubindicare videatur: nẽpe, cum alijs Gentiliſmo deditis nationibus nuptias poſſe inire Iudæos, quoties aut Pagani veteres exuere ritus ad Moyſem cõuerſi; aut, ſi perſiſtant in antiqua corruptela, ab eorũ familiaritate nullũ impendat periculũ; commoda autem, & lucra deriuentur ad Hebræũ, aut maritum, aut vxorẽ: at verò etiamſi hæ intercedãt conditiones, adhuc Chananæorum connubia illicita habeãtur: quid enim aliud præter hoc ſit ſpeciatim prohiberi cũ ipſis thori ſocietatem? Cur autem placuerit Creatori conceſſi reliquis mortalibus indulgentia priuare ſolos Chananæorũ terminos? Fortaſſe proptereà cõmiſſum, quoniam eorum malitia prægreſſa fuerat cæterarum Gentiũ ſcelus, & præ vniuerſitate

Cum paganis, excepta Chananæorũ gente, potuiſſe Hebræos cõnubia inire. Baſil. Leg.

3.Reg.11. v.1.

Exod.34. Deut.7.

Probabilior opinio cum nullis ethnicis potuiſſe Hebræos matrimonio iungi. Pineda, Baſilius.

Specialiter prohibita matrimonia cum Chananæis.

Chananæi peſſimis moribus homines.

uerſitate hominum ipſi ad bonum flecti difficiles: de eis quippe Sapientiæ c. 12. verſ. 10. *Quoniam nequam est natio, & naturalis malitia ipſorum; & quoniam non poterat mutari cogitatio eorum in perpetuum.* Quid, ſi & plectebantur minores propter antiquã Chanaam maledictionem, quã ille diluuij triũphator peſſimæ ſoboli imprecatus, cùm vnius delictum quoad pœnam in omnem poſteritatem tranſire nonnunquam velit Angelicus Theologus 1. 2. quæſt. 105. artic. 3. ad 1. Verùm hæc generalior cauſa, & quam eneruare impigrum non ſit.

Sap. 12.
Pœna delicti tranſiens in poſteros.
S. Thom.

7.
Chananæorũ matrimonia permiſſa Hebræis.

Attamen potuiſſe Hebræos Chananæorum ſocietatẽ per matrimonia ambire, quin aut irritũ, aut illicitum fuiſſet coniugiũ, & multiplex ratio, & exemplorũ bona pars, & Scriptorum claſſicorũ adſenſus credibiĩe faciunt. Exempla ſuppeditabunt ante legẽ, Abraham, qui Ceturam Chananitidem duxit Geneſ. c. 25. quod nec Abulenſi, nec Pererio n. 14. diſplicet. Iudas quoque, cuius vxorẽ Chananæam extitiſſe manifeſtè propalat Geneſ. c. 48. v. 2. Simeon etiam ex Chananæa fœmina prolem ſuſcepit, Geneſ. c. 46. v. 10. Sed erit, vt dicant nobis, dum naturæ decreta vigebant, potuiſſe indiſcriminatim cum quarumcunq; nationũ mortalibus connubialem amicitiam ſanciri, quemadmodum velit Sotus in 4. diſtinct. 39. quæſt. vnica, artic. 1. Verumtamẽ ſemper fidelem cũ ethnico matrimonio copulari vetitũ fuit, niſi ſemoto periculo idololatrandi: at erant etiam tam ſpecialiter Chananæi, quorũ coniuctus, & ſocietas metuebatur magis, alias Abrahã non adiuraſſet ſeruum ſeniorem domus ſuæ, Geneſ. ca. 24. ne Iſaaco acciperet vxorem de filiabus Chananæorum: nec officit duxiſſe ipſum Chananitidem Ceturam; fecit enim poſt inſignes virtutũ probationes, cùm eſſet pluſquam centenarius; duxit quoq; illam, quam Agaris in modum domi ancillam habuit longo tempore, ſecundum Delrij exiſtimationem ad c. 25. Geneſis: Saliani tòm. 1. anno mundi 2179. n. 6. Itaq; probabile eſt iam diu ad veri Creatoris cultum conuerſam, præclara durataræ religionis, & fidei documẽta exhibuiſſe. Denique aliud eſt, florentem ætate adoleſcentem Iſaacum periculo ſe obiectare; aliud grandæuum parentẽ Abrahamum, quem & longa probitas, & frigida ſenectus armabant, ne ſuccumberet. Verum tranſeamus ad ſcriptam legem. Occurret ſtatim Ioſuë ſexto Rahab Chananithidis cum Salmone ex Iſraëlitarum Optimatibus coniugium: deinceps progreſſi reperiemus Iudic. 14. Samſonem Philiſthææ copulari: atq; vlteriùs delati, inueniemus, Reg. 2. c. 3. v. 3. Dauidem cum Maacha, filia Tholomai, Regis Geſſur, genialia gaudia celebrantem, quos, nempe, & Regem Geſſuræum, natamq; falſa Deorum ſuperſtitione imbutos fuiſſe, Interpretum vulgata cogitatio eſt: at Chananæam extitiſſe, aut ex earum nationum catalogo, quarum maritales nexus ſingulariter prohibiti à Legislatore Deuteronomij cap. 7. v. 3. viſus negaſſe Abulenſis, quæſt. 4. ad præfatum c. 3. lib. 2. Regum: Caietanus palam dixit: & apertè defendit Salianus tom. 3. anno mundi 2981. n. 5. putat enim Geſſur ad Hebræorum ditionem non pertinuiſſe: ſed ipſe eodem tomo, anno mundi 2979. numero 16. diſtinguit fortè haud imperitè duplicem Geſſuræam regionem, alteram trans Iordanem conterminam Syriæ, propterea que Geſſur Syriæ appellatam pertinentem ad tribum Manaſſe, quam tamen non poſſedit: *Noluerunt enim* (ait Scriptura Ioſuë cap. 13.) *diſperdere filij Iſrael Geſſuri, & Machati; & habitauerunt in medio Iſrael vſq; in præſentem diem.* Pro quibus remittit lectorem ad Adrichomium in Manaſſe 2. nu. 57. qui plane hanc collocatam Prouinciam intra ditiones Iſraëlitis pollicitas aſtruit. Huius tractus Dynaſtã fuiſſe vterque aſſerit Tholomaï, cuius filiam Dauid vxorem duxerat, ex eaque orti Abſalon, & Thamar. Altera Geſſur extra limites Iudæorum poſita prope Amalecitas, de qua prædas agitabat Dauid, vti Regũ Hiſtoria monſtrat lib. 1. c. 27. v. 8. cùm moraretur apud Achis: atque conſentientia docuit tomo 1. anno mundi 2589. n. 2. Et ſanè hanc Geſſur, de qua præfato ca. 13. Ioſuë liber ad Chananæos pertinere, & quam Ptolomæus Gentilis Monarcha moderabatur, docet Andreas Maſius ibidem: quod indicare ſeptuaginta Seniorum verſionem benè aduertit, cùm de ſuo addunt, τὸ Χαναναῖ. ſic enim habet translatio: *Et non exterminauerunt filij Iſrael ipſum Geſſuri, & ipſum Machati, & Chananæum.* Planè quiſquis ille Collector eſt nominum Hebræorum: *Machati* (ait) *vrbem Amorrhæorum eſſe ſupra Iordanẽ iuxta montem Hermon, de qua exterminare non valuerunt filij Iſrael Machatæum.* Quibus ſubſcribit noſter Sanchez in lib. 1. Regum, cap. 27. nu. 3. At erat Amorrhæus ex ſectis Chananæorum, quibuſcum nuptias, & fœdera prohibuit Dominus. Deuteron. c. 7. Conſtat itaque ex his, quæ Salianus ipſe nobis commodat, hanc, quam acceperat Tholomaï gnatam, coniugem Dauid, Chananæã fuiſſe, & ex earum Gentium numero, quarum nuptię ſigillatim excluſæ. Nam, ſi de Chananæorum portione non fuiſſet ille tractus, non fuiſſet ſorte diſtributus tribui Manaſſe. Diſquiramus etiam de altera illa Geſſur, quam deprædabatur Dauid, an fortè ipſa ad Chananæam ſpectat? Quidni autem? Solidè quippe Nicolaüs de Lyra ad cap. 27. lib. 1. Regum, de ſpolijs Geſſuræorum agens: *Nec ipſe Dauid peccauit* (ait) *prædictos infideles interficiendo: quia manebãt infra terminos terræ promiſſionis, quorum habitatores fuerunt à Domino condemnati ad mortem, vt dictum eſt ſupra frequẽter in libro Ioſue, & Deuteron. & Num. propter quod filij Iſrael poterant eos licitè occidere, habita opportunitate, & bona eorum occupare.* Sunt autem Chananæi, quos delendos ab Hebræis præceperat expreſſim Deuteronomij cap. 7. & cap. 20. fuitque Abulenſis in hanc ſolutionem propenſio quæſt. 16. & 23. c. 27. lib. 1. Regum: Tornielli ætatis 4. anno 436. nu. 5. quæ dixiſſe aptius ſit, quàm ſine Auctoribus, Scripturarumve teſtimonijs aſſerere, ſpeciali oraculo incitatum Dauidem ad deuaſtandas circumpoſitas regiones profectum. Si quis aduersùs hæc nodus, ille maximè: quoniam parcendo Geſſuritis, atque Machatæis, dux cum exercitu Hebræorum, peccaſſe videatur: at, quid de his ſentiendum, oſtendemus numero 4. vbi ad Amorrhæorum ditionem pertinuiſſe monſtrabimus ex Toſtato, & Magallañez: Chananæos fuiſſe Ioſephus Stephanus, Oriolanus Antiſtes, pronunciabit. Siue igitur vnam Geſſur ſub Palæſthinæ vmbilico locatam meditemur, ſiue excepta hac alteram etiam in margine Prouinciæ: vtranque veroſimilius eſt, Chananæos accolas habuiſſe, ac proinde Maacham Dauidis conthoralem Chananitidem fuiſſe: nec grauabitur concedere Salianus, qui nominato 3. tomo, anno mundi 3022. numero 118. inſinuat, atque anno 3048. numero 5. manifeſtè declarat cum ſeptem quoque Gentibus Deuteronomij, cap. 7. ſignificatis potuiſſe Hebræos nuptialem ſocietatem ſtabilire; modò Iudaïſmum, veram, nempe, religionem, profiteri ſtatuiſſent.

Abulenſ. Perer. Gen. 25. Gen. 48. Gen. 46. Geneſ. 24.
Sotus.
Ceturæ ex fœmula vxor Abrahæ primaria.
Delrius. Salian.
Ioſue 6.
Iudic. 14.
2. Reg. 3. Maacha Dauidis vxor, num Chananæa?
Deut. 7. Abulenſ. Caiet. Salian. Duplex Geſſur, & ad quas ditiones pertineant.
Ioſue 13. 13.
Adrichom.
1. Reg. 27.
Maſius. Septuag.
Hieron. Sanchez.
Lyra.
Deut. 7. Abulenſ.
Torniell.
Magall. Ioſ. Steph.

Accedamus

S. Thom. Abulenſis. Caietan. Lyra. Carthuſ. Serarius. Magall. Maldonat. Guillaud. Auendaño. Beau-xamis. Io: Suarez. Barradas. Pineda. Sanchez. Azot. Laiman. Becan. Bonifrer. Baſil. Leg. Salian.

3. Accedamus ad Patronos ſententiæ huius: & inprimis, quis Rahab, quam de Chanaan fuiſſe omnes admittunt, connubia cum Salmone damnauit? Approbat S. Thomas 1.2. quæſt. 105. artic. 3. ad 1. & clariùs art. 4. ad 6. Approbat Abulenſis quæſt. 58. in cap. 6. Ioſuë, & quæſt. 10. ad cap. 1. Matthæi. Sed his non vtemur propugnaculis, quoniam alibi S. Thomas, videlicet, in 4. diſtinct. 39. quæſt. 1. artic. 1. ad 1. cogitaſſe videtur, Chananæorum nuptias nullis circumſtantijs extra vitium fuiſſe, atque Abulenſis varius eſt citatis, alijſque locis: neque ob parem cauſam Caietanum teſtem adhibebimus, quamuis Geſſur, Regis filiam, quam fuiſſe Chananæam numero anteriori probauimus, licitè admiſſam ad thalamos à Dauide docet: quorum igitur pro nobis eſt citra ambages, conſenſus, ſunt, Nicolaüs de Lyra ad cap. 3. libri 3. Regum, & ad cap. 1. Matthæi in verba illa: *Naaſon autem genuit Salmon*. Dionyſius Carthuſienſis ad cap. 3. lib. 2. Regum, & ad cap. 3. lib. 3. Regum: Serarius quæſt. 50. ad cap 6. Ioſuë: Magallanez in idem cap. ſect. 2. annot. 4. num. 5. ad cap. 1. Matthæi, in verba illa: *Salmon autem genuit Booz de Rahab*. Maldonatus, Claudius Guillaudus, Alfonſus de Auendaño, Thomas Beaux-amis tom. 1. Harmoniæ euangelicæ: Ioannes Suarez, Epiſcopus Conimbricenſis, tractatu 6. in cap. 1. Matthæi: P. Barradas tom. 1. lib. 5. cap. 8. ad cap. 7. Deuteronomij: P. Lorinus verſ. 3. & 4. P. Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 4. num. 7. P. Gaſpar Sanchez ad cap. 3. lib. 3. Regum, num. 4. P. Azot. tom. 1. lib. 6. c. 12. P. Laiman. tom. 2. tractat. 10. parte 6. cap. 16. num. 2. P. Becanus in Analogia, cap. 20. quæſt. 3. P. Bonifrerius ad verſ. 16. c. 34. Exodi: Baſilius de Leon 1. part. variarum, q. 4. expoſitiua, cap. 8. & tomo de Matrimonio, Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 1. num. 7. Salianum dedimus ſub finem numeri præcedentis.

4. Chananæis quorſum vix concedere potuerint Hebræi victores? Deut. 7. 2.

Iam, quæ ſint Aſſerti huius momenta, diſcutiamus. Primum, eodem cap. 7. Deuteronomij, quo interdicuntur nuptiæ cum Chananæis, ſeuerè præcipitur victori populo Hebræorum, delendam penitùs gentem inimicam: *Percuties* (inquit) *vſque ad internecionem, nec miſereberis earum, non parcet eis oculus tuus, ne ſint in ruinam tui*. Atque hoc tam auſtero mandato publicato, nihilominùs abſque piaculo ex trita opinatione Interpretum Rahab Chananæam, *& domum Patris eius* (Ioſuë cap. 6. verſ. 25.) *& omnia, quæ habebat, fecit Ioſue viuere, & habitauerunt in medio Iſrael*. Cuius ſimile facinus aliud Iudicum c. 1. Nam, cùm Luzam, Palæſthinorum vrbem, Iſraëlitæ obſiderent, hominem de Chanaan, qui introitum ciuitatis præliaturis oſtendit, capto oppido, liberum cum omni cognatione dimiſerunt citra Numinis indignationem ex communi Explanatorum ſententia.

Ioſue 6. Iudic. 1.

Gabaonitas num delere potuerit Ioſue? Ioſue 9. Auguſt. Abul. Magall.

At celebris in primis fama indulgentiæ erga Gabaonitas Ioſuë cap. 9. Et poterat Dux magnus inuiolato iureiurando fraudibus extortam pacem denegare: poterat in ore gladij conſumpſiſſe vniuerſos accolas ſecundùm Auguſtinum quæſt 13. in Ioſuë: Abulenſem quæſt. 17. in cap. 9. eiuſdem voluminis: Magallanium ſectione 2. annot. 3. num. 6. parcitum tamen iiſdem meritò, & illæſa religione ſupernis debita decretis, auctores ſunt Auguſtinus indicata, & ſequenti quæſtione: Ambroſius lib. 1. de Officijs, cap. 29. & lib. 3. cap. 10. ad cap. 9. Ioſuë: Lyra, Caietanus, Andreas Maſius, Dionyſius Carthuſianus artic. 18. Abulenſis quæſt. 30. & duabus, quæ ſequuntur: Serarius quæſt. 8. Magallanius vbi ſuprà: Salianus tom. 2. anno mundi 2584. numer. 157. Ioſephus Stephanus, Epiſcopus Orioſanus, libro de vnica religione, cap. 20. Frater Ioannes Marquez in Gubernatore Chriſtiano, libro 2. cap. 23. & eiuſdem commilito Baſilius de Leon Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 4. §. 1. num. 9. atque in ſimili proloquutus Torniellus tom. 2. anno mundi 3043. de reliquijs Chananæorum montis Libani, quos rebellionem meditatos compreſſit Salomon, & viuere permiſit. Legimus quoque Ioſuë cap. 13. verſ. 13. *Noluiſſe diſperdere filios Iſrael Geſſuri, & Machati, & habitauerunt in medio Iſrael*. Quas quidem ſedes ſpectaſſe ad Amorrhæos Toſtatus conceſſerit ad dictum verſiculum, noſter quoque Magallanius: ſed vterque quò ſaluent à ſcelere Moyſem tum populorum ducem, quòd impiam nationem non extinxerit, cogitant neſcio quas aduentitias gentes terrarum illarum colonos fuiſſe: quare cùm de Chananæorum ſtirpe non eſſent Machatæi, Geſſuræique, parcere eis abſque noxa potuerunt Hebræi. Verùm quibuſcunque orti patribus hi Idololatræ, ſiue à Chananæis genus deducerent, ſeu ab alijs, percunctari libet, an contumaces perſtiterint in Deorum ſuperſtitionibus, an ſponte conuerſi ad verum Numen, quemadmodum Gabaonitæ: quòd ſi errorem veterem deponere noluerunt, viuere cum tranquillitate, ſuoque frui patrimonio haud ſinere potuerunt Iudæi impunè, vt contendit fusè Toſtatus in cap. 27. libr. 1. Regum, à quæſt. 16. Exodi, prolato cap. 17. & Deuteronomij 20. Nam Exodi cap. 34. omnes illarum regionum poſſeſſores indiſcriminatim complectitur, verſ. 12. & 15. & hac cauſa aduertit Caietanus, cùm Eſdras lib. 1. cap. 9. maritos Hebræos à Paganis vxoribus ſepararet, æquè diuiſit Ammonitides, Moabitides, Ægyptias, ac procreatas ex Chananæorum ſanguine: quoniam Ammonitæ, Ægyptij & Moabitæ illi ſuas inter Chananæos, domos, & poſſeſſiones habebant. Quid quòd Abulenſis infinitis locis, & Magallanius ſæpè perhibent, negatas amicitias Hebræis cum quaruncunque nationum mortalibus, quales nunc memoramus, niſi magna aliqua cauſa oſtendatur ſufferendi gentem abominandam, & quæ ſcandalo, atque præcipitio eſſe poſſit fidelium congregationi? Sin autem concedamus, Iudaïſmum complecti voluiſſe Geſſuræos, quidni licitò indultum illis dicamus, quemadmodum Gabaonitis parcitum eſt? Permittamus igitur Chananæos fuiſſe, cùm peregrinos extitiſſe, nullos teſtes habeamus, & dicamus peccaſſe quidem Iſraëlitas, quoniam non deleuerant, vt Carthuſianus planè ad nominatum Ioſuè cap. 5. aſſeuerat: Ioſephus Stephanus nuncupato libello de vnica religione, cap. 21. Et ſanè abſque vlla Imperatoris negligentia, vtpote facientis quantum poſſit, vt de Ioſuë in pari omninò materia tradit Abulenſis quæſt. 9. ad cap. 2. Iudicum: nam, quæ eo capite recenſentur, perpetrata fuiſſe vſque ad verſiculi ſeptimi Acta, dum inter viuos numeraretur Ioſuë, autumant Lyra, & Richelius in eum locum: Toſtatus quæſt. 1. Aut certè, vt mitiùs agamus, & pro inſtituto, in quod ferimur, putemus populos iſtos pacem ab Hebræis poſtulaſſe poſthabitis Gentilium ritibus, & ſic aggregatos fidelium conuentui.

Ambroſ. Lyra. Caietan. Maſius. Carthuſ. Abul. Serar. Magal. Salian. Stephanus. Marquez. Baſil. Torniel. Geſſuræis, & Machathæis Ioſue cap. 13. cur pepercerint Iſraëlitæ? Toſtat. Exod. 34. Caietan. 1. Eſdr. 9. Dionyſ. Stephanus. Lyra. Toſtat.

Huius

5\. Num Hebræi amicitiā cum Ethnicis inire potuerint?

Huius formæ argumentum eſt, quod à fœdere deſumitur: nanque iiſdem Exodi, & Deuteronomij locis prohibentur Iſraëlitæ amicitiam, & concordiam ſtabilire cum Chananæis: quod tamen ita interpretatum volunt ad verſ. 3. cap. 7. Deuteronomij, Lorinus noſter cum Leonardo Mario, modo illi perſiſtant in falſo religionis cultu; poſſe tamen ad ſocietatem recipi conuerſos ad Iudaiſmum. Sed pacem conceſſam Gabaonitis, quot approbarunt teſtes numero elapſo? Vide Lorinum loco nuper monſtrato: Becanum Analogiæ cap. 17. Salianum tom. 6. anno mundi 3894. num. 28. Claudium Rangolium tom. 2. in lib. 1. Regum, quæſt. 42. ad verſum 10. cap. 21. Æqualis probatio ab illis verbis cap. 23. Deuteronom. verſ. 3. *Ammonites, & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt Eccleſiam Dei in æternum.* Quæ verba communiori ſignificatione conſtruuntur de Magiſtratu, & loco honoris inter ciues: & tamen Achior Ammonita, de quo cap. 14. Iudith, principem dignitatem obtinuit inter Bethulienſes, auctoribus Serario quæſt. priori ad citatum 14. cap. Saliano tom. 4. anno mundi 3346. num. 106. Ruth Moabitidis poſteritas ad faſtigium gloriæ aſcendit; nam Obed ex Iudicibus fuit ex Rabbinorum fide: Dauid, eiuſque, & filius, & nepos, imperij integras habenas rexere: nepos autem ad tempus ſolum. Denique, vt traxerint Hebræos ad idololatriam muliebres blanditiæ, & lenocinia (nam hæc potiſſima cauſa Canonis, & ſtatuti huius,) ſed non à ſolis Chananæis virginibus tam peſtilens contagio: decepere quoque aliarum regionum puellæ: à quibus etiam deprauatum ſcientiſſimi Salomonis cor, cùm iam ſenex eſſet, vt ſequeretur Deos alienos? Equidem ab Ægyptia aliqua, vt multis placet, ab Ammoniticarum, Idumæarum, Moabiticarum ſemineis illecebris: atque eædem hæ deceptrices apud Eſdram lib. 1. cap. 9. verſ. 1. Quid, quod præfato Regnorum loco indicatum non leuiter, eſſe has ex gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filijs Iſraël: *Non ingrediemini ad eas, neque ingredientur ad veſtras: certiſſime enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos eorum?* Ergo colligentes hactenus diſperſa: ſi, prohibente Deo, ne viuerent Chananæi, ſeruari potuerunt licitè: ſi pacem vetuit, atque amicitiam; abſque piaculo tamen cum iis initum fœdus; ſi Ammonitas, Moabitaſque in ſempiternum è dominatu excluſit; & tamen iure ſummam poteſtatem adepti ſunt. Quamobrem quoque non de connubijs aliqua poſſit eſſe exceptio? præſertim verò cùm oſtenderimus, diuino edicto æquè comprehenſas virgines ex Moab, ex Idumæa, ex Ægypto, ex filiabus Ammon? monſtrauerimus quoque non minùs aptas ad illaqueandas animas mulieres aliarum prouinciarum (cum quibus tamen noſtri thematis aduerſarij connubia permittunt Hebræis,) quàm ſint Chananitides?

Magiſtratu & honoribus donari an potuerint apud Hebræos Pagani?

Deut. 23.

Iudith 14.

Serar.

Salian.

3\. Reg. 11.

1\. Eſdræ 9.

6\. Quæ deſiderentur conditiones, vt Hebræus ethnicā feminam licitè duceret?

Sed, quando ſtatuerimus, poſſe connubialia pacta inire Hebræos, pariter atque Chananæos; illud diſquirendum breuiſſimè, quibus tandem conditionibus? Communiſſima Scriptorum opinatio eſt, deſiderari ante pollicitas nuptias infidelis comparis ad Moſaïcos ritus conuerſionem: quippe præcepti vetantis coniugia ſcopus eſt, ne ruinam pariat ethnica coniux marito, & ex veri Numinis adoratore, falſorum deorum cultorem faciat: vxore autem ſalutari doctrina imbuta, nullum ſupereſt diſcrimen. Arridet hoc placitum: quin & iungimus, non vtcumque, inſtructam debere admitti ad thalami conſortium; ſed probè, ſufficienterque edoctam veram religionem: ne, ſi leuis tantùm inſtitutio ſit, facile ad priſtina reuertatur, & occupatam amoribus ſocij mentem debili ictu proſternat. Verùm, vt hæc ſit communiter à contrahentibus obſeruanda norma, quibuſdam tamen caſibus contingere poſſe exiſtimamus, vt Hebræus Paganam virginem, quæ poſt nuptias coluerit mendacem diuinitatem, licitè ducat; aut è conuerſo marito iungatur Iudæa puella; qui nec ante coniugium, nec poſtea, receſſerit à vanis ſuperſtitionibus. Sic Maacham, Regis Geſſur filiam, de qua Regum lib. 2. cap. 3. verſ. 3. de qua nos ſuperius numero 2. antequam deponeret errores Deorum, Dauid vxorem accepit: *Fiducia* (inquit Caietanus) *trahendi eam ad cultum veri Numinis; & quia opus erat illi fauore vicinorum Regum.* Atque hanc fuiſſe Chananæam, ſatis probauimus loco nominato. Sic abſque ſcelere aliquo Euphratæi filij de Bethlehem Iuda, de quibus Ruth cap. 1. Mahalon, ſcilicet, & Chelion fratres, copulati ſunt vxoribus ex Moabitarum genere, iis vetera dogmata ſemper retinentibus, vti Rupertus, Tuitienſis Abbas, libro 1. in Matthæum adſignificat; clarè teſtantur Abulenſis quæſtione 14. in cap. 1. Ruth: Serarius quæſtiuncula 11. in idem caput. Et quidem potiſſimam cauſam faciunt, ne abſque prole diſcederent, quippe cùm redeundi ad patrios lares propter temporum miſeriam, vicina ſpes ablata fuiſſet. Quod etiam Eſther Aſſueri idololatræ amplexibus ſuccubuerit, honeſtas rationes accumulat Salianus tom. 5. anno mundi 3596. numero 44. nempe, ſperabat trahi poſſe Imperatorem ad veri Creatoris agnitionem; potuiſſe ex his nuptijs non mediocria emolumenta deriuari ad fidelem Iudæorum conuentum. Ac fine perſonarum expreſſione defendunt pronunciatum, P. Gaſpar Sanchez in cap. 1. Ruth, numero 11. & multis in medium allatis probationibus Magiſter Baſilius Legionenſis Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 5. numero 10. cap. 6. toto. Itaque, ſi grandis, & eximij alicuius emolumenti affulgeat radius, vigeatve neceſſitas iuſti, atque æſtimandi ponderis, aderit fideli coniugi propitium Numen; & quemadmodum Saram, Iuditham, Eſtherem tutatus eſt, defendet, virtutis gratia, periculis ſe obiectantem. Adſentient nobiſcum, credo, qui ſine peccato contrahere hodierna tempeſtate aſſeuerant Catholicos cum hæretica lue apud Germanos, Gallos, Polonam, aliaſve gentes prauo dogmate infectas. Receiſet graues noſtri Ordinis viros Baſilius de Leon nominata Appendice cap. 5. num. 2. nam certè, vt peſtilens admodum fuerit Chananæorum toxicum; vix tamen conferendam eorum malitiam cum aſſeclis Caluini, atque Lutheri, cæterorumque Monſtrorum dicas. Confer vtriuſque ætatis geſta, & mites opinabere Chananæos, cæteroſque Iudæorum hoſtes, præ nouiſſimarum hæreſium inaudita vaſtitate, rapinis, incendijs, ſacrorum iniurijs: vnus Antichriſtus potens vincere malitia ſceleſtiſſimam fæcem.

Potuit Hebræus aliquādo ethnicam ducere, quæ nō abiurauiſſet ſuperſtitionē.

2\. Reg. 3.

Ruth 1.

Rupert.

Abulenſ.

Serar.

Salian.

Sanchez.

Baſil. Legi.

Catholici Hæreticam vxorem ducunt.

7\. Locus ex Regum 3. c. 11. declaratur.

Supereſt, reſoluamus poſita num. 1. Quod igitur Scriptura affirmet aſſeueranter Regum 3. cap. 11. v. 2. *Certiſſimè enim auertent corda veſtras*

vt

vt ſequamini Deos eorum. Dicimus obiectum huius clauſulæ ex illis eſſe, ad quæ magna Dei ſcientia fertur; illa, per quam Numen fauſtè gubernat, & attingit futura conditionata. Senſus igitur oraculi huius eſt: Si Chananæas ducant Hebręi non benè doctas veram religionem, ſi abſque Dei inſtinctu, ſi præter vrgentes, graueſque rationes, ſi reuertentes ad vomitum non dimittant, non interdicant thoro, & ſocietati; poſitis his circunſtantijs, *certiſſimè* auertenda ab vxoribus corda virorum lapſuros affirmat citra dubium; non tamen, quia neceſſaria, aut vtilis ſit, vt hæc infallibiliter eueniant, qualitas aliqua, ſiue phyſicè, ſiue moraliter, prædeterminans: voluntas ipſa, ſponte ſua, & impræmota, manus dabit impietati: fixum hoc, conſtanſque adimpleta, quam declarauimus, conditione. Nam, quæ maior huius propoſitionis virtus, quàm illius Geneſ. cap. 11. verſ. 6. *Cœperuntque hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant?* At continuò legimus deſtitiſſe verſ. 8. *Et ceſſauerunt ædificare ciuitatem*. Fuit igitur prior enunciatio conditionalis, id eſt, niſi homines illi fanatici diuinitùs immiſſo obſtaculo præpediti fuiſſent, inchoata ad exitum perduxiſſent. Sic conſtruxere ex firma interpretatione Pererius lib. 16. in Geneſim, numer. 95. in cap. 11. P. Suarez in Opuſculis lib. 2. de ſcientia futurorum contingentium ſub conditione, cap. 1. numero 11. P. Arrubal. tom. 1. in 1. partem, diſput. 44. cap. 4. num. 9. Par eſt momentum vulgatiſſimi, & minacis effati apud Ionam cap. 3. verſ. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur*. Et tamen ſalua facta eſt per pœnitentiam vrbs iniquitatis: hic autem ſubintellectam conditionem, quanti ex veteribus, quota nouorum pars aſſeuerauit? Lege Iſagogen noſtri Chriſtophori Caſtrenſis ad Prophetas minores lib. 3. de Vaticinio, cap. 9. Cantapretenſem lib. 4. hypotypoſeon, cap. 1. §. *Sicut duplices*, &c. & lib. 9. regula 3. Explanatores Ionæ, Montanum, Cornelium à Lapide, Sanchez, Caſtro, Riberam, Abulenſem quæſt. 7. in cap. 18. Deuteronomij. Fortaſſe Ionam latebat, placandam iratam diuinitatem, modò doluiſſent Niniuitæ. Putat omninò Sanchez ſcribens in Ionam: atque nonnunquam latuiſſe quædam ex his, quæ prædicerent Vaticinantes, exiſtimarunt Abulenſis ad Deuteronomij caput citatum, ibidemque Lorinus ad verſum 21. Cornelius procemio in Prophetas maiores, quæſt. 2. Auguſtini ſuffultus vmbra 7. de Ciuitate, cap. 32. Ambroſij lib. 1. de Abraham, cap. 8. Gabriel Aluarez tom. 1. in Eſaïam, ad verſum 5. cap. 38. Martinez hypotypoſ. lib. 4. cap. 1. §. *Quamuis Propheta*, &c. Sed noſtri parum intereſt nunc, quid Ionam fugerit: Deum aſſecutum eſſe contendimus, non diſſipandam Niniuen: erat autem hoc ex futuris contingentibus, ſub conditione pœnitentiæ, nempe, & luctus: quamuis prophetæ verba abſolutum quidpiam indicarent: ergo ſententia illa: *Certiſſime auertent*. etſi abſque additamentis prolata, conditionem imbibit, denotatque in conditionalibus modus abſolutus loquendi, non minùs certò cognoſci à Deo, quæ abſolutè futura ſint, quàm ſub conditione extitura. Quo pacto autem futura libera ſub conditione attingat incomprehenſa Dei cognitio; ſcholæ noſtræ ad miraculum declarant: arbitramur quidem in ſe ipſis determinatè, & abſque fallibilitate cognoſci effectus ſub conditione à libero arbitrio pendentes: at ſtabilire iſta, aut refutare eorum placita, qui, vt hæc enodent, confugiunt ad decreta prædeterminationem parturienna: dicuntve ex comprehenſione cauſarum ad vtrunque indifferentium, fieri vt cognoſcantur, huius loci non eſt.

8. Verùm ex his ſubinferri euincas, confundi bonam cum falſa Prophetia nec ſupereſſe notas cæterarum vaticinationum. Ponamus à mendace promiſſum Niniuiticum occaſum. Stante vrbe, ſi coarguere ſtatuamus, erit, vti ſatisfaciat, prædictionem habilem fuiſſe, quoniam à conditione, exitus rerum pendebant: quare, niſi interpoſitus fuiſſet lugentium dolor, euertendam, præter dubium, ciuitatem. Reſpondeo, hanc Charybdim nullam ſcholarum ſubterfugere poſſe: nam, quid dicant omnes? Patet aliter Ionam loquutum; aliter Niniuitis accidiſſe. Trita eſt S. Thomæ animaduerſio 1. part. quæſt. 19. artic. 7. & 2. 2. quæſt. 171. artic. 6. ad 2. de Prophetia *ex præſcientia*, quæ ſola Dei operatione adimpletur: & vaticinio, *ex iudicio operum*. Quod conſueuit mutari quoad verborum ſonum, non iuxta intellecta, quemadmodum Ionæ contigit: verùm à præſenti inuolucro non liberat diſtinctio iſthæc, quin hinc arma obijcienti miniſtrantur. Quando igitur Deus per ſe ipſum; aut per Eccleſiam non reuelat nobis, quæ ſit vera, & indubitabilis Prophetia: coniectatur Abulenſis quæſt. 7. in cap. 18. Deuteronomij, certam, exploratamque eius fidem haberi non poſſe; ſed præſumptionibus vtendum: nempe, in primis euentus rerum conſiderandi, quemadmodum idem ſacer Deuteronomij textus verſu 21. admonet: vitæ ſanctitudo cogitanda: nam perſeuerans donum vix vnquam repertum in mente criminoſa: ſcopus vaticinationum maximè diſcutiendus; quid hortentur, quid ſuadeant; ſpectanda acriùs erga Maiores obedientia; erga omnes modeſtia, qua popularis auræ cupidine rapiatur. Sed de his ad amuſſim Gerſon 1. parte, tractatu de diſtinctione veratum viſionum à falſis: P. Chriſtophorus de Caſtro Iſagoga ad minores Prophetas, lib. 3. de Vaticinio, cap. 14. atque ex illo, P. Lorinus ad verſ. 71. cap. 18. Deuteronomij, Hiſpanico ſermone: P. Ribera libro primo vitæ S. Thereſiæ, cap. 2. Oroſco libello de veris, falſiſque prædictionibus: breuiter, & perſpicuè P. Gabriel Aluarez ad verſum 5. cap. 36. Iſaïæ: qui numero 62. probè monet, diuinæ maieſtatis, cuius vice loquuti Prophetæ, intereſſe, vt populi quoquo modo intelligant, vaticinia prophetalia, quæ abſoluta videbantur, conditionalia fuiſſe, ne imperceptа Dei voluntate, legatum illius tanquam vana garrientem, deſpectui habeant.

9. Tantùm reſtat dicamus, cùm iuxta veriorem Interpretum ſpeculationem prohibitum fuerit Hebræis thorus nuptialis quaruncunque prauarum nationum, quippe timor idololatrandi ab omnibus, trahendique ad ſectam impiam, quid ſupra hæc attulerint ſpecialia præcepta pro Chananæorum nuptijs? Reſpondeo, ex peculiari interdicto deriuari, plures, potioreſque cauſas deſiderari, ſi Chananæa ducenda fuiſſet Hebræo, quam ſi aliarum Prouinciarum virgines, atque diutiùs inſtruendam, ſi Iudaïſmum amplecti cupiſſet, Chananindem. Ita Lyrenſis Nicolaüs ad cap. 3. lib. 3. Regum. Velut ſi dicamus, Hæreticorum omnium deteſtanda connubia, ſocietatem, alloquium: ſed præ omnibus Caluini, peſſimi vtpotè rabulæ, aſſeclas vitandos. At difficilior hinc emergit quęſtio: quamobrem prę ceteris gentibus ſolis Chananęorum incolis interclusum oſtium,

ne matrimonio iungantur Iſraëli? Nam certè, quanta eſſet Numinis indignatio aduerſus Amalecitas, indicat Exodi liber, cap. 17. verſ. 14. & 16. *Delebo enim memoriam Amalec ſub cœlo, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in generationem.* Et Deuteronom. cap. 25. verſ. 17. *Memento, quæ fecerit tibi Amalec in via*, &c. Iam de duobus alijs populis, eiuſdem Deuteronom. cap. 23. verſ. 3. *Ammonites, & Moabites etiam poſt decimam generationem non intrabunt Eccleſiam Domini in æternum. Non facies cum eis pacem* (verſu 6.) *nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in ſempiternum.* Quin & Idumæi non minùs inhumani fuiſſe contra Iudæos leguntur Numerorum cap. 20. verſ. 18. quàm fuerint Amalecitæ: de Ægypto, quantis malis oppreſſerit Abrahæ progeniem, otioſum eſt referre: harum igitur Gentium, quarum in Hebreos Vatinianum odium, quamobrem non interdictus Hymenæus ſub iiſdem ſententijs, quibus vetitum Chananæorum coniugium? Dedi ſub finem numeri primi aliquas cauſas: nunc addo ex S. Thoma 1. 2. quæſt. 105. artic. 4. ad 6. & Abulenſi quæſt. 4. in cap. 3. libri 2. Regum, non Amalecitarum, Idumæorumve, aut Moabitarum regiones promiſſas fuiſſe Iudæis, ſed Chananæorum agros: cùm igitur diſtarent aliæ illæ nationes: Chananitæ autem intra eoſdem terminos habitarent, erant inſtar proximæ occaſionis, præſentiſque Chananæi, cùm exteræ illæ gentes remotam ſolùm occaſionem facerent. Numen igitur præcauere volens fidelis, & amati populi lapſum; à viciniori occaſione maximè abſtinendum præcipit: nam ab hac ſummum conſueuit diſcrimen pullulare. Declaro iſthæc. Deuteronomij cap. 20. bellorum leges præſcribuntur: ſed alia cum peregrinis nationibus, alia cum Chananæis obſeruanda proferuntur: nempe, exteris pacem concedere licuit: contumaces autem delere viſum: at ſeruatis mulieribus, atque infantibus: *De his autem ciuitatibus*, (inquit,) *quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere: ſed interficies in ore gladij Hethæum, videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum*, &c. Quæ huius differentiæ ratio? *Ne fortè* ait, *doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipſi operati ſunt Dijs ſuis, & peccetis in Dominum Deum veſtrum.* Sed nonne aliarum prouinciarum incolæ poterant ſcandalo, & ruinæ eſſe Hebræorum fidei? Poterant quidem: at erat occaſio illa remota, hæc proxima, & ante oculos poſita. Quid, quòd amor ille vaniſſimus, quem carnis illecebræ generant, ad præſentia tantùm attentus eſt: audi eius Myſten Propert. libr. 2. elegia 21.

Exod. 17.
Deut. 25. & 23.
Num. 20.
S. Thom.
Abul.
Occaſio in proximo nimium periculoſa.
Deut. 20.
Propert.

Vnum erat auxilium, mutatis Cynthia terris:
Quantum oculis, animo tam procul ibit amor.

Procul igitur locatos Ægyptios, Ammonitas, Idumæos facilè obliuiſci poterant Hebræi: periculum impendebat à Chananæis, quoniam præ luminibus, & coram habebant illos: quando itaque licuerint Hebræis iugales tædæ Chananæorum, coniuge præſertim ethnica Deorum inania portenta abhorrente, potuit Canticorum ſponſus, etſi Hebræus domo, ſanguine, religione, puellam ex Libani Chananæis vxorem ducere: quippe cùm virginis ſola virtus inſignis Principem ad has nuptias contra Aſſyrium, cognatorumque vota, adamantina quadam vi raptaret, perſuaſum habebat, eam feminam, quæ ante agnitum plenè Deum verum talibus affulgebat ornamentis fidelium, vt mores ſuperaret, eſſetque Iudæis erubeſcentiæ Gentilis virginis modeſtia, hanc ſanctis imbutam diſciplinis, marito non offendiculum futuram: ſed ſtimulum ingentem ad omnem penitus honeſtatem, pietatemque.

SECTIO II.

Statutis quæ obſiſtere valeant, refero & diſſoluo.

CONflictus igitur nobis primus à verbis Numerorum cap. 36. verſu 7. *Omnes enim viri ducent vxores de tribu, & cognatione ſua, & cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familijs, nec ſibi miſceantur tribus; ſed ita maneant, vt à Domino ſeparatæ ſunt*. His quidem ſententijs P. Pineda lib. 7. de Salomone, cap. 4. P. Gaſpar Sanchez ad cap. 3. lib. 3. Regum, Num. 4. exiſtimant, vetitum Hebræis cum quarumcunque prouinciarum habitatoribus matrimonialia pacta firmare; ſiquidem nec licebat quoſuis etiam Iſraëlitas ducere; ſed eiuſdem tribus circulis comprehenſos. At dicturus ſit Abulenſis quæſt. 58. in cap. 6. Ioſuë ad 1. argumen. quæſt. quoque 10. in cap. 1. Matthæi, prohiberi ſanè Hebræis coniugia alienarum tribuum: pagani autem & gentes omnes extra Palæſthinam locatæ, quemadmodum nullius tribus ſunt; ita nec alienæ; quare propoſito edicto non contineri nationes ethnicas. Verùm hæ tantùm argutiæ ſunt: nam ponamus deuolutam aliquando ad feminas poſſeſſionem, & bona auorum: nubant Ægyptio, aut Idumæo: iam illa hæreditas ad nullam tribum ſpectabit, ad nullum redeunte Iubilei ſacro otio, remeabit: ſiquidem Idumæus, aut Ægypti incola nullius tribus eſt, quemadmodum proloquitur Abulenſis. Quid hinc deriuetur? Equidem non ita manere tribus, *vt a Domino ſeparatæ*, cùm quando à Domino facta eſt ſortitio, illa agrorum pars ad aliquam ſpectaret tribum, nunc ad neminem ex tribubus referatur, quod legi à Moyſe latæ nominato loco Numerorum planè contradicit. Patet igitur, non potuiſſe coniugia celebrari inter Gentiles, atque Hebræos. Quod ſi affirmaturus ſis, verum eſſe, donec Paganus quiſque veteres deteſtaretur ritus prauæ religionis: his autem depoſitis, potuiſſe ad thalamos admitti, vti habet communis Auctorum exiſtimatio, probantque diuerſa exempla: Huiuſmodi tamen ſuffugio aduerſatur: quoniam ethnico etiam proſelyto facto, adhuc eadem ſequantur incommoda: etſi enim noua religionis intemeratæ profeſſio, fideli illum populo aggreget ſpiritaliter: at Hebræum non conſtituit, neque ad tribum aliquam reducit. Hæreditas igitur ad eum deuoluta ad nullam tribum pertinebit, cùm ipſe nullius tribus exiſtat: igitur penes hæc æquales ſunt Gentiles, atque proſelyti: at hac cauſa prohibita cum Ethnicis coniugia monſtrauimus: igitur & idipſum de conuerſis ad Iudaïſmum, ſentiendum fuerit.

10. Quæ legem matrimoniorum apud Hebræos cõparatione tribuum?
Pineda.
Sanchez.
Ex Num. cap. 36. verba enucleata.
Abul.

Pronuncio tamen, illo Numerorum ſtatuto non prohiberi vniuerſim nuptias, aut cum aliena tribu, aut cum profanis nationibus; ſed præcipi tantùm, ne feminæ, ad quas delata eſt hereditas, alterum maritum ducant, quàm qui ſit de tribu ſua. Sic Euſebius Gallicanus, alijs Emiſſenus, homil. de Natiuitate MARIAE: Ambroſius lib. 3.

11. Feminæ, quibus hereditas contingit, ſola prohibentur ſuam extra tribũ nubere.
Euſeb. Gall.
Ambroſ.

Lorinus. Caſtrus. Suarez. Tena. Poza. Azor. Perez.

lib. 5. in Lucam: plures apud Lorinum, Caſtrum, Suarez, Tenam, Pozam, locis, quæ hoc & præcedentibus numeris allego: Azor lib. 6. capit. 12. Antonius Perezius de authentica Euangeliſtarum fide, controuerſia 1. cap. 23. num. 172. hunc eſſe finem mandati conſtat: quoniam plura referentur exempla ex Scripturis eorum, qui aut alterius tribus vxores acceperunt, aut nullius, quod ethnicas; & peregrinas ducerent. Lege Abulenſem quæſtione 8. ad capit. 36. Numerorum: Lorinum ad idem caput, verſu 7. Maldonatum ad capit. 1. Matthæi, verſ. 16. Serarium quæſt. 3. in capit. 21. Iudicum: probant optimè, abſque piaculo vllo vtrunque ſæpè perpetratum. Cauſa potiſſima eſt: id nanque Legislatorem præcipuè mouit, ne tribuum poſſeſſiones confunderentur: at non eſt neceſſe, horum ſaluandorum gratia excludi omnes perſonas. Oſtendo iſtud: nam, ſi hæreditas penes viros eſt, quancunque ducant feminam, ſemper intra eandem tribum hæredum iure acquiſita perſeuerant; quoniam apud Hebræos in primis ſoboles paternam lineam ſequitur: notat Abulenſis quæſt. 58. in cap. 6. Ioſuè: Ianſenius concord. capit. 6. Suarez tom. 2. in tertiam partem, diſput. 2. ſect. 3. §. *Secundò dicitur*, &c. P. Poza Elucidarij tom. 1. lib. 2. tractat. 10. cap. 1. Tena ad verſ. 14. cap. 7. Epiſtolæ ad Hebræos, difficultate 6. ſect. 5. Iuſtinianus, & Ribera ad eundem verſum. Atque in huius ſtabilimen vocant Hebræorum vſum de non computandis feminarum genealogijs, de quo paſſim multi ad caput primum Matthæi: Lorinus ad cap. vltimi Numerorum verſum 7. P. Chriſtophorus de Caſtro tractatu de Deipara, capit. 1. Patris igitur cùm nomenclaturam ſequatur hæres, nihil refert, cuius originis fuerit genetrix. De mulieribus autem ſermo vt inſtituatur: ex his quædam ſunt, quibus obuenit aliquando vetus poſſeſſio auorum maſculinæ propaginis defectu: hæ quidem, ſi extra tribum ſuam maritos accipiant, cùm paterna appellatio regnet in filijs, confundetur vxoris patrimonium cum ſponſi fundis: nam ad gnatum ex ambobus ortum vtraque confluet poſſeſſio: ſed ſolo genitoris titulo retento: proinde quæ pars erat agrorum ad Ephraïm pertinentium, & eam attulit coniux, deinceps Zabulon ſubſtantia appellabitur; quia maritus ita vocabatur: in cæteris autem mulieribus horum quidpiam accidere neceſſe non eſt, cùm ipſæ hæredes non fuerint, vt ſupponimus. Concludo igitur, Numerorum Canonem de more, circunſtantijſque nuptiarum apud Hebræos, de viris nullo pacto intelligendum: quoniam quacunque ab his ducta virgine, ſiue extera, ſiue domeſtica; nihil aduersùs decreti ſcopum ſequebatur: non enim confundebantur poſſeſſionem: femineum verò non omnem ſexum complexum fuiſſe; ſed eum, quem hæredem eſſe contigerat. Sponſa autem Canticorum, cùm de Hebræorum ſemine non fuiſſet, hæres eſſe non poterat: atque vt eſſe potuerit in poſterum aliqua via; duxit tamen eam ſponſus carentem impedimentis omnibus; tum quando coniuncti ſunt.

Abulenſ. Maldon. Serar.

Regula: apud Hebræos ſoboles paternã lineam ſequitur.

Abulenſ. Ianſen. Suarez. Poza. Tena. Iuſtinian. Ribera.

Regula: Feminarum genealogias non contexũt Hebræi.

Lorin. Caſtro.

12. Occurret Abulenſis ad cap. poſtremum Numerorum, aſſeretque, difficile eſſe hoc interpretamenti genus: quippe Anna, verbi cauſa, ex tribu Ephraïm nupſit Sadoc ex tribu Zabulon: ſanè abſque culpa; nam erat minima natu inter multiplicem ſobolem: ad hæreditatem remotiſſimus ille titulus, cùm tot interponerentur vtriuſque ſexus, at, vt varij ſunt humani euentus, ante tempus, & ſub ipſo ætatis virore fato ſuccubuere vniuerſi. Quis tum auiti iugeris hæres? Certè Anna. At confundi poſſeſſiones neceſſe, cùm alterius tribus maritum habeat, cuius nomen filius ſuſtineat: ergo à duobus alterutrum aſſerendum: vel quidem Numerorum verbis comprehendi feminas omnes: vel expectandum toto vitæ ſpatio Hebrææ virgini, an fortè caſu aliquo cuncti pereant: & nullo ſuperſtite, ipſa hæres ſcribatur: quid autem tam inſolens ac poſterum iſtud, preſertim apud populum illum, cuius deliciæ, & gloria omnis in matrimonijs? nundum enim beata caſtitatis virtus dominari cœperat. Reſpondeo, legem prohibere eorum connubia, quæ in ſpe proxima ſunt cupiendæ hæreditatis, non quas alit ſpes remota, & de longinquo tantùm proſpectans: nam, quòd multi pereant fratres, & præter opinionem nouiſſimus fiat primus, rarò id contingit: Legislator autem non ad inſolitos fertur euentus; ſed quotidianis præcauet: ac quidem quamuis exiſtimet Toſtatus de omni femina Hebræa conſtruendos Numerorum citatos verſus; ait tamen quoſdam caſus pati exceptionem quæſt. 8. in capit. 36. Numerorum, vt ſi Dynaſtæ cuipiam ducenda ſit vxor: & Serarius quæſt. 3. in capit. 21. Iudicum, poſſe accidere, inquit, ſine ſcelere aliquo, diuerſæ tribus maritum accipiat etiam puella, quæ anteceſſorum hæres relicta fuerit.

Abulenſ.

Femina cum hæreditate aliquãdo nubere valeat cum externæ tribus viro. Abulenſ.

Serar.

13. At, ſi coſtans ſit intercludi damnum omne: modò virgines, & ad quas temporum decurſu deuecta eſt hæreditas, non alios ſponſos appetant, quàm eiuſdem tribus homines: ſufficiebat igitur legum conditori mulieribus interdixiſſe connubia dicenti: *Et cuncta feminæ de eadem tribu maritos accipiant*. Superflua ergo erit altera decreti pars, quæ viros perſtringit: *Omnes viri ducant vxores de tribu, & cognatione ſua*. Reſpondeo, haud rarò in Scripturis duas ſententias coniungi eiuſdem omnimò ſignificationis, aut elegantiarum cauſa, Poëtarum conſuetudine, aut exaggerationis, vel energiæ, maiorisve firmitatis gratia, vt loquitur ipſe ſacer Textus Geneſ. cap. 41. verſ. 31. *Quod autem vidiſti ſecundò ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt*. Exempla omnium ſuppeditabunt multa Martinus hypotypoſeon lib. 5. cap. 7. ſub initijs: P. Salmeron tom. 1. prolegom. 10. quinquagena 2. canone 23. nonnihilque Galarza euangelicarum inſtitutiònum lib. 2. cap. 5. & 6. P. Cornelius regulis ad Prophetas maiores, canone 25. P. Sanctius ad verſ. 1. capit. 2. Ioëlis: P. Pererius diſput. 2. in capit. 41. Geneſis: Ribera Sophoniæ capit. 1. numero 15. Igitur, vt concedamus, id ipſum indicari duabus illis ſententijs, nihil alienum à ſacri vſu ſermonis aſſeremus. Puto nihilominùs, peculiare quidpiam denotari: equidem ſi præcepti vis ſolas feminas complecteretur, ſanè viris nullo Sacramento compulſis, fieri poterat, vt nullus de eadem tribu vir, puellam, quæ maritum ambiret, vxorem ducere vellet: ac quanquam difficilis foret huiuſmodi caſus, præſertim cùm non vacuæ accederent virgines, ſed cum hæreditate, & bonis paternis; formam autem, & genus Regina pecunia præſtet: attamen, ne contingeret, & feminæ à viris deſpectæ tabeſcerent dolore; duo præcepta dedit Legislator: alterum negatiuum, mulicbrem ſexum

Regula: Eiuſdem ſententiæ geminatio, & quare?

Martinus. Salmeron. Galarza. Cornelius.

Sanchez. Pereira. Ribera.

Digitized by Google

conuoluens: alterum poſitiuum comparatione virorum. Poterant quidem propinquitatis iure alijs intra eandem cognationem cedere, quemadmodum docemur Ruth. cap. 4. verſu 7. quanquam pudori habetur, vt Deuteronomij cap. 25. verſ. 9. inſinua: at non potuiſſe vniuerſos mares eiuſdem tribus ſubducere ſe a nuptijs, cauetur prolatis Numerorum clauſulis.

Ruth. 4. Deut. 25.

14. Hebr. c. 7.

Aſſeras, Paulum ad Hebræos ſcribentem capit. 7. verſ. 14. definire: *Manifeſtum eſt*, inquit, *quod ex Iuda ortus ſit Dominus noſter, in qua tribu nihil de Sacerdotibus Moyſes locutus eſt*. At, ſi aliquo modo fieri poſſit, vt diuerſarum tribuum mortales coniugia inire queant, nullum ſupereſt euidens, manifeſtumque argumentum, Chriſtum ex regia tribu genitum fuiſſe: nam, vt concedamus, probari clarè Ioſephum Dauide ſatum eſſe; ſed de Virginis natiuitate dubium naſcatur, quoniam nullum eſt certum teſtimonium probans ſponſos ex eadem tribu eſſe oportere; at Chriſti verus parens non fuit Ioſephus, ſed MARIA, quam vtroque functam munere Genitoris, æquè atque Genetricis, ac propterea *Matris Patrem*, nuncupandam contendit non inſcite noſter Poza Elucidarij tom. priore, lib. 2. tractatu 5. primo & ſequentibus aliquot capitibus: ſequitur itaque, modò certum argumentum, Chriſti ortum ex Dauidico ſtemmate probans, habere cupiamus, vt affirmemus nullis caſibus licuiſſe tribus per matrimonia commiſceri.

Num Chriſti genealogia probet eum ex tribu regia Dauidica ortum.

Poza.

Reſpondeo, probationem deriuatam ex Seruatoris genealogia, quantùm ad connubia Hebræorum attinet, firmam, & indubitatam fidem non præſtare, vti optimè aduertit Abulenſis in cap. 1. Matthæi, quæſt. 28. P. Poza citati voluminis lib. 2. tractat. 13. cap. 4. Num certè oportebat ſtrictiùs multò obſeruari Canones poſitos de non ineundis nuptis cum ſponſa, aut marito ethnico; quippe ab his, quemadmodum vbique proclamant Scripturæ, creabatur animabus ingens diſcrimen: cùm humana tantùm incommoda traherentur ex tribuum alternis matrimonijs nempe, confundi exigua quædam agrorum ſpatia. Sed quis inficias ierit, nunquam permiſſum Hymenæum cum paganis? Quod tamen ſi dixiſſent omnes, pro altero hoc pronunciato numeraremus non mediocres, nec exiguos teſtes; ſubſeruiretque ratio aperta: quid enim prohibet licere tribuum coniunctionem per maritales nexus; quamuis ethnicorum connubia interdicta fuiſſent? Paulus tamen, manifeſtum eſſe aſſeruit, IESVM ex Iudæ nepotibus eſſe, quoniam ſanè palàm hoc conſtabat Iudeis illorum temporum, vti obſeruarunt Paulini Interpretes ad verba præfata: Cornelius noſter, atque Tena difficultate 6. ſect. 3. Maldonatus ad capit. 1. Matthæi, numero 16. P. Suarez tom. 2. in tertiam partem, diſput. 2. ſect. 3. §. *Reſponſio communis*, &c. P. Poza dicto nuper tractatu 13. capit. 4. Ratio iſtorum: aut quod Breuiculi generationum in templo ſacro aſſeruarentur, vt primus Eſdræ liber, capit. 2. ſecunduſque liber, cap. 7. indicat, & proſequitur multis Abulenſis quæſt. 26. in capit. 1. Matthæi, quibus cuiuſque lineæ facilè paterent; aut fortaſſe, quoniam Herodes metu noui Regis, quem natum intra Palæſtinam à Chaldæis inaudierat: ipſiue poſteà Iudæi rumore ſparſo hunc eſſe Meſſiam, diligentiùs quæſierint de auorum ſerie, apertumque ex hac inueſtigatione fuiſſet, Iuda, atque Dauide ſatum: aut demum quoniam Paulus ſcribebat ad Hebræos recèns conuerſos, vt probat Tena præludio 4. in Epiſtolam illam, ſectione 5. Hi autem ex Apoſtolorum doctrina, aut dono ipſis conceſſo intelligendarum Scripturarum, cognouerant dilucidè Dei Filium ex Iudæ, atque Dauidis poſteritate in lucem prodijſſe: atque ſanè hac etiam via ſyllabus parentum à Matthæo concatenatus validam probationem fecerit: nempe, ſcribebat Euangeliſta in gratiam eius portionis ſuorum contribulium, quæ Chriſto adhæſit: probat ex veterum relatione Antonius Perez volumine de autentica quatuor Euangeliſtarum fide, controuerſia 1. capit. 13. Abulenſis nominata quæſtione 28. in primum Matthæi caput.

Abulenſ. Poza.

Iudæis palàm conſtabat, Chriſtum ex Iudæ ſtirpe eſſe.
Cornelius. Maldon. Tena. Suarez. Poza.
Tabulæ genealogiarum in templo ſeruata.
2. Eſdr. 2. Eſdr. 7.
Abulenſ.

Chriſti generatio ſcribebatur pro recèns côuerſis ex Iudaiſmo.
Tena.

Perez.
Abulenſ.

His igitur cùm ſatis perſpecta fuiſſet Virginis, quæ Deum genuit, admiranda ſanctitas; ſcirent quoque Ioſephum inſigniter probum fuiſſe, inferebant, dubio omni ſemoto, legem Numerorum capit. 36. pro connubiali vinculo poſitam, ab eis perfectiſſimè obſeruatam: at eius decreti exacta forma poſtulabat maritandos non tantùm ex eadem eſſe tribu; ſed eiuſdem pariter familiæ: nam & Hebræa verſio, & ſeptuaginta Seniorum translatio id prædicant: ex Hebræo enim ita conſtruit Maldonatus ad capit. primum Matthæi, numero 16. §. *Itaque reſtat*, &c. *Omnis filia hæres hæreditatis ex tribubus Iſrael, vni ex familia tribus patris ſui, erit in vxorem, vt poſſideant filij Iſrael vnuſquiſque hæreditatem patrum ſuorum*. Septuaginta conſonant: *Et non circumuertetur hæreditas filijs Iſrael à tribu in tribum: quoniam vnuſquiſque in hæreditate tribus familiæ ſuæ coniungetur filij Iſrael*. Legis quoque finis monet: quippe terrarum iugera non ſolum inter tribus diuiſa; ſed inter familias etiam, vt inſinuat Ioſuè capit. 21. atque petebat ordinatæ ſortitionis methodus: præcaueri ergo neceſſe erat, non tam confuſionem inter tribuum poſſeſſiones; ſed etiam inter familiarum terminos. Cùm igitur colligerent ex Matthæi Euangelio, Ioſephum de domo Dauidica fuiſſe, inferebant clarè nupſiſſe MARIAM viro ſuæ familiæ; ac proinde, & ipſam, & ſobolem ex ea procreatam, Iudam, Dauidemque atauos habere: atque equidem ſemel definito, virginem perfectiſſimo more legis decreta coluiſſe, firmiſſimum erat hoc argumentum: quamuis præbeamus eam paternarum facultatum hæredem non fuiſſe ſcriptam: quoniam eiuſmodi etiam feminæ ſecundùm legem potius feciſſent, ſi cum eadem tribu, cum eiuſdem familiæ viris matrimonio iungerentur: at ſuper hæc Dei Mater hæres extitit domeſtici patrimonij: quod genus fœminarum lex extra quæſtionem comprehendebat. Porrò mobilem, immobilemque parentum ſubſtantiam ad Virginem Ioachimi, atque Annæ vnicam, beatamque prolem, delatam, ex priſcorum teſtimonijs euincunt P. Chriſtophorus de Caſtro tractatu de Deipara Maria, capit. 1. P. Poza Elucidarij tom. 1. libro 2. tractat. 11. capit. 1. Antonius Perez allegato tractatu, controuerſia 1. capit. 23. numero 172. P. Vincentius Regius euangelicarum dilucidationum libro 1. capit. 2. theoria 12. docent Ianſenius Concordiæ capit. 6. P. Suarez tomo 2. in 3. part. diſputatione 2. ſectione 3. §. *Reſponſio communis*, &c. Atqui in his quidem paululùm euagati ſumus, quo plenè ſatiſfaceremus nodo, quem Numerorum ſacer peperit Textus.

Num. 36.
Maldon. Matth. 1.
Septuag.
Terra Chanaan diuiſa inter familias eiuſdê tribus. Ioſue 21.
Deipara hæres patrimonij omnium bonorum.
Caſtro. Poza. Perez. Vinc. Reg. Ianſenius. Suarez.

Sed

Digitized by Google

15. Sed veniamus ad ſextæ Synodi ſuppoſititios Canones, quos Trullanos dicunt: *Non licere* (aſſerit Can.) *virum Orthodoxum cum muliere hæretica, neque Orthodoxam cum viro hæretico copulari: ſed, ſi quid eiuſmodi ab vllo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias exiſtimari, & nefarium coniugium diſſolui*. Sanè, quando communi Theologorum, atque iure peritorum iudicio admiſſum ſit, vt peccet quidem Catholicus, ſi Hæreticorum matrimonijs conſentiat, niſi apud certas prouincias, quibus vſus contrarium obtinuit: tamen cùm validum eſſe coniugium docent apud Thomam Sanchez lib. 7. de Matrimonio, diſput. 72. numero 2. Baſilium Poncium Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, capit. 1. num. 2. alium eſſe Canonis Trullani ſenſum exiſtimauere apud eundem numero 9. Couarruuias, & noſter Reginaldus; ille tom. 2. in epitom, parte 2. cap. 6. §. 11. num. 4. hic lib. 31. capit. 21. nempe, Hæretici nomen tranſlatè vſurpandum pro infideli: quod tum ex Paulo, tum ex Concilij cæteris verbis, eorumque cohærentia deducunt. Igitur Synodi ſi conſtare velimus ſententiam, oportet intelligamus, nuptias inter fideles, infideleſque ſemper caſſis, atque inualidis extitiſſe. Confirmo hoc: nam Eſdræ lib. 1. cap. 9. & 10. atque Nehemiæ 2. cap. 13. cum multi pars fidelium Hebræorum vxores ex paganiſmo duxiſſent, ſeparantur Ethnicæ & infideles ſponſæ à fidelibus maritis. Quòd ſi equidem connubia valida fuiſſent, nequiquam in ſempiternum a ſponſo diuelli poterat coniux infidelis: ſignum igitur eſt, eiuſmodi connubia irrita ab initio fuiſſe. Præſtat ſanè reſolutionem à poſteriori hoc inchoare, quoniam de Trullanis ſtatutis longior erit diſſertatio. Sotus in 4. diſtinct. 39. quæſt. vnica, artic. 1. §. *Dubium tamen eſt*, &c. Auguſtinum ſequutus tom. 6. lib. 1. de adulterinis coniugijs ad Pollentium, cap. 18. affirmat dimiſſos Dei imperio propter idololatriam. Puto ego maritos, Nehemiæ oratione permotos, repudij libellum dediſſe vxoribus, quo dato certè licebat nouam ducere coniugem, vt pronunciat Azor Inſtitutionum moralium lib. 6. cap. 13. quæſito 3. Baſilius Legionenſis cum alijs lib. 7. de Matrimonio, cap. 50. num. 1. Itaque coniugatorum ſeparatio apud Hebræos inter eos contingere poterat, qui non tantum validè, ſed etiam licitè, & abſque ſcelere contraxerant, cauſa in poſterum data repudijs ſufficienti.

Trullani Cõciliabuli Canon perpēſus.
Sanchez.
Baſil. Leg.
Couarr.
Rhegin.
Matrimoniū Catholici cū Hæretica, validum.
1. Eſdræ 9. & 10.
2. Eſdr. 13.
Hebræi poterant ſeparari in perpetuum ab vxoribus, & alium ducere.
Sotus.
Azor.
Baſil. Leg.

16. Iam largiamur Trullani Conuentus definitionem intelligendam, non de Hæretico; ſed de infideli, qui nunquam baptizatus fuerat, (quam tamen violentam, & impropriam explanationem exiſtimat Thomas noſter libro 7. de matrim. diſp. 72. num. 1.) quis non facilè animaduertat, haud meminiſſe Patres illos veterum Moſaicorum decretorum, aut reſpexiſſe ad tempora Euangelio anteriora? Quibus ſanè ætatibus iure naturæ inualida fuiſſe eiuſcemodi coniugia difficillimum erit comprobare: oſtendunt Sanctius allegato libro, diſp. 71. numero 7. Bellarminus tom. 2. lib. 1. de Matrimonio, cap. 23. propoſit. 2. Baſilius Poncius volumine de Matrimonio, lib. 7. cap. 41. numero 2. Sed, nec poſſe ex veteri depromi teſtimonia Inſtrumento, idem optimè notauit; vnicum quippe Eſdræ factum, quo ſolo vtuntur ſubſidio contrariæ factionis Scriptores, fragili adiumento eſſe, & ipſe oſtendit, & nos commonſtrauimus numero præcedenti: igitur nuptiæ illæ, neque ex naturæ, neque ex diuino iure caſſæ fuere: quamuis ablatis certis conditionibus, illicitæ haberentur: at poſt legem nouam cœpere irrita eſſe matrimonia iſthæc; ſed nonniſi a quadringentis annis, vt opinabatur Bellarminus vbi ſupra, 3. Propoſitione, & quidem ex conſuetudine vim Canonis ſortiente: ſed Baſilius Legionenſis indicato loco, numero 5. longiores annos tribuit, atque adeò à primi œcumenici Concilij, Nicæni, nempe, primi, ætate: Thomas Sanctius diſp. 71. numero 8. ad Apoſtolorum ſæcula transfert: quibus ſuppoſitis, affirmandum, Trullanos Antiſtites ad præcedentia tempora reſpexiſſe, quibus vel floruere Chriſti diſcentes, aut Nicænum primum Concilium celebratum ſit. Sed illi, quibus credere aſperum eſt, *Hæretici* vocabulo intelligendum *infidelem*; atque hoc non intellecto, difficiliùs multò opinantur admiſiſſe irrita aliquando exiſtimaſſe Catholicorum cum hæreſi infectis coniugia: Trullana decreta tanquam ſpuria Græcorum Schiſmaticis tantùm colenda relinquunt: quare manifeſtè pronunciant, à ſexta Synodo nullos editos Canones; ſed ad Chriſti annum 692. quarto Pontificatus Sergij, cùm iam octo regnaſſet annis Iuſtinianus Imperator conuocatos Epiſcoporum quoſdam Conſtantinopolitano palatio, cui *Trullum* nomen, abſque Romanæ Sedis conſenſu edidiſſe copioſam Decretorum ſummam, nempe, tres ſupra centum Canones, quos neque Sergius, neque ſubſequuti Paſtores voluerint approbare: quamobrem erraticam Synodum, & Romanæ auctoritatis, atque gloriæ acerbiſſimam maſtygem grauiſſimi, & veteres, & noui Scriptores dicere non ſunt veriti.

Sanch.
Fidelis cum infideli à quo tēpore irrita reddita matrimonia?
Bellarm.
Baſil. Leg.
Trullani Canones nō ſunt ſextæ Synodi.

Atque equidem definitionibus illis vniuerſis patrocinium quærere, nemo arbitror Orthodoxorum conatus eſt. Cæterùm vix adhuc elapſo biennio, cùm Bullæ Cruciatæ pergeret expoſitionem declarare Theologicæ Facultatis Princeps, Anteceſſor Magiſter Baſilius Legionenſis in publica huius Salmaticenſis ſcholæ exedra, apud frequentem auditorem, dictauit ſanè Commentationum ſuarum cap. 4. numero 12. Canones Trullani Conciliabuli, exceptis duobus, altero de continentia Clericorum, alio de Primatu Sedis Conſtantinopolitanæ, cæteros cunctos receptos fuiſſe, & illis gubernatam Eccleſiam Orientis. Sed, cùm eo tempore acriùs inueheretur in recens emiſſam opinionem P. Stephani Fagundez ex noſtris, quam ille ſcripſit de lacticinijs, & ouorum eſu, ſpectata ſolius communis iuris prohibitione lib. 1. de quarto Eccleſiæ præcepto, cap. 2. numero 12. periculoſam, ſi Deo placet, ſententiam proclamauit, quoniam aduerſaretur Canoni ex Trullanis ſexto, & quinquageſimo. Sed cogitationi Fagundez quanti ſubſcripſere ex flore doctrinarum Salmanticæ, apud Eboram, & Conimbricenſes, multi nobiſcum nouerunt ſatis. Denique & verendum fidei Tribunal poſt grauiſſimum examen, approbauit cumulatè: & iam ipſa edita Apologia, docta quidem, patefecit. Illud vehementer edoceri cuperemus, quibus fundamentis nixus Magiſter Poncius tantam auctoritatem conciliare erraticæ Synodo, æquum, iuſtumque duxerit; vt, quæ ab huius inſtitutis diuertiſſet opinio, meritò à Catholicis viris periculoſa cenſenda eſſet. Et fortaſſe poterat quidpiam peregrinum depromere, & præter inuenta hactenus: nam ferebatur in Conciliorum ſtudijs multùm operis, & diligentiæ poſuiſſe: at, quoniam infecto hoc la- 17.

Baſilij Legionenſis in approbandis Trullani conuentus Decretis, lapſus.
Fagund.

Digitized by Google

bore, ad meliora nuper vocatus eſt, experiamur, quid his, quæ nobis manſerunt, monumentis ſparſa reliquerint. Dicit ſanè Appendice ſæpius memorata de Matrimonio Catholici cum Hæretico, cap. 1. num. 7. *Apud Græcorum Eccleſias vim legis obtinuiſſe, & diu ſeruatos.* Producit teſtes Photij Nomocanonem, & Balſamonis Theodori in eoſdem Commentarium. & paria ferè tradiderat lib. 7. de Matrimonio, capit. 47. num. 11. Verum, quanti hi teſtes? Nam de Photio eccleſiaſticorum Annalium conditor tomo 10. anno reparationis humanæ 861. ſceleſtiſſimum, & immaniſſimum Eccleſiæ perſecutorem extitiſſe prædicat: atque idem Baronius tom. 8. anno Chriſti 692. Theodorum Schiſmaticorum Patronum pingit, à ſuis etiam Græcis notatum mendacem; perfidum, dicacem: & de vtroque Poſſeuinus ibidem. Iam qualis Eccleſia Græcanica tantorum Canonum ſedula obſeruatrix? Certè Nicolaï Papæ verba ſunt illa epiſtola ad Gallicanos Epiſcopos, quam Cæſar Cardinalis tranſcribit tom. 10. ad annum incarnati Dei 867. *Nunquid nos Hæretici aliquando fuimus? Nam, licet nos peccatores quidem eſſe non denegemus; quorumlibet tamen errorum fæce pollutos, Deo gratias, minime recognoſcimus, quemadmodum illi, qui nunquam ſine ſchiſmate, nunquam prorſus ab errore reperiantur extranei.* Et quidem ab his Pſeudoſynodi temporibus grauiora ſchiſmata oppreſſere: quemadmodum ab eodem animaduerſum allegato tomo 8. anno quoque 692. Sed nec in Oriente niſi à paucis admiſſos eos Canones cogitauit diſertè ibidem Baronius: quippe auctore Anaſtaſio Bibliothecario epiſtola nuncupatoria ante 7. Synodum: *Nec* (inquit) *in cæterarum Patriarchalium Sedium, licèt Græca vtantur lingua, reperiuntur archiuis; nimirum, quia nulla earum, cum ederentur, aut promulgans, aut conſentiēs aut ſaltem præſens inuenta eſt.* Attamen ex eodem Anaſtaſio, eademque præfatione bellum nobis indicit Baſilius: probatos namque ab Eccleſia maxima ex parte his Anaſtaſij conatur oſtendere verbis: *Ergo regulas, quas Græci in ſexta Synodo perhibent editas, ita in hac 7. Synodo principalis Sedes admiſit, vt nullatenus ex illis illæ recipiantur, quæ prioribus Canonibus, vel Decretis Sanctorum Sedis huius Pontificum, aut certè bonis moribus inueniantur aduerſæ.* Sed Cardinalis Baronius relato tomo octauo, anno Sergij Papæ 4. poſtquam ſufficienter probauit, à nemine Romanorum Antiſtitum vnquam confirmatas Trullanas regulas; occurrit ingenioſè, Anaſtaſium ſignificare ſolum, quæ vera ſunt inter illos Canones, locum habere apud ſeptimam Synodum ideo ſolùm; quoniam veritas quæuis ab omni legitimo Concilio admittitur: at ſynodicam auctoritatem habere aliud eſt, atque verum vtcunque eſſe: adiungitque aliquando pugnatum contra Græcos à Romano Præſule per horum Canonum quempiam, non quoniam putarent comparatione omnium pondus habere; ſed, quia Græci, aduerſus quos dimicabatur, admittebant, ſuiſque iugulandi eſſent armis, vti Paulus nonnunquam de Gentilium Poëtarum penu Hemiſtichium producebat ethnicis perſuadere volens: ſic etiam noſter Ægidius Coninckus de Sacramento Ordinis, diſp. 20. dubio 9. num. 89. Itaque ſacra Concilia nunquam, quod verum eſt, ad bonoſque mores facit, reſpuunt: ſed non his omnibus certam, infallibilemque auctoritatem per definitionem tribuunt.

Baſil. Leg. Photius.
Balſamon.
Photius Eccleſiæ, immaniſſimus hoſtis.
Baron.
Theodorus Balſamon Schiſmaticorum Patronus.
Poſſeuin.
Eccleſia Græcanica erroribus fœdata.
Nic. Papa.
Trullani Canones nec etiā ab orientali Eccleſia admiſſi.
Anaſt. Bibl.
Non omnia, quæ Concilia vt vera admittunt, ſynodica auctoritate ſtabiliunt.
Baron.
Coninck.

Anaſtaſij tamen iiſdem ſententijs vtemur contra Pontificem; aſſerit quippe nullatenus recipienda, vel quæ prioribus Canonibus, vel quæ Romanorum Decretis Pontificum; vel quæ bonis moribus obuerſentur: quæ ſi comperta ſunt, vt eſſe debeant apud omnes ſanæ mentis, cum his quo pacto maritabimus, quæ Hiſpanam iuuentutem è publico loco incunctanter docuiſſe Baſilium oſtendimus veſtibulo numeri antecedentis? nempe, exceptis duabus regulis de Clericorum continentia, & Conſtantipolitano primatu, cæteras receptas eſſe? At expungendum eſſe Canonem 55. de Sabbathorum ieiunijs, quod Romanæ Eccleſiæ leges præſcribere auderet procaciter, ipſe probè aduertit Appendicis ſæpè repetitæ cap. 1. num. 4. delendos quoque eſſe ob cauſas ab Anaſtaſio poſitas plures alios Canones euincit ſingulari eloquentia Baronius tomo 8. anno à natiuitate Seruatoris 692. Canus lib. 5. de locis, cap. vltimo, §. *Quarto loco.* Dominicus Bañez Commentario ſcholaſtico breuiori 2. 2, quæſt. 1. art. 10. dubitatione 5. Franciſcus Iouerius in Sanctionibus eccleſiaſticis, velitatione de Canonibus ſextæ Synodi: Prologus ad Canones ſextæ Synodo attributos, tom. 3. Conciliorum, quæ prodierunt ex Vaticano prælo iuſſu Pauli V. ex noſtris P. Franciſcus Torrenſis libro de ſexta, ſeptima, & octaua Synodo: P. Azor tom. 2. lib. 5. cap. 16. At, cum Baſilius præter duos, admiſſos aſſerat reliquos, vnum & centum Canones; lubet interrogare, à quibus tandem? Græciſne, an Latinis? Græcos eſſe nalit; tum, quia & hi alias illas erroris regulas amplexati; tum, quia ab eorum factis pro Latinorum moribus apta argumētatio non conficitur; Latinos igitur recepiſſe ſignificauerit. Sed quibus hoc Auctoribus dicat, qua veteris Hiſtoriæ probatione, quam multa & efficaci ratione tot diuerſum vigentibus? Pro nobis autem quotæ legiones, quantus veterum, & nouorum ſæculorum conſenſus? Atque hi quidem Trullanam congregationem erraticam, & falſam Synodum nominant, aut in Romanæ & Apoſtolicæ Sedis odium, & apertam inuidiam conſpiraſſe affirmant; regulas autem flocci pendunt. Hæc aſſerunt apud Baronium, alioſque, Beda de ſex ætatibus mundi in Iuſtiniano minore: Paulus Diaconus de geſtis Longobard. lib. 6. cap. 11. Anaſtaſius Bibliothecarius præfatione ad 7. Synodum: Ado Viennenſis, & Marianus Scotus in Chronicis: qui & addit, puduiſſe Græcos Hiſtoricos mentionem facere horum Decretorum, Cedrenum, Zonaram, Conſtantinum, Glycam, & alios: Bellarminus tom. 1. lib. 1. de Concilijs, & Eccleſia, cap. 6. refert præterea Othonem Feigenſem lib. 1. cap. 13. Rheginonem lib. 1. Canus citat Theophanis Græci Hiſtoriam, & Humbertum Syluæ candidæ Epiſcopum, Apocriſarium Leonis IX. atque hæc eſt veteranorum cohors: ex iunioribus dedimus hunc, quem iam nominanimus Canum, Baronium, Iouerium, Bañez, Turrianum. Azor, Bellarminum, qui eadem inculcat lib. 2. de Romano Pontifice, cap. 18. Platina in vita Sergij. Surius tertio Conciliorum tomo ad ſextam Synodum: ad eandem Seuerinus Binnius tertij tomi parte 2. Iacobus Septimacenſis de Catholicis Inſtitutionibus, titulo 40. numero 38. Thomas Bozius de ſignis Eccleſiæ, tom. 1. lib. 11. ſigno 48. Dominicus Sotus de iuſtitia, & iure, lib. 7. quæſt. 6. artic. 2. §. *Quo ergo hac*, &c. P. Valentia tom. 4. diſp. 9. q. 5. punct. 5. §. 2. ad 6. argum. P. Thomas Sanchez tom. 2. de

18 Ex ſynodi Trullanæ decreta, multi expungendi Canones.
Baron.
Canus.
Bañez.
Iouer.
Prol. Conc.
Turriann.
Azor.
Beda.
Paul. Diac.
Anaſt. Bibl.
Ado Vien.
Scotus.
Bellarm.
Otho Feig.
Rhegio.
Canus
Theophan.
Platina.
Surius.
Binnius.
Simac.
Bozius.
Sotus
Valent.
Sanch.

Matri-

Digitized by Google

Greſſer. Serar.

Matrimonio, lib.7. diſput.28. num.7. Pater Gretſerus tom. 1. defenſionis Bellarmini, cap. 1. lib. 1. pag.89. P. Serarius tom.2. Opuſculorum, tractatu de coniugio Catholicorum cum Hæreticis, §. 4. P. Gordonus ad annum Chriſti 692. P. Gaulterius ad finem ſexti ſæculi: P. Coninckius de Sacramento Ordinis, diſput.20. dubio 9. num.89. P. Rebellus lib. 3. de obligatione iuſtitiæ, & iuris, ſect.4. quæſt.9. P. Gaſpar Hurtado diſput.24. de Matrim. difficult.2. nume.5. P. Reginald. Praxis pœnitentialis lib. 31. cap. 21. num.169. P. Salmeron tom. 12. *in* Acta apoſtolica, tractat. 25. §. *Deinde, ſi obijcias*. P. Lorinus ad verſ. 3. cap.7. Deuteronomij: Ferdinandus de Mendoça lib. 2. de confirmando Concilio Illiberitano ad Canonem 26. cap. 52. Petrus de Ochagauia tract.3. de Matrimonio, quæſt. 51. numer. 12. Petrus Arcudius Corcyreus eleganter, & neruosè contra Græcos, tomo de Concordia Orientalis, & Occidentalis Eccleſiæ in Sacramentorum adminiſtratione, lib.7. de Matrimonio, cap.34. 35. & 36. Conſtat igitur infirmam, atque indoctam argumentationis formam eſſe, quæ Trullani Conciliabuli decretis munitur.

Gordon. Gaulter. Coninck. Rebell. Hurtado. Reginal. Salmeron. Lorin. Mendoça. Ochagauia. Arcudius.

SECTIO III.

Quos Interlocutores Canticorum Scriptor in ſcenam mittat? quos iuxta hiſtorialem ſenſum; quos iuxta myſticum?

19. Quatuor perſonarum genera Salomonis introducta dramate.

QVALES diuinæ huius fabulæ Actores, quæ dialogizantis Epithalamij perſonæ, cæteris exceſſior Interpres Adamantius declarauit prologo quatuor homiliarum, atque etiamnum diſtinctiùs genuino Opere ſuo: priori, videlicet, tractatu ex duobus per Hieronymum Latino charactere donatis: *Quatuor mihi* (ait) *in his videor inueniſſe perſonas; virum, & ſponſam; cum ſponſa adoleſcentulas; cum ſponſo ſodalium greges: alia dicuntur à ſponſa; alia à ſponſo, nonnulla à iuuenculis; quædam à ſodalibus ſponſi; congruum quippe eſt, vt in nuptijs adoleſcentularum ſit multitudo cum ſponſa: iuuenum turba cum ſponſo*. Origeni totus Explanatorum chorus accinit: ſed expreſſiùs, & penè ipſius verbis Gloſſæ vulgatæ collector, Richardus Victorinus, Hugo Carenſis prologis in Cantica. Aptè illud animaduerſum, nouam nuptam comitari virgines, ſponſum viros aſſociari. Tale quidpiam notatum à Papinio in funere Achemori pueri; nam de eius genitoribus loquens, lib.6. Theb. ait:

Origen. Gloſſa. Richar. Vict. Hugo Card. Sponſum viri comitantur, ſponſam feminæ.

Statius.

——cinxere Lycurgum
Lernæi proceres, genitricem mollior ambit
Turba.

Sic & deturbato in profundum Pharaone Hebræorum victorialis exercitus in turmas diſtributus: *Diuiſa* (ait Philo de vita Moyſis) *omni gente in duos choros, alterum virorum, & alterum mulierum: Moyſes viris carmen præiuit: ſororem autem dedit præcentricem feminis: vt illud in parentem omnium conditorem Deum alternis canerent verſibus, non diſcrepante à moribus carmine, dum certatim canunt ſuis vicibus, & carmen miſcetur ex ſonis acutis, atque grauibus: virorum enim voces graues ſunt, acuta mulierum: vnde temperamentum ſit commenſurata ſuauiterque cooptata melodia*. His addit Comeſtor cap. 31. in Exodum: neſcio, ex quibus fontibus hauſerit: *Moratus eſt* (inquit) *Iſrael iuxta littus maris ſeptem diebus, & cum tympanis, & muſicis inſtrumentis veniebat ad littus, & cantabat Domino Canticum Moyſi: viri ſeorſum, & mulieres ſeorſum: in cuius rei memoriam ſeptem Paſchalibus diebus cantando redimus ad fontes.* Quod & in luctuoſis quoque obſeruatum, vt diuulſæ à virorum comitatu plangerent feminæ: quem in morem Theodoretus, atque Lyra Zachariam interpretantur ca. 12. verſ. 12. *Et planget terra; familiæ, & familia ſeorſum: familia domus Dauid ſeorſum, & mulieres eorum ſeorſum, familia domus Nathan ſeorſum, & mulieres earum ſeorſum*. Quamobrem Muſica Hebræorum non ſolo virorum modulata gutture, ſed feminarum quoque dulciori cantu conſtaſſe videatur: propterea apud Nehemiam lib. 1. cap. 2. verſ.65. æquè recenſentur cantatrices cum cantoribus: Salomon quoque cap.2. Eccleſiaſtis, verſ. 8. inter delicias ſuas numerat vtroſque: quo voluptatis genere neque iuſtus Dauid caruit: nam eo inuitante ſenem Berzellaï, Regum 2. cap. 19. verſ. 35. ad aulæ feſtiua, & genialia reſpondit octogenarius: *Nunquid vigent ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue, aut amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuum cibus, & potus? vel audire poſſum vltra vocem cantorum, atque cantatricum?* Apud nationes quoque e duplici ſexu chorus modulantium; ſed intermixto puellari numero cum maſculis. *Non vides, quam multorum vocibus chorus conſtet?* (inquit Seneca epiſt. 84.) *vnus tamen ex omnibus ſonus redditur: aliqua illic acuta eſt: aliqua grauis: aliqua media: accedunt viris feminæ: interponuntur tibiæ: ſingulorum illic latent voces, omnium apparent*. Atque idem epiſt. 29. *Cæterum, ſi te videro celebrem ſecundis vocibus vulgi: ſi intrante te, clamor plauſus, & pantomimica ornamenta obſtrepuerint: ſi tota ciuitate te feminæ, puerique laudauerint*. Verùm, neque apud Hebræos perpetuum vſum fuiſſe autumo, vt à viris ſegregatæ virgines intonarent: nam admixtas nonnunquam, aut circumfuſas ſanè Pſalm. 67. indicat verſu 36. *Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus in medio iuuencularum tympaniſtriarum*. Ac quanquam Iacobus Boulduc lib. 3. Eccleſiæ ante legem, cap. 15. ad hunc verſum, arbitretur alluſum ad ſororem Moyſi cum duplici canentium cętu, demerſo Phariorum Rege: at ſeparatam ibi femineam turbam docuimus: hic autem in meditullio locatam verba adſignificant, & conſtruxere ſic Ianſenius, atque Folengius perſpicuo ſermone: ſimul etiam vir, atque femina coniuncti Iudicum cap. 5. verſ. 1. *cecineruntque Debbora, & Barac filius Abinoem in illo die dicentes*, &c. Sed neque perennis mos fuit, vt ſimul canerent vtriuſque ſexus perſonæ: nam de ſolo muliebri legimus poſt abſciſſum Goliath ſuperbum caput: quippe *egreſſæ fuerunt mulieres* (Reg. lib.1. cap. 18. verſ.6.) *de vniuerſis vrbibus Iſrael cantantes, choroſque ducentes, in occurſum Saul Regis, in tympanis lætitiæ, & in ſiſtris*. Exiſtimo tamen communiori Iudæorum norma, diuiſas fuiſſe præcinentium claſſes, & ſeparata virorum à feminarum contubernio loca, quoniam apud illos ſingulari diligentia prohibebantur virginibus, præſertim virorum aſpectus, vt tangam num.22. Quare concinnè Origen. definit, ſodales, & nuptiarum amicos ad ſponſum attinere; adoleſcentulas ad ſponſam.

Chori duo canentium apud veteres alter feminarum, alter virorum. Philo.

Comeſtor.

Zachariæ locus ex ca. 12. de planctu in luctuoſis. Theodor. Lyran.

1. Eſdr.2.

Eccleſ.2.

2. Reg.19.

Seneca.

Intermixtè choro virorū mulieres etiā cantatrices. Pſal.67.

Boulduc.

Ianſen. Foleng.

Iudic.5.

1. Reg.18.

SVB-

Digitized by Google

SVBSECTIO I.

Quæ fœminarum diuerſitas in hoc Epithalamio? An virgines prælucerent in nuptijs, an canerent?

20. Adoleſcentularum vocabulo, quid ſignificatur in Cantico Salomonis.

VErùm attentiùs conſiderari neceſſe eſt, quid, ſiue Origenes, ſiue reliqui Interpretes, adoleſceutularum vocabulo indicare voluerint? Puto equidem omne genus muliebre, quod hoc dramate proloquitur, excepta vna ſponſa: quatuor enim perſonarum formis cùm dicit conſtare vniuerſum Actum, oportet, per adoleſcentulas intelligat mulieres cunctas: aliàs proculdubio ſermocinantium numerus quaternarium prętergredictur: neque his obſtare quidpiam valeat, niſi Critici acerbè ferant, matronas etiam adoleſcentularum nomine comprehendi. Sed Grammaticis relicta vocum contentione, age, expendamus, cuius fortunæ, & conditionis feminæ hoc Epithalamium inſtituant? nam video pauca ab Explanatoribus pro his cogitata. Nolo intra has complecti metas prætereuntium turbas, à quibus acclamationes illæ Canticorum cap. 3. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit, ſicut virgula fumi*, &c. Et cap. 8, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto delicijs affluens*, &c. incertum quippe eſt, an à viris, an à mulieribus profectæ admirationes illæ; atque vt femineas eſſe voces dicamus, præter opinionem fuit, quoniam extra ſpem caſu occurrerunt: de ijs igitur argumentaturi, qui ex proprietate aliqua ad genialem pompam ſpectant: in primis Heroïnas aliquas, & de procerum ordinibus adfuiſſe reor: fortaſſe hæ ſunt filiæ Hieruſalem, quas ſponſus ſæpè adiurat, ne quieſcenti dilectæ obſtrepere pergant: quæ & formam nouæ nuptæ aliquando in inuidiam vocauerant, ſub fuſcam nominantes: at extitiſſe in comitatu de nobilitate indicat apertè cap. 6. Canticorum: vbi Reginæ, & concubinæ laudauiſſe ſponſæ ſingularem gratiam, atque pulchritudinem perhibentur: æquum nanque fuerat, cùm ſponſus metropolita eſſet, deque Optimatum medulla, ipſum vt comitarentur regni Proceres, recentem eius vxorem ambirent Heroïdes: ſic de thalamis filiarum Adraſti Regis, Statij Muſa cantauit Thebaïdos 2.

Cant. 3. & 8.

Heroinæ nobiliſſimę ſponſam Canticorũ comitata.

Statius.

Interior ſacris calet, & ſonat aula tumultu
Femineo: caſta matres cinxere corona
Argolides: pars virginibus circum vndique fuſa
Fœdera conciliant noua, ſolanturq́; timorem.

Arbitror autem pleraſque Dominarum affinitate, aut cognatione ſponſo coniunctas: ſed & locum habuiſſe propinquas ſponſæ: tum, quia verba illa ſignificant, cap. 8. Canticorum: *Soror noſtra parua, & vbera non habet* tum, quia inſolens apparebat excluſis domeſticis vocari peregrinos ad lætitiam ſolennium nuptiarum: tum denique, quoniam conſuetudo gentis ita obtinuit; legimus quippe Machabæorum lib. 1. cap. 9. verſ. 39. *Et eleuauerunt oculos ſuos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus, & ſponſus proceſſit, & amici eius, & fratres eius obuiam illis cum tympanis, & muſicis, & armis multis.* Vbi vides, inter ſocios nominari *fratres*: atque ſanè decebat ita: nuptam in primis cognatione, tanquam pudicitiæ vallo circundari. Quare de honeſtiſſimo Chriſtianorum iugali fœdere Euariſtus Papa epiſtola 1. *Vxor* (inquit) *petatur, & à parentibus, aut propinquioribus ſponſetur, & ſuo tempore ſacerdotaliter* (*vt mos eſt*) *cum precibus, & oblationibus a Sacerdote benedicatur, & à Paranymphis* (*vt conſuetudo docet*) *cuſtodita, & conſociata à proximis, tempore congruo petita, legibus detur, & ſolenniter accipiatur.* Concilium Carthaginenſe IV. canone 13. *Sponſus, & ſponſa, cùm benedicendi ſunt, à Sacerdote, a parentibus ſuis, vel à paranymphis offerantur.* Lucanus lib. 2. loquens de meſtis, & infelicibus Martiæ connubijs:

Cant. 8.

Parentes, & cognati nouũ ſponſum vallant.

1. Mach. 9.

Euariſtus.

Concil. IV. Carth.

Lucanus.

Non ſoliti luſere ſales, nec more Sabino
Excepit triſtis conuiuia feſta maritus,
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.
Iunguntur taciti.

Atque hæc, de qua hucuſque diximus, inter feminas honoratior portio, vtpote quam matronæ maiori ex parte conſtituant. Videamus etiam, quæ ſint iuuencularum munia: nam hæ, quemadmodum innuebamus, cum rigore adoleſcentularum titulis appellandæ.

21. Erant igitur ex virginibus, vt opinor, quoniam harum ſuauior, atque æqualior vox, apud Hebræos pars quarum officia, & munus, aut læta canere vincentibus turmis: aut potentum conuiuia mulcere, aut defunctos plangere lamentationibus, & epicædijs, aut denique nubentium concelebrare gloriam per Epithalamia, & Hymenæos. Et de prioribus duobus adhibuimus exempla numero 19. Nunc de lugubri, & geniali metro: eſt autem pro funeſto verſu elegans locus Paralip. 2. cap. 35. verſ. 25. nam mortuo Ioſia, optimo Rege: *Vniuerſus Iuda, & Hieruſalem luxerunt eum: Ieremias maximè: cuius omnes cantores, atque cantatrices vſque in præſentem diem lamentationes ſuper Ioſiam replicant, & quaſi lex obtinuit in Iſrael: Ecce ſcriptum fertur in lamentationibus.* Et fuerant quidem non obſcuri rumoris Scriptores, qui obitum Ioſiæ putarent argumentum Threnorum Ieremiæ, cuius quanta ſit ſententiæ probabilitas, docebunt præter Threnorum Interpretes Sanchez ad cap. 23. lib. 4. Regum, numer. 29. Salianus tom. 4. anno mundi 3425. numer. 13. Sed huius moris Auctorem fuiſſe Dauidem metricis doctiſſimum, forſan haud abſurdè pronunciauerimus: quippe cum næniam Sauli, & Ionathæ interemptis cantaret plorabundus: *Præcepit* (Regum 2. cap. 1. verſ. 18.) *vt docerent filios Iuda arcum*, id eſt, huiuſmodi lamentum, cui titulus, *Arcus*, quæ eſt elegans, & ingenioſa cogitatio Marianæ, & Sanchez nu. 19. vt ea planctus norma vterentur nepotes, quod in ſua tempora obſeruatum ſcribit Ioſephus lib. 7. Antiq. cap. 1. Denique vſum fuiſſe Iudæis, lamentatores, lamentatriceſque habuiſſe, quos pretio conducerent ad lugendum in acerbis euentibus, prodit Ribera numer. 42. in cap. 5. Amos ad illa verba: *Vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos, qui ſciunt plangere.* Ibidemque ſubindicat Hieronymus, ſed expreſſiùs ad Hieremiæ cap. 9. verſ. 17. *Contemplamini, & vocate lamentatrices, & veniant, & ad eas, quæ ſapientes ſunt, mittite, & properent.* Sequitur Stridonenſem Lyranus. Quæ autem huius generis fuerint apud nationes barbaras, & infideles, docebunt noſter Pineda ad verſum 8. cap. 3. Iob, numero 5. Ioannes Roſinus Antiquit. Rom. lib. 2. cap. 19. & lib. 10. cap. 39. iam & ab huiuſcemodi concelebratam genialem lætitiam præmonſtrabit idem Hieremias, qui in his declarandis multus eſt: *Et quieſcere faciam* (inquit cap. 7. v. 34.) *de vrbibus*

Virgines, & funeſta & læta cantibus celebrabant apud Hebræos.

2. Par. 35. Threni Ieremiæ ſuper Ioſiã compoſiti.

Sanchez. Salian.

Dauid funebris metri inuentor.

2. Reg. 1.

Mariana. Sanchez.

Ioſeph.

Lamentationes conducta ad funera mortuorum. Amos 5. 16. Ierem 9. Hieron. Ribera. Lyra. Pineda. Roſinus. Nuptiale carmen per plateas cantatũ. Ierem. cap. 7. cap. 16. c. 25. c. 33.

Digitized by Google

ſibus Iuda, & de plateis Hieruſalem vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ: in deſolationem erit terra. Repetit cum iſtis homogenea, c. 16. verſ. 9. cap. 25. verſ. 10. cap. 33. verſ. 11. & Apocalypſis textus conſentit cap. 18. num. 22. Atque hæc ſunt gaudia illa publica, quæ amiſſa ingemit idem Vates cap. 5. Threnorum, verſ. 14. *Senes defecerunt de portis:* nimirum, cùm tranſeunte nuptiali apparatu vocarentur ad eum modum, quo hoc Carmine, cap. 3. *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius. Iuuenes* (addit, ſubaudi, defecerunt) *de choro pſallentium: defecit gaudium cordis noſtri: cecidit corona capitis noſtri.* nempe, illa, qua cinguntur ad nuptias vocati. Sed de hoc more publicæ lætitiæ auſcultemus Auguſtinum diſſerentem ad illa Pſalmi 41. *In voce exultationis, & confeſſionis, &c. Feſta cum hic homines celebrant ſua luxuria, conſuetudine habent conſtituere organa ante domos, aut ponere ſymphoniam, vel quæcunque muſica ad luxuriam ſeruientia, & illicientia: & vt audita fuerint hæc, quid dicimus, qui tranſimus? Quid hic agitur? Et reſpondetur nobis aliqua eſſe feſta. Natalitia, inquit, celebrant: nuptiæ hic ſunt, vt non videantur inepta illa Cantica, ſed excuſetur feſtiuitate luxuria.* Et quidem poſterioribus temporibus abundaſſe Syriam, & conterminam Ægyptum eo mortalium genere, quod molliora theatri ſpectacula componit, ſignificat Iulius Capitolinus in vero, cap. 8. nam de Imperatore inde reduce aſſerit: *Adduxerat ſecum & fidicinas, & tibicines, & hiſtriones, ſcurraſque, mimarios, & præſtigiatores, & omnia mancipiorum genera, quorum Syria, & Alexandria paſcitur voluptate.* Vnde & antiquus Iuuenalis Scholiaſtes ad illa Satyræ 2.

Apoc. 18.
Thren. 14.
Cant. 3.
Auguſt.
Organa ante domorum oſtia.
Syria fidicinas & hiſtriones plurimos habens.
Capitol.
Iuuenal.

Forſitan expectas, vt Gaditana canoro,
Incipiat prurire choro.

Speras (ait) *forſitan, quòd incipiant ſaltare delicata, ac pulchra puella Syria, quoniã de Syris, & Afris Gadis cõdita eſt.* Quando igitur extiterint apud Hebræos, quibus ars, & conditio vitæ fuerit nubentium laudes, & encomia canere, quod ipſum & pagani facere ſoliti, vt notauit Muretus ad Epithalamium, quod Iuliæ, & Manlio Catull. modulatus eſt: ipſique Poëtæ verſus indicant apertè, cantant enim:

Muret.
Catull.

Vos item, ſimul integræ
Virgines, quibus aduenit
Par dies, agite in modum:
Dicite: ò Hymenæe, Hymen.
Hymen, ò Hymenæe.

Capell.

Quibus Catulli verſibus ſi adiungas Martiani Capellæ verba; conſtabit omninò id, de quo loquimur. Is, libro 2. de nuptijs Mercurij, & Philologiæ: *Ecce* (ait) *ante fores quidam dulcis ſonus multifidis ſuauitatibus ſuſcitatur, quem Muſarum conuenientium chorus impendens nuptialibus ſacramentis, modulationis docta tinnitibus concinebat: nam nec tibiarum mela, nec ex fidibus ſonus, nec hydraularum harmonicarum deerat plenitudo: ſed in blandum collata cantum, ac modificato fine compactum voce virginum complementi ſpatium, rarum facere ſilentium: ac tunc ille omnis chorus canoris vocibus, dulcij, modulatu præuertit omnes organicas ſuauitates, & cum ſacra numeris cantilena hæc dicta fundantur, haud dubium eſt adoleſcentularum vocabulo iſtiuſmodi comprehendi puellas.* Et ſanè ex his crediderim compactum chorum huius dramatis: atque eſſe forſan, quæ ſponſam miris afficiant titulis c. 4. & c. 7. huius Poeſeos.

Chorus Canticorum ex Virginibus cantatricibus

22. Opponas: Feminas omnes apud Iudæos virorum conſpectus fugere, conclaui, & angulis abſcondi, atque virgines potiſſimùm: erit vbi de hac re ex deliberato agamus, obſecundante Numine: nunc vno alterove teſtimonio contentus fuero. Primum ſuppeditabit Hieronymus, tritum illud quidem, ſed firmiſſimum à vocis Hebrææ *babalmah*, quæ virginem repræſentat etymo. At qualiter? Ergo *alma* (ait Scripturarum Doctor ad cap. 7. Iſaïæ) *non ſolum puella, vel virgo, ſed cum ἐπιτάσει virgo abſcondita dicitur, & ſecreta, quæ nunquam virorum patuerit aſpectibus, ſed magna parentum diligentia cuſtodita ſit.* Denotat igitur, nequaquam virginem nuncupandam, quæ virorum obtutibus ſe permiſerit. Secundum teſtimonium eiuſdem gentis Philo præbebit, qui in Flaccum ſcribens, atque Alexandrinorum violentam irruptionem in lares Iudæorum enarrans, ait: *Denique, quia mulierculæ incluſæ nunquam è conclaui egredi ſolitæ, & virgines præ pudore declinantes etiam aſpectum familiarium: tunc non ſolum ignotis; verum etiam militari ferociæ ſpectabantur pauidæ.* Ergo, cùm tam ſecretæ fuerint Hebræorum puellæ, quo pacto affirmamus, cantatum ab illis nuptialem Hymnum, cùm hunc aſſeramus modulatum in plateis, publiciſque vrbium vijs coram multitudine? Ad hæc, geniale carmen, ante nubentium thalamos occini ſolitum probat Muretus ad Epithalamium Iuliæ, & Manlij apud Catullum: & innuit eccleſiaſtica Antiphona: *Ante thorum huius Virginis cantate nobis dulcia cantica dramatis.* Reſpondeo, Hymenæum varijs conſtare partibus, atque nunc eius articulum aliquem accini inter epulandum: nunc dum cubiculo ſuccederent amantes, nunc dum traduceretur geniali ferculo ſponſa: nam his omnibus circunſtantijs quis dubitat collaudatos à Muſicis nubentes? Quando enim harmonia niſi ſub conuiuio? *Qui canitis ad vocem Pſalmi* (inquit Amos cap. 6.) *bibentes vinum in phialis.* Tum certè cithara crinitus Iopas perſonat aurata: *Tum canticum, quod appellabatur ausmalou, id eſt, obliquum* (ait Clemens Græcus Pædag. lib. 2. cap. 4.) *canebatur diſtillantibus poculis.* Quid autem de traductionis gloria triumphorum magnorum æmula, neceſſe ſit dicere? Conſule prælibata ſuperiùs Proloquio 3. Sect. 3. Subſect. 2. num. 90. Verum itaque fuerit fortaſſe, cantatum Hymenæum ad thalami fores (quanquam thalamum cubicularem intellexiſſe non ſit opus,) vt monui eodem loco: & ſi quæ Muretus docuerat, tradidit ante ipſum Cœlius Rhodiginus lib. 18. antiquarum Lectionum, cap. 15. Sed indecens ante cubiculum aliquos ſtare: quare modeſtiſſimè Auguſtinus lib. 14. de Ciuit. cap. 18. *Quid concubitus coniugalis, qui ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum? Nonne & ipſe, quanquam ſit licitus, & honeſtus, remotum ab arbitris cubile conquirit? Nonne omnes famulos, atque ipſos etiam paranymphos, et quoſcunque ingredi quælibet neceſſitudo permiſerat, antè mittit foras, quàm vel blandiri coniux incipiat?* At de Muſica inter conuiuandum dicemus nonnihil inferiùs numer. 36. Sed non omnis ibi Hymenæus. Verùm, quod ad grauiorem de virginibus litem attinet: primùm affirmare valeamus cantatrices has ex plebeia multitudine fuiſſe hiſtrionicam, & vilem turbam: hoc autem genus raro ſecretum obſeruat; ſed palans, & vagabundum fertur, vbicunque lucri amplior ſpes affulgeat. Deinde, vt concedamus ex honeſtarum claſſe fuiſſe, earum, quæ diligenter fugiſſent virorum

Virgines abſcondebantur apud Hebræos.
Hieron.
נעלמה
Philo.
Muret.
Hymenæus & ad menſam, & in plateis, & ante thalamũ cantatus.
Amos 6.
Clem. Alex.
Rhodig.
Auguſt.

Digitized by Google

Virgines Hebræorum in publica lætitia foras prodibant.
Iudith. 15.

rorum conſortia: at eſt aliquando; infrequenter tamen, cùm hæ quoque poſthabeant ſeria ludo, nempe, cùm aut propinquorum, aut Reipublicæ lætitia eſt. Sanè Iudith cap. 15. verſ. 15. effuſos omnes ordines indicat ſacer Textus: *Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, et Virginibus, & iuuenibus, in organis, & citharis.* Atque Iudicum

Iudic.

cap. 11. *Reuertente Iephte in domum ſuam occurrit ei vnigenita filia ſua cum tympanis, & choris.* Erat autem Virgo, quæ per bimeſtre ſpatium fleuit virginitatem ſuam in montibus. Denique virgines ſunt, quanquam dimidia parte ſtolidæ, quæ

Matth. 25.

Matth. cap. 25. verſ. 1. accipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ. Et ſanè lucro adductas has virgines, quo canerent nuptialem rithmum, arbitratur Toſtatus ſeptima parte

Abul.
Pined.

in Euangelium Matthæi, quæſt. 3. in nominatum cap. 25. Vide Pinedam lib. 5. de Salomone, cap. 3. num. 7.

23.
Pediſſequorũ quantus eſſet numerus Reginis, & Heroidibus.
Clem. Alex.

Alia expoſitio eſt, quæ adoleſcentularum dictione pediſſequas, ſiue ancillas intelligat: quas *ornatrices feminas* Alexandrinus Clemens appellat Pædag. lib. 3. cap. 3. quòd componendis, ornandiſque Matronis deſeruiant: *Et hæ quidem* (inquit) *ſpeculis; illæ autem vittis; aliæ verò præſunt pectinibus:* quorum negligentiam Ceres, nata

Claud.

abrepta, ſerò arguebat apud Claudianum lib. 3. de Proſerpina:

Heu! vbi nunc eſt nata mihi? quò mille miniſtræ?
Quò Cyane? volucres quæ vis Sirenas abegit?
Haccine veſtra fides? ſic ſas aliena tueri
Pignora?

Cleopatræ blandum ſatellitium.
Plutarch.

Sed iuuat excerpſiſſe ex Plutarchi Marco Antonio famulitium Cleopatræ: *Recumbebat illa ſub tabernaculo auro intexto, eleganter exculta, vt pingitur Venus. Pueri pictis cupidinibus aſſimiles hinc inde ſtabant, & ventulum ei faciebant. Ancillæ itidem, quæ forma præcellebant, Nereidum, & Gratiarum modo amictæ, partim aſſiſtebant gubernaculis, partim rudentibus.* Tribuit propterea Eunuchorum ſatellitia Peluſiacæ Reginæ Lucanus libro. 10.

Eunuchorum famulatus.
Lucan.

Necnon infelix ferro mollita iuuentus,
Atq; exſecta virum: ſtat contra fortior ætas;
Vix vlla fuſcante tamen lanugine malas.

Sed quantas habuerit vel ipſa, vel cæteræ Reginæ famulas, difficile eſt ſtatuere, ſiue Hebræorum vſum, ſeu peregrinarum gentium reſpicias Latoniæ myriadem tribuit Latinus Poëta Æneid. 1.

Maro.

Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille ſecutæ
Hinc, atq; hinc glomerantur Oreades.

Epulas autem deſcribens, quas naufrago Troïanorum Duci opiparas Carthaginis Regina parauerat, præter centum pueros, tres ancillarum quinquagenas dapibus ſeruiendis, apparandiſque adſtitiſſe pingit: Dearum tamen Principi, Iunoni, idem paucas admodum Virgines donauit, bis ſeptem, videlicet, niſi potiſſimas nominaſſe tantùm aſſeras, & delectum multitudinis, aut filias arbitreris, quas etſi ex Iouis concubitu procreatas neſciamus; habuiſſe tamen potuit: nam erant illorum temporum Dij, Deæque, quales noſtro æuo Hæretici, quò quiſque præpotentior, eò libidinoſior: totus in pellicatu Lu-

Romanorum luxus in familiæ multitudine.
Seneca.

therus, Caluinus, & cinædicus Beza. Sed Romanorum luxus fidem omnem anteſtat: *Familia* (inquit Seneca lib. 7. de Benefic. cap. 10.) *bellicoſis nationibus maior, & ædificia priuata laxitatem vrbium magnarum vincentia:* Per Scripturas inuenimus Abigaïl, cùm Dauidis

1. Reg. 25.
Eſther 2.

Hymenæos peteret, quinque pediſſequis aſſociatam fuiſſe. Eſtheri cap. 2. verſu 9. ſeptem ſpecioſiſſimæ puellæ de domo regia aſſignantur. Illa, quæ Sabæis præerat, *legitur* (Re-

3. Reg. 10.

gum 3. cap. 10. verſ. 2.) Hieruſalem ingreſſa fuiſſe *multo cum comitatu, & diuitijs.* Quicunque

Cant. 6.

ille eſt in hoc noſtro Cantico tantarum vxorum maritus cap. 6. cui ſexaginta Reginæ & concubinarum maior copia, certè adoleſcentulas tot habuiſſe dicitur, vt earum ſtabilis numerus inici non potuerit: videlicet, erant illæ Reginarum, concubinarumque famulæ. Denique noſtrum hoc geniale carmen iuuenculas non raro nominat: ſed quot fuiſſent, non definit, vti neque Dauidis nuptiale metrum: nam ſolùm generaliter cantat

Pſal. 44.

Pſalm. 44. adducendas Regi virgines poſt eam, proximas eius afferendas in lætitia, & exultatione. Puto in his nullam certam regulam anxiè quærendam: ſed aut auaritiam, aut opes exhauſtas modum poſuiſſe famularum, ſeruorumque & faſtui, & multitudini: ſed, cùm Reges etiam feminarum miniſterijs vterentur, non quod thoro deſeruirent, & ſecundariæ vxores eſſent; ſed quòd domi obeunda pleraque munia peragerent: *vnguentariæ enim* (Reg. 1. cap. 8. verſ. 13.)

1. Reg. 8.

focariæ, & panificæ erant, puto, quemadmodum Dynaſtæ ſatellitibus quandoque veſtium certos colores & modos ex donatiuo, & præter ſtipendia, diſpertiunt, Hiſpana dialecto, *librea* ſic & diſtribuiſſe ancillis: atque hoc illud eſſe, ob quod oportere filias Iſraël Saülis occaſum deflere, dicebat Threno ſuo Dauid Reg. 2. cap. 1. verſ. 14.

2. Reg. 1.

Filiæ Iſrael, ſuper Saul flete, qui veſtiebat vos coccino in delicijs, qui præbebat ornamenta aurea cultui veſtro.

24.
Virgines, quæ lampades geſtarent in nuptijs, quot eſſent?
Matth. 25.

Tertia linea adoleſcentularum illa eſt, quæ prælucebat in nuptijs, & ſiue lampades, ſeu tædas geniales ferebat: de his habemus expreſſum Euangeliorum textum apud Matthæum cap. 25. verſ. 1 *Tunc ſimile erit regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades ſuas, exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ.* Atque idem textus diremiſſe viſus, quæ potuit eſſe cardinalis, & potiſſima quæſtio de numero tædiferarum iſtarum: nã denas fuiſſe manifeſtè declarat, viſus huic adſtipulari ſententiæ Papinius lib. 1. Syluarum, Epithalamio Stellæ, & Violantillæ, ſic accinit dulcis & pompoſus:

Statius.

——procul ecce canoro
Demigrant Helicone Deæ, quatiuntq; nouena
Lampade ſolennem thalamis coeuntibus ignem:
Quas inter vultu petulans Elegia propinquat
Celſior aſſueto, Diuaſq; hortatur, & ambit
Alternum fallura pedem, decimamq; videri
Se cupit, & medias fallit permixta ſorores.

Quibus planè & lampadas, & decem virgines nuptijs accommodat. Sed eſt non minùs inſignis, religioſior Oratio Ambroſij ad virginem lapſam, cap. 5. *Nam, ſi inter decem teſtes* (inquit) *confectis ſponſalijs, nuptijs conſummatis, quæuis verò femina coniuncta mortali, non ſine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore, ſi inter innumerabiles teſtes Eccleſiæ, coram angelicis exercitibus cœli, facta copula ſpiritalis per adulterium ſoluitur?*

Ambroſ.

Quemadmodum itaque ex viris recenſet Ambroſius decem teſtes adhibitos fuiſſe, neque ſupra hunc numerum: ſic fortaſſe quæ nubentibus prælucebant virgines, connubiorum quoque ipſæ pars, decem ſolùm extiterant. Sed his obſiſtere dicas Abigaïlem ad nuptias progre-

dientem,

dientem, quinus tantùm ſecùm tuliſſe puellas: Eſtheri non ampliùs quàm ſeptem datas, cum thalamis ſe præpararet. Adde, ſi ex virorum multitudine, virginum ineundus ſit numerus, Samſoni Iudicum cap. 14. verſ. 11. ſignatos triginta ſodales, vt eſſent cum eo, quos nuptiarum amicos fuiſſe coniectatur Abulenſis, docet palam Serarius quæſt. 11. in præfatum caput. Denique qualis ſponſus ſit, aut cuius mentis, qui virginibus fatuis vtatur, luciferis ſuis? Atq; externa etiam repugnant. Feſtus tribus contentus, altero facem ex ſpina alba præferente, duobus tenentibus ſponſam, dum ad mariti veheretur lares. Plutarchus quinque facit, quos eum ſequutus ædiles connubiorum nominat Scaliger poëtices lib. 3. cap. 101. Sed vltra decimum quoque numerum proceſſit Theocritus edyllio 18. quod Helenes Epithalamium inſcribitur: eius fiſtulæ tale eſt carmen:

Iudic. 14. Toſtat.

Serar.

Feſtus.

Plutarch.

Scaliger.

Theocrit.

—— Huc viridis bis ſex in veſte puellæ
Delectæ numero ex omni, quæ illa tenebant
Mœnia: progreſſæ feſtas duxere choreas
Ante recèns pictum thalamum, cùm filius Atrei
E geminis natu minor, & florentior annis
Tyndaridem ſibi delectam deſpondit.

Quid igitur ſentiendum in tanta opinationum differentia: exiſtimantibus quibuſdam ternarium fuiſſe, aliis quinarium numerum: his ſeptem aſtruentibus, illis decem: nonnullo demùm perhibente duodecim admittendas virgines?

25. Ex his duo communiora placita propugnanda, nempe, affirmantia, aut decem, aut quinque. Vt quinarium defendamus numerum, ſciendum eſt, in parabolis, aut etiam ipſis hiſtoriis, nonnunquam veris conficta quædam admiſceri, quoniam ad ſcopum myſtice a parabolizante intentum, illa in primis faciunt. Notauit Ianſenius Concordiæ cap. 79. in principio: ſed multo cum acumine diſtinctiùs explicat Maldonatus ad cap. 16. Lucæ, num. 23. obſeruat enim prudenter, quod diues in Inferno poſitus ſanctum Abrahamum rogauerit, nequicquam euenire, vt Sanctorum opem poſtulent damnati: petere quidem aliquid poſſunt, ſed non propriè orare, quorum & poſtulationes infructuoſæ extitiſſent, ſi miſeriarum imminutionem deſideraſſent. Conſule P. Azor. tom. 1. lib. 9. cap. 29. quæſito 10. & cap. 31. quæſito 2. P. Valentiam tom. 3. diſp. 6. quæſt. 2. puncto 2. concluſione 2. Sed tamen ad finem præcipuum, quem Chriſtus ſibi narratione propoſuerat, hoc conducere valdè: quoniam ſi fieri poſſet, vt qui flammis tartareis cruciantur, leuamentum per orationes a Beatis ſperare valerent, veroſimile eſt obnixè poſtulaturos: quod deinde pergit probare deſumpto robore ab hac ipſa de virginibus parabola, & ab ea, quæ de patrefamiliarum eſt, qui miſit operarios in vineam variis diei horis. Sic igitur, quamuis concedamus non fuiſſe admiſſas ad nuptialem pompam fatuas virgines, vt quæ dedecori potius eſſent, quàm honori: ſed tamen, vt perciperent auditores ea, quæ Chriſtus ſignificare cupiebat: nimirum, fidem abſque adiunctis bonis operibus ad ſalutem non ſufficere, quod eleganter adumbrat virginum ſtoliditas, quæ lampades quidem, id eſt, fidem, portabant; ſed abſque oleo, id eſt, ſine virtutum cæterarum adminiculis: quod indicare non poſſet, ſi virgines omnes nauas deſcripſiſſet, & quæ futurorum prouidæ, lychnos oleo opportuno tempore repleſſent: atque his vtcunque probabiliter defendi poſſe appareat, quinque ſolùm virgines tædas ferre ſolitas, quoties noua nupta omnibus conſpiciendam ſe offerebat.

Regula: In hiſtoriis, aut parabolis, veris fabuloſa admixta.

Ianſen.

Maldon. Damnati non orant.

Azor. Valent. Quinque virgines fatuæ, de quibus Matth. c. 25. num. verè in nuptiis.

Iam, ſi decem extitiſſe conemur præmonſtrare; quanquam, vt benè aduertit Maldonatus ex Patrum doctrina, numerus ille non tam ſignificat definitam aliquam collectionem, quàm fuiſſe magnam virginum turbam; probemus tamen & potuiſſe inſipientes virgines ad genialem celebritatem admitti. Putabam igitur ego apud me, quemadmodum in defunctorum funeribus mercede conducebantur lamentatrices, quæ nunc tunſo pectore, & ſparſis capillis omnia eiulatu complerent; nunc dulciùs, & mitiori gutture perſonarent, vt loquebamur ſecundùm Hieronymi mentem numero 21. ſic vocari conſuetas ad nuptialem traductionem puellas, quæ ſiue tædas, ſeu lampadas præferrent, & eò magis arbitrabar, quòd hæ ipſæ eſſent, à quibus Hymen cantabatur: quod docui eodem numero: cui rei fidem aliquam facit, quia iubentur ire ad vendentes, & emere oleæ ſuccum: nam, niſi ex mercede cum illi conuentum fuiſſet, remiſiſſent potiùs ad ſponſi domum, vbi gratis accepiſſent: tenebantur, nimirum, ratione pacti ipſæ lampadarum nutrimenta quærere, quos ſumptus poſteà compenſabat nubentis Domini Procurator domeſticus: iſtis, ſi libet, annecte, quibus Minerua Alcinoi filiam increpat apud Homerum Odyſſ. 6. 26.

Matth. locus ex cap. 25. de decem virginibus conciliatur.

Virgines pretio conductæ, vt lampades ferrent in nuptiis.

Nauſicaa, cur te ſic negligentem genuit mater?
Veſtes quidem tibi iacent neglectæ admirabiles:
Tibi autem nuptiæ prope ſunt: vbi oportet pulchras quidem ipſam
Indui; alias autem his præbere, qui te ducent.

Veſtes datæ à ſponſa nuptiarum amicis. Homerus.

Sicut igitur viris ducentibus ſponſam, præmium laboris, dabantur venuſtæ tunicæ, & amictus; ita veroſimile eſt virginibus prælucentibus conceſſum pro mercede quidpiam ſimile: vocat ergo fatuas virgines, non quòd rationis vſu carerent, amentibuſque pares eſſent; ſed quòd oleum & operam infeliciter perdiderint: nam & ſumptus fecerunt emendo Mineruæ pinguedinem, & laborauerunt huc, illuc feſtinanter curſitando: ſed quoniam extra prouidentiam omnia fecerant, & alieno tempore, nullam, neque gratiam, neque mercedem retulerunt, quin ſponſum ad indignationem concitarunt, vt ne aſpicere vellet, quoniam earum incuria defuit nuptiis ſolennis tædiferarum virginum numerus: niſi fortaſſe ſuppletum hoc per alias; quod tamen Euangeliſta non innuit: ſed illæ tamen riſui habitæ ſunt à populo, vt quæ ſomno ſe tradidiſſent vacuis lychnis, cùm neſcirent, quàm longus ſopor eas opprimeret, nec ſuſcitandas niſi à clamoribus iam procedentis nuptiarum pompæ, quando vix accendendis lucernis locus, quantò minus proficiſcendi ad tabernam emendi olei gratia.

Quartam ſeriem iuuencularum meditari valeamus, earum, quæ venatrices eſſent, & per ſyluas, atque nemora, mitiora ſaltem animalia perſequerentur: ad quarum contubernium relatas volumus, quæ lucta, curſu, aliiſve pugilum exercitationibus, aut in gymnaſio, aut ad fluminum ripas excellerent: quales illæ apud Propertium lib. 3. 27.

Iuuenculæ in nuptiis, quæ venationem exercerent, & palæſtra ludos. Propert.

Nunc ligat ad cæſtum gaudentia brachia loris.
Miſſile nunc diſci pondus in orbe rotat.
Gyrum pulſat equis: niueum latus enſe reuincit,
Virgineumque cauo protegit ære caput.

Et

Et modò Taygeti crines aſperſa pruina,
Sectatur patrios per iuga longa canes.

Cant. 2.

De his feminarum turmis, quibus ſpiritus militares, ſaltem venantum animus, intelligi poſſe Canticorum verba illa cap. 2. poſita, quæ deinceps repetuntur tertio, atque octauo pariter capite: *Adiuro vos filiæ Hieruſalem, per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectam.* Deo fauente, ſuis ſedibus fusè demonſtraturi ſumus: nunc ſufficiat monuiſſe, inter virgines, quæ Epithalamium, & geniales plauſus ornant, huiuſmodi non vulgarem locum occupaſſe: nam & has nuptiale admittit Helenes Carmen apud Theocritum, edyllio 18.

Theocrit.

Nos igitur quibus vna ætas, quas vnus ad vndam
Eurotæ labor exercet iuueniliter vnctas,
Lauriferoque ſacræ currentes margine ripæ,
Sexaginta quater numero ſumus: omnibus idē eſt
Virginitatis amor, muliebris, & apta iuuentus.
Non tamen è nobis tam forma eſt vlla beata,
Quæ caruiſſe nota poſſit collata venuſtæ
Tyndaridi.

Cant. 6. & 7.

Sed, an de his circumfuſa ſponſa, exponenda ſunt verba illa cap. 6. Canticorum: *Terribilis vt caſtrorum acies ordinata.* atque illa quoque cap. 7. *Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* ad ſua loca remittimus examen, vti etiam, num per ſexagenarium puellarum numerum alluſio quæpiam ſit ad ſexaginta Reginas, de quibus Canticorum cap. 6. verſ. 7.

28.
Matrima ſpõſæ an vna & qualis?

Iudic. 14.

Supereſt dicamus de paranympha, ea, nempe, patrona, quæ ſponſæ velut præeſſet, doceretque nubentium ritus, & cæremonias, atque huc illuc deduceret. Equidem triginta ſodales Samſoni aſſignatos per ſeptiduum genialis lætitiæ, vulgatus poſtremo verſu cap. 14. Iudicum, pronubos appellat: atque in hac ſignificatione, non vnam aliquam feminam, ſed plures tribuemus ſponſæ connubiorum parochas: at ſi ad vnam reſtringere velimus, quoniam lata eſt illa altera acceptio, matrimam eius fuiſſe dicemus affinium, aut cognatarum aliquam, & fortaſſe erat genitrix ipſius, quoniam ab hac cuſtodita fuiſſe videatur, quando & amiſſum ſponſum, ne quis deinceps timor perdendi eum affligeret miſeram, tanquam incertum, firmumque propugnaculum introducturam ſe aſſerit Cantic. cap. 3. *in domum matris*, &c. *in cubiculum genitricis ſuæ.*

Cant. 3.
Rhodig.
Alex. ab Alex.

Sed Pauſanias, vt referunt Cœlius lib. 28. antiquarum lectionum, cap. 15. Alexander Neapolitanus lib. 2. Genialium, cap. 5. ſponſam ſolitam curru locari atteſtatur, hinc atque hinc poſitis ſponſo, atque aliquo affinitate proximo, quem parochum nuptiarum appellabant: neſcio tamen, an apud Hebræos huius formæ viguerit vſus. Si coniecturis meis indulgerem, arbitrarer ſponſum ipſum nuptæ recentis parochum, & auſpicem extitiſſe. Sanè docuimus Proluſione 3. num. 122. poſt connubiorum ſponſionem traditam marito futuro ſeruandum virginem, quoties ei ante iugalia fœdera in remotas terrarum oras proficiſci neceſſarium non erat: credibile eſt igitur ſub ipſo nuptiarum tumultu ab hoc potiùs, quàm ab altero deductam, cuſtoditamque. Hoc non leuiter corroborat Matthæi cap. 25. Nam virgines luciferæ obuiam proceſſiſſe narrantur ſponſo, atque ſponſæ: nimirum, veniebant ſimul, at pompa erat illa, qua tamen excepto ſponſo alium patrinum non contemplamur. Quid, quòd hoc Cantico, cap. 8. ſponſam innixam ſuper dilectum ſuum intuemur? Debebat autem parocho inniti ex ritu vetuſto nuptiarum? Quid, quòd cap. 3. ferculo magnifico, quo traducenda erat noua vxor, non alias legimus ſediſſe perſonas præter Salomonem ipſum, qui erat ſponſus: & in meditullio poſitam coniugem: *Media namque charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem.* id eſt, in vmbilico poſuit dilectam, charitatis, ſeu dilectionis vocabulo ſignificatam: ſic enim Septuaginta Cantic. cap. 3. *Si ſuſcitaueris charitatem, quoadusque velit.* Sanctes, & Vatablus *amorem* conſtruunt, cùm vulgatus dilectam nuncuper, quo pateret nuribus Hieroſolymitanis, peregrinam Syrophœniſſæ contemplari cupientibus pulchritudinem: niſi forſan charitatis ſyncerae pudica, & honeſta imago effigiata eſſet prope ſponſam in pilento illo, docente operis ingenioſo artifice per ſymbola, vnicum coniugalis fidei robur, amorem eſſe vxoris erga maritum: quare apud Hebræos, quo de his moneant nuptiam, non aliam dari virgini matrimam, præter charitatis adiunctam iconem.

Parochus nuptiarum, an ſponſus ipſe apud Hebr.
Matth. 25.
Cant. 8.
Cant. cap. 3. verba diſcuſ-ſa, v. 10.
Septuag.
Vatabl. Pagnin.
Amoris effigies prope ſponſam in curru geniali.

29.
Adoleſcentulæ in Cantico Salomonis, quid myſticè indicent? Sotomaior. Delrius.

Atque his pertractandis ſi æquo prolixiores fuimus, condonabit Lector, quoniam intacta fuere à cæteris. Myſticam ſignificationem ſuppeditabunt alij: in primis Sotomaior præfatis in Cantica, titulo, *De perſonis, & interlocutoribus.* Delrio Iſagogæ cap. 4. plerumque adoleſcentularum typo animas imperfectas intelligunt voluminis huius priſci Enarratores, nonunquam, & proficientium, & perfectorum quoque ſimulacrum præferre dixere: cœleſtes quoque Hierarchias, & Eccleſiæ varios ordines intellexere aliquando: ſed id commune fuit omnibus pro ſcopo interpretationis ſibi præfixæ, perſonis accommodare: neque aliter cohærentia eſſe potuit. Sic, qui referunt ad Anagogem, & cœleſtia, dicent Angelos eſſe, aut animas beatas: & qui expoſitionem texunt tantùm de Seruatoris geſtis, putabunt, illorum temporum ſolos mortales deſignari. Nos ſub adoleſcentularum vocabulo varios feminarum ordines complectimur: ex quibus ſunt, quæ ſponſam lædunt, dum aut venuſtatem illius minuunt, aut quieſcenti graues, atque moleſtæ ſunt; hæ Iudæorum, Hæreticorumque vmbram ſuſtinere poſſunt: aliæ benè erga nouam nuptam affectæ, fideles denotant; harum multi gradus ſunt: nam aliquæ ex prima nobilitate, & de Optimatibus populi repræſentare valent Eccleſiarum, aut Præſules, aut maſculos, & ardentes animos Heroum ſpiritalium: aliæ conſanguineæ ſunt, & affines, quæ chariores ſponſæ animas adſignificant; aliæ pediſſequę, & ancillarum turba, mediocris perfectionis mentes indicant; aliæ denique tædiferæ, & venatrices puellæ, quæ luce, & facibus præcones verbi charitate pariter, & ſcientia conſpicuos, ſagittis, & arcu de hæreſi triumphatores loquuntur. Atque hanc tantam varietatem reperire eſt apud nos, non vna aliqua ętate, ſed omnibus ſæculis à paſſo Seruatore vſque in extremos mundi fines: quoniam tot, tantaquam tempora, atque in ijs præclara quęque geſta facinora complectitur noſter Commentarius.

SVBSE-

Digitized by Google

SVBSECTIO II.

Quis nuptiarum amici dicerentur, & quales ſponſo noſtro ſodales fuerint.

30. QVandoquidem huius dramatis Explanatores, præter nubentes ipſos, duo tantùm alia perſonarum genera aſſignant; adoleſcentulas, videlicet, quæ cum ſponſa ſint; ſodales ſponſo adhærentes: quemadmodum ſanè iuuencularum nomine complexi ſumus, diuerſas, & inæquales feminarum claſſes; ita neceſſe eſt amicorum vocabulo comprehendamus virorum multos ordines; nempe, & quoſdam dignitate atque ſtemmate ſponſo, aut æquales, aut proximos; quoſdam ex medio populo tantùm; quoſdam ex cognatorum, & affinium ſerie; quoſdam denique ex ſatellitio, & famulatu ſponſi. At verò preſſè vtendo hac dictione, experiamur, quales amicorum catalogo ſcribendi ſunt? Qua de re ſingulariter profatus Rupertus, Tutienſis Abbas, lib. 2. in Ioannem, ad illa cap. 2. *Et dicit eis: Haurite, &c. Architriclinus* (inquit) *dicitur is, qui eſt ſponſi amicus: qui ſponſo vacante, & feriato à cunctis negotijs, nuptijs præeſt, res neceſſarias prouidet, conuiuantibuſque, ac vniuerſa domui præeminet.* Ac quanquam hæc Ruperti cogitatio confundere videatur cum modiperatore, & conuiuiorum Rege amicum ſponſi: ſed potuiſſe vtroque munere fungi eundem, quid vetat? Imò ideò amicus ſponſi; quia Architriclinus, & ſympoſiarcha: quæ vt clareſcant, aduerto, nuptiarum paranymphum, parochum etiam ab eruditis nuncupatum. Sic Scaliger datus numero 24. Cœlius, & Alexander, §. 28. Sanè, quod eſſet parochi in Romanorum Republica munus, innuit Horat. lib. 1. Satyra 5.

Amici in Salomonis Hymenæo, qui nam ſint.

Rupert.

Nuptiarum parochus, Rex, amicus, an id emmet? Scalig. Rhodig. Alex. Neap.

Horat.

Proxima Campano, Ponti quæ villula, tectum
Præbuit, & parochi quæ debent ligna, ſalemque.

Sic enim nuncupatos, qui Legatis in vrbem miſſis, aut claris quibuſcunque hoſpitibus ſalem, & ligna præberent, docet vetus Flacci Ecclogiſta Acron, & nouus Interpres Lambinus: inde forſan nuptiarum auſpices parochi vocati, quod rerum ad epulas neceſſariarum cura ipſis impenderet: quare & cœnæ pater ab eodem Poëta parochi nomine expreſſus lib. 2. Satyr. 8.

Acron. Lambin.

Horat.

Et calices poſcit maiores: vertere pallor
Tum parochi faciem, nil ſic metuentis vt acres
Potores.

Et propterea etiam appellatus fuerit Architriclinus, & epularum Rex. Sed ex his ſequi aſſeras, vnum tantùm fuiſſe ſponſi amicum: nam vnus tantùm erat triclinij Princeps, & epularum magiſter: at conſtat aliter accidiſſe: nam Geneſ. 29. verſ. 22. Laban, *vocatis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.* Iudic. 14. verſ. 20. Samſonis vxor maritum accepit vnum *de amicis eius*, & pronubis, qui verſu 11. vocantur ſodales, & dicuntur fuiſſe triginta numero. Machab. lib. 1. cap. 9. verſ. 39. *Et ſponſus proceſſit, & amici eius, & fratres eius.* Matth. cap. 9. verſ. 15. *Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere.* Clariùs Marc. cap. 2. verſ. 19. *Filij* (inquit) *nuptiarum*, id eſt, qui pertinent ad nuptias, ex Hebraiſmo, vt Reg. 1. cap. 20. *Quia filius mortis eſt*, id eſt, morti deſtinatus. Matth. cap. 8. verſ. 12. *Filij autem regni eijcientur*, &c. id eſt, qui ad regnum pertinebant. Et eiuſdem cap. 23. verſ. 15. *Facitis eum filium gehennæ*, id eſt, Tartaro dignum. Reſpondeo, planè amicos ſponſi multos extitiſſe: ſed inter hos vnus erat Princeps, qui propter eminentiam familiaritatis abſolutè, & ſine addito, *amicus*, nuncupabatur: non enim hoc inuſitatum eſt: quippe Machab. 1. cap. 11. verſu 27. Demetrius Rex legitur feciſſe Ionatham, *Principem amicorum*. Erat etiam Daniel (Danielis 14. verſ. 1.) *conuiua Regis, & honoratus ſuper omnes amicos eius*. Sed & ipſum hoc, & munus iſtius inter amicos Coryphæi inſigniter delineat Ioannes, dum Chriſti Prodromum Baptiſtam ſic loquentem facit cap. 3. verſu 29. *Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum: gaudio gaudet propter vocem ſponſi.* Cuius periodi litteralem intellectum eſſe reor, quem nunc indicaturus ſum. Sanè nuptiarum amici cum ſponſo accumbebant: vocabant quippe, vt epularentur: quemadmodum citata Geneſis verba cap. 29. manifeſtè inſinuant. Docet hoc Canticum cap. 5. verſ. 1. *Comedite, amici, & bibite, & inebriamini, chariſſimi.* Lucæ monet textus cap. 14. verſ. 10. cùm de pluribus ad nuptias conuocatis, vni dicitur: *Amice, aſcende ſuperius.* & de natalitio epulo pro parta ſobole cecinit Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Geneſ. 29.

Amici nuptiarum plures, qui & ſodales.

Iudic 14.

1. Mach 9

Matth. 9.

Marc 29.

Regula: Filius non ſemper ſignificat genitum ex alio.

1. Reg 20. 32.

Matt. 8. & 23.

Amici, & ſodales ſponſi multi: ſed vnus Princeps inter eos, qui & conuiuiorum magiſter.

1 Mach. 11.

Daniel. 14.

Ioannis locus ex c. 3. declaratus.

Gen. 29.

Cant. 5.

Luc. 14.

Prudent.

Iam ſponſus, ſaliente vtero nubentis, amicos
Aduocat, haud ſterilem certus fore iam ſibi pactã.

Reliquis igitur familiaribus voluptati, & genio vnà cum ſponſo indulgentibus, ſodalium dux, idemque amantiſſimus, lautitiæ, & obſoniorum curam gerebat: quare decumbentibus cæteris ſtabat ille quidem, vt notauit benè Maldonatus ad verſum octauum cap. 2. Ioannis: quoniam, vt peritè fungi munere poſſit, ſic oportebat, qui & ad conuiuas, & adminiſtrantium ordines ſimul attentus, & diligens eſſe debebat. Iam igitur concinnè Baptiſta: *Amicus* (ait) *ſponſi*, ſingulariter ſic dictus, non eorum quiſpiam eſt ex ijs, qui accumbunt; ſed ille, qui *ſtat*, ſympoſiorumque curam gerit; qui ad nutus ſponſi attendit ſollicitus, & vel leuiſſimum eius ſuſurrum excipit lætiſſimus, ſummaque alacritate eius imperio auſcultat: aut certè, cantante ſponſo inter conuiuandum, eiuſve nupta: nam ita à priſcis factum, volente Deo, probabimus ad verſum 1. cap. 1. Canticorum. Sanè Hieremias cap. 33. verſ. 11. *Vox* (ait) *gaudij, & vox lætitiæ, vox ſponſi, & vox ſponſæ, vox dicentium: Confitemini Domino*, &c. Et hoc Epithalamio cap. 8. verſ. 13. *Quæ habitas in hortis, amici auſcultant: fac me audire vocem tuam*, inquit ad dilectam ſponſus. Sic igitur accinente nouo marito, lætantur quidem amici eius, & conuiuæ omnes, ſed qui *gaudio gaudet*, id eſt, incredibili oblectamento perfunditur, is demum eſt, qui *ſtat*: quoniam, vt ille ſponſum præ cæteris, & amat, & ab eo diligitur ſuper vniuerſos; ita plùs deliciatur perceptis melodis accentibus gutturis eius.

Maldon.

Sponſus, atque nupta canunt inter epulandum.

Ier. 33.

Nemo autem exiſtimet, quoniam, ſtare, ſeruorum proprium eſſe videatur, & eorum, qui miniſtrant; hunc, quem dicimus ſtare ſponſi amicum, & triclinij gubernatorem, ſedentibus dignitate, aut potentia minorem fuiſſe: nam quidem ſtabat, quoniam aliter, neque menſas, neque ſeruorum ordines aptè diſponere poſſet. Cæterùm ſtans non ſolùm miniſtrantibus, ſed recumbentibus quoque præerat, ad cuius imperium, & quiſque aſſignato loco ſedebat, & potus, eſca- 31.

Amicus Princeps ſponſi, qui & ſympoſiarcha, cur ſtaret.

rumque certas accipiebat & differentias & menſuras: qua de re fortaſſis nos ad longum verſu 3. cap. 1. Canticorum. *Introduxit me Rex in cellaria ſua.* Adi interim Lypſium lib. 3. antiquarum lectionum: Petrum Ciaconum de triclinio Romano: & in Mantiſſa ad eundem Fuluium Vrſinum: nunc vnum Eccleſiaſtici ſolùm proferemus locum cap. 32. verſ. 1. *Rectorem (ait) te poſuerunt? noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis: curam illorum habe, & ſic conſide, & omni cura tua explicita recumbe, vt læteris propter illos, & ornamenti gratia accipias coronam, & dignationem conſequaris corrogationis.* Quibus ſententijs ſermonem eſſe de ſympoſio, & antecedentis capitis pars bona, & ſubſequentia multa eodem capite indicant palam, vt aduertit noſter Maldonatus ad verſum octauum cap. 2. Ioannis: Ianſenius Commentario in Eccleſiaſticum, qui ex Ciceronis libro de Senectute, *Summum poculorum Magiſtrum nominat.* Poteſtate igitur ſupra recumbentes excelluiſſe patet, aduerſus quos ne nimia ſeuerum & tetricum ſe præſtet, monetur; ſed affabilem & humanum, velut ſi nulla contra, ſupra ve eos, auctoritate donatus fuiſſet: ſed cùm dignitate præemineret, ſtetiſſe tamen, donec epulæ abſoluerentur, indicant illa: *Et omni cura tua explicita recumbe:* tum ſanè ſi gratioſum ſe, benignumque oſtendit, accumbebat eodem triclinio, coronatus communi gaudio, & iucunditate hoſpitum, quod in eos officioſus & comis extitiſſet. Sed, vt reuertamur ad Ioannem, & eius verba integrè declaremus: ſanè quamuis Architriclinus, & Princeps amicus ſponſi tantùm cæteris antecellat; ſponſo ipſo tamen ſemper inferior eſt; nam eam omnem poteſtatem, quam in reliquos exercet, à ſponſo in illum deriuata eſt: quare propterea parebant omnes, quod vnam, eandemque eſſe, & eius, & ſponſi iuſſionem arbitrarentur: puta, nactum eum, qualem Ioſepho conceſſit dominatum Pharao Geneſ. 41. verſ. 40. *Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet; vno tantum regni ſolio te præcedam.* Benè igitur probat Baptiſta, ſe Chriſto inferiorem eſſe: quoniam quidem Chriſtus ſponſus erat: ipſe autem ad ſummum amicus ſponſi: gratia quidem ipſius pluribus oſtentis inſignior, quam quiſquam in eum diem præter Meſſiam, & eius Genitricem: nec enim nunc diſputo, an quoad animi ſanctitudinem ſuperauerit Præcurſor, aut Prophetas, aut Apoſtolos. Lege P. Suarez tom. 2. in 3. part. diſput. 14. ſectione 4. Sed, vt vicerit cunctos præter Virginem, Virginiſque Filium, ſponſo ſemper minor extitit: cuius eximia gloria fuit, quòd Verbi vox eſſet: miſſus, vt perhiberet de illo teſtimonium: atque quòd ſponſum hunc ſequerentur plurimi, fierentque ingentes populorum concurſus ſe dimiſſo, non tulit ægrè verus hic ſponſi ſodalis: quinimò ſignificabat gaudentibus multis, ſe tamen cumulatiori lætitia perfuſum. Hæc breuis illius textus dilucidatio: conuertamus deinceps calamum eò, vnde digreſſi ſumus.

Magiſter conuiuiorum quam poteſtatem exerceret in hoſpites.
Lypſius.
Ciacon.
Vrſin.
Eccleſiaſtici locus ex cap. 32. enodatus.
Maldon.
Janſen.
Cicer.
Gen. 41.
Monarchæ Princeps amicus, ſecundus poſt ipſum.
Suarez.

32. Non benè igitur declaratos à nobis amicos nuptiarum aſſeuerabit quiſpiam, quoniam non alios facimus, quàm qui ad geniale epulum vocati fuiſſent: hoc autem pacto infinitam Sodalium multitudinem fuiſſe neceſſarium eſt, dicamus, aut potiùs mortales omnes, cùm omne genus hominum ad connubialem menſam nonnunquam, ſeu precibus, ſeu vi attractum fuerit: quis autem his acquieſcat, & non potiùs certum amicorum numerum deſignãdum iudicet, quemadmodum virginum definitus numerus ſponſam ſequebatur? Porro, innumera turba, atque deformi etiam nonnunquam repletam nuptialem aulam euangelicæ narrationes declarant: nam Matth. cap. 22. & Lucæ cap. 14. renuentibus his, qui primùm inuitati fuerant, triclinium ingredi, compulſi ſunt mali, pariter & boni, atque ibi, & claudi, & languentes, & luminibus orbati, & Iro pauperior multitudo Proh! dignos regio apparatu hoſpites! Sanè Auguſtinus tom. 9. lib. de Paſtoribus, cap. 15. *Sodales (ait) dicuntur, tanquam vnius conuiuij: Latina enim lingua ſic dicti ſunt ſodales, quaſi ſimul edales, eo quod ſimul edant.* Qua ſignificatione quotquot de menſa, & dapibus nuptiarum participant; amici nuncupandi ſunt. Atque hinc monebat Seneca cordatos, circumſpicerent, quos admitterent ad conuictum, quoniam amicum haberent, oporteret, ſi menſa donaſſent. Sic ille epiſt. 19. *Ante circumſpiciendum eſt, cum quibus edas, & bibas: nam ſine amico, viſceratio leonis, & lupi vita eſt: hoc non continget tibi, niſi ſeceſſeris: alioquin habebis conuiuas, quos ex turba ſalutantium nomenclator digeſſerit: errat autem, qui amicum in atrio quærit, in conuiuio probat.* Quare & cùm quiſquis ille eſt, qui conqueritur de perfidia Pſalmo 54. cùm ab amico potiſſimùm inflictum ſibi grauiſſimum vulnus ſignificare cuperet: *Qui ſimul* (inquit verſ. 15.) *mecum dulces capiebat cibos.* Secundum hoc Auguſtini etymon, & ille, qui carceri profundo, & tenebris exterioribus adiudicatus eſt, quod abſque cœnatoria veſte diſcumbere auſus ſit, Matth. cap. 22. amicus nuncupari potuit: at hæc laxa nimis acceptio vocabuli eſt.

Amicus idem, qui commenſalis, & epulorum ſocius.
Matth. 22.
Luc. 14.
Auguſt.
Sodalis etymon.
Seneca.
Pſal. 54.
Math. 22.

33. Quò igitur compertum aliquid, certumque ſtatuere valeamus, vtile eſt, ſupponamus, amicorum varium fuiſſe diſcrimen apud priſcæ ætatis mortales. Deſcribit Seneca lib. 6. de Beneficiis, cap. 33. *Non ſunt iſti amici, qui agmine magno ianuam pulſant, qui in primas, & ſecundas admiſſiones digeruntur.* Atque eodem libro, initio cap. 34. *Apud nos primi omnium Gracchus, & mox Lucius Druſus inſtituerunt ſegregare turbam ſuam: & alios in ſecretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuerſis: habuerunt itaque iſti amicos primos, habuerunt & ſecundos.* Lampridius in Alexandro Seuero, eius modeſtiam commendans: *Tanta (inquit) moderationis fuit, vt nemo vnquam ab eius latere ſubmoueretur, vt omnibus ſe blandum, affabilemque præberet: vt amicos non ſolum primi, ac ſecundi loci; ſed etiam inferiores ægrotantes viſeret.* Atque ex hac differentia ortum, ne cuiuſque ſortis homines potentum limina terere auderent; ſed cum delectu, & honore. Saluianus lib. 3. de Prouidentia: *Intra ianuas (ait) non modò illuſtrium Poteſtatum; ſed etiam Præſidum, aut Præpoſitorum non omnes paſſim intrare præſumunt, niſi quos, aut Index vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipſa honoris proprij dignitas introire permiſerit: ita vt ſi quiſpiam fuerit inſolenter ingreſſus, aut cædatur, aut propellatur, aut aliqua verecundia, aut exiſtimationis ſuæ labe mulctetur.* Huc refero illa Machabæorum 1. cap. 10. verſ. 65. de Ionatha: *Et magnificauit eum Rex: & ſcripſit eum inter primos amicos.* Sed eiuſdem libri capite ſequenti, verſ. 27. Demetrius eum *Principem amicorum* declarauit Eſdræ lib. 1. ex duobus extra Canonem, cap. 8. verſ. 13. *Si qui ergo cupiunt ire tecum (ait Rex Artaxerxes,) conueniant, & proficiſcantur, ſicut placuit mihi, & ſeptem amicis meis conſiliarijs.* His itaque animaduerſis,

Amicorum variæ claſſes apud priſcos Monarchas.
Seneca.
Lampr.
Potentum atria non licebat cuique intrare.
Saluian.
1. Mach. 10.
1. Eſdræ non canonico, c. 8.

Digitized by Google

uerſim, puto in primis, præſertim cùm Reges, aut alij maximarum opum homines connubiale epulum exhibuiſſent, oſtentandæ magnificentiæ cauſa, ad gaudia vocatos non ſolùm Dynaſtas, & Prouinciarum Magiſtratus; ſed etiam de media plebe homines, promiſcuùmque vulgus. Nam ex Charetis Hiſtoriarum decadibus profert Athenæus Dipnoſophiſt. libro 12. Alexandrum, cùm ſublato Dario, ſuas, amicorumque nuptias celebraſſet, ſtructis nonagintaduobus thalamis, in id conuiuium etiam priuatos hoſpites admiſſos, & quotquot in aula verſabantur peregrini. Plinius libro 10. Epiſtolarum: *Qui virilem* (inquit) *togam ſumunt, uel nuptias faciunt, vel ineunt magiſtratum. ſolent totam bulen, atque è plebe non exiguum numerum uocare: binoſque denarios uel ſingulos dare.* Quibus vides ſenatorium ordinem cum infimis homnibus iungi. Sed eximium è ſacro penu exemplum Eſtheris capit. 1. quòd ſi non geniale ſymboſium; ſed ad oſtentationem tamen, & plauſum proculdubio compoſitum, quo in argumento nunc volutamur: iuſſit ergo Aſſuerus diſcumbere ad conuiuium dapſile in primis & lautitiarum, nullo habito perſonarum diſcrimine; omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan *à maximo uſque ad minimum*. Et quidem arbitratur Lyrenſis Nicolaüs, vno, eodemque exceptos epulo & Optimates, & capite cenſos, proletariamque multitudinem; vt iam non ſit difficile intellexiſſe, quod narrat Matthæus capit. 22. fuiſſe Monarcham, qui miſerit apparitores in exitus viarum, & coëgerit etiam mendicorum turbam ad cœnaculum ampliſſimum, atque regifici luxus: ſed nec ibi memorata reipſa contigiſſe incredibile propterea eſt, quod pœnas acerbas luere iuſſus ſit abſque nuptiali chlamyde inuentus vnus inter myriades: nam, vt concedamus, hunc, qualiſcunque extiterit, non habuiſſe, quibus, aut emeret, aut mutuaretur ſolennem tunicam: at quidem veroſimile eſt, repoſitas in domo ſponſi huiuſmodi veſtes multas, in gratiam, aut hoſpitum peregrè venientium; aut eorum, qui in arca tenere non poterant propter ſubſtantiæ detrimenta. Certè vidimus huius Diſputationis num. 26. ſponſæ incumbere, non ſolum vt ipſa ornata prodiret; ſed quærendas etiam ab ea ſollicite operoſas, ſubtileſque ſtolas his, à quibus ducenda eſſet ipſa. Nouimus quoque ex Athenæo citato iam duodecimo Operum illius libro, Polycratem, Samiorum tyrannum, antequàm principatum adiret, ſumptuoſos lectos faciendos curauiſſe, ac pocula, quæ vtenda dabat, ſi quis aut per nuptias epularetur, aut maiore apparatu amicos, vel hoſpites inuitaret. Sed conceſſa in nuptijs, tranſiſſe penitus in iura eorum, quibus donabantur, certiùs exiſtimamus, quoniam diſtributa in ijs munuſcula & apophoreta tradidimus Anteloquio 3. num. 120. & nunc monet nos Eſtheris capit. 2. verſ. 18. *Et iuſſit conuiuium præparari permagnificum cunctis Principibus, & ſeruis ſuis pro coniunctione, & nuptijs Eſther & dedit requiem vniuerſis prouincijs, ac dona largitus eſt iuxta magnificentiam principalem.* Quando igitur nebulo ille, gratis accepta diuite tunica locupletari potuerit, quod in contemptum Principis, & ſodalium dedecus, voluerit ſordidatus apparere, atque cum lacero, maleolentique pallio; meritò etiam inter nuptiarum blanditias excanduit Rex, & imperauit miniſtris, detruderent quantociùs ſcuram inuerecundum in ergaſtulum omnium obſcuriſſimum. Atque hoc genus amicorum eſt infimum illud, & cum vniuerſis admiſſum, vt dicebar Seneca numeri huius adytis: cui certè tam communi vulgo, ſodalium, & amicorum dulces tituli ægrè adaptentur.

In Principum nuptijs & epulum fiebat de media plebe hominibus Athenæus.

Plinius.

Eſther. c. 1.

Lyra.

Matthæi parabola ex cap. 22. eius morem declarata.

Veſtis nuptialis data à ſpōſo ijs, qui ad conuiuium vocabantur: alia inſuper munera.

Athenæus.

Eſther. cap. 2.

Amici infimi quinam?

34. Ergo, cùm ex eodem Annæo Seneca didicerimus, familiarium duas fuiſſe potiſſimùm claſſes: alteram, quaſi ſenatorij, & primi ordinis, eorum, qui principis ſemper adhærebant lateri, quibus arcana effundebat: alterum, velut patritiæ, & ſecundæ dignitatis, illorum quibuſcum ſuauiter quidem communicabat; ſed tamen ſeriùs, & rarenter, quibus nec pandebat omnes animi latebras, ſed generales vt cumplurimùm agendorum cauſas; hos arbitramur ſic diſcriminatos, vt electos illos ſodales Monarcha ad quotidiana etiam, & quaſi priuata conuiuia admitteret, aut ſimul, aut vno hodie vocato, altero in craſtinum: ſecundi autem amici hoſpites illius fuiſſent tantùm in publicis epulis, cùm aut natalis dies, aut regni inauguratio, aut ipſius, gnatorumve nuptiæ concelebrandæ fuiſſent: quibus temporibus hæc duo amicorum genera per omnes dies, admiſtis cognatis, & affinibus ſuis admittebat ad ſympoſium: vulgus autem, & confuſam multitudinem, aut vno, aut pluribus excipiebat epulis pro celebritatis modo, atque pompa. Itaque dicimus, nuptiarum conuiuas fuiſſe amicos primæ & ſecundæ familiaritatis adiunctis conſanguineis: ab Optimatibus plebi quoque datas aliquando ſportulas. Sumamus probationem ex cap. 1. Eſtheris: nempe, Perſarum ille potentiſſimus Rector, *vt oſtenderet diuitias gloriæ regni ſui, fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris ſuis fortiſſimus Perſarum, & Medorum inclytis, & Præfectis prouinciarum, centum, videlicet, & octoginta diebus.* Cùm igitur per hoc omne ſpatium ſingulis diebus nominatos omnes lautiſſima, & omnifariæ iucunditatis menſa excepiſſet, ſeptiduo vltimo conuocauit omnis gradus homines: ſic enim ſignificant ſequentia verba: *Cumque implerentur dies conuiuij, inuitauit omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan, à maximo vſque ad minimum, & iuſſit ſeptem diebus conuiuium præparari*, &c. vt bene aduertit Salianus tom. 5. anno mondi 3592. num. 4. Ac quanquam Eſthere in locum Vaſthi ſubſtituta geniales epulas præparauit magnificè, à quo populus, & minora capita abfuerunt, quod ſciamus; aderant tamen amici, & domeſtici: nam vulgatus quidem Eſtheris ſecundo cap. exhibitum conuiuium aſſerit Principibus, & ſeruis. Septuaginta: *Et fecit Rex* (inquiunt) *conuiuium omnibus amicis ſuis, & virtutibus per dies ſeptem.* Sed excepta huiuſmodi publica occaſione, quid in more poſitum fuiſſet Perſatum tyrannis, declarat Athenæi oratio Dipnoſophiſt. lib. 4. *Vt plurimum* (ait) *Rex ſolus prandet, ac cœnat: vxor interdum cum eo, & liberorum quidam: aliquando tamen feſtis diebus in eodem atrio cœnant omnes: Rex quidem in ædificio quodam magno ſeorſim: qui, ſi conuiuatur, id, quod facit ſæpiuſculè; conuiuæ illi ſunt maximè duodecim.* Quare & Aman iactabundus cum ſuis gloriatur cap. 6. Eſther, verſ. 12. *Regina quoque nullum alium vocauit ad conuiuium cum Rege præter me: apud quam etiam cras cum Rege pranſurus ſum.* Declaro iſthæc à ſimili. Nam, quemadmodum inter epulandum, aliæ, atque aliæ erant differentiæ, loci, calicis, atque eſculentorum pro iure, & conditione perſonarum: *Sunt enim* (inquit Athenæus lib. 1.) *& in conuiuijs ſui præſtantiſſi-*

Amici primi ordinis ad quotidianas epulas admittebantur.

Eſth. 1. 3.

Salianus.

Eſther 2.

Septuag.

Athenæus. Perſarum Reges, quibus faciebant vnà ſe copiam?

Eſther 6.

In conuiuijs, & melior locus, melioreſque cibi nobilioribus.

Athenæus.

mis viris honores: Diomedes & carnibus, & pluribus poculis honoratur. Pateris quoque multis, ſedili, & carnibus Sarpedonem Regem ſuum honorifice decorant Lycij. Sed & lib. 4. tradit. *In ſecundis menſis ſeuere obſeruatum, quem oportebat primo loco, ſecundóue accumbere, aut in ſella ſedere*. Cui ſimile eſt monitum apud Lucam capit. 14. verſ. 8. *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non diſcumbas in primo loco, ne forte honoratior te ſit inuitatus ab illo; & ueniens is, qui te, & illum uocauit, dicat tibi: Da huic locum*, &c. Atque Eſtheris capit. 1. populus veſtibulo regiorum hortorum. cùm tamen Dynaſtæ Imperij, Legionum Duces, & Magiſtratus nationum, intra nemoris ipſius beatas delicias excepti fuerint, vt acutè tetigit Salianus loco ſuperius præmonſtrato. Sic igitur credibile eſt, diſcrimen fuiſſe quoque numeri, & multitudinis hoſpitum, vt alij vocarentur ad quotidianam cœnam, paucisſimi illi, & de charisſimis tantum; alij in publica lætitia, nimirum & primi, atque ſecundi amici; alij denique in pompa omnium maxima, nempe, tum & ipſum vulgus.

Lucæ verſus explicatus de cap. 14.

Salianus

35\. At ſcio his contentum non futurum ſcrupuloſum Lectorem, niſi pariter exactum, & certi numeri ſodalitium ſponſo ſignemus. Planè fatemur noſtram induſtriam latere. Nam, quanquam legamus apud Athenæum lib. 12. *Alexandrum orbis domitorem, ſuperato Dario, ſuas, amicorumque nuptias celebraſſe nonagintaduobus thalamis eodem loco ſtructis*. At diiudicamus, neque omnium familiarum connubia tunc concelebrata; neque probari poſſe, non licuiſſe Macedonum Regibus vltra duos, & nongintа ſodales alere. Meminit & idem Auctor lib. 4. Carani cuiuſdam ex Macedonia quoque, quem ſcribit genialem exhibentem cœnam viginti hoſpitibus contentum: ſed, quòd pluribus locum non conceſſerit, fortaſſe parcus & auarus animus in cauſa fuit. Denique Iudicum capit. 14. cùm Philiſthæam duceret Samſon: *Ciues loci illius dederunt ei ſodales triginta, ut eſſent cum eo*. qui verſu vigeſimo, *amici*, & *pronubi* nuncupantur. Sed tantum numerum excuiſſe vltra communem modum, viſus denotare Lyranus: *Quoniam datos* (inquit) *ſed ſpecie quidem ſocietatis, & honoris nuptiarum: reipſa nihilominus, ut ſi Samſon uellet aliquid agere contra eos, iſti reſiſterent*. Sequutus in hoc Nicolaus antiquam Ioſephi verſionem, lib. 5. Antiq. capit. 10. nam noua, quæ & auctior eſt, (loquimur tamen ex fide Gloſſæ à Pariſienſibus Theologis locupletatæ) aliud opinari cupidis anſam præbet: nempe, petijſſe multò plures ſocios Samſonem; ſed ne aucta nimiùm multitudine rixæ oborirentur, deſtinatos non ampliùs quam triginta commenſales: *Cum* (inquit) *Thamnitæ omnes eſſent in epulis nuptiarum; metuentes fortitudinem iuuenis, triginta circa eum pubertate præcelſos conſtituerunt; ſermone quidem uelut ſocios futuros; opere uerò cuſtodes: ne quid uellet fortè committere conuiuiorum ſocietate creſcente*. Neque ab his longè diſcedit, quanquam non nihil corrigit Ioſephum Salianus tomo 2. anno mundi 2880. num. 23. Illud igitur ſtatuamus, ſi placet, nullam certam regulam fuiſſe de commilitonibus, quam omnes ſponſi tenerentur obſeruare: ſed pro cuiuſque facultatibus, proque parentum & amicorum maiori, minoriue copia, quam haberent variæ conditionis mortales, aut diminutionem, aut incrementa accipere ſolitum hoſpitum numerum. Quare apud Monarcham milleni forſan epulabantur: apud Præfectum vrbanum, vel militarem, quingenti: apud ciuem, centum: apud artificem, quinquaginta. Sanè Plutarchus in Alexandro, iis, quas diximus ex Athænęo, ſuis, amicorumque nuptijs, epulo quod celebrauit, geniali, tradit *memoratum, cuique conuiuarum, quocum fuit numerus nouem millium, auream phialam ad libandum donaſſe*.

Sodalium an certus & definitus numerus in nuptijs.
Athenæus.

Ex Iudic. cap. 14. verſ. 21 verba diſcuſſa

Lyra.

Ioſeph.

Salianus.

Plutarch.

SVBSECTIO III.

Quot eſſent adoleſcentum, aut puerorum ordines, qui canerent, & tædis anteirent?

36\. TAmetſi verò, quotus eſſet conuiuarum numerus arithmeticè definiri non potuimus, & calculis componere: nihilominùs, ſi fortè ex ephebis, aut iuuenibus aliqui, aut cantarent in nuptijs, aut prælucerent face, lychniſve, de his eadem cenſemus, quæ de virginibus ſuperiùs ex inſtituto docuimus à numero 24. nimirum, aut quinque, aut decem fuiſſe: quanquam ſatis dubitamus de his quoque, an iiſdem regerentur legibus potentiores, atque illi, quorum fortuna honeſta tantum erat: firmiùs exiſtimamus, non prætuliſſe lampadas, non cecinisſe geniale metrum ſolas puellas; ſed partem horum pueris, aut adoleſcentibus conceſſum: & quidem vſitatisſimo Hebræorum more conſtaſſe, adoleſcentulas, aut robuſtiori ſexui admiſtis, aut alternis choris, arbitror me oſtendiſſe Subiectione antecedenti à numero 21. atque ipſa huius Sectionis fronte, numero 19. Neque ſanè credendum eſt, quæ in minori epularum lætitia obſeruata ſunt, defuiſſe ea maximis gaudijs, qualia fuerunt apud vniuerſas nationes genialis thalami. Sanè Auguſtum delectari ſolitum inter cœnam Symphoniacis Toranij Flacci mangonis, atque eos frumento donauiſſe prodit Macrobius libro 2. Saturnal. capit. 4. Valerius optimus Poëta carminibus celebrat Argonaut. lib. 3. peritisſimum Lyriſtem, nempe.

Adoleſcentes virginibus miſti cantabāt in nuptijs

Pueri Symphoniaci in delicijs veterum.
Macrob.

—Inſignem cithera, cantuque fluenti
Dorcea, qui dulci feſtis aſſiſtere menſis
Pectine, Biſtoniæ magnum poſt auſus alumnum.

Valer. Flacc.

Claudianus Stiliconis philoſophicos, & ſeueros mores commendans, ita pingit lib. 2. de laudibus Stiliconis:

Claudian.

—Nullo cithara conuiuia cantu
Non pueri laſciua ſonant: quis cernere curis
Te uacuum potuit? quis tota mente remiſſum,
Aut indulgentem dapibus, in cauſa iuberet
Lætitia?

Sed luſiſſe voce, atque fidibus adoleſcentes ſimul cum virginibus, idem declarat præfatione ad nuptias Honorij, & Mariæ, dum elegiacis pedibus deſcribit, quali cantu Pelei, & Thetidis concelebraſſent thalamos Muſicorum doctisſimi: ait ergo:

Terpſichore facilem laſciuo pollice mouit
Barbiton, & molles duxit in antra choros.
Centauri, Faunique notant, quæ flectere Rhœcum,
Quæ rigidum poterant plectra mouere Pholum.
Septima lux aderat cœlo, totieſque renatus
Viderat exactos Heſperus igne choros.
Tum Phœbus, quo ſaxa domat, quo pertrahit ornos
Pectine, tentauit nobiliore lyram.

Atque

Varia Poëmatum genera apud antiquos.

Atque his quidem euicimus, arbitror, puerorum, atque adoleſcentum melodis artibus oblectatos conuiuas: ſed, ſiue viri, ſiue canerent feminæ, aut maiorum recenſita facta, aut procacia in ipſos diſcumbentes iaculata dicta, aut laudatos nubentes in epithalamicis, aut benè precatum puſioni, ſi genethliacum erat Poëma, tradunt Marcus Tullius lib. 4. Tuſculanarum quæſtionum, Auctore Catone in Originibus: Valerius lib. 2. cap. 1. numero 11. Quintilianus oratoriarum Inſtitutionum lib. 1. cap. 10. Clemens Alexandrinus lib. 2. Pedag. cap. 4. Arnobius lib. 4. aduerſus gentes: quem in vſum allatos ex Ægypto ab Alexandrinis negotiatoribus pueros, quos inter cætera mercimonia ſub haſta venales ponebant, fideiuſſore Quintiliano aſſerimus relato volumine, cap. 1. de quibus Papinius lib. 2. Syluarum:

Tull. Val. Max. Quintil. Clem. Alex. Arnob. Val. Max.

Stat.

Nec mixtus Pharijs venalis mercibus infans,
Compoſitoſque ſales, meditataque verba locutus,
Quæſiti laſciuus herum.

Diximus de his, atque Syris aliquid ſuprà num. 21. doque argumento pari, cum eruditione & eloquentia noſtri: Pineda ad verſum octauum cap. 2. Eccleſiaſtis: Ioannes Aloyſius de la Zerda ad hemiſtichium 1. Æneidos:

Pineda. Zerda.

——Cithara crinitus Iopas
Perſonat aurata, &c.

Nonnihil ibidem Pontanus.

Pontan.

37. Sed *Quia ſemper nuptijs amica ſunt faces*, (quemadmodum inquiebat Chryſologus ſermone 22.) *luminum teſtimonio celebratur caſtitas nuptiarum*. Poſt cantum ſecundus honor datus tædis iugalibus. Sociauit vtrunque Medeæ carmen ad Iaſonem:

Faces, atque lampades in nuptijs. Chryſol.

Ouid.

At ſubitò noſtras vt Hymen cantatus ad aures
Venit, & accenſo lampades igne micant:
Tibiaque effudit ſocialia carmina vobis.

At prælucebant ſolæ virgines, aies. Non crediderim ædepol: quippe abſoluta geniali cœna domum redeuntes præibant cum facibus iuuenes. Locupletiſſimus Auctor Lucas cap. 12. verſ. 37. *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris, vt cum venerit, & pulſauerit, confeſtim aperiant ei*. Ac quanquam ſignificare ſolùm viſa ſententia hæc, expectare cum lucernis ad dominorum valuas famulitium: quis tamen credat, per tenebras gradientem ignibus caruiſſe, cui tanta cura, ne veſtibulum abſque facibus appareret? Fortaſſe abeuntem ex ſponſi ædibus comitabantur nubentis ſerui: hoc vrbanitati debitum. Huic conſimile, quod de C. Duilio, M. filio, qui Pœnos primus claſſe ſuperauit, tradit Romanus Orator in Catone; nempe, à cœna regreſſum ſæpè cum tibicine & funali, *inſignem bellicæ rei ſucceſſum* (vt ait Valerius lib. 2. cap. 6. numer. 4.) *nocturna celebratione teſtando*. De quo Silius Italicus lib. 6. Punicorum:

Luc 12. Adoleſcentes etiam facibus prælucebant in nuptijs.

A cœna reuertentes nuptiali, Muſica & lampades comitabantur. Tull. Valer. Sil. Ital.

Cui nocturnus honos funalia clara, ſacerque
Poſt epulas tibicen adeſt.

Refert & Plinius de Viris illuſtribus ſcribens. Sed de ſecunda magnifica cœna, quam Antonio Cleopatra præſentauit diſſerens Athenæus lib. 4. Dipnoſophiſt. enarrat oblatas his, qui dignitate antecellerent ab Ægyptia potentiſſima femina, cùm finitis epulis ad ſua reuerterentur, *lecticas cum lecticarijs baiulis, plurimis datos equos argenteis phaleris decoros: omnibus Aethiopicos pueros, qui facibus præluceren*t. Verùm in ipſa nuptiali pompa admiſtam cum adoleſcentibus

Plin. iun. Athen. Munera in conuiuas diſtributa.

puellarem turbam, probaueritne Homeri locus ex Iliade 18.

Iuuenes puellis admixti in pompa nuptiarum.

——Nuptiæque erant, conuiuiaque ſolemnia:
Sponſas autem ex thalamis tædis ſubaccenſis
Ducebant per vrbem: multuſque Hymenæus excitatus fuerat,
Iuuenes autem ſaltatores in orbem agebant ſe, interque hos
Tibiæ, citharæque ſonum edebant; ſed matronæ
Stantes admirabantur in veſtibus ſingulæ:
Populi autem in concione erant frequentes.

Homer.

Et quòd matronas ad limina domorum viſendæ gratia celebritatis ſtare dicat, inferius Poëta noſter ſimile aliquid dixit cap. 3. Canticorum Sionides alloquens: *Egredimini*, (inquit,) *& videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis*. Sed mox clariori loquutus phraſi, ait:

Virgines autem, & iuuenes innupti pueriliter ſapientes,
Textis in calathis portabant dulcem fructum:
Hos autem inter medios puer cithara ſonora
Suauiter citharizabat: chorda autem bellè reſonabat
Tenella voce: hi autem pulſantes terram ſimul
Cantuque, ſibiloque, pedibus tripudiantes ſequebantur.

Canticorum verba ex c. 3. v. 11. elucidata.

Sanè ſupra decem virgines, alios multos faces portare ſolitos mihi pro comperto eſt: quod cùm ſatis roborauero, tum demum definiam, cuius eſſent ſexus; & an vnus, pluresve gradus, ſiue virorum, ſeu feminarum.

38. Quod ergo luminibus omnia arderent in nuptijs, quanquam noctu fierent, non tam diſpellendarum tenebrarum gratia, quàm honoris, & lætitiæ cauſa, oſtendo à ſimili: quippe prima illa & deuota Chriſtianitas, cùm ſiue Chriſti nobiliſſimi Ducis, ſiue Martyrum fortiſſimorum Militum immortalem memoriam celebraret, templorum, & valuas, & coronas, & tigna cum laquearibus, infinita lampadarum multitudine ornabant; cecinit elegantiſſimè de ſacræ Anaſtaſis peruigilio Prudentius Hymno de cereo Paſchali.

Lampades in nuptijs non tantùm diſpellendarum tenebrarum cauſa, quantùm ob lætitiam, & honorem.

Nos feſtis trahimus per pia gaudia
Noctem concilijs, votaque proſpera
Certatim vigili congerimus prece:
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perſpicuo flamma iacit vitro:
Credas ſtelligeram deſuper aream
Ornatam geminis ſtare trionibus,
Et qua Boſphoreum temo regit iugum
Paſſim purpureos ſpargier Heſperos.

Chriſtianorū mos accendēdi lampadas in Chriſti, & Sanctorum feſtiuis diebus.

Prudent.

Anaſtaſius Bibliothecarius in commendationem Adriani I. *Denique* (inquit) *eius Beatitudo fecit & farum maiorem in eadem B. Petri Eccleſia in typum Crucis, qui pendet ante Presbyterium, habentem candelas mille trecentas, & ſeptuaginta, & conſtituit, vt quatuor vicibus in anno ipſum farum accendatur, id eſt in Natiuitate Domini, in Paſcha, in Natali Apoſtolorum, & in Natali Pontificis*. Sanctus autem Paulinus, quali cultu Beatum Felicem Orthodoxi proſequerentur depingens, tertio eius natali cecinit:

Anaſt. Bibl.

S. Paulin.

Clara coronantur denſis altaria lychnis,
Limina ceratis adolentur odora papyris,
Nocte, dieque micant; ſic nox, ſplendorque diei
Fulget, & ipſa dies cæleſti illuſtris honore
Plus micat innumeris lucem geminata lucernis.

Sed obgannit Vigilantius (ſomniculoſus mehercle potiùs, aut lethargicus) & Martyrum oſor: dolet, *propè ritum Gentilium ſub prætextu religionis introductum in Eccleſiis: Sole adhuc fulgente moles cereorum accendi*. At doctè Hieronymus: *Illud (ait) fiebat idolis, & idcircò deteſtandum eſt: hoc fit Martyribus, & idcircò recipiendum eſt; nam & abſque Martyrum reliquijs per totas Orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, accenduntur luminaria iam Sole rutilante; non vtique ad fugandas tenebras; ſed ad ſignum lætitiæ demonſtrandum*. Atque quòd Gentilium ritus aliquos ſapientiſſimè in bonos, pioſque vſus conuerterent fideles, fragmentum ex quinto ſermone Leontij, Nicopoleos Cypri Antiſtitis, ſeptimæ Synodi Actione 4. poſitum teſtatur: *Sicut enim Iſraelitæ, (inquit) qui Babylone fuerunt, habebant organa, & citharas, & alia quædam: quemadmodum & Babylonij: & alia quidem in gloriam Dei; alia vero in culturam Dæmonum: ita & de imaginibus Gentilium, & Chriſtianorum intelligamus: quia illi quidem in ſeruitutem Diaboli; nos autem in gloriam & memorationem Dei.* Nec in his morari licet modo. Adi propugnantes Canonem 34. Concilij Elibertani Garciam de Loayſa, & Seuerinum Binnium, Cardinalem Baronium tom. 1. anno Chriſti 34. numer. 312. Robertum noſtrum tom. 1. lib. 2. de imaginibus Sanctorum, cap. 4. Nos inceptæ velitationis curſum ſequamur, & pompe cauſa accenſa lumina cum Hieronymo comprobemus.

Ad lectionem Euangelij accenſa luminaria. Hieron.

Gentilium ritibus vſi Christiani, vt Dæmonem ſuis vincerent artibus. VII. Syn.

Loayſa. Binn. Baron. Bellarm.

52 Duobus ſuademus. Primum à multitudine: nempe, didicimus ex Prudentio, ſtellarum æmulas lucernas: ex Anaſtaſio, plùs mille trecentis numeratas: ex Paulino, infinitas penè: ſed abigendis vmbris ſuperuacanea tot, tantaque fulgetra: alias itaque magnorum ſumptuum quæramus cauſas, neceſſarium eſt; nimirum, celebritatem ipſam. Secundum priori, affinitate coniunctiſſimum argumentum: quoniam & interdiu accendebantur lampades: docuere quid Latina & Græca feciſſet Eccleſia, Hieronymus, atque Paulinus. Paganarum gentium morem ſignificauit Arrianus in ſermonibus Epicteti, lib. 1. cap. 19. *Tribunatum aliquis adeptus eſt: omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius colla oſculatur, ſerui manus: domum venit, inuenit collucentes lucernas*, &c. Panegyricus Theodoſio dictus: *Quid portas virentibus ſertis coronatas? Quid aulæis vndantes plateas, accenſiſque funalibus auctum diem referam?* Scriptura de Syriæ habitatoribus Holofernis non ferendum robur timentibus: *Tantuſque metus* (Iudith cap. 3. verſ. 9.) *Prouincijs illis incubuit, vt vniuerſarum vrbium habitatores Principes, & honorati ſimul cum populis exirent obuiam venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibijs*. At coram Sole ſubaccenſæ faces quamobrem? proculdubio tripudij & gaudiorum ratione. Hinc iam ſubinfero apertè, præter decem virgines, portatas lampadas ab alijs plurimis: monſtrauimus nanque Prælocutione 3. numer. 101. lætitiæ præcipuum ſymbolum nuptias eſſe: at, quem non moueat, non dico honorem, aut voluptatem aliquam à decem faculis potuiſſe deriuari; ſed ne illuſtrandis platearum angulis tam exilem numerum parem fuiſſe? quid decem cerei cum tot Chriſtianorum lucernis? quid cum ethnico Cæſaris triumpho? Nam de Iulio meminit Suetonius cap. 37. *Aſcendiſſe Capitolium ad luminaria quadraginta elephantis dextera, atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus:* Quid denique cum ipſis nuptiarum ritibus: de quibus Claudianus Epithalamio Honorij, & Mariæ:

Arrian. Lampadibus interdiu vſi Pagani in magna pompa.

Panegyricus Theodoſio à Pacato dictus.

Iudith 3.

Præter decem virgines Matt. cap. 25. aliæ multæ puellæ tædas ferebãt.

Suet.

Claud.

——alij funalibus ordine longo
Plurima ventura ſuſpendite lumina nocti.

De hoc itaque quoniam conſtat, a quibus ordinibus prælatas lampadas exiſtimemus, & quorſum Euangeliſta de virginibus decem ſolam memoriam fecerit, iam propero declarare pro virili.

40 Atque equidem ſi dicamus, pro nubentium cumulata laude, & gloria cereos præluxiſſe non tantum homines ex vltimo aut medio Reipublicæ cœtu; ſed etiam ſupremis honoribus functos, erunt quibus confirmemus, exemplorum aliquot. Nuper ex Iudith cap. 3. perſpeximus, obuiam prodiſſe Holoferni cum luminibus Principes, & honoratos ſimul cum popularibus. Sed in ſacro iubilo *cum omni domus Iſrael duceret Arcam teſtamenti Domini*, (Reg. 2. cap. 6. verſ. 16.) *in clangore buccinæ, Dauid ſaltabat totis viribus ante Dominum accinctus Ephod lineo.* Pharaone, & Ægyptijs conculcatis Moyſes, & ſoror eius, duces erant lætitiæ, atque Epinici, Exod. cap. 15. atque id quidem exigere natura ſua genialium temporum iucunditatem, vt etiam cenſoria grauitas paulo licentior prodeat, nec mores turbæ Toparchæ dedignentur, belliſſime expreſſit Claudianus Hymeneo Honorio & Mariæ, quem cecinit:

In geniali pompa etiam notabiles, tędas ferebant. Iudith 3.

2. Reg. 6.

Exod. 15.

Claud.

Laxet terribiles maieſtas regia faſtus,
Et ſociam plebem non indignata poteſtas
Confundat turba Proceres, ſoluantur habenis
Gaudia, nec leges pudeat rodere ſeueras.

Quod ſi nobiles, atque ingenuos tædarum iugalium latores cogitare quiſquam vereatur, & his officijs deſtinatos velit mancipiorum greges, dabimus ex ſeruorum numero ſufficientes copias: ſed prius admonitum cupimus famulorum veteribus fuiſſe ingentem æquè, atque variam multitudinem: de copia miniſtrantium vnum ex Seneca depromPſimus teſtimonium ſupra numero 23. addimus ex Annalium Taciti lib. 14. cap. 13. *Quem numerus ſeruorum tuebitur* (inquit ibi Caſſius) *cum Pedanium ſecundum quadringenti non protexerint?* Sed mirabilis Athenæi narratio lib. 6. *At Romanorum vnus aliquis, quanto plures poſſideat ſeruos: tu noſti, optimè Maſſuri: nam ad decem & viginti millia, imo plures etiam multi habuere: non tamen vt quæſtum ex ijs faciant, ſicut Græcorum ditiſſimus ille Nicias; ſed plerique Romani anteambulones eos habent, comiteſque maxima ex parte.* Porro Abrahamus, cùm audiſſet captum Lot fratrem ſuum (Geneſ. cap. 14. verſ. 14.) *numerauit expeditos vernaculos ſuos, trecentos decem & octo, & perſecutus eſt vſque Dan.* Verùm non his militibus circunſcripta familia eius: reliquit enim plurimam turbam domi, aut pugnæ inſufficientem, aut priuatis miniſterijs opportunam, vt notat Chryſoſtom. homil. 35. in Geneſim: de Salomonis ampliſſimo ſatellitio lege Pinedam lib. 5. de rebus Salomonicis, c. 9. num. 4. De varietate & differentijs ſeruorum eloquentiſſimè Philo de vita contemplatiua: nam de Romanorum luxu diſputans: *ſolutos eos vti* (affirmat) *miniſtrantibus formoſis mancipijs, non tam ad præſens miniſterium quæſitis, quam ad exhilarandos aſpectu conuiuarum oculos: ex ijs minores pueri pincernas agunt, grandiores aquam adferunt, loti, & nitidi, fucatique, ac cincinnati; alunt enim capillitium, vel omninò intonſi, vel a fronte tantum præſectis in orbem crinibus, tenuiſſimas, candidaſque præcinctis tunicas, anteriori parte ad genua demiſſas, poſteriore ad poplites.*

Ingens ſeruorum multitudo priſcis.

Senec.

Tacit.

Athen.

Gen. 14.

Chryſoſt. Pineda.

Philo. Romanorum luxus magnus.

Digitized by Google

plices, vtrinque mollibus tanijs adſtrictis commiſſuras tunicæ, propendentibus ad latera ſinibus: ſic ornati adſtant, nutus obſeruando quid quiſque poſtulet: adſunt, & alij adoleſcentes prima lanugine malas veſtiti, curioſe edocti grauioris momenti miniſteria, mera oſtentatio magnæ opulentiæ. Sed Cleopatræ epulis adfamulantes inſpiciamus quam arguto carmine depingat Lucanus lib. 10.

Ab Eunuchis & Aethiopibus cuſtoditæ fœminæ. Lucanus.

Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat ætas,
Hac Lybicos pars, tam flauos gerit altera crines.
Vt nullus Cæſar Rhenī ſe dicat in aruis
Tam rutilas vidiſſe comas, pars ſanguinis vſti
Torta caput, refugoſque gerens à fronte capillos.

Deinde Eunuchos, & primæ lanuginis iuuenes cantat. Dedimus verſus numero 23. vidimus numero 37. ex Athenæo, & eandem Reginam Æthiopicos pueros habuiſſe: nam ab hiſce fuſcis cuſtoditum fœminarum genus cecinit Tibullus lib. 2. eleg. 6.

Tibullus.

Illi ſint comites fuſci, quos India torret,
Solis & admotis inficit ignis equis.

Tanta igitur cum fuerit ſeruientium miniſtrorum diuerſitas, tam numeroſa turba, cùm ætatis, nationum, coloris ratio haberetur, atque ab his vniuerſis diſtingueretur, & in multiplices diſſecarentur claſſes, longam facilè pompam canentium, tædiferorumque confici potuiſſe conſtat: nam erant decem, aut viginti fortaſſe, & triginta pro familiæ amplitudine ex Alexandrinis pueris: totidem de Æthiopibus, par numerus Syrorum, alij ex Europa, alij ex Græcia; atque inter hos iterum diſtributio in ephebos, in adoleſcentes, in pueros, in effeminatos: deque iſtis noua diuiſio, quibuſdam flauo, quibuſdam annulato, aut intonſo capillo; quibuſcum virginum plurima, & inæqualis ſors reſponderet, ductis differentijs, aut ab ætate, aut à climate, aut à forma, quamuis ex qualibet claſſe non multus eſſet numerus, ſed comparatione omnium maxima emergebat ſumma.

Famuli gregatim ſummo diuiſi.

41\. Matth. c. 25. cur decem ſolum virgines introductæ, quæ ſucceſſit nuptijs?

Iam quòd Matthæus cap. 25. decem ſolùm virgines recenſeat, arbitror ad morem communem reſpexiſſe: quippe probabam Introductione 3. numero 91. etſi in Heroüm luctu non rarò Hebræi ipſos triginta, aut quinquaginta dies plangendo conſumerent: tamen ex vulgato vſu, & in morte charorum ex media nobilitate, aliorumque infra hos, tantùm conſumptam hebdomadam: deque geniali honore paria monſtrauimus: itidem nunc de virginum numero aſſeuerare non abſurdum ducimus: nempe, licuiſſe Principibus cateruas prælucentium adhibere pompæ iugali: vetitum id cæteris, quibus decem virgines cum totidem adoleſcentibus ſatis erant: nam his præter cereos ab his geſtatos permittebantur lampades aliquæ feneſtris, ianuiſque ſuis, atque amicorum, quorum limina prætergrediebantur. Quæ, quanquam moderata pompa, at ciuium & Reipublicæ emolumentis apta. Sanè duodecim tabularum legibus cautum, regula tertia: *Ne ſepulcrales ſumptus fierent, niſi in decem tibicinibus.* Regula octaua: *Ne pretioſi latices, & adorata potio in flammas infunderentur vna cum cadaueribus.* Canone 10. *Vti plura funera ne vni fierent, neve plures lecti inferantur.* Quorum nihil potentiſſimi Magiſtratus, aut militum ductores obſeruare ſoliti, vt probant Roſinus lib. 5. antiquit. Romanarum, cap. 39. P. Azor tom. 1. lib. 6. cap. 63. fortaſſe pro ciuibus tantùm compoſita illa decreta, ne ſubſtantiam vaniſſimè diſſiparent, dum ſenatorio, aut equeſtri ordini pares eſſe cuperent: aut etiam quo inter Reipublicæ lumina, & vulgus poſt mortem, honorum diſcrimen extaret.

Optimatus communibus decem virginum nuptijs.

Leges 12. tabularum.

Roſinus. Azor.

Sed, quamuis ſuppoſuerimus ex mancipiorum turba fuiſſe, qui canerent Hymenæum, qui tædas portarent in nuptijs; affirmamus tamen ex Hieroſolymis, cæteraque vniuerſa Iudæa conuolaſſe nobiliores quoſque, quod ſponſo, aut affinitate, aut ſtemmate, aut amicitia, & moribus coniunctiſſimi eſſent. Quod pronunciatum in ſimili corroborauimus loquentes de ſponſa Subſectione antecedenti, num. 20. ab his varij gymnaſtici ludi toto nuptiarum tempore inſtituti: ſæpè in ſyluis pardalem, vrſum, leonem, & ferociora quæque animantia quæſiuere. Sed, quid in his medij, infimi, ſupremi ſignificarent myſticè, & quarum rerum typos gerant: haud arduum eſt definire ad eorum normam, quæ tradidimus de ſponſæ comitatu, num. 29. Finiam vno hoc monito. Cùm in tanta interloquutorum multitudine nemo reperiatur agricola, nemo villicus, nemo de Galaad, aut Carmeli, aliorumve montium paſtoribus: neque enim quidquam eſt compellens de bobus, aut aratione ſermones texere: ſequi, Canticum iſtud Eclogam non eſſe, aut Georgicum carmen: ducuntur ſimilitudines aliquæ à ruſtica re: loquuntur de vineis & pomœrio amantes: ſed huiuſmodi non pauca reperias in Poëmate quouis Heroïco, niſi quidem Eclogam dicas, quaſi ſermocinationem, aut colloquium ſumpta verbi huius lata conſtructione. 42.

Canticorum metrū non eſt rurale, aut paſtoritium.

SECTIO IV.

Ver, temporum & celeberrima, & ſuauiſſima portio, Canticorum famulatur caſtis amplexibus.

NEMINI dubitabile fore præſumimus, facta partium huius Epithalamij collatione, perpenſaq; totius Operis harmonia, frequentiſſimè alluſum ad tempus aliquod floridum, & amœnum. At potuerit eſſet diſceptatio, qua tandem de temperie? Ver enim, æſtaſque, atque autumnus annorum iucundiſſimæ partes: ſuis quæque gloriantur diuitijs, quin & delicijs contendere audeant. Quid igitur? Per omnium voluptates itum? & inchoata verno ſolſtitio genialia oblectamenta multiplici, & longo apparatu in autumnale producta æquinoctium, atq; ſupra Aſſueri ſeſquimeſtre, ſuperbiſſimumque conuiuium, noſtri ſponſi gula per nouem menſium ſympoſia? Ego cum pertinaci indagatione (niſi etiam meditati nos fallunt diſcurſus) poſt luſtratum Canticum hoc, nihil reperiſſem, quod ſuaderet vel in æſtatem adultam (nedum vindemiam) prolatam nuptialem pompam, ſecuriùs iudicaturum me putaui, ſi in vernam tranquillitatem referrem: præſertim cùm haberem apertiſſima verba cap. 2. verſ. 10. *Surge, propera, amica mea, & veni: iam enim hyems tranſijt imber abijt, & receſſit: flores apparuerunt in terra noſtra.* Coniecturæ particulares ſunt: nam veris amabilem, pulcherrimumque vultum penitùs excluſiſſe hæc non patitur periodus: non ſinet Interpretum communis conſenſus: veri autem ſi æſtatem, atque autumnum aſſociari velimus, dicemus, aut continuatas toto eo tempore nuptias 43.

Veri tempeſtate peractæ nuptiæ, de quibus volumen Canticorum.

Cant. 2.

ptias; aut interruptas ab euentu aliquo, & inchoatas verna tempeſtate: intermiſſas æſtate, autumno demum finitas: at huiuſmodi interpolationis nulla ſufficiens ratio proferri valeat: epulari autem per tot menſes non interruptos, nimij luxus eſſet, & abhorrentis à Principe modeſto in primis, atque ſobrio, qualem nobis pingimus in hoc Epithalamio ſponſum. Deinde, cùm hoſpitibus è longinquo proficiſcendum eſſet, (venerant enim ab omnibus Iudææ finibus Dynaſtæ condecoraturi genialem celebritatem,) ſi per æſtatem prouectam, aut vindemiæ tempora itineri ſe commiſiſſent, paſſi fuiſſent incredibilem moleſtiam, cùm Syriæ plaga ardentiſſima ſit. Dederunt igitur ſe viæ poſt fractam hyemis ſæuitiam, & redierunt ad lares vnuſquiſque, antequam omninò deſijſſet Phœbus mitis eſſe. Ad hæc, cùm aut inter nemorum virgulta, & frondes, vel ad loquacem fontis ſuſurrum, aut camporum aperta planitie, vel ad ripam fluminum quandoque cœnandum: exercendæ prætereà venationes, ludi, audienda acroamata: decebat anni temperiem dulcem eſſe, ne agitationi, & motibus eorum, qui exercebantur, ſuperaddita ignea vis intolerabilis à ſolari globo, laſſaret vniuerſos ſupra modum. Poſtremò,

Florum magnus viſus in nuptijs.

quid nuptiæ (vt cætera gaudioſa nunc omittam) abſque floribus? Hi conuiuas ornant, triclinia venuſtant, pauimento camporum gloriam conciliant, lectum, & cubilia iucundant, feneſtras, & domorum limina halare faciunt ſuper pigmentariorum inuenta. Probabimus ſuis locis, auſpice bono Genio: nunc Catulli verſiculos duos ex nuptijs Iuliæ, & Manlij damus;

Catullus.

Cinge tempora floribus
Suaueolentis amaraci;
Flammeum cape, &c.

Claudianus: Nunc ex Claudiani Hymenæo de nuptijs Honorij & Mariæ guſtatorium tantùm:

Tu feſtas, Hymenæe, faces, tu, Gratia flores
Elige, tu geminas, Concordia, necte coronas:
Hi noſtra nitidos poſtes obducere myrto
Contendant.

Sed venuſtiſſimè inferiùs de legionibus. Nam inter militiæ horrores, locum floribus datum, quoniam nuptiarum amœnitas ſic poſtulabat, aſſerit,

Candidus intereà poſitis exercitus armis
Exultat ſocerum iuxta, nec ſignifer vllus,
Nec miles pluuia flores diſpergere ritu
Ceſſat, purpureoque Ducem perfundere nimbo.
Hæc quoque velati lauro, myrtoque canebant:
Diue Parens, &c.

At ſanè, vt concedamus alijs anni ætatibus non defuiſſe flores, quoniam hyems apud Palæſthinos breuior eſt, & indulgentior: ſed quis non facilè animaduertat, parem copiam non potuiſſe eſſe, qualem ver parturit, cùm hyeme dominentur vtcunque frigora, æſtate colores? Ne igitur

Ver florum tempus.

florum egeſtate laborare poſſit ſponſus, oportebat nuptias in id diſtuliſſe tempus, quo flores maximè abundant, quoniam auctore Latini Carminis Coryphæo Georgic. 2.

Virgilius.

Et tunc omnis ager, tunc omnis parturit arbos:
Tunc frondent ſyluæ, tunc formoſiſſimus annus.

Verùm & oſtendamus generales fuiſſe cauſas, quarum ad exemplar, & comparationem debuerit ſponſus vernam malaciam cæteris anni partibus anteponere.

44. In primis exemplorum aliquid fuit. Nam Salomon cùm Pharaonis, Ægyptiorum Monarchæ, gener factus fuiſſet, delegit ex anni circulo vernam ſpecialiter temperiem: quod ex Canticorum ſententijs, raticas alludere ad filiam Pharaonis, probant Pineda lib. 4. de rebus Salomonis, cap. 3. num. 1. Salianus tom. 3. anno mundi 3022. num. 120.

Salomonis nuptiæ cum filia Pharaonis verna celebratæ temperie.
Salian.

Verùm, diuerſam eſſe iſtius Hymenæi materiam, oſtendimus Prælocutione 1. Sectione 10. Sanè cùm annus à verno æquinoctio inchoaret apud Hebræos, vt probat Pereira diſput. 1. in cap. 12. Exodi, num. 2. ſi vera eſt Chronographia Pinedæ, lib. 2. de rebus Salomonis, cap. 14. referentis thalamos filiæ Pharaonis in prima initia ſecundi Monarchiæ Salomonis anni, conſtat apertè delatam ex paternis laribus ſponſam, cùm ver inciperet: Sed, quoniam hoc quoque incertum; ſi quæ huius rei probatio robuſtior eſt, præbet eam nobis Pſalmi 44. titulus:

Pereira.
Pineda.
Pſalm.

eius enim carminis (quod epithalamicum eſſe Interpretum communiſſima vox eſt) materia fortè Salomonis, & Phariæ puellæ coniunctio, quod plures aſſerere monſtrauimus Anteloqu. 1. Sectione 9. num. 73. Hæc ergo, quæ decantat Pſalmus ille connubialia gaudia verè peracta, titulus adſignificat, de quo Hieronymus epiſtola 140. ad Principiam Virginem: *Quadrageſimum* (ait) *quartum Pſalmum legens in titulo reperi: In finem pro his, qui commutabuntur filiorum Core, intelligentia Canticum pro dilecto. ex Hebraico vertimus nos in Latinum: Victori pro lilijs filiorum Core, eruditionis Canticum amantiſſimi. Symmachus more ſuo manifeſtius, triumphum pro floribus interpretatus eſt.* Porrò, eundem fieri ſenſum, ſiue dicas, *Pro his, qui commutabuntur.* ſiue, *Pro lilijs, & floribus.* diſertè expreſſit Hieronymus ibidem, inquiens: *Igitur, Soſanim, vel pro his, qui commutandi ſunt, vel in lilia transfertur & flores.* Quod annotauit etiam Magnus Baſilius in Pſalmum 44.

Hieron.
Baſilius.

Quare vnus aliquis Interpretum pulchra, ac ſagaci coniectura mihi videtur vſus, dum ſententiam Scripturæ eandem, ſiue ſenſum, alijs verbis expreſſit: nam pro eo, quod eſt: Pro his, qui commutabuntur. dixit, *Pro lilijs.* Oſtendit ingenioſè P. Pineda lib. 5. de Salomone, cap. 4. num. 4. *Commutandi* verbum peculiari iure ſpectare ad nuptias, quòd in ijs facta quadam coëmptione permutentur nubentium bona, de quo nuptiarum ritu nos aliquando loquuturi, auxiliatore Deo: at ego mallem relatum ad flores, & veris fœcunditatem: ſic vt idem ſit, Pſalmum *Pro commutatione*, aut *commutandis*, inſcribi, atque *Pro floribus*, florumve tempore. Nam certè tum potiſſimùm natura penè vniuerſa immutatur. Neque reſurrectionis aptiùs eſſe potuit ſymbolum, vt qui eam ſignificatam cupiat, quemadmodum intellexere Baſilius, atque Hieronymus, veris partubus adumbratam exiſtimet: ab his enim non rarò ſoliti argumentum depromere Eccleſiæ proceres, cùm pro anaſtaſi aduerſus Gentium Philoſophiam certarent: *Quippe etiam terræ de cælo diſciplina eſt* (inquit Tertullianus lib. de reſurrectionis carnis,) *arbores veſtire poſt ſpolia, flores denuò colorare, herbas rurſus imponere, exhibere eadem, quæ abſumpta ſint ſemina: nec prius exhibere, quam abſumpta. Mira ratio: de fraudatrice ſeruatrix: vt reddat, intercipit; vt cuſtodiat, perdit; vt integret, vitiat; vt etiam ampliet, prius decoquit: ſiquidem vberiora, & cultiora reſtituit, quam exterminauit. Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, teſtatio eſt reſurrectionis mortuorum.* Dicitque eadem pari cum eloquentia Ambroſius oratione de fide reſurrectionis.

Pineda.
Ver, reſurrectionis argumentum.
Baſilius.
Hieron.
Tertull.
Ambroſ.

Dicimus

45. Titulus Pſalmi 44 ſingulari expoſitione illuſtratus. Theod. Nicæn.

Dicimus ergo Pſalmo affigi: *Pro his, qui commutabuntur.* idem eſſe, ac ſi proferatur: *Pſalmum eſſe pro veris tempore.* Primum, quoniam Theodoretus planè alluſum arbitratur ad vernum temperamentum: idipſumque Nicænus tractat. 2. in Pſalmos, cap. 4. Deinde, quoniam altera verſio *pro floribus* atteſtatur apertè, cuius verſionis ſenſum eundem eſſe cum vulgata inſcriptione docuimus ex Hieronymo, & Baſilio. Tertiò, quoniam de Reſurrectione myſtica explanatio quadrat mirificè. Neque obfuerit, non *pro floribus*; ſed *pro lilijs*, ab Hieronymo, & alijs interpretatum: idem nanque eſt: fit enim nonnunquam,

Regula: Specificè nomen pro generico poſitum. Cant. 4. & 6. Delrio.

ſpecificum nomen in genericum tranſire. Sic illud Canticorum cap. 4. verſ. 6. *Vadam ad montem myrrhæ, & collem thuris.* Vltimam hanc dictionem *thuris* ad omnia aromata, quæ in ſuffitum cremantur, extendit Delrio in litteræ explanatione: idemque myſtica Interpretatione verſus 10. cap. 6. *Deſcendi in ortum nucum*, &c. *Nucis* vocabulum generale facit ad vniuerſa, quæ duriori ſunt cortice: ita etiam & lilium flores cun-

Sotomaior. Lilium pro omni flore. Cantic. 4.

ctos ſignificauerit. Certè Sotomaior ad illud ca. 2. Cantic. *Sicut lilium inter ſpinas.* annotauit Græcam vocem κρίνον, pro qua vulgatus conuertit *lilium, florem* quoque omnem ſignificare: id,

Hieron.

quòd Hieronymus ſatis innuiſſe viſus ad cap. 6. Matthæi, illud enarrans: *Conſiderate lilia agri*,

Chryſoſt. Gloſſ.

&c. Chryſoſtomus homil. 22. Gloſſæ ordinariæ Compilator: de floribus vniuerſim viderit Lector intellexiſſe eos comparationem: quem

Apollon. Pier. Val.

etiam de lilijs ſenſum ſequutur Apollonius Argonauticon primo apud Valerianum hieroglyphicorum lib. 55, titulo, *de lilijs.* Nec denique ob-

Pſal 79.

ſtat legi ante Pſalmum 79. ſimilem inſcriptionem: *In finem, pro ijs, qui commutabuntur, teſtimonium Aſaph.* Quoniam huius etiam carminis titulum Hieronymus verſione ſua, ex Hebræo, *Pro lilijs*, tranſtulit: & myſticè eadem norma ex-

Athan.

poſuit Athanaſius epiſt. ad Marcellinum, vbi monet, ſi quem rudem docere cupiat de reſurrectione, Pſalmum ei ſeptuageſimumnonum recitet, & declaret.

46. Mariana.

Sed concedamus, Cantilenæ nomen eſſe, *Pro lilijs*, vt coniectatur Mariana; aut, vt nos, Pſalmum dici *florum*, ſeu *veris*: quorſum eiuſmodi nuncupatio? Equidem, vt ſcribuntur, Pſalmus

Pſalmi tẽpore vindemię cãtati inſcribuntur: Pro torcularibus. Lorin.

octauus, atque octogeſimus, nonnullique alij, *Pro torcularibus*; quòd per vindemiam canerentur in gratiarum actionem pro fructibus maturitatem conſequutis, vt velint quidam apud Lorinum ad eorum initium Pſalmorum, neque ipſe abhorret: ſic aſſeuerare poteramus pro anno proſperè inchoato, frugumque fortunato principio Pſalmum 44. accini ſolitum: quam quidem ego cogitationem libenter amplecterer, niſi conſpicerem toto Poëmate nullam memorationem fieri de terræ muneribus, pro quibus haberentur gratiæ; ſed nec gratiarum actionem lego. Denique, cùm omnis Interpres recens, atque vetus Hymenæum eſſe dicat, quale gratitudinis monimentum, quàm inſolens, atque inauditum, ceci-

Epithalamici carminis inuentor Dauid

niſſe ob tales cauſas Epithalamium? Quod ſi aliquod metrum canendum fuit erumpenti telluris proli, genethliaci pangendi erant verſus: quando igitur duo conſtant, nempe, modum carminis ad thalamos ſpectantem: ipſum autem blandiſſimi anni temperie modulatum: arbitror medius fidius ad eum morem, quo ſuprà definitum à nobis Sectione 2. num. 21. à Dauide compoſitam Sauli, & Ionathæ Næniam, quam præcepit diſcerent filij Iſraël, vt ea lugendi forma vterentur in defunctorum exequijs, & parentalibus: ita ab eodem inuentam methodum canendi honeſtè, & feſtiuè in nuptijs, quam hoc Pſalmo præmonſtrauit: & quoniam *Dilecti* epitheto ſignificabatur ſponſus apud Hebræos, vt hoc Canticorum Canticum varijs locis innuit; indicaturus Epithalamium eſſe, & ad nuptias pertinentem Poëſim, inſcripſit; *Canticum pro dilecto.*

Nuptiæ apud Hebræos verno æquinoctio.

Quia autem non alio tempore, communiſſimo vſu, iugali fœdere iungerentur Hebræi, quam accedente verno æquinoctio; dixit quoque: *Pro his, qui commutantur.* ſiue, *Pro lilijs, aut floribus.* Quod idem eſt, ac ſi pronunciaret, carmen eſſe vernale, quoniam vere tantùm pangebatur, quòd eo ſolum tempore nuptiæ concelebrarentur apud Iudæos ex vſitato vulgariter ritu. Atque hiſcum inſigniter conſonat myſticus de vniuerſali anaſtaſi intellectus: tum enim cùm omnis humana creatura reſurget. & immutabitur, Eccleſia per duraturas in omne æuum nuptias Chriſto copulabitur, vt dicebamus Iſagoga 3. numer. 110. quæ in eum diem tantùm deſponſata fuerat. Verè igitur adumbrata mortuorum ſuſcitatio, Epithalamio expreſſum connubium.

Pſalmo 44. incarnatio Filij Deij celebrata. Leo Caſtr. Pineda.

Quod ſi ad incarnationem Filij Dei Pſalmum referre placeat, quæ trita opinatio eſt apud Patres, quorum indiculum reperies apud Leonem Caſtrenſem Apologetici lib. 10. cap. 40. Pinedam lib. 5. de Salomone, cap. 4. Lorinum ad Pſalmum 44. vix aliud tantæ rei emblema, quale à nobis proponitur: florida enim ſunt vniuerſa, quando Verbum caro fit: nempe, tempus vernans Aprili proximum: Puella grauidanda illibato pudore Mater euadit: Nazareth, quo deſtinatur Archangelus, vbi virgo moratur, florem interpreta-

Bernard.

tur Bernardus homil. 12. ſuper *Miſſus eſt, In Nazareth ergo nunciatur Chriſtus* (inquit) *naſciturus, quia in flore ſperatur fructus proceſſurus, Sed prodeunte fructu flos decidit, quia veritate apparente in carne, figura pertranſit. Vnde & Nazareth ciuitas Galilea dicitur, id eſt, tranſmigrationis: quia naſcẽte Chriſto omnia illa tranſierunt, quæ ſuperius enumeraui, quæ, vt ait Apoſtolus, in figura contingebãt illis. Hos ergo flores, & nos, qui iam fructum tenemus pertranſiſſe uidemus; & dum adhuc florere uidebantur, tranſituri præuidebantur.* Igitur, cùm & *florem, & commutationem, & nuptias* aduehat incarnatio, concinnè myſterium eius adumbratur Pſalmi titulo, in quo hæc omnia reperiſſe poſſibile eſt: *commutationem* quidem; quoniam pro his eſt, *qui commutabuntur*: flores, & plantas ſuauehalantes; quia victori eſt *pro lilijs*, ſiue *floribus*: denique *connubium*; quòd in gratiam dilecti, id eſt, ſponſi compoſitum fuerit carmen.

47. Vere nuptiæ grandia pleraque perfecta. Theod.

Suadet quoque vere nuptias peragere conſuetum fuiſſet, quòd eodem tempore, lætiſſima; & memoranda pleraque, geſta eſſe reperiamus: nam eo tempore conditum mundum aſſeuerat Theodoretus quæſt. 17. in Exodum: *Sub idemque tempus* (inquit) *Deus liberauit populum Iſrael à ſeruitute Aegyptiorum: & Gabriel Archangelus ſanctæ Virgini* MARIAE *lætum nuncium admirandi partus attulit. eodem quoque tempore Chriſtus Dominus ſalutarem pertulit paſſionem.* Ac ſanè edi-

Mundi initiũ vere.

tum orbem verno ſolſtitio Patrum multò copioſior exiſtimauit pars, quorum dicta ad longum tranſcribit Aſcanius Martinengus Gloſſæ

Martineng. Gloſſ.

magnæ pag. 823. Paſchatis autem, & Azymorum iucundiſſimam, maximeque ſolennem illis diebus tranſactam celebritatem ſufficienter manifeſtant

Exod. 12. Leu. 23. Ribera.
ſeſtant Exodi cap. 12. & Leuitici 23. multiſque
oſtendit Ribera de templo agens lib. 5. cap. 3. Sed
plura alia menſem Niſan, à quo anni, veriſque
initium, in paucis nominatum feciſſe demonſtrat
Salian. Perer.
Salianus tom. 2. anno mundi 2544. à numer. 161.
Pererius diſp. 1. in cap. 12. Exodi: Burgenſis addi-
Salomonici Templi ſtructio vere inchoata. 3. Reg. 6. 1.
tione 1. ad cap. 12. Exodi. Neque poſterior honos
floridorum dierum, exorſum eſſe tunc potentiſſi-
mum Salomonem fabricam admirandæ baſilicæ:
ſic nanque atteſtatur Regum liber 3. cap. 6. *Fa-
ctum eſt ergo quadringenteſimo, & octogeſimo anno
egreſſionis filiorum Iſrael de terra Aegypti, in anno
quarto, menſe Zio (ipſe eſt menſis ſecundus) regni
Salomonis ſuper Iſrael, ædificari cœpit domus Domi-
no*. Quo tempore, & a Zorobabele reſtauratum
Lyran. Vatabl.
templum exiſtimat Lyranus ad cap. 2. Haggæi fi-
nem: cuius eſt etiam ſententiæ Vatablus ibidem.
Menſes ſine nominibus ante captiuitatem Babylonicam.
Porrò cùm non niſi poſt captiuitatem Babyloni-
cam menſes proprijs nominibus dicti ſint inter
Hebræos; ſed numerali ordine ſolùm appellati
ſint, Primus, Secundus, Tertius, &c. quòd antè
inueniamus hoc Regum loco nuncupatum ali-
quem Zio, epithetum tantùm fuiſſe temporis
Pererius.
proprietatem denotans, vult Pererius diſputat.
prima, in cap. Exodi 12. numero 3. nam, quo-
niam ſecundo menſe terra ſinus aperiret, floreſ-
que emitteret, dictus eſt Zio, quaſi apertionis
Pineda. Burgenſ.
menſis: quæ latiùs explicat Pineda libr. 5. de rebus
Salomonis, cap. 5. §. 17. & ambobus multò vetu-
Paral. 2. 4.
ſtior Paulus de Sancta Maria, loco nuper repræ-
ſentato. Equidem Paralipomen. ſecundus liber
cap. 4. hæc eadem enarrans: *Cœpit* (inquit) *ædi-
ficare menſe ſecundo regni ſui*. Quibus ex verbis
clari aliquot Scriptores colligunt (quorum memi-
Salian.
nit Salianus tom. 3. anno mundi 3023. numer. 10.)
regnaſſe Salomonem annos tres, vnumque men-
ſem: nam altero poſt inchoatum dominatus quar-
tum annum menſe, fundamenta templi poſuiſſe
exiſtimant: quæ ſi ſtabilia ſunt, ſequitur manife-
ſtè, primo anni ſacri menſe, qui annus à vere
Salomon vere exordio Rex coronatus.
auſpicabatur, cùm ſæcularis ab autumno ince-
ptaret, ad quem proinde menſis Zio referendus,
Monarcham declaratum fuiſſe; ſiue, quòd
tum Dauide ſublato, imperij habenas arri-
peret; ſiue, quod inaugurationis pompam ex
conſilio diſtuliſſet in veris amœnitates: idque
propterea, quoniam vel vſus inaugurandi Reges
ita poſtulaſſet ex Hebræorum ritu; vel, vt opti-
ma anni temperies inuitaret ex peregrinis, do-
meſticiſque ingentes populorum concurſus. Sa-
nè cum volumine Canticorum comprehenſa,
vere contigiſſe certior exiſtat ſententia: ad coro-
nam regni verbis illis capitis tertij: *Videte Regem
Cantic. 3.
Salomonem in diademate, quo coronauit illum ma-
ter ſua*. reſpectum arbitrantur nonnulli. Lege
Sotomaior. Delrius.
eum ad locum Sotomaior, & Delrium, vt non
futilis ſit omninò coniectura de vncto in Regem
cum celebritate, & publica acclamatione, Salo-
mone, non alio tempore, quàm cùm, hyeme de-
pulſa, Zephyri ſpirarent.

48. Denique, cùm Naturæ æquiſſimus Rector
Veri fœcunditas ſpecialiter conceſſa.
varia diſpertiret anni temporibus ornamenta,
fœcunditatem veri in primis tribuit: quare cùm
prolis legitima, honeſtaque ſuſceptio ex matri-
monij finibus ſit, nuptias peculiari iure ſibi ven-
dicat tempeſtas illa partubus fortunata. Sed lu-
Calphurn.
bet Titum Calphurnium audire ecloga quinta ac-
cinentem:

Tunc etenim toto vernanti gramine ſylua
Pullat, & æſtiuas reparabilis inchoat vmbras:
Tunc florent ſyluæ, viridiſq; renaſcitur annus:
Tunc Venus, & calidi ſcintillat feruor amoris,
Laſciuumq; pecus ſalientes accipit hircos.

Columell.
Nec omittam Columellæ verſus, qui libro deci-
mo de cultu hortorum fuſiùs, atque diſtinctiùs
cantauit, inquiens:

Hinc maria, hinc montes; hinc totus deniq; mun-
dus
Ver agit: hinc hominum, pecudum, volucrumque
cupido,
Atq; amor igneſcit menti, ſæuitq; medullis,
Dum ſatiata Venus fœcundos compleat artus,
Vt generet varias ſeboles, ſemperq; frequentet
Prole noua mundum, vacuo ne torpeat æuo.

Tot igitur, tantiſque concurrentibus coniectu-
ris, cæteris probabilius axioma videatur, ſi non
alio quam verno tempore adſtruamus Cantico-
rum modulatum fuiſſe Epithalamium, ſub ean-
demque periodum geſta, quæ Hymenæo enar-
rantur.

SVBSECTIO I.

Vindicati loci aliquot Canticorum: declarata, apud Palæſthinos præſertim, menſis tempora.

Ex capite 2. Canticorum, vbi maxima veris 49.
Canticorum loca ex c. 2. & 5. enucleata.
indicia illa: *Iam hyems tranſijt, imber abijt,
& receſſit: flores apparuerunt: vox turturis audita
eſt*, &c. inde nobis manifeſtior pugna: nam, poſt-
quàm dictum de vitibus vtique: *Tempus puta-
tionis aduenit*. de iiſdem ſubiunctum cito: *Vineæ
florentes dederunt odorem ſuum*. At repugnat in
eadem tempora incidere, vt & ſarmenta ampu-
tentur, & florem emittant reuireſcentes palmi-
tes. Eodem quoque capite cùm ſpiritus, & vi-
rium amiſſionem paſſa fuiſſet ſponſa, ſubſidij
aliquid poſtulauit a floribus & malis: ſed mala
quidem autumnus, ver flores præbet. Denique
capite quinto gloriabundus ſponſus: *Meſſui*
(ait) *myrrham meam cum aromatibus meis*. Verum
non demetitur myrrha ſtatim à principio anni;
ſed poſtquàm adoleuit. Cùm igitur ex his quæ-
dam veri congruant, alia ad autumnum ſpe-
ctent, & fortaſſe ad æſtatem quidpiam, ſatius
fuerit docuiſſe, Salomonis Canticum tria hæc
complecti tempora, vt quædam vere peracta
ſint, alia per æſtatem, nonnulla per vindemiam,
quam omnia conieciſſe in vnam anni partem.
Ioan. Leo.
Sanè Ioannes Leo Africanus deſcriptionis Afri-
cæ libro primo: *Martio* (inquit) *menſe ſummo
impetu flant Boreas: atque Zephyri, efficiuntque, vt
tota arbores floribus veſtiantur: Aprilis omnibus
propemodum fructibus dat formam: medio Maio
ficus ex arbore colligunt: medioque Iunio vuas qui-
buſdam locis maturas inuenire licet*: Quòd ſi hoc
Fructus omnes præcoces & citi in Africa.
Africa propter calidum clima, aut ſoli vberta-
tem, cùm & Palæſthinos Phœbus vehementer
adurat, & præter natiuam glebæ bonitatem,
Deus ſpecialem indidiſſe videatur feracitatem,
veroſimile eſt citius apud eos proueniſſe fructus,
quàm apud Pœnos: quare mirum non eſt, ſi ve-
re non exhauſto dicantur vineæ floruiſſe. Quid?
nonne ita, cùm referat, qui proprijs luminibus
Brochard.
contemplatus eſt, Brochardus Monachus libro
Palæſthinæ quanta & quàm incunda fertilitas.
de terra ſancta, parte 2. cap. 1. *His oculis vidi* (ait)
*quanta fertilitate terra benedicta fructificat: frumẽ-
tum enim terra vix exculta, ſine ſtercore, & fimo*
mirabiliter

Digitized by Google

mirabiliter creſcit, & multiplicatur: agri ſunt velut horti, in quibus fœniculum, ſaluia, ruta, roſa paſſim creſcunt. Multaque alia huius generis longa oratione enarrat. Atque hæc tellus illa poſt milleſimum à Chriſti morte annum: nam in deterius abiiſſe poſt occiſum Seruatorem, alibi fortaſſe præmonſtraturi ſumus. At ſi vitis (aies) florebat vere aut incipiente, aut progreſſo, quorſum amputata ita ſeco? Nam ſim: Columella lib. 4. de re ruſtica, cap. 23. eiuſmodi præcepta tradit: *Placet ergo, ſi mitis, ac temperata permittit in ea regione, quam colimus, cœli clementia, facta vindemia, ſecundùm Idus Octobris auſpicari putationem: ſin autem cœli ſtatus frigidus, & pruinoſus hyemis violentiam denunciat, in Idus Februarij hanc curam differemus.* Cùm ergo ver à menſe Niſan inciperet: hic autem menſis noſtro Martio, aut etiam parti Aprilis reſponderet; vt fert communis Auctorum exiſtimatio, deducitur vinearum putationem hyeme, & non poſt primum æquinoctium factam. Aduerto tamen ex eodem Brochardo loco ſuperiùs nuncupato, vites apud Palæſthinos triferas eſſe; *Vinum* (inquit) *terra ſancta valde pretioſum eſt, & ſuauè, præcipuè circa Bethlehem; & non nullibi eadem vitis, ter in anno fert vuas, & maturat omnes ſuo tempore.* Quod ego ſtupere deſij, cùm legerem apud noſtrum Acoſtam lib. 4. de natura noui Orbis, cap. 32. prope Cuzcum occiduæ Indiæ præcipuum Municipium, vallem conſpici, qua per anni circulum vniuerſum botrum eſu amabilem vites producant. Refert & de noſtris Ioannes Petrus Maffæus ad initium lib. 2. rerum Oriente geſtarum per Luſitanos, illatas ad Braſilos ab Europæis vites, biferas, triferaſque euaſiſſe, vt minimè fabuloſus iudicandus ſit Athenæus ſimilia lib. 14. de Samo Inſula ſcribens. Statuo igitur Maio Quintili, atque autumno eoſdem palmites botrum ferre maturum. Equidem vt præbeamus, putationem fieri comparatione primiſiuorum fructuum per Idus Ianuarias: at, cùm poſtea florere incipiunt ijdem primi fructus, quod contingit veris ingreſſu, tum putatio fiat, ſiue caudicis, ſiue ſarculorum per ordinem ad botrum cæteris poſteriorem. Itaque non de ijſdem verum ſit vna florere, & inutilia reſecari; ſed reſpectu diuerſorum, vt quæ vitis ferat primos botros, ea florere dicatur: putationem autem adhiberi tum, quando hæc floret, viti per autumnum onuſtæ.

Putatio vinearum autumno facta, aut ſera pro regionum diuerſitate. Columella.

Vites biferæ, & triferæ, ſemper quoque racemos eſu habiles portantes. Brocardus. Acoſta.

Maffæus.

Athen.

50\. Affirmare præterea quiſquam valeat, non detruncari, poſtquàm vineæ florere cœperunt, aridam illam, & nullis vſibus aptam prolem deſiccatorum palmitum, ſolius ignis fomentum: ſed nimiùm luxuriantes nouos pampinos demeti: nam, ſi modum excedat frondeſcens palmes, hoc quoque torcularibus damnoſum eſt: fortaſſe enim in vitibus eiuſmodi putatio, qualis in ficubus, de quibus Columella libro de arboribus, cap 21. *Nonnunquam enim cùm frondere cœperint arbores, cacumina fici acutiſſimo ferramento ſumma amputare prodeſt: ſic firmiores arbores, & feraciores fiunt.* Quod documentum Palladius Rutilius tradit quoque in Martio, titulo decimo, loquens de ficu: *Cùm folia* (ait) *incipiunt producere fici, vt fructum multum & pinguem ferant, in principio germinis cacumina ſumma decutimus,* &c. De myrrha autem adſtrui queat, vere quidem non fieri corticis inciſionem, nec ſtacten colligi; ſed decuti ſarculos aliquos, quòd his odor, pretiumque ſit etiam vti balſami ramuſculis, vt ſcribit Ioannes Renodæus lib. 1. de materia medica, ſectione 3. cap. 16. Profectò de nouellis frondibus ſertum illud ſponſæ fuit, de quo Canticorum 1. cap. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Attamen à Plinio docemur, duplicem eſſe myrrhæ vindemiam lib. 12. cap. 15. *Inciduntur bis & ipſa, iiſdemque temporibus, ſed à radice vſque ad ramos, qui valent.* Æquiparat autem thuri myrrhæ naturam, quoad varias proprietates, atque in hoc conuenire affirmat, cùm paulò antea cap. 14. prodidiſſet, alteram vindemiam vere peragi, *ad eam hyeme corticibus inciſis*: alteram, *circa Canis ortum flagrantiſſimo æſtu*. Potuit igitur vere meſſis, ſiue vindemia eſſe myrrhæ: hæc ſiquidem vocabula alijs præter frumentum, & vina accommodari à peritis Scriptoribus, docet P. Sanchez ad cap. 2. Canticorum: nam de mellificio loquens Maro Georgic. 4. meſſis nomine vſus fuit:

Ficuum putatio demptis cacuminibus. Columella. Palladius.

Myrrhæ ſurculi odorati.

Renodæus. Cantic. 1.

Myrrhæ duplex vindemia. Plinius.

Bis grandos cogunt fœtus duo tempora meſſis.

Et cùm de vinearum putatione diceret, eadem nec renuit vocabula Georg. 2.

——— Primus deuecta cremato
Sarmenta, & primus vallos ſub tecta referto,
Poſtremus metito.

Meſſis, & vindemia pro iiſdem ſumpta, & alijs, quàm vino & frumentis accommodata. Sanchez. Virgil.

Sed & Amos cap. 4. cùm meſſem expreſſiſſet vulgatos, inquiens verſ. 7. *Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menſes ſupereſſent vſque ad meſſem.* Septuaginta vindemiam poſuere: *Et ergo repreſſi* (aiunt) *à vobis pluuiam ante tres menſes vindemiæ,* &c. Poſtremò, quòd malis conſtipari aueat ſponſa, eiuſmodi poma, ſunt quæ verni etiam temperies oſtendat, nempe, illa, quæ ſelectiori vocabulo nominantur *mala medica*: vulgus, *aurantia*, & *limonia* appellat: de quibus agit Guillielmus Rouillius hiſtoria generali plantarum ad longum, lib. 3. cap. 2. Renodæus lib. 1. de materia medica, ſectiome 6. cap. 3. docentque, id quod experientia paſſim confirmat, arbores perpetuò virentes eſſe, perpetuoque pomiferas, quibuſdam malorum erumpentibus, alijs creſcentibus, nonnullis perfectam ætatem conſequutis, putredinem arcere, cor recreare, veneris obſiſtere, halitum corrigere, denique tam ſalutares eſſe fructus, floreſque, vt inde potiùs *medica* nuncupata ſint poma, quàm quòd originem ex Medorum regionibus traherent. Hæc igitur languens ſponſa deſiderauit mala, hos concupiuit flores, quibus afflicto cordi mederetur: nam Palæſthinorum glebam iſtorum fœcundam extitiſſe matrem declarat Brochardus loco numero antecedenti aſſignato: *Sunt ibi* (inquit) *cedri, citri, limones, anarangi ſuauiſſimi, & optimi odoris; ſunt & quædam poma citrina, ex quibus electuaria pretioſa valdè conficiuntur.* Sed & Hebræos, cùm Scenopegiæ lætiſſimos agerent dies, portare ſolitos à ramis pendentia chryſomela, probat Ribera lib. 5. de templo, cap. 13. atque hanc eſſe ſpecioſiſſimam illam inter arbuſta, de qua Leuitici cap. 23. *Sumetiſque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpathulaſque palmarum, & ramos denſarum frondium.* Pro quo Pronunciato vide etiam apud Lorinum ad præfatum Leuitici locum: nos enim exactum horum examen reijcimus ad cap. 2. Canticorum, ſi fortè Superi concedant, vt explanare valeamus: ſanè cùm multifaria fronde conueſtita eſſent omnia ad nuptias pertinentia loca, præ reliquis deſiderauit medica poma deficiens ſponſæ anima: quoniam horum, aut potentior eſſet ad medendum virtus, aut decore ſuperaſſent cætera frondeſcentia.

Amos 4.

Septuag.

Rouillius. Renodæus.

Mali aurei, & medici natura, atque virtus.

Malum medicum in Palæſthina plurimum.

Mali aurei lignum arbor ſpecioſiſſima dicta. Brocardus. Ribera.

Leuit. 23. 40.

Alter

Digitized by Google

Leu. 23. Exod. 16

preſſore Leuitici cap. 23. & Deuteronomij 16. vbi, & qualis eſſet ſolennitas, declaratur. Fit igitur apertè duos extitiſſe annos: alterum, cuius initium eſſet September, cuius comparatione Auguſtus exitus anni nunciatur à vulgito: alterum, cuius centrum eſſet idem menſis, quoniam a Martio inciperet: & ideò ſeptuaginta Seniores conuertere eodem ſenſu: *Mediante anno*. Ab hac regula excipit Pererius lib. 1. in Geneſim, diſp. *An mundus verè fuerit conditus?* & diſp. 2. in cap. 12. Exodi: Burgenſis antiquior eius rei inſtitutor additione 1. ad relatum Exodi caput 12. anni ſeptimi, ſiue Sabbathici exordium pariter cum Iubilei anno: neceſſarium enim eſſe probant, vt horum initia reijciantur in autumnum, alioquin fore, vt ſexti anni fruges penitùs intereant: cùm, quod anno poſt autumnum ſeminatum eſt, non poſſit colligi: incipiebat enim ſeptimus annus à menſe Martio, videlicet, à Niſan, quo incepta ſalx in ſegetes mitti non poterat: ſed neque ante id temporis, ſi mitteretur, profuiſſet, quoniam ſpica nondum maturauerat. Quam rationem vrget luculentiſſimus Scriptor Salianus noſter tom. 2. anno mundi 2544. numero 682. At, ſi verum illud eſt, quod Ribera definit ad cap. 2. Haggæi, à num. 5. ſacri Inſtrumenti Scriptores, cum ſiue de feſtis agant, ſiue de profanis, anni eccleſiaſtici menſibus vti ſolum in numerando; quæ tamen opinio egregium habere robur videatur; ſuſpicio mihi eſt, abolitum veteris anni vſum, qui ab autumno inchoabat: nam, cùm potiſſimus finis eius inſtituendi anni eſſet, rerum ciuilium numeratio vt inde duceretur, hoc non obſeruato, ad nihilum deſeruierit talis annorum diſtinctio. Quod autem ſupra proferebamus relato Exodi textu, autumno exitum anni eſſe, ſignificatio eſt: Cùm tempus ſementis eſſet September, vt ſcribit Ribera ad cap. 6. Oſeæ, num. 11. Serarius in Epiſtolam Iacobi ad cap. 5. Salianus loco nuperrimè citato: ab hoc tempore in Auguſtum, quo fruges colligunt, annuum ſpatium conſumi, cuius meta ſit Auguſtus, vel quod tantundem eſt, colligendorum fructuum tempus: varijs enim modis annum intelligi ſolitum inter Hebræos, aduertit Paulus Burgenſis additione 1. ad calcem Vaticinij Haggæi Prophetæ, & hanc noſtram ſuſpicionem eius dicta roborant.

Perer. Anni Sabbathici, & Iubilei exordium num autumno, aut vere? Burgenſ.

Salian.

Ribera.

Annus ſecularis ex faſtu Hebræorum abolitus.

Ribera. Serar. Salian.

Burgenſ.

53. Quando igitur conſtet, annum à Martio exordiri, quo etiam tempore ver inciperet: ecce quid Exodi cap. 34. verſ. 18. *Septem diebus veſceris azymis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis nouorum: menſe enim verni temporis egreſſus es de Aegypto*. Deuteronomij cap. 16. *Obſerua menſem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phaſe Domino*. Ac quamuis de hordeacea meſſe hæc intelligenda, vt vidit Ribera lib. 5. de Templo, cap. 5. Sed hoc ipſum probat, priuſquàm deſineret verna iucunditas, triticeam ſegetem albam fuiſſe: nam hordei decuſſio veris ingreſſu peragebatur: *Septem hebdomadas numerabis tibi* (Deuteronom. cap. 16. verſ. 9.) *ab ea die, qua falcem in ſegetem miſeris*. Quibus peractis: *Solennitatem hebdomadarum* (id eſt, Pentecoſtes) *facies tibi* (inquit Exodus cap. 34. verſ. 22.) *in primitijs frugum meſſis tuæ triticeæ*. Deducit autem peritè Ribera lib. 5. de Templo, cap. 7. hæc cadere in menſem Maium: quippe illa hordeorum oblatio contingebat menſe primo, qui communiter noſtro Martio, quoad partem eius ſaltem non modicam reſpondebat, atque huius cùm dies aliquot vindicaret, deglutito toto Aprili, extra Maium non ferebatur: his autem contenti erimus, ſi ante clauſum Maium ſpicæ triturarentur, quod quidem præfata verba ſuadere arbitreris. Ioſuè verba illa cap. 3. verſ. 15. *Iordanis autem ripas alnei ſui tempore meſſis impleuerat*. multi de meſſe triticea declararunt: vide poſita exordio numeri antecedentis: nobis ſufficiat cum Abulenſi quæſt. 15. in cap. 12. lib. 1. Reg. intellexiſſe de meſſe hordeacea; quod verſio Septuagintaduorum inſinuat: *Iordanis* (aiunt) *plenus erat per totam crepidinem, ſicut dies meſſis tritici*, indicans ſimilem inundationem, qualis eſſe ſoleat, cùm triticum demetitur: nam cùm etiam ante celebratum Paſcha iſta eueniſſent, vt denotat verſus decimus capitis quinti, infantili adhuc vere, veroſimile in primis eſt ante conſummatum ver, adoleuiſſe ſegetem triticeam. Iuuat & Numerorum inſigniter locus cap. 13. verſ. 21. loquens nanque eo de tempore, quo exploratum Chananæorum regiones quidam miſſi ſunt: *Erat autem tempus* (ait) *quando iam præcoquæ vuæ veſci poſſunt*. Chaldæus: *Dies autem erant, quando primæ vuæ matureſcunt*. At, quales eſſent hi dies, manifeſtarunt Septuaginta: *Et dies erant dies veris, præcurſores vuæ*. Quod etiam indicat, quadraginta dies moratos fuiſſe perluſtrando Prouinciam nondum collectis frugibus: ergo, cùm vere non exacto botri perfectionem conſequuti fuiſſent, & palato dulces eſſent; credi poſſit, triticum falci aptum extitiſſe, cùm etiam apud nos triticeæ ſegetes meſſorem deſiderent, cùm botri veſci queant. His adiungere placet, quæ ex Brochardo tranſcripſimus numero 49. *Frumentum terra vix culta, ſine ſtercore & fimo mirabiliter creſcere, & multiplicari*. Cùm itaque quibus noſtræ glebæ indigent adiumentis, ſolo illo carente, lætæ enaſcantur ſegetes; fiet quoque breuiori interuallo maturare eaſdem ſegetes ijs locis, quam apud nos: ac proinde cùm æſtas nobis triticum præbeat, præbere id ipſum Syris vernam temperiem. Quid, ſi his ſubnectamus peculiarem Numinis beneuolentiam erga Hebræos? Certè promiſſum illis Leuit. cap. 26. verſ. 9. & 10. *Reſpiciam vos, & creſcere faciam: multiplicamini, & firmabo pactum meum vobiſcum: comedetis vetuſtiſſima veterum, & vetera nouis ſuperuenientibus proijcietis*. Sanè terrarum nulla Chanaamitidi fertilitate comparanda eſſe videatur: & tamen aliæ nationes, vt etiam procraſtinentur, ad finem Maij triticum in horrea trudunt. De Ægypto teſtatur Plinius lib. 18. cap. 7. & 18. quod mirandum non eſt, cùm eodem cap. 7. dicat, in Hiſpanienſi Carthagine colligi hordeum Aprili, & ſequenti menſe triticum decumbere. Quid apud Africam, apud Samos, in Peruana regione, inter Braſilos eueniat, perſpeximus num. 49. prolatis approbatiſſimis teſtibus, præſertim quod ad noui Orbis qualitates atrinet.

Exod. 34. Meſſem intra veris circulū cadere in Paleſtina, vaſia Scriptura probatum. Deut. 16. Ribera.

Ioſue 3.

Abul.

Num. 13. Exploratores terram Chanaan verno tempore luſtrarunt.

Brochard.

Leuit. 26. Paleſtinæ fertilitas.

Plin.

Quibus regionibus fruges citò proueniant?

54. Sed, cùm ad hæc confirmanda duo attulerimus loca: Primum ex c. 34. Exodi, verſ. 18. vbi vulgatus: *Menſe enim verni temporis egreſſus es de Aegypto*. Secundum ex Deuteronomij cap. 16. verſ. 1. *Obſerua menſem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phaſe*. admiratio cœpit me tranſlationis Sanctis Pagnini: nam priora verba vertit: *Septem diebus comedes infermentata, quemadmodum præcepi tibi tempore menſis Iulij: quia in menſe Iulij egreſſus es de terra Aegypti*. Poſteriorem ſententiam interpretatur: *Obſerua menſem Iulij, & fac Peſach Do-*

Pagnini verſio notata ad c. 34. Exodi, & ad c. 16. Deuteron.

Digitized by Google

mino Deo tuo: quia in menſe Iulij eduxit te Dominus Deus tuus ex Aegypto nocte: Sic ille, menſem nouarum frugum, apud vulgatam menſem veris, menſem primum anni, (nam hoc eductus eſt Hebræorum populus ex Ægypto,) menſem denique Paſchatis Iulium conſtituens. Quis autem Scripturarum adeò rudis verſator, qui ignoret, Paſchæ feſtiuitatem, & Azymorum, menſe Niſan concelebrari ſolitam, qui omnium calculis noſtrum ſaltem Aprilem, & Maij (vt longiſſimè excurrat) tantillum excedat? Legantur paſſim in Exodi cap. 12. ſcribentes, & Euangeliorum Commentarij: conferantur nominati per nos Auctores numero 42. atque illis copulentur quoad hanc ſpecialem litem, Suarez tom. 2. in 3. part. diſp. 30. ſect. 3. Azor tom. 2. lib. 6. cap. 33. Baſilius Legionenſis prima variarum parte, diſput. de Agno typico. Sed, cui dubium eſt euoluenti eos, qui de climatum natura & conditionibus tradidere certiora, apud Syriam, & Orientales vniuerſim, priùs oſtendere tellurem diuitias, quàm apud nos? Adeò veris initium ad decimumquintum Februarij diem conſtituere Numidas, ſcriptum reliquit Ioannes Leo libro primo delineationis Africæ. Quid ergo fruges illæ nouæ Pagnini ad Iulium? Denique, ſiue annus à primo Hebræorum menſe, ſiue ordiatur à ſeptimo, vtcunque adaptaueris noſtros Iudæorum menſibus, quæ norma transferendi Paſcha in Iulium? quem dierum aſſignabimus ſeptem hebdomadarum ſequuturo feſto, & erit vt Pentecoſten Septembri celebremus ex nupero vtique Sanctis Kalendario, quod neque vetus, neque noua Eccleſia hactenus agnouit? Quare huiuſmodi Pagnini errorem, pudendum ſanè in tali viro, meritò cenſuit noſter Ribera ad cap. 2. Haggæi, numero 2. cùm & vulgati Interpretis ſenſui manifeſtè repugnet, & falſitatis arguatur propter ſequuta varia abſurda: at in huiuſmodi ſcopulos non rarò impingunt, qui inoffenſas vulgati textus ſemitas declinant.

Paſcha celebrata numquam menſem Iulium ingreditur.

Suarez. Azor. Baſil. Leg.

Ioan. Leo.

Ribera.

SVBSECTIO II.

Hieronymus emaculatus: illuſtrati Michæas, Matthæus, & Ioannes.

55. QVoniam Hieronymi in his, quæ ad terræ ſanctæ cognitionem ſpectant, ſumma eſt auctoritas, vt qui præter abſolutam ſcientiam Scripturarum, illorum locorum longus fuerit incola; placet examinare eius, quæ ſunt verba ad illud cap. 4. Amos: *Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menſes ſupereſſent vſque ad meſſem.* &c. *Non ſolum* (inquit Hieronymi Commentarius) *ſtuporem dedi dentium in cunctis vrbibus veſtris, & indigentiam panum in omnibus locis veſtris: ſed prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc ſupereſſent tres menſes vſque ad meſſem, quæ appellatur pluuia ſerotina, & agris Palæſthinæ, aruiſque ſitientibus maximè neceſſaria eſt: vt quando herba turgeret in meſſem, & triticum parturiret, nimia ſiccitate areſceret: ſignificat autem vernum tempus extremi menſis Aprilis, a quo vſque ad meſſem frumenti tres menſes ſuperſunt.* Cùm igitur ex Hieronymi computo ab Aprilis fine ad meſſis tempora trimeſtre ſuperſit ſpatium, fit abſque periculo Iulium aruis metendis ſcopum poſſere, idque ad minimum: non itaque vera eſt noſtra cogitatio, qui affirmamus vel triticeam meſſem Maium non tranſcendere. Reſpondeo, Hieronymi textum proculdubio mendoſum eſſe: quod mirum eſt præterfugiſſe ſollicitam Victorij, Reatini Præſulis, in corrigendis Hieronymianis Operibus induſtriam: ſed vidit, & reſtituit noſter Serarius quæſt. 5. ad cap. 3. Ioſuë: nam ibi: *Vt quando herba turgeret in meſſem, & triticum parturiret, nimia ſiccitate areſceret*. ſupplendum: *ne nimia ſiccitate areſceret*: hoc enim præſtaret imber. Deinde illud: *Prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc ſupereſſent tres menſes vſque ad meſſem; quæ appellatur pluuia ſerotina*: *quæ* potiùs dicendum: nam relatiuum imbrem, non meſſem reſpectat: imber quippe pluuia nominatur, non meſſis. Sed, quo hæc pateant, aduerto, duplicem à Palæſthinis ſemper omnibus votis deſideratam pluuiam: alteram, quam Ribera ad cap. 6. Oſeæ, numer. 11. ad cap. 10. Zachariæ, num. 1. aſſerit deſcendere ſolitam Octobri iactis in terram ſeminibus; hæc temporanea, & primitiua dicebatur: alteram, quam æther mittere conſueuerat maturis iam aruis ſub exitu Aprilis, aut per Maium; nominabatur iſta ſerotina. Sic ferè Prophetarum minorum Interpretes ad ea ipſa loca, atque ad hunc, quem diſcutimus, Amos verſum: quibus non leuiter fauere viſus Hieronymus ad cap. 6. Oſeæ: ibidem Gloſſæ ordinariæ Aceruator, ab eoque relatus Theophylactus, vt omittam exiſtimaſſe plures, Hieronymum huius fuiſſe ſententiæ in hæc verba Amos. Conſentio quidem quod priorem aſſertionem de matutino, & temporaneo imbre: cæterùm velle alium imbrem Maio labi ſolitum, aut extremo Aprili, cùm ſegetes ad meſſem albæ fuiſſent, approbare nequeam. Primùm, quoniam, vt optimè animaduertit Hieronymus ad hanc Amos ſententiam; in Regum libris pro ſigno magno, atque portento diebus æſtatis, & meſſis orante Samuële pluuiæ concitatæ ſunt: atque equidem prodigij inſtar fuiſſe impetratas à Samuële pluuias, Reg. 1. cap. 12. cùm tritica caderent a falce meſſorum, docuit ibi Nicolaüs, Abulenſis quæſt. 15. Ribera ad cap. 6. Oſeæ; num. 11. Salianus tom. 5. anno mundi 2963. numer. 72. qui aduertit concinnè, eueniſſe miraculum, Iſraëlitis cum Samuële celebrantibus hebdomadarum, ſiue Pentecoſtes feſta: docuimus autem numero 53. huiuſmodi ſolennitatem in Maium incidere: ſed & probauimus ibidem latè, atque eo, qui præceſſerat, numero, tritici demeſſionem nunquam ſuperare Maij extrema; nequit igitur verum eſſe, vt Maio ſerotinus imber madefaceret. Et ſanè apud Salianum loco nuperè memorato Hebræi, quorum recordatur Vatablus, negant pluere a decimoſeptimo Martij vſque ad Octobrem. Secundò, quoniam correctiſſimis Biblijs legimus Zachariæ cap. 10. verſ. 1. *Petite a Domino pluuiam in tempore ſerotino, & Dominus faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis.* At ipſe Ribera eo loco facilè concedit, Aprili, aut Maio niues euaneſcere, cùm & apud nos, qui ſub frigidiori cœlo viuimus monſtri penè loco ſit, niuibus operiri campos poſt Aprilis dulciſſimos Zephyros: non igitur ſerotinæ pluuiæ tempeſtas eſt Aprilis, aut Maius. Tertiò, quòd hoc Canticorum Epithalamio legamus, cùm primum terra ſinus expandit, & florum infinita varietate, ſeu polymita cyclade amicitur, tum depulſam pluuiarum memoriam:

Amos 4.

Hieronymi textus emunctus.

Mar. Vict.

Serar.

Ribera.

Duplex in Palæſthina imber, temporaneus, & ſerotinus: & quæ eius tempora?

Hieron.

Gloſſa.

Theophyl.

Neque Aprili, neque Maio imber in Palæſthina.

Prodigij inſtar, quod pluuiæ caderent tempore meſſis in Chanaan.

Lyra.

Abulenſ.

Ribera.

Salian.

Vatabl.

Zach. 10.

Cantic. c. 2. verba declarata.

riam: *Iam hyems tranſiit* (Canticorum cap. 2.) *imber abijt, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra, vox turturis audita eſt*, &c. At de veris exortu verba intellexere Explanatores omnes: & quid aliud proclamant: *Iam hyems tranſiit?* Sed apud Chanaan etiam ante Martium ver auſpicatur, vt ſtatim oſtendero: igitur & ante hoc tempus deſijt omninò pluere, alioquin non probè argumentatum à pluuijs non imminere periculum, quoniam flores ſe oſtenderent, imò iuxta hanc ſententiam menſe florum, qui Aprilis eſt, potiſſimùm imber de ſupernis venit.

Amos cap. 4. verſ. 7. explanatus.

56. Ergo de conuexo labentes ſerotinas aquas, ſi in principia Februarij conijciamus, ſapientiùs fortaſſe ſenſerimus. Probo ſufficienter ex Amos cap. 4. *Ego prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menſes ſupereſſent vſque ad meſſem*. Cuius Pronunciati ſignificatio eſt: Tribus ante meſſis collectionem menſibus imber ſitientibus aruis maximè neceſſarius erat: ne, cùm herba turgeret, & triticum parturiret, (vt loquitur Hieronymus,) nimia ſiccitate areſceret: tunc ego, quo fame veſtra ſcelera compeſcerem, cohibui, ne ſtillarent nubes. At menſis Februarius is fuit: nam meſſis triticea in Pentecoſten incidebat, quemadmodum oſtendi num. 53. Pentecoſtes autem celebritas, quoniam poſt feſta Paſchatis, quinquaginta elapſis diebus, agebatur, cùm Paſcha frequentiſſimè bonam Martis partem ſibi vendicaret, ad Maij vigeſimum condebantur in horrea frumentorum acerui: igitur, vt communiter ad Maij vigeſimum numeremus meſſis triticeę laborem, oportet auſpicemur à Februarij decimoſeptimo, à quo tempore incipere apud Africanos ver retulimus numer. 54. cùm igitur tribus ante maturas ſegetes dandus eſſet ſerotinus imber menſibus, fit, vt daretur ſub initijs Februarij. Confirmo hoc primò: quoniam duabus tantùm pluuijs gaudebant Palæſthinorum ſata, vt & Hebræi, & noſtri Interpretes ſupponunt, temporaneo, videlicet, & ſerotino imbre: ex his, ante proſtratas ſegetes menſibus tribus labebatur aliquis: at non temporaneus, quoniam hunc vniuerſi Octobri tribuunt pro nuper iactorum ſeminum crementis; nemo autem aſſeruit meſſem ab Octobri trimeſtri ſolùm interuallo diſtare: igitur ſerotinus: falſum itaque erit dicere tum datas ſerotinas pluuias, cùm propè matura eſſent arua, Aprili extremo, aut Maio inchoato. Confirmo ſecundò: quoniam Zacharias cap. 10. verſ. 1. nos docet, cùm ſerotino imbre ſimul deſcendere niues: at niuibus opportunum tempus hyemis vltima periodus incidens in Februarij primos dies. Septuaginta quoque eodem loco cadere pluuiam hyemalem dicunt; quod etiam congruum eſt, quoniam nondum bruma deſijt.

Veris initium apud Chananæos, & Africanos ad 17. Februarij diem.

57. His itaque confirmatis, puto, Hieronymum explanantem Amos verba cap. 4. pari modo loquutum cum Nicolao Lyrenſi; nempe prohibitas ſerotinas aquas tribus ante meſſem triticeam menſibus, quæ meſſis incipit quidem colligi ſub Aprilis extrema; perficitur autem ad Maij vt plurimùm vigeſimum diem: quare verba illa, *Significat autem vernum tempus extremi menſis Aprilis*. integrum ſenſum faciunt: quæ ſequitur autem ſententia denotans à conſummato Aprili numerandum trimeſtre ſpatium vſque ad meſſis inceptionem, Hieronymi opinio non eſt; ſed aliorum, qui, quòd legerent, apud ſeptuagintaduos Interpretes, *vindemiam*, pro *meſſe*, ſubſtitui; Auguſto putarunt ſegetem triticeam demeti, quos multis confutat Scripturarum lima Stridonenſis. Sic quoque ab eodem maximo Doctore tradita ad cap. 6. Oſeæ, de pluuia labente poſt maturas, dealbataſque ſpicas, intelligenda velut aliorum nomine prolata; quod neque refellit, nec approbat tamen: quippe id ipſum, quod attentè inculcat Ribera proluſione in Zachariam, numero 11. nos allatis non paucis teſtibus obſeruandum monuimus ſupra Anteloquio 1. numero 58. Hieronymum requirere vigilem, & accuratum Lectorem; nempè, cùm de more habeat ſuis intermiſcere definitionibus aliorum placita, quæ abſurdum contineant, & ſæpè errores non oſtendat; aut, vt pateficiat, difficile ſit diiudicare, vbi incipiat reijcere, opus eſt cautum eſſe, & perſpicacem qui legat, cui ſit expeditum dignoſcere, quando alij loquuntur, quando Hieronymus ipſe. Atque ex hac regula corrigenda erunt illa tom. 8. ad cap. 16. Prouerbiorum ea verba: *Et clementia eius quaſi imber ſerotinus*. vbi inquit: *Imber in Iudæa iam maturis meſſibus vſque hodie venire conſueuit*. Quanquam Commentarios illos Hieronymo tribuendos, neque Marianus Victorius, neque Bellarminus, aut alij volunt.

Lyren.

Ribera.

Hieronymus quorſum vigilantem Lectorem poſtulet?

Mar. Vict. Bellarm.

58. Verùm præfatis definitionibus obſiſtit multùm Ioannis textus cap. 4. narrat nanque *fatigatum* IESVM *ex itinere ſediſſe ſic ſupra fontem ad horam ſextam*. Cùm autem adeò laſſaretur ambulando, vt quieſcendum fuerit diei ſpatio medio ſolùm tranſacto, veroſimile eſt a nimijs caloribus tam citò fractum: quòd ſi adeò vehemens fuit ſolare iubar, quis dubitet, non tantùm incepta veris tempora; ſed & creuiſſe etiam non modicum? Tum ſic: At eo tempore ad meſſem quatuor ſupererant menſes: dicit enim palam Chriſtus verſ. 35. *Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit?* Neminem autem ſe Scriptorum legiſſe atteſtatur Maldonatus, qui non de corporea meſſe hæc intellexerit verba: ergo, vt concedamus, ver à decimoſexto aut ſeptimo Februarij inchoare; Chriſtum autem iſta protuliſſe adulto aliquantulum vere, id eſt, poſt Martij exordia, cùm à Martio quatuor intercedant; neceſſe eſt dicere, meſſem tritriceam totum Iunium ſibi vendicare: falſum erit igitur ſtatuiſſe extra Maium nunquam vagari. Reſpondeo, hunc omnem diſcurſum ſubitò corruere, ſi contendamus, hyeme laſſatum Seruatorem. At ſanè Cyrillus lib. 2. in Ioannem, in eundemque Rupertus libro 4. autumant, veris ingreſſu fatigatum, idque Februario menſe: atque idem concedere non grauabuntur, qui iudicauerint plagam grandinum, de qua Exodi cap. 9. verſ. 24. Februario immiſſam, cuius opinionis ſunt cum Saliano tom. 2. anno mundi 2544. numero 3. Abulenſis, & Cornelius noſter, quippe narrantur illæſa triticum, & far, quia *ſerotina erant*: cùm læderentur hordeum, *eo quòd eſſet virens*; & linum, *quia folliculos germinabat*. Septuaginta legunt: *Hordeum autem ad vigorem venerat*: quippe in culmum proceſſerat, & ſpicam habebat, virentem tamen adhuc. Sed hoc ipſum veris certam eſſe notam, multis probat doctè Ribera ad cap. 2. Haggæi, à numero 1. Expenſa hac Exodi ſententia: hordeum itaque per Februarium in ſpicas ſurgebat, cùm in herba eſſet triticum. Aſſerimus ergo cum Cyrillo, atque Ruperto, laſſatum IESVM Februario ex dimidia parte elapſo, vere non quidem adulto, ſed exordiente: tum

Ioannis ſententia ad longum examinata ex c. 4.

Maldon.

Quo anni tempore fatigatus IESVS ſedit ſuper fontem? Cyrill. Rupert.

Exod. 9. Salian. Abulenſ. Corneli.

Septuag.

Ribera.

vero ex accidenti quodam, & præter annorum,
regioniſque communem vſum, accenſos acriùs
ſolares radios, viatoribus ſolito grauiores exti-
tiſſe: aut, ſi peregrinos calores arceſſere diſpli-
cet, aſſeramus à non vehementi admodum
flamma, & quam alij homines toleraſſent, fati-
gatum Chriſtum, eò quod mortalium delica-
tiſſimus eſſet. Denique alij pronunciauerint,
allatam ſponte a Chriſto moleſtiam illam, quòd
præuideret Samaritanæ ſalutem, modo illic
ſubſiſteret: ſed debuiſſe cauſam idoneam ex-
hibere diſcipulis, quoniam apud fontem mane-
re tantiſper decreuiſſet. Sic Matthæi cap. 21.
[Math. 21.] quòd ſummo mane eſuriret Soter, & ficus per-
quireret, excitam ex induſtria præter tempus
[Maldonat.] eſuriem dixere apud Maldonatum ex Patribus
aliqui; dixit Abulenſis; dixit ipſe, qui & opina-
tur propter myſterium excitatam mari tempe-
ſtatem à Domino, ſomnumque vocatum, de
[Math. 8.] quibus Matth. cap. 8. Iam a dimidiato Februa-
rio ver auſpicantes; & Chriſti ponentis qua-
tuor menſes, & Hieronymi aſſignantis tres,
computus cohæret: nam Chriſti ſermo abſo-
lutam meſſem, & collecta in cellarium grana
reſpicit: hoc autem contingit ſub exitu Maij.
Neque obeſt menſis requiri dimidium: nam a
decimoſexto Februarij, aut decimoſeptimo
numeramus, cui adiungimus tres ſequentes
[Auguſt.] menſes: notum enim eſt, quod Auguſtinus mo-
net tom. 4. libro 2. quæſtionum in Exodum,
[Regula: In tempore computando, quod paululum excreuit, aut deficit, non computatur. Pereira.] quæſtione 47. ex Scripturarum vſu, *Tempora*
ita numerari, vt quod de ſumma perfectione numeri
paululum excreſcit, aut infra eſt, non computetur.
Quin & Exodi 12. cum aſſeratur, agnum de-
bere eſſe anniculum; Pereira tamen diſputa-
tione 5. in cap. 12. num. 24. peritè aduertit,
non deſiderari, vt duodecim menſium eſſet ante
ſacrificium; ſed ab expletis ſeptem diebus po-
tuiſſe hoſtiam offerri iuxta Leuitico præſignata
cap. 22. Ergo inceptus Februarij menſis pro
completo habetur, atque ita vſque ad conſum-
matum Maium quatuor exiſtunt menſes: Hie-
ronymus autem ſermonem inſtituit non de col-
lecto tritico, ſed de inchoato decuti: id autem
agitur per vltimos Aprilis dies. Rectè igitur
à Februario ad Aprilem, id eſt, ad meſſem non
abſolutam, ſed colligi cœptam, tres ſunt men-
ſes, eodemque modo ab imbre ſerotino ad meſ-
ſem in dicto ſignificatu. Reſtat ſolum, affirma-
turum quempiam, tribuere nos veri quatuor
menſes, Februarium, nempe, cum tribus ſe-
quentibus: hoc autem contra gentium morem
eſt, diſtribuentium anni circulum in quatuor
partes, quarum vnaquæque tribus conſtet men-
ſibus. Reſpondeo, non eſſe ſimilem apud om-
[Anni varia diſtributio apud nationes.] nes nationes anni diuidendi rationem: nam Ro-
mani à Martio auſpicabantur vernam bonita-
[Varro. Seruius.] tem, vt ſcribit Varro lib. 1. de re ruſtica, cap. 28.
Seruius ad illud Georgicorum 2. *Vere nouo.*
Africanis initium veris decimuſquintus Februa-
[Ioan. Leo. Plinius.] rij dies, vt docet Ioannes Leo lib. 1. deſcriptio-
nis Africæ: & de Ægypto æqualia prodit Pli-
nius lib. 18. cap. 7. & 18. de Palæſthinis Ruper-
tus, atque Cyrillus ſuprà nominati. Porrò
oſtendunt ijdem non pares omninò dies fuiſſe
omnibus anni partibus: quare his ſatisfacere-
mus, prætereà tamen aſſerimus, trimeſtre ſpa-
tium non excedere nos; quoniam ver exordi-
mur à decimoſexto Februarij, & metam poni-
mus Feſtum Pentecoſtes, ſiue abſolutam triti-
ceam meſſem; incidebat autem vtrunque vt
plurimum in decimumoctauum, aut vigeſimum
Maij.

Sed obortur hinc altera controuerſia: nam, 59.
ſi Fauonius ſpirare incipit à Februario, eaque
eſt ſolarium radiorum vis, vt non multis diu
[Matthæi ſermo de ficu arefacta c. 21. v. 19. elucidatus.] horis tranſactis cogit viatores ſedere, & re-
quieſcere, aut ſub vmbroſis, aut prope fontes;
quorſum nos doceat Matthæus cap. 21. verſ. 19.
paulo ante Paſchatis Feſta, ad vndecimum pu-
ta Martij, quæſitas à Chriſto ficus, & non in-
[Marc. 11.] uentas, eamque perhibeat cauſam Marcus pro
non repertis cap. 11. *Quoniam* (ait) *non erat tem-*
pus ficorum: Nam, ſi tum hordeaceæ demete-
bantur ſegetes, vt omnes fatentur, & triticeæ,
vt plures coniectantur; quamobrem, qui ſuffi-
ciebat calor ad maturandas ſegetes, non idem
ficubus perfectionem daret? Confirmatur:
nam ſimul ac ver incipit apparere, progermi-
[Hieron.] nat ficulnea, & florem reuelat. Sic Hierony-
mus arbitratus ad illud Matthæi, cap. 24. *Ab*
arbore autem fici diſcite Parabolam: cum eius ramus
[Ficulneæ fructus quando eſui idonei?] *tener fuerit, & folia nata, ſcitis, quia propè eſt æſtas.*
Quando (inquit) *teneri fuerint in arbore ficus, cau-*
liculi, & gemma erumpit in florem, cortexque folia
protulerit, intelligitis Fauonij, ac veris introitum.
At flores ficus ſunt groſſi, qui & fructus ſunt,
[Ambroſ.] vt docet Ambroſius lib. 7. in Lucam, cap. 13.
[Nican.] Nicænus homilia quinta in Cantica: in eadem
[Bernard.] Bernardus ſermone 59. & 60. hos autem fru-
[Luc. 21.] ctus ſtatim producit, quemadmodum Lucas
adſignificat cap. 21. *Videte* (ait *ficulneam, & alias*
arbores, cum producunt iam ex ſe fructum, ſcitis,
quoniam prope eſt æſtas. Cur igitur vno menſe à
percuſſione ardentium radiorum eſui non red-
dantur idoneæ? Reſpondeo, eius eſſe naturæ,
vt quanquam celerrimè prodeant; tamen niſi
ſub finem veris, Maij elapſa multa parte, pala-
to gratæ non ſint. Nam, cùm apud Mauritta-
niam ver quoque Februario incipiat, & æſtus
maximus ſit; non tamen colligi ficus ante de-
cimumquintum Maij adſtruit memoratus ſæ-
[Ioan. Leo.] pè Ioannes Leo libro 1. deſcriptionis Africæ; &
progerminare quidem ſtatim ad introitum ve-
ris; ſed niſi eo ſatis adulto ſtomacho vtiles eſſe
[Theoph. Plin.] tradiderunt Theophraſtus lib. 5. cap. 1. Plinius
lib. 13. cap. 7. & lib. 16. cap. 25. quare cùm ante
Paſchatis ſolemnia ficus quæſiuiſſet Chriſtus;
aptè retulit Euangeliſta Marcus, ficorum non
eſſe tempus. deinde intelligere poſſemus, lo-
quutum illum non comparatione totius Palæ-
ſthinæ, ſed reſpectu Hieroſolymitani tractus, vbi
Chriſtus tunc agebat, nimirum, in Bethania, non
[Hieron. Hieroſolymitanus tractus petricoſus, & aquarum indigens.] longè à metropoli: nam, vt ſcribit Hieronymus
de hac vrbe, in cap. 49. Iſaiæ, ad illud: *Et dixit*
Sion: Dereliquit me, &c. *Totius Prouincia deterri-*
ma eſt, & ſaxoſis montibus aſperatur, & penuriam
patitur ſitis, ita vt cœleſtibus vtatur pluuijs, & rari-
tatē fontium ciſternarum conſtructione ſoletur. Por-
rò ficum, quoniam admodum calida, aquarum
fomenta deſiderare, rectè notauit homilia 5. in
Cantica Nicænus, quin & commune eſt id ple-
riſque arborum. Minimè ergo ſuſpiciendum eſt,
cùm Hieroſolymitanus tractus, aquarum egeſta-
te laboret, non tam citò maturare ibi ficum, at-
[Hieroſolymitanus tractus frigidior. Serarius.] que in alijs Iudææ partibus. Faciunt in huius
diſcurſus robur, quæ ex epiſtola quadam Ducis
Olixenſis refert P. Serarius lib. 2. in Ioſue, cap. 5.
quæſt. 28. §. *Ad quintam. Fructus* (ait) *omnes, &*
ſegetes, Herichunte duabus antè hebdomadis proue-
niunt, quàm Hieroſolymis. Nec mirum: ſunt
enim hic adeò immenſi calores, vt hinc pereuntibus

Hiero-

Digitized by Google

Hierefelymam, cœlum longè frigidius videatur. Et ſanè hanc differentiam locorum, qui etiam ciuſdem Prouinciæ, limitibus circunſcribuntur; non adeò ſtupebit, qui animaduerteret prodita à noſtro Acoſta de regionibus ſub eodem polo æqualiter poſitis: ex quibus aſſerit lib. 2. de natura noui Orbis, cap. 9. aliquas vno, eodemque tempore ſummis affligi æſtibus; alias frigora occupare maxima; quaſdam verò nec multùm frigidas, nec nimium calidas eſſe: vt hinc incredibile nemò putet, cùm nos intra æſtuantes regiones Palæſthinam annumeremus, Ægyptoque, atque Africæ aſſimilemus, aſſeramuſque ibi ver citiùs enaſci vix finitis Idibus Februarij: tamen ad decimumquintum Martij, aut infra fortiſſe, cùm Paſchæ inſtaret celebritas, ſignificet Euangeliſta frigora dominata fuiſſe. *Petrus autem* (ait eius diſcipulus Marcus cap. 14. verſ. 54.) *à longè ſecutus eſt eum vſque intrò in atrium Summi Sacerdotis, & ſedebat cum miniſtris ad ignem, & calefaciebat ſe.* Niſi arbitremur præter ſolitos rerum curſus commota ex deliberato à Redemptore hominum elementa, quò acerbior eſſet paſſio, vt diximus alijs occaſionibus ab eodem perpetratum numero antecedenti: quale etiam ſimile quidpiam operatum fuiſſe exiſtimemus, qua natus eſt Decembris nocte; modò perſuaſum nobis velimus æqualia fuiſſe noſtris frigoribus, vt pij communiter contemplantur: alioquin de Ægypto Iudææ contermina, & ferè proprietatum earundem nouimus vix hyemem experiri. Nam Athenæus lib. 5. Dipnoſophiſt. deſcribens Ptolomæi Philadelphi tentorium: *Aegyptus* (inquit) *ob circunfuſi aeris temperiem, & olitorum induſtriam, quæ parcius etiam tempore ſuo alibi proueniunt, copioſiſſima gignit, & perenni fœcunditate, vt nunquam roſæ, violæ, aliuſve quiuis flos facile non ſuppetat: quamobrem media hyeme, cùm apparatum id conuiuium eſſet: quæ ad vnius coronæ in alia ciuitate vix reperta fuiſſent, ea largiſſimè ad conuiuarum ſingulorum coronas abundabant, atque adeò tam cumulatè effuſa tabernaculi ſolum obtegebat, vt prati cuiuſdam diuini prorſus imaginem oſtentarent.* Quibus ſcribit cognata Ioannes Leo lib. 8. deſcriptionis Africæ. Sed maxima auctoritas à Philone lib. 1. de vita Moyſis, qui rem dilucidè narrat, cladem grandinis Ægyptijs immiſſum depingens. Et hac fortiſſe de cauſa apud Lucam cap. 2. verſ. 8. *Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* Sub dio enim etiam per Decembrem agebant, alioquin ſub tecto manentes non erat, cur ſomno non indulgerent, ſaluo grege per tectorum munimenta à luporum inſidijs; ſed in regione calida hyems erat tolerabilis, & poterant à monte & ſaltibus non diſcedere, vt indicauit breuiter Maldonatus ad citatum Lucæ verſum: quæ ex diuinatione tantùm aliqua prolata voluimus: nam, quamuis Ægypto coniuncta Syria; alias tamen pati leges poterat; tum propter ſuperiùs de æſtuantibus regionibus citata ex Acoſta: tum, quia Iacob non minùs de frigoribus conqueritur, quàm de caloris præpotenti vi, Geneſ. cap. 31. verſ. 40. *Die, noctuque æſtu vrebar, & gelu; fugiebatque ſomnus ab oculis meis.* vtpotè vigilias agens ſub aperto & pruinoſo æthere: tum, quòd brumæ temperies, atque ſerenitas Ægypto ſingulariter conceſſa, vt Philo præfato loco adnotat: *Nam Aegyptus* (inquit) *penè ſola inter regiones in meridiano tractu ſitas vnam ex quatuor anni temporibus ignorat hyemem.* Tum denique, quia idem Philo lib. de Abraham, propterea conceſſiſſe in Ægyptum aſſerit Patriarcham (cuius peregrinationis meminit Geneſ. cap. 12.) *quoniam propter nimios imbres vrbes Syriæ continua fame oppreſſæ, deſertæ fuerant ab habitatoribus, alijs alio diſperſis quærendi victus gratia.*

Margin notes (left column): Diuerſa temperatura regionum ſub eodem polo æqualiter poſitarum. Acoſta. — Marci verba illuſtrata ex c. 14. — Athen. Aegyptus vix hyemem experitur. — Ioan. Leo. Philo. — Luc. verſus ex c. 2. declaratus. — Maldon. — Palæſthina frigida. Gen. 31. — Philo. Aegyptus inter meridianas ſola ignorat hyemem.

60\. At, ſi ferendarum non erat tempus ficuum, quorſum maledixit arbori Chriſtus? quorſum areſacta eſt? Sanè propoſitum nobis hactenus inſtitutum his non cogit reſpondere: ſufficit enim monſtraſſe, tantum ad veris exitum eſui habilem eſſe ficum. Sed tamen in gratiam ſtudioſorum, quoniam ſemel exponendum ſuſcepimus Matthæi locum, perficiamus interpretamentum. Myſterij igitur ſolius cauſa vt velimus factum, ſignificabat; vti de via deflectens ad illam arborem poſt ſuſque deque verſa folia, quemadmodum laborum nullum ſolamen reperit: ita à ſummis cœlorum deſilientem, à ſuis non admiſſum; ſui enim non receperunt; in quibus præter folia & ſpeciem tantùm probitatis non inueniſſet aliud, poſthabita Synagoga, deletiſque legalibus, deſponſauit ſibi Eccleſiam ex gentibus non habentem rugam, neque maculam, aut eiuſmodi aliquid. Hinc & eſuriem acceſſiuit, & ſummo mane velut manducaturus declinauit à focijs, alioquin virum grauem illa non decuerint: ſed optabat appropinquare diſcentes ſuos, vt cùm areſactam arborem contemplati fuiſſent, cuius tamen vindicta culpæ fuiſſet illa penetrare non valentes, contremiſcerent ad diuinorum iudiciorum abyſſum obſtupefacti: quare & conterritos diſcipulos notat Euangeliſta. At, ſi omiſſis ſpiritualibus arcanis, his toxicam aliquam cauſam inueſtigare cupiamus, dicerem ex coniectura, hanc ex infœcundis fuiſſe ficubus, & germanam alteri, de qua apud Lucam quiſpiam conqueritur cap. 13. verſ. 7. *Ecce anni tres ſunt, ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: ſuccide ergo illam: vt quid etiam terram occupat?* Ignorabant Apoſtoli hoc, & cùm foliatam viderent ad morem aliarum arborum, cogitarunt à culpa liberam eſſe: verùm Chriſtus ſupereminenti ſcientia penetrauerat naturam infructiferi ligni, & cùm noſſet, quantus à colono labor non profuturo opere poſitus fuiſſet, damnauit peſſimum germen; non, quia fructus tum eſurienti non præſtaret, (nam neque fructuoſæ id potuiſſent ficus:) ſed, quoniam elapſis annis toties ſtercorata, ingrata ſemper extitiſſet, & domini luſiſſet beneficia.

61\. Verùm non priùs abſoluemus de ficubus tractatum, quàm Michææ dictum expendamus: *Væ mihi* (inquit cap. 7. verſ. 1.) *quia factus ſum, ſicut qui colligit in autumno racemos: non eſt botrus ad comedendum: præcoquas ficus deſiderauit anima mea.* Huius loci tota ſententia vindemiam reſpicit, vt interpretatur Ribera, cæterorumque commune iudicium eſt: nam poſt quæſitos, & non repertos derelinqui à colligentibus ſolitos botros, conuerſum ſe ad ficus inueſtigandas aſſerit: certè, quæ comparatio eſt autumnum cum verna coniungere tempeſtate? Quæ ſi vera ſunt, ecce argumentor: Si quas daret ver ficus, maximè primitiuas, quæ ſunt præcoquæ, id nullus dubitauerit: nam ſecundas ficus autumnus habet: at Michæas nec etiam primam ficum veri concedit, cùm per vindemiam quæſierit: vere igitur nullæ ſunt ficus: ergo Canticorum 2. verba illa: *Ficus protulit groſſos ſuos.* non ad principium anni,

Margin notes (right column): Luc. 13. — Michææ dictum ex c. 7. excuſſum. — Ribera. — Ficus an autumnum ſolum oſtendat? — Cant. 2.

ſed ad tertiam eius ætatem, cùm torcularibus inſtat labor, referenda ſunt: hoc autem ſtare nequeat cum pronunciatis hucuſque tota hac Sectione. At, vt reſpondeam: noto, ficus biferas eſſe, atque alios proferre fructus ante concluſum ver, alios per autumnum. Sic Ambroſius atteſtatur lib. 7. in Lucam, cap. 13. Hilarius Canone 26. in Matthæum: Theophraſtus de cauſis plantarum, lib. 5. cap. 1. Plinius lib. 13. cap. 7. & lib. 16. cap. 25. Ioannes Leo deſcriptionis Africæ lib. 1. Rhenodæus lib. 1. de materia medica, ſect. 6. cap. 16. Maffæus noſter initio lib. 2. hiſtoriæ rerum apud Indos Orientis geſtarum, etiam triferas ficus refert: quibus approbatis, exiſtimo facilè conceſſuros omnes præcoquas dicendas propriori loquutione ficus vere productas: nam, cùm eo vocabulo, quæ primæ in lucem exierunt ficus, indicantur, (aliæ nanque tranſlationes præcoquas vertunt primitiuas,) apertum eſt vere editas, natiuitate priores extitiſſe; hæ igitur erunt, ſiue primitiuæ, ſiue præcoquæ. Sed, quid moramur, cùm habeamus Patronos, vulgatum, & Septuaginta? Nam de vitibus, aut biferis, aut triferis, (de quibus propterea eadem ratio eſt, ac de ficubus,) cùm loquatur editio communis Num. cap. 13. verſ. 21. *Erat autem tempus, quando iam præcoquæ vuæ veſci poſſunt*: cùm reddidiſſet Chaldæa Paraphraſis *vuas primas*, & Pagninus nominaſſet *primitiuas*: Septuaginta ſeniores explicarunt: *Et dies erant dies veris præcurſoris vuæ*: nimirum, denotans, quas appellat vulgatus præcoquas vuas ante abſolutum ver prodire, atque de ficubus erit vt idipſum iudicemus; ratiocinatur equidem Delrius ad verſ. 13. cap. 2. Cant. *Ficus protulit groſſos ſuos*: non aliud eſſe, quam præcoquas ficus, eos, qui ad maturitatem veniunt groſſos: Giſlerius idipſum ſentit, atque ex his quidem, non dico dulcibus groſſis, ſed acidis & immaturis, ferè omnes ventorum motu decidunt. Nahum cap. 3. verſ. 12. *Omnes munitiones tuæ ſicut ficus cum groſſis ſuis: ſi concuſſæ fuerint, cadent in os comedentis*. Pagninus, *vt ficus cum primitiuis*: quibus tria ſignificantur, & groſſos eſſe idem cum primitiuis ficu, & eſuiidoneos eſſe, & poſtremum, de quo agitamus, facilè labi, & decidere. Apoc. cap. 6. verſ. 13. *Et ſtellæ de cælo ceciderunt ſuper terram, ſicut ficus emittit groſſos ſuos, cùm à vento magno mouetur*. Quare Ambroſius alias relatus numero 59. paucos admodum in arbore manere, comparatione eorum, quos ventorum flabris decidere affirmat. Michæas igitur cùm iuſtorum puſillum nimis ploraret gregem, vt, quàm raros inueniſſet, indicaret, à duobus anni temporibus ſimilitudinem mutuatur: nam, quam infrequentes poſt vindemiam abſolutam apparent botri in ampliſſima vinea; aut, ſi vere, poſtquàm ficulnea groſſos extulit, iracundior ſtrideat Boreas, quam pauci relinquuntur groſſi poſt validam quaſſationem arboris, tam exiguum à ſe repertum proborum numerum, & qui ex iuſtitiæ inſtitutis regerentur. Denique, ſi quis contendat, præcoquas reputandas ficus primùm ficulneæ, partum amari cuiuſdam, atque ingrati ſaporis, vt concedamus autumno reperiri; verùm nunquam probabit, non etiam cerni ſub verno æquinoctio, quando id palam teſtentur Columella lib. 5. de re ruſtica, cap. 1. Plinius lib. 15. cap. 19. & lib. 16. cap. 25. ex Patribus Nicenus homil. 5. in Cantica: Hieronymus principio cap. 7. Michææ: Ambroſ. libro 7. in Luc. ad cap. 13. Chryſologus ſermon. 106.

Ficus biferæ, & triferæ.
Ambr.
Hilar.
Theophr.
Plin.
Ioan Leon.
Rhenod.
Maffæus.
Num. 13.
Paraphr.
Pagnin.
Delrius.
Gisler.
Nah. 3.
Apoc. c. 6.
Groſſi quouis ventorũ flatu decidunt.
Columell.
Plin.
Niſſenus.
Ambr.
Chryſol.

SVBSECTIO III.

Iordanis cur per meſſem intumeſcat? & per occaſionem Nili reſtagnatio.

62. SEd (inquis) ſi tam feruida eſt illa plaga, tantumque adurit Phœbus, quamobrem niuoſus ſemper apparet montium Rex Palæſthinorum Libanus? Nota eſt Hieremiæ quæſtio cap. 18. verſ. 14. *Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut euelli poſſunt, aquæ erumpentes frigidæ & defluentes?* Quo loco Declaratores omnes continuas eo monte, perenneſque ſupponunt niues: quin & inde Libanum, id eſt, candidum à perpetua niuium dealbatione dictum plerique autumant: Tacitum enim colunt, etſi peregrinum teſtem, & Iudæorum deſcribendis ritibus hallucinantem, cùm pronunciat Annalium quinto lib. cap. 2. *Præcipuum montium Libanum erigit, mirum dictu tantos inter ardores opacum, fidumque niuibus*. Si tam igneos regit Sol equos, quorum flamma duplo, quàm apud nos, celeriùs meſſem, vindemiamque perficit; quamobrem non eadem fornax potens fuerit ad niues liqueſcendas? Confirmatur: nam, vt conſtat ex Ioſuë cap. 3. Iordanis ſacer amnis, cùm ſegetes procumbunt à falce metentium, ſic inundat, & excreſcit, vt ripas longè, lateque prætergrediatur per campos vagatus: at huius exuberantiæ non alia poſſit eſſe cauſa, quàm imbrium præter modum copia: ergo eiuſmodi regiones pluuioſæ ſunt, potiùs quàm ſiccæ & areſcentes à nimijs æſtibus. Reſpondeo, Palæſthina quidem niues cadere: legimus nanque Prouerb. vltimo cap. verſ. 21. domeſticos illius, quæcunque fuit, matrumfamilias perfectiſſima idea, non timuiſſe à frigoribus niuis, quoniam veſtiti erant duplicibus. Nouimus quoque Machabæor. 1. cap. 13. verſ. 22. Tryphonis equitatum Galaatidem venire prohibitum; *quia nix erat multa valdè*. Sed puto ijs ſolùm temporibus defluere ſolitas, quibus matutinus, & ſerotinus decidebat imber, nempe, per Octobrem, & Februarij initia. Inuenimus apud Zachariam nanque cap. 10. verſ. 1. ſociatas niues cum ſerotinis aquis: *Petite (ait) à Domino pluuiam in tempore ſerotino, & Dominus faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis*. Iſaïas quoque cap. 55. verſ. 10. *Et quomodo deſcendit imber, & nix de cælo, & illuc vltra non reuertitur; ſed inebriat terram, & infundit eam; & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem manducanti*. Atque certè cùm harum niuium ſcopus glebæ fœcunditas, quando ad hoc niuis deſcenſus maximè vtilis, vt docet Iſaïas, Plinius adſentit lib. 17. cap. 2. *Alioqui vota arborum, frugumque communia ſunt, niues diutinas ſedere; non ſolum, quia animam terræ euaneſcentem exhalatione includunt, & comprimunt, retroque agunt in vires frugum, atque radices: verùm quod & liquorem ſenſim præbent, purum præterea, leuiſſimumque, quando nix aquarum cæleſtium ſpuma eſt*; oportet cum ſerotinis, & temporaneis pluuijs vnà delabi niues. Cùm autem ad Aquilonem vergeret Libanus, denſior montem hunc occupabat nix: qui cùm vaſtiſſimus ſit, atque

arbu-

Libanus mõs niuoſus, an inde nomen?
Hierem. 18.
Tacit.
Palæſthina niues decidunt.
Prou. 31.
1. Mach. 13.
Zach. 10.
Iſaiæ 55.
Plin.
Nix vtilis ad fœcundandã tellurem.

arbuſtorum condenſitate opacus, ſuprà quàm credi poſſit: Ezechiel loquens de cedro Libanitica, cap. 31. verſ. 3. *Et inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius*, verſ. 9. *Quoniam ſpecioſum feci eum, & multis, condenſiſque frondibus*. verſ. 10. *Et dedit ſummitatem ſuam virentem, atque condenſam*.

Libanus condenſam ſyluã gignit. Ezech. 32.

Ob has cauſas non penetrabant ſolares radij, antepoſitis velut aheneo muro arborum dẽſiſſimis cacuminibus; quare numquam congeſtarum niuium immenſi acerui liqueſcebant penitùs, quæ eſt ſententia Lyrani ad cap. 24. Eccleſiaſtici: Abulenſis quæſtione 36. & 37. in cap. 3. Ioſuë: Serarij ibidem quæſt. 5. quæſtiuncula 7. Magallanis ſect. 2. annot. 8. non ergo probant indeficientes Libani niues, inter calidiores Prouincias minimè numerandam Syriam, ſed monent frondium tantam extitiſſe ſpiſſitatem, quæ Phœbi ſpiculis prohibuerit, ne vim exercere poſſint aduersùs niuium cumulos.

Libano cur nunquã deeſſent niues? Lyra. Abulenſ. Serarius. Magall.

63. At ille Iordanis catacryſmus vnde, & per camporum æquora diffuſi vndequaque vortices; Auctores, quos nuper memoraui, atque ipſcum Andreas Maſius ad cap. 3. Ioſuë, arbitrantur à diſſolutis Libani niuibus prouenire: etenim ſub huius editiſſimi montis radicibus ortum ducere amnem prodigijs, & Chriſti ablutione memorabilem ijdem tradidere Scriptores, quibus duces Ioſephus lib. 3. de bello, cap. 18. Brochardus apud Serarium quæſt. 3. in cap. 3. Ioſuë: Tacitus Annalium lib. 5. cap. 2. Plinius lib. 5. c. 15. & 20.

Maſius. Iordanis initia ad radices Libani & cur intumeſcat annuis? Ioſeph. Brochard. Tacitus. Plinius.

Non longè nanque ſuper Cæſaream ad vaſtiſſimi collis primum aſcenſum duo fontes, quibus nomina *Ior*, & *Dan*, conuenientes, fluuium iuſtæ magnitudinis procreant: in hos delati aquarum torrentes, dum metendo tritico incumbitur, quoniam tum grauior eſt æſtus (nam etiam cum hordeorum manipuli colligerentur, Sole nondum explicante ardentiores radios, ſcimus Iudithæ virum Manaſſen, quòd inſtaret ſuper alligantes manipulos in campo mortuum, Iudith 8. verſ. 3.) alueum onerant, & ſuperuenientibus aquarum copijs, cùm pro tantis capiendis laticibus cauernæ non ſint, ſupergreditur ripas adauctum flumen, & rigat propinquam planitiem omnem: exiſtimo autem hanc quotannis contingere inundationem, quoniam eædem ſubſtant perpetuum cauſæ.

Iudith 8.

At non eſſe hoc Nili incrementis æquale diluuium, de quo Ioannes Leo lib. 8. deſcriptionis Africæ: *Nili* (ait) *inundatio Idibus Iunij incipit, diebus excreſcit quadraginta, totidemque decreſcit: quo tempore Aegypti ciuitates, & vici Inſulas repræſentant, ad quas accedere non licet, niſi nauigio*.

Nili inundatio inges. Iordanis mediocris. Ioan. Leo.

Nam, ſi Iordanis illuuione paria contingerent, cùm Scripturæ Ioſuë c. 3. & Eccleſiaſtici cap. 24. verſ. 35. indicent apertè, euenire ipſo tempore, quo ſpicæ reſecantur, actum eſſet de omni agricolarum opere: obruiſſent enim, computruiſſentque ſegetes aquarum moles: hoc autem, ne Ægypto quidem, peſſimarum ſuperſtitionum nationi, accidere permittebat Creator: nam ſub Aprilis initium (vt idem Leo teſtatur,) *ſegetes ſuccidunt, ſuccisas confeſtim triturant, neque ſpicam ad vigeſimam Maij ſecandam relinquunt*. Meſſe autem plenè abſoluta, ſub Iunij primordijs incipit Nilus tumeſcere: non igitur minus propitium Numen erga fidelem Hebræorum populum, vt non ſinat eiuſmodi Iordanis incrementa, quæ famem afferant vniuerſæ Palæſthinæ. Moderata igitur erat aquarum protuberantia, & quæ infructuoſa ſolùm agrorum quædam occupabat ſpatia. Atque de hoc niuali latice intellexerim Prouerb. illud cap. 25. verſ. 13. *Sicut frigus niuis in die meſſis: ita legatus fidelis ei, qui miſit eum*.

Ioſue 3. Eccle. 24.

[illegible] c. 25. explanatur.

Non enim ſignificatio eſt, ſub meſſem æthera niues iaculari, cùm proximo ſubijciat capite, verſ. 1. *Quomodo nix in æſtate, & pluuia in meſſe: ſic indecens eſt ſtulto gloria*. Denique monſtrauimus numero 55. neque niues conſpici, neque pluuias à Februario in Octobrem; quare non à delapſis cœlo niuibus frigus; ſed, cùm Iordanis fluentis commiſcerentur de Libani cacuminibus reſolutæ in valles vndæ, frigidiſſimum amnem faciebant: & quoniam id eueniebat, dum meſſis perageretur, vexabat autem ſitis ſub ingenti æſtu laborantes, nunquam ſuauior frigida potatio, quàm tum: proinde aſſerit, fidum internuncium tum fore optabilem, quàm ſuaue meſſoribus eſt de Iordanis bibere lymphis tum quidem, cùm Libani niues diſſoluuntur: quoniam eo quidem tempore aquæ, vt ſunt frigidiſſimæ, ita nunquam amabiliores.

64. Neque ſupra hæc apud Bibliorum Scholiaſtes alia probabiliora de Iordanis excreſcentia: nam, quod aliqui dixerunt, à verna pluuia ortum trahere; aut quidem ſentiunt, eiuſmodi cadere imbres ante maturas ſegetes: quæ ſi aſſerant, diſquirimus, quamobrem non tum ſtatim amplificatur amnis? quaſi verò Æolus aliquis, vt Poëta de ventis fabulatur, etiam aquas has ſubterraneis meatibus claudat, & repagula non anteà laxet, quam meſſis peragatur? Sin autem dicant, (quod quidem ipſorum verba denotant,) ſub meſſem cadere; nam tum certè prouinciale hoc diluuium terrefacit mortales; hæc à nobis ſuperiùs confutata ſunt num. 55. vbi oſtendimus, peculiariter hoc conceſſum Chananitidi, vt pluuias ignoret, quo tempore grana in hyemem coaceruat, quo ſpicam deijcit: rectè dixit Verſificator:

Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imber.

Qua de re Columella libro 2. cap. 21.

Columella.

Ergo fuerint regiones illæ beatæ nimis, & campi ſuperexcelſa agrorum, in quo introducturum ſe creator polliceatur gentem ſingulariter dilectam; illa, inquam, infelicia arua, quæ imbres ſub meſſem labentes quoquo depopulantur anno: hæc, ſcilicet, gleba illa incomparabilis à fructu frumenti, vini, & olei abundans, de qua vaticinatum: *Apprehendet meſſium tritura vindemiam* (Leuit. cap. 26. verſ. 5.) *& vindemia occupabit ſementem, & comedetis panem veſtrum in ſaturitate, comedetis vetuſtiſſima veterum, & vetera nouis ſuperuenientibus proijcietis*.

Leuit. 26.

Sed hac reiecta de imbribus commentatione, illud quoque de niuium liquefactis globis, offendiculis ſcatet. Nam ſi denſitate frondium prohibentur ſolares radij, quorum in penetrando ſubtilis eſt virtus, ne ſubſtratas verberent niues, quamobrem non eadem, ſiue ramorum, ſiue foliorum condenſitas obſtiterit, quominùs niues deſcenderent? Sin autem cedrorum, aliarumque arborum cacuminibus iacebant niues, cùm Phœbi paterent flammiuomo vultui, debuerant ante meſſem reſolui. Vltra hæc, Iſaiæ vaticinatio cum Zachariæ prædictionibus num. 63. productæ ſignificant, ſimul de cœlo miſſam cum niuibus pluuiam; eueniebat igitur, vt terram vix attingerent niues, cùm ſubitò reſoluerentur à ſocijs pluuiarum guttis: non itaque in longum concreta perſtabat nix; ſed quàm citò cadebat, tam citò vaneſcebat. Supponunt ergo, quod minimè certum eſt, Libanum perpetuo ſub niuibus eſſe. Neque Hie-

remiæ

Digitized by Google

Hieremiæ viſio ex cap. 18. eodem.

remiæ verba conuincunt cap. 18. verſ. 14. *Nunquid deficiet de petra agri nix Libani*. Primum quippe obuerſantur palam his, quę ipſi ſtatuunt: ſupponunt namq, ſi quæ ſunt in aprico niues, & arborum opacitate liberæ ad primos ſolares radios in aquas fluere: at locus Prophetæ lugubris de camporum niuibus ſermocinatur, non de his, quæ nemora, & ſaltus occludunt. Deinde Vates minimè indicat, toto anno perſeuerare niues: ſed, ne pluribus quidem hebdomadarum, tantùm velit pronunciare, vt quidem accidat aliquo anno Paleſthinæ quædam ſpatia non operiri niuibus: tamen nunquam euenire, vt Libani arua nullas excipiant niues, quoniam quidem Syriæ aquilonaris pars eſt, & montium ſublimiſſimus: an vere quæ labuntur niues, in longa aut breuia durent interualla, Propheta non definit: quare & cùm firmum non ſit niuibus conueſtiri, neque inde candidi nomen deriuatum,

לבן

vt hoc ſignificet Hebræa vox, *Leuan*, ſed forſan, ab albo lapide, propterea quòd illum ſubminiſtraſſet hic mons templi ſtructuræ: ſic enim Regum textus innuere viſus lib. 3. cap. 5. à verſ. 14. nam cùm de Libano locutus eſſet, ſubiungit: *Fueruntque Salomoni octoginta millia latomorum in monte*. vtique Libano, quem intellexiſſe neceſſe ſit, ſi ad antecedentia referas: ſin verò abſolutè poſitum nomen aſſeras, pro famoſiori ſtabit: Libanus autem inter Syriæ montes nobiliſſimus eſt: vnde mons montium appellatus, quemadmodum Sotomaior animaduertit ad illud Cantic. 4. *Veni de Libano*, &c. ideò templum ipſum Libani vocabulo non infrequenter appellatum in ſacro Inſtrumento: qua de nuncupatione Ribera ad cap. 11. Zachariæ, num. 2. Certè *extructum ad lacunar vſque ex candido lapide*, prodit Ioſephus lib. 8. Antiq. cap. 3. Sed à niuibus deriuatam appellationem, quoniam multis ita placet, concedamus: poſtremo loco id edoceri cupimus, ſi in perpetuum niuoſus eſt altiſſimus tumulus, cur non etiam poſt meſſem innauigabilis eſt fluuius, & vſque ad abſolutam vindemiam? nam augentur calores meſſe perfecta per Maium, Iuniu, Quintili, atque Auguſto: ſunt etiam quę liqueſcere poſſint tum niues.

Libanus nobis ſic nuncupatus à candido lapide.
3. Reg. 5.

Sotomaior.
Regula: Templum Hieroſolymitanum Libanus nuncupatur in Scriptura.
Zachar 11.
Ribera.
Ioſeph.

65. Noſtri ſanè Conimbricenſes, cùm Nili exceſſus diligentiùs perſcrutati fuiſſent, dixere Meteor. tract. 9. cap. 10. ortum eius prioribus incognitum ſæculis, & ab ignorantia notiſſimum, hac noſtra ætate compertum ex quodam Africæ lacu in regno Congenſi: cùm autem experientia conſtans ſit, tum hyemem regnare ea Africę parte, cùm Ægyptus torretur Sole æſtiuo, euenit maximos cadere imbres ad caput Nili, qui delati in Ægyptum efficiunt flumen tumeſcere: ſic & ex quorundam opinione noſter Acoſta lib. 2. de natura noui Orbis, cap. 4. In Æthiopiam puto Africanam tranſtulit noſter Ioan. Bapt. Scortia lib. 2. de Nili natura & incremento, c. 17. Equidem in hoc diſcurſu multa plauſum captantia narrantur, præſertim cùm probatio ducatur ab his qui viderant, & contrectauerant illud: tamen mirandum apparet, vt ſemper decidant pluuiæ Congenſi tractatu definitis anni temporibus: nemo enim puto cum Europæis certis Prouincijs, ſi pro pluuijs concertatio ſit, aduſtam Africam contulerit, quam ratiſſimos imbres madefacere Auctor eſt Ioannes Leo in eius deſcriptione regionis: at nullibi fixæ leges, vt ſtatis menſibus bruma præter dubium pluuias deferat, ſed Decembri, verbi cauſa, hyemis meditullio frequentiùs humoris plurimum eſt; non nunquam tamen etiam aquoſis nationibus December ſerenam oſtentat frontem. Sed præter Nilum alia quoque multa flumina æſtate cùm imminui oporteret, & decreſcere, exundant, & effractis (ſi quibus coërcebantur,) repagulis, ripas ſuperant. Enumerat Eccleſiaſtici Scriptor. cap. 24. verſ. 25. *Qui implet quaſi Phiſon ſapientiam, & ſicut Tigris in diebus nouorum: qui adimplet quaſi Euphrates ſenſum: qui multiplicat quaſi Iordanis in tempore meſſis: qui mittit diſciplinam ſicut lucem; & aſſiſtens quaſi Gehon in die vindemia*. Quibus verbis Ieſus Sirach, cùm pleniſſimam Salomonis ſcientiam indicare vellet, ab ijs fluminibus mutuatus eſt exemplum, qui, quòd æſtate, præ aquarum copia intra clauſtra contineri nequirent, ſignificantiùs declararent abundantem notitiam, vt probè annotauit Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 3. num. 63. & 68. & in primis Chriſti ſupra Apoſtolos eminentem ſcientiam, vt loquitur Nicolaüs Lyrenſis: quinquè igitur habemus amnes huius formæ, Paradiſiacos, nempe, quatuor; Gangem, ſcilicet, Phiſonis nomine adumbratum; Gehonem, qui Nilum repræſentat; Euphratem, atque Tigrim cum Iordanis vndis, de quorum tribus, Nilo ſimul cum Tigri, & Euphrate meminit Plinius lib. 18. cap. 18. confirmatque dicta ab Eccleſiaſtico, de Euphrate Lucanus lib. 3.

Nili ortus Cōgenſi in regno.
Conimbr.
Acoſta.

Scortia.

Ioan. Leo.

Fluuij, qui æſtate ſtagnant.
Eccli. 24.

Salian.

Lyran.

Plinius.

Lucanus.

——— *ſed ſparſus in agros*
Fertilis Euphrates, Pharia vice fungitur vnda.

Iordanis incrementa omnes diuinorum librorum Interpretes celebrant. Quod ſi ea verior eſt ſententia, quam non futili argumentatione ſuadere nituntur Peretius lib. 3. in Geneſ. diſceptatione de tertio, & quarto flumine Paradiſi: Salianus loco nuper memorato, nempe, neque Phiſonem Gangem eſſe, neque Gehonem Ægyptiorum fluuium Nilum; ſed hæc nomina indicare fluuios duos exortos ex Euphrate, & Tigre, eo, quo admiſtis vorticibus conueniunt loco, quorum alter currat in terram Heuilath, alter præceps feratur in Æthiopiam, eamque alluat; iam habebimus ſex reſtagnantia flumina; præter quatuor, nimirum, ex loco voluptatis prodeuntes amnes, inſuper Nilum, atquè Iordanem, quid ſi etiam Gangem? Nam id ſupponunt, qui locum Eccleſiaſtici explanantes Phiſonem declarant Gangem eſſe. Adde & Peruano regno vaſtiſſimum, cui ab argento nomen, amnem, de quo æqualia teſtatur Acoſta nominato libro, capite quoque memorato. Quæro igitur tandem, quales afferemus cauſas, ob quas hæc tot flumina inundationes pariant, atque alia quidem ante veris concluſionem, alia æſtate, alia per autumnum? Si imbri, & niuibus tribuamus; iam hæc ſunt à nobis confutata numero antecedenti: ſi ventorum conflictibus, & Eteſiæ, ſiue Subſolano in primis, quod dixere Thales, & alij apud Conimbricenſes de Nilo, nuncupato iam capite, & nos apud Philonem inuenimus lib. 1. de vita Moyſis, pag. 480. commonſtrant ipſi vanidum eſſe aſſertamentum: ſupereſt igitur ſolùm; quod ab ipſis pronunciatum eſt de Peluſiaco amne, hoc affirmemus de reliquis, nempe, eo, quo incipiunt oriri climate, brumam inſtare, quando æſtas eſt, quibus ipſi turgent regionibus: at quis nobis hoc adſtruentibus, vel leuiſſimam fidem habiturus ſit, quando neque ex Hiſtorijs, neque ex Coſmographia, neque ex rerum naturis id depromere valeamus? Quin ſi hoc propugnare, neceſſum

Perer.
Salian.

Amnis argenti in Peruano regno Nilo ſimilis.
Acoſta.

Conimbric.
Philo.

Digitized by Google

neceſſum ſit, non minores inde ſalebræ, quàm ex Nili reſtagnatione, cum æquè difficile ſit demonſtrare, quorſum pluuiæ quaſi certa & inuiolanda lege ſtatis anni menſibus, ſtatis quin etiam diebus, cadant.

66. Vt in accipiti controuerſia aliquid tandem ſtatuamus veri ſaltem lineamenta habens, ſuppono tria extra quæſtionem profectò, quoniam eius generis ſunt, quæ oculis, cæteriſque ſenſibus hauriuntur. Primum, fieri nonnunquam, vt campeſtria, & montium cauata, dicamus valles, Solis intolerando penè iubare areſcant, cùm tamen circumiacentes montium apices, ſiue à nōdum liquefactis niuibus, ſiue à gelidiſſimis ventorum flabris hyemem aſperrimam ſcandentibus repræſentent. Secundum, calidiſſimis regionibus, etiam ſub ardenti zona, vel tum quando appropinquat Planetarum Rex, magiſque incaleſcit, pruinas cadere, imbres, & quicquid tempeſtuoſum aduehit bruma. Tertium, euenire prouincijs oppoſitos reſpicientibus polos, vt vno, eodēque interuallo contraria dominentur anni tempora: nempe, hic æſtas eſt, cœlumque ſudum, & abſq; nubilo: ibi apertis Olympi cataractis, hyeme iam regnante, diluuiorum terror accolas occupat. Horum omnium & exempla, quæ ipſe contemplatus fuerat, & cauſas naturales diligens Hiſtoricus, idemque doctus Philoſophus præbebit noſter Acoſta lib. 2. de natura noui Orbis, à c. 3. & ex eo, alijſque teſtibus Conimbricenſes quæſt. 1. art. 3. ad cap. 14. lib. 2. de cœlo. Quibus animaduerſis, aſſerimus, inſueta fluminum incrementa his emanare ex capitibus: quoniam vel montium ſoluuntur niues; vel de cęlo importuni imbres cadunt; vel alio diſtanti climate hyberna ſunt tempora, quo intumeſcentis amnis natiuitas cernitur eſſe. Si tamen generalem omnibus cauſam præſtat exhibuiſſe, dicemus, Naturæ Ducem ſic diſpenſare occulta potentia aquarum motus, poſtulante hoc, & communis fabricæ decore, & particularium ſubſtantiarum exigentia, vt definitis, certiſq; mēſibus ſine lege ferantur hęc, illave flumina, & ſubita irruptione, & deſerta, & ab hominibus occupata conuertant in ſtagna. Declarationis gratia: Ægyptus ne hyeme quidem pluuiarum, imbriumve aliquid experitur, vt audiebamus ex Philone num. 59. à veris exitu calore vritur intolerando, vt ſcribit Ioannes Leo octauo deſcriptionis Africæ libro: forſan & aliæ ſimiles exiſtant regiones adhuc inexploratæ. Certè quarundam apud occiduos Indos meminit Acoſta cap 5. quibus per brumam nulli labuntur imbres. Quid his terrarum partibus feciſſent mortales, ſi aduerſùs ęſtum nullum lenimen præberetur? Quid ſemina, quid fruges vniuerſæ abſque humectantibus aquis, quæ fęcundant? Exigebat igitur gleba illa, quò parturire poſſit, vndarum beneficium: ſi negaſſet Opifex, feciſſet quaſi aduerſùs naturæ ſtatuta, cuius lex eſt, atque regula, vt Artifex ſummus ad gignendum neceſſaria ſubminiſtret: aqua autem telluri opus eſt: quam ſi deſurſum Creator non mittit, ex ſubterraneis proferat, oportet. Sed & communis opificij venuſtatem hæc adaugent: nam, quàm pulchra varietas eſt, hic temperari æſtus ab æthere defluxis pruinis; ibi excreſcere amnes, qui leniant immoderatos ardores; illic ventos flare; Solem alibi imbres fugare, alibi procreare; his ſegetes ab æſtiuis aquis lædi, illas ſurgere & lætari? Harum primam cauſam, quæ hominum, telluriſque ſolatia reſpicit, Lucanus attigit lib. 10.

Acoſta.
Conimb.

Naturalis cauſa quamobrē flumina æſtate exundant.
Philo.
Ioan. Leo.

Acoſta.

——Dare iuſſus iniquo
Temperiem cœlo, medijs æſtatibus exit,
Sub torrente plaga, ne terras diſſipet ignis,
Nilus adeſt mundo.

Lucan.

Alterum fundamentum vniuerſi pulchritudinem complectens Philoni debetur lib. 1. de vita Moyſis, pag. 480. *Eſt & alia cauſa, (ait,) cur Aegypto hyems ſit ſuperuacanea: nam, quod imbres alibi; hoc reſtagnationes fluminis efficiunt, arua fœcundantes ad prouentus frugum annuos: natura autem non ſolet ita in vanum operari, vt pluuias terræ non indigenti largiatur: ſimulque gaudet varietate ſui artificij, concentum è contrarijs qualitatibus temperans: & ideo alijs supernè è cœlo, alijs infernè è fontibus, ac fluuijs præbet aquarum commoda.*

Philo.

Sed elucido poſtremum iſtud theorema. 67.
Quanti ſtuporis, Oceanum fluctibus Olympum verberare, & decumanis excandeſcere procellis; iras tamen cohibere, & arenarum vile prætergredi vallum non auſum: quid dixerim, & algas teuerent? Demiratur Ieremias cap. 5. verſ. 22. *Qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit: & commouebuntur, & non poterunt: & intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt illud.* Deprædicat ſæpè Iobus, portenti inſtar, Patrum non paucis viſum, quorum loca notat Pineda ad verſum 7. cap. 1. Eccleſiaſtæ: hoc tamen naturæ opus eſſe demonſtrat Valleſius de ſacra Philoſophia, cap. 52. P. Suarez tractatu de opere ſex dierum, lib. 2. cap. 6. At, quomodo natura operatur? Taceo diſputare, an mari ſuperior ſit terra: ſuppono eleuatiorem cum Pererio lib. 1. in Geneſim ad opus tertiæ diei: probauerit quidem hoc, non poſſe naturaliter totam orbis machinam vndis obrui, quemadmodum euincunt Conimbricenſes tract. 8. Meteororum, cap. 10. non pro his concertatio; ſed pro arenarum fortiſſimis, ſi Deo lubet, propugnaculis: vnde illa Ieremiæ: *Poſui arenam terminum mari, & intumeſcent fluctus eius, & non tranſibunt.* Sanè neceſſarium eſt, dicamus cum P. Suarez, ſic ab initio diſpoſitas naturas, vt non niſi harum effractis legibus maria ſignatos limites tranſire valeant, poſtulante hoc opificij vniuerſalis conſeruatione: igitur, quemadmodum aquis præcepit ab exordio, ne ſcripto circulo exirent, quod cùm illæ faciunt, naturaliter, & abſque miraculo obtemperant: ita ijſdem à primordio imperatum, Ægyptum vt alluerent peracta meſſe, aut alias glebas aquarum rigationibus fœcundandas: quæ dum exequuntur iuſſa, ex naturæ motibus obediunt, & ſine prodigijs. Hæc illa iuſtiſſima trutina, quam Parœmiaſtes laudauit Prouerb. cap. 8. verſ. 28. *Quando æthera firmabat ſurſum, & librabat fontes aquarum: quando circundabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirent fines ſuos.* Tum enim, prout cuiuſque exigebat regionis neceſſitas, quaſi ex diſtributiuæ iuſtitiæ regulis, ſeruata proportione diuiſit aquarum varia & admiranda officia, & has deſuper cadere iuſſit, illas ab imo prodire, hyeme pleraſque defluere; vere, atque æſtate rariores; ſyderibuſque vim impreſſit, ventiſque, qua ſecretè impellerent vndas, cohiberent etiam. Et potuit quidem aliter decreuiſſe: ſed, quemadmodum, cùm poſſit aquis repagula arenarum non ponere; ex ſuppoſitione tamen imperij, naturaliter nequeant præfinitos tranſire cancellos: ſic etſi poſſit ſtatuere, ne hæc, aut illa flumina per æſtatem excreſcerent, ex ſuppoſitione tamen primæ iuſſionis, quam

Ierem. 5.
Naturaliter quo pacto accidat ne aquæ præſcriptos à Creatore limites prætergrediantur?
Pineda.
Valleſ.
Suarez.
Pereri.
Conimb.
Suarez.
Prouerb. 8.
Deus quo pacto elementa quaſi in ſtatera metalſitatus eſt.

debitus

debitus rerum ordo extorſerat, niſi contempta naturæ auctoritate, non poſſunt eiuſmodi amnes determinata anni periodo non reſtagnare, & in camporum patentia diffundi.

68. Sed difficile fore, vt credamus, natura mouente, flumina reſtagnare, aſſeres: quoniam, ſi naturæ is eſſet motus, cederet in emolumentum creaturæ, magis quàm in deſtructionem, & nocumentum; at euenit eiuſmodi fluminum irruptionibus peſſundari omnia, & innumeris affici homines, atque alia animantia, ipſamque tellurem malis: nanque Tigris, cùm effluat & expandatur in diebus nouorum, vt loquitur Eccleſiaſticus cap. 24. verſ. 35. hoc eſt, cùm hordeacea eſt meſſis, cùm ver incipit theſauros effundere, quis dubitet ab aquarum impetu proſterni ſegetes, flores, atque olera lædi, pecudes torrentis vi in profundum attrahi? qualia, & damna Iordanis affert, cùm ipſe quoque ſub meſſem, ſiue triticeam, ſiue hordeorum intumeſcat: ſed Gehon meſſe quidem abſoluta excreſcit. Verùm, cùm ad decem & octo cubita augeatur nonnunquam vt ſcribit Plinius lib. 5. cap. 9. (Gehonem quippe Nilum intelligimus) vinitorum labores eludit; ſequitur quippe poſt granum botri collectio; quin & cellarijs recondita frumenta, aut diſſipat, effractis valuis, reliquiſque munimentis, aut putreſcere facit: hæc igitur ſunt ab illis diluuijs egregia beneficia. Sanè vel hoc ipſum nobis perſuadet, illuuiones, quæ fixo, perennique ordine contingunt, naturæ opera eſſe, quoniam incredibile pariunt emolumentum: *Nam inter Tigrim, & Euphratem iacentia* (ait Curtius initio libri quinti) *tam vberi, & pingui ſolo ſunt, vt à paſtu repelli pecora dicantur, ne ſatietas perimat*. Cauſa fertilitatis eſt humor; quid autem tam celebre apud antiquitatem, atque Ægypti feracitas, præſertim quoties frumentorum memoratio incidit? Deprædicat Ioſephus lib. 1. Antiquit. cap. 8. Philo libro de Abraham: Plinius lib. 18. cap. 10. & clariſſimus teſtis Moyſes Geneſis cap. 41. verſ. 49. *Tantaq; fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur, & copia menſuram excederet. Porrò Ægyptum* (inquit Nazianzenus oratione 24.) *fluuius ditat è terra fluens, ac tempeſtiuè maris inſtar exundans*. Refert Pierius ex veterum narratione, lib. 46. de ſacris Ægyptiorum characteribus: Plinius & ab Euphrate, & à Tigri paria emanare lucra teſtatur lib. nominato, cap. 18. Sed, quem in modum hæc conciliabimus? Equidem, de quibus diſputamus, aut ſobriè tantùm intumeſcunt flumina, aut modum prætergrediuntur. Prioris generis cataclyſmi, vt moderati ſunt, & extra crepidines temperatè feruntur, ſic vt nocerent, modica intuliſſent damna, qualem fuiſſe Iordanis excreſcentiam putamus, de qua Ioſuè cap. 3. *Iordanis* (inquit) *ripas alueí ſui tempore meſſis impleuerat*. Septuaginta: *Iordanis autem plenus erat per totam crepidinem ſuam, ſicut dies meſſis tritici*. Quibus ſignificatur, vſque ad ſummitatem euectum tunc amnem, cùm aliàs decurreret infra margines. Poſterioris formæ diluuia non modicam generant difficultatem: nam maria æmulari Nilum, dixere ex Patribus Nazianzenus nuper memorata oratione: Baſilius lib. 1. Hexameri: Anaſtaſius Sinaïta ſui quoque Hexameri lib. 1. Caſſianus collatione 15. cap. 3. Exteri teſtantur Scriptores, Ælianus lib. 10. de animal. cap. 43. Plinius lib. 5. cap. 9. Ioannes Leo Africæ deſcriptionis lib. 8. Nili autem ſimiam eſſe Euphratem prodit Lucanus allatus ſuprà numer. 64. Pereira lib. 3. in Geneſim, diſputat. de 3. & 4. flumine Paradiſi: & vtriuſque imitator, argenti apud Peruanos dictus Amnis, quemadmodum eius contemplator noſter retulit Acoſta lib. 2. noui Orbis, cap. 4. & lib. 3. cap. 20. De his igitur omnibus fluminibus idem dictum eſto, quod de Nilo.

Eccli. 24.
Plin.
Tigris & Euphratem globa quàm benefici.
Curt.
Ægypti in frumentis copia.
Ioſeph.
Philo.
Plin.
Gen. 41.
Nazianz.
Pier. Val.
Ioſue 3.
Nilus, maris inſtar, cùm inundat.
Nazianz.
Baſil.
Anaſt. Sin.
Caſſian.
Ælian.
Plin.
Ioan. Leo.
Lucan.
Pereira.
Acoſta.

69. Incipit autem Ægyptiorum amnis augeri *ſenſim, modiceque, Cancrum Sole tranſeunte* (ait Plinius lib. 5. cap. 9.) *abundantiſſimè autem Leonem eodem percurrente*. Anaſtaſius Sinaïta expreſsit magis lib. 1. mundani opificij: *Incipit* (inquit) *Nilus fluere menſe Iunio, & per eum totum, & poſt ipſum creſcit, nempe, Iulio: in Auguſto autem, & toto Septembri inſtar maris exundans Ægyptum facit nauigabilem, quæ prius erat arabilis: incipit autem decreſcere Octobri, & Nouembri: in menſe autem Decembri, & toto Ianuario redditur priori alueo*. Ioannes Leo, quem nominauimus, octauo libro, ad Idus Iunij quidem turgere ait; ſed dies quadraginta conſumere, antequàm perfecta aſſequatur incrementa, totidemque rurſus diebus decreſcere, quæ à nobis eum in ſcopum prolata ſunt: vt cùm intelligatur, Nilum non ſubitò, & tanquam ex abrupto inundare, facile quoque ſit capere, ſpatium dari terræ habitatoribus, vt & animantium, & cæterarum rerum incolumitati proſpiciant. Hoc autem multifariam contingit: nam, vt vindemiæ conſulant, cuius illud tempus eſt: quare de hoc fluuio ſub Gehonis titulo, vt communis velit interpretatio, Eccleſiaſticus cap. 24. tumeſcere inquiebat diebus vindemiæ: opinabile eſt vitibus loca conuexa, & tuta ab vndarum incrementis eligere, montes, ſcilicet, & in his editiſsimos tumulos, quando; vt pangit Vates: *Bacchus amat colles*: ſi quas autem plani nutriunt vites, his ſuas maritant arbores, quas dum ſcandunt, ſæpè in eam altitudinem feruntur, vt quemadmodum Plinius lib. 14. cap. 1. tradidit vindemiatorem, ſi de cacumine feratur præcipitio, interitus & ſepulcrum excipiunt. Adigunt & in ſublimia greges cum armentis, viuuntque ipſi per ſcopulos. Sed quod Babylonij inuenerunt propter Euphratis reſtagnationes, vt ex cocto latere, bitumine, arena, pice interſtrato (inquit Iuſtinus de Semiramide lib. 1. exordio) muros inſuperabiles redderent aduerſus aquarum violentos impetus, fortaſſe Ægyptij idipſum mutuati. Quanta verò contra ſubtilem penetrandi vim in bitumine ſit virtus, declarat ſufficienter Noëticæ magnæ arcæ fabrica, quæ ne periclitaretur, iuſsit Numen Geneſ. cap. 6. verſ. 14. *Fac tibi arcam de lignis læuigatis: manſiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinſecus, & extrinſecus*. Vide eum in locum Pererium de bituminis poteſtate, & natura differentem, lib. 10. in Geneſ. numer. 12. Porrò tantam murorum firmitatem, quorum & altitudo fuit quingentorum cubitorum, teſte Suida; in gratiam publicæ incolumitatis meditatam contra illuuiones, idem definit, & Alphæus narrat apud Euſebium lib. 9. de præparatione euangelica, capite poſtremo. Cùm autem ab Aſſyrijs digreſsi ſint, qui Niniuen ampliſsimam vrbem condiderunt, quemadmodum Geneſeos affirmat Hiſtoria cap. 10. verſ. 11. quando hæc Tigri, qui ex fluminibus, quæ reſtagnant, eſt, impoſita fuerit, aſſertore Plinio lib. 6. cap. 13. quod etiam Tobiæ cap. 6. indicat, credibile eſt ædificata murorum propugnacula parem in modum: ſed, quòd ciuitas tanti ambitus fuiſſet, vt trium dierum itinere

Nilus quando inumeſcit, quando decreſcit.
Plin.
Sinaita.
Ioan. Leo.
Ægyptij, vt ſibi, pecorique conſulant Nilo exundante.
Eccli. 24.
Vitis quàm altè ſcandat.
Plin.
Bitumin. contra aquas robur.
Iuſtin.
Gen. 6.
Pererius.
Suidas.
Euſeb.
Niniue Tigri fluuio ſuperimpoſita.
Plin.
Tob. 6.

nere

Niniue cuius circuitum habere vix circumiri potuerit ſecundùm Hieronymi aſſeuerationem ad cap. 3. Ionæ, propterea exiſtimari valeat factum, vt ſi quando vrgeret amnis fortior tempeſtas, haberet ferè vniuerſa Prouincia, quo non ſolùm habitatores, ſed etiam iumenta, & pecora reciperentur: & forſan, quoniam ob hanc cauſam abundabat animalibus, voluit Monarcha, vt & animalium irrationalium infinitus numerus commune lamentum augeret: *Et operiantur ſaccis homines* (Ionæ cap. 3.) *& iumenta, & clament ad Dominum in fortitudine.* Sed præter hæc vrbium, atque oppidorum certiſſima munimenta, campis quoque protuſum: nam in planitie aggeres in hunc finem a Semiramide conſtructos refert Herodotus in Clio: quorum etiam meminit Strabo lib. 16. quibus & detinentur aquæ, ſi quando opus terram ſatis bibere, & eædem defluere permittebantur apertis *molibus*, (vt inquit Plinius lib. 5. cap. 9. loquens de Nilo.) Foſſarum quoque per quas idem amnis deducebatur, vt glebam feraciorem redderet, & per quas in Oceanum decurreret, mentionem facit Suetonius in Auguſto, cap. 33. Sed nemo tam diſtinctè propoſuit, quibus modis communi bono conſuleretur, atque Diodorus Siculus lib. 1. de fabuloſis antiquorum geſtis, propemodum narrationis: *Aqua* (ait) *leniter fluente, facilè eam paruis aggeribus arcent, inducuntque pro commodo terræ.* Mox addit: *Et Aegyptus plana, & campeſtris, cumque vrbes, vici, agricolarum mapalia aggeribus munita aquæ inundationem deuitent, tanquam Cyclades apparent aſpicientibus. Terreſtres belluæ omnes, quæ in campis remanent, ſuffocantur aqua; quæ euadunt, ad altiora confugiunt loca: pecora inundationis tempore in ſtabulis recluſa nutriuntur à colonis, ad id anteà præparato paſtu: vulgus remiſſis operibus ruſticis, ocioſum epulis indulget, ac voluptati.* Verùm redimendis a diluuio corporibus defunctorum quemadmodum Peluſiaca inuigilet natio, delineat Caſſiani decimà & quinta collatio, cap. 3. *Hunc autem* (dicit) *Aegyptijs morem Nili fluminis inuexit alueus, vt quoniam vniuerſa illius latitudo terræ inſtar immenſi pelagi, non paruo anni tempore, ſolita aquarum eruptione contegitur: ita vt nulla tunc cuiquam humandi copia humani corporis tribuatur, niſi poſt tranſuectionem decurſam: corpora mortuorum pigmentis condita redolentibus, in editioribus cellulis recondantur.* Taceo à cymbis opitulamen, atque intra nauigiorum compages vrbium pulcherrimas ideas, quod ciuium vniuerſa exercerentur munia, nedum priuatarum ædium: atque his fiebat artibus, vt cùm & homines, & animantia, quicquidve aliud in diuitijs numeratur, ſarta tecta eſſent; nullibi terrarum facies iucundior, nullibi plenior, quàm apud has Prouincias.

Iona 3.

Aggeres, & foſſæ, vt Nilus, aut ſtaret, aut decurreret.

Herodot.

Strabo.

Plinius.

Sueton.

Diod Sic.

Caſſian.

Ægyptij vt eo duxerit ius defunctorũ proſpiciunt ob diluuia.

70. Dicam pro coronide ſermonis: neque enim ſubticere animus eſt, quando huc vſque deuecti ſumus, ſiue ex genio noſtro, ſiue ex inſtitutæ tractationis neceſſitate. Mihi equidem acriùs contuenti, quo pacto Ieſus Sirach cap. 24. fluuiorum alluuiones ſuis ſecernat temporibus; & Euphratem aſſerat ſe maiorem fieri diebus nouorum, id eſt, veris non abſoluta læta temperie: Iordanem excreſcere, dum ſegetes defalcantur: Gehonem inundare peracta meſſe, cùm torcularia calcantur; quoniam video hæc ab Auctoribus Nilo, atque Euphrati tribui; (nam de Iordanis intumeſcentia apud Bibliorum Interpretes tantùm reperio;) cogitabam ex hoc Eccleſiaſtici dicto non ſegniter corroborati, Nilum ex Paradiſi profluentibus vnum eſſe: nam, qui de ſitu orbis exactiſſimam ſcripſit Geographiam Strabo lib. 18. manifeſta ſententia affirmat ante clauſum ver Euphratis incipere incrementum: Nilum verò terminata meſſe, cui vindemia ſtatim ſuccedit, neque priùs augeri atteſtatur apertis verbis Plinius lib. 5. cap. 9. & lib. 18. cap. 18. atque à quo ipſe deſumpſerat Herodotus lib. 2. Anaſtaſius Sinaica lib. 1. Hexameri: Ioannes Leo octauo de motibus Africanorum libro, atque multi inſuper apud P. Poza tom. 1. Mariani Elucidarij, lib. 1. tract. 13. cap. 10. Hæc igitur cùm Gehoni ad amuſſim adaptentur, atque eundem per Æthiopum tractatus ferri, quemadmodum pronunciant Moyſes Geneſeos cap. 2. ita etiam de Nilo veteres & noui Hiſtorici declararunt, vt vix ſit, qui de Ægyptij amnis natiuitate diſputet, qui non probet: quamobrem difficiles erimus, vt arbitremur cum Patrum vniuerſo ferè concilio (adi Cornelium, atque Delrium ad cap. 2. Geneſis) Nilum Gehonem eſſe, & conſequenter ex fluuiorum Paradiſi quaternione? Scilicet, arduum eſt credere, tam diſſitas origines habere, ſi ex vno naſcantur capite recenſiti à Moyſe quatuor amnes. Premunt hoc argumentum diſertè pro more ſuo Pererius lib. 3. in Geneſim, tractatione de Paradiſi fluminibus: Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 3. num. 62. At viderunt hoc, ac conſiderarunt attentè ingeniorum apices, & per tot ſæcula nemo impoſſibile iudicauit vſque ad Eugubini Coſmopœiam. Dicebant quidem, ex gurgite illo, qui locum voluptatis madefaciebat, nominatos vndarum decurſus manare: ſed tandem ab arenoſa aliqua vaſtitate excipi, atque mergi ſubterraneis ampliſſimis cauernis, exilire tandem remotiſſimis locis, quoniam per varias & diſiunctiſſimas inferorum diriguntur venas: id ſic dicam phyſicè, & abſolutè abſque ſuperatis naturæ legibus euenire potuiſſe, negari non poſſe: moraliter autem an contigerit, omnis quæſtio erit. Sed hoc etiam ſuadibile reddunt amnium plures admirandi caſus, quorum magnam partem, aut admittere oporteat, aut omnem Hiſtoriæ fidem eleuare. Saluta loco præfato Salianum num. 67. Conimbricenſes tract. 8. & 9. Meteororum: atque inter antiquos vnius diligentiſſimam narrationem Calliſti, videlicet, Nicephori lib. 9. cap. 19. An non hæc ſatius docuiſſe, quàm Phiſonem, atque Gehonem duo brachia eſſe exorientia, quo loco Euphrates, atque Tigris commiſcentur, quando de iſtiuſmodi membris, neque priſci, neque recentes Coſmi Deſcriptores meminerunt, cùm certè meminiſſe debuiſſent ſaltem propter reſtagnationem, vt concedamus copioſa non fuiſſe flumina; quod tamen fateri ſine crimine aliquo Eccleſiaſtici non ſinat comparatio? Ad hæc, à nouæ opinionis fautoribus ſi requiramus de protoparentum habitatione, vbi nunc ille deliciarum hortus, & amœni nemoris iucunditas? Reſpondebunt quidem, aut cum Pererio lib. 3. in Geneſim, quæſt. 5. de Paradiſo, non extare omninò, ſed generali cataclyſmo loca illa altiſſimè eſſe demerſa, atque eo vſque obruta, vt ne veſtigia quidem remanſerint: aut cum Saliano, die, annoque orbis memoratis, num. 39. manere quidem glebam; at omnibus ornamentis ſpoliatam, ſiue id Noëna diluuia effecerint, ſiue tempus edax rerum, ſiue Numinis inacceſſa cogitatio ob ſpeciales fines: atque equidem indeletum adhuc viridarium, Patrum ſolennis fuit exi-

Nilus, vnum de quatuor Paradiſi fluminibus.

Strabo.

Plin.

Herodot.

Anaſt. Sin.

Ioan. Afric.

P. Poza.

Cornel.

Delrius.

Perer.

Salian.

Eugub.

Saliani

Conimbric.

Niceph.

Paradiſus num modò extet?

Perer.

Salian.

ſtimatio,

Digitized by Google

ſtimatio, quemadmodum & Pererius lubens admittit. Facta igitur Paradiſi tanta immutatione, atque eam in formam reducto celebertimo pomœrio, vt ne vmbræ quidem appareant priſtini ſplendoris; quid obſtupeſcimus fluminum inde prodeuntium diuerſiſſimos fuiſſe vultus poſterioribus ſæculis a primæua figura?

71\. Sed, inquis, vt tribuant Nili latices ex Paradiſo deriuari, Phiſonem nunquam admittent Gangem vocandum, quoniam terra Heuilath, quam alluit, India eſſe non poteſt: conſtat verò Gangem apud Indos eſſe: conceſſo autem Gangem Paradiſi fluminibus haud ortu & naſcentia coniunctum, nihil vetat id ipſum de Nilo aſſeruiſſe, quoniam vnius Pronunciati defenſores, alterius quoque indiuulſi propugnatores ſunt. Sanè, ſi quod eſt apud Pererium Ariæ, atque Vatabli iudicium, regionem Heuilath apud occiduos Indos quærendam, regnis præſertim Peruanis, ſpecioſa ſaltem niteretur coniectatione: dixiſſent Phiſonem illum eſſe argenti nomine clariſſimum amnem, cuius ſæpè ex Acoſta lib. 2. de nouo orbe, cap. 4. in ſuperioribus meminimus: nam cùm per trimeſtre ſpatium exundet, profundiſſimique gurgutis ſit, aptè repræſentaret apud Eccleſiaſticum cap. 24. Salomonis abundantiſſimam rerum diuinarum, humanarumque cognitionem. At, neque ille fluuius ex eorum genere eſt, qui abſque pluuiarum, aut liqueſcentium niuium adminiculis, velut ſuapte natura in magnas aquarum moles exurgunt: neque Gangis ei aut nomen, aut curſus, aut proprietates adaptari valeant. Gangem igitur & regionem Heuilath in orientem transferamus, neceſſe eſt. Et quidem Nicephorus citatus numero antecedenti ad Tropabanam vſque Inſulam decurrere affirmat. Sed, quæ fuerit hæc regio, & quam occupauerit apud Eoos Indos telluris partem; an Ophiris aurifer tractus Salomonis claſſe nobilis; diffuſam, implicitamque poſtulat diſcurſionem. Erit vt ex profeſſo diſputemus ad cap. 5. Canticorum, ſi Numen indulſerit. Interim fruere eleganti Scriptore Pineda noſtro lib. 4. de rebus Salomonis. cap. 16. num. 9. Nos tam faſtidientis metus Lectoris terret, ne longiores ſimus: ſi æquo prolixiores fuimus, meſſis in culpa fuit, cuius gratia tantùm ſuſcepimus operis per tres Subſectiones; nempe, quòd hæc multa; nos operarij pauci, & imbecilles. Rogate Dominum meſſis, & mittet operarios, quibus comparati nos locuſtæ iudicabimur, qui breui abſoluant trituram vniuerſam, & ſtudioſum compendio docentes nauſea liberent.

Heuilath regio an apud occiduos, an apud orientales Indos?
Manton.
Vatablus.
Acoſta.
Pereira.
Eccli 24
Peruanus argenti amnis an Ganges?
Nicephor.
Pineda.

SECTIO V.

Sub cuius imperio concelebrata connubia iſthæc? quo Palæſtinæ campeſtri, vrbanove loco? qua nubentium ætate?

72\. MVLTAE coniectationes ſunt, ne dicam aperta argumenta, quæ planè edocent huius Epithalamij acta Salomonis, eius, qui Reges cæteros maieſtate, opulentia, cognitione ſuperauit, dominatum reſpicere. Huius nominis ſunt illa Cant. 1. v. 4. *Nigra ſum ſed formoſa, filiæ Hieruſalem: ſicut pelles Salomonis*. Rectè, vt exquiſitam in primis, & pauciſſimis feminarum conceſſam pulchritudinem ſponſæ exprimeret, cumuli Salomonis gloriæ, atque pompæ venuſtatem comparauit. Nam, vt admittamus, ante Salomonem duos Hebræorum Reges Saülem, atque Dauidem, atque hos qui præceſſerunt, Iudices, quadrigis etiam ad oſtentationem inuectos, cùm legamus Reg. 1. & de carrucis memoriam, & luxus non mediocris argumenta: capite quippe octauo de Monarcha prædicit Samuel: *Filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum: filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias; & focarias, & panificas*. Et audiamus de multitudine eſſedorum eiuſdem primi Regum libri cap. 13. verſ. 5 *Et Philiſthijm congregati ſunt ad præliandum contra Iſrael, triginta millia curruum, & ſex millia equitum*. tamen cùm aſſiduis bellorum tempeſtatibus iactata fuerint omnia illa tempora ad obitum penè Dauidis, veroſimile eſt currus illos, equorumque ornamenta ad robur, & ſuſtinendam armorum vim potiùs compoſita, quam ad decorem, & ſpectaculum: verum, vt præbeamus politiori opificio elaboratas ſuperioris ætatis rhedas, & pilenta: at longiſſimo interuallo ſuperata omnia vehicula priorum temporum à Salomonis ſuperbiſſimis lecticis plurima atteſtantur; nempe, in primis conſtat de eo throno, quem feciſſe legitur Salomon Reg. 3. cap. 10. verſ. 18. ex ebore, ſuperinducto auro fuluo nimis, non eſſe factum tale opus in vniuerſis regnis, hunc conſtituiſſe iudicio aſſignatis ædibus; de quibus eodem libro, cap. 7. verſ. 7. *Porticum quoque Solis, in qua eſt tribunal, fecit, & texit lignis cedrinis à pauimento vſque ad ſummitatem: & domuncula, in qua ſedebatur ad iudicandum, erat in media porticu ſimili opere*. Indicat Pineda lib. 6. de Salomone, cap. 8. Sanchez ad nominatum cap. 10. tertij Regum: Salianus tom. 3. ad annum mundi 3033. num. 12. Certè Ioſephus lib. 8. Antiquit. cap. 5. Baſilicam condidiſſe Salomonem affirmat magnam, & pulchram, multis ſuſfultam columnis ad cauſas forenſes agitandas, & lites decernendas. Cùm igitur ad ſeria tractanda deſtinatum locum tanto decorandum pulimento æquum iudicauerit Salomon; quid arbitramur operatum fuiſſe in his, quæ ſoli pompæ, & iucunditati ſubſeruirent? Sed quali apparatu prodiret in publicum Salomon, deſcribere non omiſit præfato libro Flauius: capite nanque ſeptimo, poſtquàm equorum compoſitionem & formam laudaſſet, *His* (ait) *decus addebant equites, flos iuuentutis, procera ſtatúra, promiſſoque capillitio conſpicui, & tunicas è Sarrana purpura induti: ad hæc ramentis auri capillum quotidie ſpargebant, vt ad ſolarium radiorum contactum fulgor à capitibus eorum reflecteretur. Hi armati, & pharetris ſuccincti regium currum ſtipabant, quo ſublimis inuectus, & amictus veſte candida mane ſolebat vrbem egredi*. Tanta cùm eſſet ſatellitum elegantia, quibuſnam ornatum, ſeu ingenij, ſeu naturæ inuentis regium vehiculum æſtimabimus? Vt iam illa ſtupori non ſint, quæ huius cap. 3. Hymenæi legimus, columnas fuiſſe argenteas, reclinatorium aureum, aulæa ex meliori purpura, intimum eius (vt loquuntur Septuaginta) lapidibus conſtratum, proculdubio pretioſiorum lectiſſimis quibuſque: probant quoque curruum eximiam fabricam, quòd horum cura non niſi ingenuis commiſſa: *De filiis enim Iſrael*

Salomone Dauidis filio regnante peracta, quæ hoc pergunt Hymenæo.
Cantic. verba ex cap. 1. illuſtrata.
1\. Reg 13.
Curruū multus vſus Palæſthinis.
Thronus Salomonis iudicando deſtinatus.
3\. Reg. 10.
Ioſeph.
Pineda.
Sanchez.
Salian.
Salomonis quàm ſplendidum ſatellitium.
Ioſeph.
Curruū Præfecti ex honoratis & ingenuis.
Cant 3.

Iſrael non conſtituit Salomon ſeruire quenquam: (Regum 3. cap.9. verſ.22.) *ſed erant viri bellatores, & miniſtri eius. & Principes, & Duces, & Præfecti curruum, & equorum.* Denique euincit allatas nominatim ex Ægypto quadrigas, ibidem cap. 10. verſ. 29. atque hoc illata tangunt cap. 1. Canticor. verſ. 8. *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te, amica mea.* Qualis verò, & quàm magnificus, ſiue quadrigarum, ſeu tabernaculorum ornatus Ægyptiorum conſueuit eſſe Toparcharum, facilè animaduertit, non tamen abſque ſummo ſtupore, qui Athenæi lector extiterit, præſertim lib. 10. vbi ad longum depingit Ptolomæi Philadelphi tentorium. De multis vnam ſententiam tranſcribendam duximus, quoniam pro Salomonis pellibus facit, & cuius eſſent voluptatis; pulchritudiniſque demonſtrant: *Interior* (inquit) *eius ſtationis pars Phœniceis tapetibus circumuelabatur: interuallo medio, quod hunc locum à tentorio ſeparabat, animantium pelles incredibilis varietatis, & magnitudinis pendebant.* Cùm igitur quo tempore hic decantatus eſt Hymenæus, omnium linguis, & narrationibus commendarentur Salomonis tentoria, rhedæ equitatus; duxit ab ea re ſimilitudinem ſponſa, quæ ob maximam celebritatem nullius cognitionem latere poſſet.

3. Reg. 9.

3. Reg. 10. Cant. 1.

Nobiliſſimæ carrucæ Salomonis.

Athen.

73. Alterum fundamentum ſuppeditant verba Canticor. cap.6. verſ.3. *Pulchra es, amica mea, ſuauis, & decora, ſicut Hieruſalem.* Nam, quod aliàs diximus ex Hieronymo ad illud cap. 49. Iſaïæ: *Dixit Sion: Dereliquit, &c.* modò ex Strabone eadem promimus libro 16. qui Hieroſolymitani ſoli formam delineans: *Eſt enim* (ait) *petroſum, circumiacentem regionem ſterilem, ac ſiccam habens, & intra ſexaginta ſtadia petroſam.* Hunc ergo tam infauſtum ſitum ad venuſtatem reduxiſſe quanti operis fuerit? Fateor extruſo Iebuſæo Dauidem ædificaſſe per gyrum à mello, & intrinſecùs: ſed, quod decoris plurimùm conciliare poſſit, regiam ab eo ex nobilibus conſtructam lignis, Regum 2. cap.5. verſ. 9. At ſemipolita adhuc ciuitas, cùm & muri rudis eſſent operis, & plateæ incompoſitæ, & extra murorum ambitus informia vniuerſa: denique diuinis mancipata cultibus adhuc Baſilica non cerneretur. Sed per Salomonem redintegrata hæc omnia, docebit Ioſephi oratio lib.8. Antiquit. cap.5. *Cæterùm Rex, cùm videret mœnia Hieroſolymorum turribus, & propugnaculis ad ſecuritatem egere, nec ea dignitati vrbis ſatis reſpondere, & muros inſtaurauit, & turres magnas in eis erexit.* Atque ſeptimo capite: *Diuina autem quadam diligentia, ac prouidentia in rebus omnibus vtebatur: & cùm eſſet elegantiarum amator, ne viarum quidem curam prætermiſit, ſed ſilice conſtrauit, tum vt vltrò, citroque commeantibus eſſent faciles, tum ad oſtendendam hac quoque parte principatus ſui magnificentiam.* Superfluum eſt referre de templi fabrica, & regiarum ædium, quibus perficiendis operibus cùm ad ſtructionem neceſſaria, cuncta in promptu eſſent, ipſos viginti annos conſumpſit: ſileo hortorum, nemorum, vinearum delicias incomparabiles, quoniam de his abundè tractat ipſe ad cap. 2. Eccleſiaſtæ. Igitur, cùm ante Salomonis imperium Sion, aut compta, atque venuſta dici non potuerit; aut certè nullatenus ſummam eam venuſtatem conſequuta ſit, quæ Virginis ſpeciem exprimeret, cuius forma decentiſſimos quoſque fœminarum vultus obnubilaret, ſequitur poſt abſoluta Hieroſolymitanæ vrbis, quæ audaci mente conceperat opera admiranda Salomon, hæc de ſponſa prolata fuiſſe. Eiuſdem roboris argumentatio ab alijs nominati cap. 6. verbis, nempe: *Sexaginta ſunt Reginæ, & octoginta concubinæ, &c.* Sed, quoniam de his, aliiſque Epithalamij locis, quorum alluſio eſt ad Salomonem, egimus ſuperiùs Anteloquio 1. *Sect.9.num.69.* ſuperſedemus diffuſiori probationi.

Cant. verſus ex c. 6. declaratus.

Hieroſolymitanus tractus horridus.

Strabo.

2. Reg. 5.

Salomon Hieroſolymorum vrbem formoſam & compiā reddidit.

Ioſeph.

74. Sed labefactari ſtatuta à nobis per verſum 4. cap.4. Canticorum aſſeras: *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Nam expulſo ab arce Sionis Iebuſæo, regni difficilioribus compoſitis rebus, cùm miſiſſet Tyriorum Dynaſta Hiram ad Dauidem & peritiſſimos Architectos, & cedrinæ copiam ſyluæ regiam extruxit operoſa magnificentia, Reg. 2. cap. 5. variæ, & oſtentationem, & ad muniſmen diuerſis baſilicæ partibus fabricatæ turres, ex quibus illa, quæ armamentario deſignata oſtentabat iucundiſſimum bellicoſis ſpiritibus pabulum, clypeorum ingentem multitudinem, quemadmodum & huius filius, diuino profanoque ædificio abſoluto: *Ducentas haſtas aureas,* (Paralip.2.cap.9. verſ. 15.) *trecenta quoque ſcuta aurea poſuit in armamentario, quod erat conſitum nemore,* id eſt, ædium, quibus à ſaltu Libani nomen, vt autumat Pineda lib. 5. de Salomone, cap.5. numer. 5. quam domum inter Salomonis plurima miracula præcipuè obſeruaſſe Sabæorum Reginam, Auctor eſt Ioſephus lib. 8. Antiq. cap.6. Igitur, cùm ad hoc Dauidis venuſtiſſimum opus reſpiciant Canticorum verba, oportet, concedamus in eius incidiſſe tempora Epithalamium. Reſpondeo: eſto quidem turris eius facta ſit mentio, quam à fundamentis duxerit ad faſtigium Dauid, verùm, cùm deſcriberetur a ſponſæ laudatoribus, defunctum iampridem fuiſſe Dauidem: quippe repræſentat nobis hoc Epithalamium Salomonem cum eo quadrigarum apparatu, quem depinximus numero 70. cum ſexaginta Reginis, & octoginta concubinis, præter adoleſcentularum abſque numero mandras; denique repræſentat, vt diſputabamus paragrapho elapſo, Hieroſolymam decoris vltima lineamenta conſequutam. Vt autem concedamus, etiam ſuperſtite Dauide regnaſſe Salomonem, quod mauult Pineda lib. 2. de Salomone, cap.10. Salianus tom. 3. anno mundi 3020. numer.4. at imperij conſociatio vix biennium expleuit; quo interuallo adhuc Salomoni tanti faſtus vix pictura, quem moderata pompa, regia, ſcilicet, mula vectum, Principatus & conſortem & hæredem ſcimus declaratum Reg. 3. cap. 1. verſ. 33. ſed & viginti annos perficiendo templo, ædibuſque ſuis extruendis abſumptos ſcribit Ioſephus lib.8. Antiquit. cap. 2. denotatque ſatis Paralip. 2. caput octauum, verſ. 1. Denique illæ tot Reginæ, tot ſecundariæ vxores, tanta iuuencularum caterua, non niſi adulto iam dominatu: alludunt itaque Canticorum verba ad Dauidis ſepulti, non autem viuentis opera.

Exc. 4. Canticorum periodus diſcuſſa.

2. Reg. 5.

Armamentarij Salomonici ſplendida, & venuſta fabrica.

2. Paral. 9.

Pineda.

Ioſephus.

Pineda.

Salian.

3. Reg. 2.

Ioſeph.

2. Paral. 8.

75. Fortaſſe etiam turris iſta, quamuis à Dauide appellationem mutuaretur, ſed eius non erat tamen opus: neſcimus enim ab homine militari, atque voluptatum oſore, tantarum elegantiarum molem aliquam conſtructam, quæ virginis mulierum pulcherrimæ collum, cuius erant multæ, & ſubtiles dotes, aptè repræſentaret. At, quibus nixi rationibus hæc coniectamur? Equidem Salomon cùm ſtatim à parentis exitu Pharaonis

Turris Dauid. de qua Cantic. Salomonis opus.

filium duxiſſet, *Adduxit eam in ciuitatem Dauid* (Reg. 3. cap. 3. verſ. 1.) *donec compleret ædificans domum ſuam, & domum Domini*. Phariæ autem puellæ quo gratum faceret ſponſus, quoniam ſciebat delicijs enutritam, (Ægyptiorum enim plurimus eſt luxus,) regiæ, quam genitor firmiùs magis, quàm excultiùs engendam curauit, elegantias addidit; eminebat autem inter cæteros ædificij labores turris aliqua, artis præcipuum opus, cuius è faſtigijs cùm armati (vt probabile eſt) penderent clypei, dignum magnificentia Salomonis oſtentum, gratia conciliabant incredibilem, præſertim quoties à ſolarium radiorum illuſtratione quaſi fulgura emittebant, quod frequens erat ſub Palæſthino non multùm nubilo cœlo.

3. Reg. 3.

76. Video contra hæc allaturum aliquem id, quod inſinuat Pineda lib. 5. de Salomone, cap. 7. num. 2. non habitaſſe quidem mulierem alienigenam Intra ipſius Dauidicæ Baſilicæ circulum, quoniam hæc, eò quòd Arcam fœderis recepiſſet, ſanctificata habebatur: conſtructam nihilominùs Reginæ habitationem intra Sionis ambitum vocatum communiter Dauidis vrbem: non enim tota ciuitas ſacrata dicebatur; ſed regia Principis tantùm, quam Arca intrauerat; Scriptura autem ſolùm perhibet delatam Pharaonis gnatam in ciuitatem Dauid ex Ægypto; & ex hac traductam ad ædes, quas conſummata templi fabrica per tredecim annorum ſpatia Princeps ſibi, Reginæque erexerat. Sanè mihi tutum hæc omnia admiſiſſe; quod ad præſens attinet inſtitutum: ſit ita: dicam equidem huius ſtructuræ partem fuiſſe illam turrim, quam etſi iuſſerit Salomon erigi, quoniam tamen ædificauit intra ciuitatem Dauid, vocata eſt Dauidis, non Salomonis turris. Sed veritas eſt, nequaquam in arce Sion, præter Dauidis regiam, aliam compoſitam domum, qua habitaret Pharaonis filia: tum, quoniam huius conſtructionis labor impedimento fuiſſet templi fabricæ, à qua velut a potiori opere incepit Monarcha; tum maximè, quòd 2. Paral. cap. 8. verſ. 11. reperiamus expreſſum, intra Dauidis penates moratam fuiſſe Ægyptiam quoadvſque Palatij ingentem architecturam abſoluit Salomon; tunc nanque *Filiam Pharaonis tranſtulit de ciuitate Dauid in domum, quam ædificauerat ei: dixit enim Rex: Non habitabit vxor mea in domo Dauid Regis Iſrael, eò quòd ſanctificata ſit; quia ingreſſa eſt in eam Arca Domini*. Ac quamuis tali loco habitare fœminam aliquam interdictum fuiſſet: aut ſpecialiter prohibitæ mulieres alienigenæ, quamuis Iudaïſmum amplexæ, qualis erat Pharaonis filia: tamen, quia indecorum erat Reginam alio, quàm magnifico vixiſſe loco, non decebat autem templi conſtructionem differri, vt humanæ perſonæ pararetur hoſpitium, potuit abſque noxa in domo ſanctificata Dauidis per integros viginti annos habitare, quoniam non erat hæc ſtatio fixa; ſed ad tempus ſolùm, vt probè obſeruauit Lyranus ad cap. 9. lib. 3. Regum, cuius moræ iuſtæ ſuppetebant cauſæ. Quem ego articulum vno, alterove exemplo declaraturus ſum, quoniam prætermiſſum animaduerto ab Interpretibus. Eum quidem enſem, quo Dauid ſuperbi gigantis abſciderat verticem tabernaculo ipſe ſuſpenderat trophæum victori Deo: ab inde iam ſacer ille gladius, & profanis vſibus negatus, poſtulauit deinceps idem qui dono dederat Dauid Reg. 1. cap. 21. quoniam quidem properanter per feneſtram demiſſus à Michol, arma ſecum portare nequierat; incolumitatis autem cauſa, inermem, viam capere non decebat. Sed & inhonorum erat, verum nobilem, ſtrenuiſſimumque Ducem inaccinctum ſe oſtendere. His ob rationes excuſant à leuiſſimo etiam ſcelere Abulenſis q. 21. ad nominatum cap. 21. lib. 2. Regum: Sanchez ibidem: Pineda lib. 3. de Salomone, cap. 5. num. 7. Salianus tom. 3. anno mundi 2973. n. 110. Alterum eſt: Ethnicis vetitum fuerat Hieroſolymitanum ingredi templum: nam Actor. cap. 21. verſ. 28. Paulo culpæ vertitur, quòd Gentiles induxiſſet in templum, & ſic violaſſet locum ſanctum: attamen ſi ob iuſtas cauſas intrare vellent, id eſt, orandi gratia, poterant quidem, & fortaſſe in atrium Iſraëlitarum: ſic enim verba illa Reg. 3. cap. 8. verſ. 41. indicare dixeris: *Inſuper & alienigena, qui non eſt de populo tuo Iſrael, cùm venerit de terra longinqua propter nomẽ tuum, & orauerit in hoc loco; tu exaudies in cælo*, &c. Quod iudicarunt Forerius ad illud Iſaïæ cap. 56. verſ. 7. *Domus mea, domus orationis vocabitur*, &c. Maldonatus ad verſiculum 20. cap. 11. Ioannis. Quemadmodum igitur Ethnicis permittebatur loco conſecrato ad tempus ſubſiſtere, quin pollueretur hac de cauſa Dei fanum, quoniam honeſtis concitabantur rationibus: & vti poterat Dauid lateri accommodare enſem pijs vſibus conſignatum, poſtulante hac, aut ſalutis, aut honoris cura: ſic poterat per viginti annos Pharaonis filia Dauidis habitare ſub tectis, quamuis ab Arcæ ingreſſu ſanctificatis; quoniam alij nulli penates, quibus pro dignitate ſtare poſſet: neque vt de nouo conſtruerentur, opportunitas erat vlla.

Pineda. Pharaonis filia vbi habitauit, donec ei conſtructa regia à Salomone.

2. Paral. 8.

Pharaonis filia abſque noxa habitauit ſanctificata domo viginti annis.

Lyran.

Dauid conſecrato gladio vtens non peccauit. 1. Reg. 21.

Abul. Sanch. Salian. Ethnici, quā partem ſæpe ingredi poterant. Act. 21. 3. Reg. 8. Iſaiæ 56. Forer. Maldon.

77. At caput ſeptimum Canticorum moleſtiam nobis plurimam generat: comparantur quippe verſ. 4. oculi ſponſæ piſcinis in Heſebon. Porro fuit Heſebon metropolis Regum Amorræorum, quam quidem illi expulſo Maobitarum tyranno occuparunt, & poſtea fortè obuenit filijs Gad, & Ruben, & dimidiæ tribui Manaſſe, Numerorum cap. 32. verſ. 33. at ignoramus, Salomonis ætate huiuſmodi extitiſſe vrbem. Cùm igitur eo tempore congruum eſt, hanc deſumptam à ſtagnis comparationem, quo lacus ipſi extitiſſent, (neque enim conueniens eſt ab his, quæ perierant, deſumi parallelum.) neceſſe eſt affirmemus, Epithalamij huius ætatem Salomone multò antiquiorem fuiſſe. Reſpondeo, forſan dubio verti poſſe, an Heſebon lacubus, & piſcinis abundauerit: ſitum nanque fuit regnorum hoc caput monte, ac proinde loco ſtagnis, & profluentibus non nimiùm opportuno. Audiamus ſuper his Commentarij de Hebraïcis locis cenſionem: *Heſebon (ait) ciuitas Sehonis Regis Amorrhæorum in Galaadide; quæ, cùm fuiſſet anteà Moabitarum, ab Amorrhæis belli iure poſſeſſa eſt. Meminit eius Hieremias, & Iſaias in viſione contra Moab. Porrò nunc vocatur Esbus, vrbs inſignis Arabiæ in montibus, qui ſunt contra Hiericho, viginti à Iordane millibus paſſuum diſtans*. Et quidem ab aquis hæc non laudat deſcriptio; & cùm frequentiſſima in veteri Inſtrumento Heſebon memoratio reperiatur, aquarum multum eſt ſilentium, Legi poterit Numerorum cap. 21. & 32. Deuteron. 2. & 3. Ioſuë 9. & 12. Iudic. 11. Iſaïæ 15. & 16. Hieremiæ 48. & 49. Quòd ſi Heſebonem ſemel ſtatuamus piſcinis & lacubus caruiſſe, oportet meditemur, huiuſmodi nomen ſtagno alicui impoſitum, quod ipſe Salomon,

Canticorum ſententia ex c. 7 conciderta. Heſebon vrbs non ſit & an lacubus nobilis? Num. 32.

Traditiones Hebraicæ.

Num 21 & 32. Deuter 2. & 3. Ioſ 9 & 12. Iudic 11. Iſ. 15. & 16. Ier 48 & 49

dum

a

Salomon piſcinarum ſtructor.
Eccleſ. 2.
Ioſeph.

dum reliqua perficeret opera, patietibus clauſerit viſendæ iucunditatis: nam extructas à ſe piſcinas deprædicat Eccleſiaſtæ cap. 2. verſ. 6. & Ioſephus lib. 6. de bello, veſtibulo cap. 6. ſtagni Salomonici meminerat.

Heſebonis regio aquis abūdans.

Cùm verò dixerimus Heſebonem principem ſedem extitiſſe Regum Amorrhæorum, ſi fortè à capitali vrbe (quod non infrequenter euenit) tota prouincia nomen acceperit, ſanè cogemur fateri Toparchiam aquis abundaſſe, niſi nos decipit Ioſephus 4. Antiquit.

Ioſeph.

Situm eſſe (inquiens) *regnum Sebonis inter tria flumina, quaſi inſulam: nam a Meridie cingitur Arnone, à Septentrione Iabor, & Occidentem ripa Iordanis terminat*. Aquis igitur cùm vndequaque cingeretur, præbebat facilem copiam piſcinarum extructionibus, quas veteres Amorrhæorum Dynaſtæ cùm in præcipuis delicijs haberent, magnis ſumptibus, ſummaque induſtria id adepti ſunt, vt intra Palæſthinorum fines, ab aquarum contemplatione nullibi maiores voluptates

Saltus Libani quidnam inter Salomonis opera.

capi potuiſſent: Salomon autem cùm ſe non ſatis glorioſum arbitraretur, niſi quicquid rarum & eminens intra vniuerſam fuiſſet Iudæam, id operibus ſuis Hieroſolymitanis æmularetur, atque naturam ipſam, quoad fieri poſſet, artis inuentionibus ſuperaret; quemadmodum hortum ſibi compoſuit, quem, eò quòd Libanum ad viuum referret, ſaltum Libani nuncupauit, vti Abulenſi, Comeſtori, Nicolao, & Richelio viſum apud Pinedam, lib. 5. de Salomone, cap. 7. num. 2.

Pineda.

Libani montis qualem imitationem ſtruxerit Salomon?
Delrius.
Gisler.

atque intra hoc nemus tumulos erexit, qui iuga Libani imitarentur, Amanam, Sanir, & Hermon, Iudicibus Delrio, atque Gislerio ad verſ. 8. cap. 4. Canticorum: ſic quoque fluuios & lacus meditatus eſt, qui exprimerent pulcherrimos quoſque Chanaanitidis amnes, & piſcinas: & cùm inter fluenta vniuerſa palmam reliquis præriperent Heſebonis ſtagna, hæc ſibi imitanda propoſuit: & cùm illorum ſpirantem ideam aſſecutum ſe vidiſſet, vocauit germanos fontes ijſdem nominibus. Si tamen diuinare nos in his omnibus potiùs, quàm ſolidi quidpiam afferre aliquis conqueratur, pronunciemus ad eum modum, quo Caſſiodorus, Beda, Ambroſius, Rupertus, Lyra, quos citat expoſitione 1. Gislerius, putant verba illa cap. 6. Cantic.

Gisler.
Cant. 6.

Anima mea conturbauit me, propter quadrigas Aminadab. ſic intelligenda, vt comparatio fiat inter ſponſum, & Aminadab, Iudæ Patriarchæ abnepotem, vt qua ille velocitate poſt Moyſen primus rubri æquoris vada ingreſſus ſit, eo ferantur alatu ſponſi currum trahentes equi:

Currus Aminadab prouerbialis loquutio.

itaque ſimilitudo deſumpta ſit ex prouerbiali formula ab eo, quod multis præceſſiſſet ſæculis: ita, cùm alia multa fuiſſent ſtagna; quibuſcum ſponſæ lumina comparari poſſent; quoniam tamen à vetuſtiſſimis temporibus manſit fama piſcinarum Heſebonis, quæ laudatiſsimæ fuerunt, ſtante Amorrhæorum regno, ab his ductum exemplar & typus. Atque his oſtenditur minimè firmum eſſe, quod obiectio ſupponebat; nempe, ſimilitudinem non deriuari ab ijs, quæ periſſent; ſed neceſſariò tum extare, cùm ſit comparatio: nam, vt in alijs hæc valeant; tamen in prouerbiali loquutione robur amittunt, quæ perpetuò ferè à præteritis ducuntur.

Canticorum nodus ex c. 6.

78. Reſtant adhuc nobis illa ipſa verba, ex quibus robur concluſioni noſtræ afferre conati ſumus; nimirum, cap. 6. Cantic. *Pulchra es, amica mea, ſuauis, & decora ſicut Hieruſalem.* Nam pro eo, quod vulgatus *ſuauem* interpretatus eſt, Hebræa habent, *Therſa*:

Therſa, quænam ciuitas, & quam ad tribum ſpectans?
3. Reg. 14.

quod vocabulum Hebraïzantes non appellatiuè, ſed propriè ſumendum eſſe putant pro vrbe, nempe, amœna eius nominis, de qua Reg. 3. cap. 14. & 15. qua Reges Iſraël ſedem imperij collocarunt ante conditam Samariam: at hæc vrbs nullius famæ fuiſſe videtur, dominante Salomone: neque enim celebris eius aliqua inuenitur mentio, niſi elapſis poſt tribuum defectionem plurimis annis: ergo comparatio cum Therſa facta, Salomonis æuum non reſpicit. Dico primùm Hebræum Therſa appellatiuè conſtruendum, quoniam præter Vulgatum (cuius tamen ſola auctoritas ſufficiens extitiſſet) ita tranſtulere Græcæ editiones Septuaginta virorum, Aquilæ, Symmachi, quintæ verſionis: nam verbo vtuntur omnes, εὐδοκία, quæ aut beneplacentiam, vel ſuauitatem denotant.

Septuag.
Aquila.
Symmach.

Fauet Chaldæa Paraphraſis, & inter Hebræorum Magiſtros Rabbi Salomon, quemadmodum latiùs explicatur ad verſ. 3. cap. 6. Cantic. à Genebrardo, Sotomaior, Delrio, atque Giſlerio: quo ſtabilito, argumenti nulla eſt virtus.

Paraphraſt. Chald.
Rabbi Salomon.
Genebr.
Sotomaior.
Delrius.
Gislerius.

Dico deinceps, concedere nos, vrbis nomen eſſe: quam vrbem Sotomaior loco iam iam nominato aſſerit ad tribum Iuda pertinuiſſe.

Therſa vrbs iucūda ad tribū Ephraim ſpectans.

Verùm fieri non potuit, quando ibi decem tribuum Principes aulam per aliquot annos conſtituerint: remanſere autem cum Roboamo Benjamin, & Iuda in primis ſuis cum poſſeſſionibus: quare Adrichonius 1. Manaſſe, num. 60. ad huius appellationis tribum ſpectaſſe definit:

Adrichom.

Magallanes tom. 1. in Ioſuë cap. 12. annotatione 3. ſectione 2. mauult Ephraïm tribuere;

Magall.

cuius fuere opinationis ad eum Canticorum, quem allegaui, locum Aloyſius Legionenſis, & Almonacyrius ijſdem penè verbis, quod frequentiſſimè accidere reperiet, cui placuerit eorum lucubrationes conferre.

Aloyſ. Leg.
Almonacyrij explanationes in Cantica nimium ſimiles.

Poſſeuinus ab aliquo plagium commiſſum indicauit, cùm in Apparatu de Legionenſi tractaret: pro hoc potiores vendiciæ; expenderint quorum intereſt: nos ad Ephraïm reuertamur: cuius quidem portionem ſoli bonitate ſingulariter donatam euincit Magallanius tom. 2. in Ioſuë Epitome Iſagogicæ ſect. 6. num. 18.

Ephraim, & Manaſſe ſors opulenta & felix.

quippe in hac, atque Manaſſæa tribu, vtpote filijs Ioſeph adimpleta, quæ ſenior Iacobo moribundus prædixit Geneſ. 49. verſ. 25.

Gen. 49.

Omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberum, & vuluæ. ſicut annotauit Pererius ad eam Prophetiam. Cùm ergo tam felicem glebam accepiſſent Manaſſes, & Ephraïm, quando in huius, aut Manaſſe tribu Therſam ponant Interpretes, veroſimile eſt id, quod ad præfatum Canticorum locum Explanatores communiter affirmant, & ad quartum decimum cap. lib. 3. Regum noſter Sanchez, iucundo in primis & deſiderabili loco ſitam hanc vrbem, vt ſuauiſſima planè, & benè ſupra modum placens eſſet illius habitatio termini.

Magall.
Sanchez.

Concedimus igitur, Salomone imperante, quod ad ciuitatis venuſtatem attineret, quam & ædificia, & plateæ, & murorum affert maieſtas, his caruiſſe ornamentis: ſed cùm à natura haberet gleba, vt amœna atque delitioſa eſſet, his etiam dotibus tunc præditam fuiſſe. Concinnè itaque quicunque ſponſam laudabit, pulchram ſanè ad inſtar Solymorum pronunciabit; ſed ſuauem in modum Therſæ: nimirum, ſub id temporis ad vmbilicum perductis à Salomone omnibus domeſticis operibus, vrbeque ſuis numeris abſoluta, nihil erat, quod perfectam venu-

ſtatem meliùs repræſentaret, cùm & elapſis temporibus marceſcente ab annis pulchritudine, de ea Hieremias teſtatus ſit Thren. cap. 2. verſ. 15. *Haccine eſt vrbs perfecti decoris, gaudium vniuerſæ terræ?* At Therſa eum penè eremus tunc eſſet, aut villula ignoti nominis, laus eius vniuerſa à floribus, a naturæ cumulatis muneribus, quæ vt ſuauiſſimi erant & tactus, & odoris, ſic ab ijs ad ſponſæ declarandam ſuauitatem aptiſſima depromi potuerunt exempla.

Thren. 2.

SVBSECTIO I.

Loco genialis pompæ comprobato, vindicantur ſponſæ & patria, & nuncupatio.

79. SAnè, quæcunque tandem Chananitidis regione genialibus indultum eſt epulis, cæteriſque nubentium plauſibus, id præter dubium eſt, fuiſſe ſitum amœnitate ſummoperè commendabilem, cùm vbique perſonent & nemora, & Tempe, & ſaltus, nunc vallium profunda, nunc montium inacceſſi vertices audiantur, iam & perſtrepunt viuentium lympharum inter Paradiſos malorum punicorum deducti loquaces riuuli, & vineæ conſpiciuntur, & detonſarum ouium balatus, & turturis, cæterarumque auium ad aures defertur Muſica. Sed apud Solymorum inclytam aulam hæc vniuerſa, inquies, cùm huiuſmodi nihil a ſe prætermiſſum potentiſſimus declaret Salomon Eccleſiaſtæ cap. 2. Nam & domos æſtiuas fabricauit ſibi, & hortos fecit, atque pomœria, quæ cuncti generis arboribus conſeuit, & extruxit piſcinas aquarum, vt irrigaret ſyluam lignorum germinantium. Obſeruo, Libanum inter Syriæ montes celeberrimum ad Palæſtinæ Septentrionem ſurgentem, qui que promiſſionis adeptum regionem à cæteris nationibus per Aquilonem diuidit, cùm longiſſimè protendatur, pluraque ſub vno colle contineantur iuga, Galaad, Hermon, Sanir, Amana, (fortè & Carmelus aliquis,) in duo tamen membra potiſſimùm diſſecari; alterum ipſius Libani nomen integrè retinens; alterum Antilibani voce ſignificatum. Libani exorſum Plinius lib. 5. cap. 20. à tergo Sidonis collocat, in quem excurrere docent Gueuara ad cap. 2. Habacuc, num. 317. Galarza euangelicarum Inſtitutionum lib. 6. cap. 2. At meliùs deſcribere Strabonem lib. 16. affirmat Maſius, quem & ſequitur ad verſ. 4. cap. 1. Ioſuë: dicit vterque Libanum incipere apud Tripolim (deſinere hoc nuncupat Sotomaior ad verſ. 8. cap. 4. Canticorum,) eique vicinum ſuburbium Θεοῦ πρόσωπον. id eſt, Dei faciem vocatum: Antilibanum autem prope Sidonem. Acquieſcunt huic Pronunciato, præter Sotomaior, Salmeron prologo 41. Adrichomius in Aſer, num. 14. Magalianus tom. 2. in Ioſuë, ſectione 4. annot. vnica. De huius montis dulciſſima temperie, vineis, aromatibus, ſylua imputribili, & odorata, venationibus, ſcire cupientem amandamus ad tabulas Adrichomij: legat in tribu Nepthalim num. 63. neque enim intentio eſt tranſcribere, quæ apud plurimos reperias, niſi quantùm inſtituti ſermonis neceſſitas exigat: illud tamen omittere non præſtat, quoniam Dei honor eſt; quanquam ſi cum antiqua gloria præſentem Libani ſtatum conferas, infelix cenſendus ſit, nimirum & cedrorum copia, & cætera vbertate ſpoliatum cernas, quemadmodum diligentiſſimi nobis teſtantur Scriptores, Genebrardus ad annum Chriſti 71. & mundi 4160. Ribera in cap. 7. Amos, num. 19. Sed eo titulo beatiſſimum eſſe, quòd inter Mahumetanorum execrandam rabiem, diraque ſupplicia Maronitæ eius incolæ Romanæ Sedis immaculatam fidem profiteantur: qua de re noſter Poſſeuinus in Apparatu, verbo, *Maronitæ*: idemque, Bibliothecæ lib. 9. quos ſub Gregorij XIII. fauſto Pontificatu erroribus quibuſdam liberatos, deinceps regulas integrè ſanas obſeruaſſe memorat.

Eccleſ. 2.

Libani diuiſio & vbi eius celeberrima iuga incipiant, deſinantque.

Plinius.

Gueuara. Galarza. Strabo.

Maſius.

Sotomaior.

Salmeron Maga'l. Adrichom.

Libanus antiqua vbertate & gloria nunc denudatus.

Genebrard. Ribera.

Maronitæ Libani montis incolæ, Catholici. Poſſeuin.

80. Exiſtimo ergo, locum nuptialibus ſpectaculis dicatum Libanum fuiſſe. Primùm, quoniam huius montis quidpiam omnes Epithalamij iſtius anguli perſtrepunt; ſiue Galaad conſcendere intuemur caprigenum pecus; ſeu odoramur iuga aromatum, thuris & myrrhæ colles, aut immurmurant viuentium aquarum fontes, quos impetuosè emittit Libanus. Secundo, quia huius effati clariſſimos tutelares ex Patrum, recentiorumque potiori corona dedimus Anteloquio 1. Sectione 7. num. 51. Tertiò, quoniam id manifeſtè euincunt verba illa cap. 4. Canticor. *Veni de Libano, ſponſa mea; veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Nam, vt concedamus id, quod non pauci volunt, Libani montis repræſentationem a Salomone exhibitam nemore, quod Libani ſaltus appellatum, aut intra metropolim, aut prope illam: ſed, cùm hæc figura, & ſymbolum veri Libani tantùm extiterit, Canon ille vocandus in memoriam, quem nos ſatis ſtabiliuimus nominatim dudum Iſagoge 1. ſectione 4. num. 26. nempe, ſacra Inſtrumenti verba conſtruenda de eo, quod propriè, & abſque tranſlatione ſignificant, modo ex tali Interpretatione non reſultet implicantia: at ex eo, quod intelligamus præſatas Canticorum ſententias ſuadelam eſſe, commonitoriumque, vt veri Libani eremum ſponſa deſerat, & ruri præferat delicias metropolitarum, velitque vna cum dilecto aulam inuiſere, nullum deriuatur inconueniens: igitur in hunc ſenſum præſtat verba illa expoſuiſſe: ijs autem ſic explanatis deducitur facilè, quod proponebamus; nempe, Libano concelebratam genialem pompam: nam certè ibi & ſponſus & Hymenæus, cæteraque connubiorum gaudia, vbi ſponſa aderat: ſponſum autem cùm hortarentur, vt Libanum non inuita deſereret, neceſſe eſt ipſam tenuerit tunc Libanus: apud Libanum igitur genialis pompa.

Libanus genialis pompæ locus.

Cant. 4.

81. Hæc firma exiſtimari poſſint, ni obſtaret verſus 7. cap. 3. Canticorum: *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael.* Atque reliqua ſequentia de ferculo incomparabili opere, quæ omnia maiora videntur, quam vt conuenire poſſint in alium præter Salomonem Dauidici imperij hæredem. Vt autem ſemel ſtatuamus Salomoni hæc eſſe tribuenda, quorſum aſſeramus, Hieroſolymam relinquere voluiſſe, & optaſſe inſignis triumphi ſpectatores potiùs Libani agreſte vulgus, quam nobilitatem Solymitanam? Sed vocantur ad pompam Sionides: *Egredimini* (inquit) *& videte, filiæ Sion, Regem Salomonem.* Vt omne dubium tollatur, traductum celebri ſpectaculo Monarcham per Solymitanas plateas, quando ad viſendum non aliæ perſonæ, quàm metropolitanæ inuitantur, ſiue heroïnæ, ſeu

Ex Cant. c. 3. verſus diſcuſſus ad longû.

ſeu honeſtæ quæque nurus. Reſpondeo, hæc ſanè grauia eſſe, & terrere quidem, ſed componi tamen. Dicere quippe valeamus, relata, quanquam præſtantia & magna; non tamen deſiderare ſummum Monarcham, vt in neminem, excepto hoc conueniant. Nam Salomonis tempora, cùm & diuitijs, & maieſtate, atque faſtu præcedentium ſæculorum ætates ſuperaſſent, mirum non eſt, eiuſmodi habuiſſe ſub ſe Dynaſtas, quorum ſaltem pauci aliqui eum gloriæ apicem attigerint, vt & haberent ex robuſtiſſimis, qui lecticam obſeruarent, ſexaginta: eſſedum quoque auro, purpura, gemmis micantiſſimum. Pluſne hoc quàm vt tantus Monarcha filiam daret, non quidem vni de ſummis Principibus, ſed duobus rei frumentariæ præfectis, de quibus Reg. 3. ca. 4. verſ. 11. & 15. ex Lyrani, noſtrique Sanchez eius loci interpretatione. Atque, vt omittam externa, quibus probare valeamus parem cum dominis maieſtatem penè aſſecutos ſeruos: ſic enim leges pluribus Magni Alexandri amicis apud Plutarchum, quorum nimium faſtum cohibere Imperatori fuerit neceſſarium, & de Pompeij liberto Demetrio apud eundem, qui etiam domini ſui gloriam vicerit: ſacra nobis monumenta Ioſephum repræſentant, Geneſ. cap. 41. verſ. 40. quem Pharao vno tantùm regni ſolio anteceſſerit, in comitatu, in lecticis, in cæteris ornamentis pares. Sed & Amanum cùm ſuper omnes, quos habebat Principes, exaltaſſet Aſſuerus Eſth. cap. 3. verſ. 1. iuſsit, vt eo tranſeunte genibus omnes procumberent, quem honorem non niſi imperatoriæ Maieſtati exhibendum meritò æſtimemus, quando eo maiorem creatura vindicare non poſsit. Itaque inauditum non eſt, ſubditorum aliquos ad regiam pompam proximè accedere: atque Salomon, cùm maieſtate anteiret cæteris Dominatoribus, faciebat ad hanc gloriæ oſtentationem magnoperè, eos vt ſub poteſtate ſua numeraret Optimates, quorum prædia & incredibiles theſauri, domus, ſupellex, miniſtrantium cateruæ, aliarum prouinciarum ſummos Monarchas vincerent. Denique veriſsimè ab illo dictum:

Salomonis filiæ quibus maritis datæ. 3. Reg. 4. Lyran. Sanch.

Plutarch. Optimates, qui Imperatorum faſtū attigerint. Gen 41.

Eſth. 3.

Regis ad exemplum totum componier orbem.

Salomoni autem quadrigarum ingens fuit amor, & æquales amori ſumptus, quod oſtendimus à numer. 70. Sed & elegans, atque copioſum ſatellitium, cùm inter ea, quæ Sabeorum Regina cum ſtupore profundo contemplata ſit, numerentur Reg. 3. cap. 10. verſ. 5. habitacula ſeruorum, & ordines miniſtrantium, veſteſque eorum: eius igitur ad figuram regni proceres & ipſi curribus, quibus & artificium, & pretia exquiſita, delectati, atque hos, qui ambirent, alebant valetiſsimorum maximas turmas. Aſſeri etiam queat id, quod ingenioſè cogitauit noſter Sanchez ad Canticor. cap. 3. illa verba: *Propter filias Hieruſalem.* & ad verſiculum 24. cap. 1. lib. 2. Regum, morem fuiſſe Iudæorum Regibus, vt bene meritis de republica præſertim, Monarcha ſupellectilem ad genialem apparatum neceſſariam, aut donaret omninò, aut ſaltem commodaret: cuius in rei ſtabilimen arbitror facere, quod apud Athenæum legamus Dipnoſoph. lib. 12. Alexandrum ſuas, amicorumque nuptias poſt Darij obitum celebrantem, eodem loco, pari etiam magnificentia, quaſuas, nuptias quoque ſodalium proſequutum fuiſſe, exceptis ſolùm aureis fulcris, quibus regius innitebatur thalamus: quo pariter volumine refert, quod aliàs à nobis inſinuatum, Polycratem, Samiorum tyrannum, ſumptuoſos lectos, & pocula affabrè compoſita habuiſſe, quæ vtenda dabat, ſi quis per nuptias epularetur. Concedamus igitur, & lectum, & ſatellitium, & ferculum ex lignis Libani, cuius de argento columnæ, reclinatorium aureum, pauimentum gemmeum, omnia ad ſummum Monarcham ſpectaſſe: at, cùm ſponſus Canticorum de numero illorum eſſet, qui optimè meriti fuiſſent, & de Imperatore, & de republica; vtendum huic tribuiſſe Salomonem, quicquid in regia ſupellectile optimum, & fulgentiſsimum habebat. Sed de his redibit iterum ſermo Sectione 6.

Sub imperio Salomonis quātus Optimatum faſtus?

3. Reg. 10.

Sanct.

Monarcha Optimatum nuptijs commodabant regiam ſupellectilem. Athen.

At præbeamus nihil horum accidiſſe; ſed eum, qui lectica vehebatur, militiæ flore ſtipatum, Salomonem ſummum Monarcham fuiſſe: ſed is vt in Libanum peruenerit, cùm noſtri ſponſi genialis exerceretur celebritas, iam aggredior patefacere. Sanè Eupolemus Auctor eſt apud Euſebium lib. 9. præparationis euangelicæ, cap. 4. Salomonem, antequàm templi fabricam inchoaret, profectum fuiſſe cum patrijs amicis ad montem Libani, cum Sidonijs & Tyris, ac cæſa priùs iuſſu patris ligna per mare in Ioppen tranſtuliſſe; inde verò terreſtri itinere Hieroſolymam: hęc autem vt contigiſſe exiſtimemus cum Pineda lib. 5. de Salomone, cap. 13. num. 3. oportet, referamus in annum tertium Salomonici Imperij, cùm anno quarto poſuerit fundamenta operis, vt Regum teſtatur apertè liber tertius, cap. 6. verſ. 1. Sic igitur per Libani deſerta pergentem ad Hirami regnum vbi cædebantur ligna, cùm militari cuſtodia vallatum ex his, qui in ſponſæ comitatu erant, contemplati fuiſſent nonnulli, & cognouiſſent illicò Regem, ſponſam, quæ *aſcendebat per eremum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij*, monent quantocyùs de aduentu inſperato Monarchæ: *En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt*, &c. Atque illa continuò nuncium remiſit ad Hieroſolymitanas Heroïnas, quæ ſimul cum ſponſo ex metropoli venerant: *Egredimini, & videte, filiæ Sion, Regem Salomonem*, &c. Hæ igitur cauſæ, vt & Salomon apud Libanum videretur, & vt Hierſolymitanæ nurus extra Solymos eum contemplatæ fuiſſent. Atque hæc iuxta affirmabimus incidiſſe contenta hoc Epithalamio ad quartum regni Salomonis annum. Verùm Salianus tom. 3. anno mundi 3044. nu. 5. dubiam ſatis arbitratur hanc Salomonis peregrinationem: multis enim impeditum negotijs pro componenda reipublicæ pace, cùm & in genitorem, inque ipſum contumaces plectendi eſſent, & ducenda ex Ægypto vxor, & ſine mora inchoandum ſacrum ædificium; haud facile eſt eredere, voluiſſe eum, quaſi otio maximo frueretur, voluptatis potiùs, quàm neceſsitatis gratia, iter ſuſcipere: nam, quæ neceſsitas, cùm datis ad Hiramum litteris eadem, quæ ſua præſentia, perfeciſſet? Sed nec tum tanta illa diuitiarum copia, vt ferculum tam operoſum, quale Canticorum cap. 3. deſcribit, extruxerit; quoniam nondum claſsis in Ophirinam ſolueret regionem, & vt plurimo abundaret auro; vix totum ſufficere arbitraretur ingenti, quam animo conceperat, ædificiorum moli. Demum & docuimus Prolegomeno 1. Sect. 8. num. 60. Salomonem, poſtquam & Dei domum, ſuamque pariter abſoluit, ceciniſſe diuinum hunc Hymenæum: probabile autem eſt ea modulatum eſſe, quæ tunc acciderant,

82\. Salomon Regnum in Libanum profectus, & quando?

Euſeb. Pineda.

Salian.

Salomõ Canticorum nuptijs qua occaſione interfuerit?

rant. Quare ſub his temporibus, cùm regnaſſet per aut quinque, aut ſex, & viginti annos, domeſticis omnibus rebus compoſitis, ad extera animum conuertit; & cùm aduerſus eum Chananæorum ſcintilla, quæ montem Libani incolebat, abſumptis cum tempore reliquis, rebellis extitiſſet, quemadmodum prodit Ioſephus lib. 8. cap. 3. aduersùs eos cum bellica expeditione proceſſit: erant autem hi Emathæi, quos iuxta Libanum in confinijs Damaſci collocat Adrichomius in Nephtalim, numer. 45. Ziglerus etiam apud Pererium lib. 15. in Geneſim. num. 123. de qua belli victoria illa Paralip. 2. cap. 8. verſ. 3. *Abijt quoque in Emath Suba, & obtinuit eam*, intelligunt Abulenſis quæſt. 1. in dictum cap. Torniellus anno mundi 3043. Genebrardus lib. 1. Chronographiæ, anno mundi 3150. Magallanius in cap. 19. Ioſuë, ſect. 5. annot. 2. Pineda, atque Salianus locis antea memoratis. Superatis igitur, qui illius dominatum auerſabantur, cùm velut ouans pergeret, vt veterem ſocium Hiramum, Tyri Toparcham, viſeret; fortaſſe enim tum viginti ciuitates illas, de quibus Reg. 3. cap. 9. verſ. 12. in terra Galilææ ei conceſſerit; quæ quoniam diſplicuerant, cùm obuiam habuiſſet Salomonem, de non benè compenſata amicitia ſua conqueſtus: *Haccine (inquit) ſunt ciuitates, quas dediſti mihi, frater?* Hiramum igitur cùm adiret, diadematus ferculo oſtendebatur: ſiue, quòd moris fuiſſet, Reges vbique conſpici cum coronis, alioqui præliaturus Saul capite depoſuiſſet principatus inſigne; quod tamen geſtaſſe monet lib. 2. Reg. cap. 2. verſ. 10. aut quoniam in magna lætitia is extitiſſet vſus: ſic epulans Aſſuerus, miniſtrantibus eunuchis, imperauit (Eſther cap. 1. verſ. 11.) vt introducerent Reginam Vaſthi, poſito ſuper caput eius diademate. Vel demum quòd recens de hoſtibus reportatus triumphus ſic poſtulaſſet, vtcunque tum cingebat tempora, aut idem, aut ſimile omninò diademati, quo eum genitrix Bethſabea condecorauerat, quo die lætiſſimo Pharaonis filiæ coniunctus eſt. Cùm autem prope Tyrum, vt ſequentibus numeris demonſtraturi ſumus, Canticorum ſponſus genialia ageret gaudia, ſociante eum Solymitanæ nobilitatis iuſta parte, cùm præteruehèretur Monarcha, eius intuendi gratia totus ſe nuptiarum effudit comitatus atque inuenere quæcunque Canticorum volumen pangit à verſu 6. cap. 3. Fortaſſe & hoſpes, atque conuiua ſponſi fuit Salomon: neque enim hoc eius dedecebat maieſtatem, cùm ſponſus ex primis regni Dynaſtis eſſet. Sed & hæc vniuerſa cùm, vt dicebamus, acciderint ab anno, aut vigeſimoquinto, aut ſexto regni Salomonis; in hunc etiam præſtat tranſcribamus nuptias eas, de quibus toto hoc Epithalamio canitur.

Ioſeph. Emath vbi ſita, & quando à Salomone ſubiugata? Adrichom. Zigler. Pereira. 2. Paral. 8.

Abul. Genebr. Magallan.

3. Reg. 9.

Reges ſoliti diadema ſemper geſtare.

Quo regni Salomonis anno peractæ nuptiæ Canticorum?

83\. Canticorum locus ex c. 6. explanatus.

Quòd ſi Salomonis triumphum in hanc incidiſſe & temporum, & nuptiarum periodum aſſeramus, erit tum vt affirmemus; rumorem bellorum, de quo Canticorum cap. 6. in verba illa: *Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab*, commentitium, inanemque fuiſſe; ac ſpe, ſparſerant per vulgus rerum nouarum auidi, ſupereſſe adhuc alias Salomoni pugnas: quo nuncio perterrita ſponſa, metuens, ne recens maritus caſtra Principis ſequeretur, mœſtiſſimos ſubitò induit vultus inter geniales Feſcenninos: aut certè bellum illud fuit, quod Iromus, Tyriorum, Phœniciæque Toparcha geſſit: cui ſponſum non ſolùm ſuppetias laturum, miſſis auxiliatibus copijs, eò quòd Hebræorum ſocius eſſet; ſed etiam, qua erat animi magnanimitate ſimul & in amicos inuiolabili fide, oblaturum ſe Regi comitem, verebatur puellæ afflicta cogitatio. Sanè nomen *Aminadab*, id eſt, Ducis populi, Iromo quadrat cum proprietate, cùm ipſe ſupremo imperio Phœnices regeret, alteri, quod ſciamus, nemini tributarius. Itaque erat dux, caputque populi, cuius militares quadrigæ ſponſam terruerant ob cauſas, quas nominauimus. Porro Iromum expeditionem aggreſſum aduersùs Eucheos, quoniam debita tributa non perſoluerent, illiſque ſubactis domum victorem reuerſum fuiſſe, tradit ex Menandro Ioſephus lib. 8. Antiquit. cap. 5. Hæc autem aduertiſſe placuit; quoniam paulò aliter à nobis conſtructa eſt Canticorum littera ſuperiùs Antelóquio 3. Sect. 1. Verùm ibi tantum ea producta ſunt, quæ probabiliora æſtimauimus: nec omnia perſequi, breuitas Epitomæ, qualis illa ſcriptio, ſinebat. Quando autem conſtat, apud Libanum initas nuptias, & peractos connubiales ludos; ſuſpicio multa eſt, hanc fuiſſe ſponſæ patriam. Coniecturæ fundamenta ſunt: quoniam frequentior vſus, quantùm ſacra atteſtatur pagina, vt in ſponſæ laribus nuptialia exhiberentur ſympoſia: ſic Geneſ. 29. v. 22. in Labanis domo, qui virginis genitor erat, inſtruitur conuiuium: ſic Iudic. cap. 14. verſ. 10. deſcendit pater Samſonis ad mulierem, & fecit filio ſuo epulum: quem vt intelligeremus morem fuiſſe regionis, protinus additur: *Sic enim iuuenes facere conſueuerant*. Sic Tobiæ c. 9. apud Raguelem, qui puellam dabat, menſa ſternitur. Veroſimile igitur eſt, hoc & ab huius Cantici ſponſo obſeruatum: alioquin ſatius fuiſſet apud Hieroſolymam gaudere, quam apud Libanum. Deinde perquam ſimilia videntur illa Canticorum verba: *Veni de Libano ſponſa*, &c. alteri ſententiæ ex Pſalmo 44. verſ. 11. *Audi, filia, & vide; obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui*. Nam vtrobique Epithalamium eſt, & ad ſponſam fit hortatio. Igitur, quemadmodum Pſalmi dictione omnes fatentur ſcopum eſſe, vt non grauatè ferat ſponſa paternos lares deſerere, quo ſponſo fruatur omnibus fortunæ, atque animi dotibus conſpicuo: ita & Canticorum verbis ſuaſio eſt in idipſum collimans: ac proinde Libanus ſponſæ patria eſt, quam patriam vt deſerat, hortantur.

Hiramus ſupremus Phœnicum Monarcha.

Ioſeph.

Libanus ſponſæ natale ſolum.

Gen 29.

In ſponſæ domo ſueta celebrari nuptialis pompa.

Tob. 9.

Pſal. 44. Iud 14.

Verùm, cùm longiſſimè excurrat Libanus, quis eius certam, definitamque partem ſponſæ natale fuiſſe ſolum affirmabimus? Equidem difficile eſt de hoc ſpecioſum quidpiam, nedum ſolidum pronunciare: ſi tamen ſtatuamus id, quod optimè annotauit noſter Villalpandus ad illud cap. 27. Ezechielis: *Abietibus de Sanir*. & indicauit Gueuara ad cap. 2. Habacuc, numer. 317. verſum cap. 4. Canticor. eum: *Veni de Libano, ſponſa; de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum*, continere quicquid inhoſpitale & monſtruoſum reperitur in eo monte, prætermiſſa multiplici eius iucunditate: atque artificiosè id à ſponſo factum, quò horroris, & vaſtitatis plenum locum ſponſa lubentiùs deſereret; cùm animaduertiſſet dilectus, contriſtatam virginem, quod eius patria tam malè audiret apud Hieroſolymitanos Proceres, matronarumque nobiliſſimas; ſponſus, quò inflictum præter intentionem vulnus, quoad fieri poſſet, ſanaret; cùm intelligeret, auditores de patria ſponſæ latiſſimè ſumpta priora accepiſſe verba,

84\. Libani qua ſpeciali parte edita in lucem ſponſa?

Villalp.

Gueuara. Cant 4.

mox

Digitized by Google

mox eius regionis, quæ ſingulariter & ex proprietate ſponſæ debeat nominari patria, cumulatiſſimas laudes modulatur inquiens: *Hortus concluſus, ſoror mea, hortus concluſus, fons ſignatus: emiſſiones tuæ Paradiſus malorum*, &c. Itaque primus ille ſermo eſt eiuſmodi, vt ſi quis de Italia loquatur, ac ſolas Alpes in medium afferat; quarum ſola deſcriptione audita, quis non prouinciam, qua alia non beatior, faſtidiret? Secundus ſermo eſt, tanquam ſi Neapolis, aut Florentiæ hortos delicioſos in medium producas. Sponſæ igitur patria cum reſtrictione fons hortorum, puteus aquarum viuentium: ſed, vbi hæc lympharum conditoria? Sanè Adrichomius in Aſer, num. 67. Magillanius tom. 2. in Ioſuë, ſectione 4. in cap. 19. annotatione vnica, aiunt, paruo vno milliario à Tyro diſtare: & quanquam vnus fons reliquos longè ſuperet; quatuor tamen eſſe verè fontes, ex quibus puteus ille, qui firmiſſimis muris ambitur, & cuius aquæ in Tyri planities deriuatæ veris quaſi æternam faciem pariunt, nunquam non iuueneſcente, nunquam non olitoribus fructuoſa glebâ. Diſtat autem Tyrus à Libano per ſex mille paſſus, vt vult Salmeron prolegom. 41. in 5. Syriæ delineatione: fons autem hortorum ex Libano oritur ſeno à Tripoli milliario, vt idem Adrichomius tradit in Nephtalim, num. 48. & Magillanius, qui eius ſemper quoad hæc legit veſtigia ſectione 5. in cap. 19. Ioſuë, annotatione 2. quamquam in locis externis Chriſtianus num. 30. dicat, Tripolim a Libano ter mille paſſibus diſtare, quam vrbem Tyrum, & Sidonem reſpicere aſſerit, eundemque pati dominum, cuius campo fons ille eadem beneficia præſtat, quæ viuentium aquarum puteus Tyrianus, & pomœrijs. Tyriam igitur virginem, aut Tripolitanam ſponſam fuiſſe appareat: & proptereà totiès à columba ducta comparatio, quòd has aleret pulcherrimas Tripolis: ſed vtcunque; Tyria tamen ſemper, quoniam ad Tyriorum regna & Tripolis attinet: & ideò Pſalmo 44. cuius eſſe carminis idem argumentum cum noſtri Epithalamij materia oſtendimus ex claſſicis Præceptoribus Præluſione 1. Sectione 9. num. 72. accinit Poëta verſ. 13. *Et filia Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur: omnes diuites plebis*; nimirum, cùm à tanto Dynaſta adamatam cernerent, non ſolùm proletaria multitudo, ſed etiam opulentiores ciues ſuſpicerent, donaque offerent nuptialia, gauiſi tanto honore patriam condecorari, vt ex hac quærendam ſibi ſponſam indicauerit homo diuitijs, amplitudine, ingenio, viribus ſupra coætaneos, auorum gloria nemini (excepto ſummo Monarcha) inferior: atque hoc eo tempore, quo maximè florerent Iudæorum res, quo generum optabant quicunque per vniuerſam Palæſthinam maiori auctoritate, & honore pollebant.

Canticæ verba ex cap. 4. expenſa.

Fons hortorum, & puteus aquarum viuentium, vbi ſit?

Adrichom.

Magall.

Salmeron.

Sponſæ vrbs natalis Tyrus, vel Tripolis.

Pſalm. 44.

85. Huius ſingularis effati duæ aliæ nobis ſuperſunt coniecturæ. Prima, quòd diximus huius, quo verſamur, Præludij num. 27. hoc dramate inter alias perſonas introduci virgines venatrices; nimirum, iſtud denotari cap. 6. Canticorum, cùm dicitur ſponſa terribilis apparere tanquam caſtrorum acies: atque cap. 7. verſ. 1. cùm pronunciatur in Sulamiòde non aliud conſpiciendum præter choros caſtrorum; hæc autem poſita ſunt, eò quòd ſponſa, ſociæque puellæ pharetras accinctæ, & ſpicula protendentes, ex venantium norma belli ſpeciem oſtenderent, vt Amazonarum peltatas turmas potiùs indicares, quàm molles nubentium cohortes: at apud Tyrum venationibus aſſueſcunt virgines. Scitum eſt Virgilianum illud Æneid. 1.

Cant. 6. & 7.

Virginibus Tyrijs mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.

Quare & Origenes homilia 14. in Ioſuë, loquens de Sidone Tyri confœderata vrbe, & eorundem morum: *Sed ſi ad interpretationem nominis redeam* (inquit) *quod ſignificat venatricem, vel venatores*. Alia diuinatio eſt à nomine ſponſæ translata: nam, etſi certior appellatio Sulamitis, quoniam correcta Biblia ſic legunt Canticorum 6. & 7. capite: quoniam tamen ſeptuaginta Seniorum emendatior textus, nempe, Romana editio Sunamitem affert, atque eadem placuit lectio veterum plurimis, quemadmodum intueri eſt apud Delrium, & Giſlerium; huic etiam verſioni honor deferendus eſt, cùm vtroque vocabulo nominari ſponſa potuerit, quemadmodum Sunam vrbem ad latus auſtrale Hermonis ſitam ex aduerſo montis Gelboë, Sulam quoque vocatam eſſe affirmat Adrichomius in Iſſachar, numer. 57. à qua oriundam velit noſtri Epithalamij ſponſam, & proptereà Sulamitem, ſiue Sunamitem nuncupari: quæ eſt etiam Magallanij cogitatio ad cap. 19. Ioſuë, ſectione 3. annotatione vnica. Verùm, cùm extra Libanum ciuitas hæc locetur, eiuſque Hermon, ſponſam ibi natam ſi concederemus, falſa eſſent, quæ à numero 81. diſputauimus, Tyriam cùm fecerimus: hoc quoque Sunamitis verbum probare arbitramur: & fatemur ſanè ex ſanctis Doctoribus pleroſque interpretatos dictionem illam, quæ ſignificaret captiuam, atque deſpectam, ſeu vt Symmachus vertit, *ἡ ἐσκυλευμένη*, id eſt, *ſpoliata*. Sed aliqui tamen fuerunt inter poſteriores Magiſtros, qui *coccineam* explicarent, quales quidem Honorius Auguſtodunenſis, Ioannes Halgrinius, Philippus Abbas ad illud cap. 6. *Reuertere, Sunamitis*, quorum me paucitas terreret, ſi defuiſſet clariſſimus Patronus, atque in declarando arcani ſermonis etymo præcipuus Hieronymus, qui ſanè epiſtola ad Nepotianum: *Porrò Sunamitis* (inquit) *in lingua noſtra coccinea dicitur*. Iam de cocco, atque purpura ſuperuacaneum ſit agere, cùm nemo ignoret, ſummam laudem præreptam à Tyrijs. Lege Plinium lib. 9. cap. 41. Adrichomium in Aſer: Commentarios ad verſ. 18. cap. 1. Iſaiæ; & verſ. 16. cap. 27. Ezechielis. Ergo, vt ex Tyro oriundam, ſaltem quoad genitricem, ibi educatam inſinuarent, *Sunamitem*, id eſt, coccineam vocarunt. Fortaſſe & eſſe ex officio innuebant vermiculariam: nam, quòd non purpurariam, ſed coccineam dixerint, haud myſterio carere dicendum eſt: quippe purpura conchyliorum opus eſt, & ad littora maris reperitur, ſicut Plinius memorato capite perhibet: coccum autem granum eſt ilicis, gratiſſimus fructus, vt idem ſcribit lib. 16. cap. 8. nec minori impendio quæſitum, quàm purpura, vtpotè imperatorijs dicatum paludamentis eodem Aſſertore lib. 22. cap. 2. ſponſa autem noſtra in ſyluis nata, nemora habitauit perpetuò; proinde cocco, non purpura tingere didicit, aut certè cocci tincturam præſtantiùs didicit. Cùm autem officium eius quondam fuiſſe ſtatuerimus, vermiculo veſtes, & ſtragula inficere; non ſignificamus his ſolùm occupatam ſemper: nam etſi, quando opus, vineas tuebatur, & capratum, ouiumque genus ad paſtum abigebat; verùm præ-

Virgil.

Tyriæ puellæ venationibus aſſuetæ.

Origen.

Sponſa cur aut Sulamitis, aut Sunamitis dicta?

Delrius.

Giſlerius.

Adrichom.

Magall.

Sunamitis vocabulum quid ſignificet?

Honorius.

Halgrin.

Philip Abb.

Hieron.

Tyrus à purpura nobilis.

Plin.

Adrichom.

Iſaiæ 1

Ezech. 27.

Purpuræ & cocci diſcrimen.

Plinius.

Sponſa ex officio purpuraria.

Digitized by Google

præter hæc etiam complura alia didicit, quoniam ingenio erat, quod multarum artium ſocietatem admitteret, atque in omnibus ſciret excellere.

86. Sed Bedam nobis obijcies ad cap. 6. Canticorum, explanantem illud: *Reuertere, Sunamitis*, &c. *Nomen autem Sunamitis nuſquam me alias legiſſe memini: & quidem videtur eſſe vocabulum alicuius feminarum nobilium, ſiue proprium, ſiue à loco derinatum, quæ plurima ſapientiæ, vel ſpeciei, vel virtutis gloria tempore illo fuerit inſignis*. At, ſi ſponſæ officia greges ductare, vermiculo tingere aptam quamque materiam, hæc quonam modo cum nobilitate maritabimus? quin potiùs iſta confirmant datam à cæteris Patribus etymologiam, quæ mancipiorum, viliumque conditionem denotant: quid enim prætereà innuere iudicemus, cùm deſpectam, captiuam, ſpoliatam audimus? Reſpondeo, Bedam ſatis declarare, quam ſpectarit nobilitatem: eam quippe, quam ſapientia, virtus, pulchritudo generat, quibus dotibus abundè cumulata fuerat ſponſa. Taceo vix credi poſſe ſententiam illam à Bedæ officina profectam eſſe, cùm eius Auctor profiteatur alibi, à ſe non lectum Sunamitis nomen, cùm Bedam, neque Abiſag Sunamitis latuerit; nec altera etiam, quæ à Propheta beneficium retulit Sunamitis. Poſtremò, diuinario mihi eſt, nec generis claritate deſtitutam fuiſſe ſponſam: & hoc altera eius appellatione, qua Sulamitis dicebatur, adumbratum. Sanè ego nunc etiam in ea ſum perſiſtens ſententia, quam docui ſuperiùs Anteloquio 1. num. 51. poſteà Prælocutione 3. numer. 83. nactam ſponſam hoc decantatam Epithalamio genitricem inter ſylueſtres mediocrem, deinceps ſine gloria aliqua illiberaliter educatam fuiſſe: verùm genitorem ex primo generoſotum cętu, quoniam & Beda facem præfert: & multi patrem dederint Pharaonem, de quibus 1. Diſceptatione, num. 68. alij Hiramum, quorum nomina tacet Sotomaior ad illud Cantic. cap. 4. *Veni de Libano*, &c. & adigunt cap. 7. illa verba initialia: *Quam pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis filia Principis?* Nam ad altum ſtemma alludere hùc verſum comperiet, qui per otium Patres adire valeat: aduertit, & expoſuit in eum modum probè Sotomaior: quis autem hic extiterit Princeps, incognitum: fortaſſe ipſe Rex Tyri Hiramus: aut etiam Iſraëlitarum aliquis: nam reperies quidem 3. Regum, cap. 4. duos amicorum ordines ſub Salomone, alios Principum nomine inſignitos, quorum poteſtas quanta fuiſſet, declarat Pineda lib. 5. cap. 13. num. 2. alios Præfectorum dictos vocabulo. De Principibus igitur quiſpiam, aut paris auctoritatis, cùm à Salomone Monarcha in Libanum mitteretur, vt aut Tyri inuiſeret Dynaſtam, aut referret de operarijs, qui vel ligna cædebant, vel emendis lapidibus incumbebant, cùm ſponſæ genitricem deperiſſet, grauidam reliquit: ſed, quod eius thalamis nimium impar eſſet, deſpexit in poſterum, nulla aut matris, aut prolis cura habita. Sanè ſponſæ genitorem Salomonem nuncupatum, (quod nomen Iſraëlitis proprium fuiſſe, & illius nationis peculiare apparet,) affirmat Matthæus Cantacuzenus ad illud cap. 6. Canticorum: *Reuertere, Sulamitis*. Ex ſemine Abraham ortam dicit Agathias Guidacerius, & probabilia ab eo adſtrui iudicat Sotomaior: vterque ad verſum 1. cap. 7. Canticorum: ibidemque ex ſemine Aaron, & ſacerdotali linea deriuat Petrus Nannius. Hæc ſi ita eueniſſe concedamus, in promptu eſt, cur Sulamitis vocetur; nempe, à genitore Salomone; aut certè, vt indicetur Solymitana eſſe ex parte, quoniam pater illius ex aula Palæſthinæ fuerat. Itaque binomia cùm ſit, ex appellationibus altera paternum genus demonſtrat, cùm Sulamitis nuncupatur; altera maternum, cùm vocatur Sunamitis. Sed, quamobrem veteri Sunamitis, & tanquam ignominiæ titulo, etiam poſt meliora fata, & connubium Principis affecta fuerit; & quomodo mariti nomen ſibi deſumpſerit, vt quemadmodum ille Salomon, ſic iſta Sulamonia diceretur, in alias ſedes transferendum duximus, vt tractaremus: quoniam nunc animus fuit tantùm demonſtrare, quantum ſufficeret ad patriam ſponſæ aperiendam.

Bedæ textus emaculatus.

Sponſæ genitor de Optimatibus, & quis fuerit?

Sotomaior. Cant. 7.

3. Reg. 4.

Pineda.

Sponſæ genitor Hebræus.

Cantacuz.

Guidac. Sotomaior.

Nannius.

Sponſa cur Sulamitis dicta?

SVBSECTIO II.

Sponſam Canticorum paganam fuiſſe, & vanorum Numinum portenta ſecutam.

Sponſam, quam hoc celebrat Epithalamium, Libano ortam, & nutritam, ex ſolidioribus fundamentis ſtabiliuimus: coniectabamur etiam natale ſolum non longè à Tyro diſtare. Vtrumque Pronunciatum ethnicam fuiſſe confirmat: nam certè, quicquid Tyri occupabat Dynaſta, falſo Deorum cultu contaminatum fuerat: poſſidebat autem Tyrum, Sidonem, Tripolim, Sareptam, aliaque maritima loca: Libani quoque partem cedrorum fertilem: alioquin ſanè, vt quid miſiſſet (Reg. 2. cap. 5. verſ. 11.) ad Dauidem cedrina ligna externus Toparcha, ab eiuſque tributis liber, ſi Dauid cedrini nemoris poſſeſſor? Quorſum etiam Salomon Paralip. 2. cap. 2. verſ. 8. petiſſet mitti arceuthina, & pinea ex Libano, cùm his non opus fuiſſet, quando ſyluæ eſſet dominus? Poſtulaſſet quidem artifices, quoniam his carebat; at non tabulata, quibus non indigebat vaſti ſaltus dominator: cuius ſententiæ ſunt, nempe, quæ aſſerit Sidoni, Tyro, & Libano imperaſſe Hiramum, Toſtatus quæſtione 10. in caput 5. libri 2. Regum, quæſt. 20. in cap. 2. libri 2. Paralip. & in idem cap. quæſt. 23. Salmeron tom. 1. prolog. 41. §. *Ex his habemus*. Gaſpar Sanctius ad cap. 5. lib. 3. Regum, num. 4. Sed oſtendamus, paganus fuiſſe Tyrios, atque Sidonios: nam Phœnicia, quamuis cùm diuideretur tellus promiſſa, Aſeritis deſtinata fuerit, Scriptoribus pleriſque viſum, nunquam ab illis expugnatam, vt monet Serarius quæſt. 8. in cap. 19. Ioſuë: Magallanius ſect. 4. annotatione vnica in idem cap. Salmeron nominato prolegom. 41. Pererius lib. 15. in Geneſ. num. 113. Ribera in cap. Oſeæ 9. num. 26. Maſius ad illud cap. 19. Ioſuë: *Et redibat terminus*, &c. Galarza euangelicarum Inſtitutionum lib. 6. cap. 7. Iacobus Boulduc lib. 2. de Eccleſia ante legem, cap. 10. Denique, à quo omnes hauſerunt, Hieronymus in locis Hebraïcis, verbo, *Sidon*. Cùm igitur in Hebræorum poteſtatem nunquam venerit, probabile eſt, in antiqua ſuperſtitione ſemper manſiſſe. Sed, niſi nos decipit Ioſephi narratio, id, quod præcipuè coniectemur, conſtat ſub Salomonis imperio Tyrios 87.

Tyri, Sidonis, Libani Toparcha Hiramus.

2. Reg. 5.

2 Par. 2.

Toſtat.

Salmeron. Sanctius.

Phœnicia nunquam expugnata à tribu Aſer.

Serar. Magall. Salmeron.

Pererius. Ribera. Maſius.

Galarza. Boulduc.

Hieron. Tyrij ethnicismum nunquam vſque ad Chriſtum abijcientes.

Ioſeph.

ſana

ſana otioſis, euanidiſque Numinibus dicaſſe. Eius nratio de Iromo ſic habet Antiqu. lib. 8. cap. 5. *Defuncto Abibalo ſucceſſit in regnum filius Iromus, qui vixit annos quinquagintatres, & regnauit annos triginta quatuor. Hic aggeſſit ad Inſulam agrum, qui dicitur Amplus, & auream columnam in Iouis delubro dedicauit; & demolitus antiqua templa, Herculi, & Aſtartæ noua inſtaurauit: primuſque Herculi ſtatuam erexit menſe Peritio.* Sed & coluiſſe Salomonem, poſtquam voluptatibus obſcœnis ſuccubuit, Aſtarten, Sidoniorum Deam, cognitum eſt ex vndecimo capite libr. 3. Reg. vt indubium videatur, Salomonis temporibus Tyrios, atque Sidonios falſis Dijs ſacrificaſſe. Certè, vt ſit eadem materia huius Epithalamij, atque eius Hymenæi, qui Pſalmi 44. titulum obtinet, quemadmodum inſinuabamus num. 82. planè ethnicas fuiſſe filias Tyri, de quibus ibi Pſalmodus; atteſtatur Auguſtinus: *Filia* (inquit) *Tyri, filia gentium*. Quin & peſſime ſuperſtitioſi fuiſſe videntur, cùm Achab ſingulari vitio vertatur Reg. 3. cap. 16. verſ. 31. quod vxorem duxiſſet Iezabel, filiam Ethbaal, Regis Sidoniorum: ſimulauerunt quidem, (vt Hæretici, infidelitatis progenies, ſed matre peior ſoboles, conſueuerunt,) amicitias cum Dauide, & eius germine, quòd timerent potentiam; at vbi metuere deſierunt, fœdus contempſerunt, malorumque Iliadem contra Hebræos machinati ſunt: pro quibus grauiter conqueritur Amos Propheta cap. 1. verſ. 9. *Super tribus ſceleribus Tyri, & ſuper quatuor non conuertam eum: eò quod concluſerint captiuitatem perfectam in Idumæa, & non ſunt recordati fœderis fratrum.* Dolet quoque, & minatur Ioël cap. 3. Iſaias cap. 23. Ezechiel ad longum à cap. 26. Verum & prædixerat Dauidis Lyra Pſal. 82. verſ 6. nec alibi in ſuperſtitione maior pertinacia: nam Machabæorum ſæculo Herculem adorabant, 2. Machabæor. cap. 4. verſ. 19. Quare vſque ad Euangelij lucem idololatria occupatos ſcribunt Adrichomius in Aſer, numer. 84. Magallanius ad cap. 19. Ioſuë, ſect. 4. annotatione vnica: de Hirami dominatu teſtatur Abulenſis quæſt. 6. in cap. 5. lib. 3. Regum: noſter Sanctius num. 7. ad idem quintum caput: Hieronymus & Maldonatus ad illud cap. 11. Matth. *Væ tibi, Corozain*, &c. de reliquis autem Libani incolis, qui Salomonis imperium recuſabant, & bello ſubactos oſtendimus numero 80. meliora opinari non datur; quoniam & perpetuum rebelles extiterant in Iſraëlem, nempe, de Philiſthæorum ſemine, vt omnis Regum Hiſtoria proclamat: & idcircò pacifico Monarchæ obedire noluerant, vt ſuperſtitiones liberius exercerent: denique & contra hos non mitiori buccina intonat Amos relato cap. 1. quam aduerſus Tyrios, quòd omnes ex eadem iniquitatis eſſent maſſa: ergo demum, ſiue inter Sidonias, & Tyrias virgines numeremus Canticorum ſponſam, ſeu de alia Libani prouincia faciamus, ethnicam fuiſſe, oportet, ſtatuamus, Deorumque eorum cultricem, quos aut Libanus, aut Phœnicia ſollicito ſtudio venerabatur.

Tyriorum Dij, Hercules & Aſtarta.
3. Reg. 11.
Auguſt.
3. Reg. 16.
Amos 1. Tyrij pertinaces idololatræ, Hebræis infeſtiſſimi.
Ioel 3.
Iſaiæ 23.
Ezech. 26.
Pſal. 82.
2. Mach. 4.
Adrichom.
Magall.
Toſtat.
Sanct.
Hieron.
Maldonat.

88. At ſupponamus id, quod doctiſſimi Viri obſeruarunt, vt quidem Chananæorum nomine vniuerſi Palæſthinæ habitatores comprehendantur ſæpè; huius tamen nominis proprietatem maximè ſpectare ad Phœnices. Probationem ſuppeditat Numerorum cap. 13. verſ. 30. *Chananæus verò moratur iuxta mare, & circa fluenta Iordanis.* Hi autem re nautica, & mercatura clariſſimi Tyrij ſunt, atque Sidonij, quorum eſt Phœnicia, vt probat Maſius ex Homero ad cap. 5. Ioſuë: Pineda de rebus Salomonis, lib. 4. cap. 14. num. 4. vnde & in ſacro ſermone Chananæus idipſum, quod inſtitor & mercator, vt oſtendit Ribera num. 53. ad cap. 14. Zachariæ: Lorinus ad verſ. 11. cap. 2. Actuum apoſtolicorum. Quare & illa ſedula negotiatrix Prouerb. cap. vltimo, verſ. 24. tradidiſſe cingulum, atque ſindonem Chananæo vendidiſſe dicitur. Denique huius ſententiæ ſunt Philo inter Antiquos lib. 1. de vita Moyſis: ex nouis Pererius diſputat. 10. in cap. 3. Exodi, num. 47. Salianus tom. 2. anno mundi 2544. num. 167. Pineda ad verſ. 1. cap. 1. Iob, numero 31. Iam ergo, ſi Phœnices Chananæorum nomine in primis ſignificari conſtat: vt demus quidem à Ioſuë, & tribu Aſer, cui regiones illæ diſtributæ, ſuperari non potuiſſe, quoniam viribus impares erant; quorſum Dauid, qui alias etiam extra Chananitidem ſubiugauerat nationes, non in hos gladium euaginauit, quando lege cautum fuerit, (Deuteron. cap. 7. verſ. 2.) vt ad internecionem vſque deleret? Quòd ſi Dauid plurimis impedito bellis omnia exequi non conceſſum, quibus Salomonem modis ab omni crimine liberabimus, otio, diuitijs, poteſtate ſumma fruentem? Erit igitur vt aſſeramus, (quoniam tales Viros condemnare abſonum fuerit,) Phœnicios ſponte Iudaiſmum complexos eſſe, atque ob hoc ad Hebræorum ſocietatem, & fœdera admiſſos, dum Iudæorum res floruiſſent ſub Dauid, & gnato illius. Atque in hanc incumbit opinionem reſpectu Chananæorum, quos Salomon coërcuit Reg. 3. cap. 9. verſ. 20. Dionyſius in eum locum: & Nicolaüs ibidem non aliter excuſat. Conuerſis itaque ad veri Numinis obedientiam Tyrijs, atque Sidonijs, reliqua etiam Chananæorum multitudine, imprudenter videmur dixiſſe adhuc perſtitiſſe ſponſam in antiquo errore: igitur falſum erit, quod ſupponimus, impiorum Numinum cultibus addictam eam fuiſſe.

Phœnicij Chananæi ſtrictè dicti, mercatura, & nautica famoſi.
Num. 13.
Maſius.
Homer.
Pineda.
Regula: Chananæus idem quod mercator ex ſacro idiomate.
Ribera.
Lorin.
Philo.
Pereira.
Salian.
Pineda.
Deut. 7.
Cur Dauid, & Salomon Chananæos non exterminarint?
3 Reg. 9.
Dionyſ.
Nicol.

89. Hac de re Alfonſus Abulenſis varios ſermones habuit; nempe, quæſt. 21. ad cap. 5. lib. 3. Reg. quæſt. 13. in cap. 9. quæſt. 30. in cap. 8. lib. 2. Paralip. quibus locis affirmat, præcepto deenecandis Chananæis non adſtrictum Salomonem, (de quo potior eſt difficultas, quoniam potentia, & opibus valebat ſupra reliquos,) eò quod mandati finis, vt & haberent ſufficientes poſſeſſiones Hebræi, & Chananæorum ſic frangerentur vires, ne ſi maximè cuperent, potuiſſent fidelem populum opprimere, & ad ſuperſtitionem, metu vel opulentia cogere: itaque pauci cùm eſſent regnante Salomone, & præſidijs deſtituti, poterant facilè coërceri, ſi quando praua dogmata ſpargere auſi fuiſſent: quare in tuto poſita erant, quæ lex præcauebat. His ſubſcripſit rationibus Caietanus ad cap. 9. lib. 3. Regum: Torniellus anno mundi 3043. Sed etiam quid nos meditati ſimus, non grauetur patienter audire Lector; munitiſſimas fuiſſe Phœnicum vrbes: præſertim poſtquam Hiramus imperij habenas capeſcere cœpit, oſtendunt Adrichomius in Aſer, num. 84. Magallanius in cap. 19. Ioſuë, ſect. 4. annotatione vnica: Villalpandus ad cap. 27. & 28. Ezechielis: Plutarchus in Alexandro: & cùm ad maritimam oram Chananæus ſtaret, vt dicebamus ex Numerorum libro, §. elapſo; nauali prælio vincendi erant. Porrò Phœnices cùm armis clariſſimi extitiſſent, (nam & domeſticis terminis non contenti in Africam, & Hiſpaniam colonias

Abul.
Caiet.
Torniel.
Phœniciæ vrbes munitiſſimæ; terra, marique fortes incolæ.
Adrichom.
Magall.
Villalp.
Plutarch.

Digitized by Google

Pineda. Iuſtin. Hiſt. Tacit. Plutarch. Curt. 3. Reg. 9.

colonias tranſtulerunt: adi Pinedam lib. 4. de Salomone, cap. 14. num. 4. & 5.) mari tamen in primis ſtrenuiſſimi bellatores euaſerant, quemadmodum prodidere Iuſtinus lib. 18. Tacitus Annalium volumine 11. cap. 4. Plutarchus in Marco Antonio: adeò Alexandrum orbis Domitorem penè in deſperationem adipiſcendæ victoriæ adegerunt, vt multis eloquenter enarrat Quintus Curtius lib. 4. Tantæ igitur potentiæ metu perculſi Dauid, atque Salomon, inſuper quòd Hebræi maria ignoraſſent; nam Ophirinæ claſſi viros nauticos, & æquoris gnaros ſubminiſtrauit Hiram Reg. 3. cap. 9. verſ. 27. maluere Phęniciæ Tyrannos amicos experiri potiùs, quàm hoſtes: fieri enim poterat, vt veram religionem propagare, niſi importunè, ruinam, aut ingentia peperiſſent diſpendia: conniuendum igitur erat ad tempus, donec Iſraëlitæ ab ipſis Phęnicibus naualem pugnam edocti, idololatriam exuere compuliſſent: nam infideles tolerandos eſſe, cùm, ſi non ſufferas, maiora immineant damna, aut vna cum zizanijs & tritica peritura ſint, docuere Patres ad verſ. 25. cap. 13. Matthæi, dum loliorum parabolam tractant, & ad ſcholæ normam diſcuſſit Angelicus Doctor 2. 2. q. 10. art. 11. in corpore.

Infideles, aut Heretici quatenus tolerandi? Matth. 13. S. Thom.

90. Verùm, inquis, vt concedamus iuſta extitiſſe cauſarum momenta, ob quæ Phenicios ſufferre neceſſarium fuerit; quoniam maris oſtia ſeruabant, & opibus, & bellica peritia, & finitimarum gentium auxilijs pollebant; & Libani accolas Chananæos his deſtitutos propugnaculis, quamobrem non extinxerint penitùs? Sanè fortaſſe Dauidi non licuerat per alia grauiora bella Chananæos Libanum habitantes perſequi, aut vt expugnauerit, quemadmodum velit Salianus tom. 3. anno mundi 3043. nu. 4. vltra tributi impoſitionem aliud tum non poterat, quoniam ſi extrema experiri coëgiſſet, deſperatione fortiores effecti, nec vectigal pendere voluiſſent; quinimò aduerſus victorem conuerſi, ſtragem aliquam edidiſſent inſignem: nam Dauidis exercitus non vndequaque munitus erat, quoniam frequentiſſimæ pugnæ militiæ robur laſſauerant: verùm Salomoni cùm omnia adeſſent, theſauri incomparabiles, Ducum & prouinciarum amicitiæ, miles & copioſus, & valentiſſimus, quibuſdam placuit auaritiæ ſtudio pepercisse eum, vt haberet, vnde fiſcus creſceret. Mitiùs tamen cum eo agendum, idque affirmandum, quod docuere Auctores numero antecedenti relati, indulſiſſe, quia à paucis quibuſdam timor non erat idololatricę contagionis. Addimus nos, & ipſum, & genitorem eius ſpe adductos trahendi ad fidem clementia, & manſuetudine, Principumque benignitate allectos Chananæos ſponte abiuraturos ſuperſtitionem: & hac ex cauſa poſſe ad tempus ſuſtinere Christianos Toparchas hęreticam luem, tradidit S. Thomas loco memorato calce præcedentis numeri. Sed, ò videant Principes, ne clementiæ ſpecioſis titulis obpallient, aut ignauiam, aut lucri cupiditatem: vos ò (quoniam inter Principes vix milleſimus aliquis huiuſmodi Scripturas legit,) quibus Rectores mundi huius conſcientiarum latebras pandunt, ite per antiquas ſemitas, & euoluite temporum Hiſtorias: cogitate per Deum immortalem, quid datæ profuerint Ario moræ: quæ Pelagij fraudes, quid cætera Oriente excitata hæreſum incendia? Sed præſtat ab huius furfuris fortiſſimo malleo Hieronymo audire, qui in illud 5. ad Galatas: *Modicum fermentum totam maſſam corrumpit*, &c. *Doctrina* (inquit) *peruerſa ab vno incipiens, vix duos, aut tres primum in exordio reperit auditores: ſed paulatim vt cancer ſerpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium: Vnius pecudis ſcabies totum commaculat gregem. Igitur & ſcintilla ſtatim vbi apparuerit, extinguenda eſt: & fermentum a maſſa vicina ſemouendum: ſecandæ putridæ carnes, & ſcabioſum animal a caulis ouium repellendum: ne tota domus, maſſa, corpus, & pecora, ardeat, corrumpatur, putreſcat, intereat. Arius in Alexandria vna ſcintilla fuit: ſed, quia non ſtatim oppreſſa eſt, totum orbem eius flamma populata.* Nihil poſteriori hemiſtichio venuſtius, quod Occidentem, aut potius Septentrionem pari iure comprehendat. Heu lentam vindictam aduerſus Lutherum! quanta ab vnius excucullati vaporibus Ætna? *Vna ſcintilla fuit: ſed, quia non ſtatim oppreſſa eſt*, florentiſſimas Europæ prouincias multas depopulata eſt: & niſi Deus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, eſſemus ſicut Sodoma & Gomorrha: & iam nunc quidem parcunt delere Chananæos Dauid, & Salomon: atque illi fingunt pacem, & amicitias cum Iſraël, quoniam dominatur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. Veniet tempus, cum diſciſſa domus Iacob, & diuiſis imperijs non alios grauiores experietur hoſtes Hebræorum populus: *Verùm, quid mihi, & vobis, Tyrus, & Sidon, & omnis terminus Palæſthinorum?* (Ioëlis 3. cap. verſ. 4.) *Numquid vltionem vos reddetis mihi?* Reddent ſanè, & cùm cogitauerint vnanimiter, & ſimul aduerſum te teſtamentum diſpoſuerint gentes, quæ non nouerunt Deum; ibi erunt alienigenæ, id eſt, Palæſthini cum habitantibus Tyrum. Sed hæc longiorem threnum deſiderant, quam hic patiatur locus: vide interim, dum nobis melior ſe offert occaſio, Ioſephum Stephanum Valentinum, Oriolanum Præſulem, Opuſculo de vnica Religione.

Salian. Hæreſis continuò opprimenda. Hieron. Ioel 3. Stephan.

SVBSECTIO III.

Solem tantùm, & Lunam coluiſſe veteres: plerique Deorum explicati, quorum meminere Biblia.

SPonſam igitur paginam fuiſſe commonſtrauimus, cuius Pronunciati adſtipulatores recentes & veteres primo Anteloquiorum produximus num. 51. operæ erit pretium, & Lectori fortaſſe non iniucundum, qualia inter Deorum myriades adorauerit Numina examinare: intereſt enim, an ſpurcum & vile aliquid, qualia multa portenta Ægyptus adorat, cuius & allium Deus; an nobile quidpiam, & excellens coluerit: nam, cùm acerbè ferret Tertullianus, Chriſtianitatis initia Aſinaria dici, quòd ſolidiſſimi animantis capiti litare Gentiles finxiſſent, de Solis tamen reuerentia Apologetici cap. 16. *Alij planè humanius* (inquit) *& veriſimilius, Solem credunt Deum noſtrum. Denique inde ſuſpicio, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari atque ſi diem Solis lætitiæ indulgemus, alia longè ratione, quàm religione Solis.* Sed & ſapientiæ Auctor cap. 13. cùm omnes condemnet à veri Creatoris aberrantes notitia, mitiùs agit cum Solis, ſtellarumque adoratoribus: *In his* (inquit) *minor eſt querela: & hi enim* 91.

Tertull. Chriſtiani Aſinarij dicti. Sol inter Deorum ſuperſtitionem præſtantius Numen.

hi enim

hi enim fortaſſe erant, Deum quærentes, & volentes inuenire. Hunc igitur, quem minus puduit adoraſſe, ſi colendus quiſpiam fuiſſet, Canticorum ſponſa venerata eſt: quod vt deniamus,

Sap 5

Sol plurimarum nationũ Deus. Tertull. VII Synod. Leo Magn. Chryſol. Arnob. Sozom.

oportet de Dijs gentium præfari aliquid. Solem igitur nationes colere ſolitas docet Tertullianus eodem loco: Septima ſynodus Actione 6. Leo Magnus ſermone de Epiphania: Chryſologus ſermone 5. de duobus filijs: Arnobius lib. 1. contra Gentes: Sozomenus lib. 2. Hiſtoriæ, cap. 8. & 9. & fortè vetuſtiſſimi eius adoratores Chaldæi, atque Perſæ, quem & in vexillis geſtant: *Ad Perſas ſi fortè deputabimur* (ait Tertullianus vbi ſupra) *licèt Solem non in linteo depictum adoremus, habentes ipſum vbique in ſuo clypeo.* Et Darij caſtra deſcribens Curtius lib. 3. *Super tabernaculum,* (ait,) *vnde ab omnibus conſpici poſſet, imago Solis cryſtallo incluſa fulgebat.* At memoranda in primis ſacra illa Perſarum Apollini ſub Mithræ nomine dicata in ſpecubus, atque ſubterraneis, de quibus Tertullianus ſæpiùs, nempe, libro de Baptiſmo, lib. de præſcriptionibus aduerſus Hæreticos: lib. de corona militis, prope finem: lib. 1. contra Marcionem: Luctatius Placidius ad poſtrema carmina lib. 1. Theb. & ex iuniorum numero Lilius Giraldus libro de Dijs Gentium, ſyntagm. 7. de Chaldæis acturi ſumus numeris duobus ſequuturis, quos Solem veneratos eſſe ſub ſignis, atque Beli nominibus commonſtrabimus. Adeat ſtudioſus Pradum noſtrum commentario cap. 8. Ezechielis. Ab his didicerint Ægyptij, quos Solem adoraſſe ſcribit Marcus Tullius lib. 3. de natura Deorum: Seuerianus in catena Greca Pentatheuci, ad cap. 1. Geneſ. & indicat Heliopoleos vrbs, id eſt, Apollini dicata, quemadmodum opinantur plerique explanatorum ad cap. Gen. 41. v. 45. & ad cap. 19. Iſaïæ, verſ. 18. vnde Heliogabalo indutum nomen putat Lampridius, cuius hæc verba ſunt: *Et hic quidem priùs dictus eſt Varius, poſt Heliogabalus a ſacerdotio Dei Heliogabali, cui templum Romæ in eo loco conſtituit, in quo priùs ædes Horci fuit, quem è Syria ſecum adduxit.* Porrò, cùm Tyri, atque Sidonis, aliarumque in Phœnicia vrbium, quemadmodum tradit Abulenſis quæſt. 2. in cap. 5. lib. 3. Reg. & exactiùs ex Hiſtoricorum relatione Adrichomius in Aſer, num. 71. Villalpandus ad cap. 27. Ezechielis, Ægyptij, aut conditores, aut amplificatores extiterint, ab his credibile eſt Solis adorationem in nouam coloniam vnà cum Ægyptiorum ritibus fuiſſe tranſlatam, quod apertè teſtatur lib. 3. de Græcarum affectionum curatione Theodoretus, quo volumine tamen Ægyptios, non quidem Perſas, aut Aſſyrios, mortalium primos fuiſſe affirmat, qui Solem, Lunamque venerati ſint, quibuſcum germana plurima apud Euſebium lib. 1. de præparatione euangel. cap. 6. atque apud Epiphanium Anacephaleoſeos initio. Sed abſoluamus inceptum de Phœnicibus ſermonem: quos ſanè fulgentiſſimi Planetæ veneratores facit Herodianus lib. 5. Apollinem coluiſſe Tyrios eximia quadam religione teſtatur Curtius lib. 4. deque Phœnicibus æquè, atque Ægyptijs memorat Valerianus Hieroglyphicorum lib. 44. ſed ſiue à Peluſiacis, quibuſcum diu commorati ſunt, ſiue à maritima Chananæa hauſerint Iſraëlitæ, imò ab vtriſque, vt num. 93. referemus, in eundem frequenter prolapſi errorem: & monuerat Creator Deuteronom. cap. 17. verſ. 3. ſed ſpreuerunt iuſſa Reg. 4. cap. 17. verſ. 16. cap. 21. verſ. 5. c. 23. verſ. 11. Sophoniæ cap. 1. verſ. 5. neque apud illos ſuperſtitionum aliquarum profundiores radices.

Perſæ Solem Mithræ ſub vocabulo celebrant. Curt. Tertul. Luctat. Lil Giraldi. Pradus. Ægyptij Solis cultores. Tull. Seuerian. Geneſ 41. Iſaiæ 19. Lamprid. Heliogabali nomen vnde deriuatum? Ægyptij conditores Tyri, atq; Sidonis. Abul. Adrichom. Villalp. Phœnicij Solem adorare ab Aegyptijs didicere. Theodoret. Euſeb. Epiphan. Herodian. Curt. Pier. Valer. Hebræi Solis veneratores. Deuter. 17. 4. Reg. 17. 21. & 23. Soph. c. 1.

91, Phœnicum quinam Dij. Ioſeph.

At, cùm in veteri Inſtrumento multa recenſeantur Deorum nomina, qualis hic tandem Sidoniorum, Tyriorumve Deus? Nam, neque Ioſephus lib. 8. Antiquit. cùm de Numinibus meminit, quæ coluerit Iromus, Tyriorum Dynaſta, Phœbi memoriam ingerit: nec Adrichomius, cùm de tribu Aſer ageret, quales fuiſſent Sidoniorum Dij, refert. Denique & Aſtarten Phœnicibus Deam tantum fuiſſe, Salomonis idololatria indicat Regum 3. cap. 11. verſ. 5. Attamen etiam Baal a Phœnicibus cultum manifeſtis verbis declarat Ioſephus Antiquit. lib. 9. cap. 6. Hieronymus in cap. 2. Oſeæ, eiuſdemque octauum caput ad illud, *Proiectus eſt vitulus*, &c. quorum ſententias quoniam aceruat Ribera ad Oſeæ cap. 2. num. 61. omitto referre. Sed quid tandem Baal, aut Beel, ſiue iuxta propriorem ſignificationem Bal, aut Bel? vt demonſtrat Ribera ad cap. 1. Sophoniæ, num. 18. Sanè Bel Solem ſignificatum veriſimilius reor: etenim plerique recentiorum Theodoretum ſequuti in cap. 32. Ieremiæ, exiſtimarunt, huiuſmodi vocem communem eſſe Numinibus omnibus, quoniam Dominum ſignificat, nempe,

Adrichom. 3. Reg 11. Hieron. Ribera. Baal an Solẽ denotaret? Theodoret. Baal idem quod Dominus.

Regnat in humanis diuina potentia rebus.

Vide Serarium quæſtione 1. in cap. 2. Iudic. Magallanium in Commentario eiuſdem capitis: Maſium ad verſ. 15. cap. 13. Ioſuë: Boulduc lib. 2. de Eccleſia ante legem, cap. 11. & 12. Delrium Adagio 54. Sanctium, & Mendoçam ad verſum 3. cap. 7. lib. 1. Regum: Salianum tom. 2. ſcholio 7. ad annum mundi 2583. ſic Beelzebub, & Beelphegor, & ſimiles dictiones. At hoc Solis vocabulo aptiſſimè quadrat: nam Euſebium ſi conſulamus, qui euolutis veterum monumentis doctiſſimas edidit elucubrationes de gentium Dijs: reperiemus lib. 1. de præpar. Solem, quem Phœnicia cœli Dominum arbitrabatur, ac proinde Beelſemen vocabat, eundem à Græcis Iouem nuncupatum, quem lib. 3. cap. 3. Plutonem exiſtimatum aſſerit, quoniam hyemis tempore velut abſens, regnorum quoque partem, ſubterranea luſtrat: & quod ignea vi fructus maturet, Dionyſium, hoc eſt Bacchum appellatum: Herculem autem dictum, & duodecim triumphis clarum, quoniam per duodena ſigna pertranſeat: atque eodem libro cap. 2. primi quoque libri cap. 6. Oſirim ab Ægyptijs nuncupari, quem Bacchum Græcorum Vates putauere, & Iouem aliqui, vt ex Suida refert Ludouicus Viues ad cap. 5. lib. 18. Auguſtini de Ciuitate. Porrò eundem cum Mercurio eſſe adnititur ſuadere Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 19. *Pleraque* (ait) *ſimulacra Mercurij ſtatu quadrato figurantur, qua figura ſignificat Solem mundi eſſe caput, & rerum ſatorem.* Idemque libro nominato cap. 21. Adonidem Solem exponit, quem cæteri Mythologi ſequuntur, vti affirmat Pierius lib. 9. Hieroglyphicorum, pagina 82. Ægyptios verò, Deos omnes retuliſſe ad Solem pronuntiat Gueuara ad cap. 1. Habacuc, num. 164. Sed Auguſtinus maximè legendus lib. 7. de ciuitate, cap. 11. pro hoc argumento: at quot indueret formas elegantiùs declarant Martiani Capellæ verſus de nuptijs Mercurij, & Philologiæ.

Serar. Magall. Maſius. Boulduc. Delrius. Sanct. Mendoça. Salian. Sol vnus omnium Deorũ muneribus functus. Euſeb. Suidas. Viues. Macrob. Pierius. Gueuara. Auguſt. Mar. Capel.

Te Serapin Nilus, Memphis veneratur Oſirim,
Diſſona ſacra Mithram, Ditemque, ferumque
Typhonem:

Atys

Digitized by Google

Atys pulcher item, curui & puer almus aratri,
Ammon & arentis Lybies, ac Biblius Adon:
Sic vario cunctus te nomine conuocat Orbis.

Quibus & Plutonem eum fuiſſe memorat, cùm Ditem faciat; & Iouem, cùm Ammonem dicat; & Triptolemum, cùm aratrum ei aſſignat; & charum Cybele Diuorum magnæ genitrici adoleſcentem, Atym nominans, & Adonidem, illum ſanè, cui delubrum in Biblo Phœniciæ vrbe
Adrichom.
conſtructum, vt notat Adrichomius in Aſer, numero 6.

93. Cauſa horum: nam primi inter mortales, qui à veri Numinis aberrarunt cognitione, non alios putarunt Deos, quàm Solem, atque Lunam, cæteraſque ſydereas virtutes, quod de Phœnicibus, Ægyptijs, atque Græcis, à quibus ortum habuere ſuperſtitiones ex quorundam opinione, ex Platone, Porphyrio, Philone; Biblio, Diodoro, alijſque probat Euſebius lib. 1. de preparatione, cap.6. & 7. lib.2. cap.4. lib.3.c.3. Theodoretus lib. 3. Græcarum affectionum. Quòd ſi his antiquiores Deorum quæramus inuentores perſis, Aſſyrios, Chaldæos; inueniemus omnes velut conſpiraſſe in eundem cultum: nam Aſſyrij (apud quos idololatriæ inina, referente Hieronymo ad illud Oſeæ 2. *Et erit in die illa,* &c.) cùm rerum potirentur, ex Nini horratu parentem ipſius Belum apotheoſi donarunt: ac hunc, quem Nemrodum fuiſſe communis exiſtimatio fert apud Salianum tom.1. anno mundi 1931. Seruius Honoratus Solem diei teſtatur ad illud Æned.1. *A Belo ſoliti*, &c. *Primus* (inquit) *Aſſyriorum Rex, vt ſupra diximus: quos conſtat, Saturnum, quem & Solem dicunt, Iunonemque coluiſſe: quæ Numina, & apud Afros poſtea culta ſunt: vnde & lingua Punica Bal dicitur Deus: apud Aſſyrios autem Bal dicitur quadam ſacrorum ratione, & Saturnus, & Sol.* Porrò hunc idem eſſe Numen, quod diuina Hiſtoria Bal, aut Baal nominat, quod & Phœnices venerari ſint; Hieronymus commonſtrat loco recèns citato. Sub eadem tempora floruit apud Perſiam Zoroaſtes Magiæ repertor, de quo Salianus vbi ſuprà, anno mundi 2009. Pereira diſp.2. in cap.7. Exodi: hunc falſæ auctorem latriæ Gregorius Turonenſis lib.1. Hiſtoriæ Franc.cap.5.indicat: hic ignem eos venerari docuit, Solem procul dubio (nam Perſas ſupra reliquas gentes Solis eximios cultores oſtendimus num. 89. & laurum propterea Apollini conſecrare, quoniam hæc arbos ignea eſt, refert Euſebius lib.3. de præparatione euangelica, cap.3. Vide infrà num.94. quæ hæc confirmant:) quos imitati ſunt Chaldæi: *Tradunt* (ait Hieronymus in Hebraïcis traditionibus) *Hebræi huiuſmodi fabulam, quòd Abraham in ignem miſſus ſit, quia ignem Adorare noluerit, quem Chaldæi colunt.* Certè diuinos honores poſt mortem Zoroaſti conceſſos Turonenſis Gregorius loco præfato meminit, & poſt obitum appellatum viuentem ſtellam. Cùm autem idem extiterit inter Perſas, qui primus ſyderum notitiam aperuerit, vt ex Laertio, & Iuſtino commonſtrat Iacobus Boulduc lib.2. Eccleſiæ ante legem, cap. 11. fortaſſe idem accidit, quod apud Armenios Noaco obtigiſſe Annianus Beroſus (ſi qua fides eius hiſtoriæ) lib.3.memorat: nam, cùm poſt ſuperatas diluuiorum vndas propagatos iam nepotes ſenex inſtrueret de cœlorum concentu, de menſium, annorumque & ſyderum motibus, eum inter Numina locarunt. Solemque, & Cœlum vocarunt: itidem & cum Zoroaſte à Perſis factitatum, & hunc Solem eſſe, cui procumbunt; certe ipſum Mithram eſſe, quem ſub leonis forma in ſpelæis honorant, quòd in cauernis, & terrarum receſſibus Magiam exerceret, Dæmone, cùm appareret, leoninam induente ſpeciem; quanquam veriùs fortaſſe dixerimus, ipſum, non Solem, ſed particulare ſydus exiſtimatum, cùm Mithræ, id eſt, Solis adorationem docuiſſe illum his teſtetur verbis Porphyrius commentario de Nympharum antro: *Primus,* (ait) *Zoroaſtes apud Perſas, vt narrat Eubulus, ſpeluncam natura factam in Perſia montibus conſecrauit, in honorem rerum omnium auctoris, & parentis Mithræ.* Ergo hi Aſtrorum contemplatores, cùm miris laudibus Apollinem extollerent, dicerentque id, quod Plinius teſtatur lib.2. cap.6. *Hunc mundi eſſe totius animum, ac planius mentem: hunc principale naturæ regimen: nec temporum modò, terrarumque, ſed ſyderum etiam ipſorum, cælique Rectorem.* ſanè hunc Deum abſolutè conſtituerunt, & cætera poſtea Numina, velut ab eius diuinitate pullulantia attributa: & cùm in fabularum ſexcenta monſtra prolapſi eſſent, Rempublicam quandam apud Superos commenti ſunt, cuius proceres ſeptem Planetæ: *Horum omnium Rex* (*vt plerique vocantur*, ait noſter Clauius ad cap.1. ſphæræ Sacroboſcianæ,) *Sol: Saturnum autem ob ſenectam eius Conſiliarius: Iupiter ob magnanimitatem Iudex omnium: Mars dux militiæ: Venus diſpenſatrix omnium bonorum inſtar matrisfamilias: Mercurius eius Scriba ac Cancellarius: Luna denique nuncij officio fungitur.* Sed cùm in ea eſſent opinione, vt effectricem cœleſtium corporum vim luci adſcriberent, vti ex Aſtrologorum Principibus narrant Conimbricenſes ad 2. lib.2. de cœlo, quæſt.3.art.1. lucem autem, claritatemque à Sole cætera mutuarentur ſydera, quemadmodum vulgata Philoſophorum, Aſtroperitorumque fert doctrina apud eundem Clauium, certè fiebat, vt reliqua Deorum turba cauſæ (vt cum ſcholæ vſu loquar) inſtrumentalis vice fungerentur: Sol autem principalis eſſet agens: quare, quemadmodum anima id agere aſſeritur, quicquid intellectus, quicquid voluntas, aliæque actitant potentiæ: quoniam hæ quidem (nunc attendo ad eorum placitum, qui potentias realiter ab anima ſeparatas volunt) tanquam mentis inſtrumenta operantur: ſic cùm & Mercurius & Iupiter aliæque ſtellæ effectricem virtutem, lucem vtpote ab Apolline recipiant, quicquid Saturnus, quicquid Venus, aut Mars agunt, Sol eadem efficere opinabatur: ac proinde mirum non eſt aliquando cum Ioue, nonnunquam cum Saturno, alijſque confundi Numinibus. Omnes igitur Dij, aut Sol ipſe, erant ſub varijs nominibus; & cùm ignes producebat, Vulcanus habebatur: cùm meſſem iuuabat, Triptolemus nuncupabatur; cùm vitibus opitularetur, Bacchus aſſerebatur: aut, ſi realiter diſtincta ab Apolline alia Numina, quemadmodum Planetæ; cùm tamen ab eo in hos etiam Deos virtus deriuaretur, lux, ſcilicet: meritò etiam quicquid ab his, aut terroris, aut ſolatij, à Sole id ipſum dimanare perſuaſum habebant: quod verò Iouem, aut Saturnum Phœbo maiorem fecerit antiquitas, ex ignorantia illud perpetratum, quòd Planetarum naturas ſatis non penetrarent, aut ex mentiendi nimio œſtro: aut denique, quoniam accidiſſet nonnunquam ſanis Saturno, vel Ioui dicans à Dæmone præſtigiatore eludi vulgus prodigiorum laruis

quibuſ-

Sol, & Luna Deorum antiquiſſimi.
Euſeb.
Theodor. Quænam gentes idololatriæ inuentrices?
Hieron.
Salian.
Seruius.
Zoroaſtes Magiæ Auctor.
Salian.
Pereira.
Greg. Tur.
Laurus cur Apollini ſacra?
Euſeb.
Hieron. Ignem Chaldæi venerantur.
Boulduc.
Beroſus.
Porphyr.
Plin.
Apollo ſyderū Rex.
Clauius. Dij præter Solem, ipſius Solis quaſi attributa.
Conimb.

quibuſdam ſuperantibus oſtenta, quæ Apollinis delubto fierent. Cæterùm, quem delectat longum, & accuratum huiuſce penitus argumenti diſcurſum peruoluere, adeat Macrobij Saturnalia lib.1.cap.17.

Macrob.

94. Atque hoc, quod de Phœbo ſtatuimus cum Dijs aſſimilato, idipſum de Latona Dearum comparatione definimus: nam ſcitè admonent Conimbricenſes in cap. 3. lib.2. de Cęlo, quæſt. 2. artic.2. Lunam ab Ariſtotele lib. 4. de generatione animalium, capite vltimo, minorem Solem appellatam, quòd eius in orbem noſtrum maxima, & Solem penè æmulatura ſint beneficia, ex quorum connotatione (ſic placet ſermocinari) varios ſortita fuerit titulos: id nanque ſatis commune eſt Triuiam nominari Deam, quòd & apud Superos, & in terris, Infernoque etiam haberet dominatum. Vnius Prudentij Muſam audijſſe ſufficiat lib.1.in Symmachum:

Omnes Deæ veterum ſub Luna comprehenſæ.
Conimbric.
Ariſtot.
Luna cur Triuia dicta?
Prudent.

Denique cùm Luna eſt,ſublustri ſplendet amictu:
Cùm ſuccincta iacit calamos,Latonia virgo eſt:
Cùm ſubnixa ſedet ſolio, Plutonia coniux.

Sed Opis cognomento inſignitam meminit Seruius ad illud Virgilianum Æneid. 11. *Velocem interea ſuperis in ſedibus opem. Opis terra eſt vxor Saturni*, (inquit,) *quam Græci Rheam vocant*. Sanè & hoc nomen ipſius Dianæ fuit: at & Veneris, quæ Murcia dicebatur, appellatione celebratam oſtendit Dempſterus Paralipomenis ad cap. 19. lib. 2. Antiquit. Roman. Ioannis Roſini: neque iniuria: nam ob pulchritudinem exiſtimatam à quibuſdam Venerem eſſe fulgentiſſimum illud ſydus, quod Solis antecedit exortum, ſequitur occaſum, prodit Euſebius lib. 3. de præparatione Euangel. cap.3. oſtendit Serarius quæſt. 2. in cap. 2. Iudicum. Quidni Lunam dixiſſent, cuius ſplendor Boſphori maior eſt claritate? Sed cùm Roſinus lib. 2. Antiquit. Roman. cap. 10. referat, cęlo, & die natam, an quippiam valeat eſſe, quod Lunam præſtantiùs denotet, quæ diei ſuccedit, ab ea quaſi progenita, & Olympi ſinu recepta? Verùm, quòd Cytherea maris nuncupetur domina, ſpuma vtpotè æquorea ſata, Lunam hoc manifeſtè denunciat, cuius in humida præcipuum imperium eſt, quemadmodum diſertiſſimè commonſtrant Baſilius homil. 6. Hexameri: Ambroſius lib. 4. cap. 7. Anaſtaſius Sinaïta lib. 4. de ſex dierum artificio, atque ex Medicorum calculis deducunt Conimbricenſes tractatu 8. in libros Meteororum, cap.6. Denique exiſtimaſſe veteres eandem eſſe Lunæ, Veneriſque commentitiam diuinitatem, cuius Deæ ſtella ſit Lucifer, enarrat Auguſtinus lib.7. de Ciuitate, cap.15. Atque de his Deabus qualia dicta ſunt, eadem de Cerere, Theti, Iunone, alijſque intelligenda: omnes enim eadem ſunt Luna pro diuerſis officijs multipliciter ſignificata.

Seruius.
Dempſter.
Euſeb:
Serar.
Roſin.
Luna ſpecialis dominatus in humida
Baſil.
Ambr.
Sinaita.
Conimbr.

95. Veniamus iam ad Hebræorum ementita Numina: hunc nanque ſibi præfixit ſcopum potiſſimùm noſter labor. Dicimus igitur Baal Solem eſſe: Aſtartes nomine Lunam adumbrari. Primum, quoniam Baal nomen commune eſt, Numina velut maſculi ſexus referens, vt docebamus num.90. atque ibidem nominati Auctores de Aſtartis vocabulo paria teſtantur Dearum præſertim comparatione: quibus adde Pinedam lib. 7. de Salomone, cap.11.num.2. at probauimus ab eodem loco Solem cum Luna Deos eſſe, ſub quibus cætera omnia, quibus diuinitatis quidpiam inſit, continentur. Deinde eoſdem Superos colebant Hebræi, quos circumpoſitæ adorabant nationes, Phęnicij, videlicet, Ægyptij, Aſſyrij. Conſtat plane ex Iudic.cap.2.verſ.12. & cap.8. num.6. Tradit Hieronymus in cap 8. Oſeæ: Seuerianus in Catena Græca Pentateuchica, ad cap. 1. Geneſ. monſtrauimus autem, exterarum gentium mortales, atque in primis quarum nominauimus prouinciarum homines thura, & victimas Phębo, eiuſque ſorori obtuliſſe: nunc quidem ſub nominibus Solis & Lunæ, id eſt, ſupremorum Numinum: nunc ſub Herculis, aut Bacchi, aut Saturni vocabulis. Ad hæc potiſſima cura Scripturæ interdicendi Solis, aſtrorumque latriam, quemadmodum Deuteronomij cap. 17. verſ. 3. inſtruit, quin Deos alienos aliud nihil fuiſſe: *Vt vadant, & ſeruiant Dijs alienis, & adorent eos, Solem, & Lunam, & omnem militiam cœli*. Neque præterea memorat peregrinum Numen aliquod Iudic.2.verſ.12. *Concitauerunt Dominum, ſeruientes Baal & Aſtaroth.* Et eadem cap. 3. verſ. 7. & cap. 10. verſ. 6. ſub æquali verborum formula. Reg. 1. cap. 7. verſ. 3. cùm iubentur Deos alienos abijcere, ſolùm præcipitur, vt Baalim, & Aſtaroth dimittant. Paria eodem lib. cap.12. verſ.10. Reg.4. cap.17. verſ.16. *Et adorauerunt vniuerſam militiam cœli: ſeruieruntque* Baal; nempe, cœleſtium acierum Imperatori Apollini, cap. 21. verſ. 3. *Et erexit aras Baal, & adorauit omnem militiam cœli.* Cap.23. verſ.5. *Et eos, qui adolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militia cœli*. Quo in loco arbitror coniunctionem, &, non denotare Solem, aut Lunam, aut Zodiaci ſtellas eſſe diuerſa Numina; verùm conſtruendum, &, pro, *id eſt*, nempe, Baal idem eſſe, ac ſunt Olympica ſydera, ornatuſque polorum reliquus: quo pacto accipi ſæpè eiuſmodi particulam apud diuinos Scriptores, docebit Cantapretenſis hypotypoſeon lib. 8. c.9.§. *Interdum*, &c. Iſaïas cap.7. verſ. 18. *Vt faciant placentas Reginæ cœli, & libent Dijs alienis.* Sophonias cap.1. verſ. 5. *Diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & eos, qui adorant ſuper tecta militiam cœli*. Cùm igitur ſemper ferè coniungantur hæc tria, velut vnum, idemque; Baal, & Aſtaroth; Dij alieni; militia cœli; argumentum ſuppeditat efficax opinandi, & Deos peregrinos, & Baal cum Aſtaroth, & Solem cum noctis præſide, aſtrorumque clariſſimis legionibus non diſtingui.

Baal Phœbus: Aſtarte Luna.
Pineda.
Hebræi vicinarum nationum Deos coluerunt.
Iudic. 8.
Hieron.
Seuer.
Scriptura Solis cultum ſpecialiter interdixit.
Deut. 17.
Iud. 2. & 3. & 10.
1. Reg. 7. & 10
4. Reg. 17.
4 Reg. 21.
Regula: &, pro, id eſt, poſitum.
Cantapr.
Iſaiæ 7.
Sophon. 1.

96. Nec poſtrema fides huic ſententiæ, (quam docuit quoad eam partem, qua Baal Solem, Aſtarten Lunam nuncupamus, Iacobus Boulduc lib.2. de Eccleſia ante legem, cap.11. & 12. quoad alterum autem membrum, quo multa Numina vnum facimus, Gueuara in cap. 1. Habacuc, nu. 165.) quòd Bibliorum effata non inuenuſtè conciliet: hinc enim factum Reg. 3. cap. 18. verſ. 26. vt decertantibus iniquiſſimis Myſtis pro vera religione cum Elia, cùm è ſupernis mittendi fuiſſent ignes, non alium deprecati ſunt auxiliatorem, quàm Phœbum; Baal, nempe; quòd hic cœleſtis cuſtos ſit flammæ, quam & in terras iaculatur definitis temporibus, & torret omnia: verùm quòd Baalis Sacerdotes verſ. 28. dicantur *incidere ſe cultris & lanceolis iuxta ritum ſuum donec perfunderentur ſanguine*. Quanquam Lactantius lib. 1. Inſtit. cap.21. aſſerat, Bellonæ eſſe Sacerdotes, qui *exertis gladijs humeros vulnerant, & ſuo litant cruore*. Puto etiam æqualia ſuſtinere Mithræ, id eſt, Soli initiatos, vt erubeſcendum Chriſtiano militi, quid Dæmonum Martyres ſufferent, meritò dixerit Tertullianus

Bould.
Gueuara.
3. Reg. 18.
Phœbi ſacerdotes cultris ſe vulnerant.
Lactant.
Tertull.

ad calcem voluminis de corona militis, atque breuiori comprehendit periodo lib. de præſcript. aduerſus Hæreticos: *A Diabolo* (inquit,) *qui ipſas quoque res Sacramentorum diuinorum in idolorum myſterijs æmulatur; tangit & ipſe quoſdam, vtique credentes, & fideles ſuos: expiationem delictorum de lauacro repromittit, & ſic adhuc initiat Mithra: ſignat illic in frontibus milites ſuos, celebrat & panis oblationem, & imaginem reſurrectionis inducit, & ſub gladio redimit coronam*. Ad hos Mithræ Velites alludere Paulum arbitror potiùs cap. 6. ad Galatas verſ. 18. *Ego enim ſtigmata Domini IESV in corpore meo porto.* quàm ad caſtrenſem cohortem. Sed cùm occiduos Indiæ habitatores, Solem, cœlique diſpoſitas turmas præcipuo honore coluiſſe noſter refert Acoſta lib. 5. qui moralem Indorum complectitur Hiſtoriam, cap. 4. tum, vt hæc ipſa facere ſoliti fuiſſent, quæ Baalis Flamines agerent, commonſtrat cap. 14. & 17. Hoc prætereà illud Reg. 4. cap. 23. verſ. 11. quòd Ioſias pientiſſimus Rex, & Catholicorum Principum ſubilluſtre exemplar, *abſtulit equos, quos dederunt Reges Iuda Soli in introitu templi Domini: currus autem Solis combuſſit igni*. Nam, cùm ſcirent Eliam igneo curru raptatum ad æthera, inde occaſionem ſumpſere Soli tenſam fingendi, quoniam ignes apud eum eſſe, ignibus ambiri ſemper, animo conceperant. Nam & primum enaſcentis vagitum, ignem fuiſſe pulcherrimè cecinit Claudianus in-ino lib. 2. de raptu:

Pauli verba ex c. 6. ad Galatas, enodata.
Acoſta.
4. Reg. 23.
Fabula de Solis curru ex raptu Eliæ conflata.
Claud.

Inualidum dextro portat Titana lacerto
Nondum luce grauem, nec pubeſcentibus altè
Criſtatum radijs, primo clementior æuo
Fingitur, & tenerum vagitu deſpuit ignem.

Probant ex Chryſoſtomo; & Beda ab Eliæ rheda deſumptam ſuperſtitionem Ioſephus Stephanus ad cap. 4. lib. 1. Machab. num. 48. noſter Roa ſingularium lib. 5. cap. 6. vt credibile ſit, quod diſputabamus, à Sole poſtulatum ignem per Sacerdotes Baal, quando ignis ei thronus, & vehiculum. Iam illa Reg. lib. 3. cap. 19. verſ. 18. *Et derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal, & omne os, quod non adorauit eum oſculans manus?* Sed hæc palmæ ad os admotio modum adorationis complectitur, quo gentes Phœbum ſalutabant, quemadmodum interpretibus communiter perſuaſum eſt ad verſ. 26. Iobi, cap. 31. *Si vidi Solem, cùm fulgeret, & Lunam incedentem clarè, & lætatum eſt in abſcondito cor meum, & oſculatus ſum manum meam ore meo.* Atque Ezechielis cap. 8. verſ. 16. *Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in oſtio templi Domini inter veſtibulum, & altare quaſi vigintiquinque viri dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem, & adorabant ad ortum Solis.* Quo capite agi de Baalis cultu, omnes fermè Interpretes conſentiunt: Hieronymus, Nicolaüs, & apud eum Hebræi, Pintus, Maldonatus, Pradus, Sanchez, Cornelius. Neque obſtat Reg. 4. cap. 17. verſ. 17. inhumana fuiſſe ſacrificia colentium Baal, nempè, conſecrantium filios ſuos, & filias ſuas per ignem: nam mactatos Apollini non vno loco pueros Euſebius aſſertor eſt libr. 4. de præparatione euangelica, cap. 7. docet ex Porphyrio ſimilia Ioſephus Stephanus Opere de vnica religione, cap. 15. de Peruanis, Mexicaniſque Acoſta lib. anteà relato, cap. 20. Aperiebant autem Indorum Sacrificuli primo vulnere pectus humanæ victimæ, & palpitante adhuc corde eruto, eo lætiſſimi conſalutabant Solem, quòd eius in honorem caderet hoſtia.

Chryſoſt.
Beda.
Stephan.
Roa.
Solem Gentes manu deoſculata, & ad os admota ſalutabant.
3. Reg. 19.
Iob 31.
Ezech. 8.
Hieron.
Lyra.
Rabbin.
Pint.
Maldon.
Prad.
Sanch.
Cornel.
Apollini humana victima mactata.
4. Reg. 17.
Euſeb.
Stephan.
Acoſta.

Tranſeamus ad vnum, alterumve ex Baal compoſitum nomen; atque illud in primis Numerorum cap. 25. verſ. 3. dicitur enim initiatus fuiſſe Iſraël Beelphegor, quod idolum Priapum exiſtimauere Maſius ad verſ. 15. cap. 13. Ioſuë: Delrius Adagio 54. & paſſim omnes, inquit Salianus tom. 1. anno mundi 2505. num. 87. nec operoſum eſt inueſtigare rationem nominis: Pheor quippe, vel *Phegor* פער detectum, apertumque denotat: ſufficiat nunc Tibulli diſtichon, qui de hoc Deo lib. 1. elegia 4. 97.

Beelphegor quodnam Numen?
Num. 25.
Maſius.
Delrio.
Salian.

Nudus & hyberna producis frigora bruma,
Nudus & æſtiui tempora ſicca Canis.

Verùm ego contentus fuero, vt hortorum Patronus, ſiue Priapus, ſiue Beelphegor, id eſt, apertionis vocetur Deus, dummodo non aliquod ab Apolline diſtinctum faciamus Numen, ſed ex multis illius cognominibus hoc vnum eſſe. Porrò apertionis Deum Phœbum dicere valeamus ob duas potiſſimùm cauſas: alteram quidem, eò quòd Perſæ Solis præſtantiſſimi cultores ſine fanis loco manifeſto eum adoraſſent, qui irruptione in Græciam facta, omnes Diuorum Baſilicas deſtruxerint; quemadmodum ex varijs Scriptorum monumentis oſtendit Thomas Dempſterus Paralipomenis ad lib. 2. Antiquit. Ioannis Roſini, cap. 2. meminit & Delrius vbi ſupra, Apollinem à Romanis olim Apertam nuncupatum. Sed potior vocis altera, quam nunc ſubijciam, ratio: oſtendimus quippe numero ex antecedentibus 47. ſecundum inter Hebræorum menſes Zio vocatum, quaſi apertionis menſem, quoniam tum abeunte hyeme telluris aperiuntur ſinus, & florum varietate beat campos: hanc autem glebæ apertionem, qua & horti & pomœria ditantur, cùm à Solis acceſſu proueniat, idemque & incrementa & perfectionem poſtea tribuat, proptereà non inuenuſtè apertionis eſt appellatus Deus: quare & plurimo cum acumine aduertit Caietanus ad Numerorum cap. 25. ſingulare ſupplicij genus, quo plecti iuſſit verus Creator Beelphegoris capitales adoratores: mandauit, nempè, tolli cunctos Principes, atque vt contra Solem ſuſpenderentur, ſcilicet, vt ad ignominiam falſi Dei, quem venerati fuerant, eius coram oculis perfidiæ meritas darent pœnas. Coniungamus cum Beelphegor alium ex compoſitis vocibus, nimirum, Beelzebub, de quo Regum 4. cap. 1. Matth. cap. 10. verſ. 25. atque Lucæ cap. 11. vbi nuncupatur *Princeps Dæmoniorum*, communiſſimum dictionis etymon, *Dominum muſcarum*, interpretari. Dicamus vtriuſque nominationis fundamenta. Sanè oſtendimus numer. 90. præter cæteras Solis appellationes, Plutonem etiam vocatum: huius autem ex multis titulis vnus erat, quo Summanus audiebatur, id eſt, Manium Summus, quemadmodum interpretatur Roſinus lib. 2. Antiquit. cap. 15. hoc autem aliud non eſt, quàm ſupremam inter ſubterraneos ſpiritus, qui ſunt Manes, obtinere auctoritatem, ad quam omninò nonnam Beelzebub quid ſignificet, explanat Porphyrius apud Euſebium lib. 4. de præparat. euangelica, cap. 12. Quoniam verò mortis, & ſepulcri arbiter habebatur Pluton, ideò ad eius fanum in Accaron ægrotans Ochozias miſit Reg. 4. cap. 1. verſ. 2. ne tam citò ad Inferos admitteret: certè mortis prohiberet ſpicula, cui præerat, quando ſub Tartaro habitaret. Difficilius oſtendiſſe, cur muſcarum Deus; equidem

Priapus cur nudus pingeretur?
Tibull.
Sol Aperta, ſeu apertionis Deus cur nuncupatus?
Dempſt.
Delrius.
Cur Principes Iſraëlitarum contra Solē ſuſpendi iuſſit Deus?
Num. 25.
Caiet.
Beelzebub, cur Princeps Dæmonũ, & Deus muſcarũ dictus?
4. Reg. 1.
Matth. 10.
Luc. 11.
Pluto idem qui Beelzebub.
Roſin.
Euſeb.
Beelzebub cur pro morte deprecatus Ochozias.
4. Reg. 1.

non

Digitized by Google

non abſurdè, quia figura idoli, quæ muſcam referebat: nam & Babylonios ſcimus Draconi tribuiſſe diuinitatem ex Danielis cap. 14. Ægyptios Crocodilo, Hebræos vitulino capiti, Romanos Epidaurico angui, teſte Valerio lib. 1. cap. 8. *Perſæ autem* (vt inquit Luctatius ad vltimum verſum lib. 1. Theb.) *in ſpelæis Solem colunt: & hic Sol proprio nomine vocatur Mithra: eſt autem ipſe Sol leonis vultu cum tiara Perſico habitu, & vtriſque manibus bouis cornua comprimens.* A quo & Myſtæ ipſius leones nuncupati apud Tertullianum lib. 1. contra Marcionem: *Sicut* (inquit) *aridæ, & ardentis naturæ ſacramenta, leones Mithræ philoſophantur.* Quando igitur & Flamines à monſtri imagine nominantur, quid mirum ſit, figmentum ipſum cognoſci, aut à muſcæ, aut à leonis delineatione, vt Deus muſcarum habeatur, quem artifex in muſcæ ſimilitudinem effinxit? Libet tamen ſubtilius quidpiam (ſi modò valeamus) comminiſci. Sanè conſideranti Danielis cap. 14. narrationem de Chaldæorum Belo (quem eundem cum noſtro Beel docuimus à numer. 90.) patebit, cùm idolo quotidie eſcarum ingens apponeretur copia, (quippe, quantùm ſaturandis ſeptuaginta Sacerdotibus ſufficiebat, excepta feminarum, puerorumque non exigua turbâ;) nihil tamen ab ipſa muta effigie deuorandum, ni Flamines furti ingenioſum inueniſſent modum: *Et ait Daniel* (inquit Textus) *arridens: Ne erres, Rex: iſte eſt enim intrinſecus luteus, & forinſecus æreus, neque comedit aliquando.* Cùm igitur appoſitos cibos non conſumeret Belus, & non vbique Sacerdotum technis daretur ſatis opportuna occaſio, vt omnia conſumerent, fiebat, vt edulia computreſcerent: ex illis autem iam tabidis, & malè olentibus enaſcebantur muſcæ, quarum generationi accommoda eſt putrefactio. Hæc igitur fortaſſe cauſa, ob quam Belus, qui & Baal, & Phœbus eſt, muſcarum nominetur Deus. Sed & Belo initiati, vt dolum tegerent, præter oſſa, ſi quando diſplicebant, quæ apponerentur, ſemeſa relinquebant, & Diuum tutelarem exoſum ingratos cibos aſſerebant: ergo aut ex relictis obſoniorum fruſtu'is generabantur muſcæ, quemadmodum ex iuuencorum exanimato corpore apes reparantur, vt ex Marone recenſet Plin. lib. 11. cap. 20. ex equorum cadaueribus veſpæ, atque erabrones, ab aſinis ſcarabæi: aut conuolabant ad loca eſculentorum, & compotationis, vt euenire quotidie facilè comperimus.

Daniel 14. Sub animalium figuris Deos venerati ethnici. Valer. Max. Luctat.

Tertull. Solis Sacerdotes leones nuncupati.

Plin.

98. Sed vocat nos iam Aſtarta Dea. atque huius memoriam ingerit Scriptura, cùm Sidoniorum Numina refert, Baalis ſuppreſſa fama: non quòd Phœnices Solem impensè non colerent; ſed quoniam potior apud eos Lunæ, ſeu Veneris marinæ Deæ auctoritas: quippe Tyrij, atque Sidonij, omniſque ad Oceani littora adiacens Chananæa ſpem vniuerſam, quæſtumque in nauigationibus poſuere; vnde Tyrus apud Iſaïam cap. 23. *filia maris nuncupatur.* Porrò ventorum, hyemiſque ſæuitia ſub Lunæ imperio. Phœbus æſtati dominatur. vti cum elegantia memorat Anaſtaſius Sinaïta lib. 4. Hexameri: *Dicunt enim, qui res Solis, atque Lunæ diligenter inuenerunt,* (inquit) *quòd ab his duobus luminaribus adminiſtratur, & gubernatur, ac dependet vniuerſa, quæ eſt ſub cælis creatura, tam animatorum, quàm inanimatorum corporum: Sole quidem dominante æſtati, vt qui ſit elementum ſiccum: Luna verò habente gubernationem, & adminiſtrationem auctoritatis aquæ: quòd autem Luna à Deo acceperit aquæ poteſtatem, & gubernationem: & ipſi quidem huius rei plurimam habemus experientiam; & teſtantur omnes, qui in mare deſcendunt in nauibus.* Ad hæc regio illa frumenti parum ferax, vt optimè probat noſter Sanchez ad cap. 17. lib. 3. Regum, nu. 28. aut certè agricolandi artem contempſerat; quoniam minora allatura fuiſſet lucra. Sed credo, glebæ culpam fuiſſe: neque enim opulentis defuiſſent ſeruitia, quæ terram vomere proſcinderent. Sanè Iromus, cùm Salomoni excultos præbuiſſet opifices lapidum, gnaroſque lignorum fabros, non pecuniam poſtulauit; ſed frumenta & oleum, Regum 3. cap. 5. verſ. 11. Putabant igitur, Apollinem parum in eos beneuolum hæc denegaſſe: quare animum ad naualia conuerterunt: cùm verò per mercaturam, aut magis piraticam violentiam in immenſum creuiſſent eorum opes, acceptam referebant ſecundam fortunam marium dominatrici Latonæ: Phœbum igitur quamuis colerent; quia tamen erga Lunam excellens eorum adoratio, & huius fano præſtantiora donaria neſragantium: ideò Aſtartæ potiſſima memoratio, cùm de Sidoniorum Numinibus ſermo eſt.

Phœnicij Lunam præcipuè colebant.

Iſaiæ 23.

Anaſt. Sin.

Tyrus, & Sydon tritici indigentes. Sanchez. 3. Reg. 5.

Verùm, quæ huic forma Deæ? Sanè hominis, pariterque referre piſcis imaginem, adeoque Numen illud eſſe, quod Dagon nominat liber primus Regum cap. 5. verſ. 2. quodque adorauerint Azotij: autumant eum quidem in locum Sanctius numer. 5. Mendoça num. 6. eruditiſſimè noſter Serarius quæſt. 23. in cap. 16. Iudicum: Gueuara ad cap. 1. Habacuc, numer. 165. qui probat Decertem ab externis appellatam Scriptoribus, & more, quo diximus, effigiatam fuiſſe: ſed & apud Syros in gratiam Veneris piſces, quemadmodum & columbas, intactos: denique & *Dag*, à quo Dagon, piſcem ſignificat. Verùm, cùm Dagonem, aut Daganem frumentorum Deum nobis exhibeat Euſebius lib. 1. de præparatione euangelica, cap. 7. & Hebræa vox hanc etiam interpretationem non reſpuat, vt probat ex Aria, & Marino P. Mendoça num. 9. admittit Serarius loco præfato: putarem Dogane non inconuenienter ſignificari Solem ſub Oſiris, aut Triptolemi titulis, alteriuſve, qui aratrum inuenit: ſed Oſirim eſſe in primis auguror: quæ vt ſtare valeat aſſertio, moneo ex Suida apud Luyſium Viuem ad cap. 5. lib. 18. Auguſtini de ciuitate, hunc Deum à quibuſdam exiſtimatum Nilum eſſe propter modium, quod in capite habet, & cubitum, aquæ, videlicet, menſuram: ab alijs verò Ioſephum. At Ruffinus lib. 2. Hiſtoriæ eccleſ. cap. 23. *Serapidem* (inquit) *cuius capiti modius ſuperimpoſitus, quidem in honorem noſtri Ioſeph formatum perhibent ſimulacrum, ob dimenſionem frumenti, qui tempore famis ſubuenit Aegyptijs.* Quam etiam dimenſionem modio ſignificari affirmat Iulius Firmicus Maternus libro de errore profanarum religionum. Iam verò docuimus ex Martiani Philologia, numer. 90. Oſirim, & Serapidem Apollinis eſſe nomina, monſtrauimuſque non alios Ægyptum coluiſſe Deos: inſuper oſtendimus numer. 93. ab Ægyptijs mutuatos fuiſſe Numina Syros, atque Phœnicios: Sed & probauimus numer. 66. cùm ſupra omnes ferè prouincias Peluſiaca gens frumento abundet: acceptam tamen referre ſoli Nilo diuitias tantas. Cùm igitur Ioſephus, cuius beneficio famem depulerant, amœna, atque inſigni eſſet facie, quippe *filius accreſcens, & decorus aſpectu.* Geneſ. cap. 49.

99. Aſtartæ, cuius formæ eſſet Dea? & num idem quod Dagon? Sanctius. Mendoça. Serarius. Gueuara.

Dagon frumentarius Deus, quiſnam? Euſeb. Montan. Marinus.

Suidas. Viues.

Ioſephi, & Nili verum ſimulacrum. Ruffin.

Firmicus.

Gen. 49.

Digitized by Google

verſ.22. huic, vtpote intellectuali creaturæ, ſuperiorem ſtatuæ partem tribuere, vultum, membraque effingentes, quæ florentes annos repræſentarent. Nili quoque memoriam cùm celebrare cuperent vno, eodemque ſimulacro, inferiores iconis partes piſcis in ſimilitudinem depinxere, quoniam amnem ſignificaturi erant. Hæ cauſæ deformis compoſitionis: quanquam longè ante Ioſephi exortum haud dubium eſt, coluiſſe vanos Deos Nili populum, quorum ſuperſtitio ad Syros & Phœnicas tranſlata. Nam primos in orbe Deos extitiſſe Solem, & Lunam, aduertit Theodoretus lib. 3. de Græcorum affectionibus: deinde poſterioribus temporibus tranſlata diuinitas ad homines, qui pace, aut bello, rerumque præſtanti aliqua inuentione excelluiſſent. Quare iucundioris æui illa ſimulacri facies Phœbum repræſentabat, quem veteres ſimul cum Baccho adoleſcentem, & vix cum prima lanugine effingere conſueuiſſent, cuius exquiſitam formam cùm Ioſephi digniſſime ſpecies ad viuum æmulata fuiſſet, apud nepotes veteris traditionis parum tenaces, in dubium vocari cœptũ, an Apollinis, an Ioſephi eſſet illa ſtatua: quanquam autem Nili beneficia ſolis Ægypti incolis profuerunt; retinuerunt tamen aliæ nationes eandem idoli figuram, quemadmodum Romani eoſdem ritus obſeruarunt in Iſidis Deæ ſacris, vt refert Apuleius lib. vlt. Mileſiar. quanquam ipſa proprium Alexandrinorum Numen, teſte Macrobio lib. 1. Saturnal.cap.20. fuiſſet.

Theodoret.

Apuleius

Macrob.

100. At, vt cupiamus Dagone quoque Aſtarten, Venerem, nempe, aut Lunam adumbrari; oportet adnotaſſe, apud Gentes aliquando ex maſculis atque femellis Dijs vnam eandemque compingi ſtatuam, exempli cauſa: eodem coniungebantur ſimulacro eloquentiæ Patroni, Mercurius, atque Minerua; quod genus iconis propterea Hermathenam appellabant, ac ſi vocares Mercurio Mineruam, quemadmodum poſt Turnebum lib. 8. Aduerſar. cap. 14. Thomas admonuit Dempſterus ſua ad Roſini lib. 2. cap. 9. Mantiſſa. Cùm autem tanquam diſpertitis imperijs Phœbe pluuias ſibi vendicet, Apollo calefacientem virtutem, vt oſtendebamus numer. 96. ex Sinaïta Anaſtaſio; horum verò opitulamentis indigeant fruges, & frumenta in primis, coniunxere in vnum duo Numina, quorum benignam indulgentiam agricolarum maximè reſpiciunt vota atque preces. Atque ab hac ſtatuarum forma prodijſſe opinor, vt eadem Numina nunc maſculina, nunc terminatione feminina efferantur, tum apud ſacri Auctores ſermonis, tum apud exteros: ita & Sol nonnunquam ſub Deæ nuncupatione; Venus autem cum Dei nomine auditur, quorum ſuppeditabunt exempla Ribera ad cap. 2. Oſeæ, numer. 65. Gueuara ad cap. 1. Abacuc, numer. 164. Sanchez ad cap. 5. lib. 1. Regum, numer. 3. qui ex Horo, atque Ammonio aduertit, inter priſcorum Deos extitiſſe, qui de vtroque participarent ſexu, id eſt, qui credebantur ſimul eſſe viri, atque mulieres. Sanè Macrobius Saturnaliorum ſæpius indicato primo volumine, non ſolùm Deos, ſed etiam Diuas eadem eſſe cum Apolline Numina edocet: de Iſide quidem & Salute, cap. 20. de Telluris diuinitate, cap. 21. de Nemeſi, cap. 22. Auguſtinini autem ſunt illa effata lib. 7. de Ciuitate, cap. 11. *Cogito enim poſſe reſpondere, & ipſam Iunonem nihil aliud eſſe, quàm Iouem, ſecundùm illos Valerij Sorani verſus, vbi dictum eſt:*

Idem ſimulacrum vtrumque pariter & ſemina.

Turneb.

Dempſter.

Regula: Dij ſub feminina nũcupatione, Deæ ſub maſculina leguntur.

Ribera.
Gueuara.
Horus
Ammon.

Non tantùm Dij, ſed etiam Deæ, indiſtinctà à Sole Numina.
Macrob.

Auguſt.

Iuppiter omnipotens Regum, rerumque, Deumq;
Progenitor, progenitrixq; Deum.

Quare ergo auctus eſt Ruminus, cum diligentiùs fortaſſe quærentibus, ipſe inueniatur eſſe etiam illa Diua Rumina? Quemadmodum igitur ſi fingeremus duas naturas, equi, videlicet, & leænæ eadem terminari ſubſiſtentia, (dixi fictionem, quoniam certiùs opinamur, neque de abſoluta Dei poteſtate, creatam ſubſiſtentiam duas poſſe afficere naturas, eò quod eſſentialiter modus ſit, & non res;) tunc ſane de eo complexo verum fuiſſet, & equum, & leænam nominari poſſe: ita cum permiſcerent Deorum naturas priſcarum fabularum architecti, & quaſi vnam perſonam ex duarum eſſentiarum glutino conflarent; abſque incommodo nonnunquam Diuæ, aliquando & Diui vocibus exprimebatur, quicquid illud erat.

Hæc nobis aperuere ſpem, vt Amos poſſe nos aſſequi ſenſum arbitraremur, qui cap. 5. verſ. 26. *Et portaſtis* (ait) *tabernaculum Moloc veſtro, & imaginem idolorum veſtrorum, ſydus Dei veſtri, quæ feciſtis vobis.* Quam & repetit ſententiam Martyrum Anteſignanus Actorum cap. 7. ver. 42. Quamuis igitur communi æſtimatione idolo Moloc Saturnus cenſeatur adumbratus, de quo vide Pinedam de rebus Salomonis, lib. 7. cap. 11. numer. 3. cogitamus tamen meliora eſſe, quæ noſter Sanchez varijs ſparſit ſuorum Operum locis; nimirum, ad præfatas Amos, & Actorum ſententias ad cap. 21. lib. 3. Regum; nempe, Solem eſſe. Nam, quod paſſim Scripturæ dicant huic ſimulacro; & nationes, & Iſraëlitas ſolitos immolare filios ſuos; hoc etiam in Solem quadrare commonſtrant Sanchez, & nos oſtendimus numer. 94. id autem, quod doctè comprobat Ribera ad cap. 5. Amos, num. 68. Sanchez, & Pineda citatis locis: Salianus exactiſſimè tom. 3. anno mundi 3999. à numer. 34. Moloc, ſiue Melchon (quæ ſunt eadem nomina) Regem ſignificare; ita vt idolum hoc ſibi appropriaret appellatiuum, & commune verbum, quo Regem denotamus, velut qui per excellentiam, & abſolutè Rex dici mereatur. Quare & Septuaginta ἄρχοντα, id eſt, regnantem: & ipſe Vulgatus cum Paralip. 1. cap. 20. verſ. 2. Melchon retinuiſſet, Reg. 2. cap. 12. verſ. 30. Regem tranſtulit, ab Hebræo, nempe, Malac מלך, quod eſt regnare: hic (inquam) tam magnificus titulus Solem indicat, nimirum, Planetarum quempiam fuiſſe omnes admittunt: Saturnus à pleriſque habitus, Iouem, aut Mercurium aliqui putauere: ac inter Planetas, interque omnia aſtra Phœbus facilè Princeps, atque Dynaſta. Diximus aliquid ex Plinio n. 91. probat ſummus Aſtronomus noſter Clauius ad cap. 1. ſphæræ Sacroboſci: ſed diſertiſſimè ex Patribus, Theologis, Aſtrologiæ ducibus Conimbricenſes noſtri ad cap. 5. lib. 2. de cœlo, quæſt. 2. artic. 2. quare & in quarta ſphæra reſideat, vt inde quaſi è regni meditullio vim ſuam quaquauerſum diffundat: & quanquam orbes ipſi, quò altiores ſunt, eò nobiliores cenſeantur; tamen quarta ſphæra cæteris præſtantior eſt, quoniam eam ſibi vendicat ſyderum Monarcha Phœbus: quare & de hoc Moloc ſimulacro, quoniam Apollinem referebat, legimus ornatiſſimo diademate (ex auro, nempe, vt flammam repræſentaret Numen, & micantibus lapillis, quo radiaret magis) inſignitum Reg nominato lib. 2. cap. 12. verſ. 30. quemadmodum validè probat Salianus vbi ſuprà. Quòd ſi fabularum conſtructores imitemur, & ſyderibus placeat regiam

101.
Amos locus elucidatus ex cap. 5.

Actor. c. 7.
Moloc num idem cum Sole Numen?

Sanchez.

Ribera.
Pineda.
Salian.

Septuag.

1 Paral. 20.
2. Reg. 12.

Phœbus Rex Planetarum.

Clauius.

Conimbr.

concesſiſſe

conceſſiſſe dignitatem, quòd iubar emittant, coronam repræſentans: cùm à Sole habeant, vt coruſcent, & fulgeant, vti monſtrauimus num. 91. eius quoque beneficio acceperunt, vt Reges viderentur: ipſe igitur Regum Rex, à quo in cæteros manauit regia, vel ſimilitudo, vel poteſtas. Hunc igitur, qui, cùm Rex abſolutè profertur, concipitur, operoſo vehiculo tabernaculi in ſimilitudinem expolito, ſolenni pompa traducebant vaniſſimi cultores: nam diuinorum myſteriorum æmulatores cùm fuiſſe Cacodæmonas audierimus ex Tertulliano num. 94. publicos, ſolenneſque proceſſus, quemadmodum habet intaminata religio habebat quoque præuaricatrix: mutuati Iſraëlitæ ab Ægyptijs, de quibus Claudian. lib. 4. de conſulatu Honorij:

Proceſſus vanorum Numinum in publicum.

Claud.

——Sic Numina Memphis
In vulgus proferre ſolet, penetralibus exit
Effigies, breuis illa quidem, ſed plurimus infrà,
Liniger, impoſita ſuſpirans veſte Sacerdos
Teſtatur ſudare Deum, Nilotica ſiſtris
Ripa ſonat, varioſque modos Aegyptia ducit
Tibia, ſubmiſſis admugit cornibus Apis.

Deſcribit eleganter longa oratione lib. 5. rerum Indicarum noſter Acoſta cap. 23. At Macrobij ſententiam præteriſſe non conuenit, qui Saturnal. 1. cap. 23. de Solis ſtatua: *Vehitur* (inquit) *ſimulacrum Dei Heliopolitani ferculo, veluti vehuntur in pompa ludorum Circenſium Deorum ſimulacra, & ſubeunt plerumque prouinciæ Proceres, raſo capite, longi temporis caſtimonia puri.* Fortaſſe ne hos Phœbi baiulos imitati fuiſſe viderentur veræ religionis alumni, Ezechielis cap. 44. verſ. 20. & alibi ſæpè præceptum, ne caput raderent. Sic igitur coronatus, & tabernaculo (velut geniali lectica traducuntur nubentes cum nuptiarum diademate) vehebatur Solis ſtatua: ad quæ fortè alluſerit Pſalmodus carmine 18. *In Sole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo*, & ferebat ſecum comparem, Lunam, nempe: *Hoc equidem ſydus Dei veſtri*. De quo in antecedentibus Amos, & cuius enarrandi gratia ſuſceptus à nobis de Molocho ſermo.

Acoſta.
Macrob.

Ezech. 44.

Verſus ex Pſ. 18 declaratus.

102. Atque equidem ſydus hoc ſtellam matutinam, Luciferum, videlicet, explanat Hieronymus ad cap. 5. Amos, in quam conſpirauere ſententiam ad cap. 7. Actorum, Beda, Interlinearis Gloſſa, Nicolaus Lyrenſis: eademque interlinearis Gloſſa cum altera maiori ordinaria Gloſſa in dicta Amos verba: verùm hoc Luciferi aſtrum Venerem eſſe Hieronymus in vita Hilarionis planè declarat: Auguſtinus aſſerit lib. 7. de Ciuitat. cap. 15. Euſebius lib. 3. de præparatione euangelica, cap. 3. Beda in cap. 7. apoſtolicorum Actuum: quemadmodum igitur dicebamus, conſociatos vno, eodemque ſimulacro, cùm loqueremur de Dagone num. 97. Apollinem, atque Venerem, ſeu Lunam; ſic nunc dicimus, copulatos ſtatua Molochi, aut Melchi titulum præferente: quare Amos quaſi appoſitiuè loquutus de Melcho: *Et imaginem* (inquit) *idolorum veſtrorum, ſydus Dei veſtri*, id eſt, ſimulacrum, quod & Moloc. Apollo, ſcilicet, & ſimul Lucifer, Venus, nempe, eſt: vbi verò ſtella repræſentans Venerem ſub Luciferi typo fixa eſſet, dubium. Probabile eſt corona ſediſſe, & gemmas eſſe pretioſiſſimas, quas Molochi diadema habuiſſe confirmat liber 1. Paralip. c. 20. in Hebræo, & Græco dicitur corona illa lapidem pretioſum oſtendiſſe, vt notauit Salianus tom. 3. Scholio 6. ad annum mundi 2999. quaſi vna tantùm fuerit gemma: innuit etiam Ioſephus lib. 7. Antiqu. cap. 7. Sed credo vnam ex multis lapillulis conflatam magnam gemmam, quæ luciđiſſimi ſyderis fulgores ſatis declararet. Certè Plinius lib. 37. cap. 10. dum per alphabetum gemmas diſtribuit, cuiuſdam meminit, cui Beli oculus nomen: *Hæc* (inquit) *propter ſuam ſpeciem ſacratiſſimo Aſſyriorum Deo dicatur*. Belum autem Aſſyriorum Numen Solem fuiſſe monſtrauimus num. 90. Sed & poſtea Solis gemmam proponit. *Quæ candida eſt,* (ait,) *& ad ſpeciem ſyderis in orbem fulgentes ſpargit radios: verùm & Salenitem ex candido tranſlucere* (inquit) *melleo fulgore, imaginem Lunæ continentem*. Huius igitur generis lapillo aliquo exprimebatur, ſeu Venus, ſeu Diana: & ſupra verticem, id eſt, nobiliſſimo, optimoque portabat loco, vt quanto eam honore, quæ Olympi Regina dicebatur, & ſceptri conſors, proſequeretur, teſtatum omnibus fieret: quemadmodum ſummus Hebræorum Pontifex auguſtiſſimum & ineffabile Dei nomen lamina geſtabat à mitra pendente: non humero, non pectore ferebat Exodi cap. 39. verſ. 29. Atque hæc fuit compoſitio, ex virili, femineoque ſexu, quam referebat Molocho dicata ſtatua.

Molocho Phœbi ſimulacro quænam adiuncta ſtella?
Hieron.
Beda.
Interlin.
Nicol.
Gloſſa.
Euſeb.

1. Paral. 20.

Salian.

Ioſeph.

Plinius.

Gemma Beli oculus dicta.

Exod. 39.

SVBSECTIO IV.

Sponſa Solem, ſub qua adorauit forma: Canticorum diſcuſſi verſus: Pſalmi 67. difficiles explanata ſententia: Paulus declaratus: Gehenna quis ignis?

EX antecedenti articulo diſputatis facile eſt definire, non alia venerari potuiſſe ſponſam Numina, quàm aut Solem, & Lunam: ſed cùm his etiam Dijs inſani idololatræ pudendas ſæpè formas dederint, aut ob horrorem difficiles, aut contemnendas propter abiectam materiam: explorare iuuat, quo ſuperſtitionum genere delectata ſit ſponſa. Docebit nos cumulatè Sionidum erga nouam nuptam malignus liuor: dum enim dolebant virginem ex peregrinis allatam regionibus, cuius fama in id temporis extra patrios fines, obſcura, ſibi præferri; quibus poſſunt, vellicant modis, & Paganiſmum in primis obiectant. Audiamus ab ipſius ſponſæ veraci lingua, quid effutiuerint: *Nigra ſum, ſed formoſa, filia Hieruſalem* (Cantic. 1. verſ. 4.) *ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis: nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim; quia decolorauit me Sol.* Hanc quidem fuſcitatem metaphoricè capiendam, de Gentilitate, ſcilicet, reliquæ Epithalamij ſententiæ cogunt. Nam certè prædicatur velut lilium candor illius eſſe cap. 2. verſ. 2. cuius cum albedine cæteræ virgines ſi audeant contendere, ferrugineæ apparebunt ſpinarum in morem: collum quandoque margaritis, quandoque eboris comparatur nitori, vt mirum ſit iuxta faciem tenebroſam poſitum euaſiſſe albidum. Nec iuuat dixiſſe per meridiem cum paſtoribus vagatam eſſe, quo diei articulo Sol maximè torret: nam velata prodibat in ſaltum & campos: vulnerauit enim amantem in vno oculorum, in vno colli crine, quoniam cætera, & honeſtatis & formæ diligentia celauerant. Denique tota pulchra, & abſque macula omni aſſeritur cap. 4. quare & ſic maximi Interpretes expoſuere: Adamantius 103.

Canticorum verba ex c. 1. enucleata.

Sponſa Canticorum pagana.

Digitized by Google

in primis homil. 1. ex quatuor affirmans, ſponſam tale aliquid paſſum, quale Sephora Moyſis ſuſtinuit vxor, cùm Æthiopiſſa nominaretur à Legiſlatoris ſorore, id eſt, ſuperſtitionum, & illegitimarum cæremoniarum obſeruatrix, vt probè declarat Salianus tom. 2. anno mundi 2545. num. 184. Athanaſij exiſtimata Synopſis: Trium Patrum Commentarius, & cæteris diſtinctiùs Theodoretus: Hieronymus ad cap. 9. Amos, caputque 2. Sophoniæ: Auguſtinus, Anaſtaſius Sinaïta, Petrus Damianus præludio 1. dati num. 51. eſtque hoc metaphoræ genus conſanguineum ſcripturarum vſibus, quibus ſolenne eſt per Æthiopas, eò quòd atratos ſupponant (quemadmodum oſtendit Vincentius Riehardus ſcholijs ad Matthæi Cantacuzeni Commentariolum in Cantica, in illud cap. 1. *Nigra ſum*, &c.) illos ſignificare Auctore Hieronymo in verba ea cap. 2. Sophoniæ: *Sed & vos Aethiopes, qui penitus in vitia ſunt demerſi ſecundùm illud, quod in Hieremia legimus: Si mutabit Aethiops pellem ſuam.* Sed ſuſcitie ethnicismum in primis adumbrari, duce eodem Hieronymo, euincit noſter Ribera ad cap. 9. Amos, num. 18. & cap. 2. Sophoniæ, num. 60. vtile etiam fuerit noſtrum conſulere Roam lib. 6. ſingularium, cap. 15. Nigram igitur & vmbroſam cùm ſponſam nominant, non oris, & faciei gratiam diminuunt: ſed animum perſtringunt, qui ſit vanorum Numinum irretitus ſuperſtitione turpi, atque indigna.

Orig. Salian. Athan. 3. Pat Com. Theod. Hieron. Regula: Aethiopes pro peccatoribus, & ſpecialiter pro ethnicis in Scriptura. Vinc. Rich.

Ribera

Roa.

104. Illa quidem admittit, verum eſſe, quod affirmant: ſed dum ſuum extenuat crimen, eas ingenioſè pungit: Fateor (ait) me commune Numen, Solem, nimirum, adoraſſe; indecens quidem hoc, & vituperabile: ſed ferendus vtcunque, veſtra ſi cum inſania conferatur, meus error: quid enim coluiſtis? Certè vitulinum occiput: atqui præceptores habuiſtis in paucis clariſſimos, quibus excelſum & immortale Numen arcana aperuerat: quotidie ante ora veſtra ſtupendi caſus, inſolita oſtenta: præpoſuiſtis Dominatori potentiſſimo Ægyptiorum infandas, ſpurcaſque Deitates: & qualia tandem idola? (Iuuenalis Satyr. 15.)

——Crocodilon adorat
Pars hæc, illa pauet ſaturam ſerpentibus Ibin.

Quàm ridenda gentilitatis Numina. Iuuen. Auguſt.

Quæ hæc religionis deriſio eſt? Nonne ſcurrilitati inimica magis, quàm diuina conſonant dignitati. (Auguſtinus 6. de Ciuit. cap. 9.) *Haccine ſunt Numina ſalubria vrbium, magis ridenda, quàm ludibria Poetarum, & theatrorum?* Ego autem inter Pædagogos quidem multos; ſed, qui omnes cæcutirent, & infauſtos docerent ritus; non talpas, aut veſpertiliones, non reptilia, aut vile allium adoraui; ſed Phœbum ſuo in decore; nempe, ſydus illud Aſtrorum ornamentum, Mundi oculum, Planetarum Regem, temporum metatorem. Quòd ſi vobis inhonorum non eſt fuiſſe aliquando tenebras, quoniam modò tranſlati eſtis ad lumen incomparabile, & filius non portabit iniquitatem patris ſui: *Ego quoque lacteris quondam obſita pannis* (Theodoretus in illud cap. 1. Cantic. *Nigra ſum.*) *nunc in veſtitu deaurato, regiam obtineo dignitatem. Aethiopiſſa quidem fui; ſed oblita ſum populum meum, & domum patris mei: itaque concupiuit Rex decorem meum.* Denique nigra, ſicut tabernacula Cedar; formoſa, velut pelles Salomonis.

Sponſa ad Iudaiſmum conuerſa.

Theodoret.

105. Sed, niſi vani augures ſimus, hæc ſponſæ oratio Pſalmum 67. tangit; ea nanque oda cùm per Deum collata ingentia beneficia in Hebræorum nationem cecinisset Vates, celebrauit altiori Muſa beneficentiæ apicem, nempe, quod idololatriæ horrendam abſterſiſſet lepram, & denigratos ſuper carbonem, lacte candidiores, & ſuper ebur, atque ſapphirum nitidos reddidiſſet: *Rex virtutum* (inquit) *dilecti, dilecti*: hoc eſt, Deus ille populi ſui amantiſſimus: vt ſpecioſam exhiberet ſibi, & non habentem maculam gentem acquiſitionis, ciues ſectatores bonorum: *ſpolia diuiſit*: idola, nimirum, ſuperauit: & quicquid Ægypti ſuperſtitio labis aſperſit, purgauit: quidni enim feciſſet, cuius ob hoc nomen: *Accelera ſpolia detrahere:* (Iſaïæ cap. 8. verſ. 3.) *feſtina prædari*. Sed iuuat percepiſſe, quanta extiterit hæc medela: non enim leuiter deformatos emendauit; ſed amiſſam penitùs ſpeciem ſuperbiſſimis auxit incrementis: *Si dormiatis* (ait) *inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri.* Quem quidem verſum cum ſequenti: *Dum diſcernit cæleſtis Reges ſuper eam, niue dealbabuntur in Selmon.* putat noſter Sanctius prolegom. 6. in Cantica, nu. 26. eadem ſignificare, quæ verba Canticorum, quorum inueſtigationi inſudamus: ſed ille ad agreſtia opera retulit, fuſcatamque ſponſam arbitratus eſt, dum ruris exercitationes ſequitur. Nobis aliter explicaſſe neceſſe, nempe, de ſuperſtitionibus gentium: quod vt perſoluamus ſufficienter; non pauca ſunt, quo fieri poſſit compendio, annotanda. Primùm, Hebræos, cùm apud Ægyptios commorarentur, falſorum Deorum cultu oblectatos fuiſſe. Probat egregiè Salianus tom. 1. anno mundi 2451. n. 3. indicat apertè illud Ioſuë, cap. 24. nu. 14. *Auferte Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, & in Aegypto; & ſeruite Domino.* Tradunt communiter Explanatores ad initium cap. 23. Ezechielis, Hieronymum, Theodoretum, vtramque Gloſſam cum Nicolao, ſequentes. Secundum, inter medios cleros idem haberi, atque inter medias ſortes Auguſtino Oedipode, quem innumerabiles ſequuti, quoniam Græcum κλῆρος, Latinis *ſors* eſt. Porro vaticinia & diuinationes ſortium vocabulo exprimi a bonis Scriptoribus: Liuius 1. Decadum, lib. 2. *Delphos ad maximè inclytum in terris oraculum mittere ſtatuit: neque reſponſa ſortium vlli alteri committere auſus.* Prudentius in Apotheoſi:

Pſ. 67. verſus difficiles ad literam enodati.

Iſaiæ 8.

Alluſio ad librum Canticorum Pſ. 67. Diluciდ. Sanch.

Hebræi in Aegypto Gentilium ſuperſtitiones didicere. Salian. Ioſue 24.

Ezech. 23. Hieron. Theod. Gloſſ. Nicol. Auguſt.

Liuius.

Prudent.

Vaticinia ſortium vocabulo ſignificata.

——Ex quo hominis Deus induit artus,
Delphica damnatis tacuerunt ſortibus antra,
Non tripodes cortina tegit, non ſpumat anhelus
Fata Sibyllinis fanaticus edita libris.

Tertium, futurarum rerum prædictiones per ſomnia ſæpè oblatas. Cornutus, ſi tamen verus ad 2. Perſi. Satyram: *Acron* (inquit) *tradit, quòd in porticu Apollinis Palatini, fuerunt Danaidum effigies: & contra eas ſub Diuo totidem equeſtres filiorum Aegyſthi: ex ijs autem ſtatuis quadam dicebantur poſtulantibus per ſomnum dare oracula.* Immittebantur hæc ab Inferis, ſed diuerſis itineribus vera, quam falſa, quoniam & ex ianuis diſſimilibus, quas Latinus Poëta lib. 6. Æneid. deſcripſerat, inquiens:

Cornut. Vaticinationes per ſomnia.

Bona & mala vaticinia diuerſis oſtijs emiſſa.

Virgil.

Sunt geminæ ſomni portæ quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus vmbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Hac falſa ad ſuperos mittunt inſomnia manes.

Notauit autem ſcitè Macrobius cap. 3. in lib. 1. ſomnij Scipionis, abiectioris materiæ, corneam, videlicet, tribui portam veris ſomnijs, quoniam cornu ſubfuſcum, & obſcurum eſt: Cacodæmones autem, Dij gentium, nempe, ne propter mendacia

Macrob. Ethnicorum vaticinia ambigua.

dacia

Digitized by Google

dacia contemnerentur, inuolucris, ambagibuſque vtebantur, vt cùm euenisſet, alios fuiſſe exitus quàm pollicebatur vaticinium, non Deo tribueretur crimen, ſed hominibus oraculum penetrare non valentibus. Quare Chryſippus apud Romanum Demoſthenem lib. 2. de diuinitate, *flexiloqua, & obſcura vocat Oracula*. Lucan. lib. 6. cantat:

Tull.

Lucan.

——Tripodes, ſorteſque Deorum
Sors obſcura tenet.

Vera etiam prædictiones in ſomnijs. Greg. Papa.

Verùm, quòd Dæmones per ſomniorum præſagia mortales decipere in more haberent, fideliſſimus teſtis Gregorius Papa affirmat lib. 8. Moralium, cap. 13. *Niſi enim ſomnia* (inquit) *plerumque ab occulto hoſte per illuſionem fierent: nequaquam Scriptura dixiſſet Eccleſiaſt. 34. Multos errare fecerunt ſomnia, & illuſiones vanæ: vel certè in Leuitico cap. 19. non eſſet ſcriptum: Non augurabimini, nec obſeruabitis ſomnia: cuius verbis, cuius ſint deteſtationis, oſtenditur, quæ augurijs coniunguntur.* Quo loco pergit declarare, & æternum atque indubitabile Numen per ſomnia reuelare Abrahamo, Iacob, Ioſepho, Salomoni, aliſque: vnde Regum 1. cap. 28. verſ. 6. de Saüle dictum: *Conſuluitque Dominum: & non reſpondit ei, neque per ſomnia, neq; per Sacerdotes, neque per Prophetas.* Quamuis autem cubitionis peculiaris aliqua forma ſuperſtitioſis ſomniatoribus, vti Maro innuit lib. 7. Æneid.

1. Reg. 28.

Virgil.

——Huc dona Sacerdos
Contulit, & cæſarum ouium ſub nocte ſilenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſq; petiuit.

At quouis modo ſopere vincente, id eſt, ſiue extra ſtratum, aut in thalamo loquebatur cum ſuis verum Numen. Iobi autem liber lecti ſæpiùs meminit, quoniam ad quieſcendum, thorum conſcendere viſus eſt cap. 7. verſ. 13. *Si dixero: Conſolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens mecum in ſtrato meo: terrebis me per ſomnia, & per viſiones horrore concuties.* Cap. 33. verſ. 15. *Per ſomnium in viſione nocturna, quando irruit ſopor ſuper homines, & dormiunt in lectulo.* Sed de ſacrorum arcanis ſomniorum ſcire deſiderans, adeat Iacobum Bouldue lib. 3. Eccleſiæ ante legem, cap. 13. & 14. & ex noſtris Pererium lib. 1. in Danielem, diſputatione de ſomnijs: Caſtrium tractatu Iſagogico de Vaticinijs ante minorum Prophetarum explanationem, lib. 2. cap. 10. Antonium Fernandez prælud. 7. in veteris Inſtrumenti viſiones.

Iob 7. & 33.

Bouldue. Pereira. Caſtro.

Fernand.

106. Ergo his ſtatutis: Dauidica verba reſpicere affirmauerimus eam, quæ per ſomnia eſt, diuinationem: aut potiùs dixerimus idololatriæ ſpeciem vnam pro multis, ſeu etiam vniuerſis poni, vt ſenſus euadat: Quamuis in medio clerorum, (ita conſtruit Ianſenius) accumbatis; hoc eſt, in ſummam idololatriam exceſſeritis: medio namque id ſignificatur, velut medijs tenebris, tenebrarum profundiſſima, vt Prouerb. cap. 20. v. 20. *Qui maledicit patri ſuo, & matri, extinguetur lucerna eius in medijs tenebris.* Signanter *medias*, dixit, quo innueret, Auctore Caietano, quod obſcuriſſimum eſt, & lucis fulgoribus maximè indigens: ex hac igitur tam enormi ſcelerum voragine, & ſpurcitie turpiſſima eruum ad tantam nitelam, vt ſi veſtra cum pulchritudine, & elegantia certare audeant columbarum ſpecioſiſſimæ, illæ, ſcilicet, tam niueæ, quæ argenti ſplendorem æmulentur; quibus ad maiorem gratiam demorientis auri ad dorſi metas fulgetra; aut vincantur, aut quidem ſuperiores non euadant. At hæ quæ

Ianſen. Regula: Medium pro eo quod ſummū eſt deſumptū & quod pro ſundiſſimum. Prouerb. 20. Caiet.

fuerint columbæ, quoniam pro dignitate tractauit Gueuara ad cap. 1. Habacuc, num. 154. dicere ſuperſedeo: ſed his non fieri ſatis propoſito à nobis inſtituto decertabit curioſus Lector. Nam, cùm ſponſam à nigredine ad candorem tranſlatam aſſeramus, oportebat attuliſſe quidpiam extrema hæc complectens: præfatis autem quamuis columbarum appareat argentum; ſed aliud quod fuſcum eſſet, atque vmbroſum non produximus: verùm ad hæc etiam accingamur.

Gueuar.

Suppono igitur id, quod in huius explanatione Pſalmi aduerot Ianſenius: Gueuara loco nuperrimè indicato: Bouldue vbi ſuprà ad calcem numeri 103. petendum horum verborum ſenſum ex ſimillimis alijs Geneſ. cap. 49. verſ. 14. *Iſachar aſinus fortis, accubans inter terminos.* Græca tenent, ἀνὰ μέσον τῶν κλήρων, hoc eſt, *in medio clerorum*: cuius verſionis ſeptuaginta Virorum meminit Hieronymus in Hebraicis traditionibus: ſignificant autem huiuſmodi limites, & termini cancellos eos, quibus agri, poſſeſſioneſque diuiduntur. Porrò monuiſſe conuenit, maleficas incantationibus ſuis eligere hortos, agrorumque loca munita, quæ terminis circumſcribuntur: quoniam autem manes Pythoniſſæ conſulere, cùm in has ſe conferunt partes, conſueuerunt, funeſta, atque atrata ſunt vniuerſa, & victima, & coniurantis amictus, & apparatus reliquus: audiamus parumper hortorum tutelare Numen Priapum apud Horatium lib. 1. Sermonum, Satyra 8. quibus coloribus ſagas depingit dolens, quod vellet, nollet, pomœrium ingreſſæ fuiſſent:

107.

Gen. 49.

Hieron.

Veneficæ in hortis incantationes exercent.

Horat.

Vidi egomet nigra ſuccinctam vadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Sagana maiore vlulantem (pallor vtraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cæperunt, cruor in foſſam confuſus: vt inde
Manes elicerent animas reſponſa daturas

Incantantiū habitus funeſtus, & atratus.

Sed quoniam à Seneca, quod eſt nigredinis, dum euocantur ab imo ſpiritus, proponitur, non omittam illius verſus ex Oedipo proferre:

Tunc foſſa tellus, & ſuper rapti rogis
Iaciuntur ignes: ipſe funeſto integit
Vates amictu corpus, & frontem quatit
Lugubris imos palla perfundit pedes,
Mortifera canam taxus adſtringit comam.
Nigro bidentes vellere, atque atra boues
Retrò trahuntur: flamma prædatur dapes,
Viuumque trepidat igne ferali pecus:
Vocat inde manes.

Seneca.

Magicis autem artibus excelluiſſe Ægyptios, atque fuiſſe peſſimum inuentum idololatriæ feminarium, oſtendit Pererius diſp. 2. in cap. 7. Exodi. Ab his itaque nigredinis ſumere exempla operoſum non eſſet, quippe Hebræi Ægyptiorum imitati mores, in quos relapſi Saüle regnante Reg. 1. cap. 28. cum euocare vellent ab Infero animas, accubabant inter terminos, id eſt, intra hortorum ſepta, ibique & victima, & Sacerdos, totaque inuocationis præparatio mœſta erant, vtpote Tartaro, & æternæ nocti dicata omnia.

Magia idololatriæ ſeminarium. Pererius.

Sed, quoniam etiam celebris eſt illa huius ſententiæ tranſlatio, quæ cacabos, ollaſque culinarias fuligine, & atrore tinctas meditatur; huius quoque in fauorem verſionis laboremus; fortaſſe autem alluſio eſt ad in ſandum ſacrificij genus, quo mortales in extremam prolapſi amentiam, chariſſima pignora, filios, gnataſque Dæmoni 108.

Dæmonum immanitas eo gentium homines à filios ſacrificare. Lactant.

moni immolabant: & Iſraëlitæ Molochi ſimulacro. Non potero, quantuncunque ſtomachetur breuitatem amans Lector, quin Lactantij tranſcribam verba lib.1. diuinarum Inſtitutionum, cap.21. *Tam barbaros*, (inquit) *tam immanes fuiſſe homines, vt parricidium ſuum, id eſt, tetrum atque execrabile humano generi facinus, ſacrificium vocarent: cùm teneras, atque innocentes animas, quæ maximè eſt ætas parentibus dulcior, ſine vllo reſpectu pietatis extinguerent, immanitatemque omnium beſtiarum, quæ tamen fœtus ſuos amant, feritate ſuperarent. O dementiam inſanabilem! quid illis iſti Dij ampliùs facere poſſent, ſi eſſent iratiſſimi, quàm faciunt propitij? cum ſuos cultores parricidijs inquinant, orbitatibus mactant, humanis ſenſibus ſpoliant.*

Indi occidui Dæmonū ſæuitiam auerſati. Acoſta.

Cur rubo apparuerit Deus. Exod. cap.3.

Qua de re ſcribit noſter Acoſta lib.5. Hiſtoriarum noui Orbis, cap.22. occiduæ habitatores Indiæ tam deteſtandam auerſatos Dæmonum tyrannidem, priuſquàm Euangelij affulſiſſet lucerna, conſilia inijſſe, ſi quo pacto mitiora inueniſſent Numina, quæ adorarent. Forſan, & propterea Moyſi vera apparuit Diuinitas flammam repræſentans Exodi cap.3. vt cùm ne ſpinas quidem læſiſſet, mitiſſimi Numinis ſuauiſſimis delectati imperijs Iſraëlitæ facilè valedixiſſent tam atroci idolorum Deo, qui auulſos à matrum vberibus dulciſſimam voraret infantiam: ſed Iudæus ſupra Barbarorum immaniſſimos efferus, ſupra Indos ſtolidus, cùm eam nactus fuiſſet diuinitatem, *quæ circunduxit eum, & docuit* (Deuteronom. cap.32. verſ.10.) *& cuſtodiuit quaſi pupillam oculi ſui, expandit alas ſicut aquila, & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.* maluit tamen Molocho infantes teneros cremare, durus ad puſionis lacrymulas, ad iniecta collo brachiola, ad imperfectas balbutientis, ſed quas genitor, ſi pietas vlla, facilè intellexiſſet, preces: ergo inter cacabos, & culinarij armamentarij præclariſſima inſtrumenta ſcelus peragebatur, Thyeſthæa atrocius menſa. Deſcribit ad longum noſter Caſtro ad Hieremiæ cap.44. Pineda lib.7. de Salomone, cap.11. num.3. vbi perhibet, Sacerdotes infamis ſtatuæ, *Chomerim* vocatos, aut à nigris veſtibus, vel quod certius fuerit, à fumo, à combuſtarum vapore carnium, à chytropodum, caldariorumque attritu: ab his igitur impuriſſimis hoſtijs, quæ & mentem, mentumque pariter fuliginant translatos fuiſſe Hebræos gloriatur Pſalmographus ad veræ religionis tam puros ritus, tamque mites, columbarum vt & nitelam, & manſuetudinem æquent.

Deuter.32.

Caſtro. Pineda.

109. Verùm, quo id fuerit modo perpetratum, ſequenti hemiſtichio declarat: *Dum diſcernit cœleſtis Reges ſuper eam, niue dealbabuntur in Selmon;* nempe, Sacerdotium inſtituit, & diſcreuit ſibi Leuitas, quos à multitudine ſeparauit: *Statues Leuitas in conſpectu Aaron* (Numer.cap.3.) *& conſecrabis oblatos Domino, ac ſeparabis de medio filiorum Iſrael, vt ſint mei.* Hi Reges ſunt, quos cœleſtis Rex ſegregat, nempe Regum 2.cap. 8. percipimus verſ.18. filios Dauid Sacerdotes eſſe, cùm Principes ſolùm eſſent, eo quemadmodum loco benè aduertit noſter Sanchez: Pereira diſp. 12. in cap.2. Exodi, num.65. Salianus tom.2. anno mundi 2504. num.9. erant quippe de tribu Iuda; quæ tamen lineam ſacerdotalem non dabat; ſed Leuitica: quare Septuaginta αὐλάρχας vocarunt, id eſt, Principes aulæ, eò quod ſacerdotalis auctoritas Palatinæ comparabilis ſit: hoc autem dum præſtaret, contigit, vt quorum nigredo, atrorque Selmonis obſcuriſſimi montis

Num.3. Regulus Sacerdos pro Principe ponitur. 2.Reg.8.

Sanchez. Pereira. Salian.

Septuag.

Selmon mons opacus.

vincebat tenebras (eſſe enim montem propter nimiam condenſitatem ſpiſſæ atque horrentis opacitatis, Interpretes vulgariter obſeruant, docet Adrichomius in Ephraim, numer 90.) horum candor niues excederet. Iam vt ſponſæ applicemus: demus quidem Cedarenos nigros fuiſſe: ſic enim velit Vincentius Riccardus ad hunc, de quo tractamus, verſum: *Nigra ſum*, &c. atque ob hanc cauſam, quo præteritam repræſentet fuſcitiem, à Cedarenis exempla deſumere ſponſam: fuerit illa ſortilega, fuerit præſtigiatrix, denique & ex Molochi infando ſatellitio; quid, nonne eodem quondam volutabro demerſus Hebræorum populus? Sed exſurrexit beneficio clementiſſimi Numinis, euaſitque lucidus quale argentum, quale nix: hac etiam munificentia donauit ſponſam: & ex deformi tam decoram vertit, cuius inæſtimabilis pulchritudo Salomonis exſuperet tentoria, pelles illas, quibus ad perfectam ambitionem nihil defuiſſet: ſibi igitur iniuriæ ſint, ſuaque condemnent, neceſſe eſt, ſponſam ſi deſpicerent pergant.

Adrichom.

Cedareni fuſci.

Ricchard.

Sed, quoniam Molocho qui initiati eſſent, quàm ſubtriſtis & fuliginoſa eſſet plebs, oſtendimus, placet monuiſſe ab huius ignibus *gehenna*, nomen deſumptum: obſeruarunt id Ianſenius Concordiæ cap. 40. ad illud: *Ego autem dico*, &c. Maldonatus ad Matthæi cap. 5. verſ. 22. Gabriel Aluarez ad Iſaïæ cap. 30. verſ. 33. Dicebatur autem Gehennon, id eſt, vallis Ennon, Ioſuë 18. verſ.16. *Deſcenditque in Gehennon, (id eſt, vallem Ennon) iuxta latus Iebuſæi ad Auſtrum.* Locum ipſum quidem amœnum ſatis fuiſſe, vtpotè quem ex Siloë fontibus deriuati latices irrigarent, vt ſcribit Hieronymus ad cap. 7. Hieremiæ, verſ.31. *Aedificauerunt excelſa Topheth*, &c. propè Hieroſolymam extitiſſe eiuſdem Hieremiæ verba illa cap. 19. verſ. 2. denotant: *Egredere ad vallem filij Ennon, quæ eſt iuxta introitum portæ fictilis, in ſuburbanis, nempe, Hieruſalem*, vt inquit Hieronymus, Topheth deſcribens in locis Hebraïcis. Porrò hic immolatos ab Iſraëlitis pueros ſimulacro Moloch, conſtat apertè ex nominato Hieremiæ cap.7. atque de Regum quarto volumine, cap. 23. conſentiunt autem præfati Auctores, & dati numer. 106. Caſtrius, atque Pineda, tympana pulſata, dum cremarentur puſiones, ne audito infantium vlulatu, parentum commouerentur viſcera, & ab hoc nomen loco Topheth, quoniam tympanum Hebraïcè, *Toph* en, nominatur: ego tria coniungo. Primum, Sacerdotum pullos, atque funeſtos amictus, ſqualida membra, faciem à vaporibus, & fumo turpiter denigratam. Secundum, tympanorum inconditum ſonum, quem veroſimile eſt matrum à clamoribus auctum: vix enim credibile eſt, miſerabiles non dediſſe voces: at quàm feralis muſica? Tertium, ignem hunc inextinctum fuiſſe, & qui perpetuò arderet: hæc autem tria quis non facilè contempletur ad viuum exprimere Tartaream confuſionem, Chaoſque illud immane, & formidandum? Atque de primis duobus conſpirant nobiſcum, quos citauimus Patroni: perennium verò ignium illi quidem non meminere: nos autem coniectura ducimur: eò quòd Veſtæ Numen in hunc finem commenti ſint, quibus Deos mentiri libuit: Veſta autem inter Numina antiquiſſimam ætatem habet, quippe quæ idem ſit cum Tellure. Conſulendi Euſebius lib. 3. de præparatione, cap.3. Auguſtinus lib. 7. 110.

Gehenna vnde dicta.

Ianſen.

Maldon.

Aluarez. Ioſue 18. Gehennon vallis amœna.

Hieron.

Hierem. 19.

Caſtro. Pineda.

Veſta antiquiſſima Dea.

Euſeb. Auguſt.

de

Lactant. Theod. Rhodig. Hier. Val.

de Ciuitate, cap. 24. Lactantius lib. 1. diuinarum Inſtitutionum, cap. 12. & 13. Theodoretus lib. 4. de curandis Græcanicis affectionibus. Sed & eius vetuſtatem probat, quòd prima docuerit homines tecta fabricare, vt referunt Rhodiginus lib. 15. cap. 14. Valerianus Hieroglyphicorum lib. 46. vbi cepenit à Zoroaſtis temporibus, quem idololatriæ repertorem inter Perſas monſtrauimus num. 91. ignem indeficientem ſumma reuerentia proſequutos fuiſſe Perſas, quem *ſacrum & æternum* appellabant, ducerentque ſimul, quocunque pergeret exercitus, argenteis impoſitum altaribus; Iſidem verò Ægyptiorum magnam Deam, cùm Tellurem repræſentaret, Veſtam quoque credamus fuiſſe par eſt: nam Iſidem, Ægyptiorum lingua, terrã ſignificare inquit Seru. ad lib. 8. Æneid. Macrob. quoque Tellurem facit lib. 1. Saturn. cap. 20. & 21. Cùm igitur tot nationum portenta Hebræi adorauerint, veriſimile, neque hanc ab illis prætermiſſam ſuperſtitionem: nam, ſi ignes peculiari non coluiſſent ritu, quid opus fuiſſet illa traducendi per flammas cæremonia, qua vſus Achaz Reg. lib. 4. cap. 16. verſ. 3. qui fuiſſe dicitur gentium vſus: idemque cap. 21. verſ. 6. de Manaſſe: ſufficiebat vtcunque immolaſſe: ſi victima ſolùm requirebatur. Sed illud ſuſpicionem potiſſimùm generat, quòd Veſta cum tympano efformetur, quod manu teneat, vt tradidere Auguſtinus, & Cœlius loco nuper memorato: Roſinus lib. 2. Antiquit. cap. 12. cui affine eſt, quòd Iſis, quam Veſtam meritò cenſeri diximus, cum ſiſtru depingatur, Pſeudocornutus ad illud Satyræ 5. Perſij. *cum ſiſtro luſca Sacerdos. Siſtrum* (ait) *Sacerdotes Iſidis portant: luſca autem ideò, quòd nubiles deformes, cùm maritos non inuenerint, ad miniſteria Deorum ſe conferant: forma eius ovalis, & manubriata.* Dextra geſtari à Dea aſſerit Seruius ad 8. Æneid. ac quanquam lætitiæ deſeruierit, quemadmodum & tympanum, Reg. 2. cap. 6. verſ. 5. *Dauid autem, & omnis Iſrael ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & cytharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, & cymbalis.* Luctui tamen accommodat Lucani libro octauo carmen:

Ignis perennis & inextincti vſus ethnicis. Seru. Macrob. 4. Reg. 16. Veſta, quæ & Iſis & Tellus, effigiata cum tympano. Roſin. Cornut. Perſius. Siſtrum & fletus, & lætitiæ inſtrumentum. Seru. 2. Reg. 6. Lucan.

Semideoſque canes, & ſiſtra iubentia luctus.

Ergo Veſtæ, aut tympanum, aut ſiſtrum, quod & ipſa, & eius portant Sacerdotes, illud fuerit, quod crepitat, atque perſonat, dum pueri per flammas traducuntur. Denique & in huius rei confirmationem profecerit vallem Topheth ſitam eſſe prope fictilem vrbis Hieroſolymitanæ portam, vt dicebamus huius initio Numeri ex cap. 19. Hieremiæ, nempe, vbi teſtacea efformarentur vaſa, vt ait Lyrenſis: nanque morem fuiſſe, ignem illum, quem aliquando extingui piaculum erat, eiuſmodi figulinis aſſeruari lagunculis, indicant verba illa Valerij lib. 4. cap. 4. num. 13. *Nanque per Romuli caſam, perque veteris Capitolij humilia tecta, & æternos Veſtæ focos fictilibus etiamnum vaſis cõtentos iuro, nullas diuitias talium virorum paupertati poſſe præferri.* Erat igitur iuxta Veſtæ fanum officina figulorum, vt in procinctu, & ad manum haberent id vaſorum genus, quo ſolùm aſſeruari focos Deæ licitum erat. Atque in hunc Valerij locum cùm incidiſſem, legeremque apud Liuium Decad. 1. lib. 5. huius ignis vigili conſeruatione Reipublicæ quaſi ſitam eſſe ſalutem: *Quid de æternis Veſtæ ignibus, ſignoque, quod imperij pignus, cuſtodia eius templi tenetur?* Ac quacunque de cauſa ignem extingui contigiſſet: id formidoloſiſſimum Romanis fuiſſe, vtpote ciuitati ruinam certam portendens, Auctor eſt Halicarnaſſæus Dionyſius lib. 2. Antiquit. Romanarum, qui & grauiſſima ſupplicia virgini inflicta aſſerit, cuius id incuria eueniſſet. Putabam ſanè Pauli ſententiam Corinth. 2. cap. 4. verſ. 7. proculdubio ad hæc alludere: nam, cùm de luce ſermonem inſtituiſſet, quam Chriſtus noſtris in cordibus accenderit: *Habemus autem theſaurum iſtum in vaſis fictilibus,* (inquit:) vt hinc moneamur, quàm diligentes nos eſſe oporteat, quando frangi lucis incluſorium facillimum ſit, quo omne incolumitatis noſtræ præſidium geſtamus: ac ſanè theſauri etiam nomine ignes Tertullianus affecit lib. de Pœnit. ad finem: *Quid illum theſaurum ignis æterni æſtimamus, cùm fumariola quædam eius, tales flammarum ictus ſuſcitent, vt proximæ vrbes, aut iam nullæ extent, aut idem ſibi de die ſperent?* Vt hoc poſito nihil ad cumulatam Pauli intelligentiam deeſſe videatur.

Ignis perennis figulino vaſe ſeruatus. Lyra. Val. Max. Ignis perennis alimonia ſita Reip. ſalus. Liuius. Dion. Hal. Pauli Hemiſtichium ex c. 4. 2. Corinth. peculiariter denodatus. Tertull.

Sed proſequamur ſponſæ ſuperſtitionem, & exploremus, an, cùm Solem ſub ea forma coluerit, qua ſe æthere oſtendit fulgentem, & auricomum, etiam ſub diuerſa imagine venerata ſit? Arbitror ergo, etſi verſus, qui hactenus à nobis diſcuſſi immediatè ſequuntur, nimirum, *Filij matris meæ pugnauerunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodiui.* probabiliter explanentur de fratrum acerba inhumanitate, qui, cùm ipſi viri eſſent, proindeque aptiores vineam defendere, coëgerint ſororculam, quam domi latuiſſe & formæ & pudicitiæ vtilius foret, vigilem agere; attamen his Priapeia ſacra innui; Priapum nanque hortorum, agrorumque Deum fuiſſe nouerint elementarij Grammatici: Horatij Satyra 8. ex primo libro Sermonum: 111.

Canticorum verſus ex c. 1. illuſtratur.

——— Deus inde ego furum, auiumque
Maxima formido: nam fures dextra coercet:
Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque nouas conſidere in hortis.

Priapus hortorum cuſtos. Horat.

Hunc autem Beelphegorem eſſe demonſtrauimus ſuperiùs num. 95. cuius Sacerdotiſſas fuiſſe virgines, aut cuiuſcunque generis feminas cap. 25. libri Numerorum, indicare viſum, quando ab his pertractos Iſraëlitas docet, vt de ſacrificatis Priapo eſcis comederent, deinceps & colerent. Verum clariſſimè prodit Reg. 3. liber, cap. 15. verſ. 13. dum memorat, Aſſam Regem Maacham matrem ſuam amouiſſe, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & in luco eius, quem conſecrauerat; *ſubuertitque ſpecum eius, & confregit ſimulacrum turpiſſimum, & combuſſit in torrente Cedron.* Atque Adonidis, quem Priapi genitorem, & hortorum, nemorumque Præſidem depingit Natalis Mythologiæ lib. 5. cap. 16. planctum, quem mulieres feciſſent, nouimus ex Ezechiele cap. 8. verſ. 14. hunc autem luctum Phœnicios primùm inueniſſe, aſſertor eſt Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 21. & de eo quantùm ſufficit, noſtri Sanchez, atque Cornelius: Pradus in Commentario. Cùm igitur iuxta Sareptam (quæ inter Sidonem, & Tyrum poſita eſt ciuitas) luci conſpicerentur; quin & iuxta ſylua, à qua nomen vrbi datum, vult Adricomijs in Aſer, num. 71. Vineæ quoque eſſent laudatiſſimæ: Fulgentius nanque lib. 2. Mytholog. Sareptanum vinum eſſe affirmat, *cuius tanta virtus ſit, quo vix quilibet ebrioſus ſextarium toto menſe bibat.* Corripus quoque Africanus Poëta lib. 3. dum generoſa recenſet vina, Tyrum, & Sareptam commendat, inquiens:

Priapi Sacerdotiſſæ feminæ. Num. 25. 3. Reg. 15. Nat. Com. Adonidis planctus. Ezech. 8. Macrob. Sanchez. Cornel. Prad. Adrichom. Fulgent. Corrip. Tyrus, & Sarepta vinum ferunt generoſum.

Dulcia

Digitized by Google

——— *Dulcia Bacchi*
Munera, quæ Sarepta ferax, quæ Gaza crearat,
Aſcalon, & lætis dederat quæ Græca colonis,
Quæve antiqua Tyros, quæ fertilis Africa mittit.

Magallan.

Euehit & à Bacchi liquoribus Adrichomius memorato loco: Magallanius in c.19. Ioſuë, ſect.4. annotatione vnica. His itaque in vineis, atque nemoribus ſponſa ſacrorum, quæ Priapæia dicebantur, Præſes conſtituta: hoc enim aliquando ſignificat cuſtodis nomen, vt cùm Geneſ. cap.2. verſ.15. dicitur Protoplaſtus poſitus fuiſſe in loco voluptatis, *vt cuſtodiret eum*, id eſt, dominaretur in illo, caputque, & Antiſtes eſſet, quæ dum imprudens virgo peragit, *vineam ſuam*, id eſt, mentem, animumque non cuſtodiuit: ſolet enim Scriptura vno, eodemque vocabulo, & in propria, atque etiam allegorica ſignificatione, antequàm abſoluat periodum, vti, quale illud Ioan. cap.4. *Omnis, qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum*. Lymphæ hic propriè conſtruuntur. Sed in ſequentibus per metaphoram, nempe: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum*. Vide hypotypoſem Martini lib. 5. cap.7. §. *Solent verba*, &c. Riberam in cap.4. Michææ, nu. 28. & in Zachariæ cap. 2. num. 16. ita hic vineæ clauſulæ initio propriè ſignificant: ſub finem ex translatione pro ſponſæ anima, pro qua illa ſegniter vigilauerat: non enim debuerat fratribus auſcultaſſe: attenuat tamen crimen, quòd non femina aduersùs feminam; ſed vir, non vnus, ſed plures; non exteri, ſed coniunctiſſimi, fratres, videlicet, pugnauerint: atque non niſi per vim, & concertationem Priapi myſterijs operata ſit. Quid faceret? Genitor, quem ex Hebræorum ſemine fuiſſe diximus num.84. & qui veram docere poſſit religionem, obliuioni commiſit gnatam: manſit ſub poteſtate matris Phœniciæ, quæ idola ſemper impensè coluit: fratres, qui non ex eodem ſati genitore, ſed ex viro idololatra, tacti ſuperſtitionum zelo, cùm timerent, ne pater abripere vellet, poſtquàm creuiſſet, & Moſaïcis imbueret dogmatis, properarunt inficere ſectarum ſuarum venenis, neque diſcipulam eſſe contenti, fecerunt, vt Magiſtra euaderet peſſimarum diſciplinarum, atque cùm prope Sareptam habitarent, voluerunt, vt non longè ab vrbe ſua ſcholam Priapi ſoror regeret. In vineis igitur cuſtodem poſuerant eam filij matris eius.

Geneſ.2.
Sponſa Canticorum in ſacris Priapi Antiſtes.
Regula: Cuſtodire, idem quod dominari.
Regula: Scriptura ante periodi abſolutionem, & propriè & metaphoricè, eodem vtitur vocabulo
Cantapt.
Ribera.
Ioan.4.

112. Sed aduersùs hoc ratiocinium duo facere videntur. Primum, quoniam, cùm turpiſſimum eſſet Priapi ſimulacrum, oportet, exiſtimemus, non nimiùm caſtas fuiſſe, tale, quæ Numen coluiſſent, feminas: nam propter obſcœni magnitudinem adoraſſe Auctor eſt Hieronymus ad illud Oſeæ cap.4. *Super capita montium*. Quin & meretrices, ſcortaque fuiſſe Propheta eodem loco memorat: *Quoniam* (ait) *ipſi cum meretricibus conuerſabantur, & cum effeminatis ſacrificabant*. vt præter Hieronymum, ex Cyrillo, & Theophylacto exponit Ribera num. 26. Regum, cap. 23. abundè confirmat, vti quibuſdam viſum, exiſtimantibus lupanaria fuiſſe domunculas luci, quas mulieres texebant, de quibus verſu 7. Ergo proſtibulum faciamus ſponſam neceſſe eſt, ſi Priapi cultricem extitiſſe concedamus: hanccine autem publicis libidinibus fœdatam duxerit Princeps Iſraëlita, quem toties ſtatuimus ob modeſtiam, grauitatem, pudicitiam, virginem alienigenam patrijs antepoſuiſſe puellis? Secundus nodus à verbis Canticorum; nam cuſtodem, vinearum-

Priapi ſacra turpiſſima.
Hieron.
Oſeæ 4.
Cyrill.
Theophyl.
Ribera.

quæ Præſidem factam illam ſignificant: vineæ autem non ad Priapi curam, ſed ad Liberum Patrem ſpectant: quare apud eum & vitis, & cantharus, quidquidve ebrietatem iuuat: hæc inſignia Numinis, his a Deorum turba diſcriminatur notis. Rectè delineauit Sidonius Apollinaris Carmine quinto:

Bacchus vinearum Præſes.

——*Sagittiferas Euan populatus Erythras*
Vite capiſtratas cogebat ad eſſeda tygres
Cantharus, & thyrſus dextra, læuaque feruntur.

Sidon. Apol.

Non itaque Priapum, ſed Bacchum venerabatur puella. Sed neque hunc etiam, cùm eius ſacra etiam ſcortis ipſis, & proſtitutis indigna extiterint, vt loquitur grauiſſimè Auguſt. lib.7. de Ciuitate, cap.21.

Auguſt.

113. Ad priorem inter duas has obiectiones reſpondemus, veræ, ſempiternæque Deitatis ſpeciali permiſſione factum, quò mortales, quale eſſet idololatriæ monſtrum, facilè diſcerent, vt hominum ſapientiſſimi (eorum dico, qui naturæ, rationiſque ducatu agebantur ſolius abſque fidei ſplendoribus) in ea prolapſi ſint abſurda, quæ ſtuporem maximum conſiderantibus pariant: quid enim populo Romano maius, ſiue belli, ſiue pacis artes conſideremus? quid eius ſapientia, quid conſilio, quid grauitate præſtantius? Et tamen hæc illa tanta Reſpublica Lupercalia approbauit: quorum tempore feſtorum, *Nobiles iuuenes frequentes* (inquit in Caio Cæſare Plutarchus,) *& Magiſtratus nudi per vrbem diſcurrunt, hirſutis ſcuticis obuios per ludum, & iocum cædentes: multæ quoque Principes feminæ ex compoſito ſe offerunt illis, ac manus ferientibus, ſicut in ludo litterario offerunt; creduntque id ad facile puerperium pragnantibus, & infœcundis proficere ad conceptum*. Quæ poſſit hanc amentiam vincere inſania, cùm non ſcurræ, ſed Conſules, & Senatores turpiſſimo ludibrio fuerint? Meritò irriſit ampliſſimam Patritiorum ordinis auctoritatem Aurelius Prudentius in Romano Martyre:

Ex paganis etiam ſapientiſſimi in quantam prolapſi amentiam.
Plutarch.
Lupercaliorũ feſta indecora.
Prudent.

Quid illa turpis pompa? nempe, ignobiles
Vos eſſe monſtrat, cum Luperci curritis.
Quem ſeruulorum non rear viliſſimum,
Nudus plateas ſi per omnes curſitans,
Pulſet puellas verbere ictas ludicro?

Iam vero cum Ægyptiorum encyclopedica cognitione quæ poſſit certare gens, aut natio? à quibus manauit quidquid doctiſſimæ tulere Athenæ, vniuerſaque Græcia, vt oſtendunt Pererius diſputatione 7. & 8. in cap. 2. Exodi: Salianus tom. 2. anno mundi 2470. numer. 23. Tuffus in Prologum Eccleſiaſtici, ad illud: *Perueni in Aegyptum*, &c. Hæ illæ ſcientiæ, quibus imbutum Moyſem deprædicat Martyrum Princeps Actorum cap. 7. hæ illæ, quibuſcum Salomonis comparatur inſignis notitia Regum 3. cap. 4. verſ.30. & tamen, Deum immortalem! qualia portenta tam ſapiens protulit Schola, quæ coleret? Audiamus ex eodem Prudentio libro ſecundo contra Symmachum:

Aegyptus doctiſſima.
Pereira.
Salian.
Tuffus.
Act 7.
3. Reg.4.
Prudent.

Vilia Niliacis venerantur holuſcula in hortis,
Porrum, & cæpe Deos imponere nubibus auſi,
Alliaque, & Serapin cœli ſuper aſtra locare.

Ægyptus quã vilia Numina coleret!

Sed & ſeptima Synodus actione 6. §. *Palam dicendum eſt. Nouerunt hiſtoricorum librorum peritiſſimi*, (inquit,) *quia Aegyptij olim boues colebant, & alia quadrupedia, & volatilia diuerſa, et muſcas, & crabronum habitacula, & viliora iſtis animantia. Colebant igitur* (ait Lactantius lib. 1. Inſtitutionum,

VII. Syn.
Lactant.

Digitized by Google

num, cap.20.) *thure, ac ſummis digitis, quæ ſenſibus intimis horrere debuerunt; qui error omnis ex illius principalis, ac ſummi boni ignoratione deſcendit*, Verè euenit, quod Paulus memorat ad Romanos cap. 1. verſ. 21. *Quia, cùm cognouerunt Deum, & non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt; euanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: dicentes enim ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt*. Quid enim tam ſtolidum, ac quod à nobis commemoratum eſt? Verum, quemadmodum etſi abſurdi pleniſſimum videbatur, aut Ægyptiorum Academicos allium colere, aut Romanorum grauiſſimum Magiſtratum per compita nudum, intectumque ferri; non tamen ob hoc ſtatuemus, aut non doctos, vel non prudentes fuiſſe, quippe exceptis huiuſcemodi actis, cætera & ſcientiam, & prudentiam oſtendebant: ſic, quamuis ſponſæ à turpibus alieniſſimum animum maculare videatur Antiſtitem fuiſſe impuriſſimorum ſacrorum; nihilominùs & hæc facere poterat, & eſſe tamen pudica: temporum enim vitium erat, vt fœdiſſimis inſtitutis etiam caſtiſſimæ matronæ ſubſeruirent: non enim meretrices ſolæ intereant Priapæis; ſed illæ quoque, quibus omni honeſtate nihil erat antiquius. Sed operæpretium eſt Auguſtini verba percepiſſe, ex 7. de Ciuit. cap. 21. *In oppido autem Labinio vnus Libero totus menſis tribuebatur, cuius diebus omnes verbis flagitioſiſſimis vtebantur: cui matremfamilias honeſtiſſimam palàm coronam neceſſe erat imponere. Sic, videlicet, Liber Deus placandus fuerat pro euentibus ſeminum, vt matrona hoc facere cogeretur in publico, quod nec meretrici, ſi matronæ ſpectarent, permitti debuit in theatro*. Sic Auguſtinus. Nec dedimus locum ſyncerum atque integrum, quoniam eius quædam ſatius eſt apud Auguſtinum, quàm apud nos legiſſe, quod tanti Doctoris auctoritas in omnia ſufficiens ſit. Quibus æmula ſcribit lib.6.cap.9. Quando igitur matronarum gemmæ, quibus ætas ſufficiens, conſilium, probitas, cogebantur morem gerere ſacris, ne belluino cętu dignis; quid mirum feciſſe id ipſum teneram virginem, præſertim cùm qui reuocare debuerant fratres, potiſſimùm impulerint?

Auguſt.

114. **Bacchus & Priapus ijdemet Dij. Auguſt. Lactant. Nat. Comes. Hieron.**

Verùm obiectionis ſecunda pars confundi à nobis Bacchi, atque Priapi Numina aſſerit. Sed rectè fecimus: nam ex Auguſtino recentiſſimè citato palam deriuatur ijſdem cęremonijs vtrunque à priſcis veneratum. Legant Firmianum lib. 1. diuinarum Inſtitutionum, cap.21. Natalem Comitem Mythologum lib. 5. cap. 15. Accedit, Deum Chamos, quem plerique Bacchum autumant, eò quod deriuari putent à Græco, κῶμον, ſignificante comeſſationem, compotationemque, Hieronymus manifeſtè Priapum eſſe affirmet ad illud Iſaïæ cap.25. *Et dicent in illa die*. Neque iniuria; nam per ebrietatem, & conuiuia illecti Hebræi Numerorum cap. 25. hunc adorauerunt Deum. Sed Chamos, inquis, Liberum repræſentans, à radice *Camas* [illegible], dimanat, quod *occultum, & latitans* denotat; quoniam Bromij ſacra noctu, & per tenebras fierent: at verò Priapum ſuprà num. 95. *Deum apertionis*, nominari aſſeruimus, eò quòd reuelatus, intectuſque pingatur. Sed dicimus & Bacchum etiam ſine veſtibus præmonſtrari, neque abſque arcano, cùm vinum ſecretiſſima manifeſtet, vti aduertit Roſinus lib. 2. Antiquitatum, cap.11. Quemadmodum verò quædam Liberi ſacra cum tenebris, & quaſi clanculùm fiebant: ſic & Priapum veneratores illius in ſpecubus adorabant. Quare Regum 3. cap. 15. verſ. 13. Aſa ſpecum, antrumque illius ſubuertiſſe narratur: Regumque 4. cap. 23. Ioſias domunculas, quibus ſcortationes ſuas mulierculæ abſque veſtibus exercebant, deſtruxit. Fortaſſe etiam hæ latebroſæ abominationes, de quibus Ezechielis cap. 8. verſ. 12. *Et dixit ad me: Certè vides, fili hominis, quæ Seniores domus Iſrael faciunt in tenebris, vnuſquiſque in abſcondito cubiculi ſui*. Denique, ſiue Priapum, ſiue Bacchum coluiſſe ſponſa dicatur, parum refert: Solem quippe ſub ea colebat figura.

Num.25.

Bacchus abſque veſtibus quare pictus? Roſin.

3.Reg.15.

4.Reg.23.

Ezech.8.

115. **Phœnices Bacchum, & Priapum venerati.**

Sed neſcimus, inquies, an Phœnicij eiuſmodi habuerint, quæ colerent, Numina, Bacchum, videlicet, aut Priapum. Reſpondeo, demonſtraſſe me ſuperiùs numer. 89. Phęnices cum Ægyptijs Deorum potiſſimos inuentores extitiſſe, a quibus ad Græcos, aliaſque nationes tot Numinum plauſtra deriuata ſunt. Veroſimile igitur eſt, coluiſſe ipſos ea, quæ alias gentes, vt adorarent, docuiſſent: cùm autem nemo dubitet inter multarum nationum tutelares Deos numeratos eſſe Bacchum, atque Priapum; par eſt exiſtimaſſe, Phęnicios etiam thura eis obtuliſſe. Accedit, oſtendiſſe nos Sareptanum vinum inter laudatiſſima recenſeri: monſtrauimus num. 104. atque ibi productus Fulgentius Sareptanæ, Meroëticæque vitis lacryma primùm inebriatos mortales aſſerit: Sareptam autem intra Phęniciam eſſe, eodem probauimus loco: Adonidem verò fuiſſe Priapi genitorem, ſtabiliuimus ibidem, & eius ſacris deditam Phęniciam. Veroſimile eſt autem patrem cùm adorauerint, filium quoque honore proſequutos fuiſſe. Demum, neque obſiſtit Regum 3. cap. 11. verſ. 7. Chamos appellari Moabitarum Patronum: hoc enim (vt eo nomine Priapum, Bacchumve intelligamus) tantùm ſuadet, ſpeciali quodam titulo, aut exquiſita, multaque pompa adoraſſe Numen Moabitas; non tamen inde legitimè inferas alibi, neque altaria, nec ſtatuam Chamo erectam: nam Iſis Ægyptiorum notiſſima fuit Dea, & tamen eam Romani etiam venerati ſunt; vt modulatur Lucanus lib.8.

3.Reg.11.

Iſis Ægyptiorum Dea.

Lucan.

Nos in templa tuam Romana recepimus Iſim,
Semideoſque canes.

Quemadmodum & eodem Regum loco Moloc Ammonitarum fuiſſe idolum declaratur: cui etiam Moabitas ſacrificaſſe Ribera demonſtrat in cap. 5. Hamos, numer. 71. Sic igitur & Chamos Moab præcipua quadam religione colebat. Phęnicij etiam adorabant, etſi minori cum pompa atque gloria; quoniam apud eos principem inter tutelares Deos ſedem non obtinebat.

Ribera.

SVBSECTIO V.

Quo nubentium vita, annorumque articulo decantatum fuerit ſacrum Epithalamium?

116. **Pubertatis in viro, in femina, quinam anni? Ariſtot.**

HAnc vt definiamus expeditè controuerſiam, adnoto primùm, pubertatis ætati finem in virginibus vt plurimum duodecimo circumſcribi anno: in maſculis quarto, & decimo. Sic Philoſophorum Princeps Ariſtoteles lib. 7. de hiſtoria animalium, cap. 1. Medicinæ oracula

Hippo-

Hippocr. Galen. Valeſius. Vega. Garcia. Fernel. Holerius. Macrob. Tiraq. Briſſon. Maldon.

Hippocrates, tertio Aphoriſmorum: Galenus Commentario 27. in eum locum: idemque ſexto de tuenda valetudine: quos ſequuti ex ſchola Æſculapiana, Franciſcus Valeſius controuerſiarum Medicarum lib. 1. cap. 8. Petrus de Vega in 2. lib. Prognoſticorum Hippocratis, Prognoſtico 33. Petrus Garcia in ſent. 1. Auicennæ, lib. 1. doctrin. 3. cap. 3. diſp. 16. cap. 3. Ioannes autem Fernelius de Temperamentis, lib. 3. cap. 10. Iacobus quoque Holerius Commentario 3. ad Aphoriſ. Hippocratis 27. à decimo anno pubertatem inchoant. Verùm communem opinationem Medicorum decimi, & quarti in viris, in femina duodecimi, extra eam ſcholam præferunt Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis, cap. 6. non longè à fine, & Saturnaliorum lib. 7. cap. 7. Tiraquellus lib. 6. connub. n. 38. Briſſonius libro ſingulari de connubiorum iure: Maldonatus ad cap. 16. Ezechielis, atque Theologorum, Canoniſtarumque Academiæ communiter: quoties de conuenienti nuptiarum agunt tempore: qui cum peritioribus Medicæ Philoſophiæ Inſtitutoribus ſentientes, aliquando ob frigiditatis prædominium pubertatem ſeriùs venire aſſerunt: plenæ, abſolutæque pubertatis notas fore certas in femina ſub annum quartum ſupra decimum, in viro octauo & decimo ætatis anno. Lege vtriuſque Facultatis multos aqud Thomam Sanchez lib. 7. de Matrimonio, diſput. 104. num. 18. Videndi locis indicatis, nuperè Galeni, quos nouimus, doctiſſimi ſequaces, qui in annum octodecimum pubertatis terminos proferunt, equidem virilis: nam mulieres, ſicut à pariendo multò anteà deſinunt, quàm viri à generando; nempe, partubus feminarum metam ponit annus quinquageſimus, vt velit Ariſtoteles Politicor. lib. 7. cap. 16. cùm vir generet vſque ad ſeptuageſimum annum: ſic & ante viros aptæ ſunt parere: quoniam generandi virtus, quæ fortior eſt, vt diutiùs perſeuerat, ſic vt perficiatur, longiores moras poſtulat. quæ fragiliora ſunt, maturitionem pariter, & interitum citiùs conſequuntur. Exempla ſuppeditat plurima rerum vniuerſitas quotidie.

Sanchez.

Feminæ citiùs pubeſcūt viris, generationi ab anno quinquageſimo ineptæ. Ariſtot.

117. Pubertatis tempora matrimonijs ſignata.

Adnoto ſecundò: Etſi ſolius naturæ conſiderato iure ante puberes annos, qui ratione, & iudicio præſtant, matrimonia validè contraherent; per ciuiles tamen & eccleſiaſticos Canones pubertatis tempora nuptijs præſtitura fuiſſe: adeundi, quos numero antecedenti protuli, Macrobius, Tiraquellus, Briſſonius, Sanctius, illiſque copulandus Baſilius Legionenſis lib. 7. de Matrimonio, cap. 45. hoc illud Ruth, cap. 1. verſ. 13. *Etiamſi poſſem hac nocte concipere, & parere filios, ſi expectare velitis, donec creſcant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ, quàm nubatis.* nempe, quoniam ante pubertatis annos connubia inire, aut non liceret, aut non expediret. Hoc Ioëlis cap. 1. verſ. 8. *Plange quaſi virgo accincta ſacco ſuper virum pubertatis ſuæ.* Septuaginta: *Super virum ſuum virgineum.* Vocant enim παρθενικὸν, id eſt, qui virgineam eius ſoluit zonam, qui florem pudoris rapuit. Huius autem fletum pro inſigni luctu prouerbialiter Vates poſuit, quoniam ſanè, cùm ad pubertatem venerunt, nubileſque euadunt, tunc amare incipiunt adoleſcentulæ: quare Ezechielis cap. 16. *Et grandis effecta es, & perueniſti ad mundum muliebrem: & ecce tempus tuum tempus amantium.* vbi ſermonem inſtitui de pubertatis articulo, oſtendam venturo numero. Amor igitur ille, quemadmodum primus eſt, & inexpertus: ſic ardentiſſimus, dulciſſimuſque pariter eſt. Quamobrem Prouerbiorum cap. 2. verſ. 17. exaggeratio maxima eſt contra adulteram feminam, quoniam *pubertatis ducem reliquerit*, id eſt, tam effrænato libidinis œſtro correpta fuerit, vt etiam primos amores exoſos habuerit. Sed elegans eſt in primis Hieremiæ ſententia cap. 3. verſ. 4. *Ergo ſaltem amodò voca me: Pater meus Dux virginitatis meæ tu es.* Nam nouæ nuptæ quaſi in familiam mariti tranſibant, eum loco parentum ſortitæ: monet nanque eas Hymenæus: *Obliuiſcere populum tuum,* (Pſalm. 44.) *& domum patris tui, & concupiſcet Rex decorem tuum.* Monet & Euripides in Danaë apud Stobæum ſermone 71.

Legion. Ruth 1. Ioel. 1. Septuag. Ezech. 16. 7. Prouerb. 2. Sponſus nouæ nuptæ quaſi pater. Verſus ex Hieremiæ c. 3. declaratus. Pſal. 44. Euripides. Stobæus.

Mulier enim egreſſa paternam domum,
Non amplius parentum eſt, ſed mariti.

Quare Lypſius ad illud lib. 4. Annalium Taciti: *Patritios confarreatis parentibus genitos,* &c. refert ex Seruij fragmento, *nuptijs, quæ per coemptionem fiunt, vxorem in filiæ locum, maritum in patris ſuccedere.* Patrem igitur virginitatis ſuæ appellat ſponſum, quòd quæ in eum diem pater commodare ſolitus fuiſſet, victum, ornatum, aliaque in poſterum ſponſus daturus ſit omnia: ſed ob ſpecialem prætereà cauſam, nempè, ad genitorem pertinebat, vt quàm honeſtiſſima eſſet de filiarum pudore fama, docente Eccleſiaſtico cap. 42. verſ. 9. *Filia patris abſcondita eſt vigilia, & ſollicitudo eius aufert ſomnum, ne fortè in adoleſcentia ſua adulta efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat.* Et alibi ſuaſerat idem cap. 7. verſ. 27. *Trade filiam, & grande opus feceris.* Ob hæc igitur genitor pubertatis certæ, & quaſi indubitatæ tempora ſollicitè obſeruabat, qua adimpleta, filiam quàm citò foras mittebat, nimirum, deſpondebat viro, ſub cuius manebat attentione in nuptiarum diem, quemadmodum prodit Bernardus ſerm. 2. ſuper *Miſſus eſt. Mos ſiquidem Iudæorum erat* (inquit) *vt a die deſponſationis ſuæ vſque ad tempus nuptiarum ſponſis ſponſæ traderentur cuſtodiendæ, quatenus earum ipſi eò ſibi pudicitiam curioſius ſeruarent, quò ſibi ipſi fideliores exiſterent.* Sponſo itaque cùm incumberet de puellæ illibato honore in poſterum cura, probè pater & dux virginitatis nuncupatur. Atque ſanè *Dux* concinnè, non ob eam tantùm rationem, quòd protegeret deinceps militari quaſi robore & conatu: ſed, quia conſiliarius illius futurus erat, cui arcana panderet, abditiſſimaſque animæ latebras, qualis dux ille Pſalmo 54. verſ. 15. *Tu verò, homo vnanimis, dux meus, & notus meus.* aut certè quoniam Pædagogi inſtar mores efformaret, quidve faciendum eſſet pro familiæ incremento, inſtrueret; nam *Alluph*, pro quo ducem vertit Hieronymus, Doctorem quoque ſignificare definit Genebrardus in recitata Pſalmi 54. verba. Sed & hoc, quod noſtri Cantici ſponſa innuit cap. 8. verſ. 2. *Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito.* putant enim non pauci nouæ nuptę ſermones eſſe cum ſponſo: denotat autem fore, vt Pædagogi, & inſtructoris vice fungatur.

Lypſius. Seruius. Eccli. 42. & 7. Sponſis ſponſæ cuſtodiendæ traditæ. Bernard. Regula: Dux pro Conſiliario & Pædagogo. Genebrard. Pſal. 54. Cant. 8.

118. Virilis femineæque pubertatis, quæ nam indicia? Hippocr. Holerius. Macrob. Philo.

Adnoto poſtremùm, ſigna eſſe, quoſdamque à natura effectus, quibus puberes cognoſcantur anni. Hippocrates lib. de pueri natura, quòd excepta verticis coma, alibi etiam pili enaſcantur: lanuginem prodire Iacobus aſſerit Holerius datus numer. 114. ſed Macrobius lib. 1. in ſomnium Scipionis, cap. 6. mentum poſt ter ſeptennos annos veſtiri ſentit: Philo Hebræus id

ipſum

ipſum tradidit libro de mundi fabrica: quæ tamen incerta regula eſt, experientia Magiſtra, Ariſtoteles lib. 7. de Hiſtoria animalium, cap. 1. notas virilis pubertatis dicit, ſi mammæ excreſcant, ſi vocis aſperetur metallum: in feminco ſexu, cùm turgent vbera, & in duos exurgunt digitos, gracilior ille puellarum ſonus mutationem admittit, & menſtrua erumpunt. Videndus Thomas Sanchez lib. 7. de matrimonio, diſputat. 104. cum Auctoribus, quos refert num. 34. His verò, quæ ex Philoſophorum deprompſimus penu, conſentientia profert Ezechielis cap. 16. Nam illa verſ. 7. *Grandis effecta & ingreſſa es, & peruenisti ad mundum muliebrem: vbera tua intumuerunt, & pilus tuus germinauit*. honeſtè ſignificare pubertatem in femina pronunciauit Hieronymus eum in locum, & poſteriores Interpretes, Lyranus, Pintus, Pradus, Maldonatus, Sanchez, Cornelius; atque id, quod de vberum excreſcentia diximus, confirmat D. Ambroſius ſerm. 22. in Pſalm. 118. & huius Cantici plerique Explanatores ad illud cap. 8. *Soror noſtra parua, & vbera non habet*, &c. Iam ergo, quantùm Textus indicat Canticorum, ſponſa, cùm Epithalamium ſonaret, perfectam aſſequuta fuiſſe pubertatem videtur, annum vtique decimumquintum ingreſſa: ſponſus decem & octo numerabat annos; aut forſan quatuor luſtra exegerat. De ſponſa probatio eſt, quoniam vberum intumeſcentia multoties ſignificatur; nempe, cap. 4. verſ. 5. & cap. 7. verſ. etiam 5. comparantur hinnulorum gemellis: & verſ. 8. eiuſdem 7. capitis, aſſimilantur botris vuæ. Staturæ quoque granditas commendatur, cùm velut erecta palma, & quæ in Olympum fertur, eſſe perhibetur: corporis autem magnitudinem, pariter atque vbera turgentia pubertatis certa indicia iudicari monſtrauimus ex Ezechiele. Porrò validam pubertatem feminarum in annum quartum & decimum excurrere oſtendimus numer. 114. Fit itaque poſt expectata pubertatis integra tempora traditam marito virginem, id eſt, anno à natiuitate quinto, & decimo, quam fuiſſe, vt diutiùs producerentur nuptiæ, legitimam, ſolemnemque connubiorum periodum definiuimus numer. 114. & 115. In viris autem conſummatam pubertatem, eam, nempe, quæ decimumoctauum indicat annum, aut, vt Philoni, & Macrobio iam relatis placet, vigeſimum; aliquidque ampliùs barbæ primus flos. Porrò ſponſi mentum barba incepiſſe aperiri docent ex illis Canticorum verbis cap. 5. verſ. 13. *Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentarijs*. Petrus Nannius, Giſlerius, atque optimè Sotomaior cum noſtro Sanchez. Corporis quoque proceritas in adoleſcentibus pubertatis eſſe conſueuit argumentum, qua præditum ſponſum nonnulli deriuant ex verſ. 16. eiuſdem cap. *Species eius vt Libani, electus vt cedri*, id eſt, inquiunt, procerus, quemadmodum cedri: nam Reg. 1. cap. 9. verſ. 2. vbi noſter: *Et erat ei filius, vocabulo Saul, electus, & bonus*. Septuaginta tranſtulere: *Nomen ei Saul, procerus, vir bonus*. Cedros autem altiſſimas fuiſſe, & in ſublime protractas Ezechielis docet vaticinatio cap. 31 verſu 4. commendant quoque corporis iuſtam æquè magnitudinem, ac firmitatem illa eiuſdem cap. 5. *Crura illius columnæ marmoreæ*.

[Margin: Ariſt. — Sanchez. — Ezech. 16. — Lyran. Pint. Pradus. Maldonat. Sanch. Cornel. Cant. 8. Ambroſ. — Cant. 4. & 7. — Cant. 5. — Nannius. Giſler. Sotomaior. Sanch. — 1. Reg. 9. Septuag. — Ezech. 31.]

119\. Sed hac potiſſimùm ætate, nimirum, cùm ad integram pubertatem venere amantes, concelebratam genialem pompam, non pauca ſunt, quæ inſinuant. Primum, quoniam is fuiſſe Iudæorum mos appareat, vt exacta pubertate virgines domo pellerentur, quòd in virorum tranſirent poteſtatem. Perſuadent non leuiter, quæ numer. 114. & 115. ex Ezechiele protulimus: nam ibi cùm puberbatis tempora clarè diſtinxiſſet, ſubintulit, *Tempus amantium eſſe, & ad mundum muliebrem veniſſe*, id eſt, exornaſſe ſe nuptiarum & amoris honeſti gratia; quemadmodum ſequuti Hieronymum cæteri declarant Commentatores. Illud etiam commonet, quod apud Hebræos publicum fiebat experimentum, an quæ marito tradebatur, virgo fuiſſet: quippe ſeruabatur linteum, quo primùm concubuiſſet puella ab eius parentibus, quòd in hoc cruor flueret, corruptionem virginis denotans: quo delato coram populi Senioribus, arguebant improbus maritus. ſi quando dimittere cogitaſſet, quòd pro virgine tradidiſſent, cuius pudor læſus fuiſſet. Lege Deuteronomij cap. 22. verſ. 14. & ſi placet eius facti cauſas philoſophicas apud Valleſij ſacram Philoſophiam, capite 25. Atque ob hunc finem, vti docebamus numer. 115. genitor filiæ caſtimoniam vigili & indefeſſo labore attendebat: erat enim turpiſſima labes familiæ, cùm à marito accuſabatur puella ad eum modum, quo Deuteronomij citatus perhibet locus. Quare properabant viro tradere ſtatim, atque intelligebant thoro aptam eſſe; neque vel in diem nuptiarum apud ſe retinebant; ſed ſponſaliorum peractis ritibus adoleſcenti ipſi cuſtodiendam dabant continuò: ad quæ Paulus fortaſſe alluſerit 1. Corinth. cap. 7. verſ. 36. *Si quis autem turpem ſe videri exiſtimat ſuper virgine ſua, quòd ſit ſuperadulta, quod vult faciat: non peccat, ſi nubat*: nempe, ſi quando intuerentur poſt ephebiam adhuc domi ſeruatam virginem, metus inceſſerat procorum turbam, ſi fortè puella violaſſet clauſtra pudica, abſtinebantque à connubijs, atque parentibus è longinquo arceſſendus erat gener in populo ignotus: verùm & hoc inter vicinos dedecus, & ſuſpicionum fomes atque nutrimentum: quare Eccleſiaſticus cap. 42. verſ. 9. ſatis aperit, quantùm cauerent patres, ne gnata adulta appareret, priuſquàm viro commiſſa fuiſſet: *Filia* (inquit) *patris abſcondita eſt vigilia, & ſollicitudo eius aufert ſomnum, ne fortè in adoleſcentia ſua adulta efficiatur*. Igitur priùs quàm creſceret, abſoluta pubertate ſine interpoſita mora maritum quærebant filiabus. Neque ſolus Iudææ ille vſus, quem Græcos obſeruaſſe Sophoclis indicant verſus:

Vbi ad pubertatem hilares peruenimus,
Pellimur foras, atq; diuendimur
Procul à Dijs patrijs, & parentibus.

Diuendi aſſerit, quoniam per coëmptionem fiebant nuptiæ: marito autem vendebatur ſponſa, quam ille redimebat. Confirmo iſthæc. Nam Virgo beata ideò templi adytis extracta quarto ſupra decimum ætatis anno, & Ioſepho deſponſata, quoniam per id temporis maturam pubertatem aſſequuta fuiſſe iudicabatur, & Hebræorum conſuetudo fuiſſet matrimonio locare ſtatim, atque eum annorum attigiſſent articulum: docet noſter Caſtro Marianæ Hiſtoriæ cap. 4. teſtes Pronunciati adhibens Germanum Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum, Euodium, Cedrenum & Auctorem (quiſquis ille ſit,) ortus MARIAE inter Hieronymi monumenta. Communem ſententiam nominauit Suarez tom. 2. in 3. partem, diſp. 7. ſect. 3. P. Vaſquez tom. 2. in 3. partem, diſp. 125. c. 11. n. 121. Scio P. Pozam.

[Margin: Iudæi filias viris tradebant, ſimul ac pubertatis annos attingebant. — Hieron. — Experimentū de rupto virginali clauſtro apud Hebræos. — Deute. 22. Valleſ. — Pauli verba declarata ex c. 7. 1. Cor. — Eccl. 42. — Sophocl. — Qua ætate B. Virgo templo exceſſit. — Caſtro. Ger. Conſt. Euod. Cedren. — Hieron. Suarez. Vaſquez. Poza.]

Digitized by Google

tom. 1. Elucidarij, lib. 1. tract. 1. varias hac ſuper re numerare, & expendere ſententias: at magnæ Parentis laudibus aptiorem, quam diximus ſententiam, æſtimo; nempe, etſi poterat duodennis viro promitti, ſed cogere non poterant Sacerdotes ante exploratam certò pubertatem: huius autem indubitatam probationem afferre diximus in tranſactis annum quartum & decimum: tum itaque viro conſentaneè tradenda fuerat. Cùm autem per ætatem eiuſmodi extitiſſet, quæ parere poſſet ſine ſtupore, & præter gentium admirationem, haberetque iam virum, quem pueri genitorem opinari poſſint, non eſt, quòd angelicam legationem, & ſubſequutam intra annum infantis natiuitatem in prouectiores annos differamus, & meditemur neſcio quem decimumoctauum annum, aut ſi ita tulerint Superi, expectemus quinque vel ſex luſtra. Nam, vt omittam melioribus opportuniorem partubus eam eſſe, quam præſcripſimus ætatem, vt ſequenti numer. monſtrauero: ſileam inſuper eius conceptionis Auctorem ſanctum extitiſſe Spiritum; quantùm eſt, vt MARIAM Dei Parentis incomparabili honore tot annis ſpoliatam feramus? Parumne intereſt æterni Genitricem Numinis, aut decimoquinto nominatam anno, aut non niſi quinto poſt vigeſimum benedictam inter mulieres vocatam?

120. *Polygamia cur Hebræis permiſſa.* Non leuis coniectura ſtatim inita connubia, ſimul ac parturire feminæ poterant, viri generare: quoniam multus amor prolis in illa natione. Sanè quòd polygamia illis licuerit temporibus, ex diuina quidem diſpenſatione, ſecundùm commune Scholarum placitum, ſobolis cauſa factum velit planè Auguſtinus lib. 3. de doctrina Chri- *Auguſt.* ſtiana, cap. 12. lib. 16. de Ciuit. ca. 38. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 47. Ambroſius lib. 1. de Abra- *Ambr. Bellarmin.* ham, cap. 4. quos Bellarminus producit tom. 2. lib. 1. de Matrimonio, cap. 14. atque alij præterea apud Pererium ad cap. 25. Geneſis: Mendoçam *Pereira. Mendoça.* tom. 1. in cap. 1. lib. 1. annotat. 5. circa litteram 2. verſus, ſect. 2. Cum igitur tanta poſteritatis cupiditas regnaret, atque huius ſtabiliendæ cauſa, multiplicarentur vxores, adhibitis etiam concubinis; veroſimile eſt quamprimùm duxiſſe ſponſas: nam, vt multa habuiſſe ſimul coniugia laudabile erat; ſic nec in longum diſtuliſſe matrimonium commendabatur. Vltra iſthæc, inter connubiorum fines ille numeratur: ſi quis in medelam concupiſcentiæ, atque ne in fornicationem incidat, vxorem ducat, Auctore Apoſtolo priori ad Corinthios Epiſt. cap. 7. verſ. 2. *1. Cor. 7.* *Propter fornicationem autem vnuſquiſque ſuam vxorem habeat, & vnaquæque ſuum virum.* Ac ſanè, quanquam huius ſolius ſcopi gratia matrimonio coniungi nonnulli veniale delictum faciant; ab omni tamen noxa liberat Baſilius Legionenſis libr. *Legion.* 1. de Matrimonio, cap. 21. numer. 4. cum plurimis alijs doctiſſimis Theologis; quòd ſi id tam illæſum poſt Euangelij doctrinam, quid putamus, quando nondum ſe homines propter regnum cœlorum caſtrauiſſent? At verò, ſi quod totius vitæ periodo à fornicatione iuſtum periculum eſt, certè id conſummata pubertate; tunc nanque amantium tempus eſt, vt inquit Ezechiel cap. *Ezech. 16.* 16. tunc hircire incipiunt adoleſcentes, vt loquitur Iacobus Hollerius Commentatio 3. ad *Holler.* Aphoriſmum Hippocratis 27. tum igitur decebat maximè matrimonio copulari laſciuientem ætatem. Denique, cùm ad prolis donum conducat ſummoperè valetudo corporis, eiuſque optimum temperamentum; certè vtrumque adoleſcentiæ dos eſt, vt monſtrauero inferiùs numer. 121. proxima autem pubertati adoleſcentia ex omnium calculis, qui vtranque ætatem ſeparant: hoc igitur vitæ interuallum generationi ante reliquum ſpatium, commodum eſt: fit igitur nuptiarum tempeſtiuam occaſionem eſſe, cùm de pubertate conſtat: hæc autem in femina ad quartumdecimum annum, etiam cùm ſerior, venit: vnde apud Stobæum ſerm. 69. Heſiodus: *Virgo* *Heſiod.* *autem pubeſcens anno decimoquarto, nubat decimoquinto.* In viro etiam tardanti pubertati finem ponit octauus pluſquàm decimus annus. Atque hoc tam vtili connubijs articulo dicimus modulatum, quod cecinit Salomon, Cantici Canticorum Epithalamium.

Sed cum his quæ definiuimus, bellum gerunt 121. paribus muniti armis: decertant nanque primùm ex Canticorum volumine cap. 8. verſ. 8. *Soror* *Cant. 8.* *noſtra parua, & vbera non habet: quid faciemus ſorori noſtræ in die, quando alloquenda eſt?* Qua ſententia communiſſima exiſtimatio eſt Explanatorum ſignificari, nondum virginem ad ephebiam perueniſſe, proinde nuptijs adhuc ineptam, quando puberes non attigerit annos: iacta igitur à *Quæ iuſta matrimonijs ætas ſecundùm Ariſtotelem.* nobis ex eodem Epithalamio probationis ſemina, aut nullius ſunt ponderis, aut apertam contradictionem textus inuoluit. Secundo, ex Philoſophia dimicant producta Stagiritæ auctoritate, Politicorum lib. 7. cap. 16. quo loco ſtatuit, non ante duos de viginti annos tradendas viro puellas: iuuenes autem vxores accipere monet ſeptem & triginta conſumptis annis, aut pauló antè. Argumenta Ariſtotelica non pauca. Primùm, ait, liberi parentibus nec multo poſteriores ætate debent eſſe, quoniam eueniet, vt ſenectam adoleſcentes contemnent, & ipſa ſenectus, laboribus, nempe, impar, filijs ſubuenire nequeat teneris adhuc, & victum ſibi quærere inſcijs: verùm neque penè eorum annos, à quibus geniti fuerunt, æquare præſtat; vix enim verecundi ſatis extiterint erga illos, quibus pares videantur: igitur hæc vitare extrema cupientibus medium ſtet capeſſendum; nimirum, oportet coniugia iniſſe ætate nec nimium propera, nec ſera tamen. Secundo, ex iunioribus nuptijs tria enaſcuntur incommoda conſideratione digna: nimirum, virgines tenellæ vehementiori cum dolore pariunt, pluréſque vitam finiunt: deinde editi in lucem nati parua, & non benè abſoluta ſortiuntur corpora: poſtremo (id, quod de Animalium Hiſtoria lib. 4. cap. 2. tradit pariter,) nouella & ſeneſcens ætas femineam ſobolem vt plurimùm offert: ergo ſiue filiorum, ſiue parentum attendamus emolumenta, neceſſarium eſt condemnemus matrimonia, quæ ab ephebis fiunt. In hanc ſententiam declinat Rhodiginius lib. 23. cap. 20. niſi quòd ſæpiùs Auctor iſte, non *Rhodiginij vitium.* quid ipſe ſentiat, lectori indicat, contentus veterum coaceruaſſe dicta. Reſpondeo, Canticorum propoſitum verſum à plurimis de quadam ſponſæ germana conſtrui, quam ijs verſibus ſignificant nondum attigiſſe annos nuptijs ſufficientes: cætera verò Epithalamij carmina, quæ puellam thalamis aptam denotant, de ſponſa loquuntur. Sed quoniam nobis opinio eſt, & ea quoque Patronis non ſit deſtituta, ſponſam ipſam nominatis comprehendi phraſibus; dicimus quidem veritos fuiſſe cognatos, ſi fortè partubus competentem ætatem vberum magnitudo ſatis promitteret: fieri enim poterat, (vt non raro accidit,)

Digitized by Google

tidit,) ſi ante tempus maritalia gaudia experiretur, non modicam inde læſionem vuluæ traheret fœcunditas, atq; vt tandem mater diceretur; ſed per annos tamen aliquot ſterilis appareret: Princeps autem infructuoſum exoſus ventrem, de repudio cogitaret. Hæc igitur damna vt anteuerterent, volebant aliquandiu expectare ſponſum, donec virgo ea eſſet corporis iuſta granditate, quę prolis minimè anxiam ſpem polliceretur: itaque vbera non habere puellam affines & conſanguinei dicebant, non quòd illis careret; ſed quoniam ſuperabundans erga adoleſcentulam amor, & ab hoc amore enatus de repudio nimius timor, faſcinaret oculos cognatorum, né admitterent, verum id eſſe, quod cæteri mortales indubitatum affirmabant. Nulla itaque in textu contradictio: quoniam ex timida ſolùm, & falſa parentum exiſtimatione vbera negantur ſponſæ.

122. *Educationis puerorum eſſima cura habenda.* Ariſtotelica effata longiorem deſiderant orationem. Nam, quod attinet, vt liberi morem gerant parentibus, & erga illos verecundi ſint, hoc proba & conueniens diſciplina præſtiterit: oportet igitur, pueritiam ad omnem honeſtatem efformari: deinde exultantis nimiùm ephebiæ motus comprimi: quæ ſi fiant, quamuis gnatorum ætatem non longè ſuperent parentum anni, gaudebit genitor aula tranquilla atque iucunda, ſobole ad paterna ſigna, nutuſque auſcultante promptè, atque diligenter: ſin autem de pædagogia tenuis cura, & poſt trigeſimum patris annum edita proles, bipedum nequiſſima euadet. Quòd verò adoleſcentulæ dicantur acerbiores in pariendo cruciatus tolerare, fœtum emittere imperfectiorem; fortaſſe id veriſſimum fuerit in virginibus, quæ ante pubertatem integram virum cognouere: de illis autem, quæ inter ephebas non numerantur, ſed iam adoleſcentiam ingreſſæ fuerint, quòd huiuſmodi potiùs quàm iuuencula, duos præter viginti recenſens annos, in puerperijs torqueatur, feminam magis, quàm puerum concipiat, & vtero geſtet, proleſque deterior ſit quoad ſtaturam & lineamenta; difficile erit vt credamus: quoniam ſanè nobis, cùm minimè aduerſetur experientia, fauet medicina. Nam Galenus planè docet lib. 3. Aphoriſm. cap. 158. ætatum omnium optimam eſſe adoleſcentiam: & ſexto de tuenda valetudine, corpus per adoleſcentiam optimam nanciſci temperiem. Subſcribit Valleſius lib. 1. Controuerſiarum medicarum, cap. 8. at vulgata Medicorum opinatio eſt apud Petrum Garciam in Fen. 1. lib. 1. Auicennæ, doctr. 3. cap. diſput. 10. cap. 1. corpus temperatum habere omnes actiones collectiuè perfectiores; atque 2. cap. confirmat eandem ob cauſam, corpus temperatum reſiſtere magis, collectiuè omnibus cauſis inducentibus ægritudines. Hæc igitur cùm ſint adoleſcentiæ inſignia beneficia, quamobrem non hanc potiſſimùm ætatem perfectiſſimæ generationi arbitrabimur conuenientem? Si enim natura ita comparatum eſt, cauſam vt referant effectus; generantiumque & nobilitatem, & diſpoſitionum excellentiam teſtetur producto termino impreſſa ſimilitudo; rectè nanque Lyricus Vates in Druſi laudem, libr. 4. Oda 4.

Ætatum optima adoleſcentia. Galen. Valleſ.

Pet. Garſia.

Horat.

Fortes creantur fortibus, & bonis:
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant Aquilæ columbam.

quorſum contendemus eo vitæ articulo homines ad generandum non eſſe ſatis idoneos, quo egregie temperati ſunt, quæque ætas reliqua vitæ interualla ſuperat? Quare, ſi quando ſub his annis contingant ex enumeratis incommodis aliquod, non temporis vitium eſt, ſed ab accidenti aliquo prouenit damnum, fortuitum vtpote. Ac ſanè Iacob cùm diſcedens ab hominibus, filijs ventura prædiceret, Geneſ. cap. 49. verſ. 3. Ruben primogenitum fortitudinem, & robur ſuum dixit: qua, arbitror, phraſi ſignificauit, primos fœtus validiores cenſendos, alioquin octogenarios ſuperabat tunc Iacob, vt docet Pererius ad 1. inter patriarchales benedictiones, num. 11. Salianus tom. 1. Scholijs ad annum mundi 2283. neque enim placet Pererij commentario, vocantis illam Iacobi ætatem florentem, comparatione, videlicet, reliquæ vitæ, cùm totum peregrinationis ſpatium ſupra centum quadraginta ſeptem annos complectatur: nam quidem natus illi eſt Ruben, cùm quinque & octoginta annos ageret: Ioſephum genuit anno nonageſimoprimo ex Saliani computo ibidem, atque anno mundi 2289. Sed Ioſephum in ſenectute editum teſtatur Moyſes cap. 37. verſ. 3. Verùm inter Ruben, atque hunc non plùs ſexennio. non igitur ea locutio annos reſpicit vigentes, & floridos: ſignificat autem primam ſobolem cæteris robuſtiorem euadere, quoniam potens eſt tunc generandi virtus, quæ poſteà laſſatur: ergo pubertatem ſubſequuta ætas in viris decimo ſaltem & octauo anno, cùm generationem auſpiciatur, non immaturam, languidamque prolem ſubminiſtrat, ſed valentiorem reliqua ſobole: fortis autem cùm ſit illa ætas, pariterque calida, aptiſſima fuerit ad maſculinum concipiendum fœtum: nam eas eſſe cauſas, cur potiùs mas, quàm femina concipiatur, docet Hippocrates lib. de Genitura: Fernelius lib. 7. de hominis procreatione, cap. 12. Petrus Garçia in Fen. 1. Auicennæ, lib. 1. doctr. 7. ſum. 1. cap. 2. diſp. 37. cap. 1. §. *Ex quo fundamento*, &c. Ergo non adoleſcentiæ finis in virgine, iuuentutis in viro, matrimonijs conuenientior eſt ætas, quemadmodum tradebat Ariſtoteles; ſed in vtroque ingreſſus adoleſcentiæ, qui pubertatem proximè conſequitur.

Filij qui in adoleſcentia generantur, fortiores. Geneſ. 49.

Pererius. Salian.

Gen. 37.

Mas cur potiùs, quam fœmina generetur. Hippocr. Fernel. Garçia.

SECTIO VI.

Canticorum ſponſus regia num excelluerit poteſtate? quod illi nomen? quos habuerit maiores?

SANE tandem quicunque ille fuerit, cuius nuptias Salomonis concelebrauerit plectrum, ad magnam euectum fortunam, eximiaque, atque præſtanti functum auctoritate, carmen non ſegniter varijs indicat locis: 123. nam, quantus ille comitatus eſt cap. 1. in curribus Pharaonis, allatis ex Ægypto quadrigis, quorum gloria curruum, cæterarum prouinciarum eſſeda, atque tenſas vincebat? qualis ædium maieſtas eodem capite, ex ſuaueolenti materia fabricatis lacunaribus, cedrorum, nempe, cypreſſinoque lignis inconſumptibilibus? Iam illæ Principum excubiæ capite 3. robuſtiſſimorum ſloſe lecticam circumagente., ad

Canticorum ſponſus diues & potens.

bella doctiſſimo propter timores nocturnos; atque ferculum quod ornarent, quæcunque pretium commendat, lapilli, coccinum, & melior argento aſſociatus auri fulgor? Sed quam diuitem nobis ſponſa depingit cap.5. nempe, totum verticem aurum abſcondit, hyacinthi digitos occultant, thorax ſapphiris diſtinctus emicat, crura byſſus contegit, pedum ex auro ornamenta. Similique faſtu procedit etiam noua nupta: nam & margaritæ adſunt plurimæ, & vnguenta exquiſitiſſima, & murænulæ ex auro cum ſtigmatibus argenti, & in pedibus ſandalia eiuſmodi, quæ Principis eſſe filiam intuentibus perſuadeant: denique tantus à gemmarum luce, diuerſitate, multitudine ſplendor, intermixta auri, atque argenti vibratione, vt ſtupefactæ Reginæ, adiuncta concubinarum admiratione, non feminam ſe contemplari putarent; ſed translatos in eam pulcherrimorum ſyderum faces omnes arbitrarentur, cùm peregrinum canerent encomium

Cant.6. cap.6. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol?* Super hæc & agrorum ampli ſunt termini, & colles ſuo cum nemore, & horti cultiſſimi, & vinearum diffuſa ſpatia, & caprarum, ouiumque greges, & ſeruorum, ancillarumque ingens numerus: hæc omnia diuitias, & potentiam ſpondent: hæc ſceptro, & purpura dignam auctoritatem inſinuant. Adde ipſum Regis vocabulum ſæpè reſonare Epithalamio. Denique vix eſt inter Explanatores, qui regios honores ſponſo vetet, cùm & non pauci Salomonem auguſtiſſimum Monarcham eſſe credant, de quibus egimus Anteloquio 1. Sectione 1. atque 9. quanquam aliquibus placuit velari plerunque ſub paſtoris larua à Poëta regium faſtum, quemadmodum eodem Proloquio, Sect.3.nu.21. obſeruauimus.

124. Obiectant, inualidam eſſe hanc narrationem, quoniam non pauca leguntur, regiam quæ dedecent maieſtatem: nam Canticorum primo capite, dum vbi cubat; vbi in meridie paſcitur dilectus, ſponſa interrogat; ad caulas & paſtorum tabernacula mittitur, ſcilicet, Rege planè, & ſceptris dignam ſtationem: cap.2. ad columbaria & vineas nouam defert nuptam: cap.5. ipſe myrrham demetit, & opiparum quidem, delicatarumve in primis eſcarum apparat conuiuium, cibis, nempe, agreſtibus, melle, atque lacte menſas onerat: cap.6. deſcendit ad areolam aromatum, vt lilia colligat; quaſi pomœrij non ſit alius præter ipſummet cuſtos: demum cap.7. nondum expleta geniali pompa miſeram puellam ſtratum ſummo mane deſerere cogit, quò pergant ad vineas, & videant, *Si floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt, ſi floruerunt mala punica*: ergo tam proletarijs occupatum officijs non eſt, quòd aſſeramus inter Reges numerandum; ſed ne quidem inter honeſtos ciues. His reſpondere poſſimus, vti faciunt clariſſimæ famæ Interpretes, de quibus nemini, vt nuper dicebam Anteloquio 1. Sect. 5. num. 21. Sponſum aulæ ſemper intentum delicijs, & iocis, nunquam ruſticanas exercuiſſe functiones aliquas: ſed Carminis Auctorem, cùm ænigmata ſcriberet, Regem non infrequenter abſcondiſſe, variaſque ſacra Comœdia tribuiſſe ei formas, iam gregibus præponere, iam vineis, iam hortulanum facere: itaque eorum verè ne minimum aliquid contigit; vmbræ tantùm ſunt, & figuræ. Verùm, quoniam, noſtra opinione, nimis impedita & contorta eſt huiuſmodi Allegorijs innixa explanatio, & hæc propter a nobis alibi reiecta, ideò alias ingrediamur oportet ſemitas. Dicimus ergo per hæc ſignificari, non quidem ſponſum ipſum ex inſtituto, & vitæ conditione pecorum, vinearum, aut pomœrij curam habuiſſe: ſolitum tamen aliquando paſtorum tuguria inuiſere, vineas, hortoſque adire, vt quid villici facerent, ipſe luſtraret: his autem exercitationibus ob voluptatem, otiùmque abigendum; ita deditum, vt ne intermitteret quidem omninò etiam per geniales nuptiarum dies: quin & agraria re ita peritum, vt doceret ſæpè nauos opifices: ipſe quoque nonnunquam trabea depoſita, & imperatorio paludamento terram foderet, arborem amputaret, florem corrigeret, non ſilueſtria colloquia deſpiceret, non munera, qualia

Regiam maieſtatem quatenus mechanica non dedicent officia.

lac, fauuſque melleus ei oblatus aromatum hortos petenti, à ſimplici Principum amanti turba, de qua re initio capitis quinti Canticorum: itaque hæc omnia regiam poſſe ſufferre maieſtatem ſtatuimus, & nunc properamus oſtendere.

Ac primo loco, vt ab exteris ſumamus exempla; (ſic autem alios præter Iudæorum Dynaſtas 125.

Seneca. appellamus,) audiendus Seneca de nobiliſſimorum veterum inter Romanos Ducum frugalitate & modeſtia, qui conſolatione ad Heluiam: *Scilicet, minus beate viuebat Dictator noſter, qui Samni Legatos audijt, cùm viliſſimmum cibum in foro ipſe manu ſua verſaret: illa, qua iam ſæpe hoſtem, percuſſerat, lanceamque in Capitolini Iouis gremio repoſuerat; ſcilicet, maiores noſtri, quorum virtus etiam vitia noſtra nunc ſuſtentat, infelices erant, qui ſibi manu ſua parabant cibum, quorum templa nondum gemmis renidebant: itaque tunc per fideles Deos religiosè iurabatur: qui per illos iurauerant, ad hoſtes, morituri, ne fallerent, redibant.*

Romanorum Ducum frugalitas.

Columella. Nec Columellæ oporteat orationem, quamuis longiorem, prætermittere. Is Præfat.in lib.1.de ruſtica materia: *Verùm, cùm pluribus monumentis Scriptorum moneær, apud antiquos noſtros fuiſſe gloriæ curam ruſticationis: ex qua Quintus Cincinnatus obſeſſi Conſulis, & exercitus liberator, ab aratro vocatus ad dictaturam venerit: ac rurſus faſcibus depoſitis, quos feſtinantius victor reddiderat, quàm ſumpſerat Imperator; ad eoſdem iuuencos, & quatuor iugerum auitum herediolum, redierit: itemq; C. Fabricius, & Curius Dentatus, alter Pyrro finibus Italiæ pulſo; domitis alter Sabinis, accepta, quæ viritim diuidebantur, captiui agri ſeptem iugera, non minùs induſtriè coluerit, quàm fortiter armis quæſierat: at mehercle vera illa Romuli proles, aſſiduis venatibus, nec minus agreſtibus operibus exercitata, firmiſſimis præualuit corporibus, ac militiam belli, cùm res poſtulauit, facile ſuſtinuit, durata pacis laboribus, ſemperque ruſticanam plebem præpoſuit vrbanæ.*

Agricolturæ ſtudium in honore apud priſcos.

Nec minor facundia apud Muſam egregij Poëtæ. Silij igitur Italici lib.1. tale eſt Sil. Ital. carmen de Romano Senatu:

Concilium vocat Auguſtum, caſtaque beatos
Paupertate Patres, ac nomina parta triumphis
Conſul, & æquantem ſuperis virtute Senatum.
Facta animoſa viros, & recti ſacra cupido
Attollunt, hirtaq; coma, neglectaque menſa.
Dexteraque à curuis capulo non ſegnis aratro
Exiguo faciles, & opum non indiga corda
Ad paruos curru remeabant ſæpe Penates.

Sed in his depingendis multus eſt Claudianus, Claud. cuius duo promam ſolùm loco. Ergo, dum Honorij pergit celebrare Conſulatum lib.4. intonat grandiloquus:

Pauper erat Curius, Reges cùm vinceret armis;

Pauper

Digitized by Google

Pauper Fabricius, Pyrrhi cùm ſperneret aurum:
Sordida Serranus flexit Dictator aratra,
Luſtrata lictore caſa, faſceſq; saligniſ
Poſtibus affixi, collecta Conſule meſſes,
Et ſulcato diu trabeato rura colono.

Verùm eiuſdem non alij iucundiores verſus carminibus illis, quibus Mallium Theodorum Conſulatus ſupremam auctoritatem ſedulo declinare voluiſſe pingit:

——— Nunquam mihi cura tot annis
Altera, quàm duros ſulcis mollire nouales,
Noſſe ſoli vires, nemori quæ commoda rupes,
Quis felix olea tractus, quæ gleba faueret
Frugibus, aut quales tegeret vindemia colles,
Terribiles rurſum lituos veteranus adibo?

Atq; vt erant hæ exercitationes illorum, qui Reipublicæ lumina cenſebantur; ſic quoque matronarum primi ordinis cura, fuſum geſtare, lanas ſecernere, veſtem ſuis ipſas manibus marito, filijs, domeſticis texere, ab ancillis penſum diurnum, nocturnumq; exigere, vt notauit Lipſius Electorum lib. 1. cap. 17. Lipſius.

127. Neque hanc ſibi gloriam omnem tantùm prima rapuerunt ſæcula: num ille, quem diximus ex Claudiano, Mallius Conſul poſteriori vixit ætate. De Alexandro Seuero quantas didiciſſet artes Lampridius enarrans: *Geometriam* (inquit) *fecit, pinxit mirè, cantauit nobiliter, vitas Principum bonorum verſibus ſcripſit, tibia, organo cecinit, tuba etiam: Palaſtres primus fuit.* Iulius Capitolinus laudat Antoninum Pium Imperatorem, quòd *diligens agri cultor extitiſſet*, eundemque & piſcatione, & venatu oblectatum aſſerit: atque hic ipſe hiſtoricus Marcum Imperatorem, Philoſophum nuncupatum celebrat, quòd operam pingendo ſub Magiſtru Diogneto dediſſet, qui pugillatum amauit, luctamina, & curſum, & aucupatus: pila luſerit optimè. Sed & Dio Adrianum commendat *pingere venuſtiſſimè ſcientem, qui etiam effigies è cera. & creta formaret; gloriareturque præterea, ſe nihil eorum ignorare, quæ aut in pace, vel in bello, ſiue ad legem, ſiue ad priuatum pertinerent.* Nec apud ſolos Romanos hæc viguere. *Quippe Eropus Macedo* (ait Plutarchus in Demetrio) *ſubtiles menſulas, ac lucernulas, vbi vacabat, fabricando, tempus traducebat. Attalus Philometer herbas venenoſas colebat, non tantum hyoſcyamum, & helleborum, ſed & cicutam, aconitum, dorycnion ipſe in hortis regijs ſeminans: liquoreſque, & ſemina, & fructus horum elaborabat cognoſcere, ac ſuo quoque tempore colligere. Parthorum Reges telorum cuſpidibus ipſi formandis, vel acuendis diſtenti.* Atque idem de Philopœmene Achæorum dicit: *Prima luce* (inquit) *ad opus ſurgebat cum vinitoribus, aut aratoribus: inde remeabat ad vrbem, & negotia publica cum amicis, & Magiſtratibus tractabat.* Ponet finem Clementis Alexandrini vtile præceptum, qui lib. 3. de Pædag. cap. 10. *Quod ſi etiam ligonem* (dicit) *tractauerint, non eſt hæc illiberalis & ſordida mercatura œconomica ad agricolam pertinentis exercitij: cæterùm oblitus ſum propemodum dicere, quòd Pittacus ille Rex Mytelenæorum molut, eo efficaci vtens exercitio. Pulchrum eſt autem, aquam etiam per ſe haurire, & ligna ſcindere, quibus ſis vſurus: Iacob autem paſcebat oues Laban, regale habens ſignum, virgam ſtyracinam.* Atque hi profanatum gentium mores fuere: exploremus, quid etiam ſacra Iudæorum natio facere non abnuerit.

Lamprid. — Iul. Capitol. — Dio Caſſ. — Plutarch. — Clem. Alex.

127. Atque, vt à minoribus auſpicemur: Manaſſes Iudithæ in matrimonio ſocius, vir tantus apud Bethulienſes, an non mortuus, eò quòd veniſſet æſtus ſuper caput illius, cùm inſtaret ſuper alligantes manipulos in diebus meſſis hordeaceæ? Boox, quem non nemo de Iudicibus Iſrael fuiſſe exiſtimauit; ipſe meſſores viſere, ipſe hortari ad opus, ipſe area cubare non dedignatus: Nabalis pecuarij, aut agricolæ ſponſam Abigaïlem ducere Dauid non contempſit: Abſalon ſuperbiſſimus mortalium, cùm tonderentur oues eius, fecit conuiuium quaſi conuiuium Regis. Sed ad corona illuſtres veniamus. Iobi, cùm eſſet vir magnus inter orientales, illiuſque ſupra multos inſignis potentia, diuitiæ omnes, & armenta, & cameli, aſinæque. De Saüle prædixit Samuël 1. Reg. 1. cap. 8. verſ. 11. quoniam Iudæorum tolleret filios, & conſtitueret ſibi *aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum*. At Paralipom. lib. 1. cap. 27. à numer. 26. longa texitur ſyllabus eorum, qui Dauide regnante, aut vineis præerant, aut oliuetis, aut bobus, aut aſinis, aut terræ aratoribus. Salomon quoque delicatus Monarcha, exquiſitarumque amator voluptatum, cùm infinitùm excreſcerent opes illius; lucrum tamen, quod & ſubacta tellus afferret, & armenta, ingenteſque ouium greges, non ſpreuit: teſtatur diffusè Eccleſ. cap. 2. Verùm & mercaturam exercuiſſe, nonnullos ſuſpicio tenuit: neque enim alias ob cauſas claſſem inſtruxiſſe, quæ Ophirinam peteret regionem. Denique Ozias, Rex bello, & pace clarus Paralip. 2. cap. 26. verſ. 10. homo agriculturæ deditus laudatur, qui & in campeſtribus, & in eremo vinitores, & opiliones plurimos aleret. Ornan Iebuſæus terit in area cum filijs triticum, Paralip. 1. cap. 21. verſ. 20. quem Regem fuiſſe Emmanuel Sà, Serarius, & alij dixere apud Salianum tom. 3. anno mundi 3017. numer. 33. Iromus, Tyriorum Monarcha, litteris, quas ad Salomonem dedit Paralip. 2. cap. 2. verſ. 3. loquens de Hiram artifice ærario: *Miſi ergo tibi* (inquit) *virum prudentem, & ſcientiſſimum Hiram, patrem meum.* Vocat autem *patrem*, ex noſtra coniectura: quoniam in addiſcenda eadem arte præceptorem habuiſſet: vti Geneſ. cap. 4. veſſ. 11. Iubal vocatur pater canentium cithara, & organo: id eſt: huius peritiæ primus Magiſter. Verùm & Aſſuerus, cuius imperij fines ampliſſimi, regnauit vepote ſuper centum viginti Prouincias, conuiuium populare præparari mandauit in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat, Eſth. c. 1. verſ. 5. id eſt, quod ipſe ſuo marte tam capax Monarcha ad eam pulchritudinis ideã compoſuiſſet. Sed & Patriarcharum antiquiſſimos, Abrahamum, Iacob, Iudam, regia functos eſſe poteſtate velit Bellarminus lib. 1. de Romano Pontifice, cap. 2. nec abnuit Gretſerus, eum dum Cardinalis locum propugnat tom. 2. defenſionum; quos tamen cum nepotibus agricolandi conſtat exercuiſſe artem: & in primis ſedulos pecorum cuſtodes extitiſſe. Denique hæc illa diſciplina eſt, qua Adamum otium fugere ab ipſo rerum exordio, placuit Creatori: quippe cùm nobiliſſimo loco condidiſſet, Principem non vnius alicuius turbæ feciſſet; ſed quem caput, auctoremque mortales vniuerſi colerent; his pariter adieciſſet, quicquid non ſolùm neceſſitatibus opportunum eſſet futurum; ſed quod oblectamento; voluptatique deſeruiret; collocatum tamen inter amœniſſima ſepta adſtruit Hagihiſtoricus: *Vt operaretur, & cuſtodiret ea*, id eſt, agricolationem imitaretur, vt diximus ſuperiùs

1. Reg. 8. — 1. Par. 27. — Eccleſ. 2. — 2. Par. 26. — 1. Par. 21. Sà. Serarius. Salianus. — 2. Paral. 2. Regula: Pater, idē quod præceptor. — Gen. 4. — Eſth. c. 1. — Abrahã Patriarcha Reg cenſendum. Bellarm. Gretſerus. — Adam Protoplaſtus agricola erã in Paradiſo.

Anteloquio 2. Sect. 8. num. 51. probantque largè Pererius lib. 3. in Geneſ. pag 453. Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 6. num. ect. 88. Octauianus ad verſ. 16. cap. 7. Eccleſiaſtici: *Non oderis laborioſa opera, & ruſticationem creatam ab Altiſſimo*, vbi prob expendit, cùm aliarum artium humani referantur inuentores; huius tamen anteſignanũ Deum ipſum nominari, quam inter plurimas exercitationes delegit, quam chariſſimæ fabricæ ſuæ Adamo commendaret. At Patrum effata, quæ præfati Auctores tranſcribunt, facilè monent, reſque ipſa ſuadet, recreationis, pluſquam alicuius emolumenti gratia, & Adamum, & eius imitatos exemplar, ſeu meliori rationis ductu inſpiratos Optimatum plurimos, pecuariam, agrorumq; ſcientiam amaſſe. Non igitur, modo ad ruſticam trutinam reuocemus, propterea iudicauimus, Canticorum ſponſum regia minimùm grauiſum eſſe auctoritate, quod ad vineas exeat, paſtorum requieſcat ſpecubus.

Pererius. Salian.

Tuſus.

128. Hoc tamen ſublato nodo, alio nos ſcrupulo moleſtant; neſcimus quippe, Salomone imperitante, fuiſſe ſub ipſo tributarios Dynaſtas cum purpura, & diademate: atque, vt concedamus ex Gentiliſmo extitiſſe aliquos, quos genitor eius Dauid vectigal pendere coëgerit: ſed Hebræi nominis aliquem, neque Biblia produnt, neque inſignioris famæ Scriptor quiſquam: at vero rem tanti momenti, & quæ Salomonis gloriam multùm eueheret, qui Salomonem nobis multa cum diligentia delinearunt, non occultaſſent: quòd ſi regem fuiſſe concedamus, quamobrem genialem ſponſæ traductionem Hieroſolyma potius celebrandam maluerit, quam apud ſua regna? nam media ferculi traductorij charitate, conſtrauit propter filias Hieruſalem. Reſpondeo, cùm Regem nominamus ſponſum, Dynaſtam nos ſignificare, qui ad imperatoriam auctoritatem propè accedat, quòd & purpuram gerere poſſit, & ſtipatores habeat, atque ciuitati, prouinciæque alicui ius dicat: Nam huiuſmodi fuiſſe pleroſque veteris Monarchæ Toparchas ſcribit Genebrardus in illud Pſal. 134. *Qui percuſſit gentes multas*, &c. atque eo ſignificatu Ioſue cap. 12. proditum, ſeperatos fuiſſe Reges vnum & triginta: nam, ſi imperij fines diſtenti eſſent, quo pacto tot ſceptris Chananæorum ſufficerent ſpatia non admodum ampla? Quare & annotauit idipſum ad præfatum Ioſuë caput noſter Serarius quæſt. 2. probatque Plinij auctoritate lib. 6. cap. 9. Strabonis lib. 16. Maſius ad 5. Ioſuë: Gaſpar Sanchez Prolog. 4. in Iob: Maldonatus ad illud c. 2. Matth. *Magi ab Oriente venerunt*. Igitur, quamuis eiuſmodi nulli fuiſſent Principes, Salomone dominante, ex Iſraëlitarum genere, qui eius poteſtate omninò abſoluerentur; tamen feudatarios quoſdam extitiſſe, creditu impoſſibile non eſt: nam ſuper Reges habuiſſe imperium, planè teſtatur Regum 3. volumen, cap. 4. verſ. 24. Paralip. 2. cap. 9. verſ. 26. at dixerint plerique, paganorum gentium Rectores fuiſſe hos: verùm Hebræorum inter illos computari neminem, arduum fuerit probare: probabiliora loquantur, qui aſſerant, ex Iudæis parem alijs cum Regibus faſtum prætuliſſe aliquos; ſed Regum non inſignitos vocabulo: nam, qui apud Romanos Conſules nominantur; eoſdem Carthaginenſium Reſpublica Reges dicebat, Probus quemadmodum retulit Æmilius in Vita Annibalis. Sic Herodem Matthæus cap. 14. verſ. 1. & Lucas cap. 9. verſic. 7. Tetrarcham nuncupant, quem Marcus cap. 6. verſic. 14. Regem appellat: Geneſ. etiam cap. 36. Eſau poſteri nunc Ducum, nunc Regum titulis vocantur. Iudicum cap. 3. qui præerant quinque celebratiſſimis vrbibus Philiſthæorum, quas numerat Regum lib. 1. cap. 6. verſ. 17. ſæpè dicuntur Satrapæ: Iudicumque cap. 16. Principes: at Zachariæ cap. 9. verſ. 5. Gazæ dominator Rex effertur. Sic igitur fortaſſe illi, quos Salomonis hiſtoria, aut Principes, aut Duces primos, ſimilibuſve titulis exprimit, Reges extitere. Accedit ex Pinedæ noſtri diuinatione Palæſthinos ſolitos Monarcham ſingularem habere, qui auctoritate emineret ſupra reliquos imperatoria poteſtate fungentes; qui inferiorum Regum & ius defenderet, & inſolentiam comprimeret, ſi quando res poſtulaſſet, & publicum emolumentum: qualis ſanè his temporibus gubernationis idea apud Iaponiorum inſulas; ſic ille numer. 17. ad verſ. 1. cap. 1. Iob: coniectatur autem venuſtè ob hanc cauſam. Melchiſedechum cap. 7. ad Hebræos verſ. 2. interpretatum a Paulo Regem iuſtitiæ, quoniam is fuiſſet, qui minores Toparchias componeret, quoties in factiones diſtrahebantur; quo de argumento pulcherrimè tractant ad frontem cap. 10. Ioſuë, Montanus, Andreas Maſius: noſtri, Serarius quæſt. 2. in eum locum: Magallanius in Commentario, qualem fuiſſe Adoniſedec Hieroſolymorum Regem, de quo ibi memoria, exiſtimant: ac pro ſuprema, qua fungebatur, auctoritate, conuocaſſe feudatarios Toparchas bello ingruente. Porrò huius tanti Imperatoris aulam ſuperbam, ipſam extitiſſe metropolim Solymorum fortiſſimam arcem, quam etiam habitaſſe Melchiſedecum multi grauiſſimi teſtes pronunciarunt apud Tenam difficult. 2. in cap. 7. ad Hebræos, propterea hanc dici ab Iſa. cap. 1. verſ. 21. *Ciuitatem iuſtitia*, de quo vrbis nomine citati paulo ante Scriptores affabrè, præſertim Arias, atque Maſius: quo incomparabili titulo, tum demum condecoratam vrbem noſter ad dictum Iſaïæ locum opinatur Gabriel Aluarez, cum ſubactis hoſtibus Dauid de Republica ordinanda ſeduiò cogitauit: tum quippe adimpleta illa, quæ de Sapientia prædicat Eccleſiaſticus cap. 24. verſ. 15. *Et ſic in Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimiliter requieui, & in Hieruſalem poteſtas mea: & radicaui in populo honorificato*. Sed mallem iſthæc ad Salomonis referri æuum: nam Dauidi quidem per bellorum irrequietos motus non licuit (vt demus ſanè incepiſſe) firmare, quæ ad iuſtitiæ, & pacis ſtabilimen facerent: id verò Salomon, & ob acceptam deſuper ſapientiam, qua Rempublicam grauiter adminiſtraret, & propter longam regnorum malaciam, potuit conuenientiſſimè actitare: ergo illo, ſi quouis vnquam ſæculo, iuſtitia, atque pax ſe inuicem exoſculatæ ſunt, altiſſimaſque ieciſſe radices videbantur, cùm certè Sabæorum Regina exclamauerit Paralip. 2. cap. 9. verſ. 7. *Quia diligit Deus Iſrael, & vult ſeruare eum in æternum: idcirco poſuit te ſuper eum Regem, vt facias iudicia atque iuſtitiam*. Iuſtitiæ igitur Rex Salomon; vti Melchiſedechus, quam non ſolùm in ciues priuatoſque homines exercuit; ſed etiam tanquam ſupremus Monarcha in Reges, prouinciarumque Dynaſtas; auferens quidem acquiſita poſſeſſoribus iniquis, profuſus atque largitor erga optimè meritos; quibus purpuræ honorem facilè concedebat: vt de eius ſapientia in rerum publicarum ordina-

tione

Reges antiquitus, qui vni, vel alteri vrbi præeſſent.
Eccl. 7.
Genebrard.
Serarius.
Plin.
Strabo.
Maſius.
Sanch.
Maldon.

3. Reg. 4.
2. Paral. 9.

Salomon Imperator fuit multos ſub ſe Reges habẽs.
Æmil. Prob.

Reges, & Duces, & Conſules, & Tetrarchæ dicti.
Matth. 14.
Luc. 9.
Marc. 6.
Gen 36.
Iudith. 3.
1. Reg 6.
Zachar. 9.
Pineda.

Palæſthinis ſupremus Monarcha ſuper alios Reges, qui Rex iuſtitiæ dicebatur.
Heb. 7.

Montanus.
Maſius.
Serarius.
Magallan.

Hieroſolyma Imperatoris Palæſthinorum ſedes.
Tena.

Iſa. 1.

Hieroſolyma vrbs iuſtitiæ quare dicta.
Aluarez.

Eccl. 24.

Pax & iuſtitia temporibus Salomonis.
2. Paral. 9.

tione apta, iuſtitiaque incorrupta ipſe protulerit Prouerb. cap. 8. verſ. 15. *Per me Reges regnant, & legum conditores iuſta decernunt: per me Principes imperant, & potentes decernunt iuſtitiam.* Ad hunc quippe Prouerbiorum locum alludere Eccleſiaſticum verbis antecedenter relatis arbitratur Ianſenius: & cum relatione ad diuinam Sapientiam de creata poſſe conſtrui monuit Aluarez in memoratum Iſaïæ locum: & quidem vt Salomon proximus Christi referret dominationem, (eſt autem Seruatoris perfectiſſima imago, ſi qua alia inter veteris Inſtrumenti hieroglyphica,) debuit quemadmodum & generis noſtri reparator eſſe Rex Regum, atque Dominus Dominantium: habuit itaque ſub ſe regnorum Præſides multos non tantùm exterarum gentium, ſed Hebrææ pariter nationis.

Prou. 8.
Ianſen.
Aluarez.

129. Iam, quòd non huius (ſi tantus extitit Princeps) mentio facta regnorum voluminibus, aut iſtorum Paralipomenis, cauſas aſſignauimus ſuperiùs Prælocutione 3. Sect. 3. Subſect. 1, numer. 84. nonnullam tamen lucem mutuari conabimur ex Regum tertio libro cap. 4. verſibus 11. & 15. illis nanque duæ Salomonis filiæ traditæ feruntur annonæ Præfectis; Taphet, videlicet, vxor fuit Benabinadab; Beſameth autem ſponſa nominatur Achimaæ: ac ſanè Interpretes meritò iudicarunt, Salomonem hunc clariſſimum inter Iſraëlitas habitum, proindeque notata ſpeciatim horum coniugia Præfectorum, quoniam non indigni tanto ſocero. Et quidem eum fuiſſe Salomonem, qui Dauidici imperij ſucceſſor extitit, qui non ſpreuit generum annonæ Præfectum, opinantur ad citatum 4. cap. Lyranus, Abulenſis quæſt. 6. Serarius, Gaſpar Sanctius, & leuiter indicat Pineda lib. 7. de Salomone, cap. 11. numer. 3. Sed omiſſo, quoniam vt has componant nuptias, coactos eſſe aſſerere nominatos Auctores, per anticipationem loqui eum, qui Regum diſpoſuit hiſtoriam; certè Præfectos illos ab initio dominatus habuit Salomon: non enim aulæ compoſitionem, quam tantoperè demirata eſt Sabæorum rectrix femina, in vltimam dimiſit ætatem; verùm à principio exorſus ſtatim venuſtiſſimum Reipublicæ exemplar exhibuit: credibile equidem eſt, officia diſtributa viris, quos præter rerum exactam notitiam ætas prætereà commendabat, vt non nimiùm exhauſta, & viribus deſtituta; ſed propior tamen ſenectæ, quam floridioribus annis: tales autem cùm ſub imperij Salomonici prologo extiterint, quatuordecim prætereà expectauerint annos, quo filiæ nubiles euaderent (vt concedimus natas Monarchiæ limine) fit albenti fuiſſe capite & barba, cùm virgunculas ducerent. At hoc moleſtum videtur, & alienum a prudentiſſimi Regis ſapientia, tam diſpares ætate coniunxiſſe. Inſuper, peregrinum apparet, quemadmodum de Michol Saülis filia crebra eſt memoria, deque Dauidis gnata Thamare, non paginas etiam implere Solomonis feminea pignora. Sed illud penitùs mirandum, cùm Paralip. lib. 1. cap. 3. quam reliquerit ſtirpem Dauid, quam Salomon, alijque Reges, ex profeſſo declaretur, inſertis etiam ſororibus, nullam legi Salomonis prolem, excepto vno Roboamo. Quare hæc nos coëgerunt, vt coniectaremur, potiùs alium, quam Dauidis hæredem fuiſſe Salomonem eum, cuius duas filias rei frumentariæ, acceperint Præfecti; & quoniam eius multa fuiſſet auctoritas, ob viri claritudinem, mentionem eius factam ab Hiſtorico, ſed nudum ipſius nomen, & prætere à nihil, aut de maioribus, aut de loco, quem in Republica occuparet, poſitum: quoniam ob familiæ, poteſtatis, rerumque geſtarum claritudinem notiſſimus erat, quem ne lippi ignorarent: de quali Scripturarum vſu perlegendus Ribera Præludio 4. ante minorum Prophetarum gloſſas, numero 9. Porrò hunc Salomonem noſtri Sponſi auum auguramur; tempus nomenque ſuadent: nam, vt probauimus Sect. 5. Subſect. 1. num. 80. Epithalamij huius argumentum incidit ad Salomonici regnatus annum vigeſimumquintum, vel circiter: tum autem ſponſum perueniſſe monſtrauimus ad integram pubertatem Subſect. 6. at verò Præfecti annonæ, cùm regere inchoaſſet Salomon, habuere vxores Taphet, & Beſameth. Fuere igitur illæ ſorores eius, quem noſtri ſponſi genitorem meditamur: qui grandiuſculus factus aureo adhuc ſolùm progerminante Salomonis æuo, quemadmodum germanæ viros, ipſe lectiſſimæ coniunctus ſponſæ recenti etiam Monarchæ imperio, maſculam ex ea tulit ſobolem, cui aui nomen impoſuit: (etſi enim Hebræorum is fuerit vſus, vt exoticos contemnerent titulos, ſemper verò intra cognationem quærerent, vnde nuncuparent: quare Lucæ c. 1. cùm Ioannem appellari Præcurſorem mater ſignificaſſet, monuere ex cognatorum ſerie neminem extare, qui talis diceretur: niſi quidem inſoliti euentus aliter coëgiſſent, vt frequenter in Heroüm genitura contingebat:) patris tamen, auorumque memoriam conſeruare præſtantior cura apud eos: nam ex genitoris appellatione Ioannem nominare conati ſunt: & id frequentiſſimum veteri Inſtrumento, nouoque non rarum, cognomenti loco patris ſupplere nomen, vt Iacobus Zebedæi, & Alexander Philippi, Iudas Machabæus, & ſimilia: aui autem vocabulum prodit Scriptor Eccleſiaſtici: nam, cùm ipſe Ieſus Sirach diceretur, Proluſione auum ſuum Ieſum etiam nuncupatum affirmat. Scio Octauianum noſtrum doctè contendere, alium eſſe Prologi loquutorem à libri ipſius parente: ſed etiam hunc ipſe nepotem Ieſu Sirach facit, & ab auo appellatum adſtruit. Sic igitur ſponſus ab auo Salomone vocatus etiam Salomon, qua nominatione an gauderet pariter genitor illius, incognitum nobis.

3. Reg. 4.
An Salomon filios habuerit?
Lyran.
Toſtat.
Serarius.
Sanct.
Pineda.
1. Paral. 3.
Ribera.
Salomō auus ſponſi Canticorum, de quo Reg. 3. c. 4.
Luc. 1.
Hebræi cognatorum vocabula filijs imponebant, & in primis, genitoris & aui nomen.

An autem principali diceretur appellatione Salomon, an fuiſſet agnomen tantùm illius, faciliſſimum non eſt ſtatuiſſe. Sanè haud ineptè docuiſſe eos, qui verba illa Cantic. ſexto capite, verſ. 11. *Neſciui: anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab.* in ſponſum referunt, ſi quis exiſtimauerit, alterum vt tribuant nomen præter Salomonis titulum, oportuerit: dicunt illi morem ſuæ gerentes explanationi: cùm iam geniales epulæ cum cæteris nuptiarum ſpectaculis in occaſum tenderent, proximam fuiſſe traductionem ſponſæ, eum finita connubiorum pompa, reſtabat ſolùm glorioſa cataſtrophe, nempe, vt ex Libani vaſtitate in domum mariti tranſmigraret, vecta ad ouationis & triumphi, eiuſque ſuperbiſſimi æmulationem per Hieroſolymitanas plateas, vicoſque publicos; huius apparatus grata venere multis ex partibus, præſertim de metropoli, quadrigarum ingentia miniſteria: concitati ſunt populi ad inſolitam equitatus multitudinem: rumore tandem ad Sponſum perlato cito relinquendam ab illa patriam, quam dulciter amabat; quanquam ipſam ſupra 130.

Sponſus Canticorum num vnc ſ... nomine titulatus?
Ex Cant. c. 6. verſus enucleatus, ex quo 7. capite.

mortales

Digitized by Google

mortales omnes lætari conueniens fuiſſet, quoniam eius cauſa tanta inſtaurabatur celebritas; non potuit tamen non deijci femineus ſpiritus, ſed neque doloris acerbitatem occludere valens, latentem ægritudinem prodidit, planè confeſſa, turbatam ſe, cùm gaudere debuiſſet, *propter quadrigas Aminadab*, id eſt, ſponſi, cuius illud erat nomen: fortaſſe autem Salomon propria illius erat appellatio, quam, dum circunciderετur, parentes impoſuerunt: Aminadab verò deinceps à fortuito aliquo vocatus eſt caſu: aut è diuerſo nomen ipſum primæuum Aminadab fuit; Salomonis autem vocabulum agnominis vice adiunctum, quoniam pater, auuſque ſic nuncupati, vt integra appellatio extiterit, Aminadab Salomonis; id eſt, Aminadab filius, nepoſve Salomonis.

Aminadab dictus ſponſus Canticorum.

Hinc & cap. 7. initio, cum Septuaginta, multique ex Græcia Patres efferant: *Speciosi facti ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Nadab*.

Hieron. Ambroſ.

Hieronymus autem lib. 1. contra Iouinianum, Ambroſius de obitu Valentiniani, & de Inſtitut. virginis, cap. 14. ſermone quoque 17. in Pſalmum 118.

Caſſiod. Cantacuz.

Caſſiodorus, atque Matthæus Cantacuzenus ad memoratum 7. Canticorum caput, *Aminadab*, legunt, quam non deſpicit lectionem Beda, cùm attendat ex Hieronymi officina depromptam eſſe:

Beda.

Regula: Nomina compoſita apud Hebræos etiam diuiſa idem ſignificant.

Ricard.

certè Vincentius Riccardus Notis ad Cantacuzenum, coniectatur, fortaſſe è manu Librarij excidiſſe, *Ami*: ſed puto repoſuiſſet correctus Sixto V. Pontifice textus, ſi Librariorum incuriam iudicaſſent doctiſſimi Emendatores. An illud ſpecioſius? nomina compoſita apud Hebræos nonnunquam integra, nonnunquam dimidiata efferri ſub eodem ſignificatu? Exempli cauſa, *Ieruſalem*, compoſitum verbum, ex *Iebus*, vrbis habitatore, & *ſalem*: vt non nemo exiſtimauit: aut, ſaniori ducta etymologia, à *ſchalom*, ſiue *ſalem*, pro pace, & *iereth* viſionem indicante, Auctoribus Maſio ad verſ. 1. cap. 10. Ioſuë: Salmerone tom. 1. Prolog. 42. §. *Similem aliam*. varijſque ad cap. 7. Pauli ad Hebræos:

Ieruſalē nominis etymologia. Maſius. Salmeron.

& tamen ſola vox, *ſalem*, quæ vltima pars eſt copulatæ dictionis pro tota ciuitate pronunciatur, vt cùm Pſalm. 75. cantet Rex: *Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion*. Conſpirant Pſalmorum declaratores in Hebræis, *ſalem* ſcriptum, pro qua vulgatus more non inſueto ſuo ſignificationem omiſſo nomine proprio vertit, *pacem*, explicans, quod & Maſius aduertit loco aduocato, & multi ex nuperioribus ad verſum 1. cap. 7. ad Hebræos: quo verſu etiam *ſalem* iterum apparet, quam Hieroſolymam intelligendam plerique veterum, iuniorumque maluere: adi Iuſtinianum, atque Tenam:

Iuſtin. Tena.

ſic igitur & *Nadab* portenderit idem, quod integrum verbum, *Aminadab*: ergo iterum (inquiunt) emicat ſponſi nomen: quippe maritum vxoris nominari patrem oſtendimus Sectionis præcedentis membro 6. numer. 115. ſponſam itaque dici filiam Nadab, ſeu Aminadab; hoc eſt, eam vocari vxorem Aminadab: appellabatur proinde vir eius Aminadab: ſiue hæc fuerit principalis ei nomenclatura, ſeu ab euentu poſita vox, ſeu alia forma.

131. Traductio ſponſæ cur Hieroſolymā facta?

Supereſt ex nodis vna tantùm particula: cur Hieroſolymam delata ex Libano ſponſa, & non potiùs in regiam mariti, eamque vrbem, quam ipſe gubernaret? Reſpondeo, cùm apud Hieroſolymitanas nurus fama inualuiſſet, ſponſam nigram, atque ſubfuſcam eſſe, vapularetque ob hoc ſponſi honor, quoniam non contentus duxiſſe ignobilem, accepiſſet quoque informem; operæpretium exiſtimaſſe amicos, vt diſcerent Sionides, quam mendax ſpargeretur rumor: arriſit adoleſcenti prudens conſilium, decreuitque omnium aſpectibus ſponſam ſubijcere, vt cum luminibus ſuis contemplatæ fuiſſent Heroïdes virginis ſtupendam pulchritudinem, deſinerent aures faciles ſpiſſo commento præbere. Hoc autem impoſſibile fieri, cùm iam nuptialis præterijſſet celebritas, niſi per traductionis gloriam: quippe exceptis hiſce duobus caſibus Hebræorum feminæ nunquam ſe palam conſpiciendas offerunt, clauſtro & Gynecitide omnem ferè ætatem conſumunt: ergo propter filias Hieruſalem ferculum fecit ſibi Rex Salomon ex lignis Libani, cuius argentea fulcra, reclinatorium aureum, aſcenſus ex meliori purpura: ſed, cùm auus eius, genitorque ex primis ſupremi Monarchæ amicis, conſiliarijſque eſſent, Hieroſolyma eos ſtabiles tenuit, cùm interim regnum per vicariam poteſtatem gubernarent, aliquando & inuiſerent. Hic veriſimilius eſt natum, educatumque Epithalamij huius ſponſum, vt propterea Hieroſolymitanum ſtatuerimus, ac ſanè cùm in lucem editus paulò poſt adeptas à Salomone Imperij habenas, fortaſſe ex adoleſcentibus fuit, quos vnà cum Roboamo Salomonis vnigenito enutritos Regum declarat tertia Hiſtoria, c. 12. 8.

Sponſus Canticorum Hieroſolymæ natus, & educatus, cum Roboamo Salomonis filio nutritus. 3 Reg. 12.

his enim regna diuidere ſummis Imperatoribus mos fuerat; ſic enim de Alexandro teſtatur Machabeorum primus cap. 1. verſ. 7. *Et vocauit pueros ſuos nobiles, qui ſecum erant nutriti à iuuentute, & diuiſit illis regnum ſuum, cum adhuc viueret*:

1. Mach. 5.

nec tamen vt tributa multiplicaret, ſuaſor extitit Roboamo: non enim neceſſe eſt omnes penitùs in eam conſpiraſſe ſententiam: verùm ſequutus eſt Princeps, quod maior numerus approbauit: ſupremi igitur Monarchæ cùm à latere rarò diſcederet ſponſus, commorabatur perpetuò ferè inter Hieroſolymitanos: traducturus igitur ſponſam in mariti ædes, in has maximè transferre oportebat, cùm hæc permanſura & indeclinabilis ſtatio futura eſſet. Denique traductionis cùm diceretur eſſe magnificus ſupra vſum apparatus, paucíſque vel de Regum claſſe permiſſus, poſtulabat iure ſuo tanta pompa digniſſimum theatrum, & talem planè circum, quale nouum opus platearum metropolis, quas poſt abſolutas maiores fabricas mirando concentu, & proportione adaptauit Salomon: ſed nec tantis ſumptibus pares alij præter metropolitas, ſpectatores.

SECTIO VII.

Quæ poſſederit loca ſponſus? quos rexerit populo? qua tribu prognatus fuerit?

QVANDO autem extra capitalem Imperij vrbem dixerimus ſponſum regna 132.
ſua habere, amplamque in multos populos exercere poteſtatem, quæ tandem hæc terrarum regio, inquis? aut certè quod intra Palæſthinam ſpatium? In primis habuiſſe inſignem vineam non longè à ſuburbio Hieroſolymorum, præſtantior interpretum cohors deducit ex Cantic. cap. 8. verſ. 11. *Vinea fuit Pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eam cuſtodibus*, &c. Septuaginta pro *Pacifico*, legere, *Salomoni*: & appellatiuam

Vinea excellens ſponſo Canticorum prope Hieroſolymam. Cantic. c. 8.

tiuam vocem loco proprij nominis poſuiſſe vulgatum omnes fatentur neoterici. Porro & alterum in Hebræo contextu agnoſcunt verbum, quod aut vrbis, aut certè alicuius agrorum patris titulus ſit, nempè, Baalamon, quam dictionem ſeniores etiam retinuere, & noſter Interpres conſtruxit: *In ea, qua habet populos ſtrictiſſimè: in Domino, ſeu poſſeſſore multitudinis.* Baal enim dominum, ſeu poſſidentem indicat. Putant verò ea, ſeu paraphraſi, ſeu compoſito verbo intelligendam, aut Hebræorum metropolim Hieroſolymam, aut ſanè glebam aliquam vberem, atque felicem propè Sionem, cuius angulum aliquem propter ſoli bonitatem cùm omnes penè ambirent, fuit, vt innumeris ſeruiret poſſeſſoribus: hic igitur prope Hieroſolymam inſignem ſponſo contigiſſe portionem, qua ampliſſimam plantauerat vineam, auctores ſunt Sotomaior Commentario integro, Notiſque ſimul poſterioribus; Giſlerius, Genebrardus Hebræos citans, Delrius Paraphraſten Chaldæum referens, Almonacirius, Mariana, Hortulanus hæreditariam ſponſi vineam fuiſſe dicens: Publius Nigidius, quam genitor illius tenuerit: atque certè tam vaſtam fuiſſe hanc ſponſi poſſeſſionem, multi, qui Epithalamium illuſtrauere, exiſtimarunt, vt dicerent, comparationem proponi citatis Canticorum verſibus cum ſupremi vinetis Monarchæ: itaque initio ſententiæ deſcribi vineam ſapientiſſimi Regis. Ab illis autem verbis: *Vinea mea coram me eſt: mille tui pacifici, & ducenti his, qui cuſtodiunt fructus eius.* Sponſi, quæ eam ſuperaſſe videatur, depingi vineam; nempe, ille, quemadmodum gloria & poteſtate eminebat poſt Imperatorem: ſic illius vineta ad ſupremi Monarchæ vineam proximè accedebant: ſed præter Hieroſolymitanum fundum habuiſſe quoque in Libano voluptati, emolumentiſque dicatos agros, ſubindicat frequenter Canticum: quippe ſecundo capite, verſ. 12. *Flores* (inquit) *apparuerunt in terra noſtra: vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Dicebantur verò hæc apud Libanum, quam ſponſæ patriam docuimus Sectione 5. Subſect. 1. Sed ſponſus ſuam quamobrem vocat terram? Sanè quia iugera multa poſſideret ibi: quibuſdam locis conſtructo pomœrio cum hortis ſuis, alijs conſita vinea: erant, & columbaria, & caprarum, ouiumque greges: dabant aluearia fauum diſtillantem, dabat myrrham odorifer collis: neque enim horum aliquid ſecum ſponſa vexerat, cùm ſæpè monſtrauimus in paupertate natam, enutritamque: vineæ autem fuerunt illæ, de quibus eodem ſecundo capite, verſ. 15. *Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea noſtra floruit.* Rurſum ſeptimo capite, verſ. 12. *Manè ſurgamus ad vineas; videamus, ſi floruit vinea.* Columbarij meminit item ſecundum caput, verſ. 14. *Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ.* cap. 5. verſ. 12. *Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima.* De hortis idem teſtatur cap. verſ. 1. *Veniat dilectus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Veni in hortum meum, ſoror mea.* Cap. 6. verſ. 1. *Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum.* Atque eius fortaſſe viridarium aliud, cap. 4. verſ. 13. cuius emiſſiones narrantur: *Paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus, & crocus, fiſtula & cinnamomum cum vniuerſis lignis Libani.* Greges ouium, atque caprarum, quibus ſponſæ capilli aſſimilantur cap. 4. verſ. 1. & 2. lac horum cum fauo cap. 5. verſ. 1. ibidem myrrha cum aromatibus, quam ſuis ipſe manibus demetit ſponſus: atque huius ſepti fragrantibus ſurculis comparauit dilectum ſponſa, Cantic. 1. verſ. 17. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur.* Nam, quæ ſibi eueniſſent bona per matrimonium cum Principe, gloriabunda deprædicat virgo: futuram, nempe, deinceps aromatiferi prædij dominam, quando & myrrhæ montem, & colles thuris habitura ſit: quin & balſami copiam præbituros Engaddi palmites, quippe & Hierichuntini tractus partem occupare maritum illius: certè ita Sanchez noſter cogitauit dotalem ſponſę vineam, quam viri dono acceperat, ſitam valle Achor, quam Engaddi putat ad illud Cantic. 1. *Vineam meam non cuſtodiui*, & non aliud quàm duo hæc Baalamon, ad ea cap. 8. verba: *Vinea fuit Pacifico in ea, quæ habet populos*, &c.

Sotomaior.

Giſler. Genebr. Chald. Almanac. Mariana. Hortulan. Nigid.

Sponſo in Libano monte plures poſſeſſiones. Cant. 2.

Hierichunthino tractu prædia ſponſo Canticorum.

Sanch.

133. Opponas: Vt hæc omnia ſponſum concedamus obtinuiſſe, impoſſibile fuiſſe regia vt fulgeret auctoritate: quippe terrarum ſpatia æqua metatione diuidebantur inter Hebræos, Ezechiele comprobante cap. 47. verſ. 13. *Hæc dicit Dominus Deus: Hic eſt terminus, in quo poſſidebitis terram in duodecim tribubus Iſrael: poſſidebitis autem eam ſinguli æquè vt frater ſuus.* Quæ eſt expoſitio Maldonati, Cornelij, Sanctij vnum Monarcham excipientis. Pares igitur cùm eſſent vniuerſi, aut omnes, aut nemo Rex: nam, quo poterat creſcere quorundam potentia, emendo ab alijs in perpetuum, illicitum venditionis talis genus; anno quippe Iubilæi poſtliminio ad veterem dominum reuertebatur oppignorata hæreditas, ne tribus ob poſſeſſionum indiſtinctionem confunderentur. Leuitici, cap. 25. & eiuſdem Ezechielis cap. 26. verſ. 18. Cùm igitur Canticorum ſponſus pares cum reliqua multitudine fundos numeraret: abſonum fuerit, dixiſſe regia eum excelluiſſe auctoritate. His ſatiſfacio primùm, eam quidem ſortitionem, de qua Ezechiel, factam abſolutâ captiuitate, dimiſſiſque ab Aſſyria Hebræis, cuius æqualem fuiſſe partitionem, vt nullus altero ditior euaderet, excepto totius populi Duce, ſi conceſſerimus, præſentem diſputationem non impedit: modò enim ſub Salomonis regno verſamur; tum verò perſtabat adhuc terrarum diſtributio ſub Ioſuë facta: hanc autem diſparem extitiſſe, ita vt maiori inter tribus amplior cederet, aut certè potior regionis dimenſio, probat Salianus tom. 2. anno mundi 2590. à num. 14. producitque ex Numerorum cap. 26. verſum 54. *Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem.* fortaſſe quemadmodum copioſioris multitudinis ratio habita fuit, ita alia fuit lex nobiliorum, alia vulgi, vt illi pluſquàm iſti reciperent. Certè Hebron accepit ſolus Caleb Ioſuë cap. 14. verſ. 13. ipſe dux Ieſus, Tamath Saraa, in monte Ephraim donatus eſt, & ædificauit ciuitatem, habitauitque in ea cap. 19. verſ. 50. Potuere igitur maiores ſponſi, quòd ſtrenuè in bello ſe geſſiſſent, eſſentque ex primi ordinis hominibus, eam naciſci terræ portionem, quæ ad regium pro dignitate tuendum honorem ſufficeret. Altera reſolutio eſt, vt præbeamus, quamuis illæ tribus, in quibus grandior numerus, portiones ampliores recepiſſent; tamen has ipſas glebæ partes æqualiter diſtributas eſſe; ita, licèt diuerſitas prædiorum extitiſſet, comparatis ad inuicem tribubus; ſed nulla varietas collatis inter ſe eiuſdem tribus hominibus.

Dimenſio agrorum an æqualiter facta omnibus Iſraelitis? Ezech. 47.

Maldon. Cornel. Sanchez.

Leu. 25. Ezech. 26.

Duplex partitio terræ Chanaan inter Iudæos.

Salian. Num. 26.

Ioſue 14. & 19.

Digitized by Google

bus; adhuc tamen potuiſſe vnum opulentia alterum excelluiſſe. At ſi de mobili, interituraque ſubſtantia ſermo fiat, nemini dubium apparebit: nam camelis, aſinis, bobus, atque caprarum, ouiumque & præſtantia, atque copia; ad hæc ancillarum, mancipiorumque numero ſic potuit quiſpiam alijs præcellere (omitto exquiſitam Gazam pretioſarum mercium) vt meritò Rex cenſeri valeat. Verùm & adhibita immobilis ſubſtantiæ collatione idipſum facilè conſtabit: nam primogenitis duplicia adiudicantur, vt docet Abulenſis quæſt. 9. in cap. 25. Leuitici: inſuper canon ille poſitus memorato nunc Leuitici capite, de poſſeſſionum ad antiquos dominos reditu, intelligendus de ſolis promiſſæ regionis terminis: extra hanc ſi quis emptione, aliove modo iuſto atque legitimo agros adquiſiuit, manebant perpetuum ipſi, vt aduertit noſter Cornelius ad citatum Leuitici caput. Prætereà de vrbana domo edictum excipitur: quippe tenor eiuſmodi verſu: *Qui vendiderit domum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, donec vnus impleatur annus: ſi non redemerit, & anni circulus fuerit euolutus, emptor poſſidebit eam, & poſteri eius in perpetuum, & redimi non poterit etiam in Iubilæo.* Porrò vrbium nominibus concipit Toſtatus quæſt. 21. in cap. 25. Leuitici, loca quæuis murata, ſiue iuſtæ, ſiue exiguæ granditatis, vt hac voce oppida quoque, & villas complectatur. Potuit ergo inter locupletes aliquis multis, & ciuitatibus & pagis dominari: hæc verò Dynaſtam faciebant, quin & vnius magni oppidi imperium, vt velit Setarius quæſt. 2. in cap. 12. Ioſue. Quid interim, ſi his adiunxerimus intra familiam eandem multas eſſe perſonas, quarum tandem tempus omnia abſumens memoriam delet, deficiente poſteritate, & plurium agri vnius fundi anguſtias explicant, deuoluta pereuntium hæreditate ad cognationem proximiorem? Denique & cumulatæ eruditionis, atque iudicij Annaliſtæ duo affirmare non ſunt veriti, minimè obſeruata ab Hebræis, quæ de reſtituendis anno Iubilæi oppignoratis bonis tradita ſunt præcepta, ſanè ante captiuitatem Babylonicam; ſiue ob auaritiam potentiorum, ſeu propter ſacrarum legum deſpectum: quam ego inſolentiam difficillimè crediderim paſſos fuiſſe Regum decora Dauidem, atque Salomonem, donec inculpatè rexit: habet tamen Patronos ſententia iſthæc Torniellum anno mundi 2584. numer. 2. Salianum tom. 2. anno poſt conditum orbem 2544. numero 703. Quòd ſi hæc tam immanis licentia, & retinebat quiſque ſemper illa, pro quibus ſemel pretium ſoluit; in promptu eſt exiſtimare, quàm diuites eſſe potuerint, qui multa emere poſſent, & regale potuiſſe attingere faſtigium.

Quo pacto in terra Iſraelitica vnus ab alijs diuitijs euadere potuerit?

Abul.

Quænam ſtabilia bona in perpetuum emere poterant Hebræi? Leuit. 25.

Cornel.

Toſtat.

Serar.

Hebræi præcepta de reſtituendis oppignoratis bonis anno Iubilæi non obſeruabant.

Torniell. Salian.

134. Verùm hac amputata hydria, altera pullulat. Nam ad ſuburbana Hieroſolymorum plantata vinea, quam tantoperè laudauimus, ad tribum Iudæ ſpectabat, ſiue Benjamiticam: notum quippe eſt, metropolim inter has diuiſam tribus, cuius partem vnaquæque obtinebat. Vide cæterorum (quorum non rara cohors) coaceruantem effata Tenam, Epiſcopum Dertuſenſem, libro 3. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 17. ſect. 6. hanc igitur communem opinationem modò controuerſiæ tantùm gratia ſectantes, neceſſarium eſt affirmemus, intra alterius duarum tribuum limites habuiſſe ſponſum poſſeſſiones ſuas: at, cùm idem, quemadmodum euicimus numer. 131. Libano multa prædia obtinuerit, oportet, dicamus, hos agros ad diuerſam à Benjamitica, Iudæve tribu, ſpectare: nempè, ſi de montis eo iugo, quod commune Libani vocabulum habet appropriatum, ſermo ſit, ad Nephthali; ſi de Antelibano, ad Aſſeritas; ſi de Galaad, ad Manaſſen, vt docebunt ſcire cupientem Adrichomij chorographicæ tabulæ. Iam ex his deriuatur manifeſtè vnum, eundemque apud duas tribus poſſeſſiones habuiſſe: ſed hoc abſurdi plenum: nempe, memorato frequenter Leuitici cap. 25. & Ezechielis cap. 46. abalienare in perpetuum agros negatum fuit, propterea ne confuſis cuiuſque tribus liminibus, confunderentur tribus ipſæ, eandemque ob cauſam vetita connubia inter diuerſarum tribuum familias, ne delapſa vnius tribus hæreditate ad alterius tribus hominem, indiſtinctio ipſarum tribuum inde ſequeretur. Porrò tam cauta obſeruatio, ne tribus permiſcerentur, præter commoda humanæ Reipublicæ, quam ordo, rerumque ſeparatio mirificè commendat, in Chriſtum Seruatorem præcipuè dirigebatur, nempe, vt eius certa genealogia conſtaret, & ambagibus liberarentur vaticinia, quæ ex tribu Iuda, Dauidiſque ſemine oriundum annunciabant. At hæc quoque enodabimus multiplici aperto tramite. Primum, ſi contendamus, recreationes eas, quas Libani, ſeu iucunda planities, ſeu erecti ſurgentium terrarum delicioſi apices ſponſo commodabant, ad tempus vendidiſſe aliarum tribuum mortales, donec Iubilæi pacatiſſimus annus veterano poſſeſſori reſtitueret: nam, vt hoc aſſeramus, nihil demimus gloriæ ſponſi, cùm his amiſſis prædijs obtineret alibi, quæ regium faſtum decerent, vrbium, nimirum, villarumque plurium dominus. Quoniam autem æſtiua habitatio Libani, præter amœnitatem, ſalubrior quoque: nam ad Septentrionem poſitus mons Aquilonis flatibus temperabat nimios Phœbi ignes: & magna ſub niuibus ſemper pars, vt plerique atteſtantur: proinde Optimates multi huc conuolare ſoliti poſt vernum ſolſtitium: quem in ſcopum loca voluptatibus apta emebant in definitos, morituroſque annos, aut quidem vt in longiora tempora, vſque in remiſſionis, & Iubilæi optata ſæcula. Sic igitur faciebat ſponſus de more aliorum Principum: & hæc vocandi illam glebam ſuam ratio, vtque poſſideret vineas cum pomœrijs: nam perpetuus quamuis non eſſet dominus; habebat tamen ex conſenſu poſſeſſoris vendentis in aliquot luſtra.

Leu. 25. Ezech. 46.

Optimates Hebræorum domos recreationis in Libano ædificabant.

135. Si tamen perpetuò dominatum fuiſſe, velimus ſtatuiſſe, erit vt defendere poſſimus: nam ſanè ex Chananæis, qui Libani incolebant iuga, multi rebelles extiterant vſque in Salomonis æuum, contra quos progreſſum fuiſſe illum, quos & attriuerat, à nobis ſuperiùs edoctum, Sect. 5. Subſect. 1. numer. 80. Putat verò Salianus tom. 3. anno mundi 3044. numer. 4. deuictos hos anteà à Dauide, tributarioſque factos: cùm autem cernerent impeditum templi fabrica, regiarumque ædium operibus Salomonem, cogitarentque non intermiſſurum, quod cœperat vectigalium recuperandorum gratia, eius ſe imperijs ſubtraxerunt: ac ille quidem diſſimulauit aliquantùm: poſtquàm autem finem ædificijs impoſuit, debitas luere pœnas coëgit refractarios. Hæc equidem eſto pars Chananitidis iure diſtributionis ad Nephthalim pertinuerit, Adrichomio, alijſque teſtibus; ſed recuperare, aut noluerunt belli diſcrimina experiri timentes victi à puſillanimitate, ſocordiave: aut, quod

Salian.

æquius

Digitized by Google

æquius iudicare par ſit, non potuerunt, quòd ſuperiores extitiſſent per multa; ſæcula Chananæorum vires: ceſſerunt igitur iure ſuo tribui Iudæ, quæ duce Dauide, ſubque vexillis Salomonis, cùm potita fuiſſet debita patribus gleba, diuiſit optimis militibus liberalis Imperator captiua iugera, inter quos cùm ſponſi genitor, auuſque; forſan & ipſe regnante Salomone contra hoſtes ſtrenuiſſimè dimicaſſent, ceſſit pro tanta virtute ipſis, glebæ fortunata pars. Porrò potuiſſe de licentia tribus Nephthali, verbi cauſa, tribum Iudæ occupata indebitè à Chananæis arua vindicare, & veteri Iniuſto poſſeſſore extruſo;, victrici cohorti diſtribuere; potuiſſe etiam;, quoties in deſperationem ventum fuiſſet, vt ſuperare inimicum valerent Nephthalim, quamcunque aliam tribum pugnam cum hoſtibus committere, de quibus ſi triumphabant, vendicata oppida cum adiacentibus agris, cæteraque præda, non habenti titulum ſortitionis; ſed tribui cedebant, quæ eiecerat, fortunarumque, & vitæ ob hoc periculum ſubierat. Vtrumque equidem Abulenſis docuit quæſt. 10. in cap. 18. Ioſuë Magallanius ad verſum 28. eiuſdem capitis, ſectione 2. annotat. 2. Quòd ſi opponas, Regibus non licuiſſe abalienare fundos in perpetuum, ſi filijs non donaſſent, quippe Ezechielis cap. 46. verſ. 16. ſcriptum. *Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit Princeps donum alicui de filijs ſuis; hæreditas eius filiorum ſuorum erit, poſſidebunt eam hæreditariè: ſi autem dederit legatum de hæreditate ſua vni ſeruorum ſuorum, erit illius vſque ad annum remiſſionis, & reuertetur ad Principem.* Reſpondeo, hoc impoſitum Monarchæ onus poſt eam Palæſthinæ ſortitionem, quæ excuſſo Aſſyriorum iugo, liberatoque Hebræorum populo, & reuerſo ad patrios lares, facta eſt, vt & Textus illius capitis palam ad ſignificat, & eius Enucleatores paſſim teſtantur: nunc autem ea verſamur tempeſtate, quæ Babyloniam captiuitatem longè anteceſſit: nam Salomonis dominatum reſpiciunt. Deinde aliud eſt, ſermonem inſtituiſſe de patrimonio Regis, ijs, ſcilicet, prouincijs, quæ a maioribus; tranſmiſſæ fuere: aliud de his, quæ marte ſuo acquiſiuit Princeps: iuſtum quippe eſt, ne paulatim labatur Imperatoria auctoritas per indiſcretam munificentiam, ne de antiqua poſſeſſione abalienet quidpiam, & in exteros profundat. Quas autem de nouo acquiſiuit regiones, gentium ſemper mos fuit, vt reſeruata ſuprema rerum omnium poteſtate Monarchis, iiſdemque longè ampliſſima adiudicata parte, duces quoque, & audaciſſimi quique milites præmia reciperent, diſtributis inter illos agrorum partibus etiam, vrbibus quoque cum portubus, & villis: hoc pariter licuiſſe Palæſthinorum Imperatoribus, de quibus ſponſi progenitores, cùm optimè meriti fuiſſent, receperunt egregia præmia, honores, agrorumque iugera plurima.

Pars vni tribui aſſignata promiſſæ telluris, qua de cauſa poterat in alterius tribus poteſtatem tranſire?

Abul. Magallan.

Principi Hebræorū quatenus abalienarē fundos licitum? Ezech. 46.

136. Sed id, quod obiectio exploratiſſimum ſupponebat, non potuiſſe, videlicet, Hebræos, niſi inter ſuæ tribus viros, ſtabilem, duraturamque manſionem figere, non eſſe adeò certum, ſunt quæ probent: legimus nanque Paralip. 2. cap. 11. poſt diuiſum regnum Iſraël, cùm apud Solymitanos vigeret indubitata religio, non tantùm ex Sacerdotum genere multos, ſed de laicorum turba plurimos decem tribuum confugiſſe ad Roboamum, quocum tribus Iudæ, & Benjamitica. Sacræ paginæ verba ſunt: *Sed & de cunctis tribubus Iſrael, quicunque dederant cor ſuum, vt quærerent Dominum Deum Iſrael, venerunt in Ieruſalem, ad immolandum victimas ſuas coram Domino Deo patrum ſuorum: & roborauerunt regnum Iuda, & confirmauerunt Roboam filium Salomonis per tres annos.* Porrò manſiſſe hos in perpetuum inter Iudæ, & Benjamiticæ tribus homines, nec vltra reuerſos ad priſtinas, quas veri cultus gratia deſtituerant ſedes, proptereaque in magnam potentiam creuiſſe Roboami dominatum, opinantur Abulenſis quæſt. 17. in dictum Paralipomenorum caput: Caietanus, atque Serarius ad cap. 12. lib. 3. Regum: Ribera in cap. 1. Oſeæ, numer. 100. Salianus tom. 4. anno mundi 3062. numer. 1. atque decem tribuum aliqui, cùm dicuntur, Babyloniorum euaſiſſe captiuitatem, patriamque vidiſſe tandem vnà cum duabus Iudæ, & Benjamin tribubus, quibus reuertendi poteſtas facta eſt; hos ſolùm intelligendos, quemadmodum a Roboami temporibus ante Aſſyriorum irruptionem, duabus tribubus commixti ſunt, & tandem pugnæ aleam experti ſub victoris haſtam miſſi: ita reduce vtraque tribu illi quoque exoptatæ libertatis participes extitere: ſic Ribera loco iam indicato: Sanctius, atque Cornelius ad verſum 12. cap. 8. Zachariæ: & quidem promiſcuè iiſdem habitaſſe vrbibus Iudæ atque Benjamin tribum ſenſere Mariana in cap. 11. lib. 3. Regum: Maſius ad verſ. 15. cap. 18. Ioſuë: Magallanius ad verſum 28. cap. 18. Ioſuë, ſect. 2. annot. 2. ecce igitur tot annuentibus claſſicis Scriptoribus, potuiſſe Hebræos apud alienam tribum fixas habere ſedes: proindeque ſponſus, quamuis ex Iudæ tribu poterat intra Nephthalinorum terminos prædia obtinere, voluptatique deſtinata arua.

Potuiſſe tribū aliquam ſedes fixas habere in poſſeſſionibus alterius tribus. 2. Par. 11. 16.

Abul. Caiet. Serarius. Ribera. Salian.

Decē tribus, quo pacto ex captiuitate rediſſe intelligatur?

Sanch. Cornel.

Iudæ & Benjamin promiſcua habitatio.

Marian. Maſius. Magall.

At, inquis, hæc ſi dicantur, ſequitur apertè, confundi tribuum nomina: non enim aliæ certiores notæ, quibus quæque diſcernatur, quàm ab auita hæreditate, atque ob hæc interdictum matrimonium inter feminam, cui vetus poſſeſſio obueniſſet, maritumque exteræ tribus: cùm enim viri nomen ſectaretur poſteritas, confundendæ erant poſſeſſiones, qua de re diximus plurimùm Anteloquij huius Sect. 1. atque 2. Fateor, grauem hunc eſſe nodum; ſed quem ſoluere debeant memorati omnes Auctores, certè & Interpretum vniuerſus chorus: nam, ſi ea opinatio, quæ decem tribus nunquam remeaſſe defendit; ſententia omnium ferè Expoſitorum, tam Hebræorum, quàm noſtrorum ſit iudicio Riberæ in nominatum Oſeæ 1. caput, num. 96. rogatos cuperem tantos Aſſertores, quibus modis tribuum diſtinctio apud eos conſeruata ſit, cùm agros non haberent, quos niſi eiuſdem tribus mortales, alij colere non poſſent? Sed vt fuerit captiuitas annorum quorundam ſolùm, & finem tandem aliquando acceperit, quibus modis tum apud exules diſcretæ tribus? Iam vero peregrinatione emenſa diuerſa extitit ſortitionis facies captiuitate abſoluta, atque priuſquàm ſubiugarent Hebræos Aſſyrij: nam vetus dimenſio, vt docebamus numer. 131. inæqualis fuit pro maiori, pauciorive tribuum multitudine; quæ captiuitatem ſequuta eſt partitio æqualia omnibus terrarum attulit ſpatia. Certè confuſo antiquo limitum, agrorumque ordine; vnde, obſecro, cognoſcebantur tribus quæ fuiſſent, quando priſtini deleti fuiſſent termini? Taceo extitiſſe ſæpenumerò ſceleſtiſſimos homines, qui cùm Tartaro capita, animaſque vouiſſent, præſertim poſtquàm 137.

Ribera.

Tribuum diuerſitas nō ex poſſeſſionibus elicienda.

quàm

Digitized by Google

quàm miſerandam Idololatria religioni ſtragem intulit, quas ſemel emerant à tenuioribus poſſeſſiones, noluiſſe Iubilæi annis reſtituere: imò ne Iubilæum aliquod apud apoſtatas, vanorumque Deorum adoratores. Sanè his, vt erant non minùs ſuperbi, quàm illiberales, tribus conſeruandæ memoriæ diligentiſſima cura, quòd aliæ tribus alijs ſe præſtare arbitrarentur: at tribuum ſigna indubitata agrorum limites eſſe non poterant: nam, vt dixi, infidelitate omnia diuina iura violante, Moſaïci contemnebantur Canones, confundebantur paſſim fundi, ſiue à rapina, ſeu ab auaritia: aliàs igitur oportet omnes reperiamus notas præter agrorum diſtinctiones, quibus tribus ſeparare valeamus, cùm inter legis ſanctæ deſertores, regularum, quas, auctore Moyſe, Deus tulerat, nulla eſſet æſtimatio. Sanè huius initio Iſagogæ Sect. 2. num. 14. templi adytis aſſeruari diximus apud Hebræos generationum Indiculos quoſdam: hos conſulere vſus erat, quoties de tribu, aut familia, cuius vis inciderat dubia & obſcura quæſtio: addebatur & traditio maiorum, quæ plurimùm valebat: erant & Annalium multi conditores: qui optimatum præſertim, & præclariora geſta, & ſtirpis originem ſimul cum incrementis vendicabant à temporum iniurijs.

Tribus, quibus diſcernebantur modis apud Hebræos;

Ieruſalem, an ad tribũ Benjamin, an potius Iudę pertineret? — *Abulenſ.* — *Magallanes.* — *Comeſtor. Cartuſian.* — *Iudic. 20.* — *Benjamin minima tribuũ. 1. Reg. 9.* — *Ioſue 10.* — *1. Reg. 17.* — *2. Reg. 5.* — *Ioſue 15. Iud 1.* — *Ieruſalẽ opera tribus Iudę vindicata.*

138. Ex hactenus autem diſputatis ſubducere præſtat, cuius fuerit tribus Salomonici carminis ſponſus: ac quidem niſi Iudææ Metropolis Ieroſolyma ex plurium ſententia ſpectaſſet ad Benjamin, facilè potuiſſemus definire, cùm monſtrauerimus ampliſſimas obtinuiſſe poſſeſſiones prope ſuburbia principis vrbis. Mihi verò primùm credibile admodum eſt id, quod Toſtatus aſſeruit quæſt. 10. in c. 18. Ioſuë, noſterque affirmauit Magallanius eodem loco, ſect. 2. annot. 2. iure quidem diſtributionis, ſortiumque pertinuiſſe ad Beniamin: ſed iure prælij ad Iudam: cui nonnihil fauere coniectationi viſus ſcholaſticæ Magiſter Hiſtoriæ, cap. 13. in Ioſuë: Carthuſianus ad cap. 15. eiuſdem voluminis. Nam certè tribus Benjamin ad eam paucitatem virorum peruenit, vt ſupra ſexcentos homines non numerauerit: Iudicum c. 20. verſ. 47. & eadem, antequàm principatum iniret Saül minima tribus Iſraël. Reg. 1. c. 9. verſ. 21. Probabile eſt igitur, hanc inter tribus infimam non fuiſſe auſam Hieroſolymorum vrbem oppugnare: erat enim hæc ciuitas cæterarum in Palæſthina caput, vt monet Ioſuë cap. 10. & monſtrauimus ſuperiùs num. 127. Igitur metropolim Iudæ tribus, quæ & multitudine, & viribus, bellandique eminebat arte, aggreſſa occupauit immunita loca: alioquin niſi hæc pars in Hebræorum poteſtatem redacta fuiſſet, Dauid Philiſthæi caput in Hieruſalem non tuliſſet, Reg. 1. cap. 17. verſ. 54. temeritas enim extitiſſet per iuratos hoſtes ingredi: at, cùm Iudæ tribus omnibus belli preſidijs communita eſſet; non potuit tamen illa tempeſtate arce Iebuſæum expellere: quid feciſſet exigua Benjamitarum tribus? Deinde procedentibus annis Dauidis fortitudine capta eſt tandem & Sionis arx, Reg. 2. cap. 5. Atque in hunc modum conciliare expeditum eſt Scripturarum verba, quæ Hieruſalem nunc Beniamino tribuunt, nunc Iudæ. Ioſuë cap. 15. cap. 18. & Iudic. cap. 1. vt, ſcilicet, ad vnam tribum ſortium ratione ſpectauerit, ad alteram ex victoria. Sanè fortaſſe quoque ab initio, quemadmodum Iudas ſuppetias à Simeone poſtulaſſe legitur, Iudicum cap. 1. verſ. 3. ita Benjamino auxiliares copias miſit Iudas, quibus Hieroſolymæ partem eùm ſuperaſſet, ſocijs militibus conceſſit triumphatæ vrbis habitationem, atque integrè eùm non ſubiugaſſent, de vtriſque affirmatum, quòd Iebuſæum expellere non valuiſſent: at poſteà imminuta Benjamitica tribu ad deletionem ferè, ceſſit vrbis adepta portio tota Iudæ, qui abſque conſorte in poſterum dominatus eſt: ad Iudam verò cùm Hieroſolymorum pertineret vrbs, prope hanc autem lautam poſſideret glebam ſponſus: inſuper & ad Iudam ſpectarent Engaddi colles, vbi idem balſami haberet prouentus: denique & ereptæ in Libano Chananæis regiones, vbi æſtiuas recreationes teneret, ſub Iudæ eſſent poteſtate; fit planè, vt cùm omnia, quæ poſſideret ſponſus, ad Iudaïcam attinerent tribum, ipſum proculdubiò ex regia hac fuiſſe tribu.

Sponſus Canticorum ex regia tribu Iuda.

Tribus Benjamin ſub nomine tribus Iudę comprehenſa. — *Sanchez. 3. Reg. 12.* — *Caietanus. Salian.* — *Templũ Hieroſolymitanũ quo more ad tribum Iudæ ſpectare dicatur?* — *Deut. 33.* — *2. Reg. 24.* — *1. Paral. 21. Salian.* — *2. Paral. 3.*

139. Et ſanè, vt demus habitaſſe Benjamitas ciuitatis portionem aliquam, cuius Domini extitiſſent, puto hanc tam exiguam, deſpectamque fuiſſe, ſi comparetur cum his, quæ Iudæ obtinuiſſet tribus, vt meritò ſola Iudaïca tribus vrbis ampliſſimæ Domina nuncuparetur: quemadmodum certè collatis vtriuſque tribus viribus ſimul cum potentia, ſola Iudæ tribus ſæpè memoratur, vt aduertit non indoctè noſter Sanchez ad cap. 1. Michææ num. 25. ita Reg. 3. cap. 11. verſ. 32. *Porrò vna tribus remanebit ei propter ſeruum meum Dauid.* cùm tamen ex ſequenti cap. 12. conſtet Benjamin præterea manſiſſe tribum: quo tamen duodecimo capite, verſ. 20. rurſum iteratur idipſum: *Nec ſecutus eſt quiſquam* (inquit) *domum Dauid præter tribum Iuda ſolum.* Declarat optimè idem Sanchez ad cap. 11. lib. 3. Regum, numer. 23. nempe, Beniamitas, qui Iudæ ſe adiunxerant, & eius patrocinium exoptarunt, ſic attritos fuiſſe, in eamque paucitatem redactos, vt non tam tribus aliqua videretur, quàm membrum Iudaïcæ tribus, neque illud quidem ex grandioribus: fauent interpretamento Caietanus in cap. 12. lib. 3. Regum: Salianus tom. 4. anno mundi 3060. num. 29. Iudas igitur optima quæque poſſidebat, & intra Hieroſolymitanum vallum, & extra muros: ac proinde ſpatium illud tam fertile *Baalamon* vocatum, ibi ſponſus vtiliſſimam vineam colebat, omniſque populus angulum aliquem tenere ſummoperè ob ſoli pinguedinem ambiebat, de quo nos egimus num. 131. ad Iudam ſpectabat. Nam, quòd eruditi multi ſtatuerint egregium ciuitatis ornamentum, templum, videlicet, Benjamino adſcriptum, Deuteronom. cap. 33. verſ. 12. probauerint certè tantùm dimenſionis, & ſortium iure ad eum ſpectaſſe: cæterùm iuſtiſſimis poſteà cauſis in Iudam translatum: loquor de area: (nam quis ignorat, fabricam minimè adorſos fuiſſe Beniamitas?) Porrò locum ſtructioni deſtinatum emit Dauid Rex, non à Benjamiticæ tribus duce, priuatorumque hominum aliquo; ſed ab Areüna Iebuſæo Reg. lib. 2. cap. 24. verſ. 16. & fortè hanc partem nunquam occuparunt Benjamitæ: nam capta iam Sionis arce, vrbeque tota ab Hebræis ſuperata, antiqua arua retinebat Iebuſæorum, qui fuerat Toparcha, Areuna, aliàs Ornan, lib. 1. Paralip. cap. 21. quoniam & Iudaïſmum amplecti, & vectigalia pendere voluit. Vide Salianum tom. 3. anno mundi 3017. num. 33. hic igitur in monte Moria potiſſima ſacris altaribus ſedes Paralip. 2. cap. 3. verſ. 1. locus alter, à quo templo nonnunquam nomen; quemadmodum Macha-

bæorum

1. Machab. 4. bæorum 1. cap. 4. verſ. 37. Sion. Non diſputo modò, an totum ſibi vendicauerit montem: docebit Villalp. Villalpandus tom. 3. parte 1. de vrbe, lib. 1. cap. 8. Sanè Iebuſæis non alius, quàm Dauid ex tribu Iudaïca eripuit: tantò igitur præſtantiùs Iudæ templum adſcribitur, quantum eius & pecunia, & ſanguine redempti montes duo Moriæ, atque Sionis: Pſalm. 77. quare Pſalmodus oda 77. verſ. 68. pangit: *Sed elegit tribum Iuda, montem Sion, quem dilexit: & ædificauit ſicut vnicornium ſanctificium ſuum in terra, quam fundauit in ſæcula*. Quorum verborum communis enodatio, templum ad Iudæ pertinuiſſe tribùm: ergo ex nobiliſſima, & imperatoria tribu decebat, ſponſum caſti Hymenæi fuiſſe, quò ad amuſſim Christum IESVM, qui in diebus carnis ſuæ ex eadem prodijt tribu, referret.

ANTELOQVIVM VI.

Præcedenti Iſagoga tractata ethicis condecorantur excurſibus: de Societatis* IESV *emolumento, ſcientia, plena digreſſio.

NONDVM nobis finita meſſis, quanquam in ſuperioribus metendo operam dedimus non perfunctoriam, neque ſudoribus liberam: ſed fuit illa ſeges ingenij tantùm, & ingratâ ob ardentioris diei pondus, atque æſtum: nunc voluntatis, & affectuum mitior inuitat labor: duplicem producunt ſpicam arua noſtra, & bis grauida fruimur gleba: litteræ falcem abſoluimus: vicimus grauiora: accingamur ad iucundum, quod ſupereſt, myſticæ frumentationis opus, & auſpicemur, (quemadmodum hactenus fecimus) ab ea, quæ Panem vitæ dedit ſæculis, cuius venter, nullo quamuis aratro proſciſſus vnquam, *aceruus tritici vallatus lilijs*.

SECTIO I.

MARIA *ob hoſpitium, & quò ſe Dei Filium* IESVS *probaret, anima, & corpore in cælum translata.*

1. Prou. 32. MVLTAE *filiæ congregauerunt diuitias, ſed tu ſupergreſſa es vniuerſas*, ò Sponſa: viciſti planè felicitate magna, & incomparanda feminas omnes; quippe cæteræ virgines, cùm in maritorum poteſtatem tranſeunt, animum non mutant, vt concedamus nonnunquam fortunam, genuſque permutare; quoties, ſcilicet, quæ pauper & obſcura extitit, ditiori coniuncta eſt. Quòd ſi aliquando contingat, & religionem, moreſque reformare; ſed tunc neque opum, neque nobilitatis pariter incrementa venere: tibi acceſſere coniunctim, & corporis, & animæ bona, neque ea mediocria quidem. Qualis ante huius ſponſi thalamos æternùm colendos tibi memoria dulciſſima? Stemmate ex media plebe, ſubſtantia Iri ſoror, officio rudis, & abiecta: mente autem denigrata, ſicut tabernacula Cedar, adorabas quippe militiam ætheris cum ducibus, Sole, & Luna, eraſque deformis. Antiſtes in ſacris Priapi. Docuimus hæc vniuerſa antecedentis controuerſiæ Sectione 5. per eius plurimos articulos. Nunc oblitteratæ priſtinæ ſordes, & ne veſtigia remanſere vulnerum: abſterſit familiæ dedecus ſponſus, qui præclaram fecit matronarum ſociam, honore, ſubſtantia, voluptatibus fruentem. Tu animæ næuos abſtuliſti, cùm damnata impiorum Numinum ſuperſtitione, Deum Iſraël elegiſti, cui ſeruires in ſanctitate, & iuſtitia à progenie, & in progeniem. Ergo quando, & corpore, & ſpiritu triumphatrix, ſuperque omnes euecta ſponſas, Reginæ noſtræ gloriam referre poteris. Sed eò beatior MARIA Deipara, quam non ex luto fæcis extraxit dilectus; ſed præſeruauit miſericors, ne vel leuiſſimè, aut anima, aut carne contaminaretur. Igitur, & ſpiritus nunquam vidit corruptionem aliquam, qui ipſo primo inſtanti, quo creatus eſt, ſupra Angelorum, hominumque iuſtorum ſpecie pulcher enituit: Caro autem, quanquam in ſepulchrum deſcendit, quemadmodum & filio contigit etiam; ibi tamen refloruit magis, atque animam cùm citò recuperaſſet, decorauit eam tamquam veſtitu deaurato, copulatiſque, & mente, & corpore, cùm tota ſic refulgeret, vt in ſtuporem conuerteret Angelorum cohortes, delata eſt ad ſolium interminandæ gloriæ, iuſſaque adſtare à dexteris eius, quem amauit circumamicta varietatibus cum ſumma poteſtate.

Atque equidem MARIAE honores ſponſa repræſentauit, cùm & ſpiritu & corporo ipſa locupletata: ſed, quoniam fœda extitit, antequàm detergeretur, mutuemur à Suſanna pudica aptiorem ideam: quid enim inimica intentauit vis? num vnam vt ſubiret mortem? Certè, & menti, & corpori laqueum tetendit hoſtis efferus: quippe animam commaculare primùm aggreſſus, cùm adulterio ſupra feminam meliori robore reſtitiſſet, & laſciua ſenectus ſtrenuè repelleretur, conuertuntur iræ in ipſum, quod deperierat corpus: verùm excitauit prouidus rerum gubernator Deus ſpiritum pueri iunioris, Danielis 2.

ſcilicet, qui à faucibus mortis eripuit longiſſima dignam vita mulierem, Itaque non è morte quidem ad vitam reuocata illa; ſed ne periret prouiſum: non damnum, aut corpore, aut ſpiritu admiſit aliquando; ſed ne reciperet cautum.
Cypr. Sed audiamus Cypriani encomium libro de bono Pudicitiæ: *Bis victrix* (inquit) *& in periculo ſuo tam funeſtè toties contepta, & libidinem euaſit, & mortem.* Venuſtè appellauit, *bis triumphatricem*; quæ nimirum, ex duplici aduerſario ſpolia reportauit; corporis ſubiugauit hoſtes, pariter & mentis, antequàm læderetur. Ad hunc modum, & ipſa ouans progreditur cœleſtis Regina, innixa ſuper dilectum, ornata monilibus, quam circundant, ſicut dies verni, flores roſarum, & lilia conuallium: nempe, putauit Satan, hanc eſſe tanquam vnam de ſtultis virginibus, & gauiſus eſt, quoniam cùm conciperetur, animam culpæ mors, quæ tranſiit ab Adam, occuparet, atque ita exultaret in poſterum, MARIAM quoque ſibi aliquando ſubditam; ſed deceptus eſt nequiſſimus ſcurra, quoniam non pro hac virgine lex illa lata fuit, quæ Adamum cum nepotibus comprehendit. Hac igitur ſpe deſtitutus Tartarus, cum animæ arcem expugnare nequiret, neque tantillum inficere, conſolabatur ſuper carnis corruptione, & conflabat legiones ex verme & putredine: in hoc quoque deluſus eſt, Ergo MARIA, quaſi altera Suſanna, *bis triumphatrix*; quoniam, & anima peccatum vicit, & caro immortalitatem induta eſt, quam debebat honori ſuo Filius, debebat matris hoſpitio.

3. Sibi quidem debebat Gnatus, ne ſi caro MARIAE corruptionem paſſa fuiſſet, non crederetur Chriſtus Domini, Altiſſimi Filius eſſe; aut certè de hoc ſuſpicio oboriretur. Bis amiſit vxorem Abraham, & vtrobique dominata tyrannis ob nimiam Saræ pulchritudinem: ſuſtulit primùm Pharao Ægypti Dynaſta, Geneſ. cap. 12. deinde Abimelech Rex Geraræ: atque illa ſemper quoniam ſub protectione Dei cœli morabatur, incontaminata euaſit, profuitque marito. quod contumeliam, & dolorem allaturum videbatur. Sed id permouit legentem, quod ſacro Hiſtorico curæ fuerit aduertiſſe, ab Abimelecho mini-
Geneſ. 20. mè læſam fuiſſe: *Abimelech vero* (ait cap. 20. verſ. 4.) *non tetigerat eam*. cùm de Pharaone ſimile nihil protulerit: atqui potiùs monendum apparebat, modo eiuſmodi aduertentia Saræ honori conſultum volebat; tum, quod Ægyptij complurimis vitijs impliciti, libidinibus dediti fuerant ſupra alias nationes; tum, quòd Sara eo tempore adoleſcentior eſſe, ac formæ maior ve-
Theodoret. nuſtas plùs ſtimularet. Dabo quod Theodoretus reſponderit quæſtione 62. in Geneſim: *Sara* (affirmat) *tunc erat paritura Iſaac; ne igitur ſemen Abrahæ ſuſpectum eſſet, manifeſtè declarauit Scriptura diuina, quod Abimelech illam non tetigerat.* Igitur, quòd Saram à Principe non fuiſſe violatam referatur, non tam ipſius cauſa pronunciatum, (alioquin & de Pharaone idipſum dici oportebat,) quàm naſcituræ prolis gratia; videlicet, ne ſuſpicandi non eſſe ex Abrahamo prognatam, anſa daretur. Verùm, vt id contigeret, nonne illuſtris ſatis Iſaaco genitor, Rex, nempe, Abrahamo multò potentior, qui Geraræ imperabat Abimelech? Sanè Iſaac Chriſti typum geſtabat, eumque perfectum, ſi quis alius in toto Fœdere antiquo: vt igitur ſignificaret, quàm liberam à corruptione Genitricem volebat eſſe: ne cogitari quidem, vel de ea matre, quæ tantùm typum, imaginemque eius genitura eſſet; ſuſtinuit: ratus, ſi qui opinarentur virginem ab omni corruptione non fuiſſe præſeruatam, ſiue animæ, ſeu corporis, venturos in ſuſpicionem, non Abrahæ, id eſt, Dei Filium fuiſſe, quem peperit; ſed communem cum cæteris mortalibus ſobolem. Filij itaque omnino intereſt, ne MARIAE carnem expertam eſſe corruptionem exiſtimetur.

Atque, qualis Moyſi cura, vt ſollicitè aduer- 4.
teret, nihil iniuriarum Saræ corpori ab Abimelecho illatum; talis in Matthæo diligentia, ne ventura ſæcula intelligerent aliud, quam nouum fuiſſe Seruatoris buſtum: *Et accepto corpore Ioſeph, poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra*. Matth. cap. 27. verſ. 59. Alij Matth. 27.
Euangeliſtæ, Lucas, & Ioannes, prætereà addiderunt: *In quo nondum quiſquam poſitus erat*. Intueor planè hæc ordinari vniuerſa, vt conciperemus ſepulcrale marmor, quod crucifixum exceperat Redemptorem, virgineum extitiſſe, & purum, vndequaque nitens, & à vermium, putredinis, omniſque corruptelæ ſuſpicione liberum. Quorſum de his tam accurata animaduerſio? Quid, ſi intèr putreſcentia cadauera locaretur Dominica caro? Pluſne hoc, quam quod idem Seruator cum latronibus, & ſceleratis connumeratus ſit, & in cruce pependerit liuidus totus, & neque ſpeciem, neque decorem habens, adeò vt leproſum, & nouiſſimum virorum etiam, amici opinarentur? qui ſic neglexit carnem, dum viueret, cur mortuus de eadem tam ſolicitus, & in primis, quæ corruptionem afferre valeant, omnia ſtudioſè vitat? propterea nec monumenti nouitate contentus, poſuit in corde Ioſephi nobilis Decurionis, vti ſindone munda inuolueret defunctum corpus: poſuit & in corde Nicodemi, vt ferret mixturam myrrhæ, & aloës quaſi libras centum. Sanè lapis ille ſepeliendo Chriſto dicatus Genitricem eiuſdem eximiè imitabatur: dico manifeſtiùs, futurum erat buſtum illud ſecunda mater Chriſti: nonne enim viſceribus clauſum habuit, quemadmodum & Virgo intemerata? Nonne vitæ reſtituit, ſicut ipſa in auras protulit? Si nimius vobis videor, quod
vtero MARIAE audeam comparare, intuemini Ambroſium, & præferentem quoque ſermone Ambr.
48. de ſepulchro Domini: *Glorioſior iſta eſt* (inquit) *quam illa natiuitas: illa enim corpus mortale genuit; hac edidit immortalem: poſt illam natiuitatem ad Inferos deſcendit; poſt hanc remeauit ad cœlos, Religioſior planè iſta eſt, quam illa natiuitas: illa enim totius mundi Dominum nouem menſibus in vtero clauſum tenuit; hoc autem triduo tantum tumuli gremio cuſtodiuit: illa cunctorum ſpem tardius protulit; hoc omnium ſalutem citius ſuſcitauit*. Ergo, ſi Chriſto tanta, tam ingens cura pro ſepulchri incorruptela, atque vt in eo nihil non nouum, non iuueneſcens & vetuſtatem, defectumque abhorrens eluceret, idque quia Genitricem æmulabatur, eam proximiori ſimilitudine referebat; non arbitramur, & veræ, atque indubitatæ Parentis zelarit iuuentam, incorruptionem, multus in figura præſeruanda, & permiſerit, veritatem ipſam, Matrem, quam ſepulchrum adumbrabat, vermium fore pabulum, putredini obnoxiam eſſe? Igitur; qui in cæteris deſpiciebat corporis curam, de cadaueris loculo admodum ſtudioſus, vt incorruptus eſſet, quoniam ſecunda ei Mater futurus: videreturque non ſatis ſe Dei Filium probare, aut anſam malignæ ſuſpicioni exhibe-

re, ſi

Digitized by Google

re, ſi quæ diceretur quouis modo Genitrix illius, es corruptionem, & defectum paſſa fuiſſe cogitaretur.

5. Damaſcen. Gnatum imitata Mater, & ipſa ſollicita, quis defunctæ cadauer exciperet locus. Vide, quæ fuerunt moriturae verba apud Damaſcenum de dormitione Deiparæ: *In manus tuas, fili,* (ait) *commendo ſpiritum meum: ſuſcipe tibi charam animam, quam conſeruaſti alienam ab omni reprehenſione; meum corpus tibi trado, & non terræ: cuſtodi ſaluum, quod tibi placuit habitare*. Ac quanquam in hac oratione illud mirandum, quod præter communem ordinem Virgo noluerit corpus telluri commendare; placet tamen potiùs examinaſſe, quando ſic maluit terram reſpuiſſe, quæ ſuſciperet frigida, & exanguia membra: quamobrem non ſaltem Apoſtolis, qui obeuntem circundabant è terrarum finibus delati, non charo Ioanni ſuo ſepulturæ laborem impoſuit? quid memoro laborem? dulciſſimum ſolatium magis? Quòd ſi mortalium nemo tanto miniſterio ſufficiens, ne ipſi quidem Principes Eccleſiarum Chriſti diſcipulatus, obſequuti ſuiſſent lubentiſſimis animis, hilaritate maxima Angelorum præcipui: quid eſt, quod omnes excuſar, & de filio ſolùm confidit? Equidem diſceſſuri ex hac vita in manſionem æternitatis, quodcunque illud eſt pignus, quod vnicè dilexerunt, amiciſſimis delegarit; & de quibus diligentiſſimam habere curam optant, iiſdem onera imponunt: MARIAE autem nihil vnquam fuit tam antiquum, atque Filij, & honor, & fama; in Filio verò id præſtantiſſimum, Deo, ſcilicet, eſſe genitum: ad hanc conſeruandam gloriam proficiebat ſummoperè patere vniuerſis, ex ea Genitrice editum fuiſſe, quæ nullam corruptelam, aut corpore, aut ſpiritu admiſerit: (non enim de puro homine ſimile quidpiam à ſæculorum initijs pronunciatum.) Hujus incorruptionis reſtabat vltima periodus, (nam cætera adimpleta fuerant;) nimirum, ſi cadauer à putredine, & vermibus ſaluaretur: hanc ergo periodum, à qua reliquorum pendebat conſummatio, Filio ſingulariter commendat: neque ideò, quòd de Apoſtolorum erga ſe fide, aut de Angelorum obſeruantia dubitaret: ſed, quoniam ab hac periodo, nempe, à corporis immortalitate, qui rebus omnibus charior erat Filij honos, dependens. Tuum intereſt, ò Gnate, meum vt incorruptionem induat corpus; ſic probabere Deo genitus, cùm ideò à corruptione ſeruaueris Matrem, quòd ex ea deſumpta ſit caro, quæ Diuinitati vnita fuerit indiſſolubili nexu: hoc mihi nihil iucundius accidere queat, quàm vt omnis lingua confiteatur, te Deum verum eſſe de Deo vero. Quando igitur res tanti momenti ſit, non Apoſtolorum cuiquam, non ex ſanctorum Spirituum cœtu alicui; ſed tibi ipſi commendare æquum iudicaui.

6. Debuit igitur Filius ſibi, vt Mater corpore ſimul, animoque ad immortalitatem reſurgeret: debuit pariter & Genitrici, cuius hoſpes fuit per nouem menſes; vendicat ſibi hoſpitalitas iure quodam tantum præmij, neque id, quod omnium eſt, qui ad hoſpitium admittunt, conueniens fuerat Genitrici negari. Oſtendamus breuiter, hoſpitio conceſſum iſtud; tunc demum patebit, & Virgini Deum enixæ tribuendum. Hoſpitabatur, quoties per Sunam tranſiret, apud Sunamitidem Eliſeus Propheta; neque abſque religioſæ feminæ commodo: nam & tandem, quod votis omnibus deſiderabat, eius precibus maſcula ſobole potita: ſed breue fuit gaudium miſeræ: nam ante abſolutam pueritiam diſceſſit. Lacrymabatur ſuper defuncti vultus inconſolabili planctu, miſcebatque amaram ſingultibus querimoniam, & laſſata demum, *Aſcendit, & collocauit eum ſuper lectulum hominis Dei, & clauſit oſtium*. 4. Reg. 4. 21. Quamobrem in Vatis thalamos ſignanter mortuum infert? Hoſpitalitatis merces, vita. Non in ſuum cubile potius mitteret, non in nutricis, aut domeſticorum? Verum ſapienter femina: inſpirabat menti enthea aliqua vis, hoſpitalitatis mercedem vitam eſſe, deque morte triumphum: ergo cubili hoſpitibus dicato prudenti conſilio repoſuit, arbitrata fore, vt hoſpitalitatis beneficio ad halitum reuocarentur ſrigentia membra: neque decepit fiducia: animam hoſpes Eliſeus ad artus ſecundo traxerat. Theodoretus quæſt. 16. in 4. Regum, cap. 4. Theodoret. *Quin experientia didiciſſet, per Prophetæ virtutem ſperauit etiam fore, vt puerum mortuum ſuſcitaret: nam, cùm in Prophetæ lecto collocaſſet mortuum, clauſo oſtio ad eum profecta eſt*, &c. Hoc autem cuiuſque hoſpitio vniuerſim quaſi annexum monſtrauimus, probemus ſpecialiter illis debitum, quorum IESVS hoſpitium aliquando intrauit.

7. Occurrit verò in primis, cur eo, quod celebre eſt à Chriſti hoſpitio Luc. cap. 10. Euangelio, cùm recenſeantur ſorores duæ, Martha, atque Maria, non etiam germani aliqua ſit memoratio, Nulla mentio peccatorum, vbi ſermo eſt de B. Virgine. Lazari, nimirum? Ac dicunt vulgariter præclarè quidem, cùm Lazarus peccatorem repræſentet, neque tantùm vt nominaretur æquum fuiſſe, vbi MARIAE nomen reſonat, quæ omni tempore à quouis delictorum genere immunis. Citatur Bernardus ſermone 2. de Aſſumptione: nam im- Bernard. miſſa eadem quæſtione reſpondet: *Arbitror ſanè, ne id quidem à propoſita ſimilitudine diſſidere: virginalem etenim domum ingredi volens Spiritus, ſiluit non incongruè pœnitentiam, quæ malum vtique comminatur: abſit enim, vt proprij quicquam inquinamenti domus hæc aliquando habuiſſe dicatur, vt in ea proinde ſcopa Lazari quæreretur*. Ego verò putauerim, & in hoſpitij quoque gratiam aliquid dici poſſe: nimirum, Lazarum, cùm in monumento ad quartam lucem iam fœteret, reſolutionem humanæ compagis eam, quæ ſepulcro accidit, indicare: cùm autem, quibus IESV hoſpite frui conceſſum ſit, eos immortalitas maneat, atque incorruptio; noluit Euangeliſta ſermone, qui Chriſto factum declarabat hoſpitium, illius mentionem obtrudere, qui corruptioni obnoxius extitiſſet: adeò, non res ipſa tantùm, ſed vtique vel verba de hoſpitio corruptelam abigunt, vt ſola regnet immortalitas, vbi IESVS admittitur ad conuictum.

8. Atque hinc aliqua illius quæſiti enodatio, cur, ſcilicet, magiſter inter cæteros diſcentes vni Simoni, *Petra* impoſuerit nomen? Neque indagatio eſt, quod de ſuis vocabulis huic tantùm conceſſerit (quanquam hic eximius honor fuit:) verùm ita oportebat ex Præceptoris nomine appellari, qui ſubſtituebat pro Magiſtro: ſed, cùm multis modis vocaretur Chriſtus, quamobrem inter nominum aceruos delegit ſpecialiter dictionem, quæ firmitatem indicaret? atque tam ſolidam, contra quam nec portæ Inferi præualerent? Sanè ad Petrum diuertere ſolitum Redemptorem, ſeu mari, ſeu terra poſitum, Euangelia teſtantur: nam, cùm in oppidis verſaretur, *Surgens de Synagoga introiuit in domum Simonis*. Lucæ Luc. 4. cap. 4. verſ. 38. Et ad maritima progreſſus, *aſcendit in vnam nauim, quæ erat Simonis, rogauitque*

tum, a terra reducere puſillum, eodem narratore Luca cap. 5. verſ. 3. Iam & petra incorruptionis ſymbolum refert: idcircò cùm rogaret Iſaias mitti Seruatorem ſæculorum, cuius Genitrix in partu illæſa atque incorrupta maneret; petiuit emitti ex petra deſerti Agnum dominatorem terræ, & Chriſto, cuius cadauer ſanctum non erat viſurum corruptionem, in petra excauatum ſepulcrum. Quando igitur eorum incorruptio mercces, qui IESVM ad ſua admiſerunt tecta: Petrus verò, & ſolo, ſaloque habuerit hoſpitem, donandus erat eiuſmodi præmio, quod ſecum quandam immortalitatem allaturum eſſet; proinde cùm de nominibus ſuis conferre aliquod ſtatuiſſet, delegit ex pluribus illud maximè, quod durationem, æuumque magnum denotaret, inde & *Petram* appellauit: *Tu es*, inquiens, *Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ Inferi non præualebunt*, &c.

9. Multis fletibus proſequutæ extinctum Lazarum fratrem Martha, atque Magdalena: quod ſi tam ardens in defunctum amor, cur non ſtatim ac earum limina tetigit IESVS ad eius genua prouolutæ, eiulatu, & ſingultibus pro germani reſurrectione ſupplicant? Pudetne Mariam, quoniam Hieroſolymitanæ nurus circundant, ne vltra decorum prodiiſſe aſſeratur? Sed dilectio ſincera aulæ non irretitur ſuperſtitionibus; neque, vt amori placeat, cæteris diſplicere curat: fuit, cùm illa impigrè amoris æſtuaret incendio, & tum oblita, quid homines garrirent, ipſas inter epulas Præceptorem interpellare non deſtitit, ſoluit & crinales vittas, ſubiecitque optimum capitis ornamentum veſtigijs Soteris: ardebat planè tunc: nunc tam altum, in germani nece ſilentium demiratus Bernardus de gradibus humilitatis, gradu 12. ad vtranque ſororem: *O ſanctæ mulieres* (inquit) *ſi fratrem amatis, cur Chriſti miſericordiā non flagitatis?* Ac ſanè Martha fatetur palam, *Scire ſe, quia quæcunque popoſcerit à Deo, dabit illi.* Ioan. cap. 11. verſ. 22. Si igitur hoc nouit, cur non obteſtatur, vt Patrem roget, Lazarumque è monumento extrahat? Fortaſſe quidem omiſſa à ſororibus huiuſmodi poſtulatio quaſi ſuperuacanea: nouerant Chriſti illud eſſe hoſpitium: IESVM verò nihil intra ſui hoſpitij cancellos permittere, quod corruptioni affine ſit: rogandus itaque Redemptor fuit, vt hoſpitium intraret quidem, propterea que miſerunt ad eum nuncium; ſed eo ſemel intra limina recepto, non erat dubium, procul omnem corruptelam abigendam, ac ob id pro fratris ſuſcitatione à ſororibus non eſt poſtulatum.

Bernard.

10. Sed, quid mirum, ſi verus IESVS à morte, & corruptela eximit, quando eius ſola repræſentatio idipſum præſtat? Hierichuntem expugnaturus Ioſuë, ſeuerè edicit militibus, ne quæ corda tangat miſeratio: ſed aduersùs vniuerſos ſæuiat victor gladius, vna excepta, neque ea honeſtiſſima fœmina, meretrice, nimirum, Rahab: *Sitque hæc ciuitas* (ait) *anathema, & omnia, quæ in ea ſunt, Domino, ſola Rahab meretrix viuat.* Ioſuë cap. 6. Nihilne in opulenta copioſaque vrbe Ducis clementia dignum, præter mulierem ſcortariam? Vide, Imperator, ne ſi hanc libidinibus infectam ſerues, dicaris, ſuperaſſe quidem inimicos, ſed à venere edomitum: puderet Ethnicum talia ſpolia Ducem retuliſſe, nedum Hebræorum caſta, religioſaque ſchola educatum. Sed viuet tamen Rahab, eiuſque omnis domus iure optimo ſaluabitur ipſa tanquam IESV ſimilitudinem, Ioſuë, ſcilicet, in exploratoribus hoſpitio excepit. *Diſce, Chriſtiane*, (inquit Ambroſ. in Pſalm. 37.) *quomodo verum IESVM ſequi debeas, quando fœmina contempſit omnia ſua, & IESVM in figura, & propter ſimilitudinem nominis eſt ſequuta.* Ergo quoniam IESVM, quamuis in imagine ſolùm, & figura, intra penates miſit; quamuis cruentus, & ferociens gladius omnia deuaſtet, omnibus lucem hanc eripiat, ſaluabitur Rahab, & neque luctus, neque dolor, neque mors ad eam appropinquabit: quod ſi ob IESV vmbram tam magna hæc adepta eſt mulier, quæ & corpore incolumis, & animæ quoque nitelam ad Deum verum conuerſa, derelictis idolis, conſequuta eſt: quæ in MARIAM quam ſtupenda fuiſſe cumulata arbitrabimur? *Felix planè*, (inquit Bernardus ſerm. 2. de Aſſumptione,) *quæ iam non exploratores Hiericho, non legatos Ieſu, filij Naue; ſed ipſum magis ſuſcipere meruit IESVM, Filium Dei.*

IESV ſola vmbra morti contrario.

Ioſue 6. 19.

Ambroſ.

Bernard.

11. Ecce Ionas fugitiuus Vates mitiora reperit ceti præcordia, quàm nauis profunda: nam ex oneraria in maris altitudinem tranſlatus, ex monſtruoſo piſcis aluo in aridam traiectus. Sed, cur ad fauces vaſtiſſimæ belluæ alliſus non interijt? atque, vt abſque vulnere receptus lateribus, cur non ſtomachi fœtore exanimatus? non æſtuantium viſcerum tanto Vulcano reſolutus? Puto mortem triduo illo arcum, ſagittas fregiſſe, & vt ad ceti fauces peruenit, veritam vlterius progredi, ſubſtitiſſe iratam in limine. Sed, a quo audax, & macilenta furia prohibita eſt? quid rabiem refrænauit? Equidem intuebatur ventrem ingentis piſcis hoſpitium factum IESV; in figura tamen ſolùm, & ſimilitudine: etenim Ionas ex notiſſimis Seruatoris typis, quo ipſe, & ſepulturam, & anaſtaſim Iudæis intimauit: ſciebat igitur, vel ab eo hoſpitio, quod ſolum in figura recepiſſet IESVM, arceri ſe, aduerſarique & vmbrati IESV diuerſorium putredini, atque morti. Accipe Hilarium confirmantem Canone 16. in Matthæum: *Nanque Ionas ventis ſæuientibus, proiectus e naui eſt, & deuoratus a ceto, poſt triduum viuus emiſſus: non retentus a monſtro, non cibi conditione confectus; ſed contra humani corporis naturam, integer, & illæſus in auras ſuperas, virtute Dominicæ præfigurationis, euadit.* Scitè dixit Hilarius: *Virtute Dominicæ præfigurationis*: nam id profuerat, quod, nimirum, IESVM præfiguraret.

Hilar.

12. Fuit & Abiathar Sacerdoti quidpiam huiuſcemodi vtiliſſimum: nam ipſe filius mortis, eò quòd Adoniæ faueret contra Salomonem: atque Regum cùm eſſe conſueuerit impotens & acerba ira in eos, qui principatui obſtiterunt, leniuit bilem Salomon, & exilio contentus, vitam condonauit: quamobrem, cum eiuſdem coniurationis reos de medio tolli iuſſerit, huic indulſit? *Equidem vir mortis es* (inquit Reg. 3. cap. 2. verſ. 26.) *ſed hodie te non interficiam: quia portaſti Arcam Domini Dei coram Dauid patre meo.* Verùm, quantum eſt hoc, quoniam Arcam baiulauerit? Nonne longo tempore Ioab militiæ paternæ Præfectus oppida & prouincias genitori acquiſiuit, hoſtem profligauit, reſtitit denique inimicis vſque ad ſanguinem, & vulnera; & tamen moritur, cùm neque Aſylo gratia haberetur? Fortaſſe cum Ioabo comparandus Abiathar, qui in otio ſedit ſemper atque pace? Aduerte tamen, quid Abiathar ſupportauerit; Arcam, ſcilicet, Domini Dei: quid autem Arca illa portendebat?

3. Reg.

Digitized by Google

tendebat? Chriſtum equidem loquebatur varijs modis, ſiue ſacram humanitatem quoad ſe intellectam, ſeu eandem, qua Corpus & Sanguinem refert, velatam in ſacro conuiuio ſub vini & panis integumentis, atque accidentibus. Cùm ergo tributum ſit eis, quibus IESVS vel in figura atque ænigmate inſedit, apud quos demoratus eſt, à morte redimi, aduersùs quos neque Lacheſis, neque ſepulchrum iura habet; arca autem IESV humanitatem indicauerit: religioſè ob hoc Salomon Abiatharo vitam & halitum permiſit: *Hodie* (ait) *non te interficiam: quia portaſti Arcam Domini Dei coram Dauid, patre meo*. Quòd ſi hoc Abiatharo ſcelerato, & infido conceſſum: quid tibi, ò benedicta inter mulieres, ò Domina? Scande, feliciſſima, montes aromatum: abi tota, abito integra corpore pariter, & anima, in ſtationem amœnam æternum duraturæ quietis; gradere in hac die lætitiæ cordis tui feſtiua, & mitis: atque interim, dum aſcendenti Filius blanditur, beatæ applaudunt Mentes, ſydera, & Olympus procumbunt, conuerte ad nos aliquando lumina, tu, ſalutis noſtræ ſingularis fiducia; & cùm ad thronum gloriæ perueneris, *Sit pietatis*
Bern. ſerm. 4. de Aſſupt.
tua ipſam, quam apud Deum gratiam inueneris, notam facere mundo: reis veniam, medelam ægris, puſillis corde robur, afflictis conſolationem, periclitantibus adiutorium, & liberationem ſanctis tuis precibus obtinendo.

SECTIO II.

Apoſtolici viri libentiùs abiectorum culturæ incumbunt: laudati, qui Indorum ſalutem prouehunt.

13. Chananæ ſub ſeruitute temporibus Salomonis.

CHANANÆAM duxiſſe ſponſum oſtendimus ſæpè, probauimus latiùs anterioris Iſagogæ Sectione 1. Quam inhonora natio Salomone clauum imperij tenente? Omnis in ſeruitute populus, totus venalis, & ſub haſta: quippe de eius interregno Ioſephus Antiquit. lib. 8. cap. 6.
Ioſeph.
Hebræorum enim nemo ad ſeruiles operas adigebatur: ſed omnes arma, & currus, atque equos, & rem militarem tractare malebant: Chananæos verò, quos ad ſeruitutem abduxit, ſexcentos Præfectos præpoſuit, qui Procuratores eſſent regij, & ſua cuique opera, atque negotia præſcriberent. Sed inter hos, cùm tamen vniuerſi adiectitiſſima capita eſſent; ſponſa præ cunctis vilior: non fixa domus, & certi lares, non armenta, non terrarum ſpatia, non ſupellex aliqua. Omnibus igitur deſtitutam ornamentis, nullis commendabilem fortunæ præſidijs, quamobrem adoleſcens potentiſſimus tantoperè dilexit, vt auertere oculos rogaret, quoniam euolare feciſſent, vel, quemadmodum alij tranſtulere, excordaſſent illum? Cùm ſupplicarent Iudææ omnes Toparchæ, & allicerent nobiliſſimarum cateruæ virginum, quibus ſtemma, educatio politior. Crœſi diuitiæ, forma Tyndaridis; his prætuliſſe ſanum exiſtimauerit, & neque ſua aut prudentia, aut indignum auctoritate, eam, quæ poſt opiliones clamauerit: *Vbi paſcas, vbi cubes in meridie?* Quid eſt ergo, IESV bone, quod hæc nobis velamenta Inſinuant? Debere quidem nos animarum omnium medelam ardentiſſimè ſitire; ſed dulciorem erga pauperes oportere eſſe prouidentiam noſtram. Suſpecta eſt iuſtitia, quæ ſemper ambulat ſuper pennas ventorum, nunquam ad ima deprimitur. Optimatum limina perpetuò terit, ad inopum tuguria vix aliquando deflectit. Non tales, qui nihil nouerunt præter IESVM, & hunc crucifixum: horum voluptas, humilis, & abiecta plebs, quæ habitat in vmbra mortis: ſuper pauperem, & egenum requieſcunt, vt liberent eum in die mala, & faciant ſectatorem bonorum operum, & cuius decor ſit inæſtimabilis. Hoc didicere à ſponſo: hoc à magno animarum Paſtore Chriſto. Vultis intueri planè?

Excitate duarum Parabolarum mentibus imaginem, quoniam dulcis eſt recordatio earum nobis, quotquot fuimus aliquando tenebræ, & peccato ſubſeruiuimus: altera ouem exhibet, quam ſequutus magiſter gregis in terra deſerta, inuia & inaquoſa, poſt longam fatigationem reperit tandem, & gaudens humeris reportauit ad caulas: altera filium præſentat, qui abijt in regionem longinquam, & ipſa vexatione graui nimium admonitus reuertit in ſe, patriſque fiſus benignitate adijt animoſus relictam aulam, ſi fortè in poſterum, vel inter mercenarios locus detur. Quorſum igitur, aut vnius ouiculæ tabeſcit deſiderio pecoris cuſtos; aut in quærenda ſobole genitor, tam ſupinus, tam negligens exiſtit? habet ille centum oues, & bouum quoque fortaſſe armenta, & aſinas, atque camelos plurimos, & caprarum multitudinem; & tamen vnius abſentia ſupra morem vexatur, non dat palpebris dormitationem, neque requiem temporibus, donec inueniat: hic exigui numeri pater duplici tantùm ſuperſtite maſculina prole, velut ſi quinquaginta alat natos, non abeuntem remoratur, non diſceſſurum exorat, non longè poſitum arceſſit. Atque animaduerte paſtoris ſummam diligentiam, in paſtore amoris flammam maximam: habet diues opilio ſeruitia puerorum, ancillarumque; ſubſunt minores bubulci, caprarij: non amandat horum aliquem, ipſe interim domi reſidens; aut certè ſi tempeſtas arriſit, ſub frondoſa arbore auena luſitans; ehorum philomena perficit, & attentum nemus, leuibus etiam folijs ſilentium imperat: ſurgit de gramineo ſtrato, fertur incomitatus; cùm tamen, quò pergendum eſſet, hoc, etiam iter difficillimum aggreſſurum lateret. At verò genitorem, vt domeſticæ non ſinant curæ vrbe exire, magnus vtique Gubernator publicæ non ſe poſſit adminiſtrationi ſubducere; quamobrem ſeniorem fratrem non miſit exploratum? cur, ſi huius præſentia carere arduum ſit, non ex vernaculis quempiam, ex frequentiſſima clientela, in terrarum vel vltimos fines, ſi opus tam acri inueſtigatione, non deſtinauit? Notauit vtriuſque Parabolæ diſcrimen acutè Hieronymus epiſtola 146. *Hæc inter parabolas ſupradictas ratio diſcretionis eſt* (inquit) *ſecundum perſonas, vel mentes enarrantium: vt pater filium non requirat peregrinantem; ſed recipiat pœnitentem: paſtor verò ouem errantem, & non ſapientem reuertere requirat, & humeris ſuis ferat.* Equidem idem & paſtor, & genitor, Chriſtus, nempe: ſed diſpar conditio filij, atque ouiculæ: nanque adoleſcens prodigus, cùm ratione polleat, nobiliſſimum Dei opificium eſt, Triados idea, Angelorum contubernalis; itaque non immeritò mortalium potentiſſimos, & conſpicuos quoſque repræſentat: ouicula autem ſimplex, & ſtolidum animal, abiectiorem hominum partem adumbrat. Significaturus igi-

14.
Hieron.

tur Redemptor apoſtolicum virum debere quidem omnes ad pœnitentiam ſuauiſſimè admittere, ab vtraque Parabolà terroris ſpeciem minimam amouit: ſed, quoniam indulgentiores volebat Euangelij miniſtros erga ope deſtitutos, paſtorem efformat, qui ignobiliora ſollicitè exploret, nullumque non moueat lapidem: genitorem in quærendo filio ſegniorem effingit. Atque ob hoc ipſum quoque, ſoboli inimicæ, quamuis & hoſtili gratiorem ſe exhibet, quàm ſponſæ, quæ non offenderat: nam ſaltem reuertenti filio occurrit, & oſculatus eſt miſerum iuuenem, & veſtiuit diſcoloribus, & calceauit hyacinthis: ſponſam autem per vicos & plateas eiulantem poſt eum, quem diligebat anima eius, audiuit, & non reſpondit. Verùm ſponſæ comparatione filius ignobilitatis typum portabat: quippe illa in amictu deaurato adſtabat ad dexteram Principis; hic fame enectus, pannoſus atque indigens ad mercenariorum tantùm claſſem adſpirat, ſatiſque ſe beatum putat, ſi tanto donetur honore: ergo illum ouis reſpectione potentem, & nobilem, non per ſe, non per miniſtros pater è latebris eruere laborauit: ſed quoniam relatus ad ſponſam Irus apparebat, mitiori excipit vultu quàm thalami conſortem. Adnotauit Gillebertus Abbas ſermone 3 in Cantica. *Vide, ſi non in præſenti hac poſſit obſeruari diſtinctio, quoniam patris expoſita eſt, & parata cunctis indulgentia: deliciæ verò & fugaces, & recondita, & latibulis gaudentes: ideò ille dicit: Surgam, & vadam, illa verò: Surgam, & quæram. Denique & pater occurrit pœnitenti: ſponſus ſe ſubducit diligenti.* Sic igitur, quæ contemptibiliora, ſunt maiori in pretio coram Deo.

Gilleber.

15. Sed feramur paululùm ad mundi incunabula. Formaturus hominem Deus, non niſi de limo terræ finxit, quemadmodum Moyſes teſtatur Geneſ. cap. 2. Porrò Hebræum עפר, *gaſphor*, terræ puluerem munioſſimum denotat, qui ventorum flabris ſus deque rapitur, nulliſque agricolarum vſibus proficit: quare viliſſimam glebæ portionem nominare non dubitauit Chryſoſtomus homilia 12. in Geneſim: *Quid dicis? Accepto de terra puluere formauit hominem? etiam, inquit, & non ſimpliciter, nec quamuis fortuitò terram dicit, ſed puluerem; quaſi ſi quis dicat, tenuiſſimum & viliſſimum, quod eſt in terra.* Quæ fuit ſententia Procopij Gazenſis: *Puluerem (ait) nominat terræ partem puruleniam, & in ſuperficie terræ volitantem: colligitur itaque ex præſenti loco, Deum non collegiſſe optimam terræ partem, ex qua formaret hominem, ſed ſuperfluam, & quaſi inutilem.* Cur igitur plaſten ſuum, & mundani opificij faſtigium ex deſpecta & inhonora formauit materia? Anne quòd ad egregia quæque facinora diuinitas abiectiora eligere conſueuit inſtrumenta? Quemadmodum, & ad Euangelij propagamen non ex Senatorum ordine Patricios elegit, non ex Academijs ſummos Philoſophos, non ex Rhetorum Scholis clariſſimos Oratores; ſed quos ad littoris algam inuenerit retia texentes piſcatores; ingenio rudes, cenſu pauperes. An autem docere maluit, priorem ignobilitatem, & obſcura atque lenta initia, neque virtuti, neque gloriæ, præpedire viam? Anne illud magis, debere quidem nos pulcherrimam fabricam meditari, ſi oporteat ſtruere, verùm citra aliorum iniuriam: itaque vtilem glebæ portionem diſſipare noluit, vt ex huius ruina rationalis conſurgeret creaturæ corporea moles: ingratum eſt lucrum, quod alterius diſpendio conſtituitur: fuerint quidem hæ non

Geneſ. 2.

Chryſoſt.

Procop.

Obiecta à nobis per aliorũ iniuriam non quærenda.

inidoneæ cauſæ effictori; ſed quidpiam præterea, quod præſens iuuet inſtitutum, innuere voluiſſe arbitror: nempe, hominem producturus erat, qui diuinam refert naturam, ad imaginem quippe, & ſimilitudinem ſuam formauerat eum: quid autem apoſtolici viri conantur, quoties pro animarum ſalute laſſantur, & maria ſæpè tranant, & longa ſibi indicunt exilia? equidem id in primis nituntur, vt deturpatam in homine Numinis admirandam ſimilitudinem peccatorum violentia redintegrent, & antiquo reſtituant honori: ergo, quò nouerint in hac eximia procuratione pauperum deſpectorumque habendam maximam curam; ideo protohominem Deus, quoniam ſuo donaturus erat charactere, ex viliſſima effinxerat materia, ne ſi ex pompatica & æſtimanda creaſſet materia, Euangelij Myſtæ ſuſpicarentur potiùs adamatos à Deo nobiles, & præpotentes, quàm vilem, & contemptam plebem.

Verùm abſoluta hominis fabrica, quæ finem attulit Dei operibus, requieuiſſe eum Scriptura aſſerit die ſeptimo, quam & ſanctificauit lucem: at cùm, vt Auguſtinus prodit lib. 4. de Geneſi ad litteram: *Deus nec creando defeſſus, nec ceſſando refectus ſit.* cur ſeptimam lucem feriationibus potiſſimùm deſtinauit? Quòd ſi quidem in operando faſtidia pertuliſſet Creator, & laſſo quærenda fuiſſent ſolatia, vtique dies à laboribus vacuus opportunior extitiſſet: at fatigationem inexperto quæcunque ſufficiebant tempora. Puto quidem reliquas ſex priores luces habuiſſe, à quibus famam, & nobilitatem acciperent, opera nanque ipſa cuiuſque diei; itaque hæc gloriabatur de efformata Solis pulcherrima rota: illa iactabat terram condecoratam eſſe: alia firmamenti exornationem præferebat: maria ſibi cum toto Neptuni imperio vindicabat quædam; atque principatum ſibi debitum contendebat acriter ſexta lux, quòd ea 16.

Auguſt.

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ.
Natus homo eſt:

quippe

Cætera cùm pronam ſpectent animalia terram;
Os homini ſublime dedit, cœlumque tueri iuſſit,
Et erectos ad ſydera tollere vultus.

Solus dies ſeptimus gloria omni vacuus, ignotas, & pauperes voluebat horas. Quid igitur ſupererat, vt faceret Creator? nimirum, ſanctificaret diem aliquem. Hanc igitur gratiam in Sabbathum contulit. Quorſum? Equidem, quoniam cæteris vilior, & contemptior fuiſſet dies. Chryſoſtomus homilia 10. in Geneſim: *Ne videatur aliquid minus habere dies ille, eò quòd in eo nihil factum, benedictione ipſum dignatus eſt: & benedixit* (inquit) *diem ſeptimum, & ſanctificauit illum.* Sic igitur, cùm de ſancta formanda luce Numen deliberat, non glorioſos & ſuperbos dies elegit, non diuitijs, quas elementa ſuppeditant varias, & innumerabiles, locupletes: contemptioribus delectatus eſt magis, animarum conſolaturus venatores, cùm ruſticam ad iuſtitiam erudiunt multitudinem, cùm mancipiorum quiſquilias, cùm peripſema huiuſmodi; tunc gaudium eſt in cœlo magis, quàm cùm Optimatum frequentant aulas, ad proceres, ad nitidam, & benè curatam vrbanæ munditiei coronam verba de ſublimi proloquuntur emunctula, & teria, & quæ exceptis eruditis auribus, cæteræ faſtidiunt.

Chryſoſt.

Sed iam animus noſter, dum hanc ſuauiſſimam eructat memoriam, & veſtri recordatione 17.

ſaginatur,

ſaginatur, ò quibus illuxere beatiora ſydera: vos Angeli veloces, qui emenſis Oceani ſpatijs, Indorum ſalute attracti, contempſiſtis quicquid in mortalium vita formidabile, & inacceſſum eſt: atque ſuperato profundo maris, tellure multùm exoptata potiti, tum demum curritis; ſed non quaſi in incertum; at per iuga montium quidem, per] inhoſpitales Caucaſos, per ferarum antra, per ſtagna, & paludes, per nemora, quæ ſpinas, & tribulos progerminant, per arenas Lybicis plùs immites; quid iſta veſtra tam anhela curſitatio? quid neglecta cutis, & puluere atque ſudoribus turpata facies? quid vepribus laceratæ plantæ, & ante hoſtilem pugnam exundantes ſanguineæ ſtillæ? ſcilicet, per tam duros cruciatus Indus à vobis quæritur, & hæc ſufficiens tantorum laborum merces, ſi conuertatur ad Dominum, & vias ſuas malas relinquat: non opibus clareſcit, non vultu, non ingenio: factus eſt iumentis inſipientibus ſimilis, & ſæpè arcum & ſagittam intendit, vt Medicum interficiat, & ſagittet immaculatum; & tamen nulla à vobis audita querela, quoniam incolatus veſter prolongatus cum habitantibus Cedar. Pergite, Apoſtolorum rediuiua effigies, orthodoxæ militiæ robora, Matris Eccleſiæ ſolatium; ſtragis, quam hæreſis intulit, recompenſatores duplicatis incrementis, ſucceſſoris Petri gaudium, & corona: & tu, IESV Societas, nunquam fructuoſior quàm modò, ſta in fortitudine, clama, ne ceſſes, feſtina prædari, accelera ſpolia detrahere, donec auferatur fortitudo Damaſci, & filiæ Tyri in muneribus vultum Chriſti Redemptoris deprecentur. Memento mei, quoniam caro, & ſanguis tuus ſum, in abundantia conſolationum tuarum, in preſſura, & ærumnis; cùm ſederis ad menſam Principis, quando in meditatione exardeſcit ignis tuus: ſuggeras illi, ne ignauum, & torpentem militem proijciat in æternum: quin verò recordetur fœderis ſui, & legis, quam tulit in Iſraël: *Quoniam æqua pars eſt deſcendentis ad prælium, & manentis ad ſarcinas.* Sed age, quando difficillimam aggreſſi eſtis prouinciam, proſequamur è Scripturarum pratis fomenta aliqua depromere, quæ laſſos recreare valeant.

18. Contemplamini igitur magnum Eliſeum, & proponite vobis eius ideam. Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, vir magnus apud Dominum ſuum, & honoratus, cùm lepra affligeretur, ſanitatem à Propheta recepturus, venit cum equis, & curribus, & ſtetit ad oſtium domus Eliſei, miſitque ad eum Eliſeus nuncium, dicens: *Vade, & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem*
4.Reg.5.
caro tua. Reg.4. cap.5. verſ.9. Occurrit ſubitò hac audita narratione: Quamobrem Vates Dynaſtæ Ethnico obuius non proceſſit? nam & humilitatis id fuiſſet ſpecimen, & benignitate fortè, piaque indulgentia quadam Gentilem ad veri Numinis agnitionem perduxiſſet: at vt cella pedem extrahere, religio prohibuerit, & auſterior eremi diſciplina, præſertim cùm ſupremus Carmelitici ſodalitij Rector extitiſſet, à cuius exemplo cæteros diſcere oporteret, cur ſaltem ad oſtium pulſantem non aſpexit, non ſalutauit; ſed per internunciam & vicariam linguam omnia geruntur? Sed concedamus quidem, primitiuos Carmeli incolas eam viuendi normam obſeruaſſe, quæ hominum, & ora, & colloquia fugeret, atque ob hoc videndum, ſe Naamani negaſſe Prophetam; cur idemmet feminæ permiſit, pedibus illius vt obuolueretur, eoſque tangeret? quid, quòd cùm eam Giezi amouere tentaret, *ait homo Dei: Dimitte illam:* (Reg. 4. cap. 4. verſ.27.) *anima enim* 4.Reg.4.
eius in amaritudine eſt. Sanè Chriſtus etiam, poſtquàm reſurrexit, etiam impaſſibilis factus, vetuit ex peccatrice iam ſanctam mulierem, ne veſtigijs adhæreret, ne plantas brachijs illaquearet. Animaduertit Gregorius Papa, & demiratus eſt, Gregor.
lib. 7. Moral. cap. 23. *Quomodo* (inquit) *Eliſeus videre Naaman ex elatione noluit, qui non ſolum ſe conſpici, ſed teneri etiam a muliere permiſit, de qua ſcriptum eſt: Cum veniſſet ad virum Dei in montem, apprehendit pedes?* Arbitror quidem, Eliſeum hoc facinore Prophetarum filios diſcipulos ſuos, atque in eis vniuerſim quotquot animarum ſalutem procurant, docere voluiſſe, qua differentia proximorum ſpiritali ſaluti incumberent: nempè, omnium hominum medelam ardentiſſimè expeterent, & qua poſſint induſtria, procurarent. At, ſi aliquando ob iuſtas cauſas immitiùs agendum eſſet; in diuites tamen ſeueritatem exercerent; pauperes, & abiectos blandiſſimè exciperent. Itaque erga hos indulgentiores eſſe deſiderabat: ac proinde, qui auro, & gemmis onuſtum Optimatem excepit auſterus, cum femina egenti, & miſera conuerſatus eſt hilariter.

Quòd ſi Eliſei exemplo potiora deſideratis, 19.
Chriſti explorate geſta. Acceſſit ad eum ex Principum claſſe Regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaüm: rogabat enixè, vt & filium malè habentem ſanaret, ſimulque, vt deſcenderet, & tecta intraret: alterum indulſit gnato, nempe, amiſſas vires reſtituit. alterum denegauit; nam lares ſubire recuſauit. At Centurio quiſpiam, cùm pro ægrotante ſeruulo poſtularet, non ſolùm decumbentis angores profligauit; ſed etiam Penates ſe inuiſurum pollicitus eſt, ne id vel inſinuante quidem Centuriæ Præfecto. Quare ab vnius liminibus Redemptor abſtinet, alterius petit culmina? Scilicet, paganiſmo infectus Regulus, nec licebat Hebræis Ethnicorum tecta frequentare. Verùm, & Centurio etiam Gentilis erat. An ſignificare maluit, ſubditi non eſſe, Subditi non eſt, regulas præſcribere ſuperiori.
partes Medico, aut Antiſtiti modos præſcribere, quibus opitulentur ægroto? quare Regulum auſum normam ſanandi Chriſto oſtendere, nempè, vt deſcenderet, languentem inuiſeret, & conſolaretur, faſtidiuit Redemptor, & hoſpitium eius contempſit: Centurionem autem, quoniam totum ſe obedientiæ ſubiectauerat, & præſentia ſua pariter, & ſanitate pueri donauit. Opinor verò id, quod hactenus proſequuti ſumus, & hoc Seruatoris geſto confirmari: omnium quidem à nobis ſalus exoptanda; ſed cautè cum diuitibus agendum, lentè, opportunè, ne ſi feſtinanter, & veloces accurramus, non tam ſpiritalis lucri ferri nos œſtro, atque raptari quiſpiam autumet, quàm locupletis ſubſtantiæ: ad pauperum autem neglectas, & inornatas cauernas, ſi nocte feramur intempeſta, ſi per ardentem Solem, ſub pruinis, nemo non in meliorem formam interpretabitur, cùm videat nihil eſſe in deſolato antro, quod nos allicere valeat præter animarum ſitim. Hoc nobis Chriſtum innuere exiſtimauit incertus Chryſoſt. hom. 22. in Matthæum: Chryſoſt.
Propterea quodam loco (ait) *Regulo rogantè, noluit ire: hic autem non rogatus promiſit ire, vt nos doceret, non magnos colere, & Medicos contemnere; ſed pauperes, & diuites ſimul honorare.*

At non ſolùm ab his, quæ Seruator in carne 20.
paſſibili geſſit, documenta capiamus; videamus, & quid à tumulo reſurgens perpetrauerit: ait

enim

Digitized by Google

Matt.16. enim Marci Euangelium cap. 16. verſ. 1. Magdalenam cum Maria Iacobi, & Salome emiſſe aromata, vt venientes vngerent IESVM: & quanquam magna diligentia, ſummo mane ſtratum reliquerant; tamen properantes fefellit ſpes: nam introëuntes in monumentum, viderunt iuuenem coopertum ſtola candida, qui admonuit fruſtrà quærere defunctum IESVM, quippe rediuiuum iterum frui vita immortali, & glorioſa. Sed, quamobrem non expectauit aliquantulum, qui probè nouerat venturas cum vnguentis, & Arabia? Ergone, vt Scripturæ adimplerentur, quæ tertia die ſuſcitandum prædixerant? aut ne corpus eiuſmodi exiſtimaretur, quale cæterorum mortalium medicamentis, & ſuffituum ope indigens, ne fœtore accedentes repelleret? Sanè pauperum id gratia commiſſum, vt in hos aromatum pretia effunderentur, cùm iis IESVS
Bernard. opus non haberet, ſignificauit Bernardus homil. 12. in Cantica: *Emunt* (ait) *non vnguenta, ſed aromata: nec ad vngendum tantùm aliquam corporis partem, verbi gratia, pedes, aut caput: ſed, ſicut ſcriptum eſt, vt venientes vngerent IESVM, quod eſt totius complexio, non partis diſtinctio: tu quoque ſi induas viſcera miſericordiæ, non tantùm parentibus, ſiue cognatis tuis, aut quos tibi, vel benefactores tenes, vel benefacturos ſperas: nam & Ethnici hoc faciunt: ſed iuxta Pauli conſilium, ſtudeas operari bonum ad omnes, & fortè prouide ob hoc Dominus IESVS paratam ſibi confectionem expendi noluit in ſuo corpore mortuo: mulierum deuotionem non eluſit, ſed inſtruxit, renuit vngi; ſed parcens, non ſpargens.*

21. Verùm, ſi tanta de pauperibus Chriſto prouidentia, cur hanc eandem Magdalenam, antequam pateretur, non prohibuit, cùm effudit ſuper caput eius recumbentis alabaſtrum vnguenti pretioſi? Annon potuit iſtud venundari, & dari pauperibus, vti inquiebat Iſcariotes? Equidem his adumbratas, & aromatibus, & vnguentis reor non tantùm corporis almoniam, qua ſubuenitur ſtomacho indigentium; ſed multò potiùs ſuauiſſimas illas artes, quibus Euangelij peritus Architectus peccatorem Orci faucibus
Bernard. eripit. Adſentit Bernardus vbi ſuprà: *Renuit* (ait) *vngi, ſed parcens, non ſpargens: non recuſans obſequium, ſed reſeruans proficuum: proficuum dico, non huius materialis, atque corporalis vnguenti, ſed planè ſpiritualis*. Chriſtus igitur, antequàm ex mortuis remearet triumphator, pauper erat, homo, ſcilicet, paſſibilis, vir dolorum, & non habens vbi caput reclinaret: tanquam igitur de egenis, & miſerandis vnus non reſpuit Magdalenæ deuotionem, & obſequia: at poſtquàm mortem ſuperauit, & formoſus apparuit in ſtola humanitatis, abieruntque triſtia vniuerſa, tunc data eſt ei omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Diues igitur erat, & fortunatus, excelſiorque omni dominatu factus: hoc igitur maieſtatis apice conſtiturus, opobalſama, & ſtacten reiicit: quoniam non iam mendico & egenti offerebantur; ſed copioſo, & diuiti: ergo, quia carne, quæ mori potuerat, redimitus numerabatur inter afflictos, & infimæ notæ mortales, (vermis enim erat, & opprobrium hominum,) vngi ſe non eſt paſſus: poſtquàm autem tranſiit ad purpuram, & regiam ambitionem, pauperes ſe potiores habuit, vt cùm ſibi etiam quodammodo præferri elegerit, qualem nos de eis curam habere oporteret, inſinuaret.

22. Neque hoc tam eximio fauore minor ille, cùm ſcriptus proferetur liber, & vocabuntur omnes filij Adæ ad vallem Ioſaphat: tum certè æquiſſimus Iudex his, quos inextinctus ignis voraturus ſit, dicet iratus, & terribilis: *Diſcedite à me, maledicti: eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare.* (Matth. cap. 25. verſ. 42.) *hoſpes eram, & non collegiſtis me*, &c. Quando vero Chriſtus ſceleratis Matth.25. coram orbe toto crimina obiectat, cur non Caïnum obiurgat, quòd iuſtum Abel impiè occiderit; Pharaonem accuſat, quod Moyſi reſtiterit; Herodem pungit magni Baptiſtæ decollatorem; Neronem perſtringit, quod in Apoſtolorum præcipuos eius ſæuierit gladius? Annon de his tractare decebat in maxima frequentia Angelorum, hominumque magis, quam de inerudita, & deſpicabili turba? Atque vt de ſpiritali pabulo loquutum concipiamus, nullane eos manet pœna, qui potentum tacuere vitia, & tyrannidem reprehendere veriti ſunt? Celantes itaque Regibus veritatem, cur non taxat? De reliquis ſilet, vt Catholicus demum intelligat Inſtructor, de rudium, imperitorumque catecheſi præcipuam eſſe Numini voluptatem: quin verò timeant plurimùm, quibus animarum incumbit valetudo, quando de minimorum eruditione quæſtio ante omnia eſt. Scitè Chryſologus ſerm. 14. in Pſalm. Chryſol. 40. *Quòd Abel paſſus ſit, quòd ſeruauit mundum Noe, quod Abraham fidem ſuſcepit, quòd Moyſes legem tulit, quòd Petrus crucem reſupinus aſcendit, Deus tacet; & hoc clamat ſolum, quod comedit pauper: erogatio pauperis prima diuinis ſcribitur in diurnis.*

23. Iam hoc & illud eſt egregium ſignum, quo dignoſcenda erat lectiſſima ſponſa, quam Dominus præparauerat Iſaaco Patriarchæ: *Igitur puella, cui ego dixero:* (Geneſ. 24. verſ. 14.) *Inclina hydriam tuam, vt bibam. & illa reſponderit: Bibe; quin & camelis dabo potum. ipſa eſt, quam præparaſti ſeruo tuo Iſaac*, &c. Geneſ.24. Imò verò Iſaaci thalamis inidonea, quæ talis eſt, virgo: oſtendimus quippe Anteloquio præterito, Sectione 6. numer. 126. Abrahamum regia functum auctoritate tam amplum ei famulatium, tam diues poſſeſſio: regale igitur ſtratum conſcendet puella, quæ camelis potum dare non ſpernit? Id quidem nulla egerit femina, niſi quæ ex ancillarum ordine ſit, Mancipium itaque ad thorum admiſerit Iſaacus? At certè Abraham, qui puerum dirigebat, vt acciperet vxorem filio ſuo, (inquit Auguſt. ſerm. Auguſt. 75. de tempore) typum habet Dei Patris: puer autem, eius Verbum deſignabat. Quæſiturus ergo Deus Pater Iſaaco, id eſt, Chriſto ſuo ſponſam, eam deligi virginem imperat, quæ cùm ſit pulcherrima feminarum, ingenio, ſtemmate, diuitiis præſtet: tamen & deforme animal, quale camelus, potare non dedignetur; nimirum, animas eas arctiſſimo ſibi fœdere deuincit, quæ cùm in Eccleſia ſummum locum obtineant; à ſua tamen neque multiplici ſcientia, neque eximia auctoritate alienum arbitrantur, ruſticam inſtituere plebem; verùm, & cum his libentiùs, dulciuſque immorantur; hoc eſt, camelorum quoque ſitim extinguere, quemadmodum præmeditatur Gregorius, quem Gloſſa citat ad cap. Gregor. 24. Geneſis: *Nec ſolùm omnibus comitibus eius; ſed & camelis potum præbet: quia Verbum vitæ non ſolùm prudentibus; ſed etiam ſtultis prædicatur. Romanorum primo: Sapientibus, & inſipientibus debitor ſum.* Quemadmodum itaque eam non deſpexit virginem Iſaac, quæ vilia exercebat miniſteria, & mancipiorum adinſtar cum hydria ad

fontem

fontem ipſa pergebat latices hauſtura; ita nec huius Epithalamij ſponſus illam contempſit adoleſcentulam, quæ vineam cuſtodiebat, quæ hœdos, agniculoſque ad paſtum abigere conſueuerat; quæ Chananæorum ignobili orta populo neque auorum gloria, neque opibus, alijſve fortunæ clarebat ornamentis: vtroque autem typo adumbratum, Numen quidem omnipotens animas adamare cunctas, earum ſummoperè velle ſalutem; nimirum, pro quibus Filium ſuum dilectiſſimum manibus tradidit nocentium: at verò erga rudem, & ſimplicem turbam velut affici magis, & quaſi gratiora eſſe, quæ in hoc genus hominum conferuntur laborum & pietatis officia.

SECTIO III.

Deus ſceleratiſſimis condonans peccatoribus, præſtare, vt de clementia optimè ſperent imperfecti, indicat.

24. VErùm, quòd ex ea natione vxorem ſumere placuerit ſponſo, quæ malitia & deteſtanda impietate reliquas viciſſet gentes, bellumque habuerit capitale & indeficiens cum omni honeſtate, nempe, Chananæorum populo: quod cùm eam virginem ſibi deſpondere poſſit, quæ ſatis imbuta diſciplinis ab incunabulis, vnà cum lacte ebiberit veri Numinis ſcientiam, atauoſque ſortita fuerit inſignes Dei Prophetas, quibuſcum familiariter conuerſatus ſit omnipotens; vaniſſimis deditam ab infantia ſuperſtitionibus; quæ & Baal & Aſtarten coluerit, Bacchumque, atque Priapum, egregias mehercle Diuinitates, venerata ſit, antepoſuerit; quem non ſtupore ingenti afficiat, præſertim ſi norit ab eo hæc perpetrata, qui prudentia, conſilio, grauitate, moribus emaculatiſſimis excellat? Sed omnem ſuperat admirationem, quòd hanc non concubinæ loco poſſederit; inter primarias autem numerauerit vxores: iam & primariam quoque cùm fecerit, hoc tantùm non contentus honore, primipilam dixerit, & cæterarum ducem: *Sexaginta* (ait cap. 6.) *ſunt Reginæ: vna tamen eſt columba mea.* Ad tantum igitur, & amicitiæ, & gratiarum faſtigium cùm perditiſſimas animas euexerit Creatoris indulgentia, latroni empyreas valuas aperuerit, Magdalenam amauerit, Paulum conuerterit, ex his à quibus patibulo confixus eſt, intimos, & familiares habuerit multos, populos ingratiſſimos quotidie ſuſtineat patiens, atque in Sion ciuitate ſancta inter beatos habitatores: *Ecce alienigena, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic.* quid eſt, quòd Chriſtianus ſcelerum oppreſſus multitudine, quantuncunque etiam ſuper capillos capitis, ſuper arenas maris, & guttas pluuiæ excreſcant noxæ, de venia deſperet? Quaſi verò miſericordiarum eius ſit finis, aut non ſit ipſe, qui per Ieremiam loquutus ſit dicens: *Si conuerteris, conuertam te* (cap. 15. verſ. 19.) *& ante faciem meam ſtabis, quaſi os meum eris, & liberabo te de manu peſſimorum, & redimam te de manu fortium?* Quòd ſi tam benignus, & præſtabilis ſuper ſumma, & excelſa malitia; imperfecti, qui non dereliquerunt timorem Domini, quid vereantur?

Ierem. 15.

August. Audiant Auguſtinum ad verba illa Pſalm. 138. *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur. Imperfectum* (ait) *Petrum pollicentem, et negantem, præſumentem, & deficientem; viderunt tamen oculi tui: nam ille imperfectus, titubans in Domini paſſione proculdubio periret; ſed viderunt eum oculi tui, non ſolum ipſum; ſed omnes, qui imperfecti fuerunt: & in libro tuo omnes ſcribentur: non ſolum perfecti, ſed etiam imperfecti: non timeant imperfecti, tantum proficiant: nec quia dixi, non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant, vbi inuenti ſunt: tantum proficiant, quantum in ipſis eſt.* Properemus hunc fulcire diſcurſum, quoniam miſerorum ſuauiſſimum refugium eſt.

25. Et quoniam in hoc genere præcipuum à latrone beato deriuatur ſolatium: primùm igitur exploremus, quamobrem Seruator ad vnicum eius verbum Paradiſum reſerauit continuò; Chananæam verò longa oratione interpellantem pro vexata à Dæmone filia, ne alloqui dignatus ſit; quin, vt eam dimitteret, Apoſtolos rogantes (Matth. cap. 15.) immitior excepit inquiens: *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael.* tandemque liberauit ægrotam, ſed poſt contentionem, & moras. At certè neſcimus, an hæc femina, eius, qui ob delicta, & ſcelera propria a ligno pependit, iniuſtitiam malitia vicerit. Erga latronem igitur non minùs ſeuerum oportebat ſe gerere Iudicem. Quòd ſi ea fuit in Syrophęniſſa culpa, quoniam non animam, ſed corpus redimi ſupplicabat; Chriſtus verò his tantùm properus, & velox ſubueniat, quæ ſpiritalem ſanitatem adiuuant; obijciemus Samaritanam: hanc enim etiam, poſtquam corporea tranſcendit, & caduca, iamque vitæ ſitiebat fontem, prolixa ſermocinatione inſtruxit, cùm docere poſſit compendio, & momento illuminare, quemadmodum latroni celer, & quaſi in ictu oculi affulſit? Sanè latro iſte eorum imaginem portabat, qui peccatorum correctionem in vltimam vitæ periodum differunt, cùm lectulo doloris affixi Lacheſis ſtamina vrget, & ſpatia mortalitatis properanter abbreuiat: periculoſiſſimus autem eſt hic ſtatus, ſi quiſquam alius: hic inſiſtit vehementiſſimè inimicus, & ad deſperationem incitat, cùm non tam dereliquiſſe peccator noxas videatur, qui in tam longum diſtulit fletus, quàm ab ipſis derelinqui: ne igitur formident huiuſmodi, & occluſos miſerendi tramites autument, latronem protinùs abſoluit, cum Phęnicia, atque Samaritana moras trahit, vt cùm ſuam cauſam cæteris præferri cernant, erigantur ad ſpem egregiam, & de Creatoris benignitate ſibi optima quæque polliceantur: hoc illa ſententia inſinuauerit Auctoris de operibus cardinalibus Chriſti inter Cypriani tractatus: nam de Cęna Domini agens: *Ipſe Dominus noſter* (ait) *derelictorum perſonam gerens in cruce, ſe quaritur derelictum: & ne deſperarent etiam in vltimis conſtituti, feſtinans in adiutorium, illicò adeſt, & re in arcto poſita non differt beneficium: ſed repentè indulgentia celeris documentum eiuſdem ſtatuit, & exemplum, latroni inquiens: Hodie mecum eris in Paradiſo.* Igitur, qui tardus Samaritanæ, & Chananitidi reſpondit, latroni citiſſimus occurrit, *ne deſperarent etiam in vltimis conſtituti, feſtinus illicò adeſt, non differt beneficium.*

Matth. 15. Cypri.

26. Hesych. Atque ſanè latroni acceptum referre debere nos, quod Paradiſi valuæ adapertæ fuerint, Heſychius Hieroſolymitanus Presbyter homilia 2. de Sancta Maria aſſerit: *Aperiebat etenim Paradiſum,*

diſum, quoniam latronem introducturus erat in eum.

Epiph.

Atque Epiphanius ſermone de Deipara: *Paradiſum clauſum aperuit, & per latronem rurſum Adamum complantauit.* Verùm, cur non Ioannem Baptiſtam, non Moyſem, aut aliquem ex Prophetis Olympi reſeraſſe oſtia potiùs dixerint Heſychius, atque Epiphanius? Equidem, ſi Baptiſtæ, aut Iobo, ſimilibuſve ſolùm patere empyrea limina audiſſent mortales, quaſi clauſas in perpetuum ianuas opinarentur: quæ enim raró valuæ recluduntur, pro non apertis cenſentur: raro autem aperirentur, ſi magnos tantùm Heroës admitterent: nunc verò eùm homicidijs, rapina, ſeditionibus inſignem, & qui per omnia iuerit vioa loco æternæ pacis, & ſolatij collocari videant, ingreſſuros vniuerſos ſpondent: ianuam autem, quæ tam frequentes hoſpites recipiat, meritò apertam nuncupandam, proinde latroni potiori titulo, quàm Præcurſori, aut Patriarcharum, Prophetarumve cuipiam tribuendum, quod cœli portæ adapertæ ſint. Fortaſſe & ad iſthæc

Pſal. 23. 7.

alluſerit Pſalmus 23. cùm aſcendente Seruatore clamatum à Spiritibus ad ianitores: *Attollite portas, Principes, veſtras; & eleuamini portæ æternales.* Mirum nanque eſt, vti non poſtulent reſerari oſtia, ſed dimoueri penitùs, & vectibus extrudi, quò pateant ampliora intrantibus ſpatia. Scio Nazianzeni cogitationem non paucos habere fautores: meditatur nanque cardinibus deturbari valuas, quoniam aliter Christum è prælio crucis reuertentem, capere non poſſent: quippe paſſione, & ignominia ſe ipſo maior factus; quæ emiſerant ſpatia, anguſta erant remeanti: *Portis*

Chriſtus ſe ipſo maior quodammodo per paſſionem factus Nazianz.

(ait oratione de paſſione) *vt attollantur, ac ſublimiores fiant, impera, quò Chriſtum à paſſione ſublimen capiant.* Scholium autem Nicetæ: *Non dicunt* (inquit) *Aperite. ſed, Tollite. ac proinde in ſummam ſublimitatem prouectus, ſublimiores quoque portas fieri poſtulat ad ipſius exceptionem.* Eſt qui veterum triumphis morem geri arbitrentur, cùm aut ob portarum diducta nimiùm latera, vel portæ ipſæ amouebantur, vel murorum icta pars eadebat, quæ turbas inoffenſè amplecteretur: ego autem dicere cupiam; mox vt in comitatu ſcandentis Seruatoris, quæ miniſtrabant angelicæ Mentes, conſpexerant vnum de facinoroſis, atque intellexerant hunc ſub ipſa morte venia donatum, collegiſſe, fore vt in poſterum innumerabilis multitudo ex omni lingua, & populo, tribu & natione recumberet cum Abraham, Iſaac, & Iacob, in regno Dei Patris: quis enim ad ſalutis pollicitationem non excitaretur, cùm nullo ferè labore patibularius cœlum raperet, è cruce in Paradiſum exiguo compendio translatus? A tanta igitur caterua cùm deinceps terenda eſſent Olympi limina, ne comprimeretur nimia multitudo, oportebat laxari valuas, ac proinde cardinibus amoueri: ideò non inquiunt, Aperite oſtium. ſed, *Attollite portas, Principes, veſtras; & eleuamini, portæ æternales, & introibit Rex gloriæ.* Sic igitur latrò probè dictus eſt, qui iter ad cęleſtia præparauit; qui Olympum patere fecerit.

27. Cùm fugeret à facie Eſaü, & paternam linqueret domum Iacob, ſub dio cubantem adoleſcentem nobilem conſolaturus Deus, *Ego* (ait)

Gen. 28.

ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac: (Geneſ. cap. 28. verſ. 13.) *terram, in qua dormis tibi dabo, & ſemini tuo.* At, quas ob cauſas Abrahami ſe *Deum, ac Dominum* nuncupet, cùm Iſaac *Deum* tantùm ſe dicat? Nunquid non Iſaac quoque poſſeſſor eſt? Neque minùs inſolens illud, quoniam Abrahamum vocet *patrem* Iacob, qui Iſaac genitorem nactus eſt, Abraham auum ſortitus? Oraculum in his latere aduertit Philo libro de ſomnijs: *Caue autem putes temerè dictum* (inquit) *Abraham Dominum, Deumque: Iſaac verò Deum tantummodò.*

Philo.

Sanè adiunctione nominum Domini, atque Dei, maieſtatem indicari Ambroſius ſignificauit libro 1. de fide, cap. 1. *Deus enim, & Dominus* (ait) *nomen magnificentiæ, nomen eſt poteſtatis, ſicut ipſe dicit: Dominus nomen mihi eſt. & ſicut alibi Propheta aſſerit: Dominus omnipotens nomen eſt ei.* Verùm, cur maieſtatis cognomine Abrahamum inſigniuerit, ecce fortaſſe occaſionem: equidem Iſaac vitam beatam egit, cùm pecore, agris, familia abundaret, inſuper immoleſta habuit tempora: Abrahamus iuſſus patria diſcedere, famem, exilia, ærumnaſque alias pertulit: ergo, vt Iacob afflictus, & egens animum attolleret, feliciorémque noſſet pauperum conditionem, maieſtatis & pompæ vocabulum producturus, eo Abrahamum ſolùm honorat; vt eùm grandiori affectum titulo cernat exulem; & fameſcentem, locupleti, & opimo inuidere facillimè deſinat: imò & hunc ſe patrem habere in primis lætet, quem Numen magis præferat, & ſublimet: propterea Abraham pater eius appellatur, non Iſaac: *Quia videbat* (loquitur Chryſoſtomus homil. 54. in Geneſ.) *iuxta conſilium matris propter timorem fratris ſuſcepturum peregrinationem, & quaſi erronem quendam viam facere, et ſolum, ac ab alijs abſtractum, nullamque habentem conſolationem vllo ex loco: ſtatim in ipſo initio volens confirmare alacritatem eius apparet, ac dicit: Ego Dominus Deus Abraham patris tui.* Sed propiùs ad rem noſtram Iacobum claudicantem peccatorum typum ſuſtinere meditemur, quæ & fuit opinario Iſidori apud Gloſſam: *Plures quippe à fide patrum degenerantes, & à præceptis ſui Auctoris deuiantes, in erroris ſui ſemitis claudicant: vnde Pſalmus 17. Et claudicauerunt à ſemitis ſuis.* Quin & hac peregrinatione ſua filium aliquem prodigum denotare valeat: nam etiam rem bonam mali portare imaginem aliquando oſtendimus Anteloquio 1. Sectione 2. num. 14. Abraham verò atque Iſaac, illa fuit differentia: nam Iſaac iuſtitiam ab infantia coluit, veræ deitatis ſemper eximius adorator: Abrahamum autem ſeruientem aliquo tempore idolis, Maſius, Serarius, Magallanez, & alij agnoſcunt apud Salianum tom. 1. anno mundi 2052. numer. 2. ob hæc iuſtos repræſentare Iſaacum, eoſque fortunatiſſimos, qui non abierunt in viam peccatorum, nec ſteterunt in cathedra peſtilentiæ, affirmabimus: Abrahamo adumbrari eos, qui vanitatis abrepti ſtudio Dæmoni militarunt: igitur Iacobum conforturus Creator, peccatorem vtique ſtare neſcientem, & claudum, adoleſcentem, qui à patris conſpectu abierit in regionem longinquam pulcherrimè non ſe *Deum, Dominumque,* Iſaac nuncupat, vt qui iuſtorum tantùm protector ſit, ſed Abrahæ Numen: non enim reſpirabit culparum pondere oppreſſus, cùm videat gloriantem eum, non quòd innoxij Iſaac; ſed quòd idololatræ Abrahami *Dominus* appelletur? Quid nimio mœrore confectus, fatuus inimico ſuccumbis deſperamen ingerenti? Si Iſaac patrem amiſiſti, quoniam innocuum non es imitatus: ſed habes potiorem genitorem Abrahamum ter maximum: idolis infanda obtuliſti

Chryſoſt.

Iſidor.

Abraham aliquando idolis ſeruiſſe.

Maſius. Serar. Magall. Salian.

thura,

Digitized by Google

thura, & ille quoque; & tamen ille Myſtes idolorum eſt, cuius ſe eſſe Dominum Creator iactat.

28. Quòd ſi parum hoc, & deſperatio potentiora antidota expoſtulet, aſcende locum Caluariæ, vbi crucifixus eſt ſæculorum Rector, & attende clamantem ad eum, qui ante omne æuum genuit: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Quorum verborum accipe eruditam, ſuauiſſimamque expoſitionem ab Arnoldo Carnotenſi: nam, cùm eam ſupplicationem fundi pro obſtinatiſſimis peccatoribus docuiſſet, ſubnectit: *Pro his igitur ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator aſſumis, & inimicorum in cauſa allegans, ipſis inuitis, atque negligentibus, parti contrariæ ſuffragatur, & vtrum plus poſſit peccatum, quàm iuſtitia, Deo Patri quæſtionem proponit: ſubtracta ſibi agonum ſuorum ſtipendia Chriſtus queritur, proteſtans non eſſe quæſtuoſos tanti diſcriminis ſudores, ſi hi, quibus tanti laboris opera impenſa eſt, ſic relinquantur.* Sed demus ob Redemptoris petitionem ſeruatos iuſtos, & imperfectorum ingentem multitudinem, regnoque extruſos ſolum contumaces, nimiumque rebelles: nonne iuſtitiæ, quæ ſuiſſet Chriſti aduerſus Deum Patrem, fieret ſitis? Fateor pactum legi apud Iſaiam cap. 53. verſ. 10. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum.* Hæc verò adimpletur promiſſio ſaluis iis, quos nominauimus: ipſi nanque ſunt *ſemen longæuum*. Cur igitur ſceleratiſſimi quique Chriſto debita ex æquitate merces vocantur, vt ſi hos perire contingat, *ſubtracta ſibi agonum ſtipendia queratur, proteſtans non eſſe quæſtuoſos tanti diſcriminis ſudores: & plus potuiſſe peccatum, quàm iuſtitiam, Deo Patri proponens.* Memini quidem, cùm bona inter gnatos diſtribueret Abraham, Geneſ. cap. 25. verſ. 5. ſcriptum. *Deditque Abraham cuncta, quæ poſſederat, Iſaac: filijs autem concubinarum largitus eſt munera, & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo, dum adhuc viueret.* At, nonne & donatiuum fuit, munerisque ſpecies, quibus Iſaac locupletatus eſt; neque enim à maioribus Abraham acceperat? Si non minus iſtud, quid tandem? Sed video admirandi ſenis amorem ſummum erga dilectiſſimum Iſaac: hunc vt præferat genitis ex concubina, quibus cum cumulat, bona, *iuſtitiæ* titulo acquiſita ſignificat, cùm in alios diuiſa filios liberalitati ſolùm debeantur. His ſecernitur Iſaac à reliqua ſobole: quoniam hæreditas ad eum ex iuſtitia tranſmittitur, ad illos ex gratia. In eum modum & humani generis reſtitutor Chriſtus Patri Sanctorum prædeſtinationem acceptam refert: ſed tanquam ſi munera ſolùm recipiat, Genitorem alloquutus Ioan. cap. 17. verſ. 11. *Pater ſancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: cùm eſſem cum eis, ego ſeruabam eos in nomine tuo: quos dediſti mihi, cuſtodiui.* Vbi, cùm de Apoſtolis ſermonem habeat, parentem obteſtatur, ſua dona protegat, atque tueatur, eorumque glorificationem quaſi datam, non autem emptam, & iuſtitiæ rigore acquiſitam innuere videatur: verùm pro tranſgreſſoribus rogaturus, quoniam hæc ei velut charior portio erat, tanquam oblitus miſericordiam & liberalitatem, ex iuſtitia, & æquitate agit, *proteſtans non eſſe quæſtuoſos tanti diſcriminis ſudores, ſi hi quibus tanti laboris opera impenſa eſt, ſic relinquantur.* Vultiſne explanem vobis altero ſimili? Seruierat pro Rachele Iacob ſeptem annis. Superfluum eſt enumerare, quantis, atque quàm magnis incommodis: *Die, noctuque* (ait ipſe Geneſ. cap. 31. verſ. 40.) *æſtu vrebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis.* tandemque ad nuptias ventum: ſed veſpere Laban pro Rachele aliam filiam ſuam introduxit ad eum; quam cùm manè vidiſſet, indoluit, deceptum ſe à ſocero, & in vanum conſumptos ſeptennij labores: *Quid eſt* (inquit ſocero Geneſ. cap. 29. verſ. 25.) *quod facere voluiſti? nonne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi?* At, quorſum ingemiſcit paſtor? nonne, ſi germanam amiſit, altera ſorore donatus eſt, atque ea quidem, quæ copioſiorem ſobolem datura ſit? Verùm amabat ardentiſſimè Rachelem: quare hac quoad frui non liceat, nihil aſſequutum ſe arbitratur, incompenſatos adhuc ſudores affirmans. Et quidem illius non vana omninò querela, ſubſtituebatur nanque pro virginum pulcherrima, deformis & denigrata iuuencula. Nunc verò cùm Redemptor ſpecioſiſſimas accipiat legiones eorum, qui non coinquinauerunt animas ſuas, lacrymatur, & ſuſpirat pro mortalium fæce abominanda; nempe, vitiorum anteſignanis, facinorum auctoribus & ducibus: ſcilicet, hos ſi lucretur, cumulatiſſimam accepiſſe ſe mercedem exiſtimet: iuſtos autem illos & immaculatos recipiens fraudari ſe adhuc ſtipendijs opinetur, & Deo Patri quæſtionem propoſiturus ſit, *vtrum plus poſſit peccatum, quàm iuſtitia, & ita ſanguis Filij in conſpectu Genitoris vileſcat, vt non omnia poſtulata obtineat.* Quid agis, progenies Adæ? Hæc contemplaris, & obſeruas; & non emolliris, non vinceris à tanta miſericordia? Quamobtem conſumeris velut à putredine, aut tinea, ab inordinata triſtitia? Confide, non accedet ad te malum, nec appropinquabit flagellum tabernaculo tuo, cùm habeas Chriſtum Ieſum in protectorem, & locum refugij: ipſe aduocabit pro te ſuper Sanctos ſuos, atque de manibus eius ſi te rapere tentent, arguet, *ſubtracta ſibi agonum ſuorum ſtipendia, & vileſcere ſanguinem Filij in conſpectu parentis.* Quam libens hic diutiùs commorarer, ò anima mea! locus hic plenus ſuauiſſimæ conſolationis eſt; at ſubſeruiamus Lectori, & progrediamur ad alia.

Arnold. Carnot.

Iſai. 53.

Geneſ. 25.

Gen. 31. & 29.

Amans, niſi dilecto fruatur, cætera in pretio non habet.

Atque ſanè Chriſtum in Ægyptum proficiſcentem ſequamur tantiſper. 29. Verùm tam vaſta quid opus peregrinatione, Herodis vt declinet cultrum? Nonne potuit in Iudæa latitare, quin inueniſſent miniſtri efferæ crudelitatis, per quem Martyres ante inſequentium lumina ſæpè poſiti, reperti non ſunt ab inueſtigantibus, à quærentibus ſedulò? Sed extra Palæſthinæ terminos ferri quoniam placuerat, annon aliæ finitimæ regiones Ægypto potiores? nam aduerſus Abrahæ ſemen nulla gens ſic armata eſt, ſic contriuit miſeros Hebræos: *Ad amaritudinem perducebant vitam eorum.* (Exod. cap. 1. verſ. 14.) *operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu.* Exod. 1. Ad hæc voluptatibus dedicata Ægyptus plurimis ſcelerum inquinamentis fœdata eſt: Deorum autem portenta adorans, quæ nullus prætereà populus, atque magia, & præſtigiatoribus celebris. Sed coniector ideò elegiſſe hoc exilij genus Chriſtum infantulum, quoniam & Ægyptij omnium mortalium peſſimi habebantur, & populo, de quo IESVS carnem ſumpſerat, infenſus vltra menſuram; nanque certè viſus eſt ſuper terram Filius Dei, vt hominem repararet, & ſpem veniæ peccatorum voragine merſis aperiret? metuebat etiam populus ſanctus à vultu Domini exercituum, & ſtupor omnes inuaſerat, quoniam &

ante

Digitized by Google

ante faciem eius contremiſcunt columnæ cœli. Itaque, cùm vix ſaluandus videretur iuſtus, quid agerent vaſa furoris, & indignationis? Pro horum igitur omnium medela Ægyptum intrat, ſic apud ſe ratiocinatus: Putant homines, quòd auſterus ſim nimiùm, & colligam vbi non meſſui: hunc vt demam pauidis panicum timorem, Phariam adibo tellurem: nam, cùm hanc, quam maximè horrere debueram, regionem tanto à me proſequutam fauore conſpexerint, planè cogitabunt fore, vt cæteras prouincias benignus, & mitis admittam ad oſcula & reconciliationem: nam, ſi iræ locus dandus fuiſſet, certè incolas reliquis iniquiores grauiori anathemate ferire oportet. Quando igitur nequitiarum medullæ parcitum adſpiciant, quis de indulgentia deſperaturus ſit? Quid timeant imperfecti, cùm ne vecors, & facinoroſus condemnatur? Huius ſententiæ Auctor incerti Commentarij ſuper Matthæum, poſt Chryſoſtomi interpretationem hom. igitur 2. *Et quare vadit in Aegyptum? nunquid alia terra defuit? ſemper enim aduerſus populum eius Aegyptus extitit inimica. Sed etiam recordatus Dominus, qui non in finem iraſcitur, neque in æternum indignatur, quanta mala fecerit ſuper Aegyptum; ideò mittit Filium ſuum in eam, & dat illi magnæ reconciliationis ſignum, & perpetuæ amicitiæ pignus, vt decem plagas Aegypti vna medicina ſanaret. O commutatio dexteræ Excelſi! vt populus, qui antè fuerat perſequutor populi primogeniti, poſteà fieret cuſtos vnigeniti Filij Dei. Vides ergo, quòd ideò deſcendit in Aegyptum, non mortem fugiens; ſed vt mortifera idola diſſiparet.* Ægyptum itaque cùm ſanitati reſtitutam, & Numini charam factam intuemini, omnes gentes, plaudite manibus, & iubilate Deo; quoniam bonus, quoniam miſericors eſt; & qui Ægyptios admiſit, neminem, quancunque imperfectum, repellet.

Chryſ. dub.

30. Hoc & indicaſſe viſionem illam magnam, quam contemplari æſtuabat Moyſes, mihi cogitatio eſt; nimirum, quamobrem rubus non combureretur, cùm flammas euomeret? Sed cùm Dominus Legiſlatori inter ignis iaculationes appareret, vt propterea locus ſanctificatus dictus ſit ille (ſic enim ex Patribus aliqui apud noſtrum Fernandez viſione 6. ſectione 1. numer. 6. Deum ipſum apparuiſſe arbitrantur) cur alteri præſtantiori ligno non inſedit? Et vbi cedrus, atque cypreſſus, vbi laurus, atque palma, vbi quæ balſamum, & ſtacten ſudant trunci? Sanè propitiatorij, vnde reſponſa dabat, & diues, & ingenioſus labor. Iſaias ſuper ſolium excelſum, & eleuatum aſpexit; Dauid ſedentem in Cherubim, elegantiarum igitur tantus amator, cur nunc ſyluæ indecora eligit? Et quidem, vt in fauillas redigere ſtatuiſſet, cremanda erant primo loco ſenticoſa, & infructifera: verùm operaturus prodigium memorabile, & ingens beneficium præſtiturus ſtipiti, non detrimenta; (*nam à fulgore rami* (vt ait Nicænus in vita Moyſis) *continua quaſi irrigatione vireſcebant:*) iuuentam igitur, non conſumptionem recipiebant: quare antepoſuit nobiliſſimis frondibus pungentem, & aculeatum rubum? Communis reſolutio eſt, in ſolamen afflictæ Hebræorum plebis huiuſmodi excogitatum ſymbolum: inſtruebantur nanque, fore, vt ex ærumnis, atque preſſuris lucidiores proſilirent, quemadmodum ex aurificis tortura micantius prodit aurum, quippe quantuncunque Pharao opprimere aggreſſus, tantùm non deuaſtauit, imò cùm Ægypto diſcederet, Creator, *eduxit eos cum argento, & auro*, (Pſalm. 104. verſ. 32.) *& non erat in tribubus eorum infirmus.* Ego etiam ad ſolamen Iudæorum referam ænigma: verùm animæ, non corporum medelam intuebor. Dixi quidem elapſo Anteloquio 5. Sectione 6. num. 126. Ægyptiorum deteſtanda Numina, fœdaſque ſuperſtitiones, poſthabito vero Deo, amplexatos Hebræos. Erat hæc grauiſſima idolomania: quoniam ab ijs commiſſa, quos peculiari fœdere, exquiſitaque clementia ſibi deuinxerat Creator; mittebatur legatus Moyſes, qui veniam ſpondere; ſed criminum magnitudine, & conſcientia deiecti animi, nudis ſermonibus fidem non erant adhibituri; portentis igitur ſociandus erat ſermo: ergo, ne credere deſinant, rubum incombuſtum proferat, & ſimul reuelet Sacramenta: nam ſpinis adumbrari commiſſa delicti, operoſum non eſt intelligere. Nouiſſimam itaque inter nemora arborem cùm animaduertant illuſtrari fulgoribus, & lambi dulciter ab ignibus; Creatorem ſciant ignis ſignificatum charactere, qui in extrema malorum delapſos non conſumat; ſed adſtringat, & foueat, non in cineres redigat, ſed claritate illuminet; atque talis tam benignus cùm erga rubum exiſtat, quam indulgentem futurum opinabimur erga excelſiora arbuſta? Toti ſyluæ oppignerauit miſericordiam, cùm etiam in rubum bonitatis theſauros largiter effudit. Hæc fortaſſe Ambroſius intenderit lib. 5. de Spiritu Sancto, c. 16. *Vrebatur enim rubus, & non exurebatur, eò quòd illo myſterio Dominus figuraret: quia illuminaturus ſpinas noſtri corporis adueniret; nec conſumpturus ærumnoſos, ſed mitigaturus ærumnas, qui baptizaret in Spiritu ſancto, & igne, vt gratiam tribueret, peccata conſumeret.* Atque hoc ex noſtri ſponſi nuptijs tam ſalutare, tam efficax documentum: nam, qui Chananæam multas ob cauſas abominabilem ad lecti, & regnorum conſortium admiſit, quem reijciet?

Fernandez.

Nicænus.

Iuſti ex ſor. mare laboris lucidiores prodeunt.

Pſal. 104.

Ambroſ.

Eia, præparate, accedite, venite, omnes, qui laboratis, & onerati eſtis. Quid remoramini? quid ſegnes accurritis ad veniam? timetis peccatorum onera, & paueſcitis delicta veſtra; ſed ecce, qui inuitat, amore languet, tabeſcit, ſitit veſtri deſiderio penè conſumptus: ſed credite, *Quoniam delicta non videt vis amoris*, (Chryſologus ſermone 3. de duobus filijs,) *& ideò pater peccata filij redemit oſculo: clauſit, ne nudaret pater filij crimina, pater ne fœdaret.* Perturbat vos ſcelerum memoria: ſed attendite, quoniam non vult peccatoris mortem, qui in momenta ſingula in peccatorem tam munificus, & beneficiens eſt. *Tibi infuſa lux circunfuſas remouet tenebras*, (Chryſologus ſerm. 148. de Incarnationis Sacramento,) *tibi eſt temperata nox, tibi demenſus eſt dies, tibi cœlum, Solis, Lunæ, ſtellarum vario fulgore radiatum eſt: tibi terra floribus, nemoribus, fructibus eſt depicta: tibi creata eſt in aere, in campis, in aqua ſpecioſa continens, mirabilis animantium multitudo, ne gaudium noui ſæculi triſtis ſolitudo confunderet. Audite rogantem Dominum.* (idem Chryſologus ſermone 108. in verba Apoſtoli: *Obſecro vos*, &c.) *Tota die*, inquit, *expandi manus meas. Nonne qui expandit manus, ipſo habitu rogat? Expandi manus meas. Ad quem? ad populum. Et quem populum? non tantum non credentem, ſed contradicentem: expandi manus meas. Diſtendit membra, dilatat viſcera, pectus porrigit, offert ſinum, gremium pandit, vt Patrem ſe tantæ obſecrationis demonſtret affectu. Videte videte in me corpus veſtrum, membra* 31.

Chryſol.

veſtra,

Digitized by Google

veſtra, veſtra viſcera, oſſa veſtra, veſtrum ſanguinem; & ſi quod Dei eſt, timetis, quare vel quod veſtrum eſt, non amatis? Si Dominum fugitis, quare non recurritis ad Parentem? Sed forte vos paſſionis meæ, quam feciſtis, magnitudo confundit: nolite: claui iſti non mihi infigunt dolorem; ſed veſtram mihi infigunt altius charitatem: vulnera hæc non educunt gemitus meos; ſed magis vos meis viſceribus introducunt: extenſio corporis mei vos dilatat in gremium, non meam creſcit in pœnam. Venite ergo, redite, & vel ſic probate Patrem, quem videtis pro malis bona, pro iniurijs amorem, pro vulneribus tantis tantam reddere charitatem.

SECTIO IV.

Nemo ſe ſtare poſſe confidat, ſi à peccandi occaſione non procul abeat.

32. SED quam inſinuauimus cauſam præteritæ Iſagogæ veſtibulo, Sectione 1. numer. 9. nunc fuſiùs adoriamur, de vetitis ſpecialiter Hebræorum thalamis cum populis Chananæorum, etiam ad Iudaïſmum conuolatis; cùm tamen aliarum nationum non prohiberentur connubia, modò ethniciſmum abiurarent. Equidem monuimus, Chananæos illos, qui ſuperſtites relicti fuerant, habitaſſe in medio Iudæorum; itaque hi in vicinia erãt; cùm aliarum Prouinciarum incolæ procul diſtaſſent. Quoniam igitur ab occaſione remota non magnum impendebat diſcrimen; ſummum verò periculum eſt à proxima labendi anſa; propterea ſeueriori edicto compreſſa nubendi licentia cum Chananæis, quàm alijs nationibus: vtpote Chananæi Hebræis intermiſti proxima & appropinquans erat occaſio. Huius igitur ad peruertendum potentiſſimam vim conſiderans Numen, vt gentem ſuis deditam cultibus ſatis armaret, damnumque à propinquitate imminens auerteret, reſtrinxit nubendi cum Paganis facultatem, & inconceſſa Hebræis omni tempore matrimonia cum Chananæorum ſtirpe declarauit. Video Eliam proijcientem ſe, & obdormientem in vmbra iuniperi, (Reg. 3. cap. 19.) *Et ecce Angelus Domini tetigit eum: reuerſuſque eſt Angelus Domini ſecundò, & tetigit eum, dixitque illi: Surge, & comede: grandis enim tibi reſtat via.* Video Ionam deſcendentem ad interiora nauis, (Ionæ cap. 1. verſ. 5.) & dormientem ſopore graui, & neque ſemel, neque iterum fit aliqua Angelorum apparitio quieſcenti. Fateor quidem, armatur contra Eliam mulier iratum impotens, ſæua & homicidalis Regina: ſed Æolus, & vniuerſæ Oceani Erynnes coniurant aduerſus Ionam; præſentemque viris intentant ſingula mortem; eleuauerunt flumina fluctus ſuos à vocibus aquarum multarum; mirabiles elationes maris. Sed à Spiritibus ſupernis inobediens Vates conſolari non merebatur: nam deſcendit, vt iret in Tharſis, fugiens à facie Domini. Verùm, nonne & de timore nimio arguamus Eliam, qui feminæ vereatur minas: & ille ignitus, ille impauidus, ille exſufflans tonitruum in Achab, terga vertit mulieri? Quòd ſi cum imbecilliori ſexu congreſſus metuendus erat, quoniam facilè ſtomachantur; ſed ad blanditias ſubitò rurſus conuertuntur; at procul ierat à Reginæ conſpectu Propheta: nam

3. Reg. 19. 7.

Ionæ 1.

perrexit in deſertum viam vnius diei. Satis amotus eſt; quorſum illa quadraginta dierum peregrinatio? Sanè Ionam nemo inſectabatur, qui animæ laqueos tenderet, qui ſpiritui inſidias pararet, ipſe ſibi malorum auctor ſolus, prætereà nullus: non caro alliciebat, non forma obuerſabatur, non tyranni excandeſcebant: vacuum igitur periculis à cœleſti nuncio opus non erat moneri: Eliæ autem bellum dixerat femina, quæ ſtibio, & pigmentis ſe componere ſolita fuerat; ſtemmate, diuitijs, auctoritate ſuprema pollebat: ſciebat decepiſſe Adamum, Iobum ſubuertere conatam, Salomoni, eiuſque parenti offendiculo fuiſſe: etſi ergo fortis, & adamantinus vſque in eum diem, & nec ipſis Regibus cedens; at cùm peccandi vehemens vrget occaſio, qualis mulierum, ſiue iræ, ſiue lenocinia; cogitans nulla tutiora eſſe præſidia, quàm quæ ſubminiſtrat fuga, abijt quocunque eum ferebat voluntas, & perrexit in deſertum viam vnius diei: cùm verò hic requieſcere meditaretur, ſatis à Reginæ ore abſtractum ſe putans, docuit Angelus pro tanto diſcrimine modicam eſſe fugam, & mulierem vitandam, toto orbe velut interpoſito: quare adhuc reſtare quadraginta dierum iter. Scitè Ambroſius epiſtol. 33. ad Marcellinam: *Non mediocris igitur iſta tentatio: nanque aſperiores tentationes has eſſe cognouimus, quæ fiunt per mulieres: denique per Euam etiam Adam ſupplantatus eſt; eoque factum eſt, vt a mandatis cœleſtibus deuiaret: quid dicam, quod etiam Eliam Iezabel cruenta perſecuta eſt?* Benè quoque Rabbanus: *Elias, qui mortuos ſuſcitabat, ventura prævidebat, alia quoque præclara faciebat, cùm tot virtutibus proceſſiſſet, Iezabel poſtmodum, quamuis Reginam, tamen muliérculam fugit.* Nam ſanè, quòd non mortem, ſed femineas illecebras veritus ſit; non perſequutorem oderit, ſed perſequentis ſexum, innuit, & ab ipſo exoptatam necem; verùm à Domini manu, non à muliebri dextera: *Sufficit mihi, Domine,* (inquit) *tolle animam meam.* Præclarè nanque Chryſoſtomus epiſtola ad Olympiam: *Si patriam & populum, ne mortem incurreret, reliquit, & fugit; quomodo mortem, quam tunc fugerat, nunc requirit?* Non igitur mortis formidine procul a patria exulauit: ſed mulier peregrinare fecerat.

Feminarum conſortia fugienda.

Ambroſ.

Chryſoſt.

33. Expendamus & alteram Dauidis fugam, de qua titulus Pſalmi tertij. *Pſalmus* (inquit) *Dauid, cum fugeret à facie Abſalon, filij ſui.* Quid? pauetne veteranus iam, qui tyro, & inceptans miles non dubitauit gigantem laceſſere, puer leonum rugitus, & vngues deſpiciebat? Vbi conſtans ille animus aduersùs Saülis potentiam? Nunc Rex & Monarcha priuatum hominem timet, qui priuatus Regem contemnebat? Quòd ſi non fuga hac corporis agitatur cauſa; ſed mentis incolumitati prouiſum ſit, nempe, vitabat gnati aſpectum genitor, ne efferata ingratitudine victus, iræ ſuccumberet, animum fœdaret vindicta iuſtitiæ prætergreſſa limites; iiſdem argumentabimur modis: nam potuit iunior Saülis tentorium ingredi, eumque interimere valeret, & hortaretur Abiſaï inquiens: *Concluſit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas:* (Reg. 1. cap. 26.) *nunc ergo perfodiam eum lancea in terra.* non ſuſtinuit, contentus abſtuliſſe haſtam, & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput Saül. Ergo, qui in adoleſcentia tam inſigniter patiens fuit, & iniquiſſimum Principem ne in minimo læſerat; nunc prouectus, paria ſaltem virtutum ſpecimina non exibebit?

Pſalm. 3.

1. Reg. 26.

Iræ paſſio nimium indomabilis.

Quòd ſi vt vincatur ira, ſuperentur odia, inimicum fugiſſe oporteat, ſitque hoc malum ex illorum vitiorum claſſe, quibus fuga remedium præſtat, quoniam cum ira congredi velle, periculoſiſſimum, & difficile certamen eſt, cur iuuenis tanto ſe diſcrimini obtulit Dauid? nec enim temerarius, & præcipitabundus egerat. Equidem iraſcendi non futiles omninò, neque paucas verò cauſas præbuit Saülis ingratitudo: ſed tamen erant odiorum illæ remotiores anſæ, quippe multa erant, quæ factorum lenibant acerbitatem: nam, neque ſanguine coniunctus erat Saül, nec multa interceſſerat familiaritas, & regnum poſſidebat, quod ad Dauidem potiùs, quàm ad Ionatham tranſire duriſſimè patiebatur: mirumne ſi inuidebat eius capiti, quem æmulum imperij non dubitabat, & nulla ſibi neceſſitudine deuinctum? Ad hæc tympaniſtriæ illæ cantabant, Dauid decem millia, cùm Saüli mille ſolùm tribuerent: ferunt autem Optimates grauatè, & tabeſcunt, ſibi quenquam anteponi etiam ex Dynaſtis; quantò magis hominem nouum, & qui de poſt fœtantes oues aſſumptus eſt? Sed in Abſalone omnia è diametro contingebant: nihil malitiæ opitulabatur, cùm plurima augerent: filius, & cui genitor Ammonis necem condonauerat, quem diuitem, glorioſum, maximum facere propoſuerat, atque vt regnandi tanto œſtro rapiebatur, expectaret ſaltem parentis obitum: neque enim iam viuendi multa eſſe poterant ſpatia. Tantis igitur confluentibus circunſtantijs, eueniebat vehementiſſimam excandeſcendi occaſionem offerendam iri ad præſentiam Abſalonis, & dubium ſibi ſpondere potuiſſe triumphum de vindicta, atque odio Dauidem. Noluit igitur prudens Rex tanto, tamque aperto diſcrimini committere animam, fuga proinde ſibi conſuluit: & qui Saülem in iuuentute adire non eſt veritus, deque ira ouans emerſit; grandæuus Abſalonis ſe dare conſpectui timuit.

Lyra.

Rectè Lyrenſis ad cap. 15. lib. 2. Regum: *Sciendum, quod cùm Dauid eſſet in bellis expertus, & audaciſſimus, & eſſet in loco forti, & haberet ſecum plures, et fortiſſimos bellatores, non receſſit de ciuitate timore ipſius Abſalonis principaliter; ſed timore Dei.*

34. Tranſeamus ad Chriſti acta. Stabat ad monumentum flebilis Magdalena, & aſportatum Magiſtri corpus è ſepulcrali marmore ſineonſolabili proſequebatur luctu: aſpexit miſeram tandem, & quamuis ſtatim non aperuit vultus, reuelauit poſtremò; & illa gaudioſa volebat plantas beatiſſimas complecti arctiùs; fruſtratur pio deſiderio, & audiuit increpantem: *Noli me tangere:*

Ioan. 20.17.

(Ioan. cap. 20.) *nondum enim aſcendi ad Patrem meum*. Quænam hæc oratio, cuiſve ſenſus? Fortaſſe veretur ſemineos tactus mulieris præſertim in paucis ſpecioſæ? Verùm, vt omittamus nunquam peccare valuiſſe hominem Deo coniunctum: at, cùm hæc euenerunt, iam impaſſibili, iam immortali fruebatur ſtatu: aliùnde Magdalenæ, & in viuentem, & in defunctum mirandus amor, vt ad familiaritatem admitteret, promeritus fuerat. At hæc omnia abierint: meditemur Senatorem tanquam vnum de nobis: nonne hanc eandem feminam retroactis diebus, cum in domo Simonis pranderet, ſuſtinuit, vt & pedes oſcularetur, & vnguento vngeret, & lacrymis rigaret, & capillis capitis ſui tergeret Lucæ ſeptimo? Nonne & eadem acceſſit habens alabaſtrum

Matth. 26.

vnguenti pretioſi, (Matth. cap. 26. verſ. 27.) & effudit ſoper caput ipſius recumbentis? Nunquid modo repellit, quoniam abſque vnguentis acceſſerat? Sed hæc etiam attulerat ad tumulum demortui, comitantibus Maria Iacobi, & Maria Salome, Marci cap. 16. Verùm & his non indigebat caro, quæ non viſura erat corruptionem.

Feminarum cõſuetus omni modo fugiendus.

Hæc autem vt enodemus, notaſſe iuuat aliter conuerſatum fuiſſe cum Magdalena Redemptorem ante obitum, aliter poſt anaſtaſim, & è tumba ſuſcitationem: nam, cum lamentauit exceſſus adoleſcentiæ, & quibus Numinis promeruit iram, luxuriæ incitamenta plurima, & tergendis Medici plantis flauum de vertice crinem, gratiſſima linteamina ſoluit, aderant è conuiuentium numero domeſtici teſtes multi, quando etiam effracto alabaſtrite perfudit verticem vnguento; coram diſcipulorum cœtu id perpetratum eſt; quoniam igitur mulierum deuotio præſente multitudine ſuſpecta non eſt, non repulit feminæ aut tactum, aut obſequia Chriſtus, priuſquam pateretur: at, cùm in horto plorantì apparuit, nulli aderant teſtes; ſola cum femina vir ſolus; quare tum induit ſeueros, ac tetricos vultus: nam, cùm eximiè periculoſum ſit, loco à turbis ſequeſtrato mulierem ad colloquia admittere; quid ſi his lenocinia adiungantur, & vltra ſermonis blanditias, à geſtibus quoque familiaritas? Docuit igitur Eccleſiæ miniſtros, quantumcunque obarmatos, ſiue longa virtutum exercitatione, ſeu ipſa ætate in occaſum declinante adiutos, aut certè feminarum contubernium, abſente multitudine, fugere ocyùs; aut, vt neceſſitas, iuſtæve cauſæ ad ſolitariam confabulationem, rarò tamen, adigant, ea actionum omnium ſancta, & honeſtiſſima grauitate polleant, quæ ipſa ſit fida vtriuſque cuſtos: alioquin, ſi tam manifeſto diſcrimini his deſtitutus propugnaculis audax ſe offerat quiſquam, temeritatis debitas luet pœnas, quando, & ipſe Chriſtus iam impaſſibilis, iam de morte triumphator, vix ſatis tutum ſe arbitratur. Suffulcit hanc cogitationem Chryſoſtomus homil. 85. in Ioannem: *Mihi videtur, velle eam adhuc cum eo verſari, vt ſolebat, & ex lætitia nihil de eo magnum cogitaſſe: ſiquidem longe melior factus erat ſecundum carnem: quare hac eam ſententia abducens, & vt reuerenter ſe alloquatur admonens, eius mentem erigit, vt reuerentius adeat.* Monemur etiam (vt hoc obiter aduertamus) poſtquam è communi vita ad aliam diuinam, & ſpiritalem tranſimus, alios eſſe debere noſtros mores, & antiquis inſtitutis multùm diſſimiles: iam enim crucifixi mundo, & vitijs, quia ad Patrem aſcendimus de virtute in virtutem, quoadusque fruamur eo in Sion, etiam cum domeſticis, etiam cum arctiſſima quondam amicitia iunctis aliter conuerſandum eſt, vt nihil profiteamus, nihil operemur, quod non è ſuperis delapſum hominem planè ſignificet.

Chryſoſt.

At eiuſdem Chryſoſtomi indiſcuſſam non præteream ſingularem de Babylonicis pueris aſſertionem: *Neſcio*, (inquit homil. 4. ad Populum Antiochenſem,) *quomodo dicam: miraculum omnem verborum narrationem tranſcendit*. Verùm, quid nobis innuere hac tanta verborum exaggeratione cupiat aureæ eloquentiæ Doctor? qua enim alia dictionis formula prodigium ingens, & omni ætate ſtupendum denotare poſſet? Sed inter portenta maxima non apparet Babylonicam ſcribi debere iuuenum incombuſtionem: quid enim peregrinum, ſi Numine ſubtrahente concurſum, flammæ non læſerint? Sed ecce ta- 35.

Chryſoſt.

men

men duo memoratione digna: nam & miniſtros ſcelerum, qui procul aberat erumpens Vulcanus conſumpſit, atque in cineres vertit; pueros autem incendio circumuolutos, *non tetigit omninò ignis, neque contriſtauit, nec quidquam moleſtiæ intulit*, quemadmodum Daniel teſtatur cap. 3 Hoc igitur eſt, quod Chryſoſtomum exclamare faciat: *O rem admirabilem! Vinctos ſoluit flamma, & ipſa de reliquo à vinctis vincta eſt; & quod mirabile, & ſtupendum eſt, non in ſanctis tantum corporibus hoc factum eſt, ſed in veſtimentis ipſorum, & calceamentis. Vidiſti, quanta propinquitas? Neſcio, quomodo dicam miraculum omnem verborum narrationem tranſcendit.* Affabrum illud; *Vidiſti, quanta propinquitas?* hoc enim ecſtaſim, & ſtuporem generat; nempe, periſſe illos, qui diſtauerant; eos qui prope aderant non fuiſſe extinctos: amaſſe periculum, & non fuiſſe abſorptum.

36. Periculo autem, & occaſione implicitum, cùm emergere arduum crederet Eliſeus, propterea venienti ad ſe Naamano, Principi militiæ Syriæ, neque obuius proceſſit, nec ad cubiculi oſtia adſtantem vidit, non ianuam aperuit, non alloquutus eſt. Cur ergo Optimatem tam parum humanus, & officioſus Propheta? anne vel aſpicere gentiles, vel eis ſe inuendum præbere lex vetabat? Nequaquam ſanè. Quæ igitur duritiei cauſa? Equidem veniebat cum donario, & muneribus ethnicus Dynaſta; indignum verò exiſtimabat Vates, gratiam ſanandi ſine pretio à Creatore acceptam remunerationi ſubieciſſe. At poterat oblata reſpuere, Principemque docere, veri Dei Prophetas, & excellentes miniſtros non auaritiæ ſtudio benè facere; ſed à Numine gratis infuſa, gratis diſtribuere? Poterat quidem Eliſeus eum in modum; verùm, cùm alta mente præditus eſſet, ſciebat aliter longè mouere ea, quæ fama ſolùm, atque auditu excipiuntur, quàm illa incitent, quæ viſu atque luminibus contemplamur: illa quidem etiam operantur, atque titillant, ſed languida atque remota violentia; coram poſita acrius ſtimulant, atque vrgent: denique illa remota, atque diſtans occaſio eſt, hæc præſens atque proxima: quantumcunque igitur eremo enutritus, & diuturna palæſtra exercitatus Eliſeus, etſi miraculorum gloria clarus, noluit tantum præſumere, vt occaſioni præſenti atque proximæ ſe committeret, ſecurius exiſtimauit fuga ſalutem quærere; proinde ſubtraxit ſe aſpectibus Principis, ne & cum Principe ſimul munera intueri cogeretur. Annotauit Nilus Abbas in Aſcetico: *Venit quondam* (inquit) *ad Eliſeum Dux Naaman Syrus, multaque munera ſecum attulit: quid igitur? Propheta num illi obuiam proceſſit? ſtatimne illi occurrit? an per puerum cauſam, propter quam venit, aperuit? Ne ad præſentiam quidem ſuam illum admiſit, ne muneribus, quæ attulerat, eum curaſſe videretur.*

Munera quātum obcæcāt.

Nil. Abb:

37. Rebeccæ conſilium demiror ablegantis à ſe eum, quem vnicè amabat filium, mitem Iacob, idque eo potiſſimùm tempore, quo maternis artibus ſeniori germano prælatus eſt: *Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam*, (Geneſ. cap. 27. verſ. 43.) *& conſurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran.* Certè genitrix tum potiſſimùm gnato lætatur, cùm hic iam vir factus, aut Magiſtratus in republica, aut alios honores aſſequutus eſt: nam, donec hæc contingant, cætera matri continuos labores, variaſque & curas, & ſumptus afferunt: at nihil maius paterna benedictione Iacob conſequi potuerat. Cur igitur amantiſſimum gnatum, ò Rebecca, in longinquas regiones mittis: nunc præſertim, cùm eius præſidio, adiumentoque plùs indigeas? nam ecce caligat Iſaacus ſenio grauis; Eſaü odio te habet, quod iuniorem fratrem ei prætuleris: quem habebis conſolatorem in vidua domo, amandato ad exteros hoc ſolatio tuo? Quid, cùm audieris auunculi in adoleſcentem, & fraudes, & conuitia; durumque illud viuendi genus paſtoritium, vbi inſomnes noctes, cibi agreſtium, furum, ſæuiorumque animantium continuus terror; quoties lugubrem illam næniam flebiliter cantabis? *Heu, heu, fili mi*, (Tobiæ cap. 10. verſ. 4.) *vt quid te miſimus peregrinari, lumen oculorum noſtrorum, baculum ſenectutis noſtræ, ſolatium vitæ noſtræ, ſpem poſteritatis noſtræ: omnia ſimul in te vno habentes, te non debuimus dimittere à nobis.* At video quid proſpexerit ſagax fœmina; nempe, ſciebat indignatione plenum Eſaü pectus, vt nec potuerit intus flammam comprimere, quin foras euagaretur, & diceret: *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob, fratrem meum.* Quamuis igitur de abſentia gnati triſtaretur plurimùm: ſed nouerat magnam eſſe Eſaü rabiem. Optabat igitur diutiùs viuere, quanquam exularet, quàm eius fruentem aſpectu breui interuallo, extinctum tandem videre. Verùm, nonne potuit Eſaü abeuntem perſequi, imò ita celare varijs modis fratricidium? Frænabat ſæuitiam illius genitoris præſentia: nunc ſciet oues paſcere, & cùm de medio ſuſtulerit, contendet à fera peſſima deuoratum eſſe. Matris tamen commendanda prudentia: nouerat quouis modo capiti, atque ſaluti Iacob maxima imminere pericula; ſed minora eſſe, quæ abſentia attuliſſet: quippe & ipſo exilio ſatisfactum Eſaü dolori, & regnabat iam ſolus in àula: at palam habere, & ante oculos, qui primogenitura cum dolo ſpoliauerit, qui maiori aſtutia benedictionem eripuerit, quanta hæc rixarum occaſio, homini præſertim effero, & truculento? Non cohibuiſſet diu paterna reuerentia, & ante obitum ſenis eruentaſſet gladium fraterno ſanguine. Fugam igitur tam vehementi contagio ſingulare amuletum quæſiuit genitrix: nec enim alia medendi via ſupereſt, cùm vehemens & terribilis inſtat occaſio. Ita viſum Ambroſ. epiſt. 82. ad Vercellenſem Eccleſiam: *Imitare Patriarcham, qui de conſilio matris longinqua petijt: amabat mater; contra affectum pij amoris dimittit filium: maluit enim ſibi eum exulare, quàm Deo.* Florenter Ambroſius, *ſibi* (ait) *exulare potiùs, quàm Deo:* nam, quanquam Iacob ſemper optima fuit indole, & ab infantia meliora doctus, atque in ſanctitudinis ſchola profecerat inſigniter; timor tamen erat, ne audiens vitæ ipſius ab Eſaü parari inſidias excandeſceret plùs, quàm Dei ordinatio ſuſtineret, atque noxa mortali eius pura mens commacularetur, Rebecca autem vera in primis mater optabat magis filij dulciſſimo aſpectu carere ad longum, imò antè corpus animatione priuari, quàm fœdaretur ſpiritus. Hoc igitur illud eſt: *Sibi potiùs exulare, quàm Deo.* Atque, vt & Iacob, & Eſaü omnem diſcordiarum fomitem ſubduceret, adoleſcentem hortatus eſt, quàm citò ad auunculum proficiſceretur.

Gen. 27.

Tobiæ 10.

Iræ furor grandis.

Ambroſ.

Illud Lucæ ventilemus cap. 1. verſ. 56. *Manſit* 38.
autem MARIA *cum illa, quaſi menſibus tribus, & reuerſa eſt in domum ſuam.* Quibus verbis ſignificari putant nonnulli, ijdemque optimæ notæ Auctores, Deiparam non interfuiſſe partui, cùm Præcurſor ederetur in lucem. Sed concedamus

Luc. 1.

Maldonato acriter contendenti non ante natiuitatem Ioannis diſceſſiſſe; at certè paulò poſt abeundi veniam poſtulauit: quippe ſub finem noni menſis prodijt in auras infans: ſed nono poſtquàm grauida facta eſt Elizabetha menſe, domo ſe proruperat Virgo: nam ſextus erat menſis illi, quæ vocatur ſterilis, cùm Angelus ſalutauit Chriſtiferam, quibus ſi copulentur tres alij menſes commorationis ſub tecto cognatæ, explent nouem menſes: quamobrem itaque tum penates amicos reliquit, cùm eius præſentia maximè ſalutaris fuerat: neque enim inſtabant tempora, vt ipſa ſæculorum delicias pareret? Sanè, cùm in Baptiſtæ natiuitate non pauca ex admirandis operaturus eſſet Deus, diuulgatis ijs per montana Iudææ, incredibilis populorum concurſus fiebat, vt nullus non Zachariæ lares, nullus non limina terere optaſſet: igitur cùm pudicitiæ tanta cultrix noſſet, quantum à virorum congreſſibus immineret diſcrimen, horum vt declinaret aſpectus, nedum ſermones, & colloquutiones, quàm ſubitò animaduertit aduentare multitudinem, cognatam dereliquit. Ita cenſuit Victor Antiochenus ad nominata Lucæ verba: *Redijt autem* (inquit:) *quia circa Elizabethis partum magna hominum multitudo ad Zachariæ ædes confluxura erat: Virgo autem ſanctiſſima virgineo quodam pudore tenta hominum conſpectum declinabat.* At conſentimus quidem, adoleſcentulas virorum ora fugere debere, & coërcendam à matribus impigrè, ſi quam videant licentiare. ſed hanc expoſcunt diſciplinam illæ puellæ, aduerſus quas concupiſcentiæ fomes iras exercet, Ætnam incendit, quibuſque non ingratum eſt formoſulis placere: nihil autem horum arcem animæ Marianæ oppugnabat, quippe ſub eam appetitus, & dominabatur illi: quidni enim, quæ caput Draconis confregerat, quam gratia repleuerat, tum qua Dominus erat, & quam denique virtus Altiſſimi obumbrauit? Concedamus & hoc deſolatam munimine: ſed Hebræis mos fuerat, ſeparata à viris habitatione feminas includere, & virginibus ne quidem maſculorum intuitus concedebatur. Diximus de hoc aliquid ſuperius Anteloquio 5. Sectione 3. Subſectione 1. num. 22. Poterat igitur Deipara pro gentis conſuetudine penetralibus latere, vbi neminem virorum conſpexiſſet: ob hanc itaque cauſam diſcedendum ei non fuerat: ſic peragi poſſe apparebat, tùm lubrica admodum eſſe & occaſio virginei pudoris, viris domum circumcurſantibus. Itaque in tanto diſcrimine parum efficax MARIAE videbatur intra penetrale abſconſio: & quoniam eiuſmodi cauſa erat, vt puella virum fugere debuiſſet, non ſatis eſt gratia plenam eſſe, non ſufficit ventre Deum portare, exiguum eſt genycitidis defendi muris, & oſtio ſemper obſerato, abit per montana iterum, vnius atque alterius diei itinere, inſtructura volentes cauere, ſic demum vincenda eſſe pericula vehementia, & quæ impetu ad lapſum inuitant.

Virginum quanta eſſe debet verecundia. Vict. Anti.

39\. Petamus & ab Abrahamo ſacrificante eximium ſpecimen. Iam cliuum aſcenderat obedientiſſimus ſenex, iam altaribus lignorum faſces impoſuerat, & admouit flammam fragilibus virgis, iam victimam compoſuerat, & aptata ceruice perituri adoleſcentis, ſtringebatur parricidalis machæra. Suſtulit dexteram vibraturus, cùm ecce de ſublimi intonat vox: *Abraham, Abraham, non extendas manum tuam ſuper puerum*, (Geneſ. cap. 22. verſ. 12.) *neque facias illi quidquam*, &c. Sed, cur victimantis nomen Angelus ingeminat? quippe Abraham virtutibus omnibus clariſſimus; obedientia tamen excellentior, eiuſque ſpirans imago: at perfectus obediens ad vnam præcipientis voculam reſponſat, quin & nutibus obtemperat: igitur aut ſuperfluum in loquendo cœleſtem nuncium dicturi ſimus, aut Patriarcham in obediendo non ſatis properum. Verùm animaduerte circunſtantias ſacrificij: non hæc contigerunt initio, non ſub medium, in exitu penè, & ipſa tragœdiæ cataſtropha: ergo, cùm ſic progreſſus fuiſſet Abraham, & victimandi tam apertis ſe tradidiſſet periculis, vt elatum iam haberet ſanguineum enſem, non perficere incepta tali occaſione, ſaluum euergere, nec filium iugulaſſe, qui, vt occideret, manifeſto ſe diſcrimini obiecerat, hoc etiam in Abrahamo difficillimum cœleſtis arbitratur Legatus, ac quamuis obedientiſſimum noſſet; ſed rei tamen magnitudine commotus, quaſi diffiſus vna voce reuocandum, conduplicauit nomen. Percipiamus ſuffragantem Ambroſium lib. 1. de Abraham, cap. 8. *Et dixit Angelus: Abraham, Abraham, tenuit quodammodo manum eius diuina vox, & ictum vibrantis occupauit dextera. Non ſemel vocauit, ne aut non plene audiret, aut fortuitam vocem putaret: repetiuit vocem, tanquam veritus, ne præueniretur ſtudio deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non poſſet: Non inijcias*, inquit, *manum in puerum, neque facias ei quicquam.* Luculenter Zeno Veronenſis cogitauit, gladium ipſum ſtupore affectum, vt potuerit non parricida vocari, qui nati victimationem animo hauſerat, & ferè conſumpſit. Eius verba ſunt ſermone de Patientia: *Medius ſtupet gladius, nullo impedimento ſuſpenſus, mactatione terribili gloriam ſe præſtitiſſe, non crimen.* At quorſum beatus Martyr dixerit, *nullo impedimento ſuſpenſum*, cum de Olympis angelicus clamor fulminantem coërcuerit machæram? Sanè intellexerit, nulla obſtacula ab ipſo Abrahamo poſita, immiſſam forinſecus moram: hoc autem vel inanimatum enſem demiratum, cùm ſic properaret ad filij internecionem Patriarcha, vt nihil retardaret citiſſimè, & tota mente currentem; potuiſſe tamen non abſoluere parricidium. Tam difficile igitur cùm ſit labendi proxima, atque impellenti occaſione conſiſtutum non fœdari, non cadere; quoniam ſciebat Creator, fore, vt Palæſthina edomita, adhuc Chananæorum non exiguæ reliquiæ in medio populi fidelis remanſuræ erant: ab his autem, quod in proximo agerent, Hebræis idololatriæ maximum impendere periculum: nam admotis vniuerſis machinamentis adniſuri erant, vt Deos alienos ſequerentur: iuſſit in medelam, ne ſocietatem cum eis inirent, ne matrimonia necterent, etiam poſt abiuratas ab illis ſuperſtitiones: percallebat enim, cùm maxima ſit amicitiæ vis, & poteſtas ad decipiendos animos; ſed tamen coniugiorum arctiſſima eſſe vincula, thalamos maximè prohibuit, ac quoniam & Iudæi per ſe proni erant in vanorum adorationem Numinum, & Chananæorum ſumma diligentia in alliciendo ad impiam religionem, cohibiturus perfectè, non ſolùm cum Paganis vetuit nuptialia fœdera; ſed quoque cum proſelytis, & Moyſi aggregatis.

Geneſ. 22.

Ambroſ.

Zeno Veron.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO V.

Glorioſior, fortiorque in robuſta ætate virtus, cuius in pueritia iacta fuere ſemina.

VIx pubertatem prætergreſſos ſponſos, & ſtatim matrimonio copulatos oſtendimus elapſæ Iſagogæ Sect.5. Subſect.5. num.114. Quid coniugij vincula tam cito iuuat ſubijſſe? quis amor curarum tam ſubitus, & familia præpediri, & liberorum educatione vexari? Sed & in tempore, quoque faſtiditur ſenectus, quicquidve iuuentam excedit, propterea pubeſcente anno, cùm aperire ſinus terra incipit, & diuitiarum oſtentamēta emittit ſolum, celebratam genialem pompam monſtrauimus eadem Proluſione, Sectione 4. Diximus autem nominata Subſectione 5. ideò feſtinatum ad nuptias, ob plurima nempe emolumenta: quod, & maſcula atque validior proles naſceretur; quòd firmior ſuccedentium ętatum valetudo appareret; quòd denique, & vitæ ipſa vltima ſpatia conſtantiora fierent. Eia, tranſiliamus corporeum iſtud, & conſideratione feramur ad ſpiritales amantium nexus: habet & ſuum anima coniugium, cùm abdicatis illecebris ſupra ſe exurgit memor nobilitatis antiquæ, & cum Dei Verbo, cum donis ſanctiſſimi Flaminis, cum virtute, atque honeſtate omni, indiſſolubili fœdere coniungitur: verùm quæ ita Chriſto ſe deſpondere ſtatuit beata Mens, exurgit in principio dierum antelucano œſtro. Bonum eſt viro, cùm portauerit iugum ab adoleſcentia: quippe leuabit ſe ſuper ſe, ipſoque ſe, quod mirum eſt, grandior fiet; transferet in ſequentes annos vigorem quendam entheum, & cœleſtem planè, quem cum rationis vſu cœpit geminare virtus. Agedum, videamus, confirmemus. Abiturus iam iam ad Patrem Redemptor, Petro, Apoſtolicæ coronæ apici, ſignificare placuit, qua morte eum clarificaturus eſſet, & benignè quidem atque peramanter; indigebat, nimirum, tanta conſolatione Simon, quæ non tam neceſſaria commilitonibus; negauerat, nempe, Magiſtrum fœda admodum leuitate; ſcilicet, ad puellæ contremefactus vocem, vixque poterant conſcientiæ terrimenta ob tam inſigne delictum aliter ſatis leniri, niſi concepta beatæ in Domino mortis certa fiducia. Sed percipiamus incorruptionis formam: *Amen, amen dico*

Ioann. 21. *tibi*, (Ioann.cap.21.verſ.18.) *cùm eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas, vbi volebas: cùm autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet, quò tu non vis*. Et quidem cruce moriendum inſinuabat Chriſtus, quæ communis eſt expoſitio. Sed Chryſoſtomi Commentarius aliquam faceſſit remoram homil.87. in Ioannem: *Cur ſuperioris vitæ meminit? Sed, cùm aduenerit ſenectus, tum fortior eris, atque præſtantior*. Noſter Maldonatus clariſſimè: *Solent iuuenes fortiores eſſe: etiam animo, quàm ſenes: ſignificat autem Chriſtus, fore, vt è contrario Petrus fortior ſit, cùm ſenuerit: quàm cùm erat iuuenis*. Verùm, obſecro, quæ huius explanationis commodatio cum Euangelij dictione? Et ſanè dixerit quiſpiam promptè, Petrum equidem adoleſcentiorem nullis admotis tormentorum machinis negaſſe, eſſe ſe diſcipulum Verbi cum carne; eundem autem canum, atque albeſcentem non veritum Romani Imperatoris ſæuitiam. Sed neque hæc ſatisfaciunt: quippe paulò poſtquam negauerat, neque enim plurimi interceſſerant dies, ſtrenuiſſimus idem cum ſocijs apparuit: *Ibant nanque gaudentes à conſpectu concilij: quoniam digni habiti ſunt pro nomine* IESV *contumeliam pati*. Demus verò ea certa fuiſſe: lis adhuc eſt, eaque princeps, de adaptatione metaphoræ: nam oppoſitum omninò Chriſti ſermo indicare videatur; fuiſſe, videlicet, Simeonem in iuuentute robuſtum, in ſeris annis debilem atque infirmum: quippe cùm vigeret prima ætas, nullius egens adminiculis, ipſe iter capeſſurus cingebat ſe, fluxamque veſtem colligebat: ſenior autem, & tantùm non decrepitus, præter ſcipionem; etiam miniſtrorum implorabat opem, qui, ne caderet, ſuſtinerent. Sic igitur conciliare libet: cingendi quidem vocabulo præſtat, intelligamus adumbrari mortificationem. Docet Gregorius Papa homil. 13. in Euangelia, idque vulgariter recipiunt omnes, verùm laborioſior multò eſt illa pœna, quæ ab extrinſeco venit: nam & vnuſquiſque non ita operosè ſuo quidem marte, proprioque, atque inſtinctu apud ſe nato, aut ieiunabit, aut cilicio, flagellatione, aliave forma corpus in ſeruitutem rediget: quæ ſi reluctantem peragere cogat externa vis, ingemiſcet, & dolebit ſupra modum. Itaque concinnè indicat Seruator, valentiorem fore in Petro extremi curriculi mortificationem, quàm fuerit primæ ætatis; quòd, ſcilicet, iuuenis, ipſe ſibi violentiam inferret; ſenex ab alijs dura pateretur: *Cùm autem ſenueris, alius te cinget, & ducet, quò tu non vis*. Non illepida hæc: iam ad noſtri propoſiti inſtitutum. Puto ergo oſtendere voluiſſe Chriſtum, quamobrem ſeneſcentis Apoſtoli mortificatio robuſtior euaſiſſet; nimirum, quòd adoleſcens etiam paſſionibus domādis inuigilaſſet, velut ſi pronunciet: Quoniam tu, cùm iunior eſſes, cingebas te, exorſus ab ipſa adoleſcentia mortificationis ſtudia, hoc inde conſequeris, vt cùm grandæuus fueris, mortificationis ſummum faſtigium attingas. Itaque creſcet in dies vigor mentis, & longè excellentior quidem apparebit ſenectutis virtus: ſed ideò hæc tam excellens, & valida, quò initia hauſerit à viridi æuo; ſcilicet, etiam tum, cùm eſſes iunior, cingebas te, & crucifigebas carnem cum concupiſcentijs, inde ad extremam periodum transfuſum robur. Hoc igitur eſt, quod Chryſoſtomi innuebat oratio; *Sed cùm aduenerit ſenectus* (ait) *tum fortior eris, atque præſtantior*.

Chryſoſt.

Maldon.

Atque percipiemus ex his, quamobrem Ioſuë clarior prodierit Præceptore eius Moyſe: nam 42.
vt excelluerit, docet Ambroſius Officiorum lib. 2. cap. 10. *Meritò vir huiuſmodi euaſit, vt ſiſteret fluminum curſum: diceret: Stet Sol. & ſtaret Sol; quaſi eius ſpectator victoriæ, noctem differret, diem produceret. Quod quidem Moyſi negatum eſt, ſolus eligeretur, vt populum introduceret in terram repromiſſionis: magnus vir fidei miraculis, magnus triumphis: vterque igitur diuina ſubnixus gratia vltra humanam proceſſit conditionem, ille mari, hic cœlo imperauit*, itaque Moyſe potior diſcipulus eius, & quòd optata tellure gauiſus, & quòd in nobiliori plaga operatus admiranda, in Olympo, nempe: ſed vnde glorioſior factus? equidem vtrinſque incunabula, aut certè pueritiam, ſi repetamus, inueniemus ſanè Moyſem aulæ delicijs enutritum, ipſoſque quadraginta annos ver-

Ambroſ.

Supra Magiſtrum aliquando diſcipulus.

ſatum inter Ægyptios: nam demum hoc tam longo exacto interuallo ſeceſſit in eremum contemplationi nauaturus operam, de quibus Salianus tom. 2. anno mundi 2503. Antonius Fernandez Præfatione viſionis 6. numer. 7. quo profectò tempore honeſtatem omnem ipſe ſequutus ſit, & digna futuris incrementis iecerit ſemina; id tamen negare non poſſumus, vixiſſe loco lubrico, nempe, iuxta aulæ proteruiam, & inſanas libidines, interque mortalium nequiſſimos Ægyptios; nimirum crudeles innoxiæ gentis hoſtes, & abominanda ſuperſtitione ſceleratiſſimos; at verò à Ioſuë non ſolùm benè tranſacta adoleſcentia, ſed etiam cum bonis: nempe, à puero Moyſi additus, ab eius non diſcedebat latere, eius bibebat auribus inſtructionem, ſectabatur exempla, & habitabat in medio populi fidelis, ſcilicet, Iudæorum: ergo cùm iuuentutis gloria in euectæ ætatis limites excurrat, quemadmodum Ioſuë pueritia clarior exoot Moyſis educatione, nempe, eo quòd non ſibi ſolùm probè, & honeſtè vixerit, ſed apud eos etiam, qui honeſtatem, modeſtiamque diligerent; ſic & eius ſenectus fulgentior emerſit: hæc igitur occaſio. cur & Moyſem ſuperauerit. Opus autem eſt, corroboret Ambroſij auctoritas indicato iam loco: *Inde tantus Ieſus Naue, quem cùm non ſolùm erudiuit ad legis ſcientiam Moyſi copula, verùm etiam ſanctificauit ad gratiam, cùm columna nubis deſcenderet, & loqueretur cum Moyſe, quaſi fidus aſſtabat Miniſter: nec exibat de tabernaculo inuenis, cùm ſeniores longè poſiti diuina trepidarent miracula: vbiq; igitur inter admiranda opera, & reuerenda ſecreta Sancto Moyſi indiuiduus adhærebat: meritò vir huiuſmodi euaſit, vt ſiſteret fluminum curſus; & cætera, quæ ſuperiùs data fuere.*

Salian.

Fernand.

42. Libet & hinc quoque enodationem inueſtigare celebri admodum ænigmate, de purificatis duorum Prophetarum labijs, Iſaïæ, videlicet, atque Ieremiæ: quippe euangelici Vatis caput vt conſulamus ſextum, inueniemus ſanè faucium purgamen non perfunctorium, ſed acre in primis, atque pungens: nam & certè *volauit ad eum Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os eius.* Porrò fuiſſe calculum hunc prunam non emortuam ſanè, & ſemiardentem, ſed ignitam vndique atque accenſam, commune iudicium eſt, quod firmare nixus noſter Aluarez ad verſ. 6. nominati capitis Iſaiæ: at verò ad Ieremiam directus non ex Miniſtris quiſpiam, voluit Deus ipſe emaculandi fungi officio, & miri caſtigatione, manu ſolùm os tetigit. Quæ tanti diſcriminis anſa? Fortaſſe ætatis differentia? Nempe, quòd virum ſe nominet Iſaïas: *Vir pollutis labijs ego ſum.* Ieremias autem puerum ſe dicat, & dixi: *A, a, a, Domine* (cap. 1.) *ecce neſcio loqui: quia puer ego ſum.* Verùm ſanè, & Ieremias iuſtam ſortitus ætatem, eam abſque dubio, quo peccato, & noxæ ſubiacere poterat, cùm vaticinari aggreſſus; neque pueri vocabulum quidquam euincit: nam & iuuenes nuncupatos homines vſque ad quadrageſimum annum apud Romanos, prodit Gellius lib. 10. cap. 28. atque Exodi cap. 33. verſ. 11. Ioſuë puerum nominatum aduertit Auguſtinus, cùm tamen annum ageret 43. quemadmodum idem cenſet lib. 18. de Ciuitate, cap. 11. Solet verò puer non ætatem, ſed miniſterium deſignare, vt idem intelligatur atque ſeruus: qua de re pulchra eſt diſſertatio Ambroſij lib. 1. de Abraham, cap. 9. ad illud. *Et vocauit puerum ſeniorem domus ſuæ. Diſce hinc* (ait) *quod etiam ſenioris ætatis ſeruuli, pueri dicantur à dominis, vel quibuſcunque potioribus: vnde & quidam Poeta* (*Maronem* puta ecloga 1.) *hoc ſequendum putauit; ſiue in eorum vſum, qui ſibi docti, & ſapientes videntur, ipſe hoc repetit; ſiue de noſtris ipſo tranſtulit; ſiue tranſlatum inuenit:*

Iſai. 6.

Ierem. 1.

Regula! Puer, non ætatem, ſed miniſterium deſignat.

Gell.

Auguſt.

Ambroſ.

Paſcite, vt antè boues, pueri; ſubmittite tauros.

Vnde & pueros dicimus, quando ſeruulos ſignificamus; non ætatem exprimentes, ſed conditionem. Acquieſcamus tamen communi Patrum, atque recentiorum placito, arbitrantium Ieremiam decimoquarto, aut tribus exactis luſtris prophetiam adorſum. Legatur noſter Chriſtophorus a Caſtro, ac concedamus Hieronymo, ob ætatis infantiam caruiſſe næuis, quæ validiorem purgationem deſiderarent: ſic enim ille in cap. 1. Ieremiæ: *Ibi enim* (intelligit de Iſaïa) *quia ſolida, & perfectæ ætatis erat, & ipſe ſimpliciter confitetur, quòd immunda labia habeat, mittitur vnus de Seraphim, qui non manu, ſed forcipe, & carbone tangat os eius, & iniquitates auferat: hic autem ipſius Dei manus mittitur, per quam cuncta operatus eſt, non vt peccata auferat, quæ per pueritiam non multa fecerat; ſed vt loquendi gratiam tribuat.* Id tamen ſcire præſtat, vnde puero tanta labiorum innocentia? Nam ſanè ſi æqui Iudices eſſe velimus, comperimus, faciliùs iuuentutem, atque pueritiam in verborum ineptias effluere, quàm perfecti æui viros: debuerant igitur abſtergi potiùs Ieremiæ pueri fauces, quàm adulti Iſaïæ. Verùm meminiſſe oporteat Ieremiam anteà ſanctificatum, quàm in lucem miſſum: itaque à matris aluo impollutus. Cùm igitur, qui ad virtutem à rationis exordio adſpirant, id conſequuntur, virtus vti ita creſcat in dies magis, magiſque, innocentia donatus ante annos Ieremias, hanc cumulari oportebat: quare etſi illa ad futiles ſermones procliuis ætas; vicit tamen pueritiæ impetum conualeſcens innocentia, ac proinde, ne ipſa Dei manus, quod mundaret, inuenit: *Non eum vt peccata auferat,* (inquit Hieronymus:) *ſed vt loquendi gratiam tribuat:* tantùm Ieremiæ profuit ab vtero ſanctitatem aſſequutum eſſe.

Caſtro.

Hieron.

Feramur ad Chriſti Seruatoris acta. Vocatus ad geniale epulum, cùm in Cana Galilææ nuptiæ fierent, deficiente falerno Genitrix inſinuat, atque ille velut ſubiracundus: *Quid mihi, & tibi eſt, mulier? nondum venit hora mea.* Ioannis cap. 2. verſ. 4. Matrem Gnatus quamobrem increpare viſus? aut quæ hora faciendo miraculo præſtituta, nec poſſit quibuſcunque momentis operari ſtupenda in cœlo pariter atque in terris? Ianſenius Concordiæ cap. 18. ad illud, *Et dixit ei* IESVS, &c. opinatur, nondum aduentaſſe tempus, paſſim, ac publicè edendi miracula; quod tempus cœpit ab incarceratione Ioannis: proptereà à Filio pronunciatum: *Nondum venit hora mea.* Sed huius dicti firmiam vellemus cauſam. Statuamus quidem, hæc ſub initio prædicationis Chriſti contigiſſe. Ita ſane Euangeliorum Interpretes, & Ioannis Textus inſinuat ſufficienter, qui non multò antea aggregatos ad Chriſti ſcholam Diſcentes memorat: erat verò, in quo Chriſtus ſe imitari optaret præcipuè, non miraculorum ſplendor, qui facilè allicit; ſed humilitas ſancta à paucis concupita. Declarat optimè Auguſtinus in illud Matth. 11. *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis,* &c. tom. 10. ſermone 10. de verbis Domini: *Non mundum fabricare, non cuncta viſibilia, & inuiſibilia creare, non ipſo mundo mirabilia facere, & mortuos ſuſcitare; ſed, quoniam mitis ſum.* 42.

Ioan. 2.

Auguſt.

ſum, & humilis corde. Hac igitur virtute principaliter excellere Chriſtum ipſum decebat, cùm ad eius vocaret imitationem ante omnia: neque certè alterius virtutis, aut crebriora documenta; aut potiora exhibuit. Cùm itaque hæc eſſet futura virtus, quæ prædicatione fulgeret ſingulariter; quò virtus ipſa ſuis abſoluta numeris euaderet, ab ea auſpicari prædicationem conueniens fuerat: ſic enim comparatum eſt, vt quæ progrediente tempore in robur, & firmitudinem conualeſcunt virtutes, eæ ab ipſius temporis exordio initia hauſerint. Hæc igitur ratio, quòd à miraculis atque portentis ordiri prædicationem tenuit Dominus, quoniam magnifica illa in quæ hominum ora, & admiratio conuertuntur, non tam iuuare humilitatem videantur, quam applauſum, & gloriam. Hæc forſan indicare voluerit Nicænus oratione in illud Apoſtoli: *Quando ſibi ſubiecerit omnia, tunc ipſe quoque*, &c. *Cur enim* (inquit) *in humana verſans natura, in pueritia ipſe progreſſus ætate, ad matris poteſtatem non amplius aſpicit? illa enim ipſum hortante in Cana Galilææ, vt ſuam oſtenderet potentiam in nuptiali epula, & vſum vini largiretur conuiuio, maternum conſilium, vt quod minime adhiberetur in tempore, reiecit dicens: Quid mihi, & tibi, mulier? Viſne me ante ætatem præeſſe ac imperare? Nondum mea venit hora, quæ præbet ætati, vt imperet, & ſit ſui iuris.* Tanquam dicat: Hæc prædicationis meæ prima elementa, & velut rudis quædam infantia: oportet autem ab initio aſſuetum eſſe, non dominationi quidem & imperijs; ſed parentiæ, atque ſubiectioni, ne ſi à teneris vnguiculis humilitatem non ſequamur, marcida illa atque imbellis appareat.

Nicæn.

44. Sed aduersùs Chriſtum mamantem cur Herodem tanta ſæuitia armauerit communis inimicus, expendamus. Ferociebat beſtia illa cruenta, & inaudita tyrannidis fabrica per millenos planctus vnius puſionis quærebatur excidium: nonne ſatius immaniſſimo hoſti explere ſanguinariam cupidinem, & poſt infinita opprobria affigi patibulo eum, quem deteſtabatur cane peius, & angue? Hæc plena vltio, & non data vnum per vulnus ſugenti mors. Sanè peruigil aduerſarius intuebatur ab ipſis præſepibus inchoatum à Chriſto opus, in quod venerat; nempe, vt illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum. Itaque, & Iſraëlis primitias attulit, cùm eum paſtores inuiſerant, qui in regione illa ſuper gregibus vigilabant, & gentium exordia attraxit, Magis ab oriente vocatis. Denique id, quod Iſaïas magnificè cantat cap. 4. auferebatur à puero, antequam ſciret vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ coram Rege Aſſyriorum. Sic igitur argumentabatur nequam: quæ ab infantia diſcuntur, ea progrediente tempore magis, magiſque roborantur: fiet ergo, vt, cùm à maternis vberibus hic infans, & Iudæorum & Paganorum conuerſionem exorditus ſit, eadem conuerſio maiora deinceps capita incrementa: deſtruetur itaque noſtrum regnum, idola tacebunt, nationes renunciabunt imperijs meis. Eia agite, Furiarum maximæ Herodem ſtimulate, abrumpat lactentis filia militaris gladius, & cadat interemptus velociter, ne ſi adoleſcat, vltimam ruinam nobis afferat. Hæc Chryſologus aperta oratione ſerm. 150. de fuga Chriſti in Ægyptum: *Chriſtus ſi vinctus pannis, ſi ſub matris vberibus occupatus, ſi tacens lingua, ſi latens opere; ſi greſſu nullus, Diaboli ſigniferos, hoc eſt, Magos in Duces fideliſſimos commutauit, perfecta ætatis Chriſtus, quid poſſit facere, Diabolus iam videbat: & ideò mouebat Iudæos, inſtigabat Herodem, vt Chriſti ſuſpectam ſibi præueniret infantiam, vt futura virtutis eius anticiparet inſignia. Sentiebat Diabolus, ſentiebat, quòd Chriſtus doctrinis, virtutibus vitam mox repararet, & mundum totum, qui adhuc vagiens ipſum quod erat mundum verticis occuparet, iuxta illud Prophetæ: Priuſquàm ſciat puer vocare patrem, & matrem, accipiet & virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ*, &c.

Chryſol.

45. Atque hoc ipſum Patris Verbum, quod tandem vera cum carne atque paſſibili viſum eſt in terris, longè antea à rerum initio apparebat, ſiue id quidem coaptando ſibi corpus aliquod, vti velit Antonius Fernandez viſionis ſextæ Commentario 2. ſect. 1. numer. 8. ſeu Angelus Verbi formam repræſentabat, quod placet Pererio diſp. 6. in cap. 3. Exodi, numer. 25. Certè ſententiam amplexatus Irenæus lib. 4. aduerſus hæreſes, cap. 26. *Ab initio* (inquit) *aſſuetus Verbum Dei aſcendere, & deſcendere propter ſalutem eorum, qui malè haberent*. Ab Irenæo autem non libet expoſtulare, cur non Pater, aut ſanctum Flamen; ſed Filius apparuerit ſemper ferè? decebat enim potiùs hunc manifeſtari, qui tandem homo fieret; ſed id interrogamus, cur nominatim aſſerat, *ab initio aſſuetum deſcendere*, id eſt, ab ipſo creationis exordio? Nam, ſi, vt facilè, atque expeditè deſcenderet, placebat, anteriùs deſcenſus experimentum facere: ſed ad hoc ſufficiebat, præſertim peritiſſimo artifici, per centum annos documenta capere, & non etiam ante diluuium inchoaſſe deſcenſiones. Fortaſſe indicare optabat, quantùm amaret præcipuum inter opera ſua hominem, quem diluculo quærebat: ſic enim vſu venit, vt quæ diligimus plurimum, hæc vt inueſtigemus, & quietem abrumpimus, & lecto primo mane conſurgimus. Non illaudabile hoc; mihi tamen alia coniectura. Volebat ſanè Verbum, vt deſcenſus celeritate, & eminentia deſcenſus omnes vinceret: itaque optabat perfectiſſimum eſſe: cùm autem ſciret; quo artis exercitatio ſolida atque robuſta euadat, neceſſum fore, vt ea ars ab infantia ebibatur; ideò, quò deſcendendi vſu ſuperaret cunctos, ſtatuit à mundi incunabulis ſeſe deſcendendo exercere. Hæc igitur fuit occaſio, quamobrem docuerit Irenæus, *Verbum Dei ab initio aſſuetum deſcendere propter ſalutem eorum, qui malè haberent*. Neque ædepol fefellit eum ſpes: nam quidem ferebatur tam celeri planta, vt gigantes excelluiſſe Dauid monuerit Pſalmo 18. *Exultauit vt gigas ad currendam viam ſuam, à ſummo cælo egreſſio eius*. Salomon autem & hinnulorum æquarit pennatis veſtigijs: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles* (Canticor. 2. cap.) *Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum*. Quòd verò currendo, deſcendendoque tantùm profecerit, taliſque, & curſor, & deſcenſor euaſerit, factum propterea, quod ab initio, atque primordijs rerum didicerit. Verùm, & Irenæi dictione clarior eſt eloquutio Tertulliani libro aduerſus Praxeam: *Ipſe enim & ad humana ſemper colloquia deſcendit: ab Adam vſque ad Patriarchas, & Prophetas, in viſione, in ſomno, in ſpeculo, in ænigmate ordinem ſuum præſtruens ab initio ſemper: quæ erat perſequuturus infinita, ſemper ediſcebat, & Deus in terris cum hominibus conuerſari, non alius, quam ſermo, qui caro erat futurus: ediſcebat autem, vt nobis fidem ſterneret, vt faciliùs crederemus Fi-*

Fernandez. Pererius. Iren. Pſal. 18. Cantic. 2. Tertull.

lium

lium Dei deſcendiſſe in cœlum, ſi & retro tale quid geſtum cognoſceremus. Significat igitur Tertullianus difficilem nos adhibituros fidem deſcenſui ab excelſis Filij Dei, *niſi, & retrò tale quid ab eodem geſtum cognoſceremus*. Tanta enim eſt connexio poſterioris virtutis, & eius ſanè, quæ non vtcunque exercita; ſed ab initio, id eſt, à rudimentis, & infantia, vt niſi hæc præceſſerint, prodigij inſtar ſit, quempiam velut ex inopinato virtutibus conſpicuum emicare.

46. Vide ex iſtis, quàm ſcitè philoſophetur Dauid. Prouocabat Philiſthæus gigas ad ſingulare certamen Hebræorum ex legionibus fortiſſimum quenque; neque inueniebatur in omnibus caſtris, qui auderet congredi cum Goliatho. Obtulit ſe Dauid tanto diſcrimini, & primùm acriter à fratre increpitus, deinde à Rege Saüle deſpectus: 1. Reg. 17. 33. *Non vales* (ait Reg. 1. cap. 17.) *reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer es: hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua*. Sed repulit feſtiuè Dauid Regis argumentum, inquiens: *Paſcebat ſeruus tuus gregem patris ſui, & veniebat leo, vel vrſus, & tollebat arietem de medio gregis, & perſequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: erit igitur & Philiſthæus hic incircumciſus, quaſi vnus ex eis*. Theodor. August. Porrò Theodoretus quæſtione 40. in lib. 1. Regum, cogitat, Dauidem vix pubertate egreſſum, quatuordecim, aut quindecim annorum tantùm. Auguſtinus planè libro 50. homiliarum, ſermone 31. puerum fuiſſe exiſtimat. Quæ ſi comperta arbitremur, operæpretium eſt, dicamus, minorem hac ætate, quando cum beſtiarum efferis, & robuſtiſſimis congrediebatur. Eius igitur generis certamina inierat, priuſquàm ephebiam abſolueret. Proinde à tenero æuo edoctus ſubire ingentia pericula, non timere ardua quæque. Itaque Saülis animo vti metum omnem demat incertæ victoriæ: Scias (ait) ò Rex, conceſſum eis, qui à puerina difficilibus aſſueſcunt, atque ingentia moliuntur, maiores vt cùm ad annos venerint, nihil ſit tam inacceſſum, quod non ſuperent: valentior nanque fit in dies virtus. Ego igitur ſi puer, & tenellus, neque leones animantium ſuperbiſſimos tyrannos veritus ſum; neque vrſos ſæuos in primis, atque audaces timui: quid nunc pubertate tranſacta, quando, & animi conſtantiæ, & corporis robori incrementa addita? Ne dubites, cadet à noſtro vulnere monſtrum illud horrendum, ingens, licèt alno procerius. Quid? irruebamus in fortiſſima bruta, idque ob tam leues cauſas, ne de numeroſo grege ouicula vna periret: nunc cùm patriæ honor inſtat, cùm Principis gloria ſtimulat, cùm potentiſſimi, æternique Numinis cauſa vrget, atque incitat, ſegniores erimus? Et non ideò ludebamus in exiguis tanto diſcrimine, quò in maximis abſque formidine auderemus? Vincet proculdubio adoleſcens Philiſthæum, qui puer leonem, ſimulque vrſum ſuperabat, vt conſequentia ſit ab illa in hanc victoriam, quemadmodum Chryſoſtomus meditatur Chryſoſt. tom. 1. homil. de Dauid, & Goliath: *Ego* (ait) *contra illum exeam, ego pugnam contra eum inſtituam, & ſuperbiam Deo mitigante conſternam, nam, cùm paſcerem gregem in campo, ouem mihi à leone, & vrſo abreptam, his bellnis interemptis, prædam excuſſi, nocentes beſtias interfeci; hoc exemplo etiam iſtam immanem belluam prouocem bello, pugna congrediar: Dei populum & ipſum vt nocentiſſimam belluam Dei virtute percutiam*. Sed in hoc, quòd ſectamur, propoſitum commoda ea Saülis verba de Goliatho: *Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti: hic vir bellator eſt ab adoleſcentia*. Nec enim ſine aliquo arcano, quod non à virili ætate bellandi eruditum diſciplina aſſerat: verùm à iuuentute; ſignificans ob hoc tanquam inſuperabilem, cùm id conſequantur, qui ab adoleſcentia artibus incumbunt, vt cùm prouectiores fiunt, in eam tranſeant firmitatem, & adamantinam vim, quam ſuperari impoſſibile ſit.

Dauidi autem pulcherrimo iuueni iungamus 47. alterum decorum nimis aſpectu, Ioſephum, nempe; hunc cùm Moyſes optimè imprecaretur Deut. Deut. 33. cap. 33. verſ. 17. *Quaſi primogeniti* (inquit) *tauri pulchritudo eius: cornua rhinocerotis, cornua illius, in ipſis ventilabit gentes vſque ad terminos terræ*. Verùm qualis hæc delineatio? Nam, ſi oris figura commendatur, non apta ſimilitudo eſt, quæ a tauro deſumitur: hic enim toruus magis, quam ſpecioſus, vti & monoceros: ſin autem robur ſub ænigmate depingitur, non hoc Ioſepho effulſit; ſed prudentia & conſilium: quare togæ quidem, & roſtris aptior, quàm militari ſago. Dicunt ſanè Lyrenſis in allegatum Deuteronomij caput, in Lyran. Abul. idemque Toſtatus quæſt. 5. non ipſius Ioſephi vires laudari; ſed in eo venturos nepotes, tribum, ſcilicet, Ephraïm, quæ (vt ait Nicolaüs) fortis extitit, & bellicoſa, præſertim poſt diuiſum Iſraëlem: nam ceſſat imperij maior pars Ieroboamo ex Ephraimiticis: at, ſi poſteritatis gloriam extollere Moyſi ſcopus fuit, Iudam potiùs his titulis afficere debuit, cum, qui ex illo deſcenderant, reliquos caſtrenſi fama vicerint. Placebit igitur ad reconditum transferre ſenſum, & mentis vigorem, altamque cordis arcem in Ioſepho monſtrari: itaque inconcuſſam animi virtutem cùm indicaret Legiſlator, ab animalibus deſumpſit metaphoram, quorum eſt notiſſima firmitudo: ac de tauro quidem apud vniuerſos exploratum: de rhinocerote Abulenſis ea, quam nominauimus, Rhinoceros, animal forte. quæſtione, de quo memorat, & leones ipſos inſectari, quem beſtiæ omnes fugiant. Quando autem tam validus Ioſephus? Sanè cùm & venditionem expertus, & carcerem: ſed ſuper omnia, athletam probauit impolluta caſtitas, & reiectæ femineæ illecebræ. Supereſt indagemus, vnde Ioſepho inter fratres omnes tam firmata virtus, tam ingentes ſpiritus, qui maſculis quibuſque animantibus comparentur. Equidem, ſi prima vitæ exorſa repetamus, inueniemus ſobrium pudicum, honeſti impigrum amatorem ab initio Geneſ. 37. ætatis: nam certè Geneſ. cap. 37. Iacob genitor hunc præ filijs omnibus dilexiſſe narratur, eò quòd in ſenectute genuiſſet: cuius ſanè phraſis interpretatio apta ad mores potiùs, quàm ad natiuitatem transferenda: quippe, ſi materialis geniture ratio habeatur, amandus fuiſſet ante vniuerſos Benjamin annis Ioſepho minor, vti probè Procop. animaduerſum à Procopio: ergo ſenectutis filius (ſic enim ex Hebræo apud Abulenſem) no- Abul. minatur Ioſephus: quia, vt idem Toſtatus in præfatum Geneſeos caput, aſſerit: *In principio ætatis ſuæ fuit prudens, & induſtrius valdè*. Quare & ob hanc cauſam idem Epiſcopus citata in Deuteronomij caput 33. quæſt. 5. arbitratur, vocatum Nazaræum, id eſt, ſanctum & religio- Deut. 33. Regula: Nazaræus idem, quod ſanctus. ſum, alioquin nondum inſtitutus Nazaræatus, qui ſub Moyſem Ioſepho nouiorem emerſit. Igitur, cum Ioſephus ab annorum & vitæ principio modeſtiam, probitatemque impensè coluerit, conſequutus antelucano hoc virtutis œſtro, vti grandior effectus, robuſtiſſima eſſet mente, &

animo

animo in meliora æneo, atq; indomabili; vt validiſſimis quibuſq; animantibus dignam quæ aſſimilaretur tantam firmitatem, æſtimauerit Legislator. Hæc igitur tam ſalubria monita, tam fructuoſa, veloces, & properæ huius Epithalamij nuptiæ ſuppeditant, quod vere, atq; anni limine inſonat Hymenæus, quod ſponſi dexteras tradant ſtatim poſt conſummatam pubertatem, quod vniuerſa iuueneſcant, nihilq; antiquatum appareat, ſummo mane, cùm auroræ exortu inueſtigandam ſapientiam hortantur; non differendos caſtos pietatis amplexus; vt in alijs cunctatio non mala exiſtimetur, in his pernicioſam eſſe: quippe niſi ab infantia optimis aſſueſcamus moribus, dum teſta recens eſt, quæ ſequatur iuſta ætate virtus gracilis, atque macra erit ſemper, ac proinde quæ irruente quauis procella, facilè cedat fluctibus, in profundum mergatur, & pereat miſerando naufragio.

SECTIO VI.

Societatem IESV *ob Filij Dei participatum nomen Deus ad maximam gloriam euexit.*

48. INSINVAVIMVS quidem, dum elapſi Præludij diſcuteremus litteram Sect. 5. Subſectione 1. num. 84. idque alias docuimus, ſponſam beneficiorum magnitudine victam, cùm non haberet, quibus ſoluendo eſſet, nec parem dilecto gratiarum actionem referre valeret, vt tamen qualicunque nota animum exoneret, poſt connubia deinceps appellari voluiſſe mariti nomine, proindeque Sulamitem, ſeu Salomoniam dictam à Salomone compare: nam, cùm ipſa ſecum nihil attuliſſet, non ſtemma, non aurum, non villas, & terrarum iugera; omnia verò donata fuiſſent cumulatè Principis largitate, optauerat hoc nuncupatione publicare, vt quoties appellationis ratio poſtularetur, promptum fuiſſet reſpondere, mariti ſe vocabulo inſigniri; quoniam, quæ haberet, vniuerſa ſponſus dediſſet: ac propterea cùm & veſtis, & gemmæ, & ornatus tota pompa à Salomone, noluiſſe ſuam quidpiam affirmare; ſed Sulamitis, id eſt Salomonicæ ea eſſe, hoc eſt, Salomonis quidem femineo articulo inflexi. Puto ego ſeminalem hanc extitiſſe cauſam, quòd tam ſedulò virginem adamauerit Princeps, vt in vno crine colli eius vulneratum ſe diffiteri non renuerit, vt Reginis, concubinarumque mandris prætulerit: *Vna eſt columba mea, perfecta mea*. Vt demum, cùm gaza locupletauerit plurima, & abundanti, contempſerit, quaſi exigua munera ſua: *Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam*. O verè ſagacem, beatamque puellam! Iure talem prædicauerant Reginæ, & concubinæ: vir eius & laudabit eam. Ingens hæc proculdubiò femina, Tecum ſi tamen, ò alma Genitrix, ſancta IESV Societas, conferre velimus, multùm eius de encomij decreſcet: nam illa quidem, quamuis ſponſi titulos aſſumpſit; ſed vetera nomina omninò non deleuerat, quemadmodum allegato ſuperiùs monſtrauimus loco. Sunamitis, ſeu coccinea etiam poſt nuptias vocata, idque ad oſtentationem quidem, vti apud Romanos, & Lentuli, & Piſones, & Cicero cognomenta hæc, quorum primordia inhonora, retinuerunt, arbitrati non leuis eſſe gloriæ, plebeia vocabula inter Senatorum recenſeri auguſtos titulos: in te verò nihil relucet præter IESVM, eius tota inſignita charactere: abolitum penitùs quicquid tuum videbatur, obliterata Ignatij, Sociorumque memoria: niſi fortè aliquid hoc ſit, quòd *Minima* dici elegiſti, ac non magis commendat moleſtiam tuam. Sanè placuit Altiſſimo hæc ſubmiſſionis tuæ grata teſtatio, atque ob hanc tantam humilitatem, fecit in te magna, qui potens eſt: ſit ſanctum nomen eius. Quidni enim faceret, quando ſic ab antiquis conſueuit? Quibus, nempe, aut nomen ſuum, aut partem nominis indulſit, hos ad grandia, atque inſolita euexit perpetuò, quin & maiora per eos, quam per ſeipſum operari nonnumquam dignatus eſt? Age, Mater diuina, leua oculos tuos in circuitu, & contemplare, quæ ſperare valeas à benigniſſimo IESV, exemplo magnorum, qui in nouo, veterique fulſerunt Inſtrumento.

Cognomina inhonora quorſum retinuerint ad Conſulatum euecti Romani!

Quanta in vnum Abrahamum Creatoris effuſio? *Faciamque te* (ait) *in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum* (Geneſ. cap. 12.) *eriſque benedictus, atq; in te benedicentur vniuerſæ cognationes terræ*. Et cap. 15. *Eduxitque eum foras, & ait illi: Suſpice cœlum, & numera ſtellas, ſi potes: & dixit ei: Sic erit ſemen tuum*. Denique & ille eſt, de quo Eccleſiaſticus cap. 44. verſ. 20. *Abraham magnus Pater multitudinis gentium, & non eſt inuentus ſimilis illi in gloria*. Quæ ratio huius tam copioſæ largitatis? nam, ſi fide ſummus extitit Abraham, Iob patientia effulſit, commendatur in Moyſe clementia, in Tobia laudatur charitas: nec tamen præmijs tam amplis affecti: quòd ſi filium Iſaacum lætus obtulit, quoniam ſuperna vrgebant iuſſa; amiſſos natos, nataſque omnes miſeranda ſtrage Iob alacris pertulit: ergo habuerit ſingulare quidpiam Abrahamus? Ita ſanè: nempe, mutauerat ei nomen Deus: *Nec vltrà vocabitur nomen tuum Abram* (Geneſ. 17. verſ. 5.) *Sed appellaberis Abraham: quia Patrem multarum gentium conſtitui*, &c. Verùm hæc quid referant? Nonne & Iacob inuerſum nomen, atque Iſraël in futurum dictus Geneſ. 32. verſ. 28. nec ad Abrahæ peruenit honores? Audiamus quid Hieronymus narret quæſtionibus Hebraïcis in Geneſim: *Dicunt* (inquit) *Hebræi, quòd ex nomine ſuo Deus, quod apud illos tetragrammaton eſt*, ה *He Abrahæ, & Saræ addiderit: dicebatur enim primum Abraham, Abram, quod interpretatur Pater excelſus; & poſtea vocatus Abraham, quod transfertur Pater multarum: nam, quod ſequitur, gentium, non habetur in nomine; ſed ſubauditur. Nec mirandū, quare, cùm apud nos, & Græcos A littera videatur addita, nos* ה *He, litteram Hebræam additam dixerimus: idioma enim linguæ illius eſt, per* ה *He quidem ſcribere, ſed per A legere: ſicut è contrario, A litteram ſæpè per He pronunciant*. Ergo ex participata vna littera diuiniſſimi, atque ineffabilis nomenclaturæ, tam ſublimia conſequutus Abraham, quid integra nominis Iehouah communicatio? Nam & hoc cum IESV vocabulo idem eſſe, quàm probabili fundamento propugnari valeat, legendum apud Alphonſum Mendoçam quæſt. 10. expoſitiua, num. 9. Certè quadrat in hanc Familiam effectus transmutati nominis Abrahæ mirificè, dictus exinde Pater multarum gentium quàm pulchrè. Quam enim ſibi metam præfixit hæc Societas, niſi peragrare vniuerſa orbis loca, & docere omnes

49.

Geneſ. 12. 1.

Eccl. 44.

Geneſ. 17.

Geneſ. 32. Hieron. Deus ex litteris nominis ſui Abrahæ nomini communicauit.

Reg. linguæ Hebrææ, quod per He ſcribit legit per A.

Mendoça.

nes

Digitized by Google

nes gentes? Quæ in terris regio non plena tam fructuoſi laboris? Ergo illa cunctarum genitrix nationum: ſic enim oportebat, quando totum nomen tetragrammaton hauſerat. Sed & illud pariter adepta, quod Abrahæ tributum, *Vt fieret in gentem magnam*. Scitè autem Rupertus Abbas? *Non dixit, gentem multam; ſed, magnam: & verè magna gens, de qua magnos Patriarchas, atque Prophetas, vel Scribas peritos, ac diuerſorum meritorum magnos viros habemus, per quos veram Dei magnitudinem cognouit mundus*. Neque enim huic Sodalitio in numero gloria, ſed in delectu. Atque ſanè cùm neque anni adhuc plurimi tranſierint, neque copioſæ legiones, deque ijs ipſis non modica pars ſæpiùs abire iuſſa; tamen per Numinis miſericordiam nemo non piorum ſtupeſcit, quantos hic palmes produxerit ramos felices, quot ex eo prodierunt Heroës, ſeu martyrij incliti laurea, ſeu portentis, & quæ omnem naturam vincunt ſignis admirabiles, ſeu Hæreticorum & gentiliſmi triumphis clariſſimi, ſeu conſcriptis propè infinitis voluminibus apud omnem poſteritatem commendatiſſimi futuri: denique tales, *per quos veram Dei magnitudinem orbis manifeſte cognouit*, quantuncunque latè patet.

Societas IESV in Abrahamo pulchrè delineata.

Rupert.

50. Miror Ioſuë nunquam mediocribus contentum, ſemper excelſiora occupantem. Mittit legatos exploratum Chananæorum regiones Moyſes, & ordinatur Ioſuë Dux atque Princeps: nam præfectum reliquis docet Abulenſis quæſt. 37. in cap. 13. Numerorum. Verùm & ipſi Moyſi antepoſitum oſtendimus antecedenti Sectione, num. 40. nam & promiſſa arua tandem Imperator populorum ingreſſus, quod Legiſlatori inconceſſum? atque cùm in terris, marique Moyſes ſtupenda patrarit, nobiliori plaga, ſcilicet, Olympo Phœbum ad occaſum properantem ſtare coëgit Ioſuë: parum hæc, ſi non & æterno, incomparandoque Numine maior quodammodo appareret: *Obediente Deo* (inquit ſacer Textus Ioſuë 10. verſ. 14.) *voci hominis*. At, qui obedit; inferior eſt: admiranda hæc tam ingentia in maximis quibuſque. Verum in homine militari potiori etiamnum digna conſideratione: quæ ſeges tantarum laudum? quòd virgo fuerit, vti ſcribit B. Ignatius ad Philadelphios? Sed caſti quoque extiterunt, Eliſæus, Daniel, Ieremias. Quòd inter arma religioſus apparuerit? Sed talis pariter Dauid. Quòd promiſſam glebam attigerit? Sed hanc alij multi ſimul poſſedere. Quid igitur? Equidem, Deo inſpirante, Moyſes nomen illius inuerterat, atque veteri appellatione Oſee cùm diceretur, deinceps Ioſuë audiuit. Cæterùm in hac vocum tranſuerſione contigit fortunatè, litteram Iod, vnam ex earum ſerie, quæ nomen Dei tetragrammaton componunt; nomini adiungi: quemadmodum itaque anteriori numero aſſirmabamus, Abrahamum inſignibus auctum beneficijs, quòd ex Dei appellatione vnam accepiſſet litteram; ſic & de Ioſuë argumentari liceat ad præclariſſima ſublimatum ob æquales cauſas. Dabunt interpretationi pondus Toſtati effata indicata quæſt. 37. *Littera addita nomini antiquo Ioſue* (ait) *eſt prima in nomine Domini tetragrammaton, id eſt, quatuor litterarum: nam prima iſtarum eſt Iod: addit ergo Moyſes iſtam litteram, vt eſſet idem principium nominis Dei, & nominis Ioſue: innuens per hoc, quòd Deus daret ipſi Ioſue de magnis bonis ſuis, cùm daret ei primam litteram nominis ſui*. Ac ſanè applicauerint de principatu inter Exploratores Viris Societatis alij iuxta libitum: mihi autem duo præterire religio ſit, quando Commilitonibus ea ſolatio futura. Primum, quòd ſpeciatim inter plurimos vni Ioſuë Moyſes nomen mutauerit, Legiſlatorem hoc tanquam pignore declaraſſe ſingularem in hunc affectum, animique dulciorem propenſionem. Percipiamus ab eodem Magiſtro: *Cauſa* (inquit) *additionis nominis huius putatur fuiſſe beneuolentia Moyſi ad Ioſue, ſecundum quam cupiebat illi bona: erat enim familiariſſimus ei, ita vt vocaretur puer eius Exod. 33. & 34. Et licèt multos alios, vel familiares, vel Miniſtros haberet Moyſes, iſte dicebatur electus ex millibus ſupra cap. 11. ideò nullius de Explanatoribus mutauit nomen Moyſes, niſi ipſius Ioſue, quia nullum alium æqualiter diligebat*. Ergo, quòd particulari in hanc Societatem rapiatur amore Chriſtus IESVS, ſuo de nomine appellari voluit. Certè Ioachimus Abbas in cap. 3. Apocal. de Angelo Philadelphiæ loquens, *ordinem nuncupat præ multis alijs, qui præceſſerunt eum, amabilem, & præclarum*. Dabimus integram periodum ſequuturæ Sectionis §. 11. Alterum ex illis, quæ animaduertere placuit, id, quod ſignificata quæſtione obſeruat Toſtatus; ſcilicet, cùm monuiſſet IESV vocabulo denotari ſalutem: *Ideò* (inquit) *Ioſue fuit per Moyſem datum iſtud nomen, ex deſiderio ſalutis ſignificata: & hoc competit, quia mittebat eum Moyſes in terram hoſtilem, vbi poterant accidere multa pericula: cupiebat autem Moyſes, quod ab omnibus illis ſaluus eſſet Ioſue, ideò impoſuit ei nomen ſalutis: quod ita fuit: nam in reditu mortui ſunt decem Exploratores: ſolus autem Ioſue cum Caleph vixerunt, vt patet ſequenti capite*. Iam intueor planè, cur huic minimæ Familiæ Verbum Patris, Ieſu indiderit nomen. Nouerat, iuxta inſtituti formam, tranandos ſæpè Oceani inquietos fluxus, adeundas nationes ſæuitia inhumanas, per Lybiæ arenas, per ferarum ſpelæa quærendas barbarorum animas, Mahumetanorum gentilium, Sectariorum vincendas peſſimorum minas. Vah! difficultatum aggeres! ite, currite veloces, ne terreamini, Sociorum fida manus: irrumpite in Angliam, in Hollandiam, in Daniam, & vbicumque etiamnum dominatur ſæuior Erynnis, Hæreſis: erit vobiſcum IESVS, reducet victores, atque incolumes. Arment ſagittas, atque arcus Indorum ſylueſtris plebs, cadent à latere mille; ad te autem non appropinquabit; quoniam IESVS à dextris eſt tibi, ne commouearis; & in hoc nomine ſuperabis facilè, quicquid terribile, & metuendum eſt. O ſacrum amuletum! ò ſoſpitatis arrhabonem! defecit in ſalutare tuum anima mea; quia non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo oporteat ſaluum fieri.

Abul.

Ioſ. 10.

Ioſue virgo. Ignat. Mart.

Toſtat.

Ioſue nomini addita littera ex Dei vocabulo.

Nominis cõmunicatio, ſingularis affectus pignus.

Ioachim. Abb.

Societas nomine IESV tuta in periculis.

Lego Regum 4. cap. 2. percuſſas Eliæ melota aquas Iordanis, inoffenſum ſubitò præbuiſſe tramitem Vati, eiuſque diſcipulo Eliſeo; fertur deinde ſuper aſtra Magiſter flammiuoma rheda: ſed dum aſcendit, pallium amittit: ſuſtulit optatum pignus gaudens Eliſeus, Iordanemque tranſiturus, percuſſit aquas Præceptorem imitatus delapſo pallio, & non ſunt diuiſæ: reïterat verbera, inuocato Eliæ Deo, ſtatimque aperuere ſemitam fluctus. Sed, quamobrem remorantur vndæ ad primum ictum? defecit fortaſſe virtus Eliſeo? At in eo conduplicata Eliæ gratia. *Item patet* (ait Abulenſis quæſt. 28. in nominatum Regum locum,) *quia in alijs miraculis velocius operabatur Eliſeus, quam Elias: nam ad ſuſcitandum filium Sareptanæ viduæ ter orauit Elias, & ter incuruauit ſe ſuper eum præcedenti lib. cap. 17. Eli-* 51.

4. Reg. 2.

Abul.

ſeus

ſeus autem ad ſuſcitandum paruulum ſolum bis orauit, & ſe incuruauit ſuper eum, infra cap. 4. An fuerit id, quod eodem loco Toſtatus indicat; nimirum, prætermiſit Numen exorare Elias prima vice: voluit autem ſignificare Omnipotens oratione quæque adipiſcenda eſſe, neque præter eundam hanc etiam ab Eliæ duplici ſpiritu præditis, vtpote, penes quam claues ſint diuinorum beneficiorum; ego tamen opinor, quamuis ore atque labijs tacuerit Elias, mente vocalem extitiſſe: neque enim grandium meritorum veri, magnique Heroës, ex quibus Elias, quæ naturam ſuperant opera aggredi conſueuere abſque precum adminiculis: ſed mente perfectiùs rogant, & videt Pater cœleſtis in abſcondito ſupplicantes. At verò, inquies, quæſtionem hæc maximè augent: nam, ſi & auxilium implorauit ſupernum, cur diſtulit Numen adeſſe inuocanti? num, ſi continuò reſponderet, facilis illa, atque prompta indulgentia contemptum pareret? faſtidimus enim citò, quæ ſine labore adquiruntur? quidquid illud extitit, & ſiue abſtruſior aliqua ratio mortales latitans, inuenit properè Vates, quibus & Deum ipſum expugnaret: *Vbi eſt* (inquit) *Deus Eliæ etiam nunc?* Sed, quæ hæc formula precandi, vt Deum Eliæ reſtringat, quaſi huius ſolius moderatorem? Nonne ſatius generalibus vſum eſſe vocabulis, & infinitum, æuiternum, rerum principium, cui ſubſint vniuerſa, aut ſaltem Deum Iſraël, & non Prophetæ vnius dicere? Sciebat equidem, cùm Dei nomina creaturis adaptantur, in his potentiorem ſe quodammodo oſtendere diuinitatem: coniunxerat verò titulos ſuos Prophetæ nomini: & quamuis Elias Dei appellatione non cognoſcebatur; verùm, quod honorificentius erat, Deus ab Elia nominabatur: itaque Eliæ vocabulo alligatum erat Dei nomen. Cùm igitur meminiſſet diſcipulus communicatum Magiſtro quouis more Dei nomenclaturam, non dubitauit ſimul, ac Præceptorem citaret, exaudiendas preces abſque mora, cùm quod ſe inuocato Numen denegare videatur, hoc velociter concedat eorum facta memoratione; quibus nomen ſuum tribuere ſpeciali ordine dignatur. Igitur, qui priùs, cùm Deum ſuis ex prædicatis mente nuncupauerat, repulſam ſuſtinuit, ſecunda poſtulatione inuocato eo, cui Numen ex ſuis appellationibus donauerat, conſequutus eſt abſque tergiuerſatione, quæ deſiderio conceperat, omnia. *Poſtquàm autem non obedijt natura aquarum* (ait Theodoretus quæſt. 8. in 4. Regum,) *vocauit Deum Magiſtri ſui, qui non cadit ſub aſpectum hominum.* Securiùs audito Eliæ nomine molliendam laticis duritiem, cùm ob Eliæ nominationem Deus, eò quòd illi ſuum conceſſerat nomen, maiora facere clementer voluiſſet, quam propter diuinitatis nuda vocabula. Te appello huius condeſcendentiæ clariſſimum teſtem, te Auctorem generis noſtri, ſanctiſſime Loyola: nam, cùm prodigijs, & caro tua, & veſtis, & oſſa, & imago, & à te datæ Regulæ axem impleuerint vtrunque; tamen ſtupendum planè eſt, quot per nominis tui ſuauiſſimam memoriam inaudita fideles receperint beneficia. Sed, quid demiramur inſolitos honores, cùm te ſuſceperit Chriſtus IESVS prælectum ſuum, in quo poneret nomen ſuper omne nomen, vt portares illud coram Regibus, & gentibus, & filijs Iſraël?

Medio oratione Deus munera largitur.

Deus non reſpõdet ſtatim poſtulantibus, ne vileſcant dona apud nos.

Theodor.

32. Vultis ex nouo fœdere probemus non indecorè? Tranſiturus ab hoc mundo Chriſtus, & patiendo proximus, quod in optatis ſemper habuit, voce aperta demonſtrauit, Ioan. cap. 12. verſ. 28. *Pater* (inquit) *clarifica nomen tuum.* Hæc optimo Filio, vel ſub mortem omnis cura, hoc deſiderium, ſi Genitorem cuncti extollant. *Declarat autem explicando affectum ſuum* (ait Caietanus) *non tendere ad gloriam propriam, ſed ad gloriam Dei: hoc enim ſignificat petitio iſta.* Ergo ſui oblitus Redemptor, totus in Genitorem tendit. Et intuere amoris flagrantiſſimum æſtum: crucem ſubiturus, & diriſſima quæque, tamen in Patrem conferri tantis laboribus debita honorum culmina mauult, nec ſibi quidquam reſeruat. O erga parentem raram obſeruantiam! ò dilectionem, quæ fidem, ingenium, cogitationem vincit! Sed, quid de ſupernis vox Patris reſponderit, attendamus: *Et clarificaui, & iterum clarificabo.* Quem? ſeipſum, an Filium? Filium profectò. Percipe ab Auguſtino tom. 9. tract. 52. in Ioannem: *Quid eſt ergo aliud, niſi vt Pater clarificet Filium? Clarificaui, cùm de Virgine natus eſt, cum virtutes operatus eſt, cum cœlo indice per ſtellam à Magis adoratus eſt, cùm in monte transfiguratus, cùm miracula multa fecit, cùm de pauciſſimis panibus tantam multitudinem pauit, cum ventis, & fluctibus imperauit, cùm mortuos ſuſcitauit: & iterum clarificabo, cum reſurget à mortuis, cùm mors ei vltrà non dominabitur, cùm exaltabitur ſupra cælos Deus, & ſuper omnem terram gloria eius.* Verùm, cùm paternum clarere nomẽ deſiderauerit Chriſtus, quid eſt, quòd non hoc reſpondeat Genitor, nempe, ſuum clarificandum iri nomen, & ita Filij poſtulatis indulgeat? Nunc autem concedat id, quod ſubterfugiſſe nati oratio ſollicitè videbatur? Sed bellè omnia habent: Chriſtus duo ſortitus nomina; vnum, cum Genitore commune, quo Deus appellabatur; alterum, ab aſſumptis corpore, & anima, quo homo nuncupabatur, & huius nihil cum Patre diuiſum. Velle itaque eum apparebat, quæ ad humanitatis nomen ſpectabant, ea occultari, ne diſtracta gloria minor iudicaretur; igitur omnem honorem in Deum ſolum congeri, Dei tantùm affectari famam; concelebrationem, laudes, cætera conſopiri: at Pater, vel ob hanc tam inclytam gnati liberalitatem è diuerſo commiſſurum ſe affirmat, euenturumque vt Filij, etiam in quantum hominis, nomen ſuper aſtra efferatur, terreni adorent, Dæmones contremiſcant, omnis denique lingua confiteatur: ergo non contentum antiquis ornamentis, effecturum, vt deinceps cumulatior accederet ſplendor. Verùm illud: *Et iterum clarificabo.* eximiè à noſtro Maldonato illuſtratum: *id eſt* (ait) *ſi ante non clarificaſſem; tamen modò, quia maximè opus eſt, clarificarem; aut iterum, atque iterum, etiam, atque etiam clarificabo.* Tanquam ſenſus ſit: Si à me, ò Fili, in hunc diem nullis honoribus affectus eſſes; tamen ſic me delectauit hodierna oratio, qua tuum obſcurari nomen libenter velle ſignificaſti, vt in me omnia confluerent præconia, vt in poſterum abſtinere non poſſem, quin de te modis omnibus condecorando ſedulò cogitarem. Quando igitur hæc tibi prima cura eſt, meum vt efferatur nomen, & ad Dei maiorem gloriam cuncta ordinas, meæ erunt partes, vt de tui nominis fama celebriori nulla conticeſcat ætas, in omnem terram exibit ſonus eius, & in fines orbis terræ vſque ad extremum maris, & vſque ad longinquas inſulas. Gaude, & exulta plurimùm, tu Cantaber meus inuicte, tu Pater, & Dominus: abſcondiſti nomen tuum,

Ioan. 12.

Caiet.

Auguſt.

Deus glorificantes ſe glorificat.

Maldon.

Ignati,

Digitized by Google

Ignati, à ſapientibus, æquè & inſipientibus, & ab omni homine: ſed Pater, qui in cęlis eſt, reuelauit illud, & certè clarificauit te, atque Societatem tuam, quantùm orbis totus attonitus ſuſpicit: verùm pars hæc tantùm decorum, quæ tibi, tuiſque præparata ſunt ab initio: & ante ſecula, *& iterum clarificabo*: quid ſi grandior adhuc ſupereſt potoo? qualis illa futura? quam magna multitudo dulcedinis tuæ, IESV bone, cum hac Societate tua: verè multùm complacuiſti tibi in ſeruo tuo Ignatio, quem ſic clarificaſti.

53. Sed penè obliti ſumus, quod inſequebamur, atque Eliæ nobis ſuggeſſit inuocatio; nimirum, Deum, ſi quando velut difficilem, atque moroſum ad poſtulata, ſtatim tamen omnia planiſſimè largientem, ſimul atque nominis, quod quiſpiam participauerat, interponitur auctoritas. Nec libet extra propoſita Ioannis euagari effata: *Pater* (ait) *ſaluifica me ex hac hora*. Aliquidne reſpondit Genitor ad hæc verba? Nihil ædepol: verùm tota Parentis ad eam, quæ ſtatim ſubiuncta eſt, petitionem, directa oratio, ſcilicet: *Pater, clarifica nomen tuum*. Adnotauit Caietanus: *Duas petitiones* (inquit) *porrexit: ad primam nihil reſpondit cœleſtis vox, ſed ad ſecundam*. Quorſum igitur ad ſecundas preces flectitur anteà quaſi alienior, & inexorabilis? Sanè nomen, quòd clarere optabat Filius, Dei erat, quemadmodum idem explicat Cardinalis, vnaque Patris nuncupatio: *Non dicit* (ait) *glorifica te, ſed nomen tuum, quo cognoſceris, & nominaris tam Deus, quàm Pater*. Genitoris autem vox, atque notio etſi in Filium quadrare non valeat; ei tamen Dei nomen communicatum cum diuinitate. Filius igitur participabat de Generantis nominibus: itaque, cùm ob nomen, quod communicauerat Pater, rogaretur, continuò indulſit votis, affuit deſiderio poſtulantis: ergo Deus, quantuncunque tardus, & difficilis excitari ad ſupplicationes opem implorantium, continuò tamen ac reſonat in eius auribus nomen, quod creaturæ communicauit, laxat miſericordiæ habenas, depoſitoque ſupercilio omni vultus inducit placidiſſimos.

Caiet.

54. Imitatur Parentem Gnatus, quibuſque ipſe ſuis de nominibus conceſſit; ſupra ſe etiam euehit, maiorque famulis, quàm Domino gloria contingit. Expendamus, quæ de Ioanne Euangeliſta S. Damianus Cardinalis pronunciet ſerm. 1. *Quid autem mirum, ſi Ioannem D. Petro præferimus, cum illud Euangelij ſui ſingulare principium, ipſa etiam Dominica verba, ſi dici liceat, excedere videatur: nec iniuria ſit Redemptori, ſi dicatur aliquid ipſe ſublimius depromere per diſcipulum, quam per ſemetipſum*, &c. Sed vnde Ioanni, quòd non ſolùm reliquos Euangeliorum Scriptores, verùm eum, à quo, vt dicerent, acceperunt, ſermonum profunditate quodammodo vinceret? An quòd Virginis Matris indiuiduus extiterit comes? Placuit Ambroſius lib. 1. de inſtitutione Virginis, cap. 7. *Eademque poſt* (ait) *Ioanni Euangeliſtæ eſt tradita coniugium neſcienti. Vnde non miror præ ceteris loquutum myſteria diuina, cui præſto erat aula cœleſtium Sacramentorum*. Verùm, vt hæc ſufficiens habeatur cauſa: quòd Euangeliſtas reliquos ſupergreſſus ſit; Chriſtum tamen, quòd ſuperauerit, aliqua fuerit abſtruſior ratio. Sanè cùm in ligno penderet Seruator, iamque penè abſoluerentur vitæ ſtamina, ne Genitricem penitùs orbatam relinqueret, ſubſtituit pro ſe, quem amauerat, diſcipulum: *Mulier* (inquit Ioan. cap. 19. verſ. 26.) *ecce filius tuus*? Quid hoc tam incomparabili beneficio conſequutus Ioannes? Equidem de nominibus Chriſti vnum, idque ſpeciale, MARIAE vt diceretur in futurum *Gnatus*. Cùm igitur Chriſtus eos, quos nomine aliquo ſuo donauit ſingulariter, ad tantum honoris faſtigium attollat, quòd nec ipſi contigerit; hinc eſt, quòd per Ioannem grandiora arcana reuelauerit, quàm per ſeipſum.

Petr. Dam.

Ioanni maior ſcientia communicata ob Virginis ſocietatem. Ambr.

Ioan. c. 19.

55. Atque hæc lumen præbebunt ad denoctandas eius quæſtio tenebras; nimirum, cùm Apoſtoli nationes ad fidem conuerterent, quamobrem, quos inſtruxerat diſcipulos Paulus, non de ſuo nomine Paulianos appellauit, Iacobus Iacobitas vocauit, Thadæus Thadæitas dixit? An, ne gentium imitarentur mores, apud quos alij Platonici, alij Socratici, Ariſtotelici? vel potiùs illud? quòd noſſent lege decretum, vt qui defuncto ſuſcitarent fratri ſemen, eius quoque nomen in filios transferrent: ipſi autem pro Chriſto, qui eos fratres in Euangelio nuncupauit, ſemen excitabant? Ita concinnè in primis Auguſtinus ad illud Pſal. 44. *A domibus eburneis. Ad hoc Sacramentum* (ait) *pertinet, quod ſcriptum eſt in lege: Si mortuus fuerit frater* (Deut. cap. 25.) *accipiat vxorem frater eius, & ſuſcitet ſemen fratris ſui. Non ſibi; ſed fratri ſuo, dixit Chriſtus. Dic fratribus meis*, (Matth. 18.) *Dixit & in alio Pſalmo: Narrabo nomen tuum fratribus meis. Mortuus eſt Chriſtus, reſurrexit, aſcendit, abſentauit ſe corpore: ſuſceperunt fratres eius vxorem eius prædicatione Euangelij generaturi filios, non per ſemetipſos; ſed per Euangelium propter nomen fratris: itaque ſuſcitantes propter nomen fratris ſemen fratri ſuo, quotquot genuerunt, non Paulianos, aut Petrianos, ſed Chriſtianos nominauerunt: ideò ipſos, quos ſuſcitauit fratri ſuo Paulus, cùm videret currere ad nomen ſuum, exclamauit: Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? quid enim ait lex: Et habeat natus nomen defuncti; defuncto naſcatur, defuncti nomine appelletur: ſeruat hoc legitimum Paulus, volentes appellari à nomine ſuo, reuocat*. Pulcherrimus diſcurſus, & Auguſtino dignos partus: B. autem Parenti Ignatio ex miraculo accommodus: nam certè cùm apoſtolicæ vitæ ſpirantem ideam redintegrare voluerit inſtituto, quod profeſſus eſt; ſanè Apoſtolorum in morem à Deo prædeſtinatos eſt ad fratris ſui Chriſti IESV excitandum ſemen: proinde oportebat, non de ſuo, ſed de fratris nomine, quos aggregauerat, nominare diſcipulos: idque venuſtum, quod à Paulo fuerit pronunciatum, nempe, cùm videret currere auditores ſuum ad nomen: *Nunquid Paulus crucifixus eſt pro nobis?* quaſi crucifixo hæc debeatur gloria, eius vt de vocabulo dicantur fideles: ac proinde cùm indicaretur B. Parenti Ignatio, quem naſcituræ familiæ titulum affigeret, apparuit hominum Redemptor ſub crucis vexillio, tanquam innuens Fundatori Ordinis, debere, vt eius de nomine appellaret eam, qui liberauit, pro qua crucifixus eſt. Verùm hæc miſſa faciamus, & illam, quæ nobis ablata eſt: producamus coniecturam. Sanè, qui primùm ex Paganiſmo ad fidem vocati fuere, cùm futuri eſſent exemplaria, ad quorum effigiem nepotes ſuos componerent mores, oportebat maximis virtutibus, & gratiarum donis ornatos eſſe. Hoc ſummè, qui Eccleſiam ſanguine ſuo fundauerunt, optarunt Apoſtoli; quibus id modis, quod in votis præcipuum erat, conſectarentur? meminere quidem eos, quibus accidit, Dei, aut Chriſti nomina accipere, ad altiſſimos

Auguſt.

erigi

Digitized by Google

erigi honores, à Numine inter delicias haberi, donis cumulari cœleſtibus ad effuſionem penè & nimietatem. Hoc igitur cùm noſſent, quo ſpiritu & mente locupletes euaderent fidelium primitiæ; ex Seruatoris nomine Chriſtianos appellare ſtatuerunt. Hæc itaque ratio, quòd neque Paulianos, neque Petrianos vocarunt, atque B. Ignatio, Parenti ſancto, non diſſimilis ſcopus: quo enim Olympus abundantiſſimo imbre ſaturaret hanc vineam, non Ignatij cohortem; ſed IESV militiam nominari ab initio ſemper apud eum fixum.

56. Neque virum hunc Beatiſſimum decepit ſpes: nam vix, aut ne vix quidem in aliqua vnquam hominum congregatione præſtantius quidpiam extitit, & inſolitum, quod in hoc Sodalitium non confluxerit; eruditio, conſilium, grauitas, mirandæ operationes, ſanctimonia: vt non immeritò putauerit de amicis vnus, congruenter huius Familiæ Alumnis adaptari illud Zachariæ cap. 3. verſ. 8. *Audi, IESV, Sacerdos magne: tu, & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt.* Sed quoniam hæc a nobis pronunciari modeſtia vetat; vt fulciremus tamen, iniquitas temporum, & quotidianæ calumniæ pluſquam exigerent: quare operæpretium eſſet, grauiſſimorum hominum de hoc Sodalitio iudicia in medium produceremus, & ab his pendentia quædam examinaremus: tum demum appareret, quantùm & hanc ſponſam ſuam verſus Salomon IESVS dilexerit, quantumque illi placuerit, quòd coniugis ſibi nomen aſſumpſerit. Et ſanè volebamus hic inſerere, loco, nēpe, aptiſſimo digreſſionem iſtam: ſed quoniam ſenſim excreuit tractatione, ne myſticorum ſenſuum amatores ægrè ferrent, tam longo excurſu abrumpi Ethologiæ fila; in aliam, ſi fortè ſe dederit, occaſionem diſtulimus.

Zach 3.

SECTIO VII.

Humanæ felicitatis inconſtantia, breuitas, mendacium.

57. VERIS iucundiſſima tempeſtate peractam nuptiarum pompam monſtrauimus. O veris multiplices diuitias ſub miti Zephyro! qualis ille agrorum tum vultus à variegato pauimento; cùm oſtentabunda natura gazam vniuerſam explicat, & purpuram, atque niues vincit roſa, atque lilia; ſed mox atque æſtus incubuit, ò diram ſortē! exſiccatus eſt flos, emarcuit, & ad nihilum valet vltrà, niſi vt conculcetur ab hominibus. Hæccine illa tam formoſa ſpecies tam citò laſſita, tam citò moriens, & poſſeſſorem deludens, quàm citò putaueris! Diſce à magno Baſilio homil. de Paradiſo: *Nondum enim ab illorum collectione domum reuerſi ſumus, & ecce in ipſis adhuc manibus noſtris conſtituti marceſcunt.* Quinam hi flores, quæ veris tempeſtas mendax, niſi mundi euaneſcens gloria? illa, quæ perpetuitatem ſpondet, & continuo abit: illa, quæ firmamentum pollicetur, & lubrica eſt atque fragilis: illa, quæ beatum facere promittit, & miſerum facit. O filij Adæ, quæ hæc eſt tam profunda ſtupiditas, tantùm inhiare perituris, tantùm amare decipientem in momenta omnia, honorem, voluptatem, theſaurum? Siccine in æternum luminibus caſſi, nec crediris ſaltem experientiæ, his, quæ manus veſtræ contrectauerunt, illæ, quibus ſæpè ſponſum vix vnius noctis, Regem menſis vnius, paucorum dierum Pontificem ſepeliſtis? O ſanè indurati filij Adam!

Baſil.

58. Ductus eſt in Aſſyriam captiuus populus, & vbi conſederat? *Super flumina Babylonis*, inquit, *illic ſedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* Pſalm. 136. Proh raram cathedram! nequidem volatilia cœli, aligerum & leue genus ſuper aquis ſedere valeat. Petrus in mari greſſus ponere tentauit, & ſubmergebatur, iretque in profundum ſine dubio, ni Præceptor Chriſtus eius miſertus fuiſſet: illine fortaſſe Simone meliores, gens peccatrix atque iniqua? Cur ergo fluentibus inſident vndis? O vereor, ne quid aliud facere valeant, quæſierunt de ſolidis & immotis, vbi conſidere poſſent, non montes repererunt, non colles, non planitiem, non valles, non ædificia, non muros. O Babylon, vbi nihil ſtabile & fixum eſt; ſed totum decurrentes riui: neceſſitate coguntur infelices aquis ſedere: nec mirare in poſterum, ſi flere audias, & organa ſuſpendere: quomodo enim cantarent canticum in tantis periculis conſtituti, cùm tam debili niterentur fulcro? Sed quænam Babylon, niſi mundus iſte? quæve illius flumina, niſi cadentia & peritura bona? Vides, vt nihil in eo ſit validum & permanens, omnia fluunt & dilabuntur: & tamen in his ſedere & quieſcere eſt qui cupiat, eſt qui audeat: *Super flumina Babylonis*, inquit, *ſedimus.* Auſcultemus Auguſtino: *Tamen attendite, chariſſimi, flumina Babylonis: flumina Babylonis ſunt omnia, quæ hic amantur, & tranſeunt: O ſancta Sion, vbi totum ſtat, & nihil fluit, quis nos in iſta præcipitauit?*

Pſal. 136.

Auguſtin.

59. De regno Samariæ, vbi decem tribus, Oſeas cap. 10. verſ. 7. *Tranſire* (inquit) *fecit Samaria Regem ſuum, quaſi ſpumam ſuper faciem aquæ.* Commentarius Hieronymi initio libri tertij in Oſeam: *Pro ſpuma, quod Septuaginta, & Theodotion φρύγανον, id eſt, cremium, tranſtulerunt, aridas herbas, ſiccaque virgulta, quæ camino, & incendio præparantur; Symmachus poſuit ἐπίζεμα, volens oſtendere feruētis ollæ ſuperiores aquas, quas Græci πομφόλυγας vocant. Sicut igitur ſpuma, quæ ſuper aquam eſt, cito diſſoluitur: ſic regnum decem tribuum velociter finitur.* Ac ſanè rerum humanarum properum interitum Septuaginta, atque Theodotionis ſatis demonſtrauit translatio: non enim voluere plantis atque virgultis quibuſdam felicibus componere, quæ ſiue cultoris induſtria, ſeu ingenita nobilitate, æuum protrahunt ad dies, ad menſes aliquot: longum eſt hoc mortali voluptati; qualis illa? qualia ſanè cremium, & ariſta, quale fœnum, quod mane vireſcit, ſub lucis exitum areſcit, & vtinam ſaltem non ſponte ſua, verùm à demetente ante tempus. Sed ecce, priuſquam euellatur, exaruit. Communia ſunt iſta, & à multis ſæpè conſiderata: feramur ad aquas. At, nonne ſatis ſpuma cuiuſcunque breuis vitæ momentaneam iucunditatem oſtendit? Vt quod vocat nos Symmachus ad feruentis ollæ ebullientem ſpumam? equidem, quæ vel mari, vel flumine, vel ſtagnis conſurgit ſpuma, ſi mitior arriſit æther, ſi nulli ventorum flatus, nemo concitans vndas, ſub placido, atque tranquillo Oceano durat ad interuallum aliquod: fateor, rapida eſt, quanquam Halcyonijs diebus ſecuriſſima malacia, ætas illa: ſed tamen ſaltem in ictu oculi, in puncto non abit: at, quæ de calenti ol-

Oſee 10.
Hieron.

Digitized by Google

la præſertim eùm efferueſcit, & in ſonitu multo eſt, aſcendunt ſpumæ, vix conſpiciuntur, quando euaneſcunt: ipſæ ſibi inimicæ, bellum acre gerunt, & omnis in hoc contentio, vt nulla duret: quam ſubitò aſcendere, tam properè à venientibus alijs diſſoluuntur. Hæc igitur eſt ſpuma, quæ regnum Samariæ demonſtrat. O ſceptrorum deſperata conditio, quibus ſaltem id non contingit, vt tantùm perſeuerent, quantum ſpuma, aut maris, aut ſtagnorum; ſed in apertione oculi, in momento tranſeunt, qualiter periere feruentis ollæ ſpumæ.

60. Nec iam mirum, vt mare inuehatur in diuites,
Iſ. 23. 4. in locupletes. *Erubeſce, Sidon: ait enim mare: fortitudo maris, dicens: Non parturiui, & non peperi, & non enutriui iuuenes, nec ad incrementum perduxi virgines.* Vox eſt Oceani ad pulcherrimæ vrbis inſtitores. Sed quid ſugillat, quid obiectat? quorſum vt rubore perfundantur, ſi inica aliqua verecundiæ ſit, monet? quoniam certè ipſo mari inconſtantior ſit gloria Sidonis: & intuere, vti inter elementa omnia, quod magè labile eſt, Sidoni inſultat. Quid verò Oceani pace incertius? Quid tam fallax, atque eius amicitiæ? Canunt celeuſam piſcatores, atque nautæ, & ludo vacauere interdum benigniore Æolo conſili: ſed vix muſica incepta, vix ludi exordia, cùm tempeſtas ingruit valida, & momento decimo fluctu verberantur nauis coſtæ. O infida maria! ſed tamen fidę Sidoni comparata. Non ſemper Boreas ſtridet, non mouentur perpetuùm vndæ: eſt, quando & de malacia nauclerus conqueritur, & optauit non raò ventorum flatus, vrgeri, propelli onerariam deſiderio deſiderans; ſola Sidon, vbi diuitiæ, vbi voluptates, vbi honor & ambitio in rotatu eſt continuo, ne vno ſubſiſtens momento, hos deſerens, ad illos vadens, vt priuſquàm accedat, ad alios tranſeat. Singulariter Ambro-
Ambroſ. ſius libro de Elia, & ieiunio, cap. 19. *Tanquam fatigati elementi vox iſta dicentis eſt: Erubeſce, Sidon: hoc eſt, meos fluctus negotiator arguis, cùm ſis ipſe fluctibus inquietior; verecundiores venti ſunt, quàm veſtra cupiditates: illi habent otia ſua: nunquam veſtra quærendi ſtudia feriantur, & cùm otioſa tempeſtas eſt, nunquam veſtra otioſa ſunt nauigia.* Egregiè: *Meos fluctus negotiator arguis, cùm ſis ipſe fluctibus inquietior.* nam vndæ fluctibus nonnunquam caruere, eſtque in volubili elemento qualis qualis conſtantia, tantùm Sidonis opes & deliciæ, non puncto, non momento aliquo durauere quieſcentes. Atque hic remotior verborum Iſaïæ, & qui Tropologiam iuuet, litteræ ipſe ſenſus & documentum præbet: nam, ſiue ſimul ex Dialogiſmo conquerantur Sidon, & Tyrus, ſeu vnius threnus ſit vrbis: *Non parturiui, non peperi, & non enutriui.* quo more vera ſententia? Certè Tyrus non tantùm ciuibus abundans, ſed & multitudinis nimiæ impatiens, coacta proinde examina effundere, quæ alienas ſedes quærerent. De ea Plinius lib. 5. cap. 19. *Tyrus olim partu*
Plin. Tyrus populoſa, & mater vrbium. *clara vrbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida Carthagine, & Gadibus extra orbem conditis.* Ergo illa vrbium genitrix ciuitas, quomodo neque peperiſſe, neque filios peperiſſe ſe dicit? Equidem aliquando contingit videri à nobis de magnis, & egregijs quidpiam: ſed fuit ſpeculatio momentanea: nam properabat, ſiue Rex, ſiue Imperator, ſiue triumphans. Quærunt à nobis, qui interfuimus, illi, qui non ſunt contemplati, qualis proceſſerit, aut Monarcha, aut Victor, quanta cum maieſtate, quibus cum diuitijs? Reſpondemus autem, à nobis minimè viſos. At nonne intuebamur? Proculdubio quidem: ſed quoniam fuit momentanea præſentia, nec licuit diſcernere, qualis progrederetur aut ouans, aut Dynaſta, quaſi non vidiſſe arbitramur. Sic itaque Tyri vniuerſa gloria, quoniam breuis fuit, atque tranſiens, velut non fuiſſe exiſtimatum, & idcirco, illa tam populoſa & excreſcens: *Non parturiui,* (aſſerit,) *non peperi; non enutriui.* Benè ad Vatis clauſulam Leo Ca- Leo Caſt.
ſtrenſis: *Reſpondebit Tyrus inſula, quæ olim erat fortitudo maris, inſularum potentiſſima; reſpondebit, inquam; Somnia erant illa, quæ de nobis cogitabamus, de potentia, de honore, de gloria, de multitudine ciuium ſomniabamus: nam nos neque parturiuimus, neque genuimus filios, aut filias: an non vides, vaſtas eſſe nos miſeras? neque virgines eduximus, quæ parerent filios, neque adoleſcentes.*

Solet Deus ad prodigalitatem ferè munificus 61.
eſſe, ad voluptatem famulis ſuis prouidet; parum eſt neceſſaria tribuiſſe ſolùm: denique ille eſt, qui tam largè præbet, vt Pſalmodus accinat oda 35. Pſal. 35.
verſ. 9. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Ille, de quo Euangeliſta Lucas cap. 6. verſ. 38. *Menſuram bo-* Luc. 6.
nam, & confertam, & coagitatam, & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Sic tam profuſus, vt quid manna tribuens Iſraëlitis, quantùm neceſſitati opus eſt, ſolùm tribuit, & in cuiuſque diei eſcam ſufficientia tantùm colligi præſcribit? *Colligat vnuſquiſque ex eo, quantum ſufficit ad veſcendum; nullus relinquat ex eo in mane.* Exod. cap. 16. verſ. Exod. 16.
16. Equidem Numinis donum fuit ille cœlorum panis: ſed Moyſi, vt diſtribueret, commiſſum. Siccine ab homine diuidendum manna? Non eſt, quod amplum quidpiam ſperare poſſimus: quod ab homine eſt, humanum fuerit, hoc eſt, breue, exiguum, puſillum, minor potiùs, vt vel neceſſitati prouiderit homo: nam & memini, iuniorem filium homini famulantem, cupiſſe implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. Diuinè Baſi- Baſil. Seleuci.
lius Seleucienſis orat. 33. *De cœlo manna quondam Iſraëlitis dabatur: ſed, quia miraculi adminiſter ſeruus erat, neceſſitati quoque donum ſeruiebat.* Dei, & creaturarum beneficia, quàm longè diuerſa.
Quid obſtupeſcimus breuia eſſe, & vana humana quæque, quando etiam diuina beneficia modò ab homine prodeant, ſibijpſis diſſimilia fiant, & humanam, quam tetigerant, picem ſapientia, exilia appareant, diducta, minuta?

Lucem illam, quæ mundi primo reſplenduit 62.
triduo, tenebras & occaſum ignoraſſe, ſeu Iunilij Africani, ſeu Bedæ verioris Auctoris, vt monui, Hexameron prodit. Dabo verba ex Lipomano ad cap. 1. Geneſeos: *Nam totum illud triduum ſu-* Prima mundi lux tenebris non cedens. Beda.
perius indiſcretè curſus ſui proceſſu tranſierat, nullam habens penitus dimenſionem horarum, vtpote, quia lumine primario adhuc aliter omnia replente, nullumque caput habente, quod nunc de Sole accipit, nuſquam radij ardentiores illuxerant, & nulla ſub caute, vel arbore aquis remotior vmbra vigilat. Nec diſplicuiſſe viſa Auguſtino opinio, qui libro 1. Auguſt.
ſuper Geneſim ad litteram cap. 11. ait: *Non eſt credendum primam illam lucem fuiſſe extinctam, vt nocturnæ tenebræ ſuccederent, & rurſus accenſam: vt mane fieret, antequàm hoc Solis officio gereretur, quod à quarto die cœpiſſe fieri, eadem Scriptura teſtatur.* Ex cap. 16. rurſum ſimilia repetit. De cuius opinionis firmitudine amando ad Hexameriſtas. Sed fuerit ita, vt ſenſerint Auguſtinus, & eius ſectator Beda: quamobrem, quæ formata eſt quarto

die

die lux, non etiam tenebrarum neſcia, vmbrarum continua fugatrix, mori & occumbere ignara? Sanè lux illa prima Deum auctorem habuit; quæ verò à Deo ſunt, non deficiunt, neque marceſcunt, iuuentam & primæuum iucunditatis florem retinent ad longum. Secunda autem lux à creatura prodijt, à Sole, nimirum, propterea inſtabilis facta eſt, & quotidie moritur: quid enim creatura communicaret emananti à ſe niſi breues, paucaſque viuendi horas? O a te, Pater ſuperne, ſi quidquam, tu da miſericors, & benignus: nam, quid ab homine expectemus; quæ apprehendentem deludant, antequàm tangantur, euaneſcant.

63. Reuertebatur Iacob in paternam domum Labanis fraudes pertæſus: & ecce dum pergit, in arenam deſcendere coactus, & ſub obſcuro quidem, nam tota nocte luctabatur cum eo vir, Geneſ. 32. Geneſ. cap. 32. verſ. 33. à quo & tandem benedictionem extorſit, atque eam cumulatam ſanè: nam quaſi pignus fuiſſe omnium, quæ ei factæ ſunt, pollicitationum, qua indicabatur quoque fratre præpollentiorem futurum, arbitratur Toſtat. Toſtatus quæſt. 5. in præfatum caput. Sed non abſque dolore tanta ſalus: nam tetigit neruum femoris eius, & ſtatim emarcuit, claudusque inceſſit deinceps, nequando inflictæ plagæ memoria excideret. Quid iſta ſignificarant? Cogitat Theodor. Theodoretus admiſtum gaudio luctum, ne ob ſecundas res ſuperbiret Patriarcha. Sic quæſt. 71. in Geneſ. Verùm aliud, idque peregrinum ædepol inſinuat idem quæſt. 91. *Cum verò expergefactus eſſet, femur remanſit ſtupidum: claudicabat, ne putaret id, quod videret, eſſe imaginationem nudam; ſed exactius noſſet myſterij veritatem.* Sed quomodo poſſet Iacob concipere ſomnium fuiſſe, mereque ſomnium: nam id *nuda imaginatio* denotat, quando ne oculos, vel ad breue interuallum totius noctis ſpatio clauſerit? Ah! quàm iucundè quieſcebat, qui in agone contendebat, cuius latera tundebantur, qui lucta & pugilatu exercebatur! Hæccine, ille ludibria nocturna ſoporantis animi exiſtimaret? Verùm attende: quanquam ſanè labor palæſtræ ingens fuit; ſed habuit aſſociatam proſperitatem ſibi, nempe, & victoriam de ſtrenuiſſimo Athleta, & inſuper confertam benedictionem: quanquam igitur à lucta non ſpernenda duci valeant argumenta, quæ ſuaderent ſomnium minimè fuiſſe; vim tamen probationes amiſere propter adiunctam ſecundæ fortunæ dulcem illecebram. Niſi igitur manerent euidentes notæ ex manifeſta claudicatione, timor equidem fuiſſet, ne *nudam imaginationem* putaſſet Iacob; non enim proſperis viſis rebus ſentire potuiſſet aliud fuiſſe, quàm imaginem & ſomniationem; talis, nimirum, eſt omnis humana ambitio, talis glorioſa vniuerſa. Sed monueris, Deum extitiſſe, qui benedixerit Iacob: nam dictum ei: *Quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra hominem præualebis?* Dei autem beneficia ſtabilia ſunt, permanſura, ſolida, & quæ omnem ſomni, atque deceptionis ſpeciem fugiunt: non erat igitur, quorſum Iacob ſomnium & nudam imaginationem arbitraretur. Fateor, Dei talia eſſe dona: ſed, quando à Deo emanant, non cùm ab homine proficiſcuntur: nam, vt in hominum peruenere manus, quaſi infecta contagione quadam, à veteri nobilitate degenerant: qui autem cum Iacob palæſtrabatur, humanam induit formam, homo apparebat: ab homine igitur videns deriuari benedictionem, metueret pro humano dono, & iudicaret, quòd ab homine prodijſſent, ſubſtantiæ nihil habere potuiſſe, neque æui longinqui; verùm abitura ſubitò, quemadmodum per ſoporem obiecta euaneſcunt bona.

64. Negabat ex Hæreticis Apelles, Marcionis vomitus, Chriſti humanam atque paſſibilem eſſe Carnem; volebat de ſyderibus ortam, & Olympo genitam, proinde cœleſtem nominandam: inſurgit debellaturus Sophiſtam indoctum Tertull. Tertullianus libro de Carne Chriſti, cap. 9. *Quid dicis* (ait) *cœleſtem Carnem, quam, vnde cœleſtem intelligas, non habes? Quid terrenam negas, quam, vnde terrenam agnoſcas, habes? Eſurijt ſub Diabolo, ſitijt ſub Samaritide, lacrymatur ſuper Lazarum, trepidat ad mortem: Caro enim*, inquit, *infirma. Hæc ſunt, opinor, ſigna cœleſtia.* Tanquam ſi affirmet: quod cœleſte, & entheum eſt, ſui ſimile eſt ſẽper, ſibi in longum æquale, non tranſit in diuerſa leuiter. Humanæ imbecillitatis eſt citò mori, Cœleſtia æqualia, & cõſtantia, ſunt; humana mutabilia. aut mortis imitatione deficere ab inceptis: heri iucundus, hodie ſubtriſtis: manè ſatur, veſperi eſuriens: modò ſine laſſitudine, ſtatim fatigandus. Diuinum & cœleſtene voces hoc, Apelles? Verecundabuntur ſuperna ad tantam conſtantiam. Concede humanis, quod fluidum, & inſtabile eſt. Nonne vides, vt cuncta in motu continuo ſint? æſtati bruma ſuccedit, diei ſplendoribus nox lurida, tripudijs mœſta: noluit non homo videri, qui noſtræ reparationis gratia carnem induit, atque induit paſſibilem ſanè, proinde varietatibus obnoxiam, vt haberent ſuas vices ſaturitas, eſuries, laſſitudo, quies. Chriſti igitur, quæ hæc patiebatur, caro non cœleſtis fuit, ſed humana & paſſibilis.

65. Quamobrem tantam cùm viderent rerum humanarum mutabilitatem, viri quique altiori Philoſophia præditi, nullam ex caduca iucunditate lætitiam capiebant, vt à quibus deludi magis, quàm recreari ſcirent: ex hac ſchola Magnus aliquis Abraham, de quo Ioannis cap. 8. verſ. 56. Ioan. 8. *Abraham, pater veſter, exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauiſus eſt.* Et puto, innuerit Textus quaſi tum primùm, tumque ſolùm integrè atque ſincerè gauiſum Abrahamum, cum diem Verbi contemplatus; atque ſanè fortunam in multis placabilem expertus: nam & de inimicis triumphauit, à quibus & lethum recuperauit, & gratiam inuenit coram Rege Ægyptiorum, & filium optimum in ſenectute nactus, & diuitijs, poſſeſſionibuſque abundans; nonne hæc mentem reficere, gaudium arceſſere poterant; & quæ ſolatia mortalibus iſtis ſublatis? Renuit tamen conſolari anima prudentis Abrahæ ſuper his; vtpote euanidis, & citò poſſeſſores relicturis. Origenes initio homil. 10. in Geneſim: Origen. *Iſaac*, inquit Scriptura, *creſcebat, & confortabatur, id eſt, gaudium creſcebat Abrahæ reſpicienti non ad ea, quæ videntur, ſed quæ non videntur: non enim gaudebat de præſentibus Abraham, neque de diuitijs mundi, & actibus ſæculi: ſed vis audire, Abraham vnde gauderet? Audi Dominum ad Iudæos dicentem: Abraham, pater veſter deſiderauit, vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt.* Sed quis eſt ille dies, quem ſuum peculiariter nominat Chriſtus? *Vt videret*, inquit, *diem meum?* Sanè dies indeficiens, ſerenus perpetuò & luminoſus: dies nanque æternitatis, cui nulla ſuccedunt vmbroſa. Ita innuere viſus Origenes: *Reſpicienti* (ait) *non ad ea, quæ videntur; ſed quæ non videntur.* Auguſtinus August. tract. 43. in Ioannem appellat diem Domini, qui

neſcit ortum, neſcit occaſum. In hoc igitur contemplando die gauiſus eſt Abraham, ratus dies hominum, qui breui finiantur cum lætitia ſua, non poſſe ſapienti voluptatem afferre.

66. Heu, quàm breui finiuntur, quàm properè obeunt, quàm citò mentiuntur! Epulabatur in deſerto populus coturnicibus ſaginandus; & concupiuit auidè cibum illum: factus deſiderij compos: ò infidum nutrimentum! *Adhuc eſca eorum erant in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum, & electos Iſrael impediuit.* Pſalm.77. verſ.31.liber Numerorum c.11. verſ. 33. *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſſit eum plaga magna nimis.* Abi, infelix Epicure, confide in delicijs menſæ tuæ, ede, bibe: quandiu, opinaris, & durabunt iſta, & tecum permanebunt? Vide, quantum interuallum tranſeat, ex quo manus è patinis ad labia aſcenderit: tam longa eſt voluptatum tuarum ætas: non traiecerant in guttur, non ſtomachus ſepeliuit, non calor aliquid concoxerat, ſub ipſa deliciarum infantia, cùm adhuc carnes eſſent in dentibus eorum, aſcendit furor Domini. Floridiſſimè Saluianus, Maſſilienſis Antiſtes, lib.1. de Prouid. Dei: *Et quia quotidie manna edens, explere ex illecebris ventris cupit ingluuiem, optata quidem cupiditate ſaturatur, & in ipſa tamen ſaturitate torquetur: adhuc enim,* inquit Scriptura, *eſca erat in ore ipſorum, & ira Dei aſcendit in eos.* Quàm venuſtum illud: *Et in ipſa tamen ſaturitate torquetur.* Ne putes à fame, ab egentia lædi mortales ſolùm, *ipſa ſaturitas tormentum eſt.* Et vides iſta tu, fili hominis, atque etiamnum dormitas! quid appetis voluptates tam feſtinè abituras! & tolerandum, ſi diſcedere ſatis fuiſſet, vah & furorem Domini ſecum afferunt, & Optimates gentium occidunt.

Pſal.77.

Numer.11.

67. Sed quid illud eſt tam nouum, quod cùm Iſraëlitæ recentis Dei ex vitulino capite natalitia cum tripudio concelebrarent, & hymnos atque metra pangerent; tamen Ioſuë putarit eſſe inconditas voces hortantium ad cladem, atque bella: *Audiens autem Ioſue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moyſem: Vlulatus pugnæ auditur in caſtris. Qui reſpondit: Non eſt clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: ſed vocem cantantium ego audio.* Et certè Ioſuë adoleſcentior erat Moyſe, proinde & acutiori auditu oportebat eſſe, atque vnà gradiebantur, vt non locorum diſtantiam exiſtimes: quid eſt igitur, quòd de pugna concipit Ioſuë, quando nunquam lætiora Iſraëlitarum caſtra? Equidem Philo libro de temulentia, ante medium, lugubrem fuiſſe, qui edebatur, ſonum, cogitauit. Eius verba: *Etiam præuaricari auſus, vt corpus Deum ſibi fingeret, & Typhum Aegyptio more coleret, cuius ſignum erat iuuencus aureus: circa quem choreas ducendo inſani, carmen concinunt; non ſuaue, quale in comeſſationibus, epulis, feſtiſque compotationibus; ſed reuera lugubre, funeſtumque, tanquam temulenti, multoque Lyæo laxatis neruos animæ: narratur enim quod Ieſus audito tumultu populi, dixit ad Moyſem: Clamor pugnantium auditur in caſtris.* Quod ſi ſanè luctuoſæ fuere voces, non eſt mirum, exiſtimaſſe Ioſuë, clamores fuiſſe eorum, qui ex pugna fugerent, vel in bello trucidati caderent: & conſidera, vt etiam tum, quando in omnem effundi lætitiam cupiant mortales, tamen lamentum diſpellere non valeant. *Funeſtus*, ait Philo, *videbatur cantus*, non hilaris, & qualis feſtorum dierum: ſac nouiſſe Ioſuë caſtra vacare muſicæ & riſui, omnia gaudioſa eſſe; ſed credere non valet protrahi lætitiam potuiſſe, mors nunquam à voluptate longùm abeſt; adhuc eſcæ in ore eorum, vt nuperrimè loquebamur, nondum maſticauerant tota edulia, cùm adfuit lethum, & ira Dei aſcendit ſuper eos, & occidit pingues eorum: benè igitur Ioſuë ex diuinatione imbecillitatis humanæ iucunditatis, pugnam & internecionem continuò meditatur, ac proinde aſſerit: *Vlulatus pugnæ auditur in caſtris.*

Exod.32. 27.

Philo Hebr.

68. Sed, quoniam in nuptiarum allegoria noſter omnis verſatur ſermo, eam, quam a tempore connubijs deſtinato, verna, ſcilicet, iucunditate ſubitò marcida, & computreſcente duximus ſalubrem de humanarum rerum inconſtantia æthologiam, claudamus ſimilitudine a matrimoniorum lætitia petita: ergo quidem primis illis noui ſodalitij menſibus (neſcio tamen, an menſes conceſſiſſe iuuet, fortaſſe & paucorum dierum amicabilis pax eſt) & blanditiæ, & muſica, & conuiuium frequens, margaritæ, torques, veſtes pretioſæ: oboritur de improuiſo tempeſtas, non qualia fuere lenocinia, in dies paucos, ſed in multa annorum luſtra. O pacem fugientem, & belli tarda diſcrimina! ſic voluptati ſemper coniunctus interitus. Putas, quonam more? qualis in Principis enſe capulus, quem & argenti, & auri cælatura, & plurimus Erythræus lapis venuſtat. Proh! molle exordium! educ paululùm de vagina machæram, & inuenies ad breuem capulum longum ſequi chalybem ex vtraque parte acutum, qui cruorem bibat: qui ad ſepulcrum mittat. Igitur, ſi quid diuturnum, dolor tantùm eſt, ſeu quod dolorem aduehat; gaudioſa cuncta momentanea ſunt Nicænus de Virginitate, ca. 13. Nicænus. *Nam, vt gladij capulus, politus ille quidem, tactu facilis, & ornatu vndique accinctus apparet, reliquum verò ferrum, mortis inſtrumentum eſt: hoc in genere nuptiæ ſunt, quæ quaſi capulum aliquem artificioſo opere illuſtratum, politam quandam voluptatis ſpeciem guſtui, contrectationique noſtræ præ ſe ferunt: cùm verò in manibus eius ſunt, qui illas attigerit; luctus, miſeriarumque ipſæ mortalibus effectrices exiſtunt.*

SECTIO VIII.

Amicitia ſinceriſſima ea, quæ abſente ſodali fidem ſeruat, quæ excreſcit.

Sic comparatum eſt, vt quamprimùm abiere imbres, nubes fugere, Sol totam faciem oſtendit, & equos vrget, ſub æſtiuis radijs terra ingemiſcat, rimas gleba aperiat, fluuij abſcondantur, aquarum venæ depereant, omnes eò reuertantur, vnde orti ſunt: ergo tum ſanè miſeram deſtituunt tellurem, quando ſolatio potiſſimùm egeat: per brumam etſi non reſtagnarent flumina, ſatis ad vniuerſi irrigationem, quæ de cœlo labuntur copioſæ pluuiæ. O mendaces vndas, tum abituras, cùm maximè adeſſe oporteret, Phœbo arua torrente, quando imbrium longa abſentia eſt, & terram deſerere ſtillicidia! Non de his ſacer amnis Iordanis, tum maximè intumeſcit, quando ardentiſſima æſtas eſt, & ripas etiam ſupergreſſa, non tantum meſſoribus gratos præbet latices, & recreat onus 69.

dici

Digitized by Google

diei ferentes; verùm & in planitiem diffuſus, reſtituit breui antiquum virorem gramini, herbis, floribus, & efficitur circumiacens ager tanquam Paradiſus Dei. Hic vtique fidelis amnis, atque amicitiæ ſymbolum, qui, cùm deſeruere cæteri commilitonum, ſubuenit, & in deſolata fortuna pleno auxiliatur ſinu. Si per hyemem exundaret, modica fuiſſet gratia; hoc enim & omnium ingratiſſimi præſtant fluuij: Iordanis tum exuberat, quando aquæ cauernas petunt, & occultantur; quando ſodalium eſt abſentia; nullæ, quæ rigare cupiant, appareant vnde: hoc eſt amicum eſſe, abſenti ſubſeruire, abſentem ardere; tum creſcere flammam, cùm defectura videbatur.

70. Quàm frequens Regum Hiſtoria in celebrando Ionathæ affectu erga Dauidem, vt nullum præſtantius videri poſſit eſſe fœdus! Quid aſſerat? *Anima Ionathæ conglutinata eſt animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quaſi animam ſuam*. Reg.

1. Reg. 18. 1. cap. 18. verſ. 1. Sed parum ſplendida hæc, dicas: vbi enim blanditiæ, vbi munera, vbi (quod maximè amicum probat) effuſus pro ſodali cruor? Nihil iſtorum: ſed aliquid tamen hæc ſuperans omnia: *Dilexit eum*, inquit, *quaſi animam ſuam*. Equidem, dum in hac moramur vita, mens latet, & velut poſt parietem eſt, corporis interiacente materia: nemo mortalium vidit, nullus ad eius præſentiam admiſſus, ne de præſtantiſſimis Philoſophis, qui eam ſpeculari ardentiſſimis optauerint votis. Huius igitur, quæ ſic à nobis peregrinatur, in morem, dum Ionathas a ſe amatum Dauidem affirmat, amaſſe abſentem innuit, ac proinde & ſummè dilexiſſe, quando dilectionis

Greg. Thau. apex ſit in remotos opere, deſiderio ferri. Gregorius Thaumaturgus orat. ad Orig. *Non ſimpliciter conglutinatus eſt Ionathas Dauid: ſed illa ipſa, quæ principem locum tenent, animæ, quæ ne ſeiunctis iis, quæ appareant, & conficiuntur in homine, ſeparari tamen ipſa vi vlla cogantur*. Dicamus inſuper: nullus timor Ionathæ de ſuo erga Dauidem amore, donec in hoc æuo perſtaret vterque. Sed, quo pacto diligeret alterutro ex ambobus ſublato, & neque etiam mors, quæ fœdera diſſoluit, vincula abrumperet, cogitabat ſedulò Princeps: ergo meditatus, vt per amorem quaſi vna fieret ſubſtantia, amborum animæ: hoc enim firmato, impoſſibile fore, vt diſſolueret etiam mors iura concordiæ tantæ. Toſtatus quæſt. 1. in nominatum Regum caput:

Abul. Amici vt vnum eſſe dicantur. *Tangitur autem in hoc propria radix amicitiæ: quia, quando aliqui veri amici ſunt, tanta eſt in eis colligatio, quod iam non ſunt vt duo homines, ſed vt vnus per vnitatem affectionis: quia*

Tull. *vera amicitia eſt idem velle, ac nolle, vt ait Tullius in libro de Amicitia: & in tantum eſt iſta identitas volitionis, quod id prædicatur identitas ſubſtantiæ: ita vt non dicatur, quod duo amici ſint duo homines; ſed*

Ariſt. *idem homo. Sic Ariſt. 9. Ethic. ſcilicet, quia amicus eſt alter ipſe: & hoc non ſolum eſt in amicitia humana; ſed etiam in diuina*. Tantùm ex Abulenſi, quo & glutinum fœderis Ionathæ cum Dauid oſtenderemus, & ſemel declararemus, quonam more ex duobus vnum faciat dilectio. Neque illud prætereundum, quod non dixerit Textus, amaſſe Ionatham Dauidem quaſi animam ipſius Dauid: ſed *quaſi animam ſuam*; hoc eſt, ipſiuſmet Ionathæ: nam conſidera, ſuppoſuiſſe nos, amicitiam, quò magis fertur ad remotiora, eò præſtantiorem eſſe: remotior eſt autem comparatione Dauidis anima Ionathæ, quam anima ipſius: nam, vt cedamus, per fœdus idem factas, ad modum, quo declarauimus; verùm anteà diuiſæ fuerant, & proxima ſemper Dauid anima eius. Igitur, cùm amicitiæ præſtantiam ex abſentia deſumeret, maluit abſentiori animæ reſpectu eius, qui diligebatur, (nam hic eſt, quem abſentiæ circunſtantia tangit,) conferre: abſentior autem collata ad Dauidem erat Ionathæ anima.

Expendo Tertulliani ſingulare effatum libro 71.

de Carne Chriſti, cap. 4. nam de homine redempto per Dei Filium loquens: Tertull. *Propter eum*, inquit, *deſcendit, propter eum prædicauit, propter eum omni ſe humilitate deiecit, vſque ad mortem, & mortem Crucis. Amauit vtique, quem magno pretio redemit: ſi Chriſtus Creator eius eſt, ſuum meritò amauit: ſi ab alio Deo eſt, magis adamauit, quando alienum redemit*. Verum, concedamus, controuertendi gratia, hominem non à Verbo firmatum, ſed ab alio Numine, & hunc quidem Verbi comparatione extraneum, atque alienum fuiſſe: at quo pacto ſtare valeat, vt alienum redimendo Chriſtus ardentioris amoris notas exhibuiſſet? nam charitas ſecundùm conuenientem regulam à ſemetipſo exorditur, atque vt magis ſibi fauere debeat, ita & cæteris paribus, his qui coniunctiores ſint: non ergo Verbum ſubleuando creaturam, quando ab eo remotior fuiſſet, maiores amoris excitaſſet flammas. Egregiè tamen loquutus Tertullianus: nam ſignificat, quod homines plùs venerantur, & ſuſpiciunt, quod apud eos inſolens & rarum apparet: non igitur ſtupeſcunt, cùm vident mortales iis ſubuenire, quibus ob præcellentem aliquem titulum obſtricti ſunt, putà, cognationis, affinitatis, beneficiorum cauſa; nam & hoc naturæ inſtinctu barbarorum immaniſſimi faciunt, agunt & bruta camporum pecora: ſi quis extraneo, quem nec de vultu norit, opituletur, hoc demum omni commendatione digniſſimum eſt. Ad hanc igitur normam Tertullianus plùs extollit, quod Verbum alienæ gratia creaturæ è Patris ſinu in terram delapſum, carne & oſſibus veſtitum ſit, & poſt diuturnos labores triginta trium annorum tandem & mori voluerit. Verùm, ecce & aliud prætereà: Deus creaturæ ſuæ multis modis ſemper adeſt: per præſentiam, eſſentiam, potentiam, intimè ei inhæret, & omnia eius peruadit, vniuerſa ſcrutatur diu, noctuque: ſi tamen eius non eſſet opus, neque ab illo velut à cauſa prima dependeret, longè eſſet ab vnoquoque noſtrum tunc, quandoquidem nec ipſius genus eſſemus, nec in ipſo eſſemus, viueremus & moueremur: igitur, quòd is, à quo nos abſentes eſſemus, tanta per diſcrimina nobis ſuccurret, omnem amorem ſuperat, ac proinde Tertullianus concinnè: *Magis adamauit, quando alienum redemit*. nimirum, quia redemit non ſuos, & abſentes.

Atque ſecundùm hanc regulam Chryſologus 72.

pronunciauit ſerm. 164. in illud: Chryſol. *Ignem veni mittere*, &c. *Nanque Synagoga mater, vbi Eccleſiam nurum vidit ex gentibus aduenisse, occidit ſceleſta filium, nurus conſortium ne videret; ſi vel ſic amorem nurus furibunda valeret extinguere: ſed ex morte totum in Eccleſia coniugium reſurrexit Chriſtus, vt probaret charitatem non ſeparari morte, ſed creſcere*. Hanc vltimam particulam conſiderandam ſumo, & diſquiro, quonam modo Chriſtus probauit morte charitatem non ſeparari; ſed incrementa accipere? Nam certè, tum quando Chriſtus defunctus eſt, euangelicarum inſtitutionum obſeruatores, puſillus & timens erat grex: indigebant ergo per id temporis potiſſi-

nullum Ducis, atque Paſtoris ope, quin & ipſe ſcierat, & prædixit, ablato opilione diſpergendas oues: quæ itaque fuit charitas tunc deſtituere miſeros? multo minùs verum ſit, creuiſſe eo articulo potiſſimùm dilectionem. Aduerte id, quod docuimus in ſuperioribus Anteloquio 3. numero 112. per Chriſti mortem, deletam Synagogam, extinctumque cum ea matrimonium: hoc autem Chriſtus viuens facere potuiſſet, & caſſis reddere legis cæremonias: fuiſſet hoc quidem eximiæ charitatis, nempe, omnem affectum in vnam deriuare Eccleſiam Catholicam: ſed non fuiſſet tam precioſus amor, quoniam, dum eſſet in conſpectu diſcipulorum, in quibus creata eſt Eccleſia, perpetraſſet: ergo ab oculis eorum recedat, atque iam abſens, nempe, ex latere in cruce dormientis, per mortis quietem ſanguinem, & aquam effundat, de qua prodeat Eccleſia nullam neque rugam, neque maculam habens; ſic itaque per mortem non eſt ſeparata charitas; ſed creuit magis: quoniam tum, quando propter abſentiam videretur ex communi hominum vſu, obliuioni commiſiſſe eam, quam viuens deperibat, dilexit amplius, aliam non habiturus deinceps vxorem; ſed in eam ſolùm omnem collaturus amorem: & ob hanc cauſam, dum moraretur in terris, obſcura, & exigua quodammodo eius fuere dona: in cœlum translatus continuò emiſit ſuper diſcipulos ignitas linguas, iuſſit aperiri nationibus oſtium, magnificauit Vicarium ſuum data ei imperij Sede Romana vrbe: ſic vtique excellens amator probari voluit, quando non tantùm abſens: ſed feliciſſimus quoque ad Patris dexteram reſidens, quam dilexerat olim, haud vnquam deſpexit, ſed conduplicatus eſt in dies affectus, innumera in eam beneficia, perenni atque inexhauſta donorum largitate, conferens dulciſſimus ſponſus.

73. Conſilio inito ab Hebræorum Sacerdotibus, quid de argenteis facerent, quos Iudas inutili ductus pœnitentia, in templum proiecerat, ſtatuerunt, vti emeretur ager figuli in ſepulturam peregrinorum, Matth. cap. 27. verſ. 7. Quæ hæc deliberatio Senatus pontificij? Non templo reparando, non publicis ædificijs, non fiſco, aut crumenæ ſuæ addicerent? Iam, vt eos pauperum cauſa mouerit, quamobrem non Hieroſolymitanorum meminerint potiùs, quàm exulum: nam in copioſiſſima vrbe pauperes extitiſſe pluſquàm veriſimile eſt, & conquerebatur Iudas non erogari pauperibus trecentorum denariorum vnguentum. Sed animaduerte ſuperna prouidentia compulſos: erat nanque pretium Sanguinis Chriſti. At videbatur recens effuſo cruori (nam poſt extinctum Seruatorem Senatuſconſultum factum eſſe benè vidit Maldonatus ad Matth. citata verba) non ſatis decorum, niſi quòd in amore ſupereminens eſt, oſtenderet: amor verò tum in primis clareſcit, cùm poſthabita domeſticorum cura, in abſentes potiùs ſe effundit, ſuorum piè negligens, quò ignotis ſubueniat: commendat enim amorem potiſſimùm, eius, in quem beneficium confertur, abſentia: abſentes autem maximè ſunt, qui exulant, qui peregrinantur. Quando igitur Sanguinis Chriſti pretio defunctis emeritis; in quo ad longum requieſcant, locus emendus ſit; abſentes enimuerò tanta comprehendat largitas, quò ſic ardens Chriſti affectio reſplendeat magis. Sermo inter Ambroſianos 51. *Peregrinis, inquam, qui erant ſine domo, ſine patria; & toto orbe exules iactabantur; requies Chriſti ſanguine prouidetur.* Neque abhorret Anſelmi Commentarius, qui ſignificat eo facto delineatum, poſthabendos Iſraëlitas, qui erant domeſtici, & vocandos ad requiem Domini gentilium populos, qui in eum diem erant velut extranei, abſque Numinis vera cognitione.

Matth. 27.

Maldon.

Ambroſ.

Anſelm.

74. De cæteris prodigijs ſub patiente Seruatore, vnum illud, deque cardinalibus, nimirum, operuiſſe tenebras faciem vniuerſæ terræ, Matth. cap. 27. verſ. 45. Quando hoc? Leo Magnus ſerm. 2. de Paſſione: *Emittente ſpiritum Chriſto, omnia elementa tremuerunt: denſis tenebris ſplendor Solis obductus extraordinariæ nocti ſubdidit diem.* Verùm; cur non, antequam emitteret ſpiritum, caligo incubuit mundo? Equidem ſolatium eſt afflictis, inueniſſe, qui collacrymentur, & parem mœſtitiæ vultum induant; ideò & amici Iob *ſederunt cum eo in terra ſeptem diebus, & ſeptem noctibus; & nemo loquebatur ei verbum.* Iob cap. 2. verſ. 13. Igitur, donec Chriſtus pateretur, lugubri pallio cooperiri orbem expediebat. Sed quidem elementa, quàm ſyncere talem, tam beneficum Creatorem diligerent, probare voluerunt: ergo lugerent eo viuente? Exiguum hoc: quis enim de ſeruis non faciat, quoad inter mortales eſt dominus eorum? Suſpectus eſt fletus, quem heri intuentur lumina, non ab amore, ſed ex auaritia, quò dominum moueant, vt teſtamento effuſus ſit in plorantes. Igitur germani, & abſque omni fuco gemitus illi, qui extinctum, à vultibuſque ſublatum proſequuntur; quid enim vlterius ab amiſſo expectes? Solus amor tunc vrgere poteſt: ſed non niſi magnus impellet amor. Quò igitur elementa ſubindicent, ſynceram fuiſſe erga Creatorem pietatem, cohibent erumpentem noctem, donec ſpiritus auolet, mœſtitiam oſtenſura, tum cum herus abeſt. O miſerandam humanæ voluntatis cladem! ò brutorum mitem amentiam tali comparatam inſaniæ! Solus inter creaturas, pro quo ſolo redemptionis œconomia, neque viuenti, neque defuncto Creatori congemiſcit: non nouit amare, & ideò non lacrymatur.

Matth. 27.

Leo Mag.

Iob 2.

75. Videamus lacrymas IESV, & lacrymas ab amore quidem. Profectus vt Lazarum ſuſcitaret, germanas Martham, atque Mariam percunctatur: *Vbi poſuiſtis eum? Eiſque reſpondentibus: Domine, veni, & vide. Lacrymatus eſt* IESVS, inquit Ioan. cap. 11. verſ. 35. Quæ fletus occaſio? Num, vt feminineo ſexui compateretur, aut in defunctum amicum dulciora viſcera commonſtraret? Admitto quaſi veriores cauſas has, & ſecundùm litteræ ſenſum: ſed noui & alia dici: nam quidam aſſeruere fleuiſſe proptereà, quòd quem diligebat Lazarum, cogeretur iterum ex quiete ad huius vitæ turbidam ſtationem reuocare: quam explanationem Iſidoro Peluſiotæ Maldonatus adſcribit. Chryſologi multiplex eſt ſententia ſerm. 64. nam ad triſtitiam referens, doluiſſe putat, *quia adhuc ſolum Lazarum, & non iam omnes mortuos ſuſcitabat.* Tantus ardor in Chriſto ſuſcitandi iuſtos ad vitam indeficientem: mœret, eò quòd in promptu hora illa non ſit, quanquam ad eam per lethum ad vulnera tranſeundum; aut certè, vt idem cupiat Antiſtes, gaudij, non conſternationis erant lacrymæ, quoniam in Lazaro myſticè intuebatur; peccatorem ſcelera pertæſum, & Patrem exorantem ſuppliciter, vt vel inter mercenariorum turbam admittat; tam dulcis eſt hic regreſſus; vt fletum ſuauiſſimum cohibere dulciſſimus Pater nequeat: qui verò ſic recipit, exiſtimas

Ioan. 11.

Maldon. Iſid. Pel. Chryſol.

Chriſti gaudium ſuper conuerſo peccatore.

erga

Digitized by Google

erga peccatorem redire cupientem, immitem ſe præbebit? *Quis ergo ex humana infirmitate exiſtimet hic fleuiſſe Chriſtum* (effatur Chryſologus) *cùm cœleſtis Pater luxurioſum filium; non quandiu abijt, ſed quando recepit, tunc deplorat? Chriſtus recipiens fleuit Lazarum, non amittens*. Et multæ aliæ recenſeri valeant explanationes fortaſſe piæ magis, quàm ſolidæ; nos & ex tropologica licentia audeamus quidpiam: ergò certè dolebat de ſororum tepido amore in fratrem: debuerant enim defunctum & abſentem, quibus poterant officijs proſequi: quale autem eſt, vt tam ſubitò à conſpectu ſuo in ſpeluncam detruſerant? Cur non ſolantur antiquos amores, defuncti corporis contemplatione? Sed fœtebat. At poterant vnguentis & floribus tabem arcere. Quid, quod amor delicatus non ſit? Sterquilinium Aicinoi hortos cogitabit, modò ibi dilectum reperiſſe contingat. Igitur in amando germano chariſſimo tam ſegnes Chriſtus lacrymis ſubmordicat, vt qui doleat de humanæ dilectionis hypocriſi, atque mendacio: nimirum, multa eſt falſa illa charitas, quoad viget, atque in proſperis eſt, quem amare ſimulat; quàm citò abijt, atque receſſit, obliuioſa eſt, atque indiligens.

76. Cuius maior erga Chriſtum affectio, an Ioſephi nobilis Decurionis marmore nouo ſuo Chriſti corpus condentis, an MARIAE de ſubſtantia carnis ſuæ Verbo præbentis, & vtero nouem menſibus geſtantis? Sed quis non ſtatim pro MARIA calculum ferat? Nam, quæ frigidi lapidis comparatio ad vterum impollutum? Dedit Ioſephus ex gaza aliquid: verùm, quale illud? extrinſecum ſolùm, quod & donaſſet facilè etiam mortali creaturæ. Deipara contulit de internis; contulitque amoris flammis vehementibus incenſa, cuius ſi comparetur ignibus Ioſephi ardor, tantùm exceſſura ſit, quantùm lucernam exiguam totus Phœbi vincat globus. Verùm Ioſepho patrocinatur Ambroſius, & conſidera, quam inuenerit viam. Sanè, inquit, MARIAE vulua Chriſtum excepit; ſed animatum habuit, datura genitrici paruulum ſpecioſum ſupra omnem infantiam, quem ſinu ferret, manibus geſtaret, vultui & labijs admoueret, in quem deliciaretur nunquam laſſanda contemplatione: quis non tam dulce pignus optaret? Sed qualis erat IESVS, cùm Ioſepho conceſſus eſt? abſens atque defunctus, mutum illud os mellitum & deliniens, clauſi oculi Sole fulgentiores, obſeratæ aures, pallida facies, exanime corpus: quoniam igitur MARIAE affectus in viuidum, præſentemque ferebatur, Ioſephi in amiſſum, atque ſemotum; putauit Ambroſius tanti eſſe faciendum amorem in abſentem amicum, atque eius eſſe dilectionis tantam eminentiam, vt non veritus ſit Ioſephi affectum, MARIAE æquare affectui. (Ambroſ.) Ille igitur ſerm. 57. *At ego dico, non minorem Ioſeph affectum fuiſſe, quàm MARIAE: ſiquidem illa Saluatori membrorum ſuorum ſecretum praſtitit; hic ſecretum ſui corporis non negauit: illa Dominum pannis inuoluit, cùm natus; hic linteis, cùm receſſit*. Ecce, quamobrem aſſerat non minorem Ioſeph affectum fuiſſe; nimirum, quia, cùm receſſit, ideſt, cùm abſens per mortem factus eſt, & ab amici vultibus abſtractus, linteis inuoluit?

77. Baptiſta, dum ergaſtulo clauderetur, miſit ex diſcentibus binos, qui Chriſtum interrogarent, num ipſe eſſet, quem venturum ſperabant; quibus cùm ſatisfeciſſet, mox vt diſceſſerunt, prolixè de Præcurſoris encomijs coram multitudine diſſerunt: *Illis autem abeuntibus*, inquit Matth. cap. 11. verſ. 7. *cœpit* IESVS *dicere ad turbas de Ioanne*. (Matth. 11) Quare ſingulariter illis abeuntibus; & non in eorum conſpectu? Metuebat fortaſſe, ne Prodromus gloriæ vanæ aura tangeretur ob laudum præconia? Sed abfuerat Ioannes tunc, quem retinebat carcer. Equidem Chriſtus ſe fidelem Baptiſtæ amicum oſtendere volebat. Quanquam igitur, qui euehebatur, præſens non aderat, ſed vicarij eius diſcipuli erant: putauit itaque ſi laudaret coram illis, qui de ſchola Præcurſoris erant, adulationis ſtigmate inurendum Panegyricum: optabat igitur, vt Ioannes omninò abſens fuiſſet, hoc eſt, neque ipſe, neque de ijs, qui ex illius gymnaſio eſſent, aliquis adſtaret; hoc conceſſo, tum demum exiſtimauit, dilectioni ſolùm tribui potuiſſe, quòd integrè abſentem honore affeciſſet; neque enim erga abſentes fides, niſi cùm magnus dominatur amor. Bellè Imperfectus Chryſoſt. (Chryſoſt.) homil. 27. in Matth. *Quàm bene recedentibus diſcipulis cœpit laudare Ioannem. Non ſicut quidam blandiores homines, qui libenter hominem in facie laudant: aut quando vident amicos eius fideles, aut domeſticos, quos credunt, quia nunciaturi ſunt illi, quicquid audierint*.

Proficiſcentibus Hebræis ex Ægypto, & aſportantibus multas diuitias, quas incolis eripuerunt callidè, de Moyſe Exodi cap. 13. verſ. 19. 78. *Tulit quoque Moyſes oſſa Ioſeph ſecum, eò quòd adiuraſſet filios Iſrael dicens: Viſitabit vos Deus; efferte oſſa mea hinc vobiſcum*. (Exod. 13.) At, cùm hæc Patriarchæ adiuratio vniuerſos adſtringeret, cur ſpeciatim Moyſem fuiſſe vrnæ latorem aduertitur? Num certè, quoniam in Ducem electus fuiſſet, vt crebra oſſium memoria cogitaret, qualis, quantuſque gubernator extiterit Ioſephus, & eius ad exemplar ſuos componeret mores? Verùm, quamobrem non & aliquid de ſpolijs Ægyptiorum, de argento, veſte, auro à Moyſe ſublatum aſſeuerat? An, quia is, qui ob Numinis reuerentiam aulam Pharaonis contempſit, & eius filiæ gnatus vocari reſpuit, indignum æſtimarat iam virum & maturum, ad neſcio quas diuitiarum quiſquilias deſcendere, & Cœnobitis præſertim ſalutare documentum præbuerit, ne poſtquam ob Chriſti amorem amplas poſſeſſiones deſpexerint, intra Monaſteriorum ſepta funibus implicentur illecebris, quas difficillimè relinquant. (Religioſos indignũ eſt vitis impediri.) Sanè tale quidquam ſignificarit Græca apud Lipomanum Gloſſa: *Iudæi*, inquit, *vtpote infantibus ſimiles, aurum, atque argentum ſecum detulerunt: Moyſes verò intemerati animi vir Ioſeph oſſa deportauit*. (Gloſſ. Græc.) Sed iungamus iſtis pro noſtri diſcurſus meta: quanquam ſanè Iſraëlitæ multis nominibus debitores erant Ioſeph, cuius in illos cumulata extitere beneficia; tamen, quoniam iam diu aberat, vtpote defunctus ante annos non paucos, de abſentis ſolatio nulla erat illis cura; nimirum, amici ſolùm regnantis fortunæ. Vt igitur minueret, quantùm Moyſes excederet reliquæ multitudini, aſſerit eiuſmodi fuiſſe, qui neque abſentis, atque defuncti Ioſephi memoriam gratam abiecent: ſed cùm cæteri coaceruando auro, argento, veſtibus ſoliciti incumberent; intentum Moyſem deferendis Patriarchæ oſſibus; nimirum, hunc ſolum in tanta hominum copia repertum, qui noſſet amicus eſſe fidelis, cuius dilectionis ardores, neque ſepulcrum, neque abſentia minuiſſet.

Promamus aliquid ſingillatim ſpectans ad noſtrum Salomonis Epithalamium: in quo perſpi- 79.

cias,

ciaſ; nouam nuptam, etiam poſt connubiorum vincula, numquam vxoris vocabulo dici, ſed
Bernard. ſponſam appellari. Quamobrem? Bern. libro de Paſſione Domini, c.3. *Vel quare ſponſa, & non vxor, cùm quotidie, vel Eccleſia, ſiue quælibet fidelis anima ſponſo ſuo Chriſto bonorum operum ſobolem debeat generare? Paucis dicq. Solent ſponſæ nondum alligatæ coniugali vinculo amari ardentius, quàm poſtea: tempore enim procedente amor ipſe componitur. Sponſus ergo noſter, vt magnitudinem ſui inſinuet amoris, qui tempore non decreſcit, amicam ſuam ſponſam appellat, eò quòd illius amor ſemper nouus ſit.* Sed vnde hauriat ſanctus Abbas, feruentiorem eſſe erga ſponſam amorem? an, quia primitias dilectionis ſibi rapiant ſponſalia, & dulce bellum inexpertis? Profectò, quæ ſponſæ tantùm ſunt, nondum totæ ad maritum tranſierunt, & aſſeruantur, vel apud cognatas, vel ſub genitrice in nuptiarum lucem; itaque ſponſa quidem abſens eſt, vxor, apud maritum, nempe, præſens: ſcitè ergo in ſponſam ardentiorem affectum nominat: nam is demum ardentiſſimus affectus eſt, germanuſque ſynceræ dilectionis affectus, qui erga abſentes fidem præſtat.

80. O nunquam apud ſæculum fidem aliquam! nunquam de intacta amicitia quidpiam: ſi quæ deferuntur obſequia, metus, aut cupiditas cogere. Vultiſne noſſe à diuite helluone? Deſcri-
Luc. 16. pſerat Lucas pauperis Lazari funus, ac magnificè ab Angelis in Abrahæ ſinum deportatum narrauerat cap. 16. verſ. 22. ac ſtatim de locuplete acturus, ne verbum de ſepulcrali pompa: *Mortuus eſt autem & diues, & ſepultus in Inferno.* Cur ſilet buſti pompam, vbi tibicines, vbi lucernæ, vbi pulla veſtis, vbi ſarcophagum Optimatum humeris elatum, vbi tota in mœrore ciuitas extincto purpurato, & byſſino Dynaſta? Quid! Nullus exequiarum apparatus? Et vbi tot clientes, tot famulorum greges, tot paraſiti, qui viuenti dexteras dederant, & fidem duraturam ſpoponderant? Siccine incomitatus vadit, cuius ſatellitio anguſtæ plateæ? O accedite, mortales, contemplamini, videte attentiùs: protinus vt clauſit in æternam noctem lumina miſerrimus, non fuit ex omnibus charis eius, qui conſolaretur illum: ſed vniuerſorum cura, quæ poſſint deglutire & ſurripere, omnemque deuorare ſupellectilem. Hoc mundi fœdus. Quis veſtrum non ſæpè talia intuitus? cui noua iſta exempla? Et tamen ferrea vox ligatos tenet conſcientia. Vſquequò, Domine, tam grande malum, vt confidant in hominibus, in quibus non eſt ſalus? Maledictus planè, qui confidit in homine: quanta eum opprimet egeſtas in tempore iniquo? Verùm ſic placet ambulare filijs Adæ in deſiderijs ſuis, donec in profundum laci deſcendant, & Tartarus abſumat eos cum diuite voraci, cuius
Chryſoſt. Deus ingluuies fuit. Chryſoſt. hom. 7. in Lucam: *Siquidem ex tam frequenti famulitio nudus abductus eſt, & ſolus: nihil ex tanta beneficentia ſecum ferre valens, ſed deſertus, infenſus, ac neglectus: nullus eorum, qui priùs auxiliabantur, aderat, erepturus à pœna & ſupplicio; ſed ab illis omnibus diuulſus, ſolus in ſe recepit.* Non mendacium amicorum typus ſacer Iordanis amnis, quando eo tum maximè tempore Palæſthinæ arua recrearet aquarum excreſcentia, cùm ſolatium negaſſent alij & fluuij, & ſtagna; cùm & cœlum & terra vndas ſuas cohibuiſſent, maiori quàm vnquam anteà vbertate & homines, & bruta, & agros reficiebat.

SECTIO IX.

Diuinæ acerbitatis indignatio, tum maximè comprehendit peccatores, cùm aut iucundiùs agunt, aut nouiſſimorum magis obliuiſcuntur.

QVIS putaret, Iordanem tum ripis vix contineri poſſe ob aquarum excreſcentiam, 81.
quando & flumina, & riui vbique ferè terrarum præ ſiccitate abſconderentur? cùm æſtas in limine fuiſſet, quæ ſecuros eſſe iuberet mortales à cataclyſmo, & fluuiorum inopinata reſtagnatione? Timuerit agricola ſub pluuioſo Decembri, & pecus in altiſſimos ducat montes, ipſeque aſcendat ſimul ruſtica cum plebe: ſed ad Aprilis exitum, vel Maij exordia, quærat magis, vbi frigora captet, vbi longior atque diffuſior vmbra & agnos, & paſtorem fiſtula Bonam anni temperiem ſalutaturum, protegat. Tales hominum diſcurſus, ac proptereà omni depulſo metu liberè vagantur per agros, ſeu flores collecturi, ſiue epulis, ſeu choreis indulgeant, delectatque in primis ipſa Iordanis fimbria aſſediſſe. Ducunt ita in bonis dies ſuos, cum ecce accurrens monticola vociferatur, aquarum rapidiſſimos torrentes cum impetu de Libano fluere, momento adimplendum Iordanem; hominibus, pecori, domibus ruinam inſtare. Quanta tunc mortalium trepidatio! quantus in ore pallor, cum deluſas animaduertunt ſpes ſuas, & à diluuione opprimi tum, cùm longiſſimè abeſſet à cogitatione timor excreſcentium vndarum? Sic itaque terribilis in conſilijs ſuis; ſed & iuſtus nimis Deus Sabbaoth ſuper filijs hominum, quos aut raptat in iuuentæ flore, aut ex hoc diuerſorio abire mandat, cum lux chariſſima fuit, cùm fortuna magis blandiretur. O dura exilia homini habenti pacem in ſubſtantia ſua! ò nimiùm felices iuſtos, qui quacunque hora præoccupati fuerint, in refrigerio erunt!

Quales ducebant annos ante orbem ſubmerſum homines? Matth. cap. 24. verſ. 38. *Sicut enim* 82. Matth. 24.
erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, & nubentes, & nuptui tradentes vſque in eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes. Ecce, quàm hilarem vitam traducebant! vt genio & voluptati omnes laxabant habenas! Sed, quidni facerent? erant nanque dies illi, quibus contigit ſubmerſio, vernæ iucunditatis, tempora vtique nuptiarum, deſtinata feſtiuæ pompæ, quemadmodum in anterioribus præmonſtrauimus; tempora, quibus & aër, & mare, & tellus ſponte ſua ad læta inuitant; non coronarent ſe floribus vernante omni prato tunc, non perfunderent comam nardo, non cythara ad conuiuium perſonaret? Sed, quare non ineunte bruma cataractæ cœlorum apertæ, & diluuij præcurſores imbres ex Olympo miſſi? Nam ſic vrgere libeat. Equidem ſub mundi primordijs creatæ arbores maturæ, & cum fructibus ſuis, vineæ maturos afferebant botros, oleæ bacchas ſuas: quoniam verò hæc natura non niſi per autumnum oſtentat, proptereà exiſtimatum à clariſſimis Theologis, mundum non vere, ſed autumno conditum eſſe, ſiquidem autumno colligi ſoliti fructus,

cum

Digitized by Google

cùm id poſſit, decens erat, vt autumno produceret Creator, & hoc velut naturæ legibus magè conſentaneum. Igitur in eundem modum, cùm, ſiue vrbium ſiue prouinciarum diluuia per hyemem contingere ſoleant, ſitque hoc a natura aſſignatum tempus, in quo maria & flumina excreſcant, quamobrem non in huiuſmodi tempus, potiùs quàm in vernam temperiem incidit Noënum diluuium? Sanè ſpeciali Numinis deliberatione id factum, quò timeret audax hominum genus, & nunquam à metu vacuum eſſet, cùm exemplis doceretur, ſubitam, & inopinatam eſſe Numinis vindictam, atque tum repen-
Ambr. tinò opprimere, cùm diſtare videretur. Ambroſius de Noë, & Arca, cap. 14. *Eſt etiam illa non perfunctoria conſideratio, quòd ſexcenteſimo anno Noë, vigeſima & ſeptima menſis fit diluuium: ſecundum menſem verni eſſe temporis non ambigitur, quando augentur naſcentia, ager parturit, terrarum pariter, atque animantium fætura ſe fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quando dolor eorum maior foret, qui in ſua abundantia puniebantur, tunc vltio terribilior.* Sic itaque mundus deletus eſt, cùm proſpera ſe haberent vniuerſa, & de interitu nulla eſſet cogitatio.

83. Multis cladibus afflictatus Iobus, ſed filiorum amiſſione nulla vehementior: ſed expende, quemadmodum perierint: *Filijs tuis, & filiabus veſcentibus, & bibentibus vinum in domo fratris ſui primogeniti, repentè ventus vehemens irruit à regione deſerti, & concuſſit quatuor angulos domus, quæ cor-*
Iob 1. *ruens oppreſſit liberos tuos, & mortui ſunt.* Iob cap. 1. verſ. 18. At non potuit alia diei hora concitari tempeſtas, quàm tum, cùm epulis accumberent? Nonne adnotas, vt moneat ſedulò Textus, repentinam, & præter omnem ſpem fuiſſe ventorum indignationem? *Repentè* (inquit) *ventus vehemens irruit.* Subitaneus autem interitus quando comprehenderet, niſi cùm in maxima iucunditate eſſent comedentes & bibentes? tum potiſſimùm inſidiatur hoſtis. Quis adoleſcentia, quis indole, quis opibus, quis pulchritudine, quis robore fidat? Ecce Iobi gnatis nihil iſtorum deerat: ſed & filij erant ſanctiſſimi parentis, & validis muniti parietibus, & cœlum placabile, quando inceptum ſympoſium, & aderant ſtipatores ex militiæ flore, qui defenderent; tantis vallati præſidijs, corruere tamen, & deformatus momento vno faciei decor, amiſſæ opes, interrupti anni, diuulſæ amicitiæ. O inanes mortalium cogitationes! ò labilem humanam gloriam, quæ tum fragilior, quando firmior eſſe vi-
Origen. debatur! Origeni adſcriptus Commentarius lib. 1. in Iob, poſt medium: *Hoc ſcientes ſancti, atque horum memores, quod ipſo meridiano tempore, hora prandij ruina occupati ſunt filij Iob, atque mortui, orauerunt ad Deum, conſeruari à Dæmonio meridiano.* Quoniam verò Origenis monet interpretatio, fuiſſe illud prandendi tempus, ac proinde meridiem, quando filij Iob oppreſſi ſunt, licet adhuc
Venti ad meridiem non perflant. vlterius conſiderare: nam certè, ſi quando pacatiores venti ſunt, maximè quo interuallo Phœbus medium iter emetitur, & axem aſcendit, adeò per æſtatem cùm flatus rariores ſunt, vt veſpere, aut exoriente Sole conſueuerit eſſe ali-
Arist. Plin. quis, qui refrigeret; tunc conſopitur omnis, quemadmodum tradit Stagirita in Problematis ſect. 25. quæſt. 4. cui aſſentitur Plinius lib. 2. cap. 47. ſub finem, aſſerens: *Sol, & auget, & comprimit flatus; auget exoriens, occidenſque; comprimit meridianus æſtiuis temporibus: itaque media diei, aut noctis plerunque ſopiuntur, quia aut nimio frigore, aut æſtu ſoluuntur.* Igitur certè, ſi quod tempus ventorum nimis liberum, meridianum illud eſt: at verò ſic contigit, vt eo potiſſimùm tempore venti irruerent, quo minimè ſæuire conſueuerant, & cladem inimicus, quam minùs timebant, inferret: ita in humanis nihil conſtans & ſecurum eſt; ſed vniuerſa in diſcrimine ſemper poſita ſunt.

Atque huic filiorum Iob caſu affine eſt, quod 84.
primogenitis Ægyptiorum euenit: *Media nocte* (ait Dominus Exod. cap. 11. verſ. 5.) *egrediar in* Exod. 11.
Aegyptum, & morietur omne primogenitum in terra Aegyptiorum, à primogenito Pharaonis, vſque ad primogenitum ancillæ. Sed, cur nocte internecio iſta? Timetne adminiſter Angelus; præſertim quoniam & Regum aulas ingredi quoque iuſſus ſit, in qua ſolent eſſe ſexaginta ex fortiſſimis Prouinciæ propter timores nocturnos, omnes habentes gladios ſuper femur, & ad bella doctiſſimi? Sed quid Angelo, vel ſexaginta mille virorum, quos vnus interficere poſſit? aut fortaſſe pudor eſt bono Genio, cùm deputatus ſit, vt homines cuſtodiat, de medio illos tollere, ac proinde noctis integumento vtatur, ne conſpici valear? ſi modò tamen bonus Genius ille, de quo Abulenſis quæſt. 48. in nominatum Exodi lo- Abul.
cum. Verùm certè nullus, ſiue in bono, ſiue in deformi Angelo metus, qui humanum robur nihili faciunt. Cacodæmon veritatis oſor ſemper tenebras amat, ſed non ideò per obſcurum nunc fertur: verùm Numine impellente, vti ex morte primogenitorum alij diſcerent mortales: cùm enim altum dormirent, & ſopor vrgeret profundior, ad mediam, ſcilicet, noctem; cùm laſciuirent ſtratis eburneis Principum filij delicijs enutriti, cùm omnia quietem ſponderent, cùm ætas vireſcens promitteret longam vitam, tunc ad Inferos detruſi, non irruente in eos regni aliquo hoſte, non domeſtico inſidiatore, non morbo ætatis venuſtatem depopulante; abſque his omnibus nocumentis, (quæ ſolùm vereri poterant) periere: O & qui audet lethalis noxæ conſcius ſtrato incumbere, ſomnos captare graues, nec timet percuſſoris Angeli dexteram ſaluantis Hebræos, impios tantùm Ægyptios occidentis! Verùm, & loquatur parumper Rupertus lib. 2. Rupert.
Commentariorum in Exodum, cap. 17. *Poterat media die, cunctis vigilantibus, nihilominus fieri cædes primogenitorum: cur ergo potius media nocte, dormientes placuit interfici? videlicet, vt hiſtoricum etiam exemplum dormitantibus proficeret, atque ad vigilandum eos percelleret, ſcientes, quia quiſquis exemplo Aegyptiorum theſaurizabit ſibi iram Dei, nihilo minus exemplo eorum improuiſam accipiet vindictam: ſic enim & vniuerſale Iudicium, duris corde, atque impœnitentibus, ex improuiſo ſuperueniet, tanquam laqueus, & quaſi fur. Quocirca Dominus aduentum ſuum, quo perdendi ſunt impij, media nocti comparauit: Media, inquit, nocte clamor factus eſt: Ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.* Illud in hac Tragœdia non ſilendum, ſanguine liniri iuſſa ſuperliminaria Hebræorum, vnaque poſtes domorum, quò illæſi tranſirent occumbentibus Ægyptijs. Igitur cruor certè incolumitatis pignus. At docuero ſanguinis aſperſionem cædis, & vaſtationis ſignum fuiſſe ex nationum vſu, Anteloquio 8. Sect. vltima: cur igitur intacti Hebræi, quorum in valuis ſanguis effulget? Exod. Exod. 12.
cap. 12. verſ. 22. Equidem ita videbatur, Iſraëlitas neci deſignatos fuiſſe, atque huius monimen-

tum

tum t·uorem ſuiſſe: ſed ecce & in his decipitur
humana cogitatio: qui caſurus videbatur, ſtat; qui
non caſurus, labitur: ſic vniuerſa dubia perpe-
tuum, atque ancipitis aleæ ſunt, quò cum tremore
operemur ſalutem noſtram.
85. Coniungamus & tertiam de filiorum interitu
Hiſtoriam: iique ſupremi Hebræorum Antiſti-
tis, Aaronis gnati, Nadab, & Abiu, qui *arreptis
thuribulis, poſuerunt ignem, & incenſum deſuper,
afferentes coram Domino ignem alienum, quod eis
Leu. 10. *præceptum non erat, egreſſus ignis à Domino, de-
uorauit eos, & mortui ſunt coram Domino*. Leuitic.
cap. 10. verſ. 1. Iam ſi expendamus, quanta fuerit
hæc eorum temeritas, reperiemus, graues Theo-
logos aſſerere, venialem noxam fuiſſe ſolùm, ac
proinde bono fine quieuiſſe, de quibus videris
Salian. apud Salianum tom. 2. anno mundi 2545. numer.
39. Sed demus immaniter peccaſſe: at culpam
tenuare poterat, quòd adoleſcentes eſſent, & in
primis, quoniam nunquam antea miniſtraſſent
altaribus: quis ab initio ſtatim Magiſter euaſit?
Humanæ ineptiæ indulgendum fuerat: addita
& his circunſtantia altera, quò lætiſſima fuerit
ea lux Iſraëlitis, quoniam poſt ſeptem conſecra-
tionis dies, tum ſummus Pontifex Aaron cœpit
ſacerdotio fungi hoſtias offerendo. Non erant
igitur turbanda gaudia fidelis populi luctuoſo
exitu filiorum ante ora miſeri parentis, & tam
feſtinè tranſeundum à domo conuiuij ad do-
mum lacrymarum. Quis his expenſis non totis
quatiatur artibus, cùm nec feſti ſacerdotalis ſa-
cræ pompæ, nec parentis meritis quidquam de-
fertur, neque ætas, nec ignorantia, neque com-
miſſi offitij nouitas excuſat? Ita rapiuntur planè,
cùm nemo morituros opinaretur, quippe annis
valentes, ſacerdotio nuper donati, locupletes,
primarij, & genialem diem agentes. Hæc abyſſus
iudiciorum Dei: talis ab antiquo, talis & nunc
quoque. Eloquenter, quemadmodum aſſolet,
Saluian. Saluianus lib. 1. de Prouid. *In quibus non iudicium
tantum, ſed præſens Deus oſtendere voluit, immi-
nenſque iudicium: quid enim aliud, quàm extentam
ſuper nos dexteram ſuam, & imminentem iugiter
gladium oſtendere voluit, qui errorem ſupradictorum
ſtatim in ipſo opere puniuit: nec penè prius per-
actum eſt facinus, quam vlciſceretur pœna pec-
catum*.
86. Proceſſerat aduerſus Chriſtum militaris co-
hors cum laternis, & facibus, & armis, & ad eius
duo verba tantum, quæ ſine terrore, abſque mi-
nis, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram,
Ioan. 18. Ioan. cap. 18. verſ. 6. conſiderent alij cum Gre-
gorio, quanta futura ſit iudicantis, quam non
tolcranda maieſtas, qui, cùm iudicaretur, ita per-
terrefecit: ego modo diſquiſierim, quamobrem
vt confundere placuerit, & ſignificare eum, qui
ſic proſtrauerit, quando illi armati & multi, ipſe
vnus, atque immunitus, voluntariè ad paſſionem
duci, non humana cogente poteſtate, non hoc
egerit potiùs, cùm flagellaretur, cùm ſpinea ple-
cteretur corona, cùm in ligno penderet? Potuit
& tum quidem; ſed non fuiſſet tam inopinatus
cadentium lapſus: non enim adhuc iniurijs affe-
cerant, quanquam animo ſariè: nam, vt compre-
henderent, profecti ſunt, ac proinde neque vl-
tionis aperta occaſio: illi quoque ſub primo belli
conflictu, nondum laſſati, valentiores erant, &
nemo ad aſpectum inimici tantum non animo-
ſus adhuc, & benè ſperans, præſertim cum pari-
bus certatur adminiculis. Igitur, quoniam initio
impiæ legationis remotiores à periculo omni vi-
debantur, deiecit in terram, quo diſcant homi-
nes, inſtare ſæpenumerò ruinam tum magis, cùm
longiùs abeſſe videatur. Atque illi, quemadmo-
dum collapſi ſunt, cùm minimè cadere poſſe
ſuſpicarentur: ita Chriſtus, quando maximè com-
prehendi debuerit, non eſt comprehenſus, adeò
ſemper dubia luditur alea: nam ij quid explora-
tum venerant cum ſceleſtiſſimo anteſignano Iu-
da? Sanè quærebant IESVM Nazarenum, & ve-
nerat in comitatu ob hoc potiſſimùm latro Iſca-
riotas, vt deſignaret, quiſnam Chriſtus eſſet: ſed
obuiam proceſſit ille dicens: *Ego ſum*. Cur hoc
audito nuncio non tenuerunt ſuo ſe ore mani-
feſtantem? Pulchrè Maldonatus noſter: *Voluit,* Maldon.
*vt ipſo illo verbo, quo ratio poſtulare videbatur, vt
illum comprehenderent, ita impedirentur, vt non ſo-
lum apprehendere: ſed ne ſtare quidem coram illo
poſſent: qui enim non potuiſſet, fore, vt ſimul atque
reſpondiſſet, Ego ſum. manus in illum non iniice-
rent? Atqui illo reſponſo, quo incitari ad compre-
hendendum videbantur, disiecti ſunt*. Sic tutus
Chriſtus, quando in ſummo verſari diſcrimine vi-
deretur; ſic cadentes inimici, cùm firmos atque
ſecuros eſſe appareret.
Sed quàm magnos fructus elicere ſoleat diui- 87.
na prouidentia, cùm momento omnem ſæculi
pompam quaſi fumum euaneſcere faciet, Dauid
præclarè Pſalm. 47. verſ. 7. & 8. accinit: quis Pſal. 47.
enim non vehementiſſimè compugnatur, & vias
ſuas malas ocyùs deſerat, cùm intueatur pecca-
tores, qui velut cedrus Libani exaltabantur, in-
opinatò proſterni, & gloriam eorum omnem ad
Tartarum deſcendere; cùm dies æternitatis, &
felix, atque beatum æuum ſibi homines inſenſati
promitterent? verùm, quid Pſalmodus? *Tremor*
(ait) *apprehendit eos*. Sed, Deus bone, qualis tre-
mor? *Ibi dolores vt parturientis*. Satis dixit, cùm
feminæ laboribus comparauit. Sed, quæ profun-
diſſimi mœroris cauſa? *In ſpiritu vehementi* (ait)
conteres naues Tharſis. Hieronymus, *In vento* Hieron.
vredinis confringes naues Tharſis. Symmachus, Symmach.
Per ventum violentum confringes. Auguſtinus per August.
Tharſis Carthaginenſes naues intelligit, ſubdit- Carthaginenſes nauigationibus excellentes.
que mox: *Manifeſtum eſt autem, ita floruiſſe, vt
inter cæteras gentes excellerent nauigationibus*. Sint
verò de claſſe illa, quæ in Orientis Indiam pro-
ficiſcebatur, aurum, ligna odorata, gemmas alla-
tura; illud certum, inter onerarias excelluiſſe, ro-
bore, in primis, vt quæ longum emenſuræ eſſent
iter difficiliores Oceani ſulcaturæ vias, aſporta-
turæ quod pretioſiſſimum eſt apud mortales:
demiratur igitur vento afflante violento fore, vt
exiguæ euadant cymbæ, periclitentur naues
Tharſis. Siccine illæ, quarum inſuperanda vide-
batur firmitas in magna tempeſtate periclitantur,
& ante ſubmerſionem fractæ atque colliſæ, nem-
pe, contritæ? Quid tutum, ſi naues Carthaginen-
ſes in profundum abeunt? Sed quæ iſtæ naues,
niſi Conſules & Senatores terræ, atque, vt Pſal-
miſtæ phraſi loquamur, viri diuitiarum? ſor-
bentur momento, exorto repentino turbine, & ni-
hil illis ſupereſt niſi ſepulcrum, & vermis. Talia
igitur contemplantes peccatores, & quia nihil in
vita eſt firmum, quoniamque mors de improuiſo
obrepit, atque naues Tharſis in fruſta comminuit,
tremor apprehendit eos, & ingemiſcunt, ſicut
mulier contriſtatur, cùm pariendi adproperat
tempus.
Quid verò mirum, vt peccatores inconſolabi- 88.
li mœrore tabeſcant, quando etiam iuſtos vix
quiſquam conſolari poſſit? Attende, quid ſanctiſ-
ſimus

Chryſoſt. ſimus Antiſtes Chryſoſtomus dicat homil. 77. in cap. 24. Matthæi: *Nam me quidem, cum hæc in mentem veniunt, horror inuadit terribilis, & amariſſime perſtens ex profundo corde ingemiſco: nam, quamuis nihil horum ad me ſpectet; illa tamen, quæ mox ad virgines, & ad ſeruum nequam, qui quod accepit talentum, ſuffodit, quæ dicentur, vehementiùs me perturbant, propterea lacrymis confundor.* Ac primum quidem terrent religioſiſſimum Doctorem virgines inſipientes: eam nanque, quæ de illis eſt, parabolam cogitans, perſpicit excitari eo potiſſimum articulo, quo neminem eas ad vigilandum fuiſſe vocaturum, neque imprudenter exiſtimari queat: medium enim noctis eſt, quo omnia ſilentium habent, & nox iter in ſuo curſu tranquilla peragit, atque, vt ille aiebat, quieſcunt voces hominumque, canumque; quis igitur arbitraretur, excitandas miſeras tunc? Sed illo tempore vocantur, & heu imparatas inuenit ſponſus, in malumque abire iuſſit. Altera parabola ſeruorum fortaſſe illorum eſt, de quibus apud Lucam cap. 12. verſ. 38. Luc. 12. *Et ſi in ſecunda vigilia venerit, & ſi in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit, beati ſunt ſerui illi.* Quorſum autem omiſit dicere de prima & quarta vigilia: nam in tot diuidebant priſci noctem; ſaltem poterit ſeruus ſub illis requieſcere, quoniam in eas paratum eſſe herus non monet? Verum quatuor illæ vigiliæ hominis totidem ætates deſignant, pueritiam, nimirum, adoleſcentiam, viriles annos, ſenectam; ex his pueritia, atque ſenium, cùm fragiles ſint & deſpectæ, varijſque conflictatæ morbis frequentiùs, noluit earum meminiſſe, vt ſignificaret, venturum Dominum ea ætate, quæ floridior, atque iucundior eſt: cùm homo robuſtior videbatur, vitaque illi charior erat, quod contigit ſecunda & tertia ætate, tunc aderit Dominus rationem villicationis ab eo expoſtulaturus.

89. *Hoc oſtendit mihi Dominus Deus* (inquit Amos 8. Amos cap. 8. verſ. 1.) *& ecce vncinus pomorum, & dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Vncinum pomorum.* Ribera. Transfert viſionem noſter Ribera numero 8. ad ſpiritalem ſenſum, & vncino ſignificatam mortem arbitratur; poma vitam noſtram Iob 9. deſignare, quibus apud Iob ex cap. 9. verſ. 26. comparatur: *Dies mei pertranſierunt quaſi naues poma portantes.* At, quare vncinus mors? nimirum, propterea à cultore in pomœrium defertur vncinus, quemadmodum à Lyrano ſcitè animaduerſum, vt quos manu attingere fructus colligens nequeat; eos vncino attrahat. O vncinum non quibuſcunque deſtinatum pomis, ſed altiſſimis illis, quæ in ramorum ſummitatibus, quæ in arborum capitibus; ibi candida illa & rubicunda electa ex millibus quaſi ſecura gloriabantur in pulchritudine ſua: nam cuſtos hortorum aſcendere non poterat: quoniam altiſſimum poſuerunt refugium ſuum; in cacuminibus, ſcilicet; ibi ſupergreſſa reliquos fructus ab humero ſurſum, quaſi Reges ſe æſtimabant: ſed venit vncus, & detracta eſt ſuperbia eorum ad infimum terræ. O vncum! ò mortem ſemper aduerſus potentes terribilem, eos rapientem, qui in tuto collocari videbantur, & raptantem ſanè, cùm plùs florerent, cùm diem occaſus ſui longiſſimè abeſſe putarent. Sed & alij loco pomorum, æſtatem vertunt, atque *vncinum æſtatis* nominant. Præclarè & in mortem iſtud etiam epitheton quadrarit: non enim illa inſidiatur hominum vitæ, quando hyems eſt, & domus in tribulatione, atque luctu eſt: ſed, cùm æſtas aduenit, quando Sole lætiùs fulgente proſpera renidet fortuna. Nonne quidem per æſtatem iudicium, & mors inſtant? *Ab arbore autem fici* (monuit Seruator Matth. cap. 24. verſ. 32.) Matth. 24. *diſcite parabolam: cùm iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, ſcitis, quia propè eſt æſtas: ita & vos, cùm videritis hæc omnia, ſcitote, quia prope eſt in ianuis.* Denique pro vncino pomorum alia legit translatio, *vas aucupis*, ſeu decipulam, aut laqueum: atque hoc etiam mortis emblema: nam, poſtquam philomela à paſtu redit, laudatura Creatorem, quoniam dat eſcam omni carni, & neque paſſer in obliuione apud eum eſt; conſcendit frondoſam arborem, diſtendit guttur, alas expandit, ſalutat æthetem, & in primis auricomum Apollinem, quòd ſplendidior exierit, & nemori ridens illuceat: ad eius canoram vocem ſiluere venti, tacuere feræ, compreſſere murmura arbores, ipſi torrentes per ſe ſaxa & ſcopulos cautiùs deſcendere: ſolus in crudelitate pertinax auceps laqueum meditatur pedibus eius, & incidit tandem in muſcipulam infelix volucris, ò tum profectò, quando nunquam iucundior; cùm omnis ſylua applauderet, cùm benè paſta, & tam ſublimis muſica vel hoſtes conciliatura videretur: at ſic vncinus pomorum, ſic mors agere conſueuit.

Verùm & de pomis aliud quoque Iobus nuper allegatus cap. 9. verſ. 25. 90. Iob 9. *Dies mei velociores fuerunt curſore,* (ait) *fugerunt, & non viderunt bonum: pertranſierunt quaſi naues poma portantes.* Ex Hebræo, pro pomis, vel fructibus aliqui piratas vertunt; quoniam in originalibus eſt, ... *ebeh*, quod variè ſignificat, & cùm rapidiſſimum aliquid excommuni etymo denotet, ad prædonum claſſem refertur, eò quod ſoleant velociſſimo eſſe curſu: in hoc autem genere nauium duo conſideranda. Primum, quod per hyemem rarò maria infeſtant, ad ſtationes ſe tum recipiunt Oceani indignatione coacti: ſed vbi læta tempora aſpirant, & Zephyri brumam abigunt, portu ſoluunt, atque inſidiantur. Secundo, quoad valeant, ſpeculatores adhibent, quando littora mercatorum claſſis relinquat, quam aduehat ſupellectilem: quòd ſi norint; aurum, gemmas, purpuram, aromata portare, quò feliciorem iudicant, eò plùs inhiant; ne de manibus elabatur, tum omnem diligentiam adhibent, pericula quoque contemnunt: ergo, cùm piraticæ artis ſit, & tempore amœniſſimo prædari, & vaſa inſectari magis, in quibus pretioſior theſaurus, perbellè à Iobo vita noſtra comparata eiuſmodi nauibus: ſic enim illudit nobis vitæ curſus, vt non hyeme, ſed æſtate, quando ſecunda eſt fortuna, iucunditatem abrumpat; in eos feratur acriori odio, qui in laboribus hominum non ſunt, qui arietem de armento pinguem deuorant, & medullam tritici comedunt: in hos cùm expanſis velis, quaſi naues inſtitorum ditiſſimæ ſupellectilis, proſpero fauente Noto, ferrentur per mites fluctus, edentes, atque bibentes in lætitia, & celeuſam cantantes ob aſpectam tellurem nauigationis metam, inſilit mors quaſi piraticus hoſtis. O amiſſam ante ora dominorum die ſereno, atque placabili nauem ſuperbam, & tantorum ſumptuum eluſas ſpes vno puncto, atque tum ſanè, cùm Scyllam, atque Charybdim euaſiſſe videbatur! Non celabo Tertulliani ab hoc propoſito non abhorrentem ſententiam: connectit autem alteri ſermoni, quo miſerum fuiſſe eorum exitum concinnè opinatur, qui præ ni-

mietate

mietate gaudiorum, ſpiritum exhalarunt, quando eis mors obrepſerit tum potiſſimùm, quo vita frui, ſi vnquam alias, deſiderabile eſſet, nimirum, cum in iucunditate eſſent: ſic igitur libro
Tertull. de Anima, titulo, *Nihil anima in corpore ſubremanere. Nam, etſi præ gaudio quis ſpiritum exhalet, vt Chilon Spartanus, dum victorem Olympiæ filium amplectitur: etſi præ gloria, vt Clydemus Atheniensis, dum ab Hiſtoricis diu præſtantium auro coronatur: etſi per ſomnium, vt Plato: etſi per riſum, vt P. Craſſus: multo violentior mors, quæ per aliena graſſatur, quæ animam per commoda expellit, quæ tunc mors affert, cùm iucundius verè eſt in exultatione, in honore, in requie, in voluptate. Vis eſt & illa nauigij, cùm longè à Capareis ſaxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quaſſata decumanis, labente curſu, adulante flatu, lætante comitatu, inteſtino repente perculſu, cum tota ſecuritate deſidunt: non ſecus naufragia ſunt vitæ, etiam tranquillæ mortis euentus; nihilo refert, integram abire corporis nauem, an diſſipatam, dum animæ nauigatio euertatur.* Atque hæc ſuppeditauit documenta excreſcentis Iordanis illuuium tum ſanè, cùm aquarum penuria magis eſſet laborandum, & nihil minùs timerent homines.

SECTIO X.

Sub proſpera fortuna, difficile, temperatum eſſe, & bonos mores obſeruare.

SED quòd Iordanis intumeſcat, atque erigatur, forte non contentus ſua, & rui-
91. nam crudelis afferat, ſiue pecori, ſeu ſpicæ,
aliiſve agrorum fructibus, tum quando feliciſſima anni tempenes eſt per Aprilem, monere nos debeat, ſecundam fortunam plerumque vitia ſecum afferre, elationem, tyrannidem, & alia id generis monſtra; obcæcat nanque mentem ambitio, Creatoris deſpectum nutrit, atque hoc contempto, reliquum eſt, vt per omnia vitia feratur mens audax. Dum venatione impeditur Eſau, ſurripuit adiutus Rebeccæ matris ingenio benedictionem caligantis Iſaac minor filius Iacob. Sed quàm copioſa imprecatio illa? *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini, & ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus: eſto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Geneſ. cap. 27.
Geneſ. 27. verſ. 28. Quid potentius Iacob, quem nationes venerentur, ante quem fratres procumbant, & cui locupletando, & Olympus, & terra ſtudeant coniunctis viribus? Eia, Iacob, dormi poſthac ſecurus, & in vtranque requieſce aurem, nullus te beatior, cui nemo aduerſarius, cui promptuaria abundant frumento & vino, in quem Iſaac effudit opes omnes, vt quod in Eſau conferat, vix reliquum ſit. Verùm certè Iacob continuò viæ accingitur, & peregrinationem cogitat in Meſopotamiam Syriæ, in domum Bathuel: pergit verò incomitatus, abſque equis & curribus, ſic deſtitutus, vt ſub dio manendum fuerit, humus ſtratum ſubminiſtraret, lapis puluinar. O Rebecca, vt quid non ſaltem diſcedenti, tuis delicijs, adoleſcenti præclariſſimæ indolis, argenteos dediſti aliquos, quò in diuerſorium admitteretur? Puto ego ſanè ſpontaneam hanc fuiſſe Iacob philoſophiam; & cùm poſſit equo, vel carruca vehi, multa ſtipari caterua famulantium, ſplendidè epulari, dormire lecto eburneo tapetibus inſtrato, valedixiſſe omnibus, paupertatem vltroneam experiri cupientem. Quid eum ad hæc commouit, atque vt tandiu Labani duriſſimo ſeruitutis genere obſequeretur? Sanè, vt vidimus, ad magnum elatus fuerat per Iſaac benedictionem rerum ſecundarum apicem, vix vt quid maius fortuna, quod impertiretur, haberet: iuuenis igitur, qui Dei timorem ab infantia bibit, & nollet peccare, metuebat, ne fortè proſperitas de mentis optimo, & compoſito ſtatu deturbaret: maluit igitur amplecti exilia, ſeruitutem duram, egeſtatem, & cum his Dei amicitiam conſeruare, quam ſuperbæ fortunæ diſcrimen experiri: maluit pauper eſſe virtute ſocia, quam diues tumore atque faſtu comite: ob hoc igitur & charam genitricem dereliquit, & paterna domo ceſſit, & bonis ſe ſpoliauit. Euſebius Euſeb.
catena Græcorum in Pentateuchum ad Geneſis citatum caput: *At Iacob, tot, tantiſque benedictionibus inſtructus, quamobrem fratris conſpectum declinauit fugiens ad Gentiles omnium rerum egenus? Euidenter in iſto extat, quæ calamitates videntur, prouidentia Dei; qui enim diuturna tranquillitate fruuntur, ſua plerunque bona non videntur agnoſcere.* Ne igitur Iacob contingeret immemoria beneficiorum Dei; hoc enim eſt, *bona non agnoſcere*; paupertatem, atque exilia ſponte amplexatus eſt.

Creuit verò Iacob ſub auunculo Laban, & di-
ues factus eſt, cumque meditaretur regreſſum ad 92.
antiquos lares, & Iordani appropinquaret, veteris memor penuriæ: *In baculo meo* (inquit) *tranſiui Iordanem iſtum, & nunc cum duabus turmis regredior.* Geneſ. cap. 32. verſ. 10. Si gloriari de bona Geneſ. 32.
fortuna liceat, neque ob hoc inſipiens futurus Iacob, cur non magis de paterna hæreditate, quàm de adquiſita domo Labanis ſubſtantia gloriatur? Num, quia nobis chariora, quæ noſtro Labore parto acquiſita chariora.
marte adquiſiuimus, quàm quæ aliena largitate adipiſcimur? Sed, neque modò diſſertatio eſt, quod in diuitijs glorietur Patriarcha; verùm, quia priſtinam egeſtatem propalat: nam, qui ex humili loco ad grandia vocantur, id omni modo conantur, vt quibus poſſint artibus, veterem ignominiam, & obſcura exordia conſepeliant, ne quis exprobret antiquas ſordes; cur non idem & Iacob faciat? Timebat ſanè, ne animum proſperitas corrumperet, aut luxu, vel crudelitate, & in primis iactantia. Quo igitur ſuperbiæ erumpentes motus comprimeret, ob oculos antiquas ſordes, & extremam rerum indigentiam ponit, vt quantùm præſentia elationis, tantùm priſca moderamenti afferant. Ita Guillelmus de Cailloë apud Tilmanni allegoricam catenam: *Pa-* De Caillo.
triarcha Iacob propaginis & pecuniæ iucunditate ſuffultus, inter lenocinia diuitiarum, & blandimenta fortunæ dulcem habet & tenuitatis antiquæ memoriam, nec præſentium copia ſtatum oblitterauit præteritæ paupertatis. Non videtur mihi, fratres, vir iſte deſipere, nec pluſquàm oportet ſapere; ſed ſapere ad ſobrietatem; qui proſperitatis illecebras aduerſitatis commemoratione declinans, læta triſtibus, & triſtia lætis conferendo temporibus, ipſa temperauit; & vnde poterat impius ſuperbire, pius incenditur.

Sed, quàm arduum ſit inter proſpera virtu- 93. Math. 20.
tem colere, vitiorum non prolui gurgite, primi illi apud Matthænm cap. 20. conducti operarij ſignificant, nimiſque id quidem: nam qualiter

con-

conqueruntur: *Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei, & æſtus?* verſ. 12. Ac ſanè cum imperfecto Chryſoſtomo ſupponamus, his adumbratos primos mundi colonos: putat enim diuerſis operariorum claſſibus diuerſas ſignificari ætates labentis ſæculi; quæ & aliorum multorum Patrum opinio eſt, & Gregorij præſertim Romani homilia decimanona in Euangelia. Sed, quale iſti portarunt onus, qui orbem floreſcentem nacti, vnò in delicijs fuere? Quod ſi de animi cultura ſermo eſt, neque adeò laborioſum tunc iuſtitiam diligere, cùm nondum creuiſſet malitia in hominibus. Vana igitur atque mendax eſt quærimonia operariorum. Equidem ita verum eſt, cùm primi hi de vineæ mercenarijs viuerent, orbem in adoleſcentia fuiſſe, proinde iucundum, vernantem, comptum, habitatoribus placidum, & liberalem; lætabatur à bis fœtis ouibus, à bis grauida ſpica agricola, venti mitiores erant inſtitoribus; aurum, atque argentum præ copia abſque honore ferè: igitur tanta rerum affluentia circundati, egeſtatem proinde obliti, virtutem vt conſeruarent honeſtatis amatores, incredibilis erat vexationis: ſudabant proſperitatis onere oppreſſi, & vix tantæ ſubeundæ prouinciæ pares, quanquam niterentur fortiſſimè. Quò igitur innuant, quam difficile fuerit inter proſpera vitijs non ſuccumbere, dicunt, ſolos ſe fuiſſe, qui portauerint pondus diei, & æſtus, adeò ſanè bona fortuna pietatis cultoribus, non alleuamentum eſt,
Imperfectus. ſed Ætna grauius pondus. *Tunc ergo mundus* (loquitur incertus Chryſoſtomus homil. 34. in Matthæum) *in iuuentute conſtitutus, omnibus bonis proſperabatur, & felix erat: nunc autem mundus ſeneſcens, omnibus aduerſitatibus premitur, & ideò concupiſcibilis non eſt: qui ergo tunc fuerunt homines, cum maiori difficultate iuſtitiam ſeruarunt; quia ipſa felicitas mundialium rerum, ſatis impedimentum eſt animæ ad iuſtitiam faciendam.*

94. Diſceſſurus ex hac vita Seruator, cùm longam habuiſſet orationem ad charos diſcipulos, inter
Ioan. 14. cætera illud Ioan. cap. 14. verſ. 30. *Iam non loquar multa vobiſcum: venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quidquam*, Quam ſententiam, eò quòd Ambroſius, cuius verba poſteà daturi ſimus, lib. 4. in Lucam, ad cap. 4. eiuſdem Euangeliſtæ, ad Chriſti ſummam paupertatem refert, vt qui in hoc ſæculo vixerit, non habens vbi caput abſconderet, facit nos opinari, alludere Chriſtum hic ad aliquam ex ijs, quas in deſerto paſſus eſt, tentationibus; nempe, id fuiſſe temporis, cùm Princeps huius mundi ad eum venerat. At, quæ aduentus cauſa? ſcilicet, aſſumpſit eum Diabolus in montem excelſum valdè, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei:
Matth. 4. *Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me*. Matth. cap. 4. verſ. 8. Gaudet igitur nunc, & exultat morti proximus, quòd velut à proſperitate deiectus non ſit, quòd in ſumma indigentia perpetuò vixerit. Equidem ex pijs viris aliqui, Deo impulſore, cùm ad peregrinationis metam deuenere, ſi aliquo inſigni periculo liberati ſint, ſolent ſpeciales gratiarum actiones ergaſtulum corporis relicturi, pro tam cumulato beneficio, referre: ſic aliquis dicit, ſpeciales Deo ſe gratias habere, quòd ex naufragis ſæculi vndis ad ſtationem ſecuram religioſi ſtatus vocauerit: alius benedicit, quoniam honori, & ambitionibus viam præcluſerit: alter, quòd illibatum corporis florem ſeruauerit. In hunc igitur morem, velut Patri ſpeciales gratias Chriſtus agit, quòd à proſperantis fortunæ lenocinijs defenderit, O Genitor, quales, quantaſque tibi gratias acturus, quòd Princeps huius mundi nihil apud me inuenerit, non poſſeſſiones, non auri talenta, non gemmas! Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ, & nudus reuertar in ſepulcrum. Itaque diuitiarum tantum diſcrimen Chriſtus opinatus eſt, vt ſingulari tulerit beneficio, quòd his carere Pater conceſſerit, vt qui aliquo modo quaſi metuere videretur, ſi locuples extitiſſet; cùm tamen vi vnionis hypoſtaticæ peccare non valeret: ſed equidem, ſi per impoſſibile vllo pacto caſurus, maximè ob proſperitatem.

Poteſt quoque aliter explanari ex piorum virorum ſub extrema hora vſu; quæ enim toto vitæ decurſu celauerant ſpecialem in eos Dei indulgentiam, abituri ad patriam beatam, amicorum fideliſſimis patefaciunt: vt, quòd hæc, vel illa reuelata ſint eis, aut Regina cælorum MARIA, aut Chriſtus eos viſitauerit, aut ex vehementi aliqua pugna triumphatores euaſerint. Iam verò, dum Seruator in deſerto per quadraginta dies, atque noctes ieiunaret, cùm ſolus ageret, neſcierant Apoſtoli, (quanquam in eius diſcipulatu tunc fuiſſent,) quid contigiſſet: nunc igitur fato vicinus reuelat ſingularem Patris fauorem Diſcentibus ſuis; nimirum, vt cùm Dæmon temerarius acceſſerit, & imperia mundi cum omni eorum faſtu obtulerit; nihil tamen in eo inuenerit, id eſt, ne affectum ſolum, aut propenſionem aliquam ad tam honora: ſic, quibus modis cunque exponamus, reperitur ſemper Chriſtus inter prima beneficia numeraſſe, quòd opes non poſſederit, non regna habuerit, non clientelam, non alium externæ gloriæ apparatum. Verùm, ne differamus vlteriùs Ambroſij exhibere, Ambros.
quam polliciti ſumus, orationem: confert autem eò loci Chriſtum cum Iobo: *Non vnum telum Diabolus habet,* (inquit) *frequentant ſpicula, vt aut præmio vincat, aut tædio: auaritia damno diues vrgetur, pater diſpendio filiorum, homo doloribus; quanta hæc tela? Vnde Dominus habere noluit, quod perderet, & ideò pauper huc venit, ne haberet Diabolus, quod auferret. Vis ſcire, quam verum ſit: audi ipſum Dominum dicentem: Venit huius mundi Princeps, & in me inuenit nihil.*

Neque Dauidem latuit, quàntùm in proſperitate diſcrimen, Pſalm. 15. verſ. 8. *Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam a dextris eſt mihi, ne commouear*. Verùm, quare tota prouidentia pro dexteræ incolumitate? Cur non etiam læua protegatur; præſertim, cùm hæc infirmior portio exiſtat? Nempe, ſiniſtra paupertatem, miſeriam, egentiam denotat: hæc ſibi ſufficienti præſidio ſunt, non egent adminiculis: dextera autem ridentem fortunam & proſperam indicat; hìc verò tantùm periculi eſt, vt non de Prophetis aliquem, non de Apoſtolis, non de Angelorum hierarchijs ſibi aſſiſtere contentus ſit; quaſi parum tutus, ſi alius, quàm Deus ipſe, patrocinetur; tanta eſt periculi magnitudo: *Ideò prouidebam Deum in conſpectu meo*. Bernardus ſerm. 7. Bernard.
in Pſalmum 90. *Tondeatur interim, & tondatur latus ſiniſtrum, pulſetur iniurijs, vellicetur opprobrijs, libens illud expono, dum à te cuſtodiar, dummodo ſis ipſe protectio mea ſuper dexteram meam*. Sed, poſtquam arbitratus eſt dexteram ſatis communitam, annectit, *ne commouear*. Concedamus autem exemptam eſſe ab omni periculo, quod proſperitas afferre valeat, itane ob hoc certus

96. Pſal. 15.

95.

non commotum iri deinceps? Nonne ſint alij, qui inſidientur hoſtes præter bonam fortunam? Quid gula, quid luxuria, quid ambitio, quid pecuniarum amor, & excandeſcentia? Nonne iſti omnes formidabiles inimici, qui & commouere, & loco diſturbare valeant? Verùm certè tam leue diſcrimen ab alijs vitijs impendere cogitas, ſi proſperitati conferantur, vt qui ab huius ſpiculis tutus ſit, cæterorum inimicorum iras nihili faciat: tantùm à proſperitate liberetur, cum reliquis in arenam deſcendere non vereatur.

97. Cùm in æthera ſubleuandus eſſet Elias, qui comitabatur Magiſtrum Eliſeus, obteſtabatur ſupplex, vt fieret in eo ſpiritus Præceptoris duplex, Reg. 4. cap. 2. verſ. 9. ac primùm ſequamur eam expoſitionem, quæ pro duplici, magnum, fortem, validum intelligit ſpiritum: ſic enim ea vox ſignificare nonnunquam conſueuit, vt probat noſter Sanchez cum ad locum Regum, numero 7. Difficilem ab eo poſtulata rem Elias reſpondit: attamen ſubnectit: *Si videris me, quando tollar à te, erit tibi, quod petiſti: ſi autem non videris, non erit*. præfato capite, verſ. 10. Sed, quamobrem ab attenta contemplatione aſcenſus Eliæ, communicandus ſpiritus ſtrenuus atque robuſtus dependeat? Nimirum, cùm raperetur in aëra, pallium relicturus erat, quod & cepit poſtea Eliſeus: hoc igitur externo indicio vt intelligeret diſcipulus, volebat, ei, qui ad perfectionis apicem anhelet, & cupiat forti atque ſtrenuo eſſe ſpiritu, in primis curandum, vt pallium, hoc eſt, carnis omnem voluptatem contemnat; temporalia verò bona, & Mammonam iniquitatis ante cætera deſerat: ſic enim continget, vt cùm nudus omnino appareat, à proſperitatis Scylla, atque ſcopulis nullum imminere periculum illi valeat: hoc autem ſemel liber diſcrimine, reliqua in tuto eſſe, atque ſpiritum, cùm obſtacula non habeat, in dies magis, magiſque augendum iri, donec euadat duplex, id eſt, robuſtus atque valens. Porrò nomine pallij myſticè adumbratam huius vitæ iucunditatem, atque vanam carnis pompam Ambroſius docebit, libro de Iſaac, cap. 6. & ſerm. 7. in Pſal. 118. ad verſ. 7. Pro tractatu præſenti Laurentius Iuſtinianus libro de diſciplina, & perfectione monaſticæ conuerſationis, cap. 4. *Sic Elias Prophetarum eximius cùm eſſet cum Eliſeo, & incedentes ſermocinarentur, velletque eum Dominus per turbinem eleuare in cælum, antequam igneum aſcenderet currum, pallium ſuum Domino permittente reſecit: voluit tunc ſub figuris Spiritus ſanctus poſteros admonere, ne ad perfectionis ſtatum auderent accedere, antequam carnales affectus de cordis habitatione expellerent.*

4. Reg. 2.

Regula Duplex pro forti in Scriptura. Sanch.

Ambr.

Laur. Iuſt.

98. Verùm & in eius gratiam expoſitionis, quæ coniectatur, ab Eliſeo petitum, vt eius ſpiritus duplo maior fieret ſupra Magiſtri ſpiritum, mutuemur ab Auctore de mirabilibus ſacræ Scripturæ ſingularem declarationem. Is igitur collata vita vnius cum alterius geſtis, comperit, Eliam rariſſimè in oppidis agentem, ſolitudinis impigrum amatorem, aulæ in primis fugiſſe aſpectum, & eorum familiaritatem, qui in domibus Regum ſunt: è diuerſo autem coactum Eliſeum iuſtas ob cauſas, vrbes adire, Curiam terere, cum Monarchis atque Optimatibus ſermones miſcere. Quoniam igitur ad hoc adigendus erat Eliſeus, ſuperno inſtinctu duplicem Eliæ ſpiritum concedi rogauit ſibi, vt qui timebat, ne ſimplex Magiſtri ſpiritus ſufficiens fuiſſet Regum intra intima muro, Palatinum conſpectuo faſtum. Ibi, ibi ſpiritus multiplex neceſſarius; vbi proſperitas. O regnorum miſeram ſortem! ò aulæ pericula, aduerſus quæ tam validè opus ſit communiri Eliſeum! Vtinam Reges terræ, quando ita expediens ſit, vt de Monaſterijs extrahant, qui aulam ingrediantur, ſiue ad hæc, ſiue ad illa miniſteria, ſaltem concederent hanc gratiam Cœnobijs, quæ amant, quæ honorant, vt viros ad tantum ſuſtinendum onus eligerent, in quibus ſpiritus duplex. O quantum à talibus emolumentum Regibus, Religioni bonus odor, Eccleſiæ incomparanda vtilitas! Verùm proferamus eius, quem nominauimus Auctoris verba ex libro 2. cap. 26. *Sed potius hoc duplicem gratiam Eliæ eſſe in Eliſeo pronunciat, quòd Eliſeus imperando, quæ Elias orando, & poſtulando impetrabat: ſiue, vt cæteri dicunt, quod Eliſeus cum magno honore, & ſæculi dignitate, virtutum & prophetiæ donum habuit; quod Elias profugus & perſequutus in montibus, & ſpeluncis degens, euectus ab hominibus retinebat.*

Auctor de mirab. Sacræ Scripturæ.

99. Stupeſcis, tanto ſpiritu opus fuiſſe Eliſeo aduerſus blandam, & ſplendentem fortunam, contra aulæ venenum: ego potius demiror, vt etiam talibus fulti præſidijs non ſint pene moti pedes eius pacem peccatorum videntis. Cupis intueri quempiam duplici ſpiritu vallatum; & tamen feſtinè labentem? non recordaris eius, qui generis noſtri caput, Adami; quanto ſpiritu, obſecro, donatus? Certè duplici proculdubio, & eximio ſatis vtroque: voco autem ſpiritum geminatum gratiam internam, atque externam: internam quidem donorum, quæ animam venuſtant: quid non ex his ſublime in Adamo? externam diuinæ protectionis, qua arcebantur inimici, Dæmonum, ſcilicet, mille nocendi artes: ſed qui affluebat delicijs, & voluptate, nullíſque affligebatur malis, non ſtetit diu in veritate. At fœmina eum decepit, aſſeueras; nullæ tam robuſtæ vires, quæ à fœmineis non ſuperentur illecebris: ſed quoque & fœminam nactus Iob, quæ ad malum prouocaret: at, quoniam in ſterquilinio iacentem aggreſſa ſit, poſt defunctos natos, amiſſas opes, diſperſos ſodales, non potuit validum Athletam à propoſito dimouere: ergo Iobus mille petitus telis, Tartaro vniuerſo infeſtante, paupertati, quaſi inconcuſſæ anchoræ, adhærens, repulit facilè hoſtium ardentes ſagittas cum carbonibus deſolatorijs; Adamus, cùm, vniuerſa ſubſidio eſſent, loco voluptatis conſtitutus, à deſpicabili, & puerili vitio, gula, nempe, ſuperatus eſt. Eſt ſummè florida in hunc ſcopum Arnoldi Carnotenſis oratio, tract. de opere ſex dierum, parte 2. tom. 12. Bibliothecæ Patrum: *Ibi* (ſermò eſt illi de Paradiſo) *potuit Diabolus, & tentare, & vincere hominem; & multò robuſtiorem poſtea expertus eſt Iob ſcatentem vermibus, ſedentem in ſtercore, quàm illum Adam in loco voluptatis conſtitutum, manente integra & ſubſtantia, & perſona: nec deerat Iob lingua feminea ſtimulus; ſed viriſſimens ſolida nugas vxorias, & modeſtiſſima increpatione præſumptionem muliebrem virili dignitate coercuit: non erubeſcebat Iob, nec ad occultandam plagam ſuam, diuerſorium quærebat; quia in arce virtutum ſedens pro tribunali, de cunctis labentibus iudicabat: Adam longè aliter ſe habuit in Paradiſo, vbi omnia profectui cooperabantur; ipſe nec percuſſus, nec attritus, defecit.*

Arnold. Carnot.

Præ virtutibus omnibus commendata à Chriſto diſcipulis humilitas, Matthæi cap. 11. verſ. 29. *Diſcite à me* (ait) *quia mitis ſum, & humilis* 100.

Matth. 11.

corde,

corde. Solent eximij Concionatores interdum ex multis articulis, de quibus diſſeruerunt, vnum ſingulari niſu plebi Chriſtianæ inculcare, & vt tenaciùs animo mandent, dicunt, ſibi ſatis eſſe, ſi ex toto Sermone, quo alloquuti ſint circunfuſam multitudinem, vnum illud pectori infigant; nimirum, quòd tale ſit vnum illud, à quo potiſſimùm ſalus æterna dependeat, quoque obſeruato cætera etiam colenda ſint proculdubio. In hunc igitur velut morem Chriſtus diſcipulis ſuis de humilitate punctum iterum, atque iterum, quàm obnixè poteſt, commendat, velut dictorum eius medullam. Bernardus ſic intellexit epiſt. 42. ad Senonenſem. Archiepiſcopum Henricum: *Quid deinde Auctor, & dator virtutis Chriſtus, in quo omnes theſauri ſapientiæ ſunt abſconditi? nonne tamen & ipſe de humilitate tanquam ſumma ſuæ doctrinæ, ſuarumque virtutum gloriatus eſt? Diſcite* (ait) *à me, non quòd ſobrius, aut caſtus, aut prudens, aut aliquid eiuſmodi; ſed quia mitis ſum, & humilis corde*. Et de prudentia quidem, de caſtimonia, de temperantia concionem habuit; ſed contentus, vt de humilitate ſolum punctum altiùs biberent. Vt quid tantæ monitiones de abiectione ad Apoſtolos? Vtique, ſi verba haberet ad Curiales, ad Senatores, ad Principes, cùm diuitijs, ſimulque delicijs omnibus affluerent, ſalubre fuiſſet documentum, ne forte animo, aut ſuperbiam, aut Dei obliuionem, aut alia vitiorum ſenticeta ſecundæ res generaſſent: ſed Diſcipuli tenuis erant fortunæ, atque inhonora ciuium portio, in reti & cymbula omnis ſubſtantia, inſuper & hoc, quam exile erat, pro Chriſto reliquerant. Qualis igitur neceſſitas iſtis humilitatis affectum toties ingerere, quorum in abiectione tota profeſſio, qui à pompa, & ambitioſa adoratione longiſſimè aberant? Verùm & animo ſua eſt proſperitas, quantoque ſubtilior hæc, ſpiritalis, nempe, tantò difficilior vinci: aſſumebantur itaque homines prorſus obſcuri, & neque doctrinæ, neque caſtrenſis gloriæ, neque opum inſignibus clari, vt eſſent Eccleſiæ fundamentales petræ, erantque iſta lineamenta ſolum venturi honoris, cùm ſpiritu diuino afflarentur, cùm prodigijs fulgerent, cùm ad nationes proficiſcerentur, & Philoſophorum ſcholas, Magnates gentium Euangelio ſubiugarent. Tantis igitur ditandi myſterijs, cùm nullum maius periculum ſit, quàm vt in ſuperbiam efferantur, humilitate egere plurimùm quis non continuò animaduertat, & præ omnibus hanc eis neceſſariam virtutem? Idcircò Chriſtus tam efficax, tam creber in commendanda humilitate eſt, quoniam niſi hæc altiſſimas radices egerit, etiam Apoſtolos proſperitas ſit deiectura. Hildebertus Cenomanenſis Epiſcopus epiſt. 71. *Vnde & diſcipulis ſuis Dominus ait: Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Iam Petrus, & Andreas retia dimiſerant: iam Ioannes Euangeliſta virginitatis obtulerat holocauſtum: iam telonium Matthæus depoſuerat: iam cæteri dixerant Apoſtoli: Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te; quid ergo erit nobis? Attende, cur ad humilitatem inuitantur carnis hoſtes, & mundi. Attende, quo egebant ad perfectionis plenitudinem iam ſequuti Chriſtum, relictis omnibus propter Chriſtum. Magnus theſaurus magna eget cuſtodia: erat Apoſtolis pretioſus, & inæſtimabilis theſaurus, ipſa Redemptoris gratia, & diuinum eius colloquium: erat eis theſaurus ſacra menſæ communicatio, & ſpiritalis alimenti veritas: erat eis theſaurus in amorem cæleſtium quotidie, eius miraculis proficere, & exemplis: huius theſauri cuſtodem oportuit eſſe humilitatem, & eius excubijs acceſſum ſuperbiæ amoueri*.

[Margin: Bernard. — Hildebert.]

Laxauit Thaboris in vertice Seruator mentis inexhauſtæ gloriæ, qua Deum beatificè intuebatur, habenas, & continuò emanauere in corpus fulgores: nam *reſplenduit facies eius ſicut Sol: veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix*. Matth. cap. 17. verſ. 2. Fuit incomparandæ iucunditatis lux illa, adeò Petrus ſubitò omnibus valedicens, dummodo in monte illo æternum perſtare daretur: adfuere ſocij glorioſo Seruatori Moyſes, atque Elias. Sed, quorſum accerſiti? Experiamur, quid dicant: nam fortaſſe loquela eorum manifeſtos eos faciet. Lucas ſermones miſcuiſſe affirmat de morte Redemptoris, & Crucis extrema ignominia: *Et dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem*, cap. 9. verſ. 31. Sed, quis finis, in loco nimiùm gaudioſo, Crucis, & ludibriorum Paſſionis meminiſſe? Equidem fuit priſcorum vſus, eidem, qua triumphatores veherentur, ſuperbiſſimæ tenſæ, monitorem adiungere, qui ſubinde auribus inſonaret, ne excideret hominem eſſe, quo mortali concepta fragilitate, tumentes ſpiritus comprimeret, & moderationem in tanta rerum proſperitate ſeruaret. Hieronymus epiſt. 25. ad Paulum de obitu Bleſillæ, enarrans ex poſteriori ad Corinthios, cap. 12. verba illa: *Datus eſt mihi ſtimulus carnis meæ? Angelus Satanæ, qui me colaphizet*, &c. *Hic monitor* (ait) *Paulo datus eſt ad premendam ſuperbiam: vt in curru triumphali, triumphanti datur monitor, ſuggerens: Hominem te eſſe memento*. Quando igitur Chriſtus in Thaboris excelſo, velut de morte triumphat, (nam qui Beatorum dotibus fruuntur, triumphatores mortis, & omnium paſſibilitatum ſunt;) rectè, quòd adiungantur tanquam monitores Elias, atque Moyſes, qui de exceſſu, hoc eſt, de morte ſermocinentur, vt hoc quaſi antidoto muniatur triumphans aduerſus elationem, quam victoria, & felicior euentus generare poſſit. At dices, Chriſto nihil opus fuiſſe talibus medicamentis: nam derelinquere non poterat, nec proſperitatis ſuccumbere malis partubus; ſed, quanquam vnione hypoſtatica careret; tamen viſione beata munitus corrumpi nequierat à ſecunda fortuna: non enim proſperitas patriæ, ſed viæ eſt, quæ noceat. Reſpondeo, ſic euenire quidem: at Chriſtus homines commonefacere voluit, & docere, quantum eſſet in proſperis rebus diſcrimen. Erant ſanè beatæ viſionis effectus, & veſtimentorum, & faciei ſplendor, neque illa proſperitas dubijs caſibus, aut vitio obnoxia; ſed tamen quanquam reipſa patriæ eſt gloria illa, vtpotè dimanans ab intuitiua Dei cognitione; tamen, quia in hoc ſæculo demonſtratur, velut timet quodammodo, ne ſatis ſecura ſit proſperitas, nihilque habens venenatum: tam noxia eſt felicitas extra cœlum, vt etiam beatè triumphans; dummodo tamen in hoc ærumnarum exilio; tanquam metuere videatur, neque vno contentus monitore, duos adhibeat, qui mortem, & Crucis dedecus menti ſuggerant. O mores hominum! cùm pericula, quibus valeant artibus, fugiant, nihilque ſublimi gradu periculoſius ſit, inhiant ad opes, ad honores, ad magna nomina. O ſemper virtuti difficilem lætam ſortem! Quis ille inter mille vnus, qui cum Dauide gloriari non fictè valeat? *Domine, non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei; neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me*. Pſal. 130. verſ. 1.

[Margin: 101. — Matth. 17. — Luc. 9. — Monitor in curru triumphantium quorſum? Hieron. 2. Cor. 12.]

verſ. 1. cùm tamen de poſt fœtantes oues aſſumptus ſit, qui ſolus regnaret in Iſraël, non tantum opibus abundans, ſed & ſapientiæ laude, & militari robore cum pauciſſimis æquandus. Non talis Iordanis amnis: nam ſimul ac vernæ iucunditatis læta affulſere tempora, diſtendit ſe, & intumuit, incraſſatus, dilatatus eſt: nam ripas aluei
Ioſue 3. ſui, dum falx in ſegetes mitteretur, impleuit, Ioſuë cap. 3. verſ. 16.

SECTIO XI.

Mortis recordationem, ſaluberrimum eſſe incitamentum ad ſpernendam ſæculi pompam, ad vitam emaculandam.

102. QVoniam cum Iordanis reſtagnatione Nili quoque excreſcentiam coniunximus, prouemus, ſi quam ex hac doctrinam animabus commodam elicere valeamus; ac ſanè tam magnum, idque continua, atque perenni indeficientia, quale ſit Ægypti diluuium, nullibi terrarum ſcimus contingere, cùm omnis regionis, quæ ampla & ſpatioſa eſt, planitiem vndæ intumeſcentes occupent, adeo quotannis Noëtica iterum redire tempora, & nouum inſtare cataclyſmum vereatis. Quorſum id huic vni regno conceſſum? Equidem Ægyptij ob ſoli vbertatem, obque pinguedinem glebæ, cùm affluerent ijs omnibus voluptatibus, quæ vitam hominum iucundam faciunt, malè vſi prodiga diuinæ beneficentiæ largitate, omnibus ſe tradiderant corruptelis, vt vix eſſet ſub cœlo natio, quæ impietate cum illis contendere valeret. Igitur Numen, vti laxis ſcelenbus frenum imponeret, ideam antiquæ illuuionis, qua orbis ob peccata deletus eſt, ante oculos collocare ſtatuit, atque id lætiori reuertentis anni tempore; ratus nullam futuram tam proiectam audaciam delinquentium, quam non mortis timor coërcere poſſit, cùm intuerentur plana vniuerſa ab vndis ſuperata, multos ab aquis præpeditos, ne in altum conſcenderent, & luce hominum priuatos, eadem facilitate, qua campos operuerint vndæ, poſſe & colles, modo conniuere Rector magnus vniuerſitatis huius vellet, vincere; id ſi eueniat, actum eſſe momento de Ægypti incolis, & in eremum conuertendam florentiſſimam prouinciam, quando nemo vita opes redimere cuperet. In hunc ſenſum Anaſt. Sinaïta lib. 3. Hexameri:
Anaſt. Sin. *Soli enim Aegypto ex omnibus mundi regionibus Deus ad pietatis admonitionem donauit exemplum, & monumentum indelebile: nam inſtar vniuſcuiuſque ex illis aquis, quæ aliquando tegebant vniuerſam faciem terræ, per fluuium Gehon terra Aegypti regitur.* Atque ſane ita accidit, nullum reperiri potentius remedium, ſiue ad mores corrigendos, ſiue ad deſpiciendum quicquid eſt in humana vita ſplendidum & ineſcans, quàm de morte cogitatio, quam de ea pauor, atque formido non vana.

103. Dormientem in tentorio Saülem cùm repeiſſet Dauid, & ſomno graui oppreſſos Duces, atque Centuriones, qui auxilia periclitanti ferre poſſent, leui atque exigua admodum præda contentus, haſtam ſuſtulit, atque ſcyphum aquæ,
1. Reg. 26. qui erat ad caput quieſcentis, Reg. 1. cap. 26. verſ. 12. Cur tam modeſtus Dauid erga ferocem hoſtem, & perpetuo inſidiantem homini innocuo, a quo egregijs affectus ſit beneficijs? Quamobrem non de medio tollit, cum facile valeat, dirum & implacabilem inimicum? Sed quoniam vita donaſſe voluptas eſt, vt quid non ſaltem regijs ſpoliauerit ornamentis? Cur paludamentum, cur armillas, cur verticis coronam non demit? nam hanc etiam præliaturi geſtabant, diademate & in acie conſpicui, Reg. 2. cap. 1. verſ. 10. Equidem putarim, Dauidem, vt vidit Imperatorem ſomno vinctum, excitatum ad mortis conſiderandam viuam ideam; itaque apud ſe philoſophatus, qualis eſſet tandem regnorum exitus, quis potentiæ, quis diuitiarum, quis voluptatum finis, nimirum, omnia ſepulcrum deuorare, in cinerem abire tandem; deſpexit igitur continuò vanam regnorum gloriam, proinde neque purpuram, neque gemmas, neque aurum abſtulit. Vt quid hæc citò moriturus æſtimauerit? Haſtam abripuit, vt qui conſiderarit, militiam eſſe vitam hominis ſuper terram; ſcypho aquæ oblectatus, vt qui breue viuendi interuallum a Deo conceſſum ad peccata fletibus, & aquarum, quas oculi deduxerunt, riuis emaculanda, conſiderauerit. Hæc ſpolia digna Chriſtiano, cuius in æternitate eſt manſio: habeant alia illa ſucata & pereuntia, qui in huius vitæ oblectamentis ſpem ſuam poſuerunt. Ad hæc alluſiſſe videatur Chryſoſtom. homil. 1. de Chryſoſt.
Dauide, & Saüle, (quanquam fateor, verborum partem reſpicere cap. 24. lib. 1. Reg. ſed ibi nequaquam Saül dormiebat, qui ventrem ſoluebat:) *Hanc igitur Hiſtoriam in ſuo quiſque corde ſibi depingat, contemplatione veluti manu aſſiduè proponens oculis, ipſum Saulem intus dormientem, ſomnoque prorsus ve catena vinctum, eumque qui grauiſſime læſerat dextera ſubiectum, Dauid imminentem dormienti, præſentes milites, & ad cædem adhortantes: hæc inquam non ſolum animo depingamus; verum etiam in conſeſſibus apud nos aſſidue loquamur: huiuſmodi commemorationes maximam adferunt vtilitatem: impoſſibile eſt enim, impoſſibile, inquam, animum in hoc genus, Hiſtorijs verſantem, à cupiditatibus ſuperari.*

. Sanauit apud Probaticam Piſcinam Seruator 104.
virum, triginta & octo annos habentem in infirmitate ſua, & roborauit in poſterum aduerſus tentamenta ſalutari monito: *Ecce ſanus factus es,* Ioan. 5.
(inquit:) *iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Ioan. cap. 5. verſ. 14. idemque hominum Redemptor vidualium lacrymarum commiſeratus, adoleſcentem, qui defunctus ferebatur extra portas ciuitatis Naïm, vitæ reſtituit; ſed tantùm ibi: *Adoleſcens tibi dico ſurge.* Luc. cap. 7. Luc. 7.
verſ. 14. Cur non & hic documenta aliqua? Et erant ad peccandum maiora incitamenta, quam in ægroto Probaticæ ſtagni; nimirum, viduæ opulentæ vnica proles reuocabatur ad domum vberem, ad florem ætatis, ad vetera incitamenta: quanta in his offendendi Numen occaſio? cur non de humanarum inſtabilitate rerum admonet? cur non fugitiuam eius eſſe gloriam inculcat? cur non marceſcere breui pulchritudinem, conſumi diuitias, fallere amicos docet? Equidem redibat iuuenis iſte ex ſepulcro ad lucem mortalium, expertus fuerat mortis pharetram & ſagittas: fuit autem tam potens magiſtra hæc mortis experientia, eius tam efficax doctrina, vt quanquam breui apud eam commoratus ſit iuuenis, tam peritus euaſerit, quem inſtruere Chriſto opus non fuerit. Non ſic ille morbis afflictatus:

nam,

Digitized by Google

num, quanquam fracta valetudine per triginta & octo annos; ſed non tantùm didicerat tam longo annorum curſu, quantùm adoleſcens non multis horis ſub mortis poteſtate, & ferula; proinde ille nouis à Seruatore conſilijs communitus, iuuenis nullis armatus documentis.

105. Diſcedentibus ex Ægypto Hebræis, eos quoque & incolarum ingens multitudo comitata eſt, abierunt quoque cum eis pecora eorum: *Sed & vulgus promiſcuum* (ait Exodus cap. 12. verſ. Exod. 12. 38.) *innumerabile aſcendit cum eis, oues, & armenta, & animantia diuerſi generis multa nimis*. Cur hos diſcedere, in quibus mancipia, domini eorũ? cur regni cuſtodes non impedierint, vt ad eius limites peruentum? cur Iſraëlitas, auri, & argenti, & veſtium multùm aſportantes non ſunt inſequuti poſſeſſores? Equidem viderant paulò anteà ſublatos filios primogenitos fato inſperato; tantùmque illud immaturi diſceſſus ſpectaculum mentes perculit, vt opum facilè cordibus generauerit deſpicientiam, proinde quaſi iam diuitiarum contemptores effecti, ſponte permittebant abire, & Hebræos cum auro, & argento, & Peluſiacum vulgus promiſcuum cum pecoribus. Toſtat. *Reſpondetur* (ait Toſtatus quæſt. 53. in cap. 12. Exodi) *quòd illi, qui cuſtodiebant portus regni, tanta primogenitorum ſuorum, quos ſepeliebant, anguſtia tenebantur, vt non inquirerent quis de Aegypto exiret: ſic enim dicitur Numerorum cap. 33. quia Iſ-* Num. 33. *raelitæ exierunt de Aegypto, videntibus Aegyptijs, & ſepelientibus mortuos ſuos*. Atque ſimilem fere in modum alterum ænigma diſſoluit idemmet Abulenſis: nam miratus, quòd erga exploratores à Moyſe deſtinatos Chananæi adeò fuerint humani, vt ne leue aliquod damnum intulerint; permiſerint autem regionem ſuam obire omnem viros peregrinæ nationis: an non vident actum eſſe de opibus, de regno vniuerſo, de chariſſimis quibuſque pignoribus, ſi hos incolumes dimittant? Sanè graſſabatur tunc mors in terra Chanaan, vbique aperta ſepulcra, vt vix ſatis eſſet terrarum humandis corporibus: tantam igitur edente ſtragem lethi falce, de agris, de ſubſtantia, de theſauris nulla fuerat eis cura: nam hæc non faſtidioſe contemnuntur etiam ab ardentiſſimis amatoribus, ſimul atque mors ad oſtium pulſat. Nominatus iam Auctor quæſt. 40. in cap. 13. Numerorum: *Dicunt enim quidam Iudæi, quòd tanta erat occupatio indigenarum terræ illius circa funera propinquorum, & amicorum; quòd licèt viderent exploratores in terra ſua, non curarẽt; ſicut dictum eſt de Aegyptijs, qui tanto defunctorum primogenitorum tenebantur dolore, quòd videntes Hebræos recedere, non petebant ab eis vaſa aurea, & argentea, quæ commodauerant.*

106. Primum Adæ poſt creationem deſcribitur opus, quòd nomina cunctis animantibus terræ, Geneſ. 2. & vniuerſis volatilibus cæli impoſuerit, Geneſ. cap. 2. verſ. 19. & poſt hæc, excipit illum ſomnus. Vt quid tam citò quieti indulgens? Fortaſſe laſſauerat nimiùm vocabulorum, aut multitudo, aut diſtinctio; ſed non erat ille ſtatus, qui fatigationem Magiſtro nominum afferret: quare nec laboraſſe quidem Tertullianus aſſerit; verùm & tanta properantia ſopori traditum, vt nec cibos guſtauerit adhuc; ſed neque loquutum fuiſſe velit; quanquam id difficile, niſi per anticipationem narratum ſupponat, quòd nomina indiderit. At eius ſententia eſt libro de anima, cap. 43. *Antè dormit, quàm laborauit, imò quàm edit, imò quàm profatus eſt*. Verùm, quæ huius in dormiendo feſtinantiæ occaſio, vt non edat, non recreetur, non ſermones habeat priùs? Profectò ſic nonnunquam contingit, vt qui grauis alicuius negotij cauſa peregre veniunt, quanquam amici importunè vrgeant; nolint tamen aut ſedere, aut confabulari, aut eſcarum minimum quidpiam ſumere, donec perficiant, quæ in mandatis habuere. Talis planè Dauid, cùm de ſe teſtatur Pſalm. 131. nempe, vouiſſe votum Deo Iacob: *Si* Pſal. 131. *introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis; donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob*. Qui autem vident circunſtantes tantam adhibere feſtinationem, tam celerem diligentiam, inde planè colligunt, rem eſſe ſummi ponderis, quando ne punctum temporis, vel alimoniæ, vel quieti, vel amicis conceditur. Neceſſe eſt igitur, vt magnum aliquid portendat dormitio Adæ, quando in hanc ſtatim incumbitur, poſtpoſito & ſermone, & nutrimento, & voluptate. Quale tandem ſacramentum? Fuit quidem ſomnus ille mortis repræſentatio: nam vox Hebræa, quæ ab Interprete ſopor translata eſt, *Tardemah*, תרדמה vltrà ſimplicem ſomnum denotat, pro qua vertiſſe Aquilam καταφοραν, Symmachum καρον teſtatur Hieronymus in Hebraïcis quæſtionibus, quibus dictionibus intelligitur ſomnus quidam profundus, grauis, & in lethargi ſimilitudinem, vt nihil planè à mortuo diſtare ſopitus videatur. Denique & Tertullianus vbi ſuprà: *Inde deducimur, mortis imaginem etiam iam tunc eum recenſere*. Sed quare mortui imaginem, expreſſam quoad fieri potuit tanta feſtinatione Adam induit? Equidem, vt vidimus, (nam ante ſoporem acciduſſe omninò arbitramur,) Adam in ætherea, terreſtriaque animantia principatum nactus imponendo eis nomina: dominorum enim hoc proprium eſt vocabula indere mancipijs, vt benè animaduerſum à Pererio Pererius. libro quinto in Geneſim, ad verſum 20. cap. 2. idem & futurus in Paradiſo Rex, hominumque vniuerſorum caput, ad hæc internis donis ſingularibus affectus: ne igitur tanta bonorum copia, aut ſuperbum, aut ingratum, aut contumacem redderet, mortis ſimilitudine communiendus fuerat: nihil enim, quod ſic frænet atque lethi cogitatio; nihil, quod abundantis fortunæ impetum ita coërceat, proinde vt quàm charum haberet hominem Creator, demonſtraret, ipſo ſtatim felicitatis exordio, ne qua ex mora obreperet ſuperbientis ardoris ſcintilla, tam ſalutari amuleto roborauit.

Extractum de Sodoma iuſtum Lot Angelus 107.
propitiator hortabatur, vt in montem pergeret, ibi nullum incendiorum periculum, ibi in tuto habitare poſſe: difficilis viſa ei hæc peregrinatio, proinde obteſtatus, vt in paruam ex vicinis vrbibus ciuitatem vnam proficiſci ſineret; conceſſum ab Angelo, & direxit curſum in Segor Lot. Atque oppidum dilexit magis, quando aduerſùs vrbes laxari diuinum furorem cerneret? Arbitror quidem exoſum montis vaſtitatem atque eremum, in quo & neceſſaria ad victum, ſaltem ad commodam, placidamque vitam defutura eſſent: in ciuitate autem & colloquia, & amici, & domus benè inſtructa, & cupediæ, atque voluptates: indulſit igitur carnis blandimentis aliquid iuſtus ille, atque idcirco apud Angelum importunus, ne in montem ablegaret, quanquam ſpecioſo incolumitatis titulo latentem ſui amo-

rem obuelauit, dicens, propterea ſe poſtulare, quod opportunior ad defenſionem locus eſſet ciuitas: quo in facto mihi ex Cœnobitis imperfecti aliqui adumbrati videantur, qui cùm ex iis haberi cupiant, qui maximè noſſe deſiderent per Prælatos, quæ ſit Dei voluntas; callidis tamen Obedientia ad ſua vota pertrahens Superiorem ſuſpecta. quibuſdam integumentis ad id pertrahant Superiorem, quod ipſis in voto eſt. Sed falſo ſibi blandiuntur de obedientium nomine: nam, quid tergiuerſetur Lot montem conſcendere, quando Angelus de cœlo ita expedire nunciet? Verùm tandem & Lot expertus Angeli potiora fuiſſe monita: nam Segore derelicto, collis excelſa petiit. Quæ mutandi propoſiti occaſio? Certè viderat flammis conſumi circumiacentes vrbes, appropinquare mortem. Itane, ait, lethum in foribus eſt? Non eſt bonum nos hic eſſe, in Segor, nempe, ſcilicet, loco delicioſo & voluptatum: eamus ad receſſum, qui pœnitentiæ ſedes eſt, vbi Anachoretæ philoſophantur. Igitur mortis terror continuò egit, vt voluptati, & blandioris vitæ commodis nuntium remitteret, & ad eremum tranſiret. Ioachim. Abb. Inſigniter Ioachimus Abbas lib. 5. Concordiæ noui, & veteris Teſtamenti, cap. 43. *Sed Lot ſaluatus in Segor, videns ſeueritatem iudicij omnipotentis Dei; licèt extorſerit potius, quam obtinuerit a Domino prece ſua, vt permitteretur manere in Segor; timuit tamen manere ibi. Sed, ſicut prius Angeli præceperant, aſcendit in montem: quia, quod modò homines durum putant, attendentes delicias Sodomæ, & Gomorrhæ, quibus nutriti ſunt, & abhorrentes aſperitates montium, vbi deſunt delitiæ Sodomorum: in hora illa videntes omnia eſſe turbata, inuenient ſibi loca quietis, quamuis horrida, pro magnis delicijs computabunt.*

108. Libet & alium iuſtum deſerti interiora petentem proferre. Vidit Elias Iezabelis iniuſtas iras, & dedignatus regnorum ſuperbiam, quæ exeandeſcit vel contra innocentes, noluit vlteriùs homines habere ſocios: elongauit igitur ſe, & manſit in ſolitudine: verùm perrexit tantùm 3. Reg. 19. iter vnius diei, Reg. 3. cap. 19. verſ. 4. Viſitauit mœrentem Angelus Domini, & pane, atque aquæ frigidæ calice conſolatus eſt: bibit ille, & comedit, *& ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vſque ad montem Dei Horeb.* Cur tam longa peregrinatio? Vt quid eremo tam profundè abſconditur? Puto, velit mundum penitùs deſerere: nam certè, vt omnes, qui ſolitudinem petunt pie victuri, ſæculum reliquiſſe intelligantur; illi maximè tamen, qui homines longiùs fugerunt. Talis decebat Eliam fuga, quæ ab hominibus ferè diuelleret; non enim perfunctoriè Anachoreta dici volebat. Sed, cur non ab initio, & priuſquàm Angelus alloquutus fuiſſet, exilia tam longa capeſſebat? Equidem ad primum ſolitudinis amorem incitauit infida Regum amicitia, quæ citò in iras conuertitur: ſtimulus ſanè; verùm, qui ad ſobriam eremi affectionem impulit: contentus nanque Propheta vnius diei itinere à populorum frequentia abeſſe. Ad ſecundum vitæ ſolitariæ propoſitum mouit ſubcineritius panis: vt vidit puluerem, mortis cogitatio animum altiùs perfodit. Siccine omnia tandem abitura ſint? buſtum atque cinis excipiet vniuerſos? talis pompæ exitus? Gradere longiùs, Elia, parum adhuc diſceſſiſti à ſæculo; valete, opes; valete, faſtus; valete, deliciæ: eamus, vbi nos ampliùs viſus hominis non adſpiciat: condamur ſpelunca: mitis excipiet nos mors, ſi de ſæculo nihil apud nos repererit: ergo mortis certè conſideratio Eliæ celeres plantas dedit, ſæculum vt integrè contemneret, egit. Sanè de morte interpretatus panem illum, in cuius vigore ambulauit, Stephanus Anglicus apud Tilmannum: *Hic eſt* (inquit) *panis ſubcineritius, qui datus eſt Eliæ, noſtræ, ſcilicet, abiectionis memoria.* Steph. Ang.

Stupeſcis tam efficacem fuiſſe de morte conceptum? Audi Iobum cap. 34. verſ. 15. *Deficiet omnis caro ſimul, & homo in cinerem reuertetur.* 109. Iob. 34. Quid eſt deficere omnem carnem, niſi hominem velut ſpiritalem omnino fieri; ita vt in eo nihil de carne & ſanguine dominetur? Gregorius lib. 24. Moral. cap. 12. taliter exponit; *Simul enim omnis caro deficit, quando iam nullis ſuis motibus ſeruit; quia præſidens ſpiritus cuncta eius fluxa reſtringit, & quodam diſtinctionis ſuæ gladio omne, quod in illa male viuebat, interficit.* Gregor. O perfectionis ſupremum apicem, quando iam caro quodammodo nihil concupiſcit aduersùs ſpiritum! Sed eſt quod ſummè demiremur, hanc tam raram perfectionis gloriam quaſi vno momento adquiri. *Deficiet*, ait, *omnis caro ſimul*; hoc eſt, omnia carnalia vitia vno, eodemque tempore deficient: id enim eſt vna, ſimulque deficere. At qui id fieri valeat? Quodnam eſt tam propè diuinum pharmacum, quod varijs animæ morbis, vnum mederi valeat? Magnum antidotum caſtitas; ſed luxuriam tollit: magnum largitas; ſed auaritiam vincit: magnum abſtinentia; ſed gulam frangit: ita quæque virtus ſuum contenta ſuperare hoſtem. Verum neque hoc ipſum multis menſibus, non annis etiam peragitur, tantum abeſt puncto & momento fiat extinctis ſimul omnibus concupiſcentijs: quomodo igitur Iobus adſtruat defeciſſe ſimul omnem carnem? Nonne intueris, quid ſtatim adiungat? *Et homo in cinerem reuertetur. Et reuertantur in cinerem* (ait Gregorius vbi ſupra) *id eſt, humilientur ex infirma conditione propter hunc puluerem, ad cuius memoriam, qui ſeipſos conſiderant, reuocantur.* Ergo ſanè vrnæ & cineris conſideratio tam efficax eſt, vt quod aliarum virtutum exercitamenta longo perficiant interuallo, & ſuccedentibus ſibi triumphis, nunc vincente manſuetudine, mox continentia, deinceps paupertate, aut obedientia, illa breuiſſimo interuallo ad exitum pertrahat. Sic ambulabat paulatim, vt nuper videbamus, Elias; nimirum, itinere vnius diei tantùm, donec in pane ſubcineritio ſepulchri puluerem conſiderauit: tum certè graditur diebus quadraginta, totidemque noctibus. O veloces mortis ſtimulos! quàm pigrum animal, ſi talis aculei punctiones non ſentiat!

Putaſne & bruta ipſa morte non corrigantur? 110. Cur in Noënam arcam bina tantùm ex omni animantium genere ingreſſa, maſculus, & femina? Geneſ. cap. 7. verſ. 14. Geneſ. 7. Num monogamia irrationalibus præſcripta? Si plures habere vxores (ita loquamur) innoxium eſt, quod nunc eſt odium thori, & concubitus paſtui deditis viuentibus, quibus nihil æternum præparatum eſt? Sed vident ſæuire mortem, extingui & ferarum & hominum naturam, in occaſum vergere vniuerſa. Ad tantum funus non paueſcerent vel Armeni tigres, vel Africani leones, non libidini frænum ponerent contenti feminæ, quæ ſufficeret, ſpeciem conſeruare? Tum quando per ſaltus & montes liberè vagabantur, hinnitent quidem bruto more ad omnem feminam adſpectam: at nunc, cùm interitus omnia vaſtat, opus eſt modeſtiæ ſpecimen dare, & parcè vxorios eſſe: ſic

& pecudes

Tertull. & pecudes etiam quaſi mors coërcet quidem Tertullianus de monogamia, cap. 4. *Ex omnibus,* inquit, *beſtijs, ex omni carne, duo induces in Arcam, vt viuant tecum: maſculus & femina erunt. De animalibus volatilibus ſecundùm genus, & de omnibus ſerpentibus terra ſecundùm genus ipſorum, duo ex omnibus introibunt ad te, maſculus, & femina: eadem forma & ſeptena ex binis adlegi mandat, ex maſculo, & femina, vno & vna. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus, cum binis feminis introire non licuit.*

111. Iturus ad pugnam Chriſtus, quibus inſtruerentur armis, qui certaminis futuri eſſent ſocij, docuit Matth. cap. 16. verſ. 24. (Matth. 16.) *Si quis* (inquit) *vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Nouum caſtrorum genus: nemo Imperatorum taliter ad congreſſum inſtructus. (Chryſoſt.) Chryſoſtomus oratione de adoratione ſanctæ Crucis, ad finem tomi tertij: *Vides, quemadmodum eum militem, qui ipſum ſequitur, Rex cælorum armauit? non ſcutum dedit, non galeam, non ſagittam, non thoracem, non ocreas, non quidpiam aliud eiuſdem generis; ſed, quod his omnibus eſt fortius præſidium, quod à Cruce proficiſcitur; ſignum victoriæ, quæ contra Dæmonia parta eſt.* Sed, quamobrem vocat crucem, quod nec ferro, nec cuſpide munitur præſidium fortius omnibus illis, quæ recenſuerat armis? Equidem periti bellatoris eſt, ijs legionem roborare adminiculis, quæ maximè ſuperandis hoſtibus, vſui futura ſint. At verò quibuſcum dimicaturus Chriſtus, atque eius centuriæ? Sanè aduerſus poteſtates tenebrarum harum, contra Rectores mundi huius, quæ ſunt ſpiritales nequitiæ. Dicebat ſæpè relinquendam eſſe mammonam iniquitatis, deſerendas opes, contemnendos filios, ſodales, germanos, patrem inſuper, atque matrem: hæc, quæ in vita chariora ſunt, vti mortales deſpicerent, crucem ſuam ſubleuare mandat; nimirum, quoties in ferale ſignum reſpicerent, quod humeros grauaret, toties mors oculis obiectaretur: crux enim ad quid niſi ad ſuſpendium? quotidie igitur crucifigendi, quotidie morituri. Quòd ſi ſanè quotidie in mortis contemplationem intendant, facilè conſequentur, vt non tantùm humana omnia quantuncunque ſpecioſa & allicientia deſpiciant; verùm & ſeipſos quoque abnegent. Chryſoſtomus vbi ſupra: *Quid autem vult ſibi hoc verbum: Tollat crucem ſuam, & me ſequatur? An, vt lignum vnuſquiſque noſtrum ferat? Certè non: quæ enim hæc eſt virtus? Sed, vt ad pericula inſtructi ſimus, & ſanguinem in animis noſtris circumferentes, ad cædem, & mortem quotidie parati, ita omnia faciamus, vt ſi ad veſperam nos victuros eſſe non ſperaremus, quaſi planè morientes: id, quod etiam Apoſtolus Paulus dicebat: Quotidie morior.* Ergo è cœlis delapſus Seruator, vt perſuaderet hominibus relinquendum eſſe ſæculum, calcandas voluptates, abnegandam præter extrinſeca illa, & propriam quoque voluntatem; ſpem omnem tam difficilis victoriæ in vna cruce quaſi poſuiſſe viſus; nempe, in mortis, exituſque noſtri conſideratione.

112. Adoleſcens ille porcorum vigil ad genitorem reuerſus: (Luc. 15.) *Fac me* (inquit) *ſicut vnum de mercenarijs tuis.* Luc. cap. 15. verſ. 19. Cur non aut in filiorum, aut ſaltem in clientum numerum adſcribi tentat? Ædepol, filij in domo paterna ſtabiles & permanſuri ſunt: quare & ſenex in hac ipſa parabola ad maiorem natu ex duobus: *Fili, tu ſemper mecum es.* Serui etiam, præſertim qui ex clientela, & honeſtiori famulitio ſunt, ad longum durant, & in omnem ſanè vitam, niſi fortè oboriatur aliqua tempeſtas magnæ dominorum iræ. At mercenarij, in diem, in hebdomadam, in menſem, &, vt velis producere, in annum conducuntur. Chryſologus ſerm. 2. de duobus filijs, cauſam tangens, ob quam mercenarius fieri vellet iuuenis pœnitens: (Chryſol.) *Vt locatione annua* (ait) *ſeruitus innouetur.* Ergone certè gnatus ad annum ſolùm apud genitorem permanere deſtinet? Conſidera adoleſcentis mirabilem ſolertiam: perpendit tragœdiarum tantarum, quas perpeſſus ſit, & deplorati animæ ſtatus, occaſionem fuiſſe paternæ opulentiæ vbertatem: ſed quòd his peſſimè abuſus ſit, incitamentum fuiſſe, quoniam ſecurus ne quando à genitore domo propelleretur, gnatus ſiquidem, & viſcera parentis: hæc igitur in præcipitium miſerunt: iam itaque alius longè ab antiquo illo diuerſus futurus, quando regreſſum meditatur, vias cogitat, quibus proſperitas nocere in poſterum non valeat: placuit mercenarium eſſe: quamobrem? nempe, vt reſolutionis ſuæ tempus non diſtare ante oculos & præſenti conſideratione ſemper haberet: nam, ſi mercenarius ad annum tantùm apud genitorem futurus: *Nam locatione annua ſeruitus innouatur*, vt dicebat Chryſologus: igitur in annum vt differatur manſionis ſpatium, perſeueraturus ſolùm, num voluptati indulgebit? num per libidines iturus ſit? Apage à viro ſenſato tam ſupinam amentiam. Pulchrè igitur non niſi mercenarius eſſe voluit, breuis ſeruitutis memoria calcaturus indifficulter ſæculi pompam, quæ tam fugitiua ſit, quæ tam volucris.

Aberat Moyſes, & interim populus Iſraël vi- 113.
tulini capitis factus eſt adorator: deſcendit è monte Legiſlator, & ſtomachatus perfidiam enormem vulgi dementis, proiecit ad radicem montis, quas ferebat, tabulas: *Arripienſque vitulum, quem fecerant, combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem, quem ſparſit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Iſrael.* Exod. cap. 32. verſ. 20. (Exod. 32.) Quid agit Moyſes? ſibine omninò conſtans? nam, quid magis optent idololatræ, quàm Deum ſuum, aut manducare, aut bibere? nam certè apud Iobum famulorum ſummum amoris affectum teſtantium vox illa eſt cap. 31. verſ. 31. (Iob 31.) *Quis det de carnibus eius vt ſaturemur?* Quæ ad verba Chryſoſtomus Græca catena: (Chryſoſt.) *Ardenti enim illius amore flagrabant, ijs ſignificationibus, quæ ipſis ab illo dabantur, excitati: ſic, inquit, à me ipſi apti erant, atque pendebant: ſic me auidè complectebantur: ita mihi dediti erant, & affixi, ita me oculis ferebant, vt vel carnibus meis expleri cuperent, ipſis meos artus abſorbere, ac deuorare præoptantes; tanto erga me ſtudio, atque amore erant incenſi.* Cùm igitur amantes nihil magis optent, quàm in ſua viſcera conuertere dilectum, idololatris rem gratiſſimam fecerit Moyſes, dum liquant eum, quem ardenter depereunt, vitulinum Deum: an non meliùs, ſi in maris profundum, in voraginem aliquam, & terræ immanem hiatum conieciſſet? Verùm pro Moyſe Auguſtinus in Pſal. 73. (Auguſt.) *O ira prophetica, & animus non turbatus, ſed illuminatus! Quid egit? Mitte in ignem, vt forma ipſa priùs confundatur: minutatim comminue, vt paulatim conſumatur.* Equidem homines miſeri in tantum aliquando & opes, & voluptates dilexere, vt non ſint veriti diuinos illis honores tribuere, è quorum numero, de quibus Paulus

Philip.

Philip. 1. Philip. cap. 3. verſ. 19. *Quorum Deus venter eſt*. De qua etiam turba hi ſtupidiſſimi Iſraelitæ, qui armillis & inauribus ſuis genua quaſi Numini flexerint: quonam igitur modo tam enormi ignorantia liberaturus ſit Moyſes? quomodo perſuaſurus diuinum nihil ineſſe maſſæ auri, quæ de fornace prodijt? Equidem, in puluerem conuertat? nam ſtatim vt conſpexerint in cineres abire, mortis ſubiacere impenſis, deponent continuò errorem, & verecundabuntur coluiſſe tam fragilem Diuinitatem. O hue, adoratores voluptatum, opum, honorum; credite diuinum nihil ineſſe rebus, quarum exitus puluis, quæ in cinerem redeunt. Piè igitur Creator, vt Ægyptiorum mores ſanaret, ne luxu & voluptatibus diffluerent, lethi quotannis metu perculit, dum Nilus excreſcit, & mortem habitatoribus intentat illuuione ſua.

SECTIO XII.

Peccando, hominem quaſi in brutum degenerare; antiqua lineamenta velut amittere.

114. PERSPEXIMVS, quanta Deorum ſarcina Gentilitas oppreſſa fuerit, vt vix quidpiam eſſet in natura, ſuum quod non ſpecialem genium ſortiretur; eò dementiæ proceſſum eſt, vt Numinibus, quæ ſolis atriorum valuis præſiderent, vix numerus circunſcribi poſſit; nam & aliud limen, & aliud poſtes, & aliud cardines, & aliud tabulata. Grauiter pronunciatum à Lactantio lib. 1. de falſa religione, cap. 18. (Lactantius.) *Equidem ſtatuere non poſſum, dolendumne potius, an ridendum putem, cùm videam, & graues, & doctos, & (vt ſibi videntur) ſapientes viros, in tam miſerandis errorum fluctibus volutari*. Sed fuerit ita, vt Heroës in Deorum Senatum retulerint, à quibus maxima bona acceperit genus humanum, vt putà, ob monſtra edomita Herculem, ob fruges inuentas Cererem, ob repertam medicinam Æſculapium, atque ob multarum artium initia plurimos alios: quid eſt, quòd hos Diuos ſuos ſub deformi beſtiarum vultu adorauerint, cùm hunc leo repreſentaret, illum ſerpens, iſtum caper, alterum piſcis, nonnullum ſcarabæus, aut muſca? Equidem, vt erant homines vitijs immerſi, in Olympum peccatores tranſuexere, detruſis ad Inferos, qui temperati & modeſti habebantur: ita Tartarum occupant Socrates, Diogenes, Ariſtides, Plato, Demoſthenes: cœlum poſſidet ſcortarius Iupiter, ebrius Dionyſius, mœcha Venus, & his ſimilia portenta. Quid ad hoc impulerit? Latens fortaſſe Numinis prouidentia, vt ſignificaret non ſolùm Deorum nominibus indignos, ſed nec vt homines dicerentur, promeritos, quando peccando, Dei characterem, ad cuius imaginem conditi ſint, ſic deformauerint, vt in beſtias tranſijſſe viderentur: eſt enim peccati effectus, penè abolere rationis veſtigia, & homines quodammodo in pecora lugenda metamorphoſi tranſmutare.

115. Antequàm ad Patrem aſcenderet Chriſtus, diſcipulis amplam copiam fecit, vt nationibus, quæ in vmbra mortis peccati erant, verbum vitæ annunciarent: atque vt conſtaret, quo id iure faceret: *Data eſt mihi* (inquit) *omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*. Matt. cap. 28. verſ. 19. (Matt.) Sed quam poteſtatem accepit Chriſtus poſt anaſtaſim, quam non haberet, priuſquam ſurgeret à mortuis: Siue enim in quantum Deus habens auctoritatem; ſiue in quantum homo propter vnionem cum diuinitate, hæc omnia longè anteà præceſſerant. Sanè bina dominiorum genera in Deo conſiderare valeamus: vnum quaſi independens à creatura; & hoc exercet in agentia, quæ ex ingenita conditione neceſſariò operantur, qualia inſenſibilia, & irrationalia omnia; his tamquam mancipijs, & in quibus ingenuitatis, aut nobilioris eminentiæ quidpiam, imperat abſolutus, & deſpoticus Rector: alterum, cum dependentia à creatura, qualis eſt oblatio ſpontanea per vota, per conſilia euangelica, per religioſum nexum, per fidei Chriſtianæ, & myſteriorum eius amplexum: nam, quanquam cor hominis in manu Dei ſit, & quocunque velit, illud flectere poſſit, dando auxilia congrua, quibuſcum videat infallibiliter eſſe operaturum: ſed tamen ſic conſentit homo, vt diſſentire valeat, nihilque eſt ex parte actus primi naturæ prioritatem conſtituentis, quod ad vnum, vel phyſicè, vel moraliter determinet. Itaque homo ſe liberè, & vltroneè Deo ſubdit, & ratione ſpontaneæ humanæ oblationis Deus nouum poteſtatis titulum adquirit contra hominem, qui deinceps obligatur, quod per votum pollicitus eſt, adimplere; quanquam vt vouerer, liberè omittere potuit. Hæc autem poteſtatis ratio ſolam rationalem creaturam comprehendit, quoniam hæc ſola arbitrij vſu fungitur. Quando igitur Chriſtus aſſerit, ſibi nouam datam poteſtatem, de ſecunda hac loquitur, quam vtique accepturus erat properè (nam id quod citò fit, velut iam factum reputatur nonnunquam in Scriptura, de quo Sanctius ad cap. 9. Amos, num. 5.) (Regula, Citò faciendi pro facto reputatur. Sanchez.) per gentilitatis conuerſionem; vti per Dauidem Genito promiſit Pſal. 2. veſ. 8. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam; & poſſeſſionem tuam, terminos terræ*. Igitur, inquis, antequam Chriſto ſubijcerentur nationes per Apoſtolorum prædicationem, non habebat eam poteſtatem, quæ ad rationalem creaturam ſingulariter ſpectare videatur? Sed hoc quamobrem verum cenſeatur? nam tunc etiam mundus plenus hominibus erat, atque inter hos Philoſophi & ſapientes multi, quorum cùm eſſet Chriſtus, ſiue quà Deus præciſè, ſiue quà homo Deus quoque ob vnionem hypoſtaticam, Dominus, rationalium vtique Monarcha erat. Fateor quidem homines tunc extitiſſe: ſed quæ lineamenta haberent, non homines ſpiritaliter eſſent: nam, cùm peccatorum ſordibus fœdati eſſent, in brutorum numerum tranſierunt ob morum improbitatem. Quaſi igitur bruta æſtimauit ventri, & concupiſcentiæ omninò deditos, ferarum in normam, ac proinde tunc ſolùm accepiſſe in eos poteſtatem aſſerit, quando per fidem conuerſi ſunt ad veritatis agnitionem: quoniam tunc derelicta brutorum vita, inceperunt rationales videri, id eſt, ſobrij, modeſti, continentes. Anſelmi Commentarius in (Anſelmus.) præfata Matthæi verba: *Conſtat, quia hoc non de coæterna Patri diuinitate, ſed de aſſumpta humanitate loquitur, in qua minor Angelis primùm, reſurgendo à mortuis, ſuperpoſitus eſt omnibus creaturis: & nota, quia angelicæ virtutes, priuſquam etiam à morte reſurgeret Chriſtus, homini, quem à ſuo Conditore ſpecialiter aſſumptum eſſe videbant, ſe iure ſub-*

ditas

Digitized by Google

ditas cognouerant: ſed in terra cæci cæteri homines, eius virtutem etiam in miraculis intelligere contemnebant. Volens ergo ſicut in cœlo, ita & in terra notam fieri potentiam ſuam, ait: Data eſt mihi omnis poteſtas, &c.

116 Poſtquam Adam è Paradiſo eiectus eſt, leo, vrſus, tigris, panthera, cæteraque ferarum genera continuò amicitias negarunt, cùm antea multa familiaritas extitiſſet, & ad leuem vocis ſonitum prompta obſequerentur, nulli capitaliores hoſtes in poſterum, ita vt perpetuas excubias Adamum agere oporteret. Vnde hoc? Dicam libens. Vidiſti aliquando domeſticum moloſſum ferocientem aduersùs peregrè venientes, plenum terroris atque formidinis ſæuæ animal: ſimul ac tamen herus accedit, deponit iras, blanditur; atque agno mitior eſt. Contigit ob cauſam aliquam dominum faciem larua abſcondere, ementitos induere vultus, exuit & veſtem notam, fitque alius prorſus; in hunc excandeſcit non minùs, quam in alienos moloſſus, vulnera inflicturus, ſi non ablata larua prodirent antiqua lineamenta: non cani indignatur herus, non verberibus, non conuitijs afficit, plùs amaturus deinceps, vt qui videat tam atrocem in exteros, qui ne domino ipſi parcat ſub peregrinà ſimilitudine. Igitur, quoniam Protoplaſtus delinquendo amiſit antiquas faciei notas, in beſtiam conuerſus, factus, nempe, iumentis inſipientibus ſimilis, idcircò animantia quaſi in extraneum, quemque ignorabant, inſultabant: reuerebantur; donec imaginem Dei, ſecundùm quam conditus eſt, retinebat; oderant mox, vt in iumentorum tranſire ſortem viderant. Graui
Chryſoſt. oratione Chryſoſtomus tom. 1. enarratione in Pſalmum tertium: *Vide enim Adam, cùm nondum peccaſſet, beſtias tanquam ſeruos, & obedientes habentem, & eis tanquam ſeruis, nomina imponentem: poſtquàm autem aſpectum peccato commaculauit: & tunc beſtiæ eum non cognoſcebant, & quæ ſeruæ erant, ei hoſtes euaſerant: & quemadmodum canis, qui in domo eſt, ei ſeruit, qui eum alit, & eum timet, ac reueretur: ſed ſi eum repente viderit vultu fuligine atrato, vel perſonatum, aggreditur tanquam alienum, & cogitat dilacerare: ita etiam Adam, quandiu purum ſeruauit vultum ad imaginem Dei, beſtiæ ei tanquam ſeruæ parebant: quando autem vultum fœdauit inobedientia, non agnoſcentes dominum, tanquam alienum eum odio habebant.*

117 Atque hinc intellecturus ſis, quorſum Deus non contentus ijs, quæ ſibi confecerant veſtimenta primi homines de folijs ficulneæ, emendauit habitus formam, pelliceas ſubminiſtrans
Geneſ.3. tunicas, Geneſ. cap. 3. verſ. 21. nam æſtimabat Creator ab antiquo Triadis ſigillo degeneraſſe, & in beſtiarum tranſiſſe peccando ſortem: quoniam igitur bruta per delictum facta fuiſſent, æquum arbitratus eſt, ne nouam creationem diſſimularent; ſed ferrent inſignia eius, quam dilexerant, naturæ belluinæ: atque cùm animantia pellibus muniantur præcepit, vt homo in feram commutatus, pellibus quoque tegeretur. Venu-
Arnold. Carnot. ſtiſſimè Arnoldus Carnotenſis tractatu de opere ſex dierum, Adam pelliceum contemplatus: *Pro Diuinitatis amictu* (inquit) *morticinorum ſpolijs inuolutus, in illius paludamenti geſtamine, intelligebat pellem ſuam pelli belluinæ conſimilem, imò pellibus nudo corpori ſuperinductis, homo beſtia videbatur: & omninò conuenientiſſime aptatum eſt extra hominibus, quod intus erant in moribus.* Verùm obijcias docuiſſe nos nuperrimè, feras propterea aduerſùs hominem conſurrexiſſe, quoniam ſub peregrinis lineamentis contuebantur: at, ſi brutales vultus induerat, non erat extranea beſtijs talis figura; neque erat, cur perſequerentur, imò potius gaudere debuerant, nouam ſpeciem ad ſuum aggregari genus. Sed ſanè hoc mirabile eſt, vt cum ſuum augeri numerum quæque creatura optare videatur; tamen malè ferant bruta hominem ab auita degenerare gloria. O homo, contuere, quoniam non Deus, non Angeli ſolùm tibi aduerſantur propter belluinos mores; ſed illæ ipſæ ſaltuum & camporum feræ, quæ lætitia affici quodammodo debuerant ob auctam naturam ſuam, ægrè ferunt, & calcibus, atque morſu abigunt. O rem mirabilem! bruta pædagogi homini fiunt, & vapulat ob belluinos mores in ſchola irrationali! homo tolerat in republica intellectuali, ad quæ animantia, quæ obſcœnitatis cœno volutantur, indignantur!

Fratricida ille, poſtquam odium & dolorem 118
concepit, quoniam reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, vultum cœlo dimouit, proinde ad eum Dominus: *Quare iratus es, & cur concidit facies tua?* Geneſ. cap. 4. verſ. 6. Verùm, quamo- Geneſ.4.
brem in terram defixus Caïn, ad Olympum non proſpectans? num ob nimiam triſtitiam, quòd iunior prælatus fuiſſet germanus? aut certè indignatione erga Creatorem, qui prætuliſſet, vt qui non ab ipſo ſolùm vltus auerteret, quaſi à declarato hoſte; ſed à loco, quem ſpecialiter inhabitaret? Mœrori tribuit Caietanus, cuius ef- Caiet.
fectus eſt à cœlo retrahere, ad terram conuertere hominem: *In demiſſione vultus* (ait) *tanquam non audentis reſpicere in cœlum, triſtitia ſignificatur.* Æſtimo aliud inſinuari: brutorum nanque proprium eſt, oculos, vultumque omnem in terram defixos habere: homini principis animantis eſt, lumina ad ætherem attollere. Notiſſimi ſunt Poetæ verſus ex primo Metamorph. Ouid.

Pronaque cùm ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque videre
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus:

Quoniam igitur per iracundiæ, atque liuoris 119
peccatum Caïn ex homine in brutum tranſierat, idcirco deinceps, quod brutorum proprium erat, os, atque lumina ad terram conuertebat. Eſt & altera huiuſce rei confirmatio eodem Geneſeos Geneſ.4.
4. capite: nam maledictionis incuſſæ pars verſ. 12. *Vagus, & profugus eris ſuper terram.* atque verſ. 16. *Egreſſuſque Caïn à facie Domini habitauit profugus in terra ad orientalem plagam.* Cur deſerti incola factus? Velitne anachoreticam vitam ducere, crudelitatis pœnitentiam facturus? Vtinam talis mens fuiſſet obduratæ crudelitatis. An hominum conſortio indignus iudicatus conſumptor generis humani? Num verò potiùs, quoniam per ſcelera multa brutis peior factus ſit, deinceps ablegatus in nemora & ſaltus, vt ferarum more viueret in ſpelæis, in vaſtitate, atque eremo? Sic innuiſſe viſus Ambroſius lib. 2. de Ambr.
Caïn, & Abel, cap. 10. *Repulit enim eum à facie, & à parentibus abdicatum, ſeparatæ habitationis quodam relegauit exilio, eò quòd ab humana manſuetudine tranſiſſet ad ſæuitiam beſtiarum,*

Pollicitus Iſaias exordio Vaticinij narrare, 120
quæ viderit ſuper Iudam, & Ieruſalem, & ſtatim quaſi ſpiritus impetu ad longè diuerſa raptatus, omiſſo Iſraële, atque Iuda, elementa duo, cœlum, Iſaiæ 1.
atque terram alloquitur: *Audite* (inquit) *cœli; atque auribus percipe, terra: quoniam Dominus locutus eſt.* cap. 1. verſ. 2. Sanè ad ingratos diuinæ le-

gis,

gis præuaricatores dirigebatur ſermo prophetalis; animaduertit autem Vates, homines iniquos, quos alloqui volebat, rationalem imaginem exuiſſe, & brutis, quin & rebus inanimatis inſenſibiliores factos, ipſis elementis ſtupidiores euaſiſſe: quando igitur cum aliquibus loquendum eſſet, deque inſenſatis, putauit hominibus minùs rudes auditores cœlum, & terram; adeò omnem ſenſum ingenij peccatum quaſi oblitteraſſe viſum. Fauet apertè Chryſoſtomus tom. 5. homil. 5. de Pœnitentia: *Procedat igitur in medium eximius ille Spectator Seraphin Iſaias: quid hic dicat percunctemur: Viſio, quam vidit Iſaias aduerſus Iudæam, & aduerſus Ieruſalem. Dic viſionem, quam vidiſti: mihi eam ediſſere? Audi, cœlum, & auribus percipe terra: quia Dominus locutus eſt. Alia denunciaſti, & alia dicis. Quenam denunciaui alia? Exorſus ſermonem dixiſti: Viſio aduerſus Iudæam, & aduerſus Hieruſalem, & omiſſis Iudæa, & Ieruſalem, verbum conſeris cum cœlo, & ad terram deflexo ſermone, homines poſthabuiſti rationis æquè participes, diſſerens cum elementis nulla ratione præditis: quandoquidem homines brutis ipſis ratione vacantibus minus vtebantur ductu rationis.* (Chryſoſt.)

221. Delicta hominum punitiurus Deus generali vltione, quamobrem maria ſuperinduxit orbi, & non magis, aut fame, aut ignibus, aut morbis deleuit genus mortale? Cur verò ſiltem excelſorum montium non aquæ effugerunt vim cacuminis, quò veſtigia aliqua manerent telluris antiquæ? Fallor, ſi non intenderit Numen, vt figuram veterem terra penitùs amitteret, alioquin haud tanto ſtudio laboraſſet, vt nihil fuiſſet, quod non operirent vndæ. Sed quare vultus mutatura ſit gleba? Sinè omnium ferè prouinciarum vſu ſancitum, vt ſi quis crimine læſæ maieſtatis notatus reperiatur; nempe, qui in Monarchæ caput coniurauit; non ſolùm ipſe de medio, mortis atrociſſimo genere, tollatur; ſed & ruinam atque interitum patiatur domus antiqua auorum, in qua & ipſi, & progenitores in lucem editi ſint, quæ proinde ſtirpis totius quaſi parens communis ſit: itaque & in lares auitos tranſit vltio. Iam verò inter omnia elementa, tellus vna eſt, quæ ſit mater antiqua hominum, quæ naſcentes excipit, quæ fouet, atque nutrit. Igitur & quam merebatur homo pœnam, quòd in diuinam maieſtatem peccando iniurius extitiſſet, in hanc tranſitura erat. At verò homini contingit ob delictum priſtina ſpoliari imagine: nam, cùm in honore eſſet, vt alias monuimus, ſcilicet, diuinæ Triadis ſignaculum, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & factus eis ſimilis: terræ ergo accidere debuit, vt & ipſa mutaret figuram: fuit itaque iſta occaſio conſumendi genus humanum, non fame, non ignibus, non contagio; ſed vorticibus, quò tellus his omni ex parte abſorpta, lineamenta genuina perderet, ob domini, videlicet, hominis perfidiam erga Creatorem. Rupertus lib. 4. in Geneſ. c. 28. *Nā propter homines diluuium induxi ſuper terram, & illa, quia repleta eſt iniquitate eorum, penè fuit cum ipſis deleta, ſuamque amiſit formam, dum aqua obtinuerunt eam: at illa nihil peccauerat.* Benè poſitū à Ruperto: *Suamque amiſit formam, dum aqua obtinuerunt eā.* nam hac pœna afflictata eſt, quoniam etſi non deliquerat ipſa; erat tamen domus auita hominis, qui offenderat. (Rupert.)

222. Filij iunioris dum reditum ad genitorem deſcribit Lucas: *In ſe* (ait) *reuerſus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus?* cap. 15. verſ. 17. Profectò, qui in ſe reuerſus, & abierat a ſe. Sed quo more? Fortaſſe tanta iniquitatum ſuarum pœnitentia ductus, vt præ magnitudine doloris in animi conſternationem, & deliquium abierit. Reuerſus igitur in ſe, quando ſpiritum iterum recuperauit? Nunquid iſtud ſignificarit Patris ſermo aſſerentis: *Quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit; perierat, & inuentus eſt.* verſ. 32. O ſanctum a ſemetipſo diſceſſum! Quis mihi tribuat, vt ſic moriar tecum, feliciſſime adoleſcens? Non miror, qui ſic conuertitur, quòd pater excipiat eum lætus, & deoſculans; quòd nullam imponat rigidiorem ſatisfactionem: verè dimiſſa ſunt huic iuueni peccata multa, quoniam dilexit multùm. An tamen in ſe reuerſus, quoniam dolendo recuperauit formam, quam peccata abſtulerant? Ergo quaſi alter Nabuchodonoſor in feram conuerſus eſt vir iſte. Sed, qualis beſtia euaſit? Porcus, nimirum, qui cupiebat ventrem ſuum implere de ſiliquis: hoc nanque porcinum eſt. Verùm, quam velitis, beſtiam faciatis: tantummodo ſtatuatis, humanam exuiſſe formam, & inter irrationalia recenſitum; donec à patre aberat. Si nimium dixiſſe videamur, præſtabit fidem Chryſologus ſerm. 2. de duobus filijs: *In ſe antè redit, vt rediret ad patrem: qui a ſe antea receſſerat, cùm receſſit à patre: a ſe migrat, & ab homine totus tranſit in beſtiam, paternæ pietatis immemor.* Et animaduerte, vt nemo à patre recedat, quin à ſe quoque abeat, ſaltem amor proprius manere apud patrem cogit, quando ſi non apud patrem maneat, nec apud ſeipſum manere valeat. (Luc. 15.) (Chryſol.)

Iuſſus Abraham de terra, & cognatione ſua egredi, deque paterno atrio, *tulit Sarai vxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui, vniuerſamq; ſubſtantiam, quam poſſederant, & animas, quas fecerant in Haran.* Geneſ. cap. 12. verſ. 5. At, quæ animæ ſunt iſtæ? Sed & eas quomodo facere potuiſſent, quæ virtute creatiua, Dei propria, producuntur? Percipiamus, quid Abulenſis de controuerſia ſentiat quæſt. 22. ad finem: *Vel dicuntur animæ, quas fecerunt; id eſt, homines, quos ad cultum veri Dei in Haran conuerterunt: quia docentes, vel conuertentes alios, facere eos dicuntur, & gignere eos: ſic enim dicit Apoſtolus ad Galat. cap. 4. Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Et fortè iſta ſententia eſt melior: ſcilicet, quòd illi, quos conuerterant in Haran, ſequuti ſunt eos venientes in terram Chanaan, vt magis ab eis erudirentur, & ne in terra illa idololatrarum manentes, rurſus ad idololatriam verterentur.* Solet ex arcani ſermonis vſu, (nec reſpuit idipſum profana litteratura) is, qui aliquid, aut dirutum reſtaurauit, aut tenuiter & obſcurè inceptum amplificauit, auctor eius abſolutè vocari, & conditor nominari; quod nos inferiùs, Deo volente, probaturi ſumus. Abraham verò animas illas antiquo nitori, quem, ſi non homo lapſus fuiſſet, per gratiam habituræ erant, reſtituit: idcircò animas illas creaſſe dicitur. At, quando, inquias, veterem, genuinamque formam deperdiderunt? Nempe, cùm peccarunt, & Numen ſceleribus ad iracundiam concitauerunt: per Abraham autem conuerſi, quemadmodum filius prodigus, de quo paulò antè, in ſe reuerſi, & priſtina donati ſunt pulchritudine: ille igitur ſic reædificans, quod collapſum erat, Auctor animarum, & earum Creator ſimpliciter dictus eſt, cùm tamen ſolùm redintegrauerit oblitteratum characterem numiſmatis Dei, adeoque Trinitatis totius forma inſcripti. 223. (Geneſ. 12.) (Abul.)

Irriſit

124. Irriſit patri, venerando Noë, filius indiſciplinatus : euigilans ſenex maledixit inuerecundæ proli aſſerens: *Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis*. (Geneſ. 9.) Geneſ. cap. 9. verſ. 25. Sed, cur non alio vulnere afflixit, breuis vitæ, pauperis, morbis concuſſæ, potiùs quàm ſeruitutis? (Seruitus quando in mundo incepit.) Conſidera ante hoc, homini aduerſus eiuſdem naturæ creaturas, pariſque dignitatis ſecundùm creationem, alios, videlicet, homines, non fuiſſe conceſſam poteſtatem : itaque brutorum ſolùm erat famulari intellectuali creaturæ: quare Adamo dictum ab exordio: *Vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs, omnique reptili, quod mouetur in terra*. (Geneſ. 1.) Geneſ. cap. 1. verſ. 26. atque poſt diluuium ijs, qui ſecundi orbis propagatores futuri erant: *Et terror veſter, ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, cum vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram; omnes piſces maris manui veſtræ traditi ſunt*. (Geneſ. 9.) Geneſ. cap. 9. verſ. 2. vbi nihil de auctoritate in hominem, vt qui ſeruus futurus eſſet. Quæ verba expendens (Greg. Pap.) Gregorius Romanus lib. 21. Moral. cap. 11. *Terror* (inquit) *ac tremor veſter ſit ſuper cuncta animalia. Non ait, ſit ſuper homines, qui futuri ſunt; ſed ſuper cuncta animalia terræ; homo quippe animalibus, non autem cæteris hominibus natura prælatus eſt.* Quando igitur ſeruituti bruta animantia addicebantur, & hoc eorum proprium, ſignificaturus Noë, qualiter peccando filius eius in brutorum ordinem tranſierat, & hominis dignitatem, quanquam manerent externæ oris notæ, amiſiſſet, ſeruum eum denunciauit; neque certè vtcunque mancipium; ſed viliſſimum omnium: nam id conduplicatio vocabuli, *ſerui ſeruorum*, denotat; ſicut & Canticum Canticorum eſt, quod in metris ſuperexcellit reliquis, quo percipiamus, hominem, ſi ſemel in brutum tranſeat non qualitercunque beſtiam euadere; ſed ſtupidiſſimis rudiorum etiamnum: ſic enim contingit, vt qui ex eminenti gradu lapſi ſunt, omnium ſceleſtiſſimi, & teterrimi euadant; & fiat in vitijs Coryphæus, qui erat in bono Anteſignanus. Verùm, vt propter peccatum veteri humanæ naturæ conceſſa nobilitate ſpoliatus ſit Chanaan, atque ideò inter bruta, quibus id genuinum erat, relatus, audiamus Chryſoſtomum confirmantem homil. 29. ſic nanque illum interpretor, cùm planè teſtetur, ſeruitutis inchoamentum tunc fuiſſe, vt quæ in eum diem brutis conuenerit tantùm: Sed eius oratio talis: *Ecce enim fratrem,* (Chryſoſt.) *eadem natum puerpera, eodem egreſſum vtero, vt ſibi vindicauit peccatum, ſeruum fecit, & ablata libertate, ſubiectionem illi iniunxit; vnde poſtea ſeruitus ſumpſit originem: neque enim ſolebant ita molliter agere, deliciari, & aliorum miniſterijs indigere; ſed ſibiipſis miniſtrabant quique: eratque par omnium honor, & ablata è medio omnis honorum diuerſitas: peccatum autem vbi intrauit, libertatem perdidit, & corrupit poteſtatem naturæ datam, ſeruitutemque introduxit, vt continua ſit doctrix, & admonitrix humanæ naturæ, vt fugiamus ſeruitutem peccati, & ad virtutis libertatem redeamus. Cogitet itaque ſeruus, ideò ſeruitutem incepiſſe, quia Cham in tantam peruenerat temeritatem; & dominus quoque cogitet, quòd non aliunde ſubiectio, & ſeruitus cœperint, quàm, quòd ille peruerſam habuerit voluntatem.*

125. Cùm nemo reperiretur, qui ſingulari certamine cum Goliath dimicare vellet, proſilijt animoſus paſtor, filius Iſaï, Dauid, bellique diſcrimen amplexus ridenti vultu, exhilarauit Monarcham Saülem: verùm longam Philiſthæi in pugnando, multamque conſiderans peritiam, ſubitò demortua eſt lætitia, inquiebatque Dauidi: *Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare aduerſus eum, quia puer es: hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua*. Reg. 1. cap. 17. verſ. 33. (1. Reg. 17.) At Regi vt metum excuteret, & quam de victoria dubiam conceperat ſpem narrat quas habuerit, cùm ephebiam vix reliquiſſet, cum ferocioribus beſtijs frequentes pugnas, in quibus ſemper triumphator euaſit: *Nam & leonem* (ait) *& vrſum interfeci ego ſeruus tuus: erit igitur & Philiſthæus hic incircunciſus, quaſi vnus ex eis*. Verum, an ſatis firma hæc argumentatio? nam, vt cum beſtijs ineundum eſſet prælium, benè quidem; ſed cum homine certandum eſt, in quo præter robur, ars quoque eminet: ſolet autem ad victoriam multò plùs conducere ars, atque ſtratagema, quàm corporis vigor: non igitur benè infert, quoniam ſuperauerit bruta, quæ duce natura, non ex artis regulis dimicant, vincendum quoque iri hominem, in quo metuenda ſit diſciplina potiùs, quàm corpus quantuncunque validum. Equidem reor, Dauidem, Goliathum contemplantem, idololatria, nimirum, & alijs vitiorum capitibus coinquinatum beſtiam ſe videre non hominem cogitaſſe, cùm impietas in ferinam conditionem tranſmutet rationale animal: quando igitur beſtiam eſſe æſtimauerit, rectè, qui beſtiarum immaniſſimas vincere ſolitus eſſet, leonem & vrſum; aſſerit, futurum, vt Goliath quoque ſuperet, qui & ipſe brutum ſit maximum ob ſcelera & nequitiam. Chryſoſtomus tom. 1. homil. de Dauid, & Goliath: (Chryſoſt.) *Nam cùm paſcerem gregem in campo, ouem mihi à leone, & vrſo abreptam, his belluis interemptis, ouem eripui, nocentes beſtias interfeci. Hoc exemplo etiam iſtam immanem belluam prouocem bello, pugna congrediar, Dei populum de eius manu eripiam, & ipſum, vt nocentiſſimam belluam, Dei virtute percutiam*. Cerne, quoties Goliath Chryſoſtomus belluam appellat.

SECTIO XIII.

Non eſſe in longum differendam vitæ correctionem; difficilem eſſe veniam ſpatioſæ, & contumacis malitiæ.

QVod huius Epithalamij nubentes, quandoquidem caſtos amauerint amplexus, ipſo ætatis flore coniuncti ſint; eam eſſe matrimoniorum optimam legem oſtendimus: oportet enim, ſi nuptiæ diligendæ ſunt, prolem habere maturæ ætatis, quæ fractis parentum annis ſolatium adferat, & ſubſtituat patrifamilias, quem ſenectus grauat: hanc autem voluptatem non conſequuntur, niſi, qui multò ante canos, albenteſque annos prolem ſuſceperint. Sed ſpiritaliter iſta monent, bonorum operum partus non eſſe in vltima vitæ ſpatia reiectandos: ſicut enim iuxta naturæ vſus contingit, vt rarò homo ſenex, & effœtæ virtutis (quanquam fœmina ſit apta concipere) prolem ſuſcipiat; ita & in myſticis euenit, vt videamus, paucos eſſe mortalium, qui ſi reliquam vitam in omni conſumpſerint immunditia, egregium quidquam mediten- 126.
tur, cùm vitæ inclinatur dies, & veſpera incumbit. O ſupremam mortalium negligentiam reſeruantium temporis iniquiorem partem ijs, à

quibus

Digitized by Google

quibus pendet æternitas, negotijs! O homo, ſi cognouiſſes in hac die, quæ nunc tibi eſt ad pacem, qualis erit horæ illius timor, atque tremor, cùm derelinquetur filia Sion, vt vmbraculum à vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut ciuitas, quæ vaſtatur, in qua lapis non relinquatur ſuper lapidem. O tu, qui euangelizas huic miſerabili Sion, exalta vocem ſicut tuba, clama in fortitudine, vt conuertantur in tempore opportuno, antequàm veniat indignatio, & ira furoris Domini. Dic ei cum Auguſtino hom. 41. ex quinquagena homiliarum: *Vis te dubio liberare? vis, quod incertum eſt, euadere? age pœnitentiam, dum ſanus es: ſi ſic agis, ſecurus es. Quare ſecurus es? quia egiſti pœnitentiam eo tempore, quo & peccare potuiſti: ſi autem vis agere pœnitentiam ipſam tunc, quando peccare non potes, peccata te dimiſerunt, non tu illa.* — August.

127. Aquarum in falerna conuerſionis rarum prodigium ſic viſus extenuare Auguſtinus, vt putauerit, quotidie in vitibus ſimilia contingere; quæ niſi vſu vileſcerent, non minoris portenti fuiſſent, vt taceantur alia naturæ miranda plurima: ſic verò diſſertat tom. 9. in Ioan. tract. 8. *Maior virtus eſt in creatione, & gubernatione cœli, & terræ, & quod quotidie pluuia aqua per vites in vinum vertitur, & quòd ex paruo ſeminario fruges creantur: ſed, quia hæc naturaliter fiunt, iam ex vſu viluerunt.* (August.) Verùm aſſertio iſta, niſi Auguſtinum Patronum haberet, difficilis appareret: nam, quòd in Cana Galilææ latices in vina tranſmutarit, inter præcipuas Seruatoris operationes numeranda videatur: *Hoc enim fecit initium ſignorum* IESVS *in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.* Ioan. 2. verſ. 11. (Ioan. 2.) In qua atteſtatione Euangeliſtæ non pauca ſunt, quæ, quod à nobis aſſeritur, corroborant. Nam ſanè egregij artifices, cùm prima edunt ſpecimina ingenij, omnem conatum ponunt, vt quàm perfecta ea, quæ in publicum datura ſunt, tunc ſpeciatim prodant; dependet enim ab exordio illo omnis ſequuturæ famæ ſplendor: cùm igitur inter ſigna à Chriſto edenda, hoc de aquarum conuerſione primum extitiſſet, oportebat fuiſſe ex primis omnipotentiæ laboribus. Tum etiam illud iuuat, quod Ioannes aduerterit, patratum idem miraculum à Chriſto, *vt manifeſtaret gloriam ſuam*. At Monarchæ gloria non oſtenditur, niſi per ea, quæ in theſauris principem ſedem obtinent; quin & cùm gloriæ oſtenſionem affectant, rara quædam meditantur, & de ſingulariter exquiſitis: ſic Aſſuerus, cùm monſtrare optaſſet iactantiam potentiæ ſuæ, inauditum ſympoſij modum concepit; nimirum, durantis centum, videlicet, & octaginta diebus. Denique nemo ignorat, quòd propè accedat iſta conuerſio ad euchariſticam, quæ certè non tantùm miraculum eſt ingens; ſed ſtupor quoque miraculorum, vtpote memoria, & recapitulatio mirabilium diuinorum: neceſſe eſt igitur, iſtud portentum longè excedere naturæ operibus, quanquam illa conſuetudine non vileſcerent apud homines. Sed in quibus naturæ induſtriam vincat iſta conuerſio? nam ſanè Auguſtini ſtrenuum videatur eſſe argumentum: quid enim hic eximium? aquam, nimirum, in vinum tranſire? verùm iſta quotannis, ait ſanctus Doctor, contingunt: *nam aqua pluuia per vites in vinum vertitur.* Arbitror ſanè, Chriſti factum commendari à celeritate: igitur, quod natura longo & faſtidioſo labore ſæpiùs ægrè ad exitum perducit, hoc Seruator momento peregerat: eſt autem hoc tam rarum, atque admirabile, vt non aliud elegerit ſignum, quo aut gloriam manifeſtare, aut à ſtupendorum operum exordium ducere, æquum, conuenienſque iudicauerit: & quidni certè de apicibus miraculorum iſtud? Nam ſanè conuerſione illa ſignificatam animorum mutationem, cùm à Dæmonis ſeruitute in libertatem filiorum Dei adſciſcuntur, Auguſtinus, & Beda in Ioannem, multis declarant: oſtendit Bernardus ſerm. 1. in Dominicam 1. poſt octauam Epiphaniæ: (August. Beda. Bernard.) *Sed diuina virtute* (inquit) *aqua mutatur in vinum, quando perfecta charitas foras mittit timorem.* Solet autem huiuſcemodi conuerſionis duplex eſſe modus: nam alij ab exordio ætatis pugnam contra vitia inchoant, qui ſub vitæ exitu ſuauiſſimos fructus continuati certaminis colligunt; in quo deſudauerunt quidem, & non tantùm æſtum diei, ſed & frigus tolerauerunt: verùm fuit ſuauis labor, quoniam non præproperus & vrgens; ſed cum mora, atque pedetentim; hos adumbrat aquæ pluuialis per vites in vinum conuerſio, quæ ab anni principio agere inceptat, & paulatim procedit, donec poſt tolerata & hyemis, & æſtatis iniqua, generoſo Lyæo poſſeſſoris diligentiam compenſat. Alter conuerſionis modus eſt, cùm inopinatò magnus in ciuitate peccator ſeptem Dæmonia euomit, & ex lebete fit vas honoris in templo Dei: huius figura conuerſio aquarum ſubitanea in nuptijs Canæ Galilææ. Vtraque conuerſio mirabilis: ſed certè feſtina hæc conuerſio ſignum magnum eſt, & rarò apparet. O vide, peccator, quoniam non niſi ſemel legitur Chriſtus IESVS feciſſe hoc tam ſtupendum prodigium; & vide, vt concitante eo MARIA benedicta, cui nihil denegare conſueuit dulciſſimus filius; tamen ſubiraſci videatur intemeratæ Genitrici, quòd talem rem poſtulauerit, tam arduam: *Quid mihi, & tibi eſt* (inquit) *mulier? nondum venit hora mea!* Noli, obſecro, æternæ ſpem incolumitatis ſic affligere, vt non niſi tam ingenti prodigio ſaluandus ſis, quale illud fuit, quo aquæ in Canæ epulis conuerſæ ſunt in vinum. Si ſapis, ama quotidianam aquæ per vitem in vinum conuerſionem: nam fruſtraberе, ſi expectas aliam eam; & erit ſors tua cum hypocritis in Inferno.

Eduxit ſpiritus Domini Ezechielem, *Et dimiſit in medio campi, qui erat plenus oſſibus, atque illa multa valde ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer.* cap 37. Ezechielis, verſ. 1. & 2. Dum horum contemplatione ſtupefactus Vates, huc, illucque proſpectat, cernit à quatuor ventis delatum ſpiritũ inſufflaſſe ſuper interfectos iſtos, & reuixiſſe. 128. (Ezech. 37.) *Vt quomodo* (aſſerit in eum locum Hieron.) *in prima conditione hominis inſufflauit Deus in faciem eius, & factus eſt in animam viuentem: ſic & ſecunda conditio, id eſt, reſurrectio mortuorum, inſufflante ſpiritu viuificetur.* (Hieron.) Igitur idem fuit ſpiritus, qui vigorem oſſibus his arentibus reſtituit, ac qui hominem initio vegetauit: ita quidem. At, cùm idemmet vtrobique, cur hic nunc à quatuor mundi partibus allatus, ſecùs atque in prima molitione? Sanè illa, de qua Adam plaſmatus eſt, terra, infantilis erat, & recèns formata, proinde mollis & apta quancunque recipere formam ſine multo labore: cæterùm oſſa illa vehementer ſicca erant, vtpote de gleba exhauſta & ſeneſcente, proinde quaſi vnus non ſufficeret ſpiritus ad tam arida vegetanda oſſa, ab omnibus orbis angulis vocandus fuit. O difficilem aridorum oſſium

condi-

conditionem, quorum animatio tanto ſpirituum adiuuamento indigeat! Sed, quæ hæc multæ vetuſtatis inhumecta oſſa, niſi peccatores in vitijs ſeneſcentes? quàm ardua & impedita horum conuerſio? opus eſt, vt mundus conſpiret vniuerſus, non ſufficit ab Occidente flare ſpiritum, non a meridie, non ab Arcturo, ſimul coëant neceſſe eſt, graue onus eſt, cunctorumque vires deſiderans. Non ſic Adam ille felix, quoniam non in ſenectute infundebatur ei vita, ſufficiebat ex vna orbis plaga vocatus ſpiritus. Certè bonum eſt viro, cùm ab adoleſcentia portauerit iugum Domini, vt non opus ſit tantis ventis, qui nauem propellant: infrequenter enim contingit, poſſe aſſociari ſimul omnium climatum ventos: at ſi non emittantur iſti, quid fiet de oſſibus aridis, niſi vt in ignem mittantur?

129. Chriſtum in ligno ſacro pendentem clamaſſe voce magna dicentem: *Deus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* testatur Matthæus cap. 27. verſ. 46. (Matth. 27.) Monet autem ita vociferatum, circa horam nonam: huius autem clamoſi ſonitus ſcopum fuiſſe affirmat Drogo Hoſtienſis Epiſcopus, (Drogo.) ne tenebræ, quæ ab hora ſexta in nonam perſeuerauerant, ad decimam tranſirent. Verùm, quid ſi in decimam, & vlteriùs producerentur, num ſufficiens cauſa iſta, vt filius palam aſſeruerit, ſe à Genitore tanquam derelictum? Sed audi, & concipe tenebrarum nomine mentis peccatricis noctem: eſt verò decima hora diei, quemadmodum illa, in qua veſpera appropinquat, & Phœbus in occaſum vergit; ita, quæ & huius vitæ extremum curſum denotat: itaque optabat Filius Dei, ne error atque malitia vltimam noſtri æui periodum occuparet. Quamobrem verò? Quoniam certè intuebatur, tam difficilem eſſe malorum pœnitentiam, vt rari inuenirentur, qui, cùm omnem ætatem in libidinibus prauis conſumpſiſſent, ſub exitu vitæ feriò conuerterentur: hoc autem ſi contingeret, fruſtrari in his pretium ſanguinis ſui, ac proinde ſe derelinqui, vti (Arnold. Carnot.) exponit mira cum dulcedine Arnoldus Carnotenſis tractatu de ſeptem verbis Domini in Cruce, ad hæc ipſa verba inquiens: *Pro his igitur* (nempe, ſummis peccatoribus) *ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator aſſumit; & inimicorum in cauſa allegans, ipſis inuitis, atque negligentibus parti contraria ſuffragatur, & vtrum plus poſſit peccatum, quam iuſtitia, Deo Patri quæſtionem proponit.* Ergo validè clamat Seruator, ne tenebræ in horam decimam procedant, quoniam ſi tam denſa nox peccatorem comprehendat, derelinquetur iuſto Dei iudicio in pœnam longæ præuaricationis; & cùm ei auxilia efficacia negentur, peribit in æternum. Sed iam percipiamus de hora nona floridè diſſerentem Dro- (Drog. Hoſt.) gonem Epiſcopum, libello de Sacramento Paſſionis Dominicæ: *Ecce iam hora orationis nona eſt, inclinata eſt dies, propè eſt nox; hora, inquam, orationis nona eſt: oraſti hac hora pendens in cruce, oraſti inclinato capite, clamans voce magna, & expiraſti: oraſti inclinato capite in ſpiritu humilitatis, & clamans voce magna altiſſimo & ſacratiſſimo affectu paterno, & noſtræ charitatis: erat autem hora orationis nona. Et quare nona orationis erat hora? quia tenebræ factæ ſunt vſque in horam nonam: repellendus erat horror tenebrarum, quæ vniuerſam operuerant terram; expellenda caligo populorum, quæ ex tunc cœperat abundare.*

130. Diſcedente Elia, poſtulatum ab eius diſcipulo (4. Reg. 2.) Eliſeo, vt fieret in eo ſpiritus eius duplex, Reg. 4. cap. 2. verſ. 9. ac docuimus aliàs hac phraſi ſignificatum, vti ſuperaret diſcentis ſpiritus præceptoris ſpiritum: ſed penes quæ geminatus in Eliſeo ſpiritus? Refert opinionem Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ, quæ ad miraculum gratiam traduxit: eius ſermo lib. 2. cap. 16. (Auct. de mir. ſacræ Scrip.) *Interea poſt mortem Eliſei, cùm quadam die familiares eius mortuum quendam portantes, latrunculos videntes pertimuiſſent, in ſepulcrum Eliſei, quod propè erat, mortuum proiecerunt; quod dum tangeret oſſa Eliſei, reuixerat, & ambulauit: vnde quidam præſcriptum ſermonem in hoc ſigno impletum fuiſſe dicunt; hoc eſt: Spiritus, qui in te eſt, fiat duplex in me. Quod neceſſario impleri debuit. Elias ergo in vita ſua, priuſquam reciperetur, mortuum reſuſcitaſſe vnum ſcribitur: quod ſimiliter & Eliſeum feciſſe iam cernitur: ſed & alium, id eſt, iſtum poſt mortem ſuam, videlicet, in ſepulcro reuiuificaſſe videtur.* At ſententiam hanc quaſi infirma innitentem baſi idem continuò refutat Auctor: *Sed etiam hoc duplex gratia facto eſſe non apparet: quippe, quod enim Elias ſemel fecerat; bis, ac ter, ſi neceſſe eſſet, iterare poſſet.* Verùm non malam eam interpretationem iudico, dummodo ad ſpiritalem ſenſum referatur: nam certè Elias defunctum ſuſcitauerat; ſed eum, qui nondum buſto commiſſus eſſet, in quo ſanè figurabatur peccator: at, cuius in delinquendo malitia non fuiſſet pertinax, ex humana tantùm fragilitate prolapſus: Eliſeus autem corpus mortuum ſepulturæ traditum vitæ reſtituens, eum adumbrat peccatorem, qui in malis perſeuerans ſit, & in foueam, atque voraginem iniquitatis eeciderit. Præclarè igitur ad extrahendum huiuſmodi peccatorem, qui induratus ſit in impietatibus ſuis, duplicem ſpiritum Eliæ poſtulat Eliſeus: quanquam enim excellens Eliæ ſpiritus; ſed ad opus tam difficile non ſufficiens, niſi geminetur.

Monebat diſcipulos Chriſtus, vt parati eſſent in quancunq; horam, eò quòd exitus momentum incertum eſſet, cumq; à vigilantibus famulis ſimilitudinẽ mutuaretur: *Etſi* (inquit) *venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, beati ſunt ſerui illi.* Luc. c. 12. verſ. 38. Ac ſanè, quòd primam omiſerit vigiliam, non demiror: cùm enim hac deſignetur vſu rationis carens ætas, vti in ea ætate homo peccare nequit ob libertatis defectum, ſic nec dormire poteſt, (ſomnum enim modò peccatum intelligimus:) quare neceſſe non fuit eius meminiſſe ætatis, in qua ſopor nequeat obrepere; certum enim eſt, quod ad noxam actualem, perſonalemque ſpectat, quòd obdormitio eſt, de qua modò ſermo, non reperiri in primis vigilibus. At, quòd tranſierit quartam vigiliam, ſtuporem generat: nam, ſi quo vnquam tempore probroſum fuiſſet, tum in primis, & quia ſapientiores homines ſub extrema vitæ periodo, & quia ipſius vitæ marceſcens ſplendor, monet non longè abeſſe occaſum. Sanè, quando ſenectutem quarta repræſentat vigilia, quid dicemus? non inueniri tunc, qui vigilet, & ſomnum excutiat; ac proinde, quemadmodum primæ vigiliæ memoria prætermiſſa eſt, eò quòd nemo tum dormiat; ſic quartæ relictam mentionem, eò quòd rarus tunc vigilet. O & in hanc ætatem differs, miſer homo, penitentiam, in qua lethargus & apoplexia dominantur? Quid facies tanta ſenſuum grauedine oppreſſus? Nonne vides, vt dominus quodammodo deſperet, poſſe tunc vigilantes inueniri famulos, ac propterea tacet beatos nominare in quarta vigilia expergefactos?

131. (Luc. 12.)

Digitized by Google

non quòd non tum quoque inueniantur, quorum palpebræ non ſunt clauſæ, & in quos non irruit ſopor; ſed vt ſubinnuat rarò contingere, vt qui in ſenectam dormitauerunt, tunc vigilare ſciant. *Venis in ſecunda, & tertia vigilia,* (ait Drogo Hoſtienſis, libello de Sacramento Dominicæ Paſſionis:) *ſed beatus ille ſeruus, quem tunc inueneris vigilantem. Iam primæ, & quartæ vigiliæ nulla mentio fit; quia nec primæua ætas ſenſum recipit vigilandi, nec vltima ſpem prolixius dormiendi.*

Drog. Hoſt.

132. Veniente Chriſto in regionem Geraſenorum, *occurrerunt ei duo habentes Dæmonia de monumentis exeuntes, & clamauerunt dicentes: Quid nobis, & tibi,* IESV *Fili Dei? Veniſti ante tempus torquere nos.* Matth. cap. 8. verſ. 29. Cerne, quàm temerariè mentiatur Satan. Effluxere quater mille anni, ex quo ſub peccato vinctus tenebatur homo, & cùm poſt tot ſæcula adfuiſſet Redemptor, præproperè veniſſe queritur. O crudelem impiiſſimi hoſtis ſitim, cui tot annorum myriades breue videbantur ſpatium! Et iam mirabimur ad amandum Iacob exiguam viſam quatuordecim annorum ſeruitutem, cùm ad torquendum Dæmoni non ſufficiant quatuor ſæculorum decades? Sanè vulgaris Adagij maxima eſt veritas: *Pienſa el ladron, que todos ſon de ſu condicion.* Qualis quiſque in ſe eſt, tales arbitratur alios: cum ſancto ſanctus eris, cum peruerſo peruerteris: nam ſancti etiam malos, bonos putant; & improbi innocentiam ſceleris traduxere: quoniam nebulo ipſe ſepulturæ ante mortem condemnans conſueuit tempora præcidere, iudicabat veniſſe in idipſum, Filium quoque Omnipotentis: atque vt in culpa fuiſſet IESVS; nemo tamen minùs corrigere, nemo ſugillare debuiſſet quàm Diabolus, vt qui in eadem exiſteret damnatione. Sapienter increpat Chryſologus ſerm. 16. *Auctori temporum tempus opponunt, de tempore ſic queruntur: Tempus abſcindit, præuenit mortem, ſepelit viuos crudelitas immatura, & de tempore queritur, de tempore cauſatur nequitia ſæculi indurata.*

Matth. 8.

Chryſol.

133. Sed tamen intueamur, num eſſe poſſit anſa querelæ: dicunt quidem, veniſſe Chriſtum, eos ad torquendum. Porrò Dæmones tunc potiſſimùm torquentur, quando ſpes ſalutis affulget hominibus: nihil enim tam moleſte tulere, atque peccatorum ad Numen regreſſum. Venit autem Chriſtus in hunc mundum ſub virili eius ætate (neque enim ſenectus eſt, donec vltima adfuerint tempora:) quoniam igitur ante ſenectam orbis venerit, aſſerunt veniſſe ante tempus: nam veniſſe illis ante tempus, eſt, veniſſe, quando torqueri poſſint. Ponamus autem veniſſe Chriſtum, poſtquam mundus ſenuerat, nonne etiam tunc Dæmones torquerentur, & ita quandocunque veniſſet, conquererentur ante tempus adproperaſſe? Sanè, vt diximus, malorum Angelorum vexatio eſt, quod homines è vijs prauis ad Deum conuertantur; cernunt autem tam paucos eſſe, qui cùm peccata in vitæ limitem tranſtulerint, tum conuertantur, vt putarint hac experientia edocti, mundum à Chriſto non conuertendum, ſi Chriſtus ſub mundi ſenecta veniſſet: orbe autem non conuerſo ipſi nec torquerentur: quia igitur Chriſtus venit ante mundi ſenectutem, tempore, nimirum, conuerſioni idoneo; deflent quòd citò venerit, quòdque deſcenderit è Patris ſinu ad ipſos torquendos: nam feſtinus illis aduentus eſt, quicunque ante ſenectam eſt.

134. Poſt viginti ſeruitutis annos, diſceſſit ex Labanis domo Iacob, & conqueſtus ſocer, quòd tacitam fugam arripuiſſet: *Cur ignorante me* (inquit) *fugere voluiſti, nec indicare mihi, vt proſequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & cytharis?* Geneſ. cap. 31. verſ. 27. Omitto hiſtoricum ſilentis fugæ Iacob ſenſum, myſticè autem Laban, vel mundum, vel potiùs Dæmonem ſignificat, quæ eſt Patrum non paucorum opinatio: Iacob autem hominem fidelem denotat; ſed qui in miſeram peccatorum ſeruitutem ipſis viginti annis, per quos ſignificatur tempus longum, incidit. Hic igitur prolixi famulitij, imo captiuitatis quidem vir, & qui ſedit in cathedra peſtilentiæ, multùm pauſans in via iniquitatis, ſi quando cupiat Dæmonis tyrannidi ſe ſubducere, clam ei fugiendum ſit: ò fugam mille periculis obnoxiam! Sanè illorum eſt clancularium fugam meditari, qui cuſtodia detinentur, quorum vita in lubrico eſt. Deum immortalem! quibus fluctuat mens procellis, dum de eiuſmodi fuga cogitat! anguſtiæ ſunt vndique: niſi enim fugiat, mors eſt; atque ſi fugiat quoque, propter vigilum ſolertiam, mors etiam terret. O qualem in labyrinthum intrauit ob viginti annorum ſeruitutem! Iam verò, quàm pauci ſunt, quibus ita conceſſum clam fugere! vnus inter mille felix, pleriſque maius damnum extitit fuga ipſa, & mortem accellerauit mortis euitandæ remedium: ergo hoc eſt ſeruitutis longæ damnum irreparabile, vt quando etiam fugere tentet, quæ tota ſalutis anchora, non poſſit, niſi clam diſcedere, id eſt, ſummo cum diſcrimine: ita occluditur omnis incolumitati via. O ter beati qui nunquam Labani ſeruierunt: ſed, quando ſeruiſſe contigit, felices, qui diu apud eum permanere reſpuerunt: non enim his neceſſaria fuga occulta, quæ millenis ſobiacet periculis, qua ſi quiſpiam liberetur, fors totum id eſt. Et certè prudenter Iacob latentem fugam meditatus, ne Labani innoteſceret: ſi enim cognouiſſet abiturum, nullum non moueret lapidem, quò maneret: nam conſidera, quàm erga generum inhumanus vſque in hunc diſceſſum: *Die, noctuque, æſtu vrebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis, ſicque per viginti annos in domo tua ſeruiui tibi.* Quid iſtis immitius eſſe valeat? & nunc, vt apud ſe retineat, ne ſeruitute liberetur, tympana ſpondet, & gaudium, & cantica. Benè Oleaſter: *Impij nunquam meminerunt bona facere; niſi, cùm non eſt tempus faciendi.*

Geneſ. 31.

Oleaſter.

135. Noluerunt toties vocanti Numini reſpondere, & deſerere prauas illecebras: veniet tempus, quando implorabunt, & non exaudientur: negabitur illis auxilium congruum in pœnam ſpatioſæ præuaricationis, & quòd conuerti diſtulerint in finem dierum. Fecit quidem homo Rex nuptias filio ſuo & accerſitis è viarum biuijs hoſpitibus, quoniam aut familiares, aut cognati ſe excuſauerant, *tandem impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium.* Matth. cap. 22. verſ. 10. Stomachatus autem ſymposiarcha, quòd homo abſque cœnatoria veſte epulis ſe immiſcuiſſet, iuſſit ligari pedes, manuſque, atque ita vinctum mitti in tenebras exteriores. Neque ſanè ſtupeo, quòd ergaſtulo intruſerit; verùm, quamobrem & pedes, & manus innectit? neque enim aut fugere valeat, aut cædem machinari mœnibus, & ferrata Tulliani ianua præpeditus: ſed attende, humaniſſimum Principem homuncioni iſti, cùm aulam conuiuij ingrederetur, diuitem obtuliſſe veſtem, qua glorioſus appareret in loco feſtiuo: (ſic enim vete-

Matth. 22.

rem

rem vſum fuiſſe probauimus elapſi Anteloquij num. 33.) quin & rogarat ſuppliciter, ne liberalitatem contemneret: ergo, qui noluit ſupplicis Monarchæ vocibus obſequi, iuſtum eſt, vt quando velit, non poſſit, proinde ne in nuptiale theatrum aliquando ingredi valeat, pedes vinciantur; ne delicatis eſcis pompæ genialis veſci poſſit, quanquam apponerentur, manus impediantur, & ne quod vel ab aſpectu ſolatium proueniat, denſiſſimis tenebris amandetur, eæ ſunt, nimirum, exteriores illæ. Galfridus apud Tilmannum ad cap. 22. Matth. *Sed, quæ ſunt vincula, quibus ligantur manus, & pedes? Sanè funiculis peccatorum ſuorum vnuſquiſque.* O putas & in illa hora bona pauperibus diſtribuere, viduam & pupillam conſolari: ſed ligabuntur palmæ, neque extendentur ad pauperem; ſed ad domeſticos & cognatos, qui luſu, & voluptatibus conſument. Putas, quòd mouebuntur greſſus tui, ne ampliùs ambulent in ſemitis malitiæ: at erunt compedes, quæ te detineant, ne loco mouearis. Putas ſcientiæ & ingenij acumine fiſus, quòd affulgebit tibi lumen, quo mundi vanitatem cognoſcas, atque deſpicias, æternos pertimeſcas cruciatus, ſanguinem pro te a Crucifixo effuſum, quanquam ſerò, æſtimes: verùm certè caligo operiet te, & nox comprendet obſcuriſſima. Sic, ſic magnus ille Deus, qui toties ad pœnitentiam inuitauit, reddet vltionem terribilem ſuperbis in illa die, negando eis auxilia efficacia, ſine quibus certiſſimè peribunt.

Galfridus.

136. Certè, in illa die Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum; aſtra quoque cœli faciem abſcondent. Quidni quidem? Nam, quid ab initio præceptum eis? *Fiant luminaria in firmamento cæli, vt luceant in firmamento cæli, & illuminent terram.* Geneſ. cap. 1. verſ. 14. ſtatimque de ſtellis iterum, *Et poſuit eas in firmamento cæli, vt lucerent ſuper terram.* Cur ſemper terra, & nunquam maria? Periculoſior eſt via maris: quid facient abſque luminibus? imò quidem omnis nauigatio ab Helice, & Cynoſura pendet. Stella eſt, quæ nauigantes dirigit, quæ incautis liberat ſcopulis, quæ in portum ducit: igitur aſtra potiùs condita, vt mari illuceſcant, quam vt terræ. Sanè, ſi quis in terràm prolabatur, facilè adijciet, vt iterum reſurgat; habent nanque firmamentum ſub ſe; & pedes, & manus eius: non ſic, qui præcipitatur in mare, velut plumbum demergitur, & rarus eſt, qui ſuperenatat: etiam Petrus ipſe cernes ventum validum, metuebat: igitur terra quidem peccatores denotat; verùm quos fragilitas humana impellit, ruunt, at non diu iacent, aſſumunt fortitudinem, & iterum ambulant ſicut anteà: mare autem præuaricatores ſignificat, qui, cùm ſemel irretiuntur, delicta delictis accumulant, & fiunt nouiſſima ſemper peiora prioribus abutentes Dei patientia & longanimitate; horum maria receptacula ſunt, & ideò, qui in porcorum gregem miſſi ſunt Dæmones, ſtatim eos in profundum gurgitis detulerunt, Matth. cap. 8. verſ. 32. illic enim porcis, qui in cœno, atque immunditijs voluntantur, locus eſt: propterea & Ezech. cap. 29. verſ. 3. Pharao Rex Ægypti, qui draco magnus appellatur, eò quòd Dæmoniorum Principis figura ſit, in medio fluminum cubare dicitur, ibi poteſtas, & imperium eius: igitur, cùm mare homines repræſentet, qui longum peccatorum funem trahunt, qui computruerunt in ſordibus ſuis, qui addiderunt malum facere in conſpectu Domini omnibus diebus vitæ ſuæ; quid nobis indicetur aliud, quàm, cùm venerit hora mortis, deſtituendos in lumine veritatis, & fauorabili Sanctorum patrocinio. O quid faciet inter decumanos fluctus cymbula, nauclero vociferante, ſtellam abſcondi, ſine cuius iubare omnis peritia in vanum ſit: Ibit implotatum MARIAE clementiſſimæ opem, & beatorum ciuium ſuffragia obteſtabitur: at reſpondebunt, mandatum eſſe ſyderibus, vti luceant terræ, & non mari. Quàm vellent nunquam in mare deſcendiſſe! & vtinam hoc vel tunc, prout oportet ad ſalutem, vellent! ſed ore tantum volunt ob inſtantem metum: cor autem eorum longè eſt ab eo. Sic filia maris vadit in æternum lutura; illa inſenſata, quæ dicebat: Non moriar, & infernus non me deuotabit. Verùm, percipiamus huius cogitationis baſim ab Anaſtaſio Sinaïta lib. 4. Hexameri: *Ad terræ ergo illuminationem facta ſunt luminaria, non etiam ad illuminationem eorum, quæ ſunt in mari: quoniam in abyſſum a Chriſto miſſi Dæmones ſunt, expertes cæleſtis luminis illuminationis, & ab eo alieni: quod ſi de aſtris ſenſibilibus dixit Deus ſolum: Fiat luminaria: an non dixiſſet, ad illuminationem terræ, & maris?* Non igitur in ſenectutem ſpiritales animæ differendæ ſunt nuptiæ: filij enim ſenectutis imbecilles ſunt, ſponſi carminis huius exempla imitando, qui caſtos amplexus amores, deſpondit ſe lectiſſimæ virgini ſub ipſo ætatis viridanti flore.

Geneſ.1. Matth.8. Ezech.29. Anaſt.Sin.

SECTIO XIV.

Aequalem eſſe debere & Superioris, & ſubiectorum fortunam, paria onera, ſimilem voluptatem.

BENE, atque œconomicè Siracides cap. 32. verſ. 1. *Rectorem te poſuerunt; noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis.* Spernit miles Aquilonem, & imbres, cùm videt Imperatorem aperto vertice Boream inimicum excipere, lætoſque ferre vultus, etiam ſub pluuioſo æthere. ſtiuam vrget gaudens arator, ſi villicum primo mane de ſtrato conſurgere intueatur in agros iturum ſeminare ſemen ſuum: ergo noſtri ſponſus Epithalamij, bonus omninò familiæ gubernator antelucana diligentia pergit ad vineas, pomœria inuiſit, myrrham demetit, & à purpuræ faſtu paululùm declinans, ſeruorum gregibus ſe interſerit, magni æmulator Principis, illius vtique, qui cùm fecerit cœlum, & terram, atque omnia portet verbo virtutis ſuæ; non dedignatur tamen præcingere ſe, & miniſtrare famulis ſuis in regno patris ſui, quos & de torrente voluptatis potat. Fugiebat irati fratris minas crudeles Iacob Rebecca hortatrice: & ecce ſubdiali ſtrato recubanti obiecta ſcala inſigni longitudine: contemplatus nanque *ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ.* Geneſ. cap. 28. verſ. 12. 137. Eccli.32.

Geneſ.28.

138. Ac ſanè modò placeat Alcazarij noſtri exiſtimatio notatione 1. ad cap. 4. Apocalypſis, cogitantis Deum non ad ſcalæ faſtigia accumbere; ſed ad imos gradus, qui telluri inſiſtat, & exporrecto brachio ſcalam, ne quis ruinæ ſit metus, teneat. At, quorſum opus Dominum cœli, & Alcaz.

terræ hoc tam plebeio fungi munere? Nam certè poterat ſurſum deorſumque ita firmari ſcala, vt nullus labendi timor extitiſſet quanquam nemo manibus prehenderet; quòd ſi opus adiutrice dextera, verùm ſufficiebat Angelorum tobur: nonne, qui & cœlorum motores, iſ ſcalam tenere poſſent, validare, ne corrueret; Poterat quidem abſque Creatoris ſpeciali adminiculo ſtare ſcala, quæ nec caſura fuiſſet: ſed vide laborantium Angelorum ſuperiorem fuiſſe, qui ſcalam fulciebat. Putaſne, tam itrequieta diligentia & aſcenderent, & reuerterentur famuli, Domino quieſcente, otia captante? Igitut optimus Magiſter & ipſe ſupponit humeros oneri: Angeli autem intuentes Principem laborum ſubire partem, magnamque illam quidem, vt qui ſolus altiſſimam ſcalam ſuſtineat, tanta alacritate opus aggrediuntur, vt ne momento vno ferientur, nullus ſubſiſtit, nullus ſtat, nemo laſſatur, aut aſcendunt, aut deſcendunt continuò vniuerſi.

Subditi, ſi videant Prælatum vnà laborare; facilè quæcúque onera tolerét.

Hieron.

Hieronymus ſubinnuit epiſtola conſolatoria ad Iulianum: *Iacob vidit ſcalam de terra vſque ad cœlum, & aſcendentes per eam Angelos, & deſcendentes, & deſuper innitentem Dominum, vt laſſis manum porrigeret, vt aſcendentes ſuo ad laborem prouocaret aſpectu*. Egregia vltima hæc clauſula: idcircò nanque ſcalæ tolerabat pondus, vt ſuo tecrearet exemplo ſubditos, vt fatigationis comparticipatione ſtimularentur, in eumque verſos, *ſuo*, vt loquebatur Hieronymus, *ad laborem prouocaret aſpectu*;

139. Vidit Daniel antiquum dierum, Patrem vtique: *Veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda*. cap. 7. verſ. 9. Vidit & Ioannes gnatum, ſimilem vtique filio hominis, cuius & ipſius caput, *& capilli erant candidi tanquam lana alba, & tanquam nix*. cap. 1. verſ. 14. Sed, quorſum filium, quem adoleſcentem pingere decens apparebat, adultæ ſenectutis virum Ioannes delineat? num ſignificaturus Patri coæuum Filium æternitatis eſſe, illum, quem intelligendo genitor produxit, infinitum & diuinitate præditum? Ita Rupertus lib. 1. in Apocal. *Nam huius, atque illius capilli capitis æquè candidi ſunt: vterque per candorem capitis ſenex oſtenditur nulla diſtantia: quia, videlicet nec anno, nec menſe, nec die, nec hora, nec momento, nec puncto, filius iſte iunior eſt illo tam ſene Patre ſuo*. Atque fuerit iſte litteræ congruus ſenſus: nos allegoriam ita meditamur; nimirum, genitor & antiquus dierum, quem Daniel intuitus ſit, patremfamilias ſignificet auctoritate & prudentia munitum. Quid ille? num filijs, Pater quanquam, diſſimili, & eius glorioſus ornatus, gnatorum mediocris? num aliter ipſe incedit, vtique pompoſus, & in deantata trabea, filij groſſioribus vtantur? Nequaquam ſanè: qualis ſtirps, talis progenies: eius capilli candidi quaſi nix, aut lana alba; & huius quoque. O pulchram familiam, in qua & vſque ad capillos, pares & herus, & domeſtici: audeam affirmare eiuſmodi parentis voluntati nunquam contradixiſſe filium, quem certè & obedientem vſque ad mortem, mortem verò crucis expertus ſit: non ille Patrem omnibus modis reuereretur, quem à Filio excepta Patris notione nihil diſtingueret?

Dan. 7.

Apoc. 1.

Filius diuinus Patri coæuus.

Rupert.

140. Atque ab his diſce, quàm decorè pater filium corrigat, Luc. cap. 15. Reuertebatur ad charum genitorem, miſer, qui in longinquas oras abierat iuuenis, & domus tripudio perſtrepebat vniuerſa: ſolus mœrore germanus, qui & dolorem celare non valens, dixit patri ſuo: *Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam dediſti mihi hœdum, vt cum amicis meis epularer*. Pater verò quidnam ad ſatellitia? *Et adducite vitulum ſaginatum, & occidite, vt manducemus, & epulemur*. Quidnam eſt, quod pater, *epulemur*, dicit; filius, *epularer*? Et ſanè gnatus exteros ad ſympoſium vocat, ſodales, nempe; genitor non niſi domeſticis conuiuia diſtribuit. At certè filius domus curam non habebat, non præerat, quamobrem eius eſſe potuit alius, quam aut famulorum, aut patris victus, alia obſonia: pater verò, eò quòd auctoritate fungitur, cæteriſque emineat, non poteſt non iiſdem cibis quibus reliqua vti familia: nam, cogitas, patienter tuliſſent clientes ad domini triclinium vitulum deportari ſaginatum, cùm interim illi vix haberent de tuorum carnibus, quibus veſcerentur? Edant ſimul, ſiue cum lætitia, ſeu cum parcitate & Prælatus, & ſubditi, edantque ſimilia: ſi quis eſt filius ſenior, inuidiæ morbo, aliiſque vitiis laborans, habeat ſibi, ſuiſque commilitonibus peculiares eſcas. Non ſic vir grauis familiæ præſes: non ſuſtinebit alias, quam famulorum ſibi ponendas eſcas: ideò prudens atque maturus ſenex: *Manducemus, epulemur*. Hieronymus epiſtola ad Damaſum de filio prodigo, & frugi: *Erras, Iſrael: dic potius, vt tecum epularer: aut poteſt tibi eſſe aliqua iucunditas, niſi Patre tecum celebrante conuiuium? Saltem exemplo docere præſenti: reuerſo filio iuniore, & pater lætatur, pueri: Manducemus, ait, & epulemur, non, Manducate, & epulamini*.

Luc. 15. 29.

Idem debet eſſe & ſuperiorũ & ſubditorũ cibus.

Hieron.

Duos nobis viros Matthæus repræſentat: al- 141.
terum ex honeſtis ciuibus, qui conducere optet mercenarios in vineam ſuam, cap. 20. alterum, regia fulgentem maieſtate, qui opiparum triclinium inſtrauit, tauros & altilia occidit, miſitque ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, cap. 22. Verùm experire prodigij inſtar rem: perſonat aula Principis dulciſſima muſica, nitent aulæis atque oſtro parietes, ſplendent laquearia ab auro puriore, & onerantur menſæ dapſilibus; nemo tamen eſt, qui limina terat, omnis eſt in excuſando populus, atque abierunt, *alius in villam ſuam, alius ad negotiationem ſuam*. Inuitat paterfamilias ad durum exactoris onus; nempe, vt ſub ardenti Phœbo effodiant, amputent, alligent in manipulos ſarmenta, atque vna, aliaque hora pergit quæſiturus, nec vnquam defuit, qui pergeret in vineam; etiam ad vndecimam horam iere, qui tota die in foro ſteterant otioſi, ſtupendumque hos ſaltem otio addictos non reſpuiſſe prouinciam abſque ſolatio. Quid eſt igitur, quòd aut Regem ad voluptuoſa, blandaque prouocantem deſerant cuncti, aut patremfamilias tanto niſu ſectantur imperaturum difficillima? E quidem Toparcha ille, qui filij nuptijs geniale epulum præparauit, quod ſeruis iuſſerat, ipſe nulla ex parte exercuit: illorum fuit tota cura, ſiue proximè morantes ad Hymenæi gaudia conuocare; ſeu longè diſſitos, perque viarum biuia diſperſos ad regiam cogere: è diuerſo autem vineæ poſſeſſor famulorum quieti proſpiciens, exijt ipſe *primo mane conducere operarios in vineam ſuam*. Ergo tanta vis eſt Prælati exemplo eadem facientis, quæ aut ſubditi præſtant, aut facere debuiſſent, vt, quanquam mortales intelligant, ſe ad dura, atque inſuauia allici, adeoque ad vineæ culturam ſub calentiſſimo ſydere; ocyùs tamen pergant, & fori gaudia ſpernant: iidem verò, vbi ſciant, dominum ſeruorum exercita-

Matth. 20. & 22.

Prælati exemplo prouocatis quãtum moueantur ſubditi.

menta

Digitized by Google

menta contemnere, renuant obtemperare, licèt ſpondeat, quæ mortalibus iucundiſſima ſunt, conuiuia & hilares noctes: leuet Præſul ſimul, quæ ſubditis ardua mandat, nec iugo ceruicem ſubtrahat; nihil iuſſu eius ſit tam graue, quod non lubentes, & aggrediantur, & perficiant.

142. Matth. 8. Hinc illa Centurionis ad Chriſtum oratio ſapiens Matth. 8. cap. verſ. 9. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade: & vadit: & alij: Veni: & venit; & ſeruo meo: Fac hoc: & facit.* Sed inuerſus modus loquendi iſte videatur: oportebat enim dicere: Nam & ego homo ſum poteſtatem habens, atque ideo his, illiſque agenda præſcribo. Sin autem & ipſe quoque ſub alterius virga ſit, quamobrem imperia in alios exercet? aut certè, vt habeat, qui obediant quoque; tamen iſtud ſignificaturus non debuit præmittere: *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus.* ex hoc enim nullo pacto legitimè ſequatur, poſſe eum iubere his, aut illis, imo verba oppoſitum denotant. Sed peritè Centurio tamen: nam habebat militiam promptiſſimam, & ad eius nutus celerem: ſtuporem autem generare poſſit tam exacta obedientia, in viris præſertim caſtrenſibus, qui ferociores ſunt, & difficiles iugum ſubire, colla inflectere. At non eſſe demirandum iſtud, monet Dux centenarius: Nam & ego, inquit, etiam ſub Chiliarchi & Imperatoris poteſtate ſum; atque ſæpè hæc, illaque mandat, nec mora vlla in exequendò, ſtatim vt vocat, reſpondeo: Ecce adſum, mitte me. Quoniam igitur, quæ ſub me eſt turma, intuetur quotidie a Duce ſuo eadem fieri, ea expeditè perficit, quæ ipſis Dux præſcribit, cùm vident, caput ſub iiſdem laborare, quæ membra tolerant, ad prima vocis oracula obtemperant veloces, Superioris conſimili obedientia eos ſtimulante ad implexa quæque vincenda. Iam verò ad Chriſtum, cui perſuadere volebat, relatus ſermo. Quòd ſi ego quidem nondum alienis imperijs abſolutus, qui tam longè abſum à ſupremi moderatoris excellentibus officijs: neque enim vel legionarius eſſe adhuc merui, quantò minùs caſtrorum Promachus; tamen in qualicunque poteſtate conſtitutus eos habeo miniſtros, qui obſequantur cum omni diligentia: tu, qui Rex Regum, & Dominus dominantium, cuius voluntati non eſt, qui poſſit reſiſtere; cùm ſic te demiſeris, vt Ioſephi, & MARIAE legibus pareas incunctanter, eademque opereris, quæ illi tui ſpiritus adminiſtratorij; talis, atque tam benignus Dominus cùm ſis, ſeruorum paria officia amplectens, an non habiturus ſis famulos, qui ſtatim atque emiſeris vnicum verbum, inſtar fulguris continuo proficiſcantur, & iuſſa adimpleant? His igitur manda, vt puero ſanitatem reſtituant, quoniam non ſum dignus, vt ipſe intres ſub tectum meum. Anſelmus: *Quia, ſi mihi ſubiecti obediunt mihi, tunc omnia tibi ſubiecta tibi obedient; & hoc eſt: Nam & ego ſum purus homo, tu Deus: ego ſub poteſtate Domini, tu Deus omnium: habens ſub me milites; tu Angelos, vel omnia.* — Anſelm.

143. Matth. 26. Orante ad Patrem Seruatore, poſtulanteque, vti ab eo tranſiret calix, inuiſit ſubinde diſcipulos, quos ſecum tulerat, à quibuſque auulſus eſt, quantùm iactus lapidis; & cùm ſopore obrutos inuenisſet, increpatoria voce inquit: *Sic? non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* Matth. cap. 26. verſ. 40. O Domine, vide, quoniam præ mœrore dormiunt; amor autem tuus triſtitiæ occaſio, vt quid miſeros vexas, & vulneribus vulnera addis? Certè diſcipulus tuus, ille, quem diligebas, teſtatur, quoniam cùm perpetuum amauiſſes eos, in finem tamen ſingulariter dilexiſti; nunc finis eſt, & vitæ occaſus: oſtende ſpecialis amoris notas, & diſſimula culpas: intuere, quoniam & putabunt, quòd præ vehementia anguſtiarum ſudorem elicientium cruoriferum, inſanuior factus ſis: æſtimo, ſi aliud noxæ genus fuiſſet, tacuiſſet fortaſſe Magiſter: ſed vinci eo temporis articulo, & ſuccubuiſſe propter triſtitiam ſomno, ferre non valuit; nempe, ſanè, abundantiori cùm mœrore premeretur ipſe, atque adeò ſanguinis guttæ ſtillarent è ſacra cute; tamen non dedit ſomnum palpebris ſuis, neque requiem temporibus ſuis: hoc faciebat ille Dominus, & Præſes, & ſubditorum ob gratiam agebat. Honeſtumne, vt vigilante hero famuli ſtrato incumbant? Hoc igitur ne in mortis limine celare velit Chriſtus: nam, quemadmodum æquum eſt, Ducem, atque Imperatorem primum eſſe in laboribus, & anteire militibus; ſic intolerandum eſt, Anteſignano dolente, ſubditos otio atque quiete torpere. Concinnè Maldonatus noſter: *incredibilem hæc dictio vim habet ad pungendos animos diſcipulorum: quaſi dicat: Me non ſolùm vigilante, ſed etiam orante, ſudante, pugnante cum morte; vos, qui me dormiente pugnare debebatis, ne vigilare quidem momento temporis potuiſtis.* Sed Marcus obſeruat, ad Petrum ſingulariter directam Chriſti increpationem: *Simon, dormis? non potuiſti vna hora vigilare?* At, quare aduersùs hunc præcipuè obiurgatio? Num vti inſinuet, quàm labilis ſit humanæ pollicitationis fides? Promiſerat anteà Thraſonianè, quanquam vniuerſi ſcandalum paterentur; tamen ſe non paſſurum: & qui tam magnifica ſpopondit, ne vna hora vigilare cum Præceptore audet. Vt igitur rubore ſuffunderet, nominauit ſpeciatim inter tres. Euthymius: *Pudore nanque affecit eum; atque etiam alij dormiebant: ſed hunc vehementius obiurgauit tanquam magis temerarium, dicens: Mecum mori promiſiſtis, & non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* Arbitror tamen conſideraſſe Chriſtum, ſubditos Prælatorum exemplis, ſiue ad bonum, ſiue ad prauum flecti indifficulter: ſi impigrum videant, fortem, voluptatis oſorem; excitantur ad ſtrenua: ſi intueantur eneruem, delicijs fractum; indulgent ſibi, & ipſi quoque: Petrus autem Apoſtolorum vertex a Chriſto conſtitutus fuerat: hunc cùm laſſari, & ſoporem diligere ſubditi contemplati fuiſſent, Paſtoris veſtigia ſequuti ſunt: quaſi igitur totius ſocordiæ cauſam omnem Simonem perſtringit Seruator: neque enim obſtupeſcit eo quieſcente, qui caput ſit aliorum, cæteros quoque dormire. — Maldon. — Marcus. — Humanæ pollicitationis infirma conſtantia. — Euthym. — Prælatus ſit ſubditorum culpis lait.

Superior iuſtè redarguit ſubditos ab eo recedentes onere, quod ille portet.

Verùm, vti Superiori iuſtiſſima eſt querela, 144.
cùm, eo ſe ad laborioſa, aut viliora inclinante miniſteria, detrectant ſubditi, quod vel oneroſum, vel abiectum eſt: ſic & perſuaſum habeat, niſi ad eadem ſe dimittat, quæ inferioribus præcipit, niſi in iiſdem exerceatur, nequaquam, qualem optet, aut rempublicam, aut domum, faciem habituram. Nunciauit ſterili genitrici pariendum Samſonem Angelus, & è veſtigio mandat: *Caue, ne vinum bibas, ne ſiceram, ne aliquo veſcaris immundo.* Iudic. cap. 13. verſ. 7. Quorſum hæc documenta? An de Hippocratis ſchola? Videlicet, puerperis nocent & vinum, & ſicera, & quicquid eſt immundum? Sed, quæ his aſſueſcunt matres, feliciter pariunt. Quid igitur? *Erit enim puer* (inquit) *Nazaræus Dei ab infantia ſua, ex vtero matris* — Iudic. 13.

verſ. 1. cùm tamen de poſt fœtantes oues aſſumptus ſit, qui ſolus regnaret in Iſraël, non tantum opibus abundans, ſed & ſapientiæ laude, & militari robore cum pauciſſimis æquandus. Non talis Iordanis amnis: nam ſimul ac vernæ iucunditatis læta affulſere tempora, diſtendit ſe, & intumuit, incraſſatus, dilatatus eſt: nam ripas alueí
Ioſue 3. ſui, dum falx in ſegetes mitteretur, impleuit, Ioſuë cap. 3. verſ. 16.

SECTIO XI.

Mortis recordationem, ſaluberrimum eſſe incitamentum ad ſpernendam ſæculi pompam, ad vitam emaculandam.

102. QVoniam cum Iordanis reſtagnatione Nili quoque excreſcentiam coniunximus, prouemus, ſi quam ex hac doctrinam animabus commodam elicere valeamus; ac ſanè tam magnum, idque continua, atque perenni indeficientia, quale ſit Ægypti diluuium, nullibi terrarum ſcimus contingere, cùm omnis regionis, quæ ampla & ſpatioſa eſt, planitiem vndæ intumeſcentes occupent, adeò quotannis Noëma iterum redire tempora, & nouum instare cataclyſmum verearis. Quorſum id huic vni regno conceſſum? Equidem Ægyptij ob ſoli vbertatem, obque pinguedinem glebæ, cùm affluerent ijs omnibus voluptatibus, quæ vitam hominum iucundam faciunt, malè vſi prodiga diuinæ beneficentiæ largitate, omnibus ſe tradiderant corruptelis, vt vix eſſet ſub cœlo natio, quæ impietate cum illis contendere valeret. Igitur Numen, vti laxis ſceleribus frenum imponeret, ideam antiquæ illuuionis, qua orbis ob peccata deletus eſt, ante oculos collocare ſtatuit, atque id lætiori reuertentis anni tempore; ratus nullam futuram tam proiectam audaciam delinquentium, quam non mortis timor coërcere poſſit, cùm intuerentur plana vniuerſa ab vndis ſuperata, multos ab aquis præpeditos, ne in altum conſcenderent, & luce hominum priuatos, eadem facilitate, qua campos operuerint vndæ, poſſe & colles, modo conniuere Rector magnus vniuerſitatis huius vellet, vincere; id ſi eueniat, actum eſſe momento de Ægypti incolis, & in eremum conuertendam florentiſſimam prouinciam, quando nemo vita opes redimere cuperet. In hunc ſenſum Anaſt. Sinaïta lib. 3. Hexameri:
Anaſt. Sin. *Soli enim Aegypto ex omnibus mundi regionibus Deus ad pietatis admonitionem donauit exemplum, & monumentum indelebile: nam inſtar vniuſcuiuſque ex illis aquis, quæ aliquando tegebant vniuerſam faciem terræ, per fluuium Gehon terra Aegypti regitur.* Atque ſane ita accidit, nullum reperiri potentius remedium, ſiue ad mores corrigendos, ſiue ad deſpiciendum quicquid eſt in humana vita ſplendidum & ineſcans, quàm de morte cogitatio, quam de ea pauor, atque formido non vana.

103. Dormientem in tentorio Saülem cùm reperiſſet Dauid, & ſomno graui oppreſſos Duces, atque Centuriones, qui auxilia periclitaturo ferre poſſent, leui atque exigua admodum præda contentus, haſtam ſuſtulit, atque ſcyphum aquæ,
1. Reg. 26. qui erat ad caput quieſcentis, Reg. 1. cap. 26. verſ. 12. Cur tam modeſtus Dauid erga ferocem hoſtem, & perpetuo inſidiantem homini innocuo, a quo egregijs affectus ſit beneficijs? Quamobrem non de medio tolit, cum facile valeat, dirum & implacabilem inimicum? Sed quoniam vita donaſſe voluptas eſt, vt quid non ſaltem regijs ſpoliauerit ornamentis? Cur paludamentum, cur armillas, cur verticis coronam non demit? nam hanc etiam præliaturi geſtabant, diademate & in acie conſpicui, Reg. 2. cap. 1. verſ. 10. Equidem putarim, Dauidem, vt vidit Imperatorem ſomno vinctum, excitatum ad mortis conſiderandam viuam ideam; itaque apud ſe philoſophatus, qualis eſſet tandem regnorum exitus, quis potentiæ, quis diuitiarum, quis voluptatum finis, nimirum, omnia ſepulcrum deuorare, in cinerem abire tandem; deſpexit igitur continuò vanam regnorum gloriam, proinde neque purpuram, neque gemmas, neque aurum abſtulit. Vt quid hæc citò moriturus æſtimauerit? Haſtam abripuit, vt qui conſiderarit, militiam eſſe vitam hominis ſuper terram; ſcypho aquæ oblectatus, vt qui breue viuendi interuallum a Deo conceſſum ad peccata fletibus, & aquarum, quas oculi deduxerunt, riuis emaculanda, conſiderauerit. Hæc ſpolia digna Chriſtiano, cuius in æternitate eſt manſio: habeant alia illa fucata & pereuntia, qui in huius vitæ oblectamentis ſpem ſuam poſuerunt.
Ad hæc alluſiſſe videatur Chryſoſtom. homil. 1. de Dauide, & Saüle, (quanquam fateor, verborum partem reſpicere cap. 24. lib. 1. Reg. ſed ibi nequaquam Saül dormiebat, qui ventrem ſoluebat:) *Hanc igitur Hiſtoriam in ſuo quiſque corde ſibi depingat, contemplatione veluti manu aſſiduè proponens oculis, ipſum Saulem intus dormientem, ſomnoque proinde vt catena vinctum, eumque qui grauiſſime læſerat, dextera ſubiectum, Dauid imminentem dormienti, præſentes milites, & ad cædem adhortantes: hæc inquam non ſolùm animo depingamus; verum etiam in conſeſſibus apud nos aſſiduè loquamur: huiuſmodi commemorationes maximam adferunt vtilitatem: impoſſibile eſt enim, impoſſibile, inquam, animum in hoc genus, Hiſtorijs verſantem, à cupiditatibus ſuperari.* Chryſoſt.

Sanauit apud Probaticam Piſcinam Seruator 104.
virum, triginta & octo annos habentem in infirmitate ſua, & roborauit in poſterum aduerſus tentamenta ſalutari monito: *Ecce ſanus factus es,* Ioan. 5.
(inquit:) *iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Ioan. cap. 5. verſ. 14. idemque hominum Redemptor vidualium lacrymarum commiſertus, adoleſcentem, qui defunctus ferebatur extra portas ciuitatis Naïm, vitæ reſtituit; ſed tantùm ibi: *Adoleſcens tibi dico ſurge.* Luc. cap. 7. Luc. 7.
verſ. 14. Cur non & hic documenta aliqua? Et erant ad peccandum maiora incitamenta, quam in ægroto Probaticæ ſtagni; nimirum, viduæ opulentæ vnica proles reuocabatur ad domum vberem, ad florem ætatis, ad vetera incitamenta: quanta in his offendendi Numen occaſio? cur non de humanarum inſtabilitate rerum admonet? cur non fugitiuam eius eſſe gloriam inculcat? cur non marceſcere breui pulchritudinem, conſumi diuitias, fallere amicos docet? Equidem redibat iuuenis ille ex ſepulcro ad lucem mortalium, expertus fuerat mortis pharetram & ſagittas: fuit autem tam potens magiſtra hæc mortis experientia, eius tam efficax doctrina, vt quamquam breui apud eam commoratus ſit iuuenis, tam peritus euaſerit, quem inſtruere Chriſto opus non fuerit. Non ſic ille morbis afflictatus:

nam,

nam, quanquam fracta valetudine per triginta & octo annos; ſed non tantùm didicerat tam longo annorum curſu, quantùm adoleſcens non multis horis ſub mortis poteſtate, & ferula; proinde ille nouis à Seruatore conſilijs communitus, iuuenis nullis armatus documentis.

105. Diſcedentibus ex Ægypto Hebræis, eos quoque & incolarum ingens multitudo comitata eſt, abierunt quoque cum eis pecora eorum: *Sed & vulgus promiſcuum* (ait Exodus cap. 12. verſ. 38.) *innumerabile aſcendit cum eis, oues, & armenta, & animantia diuerſi generis multa nimis*. Cur hos diſcedere, in quibus mancipia, domini eorũ? cur regni cuſtodes non impedierint, vt ad eius limites peruentum? cur Iſraëlitas, auri, & argenti, & veſtium multùm aſportantes non ſunt inſequuti poſſeſſores? Equidem viderant paulò anteà ſublatos filios primogenitos fato inſperato; tantùmque illud immaturi diſceſſus ſpectaculum mentes perculit, vt opum facilè cordibus generauerit deſpicientiam, proinde quaſi iam diuitiarum contemptores effecti, ſponte permittebant abire, & Hebræos cum auro, & argento, & Peluſiacum vulgus promiſcuum cum pecoribus. *Reſpondetur* (ait Toſtatus quæſt. 53. in cap. 12. Exodi) *quòd illi, qui cuſtodiebant portus regni, tanta primogenitorum ſuorum, quos ſepeliebant, anguſtia tenebantur, vt non inquirerent quis de Aegypto exiret: ſic enim dicitur Numerorum cap. 33. quia Iſraelitæ exierunt de Aegypto, videntibus Aegyptijs, & ſepelientibus mortuos ſuos*. Atque ſimilem fere in modum alterum ænigma diſſoluit idemmet Abulenſis: nam miratus, quòd erga exploratores a Moyſe deſtinatos Chananæi adeò fuerint humani, vt ne leue aliquod damnum intulerint; permiſerint autem regionem ſuam obire omnem viros peregrinæ nationis: an non vident actum eſſe de opibus, de regno vniuerſo, de chariſſimis quibuſque pignoribus, ſi hos incolumes dimittant? Sanè graſſabatur tunc mors in terra Chanaan, vbique aperta ſepulcra, vt vix ſatis eſſet terrarum humandis corporibus: tantam igitur edente ſtragem lethi falce, de agris, de ſubſtantia, de theſauris nulla fuerat eis cura: nam hæc non faſtidioſe contemnuntur etiam ab ardentiſſimis amatoribus, ſimul atque mors ad oſtium pulſat. Nominatus iam Auctor quæſt. 40. in cap. 13. Numerorum: *Dicunt enim quidam Iudæi, quòd tanta erat occupatio indigenarum terræ illius circa funera propinquorum, & amicorum; quod licèt viderent exploratores in terra ſua, non curarēt: ſicut dictum eſt de Aegyptijs, qui tanto defunctorum primogenitorum tenebantur dolore, quòd videntes Hebræos recedere, non petebant ab eis vaſa aurea, & argentea, quæ commodauerant.*

106. Primum Adæ poſt creationem deſcribitur opus, quòd nomina cunctis animantibus terræ, & vniuerſis volatilibus cœli impoſuerit, Geneſ. cap. 2. verſ. 19. & poſt hæc, excipit illum ſomnus. Vt quid tam citò quieti indulgens? Fortaſſe laſſauerat nimiùm vocabulorum, aut multitudo, aut diſtinctio; ſed non erat ille ſtatus, qui fatigationem Magiſtro nominum afferret: quare nec laboraſſe quidem Tertullianus aſſerit; verùm & tanta properantia ſopori traditum, vt nec cibos guſtauerit adhuc; ſed neque loquutum fuiſſe velit; quanquam id difficile, niſi per anticipationem narratum ſupponat, quòd nomina indiderit. At eius ſententia eſt libro de anima, cap. 43. *Antè dormit, quàm laborauit, imò quàm edit, imò quàm profatus eſt*. Verùm, quæ huius in dormiendo feſtinantiæ occaſio, vt non edat, non recreetur, non ſermones habeat priùs? Profectò ſic nonnunquam contingit, vt qui grauis alicuius negotij cauſa peregre veniunt, quanquam amici importunè vrgeant; nolint tamen aut ſedere, aut confabulari, aut eſcarum minimum quidpiam ſumere, donec perficiant, quæ in mandatis habuere. Talis planè Dauid, cùm de ſe teſtatur Pſalm. 131. nempe, vouiſſe votum Deo Iacob: *Si introiero in tabernaculum domus meæ, ſi aſcendero in lectum ſtrati mei, ſi dedero ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, & requiem temporibus meis; donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob*. Qui autem vident circunſtantes tantam adhibere feſtinationem, tam celerem diligentiam, inde planè colligunt, rem eſſe ſummi ponderis, quando ne punctum temporis, vel alimoniæ, vel quieti, vel amicis conceditur. Neceſſe eſt igitur, vt magnum aliquid portendat dormitio Adæ, quando in hanc ſtatim incumbitur, poſtpoſito & ſermone, & nutrimento, & voluptate. Quale tandem ſacramentum? Fuit quidem ſomnus ille mortis repræſentatio: nam vox Hebræa, quæ ab Interprete ſopor tranſlata eſt, *Tardemah*, תרדמה vlterà ſimplicem ſomnum denotat, pro qua vertiſſe Aquilam καταφορὰν, Symmachum κάρον teſtatur Hieronymus in Hebraïcis quæſtionibus, quibus dictionibus intelligitur ſomnus quidam profundus, grauis, & in lethargi ſimilitudinem, vt nihil planè à mortuo diſtare ſopitus videatur. Denique & Tertullianus vbi ſuprà: *Inde deducimur, mortis imaginem etiam iam tunc eum recenſere*. Sed quare mortui imaginem, expreſſam quoad fieri potuit tanta feſtinatione Adam induit? Equidem, vt vidimus, (nam ante ſoporem acciduſſe omninò arbitramur,) Adam in ætherea, terreſtriaque animantia principatum nactus imponendo eis nomina: dominorum enim hoc proprium eſt vocabula indere mancipijs, vt benè animaduerſum à Pererio libro quinto in Geneſim, ad verſum 20. cap. 2. idem & futurus in Paradiſo Rex, hominumque vniuerſorum caput, ad hæc internis donis ſingularibus affectus: ne igitur tanta bonorum copia, aut ſuperbum, aut ingratum, aut contumacem redderet, mortis ſimilitudine communiendus fuerat: nihil enim, quod ſic frænet atque lethi cogitatio; nihil, quod abundantis fortunæ impetum ita coërceat, proinde vt quàm charum haberet hominem Creator, demonſtraret, ipſo ſtatim felicitatis exordio, ne qua ex mora obreperet ſuperbientis ardoris ſcintilla, tam ſalutari amuleto roborauit.

Extractum de Sodoma iuſtum Lot Angelus propitiator hortabatur, vt in montem pergeret, ibi nullum incendiorum periculum, ibi in tuto habitare poſſe: difficilis viſa ei hæc peregrinatio, proinde obteſtatus, vt in paruam ex vicinis vrbibus ciuitatem vnam proficiſci ſineret; conceſſum ab Angelo, & direxit curſum in Segor Lot. Atque oppidum dilexit magis, quando aduerſus vrbes laxari diuinum furorem cerneret? Arbitror quidem exoſum montis vaſtitatem atque eremum, in quo & neceſſaria ad victum, ſaltem ad commodam, placidamque vitam defutura eſſent: in ciuitate autem & colloquia, & amici, & domus benè inſtructa, & cupediæ, atque voluptates: indulſit igitur carnis blandimentis aliquid iuſtus ille, atque idcirco apud Angelum importunus, ne in montem ablegaret, quanquam ſpecioſo incolumitatis titulo latentem ſui amo- 107.

Exod. 12.

Toſtat.

Num. 13.

Geneſ. 2.

Pſal. 131.

Pererius.

Digitized by Google

rem obuelauit, dicens, propterea ſe poſtulare, quòd opportunior ad defenſionem locus eſſet ciuitas: quo in facto mihi ex Cœnobitis imperfecti aliqui adumbrati videantur, qui cùm ex ijs haberi cupiant, qui maximè noſſe deſiderent per Prælatos, quæ ſit Dei voluntas; callidis tamen quibuſdam integumentis ad id pertrahant Superiorem, quod ipſis in voto eſt. Sed falſo ſibi blandiuntur de obedientium nomine: nam, quid tergiuerſetur Lot montem conſcendere, quando Angelus de cœlo ita expedire nunciet? Verùm tandem & Lot expertus Angeli potiora fuiſſe monita: nam Segore derelicto, collis excelſa petijt. Quæ mutandi propoſiti occaſio? Certè viderat flammis conſumi circumiacentes vrbes, appropinquare mortem. Itane, ait, lethum in foribus eſt? Non eſt bonum nos hic eſſe, in Segor, nempe, ſcilicet, loco delicioſo & voluptatum: eamus ad receſſum, qui pœnitentiæ ſedes eſt, vbi Anachoretæ philoſophantur. Igitur mortis terror continuò egit, vt voluptati, & blandioris vitæ commodis nuntium remitteret, & ad eremum tranſiret. Inſigniter Ioachimus Abbas lib. 5. Concordiæ noui, & veteris Teſtamenti, cap. 43. *Sed Lot ſaluatus in Segor, videns ſeueritatem iudicij omnipotentis Dei; licet extorſerit potius, quam obtinuerit à Domino prece ſua, vt permitteretur manere in Segor; timuit tamen manere ibi. Sed, ſicut prius Angeli præceperant, aſcendit in montem: quia, quod modò homines durum putant, attendentes delicias Sodomæ, & Gomorrhæ, quibus nutriti ſunt, & abhorrentes aſperitates montium, vbi deſunt delitia Sodomorum: in hora illa videntes omnia eſſe turbata, inuenire ſibi loca quietis, quamuis horrida, pro magnis delicijs computabunt.*

Obedientia ad ſua vota pertrahens Superiores ſuſpecta.

Ioachim. Abb.

108\. Libet & alium iuſtum deſerti interiora petentem proferre. Vidit Elias Iezabelis iniuſtas iras, & dedignatus regnorum ſuperbiam, quæ excandeſcit vel contra innocentes, noluit vlteriùs homines habere ſocios: elongauit igitur ſe, & manſit in ſolitudine: verùm perrexit tantùm iter vnius diei, Reg. 3. cap. 19. verſ. 4. Viſitauit mœrentem Angelus Domini, & pane, atque aquæ frigidæ calice conſolatus eſt: bibit ille, & comedit, *& ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vſque ad montem Dei Horeb*. Cur tam longa peregrinatio? Vt quid eremo tam profundè abſconditur? Puto, velit mundum penitùs deſerere: nam certè, vt omnes, qui ſolitudinem petunt pie victuri, ſæculum reliquiſſe intelligantur; illi maximè tamen, qui homines longiùs fugerunt. Talis decebat Eliam fuga, quæ ab hominibus ferè diuelleret; non enim perfunctoriè Anachoreta dici volebat. Sed, cur non ab initio, & priuſquàm Angelus alloquutus fuiſſet, exilia tam longa capeſſebat? Equidem ad primum ſolitudinis amorem incitauit infida Regum amicitia, quæ citò in iras conuertitur: ſtimulus ſanè; verùm, qui ad ſobriam eremi affectionem impulit: contentus nanque Propheta vnius diei itinere à populorum frequentia abeſſe. Ad ſecundum vitæ ſolitariæ propoſitum mouit ſubcineritius panis: vt vidit puluerem, mortis cogitatio animum altiùs perfodit. Siccine omnia tandem abitura ſint? buſtum atque cinis excipiet vniuerſos? talis pompæ exitus? Gradere longiùs, Elia, parum adhuc diſceſſiſti à ſæculo; valete, opes; valete, faſtus; valete, deliciæ: eamus, vbi nos ampliùs viſus hominis non adſpiciat: condamur ſpelunca: mitis excipiet nos mors, ſi de ſæculo nihil apud nos repererit: ergo mortis certè conſideratio Eliæ celeres plantas dedit, ſæculum vt integrè contemneret, egit. Sanè de morte interpretatus panem illum, in cuius vigore ambulauit, Stephanus Anglicus apud Tilmannum: *Hic eſt* (inquit) *panis ſubcineritius, qui datus eſt Eliæ, noſtræ, ſcilicet, abiectionis memoria.*

3. Reg. 19.

Steph. Ang.

109\. Stupeſcis tam efficacem fuiſſe de morte conceptum? Audi Iobum cap. 34. verſ. 15. *Deficiet omnis caro ſimul, & homo in cinerem reuertetur.* Quid eſt deficere omnem carnem, niſi hominem velut ſpiritalem omnino fieri; ita vt in eo nihil de carne & ſanguine dominetur? Gregorius lib. 24. Moral. cap. 12. taliter exponit; *Simul enim omnis caro deficit, quando iam nullis ſuis motibus ſeruit; quia præſidens ſpiritus cuncta eius fluxa reſtringit, & quodam diſtinctionis ſuæ gladio omne, quod in illa male viuebat, interficit.* O perfectionis ſupremum apicem, quando iam caro quodammodo nihil concupiſcit aduerſus ſpiritum! Sed eſt quod ſummè demiremur, hanc tam raram perfectionis gloriam quaſi vno momento adquiri. *Deficiet*, ait, *omnis caro ſimul*; hoc eſt, omnia carnalia vitia vno, eodemque tempore deficient: id enim eſt vna, ſimulque deficere. At qui id fieri valeat? Quodnam eſt tam propè diuinum pharmacum, quod varijs animæ morbis, vnum mederi valeat? Magnum antidotum caſtitas; ſed luxuriam tollit: magnum largitas; ſed auaritiam vincit: magnum abſtinentia; ſed gulam frangit: ita quæque virtus ſuum contenta ſuperare hoſtem. Verùm neque hoc ipſum multis menſibus, non annis etiam peragitur, tantum abeſt puncto & momento fiat extinctis ſimul omnibus concupiſcentijs: quomodo igitur Iobus adſtruat defeciſſe ſimul omnem carnem? Nonne intueris, quid ſtatim adiungat: *Et homo in cinerem reuertetur. Et reuertantur in cinerem* (ait Gregorius vbi ſupra) *id eſt, humilientur ex infirma conditione propter hunc puluerem, ad cuius memoriam, qui ſeipſos conſiderant, reuocantur.* Ergo ſiuè vrnæ & cineris conſideratio tam efficax eſt, vt quod aliarum virtutum exercitamenta longo perficiant interuallo, & ſuccedentibus ſibi triumphis, nunc vincente manſuetudine, mox continentia, deinceps paupertate, aut obedientia, illa breuiſſimo interuallo ad exitum pertrahat. Sic ambulabat paulatim, vt nuper videbamus, Elias; nimirum, itinere vnius diei tantùm, donec in pane ſubcineritio ſepulchri puluerem conſiderauit: tum certè graditur diebus quadraginta, totidemque noctibus. O veloces mortis ſtimulos! quàm pigrum animal, ſi talis aculei punctiones non ſentiat!

Iob. 34.

Gregor.

Putaſne & bruta ipſa morte non corrigantur? 110.
Cur in Noënam arcam bina tantùm ex omni animantium genere ingreſſa, maſculus, & femina? Geneſ. cap. 7. verſ. 14. Num monogamia irrationalibus præſcripta? Si plures habere vxores (ita loquamur) innoxium eſt, quod nunc eſt odium thori, & concubitus parui dediris viuentibus, quibus nihil æternum præparatum eſt? Sed vident ſæuire mortem, extingui & ferarum & hominum naturam, in occaſum vergere vniuerſa. Ad tantum funus non paueſcerent vel Armeni tigres, vel Africani leones, non libidini frænum ponerent contenti feminæ, quæ ſufficeret, ſpeciem conſeruare? Tum quando per ſaltus & montes liberè vagabantur, hinnirent quidem bruto more ad omnem feminam adſpectam: at nunc, cùm interitus omnia vaſtet, opus eſt modeſtiæ ſpecimen dare, & parcè vxorios eſſe: ſic

Geneſ. 7.

& pecudes

& pecudes etiam quaſi mors coërcet quidem Tertull. Tertullianus de monogamia, cap. 4. *Ex omnibus*, inquit, *beſtijs, ex omni carne, duo induces in Arcam, vt viuant tecum: maſculus & femina erunt. De animalibus volatilibus ſecundum genus, & de omnibus ſerpentibus terra ſecundum genus ipſorum, duo ex omnibus introibunt ad te, maſculus, & femina: eadem forma & ſeptena ex binis adlegi mandat, ex maſculo, & femina, vno & vna. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus, cum binis feminis introire non licuit.*

111. Iturus ad pugnam Chriſtus, quibus inſtruerentur armis, qui certaminis ſummi eſſent ſocij, Math. 16. docuit Matth. cap. 16. verſ. 24. *Si quis* (inquit) *vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Nouum caſtrorum genus: nemo Imperatorum taliter ad congreſ- Chryſoſt. ſum inſtructus. Chryſoſtomus oratione de adoratione ſanctæ Crucis, ad finem tomi tertij: *Vides, quemadmodum eum militem, qui ipſum ſequitur, Rex cælorum armauit? non ſcutum dedit, non galeam, non ſagittam, non thoracem, non ocreas, non quidpiam aliud eiuſdem generis; ſed, quod his omnibus eſt fortius præſidium, quod à Cruce proficiſcitur; ſignum victoriæ, quæ contra Dæmonia parta eſt.* Sed, quamobrem vocat crucem, quod nec ferro, nec cuſpide munitur præſidium fortius omnibus illis, quæ recenſuerat armis? Equidem periti bellatoris eſt, ijs legionem roborare adminiculis, quæ maximè ſuperandis hoſtibus, vſui futura ſint. At verò quibuſcum dimicaturus Chriſtus, atque eius centuriæ? Sanè aduerſus poteſtates tenebrarum harum, contra Rectores mundi huius, quæ ſunt ſpiritales nequitiæ. Dicebat ſæpè relinquendam eſſe mammonam iniquitatis, deſerendas opes, contemnendos filios, ſodales, germanos, patrem inſuper, atque matrem: hæc, quæ in vita chariora ſunt, vti mortales deſpicerent, crucem ſuam ſubleuare mandat; nimirum, quoties in ferale ſignum reſpicerent, quod humeros grauaret, toties mors oculis obiectaretur: crux enim ad quid niſi ad ſuſpendium? quotidie igitur crucifigendi, quotidie morituri. Quòd ſi ſanè quotidie in mortis contemplationem intendant, facilè conſequentur, vt non tantùm humana omnia quantumcunque ſpecioſa & allicientia deſpiciant; verùm & ſeipſos quoque abnegent. Chryſoſtomus vbi ſupra: *Quid autem vult ſibi hoc verbum: Tollat crucem ſuam, & me ſequatur? An, vt lignum vnuſquiſque noſtrum ferat? Certè non: quæ enim hæc eſt virtus? Sed, vt ad pericula inſtructi ſimus, & ſanguinem in animis noſtris circumferentes, ad cædem, & mortem quotidie parati, ita omnia faciamus, vt ſi ad veſperam nos victuros eſſe non ſperaremus, quaſi planè morientes: id, quod etiam Apoſtolus Paulus dicebat: Quotidie morior.* Ergo è cœlis delapſus Seruator, vt perſuaderet hominibus relinquendum eſſe ſæculum, calcandas voluptates, abnegandam præter extrinſeca illa, & propriam quoque voluntatem, ſpem omnem tam difficilis victoriæ in vna cruce quaſi poſuiſſe viſus; nempe, in mortis, exituſque noſtri conſideratione.

112. Adoleſcens ille porcorum vigil ad genitorem reuerſus: *Fac me* (inquit) *ſicut vnum de merce-* Luc. 15. *narijs tuis.* Luc. cap. 15. verſ. 19. Cur non aut in filiorum, aut ſaltem in clientum numerum adſcribi tentat? Ædepol, filij in domo paterna ſtabiles & permanſuri ſunt: quare & ſenex in hac ipſa parabola ad maiorem natu ex duobus: *Fili, tu ſemper mecum es.* Serui etiam, præſertim qui ex clientela, & honeſtiori famulitio ſunt, ad longum durant, & in omnem ſanè vitam, niſi fortè oboriatur aliqua tempeſtas magnæ dominorum iræ. At mercenarij, in diem, in hebdomadam, in menſem, &, vt velis producere, in annum conducuntur. Chryſologus ſerm. 2. de Chryſol. duobus filijs, cauſam tangens, ob quam mercenarius fieri vellet iuuenis pœnitens: *Vt locatione annua* (ait) *ſeruitus innouetur.* Ergone certè gnatus ad annum ſolùm apud genitorem permanere deſtinet? Conſidera adoleſcentis mirabilem ſolertiam: perpendit tragœdiarum tantarum, quas perpeſſus ſit, & deplorati animæ ſtatus, occaſionem fuiſſe paternæ opulentiæ vbertatem: ſed quòd his peſſimè abuſus ſit, incitamentum fuiſſe, quoniam ſecurus ne quando à genitore domo propelleretur, gnatus ſiquidem, & viſcera parentis: hæc igitur in præcipitium miſerunt: iam itaque alius longè ab antiquo illo diuerſus futurus, quando regreſſum meditatur, vias cogitat, quibus proſperitas nocere in poſterum non valeat: placuit mercenarium eſſe: quamobrem? nempe, vt reſolutionis ſuæ tempus non diſtare ante oculos & præſenti conſideratione ſemper haberet: nam, ſi mercenarius ad annum tantùm apud genitorem futurus: *Nam locatione annua ſeruitus innouatur*, vt dicebat Chryſologus: igitur in annum vt differatur manſionis ſpatium, perſeueraturus ſolùm, num voluptati indulgebit? num per libidines iturus ſit? Apage à viro ſenſato tam ſupinam amentiam. Pulchrè igitur non niſi mercenarius eſſe voluit, breuis ſeruitutis memoria calcaturus indifficulter ſæculi pompam, quæ tam fugitiua ſit, quæ tam volucris.

Aberat Moyſes, & interim populus Iſraël vi- 113.
tulini capitis factus eſt adorator: deſcendit è monte Legislator, & ſtomachatus perfidiam enormem vulgi dementis, proiecit ad radicem montis, quas ferebat, tabulas: *Arripienſque vitulum, quem fecerant, combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem, quem ſparſit in aquam, & dedit ex eo potum filijs Iſrael.* Exod. cap. 32. verſ. 20. Quid Exod. 32. agit Moyſes? ſibine omninò conſtans? nam, quid magis optent idololatræ, quàm Deum ſuum, aut manducare, aut bibere? nam certè apud Iobum famulorum ſummum amoris affectum teſtantium vox illa eſt cap. 31. verſ. 31. *Quis det* Iob 32. *de carnibus eius vt ſaturemur?* Quæ ad verba Chryſoſtomus Græca catena: *Ardenti enim illius* Chryſoſt. *amore flagrabant, ijs ſignificationibus, quæ ipſis ab illo dabantur, excitati: ſic, inquit, à me ipſi apti erant, atque pendebant: ſic me auidè complectebantur: ita mihi deditierant, & affixi, ita me oculis ferebant, vt vel carnibus meis expleri cuperent, ipſos meos artus abſorbere, ac deuorare præoptantes; tanto erga me ſtudio, atque amore erant incenſi.* Cùm igitur amantes nihil magis optent, quàm in ſua viſcera conuertere dilectum, idololatris rem gratiſſimam fecerit Moyſes, dum liquant eum, quem ardenter depereunt, vitulinum Deum: an non meliùs, ſi in maris profundum, in voraginem aliquam, & terræ immanem hiatum conieciſſet? Verùm pro Moyſe Auguſtinus in Pſal. 73. Auguſt. *O ira prophetica, & animus non turbatus, ſed illuminatus! Quid egit? Mitte in ignem, vt forma ipſa priùs confundatur: minutatim comminue, vt paulatim conſumatur.* Equidem homines miſeri in tantum aliquando & opes, & voluptates dilexere, vt non ſint veriti diuinos illis honores tribuere, è quorum numero, de quibus Paulus

Philip.

Philip. 3. Philip. cap. 3. verſ. 19. *Quorum Deus venter eſt.* De qua etiam turba hi ſtupidiſſimi Iſraelitæ, qui armillis & inauribus ſuis genua quaſi Numini flexerint: quonam igitur modo tam enormi ignorantia liberaturus ſit Moyſes? quomodo perſuaſurus diuitum nihil ineſſe maſſæ auri, quæ de fornace prodijt? Equidem, in puluerem conuertat? nam ſtaòm vt conſpexerint in cineres abire, mortis ſubiacere imperijs, deponent continuò errorem, & verecundabuntur coluiſſe tam fragilem Diuinitatem. O huc, adoratores voluptatum, opum, honorum; credite diuinum nihil ineſſe rebus, quarum exitus puluis, quæ in cinerem redeunt. Piè igitur Creator, vt Ægypoorum mores ſanaret, ne luxu & voluptatibus diffluerent, lethi quotannis metu perculit, dum Nilus excreſcit, & mortem habitatoribus intentat illuuione ſua.

SECTIO XII.

Peccando, hominem quaſi in brutum degenerare; antiqua lineamenta velut amittere.

114. PERSPEXIMVS, quanta Deorum ſarcina Genòlitas oppreſſa fuerit; vt vix quidpiam eſſet in natura, ſuum quod non ſpecialem genium ſortiretur; eò dementiæ proceſſum eſt, vt Numinibus, quæ ſolis atriorum valuis præſiderent, vix numerus circumſcribi poſſit; nam & aliud limen, & aliud poſtes, & aliud cardines, & aliud tabulata. Grauiter pronunciatum a Lactantio lib. 1. de falſa religione, cap. 18. *Equidem ſtatuere non poſſum, dolendumne potius, an ridendum putem, cùm videam, & graues, & doctos, & (vt ſibi videntur) ſapientes viros, in tam miſerandis errorum fluctibus volutari.* Sed fuerit ita, vt Heroës in Deorum Senatum retulerint, à quibus maxima bona acceperit genus humanum, vt putà, ob monſtra edomita Herculem, ob fruges inuentas Cererem, ob repertam medicinam Æſculapium, atque ob multarum artium initia plurimos alios: quid eſt, quòd hos Diuos ſuos ſub deformi beſtiarum vultu adorauerint, cùm hunc leo repreſentaret, illum ſerpens, iſtum caper, alterum piſcis, nonnullum ſcarabæus, aut muſca? Equidem, vt erant homines vitijs immerſi, in Olympum peccatores tranſuexere, detruſis ad Inferos, qui temperati & modeſti habebantur: ita Tartarum occupant Socrates, Diogenes, Ariſtides, Plato, Demoſthenes: cœlum poſſidet ſcortarius Iupiter, ebrius Dionyſius, mœcha Venus, & his ſimilia portenta. Quid ad hoc impulerit? Latens fortaſſe Numinis prouidentia, vt ſignificaret non ſolùm Deorum nominibus indignos, ſed nec vt homines dicerentur, prometitos, quando peccando, Dei characterem, ad cuius imaginem conditi ſint, ſic deformauerint, vt in beſtias tranſijſſe viderentur: eſt enim peccati effectus, penè abolere rationis veſtigia, & homines quodammodo in pecora lugenda metamorphoſi tranſmutare.

Lactantius.

115. Antequàm ad Patrem aſcenderet Chriſtus, diſcipulis amplam copiam fecit, vt nationibus, quæ in vmbra mortis peccati erant, verbum vitæ annunciarent: atque vt conſtaret, quo id iure faceret: *Data eſt mihi* (inquit) *omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Euntes ergo, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Matt. cap. 28. verſ. 19. Sed quam poteſtatem accepit Chriſtus poſt anaſtaſim, quam non haberet, priuſquam ſurgeret à mortuis? Siue enim in quantum Deus habens auctoritatem; ſiue in quantum homo propter vnionem cum diuinitate, hæc omnia longè anteà præceſſerant. Sanè bina dominiorum genera in Deo conſiderare valeamus: vnum quaſi independens à creatura; & hoc exercet in agentia, quæ ex ingenita conditione neceſſariò operantur, qualia inſenſibilia, & irrationalia omnia; his tamquam mancipijs, & in quibus ingenuitatis, aut nobilioris eminentiæ quidpiam, imperat abſolutus, & deſpoócus Rector: alterum, cum dependentia à creatura, qualis eſt oblatio ſpontanea per vota, per conſilia euangelica, per religioſum nexum, per fidei Chriſtianæ, & myſteriorum eius amplexum: nam, quanquam cor hominis in manu Dei ſit, & quocunque velit, illud flectere poſſit, dando auxilia congrua, quibuſcum videat infallibiliter eſſe operaturum: ſed tamen ſic conſentit homo, vt diſſentire valeat, nihilque eſt ex parte actus primi naturæ prioòtatem conſtituentis, quod ad vnum, vel phyſicè, vel moraliter determinet. Itaque homo ſe liberè, & vltroneè Deo ſubdit, & raóone ſpontaneæ humanæ oblationis Deus nouum poteſtatis titulum adquirit contra hominem, qui deinceps obligatur, quod per votum pollicitus eſt, adimplere; quanquam vt voueret, liberè omittere potuit. Hæc autem poteſtaòs raóo ſolam rationalem creaturam comprehendit, quoniam hæc ſola arbitrij vſu fungitur. Quando igitur Chriſtus aſſerit, ſibi nouam datam poteſtatem, de ſecunda hac loquitur, quam vtique acceptaturus erat properè (nam id quod citò fit, velut iam factum reputatur nonnunquam in Scriptura, de quo Sanctius ad cap. 9. Amos, num. 5.) per gentilitatis conuerſionem; vti per Dauidem Genitò promiſit Pſal. 2. veſ. 8. *Dabo tibi gentes, hæreditatem tuam; & poſſeſſionem tuam, terminos terræ.* Igitur, inquis, anteqoam Chriſto ſubijcerentur nationes per Apoſtolorum prædicationem, non habebat eam poteſtatem, quæ ad rationalem creaturam ſingulariter ſpectare videatur? Sed hoc quamobrem verum cenſeatur? nam tunc etiam mundus plenus hominibus erat, atque inter hos Philoſophi & ſapientes multò, quorum cùm eſſet Chriſtus, ſiue quà Deus præcisè, ſiue quà homo Deus quoque ob vnionem hypoſtaticam, Dominus, rationalium vtique Monarcha erat. Fateor quidem homines tunc extitiſſe: ſed quæ lineamenta haberent, non homines ſpiritaliter eſſent: nam, cùm peccatorum ſordibus fœdati eſſent, in brutorum numerum tranſierunt ob morum improbitatem. Quaſi igitur bruta æſtimauit ventri, & concupiſcentiæ omninò deditos ferarum in normam, ac proinde tunc ſolùm accepiſſe in eos poteſtatem aſſerit, quando per fidem conuerſi ſunt ad veritatis agnitionem: quoniam tunc derelicta brutorum vita, inceperunt rationales videri, id eſt, ſobrij, modeſti, conònentes. Anſelmi Commentarius in præfata Matthæi verba: *Conſtat, quia hoc non de coæterna Patri diuinitate, ſed de aſſumpta humanitate loquitur, in qua minor Angelis primiòm, reſurgendo a mortuis, ſuperpoſitus eſt omnibus creaturis: & nota, quia angelicæ virtutes, priuſquàm etiam à morte reſurgeret Chriſtus, homini, quem a ſuo Conditore ſpecialiter aſſumptum eſſe videbant, ſe iure ſubditas*

Matt.

Regula: Citò faciendū pro facto reputatur. Sanchez.

Anſelmus.

Digitized by Google

ditas cognouerant: ſed in terra cæci cæteri homines, eius virtutem etiam in miraculis intelligere contemnebant. Volens ergo ſicut in cœlo, ita & in terra nouam ſieri potentiam ſuam, ait: Data eſt mihi omnis poteſtas, &c.

116 Poſtquàm Adam è Paradiſo eiectus eſt, leo, vrſus, tigris, panthera, cæteraque ferarum genera continuò amicitias negarunt, cùm anteà multa familiaritas extitiſſet, & ad leuem vocis ſonitum prompta obſequerentur, nulli capitaliores hoſtes in poſterum, ita vt perpetuas excubias Adamum agere oporteret. Vnde hoc? Dicam libens. Vidiſti aliquando domeſticum moloſſum ferocientem aduersùs peregrè venientes, plenum terroris atque formidinis ſæuæ animal: ſimul ac tamen herus accedit, deponit iras, blanditur, atque agno mitior eſt. Contigit ob cauſam aliquam dominum faciem larua abſcondere, ementitos induere vultus, exuit & veſtem notam, fitque alius prorſus; in hunc excandeſcit non minùs, quam in alienos moloſſus, vulnera inflicturus, ſi non ablata larua prodirent antiqua lineamenta: non cani indignatur herus, non verberibus, non conuitijs afficit, plùs amaturus deinceps, vt qui videat tam atrocem in exteros, qui ne domino ipſi parcat ſub peregrinà ſimilitudine. Igitur, quoniam Protoplaſtus delinquendo amiſit antiquas faciei notas, in beſtiam conuerſus, factus, nempe, iumentis inſipientibus ſimilis, idcircò animantia quaſi in extraneum, quemque ignorabant, inſultabant: reuerebantur; donec imaginem Dei, ſecundùm quam conditus eſt, retinebat; oderant mox, vt in iumentorum tranſire ſortem viderant. Graui oratione Chryſoſtomus tom. 1. enarratione in Pſalmum tertium: *Vide enim Adam, cum nondum peccaſſet, beſtias tanquam ſeruos, & obedientes habentem, & eis tanquam ſeruis, nomina imponentem: poſtquam autem aſpectum peccato commaculauit; & tunc beſtiæ eum non cognoſcebant, & quæ ſeruæ erant, ei hoſtes euaſerant: & quemadmodum canis, qui in domo eſt, ei ſeruit, qui eum alit, & eum timet, ac reueretur: ſed ſi eum repentè viderit vultu fuligine atrato, vel perſonatum, aggreditur tanquam alienum, & cogitat dilacerare: ita etiam Adam, quandiu purum ſeruauit vultum ad imaginem Dei, beſtiæ ei tanquam ſeruæ parebant: quandò autem vultum fœdauit inobedientia, non agnoſcentes dominum, tanquam alienum eum odio habebant.*

Chryſoſt.

117 Atque hinc intellecturus ſis, quorſum Deus non contentus ijs, quæ ſibi conſeruerant veſtimenta primi homines de folijs ficulneæ, emendauit habitus formam, pelliceas ſubminiſtrans tunicas, Geneſ. cap. 3. verſ. 21. nam æſtimabat Creator ab antiquo Triadis ſigillo degeneraſſe, & in beſtiarum tranſiſſe peccando ſortem: quoniam igitur bruta per delictum facta fuiſſent, æquum arbitratus eſt, ne nouam creationem diſſimularent; ſed ferrent inſignia eius; quam diſſeruerant, naturæ belluinæ: atque cùm animantia pellibus muniantur præcepit, vt homo in feram commutatus, pellibus quoque tegeretur. Venuſtiſſimè Arnoldus Carnotenſis tractatu de opere ſex dierum, Adam pelliceum contemplatus: *Pro Diuinitatis amictu* (inquit) *morticiniorum ſpolijs inuolutus, in illius paludamenti geſtamine, intelligebat pellem ſuam pelli belluina conſimilem, imò pellibus nudo corpori ſuperinductis, homo beſtia videbatur: & omninò conuenientiſſimè aptatum eſt extra hominibus, quod intùs erant in moribus.* Verùm obijcias docuiſſe nos nuperrimè, feras propterea aduerſùs hominem conſurrexiſſe, quoniam ſub peregrinis lineamentis contuebantur: at, ſi brutales vultus induerat, non erat extranea beſtijs talis figura; neque erat, cur perſequerentur, imò potius gaudere debuerant, nouam ſpeciem ad ſuum aggregari genus. Sed ſanè hoc mirabile eſt, vt cum ſuum augeri numerum quæque creatura optare videatur; tamen malè ferant bruta hominem ab auita degenerare gloria. O homo, contuere, quoniam non Deus, non Angeli ſolùm tibi aduerſantur propter belluinos mores; ſed illæ ipſæ ſaltuum & camporum feræ, quæ lætitia affici quodammodo debuerant ob auctam naturam ſuam, ægrè ferunt, & calcibus, atque morſu abigunt. O rem mirabilem! bruta pædagogi homini fiunt, & vapulat ob belluinos mores in ſchola irrationali! homo tolerat in republica intellectuali, ad quæ animantia, quæ obſcœnitatis cœno volutantur, indignantur!

Geneſ. 3.

Arnold. Carnot.

118 Fratricida ille, poſtquam odium & dolorem concepit, quoniam reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, vultum cœlo dimouit, proinde ad eum Dominus: *Quare iratus es, & cur concidit facies tua?* Geneſ. cap. 4. verſ. 6. Verùm, quamobrem in terram defixus Caïn, ad Olympum non proſpectans? num ob nimiam triſtitiam, quòd iunior prælatus fuiſſet germanus? aut certè indignatione erga Creatorem, qui prætuliſſet, vt qui non ab ipſo ſolùm vltus auerteret, quaſi à declarato hoſte; ſed à loco, quem ſpecialiter inhabitaret? Mœrori tribuit Caietanus, cuius effectus eſt à cœlo retrahere, ad terram conuertere hominem: *In demiſſione vultus* (ait) *tamquam non audentis reſpicere in cœlum, triſtitia ſignificatur.* Æſtimo aliud inſinuari: brutorum nanque proprium eſt, oculos, vultumque omnem in terram defixos habere: homini principis animantis eſt, lumina ad æthetem attollere. Notiſſimi ſunt Poëtæ verſus ex primo Metamorph.

Geneſ. 4.

Caiet.

Ouid.

Pronaque cum ſpectent animalia cætera terram,
Os homini ſublime dedit, cœlumque videre
Iuſſit, & erectos ad ſydera tollere vultus:

119 Quoniam igitur per iracundiæ, atque liuoris peccatum Caïn ex homine in brutum tranſierat, idcircò deinceps, quod brutorum proprium erat, os, atque lumina ad terram conuertebat. Eſt & altera huiuſce rei confirmatio eodem Geneſeos 4. capite: nam maledictionis incuſſæ pars verſ. 12. *Vagus, & profugus eris ſuper terram.* atque verſ. 16. *Egreſſuſque Caïn à facie Domini habitauit profugus in terra ad orientalem plagam.* Cur deſerti incola factus? Velitne anachoreticam vitam ducere, crudelitatis pœnitentiam facturus? Vtinam talis mens fuiſſet obduratæ crudelitatis. An hominum conſortio indignus iudicatus conſumptor generis humani? Num verò potiùs, quoniam per ſcelera multa brutis peior factus ſit, deinceps ablegatus in nemora & ſaltus, vt ferarum more viueret in ſpelæis, in vaſtitate, atque eremo? Sic innuiſſe viſus Ambroſius lib. 2. de Caïn, & Abel, cap. 10. *Repulit enim eum à facie, & à parentibus abdicatum, ſeparatæ habitationis quodam relegauit exilio, eò quod ab humana manſuetudine tranſiſſet ad ſæuitiam beſtiarum,*

Geneſ. 4.

Ambr.

120 Pollicitus Iſaïas exordio Vaticinij narrare, quæ viderit ſuper Iudam, & Ieruſalem, & ſtatim quaſi ſpiritus impetu ad longè diuerſa raptatus, omiſſo Iſraële, atque Iuda, elementa duo, cęlum, atque terram alloquitur: *Audite* (inquit) *cœli, atque auribus percipe, terra: quoniam Dominus locutus eſt.* cap. 1. verſ. 2. Sanè ad ingratos diuinæ legis,

Iſaiæ 1.

gis prævaricatores dirigebatur ſermo prophetalis : animaduertit autem Vates, homines iniquos, quos alioqui volebat, rationalem imaginem exuiſſe, & brutis, quin & rebus inanimatis inſenſibiliores factos, ipſis elementis ſtupidiores euaſiſſe: quando igitur cum aliquibus loquendum eſſet, deque inſenſatis, putauit hominibus minus rudes auditores cœlum, & terram; adeò omnem ſenſum ingenij peccatum quaſi oblitteraſſe viſum. Chryſoſt. Fauet apertè Chryſoſtomus tom. 5. homil. 3. de Pœnitentia: *Procedat igitur in medium eximius ille Spectator Seraphin Iſaias: quid hic dicat percunctemur: Viſio, quam vidit Iſaias aduerſus Iudæam, & aduerſus Ieruſalem. Dic viſionem, quam vidiſti: mihi eam ediſſere? Audi, cœlum, & auribus percipe terra: quia Dominus locutus eſt. Alia denunciaſti, & alia dicis. Quænam denuncians alia? Exorſus ſermonem dixiſti: Viſio aduerſus Iudæam, & aduerſus Hieruſalem, & omiſſis Iudæa, & Ieruſalem, verbum conſeris cum cælo, & ad terram deflexo ſermone, homines poſthabuiſti rationis æquè participes, diſſerens cum elementis nulla ratione præditis: quandoquidem homines brutis ipſis ratione vacantibus minus vtebantur ductu rationis.*

121. Delicta hominum puniturus Deus generali vltione, quamobrem maria ſuperinduxit orbi, & non magis, aut fame, aut ignibus, aut morbis deleuit genus mortale? Cur verò ſaltem excelſorum montium non aquæ effugerunt vim cacumina, quò veſtigia aliqua manerent telluris antiquæ? Fallor, ſi non intenderit Numen, vt figuram veterem terra penitùs amitteret, alioquin haud tanto ſtudio laboraſſet, vt nihil fuiſſet, quod non operirent vndæ. Sed quare vultus mutatura ſit gleba? Sanè omnium ferè prouinciarum vſu ſancitum, vt ſi quis crimine læſæ maieſtatis notatus reperiatur; nempe, qui in Monarchæ caput coniurauit; non ſolùm ipſe de medio, mortis atrociſſimo genere, tollatur; ſed & ruinam atque interitum patiatur domus antiqua auorum, in qua & ipſi, & progenitores in lucem editi ſint, quæ proinde ſtirpis totius quaſi parens communis ſit: itaque & in lares auitos tranſit vltio. Iam verò inter omnia elementa, tellus vna eſt, quæ ſit mater antiqua hominum, quæ naſcentes excipit, quæ fouet, atque nutrit. Igitur & quam merebatur homo pœnam, quòd in diuinam maieſtatem peccando iniurius extitiſſet, in hanc tranſitura erat. At verò homini contingit ob delictum priſtina ſpoliari imagine: nam, cùm in honore eſſet, vt alias monuimus, ſcilicet, diuinæ Triadis ſignaculum, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & factus eis ſimilis: terræ ergo accidere debuit, vt & ipſa mutaret figuram: fuit itaque iſta occaſio conſumendi genus humanum, non fame, non ignibus, non contagio; ſed vorticibus, quò tellus his omni ex parte abſorpta, lineamenta genuina perderet, ob domini, videlicet, hominis perfidiam erga Creatorem. Rupert. Rupertus lib. 4. in Geneſ. c. 28. *Nã propter homines diluuium induxi ſuper terram, & illa, quia repleta eſt iniquitate eorum, penè fuit cum ipſis deleta, ſuamque amiſit formam, dum aqua obtinuerunt eam: at illa nihil peccauerat.* Benè poſitũ à Ruperto: *Suamque amiſit formam, dum aqua obtinuerunt eã.* nam hac pœna afflictata eſt, quoniam etſi non deliquerat ipſa; erat tamen domus auita hominis, qui offenderat.

122. Luc. 15. Filij iunioris dum reditum ad genitorem deſcribit Lucas: *In ſe (ait) reuerſus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus?* cap. 15. verſ. 17. Profectò, qui in ſe reuerſus, & abierat a ſe. Sed quo more? Fortaſſe tanta iniquitatum ſuarum pœnitentia ductus, vt præ magnitudine doloris in animi conſternationem, & deliquium abierit. Reuerſus igitur in ſe, quando ſpiritum iterum recuperauit? Nunquid iſtud ſignificarit Patris ſermo aſſerentis: *Quia frater tuus hic mortuus erat, & reuixit; perierat, & inuentus eſt.* verſ. 32. O ſanctum a ſemetipſo diſceſſum! Quis mihi tribuat, vt ſic moriar tecum, feliciſſime adoleſcens? Non miror, qui ſic conuertitur, quòd pater excipiat eum lætus, & deoſculans; quòd nullam imponat rigidiorem ſatisfactionem: verè dimiſſa ſunt huic iuueni peccata multa, quoniam dilexit multùm. An tamen in ſe reuerſus, quoniam dolendo recuperauit formam, quam peccata abſtulerant? Ergo quaſi alter Nabuchodonoſor in feram conuerſus eſt vir iſte. Sed, qualis beſtia euaſit? Porcus, nimirum, qui cupiebat ventrem ſuum implere de ſiliquis: hoc nanque porcinum eſt. Verùm, quam velitis, beſtiam faciatis: tantummodo ſtatuatis, humanam exuiſſe formam, & inter irrationalia recenſitum; donec à patre aberat. Si nimium dixiſſe videamur, præſtabit fidem Chryſologus ſerm. 2. de duobus filijs: *In ſe antè redit, vt rediret ad patrem: qui a ſe anteà receſſerat, cùm receſſit à patre: a ſe migrat, & ab homine totus tranſit in beſtiam, paternæ pietatis immemor.* Chryſol. Et animaduerte, vt nemo à patre recedat, quin à ſe quoque abeat, ſaltem amor proprius manere apud patrem cogit, quando ſi non apud patrem maneat, nec apud ſeipſum manere valeat.

Iuſſus Abraham de terra, & cognatione ſua egredi, deque paterno atrio, *tulit Sarai vxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui, vniuerſamq́ ſubſtantiam, quam poſſederant, & animas, quas fecerant in Haran.* Geneſ. cap. 12. verſ. 5. At, quæ animæ ſunt iſtæ? Sed & eas quomodo facere potuiſſent, quæ virtute creatiua, Dei propria, producuntur? 123. Geneſ. 12. Percipiamus, quid Abulenſis de controuerſia ſentiat quæſt. 22. ad finem: *Vel dicuntur animæ, quas fecerunt; id eſt, homines, quos ad cultum veri Dei in Haran conuerterunt: quia docentes, vel conuertentes alios, facere eos dicuntur, & gignere eos: ſic enim dicit Apoſtolus ad Galat. cap. 4. Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur in vobis Chriſtus. Et fortè iſta ſententia eſt melior: ſcilicet, quòd illi, quos conuerterant in Haran, ſequuti ſunt eos venientes in terram Chanaan, vt magis ab eis erudirentur, & ne in terra illa idololatrarum manentes, rurſus ad idololatriam verterentur.* Abul. Solet ex arcani ſermonis vſu, (nec reſpuit idipſum profana litteratura) is, qui aliquid, aut dirutum reſtaurauit, aut tenuiter & obſcurè inceptum amplificauit, auctor eius abſolutè vocari, & conditor nominari; quod nos inferiùs, Deo volente, probaturi ſumus. Abraham verò animas illas antiquo nitori, quem, ſi non homo lapſus fuiſſet, per gratiam habituræ erant, reſtituit: idcircò animas illas creaſſe dicitur. At, quando, inquias, veterem, genuinamque formam deperdiderunt? Nempe, cùm peccarunt, & Numen ſceleribus ad iracundiam concitauerunt: per Abraham autem conuerſi, quemadmodum filius prodigus, de quo paulo antè, in ſe reuerſi, & priſtina donati ſunt pulchritudine: ille igitur ſic reædificans, quod collapſum erat, Auctor animarum, & earum Creator ſimpliciter dictus eſt, cùm tamen ſolùm redintegrauerit oblitteratum characterem numiſmatis Dei, adeoque Trinitatis totius forma inſcripti.

Irriſit

124. Irriſit patri, venerando Noë, filius indiſcipli-
natus: euigilans ſenex maledixit inuerecundæ
proli aſſerens: *Maledictus Chanaan, ſeruus ſeruo-*
Geneſ. 9. *rum erit fratribus ſuis.* Geneſ. cap. 9. verſ. 25. Sed,
cur non alio vulnere afflixit, breuis vitæ, paupe-
ris, morbis concuſſæ, potiùs quàm ſeruitutis?
Seruitus quando in mundo incepit. Conſidera ante hoc, homini aduerſus eiuſdem
naturæ creaturas, pariſque dignitatis ſecundùm
creationem, alios, videlicet, homines, non fuiſſe
conceſſam poteſtatem: itaque brutorum ſolùm
erat famulari intellectuali creaturæ: quare Adamo
dictum ab exordio: *Vt præſit piſcibus maris, & vo-*
latilibus cœli, & beſtijs, omnique reptili, quod moue-
Geneſ. 1. *tur in terra.* Geneſ. cap. 1. verſ. 26. atque poſt di-
luuium ijs, qui ſecundi orbis propagatores fu-
turi erant: *Et terror veſter, ac tremor ſit ſuper cun-*
cta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cæli, cum
vniuerſis, quæ mouentur ſuper terram; omnes piſces
Geneſ. 9. *maris manui veſtræ traditi ſunt.* Geneſ. cap. 9. verſ.
2. vbi nihil de auctoritate in hominem, vt qui ſer-
uus futurus eſſet. Quæ verba expendens Gre-
Greg. Pap. gorius Romanus lib. 21. Moral. cap. 11. *Terror*
(inquit,) *ac tremor veſter ſit ſuper cuncta animalia.*
Non ait, ſit ſuper homines, qui futuri ſunt; ſed ſu-
per cuncta animalia terræ: homo quippe animalibus,
non autem cæteris hominibus natura prælatus eſt.
Quando igitur ſeruituti bruta animantia addice-
bantur, & hoc eorum proprium, ſignificaturus
Noë, qualiter peccando filius eius in brutorum
ordinem tranſierat, & hominis dignitatem, quan-
quam manerent externæ oris notæ, amiſiſſet,
ſeruum eum denunciauit; neque certè vtcun-
que mancipium; ſed viliſſimum omnium: nam
id conduplicatio vocabuli, *ſerui ſeruorum*, de-
notat; ſicut & Canticum Canticorum eſt, quod
in metris ſuperexcellit reliquis, quo percipia-
mus, hominem, ſi ſemel in brutum tranſeat non
qualitercunque beſtiam euadere; ſed ſtupidiſſi-
mis rudiorum etiamnum: ſic enim contingit, vt
qui ex eminenti gradu lapſi ſunt, omnium ſce-
leſtiſſimi, & teterrimi euadant; & fiat in vitijs
Coryphæus, qui erat in bono Anteſignanus. Ve-
rùm, vt propter peccatum veteri humanæ natu-
ræ conceſſa nobilitate ſpoliatus ſit Chanaan, at-
que ideò inter bruta, quibus id genuinum erat,
relatus, audiamus Chryſoſtomum confirman-
tem homil. 29. ſic nanque illum interpretor, eùm
planè teſtetur, ſeruitutis inchoamentum tunc
fuiſſe, vt quæ in eum diem brutis conuenerit
tantùm: Sed eius oratio talis: *Ecce enim fratrem,*
Chryſoſt. *eadem natum puerpera, eodem egreſſum vtero, vt ſibi*
vindicauit peccatum, ſeruum fecit, & ablata liber-
tate, ſubiectionem illi iniunxit; vnde poſtea ſeruitus
ſumpſit originem: neque enim ſolebant ita molliter
agere, deliciari, & aliorum miniſterijs indigere; ſed
ſibiipſis miniſtrabant quique: eratque par omnium ho-
nor, & ablata è medio omnis honorum diuerſitas: pec-
catum autem vbi intrauit, libertatem perdidit, &
corrupit poteſtatem naturæ datam, ſeruitutemque in-
troduxit, vt continua ſit doctrix, & admonitrix hu-
manæ naturæ, vt fugiamus ſeruitutem peccati, & ad
virtutis libertatem redeamus. Cogitet itaque ſeruus,
ideò ſeruitutem incepiſſe, quia Cham in tantam per-
uenerat temeritatem; & dominus quoque cogitet, quòd
non aliunde ſubiectio, & ſeruitus cœperint, quàm,
quòd ille peruerſam habuerit voluntatem.

125. Cùm nemo reperiretur, qui ſingulari certa-
mine cum Goliath dimicare vellet, proſilijt ani-
moſus paſtor, filius Iſaï, Dauid, bellique diſcri-
men amplexus ridenti vultu, exhilarauit Monar-
cham Saülem: verùm longam Philiſthæi in pu-
gnando, multamque conſiderans peritiam, ſubi-
tò demortua eſt lætitia, inquiebatque Dauidi:
Non vales reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare ad-
uerſus eum, quia puer es: hic autem vir bellator eſt
ab adoleſcentia ſua. Reg. 1. cap. 17. verſ. 33. At 1. Reg. 17.
Regi vt metum excuteret, & quam de victoria
dubiam conceperat ſpem narrat quas habuerit,
cùm ephebiam vix reliquiſſet, cum ferocioribus
beſtijs frequentes pugnas, in quibus ſemper
triumphator euaſit: *Nam & leonem* (ait) *& vrſum*
interfeci ego ſeruus tuus: erit igitur & Philiſthæus
hic incircumciſus, quaſi vnus ex eis. Verum, an ſatis
firma hæc argumentatio? nam, vt cum beſtijs
ineundum eſſet prælium, benè quidem; ſed cum
homine certandum eſt, in quo præter robur, ars
quoque eminet: ſolet autem ad victoriam mul-
tò plùs conducere ars, atque ſtratagema, quàm
corporis vigor: non igitur benè infert, quoniam
ſuperauerit bruta, quæ duce natura, non ex artis
regulis dimicant, vincendum quoque iri homi-
nem, in quo metuenda ſit diſciplina potiùs, quàm
corpus quantuncunque validum. Equidem reor,
Dauidem, Goliathum contemplantem, idolola-
tria, nimirum, & alijs vitiorum capitibus coin-
quinatum beſtiam ſe videre non hominem co-
gitaſſe, eùm impietas in ferinam conditionem
tranſmutet rationale animal: quando igitur be-
ſtiam eſſe æſtimauerit, rectè, qui beſtiarum im-
maniſſimas vincere ſolitus eſſet, leonem & vr-
ſum; aſſerit, futurum, vt Goliath quoque ſupe-
ret, qui & ipſe brutum ſit maximum ob ſcelera &
nequitiam. Chryſoſtomus tom. 1. homil. de Da- Chryſoſt.
uid, & Goliath: *Nam cum paſcerem gregem in*
campo, ouem mihi à leone, & vrſo abreptam, his bel-
luis interemptis, ouem eripui, nocentes beſtias interfe-
ci. Hoc exemplo etiam iſtam immanem belluam
prouocem bello, pugna congrediar, Dei populum de
eius manu eripiam, & ipſum, vt nocentiſſimam bel-
luam, Dei virtute percutiam. Cerne, quoties Go-
liath Chryſoſtomus belluam appellat.

SECTIO XIII.

Non eſſe in longum differendam vitæ corre-
ctionem; difficilem eſſe veniam ſpatioſæ,
& contumacis malitiæ.

QVod huius Epithalamij nubentes, quan- 126.
doquidem caſtos amauerint amplexus,
ipſo ætatis flore coniuncti ſint; eam eſſe matri-
moniorum optimam legem oſtendimus: opor-
tet enim, ſi nuptiæ diligendæ ſunt, prolem ha-
bere maturæ ætatis, quæ fractis parentum annis
ſolatium adferat, & ſubſtituat patrifamilias, quem
ſenectus grauat: hanc autem voluptatem non
conſequuntur, niſi, qui multò ante canos, alben-
teſque annos prolem ſuſceperint. Sed ſpiritali-
ter iſta monent, bonorum operum partus non
eſſe in vltima vitæ ſpatia reiectandos: ſicut enim
iuxta naturæ vſus contingit, vt raro homo ſe-
nex, & effœtæ virtutis (quanquam fœmina ſit
apta concipere) prolem ſuſcipiat; ita & in my-
ſticis euenit, vt videamus, paucos eſſe morta-
lium, qui ſi reliquam vitam in omni conſumpſe-
rint immunditia, egregium quidquam mediten-
tur, eùm vitæ inclinatur dies, & veſpera incum-
bit. O ſupremam mortalium negligentiam re-
ſeruantium temporis iniquiorem partem ijs, à
quibus

Digitized by Google

quibus pendet æternitas, negotijs! O homo, ſi
cognouiſſes in hac die, quæ nunc tibi eſt ad pa-
cem, qualis erit horæ illius timor, atque tremor,
cùm derelinquetur filia Sion, vt vmbraculum à
vinea, & ſicut tugurium in cucumerario, & ſicut
ciuitas, quæ vaſtatur, in qua lapis non relin-
quatur ſuper lapidem. O tu, qui euangelizas
huic miſerabili Sion, exalta vocem ſicut tuba, cla-
ma in fortitudine, vt conuertantur in tempore
opportuno, antequàm veniat indignatio, & ira
Auguſt. furoris Domini. Dic ei cum Auguſtino hom. 41.
ex quinquagena homiliarum: *Vis te dubio libera-*
re? Vis, quod incertum eſt, euadere? age pœniten-
tiam, dum ſanus es: ſi ſic agis, ſecurus es. Quare
ſecurus es? quia egiſti pœnitentiam eo tempore, quo
& peccare potuiſti: ſi autem vis agere pœnitentiam
ipſam tunc, quando peccare non potes, peccata te di-
miſerunt, non tu illa.
137. Aquarum in falerna conuerſionis rarum pro-
digium ſic viſus extenuare Auguſtinus, vt puta-
uerit, quotidie in vitibus ſimilia contingere, quæ
niſi vſu vileſcerent, non minoris portenti fuiſ-
ſent, vt taceantur alia naturæ miranda plurima:
Auguſt. ſic verò diſſertat tom. 9. in Ioan. tract. 8. *Maior*
virtus eſt in creatione, & gubernatione cœli, & terræ,
& quod quotidie pluuia aqua per vites in vinum
vertitur, & quod ex paruo ſeminario fruges crean-
tur: ſed, quia hæc naturaliter fiunt, iam ex vſu vi-
luerunt. Verùm aſſertio iſta, niſi Auguſtinum Pa-
tronum haberet, difficilis appareret: nam, quòd
in Cana Galilææ latices in vina tranſmutarit, in-
ter præcipuas Seruatoris operationes numeran-
da videatur: *Hoc enim fecit initium ſignorum* IESVS
in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, &
Ioan. 2. *crediderunt in eum diſcipuli eius.* Ioan. 2. verſ. 11.
In qua atteſtatione Euangeliſtæ non pauca ſunt,
quæ, quod à nobis aſſeritur, corroborant. Nam
ſanè egregij artifices, cùm prima edunt ſpecimi-
na ingenij, omnem conatum ponunt, vt quàm
perfecta ea, quæ in publicum datura ſunt, tunc
ſpeciatim prodant; dependet enim ab exordio
illo omnis ſequuturæ famæ ſplendor: cùm igi-
tur inter ſigna à Chriſto edenda, hoc de aqua-
rum conuerſione primum extitiſſet, oportebat
fuiſſe ex primis omnipotentiæ laboribus. Tum
etiam illud iuuat, quod Ioannes aduerterit, pa-
tratum idem miraculum à Chriſto, *vt manifeſta-*
ret gloriam ſuam. At Monarchæ gloria non oſten-
ditur, niſi per ea, quæ in theſauris principem ſe-
dem obtinent; quin & cùm gloriæ oſtenſionem
affectant, rara quædam meditantur, & de ſingu-
lariter exquiſitis: ſic Aſſuerus, cùm monſtrare
optaſſet iactantiam potentiæ ſuæ, inauditum
ſympoſij modum concepit; nimirum, durantis
centum, videlicet, & octaginta diebus. Denique
nemo ignorat, quòd propè accedat iſta conuer-
ſio ad euchariſticam, quæ certè non tantùm mi-
raculum eſt ingens; ſed ſtupor quoque miracu-
lorum, vtpote memoria, & recapitulatio mirabi-
lium diuinorum: neceſſe eſt igitur, iſtud porten-
tum longè excedere naturæ operibus, quan-
quam illa conſuetudine non vileſcerent apud
homines. Sed in quibus naturæ induſtriam vin-
cat iſta conuerſio? nam ſanè Auguſtini ſtrenuum
videatur eſſe argumentum: quid enim hic exi-
mium? aquam, nimirum, in vinum tranſire? ve-
rùm iſta quotannis, ait ſanctus Doctor, contin-
gunt: *nam aqua pluuia per vites in vinum vertitur.*
Arbitror ſanè, Chriſti factum commendari à ce-
leritate: igitur, quod natura longo & faſtidio-
ſo labore ſæpiùs ægrè ad exitum perducit, hoc
Seruator momento peregerat: eſt autem hoc
tam rarum, atque admirabile, vt non aliud ele-
gerit ſignum, quo aut gloriam manifeſtare, aut à
ſtupendorum operum exordium ducere, æquum,
conuenienſque iudicauerit: & quidni certè de
apicibus miraculorum iſtud? Nam ſanè conuer-
ſione illa ſignificatam animorum mutationem,
cùm à Dæmonis ſeruitute in libertatem filiorum
Dei adſciſcuntur, Auguſtinus, & Beda in Ioan- Auguſt.
nem, multis declarant: oſtendit Bernardus ſerm. Beda. Bernard.
1. in Dominicam 1. poſt octauam Epiphaniæ:
Sed diuina virtute (inquit) *aqua mutatur in vinum,*
quando perfecta charitas foras mittit timorem. Solet
autem huiuſcemodi conuerſionis duplex eſſe mo-
dus: nam alij ab exordio ætatis pugnam contra
vitia inchoant, qui ſub vitæ exitu ſuauiſſimos
fructus continuati certaminis colligunt; in quo
deſudauerunt quidem, & non tantùm æſtum
diei, ſed & frigus tolerauerunt: verùm fuit ſua-
uis labor, quoniam non præproperus & vrgens;
ſed cum mora, atque pedetentim; hos adum-
brat aquæ pluuialis per vites in vinum conuer-
ſio, quæ ab anni principio agere inceptat, & pau-
latim procedit, donec poſt tolerata & hyemis, &
æſtatis iniqua, generoſo Lyæo poſſeſſoris dili-
gentiam compenſat. Alter conuerſionis modus
eſt, cùm inopinatò magnus in ciuitate peccator
ſeptem Dæmonia euomit, & ex lebete fit vas
honoris in templo Dei: huius figura conuerſio
aquarum ſubitanea in nuptijs Canæ Galilææ.
Vtraque conuerſio mirabilis: ſed certè feſtina
hæc conuerſio ſignum magnum eſt, & rarò ap-
paret. O vide, peccator, quoniam non niſi ſe-
mel legitur Chriſtus IESVS feciſſe hoc tam ſtu-
pendum prodigium; & vide, vt concitante eo
MARIA benedicta, cui nihil denegare conſue-
rit dulciſſimus filius; tamen ſubiraſci videatur
intemeratæ Genitrici, quòd talem rem poſtula-
uerit, tam arduam: *Quid mihi, & tibi eſt* (inquit)
mulier? nondum venit hora mea! Noli, obſecro,
æternæ ſpem incolumitatis ſic affligere, vt non
niſi tam ingenti prodigio ſaluandus ſis, quale il-
lud fuit, quo aquæ in Canæ epulis conuerſæ ſunt
in vinum. Si ſapis, ama quotidianam aquæ per
vitem in vinum conuerſionem: nam fruſtrabe-
re, ſi expectas aliam eam; & erit ſors tua cum
hypocritis in Inferno.
Eduxit ſpiritus Domini Ezechielem, *Et dimi-* 138.
ſit in medio campi, qui erat plenus oſſibus, atque illa
multa valdè ſuper faciem campi, ſiccaque vehemen-
ter. cap. 37. Ezechielis, verſ. 1. & 2. Dum horum Ezech. 37.
contemplatione ſtupefactus Vates, huc, illucque
proſpectat, cernit à quatuor ventis delatum ſpi-
ritũ inſufflaſſe ſuper interfectos iſtos, & reuixiſſe.
Vt quomodo (aſſerit in eum locum Hieron.) *in prima* Hieron.
conditione hominis inſufflauit Deus in faciem eius, &
factus eſt in animam viuentem: ſic & ſecunda con-
ditio, id eſt, reſurrectio mortuorum, inſufflante ſpiri-
tu viuificetur. Igitur idem fuit ſpiritus, qui vigo-
rem oſſibus his arentibus reſtituit, ac qui homi-
nem initio vegetauit: ita quidem. At, cùm idem-
met vtrobique, cur hic nunc à quatuor mundi
partibus allatus, ſecùs atque in primâ molitione?
Sanè illa, de qua Adam plaſmatus eſt, terra, in-
fantilis erat, & recèns formata, proinde mollis
& apta quancunque recipere formam ſine mul-
to labore: cæterùm oſſa illa vehementer ſicca
erant, vtpote de gleba exhauſta & ſeneſcente,
proinde quaſi vnus non ſufficeret ſpiritus ad tam
arida vegetanda oſſa, ab omnibus orbis angulis
vocandus fuit. O difficilem aridorum oſſium
condi-

Digitized by Google

conditionem, quorum animatio tanto ſpirituum adiuuamento indigeat! Sed, quæ hæc multæ vetuſtatis inhumecta oſſa, niſi peccatores in vitijs ſeneſcentes? quàm ardua & impedita horum conuerſio? opus eſt, vt mundus conſpiret vniuerſus, non ſufficit ab Occidente flare ſpiritum, non à meridie, non ab Arcturo, ſimul coëant neceſſe eſt, graue onus eſt, cunctorumque vires deſiderans. Non ſic Adam ille felix, quoniam non in ſenectute infundebatur ei vita, ſufficiebat ex vna orbis plaga vocatus ſpiritus. Certè bonum eſt viro, cùm ab adoleſcentia portauerit iugum Domini, vt non opus ſit tantis ventis, qui nauem propellant: infrequenter enim contingit, poſſe aſſociari ſimul omnium climatum ventos: at ſi non emittantur iſti, quid fiet de oſſibus aridis, niſi vt in ignem mittantur?

129. Christum in ligno ſacro pendentem clamaſſe voce magna dicentem: *Deus, Deus meus, vt quid*
Matth. 27. *dereliquiſti me?* teſtatur Matthæus cap. 27. verſ. 46. Monet autem ita vociferatum, circa horam nonam: huius autem clamoſi ſonitus ſcopum
Drogo. fuiſſe affirmat Drogo Hoſtienſis Epiſcopus, ne tenebræ, quæ ab hora ſexta in nonam perſeuerauerant, ad decimam tranſirent. Verùm, quid ſi in decimam, & vlteriùs producerentur, num ſufficiens cauſa iſta, vt filius palam aſſeruerit, ſe à Genitore tanquam derelictum? Sed audi, & concipe tenebrarum nomine mentis peccatricis noctem: eſt verò decima hora diei, quemadmodum illa, in qua veſpera appropinquat, & Phœbus in occaſum vergit; ita, quæ & huius vitæ extremum curſum denotat: itaque optabat Filius Dei, ne error atque malitia vltimam noſtri æui periodum occuparet. Quamobrem verò? Quoniam certè intuebatur, tam difficilem eſſe malorum pœnitentiam, vt rari inuenirentur, qui, cùm omnem ætatem in libidinibus prauis conſumpſiſſent, ſub exitu vitæ ſeriò conuerterentur: hoc autem ſi contingeret, fruſtrari in his pretium ſanguinis ſui, ac proinde ſe derelinqui, vti
Arnold. Carnot. exponit mira cum dulcedine Arnoldus Carnotenſis tractatu de ſeptem verbis Domini in Cruce, ad hæc ipſa verba inquiens: *Pro his igitur* (nempe, ſummis peccatoribus) *ad Patrem conuertitur, & inauditum dicendi genus nouus Orator aſſumit; & inimicorum in cauſa allegans, ipſis inuitis, atque negligentibus parti contraria ſuffragatur, & vtrum plus poſſit peccatum, quam iuſtitia, Deo Patri quæſtionem proponit.* Ergo validè clamat Seruator, ne tenebræ in horam decimam procedant, quoniam ſi tam denſa nox peccatorem comprehendat, derelinquetur iuſto Dei iudicio in pœnam longæ præuaricationis; & cùm ei auxilia efficacia negentur, peribit in æternum. Sed iam percipiamus de hora nona floridè diſſerentem Dro-
Drog. Hoſt. gonem Epiſcopum, libello de Sacramento Paſſionis Dominicæ: *Ecce iam hora orationis nona eſt, inclinata eſt dies, propè eſt nox; hora, inquam, orationis nona eſt: oraſti hac hora pendens in cruce, oraſti inclinato capite, clamans voce magna, & expiraſti: oraſti inclinato capite in ſpiritu humilitatis, & clamans voce magna. altiſſimo & ſacratiſſimo affectu paterno, & noſtra charitatis: erat autem hora orationis nona. Et quare nona orationis erat hora? quia tenebræ factæ ſunt vſque in horam nonam: repellendus erat horror tenebrarum, quæ vniuerſam operuerant terram; expellenda caligo populorum, quæ ex tunc cœperat abundare.*

130. Diſcedente Elia, poſtulatum ab eius diſcipulo
4. Reg. 2. Eliſeo, vt fieret in eo ſpiritus eius duplex, Reg. 4. cap. 2. verſ. 9. ac docuimus aliàs hac phraſi ſignificatum, vti ſuperaret diſcentis ſpiritus præceptoris ſpiritum; ſed penes quæ geminatus in Eliſeo ſpiritus? Refert opinionem Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ, quæ ad miraculum gratiam traduxit: eius ſermo lib. 2. cap. 26. *Inter-* Auct. de mir. ſacræ Scrip.
ea poſt mortem Eliſei, cum quadam die familiares eius mortuum quendam portantes, latrunculos videntes pertimuiſſent, in ſepulcrum Eliſei, quod propè erat, mortuum proiecerunt; quod dum tangeret oſſa Eliſei, reuixerat, & ambulauit: vnde quidam præſcriptum ſermonem in hoc ſigno impletum fuiſſe dicunt; hoc eſt: Spiritus, qui in te eſt, fiat duplex in me. Quod neceſſario impleri debuit. Elias ergo in vita ſua, priuſquam reciperetur, mortuum reſuſcitaſſe vnum ſcribitur: quod ſimiliter & Eliſeum feciſſe iam cernitur: ſed & alium, id eſt, iſtum poſt mortem ſuam, videlicet, in ſepulcro reuiuiſicaſſe videtur. At ſententiam hanc quaſi infirma innitentem baſi idem continuò refutat Auctor: *Sed etiam hoc duplex gratiæ facto eſſe non apparet; quippe, quod enim Elias ſemel fecerat; bis, ac ter, ſi neceſſe eſſet, iterare poſſet.* Verùm non malam eam interpretationem iudico, dummodo ad ſpiritalem ſenſum referatur: nam certè Elias defunctum ſuſcitauerat; ſed eum, qui nondum buſto commiſſus eſſet, in quo ſanè figurabatur peccator: at, cuius in delinquendo malitia non fuiſſet pertinax, ex humana tantùm fragilitate prolapſus: Eliſeus autem corpus mortuum ſepulturæ traditum vitæ reſtituens, eum adumbrat peccatorem, qui in malis perſeuerans ſit, & in foueam, atque voraginem iniquitatis ceciderit. Præclarè igitur ad extrahendum huiuſmodi peccatorem, qui induratus ſit in impietatibus ſuis, duplicem ſpiritum Eliæ poſtulat Eliſeus: quanquam enim excellens Eliæ ſpiritus; ſed ad opus tam difficile non ſufficiens, niſi geminetur.

Monebat diſcipulos Chriſtus, vt parati eſſent 131.
in quancunq; horam, eò quòd exitus momentum incertum eſſet, cumq; à vigilantibus famulis ſimilitudinẽ mutuaretur: *Etſi* (inquit) *venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, beati ſunt ſerui illi.* Luc. c. 12. verſ. 38. Ac ſanè, quòd primam omi- Luc. 12.
ſerit vigiliam, non demiror: cùm enim hac deſignetur vſu rationis carens ætas, vti in ea ætate homo peccare nequit ob libertatis defectum, ſic nec dormire poteſt, (ſomnum enim modò peccatum intelligimus:) quare neceſſe non fuit eius meminiſſe ætatis, in qua ſopor nequeat obrepere: certum enim eſt, quod ad noxam actualem, perſonalemque ſpectat, quòd obdormitio eſt, de qua modò ſermo, non reperiri in primis vigilibus. At, quòd tranſierit quartam vigiliam, ſtuporem generat: nam, ſi quo vnquam tempore probroſum fuiſſet, tum in primis, & quia ſapientiores homines ſub extrema vitæ periodo, & quia ipſius vitæ marceſcens ſplendor, monet non longè abeſſe occaſum. Sanè, quando ſenectutem quarta repræſentat vigilia, quid dicemus? non inueniri tunc, qui vigilet, & ſomnum excutiat; ac proinde, quemadmodum primæ vigiliæ memoria prætermiſſa eſt, eò quòd nemo tum dormiat; ſic quartæ relictam mentionem, eò quòd rarus tunc vigilet. O & in hanc ætatem differs, miſer homo, pœnitentiam, in qua lethargus & apoplexia dominantur? Quid facies tanta ſenſuum grauedine oppreſſus? Nonne vides, vt dominus quodammodo deſperet, poſſe tunc vigilantes inueniri famulos, ac propterea tacet beatos nominare in quarta vigilia expergefactos?

non quòd non tum quoqne inueniantur, quorum
palpebræ non ſunt clauſæ, & in quos non irruit ſo-
por; ſed vt ſubinnuat raro contingere, vt qui in
ſenectam dormitauerunt, tunc vigilare ſciant. *Ve-*
Drog. Hoſt. *nit in ſecunda, & tertia vigilia*, (ait Drogo Hoſtien-
ſis, libello de Sacramento Dominicæ Paſſionis:)
ſed beatus ille ſeruus, quem tunc inueneris vigilan-
tem. Iam primæ, & quartæ vigiliæ nulla mentio fit;
quia nec primæua ætas ſenſum recipit vigilandi, nec
vltima ſpem prolixius dormiendi.

132. Veniente Chriſto in regionem Geraſeno-
rum, *occurrerunt ei duo habentes Dæmonia de mo-*
numentis exeuntes, & clamauerunt dicentes: Quid
nobis, & tibi, IESV *Fili Dei? Veniſti ante tempus*
torquere nos. Matth. cap. 8. verſ. 29. Cerne, quam
Matth. 8. temerariè mentiatur Satan. Illuxere quater mille
anni, ex quo ſub peccato vinctus tenebatur ho-
mo, & cùm poſt tot ſæcula adfuiſſet Redem-
ptor, præproperè veniſſe queritur. O crudelem
impiiſſimi hoſtis ſitim, cui tot annorum myria-
des breue videbantur ſpatium! Et iam mirabi-
mur ad amandum Iacob exiguam viſam qua-
tuordecim annorum ſeruitutem, cùm ad tor-
quendum Dæmoni non ſufficiant quatuor ſæ-
culorum decades? Sanè vulgaris Adagij maxima
eſt veritas: *Pienſa el ladron, que todos ſon de ſu con-*
dicion. Qualis quiſque in ſe eſt, tales arbitratur
alios: cum ſancto ſanctus eris, cum peruerſo per-
uerteris: nam ſancti etiam malos, bonos putant;
& improbi innocentiam ſceleris traduxere: quo-
niam nebulo ipſe ſepulturæ ante mortem con-
demnans conſueuit tempora præcidere, iudica-
bat veniſſe in idipſum, Filium quoque Omnipo-
tentis: atque vt in culpa fuiſſet IESVS; nemo
tamen minùs corrigere, nemo ſugillare debuiſ-
ſet quàm Diabolus, vt qui in eadem exiſteret
Chryſol. damnatione. Sapienter increpat Chryſologus
ſerm. 16. *Auctori temporum tempus opponunt, de*
tempore ſic queruntur: Tempus abſcindit, præuenit
mortem, ſepelit viuos crudelitas immatura, & de
tempore queritur, de tempore cauſatur nequitia ſæcu-
li indurata.

133. Sed tamen intueamur, num eſſe poſſit anſa
querelæ: dicunt quidem, veniſſe Chriſtum, eos
ad torquendum. Porrò Dæmones tunc potiſſi-
mùm torquentur, quando ſpes ſalutis affulget
hominibus: nihil enim tam moleſtè tulere, at-
que peccatorum ad Numen regreſſum. Venit
autem Chriſtus in hunc mundum ſub virili eius
ætate (neque enim ſenectus eſt, donec vltima
adfuerint tempora:) quoniam igitur ante ſene-
ctam orbis venerit, aſſerunt veniſſe ante tem-
pus: nam veniſſe illis ante tempus, eſt, veniſſe,
quando torqueri poſſint. Ponamus autem veniſ-
ſe Chriſtum, poſtquam mundus ſenuerat, nonne
etiam tunc Dæmones torquerentur, & ita quan-
docunque veniſſet, conquererentur ante tempus
adproperaſſe? Sanè, vt diximus, malorum Ange-
lorum vexatio eſt, quod homines è vijs prauis ad
Deum conuertantur; cernunt autem tam pau-
cos eſſe, qui cùm peccata in vitæ limitem tranſ-
tulerint, tum conuertantur, vt putarint hac ex-
perientia edocti, mundum à Chriſto non con-
uertendum, ſi Chriſtus ſub mundi ſenecta ve-
niſſet: orbe autem non conuerſo ipſi nec tor-
querentur: quia igitur Chriſtus venit ante mun-
di ſenectutem, tempore, nimirum, conuerſioni
idoneo; deflent quòd citò venerit, quòdque de-
ſcenderit è Patris ſinu ad ipſos torquendos: nam
feſtinus illis aduentus eſt, quicunque ante ſene-
ctam eſt.

Poſt viginti ſeruitutis annos, diſceſſit ex Laba- 134.
nis domo Iacob, & conqueſtus ſocer, quòd taci-
tam fugam arripuiſſet: *Cur ignorante me* (inquit)
fugere voluiſti, nec indicare mihi, vt proſequerer te
cum gaudio, & canticis, & tympanis, & cytharis?
Geneſ. cap. 31. verſ. 27. Omitto hiſtoricum ſi- Geneſ 31.
lentis fugæ Iacob ſenſum myſticè autem Laban,
vel mundum, vel potiùs Dæmonem ſignificat,
quæ eſt Patrum non paucorum opinatio: Iacob
autem hominem fidelem denotat; ſed qui in mi-
ſeram peccatorum ſeruitutem ipſis viginti annis,
per quos ſignificatur tempus longum, incidit.
Hic igitur prolixi famulitij, imo captiuitatis qui-
dem vir, & qui ſedit in cathedra peſtilentiæ, mul-
tùm pauſans in via iniquitatis, ſi quando cupiat
Dæmonis tyrannidi ſe ſubducere, clam ei fugien-
dum ſit: ò fugam mille periculis obnoxiam! Sanè
illorum eſt clancularium fugam meditari, qui
cuſtodia detinentur, quorum vita in lubrico eſt.
Deum immortalem! quibus fluctuat mens pro-
cellis, dum de eiuſmodi fuga cogitat! anguſtiæ
ſunt vndique: niſi enim fugiat, mors eſt; atque ſi
fugiat quoque, propter vigilum ſolertiam, mors
etiam terret. O qualem in labyrinthum intrauit
ob viginti annorum ſeruitutem! Iam verò, quàm
pauci ſunt, quibus ita conceſſum clam fugere!
vnus inter mille felix, pleriſque maius damnum
extitit fuga ipſa, & mortem accellerauit mortis
euitandæ remedium: ergo hoc eſt ſeruitutis lon-
gæ damnum irreparabile, vt quando etiam fuge-
re tentet, quæ tota ſalutis anchora, non poſſit
niſi clam diſcedere, id eſt, ſummo cum diſcrimine:
ita occluditur omnis incolumitati via. O ter bea-
ti qui nunquam Labani ſeruierunt: ſed, quando
ſeruiiſſe contigit, felices, qui diu apud eum per-
manere reſpuerunt: non enim his neceſſaria fuga
occulta, quæ millenis ſubiacet periculis, qua ſi
quiſpiam liberetur, ſors totum id eſt. Et certè
prudenter Iacob latentem fugam meditatus, ne
Labani innoteſceret: ſi enim cognouiſſet abitu-
rum, nullum non moueret lapidem, quò mane-
ret: nam conſidera, quàm erga generum inhuma-
nus vſque in hunc diſceſſum: *Die, noctuque, æſtu*
vrebar, & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis,
ſicque per viginti annos in domo tua ſeruiui tibi.
Quid iſtis immitius eſſe valeat? & tunc, vt apud
ſe retineat, ne ſeruitute liberetur, tympana ſpon-
det, & gaudium, & cantica. Benè Oleaſter: *Impij* Oleaſter.
nunquam meminerunt bona facere; niſi, cùm non eſt
tempus faciendi.

Noluerunt toties vocanti Numini responde- 135.
re, & deſerere prauas illecebras: veniet tempus,
quando implorabunt, & non exaudientur: nega-
bitur illis auxilium congruum in pœnam ſpatio-
ſæ præuaricationis, & quòd conuerti diſtulerint
in finem dierum. Fecit quidem homo Rex nu-
ptias filio ſuo & accerſitis è viarum biuijs hoſpi-
tibus, quoniam aut familiares, aut cognati ſe ex-
cuſauerant, *tandem impletæ ſunt nuptiæ diſcumben-*
tium. Matth. cap. 22. verſ. 10. Stomachatus autem Matth. 22.
ſympoſiarcha, quòd homo abſque cœnatoria
veſte epulis ſe immiſcuiſſet, iuſſit ligari pedes,
manuſque, atque ita vinctum mitti in tenebras
exteriores. Neque ſanè ſtupeo, quòd ergaſtulo
intruſerit; verùm, quamobrem & pedes, & ma-
nus innectit? neque enim aut fugere valeat, aut
cædem machinari mœnibus, & ferrata Tulliani
ianua præpeditus: ſed attende, humaniſſimum
Principem homuncioni iſti, cùm aulam conui-
uij ingrederetur, diuitem obtuliſſe veſtem, qua
glorioſus appareret in loco feſtiuo: (ſic enim vete-
rem

Digitized by Google

rem viſum fuiſſe probauimus elapſi Anteloquij num. 33.) quin & rogarat ſuppliciter, ne liberalitatem contemneret: ergo, qui noluit ſupplicis Monarchæ vocibus obſequi, iuſtum eſt, vt quando velit, non poſſit, proinde ne in nuptiale theatrum aliquando ingredi valeat, pedes vinciantur; ne delicatis eſcis pompæ genialis veſci poſſit, quanquam apponerentur, manus impediantur, & ne quod vel ab aſpectu ſolatium proueniat, denſiſſimis tenebris amandetur, eæ ſunt, nimirum, exteriores illæ.
Galfridus. Galfridus apud Tilmannum ad cap. 22. Matth. *Sed, quæ ſunt vincula, quibus ligantur manus, & pedes? Sane funiculis peccatorum ſuorum vnuſquiſque*. O putas & in illa hora bona pauperibus diſtribuere, viduam & pupillam conſolari: ſed ligabuntur palmæ, neque extendentur ad pauperem; ſed ad domeſticos & cognatos, qui luſu, & voluptatibus conſument. Putas, quòd mouebuntur greſſus tui, ne ampliùs ambulent in ſemitis malitiæ: at erunt compedes, quæ te detineant, ne loco mouearis. Putas ſcientiæ & ingenij acumine fiſus, quòd affulgebit tibi lumen, quo mundi vanitatem cognoſcas, atque deſpicias, æternos pertimeſcas cruciatus, ſanguinem pro te a Crucifixo effuſum, quanquam ſerò, æſtimes: verùm certè caligo operiet te, & nox comprendet obſcuriſſima. Sic, ſic magnus ille Deus, qui toties ad pœnitentiam inuitauit, reddet vltionem terribilem ſuperbis in illa die, negando eis auxilia efficacia, ſine quibus certiſſimè peribunt.

136. Certè, in illa die Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum; aſtra quoque cœli faciem abſcondent. Quidni quidem? Nam, quid ab initio præceptum eis? *Fiant luminaria in firmamento cœli, vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram*.
Geneſ.1. Geneſ. cap. 1. verſ. 14. ſtatimque de ſtellis iterum, *Et poſuit eas in firmamento cœli, vt lucerent ſuper terram.* Cur ſemper terra, & nunquam maria? Periculoſior eſt via maris: quid facient abſque luminibus? imò quidem omnis nauigatio ab Helice, & Cynoſura pendet. Stella eſt, quæ nauigantes dirigit, quæ incautis liberat ſcopulis, quæ in portum ducit: igitur aſtra potiùs condita, vt mari illuceſcant, quam vt terræ. Sanè, ſi quis in terràm prolabatur, facilè adijciet, vt iterum reſurgat; habent nanque firmamentum ſub ſe; & pedes, & manus eius: non ſic, qui præcipitatur in mare, velut plumbum demergitur, & rarus eſt, qui ſuperenatat: etiam Petrus ipſe cernes ventum validum, metuebat: igitur terra quidem peccatores denotat; verùm quos fragilitas humana impellit, ruunt, at non diu iacent, aſſumunt fortitudinem, & iterum ambulant ſicut anteà: mare autem præuaricatores ſignificat, qui, cùm ſemel irretiuntur, delicta delictis accumulant, & fiunt nouiſſima ſemper peiora prioribus abutentes Dei patientia & longanimitate; horum maria receptacula ſunt, & ideò, qui in porcorum gregem miſſi ſunt Dæmones, ſtatim eos in profundum gurgitis detulerunt,
Matth.8. Matth. cap. 8. verſ. 32. illic enim porcis, qui in cœno, atque immunditijs volutantur, locus eſt:
Ezech.29. propterea & Ezech. cap. 29. verſ. 3. Pharao Rex Ægypti, qui draco magnus appellatur, eò quòd Dæmoniorum Principis figura ſit, in medio fluminum cubare dicitur, ibi poteſtas, & imperium eius: igitur, cùm mare homines repræſentet, qui longum peccatorum funem trahunt, qui computruerunt in ſordibus ſuis, qui addiderunt malum facere in conſpectu Domini omnibus diebus vitæ ſuæ; quid nobis indicetur aliud, quàm, cùm venerit hora mortis, deſtituendos in lumine veritatis, & fauorabili Sanctorum patrocinio. O quid faciet inter decumanos fluctus cymbula, nauclero vociferante, ſtellam abſcondi, ſine cuius iubare omnis peritia in vanum ſit: Ibit imploratum Mariae clementiſſimæ opem, & beatorum ciuium ſuffragia obteſtabitur: at reſpondebunt, mandatum eſſe ſyderibus, vti luceant terræ, & non mari. Quàm vellent nunquam in mare deſcendiſſe! & vtinam hoc vel tunc, prout oportet ad ſalutem, vellent! ſed ore tantum volunt ob inſtantem metum: cor autem eorum longè eſt ab eo. Sic filia maris vadit in æternum luitura; illa inſenſata, quæ dicebat: Non moriar, & infernus non me deuorabit. Verùm, percipiamus huius cogitationis baſim ab Anaſtaſio Sinaïta lib. 4. Hexameri: *Ad* Anaſt.Sin.
terræ ergo illuminationem facta ſunt luminaria, non etiam ad illuminationem eorum, quæ ſunt in mari: quoniam in abyſſum à Chriſto miſſi Dæmones ſunt, expertes cœleſtis luminis illuminationis, & ab eo alieni: quod ſi de aſtris ſenſibilibus dixit Deus ſolum: Fiant luminaria: an non dixiſſet, ad illuminationem terræ, & maris? Non igitur in ſenectutem ſpiritales animæ differendæ ſunt nuptiæ: filij enim ſenectutis imbecilles ſunt, ſponſi carminis huius exempla imitando, qui caſtos amplexus amores, deſpondit ſe lectiſſimæ virgini ſub ipſo ætatis viridanti flore.

SECTIO XIV.

Aequalem eſſe debere & Superioris, & ſubiectorum fortunam, paria onera, ſimilem voluptatem.

BENE, atque œconomicè Siracides cap. 137.
Eccl.32. 32. verſ. 1. *Rectorem te poſuerunt; noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis*. Spernit miles Aquilonem, & imbres, cùm videt Imperatorem aperto vertice Boream inimicum excipere, lætoſque ferre vultus, etiam ſub pluuioſo æthere. ſtiuam vrget gaudens arator, ſi villicum primo mane de ſtrato conſurgere intueatur in agros iturum ſeminare ſemen ſuum: ergo noſtri ſponſus Epithalamij, bonus omninò familiæ gubernator antelucana diligentia pergit ad vineas, pomœria inuiſit, myrrham demetit, & à purpuræ faſtu paululùm declinans, ſeruorum gregibus ſe interſerit, magni æmulator Principis, illius vtique, qui cùm fecerit cœlum, & terram, atque omnia portet verbo virtutis ſuæ; non dedignatur tamen præcingere ſe, & miniſtrare famulis ſuis in regno patris ſui, quos & de torrente voluptatis potat. Fugiebat irati fratris minas crudeles Iacob Rebecca hortatrice: & ecce ſubdiali ſtrato recubanti obiecta ſcala inſigni longitudine: contemplatus nanque *ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ*. Geneſ. cap. 28. verſ. 12. Geneſ.28.

Ac ſanè modò placeat Alcazarij noſtri exiſti- 138.
matio notatione 1. ad cap. 4. Apocalypſis, cogi- Alcaz.
tantis Deum non ad ſcalæ faſtigia accumbere; ſed ad imos gradus, qui telluri inſiſtat, & exporrecto brachio ſcalam, ne quis ruinæ ſit metus, teneat. At, quorſum opus Dominum cœli, &

menta contemnere, renuant obtemperare, licèt ſpondeat, quæ mortalibus iucundiſſima ſunt, conuiuia & hilares noctes: leuet Præſul ſimul, quæ ſubditis ardua mandat, nec iugo ceruicem ſubtrahat; nihil iuſſurus ſit tam graue, quod non lubentes, & aggrediantur, & perficiant.

142. Math. 8.

Hinc illa Centurionis ad Chriſtum oratio ſapiens Matth. 8. cap. verſ. 9. *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade: & vadit: & alij: Veni: & venit; & ſeruo meo: Fac hoc: & facit.* Sed inuertius modus loquendi iſte videatur: oportebat enim dicere: Nam & ego homo ſum poteſtatem habens, atque ideò his, illiſque agenda præſcribo. Sin autem & ipſe quoque ſub alterius virga ſit, quamobrem imperia in alios exercet? aut certè, vt habeat, qui obediant quoque; tamen iſtud ſignificaturus non debuit præmittere: *Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus*. ex hoc enim nullo pacto legitimè ſequatur, poſſe eum iubere his, aut illis, imo verba oppoſitum denotant. Sed peritè Centurio tamen: nam habebat militiam promptiſſimam, & ad eius nutus celerem: ſtuporem autem generare poſſit tam exacta obedientia, in viris præſertim caſtrenſibus, qui ferociores ſunt, & difficiles iugum ſubire, colla inflectere. At non eſſe demirandum iſtud, monet Dux centenarius: Nam & ego, inquit, etiam ſub Chiliarchi & Imperatoris poteſtate ſum; atque ſæpè hæc, illaque mandat, nec mora vlla in exequendò, ſtatim vt vocat, reſpondeo: Ecce adſum, mitte me. Quoniam igitur, quæ ſub me eſt turma, intuetur quotidie à Duce ſuo eadem fieri, ea expeditè perficit, quæ ipſis Dux præſcribit, cùm vident, caput ſub iiſdem laborare, quæ membra tolerant, ad prima vocis oracula obtempetant veloces, Superioris conſimili obedientia eos ſtimulante ad implexa quæque vincenda. Iam verò ad Chriſtum, cui perſuadere volebat, relatus ſermo. Quòd ſi ego quidem nondum alienis imperijs abſolutus, qui tam longè abſum à ſupremi moderatoris excellentibus officijs: neque enim vel legionarius eſſe adhuc merui, quantò minùs caſtrorum Promachus; tamen in qualicunque poteſtate conſtitutus eos habeo miniſtros, qui obſequantur cum omni diligentia: tu, qui Rex Regum, & Dominus dominantium, cuius voluntati non eſt, qui poſſit reſiſtere; cùm ſic te demiſeris, vt Ioſephi, & MARIAE legibus pareas incunctanter, eademque opereris, quæ illi tui ſpiritus adminiſtratorij; talis, atque tam benignus Dominus cùm ſis, ſeruorum paris officia amplectens, an non habiturus ſis famulos, qui ſtatim atque emiſſens vnicum verbum, inſtar fulguris continuò proficiſcantur, & iuſſa adimpleant? His igitur manda, vt puero ſanitatem reſtituant, quoniam non ſum dignus, vt ipſe intres ſub tectum meum. Anſelmus: *Quia, ſi mihi ſubiecti obediunt mihi, tunc omnia tibi ſubiecta tibi obedient; & hoc eſt: Nam & ego ſum purus homo, tu Deus: ego ſub poteſtate Domini, tu Deus omnium: habens ſub me milites; tu Angelos, vel omnia.*

Anſelm.

143. Math. 26.

Orante ad Patrem Seruatore, poſtulanteque, vti ab eo tranſiret calix, inuiſit ſubinde diſcipulos, quos ſecum tulerat, à quibuſque auulſus eſt, quantùm iactus lapidis; & cùm ſopore obrutos inueniſſet, increpatoria voce inquit: *Sic? non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* Matth. cap. 26. verſ. 40. O Domine, vide, quoniam præ mœrore dormiunt; amor autem tuus triſtitiæ occaſio, vt quid miſeros vexas, & vulneribus vulnera addis? Certè diſcipulus tuus, ille, quem diligebas, teſtatur, quoniam cùm perpetuùm amauiſſes eos, in finem tamen ſingulariter dilexiſti; nunc finis eſt, & vitæ occaſus: oſtende ſpecialis amoris notas, & diſſimula culpas: intuere, quoniam & putabunt, quòd præ vehementia anguſtiarum ſudorem elicientium cruoriferum, inſuauior factus ſis: æſtimo, ſi aliud noxæ genus fuiſſet, tacuiſſet fortaſſe Magiſter: ſed vinci eo temporis articulo, & ſuccubuiſſe propter triſtitiam ſomno, ferre non valuit; nempe, ſanè, abundantiori cùm mœrore premeretur ipſe, atque adeò ſanguinis guttæ ſtillarent è ſacra cute; tamen non dedit ſomnum palpebris ſuis, neque requiem temporibus ſuis: hoc faciebat ille Dominus, & Præſes, & ſubditorum ob gratiam agebat. Honeſtumne, vt vigilante hero famuli ſtrato incumbant? Hoc igitur ne in mortis limine celare velit Chriſtus: nam, quemadmodum æquum eſt, Ducem, atque Imperatorem primum eſſe in laboribus, & anteire militibus; ſic intolerandum eſt, Anteſignano dolente, ſubditos otio atque quiete torpere. Concinnè Maldonatus noſter: *incredibilem hæc dictio vim habet ad pungendos animos diſcipulorum: quaſi dicat: Me non ſolùm vigilante, ſed etiam orante, ſudante, pugnante cum morte; vos, qui me dormiente pugnare debebatis, ne vigilare quidem momento temporis potuiſtis.* Sed Marcus obſeruat, ad Petrum ſingulariter directam Chriſti increpationem: *Simon, dormis? non potuiſti vna hora vigilare?* At, quare aduersùs hunc præcipuè obiurgatio? Num vti inſinuet, quàm labilis ſit humanæ pollicitationis fides? Promiſerat anteà Thraſonianè, quanquam vniuerſi ſcandalum paterentur; tamen ſe non paſſurum: & qui tam magnifica ſpopondit, ne vna hora vigilare cum Præceptore audet. Vt igitur rubore ſuffunderet, nominauit ſpeciatim inter tres. Euthymius: *Pudore nanque affecit eum; atque etiam alij dormiebant: ſed hunc vehementiùs obiurgauit tanquam magis temerarium, dicens: Mecum mori promiſiſtis, & non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* Arbitror tamen conſideraſſe Chriſtum, ſubditos Prælatorum exemplis, ſiue ad bonum, ſiue ad prauum flecti indifficulter: ſi impigrum videant, fortem, voluptatis oſorem; excitantur ad ſtrenua: ſi intueantur eneruem, delicijs fractum; indulgent ſibi, & ipſi quoque: Petrus autem Apoſtolorum vertex a Chriſto conſtitutus fuerat: hunc cùm laſſari, & ſoporem diligere ſubditi contemplati fuiſſent, Paſtoris veſtigia ſequuti ſunt: quaſi igitur totius ſocordiæ cauſam omnem Simonem perſtringit Seruator: neque enim obſtupeſcit eo quieſcente, qui caput ſit aliorum, cæteros quoque dormire.

Superior iuſtè redarguit ſubditos ob eo recedentes onere, quod ille portat.

Maldon.

Marcus.

Humanæ pollicitationis infirma conſtantia.

Euthym.

Prælatos ſe ſubditorum culpis luit.

Verùm, vti Superiori iuſtiſſima eſt querela, cùm, eo ſe ad laborioſa, aut viliora inclinante miniſteria, detrectant ſubditi, quod vel oneroſum, vel abiectum eſt: ſic & perſuaſum habeat, niſi ad eadem ſe dimittat, quæ inferioribus præcipit, niſi in iiſdem exerceatur, nequaquam, qualem optet, aut rempublicam, aut domum, faciem habituram. Nunciauit ſterili genitrici pariendum Samſonem Angelus, & è veſtigio mandat: *Caue, ne vinum bibas, ne ſiceram, ne aliquo veſcaris immundo.* Iudic. cap. 13. verſ. 7. Quorſum hæc documenta? An de Hippocratis ſchola? Videlicet, puerperijs nocent & vinum, & ſicera, & quicquid eſt immundum? Sed, quæ his aſſueſcunt matres, feliciter pariunt. Quid igitur? *Erit enim puer* (inquit) *Nazaræus Dei ab infantia ſua, ex vtero matris* 144.

Iudic. 13.

ro matris ſuæ vſque ad diem mortis ſuæ. At verò Nazaræorum lex erat, ne de relatis quidquam probarent. Verùm, nonne id Samſon obſeruare potuiſſet, quanquam mater non obſeruaſſet? (Qualis Superior, tales euadunt ſubditi.) Difficile quidem: ſic enim comparatum eſt, vt qualis Superior, tales euadant, qui ſubijciuntur: parentem nati imitantur, diſcipuli magiſtrum. Ne igitur, ſi vinolenta genitrix, & naſciturus puer Bacchum amet, matrem Angelus feſtinè admonet. (Serar.) Noſter Serarius luculenter quæſt. 28. in cap. 13. Iudicum, num.6. *Vt ſanctum, ac Nazaræum educeret Samſonis mater, eum vtero dum geſtaret, ſancta, ac Nazaræa eſſe, Angelo monente, debuit: & nos, ſi ſanctos in Chriſto per conciones, prælectiones, ſcriptiones* (*addo ego & per prælationem*) *generare volumus: ſi ad Nazaræatum, ebrietatis fugam, victus temperantiam, veramque perfectionem adducere; ipſi ſanè ſancti, ac Nazaræi, ſobrij, ac temperantes, perfecti, aut perfectionis amantes, ac ſtudioſi, oportet ſimus*. Sed obijcio illis: nam, quorumcunque Superiorum, ſeu bona, ſeu deprauata exempla, tum demum aut iuuare ſubditos, aut ijs nocere valeant, cùm ſubiectorum luminibus, & viſui occurrunt: quæ verò abſconduntur, neque nocumentum, neque vtilitatem afferunt: at mater Samſonis ad Nazaræorum cæremonias obſtringebatur ſolùm vſque ad partus articulum, vt ſacrum innuere Textum coniectatur
(Abul.) Abulenſis quæſt.10. in nominatum ex Iudicibus caput: tum verè Samſon ad matris exempla attendere non potuit: non igitur obfuiſſet infanti, quanquam genitrix, aut de vino, aut de ſicera probaſſet: nihilominùs ſapiens tamen Angeli animaduerſio; eſt enim latens quidam, atque ſubtilis influxus à Superioribus ad ſubiectos deſcendens, cuius tanta vis eſt in vtrumque, ſiue prauum, ſeu decorum, vt etiam tum, cùm ne ſentiendo idonei videantur eſſe ſubditi, aut proficiat, aut detrimenta afferat; quanquam igitur ad matrem ventre abſtruſus Samſon attendere non valeat; tamen vt genitricis exemplo lædi poſſit, veretur Angelus, & interdicit Nazaræatui contraria.

145. De Spiritu ſancto conceptum fuiſſe Dei Filium, notum eſt: cur non ex viro, cur non ex humano parente? Num propter edendæ prolis retinentiam? Abſque dubio quidem, & hæc potiſſima cauſa: ſed animaduerte, quid nobis inſuper ſubminiſtrauerit Tertulliani ingenium. Equidem aduentus Filij Dei in hunc mundum occaſio, vt renouaret Plaſtem ſuum à peccato deformatum, & reſtitueret antiquam numiſmati Creatoris imaginem. (Ioan. 1.) Sed Ioannes enarrat, quo more cap. 1. verſ. 13. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; ſed ex Deo nati ſunt*. Sed, quis hic nouus gignendi ordo, vbi non ſolùm viri cooperatio excluditur; ſed neque de viro, aut deſiderium, aut voluntas permittitur? *Neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt*. Planè ſimilis hæc forma naſcentiæ Filij Dei: nam & ibi Deus, Spiritus, videlicet, ſanctus ſuperueniens & obumbrans, ſpiritaliter, & ſanctè, incorruptè perfecit, quod vir carnaliter facturus erat; ſed neque, aut cogitatio, aut voluntas aliqua de viro in paritura Deipara. (Chryſoſt.) Scitè Chryſoſtomus homil.49. in Geneſim: *Et quomodo fiet iſtud, inquis, quoniam virum non cognoſco? Sanè propter hoc fiet, quoniam virum non cognoſcis: nam, ſi cognoſceris virum, non fuiſſes habita digna, vt huic miniſterio ſeruires*. Ergone nouum incarnationis myſterium operaturus in terris in his, qui non ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt, Dei filius aduenit? Sanè quoad eius fieri poſſit conatus, vt quàm proxim*è* ad ſuam conceptionem, natiuitatemque, iuſtorum natiuitas accederet: quippe dedit eum Pater in Magiſtrum & Pædagogum mortalibus; quos etiam regeret, quibus leges, & normam diſciplinæ daret. Igitur Dux, præceptor, rector futurus, debuit ſubditis aſſimilari, & eſſe quaſi vnus ex illis: quomodo verò vnus atque par reliquis, ſi alia Magiſtri, alia diſcipulorum natiuitas? Ergo & ille, qui Præſul, non ex voluntate viri, ſed ex Deo naſcatur; & iſti, qui ſubditi, ſuo quoque modo ex Deo, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri naſcantur: ſic aſſimilabuntur & Dominus & ſeruus, eritque felix ſubditorum moderatio ſub Præſule, quem paribus inſigniri notis intueantur, & famulis quemadmodum oneroſa diſtribuere, ſic etiam & eorum, quæ glorioſa ſunt, ex Deo, nimirum, oriri, non ex voluntate viri, partem concedere. *None naſci debebat*, ait Tertullianus libro de Carne Chriſti cap. 17. (Tertull.) *noua natiuitatis dedicator, de qua ſignum daturus Dominus ab Iſaia prædicabatur. Quod ergo iſtud ſignum? Ecce Virgo concipiet in vtero, & pariet Filium. Hæc eſt natiuitas noua, dum homo naſcitur in Deo.*

Vulgata Scholarum ſententia rerum effectorem Deum affirmat ſub exordio fabricæ cuncta 146.
perfecta & ætate, & menſura, condidiſſe: itaque & homo continuò virilium annorum ſortitus incrementa, iuſtamque corporis magnitudinem, & animantia robuſta apparuere, & ſegetes maturæ, & arbuſta cum fructibus. Vt quid tam prodiga liberalitas? Honoraret vtique hominem, cui manus ipſe admouit, ſigillum ſuum, tanta prærogatiua; feciſſet quoque, vt arbores aliquæ paucæ ſubminiſtrarent eſcas: ſatis iſtud, neque opus vagari munificentiam per vniuerſa. At noſce hominem Principem deſignatum & terreſtrium & aquatilium, & volatilis generis: *Faciamus* (ait) *hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, vt præſit piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſæq; terræ*. Geneſ. cap. 1. verſ. 26. (Geneſ. 1.) Igitur poteſtatem habiturus, talis eſſe debuit Monarcha, quales ſubditi; vna, eademque amborum ſors: ſic enim poſtulat Monarchiæ diſciplina. Verùm ſanè, hominem in perfecta creari ætate, decens omninò erat, vt qui Paradiſum & regeret, & cuſtodiret; ſed creato homine cum iuſta proceritate, Principem ſubditi imitaturi fuerant. Creantur igitur ad eundem morem reliqua omnia, quò & Prælati, & inferiorum eadem ſit conditio: talem oportuit eſſe Paradiſi Rempublicam, in qua vna eſſet facies & Antiſtitum & ſeruorum: nam quale monſtrum Gubernator benè curatus & pinguis; ſubditus exanguis & vix oſſibus hęrens: eius ad luxum & gloriam veſtes; huius, quæ ne frigora arcere valeant? Abſit à Paradiſo tam deforme ſpectaculum: Adam, floridus, corpulentus, procerus; animantia cætera infantilia, puſilla, inertia. Iunilius, (Iunil.) Africanus Epiſcopus, ſi eius tamen Opus, quod extat in Geneſim, ad illud: *Germinet terra herbam virentem, &c. Simulque notandum, quod non prima herbarum, arborumque germina de ſemine, ſed prodiere de terra: nam ad vnam Conditoris iuſſionem terra, quæ arida apparebat, repentè herbis compta, & nemoribus eſt veſtita florentibus: atque hæc continuò ſui quæque generis poma ex ſe, ac ſemina*

Digitized by Google

mina produxere: oportebat enim, vt forma quæque rerum ad Domini imperium primò perfecta procederet, quomodo & homo in ſe, propter quem omnia facta ſunt, in terra perfecta, hoc eſt, iuuenilis ætatis plaſmatus eſſe credendus eſt.

147. Orig. Mirum illud Origenis effatum homil. 2. in diuerſos: *Audi* (inquit) *diuinum, & ineffabile paradoxum, irreſerabile ſecretum, inuiſibile profundum: per non factum, ſed genitum, omnia facta, ſed non genita.* Verùm, quid in hoc ſtuporis, imo ſi per alium quam per ingenitum & Patris Verbum creaturæ vniuerſæ fierent, hoc omnibus modis ſuſpiciendum: nam, quis potens Angelos, quis animam rationalem condere, niſi ſolus Deus, quando ne diuinitùs poſſe fieri, vt inſtrumentum aliquod actionis creatiuæ reperiatur, præclariſſimorum Theologorum iudicium exiſtat? Origenem ſubinnuere velle puto, debere inter principium & effectum ſimilitudinem elucere: nam cauſa ſuperior eſt, & Antiſtitis vices repræſentat: effectus ſubditorum typum gerit; debet verò Superior, quam impreſſurus ſit formam ſubdito, eandem in ſe retinere; alioquin, ſi, cùm licentioſus ſit Præſul, diſciplinatum eſſe cupiat ſubditum, incaſſum laboraturus ſit. Iam igitur Dei natus, quatenus à Patre emanat, non eſt factus, ſed genitus: nam, quod factum eſt, cauſam ſui agnoſcit: repugnat verò Filio diuino eſſe à Patre velut à cauſa, quando eiuſdem cum Patre naturæ, atque eſſentiæ: cùm igitur Filius in ſe non habeat hoc, quod eſt factum eſſe, & alioqui creaturarum Dominus atque Monarcha ſit, ſtupeſcit Origenes, vt potuerit creaturis, videlicet, famulis eius, atque ſubditis, eam imprimere formam, quæ in ipſo non ſplenderet: & quanquam Verbi, cuius eſt infinita poteſtas, cuiuſque ars incredibiliter excellit, tam inſigne opus, miratur tamen plurimùm Origenes, & appellat *ineffabile paradoxum, irreſerabile ſecretum, inuiſibile profundum.* Ergo noſtri Hymenæi ſponſus, cùm ſciret optimi Rectoris partes eſſe, inter ſubditos quaſi vnum de ipſis, deponebat interdum imperatorium faſtum, & relicta vrbis pompa, in villam pergebat; ibi ſuis manibus ſerere, ibi demetere, ibi ad columbarium, ad ouium caulas, & paſtorum mapalia proficiſci, neque aliquid contemnere, quæ honeſti villici agere conſueuiſſent.

Quam ſubditis imprimere velit formam in ſe habeat Prælatus.

SECTIO XV.

Humilitatem non dedecere Optimates; quin notam eſſe principatus, & dominationis.

148. DIximus nuperrimè, Principem, de quo Salomonis carmen, ad vilia atque proletaria deſcendere ſolitum; neque ea reſpuiſſe, in quibus agreſtes, & exiguæ exercentur animæ: ſed Toparcham dedecent iſthæc, & vel diuitijs nimiùm hiantem, vt qui earum gratia ad ſeruilia inclinet, ſubinnuunt, vel plebeia ortum linea, ac proinde amet indigna, affectu à ſanguine deriuato. Verùm ego ob hanc præcipuè cauſam regio prognatum ſtemmate aſſererem; certè dignum imperio, quanquam priuatus extitiſſet homo: præclarè quippe nihil dixiſſe
Caſſiod. viſus Caſſiodorus lib. 5. epiſt. 44. *Sic eſt in Principibus humilitas glorioſa, quemadmodum in mediocribus odioſa poteſt eſſe iactantia.* Sed probemus arcani ſermonis oraculis, atque initium ducamus a Triade ſacroſancta. Tertullianus libro de Tertull.
reſurrectione carnis, cap. 6. *Recogita totum illi Deum occupatum, ac dedicatum, manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis affectione, quæ lineamenta ducebat.* Vbi in primis aduerto, cum Septimius aſſerat, totum Deum *illi occupatum, & dedicatum,* nempe, in formando hominie, communi Patrum iudicio exiſtimare tres diuinas perſonas ſingulariter adſtitiſſe creando Adæ, quod ex illis verbis pluralis ſoni Geneſ. 1. verſ. 26. *Faciamus hominem ad imaginem,* &c. deriuant. Secundo adnoto, cùm dicit, *lineamenta,* ſignificare, eum, qui tunc producebatur, hominem fuiſſe vmbram, atque typum naſcituri aliquando ex Virgine Filij Dei. Quamobrem ſubdit Tertullianus: *Quodcunque enim limo exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus, quod & limus, & caro: ita limus ille iam tum imaginem induens Chriſti futuri in carne, non tantum Dei opus erat, ſed & pignus.* Atque hæc quidem tam multa in typi & figuræ plaſtice: quid verò, quando qui exprimebatur imagine, Chriſtus, procreatus eſt? *Spiritus ſanctus,* inquit Gabriel puellæ intactæ, *ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi; ideoque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei.* Luc. cap. 1. verſ. 35. Nihilne Luc. 1.
de Patre? nihil de Verbo? Siccine ad lineamenta ducenda tota Trinitas apertè progreſſa, & cùm, quod perfectum eſt, creatur, ſolum Flamen memoratur? Nunc arte potiori iure opus, cùm, quod excellentiſſimum eſt, producendum ſit: lineamenta mediocris opifex ſcripſerit, rudem nanque laborem. Equidem homines ita arbitrantur, nobilitatis inſigne eſſe, quodcunque glorioſum & pompaticum eſt, cùm hæc à mortalibus auidiſſima cupiditate ambiri cernant. Vt igitur Trinitas doceat, Principatus veram contentionem de humilibus eſſe debere, humilitatem eſſe dominationis & maieſtatis pignus & arrham; idcircò velut ſubducit ſe, atque colligit, cùm quod ſpecioſum & magnificum eſt, operandum ſit, in Filij Dei, nempe, conceptione; atque agenda vni committit perſonæ: cùm verò, quod abiectum, & inhonorum eſt, faciendum ſit, nimirum, lutum contrectare, & lineamenta ſolùm ducere, ibi ſe manifeſtat, ibi partem operarum ſibi omninò vindicat. Neque illud otioſè prætereundum eſt, quanto ſtudio formando homini adſtiterit Trinitas, *manu,* ait, *ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis affectione.* Vah! vt nihil reliquerit, quod ad hominis creationem iuuare poſſit, tam amans, quod humile eſt, operis, tam eius æſtimatrix.

Monuimus aliàs, limum illum terræ, de quo 149.
formatus homo perhibetur Geneſ. cap. 2. verſ. 7. Geneſ. 2.
fuiſſe puluerem non qualencunque; ſed eum, qui *tenuiſſimus, & viliſſimus ſit:* quæ ſunt verba
Chryſoſtomi homil. duodecima in Geneſim. Itaque, Chryſoſt.
cum & non pauca de terræ gleba produxerit Creator, affectaſſe viſus, vt lutum, quod Adæ plaſmando ſubſeruiret, minoris pretij fuiſſet. Vt quid iſtud? Num, vt potentiæ, atque artis magnitudinem commendaret, quæ ſciret ex tam vili adiumento tam pulchra erigere? Sic Chryſoſtomus. Et conſidera, vt, cum iuſſa ſit terra germinare herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum facientem fructum iuxta genus ſuum, Geneſ. cap. 1. verſ. 11. ibi non legitur adfuiſſe Trinitas; nimirum, quia non erat

de

Digitized by Google

de vilibus, & abiectioribus puluis ille: nunc verò, cùm, quod inhonorum eſt, telluris coaceruatur ad hominis fabricam; ſollicita, idque ſupra modum adeſt; *manu*, nimirum, *ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſo in primis amore, atque affectione*: vt cuius eſſent deliciæ, ſtructio illa. Audi Bernardi monitum de Verbi ad homines deſcenſu: *Chriſtus enim* (ait ille ſerm. 2. de Aſcenſione) *cùm per naturam Diuinitatis non haberet, quò creſceret, vel aſcenderet, quia vltra Deum nihil eſt; per deſcenſum quomodo creſceret, inuenit, veniens incarnari, pati, mori*. Ergo certè humilitate dominatus creſcit, Monarchia extenditur, ipſa etiam Diuinitas ſe quodammodo maior fit atque potentior: adeo humilitas maieſtati non obeſt, vt magis augeat, atque dilatet. Trinitas igitur, cùm per Diuinitatis naturam non haberet, quo creſceret; per humilitatem vt amplificaretur quodammodo inuenit: ideò igitur ad hominem formandum vigil deſcendit, vt, quoniam puluis, de quo hic conſtruebatur, omnium abiectiſſimus eſſet, quod viliſſimum erat exercendo, humilitate principatum diſtenderet. Sed neque illud aſpernandum. Creandus erat homo, non vtcunque, verum in Principem & rationalium eiuſdem naturæ, & animantium cæterorũ: & verò principatus nota humilitas; quoque maior, ampliorque eſt humilitatis & affectio, & exercitatio, eò auguſtior eſt dominatio; quò igitur conſtaret, hominem eum eſſe, qui inter creaturas, quæ ſub cœlo ſunt, ſupremam obtineret dignitatem; hunc Creator plùs humiliauit, viliſſimam terræ portionem ſumens, vndè conſurgeret homo. Itaque non inde deſpiciendus homo, vel à planta, vel ab arbore, vel ab irrationali; quoniam ex viliori figula compactus ſit; ſed magis proptereà tanquam Ducem, & Monarcham reuerebuntur ſubmiſſi; alioquin ægrè laturi, vt principatu fungeretur, his ſi careret inſignibus, quæ magis Principem faciunt, quàm aut purpura, aut virga imperij, aut diadema capitis.

Deus per humilitatē quodammodo maior. Bernard.

150. Ibat ad mortem gaudens Filius Dei, ibat ad feralis ligni ſupplicium, atque ad Genitorem conuerſus, Ioan. cap. 17. verſ. 1. *Pater*, inquit, *venit hora: clarifica Filium tuum, vt Filius tuus clarificet te*. Quæ in verba Ioannes Chryſoſtomus homil. 5. de Patientia Iob, ad finem: *Si enim Dominus meus miſeros, & ærumnoſos amans, glorioſam rem vocat, etiam id patrio throno magis adijcit gloria: multò ipſe magis hæc gloriam exiſtimare debeo*. Quo in ſermone expendo: *etiam id patrio throno magis adijcit gloria*. Quibus verbis innuere Chryſoſtomus videatur, dum Chriſtus ſuperiùs apud Ioannem pollicitus ſit, ſe Patrem clarificaturum, ſubinnuiſſe amplificandos iri in poſterum ex filij induſtria paterni throni ſplendores. At, quomodo Patris gloria incrementum admittere valeat? Ibi felix illa, & immenſa plenitudo, quæ exſuperat omnem ſenſum; cui, ſicut nihil deeſt ad cumulum, ita nihil adijci valeat: denique ibi eſt Diuinitas inexhauſta atque infinita, quid adiecturus ſit Filius tantis diuitijs, quanquam maximè cupiat? Certè vrgebat tempus, quo Filius Virginis, quod humilitatis difficillimum eſt, fortiter aggreſſurus erat; nimirum, mortem ligno paſſurus inter homicidales latrunculos, ille, qui fabricator cœlorum; ille, qui Dæmonum formido; ille, qui in ſplendoribus Sanctorum ex vtero ante Luciferum genitus. Tam immania igitur humilitatis documenta præbiturus, amplificari dominatus ſpatia quaſi poſtulat, tanquam ſi exiguum etiam Diuinitatis regnum tantæ humiliationi: Pater, inquit, clarifica me: ego quoque te glorificabo. Inſtemus vterque operi: anguſtus eſt thronus honoris, adijciamus illi. Vides humiliandum vſque ad mortem, mortem autem Crucis: humilitati debetur principatus. Scio apud te infinitum, diuinumque eſſe regnum; ſed vereor, vt tam grandi etiam imperio tam magna, tam inaudita humilitas contenta ſit. Hoc igitur innuit, quòd filius, vt inquiebat Chryſoſtomus, *patrio throno magis adijcit gloriæ*.

Ioan. 17.
Chryſoſt.
Humilitas Chriſti quaſi exigua quodãmodo ipſa Diuinitatis gloria.

Qui ſic humiliatur, benè loquutus apud Ioan- 151.
nem Apoc. cap. 1. verſ. 8. *Ego ſum Alpha, & Omega, principium, & finis*. Equidem finis, & vltimus ſanè: nam & deſpectum, & nouiſſimum virorum declarat Iſaïas cap. 53. verſ. 3. Sed, quomodo ſi tam deſpectus, audet primos accubitus tenere, & Alpha ſe nominare? nam ſanè, ſi primus & Ductor reliquorum, quonam more ſub omnibus, atque poſtremis inhærens? Equidem præclarè vtrunque ab Euangeliſta coniunctum: nam certè humilitati principatum iure quodam debitum firmauimus hactenus, & quò profundior eſt humilitatis, eò imperij gloria altior, atque ſublimior. Igitur inter abiectos humillimo debetur, quod in regnis præcellentiſſimum eſt. Bellè itaque, ſi Chriſtus Omega ſit, id eſt, in ordine litterarum vltimus, vt idem & Alpha nominetur, qui principem occupet ſedem, eoque more humillimus ſublimiſſimus pariter euadat. Tertullianus libro de Monogamia, cap. 5. *Sic & duas litteras Græciæ, ſummam, & vltimam, ſibi induit Dominus, initij, & finis concurrentium in ſe figuras: vt, quemadmodum Alpha ad Omega vſque voluitur, & rurſus Omega ad Alpha replicatur; ita, vt oſtenderet in ſe eſſe initij decurſum ad finem, & finis recurſum ad initium; & ideò in Chriſto omnia reuocantur ad initium*. O beata humilitas, quæ dum principatum fugis, attrahis potenter; atque tum propius accedis, cùm longiùs abire videare! O nouiſſimum & primum Chriſtum IESVM! Quis tam diſtantia maritare potens, niſi ſedula atque perita artifex humilitas? Humiliauit ſe factus obediens vſque ad patibulum: ſed propter hoc, exaltatum eſt nomen eius ſuper omne nomen. Verè Alpha & Omega, principium & finis.

Apoc. 1.
Iſai. 53.
Humiles, quò plùs ſe deprimunt, magis exaltantur.
Tertull.

Verùm, ſi tam humilis Chriſtus, quamobrem 152.
Satanæ hortanti, vt de templi faſtigio delaberetur, Matth. cap. 4. verſ. 6. non eſt obſequutus? eſt enim deſcenſui amica humilitas, quæ ſublimia ſtudioſè auerſatur. Puto, exiguæ humilitatis ſpecimen arbitratus eſt, tantùm de templi vertice in terras deſcendere: proindè quaſi principatu ſuo non ſatis dignam notam reſpuit. Sanè Chriſti dominatui non qualiſcunque deſcenſus conuenit; ſed qui ſpectabilis, egregius, ſtuporem generans: ſic à ſummo cœlo in terras pelle & carnibus circundandus deſcendit: ſic & à ſepulcro in Limbum abiturus: itaque, neque ſuperbiæ, neque tumoris eſt, quòd non deſcendat; ſed vt Satanam doceat, mediocri humilitate nequaquam contentum, vt quæ non ſatis manifeſtet, quanta eius dominatus & poteſtatis amplitudo ſit. Chryſologus ſerm. 13. *dum ait: Non tentabis Dominum Deum tuum. Sic vtique Dominum, ſe vtique Deum intelligi voluit, hoc dicendo: quia non de pinna templi tantùm ſe dedit ad terram; ſed è cœlis ſe ad Inferos vſque iactauit, non ca-dentium forma, ſed eſſet reſurrectio mortuorum*. Benè Rauennas Præſul: *Se vtique Deum intelligi*. Deo

Matth. 4.
Chriſto non eſt digna niſi magna humilitas.
Chryſol.

igitur

Digitized by Google

igitur dignum deſcenſum optabat, qualis ad Inferos delapſus, non qualis è templi apicibus: renuit igitur quaſi non Deo idoneum ob puſillitatem, quem Diabolus ſuadebat, deſcenſum.

153. Sed pingit Iſaïas venturum Meſſiam ſingulari more cap. 9. verſ. 6. *Paruulus*, inquit, *natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius, & vocabitur nomen eius, Admirabilis, Conſiliarius*, &c. Quod verò principatus ſignum iſtud humeros decoraturum? Auguſtinus ſerm. 71. de Tempore: *Tunc enim Chriſtus principatum ſuper humeros eius habuit, quando Crucem ſuam admirabili humilitate portauit.* Eaque eſt Patrum vulgata opinio. Verùm demiratur pluſimùm, atque meritò ſanè Tertullianus aduerſus Iudæos ſcribens: *Quis omnino Regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu ſceptrum, aut aliquam propria veſtis notam? Sed ſolus nouus Rex ſæculorum Chriſtus* IESVS *noua gloria & poteſtatem, & ſublimitatem ſuam in humeros extulit, Crucem, ſcilicet, vt ſecundum ſuperiorem prophetiam, exinde Dominus regnaret à ligno.* Aduerte, ante Chriſti aduentum ſub multa ignorantia latuiſſe mundum: nam paupertas in opprobrio erat; ſterilitas, vitium; iniuriarum patientia, ignauæ mentis ſocordia dicebatur; honorum deſpectus, inſipientia: venit hæc vniuerſa correcturus Seruator. Sed inter errores & eum reperit apud vulgus mortalium, vt Regem tantùm nominarent, quem, aut corona, aut trabea ornatum conſpicerent. Quemadmodum igitur de præfatis, quam biberant, opinionem, vt dediſcerent, fecit, & noſſent deinde pauperes, ſpadones propter regnum cœlorum, opum contemptores omnibus encomijs dignos eſſe; ita noſſent vera principatus inſignia, humilitatem eſſe, & quò quiſque ſe magis demitteret, eò plùs dominaturum; debere idcircò, quæ principatum ſignificarent, non eſſe de pomposis & de turgentibus; ſed potiùs de abiectis: quando autem ex vilibus & contemptis aliquod deſumendum ſignum fuiſſet, Cruce nihil magè idoneum, vt quòd mortales ſummè deſpicerent: igitur præclarè ad principatus ſignificationem patibulari ligno humeros onerauit Rex nouæ diſciplinæ, ac de eo ab Iſaïa cantatum: *Et factus eſt principatus ſuper humerum*, non in capite, aut veſte, vti alij Toparchæ.

Iſaiæ 9.

Auguſt.

Crux, vnica principatus nota.

Tertull.

154. Ac certè idemmet nouus Rex tranſiturus ab hoc mundo ad Patrem, *ſurgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua: & cùm accepiſſet linteum, præcinxit ſe, deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus*, Ioan. cap. 13. verſ. 4. Sanè Apoſtolorum ſeruus Magiſter factus eſt, dum conuiuium pinguium medullatorum celebrat: nam mancipiorum eſt præcingere ſe, & à deambulando contractas ſordes diluere. Præſtabit fidem Alexandrinus Dionyſius epiſtola contra Paulum Samoſatenum: *Dominus, & Deus Apoſtolorum cùm accepiſſet formam ſerui, cœna myſtica facta ſurgit à cœna Deus Apoſtolorum* IESVS, *& ponit veſtimenta ſua, & cùm accepiſſet linteum, præcinxit ſe; hæc eſt forma ſerui.* Quæ huius tam abiectæ, & deſpicandæ formæ ratio? An gratia Sacramenti? Sed in inſtituendis alijs Sacramentis nunquam talis viſus Seruator. Equidem inter Eccleſiæ ſeptem pignora, Euchariſtia potiſſimum obtinet locum: Sacramentorum Rex eſt, quemadmodum Phœbus ſeptem inter Planetas: quoniam verò dominatus & Monarchiæ indicium humilitas eſt, tum filius Dei ſe maximè demittit, cùm Princeps Sacramentum conſtituit, vt ex ipſo inſtituentis habitu diuerſo, quàm in aliorum inſtitutione Sacramentorum, qui totus ſpiraret humilitatem, colligerent facilè Diſcipuli, quantùm præcelleret alijs Sacramentis, illud, in quo inſtituendo Seruator tantùm ſe exinaniret. Igitur, quòd in Euchariſtia fundanda humilis apparet Dei gnatus, principatus indicandi cauſa accidit.

Ioan. 13.

Euchariſtia inter Sacramenta ſeptem principatum habent.

Dion. Alex.

Seruorum eſt, præcingi.

Iam à Chriſto ad MARIAM: ille ſerui formam induit, hæc ancillæ: venit ab empyreis Archangelus, & nunciauit in Dei matrem electam: exemplis Elizabethæ firmauit: qualem paritura gnatum viuis coloribus depinxit: & poſt ſtupores Virgo: *Ecce ancilla Domini*, inquit: *fiat mihi ſecundum verbum tuum.* Sed, quid Deo refert MARIA his verbis pro omnibus, quæ retribuit illi? Nonne ratione creationis ancilla Domini facta, vt ſileam alios multos titulos? Nunc igitur, quorſum idem ingerit, velut magnum aliquid & ſpeciale offerat? Sanè ancillæ vocabulo vſa eſt humilitatis cauſa; videlicet, ne inter tam fortunata obreperet gloriæ vana, leuiſque aura; aut potiùs, rear, pro noſtri inſtituti ſcopo: audierat nominari ſe à Legato MARIAM, hoc eſt, Dominam, regnatricem, imperia habentem; id enim vox denotat: igitur vt compellari ſe Dominam audijt, accurrit ad dominatus inſignia: his enim fulgere oportebat: nouerat autem Monarchiæ indicem, humilitatem eſſe, humilitatis pignus, ſeruilia miniſteria. Quò itaque Domina videatur, humilitatem appetit: quò humilis, ancillam ſe nuncupat. Chryſologus ſerm. 142. *Quæ vocatur ab Angelo, ipſa ſe cognoſcit & confitetur ancillam: quia deuotus animus inſulis beneficiorum creſcit ad obſequium, augetur ad gratiam, non ad arrogantiam proſilit, non ad ſuperbiam pertumeſcit.* Monuerat initio concionis, quo pacto Domina nuncupata ſit ab Angelo: *Nam* MARIA, inquit, *Hebræo ſermone, Latinè Domina nuncupatur: vocat ergo Angelus Dominam.* 155.

Luc. 1. 38.

MARIA idem quod Domina.

Chryſol.

Mihi autem abſit gloriari (inquit Paulus ad Galat. cap. 6. verſ. 14.) *niſi in Cruce Domini noſtri* IESV *Chriſti.* Quem locum Auguſtinus explanans ſerm. 20. de verbis Apoſtol. *Poterat*, inquit, *Apoſtolus gloriari in ſapientia Chriſti; & verum diceret: poterat in maieſtate, poterat in poteſtate; & verum diceret: ſed dixit, in Cruce: vbi mundi Philoſophus erubuit, ibi Apoſtolus theſaurum reperit: vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Quo Domino? Chriſto crucifixo: vbi humilitas, ibi maieſtas; vbi infirmitas, ibi poteſtas.* Sed, quare Paulus relictis cæteris attributis, in eo, quod infirmum, & humile eſt, ſolùm velit gloriari: nunquid vt Magiſtrum Chriſtum ad viuum imitetur? Chriſtus autem præ choro gratiarum, humilitatem ſingulariter dilexit, proinde hortabatur aſſerens: *Diſcite à me; quia mitis ſum, & humilis corde.* nempe, vt ſpeciatim humilitati addicerentur. Sanè alibi idem diſcipulus, nimirum, ad Corinthios poſteriori epiſt. cap. 12. verſ. 9. *Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.* Vocat autem virtutem Chriſti antonomaſticè humilitatem, quam à ſe adeptam iri deſiderat, quoniam amator verus IESV eidem per omnia aſſimilari optabat. Bernardus in fine tractatus de gradibus humilitatis, expendens illa Paulina: *Nam virtus in infirmitate perficitur. Quæ virtus, (ait?) Ipſe Apoſtolus reſpondeat: Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti. Sed nondum forſitan intelligis, de qua ſpecialiter dixerit;* 156.

Galat. 6.

Auguſt.

2. Cor. 12.

Humilitas ſpeciali titulo virtus Chriſti dicta.

Bernard.

Perfectus amator in omnibus dilecto aſſimilari conatur.

Digitized by Google

xerit; quia Chriſtus omnes virtutes habuit: ſed cum omnes habuerit; præ omnibus tamen vnam, id eſt, humilitatem in ſe nobis commendauit, cùm ait: Diſcite à me; quia mitis ſum, & humilis corde. Non malè iſtud: ſed longiùs à noſtro propoſito. Pro themate noſtro aduerto, Paulum, ex quo in Apoſtolorum numerum tranſijt, Principem Eccleſiarum conſtitutum, iuxta quod vaticinans prædixerat Dauid Pſalm. 44. verſ. 17. *Pro patribus tuis nati ſunt tibi filij: conſtitues eos Principes ſuper omnem terram.* Quando igitur Paulus in Principem delectus ſit, humilitatem præcipuè inſectatus eſt, vtpote imperij notam. Ac ſanè, quorum vita priuata eſt, glorientur, ſiue in virginitate, ſiue in diuitiarum contemptu, ſeu in fortitudine, aut rimore ſancto, alijſve Dei donis: Paulus, quoniam Princeps conſtitutus eſt, non niſi in Cruce Domini gloriaturus, quoniam per hanc humilitas, per humilitatem verò principatus & regnum: & propterea ſplendidè Auguſtinus in ſuperioribus: *Vbi humilitas*, inquit, *ibi maieſtas; vbi infirmitas, ibi poteſtas.*

Pſalm. 44.

157. At & Pauli commilito, Apoſtolorum Petrus apex, humilitatem, quibus potuit ſtudijs, comprehendere niſus; ductus ad patibulum crucifigendus, nec patitur, vt ſurſum caput eleuetur, quo more Præceptor illius defunctus ſit, ordine inuerſo ad ſydera pedes vertit, ad tellurem caput. Theodoretus oratione de charitate: *Rogauit carnifices, ne ſimiliter atque Dominus affigeretur; ſed contrario modo: extremum enim eligere non in honore ſolum, ſed & in ignominia diſcimus.* Sed, cur Simon vnus inter Apoſtolos ignominia crucis non contentus; quod tamen ad mirandam humilitatem ſatis fuiſſet; inuenit etiam in ipſa cruce, quò ampliùs deſcenderet; nempe, vt inuerſo ordine crucifigeretur; non ſic Andreas, non alij condiſcipuli; cùm tamen votis omnibus pro Chriſto & eo crucifixo mori deſideraſſent? Ecce humilitatem principatus indicem monſtrauimus: iam & diximus Apoſtolos Eccleſiarum Principes factos: ſed aliter Andreas, ſiue alius de crucifixis ſodalibus, aliter Simon: nempe, Andreas Eccleſiarum vnius, aut prouinciæ, aut regni Princeps; Petrus omnium Eccleſiarum Paſtor, & Princeps Paſtorum quoque. Quòd ſi igitur, quæ per crucifixionem humilitas eſt, principatus lingua & indicium ſit, quonam modo Andrea maiorem cognoſceremus Principem eſſe Petrum, niſi in Petro maior eluceret humilitas? Igitur, quemadmodum Princeps eſt conſtitutus ſuper omnes Apoſtolos, & eius humilitas Apoſtolorum vincat humilitatem, oporteat, ac proinde aliter quàm Apoſtolorum quiſquam, hoc eſt, maiori cum dedecore, capite, ſcilicet, ad terram deflexo, crucifigatur.

Theodor. Inter ipſa vilia, quod viliſſimum eſt, eligere debemus.

158. *Acceſſit ad* IESVM *mater filiorum Zebedæi cū filijs ſuis adorans, & petens aliquid ab eo.* Matth. cap. 20. verſ. 20. & eum, quod poſtularet, ſignificaſſet; nimirum, vt ex gnatis in loco regnandi vnus ſiniſtram occuparet, alter dexteram; quaſi excanduit Seruator, & non niſi per egregias, difficilieſque labores adipiſci poſſe innuit, dicens: *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Proh! quantùm ſudabant fratres, ſi de eodem poculo hauſturi, de quo Chriſtus, bibens quidem de torrente in via, & bibens in cruce fel atque amaritudinem? Sed hunc eundem, qui tam ardua cognatis ſuis Zebedæi natis, proponit, video mitiorem factum apud Lucam cap. 12. verſ. 32. Neſcio in quos incidit, paucos quoſdam atque deſpectos, & timidæ mentis; conſolatur extemplò: *Nolite*, inquit, *timere, puſillus grex: quia complacuit Patri veſtro dare vobis regnum.* Nonne hoc ipſum, quod vltrò iſtis offert, auebat tantoperè proli mater filiorum Zebedæi? Et vbi calix ille plenus tyrannici furoris, atque minarum, de quo, num bibere valerent, interrogauit? Cur non & modò ad exiguum gregem: Non eſt meum dare vobis regnum? O vide, quantùm proficiat humilitas! vt ad regna viam facilem ſternat! quoniam in filijs Zebedæi non elucebat humilitas; ſed magis tenuis aliquis ambitionis odor, non niſi per torturam, per equuleos & vngulas capeſcere poſſe cęlorum regna edidicerit: quia vero puſillus grex totus in humilitate & ſubmiſſione, quanquam non abſque meritis, & agonem Olympum aditurus; ſed breue & tolerabile compendium eorū, cùm per anfractus, & ſcopuloſa ſubeundum illis ſit, quos excellens quædam humilitas non ducat: adeò ſemper humilitati coniunctum regnum, atque principatus.

Matth. 20.

Humilitas ad cœlum facilis & plana via.

Luc. 12.

159. *Filius vnius anni* perhibetur fuiſſe Saül Reg. 1. cap. 13. verſ. 1. cùm regnare cępiſſet: duobus autem annis regnaſſe ſuper Iſraël: vtrunque æquè difficile: nam conſtat, adultum, & proceræ magnitudinis fuiſſe, cùm imperij habenas capeſſeret: ſed & quadraginta annis regnaſſe ſuper Iſraël perhibetur, Actor. cap. 13. verſ. 22. Quonam igitur more, aut vnius anni ſub dominationis exordio, aut duobus ſolùm regens annis populum? Equidem, cùm puer vnius anni dicitur Saül, magna eius ſimplicitas atque humilitas commendatur: huius enim character & ſymbolum aptiſſimum pueritia: at vero dominationis & imperij cuſtos, atque pignus humilitas eſt: quoniam ergo, quæ imperij indiuidua comes eſt humilitas, duobus tantùm annis manſit cum Saül, ideo duobus ſolùm annis Rex fuiſſe declaratur, quoniam Regem eſſe abſque humilitate non minùs impoſſibile ſit, quam abſque ſceptro & diademate; non minùs eſt hæc imperij inſigne, quam illa ſint. Gregorius Romanus lib. 5. expoſitionis in 1. Reg. ad præfata verba, cap. 13. *Nam ad litteram, vnius anni quomodo filius eſſe potuit, qui vniuerſo populo ab humero, & ſurſum eminebat? Quod ergo ſecundum litteram intelligi non poteſt, intelligi per interna intelligentia rationem debet: vnius nanque anni Rex eſſe deſcribitur, vt donum pueritia in perſona Regis, innocentia bonum ſignet: de Rege ergo, qui prius bonus, poſtea malus extitit, dicitur: quia vnius anni fuit, cùm cœpit regnare, & duobus annis regnauit: licet enim multis annis regnauerit, illis ſolis regnare dicitur, in quibus humilis & innocens fuiſſe perhibetur.*

1. Reg. 13.

Actor. 13.

Greg. Pap.

160. Reprobato Saüle de Iſaï filijs, vnus in Monarcham iuſſus vngi per Samuëlem: prodijt ante omnes primogenitus Eliab, de quo cùm Dominum conſuluiſſet Vates: *Ne reſpicias*, inquit, *vultum eius, neque altitudinem ſtaturæ eius: quoniam abieci eum, nec iuxta intuitum hominis ego iudico.* Reg. 1. cap. 16. verſ. 7. Equidem homines, quem videbant pulchro eſſe corpore, & iuſta ſtatura, regno dignum iudicabant: quare & prouerbialis inde apud veteres loquutio: *Priami ſpecies digna imperio*, vt docet Porphyrius in Iſagoga, monet Nazianzenus 2. Inuectiua in Iulianum, & conſuluiſſe viſus Plato lib. 7. de Republica: hæ igitur erant notæ eius, qui ad regendum idoneus extitiſſet apud mortales. At Numen æternum: *Nec iuxta intuitum hominis* (ait) *ego iudico: homo enim videt ea, quæ parent; Dominus autem intuetur*

1. Reg. 16.

Pulchritudo & ſtatura imperio digna ex veterum ſententia. Porphyr. Nazianz. Plato.

tur

pur cor. Quid eſt intuetur cor? nempe, ad imperandum ſpretis externis indicijs, explorat, num quiſquam vetè, id eſt, corde, & animo humilis ſit, qua ſi videat prædirum virtute, imperiò conuenientem iudicat, quoniam humilitati poteſtas annexa: erat autem mente elatus Iſaï maior natu filius, ac proinde à dominatione repulit. Abulen- Abulenſ. ſis quæſt. 25. in cap. 16. lib. 1. Reg. *Quæret aliquis, quare Dominus abiecit Eliab? Reſpondet Nicolaus, & Hebræi, quòd hoc factum eſt, quia Eliab erat ſuperbus corde, & iracundus: quod patet ex eo, quod dicitur ſequenti capite: quia iratus eſt contra Dauid, & increpuit eum durè dicens: Ego cognoui ſuperbiam tuam, & duritiam cordis tui; quia, vt videres prælium, deſcendiſti.* Quando igitur humilitas principatus atque imperij nota ſit: potuit Canticorum ſponſus, quanquam magnus Princeps, ruſticanis, humilibuſque laboribus aliquando delectari.

SECTIO XVI.

Non ignominiæ, ſed gloriæ ſeminarium Crux, atque Paſſio.

161. REuertamur tandem ad alterum ſponſæ nomen: nam Sunamitem, hoc eſt, coccineam, quòd, ſcilicet, cocco genus tingere didiciſſet, appellatam oſtendimus præteriti Anteloquij Section. 5. Subſect. 1. numer. 83. Proh! quantam in lucem, eamque clariſſimam, & quæ vel multum fortunatis inuidiam parere poſſet, nomen hoc, quod mechanicum, & abiectum apparebat, euaſit? Certè eam, quæ his afficiebatur titulis tantum non deſpicere Reginæ, & concubinæ auſæ, vt beatiſſimam potius dixerint; auroræ, Lunæ, Phœbo ſplendorem micantiſſimum comparauerint: filiæ Tyri eam muneribus adorauerint: omnes diuites plebis vultum illius deprecati; Quòd ſi tantæ magnitudinis apicem, ea, quæ ob conuicium appellabatur coccinea, conſcendit; quid infame quondam lignum, & viliſſimis homuncionibus dicatam crucem, nunc in frontibus Regum fulgere demiramur? nam & ipſa coccinea, poſtquam Seruatoris reſperſa cruore. O patibuli radios ſeptemplici Sole lucidiores! ò gloriam, vereor, ne & ipſi Christo difficilem propter ſummam illius amplitudinem! Nam, quid ipſe inclamat Pſalm. Pſal. 22. 22. verſ. 22. *Salua me ex ore leonis; & à cornibus vnicornis humilitatem meam.* Opportunè quidem à rugientis leonis ſæuiſſimis faucibus liberari anhelauerit; ſed cornua vnicornium cur refugit? quid in his atrox, quæ magis venena diſpellunt? Non, ſi immania fuiſſent, Ioſepho, viro etiam cum hoſtibus miti, atque largifluo, Moyſes Deut. 33. tribuiſſet Deuteron. cap. 33. verſ. 17. *Cornua rhinocerotis (ait) cornua illius; in ipſis ventilabit gentes vſque ad terminos terræ.* Quæ igitur cornua, à quibus expediri deſiderat? fortaſſe crucis brachia? Genebrard. Ita ſanè, Genebrardo expoſitore: *A cornibus vnicornium* (inquit) *id eſt, à cruce: nam cornu vnicornis, crucis ſolius figuram refert.* Eſt & vetuſtiſſima Tertull. interpretatio; nimirum, Tertull. lib. 3. aduerſus Marcionem: *Saluum*, inquit, *fac me ex ore leonis; vtique mortis: & de cornibus vnicornis humilitatem: de apicibus, ſcilicet, crucis, vt ſuprà oſtendi.* Oſtenderat, videlicet, paulò antè cum allegata Deuteronomij verba tractaret: *Nam & antennæ* (ait) *quæ crucis pars eſt, extremitates, cornua vocantur: vnicornis autem media ſtipitis palus: hac denique virtute crucis, & hoc more cornutus vniuerſas gentes, & nunc ventilat per fidem, auferens à terra in cælum.* Atque hac quidem admiſſâ declaratione; ecce, quanta inſurgat quæſtio: nam à cruce vindicari humilitatem quorſum poſtulat, tanquam humilitati nocere valeat patibulum? Quòd ſi ea trita ſpiritalium Magiſtrorum doctrina eſt, conducere plurimùm ad humilitatis perfectam acquiſitionem, in ijs exerceri libenter, quæ viliora ſunt; quid cruce abiectius? Hanc exoptaſſe Chriſtum decebat, non fugam ab illa quærere. Ita quidem verum eſt, humilitatem conſortari amore eorum, quæcunque contemptum generant; quemadmodum ex oppoſito, & faſtus, & gloria, atque pompa omnis illam eneruant. Chriſtus itaque, cùm præſagiret, quantum honorem allatura eſſet crucis perpeſſio, ne non eſſet ſufferendæ tantæ maieſtati eius, quanquam humilitas, velut timebat. Gloriæ igitur Oceanum ingreſſurus, ne humilitas naufragium patiatur, exorat: ideò ab apicibus crucis liberari humilitatem ſuam æſtuat: quandoquidem nihil eſt, quod ſic aduerſetur humilitati, quemadmodum gloria atque ſplendoris aura.

162. Dicat & plura nobis Dauid de Chriſto filio eius: *Singulariter* (ait in perſona Seruatoris Pſalm. Pſal. 140. 140. verſ. 10.) *ſum ego donec tranſeam*; id eſt, incomitatus quidem, abſque ſatellitibus, abſque miniſtrantibus, donec ex hac vita ad Patrem transferat. Auguſtinus in eum Pſalmum: Auguſt. *Quid eſt ergo, donec tranſeam, niſi de hoc mundo ad Patrem? Donec ergo tranſeam, ſingularis ſum; cùm tranſiero, multiplicabor: poſt Paſcha iam non ero ſingularis; poſt tranſitum non ero ſingularis: multi imitabuntur, multi ſequentur.* Verum, quid eſt, quod abſque focijs extitiſſe dicat, antequam ex hoc mundo abiret? Nonne diſcipulorum caterua munitus ſemper? Certè & Angeli aſſiſtebant, neque exilis cohors: nam & Simoni loquutus Matth. 26. verſ. 53. Matth. 26. *An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo pluſquam duodecim legiones Angelorum?* Quis vnquam Principum terræ tam egregia multitudine cinctus? Verè hic ſolus Dominus fortis & potens, cui militia tam ingens, cuius fortitudo & decor indumentum eius. Qui igitur ſolitarius & agminibus deſtitutus? Sed attende, quid prædixerat: deſtitutum ſe nanque, donec pateretur, donec tranſiret. Non igitur omni carere ſe innuit ſatellitio: verùm adeò exiguam multitudinem comitantium ante paſſionem, vt ſi cum turmis miniſtrantium poſt ſuperatam mortem comparentur, quaſi incomitatus fuiſſe videatur. Itaque ob crucis paſſionem tantam conſequutus gloriam, tam magnificam clientelam, vt cum his collati primi honores, nullius appareant ſplendoris. At declaremus exemplo aliquo, quod fortunæ volubilitas, & humana inconſtantia nonnunquam ſuppeditare conſueuit. Sit quiſpiam potens, & beatus prouinciarum ampliſſimus Monarcha: millia millium obſecundent, & clientelæ eius non ſit numerus: ſtupeſcat orbis, plures in eius vnius reperiri aula mortales, quàm in aliorum regnis; tandem aut ciuili tumultu, aut maiori ſuperueniente hoſte, victoris arbitrio ſupponatur: ille autem induperatoriam maieſtatem in particularis Dynaſtæ moderatam pompam commutet: itaque nunc Marchio, qui fuerat

rat

rat aliquando Rex diues & abundans; ſatellites quoque habet, pueros & ancillarum greges, faſtus etiam non contemnendam omnino ſimilitudinem: gemit tamen præteritorum ſaucius memoria: demirantur exteri, quòd triſtior incedat, auditaque luctus ratione, quoniam de ſolitudine & egeſtate querela eſt, ſtupeſcunt magis. Quin viuis (inquiunt) felix & iucundus, cui tot villæ, tot fundi, tantum pecus in montibus, & in campeſtri loco, habes mancipia & clientes. Ille tamen ſemper ingeminat lamentum: *Singularis ſum ego*, ſine domo, abſque poſſeſſionibus, ſeruorum atque ornatus vacuus. Quid verò eſt, ſingularem eſſe eum modò, niſi, quoniam, ſi poſteriores gloriæ cum prioribus aſſimilentur, ſubſeruientium numerus penè nullus computandus ſit? Sic igitur Chriſtus, antequàm patiatur, ſingularem, deſolatumque ſe vocat, quòd equidem duodecim legionibus Angelorum etſi vallatus; tantæ tamen pompæ magnitudo eum ea, quæ Paſſionem ſubſequutura ſit, collata, ſolitudo magis, quàm frequentia digna ſit, quæ nuncupetur.

163. Video ſanè Petrum in reliquis voluiſſe Magiſtrum imitari, niſi cùm ad patibulum ventum eſt: hic diuerſam in crucifigendo formam rogat ſuppliciter, & impetrat: itaque plantæ ſummitatem ligni attingebant, caput deorſum tendebat vice verſa atque Præceptor illius. Quid hoc, Simon? Nonne ad crucis æmulationem tam bonus hortator ſemper incitabat? *Qui vult* (ait) *venire poſt me, tollat crucem ſuam.* Quin & Ioan. 21. Apoſtolorum Coryphæo ſingulariter Ioann. cap. 21. verſ. 18. pronunciatum, clarificaturum illum Deum hoc mortis genere. Percipiamus igitur ex Ambroſ. Ambroſio, quamobrem hac vna in re Ducem æmulari Petrus deſierit: *Non fuit* (ait ſerm. 20. in Pſalm. 118. ad illa: *Pax multa diligentibus legem*, &c.) *opprobrio Petro crux Chriſti, quæ tantùm ei gloriæ dedit, vt vniuerſis Chriſtum honoraret veſtigijs, metuens, ne ſi ea ſpecie crucifixus eſſet, qua Dominus, affectaſſe Domini gloriam videretur, Crux ergo opprobrium perfido: fideli autem gratia*, &c. Sed quidem difficilis hæc Ambroſiana theſis: *Ne* (inquit) *Domini affectaſſe gloriam videretur, ſi ea ſpecie, qua Dominus, crucifixus eſſet.* Quam, amabo, gloriam, doctiſſime Antiſtes? eum vocas honorẽ, quo ſanctè, atq; peſſimus quiſq; in republica expiat delictorum atrocitatẽ? Præclaram ſanè laudem, & ſpolia ampla Chriſto IESV tribuis, quem decentiori vocabulo Iſaïas, nouiſſimum virorum appellauerit: egregiè tamen Ambroſius gloriam vocauit. Et ſanè Petrus, cùm Præceptor conſcenſo Thaboris vertice, aduocatiſque Moyſe cum Elia, reuelauit ex beata viſione promicantes radios; non eſt veritus ſupplicare tantorum gaudiorum participem fieri, idque ad longum: *Bonum eſt* (ait) *nos hic eſſe: faciamus tabernacula*: moremur in colle amœniſſimo, in loco voluptatis: præſtat hic æuum traducere: nunc autem, quòd videat crucis tantam eſſe gloriam, quæ ſolo Dei Filio quodammodo digna ſit, eique velut ſpeciali iure debita, ad tantum culmen ſuſpirare non audet: *Ne ſi ea ſpecie crucifixus eſſet, affectaſſe Domini gloriam videretur.*

164. Verùm hæc Dominici affectatio honoris arcanum quidpiam ſubtegere videatur. Sanè fuit quondam; cùm de Spiritibus ſuperbiret vnus, multiſque donatus fulgoribus, cuius, nempe, operimentum omnis lapis pretioſus, temerarius ſoli Creatori conceſſa faſtigia ſuperare tentauit; *Sedebo* (inquit Iſaïæ 14. verſ. 14.) *in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis: aſcendam ſuper altitudinem nubium: ſimilis ero Altiſſimo.* Iſa. 14. Non tibi, ò Lucifer, conueniens ſedere: hoc ſibi incomprehenſibile Numen reſeruauit: te cum ſocijs ſtare in circuitu throni ſufficiens eſt, & æterni Salomonis ambire lectum gladio ſuper femore poſito propter timores nocturnos. At loquatur Bernardus ſerm. 3. de verbis Iſaïæ: *Stant planè Seraphim, ſtant attoniti & ſuſpenſi in contemplatione ſedenti in throno: tu ſedere tentaſti, ò impie: propterea tui moti ſunt pedes, & effuſi greſſus tui: filius eſt, qui ſedet in throno, Dominus Sabbaoth cum trãquillitate iudicans omnia: ſola ſedet Trinitas, quæ ſola habet immutabilitatem: Seraphim verò ſtant*, &c. Bernard. Ergo, quemadmodum intra cœlorum valuas alius eſt locus glorioſus Regi ſæculorum immortali, alius angelicæ naturæ, cæteriſque fortunatis ſeruis: ſic in terris quaſi valeamus meditari alteram eſſe Chriſti gloriam, quam nemo de miniſtrantibus participet; alteram Sanctorum, Petri, Stephani, Laurentij, cæterorumque: Chriſto verò quæ potiùs alia maieſtatis eſſe ſedes, quàm trabes, in qua pependit, cùm ſuper humerum factum eſſe principatum illius Iſaïas narret? Igitur Simon, ne renouaſſe videatur in terris Luciferi elatos animos, cùm velut cogitaſſet tantam eſſe crucis gloriam, cuius pura creatura quodammodo capax non eſſet, aliter crucifigi orauit, & adeptus eſt, ne ſi eodem more, quo Chriſtus affixus eſt, ligno ipſe quoque ſuſpenderetur, Præceptori tantùm debitam gloriam, Luciferi adinſtar, affectaſſe videretur.

Expendamus autem Auguſtini peregrinum dictum ſerm. 130. de tempore, de cruce, & latrone ad feriam 6. in Paraſceue: 165. Auguſt. *Et quidem nemo Regum aliquando paſſus eſt, latronem hominem, aut quenquam alium eiuſdem naturæ conſeruum ſecum aſſumens ita in ciuitatem introducere: ſed Chriſtus hoc fecit, qui mortis, & Diaboli victor; & ſacratiſſimam ingrediens patriam, ſecum latronem introducit, non conculcans Paradiſum iſtius pietatis opere; ſed honorans, neque confundens latronis introitu, ſed illuſtrans.* Duo ſimul triumphantium rarum ſpectaculum. Quibus in verbis illud occurrit in primis mirandum, quod triumphi ſocium quempiam admiſerit Seruator, cùm victoribus in morem fuerit ſolos ferri. Quare, & quòd ſimul Veſpaſianus, Tituſque, genitor, nempe, cum filio ſuperatis Iudæis triumphum iunxerit, ſtupendum apparuit Romanis. Proferamus Oroſium narrantem lib. 7. cap. 9. Paul. Oroſ. *Veſpaſianus, & Titus Imperatores, magnificum agentes de Iudæis triumphum, vrbem ingreſſi ſunt: pulchrum, & ignotum cunctis anteà mortalibus inter trecentos viginti triũphos, qui à conditione vrbis, vſque ad id tempus acti erant, hoc ſpectaculum fuit.* Anne igitur latrone comitatus Redemptor, quò fuiſſet ouatio ſingularis magis, atque memorabilis? Deinde, vt ad latus, vnaque adhiberet aliquem; ex filiorum numero debuerat extitiſſe, aut certè ſponſa, de qua tamen Vates cùm præclariſſima caneret, id potiſſimùm modulatus eſt, mariti adſtitiſſe à dextris in veſtitu deaurato, Pſalm. 44. Pſ. Et quidem vxor tantam gratiam ſortita ſit; rectè; non Lucifer, & bipedum nequiſſimus? itane Angeli pacis præcedunt aliqui, ſequitur maxima pars? & vtraque hæc functio ſeruorum: ad latus feretur in pompa omnium, quæ vnquam fuerunt, ampliſſima, homicida, & raptor? Sic tamen Auguſtino indice: nec futili argumento; quippe cùm ſpectaculum illud fieret Deo, Angelis, & hominibus,

voluit

valuit vniuerſitati probare Redemptor, quanta eſſet crucifixorum gloria, quidve in poſterum ſperare illos oporteret. Id itaque vt confirmaret, placuit eum, qui ſecum paſſus fuerat, æquali quodammodo honore donatum apparere. Cruci igitur debuit latro, quòd ſupra modum condecoratus fuiſſet. Verùm ſupereſt, quæ diſcutiatur illa particula: *Non conculcans* (ait) *Paradiſum iſtius pietatis opere: ſed honorans; neque confundens latronis introitus; ſed illuſtrans.* Sed quid illuſtrauerat? diem, ſcilicet, illum æternitatis, cuius lucerna eſt Agnus, diem clareſcentem mirabiliter à montibus æternis, quæ noctem ignorat? Poſſitne quidpiam ſuperaddi gloriæ beatorum, quæ eſt menſura conferta, & ſupereffluens? nihilominùs gloria latronis, quoniam de cruce ea eſt participata gloria, tantos ex ſe fulgores emittit, vt non angulum aliquem, vel loca non vſquequaque lucida, ſed ipſum etiam Olympum ſplendere magis fecerit. Hoc illud: *Neque confundens latronis introitu, ſed illuſtrans.* O leues crucifixorum agones ad tantam celſitudinem, cùm Mater noſtra Hieruſalem, quæ ſurſum eſt, in omni ſuo ornatu non ſit quaſi vnus de patibularijs, ſed eius, qui furabatur, tam vibrans, & radioſa ſit facies, quæ valeat nouam pulchritudinem afferre vrbi perfectiſſimi decoris illi, cuius portæ nitent margaritis, & plateæ illius ex auro mundo.

166. Quod ſi quidem ſplendidior reddita eſt aula cœleſtis ab ingredientis crucifixi triumpho, non mirum, ſi ſtupefacta angelica cohors interrogat, aſcendente Seruatore, & Domino, Iſaiæ cap. 63. (Iſaiæ 63.) verſ. 1. *Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctus veſtibus de Boſra? Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ?* Ac ſuſpiciunt omninò decorem ſummum victoris, lumenque perſtringens, & beatos oculos: nec ſanè ignorabant, quis fuiſſet triumphator: nam edoctos à commilitonibus Dauid Pſalm. 23. (Pſalm. 23.) retulit, cùm audierunt, Regem eſſe gloriæ, Dominum fortem, & potentem in prælio. Quid igitur hærent in ancipiti? Equidem comparabant viciſſim, & quos Diuinitas emittebat radios, & quos mortalitatis ſtola ſanguine aſperſa, & mirabantur patientis tantùm poſſe lumen: reddidit hoc attonitos. Sic Nazianzenus (Nazianz.) orat. 42. *Stola corporis pulchritudinem ex aduerſo profert, quod per paſſionem exornatum, ac per Deitatem, qua nec amabilius quidquam, nec pulchrius illuſtratum eſt.* Nicetas in Scholio: *Formoſa eſt ſtola ipſius; hoc eſt, corpus ipſius, quod paſſum eſt; partim ob Paſſionem, per quam glorificata eſt; partim ob Diuinitatem, per quam illuſtrata eſt: quippe qua nihil pulchrius.* Aſſueta erat angelica cohors incircumſcriptum videre lumen, & circumfundi Diuinitatis claritate: hæc cùm inexhauſti eſſet ſplendoris, arbitrabatur impaſſibilem eſſe lucem, quæ cum ea quaſi contendere niteretur: nunc cùm videant à paſſione redeuntem Chriſtum inſolito fulgore verberare oculorum aciem, & ciuitatem vnius, eiuſque impermutabilis Dei perfundi magis, candorem augeri, admiratione defixi interrogant: *Quis eſt iſte*, &c. tanquam aſſerant: Non hæc a Diuinitate oboritur tam ingens, nouaque claritas, quippe præſentem eam habemus ſemper, inuelatamque: & quo pacto ſemel affulſit, eodem modo perſeuerat in æuum immutata viſionis eſſentia: reſtat, vt ab humanitatis cruentata ſtola deriuetur iubar illuſtre. Sed, quæ fides, potuiſſe crucifixi gloriam tantùm euehi? Itane lacera illa caro, & deſpecta, & quaſi leproſa tam ſplendeſcens? Contemplantur igitur Angeli; & dum perpendunt, totos occupat ſtupor; adeò non oppreſſam crucis oppobrio Chriſti gloriam, vt ſublimior multò reddita ſit, cuius ipſa cum Diuinitate certare videatur ſplendor & claritas.

Atque equidem certare gloriam illam, quæ 167.
per crucem acquiſita fuit, cum ipſa Diuinitatis gloria, vel etiamnum quodam more vincere, ex Ioanne fortaſſe diſcemus cap. 12. verſ. 32. (Ioann. 12.) *Et ego* (ait Chriſtus) *ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Quæ verò eſt hæc exaltatio? nimirum, ligno indignè ſuſpendi, & deputari cum latronibus? Auguſtinus (Auguſt.) tract. 52. in Ioannem: *Hoc refertur* (inquit) *ad illud, quod ſuperiùs ait; Si autem mortuum fuerit granum, multum fructum affert: nam exaltationem ſuam quid aliud dixit, quam in Cruce Paſſionem? Quod & ipſe Euangeliſta non tacuit: ſubiunxit etenim, & ait: Hoc autem dicebat, ſignificans, qua morte eſſet moriturus.* Sed, quare poſt obitum cogendos homines aſſerat? nempe, qui compellendi, qui trahendi ſint? An immitior poſt mortem conculcatam redditus, vt vim in poſterum inferre velit, qui amore & ſuauitate anteà alliciebat? Dicebat nanque ad afflictum: *Vis ſanus fieri?* Vt humanum omninò appareret beneficium, quod ſpontaneum quoque extitiſſet. Quòd ſi, aut Diuinitate, aut paſſibili natura attrahendi ſint, vtrumque in diebus carnis ſuæ, Dei Filius ſortitus. Quamobrem non trahebat poſt ſe reluctantes Iudæorum animos? Puto quidem his delineari, quàm diſpar fuerit humanitatis Chriſti gloria, dum in viuis ageret, atque poſt obitum eius: nempe, priuſquàm pateretur, glorioſus quoque fuit vultus eius: *Igneum enim quiddam, atque ſydereum radiabat ex oculis eius* (vti ait Hieronymus ad cap. 21. Matthæi:) *& Diuinitatis maieſtas lucebat in facie.* (Igneum & cœleſte quiddam lucebat in vultu Chriſti. Hieron.) Verùm hic omnis ſplendor fidei lumen imitabatur, quod quidem excellens eſt: ſed tamen ita repræſentat obiecti bonitatem, vt non voluntas neceſſariò rapiatur poſt illud: at gloria, quam morte in ligno paſſa adeptus eſt, patriæ inſtar claræ erat viſionis: proinde, quemadmodum illa, quas in Deo referebat perfectiones, ſic oſtendebat, vt arbitrium ſui eſſe iuris non ſineret propter magnitudinem bonorum: ſic & humanitatis crucifixæ ita ignominia patibuli adaucta gloria, vt eius granditatem cùm ferre non valeret humana mens, duceretur poſt illam impotens ipſa ſe cohibere. Vultis his maiora pronunciemus, & potuiſſe ſupra Diuinitatem, diuitias gloriæ humanitatis? Perpendite, quid Ioannes pronunciet: *Omnia* (inquit) *ad me ipſum traham. Non autē dicit* ((innuit Auguſtinus tract. 52. in Ioannem) (Auguſt.) *omnes; ſed, omnia.* Itaque præter humanum genus alia quoque animantia, ſtipites, & montes, cuncta demum elementa, vt nihil intra fabricam viſibilis mundi ſit, quod non rapiat. Sanè Auguſtinus: *Non itaque hoc ad vniuerſitatem hominum retulit; ſed ad creaturæ integritatem, id eſt ſpiritum, & animam, & corpus; & illud, quo intelligimus; & illud, quo viuimus; & illud, quo viſibiles, & contrectabiles ſumus: qui enim dixit: Capillus capitis veſtri non peribit: omnia trahit poſt ſe.* At viſio beata Creatoris non aliquid præter rationale rapit poſt ſe: nam, quibus eſt intelligentiæ defectus à naturæ impoſſibilitate, quemadmodum videre nequeant, & vitaliter moueri; ſic neque à viſione rapi: ergo potentior vis gloriæ humanitatis paſſæ quodammodo, quàm Deitatis ipſius; quando ratio-

nalia ſolùm trahit Diuinitas, idque tantummodò ſi clarè, & intuitiuè repræſentetur: Chriſtus autem poſt mortem exaltatus, omnia ad ſe rapiat, id eſt, non homines, aut Angelos; ſed præter ipſos alia quoque, quidquid, ſcilicet, intra ambitum naturæ verſatur: hoc nanque eſt, omnia trahere.

168. Æſtuabat Moyſes deſiderio beatæ, diuinæque viſionis, & auſus rogare Numen: *Oſtende mihi* (ait Exod. c. 33. verſ. 18.) *gloriam tuam*. [Exod. 33.] Sed inter ciues fortunatos Moyſes cenſeri non poſſet, antequàm mortalitatis exueret fragiles amictus: oportebat autem adhuc apud viuos remanere: ne tamen fideli ſeruo omninò denegaſſe, quod peteret, videretur Deus, reſpondet, contingere non poſſe, vt vultus intueatur: *Non enim* (inquit) *videbit me homo, & viuet*. facturũ ſe, tamen, vt aliud contempletur æqualis quodammodo cùm ipſa clara patriæ viſione, gloriæ; nempe, oſtenſurum ſe ei in ſpiritu & mentis exaltatione, manuum, veſtigiorumque foramina, quibus plagatus ſit in domo Dei: hoc illa denotant, quòd in petræ cauerna eum locaturus ſit, quòd conſpecturus ſit poſteriora illius, id eſt, ſacram humanitatem vulneribus confoſſam. [Lyran.] Lyranus: *Ponam te in foramine, id eſt, retinebo te in contemplatione Chriſti paſſi.* [Auguſt.] Auguſtinus quæſt. 154. in Exodum: *Stabis, ſcilicet, ſupra petram, puta poſt tranſitum Chriſti, id eſt paſſionem: & reſurrectionem*. At, nonne cruentati & laceri ſacratiſſimi corporis intuitus, mœrorem potiùs, & largos ſingultus Moyſi allaturus ſit, quam gaudium & conſolationem? quis enim ad tam indignam crudelitatem fletus cohibere valeat, Myrmidonum etiam, Dolopumve, aut duri miles Vlyſſis? Verùm non tam ipſam crucis tragœdiam reuelaturum ſe Legiſlatori promittit, quam hanc conſequutos triumphos: *Ponam te* (ait) *in foramine petræ*; id eſt, cicatrices tibi monſtrabo; *& protegam manu mea donec tranſeam*; hoc eſt, abſcondam ab oculis tuis, quę luctuoſa ſunt, & aperiam gaudentia: eritque, vt ab huius delectatione victoriæ quaſi tantum in te dulcedinis deriuetur, quantùm ſi ab ipſo voluptatis torrente inebriatus, biberes de æterni & incommutabilis vultus clariſſimo lumine. Facie igitur ad faciem me non videbis; quoniam populo meo adhuc es neceſſarius: huius tamen inexhauſtæ conſolationis recompenſabo abſentiam, detecta tibi ea, quæ per crucem, & tormenta adipiſcenda ſit, gloria: hanc tolerabis etiam inter viuos perſtans: ea cùm frueris, donabere æquali quodammodo cum ea, quæ beatorum eſt, gloria: atque ita ſimul, neque poſtulata omninò accipies; neque ijs tamen fraudabere.

169. [Exod. 33.] Sed, antequàm à Moyſe recedamus, duo eius cum Verbo colloquia exploremus. Exodi cap. 33. verticem montis occupare iuſſus, cùm per longum quadraginta dierum interuallum cum Deo verſatus, quocum ſermocinabatur, tandem ad ſuos reuerſus de claritate Numinis participauit quidem; ſed diminutè ſolùm, vultus ſolùm lumine circundante: at idem non per multas horas in Thaboris apicibus moratus cum Seruatore, pauliſper confabulatus, totus inclaruit, & faciem, & manus, & veſtigia, vniuerſùmque hominem perfundente luce excelſa, & glorioſa. [Origen.] Sed referat nobis Origenes homil. 12. in Exodum: *Nihil ergo aliud in lege glorioſum habet Moyſes, niſi ſolam faciem: in Euangelijs autem totus glorificatur ex integro: audi enim, quid dicatur in Euangelijs: Cùm aſcendiſſet* IESVS *in montem excelſum, aſſumens ſecum Petrum, & Ioannem, & Iacobum, transformatus eſt ibi coram ipſis, & ecce apparuerunt, inquit, Moyſes, & Elias in gloria, colloquentes cum eo. Hic non refertur, quia glorificatus eſt vultus eius; ſed, quia totus apparuit in gloria colloquens cum* IESV. Quorſum igitur tam ingens claritas deriuata eſt in Moyſem? Sanè, quoniam longè diſpar fuit ſermonum materia: nam in monte Sinaï diſcurſus fuere de ordinanda Hebræorum republica, vt ambularet in vijs Domini, in ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo, omnibus diebus: in faſtigio autem Thabor, quemadmodum Lucas Euangeliſta perhibet cap. 9. [Luc. 9.] dicebant *exceſſum eius, quem completurus erat in Hieruſalem*. Hoc eſt, interprete Nicolao: [Lyran.] *Paſſionem eius futuram, quam ſuſtinuit ex maxima charitate: quæ dicitur exceſſus; non, quia exceſſerit modum virtutis; ſed, quia excellentiſſimum eius gradum attingebat*. Igitur ex illis tractatibus, quoniam à Deo erant, gloriam quidem participauit Moyſes; decet enim, vt eos, quibuſcum ſermocinatur, Numen glorificet: ſed, quoniam non à Deo citò crucifigendo fiebant verba, aut certè non de Paſſione, quamuis diſtaret tunc, miſcebantur alloquia; propterea parua dimanatione communicati honores, faciem ſolùm condecorarunt: nunc autem in Thaboris culmine, quoniam præmonſtrantur vibices, & colaphi, & ſputa; ex horum tantùm memoria, ſplendidiſſimæ, & comparandæ lucis ea oboritur copia, quæ noctem omnem diſpellat, & Moyſis non vultum ſolùm, ſed corpus omne radioſum faciat.

170. [B. Franciſco cur ſub forma Seraphini crucifixus apparuit?] An nos & de his quoque inſtruat Seraphicus ille, qui humili, maximoque Franciſco cruci affixus apparuit? quid enim hanc formam ſumpſerit potiùs, quàm Cherubin, Dominationum, alteriuſve ordinis? Miſit fortaſſe Deus ex potiſſimis miniſtris aliquem, vt, quam ſibi placeret inaudita Viri humilitas, ſignificaret? Aut, quia humilitati coniunctior amoris Angelus Seraph, quã Spiritus, in quo eſt plenitudo ſcientiæ, Cherub: quippe ſcientia inflat; charitas patiens, humilis, atque manſueta eſt? Sanè, quantùm ex Scripturis indagare valeamus, Seraphini ſolius gloriæ Conditoris miniſtri ſunt, cùm thronum excelſum & eleuatum circunſtent ſemper, neque inde ad alia transferantur: nam ad Iſaïam vnus quidem miſſus, qui labia purgaret Vatis: at id in conſpectu ſolij gloriæ, quin in longinquum abiret. Cherubim autem & ipſi vident faciem Patris, qui in cœlis eſt, & canticum, *Sanctus*, intonant proculdubio: ſed nobis repræſentantur, qui & alio fungantur munere; neque vno tamen: excubant, nimirum, ad Paradiſi valuas, Propitiatorium obumbrant, Dei aurigatores, & carrucæ pariter ſunt, cùm ambulat ſuper pennas ventorum, aliaque non pauca apud Ezechielem exercent. Igitur ad Cherubim etiam negotioſa ſpectant: vultiſne & laborioſa nominare? Ad Seraphim gaudioſa tantùm, cùm à gaudio Domini, quæ gloria eſt, non recedant. Ob hanc officiorum differentiam non fuiſſe depicta in Salomonis templo Seraphim, quibuſdam opinio extitit apud Abulenſem quæſt. 19. in cap. 25. Exodi: [Abul.] *Quidam* (inquit) *reſpondere voluerunt aliter: ſcilicet, quòd Cherubim ſunt ad miniſterium Dei, vt alis ſuis velarent ſedem Dei: Seraphim autem ſunt ad gloriam quod patet, quia Iſaiæ c. 6. dicitur: Et clamabãt alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituũ: plena eſt omnis terra gloria eius. In præſenti autem vita non eſt nobiſcum gloria Dei:*

ergo

Digitized by Google

ergo non debebat fabricari Seraphin ſuper propitiatorium; ſed Cherubin.* Iam ergo & illud attende, Oratorum, qui mittuntur, delectum quendam eſſe apud Creatorem; nempe, vt quale ſit perficiendum opus talis ſit Legatus, & cognationem cum gerendis vocabulo ipſo præferat. Moneat Greg. hom. 34. in Euang. *Hinc enim eſt, (ait,) quod ad* MARIAM *Virginem non quilibet Angelus; ſed Gabriel Archangelus mittitur: ad hoc quippe miniſterium, ſummum Angelum venire dignum fuerat,*
Qualis miniſteria Angelorum, talia & nomina. *qui Summum omnium nunciabat: qui idcirco etiam priuatis nominibus cenſentur, vt ſignetur per vocabula, etiam in operatione quid valeant.* Quod deinde ad longum expendit atque probat, comparato miniſterio cum vniuſcuiuſque appellatione. Igitur, quando oſtendimus, in cruce ſummam eſſe gloriam, qua vix alia potentior eſſe valeat; gloriæ, & decoris Franciſco impreſſurus notas, gloriæ is debuit eſſe miniſter; alioquin angelica operatio vocabulo non reſponderet, quod Gregorius minimè ſufferat Pontifex: quoniam itaque gloriæ erat illa functio, non Cherub, non Dominationes, aut Poteſtates legationem exercent; ſed, ad quem eſſe pertinebat gloriæ miniſtrum, Seraphin. O vile quondam, & plebeium Sunamitis nomen, poſt huius ſponſæ nuptias rer beatum, ipſiſque Reginis ſuſpiciendum! O & hoc adumbratum nomine dulce lignum, in quo ſalus mundi pependit! tu quondam nemoris vniuerſi vitium, horror populorum: nunc tam diuina arbor poſt Redemptoris mei charos amplexus, qualem nulla profert ſylua. Vtinam dulceſcat tandem palato meo fructus tuus; & timida hæc, atque ignaua anima totis te circundet vlnis! Egredere in ſalutem miſeri huius cum Chriſto tuo, vt fugiant à facie tua, qui oderunt nos: voſque, filiæ Sion, quæ Salomonem in omni gloria ſua intueri tantoperè deſideraſtis, egredimini, & videte eum cum diademate, quo coronauit eum Mater eius Synagoga, in die, quo clamauit ſæpiùs: *Crucifige, crucifige illum.*

SECTIO XVII.

Reipublicæ, familiarumque moderatores munia quæque noſſe, quandoque & exercere præſtat.

171. DOcuimus proximè elapſa Iſagoge, Sect. 6. fuiſſe, quibus arduum apparebat, ſponſum Canticorum, aut regia, aut excellentiori aliqua dignitate functum eſſe, eò quòd inſpexiſſent proletarijs quandoque occupatum miniſterijs: putà, ipſe columbarium luſtrabat; vinitoribus præerat, quos ad laborandum incitabat; myrrham cum aromatibus demetebat; inuiſebat & Paſtores, & hortorum cuſtodes. Sed à nobis præmonſtratum eodem loco, Principem haud dedecere eiuſmodi exercitamenta; quin abſque controuerſia breuiſſimo interuallo Reſpublicæ ad felicitatis culmen perueniſſent, ſi talibus donatæ Topharchis, atque gubernatoribus eſſent, quibus honor, voluptaſque extitiſſet, eruditos eſſe omni politica, atque œconomica ſcientia. Itaque, ſeu mari gerendæ res, quæ ad commune ſpectarent emolumentum, ſeu terra; ſiue pacis, ſeu belli tractanda ars; ipſe, qui cæterorum Dux, omnium eſſe peritiſſimus; ipſe nauem conſcendere nonnunquam, ſub pellibus agere, Iudicum ſubſellia tenere, & integritatem, doctrinam, diligentiam Miniſtrorum obſeruare. Hæ Dynaſtarum veriſſimæ notæ; non autem productæ in longam noctem compotationes, & ludi; non calamiſtratus capillus, aut ſuffumigans veſtis; atque illa tota muliebris inertis aulæ facies: & ſi quando diſcurſus acuantur poſt rubiginem multam, & ingenij ſcintilla affulget, nulla de amplificandis imperij finibus; ſed ne conſeruando veteri patrimonio cogitatio, non legiones, non roſtra, non Academiæ reformantur; ſed nouas oppreſſiones, noua ſubditorum onera conſultatio parturit.

Callidus ille Satan exploraturus; num Chriſtus, Dei Filius eſſet, ac inde & ſupremus Monarcha; nempe, cui Pater omnia tradidiſſet: *Dic* (ait) *vt lapides iſti panes fiant.* Matth. cap. 4. At, ſi 172.
Regem eſſe indagare volebat inimicus, cumque, qui maxima niteret auctoritate, nonne potiùs ſupplicare oportebat, vti Angelis mandaret, lapides in panem conuertere? hoc enim tantam poteſtatem decebat, per alios, quæ agenda eſſent, perficere; non ipſam ad minuta ea deſcendere? Sed tamen aſtutiſſimus ille meminerat, cùm Orbis conderetur fabrica, Patrem non commiſiſſe Angelis rerum molitionem; verùm in Filio, perque Verbum omnia operatum eſſe, atque reſonaſſe crebrò tum dictionem, *Fiat*, quemadmodum Geneſcos atteſtantur exordia: itaque ab eo tempore didicit, apud diuinos Reges, Monarchaſque illos, quorum potentia inſuperabilis eſt, in more poſitum eſſe, vt ipſi ſuis manibus quæque attrectent; neque tantùm ad capitales, ſpectabileſque cauſas inclinent; verùm & leuibus etiam interſint: quare & hominem, & formicam pariter idem artifex conſtruxit, hoc dedecere minimè ratus Diuinitatem, quin magis Deum æſtimari, propterea quòd vniuerſa ædificauerit. Igitur, cùm ſciret à creationis initio Dei Filium, quæ facienda eſſent, ſua perfeciſſe opera, atque in difficiliori hominis opificio, non à creatura aliqua, & quopiam de ſeruorum turma mutuatum auxilium, ſed conuocatas alias diuinas perſonas; iudicauit, ſi modò is, quem aggrediebatur, ore ſuo pronunciaret, *Fiat*, panis, neque id vicario Angelorum iuuamine, non poſſe non Dei Filium cenſeri, vtpotè, cui id antiquiſſimum fuerit, & qui optimo imperio dignum putauerit, à Rege ipſomet ſingula peragi cum cuncta ſcire, imò Principis ſcientiam ſupra modum vincere omnem ſubditorum artem. Scitè Paſchaſius Abbas in Matthæum: *Nouerat cæcus ſcripturarum inſpector, Deum in principio dixiſſe, Fiat; & ſic omnia feciſſe ex nihilo: nec tamen intellexerat, quòd hic eſſet illud Verbum, per quod Pater cuncta crearat: quod volens formidoloſus explorare, perſuaſit eo tenore dicendo, vt lapides panes fierent, quo didicerat, Moyſen litteris mandaſſe, Deum vniuerſa creaſſe.* Hæc ergo Verbi inſtitutio eximijs quibuſque Gubernatoribus imitanda: ſi cœli, aſtrorumque diſponendæ legiones admirandæ pulchritudinis, ipſe agat Rector prouinciarum, aut certè facere ſciat, & inferiores Duces corrigere, quoties opus deſideret: ſi maria, fonteſque per ſuos diuidenda meatus, ſi telluris cultura vrgeat, ſi rationis capax, & quod in cætera dominatur, effigiandum animal, ipſe in labore primus, ipſe, à quo reliqui diſcant. Quàm ſub tali Imperatore glorioſum regnum! quàm ciuibus iucundum! quàm hoſtibus formidabile!

Matth. 4.

Paſch. Abb.

173. Atque ob hanc rationem arbitror priſci æui mortales Apollini inter Planetas regia tribuiſſe ornamenta. Diximus hoc de argumento ſuperioris Præludij Sect.5. Subſect.2.numer.91.& 99. nam, vt eodem loco affirmabamus, cæteræ conſtellationes à Phœbo claritatem, vireſque, quibus ſubiectis orbibus vtilitatem afferunt, accipiunt: proinde & ipſum adinſtar cauſæ vniuerſalis concepimus, quæ agat cum minoribus alijs, particularibuſque cauſis: ergo certè cum Marte bella exercet, cum Mercurio ſcientias docet, cum Ioue fulminat & terret, cum Venere placidior eſt: ita in omnem gubernatum ſolus ſufficit. Nec miror iam per millena annorum curricula ſtabiles temporum vices, inconcuſſam rempublicam, & ſuo adhuc flore vigentem ſub tali rectore: quid enim non timeat Mars, quemadmodum acies diſponat, inimicum adoriatur, cùm armorum ſpectatorem habeat eum, quo nemo peritior; qui ſi fortiter agentem videat, gloria & muneribus cumulet; ſin ignauum, aut indoctum animaduertat, ſeuerè puniat? Quàm lætus ſuggeſtum Mercurius conſcendat coram Principe, cui non ſit neceſſe ex alienorum fide judicium ferre de Oratore; ſed ipſe ad nectareum loquentis flumen ſtupeſcat attonitus & defixus, & inter primos regni arbitros connumeret os aureum, ad Magiſtratus euehat? Sic igitur quando & Principem, & Miniſtros idem rapit ardor, Reſpublica efflorescit, & compendio ad magnitudinis apicem peruenitur. Nunquid hoc inſtruat Ioſuè illud præceptum ad mundi egregia lumina? *Sol, contra Gabaon ne mouearis* (Ioſuè cap.10.verſ.12.) *& Luna contra vallem Aialon. Steteruntque Sol, & Luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis.* Verùm, quamobrem ad Lunam quoque directus ſermo? non enim Diana poterat regnare, & noctem terris attuliſſe, niſi fratre eius cedente, Phœboque in occaſum properante. Sufficiebat itaque, vt Sol ſtare juberetur: nam eo ſtante Lunam quoque ſtare neceſſarium fuiſſet. Ac ſanè, quod ad ſtrictam attinet ſignificationem, puto repetitionem eſſe vnius eiuſdemque materiæ, à qua ſacra non abhorret pagina. Dabit exempla Ribera ad cap.1. Sophoniæ, num.5. & num. 26. Sed in ſubſidium præſentis ſcopi vtemur opinione Auctoris de mirabilibus ſacræ Scripturæ, tom. 3. Operum Auguſtini, lib.2.cap.4. *Non enim,* (inquit,) *quia ad belli illuminationem Luna tunc in præſentia Solis proficeret, ſtare imperatur: ſed, ne quid incongruè luminarium meatis, per vnius quietem, & alterius curſum deſtrueretur. Nam, ſi vnum luminare curreret, dum alterum interim requieſceret, dierum, & menſium, & annorum aſſuetum curſum conturbaret.* Itaque Sole, aut immoto, aut currente, aſtrorum nanque Rege, cætera vel properant ſydera, vel quieſcunt: id tandem quid denotat? Scilicet, non poſſe alios eſſe Reipublicæ mores, quàm ſint Principum: nam ab eo lumen mutuatur velut à Sole Latona. Quare, ſi torpor Monarcham occupat, & otio indulget iners; langueſcent ſtatus, ex quibus conflantur prouinciæ; ſi raptor, ſi tyrannus, ſi indoctus; producet momento ſimiles ſibi innumeros: ſin autem exurgat, & properet, & tanquam gigas exultet ad currendum, ſaliens in montibus; id eſt, nunc caſtra & militarem diſciplinam exploret; nunc Proconſules, Tribunos plebis, & Magiſtratuum ordines videat atque ſcrutetur, in primiſque de Iudicum ſapientia & æquitate diligentem quæſtionem moueat; ſciat, & quales habeant publicæ Scholæ Præceptores; fiet, vt cùm ipſe omnia peruadat, intueatur, penetret, tanto incitati exemplo ſubditi non ſolùm poſt eum currant; ſed feſtinandi ſtudio aſſumant pennas vt aquilæ ad volandum: alioquin ſanè, ſi dominorum, eorumque, quorum obedire eſt, heterogenea placita, atque vno quieſcente, alter in oppoſitum declinet, & moueri cupiat; turbabuntur omnia: *Si enim vnum luminare curreret, & alterum interim requieſceret, dierum, & menſium, & annorum curſum conturbaret.*

Phœbus cur Rex aſtrorum nuncupatus?

Ioſue 10.

Regula: Repetitio eiuſdem ſententiæ in Scriptura.

Ribera.

Auct. de mirab. S. Script.

174. Dauid moriturus hæredi purpuræ Salomoni indicauit, ne inultum abire fineret Ioab: *Tu quoque noſti* (inquit Reg. 3. cap. 2. verſ. 5.) *quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus Principibus exercitus Iſrael, Abner, filio Ner, & Amaſa, filio Iether, quos occidit, & effudit ſanguinem belli in pace,* &c. Iuſtiſſima quidem hæc vindicta, dignumque ad nouum Regem Dauide monitum. Verùm, cùm propterea animaduerti in Ioab præceperit, quoniam is necem intuliſſet viris innoxijs, a quibuſque læſus non fuiſſet, cùm idemmet Ioab in cauſa fuerit, vt de medio tolleretur Vrias Hethæus, quemadmodum Regum liber 2. cap. 11. enarrat; fuerit autem Vrias ab omni crimine liber; quamobrem non & huius interemptionis memoriam fecerat Dauid, & ſaltem hanc gratiam erga defunctum oſtenderet? Sanè Vrias ſuccubuit Rege ſciente, imò eius decreto; Abnerem, atque Amaſam inconſulto Principe Ioabus priuata auctoritate ſuperbus occiderat. Fuit autem hæc potiſſima occaſio interimendi Ioab; ſic enim Salomon Reg.3. cap.2. verſ.32. *Et reddet Dominus ſanguinem eius ſuper caput eius; quia interfecit duos viros iuſtos, melioreſque ſe, & occidit eos gladio, patre meo Dauid ignorante.* At, nonne Regi multò commodius fuiſſet, vt etiam eo inſcio caderet in bello Vrias? ſi enim omninò illum latuiſſet, crudelitas vitio non verteretur illi, nec ſupra adulterum, homicida pariter extitiſſet. Cur igitur tantùm aggrauat Salomon, quod præter genitoris opinionem occiſi fuiſſent Abner, & Amaſa? Equidem hic edocemur, ſic Principem ad vniuerſa, quæ intra Reipublicæ ambitum perpetrantur, attendere debere, vt non leuem regiæ Maieſtati iniuriam inferri arbitremur, ſi quidpiam dignum agatur, eius quod fugiat prouidentiam; tam vigilem ad omnia Regum eſſe oporteat animum. Condecoremus hæc Toſtati Commentario, quæſtione 39. in cap. 2. lib. 3. Regum: *Patre meo Dauid ignorante, quaſi dicat: Si pater meus iuſſiſſet ei, quanquam malum eſſet, ipſe aliqualiter excuſaretur: ſicut fuit in occiſione Vriæ, quia fecit illum mori in bello de præcepto Dauid; & tunc pater meus culparetur.* Ergo præcipuum Ioabi crimen, quòd Rege ignorante auſus ſit quodpiam aggredi. Heu! ſi & nunc idipſum Principes, atque Miniſtri intelligerent, hoc eſſe, quod ſupremos Dominos maximè vexaret, ſi inconſultis ipſis aliquid definirent! Vix quibuſdam Dynaſtis præter nomen aliud relictum: ex amicorum nutu omnia geruntur: & ſolus cuncta ignorat, qui ſolus omnia nouiſſe debuerat. Sed erit, cùm pro omnibus Rex Regum, qui lucem habitat inacceſſibilem, rationem exigat, quando iam ampliùs non liceat villicare.

Reg. 3. c. 2.

Reg. 3. c. 2.

Toſtat.

175. Stupeo Angelum in ſomnis apparere ſemper Ioſepho, Virginis intemeratæ ſponſo, & cùm in Ægyptum itur, & cùm in Iudæam poſtliminio redeunt Mater cum puero, Matth. cap.2. quippe

Matth. 2.

ſub

Ioſue 5.

ſub veteri Fœdere non ita: nam expergefacto Ioſue oblatus Angelus Ioſue cap. 5. verſ. 15. & Tobiam peregrinantem alter ex Spiritibus Raphael comitatus. Verùm hoc præſtantius apparitionis genus, quando mens ſui capax integrè: decuit autem excellentiori viſione donari homines ſub lege gratiæ, & poſt Chriſtum? quid, quod ſpeciali quodam iure ob præclariſſima merita debitum Ioſepho, quòd excelleret magis? Sane, dum vetus perſiſteret Inſtrumentum, abſons erat quodammodo Princeps: nam Verbum erat apud Deum: quare tum quidem permittebatur miniſtris palàm atque manifeſtè ſe in luce oſtendere, & quæ gerenda eſſent, ordinare, quemadmodum Proregibus licet ob Principum diſtantiam: illuceſcente autem gratia aderat Imperator; humanos nanque induerat artus Dei Filius, & ſpectabatur in forma viſibili: cùm verò diuinus hic Induperator aſſueſcat ipſum ſe in his, quæ peragenda ſint, exercere; Miniſtri autem norint, ab illis, niſi clam & latenter, non eſſe faciendum aliquid, quoties adeſt Princeps; proptereà Angelus Ioſephum non audet palàm alloqui; ſed cùm ſopor homines opprimit, eius ſe menti infudit. Rupertus ad illud cap. 2. Matthæi:

Rupert.

Ecce Magi, &c. Ante minor ationem talis Filij manifeſte viſos fuiſſe Angelos legimus hominibus, ſeruis, & ancillis Domini: interim autem dum minor eſt, non manifeſte, ſed in ſomnis. Grata igitur, & iucunda poſt Euangelium inter Chriſtum, Angeloſque exorta contentio: nam, quoniam Angeli adminiſtratorij Spiritus ſunt in hominum ſalutem deſtinati, vellent opus perficere, ad quod miſſi fuere: non audent tamen præſente Domino, quòd hunc delectari norint, ſi ipſe adimplenda operetur per ſe, & abſque ſubſtituto. Quando itaque in publicum verentur prodire; & tamen miniſtrare deſiderant, ne officij inanis ſit titulus, dormientibus ſaltem adiunguntur, & hos velut furtiuè inſtruunt.

176. Iſaïæ labia cùm purgare oporteret, *Volauit ad eum vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os illius.* Iſaïæ cap. 6. verſ. 6. Ieremiæ tamen cùm lingua quoque emaculanda eſſet, non ex hierarchica Spirituum claſſe quiſpiam mundauit; ſed Deus ipſe miſit manum ſuam, & tetigit os. Ieremiæ cap. 1. verſ. 9. Quæ differentiæ occaſio? an quòd lueret Iſaïas delictorum pœnas; gratia verò potiùs fiebat Ieremiæ? ſic enim Hieronymi in cap. 1. Iſaïæ interpretatio denotat: *Ibi enim* (ait) *mittitur vnus de Seraphim, qui non manu, ſed forcipe, & carbone tangat os eius, & iniquitates auferat, & mundet peccata: hic autem ipſius Dei manus mittitur, non vt peccata auferat, quæ per pueritiam multa non fecerat; ſed vt loquendi gratiam tribuat.* Decet verò ſupremam bonitatem per ſe ipſam beneficia præſtare: quæ autem mœrorem afferunt, & cruciant, per alios exequi. Alia nobis cogitatio. Cùm Iſaïæ abſtergitur palatum, ſolius ipſius Vatis cauſa agitur; nempe, punitur, in quibus offendit, ſcilicet, quoniam fauces non aperuerit, & Numen vnà cum Seraphim non extulerit; quemadmodum Chryſologus putauerit ſermone 57. in Symbolum Apoſtolorum: *Superhumano* (ait) *percellitur hic dolore: quia, quod de Deo ſentit, & videt, loqui non valet, annunciare non poteſt.* Hæc igitur, quia neque latè patet cauſa, neque magnum ſcelus fuit, moderatum examen deſiderat ſolùm: quare ſufficiens eſt ex Regis præſcripto deſtinari Miniſtros, vti hic contigit:

Iſaïæ 6.

Deus per ſe beneficia exequitur, per alios ſeuera.

Hieron.

Chryſol.

nam pro eo, quod Vulgatus: *Et volauit ad me vnus de Seraphim.* Septuaginta tranſtulere: *Et miſſus eſt ad me vnus de Seraphim.* & coram Principis oculis modum caſtigationis perfici. Quòd autem Ieremiæ deterguntur labia, quoniam purificandi occaſio non paucos aliquos comprehendit; ſed orbem penè complectitur; propterea grauiſſima eſt cauſa: quippe mittitur Legatus ſeuerus admodum & formidandus ad vniuerſas penè nationes. Quid autem facere iubetur? *Ecce ego conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes.* O horridum prouincijs nuncium! qualem tam ampla poteſtas deſiderat Iudicem? Quanta in eo modeſtia, ne Regibus maior factus ſuperbiat? quanta aduerſus contumaces magnanimitas? quæ ergà miſeros clementia? & prudentiæ quàm magna vbique neceſſitas, ne aut præpropera, aut lenta ſit vindicta? Tot igitur cùm in Ieremia requirantur, non arbitratus eſt Monarcha expedire, vt de tam graui cauſa Miniſtri iudicarent: oportet nanque, quamuis ſapientiſſimis abundet Conſiliarijs Princeps, & Ariſtides numeret plurimos; tamen, quoties grauiora vrgent & expediuntur edicta, quibus non mediocria aliqua continentur; verùm de poſſeſſionibus, de exiſtimatione, de capite agitur, & quæcunque mortalibus chariſſima exiſtunt, ea in diſcrimen vocantur, oportet ſanè tunc à Reipublicæ Duce expendi, & commata, & apices; ipſum cogitare de cunctis, & à Senatoribus diſcere quidem, eorumque in primis, & experientia & doctrina iuuari: ſed non ipſi vt vniuerſa agant, diſſimulare. Ob hæc itaque Deus ipſe manu ſua os Ieremiæ tetigit, ſimulque & in Legati, & in populorum ſolatium: lætantur enim pluſquàm credibile ſit, cùm animaduertunt ſubditi Principem ſedulò incumbere in publici commodi incrementa, & diſquirere ipſum, & perpendere capitalia omnia, eiuſque prouidentiam nihil altiori cogitatione dignum fugere: atque tum quidem Miniſtrorum reprehenſiones fiunt manſuetè, quòd ſciant, vnam, eandemque eſſe, & Magiſtratus, & ſupremi Rectoris ſententiam.

Quòd ſi aliter eueniat, & Miniſtrorum vicaria diligentia contenti Antiſtites ſubtrahant ſe, ipſique nihil agant; ſed omnem in alios poteſtatem congerant; timor eſt ingens, ne vnquam ſubditi ſalutem, roburque conſequantur. Acceſſit ad Eliſeum Sunamitis deiecta, & triſtis: erat nanque anima eius in amaritudine, eò quòd filium, quem Vatis beneficio receperat, amiſiſſet: indoluit Propheta, miſitque puerum Giezi cum baculo ſuo, quem poneret ſuper faciem eius, qui mortuus fuerat: paret imperatis Giezi; dat ſe continuò in viam: & vt peruenit ad ædes orbatæ genitricis, poſuit quidem baculum ſuper faciem pueri; ſed incaſſum planè: *Nam neque erat vox, neque ſenſus.* (Reg. 4. cap. 4. verſ. 31.) Quare reuerſus in occurſum Præceptoris, nunciat laboraſſe in vanum: non enim (inquit) *ſurrexit puer.* Itane rediret defuncti ſpiritus tali antidoto, tam duro, atque acerbo? Erras, Giezi, ſi baculo animandos putas mortuos: foue, blandire, imprime labijs oſcula, inijce in colla brachia, profer ſtolam primam, reſonet in aula cytharista doctior, macta vitulum opimum & ſaginatum: ſic pater miſericors inuenit filium, qui perierat: ſic reuocantur in vitam peccatores defuncti: vide, quid ipſe Magiſter tuus agat, ba-

177.

Præfecti non debent Vicarijs totum committere; ſed ipſi quoque pertractare cauſas.

4. Reg. 4.

Cum peccatoribus blandè, & ſuauiter agendum.

cultum abſcondit, & ad oſcula conuertitur, quippe *poſuit os ſuum ſuper os eius, & oculos ſuos ſuper oculos eius*. Diſce igitur in poſterum, non baculo ſanare peccatorem; ſed viſceribus miſericordiæ, longanimitate, dulcedine. Atque equidem hæc ſufficiens cauſa, ne halitum recuperaret, qui exceſſerat: ſed non potiſſima hæc tamen, verùm quòd Eliſeus Vicario tantum opus commiſerit: quid enim Vicarius facturus eſſet, ad quem de ouibus cura non pertinet? Certè non vitam daturus illis, abrepturus magis, quando neque lana, neque lacte contentus, pellem quoque miſeræ ouiculæ detrahat: præclarum ſanè Medicum!
Bernard. Verùm percipiamus à Bernardo ſermone 2. in Cantica: *Probet veridicos nuncios ſuos Deus, ſi tamen nuncij eius ſunt; & ſequatur eos ipſe, vt ſæpius promiſerunt: quia ſine ipſo nihil poſſunt facere; miſit puerum, tulit baculum, & necdum eſt vox, neque vita. Non ſurgo, non ſuſcitor, non excutior de puluere, non reſpiro in ſpem, ſi non Propheta ipſe deſcendat, & oſculetur me oſculo oris ſui.* Et potuiſſet quidem Giezi rurſus vitam in antiquos artus reducere, cùm vix Eliſeus ille tam magnus & potens, qui duplici Eliæ ſpiritu donatus, potuerit? Certè non abſque conatu maximo: quantus enim labor, & os ori admouere, & oculos luminibus coniungere, manibus aptare manus, quodque difficillimum, incuruare ſe, & puerum iterum fieri? Nouerint igitur populorum Anteſignani & Duces, modò eos deſiderium aliquod ſtimulat, vt aut Reſpublica conſeruetur, aut iuxta priſtinos dies, cùm glorioſè florebat, iterum ambulet; neceſſum eſſe, vt ipſi incuruentur, ipſi ſuper puerum incumbant: nam ſi virgam imperij indicem alteri tradant, non ſuſcitabitur in æternum puer, non reſpirabit quidem in ſpem vitæ, donec Propheta ipſe veniat, & oſculetur eum oſculo oris ſui: ab eius, non ab alterius halitu frigida mouebuntur membra.

178. Pugnatum à Ioſuë contra Amalec, & interim Moyſes ſtabat in vertice collis: *Cumque leuaret*
Exod. 17. *Moyſes manus* (Exod. cap. 17. verſ. 11.) *vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec*. Atq; equidem conueniens fuerit, Moyſem, interim dum à militibus dimicatur, orationibus vacare, hoc victoriæ ingens ſubſidium. Verùm, quæ neceſſitas tollendi in altum manus? Præbeamus & hoc ab eo reuerentiæ gratia perpetratum: ſed poterat dimittere, cùm grauari inceperant, neque tam operoſum quærere adminiculum, quod Hur, & Aaron tantùm accreſceret laboris. Peruagata ſanè expoſitio eſt adumbratum typo illo Crucis vexillum, in quo ſignificabatur vincendos inimicos: at, cùm hanc etiam virga referret, quam manu portabat Moyſes, ſufficiebat tantùm virgam prætendere, niſi fortaſſe puderet Moyſem, qui cæterorum Dux exiſteret, otioſum quietumque eſſe laborante ſubditorum multitudine; tamen ſi verecundabatur legiſlator, quòd nihil ageret in tanto omnium tumultu, poterat diſcurſare per acies, hortari ad triumphum; ſin minùs ipſe ſcutum, atque gladium arriperet? Quòd ſi orandi modum docere ſcopus fuit, meliùs genibus poſitus oraſſet, quàm ſedens: id, quod à Tertulliano adnotatum libro aduerſùs Iudæos, & lib. 3. contra Marcionem:

Pudet Ducem otioſum eſſe, laborantibus ſubditis.

Tertull. *Iam verò Moyſes* (ait) *quòd vtique tunc tantùm, cùm Ieſus aduerſus Amalec præliabatur, extenſis manibus orabat reſidens: quando in rebus tam attonitis, magis vtique genibus poſitis, & manibus cadentibus pectus, & facie humi volutata orationẽ commendare debuiſſet*, &c. Facti hanc rationem meditati ſumus; gubernatorem in partem operum deſcendere præſtat; itaque & ab eo fieri, quæ ſubditi agant: nam, ſi alienæ curæ totum commendet, operam & oleum conſumet infructuoſè: neque, ſi oneret miniſtros; ipſe autem iucunda, beataque fruatur vita, patienter laturi ſint. Iam igitur Hebræi Moyſis ſubditi, cùm toto fatigarentur corpore, neque vlla requies daretur; manus tamen præcipuè laſſabantur: nam penes has omnis ferè exercitatio; illæ ferire hoſtem, illæ defendere amicum, illæ protegere bellatorem. Quando itaque in pugnam mediaſque acies intrare Legislatori negatum: puderet autem, Dux cùm eſſet reliquorum, non eadem experiri mala, quæ ſuſtinerent ſubditi; manus in altum ſuſtulit ad fatigationem vſque, vti liceret & Promacho gloriari, eandem ab eo verſatam molam, ratus hoc Imperatoris poſtulare titulum; neque tanto nomine dignum, qui non ipſe quandoque ſaltem eadem exerceat, quæ inferiores. Ac quidem tanto hæc à Moyſe commodo perpetrata, qui ſi aliud egiſſet, Amalecitam non fudiſſent milites: quid enim refert ſacer Textus? *Cumque leuaret Moyſes manus, vincebat Iſrael: ſin autem paululum remiſiſſet, ſuperabat Amalec*. Quibus in verbis conſideranda particula: *Sin autem paululum remiſiſſet*. Quippe, ſi Ducis ardor, non dicam, penitùs frigeat; ſed tepeſcat modicùm, inimici continuò extolluntur, & præualent; ſuperabat nanque Amalec, cùm vel paululùm remittebat.

Ergo Imperatoris ſummus honor, Reipublicæ vtilitas; maximè ſi eodem, & Præfectus, & 179.
miles agone contendant; neque contemni auctoritatem arbitrentur exercitio communium officiorum. Diximus exordio penè huius Sectionis, à Ioſuë imperatum Soli, contra Gabaon ne Ioſue 10.
moueretur; ſubditque Hiſtoria ſancta: *Stetit itaque Sol in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. Non fuit antea, nec poſteà, tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael*. Ioſuë cap. 10. Qua in ſententia peculiare viſum, quòd Deus hominis voci obediſſe dicatur. Cur amabo homini? neque enim præter Ioſuë alius apparet? At Ioſuë Creatorem alloquutus non eſt; Solem, Lunamque adiurauit tantùm: ergo hæc Numinis quò ſpectauerit obedientia? Sanè volebat Creator, vti cœleſtes faces bellantis Miniſtri iuſſis obtemperarent: cùm verò noſſet optimum quenque Ducem eadem facere oportere, quæ ſubditis præcipiat, atque hac humanitate ſubiectorum animos, pluſquàm dici valeat, excitari, obediuit ipſe: vt cùm Antiſtitem quoque parere humanis imperijs viderent duo fulgentiſſima Olympi Lumina, ſine mora obſecundarent, quod & ab eis factum; & hoc, quòd Dominus hominis vocem attendiſſe narratur. Paremque in ſcopum collimant illa: *Et pugnante pro Iſrael*; nempe, eodem Domino; ſcilicet, cùm intueretur ætherem obarmatum magnos grandinis iaculari lapides, de quibus recenſitum verſ. 11. plures illis obtritos, quàm gladius peremerit; ne ſegnis haberetur ſpectator, prælio ſe immiſcuit & dimicauit pariter.

Denique, ſi qualem eſſe deceat Principem, 180.
ſcire voluptas eſt, paucis docebit Eccleſiaſticus Eccli. 32.
cap. 32. verſ. 1. *Rectorem te poſuerunt; noli extolli: eſto in illis quaſi vnus ex ipſis*. Nimirum, ſi veſtium cohibendus luxus, ſi gulæ ponenda meta, ſi ad pauciores redigenda clientela: ſit quaſi ex ſubditis vnus Toparcha, & ab eius exemplo anim

ad

Digitized by Google

ad reliquas potentum diuitumque regula prodeat. Conſulitur de nauali, de pedeſtri certamine, & qui Duces, qui ſcribendi milites, quæ optima bellandi ratio, quæ vtiles machinæ, quando ineunda pugna, quo loco, quibus circunſtantijs; ſit quaſi vnus ex illis; videlicet, quibuſcunque ea de materia tractandum, vt nemo ſit inter peritiſſimos legionarios, qui ſupremo Monarcha aptiùs loquatur, ſubtiliùs vniuerſa deſcribat: ſin autem de togæ, paciſque cauſis ſermo incidat, & de ærario, de vectigalibus, de vrbium, arciumque munitionibus diſputetur, aut fori negotia immiſceantur; ſedeat & ipſe in porta cum Senatoribus terræ; quaſi vnus ex ipſis depromat, quæ doctum oſtendant, mirenturque Conſiliarij longas ſtudiorum ſuorum noctes vinci à delicijs enutrito. Quanta eſt oblectatio vel ſcribendo talem fingere Principem! Sed, cùm in his omnibus excellere ſummopere optemus, tum ante omnia, vt modeſtia, grauitate, religione non ſolùm euadat qualis vnus ex ipſis; verùm vniuerſos ſuperet. Percipiamus à Bernardo epiſt. 42. ad Henricum, Senonenſem Archiepiſcopum: *Principem* (inquit) *te conſtituerunt; eſto inter illos tanquam vnus ex illis. Quomodo, tanquam vnus ex illis? Manens inter humiles ſuperbus, inter ſubditos rebellis, immitis inter manſuetos? Vt te putemus tanquam vnum ex illis, videamus tam exhibere paratum, quam exigere obedientiam: videamus tam libenter Prapoſitus obtemperare ſubiectum, quàm imperare ſubiectis.* Huiuſmodi ſanè Princeps Canticorum ſponſus: nam quocunque te vertas toto Epithalamio, ſemper inueneris quaſi vnum ex ipſis, nimirum, ſubditis: ſi enim bella vocant, electum ex millibus, ſeu, vt alij, vexilliferum inter mille reperias: ſi Capitolium, & Senatores interpellant, labia eius lilia diſtillantia myrrham primam, guttur illius ſuauiſſimum: & qualis in publico, talis intra penates; adit paſtores, confabulatur cum vinitoribus, in hortum ad areolam aromatum deſcendit, vt colligat lilia; atque ita omnibus omnia factus Dynaſta humaniſſimus, omnium amor eſt, omnium admiratio, vt non immeritò, quæ eius dilecta eſt, appellarit illum *totum-deſiderabilem*. Quid enim in tam ſancto ac diuino Principe diſpliceat.

Bernard.

SECTIO XVIII.

Eucharistiæ epulum conuiuas ex prima nobilitate deſiderare, qui & Principes ſint.

181. DVM antiquum conuiuiorum morem proſequeremur anteactæ Præfationis Sect. 4. probauimus Subſect. 2. num. 33. quoties ſolenniſſima, & in paucia conſpecta ab Optimatibus ageretur pompa, vocatos ad ſympoſium, genialemque lætitiam laceros etiam & abiectos, & infima quæque Reipublicæ membra, quanquam non niſi benè compoſiti, & cœnatoriam induti veſtem aulam ingrederentur, locumve epulis deſtinatum: ſed tamen hæc quãuis acciderent; nequaquam tamen vulgus hoc promiſcuum vnquam ad Principis admiſſum triclinium; verùm ex procerum delectos turma tantùm cum Monarcha accumbere ſolitos: itaque ad menſam eam, quæ Regis ſplendebat perſona, nemo ſedere auſus, qui non ex flore nobilitatis, putà, Magiſtratuum præcipuos, caſtrorum, & militiæ lumina, aut paris ipſo cum Monarcha auctoritatis; ſcilicet, purpura quoque, & imperio claros. O ſacras conuiuiorum leges, & æternùm venerandas! quàm pulchrum magni artificis inuentum, Principes eſſe oportere, qui cum Principe recumbant! Quid, ſi illud conuiuium omne delectamentum in ſe haberet? Quid, ſi panis de cœlo eſſet, vinum germinans virgines, & caro Deitati coniuncta! Ad hoc epulorum genus, iuſtè Optimates, iuſtè Principes requiruntur: ſi quis Princeps non eſt, ei panis iſte iucunditatem non afferet, quoniam panis hic pinguis tantùm Regibus delicias præbebit: edant ruſtici, & ſaturentur de alijs menſis, in quibus eſt ebrietas & luxuria; ad hanc menſam ingenuus ſolùm accedat: menſa hæc nobilium, & Dynaſtarum tantùm, in qua Deus ipſe ſumitur.

Vultis intelligere, non niſi Principes de ſacri Corporis Sanguine participare? Num excidit vobis, quo loco Redemptor crucifixus? *Et venerunt* (inquit Matth. cap. 27. verſ. 33.) *in locum, qui dicitur Golgotha, qui dicitur Caluariæ locus.* Ac equidem Caluariam, id eſt, Cranium, appellatum ſpatium illud, nempe, quod in eo repertum ſit primi hominis, Adæ, videlicet, caput, qui ibi ſepultus, Origenis, Athanaſij, Auguſtini, Chryſoſtomi, Ambroſij, aliorumque Patrum, quos numerat Maldonatus, & vetus & nobilis cogitatio fuit. Sed, quorſum hunc Paſſioni locum ſpecialiter deſtinauit Chriſtus; & in quo Crucis exaltaretur vexillum? Num, vt tam diuino liquore madefacta oſſa arentia certam ſpem reſurrectionis conciperent? nam hic de fructibus cœleſtis huius alimoniæ: atque id ſignificare viſum Tertulliani carmen. 182.

Matth. 27.
Caluariæ loco num ſepultus primus homo Adam?

Orig.
Athanaſ.
Auguſt.
Chryſoſt.
Ambroſ.
Euchariſtia immortalitatem præſtat.
Tertull.

Golgotha locus eſt capitis, Caluaria quondam:
Hic patitur Chriſtus, pia Sanguine terra madeſit:
Puluis Adæ vt poſſit veteris cum Sanguine Chriſti
Commixtus, ſtillantis aquæ virtute lauari.

Sanè nullus vnquam inter humanos Monarchas extitit, cuius imperium & poteſtas Adæ dominatui conferri valeat: quippe orbi integrè præpoſitus, & animalia quoque nutus obſeruabant: ſuper his Paradiſi moderator: Principum ergo ille Archiprinceps: ad hunc itaque confluebant de alto cadentes Sanguinis ſtillæ, vt cùm à Regum maximo excipi cruorem immaculatum animaduerterent mortales, colligerent, quales eſſe deberent, quibus Chriſti Sanguis creditus ſit; nempe, Reges, & quidem qualis Protoplaſtus, qui animalibus imperent, quibus inferior ſenſitiua obtemperet portio. Super hos exurgit glorioſè Crucis victoriale ferculum, & ſolatur inter cruciatus, & vulnera Redemptor, dummodò ſimiles inueniat, à quibus bibantur decurrentes è ſacro vertice riui.

Cùm fugeret perſequentem Saülem Dauid, diuertit ad Achimelech Sacerdotem, atque fame vexatus: *Nunc ergo* (inquit) *ſi quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quicquid inueneris.* Reg. 1. cap. 21. veſ. 4. *Reſpondens Sacerdos ait illi: Non habeo laicos panes ad manum; ſed tantum panem ſanctum: ſi mundi ſint pueri, maximè à mulieribus, manducent.* Atque equidem fuiſſe panem hunc Dominici Corporis ſymbolum teſtatur Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum, Ambroſ. lib. 5. in Lucam, ad cap. 6. Euangeliſtæ. Procopius in allegatum hic ex Regibus locum, Lyranus ibidem explanatione morali, Abulenſis quæſt. 13. 183.

1. Reg. 21.

Ambroſ.
Procop.
Lyran.
Abulenſ.

quæſt. 13. Verùm, curà mulieribus præcipuè deſiderat purificatos eſſe? an quòd hoc malum pluſquàm reliqua vitia menſa illa abhorreat infiniti nitoris? Sic Toſtatus, vbi nuperè allegauimus:

Eucharistiæ menſa luxuriam ſpecialiter deteſtatur.

Maximè ait à mulieribus, id eſt, ad comedendum dè pane ſancto requiritur omnis munditia, & maximè munditia à mulieribus, quaſi dicat: Etiamſi non eſſent mundi quantùm ad alia; dum tamen eſſent mundi à mulieribus, poterant comedere de ſanctificate pane. Sed, quæ litem potiorem excitat, altera eſt horum verborum tranſlatio, quæ pro mulieribus *vxores* legit: placuit Hieronymo 1. contra Iouinianum libro:

Hieron.

Panes enim propoſitionis (inquit) *quaſi Corpus Christi de vxorum cubilibus conſurgentes edere non poterant: ideò dictum eſt ad Dauid fugientem: Si mundi ſunt pueri ab vxoribus.* At quam poterat labem aſpergere acceſſus coniugalis, ſub veteri præſertim Fœdere? nam tum in honore matrimonia. Scio quidem animaduerſum à Toſtato piè, atque ſapienter, q. nominatæ 13. *Honeſtum eſſe obſeruare in coitu coniugali, vti, ſcilicet, qui Euchariſtiam ſuſcepturus ſit, caueat coniugalem acceſſum per aliquot dies, ſaltem per tres: nam, quanquam* (ait) *Eccleſia non obliget ſub pœna peccati mortalis ſuſcepturos Euchariſtiam ab vxoribus abſtinere per aliquem diem; tamen per modum conſilij, & honeſtatis dixit, quòd per tres dies ante ſuſceptionem Euchariſtiæ ab amplexibus coniuges abſtinerent.*

Suſcepturi Euchariſtiam per tres dies ſoliti ab actu coniugali abſtinere. Toſtat.

Salubre hoc monitum ſanè: verùm quod ſatis fuerit in gratiam veri Panis atque viuifici obſeruari, non in fauorem ænigmatis. Dicemus igitur, loquutum in parabola Alchimelech, & reſpexiſſe ad Panem ſanctum nouæ legis, cùm, vtrùm ab vxoribus puri eſſent, interrogauit? Nempe, differunt, qui matrimonio iuncti ſunt, ab iis, qui ſoluti, quòd regiam quandam poteſtatem repræſentant coniugiis liberi; nimirum, ſui integrè iuris ſunt: at, poſtquàm vir vxori alligatus eſt, iam non ſuus omninò; ſed vxoris quoque, quæ in mariti corpus ius habet. Igitur ſignificat ab vxoribus liberos eſſe debere, quòd ſic quidem Reges facti, tum demum idonei exiſtant, qui Dominico veſcantur Corpore: quoniam comedentes poſtulat, qui Principes habeantur, qui regia eniteant auctoritate; ideò ſignatè interrogat, num ab vxoribus mundi ſint.

184. Implexus Iſaiæ verſus quintus cap. 21. *Pone menſam, contemplare in Specula comedentes, & bibentes: ſurgite, Principes; arripite clypeum.* Ac ſanè, quoniam hæc non vocat data occaſione expendere pro dignitate, acquieſcamus communiori placito, nempe, ad Balthaſaris epulum reſpexiſſe Prohetam, quando ſcribentes in pariete digiti monuerunt, affuturum velociter hoſtem, & relinquendos ſcyphos, arripienda arma.

Iſa. 21.

Humanum gaudium instabile.

O labiles nimium mortalium choreas, & gaudia ab ipſo ſtatim initio fugientia! Vix ad menſam accumbitur, & cùm deberet plectrum reſonare, intonat Bellona claſſicum, & irroratur ſanguine pauimentum, quod paulò antea vina odorata madefecerant. Fruatur amodò infelicibus epulis gens abſque conſilio: veniat ſuper illos interitus, quoniam intelligere noluerunt, & vaſa magna Dei profanarunt: eamus nos ad ſapientiæ domum excisam columnis ſeptem, & ipſa immolauit victimas ſuas, miſcuit vinum, & propoſuit menſam ſuam. De ea, in qua Christi manducatur Caro, vti Hieronymus, atque Gloſſa Iſaiam interpretati, Stridonenſis ſanctus in illud, *Corrui, cùm audirem*, &c. *Vnde Propheta*

Hieron. Gloſſ.

præcipitur, vt veſcens in menſa Domini, & illius ſaturatus cibo, diligentius contempletur, quæ ventura ſunt mundo: diciturque per eum ad omnes credentes, vt comedentes, & bibentes Corpus, & Sanguinem Domini, vertantur in Principes Eccleſiæ, & cum Apoſtolis audiant: Surgite, arripiantque clypeum fidei de armatura Apoſtoli Pauli, in quo poſſint ignita Diaboli iacula extinguere. Sed, quare Principes ſurgere iubentur, & à iucunditate ad labores transferuntur? Quare clypeo obtegi, arma aſſumere? Nonne ſeruis potiùs id præcipiendum fuerat? Videlicet, vt quieſcentibus dominis, ſeque oblectantibus, illi dimicarent? Sic, nimirum, quotidie accidit: dicunt in bonis dies ſuos Reges, atque Toparchæ; interim decertant ſubditi. Sanè arbitror, Prophetam ſic iuſſurum, ſi quempiam contemplatus fuiſſet ſeruilis, inferiorisque naturæ: at vniuerſum cùm luſtraſſet triclinium, neminem intuitus, qui non eſſet de Principibus: quare niſi ad Principes non potuit eſſe adhortatio. Sed, quorſum in ea cœna nullus, qui non ex Proceribus? Scilicet, erat conuiuium euchariſticum, quod alios quam Optimates non admittit ad accubitum. Atque attende, vt huius menſæ hoſpites ſpeciatim ad bella excitantur: ſunt quippe firmamentum & robur matris Eccleſiæ. Nonne obſtupeſcitis, qualis euaſerit Aquinas hoc potatus calice, hoc ſaginatus pabulo? Princeps vtique diuinioris ſcientiæ: quanta vnus edomuit monſtra, quot vicit hæreſes, qualem ſubiugauit impietatem?

Dicamus de altero Principe, quem hæc dedit menſa, cùm adhuc in imagine, & ſub lineamentis eſſet: *Humiliatuſque eſt Iſrael valdè in conſpectu Madian, & clamauit ad Dominum, poſtulans auxilium contra Madianitas.* Iudic. cap. 6. verſ. 6. Miſertus Creator populi ſui, miſit de conuexo in ſolamen Angelum: habuerat autem in mandatis ſupernus Miniſter, vt Ducem, Principemque multitudini nominaret, cuius fortitudine, atque induſtria de hoſte triumpharent: *Cumque Gedeon excuteret, atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortiſſime; vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſrael de manu Madian.* Obſecro, quæ hactenus documenta præbuerit Gedeon roboris, atque magnarum virium? Num vrſum, aut leonem interfecit, quemadmodum Dauidi vix pubertatem egreſſo contigit ſequuturis temporibus? aut paucis aſſociatus de conſerto exercitu victoriam reduxit? Nouimus hactenus ſolum hominem agricolam eſſe, doctum purgare triticum in cellario; ſed alia eſt agricolandi diſciplina, alia caſtrorum ſcientia. Prouidà tamen Angelus ex omni populo maluit, Gedeonem Imperatorem declarare, idque quod aſpiceret inter frumenta verſantem: quid enim illud frumentum ſub emblemate, niſi Chriſti Corpus? Atque Synagogæ vexatio, Catholicæ Eccleſiæ labores repræſentabat. Quis igitur idoneus ad liberandam Matrem Eccleſiam, ad confringenda inimicorum capita? Quis dux, quis Princeps in exercitu! Sanè qui tritici ingrediuntur torcularia, qui edunt de Corpore Domini, deque illius bibunt calice ſalutaris hi aduerſus Madian procedunt impigrè, quibus & ipſe panis gladius eſt: ſic enim per ſomnium Gedeoni oblatum; & quamuis ad hoſtiles acies comparati numero pauciſſimi ſint; vincunt tamen facilè: nam fortiſſimi virorum ſunt, quemadmodum & Gedeon, à quo ducuntur, tales,

185.

Iudic. 6.

qui

Digitized by Google

Ambroſ.

qui triticum purgant, qui Dominicæ aſſueſcunt menſæ, Ambroſius videbitur fortaſſe aliquantum inſinuaſſe Procemio in lib. 1. de Spiritu ſancto: *Hieroboal* (inquit) *cùm ſub arbore, vt legimus, quercu, tritici meſſem virga cederet, accepit oraculum, vt à poteſtate alienigenarum in libertatem Dei populum vindicaret: nec mirum, ſi eſt electus ad gratiam, cùm ſub vmbra iam tum ſacra Crucis, feracis ſegetis ſenſibilia de latibulis frumenta produceret.*

186. Duæ mortalium claſſes Chriſtum in præſepi vagientem & viderunt, & ſubmiſſis coluere votis; Reges ab Oriente ſyderis tracti fulgoribus; Paſtores ea vicinia angelico impulſi hortatu: verùm non ſatis apta hæc apparet coniunctio; neque Verbi ſubſeruiens finibus, quos ſibi præfixerat: quippe, ſi humilitatem ab exordio docere voluit, id, quod & iumenta, & ſtabulum indicant; quid vilem domum ſubintrant Reges, aurum, myrrha, ſuffitus? & Arabum circundatur multitudine, replentur dromedarijs circuniacta ſpatia? Itane humilitatem perſuadeat, ſi Reges veſtigia lambant? Quid ſupra hæc Orbis Monarchæ? Imò nemini tantùm gloriæ aliquando conceſſum. Quòd ſi vnus quaſi de Principibus terræ haberi voluit, quorſum ad oſcula abiectiſſimam ruris plebem admittat, & fœno recumbit genitrix? Hoc quidem eſt, neque humilitatem, neque maieſtatem profiteri. Verumtamen ſic feciſſe oportebat. Venerat Seruator, vt ab eo homines diſcerent ſubmiſſionem, paupertatem, deſpectum: horum gratia & acceerſiuit paſtores, humile vulgus, & cum animantium ſtultioribus verſatus ab exordio, præſepis anguſtias quoque non abhorruit: ſed cùm in Bethlehem, quæ panis domus explicatur, naſceretur, indicabat, & veniſſe ſe, vt Corpus aliquando ſub panis, Sanguinem ſub vini ſpeciebus præberet hominibus in ſalutis pignora: nam rectè Gregorius ex homilijs in Euangelia 7. *Qui bene etiam in Bethlehem naſcitur: Bethlehem quippe domus panis interpretatur: ipſe namque eſt, qui ait: Ego ſum Panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Factus homo, fœnum noſtrum vertit in frumentum, qui de ſemetipſo ait: Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Vnde & natus in præſepio reclinatur, vt fideles omnes; videlicet, ſancta animalia, carnis ſuæ frumento reficeret: ne ab æterna intelligentiæ pabulo ieiuna remanerent.* Quemadmodum igitur, eò quòd humilitatem docere venerat, quales eſſent futuri diſcipuli, quos ad huius gymnaſia virtutis admitteret, paſtorum accitu indicauit: ſic, cùm in domum panis deſcendiſſet, quales futuri eſſent, qui eo ex Pane veſcerentur, Regum demonſtrauit exemplo, vtpote Monarchas, & Principes eſſe oportere: ac proinde congruè pariter, & Optimates, & pauperes ad nati infantis venere mapalia.

Greg. Pap.

187. Verùm materiam hanc ſingulariter exprimit Seraph ille ad Iſaïam miſſus cap. 6. qui & calculo purificauit eius labia; ſuppono autem inter nouem Angelorum diſcrimina ſupremam arcem contingere Seraphicis: itaque apicem tenent, quemadmodum probat P. Molina ad quæſt. 108. 1. partis, diſp. vnica, §. *Porrò inter Angelos*, &c. Leo Caſtrenſis ad illud Iſaïæ, cap. 6. *Seraphim ſtabant*. Iam verò & alia eodeminet loco probatur doctrina ex Dionyſio de cœleſti Hierarchia, cap. 13. à Leone, eamque ſcholæ venuſtiùs accommodat noſter Gabriel Aluarez ad verſ. 7. *Et tetigit os meum*, &c. nempe, ex ſupremo ordine haudquaquam mitti Spiritus, ſed committi, quæ gerenda ſint, inferioribus. Quomodo igitur nunc miſſus fuiſſe doceatur Seraph, ad miniſterium præſertim non ſpecioſum, neque lucidum, abſtergendi, ſcilicet, prophetale labium? Sanè illius doctrinæ ea ſuauior fuerit interpretatio, ſi communiter ita contingere arbitremur: verùm aliquando, in magnis, nimirum, cauſis, ſecùs euenire: quod Aluarez planè ſentit, & Molina piè opinatus eſt de ſuprema claſſe miſſum ad Deiparam, quod meo iudicio certum eſt penè, cùm, etiamſi regula fuiſſet, quæ vetaret mitti ex eleuatiſſimo ordine, MARIA communibus ſoleat eximi legibus. Et certè Leo Caſtrenſis prætermiſſum eſſe hunc ordinem, & Iſaïæ dignitati tributum affirmat, vt ad eum mitteretur Seraph: cuius ſententiæ Patronos allegat Gregorium Theologum, atque Chryſoſtomum, ex quorum verbis non abſurdè colligatur: ego autem putauerim, non tam gratia Iſaïæ immediatè factum, quam myſterij, quod repreſentabatur. Igitur apud eundem Caſtrenſem Theodoretus quidem calculo illo, quem Seraph de altari ſubleuauit, Chriſti Domini ſanctiſſimum Corpus adumbratum autumat, quod quidem intermedia forcipe Angelus arripuit, quoniam ne angelicæ palmæ, earumque ſanè mentium, quæ ab amoris fornace nomen meruerunt, ſatis dignæ ſint, quæ tam ſublimem eſcam attingant. Verba apud Caſtrenſem ſunt: *Sunt ſupremi omnium Angelorum Seraphim; neque manu tamen diuinum Corpus attingunt, rem ſanctiorem quarunt, forcipe accipiunt.* Quando igitur Euchariſtiæ ſymbolum illud extitit, & quales eſſe debeant, præſertim, qui adminiſtrant, porrigente Seraphino indicatum, vide facilè arcanum omne patefactum: equidem ordo communis hierarchicæ gubernationis poſtulabat, vti mitterentur de inferioribus nuncijs: at ordo Sacramento Corporis Chriſti conueniens exigebat, exerceri grandem functionem ab aliquo Principum. Iam verò monſtrauimus, Seraphinos Principes eſſe; vtpote, quibus ſubijciantur reliqui Spiritus. Cùm itaque aut vnus, alterve ordo ſeruari non poſſet, præualuit, vt maior, ſcilicet, potiorque ordo Euchariſtiæ miniſtrandæ congruens, ne alius quàm Princeps daret tritici menſuram in tempore ſuo, ac proinde de Principibus vnus amandatus, Seraph, videlicet, Exponamus vulgari philoſophantium exemplo: dicunt quidem, aquam, ſua, nimirum, grauem natura, deorſum ferri: quorſum itaque per tubos & canales ſurſum attollitur? nam Creator ſe naturis rerum accommodat? Decreuere aſſurgere, ne vacuum detur. Itaque, cùm à natura vtrunque ſit, & ne aqua in altum ſubleuctur; & ne vacuum exhibeatur; præſtantiori tamen iure, vtiliorique exigit vniuerſitas creaturarum, ne vacuo relinquatur locus: cedit igitur, quod minus eſt, excellentiori. Ad hunc modum, vt ex paruis ſumma declaremus, cedit illa hierarchicæ gubernationis lex alteri legi exigenti, vt Miniſter Dominici Corporis Princeps ſit, quoniam hæc de Chriſti corpore excellentior regula eſt.

Iſaiæ 6.

Seraphim, ſupremus Angelorum ordo. Molina. Leo Caſtr.

Ex ſupremo Angelorum ordine num mittantur aliqui?

Aluarez. Molina.

Leo Caſtr.

Nazianz. Chryſoſt.

Theodor.

Sed videamus, quali officiorum genere Abrahamum è pugna reuertentem cum gloria Melchiſedechus excipiat: *At verò Melchiſedech, Rex Salem* (ait Hierohiſtoricus Geneſ. ca. 14. verſ. 18.) *proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei altiſſimi,) benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelſo*, &c. Verùm, quæ noua hæc atque nimiùm inſolita excipiēdi ex certamine cum trium- 188.

Geneſ. 14.

pho

Digitized by Google

pho venientes, forma? vbi lanrus, quæ cingat victricem frontem? vbi palmæ in manibus? vbi catenati ante Duces; & Pæan canentium numerus, & vulgi confuſus ſtrepitus lætantis? Ergo redierit Abraham fame propè enectus, & ſolatium attulerit Melchiſedech eſurienti. Sic quidem Rabbini fabulantur, quos Nicolaüs optimè confutat [Lyra.] aſſerens: *Dictum eſt enim ſuprà, quòd illi quatuor Reges, quos debellauerat Abraham, aſportauerant de Sodomis vniuerſa, quæ ad cibos pertinent, nec poterãt adhuc omnia conſumpſiſſe: nec fugiendo poterant ſecum portaſſe: & ideo Abraham ibi inuenit ſatis de victualibus, pro ſe, & pro populo ſuo: & hoc etiam patet per literam ſequentem,* &c. Deinde etiam illud mouet, cur hoc potiſſimùm tempore, his circumſtantijs, & neque anteà vnquam hoc obſequij genus à Melchiſedecho præſtitum? Denique & animaduerſu non indignum, quoniam, exceptis vino, & pane, alia non adiunxerit, neque ex Oceano, neque ex ſyluis, montibuſve petita. Verùm exploratum eſt, hoc hieroglyphico Chriſti præfiguratum ſacerdotium; pane, atque vino indicatam Euchariſtiam. Non profero reſtes in re notiſſima: abundans apud huius capitis Geneſeos Scholiaſtas, & apud Paulinos Interpretes ad caput ſeptimum epiſt. ad Hebræos. Ergo ante hoc tempus non patebat quidem, Abrahamum Regem eſſe: nunc verò eius dominationis non obſcura argumenta; quòd regia pollentem auctoritate iure coniectari poſſimus, qui tot debellaret Toparchas, & æqualis potentiæ cum ijs, quos ſubiugauerat. Regio igitur fulgentem ſplendore cùm Melchiſedech animaduerteret, ratus hoc inſignitum honore idoneum eſſe, cui Dominici Corporis committeretur alimonia, cùm Sacerdotes ſub gratiæ lege ipſe præferret, Abrahamo panem & vinum obtulit: ſed, cùm animo ſtatuiſſet Melchiſedech, panis, atque vini oblatione Abrahæ triumphum cumulatiorem reddere, quãobrem non per ſeruorum, clientumve aliquos donum miſit victori; at ipſe portitor fuit, præſertim cùm docuerimus eo, quod præceſſit Anteloquio, Sect.6.nu.127. Melchiſedechum ſupremum Palæſthinorum Monarcham extitiſſe, qui ſub imperijs plures haberet Reges? Sanè vel ob hoc, munus alteri non credidit: ipſe nanque Sacerdotem, Miniſtrumque incliti ſacrificij repræſentabat, Quare innuebat tota illa actio, vt debeant quidem Reges eſſe, quotquot ad hanc menſam accedant; eius tamen, qui Miniſter, tantam eſſe oportere excellentiam, vt Regem dici non ſufficiat, niſi Archiprinceps ſit, & Regum Rex, dominantium Dominus.

189. [Matth.24.] *Vbicunque fuerit corpus* (inquit Seruator apud Matthæum cap.24. verſ. 28.) *illic congregabuntur & aquilæ*. Sed, quare non dixit, & coruos, *qui & de morte paſcuntur*, de cadaueribus, ſcilicet, vt lo- [Auguſt.] quitur Auguſt. tom.9.in Ioan. tract.6. atque hanc ob cauſam, quòd merſorum cadauerum delectaretur ſagina, non fuiſſe reuerſum, quem Noë [Geneſ.8. Chryſoſt. Coruus cadaueribus oblectatur.] Geneſ.8. v.7. emiſerat coruum, idem ſanctus Pater arbitratur ex quæſtionibus in Gen.13. Chryſoſtomus manifeſtè hom.26. in Gen. *Quare* (inquit) *non rediſt coruus? Fortaſſe, cùm ſit auis immunda, incidens in cadauera hominum, & brutorum, illis, tanquam inuento ſibi congruo cibo, inſedit*. Quod eſt igitur corpus, ad quod aquilis conuolare tantùm conceſſum? Profectò aquila volucrum Regina, [Plin.] quemadmodum Plinius ſcribit lib. 10. cap. 3. atque in omnium labijs fertur: eſt itaque Corpus, de quo non niſi, aut Reges, aut Reginæ veſcuntur, ſacratiſſima Redemptoris Caro: de hoc verum, quoniam neque coruo, neque immundis alitibus appropinquare liceat, niſi velint iudicium ſibi manducare, non dijudicantes Corpus Domini. Aquilarum eſca eſt, quoniam illæ Reginæ. O conceſſas aquilis incomparandas dotes! Solem apertis, defixiſque luminibus contemplantur: ipſum æthera volatus penè attingunt altitudine, celeritate Euros imitantur: ſi quando ſenio fatigantur, iuueneſcunt iterum facilè: nil tam generoſum inter pennata: robore, nobilitate; acumine vincunt: quidni, quorum cibus manna omnem ſaporem ſuauitatis in ſe habens? Inuideo veſtram fortunam ſuper omnibus theſauris, ſuper omni iucundo & delectabili, genus electum & regale, volucres ſanctæ, vos aquilæ magnarum alarum, quæ de medulla cedri veſcimini. Haurite à Chryſoſtomo de aquilis iſtis homil. 34. in [Chryſoſt.] illud caput 10. epiſt. ad Corinthios prioris: *Omnia mihi licent,* &c. *Accedamus & aquilę in hac vita facti ad ipſum cœlum, vel potius ſupra cœlum: vbi enim cadauer, inquit, illic & aquilæ: cadauer, Domini Corpus propter mortem: aquilas autem appellat, vt oſtendat ad alta eum oportere contendere, qui ad hoc Corpus accedit, & nihil cum terra debere eſſe ei commune; neq; ad inferiora trahi, & repere; ſed ad ſuperiora ſemper volare, & in Solem iuſtitiæ intueri, mẽtiſque oculum acutiſſimum habere: aquilarum enim, non graculorum hæc menſa eſt*. Nos certè coruos abegimus, quòd immunda ſit auis, & tyrannica: verum neque graculos accedere Chryſoſtomus ſufferat. Heu! quanti excludendi, ſi nec graculorum menſa ſit!

Atque ab his tu diſce, cur ille perdiri genitor 190.
adoleſcentis, cùm deberet paſcere, veſtit magis; neque quidem indigentiæ ſuccurrit tantùm, ſed in componendo, in ornando, tanquam ſi de thalamo proceſſurus ſit, & ſponſæ obuiam progrediatur, & ipſe, & ſeruorum occupatur multitudo. Vide, Pater ſancte, quoniam puer hic pane magis indiget, quàm panno: panem, non amictum deſiderabat, quando nec ſiliquæ dabantur, atque vel mercenariorum quidem panem. Quòd ſi etiam neceſſaria veſtis, quoniam & frigore penè enectus, da nunc potiùs, quibus caleſiat, & ſpiritum recuperet; non quæ ad pompam & ornatum ſolùm deſeruiant, annulum, ſtolam primam, ſandalia? Verùm genitor iſte porriget quidem libenter panem, & non mercenariorum, ſed angelicum; dabit epulum plenum, & inebriabitur ab vbertate domus eius: ſed, quoniam in gratiam illius ſtatuit vitulum ſaginatum occidere, id eſt, dare illi Corpus ſuum; hoc enim vitulus ille ſignificabat, vt interpretatur Hieronymus [Hieron.] epiſtola ad Damaſum de duobus filijs, Lyra in cap.15. Lucæ: *Et adducite vitulum* (ait) *id eſt, Sacramentum Euchariſtiæ, in quo immolatur Chriſtus, qui eſt vitulus ſaginatus propter gratiæ pinguedinem,* non poterat ad tam grande conuiuium accedere, niſi tanquam vnus de filijs Principum, aut Conſulum: *Perdiderat enim dignitatem* (ait Gloſ- [Gloſſa. Stola. veſtis nobilium.] ſa) *& nudis pedibus Paſca celebrare non poterat*. Sed & alius in tenebras exteriores amandatus, quoniam ad cœnam intrauit non habens ſympoſialem veſtem, proinde vt in regio decore appareat, genitor imperat ſtolam primam ex capſula proferri: erat autem hæc, quæ ad talos deſcendebat, veſtis communis, & virginibus, & pueris: nam eandem & indutus legitur Ioſeph, cui Iſraël polymitam tunicam fecit, Geneſ. 37. [Geneſ. 37.] verſ. 3. & Thamar Reg.2. cap. 13. verſ. 18. cum

polymita

Pagnin. Vatabl.

polymita etiam tunica, ex Pagnini, atque Vatabli tranſlatione: vulgatus nominat talarem amictum, quo vſas aſſerit virgines Regum filias. De annulis diximus aliquid Anteloquio 4. Sect. 6. num. 44. Calceamentis verò diuiſos à pauperibus locupletes, nobiliores à mediocribus; fuiſſe quoque Regibus peculiares calceorum formas, quibus innoteſceret imperialis maieſtas, oſtendit Dempſterus Paralipomenis ad cap. 36. lib. 5. Antiquit. Romanarum Ioannis Roſini. His adornatum inſignibus, quæ regium componebant faſtum, ad epulas introduci parens volebat: quoniam ſic poſtulabat tanti conuiuij auctoritas, quod, niſi regio fulgentes ſplendore, hoſpites non admittit; vtpote, in quo non tauri pingues, non altilia, aut de mari extracti offeruntur piſces; ſed manducatur Caro, & bibitur Sanguis Agni, qui occiſus eſt ab origine mundi, qui eius venit tollere peccata: propterea & vt hoc ipſum noſtrum repræſentaret Epithalamium, quamuis ad nuptiale prandium atque cœnam admiſſi plurimi mortales, atque ex omni hominum gradu, tamen vnà cum ſponſo, & eius dilecta recumbere non niſi, aut Optimatibus indultum, aut Heroïnis. Qui igitur deſiderat guſtare, quàm ſuauis eſt Dominus in ſua dulcedinis menſa, relinquat vulgi mores, & peccatis obſcuratam, quam conditionis exordio accepit à Deo regiam imaginem, redintegrare ſtudeat: ſic condecorato fiet pabulum iſtud in vitam æternam.

Calceamentis diuiſi nobiles à plebeis.

Dempſter.

ANTELOQVIVM VII.

Canticorum Auctor diſquiſitus: an canone ſacrorum Voluminum reponendus.

TANDEM è geniali aula paululùm diſcedamus, nec totum ſtudium rapiant nuptiæ. Hactenus fructibus depaſti: ſed, quæ protulit arbor tam dulcia poma, ingrati fuerimus, ſi penitùs obliuioni committamus. Abſtinuimus, ne à pompa ad luctus tranſiret calamus, & inſpiceremus tanti Hymenæi conditorem, cùm portum ferè occuparet nauis triumphans, mergi penè ad littus, & meretritijs irretiri amoribus in ipſa ſenecta: verùm progrediamur, & hanc etiã magnam viſionem videamus: tum, quòd ita egerunt ante nos Sotomaior, atque Delrio: tum in primis, quòd diſputationis natura ſic poſtulatura ſit.

Sotomaior. Delrio.

SECTIO I.

An noſſe interſit canonicæ Scripturæ artificem immediatum?

1. NE inutiliter interrogaſſe videamur de libri huius opifice, placuit examinaſſe, num quidpiam conferat ad ſacram loquelam humana induſtria? Neque ſenſus huius diſquiſitionis eſt, an habitus aliquis ſupernaturalis quoad ſubſtantiam, tota agendi ratio exiſtat comparatione actuum, qui eiuſmodi habituum concurſum poſtulaturi ſint; ſuppono enim, & naturam partialiter cum gratia concurrere, ſeu voluntas, ſiue intellectus operetur, ſeu ad aliud obedientialiter eleuetur: ſed an, excepto, hoc quidpiam natura ipſa faciat, ei quod ſolùm attribuatur? Qua de rè eſſe valeant duæ ſententiæ: vna quidem aſſerit, ita canonicum Scribam dirigi à Spiritu ſancto, vt quoad res, ſenſumque, eius ſic gubernet mentem, errori vti nullus relinquatur locus: cæterùm, quibus reuelanda verbis declarare conueniens ſit, ipſi relinquere: quare gratiæ partes eſſe ſenſum, reſque ipſas; ad naturam, ingeniumque proloquentis ſpectare, qualis euadat oratio; atque hinc ſanè fieri, vt non ſit prætermittendus Auctor ſacri Codicis humanus, & immediatus, cùm & hic ex ſuo penu conferat, & ſint, de quibus laudari valeant, quotquot perfectam narrationem conflant. Huiuſmodi opinionis meminit Azorius tom. 1. Inſtitut. moral. lib. 8. cap. 1, vndecima quæſtione: nullos tamen eius Patronos manifeſtat. Quanquam verò neque etiam probationes eo loco afferat; poſſe tamen firmari in hunc morem appareat: quippe eam Spiritus ſancti ſufficit aſſiſtentiam Scriptori aſſignaſſe, quæ ſatis eſt, vt ſcriptio ipſa, aut ea, quæ loquitur verba, Dei ſermo exiſtimetur: ſi enim Dei loquutio eſt, erit canonica Scriptura: ſed ad Dei Verbum, atque certam Scripturam nihil prætereà requiritur, quàm vt errores omnes rerum, quæ vel ad fidem, vel mores attinent, præcaueantur: hoc autem fieri valet, etſi Deus verba non ſuggerat: igitur neceſſe non eſt præter ſenſum, verba etiam Deum inſpirare. Oſtendo aſſumptum. Vulgata Bibliorum editio eſt verbum Dei, eſt ſacra & canonica Scriptura. De hoc, poſtquàm id declarauit Tridentina Synodus ſeſſione 4. nulla inter Ortodoxos controuerſia: quin verò recentiores prudentiſſimè aduertunt, poſt hanc Concilij declarationem, ſi quando dubium exoriretur de vero atque germano Dei verbo, ad hunc à Tridentinis Patribus, & Eccleſia approbatum Textum recurrendum, & non ad Hebræos, neque Græcos fontes: hic enim Textuum omnium Rex, & Princeps eſt eorum, qui extant. Annuunt huic pronunciato Pineda præfatione in Iobum, cap. 10. num. 6. Pereira tom. 2. in Geneſim, lib. 13. num. 43. Valentia tom. 3. diſp. 1.

Habitus non eſt tota ratio agendi.

Deus canonico Scriptori an ſenſum rerum tantùm an verba ſuggerat?

Azor.

Trident.

Vulgatus Bibliorum [illegible] recurrendum.

Pineda. Pereira. Valent.

Digitized by Google

Bellarm. Gretſer. Sacroboſc. Tanner. Luyſ. Torrenſis. Acoſta. Azorius. Canus. Baſil. Leg. Tena. Ramos. Montoiâ. Galarza.

diſp. 1. quæſt. 1. puncto 7. §. 43. Bellarminus lib. 2. de verbo Dei, cap. 11. & eius deſenſores Gretſerus tom. 1. in defenſione, cap. 9. lib. 2. Bellarminiani de verbo Dei: ex noſtra Hybernia Chriſtophorus Sacroboſcus in defenſione Tridentini Decreti, & eiuſdem Bellarmini ſententiæ de auctoritate Vulgatæ: Tannerus in 2. 2. diſput. 1. de fide, quæſtione 5. dub. 2. aſſert. 1. Ludouicus Torrenſis in eandem 2. 2. diſp. 2. 1. dub. 4. Acoſta lib. 2. de Chriſto reuelato, cap. 16. Azor. tom. Inſtitut. moral. lib. 8. cap. 3. quæſt. 3. Præter hos noſtræ Familiæ Viros, Canus lib. 2. de locis, cap. 13. Baſilius Legionenſis quæſt. 4. expoſitiua, cap. 10. Ludouicus de Tena lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 6. ſect. 3. §. *Merito ergo*. Nicolaus Ramos in aſſert. veteris Vulgatæ, pag. 28. Petrus Lopez de Montoia de concordia ſacrarum editionum, lib. 2. quæſt. 4. Galarza euangelicarum Inſtitutionum lib. 11. cap. 10. in fine. Placuit verò tanta auctoritate, etſi obiter ſolùm, oblata occaſione, ſtabiliſſe, quod plurimi momenti æſtimem perſuaſum eſſe debere catholicè ſapientibus, hanc ſacroſanctam Vulgatam editionem regulam eſſe, ad quam cæteræ componantur editiones, vt quæ à Concilio, & Pontificibus declarata ſit authentica, & ſyncera eſſe Scriptura, atqui ad huius integritatis Scripturæ non deſideratur, vt in verbis non intelligatur aliqua eſſe corruptela, aut vt concipiantur verba eſſe, quæ Spiritu ſancto ſuggerente prolata fuere. Sed, vt abeſſe cogitetur error omnis, aut ad fidem, aut ad bonos mores pertinens: ergo neque cùm primùm etiam condita fuit Scriptura, præter hoc exigebatur aliud. Minorem huius argumentationis amplexantur grauiſſimi huius æui Doctores, Vega, Lindanus, Sixtus Senenſis, Payua, Sanderus, Catherinus, Driedo, atque alij apud Azor, & Torres, vbi ſuprà, apudque Tenam allegata ibi difficultate ſect. 1. & de noſtris Bellarminus, cum Gretſero indicatis ibidem locis Serarius Prolegomenis Bibliacis cap. 19. quæſt. 11.

Ad Scripturã canonicã an ſufficiat abeſſe omnẽ errorem ad fidem & bonos mores ſpectantẽ?

Vega. Lindan. Sixt. Senenſ. Payua. Sander. Catherin. Driedo. Serar.

2\. Hieron. Ribera.

Insuper illud obſeruandum, quod ex Hieronymi Opuſculo ad Pammachium de optimo genere interpretandi, hauſit Ribera ad Malach. cap. 1. num. 8. & ad cap. 1. Habacuc, num. 14. ſolitos Apoſtolos, & Euangeliſtas in citando veteri Inſtrumento non obſeruare moroſè verba, ſed ſenſum, quem interdum paucioribus, interdum pluribus vocibus exprimunt: ſeptuaginta autem Interpretes adeò non ad verba attentos, vt in pleriſque paraphraſim magis, aut Commentarij formam, quàm verſionem exhibuerint, refert Leo Caſtrenſis diſputat. de tranſlationibus, cap. 9. atque in plurimis Interpretem ordinarium non tam verba ſequutum, quàm ſenſum, putat noſter Ludouicus Torrenſis in 2. 2. diſp. 22. dub. 4. §. *Sed nonnulli*, &c. Hoc igitur cùm & Apoſtoli, & Interpretum Coryphæi præſtiterint: ſit ſanè rerum, atque ſenſus, non autem verborum habendam rationem: ac proinde, quamuis canonico Scriptori Deus verba non ſuggerat, ſed ſenſum, coaleſcere ſuis abſolutam numeris diuinam Scripturam, nec eſſe, quod ad perfectionem deſit quidquam, neque ad integrum Dei Verbum. Denique & hoc pacto non eſt operoſum intellexiſſe, quemadmodum Iſaïas aulicè, venuſtè, floridè loquatur; Amos ſubdurior, atque horridior videatur; Ioannes inter Euangeliſtas ſermone excellat; Pauli eloquentia delectet magis, atque ſupra ſe ad Hebræos ſcribens ipſe exurgat; ministris, verba ipſis relinquebat diuina, quæ regebat eos, vis; atque prout quiſque à natura donatus erat maiori vocum elegantia, eius oratio comptior apparebat. Atque hoc fortaſſe indicauerit noſter Maldonatus ad initium cap. 1. Ioannis, docens: *Seruit enim gratia natura* (ait) *& Sanctorum lingua, quæ Spiritus ſancti, tanquam ſcribæ velociter ſcribentis, calamus eſt; etſi omnem ab eodem Spiritu motum habet; tamen & ipſa aliquid facit: plurimùmque refert, quali vtatur calamo etiam optimus quiſque ſcribendi Magiſter*. Atque eiuſmodi aliud indicarit noſter Antonius Fernandez in viſiones Teſtamenti veteris, præfat. in viſionem decimam Iſaïæ, numer. 5. dum inquit, *Diuinum Spiritum ſuapſius allapſum coaptare ad conditionem Prophetæ, vt in eloquentibus ſuapte natura appareat eloquens, in vrbanis vrbanus, in ruſticanis ruſticanus, ſicut tibicen in tibijs ſubtilibus ſubtiliter ſonat, in craſſioribus craſſius*. Quod eius effatum placuit noſtro Cornelio, dum argumentum texeret Iſaïcæ vaticinationis: at, ſi gratiæ effectus præter ſenſum eſſent verba pariter, nihil iſtorum contingeret: nam & ruſticus æquè politè loqueretur, atque inter ciues enutritus; neque referret, an optimus, an mediocris fuiſſet calamus: quemadmodum, quia viſio beata, ſupernaturalis gloriæ luminis opus eſt, eiuſdem ſpeciei, eiuſdemque naturæ ſecundùm vulgare Scholarum placitum eſt viſio beata procedens ab intellectu hominis, atque ab intellectu angelico; quamuis ſpectata vtriuſque intellectus eſſentia longè præcedit humanum angelicus.

Regulat Apoſtoli in citãdo veteri Inſtrumento ſenſũ, non verba reſpexerunt.

Leo Caſtr. Luyſ. Torr.

Septuaginta ſæpè non verbis, ſed paraphraſin.

Quare Prophetarũ vnus loquatur aulicè, alter quaſi hiſpidè? Maldon.

Fernandez.

A Lapide.

3\. Salomon optimus Canticorum Scriptor.

Verùm, etſi hæc eiuſmodi ſint, quæ & momentum, & pondus habere arbitretur quiſquam, amplexataque opinione expeditum foret nobis docuiſſe, quorſum delectus Salomon ad hoc ſcriptionis genus? nempe, cùm vniuerſus ſermo de opobalſamo, ſtacte, lilijs, atque roſis, vbique conuiuia, oblectationes, & quicquid in vita iucundum eſt; quis de his omnibus caneret aptiùs, quàm ille, qui nihil, quod deſiderauerunt oculi, negauit eis: nec prohibuit cordi, quin omni voluptate frueretur? Iam, ſi & varij in carmine exquiſito tropi, figuræ plurimæ, & congeſta in vnum Hymenæum cuncta Poëticæ ornamenta, atque illa tam abſtruſa, tam varia, tam perpetua allegoria vindicabat ſibi ingeniorum, & ſapientiæ phœnicem, atque corculum aliquod, quem Salomoni comparabilem antiqua habuit Synagoga? Allicere poterant iſta, vt ſubſcriberemus ſententiæ: nec tamen potuimus amare, quoniam fragili arbitramur innitentem baſi: quare affirmamus quidem, Spiritum ſanctum, qui loquutus eſt per Prophetas, etiam vſque ad verba eis ſubminiſtrare, nec docere ſenſum tantùm, & res: omnium igitur cauſa principalis, & eleuans ipſe inſtrumentum illi. Sic æſtimaſſe viſus Canus lib. 2. de locis, cap. 18. in principio, & lib. 5. ca. 5. P. Azor tom. 1. Inſtitut. moral. lib. 8. cap. 1. quæſito 11. vbi putat, contrariam ſententiam tutò non poſſe defendi: P. Suarez de fide, diſput. 5. ſect. 3. numer. 4. Petrus Lopez de Montoia de concordia ſacrarum editionum, lib. 1. controuerſia 3. Ferdinandus Eſcalante in ſuo clypeo, lib. 1. de proprietate ſacræ Scripturæ, cap. 4. concluſ. 1. P. Valentia tom. 3. quæſt. 1. puncto 7. §. 43. in principio; Ludouicus de Tena lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 1. ſect. 3. Atque idem à fortiori dicturi ſint, qui arbitrantur, editionem vulgatam, etiam quoad ſingula verba, authenticam eſſe, quæ eſt ſententia modò nomi-

Spiritus ſanctus Prophetas, & res, & verba docebat.

Canus. Azor. Suarez. Montoia. Eſcalante. Valentia. Tena.

Vulgata editio etiã quoad ſingula verba authentica.

Digitized by Google

Luyſ. Torrenſ. Ramos. Baſil. Leg. Perez.

nominatorum, & inſuper Ludouici Torrenſis, & Nicolaï Ramos locis præmonſtratis num. 1. docuit & Baſilius Legionenſis 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, cap. 12. qui eiuſdem quæſtionis 1. cap. eam, quam nunc tuemur, aſſertionem probauit vnà cum Sebaſtiano Perez, Oxomenſi Epiſcopo, in regulis ſacræ Scripturæ, regula 2.

4. Quæ differētia inter definitiones Conciliorum, & ſacræ Scripturæ Textum?

Probant communiter, idque potiſſimùm, omnes hi Auctores, quoniam alioquin, & Eccleſiæ, & ſacrorum Conciliorum definitiones atque decreta, Scriptura cenſeri valeant: cùm ſic propitium habeant ſanctum Spiritum, vt in his, quæ ad fidem, atque bonos mores ſpectant, errare non patiatur. In quo igitur vincunt Bibliorum Codices? Nimirùm, quod in his ſermonem quoque condiderit diuinus Spiritus: ſecùs in Conciliorum Decretis. Sed ego quidem cum P. Valentia loco numero antecedenti allegato exiſtimo, & Scripturam, & Eccleſiam, quoad aſſerendi infallibilitatem & certitudinem, paris eſſe auctoritatis. Ergo Scripturæ attingunt excellentiam? Quoad hoc ſanè fateor; abſolutè autem minimè ædepol. Diſcamus à B. Thoma 1. p. quæſtione 1. art. 10. quæ huius ſcientiæ ſpecialis dignitas, nempe, ait in corpore: *Cùm in omnibus ſcientijs voces ſignificent, hoc habet proprium iſta ſcientia, quòd ipſa res ſignificata per voces etiam ſignificant aliquid.* Hauſit ex Gregorio, vt ipſe fatetur, 15. Moralium inquiente: *Sacra Scriptura omnes ſcientias ipſo locutionis ſuæ more tranſcendit; qui vno, eodemque ſermone, dum narrat geſtum, prodit myſterium.* Atque huic ſubſcribunt placito Interpretes eo loco. Itaque ponamus, & ab Eccleſia doctos nos, & ab Euangeliſta ex aperto Seruatoris latere profluxiſſe ſanguinem, & aquam; hoc, quod ab Euangeliſta prolatum, Scriptura eſt; quod ab Eccleſia, definitio: quoniam quidem præter infallibilitatem, & certitudinem, quæ Euangeliſtæ communis eſt cum Eccleſia, Spiritus ſanctus, cùm per os Euangeliſtæ promeret verba illa, ordinauit rem per illa ſignificatam ad myſterium, videlicet, aut ad vnionem populi cùm Chriſto repræſentandam, aut ad Sacramenta demonſtranda, aliave, quæ illis adumbrata fuiſſe Doctores perhibent: cùm autem per Eccleſiæ labia loqueretur, vocum ſignificatione contentus; non eſt progreſſus vlteriùs ad imponendam rei per voces intellectæ alteram ſignificationem: proinde, quamuis Spiritus ſanctus, aut Concilijs verba quoque ſubminiſtraret, aut canonico Scriptori non infunderet, adhuc ſupereſſent aliæ notæ, quibus & Scriptura, & Conciliorum definitio poſſint diſtingui; & præter hanc à nobis adhibitam alias multas cumulat Cardinalis Bellarminus lib. 2. de Conciliorum auctoritate, cap. 12. vbi defendit in Scripturis non tantùm ſententias, ſed etiam verba omnia, & ſingula ad fidem pertinere.

S. Thom. — S. Greg. — Proprium ſacræ Scripturæ vt eius verba, & res ſint futurorum ſigna certiſſima. — Bellarm.

5. Hieron.

Producit Tena Commentarium Hieronymi in cap. 3. Epiſtolæ ad Epheſios, vbi inter cætera illud: *Singuli ſermones, ſyllabæ, apices, puncta, in diuinis Scripturis plena ſunt ſenſibus*, &c. Potuiſſet & illud eiuſdem ſcribentis ad Paulinum coniungere: *In ſingulis verbis Apocalypſeos D. Ioannis latere multiplices intelligentias.* Dedimus & nos his ſimile effatum ex Chryſoſtomo ſuperiùs Anteloquio 3. Sectione 2. Subſectione 8. num. 76. ex quibus argumentantur, & ille, atque Montoia ab homine, non poſſe eſſe verba, quæ Sacramenti, atque arcanorum tantùm contineant: & cùm vniuerſim id in verbis omnibus contingat, verba omnia prodijſſe à Spiritu ſancto. Sed memorato à nobis nuper loco oſtendimus, ex conferta, & veterum, & iuniorum auctoritate, non nimiùm vrgendam allegoriam, in Parabolarum præſertim interpretamentis: nam immiſceri à ſacro Scriptore nonnulla, quæ emblemata cenſeantur ſolùm, & ornatus gratia potiùs, quàm myſterij cauſa appoſita. Quòd ſi exceptis his ſententijs in reliqua locutione ſenſus, & oracula inueniantur, non id quidem prouenit à vocibus ipſis, ſed occaſione illorum, quæ voces repræſentant. Poſtremò, neque ea, quæ ex Euangelijs depromunt, vrgent; nimirum, Ioan. cap. 14. verſ. 26. *Paraclitus autem Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* Nam ibi pollicitatio non eſt de condenda Scriptura, cùm ad omnes Apoſtolos dirigatur ſermo, & omnes nequaquam Euangelia exarauerint: ſi verò de alio eorum ſermone concipiatur, ſcilicet, de concionibus ad populos; non, puto, dixerint, in his ſic gubernatos à diuiniori Spiritu, vt præter rerum momenta, & cauſas, dictionem pariter ſuppeditaret. Lucæ & illud cap. 21. verſ. 14. *Ponite ergo in cordibus veſtris non præmeditari, quemadmodum reſpondeatis: ego enim dabo vobis os, & ſapientiam, cui non poterunt contradicere omnes aduerſarij veſtri.* ſaluatur, ſi repentinò à Numine, atque in ipſa quæſtionis hora ſubintimatas affirmemus rationes tam efficaces, quæ fidei hoſtes obmuteſcere cogerent; quamuis ipſorum inuentio, ſermo extitiſſet: credo & in hoc quoad expeditionem, & copiam adiutos etiam, vt inimici confunderentur, & fides vinceret Chriſtiana, ſub illis præſertim temporum initijs.

Chryſoſt. — Ioannis locus ex cap. 14. denodatus. — Luc. 21.

Suppono itaque ex communiſſima Scholarum opinione, vnius, eiuſdemque Scripturarum ſententiæ multiplicem, variumque eſſe litteralem ſenſum, & fortè nonnunquam penè cœlo toto diuerſas res indicari. Pro hoc placito numeraui ſuprà triginta teſtes Anteloquio 1. Sectione 4. num. 24. Exempli cauſa, illud Geneſ. 1. cap. *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* &c. quinque, aut ſex hiſtorica ſignificata admittit, vti eo loco citati Doctores oſtendunt; atque in eundem modum plures alij Bibliorum verſus, quos ad longum expendunt. Quis igitur impulit, vt hæc tam varia & diſſita ijſdem verbis exprimeret Moyſes? Quis tam inſolitus narrandi ordo, vt in vna periodo complectatur materias plures? quantum onus hoc, ſi non humana induſtria per gratiam adiuuetur? Igitur non ſolùm rem, quàm verba repræſentabant, reuelauit Deus Moyſi; ſed ipſa quoque verba ſuggeſſit. Declaro hæc. In illis verbis Ioan. cap. 11. verſ. 50: *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* duplex eſt ſignificatio: altera ab impoſitione humana, iuxta quam Caïphas intellexit, oportere ob reipublicæ bonum, Chriſtum de medio tolli: altera ex vaticinio, & impoſitione diuina, qua Deus intelligebat, expedire, vt Chriſtus lignum aſcenderet propter ſalutem humani generis. Hanc vocum illarum intelligentiam ignorabat Caïphas, vtpote à Numine proficiſcentem, ac proinde Euangeliſta ſubintulit: *Hoc autem à ſemetipſo non dixit: ſed, cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit, quòd* IESVS *moriturus erat pro gente.* Quemadmodum igitur hic, quod diceret, ipſe neſciebat, quoniam non humana, ſed diuina erat verborum impoſitio ad repræſen-

6. — Locus Ioannis ex c. 11. libratus.

Digitized by Google

tandum: ſic etiam Moyſes ignorare potuit, quid ſententia illa portenderet: *In principio creauit Deus*, &c. atque fortaſſe aliquos eorum verborum litterales ſenſus ignorauit, de quibus loquens Auguſtinus lib. 12. Confeſſionum, cap. 32.

Regula: Prophetæ nō omnia, de quibus vaticinantur, intelligunt.

Nunquid, Domine Deus, & Spiritum tuum bonum, qui deducet me in terram rectam, latere potuit quicquid erat in eis verbis? Tu ipſe reuelaturus legentibus poſteris, etiamſi ille, per quem dicta ſunt, vnam fortaſſis ex multis veris ſententiam cogitauit. Quod ſi ita eſt, ſit igitur illa, quam cogitauit, cæteris excellentior: nobis autem, Domine, aut ipſam demonſtra, aut quam places alteram veram, vt ſiue nobis hoc, quod etiam illi homini tuo, ſiue aliud ex eorum verborum occaſione patefacias, tu tamen paſcas nos, non error illudat: Atque vt vniuerſim latere vaticinantes poſſit intellectio propheticæ, oſtendimus breuiter, qui autument, Anteloquio 5. Sect. 1. num. 7. Igitur oportet à Numine diſcere impoſitionem ab ipſo manantem, qua decreuit, vt verba hæc, aut illud repræſentarent; alioquin nudas ſolùm voces proferet, quemadmodum Caïphæ accidit; ſed accipere ſermonem à Deo, nihil aliud eſt, quàm ab eo inſtrui de impoſitione vocum, ſeu ad quid ſignificandum illæ fuerint impoſitæ voces, ſicut acceptum referre Latinum ſermonem Præceptori, eſt doceri ab eo, quid voces illæ ex placito, & repræſentatione enuncient. Igitur, Propheta accipiens à Creatore notitiam impoſitionis, ab eodem accipit ſermonem: ac proptereà ſermo, quem loquitur, non eſt à Vate, ſed à Deo, proindeque non ſenſum tantùm verum, & verba quoque canonico Scriptori ſuggerit.

7. Verſio ſeptuaginta Seniorum miraculoſa. Leo Caſtr. Tena.

Confirmatur: Quoniam tranſlatio ſeptuaginta Virorum miraculoſa fuit, Spirituſque ſancti peculialiter opus. Probat Leo Caſtrenſis diſputatione de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, cap. 6. & ad longum cap. 11. Certè ea fuit trita veterum Antiſtitum Eccleſiæ cogitatio. Videndus Tena lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 5. Sectione 3. atque cùm nouam non condiderint Scripturam, oportuit, vt prioris ſenſum retinerent, quod ab eis præſtitum, exceptis paucis, quibuſdam in locis, Numine aliud tum volente ob iuſtas cauſas. Igitur, cùm Spiritus ſanctus nouum non reuelauerit ſenſum; quid demum conceſſit? Verba quidem: nam præter ſenſus, & verba, aliud non fuit, quo indigerent: at verò Spiritus ſanctus quamobrem verba dictauit? nempe, quia futura erat verſio illa Scriptura authentica, vt docet eodem loco Tena Sectione 4. Ergo de ratione authenticæ Scripturæ eſt, vt Spiritus ſanctus non ſolùm ſenſum; ſed verba quoque inſpiret. Atque ob hanc cauſam eorum placet iudicium, qui exiſtimant, vulgatæ editionis Interpretem etiam diuino Spiritu adiutum.

Interpres vulgatus à Spiritu ſancto ſpecialiter adiutus. Serar. Tena.

Defendit Serarius prolegomenis bibliacis, cap. 19. quæſtiuncula 8. Tena eodem ſuæ Iſagogæ lib. 1. difficultate 6. ſectione 3. Potuit quidem Deus Vati quatuor, aut quinque dictiones ſynonymas reuelare, & præſcribere, vt quam vellet ex eis, eligeret; tunc in poteſtate prædicentis fuiſſet, hoc, aut illud deſumere vocabulum; verùm non de his controuerſia, quoniam hoc more etiam Deus ſemper ſtrictè loquitur, cùm non alia verba Propheta loquatur, quam quæ nominatim Deus illi ſignificauit: eſt autem diſceptatio, vtrùm liceat Prophetæ iure quodam ſuo his, aut illis pro arbitratu vti vocabulis, & declarandorum à Deo accipiat ſenſus tantùm; non autem circa diſtinctiones vocabulorum regulas quoque? Verba inſuper accipere dicimus, quoniam aliter nec Deus cum rigore in Scripturis loqueretur, nec ſacræ paginæ dictiones de fide eſſent.

Ad obiectiones initio poſitas: Quod de editione vulgata poſt Tridentinum affirmatum, aduersùs nos inutile eſt, cùm putemus, id ipſum de hac tranſlatione dicendum; in ea, etiam vſque ad ſingula verba, quæque eſſe de fide: verùm concedamus, quæ ibi prolata fuere; diſcrimen amborum accipe: alio quippe modo ſe gerit Deus in prima Scripturarum molitione, alio in earundem conſeruatione: nam in primo illarum opificio, cùm ipſe ordinauerit ad gloriam ſui nominis, ad fidelium ſalutem, atque emolumentum; quemadmodum eius ab ore nihil prodijt, quod non vel ad fidem, vel ad bonos mores conduceret; ita nihil quoque dimanauit ſuperuacaneum, aut impertinens, minuſve ſaltem vtile: at verò in conſeruatione diuinorum Codicum, quemadmodum permiſit hominibus, (quippe in quorum manu bonum, & malum poſitum erat,) vt Sacramentis, diuiniſſimoque etiam beatiſſimi Corporis, contumeliam non rarò inferrent; ita ſuſtinuit lædi Scripturas: ſed, quanquam permiſerit, vt Corpus ipſius graui afficeretur iniuria à nequiſſimis; non tamen ſuſtinuit aliquando, vt grauis error vniuerſos Bibliorum Codices peruaderet. Cauſa fuit: ex eo enim, quòd ingratiſſimas nationes Corpori blaſphemiam inferentes pateretur, laudi id fuit, non vituperio: quoniam commendabat infinitam Numinis, & bonitatem, & patientiam: ſi autem omnes vbique Codices apparerent corrupti, ſuſpicio orietur, an Deus in loquendo ſummè verax eſſet, quando eius verbum, eiuſque eloquium mendacium, atque errorem contineret. Permiſit igitur Librariorum, exſcribentiumve incuria, leuiora aliqua damna, quæ neque probatis moribus, neque fidei ſofficerent, à quibus non fuiſſe liberum vulgatum ſacrorum Voluminum Textum, etiam poſt Tridentini Conſeſſus declarationem, exiſtimarunt viri illi ſapientes: ſed, puto, hoc arbitrati ſunt, antequam corrigeretur: nunc verò poſt Sixti, atque Clementis caſtigationem, audax fuerit eiuſmodi pronunciatum; præſertim cùm Bibliorum admoneat Præfatio, adhibitam eſſe humanam diligentiam, quanta eſſe potuerit: & ego exiſtimauerim diuinis ſubſidijs Correctores ſingulariter adiutos, cùm id aggreſſi fuerint, quod Eccleſiæ maximè optandum erat, vt haberet ſanctorum Voluminum omninò repurgatum Textum. Quare vtiliùs multò facturi ſint, quia in hoc dilucidando, explanandoque textu oleum conſumpſerit, quam in nouarum caſtigationum infructuoſo labore, ne dicam ſuperbo magis, quàm Chriſtiano, cùm Cardinales, quibus, Concilij quæ fuerit mens, vt exprimant, commiſſum, dixerint, *Nec ſolam periodum, ſolam clauſulam, vel ſolam dictionem, aut ſyllabam, iotave vnum admitti poſſe, quod repugnet huic vulgatæ editioni Latinæ*. Adi Suarium diſp. 5. de fide, Sect. 3. num. 10. qui affirmat, ab his ipſis grauiſſimis Cardinalibus reprehenſum ſeuerè Andream Vegam, quòd lib. 15. in Tridentinum, c. 9. maiori cum licentia hac in parte loquutus fuerit.

8.

Deus quare nunquam permiſerit, vt graui errore Biblia inficerentur.

Poſt Clementis caſtigationem, audax aſſerere, eſſe quoad verba, errorem latere in bibliorū Textu.

Nouarum verſionum infructuoſus labor. Suarez Andreas Vega notatus.

9. Apoſtoli vetus allegantes Inſtrumentū, quamobrem ſenſa reddūt, & non verba quoque. Martin. Leo Caſtr.

Apoſtolos, & Septuaginta non verba, ſed reddidiſſe ſæpiùs ſenſum admittimus, & multis probat Martinez lib. 6. Hypotypoſ. pag. 429. §. *Aduertendum citationibus*. Leo Caſtrius diſput. de tranſlationibus, cap. 6. num. 7. & Euangeliſtas, eùm

Maldon.

cùm eandem narrent Hiſtoriam, non iiſdem vſos verbis, aduertit Maldonatus ad verſ. 2. cap. 22. Matth. Neque Chriſti ſemper verba eoſdem retuliſſe ſenſus, monuit idem ad verſ. 11. cap. 1. Ioannis: hoc autem minimè egerunt: propterea quod opinarentur, exiguam verborum debere eſſe reuerentiam: alioquin cùm ipſi nobis propoſiti ſint Duces, & Magiſtri, quos imitemur, liceret & nobis ad eorum exemplum tantundem: id verò quis conceſſurus ſit? cùm ne Sanctorum quidem Patrum dicta inuertiſſe in publicis prælectionibus, & ad populum ſuaſionibus liceat? Atque iure optimo, cùm neceſſe ſit mutatis vocabulis, ſæpè & ſenſum alium repræſentari: quanta enim in Gymnaſijs ſæpè, & pro Auguſtini, & pro Angelici Thomæ mente concertatio? atque hoc & ipſorum productis fideliter vocibus: quid, ſi permitteretur aliter citaſſe, quàm pronunciauerint? Id igitur perpetratum, quemadmodum effatur Augu. lib. 3. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 3. *ſecretiore conſilio prouidentia Dei, qua mentes Euangeliſtarum ſunt gubernata*. Itaque licuit id Apoſtolis, & ſeptuaginta Senioribus: quoniam non hoc ipſi dictabant; ſed Spiritus ſanctus, cui liberum & conueniens eſt, aliter atque aliter ſuum declarare ſenſum: atque ob hanc cauſam illæ omnes diuerſæ phraſes, Dei verbum, atque loquutio ſunt: ſed Apoſtoli aliter protulerunt, ſenſa retinentes, vt innuerent, eundem fuiſſe conditorem vtriuſque, & Hebrææ editionis, quæ originaria eſt, & Græcæ, quam Septuaginta tranſtulere, quemadmodum ex multis Auguſtini, & Hieron. verbis demonſtrat Leo Caſtr. memoratis nuper capitibus. Quòd verò quibuſdam in locis paraphraſim magis, aut Commentariorum imitationem aliquam Septuaginta texuerunt, ex Spiritus ſancti inſpiratione commiſſum, qui iis in locis Chriſtum, & Euangelium expreſſiùs prænunciauit, vt eſſet, quòd manifeſtè redargueretur Iudæorum contumacia. Notauit idem Leo in diſputat. de tranſlationibus, ca. 9. & ad illud Iſaïæ, c. 43. *Cum tranſieris per aquas*, &c. vti & quòd ſubtraxerunt quædam, ne Gentilibus myſteria paterent, Auctore Hieronymo prologo in Geneſim, quando eis noto idiomate Scripturæ proferebantur, eò quòd arcanorum cognitio idololatriæ occaſio tunc magis, quàm ſalutis futura, donec illuceſceret Chriſtus.

Auguſt.

Septuaginta cur quædam, aut adiungũt, aut demunt.

Leo Caſtr.

10. Quòd autem aſſerant, gratiam naturæ ſe accommodare, & huius non excludere opem, ſed perficere; ac propterea Iſaïæ floridiorem eſſe ſtylum, quòd is, ſiue naturæ, ſeu artis induſtria eloquens eſſet; inurbanam dictionem Amos, quoniam ruri educatus, aliter profari non didicerat; hoc à me ſic intelligitur, vt quemadmodum Chriſtus Dominus idem obiectum naturale, quod ſcientia experimentali medijs ſpeciebus acquiſitis attingit, cognoſcit quoque per ſpecies, ſiue per accidens, ſiue per ſe infuſas; ſic eadem verba, quæ prodirent ex conceptu naturali, quem ſpecies ordinis naturæ producerent, excitari à conceptu, quem ſpecies per ſe, vel ſaltem per accidens infuſæ ſupernaturaliter cauſant. V. g. *Expedit, vt vnus moriatur homo pro populo*. ſi ſimpliciter intelligantur, oportere, vt Chriſtus de medio tolleretur, verba tum oriantur ex conceptu naturali, & quoad modum, & quoad ſubſtantiam; ſed eadem phraſis, quatenus prophetia eſt, & Dei loquutio, naſcetur ex conceptu, aut ſecundùm ſubſtantiam, aut quoad modum, vt minimùm, ſupernaturali. Sic igitur, cùm Iſaïas

Natura quo pacto ſe accõmodat gratiæ?

ſuis verbis vtatur, id eſt, quæ ex naturali conceptu proficiſci valeant; non tamen ea ſolius Iſaïæ ſunt verba, cùm prophetat, ſed Dei principaliter; quoniam tum generantur ex ſpeciali motione, ſuperna producente gratia conceptum naturæ vires excedente: atque Deum naturæ in hanc formam ſe accommodare, vt dixerint, non grauatè conſentiemus; id eſt, excitare medijs ſpeciebus apprehenſionem ſupernaturalem verborum; qua poſita apprehenſione voluntas ſupernaturaliter ſtimulatur ad imperandam prolationem extrinſecam vocum, quæ ſignificant ex diuina impoſitione, repræſentantque hoc, aut illud. Dixi voluntatem imperantem ſupernaturalem, eò quòd voluntas, quæ per ſe ſupponit cognitionem naturæ vires tranſcendentem, eiuſmodi ſit, cuius generis ea eſt volitio: nam exigit apprehenſionem, aut iudicium Dei in verbis impoſitionem repræſentantem: nequit autem cognitio hoc aſſequi naturali induſtria, cùm impoſitio illa ad ordinem naturæ non ſpectet; ſed ad fidem, & reuelata. Neque tamen puto ad naturæ dotes, maioremque in dicente elegantiam attentum eum, qui in publicando Euangelio Rhetorum, & philoſophantium adminicula reſpuit: ſed loquutum in Amos ſimpliciùs, in Iſaïa politè, quoniam ſic placitum fuit: fortaſſe & per Iſaïam ſublimiùs intonaſſe, vt Euangelij, in quo prædicando totus verſatur, maiorem gratiam, atque ſplendorem ſignificaret; atque ob id, quòd ſpiritus diſtribuebat ſingulis, prout volebat, ex Euangeliſtis alium in humanitate Chriſti deſcribenda, eiuſque in carne geſtis diſtentum; alium ſublimiùs attolli, & pertingere vſque ad Verbum Patris; alium depingere Magorum aduentum; alium Archangeli cum MARIA colloquium; quæ omnia tamen vnuſquiſque potuiſſet enarrare, niſi Spiritus ad diuerſa impelleret.

Quare ex Prophetis vnus politè, alter velut inculte loquatur?

Euangeliſtæ, cur non omnes eadem narrant?

Denique ex hoc fonte manauit, vt cùm propriſſime, aptiſſimeque omnia loquutus ſit Deus per Prophetas, & Euangeliſtas, cæteroſque Bibliorum Structores; non tamen eo ſententiarum nitore, aut luce, vt non potuerint & venuſtiùs, atque maiori cum claritate efferri. Quare Pſalmus ille, qui Reg. 2. cap. 22. legitur & orditur: *Dominus, petra mea, & robur meum*. limatior eſt in volumine Pſalmorum, qui ordine decimuſſeptimus cernitur, vti probè animaduerſum à noſtro Sanchez ad nominatum Regum locum: & ſeptuaginta Senes pluribus in locis dilucidiùs effari, vt probat ſæpè Leo Caſtrenſis diſputatione de Tranſlationibus, atque idem ad illud cap. 28. Iſaïæ: *In loquela labij*, &c. canonem ex Origene tom. 7. in Ioannem, promit, quo monet, ſolere Apoſtolos mutare voces obſcuras in planiores, & dilucidiores; atque ipſum hoc Vulgatæ contigit Interpreti, qui cum Spiritus ſancti directione verteret in Latinum ſermonem, aut Hebræa, aut Græca, dictione expreſſerit, quam delicatæ aures faſtidierint: verùm, ſi debita religione, atque obſeruantia præditi fuiſſent, animaduertere debuerant ſuperna id actum diſpenſatione, nolente ob latentia cauſarum, grauiſſimaque momenta, aliter loqui, per calamum ſuum velociter ſcribentem Numine. Quamobrem, quòd ob huius generis aliqua, tanquam menda fuiſſent, Interpretem perſtringere non ſit veritus Sixtus Senenſis, & glorietur à ſuis emaculatum commilitonibus, mihi neque aptè, aut pronunciaſſe, aut gloriatum

11. Scriptores canonici nitidiùs loqui poterant quã ſint loquuti.

Sanchez. Pſalm. 17.

Leo Caſtr.

Regula: Apoſtoli ſolẽt mutare voces obſcuras in clariores.

eſſe viſum: ſed eius verba ſunt lib. 8. Bibliothecæ ſanctæ, hæreſi 13. de Translationibus ſacræ Scripturæ, §. *De vtraque tandem*, &c. *Ingenuè fatemur, & nos in hac noſtra noua editione nonnullas inuenire mendas, ſolœciſmos, barbariſmos, hyperbata; & multa parum accommodatè verſa, & minus Latinè expreſſa, obſcurè, & ambiguè interpretata; itemque nonnulla ſuperaddita, aliqua omiſſa, quædam tranſpoſita, immutata, ac vitio Scriptorum immutata, quæ Sanctes Paginus, Thomas, Caietanus, Franciſcus Forerius, & Hieronymus Oleaſtrius, Viri ex Dominicano Ordine eruditiſſimi, interpretationibus, & explanationibus ſuis indicarunt.* Sed, quam iniuſtè hæc adſtruxerit Sixtus, atque non minus deceptus ſit in vulgato Interprete vituperando, quam in ſociorum efferendis verſionibus; quoniam acerba ſunt, quæ dicuntur, malo ad Auctorum volumina remittere Lectorem: adeat cupidus ſcire, quid de quaque verſione autumandum, Canum lib. 2. de locis, cap 13. §. *Ad hac*, & §. *Quo quidem*. & cap. 11. §. *Sextam vero*, &c. Genebrardum Procemio in opera Origenis, Leonem Caſtrium disput. de Translationibus, cap. 2. §. *At Sixtus*, &c. & in illud cap. 28. Iſaïæ: *Quia manda, remanda*, &c. Baſilium Legionenſem quæſtione 4. expoſitiua, cap. 10. §. *Deinde aſſerendum*. P. Salmeron tom. 1. in Pauli Epiſtulas, lib. primo, part. 1. diſputat. 20. atque à fundamentis expendentem ſingula P. Gretſerum tom. 1. defenſionis Bellarminianæ, ad cap. 14. lib. 2. Bellarmini de verbo Dei, §. *Quod Vvitakerus*, &c. & in primis diſputat. de nouis Translationibus, cap. 2.

Quid de vulgati Interpretis increpationibus cenſendum? Sixt. Senenſ. Canus. Genebrard. Leo Caſtr. Baſil. Leg. Salmeron. Gretſer.

12\. At, ſi Deus is eſt, qui loquitur, ſi eius, & non Prophetæ etiam verba, igitur Vates liberè prædictiones non fundebant: non enim, quod ſuum erat, proferebant: quare & meriti nihil adquirebant: hoc autem quis credat? imò hanc eſſe præcipuam inter notas, quibus veri Prophetæ à dæmoniacis ſecernebantur, vtpote quos extra ſe in amentiam rapiebat malignior Spiritus, tradit S. Thomas 2. 2. quæſtione 173. art. 3. Quare Alphonſus Curiel libro 2. controuerſiarum, controuerſia 1. in illud ad Hebræos, cap. 1. *Multifariam, multiſque modis*. artic. 2. a num. 5. probat, vaticinantes non fuiſſe paſſos eiuſmodi ecſtaſim, qua pertubarentur, ſic vt, quæ proferrent, non intelligerent: & P. Vaſquez tom. 1. in 1. part. diſputat. 17. cap. 3. *Alioquin* (ait) *Scriptor fuiſſet irrationale quoddam inſtrumentum verbi diuini, quod abſurdum*. Reſpondeo, quemadmodum docui Anteloquio 1. Sect. 6. numer. 44. ſi prophetia ſecundum ſe conſideretur, atque vt eſt Dei ſermo annunciantis abſentia & ignota, poſſe optimè ſtare, quin liberè à prædicente eliceretur: nam, quemadmodum Deus Caiphæ Pontifici immiſit prophetiam, quã ignorabat; ſic poſſit comparatione aliorum quoque facere: quare Caïphas quidem verba illa, *Expedit, vt homo moriatur*. liberè quidem pronunciauit: ſed non ſub formalitate vaticinij, niſi materialiter, & identicè, cùm non cognoſceret prophetiam eſſe: nihil autem volitum, quod non præſciatur: tunc quidem Deus non loquebatur Caïphæ, cùm non perciperet verba illius, & locutio ad intelligentem dirigatur: loquebatur verò alij cuicunque penetranti illius ſermonis vim: tunc etiam Caïphas per illa verba propheticè non loquebatur, quia loqui non eſt incognitum effutire, quod pſittaci agunt: tunc denique nec Propheta eſſet, niſi materialiter, & impropriè, quia Propheta ſtrictè non eſt, niſi qui vaticinium comprehendit, vt oſtendimus ex Auguſt. memorato 1. Anteloquio, & oſtendit Martinez lib. 4. Hypot. cap. 1. §. *Et dubium*, &c. Sed Deus, etſi hoc ſe genere pacto valeat: tamen de facto, vti eodem loco monſtrauimus, aperiebat Vatibus, ſi non omnem prophetiæ ſenſum, aliquem ſaltem, præſtantiorem, videlicet, vt de Moyſe aſſerebat Auguſtinus ſupra numer. 6. Quare, cùm illi, quam penetrabant, externam, & vocalem prædictionem ita fundebant, vt reticere, & occultare poſſent; ac proinde & vaticinabantur, & id liberè, atque meritoriè, & loquente Deo ipſi pariter loquebantur, cum, quæ intelligerent, proferrent verba, vt etiam ab alijs ea caperentur.

Prophetæ nũ liberè & meritoriè vaticinantur? Prophetia ſancta, & dæmoniaca ſignum. S. Thomas. Curiel. Vaſquez. Propheta ſtrictè quiſnam.

13\. Ex his autem conſtat, vt Deus abſolutè loquatur, non eſſe neceſſarium liberum hominis conſenſum, quando euenire poſſit, vt eſſe Dei ſermonem, penitùs rationalem creaturam lateret, ſicuti in Caïpha accidit, cui nec liberum, nec voluntarium fuit, quòd prophetaret niſi identicè ſolùm atque materialiter, cùm ignoraret vaticinium aliquod à ſe enunciari: & hinc eximiè à B. Petro poſitum epiſt. 2. cap. 1. verſ. 21. *Non enim voluntate humana illata eſt aliquando prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines*. Atque hoc denotauit omnino celebre illud ſancti Gregorij pronunciatum præfatione in Iobum, cap. 1. *Sed quis hæc ſcripſerit, valde ſuperuacuè quæritur; cùm tamen Auctor libri Spiritus ſanctus fideliter credatur. Ipſe igitur hæc ſcripſit, qui hæc ſcribenda dictauit: ipſe ſcripſit, qui & illius operis inſpirator extitit, & per ſcribentis vocem imitanda ad nos eius facta tranſmiſit. Si magni cuiuſdam Viri ſuſceptis epiſtolis legeremus verba, eaq; quo calamo fuiſſent ſcripta, quæreremus, ridiculum profectò eſſet, ſi non epiſtolarum, & Auctorem ſcire, ſenſumq; cognoſcere; ſed quali calamo earum verba impreſſa fuerint, indagare ſtuderemus.*

Prophetia, quo pacto materialiter omninò ſe habeat cõperatione vaticinãtis. 2. Petr. 1. Gregor. Pap.

14\. Quòd ſi (aies) Dei totum opus eſt, & Gregorius aſſerat, ſuperuacuè quæri, quis ſcripſerit; quamobrem de Auctore moueatur quæſtio? Sanè nihil prodeſt, ad hoc vt intelligamus, Dei eſſe verbum, niſi fortaſſe neceſſe ſit cognoſcere, probum fuiſſe, cùm Deus regulariter optimis ſolum prophetiam communicet: *Sanctos* enim appellat Dei Vates Petrus Apoſtolus, vt ab eo nupertimè audiebamus, atque hæc ſanctus Pontifex voluit indicare. Cæterum de auctore conueniens eſt, quoniã vel hoc ipſo magnus cenſendus, quod à Deo ad tam excellens miniſterium delectus: atque ſi quid rarum tam præclaris Eccleſiarum luminibus accidit, quemadmodum Salomoni contigit ſub annorum termino, digna ea ſunt, atque fidelibus commoda, quæ celebrentur multorum calamis, quò plures ſciant, & pertimeſcant. Denique Scripturarum Chronologia haud vnquam firma eſſe valeat, ſi quo tempore quiſquam canonicus Scriptor floruit, ignoretur, cùm aut quæ ipſi referant, ab hoc omninò dependeant, aut quæ alijs Bibliorum Voluminibus leguntur. Quare ſic à Caietano opinatum eſt, vtilem eſſe notitiam de codicis Auctore: *Niſi enim* (ait ad Prouerbiorum initium) *laudabile eſſet, Auctorem libri in principio manifeſtare, non fuiſſent Salomonem imitati Prophetæ poſteriores, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, incipientes ſuos libros à ſuis nominibus proprijs: confert ſiquidem hoc ad auctoritatem libri, in cuius ſignum libri carentes certo Auctore ſupputantur ab Eccleſia inter apocrypha.*

Scriptorẽ canonicum in particulari noſſe, vtile eſt. Caiet.

SECTIO II.

Syncopa, atque Breuiarium vitæ, & factorum Salomonis.

15.
Pinedæ opus de Salomone gnauio elaboratum.

QVANQVAM Salomonis Acta ſatis declarata Regum Hiſtoria, huiuſque prætermiſſis, atque ab ipſo editis ſacris Codicibus, eademque rerum copia, & varietate à noſtro Pineda iuſto volumine plurimo cum ingenio, atque elegantia mirificè illuſtrata; ne tamen Interpretis officio defuiſſe aliqua ex parte videamur, dabimus breuem geſtorum eius recapitulationem, quæ magis probabiliora apparebunt delibantes ex ijs, qui de argumento maiori cum doctrina tractarunt. Ergo poſt occiſum in pugna Vriam Hethæum, eam, quæ illius fuerat, Bethſabeam, patria Hebræam, domo Hieroſolymitanam, [a] filiam Ammiel, qui & Eliam, Dauid ad legitimos thoros admiſit, interque Reginas, ſcilicet, primarias eius vxores numerauit; quin & potiſſimùm dilexit: accepit autem, cùm nondum Vriæ peperiſſet ſobolem, & cùm ob admirandam pulchritudinem omnium oculis eſſet ſummè gratioſa: ſuſtulit ex ea, præter innominatum infantem, quem citò amiſerat, maſculos quatuor; quippe [b] *in Hieruſalem nati ſunt ei filij Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon de Bethſabee, filia Ammiel*. Sed, cùm innominati infantis, quem primum ediderat, partum ſubſecuta ſit Salomonis natiuitas; nam de eius immaturo diſceſſu ſubtriſtem Bethſabeam [c] *conſolatus eſt Dauid, ingreſſuſque ad eam dormiuit cum ea, quæ genuit filium, & vocauit nomen eius Salomonem*. fuit planè inter ſuperſtites fratres primogenitus, maiorque ætate. Prodijt igitur (cùm & vaticinia præceſſiſſent, nequid gloriæ defuiſſet, [d] quæ annunciabant futurum virum quietiſſimum, eamque ob cauſam Pacificum appellandum, & Domino ædificaturum auguſtam baſilicam) in auras metropoli in vrbe poſt decimeſtrem geſtationem, anno ab Vniuerſitatis molitione ter milleſimo, cùm Dauid quatuor in regnando exegiſſet luſtra. Maternum dein cùm per triennium ſugeret pectus ob nimium Reginæ in pignus amorem, ab vberibus depulſus tandem, firmiorque redditus, celebrauit ablactationem genitor ingenti lætitia, cùm ante hæc octauo ab ortu die, quando circunciſus eſt, duplici inſigniretur nomine: nam & mater vocauit eum Salomonem, [e] *miſitque Deus in manu Nathan Prophetæ, & vocauit nomen eius, Amabilis Domino, eò quòd diligeret eum Dominus*. Atq; quemadmodum eum genitrix magnis curis nutrierat: ita cùm [f] *videret puerum ingenioſum, ſortitum bonam animam in corpore incoinquinato*, Pædagogo commiſit præcellenti, ſub quo optimos mores diſceret, videlicet, Nathan Prophetæ; atque tantum cùm haberet Præceptorem, ipſa tamen mulier fortis ſollicitè inſtruebat: *Et* [g] *docebat me*, (inquit ipſe,) *atque dicebat: Cuſtodi præcepta mea, & viues: ſuſcipiat verba mea cor tuum*. delectabaturque hoc ſolo puero tantùm, vt cùm alios quoque natos haberet, hunc tamen ſic deperiret, quaſi neminem præterea haberet: quare & ipſe ſe matris vnigenitum hanc ob cauſam nominauit; atque fuerunt huiuſmodi Salomonis rudimenta.

a 2. Reg. 11. 3. & 1. Paral. 3. 5.
Bethſabea pulcherrima, Dauidis vxor primaria.
b 1. Par. 3. 5.
Dauidis filij quot?
c 2. Reg. 12.
Salomon maior natu inter gnatos Dauid.
d 1. Paral. 22. 8.
Salomon à matre lactatus, quæ eius nomina? quis Pædagogus?
e 2. Reg. 12.
f Sap. 8. 19.
g Prou. 4. 2.
Salomon à genitrice edoctus, vnigenitus quomodo?

16.
Naamam quando duxit Salomon?

Cùm modeſtiſſimo Principe dignam abſoluiſſet pueritiam, adoleſcens factus, retinuit præclariſſimam viuendi regulam, decemque & octo ſupergreſſus annos, vxori coniunctus eſt, cui Naam vocabulum, quæ [a] ex Ammonitis originem duxerat, & patrias ante matrimonium damnauerat ſuperſtitiones. Ex ea Roboamus tantæ domus tota ſpes, & poſteritas Genitor cùm animaduerteret, Salomonem eſſe, in quem imperij maieſtatem transferri ſuperna indicaſſent oracula, poſthabito ſeniori Adonia, regni ſucceſſorem declarauit, habuitque conſortem biennio, quo ſuperuixit, cùm ſanè ita moderatus fuiſſet iuuenis, vt neque matrem, neque antiquum Pædagogum Nathan incitauerit, qui Dauidi perſuaderent, quod ab eo præter multorum opinionem perpetratum eſt. Iuſſit igitur continuò inungi, [b] regiæque impoſitum mulæ circunduci præcinente buccina, acclamantibuſque, qui cum honore gradientem ſtipabant: *Viuat Rex Salomon*. Perſtrepebat lætitia ingenti tota ciuitas, vagataque breui per vniuerſas plateas de nouo Principe fama perterruit Adoniam purpuræ iam pridem à popularibus deſtinatum, & ſocios, *qui inuitati fuerant ab eo: iuit vnuſquiſque in viam ſuam*. Et quamuis æger, & exhauſta valetudine, quod fortè præſenuſceret inſtare reſolutionis tempus, indixit comitia ſenex Dauid, vocatiſque Hieroſolymam ex omni Iudæa præſtantiſſimis quibuſque, habuit ad conuentum procerum, cæteræque multitudinis, religioſum, ſeriumque ſermonem: atque cùm docuiſſet electum Salomonem diuinitùs ad faſces imperij, vtque Deo omnipotenti templum materia, ſimulque opere ſtupendum fabricaret, recenſuit militiam; ædis ſacræ deſcriptionem, & lineamenta Salomoni tradidit, inſuper coaceruatos eum in ſcopum diuitiarum theſauros maximos, atque ad conſimilem munificentiam hortatus Optimates, quando prima Salomonis inunctio cum ſchiſmate aliquo, neque nimia cum pompa acta fuerit, nunc congregatis vniuerſis ordinibus ſecundò conſecratur, ſpondentque, & fidem, & obedientiam omnes: nam [c] *vniuerſi Principes, & potentes, & cuncti filij Regis Dauid dederunt manum, & ſubiecti fuerunt Salomoni Regi*. Et cum gauderent cuncti, conuiuio & iocis vocatum eſt, *& comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia*. Conſolabatur ſuper his Dauid, & iam dimitti in pace optabat, quando & Princeps regnando iuſtam haberet ætatem, & omnium votis exceptus fuiſſet, & eſſet excellenti indole, atque conſilio. Itaque allatum ad ſe filium poſtquàm ſalubribus quibuſdam præceptis communiuit, iniunxit, vt de facinoroſis quibuſdam (quoniam ei ob graues rationes facere non licuit) debitas ſumeret pœnas, neque inultos abire ſineret; & dormiuit cum patribus ſuis, [d] *mortuus in ſenectute bona, plenus dierum, & diuitijs, & gloria; & ſepultus eſt in ciuitate*, Dauid, nempe, in Regia Solymorum vrbe, proſequente funus gnato cum lacrymis, & omnimoda pompa.

a 2. Paral. 2. 22.
Salomon nihil ambitioſus.
b 3. Reg. 1. 34.
Salomonis prima inunctio.
Secunda inauguratio Salomonis.
c 1 Paral. 29.
d 3. Reg. 11.

17.
Quando Salomon ſolus regnare cœpit?

Ergo cùm tertium, & vigeſimum ætatis annum inchoaret Salomon, aut circiter, capeſſit ſolus Monarchiæ habenas, quas antè cum genitore diuiſas biennio rexerat; & cùm paternis imperijs nihil antiquius haberet, orditur à maleuolorum ſupplicijs, dataque quibuſdam nece, alijs exilio inflicto, quam habuit in votis à principio, & ſine qua rempublicam ritè gubernari impoſſibile arbitraretur, ſapientiam à Patre lu-

a 3.Reg.3.4. minum enixè poſtulare aggreſſus eſt. *Abijt* a *itaque in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelſum maximum:* factaque inſigni hoſtiarum victimatione, cùm pro adipiſcenda ſapientia continuò deprecaretur, *apparuit ei Dominus per ſomnium nocte, dicens: Poſtula quod vis, vt dem tibi.* Cùmque non aliud, quàm ſapientiæ amplexus deſideratos à ſe ſignificaret, *placuit ſermo coram Domino, quòd Salomon poſtulaſſet huiuſcemodi rem*, & indulſit orationi abundanter: quippe Rex prudens, ſatiſque tum ſobrius, cùm non vano aliquo ſciendi raperetur œſtro, puto non vniuerſam ſapientiæ encyclopediam amaſſe; ſed partem regendis populis neceſſariam: Deum verò pro ſua liberalitate, & diſciplinarum totum circulum conceſſiſſe. Itaque nullum doctrinarum genus extitit hominibus ſalutare, in quo non ad miraculum excultus prodijt, quæ eò illuſtrior fuit, quò nobiliores eius cauſæ, habitus, ſcilicet, non acquiſiti; ſed aut per accidens, aut per ſe infuſi: quanquam & progrediente tempore, cùm didicit ab his, quæ expertus eſt, ſpecies de nouo acquiſiuit; & quidem ſcientia Chriſto, & Virgine incontaminata longè inferior. Adamum an ſuperauerit, an ipſe ab Apoſtolis atque inter Prophetas inſigniori aliquo victus ſit, ſub opinionibus iacet. Neque longum interceſſit ſpatium, cùm oblata occaſio, quæ ſpecimen incomparabilis doctrinæ extorſit, quippe pro filio contendentibus duabus meretricibus, cùm difficillimum appareret veritati ſemitam aperire, reſtituit veræ

Salomonis quanta ſapientia, qualiſque conceſſa?

b 3.Reg.3. matri prolem excellens Principis induſtria, b *audiuitque omnis Iſrael iudicium, quod iudicaſſet Rex, & timuerunt Regem.* Atque cùm ciuiles tumultus conſopiti eſſent, ne pacem externus inimicus auderet perturbare, fœdera cum Ægyptiorum Monarcha inijt, ratus hoc præſidio firmatum terrori futurum circumpoſitis Dynaſtis; & quò diuturnior eſſet amicitia, affinitati coniunctus eſt Pharaoni, neque opinione fruſtratus: nam, cùm Gazereni tumultum mouiſſent, *Aſcendit Pharao Rex Aegypti, & cœpit Gazer, & ſuccendit eam igni, & Chananæum, qui habitabat in ciuitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ ſuæ vxori Salomonis.* Hoc facto, ſic territi Chananæi, vt in poſterum per multos annos ſedatè egerint, quoad abſoluit omnem fabricam Salomon: poſtquàm autem Virgo Moſaïcos bibit ritus & amplexata eſt, perſtrepuit Hymenæus nunquam lætior: atque poſt multos dies ſilere tandem iuſſus, poſt geniale tripudium conuertit animum ad varia & Reipublicæ totius, & regiarum ædium officia, quæ diſtribuit inter viros gnaros de Optimatum numero: erat autem totius ditionis admiranda, inuidendaque facies; habitabat nanque Iuda, & Iſrael abſque timore vllo vnuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficu ſua.

Salomonis connubium, & quam acceperit dotē?

c 3.Reg.9.

18. Cùm itaque riderent vniuerſa, eſſetque alta intus, atque foris tranquillitas; templi quamprimùm aggreſſurus fabricam, occaſione legationis, qua nouo Principi congratulatus eſt vetus Dauidis amicus Tyri, & Phœniciæ Toparcha Hyramus, ſcripſit ad eum Salomon litteras, quibus parari ab eo materiem templo ædificando opportunam rogabat: poſtulabat & Magiſtros operum eximios, quales Phœnicia producebat multos: & quò celeritas in agendo quammaxima eſſet (ardebat enim erga cœleſtia tum pietate magna) d *fuerunt ſeptuaginta millia eorum, qui onera portabant; & octoginta millia latomorum in monte, abſque Præpoſitis, qui præerant ſingulis operibus numero trium millium trecentorum.* Paralipomena a ſexcentos faciunt; comprehendunt, nimirum, qui ſuper ipſos Præfectos auctoritatem obtinebant: b *Elegit quoque operarios de omni Iſrael, & erat indictio triginta millia virorum, mittebatque eos in Libanum, decem millia per menſes ſingulos; ita vt duobus menſibus eſſent in domibus ſuis.* Ipſe interim Hieroſolymis ſemper moratus, quæ intra vrbem fieri oportebat, ſollicita perurgebat diligentia; tandemque Regis incomparabili gaudio iacta ſunt fundamenta, & ædificari cœpta domus in omne æuum memoranda, Numini oblata, quadringenteſimo, & octogeſimo anno egreſſionis filiorum Iſraël de terra Ægypti; ab orbe fabricato ter milleſimo quinto, & vigeſimo anno, cùm iam Salomon quartum in regnando ageret annum, menſe Zio; ſiue is Aprilis, quod certius eſt; ſeu magis placet noſtro reſpondiſſe Maio. Locus autem, in quo cœpit ædificare Salomon domum Domini in Hieruſalem, mons Moria fuit, qui demonſtratus erat Dauid patri eius in area Ornan Iebuſæi, c quem collem tribui Iudæ melioribus titulis adſcribi oſtendimus aliàs. Erant verò inter ſumptuoſiſſimæ ſtructionis præcipua admiranda, tria atria: primum quidem gentium, quò orandi gratia omnium nationum pagani homines confluebant: ac veriſimile, cùm ab initio Salomonici imperij ex remotiſſimis mundi angulis, eius, qui tum patebat, variarum prouinciarum mortales Regis fama exciti concurrerent, illorum cauſa de fabricando hoc atrio Monarcham cogitaſſe, ſi fortè hoc aucupio ad ſempiterni Numinis adorationem poſſit allicere. Et in atrio firmior coniectura eſt extitiſſe celebrem illam, quæ à Salomone nomen mutuata eſt, porticum, in qua Seruator deambulare ſolitus, è qua & vendentes flagellatos expulit: quamuis enim Ethnicis dicatus locus; ſed in quo orationes funderentur, non qui profanis nummulariorum deſeruiret vſibus. Secundum atrium Iſraëlitarum dicebatur: hoc & vniuerſam domum, & atrium interius ambiebat; & capacitatis erat penè immenſæ, quòd ibi ter in anno congregarentur Iſraëliticæ profeſſionis qui erant; in quo & feminæ à Viris ſeparatæ, & mundi ab immundis. Tertium erat atrium, quod & templum cingebat, quod interius vocabatur, Sacerdotum, Leuitarumque vſibus aſſignatum. In his omnibus, præter ſubdiales areas, etiam porticus in circuitu exedræ; ſiue harum appellatione ſedilia, ſeu thalami aliqui, & cellulæ pro confluentium maiori commodo; atque in primis, vt orationi cum pace, & ſine teſtibus vacarent, de quibus cellis nunquid Seruator Matth. 6. verſ. 6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito.* Ad hæc, ſubterranea plurima loca, culinæ, gazophylacia, promptuaria diuerſi generis tam ampla, quæ caperent primitias, & decimas totius Iſraël, ſuis diſtribuendas temporibus infinitæ Sacerdotum, Leuitarumque multitudini. Fuit quoque & eximium opus periboli, ſeu loricæ, quæ extrema ædificij coronabat. Porrò ipſius templi tria membra: extima pars, veſtibuli nomen habens, porticus formam referens, longum cubitos viginti, latum duodecim, ſuperimpoſita ingentis altitudinis turri: media pars, *templi* nomen abſolutè vindicans, quod etiam *Sanctum* nuncupabatur: tertia pars, quæ muro quodam ſeperata à templo, variè inſignita: nempe & *oraculum* dicta, & *Sanctum Sanctorum*, & *domus propitiationis*, &

d 3.Reg.5.15.

a 2.Par.2.

b 3.Reg.5.

Templi fundamēta quādo iacta?

c 2.Par.3.1.

Quot fuerint atria Templi Salomonici?

Matth. loquit ex cap.6. eodem.

Templum in tres partes diuiſum.

San-

Digitized by Google

Sanctuarium, quod propter ſummam religionem; nimirum, ad quod vel Summo etiam Antiſtiti ſacrorum, niſi ſemel in anno patebat introitus; clauſum vndique, & feneſtris carens, à valuis apertis lumen recipiebat tantùm, quæ & ipſæ velo obtegebantur.

a 3. Reg. 6. 18.

b 2. Par. 3. 6.

c 3. Reg. 7. 9.

19. Atque hæ quidem ædificij diuiſiones aliquæ; materia autem quàm diues, ingeniumque quantum? Nam, quod ad ligna attinet, [a] *Cedro omnis domus intrinſecus veſtiebatur, habens tornaturas, & iuncturas ſuas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis veſtiebantur.* Quod ad lapides: [b] *Strauit pauimentum templi pretioſiſſimo marmore, decore multo.* Neque ſanè minori elegantia conſtructos parietes haud dubium eſt, quàm fuerint regiarum ædium, de quibus illud: [c] *Omnia lapidibus pretioſis, qui ad normam quandam, atque menſuram, tam intrinſecus, quàm extrinſecus ſerrati erant à fundamentis vſque ad ſummitatem parietum, & extrinſecus vſque ad atrium maius.* Quod ad metalla, aurum in primis cæteris præſtantius: *Porrò oraculum veſtiuit auro puriſſimo: domum quoque ante oraculum operuit auro puriſſimo, & affixit laminas clauis aureis: nihilque erat in templo, quod non auro tegeretur; ſed & totum altare oraculi texit auro.* Denique ſummatim, tam de hoc ſacro ædificio, quam de profano, ſibi, Reginæque constructo à Salomone Ioſeph. lib. 8. Antiq. c. 2. *In ſumma totum ædificium è marmore cãdido, & cedro, & auro, atque argento conſtabat, diſpoſitis per parietes, & laquearia varijs lapillis auro incluſis, quemadmodum & in ornatu templi factum fuerat.*

Materia fabricarum Salomonis.

d 3. Reg. 6. 7.

Verùm, tria omni cõſideratione digniſſima haudquaquam ſunt prætereunda ſilentio. Primum: [d] *Domus cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis, atque perfectis ædificata eſt; & malleus, & ſecuris, & omne ferramentum non ſunt audita in domo, cùm ædificaretur.* Secundum, quòd cùm ſupernæ molis, quæ nobilior regio eſt, fuerit tam ſtupeſcenda facies; tamen, quæ abiectiora apparebant, non minorem attulerint admirationem, ſi quæ fides Ioſepho 8. Antiq. cap. 2. *Iecit Rex in altiſſimam terræ profunditatem fundamenta templi è ſaxis validiſſimis, quæ contra omnium temporum iniurias reſiſtere poſſent, & propter inconcuſſam ſoliditatem facile molem ædificij cum paratu ornamentorum ſumptuoſiſſimo perferrent, non minorem admirationem habitura, quàm quæ ſupernè ad amplitudinem, pulchritudinem, & magnificentiam operis per artifices elaborata ſunt.* Tertium, quòd tam operoſa ſtructio abſoluta fuerit ſeptennio: nam anno quarto Monarchiæ Salomonis incepta, vndecimo perfecta eſt, Regum 3. cap. 6. verſ. 38. qua de re Ioſephus memorato loco: *His tam magnis, ac pulchris operibus & donarijs ſeptennio perfectis, non ad opulentiæ modò, ſed & celeritatis oſtentationem: quæ enim ætatem integram hominis poſcere videbantur, tam breui, ſi ad magnitudinem conferantur, tempore erant abſoluta.* Ac dixi quidem ſeptem annos, quoniam quo anni menſe regnare inchoauerit Salomon, ſub dubio eſt.

Ioſeph.

Tria in templi ædificatione potiſſima conſideratione digna.

e 2. Par. 7. 8.

Pompa Dedicationis templi.

Fuit & Dedicationis pompa, quæ tantam fabricam deceret: [e] *Fecit ergo Salomon ſolemnitatem in tempore illo ſeptem diebus, & omnis Iſrael cũ eo, Eccleſia magna valdè, ab introitu Emath vſque ad torrentem Aegypti.* Ac ſanè incepta ſacra genialia menſe ſeptimo, qui apud illos Tiſri, apud nos September, quanquam & aliquando in Octobrem excurrit: ac cùm his ſeptem diebus celebraſſe, præter collectam, quæ facta eſt die octauo Dedicationis, lætitiam dicant nuper relata Paralipomena, dimiſſumque populum die vigeſimotertio, octauus eius menſis dies initium choreis tulit: *Igitur, cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuerſi generis muſicorum concinentibus, & vocem in ſublime tollentibus, longè ſonitus audiebatur, ita vt cùm Dominum laudare cœpiſſent, & dicere: Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius, impleretur domus Dei nube, nec poſſent Sacerdotes ſtare, & miniſtrare propter caliginem: compleuerat enim gloria Domini domum Dei.* Habuit & Salomon eo die longè digniſſimam concionem ad populum, additque Ioſephus Antiq. lib. 8. cap. 2. *Libaminibus* (inquit) *& multo hoſtiarum ſanguine viam perfundentes, infinitam vim odoramentorum adolebant, vt circunquaque totus aer ſuauitate repletus, etiam longè remotis ſentiretur, conſtanti omni opinione aduentare Deum ad inhabitandum recens extructum, ac dedicatum ſibi locum: nam neque hymnos canentibus, neque choreas ducentibus laſſitudo eſt oborta, dum ad templum peruenirent.*

a 2. Par. 5. 13.

Ioſeph.

Facta autem Deo habitatione, magnificas ſibi, atque Reginæ conſtruxit ædes, & quidem in monte Sionis, commodo ad ſacris, vrbanaſque functiones loco. 20. Diuiſum ædificium in tria potiſſima nomina: nam & Regis baſilica vna dicebatur pars, & Reginæ domus altera, tertia Libani ſaltus vocata, quòd eo collis iugo poſita, quæ nemoroſa erat, adiunctis, & ſyluis, & montium imitatione, quæ verum Libanum ad miraculum referrent. Huius ſanè aulæ contemplatione in primis ſtupefactam Sabæorum Reginam, narrator eſt Ioſephus 8. Antiq. cap. 2. Fuit & memorabile opus, ſi quod aliud, Prætorij fabrica, quod ad lites decernendas, & fori cauſas condidit, cùm præſertim throno ſederet, de quo Reg. lib. 3. cap. 10. verſ. 20. *Non eſſe factum tale opus in vniuerſis regnis.* Sed audiamus Ioſephum ſummatim deſcribentem: neque enim ad ſingula deſcendere vacat, neque ſuffert promiſſa breuitas: *Difficile eſt* (ait allegato aliàs volumine) *enumerare amplitudinem, ac varietatem aularum, tam maiorum, quàm mediocrium; tam, quæ ſub terra latebant, quæve in aerem elegantiſſimè attollebantur. Erant & cubicula ad voluptatem facta, & porticus ad ornatum regiæ longiſſimæ, in quibus ſplendidiſſima triclinia referta auro, vt quæ aurea ſupellectili ad omne regij conuiuij miniſterium erant inſtructiſſima. In ſumma totum ædificium è marmore candido, & cedro, & auro, atque argento conſtabat, diſpoſitis per parietes, & laquearia varijs lapillis auro incluſis.* Quæ quidem etſi eiuſmodi ſint, quibus grandiora vix concipi valeant, nedum opere exequi, quamuiſque in hoc opificio duplum ferè tempus conſumptum; fuit tamen longè ardentior Salomonis in perficiendo templo induſtria. Diſcamus ab eodem Flauio: *Abſoluta autem templi fabrica,* (inquit,) *quæ ſeptennio, vt dictum eſt, durauit, regia ſtructuram eſt aggreſſus, quam vix tertio decimo anno conſummauit: neque enim tantam curam huic operi, quantam ædificando templo impendit: ſed illud quidem, amplum licet, & pluſquam credi poſſet celebre, cooperante Deo, intra dictum tempus perfectum eſt: regia verò tametſi multum magnificentiæ cederet, quòd neque materia eius tanto antè præparata eſſet, & Regi, non Deo ſtrueretur domicilium, eo tardiùs ad finem poſt perducta.*

Ædificij externi Salomonis diuiſio, & maieſtas.

Ioſeph.

Ioſeph.

Interim, dum per ipſos viginti annos tantus architectus Salomon, (nam rapuerat tam longum interuallum, vtriuſque domus, ſacræ, atque profanæ conſtructio,) & alia non pauca exercuit ad multa integer animus: iamque ab initio operum,

A Lo

operum, ſiue Phœnicum nauigationibus edoctus, ſeu diuino aliquo monito eruditus, ſiue ingenij acumine eximio intellexit, alias eſſe regiones præter in eum diem notas: a *Claſſem fecit in Aſiongaber, quæ eſt iuxta Ailath in littore maris rubri in terra Idumææ*. Hanc acceptis ab Hiramo, Tyriorum Dynaſta, viris nauticis, & æquore gnaris, mittebat in orientis Solis regiones auriferas, Ophir, & Tharſis: inde, præter auri præſtantiſſima pondera, afferebantur quoque *argentum, & ebur, & ſimiæ, & ligna thyina multa nimis, & gemmæ pretioſæ*: quibus omnibus diuitijs abundat tractus ille. *Ibant autem naues Regis in Tharſis cum ſeruis Hiram ſemel in annis tribus*. Quod factum opinamur, non quia marium rudis erat tunc ſcientia, aut quòd magnetis ignoraretur poteſtas, quam Salomonem indicaſſe veriſimile eſt, & obliteratam poſteà memoriam, vti multis in rebus contigit ſæpè. Legatur Carthaginenſium admiratio de ariete, belli machina ab ipſis excogitata, apud Tertullianum libro de Pallio. Sed quidem cùm mitteret ex Iſraëlitis plurimos Rex, qui præeſſent, qui vrgerent opera: quemadmodum ita mittebat ex eis quoſdam in Libanum, vt duobus menſibus eſſent in domo ſua, Reg. 3. cap. 5. 14. & tertio quoque illuc irent: ſic & retentis domi per duos annos, qui nauigabant, tertio tantùm quoque anno ſoluere cogebat. Fortaſſe quoque, ne nimiùm auarus audiret, ſi quolibet anno miſiſſet: nam erat tunc & moderatus & pius Princeps, & ſciebat Deuteronomij cap. 17. verſ. 17. Regi Hebræorum commendatum, ne habeat auri, & argenti immenſa pondera. Quare neque neceſſarium fuit, vt Tharſim Bæticam, aut quam Bracarenſi regione ex bona Dextri fide excogitauit b Ophir nuper vir doctus, peterent onerariæ Salomonis, quando oriens ſumptus miniſtrabat ad ſatietatem, vt prætereamus modò alia incommoda Hiſpanicæ negotiationis. Quid, quòd augebantur gazæ alijs artibus? c *Erat nanque pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos ſingulos, ſexcentorum ſexaginta ſex talentorum auri, excepto eo, quod afferebant viri, qui ſuper vectigalia erant, & negotiatores, vniuerſique ſcuta vendentes, & omnes Reges Arabiæ, Ducesque terræ*. Infinitum eſſet percurrere, quanta, aut in veſte gloria, aut in triclinio luxus, aut in ſatellitio pompa, & amplitudo. Certè habebat quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium. Fuit & hoc tempus, cùm paulatim Reginarum, concubinarumque in tantam multitudinem excreuit numerus, qualem Epithalamium ab eodem cantatum memorat cap. 6. videlicet, ex illis ſexaginta, ex iſtis octoginta: nam poſteà laxauit nimiùm habenas. Tum ab eo phyſicæ illæ editæ diſputationes d *Super lignis à cedro, quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete, & de iumentis, & volucribus, & reptilibus & piſcibus*: fortaſſe occaſione ſyluæ, quam plantauerat in domo ſaltus Libani, vinearumque, & pomœrij, areolarumque ex lectis quibuſdam floribus. Modulabatur & ſacras quandoque odas, hymnos, pſalmoſque: e neque religioſo indigni ſpiritu, qui paucis abhinc annis lucem aſpexerunt eius cum titulo. Tum & veniebant ab vniuerſis Regibus terræ, & de cunctis populis ad audiendam ſapientiam illius. Denique eum felicitatis conſcendit apicem, vt *magnificatus fuerit ſuper omnes Reges terræ diuitijs, & ſapientia*.

a 3. Reg. 9. 26.

Quam in regionem mittebat claſſem Salomon, & quid aſportabat?

An tribus annis conficeretur nauigatio Tharſica, & Ophirica?

b Franc. Viuarius in Flauium Dextrũ ad annum Chriſt. 66.

c 3. Reg. 10. 14.

Metra à Salomone compoſita.

d 3. Reg. 4. 33.

e Apud P. Zerdan ad finem Aduerſariorum Sacrorum.

22. Quis non animaduertat, qualem hæc tam grandia, tam ſuperba vnum in hominem collata beneficia requirant animi conſtantiam, ne peſſundent ſecunda, & Creatori terga vertere faciant, aut elatione tumidum, aut voluptatibus fractum? Ergo, quoniam Salomon erat amabilis Domino (hoc enim illi nomen) ſollicitus omnipotens de eius, quem diligebat, ſalute, monebat, alloquebatur crebrò. Et quidem ſuauiter bis: primùm, cùm ſapientiæ conceſſit dona, 3. Reg. 3. 14. Secundò, dum hæc perſequitur opera, & quidem in templi verſantem fabrica, 3. Reg. 6. 12. *Factus eſt ſermo Domini ad Salomonem dicens: Domus hæc, quam ædificas*, &c. Nunc autem, poſtquàm vtranque abſoluit ſtructuram, & vndequaque glorioſus videbatur, tertiò cùm eo confabulatur; verùm admiſtis terroribus, quoniam forſan iam ſub hanc temporum periodum recalcitrare aliquo modo, quamuis leuiter, cœperat, & ſibi interiùs adſcribere, quæ in Deum liberaliſſimum benefactorem refundere debuerat. Continentur eæ minæ, 3. Reg. 9. verſ. 6. Templo, atque regia perfectis inſtruerat muros Hieroſolymitanos eodem 9. cap. verſ. 19. Annectit Ioſephus lib. 8. Antiq. cap. 2. *Cum eſſet elegantiarum amator, ne viarum quidem curam prætermiſiſſe; ſed has ſilice conſtrauiſſe, tum vt vltrò, citroque commeantibus eſſent faciles, tum ad oſtendendam hac quoque in parte principatus ſui magnificentiam*. Dedit & Hiramo Tyriorum Regi, vel mercedis, vel gratitudinis cauſa, viginti oppida in terra Galilææ, quod eius ope plurimùm adiutus fuiſſet, & in præparanda ædificiorum materia, & in claſſe aptanda: quæ tamen Hiramo diſplicuerunt ob ſoli malignitatem: atque progreſſus vltra metropolim, alias quoque ciuitates partim redintegrauit, partim à fundamentis excitauit: a *Aedificauit*, nempe, *Gazer, & Bethoron inferiorem, & Baalath, & Palmiram in terra ſolitudinis, & omnes vicos, qui ad ſe pertinebant, & erant abſque muro, muniuit, & ciuitates curruum, & ciuitates equitum, & quodcumque ei placuit, vt ædificaret in Ieruſalem, & in Libano, & in omni terra poteſtatis ſuæ*. Atque autumo ſanè; amœniſſimis Libani collibus domus voluptatis non paucas, hortos, vineas, piſcinas, beſtiarum viuaria, & quicquid lautiſſimum Principem iucundare poſſet, in eremo ab eo constructum. Sanè, cùm reliquiæ Chananæorum, eum quæ montem colebant, eius imperia detrectarent, cùm mittere poſſet aduerſus contumaces è Ducum numero, ipſe proceſſit, aulæque delitijs tantiſper omiſſis, ſonum excepere cytharæ dulcioribus inſtrumentis aſſuetæ aures; vicit inſidam multitudinem, atque ita & belli quoque laudem aliquam retulit: hoc illud apud Paralipomena 2. cap. 8. verſ. 3. cùm *abijt quoque in Emat Suba, & obtinuit eam*. Atque hac occaſione, & decorauit mirificè eius ſponſi nuptias, quem ipſe Canticorum delineat Cantico hoſpes, atque conuiua illius; quem cum incredibili gradientem pompa cùm viderent ex matronis & virginibus quædam, Sionides nurus ad ſpectaculum vocarunt b: *Egredimini*, (aiebant,) *& videte filiæ Sion, Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius*. Et quoniam iam otio gaudebat, ne Oceanum ignoraſſe videretur, vt qui hactenus mente ſolùm adijſſet, oculis quoque intueri cupido habuit eum: quare ad maritima, claſſem vt cerneret, profectus, nimirum, in c Aſiongaber, & in Ailath ad oram maris rubri, quæ eſt in terra

Variæ exprobrationes Salomonis poſt abſoluta ædificia.

Ioſeph.

a 3. Reg. 9. 17.

Nuptijs ſponſi Canticorum interfuit Salomon.

b Cant. 3. 11.

c 3. Reg. 9. 18.

Edom:

Edom: inde vt filiæ Pharaonis, quam vnicè adamabat; placeret, forſan traiecto Arabico ſinu in Ægyptum vadit ſocerum viſurus, ſalutaturuſque.

23. Ex hac quamprimùm redijt peregrinatione, regnatus aut ſexto, vel ſeptimo ſupra vigeſimum anno, docere cœpit Hieroſolymis, in ſapientiæ, quod extruxit, delubro ſeptem columnarum viribus ſuffulto: ille autem florentiſſimam auditorum nactus coronam: [a] *Nam vniuerſa terra deſiderabat vultum illius, vt audiret ſapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius.* Confluxerant verò nunc ab omnibus mundi partibus, quod ſcirent tradendas ab eo diſciplinas ex profeſſo, & publico in gymnaſio, quando ædificationes, quæ remorabantur, hactenus abſolutæ eſſent. Dictauit igitur tunc Parœmias, Eccleſiaſten, & ingentibus grauidum ſacramentis Canticorum volumen: hoc enim eſt, [b] quòd non *ſcripſiſſe referatur, ſed loquutus eſſe tria millia Parabolas, & fuiſſe carmina eius quinque & mille.* Ac ſanè ideò per os eius hoc potiſſimum tempore ceciniſſe magnum Hymenęum Spiritum ſanctum diximus alibi, vt ad vitia & ſcelera incautè feſtinantem eius retardaret intellectio: cùm penetrato interiori illius ſenſu, tanquam in tabula anteactam vitam depictam cerneret, ſimulque intueretur, quam terribilis ſit Deus Sabbaoth ſuper filijs hominum, qui eius contempſere profuſam indulgentiam. Nec deſpexit in tanta clariſſimorum diſcipulorum gloria paruulorum eruditionem, quam ſciret reipublicæ ſtabiliendæ ſummoperè commodam: quamobrem vocari ad arcem, & paruulos, & inſipientes, id eſt, omnium ignaros iuſſit: claſſis autem, quæ non multò antequàm hæc agerentur ex Aſiongaber ſoluit in Ophir, cùm Arabiæ felicis littora percurreret (nempe, ibi Ophir, & Tharſis, aut non longè inde diſtant ſub iſdem quidem Regibus, de quibus Pſalmodus vtique: [c] *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent.*) Reginæ tum ibi Sabæis imperanti nuncium de aperiendis citò ſcholis detulit, ipſo inclyto Monarcha Doctore, ac confluere è remotiſſimis prouincijs mortalium plurimos audiendi ſtudio, nihilque ab eis tam arcanum proponi, quod non tantus Magiſter facilè enodaret. Excita hoc rumore præſtantiſſima Regina, venit, vt tentaret eum in ænigmatibus in Hieruſalem cum magnis opibus, & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmaſque pretioſas; ac cùm vniuerſa attentè contemplata fuiſſet, diuitias, maieſtatem, harmoniam, concentumque mirificum, & aulæ, & templi, prorupit in voces illa: [d] *Verus eſt ſermo, quem audieram in terra mea de virtutibus, & ſapientia tua. Non credebam narrantibus, donec ipſa veniſſem, & vidiſſent oculi mei, & probaſſem, vix medietatem ſapientia tua mihi fuiſſe narratam: viciſti famam virtutibus tuis.* Denique tanta fuit admiratio in femina, vt præ ſtupore non eſſet vltrà in ea ſpiritus. Tandem, cùm à Salomone recepiſſet cuncta, quæ voluit, & quæ poſtulauit, & multò plura, quàm attulerat ad eum, reuerſa abijt in terram ſuam cum ſeruis ſuis.

[a] 3. Reg. 10. 24.

Academia à Salomone extructa.

[b] 3. Reg. 4. 32.

Sabæorum ad Reginã quomodo perlata Salomonis fama.

[c] Pſal. 71. 10.

[d] 2. Par. 9. 6.

24. O limpidum hucuſque Salomonis diem! ò elatum iubar! Heu! muliebre aconitum! vicit in vno omnia, formam, ingenium, eloquentiam, mores, prudentiam, maieſtatem, diuitias, denique & ipſum amabilem Domino. Cecidit, cecidit Salomon, qui manè oriebatur: audiui, & conturbatus eſt venter meus, contremuerunt omnia oſſa mea, dum conſidero, [a] *Quomodo obtexit caligine in furore ſuo Dominus Principem Sion, proiecit de cœlo in terram inclytum Iſrael, & non eſt recordatus Amabilis ſui in die furoris ſui?* Igitur vigeſimooctauo poſtquam Rex coronatus eſt anno, vndique ridente fortuna, plaudente orbe toto, cùm, quibus efferrent dignis encomijs, etiam eloquentiſſimi verborum ſufficientem non haberent ſupellectilem, eleuatum eſt cor eius: cùmque in dies ſuperbiret magis, tandem factus contumax ſuum in lucem edidit genuinum partum, ſcilicet, luxuriam. Proinde inſequenti anno, poſtquam mandris feminarum repleuerat aulam, cœpit deperire eas, quæ maximè prohibitæ fuerant, nempe, [b] *adamauit mulieres alienigenas multas, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Hethæas dè Gentibus, ſuper quibus dixit Dominus filijs Iſrael: Non ingrediemini ad eas: certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini Deos earum.* Quod vaticinium in Salomone adimpletum eſt anno regni trigeſimo, vitæ quinquageſimo, poſt declaratam luxuriam proximo: nam, cùm eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius, vt ſequeretur Deos alienos, quibus & fana ædificauit: quod planè ſtupendum eſt ab eo perpetratum, qui tam ſapiens fuerat. Sed tu, Domine, iuſtiſſimè auertiſti faciem, quoniam homo vaniſſimus ambulans in mirabilibus ſuper ſe, confregit iugum tuum, rupit vincula tua, dixit: Non ſeruiam. idcircò ſimilis factus eſt iumentis inſipientibus, & adorauit ſtultus opera manuum hominum, quæ os habent, & non loquuntur; oculos habent, & non vident.

[a] Thren. 2. 1.

Salomon libidinibus ſeruit.

[b] 3. Reg. 11. 1.

25. In hoc volutabatur immunditiarum cęno Princeps infauſtus vſque ad expletum ſeptimum, & trigeſimum Monarchiæ annum; vitæ autem & dierum ſeptimum ſupra quinquageſimum; dormiebatque in vtranque aurem, quin ſuſcitare poſſent, aut monita amica, ſingultuſque bonorum, non rerum præteritarum memoria, non templi, quod erexerat, ſancta religio, non Iſraëlis ſcandalum, non orbis attoniti ſtupor. Sed non deſpexit prolem ingratam Pater miſericordiarum, & quem blanditiæ in obſequio continere non valuerunt, terroribus, & malis aggreditur. Quare irarum plenus ei apparuit: fuitque hæc ſecunda viſio earum; quæ minas afferebant: [e] *Quia* (inquit) *non cuſtodiſti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo.* Denique concitauit in eum aduerſarios tres: externos duos, nempe, *Adad Idumæum de ſemine regio, qui erat in Edom; & Razon, filium Eliada, qui fugerat Adarezer, Regem Soba, dominum ſuum; & congregauit contra eum viros, & factus eſt Princeps latronum.* Tertium ex domeſticis, *Ieroboam, filium Nabath, Ephrateum, de Sareda, ſeruum Salomonis, qui leuauit manum ſuam contra Regem.* His quaſi ſtimulis punctum, tandem è graui lethargo expergefactum, reliquos duos annos pęnitendo abſumptos, cùm inſaniam ex animo lugeret, & deteſtaretur, ſunt inter eccleſiaſticos Doctores, qui putent. Ea de quæſtione nos quamprimùm iuſtam texemus controuerſiam. Atque, vt optimè ei precemur, deque illo meliora ſentiamus; tamen lamentabile; nimiumque dolendum eſt, tot extare Scriptores, deque clariſſimis multos, qui affirment, perſiſtentem in libidinibus, & idololatria, diem extremum clauſiſſe. Sed, vt aliter contigerit, quid tamen illa tam flebili geſta num conſequutus fimbria, niſi gloriæ æternæ maculam?

Salomon à Deo correptus.

[e] 3. Reg. 11. 11.

Exitus Salomonis [illegible]

culam? Igitur abierunt omnia, eo de medio ſublato, ætatis ſexageſimo anno, imperij quadrageſimo, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui, regnauitque Roboam, filius eius, pro eo. Hoc Salomon, hoc ſpecioſus præ filijs hominum, hoc Regum, hoc Sapientum Maximus: & totum hoc nihil, ſi æternum perijt.

SECTIO III.

Quis Canticorum Auctor? & à quibus ſacrorum librorum tituli conſcripti?

16. DE inſtrumentali cauſa diſquiſitio eſt: nam cauſam ſimpliciter, & principalem Deum eſſe, ſatis prima Sectione demonſtratum eſt: reſpondet Canticorum Interpres ſub nomine Angelici Præceptoris Thomæ; cuius tamen ingenio felici minor eſt ille labor:

De cauſa inſtrumentali ſacrorum Librorum, an ſit inquirendū?

De cauſa (ait in præſatione) *inſtrumentali non ſit nobis cura: quia huiuſmodi cauſa ſe habent reſpectu doctrina, ſicut inſtrumenta, ſicut penna iuxta illud Pſalmi: Lingua mea, calamus ſcriba. Sicut ergo ſuperſtitioſum eſſet, cum quæreret de Auctore alicuius libri, quærere, cum qua penna ſcripſiſſet: ſic quodammodo ſuperſtitioſum videtur, quod aliquis ſit multum ſollicitus inquirere cauſas inſtrumentales Scriptura ſacræ: nam, ſi conſtat de veritate, quod liber ſit a Spiritu ſancto, non eſt magna cura adhibenda ad inueniendum Auctorem alium.*

S. Thomæ nō eſt Commentarius in Cātica.

Verùm ſub eius Sectionis calcem docuimus, & commoda adferre, ſi cauſæ minùs nobiles cognoſcantur: quare ſubnectit idem continuò: *Quod ſi tamen aliter videatur, dicimus, quòd Salomon ſit talis cauſa huius libri.* Quæ & noſtra theſis; nimirum, Salomon ille Dauidis ſanctiſſimi Regis, & Prophetæ filius, & in regnando ſucceſſor, de quo, quantùm poſtulat noſtri officij ratio, diximus Sectione, quæ hanc præcedit.

Salomonem eſſe Canticorum Auctorē nullus dubitauit.

Vnde autem probamus? Sanè ex omnibus, quorum in hoc Epithalamium extant lucubrationes, quos recenſere ſuperſedemus, quòd primam aperienti paginam, Lectori occurrent ſtatim eorum iudicia hac de materia. Ac quidem Franciſcus Titelmanus præfatione in Cantica, animaduertit, hoc tanta concordia ab vniuerſis admiſſum, vt nemo extiterit, aut inter Hebræorum Rabbinos, aut de Latinorum numero Doctorum, qui aliquando in dubium vocauerit: quod & pronunciauit etiam Sotomaior præfatorum pag. 9.

Titelman.
Sotomaior.

Recenſebimus tamen ex Patronis aliquos, qui, etſi in Canticorum volumen explanationes non vulgauerint; tamen, quem putauerint fuiſſe libri Scriptorem, oblata diſſerendi occaſione, declararunt: eſt autem in primis grauiſſima atteſtatio Conciliorum, atque Pontificum, qui cùm ederent ſacrorum Librorum eclogam, meminere Salomonis apponere nomen, Canticorum facta memoratione.

27. Huius autem generis ſunt Concilium Laodicenum canone 59. Concilium Carthaginenſe tertium canone 47. Tridentinum ſeſſione 4. Decreto de canonicis Scripturis; ex Pontificibus Innocentius I. epiſt. ad Exuperium, Toloſanum Epiſcopum: Gelaſius Papa Concilio Romæ habito anno 494. & Apoſtolorum Canones idipſum canone 84. ex Patribus autem Hieronymus ad cap. 1. Eccleſiaſtæ: Baſilius in principio Prouerbiorum: Nazianzenus in carmine: Athanaſius, ſeu potiùs Euſebius in Synopſi: Auguſtinus lib. 7. de Ciuitate Dei, cap. 20. Ambroſius lib. de Iſaac, & anima, cap. 4. Epiphanius hæreſi 67. Euſebius Cæſarienſis, eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. 3. cap. 10. item 24. & 25. Nicephorus Hiſtoria ſimili lib. 5. cap. 16. Theophilus Antiochenus lib. 2. de fide ad Autolycum: duo Poëtæ Chriſtiani Drepanius Florus, & Theodulphus Epiſcopus Aurelianenſis: Olympiodorus prologo in Eccleſiaſten: Hugo de Sancto Victore homil. 1. in eundem Eccleſiaſten: S. Antoninus 1. parte Hiſtoriæ, titulo 3. cap. 4. Abulenſis tom. 1. in Geneſin, Commentario in Prologum S. Hieronymi ad illud: *Salomon pacificus & amabilis.* Paulus Burgenſis 1. parte Scrutinij Scripturarum, diſtinctione 10. cap. 4. Denique vix eſt, aut antiquus, aut recens Interpres aliquis Bibliorum, ſed nec inter Scholaſticos quiſpiam, quem teſtem citare non valeamus, ſiquidem arduum ſit quempiam inter illos inuenire, qui non ex hoc Epithalamio verſus producat, allegato Salomone quaſi eorum Auctore. Itaque nihil pronunciato euidentiùs, in quod omnes conſpirarunt; nec ſit, qui in aduerſum deflectat.

Concil. Laodic. Carthag. Trident. Innoc. I. Gelaſ. Can. Apoſt. Hieron.
Baſil. Nazianz. Athan. Auguſt. Ambr. Epiphan. Euſeb.
Niceph. Theophil.
Dreps. Theodulph. Olympiod. Hugo. Antonin. Toſtat.
Burgenſ.

28. Verùm experiamur, an ſint, quæ hanc tam manifeſtam veritatem eneruare poſſint. Illud igitur ſciendum, fuiſſe non ſpernendos Scriptores, qui aſſererent, Salomonis eos, quos habemus, libros, vt ab illo fuerint compoſiti, non tamen ab eodem, aut Scripturæ traditos, aut in ordinem redactos, ſed ab Iſaïa Propheta.

An Salomonis Opera ab alijs in ordinem redacta?

Huius Aſſertionis memorat defenſores Eugubinum, & Driedonem Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 11. §. *Denique, vt has.* refert, quamuis Auctores occultet, Sixtus lib. 2. Bibliothecæ, ſectione 1. titulo, *Libros tres Salomonis.* noſter Pineda præfatione in Iob, cap. 3. num. 2. Atqui, ſi hoc admittatur, ſequitur, vt minimè dicendus ſit Auctor Salomon librorum, quæ alij aut collegerint, aut diſpoſuerint.

Eugub. Driedon. Canus.
Sixt Sen. Pineda.

Probo iſtud effatum: nam quidem coniuncta cum Ieremiæ vaticinijs minor Prophetia non ipſi, ſed Baruch tribuitur, eiuſque titulum, & nomen præfert: & tamen non ea vaticinia reuelata ſunt à diuiniore Spiritu Baruch, ſed eius Præceptori Ieremiæ, vt Canus oſtendit capite nuper indicato, § *Nam ad 1. argumentum.* Bellarminus lib. 1. de Verbo Dei, cap. 8. Et hoc quidem, eò ſolùm, quod Baruch Ieremiæ Amanuenſis, & Notarius partem ex prædictionibus eius diuulſam, & diſſipatam reliquis annexerit. Igitur, ſi Carmina Salomonis diſperſa ab alijs aggregata ſunt, & redacta in normam, atque ordinem ab Iſaïa, non erit dicendus Auctor ipſe Salomon, ſed Iſaïas, qui collegerat.

Bellarm.

Eſt & aliud huiuſce rei exemplum: quippe Euangelium Marci epitoma eſt Hiſtoriæ, quam Matthæus ſcripſerat, vt notatum eſt ab Auguſtino de conſenſu quatuor Euangeliſtarum: putat & Maldonatus ad initium Commentariorum in eum: Hieronymus autem in Catalogo Scriptorum planè aſſerit, Marcum diſcipulum, & interpretem Petri, *iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatum Romæ a fratribus, breue ſcripſiſſe Euangelium.* Et tamen cùm de ſuo Marcus nihil contuliſſe videatur præter verba (nam à Petro ſenſus acceperat) cùmque à Matthæo elaborata in breuiorem normam ſolùm retulerit; neque Petrus, neque Matthæus Auctores habentur, ſed Marcus, qui minora præſtitit. Denique & de Luca Euan-

Auguſt. Maldon.
Hieron.
Lucas à Virgine Beata didicit, de quibus ſcripſit.

Digitized by Google

Euangeliſta ſimile dixerimus, quando ipſe quidem in veſtibulo aſſerat, rerum ſe texere narrationem, *ſicut tradiderunt, qui ab initio ipſi viderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis*. Et quidem a Virgine Beata; potiſſimùm accepiſſe aduertit Maldonatus: quanquam probetur quibuſdam Pauli fuiſſe Interpretem, vti Marcus fuerat Petri: atque hoc eſſe, quod ſuum Euangelium nominat Apoſtolus ad Rom.cap.2.verſ.16.

Rom 2.

29. Verùm hæc obiectio id confirmat, de quo præſtantiſſima quæſtio eſſe poſſit; nimirum, ille quis extiterit, cui Spiritus ſanctus Hymenæum dictauerit? Fatetur ſponte Salomonem eſſe, & litis medulla eſt, an, cùm ita acciderit, tamen dicenduſne ſit ipſe magis Auctor, quàm illi, qui ab eius ore exceperunt, membraniſque mandarunt, aut exaratas ab ipſo ſchedas temporum iniuria diuulſas, ordineque amotas in normam redegere? Controuerſia ſanè omninò de nomine, vt dici conſueuit; ſed non contemnenda: quoniam in re ſeria inprimis: talis enim, quæcunque eſt, materia ad ſacros Tractatus quouis modo ſpectans. Salomon igitur abſolutè, & ſemper dicendus Auctor ſecundùm hunc ſignificatum: Primùm, quoniam certè Eſdras Scripturas priſci Fœderis reparauit, ſaltem diſperſa congregando, colligendoque, *& ordinando Scripturas* (inquit Bellarminus lib. 2. de verbo Dei, cap. 1.) *in vnum corpus, quarum partes varijs in locis inuenerat, & emendando, ſi qua deprauata erant negligentia Scribarum*. Pro quo themate addoximus graues multos teſtes Anteloquio 1.Sect.5.num.39. & tamen Eſdras haudquaquam Auctor nominatur omnium veteris Inſtrumenti librorum. Secundò, quoniam non paucos recenſet Alphonſus Curiel libro 1. controuerſiarum in expoſitione hiſtorica, cap.1. Prouerbiorum, qui aſſerant, quas habemus Parabolas, analecta eſſe earum, quas Salomon profatus: quæ fragmenta collegerint in primis Ezechielis Regis Notarij, & in qualem qualem ordinem redegerint; & tamen hoc ipſe cùm annotaret num. 2. pronunciauit, de fide tenendum, Auctorem libri eſſe ipſum Salomonem propter Conciliorum declarationes, & commune Eccleſiæ iudicium ita teſtantis, quoties librorum, qui in Canone ſunt, ſyllabum demonſtrat. Tertiò, eò quòd apocryphum ſit, quo nititur obiectio; nempe, aut non ipſum ſcripſiſſe Salomonem, quæ habemus illius Opera; aut in aliud idioma, ab Ezechiæ ſeruis conuerſa; aut denique ab eis diſſipatas ſchedas, perturbatique ordinis reſtitutas veteri, & ſplendori, & nexui, atque vinculo. Sic quidem Curiel ibidem adſtruit Ianſenium, & Baynum ſequutus: docet ſolidè Tena lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 7. ſectione 4. & plurimo cum acumine P. Salazarios ad cap.25. Prouerbiorum. Ac ſane, vt in Parœmijs huiuſmodi quidpiam contigiſſe concederemus, non video, qua ratione etiam ad ſacrum Epithalamium transferri debeat; nimirum, compulſi ſunt aliqui ſic cogitaſſe, eò quòd intuerentur in Parabolis nihil cohærentiarum obſeruari, pleroſque verſus nouam afferre tractationem cum antecedentibus diſſimilem: at in Hymenæo omnia concatenata eſſe oſtendimus nos ſufficienter Anteloquio 3. & decipi eos, qui imbituminata Prouerbia, & quaſi ſcopas diſſolutas arbitrantur, commonſtrat & firmis argumentis Salazarius propylæo ſuorum in Prouerbia Salomonis Commentariorum.

Auctor libri non eſt, qui aut colligit, aut abbreuiat.

Scripturæ ab Eſdra collectæ, & ordinatæ. Bellarm.

Curiel.

Prouerbia Salomonis nemo in ordinem redegit.

Curiel. Ianſen. Baynus. Tena.

Salazar.

Salazarius.

30. Quid autem dicemus Barucho, quid Marco, quid Lucæ? Equidem, vt exempla ab eis petita vrgerent; ſed non par eſt ratio in Cantico Canticorum, cùm hoc Canticum nemo abbreuiauerit, nemo interpretatus ſit eum in modum, nemo eius partes diſiunctas collegerit: ad ſingula tamen (vt deſcendamus, & quæ ſint veriora declaremus, loquamur claritatis ergo de Baruch. Duobus modis potuit ſcripſiſſe, quæ Ieremiæ fuerant: vno, cùm ea auribus trita & humana forma hauſiſſet, vti & reliqui Auditores, & poſteà retulerit in Codices: à quo labore cùm ſeparetur peculiaris Spiritus ſancti aſſiſtentia, qualem adipiſcuntur Prophetæ, ob hanc ſolam rationem nequaquam Baruch vllo pacto vocandus ſit Auctor ſacri, & diuini ſermonis: cùm enim Auctorem vaticinij alicuius nominari percipimus, intelligimus ſtatim illum, cui Spiritus ſanctus mentem, & verba inſpirauerit. Altero modo contingere potuit, vt Deus Bibliorum pronunciator reuelauerit Baruch eadem, quæ aliquando Ieremiæ intimauerat; ſiue quidem immutatione aliqua facta comparatione prioris vaticinationis; ſeu iiſdem penitùs ſeruatis, & tunc erunt eiuſdem Prophetiæ Auctores æquè & Ieremias, & Baruch: non equidem ideò, quòd Baruch, Ieremiæ extiterit Amanuenſis; ſed quoniam idem qui aperuit Ieremiæ, Baruch quoque reuelauit. Quemadmodum in priſco Inſtrumento recenſent ſæpè eadem in Pentateucho Moyſes, in Pſalmis Dauid: in nouo Matthæus, Lucas, Ioannes: & tamen omnes eodem iure ſunt Auctores, licèt alius alio vetuſtior fuerit, à quo deſumere poſſet; nimirum, quòd omnibus idemmet Spiritus reuelauerit. Atque hanc ob cauſam reor indiſtinctè multos ex antiquis Patribus, & Doctoribus, quæ hodie in correctis Biblijs Baruch nomen præferunt vaticinia, nunc ſub Ieremiæ, nunc ſub Baruch nomine citaſſe, quòd exiſtimarent vtrique fuiſſe reuelata. Cæterùm Baruchum propriè eo modo, quo cæteri Prophetæ ſuarum vaticinationum dicuntur Auctores, nominandum eſſe Scriptorem eorum capitum, quæ cum Ieremiæ prædictionibus coniuncta ſunt eius cum titulo, euincit optimè Ludouicus de Tena lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 11. ſectione 3. Euangeliſtas autem, quamuis ea narrauerint, quæ aut ex aliorum fide exceperint, vel quorum teſtes ipſi fuerint, atque adeò & viderint, & contrectauerint; tamen cùm ad eam ſe tenendam hiſtoriam accommodauerint, quæ Dei verbum habenda erat, ipſiuſque diuini oris ſermo; priuſquàm hoc aggrederentur, edoctos fuiſſe per reuelationem Spiritus ſancti, probauimus Anteloquio 1. Sect. 6. num.47. alioquin, niſi Deus ipſe ſuggeſſiſſet non tantum dicendorum ſubſtantiam, ſed etiam minuta quæque verba, Deus per eos loqui non diceretur ſtrictè & propriè, vti oſtendimus eodem loco, & huius diſputat.1.membro. Atque hoc etiam pacto conciliari valeat, quòd Salomon Canticorum Auctor appelletur; cùm tamen eiuſdem argumenti ſit, quem modulauerit Hymenæus, cum materia Pſalm. 44. *Eructauit cor meum*, &c. Quam fuiſſe non paucorum æſtimationem diximus nominato 1. Anteloquio, Sectione 9. num.72. Ergo ea regula generalis eſt, neminem canonici alicuius libri perhiberi Auctorem, cui non ſuggeſſerit Spiritus ſanctus eo comprehenſa volumine, atque hanc ſolùm ob cauſam nominari Auctores talium Scripturarum, non quòd collegerint, aut tran-

Prophetiæ Baruch quis Auctor.

Duo eadem continuo narrantes, vt poſſint eſſe canonici Scriptores.

Tena.

Nemo Cantici libri Auctor, quem nō docuerit Spiritus ſanctus ſpeciali reuelatione.

tranſcripſerint, aut Scribarum menda eluerint, aut in compendia redegerint, quæ omnia humana ſunt opera, ad quæ ſufficiant naturæ vnius vires adiuncto concurſu Dei communi eidem debito.

31. *An de Canticorum volumine mentio in alijs Scripturis?*

Objicias etiamnum, ſi tantus, taliſque libet, qualis Canticorum à Salomone conſcriptus fuiſſet, de eo meminiſſent, aut Paralipomena, aut Regum ſacri Annales; plùs enim gloriæ Regi Attuliſſet huius ſcriptionis ad poſteros tranſmiſſa memoria, quàm alia multa, quæ ijs voluminibus recenſentur. Præclarè quippe animaduerſum ab Hieronymo epiſt. 140. ad Principiam (*Hieron.*): *Ruth* (ait) *Eſther, & Iudith tanta gloria ſunt, vt ſacris Voluminibus nomina indiderint.* At & nomina indunt, qui ſcribunt: nam, quemadmodum Ruth liber citatur: ita & Salomonis, & Eſdræ, & Iſaïæ, aliorumque Auctorum: at Canticorum non eſt mentio in relatis Codicibus: ſi quæ enim fuiſſet, maximè illis verbis comprehenderetur Reg. 3. cap. 4. verſ. 32. (*3. Reg. 4.*) *Loquutus eſt Salomon tria millia Parabolas, & fuerunt Carmina eius quinque & mille.* Porrò ſub hac phraſi non contentum Canticorum metrum, Abulenſis (*Abul.*) palàm teſtatur quæſt. 8. in cap. 4. lib. 3. Reg. Igitur à Salomone non eſt decantatus Hymenæus iſte. Dico primùm ad hunc nodum, potuiſſe omitti à regiæ Hiſtoriæ conditore omnem de ſacratiſſimis Canticis memoriam, quemadmodum Euangeliſtæ plura Seruatoris, & verba, & geſta referre omiſerunt (*Euangeliſtæ plura Seruatoris geſta tacuerunt.*), vt annotarunt Maldonatus (*Maldon.*) ad initium cap. 7. Matthæi: Canus (*Canus.*) lib. 3. de locis, cap. 3. tertio fundamento: hinc tamen nullum argumentum ſcopi prætenſi ab objiciente: nam reliquit nobis idem, qui Scripturas dictauit, cui incerta & occulta ſapientiæ ſuæ reſeraret; nimirum, ſanctam Eccleſiam (*Multa indeclarata reliquit Deus, vt ad Eccleſiæ iudicium cōfugeremus.*): ab hac didicimus, Salomonem eſſe magni Carminis Vatem: atque illa quamuis taceret, ſufficeret vnanimis Patrum, atque Theologorum concordia: nam & quòd frequentiſſima horum pars Salomonem agnoſcit voluminis Sapientiæ Auctorem, propterea trita opinio eſt ab illo conſcriptum, de quo Conſaluus Ceruantes (*Ceruantes.*) Iſagoga in eum librum, quæſt. 1. etſi huius Codicis multum ſilentium in Regum Hiſtoria. Quorſum autem id indeclaratum reliquerit Scriptura, cauſa eſſe potuit, vt ab Eccleſia, abſente ſponſo, in dubijs poſtularemus ſubſidium, noſceremuſque, Iudicem eſſe controuerſiarum in terris: alia quoque, vti Deum potiſſimùm loquutum eſſe intelligeremus, quæ in ſacro Canone leguntur, humanum proinde ſubticeri Inſtrumentum, quemadmodum & ob hos fines ipſi ſe quandoque occultant ſacri Auctores, nempe, ſub tertiæ perſonæ nomine de ſe loquuntur (*Regula: Canonici Scriptores de ſe loquuntur in tertia perſona.*), quò innuant Spiritum ſanctum eſſe vnicum, & ſingularem arcani ſermonis Pronunciatorem; vidit benè noſter Pineda (*Pineda.*) præfatione in Iobum, cap. 3. numer. 7. atque ad longum oſtendit Martinez (*Martinez.*) lib. 9. hypotypoſeon, regula 29.

32. *De Canticorum metro fit mentio tertio Reg. 3. c. 4.*

Dico ſecundò, productis ex Regum 3. cap. 4. verbis, claudi & Salomonis Canticum ſub metrorum generali memoria: itaque partem aliquam tantorum, quæ extat, Carminum, hanc eſſe nuptialem Poëſeon. Hæc eſt vulgatiſſima opinio, & ad citatum ex Hiſtoria Regum caput ſignificarunt Nicolaüs de Lyra (*Lyra.*), Caietanus (*Caietan.*), Serarius (*Serar.*), Gaſpar Sanctius (*Sanct.*) numer. 31. ad Eccleſiaſtici cap. 47. Hugo Cardinalis (*Hugo.*), Ianſenius (*Ianſen.*), Gloſſa Interlinearis (*Gloſſ. Interl.*), Palacios (*Palac.*), Sixtus Senenſis (*Sixt. Sen.*) lib. 2. Bibliothecæ, verbo, *Salomon*, Torniellus (*Torniel.*) ad annum mundi 3043. Tena (*Tena.*) lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 7. ſect. 2. P. Salmeron (*Salmeron.*) tom. 1. prolog. 9. canone 4. primæ quinquagenæ, §. *Deinde conſtat.* P. Pineda (*Pineda.*) lib. 3. de rebus Salomonis, cap. 29. numer. 2. P. Salazarius (*Salazar.*) in cap. 1. Prouerbiorum, num. 45. P. Ludouicus Balleſter (*Balleſter.*) 2. parte Onomatographiæ, verbo, *Salomon*. Giſlerius (*Giſler.*) præfatione in Cantica, cap. 2. ad finem. Itaque, quemadmodum alia quædam digna ſcitu complexus eſt ſub communibus vocabulis, qui Regum Hiſtoriam concinnauit: ſic & metrica generaliter numerare ſatis habuit: verbi cauſa, Regum 3. cap. 9. verſ. 19. (*Reg. 3. c. 9. & 10.*) dixit, conſtructum ab eo, *quodcunque ei placuit, vt ædificaret in Ieruſalem, & Libano, & in omni terra poteſtatis ſuæ.* Et tamen cùm veriſimile ſit, in amœniſſimo & odorifero monte ad ruſticationes erecta ab eo & caſtella, & domos pulcherrimas, & hortorum varia genera, & quicquid magnæ deliciæ parturiunt, qualia aut Tempe, aut Alcinoï ſepta, aut Heſperidum fragrans ager; ſubticentur particularia: quanquam, ſi ex alia Scriptura nobis reuelatum fuiſſet hoc, aut illud ſpeciale, quod in Libano fabricaſſet Salomon; non dubitaremus aſſerere, ea communi ędificiorum ruralium delineatione contineri. Eiuſdem formæ & aliud eſt eodem volumine cap. 10. verſ. 24. *Et vniuerſa terra deſiderabat vultum Salomonis, vt audiret ſapientiam eius, quam dederat Deus in corde eius.* Sed, quæ hæ fuerint explicatè gentes, inenunciatum manet: ita ergo carminum ſpecies, videlicet, quæ eſſent genethliaca, quæ epinecia, quæ nuptialia, omiſit dicere; contentus aduertiſſe, Poëtica exercitatum, nempe perfunctoriè quidem, nempe modulatum verſus quinque & mille, cùm eſſet Monarcha varijs impeditus curis.

33. *Cur liber Canticorum ſub proprio nomine alijs Bibliorum locis nō expreſſus?*

Sed inquis: Quando Hymenæus iſte, & ob materiæ, de qua agit, præſtantiam, & ob Muſæ altitudinem, vocatus ſit Canticum Canticorum; quamobrem hoc tam pompatico nomine ſuppreſſo confudit cum reliquo metro Scriptor Hiſtoriæ Regum? Huic vt faciamus ſatis diſquiſitioni, ſciendum, in ſacris Bibliorum voluminibus duo reperiri ſcriptionum genera: alterum, quando tituli ſubintrant partem ipſius libri, & ab eis inchoat caput Operis, aut primum, aut vnicum: vt illud in Iſaiæ vaticinatione: *Viſio Iſaiæ, filij Amos, quam vidit ſuper Iudam, & Ieruſalem*, &c. & in Prouerbiorum Salomonis codice illa: *Parabolæ Salomonis, filij Dauid, Regis Iſrael*, &c. alterum, quod ponitur extra ambitum, & cancellos tractatus, vt in Ieremiæ Threnis illud: *Threni, id eſt, lamentationes Ieremiæ Prophetæ.* & in ſancto hoc Epithalamio verba ea: *Canticum Canticorum Salomonis.* Quamuis igitur vtraque tituli forma genuina Scriptura ſit, & Dei verbum, quemadmodum forſan probaturi ſumus Anteloquio 9 (*Titulorū ſacræ Scripturæ, alij ab Auctoribus proprijs compoſiti, alij à diuerſis.*) tamen inter duos hos inſcriptionum modos, ſic diſtinguunt viri graues & eruditi, vt quidem aſſentiant, priores illos titulos, qui ipſo cum Opere continuantur, & capitibus librorum interſeruntur, ab ipſis Prophetis, qui libros concinnarunt, inuentos fuiſſe: alios autem titulos, qui vagantur extra circulum voluminis, non à Prædictionum Auctoribus appoſitos fuiſſe, ſed progredientibus ſæculis ab alio quopiam, ex Spiritus ſancti tamen inſtigatu, ſiue qui ſic fecerit, aut Eſdras extiterit, aut ſeptuagintaduo Seniores, vel alter, quem Deus ad hoc mouerit. Sic quidem Maldonatus (*Maldon.*) ad initium Euangelij Matthæi: Rutil. Benzon. (*Benzon.*) Lauretanus Antiſtes lib. 1. in Cant. *Magnificat.* c. 29. inſinuat Azor (*Azor.*)

tom. 1.

Curiel.

tom. 1. Inſtitut. moral. cap. 1. quæſito 9. & dilucidè explanat Ioannes Alphonſus Curiel lib. 1. controuerſiarum in expoſitione litterali, cap. 1. Prouerbiorum, num. 5. ibi & docet ab aliquo conflatam Canticorum inſcriptionem, factã duarum partium compoſitione, nempe, ex natura Operis, & Auctoris vocabulo; proptereà Salomonis Canticum Canticorum dictum, cùm tamen in alijs argumentum tractandorum aperiatur ſolùm, vt Pentateuchi limine, *Liber Geneſis*, omiſſa Scriptoris memoria. Quanquam & Curiel omnes titulorum ſpecies complecti viſus, quæ ab alijs potiùs, quàm ab Auctore affixæ ſint. Verùm nunc ſufficit, titulos illos, qui extra Sectiones, & capita voluminum leguntur, ab alijs annexos eſſe: id igitur cùm Salomonis Epithalamio contigerit, mirum non eſt, prætermiſſam eiuſmodi inſcriptionem ab eo, qui Regum acta texuit, quando ei propoſitum referre, quæ Salomon geſſerit, imò neque illius fortaſſe ætate eiuſmodi titulatio apparebat in fronte caſti Hymenęi. Quòd autem neque eorundem nominum meminerit Ieſus Sirach, in Eccleſiaſtici cap. 47. ſtupendum non eſt: nam & varia notatu digna ſiluit, quòd breuitati ſtuderet, & pauca quędam attingeret.

34. Poſtremò in hac diſceptatione obſeruandum ſedulò; quamuis concederemus quidem, Regum diuinis Annalibus conſcriptum expreſſã dictione, Salomonem Canticorum Cantici Poëtam fuiſſe, à Spiritu ſancto excitatum ad pangendas Eccleſiæ nuptias ſub integumentis; hoc nihilominùs indulto, ſuboriri eaſdem ſalebras: nam, quæſo, ſi quiſpiam interroget, vnde probauerimus eius Hiſtoriæ conditorem tradere, quæ infallibiliter certa agnoſcantur? ac, vt ſemel dicam, verba illa eſſe canonicæ auctoritatis? Sanè dicturi ſimus proptereà vera eſſe, atque indubitanda, quoniam Eccleſia declarauit Dei eſſe ſermonem: ad hanc enim ſpectat definire, quinam ſint libri canonici, & quæ eorum ſingulæ partes: quemadmodum Canus oſtendit lib. 2. de locis, cap. 7. tertia propoſitione: Bellarminus lib. 4. de Notis Eccleſię, cap. 2. § *Idem ratione*, &c. Maldonatus ad principium Euangelij Matthæi, atque proptereà ab Auguſtino contra epiſtolam Fundamenti, cap. 5. prolatum: *Euangelio non crederem, niſi me auctoritas Eccleſiæ commoueret*. Ergo, ſi Eccleſiæ talis eſt auctoritas, qua manuducti credimus infallibiliter conſtantia, veraque eſſe, quæ Auctor Regum Hiſtoriæ de Salomonis geſtis prodiderit, cur non eidem Eccleſiæ immediatè, & per ſe ipſam affirmanti, Salomonem ceciniſſe Canticum Canticorum, fidem habituri ſimus? Si enim alteri propter eam credimus, cur non & ipſi? Itaque, licèt in Bibliorum textu, ne verbum haberemus de compoſito à Salomone Epithalamio, ſufficeret, Eccleſiam hoc docere per Concilia, & Pontifices: inualida proinde argumentatio eſt, aſſerens: à Scripturis non declaratur: nam ſatis eſt ab Eccleſia declarari, cùm quòd hæc declarat, ſanctiſſimam habeat auctoritatem.

Ad Eccleſiã ſpectat declarare, quinam ſint libri canonici.
Canus.
Bellarm.
Maldon.
Auguſt.

* *

SECTIO IV.

Canticorum volumen eſſe canonicum, id, qui Hæretici, qualeſque, quàm friuolè, quàm malitioſè negent?

35. DVOS ordines ſacrorum Librorum excogitauit Sixtus lib. 1. Bibliothecæ, ſectione 1. Proto canonicos, nempe, & Deuterocanonicos; hoc eſt, primæ & ſecundæ claſſis Scripturas; ac in 1. cenſum refert, de quorum plena auctoritate nulla aliquando fuit altercatio, aut in Græca, aut in Latina Eccleſiã inter homines Catholicos: in 2. congerit illos, qui, tametſi verè apoſtolici & prophetici ſint; de ijs tamen aliquo æuo fuit dubia inter Doctores eccleſiaſticos ſententia, quod eorum auctoritas non ſatis explorata videretur. Ac ſanè Canticorum metrum ex priori illa ſerie fuit; nempe, cuius fidem in controuerſiam nunquam adduxerit vir aliquis Catholicus, prout teſtatur Senenſis loco iam iam allegato: Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, cap. 4. Suarez de fide, diſp. 5. ſectione 3. num. 9. Azor tom. 1. Inſtitut. moral. lib. 8. à principio: Tena lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 8. ſectione 4. ac omnes, qui bibliaca Prolegomena ſcribunt: & in præfatis ad Canticum Canticorum multi, præſertim Sotomaior ad longum initio ferè Proluſionis. Conſtat autem Pronunciatum ex Concilijs, & Pontificibus, quos retulimus Sectione antecedenti, num. 27. atque ex omnium Orthodoxorum vnanimi conſpiratione Scriptorum. Et quoniam alij hæc fusè tradiderunt, idque paſſim, quos Lector proptereà offendere poſſit facilè, non erimus in hoc proſequendo argumento prolixiores; tractabimus tamen ab alijs omiſſum, aut leuiter indicatum, quos ex Hæreticis liber hic aduerſarios paſſus fuerit.

Duo ordines ſacrorum Librorum.
Sixt. Sen.

De auctoritate Cantici Canticorum nunquam à Catholicis dubitatum.
Bellarm.
Suarez.
Azor.
Tena.
Sotomaior.

36. Omiſſis igitur innominatis quibuſdam, qui propter famæ obſcuritatem, quales appellarentur, obſeruare cura non fuit, quos proptereà anonymos appellat Philaſtrius hæreſi 83. antiquiſſimus huius dogmati faber extitit Theodorus, domo Antiochenus, Epiſcopatu Mopſuaſtenus, qui & nouiſſima quarti ſæculi, & prima quinti aſſequutus: is itaque, quemadmodum quintæ Synodi Acta collatione 4. apud Binnium, tom. 2. Conciliorum, aſſerunt, proteruè, atque impiè auſus reijcere ſacrum Carmen, nempe, iudicio hominis admodum impudentis, & dicere ſanè à Salomone conſtructum *in gratiam filiæ Pharaonis, nihilque aliud, quàm excuſationem quandam perpetuam vituperationis de nigredine ſponſæ; nocturnorum enim* (inquit) *hoc eſt, ſubfuſcorum, Aegyptus genitrix*. Denique ſuis conteſtit epithetis, appellans *æmulationis nuptialis Codicem, menſale Canticum, ſicut & de amore poſtea Conuiuium Plato conſcripſit*. Sed præſtat Leontium Byzantinum lib. 3. contra Neſtorianos, & Eutychianos de his diſſertantem intelligere. Ille igitur de Theodoro iſto: *Imò & Sanctorum Sanctiſſimum, Cantica Canticorum, ab omnibus diuinarum rerum peritis, & ab omnibus Chriſtianis laudatum, omnibus Eccleſijs cuncti orbis notum, & à Iudæis*

Theodori Mopſuaſteni blaſphemia de Canticorum libro.
Philaſtr.
Binn.
V. Synod.
Leont.

Ee inimicis

inimicis Crucis Chriſti in admiratione habitum, libidinoſe pro ſua, & mente, & lingua meretricia interpretans, ſua ſupra modum incredibili audacia ex libris ſacris exſcidit. Itaque, quod ne a ſceleratiſſimis ipſis Iudæis proiectæ temeritatis hominibus patratum eſt, hoc ſua dignum inſania facinus Theodorus exiſtimauit. Sed, quid mirum, cùm nequiſſimos quoſque illius ſuperauerint abominationes, de quo eſt Iuſtiniani teſtimonium Imperatoris in Edicto, fidei confeſſionem habente cum Actis nominatæ Synodi: *Iſte autem* (inquit) *vſque ad mortem in ſua permanens impietate, ab omni Eccleſia, eiectus eſt. Itaq; & omnis plenitudo, Mopſuaſtena Eccleſia, in qua Epiſcopus dicitur fuiſſe, cũ inueniſſet, quòd Paganis, & Iudæis, & Sodomitanis à Sanctis Patribus annumeratus eſt, deleuerunt ipſi à ſacris Eccleſiæ Diptychis eius nomen.* Quanquam & hanc tam inſignem impietatem communem eſſe velit omnibus Hæreticis Hieronymus in cap. 10. Ezechielis prope extrema: *Secundum Anagogen* (ait) *omnes Hæreticos peiores eſſe prioribus, id eſt, idolo zeli, pictiſque in pariete figuris animantium, & planctu Adonidis, per quæ idololatria, voluptaſque monſtrantur.*

Theodorus Mopſueſtenus, quam impius? Iuſtin. Imp.

Hæretici ſceleſtiſſima fæx. Hieron.

37. Verùm, cum tanta fuerit Hæreticorum malitia; ſic tamen vel tam peſſimè affectis diſplicuit Theodori inuentum, vt probro duxerit quiſpiam, eorum ducem eum habere per mille & centum annos. At, cùm ab initijs ſexti, & decimi ſæculi, quicquid anteriora tempora monſtruoſum, & deforme paulatim ediderunt, ſub Lutheri, Caluinique ſignis vnà prodierint, emerſit ſimul, & hoc tam execrabile, tam deteſtandum Mopſueſtenſis pronunciatum: amplexi autem ſunt Anabaptiſtæ, & Sebaſtianus Caſtalio Ludimagiſter Geneuenſis, qui, cùm Biblia verteret, hanc, quam profanam cantilenam dicebat, tranſtulit etiam: ſed qualiter, ſi placet? *Paraphraſim* (inquit noſter Gretſerus tom. 1. pro Bellarmini ſcriptis, tractatu de nouis translationibus, cap. 10.) *alicuius elegiæ Propertianæ, aut Tibullianæ te legere credas, non Cantica omnium ſanctiſſima; tranſtulit, nimirum, conuenienter ſuo ſenſui, qui nimio erga amicam ſuam amore incenſus erat.* Viſa hæc Caſtalionis petulantia non ferenda, vel eiuſdem Geneuenſis ſpelæi egregiæ beſtiæ Theodoro Bezæ; qui, cùm eius verſionem totam plurimis diris inſectetur, & Grammaticellum, idiotam paſſim vocet, reprehendit maximè, *quod arrogantiſſimè* (ſic enim profitur apud Gretſerum, vbi ſuprà cap. 6.) *diceret, Canticum Canticorum inter profanas cantiones numerandum.* Ita impurum Bezæ os rariſſimè pro veritate cenſuit: dixiſſe tamen arbitror, non quod animo ſentiret; ſed ob Caſtalionis odium; neque enim Schiſmaticis cura quid proferant, dummodo libidinem & inuidiam expleant: nam certè hæretica inconſtantia Theodorus incidit in eadem, quæ in Sebaſtiano damnauerat, nempe, id potiſſimùm in Caſtalione offendit, quod Canticum Canticorum ita tranſtulerit, vt non dicam de Cypriæ Deæ Myſtis quiſquam tam laſciuè & infractè pangere, ne ipſa quidem Venus poſſit. Sed fecit Caſtalio iuuenis: Beza verò, cùm iam ſenex eſſet, luſit in idem Epithalamium Trochaïco pede, nihilo caſtiori metro, nimirum, *Sponſam deſcripſit* (inquit Genebrardus epiſtola ad Miniſtros Geneuenſes ante Canticorum explanationem) *verbis è media amandi arte, & laſciua impudicorum Poëtarum licentia ſumptis, ac in Amaſiam Palatinam transformauit.* Quod cùm fecerit, ſatis indicauit, ſe de Hymenæo eadem ſentire, quæ Caſtalio publicè effutire non erubuit; alioquin ſi quid entheum & cœleſte meſſe credidiſſet, nunquam tam impurè vertiſſet ſupra Naſonem ſalax Poëta. Quare, & Caſtalioni, alijſque aſſociat noſter Delrio Iſagogæ in Cantica capite 1. ſectione prima

Anabaptiſtæ & Caſtalio Canticorum librum repudiarunt Gretſer. Hæreticorum verſiones impudica.

Theodorus Beza Cantici Salomonaici hoſtis.

Genebrard.

Delrio.

Sed quid diſplicuit hominibus vtique ſeueræ, atque exactæ diſciplinæ in nuptiali Carmine? 38.
Legentes (inquit Theodoretus prologo in Cantica) *hoc volumen, animaduertenteſque in eo vnguenta, oſcula, & femora, & ventrem, & vmbilicum, & genas, & oculos, & lilia, & mala, & nardum, & ſtacten, & myrrham, & his ſimilia, cum propriam diuinæ Scripturæ conſuetudinem ignorarent, noluerunt ingredi, & litteræ velum tranſgredi, atque intus Spiritum intueri: ſed, quæ dicta ſunt, carnaliter intelligentes, in hanc blaſphemiam prolapſi ſunt.* Ac ſane cum de Theodoro Antiocheno Mopſueſtiæ Præſule, & ſi quos habuit aſſeclas, loquutum eſſe ſuſpicio nobis eſt: nam in Theodorici incidit ſæculum. Verùm, etſi ex Scripturis putidè intellectis in hanc inciderint amentiam Sectarij noui, vetereſque; quis tamen, cùm audiat illos librum reſpuentes ob repetita crebrius oſcula, ob intermiſtas coniugum blanditias, ob molliora colloquia, non ſtatim arbitretur, qui hæc interdicunt, atque Codicem propterea ex ſacrorum voluminum expungunt canone, eos eſſe Pythagoreos, & ſi quid in Philoſophia eſt defæcatiſſimum? Proculdubio virginitatem colere, delicias abhorrere, caſta omnia impensè diligere; denique, ne quæ ſit occaſio, quæ huius tam diuinæ virtutis ſtudium eneruet, neque ipſis Scripturis eos parcere, è quibus demant, quæ videantur puras aures offendere quoquo modo. Sed tu paulìſper ſuſtine, Lector, dum quam ſint caſti Hæretici, patefacimus. Erit, vt cùm ſtupendam eorum luxuriam contemplere manifeſtè, agnoſcas palam, non bono aliquo genio, aut caſtitatis incenſos ſtudio, voluiſſe reformare canonem ſacrorum Tractatuum; ſed cùm libidinoſi, æquè & ſtulti eſſent, voluiſſe imponere miſeris populis; atque hinc colligere licebit quoque, quid ſentiendum de alijs Scripturarum caſtigationibus, quibus miſerandum in modum Biblia reformarunt.

Reformatio omnis Hæreticorum, eſt deteſtanda hypocriſis.

39. Theodorum Mopſuaſtenum vidimus num. 36. comparari à Iuſtiniano Imperatore Paganis, Iudæis, & Sodomitanis. De illo in Actis Synodi ibi memoratæ ex libellis Proclo Conſtantinopolitano Epiſcopo oblatus: *Fuit* (aſſerunt) *aliquis peſtifer homo, magis autem fera hominis habens formam diabolicam, immerito nomine Theodorus, qui ſchema, & nomine Epiſcopi habebat, in Mopſuaſteno ſecunda Ciliciæ vili oppido.* Ex fragmento autem Hiſtoriæ Heſychij Hieroſolymitani Presbyteri: *Photinum* (inquit) *Theodorus præcipuè imitatus eſt; malitioſus quidem loquendi, & lingua paratiſſimus; & ipſe tamen inſtabilis voluntate, qua huc illuc inclinans ferebatur; Clericatui omni Antiocheno à prima ætate connumeratus, & bene conuerſari pollicitus ad ſæculares libidines reuerſus iterum delectabatur.* Et quidem Baronius Cardinalis tom. 5. anno Chriſti 428. fuiſſe declarat impijſſimi Neſtorij Præceptorem, qui blaſphemias execrandas aduerſus Chriſtum, eiuſque Genitricem MARIAM inſtillauerit: inſuper & Monachiſmi deſertorem extitiſſe, & luxuriæ ſordibus non inquinatum tantùm, ſed etiam obrutum, vt non valuerit ex eo cœno per Sanctum Ioannem Chryſo-

Theodori Mopſuaſtenſis luxuria, & apoſtaſia. Proclus.

Heſych.

Baron.

ſtomum

ſtomum erui. Docet & ſimilia noſter Pineda lib. 6. de rebus Salomonis, cap. 19. Iam, quàm petulcus fuerit Sebaſtianus Caſtalio, ſatis indicat obſcœna eius, & meretricia Paraphraſis Canticorum, de qua in ſuperioribus loquuti ſumus.

Anabaptiſtæ homines turpiſſimi. Gaulter.

De Anabaptiſtis Gaulterius noſter ex fide grauium Scriptorum, collatione Hæreſum ſæculi 16. cap. 3. errore 4. *Homines eſſe* (inquit) *ſic ſtupidos & brutos, vt putent, quamlibet feminam obligari eius, qui ſe concupierit, voluntati ſeruire; & viciſſim, virum quemlibet teneri illius, quæ ſe rogauerit, libidines admittere.*

40. Quàm deteſtatus ſit omnem carnis pruritum Theodorus Beza, exiſtimare poſſimus, quòd partem cap. 8. Euangelij Ioannis de muliere in adulterio deprehenſa reiecerit, quòd IESVM ſolùm in templo cum femina relictum narret: vt mirum non ſit, ſuſpicatos nos ab eodem deſpectum Salomonis Hymenæum, quando eius adeò rigida ſchola, quæ ne ipſum Chriſtum abſque teſtibus, ſalutis æternæ tractantem negotia patiatur.

Maldonat. Gretſer.

Et equidem ipſa eius verba citat Maldonatus ad initium cap. 8. Ioannis. Eleganter Gretſerus, & ventilat tom. 1. Defenſorij ad cap. 16. lib. 1. Bellarmini. Sed quò de eius inſigni continentia nemo dubius exiſtat, proferamus Virum eximiè catholicum, & doctum Bezæ ſynchronum, Gilbertum Genebrardum:

Beza inſigniter libidinoſus: puerorum amator. Genebr.

is admonitione ad Miniſtros Geneuenſes, quam Scholijs in Canticum Salomonis præfixit, §. *Decimotertiò dolemus.* ſuis ad viuum coloribus depingit: *Se* (inquit) *labe ſimoniaca aliquoties polluit: ſe, ſuamque valetudinem ſtupris plurimis læſit: amores fœdos Candidæ, & Audaberti cecinit, & publicauit etiam poſt miniſterium verbi aſſumptum: factionibus, motibus, bellis cuncta in ſua patria miſcuit: ad externos in patria incendium pertrahendos ſe legatum vltrò conſtituit: Paſſeuentijs, & famoſis libellis Reges, Principes, Antiſtites, nobiles, Magiſtratus omnium ordinum, probos, & quietos quoſque traduxit: antiquos, & approbatos Auctores contumelijs affecit: diſciplinam fœdam de matrimonijs, ac alijs ad religionis politiam pertinentibus libris Spencæi de continentia oppoſitam tradidit.* Ecce quàm probus homuncio: quem cum Aurelio Audaberto, qui poſteà Lambertus Danæus, laſciuienti Muſa celebratum confirmat noſter Andreas Eudæmon Ioannis in caſtigationibus eorum, quæ aduerſus Bellarminum debacchatus eſt Danæus cap. 1.

Eudæmon.

Hæreticorum friuola & larnata virtus.

Hic igitur tam nimiùm caſtus, tam & feminarum, & puerorum oſor, audire non valet abſque ſtomacho, Chriſtum cum muliere, vel in ſacro loco; nimirum, in templo incomitatum derelinqui, non longos trahentem ſermones, apochrypham arbitratur Scripturam, Dei nullo modo verbum, quæ tantam licentiam Chriſto tribuerit; & tamen hic idem Præceptorem habuit ſuum Ioannem Caluinum, cuius infauſtæ lucubrationes bis mille blaſphemijs ſcatent: nam & Deum peccati auctorem facit, & Chriſtum plurima labe aſpergit, MARIAMque Deiparam; quem in deſperationem prolapſum aſſerit, & damnatorum pœnas expertum; quæ omnia ex eius monumentis eruta noſter Gaulterius in Chronologia ad finem decimiſexti obtulit ſæculi, cap. 15.

Caluini ſcripta plena ſpiſſis erroribus, eius ſpurca luxuria. Gaulter.

vbi & illud eius præclariſſimum Theorema: *Statum Monachorum aduerſari Scripturæ, & Chriſtianiſmo, damnanda eſſe vota religioſa, & præcipiendum cuilibet, vt ea violet.* Hunc, qui inter cinædos, & ſcortarios palmam retulit, quem nulla medicina liberare potuit à morbo Sodomitico, teſte Iacobo Langæo

Langæus.

Scoto in eius Vita, cap. 11. cuius ebrietates & crapulæ modum omnem ſuperarunt, eodem narratore cap. 14. Theodorus Beza in Hiſtoria rerum ab eo geſtarum, *Verum Prophetam nominat, os Domini, maximum totius vniuerſi lumen.* Ergo Caluino Spiritus ſanctus aurem aperuit, ſicut loquutus eſt per os Sanctorum, qui à ſæculo ſunt, Prophetarum eius; Salomonis Canticum profanum eſt; Ioannis Scriptura ſuppoſititia: ò enormitatem audaciæ!

Duo tamen in his conſideranda ſunt. Primum, imbecillitas ingenij: nam & alijs Scripturarum locis, & baſiationes, & amplexus, & vnguenta, & quicquid delicatas mentes offendere valeat, leguntur, quemadmodum oſtendi Anteloquio 1. Sectione 2. num. 13. Cur igitur eadem alibi arrident, alibi diſplicent? Cur Salomonem, & Ioannem ſpongia delet, & non Ezechielis cap. 6. non Geneſis, non Deuteronomij, non Prophetarum multas ſententias? Dicam equidem. 41.

Hæretici pro libito Scripturas, aut condemnant, aut approbant.

Iſti non ad Eccleſiæ Lydium lapidem, quæ veræ ſint Scripturæ, expendunt, non ad Patrum, aut Theologorum calculum: ſed aiunt intus vnicuique Spiritum ſuggerere; cùm autem Spiritus, vbi vult, ſpirat, voluit inſpirare à canone ſacrorum Voluminum expungenda, non alia, quàm Canticorum oſcula. Quid vultis? Anabaptiſtarum; aut Caſtalionis non eſt hoc inuentum, ſed Spiritus, qui eructauit illis verbum bonum. Sed heus vos, præclari Reformatores noui, veteriſque Inſtrumenti, non animaduertitis conclamare ſocios veſtros, Sectariorum turbam maximam, eruditos ſe à Spiritu fuiſſe, ne expungeretur Salomonis Epithalamium: quibus credemus? tribuſne, an quatuor, præ tanta nube teſtium, etiam ex ſchiſmate? Puto dicturos hos, Spiritum vertiginis fuiſſe, qui paucioribus illis reuelauit, eò quòd ad ſcribendum ſe poſt ſalutatos impigrè fœcundos ſenioris falerni calices contuliſſent, ſicut mos eſt Delphico Hæreticorum oraculo: nos ſobria vocant, & inuitat Theodoreti in Cantica Præfatio, qui parem in modum coarguit inſcitiam. *Quidnam dicent ij* (inquit) *qui Cantici Canticorum ſcripta carpunt, & tanquam impudica interpretari minimè verentur, cùm in veteri inſtrumento non diſſimilia dici de gente Iudæorum inuenerit? Ecce enim & hic vbera, & vmbilicum, & pedes, & manus, & os, & aures, & complexum, & coniunctionem inuenimus, eaque dicta à Deo omnipotente: neque tamen, vt legimus, ſic intelligimus, neque occidenti adhæremus litteræ; ſed interiùs penetrantes, Spiritus ſenſum inueſtigamus, eiuſque lumine illuſtrati, quæ ſpiritalia ſunt, ſpiritaliter intelligimus.* Hæc aduertiſſe oportebat Hæreticos, ſi Canticorum genuinam medullam penetrare cupido aliqua illis ſyncera fuiſſet.

Alterum, quod infinitam parit admirationem, tantam potuiſſe eſſe vnius, alteriuſve viliſſimi ſcurræ temeritatem, vt ſuum non ſit veritus præponere iudicium optimis omnium ætatum Magiſtris, & repudiare inſolenter, quod vtraque Eccleſia Græca, atque Latina ſummo approbauit conſenſu. 42.

Hæreticorum incredibilis impudentia contradicentium omnium ſæculorum præclariſſimis Doctoribus. Leo X.

Verùm, niſi in hoc præcipitium delapſi eſſent, niſi omnem penitus verecundiam exuentes ſibi plùs; quàm vniuerſis ſæculis elapſis tribuiſſent, Hæretici vix eſſent, certè difficulter ſuos agnouiſſent Sectarij. Audiamus de Nouatoribus ex Leonis X. Bulla apoſtolica contra Lutheri errores: *Exurgat denique* (ait) *omnis Sanctorum chorus, ac reliqua vniuerſalis Eccleſia, cuius vera ſacrarum litterarum interpretatione poſthabita,*

habita, quidam, quorum mentem pater mendacij excæcauit ex veteri Hæreticorum inſtituto, apud ſemetipſos ſapientes, Scripturas eaſdem aliter, quam Spiritus ſanctus flagitet proprio duntaxat ſenſu, ambitionis, aureq́ popularis cauſa, teſte Apoſtolo, interpretantur: imo verò torquent & adulterant, ita vt iuxta Hieronymum iam non ſit Euangelium Chriſti, ſed hominis, aut, quod peius eſt, Diaboli. Verùm ſupra aurum omne pretioſa verba Adriani VI. Pontificis Breui ad Federicum Saxoniæ Ducem miſſo contra Lutherum, in quo diuina quadam eloquentia deplorat tanta inuolutum caligine nobiliſſimæ domus vituperium, Dynaſtam illum, vt non animaduertat ſuperbiam Apoſtatæ, qui præcedentibus omnibus Doctoribus ſuam anteferat ſententiam, ſacroſancta diſpiciat Concilia, Eccleſiæ auctoritatem ne flocci æſtimet: *Itane ſtultus es* (inquit) *ac ſine corde, vt in eis maxime rebus, in quibus damnari eſt, vni homuncioni cooperto peccatis, quam tot ſanctiſſimis ab initio Patribus, qui in lege Dei meditati ſunt die ac nocte; & quam tot vniuerſalibus Concilijs, aduerſus quæ impudens os illud, velut ſepulcrum patens, ſe aperire non erubeſcit? Sancta denique & Catholica Eccleſia, cuius ritum, conſuetudinem, & decreta a temporibus Apoſtolorum ad nos vſque inuiolabiliter obſeruata, vnus iſte ſacrilega temeritate damnare præſumit plus credere potueris? O cæcam dementiam, ac pluſquam Iudaicam cæcitatem!* Et paulo inferiùs: *Vni carnali homuncioni ſemper eructanti crapulam, & potum, quam reliquo orbi vniuerſo, quam tot ſpiritalibus Patribus, quorum voluntas ſemper fuit in lege Domini, qui vita ſanctimonia, oſtenſione Spiritus, ac virtute, glorioſo denique martyrio ſuam doctrinam comprobauerunt, in Scripturarum intelligentia plus te fidei habere potuiſſe? O cæcitatem nouam & inauditam! vnus Apoſtata tibi potuit perſuadere, fefelliſſe priores vniuerſos, errare poſteros, & in ſolum ſe, & quos decepit, perueniſſe regnum Dei, perueniſſe totas miſerationum Dei diuitias, & gratiam vniuerſitatis?* Sic Adrianus, cuius oratio noſtro egregiè deſeruit ſcopo, quando & hi, cum quibus digladiamur, ipſi etiam ſibi magis credi vellent, quàm vniuerſæ Eccleſiæ, quæ Canticum Canticorum inter Canonicos perpetuò numerauit libros.

Adrian. VI.

SECTIO V.

Canticorum idoneus quiſnam lector? librum cur Sectarij oderint? Hæreſeum initia ex libidinibus, & voluptate.

43. OPeræpretium eſt ex Patribus mutuemur, quæ in auditore Canticorum deſiderentur, vt ex illius auſcultatione emolumentum potiùs, quam vitium referat: his enim perſpectis, cùm ijs deſtitui præſidijs Hæreticos apparuerit, facile fuerit opinari, quamobrem volumen tanto perſequantur odio. Ac præeat cæteris vetuſtior Adamantius. Is igitur prologo 4. homiliarum: *Sed primò ſcire nos, oportet, quoniam, ſicut puerilis ætas non mouetur ad amorem paſſibilium: ita nec ad capiendum quidem verba hæc paruula, & infamilis, interioris hominis ætas admittitur; illorum, ſcilicet, qui lacte in Chriſto aluntur, non cibo forti: in verbis enim Cantici Canticorum ille cibus eſt, de quo dicit Apoſtolus: Perfectorum autem eſt ſolidus cibus, & tales requirit auditores; qui pro poſſibilitate ſumendi exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali.* Atque infrà paululùm: *Si verò aliquis acceſſerit, qui ſecundum carnem tantummodo vir eſt; huic talis, non parum ex hac Scriptura diſcriminis, periculique naſcetur: audire enim purè, & caſtis auribus amoris nomina neſciens, ab interiori homine ad exteriorem, & carnalem virum, omnem deflectet auditum, & à ſpiritu conuertetur ad carnem, nutrietque in ſemetipſo concupiſcentias carnales, & occaſione diuinæ Scripturæ commoueri, & incitari videbitur ad libidinem carnis: ob hoc ergo conſilium do omni, qui nondum carnis, & ſanguinis moleſtijs caret, neque ab affectu naturæ materialis abſcedit, vt à lectione libelli huius penitus temperet.* Theodoretus Præfatione ad Ioannem Epiſcopum: *Ad quem* (nempe, librum Canticorum, ait) *non poſſe perueniri, niſi moribus prius compoſitis in Prouerbijs, & mundo calcato in Eccleſiaſte, tunc demum locum eſſe amplexibus ſponſi.* Gregorius Nicænus homil. 1. in Cantica: *Nemo ergo perturbationibus animæ obnoxius, & carnalis veteris hominis mortuum adhuc olens fœtorem, ad belluinas trahat operationes diuinitus inſpiratarum ſententiarum, ac verborum ſignificationes; ſed vnuſquiſque ipſe à ſeipſo excedens, cum fuerit extra mundum materialem, & per impaſsibilitatem quodammodo redierit in Paradiſum, & per puritatem Deo ſimilis euaſerit, ita procedat ad aditum myſteriorum, quæ in hoc apparent libro. Quod ſi ad hæc audienda ſit aliquibus imparatus animus, audiat Moyſem lege cauentem, ne ad montem ſpiritualem audeamus aſcendere, priuſquam cordium noſtrorum lauerimus veſtimenta, & conuenientibus cogitationum aſperſionibus animas expiauerimus: quamuis autem rationis expers mentis conceptio, ſi in hoc monte viſa fuerit, rigidioribus cogitationibus, veluti quibuſdam lapidibus occideretur.* Et alia huius generis multa Nicænus.

Quàm egregia virtute præditos Lectores poſtulet Salomonis Canticum. Orig.

Theodor.

Greg. Niſ.

Imitati ſunt omninò Nicænum Gregorium, aut potiùs ab eo exarata breuiori ſtylo perſtrinxerunt ſuis in Proluſionibus, vti aliàs monui, Gregorius Romanus, & Richardus de S. Victore, proinde ab eorum recenſendis dictis abſtinemus. Cæterùm, aut leuiter, aut ex inſtituto vix eſt inter Explanatores quiſpiam non hoc genus argumenti tractans veſtibulo Interpretationis. Inter recentiores cumulatiùs tractarunt Titelmanus in Prologo, Sotomaior in Præfatis pag. 49. Gaſpar Sanctius prolog. 12. atque omiſſa Ruperti, Gloſſæque admonitione ſalubri, repræſentabo ſolius Bernardi voces aliquas homil. 1. in Cantica, poſtquàm de amore vano mundi, ſuique diſſeruit: *Duobus ergo malis* (ait) *duorum lectione librorum depulſis* (nempe, Prouerbiorum eiuſdem Salomonis, & Eccleſiaſtæ) *competenter iam acceditur ad hunc ſacrum, theoricumque ſermonem, qui, cùm ſit amborum fructus, non niſi ſobrijs mentibus, & auribus omninò credendus eſt: alioquin ante carnem diſciplinæ ſtudijs edomitam, & mancipatam ſpiritui, ante ſpretam, & abiectam ſæculi pompam & ſarcinam, indignè ab impuris lectio ſancta præſumitur: quomodo nanque lux in caſſum circumfundit oculos cæcos, vel clauſos; ita animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei: quippe Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, quod eſt vita incontinens.* Et infrà: *Obſerua in primis Pacifici nomen, quod non Salomon, conuenire principio libri, qui incipit à ſigno Pacis, id eſt, ab oſculo, ſimulque aduerte,* 44.

Greg. Rom. Victorinus.

Titelman. Sotomaior. Sanchez. Rupertus. Gloſſa Bernard.

huiuſce-

huiuſmodi principijs ſolas ad hanc intelligendam Scripturam mentes innitari pacificas, quæ ſeſe iam à vitiorum vindicare perturbationibus, & curarum tumultibus præualent. Denique & ad ſermonis calcem: *Cæterum, non eſt illud cantare, ſeu audire, animæ puerilis, & neophytæ adhuc, & recenter conuerſæ de ſæculo, ſed prouectæ iam, & eruditæ mentis*, &c.

45. **Caſtitate præcellere oportet Canticorum Lectorem.**

Ex his Patrum effatis ſatis conſtat, ad hunc terendum vtiliter Codicem, oportere accedentem ſobrium eſſe, religioſum, caſtumque, & mente & corpore: alioquin, ſi libidinibus irretitus, merſuſque voluptatum gurgite ad legendum ſe conferat, argumentum intemperantiæ arbitrabitur. & exoſos habebit, qui in Scripturarum canone reponere non dubitarunt. Nam, cùm omnis diuinus ſermo id requirat, vt diſcentis animus ab omni prauo affectu expeditus ſit; peculiari quodam iure ſibi hic vendicat Liber, eò quòd aliter longè vniuerſa conſtruenda ſint, quam vocum ſuperficies oſtendat: *Nominantur enim in hoc libro* (vt ſingulariter aduertit Richardi Victorini Prologus) *oſcula, nominantur vbera, nominantur genæ, nominantur femora: in quibus verbis non eſt irridenda ſacra Scriptura; ſed amplior Dei miſericordia conſideranda eſt: quia, dum membra corporis nominat; ſic ad amorem vocat. Notandum eſt, quàm mirabiliter nobiſcum eſt, & miſericorditer operatur, qui vt cor noſtrum ad inſtigationem ſacri amoris accenderet, vſque ad turpis amoris noſtri verba deſcendit*. Itaque, vel in hoc ipſo, quòd ſermonibus vtatur Deus, qui carnem, & ſanguinem videantur ſapere, reſplendet eius ſupra modum charitas erga mortales; quoniam vero tam diuinus, atque entheus ignis velatur alterius amoris integumentis, carnalis quidem, etſi honeſti, nempe, matrimonialis proborum coniugum, neceſſe eſt ad hæc intelligenda arcana, peritum eſſe artificem, & in cœleſtis amoris ſchola, à qua omnis exulat impudicitia, omnis ebrietas, & luxus, cum laude fuiſſe verſatum: quippe eius Lycei præclariſſimus Anteceſſor Bernardus homil. 79. monet iterum, atque iterum: *Quoniam in Epithalamio hoc non verba penſanda ſunt, ſed affectus. Cur ita? niſi quòd amor ſanctus, quem totius huius voluminis vnam conſtat eſſe materiam, non verbo ſit æſtimandus, aut lingua; ſed opere & veritate? Amor vbique loquitur, & ſi quis horum, quæ leguntur, cupit adipiſci notitiam, amet; alioquin fruſtra ad audiendum, legendum ve amoris Carmen, qui non amat, accedit: quoniam omninò non poteſt capere ignitum eloquium, frigidum pectus: quomodo enim Græcè loquentem non intelligit, qui Græcum non nouit; nec Latinè loquentem, qui Latinus non eſt; & ita de cæteris: ſic lingua amoris ei, qui nõ amat, barbara erit, ſicut æs ſonans, aut cymbalum tinniens*. Si igitur oſtenderimus, omnem Hæreſim caſta ſemper deteſtatam cubilia, alumnos illius ſtupris, & ſcortationibus ſacrilegis contaminatos, ventri & indecoris voluptatibus inſigniter traditos; erit, vt facilè percipiat ſanæ mentis Lector, non potuiſſe eos Canticorum ſubtiles, & abſconditos penetrare amplexus, ac proinde in blaſphemiam, ſummamque temeritatem prolapſos, vocare auſos Hymenæum ſæcularem planè, impuros exhalantem ardores: ſed & colliget vniuerſim, ex luxuriæ turpiſſima officina nihil impollutum, & inclytum potuiſſe prodire.

Victor. **Bernard.** **Amare oportet ad intelligendum amoris Carmen.**

46. Ac de nuperis Sectis penè ſuperuacaneum ſit aliquid dicere, adeò res ipſa omnium luminibus expoſita. Duo Promachi, Lutherus, atque Caluinus, quales moribus, quales calamo, & verbo? Martinus Catharinam Boræam Chriſto dicatam virginem ex Monaſterio Mynicæ abreptam, ante ora, vulnuſque mortalium vxorem compellare non erubuit. Quidni, cùm polygamiam licitam eſſe diceret, inhibendum cœlibatum, virginitatem Dei præceptis aduerſari, impoſſibilem obſeruatu? Ioannes, vt vidimus anteriori Sectione, à Sodomica lue nunquam conualuit; Monaſteria cœnobitica, lib. 4. Inſtitutionum cap. 13. vocauit, *Lupanaria ſceleratorum, vel conuenticula Schiſmaticorum*. Iam & Anabaptiſtæ etiam germanis ſororibus fœdo, & abominando coïtu iunguntur, & poſt ſermonem fit exhortatio, vt creſcant & multiplicentur, taleſque vniuerſi, quales hœdi ſalaces, à quibus ductantur: vt non inſcitè dixerit noſter Maldonatus ad verſ. 11. cap. 19. Matthæi. Hactenus inauditum monſtrum, quod Lutheranus, aut Caluiniſta quiſpiam virginitatem perpetuam ſeruauerit. Et quid? nonne id proclamat odium incenſum in vota religioſa? atque omnium ordinum apud ipſos coniugia? Legatur in primis Ioannes Coclæus, teſtis oculatus, & maximæ fidei, dum Lutheri acta memorat: Florimundus Ræmundus tomis duobus de origine Hæreſum: noſter Gaulterius in ſua Chronologia collatione Hæreſum poſt ſæculum 16. Ego vnius teſtimonio, eiuſque ipſis addictiſſimi, vt qui matrimonium virginitati prætulerit in colloquio proci, & puellæ contentus ero. Eraſmus igitur ſubdolus, & vafer peſſimorum fautor dogmatum, epiſtola, quam ſcripſit ad Vulterium Neocomum, anno 1529. ſic de Nouatoribus ſermocinatur apud Bellarminum, lib. 4. de Notis Eccleſiæ, cap. 13. *Circumſpice* (inquit) *populum iſtum euangelicum, & obſerua, num minùs illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciant ij, quos deteſtamini? Profer mihi, quem iſtud Euangelium ex comeſſatore ſobrium, ex feroci manſuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum: ego tibi multos oſtendam, qui facti ſunt ſeipſis deteriores*. Ac alia non pauca ibi, vel ex Hæreticorum ſomnijs deprompta Cardinalis Bellarminus.

Hæreſes à libidinibus exortæ Lutherus, & Caluinus fœdiſſimis amoribus contaminati. **Monſtra ſimile inuenire apud Sectarios virginitatis cultorem. Maldon. Cochlæus.** **Ræmund.** **Gaulter.** **Eraſm.** **Bellarm.**

Sed fuerint pudentiores antiqui Sectarij? abſtinuerunt à ſcortationibus, & crapula? Minimè gentium. Deligam autem, qui hæc perſuadeat, ex copioſa veterum Magiſtrorum ſegete vnum Hieronymum, quòd in eruendis Hæreticorum moribus, & diſciplina operam inſignem poſuiſſe videatur, quando & ab eo erudiri Schiſmaticorum malleus exoptarit magnus Auguſtinus epiſt. 9. ad finem illius. Stridonenſis ergo in illud cap. 7. Oſeæ: *Væ illis, quoniam*, &c. *Super Hæreticis facilis eſt interpretatio, quòd væ habeant ſempiternum, quia receſſerunt à Deo. Iſtiuſmodi non poſſunt dicere: Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Sed volutantur in ſordibus libidinum; vacant ſtupris, & quicquid loquuntur, & putauerint ſe in laudem Dei dicere, vlulatus luporum, & vaccarum inſanientium ſonitus eſt. Raró Hæreticus diligit caſtitatem: & quicunque amare pudicitiam ſe ſimulant, vt Manichæus, & Marciõ, & Arius, & Tatianus, & inſtauratores veteris hæreſeos, venenato ore mella promittunt. Cæterùm, iuxta Apoſtolum, quæ ſecretè agunt, turpe eſt dicere*. Atque in illud c. 9. eiuſdem Prophetæ: *Sicut vuam in deſerto*, &c. *Difficile eſt Hæreticorum reperire quempiam, qui diligat caſtitatem, non quòd eam*

47. **Antiqui Hæretici ſalaces & petulci, ſicut noui.** **Auguſt. Hieron.**

præferre deſiſtat in labijs, ſed, quòd non ſeruet in conſcientia, aliud loquens, & aliud faciens. Et in Ieremiæ cap. 3. ea verba: *Et dixit Dominus ad me, &c. Omnis autem Hæreticus habitat in Aquilone, & calorem fidei perdidit, nec audire poteſt illud Apoſtoli, ſpiritu feruentes: & quia ſe voluptatibus tradidit, receſſit à Domino, & diſperſit vias ſuas alienis dogmatibus, & voluptatem ſecutus eſt: nulla enim hæreſis, niſi propter gulam, ventremq; conſtruitur, vt ſeducat mulierculas oneratas peccatis.*

48. Verùm idem ad Cteſiphontem aduersùs Pelagianos: *Simon Magus hæreſim condidit Helenæ meretricis adiutus auxilio: Nicolaus Antiochenus, omnium immunditiarum repertor, choros duxit fœmineos: Marcion Romam præmiſit mulierem, quæ decipiendos ſibi animos præpararet: Apelles Philomenen ſuarum comitem habuit doctrinarum: Montanus immundi Spiritus prædicator multas Eccleſias per Priſcam, & Maximillam, nobiles, & opulentas fœminas, primùm auro corrupit, deinde hæreſi polluit. Dimittam vetera, ad viciniora tranſcēdam. Arius, vt orbem deciperet, ſororem Principis ante decepit: Donatus per Africam, vt infelices quoſque pollueret aquis, Lucillæ opibus adiutus eſt: Agape Elpidium, mulier virum, cæcum cæca duxit in foueam, ſucceſſoremque ſui Priſcillianum habuit, Zoroaſtris magi ſtudioſiſſimum, & ex Mago, Epiſcopum, cui iuncta Galla, non gente, ſed nomine germanam huc illucque currentē alterius, & viciniæ hæreſeos reliquit hæredē.* Ad Euſtochium autem de cuſtodia virginitatis ſcribens: *Cæterū virgines (ait) quales apud diuerſas hæreſes, & quales apud impuriſſimum Manichæum eſſe dicuntur, ſcorta ſunt exiſtimandæ, non virgines. Sed, quia ſciunt virginale vocabulum glorioſum, ſub ouium pellibus lupos tegunt, Chriſtum mentitur Antichriſtus, & turpitudinem vitæ falſo nominis honore conueſtiunt.* Sed facundus in primis Hieronymus aduersus Iouinianum ad finem libri 2. quem eius ſermonem eò libentiùs tranſcribam, quòd ad viuum delineet, & qui noſtra penè ætate fuerunt, hæreſum Architectos, & qui horum patrocinium ſubierunt: *Egregia ſanè vox, & quam audiat ſponſa Chriſti: Raro ieiunate, crebrius nubite: non enim poteſtis implere opera nuptiarum, niſi mulſum, & carnes, & nucleum ſumpſeritis: viribus opus eſt ad libidinem, citò caro conſumpta marceſcit: nolite timere fornicationem: qui ſemel in Chriſto baptizatus eſt, cadere non poteſt. His conſilijs ſubulcis tui, paſtoribus noſtris ditiores ſunt, & hirci plurimas ſecum capras trahunt, & qui inſanientes in fœminas facti ſunt, ſtatim vt mulieres viderint, adhinniunt, & impatientiā ſuā (proh nefas!) Scripturarū ſolantur exemplis. Sed & ipſæ mulierculæ miſeræ, & non ſolùm miſerabiles præceptoris ſui verba cantantes: quid enim niſi ſemen requirit Deus? non ſolùm pudicitiam, ſed etiam verecundiam perdiderūt, maioriq; procacitate defendunt libidinem, quam exercent. Habes præterea in exercitu tuo plures ſuccenturiatos; habes ſcurras, & velites in præſidijs, craſſos, comptos, nitidos, clamatores, qui te pugnis, calcibuſq; defendant: tibi cedunt de via nobiles, tibi oſculantur diuites caput: niſi enim tu veniſſes, ebrij atque ructantes Paradiſum intrare non poterant.*

49. *Hæreſes ex ſuperbia progenita.* Quid autem eſt, quod ex luxuria ortas hæreſes dixerimus, cùm potiùs ſuperbia tam enorme monſtrum parturierit, vt ſcribit Auguſtinus libro de ſalutaribus documentis, cap. 19. & libro de vtilitate credendi ad Honoratum, cap. 17. *Auguſt.* Ipſe Hieronymus in Oſeam ad illud cap. 9. *Da eis, Domine, &c.* *Hieron.* Gregorius Papa lib. 4. Moralium, cap. 13. *Greg.* *Hæreticorum (ait) locus, ipſa ſuperbia eſt: quia niſi prius in corde intumeſcerent, ad prauæ Aſſertionis certamina non conuenirent.* Atque multis demonſtrat Bellarminus lib. 4. de Eccleſia, qui eſt de eius Notis, cap. 13. *Bellarm.* Sanè ideo potiſſimùm affirmauimus, ex libidinibus & omni voluptate obſcœna enaſci hæreſes, quoniam ex ſuperbia oriuntur; eſt enim indiuiſa ſuperbiæ proles, corporis abuſio, vti docet Gregorius lib. 32. Moral. cap. 21. *Sed, cur, cùm Behemoth iſtum fœnum comedere intulit, prima deceptionis eius argumenta, luxuriæ damna ſubiunxit, niſi quòd liquidò omnibus patet, quia poſtquam ſemel hominis ſpiritum ſuperbia ceperit, mox ſe ad corruptionem carnis extendit? Quod in ipſis quoque hominibus primis agnoſcimus, qui dum poſt perpetratam ſuperbiam, pudenda membra contegunt, patenter indicarunt; quia, poſtquàm apud ſemetipſos intus arripere alta conati ſunt, mox in carne foris erubeſcenda pertulerunt. Behemoth itaque iſte inſatiabiliter ſæuiens, & deuorare totum hominem ſimul quærens, modo in ſuperbiam mentem erigit, modo carnem luxuriæ voluptate corrumpit.* Hæreſim igitur, & ambitio, & laxæ vitæ, ſpurcorumq; amplexuum deſideria generant: hoc ſtemma, hæc linea generoſæ ſobolis.

Mirum tamen cuipiam apparebit, cùm à nobis oſtenſum fuerit, Hæreticos crapula, & ſtupris ſine verecundia commaculari, vt putauerint ſanè Epithalamium Salomonis libidinis eſſe Carmen, quorſum illud ex Scripturarum canone dempſerint. Debuerant potiùs pro aris, & focis defendere propheticum eſſe, & à Deo inſpiratam Muſam: ſic nanque haberent, quibus poſſent armis ſuam protegere laſciuiam, quando & Deus ipſe non contempſerit verſus pangere ſanè procaces. Verùm, eius rei non vnam cauſam accipiat Lector. Primùm, Hæretici burdones, & ſtupidi ſunt, ne ſcintilla illis, aut ingenij, aut acuminis: quare eorum ſcripta mille contradicentijs referta ſunt, nec Proteus tantas mutauit formas. Sed de eorum tenebris, & craſſa lippitudine Hieronymus in illud cap. 13. Ezechielis: *Væ Prophetis, &c. Hæretici Dei ſpiritum relinquentes, ſequuntur ſpiritum ſuum: quia nequaquam diuino inſtinctu; ſed proprio corde vaticinantur: vnde & nihil vident: quis autem Hæreticorum, qui ſequitur ſpiritum ſuum, non impingat in tenebris, vt cæcus cæcos ducat in foueam? Vnde, licèt ſibi in myſterijs, imò orgijs ſuis plura eccleſiaſticis Doctoribus videre videantur; tamen nihil omnino vident, quia Solem Iuſtitiæ perdiderunt.* Fas ſiet Hieronymo ſocium dare, & quidem ſimillimum noſtrum Maldonatum, qui ad caput 1. Euangelij Ioannis: *Hoc vnum (inquit) obiter indicemus, vt Lector intelligat, adeò obcæcari à Deo ſolere Hæreticorum ingenium; vt, quia, quæ certa, atq; perſpicua ſunt, credere nolunt, quæ abſurdiſſima ſunt, credant. Palpant, vt ait Iſaias, ſicut cæci parietem, impingunt meridie quaſi in tenebris, cap. 59.* Ergo, cum ſpiſſa laborent caligine, nulla ab eis conſequentiarum petenda ratio, nec attendendum, quàm abſona ſint, quæ loquantur. Altera autem cauſa eſt, quòd in ſpeciem caſtis patrocinari videantur moribus; non quòd ament pura cubilia; ſed, quia ſciunt (vt inquiebat Hieronymus ſuprà numer. 48.) *Virginale vocabulum glorioſum, ſub ouium pellibus lupos tegunt, & turpitudinem vitæ falſo nominis honore conueſtiunt.* Itaque, cùm fœtidè viuunt; honeſti tamen audiri volunt; non, quòd in virtutem proni ſint aliquo modo; ſed, quoniam ex his etiam artibus ambitio alitur. Gloriam autem vt conſequantur apud homines, ſimulant diligere ſe illa, quæ maximè

50.

Hæretici nulli ingenij acumine, in opertiſſimis Hieron.

Maldonat. cōmendatio.

Hæreticorum ſimulatio.

oderunt.

oderunt. Tertia denique ratio eſt; quoniam, vt decipiant incautam plebem, & inexpertum, rudeque vulgus, bona aliqua, vel quæ ſpeciem probitatis, rectique habere videantur, peſſimis admiſcent, quòd non audeant puram propinare cicutam: igitur quandoque virginitatem, & pudicitiam extollere arbitreris: agitur autem iſtud ab eis, vt talibus velata pigmentis amara degluttiantur abſque horrore. *Habent quippe hoc Hæretici proprium* (ait Gregorius libr. 5. Moralium, cap. 10.) *vt malis bona permiſceant, quatenus facile ſenſui audientis illudant: ſi enim ſemper praua dicerent, citius in ſua prauitate cogniti, quod vellent, minime perſuaderent. Rurſum, ſi ſemper recta ſentirent, profectò Hæretici non eſſent: ſed, dum fallendi arte ad vtraque ſeruiunt, & ex malis bona inficiunt; et ex bonis mala, vt recipiantur, abſcondunt, ſicut, qui veneni poculum porrigit, ora poculi, dulcedine mellis tangit, dumque hoc, quod dulce eſt, primo attactu delibatur, etiam illud, quod eſt mortiferum, indubitanter abſorbetur. Itaque Hæretici permiſcent recta peruerſis, vt oſtendendo bona, auditores ad ſe trahant; et exhibendo mala latenti eos peſte corrumpant.*

Hæreticorum aſtutia in propinando veneno.

51\. Lectura Bibliorum vitiata, litteræ dum hæret.

Ergo, qui Canticorum genuinos ſenſus penetrare deſiderat, neceſſe eſt oculos auertat à caſtis licèt humanorum coniugum amplexibus, quibus tanquam inuolucris occultantur ſacroſancta arcana: ſic monent Patres ſectionis limine dati, alioquin ſi tam craſſum eſt lumen, vt extima ſolùm aduertat; & in omni Scriptura, quod offendat, inueniet. Quippe, vt ſapienter aduertit Theodoretus ad cap. 1. Oſeæ: *Huiuſmodi mille alia in Scriptura ſacroſancta inuenire licet, quorum ſcopum, & propoſitum ſi quis ignorauerit, prophetica virtute hæc indigna ducet: qui autem Dei ſtudium, & amorem in homines plane ſciunt, vtq; omnia ad hominum ſalutem adminiſtrat; inde, vnde alij contemnunt, Dei laudationum occaſiones arripiunt.* Sed Hieronymus longiori oratione, & Charybdim, & ſcopulos oſtendit, & quomodo adnauigari abſque diſcrimine valeant, modum, ordinemque præſcribit. Libro igitur tertio Commentariorum in Epiſtolam ad Galatas, ad illa cap. 3. *Vtinam*, &c. *Quis enim non docebitur ſeruire luxuriæ, & fornicationem habere pro nihilo, cùm Iudam ad meretricem legerit ingredientem, & Patriarchas habuiſſe multas pariter vxores? Quomodo non ad idololatriā prouocabitur, qui ſanguinem taurorum, & cæteras Leuitici victimas, non plus, quam quod littera ſonat, putauerit indicare? Quod autem inimicitias in aperto poſitus Scripturæ ſermo doceat, & ex hoc loco probatur: Filia Babilonis miſera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuiſti nobis. Beatus, qui tenebit, & allidet paruulos tuos ad petram. & cætera his ſimilia, de contentionibus, videlicet, æmulatione, ira, rixis, diſſenſionibus, ad quæ, ſi non altius aliquid ſentiamus, prouocant nos magis Hiſtoriæ exempla, quàm prohibent. Hæreſes quoque magis de carnali Scripturæ intelligentia, quam de opere carnis noſtræ, vt plurimi æſtimant, ſubſtiterunt. Necnon inuidiam, & ebrietates per legis litteram diſcimus: inebriatur Noe poſt diluuium, & Patriarchæ apud fratrem Ioſeph in Aegypto: ſed & comeſſationes in Regnorum libro ſcriptæ ſunt, ſaltante Dauid, & concrepante tympano coram Arca Teſtamenti Dei, & his ſimilia. Multarum ergo malorum occaſio eſt, ſi quis in Scripturæ carne permaneat, quæ, qui fecerint, regnum Dei non conſequentur. Quamobrem ſpiritum Scripturæ, fructuſque quæramus, qui non dicuntur eſſe manifeſti; multo quippe labore, & ſudore, & digno cultu in Scripturis fructus Spiritus inuenitur. Quod ſi relictis typis ad veritatem Scripturæ tranſeamus, & Spiritum, ſtatim nobis prima charitas panditur, & ad gaudium inde gradientes peruenimus ad pacem, per quam conſequimur patientiam.* Hanc Hieronymi aduertentiam niſi Hæretici præſumptuosè faſtidirent, nequaquam tam brute, & omninò ſecundùm carnem de Scripturis, Deique puriſſimo verbo loquuti eſſent.

SECTIO VI.

Theodori Mopſuaſteni tria argumenta aduerſùs Canticum Salomonis: ætas legendi Cantica: notata in Iudæis ſpurcities; in Hæreticis maleuolentia.

52\. Apud Iudæos non patebat Canticorum lectio, niſi elapſis triginta annis.

PRIMVM obiectat Theodorus: *Vnde* (ait) *nec nobis, nec Iudæis publica lectio vnquam Cantici Canticorum facta eſt, tanquam domeſticus, & nuptialis Salomonis conuiuij cantus, opprobria ſponſæ ſonans.* Fuit quidem Hebræorum præceptio, ne quis ante expletum trigeſimum annum, Canticorum lectioni, ſtudijſque vacaret; quemadmodum ex veterum Antiſtitum, atque Doctorum traditione ad nos manauit. Sic Origenes proœmio 4. homiliarum: Nazianzenus in Apologetico: Hieronymus ſæpè, ſed expreſſiùs Proœmio in Ezechielem, & Epiſtola ad Paulinum de Bibliorum Codicibus. Hoc autem non eſt prohiberi omnimodè librum illum, & mortalium aſpectibus interdici, vti Mopſuaſtenſis innuit: ſed occultari ad tempus ſolùm, Puto autem in Eccleſia Catholica nunquam vetitam eius auditionem, & ſtudium, cùm & femineæ patuerit imbecillitati: quippe Hieronymus, qui multò ante Theodorum vixerat, epiſt. 7. ad Lætam, de filiæ inſtitutione: *Mandet memoria* (inquit) *Prophetas, Pentateuchum, & legum, & Paralipomenon libros: Eſdræ quoque, & Eſter volumina: ad vltimum ſine periculo diſcat Canticum Canticorum, ne ſi in exordio legerit, ſub carnalibus verbis, ſpiritalium nuptiarum Epithalamium non intelligens, vulneretur.* Quare coniectamur, cùm dicit: *Nec Iudæis, nec nobis*, &c. ſignificare poſteriori dictione non Orthodoxorum cœtum: verùm Schiſmaticorum cum Iudæis analogos conuentus: fuit nanque in expoſitione Pſalmorum præſertim, Mopſuaſtenſis, Hebraïcæ perfidiæ audax æmulator: negabat quippe de Chriſto vaticinatum fuiſſe Pſalmodum, vti ſcribunt, & Leontius Bizantinus lib. 3. contra Neſtorianos, & Eutychianos, & fragmentum ex Heſychij Hieroſolymitani Presbyteri narratione inter quintæ Synodi Acta, collatione 5. Vide Seuerinum Binnium tom. 2. Conciliorum: noſtrum Turrianum libr. 1. in Clemen. A Iudæis igitur mutuatus plurima, hoc etiam accepit eum diſcentibus ſuis, ne Canticorum volumen perlegerent ante annos triginta. Quòd ſi de Catholicis pronunciauit, ab aperto mendacio exorditus eſt defenſionem inuerecundè, ex Hæreticorum more: nempe, Eccleſia noua, & poſterior, quam Chriſtus ſupra petram fundauit, cùm attenderet ſatis annorum eſſe in adoleſcentibus, ſi vita immaculata; & ſenectutem venerabilem non ex annorum numero computandam, ad hæc gratiam ſub

Orig. Nazianz. Hieron.

Eccleſia Catholica nulli annorum periodum non ſtatuit lectioni Canticorum.

Theodorus Mopſuaſtenus Iudaizās Leuor.

Heſych.

Binn. Turrian.

Euan-

Digitized by Google

Euangelio abundare, nullam certam annorum periodum ſtatuit, quæ definerct tempora idoneæ lectionis Canticorum: aduertit autem, quacunque ætate perlegatur Codex, opus eſſe cordis nitela, morum conſpicua quadam eminentia. Sic Patres ſub initio antecedentis Sectionis producti, de recentioribus Delrius cap. 4. Iſagogæ in Cantica; Sanctius prolegom. 12. Placidus Nigidius ad finem 1. prologi.

Delrius. Sanct. Nigid.

53. Cæterùm, quamuis Eccleſia iunior ex Apoſtolorum ſemine, nullam à legendis Canticis ætatem prohibuerit, (quanquam innuat, quales exoptat fore, cùm ad euoluendum eum Hymenæum ſe conferunt;) ſeniores tamen Hebræorum, conſideratis temporum circunſtantijs, probè atque ſapienter egerunt: nam alta donati prudentia, animaduertebant ad luxuriam pronum vulgus, & in feminco ſexu amiſſam reuerentiam muliebris conditionis; quippe ſingularis eſt illa animaduerſio Galatini lib. 7. de arcanis catholicæ veritatis, c. 14. nam de Rabbinorum quadam traditione ſermocinatus: *Ex hac* (ait) *traditione manifeſtè datur intelligi, quòd cauſa, quare Meſſias non magis accelerauit aduentus ſui tempus, fuit Iudaicarum virginum corruptio, quæ omnes, vel per coniuges, vel per alios deſlorari cupiebant.* Atque huius veſtigium aliquod apud Iſaïam cap. 3. quod puellæ viros ambiant: & quidem ſeptem apprehendunt vnum, neque aliud ab eo poſtulant, quàm vt maritus, aut amator nominetur. Verùm, vt Hieronymus ad Algaſiam quæſtione decima: *Quantæ traditiones* (ait) *Phariſæorum ſint, quas hodie vocant δευτερώσεις, & quàm aniles fabulæ, euoluere nequeo: neque enim libri patitur magnitudo, & pleraque tam turpia ſunt, vt erubeſcam dicere; dicam tamen vnum in ignominiam gentis inimicæ.* Atque ſanè illud vnum eiuſmodi eſt, quod ſatis declaret ſpurcitiem Iudaïcam. Videat Lector apud Hieronymum. Neſcio, an ab Ægyptijs hæc ad eos deriuata lues, ſicut & idololatria, à qua nunquam purgare ſe potuerunt ſatis: nam ſupra alias nationes libidinibus deditos Ægyptios ſcribit Hieronymus lib. 1. in Ieremiam, ad illud c. 2. *Filij quoque Mempheos.* Fortaſſe & quod ex eorum deliramentis Alcoranum Mahumetes concinnarit, vt carneam faciliùs deluderet plebem, beatitudinem futuræ vitæ conſtituit in cibo, & potu, & vxorum multitudine apud Bellarminum lib. 4. de Eccleſiæ Notis, cap. 11. His illud iungendum, quòd cùm ad immunditiam tam eſſent procliues Hebræi, Scripturas ſecundùm litteram intelligentes ſolùm quemadmodum ſonabat dictio; ita accipiebant craſsè nimis, ad corpus omnia penè referentes. Oſtendit latè diſp. de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, a cap. 46. Leo Caſtrenſis, & nos inſinuauimus Anteloquio 1. Sect. 9. num. 73. Ergo Viri, & iudicio, & moribus excellentes in Synagoga, cùm animaduerterent ciuium ſuorum indolem malam, arbitrabantur, ſic affectos, quandoquidem verba tantùm Epithalamij attenderent, capeſſuros ex eius lectione detrimentum magis, quàm commodum, ſi ante maturam ætatem legerent: ac propterea eius ſeuere interdixerunt iuuenibus, & immaturis ſtudium.

Hebræorum vulgus ad luxuriam pronum.

Galatin.

Iſaiæ 3.

Iudæi idolis addicti.

Ægyptij ſupra alias nationes libidinoſi.

Hieron.

Bellarm.

Iudæi Scripturas ſecundùm litteræ ſuperficiem conſtruunt.

Leo Caſtr.

Cur negata iunioribus Canticorum lectio apud Iudæos?

54. Hoc autem Codicis vitium non fuit, ſed diſcentium: quemadmodum in diuiniſſimo Sacramento Corporis Chriſti, quòd indignis mors ſit, atque venenum, ſumentium culpa eſt. Sed declaremus vno, alterove exemplo. Nam peruulgata apud Hexameri Tractatores quæſtio eſt, quando ea firma, certaque ſit opinio, quæ Angelos ſimul cum hoc corporato mundo creatos fuiſſe adſtruit, quamobrem Moyſes prætermiſit de Angelis memoriam aliquam inferre? Ac reſpondent communiter equidem, ob nationis ruditatem feciſſe; nam cùm ſtupida eſſet gens, atque alias Ethniciſmi amans, ſi quos intelligeret eſſe ſupramundanos Spiritus, pro Dijs haberet. Sic Chryſoſtomus, Theodoretus, & alij apud Pererium lib. 1. in Geneſim, diſput. *Cur Moyſes creationem Angelorum non expoſuerit?* Quemadmodum igitur, quòd Legiſlator Iudæis occultauerit angelicæ molitionis ordinem, nemo ſapiens deduxerit, feciſſe propter eius naturæ, aut turpitudinem, aut ignobilitatem, imò potiùs ob nimiam præſtantiam, damnaueritque ſolùm tarda Hebræorum ingenia, quorum captum vincant tanta myſteria, & maculæ verterit propenſionem in ſuperſtitiones Gentilitij; ita quidem, quòd Epithalamium ſuppreſſerint in Synagoga prudentes, commendat Hymenæi excellentiam, ſed vituperio eſt Iudæis, quoniam & eorum luxuriam inſinuat, & quam craſsè Scripturas enodarent, ſubindicat. Valet ad exponendam hanc rem, & ſimilitudo deſumpta à tranſlationibus Bibliorum: nam, quæ fiunt cuiuſque prouinciæ, aut regni idiomate, eæ prohibentur ab Eccleſia, ne paſſim terantur; imò ne ab eruditis quidem propria auctoritate, ſed ex facultate ſuperiorum. Verùm in eo interdicto, popularium vtilitati præcipuè conſultum: *Quippe, ſi populus rudis,* (inquit Bellarminus lib. 2. de verbo Dei, cap. 15.) *audiret lingua ſua vulgata ex Canticis Canticorum: Oſculetur me oſculo oris ſui, &c. Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. & illud Oſeæ: Vade, & fac tibi filios fornicationum. necnon adulteria Dauid, inceſtum Thamar, mendacia Iudith, & quemadmodum Ioſeph fratres ſuos inebriauit. Sara, Lia, Rachel dederunt ancillas viris ſuis in concubinas, & multa alia eorum, quæ in Scripturis magna cum laude commemorãtur; vel prouocaretur ad huiuſmodi imitanda, vel contemneret ſanctos Patriarchas, vt olim Manichæi, vel putaret mendacia eſſe in Scripturis: & cùm tam multas apparentes contradictiones in Scripturis eſſe videret, & ſoluere non poſſet, periculum eſſet, ne tandem nihil crederet.* Condemnet igitur Mopſueſtenus, aut alius Sycophanta vniuerſalem Eccleſiam, ſimulque aſſerat, omnes Scripturas peſſimas habendas, quòd à vulgi luminibus arceantur: ac non potiùs dixerit, ſi quid ei mentis, aut cerebri, non librorum ſanctiſſimorum hoc eſſe mendum, ſed imperitæ multitudinis ruditati conſultùm fuiſſe maxima cum prouidentia.

Iudæi ſtipidi.

Angelorum creationẽ cur Moyſes caluerit?

Perer.

Biblia cur vulgari idiomate non legantur?

Bellarm.

Verùm certè noſter Sanctius prolegom. 12. in Cantica, cogitauit iunioribus prohibitam Canticorum lectionem, non ob intemperantiæ diſcrimina; ſed propter Carminis ſummam arduitatem, quando & eiſdem præcluſæ viæ ad Geneſeos exordium: Ezechielis autem initia, & fines; in quibus ſanè alia, quàm illecebræ, cauſa inueſtiganda eſt, cùm nullas verborum blanditias complectantur. Quod & ſenſere ante illum Salmeron tom. 1. prolog. 2. cuius verba dabimus Anteloquio 9. Sect. 4. Iulius Rogerius Opuſculo 1. cap. 1. Sanè eius traditionis narrator Hieronymus id planè innuere viſus procemio In Ezechielem: *Aggrediar* (inquit) *Ezechiel Prophetam, cuius difficultatem Hebræorum probat traditio: nam, niſi quis apud eos ætatẽ ſacerdotalis miniſterij, id eſt, triceſimum annum impleuerit, nec principia Geneſeos,* 55.

Sanct. Canticorum lectio ob difficultatem vetita.

Roger.

Hieron.

Geneſeos, nec Canticum Canticorum, nec huius voluminis exordium, & finem legere permittitur. Vt ad perfectam ſcientiam, & myſticos intellectus plenum humanæ naturæ tempus accedat. Sed, quis tam egregio non teſti fidat? Conciliat autem volumini non modicam auctoritatem. Quemadmodum enim templi auguſtiſſimi locus ille, ad quem nemini patebat ingreſſus, niſi ſummo Antiſtiti, atque huic per anni circulum ſemel tantùm, erat cæteris religioſior portio, maioris quoque amplitudinis & gloriæ: ſic iſtud metrum, præcipua quadam dignitate eminet inter veteris Inſtrumenti Tractatus, vel ob hoc in primis, quòd eius lectio non pateret cuilibet. Verùm, ne exceſſiſſe videamur, quòd Sancto Sanctorum conferre auſi fuerimus, audiendus erit Gregorius Nicænus homil. 1. in Cantica: *Iam ergo ingrediamur* (inquit) *Sanctum Sanctorum, quod eſt quidem Canticum Canticorum: quomodo enim in Sancto Sanctorum docemur quandam abundantiam, & intenſionem ſanctitatis, per hanc vocem ſuperlatiuam; etiam per Canticum Canticorum, myſteria myſteriorum nos docere profitetur ſublimis oratio. Nam, cùm multa ſint diuinitùs inſpirata, doctrina Canticorum, per quæ à magno Dauid, & Iſaia, & Moyſe, & multis alijs docemur magnas de Deo intelligentias, hoc diſcimus ab hac inſcriptione, quod quantum à Canticis externæ ſapientiæ diſtant Cantica Canticorum, tantùm ſuperat Canticum Sanctorum myſterium, quod eſt in Cantica Canticorum: quo quid amplius ad mentis comprehenſionem, nec inuenire, nec capere poteſt auris humana, nec natura.* Quæ Nicæni verba declarant, quicquid in huius Epithalamij cumulatiſſimam laudem proferri valeat.

Nicæn.

56\. Dicta Scripturæ, & Patrum malitioſè explanant Hæretici.

Nunc Hæreticorum ingenia, qui ignorant, diſcant palàm, quibus ſolenne eſt, vt in vituperium conuertant, quæ ad encomium deſtinata ſunt: nam, cùm ex eo quòd ab omni ætate liber non eſſet terendus, colligere debuiſſent, ſingulariter diuinum eſſe Codicem, maluerunt in oppoſitum ſenſum detorquere, & interdictum aſſerere; ne, quoniam profana eſſet cantilena, noceret. Notauit Auctor Commentariorum in Epiſt. ad Romanos, inter Opera Ambroſij ad illud: *Primùm quidem gratias ago Deo, &c. Quid eſt* (inquit) *quod cùm ſcriptis illos corrigat, & à carnali ſenſu abſtrahat, præſentiam ſuam neceſſariam dicit, vt gratiam illis ſpiritalem miniſtraret, cùm quæ ſcribit, ſpiritualia ſint: niſi quia aliter dicta ad aliud ſolent rapi, ſicut ab Hæreticis fit?* Et aduerſum ipſum Creatorem auſi: *Nam diſciplinam eius, &, vt ita dicam, medicinam* (ait Hieronymus ad illud cap. 3. Amos: *Percuſſi vos, &c.*) *crudelitatem interpretatur*. Quapropter hos eleganti nomine ijdem Patres caupones improbos vocarunt, qui vinum in aquas conuertunt; id eſt, optima ad malos deflectunt ſenſus; & quod ſaluare, laudareque oportebat, condemnent. *Hæretici* (inquit Hieronymus ad illud cap. 1. Iſaiæ: *Argentum tuum, &c.*) *euangelicam veritatem corrumpunt praua intelligentia, & ſunt caupones peſſimi, facientes de vino aquam: cùm è contrario Dominus noſter aquas in vinum verterit, & tale vinum, quod miretur architriclinus: quale & Regina Saba in Salomonis eſt mirata conuiuio, pincernas eius & miniſtros vini, ſua voce collaudans.* Atque Ambroſius ſermone 11. in Pſalmum 118. ad illud: *Narrauerunt mihi, &c. Multi enim fures ſunt, qui verbum Dei, non ad veritatem ſuam furantur, & rapiunt, ſed ad fraudem; & patrimonium quoddam cæleſtium Scripturarum in ſua furta detorquent, adulterina ſibi compendia colligentes dolo magis, quàm veritate quæſita. Sed hi ſunt, qui miſcent aquam vino, tanquam caupones peſſimi adulterantes ſermonem Dei, & inſyncerum proferentes, quicquid perfido, & tanquam ebrio ore deprompſerint; & ideò aliena loquuntur à lege, &c.*

Ambr.

Hieron.

Hæretici caupones peſſimi Euangelij ſynceritatem peruertentes.

Alia Theodori Mopſuaſteni criminatio eſt: *Si enim propheticam gratiam meruiſſet,* (ait) *mentionem alicubi Dei feciſſet: in nulla enim prophetica Scriptura Deus non memoratur.* Verùm probare debuiſſet futilis Theologus, deſiderari, vt Dei nomen ponatur, neque aliter Scripturæ conflari nomen: nam & ſanè Eſtheris volumine omiſſos Deo adſcribi ſolitos titulos, Genebrardus, cùm in hanc incideret querelam, aduertit ad initium explanationis cap. 1. Canticorum; nec hunc, quod ſciamus, librum reiecit è canone Mopſueſtenſis; quippe Scripturam conſtituens potiſſimùm prædicatum eſt, vt Dei loquutio ſit: poteſt autem Deus multa effari, quin ſui nominis intermiſceat memoriam. Sed optimè à Ludouico Sotomaior animaduerſum in præfatis, pagina 19. falſum eſſe, quod argumentum dicat: nam, quemadmodum, aut Eccleſiam, aut animam, ſponſa, eique attributa verba, vt cùm appellatur columba, ſoror, amica, denotant; ita ſponſus, & varia illius epitheta Deum ſignificant: & quando in toto Epithalamio conſtans, perpetuaque ſeruatur Metaphora, debuit & ſub hieroglyphico Deus quoque latere. Agit ædepol Hieronymus ſcribens ad Marcellam epiſtola 136. de Creatoris appellationibus, quarum fuit inter Iudæos celebris rumor: quòd ſi ob id ex canone ſacrorum Voluminum putauerat delendum, quod harum ſpeciatim dictionum nulla inueniretur in Salomonico Hymenæo; operæ pretium feciſſet, ſi tam inſolentis pronunciati cauſas manifeſtaſſet. Dicemus nos aliquam, neque, vt opinor, contemnendam.

57\. Dei nomen an in Cantico Canticorum.

Genebr.

Sotomaior.

Hieron.

Primùm igitur aduerto, decem illa nomina maieſtatem, aut terrorem repræſentare. Videatur citata Hieronymi epiſtola, & Sixtus Senenſis libro octauo Bibliothecæ, hæreſi 8. Deinde hoc, cùm ſit amatorium carmen; atque Filij Dei incarnationem, legiſque euangelicæ præfigurans tempora; nihil acerbum, horridum, metuendum complecti, neque faſtuoſum quidem, & tumidum, cùm dixerit ex ethnicis Vatibus vnus, maieſtatem & amorem ſimul commorari non poſſe. Quare Euſebius Pamphilus proœmio in Cantica: *Alij quidem ſacræ Scripturæ libri,* (ait,) *eò quòd in illis futura nouiſſima ſignificentur, verbis indignationis, & iræ, ac formidabilibus minis referti ſunt: hic verò liber, quia nihil aliud quàm Dei ſolium aduentum exprimit; iucunditatis tantum, lætitiæ, ac gaudij ſermones habet: præſente nanque ſponſo lætos omnes aſſore par eſt, nec quenquam lugentem, vt ipſe Dominus.* Igitur, cùm hic Liber, eò quòd Chriſti, & Eccleſiæ Catholicæ, pangeret nuptias, omnem inſuauem reſpueret ſermocinationem, & quæ gaudentibus offenſam pareret, quando ex Dei nominibus pleraque formidinem audienti incutiant, neceſſum erat, vt ea Vates præteriret; reliqua vocabula; eò quod maieſtatem indicarent, admitti non poterant ab amoris carmine. Præclarè Bernardus ſermone 59. in Cantica ad illud cap. 2. *In terra noſtra, &c: Non planè principatum ſonat vox iſta, ſed conſortium, ſed familiaritatem; tanquam ſponſus hoc dicit, non tanquam Dominus. Quid? Conditor eſt, & conſortem ſe reputat? Amor loquitur, qui Dominum neſcit; Carmen, nimirum, amoris eſt, nec alijs hæc, quàm amatorijs fulciri oportuit.*

58\. Ex decem nominibus Dei cur nullum in Cantico Canticorum?

Nulla terroris vox in Cantico Canticorum.

Euſeb.

Bernard.

Digitized by Google

tuit. In hanc ferè normam præter Canticorum Interpretes reſpondent, Sixtus Senenſis citato ſuperiùs libro: Cardinalis Bellarminus libro 1. de Verbo Dei, cap. 5. Pereira diſput. 1. in cap. 6. Exodi: Tena lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 8. ſect. 4. Rogerius Opuſculo de libris canonicis, cap. 24.

Sixt. Sen. Bellarm. Pereira. Tena. Roger.

59. Tertium Mopſuaſteni argumentum: *Quoniam neque ſecundùm propheticam ſpeciem expoſita ſunt Cantica; neque ſecundùm Hiſtoriarum traditionem ſicut Scriptura Regum; neque demõſtratiua admonitione ſtudij vtuntur*. Igitur diſplicet liber Canticorum, propterea quod eius ſtylus, neque ſimilis videatur Prophetarum maiorum, minorumve ſermonibus; neque talis appareat, qualis Hiſtoria Regum; nec denique moralia aliqua documenta complectatur, vti Pentateuchum, Moyſis, Salomonis Prouerbia, & Concionator, Euangeliſtarum narrationes. Sed vnde probat ineptulus, oportere verbum Dei ad hæc tria genera alligari, neque poſſe vlteriùs euagari? nam certè Paulus artifex Scripturarum peritiſſimus ad Hebræos cap. 1. *Multifariam* (inquit) *multiſque modis Deus olim loquens patribus in Prophetis*, &c. Igitur quemadmodum maieſtatem diuinorum eloquiorum commendat, quòd Deus eodem ſermone, vel octo, vel decem obiecta repræſentet, exempli cauſa, illud, *In principio creauit Deus cœlum, & terram*, &c. Geneſis cap. 1. decem, aut viginti fortaſſe ſenſus litterales admittit differentes: ſic & eandem Dei eloquutionem plurimùm extollit, ſi idemmet obiectum non vno modo repræſentet; ſed quinque & octo formis. Itaque aliter Chriſtum futurum prædicit in Hiſtorijs biblicis; aliter in morali, aut Prouerbiorũ, aut Sapientię, diſcurſu; aliter in Prophetis; aliter in Canticis; & futura Eccleſiæ euenta aliter; quàm in his vniuerſis, repræſentat in Apocalypſi Ioannis. Igitur Creatoris gloriam minuit Hæreticus, dum prophetiam vniuerſam tribus vaticinandi normis circunſcribit: adde & amenter dicere, cum probationem nullam afferat: atque, ſi quidquam oratione impertinenti euincit, probabit delendam & ex Bibliorum ordine Apocalypſim. Verùm & in omnibus errat: nam Regum Hiſtorias imitatur ſatis Epithalamium iſtud, quando & rerum geſtarum narrationem poſſe non inuenuſtè appellari docuerimus Anteloquio 1. Sectione 7. Eſt quoque & moralis diſciplinæ nonnihil intermixtum geniali tripudio: habet nanque, quod in ſponſo imitetur grauius quiſque paterfamilias, & in ſponſa matresfamiliarum: quippe conſurgunt manè ad vineas, hortos & pomœria adeunt, neque columbarium deſpiciunt. & qualiter ſe virgo, qualiter noua nupta gerere debeat, cap. 8. Canticorum declaratur cum amplificatione ab illis verbis: *Soror noſtra parua, & vbera non habet*, &c. Denique & in Prophetis eadem reperiuntur, quæ in hoc Epithalamio: nam inuolucris pluſima teguntur ſæpè, præſertim in Ezechiele, & Daniele, Vatibus; & metaphoram de nubentibus ad longum proſequitur Ezechiel cap. 16. Dauid autem Pſalmo 44. *Eructauit*, &c. cuius Odæ idem eſſe argumentum cum huius materia Hymenæi, exiſtimare non paucos, neque abiectæ famæ Auctores monſtrauimus Anteloquio 1. Sectione 9. Cùm igitur in alijs Scripturarum voluminibus eadem eniteant, quæ in hoc Cantico, quemadmodum illa ſint Dei ſyncerum verbum, ita & hoc etiam Opus.

Hebr. 1. Geneſ. 1.

Canticorum Codice reſplẽdet, quod optimum eſt in alijs Scripturę libris.

SECTIO VII.

An non canonicus liber hic, quoniam eius aliqua pars amiſſa ſit? Num vniuerſim Scripturæ quidquam deperdi valeat?

CARMINA illa quinque, & mille, de quibus Reg. 3. cap. 4. verſ. 32. quæque Salomonis edidit Muſa, non extare modò omnia, Interpretum vulgata ſemper opinio fuit: an autem ex tanto numero aliquid ſupereſſet, ſaltem hoc Epithalamium, quamuis Abulenſis nihil reliquum manere putauerit; communi tamen ſententia adſtrui, partem illorum metrorum hunc eſſe Hymenæum, oſtendimus Sectione 3. num. 31. Hoc igitur ſtabilito placito, à quo, niſi rarus quiſpiam, nemo diſcedit, efformo argumentationem: Canticorum volumen pars quædam eſt eorum verſuum, de quibus liber Regum indicatus memorat: at verſus illi non fuerunt Scriptura canonica: igitur neque Salomonis genialis Muſa, quæ eorum pars eſt, ac proinde eiuſdem cum illis naturæ. Minor defenditur propoſitio: Quicquid aliquando canonicam, & ſacram habuit auctoritatem, deperdi non poterat. *Non enim permitteret Spiritus ſanctus* (inquit Salmeron tom. 1. Prolegom. 9. quinquagena 1. canone 4.) *qui eſt Eccleſiæ cuſtos, atque protector, tam graue detrimentum illam pati, atque eſſet iactura canonici Voluminis: ſicut grauiſſimum eſſet incommodum, ſi Eccleſia vel vnius tantum Sacramenti ex ſeptem, quæ habet, iacturam faceret.* Sed illorum carminum deperijt magna pars: igitur illa in Scripturarum canonem nunquam relata ſunt, & conſequenter neque eorum altera pars, videlicet, Canticum Canticorum, quod extat eiuſdem Salomonis. 60

3. Reg. 4. Abul. Salmeron.

At hic diſcurſus ſubdolus eſt: ſupponit enim omnium, quæ Salomon condiderat Metrorum, vnam, eandemque fuiſſe materiam, nempe, de horum nubentium geniali pompa egiſſe tantùm, atque Epithalamij nobis relicta analecta ſolùm, & fragmenta quædam: hoc autem, cùm ſit diſcurſus firmamentum, probaſſe validè oportebat: nam, qui à nobis allegati ſunt Auctores, cùm vocant hanc Poëſim, membrum ex illis; ita loquuntur, quemadmodum ſi nos diceremus, Georgica partem eſſe verſuum, quos Maro compoſuerat: ſic enim pronunciantes loqueremur propriè ſatis: verùm irrideremus, ſi quis inde collegiſſet, huius Muſæ idem fuiſſe argumentum atque Æneidos. Salomon igitur diuerſa cecinit Poëmata, quibus varium & inconiunctum extitit argumentum: ex his pars, id eſt, vnum, fuit Hymenæus ab eo modulatus. Hoc autem, quæ veritas eſt, conſiderato, dicimus quidem ea, quæ perierunt, haud fuiſſe canonica. Ratio horum: nam alia pangebat Salomon excitante eum Spiritu ſancto, ſenſuſque & verba miniſtrante, vt eſſent ænigmata futurorum: alia verò (fuitque hoc creberrimum) ex humani ingenij induſtria. Priora illa auctoritatem canonicam ſortiuntur, qua poſtrema carent. Certè ita potuiſſe accidere, nullus, vt arbitror, negauerit: nam, quo fundamento aſſeratur, Spiritum ſanctum dictaſſe Salomoni, aut Dauidi, alterive Prophetarum 61.

Salomõ multa componebat, quæ non erant canonicæ auctoritatis: huius generis, quæ perierunt, illius Opera.

vniuerſa,

Digitized by Google

vniuerſa, quæ, aut ligata, aut ſoluta componebant oratione? Nunquamne acumen naturale exercebant, & ad hoc gratia ſubleuabantur, vt natura otio perpetuo ſordeſceret? Lis ergo poſſit eſſe, an de facto ita contigerit, cùm eueniſſe potuerit; nempe, vt deperdita illa ſolius humanæ diligentiæ labor fuerint? Sed conſtat fuiſſe; quando Deo prouidentia ſit, vt Salmeron aiebat, ne quæ ſuggerente Spiritu ſancto prodierunt, euaneſcant: hæc igitur cum deſierint, à poſteriori arguitur, ea Spiritum ſanctum non dictaſſe, & humani tantum ingenij opera extitiſſe. Sic Abulenſis clarè quæſt. 8. in cap. 4. lib. 3. Reg. Salazarius ad cap. 1. Prouerb. numer. 45. & quibus mens, nequaquam deperditam aliquando Scripturam canonicam, Salmeron, videlicet, iam datus, & Thomas Stapletonius lib. 2. contra Vvittakerum, cap. 1. Scio docuiſſe nos in antecedentibus, Proluſione 4. Sect. 4. Subſectione 2. nume. 131. deſiderari alteram partem in hoc Carmine, nempe, quæ traductionem ſponſæ in mariti domum pingebat; & ſanè fuiſſe hanc Cantici Canticorum celebriorem Poëſim: quis autem neget, hoc fuiſſe diuinum metrum? violentum quippe eſt affirmare, Hymenæum ex centonibus fuiſſe compactum, quorum alios compoſuerit Salomon ingenij virtute, alios Spiritu ſancto afflatus. Igitur hoc admiſſo, reſurgit argumentatio ſuperiùs poſita. Verùm eodemmet loco monuimus, probabilius eſſe, nunquam incitatum Salomonem, vt eam pompæ clauſulam verſibus, aliove orationis exprimeret genere. Huius ſuſpicionis coniecturæ ibi declaratæ à nobis.

Abul.
Salazar.
Salmeron.
Stapleton.

62. Sed admittamus, carmina illa quinque, & mille, quæ Salomonis Muſa concepit, fuiſſe eiuſdem conditionis, atque ſunt epithalamici Canticorum verſus, quid inde ſequatur? nempe, vt dicantur fuiſſe etiam à Spiritu ſancto inſpirata, & habuiſſe canonicam auctoritatem. At perierunt, inquies, quod Scripturæ repugnat? Minimè equidem: nam & canonicum etiam volumen funditùs deuaſtari poteſt, interireque. Hæc melior ſententia, quam & ratio cumulatior, & multò plures defendunt teſtes. Ac ſanè periJſſe aliquando totum Scripturarum corpus, rurſumque ab Eſdra memoriæ redditum, ex ſingulari adiutorio diuini Flaminis, omnis penè vetuſtas exiſtimauit: qua de re ſuperiùs nos Anteloquio 1. Sect. 5. numer. 39. teſtatur & Lipomani catena in decem primos Pſalmos Dauidicos ad initium primæ Odæ; Becanus in analogia, quæſtione 4. capitis primi. Ergo ſimpliciter perire Scripturam nihil vetat; ſed & ita abradi atque deglutiri, vt in poſterum nullus redintegret, neque iterum in vitam conſurgat, docuere Bellarminus tom. 1. lib. 4. de verbo Dei ſcripto, cap. 4. §. *At neque*, &c. Serarius prolegomenis bibliacis, cap. 8. 14. & 15. Torniellus tom. 1. anno mundi 2583. numer. 13. Ianſenius cap. 40. Concordiæ, ad illud: *Amen dico vobis*, &c. Gaſpar Sanchez lib. 1. Reg. cap. 10. numer. 59. & ad cap. 22. Reg. 4. numer. 3. Pineda lib. 1. de Salomone, cap. 1. numer. 13. Mendeça tom. 1. in lib. 1. Regum annotat 2. procemiab, ſect. 2. num. 51. Quiros ad verſum 4. Epiſt. B. Iudæ: Andreas Maſius ad verba illa cap. 10. Ioſuë, *Et moratus eſt Sol*, &c. Leonardus Marius tom. 1. in Biblia, prologomenorum in Scripturam quæſt. 4. ſect. 6. inter vetuſtiores: Abulenſis quæſt. 23. in cap. 21. Numerorum: citatur à Bellarmino Chryſoſt. hom. 9. in Matthæum, & à Pineda, atque Serario Eucherius in 3. Regum.

Scriptura canonica perire omninò poteſt.
Lipom.
Becanus.
Bellarm.
Serar.
Torniel.
Ianſenius.
Sanchez.
Pineda.
Mendoça.
Quiros.
Maſius.
Marius.
Abul.
Chryſoſt.
Euche.

63. Probo Aſſertum: Nam, ſi ob aliquam cauſam dedeceret affirmaſſe, aliquando periJſſe librum canonicum, eiuſve partem, maximè quoniam maieſtate tanti eloquij indignum fuiſſet, perire; aut quòd Eccleſia inſignem pateretur iacturam, cùm tam pretioſa ſpoliaretur gemma: ſed horum nihil impedit. Hoc demonſtro: Verba Chriſti Seruatoris eiuſdem, & maieſtatis, & emolumenti fuere, cuius Scripturarum dictio vniuerſa: nanque procedebant ab ore Dei hominis, & immediatè quidem, erantque vitæ ſermones: at ex his multa perierunt, quæ tamen Euangeliſtæ ſcriptis commendare poterant, & ad mortalium transferre ſcientiam: quis tamen id Euangeliſtis culpæ vertat, quaſi parum religioſis, & de Eccleſiæ bono ſollicitis? Sed ne quidem ab eis hoc profectum; ſed à Deo ipſo, qui, quæ ſcribenda, quæ omittenda fuiſſent, inſinuabat Notarijs ſuis: quemadmodum igitur, neque maieſtate ſua indignum, neque Eccleſiæ emolumentis contrarium iudicauit Chriſtus, ſi ab eius ore prolatæ ſacratiſſimæ euaneſcerent, & perirent ſententiæ, neque de ijs in futuras generationes vlla ſupereſſet memoria: ſic etiam eidem ſi placeret, vti Scripturæ aliqua portio aboleretur, neque diuinæ maieſtatis gloriam, neque Eccleſiæ lucra hoc læſiſſet. Porrò de Chriſti verbis, atque ſententijs conſopita multa, aperta Angelici Doctoris cogitatio fuit in tertiam partem, quæſt. 42. art. 3. ad 2. *Dicendum*, (ait) *quòd Dominus non omnia profunda ſapientiæ ſuæ doctrina ſua manifeſtauit, non ſolum turbis, ſed nec etiam diſcipulis, quibus dixit* Ioan. 16. *Adhuc habeo multa vobis dicere, quæ non poteſtis portare modò*. Adſentiunt Canus lib. 3. de locis, cap. 3. fundamento tertio: Maldonatus ad initium cap. 7. Matthæi, quos dedimus ſect. 3. ac Ioannis cap. 21. verſ. 25. confirmat validè inquiens: *Sunt & alia multa, quæ fecit* IESVS, *quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos, qui ſcribendi ſunt libros*. At quanquam de miraculis videatur eſſe ſermocinatio, cùm non quæ dixerit, ſed quæ fecerit, memoret; ſed hoc & dicta non leuiter fulcit: quippe, ſi prolixior de prodigijs texeretur narratio, caperent vtique fideles inde conſolationem, & robur, Dei quoque maieſtas, & potentia commendaretur: ſed hæc non impulere tamen, vt Ioanni, alijſve Euangeliſtis inſpiraret, longiorem vti Hiſtoriam meditarentur: in eundem itaque morem de ſermone aſſerendum, ſiue labijs ſolùm articulato, ſeu membranis, & ſchedulis propter ſuccedentes ætates commiſſo.

Chriſti ſententiæ omiſſæ plures ab Euangeliſtis.
S. Thom.
Canus.
Maldon.
Ioan. 21.

64. Alteram probationem vaticinia Henoch præſtiterint: nam ſanè prædixiſſe futura, Iudæ Apoſtoli litteræ palàm indicant: *Prophetauit autem & de his* (inquit verſ. 14.) *ſeptimus ab Adam Henoch dicens: Ecce venit Dominus in ſanctis millibus ſuis*, &c. Porrò diuinam fuiſſe hanc vaticinationem, atque adeò de Chriſto IESV, ac proptereà Iudæis inuiſam, tradidere Tertullianus, & Auguſtinus: atque ille libro de habitu mulierum, cap. 3. *Sed cùm Henoch eadem Scriptura etiam de Domino prædicarit, à nobis quidem nihil omninò reijciendum eſt, quod pertinet ad nos, & legimus omnem Scripturam ædificationi habilem diuinitus inſpirari, à Iudæis poſteà iam videri proptereà reiectam, ſicut & cætera ferè, quæ Chriſtum ſonant. Nec vtique mirum hoc, ſi Scripturas aliquas non re-*

Henoch liber fuit canonicus, qui deperditus eſt.
Iudæ Epiſt. v. 14.
Tertull.
Auguſt.

ceperunt

Auguſt.

ceperunt de Deo loquutus, quem & ipſum coram loquentem non erant recepturi. Auguſtinus autem lib. 15. de Ciuitate Dei, cap. 13. *Scripſiſſe nonnulla diuina Henoch, illum ſeptimum ab Adamo, negare nõ poſſumus, cùm hæc in Epiſtola canonica Iudas indicat.* Itaque, cùm de Chriſto, & Euangelij temporibus nonnulla diuina, vt loquitur Auguſtinus, id eſt, prophetica, ab Henocho prolata ſint; cùm hoc vaticinationis genus præſtantiſſimum ſit; ſanè modò conſtet, has ab eo prædictiones litteris commiſſas eſſe, neſcio quid in Scriptore canonico deſiderari valeat, quod in illo non reperiamus: libris igitur mandaſſe eiuſmodi vaticinia, certum apparere opinatur Salianus tom. 1. anno mundi 987. num. 14. *Quia id* (inquit) *plurimi, grauiſſimique Patres affirmant.* quibus recenſendis ſuperſedeo, quoniam apud eundem legi poterunt, alioſque neotericos, quos nominabo, ne veterum fuiſſe eam ſententiam ſolùm, quis exiſtimet. Ita ergo in Iudæ epiſtolam Feuardentius, noſtri Serarius, Iuſtinianus, Cornelius, Lorinus, Quiros, alibi Bellarm. lib. 1. de verbo Dei, cap. 18. §. *Reſpondeo cum Auguſtino.* Pereira tom. 1. in Geneſ. lib. 7. quæſt. 6. Galarza lib. 4. euangelicarum Inſtitutionum, cap. 7. Iacobus Boulduc lib. 1. Eccleſiæ ante legem, cap. 14. Tena lib. 3. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 15. ſect. 3. Quòd ſi opponas ſanctos Patres apocryphum vòcare librum Henoch, eiuſque proinde parui facere auctoritatem; reſpondeo, hoc quidem probare ſolùm, eum, qui ab Henocho conſcriptus fuit, librum Iudæorum aut perfidia, vel Hæreticorum fraude vitiatum eſſe, quod annotarunt Tertullianus, vbi ſuprà, alijque ſancti Doctores, apud Salianum: Raderus noſter animaduerſione 3. ad Chronicon Alexandrinum.

Salian. — Feuardent. Serarius. Iuſtin. Cornelius. Lorin. Quiros. Bellarm. Pereira. Galarza. Boulduc. Tena. — Tertull. Raderus.

65. Ex his tandem diſputo: Henoch liber fuit canonicatus: atqui perijt eiuſmodi ſcriptum, ergo nullum inconueniens eſt aſſerere, poſſe perire Codicem biblicum, eiuſve partem aliquam. Quando autem deperditus ſit, noſtrum non intereſt; ſufficit quippe, firmum eſſe, ab eo tale quidpiam eſſe confectum, atque modò non extare ne quidem apocryphum exemplar. Puto autem Iudæ Apoſtoli ætate iam abſumptum: neque enim, vt extaret, neceſſum erat, quo ab eo citaretur: nam Spiritus, qui ſuggerebat, in promptu habebat. Ac ſanè vt diluuij vaſtationem ſuperauerit, poſteà tamen tantis fabellis reſperſa ſunt authentica, vt propter multitudinem incertorum poſteri totum volumen deſpexerint, & ita ſenſim omninò abierit. Audiamus Auguſtinum ſuprà allegatum: *Sed non fruſtrà* (inquit) *non ſunt in eo canone Scripturarum, qui ſeruabatur in templo Hebræi populi, ſuccedentium diligentia Sacerdotum. Cur autem hoc? niſi quia ob antiquitatem ſuſpectæ fidei iudicata ſunt: nec vtrum hæc eſſent, quæ ille ſcripſiſſet, poterat inueniri, non talibus proferentibus, qui ea per ſeriem ſucceſſionis reperirentur ritè ſeruaſſe: vnde illa, quæ ſub eius nomine proferuntur, & continent iſtas de gigantibus fabulas, quòd non habuerint homines patres, rectè à prudentibus iudicantur non ipſius eſſe credenda: ſicut multa ſub nominibus & aliorum Prophetarum, & recentiora ſub nominibus Apoſtolorum ab Hæreticis proferuntur, quæ omnia ſub nomine apocryphorum, aut auctoritate canonica diligẽti examinatione remota ſunt.* Quibus cognata aſſerit lib. 18. de Ciuit. cap. 38. Poſſem ex veteri Inſtrumento non pauca ex his, quæ interciderunt, recenſere volumina, atque Auctores producere, qui canonica fuiſſe dixerint, præſertim librum Bellorum Domini, cap. 21. Numerorum verſ. 14. & ex nouo Fœdere Epiſtolam ad Laodicenſes, cuius meminit Paulus ad calcem litterarum ad Coloſſenſes. Verùm, quoniam dubiam fidem generare poſſent tantùm, quæ de his ſtatueremus, maluimus præterire, contenti id afferre, quod veterum, iuniorumque plerique amplexantur de Henochi ſacro, diuinoque codice.

Henoch liber quando perierit? — Auguſt. — Num 21.

66. Quid verò dicemus Salmeroni affirmanti, inſigni iactura afficiendam Eccleſiam, ſi Bibliorum pars aliqua interdiciſſet; quemadmodum inſignem recepiſſet cladem, ſi de Sacramentis aliquod tolleretur? Reſpondeo, Deum compenſaturum damnum illud: Synagogam deſtruxit; ſed aliam ſubſtituit infinities meliorem Eccleſiam, & in diebus penè noſtris. Atque adeò in his quoque quantos amiſit per Germaniam, Sarmatiam, Belgium, Galliam, Angliam, Scotiam Mater Eccleſia, qui fuerunt eius membra? Sed compenſauit optimus Parens Deus funeſtam ſtragem Martyrum, Doctorum copia, atque non paucorum fidelium conſtantia admirabili, virtute, & moribus commendatiſſimis, & in primis gentium, quæ non nouerunt Deum conuerſione, qua oriens, qua occidens diſtenditur Phœbus. Quid quòd etiam Numen pro deperdita aliqua Scripturæ parte nihil ſupponeret; tamen haberet Eccleſia ſatis armorum aduersùs omnium genus inimicorum? Nam, quid prohibebat, vt Paulus plures ſcriberet Epiſtolas, atque omnes Apoſtoli quaſdam? Dicemuſne iniquiorem erga Chriſti ſponſam fuiſſe Spiritum ſanctum, quòd tantis Epiſtolis carere illam voluerit? aut quòd Euangeliſtæ tot Seruatoris & monita & geſta in Hiſtoriam non redegerint? Prudenter Cornelius, Ianſenius Concordiæ vltimo capite ad calcem illius: *Scripſerunt autem* (inquit) *ea maximè Euangeliſtæ, quæ ad religionem, ac fidem, & mores vtiliora erant, magiſq; neceſſaria, quibus qui non credit, neque pluribus fidem habiturus eſſet: qui verò credit, ei alia non ſunt neceſſaria.* Ac ſanè nono Inſtrumento primi omnium Chriſtianorum caruere aliquandiu: nam, qui citiſſimè ſcripſit Matthæus, non niſi octo annis poſt aſcenſionem Domini fecit, quemadmodum Maldonatus Præfationis in Euangelia cap. 4. oſtendit: Marcus decimo ab aſſumpto Chriſto: Lucas decimoquinto anno. At, cùm Ioannis Euangelium reliquis ſublimius habeatur, tamen elapſos à Seruatoris morte ſexaginta fuiſſe annos, antequàm narrationem concinnaret, probati referunt teſtes, de quibus Baronius tom. 1. ad annum reparationis 99. & tamen qualis extitit illius Eccleſiæ facies, quanquam abſque theſauro hoc incomparabili? Omitto & de multis voluminibus, quæ hodie ſunt in canone Scripturarum, olim addubitatum fuiſſe. Difficile eſt igitur definire, quæ tanta ſit illa Scripturarum portio, cui ſi quidquam demeretur, Eccleſia egregium detrimentum paſſura fuiſſet.

Si Scripturæ pars aliqua deperderetur, nõ ab alijs partibus ſuppleretur? — Ianſen. — Euangeliſtæ quando ſcripſerunt? — Baron.

67. Sed vrgent nos Matthæi verba c. 5. v. 18. *Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum, & terra, iota vnum, aut apex vnus non præteribit à lege, donec omnia fiant.* Senſus eſt, ne apicem ſacræ Scripturæ interiturum, quantò minùs, aut partem Codicis, aut Volumen, & Tractatum integrum? Reſpondeo, ſi eum in modum hic conſtruendus

Matth. verba ex ca. 5. v. 18. enucleata.

eſſet

Digitized by Google

eſſet locus, probaret ſolùm de lege ordinaria, non poſſe Scripturam canonicam deperdi, ſcilicet, quòd Chriſtus hanc gratiam, poſtquam Euangelium ortum eſt, conceſſerit: itaque ex ordinatione particulari Redemptoris, de Bibliorum corpore à Chriſti temporibus nihil mortuum iri. At de his non eſt controuerſia; verùm de Scriptura ſecundùm ſe, & comparatione cuiuſque ætatis, an, videlicet, Dei verbum quodam iure ſibi vendicet, ex hoc præcisè, quòd Dei verbum, ne eius aliquid interlabatur; ita vt ſi aliter diſponeret Numen, permitteretque excidere Scripturarum partem; Eiuſmodi Bibliorum interitio, aut partis eorum, miraculoſa fuiſſet, nempe, contra prouidentiam debitam naturæ, & eſſentiæ diuini ſermonis? Deinde, ſi de permanſuris Biblijs oratio eſt, probabit quidem, Inſtrumentum, quod Chriſto viuente extitit, Hebræorum vtique, & ſeptuaginta Seniorum, ne vel quoad commata immutationem aliquam recepturum: at omiſſo, quòd poſteà addita ſint puncta à recentioribus Hebræis, quæ lectionem mirum in modum variant; tantùm abeſt, vt ne vocula, aut dictio aliqua non ſit tranſpoſita, vt etiam in rebus ſerijs de vtriuſque verſionis incorruptione Viri eruditi vacillent, quos enumerat Tena lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 3. ſectione 2. & difficultate 5. ſectione 5. Quare ob eam in primis cauſam docuimus ſectione 1. huius diſceptationis, num. 1. cummunem ſententiam affirmare, ſi de Bibliorum ſyncero Textu oboriatur diſſidium, litigantes oportere ad vulgatam recurrere editionem, antequam ad Hebræos, Græcoſve fontes. Igitur ea verba Sixtus Senenſis lib. 2. dictione. *Iota*, interpretatur, nempe, *Vt Chriſtus voluerit his verbis vehementer exprimere perfectam totius legis obſeruationem in ſeipſo vſque ad minima, & leuiſſima præcepta implendam*. Explanatio facilior ea videtur, quam Ianſenius cap. 40. Concordiæ indicat. Serarius allegatus ſuprà numer. 62. ſenſa legis permanſura, etiam poſt cœlorum, tellurisque alterationem in nouiſſimis diebus: nam & Beati tunc exercebunt actus plurimarum virtutum, ad quos lex incitat. Denique & animaduertendum à Ianſenio affirmatum legis vocabulo non intelligi omne vetus Inſtrumentum hoc loco, ſed Moyſis Pentateuchum, vt hinc quoque appareat, quàm inſufficiens teſtimonium ſit ad ſtabiliendum, non poſſe vſquequaque Bibliorum quidquam perire. Quare, cùm ex his omnibus eluceſcat ſacri ſermonis, aut Tractatum, aut partem illius poſſe intercidere; conſtat etiam, etſi admittamus ex Carmine Salomonis nuptiali amiſſos fuiſſe verſus multos; tamen hinc capi non poſſe argumentum, vt aſſeramus, relictum Metrum non eſſe canonicum, ſi quidem ex canonico Poëmate alia pars remanere valeat, alia deperdi.

* *
*

Hebræa, & Septuaginta, an variationẽ aliquã paſſi?

Tena.

Sixt. Sen.

Ianſen.

Serar.

Legis nomine quid ſignificetur?

SECTIO VIII.

Salomon num in peccatis, cùm cecinit Epithalamium? An à malis vera poſſint edi oracula?

SALOMONIS qui adlatrant Hymenæo, putant mulierculãrum ineſcatum blandimentis, intemperantiæ barathro abſorptum, ac in primis filiæ Pharaonis deperditum amoribus, cùm hæc tam lepida, & turpiter iocoſa pangeret: fortaſſe & meditantur Idololatriæ ſuccubuiſſe quoque, & auaritiæ tactum peſtilenti aura, alijſque oneratum vitijs: atque in hanc cùm incidiſſent inſanam cogitationem, præclarè quidem philoſophati, animo hauſerunt, ſæculare tantùm eſſe Carmen, quod Cythereæ egregius Myſtes fuiſſet modulatus: ſi enim ſapientia maleuolam non ingreditur animam, exiſtimabimus voluiſſe Spiritum ſanctum vti Inſtrumento, mente fœdiſſimis coinquinatà maculis? Formant igitur breuiter argumentum: Deus per impiorum ora non vaticinatur, neque eis ſecreta pandit; ſed amicis tantùm: atqui euidens eſt, Salomonem fuiſſe inſigniter abominabilem; nam *Deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos*. Reg. 3. cap. 11. verſ. 4. Igitur per eum Deus non prophetauit: ergo, ſi ab illo conſcriptus fuit Hymenæus iſte; aſſerendum eſt, vaticinium non eſſe, ſed profanum, & Spiritus expers Metrum. Quo in diſcurſu illud fulcimento indiget, nempe, an & per malos Deus prophetet: id autem non ſolitum facere Numen, oſtenditur variè. Primum, quia ad Scripturarum ſtudium Patres eximiam animi munditiam deſiderant, atque puris tantùm reuelari Bibliorum abditiſſima affirmant. Docet noſter Cornelius encomio ſanctæ Scripturæ, ante Commentarios in Pentateuchum, ad calcem Sectionis 2. & nos docuimus comparatione huius Voluminis Epithalamici, exordio Sectionis 5. Secundò, quoniam inter notas veræ Eccleſiæ, cœtuſque fidelium, reponit Bellarminus lumen propheticum tom. 1. lib. 4. de Notis Eccleſiæ, cap. 15. at, ſi etiam peruerſi vaticinarentur, non diſtingueretur hoc indicio Eccleſia Catholica à Satanica Hæreticorum Synagoga. Tertiò, quoniam diſtinctè, & abſque ambagibus veteres Doctores ita prodiderunt. Liber à noſtro Chriſtophoro Caſtrenſi eorum aliqua effata mutuari, quæ conglomerat Iſagoga de Vaticinio ante explanationem minorum Prophetarum, lib. tertio, ca. vndecimo. 68.

Igitur Philo tractatu, *Quis rerum diuinarum hæres. Omnibus* (inquit) *probis viris Scriptura prophetiam tribuit: nam Propheta nihil ex ſe loquitur; ſed omnia ſubmonente alio: malum autem virum non eſt fas eſſe Interpretem Numinis: ergo nemo malus propriè correptus furore diuino dicitur, ſed in ſolum ſapientem hoc competit*, &c. Origenes homil. 6. in Numeros. *Sed videamus, quid eſt, quod ait in conſequentibus: Et requieuit, inquit, ſuper eos Spiritus, & prophetauerunt omnes. Requieſcere Spiritum, non in quibuſcunque hominibus legimus; ſed in Sanctis & Beatis: requieſcit enim Spiritus Dei in ijs, qui mundo ſunt corde, & in ijs, qui purificant animas ſuas à peccato: ſicut è contrario non inhabitat in* 69.

3. Reg. 11.

Ad Scripturã animi munditia requiſita.

Cornel.

Eccleſiæ vera nota, lumen propheticum. Bellarm.

Donum vaticinandi puris mentibus cõceſſum. Chriſtoph. Caſtr.

Philo.

Origen.

corpore ſubdito peccatis; non enim poteſt Spiritus ſanctus conſortium pati, & ſocietatem Spiritus mali; certum eſt enim peccati tempore adeſſe in corde vniuſcuiuſque Spiritum malum, & agere partes ſuas, cui vtique cum locus datur, & recipitur à nobis, per cogitationes malas, & concupiſcentias peſſimas contriſtatus & (vt ita dicam) coanguſtatus fugatur de nobis Spiritus ſanctus, propter quod & Apoſtolus ſciens hac ita accidere, monebat dicens; Nolite contriſtare Spiritum ſanctum, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Igitur peccantes contriſtamus Spiritum ſanctum; iuſte verò agentes, & ſanctè, requiem ei paramus in nobis. Vnde, & quod nunc ait de ſeptuaginta Presbyteris, quia requieuit in eis Spiritus, laudem vitæ eorum, & virtutes expoſuit: denique, quia pro puritate cordis eorum, & ſynceritate mentis, atque intelligentiæ capacitate requieuit Spiritus ſanctus, continuò & operatur in eis, nec etiam patitur, vbi operandi materia digna ſuppeditat: ait enim Scriptura: Et requieuit in eis Spiritus, & prophetauerunt.

Baſil.

Baſilius Magnus Procemio in Iſaiam: *Itaque neceſſe eſt, vt qui ſit propheturus, huius animus antea ſit idoneus redditus ſedatis affectuum, qui in nobis ſunt, commotionibus, vti verbū illud, quod eſt in omnibus, magis compoſitos diligent animos, in quibus nec exiguus affectuum motus diſſonat, cum ratione iuxta portionem præcedentis aptitudinis diuini Spiritus inducat efficaciam. Neque verò ſolum requiritur affectuum ſedatio ad dignè ſuſcipiendum Spiritum: verum etiam moderatus fidei habitus, vtilitaſque; tum huius, qui gratiam accipit; tum illorum, qui in tempore audiunt, aut eorum etiam, ad quos in poſterum prophetia vtilitas ſit peruentura.* Et paulò infra: *Quemadmodum prophetarũ pura ac pellucida anima, veluti ſpecula facta diuinæ operationis, imaginē integram & inconfuſam, nullaq́; ex parte turbatam carnis affectionibus repræſentabant.*

Auguſt.
Hieron
Prophetæ cur Sancti appellati?

Atque in eundem modum loquuntur, Auguſtinus lib. 12. de Geneſi ad litteram, cap. 16. Hieronymus in cap. 23. Ieremiæ, & alij Patres ab eodem Caſtro citati: atque hoc eſt quod cùm Prophetarum in genere ſit memoria in Scripturis, iidem Sancti nominantur, nempe, quoniam talibus conuenit vaticinari,

Luc. 1.

Luc. cap. 1. verſ. 70. *Sicut locutus eſt per os Sanctorum qui à ſæculo ſunt, Prophetarum eius.*

2. Petri 1.

Et maximè Petri 2. epiſtolæ, cap. 1. verſ. 21. *Non enim voluntate humana allata eſt aliquando prophetia; ſed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Ergo, cùm ſanctitas ad vaticinationem requiratur, Salomon, qui ſanctus non erat, nec verus Propheta fuit.

70.
Prophetia an cum peccato lethifero.

Pronunciamus tamen ad prædictiones ſacras in ſe, & quarum Auctor Deus, non poſtulari neceſſariò, & ſimpliciter animi munditiam, correctionem morum; ſed poſſe eum, qui non vna lethifera noxa commaculatus ſit, Spiritus ſancti organum eſſe ad prophetandum.

Auguſt.
Beda.
Chryſoſt.
Hieron.
Euthym.
Theophyl.
Lyran.
Abul.
Ianſen.
Maldon.
Greg. Pap.
Eucher.

Ita ex ſenioribus, nouiſque Magiſtris quamplurimi: Auguſtinus tractatu 49. in Ioannem, & ex eo Beda in cap. 11. eiuſdem Euangeliſtæ: Chryſoſtomus homil. 25. in Matthæum, & in Matthæi caput 7. Hieronymus, Euthymius, Theophylactus, Lyra, Abulenſis quæſtione 32. 33. & 34. Maldonatus ibidem atque Ianſenius: ſed Concordiæ cap. 43. ad illud: *Quod autem vocatis*, &c. Gregorius Romanus lib. 27. Moral. cap. 1. aſſerens, Heliu, amicum Iob, cùm vir arrogans eſſet, prophetia donatum, Saülem quoque Principem iniquum: Eucherius quæſtionibus in nouum, & veteris Inſtrumentum apud noſtrum Zerdam, cap. 115. ſacrorum Aduerſariorum, quæſtione 41.

Maxim.

S. Maximus homil. 3. de Epiphania:

Cypr.

B. Cyprianus de vnitate Eccleſiæ:

Damian.

S. Petrus Damianus lib. 8. Epiſtolarum ad ciues Florentinos epiſtola 11.

Rhemig.

Rhemigius Lugdunenſis, ſiue alius Auctor explanationis in Paulum inter Opera Ambroſij, ad cap. 13. Epiſtolæ prioris ad Corinthios, in idemque caput Anſelmus.

Anſelm.
Hug. Vict.
S. Thomas.

Hugo de S. Victore tom. 2. ſermone 80. in feſto quorumlibet Sanctorum; S. Thomas in 2. 2. quæſt. 172. art. 4. toto, & art. 6. ad 1, atque ibi Caietanus, & ad cap. 7. Matthæi;

Durand.
Caiet.

Durandus in Prologum Sententiarum, ad numeri 38. illa verba; *Nunc reſtat inquirere.* numero ſuo 47. atque ex eodem Prædicatorum Ordine antiquus Theologus Bartholomæus Sibyllæ, Speculo peregrinarum quæſtionum, cap. 3. Decadis primæ:

Barthol.

inter nuperos Bellarminus tom. 1, lib. 4. de Notis Eccleſiæ, c. 14.

Bellarm.
Suar.

Suarez, quanquam de miraculis veris ſolùm loquatur (ſed idem hoc eſt atque illud) de fide, diſputatione 4. ſect. 3. numer. 10. Chriſtophorus de Caſtro Iſagoga ad Prophetas minores lib. 4. cap. 11.

Caſtr.
Tanner.
Salmeron.
Delrius.

Tannerus de fide, diſputat. 1. quæſt. 7. dub. 6. numer. 129. Salmeron tom. 2. in Euang. tract. 19. §. ſexto, &c. Delrius Iſagoga in Cantica, c. 1. ſect. 3. §. *Demum pro*, &c.

Lorin.
Bonifret.
Tena.

P. Lorinus prolegom. in Eccleſiaſten, cap. 2. Bonifrerius ad verſum 5. cap. 22. Numerorum; Ludouicus Tena lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ difficultate 8. ſectione 3. ad quintum argum.

Sotomaior.

Sotomaior Præfatis in Cantica, pag. 19. §. *Ad quem quidem*, &c.

Doſma.

Rodericus Doſma Delgatus lib. 3. de auctoritate ſacræ Scripturæ, cap. 5.

71.
Matth. 7.
Miraculorum patratores damnati.

Probant à poſteriori primùm innominatorum exemplis, de quibus Chriſtus Dominus Matthæi cap. 7. verſ. 22. *Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.* Atque ſanè cùm hæc à Chriſto eum in finem prolata ſint, vt fideles cautos redderet, atque de ſalute diligentes ſummè: oportet equidem de veris prodigijs, & ſignis intellexiſſe, deque certa atque firma vaticinatione, vt probè à

Caiet.

Caietano animaduerſum; neque enim ſtuporem aliquem inijcit damnatos præſtigiatores, & falſorum oraculorum artifices; illud terrorem incutit, Sanctiſſimis quibuſque obſcuratum eſſe aurum optimum, amplexatos eſſe ſtercora, qui nutriebantur in croceis: denique in ignem ſempiternum proiectos, qui vſque ad patranda miracula vſque ad vaticinandum aſcenderant. Atque hi ſanè anonymi: ſed etiam cognitos inſuper referunt, qui, etſi moribus improbi, & prædictionibus, & oſtentis fulſerunt, quales Heliu inter Iobi familiares, Saül Rex, Pharao, Nabuchodonoſor quoque Monarchæ, Balaam in primis vaticinans, & poſt Chriſtum editum Iudas, atque Caïphas, atque à corruptæ conſcientiæ Chriſtianis militibus eiuſmodi non pauca admiranda fuiſſe patrata, cùm primùm cœpit euangelica lux occiduis innoteſcere Indis, memorat noſter Ioſephus de Acoſta de natura noui Orbis, libro 7. de Hiſtoria morali Indiarum, cap. 27.

Milites corrupta vitæ prodigia operati apud Indos.
Acoſta.

Ratio à priori: quia prophetia neque immediatè, neque mediatè ſaltem opponitur cum malitia & peccato. Igitur recepto peccato in animam, non debet propterea expelli. Probatur antecedens: non quidem opponitur immediatè, & ratione ſui præciſè; quoniam hoc eſt proprium gratiæ ſanctificantis, & eius virtutis, quæ eſt diuinæ participatio naturæ: nec etiam mediatè, &

causa

Digitized by Google

cauſa alterius; quia ſic opponuntur habitus infuſi, qui connectuntur cum gratia gratum faciente, & eam ſequuntur, qui cùm ſint velut paſſiones eſſentiæ in ordine ſupernaturali, quæ eſt gratia iuſtificans, ablata eſſentia auferuntur, etiam exceptis habitibus fidei, & ſpei, ob peculiares cauſas: at prophetia non eſt ex habitibus, qui ſimul cum gratia infunduntur; ſed eſt gratia gratis data, vt omnes Theologi fatentur, cuiuſmodi gratia non eſt connexa cum gratia gratum reddente, vt iidem tradunt. Igitur prophetia neque immediatè, neque mediatè peccato opponitur, ac proinde peccato animam occupante, ratione illius non demitur prophetia.

Prophetia gratia gratis data, & non connexa cum forma ſanctificante.

72. Exprimo hæc: Nam prophetia integrè ſumpta ſolùm dicit & actum primum, ſcilicet, habitum; aut lumen, quod eſt principium illius; & actum ſecundum, videlicet, intellectionem, qua aut clarè, aut obſcurè attingit verbum Dei ad ſe factum Vates: ſed ex his nihil cum peccato dimicat. Probo minorem: Nam, quemadmodum homo in peccato exiſtens, quamuis careat habitibus infuſis, poteſt medio auxilio Dei extrinſeco actus virtutum elicere miſericordiæ, nempe, temperantiæ, & eiuſmodi alios: ſic & poteſt actus ad intellectum pertinentes prudentiæ, vaticinationis, & ſimiles edere: ergo, quemadmodum illi actus à voluntate eliciti poſſunt in ſenſu compoſito peccati recipi in anima: ita & iſti alij actus ad intellectum ſpectantes. Igitur actus ſecundus in prophetia ab impio elici poteſt, ac eſſe in illo ſimul cum graui macula. Oſtendo poſſe quoque copulari actum primum; nam hic actus, quatenus habet rationem qualitatis, & habitus, aut diſtinguitur ab habitu fidei, vel eſt vnum, idemque: ſi vnum cum fide, igitur vti fidei habitus, & ſpei manent in peccatore; etiam ablatis cæteris habitibus, ſic quoque manebit habitus propheticus, cùm ſit idem. Quòd ſi diſtinctio eſt inter hos, quoniam habitus prophetalis inclinat ad actum euidentem, & clarum; habitus fidei ad certum, & obſcurum: hic tamen habitus, ratione demeriti, quod eſt in peccato, non deſtruitur: quoniam deſtructa gratia ob peccatum, illi ſolùm deſtruuntur habitus (exceptis habitibus fidei, & ſpei) qui ſunt velut paſſiones ipſius gratiæ, & habent connexionem cum illa: de horum autem numero non ſunt gratiæ gratis datæ. Cùm igitur propheticum lumen ſit ex gratijs gratis datis, etſi peccatum cordis arcem occupet, non deſtruetur: manebit igitur ſimul cum peccato; ac propterea, quicquid eſt in prophetia, ſimul eſſe cum peccato valeat.

Prophetia neque quoad actum primũ, neque quoad ſecũdum, aduerſatur peccato.

73. Ac ſanè, cùm ea probabilior mihi viſa ſit doctrina, quam tradit P. Suarez de fide, diſput. 8. ſect. 5. nempe, aſſenſum propheticum circa reuelata à Deo eſſe obſcurum, & certum, liberumque, ac deniqne in omnibus eſſentialiter ſimilem actui fidei, ac propterea elicitum ab habitu fidei, & præſupponens voluntatem mouentem ad aſſentiendum, vt docet ſect. 6. n. 4. quemadmodum certè voluntas credendi comparatione actus fidei ex fine aliquo malo, verbi cauſa, ex intentione vanæ gloriæ, poſſit mala reddi: ita & voluntas antecedens aſſenſum propheticum. Itaque, ſicut voluntas credendi imperata à praua voluntate vanæ gloriæ, redditur extrinſecè mala, atque ipſe fidei actus talis quoque denominatur: & neque aut voluntas fidei, aut ipſe actus fidei aliquod tunc habent meritum, quandoquidem vitiati fuerunt ab actu imperante ex fine vanæ gloriæ: ſic & in aſſenſu ſupernaturali prophetico, & voluntate ſupernaturali illum antecedente, & inclinante intellectum ad captiuandum ſe, poſſit etiam contingere, nempe, vt vterque actus extrinſecè reddatur malus à voluntate vanæ gloriæ, quæ actum ſupernaturalem ad aſſenſum propheticum inclinantem efficaciter imperauit; & dempto eius merito, atque libertate, ipſius quoque aſſenſus prophetici, & libertatem, & meritum ſuſtulit: ac poſſe ita commaculari ab extrinſeco fine actum quoad ſubſtantiam ſupernaturalem, docet apud Suarium de fide, diſp. 6. ſect. 7. n. 10. Caietanus 2. 2. quæſt. 5. art. 2. & 1. 2. quæſt. 55. art. 4. Medina ead. 1. 2. qu. 56. art. 3. apud Patrem Salas: Sotus lib. 1. de natura, & gratia, cap. 22. corol. 2. quem ipſe ſequitur tom. 1. in 1. 2. tract. 7. diſp. 3. ſect. 12. concluſ. 2. num. 169. & tom. 2. quæſt. 56. tract. 11. diſput. 1. ſect. 3. num. 55. tenet P. Granad. 1. 2. controuerſ. 2. tract. 9. diſput. 3. num. 2. & in ſchola nunc etiam ex optimè eruditis non pauci amplexantur. Neque obſtat, non niſi media gratia eiuſmodi actus elici poſſe, quæ gratia per Chriſtum ſit data, & quam morte, ſicut alia dona promeruit: nam quidem Chriſtus in beneficium, & ſalutem eam gratiam contulit; abuſus eius a ſola voluntate creata eſt, quæ, cùm poſſit, & debuerit benè vti, in malum vſum conuertit: atque ita ſanè vitiata fuiſſe Creatoris dona ab ijs, de quibus egimus num. 71. ex Matth. cap. 7. & addictos monſtrauimus flammis æternis, arbitror ædepol. proptereaque lapſos in alia multa facinora, quòd tantam gratiam prauè ad fines indebitos ordinaſſent.

Habitus fidei influit in actũ prophetiæ. Suarez.

Actus ſupernaturalis quoad ſubſtantiam poteſt extrinſecè viciari, & eſſe malus.

Suarez. Caietanus. Medina. Salas. Sotus. Granados.

Ergo, vt ad Salomonem veniamus, cuius cauſa hoc de prophetia qualecunque ſuſceptum eſt examen; equidem pro comperto habemus, cùm Epithalamium ſacrum modulatus eſt, Principem fuiſſe moderatum, iuſtum, religioſum; neque aduerſarijs ſuppetere quidquam, quo contraria oſtendant, eoſque ſola calumniandi libidine aſſerere (aut, quoniam ſecundùm mores & luxuriam ſuam inueteratam de Salomone iudicant) ab eo compoſitum Hymenæum tunc, cùm muliercularum dementaretur amoribus, & ſub cupidinis mereretur vexillo. Firmauimus iſtud ſuo loco, cùm de tempore ageremus, & vitæ periodo, qua à Salomone conſcriptum eſt Canticum Canticorum. Vide Anteloquio 1. Sectione 8. num. 62. & hoc, quo verſamur, Anteloquio, Sect. 2. num. 23. probat eruditè Sotomaior in præfatis, pag. 19. Giſlerius in præfat. cap. 2. omneſque Explanatores catholici affirmant, quemadmodum aduertit Philippus Abbas de damnatione Salomonis. §. *Neque enim audeo.* &c. Demus tamen, tum ceciniſſe Epithalamium, cùm egregiè ſceleratus haberetur: concedamus, longo ſpatio, & ab exordio annorum, in vitæ occaſum turpitudine obrutum. Sed patefecimus, à nequiſſimis etiam vaticinia pronunciari poſſe; ſigna, quæ naturam vincunt, edi poſſe; imò non ſolùm poſſe impium eſſe ſubiectum, in quod prophetia recipiatur, ſed etiam ipſum vaticinationis ſupernaturalem aſſenſum, quo Propheta Dei loquutionem cognitione obſcura, verùm infallibili, & certa penetrat, & aſſentit reuelatis propter diuinam auctoritatem, poſſe eſſe malum ab extrinſeco prauæ voluntatis imperio vanæ gloriæ, aut alterum finem illicitum ſibi præfigente. Nihil igitur iuuat argumentum à mali-

74. Salomon moderatus Princeps, cùm ſcripſit Cantica.

Sotomaior. Giſler. Philip. Abb.

Digitized by Google

tia ſumptum aduerſùs auctoritatem Canticorum.

75. Quid igitur dicemus ad poſita Sectionis ingreſſu? nimirum, & vaticinia, & admiranda opera, veræ fidei, atque Eccleſiæ Notas eſſe? Quid ad Patrum effata, cordis munditiam in prophetaturis requirentium? Reſpondemus quidem, miraculorum, aut vaticinationum duo eſſe genera: nam alia ſunt, quæ eius tantùm perſonæ, aut alterius commodum particulare reſpiciunt; vt ſi ipſi, aut alteri conferatur ſalus morbo amiſſa, aut ipſum, alioſve per eum Deus moneat de futuris euentibus, qui in ipſorum vtilitatem priuatam tantùm referantur; alia vero ſunt, quorum finis, atque ſcopus ſit, veri dogmatis confirmatio, non priuatum emolumentum. Quando igitur miraculum fit ſine reſpectu ad veritatem aliquam, & doctrinam fidelibus vtilem per illud ſtabiliendam, patrari poſſe etiam ab impiis, licèt raro contingat fieri, arbitratur P. Suarez de fide, diſp. 4. ſect. 3. num. 10. Verùm in falſorum dogmatum robur haud vnquam editum eiuſmodi quidquam, alioquin Deus cooperaretur mendacio, cùm pro illo teſtificaretur. At ſanè difficile eſt admodum, fieri ſigna aliqua, aut vaticinia pronunciari, quæ non cuiuſque ſectæ mortales, religionis, quam profitentur, virtuti tribuant, & argumententur veram eſſe Eccleſiam, in qua reperiantur, quæ omnem naturæ vincant poteſtatem. Quare ſic opinor quidem, vix vnquam apud Gentiles, perfidos Iudæos, Hæreticos, Mahumetanos, aut huiuſmodi fæces, factum verum miraculum, nempe, ne ſuis tribuerent erroribus: quòd ſi aliquod patratum eſt, gratia catholicæ Eccleſiæ illud operati ſunt; nimirum, concurrentibus iis circumſtantiis, quæ planè declararent in confuſionem Sectarum, in fidei ſtabilimentum editum eſſe prodigium. Adi Bellarminum tom. 1. lib. 4. de Notis Eccleſiæ, cap. 14. & 15. Valentiam 2. 2. diſput. 1. quæſt. 1. punct. 4. argumento quinto. Hoc autem in vaticiniis multò clarius apparet: nam, quò faciliùs Ethnici iugo Euangelii colla ſubmitterent, voluit Deus, vt eorum Vates Chriſtum venturum prædicerent. Percipiamus ab Angelico Doctore 2. 2. quæſt. 172. art. 6. ad 1. *Dicendum, quòd Propheta Dæmonum, non ſemper loquuntur ex Dæmonum reuelatione, ſed interdum ex inſpiratione diuina, ſicut manifeſtè legitur de Balaam, cui dicitur Dominus eſſe locutus, Numerorum 21. licèt eſſet Propheta Dæmonum: quia Deus etiam vtitur malis ad vtilitatem bonorum: vnde & per Prophetas Dæmonum aliqua vera pronunciat: tum, vt credibilior fiat veritas, quæ etiam ex aduerſariis teſtimonium habet: tum etiam, quia, cùm homines talia credunt, per eorum dicta magis ad veritatem inducuntur. Vnde etiam Sibyllæ multa vera prædixerunt de Chriſto.* Atque idem S. Doctor ead. 2. 2. quæſt. 2. art. 7. ad 3. *Dicendum, quòd multis Gentilium facta fuit reuelatio de Chriſto, vt patet per ea, quæ prædixerunt. Nam Iob 19. dicitur: Scio, quòd Redemptor meus viuit. Sibylla etiam prænunciauit quædam de Chriſto,* &c. An autem omnes Sibyllæ, vel earum minor numerus Dæmonum cultrices fuerint, & quàm de hominum Redemptore illuſtre teſtimonium perhibuerint, cernere poterunt curioſi apud Sixtum Senenſem lib. 2. Bibliothecæ ſanctæ, verbo, *Sibylla*, & plurima cum eruditione apud noſtrum Salmeronem tom. 1. in Euangelia tract. 19. Igitur, ſi quando Pagani de futuris prænunciarunt, hoc ab illis in catholicæ fidei fauorem Deo peculiariter dirigente actum eſt.

Quibus circumſtantiis Deus conſueuerit miracula edere per malos, aut vaticinari?

Suarez.

Bellarm.
Valent.

S. Thom.
Balaam, & Sibyllæ verè prophetaſſe, ſaltē aliqua.

Sixt. Senenſ.

Salmeron.

76. Veniamus ad Catholicos. Sanè inter hos non nunquam impii operibus excellunt, quæ naturam tranſgrediuntur: vaticinantur quoque interdum; ſed hoc, atque illud fidei poſtulante cauſa, & pro Euangelii amplificatione, vt vidimus accidiſſe apud Indos Americos ſuprà ex Acoſta num. 71. Itaque vno verbo, quæcunque mali exercent, humanam conditionem quæ ſuperent, ea omnia orthodoxam fidem roborant. In hunc ſcopum talibus vtitur inſtrumentis Creator. Quare iure inter Notas, quibus vera Eccleſia à falſa ſeiungitur, potiſſimum locum miracula ſortiuntur. Quid, quod apud Catholicos crebra & inaudita prodigia fiunt; alibi rariſſimum, aut nullum ſignum? Et nullum quidem, niſi pro Chriſti ſponſa. Quòd autem Patres eximiam animi munditiem deſiderant in Prophetis, optimè quidem poſtulauere: raro enim tam præſtans beneficium in alios confertur, quam qui ſanctitudine excellunt. Aliquando ob ſpeciales diuinæ prouidentiæ fines & peccatores vaticinantur ſed hoc fit rarenter, & tum parcè, atque ad modicum interuallum: Sancti autem Doctores loquuntur de eo, quod in vſu eſt, atque frequenter accidit.

SECTIO IX.

Salomon an peccata fleuerit, & æternam conſequutus fuerit ſalutem?

SALOMONIS omnem vitam contemplati multi, atque in eum quàm fuerit indulgens Deus Optimus Maximus, quibuſque locupletauerit donis, vix credere poſſunt, vt tam charum ſibi caput in æternum proiecerit Dominator omnipotens: ſed, cùm ad Epithalamium conuertunt oculos, eiuſque Carminis celſitudinem introſpiciunt, videntque in breui Poëmate comprehendi catholicæ Eccleſiæ vniuerſa admiranda, grauidam Sacramentis omnem penè ſyllabam; ſtomachantur vehementer aduerſùs eos, qui Salomonis pœnitentiam in dubium vocare, de fauſto illius exitu ſcrupulum mouere, neque horrent, neque verecundantur. Concedunt quidem non illibenter, vaticinatos aliquando improbos, vti à nobis probatum elapſa Sectione: verùm in huiuſmodi nemine prophetia eſt, quæ ad vmbilicum peruenerit; tantùm fragmenta quædam præſagiorum. Sed librum canonicum integrum ſcripſiſſe, eumque certè, cui ſimilem alium vetus Inſtrumentum non habeat, quòd arcana innumera occultet; atque ſempiternæ noctis addictum ſqualoribus illum, per quem talia Spiritus ſanctus publicarit; niſi magna aliqua atque euidenti auctoritate innoteſcat, admitti non poſſe. Sed mihi irreparabilem Luciferi caſum conſideranti hæc leuia apparuerunt; quanquam non inutiles ad declamandum threni ſint. Nam, vt concedamus in Salomonem collata beneficia, quæ vincant omnem fidem humanam: ſed non minori refulſit gloria Angelus ſuperbiens. Taceo Iudæ Apoſtolatum, in Dæmones imperium, in elementa, in morbos poteſtatem. Quare parem cum vtroque exitum habere potuit Salomon, quanquam Domini Amabilis, templi fabricator, ſacrorum voluminum ampliſſimus Scriptor, & diu conſtans, atque religioſus Monarcha. 77.

Canonici libri Scriptor an æternum damnatus?

narcha. Alia igitur tentanda via eſt, quæ Salomonis pœnitentiæ meliora ſubſidia afferat.

78. Ac ſanè, cùm & veterum & recentiorum, qui hoc de argumento quaque oblata occaſione tractarunt, nomina diligentiſſimè collegerit noſter Pineda, & cum iudicio, atque induſtria expenderit lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 1. ſect. 1. & ſequentibus, abſtinebo ab hoc labore: addam verò ex antiquioribus omiſſos paucos quoſdam; ex nuperis, qui poſt ipſum emerſere, non multos tamen. Vtrunque antequàm exequar, iudicium ferre oportebit de nonnullis ex his, quos allegat, Patribus: neque enim diſtributio arriſit. Et ſanè pro omnium clariſſimis Ducibus altercatio. Ab Auguſtino principium: annumerauit ſectione 2. ijs, qui vel ambiguam, vel inſtabilem, aut certè obſcuram de Salomonis exitu ſententiam tulere: ſed planè niger fuit Auguſtini calculus; neque vſpiam effato huiuſcemodi aduerſarius, tom. 5. lib. 17. de Ciuitate, cap. 19. *Poſt hunc regnauit eidem populo vniuerſo Salomon, eius filius, qui, vt ſupra dictum eſt, patre ſuo viuente cœpit regnare: hic bonis initijs malos exitus habuit: quippe ſecunda res, quæ ſapientium animos fatigant, magis huic obfuerunt, quàm profuit ipſa ſapientia.* Quod autem eludere vim conati ſint aliqui, aſſeuerantes intelligi hac gnome, ſolùm fuiſſe ſenectam ingloriam, cùm vitæ auſpicia digniſſima extiterint; diſplicet plurimùm: nam eò loci nulla ab Auguſtino adoleſcentiæ facta comparatio cum ætate graui, vt ſaltem verborum circunſtantiæ fauerent interpretationi: abſolutè autem enunciata propoſitio, & ſine coërcentibus malè ſonat, atque vitæ finem, clauſulamque infandam indicat: alioqui de Martyrum, aut Beatorum Confeſſorum quopiam liceat ſimpliciter dicere, malum exitum habuiſſe; quoniam etſi morte obijt iuſtorum, ſed peccauit in ſenecta. Neque deſunt exempla, vt Iacobi Anachoretæ, apud Laurentium in Vitis Sanctorum, tom. 1. ad diem 28. Ianuarij, & aliorum. Deinde, qui hæc adſtruunt, ij (neque alij) reprehendunt, quòd, cùm Ambroſius, & de Patribus duo, treſve, Salomonem *Sanctum* nominent, ab aliquibus adhibita ſit explicatio, nempe, Sanctum fuiſſe, antequàm meretricijs ſuccumberet blandimentis: non enim (inquiunt) propoſitio abſolutè edita debeat reſtringi: ſic nanque & Iudas Iſcariotes Sanctus appellari valeat: fuit enim aliquando talis. Igitur, quemadmodum quæ de Salomonis ſanctitudine eſt propoſitio, nolunt, vt reſtringatur: ſic & Auguſtini effatum de infelici exitu coërcere, & circuncidere non debent.

Pineda.

Num Auguſtini de Salomonis impœnitentia ambigua mens?

S. Iacobus Anachoreta in vltima ſenecta lapſus, Surius.

79. Sed, vt fuiſſet Auguſtini, aut ambiguum, aut obſcurum pronunciatum alibi, quid ſignificaret, ſatis demonſtrauit tom. 6. lib. 22. contra Fauſtum Manichæum, capite 88. *Iam de Salomone quid dicam? quem vehementer arguit ſancta Scriptura, atque condemnat, nihilque de Pœnitentia eius, vel in eum indulgentia Dei omninò commemorat. Nec mihi prorſus occurrit, quid, ſaltem in allegoria, boni ſignificet hac eius flenda ſubuerſio, niſi fortè quis dicat, mulieres alienigenas, quarum amore exarſerat, ſignificare Eccleſias electas de gentibus. Quod igitur in illo diuerſis temporibus extitit, priùs bonum, & poſteriùs malum; hoc in Eccleſia in iſto adhuc ſæculo ſimul vno tempore oſtenditur.* Quibus verbis duo inſinuat. Primum, quòd ad Scripturas attinet, excepta reiectione Salomonis æterna, nihil colligi poſſe. Secundò, neque abſolutè etiam, & ſine Scripturis. Et quoniam neque ipſa allegoria (quæ ampla eſt) quod in bonum vertat, aliquid inuenire potuit; & potiſſimùm, quia omnem vitæ lineam in bonum, malumque diſſecuerit; videlicet, vt quemadmodum priora fuerunt integrè bona ſine malitiæ intermixtu: ita extrema in ſolidum iniqua extiterint. Idem verò Prologo in Pſalmum 126. *Nam ipſe Salomon mulierum amator fuit, & reprobatus eſt à Deo, & vſque adeò laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribus etiam idolis ſacrificare cogeretur, ſicut de illo Scriptura teſtis eſt: ſed, ſi illo cadente, quæ per illum dicta ſunt, delerentur, iudicaretur, quia ipſe dixerat, non quia per illum dicta erant: optimè igitur etiam hoc egit miſericordia Dei, & Spiritus eius, vt quicquid boni per Salomonem dictum eſt, Deo tribueretur: peccatum autem hominis homini.* At, qui poſt ſcelerum naufragia, pœnitentiæ ſeruantur tabula, quemadmodum reprobi minimè cenſendi ſunt; ita neque à Deo reprobari quiſpiam prudens dixerit. Salomon igitur vti reprobatus, ſic & reprobus. Simul pulchrè innuit Auguſtinus, quorſum ſcripta interitum non ſint paſſa: ne, ſcilicet, humanum opus exiſtimaretur, quod homine cadente perijt; vti quidem de his, quæ interciderunt Salomonis voluminibus arbitrantur aliqui, de quibus conſulendus Toſtatus in cap. 4. lib. 3. Reg. quæſt. 8.

Toſtat.

80. Atqui ſanè hanc fuiſſe Auguſtini cogitationem, coniectura eſt, quoniam & eamdem biberant mentem eius intimi diſcipuli; alter, qui viuentem coluit; alter, qui mortuum. Prior Sanctus Proſper manifeſtè loquutus, etiam Pinedæ iudicio, parte 2. de Prædict. cap. 27. *Salomon elatus in ſenio, fornicatus mente, & corpore, Domino ipſum deſerente, malè obijt.* Secundus Beda Venerabilis tractatu quæſtionum triginta in libros Regum, quæſtione 29. *Vbi hoc quoque* (ait) *palàm oſtenditur, quod vtinam non oſtenderetur: quia, videlicet, Salomon de admiſſæ idololatriæ ſcelere nunquam perfectè pœnituit: nam, ſi fructus pœnitentiæ dignos faceret, ſatageret ante omnia, vt idola, quæ ædificauerat, de ciuitate ſancta tollerentur, & non in ſcandalum ſtultorum, quæ ipſe, cùm fuiſſet ſapientiſſimus, erronea fecerat, quaſi ſapienter, ac rectè facta relinqueret.* Verùm aſſerunt, D. Thomam, cùm Auguſtini omnes penè ſyllabas deuorauerit, alia opinatum, & fauere Salomonis pœnitentiæ lib. 3. de regimine Principum, cap. 8. Reſpondeo, incertum eſſe, an germanus ſit Angelici Doctoris: certè aſſuta eſſe nonnulla, quæ ſuſpectum reddant Opus illud eruditis, probat cum fundamento Cardinalis Bellarminus de Scriptoribus eccleſiaſticis, ab anno Domini 1200. vſque ad 1300. meherclè, neque Auguſtino, neque Thoma ſatis dignus labor eſt: quanquam nimium omninò id eſt, quod effutire auſi ſunt apud Pinedam ſectione 5. de Pœnitentia Salomonis, n. 44. Cuiacius atque Barclaius, nempe, delirijs plenum eſſe tractatum.

Proſper.

Beda.

S. Thom.

An eius ſit liber codex de regimine Principis.

Bellarm.

Pineda.

Cuiac. Barclaius.

81. Chryſoſtomum ingenuè fateor Salomonis aduerſatum pœnitentiæ: ſed aliquando ab eo receſſiſſe placito probat ex ſermone de Pœnitentia tom. 5. pagina 1188. *Quis Deo dignior, quàm David? & tamen deliquit: qui cecidiſſet de culmine ſi non fuiſſet compunctus. Quis ſceleratior Manaſſe? & hunc pœnitentia reuocauit. Pœnituit Deum, quòd Saulem Regem elegerit: quaproter, niſi quia idem pœnitentiam ignorauerit? Quis ſapientior Salomone? Sed neſciens pœnitentiam, perdidit gratiam: & ob hoc dictum eſt: Concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Concipit peccator delicti dolorem: & ſi non*

Chryſoſtomi receſſus opinio de Salomonis ſalute.

pœnituerit, parit ſibi mortem. Atque hic ſiſtit apud eum ex Chryſoſtomo mutuata probatio: nam reliqua hallucinationes tantùm ſunt. Sed experiamur, an tales. Afferam ex ipſo vnum; alterum noſtro conquiſitum marte. Ac ipſe citat homil. 23. in cap. 11. Epiſtolæ ad Corinthios poſterioris: verba in noſtro exemplari paulò aliter: *Sed tamen hoc vitio vſque adeò captus eſt, vt lethale etiam vulnus acceperit: ac pater quidem ſurrexit, acceptumque damnum ſarcivit, & rurſum coronam adeptus eſt: hic autem nihil tale oſtendit*. Quid verò eſt, quod non oſtenderit? Nempe, tale, quale genitor, vt iterum ſtaret, & ad pugnam conuerteretur. Verùm iacuit æternum ſemel proſtratus. Quid his manifeſtius? Atque arbitror metaphoram à re militari eſſe petitam, vt Dauid ſimilis extiterit præliaturis, qui graui accepta plaga, animantur nihilominùs, & palæſtram repetunt: Salomon eos imitatus fuerit, qui ſauciati præ animi deiectione arenam repetere non audent; ſed moriuntur ignauè, & ſine honore. Demus noſtri laboris inuentum huic æmulum. Ergo

Chryſoſt. Chryſoſtomus tom. 5. Parænesi 2. ad Theodorum lapſum, propè initium: eſt verò Theodorus ille Mopſuaſtenſis, de quo non pauca nos exordio huiuſce Iſagogæ: hunc ex Monachatu ad libidines conuerſum, vt in viam reuocaret, & pœnitentiam ei ſuaderet, Salomonis, atque Dauidis exempla proponit: *Beatus quoque ille Dauid, vir electus in ordine Regum, electus in numero Prophetarum, poſteaquàm in plurimis Deo dignus apparuit, hominem ſe eſſe monſtrauit, & in amorem cuiuſdam alienæ vxoris exarſit; nec hoc ſolo contentus fuit ſed adulterium ex cupiditate commiſit, & homicidium propter adulterium perpetrauit: ſed non ideò, quia duplex vulnus accepit, etiam tertiò ſeipſum percuſſit: Verum mox ad medicinam conuolauit, & diuerſa medicamina plagis feſtinus appoſuit, ieiunia, lacrymas, luctus, preces & indefeſſam peccatorum confeſſionem, & ſic per iſta placato veniam à Deo meruit, & ad priorem dignitatem rediit*. Deinde progreſſus ad ſtirpem illius: *Filius eius*, (inquit,) *cui nomen Salomon erat, iiſdem, quibus pater vitiis inuolutus ob muliebrem gratiam, à paterno recedere auſus eſt Deo. Hunc ipſum ergo Salomonem, qui omni penitus ſpoliari imperio digniſſimus erat paternorum contemplatione meritorum, ſextam regni portionem Dominus habere permiſit*. Sed, cur hic nihil de fletibus, de exomologeſi delictorum, de recuperata Creatoris gratia? Equidem, quòd in Salomone eiuſmodi Chryſoſtomus nihil agnoſceret, neque aliam miſericordiam conſequutum arbitraretur, quàm temporalem regnorum, atque hoc ob Dauidis meritum, quod repetit homil. 27. in cap. Matthæi octauum: *Salomonem etiam*, (ait,) *qui nefaria crimina commiſit, charitate patris placatus Deus à faſtigio regni non deiecit*. Hactenus Chryſoſtomus Salomonis pœnitentiæ contrarius: videamus, an alicubi huius ipſum exiſtimationis pœnituit, & vetera retractauit.

82. Chryſoſt. Igitur tom. 5. tractatu aduerſus eos, qui ſubintroductas habent, alias contra concubinarios, cap. 12. *Etenim & Salomon* (inquit) *cum ſæcularium rerum concupiſcentia teneretur, magnas eas et admirandas putabat, multumque in eis laboris, & ſollicitudinis inſumebat, magnificas ædificando domos, copioſum coaceruando aurum, congregando cantorum choros, varia genera miniſtrorum menſæ et popinæ quærendo, animæ ſuæ voluptatem ab hortorum, et corporum formoſorum gratia, et omnem, vt ita dicam, oblectationis et refrigerii viam ſectando. At, vbi inde ad ſe reuerſus, et quaſi ex vmbroſa quadam abyſſo ad lumen veræ ſapientiæ reſpicere valuit, tunc ſublimem illam, et cœlis dignam emiſit vocem: Vanitas vanitatum, (dicens,) et omnia vanitas*. Sed, obſecro, quid in his ſeuera caſtigatione dignum elucet? Quæ recenſentur ſtupra? quæ ebrioſæ compotationes? quæ innocentium victimæ, & bonorum expoliationes? Princeps deſtinatus à Numine, vt Monarchas & diuitiis, & aulæ gloria vinceret, non iucundaretur, & deliciis quibuſque filiorum hominum afflueret? Quare & continuò excuſat eodem loco Chryſoſtomus: *Quamuis autem à Salomonis ſæculi ſuperioribus non tam multa ſapientiæ exigebatur diligentia; neque enim delicias lex vetus prohibebat; neque aliis ſuis voluptatibus ſupernacuum ducebat, et vanum; attamen, et ſic ſe habentibus rebus in ipſis contueri potuit, quam inutiles et vanitati obnoxiæ res eſſent. Nos verò ad maiorem vocati vitam, et ad excellentius faſtigium aſcendimus, et in maioribus exercemur palæſtris*. Apertè ſatis indicauit, ex illorum temporum norma oblectatum Salomonem, neque commiſiſſe aliquid veteri legi grauiter repugnans: etſi autem ex his Salomon lethaliter non peccauit; voluptates tamen, quæ initio beatum aliquid videbantur complecti, experientia in fatigationem plurimam, & vexamen animi magnum ceſſerunt, & hebetabant quidem doctiſſimi Principis cerebrum, flacceſcebatque ingenium paulatim, & ſine ſenſu. Igitur Eccleſiaſtem, ſeu in ſchola prælegerat, ſeu concionibus ad populum habitis vulgauit, cùm ordiretur, *Vanitas vanitatum*, inquit, &c. moxque adhibiturus exempla, quæ probarent, à ſeipſo deſumpſit: vt, cùm animaduerterent mortales, etiam eas voluptates, quæ peccati acerbiſſimis caruere punctionibus, nequidem ipſis parcere Philoſophus; ſed tædium & afflictionem cumulare, deſinerent ipſi ſaltem impuras delicias tantoperè deperire. Ac ſanè infrà oſtenſuri ſumus num. 98. Eccleſiaſten à Salomone publicatum, antequàm inhoneſtiſſima macula ſuperiorem vitæ gloriam fœdaret. Nulla ergo ſententiarum in Chryſoſtomo varietas, vt nunc hoc, nunc illud lubricè aſſeuerauerit: ſed, quam cogitauit veriorem de Salomonis impœnitentia opinionem, eam data occaſione ſemper inſinuauit.

Quod tamen de Chryſoſtomo dixit pro vtroque diſputaſſe quæſtionis membro, & nunc has, nunc illas ſequutum partes, pro circunſtantiarum opportunitate, concionatoria licentia; fortaſſe aptiùs de Hieronymo pronunciaſſet: nam ab hoc non abhorrere vſu in aliis concedit nominata 2. ſectione, num. 10. Nihilominùs in aſſeueranda Salomonis ſalute æqualem fuiſſe ſemper declarat ſectione 5. & ducem eius ſententiæ facit. Mihi autem ſuggeſſit Philippus Abbas Opuſculo de damnatione Salomonis, §. *Ibi verò idem*, &c. aliter de Hieronymi mente ſtatui poſſe: ac produco ex epiſtola ad Ruſticum, eadem eius verba, quæ Philippus tranſcripſit. In veſtibulo ſtatim ita ratiocinatur: *Quid Salomone ſapientius? Attamen infatuatur amoribus mulierum. Bonum eſt ſal, nullumque ſacrificium abſque huius aſperſione ſuſcipitur: vnde et Apoſtolus præcipit: Sermo veſter ſemper in gratia ſale ſit conditus: quod ſi infatuatur, foras proiicitur, in tantumque perdit nominis dignitatem, vt ne in ſterquilinium quidem vtile ſit, quo ſolent credentium arua condiri, et ſterile animarum ſolum pingueſcere*. Ac ſanè, quòd infatuato ſali comparauerit, corruiſſe penitùs indicauit, neque poſt-

83. Patres concionatoriè quandoque loquuntur. Hieronymi exiſtimatio de Salomonis ſalute.

Philip Abb.

liminio

limitio ſpiritali vitæ, quæ à gratia ſanctificante eſt, reſtitutum, in malo annos clauſiſſe. Proloquatur allegatus Bonæ Spei Abbas, Philippus, Bernardo Ciſtercienſis nobiliſſimo Familiæ Conditori coætaneus: *Quid ſit autem infatuari, ne quis impropriè præſumeret interpretari, verbis ſequentibus idem Hieronymus demonſtrauit, dum illud de Euangelio ad medium reuocauit: Bonum eſt, inquit, ſal: quòd ſi infatuatur, foras proycitur, in tantumque perdit nominis dignitatem, vt nec in ſterquilinio quidem vtile ſit. Dicens ergo Hieronymus, Salomonem infatuatum, & adiungens, quòd infatuatum ſal foras proycitur, nec vltra vtile eſt, ſatis liquidò Salomonem aſſeruit reprobatum, id eſt, nunquam ad ſaporem pœnitentiæ reuocatum; conſtat enim, quòd ſal infatuatum irreparabiliter exinanitur, perditoque genuino ſapore iterum non ſalitur; ſed vbique, & ſemper inutile penitùs inuenitur, dum vel ipſum per aliud, vel per ipſum quicquam aliud non conditur.* Ac ſanè Hieronymus, quem inſtruebat Ruſticum, ad perſeuerandum hortabatur: *Hæc dicimus* (ait) *vt prima te, fili Ruſtice, fronte doceamus, magna cœpiſſe, & excelſa ſectari, & adoleſcentiæ, imò pubertatis incentiua calcantem perfectæ quidem gradum ſcandere; ſed lubricum iter eſſe, per quod ingrederis, nec tantum ſequi gloriæ poſt victoriam, quantum ignominiæ poſt ruinam.* Optat igitur, ne fiant nouiſſima eius qualia Salomonis, qui, cùm egregiè, & cœpiſſet, & diu ambulaſſet, miſeranda cataſtrophe vitam terminauit.

84. Dicunt, Salomonem ab Hieronymo annumeratum inter eos, qui ſcelerum veniam conſequuti fuere: nam ad frontem lib. 2. in Iouinianum, horum texens catalogum cum Dauide, Manaſſe, & ſimilibus collocat: quod verò & hæc etiam excedit, Sanctis aſſociat ad illud cap. 11. Danielis: *Et ſtabit in loco eius deſpectus*, &c. *Sicut igitur Saluator* (inquit) *habet & Salomonem, & cæteros Sanctos in typum aduentus ſui: ſic & Antichriſtus peſſimum Regem Antiochum, qui Sanctos perſequutus eſt*, &c. Verùm, ſi his locis coniungit cum iuſtis, atque cum illis, de quorum pœnitentia conſtat; alibi copulat cum nefarijs, quique omnium calculatione peſſimum habuere exitum, nimirum, cum Achaz, cuius & viciſſe malitiam Salomonis impietatem innuit. Sic igitur epiſtola ad Vitalem diſſerit: *Simulque conſideremus, quòd occultè Scriptura, & Salomonem, & Achaz voluptatis, & impietatis accuſet: vterque enim, cùm eſſet de ſtirpe Dauid, receſſit à Domino: & alter in tantum ſequutus eſt libidinem, vt ſeptuaginta habuerit vxores, & trecentas concubinas, & adoleſcentulas, et ſcorta paſſim, quorum non erat numerus, neglectoque Deo patrum ſuorum, extruxerit idola gentium plurimarum, et fuerit, non vt prius Iedidiah, id eſt, Amabilis Domini, ſed amator mulierum.* Iam & commonſtremus, vti allata non proſunt. Nam certè eo de Iouiniano volumine, cùm cæterorum, & delicta, & fletum pœnitentialem referat, Salomonis lapſum tantùm memorauit, omiſit contritionem, & lacrymas: quamobrem, niſi quia non doluiſſe illum opinatus ſit? Danielis autem cùm pertractaret verba, dixit apertè, non omnia, quæ de Chriſto vaticinati ſunt Prophetæ, adimpleta fuiſſe, quaſi in imagine, in Salomone: *Ex parte autem*, (inquit,) *et quaſi in vmbra veritatis in Salomone præmiſſa ſunt, vt in Domino Saluatore perfectius implerentur.* Ergo, quemadmodum non omnia, quæ Chriſtus operatus eſt, ad Salomonem, quaſi ad typum, relata fuere; ſic neque in omnibus vitæ geſtis Salomon Chriſtum repræſentabat; quod & alijs, qui etiam beatè diem clauſerunt, commune fuiſſe, vt non in ſingulis facinoribus, ſed in aliquibus Dominum præſignarent, ſcripſit epiſtola ad Euagrium: *Quomodo autem Noe inebriatus in domo ſua, et nudatus, atque deriſus à mediano filio, typum Saluatoris præbuit; Samſon quoque amator meretricis, et pauperis Dalilæ multo plures hoſtium mortuus quam viuus occidit, vt Chriſti exprimeret paſſionem; omneſque pene Sancti, et Patriarchæ, et Prophetæ, in aliqua re figuram expreſſerunt Saluatoris.* Denotat igitur, Salomonem, eum Sanctus fuerat, atque in his, quæ cum laude geſſerat, (fuerunt autem illa plurima,) Seruatoris emblema ſuſtinuiſſe. Ac denique Hieronymi ſcopus eſt, non niſi à præclaris, & ſanctis actionibus Chriſtum adumbrari potuiſſe, ac ideò aut integrè Sanctos, aut ex parte: hos verò ſecundùm ſanam vitæ periodum Chriſtum ſolùm præfiguraſſe; quanquam, neque perpetua, & inuariabilis eius opinio hæc fuit, vti à nobis commonſtratum eſt Anteloquio 1. Sect. 2. num. 4.

Regula: Sancti veteris Inſtrumenti nō in omnibus geſtis Chriſtū adumbrant.

Hieron.

85. Supereſt difficillimus nodus, quippe ſine velamentis teſtatur de Salomonis compunctione: nam lib. 13. in Ezechielem ad illud cap. 43. *Tu autem, fili hominis*, &c. *Vt non ſolum cultores eius* (loquitur de templo) *et æditui; ſed et ipſe fabricator eius Salomon peccauerit, et offenderit Deum: licet poſteà egerit pœnitentiam, ſcribens Prouerbia, in quibus ait: Nouiſſimè egi pœnitentiam, et reſpexi, vt eligerem diſciplinam*, *Prouerb.* 24. Sed, vt præbeamus, ſuffragari hæc manifeſtè Salomonis ſaluti: at oſtendimus alibi contraria tradi; fuit autem hæc diſceptationi princeps meta, non fuiſſe ab Hieronymo vnicè traditam, & ſine diuerſitate aliqua ſententiam, quæ abſoluit Regem ſapientiſſimum: abſolutè tamen pronunciamus, ſi hoc columen ſit eorum, qui Stridonenſem Sanctum pro Salomone ſtare nituntur, infirmum eſſe fulcrum. Atque ſanè ſufficienter ij loquuntur, à quibus aſſeueratum eſt, Hieronymum, non iuxta cogitationem ſui animi dixiſſe; ſed ex aliorum placito: nempe, Hebræorum traditione, de quibus ad illud cap. 1. Eccleſiaſtæ: *Ego Eccleſiaſtes fui Rex*, &c. *Aiunt Hebræi* (inquit) *hunc librum Salomonis eſſe pœnitentiam agentis, quòd in ſapientia, diuitiiſque confiſus per mulieres offenderit Deum.* Neque obſtat, quod Ezechielem interpretans ſubticuerit omnem de Rabbinis memoriam: nam aliàs monuimus, ſequuti Riberam præludio in Zachariam, numer. 11. Hieronymum interdum ita ſubtiliter ſub aliorum perſona diſputare, vt requirat Lectorem attentum in primis, atque vigilem: nobis autem reijciendi anſa, quod infrà declaraturi ſumus, ni fallimur, ex Patrum doctrina ſtatui oportere, Prouerbia, & Eccleſiaſtem ante lapſum ſcripta fuiſſe, ac proinde Rabbinico commento æquale, quòd Salomonis nominetur luctus, & pęnitentia.

Hieronymi mos in citandis opinionibus. Ribera.

86. Cyprianum Pineda ſect. 3. num. 12. Anteſignanum conſtituit eorum, qui Salomonis aduerſantur pęnitentiæ, eò quòd libro de vnitate Eccleſiæ, non longè ante finem dicat, amiſiſſe coronam iuſtitiæ. Porrò corona ea gloria eſſe videatur, quæ prædeſtinatorum ſit, & quæ tribuitur illis, qui Dei gratia, atque amicitia diem clauſerunt: nam huiuſmodi in Scripturis promittitur, Apoc. 2. verſ. 10. *Eſto fidelis vſque ad mortem, et dabo tibi coronam vitæ.* 1. Pet. 5. 3. *Paſcite, qui in vobis eſt, gregem Dei; et cùm apparuerit Princeps Paſtorum, percipietis immarceſſibilem gloriæ coronā.*

Cyprian. Pineda.

Coronæ nomen quid ſecundum Scripturæ vſum denotet?

Apoc. 2. 10. 1. Pet. 5. 3.

Salo-

Digitized by Google

Salomon igitur, cùm huiuſmodi gloriam perdiderit ex Cypriani iudicio, damnatorum numero (Salian.) aggregandus eſt. Verùm Salianus hæc non patiatur tom. 3. anno mundi 3058. num. 5. quippe contendit, allegaris Doctoris Angelici verbis, & coronam eam poſſe vocari gloriam, quam de condigno iuſtorum quiſque mereatur, etſi poſteà gradu excidat, & in peccatis moriatur: quare, cùm iuxta hanc coronæ ſignificationem Cypriani verba intelligi valeant, non eſſe, quòd concipiamus Salomonis pœnitentiæ aduerſari. Sed tranſcribamus B. Aquinatis periodum. Inquit (S. Thom.) prima parte, quæſt. 23. art. 6. ad 1. *Dicendum, quòd corona dicitur eſſe alicuius dupliciter: vno modo ex prædeſtinatione diuina; ſic nullus coronam ſuam amittit: alio modo ex merito gratiæ; quod enim meremur quodammodo noſtrum eſt; et ſic ſuam coronam aliquis amittere poteſt per peccatum mortale ſequens; alius autem illam coronam amiſſam accipit, in quantum loco eius ſubrogatur: non enim permittit Deus* (Cyprian.) *aliquos cadere, quin alios erigat.* Ac ſanè Cyprianus coronam priori modo accepit; nempe, pro gratia, non qualicunque, ſed ea, quæ finalis eſt, & propria Prædeſtinatorum. Inſpiciamus: teſtetur ipſe ex ijs, quæ immediatè ſubijcit poſt amiſſam à Salomone coronam: *Confeſſio* (inquit) *exordium gloriæ eſt, non meritum iam coronæ; nec perficit laudem, ſed initiat dignitatem: cùmque ſcriptum ſit: Qui perſeuerauerit vſque ad finem, hic ſaluus erit. quicquid ante finem fuerit, gradus eſt, quo ad faſtigium ſalutis aſcenditur; non terminus, quo iam culminum ſumma teneatur.* Ecce, vt omnis ſermo de termino, & meta viæ, huiuſque vitæ ſit, & vt confeſſionem nominis Chriſti, non meritum coronæ, aut triumphum appellet, ſed inchoationem quandam. Atque in hoc ipſo ſcopus totus eſt epiſtolæ ad Rogatianum, & cæteros Confeſſores, qua Salomonis exitum cum Saülis fine comparat. Quare rectè à Pineda Cyprianus inter eos collatus, qui Salomonem abſque compunctione diſceſſiſſe autumant.

87. Rectè inter eoſdem, & Gregorium Papam (Regula: A qualitate tẽporis, finis exprimitur actionis. Greg. Pap.) numerauit: nam, cùm ad initium cap. 2. lib. 2. Moralium ſtatuiſſet, à qualitate temporis finem exprimi actionis, & noctem damnationi, victoriæ lucem diſtribuiſſet; Iobi quidem pugnam triumphis deſtinatam aſſeruit, quòd in die tentatus eſſet; Salomon autem quoniam ad extremum caſurus erat, non reparando lapſu, noctu ſapientia cumulatum fuiſſe. Sed debuit cum Gregorio Rupertum copulare; quem tamen inter ambiguos poſuit ſectione 2. numer. 6. nam ſententiam Magni Gregorij ſequutus eſt, etiam mu- (Rupertus.) tuatis ab eo verbis lib. 5. de operibus Trinitatis, c. 2. loquitur nanque eodem penitùs modo: *Quòd ſapientiam* (ait) *in nocte, & per ſomnium non perſeueraturus accepit.* Debuit & Ioſeph. Flauium adiungere eius teſtimonium lib. 8. cap. 2. prope calcem ex Gelenij caſtigatione: *Cùmque domeſticum haberet exemplum pulcherrimum, parentis virtutem, & gloriam, quam propter pietatem ad poſteros reliquerat, diſcedens ab eius imitatione, idque bis in ſomnis monitus ſequi paterna veſtigia, mortem inglorius oppetijt.* Quòd ſi certè Salomon fleuiſſet priora delicta, & religionem priſtino nitori integrè reſtituiſſet, denique moriens damnaſſet crimina ſua, hoc agendo, & genitorem, qui ſimilia fecit, imitatus eſſet, & cum fama occubuiſſet. Bernardum itidem in eorum claſſe, qui Salomonis pœnitentiam taxant, poneret: nam ille ad finem lib. 2. ad (Bernard.) Eugenium, de conſideratione: *Sapiens Dauid, ſapiens Salomon fuit: ſed blandientibus nimis ſecundis rebus, alter ex parte, alter ex toto deſipuit.* Id eſt, poſtquàm Dauid cecidit, reliquum vitæ eius non in peccatis fuit; ſed in his conſumpta parte aliqua, cætera iuſtitiæ data ſunt: Salomon autem, poſtquam ſemel lapſus eſt, nunquam deinceps ſanitati reſtitutus, ſcilicet, *ex toto deſipuit.*

Ambroſium fauiſſe Salomonis luctui, & dolori conſtanter aſſerit: ſed qua de cauſa? Nempe, 88.
quòd Apologia 2. pro Dauide, cum eo, atque cum Paulo iungit. Verùm id facit, non quòd pœnituiſſe ſignificet: ſed, vt commoneat, quanto timore percelli infirmiores oporteat, quando & robuſti ceciderint. *Si Dauid* (inquit) *infirmus, tu fortis es? Si Salomon lapſus eſt, tu immobilis? Si Paulus primus peccatorum, tu potes eſſe primus Sanctorum?* (Ambroſij iudicium de Salomonis exitu.) Deinde fertur oratio ad aliam materiam: *Ergo, ſi errauerunt, errauerunt tanquam homines; ſed peccatum ſuum tanquam iuſti agnouerunt.* Cuius pronunciati nulla adhibet exempla: ſi exhibuiſſet, quemadmodum Iudam excepiſſet, ita fortè & Salomonem. Quidni enim, cùm eius in offendendo duritiem alibi innuat? Nam Apologia 1. pro Dauide, cap. 3. *Quid* (ait) *de Salomone ſancto loquar, cuius poſteriora cùm graui errore non careant; vulgus tamen Iudaicum, ipſum æſtimat veniſſe pro Chriſto? & quàm multos grauis erroris offenſa reuocauit?* Cùm igitur dicat, poſteriora grauiter vitioſa exitiſſe, atque adeò infanda, vt reuocarit ex ſtupidiſſima plebe ad bonum ſenſum, multos ſanè; videatur intellexiſſe abſque delictorum planctu abijſſe: alioquin, ſi conſurrexit, ſi priora reprehendit, non eſſent poſteriora illius tanto horrore, & anathemate digna, cùm hominum ſit labi, & in malis perſiſtere omnium maximum ſit ſcelus. Sed idem Ambroſius lib. 3. in Lucam prope exordium, verba illa Regum 2. cap. 7. *Et miſericordiam meam non diſpergam ab eo,* &c. contendit ad Chriſtum referri oportere, ad Salomonem nullo pacto, idque ob commiſſas ab eo noxas: *Si errauit* (inquit) *ſi offendit, vides, quoniam promiſſi ſeries Chriſtum ſpopondit.* At non ignorabat Ambroſius, eam miſericordiam, de qua ad Dauidem facta pollicitatio, non defuturum ex eius ſemine, qui inter Iudæos regnaret, adimpletam eſſe in Salomonis poſteris. Igitur, cùm negat ei miſericordiam, hoc intelligi debeat de peccatorum condonatione; nempe, quòd ea auxilia, quæ efficacia eſſent, & quibus de facto conuerteretur, non ſuppeditauerit Creator Salomoni, ſed tantùm gratiam ſufficientem, & ita perierit in culpis ſuis.

Affirmant, Ambroſium ſæpè vocare Salomonem ſanctum, allegant citatum à nobis elapſo (Regula: Scriptura antiqua vocabula retinet poſt tranſactum vſum eorum.) numero primæ pro Dauide Apologiæ cap. 3. & alia loca. Fatemur quidem, & probare ſolùm dicimus, Salomonem aliquando fuiſſe, & poſtquam lapſus eſt, adiunctuſque peccatoribus, eodem adhuc nomine appellatum ſine improprietate: neque enim in Patrum effatis inconueniens æſtimandum id, quod in arcano ſermone contingit: at Scripturis vſitatum eſt, antiqua vocabula retinere, poſtquàm vſus eorum tranſijt. Suggeret duo exempla Hieronymus. Primum (Hieron.) ad illud Matth. 26. *In domo Simonis leproſi,* &c. *Non quòd leproſus & illo tempore* (inquit) *permaneret: ſed, qui anteà leproſus, poſtea à Saluatore mundatus eſt, nomine priſtino permanente, vt virtus curantis appareat; nam in catalogo Apoſtolorum, cum priſtino vitio, & officio Matthæus publicanus appellatur, qui certè publicanus eſſe deſierat.* Secundum,

dū in conſimili prorſus materia ad illud Matt. 27. *Venerunt in ſanctā ciuitatem*, &c. *Sanctam autem ciuitatem* (ait) *in qua viſi ſunt reſurgentes, aut Hieroſolymam cœleſtem intelligamus, aut hanc terrenam, quæ antea ſancta fuerat: ſicut & Matthæus appellatur publicanus, non quod & Apoſtolus adhuc permaneat publicanus; ſed quod priſtinum vocabulum teneat*. Igitur quemadmodum Euangeliſta eam vrbem, quæ Chriſti iniuſtiſſima morte contaminata ſit, nuncupat ſanctam ob priora merita, ita & Ambroſius, alijque Patres *Sanctum* dicunt Salomonem. Huiuſcemodi eſt obiectionis enodatio apud Philippum Abbatem de damnatione Salomonis, § *Item in*. qui ſubminiſtrabit alia exempla: & varia legi poterunt apud Riberam ad cap. 1. Ioëlis, num. 23. & ad cap. 18. Apocalypſis, num. 11. apud Sanchez ad cap. 19. lib. 4. Regum, num. 12. & plura quàm cæteri colligit Martinez libro 9. hypotyposeon, regula 11. vbi aduertit, & eo dicendi genere vſos externos Auctores: Terentius nanque in Eunucho Act. 4. ſcena 3. vitiatam, & oppreſſam, virginem etiamnum vocat: *Virgo* (inquit) *lacrumat*. neque niſi in antiquum ſtatum nomen quadrare valeat.

Philip. Abb.

Ribera.

Sanch.

Martinez.

Terent.

90\. Atque huc vſque à nobis concertatum pro inueſtigatione genuinæ Patrum multorum ſententiæ in cauſa Salomonis; eorum equidem, quos nuperi communiter citant, atque ſubtiliori ſtudio Pineda examinauit; nunc producamus alios paucos, quos acceptos referimus Philippo Abbati, qui diſputauit hoc de argumento ſingulari cum acrimonia, atque exquiſita muniuit eruditione Salomonis impœnitentiam quingentis abhinc annis, prodeatque ante cæteros vetuſtiſſimus Origenes. Eum Philippus citat ex homil. 27. in Lucam: ſed eſt homil. 28. de genealogia Saluatoris: *Quia enim Dominus noſter* (inquit) *atque Saluator ad hoc venerat, vt peccata hominum ſuſciperet, propterea deſcendēs in mundum, aſſumpſit peccatorum hominum, vitioſorumque perſonam, & naſci voluit de ſtirpe Salomonis, cuius peccata conſcripta, & Roboam, cuius delicta feruntur, & de cæteris, è quibus multi fecerunt malum in conſpectu Dei: quando verò de lauacro conſcendit, non per Salomonem; ſed per Nathan naſcitur, qui eius arguit patrem ſuper Vria morte, ortuque Salomonis.*

Philip. Abbas de Salomonis impœnitētia egregiè diſſeruit.

Origen.

91\. Ex his, quid inferat Philippus Abbas, attendamus: *In iſtis* (inquit) *verbis ſatis manifeſtè Salomonem, quemadmodum & Roboā, Origenes accuſat, & nulla eum pœnitentia aſſertione excuſat. Matthæus quidem, cuius propoſitum fuit a ſuperioribus ad inferiora deſcendendo, natiuitatis Chriſti ſeriem texere, eidem generationi voluit vitioſorum hominum perſonas inſerere, vt eum oſtenderet de peccatoribus natum, qui in carne venerat damnare peccatum: ideò Salomonem, & Roboam nominauit, quorum, vt ait Origenes, peccata conſcripta ſunt. Lucas verò ab inferioribus ad ſuperiora conſcendens, Chriſtum non deſcendentem in mundum, ſed de lauacro Baptiſmi aſcendentem deſcribit, & ſeriem generationis a Ioſeph inchoans, ad ipſum vſque Deum perducit. In hoc igitur catalogo, cuius Deum finem, vel limitem ponere voluit, Salomonem & Roboam Lucas ponere noluit, ne veſtis, quæ tam ſancto fine conſumatur, Salomonis, cuius peccata conſcripta ſunt, in ſertione turparetur*. Sed, cur Salomonem, & Roboamum quaſi egregios quoſdam peccatores ſingulariter nominat Origenes? Sanè hi duo Monarchæ, cùm ampliſſimum dominatum recepiſſent à Numine, insuper de religione ad amuſſim inſtructi fuerant, atque educationem præclariſſimam nacti.

Lucas cur Salomonis, & Roboam memoriam in genealogia Chriſti omiſit?

De Salomone quid refert dicere? At certè ei cùm genitus eſſet Roboam ante regnum initum, cùm triginta circiter annis optimè imperaſſet, eo tempore nihil antiquius habuit, quàm vt Roboamus ad omnem efformaretur pietatem. Ab hoc igitur tanto honeſtatis culmine, cùm vterque ſic lapſus eſſet, vt malis, quæ ſumma fuerunt, etiam impœnitentiam adderent, nihil eſſe potuit, quod ſic Creatorem moueret, atque huiuſmodi peccatum, ne inter auos, & parentes numeratos vellet: nam ob ſimiles noxas Saülis deleuit memoriam. Vt igitur diuinæ bonitatis magnitudinem inſinuaret Origines, Salomonem, & Roboamum ſpeciatim in medium produxit.

92\. Pergit Philippus, & allegat D. Fulgentium, Ruſpenſem Epiſcopum, notæ vetuſtatis ex libro quidem octauo. Sed, quod fuerit eorum librorum argumentum, aut ad quem illi ſcripti, non memorat: neque ſanè in aucto nuper Fulgentio inuenire potui: tantùm ad calcem ponuntur fragmenta quædam pauca ex libris contra Fabianum aliquem, & nominantur ad decem vſque libri. Fortaſſe lacinia hæc Philippi ex horum octauo volumine decerpta fuerit: nam ſanè periiſſe ex Operibus Fulgentij quædam aſſerit Bellarminus in Fulgentio, ab anno 500. ad 600. Verùm locuples teſtis eſt Philippus, qui videre potuit ante quingentos ferè annos, quæ modò latitant: ſic ergo loquentem exhibet: *Deus meus, quid ſibi vult tam ſecreta tui iudicij diſpenſatio? Cur maculoſi criminis ſoboles ſucceſſu paterni fruitur regni? Nunquid non oportuerat, vt Salomon adulterinæ vuluæ contagione turpatus, aut ædificandi templi meritum caperet, aut ſapientiæ theſauros indagaret, aut paterni regni ſucceſſor, ac potentior fieret? Sed vide, quia criminis filius crimen incurrit, & adulterinum germen non bono termino conſumauit*. Qua in ſententia duo ſunt, vt ſcitè animaduertit Philippus, quæ Salomonem condemnant, nempe, quod *criminis* vocetur filius: non enim ita appellari conſueuerunt, qui commiſſa fleuerunt; ſed qui in ſceleribus indurauerunt: & quòd aſſeratur, non bono termino clauſiſſe vitam, quo nihil apertiùs affirmari poterat, eſt & aliud argumentum ex ſequentibus verbis: *Licet* (inquit) *ab hyſſopo vſque ad cedros Libani diſputet; licèt Auſtri Reginam ſuam ſapientiam admirantem expectet, quamuis templum ineffabile conſtruat, ſpiritibus iubeat, prudentia confluat, iudicijs calleat, diuitijs fulgeat, auro rutilet, gemmis ardeſcat; tamen cauteriatus in vita, quicquid traxerat de natura: & quod omnibus deterius eſt, Gentilium Deorum in ſenectute tam non prudentiſſimus, ſed impudicus cultor*. Quod igitur *cauteriandi* vocabulo vtitur Fulgentius, ſignificat pertinaciam in malis non vincendam: tali nanque & Paulus dictione vſus, cùm obſtinatas animas pingeret, 1. ad Timotheum 4. *Cauteriatam habentium ſuam conſcientiam*. Vbi Commentarius Ambroſio adſcitus: *Quia, ſicut cauterium immutari non poteſt; ita nec eorum animus emendari*. Theophylatus: *Propterea conſcientia eorum indelebiles habet inuſtas notas ſordidæ vitæ*. Nicolaus Lyrenſis: *Et cauteriatam, id eſt, obſtinatam in ardore ſuæ maliciæ, & concupiſcentiæ: eſt enim cauterium ferrum ignitum, quo vritur caro; & per duritiam ferri intelligitur obſtinatio in malo; & per eius igneitatem, ardor malignitatis & concupiſcentiæ.* Tali igitur phraſi, & Fulgentius in ſcelere perſeuerantiam denotauit Salomonis venuſtè, ſimulque ardorem libidinis nimium in ſene.

Fulgentij deſiderantur aliqua Opera.

Bellarm.

Criminis filius quis?

Cauteriandi vocabulum quid denotet?

Ambr.

Theophyl.

Liran.

Sequitur

93. Iſid. Hiſp. Sequitur S. Iſidorus Hiſpalenſis tom. 2. Opere, quod intitulauit, *Myſticorum Expoſitiones Sacramentorum, ſeu, In vetus Teſtamentum quæſtiones*, quæſtionibus in libro 3. Regum, cap. 6. ſuo: *Iam porrò de cæteris Salomonis quid dicam operibus; quem vehementer arguit ſancta Scriptura, atque condemnat, & nihil de pœnitentia eius, vel in eum indulgentiæ Dei omnino commemorat; nec prorſus occurrit, quid ſaltem in allegoria boni ſignificet eius flenda ſubmerſio. Quod igitur in illo diuerſis temporibus extitit, priùs bonum, & poſterius malum; hoc in Eccleſia, in iſto adhuc ſæculo ſimul vno tempore oſtenditur.* Deſumpſit ad ſyllabas vſque, ad apices, August. ex B. Auguſtino lib. 22. contra Fauſtum, cap. 88. Et quoniam ſuperiùs expendimus, nunc ſuperſedemus facere. Legatur numerus 79. Eucherianum Commentarius in Reg. libros? Sed contemnunt aliqui, quoniam non quæ ſua fuerit cogitatio, oſtendit; ſed alieno ſcribit calamo. Verùm ego vel ex hoc robuſtius deſumi argumentum opinor. Ac ſcio quidem ſimile accidiſſe Euchet. Rabban. Angelom. Eucherij, Rabbani, Angelomi interpretationibus: nam ad Reg. 4. cap. 23. eadem repetunt, quæ Bedam affirmare monſtrauimus in anteactis, n. 80. Dixi quidem ex Beda mutuata, quoniam non Eucherij eas eſſe lucubrationes, ſed Auctoris ætate iunioris, eruditi exiſtimant. Ergo huiuſmodi Sancti Patres, cum multa ex ſua inuentione dicere poſſent, maluerunt præcedentium Doctorum flores legere, & eorum iudicijs, quoad verba ipſa, plerunque ſtare; ſed hoc ſanè faciebant cum delectu, & poſt vigilias maximas ea demum in ſuas ſchedulas referebant effata, quæ ſolidiora eſſe opinarentur. Iſidorus igitur, Beda, Angelomus, Rabbanus, & Commentariorum ſub nomine Eucherij Concinnator, in veterum laboribus verſatiſſimi, cùm animaduerterent, eam, quæ de Salomonis damnatione eſt, doctrinam à quatuor Latinis Doctoribus, & ex Græcorum præſtantiſſimis ab Origene, Chryſoſtomo, Baſil. Theodor. à Baſilio epiſtola ad Chilonem, non leuiter inſinuari, à Theodoreto ad cap. 11. Epiſtolæ ad Romanos, à Ioſepho traditam, eam, quæ à Patribus frequentiùs vſurpatam, validiùs fulcitam, potiori iure amplexati ſunt. Neque obſtat, ſi alicubi Sanctum appellaſſe Iſidorus aſſeratur: nam, quid ea loquutio valeat, cuiuſque ſit momenti, oſtendimus abundè num. 89.

94. Paſchaſius Eccleſiæ Romanæ Diaconus. Tranſeamus ad Paſchaſium, & hunc quidem Philippus Eccleſiæ Romanæ Diaconum facit, cuius memoriam aſſerit inueniri, & eruditionis atque ſanctitudinis argumenta apud Gregorium Pontificem lib. 4. Dialogorum. Greg. Verum quidem eſt, huius meminiſſe Paſchaſij Gregorium libro præfato, & multa cum laude cap. 40. cuius & extant libri de Spiritu ſancto, Bibliotheca veterum Patrum, de quibus ibi Gregorius; fuiſſe & Romanæ Eccleſiæ Cardinalem Diaconum refert Bellarm. Bellarminus, ad finem quarti ſæculi: ſed non fuit, qui de Salomonis exitu loquutus, verùm eo quadringentis annis minor: ſed doctiſſimus Paſch. pariter Paſchaſius Rathberus, ex Ordine Sancti Benedicti, Abbas Corbienſis, qui integer prodijt paucis abhinc annis ſtudio noſtri Iacobi Sirmundi, quem mortuum affirmat anno 851. Ille igitur lib. 1. in Matthæum, ad illud cap. 1. *Filij Dauid, filij Abraham*, &c. ex occaſione verba exponens Pſalmi 88. *Et thronus eius, ſicut Sol, in conſpectu meo; & ſicut Luna perfecta in æternum; & teſtis in cælo fidelis*, &c. *Ergo* (inquit) *qui volunt hoc de Salomone dictum accipere, cogitent, quomodo thronus eius, ſicut Sol, in conſpectu Patris fuerit, cùm Scriptura ſancta dicat, quod auerſum ſit cor eius propter concupiſcentias feminarum, & adorauerit Aſtaroth, & Chamos Deum Sidoniorum, ac reliqua portenta Gentium: vnde ad vltimum infert, quod non erat Deus cum Salomone: ſi ergo non erat Deus cum Salomone, quomodo thronus eius, ſicut Sol, in conſpectu Dei Patris fulgebat? præſertim cùm & fœdatus dicatur omni immunditia libidinis, & propter idololatriam ſit condemnatus; aut quomodo, ſicut Luna, perfectus ſit in æternum, cùm ſubitò, velut flagitioſus, corruerit in ruinam? Quinimò, ſi perfectus eſſet, quomodo teſtis in cælo fidelis foret, qui nunquam penetrauerat cælos?* Ita Paſchaſij Codex, qui, cùm affirmet, & condemnatum, & nunquam penetraſſe cœlos, planè ex Salomonis accuſatoribus Philipp. Abbas eſt. Hæc ſuppeditauit Philippi diligentia, quæ à nobis ſolùm integritati ſunt reſtituta, & ipſius velut Colophonem pauca adiungamus verba: *Quia igitur* (inquit) *de præmiſſo capitulo vtcunque dixi* (nempe, probauit ex Scripturis damnationem Salomonis) *nunc æſtimo demonſtrandum, quibus teſtimonijs, quod dixi, muniatur, ne fortè ſaluti Salomonis videar inuidere, & ob hoc ad voluntatem meam præſumptuosè magis, quàm veraciter Scripturas detorquere: ſcio enim quoſdam grauiter ferre, ſi Salomon pœnituiſſe negatur, procliuiores ad credendum, quod famam loquacem Iudæis garrientibus audiunt ventilare, quam quod eccleſiaſtici Doctores inueniuntur in ſuis litteris affirmare.*

Ex his indifferens Lector facilè iudicabit, quam 95. leuiter illi pronuncient, qui aſſerunt, ſubobſcurè proloquutos veteres quidpiam contra Salomonem, cùm tamen eum clarè pleriq; abſoluerint: tiam certè, ſi quidquam eſt, quod priſci manifeſtè docuerint, & in quam maior, atque nobilior factio conſenſerit, hæc Salomonis impœnitentia eſt, & vt ad plenam, abſolutamque auctoritatem nihil eſſet, antiquorum veſtigia legerunt recentiores digniſſimæ famæ, quales Nicolaus de Lyra Lyra. ad cap. 30. Prouerbiorum: Abulenſis 2. Reg. 7. quæ- Abul. ſtione 13. Beatus Ioannes Capiſtranus libro de Capiſtr. auctoritate Papæ: Andreas Vega lib. 12. in Tri- Vega. dent. cap. 2. Cardinalis Bellarminus tom. 1. de Bellarm. verbo Dei, cap. 6. Benedictus Pererius diſputa- Pereira. tione 27. in cap. 8. Epiſtolæ ad Romanos: Maldo- Maldon. natus ad illud Matthæi, cap. 1. *Ioram autem genuit Oziam*, &c. Sed, ecce promiſſis excidimus de non repetendis eis, quos alij collegerint. Annectamus igitur citatis à Pineda exiguum ex recentioribus manipulum. Et quidem ſunt ex illis, qui neutram in partem declinare voluerunt, nec certi aliquid ſignificare: Torniellus tom. 2. anno mundi 3059. Torniell. P. Gaſpar Sanchez in 3. Reg. cap. 11. num. 44. P. Sanch. Mendoca tom. 1. in lib. 1. Reg. annotatione 3. Mendoza. prœmiali, ſectione 7. num. 16. Ex ijs, qui fauent Salomonis rettactationi; quique pro ea ex profeſſo diſputarunt, Ludouicus de Tena Iſagogæ Tena. ſacræ Scripturæ lib. 2. difficultate 8. ſectione 7. noſtri tres, Serarius ad cap. 11. lib. 3. Regum, & Serar. tom. 1. Opuſculorum, tractatione de pœnitentia Salomonis: Lorinus prolegomenis in Eccleſia- Lorin. ſten, cap. 2. Salianus tom. 3. anno mundi 3058. à Salian. numero 3. Denique ex ea claſſe, quæ contra Salomonem væ, & damnationem inclamat, Gregorius Ederus in Oeconomia Bibliorum, lib. 2. par- Ederus. te veteris Teſtamenti 4. pagina 185. noſtrates Gretſerus tom. 1. Bellarminiani Propugnaculi, Gretſer. ad defenſionem cap. 5. libri primi: Ludouicus Balleſter Onomatographiæ ſecunda parte, ver- Balleſt. bo, *Salomon*. Ioannes Fernando Dominicanus Fernand. Commentario in Eccleſiaſten, ad verſum 1. cap.

1. P.

Cathic. Hoius.

1. P. Arnoldus Cathicus introductione præuia ad Canticum Canticorum, cap. 1. Andreas Hoius Brugenſis tom. 1. Hiſtoriæ ſacræ & profanæ ad annum mundi 2980. P. Menochius, quanquam idipſum ſubinnuat Prologo in Cantica: ſed ad cap. 11. lib. 3. Regum dubius hæret.

Menoch.

SECTIO X.

Inualida ea eſſe, quæ Salomonis compunctionem ſuadere videantur.

96. ORdiamur ab ipſo Achille, quem ſi proſternere cum aliquali laude contingat, procedemus alacres ad cætera vincenda. Appello autem robur, eam, quæ ab Eccleſiaſtis volumine eſt, probationem: quippe hunc Codicem, Salomonis eſſe pœnitentiam, apertum eſt. Primùm, ob teſtium, & numerum, & auctoritatem, videndus Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 1. ſect. 5. num. 44. & ſect. 6. num. 61. & præfat. in Eccleſiaſtem, cap. 3. & 4. Salianus tom. 3. anno mundi 3058. num. 18. Deinde ob fundamenta grauia, nempe, Prouerb. cap. 24. verſ. 30. & duobus ſequentibus, vbi noſter vulgatus: *Per agrum hominis pigri tranſiui, & per vineam viri ſtulti, & ecce totum repleuerant vrtica, & operuerant ſuperficiem eius ſpinæ, & maceria lapidum deſtructa erat: quod cum vidiſſem, poſui in corde meo, & exemplo didici diſciplinam.* Pro vltima hac clauſula ſeptuaginta Seniores tranſtulere: *Nouiſſimè ego egi pœnitentiam: reſpexi, vt eligerem diſciplinam.* Aditruit igitur palam Salomon, defleuiſſe ſe priorem amentiam, cùm pœnituiſſe dicat. Ac ſanè fuit hæc compunctio expreſſa libro Eccleſiaſtæ, quem ante Parabolas, vt ij volunt Auctores, edidit: quid enim Codice illo, niſi luxus, & malarum voluptatum recenſio, atque planctus? Ad hoc ergo volumen alluſum, cùm actæ pœnitentiæ memoratio facta eſt. Indicant & idipſum alia verba cap. 30. Prouerb. verſ. 2. *Stultiſſimus ſum virorum, & ſapientia hominum non eſt mecum: non didici ſapientiam, & non noui ſcientiam Sanctorum.* Nam & his declarat, quanta eius fuerit vecordia, & vt mente penitùs exciderit, cùm vaniſſimas delicias belluina amentia, & effræni libidine ſequutus fuerit.

Pineda. Sallan. Prou. cap. 24. & cap. 30.

97. Vt ſingula conſtringamus, de auctoritate primò monendum, hanc tantam eſſe, quæ exceptis ſeniore Cyrillo, & Hieronymo inter Patres vix alium nacta ſit tutelarem; neque Cyrillus ea 2. Catecheſi affirmat threnum Salomonis lugentis fuiſſe Eccleſiaſtem, ſed allegat ex Prouerbiorum cap. 24. ſeptuaginta Seniorum verba illa: *Poſteà ego pœnitentiam egi.* De Hieronymo diximus elapſa Sectione, numer. 85. ex Hebræorum fide loquutum, quod fortaſſe Cyrillo accidit quoque. Cæteri alio argumentandi genere vtuntur; aut ſine probatione indicant ſimplici quadam loquutione ad ſe rediſſe Salomonem. At certè non fuiſſe Eccleſiaſtæ volumen planctum condolentis Regis, neceſſarium eſt dicant vniuerſi, quotquot damnatum aſſeuerant, cùm nullo modo pœnituiſſe ſentiant. Eſt verò hæc, vt copioſa, ita & grauiſſima auctoritas: quare in hoc certamine longè inæqualis eſt vtriuſque partis conditio. Nam, qui abſoluunt Salomonem, non eſt opus vnà doceant, Eccleſiaſtem illius pœnitentiam eſſe, cùm aliter dolere potuerit: quare neque huiuſmodi placito ſubſidiantur ex vi principalis thematis. Qui verò accuſant infelicem Principem, hoc ipſo neceſſum eſt, diſcedant ab eis, qui pœnitentiam eius in Eccleſiaſte ſubincludi affirmant. Atque ab auctoritate deſumpti roboris cùm tanta ſit infirmitas, neque minor eſt alterius fulcimenti. Nam verba illa ex Parœmiarum libro tum demum eximiè explanantur, ſi quàm ſimillimus exprimatur eorum cum Vulgata ſenſus: ſic autem declarata Salomonis pœnitentiam non commendant: oſtendi Anteloquio 1. Sect. 8. numer. 64. Quare vir doctus, Ludouicus de Sotomaior, cùm Salomonis cauſæ impensè faueret; hoc tamen niti ſcipione renuit omninò. Præſtabit ab eius excepiſſe labijs: *Quamuis ergo* (inquit præluſione ad Cantica pag. 28.) *vt dicam in ſumma, mihi probetur & placeat, (eſt enim valdè probabilis, & veriſimilis ſententia D. Hieronymi de pœnitentia peccatorum Salomonis ante mortem;) tamen illa eius probatio, quam ex libro Prouerbiorum iuxta tranſlationem Septuaginta adhibet ad fidem faciendam, perſuadendamque ſuam ſententiam, parum placet: quia parum, vel nihil probat, parumque ſolida eſt, ſi diligenter examinetur: quamuis in ſpecie nonnihil fauorabilis eſſe videatur; ſi quidem tota in æquiuoco videatur laborare, vt modò dicebam, & iam oſtendi.* Alteram ex Parabolis ſententiam capitis trigeſimi exordialem, qui ad Salomonis contritionem traducant, in multis deficere ait Lyranus eò loci, & probat ad longum. Quòd autem ſtultiſſimum ſe nominaret Salomon illo potiſſimùm tempore, quo ſcientiarum, omniſque perfectæ eruditionis apicem conſcenderat, ad modeſtiæ eius ſummam laudem facere optimè aduertit noſter Salazarius, atque ſanè propriè, ſimulque verecundè loquutum: quippe Salomonis ſcientia omnis penè de ſurſum fuit à Patre luminum ſpeciali beneficio conceſſa, nempe, infuſa, & per accidens, & per ſe, iuxta obiectorum, & ipſarum notitiarum exigentiam, quemadmodum adnotat Lyrenſis ad illud cap. 6. Sapientiæ: *Quid eſt autem ſapientia?* Cùm igitur ſtudio, & labore in litteris progreſſus non feciſſet, neque ſuo marte acquiſiuiſſet quidpiam ferè, ingenuè fatetur, ſi quiſpiam mortalium ſit, cui indecorum ſit de ſcientiæ honore gloriari, ipſum hunc eſſe: nam, ſi quæ meæ induſtriæ fuerint partes, exploremus, nonne ego rudiſſimus? Itaque ſi quis doctus ſit à natura, habet, quod & ſuis conatibus acceptum referat: ſed munere alieno ſcientem omninò euaſiſſe, quæ demum ſuperbiendi ratio eſt, cùm ſtupidiſſimus quiſque ita argutus, & lynceus eſſe valeat? Indicant, & alium nucleum ea, quæ coniunguntur: *Non didici ſapientiam, & non noui ſcientiam Sanctorum.* Nimirum, Salomon in eum diem licèt grauiora declinauerit piacula: tamen inter voluptates poſitus, & aulæ opulentiam, in teporem aliqualem lapſus, vitæ ſpiritalis difficiliores ſemitas non calcabat. Ait igitur: Quid mihi hæ intellectus diuitiæ proſunt? Ea demum cumulata ſcientia eſt, qua voluntas componitur: ego, qui Sanctorum cognitione careo, vt alia noſcam; tamen vera ſpoliatus ſapientia, ſtultioribus annumerandus ſim.

Hieron. Eccleſiaſtes, an lamentum Salomonis?

Prouerbiorū locus ex c. 24. inutilis ad firmandā Salomonis pœnitentiam. Sotomaior.

Prouerbiorū verſus ex cap. 30. elucidatus. Lyranus.

Salazar.

Sed tamen vno, eodemque ictu vniuerſa, ſi fieri valeat, deijciamus. Salomon poſt lapſum, neque Parabolarum ænigmata, nec Eccleſiaſtæ hortatoria, neque Epithalamium, aut dictauit, aut ſcripſerat: igitur his comprehenſæ voluminibus ſententiæ, pœnitentis lamentationes non 98.

Salomon poſt lapsū in peccata nefaria, à Deo acceptam deperdidit ſapientiam.

fuere,

ſuere, niſi priùs fleuiſſe, quàm deliquiſſet, arbitremur. Vt antecedens muniam, ſuppono id, quod mihi libenter conceſſuri ſint egregij Salomonis Patroni, Salianus atque Pineda; nempe, per idololatriæ, & libidinum ſcelera conſequutum Salomonem, vt ſcientiam, quam acceperat, deperderet: intelligo autem non habitus, quos ipſe labore, & ſtudio acquiſiuiſſet: ſed dona indebita naturæ, qualis ſcientia per ſe infuſa, gratiæ gratis datæ, & eius generis alia. Oſtendit Pineda lib.7. de rebus Salomonis, cap.19. numer.3.

Pineda.
Auguſt.

ex Auguſtino lib.3.de doctrina Chriſtiana,cap.21. *Cuius tamen initia* (loquebatur de Salomone) *deſiderio ſapientiæ flagrauerant,quam cum amore ſpiritali adeptus eſſet,amore carnali amiſit.*

Ambroſ.

Ambroſius Apologia 2. pro Dauid, aliquantùm à principio: *Salomon enim ſapientiam nec principio ſui habuit, nec in fine poſſedit: neque enim habere ſe credidit, quod popoſcit: & poſteà auerſus a Dei cultu, non quaſi ſapiens, ſed quaſi inſipiens lapſus eſt, vt offenderet: offendit in tantum, vt etiam,quod meruerat, amitteret.*

Gregor.

Gregorius in paſtorali, tertia parte, in fine admonitionis 27. *Sed conceſſa ſapientia funditùs cor deſeruit, quod nulla, vel minima tribulationis diſciplina cuſtodiuit.* Hæc eadem verba cum alijs Gregorianus Commentarius ſub nomine

Eucher.

Eucherij in 3. Regum exhibet, ex quo ſimilibuſque indicijs planum eſt, eum Commentarium Eucherij non eſſe, qui Gregorio ſenior fuit; ſed à iuniore Scriptore, aut integrè conflatum, vel Eucherij lucubrationibus adiuncta fuiſſe aliqua

Hieron.

ex recentiori officina. Hieronymus hoc ipſum innuit, cùm ad Ruſticum ſcribens ait, *Salomonem infatuatum a mulieribus.* Eoſdem allegat Salianus tom.3. anno mundi 3053. numer. 27. & vterque alios paucos, quos non refero, quoniam

Anaſt.Sin.

obſcurior eſt eorum cenſio. Demus & nos obolum, ſi placet, duos ſaltem; Anaſtaſium, nempe, Sinaïtam libro vndecimo Hexameri: *Quis autem inter homines à Deo tanta fuit donatus ſapientia, quanta Salomon? & tota eius ſapientia fuit deuorata à mulieribus.*

Philip. Abb.
Pineda.
Salian.

Philippum Abbatem tractatu de ſilentio Clericorum, cap.38. *Hanc etiam acceperant ſibilantes Dei permiſſionem, cum paterno ſublimem ſolio eruditum impetunt Salomonem, cuius ſapientiam fatuam, & fortitudinem elumbem effecerunt.* Huius & ſententiæ ex nuperioribus Pater

Bonifrer.
Sandæus.

Bonifrerius Appendice ad finem Pentateuchi ad cap 7.Præloquiorum,ſect.9. P.Maximilianus Sandæus prima parte Theologiæ ſuæ, Commentatione 12.exercit.6.à num.4.

99.
Salomonis lapſus grauiſſimus ob multas circunſtantias.
Auguſt.
Chryſoſt.

Iam cum his coniungamus Salomonici lapſus circunſtantias aliquas: Primam, veniſſe in profundum malorum. His ipſis terminis vſus Auguſtinus lib 22. contra Fauſtum, cap.81. *Ad profundum idololatriæ lapſus & demerſus eſt.* Chryſoſtomus homil. 68. in Matthæum: *Quis Salomone felicior? Sed cùm negligentia dormitaſſet, decidit in profundum.* Et homil.66.ad populum Antiochenſem, *delapſum in vitiorum barathrum.*

Bernard.

Affirmat Bernardus lib. 2. ad Eugenium ad finem, ex toto deſipuiſſe. Secundam, perſeuераſſe in tanta enormium ſcelerum colluuie ad longum,

Salianus.
Pineda.
Auguſt.

Salianus, atque Pineda ſeptem, aut octo annos tribuunt. Sed ſpecioſè Auguſtinus numerato nuper de doctrina Chriſtiana lib. 3. cap.21. *In Dauide* (ait) *immoderata libidinis non permanſio, ſed tranſitus fuit; propterea etiam ab arguente Propheta ille illicitus appetitus hoſpes vocatus eſt: at verò in eius filio Salomone non quaſi hoſpes tranſitum habuit, ſed regnum iſta libido poſſedit.*

Tertull.

Hinc Tertullianus lib. 2. contra Marcionem, cap. 23. *Reijcitur Salomon: ſed iam à mulieribus poſſeſſus, & idolis Moabitarum, & Sidoniorum mancipatus.* Illud *poſſidendi* verbum in facinoribus pertinaciam indicat.

Fulgent.

Fulgentius Sect.antecedenti, numer.92. ob eandem cauſam vſus *cauteriandi* metaphora, quemadmodum ibi monſtrauimus. Tertiam, quod fuerit inter Monarchas primus, qui extulit claſſicum idololatriæ. Fuit autem hoc grauiſſimum peccatum, neque aliud in veteri Inſtrumento, quod cauendum frequentiùs Numen moneat. Quare, quamuis Dauid offenderit, propterea de illo pronuntiatum, quòd in corde perfecto ambulauerit, quoniam paganarum ſuperſtitionum egregius euerſor fuit, affirmat Abulenſis quæſt. 4. in cap.15. 3. Regum: at fuit illud acerbiſſimum quoque, neminem extitiſſe, qui ſuo exemplo plures inficere valeret, quàm Salomon: adeò in illo ornamenta vniuerſa in ſummo gradu.

Abul.

100.
Salomon poſt lapſum nihil propheticum meditatus eſt.

His igitur conſideratis, affirmo quidem conſtanter, cùm ea, quæ in tribus Salomonis protocanonicis libris, Prouerbiorum Codice, Eccleſiaſta, Cantico Canticorum reſplendet prophetia, nullis priſci Fœderis vaticinationibus cedat honore & eminentia; haudquaquam tam egregia beneficia in Salomonem poſt tam immanem lapſum collata fuiſſe: at hoc quidem dico, etſi admittamus vtcunque pœnituiſſe. Ratio horum vna: nam Deus comminatus eſt Salomoni vitæ breuitatem, ſi delinqueret, Reg.3. cap. 3. verſ.14. regni quoque diuiſionem prænunciauit Reg.3. cap. 11. verſ. 29. At quamuis Salomon pœnituerit, horum ſuppliciorum nullam indulgentiam conſequutus eſt: nam obijt ſexagenarius, biennio poſt luctum, (ſi modò fuit aliquis:) quæ non fuit longa ætas, præſertim illis temporibus, in quibus octoginta anni in potentatibus iuxta Dauidis Odam 89. imperium quoque in Roboamo ſciſſum, & diminutum eſt.

3. Reg. 3. & 11.
Pſalm.89.

Igitur, quemadmodum hæ, quæ ob malignitatem inflictæ ſunt pœnæ, neque ſublatæ ſunt penitùs, neque imminutæ quidem: ſic, cùm ob ſcelerum vindictam ſcientia ſpoliatus fuerit, & prophetico maximè lumine, vtpotè gratia gratis data; neque eandem, aut ſcientiam, aut vaticinationem poſteà recuperauit; ſanè, qui reſtitutam vtcunque affirmant, obſecro, vnde hauſerint? neque enim, aut Biblia, aut Patres dixere, & res grauis eſt, quæ multo cum fundamento adſtrui debeat.

Grauiter lapſos non niſi tardè ad inſignem familiaritatem, & ſtupenda opera Numen admittit.

Secunda & potiſſima cauſa; quoniam ex lege ordinaria prophetiæ donum, & eiuſmodi alia rara beneficia, notiſſimæ præſertim temeritatis, & audaciæ peccatoribus, non niſi poſt ſeueram multorum annorum pœnitentiam conferri vſus eſt. Afferam exempla pauca. Iacobus Eremita poſt actam diu ſanctiſſimam vitam, demum homicidium ſtupro aſſociauit: ſed qualis eius poſteà ſatisfactio! quàm longa! Nempe, ipſos decem annos ſepulcrali delituit ſpelæo; cibus, quos circumiecta tumulo ferebat tellus, caudices agreſtium herbarum; conſolatio, perennes lacrymæ: vide ex Metaphraſto apud Surium tom.1. ad diem 28. Ianuarij: ſic eluta veteri macula, redijt in priſtinam cum Domino gratiam, & prodigiorum deinceps operator fuit.

Pœnitentium egregia exempla.
Metaphr.
Surius.

Huic ſimilis Genobaldus, Laudunenſis Antiſtes, quem à luxuria ſuperatum, Rhemigius admirandus Pontifex carceri mancipauit: hoc ſeptem annis incluſus, in ieiunijs, contemplatione, & luctibus, meruit de condonatis offenſis ab Angelo admoneri: ſcribit Hincmarus

Hincmarus.

in

Digitized by Google

In Rhemigij Actis apud eundem Surium allegato volumine, pag. 298. §. *Et vt erat doctiſſimus*, &c. Spectat in hunc ſcopum, quod Maria Ægyptiaca non niſi poſt decem, & ſeptem annorum acerbiſſimam pugnam, inter eremi inhoſpita, animi tranquillitate, & pace filiorum Dei donata eſt: refert Sophronius, Hieroſolymitanus Hierarcha; apud Laurentium Carthuſienſem, tom. 2. ad diem octauum Aprilis. Denique Martinus ille poſt Apoſtolos tam magnum nomen, quod ad horam eum Ithacianæ partis Epiſcopis communicaſſet, *Cum poſtea* (inquit Sulpitius in eius geſtis) *quoſdam ex energumenis tardius, quàm ſolebat, & gratia minore curaret; ſubinde cum lacrymis fatebatur; ſe propter communionis illius malum, cui ſeipſum vel puncto temporis, neceſſitate, non ſpiritu miſcuiſſet, detrimentum ſentire virtutis*. Sic igitur, cùm eueniat, vt lapſos, etiam eximiè compunctos, non ſtatim ad amplexus, & familiaritatem admittat Numen, neque aut miraculorum gratiam, aut prophetiæ lumen continuò infundat, cùm Salomon omnes penè mortales criminum vicerit immanitate; biennio autem ſolùm doluerit, vti Pineda lib. 8. de eius rebus, cap. 4. tradit Salianus allegato tom. 3. anno mundi 3058. atque inexploratum ſit, qualis fuerit lugentis habitus, an acrior, an languidus, & communis; quorſum affirmabimus, neque Bibliorum, neque Patrum prælucente nobis pharo, ſic à Creatore adamatum, cui incerta & occulta ſapientiæ panderet, & reuelaret in tribus canonicis Voluminibus Eccleſiæ Catholicæ amplificationem, progreſſuſque vniuerſos?

Sulpit.

Pineda.

Salian.

101. Neque mihi occurrant affirmantes, Dauidem poſt commaculatum alienum thalamum, & Vriæ Hethæi infandam necem, prophetia claruiſſe; redditum quoque Samſoni antiquum vigorem Iudicum cap. 16. verſ. 22. Nam Dauid nouem, decemve menſibus ſolùm peccator, atque malignus fuit: Salomon tot ferè annis, quot genitor menſibus omnem exercuit ſpurcitiem. Dauid quoad ſe impius; quoad rempublicam, quoad religionem, & pietatem in Deum publicam validus athleta; & celabat, quoad poterat, animi ſtragem: Salomon ſuperis bellum apertum dixit, & Numinum vaniſſimorum ſimulacris fana ædificauit; non exterorum, non ciuium ſcandala illi faciebat. Dauid, quàm citò admonitus, reſipuit continuò. *Ille Rex tantus, ac potens* (ait Ambroſius Apologia 2. pro Dauide) *nec exiguo quidem momento manere penes ſe delicti paſſus eſt conſcientiam*. Salomon bis, iterumque admonitus lethargo nunquam excitabatur. Denique, in toto Salomonis Eccleſiaſte nulla peccatorum memoria, neque in genere, neque in ſpecie, nam, quæ ſecundo leguntur capite de voluptatibus, & delicijs, malum non afferunt, quando in his exceſſum grauem non innuunt: neque enim aut diuitias coaceruaſſe, aut vxores plures habuiſſe, aut menſam opiparam, culpa magna fuit, ſi hæc nimia, & ſupra menſuram non fuere. Docebit Toſtatus quæſtione 11. & 12. in cap. 10. 3. Reg. & quæſtione 3. in cap. 11. eiuſdem voluminis. Nulla rigidioris pœnitentiæ mentio: ignorantur ſaccus, panis cum lacrymis; cilicia, nocturnæ vigiliæ, humi cubationes. Cæterùm his reſonant Dauidici Pſalmi, præſertim ſeptem illæ lugentis miſerabiles Odæ. Longum ergo diſcrimen eſt inter Dauidem, & filium eius. Sed & minimè redditum fuiſſe poſtliminio antiquum robur Sanſoni, ſed ad breue tantùm interuallum, indicat Iudicum textus cap. 16. verſ. 28. *At ille inuocato Domino ait: Domine Deus, memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem priſtinam, Deus meus, vt vleiſcar me de hoſtibus meis*, &c. Ex igitur cernens petebat ad inſtans, quo de Philiſthæis vindictam caperet; & conceſſit Numen hunc ob finem potiùs, quam ſolius gratia Samſonis. Significat autem hoc plurimùm ſeptuaginta Seniorum verſio, quam ſequitur Ambroſius lib. 9. epiſtolarum, litteris 70. ad Vigilium: nam pro eo, quod Vulgatus: *Redde mihi nunc fortitudinem: conforta me adhuc vice hac*. Pagninus: *Fortifica me, obſecro tantùm vice hac, Deus*. Vatablus iiſdem omninò verbis. Subinnuunt itaque: quamuis capilli cœpiſſent progerminare, vt eiuſdem capitis verſus 22. repræſentat; non tamen vnà cum verticis coma reſtitutas vires: quod cùm Samſon animaduerteret, neque ſe præſtare robore, orauit, vt ad horam ſaltem priſtini vigoris copia fieret. Non ergo iuuat à Samſone deſumptum exemplum. Atque ſanè, vt indulgeremus reuertiſſe antiquam roboris gloriam, Salomonis cauſæ non opitularetur, quoniam & delicti, & pœnitentiæ vtriuſque multa fuit differentia, vt affirmabamus de Dauide.

Iud. 16.
Cur Dauidi reſtituta prophetia poſt lapſum, & nõ Salomoni?

Ambr.

Libro Eccleſiaſtæ nulla de peccatis Salomonis mentio.

Toſtat.

Iud. 16.

Samſoninum redintegratæ vires poſt lapſum?
Ambr.

Alterum huius factionis argumentum, & quod de capitalibus videatur depromptum ex Regnorum ſecundo volumine, cap. 7. verſ. 14. *Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium: qui ſi iniquè aliquid geſſerit, arguam eum in virga virorum, & in plagis hominum: miſericordiam autem meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli à Saul, quem amoui à facie mea*. Scilicet, hinc deriuant, nihil acerbius, quàm temporariam caſtigationem, quæ virga virorum ſignificetur, comminatum eſſe Salomoni, ſi fortè ab amore eius receſſiſſet: at verò, cùm Saülem damnatum fuiſſe vulgatiſſima exiſtimatio ſit; promiſerit autem Creator, non ablaturum eſſe miſericordiam à Salomone, quemadmodum à Saüle abſtulerit, planè ſignificatio eſt, facturum Deum, vti Salomon ex peccatorum fæce emergeret, daturumque ei auxilia efficacia, quibus pœniteret: alioquin ſanè, quæ tandem illa miſericordia eſt æternum amiſſo Salomone? Quid enim homini prodeſt, ſi vniuerſum mundum lucretur; animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Producunt autem in ſubſidium veteris Donatiſtæ Tichonij effatum, qui libello de ſeptem Scripturarum documentis, regula 3. *Quid enim prodeſt Dauid*, (inquit) *ſi propter eum filius eius regnum terræ conſequeretur, cæleſte perditurus? Quo manifeſtum eſt, cum Deo eſſe Salomonem, cui regnum quidem terræ ablatum non eſt propter Dauid*. Verùm, quàm multi extiterint ex clariſſimo Patrum Senatu, qui aſſeuerauerint, nullam eſſe in prædicta oratione voculam, quæ Salomonem reſpiciat, ſed omnia de Chriſto explananda, commonſtrauit eruditè Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 1. ſectione 6. §. 4. num. 55. atque ex deliberato lib. 6. cap. 19. num. 2. Gaſpar Sanctius ad cap. 7. lib. Regum 2. numer. 25. Ribera, Cornelius, Iuſtinianus ad cap. 1. Epiſtolæ Hebrææ: Tena in eiuſdem Epiſtolæ cap. 1. difficultate vndecima, ſectione 1. Quos & celebris famæ nuperi ſequuti ſunt. Quæ tanta in aduerſum auctoritas facit, vt huius argumentationis leuiſſimum ſit pondus: ſed ex iis ipſis, qui de præfatis verbis poſſe quædam in Salomonem transferri aſſerunt; illam, quæ de miſericordia non tollenda eſt ſententia, Salomonis poſteritati, & nepotum lineæ, non pœnitentiæ accommodant.

102.
Regum ſecundi libri c. 7. ſententia expenſa.

Tichonij Donat.

Pineda.

Sanch.
Ribera.
Cornel.
Iuſtin.
Tena.

Philip. Abb.
Abul.
Lyran.

modant. Sic Philippus Abbas citato de Salomonis damnatione Opuſculo, §. *Sequuntur in ſolioliis verba*, &c. Abulenſis in eum 2. Reg. cap. 7. locum, quæſtione 9. ad 4. rationem: Lyra ibidem: *Nec est hoc loco* (inquit) *potest efficaciter argui de miſericordia Dei circa eum, niſi quantum ad temporale regnum, quod non fuit ab eo, neque a filijs eius totaliter ablatum, ſicut fuit a Saule; ideo ſubditur, ſicut abstuli a Saul, quem amoui, ſcilicet, ne regnaret poſteritas ſua.* Gaſpar Sanctius ibidem, nume. 20. Ianſenius ad illud cap. 47. Eccleſiaſtici: *Deus autem non dereliquit miſericordiam ſuam, & non corrumpet, nec delebit opera ſua, neque perdet a ſtirpe nepotes electi ſui.* Quæ verba, quemadmodum planè miſericordiam referunt ad poſteros Dauidis, atque Salomonis, ita etiam abundè elucidant, quis ſenſus ſit verborum ex Regum libro 2. cap. 7. vti etiam faciunt verſus illi Pſalmi 88. *Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: miſericordiam autem meam non diſpergam ab eo*, &c. Quid, quòd alibi apertè doceat, proiecturum ſe illum in æternum, ſi deliquerit, Paralip. 1. cap. 28. verſu nono? Neque illa obſtant, quæ de Virga virorum, qua corripiendus Salomon, & progenies illius; nam exploratum eſt id, quod ipſi affirmant, indicari mala, quæ tranſeunt, bella, ſeditiones, & eius generis. Sic Interpretes penè omnes Hieronymum in Traditionibus Hebræis ita enarrantem ſecuti. At intellectus non eſt, his ſolum malis puniendos, qui deliquiſſent; ſed immiſſurum Numen illiuſmodi, ſi fortè illis vexati ad cor redire vellent: ſi autem ſceleratè agere pergerent, præter damna hæc citò tranſeuntia, æternis caſtigandos ſupplicijs. Neque Tichonij conſideratio viget: nam, quamuis eius proles Salomon ob flagitiorum enormitatem, & magnitudinem Tartaro addictus fuerit; tamen quòd ſimul familia deleta non ſit, & regia poteſtas ad alios translata, inſignis erga Dauid beneficentiæ extitit; ſic enim perpetratum, vt ex radice Ieſſe Emmanuel oriretur, & in capite libri ſcriberetur, Chriſtum Dauidis eſſe filium.

Pſal. 88.
1. Par. 28.
Virga Virorū quid ſignificamus?
Hieron.

103. Minutiora ſunt, quæ ſuſtantis allegant Bacchiarij annotamentum ex epiſtola ad Ianuarium: *Verum autem ex hoc conſequens non eſſe arbitramur* (inquit) *quod, eum ſolutus eſſet a corpore, ſepultum illum inter Regum Iſraelitarum corpora Scriptura commemorat; quod tamen alibi peccatoribus Regibus negatum eſſe cognoſcimus, qui vſq; in finem vitæ ſuæ in propoſiti peruerſitate manſerunt, & ideo, quia inter Reges iuſtos meruit ſepeliri, non ſine aliquo diuinæ veniam autem ipſam non poſſe promereri ſine pœnitentia.* Confirmant: nec quippe & nobiliſſimus Scriptor canonicus, & mores Chriſti Seruatoris typos in paruis exiſtimo; abſurdum autem videatur eiuſmodi præditum ornamentis inferno detineri fuiſſe iniquè toto, quod perſuadeat, aliquod ſuppetit exemplum. At Bacchiario multa opponimus. Primum illi, cum quibus altercamur, reſpondent hanc argumentationis formam: non legitur pœnituiſſe Salomon; igitur abſolutè non pœnituit: quoniam, *Etſi non ſcripta fuerit in publicis Legibus*, (ait Bacchiarius memorata epiſtola) *ſatisfecit et acceptabilior iudicatur, qui non ad faciem populi, ſed in ſecreta conſcientia, Deo teſte, pœnituit.* Ergo in ſimilem modum; reticetur, ſi non legitur aliquis ſepultus fuiſſe cum Sanctis; igitur ſimpliciter cum ijs non eſt ſepultus. Secundò, eſt in illa phraſi, 3.

Bacchiar.

Reg. 11. 43. *Dormiuitque Salomon cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui*: beatum eius finem ſatis probatum exiſtimant; dabimus aliam phraſim, quæ infauſtum exitum declaret, nempe, eodem libro, capite allegato, verſ. 4. *Nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius.* Quæ expendens verba Philippus Abbas tractatu de Salomonis damnatione, §. *Videris, quia nullus*, &c. *Si enim catalogus Regum Iuda* (ait) *à Dauid vſq; ad Salomonem, qui vltimus Regum fuit, recenſeatur; nullus eorum, ſicut benè conſideraui, perfectum cor, ſicut Dauid, cum Deo ſuo habuiſſe negatur, niſi vt paulò antè dixi, cuius vita reproba iudicatur: nullus verò perfectum cor habuiſſe cum Deo, ſicut Dauid, vel in viis Dauid legitur ambulaſſe, niſi quem conſtat bonam vitam optimè conſummaſſe. Miror igitur, ſi fortè de ſolo Salomone inaniter dicitur, quod alijs Regibus ad teſtimonium dānationis adſcribitur, vt, videlicet, in eo ſolo non habeat effectum, quòd legitur cum Deo ſuo, ſicut Dauid, non habuiſſe cor perfectum.* Tertio, id, quod Bacchiarius adſtruit, ſolidum non eſſe probat ibidem Philippus §. *Ad Scripturam canonicam*, &c. & prolatis multis impiorum Regum exemplis, qui eodem cœmeterio iacuerunt, quo probi Monarchæ dormiſſent, tandem ſubdit: *Sepeliri enim inter Reges non eſt argumentum æternæ ſanctitatis, ſed perfunctoria cuiuſdam cumulus dignitatis: excludi verò ab eis, non eſt æternæ damnationis indicium; ſed ſubiectæ plebis perſeuerans in Regem demonſtrat odium. Denique, Scriptura diuina, nec aperte dicit, nec latenter vſpiam innuit, quod iuſtus debeat iudicari, qui cum iuſtis inuentus eſt tumulari: cum Saul, & Ionathas in Iabes Galaad ſubter quercum legantur ſepulti; quorum Saul iniuſtus, Ionathas verò aſſeritur iuſtus.* Quod conſectario adſtruebat, pium eſt, non efficax: nam eadem ſuaſerint, non docuiſſe, vt Numen fineret tanti malorum voragine, tamque enormi Salomonem volutari. Deinde eadem, aut maior difficultas eſt de Luciferi irreparabili damno, quem omnis lapis pretioſus veſtiebat, qui erat diuinæ ſimilitudinis perfectum ſignaculum. De Iuda Stygiæ paludi mancipato, miraculis & prophetandi munere claro; qui Chriſti dux & notus fuit, & cum eo ſimul comedebat panem; ſaltem Redemptor auſpicijs legis gratæ concederet, vt gratiam obtineret à Deo Patre, qua infelix Apoſtolus conuerteretur: ſed eum rapuit Infernus, latronem Paradiſus. Quid ad hæc dicemus, donec ingrediamur in Sanctuarium, & videamus Deum Doctorem in Sion; niſi interim cum Paulo in magna animi conſternatione: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius!*

3. Reg. 11.
Cor ſicut Dauid. habere, de quibus Regibus dicitur
Philip. Abb.
Inter Reges iuſtos an ſepeliētur aliqui iniuſti ex vſu Hebræorum?

SECTIO XI.

Salomonis impœnitentiam quæ inſinuant, eſſe grauioris ponderis, & vrgere magis.

DELIGAM ex omni argumentorum multitudine, quibus Salomonem non reſipuiſſe probare viſus eſt, vnum, neque amplius quidquam ſubmittam, de cæteris idem iudicaturus, 104.

quæ

quæ elapſa nuperrima Sectione opinati ſumus de his, quæ congeruntur in adminiculum Salomonicæ confeſſionis, & luctus; ſcilicet, habere roboris, aut nihil, aut ſolum tantillum: quæ certè cùm oſtenderimus, quando à nobis quoque ſectione nona commonſtratum eſt, quatuor Latinos Doctores aduerſus Salomonem ſtare, atque alij ex primis ſubſellijs Patres, Græci, atque Latini idipſum aſſeuerent, & recentiores accedant ex his, quos Schola maximè veneratur, ſitque numerus maior, quàm eorum, qui fauere Salomoni; ſit planè, hanc eſſe partem firmiorem, atque validioribus innitentem fulcris: erit autem, quod à reliquis ſeparauimus argumentum; nempe, quòd fana, quæ Salomon ædificauerit pellicum ſuarum improbiſſimis Dijs, Deabuſque, ea, cùm poſſit, non deſtruxerit, manſerintque poſt ipſius obitum. At hæc impœnitentiæ manifeſta nota eſt: non enim inueſtigare valeamus finem aliquem, à quo eiuſmodi actio honeſtari valeat, neque occurrit quidpiam, Salomonem quod ſatis excuſare poſſit, aut ei ſit patrocinio. Ergo Salomon in ſcelere, atque impietate ſua hac ex vita diſceſſit. Stabiliamus igitur primò delubra Satanæ non fuiſſe à Salomone diruta; nam hoc ſemel confirmato, reliqua ſine moleſtia graui patebunt. Primùm itaque ex Regum 3. cap. 15. verſ. 11. *Et fecit Aſa rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius, purgauitque vniuerſas ſordes idolorum, quæ fecerant patres eius.* Intelligit autem parentum vocabulo Abiam genitorem, Roboamum auum, Salomonem atauum, quemadmodum explanant, Abulenſis quæſt. 9. noſter Sanchez numer. 9. nam hi omnes idololatriæ tutelares. Igitur, ſicut ex his verbis liceat inferre, ſub Aſæ principatus exordio manſiſſe reliquias ethnicarum ſuperſtitionum, quas aut Abias, aut Roboam inuexere: ita & de Salomonico coinquinamento relictum nonnihil. Secundò, atque potiſſimùm ex Reg. 4. cap. 23. verſ. 13. vbi inter alia memoranda facinora Ioſiæ, Principis religioſiſſimi, illud: *Excelſa quoque, quæ erant in Hieruſalem, ad dexteram partem montis Offenſionis, quæ ædificauerat Salomon Rex Iſrael Aſtaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offenſioni Moab, & Melchon abominationi filiorum Ammon, polluit Rex.* Atque ſanè, cùm diuinus ſermo tam enucleatè, atque diſtinctè omnia recenſeat, & constructa à Salomone affirmet, quid ſupereſt, niſi vt manifeſtè concipiamus indiruta perſeueraſſe, etiam deleto Salomone, quæ viuens impietatis monumenta fabricauerat?

Salomon fana Deorum nõ eſt demolitus, & ideò damnatus.
3. Reg. 15.

Abul.
Sanch.

4 Reg. 23.

105. Sed contendunt, qui zelant pęnitentiam Salomonis, Monarcham, antequàm hanc reliquiſſet auram, demolitum fuiſſe ædes malorum Numinum, penè etiam fundamentis effoſſis: at ex improbis Regibus aliquos ſtudio renouandæ priſtinæ ſuperſtitionis redintegraſſe, quæ à Salomone quaſſata fuere: vocaſſe autem recens ædificium ex nomine primi artificij. Hoc ſuadere nituntur duobus exemplis, altero Manaſſis, altero Ezechiæ: nam allegato nuper 23. capite ex Regum 4. dicitur idem Princeps Ioſias verſ. 12. *deſtruxiſſe altaria, quæ fecerat Manaſſes in duobus atrijs templi Domini.* Sed cùm de Manaſſis pęnitentia conſtet ex Paralipom. 2. cap. 33. à verſu duodecimo, & Patrum, atque Interpretum ſit ſtabilis opinio, quæ ſancta obijſſe morte aſſerat; ſanè haud fuerit credibile, ab ipſo derelictas impias aras. Verùm, cùm abolitas ab ipſo infandas cæremonias reſuſcitaſſet gnatus, & in regno ſucceſſor Amon, vt ex eodem cap. 33. Paralip. à verſu 22. patet; appellauit filius altaria genitoris ex vocabulo: atque hic eſt Explanatorum vulgaris conceptus. Itidem de Salomone iudicare æquum fuerit, neque damnaſſe, quod excuſare poſſibile ſit. Iam de Ezechia paria cantant: quippe Regum 4. cap. 18. verſ. 4. *Ipſe* (inquit) *diſſipauit Excelſa, & contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos,* &c. Quòd ſi ab eo ſic perpetratum, quamobrem eiuſdem voluminis cap. 23. verſ. 13. Ioſiæ laudi tribuitur ab illo deſtructa fuiſſe *Excelſa, quæ erant in Hieruſalem ad dexteram partem montis Offenſionis, quæ ædificauerat Salomon Rex Iſrael?* &c. nempe, poſtquàm eas abominationes Ezechias contriuit, alij poſteà ſcelerum atque impietatis miniſtri reædificarunt. Igitur modò velimus, vt decet, piè de Salomone ſenſiſſe, facillimum fuerit percepiſſe, nomine tenus Salomonis ea eſſe fana, quæ Ioſias euerterit, ſolo complanauerit: quando ea quidem delubra, quæ Salomon, cùm poſt meretrices hinniret, cum ſumptu erexerat, idem flebilis, & ſibi reſtitutus dirui eò vſque coëgerit, donec lapis non relinqueretur ſuper lapidem. Quòd ſi alij prolabentibus ſæculis inſtaurauerint, & Salomonis titulum appoſuerint, non eſt, quòd Salomoni quiſpiam id vitio vertat.

4. Reg. 23.

2. Par. 33.

4. Reg. 18.

Sed, vt ab inualidiori exordiar probatione, 106.
quæ ab Ezechia deſumpta eſt; equidem, ſi quid argumentum ſuaſerit, planè docuerit, ſtetiſſe à Salomone condita templa poſt eius fatum, vſque ad Ezechiæ principatum, alioquin friuola extiterit ſyllogizandi forma: quippe velit oſtendiſſe, ab Ezechia diruta idolorum Salomonica fana: hoc autem vt conceſſerint, adeptus continuò triumphus: nam, ſiue demolierit Ezechias, ſeu potius Ioſias, nihili refert; tantùm non Salomon deſtruxerit, in hoc enim diſputatio incumbit omnis, vt Salomon deijcere omiſerit. Cæterùm vera declaratio eſt, alia fuiſſe Excelſa diuerſa ab ijs, quæ Salomonis opus fuere, in quorum laborauerit ruina Ezechias, quemadmodum commonſtrat Toſtatus in cap. 18. Reg. 4. à quæſtione octaua ad decimam: fuerunt enim Excelſorum multa genera, vti paſſim Regnorum volumina, tertium, & quartum innuunt, & ex Paralipomenis ſecundus codex. In Manaſſe longè diſpar ratio eſt, quàm in Salomone: nam eius pęnitentiam luculenter exponit Paralipomenorum prolatus à nobis Textus antecedenti numero: conſentiunt Patres, atque Bibliorum Interpretes. Ab ea igitur cùm receſſiſſe opinione piaculum fuerit, vtpotè contradixiſſe apertis ferè Scripturis, & Auctorum communi iudicio, operæpretium eſt, dicamus, ab alio fabricata altaria, in quibus à Manaſſe nomen ſolum. Atque vt hæc non vana coniectemur, fundamentum plurimum eſt in eodem Textu: quippe ſtatim Hiſtoricus narrat, quo pacto Manaſſis hæres, Amon, quæ genitor ſcelera exoſus, & pęnitens diruit, reſtaurauit: Parentis igitur deteſtandas fabricas cùm reſtituiſſet gnatus, altaria, quæ in duobus templi atrijs erant, ex nomine primi Structoris vocauit. Verùm Salomonis pęnitentiam, neque Bibliorum effata, neque Patrum conſpiratio indubiam reddunt, vt in ſuperioribus monſtrauimus: imò, quæcunque afferuntur, ieiuna ſunt, atque marcida, præſertim à Scripturis deriuata adminicula: ergo: cùm nihil ſit, quod Scripturæ verba ad metaphoricos ſenſus transferre cogat, eo pacto conſtruendæ fuerint, quo iuxta

Excelſorum diuerſa genera.

Toſtat.

Manaſſes pęnitentiã egit.

Digitized by Google

primam impoſitionem ſonant; ſic autem intellecta indicant Ioſiæ temporibus extitiſſe eadem fana, quæ Salomon varijs Dijs Gentium ædificauerit.

107. Atque certè eam eſſe genuinam ſermonis interpretationem, mihi plurima ſuſpicio fuit ſemper, ex quo attentiùs conſideraui, grauiſſimos quoſque ex illis, qui Regum volumina declarare tentarunt, huius fuiſſe exiſtimationis. Dicunt igitur conſtantiſſimè ob allatum à nobis ex Reg. 4. cap. 23. Textum, abſque pœnitentia, & ſcelerum odio migraſſe Salomonem; neque, ſi ille ingenuè lamentaſſet priora delicta, commiſſurum vnquam, vt ſtarent Dæmonum aræ, & abominationibus dicati lares. Huius antiquiſſimus teſtis Eucherius (ſi modò incorruptum eius habeamus Commentarium) ad nominatum ex Regum Hiſtoria locum: Rabbanus ibidem: Angelomus, & Hugo Cardinalis, multæque ſenectutis Beda Venerabilis libro quæſtionum triginta ad Nothelmum quæſt. 29. Gloſſæ concinnator eundem ſequutus ad illud Iſaiæ cap. 2. *Et idola penitus conterentur*, &c. Philippus Abbas Opuſculo de damnatione Salomonis, §. *Tunc ædificauit Salomon*, &c. Nicolaüs de Lyra ad principium cap. 30. Prouerbiorum, §. *Hac expoſitio*, &c. Toſtatus in lib. 2. Reg. cap. 7. quæſt. 23. vbi marginalium additamentorum opifex fortiſſimam rationem appellat, & idem Abulenſis in 4. Reg. cap. 18. quæſt. 9. & cap. 23. quæſt. 23. inter recentiores idipſum Chriſtianus Maſſæus lib. 6. Chronicorum, Adrichomius in Hieruſalem, num. 191. de noſtris Benedictus Pererius diſput. 27. in cap. 8. Epiſtolæ ad Romanos, num. 130. Gaſpar Sanctius in 3. Reg. cap. 15. num. 12. Quòd ſi quiſpiam contenderit, Manaſſis ſalutem in opinione poſitam, neque firmiorem habere baſim, quam ea habet, quæ de Salomonis contritione eſt aſſertio: ac proinde non cogi nos comparatione Manaſſis, potiùs quàm Salomonis cum metaphora explicaſſe Scripturas; dicam ego tunc de Manaſſe id, quod de Salomone; eius impœnitentiam, & in ſcelere duritiem ideò maximè probari, quod nefanda altaria, cùm potuerit, non deſtruxerit. Denique Amadæus Franciſcanus, qui Beati titulo citatur, quem ex Meneſiorum Familia, quæ nobiliſſima eſt inter Luſitanos, fuiſſe Poſſeuinus affirmat, cùm ſuper hac re Angelum ſibi familiarem percunctatus eſſet, Manuſcriptum Vaticanum reſpondiſſe affirmat, ob mulierum importunitatem, in quarum gratiam fana ædificauerat, permiſiſſe Salomonem, vt ſtarent. Sic Lorinus prolegom. in Eccleſiaſtem, cap. 2. & ſubindicare viſus Pineda lib. 8. de rebus Salomonis, cap. 8. ad finem Chronologiæ.

Qui ſenſerint Salomonē ob indeſtructa idola, repudiatū à Deo.
Euchet.
Rabban.
Angelomus.
Hugo Card.
Beda.
Gloſſa.
Philip. Abb.
Lyra.
Toſtatus.
Maſſæus.
Adrichom.
Pererius.
Sanchez.
B. Amadæus Franciſcanus quis fuerit?
Poſſeuinus.
Lorin.
Pineda.

108. Eſto, inquiunt, Salomon Deorum baſilicas non ſit demolitus: ſed in hoc non peccauit, neque inde argumentum damnationis: quippe hoc commune fuit illi cum optimis Regibus: nam eiuſmodi fuerint aliqui Principes, antequam Ioſias imperij habenas arriperet, præſertim ob multas cauſas inclytus Ezechias, ſanctus Monarcha. Aſam quoque laudare conſueuere Scriptores. Demum & Roboam Paralip. 2. cap. vndecimo, verſ. 17. dicitur ambulaſſe in vijs Dauidis, & Salomonis annis tribus; quibus tamen neque ipſe domos nefarias à Salomone conſtructas diruit. His tamen non acquieſcimus: nihil enim fuit, quod Salomonem à demolendis fanis retardaret, niſi ſtudium placendi meretricibus, quàm lacrymulæ ei chariores Dei honore. Neque verebor concedere exemplum profanati Regis ſequutos ex Optimatibus quoſdam; vulgi partem aliquam inſuper: ſed tam ſtupenda fuerat Salomonis potentia, tam ingentes diuitiarum theſauri, ipſe belli apparatus tam magnificus, vt qui habuerit quadraginta millia præſepia equorum currilium (Reg. 3. cap. 4. verſ. 26.) & duodecim millia equeſtrium, & indiuiſum adhuc imperium, populus quoque ob recens templum religioſior, vt his armatus præſidijs potuerit facilè ſeditioſos quoſcunque comprimere, quemadmodum Nicolaüs, & Abulenſis adnotarunt locis, quæ allegaui. In reliquis Monarchis alia fuit rerum facies, & virium, & imperij minor gloria: Roboamus quippe in ipſo principatus limine amiſit decem partes roboris, & adhæſere in Hieruſalem duæ ſolùm tribus, Iudæ & Benjamiticæ ipſe autem primo dominatus triennio totus occupatus fuerat in muniendis vrbibus, comparando bellico omni inſtrumento, vti ſecundus Paralipomenorum liber indicat, cap. 11. à verſ. 6. *Faciebat ita* (inquit Abulenſis quæſt. 8.) *quo aduerſus Ieroboami, & decem tribuum maiorem multitudinem ſatis inſtructus eſſet*. Ob hanc igitur cauſam diſtulit tantiſper religionis negotium, quò, videlicet, robore pollens tutiùs, atque vtiliùs agere poſſet, ne ſi imbecillis adhuc, & tumultuante omni republica conaretur, ſpe, atque labore fruſtraretur, imò maiora oborta fuiſſent damna. Verùm, vt eſt inconſtans humanus animus, exacto triennio Roboamus milite, & opibus abundans, cùm debuiſſet gladium aduerſus idololatriam ſtringere, & Paganiſmi, quæ manſerant, delere veſtigia; è diuerſo fecit *peccare Iudam ſuper omnibus, quæ fecerant patres eorum, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attriuit Dominus, ante faciem filiorum Iſrael*. Reg. 3. cap. 14. verſ. 14. Aſam à deturbandis Excelſis abſtinuiſſe propterea veriſimile eſt, quod cùm non pauci elapſi fuiſſent anni, ex quo Roboamus gentiliſmum induxiſſet, altas egerit radices planta malignior, neque ad extirpandum vires ſufficientes: contentus igitur aliquid feciſſe Aſa, diſtulit in meliora tempora eorum remedium, pro quibus idololatræ acriùs dimicaturi fuiſſent. Quam ſententiam noſter innuit Sanctius in cap. 15. Reg. 3. numer. 12. Quanquam ſciam Marianam, & Sa ad eum locum monere, ob hoc Hieronymo diſplicuiſſe Aſam, quem culpat ob hoc, atque erraſſe affirmat lib. 2. contra Pelagium. De Ezechia Abulenſis 4. Reg. cap. 18. quæſt. 9. *Dicendum* (inquit) *quòd non deſtruxit illa, primò, propter populum repugnantem: nam ante Ezechiam nullus deſtruxerat altaria, quæ erant in vrbibus. Cùm ergo faceret ipſe nunc aliquid nouum, populus moleſtè ferret; & ſi vellet omnia vſque ad vnguem deſtruere, fortè populus repugnaret. Voluit ergo aliquid facere in cultum Dei, conſentiente populo, quam inuito eo nihil agere. De Ioſia autem non fuit ſic: quia iam ante eum Ezechias deſtruxerat omnia Excelſa: quando ergo ipſe vellet ea nunc deſtruere, non erat aggredi aliquid nouum; ideò poterat omnia vſque ad vnguem delere, & ſic deſtruere templa, quæ fecerat Salomon.*

2. Paral. 12.
Salomonis magna potentia.
3. Reg. 4.
Lyra.
Toſtatus.
2. Paral. 11.
Reges Hebræorū quonam modo abſque culpa conſeruerint fana Deorum?
3. Reg. 14.
Sanch.
Mariana.
Sà.
Abul.

109. Alio modo Ezechiam à crimine abſoluit Toſtatus dicta quæſtione, & ſequenti: *Secunda* (ait) *cauſa & potiſſima, propter quam motus fuit Ezechias ad non deſtruendum templa illa, quæ fecerat Salomon, fuit; quia non præiudicabant cultui diuino: nam ipſe ideò deſtruxit omnia Excelſa, & lucos, & ſtatuas, quia erant contra cultum Dei; ſcilicet, quia*

Abul.

Iſraelita

Digitized by Google

Iſraëlitæ offerebant ibi ſacrificia, quod erat contra legem: & tamen in templis illis, quæ fecerat Salomon pro vxoribus ſuis, non offerebant Iſraëlitæ aliqua ſacrificia, nec volebant offerre, etiamſi nullus eos prohiberet; ideò non erant ſcandaloſa illa templa, nec in præiudicium cultus Dei. Denique pergit oſtendere, quamobrem Iſraëlitæ ea non adirent fana; nempe, quòd dicata fuiſſent Dijs peregrinarum gentium, ſcilicet, Moabitarum, Sidoniorum, Ammonitarum Numinibus: Hebræi autem ea ſolùm colebant, quæ Chananæorum populus, quem ſubiungauerat; atque ob has ipſas cauſas idem Auctor quæſtione 14. & 15. Aſam excuſat: Ioſiam autem propterea Salomonis vanorum Deorum ædes æuertiſſe aſſerit, quoniam aut Ioſiæ quidem ætate delubra illa cœperant ſcandalo eſſe; aut certè quòd cùm Ioſias egregie pius eſſet, *deſtruxit templa illa* (inquit Abulenſis) *non ex neceſſitate, ſed ex ſuperogatione: ſicut boni viri interdum faciunt quædam opera bona, quæ etiamſi omitterent, non peccarent; & tamen faciunt illa ad magis merendum.* Sed, quorſum tandem hæc tam multa, quæ ex Abulenſi deprompſimus? Nimirum, vt obijceremus nobis, quemadmodum præfati Reges abſque crimine ſtare permiſerint, quæ à Salomone conſtructæ fuerunt, baſilicas; ita & potuiſſe idipſum a Salomone abſque vitio fieri: quidni enim? Nam Salomon ob hoc eatenus damnandus, quantùm ædes offendiculo, & ſcandalo fuiſſent Hebræis: at Iſraëlitis inde nullum ſcandalum, neque lapſus occaſio; alioqui peſſimè egiſſent, & Aſa, & Ezechias, quos Abulenſis liberat: ergo infirma ea eſt probatio, quę à non demolitis Excelſis, quæ Salomon fabricauerat, deſumitur.

110. Diſplicet ob multa Abulenſis diſcurſus. Primùm, inſolens apparet, vt dicatur, abſque Hebræorum præiudicio, & corruptela quotidie in Dæmonum fanis victimas offerri; præſertim cùm gens illa ad ethniciſmum ſingulariter eſſet procliuis. Deinde, quemadmodum non licebat Iſraëlitis cum pagana femina thalamo maritali coniungi; quamuis ſciret, ex morali quadam conſtantia, fidei ab eius ſocietate non imminere diſcrimen, niſi inſuper graues aliæ cauſæ acceſſiſſent, de quibus egimus Anteloquio 5. Sectione 1. & 2. ita minùs licuiſſet in medio nationis permiſiſſe Dæmonum ſacrificulos, etſi ab eis (quod credi vix queat) nullum ſuboriretur damnum religioni vetæ, & incontaminatæ, niſi excepto hoc, alia, quibus momentum & pondus inſigne, vrgerent. Tertiò, oſtendimus memorato Anteloquio, Sectione 5. Subſectione 3. numero 89. ab Hebræis præter Chananæorum ementita Numina, veneratos etiam aliarum prouinciarum tutelares Deos: igitur firmum non eſt fundamentum Toſtati, nimirum, quòd Iſraëlitæ ſola Chananæorum adorauerint Numina. Denique id, quod huius controuerſiæ cardo eſt, num fana illa, ruinæ, ſcandali, improperij occaſio extiterint, nomen monti Oliuarum eorum cauſa poſitum locupletè admonet: nam collis Reg. 4. cap. 23. *Mons Offenſionis appellatur.* Quamobrem opitulabere? Beda citatus nonnunquam anteà libro triginta quæſtionum, quæſtione 29. *Montem autem Offenſionis montem idoli dicit: quia, nimirum, conſuetudinis eſt Scripturarum, offenſionem idola nuncupare, quia vel in his offenditur Deus; vel offenſionem & ruinam ſuis adferũt cultoribus.* Eadem Rabbanus, Nicolaüs de Lyra, noſter Gaſpar Sanctius in allegatum nuperè Regum caput: Philippus Abbas Opuſculo de damnatione Salomonis, §. *Tunc ædificauit Salomon,* &c. *Mons verò, in quo Salomon fanum Chamos ædificauit, dictus eſt rectè mons Offenſionis: quia & in eo offenditur Deus, & cultores diuinæ religionis.* Sed nemo ita atque is, cum quo altercamur, Abulenſium Antiſtes in dictum cap. 23. libri Regum 4. quæſtione 21. *Dicendum tamen magis eſt, quòd vocabatur mons Offenſionis, id eſt ſcandali; quia ſcandalizabantur nimis Iudæi videntes illa templa, quæ fecerat ibi Salomon; & multi eorum inclinabantur ad colendum idola.* Quòd ſi equidem tam infauſtus mons Toſtati iudicio, quid eſt, quòd idem aſſerat nulli contumeliæ fuiſſe Deo, aut hominibus? Abulenſem ſectantur Pineda, qui libro 7. de rebus Salomonis, cap. 10. §. 4. quo conſueuit acumine atque facundia huius montis ſummam iniquitatem ad longum ventilat, & inter alia: *Quãquam neſcio* (ait) *quid peculiare illud Offenſionis nomen afferat, videlicet, rem, in quam populus frequentiſſimè offendebat, & quæ diuinis oculis, quaſi ex ſuo templo proſpicientibus, offenſioni & moleſtiæ grauiſſimæ erat.* Oſtenditque, vt omnes, qui per portam orientalem templi Hieroſolymitani egrediebantur, in illam Offenſionem montis ſibi obiecti incurrebant: *Quæ proculdubio* (affirmat) *pijs offenſioni, & moleſtiæ grauiſſimæ: infirmis verò, & in fide nutantibus ſcandalo, & irritamento erat; vt proptereà Hebræi doctores exiſtimauerint, dictum montem Offenſionis, quòd ex ipſo Hieroſolymitano templo, quaſi euocarentur, & allicerentur ad idololatriam ipſo montis Oliuarum conſpectu.* Salianus his cognata tom. 3. anno mundi 3053. num. 19. Adrichomius in Ieruſalem, num. 193. *montem Scandali* appellat: Sà, atque Mariana ad cap. 23. libri Reg. 4. ex Hebræo nominari aduertunt *montem Deſtructionis*, idque ob idololatriam, quòd hæc ruina, atque vaſtatio eſſet veri cultus, atque religionis, cùm multi ab ea deficerent, Paganorum incitati exemplis; & ſectæ, quæ amplam peccandi licentiam ſubminiſtrabat, amore.

Sed aſſerunt tandem, à Salomone inanimatorum Numinum ſubuerſas ſtatuas, idola templis eiecta, & proculcata, amotos Flamines, nihil relictum præter ædificij molem: tecta autem, atque parietes dimiſiſſe, ne illorum ruinæ vrbi tunc vniuerſitatis oculo, propter ſummam pulchritudinem dedecori eſſent. Itaque ex prudentum votis, quò conſuleret metropolis ornamento, manus continuiſſe à deſtruendis fanis: in hoc autem non peccauerat, quoniam ablatis victimis, atque ſimulacris nullum impendebat diſcrimen religioni. Verùm obteſtor, vnde hauſerint, à Salomone ita perpetratum? quæ eiuſce facti teſtimonia promunt? Sanè ex Amadæi Minoritæ reuelationibus ſuprà edocti fuimus num. 107. in mulierculatum gratiam indulſiſſe, vt ſtarent ædificata templa, Salomonem: reliquit & ſtatuas idolorum, eodem teſte: innuit & Reg. 3. cap. 15. verſ. 12. nam dicitur *Aſa purgaſſe vniuerſas idolorum ſordes, quæ fecerant patres eius, id eſt Abias, Roboam, Salomon*: quemadmodum num. 104. à nobis commonſtratum, & eodem Reg. volumine, cap. 23. verſ. 13. & 14. Ioſias non ſolùm templa, quæ fecerat Salomon, ſubuertiſſe narratur, ſed inſuper Deorum ſimulacra. Id verba continuò ſubiuncta innuunt: *Et contriuit ſtatuas, & ſuccidit lucos, repleuitque loca eorum oſſibus mortuorum. Scilicet* (inquit Toſtatus quæſtione 21.) *ſtatuas omnium iſtorum idolorum,* (nempe Chamos, Melchon, Aſtaroth,) *quæ vſque tunc manebant* 111.

Mons Offenſionis quare dictus?

Beda.

Rabban. Nicol. Sanct.

Philip. Abb.

Toſtat.

Pineda.

Salian.

Adrichom.

Sà. Mariana.

Amad.

3. Reg. 15.

Toſtat.

Digitized by Google

Deut.13. *in templis illis*. Ad hæc Deuteronomij canon eſt, cap. 13. ſi quando contigiſſet, auſos eſſe de ethnicis quoſcunque Dijs mendaciorum thura offerre, altaria, aut baſilicas fabricare, delendam eſſe paganorum vrbem, *ac omnia, quæ in illa ſunt vſque ad pecora; quicquid etiam ſupellectilis fuerit* (inquit Creator) *congregabis in medio platearum eius, & cum ipſa ciuitate ſuccendes; ita vt vniuerſa conſumas Domino Deo tuo, & ſit tumulus ſempiternus: non ædificabitur amplius, & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua, vt auertatur Dominus ab ira furoris ſui, & miſereatur tui.* Quod ſi volens Salomon pro delictis ſatisfacere, & Numen iuſtiſſimè concitatum placare, quamobrem non omnem memoriam prioris abominationis deleuit? Sic enim auerteretur furor Domini, vti Deuteronomium inſinuat. Quæ tandem illa tam luctuoſa & acerba pęnitentia eſt, quæ de vrbis venuſtate ſollicitior eſt, quàm de præceptis Deuteronomij ad vnguem, ad iota ſeruandis? Quaſi verò Salomon tam peritus artifex, tam potens & aurifer Monarcha, non facilè loco euerſi Pantheonis (tale enim fuiſſe delubrum aliqui putarunt) ſubſtituiſſet baſilicam paris, & materiæ, & ingenij? Sed medius fidius quale tandem ornamentum eius ciuitatis, quæ ſola inter vrbes ſancta nominabatur, monumentum, quod præter idololatriam, nihil aliud teſtabatur?

Paganorum ad ſuperſtitionem reuertentium vrbes delendæ.

112. Dicunt vltimùm, his probari quidem, Salomonem, donec integra fruebatur valetudine, in malitia perſtitiſſe, (neque enim, cùm poſſet, in idola ab eo ſæuitum eſt:) at lectulo decumbentem, cùm accepiſſet à Medicis abrumpendam citò vitæ telam, conuerſum ad parietem fleuiſſe amarè delicta ſenectutis, poſtulaſſe veniam cum valido lamento, & exauditum: tum imperaſſe miniſtris, vt fana diruerent, idipſum Roboamo commendaſſe iterum atque iterum, teſtamento ſcripſiſſe, neq; exceptis his aliud grauiter ægrotantem facere potuiſſe. Quòd manſerint poſteà Numinum impiæ ſedes, Roboamo culpam tribuendam, & quibus Salomon, vt demolirent, iuſſerat. Hoc vt affirment, coactos ſe à nuperè inuentis Granatenſibus plumbeis libris: nam iſtiuſmodi voluminum auctoritas ab ipſis fidei crepundijs nobilitata, atque adeò perexcellens; nempe, ſub terræ meatibus, atque cauernis repoſuerunt Iacobus ſanctiſſimus Apoſtolus, Cæcilius Cteſiphon, alijque ex primis Hiſpanienſis Eccleſiæ Luminibus Magni Iacobi diſcentes. Sed planè aſſerunt, compunctum Salomonem. Pineda. Demus ex noſtri Pinedæ libro 8. de rebus Salomonis, cap. 1. num. 73. verba ipſa: *Et fleuit* (aiunt) *ſcelus ſuum fletu vehementi, & condonatum eſt illi, & obijt fidelis & ſecurus*. Reſpondeo, in plumbeo Granatenſi ſcripto in primis conſiderandum, an Iacobus, Beatiſſimus Apoſtolus, dixerit, an Sanctorum quiſpiam: nam, ſi a Zebedæi filio, Hiſpanorum vindice, prolata fuiſſe oſtenderint eruditi, Salomonis pęnitentiam abſque mora laudabimus, & plurima cum animi voluptate: nam diu, quibus defendere poſſemus modis, cogitauimus, & incaſſum abijt meditatio, non ſine mœrore: ſin autem opinioni genitorem aſſignent de numero ſanctorum diſcipulorum aliquem; fuerit examinandum, num ex propria ſententia loquatur, an ſecundùm Hebræorum traditionem: hoc enim facere ſolitos nonnunquam, atque indiſtinctè quidem, vt difficile ſit æſtimaſſe, an alius, an ipſi proferant, oſtendimus Antiloquio 1. Sectione 8. num. 57. Nam, ſi ex Hebræorum fide diſſerant, cùm hanc non approbent, reſpuenda erit: ſin verò ipſi id, quod ſentiant, affirment, & feriò agant; augebunt ſanè claſſem Sanctorum eorum, quibus placuit, Salomonem in ſe reuerſum pęnitentia abſterſiſſe veterem maculam. Verùm, quod hoc armorum generi opponamus, habemus æqualis & doctrinæ, & ſanctitudinis clariſſimam turmam, vt ampliùs nihil afferam, quàm exhibuimus ſuperiùs tota Sectione nona. Itaque Granatenſes laminæ, niſi Auctor earum Iacobus probetur Apoſtolus, vt ab hactenus communita opinione recedamus, non coëgerint.

Granatenſes plumbei libri

Sancti iuxta Hebræorū traditionem viſi nonnunquam loqui.

SECTIO XII.

An huius Codicis ſtylus caſtas offendens aures, & ideò Spiritus ſancti indignus penicillo?

113. DE his egero, non vt hæreticam confundam impudentiam; nam opinor ſatis retuſum in anterioribus: verùm ob Catholicorum quorundam ineptum aliquando ſupercilium: quippe librum à Spiritu ſancto dictatum eſſe, cùm ore & loquela fateantur, fronte, & geſtibus negare arbitreris: ſic enim expaueſcunt ad phraſim, quaſi anguis lateat ſub herba, & velut, aut Leſbiæ, aut Cynthiæ amores quiſquam Cypridis Aſſecla decantet. Qua in re ſi piè illos agere contenderit aliquis, noſcat, & ſtultè, atque inſipienter facere. Et quæ religio, atque obſeruantia, quam hebes inſcitia commaculat? Abeant igitur eiuſmodi cogitationes, neque ſanctæ, neque doctæ. Huius itaque voluminis dum corticem rodunt, humanum ſe quidpiam legere intelligant, amores haurire, ſed coniugales, ſed omni cum honeſtate coniunctos. At, inquis, perſtrepunt vbique voluptatis incentiua: audiuntur oſcula, commendantur vnguenta, laudantur genæ, vbera, venter: hæc omnis obiectio. At de oculis, & ſuffimentis, omnique fragrantiori oleo ſuperſedemus hoc loco diſputare, ne tractatio nimiùm excreſcat, acturi, fauente dextero Genio, ad caput primum Canticorum: de corporis, quæ delineantur ab Hymenæographo, partibus, inferiùs guſtamentum ſaltem: nunc labor erit oſtendiſſe, veteris, in quæ hæc inciderint tempora, Inſtrumenti, eiuſmodi fuiſſe, quæ, etiamſi laxior eſſet ſtylus, licentiam præbuerint. Itaque in illam coniectare ætatem lumina prudens quiſque debeàt, ſi fortè de metri candore aliqua in animo exoriatur ſuſpicio: nam ſimul ac direxerit oculos in legis ruditatem, deſinet mirari continuò, quòd in delicijs omnis penè verſatur Muſa.

* * *

SVB-

SVBSECTIO I.

Sub veteri fœdere à paucis adamata virginitas, opes contemptæ.

Sub lege ſcripta prælatum virginitati coniugium.
S. Thomas.

114 ANtiqua Scholæ Theologis, atque de horum claſſe nobiliſſimę ſunę quibuſque exiſtimatio fuit, donec viguit ſcripta lex prælatum virginitati coniugium, quoniam in præcepto erant matrimonia tunc. Prætulit facem ſanctus Aquinas in 4. diſtinct. 30. quæſt. 2. art. 1. in corpore: *Virginitas* (ait) *quamuis in ſe optima; tamen pro tempore illo ei matrimonium præferebatur propter expectationem benedicti ſeminis per viam generationis venturi*. Et ibidem ad primum votum B. Virginis ſapuiſſe nouam legem, in quantum virginitatem vouit; & veterem, in quantum conditionem appoſuit, nimirum, quæ coniugium reſpiciebat. Et diſtinct. 33. quæſt. 1. art. 2. ad 4. *Ante Chriſti aduentum* (inquit) *cultus Dei propagatione carnali multiplicabatur, & conſeruabatur*. Fuitque in eodem iudicio ſemper: nam, quem volunt eſſe ex Thomiſtis nonnulli poſtremum partum, Summam Theologicam, in hac quoque repetit, quod in Sententiario tradiderat: nempe 3. parte, quæſtione 28. artic. 4. in corpore: *Quia tempore legis* (inquit) *oportebat generationi inſiſtere tam mulieres, quàm viros: quia ſecundum carnis originem cultus Dei propagabatur, antequam in illo populo Chriſtus naſceretur*. Quæ ſunt verba nuper ex Commentarijs in Magiſtrum relata. Et ibid. ad 1. *Quia videbatur* (ait) *lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terram*. Quam eius mentem toties declaratam, obſcuram fuiſſe, recentiores affirmant, eò quòd in 4. diſtinct. 33. qu. 3. art. 2. ad 2. pronunciauerit, licuiſſe virginitatem colere in lege, aut naturæ, aut ſcripta, poſt ſufficientem Iſraëliticæ nationis propagationem. Ita Sotus in 4. diſtinct. 30. quæſt. 1. art. 1. §. *At verò*, &c. Suarius tom. 2. in 3. part. diſp. 6. ſect. 1. §. *Dicendum verò*, &c. Verùm ita fuerit; at nunquam ſatis multiplicatus fuit ille populus, donec Verbum caro factum eſt. Hoc autem inde colligimus, quoniam vſque ad plenitudinem Euangelij permittebatur Hebræis vxorum pluralitas (non enim hucuſque Theologi aliud docuiſſe videantur, quemadmodum & repudij libellus licebat quoque:) ſi autem amplificati fuiſſent ſatis, & in numerum idoneum excreuiſſent Iudæi, polygamiæ vſus fuiſſet ſublatus, cùm in eum ſcopum multæ permitterentur vxores, vt populus fidelis ad iuſtam magnitudinem proueheretur, quæ eſt opinio communis Scholaſticorum in 4. diſt. 33. & aduertit Sotus ibid. quæſt. 2. art. 2. §. *Secundò, ad id*, &c. affirmans, cauſam legitimam diuinæ diſpenſationis aliam nullam extitiſſe, quàm vt gens illa ad Dei cultum multiplicaretur: ergo, cùm Angelicus aſſerat Doctor, pręceptum de connubijs viguiſſe vſque ad ſufficientem Hebræorum propagationem, ſequitur protenſum, donec Euangelij oborta eſt lux.

Sotus. Suarez.
Sotus: Polygamia cur Hebræis permiſſa.
An matrimonia præcepta in lege veteri? Bonauent.

115 Beati Thomæ approbauit iudicium Bonauentura in 4. diſtinct. 33. quæſt. 2. *Secundum tempus legis* (inquit) *ſtatus continentiæ coniugalis omninò præfertur, & ſtatus virginitatis prohibetur, & ſterilis maledicitur, & in contumelia habetur: ſecundum ſtatum gratiæ, vbi non requiritur fœcunditas ventris, ſed ſanctitas & incorruptio, & puritas mentis, virginitas præfertur continentiæ coniugali*. Atque pari verborum euidentia Richardus de media Villa in eandem diſtinctionem, quæſt. 2. Thomas ab Argentina art. 4. concluſ. 1. Petrus de Palude quæſt. 2. ad 6. articulum, concluſ. 1. Durandus quæſt. 4. num. 7. Supplementum Gabrielis quæſt. 3. ad art. 2. concluſ. 7. Henricus à Gandauo quodlib. 6. quæſt. 13. S. Antoninus 4. parte Summæ, tit. 4. c. 8. §. 1. Scio diſplicere communiter hanc veteris Academiæ ſententiam nuperis Theologis: putant enim gratis traditam ab Auctoribus, cùm è Bibliorum corpore nulla proferant loca. Sed, quorſum deſpexerint illud de Exodi volumine; c. 23. verſ. 26. *Non erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua?* Septuaginta explicatiùs: *Non erit, qui non generet, neque ſterilis ſuper terram tuam*. Aſſerunt, promiſſoria eſſe verba, non præcipientia; nempe, pollicetur fœcunditatem Numen rectè agentibus Iſraëlitis. Verùm ego puto quidem, ſi ad voces ſolùm attendamus, idipſum de alijs multis Scripturarum effatis dici poſſe; quæ tamen ex vulgata exiſtimatione præcepta nominantur: nam ſecundùm ſe, & verborum tenorem prohibitionem reſonant. Vnde autem præcepta eſſe nouimus? Nimirum, quoniam aut Patres, aut Theologi ita intellexerunt: optima nanque legum interpretatio ſapientum eius de ſcopo iudicium: at priſci Theologi Exodi allatam phraſim præceptum eſſe adſtruxere: igitur his obſecundaſſe oporteat magis, quàm recentibus Magiſtris negantibus præceptionem eſſe. Neque incommodum eſt, quòd ſubijciantur pollicitationes de producenda vita: *Numerum dierum tuorum implebo*. nam & idem in notiſſimo præcepto de colendis genitoribus factum Deuter. c. 5. verſ. 16. *Honora patrem tuum, & matrem, ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene tibi ſit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi*. Difficiliora ſunt alia eiuſdem ſenſus verba Deut. cap. 7. verſ. 14. *Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus, tam in hominibus, quàm in gregibus tuis*. Neque enim (inquiunt) præceptum eſſe valeat, quando etiam rationis expertia comprehendat. Sed noſſe oporteat, vniuerſales in Scriptura loquutiones reſtringi oportere ad ea, quæ eius, quod adſtruitur, capacia ſunt, Geneſ. cap. 3. verſ. 20. *Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ, Heua: eò quòd mater eſſet cunctorum viuentium*. vtique hominum tantùm, non beſtiarum quoque, aut plantarum (ſi fortè & ipſæ viuunt.) Marci capite vltimo, verſ. 15. *Et dixit eis: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ*: homini, videlicet, non piſcibus etiam, & volucribus. Præclarè Hieronymus ad finem cap. 2. Zachariæ interpretatur illud Pſal. 64. *Ad te omnis caro veniet. Quod autem omnis caro non abſolutè hominum, & beſtiarum, & volatilium, & piſcium; ſed ſpecialiter hominum accipiatur, illa Scriptura ſignificat: Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. Neque enim ad Dominum omnis caro irrationabilium eſt ventura animantium: ſed illa, quæ donum ſancti Spiritus ſuſceptura eſt, & de qua dicitur: Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem* (Ioëli 2.) *& prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ*. In hunc morem ſuperiùs præceptum aduerſùs ſterilitatem, hoc eſt, abſtinentiam a coniugijs, & liberam à generando, voluntariamque ceſſationem de hominibus interpretandam, non de brutis; quamuis & verba etiam ratione carentia alloqui videantur.

Richard.
Argentina.
Paludanus.
Durand.
Gabriel.
Gādauenſis.
Anton.
Exod. 23.
Verba præceptum ſignificantia Scripturæ, vt dignoſcantur?
Deut. cap. 5. & c. 7.
Regula: Generales loquutiones Scripturæ reſtringi debent ad ea, quæ ſunt capacia earū. Geneſ. 3.
Hieron. Pſalm. 64.

Eſto

Digitized by Google

116. [Conſilium de connubijs in lege Moſaica.]

Eſto tamen nullum demonſtretur præceptum in lege Moſaïca; fuit tamen conſilium, & inſinuatio diuini beneplaciti; nempe, intellexit populus ille, Creatorem voluiſſe tunc, vt generationi vacarent, & matrimonijs, etſi virginitas ſecundùm ſe eſſet matrimonio excellentior. Itaque ob hoc meliores fuerunt illo tempore nuptiæ: quia Deus tunc non virginitatem, ſed maritalia fœdera conſulebat, & hæc erat voluntas eius, donec in terras ipſe deſcendit. Sicex relatis elapſo numero Paludanus, S. Antoninus, & in primis Gabriel. [Paludan. Anton. Gabriel.] Porrò innuiſſe Deum ſibi magis placere, vt coniugali vacarent continentiæ Hebræi, inde elicio: quoniam volebat omninò Numen, populum illum augeri & creſcere. [Hebræorū populus quàm multiplicatus.] Et ſanè ita multiplicatum aſſerit Philo ſcribens in Flaccum, vt propter numerum, cùm Iudææ limites capere non poſſent, plurimas, ac fortunatiſſimas vrbes in Europæ, Aſiæque prouincijs, ac inſulis coluerint: [Phil. Hebr.] at ſic volentem ad coniugia hortari decebat: (hoc enim medium eiuſmodi congruum fini:) igitur tunc matrimonia eis conſulebat. Voluiſſe autem Creatorem, ſpecialiter amplificari Hebræorum gentem, plurima ſunt, quæ indicant. [Repudiū cur permiſſum Iſraelitis?] Primum ob hoc diſpenſatum ab eo ſuper multis vxoribus, oſtendi cum Soto numero elapſo. Deinde & hoc ipſum, quòd vxores repudiare poterant, & alias ſubintroducere: ſiebat autem hoc potiſſimùm cauſa ſterilis vuluæ. atque vt dimiſſæ locum fœcunda coniux obtineret, quemadmodum Scholaſtici monent in 4. diſtinctione 33. Albertus art. 23. S. Thom. quæſt. 2. art. 3. & cæteri idipſum communiter. [Albert. S. Thomas.] Tertiò, quoniam & horum gratia, neque Sacerdotium, neque Monachatus (ea, qua erat forma) coniugia vetabat. [Neque Sacerdotium, neq; monachatus, priſci Fœderis, coniugia excludebat. Abul.] *In veteri enim Teſtamento* (inquit Abulenſis quæſtion. 4. in caput Numerorum trigeſimum) *quantumcunque aliquis applicaretur Deo, non impediebatur ab actu matrimonij: omnes enim tam Sacerdotes, quàm Leuitæ, & Sacerdos Magnus, etiam Sanctiſſimi Prophetæ vxores habebant. In nouo Teſtamento non ſic; quia ſi aliquis totaliter ſe voueat Deo, ad colendum ipſum debet ſe transferre ad habitum monachalem, vel ad aliquam religionem: omnes autem iſtæ profeſſiones repugnant matrimonio.* [Sterilitas probroſa Iudæis.] Quartò, eò quòd infœcundum eſſe, opprobrium & dedecus reputauerint etiam fœminæ bonæ & ſanctæ. Declarat Rachelis & mœror, antequàm pareret, & gaudium de ſobole, Geneſ. 30. verſ. 1. & 22. [Geneſ. 30. 1. Reg. 1.] Annæ pares affectus, Reg. 1. cap. 1. Et Elizabeth Baptiſta donata, lætatur ablatum a ſe opprobrium, Luc. 1. verſ. 25. [Luc. 1.] Atque hinc fortaſſe orta illa quaſi prouerbialis locutio, cuius meminere Auguſtinus lib. 4. contra Fauſtum, cap. 13. [Auguſt. Hieron.] Hieronymus epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, & in cap. 56. Iſaiæ, atque alij Patres: *Maledictus omnis, qui non ſuſcitauerit ſemen in Iſrael.* Quanquam verba ipſa in ſacris non leguntur codicibus, niſi intellexerint Patres, idem eſſe cum ijs; quæ ex Deuteronomio, & Exodo ſuprà deprompſimus: nam in lege ſcriptum eſſe, cùm allegant, aſſerunt. Cæterum, quòd infœcundi maledicti cenſerentur, ideò puto, quoniam priſci illi, vt loquitur Auguſtinus de bono coniugali, cap. 22. *de ſuis nuptijs filios propter Chriſtum quærebant.* [Cur ſteriles maledictis annumerati apud Iudæos? Auguſt.] Ac quanquam penitioribus innotuiſſet, naſcendum ex ſemine Dauid Meſſiam: tamen, ſi ſtirps eorum perſeueraret, vnum è duobus ſperabant, vt aut caſu aliquo connubijs iungerentur cum tribu Iuda, aut certè de eorum nepotibus quiſpiam supereſſet Chriſto edito: hoc enim Sanctus ille Tobias aucbat cap. 13. verſ. 20. [Tob 13.] *Beatus ero, ſi fuerint reliquiæ ſeminis mei ad videndam, claritatem Ieruſalem.* Igitur, ſi quam videbant feminam, quæ non pareret, arbitrabantur maledictam à Deo, vel ob ſua, parentumve ſcelera: alioqui vterum non indignum reputaſſet Numen, ex quo fructus prodijſſet, qui vel lineam auorum Chriſti intraſſet, vel Chriſtum ipſum in poſteris vidiſſet.

117. [Patres cælibatum ab Euangelio inceptaſſe docent. Auguſt.]

Accedunt tantis probationibus ſacrorum Orthodoxæ diſciplinæ Antiſtitum iudicia, qui tam paucos fuiſſe ſub illis temporibus virginitatis cultores docent, vt nuptiarum planè extitiſſe illam affirment ætatem, & ab Euangelio inceptaſſe cælibum turmas. Auguſt. tom. 6. libro vno de bono coniugali, cap. 15. *Non eſt enim nunc propagandi neceſſitas, quæ tunc fuit.* Cap. 17. *Nunc quippe nullus pietate perfectus filios habere, niſi ſpiritaliter quærit: tunc verò ipſius pietatis erat operatio, etiam carnaliter filios propagare, quia illius populi generatio nuncia futurorum erat, & ad diſpenſationem propheticam pertinebat.* Cap. 22. *Illo itaque tempore, cum & lex, dies Patriarcharum ſubſequens maledictum dixit, qui non excitaret ſemen Iſrael.* Et de Abrahamo ibidem: *Eſſe autem caſtus ſine coniugio potuit: ſed tunc non oportuit.* [Hieron.] Hieronymus ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis: *Alia fuit in veteri lege felicitas: Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieruſalem; & maledicta ſterilis, quæ non pariebat; & filij tui, ſicut nouella oliuarum in circuitu menſæ tuæ, & repromiſſio diuitiarum, & non erit infirmus in tribubus tuis: nunc dicitur, ne lignum arbitreris aridum, habes locum pro filijs, & filiabus in cœleſtibus ſempiternum; nunc benedicuntur pauperes, & Lazarus diuiti præfertur in purpura: nunc qui infirmior eſt, fortior eſt.* Libro 1. contra Iouinianum: *Opera legis & nuptiæ ſunt, unde & maledicuntur in ea, quæ non habent filios.* Et infra: *Neque enim poterant veteris Teſtamenti lege retineri, quæ virginitatis fulſerant claritate.* Magnus Baſilius de vera virginitate poſt medium: [Baſil.] *Nempe enim in lege, quam per Moyſem dedit, liberorum procreatio benedictione quoque digna cenſebatur: poſteà verò quam ſuis vbique fructibus floruit mundus, tantaque multitudine referta eſt terra, vt neque naſcentium iam numerum capiat, adeſtque illud, quod in aduentu Domini fore prædictum eſt, cum hi, ſcilicet, qui eius monitis prudenter obtemperant, concidunt gladios ſuos in aratra, & lanceas, & falces: iuſtiſſima ratione virginitas integritatem germinat.* [Athanaſ.] Athanaſius de incarnatione Verbi Dei, ad medium: *Quis igitur hominum, vel poſt mortem, vel in vita auctor ſeruandæ virginitatis fuit? Ac non contra arbitratus eſt eam virtutem præſtari non poſſe? Attamen noſter Saluator, & omnium Rex Chriſtus tantùm valuit in huiuſmodi præceptis, vt pueri nondum maturi legum diſciplinæ virginitatem; quæ ſupra leges eſt, profiteantur.* [Nazian.] Nazianzenus in Carmine de laude virginitatis.

Sic quoque virginitas, magni pars inclyta Chriſti,
Ante quidē vmbroſo in paucis ſplendore micabat,
Dum lex iura daret terris, & in orbe vigeret:
At poſtquam Chriſtus per caſta viſcera Matris
Abſque patre, & tædis vitæ progreſſus in auras,
Gratiaque in medium venit tum denique noſtro
Virginitas generi præclaro lumine fulſit,
Connubium tantum exuperans, & vincula vitæ.

Nempe, tum incepit virginitas matrimonio præſtare, quando Chriſtus prodijt: non quia cæteris patibus non fuit melior in ſua natura; ſed ob

Crea-

Digitized by Google

Creatoris, aut præceptum, aut conſilium, modo ſuperiùs declarato.

118. [Chryſoſt.] Verùm nondum abſoluimus Chriſtianos referre proceres, ex quibus Chryſoſtomus homilia 12. in Epiſtolam ad Romanos: *Quo nomine* (inquit) *ſicubi quis priſco illo ſæculo viſus eſſet virginitatem colere, vehementer admiratione digna res erat; nunc autem vbique terrarum diſſeminata eadem res eſt*. [Andr. Cæſ.] Andreas Archiepiſcopus Cæſareæ Cappadociæ, cap. 39. Commentariorum in Apocalypſim, ad illud, *Et vidi, & ecce ſtabat Agnus*, &c. *Aut certè millia hæc noui Teſtamenti Virgines ſecundùm vtrunque hominem ſignificant. Nam apud veteres virginitatis decus parum admodum receptum erat*. [Ambr.] Ambroſius lib. 1. de Virginibus paulò ab exordio: *Quis igitur neget, hanc vitam fluxiſſe de cælo, quam non facilè inuenimus in terris, niſi poſtquam Deus in hæc terreni corporis membra deſcendit?* [Paulin.] S. Paulinus Nolanus Poëmate de Ioanne Baptiſta:

Sed quod in opprobrio matrum poſuere priores,
Prole carens, ſterilem ducebat mœſta ſenectam

Intellexit Elizabetham. [Seuer.] Seuerus catena Græca in Pentateuchum ad cap. 17. Numerorum: *Tanto enim ſtudio tunc temporis homines ſobolem curabãt, vt qui ſine ſpe propagationis decederet, haberetur quaſi execratus à Deo*. [Bernardus] S. Bernardus homil. 4. ſuper *Miſſus eſt*, &c. *O virgo prudens, ò virgo deuota, quis te docuit Deo placere virginitatem? Quæ lex, quæ iuſtitia, quæ pagina veteris Teſtamenti, vel præcipit, vel conſulit, vel hortatur, in carne non carnaliter viuere, & in terris angelicam ducere vitam? Vbi legeras, laudatos eſſe, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum?* [Victore] Hugo de S. Victore tom. 3. tractatu de MARIÆ virginitate perpetua, cap. 1. ad finem: *Quando ab vno tantùm populo agnitus eſt Deus, per legem maledicta eſt ſterilitas, vt multiplicarentur fideles; poſtremò, quando inſtabat tempus, in quo nunc ab omnibus gentibus Deus colitur, benedicta eſt virginitas*. [Philip. Abb.] Philippus Abbas de ſilentio Clericorum, cap. 22. *Denique in lege veteri Moyſes ei, qui non inuentus fuerit dare fructum, diſtrictius incutit maledictum. Vnde & filia Iephte, virgo nubilis, ſed innupta, plangit, quòd diutiùs iuſto pudorem tenuerit virginalem, & maturo tempore ad copulam non tranſierit maritalem*. [Richard. à S. Laur.] Richardus à S. Laurentio lib. 3. de laudibus MARIÆ: *Erat enim tempore legis opprobrioſa virginitas propter adiunctum, id eſt, ſterilitatem: nam opprobrium, & vilitas mulieri erat ſua ſterilitas*. [Parum.] Gulielmus Paruus apud Delrium ad verſum 6. cap. tertij Canticorum, in mixta explanatione: *Et quidem nulla ſanctarum feminarum legitur virginitatem amplexa, dum ratio temporis, officium propagationis expoſceret. Porrò aliqui ſanctorum Virorum, pauciſſimi tamen, virginitatem eo tempore ſeruaſſe creduntur; ſed iuſſam magis, quàm ſponte oblatam: non ergo tunc virginitas quaſi res conſilij excellebat*. [Lyran.] Nicolaüs de Lyra ad illud Iudicum, cap. 11. de filia Iephte: *Plangam virginitatem meam*, &c. *Quia tunc temporis* (inquit) *opprobrium erat mori ſine prole*. [Abul.] Abulenſis de iiſdem verbis, quæſtione 50. in nominatum cap. 11. Iudicum: *Flebat virginitatem ſuam, id eſt, infœcunditatem: omnes enim virgines ſunt infœcundæ*, (niſi Domina noſtra:) *& quia in veteri Teſtamento reputabantur infelices mulieres infœcundæ, flebat puella iſta, non quòd moreretur; ſed, quia moriebatur infelix ſine liberis*. Verùm pulchrè idem hoc ſæculi illius ruditati tribuit.

119. Sed non minori ſtudio diuitias amaſſe Iudæos, quàm matrimonia dilexerint, oportet, oſtendamus. [Iudæi diuitiarum cupidiſſimi amatores.] Neque mirum, ſi paupertatem oderint, quorum omnis gloria in ſobolis multitudine. [Hieron.] Hieronymus igitur lib. 17. in Iſaïam ad prima verba cap. 60. *Surge, & illuminare, Hieruſalem*. *Iudæi* (inquit) *& noſtri Semi-Iudæi, qui auream, atque gemmatam de cælo expectant Hieruſalem, hæc in mille annorum regno futura contendunt. Hæc illi dicunt, qui terrenas deſiderant voluptates, & vxorum quærunt pulchritudinem, ac numerum liberorũ, & quorum Deus venter eſt: quorum qui ſequitur errorem ſub nomine Chriſtiano, Iudæorum ſe ſimilem confitetur. Alij autem aſſerunt, hæc omnia Iudæis carnaliter repromiſſa, ſi recepiſſent eum, qui dicit in Euangelio: Ego ſum lux mundi. Vt quomodo victimæ conceſſa ſunt populo Iſrael, non quòd per ſe bona eſſent, ſed ne Dæmonibus offerrentur: ita & guloſis Iudæis, nihilque aliud quærentibus, niſi corporum voluptates, iſta Dominus pollicetur; vt ſaltem pro carnalibus deſiderijs, & opum abundantia, Filium Dei ſuſciperent: quem quia non ſuſceperunt, repromiſſiones quoque irritas fieri*. [Victimæ cur permiſſæ Hebræis.] [Auguſt.] Auguſtinus enarratione in Pſalmum 91. ad initium: *Ecce & hodiernus dies Sabbati eſt: hunc in præſenti tempore, otio quodam corporaliter languido, & fluxo, & luxurioſo celebrant Iudæi: vacant enim ad nugas*. [Theophyl.] Theophylactus ad cap. 16. Lucæ: *Lex benedictiones in diuitijs dabat, & Prophetæ bona terræ promittebant: ita auditorum infirmitate poſtulante*. [Chryſoſt.] Chryſoſtomus in illud cap. 7. ad Hebræos, *Introductio verò melioris ſpei*, &c. homil. 13. *Nam illa quoque* (veterem intelligit legem) *ſpem habebant, ſed non talem: ſperabant enim, ſi Deo placuiſſent, ſe terram habituros, & nihil graue paſſuros: hic autem ſperamus, ſi Deo placuerimus, nos non terram poſſeſſuros, ſed cælum potiùs*. [Primaſ.] Primaſius in eadem verba: *Habuit quidem lex ſpem; ſed non talem, qualem gratia præſtitit: ſperabant enim beneplacentes, legemq; cuſtodientes poſſidere terram, iuxta illud: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis, nihil ærumnoſum pati, proſperè viuere. Hîc autem ſperamus, quia plangentes, & euangelica præcepta cuſtodientes, non terram poſſidebimus, ſed cælum*. His iiſdem verbis vtitur Auctor Commentariorum in Epiſtolam ad Hebræos inter Ambroſij Opera. [Anſelm. Ambr.] Anſelmus in idem caput: *Illa enim* (de lege antiqua diſſerit) *promittebat temporalia: hæc* (ſcilicet, euangelica) *pollicetur æterna, non copiam temporalium diuitiarum, non multitudinem filiorum; ſed potiùs vitam æternam*. In illud cap. 4. ad Galatas, *Sub elementis mundi eramus*, &c. de Moſaïcæ legis obſeruantijs loquutus: *Quæ* (inquit) *elementa dicuntur mundi, quia data ſunt amatoribus mundi, qui neſciebant appetere æterna, & inuiſibilia; ſed temporalia & viſibilia, ideòque terroribus corporalium pœnarum, & promiſſionibus temporalium bonorum, pueriliter, ſiue ſeruiliter compellendi erant ad Dei cultum. Elementa ergo mundi, lex Moyſi, & omne vetus Inſtrumentum*, &c. [Gloſſa ord.] [Bruno.] His cognata breuiter ad eadem verba Gloſſa ordinaria, atque Bruno Carthuſianus: *Eramus ſub elementis mundi* (ait) *id eſt, quia lex, & mundana promittebat, & carnalia docet*. [Sedul.] Et ex noſtra Hybernia Venerabilis Sedulius in allegatum ad Hebræos caput 7. meliorem Pauli ſpem explanat, ſcilicet, illam, *qua vita æterna ſperatur, potiùs quàm illa, qua bona terræ expectantur*.

120. [Tertull.] Verùm exceptis Pauli enarratoribus Tertullianus lib. 3. contra Marcionem, cap. 24. *Cæterùm ad Eſau promittit benedictionem terrenam, & ſubijcit cæleſtem: De opimitatibus terræ* (dicens) *erit inhabitatio tua, & à rore cæli, Iudæorum enim diſpoſitio in Eſau priorum natu, & poſteriorum affectu filio-*

rum

Digitized by Google

rum à terrenis bonis imbuta per legem: poſteà ad cœleſtia per Euangelium credendo deducitur. Cyrillus Alexandrinus in illud cap. 3. Amos: *Si cadit auis in terram,* &c. *Erant autem Iſraelitæ mundanis inuoluti negotijs, & tantummodo fluxa, & caduca perſequebantur.* Procopius in illud Iſaiæ, cap. 1. *Si volueritis, & audieritis me,* &c. *Vbi Iudæos* (inquit) *craſſo & pingui ingenio præditos, vel addito rerum corporearum præmio adhortatur.* Sed facundiſſimè Bernardus ſermone 60. in Cantica: *Verè ficus eſt populus fragilis carne, paruulus ſenſu, animo humilis. cuius primi fructus (vt interim nomini alludamus) groſſi vtiq; & terreni.* In primis verò declamatione 1. in illud: *Ecce nos reliquimus omnia,* &c. *Denique, quidni terrenas palam diuitias poſſiderent ſancti, & perfecti viri, cum ſola adhuc terrena palam promitterentur à Deo? Sicut enim ſacrificijs illis, ſic & diuitijs, carnalibus adhuc populis diſpenſatio diuina morem gerebat: nimirum, vt tanquam paruuli paulatim à Gentilium ſecederent ritu, eadem quæ Gentes Dæmonijs, Domino immolantes; eademque & illi, ſed à Domino, non à Dæmonijs expectantes.* Et paulo inferiùs: *Nimirum, longè aliud eſt, in luto aquarum multarum diuiſi fundo maris iter capere, terrena licèt poſſidendo; aliud, ipſam quoque nouis greſſibus vndam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ, prærogatiua hæc debebatur. Antiquorum ſanè Patrum diebus, donec in terris videretur, & conuerſaretur in homines Dominus maieſtatis, nō erat euangelica forma perfectionis; ſed ſpiritum Domini ſolo interim ſpiritu ſequebantur: at vbi Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis; iam nobis in eo tradita eſt imago vitæ, & conuerſationis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, vt vtroque ſequentes veſtigio non vlteriùs cum Patriarcha Iacob altero femore claudicemus: vbi enim audiuimus, quia dictum ſit antiquis: Niſi quis renunciauerit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus:* &c. Et iuxta hunc ſenſum B. Damianus Cardinalis ſermone 2. de Natiuitate MARIAE, qui ſecundùm ordinem homiliarum 45. *Sed enim per Paulum dicitur: Nihil ad perfectum adduxit lex: quia enim rudis adhuc ille populus, ſuperbus & rigidus erat, ad portandum perfectæ legis iugum, ceruicem cordis humiliare non poterat: danda ergo illi fuerat huiuſmodi lex, quæ nec omninò à diuinis obſequijs liberum ire permitteret; nec tamen præcipiendo ſumma, & grauia deterreret,* &c.

Cyrill.

Procop. Iudæus, quā hebes & craſſus populus.

Bernard.

Damian.

121. Patrum effata vti conſueuere imitati Scholaſtici, ex quibus Sanctus Aquinas lect. 3. in c. 7. ad Hebræos: *In maiori ergo ſunt duo, quorum vnum pertinet ad vetus Teſtamentum, ſcilicet, quod eſt mandatum carnale, & hoc, quia habet quaſdam obſeruantias carnales, ſicut circumciſionem, & purificationes carnales. Item, quia promittebat pœnas, & præmia carnalia. Iſaiæ 1. Si volueritis, & audieritis.* Idem verò belliſſimè 1. 2. quæſtione 91. art. 5. in corpore: *Primò enim ad legem pertinet, vt ordinetur ad bonum commune, ſicut ad finem: quod quidem poteſt eſſe duplex: ſcilicet, bonum ſenſibile, & terrenū, & ad tale bonum ordinabat lex vetus: vnde ſtatim Exodi 3. in principio legis inuitatur populus ad regnum terrenum Chananæorum: & iterum bonum intelligibile, & cœleſte, & ad hoc ordinatur lex noua: vnde ſtatim Chriſtus ad regnum cœlorum ſuæ prædicationis principio inuitauit dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum, Matth. 4. Et ideò Auguſtinus dicit in quarto contra Fauſtum, quòd temporalium rerum promiſſiones in Teſtamento veteri continentur, & ideò vetus appellatur: ſed æterna vitæ promiſſio ad nouum pertinet Teſtamentum.*

S. Thom. Terrenæ pollicitationes ad vetus Inſtrumentum, æternæ ad nouum ſpectāt.

Iterat hæc rurſum breuiter quæſtione 114. artic. 10. ad 1. Cauſam horum deſcribit quæſt. 99. art. 6. in corpore: *Vnde, ſicut oportet ordinatè in ſcientijs procedere, vt ex notioribus diſciplinis incipiat; ita etiam oportet, eum, qui vult inducere hominem ad obſeruantiam præceptorum, vt ex illis eum mouere incipiat, quæ ſunt in eius affectu, ſicut pueri prouocantur ad aliquid faciendum aliquibus puerilibus munuſculis: dictum eſt autem ſuprà, quod lex vetus diſponebat ad Chriſtum, ſicut imperfectum ad perfectum: vnde dabatur populo adhuc imperfecto in comparatione ad perfectionem, quæ erat futura per Chriſtum, & ideò populus ille comparatur puero ſub pædagogo exiſtenti, vt patet Galat. 3. perfectio autem hominis eſt, vt contemptis temporalibus, ſpiritualibus inhæreat: imperfectorum autem eſt, quod temporalia bona deſiderent; in ordine tamen ad Deum. Vnde in lege veteri conueniebat, vt per temporalia, quæ erant in affectu hominum imperfectorum, manduret homines ad Deum.* Atque his cognata quæſt. 98. art. 2. ad 1. quibus etiam ſimilia Alexander Alenſis 3. parte, quæſt. 56. præſertim toto articulo ſecundo: Scotus & breuiter innuit in 4. diſtinct. 33. Albertus in eandem diſtinctionem, articulo 23. Gabrielis Supplementum ad diſtinctionem 30. quæſt. 2. concluſione 4. *Tunc temporum* (inquit) *paupertas pro maledictione, & diuitiarum abundantia pro benedictione erat. Hoc innuit Propheta dicens: Beatum dixerunt, cui hæc ſunt. Pſalmo 143.* Quare Abulenſis tom. 1. in Matth. quæſt. 43. in caput illius primum, in litteræ explanatione: *Iudæi* (inquit) *putabant, quod Meſſias redimeret eos à temporali ſeruitute, & deduxiſſet regno Iſrael ad proſperitatem maiorem temporalem, quàm fuerat ſub Dauid, & Salomone, & cæteris Regibus: propter quod plurimi Iudæorum non receperunt IESVM in Meſſiam; quia non liberauit aliquid de temporali regno; & iſta erat quaſi communis intentio omnium Iudæorum, tempore Chriſti.* Quæ repetit quinta parte in Matthæum, quæſt. 9. in cap. 18. Euangeliſtæ: *quam habebant* (ait) *velut communem conceptionem, ſaltem quantum ad vulgus.*

Iudæi pueris ſimiles.

Alex.

Scot.

Albert.

Paupertas pro maledictione Iudæis.

Scot.

Gabriel.

Iudæorum exiſtimatio de Meſſiæ aduentu.

Pſal. 143.

Abul.

SVBSECTIO II.

Canticorum phraſim, omnem impudicam venerem reſpuere: quid ſecundùm eam vbera, venter, crura, vmbilicus, & ſimilia?

QVando igitur ex hactenus præfatis manifeſtè conſtat, ampliſſimam conceſſam deliciandi licentiam hominibus ſub Moyſe viuentibus, & exceptis paucis quibuſdam de Heroüm genere, quos viris noui Inſtrumenti aggregandos potiùs Nazianzenus cenſuit oratione de Machabæis, quod à legis ſemita defeciſſent, euangelicam ante tempus inſtitutionem æmulati, cæteros mortales opes, & conuiuiorum gaudia impensè ſequutos; quis inter prudentes demirabitur, ſi videat Epithalamio reſonare paſſim oſcula, flores, vnguenta, blanditias? Imò quidem hæc ſi abfuiſſent, vix antiqui dixiſſemus temporis Hymenæum. Quapropter Chryſoſtomus ſapienter admodum, cùm quas enumerat Salomon voluptates Eccleſiaſtæ cap. 2. conſideraret, atque adeò nihil neque oculis, neque cordi aſſir- 122.

Nazianz.

Non mirū ſub lege veteri, homines non fuiſſe adeò perfectos.

Chryſoſt.

met

Digitized by Google

met à ſe negatum; noluit tamen cordatiſſimus homo continuo accuſare delicatum Regem; ſed cùm in ſæculi illius mores lumina conuertiſſet, abſoluit lubenter tractatu aduersùs concubinarios, tom. 5. *Quamuis autem* (inquit) *à Salomone ſæculis ſuperioribus non tam multa ſapientiæ exigebatur diligentia, neque delicias lex vetus prohibebat, neque alijs frui ſuperuacuis dicebat vanum: attamen ſic ſe habentibus rebus, in ipſis contueri licebit, quam viles, & vanitati obnoxia ſunt: nos vero ad maiorem vocati vitam, & ad excellentius faſtigium aſcendimus*, &c. Quare prouidum vnumquemque, & cupidum non labi in tetra abſurda, meminiſſe oportet ſæpiùs, eius, quam hauſimus, doctrinæ ex Patrum, atque Theologorum officina de temporum illorum imbecillitate, quibus viri centum annorum moribus pueri erant, & Creactor lacte quaſi infantulos nutriebat. In hanc ſi mentis aciem intendat, fuiſſe quidem illius ætatis continentiam infirmam, atque imperfectam arbitrabitur iure; malam nullo pacto, cùm Legislator ſupremus diſpenſaret in plurimis, & toleraret infantiam, atque imbecillitatem eorum, qui terrena omni niſu appetebant.

123. Quòd ſi hæc parui facere quiſpiam infelicior tenet, & deſpecta temporum conſideratione, ſuo iudicio præceps feratur, rerumque elementa, & ſuperficiem ſolùm perpendat; dicat nobis, quæ probaturus ſit, ſi Canticorum oſcula reſpuat? Ac fortaſſe minùs imprudens ſit vxorum cæterum thalamos impleuiſſe, repudiaſſe ob non nimiùm graues cauſas, quæ diſplicuerat: & quale tandem illud eſt, quod Deuteronomij quoque 24. verſ. 5. *Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quidpiam neceſſitatis iniungetur publicæ; ſed vacabit abſque culpa domi ſuæ, vt vno anno lætetur cum vxore ſua?* Et quæ illa virginitas: de qua ad ſeniores vrbis in porta idem Deuteronomium præcepit deferendum cap. 22. verſ. 15. & Ezechielis cap. 16. nonne totum in amoribus? Iam & Oſeæ fornicationis vxor, & Iudithæ ornatus ad capiendum Holofernum, atque Eſtheris per menſes plurimos apparatus, & formæ perpolitio, vt ſileam à Iacobo Patriarcha deſpectam Liam, prælatam venuſtam Rachelem? Itaque hæc cùm cœperit deteſtari, incidet facilè in amentiam Manichæi, & veteris Inſtrumenti aboleri multa egregius Scripturarum Reformator optabit. Sed, quoniam huiuſmodi deliramenta libris, quos aduersùs Fauſtum ſcripſerat Auguſtinus, confutauerat, & irriſit; exhibeamus tanti Doctoris ſermones aliquot. Libro igitur 22. contra hunc Manichæum, cap. 25. *Sic autem iſti in quibuſdam factis, à quorum altitudine longè ſunt, reprehendunt, tanquam libidinem Prophetarum: ſimiles autem ſunt, qui in magnis iſta reprehendunt, pueris imperitis in ſchola, qui cùm pro magno didicerint, nomini numeri ſingularis, verbum numeri ſingularis eſſe reddendum, reprehendunt Latinæ linguæ doctiſſimum Auctorem, quia dixit: Pars in fruſtra ſecant*, (Æneid. 1.) *debuit enim, inquiunt, dicere, ſecat; & quia norunt religionem dici, culpant eum, qui geminata littera dixit, Relligione Patrum. Vnde non abſurdè fortaſſe dicatur in genere ſuo, quantum diſtant ſchemata, & metaplaſmi Doctorum à ſolœciſmis, & barbariſmis imperitorum, tantum diſtare figurata facta Prophetarum à libidinoſis peccatis iniquorum.*

124. Verùm, quòd ad blanditias coniugum, quibus ſcatet Epithalamium, ſpectat, idem nominato libro, cap. 36. ſimile verſans argumentum, nimirum, quod Geneſis cap. 26. verſ. 8. dicitur Abimelech Rex Palæſthinorum proſpiciens per feneſtram, vidiſſe Iſaac iocantem cum Rebecca vxore ſua (hos luſus, oſcula, & amplexus fuiſſe apud Lyranum, quibuſdam opinio eſt) quodcunque, illi tantæ familiaritatis indicia fuere, quæ conthoralem, non exteram fuiſſe demonſtrarent; quæ, nempe, licerent maritatis ſolùm. Sed de iis puriſſimè Auguſtinus: *Quod cùm ſancti coniugati faciunt, non inaniter faciunt, ſed prudenter: deſcendunt enim quodammodo ad femineæ ſexus infirmitatem, vt aliquid blanda hilaritate, vel dicant, vel faciant, non eneruantes, ſed temperantes virilem rigorem: quod tamen ei, qui vxor non eſt, qui dixerit, aut fecerit, turpis eſt. Verùm hoc, quod ad mores humanitatis pertinet, dixerim; ne quis, quàm durus, & ſine affectu idipſum pro crimine obijciat ſancto viro, quod cum coniuge ſua luſerit: tales enim homines inhumani, ſi aliquem virum grauem, ludicrum, aliquid garrientem cum pueris etiam paruulis viderint, quo eorum lacteum ſenſum affabili, & nutritoria facilitate permulceat; tanquam delirantem reprehendunt: obliti vnde creuerint, aut ingrati, quod creuerint.* Et cap. 48. de multitudine vxorum, quas Patriarchæ habebant: *Proinde iſti, ſi volunt, non falſa, atque adumbrata, ſed vera, ac ſolida pudicitiæ capere ſanitatem, diuinæ Scripturæ tanquam libris medicinalibus credant; non fruſtra tam magnum honorem ſanctitatis tributum quibuſdam viris, etiam plures vxores habentibus, niſi quia fieri poteſt, vt Imperator carnis animus tanta temperantiæ poteſtate præpolleat, vt genitalis delectationis motum inſitum naturæ mortalium, ex prouidentia generandi leges impoſitas non permittat excedere: alioquin poſſunt iſti maledici, potiùs calumniatores, quam veri Iudices etiam ſanctos Apoſtolos accuſare: quòd non voluntate generandi filios vitæ æternæ, ſed cupiditate laudis humanæ, populis tam multis Euangelium prædicauerint.* Capite denique 49. *Hanc profectò modeſtiam, hanc concupiſcentiæ coercitionem, & in commixtione corporum coniugalium ſolum appetitum poſteritatis humanæ, vt erat acutus Fauſtus in illis litteris, & intelligeret, & laudaret, niſi eius ingenium deteſtabili ſecta depravatum, & quod reprehenderet, quæreret, & vnam nuptialis conuentionis honeſtatem, qua mares, & feminæ liberorum procreandorum cauſa copulantur, criminis maximum deputaret.*

125. Atque in huius Epithalamij geſtis multa conſideranda ſunt, quæ extenuare valeant delicatorum indoctam offenſionem. Primum, quòd inter coniugatos res agitur, quorum licentia multò amplior eſt: nam & de ipſo coïtu Auguſtinus libro de bono coniugali, cap. 6. *Coniugalis enim concubitus* (inquit) *generandi gratia non habet culpam: concupiſcentiæ verò ſatianda, ſed tamen cum coniuge propter fidem thori, venialem habet culpam.* Secundùm, quòd hæc ipſa coniugatorum facultas laxior ſit, dum nuptiæ concelebrantur: tempus enim illud maiorem gaudiorum licentiam iure quodam ſibi vendicat. Tertium, quòd oſcula & amplexus (quæ potiſſima ſcandali occaſio ſunt in ſacro Hymenæo) multos ob fines honeſtari valeant, ſi ob amicitiam, patriæ conſuetudinem, & eiuſmodi alios ſcopos fiant, atque hoc inter ſolutos etiam à matrimonio; vnde ſanctus Thomas 2. 2. quæſt. 154. art. 4. in corpore: *Dicendum, quòd aliquid dicitur eſſe peccatum mortale dupliciter: vno modo ſecundum ſpeciem ſuam, & hoc modo, oſculum, & amplexus, vel tactus ſecundùm ſuam rationem non nominant peccatum mortale: poſſunt enim hæc abſque libidine fieri, vel propter con-*

ſuetu-

Qui Canticorum phraſim deſpexerit, neceſſe eſt, vt multam Scripturę partem contemnat.

Deut. 24.

Manichæi, & alij Hæretici ſimiles pueris imperitis. Auguſt.

Geneſ. 26.

Lyran.

Non omnia iocoſa in viris etiam ſeueris ſtatim damnanda. Auguſt.

Coniugia veterũ Patriarcharum honeſtiſſima, probãt caſta eſſe omnia in Salomonis Cantico.

In coniugatis honeſta plura, quæ in ſolutis fœda eſſent.

Oſcula, & amplexus inter ſolutos etiam ſæpè honeſtiſſima.

S. Thomas.

Salas.

ſuetudinem patriæ, vel propter aliquam neceſſitatem, aut rationabilem cauſam. Videndus noſter Salas tom. 2. in 1. 2. quæſt. 74. tract. 13. diſp. 6. ſect. 20. num. 131. Quartum, idque principale, & ante omnia conſiderandum, vt in his vitioſum quidpiam ſit, & indecorum: ſed aliter Moyſes ſuos inſtruebat, aliter Chriſtus: ibi pædagogia, & qui informabantur de puerorum cœtibus; hic diſcentes in virum maturum, & in plenitudinem ætatis Chriſti procedunt: ibi futurorum vmbræ, & lineamenta: hic veritas: ibi caro & ſanguis in diuitijs, & coniugio præcellebant; hic ſpiritalia, & æterna tura bona. Quemadmodum ergo in viro Monaſticen profeſſo, & qui omni pompæ, atque lautitiæ valedixit, intoleranda enormitas fuiſſet veſtis pretioſa, & circunquaque odorem à myrrha, caſia, balſamo, diffundens capillus amomo delibutus, & calamiſtro in annulos formatus, ad hæc infracta vox, greſſus compoſitus ad oſtentationem, lingua petulantior: in aulicis tamen, & qui Regum verſantur in domibus, iſtiuſmodi, neque ſcandalo, neque offenſioni ſunt prudentibus, ſcilicet, quoniam voluptati dicata eſt aula, & vt Numinum ſempiterno debitam obſeruantiam grauiter non lædant, minutiora ſi colere omittant, ipſa vitæ inſtitutio parit indulgentiam; ſic cùm tanta ſit inter Euangelium, & Synagogam diſtantia, nemini inſolens apparebit, locum habere apud legem, quæ ſub Euangelio ſtipendiantes abhorreant, atque ibi carnis aliqua opera in honore vtcunque, hic planè deſpici. Viſumque mihi ad hæc oſtendenda non inconcinnum exemplum, Ioannis Præcurſoris ſuppeditare geſta apud Lucam cap. 30. nam ad eum confluente ex omni hominum genere, multitudine, cum turbæ, & vulgus imperfectum interrogaret: *Quid faciemus*? miſericordiam ſolùm commendauit: *Qui habet duas tunicas*, (inquit,) *det non habenti; & qui habet eſcas, ſimiliter faciat*. Quibus verbis ſuperflua tantum abdicanda ab eo ſuaſum Interpretes animaduertunt. Sed egregiè à Ianſenio admonitum cap. 131. Concordiæ: *Ioannes autem neque ieiunia exigit, quemadmodum à ſuis diſcipulis; nec graues carnis afflictiones, vt quæ non omnibus conueniant, nec ab omnibus facilè ſuſcipi poſſent: ſed ad charitatis omnia perficientes officia vocat*. Atque etiamnum ne his leuiora onera & publicanis, & militibus impoſuit: nam ad priores tantum: *Nihil* (ait) *amplius, quam quod conſtitutum eſt vobis, faciatis*. Ad milites autem. *Neminem* (inquit) *concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti eſtote ſtipendijs veſtris*. Iterum Ianſenij elegans Commentarius: *Ab his autem neque exigit beneficentiam in proximum, quam à turba exegerat: ſed tantum vt a malis abſtineant, & aliena non raperent, ſi nondum ſua largiri poſſent: ſatis enim magnum profectus gradum in ipſis eſſe duxit, ſi ſe temperarent à malefaciendo. Itaque vtroſque admonet ab his abſtinere malis, quibus vere ſolent eſſe obnoxij, attemperans ſuam admonitionem neceſſitati, & capacitati*. Itaque Eremita beatiſſimus, qui venit neque manducans, neque bibens, cùm diſcipulos ſuos ad maxima quæque hortaretur, & ieiunia præſcriberet, vigilias, ſeceſſum, nuditatem; cum publicanis atque legionarijs mitius egit, ad multa conniuens; nimirum idcircò, quod eius ſcholæ & imitationi traditi, conſummatam viuendi arripuerant normam; vectigalium exactores, & caſtra ſequuti homines per humum reptabant, terrena ſectabantur, & eam calcarent ſeritatam, quæ animam plurimùm dinexaret, atque diſtraheret. Sic ergo cùm ſub antiquo fœdere mortales diuitiarum, & generationis nimiùm occuparet amor; ſpiritum ad ſublime ægrè attollebant; quare non pauca eis concedebantur, quæ Euangelium prorſus deteſtatur. *Nam multas imperfectiones licitas ſub Moyſe* (inquit Scotus in 4. diſtinct. 33. quæſt. 3.) *euacuauit Chriſtus reducendo ea, quæ erant permanſura ad perfectionem in lege ſua*.

Statuum delectus habendus, & diuerſa perfectio conſulenda pro vitæ cuiuſque munijs.

Ioannes Baptiſta, quam excellens magiſter, & concionator. Ianſen. Luc 3.

Redeamus iterum parumper ad Auguſtinum: docebit temporum eſſe in primis habendam rationem, & quid licuerit quaque ætate. Itaque tertio de doctrina Chriſtiana libro, cap. 13. commonet: *Quid igitur locis, & temporibus, perſonisque conueniat, diligenter attendendum eſt, ne flagitia reprehendamus*. Et cap. 22. *Ergo quanquam omnia, vel penè omnia, quæ in veteris Teſtamenti libris geſta continentur, non ſolum propriè, ſed etiam figuratè accipienda ſunt; tamen etiam illa, quæ propriè Lector accipit, ſi laudati ſunt illi, qui ea fecerunt; ſed ea tamen abhorrent à conſuetudine bonorum; qui poſt aduentum Domini diuina præcepta cuſtodiunt: figuram ad intelligentiam referat, factum vero ipſum ad mores non transferat. Multa enim ſunt* (& hoc Auguſtini documentum aureum) *quæ illo tempore officioſe facta ſunt, quæ modo niſi libidinoſe fieri non poſſunt*. Faceſſant igitur impudicitiam caſtiſſimo obiectare Hymenæo, auertant longiſſimè oculos ab omni libidinoſa ſuſpicione, dum ſacrum peruoluunt Epithalamium: alioquin erit vt iuſtiſſima, eademque ſeuera Auguſtini eos reprehenſio excipiat eodem volumine, cap. 19. *Sed quia effrænata libidine* (ait) *vel per multa ſtupra diffluentes euagantur, vel in ipſa coniuge, non ſolum excedunt ad liberorum procreationem pertinentem modum, ſed etiam inhumanioris intemperantiæ ſordes inuerecunda omninò licentia ſeruilis cuiuſque libertatis accumulant, non credunt fieri potuiſſe, vt temperanter multis fœminis antiqui vterentur viri, nihil ſeruantes in vſu illo niſi congruum tempori propagandæ prolis officium: & quod ipſi laqueis libidinis obſtricti, vel in vna non faciunt, nullo modo in multis fieri poſſe arbitrantur*. 126.

Ætatum, temporũ, locorũ, perſonarũ ratio habenda, antequàm feramus iudiciũ de rebus. Auguſt.

Hæretici, quia libidinoſiſſimi, impurè iudicant de Canticorum libro. Auguſt.

Verùm inquiunt: Vt cætera excuſationem habeant, quid illud, vbera, ventrem, vmbilicum deſcribi, commendari fœmora, crura, & quodcunque natura abdiderat? Hæccine impollutum Hymenæum ſignificant? Reſpondeo eiuſmodi verba in hoc Epithalamio non partes corporis velari ſolitas innuere, ſed quibus ea membra obteguntur, amictus: itaque, aut thoracem, aut cingulum, aut gemmã rarioris pretij, aut de veſtitu aliud referũt, pertinebat enim ad Poëtam nuptialem pompam extollere; & hoc de præcipuis officium vnum: at genialis ſpectaculi inſignior dos ornatus nouorum coniugum. Et quanquam non ignorem aliquando idem nomen, & veſti, & corporis alicui aptatum parti; ſic enim & buccula cum diminutione os, ſeu bucca vocatur; & appellatur quoque buccula, caſſidis pars, per quam ſpiritus emittitur; ſinus nuncupatur pars corporis intra pectoris, brachiorumque complexum, & etiam veſtis, quod ante pectus narat: reperietis exemplorum copiam apud Theſauri linguæ Latinæ Collectorem, apudque noſtrum Sanchez, qui ex ſacris depromit quoque teſtimonium prolegom. 9. & 10. in Cantica; atque idem notat Alcazarius ad illud cap. 5. Canticorum: *Venter eius eburneus*, &c. Arbitror nihilominus; quæ hic ſumuntur vocabula, translatè accipi; neque enim memini ex primæua vocum impoſitione thoracem 127.

Venter, vmbilicus, & ſimilia nomina veſtem, non corporis partẽ denotant.

Theſaur. linguæ Lat. Sanch.

Alcazar.

ventris

ventris ſignificatum verbo, aut caligas femora, ſeu crura appellata: ita nominari a Salomone, vel propter ſimilitudinem, quam habet cum ventre thorax; eſt enim quædam delineatio & imago illius; vel, quòd ſub thorace contineatur venter; vtrunque metaphoræ genus frequens, & apud Scriptores profanos, & apud canonicos, in eum modum à Latino vſurpatum Vate, neque ſemel quidem pro contento continens, ſcilicet, aquam vocauit poculum in Eclogis:

Torporũ frequens vſus in Cantico Canticorum.

Regula: Contentu pro continente poſitũ in Scripturis. Virgil.

——— *timida venient ad pocula Damæ.*

Et in Georgicorum primo volumine:

Poculaque inuentis Acheloia miſcuit vuis.

Ita & alibi Æneïdos 1. Cererem fruges dixerat, quoniam Ceres inuentrix:

Tum Cererem corruptam vndis.

Sed quod Atlas mons à longè intuentibus hominis gerere effigiem videretur, non dubitauit hominem nominare, & depingere. Æneïd. 4.

Atlantis cinctum aſſiduè cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulſatur, & imbri:
Nix humeros infuſa tegit, tum flumina mento
Præcipitant ſenis, & glacie riget horrida barba.

Turneb.

Notatum à Turnebo lib. 1. Aduerſar. cap. 1. vinum pro vua à Plauto dictum: *Tunc vinum* (ait) *priuſquàm coactum eſt, pendet putidum*: quæ de racemis probè conſtruas, non de Bacchi liquoribus. Tranſeamus ad Biblicam menſam: quid enim Maro continens pro contentis vſurpauit, & nonne talia Matth. 20. verſ. 22. *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?* Vbi calix pro liquido: & eiuſdem Euangeliſtæ cap. 2. *Turbatus eſt Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo*: vbi Hieroſolyma pro ciuibus, quos Metropolis continebat; & Ægyptus pro incolis Pſalm. 104. verſ. 38. *Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum, & Galaad pro montis habitatoribus.* Pſalm. 59. v. 9. *Meus eſt Galaad, meus eſt Manaſſes. Ephraim fortitudo capitis mei.* At, quod ea, quæ ſimilitudinem gerunt, iiſdem nominibus afficiantur, (nam hæc præcipuè inſtituto deſeruit, quando thorax ventrem referat.) ex Scripturarum vſu docuit productis multis exemplis Auguſtinus tom. 4. libro 2. ad Simplicianum, quæſt. 3. *Quanquam in hoc facto* (ait) *poteſt eſſe alius facilior intellectus, & expeditior exitus, vt non verè ſpiritum Samuelis excitatum à requie ſua credamus; ſed aliquod phantaſma, & imaginariam illuſionem Diaboli imaginationibus factam, quàm propterea Scriptura nomine Samuelis appellat, quia ſolent imagines rerum, earum nominibus appellari, quarum imagines ſunt, ſicut omnia, quæ pinguntur atque finguntur ex aliqua parte materia metalli, aut ligni, vel cuiuſcunque rei apta ad opera huiuſmodi, quæque etiam videantur in ſomnis, & omnes ferè imagines earum rerum, quarum imagines ſunt, appellari nominibus ſolent.* Plura ibi ſapientiſſimus Doctor Martinez Hypotyp. lib. 9. regula 21. Ribera in Apocal. ad illud cap. 1. *Primus & nouiſſimus*, &c. Cornelius ad initium Iſaïæ canone 21.

Matth. 20. & 2.

Pſalm. 104.

Pſalm. 59.

Auguſt. Regula. Imagines verũ ſolent earũ rerum, quarum imagines ſũt, nominibus vocari.

Martinez. Ribera. Cornel.

128. Quãdo à metaphorica explicatione abſtinendum, quando ad eã confugiendũ.

Obſtrepis, ſyncerum Scripturarum interpretamentum illud eſſe, quod verba, quemadmodum ſonant, explanat, atque ſuſpectam eſſe metaphora fundatam declarationem. Reſpondeo, ex vero eſſe hoc, quoties verba nudè ſuſcepta implicantiam, vel abſurdum non generant: Huiuſmodi aliquid cum ſequitur, ad metaphoras confugiendum: quis aliter pronunciauit? Nunc autem contendit Aduerſarius, indecorum eſſe, ſtrictè accepiſſe vocabula illa, ac proinde affirmamus, tranſlata eſſe. Porrò, ne quem metaphora offenderet quaſi nimiùm peregrina, atque inſolens, exhibuimus æmulas tranſlationes, quibus & externi crebrò vtuntur Scriptores, & quas diuinior pagina frequenter vſurpat: ac quanquam hoc abundauerit Lectori, niſi vehementer proteruus fuerit, dabimus tamen operam (ſi magno Numini placuerit) vt cùm ad exponenda ſingula peruenerimus; eam quoque adiungamus interpretationem, quæ & verba declaret iuxta corticem, ſonumque abſque metaphoræ ſupplemento; & tamen oſtendat, eadem ſumma cum honeſtate, atque verecundia copulata eſſe, qualem oporteat eum eſſe ſermonem, quem non homo licentiæ & cupidinibus obnoxius, loquutus ſit, ſcripſerit, dictauerit; ſed Spiritus ille ſceleris, atque cuiuſcunque inquinamenti à natura, & eſſentialiter purus. Interim, quemadmodum conſtans ſit, neque in Salomonis Epithalamio, neque in ſacrorum Voluminum Codice aliquo inueniri voculam quampiam, quæ actionem turpem, & infandam deſignet, conſule, & reperies cumulatè adſtruentem noſtrum Mendoçam tom. 1. in lib. 1. Regum, in expoſitione litteræ, verſ. 19. cap. 1. num. ſuo 6. Mendoſa.

SVBSECTIO III.

Obiectio à virginibus, & monachatu antiqui Fœderis.

MIrum videbitur, à nobis tanta contentione aſſeueratum, virginitatis encomia obſcura fuiſſe, & quæ mortales inſtitutis Moſaïcis addicti non colerent; cùm tamen Patres ex illo hominum cœtu virgines paſſim exhibeant; nimirum, ſecundùm nonnullos Melchiſedech, & Ioſuë, iuxta plurimos Daniel cum tribus pueris, atque ex omnium penè ſententia, Elias, Eliſæus, Ieremias, Baptiſta Chriſti anteambulo. Quid? Num hi id elegerint, quod Deus præcepto vetuerit, quod conſilio dehortatus ſit? Reſpondeo, non ablegatum à nobis omnem cœlibatum à veteri lege; ſed conatos oſtendere id, quod veriſſimum arbitramur, rariſſimos fuiſſe, qui ſine vxoribus, & liberis deceſſerint, & ne vnum quidem inter centum millia eius populi; quanquam vt erat virtus ipſa in ſe pulcherrima, adamatam ab optimis, at deſiderio, non opere, quoniam tempora ita exigebant, aſſertore Auguſtino libro 4. contra Fauſtum, cap. 2. *Intelligebant enim, reuelante ſibi Spiritu Dei, quod tempori illi congrueret, & quibus modis Deus per illas omnes res geſtas, & dictas, futura figuranda, & prænunciãda decerneret: magiſque deſiderium eorum de nouo Teſtamento erat: ſed præſens functio corporalis ad ſignificanda noua ventura pollicitationibus veteribus præbebatur*, &c. Et manifeſtiùs lib. 3. de doctr. Chriſtiana, cap. 18. *Itaque, ſi eos in hac vita inueniſſet Domini aduentus, cùm iam non mittendi, ſed colligẽdi lapides tempus eſſet, ſtatim ſeipſos caſtrarent propter regnum cælorum.* Et de bono coniugali, c. 22. loquens de Abrahamo Patriarcha: *Eſſe autem caſtus ſine coniugio potuit; ſed tunc non oportuit.* Ergo præceptum violauit Elias, & puſillus virginitatis grex? minimè quidem: nam à Creatore diſpenſatum cum illis; & mandatum accepere, internum ſaltem, vt cœlibes agerent. Quare diuino monito impulſos ſpecialiter ab eo, qui le-

129.

Auguſt.

Deus cum Elia & ſimilibus diſpenſauit, vt virginitatem colerent.

Digitized by Google

Gabriel. Paludan. Antonin.

gem ſoluere poſſet, affirmarunt Gabriel ſupplemento in 4. ſentent. diſtinct. 30. quæſt. 2. concluſione 4. Paludanus in eiuſdem libri diſtinctionem 33. quæſt. 2. ad ſextum articulum: S. Antoninus 4. part. ſummæ, titulo 4. cap. 8. §. 1. Ergo, queamdmodum nouimus quidem legem fuiſſe latam, ne Hebræorum aliquis cum ethnica femina nuptialia iniſſe fœdera poſſit: cum virgine autem Chananæa neque etiam poſtquàm depoſuit patrias ſuperſtitiones, & Iudaïſmum amauit: cùm tamen Dauidem intuemur ex paganiſmo vxores deligentem, aut Salomonem copulatum Rahab Hierichuntinæ, aut Salomonem Pharaonis gnatam ad thalami, & regnorum conſortia admittentem: non diuini præcepti confractores nominamus; ſed cum illis diſpenſatum aſcribimus, & peculiari inſtinctu ad ea peragenda ſtimulatos opinamur, vti probauimus Anteloquio 5. Sect. 1. & 2. Sic, cùm videmus Eliam, Ieremiam, ac quempiam de Prophetarum numero virginitatem colentem, intelligimus, Deum ſuper his diſpenſaſſe, & voluiſſe, vt pauci aliqui inaſſuetum viuendi normam tentarent, quo, videlicet, & euangelici cœlibatus quædam anteiret prælibatio, quanquam rudis & imperfecta nimirum, abſque voto perpetuum adſtringente, ſicut & cæteræ ſimilitudines aliarum etiam rerum imperfecta quædam erant, initia, atque ſolùm elementa.

Matrimonia Hebræorum cum Ethnicis ex diuina diſpenſatione.

130. At ferre non poſſunt aliqui tam raras virgines apud Moyſem: nam Græcos, & Latinos Patres dum conſulunt, Monachos veteris Fœderis ab illis plurimùm concelebrari legunt. Vnus inſtar multorum ſit Hieronymus epiſtola ad Paulinum, de inſtitutione Monachi: *Et vt ad Scripturarum* (inquit) *auctoritatem redeam, noſter Princeps Elias, noſter Eliſæus, noſtri duces filij Prophetarum, qui habitabant in agris, & ſolitudinibus, & faciebant ſibi tabernacula prope fluenta Iordanis: de his ſunt & illi filij Rechab, qui vinum, & ſiceram non bibebant, qui morabantur in tentorijs, qui Dei per Ieremiam voce laudantur, & promittitur eis, quòd non deficiat de ſtirpe eorum vir ſtans coram Domino.* Atque in eundem morem ſcripſere magna pars, quos congeſtant Thomas à Ieſu in Regulam primitiuam Fratrum B. MARIAE à monte Carmelo, parte 1. cap. 1. Ioannes de Carthagena tom. 3. homil. Catholica 3. lib. 16. Quare Eliæ inſtitutum cùm ante viſum in carne Deum totam peruagauerit Palæſthinam, & fuerint virorum atque mulierum Cœnobia plurima, in quibus religio floruerit; non eſt, quòd virgines priſci Fœderis ad tam exiguum manipulum reducamus, vt vix octo, aut decem recenſeantur, qui caſtitatem per omne vitæ curriculum ſeruauerint: obſtatque Iſaïæ præclariſſima commendatio, cap. 56. verſ. 4. *Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum, quia hæc Dominus Eunuchis, qui cuſtodierint Sabbatha mea, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: dabo eis in Domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomen ſempiternum dabo eis.* Quos enim hæc tam ſublimis oratio complectitur, niſi virgineas turmas, quas conſolatur euangelicus Iſaïas, ad quas & Sapientiæ verba, c. 3. verſ. 13. *Quoniam felix eſt ſterilis, & incoinquinata, quæ neſciuit thorum in delicto: habebit fructum in reſpectione animarum ſanctarum: & ſpado, qui nõ eſt operatus per manus ſuas iniquitatem, nec cogitauit aduerſus Deum nequiſſima: dabitur enim illi fidei donum electum, & ſors in templo Dei acceptiſſima.* Huc quoque ſpectant illæ, de quibus Machabæorum 2. cap. 3. verſ. 19. *Sed & virgines, quæ concluſæ erant, procurrebant ad Oniam.* Denique & Redemptori Chriſto ſermo eſt de Eunuchis, cap. 19. Matthæi, atque ijs ſanè, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum, qui locus reſpexerit aliquid in Hebræorum republica fieri vſitatum, quod perficere aduẽtu ſuo Verbum ſategerit, vt taceam eos, à quibus Eſſenorum decãtata ſit virginitas, quos & Iudæos fuiſſe probant.

Monachi ſtrictè id eſt, cum tribus votis, nõ diebus, num ante Chriſtũ? Hieron.

Th. à Ieſu.

Carthag.

Iſai. 56.

Sap. 3.

2. Mach. 3.

Math. 19.

131. Dicam nunc breuiter ad ſingula: nam exactam tractationem (quantùm præſentis Operis ratio patitur) de veteri monaſtica ante exortum Meſſiam differemus in propriam ſedem. Igitur Monachorum vocabulo inſignitos non paucos, ex his præſertim, qui Eliam Inſtitutorem agnoſcebant, & in Collegia diſtributos quædam, eos, quos Prophetarum nominabant filios, agnoſcimus. Sed, quis ſenſus nominis, docet P. Suarius 4. de religione volumine, lib. 1. de inſtituto Societatis, num. 6. *Nam, licèt vulgare ſit* (inquit) *Monachos ab Elia tempore incepiſſe, & Ioannem Baptiſtam Monachatum profeſſum fuiſſe; tamen, vt ſupra dixi, id magis intelligendum eſt de vſu operum pertinentium ad illum ſtatum, vt ſunt ſolitudo, vitæ aſperitas, contemplatio, quàm de proprio ſtatu quoad integram formam ſubſtantialem eius, ſecundum quam proprius eſt euangelicæ legis, & Chriſtum habuit Inſtitutorem.* Ergo Monachus in Hebræorum republica, non qui vxore & coniugio liber: ſed, qui voto aliquo obſtrictus, quales Nazaræi, quos ex Doctoribus multi Religioſos, & Aſceticos nominant, aut qui procul ab vrbibus ad fluminum ripas in montibus, aut inter nemora vitam actitabant quadam ſua natura ad theoriam, & ſacratiora ordinatam, quorum ex tribu Rechabitæ; quos omnes vxore & liberis onuſtos admittunt; & tamen ab Hieronymo inter Monachorum Patriarchas numerantur, citata ad Paulinum epiſtola. Iſaïæ conſolationem ad Eunuchos, nemo hactenus de Expoſitoribus ad Monachiſmum veteris retulit Inſtrumenti, neq; opus referre: nã, qui erant apud eos virgines, quales Ioſue, Daniel, Elias, Eliſeus, magnis aut functi honoribus, aut in pretio & reuerẽtia etiam inter populares: nã certè nouerant Dei ſpeciali inſtinctu à tædis, & Hymenæo abſtinuiſſe: colebant igitur quaſi ſegregatos ſpecialiter à reliqua multitudine Creatoris imperio. Quare ad Eunuchos deriuant aliqui, vel ab arte, vel à natura ſpadones, qui ſi velint iuſtitiam colere, mores ad omnem honeſtam cõponere regulam, pollicetur Vates futurum aliquando, vt in tabernacula cœleſtia recepti ſupra coniugatos Beati conſpiciantur, itaque mentis fœtu præſtent; ſi faciant, vxoratos ſuperauerint facilè. Sed tamen genuinus ſcopus eſt, euangelicæ commendatio virginitatis, quam innuit Sapientiæ verſus, quo palam deprædicatur, ſpadonem, qui non operatus eſt per manus ſuas iniquitatem, nec cogitauit aduerſùs Deum nequiſſima, donandum ſorte acceptiſſima in templo Dei. At Eunuchi inter Iudæos, neque ad ciuiles gradus honorum, neque ad eccleſiaſticos admittebantur, Deuteronomij cap. 23. verſ. 1. *Non intrabit Eunuchus attritis, vel amputatis teſticulis, & abſciſſo veretro, Eccleſiam Dei.* Eccleſiam autem non intrare, eſt à ſpecioſis excludi officijs quibuſcunque ex Abulenſis declaratione, quæſt. 1. & aliorum vulgata. Quamobrem & Patres & recentes Magiſtri de Eccleſia Catholica communiter conſtruunt. Videndus Forerius, qui aliud dici non patiatur. Virgines templo occludebantur; ſed ad

Monachi nomine quid intelligant ſæpè Patres. Suarius.

Eunuchi ad honores non admittebantur apud Hebræos.

Eccleſiam intrare quid ſignificet ex Hebræo idiomate. Abul. Forerius.

præfini-

præfinitum interuallum: nam ſimul ac venere ad pubertatem, extrahebantur marito nupturæ; ne Virgini quidem intactæ parcitum, quæ vero matrimonio coniuncta eſt viro optimo ex Dauidis ſemine Ioſepho: quæ de Eunuchis, qui ſe caſtrauerunt ob regnum cœlorum, narrantur; videlicet, extitiſſe multos ante Chriſtum, ad quos reſpexerit ſermo eius, abſque omni fundamento; & ſine probatione dictum: atque hæc in præſentiarum ſufficiat indicaſſe.

ANTELOQVIVM VIII.

Sacri Epithalamÿ propugnata canonica auctoritas, quam tropologiam ſubminiſtrat?

STERILEM ad præſtandos myſticos ſenſus venam ſuperioris Præludij argumentum, quis non ſubitò putauerit? ſcilicet, canonicum eſt Salomonis hoc Opus. Quid inde ad mores? aut certè quid peculiare, quod non pariter in omnem ſacrum quadret Codicem? Sed idem gratiarum effuſor Spiritus, qui actæ controuerſiæ materiam paucis abſolutam verbis, etiam ab his, qui longos ſtruxere Comentarios, vt locupletaremus, ſuppeditauit, nunc & multiplicabit arcanam ſignificationem.

SECTIO I.

MARIA *ſugendo vbera, præbendo vbera, plùs meruit, quàm Martyres riuos ſanguinis fundendo.*

1. DIXIMVS præteritæ Iſagogæ ſect. 1. Deum ſacræ eloquentiæ Auctorem, Prophetis, in quibus multifariam, multiſque modis olim profatus eſt, non tantùm ſenſus, ſed voces quoque ipſas inſtillare: hinc Scripturarum ſupra omnem ſermonem incomparanda gloria; nempe, aliarum ſcientiarum organa, ſeu doctiſſimus Plato, ſeu lynceus Ariſtoteles, ſeu alius ex ijs, qui gigantizant, ad faſtigium peruenere quidem tandem, ſed poſt hauſtos infinitos labores, poſt annorum curricula, poſt diu, noctuque verſatos libros: at illi per quos Numen vaticinatur, momento peritiſſimi euadunt. Itaque piſcator Ioannes, opilio Amos, telonista Matthæus, ad fundendas Scripturas deſtinati, ſeſquihora didicere, quod nunquam coaceruatis vigilijs Græcorum Academiæ, & ille Sapientum decantatus numerus, aſſequi potuere. Transfero hóc Scripturarum inſigne ornamentum ad MARIAM Deiparam: quidni enim Virginem Beatam repræſentent Scripturæ? Infuſa eſt puriſſimæ animæ à primo exordio tanta gratia, quantam nemo Sanctorum vitæ longiſſimo ſpatio vnquam adeptus: hanc duplicabat quocunque opere; & dormiens, & vigil nundinabatur ſemper, nunquam à felici lucro ceſſans. Etiamne à genitricis collo pendens, ſinui admota, balbutienti labio mammam implorans, tunc illa Martyrum agones vincebat? fortiorque eius charitas, ardentior flamma, cùm ob Dei encomium, ex amore æterni Numinis ſugebat maternum pectus, ludebat cum gerula, infantiam exercebat, ſeu cùm ipſa mammam porrigebat tenerrimo ſuo, vagitus ſolatura, quàm Laurentij memoranda paſſio toto exuſto latere, Bartholomæi cruenta nex, Pauli Neronianus enſis? Ita ſanè, quoniam & ipſe charitatis actus, quo hæc crepundialia offerebat Omnipotenti, ſupra modum intenſior eo, quo exuſtam coſtam Deo Laurentius ſacrabat; & in primis gratia, quæ dignificabat munus vtriuſque, in Virgine excellebat, quantùm diſtat immenſum à puſillo; & de lacte, quod MARIA à Spiritu ſancto fœcundata, gnato Altiſſimi Filio præbebat, Halgrinius Cardinalis manifeſtè pronunciauit ad verba illa Canticorum ſeptimi capitis: *Statura tua aſſimilata eſt palmæ, & vbera tua botris. Vbera quoque botris aſſimilata ſunt, (ait,) in quo mirabilis prærogatiua merendi demonſtratur in Virgine, quæ non minùs meruit ſumendo lac de vberibus ſuis ad nutrimentum filij, quàm Martyres, qui per botros figurantur, meruerunt fundendo ſanguinem ſuum in martyrio: omnium enim operum merces ſecundùm radicem charitatis penſatur.* Venuſtè hoc poſtremum Halgrinius, qui theologicam baſim potioris meriti aperuit. Halgrin.

Anne huius ſymbolum nubes illa quaſi veſtigium hominis, quam de mari conſcendere puer ab Elia miſſus ſepties, tandem contemplatus eſt? Regum 3. cap. 18. verſ. 44. Equidem ea adumbratam nubecula Dei Genitricem MARIAM Auctor Tractatus de Inſtitutione Monachorum, ſub nomine Ioannis Hieroſolymitani, exiſtimauit, cap. 32. Et quòd veſtigium hominis referret, declarat inquiens: *Quia* MARIA *in hoc ſuo ſpirituali aſcenſu, non fœminam, quam imitaretur, ſed hominem habuit exemplum.* Ergo, cùm MARIAE ſpeciem fuerit nubecula, videamus, quid portenderit, aut quæ in facto illo conſideratione digna? Atque illud aduertiſſe maximè oporteat, exiguam fuiſſe, quæ de mari ſuſcitata eſt, nubem: nam propterea & diminutiuo vocabulo vſus textus, nubeculam vocans, & hominis veſtigio ob eundem comparata ſcopum, vt perſpexit Abulenſis quæſt. 35. Quorſum igitur tam 2. 3. Reg. 18. Ioan. Hier. Abul.

puſilla nubes in tam magnos imbres ſubitò effuſa, vt opus fuerit Achabo cum maxima celeritate eſſedum conſcendiſſe, ne pluuiæ occuparent, ſi tantillum ſegnis fuiſſet? Anne hoc à natura opus? Quis aſſerat? neque enim ab elementis tanta inundatio, niſi poſt conglomeratas multas, ſpiſſaſque nubes. Quare ſupra naturam retulit quæſt. 36. Toſtatus. At, ſi miraculum fuit, quæ vtilitas nubis de Oceano extractæ? Quid puerum fatigat Elias, & toties mittit, vt contra mare proſpiciat? Ecce, vt dicebamus ex Hieroſolymorum Epiſcopo Ioanne, nubes illa, MARIA erat: igitur, cùm puſilla, & breuis extitiſſet, & non maior hominis planta; tamen aquarum talia emiſit diluuia, qualia vix poſſent ingentes, & diu concretæ nubes. Itaque mirandum videbatur, tantùm potuiſſe infantulam nubem, quantùm non valerent grandes, & opacæ. Hæc MARIAM deprædicant, hoc eius encomium. Ferebatur inter Matris brachia, ambulare impotens; alebatur lacte, fandi neſcia, nubecula planè: at, quanto fluminis impetu lætificans ciuitatem Dei in tanta imbecillitate? Non, ſi Martyres producantur, non ſi Prophetæ, & Apoſtoli tales daturi imbres, quales infantula vna balbutiens adhuc, & ad vbera anhelans: hoc igitur eſt, quod viſa à puero nubecula, tanquam ſi multæ, ſpiſſæque apparuiſſent nubes, Elias prænunciauit, vndarum quaſi cataclyſmum futurum; nimirum, quoniam in nubecula MARIAM contemplabatur, quæ in vitæ inchoamento ſuperauit gloriam veteranæ militiæ, & epoto lacte Martyrum, cruentas vicit pugnas.

3. Parumne hoc laudis arbitramini? Perpendite tantiſper, quod in Præcurſore Ioanne ſummum eſt. Quid illud? Nempe, de eo Seruator: *Non ſurrexit* (inquit) *inter natos mulierum Baptiſta maior*. Quis huius eloquij ſenſus, aut quorſum mortalibus vniuerſis (excipiuntur Mater, & Filius Chriſtus) anteponitur Ioannes? An ob vitæ ſeueram diſciplinam? ob prædicationem? ob ſeceſſum? ob decollationem? Sed reperiuntur omnia iſta in alijs quoque.

Cæſar. Vide peculiare Cæſarij Nazianzeni fratris dictum tertio Dialogo: *Maior enim omnibus* (inquit) *inter natos mulierum Ioannes, quod cùm adhuc in vtero materno eſſet, noſtramque vitam nondum attigiſſet, vaticinatus ſit, inſtrumento materna lingua vtens*. Itaque ob id reliquis præſtantior Baptiſta, quoniam adhuc genitricis aluo ergaſtulatus vaticinari inceperit. Verùm,

Prophetiæ quæ ætas idonea? Gregor. hoc quemadmodum tam ſtupendum? Hauriemus ex Greg. hom. 2. in Ezechielem, ad prima ea verba: *Et factum eſt in triceſimo anno*, &c. Hoc autem, quod dicitur (ait,) quia triceſimo anno ſpiritum prophetiæ acceperit, indicat aliquid nobis conſiderandum, videlicet, quia iuxta rationis vſum doctrinæ ſermo non ſuppetit, niſi in ætate perfecta: vnde & ipſe Dominus anno duodecimo ætatis ſuæ in medio Doctorum in templo ſedens, non docens, ſed interrogans voluit inueniri: vt enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo ætatis ſuæ interrogare homines eſt dignatus in terra, qui per Diui-

Ioannis Baptiſtæ in vaticinando gloria. nitatem ſuam ſemper Angelos docet in cœlo. Nec moror, an hæc Gregorij expoſitio genuinam Hiſtoriæ medullam expreſſerit, de quo doctè B. Hieronymus ad exordium Ezechielis: tantùm illud aduertimus, prophetiæ tempora, vt monet ſanctus Pontifex, ſecundùm rationis normam, ætatem eſſe perfectam: ergo hoc eſt, quòd in Præcurſore ſtupeſcit, & demiratur Cæſarius: ob hoc cæteris prælatum hominibus aſſerit; quoniam, ſcilicet, Baptiſta id aſſequutus, cùm nondum natus eſſet, ante annos & lucis vſuram, quod alij Prophetæ non niſi triceſimo ætatis anno; qualis poſt multa luſtra Ezechiel, talis in matris vtero Præcurſor; & potuit viros nondum mammans æquaſſe: ideò eiuſmodi, quo non ſurrexit maior inter natos mulierum. Si tantus igitur Ioannes, quoniam in genitricis clauſtro vaticinans; qualis, quantaque MARIA, quæ matris amplexa ceruicem, plùs lac attrahendo meruit, quàm Ioannes ipſe, cùm grandior factus diu, noctuque ſub aperto cœlo tolerabat inimicum imbrem, æſtus, pruinam, ſocius beſtiarum, inueſtis, neque comedens, nec bibens? Ergo, ſi tanta Ioannis gloria, quoniam viſceribus affixus, id aſſequutus eſt, quod Ezechiel triceſimo vitæ anno; quàm egregius MARIAE honor, quæ mammando plùs Creatorem rapuit, maiorem acquiſiuit gratiam, quàm Ioannes, cùm percuſſori lætus obtulit iugulum, & purpurauit ſqualorem carceris innocentis victimæ cruor virgineus? Igitur ſupra omnem puram creaturam MARIA, quæ quando minor, etiam Ioanne, cùm maximus extitit, maior fuit.

Ac ſanè Iſaias, cùm de venturo Meſſia ſtupenda prædicere vellet, teneræ geſta ætatis, quo potuit verborũ cothurno deſcribere aggreſſus. Quia 4.
anteà quàm ſciat puer, (inquit c. 8. verſ. 4.) vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci & ſpolia Samariæ coram Rege Iſai. 8.
Aſſyriorum. Quam orationem ipſo mirabilem ſono Athanaſius dum ventilat apud Leonem de Caſtro ex lib. 1. de Incarnatione Verbi, exclamat; Athanaſ. Leo Caſt.
Quis vnquam genitus Rex, priuſquam patrem, aut matrem vocare poſſet, regnauit, & accepit hoſtium ſpolia? Nonne David, cùm triginta eſſet annorum, ſuſcepit regnũ? Salomon adultus regnauit? Ioas annos natus ſeptem? Ioſias item ſeptem annorum? Sed hi omnes patrem, & matrem vocare poterant: quis eſt ergo, qui ferme antequam naſcitur, regnat, & hoſtium ſpolia diripit? Quis huiuſmodi fuerit Rex Iuda, aut Iſrael, dicant Iudæi? I
Igitur, antequàm militem conſcriberet, vexillum eleuaret, cornua atque litui raucum ſtreperent, faſciatus & mammans Magos è longinquo vocauit vagientem adoraturos. Herodem, & Hieroſolymam conturbauit, idola fecit obmuteſcere. Hoc ab Iſaia nunquam ſatis laudatum, potuiſſe, antequàm noſſet vocare patrem, aut matrem, dum vbera epotat, quod potentiſſimi Monarchæ legionibus, & omnibus belli præſidijs inſtructi non valeant. Sed pauca verba melioris ſtyli à Tertulliano percipite, qui aduerſus Iudæos: Tertull.
Scilicet, vagitu ad arma eſſet conuocaturus infans, & ſignum belli, non tuba, ſed crepitaculo daturus; neque ex equo, vel de muro, ſed de nutricis & gerulæ ſacidorſo, ſiue collo, hoſtem deſignaturus, atque Damaſcum, & Samariam pro mammis ſubacturus. Ergo, vt filio & mater aſſimilaretur, ipſa quoque, dum lacte genitricis alitur, ſpolia refert: quàm ampla, quàm magnifica arbitramini? Supra optimos quoſque Imperatores, non tantùm lapidatus Stephanus, non decollatus Iacobus, non crucifixus Petrus: glorioſa Martyrum præmia, inclytæ laureæ; ſed donec cum MARIA ſugente non conferuntur; vicit Chriſtus infans Damaſci robur, ſuperauit Aſſyriorum Regem; vicit MARIA infantula Martyrum brauia; & lacte potuit, quod ſanguine abundanter ſtillato illi non potuere.

Sic de Filio loquutus Iſai. quę Matri accõmoda- 5.
uimus: hãc autẽ ſub virgę nomine ſignificauit, c. 11. Iſai. 11.
verſ. 1.

Digitized by Google

MARIA, virga Ieſſe. Tertull. Auguſt.

verſ.1. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* nam MARIAM eſſe virgam Tertullianus docet lib.5. contra Marcionem, c.8. Auguſt. lib.3. de ſymbolo ad Catechum. c.4. Ambroſius lib.2. de Spiritu ſancto, c.5. & alij ſæpè. Sed, quæ noua forma erumpendi in flore? de radice quis vidit? alterius orbis fortaſſe arbor: nam apud nos expanditur in ramos truncus, & Fauonio aſpirante, parturiunt ligna ſyluarum primùm foliorum tapetia, deinde flores: latent arcana, & Spiritus in his inueſtigandus, non littera? Ita quidem: ergo florum emblemate, & virtutes, & Sanctorum egregia exempla intelligere valeamus cum Beda Venerabili ſic conſtruente ad illud Cantic.c.2. *Fulcite me floribus*, &c. Radicem verò arbuſti initia prima, Marianæ vitæ exordia non incongruè dixerimus. Quid ergo? in vitæ limine, cùm egeret lactis alimento, cùm matri puſilla blandiretur, virtutibus fulſit? Hæc verò nonne ætatem poſtulant, requirunt annos, quando etiam in iuuenibus rara virtus? At hoc priuilegium, hoc MARIAE ornamentum: ante annos, atque ante corpus claruiſſe virtutibus: de huius virgæ etiam radice progerminant flores, & cùm rationis expers videretur, intus cum Deo agebat, quid quidve Sancti poſt longam exercitationem adepti, hoc illa infinito penè ſuperauit interuallo, tum, cùm mammaret, cùm balbutiret.

Beda.

6. Aliquidne horum myſteriorum in throno illo, quod tanto ingenio conſtruxit Salomon, tanta fabricauit arte, *vt non ſit factum tale opus in vniuerſis regnis.* Regum lib.3. cap.10. verſ.20. Et quidem MARIAM ſignificaſſe receptiſſima ſententia. Dabo vnum Guarricum Abbatem ſermone 1. in Annunciatione Virginis: *Quàm nitidum ebur illud, quod oculis tanti, tamque diuitis Regis placuit; in cuius diebus argentum nullius eſt pretij? quam frigidum, quod nec in conceptu incaluit? quàm ſolidum, quod nec partus violauit? quàm candidum ſimul, & rubicundum, quod candor lucis æternæ, ignisque Spiritus ſancti vniuerſa ſui plenitudine repleuit? MARIA ſiquidem & ipſa candidior niue, rubicundior ebore antiquo*, &c. Ac ſanè in ebore intermiſtam candore purpuram Latinus Poëta docuit: nam de Lauinia, lib.11.

3. Reg. 10.

Guarric.

Virgil.

In ebore intermiſtus candor rubore.

——— cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per oſſa cucurrit:
Indum ſanguineo veluti violauerit oſtro
Si quis ebur, vel miſta rubent vbi lilia multa
Alba roſa.

At, quomodo rubicunda MARIA, quæ paſſa non eſt? (nam cedamus, ob virginitatem candidam nominari:) ideone, quoniam corde vulnerata, cuius, nimirum, animam pertranſiuit gladius? Sic Guarricus citata homilia: *Cui, ſcilicet,* (inquit) *incomparabilem caſtitas candorem, & charitas, ſeu martyrium rutilantem præ antiquis electis noſcitur contuliſſe ruborem: nam & ſuam ipſius animam pertranſiuit gladius, vt Mater Summi Virginis, & Martyris eſſet & Virgo ipſa, & Martyr, candida, & rubicunda, quemadmodum dilectus eius candidus, & rubicundus.* Sed ebur, quod imum in throno occupabat, eratque ſuperſtructorum baſis & fundamentum; ego ad Marianæ vitæ primordia referam: ergo initia illa, quibus ſuperiacta reliqua, ebur in throno eſt. Verùm, quo pacto tunc infantula, & mammans candida, & rubicunda? Egregiè ædepol, ſcilicet, à lacte, quod potabat, hauſtus illi ſugentis & candidi, atque purpurei: à lacte candidi, cuius natura albor; à martyrio ſanguinei, non quòd pateretur, quæ vix ſanguinem præ teneritudine habebat, qui fundi poſſit; ſed, quoniam mammando Martyrum gloriam vincebat: ergo illi lac, quod Martyri ſanguis, ac proinde à lacte cruorifero, & candida ſimul, & rubicunda: ebur denique, in quo aſſociantur rutilum cum albo.

7. Durumne vobis appareat? Attendite ad Guarrici effata: *Vt Mater (ait) Summi Virginis, & Martyris, eſſet & ipſa candida, & rubicunda, quemadmodum dilectus eius candidus, & rubicundus.* Igitur ad ſimilitudinem dilecti candidam, & ruſam ſimul eſſe velit Guarricus: atqui dilectus eius à lacte ſanguineo purpureus, atque vnà rubicundus. Lubetne intueri? Diſcite à Ioanne: *Hi ſunt* (inquit Apoc.7. verſ.14.) *qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas in ſanguine Agni.* Sed quidem lauerint: nam & ſanguis etiam liquor eſt. Verùm, quo more dealbauerunt? Nonne ſanguis tingit, & inficit potiùs, quàm mundat & dealbat? niſi peculiare hoc ſit Agni cruori, dealbare, cùm hircorum, arietum, & cæterorum animalium ſanguis inficiat, & deturpet? aut certè opinabimur, huius immaculati Agni ſanguinem, cùm cruor eſſe non deſinat, ſimul de lactis participare natura? ac proinde ad lactis normam candida reddere, quæ perfundat? Non reſpuerit Bernardus ſermone 1. in die ſancto Paſchæ: *Aut certè* (inquit) *candidat in ſanguine Agni nouelli, ſanguine lacteo, candido & rubicundo: ſicut habes in Cantico Canticorum: Dilectus meus, ait ſponſa, candidus, & rubicundus, electus ex millibus.* Igitur, quemadmodum Filij cruor, & ſanguis eſt, pariter & lac: ſic quem bibit Mater infantula laticem, & lac eſt, pariter & ſanguis: ergo, ſicut ille à ſanguine lacteo candidus ſimul & rutilans: ſic iſta à lacte ſanguineo candida erit vnà, & rubeſcens, vt ſic ad Guarrici mentem, quemadmodum dilectus eſt candidus, & rubicundus, dilecta etiam ſit candida, & rubicunda.

Apoc.7.

Bernard.

8. Expendamus iam Arnoldi Carnotenſis breue & arcanum dictum tractatu de ſeptem verbis Domini, ad verba illa: *Mulier, ecce Filius tuus*, &c. *Filius* (inquit) *ad pectus Matris, & vbera: Pater ad Filij Crucem, & vulnera reſpiciebat. Et quid inter hæc tanta pignora non mouerent?* Ac quidem ſine multo labore capio, Genitor quamobrem Filij vibices contemplatus ſit, nempe, vt indignationem, & iram furoris deponeret, quam aduerſus mortales, ingratum, & perfidum genus, conceperat iuſtè: nam mox vt in faciem Chriſti ſui lumina conuerterit, placabitur ſuper delictis hominum. Benè ita de Patre. Sed Filius cur ad Matris vbera aſpectat? an ſignificare volens nimiam charitatem, qua ſemen Abrahæ dilexit? pro cuius amore, quanta cum voluptate infans paucorum dierum lactis ſuxerat fontes, tanta ſanguinem profudit: ergo non minùs dulce pro homine vulnerari, & cruorem per multa eiaculari oſtia, quàm de Genitricis pectore, infantili auiditate lac haurire, proinde in Matris vbera fixus! Num illud tamen, quoniam Pater ſanguinis delectatus aſpectu, pretium oblatum à Filio indicabat, & redemptam Adæ captiuam ſtirpem. Sed Gnatus ſubitò in Matrem intuens, tranſlatam in eam innuebat redemptionis gazam; proinde, ſi quid vellent in poſterum mortales, ad Matrem confugerent, cui theſauri diſpenſatio credita. Hoccine illud apud Bernardum ſermone 2. de Natiuitate MARIAE? *Intuere, ò homo, conſilium Dei, agnoſce*

Arnold.

Theſauri Chriſti in manibus poſiti MARIÆ.

conſilium ſapientiæ, conſilium pietatis: cœleſti rore arcanè rigaturus, totum vellus prius infudit; redempturus humanum genus, pretium vniuerſum contulit in MARIAM. An denique id manifeſtaſſe deſiderauit, MARIAM ſe ſpiritalem hoſtiam obtuliſſe pro ſalute mundi, & paratam mori, ſi puræ creaturæ meritis chirographum delicti abrumpi poſſet. Sanè Filium ad Matris anguſtias, quas iuxta Crucem ſuſtinuit, attendere, hominum cùm miſeraturus eſſet: verùm ſi Genitricis acerbitatem contemplatur, non potiùs ad ſingultus & lacrymas, quas profudent, reſpexerit, quàm ad mammas? En quid cogitauerimus de iſtis.

MARIA paratà pro hominibus mori.

9. Quemadmodum Genitori reconciliauit obſtinatos Gnatus; ita Filio reconciliauit Genitrix: Filius interceſſor coram Patre; Virgo Mediatrix apud Filium, dicit Ephrem oratione ad Virginem, *Per te reconciliati ſumus* (inquit) *Chriſto Deo meo, Filio tuo; tu captiuorum redemptio, & omnium ſalus, aue, Mediatrix glorioſiſſima. Aue, vniuerſi terrarum orbis conciliatrix*. Quo autem pacto theologicè, atque ſecundùm ipſam proprietatem eiuſmodi nomina, quibus Deiparam compellant frequenter Patres, redemptricem, auctricem meriti, reconciliatricem vocantes, intelligenda ſint, oſtendit Suarius tom. 2. in 3. part. diſput. 23. ſect. 1. nunc largè vtimur, prout illis mos. Innuere ergo Sacramenti nucleum: quod in oculis Patris, Filij ſanguis eſt; hoc ante conſpectum Filij, lac atque vbera Genitricis. Non differunt, & lac, & ſanguis: quoniam & ſanguis inſtar lactis dealbat ſtolas eorum, qui venerunt ex magna tribulatione, ſanguis, nempe, Filij; & lac Matris inſtar ſanguinis purpurat, reconcilians Filio peccatores. Hoc ergo eſt, quod cùm Pater ad vulnera Filij reſpectat, Filius ad Matrem oculos vertit, in vbera, & lactis fontes defixus: vt ſignificet, quod apud Genitorem Gnati cruor valet, hoc apud Filium cum analogia quadam Matris valere lac.

Ephrem.

MARIA redemptrix quomodo?

Suarez.

MARIÆ vbera coram Filio, quantùm poſſint.

10. Igitur Filius per ſanguinem, Mater per lac reconciliat, & ſanguis enecat hoſtem, expolians poteſtates, & principatus; & lacte etiam moritur inimicus. Quantus aduerſarius Siſara? quibus populum fidelem modis afflictauit? Sed in manu fœminæ occidit tandem ſuperbus, & crudelis draco, & lacte conſoporauit in necem: noſtis Hiſtoriam. Siſara fugiens peruenit ad tentorium Iahel, vxoris Haber Cinæi, qui lympham cùm peteret, aperuit illa vtrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum. Sed, quare pro aqua lac porrectum? Scilicet, vt interficeret. Egregia in primis femina, quæ lacte ſæuum bellatorem proſtrauit. Cerne quibus encomijs Debbora, & Barac euexere: *Benedicta inter mulieres* (Iudic. cap. quinto, verſiculo 24.) *Iahel, vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo ſuo, aquam petenti lac dedit & in phiala Principum obtulit butyrum*. Sed tu, cum inter mulieres benedictam percipis, non ſtatim de Matre Domini cogitaueris? Ergo illa Iael; illa, quæ lacte aduerſarium extinxerit. At, quem deleuit inimicum? *Sic ergo intelligendum eſt* (inquit Adamantius homil. 5. in Iudicum cap. 4.) *& Siſaram iſtum animalem hominem, & vitiorum Principem extinctum: ſed vnaquæque anima ſatis agat lacte iſto euangelico, atque apoſtolico ſitire in ſemetipſa, & extinguere Siſaram: ſi enim per hoc edoctus, quis mortificauerit membra ſua, quæ ſunt ſuper terram, auaritiam, fornicationem, & cætera, quæ Sanctus Apoſtolus enumerat, Siſaram in ſemetipſo videbitur peremiſſe*. Igitur, quemadmodum Sanguis Chriſti emundat nos a concupiſcentijs, quæ militant in carne noſtra, & vires ſuppeditat, quibus edomantur paſſiones: ſic Virginis beatæ lacte, atque vberibus (nempe, ob maternæ lactationis meritum) filius ex congruo largitur, quibus vincatur Siſara, animæ hoſtes omnes perimantur.

Iudic. 5.

11. Nunc intelligite, quid Præco Iſaïas inclamitet, cap. 55. verſ. 1. *Omnes ſitientes, venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, & emite abſque argento, & abſque vlla commutatione vinum, & lac*. Et ſanè vinum Chriſti ſignificauerit Sanguinem, vt in hæc verba intellexit Procopius, nam & de hoc vino ſenex Iacob Geneſ. 49. 11. *Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vuæ pallium ſuum*. eo, nimirum, quod ſanguine indumentum humanitatis reſperſum eſt. Vocantur igitur nationes (vt animaduertit Lyra) ad hauriendum de fontibus Seruatoris, vt bibant de nectare effuſi in ligno ſacratiſſimi cruoris, & inebrientur, & deponant mœrorem antiquum, quem Adæ inſulſa gula attulerat. Sed, quid de lacte? num, quia & ſanguis etiam lac eſt, & dealbat in lactis morem, vt in ſuperioribus dicebamus? An ſimul & ad Filij vulnera, & ad Matris vbera inuitati, vt lactentur ab vbere, paſcantur à vulnere? At, nunquid MARIA pro hominibus crucifixa eſt? Neutiquam. Quomodo igitur vbera proderunt, quando ſanguis requiritur? Profuerint? In omnem modum, quoniam virtus ſanguinis in vbera tranſlata eſt per miſericordiam & indulgentiam Filij. *Altius ergo intueamini*, (ſuauiſſimè Bernardus ſermone de aquæductu,) *quanto deuotionis affectu à nobis eam voluerit honorari, qui totius boni plenitudinem poſuit in* MARIA, *vt proinde ſi quid ſpei nobis eſt, ſi quid gratiæ, ſi quid ſalutis, ab ea nouerimus redundare: quia ſic voluntas eius eſt, qui totum nos habere voluit per* MARIAM. Præclarè igitur Iſaïas, & vulnera, & vbera coniunxit, vt in quibus ſit eadem ſalus à vulneribus ex condignitate, & meritum proprium à Verbi infinita dignitate: in vberibus propter Filij ordinationem, & beneplacitum; *quia ſic* (ait Bernardus) *voluntas eius eſt, qui totum nos habere voluit per* MARIAM. Et contemplare admirabilem prouidentiam. Vinum forte, atque auſterum erat: verebantur paruuli guſtare: miſcuit ergo lacte. Declarabo ſimilitudinem: Chriſtus ignis conſumens erat; metuebat accedere peccator: MARIÆ veſtimentum factus eſt; nam vidit Ioannes mulierem amictam Sole, Apoc. 12. appoſita eſt ergo MARIA tanquam nubes Soli, quò poſſint ægri mortales vehementis ſyderis perferre violentiam, vt multis declarat Claræuallis Abbas ſermone 1. de Natiuitate Virginis. Igitur, quemadmodum Solem ſuum temperauit Chriſtus, adiuncto de MARIA indumento: ſic, vt vinum eius puſilli bibere poſſent, & ſanari, miſcuit ex hoc in illud MARIÆ lacte admoto. Pulchrè itaque Iſaïas, omnes properare iubet, neminem deterreri. Qui magnus, & robuſtus eſt, vinum habet: qui neque dentes, neque ſtomachum, à lacte fomenta accipiet. Igitur, quòd Scripturæ ſacræ Auctores momento docti eundant, & compendio acquirant, pro quibus ſi laborent alij, nec plurimo ſudore adipiſcantur; quòd his leue, quæ cæteris oneroſa; Reginæ cœlorum prærogatiuam inſinuant; ſcilicet, illa gratia plena ab initio, dum matris aleretur pectore, & plenè

11. Iſai. 55.

Gen. 49.

Procop. Lyra.

Bernard.

MARIÆ Chriſti feruorem ſolis temperat.

Ad MARIAM omnibus patet acceſſus.

ſugeret

ſugeret delicioſam lactis venam; dum ipſa ſacro fœtui mammam cum infinita voluptate extraheret, tantùm cucurrit, quantùm non de purpurea Martyrum legione, non dicam valentiſſimus; ſed vniuerſi, ſimulque, & iunctis viribus. Quid retulj Martyres? Et Filio ſimilis virgo hæc candida & rubicunda, ſicut ipſe candidus, & rubicundus, electus ex millibus.

SECTIO II.

Magiſtratus, præmia, ſpecioſiora quæque, melioribus deferenda.

12. QVoniam Salomonis vitam in veſtibulari anteacta quæſtione breuiario concluſimus; ea autem copioſam ſegetem ethicis diſcurſibus ſubminiſtrat, libet ex tam fœcundo aruo ſubſtituere, quæ reliquæ deſunt glebæ, ſolo, nempe, arente, & agricolarum vſibus non multùm commodo. Ergo primum illud occurrit, quamobrem Adoniam, filium natu maiorem, Salomoni ætate iuniori poſthabuit & ſanctus, & prudens Dauid; nec putauit ſeniori committendas imperij habenas? Cur gentium vſum violat, quæ primogenito deferunt trabeam, & faſces? Equidem regnandi nimiùm auidus vel per iniuriam, & ſeditionem Adonias occupare tentauerat diadema; atque hoc, cùm ad danda populis iura prorſus fuiſſet inidoneus, homo neque ingenio, neque conſilijs munitus, natura immitis, tumultuantium liberaliter patronus; at in Salomone omnia, quæ bonum Principem præſagire valerent, animus in pulchro corpore excellens, ratio viuida, mores tranquilli, erga parentes obſequentia, erga inferiores modeſtia; Dauid igitur, cùm ſciret, virtutibus, & non ætati committenda gubernacula; quando & a ſuperne quoque acceperat monitum de purpuræ herede, Adoniam imperio excluſit, Salomonem elegit, qui poſt illum regnaret. Annotauit Lyrenſis ad cap. 48. Geneſis: *Quia propter maiorem ætatem (ait) non eſt aliquis ponendus in regimine ſeculari, vel Eccleſiaſtico, niſi conditiones aliæ ad regendum requiſitæ concomitentur. Hoc etiam modo Dauid Salomonem Regem inſtituit, reprobata Adoniæ inſtitutione, 3. Reg. cap. 1. eo quod Salomon ſapientior erat.*

Propter maiorem ætatē, ſi alia deſunt, Magiſtratus non conferendi. Lyran.

3. Reg. 1.

13. Vide, ſi non magnæ huius Philoſophiæ apud volucrum genus non obſcura veſtigia. Quid illa pennatorum Regina, aquila magnarum alarum? Cùm plumeſcere incipiunt noui fœtus, educit in apricum ſub ardentiori Phœbo: obiectat ſyderi, cùm pleno iubare micat: quod ſi indefeſſo intuitu aſpiciat, & ad fulgores non labaſcant oculi, ſuſcipit, deoſculatur, nempe, dignam auem, quæ volucribus imperet, cuius tam generoſa virtus, quam non Sol ipſe fatiget: ſin lumine hebetata, aciem claudit, ſpuriam contemnit ſobolem, atque in aues regna exercere vetat, quæ ſupra alias aues non vehementius contemplatur. Hauriamus à S. Cardinali Damiano ad alterum ſcribente Cardinalem Deſiderium: ſic itaque epiſt. 18. ſecundi libri: *Aquila, quæ Regina dicitur auium, pullos ſuos coruſcantibus Solis radijs obijcit, atque in aeris vaſtitate libratos, pro teneros vngue ſuſpendit: quiſquis autem illorum intrepidam oculorum aciem inoffenſo tuendo vigore conſeruat; hunc mater ad propagandum regij decus generis idoneum indicat. Si quis autem luminę ſua Solis radio perſtrictus inflexerit, velut degener, & indignus tam excellenti nobilitate, proijcitur, atque tanquam exhæredatus, ac ſpurius, inter filios non habetur.* Quæ inter verba elegantior dictio: *Hunc mater ad propagandum regij decus generis idoneum indicat.* O præclarum in volucre inſtinctum, quando non ætas attenditur, ſed mores probantur; nec defertur imperium naturæ, ſed oculorum præſtantiæ. Pudeat a vulture ſuperatum hominem. Circumſpiciat Conſul, Patritius, Eques, & animaduertat inter gnatorum multitudinem, quis ille, quem maiorum facinora egregia ſollicitant; qui æmulari cupiat auorum gloriam, etiam & vincere cogitet, pacis & belli virtutibus excellat, hunc in delicijs habeat, hunc euehat, hunc ſcribat hæredem: ignauum pectus, quid ſi contumax, efferum, laſciuiens, in ipſos genitores ſuperbum? non ſolum ſubſtantijs, & honoribus priuet; ſed tanquam ſuppoſititium fœtum, aquilarum more, è nido exturbet, & potior ſit ei ethnicus, atque publicanus; quam talis filius. Nimia hæc crudelitas! & lex immorigerum lapidibus obrui præcipit, atque ab ipſis parentibus mandat ſiſti Iudicibus, Deuteronomij cap. 21. verſ. 18.

Aquilarum de pullis ad Solem, experimentum.

S. Damian.

Lex Moſaica in filium contumacē, quàm ſeuera. Deut. 21.

14. Verùm reuertamur ad ſacra. Deus maria, & terra cùm firmeret, quin & ipſum cùm fabricaret Olympum, & ſuis quæque condecoraret ornamentis; neminem ad tantæ molis opus, qui ſuppetias ferret laboranti, aduocauit; ſed neque neceſſaria adminicula, quando verbo condidit vniuerſa: *Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt.* Ventum ad hominis machinamentum, imploratum continuò auxilium: & non ab Angelorum Hierarchijs: tota Trinitas excitatur. *Faciamus (ait) hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Geneſ. 1. 26. Ergo laſſatum Verbum à tantis producendis creaturis, poſtulabat leuamentum a ſocio Artifice Genitore, atque Flamine? Sed nonne operabatur abſque grauamine, imò cum voluptate maxima? *Cum eo* (inquit) *eram cuncta componens, & delectabar per ſingulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum.* Prou. cap. 8. verſ. 30. Non itaque vexabatur, qui luſum, & iucunditatem reputabat. Ergo quid? Sanè volebat hominem, charum ſibi pignus, egregio afficere honore, vt quem non ſermone, ſed manibus quoque fabricaſſet, cuius tanquam ingentis operis, non vnus ſtructor, Opifices diuinæ omnes Perſonæ. Suſcipe loquentem Magnum Baſilium homil. 10. Hexameri, in illa: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, &c. De nullo enim opificiorum, quæ haltenus condiderat, vox iſta in Literas tranſmiſſa eſt. Lux facta eſt, idque ſimplici mandato: facta etiam iumenta, volucrum genus omne, dixit Deus, vt eſſent, & ecce facta ſunt. Erudire hinc, o homo, ut diſcas quanti vnus tu æſtimandus veneris: neque enim generationem tuam, ſeu abiectionem, aut prorſus vulgariter communi creaturarum mandato cenſuit exornandam; in Deo conſultatio prægreditur, quo pacto id animantis, quod tanti fuerat æſtimandum, prouehi deberet ad vitam. Faciamus, ait. En conſultat ſapiens, & quid ſecum inſtituerit Artifex, propenſus deliberandum. Quia enim? Artis ſuæ exactæ cogitatione deſtituitur tantus Artifex? Abſit. Per hoc ſanè, quod curam eam condendo homine interſerit Scriptura, innuit; Deum voluiſſe edare quidpiam operum, quod eximiæ ſuæ artis ſpecimen eſſet, miraculis ſemetipſum ab-*

Gen. 1.

Prou. 8.

Baſil.

Hominis præſtantia ſuper alias creaturas.

ſolitum,

Digitized by Google

ſolutum, perfectum, ſolertique artificio elaboratum, & perpolitum. Agnoſco planè hominem incomparanda gloria affectum: ſed, quorſum tam munificus erga eum Creator? Quid promeruerat hactenus? Quin & Monarcham inferioris mundi eum conſtituerat: *Vt præeſſet nanque piſcibus maris, & volatilibus cæli, & beſtijs, vniuerſæq; terræ, omnique reptili, quod mouetur in terra.* Geneſ. 1. 26. Sanè homo ſolus futurus erat ex tanta creatarum rerum multitudine, qui Maiorum Acta, (Dei, ſcilicet, à quo initium acceperant,) referre ſciret. Itaque in eo paterna attributa ad miraculum relucebant, intellectus, voluntas, iuſtitia, conſilium, pax: quamobrem & de eo ſolùm: *Faciamus ad imaginem noſtram.* Vt qui ſolus Diuinitatis viuidum extitiſſet exemplar. Igitur etſi aliæ creaturæ maiores natu eſſent & tempore priores homine, nemini tamen ſublunaris Coſmi gubernacula commiſſa: quoniam inter genita à Deo, non in ea congeruntur honores, non regali decorantur eminentia, quæ priùs natiuitatem ſortita; ſed in quibus paterna effulget ſimilitudo, ob hoc mundi conceſſa homini ſceptra, ob hoc eius præſtantior fabrica, & totius Trinitatis adiumento memorabilis.

Gen. 1.

Deus non quæſti, ſed virtuti defert.

15\. Miſit, qui terram Chanaan luſtrârent exploratores duodecim Moyſes, Numetor. cap. 13. verſ. 13. ex omni Tribu Iſraël delectos Principes: præfecit reliquis Ioſuë, & Caleb: commiſit autem Ioſuë ſupremum dominatum, atque proptereà mutauit ei nomen, ex Oſea, Ieſum, hoc eſt, Saluatorem appellans: vt, quando Rectorem inſtituiſſet, intelligeret, non ad faſtum, aut tyrannidem præpoſuiſſe commilitonibus; ſed, vt de eorum ſalute, de bono, de emolumentis in poſterum ſedulò cogitaret. Ecce Toſtati verba qu. 37. in relatum Numerorum caput: *Tertio* (inquit) *poteſt hoc accipi factum, ad ſignificãdum, quod Moyſes præficiebat iſtum Ioſue alijs vndecim exploratoribus: ideò vocauit eum Saluatorem; id eſt, quod haberet curam de ſalute aliorum, & bona diſpoſitione illorum in via: quod multi tenent, & ſatis rationabile eſt: quia antea hoc in bello contra Amalecit as conſtituerat Moyſes ipſum Ioſue Ducem omnium bellatorum.* Exod. 17. *A fortiori ergo conſtituerat eum nunc Principem vndecim exploratorum.* At, quamobrem hos duos exploratorum Anteſignanos nominauit, cùm ex alijs Tribubus electi ſeniores eſſent, atque & genere, & opibus, & alijs titulis clariores? Ita quidem: ſed in his adoleſcentibus ad res magnas audentior animus, ſpiritus valentiores, quemadmodum & legationis demonſtrauit exitus. *Nam in reditu* (vt eadem quæſtione memorat Abulenſis) *mortui ſunt decem exploratores: ſolus Ioſue cum Caleb vixerunt.* Noluit ergo prudens Legiſlator plenum diſcrimine opus ætati conferre, ſed robori: plùs apud eum fortitudo, virtus, publici boni commodum, quàm aut anni, aut ſtemmata antiqua, aut diuitiarum theſauri, eiuſque ordinis alia decora, quæ ſors, & ignauis, & improbis quoque non rarò detulit, cùm de profligandis hoſtibus, de amplificando imperio oboritur quæſtio. Videat Princeps, quis ductare aciem, quis regere militem aptior: hunc, qui legionibus præſit, aſſignet; quanquam ille nec auos Conſules numeret, neque prædijs diues ſit. Præclarè Ambroſius de hoc Moyſis facto in Pſalm. 118. ſerm. 2. ad illud: *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam,* &c. *Liquet igitur ex his,* (inquit,) *quid non ſenectutis longæuitas eligitur; ſed cuſtodia verborum Dei. Denique ipſe Moyſes Ieſum Naue, & Caleb iuuenes præ cæteris approbabat; quorum conſilium in terræ electione magis, quam multorum ſeniorum, & ipſe ſequutus eſt, & Deus prætulit.*

Num. 13.

Ioſue dictus prius Oſeas.

Prælati munus, nõ dominatio, ſed cura de ſalute ſubditorum.

Toſtat.

Ambroſ.

Atque ſanè in Moyſe hoc laudatiſſimum fuit, quòd ætati atque opibus ſtrenuum militem prætulerit: verùm omne ſuperat encomium, quòd moriens, neque carnis, neque ſanguinis memoriam aliquam habuerit, non filios viſcera ſua reſpexerit, ignotum antepoſuerit domeſticis. Cui enim in Hebræos imperium? quem reliquit, cui populus obediret, qui in promiſſa arua intromitteret, qui diſtribueret? Num filios ſuos? Nequaquam ſanè. Et habebat tamen: elucebant autem in peregrino homine, Ioſuë, quæ perfectum Ducem conſtituunt: his carebant ornamentis gnatorum turba: maluit autem ſanctiſſimus Legiſlator Rempublicam optimo fruentem Imperatore florere, quàm filios ſuos ad Magiſtratum euehi, cùm impares eſſent. Aduertit concinnè Hieron. ad verba illa cap. 1. Epiſtolæ ad Titum: *Et conſtituas per ciuitates Presbyteros,* &c. *Moyſes amicus Dei,* inquit, *cui facie ad faciem locutus eſt, potuit vtique ſucceſſores principatus filios ſuos facere, & poſteris propriam relinquere dignitatem: ſed extraneus de alia Tribu eligitur Ieſus: vt ſciremus, principatum in populos, non ſanguini deferendum eſſe ſed vitæ.* O ſi hæc attendant Orbis Principes! o ſi Eccleſiarum, & Cœnobiorum Antiſtites! vt non amicitiæ obſecundent, non ſplendidiori fortunæ, non cognationi, & vinculo ſanguinis; ſed integritati, iuſtitiæ, meritis! quam ſubitò regna vigerent, Eccleſiæ recuperarent antiquam pulchritudinem, Clauſtra ſicut Paradiſus Dei ſplendeſcerent! vereor, ne & quæ ſequitur Hieronymi querimonia, in hoc ſæculum potiſſimè quadret: *Nunc cernimus* (inquit) *plurimos hanc rem beneficium facere, vt non quærant eos, qui poſſunt Eccleſiæ plus prodeſſe, & in Eccleſia erigere columnas, ſed quos vel ipſi amant, vel quorum ſunt obſequijs deliniti, vel pro quibus Maiorum quiſpiam rogauerit; &, vt deteriora taceam, qui vt Clerici fierent, muneribus impetrarunt.* Sic diuinè Hieronymus, ò vtinam non nimium verè, & fuiſſet vnius ſæculi peſtis.

16\. Exteri & peregrini debẽt etiã filijs præponi, ſi meliores ad regendum.

Hieron.

Didicitne à Iacob Patriarcha Moyſes aliquid; Quàm ſingularis venerandi ſenis erga Ioſephum affectus, nemo Geneſeos capita legens ignorat: ille ſenectutis filius; ille, cui diſcolorem tunicam fecerat; ille, cuius mors genitorem quoque ad Infernum deductura fuerat: denique Iſraël diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos, Geneſ. 37. verſ. 7. Quid plura deſideratis? Atqui diſceſſurus ex hoc exilio, cùm benediceret filijs, non optima parte donauit Ioſephum, quem tam vehementer deperierat: quid enim optimum in Iſraël, quid præſtantiſſimum? Nonne proculdubio virga, & purpura Regum? Hæc autem ad Iudam delata fuere: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius, donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium.* Geneſ. 49. verſ. 10. Cur non ex Ioſepho naſcituros Reges prædixit? Cur non hac cumulatiſſima benedictione ditauerat, quem tantoperè amabat? Equidem Regum potiſſimæ dotes, fortitudo, atque conſilium: robore defenduntur Reſpublicæ, amplificantur deuictis hoſtibus, prudentia reguntur populi: alterum ad bella neceſſarium, alterum ad pacem. Atque eminebat ſanè in Ioſepho conſilij miranda vis: teſtis Ægyptus, quæ eius prouidentia fame liberata eſt: verùm, vt inter germanos ille conſilijs pollens, ſic Iudas robore fratrum omnium ſtrenuiſſimus emerſit, vt annotauit Toſtatus ad

17\.

Gen. 37.

Gen. 49.

Regum potiſſimæ dotes.

Abul.

quæſt.

quæſt.34.in cap.1.lib.3. Regum. Cæterùm, cùm Hebræorum Reges ad pugnam procedere oporteret, quò regiones pollicitas ab iniuſtis dominis vindicarent; maior roboris, & armorum neceſſitas, quàm conſiliorum. Cùm igitur bellandi ſcientia Iudas, & eius poſteri eminerent, aſſetque hæc Monarchatus pars Hebræorum fortunæ vtilior, prætulit amori Iacob communis boni emolumentum, & Regem pronunciauit non Ioſephum, quem vnicè diligebat; ſed eum, in quo ſplendebant, quæ ſurgenti Reipublicæ neceſſaria magis erant, nempe, militaris exercitatio, & membrorum fortitudo.

Regum falſi amici quàm Reipublicæ exitiales.

18. Sic quidem Iacob, Moyſes, & quiſquis eorum ſimilis: quid vero improbitas? quid Regum non boni amici? illi, quibus nonnunquam Orbis Monarchæ arcana pandunt, quibuſcum agunt familiariter; ſed Harpyiæ tamen ſunt? Deligunt in Conſiliarios, non doctiſſimos, non rerum gerendarum peritos; ſed qui vel ad nutum ipſis obſequantur. Locupletant, non qui nauali, non qui terreſtri certamine palmam retulere; ſed qui latus cinxere nocturnum, dum alienum thorum violarent, dum in multam noctem aleæ, comeſſationibuſque indulgerent: hi primi Duces, hi primi Magiſtratus, hi in ſacris Hierarchæ. O miſerum ſub tali Pædagogo Regem! miſerrimam Prouinciam! A quo mutuabimur deplorandæ infelicitatis ſpeculum? Puto ab ethniciſmo, à pagana impietate. Quos in Deorum numerum retulerunt iniquiſſimi arbitri? Num Ariſtidem aliquem? num Socratem? num Diogenem? num Platonem, aut ſeuerioris diſciplinæ Philoſophum aliquem? Nequaquam ſanè: non digna hæc turba Deorum cenſu: ſed Iupiter quiſpiam iratus, in parentem contumax, in pueros, in virgines æſtuans: Mars furibundus, & tumultuans, & in adulterio palam deprehenſus: Venus proſtibulo famoſa. Quorſum arriſit tam maculata Diuinitas? Nimirum, Diuos odio habuere, à quibus eorum flagitia corripi poſſent; dilexere in vitijs pares. Ergo ad horum inſignium Magiſtrorum imitationem ij, quos nominauimus, cùm honeſtati, & bonis moribus valedixiſſent, & Principum amicitia abuterentur, ſacra, humanaque omnia profanant; in eos diſtribuunt præfecturas, roſtra, legiones, non qui in his tractandis laude aliqua excelluerunt; ſed, qui ad ſtupra, ad rapinas, ad inſultus, ad eorum vitia omnia conniueant. Placet ex Tertulliani Apologetico tranſcripſiſſe de cap.11. pauca: *Deos facitis* (alloquitur ethnicam Romam) *criminoſiſſimos quoſque, vt placeatis Dijs veſtris: illorum eſt honor conſecratio æqualium. Sed, vt omittam huius indignitatis retractatum, probi, & integri, & boni fuerint; quot tamen potiores viros apud Inferos reliquiſtis? Aliquem de ſapientia Socratem, de iuſtitia Ariſtidem, de militia Themiſtoclem: quis ex illis Dijs veſtris grauior, & ſapientior Catone? iuſtior, & militatior Scipione? quis ſublimior Pompeio? felicior Sylla? copioſior Craſſo? Tullio eloquentior? Quantò dignius iſtos Deus ille aſſumendos expectaſſet, præſcius vtique potiorum? Properauit, opinor, & cœlum ſemel clauſit: & nunc vtique melioribus apud Inferos neceſſitatis erubeſcit.* Qualis itaque Iupiter Deus, qui ſub Infero iacere ſinat, iuſtitia, fortitudine, grauitate, eloquentia conſpicuos Heroas: in Olympum tranſcribat luxuriam, ſeditiones, auaritiam? Tales, aut Monarcha, aut penes quos Principiſm corda, qui æquitatis obliti, Reipublicæ dedecora honore, muneribus afficiunt, & probos in angulo latitare, egeſtate tabeſcere, deſpici, conculari permittunt.

Ethnicorum in Dijs fingendis iniuſta exiſtimatio.

Tertull.

An ex horum vecordium Principum claſſe Achis ille, ad quem Dauid confugerat? & indixit peregrinationem tandem, aula exulare iuſſit. Quid commiſit Dauid in Dynaſtam? quid in aulæ Proceres? quid in ſubditos regni? An latro, an ſtuprator, an violentus? Diſce ab ipſomet Achis Reg.1.c.29. verſ.6. *Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei: Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conſpectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum eſt in caſtris, & non inueni in te quidquam mali ex die, qua veniſti ad me vſque in diem hanc: ſed Satrapis non places. Reuertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos Satraparum Philiſthijm.* O Rex, ſi probus, ſi honeſtus, ſi næuo carens Dauid, cur non apud te retines? cur non reliquis amicis præfers? Nempe, diſplicet Satrapis. Quorſum vero? quid mali egit? anne ideò, quoniam vir optimus? Proh Satrapas iniquos, & aulæ flebilem conditionem! Vt viderint hominem ſeuerum, diſciplinatum, moribus, & virtute inſignem, ſufferre non poſſunt, triſtantur, donec procul abeat, pellatur, è regio diſcedat limine; non ille locus innocentiæ; quiſquis apud Satrapas gratus eſſe cupiat, & aulæ frui delicijs, malitia præſtet, neceſſe eſt. Ecce Dauidi indicuntur exilia; cùm tamen, Rege ipſo iudice, rectus & bonus perpetuò fuerit. Non omittam Carthuſiani notulam ad præfatum Regum caput: *Sic frequenter contingit* (ait) *in domibus Principum, quod aliqui boni, & ſtrenui, Principibuſque placentes, aliorum per hoc diſplicentiam, odiumque incurrant, à quibus & mendaciter accuſantur, qui aures Principum ſimplices callida fraude decipiunt.* Ac ſanè, quanquam Achis reluctanter Dauidem videatur dimittere, atque ideò tantùm, ne Satrapas offenderet; tamen in Rege & culpa fuit, conceſſiſſe Satrapis, vt virum bonum, & integræ famæ ob eorum cauſam à ſe amandaret: neque enim tam ignauum deceat eſſe Monarcham, cuius animum de Optimatibus quiſpiam ſic occupet, vt in eius ſolatium non verecundetur iuſtitiam opprimere, innocentiam etiam ſibi notam ſatis, delinquentium calamitatibus afficere.

19.

1.Reg.29.

Aulæ, & Regum palatio exturbantur boni.

20. Comitemur paulisper Abrahamum in Ægyptum deſcendentem, & intueamur, quàm erga eum munificus Pharao; quæramus, & quanta ſit largitatis iuſtitia. *Abraham* (inquit Geneſeos Auctor cap.12.verſ.16.) *bene vſi ſunt propter illam: fuerùntque ei oues, & boues, & aſini, & ſerui, & famulæ, & aſinæ, & cameli.* Sed, quid egerat Patriarcha tantis diuitijs dignum? num Ægypti hoſtes dimicans profligauit? num pro Regis capite vitam obtulit? num aduerſus eum coniurationem molientes detexit? num orauit eloquenter, & Monarcham dulciſſima lingua encomijs in cœlum ſublimauit? Nihil iſtorum omnium. Quid vero? Pudendum ſanè dictu: quoniam ſecum pulcherrimam adduxit feminam, quæ laudata à Principibus, Dynaſtæ placuit, & ſublata eſt continuò in domum Pharaonis: *Abraham verò benè vſi ſunt propter illam.* Ecce præclara merita! en pulueres, & ſudores! *Propter illam.* Interim miles infelix, cui vix ſanguis ob vulnerum multitudinem, panem non habet, non pallium, non calceamentum. Philoſophus poſt Atticarum noctium vigilias, ſtipem mendicat, nec eſt, qui conſideret, vt egeſtate pereat vterque; atque Abraham, quòd feminam in patrijs iucundam & bellam exhibuerit aulicis videndam, Craſſi ſubſtantiam,

Gen.12.

Principes munifici in eos, qui eorũ voluptatibus deſeruiunt; illiberales erga ſtrenuos.

tiam, poſt biduum, quàm intrauit Ægyptum, propè æquat. Concinnè Hieronymus Oleaſter in explanatione morali eius, quod nominauimus Geneſeos capitis: *Quam benè* (ait) *Principes operas ſoluunt illis, qui eis in ſuis cupiditatibus deſeruierunt: & melius, quàm ijs, qui Communitati in bello, aut in alijs, quæ ſunt Communitatis, ſeruiere.*

Oleaſter.

21. Ergo non infrequens Rectoribus mundi huius, vacuos, & ſubtriſtes dimittere, qui ſtrenuam, aut in bello, aut in pacis artibus operam nauarunt; replere eorum crumenas, qui nihil vnquam arduum, & immortale aggreſſi ſunt, quorum vniuerſa laus, Principum miniſtraſſe vitijs, & iniquitæ concupiſcentiæ. Non ita apud Chriſtum IESVM, Regum Regem. Satis vobis exploratum, quid filij Zebedæi tentauerint; nempe, ambitione aliqua tacti, cum repulſam metuerent, ſubmiſerunt matrem, quæ poſtularet, vt ſederent cum Domino Seruatore, vnus ad dexteram eius, & vnus ad ſiniſtram. Verùm neque matris ſuperatus precibus reſpondit Chriſtus: *Sedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis; ſed quibus paratum eſt à Patre meo.* Matth. c. 20. verſ. 23. In quibus verba illud difficile, quod aſſeuerat: *Non eſt meum dare vobis.* Cuius igitur? An Patris? *Sed omnia dedit ei Pater in manus.* Ioan. 13. verſ. 3. Si igitur poteſtatem, vt faciat, habet Genitor, & Gnatus; cùm omnia, quæ ſunt Patris, eadem filij ſint, dedit enim ea Parens in manus illius; quamobrem ergo dixerit: *Meum non eſt dare.* cui vniuerſa poſſibilia noſcuntur? Accipe ſignificationem. Petebat genitrix filijs præmia magna ante tentamenta, & labores; imò & nihil perpeſſos anteponi auebat his, qui cruentam cum hoſte pugnam commiſerant: itaque otioſos coronari, pugiles meritis fruſtrari honoribus optabat: *Non eſt meum hoc,* (inquit Dominus.) Non apud me tam iniqua diſtributio. Sic Reges nationum diuidunt ſpolia: honorant ignauam plebem, ſceleratos euehunt in altum, optimè de Republica meritos ſpe, & muneribus deludunt; alienum à nobis, cum quibus moratur æquitas, & iudicium, tam vile opus: ergo non eſt meum hoc abſque epoto laborum calice, ſcilicet, conſeſſum gloriæ præſtare: Principum, qui in terra improbi ſunt, iſtud fuerit. Breui dictione Baſil. Seleucienſis orat. 24. *Thronus, laborum præmium eſt, non ambitionis donum gratuitum: ex rectè geſtis thronus comparatur: nudam poſtulationem datio non ſequitur.*

Matth. 20.

Ioan. 13.

Baſil. Sel.

22. Et quemadmodum alijs regnandi in ſuperis poteſtatem, antequàm magna fatigatione promeriti fuiſſent, concedere reſpuit: ita nec ipſe oblatum ſibi admittere voluit. Tentauit Cacodæmon poſt quadraginta dierum inediam: & cùm artes aliæ in vanum ceſſiſſent, *Aſſumpſit eum Diabolus in montem excelſum valdè, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia dabo tibi, ſi cadens adoraueris me.* Matth. 4. verſ. 9. Cur reſpuit Seruator inſigne donum? An, quoniam Satanæ liberalitatem eſſe nouerat? Sed, quare, Satanæ munus? Primùm, quoniam, vt vnum locupletaret, omnes vniuerſos orbe, ſubditos extremæ ſubijcere miſeriæ non eſt veritus; ſpoliabat nanque poſſeſſionibus cunctis, cùm omnia ſe daturum Chriſto ſpondebat: non potuit igitur non eſſe tartareus Princeps, qui tam iniuſtitis erga ſubiectam plebem, cui vnus, quàm multitudo, charior. Secundò, cogitabat Inferni Præpoſitum eſſe, qui abſque meritis totam Monarchiam conceſſerit: quod enim meriti genus, vt genua quiſpiam flexerit? Sicut ergo matri filiorum Zebedæi ſedilia à dextero, atque ſiniſtro latere negauerat, eò quòd ſine laboribus prætenderet debitam fatigationi pacem: ita nunc & ſua indignum auctoritate arbitratur id regnorum genus amiſiſſe, quod ante laſſitudinem offerebatur. Dæmoniorum eiuſcemodi eſt munificentia, quæ poſſeſſoribus demit parta ſudore, vt in eum congerat, qui nihil fatigationis ſuſtinuerit. Suppeditauit interpretamentum poſterius Origenes homil. 30. in Lucam: *Dicit ergo ad Dominum Diabolus: Vnum eſt, quod precor: procidens adora me, & accipe regnum omne, quod teneo. Verùm Dominus noſter atque Saluator vult quidem regnare; ſed vult regnare quaſi iuſtitia, & non vult abſque labore ſubiectus Diabolo coronari, nec ſic regnare cæteris.* Ergo Chriſti diſciplina, vt regnum præcedat labor; & diadema accipiat, qui meruit, qui populos in officio continere valeat ob prudentiam, animi magnitudinem, pacis, atque armorum ſcientiam; qui norit ſeuerus eſſe, atque placidus, quando vſus poſtulet; quem ſubditi ament, & reuereantur, hoſtes formident: hæc Regum ornamenta; hæc, quæ purpura dignum reddunt. Quas in Adonia dotes, longum deſideratas, cùm non reperiſſet Dauid, & ſenectus vigeret, eſſetque nominandus hæres regnorum, antequàm inter viuentes eſſe deſineret, ne eo ſublato Adoniæ fautores tumultus excitaſſent, Salomonem, præclariſſimam ad regna indolem monſtrantem, ſucceſſorem declarauit, prępoſuitque ſeniori germano, virtutem ætati anteferens.

Math. 4.

Omnia in vnum conferens, Dæmoni ſimilis.

Vilis dominatus abſque laboribus acquiſitus.

Origen.

SECTIO III.

Inclytum, propria iniurias remiſiſſe: in Dei cauſa vlciſcenda, in alieno vendicando conuitio ſeuerum extitiſſe.

Vix genitore ſublato, throno regio Salomon conſederat, & à ſanguine fundendo exordium imperij. Itane Pacifici titulo ſublimis, & tam citò cruentus? At conſueuere etiam tyranni, & ad cædem, vaſtationemque nati, ſub initijs lenimen fingere, ne ſubita crudelitate conterriti ſubditi excutiant iugum, in ſeditionem armentur, quemadmodum Roboamo Salomonis proli contigit? Quæ igitur ſapientia, ab internecione, & luctibus inchoaſſe, quando etiam ne fratri Adoniæ parcitur? Sed iuſſit Dauid moriens, vt faceret: debebat parentum monitis auſcultaſſe obtemperans filius. At, cur non ipſe Dauid ſupplicium maleficientibus intulit? Erant in eius perſonam commiſſa ſcelera: Arbitrabatur indecorum eſſe, de propria iniuria ſumpſiſſe pœnas: ne tamen æquitati defuiſſe videretur, & dum patiens, mitiſque apparere velit, iniuſtus haberetur, abiturus ex hoc ergaſtulo, Salomoni commendauit, quod conueniens fuiſſet, agitaret: & ille, quando non ſuam iniuriam, ſed in genitorem contumelias caſtigaret, non diſtulit in ſequentia tempora; ſed continuò mactationem aggreſſus, ratus neminem futurum, qui immitem arbitraretur, quando ad- 23.

do aduerſum ſe patrata crimina, aut condonaret, aut leuiter plecteret; quæ puniret delicta, ea ciſſe, quæ ad alienam pertinerent famam, eamque optimi parentis. Verùm, quæ Salomonis clementia in ſibi hoſtiles? Placetne, vt referam? Conſiderate, qualis in Ioabum, militiæ Ducem; qualis in Abiathar, Sacerdotem: nempe, Ioabum, etiam ad aſyla confugientem, perſequutus, nec tabernaculi religio defendit: ſuccubuit Bananiæ
3 Reg. 2. gladio, Reg. 3. cap. 1. verſ. 34. Abiathar vita donatus, & leui exilio tantùm oppreſſus. Quid, nonne Abiathar aduersùs Salomonem conſpirauerat, & de eorum factione, qui eripere ſceptrum, atque trabeam tentauerant, & in Adoniam transferre? Sed non tam graue ſcelus Ioab? nullum enim cum læſæ Maieſtatis crimine (quale fuit Abiathar,) conferendum delictum. Cur igitur, qui minùs peccauit, acerbiùs luit? Qualis in hoc iuſtitiæ ordo? Verùm fuerat Abiatharis inſultus contra Regis auctoritatem; Ioabus in externos deliquerat: quoniam igitur generoſum eſt erga proprias iniurias blandum, atque manſuetum extitiſſe; neque minùs inclytum, alienam iniuriam impunitam non deſtituiſſe; ob hæc parcitum Abiathari fœdiota committenti: Ioabus, qui in minoribus exorbitauerat, gladio tranſuer-
Toſtatus. beratus: *Abiathar* (inquit Toſtatus quæſt. 39. in cap. 2. lib. Reg. 3.) *non fecerat alia peccata, niſi quod læſerat Maieſtatem regiam, conſpirando contra Salomonem; & quia iſta iniuria erat perſonalis, poterat ipſe remittere eam. Ioab autem fecerat alia peccata; ſcilicet, quia occiderat Amaſam, Abner & Abſalom: ideò, licet poſſit Salomon remittere ei, quod contra ipſum fecerat; tamen non poterat remittere peccata facta contra alios.*

24. *Arborem fici habebat quadam* (ait Lucas cap 13.
Luc.13. verſ.6.) *plantatam in vinea ſua, & venit quærens fructum in illa, & non inuenit.* Stomachatus ad tantam malignitatem infrugiferi ligni, (nam per tres annos nihil attulerat,) conuerſus ad vineæ cultorem, ſtrinxit dirum anathema: *Succide ergo illam: vt quid etiam terram occupat?* Doluit ad tam acerbam ſententiam vineæ cuſtos, & exorauit terribilem poſſeſſorem, vt in vnum ſaltem annum relinqueret. At, nonne inuerſa parabolæ huius narratio? quem enim excandeſcere, concitari, furoribus agitari oportebat? nonne hortulanum? Planè: nam: ſi quæ arboris noxa, in hunc quidem: ipſe nanque in ſudore vultus ſui circunfoderat, fimum & ſtercoramenta admouerat, amputauerat luxuriantia cacumina; hyeme, vere, autumno viſitauerat ſæpiùs: interim pomœrij dominus hilares traducebat dies; nempe, domi iucundus latebat, ſi pruinæ, ſi ventorum flatus, ſi grauis imber; æſtate ſpatiabatur per camporum amœna, per maris deambulabat littora, ſemper in delicijs. Quando igitur ab infœcundo ſtipite deluſi vinitoris labores, cur non potiore cauſa hic tonitrua mittit, & exſcindi, atque in ignes proijci expetit? Sed vide egregium ficeti poſſeſſorem; meliorem tamen eiuſdem vigilem: nempe, hortulanus, quoniam aduersùs eum condonari iniuriam expoſcit, agit apud magiſtrum ſollicito ſtudio ligni cauſam: verùm dominus, quia non eius, ſed aliena iniuria illa eſt, remittere nullo pacto velit. O pulchrum duellum procuratoris, & domini! quando & is, qui offenditur, miſericordiam pro iniuriante flagitat; & ille, qui læſus non fuerat, non ſinat alienam iniuriam inultam tranſire! Atque ideò certè non ſinit; quoniam is, qui læſus fuerat, vindictam ſumere reſpuit: ſi enim laceſſiti Domino vindictam re-
linquimus, ipſe proculdubio retribuet. Afferamus Nicæni Gregorij verba quædam, ſi fortè Nicæn.
noſtram iuuent conſiderationem, atque ex oratione in eos, qui alios acerbiùs iudicant: *Tam alienus autem à cædendi acerbitate* (inquit) *Sacerdos eſſe debet, tam promptus, & paratus ad excolendam humanitatem, vt etiamſi Dominus aliquem, vel plantam inutilem, exſcindere iubeat; ipſe, tanquam inſitor, debeat ſupplicare, vt ignoſcat parumper, & ſententiam differat: ſic enim monet oratio illa de ficu, quam vt ſterilem, cum dominus vellet concidere, orat agricola, vt illi paulliſper parcat, & moram aliquam interponat, aliquid enim bonæ ſpei in diligentia ſua reliquum eſſe.*

Innocuum Abelem ſceleratiſſimus Caïn occi- 25.
derat, & continuò affuit in homicidam laturus ſententiam Creator. Aduentus ſignificaturus cauſam. *Quid feciſti?* (ait.) *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra.* Geneſ.4. verſ.10. Sed, cur non
Abelem poſtulare vindictam aſſerit; cur non Gen.4.
præſtantiores materiæ partes, cor, cerebrum, oculos, aut huiuſmodi quidpiam? Verùm annotaſſe expediens fuerit, & Philoſophorum, Theologorumque boni nominis opinionem haberi; Sanguis quomodo pars humani corporis?
neque Ariſtotelis, neque Angelici Præceptoris auctoritate deſtitutam, ſanguinem haud eſſe partem humani corporis, neque rationali ab anima informari; at obtinere normam alimenti, quod poſtquam per nutritionem in hominis ſubſtantiam conuertitur, atque incipit informari anima
humana; tum incipit eſſe pars hominis. Vide Suarium tom. 1. in 3. part. diſput. 15. ſect. 6. Si igitur Suarez.
ſanguis non eſt pars corporis Abel, quid attinet ad ſanguinem de iniuria in Abelem commiſſa? Cur ipſe non ingemiſcit, & loquitur? Ideo quidem non complorat Abel, neque Iudicem interpellat, quoniam iniuria propria erat Abelis: ſanguis autem, quia non de Abelis corpore pars, ſed quaſi aliena natura, propterea alienam vindicare cauſam poſtulat clamore vehementi. Hoc igitur eſt, quod non Abel, ſed ſanguis vociferatur. Habent & illa emphaſim: *Vox ſanguinis de terra,* id eſt, cruoris, poſtquam in terram decidit: nam, quamuis admittamus, ſanguinem, dum intra corpus eſt, à rationali anima informari; tamen ſimul atque ſeparatur, aliam induit formam: quòd etiam fuerit verum, etſi dum intra hominem eſt, aſſeramus, propriam aliquam, & peculiarem formam ſortiri: nam conſeruatio huius formæ à diſpoſitionibus, quæ intra corpus ſunt, dependet,
Itaque non iam *ſimpliciter* idem ſanguis eſt; ſed Sanguis viui & defuncti an idem?
ſecundum quid: ſicut corpus hominis defuncti non idem eſt *ſimpliciter*; ſed *ſecundum quid* (excepto
Chriſto ob ſpecialem rationem, vt docet S. Tho- S. Thom.
mas 3. part. quæſt. 50. art. 5. ad 1.) quamuis, quia eadem eſt materia, idemque color, conſueuerit nominari idem ſanguis viui, & mortui. Pulchrè igitur ſanguis, qui vindictam expoſcit, ſanguis *de terra eſt*, non ſanguis inter venas Abelis diffluens; ſanguis, nempe, velut ignotus iam alteri formæ coniunctus. Eiuſmodi itaque peregrinum ſanguinem pro vindicta clamare deceat, non ſanguinem in corpore Abelis manentem, ne fortè dum intra venas clauſus, ſi pro vindicta os aperiat, Abel propriæ iniuriæ vindictam petijſſe videatur: longum hoc à patiente Abele. At, ſi ille in propria cauſa tacet, vociferetur ſanguis in terram proiectus: poterit nanque abſque rubore; quoniam eiuſmodi cruor, cùm non ſit de ſanguinibus Abelis, non propriæ, ſed alienæ

iniuriæ

iniuriæ vindictam petijſſe iudicabitur. Hoc autem decorum eſt, ad propriam ſiluiſſe iniuriam, ad alienam intenſa vociferatione clamaſſe. Atque ſecundùm huiuſmodi expoſitionem ſcripſiſſe videatur Ambroſius lib. 2. de Caïn, & Abel, cap. 9.

Ambr. l. 2.

Et benè (inquit) *ait: Vox ſanguinis fratris tui clamat, non frater clamat. Hoc innocentia, & gratia germanitatis, etiam in ipſa morte ſeruat: non accuſat frater, ne videatur parricida: non accuſat vox ipſius, non anima eius, ſed vox ſanguinis accuſat, quem ipſe fudiſti. Tuum te ergo facinus, non frater accuſat.* Et his inſinuat Mediolanenſium B. Patronus primum noſtræ cogitationis membrum, cùm affirmabamus, ſanguinem etiam intra venas alia affici forma, quam ſit rationalis; ac proptereà non Abelem eſſe, qui vindictam imploret; ſed alterum ab Abele: *Vox ſanguinis fratris tui* (inquit) *clamat: non frater clamat, non accuſat frater.* Cæterùm & alium membrum de eruore in terram profuſo, & inde vociferante ex eiuſdem loci Ambroſianis verbis confirmari valeat: ſubdit nanque ſtatim: *Et benè ait: Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra, non dixit, De fratris clamauit corpore; ſed, de terra clamat. Etſi frater parcit, terra non parcit: ſi frater tacet, terra condemnat: ipſa eſt in te & teſtis, & Iudex.* Sic igitur nunquam Abel pro vindicta clamans, mitis poſt mortem, ſicut donec viueret; verùm illo obmuteſcente, neque ſanguis tacet, neque ſilet tellus; pro aliena iniuria fortiter clamant.

26.

Et fuit quidem ſcelus Caïn, mors iuſtiſſimi fratris. Sed, quam extorſit vindictam, ſanguinis de terra clamor? *Nunc igitur* (intimauit Creator Geneſ. 4. verſ. 11.) *maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua.*

Gen. 3. & 4

Vt video, triſtior hæc pœna eſt, quam illa, quæ Protoplaſto inflicta eſt: neque enim maledictioni ſuppoſitus ipſe, ſed gleba; ne agricolantis reſponderet deſiderio: *Quia audiſti* (inquit Geneſ. 3. verſ. 17.) *vocem vxoris tuæ, & comediſti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo.* An maius peccatum Caïn, quòd vnum læſerat, quàm Adæ, cuius delictum in omnes pertranſijt, excepto Meſſia, & eius genitrice? Quod ſi Adæ vehementior noxa, cur non & maledictionis forma? Nam ideò homo in Caïn maledictus, quoniam aduersùs hominem deliquerat, vt in quo peccauerat, in hoc quoque penderet mulctam; & ob ſimilem cauſam, eò quòd in amandis fructibus terræ primus inter mortales receſſerat à iuſtitia, propterea iuſſa tellus, ne etiam laboranti gratum ſuppeditaſſet paſtum?

Per quæ quis peccat, per ea torquetur.

Arriſit Oleaſtro in 2. expoſitione ca. 3. Geneſeos: *Aduerte* (ait) *hominem in cibo punitum: quia in cibo peccauerat: vt vera ſit illa ſententia: Per quæ quis peccat, per hæc torquetur.*

Oleaſt.

Verum non eſt diſquiſitio de ſuppliciorum differentia: ſed, quare mitior videatur fuiſſe incuſſa Adæ maledictio, vt aduertit Chryſoſtom. homil. 19. in Geneſim? Sanè præuaricatio Adæ contra ſolum Deum fuit: neque enim mortalium cuipiam damnum intulit; (non loquor de originariæ transfuſione noxæ;) nempe, vt corpus vulnerarit, poſſeſſiones abſtulerit, aut eius generis: affectabat eſſe ſicut Deus, bonum, atque malum ſciens: Caïn autem in alium, quàm Deum peccauerat, quoniam fratri vitam eripuit. Numen ergo, quoniam ab Adamo illata offenſa, propria ipſius erat iniuria, cum Protoplaſto lenius agere viſus: quia autem à Caïno perpetratum ſcelus, aliena erat iniuria, acriter caſtigauit, ipſi maledicens homicidæ, & perſonam ſimul cum aruo feriens.

Chryſoſt.

Igitur in ſua repetenda iniuria Numen remiſſum: in vindicanda aliena formidabile. An non homo factus ſuſtinuit à nequiſſimis alapas, & ſputa opprobrijs exſaturatus? Quem de offenſoribus læſit? cui vitam, robur, ſalutem impedierat? Sanauit continuò Pontificis ſeruo amputatam auriculam; & aduertit Diſcenti, paratas ad munimen pluſquam duodecim Angelorum legiones; ſed non eſſe illud tempus vexandi. Et fuit tempus ſanè, cùm Ieroboamus extendit manum ſuam, imperans miniſtris, vt de Prophetis vnum apprehenderent: *Et exaruit manus eius, quam extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad ſe.* 3. Reg. cap. 13. verſ. 4. Planè, quòd Vatem teneri iuſſerit Rex, acerbiuſne, quàm quòd Virginis Filium ſceleratiſſimi ſic deturpauerint, vultum illum beatum, in quem deſiderant Angeli proſpicere, vt non eſſet illi ſpecies, neque decor, & tanquam leproſum putarent? Cur igitur non vecordes milites pari ſaltem affecit ſupplicio; & quando in profundiſſimum Inferni, terra eos ſorbente, detrudere noluerit, brachia ad minimum non ſunt areſacta, vti Ieroboamo contigit? Sed, ſiue ante carnem aſſumptam, ſeu illa circundatus, idem perpetuò, & ſibi æqualis Deus. Peccabant in Verbum hominem factum ſatellites Pilati, atque Iudæorum; noluit pœnas exoluerent, ne ſi aduersùs contumaces ſtomacharetur, propriam vltum fuiſſe iniuriam diceretur: nam propria fuit illa iniuria: ſed alienam diſſimulare iniuriam, & in ſeruos conuitia, id nequaquam patiatur: ob hæc itaque vix extenta in Prophetam dextera iniqui Principis, & abſque mora exaruit; ipſe toties verberatus, percuſſoribus malum non rependit. Dicat eum eloquentia os aureum Chryſoſtomi homil. de Phoca Hieromartyre.

27.

3. Reg. 13.

Chryſoſt.

Vide (ait) *benignitatem: quo pacto, quæ ſeruorum ſunt, vendicet; quæ vero ſua ſunt, prætermittit. Propheta quondam fuit quiſpiam,* (Reg. 3. cap. 13.) *qui Regem impiè agentem redarguebat; & cùm acceſſiſſet, dixit: Altare, altare, & ſubitò ruptum eſt altare. Et vide, quid accidit: extendit manum ſuam Rex, vt Prophetam apprehenderet, & continuò manus eius exaruit: quando ſeruus iniuriam paſſurus erat, Regem puniuit: quando alapis ipſe cædebatur, nihil mali ei, qui alapas impingebat, inferebat.*

28.

Matthæi.

Atque hic tam manſuetus ille homo Rex eſt, quem Matth. cap. 22. narrat feciſſe nuptias filio ſuo, & inuitauit multos ad geniale ſympoſium, quo maior eſſet pompa ab hoſpitum multo numero: ex ijs quidam Principis contempſerunt liberalitatem, & gratiam, ob villæ culturam; alij propter negotiationem: ſed improbiſſima quædam turba in ſummam prolapſi dementiam, tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos occiderunt: vt Principi innotuit, ira exarſit, atque miſſis exercitibus ſuis; perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Quos homicidas vaſtauit? Nimirum, qui iniuſtiſſimam necem ſeruis intulerant. Fateor quidem, nulla eſſe tormenta, quæ horum immaniſſimæ crudelitati paria cenſeantur: ſed, cur impuniti abeunt illi primi, qui ob viliſſima opera, Regis deſpexere conuiuium? Scio apud Lucam comminatum patremfamilias, cap. 14. *Quòd nemo virorum illorum, qui vocati fuerant,*

Luc. 14.

guſtarent

guſtarent cœnam eius. Sed hæc leuis afflictio eſt, imo ne afflictio quidem ſtolidiſſimis hiſce: nam maluere potiùs quinque iugis boum moleſtiſſimo labore terram frangere, quàm ad eius inſtructiſſimam menſam ſedere: tanta eſt homuncionum vecordia. Cur igitur tam inſanum genus non in patibulum agit, aut in tenebras exteriores mittit? Equidem hi, qui & à coniugijs, & à villa, & ab aratione excuſationes fraudulentas mutuarunt, in conuiuij dominum tantùm procaces fuerunt; miniſtris nullam intulere iniuriam, neque verbere, aut verbo ab eis malè exceptò: aliter ſecundi inter bipedes nequiſſimi, non contenti Satrapam contempſiſſe, ſeruos non tolerando aliquo malo affecerunt, ſed omnium grauiſſimo, morte, videlicet: quoniam igitur iniuria illata à prioribus, erat ſolius Regis iniuria, & eius propria, propterea aduerſus hos nullam exercuit violentiam, quam quòd cęna prohibuerit, qua excludi & ipſi optauerant: ſecundi autem, eò quòd in miniſtris ſæui extitiſſent, aliena iam erat hæc iniuria, proinde cum his nulla fuit commiſeratio, ſed horrenda perpeſſi ſunt, ipſis interfectioni datis, & eorum in fauillas redacta vrbe.

29. Cùm igitur Deus aduerſum ſe delinquentibus facilè remittat, miniſtris illata conuitia vehementer perſequatur, docet & ſeruos vicem rependere, atque ipſis allata nocumenta ſine tædio condonare; in Dei vindicando honore, in vlciſcendis blaſphemijs, terribiles eſſe. Quid Deus cum Moyſe fideli cliente? quàm velox ad puniendos illos, qui Moyſi detrahebant, quàm lentus ad domandos ſibi rebelles, imò quàm erga illos beneficus? *Patres noſtri* (inquit Pſalmodus Oda 105.) *in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua, non fuerunt memores multitudinis miſericordiæ tuæ*. Sed in quibus impegerunt? Nempe, *irritauerunt aſcendentes in mare, mare rubrum*: videlicet, cùm ad Erythræa littora tenderent, inſequentium Ægyptiorum metu conterriti, de Numinis poteſtate malè ſentientes, regreſſum ad veterem ſeruitutem meditabantur, Exod. cap. 14. verſ. 12. At qualiter propter diffidentiam enormem vapulauerunt? Scilicet, *Et increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt, & ſaluauit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici*. Hoc liberati diſcrimine, ſolitudine recepti, iterant querimonias, & de alimentis murmur, Exodi cap. 16. Num indignè querulantes deſpexit Creator, & neque exaudiuit? *Et dedit eis petitionem ipſorum, & miſit ſaturitatem in animas eorum*. Talis Omnipotens cum ijs, qui ipſum offenderant, *qui non crediderunt verbis eius, citò obliti ſunt operum eius, & non ſuſtinuerunt conſilium eius*. Sed, cùm in Moyſem inſurrexere de filijs Core, Abiron, & Dathan, Numer. cap. 16. nunquid iram continuit rerum Gubernator? nunquid patiens fuit, aut leni increpatos virga dimiſit? Equidem *aperta eſt terra, & deglutiuit Dathan, & operuit ſuper congregationem Abiron, & exarſit ignis in Synagoga eorum: flamma combuſſit peccatores*. Percipe iam Chryſoſtomi effata, ex poſteriori in Pſalmos explanatione, ad allegatam Odam Dauidicam: *Nec cùm Deum* (inquit) *in mari rubro ad iracundiam prouocaſſent, nec cùm eundem in deſerto tentaſſent, is, qui peccata diſſimulat, de ipſis ſupplicium ſumpſit: imo verò cupiditates ipſorum expleuit. At, cùm Dathan, & Abiron Moyſem ira commouiſſent, dicentes: Nunquid Moyſi duntaxat locutus eſt Deus, ac non etiam nobis? Eos cum vniuerſa familia dehiſcenti terra tradidit: neque enim Deus ſeruos ſuos contemni, et pro nihilo haberi vult.*

Pſalm. 105. — Exod. 14. — Num. 16. — Chryſoſt.

Sic igitur pro famulo zelatus eſt Dominus, quaſi eius honorem proprio chariorem habeat: ſic iniuriarum contra ſe obliuiſcitur quodammodo, de iniuria contra alios, graues repetit pęnas: annon acturus quidpiam Moyſes pro Domino? Attende, qualem ſtragem ediderit: peccauit Iſraël vitulum faciens in Horeb, & adorauit ſculptile populus craſſus & inſipiens: vidit abominationem Legiſlator, poſtquàm de monte deſcenderat, & incredibili efferueſcens bile, armari gladios imperat continuò, ſtringi aduerſus idololatras; cecideruntque in die illa quaſi viginti tria millia hominum, Exod. cap. 32. verſ. 29. Proh cruentum Legiſlatorem! quid maius aliquid Sylla? Non inſcitè Sephora coniux, ſponſum ſanguinis appellauit: ſed heus rem optimam & iucundam: hunc tam à cædibus, & vulnere abhorrentem alibi ſacer Textus, *virum mitiſſimum ſuper omnes homines, qui morabantur in terra*, nominat cap. 12. Numeror. verſ. 3. Noui quidem toleraſſe patienter ſæpiùs iniuſtas ſubditorum contumelias, atque allegato nunc loco præclarum ſuſtinentiæ exemplum, quando acerbum nihil meditatus contra Mariam, & Aaron, qui Æthiopiſſæ obiectabant matrimonium: ſed fuiſſent hæc memoranda in omne æuum, ſi tantam non attexuiſſet crudelitatem: quando igitur eius gladius ſic debacchatus eſt, quo pacto æſtimabimus iure vocatum, hominum mitiſſimum? At, intuendum, ob quos fines tam ſeuerè à Moyſe animaduerſum in cultores vituli: num de propria aliqua iniuria excanduit? Nemo tam dulcis cum hoſtibus, atque ille, pro quibus & frequenter cum lacrymis Numini ſupplicauit: fuit autem intolerabilis in Deum & contemptus, & ingratitudo, ſimulacrum vaniſſimum fabricaſſe, & tantorum prodigiorum effectori prætuliſſe. Hoc admirandum Moyſem vexauerat; hoc adegit, vt tantam carnificinam ante vnam conſumptam lucem exerceret. Igitur, ſi trux, atque acerbus videatur Legiſlator: ſed nihil iratum in eo, cùm de proprijs agit iniurijs: in aliena cauſa, & Omnipotentis præſertim, formidandus; verùm non ideò inmitis cogitandus: nam ea demum manſuetudo certa eſt, quæ ad ſua tacet opprobria; cùm Dei vlciſcenda iniuria, Ætnam totam euomit: quare Moyſes egregia, iuſtaque laude, mitiſſimus virorum. Abulenſis quæſt. 12. in cap. Numeror. 12. *Proprias iniurias patienter tolerabat; ſed non iniurias Dei: ideò in fabricatione, & adoratione vituli viginti tria millia hominum interfecit, Exod. cap. 23. nam manſuetus medius eſt inter iracundum, qui iraſcitur, quando non oportet; et inſenſibilem, qui in nullo iraſcitur: Moyſes autem iraſcebatur aliquando, et fortiſſimè circa iniurias Dei; ſed circa ſuas, nequaquam; ideò tenebat medium.* 30.

Exod. 32. — Num. 12. — Abul.

Aſpice, quàm grata Numini huiuſmodi lenitudinis, atque irarum admixtio, quæ & ſuas dimittat iniurias, & Dei vlciſcatur. Cùm nullis ſe mouendum precibus ſignificaret, ecce quid per Hieremiæ os locutus c. 15. verſ. 1. *Si ſteterit Moyſes, et Samuel, coram me, non eſt anima mea ad populum*. id eſt, quamuis interpellent ij, quorum maximè ſuccumberem orationibus. Sed, cur duos hos antiqui fœderis reliquis anteponit Ducibus? Quid, ſi Abraham obteſtetur? quid, ſi Io- 31. Hierem. 15.

Digitized by Google

bus? quid, ſi Dauidis lingua? Quamobrem ex hac fulgentiſſima claſſe non aliquem publicauit? Sane & nominati Patriarchæ, alijque etiam omnibus condecorati ornamentis; ſed excelluere Moyſes, atque Samuël in ſufferendis ſibi illatis malis, qui plurimi fuere in caſtiganda aduerſus Deum temeritate. Hac igitur iniuriarum diſtributione ſic delectatum Numen, vt cùm de remittenda offenſa ſermocinaretur, quò ſummè terrefaceret, elegit ex omni Patriarchatu veteri Moyſem, & Samuëlem, quorum ne ſupplicationibus inclinandus ſit. Percipiamus à Gregor. Romano homil. 77. in Euang. *Certe, cum Iudæa* (inquit) *Conditoris ſui iuſtitiam culpis exigentibus offendiſſet, Prophetam ſuum Dominus ab oratione prohibet, dicens: Si Moyſes, & Samuel ſteterint coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Quid eſt, quod intermiſſis, relictiſque tot Patribus, ſoli Moyſes, & Samuel ad medium deducuntur, quorum mira obtinendi virtus oſtenditur, niſi quòd hi duo tantummodo in cuncta Teſtamenti veteris ſerie, etiam pro inimicis ſuis leguntur exoraſſe? Vnus à populo lapidibus impetitur; & tamen pro lapidatoribus ſuis Dominum deprecatur: alter ex principatu eijcitur; & tamen petitus, vt exoraret, fatetur dicens: Abſit à me hoc peccatum in Domino, quominus ceſſem orare pro vobis.* — Gregor.

32. Ecce contradicentia in vno, eodemque Pſalmo 58. Orat. Propheta verſ. 6. *Non miſerearis omnibus, qui operantur iniquitatem.* & paululum progreſſus verſ. 12. inclamat: *Ne occidas eos.* Auguſtinum obſtupefecit diuerſitas ſententiarum; *Quid eſt* (ait Pſalmum explanans:) *Ne miſerearis omnium, qui operantur iniquitatem. &, Ne occidas eos, nequando obliuiſcantur legis tuæ? quomodo non miſeretur omnium, qui operantur iniquitatem; & quomodo non occidit eos, ne obliuiſcantur legis ſuæ? Sed hic de inimicis ſuis dixit: rogat pro inimicis ſuis: implet præceptum.* Verùm ego conceſſerim Auguſtino, cùm Pſalmographus obſecrat, ne morti tradantur, rogare quidem pro ſalute hoſtium: at cùm expetit, vt à quibuſdam auertatur miſericordia, quinam illi ſunt? An, cùm primùm loqueretur Dauid: *Ne miſerearis,* &c. iuſtam expoſcebat vindictam à Creatore; & huius etiam cùm pœniteret, deinde in poſterioribus ſupplicauit, ne affligeret illos? Equidem puto, & vindictam poſtulaſſe, & auerti ſupplicium quoque oraſſe: nimirum, cùm pro indulgentia deprecabatur, ad ſuas attendebat iniurias, has obliuioni tradi optabat: propterea dicebat ex clementiæ affectu: *Ne occidas eos.* cùm verò amoueri miſericordiam, iram effundi deſiderabat, illudque: *Ne miſerearis,* &c. vſurpabat, ferebatur ad alienas iniurias, & in ſceleratos contra Deum præcipuè. O vindica, Domine, cauſam tuam, apprehende ſcutum, & arma, & interfice rebelles filios: neç conſopiantur iniuriæ: ne occidas eos, qui exprobrauerunt ſeruo tuo, qui rem iniuſtam fecerunt in me tota die, ac nocte: his vtique parce; ſed non violantibus nomen ſanctum tuum. — Pſal. 58. Auguſt.

33. Hæc in Dauidis gymnaſio prælectio, de cuius exedra potens diſcipulus Stephanus. Intuere, qualem pingat Auguſt. ſermon. 237. de tempore: *Loquebatur* (inquit) *Iudæis: ſæuiebat, & diligebat. Vtrunque oſtendere debeo: quia dixi, ſæuiebat: dixi, & diligebat: vtrunque debeo demonſtrare, & ſæuientem, & diligentem. Audi ſæuientem: Dura ceruice,* (verba ſunt ſancti Stephani, quando loquebatur Iudæis:) *Dura ceruice, & incircumciſi corde, & auribus, vos ſemper reſtitiſtis Spiritui ſancto: quem Prophetarum non occiderunt Patres veſtri? Audiſti ſæuientem? alterum debeo, audi & diligentem: Irati illi facti, & grauius inardeſcentes, Dei famulum lapidare cœperunt. Hic proba, S. Stephane, dilectionem tuam: ſæuiebas aduerſus tacentes, videamus, ſi diligis ſæuientes. Primò, B. Stephanus ſtans orauit pro ſe, & ait: Domine IESV, accipe Spiritum meum. Deinde poſitis genibus pro lapidatoribus orans: Domine, inquit, ne ſtatuas illis hoc peccatum. Hoc dicto obdormiuit in Domino. O felix ſomnus, & requies vera! ecce, quid eſt requieſcere, pro inimicis orare.* At, ſi Stephanus ſub finem tam mitis, cur ſub exordio Paſſionis excanduit in Iudæos, & homicidia obiectauit, morteſque Prophetarum? Cur nunc implacatus, & aſper, nunc blandus, atque humanus? Equidem cùm Protomartyr orationem haberet ad coronam Iudæorum, ſubijt animum neglectus ab eis diuini nominis honos: non potuit itaque ſufferre Spiritu ſancto, & zelo plenus Deitatis iniuriam, atque prorupit in ſanctam inuectiuam: at, cum iacerentur in eum lapides torrentis, agebatur ipſius cauſa, & de Heroüm more, ad propriam iniuriam, nihil mordicans protulit, imò in ſimilitudinem Præceptoris ſui Chriſti, rogauit obnixè pro illis, qui mortem afferebant, & Saülum Eccleſiæ peperit. Quando igitur erga propriam iniuriam facilem, & benignum eſſe præſtat; aduerſus Deum autem, & proximos iniuſta facta vlciſci deceat; propterea commiſſa in ipſum ſcelera Dauid punire omiſit: at verò Salomon, quoniam ea, de qua pœnæ repetendæ fuerant, aliena eſſet iniuria, & noxæ, quæ genitorem tangerent; noluit differre ſupplicia, ſed ſtatim ac regni throno ſedit, Adoniam, quanquam fratrem, Ioabum, alioſque malefactores, promerita affici morte imperauit. — Auguſt.

SECTIO IV.

Ad ſapientiam adipiſcendam, breuis & præclara via, ſancta orationis ſtudium.

VErùm, ob nulla ornamenta tam memorandus Salomon, vel æuo ſuo, vel in ſequuta tempora, atque ob ſapientiæ laudem. 34.
Sed, quibus modis tantam adeptus cognitionem? quem habuit Pædagogum? Credo equidem, Dauidem, optimum Parentem, à teneris annis Magiſtros adhibuiſſe excellentes, qui efformarent: at, cùm longæ in diſcendo traherentur moræ, nec tam tædioſa ſpatia ferret amator animus, volens breui curſum conſummare, ad orationis præſidia confugit. *Abijt itaque in Gabaon* (locum ex ſacris, & poſtulationibus dicatum,) *vt immolaret ibi.* Reg. 3. cap. 3. verſ. 4. *Hic optauit, & datus eſt ei ſenſus* (Sap. cap. 7. verſ. 7.) *inuocauit, & venit in eum Spiritus ſapientiæ, & præpoſuit eum regnis, & ſedibus, & diuitias nihil eſſe duxit in comparatione illius.* Sed, quantùm putas notitiæ hoc compendio conſequutum eſſe? Quantum nullum vnquam mortalium ingenij viribus, etſi ille maximo acumine præditus, ſummos nactus anteceſſores, librorum omnium copia inſtructus, & his abundans adminiculis, præterea ſummam adhibuerit diligentiam: — 3. Reg. 3. Sap. 7.

gentiam : quæ eius cum Salomone vel leuis æmulatio? Quippe, qui impletus fuerit, quaſi flumen, ſapientia, Eccli.47. Eccleſiaſt. cap.47. verſ.16. *Et præcedebat ſapientia Salomonis ſapientiam omnium Orientalium, & Aegyptiorum; & erat ſapientior cunctis hominibus*. Reg. 3. cap. 4. verſ. 30. O miram ſanctæ orationis emphaſim, quæ momento eruditiſſimos facit! Omnes ſitientes, venite ad aquas has: emite abſque argento, & vlla commutatione vinum & lac: vinum fortioris ſapientiæ, lac mitioris doctrinæ: guſtate, & videte, quàm ſuauis eſt Dominus: exardeſcat in meditatione ignis veſter, & Pater luminum continuò quaſi imbres mittet eloquia ſapientiæ ſuæ, ipſe palam faciet diſciplinam doctrinæ ſuæ.

35\. Significaturus Ioannes Euangelij veſtibulo illuminatos fuiſſe à Verbo homines, ab eo claritatem, & ſcientiam accepiſſe, præfatus eſt, in eodem illos vitam fuiſſe: *Quod factum eſt* (ait Ioan. 1. cap. 1. verſ. 4.) *in ipſo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*. Quid hoc eſt, creaturas, & quæ facta ſunt, in ipſo vitam fuiſſe? Mihi quidem declaraſſe Angelicus Doctor egregiè viſus, vt innueret Ioannes, ante tempora extitiſſe creanda in mente diuina, quaſi exemplari cauſa; & cùm vita eſſet diuina cognitio, quæ factibilitatem poſſibilium repræſentabat, vitam etiam tum fuiſſe agendam in Numine, in quo quæ ſibi mortua ſunt, viuebant exemplariter. Vita Dei, intellectio. S. Thom. Præſtat autem verba ſancti Doctoris tranſcripſiſſe ex 1. parte, quæſt. 18. artic. 4. in corpore: *Reſpondeo, dicendum, quòd viuere Dei, eſt eius intelligere: in Deo autem eſt idem intellectus, & quod intelligitur, & ipſum intelligere eius: vnde, quicquid eſt in Deo vt intellectum, eſt ipſum viuere, vel vita eius: vnde, cum omnia, quæ facta ſunt à Deo, ſint in ipſo vt intellecta, ſequitur, quod omnia in ipſo ſunt vita diuina*. Itaque, ſecundùm beatum Aquinatem idem eſt aſſeruiſſe Euangeliſtam, creaturas fuiſſe vitam in Deo, ac fuiſſe intelligere Dei. Sed quorſum opus fuerit hæc præmiſiſſe, vt ſubintexeret protinùs illuminatos à Verbo homines eſſe, ab ignorantia erutos? Nonne accidiſſe hoc poterat, quamuis aut omnipotentiam, aut æternitatem, aut de attributis aliud fuiſſe affirmaſſet? Sed attende ſubtile Ioannis ſcopum. Narraturus erat donatos ſcientia mortales: *Erat lux vera*, (ait) *quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum*. Atqui, vt docti euaderent, contemplatiuos priùs fuiſſe oportebat. Iam verò contemplatio ad operationem intellectus ſpectat, vt idem S. Doctor 1. 2. quæſt. 3. artic. 5. in corpore. Porrò, quâ Verbum cognitione exemplariter creaturas demonſtrat, & quæ earum idea eſt, hæc quoque contemplatio eſt diuinæ eſſentiæ: ſic igitur creaturæ quo pacto viuunt in Deo, & contemplantur Deum. Cõtemplatio ad intellectũ ſpectat. Quando igitur conſtans ſit, creaturam Deum contemplari; ſcientia autem contemplationi adiuncta ſit iure quodam; præclarè ſubintulit, illuminatas à Verbo, quæ erant doctrinæ capaces, omnes creaturas, ſcilicet, omnem hominem venientem in hunc mundum; imò ſic illuſtratas; vt ob eminentiam claritatis non tam ſplendeſcere affirmares, quàm ipſos eſſe ſplendores; *Et vita erat lux hominum*. Sed tam radioſum fuiſſe iubar, quod nec vmbrifera annubilarent; *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eum non comprehenderunt*. Ad hoc forſan alluſerit Origenes Orig. tom. 1. in Ioannem: *Præponit enim* (ait) *hominum luci vitam, etſi idem eſt vita, & lux hominum; ſubeſſe enim vitam oportet, vt is, qui viuit, illuſtretur: non erat autem hoc conſentaneum, vt is illuminatus eſſet, qui nondum intelligitur viuere*. Ergo ſecundum Adamantij mentem, illuminationem vita præcedere debuit, id eſt, contemplatio, ad eum, quo expoſuimus, morem.

Vidit Iſaïas Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum, & audiuit clamantes alterum ad alterum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum*. Iſaïæ 6. verſ. 3. 36. Iſai. 6. Cur non ad Angelorum imitationem & ipſe laudauit Numen? An, quia non erat guttur illi, quo dulciter caneret, & noluit ſtrepere anſer inter olores? Ita quidem: & linguæ ruditatem ſtatim ſignificauit pennigeris Miniſtris: *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutis labijs ego ſum*. Sic enim Chryſologus explanat ſermone 57. Chryſol. *Percellitur, ſuperhumano hic dolore, quia quod de Deo ſentit, & videt, annunciare non poteſt*. Dolet igitur Propheta, quòd ad loquendum peritia deeſſet: miſeratus illius vnus de Seraphim tentauit palato laxare habenas, & infantiam labiorum tollere. Sed intuere diligentiùs, quibus vijs: *Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum*. Atque ſuppono quidem ex communi interpretatione, calculum hunc fuiſſe carbonem ſucceſum, & ignitum, quem de altari holocauſti ſuſtulit ſupernus nuncius. Verùm, quæ hæc medicina ad labia ſolidanda, ad loquendum promptè? Nonne potiùs admotæ prunæ etiam ſolutam linguam impedijſſent, læderent, nimirum, atque comburerent? exuſtæ autem fauces quomodo politè verba formaſſent? Deinde, quamobrem de altari ſignatim carbonem ſumpſerit? & ſi ad thuribulum, vt incenderet ſacrorum Præfectus, ſufferendum eſſet: nunc autem quaſi ad profanam emendationem, ad labia caſtiganda, quale decorum eſt? Mihi igitur ſuſpicio ſpiritalem dicendam prunam hanc; tum, quòd de loco ſacrificij, & orationis, altari, videlicet, deſumptus; tum, quia materialis carbo magis impediret linguæ vſum, & obſtaret eloquentiæ. Vbi igitur inueniendus carbo flammeſcens, accenſus, igneus? In oratione quidem ita monet Pſaltes Oda 38. *Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcit ignis*. Quæ in verba Commentarius ſub nomine Hieronymi: Hieron. *Quid*, inquit, *meditabaris? Illud, nempe, qualiter ignem illud reperire poſſem, qui peccata conſumeret, mentem illuminaret, qui eſt Spiritus ſanctus, de quo Cleophas, & qui cum eo erat, dicebant: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cùm loqueretur in via, & aperires nobis Scripturas?* Ergo cum carbone, eoque incenſo fieri admonet Seraphim, vt labia erudita euadant, & quæ tantam conſequantur ſcientiam, vt ſimul cum Angelis canere valeant: eiuſmodi autem prunæ in meditatione exardeſcant, & non niſi in altari, loco orationis, inueniantur. Planè inſinuat, ſi quem habet ardor eloquentiæ, ſi quis flagrat deſiderio ſcientiarum, meditationi ſedulus incumbat, oret, contempletur multùm: euadet tam peritus artifex, vt ſocium in pangendis diuinis encomijs Seraphim non aſpernentur.

Amiſit ſponſum dilecta: quæſiuit per vicos, & plateas, & non inuenit. Amiſit filium duo- 37.

dennem Virgo intemerata ; luſtrauit inter cognatos, &notos, exiſtimans illum eſſe in comitatu, & non reperit amantiſſimum ſolatium. Tandem oblatus ſponſæ, quem diligebat anima eius; & arbitror prope muros ciuitatis: nam paululùm cùm pertranſiſſet Vigiles, tenuit eum, non dimiſſura in poſterum: erant autem Vigiles, aut portarum, aut murorum vrbis. Tandem & MARIAE, atque Ioſepho reuelatus Chriſtus, quem poſt triduum inuenerunt in templo, ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos, Luc. cap. 2. verſ. 46. Sed, cur non prope metropolis portas puerum IESVM repetere parentes, vti ſponſum dilecta inuenit? quippe iuxta ciuitatum oſtia apud Hebræos, forum, ſubſellia Iudicum, ac proinde & frequentiſſimus populorum concurſus: ſolent autem pueri in foro ludere, atque ibi aggregari, vbi ſpiſſior multitudo: apud portas igitur verſaretur, aut certè in campo; nam templa non amauit minor ætas. Sed perpende, quamobrem apud Solymos manſerit Puſio ſanctus; nimirum, vt diſceret a veteribus Magiſtris, & ipſe quoque doceret Præceptores antiquos. Itaque omnis Chriſti actio, ſiue interroget, ſiue percunctantibus ſatisfaciat in doctrinis, atque eruditione. Vt igitur innuat, ſcientiarum præclariſſimam ſcholam eam eſſe, in qua crebræ ad Deum preces funduntur, eleuatur animus ad ſuperna, & incaleſcat à ſacræ conſiderationis fornace; denique locum, qui domus orationis eſt, non aliam delegit magnæ vrbis partem, in qua parentes inueniſſent, quam in templo, in medio Doctorum audientem illos, & interrogantem eos. Origenes homilia 18. in Lucam: *Non enim inter cognatos, & carnis propinquos inuenitur* IESVS: *in multorum comitatu* IESVS *meus non poteſt inueniri. Diſce, vbi eum quærentes reperiant. Et inuenerunt* (inquit) *eum in templo. Non vbicunque in alio loco; ſed in templo ſimpliciter; ſed in medio Doctorum. Et tu ergo quære* IESVM *in templo, quære in Eccleſia, quære eum apud Magiſtros, qui in templo ſunt, & non egrediuntur ex eo: ſi enim ita quæſieris, inuenies eum.*

Luc. 2.

Orig.

38. Cùm tabernaculum ſibi fabricari præcepiſſet Numen, iuſſit & Propitiatorium ædificari: duos quoque Cherubim aureos & productiles ex vtraque parte oraculi, Exodi cap. 25. verſ. 18 Quare ex hierarchicis ordinibus hoc genus Spirituum elegerat? Nam ſanè Propitiatorium Dei ſedes erat. Melius igitur ex Thronorum claſſe vocaret, ſuper quibus ſederet: atque hos cùm reſpuit, quamobrem non aut Poteſtates, aut Dominationes, aut Seraphim? Erat locus ille orationi, & ſupplicationibus dicatus, quemadmodum Abulenſis oſtendit quæſt. 1. in cap. 37. Exodi, atque demonſtrat, Leuitici cap. 16. ibi enim Sacerdos, & pro ſe, & pro reliqua multitudine ſupplicabat: iam verò rationali creaturæ nihil ſic inſitum, atque ſcientiarum auiditas, in hoc fertur paſſis habenis animus, quoties ſui compos, quoties antiquæ memor nobilitatis. Voluit igitur Deus ſignificare, vnde petendæ eſſent ſcientiæ, ac proinde Cherubim ſuper Propitiatorium delineari præcepit. Declarauero hoc. Solent quidem tituli, & inſcriptiones rerum venalium, aut quæcunque alia indicantia ſigna, quoad fieri valeat, eiuſmodi eſſe, quæ analogiam habeant cum rebus ipſis, & proximam ſimilitudinem: ita, ſi venundantur arma, quidpiam de bellico apparatu ſuſpenditur; ſi libri, codex in foribus eminet: quò itaque innueret Creator vnde, vnde ſcientiæ hauriantur, orationi eſſe deſtinata loca, iuſſit, vt Propitiatorio, quod precibus conſecratum, Cherubim, quod ſcientiæ plenitudo interpretatur, ſuperemineret, non Throni, aut Dominationes, aut alia Hierarchia: non enim eiuſmodi Mentes ſigna idonea fuiſſent ad ea præmonſtranda, quæ locus ille ſuppeditabat, nimirum, ſapientiæ donum. Subinnuit Beda lib. 1. de Tabernaculo, & vaſis eius, cap. 5. *Quibus*, (inquit, ſcilicet, Cherubim) *nomen ſcientia multitudinis, vel ſcientiæ multiplicatæ conuenit, quod, videlicet, Scriptura ſacra ſpiritali, ac diuina ſcientia plena eſt, eademque ſcientia, ex quo Scriptura ipſa condi cœpit, augeri ſemper, ac multiplicari non deſinit. Rectè Cherubim gloriæ Propitiatorium obumbrare dicuntur; quia teſtamento creſcente per tempus, & multiplicata ſcientia propitiationem nobis Domini Saluatoris prædicant.* Sed inquis: Cherub puerum denotat, vt ex Rabbinorum ſententia monet Oleaſter in 1. expoſitione, cap. 25. Exodi: non ergo apta nota, qua exprimantur doctrinæ; imo puer ignorantiæ ſymbolum. Reſpondeo; eſto ſignificet ita: verùm & cognitionis multitudinem denotare quoque: quam etymologiam Patres frequentiſſimè amplexantur: eſt verò vtriuſque ſignificationis venuſtum Sacramentum. Quamuis quidem ſic exiſtat rudis quiſpiam, vt puero nihil doctior ſit, & vix prima teneat elementa; hunc tamen ſi meditationis, contemplationiſque aſſueſcat ſtudijs, breui tam locupletem euaſurum, vt conſummatus Magiſter vocetur; nempe, in quo non vna aliqua ſcientia, ſed doctrinarum reſplendeat plenitudo.

Exod. 25.

Abul.
Leu. II. 16.

Beda.

Cherub & puerum. & Magiſtrum denotat.
Oleaſt.

39. Inuitat nos Iobi de aliquarum natura elegans oratio: *Nunquid* (ait cap. 39. verſ. 29.) *ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſuum? In petris manet, in præruptis ſilicibus commoratur, atque inacceſſis rupibus, vnde contemplatur eſcam, & de longe oculi eius proſpiciunt.* Videatur autem hic ſermo innuere aquilam, vt prædam videat, editiſſima loca ſcandere, & quæ longiùs ab eſca ipſa diſtent. Sed, obſecro, an hoc prudenter volucris faciat? Cur Moyſes commendat, cùm potiùs vituperare, & ſtultitiæ arguiſſe debuit? Factum nanque eſt ad contuendum certò obiectum, receſſiſſe multùm: nam ad abſentia difficiliùs fertur intuitus: iuxtà poſita diſcernuntur plenè. Voluitne indicaſſe, tantam eſſe aquilini luminis perſpicaciam; vt cùm cætera animantia non niſi propè loca attingant oculorum acie, illa ſpiritalem, & intelligibilem imitata vim feratur ad diſſita, & melius intueatur peregrina, atque amota? Verùm Gregorio ſubſcribo hæc ad cotemplatiuos referenti lib. 31. Moralium, cap. 19. Quid igitur meditationibus dediti conſequuntur? Sanè videndi ſtupendam vim, acumen mirabile, ſcientiam incomparandam. Itaque alij mortales ſtudio, & vigilijs adipiſcuntur, vt lumine præditi eſſe intelligantur, vt Rabbi & Magiſtri vocentur, primaſque in Lyceo occupent cathedras: ſed hi tamen poſt tot exatlantos labores contemplantur ſolùm circumpoſita: ſi remoueas obiectum, hebeſcit ſtatim oculorum vigor, & neſcio quid indiſtinctum

Iob. 39.

Gregori.

tantùm,

Digitized by Google

tantùm, atque confuſum hauriunt: at verò contemplatiui diſtantia penetrant, in petris, in præruptis ſilicibus commorantur, inde contemplantur eſcam, vbi cæteris impoſſibile, vt videant, & de longè oculi eorum proſpiciunt: hæc meditantium priuilegia, hoc ornamentum, ſic orationis amor intellectum acuminat, ſuoſque cultores aquilarum in morem ſuper volare facit, & omnem pennatorum gloriam vincere. Dixi nimiùm fortaſſe: ſed Gregorius Angelis æquat, loco, quem memoraui: *Sed quiſquis ita contemplatione rapitur*, (ait,) *vt per diuinam gratiam ſubleuatus, intentionem ſuam iam Angelorum choris interſerat, & fixus in ſublimibus, ab omni ſe infima actione ſuſpendat, non ei ſufficit gloriam angelicæ claritatis aſpicere, niſi eum etiam, qui eſt ſuper Angelos valeat videre. Conſideremus, quam ſublimis fuit aquila Paulus, qui vſque ad tertium cœlum volauit*, &c.

40. Aaronicum contemplatus ſacerdotium, ſtupui ad tam vocalem Myſtam: nam totus deorſum veſtimenti limbus ſonorus malogranati pomis & tintinnabulis oneratur. Cur tot linguæ, quando Sacerdotis ornamentum inſigne taciturnitas? Reſoluit Hieronymus Epiſtola ad Fabiolam: (Hieron.) *Tanta debet eſſe ſcientia* (inquit) *& eruditio Pontificis, vt & egreſſus eius, & motus, vniuerſa vocalia ſint: veritatem mente concipiat, & toto eam habitu reſonet, & ornatu*. At, quare ſacrorum Antiſtitem oporteat tam eruditum eſſe, vt nihil in eo appareat, quod non ſcientiam olfaciat? Ideò, quòd tunicam totam de hyacintho veſtiret, Exod 39. verſ. 20. (Exod. 39.) Quid hyacinthus de aëreo colore, niſi perpetuam rerum ſupernarum meditationem indicat, & vt, iuxta Paulum, Flaminis tota ſit conuerſatio cœleſtis? Audies lubentiùs ab Arnoldo Carnotenſi tom. 12. (Arnold.) Bibliothecæ Patrum magnæ, part. 2. *Hoc eſt enim ſummum Sacerdotium, ad hunc apicem ſanctitatis attingere, vt totum ſe vir iuſtus cœleſtem exhibeat, moreſque ſupernos, & diuinam exprimat formam; ſolique Creatori mente infixa indiuidua conuerſatione inhæreat, hoc totum complectens tunica hyacinthini coloris inſinuat*. Cùm igitur tunica eiuſmodi eſſet, quæ perennem diuinorum contemplationem poſtularet, hominemque perpetuis intentum meditationibus, ad tantam cœleſtium materiarum conſiderationem, neceſſum erat, ſubſequi illuſtrationem mentis parem contemplationi: quare, ſicut meditatio totum poſſidebat Antiſtitem, vt nihil, ne in motu, ne in inceſſu appareret, quod non entheum fuiſſet, & de conuexo; ita decuit, talem eſſe ſcientiam, quæ totum ſibi vendicaret. Ac proinde egregiè Hieronymus: *Tanta eſſe debet ſcientia, & eruditio Pontificis*, (inquiebat,) *vt & greſſus, & motus, vniuerſa vocalia ſint, nihilque in eo ſit, quod non ſcientia peruadat*.

41. Cùm reuerteretur Iacob in patriam, poſtquàm nox rebus incubuit, obuius factus ei de fortiſſimis vnus, & ecce vir ille luctabatur cum eo vſque mane, Geneſ. 32. verſ. 24. (Gen. 32.) Quale tempus agonis, atque palæſtræ, tenebris omnia confundentibus? Quid videbit agonotheta? quam feret ſententiam? cui palmam daturus ſit? quam ſpectatores voluptatem cœperint? Sed & ipſi palæſtritæ quò pacto ſciuerint, num in certantibus omnia paria ſint? an fraudem alter alteri ſtruat, & occultent vmbræ dolum aliquem? Apage nocturnam luctam, aut ſaltem produc faces, & lampada, quæ noctem in diem vertant; quemadmodum nubentes facere? Sed noluit is, qui Iacob prouocauit: nam, vt exorientem Auroram conſpexit, dimitti continuo flagitauit. At noſce, contemplatiuorum hanc eſſe luctam, quando, ſcilicet, iuſtus media nocte ſurgit ad confitendum Domino, & adſunt frequentes ſpectatores de Angelorum contubernio, & vident ſine facibus, videt abſque tædis & diuinus certaminis Præſes: dicat autem Gregorius modum pugnæ homil. 14. in Euangelia: (Gregor.) *Significat ergo Angelus* (inquit) *Deum, & Iacob, qui cum eo contendit, contemplatiui viri animam exprimit; quæ cùm Deum contemplari nititur, velut in certamine modò quaſi ſuperat, quia intelligendo, & ſentiendo de incircumſpecto lumine aliquid guſtat: quaſi ergo vincitur Angelus, quando humano intellectu intimo apprehenditur Deus*. Sed, quis finis palæſtræ? nempè, vt Iacob in alium deinceps hominem variato nomine mutetur: *Nequaquam* (ait) *Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël*. Quid verò Iſraël? nempe, videns Deum. Hoc igitur retulit ex contemplatiua lucta Iacob, vt deinceps inter Deum videntes connumeraretur: ipſi autem ſunt, quos ſcientiarum Regina Theoſophia alumnos agnoſcit; ipſi, qui Deum ſpeculantur, qui in diuina obtutum perenniter figunt. Cerne igitur, quid contemplatio Iacob attulerit; nimirum, vt litterarum rudis, doctrinarum apicem Theologiam vnius noctis pugilatu comprehenderet.

Sic itur per compendia ad ſapientiæ culmen. 42. Quid agitis filij hominum? Cur per tot ambages à vobis quæſitæ artes, quas didiciſſe exiguo interuallo expeditum ſit, ad veſtigia, ad plantas ſacras IESV, & huius crucifixi? Sic in virum perfectum euaſit Bonauentura, ſic Thomas orbi inclaruit, & neque modò abbreuiata dextera manus Domini. Aquarum penuria laborante exercitu cum ducibus, Eliſæus Vates foſſas aperiri mandat, Reg. 4. cap. 3. verſ. 16. (4. Reg. 3.) & de exſiccato torrentis gremio ſubiungit: *Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluuiam, & alueus iſte replebitur aquis, & bibetis vos; & familiæ veſtræ, & iumenta veſtra*. Quid ſpondet Propheta? ecce tellus neque puteis, neque fonte, neque amne aliquo abundat: ſi igitur ex ventorum concitatione nubes non mittant imbres, quis dabit ſitientibus optatos latices? Sed hæc Eliſæi poteſtas eſt, vt ſine ijs adminiculis pluuias accipiat; quorum tamen præſidio reliqui homines accipere conſueuere: in hoc magnus Eliſæus. Verùm, qui imbres iſti, niſi doctrinarum eloquia? Non nouum iſtud, cùm Moyſes optans, *Concreſcat* (ait Deuteron. 32. verſ. 2.) (Deut. 32.) *vt pluuia, doctrina mea; fluat, vt ros, eloquium meum; quaſi imber ſuper herbam, & quaſi ſtilla ſuper gramina*. Igitur apud iuſtos eiuſmodi pluuia abſque ijs omnibus quodammodo, quæ eruditos facere valeant, imò abſque ipſis pluuijs repletur aluus torrentis; non illis Bibliotheca, non Magiſtri, non Academica exercitamenta; & tamen qualis euaſit Magiſter Bernardus inter fagos, & nemorum ſecreta? ſcilicet, petebat, & inueniebat; pulſabat, & accipiebat; orabat, & dabatur illi menſura ſupereffluens; hauriebat de fontibus Saluatoris, cùm in manuum, pedumque aperturas defixus altiſſima extaſi gloriabatur ſe IESVM ſcire, & hunc ob plagas multas non habentem decorem; cùm tamen ſic vulneratus eſſet ſpecioſus coram Deo præ hominum, Angelorumque pulcherrimis. Stephanus apud Tilmannum in Allegorijs Biblicis, ad nominatum Regum Textum: (Steph. apud Tilm.) *Non vi-*

debis ventum, id eſt, conflictus diſputationis, neque pluuiam doctrinæ, & aluus replebitur aquis ſcientiæ. Hoc ſæpè videtur in clauſtralibus, qui Scholas non intrant, nec diſputationibus intendunt, & ſcientiam habent per gratiam. Vnde Ioannes: Non neceſſe habetis, vt aliquis vos doceat; ſed vnctio eius docebit vos in omnibus.

43. Ioan. 21. Poſtquam de mortuis Seruator euigilauit, ad Tiberiadis algas diſcipuli retia trahebant: mane autem facto ſtetit IESVS in littore; non tamen cognouerunt diſcipuli, quòd IESVS eſt, Ioan. cap. 21. verſ. 4. Sed ecce, dum cæteri caligant, prorumpit Euangeliſta, quem diligebat Magiſter, *Et dicit Petro: Dominus eſt*. Verum, cur non indicat ante Ioannem Simon, Apoſtolorum Vertex? Nonne enim hic eſt, qui, ſciſcitante Chriſto, quem dicerent homines eſſe Filium hominis, inter abſurdas multitudinis opiniones edidit memorandum teſtimonium, Filium Dei viui pronuncians? Qui igitur ad Diuinitatem vſque penetrauerat, iunior adhuc in Schola Redemptoris, cur nunc adultus Diſcens humanitatem ignorat? An ideò Ioannes plùs videt, quoniam ardentiùs amat? Sic putauerit Chryſologus ſermone 78. *Primus, qui diligitur* (inquit) *videt, quia ſemper amoris oculus acutius intuetur; & ſemper viuacius, qui diligitur, ſentit*. At non plùs amaſſe Ioannem, quam Petrum Auguſtinus contenderit tract. 124. in Ioannem: *Porrò quod Apoſtolus Petrus* (ait) *plus alijs dilexerit Chriſtum, poſſunt quidem documenta multa proferri: ſed, vt longè in alia non eamus, in ipſius tertiæ manifeſtationis Domini paulò ſuperiore lectione, quæ iſtam præcedit, euidenter ſatis appareat, vbi interrogans eum dixit: Diligis me plus his?* Quæ fuſiùs pergit oſtendere. Quando igitur non fuerit vehementior Ioannis amor, quàm Petri; non ideò potiùs vidit, quoniam plùs amaret. Quare ergo? Sanè, vt idem ſanctus Doctor aſſerit eodem tractatu: *Duas ſibi vitas diuinitùs prædicatas, & commendatas nouit Eccleſia, quarum vna in labore, altera in requie; vna in opere actionis, altera in mercede contemplationis*. Porrò, ex his duabus vitis, eam, quæ in actione eſt, Petro adumbratam; illam, quæ theoriæ vacat, Ioanne repræſentatam affirmat. Cui ſubſcripſiſſe videatur Arnoldus Carnotenſis tractatu de ſeptem verbis Domini, ad verbum: *Mulier, ecce filius*, &c. *Petro* (inquit) *commendatur Eccleſia; tibi MARIA: illi tumultuoſa negotia; tibi pacifica: illi atria, & veſtibulum, & altaria ſanguinum; tibi commendatur altare incenſi, & Sancta Sanctorum. Ad culmen myſterij tui nullus tecum admittitur*. Ergo, ſi Ioannes vitam ſpeculatiuam, Petrus Actionem deſignat; cùm acumen in videndo, atque ſcientia perſpicacior contemplationi, annexa ſit; quid mirabile, ſi quod alij intueri non valeant, Ioannes diſcernat; & caligantibus eorum luminibus, Ioannes indicauerit eum, qui in littore ſteiſſet, IESVM Præceptorem fuiſſe?

Amor acuit Intellectum. Chryſol.

Auguſt. Petrus an plùs amauerit Chriſtum, an Ioannes Euangeliſta.

Arnold.

44. Totus in Rachele Iacob, pro Rachele ſeptem anni, atque illis emenſis iterum ſeptem, atque omnes pauci videbantur nimium æſtuanti. Nihilne pro Lia, ò ſancte Patriarcha? Non annus vnus, non menſis ſaltem, aut dies, aut hora? Quæ hæc tam formoſa, quæ ſic illaqueat, ſic vendicat ſibi totum, vt ſorori nihil relinquat? Dicet vobis egregia eloquentia Richardus Victorinus in Benjamin minori, lib. 1. cap. 1. *Sed iam, quæ ſint iſtæ duæ vxores Iacob? Rachel, doctrina veritatis; Lia, diſciplina virtutis: Rachel, ſtudium ſapientiæ; Lia, deſiderium iuſtitiæ. Sed ſcimus Iacob ſeptem annis pro Rachel ſeruiſſe; & tamen videbantur ei pauci præ amoris magnitudine. Quid miraris? Secundùm magnitudinem pulchritudinis erat magnitudo dilectionis. Certè, ſi in laudem ſapientiæ aliquid tentare voluero, minus erit, quantumcunque dixero: quid enim ſapientia ardentiùs diligitur, dulcius poſſidetur? Eius decor ſuper omnem pulchritudinem, eius decor omnem excedit ſuauitatem. Quid ergo mirum, ſi Iacob in huiuſmodi ſponſæ amore flagrabat, & ſi tales ignes, ſi tantæ dilectionis flammas temperare non poterat? O quantum amabat! qualiter eius dilectione flagrabat!* Igitur Rachelis cùm arderet amplexus Iacob, mancipium Labanis vltroneè factus eſt. Sed, in quibus ſeruiuit? Nempe, in paſcendis gregibus: oues ducebat in ſaltum, ad pratum, ad fontes, hæ exercitationes, ſyluæ comites, & eremus deſiderium. At, cur non in alijs tentauit Laban? Frumenta ſereret, amputaret vineam, oleum ſub autumno exprimeret, rem domeſticam procuraret? Cui potiùs, quàm cognato, crediciſſet familiam? Tam rudis Iacob, vt nihil præterea ſciat? Oues ſolùm nouerit ad paſtum mittere, ad caulas reuocare? Verùm prudenter Iacob non aliam, quàm paſtoritiam artem velit tractare, quippe ambiebat vehemens procus, Rachelis, id eſt, ſapientiæ nuptias. Has autem vt conſequeretur contemplatiuum eſſe oportebat: non enim cum ſapientia inire connubia, niſi ſpeculantibus conceſſum: in horum illa amplexus atque oſcula ruit hilaris. Sed, quemadmodum contemplari didiciſſet Iacob, niſi apud eremum, vbi nulli tumultus, qui aſſurgentem ſuoptè ingenio animum inquietent? Sic quondam factus magnus contemplator, & citharœdus inſignis Dauid. Athanaſius homil. de ſemente: *Dauid, cum in ſolitudine paſtorali ageret, nec eſſet, cum quibus loqueretur, citharam compinxit, ex cuius concentu duo in primis conſequebatur; quod & inde ſolitudinem ſuam mitigaret, & Pſalmos caneret, & modulationis fructum perciperet, & pietatem adiuuaret: pſallebat quoque multifaria miracula Dei*. Ita igitur & Iacob, vt pſalleret, vt ore, & mente in diuina encomia prorumperet, paſtorum dilexit miniſteria, paſtorum moratus tabernaculis. Quidni enim? Sapientiæ coniungi optabat; hæc autem contemplantium ſponſa eſt. Igitur paſtor, ideò vt contemplaretur; contemplabatur autem ſapientiam, meditando conſequuturus; & quoniam orationis, ſpeculationumque labore adipiſcitur ſapientia ab his, qui pro ea ſuſpirant; propterea Salomon, cùm præ omni ſolatio ambiret ſapientiæ thalamos, hanc vt adipiſceretur, ipſo Monarchiæ exordio in Gabaon profectus eſt, orationi vacaturus: fuitque cogitatio felix: nam bibit de ſapientiæ pleniſſimis fontibus vſque ad ſatietatem.

Rich. Vict.

Solitudo contemplationi deſeruit.

Athan. Dauid Pſalmodia ſolitudinis tedium mitigat.

SECTIO V.

Quale vnicuique nomen, tales debeant eſſe & mores: turpe ementiri factis decoros titulos.

SAlomon, Pacificus nomine, imperio concors, Vis ſcire multitudinem pacis, cùm regnaret? *Habitabatque Iuda, & Iſrael abſque timore vllo, vnuſquiſque ſub vite ſua, & ſub ficu ſua, à Dan vſque Berſabee cunctis diebus* 45.

Salo-

Digitized by Google

Salomonis. Dignus planè tam ingenti principatu, qui, quod nomine ſpondebat, opere exequutus. Vtinam habiturus gloriæ multos commilitones. Sed itur in aduerſum à mortalium plurimis. Atque ille quidem toto geſtu Philoſophus: hoc & neglectus capillus, & in mento diffuſa barba, & pallium leuidenſe, deque rudi tinctura, & contempta obſonia, deiecti oculi ſignificauere. Punge tantiſper, obſiſte ambitioſæ mentis ſuperbis cogitationibus; experieris continuò ſolum Philoſophiæ vmbram: nullius tam bilioſus ſermo, tam mordax calamus: atque in his (quod mirere ſupra modum) obſequium, & Eccleſiæ, & Superis præſtari audax contendit. Alter quiſpiam ſupercilijs & fronte Cato, toga Ariſtides, verbis nouus Socrates; quantum Reipublicæ columen facie tenus? Inſidiatur in occulto furcifer, & callida fraude pauperum rapinis deuaſtat tabernas, locupletumque turres Harpya crudelis. Vbi timor, vbi ſenſus, vbi verecundia? Aliud apud vulgus oſtendiſſe, aliud in operto, & in cubilibus? Proh! Sanctis inuiſam nationem, & Chriſto exoſam, ne cum his diſſimulet, quos vel amicos habiturus ſit.

46. Dum tranſiret Seruator, præcurrens Zachæus Publicanorum Princeps aſcendit arborem ſycomorum, vt videret eum. Luc. cap. 19. verſ. 4. *Suſpiciens autem* IESVS *vidit illum, & dixit ad eum: Zachæe, feſtinans deſcende.* Verùm occurrit Chryſologus ſermone 54. & interrogans: *Si benè* (ait) *aſcenderat, quare ei dicitur, deſcende?* Porrò optimè aſcendiſſe appareat: nam ſcandit lignum, vt auctorem vitæ intueretur, probauitque rerum melior exitus fortunatam extitiſſe ſcanſionem: igitur, ſi bonus aſcenſus, quorſum imperat Redemptor, vt deſcendat? Nimirum arbor illa Crucem Domini repræſentabat, atque in ſtipite ſublimis Zachæus, Crucifixorum vnus videbatur. *Ante Zachæus* (ſubnectit Chryſologus) *aſcendit arborem, quam Crucem Dominator aſcenderet: hinc eſt, quod dicitur ei: Feſtinans deſcende.* At, nonne Chriſto gratiſſimum, Zachæum de Crucifixorum purpurata militia eſſe? Quid ipſe inclamat, quid Euangelio intonat, niſi vt Crucem baiulent, qui velint eius imitatores eſſe? Quorſum igitur diſpliceat Zachæus, quoniam de Crucifixorum notis glorietur? Animaduerte diligentiùs, Zachæum tum, cùm inter Crucifixos numerari auebat, nondum valedixiſſe malè partæ ſubſtantiæ, quam multam poſſidebat. Deſiderabat igitur Publicanus Crucifixorum titulis nobilitari; (erat nanque hoc eximiè glorioſum, & apud Deū, & apud homines.) at Crucifixorum mores reſpuebat omninò: nam interim domus omni lautitia abundans, abaci, tapetia, famulorum greges, menſa ad lenocinia, & gulam inſtructa, & totum iſtud de ſpolijs pauperum. Quoniam igitur Chriſto videbatur indignum, vt Crucifixi nomen haberet, ab onere, & moribus abhorrens, præcepit, vt è veſtigio deſcenderet. *Deſcende ergo* (loquitur Chryſologus) *vt deponas tantæ fraudis onera, pondera cupiditatis, vſurarum molem, magiſterium publicani, exactionis crudeliſſima principatum: expeditus intres pauperis Scholam, diſcipulatum miſericordiæ, pietatis vſum, patientiæ diſciplinam, ſtudia virtutum, ſcientiam Diuinitatis, tolerantiam paſſionum, Philoſophiam mortis, atque inter vitalis ligni ardua iam perfectus aſcendat.* Scilicet, cùm huiuſmodi fuerit Zachæus, qui nihil de hoc mundo habeat, qui omnia tanquam ſtercora deſpiciat, vt Chriſtum lucretur, tum poterit inter Crucifixos cenſeri. O vos, quibus cùm diuturnior fuit cogitatio, ſub Crucifixi vexillis placuit dies paucos, & breues huius vitæ traducere; attendite & videte, ſi nominibus mores conſimiles. Quorſum apud Crucifixum tam varia, tam diues ſupellex, & illa in picturis tanta laus, in menſa, in reclinatorio, in thalami vniuerſa facie? Vereor, ne & hos deſcendere iubeat, cùm apparuerit ſignum Filij hominis, & venerit cum poteſtate magna. Aderunt dies illi, & non elongabuntur. O ſi non Crucifixi, ſed potiùs crucifigentes multi inueniantur, qui de Cruce tamen ſibi ſpecioſè plaudunt!

Luc. 19.

Chryſol.

47. Tabeſcebat longa fame vniuerſus Iſraël, & iuſto Domini Eliæ non deerant alimenta: non ſi abundaſſet à fructibus terra Chanaan, fuiſſet lautior menſa Prophetæ. Cura eſt Numini de Sanctis ſuis; atque Regum aulæ inediam patientur; iuſti autem ſaturabuntur, & comedent in lætitia. Igitur ſedenti in torrente Carith, qui eſt contra Iordanem, corui deferebant ei panem, & carnes mane; ſimiliter panem, & carnes veſperi, & bibebat de torrente. Reg. 3. cap. 17. verſ. 6. Abiere famis tempora, & Iezabel, impotens femina, perſequi Eliam aggreſſa. Nec ſuſtinuit mulieris iram contra viros robuſtus Propheta. Igitur eremum petens, cùm viuere tæderet, obdormiuit in vmbra iuniperi. Excitauit ſoporatum Angelus, & iuſſit, vt comederet, quoniam grandis ei reſtabat via. Vah! quàm grandis, cum & ipſos quadraginta dies ambulare oporteret! Experiamur quos attulerit cibos ſupernus Legatus tantæ peregrinationi? Nimirum, ſubcineritium panem, & vas aquæ. Regum 3. cap. 19. verſ. 6. Quid verò hoc? Cùm ſederet quietus in herba prope torrentis hilares curſus, afferebantur carnes, tum, quando, neque labor, neque fatigatio: modò, cùm ad iter quadraginta dierum accingitur, minor eſt eſca, & demuntur carnes, præcipuum robur allaturæ? Sed intuere. Cùm in torrente Carith ſederet Elias, omnia in pace erant; pace autem vigente omnia iucunda ſunt; quare & iucunda decens tempora, lautior Vati exhibetur eſca, de carnibus, nimirum: cùm verò inſaniret Iezabel, perſequutio regnabat; eius autem, qui ſub perſequutione eſt, triſtis & deiectus eſt habitus. Vt igitur mores nominibus coaptarentur, quando Elias de ijs, in quos perſequutio deſæuiebat; horum autem, ſicut vile eſt nomen; ita & cibi & veſtis, & reliquus ornatus; voluit Angelus eos tantùm afferre cibos, qui afflictorum proprij: panis autem eſca lugentium; carnes in hilaritate poſitos decuere: atque ideò cùm à vultu Iezabelis fugeret Vates, panis ei ſolùm datus, atque panis ſubcineritius quidem. Tertullianus libro aduerſus Pſychicos, de ieiunio, cap. 9. *Reuertor* (ait) *ad Eliam. Cùm corui illum pane, & carne ſaturare conſueuiſſent, cur poſtmodum apud Berſabee Iudææ excitato ei de ſomno quidam ille Angelus ſine dubio, panem ſolum, & aquam obtulit? Defecerant corui, qui eum liberalius paſcerent? An difficile Angelo fuerat, aliquem aliunde de conuiuio Regis miniſtrum cum inſtructiſſimo ferculo raptum ad Eliam transferre, ſicut Danieli in lacum leonum eſurienti prandium metentium exhibitum eſt? Sed conſtitui oportebat exemplum, docens, in tempore preſſuræ, & perſequutionis, xerographijs eſſe viuendum.* Benè Septimius addidit: *In tempore preſſuræ, & perſequutionis.* Poſtulabat enim ipſum temporis nomen, quod à preſſura, vt alimoniæ nihil de lauto, lætove haberent,

3 Reg. 17. & 19.

Perſecutionis tempore ieiunandum.

Tertull.

rent,

rent, alioqui non eſſent conuenientes luctibus & preſſuræ dapes; & diuerſa fuiſſent, quàm titulus, ſignificata.

48. Nudus patibulum aſcendit Chriſtus, & cùm haberet amictus imperij indices, ſpoliari voluit, priuſquàm aſcenderet. Ambr. Cape ab Ambroſio lib. 10. in Lucam, ad cap. 23. *Pulchrè autem aſcenſurus Crucem, regalia veſtimenta depoſuit: vt ſcias, quaſi hominem paſſum eſſe, non quaſi Deum Regem, etſi vtrunque Chriſtus: quaſi hominem tamen, non quaſi Deum Cruci eſſe ſuffixum; iudicio quaſi victor aſſiſtit; ad paſſionem tamen quaſi reus humilis venit.* Sed, quare tunc purpuram reiecit, qui verè Rex erat, & Princeps Paſtorum? Nempe, vt præclarè aduertit Ambroſius, tunc, & Diuinitas, & Maieſtas abſcondita, & inſpicientium oculis innotuit ſolùm homo in labore, & ærumnis poſitus: itaque erat ipſe ſtatus in primis miſerabilis, & ſupplicium infame, atque vſque in eum diem homuncionum tantùm, & qui de viliſſima plebe erant: abſurdum igitur putauit Redemptor, vt homo in calamitate poſitus, & factus omnium peripſema, regiam affectaret maieſtatem. Gaudeant purpuræ ambitione, & faſtum præferant, qui in domibus Regum ſunt, & ducunt in bonis dies ſuos, quoniam & in momento ad Inferos deſcendent: Crucifixum talia non decent; ſed patientia, longanimitas, manſuetudo, contemptus ſui. Quid tumidè de Crucifixi Schola te eſſe iactas, & gloriaris cum Phariſæo ſuperbè te non eſſe, ſicut alij homines ſunt, qui vigilijs carent, ieiunia ignorant, veſtem horridam neſcierunt? & tamen vſque ad cœlos pertingit eleuato cordis, & adorari tanquam Deus velis? Si non in omnibus Prælatus obſecundet, ſi quiſquam increpatorio ſermone læſit, inſanis & exilis, & cum Lucifero ſeditionem, turbaſque moliris; ſcilicet, te non eſſe quaſi vnum de populo; conſilio, nobilitate, doctrina fulgere. Fateor: habes veſtimenta regalia: ſed memento te eſſe de Crucifixis; & quoniam Crucifixorum Anteſignanus, arborem conſcenſurus, regalia veſtimenta depoſuit. At portauit etiam in Cruce diadema: nam coronatus apparuit, inquis. Ita quidem: ſed neque in hoc latum vnguem à Crucifixo receſſit: nam, quod honoris eſt, abdicauit, chlamydem, videlicet, quia ex purpura erat: diadema autem, quoniam punctiones, & opprobrium (de ſpinis, nempe, frontem laceraturis) magis, quàm adorationem, erat allaturum, lubens vertici induit; talis, qui per Crucem nos redemit, ſemper attendens, vt qualis fuiſſet habitus, quale nomen, ſimiles extitiſſent & mores; nihilque eſſet in verbis, nihil in geſtis, quod à Crucifixi ſubmiſſa patientia abhorreret.

49. Præceſſit in Dauide ſpecimen. Saltabat totis viribus ante Arcam Domini, ephod lineo accinctus. 2. Reg. 6. Reg. 2. cap. 6. verſ. 14. Quem cùm Michol vxor eius, filia Principis, per feneſtram proſpectans vidiſſet, deſpexit in corde ſuo; tolerabile, ſi non & in verba prorumpere auſa mulier: *Quàm glorioſus* (inquit) *fuit hodie Rex Iſraël, diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum, & nudatus eſt, quaſi ſi nudetur vnus de ſcurris?* Verùm, quare non acriùs obiurgauit procacem feminam ſanctus Dauid? an non debuerit, cùm de ſacris ageretur, & Deus magis, quàm homo contemneretur? Certè, non ſic leniter Iob reſpondit, cùm & ipſius exorbitaret coniux, & de Numinis paterna caſtigatione non rectè ſentiret: Iob. 2. *Quaſi vna de ſtultis mulieribus locuta es*, (inquiebat cap. 2. verſ. 10.) At non minor ſtultitia Micholis, quæ ludibrio habuit Deo factum obſequium. Quare igitur non & Iobum æmulatus Dauid? Sanè, quamuis Dauid Rex eſſet, & ipſius Michol & caput & dominus, & ob hanc cauſam iuſtè reprehendere poſſet: ſed tamen, quia ephod induit, & de minori Leuitarum ordine fieri voluit, decuit, vt verbis & opere Sacerdotem eſſe ſemel oſtenderet; oportet autem Sacerdotem loquela modeſtum apparere: oportet quoque eum, qui de Leuitarum infima ſit claſſe, vt non audeat Reginam obiurgare: hoc aut ad Summum Antiſtitem, aut ad Leuitarum proceres attinet, quos etiam & cum reuerentia dicere conuenit. Ne igitur Dauid ab eo, quem portabat, habitu, moribus diſcrepaſſe videretur, & vltra menſuram ephod geſtantis progredi, Reginam increpando, diſſimulauit iniuriam: non verbum protulit, quod non minores Leuitæ pronunciare valuiſſent. Hinc Petrus Damianus Apologetico de contemptu ſæculi, cap. 18. S. Petr. Dam. *Cùm Dauid Michol filia Saül obiurgaret, dicens: Quam glorioſus fuit hodie Rex Iſraël diſcooperiens ſe ante ancillas ſeruorum ſuorum? vt oſtenderet, quia eadem humilitas vigebat in mente, quæ parebat in corpore; non iratus efferbuit, non elatus verba reſpondit; ſed humiliter dixit: Ante Dominum, qui elegit me, vilior fiam plus quàm factus ſum, & ero humilis in oculis meis. Nonnulli enim, quò ſe deformiùs in exteriori compoſitione deijciant, eò de ſe intrinſecùs maiora decernunt.* Itaque, quoniam humilis erat ſtatus, quem tunc referebat Dauid, Leuitæ, ſcilicet, minoris; excelſa autem fortuna Michol, taxare noluit: arrogans enim haberetur ſic agens, cùm ſuperbum ſit ab humilis conditionis viro ſublimes homines reprehendi: hoc enim eſt velle inopem locupleti parem fieri. At verò cùm Iobus omni pompa ſpoliatus fuiſſet, aula, ſatellitio, amicis, deſtitutus, quam ille patiebatur egeſtatem, eandem ſuſtinebat & vxor illius: quare coniugem obiurgans fortunæ cancellos non prætergrediebatur; neque enim humilis excelſum, pauper diuitem increpabat, nihilque committebat Iobus, quod eſſet præter decorum, aut nominis, aut officij, aut ſtatus, ac proinde, & Iobus benè egerit, quoniam vxorem diuinæ Prouidentiæ immemorem acriori inuectiua perſtrinxit: Dauid quoque rectè fecerat coniugem ſuſtinendo, & ab increpatione, pro illis rerum circunſtantijs, temperans.

Poſtquam ex hominibus primi Numinis mandatum tranſgreſſi de vetito fructu guſtarunt, nuditatem erubeſcentes, conſuerunt folia ficus, & 50.
fecerunt ſibi perizomata. Geneſ. cap. 3. verſ. 7. Geneſ. 3.
Quamobrem de ficu magis, quàm de alterius ligni folijs? Scilicet, quoniam luctibus, & pœnitentiæ aptiores illius frondes: nam dolebant ſuper commiſſis, & ſatisfactum elegerant de ficubus, quòd horridiora eſſent folia, & pungerent magis. Ficus folia aſpera. Iren. Diſce ab Irenæo lib. 3. cap. 37. *Per ſuccinctorium, quod ſibi Adamus circundedit, ipſo facto oſtendit ſuam pœnitentiam, folijs ficulneis ſemetipſum contegens, exiſtentibus & alijs folijs multis, quæ minùs corpus eius vexare potuiſſent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit conterritus timore Dei, & retundens petulantem carnis impetum; quoniam indolem, & puerilem amiſerat ſenſum, & in cogitationem peiorem venerat, frænum continentiæ ſibi, & vxori ſuæ circundedit, timens Deum, & aduentum eius expectans, & velut tale quid ſignificans: Quoniam, quam habui à Spiritu ſanctitatis ſtolam amiſi per inobedientiam: & nunc*

cognoſco,

cognoſco, quoniam ſim dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præſtat; mordet autem, & pungit corpus. Qua oratione planè ſignificat Irenæus Paradiſi primos incolas ad fletum, & ſatisfactionem poſt commiſſam noxam citò conuerſos. Sed, ecce adeſt ſubitò Creator iratum plenus, & increpans rebelles: hoc enim illud eodem capite, *Vocauitq; Dominus Deus Adam, & dixit ei: Vbi es?* Quam interrogationem Ambroſius expendens libro de Paradiſo, ca. 14. *Quid eſt ergo? Adam, vbi es? id eſt, non in quo, ſed in quibus es? Non ergo interrogatio eſt: ſed increpatio. De quibus, inquit, bonis, de qua beatitudine, de qua gratia, in quam miſeriam incidiſti. Dereliquiſti vitam æternam, & attumulatus es morti, conſopitus errori. Vbi eſt illa tua benè ſibi conſcia confidentia? Timor iſte culpam fatetur, latebra præuaricationem. Vbi ergo es? hoc eſt, non in quo loco, quæro; ſed, in quo ſtatu? Quò te deduxerunt peccata tua, vt fugias Deum tuum, quem antè quærebas?* At, quomodo verus fuerit Ambroſij ſermo? Si enim, antequàm Numen ad auram poſt meridiem deambulaſſet, Adam commiſſa ſcelera deteſtatus, cilicium induit ex pungenóbus folijs, cur non ſic dolentem Creator blandè excipit, ad amplexus, ad baſia vocat, ſtolam primam & annulum proferri imperat, vitulum ſaginatum occidi iubet? Nonne enim conſueuit ita facere? Nonne de longinqua regione venientem filium iuniorem his deliniuit obſequijs? Sed intuere primi hominis peruerſam malitiam. Peccatorum quidem eſt abſcondi à facie Omnipotentis, nolle confiteri delicta, latere in iniquitate ſua: pœnitentium eſt operiri obſcuro & cruciante amictu: igitur volebat Adam apparere cum inſignibus dolentium, & habere nomen, famamque compunctorum; verùm, cum honore iſto ſimul coniungere peccantium opera, & ſicut ipſi faciunt, celare delicta ſua: ob hoc igitur Deus increpat, hoc malè habet Numen, quòd alter haberi, alter voluerit eſſe Adamus; videri quidem pœnitens, eſſe tamen peccator. Verum igitur eſt, & quod Irenæus adſtruit, ſub pœnitentium ornatu occurriſſe Deo primos homines; veraque etiam Ambroſij ſententia alentis, voces Creatoris ad Adamum, increpatorias fuiſſe; quoniam, ſcilicet, nundinaria tantùm illa erat pœnitentia, & gloriæ aucupium.

Ambr.

51. Stupenda vſus patientia Chriſtus ab exordio paſſionis, duos quidem; & hos leniter tamen, reprehendit; nempe, diſcipulum infidum Iudam, cùm ab eo traderetur, inquiens: *Iuda, oſculo Filium hominis tradis?* Luc. 22. verſ. 48. & brutum illud caput, atque immane, à quo alapa ſæuiſſima impacta, dicens: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi autem benè, quid me cædis?* Ioann. cap. 18. verſ. 23. At Iudas nondum omnem exuit verecundiæ ſenſum, de more apoſtolicæ inſtitutionis, oſculo, non contumelia Præceptorem excipit, adnotauit Hieronymus lib. 4 in Matthæum, ad illud ca. 16. *Et confeſtim accedens, &c. Tamen adhuc* (inquit) *aliquid habet de verecundia diſcipuli, cùm non eum palam tradit perſecutoribus, ſed per ſignum oſculi.* Cur igitur eodem modo perſtringit, quo illum impudentiſſimum, qui omnem beſtiarum vicerat immanitatem? Idemne maxillam blando attigiſſe oſculo, atque ferrea, & impatienti manu luridam reddidiſſe? Verùm conſidera, quid tentauerit Iudas? amici nomen poſſidere, opus habere inimici. Ambroſius lib. 3. de Spiritu ſancto, cap. 18. *Si multi ſe nominem Chriſtianos, nomen vſurpant, non omnes mercedem habent: Iudas accepit oſculum, ſed audiuit: Iuda, oſculo Filium hominis tradis? hoc eſt, amoris pignore ſcelus imples, & pacis inſtrumento odia ſeris, & charitatis officio mortem irrogas?* Igitur, quòd Iudas ſocij nomen, & famam occupare vellet; renunciaret autem amicitiæ ſanctiſſimis operibus; dicam, grauiùs tulit Redemptor, quàm ſi in faciem verberaretur palàm. Ita quidem exiſtimauit Leo Papa ſermone 1. de paſſione, cap. 3. *Impius Iudas vim ſceleris per ſpeciem pacis incipiens, ſignum traditionis ſeueriore telis omnibus oſculo præbuit.* Cùm itaque Leo Magnus aſſerat, telorum omnium violentia peius extitiſſe baſium illud, vicit & impactæ alapæ crudelitatem; ac proinde non mirum, ſi quemadmodum Chriſtus eum, à quo in maxilla dira impietate cæſus ſit, reprehenderit, Iudam quoque increpauerit.

Luc. 22.
Ioan. 18.
Hieron.
Ambr.
Leo Pap.

52. Hebræorum peccata dum enumerat Pſalmographus Stropha 105. verſ. 14. illud habet: *Et concupierunt concupiſcentiam in deſerto, & tentauerunt Deum in inaquoſo.* nimirum de alimentis conqueſti, & pro eſca gementes. Sed, quamobrem Vates eremi memoriam intulit? num ad gulæ exaggerationem? At, ſi qua re excuſantur, hac quidem vnicè: quippe ſi iuxta vrbem viuerent, vbi forum vænale, & pecuniæ obediunt omnia, vltione digni extitiſſent, quoniam argento comparare poterant, & ad vendentes ire debuiſſent: in remotiſſima autem, & à villis, & ab oppidis regione quis ſuppeditaret, niſi ille ſolùm, qui dat eſcam omni animæ, etiam pullis coruorum inuocantibus? Non igitur ideo delinquentes, quoniam in deſerto & loco vaſtæ ſolitudinis concupierunt concupiſcentiam. Verùm præclarè Spiritus per Dauidis Muſicam ob hoc redarguit: nam certè cùm in ciuitate lenocinia, & gulæ irritamenta ad manum ſint, non admodum ſtupendum, qui oppidanam vitam profitentur, ſi in eiuſmodi labantur vitia: neque enim ipſe ſtatus ab his omnino abhorret. Sed, qui deſertis vrbibus, nemora, & ſaltus amarunt, eremicolæ ſunt, & Monachorum inſtituta æmulantur: debent igitur in eremo verſantes eremi colere ritus, obſeruantias ſuſtinere: at verò turpiſſimum in Monacho, & ſolitudinis amatore, ſollicitum eſſe, quid manducet, & bibat; hæc enim gentes inquirunt. Soliuago ſatis eſt, de torrente in via bibere, arborum poma decerpere. Concinnè igitur Dauid obiurgat, quoniam cùm in deſerto habitarent, non ſicut eremi cultores, agreſti eſca contenti fuerunt; ſed oppidanos imitati, lautitias optarunt: debuerant, quoad in deſerto erant, mores ad deſerti vſum formare. Scitè Chryſoſtomus tom. 1. in allegatum Pſalmi verſum: *Duo autem peccata commiſit: vnum, quòd in deſerto, vbi philoſophari, atq; ab omni cupiditate abſtinere oportebat, carnium concupiſcentia tenebantur: alterum, quòd cùm aquæ inopia laborarent, non eam peterent; ſed Deum tentauerunt.* Dixit eximiè Chryſoſtomus, deſertum ad Philoſophiam ordinatum, non ad ſeruiendum gulæ.

Pſal. 105.
Eremitę paucis contenti eſſe debent.
Chryſoſt.

53. Cùm eleuatum eſſet cor Oziæ, & neglexiſſet Dominum, ſacra profanis copulare aggreſſus, adolere voluit incenſum ſuper altare thymiamatis, Paralipom. 2. cap. 26. verſ. 16. Sed reſtitit Azarias Sacerdos, & cum eo alij Flamines octoginta, Viri fortiſſimi. Fuere autem Azariæ verba: *Non eſt tui officij, Ozia, vt adoleas incenſum Domino, ſed*

2. Par. 26.

Digitized by Google

no, ſed Sacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſmodi miniſterium. O vtinam tales Antiſtites haberet Eccleſia, qui regiam non formidarent poteſtatem: ſed liberè monerent errantes; præſertim cùm in ſacra auctoritatem indebitam ſæculi Rectoribus, vendicant ipſi nonnunquam præcipui aulæ paraſiti. Quid Regem facere prohibituri ſint, qui Regis gratiam modis omnibus ambiunt? Non de horum cenſu animoſus Azarias. Sed tamen miror, cur non Regem appellauerit: verùm omiſſa principatus memoria, tanquam priuatum alloquutus hominem, *Oziam*, abſque alijs titulis, ſimpliciter nuncupauit. Quid? An ob iram, & furorem deſpexit? Minime quidem: alia fuit cauſa: quippe aliter vulgus nomina, aliter Sancti imponunt: apud plebem quicunque purpura & diademate ſplendet, & in alios dominatum exercet, Rex habetur; Sancti autem, & Viri ſummi non ita: opera, mores, ſermonem penetrant; hæc ſi titulis digna ſint, nomen adhibent; ſin verò nomen diuerſum à moribus, delent continuò. Cùm igitur Azarias nihil intueretur in Ozia, quod Regis appellatione dignum eſſet; ſed facta omnia tam grandi vocabulo aduerſarentur; noluit Regem appellare, indecorum arbitratus nomen habere opere & mentis vacuum.

Chryſoſt. Chryſoſtomus tom. 1. hom. 5. in verba Iſaiæ: *Vidi Dominum, &c. Non appellauit Regem, neque titulo principatus appellauit, propterea quod ipſe præueniens ſeſe dignitate decorat.*

54. Huiuſmodi aliud apud Moyſem, dum texit de cataclyſmo hiſtoriam, Geneſ. cap. 6. verſ. 12. *Cumque vidiſſet Deus terram eſſe corruptam, (omnis quippe caro corruperat viam ſuam ſuper terram.)*

Gen. 6. *dixit ad Noe,* &c. Sed, quinam corruperant viam ſuam? Nonne homines tantùm? quippe peccati ſolum rationalis capax eſt, creatura eum ea ſolum libertate prædita ſit: quando igitur ab homine omnis corruptela, & offenſio, quamobrem appellat carnem, & terram, occultato genuino rationalis ſubſtantiæ vocabulo? Reſoluit ſapienter quæſtionem Chryſoſtomus homil. 23. in Geneſim:

Homo apud Deum quid. *Tunc enim homo eſt.* (inquit) *quando virtutem colit: neque enim ſpeciem habere hominis, & oculos, & nares, & os, & genas, & cætera membra hominem eſſe oſtendunt; hæc enim membra ſunt corporis: hominem illum dicimus, qui imaginem hominis ſaluam retinet: quæ autem eſt imago hominis? rationalem eſſe. Quid ergo? annon & illi fuerunt rationales? Verum non hac ſolum fuerit hominem eſſe, ſed & virtutibus eſſe deditum, & vitia fugere.* Quoniam igitur eius ſæculi mortales humanæ nobilitatis obliti, in brutæ, atque carneæ naturæ mores declinarint; non putauit diuinus Scriptor alio afficiendos vocabulo, quàm mores promeruerant, hi quando carnem, & terram ſapiebant; & carnem, & terram eos vocauit.

Chryſoſt. Subaddit Chryſoſtomus: *Vidiſti, quomodo ob malitiam, carnem eos vocat., & non homines? Et iterum, vbi proceſſerimus, ſtatim audiemus, terram eos nominari à diuina Scriptura, eo quòd terrenis cogitationibus abſumantur: dicit enim: Corrupta erat terra coram Deo. non de terra ſenſibili loquitur; ſed inhabitatores terram vocat.*

55. Atque hinc illud eſt in Angelis, nobiliſſimis Mentibus, commendatiſſimum, quòd ipſa legatio, & miniſterium nomen illis accommodat, idque ſemper egerint, quod titulo præmonſtrant: itaque, ſi Archangelus MARIAM ſalutans, Gabriel, id eſt, fortitudo Dei, appellatur; exequutus & ipſe fuit nomine comprehenſum; ſcilicet, annunciauit myſterium, in quo Dei virtus præcipuo quodam iure elucebat.

Angelorum fixa & ſtabilia non ſunt nomina. Et Iacob quidem Angeli, quocum luctabatur, nomen ſcire deſiderans, rogauit, panderet, quis diceretur? Geneſ. cap. 32. verſ. 29? At ille certum nihil retulit.

Gen. 32. Lyran. Quamobrem? Acutè Lyran. ad præfatum caput: *Cur quæris nomē meum? Ac ſi dicat: Fruſtra quæris: quia & ego, & alij Angeli in miniſterium miſſi, non habemus fixa, & ſtabilia nomina; ſed diuerſa ſortimur nomina ſecundùm legationes, ad quas mittimur.* Igitur, ſi Angelus diſcordes conciliat, à pace nomen imponitur: ſi docet, à ſcientia: ſi propugnat, à robore. O præclaram beatiſſimorum Spirituum Rempublicam! in qua merita probantur ante collata nomina, atque titulos; nullum ibi in vocabulis mendacium, nulla deceptio: quem ſcientem denotat cognomen, is ſapientiſſimus eſt; quem demonſtrat fortem, is ſtrenuiſſimus; quem locupletem indicat, ditiſſimus eſt: ita veritas vbique regnat apud ciues patriæ illius admirandæ, & cum nominis claritate, atque fama certant opera. Salomon ergo, vt & ipſe ſummæ huius laudis gloriam aliquam conſectaretur, nomen intuitus ſuum, quod pacem, atque tranquillitatem ſubditis pollicebatur, nempe, Pacifici vocabulum; ſtuduit, vt & mores, atque dominatus nomini reſponderent: quare tumultus, atque bella declinauit, adſcitis in amicitiam finitimarum gentium Toparchis, alijſque prudentiæ artibus: & cùm regnorum maximam quietem deprædicarent aliæ nationes, ſimulque ſtupeſcerent; omnes Pacifici titulum approbare, omnes dicere tam ſpecioſo epitheto iuſtiſſimè donatum fuiſſe.

SECTIO VI.

Homines erga Deum negligentes plerunque, & illiberales; erga profana diligentes, atque profuſi.

SVB Principe Salomone floruiſſe Palæſthinam pace, diuitijs, bonorum omnium copia gaudentem, vidimus nupera Sectione. 56. Vnde rerum tam fecundi curſus? Munirum, primus Regis labor templum admirabile Deo fabricare, ſacra diſponere, religionem promouere: & quanquam ille in pluribus ædificijs glorioſus extitit, quæ in Hieruſalem, atque in Libano conſtruxerat, viceritque omnium Gentium pompam; tamen profanis dicata vſibus ſplendore & magnificentia à diuinis ſuperata. Ergo, cùm Salomon Deo meliora ſemper detulerit, retribuit & Salomoni Numen, optima in illum conferens, cui inuidere poterat vniuerſus Orbis. O ſi mortales ſaperent, & primùm quærerent regnum Dei, potiora Superis obtuliſſent; quomodo ſtatim hæc, quæ tantùm dilexerunt, caduca, & euaneſcentia, adijcerentur eis? Non diſcent exemplo Salomonis, & Deo præcipua tradiderint, ſaltem vt reuertantur cum fœnore? O & in amata lucra ſegnem populum! Sed vecors natio eſt, gens abſque conſilio, & intelligentia: alea, commeſſationibus, ſcortatione diſſipauerint patrimonium amplum: pauperi negauerint, quas & canibus non vetuerint micas de

menſis

Digitized by Google

menſis dominorum cadentes. Ad Circi ſpectacula, ad hiſtrionum acroamata, & fabulas prompti & alacres; non hyems, non ventus, non pluuiæ retardauerint: ad verbum ſalutis audiendum pigri, & oſcitantes. Ad ſuas vlciſcendas iniurias, ad Dæmonum exequenda mandata veloces: ad Numinis repetendum honorem, ad eius obtemperandum præceptis tardi, & imparati. Verùm experiamur, an gratis à nobis hæc dicantur; an Scripturæ aſſerere cogant.

57. Pugnaturus aduerſum Philiſthijm Saül, nouus Monarcha, adiurauit populum dicens: *Maledictus vir, qui comederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar de inimicis meis.* Reg. 1. c. 14. verſ. 24. (1. Reg. 14. & 15.) Ionathas regnorum hæres de paterna adiuratione ignorans, extendit ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis, & conuertit manum ſuam ad os ſuum? excanduit infinitum Saül, neque mediocri aliquo placatus ſupplicio, mortem Ionathæ dare, ſi non omnis obſtitiſſet populus, & grauem metueret tumultum, deſtinauit omninò: tantùm in eo irarum, ob violatum mandatum, vel etiam à filio; quem tamen ſtrenuè amabat. Itur & altero die in certamen aduerſum Amalec; quid autem facturus eſſet Saül, victor futurus, Legatus Domini, Samuël, indicauit aſſerens, Reg. eodem volumine, cap. 15. verſ. 3 *Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius aliquid; ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum, atque lactantem, bouem, & ouem, camelum, et aſinum.* Committitur pugna, ſuperatus Amalec; quid triumpho potitus egerit? Mactationem exercuit, & trucidauit à maximo ad infimum vniuerſos, etiam irrationalia, armenta boum, & greges ouium, atque caprarum, & cum aſinis camelos? Certè occidit, & ſanguine enſem tinxerat: at vulgus interfecit in ore gladij; pepercit autem his, quæ potiſſimùm delenda fuerant, nempe, Agag Principi Amalecitarum, optimis gregibus ouium, & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis, quæ pulchra erant. At ignorabat præceptum eſſe à Domino, ne quid illæſum maneret; ſed in homines, & omne inſtrumentum ferociter gladius victoris? Sciebat manifeſtè. Cur igitur nunc tam ſupinus in exequendis mandatis, qui contra Ionatham ita nimius, & penè ſuperſtitioſus? An, quoniam ad noſtra delicta cæcutimus, & ne trabem quidem in noſtris animaduertimus oculis, in proximis & feſtucam videmus, imò & feſtucam arbitramur horrendum ſcelus, quod niſi morte, aliove ſupplicio expiari non valeat? Sed intuere præceptorum differentiam: nimirum, quod tranſgreſ- (Ad noſtra delicta cæcutimus.) ſus fuerat Ionathas imperium, Saülis erat: *Iureiurando enim conſtrinxit pater, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie.* At Saülem ipſum obligans diuina extiterat iuſſio: ergo, quoniam mortales diuinis imperijs ſegniter obtemperant; ſuas autem leges ne in minimis offendi permittunt, ideò Saül, & Amalecitarum Optimatibus, & meliori prædæ indulget; & aduerſus Ionatham vſque ad furorem excandeſcit. Innuit Theodoretus (Theodor.) quæſt. 33. & 34. in 1. Regum: *Quomodo* (inquit) *pepercit Amalec; & pecoribus eius, quæ iuſſit occidi? Ipſe quidem, cum anathemate ſanxiſſet, vt nemo ſumeret cibum, aut potum, illum quidem, qui ex ignorantia decretum erat tranſgreſſus, voluit interimere: cum Deus autem vniuerſorum Amalec ſubieciſſet anathemati, non pauca, at parua aliqua; ſed plurima accepit ex anathemate. Infelix, cum Deus iuſſiſſet punire, miſertus eſt; & cum Deus morte damnaſſet, ipſe, vt exiſtimauit, vitam tribuit. Non fuit ergo paruum eius peccatum: ſed maximum.*

Tandem reluctans Propheta (Ionam ſtatim intellexeris,) in Niniuem delatus, ſeuerus Vates: nam 58. continuò ſpatioſæ, atque opulentæ vrbi vaſtationem, extremamque annunciauit ruinam: *Adhuc* (inquit) *quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur.* Compunguntur ad ferale nuncium vniuerſi, dolent cum Rege ſuo in ſacco & cinere; & miſeratus Creator veniam peccatrici conceſſit ciuitati. Quid? nonne ad ſtupendam miſericordiam lætatus eſt Ionas ſuper omnibus diebus vitæ ſuæ? Quod enim gaudium his, qui annunciant Euangelium pacis? Nonne & vnius amiſſæ recuperatio ouiculæ, de qua & Angeli lætantur, & tripudium eſt in cœleſtibus? Ecce habes vrbem, & terrarum ambitu, & ciuium multitudine nationi parem, de malitia gementem deteſtantem antiquas ignominias; non tympanum, Iona, ſumis, & ducis choros canentium in voce robuſta; quoniam bonus Dominus, quoniam in ſæculum miſericordia eius? Sed intuere: iacet mœrore confectus Vates, triſtatur vſque ad mortem, neque aliud ſolamen magnitudini infandi vulneris, quàm ſi hanc relinquere auram tribuatur miſero: *Et nunc, Domine, tolle, quæſo, animam meam à me; quia melior eſt mihi mors, quàm vita.* Ionæ cap. 3. verſ. 3. (Ionæ 3.) Quis te morbus occupat, Iona? quæ tormentorum anſæ? Aſpicis vnà, Deo honorem, proximis emolumentum creſcere: extracta ciuitas magna, quæ paulò minùs habitabat in Inferno, è profundo lacu: refulſit, ſi quo vnquam tempore, ab initijs rerum, Dei clementia: quem exhilareſcere oporteat, ſi Vates mœrore conſumantur? At contemplare in his neſcio quod detrimentulum famæ prophetalis: ſcilicet, oraculi vim non percipientes, Ionam mendacem vaticinantem dicturi ſint, quoniam vtique euentus alienus à cortice verborum. O deflendam humanæ mentis imbecillitatem! Plùs concitare valeat ad triſtitiam inconſolabilem vana quædam ſuſpicio læſæ propriæ famæ, quàm tot argumenta, & à proximorum ſalute, & à Dei encomijs mutuata, ad reficiendum animum: charior nobis ſtilla vna proprij honoris, quam Oceanus diuinarum laudum. *Mærore afficitur Ionas,* (ait Theophylactus,) (Theophyl.) *non tanquam ſeruatis inuidens; neque tanquam in terminationibus hominum voluptatem capiens: cæterùm, quia periculum erat, ne ipſe etiam mendax putaretur, quique ſeu præſtigiator aliquis fruſtrà turbauerit, non ex ore Domini loquutus.* Ergo ob leuem auram maculandæ famæ abſorbetur triſtitiæ barathro Ionas; ob Dei, ob proximorum commoda non eriguntur tantillum ſpiritus.

Sed vadit extra vrbem Propheta: eamus comitatum: extendit venas hedera, creuere folia, 59. cancellantur; & gauiſus naturæ opificio, de tentorio hilaris Ionas, ſpernebat ſæuientis Phœbi rotam: ſedit itaque ſub vmbra illius, quam deſiderauerat. Fuit breuis conſolatio: parauit Deus vermem aſcenſu diluculo in craſtinum, & percuſſit hederam, & exaruit: en ſecundò renouata lamenta, & mortem iterum inuocat: tantùm doloris attulit vnius hederæ marceſcentis occaſus; nec potuit ſufferre vlteriùs Numen iniuſtam querelam: *Tu* (inquit) *doles ſuper hedera, in qua non laboraſti, neque feciſti, vt creſceret, quæ ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna nocte periit: & ego non parcam Niniue ciuitati magnæ, in qua ſunt pluſquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt,*

ſcunt, quid ſi inter dexteram, & ſiniſtram ſuam, & iumenta multa? Itane, Iona, hoc æquum, hoc conueniens eſt, pro infructuoſæ plantæ ruina ſic triſtari, & ad proximorum irreparabile damnum ſiccos habuiſſe oculos? Saltem meæ exiſtimationis non te aliquis tangit affectus? Quid de mea patientia, quid de inexhauſta bonitate dicturi mortales, ſi ad tantas miſerorum voces; inexorabilem intueantur? Neque emphaſi caret illud, *Tu*; videlicet, qui Propheta ſis, quem ego à morte, à maris, a ceti periculis liberaui; qui in lege eruditus, qui miſſus ad prædicandum Gentibus: ob hos omnes titulos charior tibi eſſe debuit vnius animæ recuperamen, meæ vel cum vno delinquente bonitatis ſpecimen, quàm quicquid inter peritura exquiſitum, rarumque eſt: nunc autem contingit, de hedera, obſcura, & ignobili planta, plùs doluiſſe, quàm de vaſtiſſima vrbis calamitate. Hæccine decent? Theodor. Benè Theodoretus: *Te*, inquit, *vtar Iudice. Conſidera, an æquum ſit, te ex cucurbita dolere, quam non coluiſti: an non æquum ſit, me tantæ vrbi non ignoſcere, quæ à me creata eſt, in qua habitant pluſquàm duodecim myriades virorum, qui ignorant dexteram, & ſiniſtram.* Baſil. Seleuc. Scitè quoque Baſilius Seleucienſis orat. 12. *Floſculi misereris, ego ciuitati non parcam? Eſto peccatores damnes, quid habes, quo recens natos incuſes?*

60\. Mundi delectationes breues. Lyran. Neque omittenda Lyrani tropologia, quoniam plurimùm deſeruit noſtro inſtituto: interpretatur enim carnis oblectamenta, hederæ vmbraculum: *Et fecit ſibi* (ait) *vmbraculum in dilectione temporalium: & idem ſignificatur per hederam citò productam, & citò areſactam: nam huius mundi delectationes ſunt valdè breues, propter quod de ſubtractione earum, ſapientibus non eſt dolendum.* Quid igitur Ionas ad proximorum emolumenta, ad Dei amplificandam gloriam pigritans, & hærens, atque idem vltra modum triſtis, quia hedera marcuerat, deſignat, niſi filios ſæculi, tepidos orthodoxos? Nempe, ſi dicatus ſpectaculis dies, ſi taurorum agitationi, ſi theatrali fabulæ, ſi ludicræ pugnæ, tenebroſus illuxit, & vicere Apollinem atræ nubes, tonitrua, atque imbres parituræ, lugent quaſi in morte primogeniti, & concitantur aduersùm Superos; & vtinam non aliquando blaſphemiam execrabilem euomant: at verò, vt hoc ipſum contingat per Quadrageſimæ feriam aliquam, quando euangelizantes in Sion, quaſi tubam exaltant vocem ſuam, & ſanctificatur ieiunium; tantùm abſit, vt doluerint, quin magis lætantur plurimùm oblatam occaſionem, qua, citra populi murmur, concioni deeſſe valeant; nempe, ad diuina ignaui, atque ſocordes; ad ſtulta, atque profana alacres, & ſeduli.

61\. De hac maleolenti ſentina Iudas Iſcariotes, latro, & detractor. Noſtris, quę effutiuerit, quando Maria Magdalena caput, atque pedes IESV vnxerit fracto alabaſtrite nardi piſtici: Math. 26. Ioan. 12. *Quare* (inquit) *hoc vnguentum non veniit trecentis denariis, & datum eſt egenis?* Matth. 26. verſ. 9. Ioan. 12. verſ. 5. At, quamobrem, quando eadem in domo Simonis attulit alabaſtrum vnguenti, & pedes IESVS eo perfudit, Luc. 7. verſ. 46. Euangeliſta neminem exhibuerit, qui malè exceperit? Murmurauit tunc Phariſæus; ſed non ob myrrhæ, aut nardi diſpendia; verùm, quia Seruator, cùm Propheta, & vir ſanctus eſſet, permitteret vel pedum veſtigia à peccatrice tangi. Sanè Maria, cùm in Phariſæi ædibus erga Redemptorem officioſa, & liberalis extitit, peccatrix habebatur: & Simonis oratiò ſatis indicat, ab hoſpitibus exiſtimatum, non gratia ſanitatis acceſſiſſe feminam ad Chriſtum; verùm muliebri leuitate, atque audacia, cùm ne ſympoſium interpellare verita fuerit. Itaque vnguentorum prodigam effuſionem quaſi à profanæ feminæ arbitrabantur emanaſſe inſania; quando autem in Bethania, & caput, ſimulque plantas largiori irroratione madefecit, cùm ſub hæc tempora pœnitentiæ, & ſanctitatis increbruiſſet fama, ſciebant ſacro ductam ſcopo, etſi non neceſſario, vt ipſi iudicabant. Quoniam igitur prior vnguentorum diſtributio in Phariſæi triclinio ſæcularis, & profana habebatur, de hac nemo extitit, qui acerba ſentiret: quæ enim vanitati deſeruiunt, quæ alea, ebrietas, ſcortum rapiunt, nullus eſt, qui reprehendat: quæ autem in ornandis Eccleſiis, in ſuſtentandis Monachis, in orphanorum, & viduarum ſubſidiis conſumpſeris, hæc dilapidatio ſubſtantiæ eſt, hæc bonorum deflenda amiſſio. Et animaduerte iterum: caput Chriſti, Diuinitas eſt: itaque adumbrat vertex, quæ ſacratiora reputamus: pedes externa & ſæcularia repræſentant; contemptibile enim membrum corporis eſt, & puluere turpatur: prima igitur Mariæ vnctio, quando ſolis plantis dicata fuerit, ea innuit, quæ ſæculum, & voluptas integrè ſibi vendicant: poſterior vnctio, quæ aſcendit ad caput, & barbam, (quamuis & pedes quoque complexa,) illa, quæ in Dei honorem, ſaltem ex parte, geruntur, inſinuat. Quia igitur primam vnctionem totam ſibi mundus raptare videbatur; non fuit, qui in eam inueheret: in vltima verò, quia diuina partem aliquam ſortiebantur, & non omnis Iudæ relinquitur nardi odoratus ſuccus; eſt, qui tumultuetur, Chriſtum obiurget procaci lingua, & in cœlum os temerarium ponat. Orig. tract. 35. in cap. 26. Matth.: *Et ſuper vnguentum quidem peccatricis vngentis Domini pedes, & non effundentis, neque indignati ſunt diſcipuli, neque doluerunt, neque dixit Iudas: Quare vnguentum hoc non eſt venundatum, & datum pauperibus? Super mulierem autem apud Matthæum, & Marcum indignati ſunt diſcipuli, & doluerunt perditionem vnguenti, quod decurrebat à capite eius vſque ad cæterum corpus.* Ita, cùm ſæculo omnia tribuant gaudentes, ne fruſtulum Numini dare velint.

62\. Attende mihi nunc ſtupendum quidpiam, & quod belluinam vincat ſtoliditatem, narranti: *Homo quidam Rex fecit nuptias filio ſuo, & miſit ſeruos dicere inuitatis: Ecce prandium meum paraui: tauri, & altilia occiſa ſunt.* Ita Euangeliſta Matthæus cap. 22. & quidem lautæ epulę, poſteriorisque æui, quæ & altilia præbet: nam antiqui Heroës tauris & robuſtioribus veſci conſueuerunt: ſed amabat eos plurimùm ſympoſiarcha, ideò & delicias prouidit. Quid? ſtatim aduolarunt ad locum epulis deſtinatum? placuit illis genialis & feſtiua dies? egerunt gratias quàm maximas liberalitati Principis, quoniam inter amicos nuptiarum ſcriberet? Sanè inaudita feritate, contra omnem Gentium morem, ex legatis alios tenuerunt, alios contumeliis affectos occiderunt. At, quorſum lucem cantibus, & lætitiæ deſtinatam contemnunt? Meliora fortaſſe, certè iucundiora immorantur? Audi ab ipſorum quodam: *Iuga boum* (ait) *emi quinque, & eo probare illa.* Ego propter,

Math. 22.

Veterum Heroum cibi robuſti.

arationem

liationem conuiuium deſeritur, & inſipientiam filiorum Adæ: vocat Chriſtus ad epulum ſolenne, ad menſam gaudioſam, ad omne genus voluptatum, & non eſt, qui velit eſſe hoſpes illius: inuitat Dæmon ad laborioſiſſimum arationis, & culturæ opus, vt frumentum ſerat homo in ſudore vultus ſui; & ad vnum ſibilum accurrunt innumeri. Iam verò ſi impoſtor malignus iugo illos donaſſet, tolerandum vtcunque; emunt infelices tormenta ſua, iugum pretio comparaſſe coguntur: *Emi* (inquit) *quinque iuga boum*. Deſperandum mercaturæ genus, iudicauit Bernardus
Bernard.
exordio Declamationis in illud: *Ecce nos reliquimus omnia*, &c. *An verò comparatum iumentis inſipientibus quis dubitet hominem, qui ſibi iuga emerit iumentorum? niſi, quia eò ſanè ipſis iumentis quoque conuincitur ſtolidior, & beſtialior beſtijs comprobatur, qui iuga neceſſitatis earum, propria ipſe ſubeat voluntate? Sed, quid eum iuga ſubiſſe cauſamur? arguamus magis emiſſe? illud enim ſtoliditatis miſeranda; iſtud extremæ demensia eſt.* Quid igitur mirum, ſi de ſua nolint ſubſtantia Deo largiri, cùm & largientis Dei munera reſpuunt? Quantum eſt orationis, ſacrificij, pœnitentiæ loca fugiſſe, quando pertinaci, atque temerario odio, & triclinio, & inſtructis menſis omnifaria cupidine, valedicunt amentes? Sic eis ſemper Chriſtus inuiſus, atque grauis, etiamſi ad hilaria inuitet; ſæcularia grata ſunt, imò diabolica; licèt glebam findendam, opus incomparandæ fatigationis, imperent.

63. Fuit quidem hoc eſcarum conuiuium: aliud potationis repræſentare veſtris oculis placitum eſt; & quidem latices tres in vſu mortalium frequentiores, aqua, lac, vinum. Omnes Deus per vaticinantem Iſaïam Gentibus obtulit, ne quis extitiſſet, qui diceret, exhiberi ſtomacho aduerſantia; neque infantes excuſationem obtendere valeant, lac habent, quod ſugant, ſi Baccho, & aquis inſufficientes. At tabernæ pretium ingens eſt, & ſupra pauperum cenſum? Minimè profectò. Credite vel Iſaïæ, in quo ſpiritus Domini
Iſai. 55.
loquitur: *Omnes ſitientes* (inquit cap. 55.) *Venite ad aquas; & qui non habetis argentum, properate, venite, emite abſque argento, & commutatione vi-*
Nazianz.
num, & lac. His effatis ſi Nazianzeni Commentarium adiungamus, nihil vltrà optari valeat. Ille igitur orat. 40. in ſanctum Baptiſma: *O ingentem benignitatis celeritatem!* (exclamat) *ò facilem contrahendi rationem! hoc bonum ſola voluntate venale tibi proponitur; cupiditatem ipſam Deus ingentis pretij loco habet: ſitit ſitiri: bibere cupientibus potum præbet: cùm ab eo beneficium petitur, beneficio afficitur.* Atque fuit hic calix Domini tam præclarus, tam facilis adipiſci; nemo tamen de illo potaſſe legitur; non eſt, qui ad Domini liquores anhelet, & currat. Eſt & calix Dæmoniorum quoque plenus abſynthio: quis bibat de amaritudine? Biberunt quidem vſque ad ebrietatem.
Hier. 3.
Teſtatur Hieremias c. 3. verſ. 15. *Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me abſynthio.* Hoc igitur eſt in ſtuporem rapiens, in ecſtaſim penè, quòd de abſynthio non timidè bibunt; ſed tota exhauſta amphora, ad ebrietatem vſque: pro Deo ne ſtillam probare velint: quid aſſeram, vt de abſynthio probent, quando ne lac, ne vina falerna
Greg. Papa
deguſtare cupiant? Gregor. lib. 20. in Iob, c. 15. *Ebrius quiſque* (inquit) *quod patitur, neſcit: humanum igitur genus recto Dei iudicio in voluptatibus ſuis ſibi dimiſſum, atque per eaſdem voluptates ſpontaneis tribulationibus traditum, abſynthio eſt ebrium: quia & amara ſunt, quæ pro huius vitæ amore tolerat; & tamen eandem amaritudinem cæcitate cupiditatis, quaſi inſenſibilitate ebrietatis ignorat.*

De hoc abſynthio potauit Naaman ille, Princeps militiæ Regis Syriæ: pro fœda lue cùm me- 64.
dicinam ab Eliſæo poſtularet, retulit Vates: *Vade, & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis.* Reg. 4. c. 5. verſ. 10. 4. Reg. 9.
Renuit antidotum, & iratus patriam repetebat denuò. Quæ hæc eſt ſapientia, ò Naaman, Chirurgi monitis reſtitiſſe? Fortaſſe ſeuera, & perpeſſu dura imperat? Sed per vſtiones, & vulnera redintegratur amiſſa valetudo. Times aquarum vortices, & aut ſubmergi metuis, aut congelari? Sed reminiſcere priſtinæ gloriæ, quoties pro Rege Syriæ rigentia flumina tranaſti impauidus, riſiſti Boreæ flatus, & attollentem fluctus Neptunum? Cur hæres, bellorum ductor? Nec tamen res hæc ardua eſt: aſpice, quid amici occinant: *Pater, etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta, certè facere debueras: quantò magis, quia nunc dixit tibi: Lauare, & mundaberis?* Puto, ſi non Propheta Dei excelſi iuſſiſſet, citò Naaman obſequutus fuiſſet. Ergo pro Syriæ Monarcha, & telis ſe obiectat, & ſanguinem vertit, & congelatos amnes ſuperat; hæc omnia corruptibilis ob gratiam coronæ: pro Deo vero per os Prophetarum loquente, & amœna præſcribente, non vult Iordanis vndis tingi, nec vt lepram deponat. Et conſidera, quæ Sacrificulis ſuis onera imponant deteſtanda Numina: *Incidebant ſe iuxta ritum ſuum cultris, & lanceolis, donec perfunderentur ſanguine.* Reg. 3. c. 18. verſ. 28. Hæc pro Dæmone mortales: & ne ſacra lympha aſpergi pro vero Creatore ſuſtineant. Grauiter Tertullianus ad finem Ope- Tertull.
ris de corona militis: *Erubeſcite, Romani Commilitones eius, iam non ab ipſo iudicandi, ſed ab aliquo Mithræ milite, qui, cùm initiatur in ſpelæo, in caſtris verè tenebrarum, coronam interpoſito gladio ſibi oblatam, quaſi mimum martyrij, dehinc capiti ſuo accommodatam, monetur bina manu, capite depellere, & in humerum, ſi fortè transferre, dicens, Mithram eſſe coronam ſuam. Agnoſcamus ingenia Diaboli, idcircò quædam de diuinis affectantis, vt nos de ſuorum fide confundat, & iudicet.*

Præbebit grandiorem ideam Matthæi narra- 65.
tio, c. 21. *Ite* (inquit IESVS diſcipulis) *in caſtel-* Matth. 21.
lum, quod contra vos eſt: inuenietis aſinam colligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi. Porrò, quia ad rem noſtram plurimùm duo ab alijs Euangeliſtis obſeruata faciunt, nequaquam omittenda ſunt. Primùm, vt habet Marcus c. 11. Marc. 11.
inuenerunt pullum ligatum ante ianuam, foris, in biuio. Secundum, non vnum fuiſſe pulli dominum: nam *Soluentibus illis pullum*, inquit Lucas Luc. 19.
c. 19. *dixerunt domini eius ad illos: Quid ſoluitis pullum?* Iam quis ignoret, iumentorum nomine deſignati homines peccatores? *Homo enim cùm in honore eſſet* (Pſalm. 48.) *non intellexit: comparatus* Pſal. 48.
eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Atqui horum domini qui ſint, niſi Dæmones? Contemplare autem horum, atque Chriſti dominium. *Alieni alligant, vt poſſideant: Chriſtus ſoluit, vt teneat*, inquit Ambroſ. lib. 9. in Lucam ad Ambr.
principium, cuius & illa pauca ſunt: *Non præſepe, non alimenta, non ſtabulum: miſera ſeruitus, cui vagum ius eſt: plures enim dominos habet, qui vnum non habet.* Sed nemo ſublimius de hoc pullo loquutus eſt S. Athanaſio ſerm. in illud: *Profecti* Athan.
in pagum, qui ex aduerſo eſt, &c. *Nullus eorum negotia obit, nemo eorum abſcedit, imò nullum aliud*

Digitized by Google

opus illi manibus: omnes pariter, non in aliud occupati ſunt, quam vt aſellum in biuio alligēt: aſinus interim diuerſorium non habet, præſepe non habet; non eſt, qui in forum deſcendat: id tantummodo agitur, vt pullus in biuio vinciatur, & omnes domini eius ſeruandi cauſa, in proximo aſſident. Conſideras, vt inuigilant domini iſti ſuper pullum: quam de eo cuſtodiendo ſolliciti? multùm debet pullus tam vigilantibus dominis: nam, vt ipſi attendant; ne aliquando per vim, aut fraudem auferatur; non comedunt, non voluptati, non rei familiari incumbunt: ſqualet ager cultore indigens; ſed placet, vt ſqualeat, priuſquàm pullum deſerant: non eſt, qui mercaturam exerceat; non eſt, qui cauſas dicat in foro; non eſt, qui pugnet contra hoſtem; ſed omnia iacere malunt, & ruinam pati, quam pullum deſtituere: & ſufficiebat ex multis dominis vnus aliquis, qui aſinum ſeruaſſet, interim alijs, aut otio, aut negotio attendentibus: an non eſt aliud negotium mortalibus niſi pulli huius cuſtodia, vt omnes domini huic ſolum procurationi incumbant? O pulle ſatis cuſtodite, vtinam ad ſalutem! Sed, heu caſum lacrymabilem! Agunt excubias domini plures, & agunt in hoc tantùm, vt tu pereas: non habes, miſelle, diuerſorium, non præſepe, non fœnum, non hordea, ſub dio agis, biuio, nimirum, pluuijs, frigore, inedia confectus, cute vix oſſibus hærente, & cùm præ macie ambulare non poſſis, vinciris, ne diffugias: non ſufficit capiſtro alligaſſe collum, quæruntur & pedibus nexus. *Vnuſquiſque enim eorum*, (inquit Athanaſius) *vincula vinculis congeminauit, & omnibus modis, vt ipſis in tuto eſſet, omnem curam adhibuerũt, &, vt ego exiſtimo, pedes quoque eius concatenarunt*. Hæc pulli ſub Dæmone ſors.

66. Examinemus nunc, quid Chriſtus cum hoc pullo facere ſtatuat: *Cæterum Dominus*, (proſequitur allegatus Athanaſij codex,) *qui ideò iter ſuſceperat, vt prædicaret captiuis remiſſionem, & cæcis recuperationem viſus; emandat diſcipulos ſuos, vt diſſoluant aſinum: cui, cùm ita ſolutum haberet, præſepe ædificat, & pabulum apparat: id enim Propheta cùm indicare vellet: Dominus, ait, paſcit me, & nihil mihi deerit: in loco herbido, ibi me collocauit; ſuper aquam refectionis educauit me*. Itaque Chriſtus vult pulli liberationem, ſui vt iuris ſit, campo fruatur; & ſi quando montes paſtum non ſuppeditant, ſtabulum habeat, vbi fœno, quod æſtate cecidit, & exſiccatum eſt, aut palea iumentorum eſca veſcatur: hæ Chriſti artes, & pulli commoda propria reputat: *Dicite*, inquit, *quia Dominus opus habet*. Nonne tu ille, IESV bone, de quo Pſalmodus atteſtatur: *Quia bonorum meorum non eges?* cùm tamen eſſes Monarcha potentiſſimus; cuius ſunt omnes beſtiæ, & feræ ſyluarum; apud quem eſt pulchritudo agri; qui appendis terram tribus digitis; in cuius conſpectu gentes omnes ſunt tanquam ſitula; & iumento eges? Potiùs tui aſinus indiget: irretitur enim, & non eſt, qui ſoluat vincula captiui colli, niſi tu redimas in manu forti, & virtute multa: & tamen opus habere te iumento aſſeris, quaſi parum beatus futurus, huius ſi conſortio careas. Inſpexiſti certamen Chriſti, & Dæmonum ſuper pullo; & tamen ſtupidi animantis tanta eſt inſipientia, vt potiùs eligat apud Dæmones manere, quàm apud Seruatorem. Non furit; non pedum nexus diſrumpit, & comminuit; non colli reſtem mordet, diſſolui cupiens, & eſſe cum Chriſto, apud quem & ſtabulum, & paſtus, & equorum, quia & iumentorum nutritores; non veniet niſi reluctanti ſimilis, niſi tractus, niſi compulſus ab Apoſtolis; Tam ſegnis etiam ad lucra ſua aſellus infelix. Iam verò gratum illi, & tam volupe eſt, Tartareo tenebrarum Duci obſequi, vt propterea multorum dominorum ſeruus factus ſit: quando fortè aliquis manumiſerit, alius ſit, qui retineat, neque vnquam à captiuitate omninò liber ſit, tanquam ad vincula, ad onera, ad verbera (neque enim aliud eſt ſtudium poſſeſſorum aſini) vnus non fuiſſet ſufficiens dominus. Hæc igitur eſt humanæ infirmitatis calamitas, erga iuratos hoſtes: mundum, Dæmonem, carnis blandimenta, ſuauem eſſe, prodigum, diligentem: erga Deum perpetuum benefacientem, ſocordem, ingratum, illiberalem. Didicere à primo auorum protoplaſte nepotes: nam, cùm perſpectum haberet, imminere infinita incommoda, vtriuſque Paradiſi exilium proponi, ad vnam coniugis vocem, de vetito fructu guſtauit: Deum tot pollicentem dona, ſi inter copioſi nemoris innumeras eſcas, de vnius arboris pomis abſtineret, contempſit infidus, nimiumque audax: inde in ipſum, illiuſque progeniem tanta mala, quantis numerandis nullus ſit æqualis ſermo. Fortunatus Salomon, qui Deo prima obtulit, antepoſuit & tempore, & maieſtate, & diuitijs cæteris ædificijs templi ſanctiſſimi fabricam: quam dum continuauit pietatem, & Deo morem geſſit, in tantam amplitudinem eius excreuit imperium, vt Regum nullus inuentus ſit, qui gloria cum eo contendere poſſit.

SECTIO VII.

Indecorum, pariterque miſerandum, ſeruata ab adoleſcentia iuſtitia, in ſenectute iacturam feciſſe.

67. PROH Salomonis deplorandos exitus, & indignam tanta ſapientia cataſtrophen! tum ad meretricia conuerſus irritamenta, idola colere, ludere, epulari, quando & audaciter ſceleſti vitia relinquunt: *Cum eſſet ſenex, deprauatum eſt cor illius*. Solent mortales plerique in iuuentute laxare cupiditatibus habenas: nullum pratum, quod non pertranſeat luxuria eorum: nihil oculis, nihil cordi ab eis negatum: ſed quamprimum caneſcere incipiunt, & ætas ipſa lethi memoriam ingerit, condemnant priora, lacrymas amauere, atque ſeceſſum, ſi quo modo valeant, extrema ſaltem pœnitentia, Iudicem placare. Salomon, qui pueritiam cum laude tranſegerat, adoleſcentiæ effrænato reſtitit incendio, viriles annos temperauerat; nunc pudibunda inconſtantia retractat vetera, & cùm ad ianuam propè mors, init cum Inferno pactum, vagatus per omnem ſpurcitiem, & libidinem. Sed, quid reprehendimus Salomonem? Scilicet, antiquus dierum eſt, texit per longum tempus imperij clauum, ipſos triginta annos: iam rude donandus, neque deinceps emeritum curis grauare expediens: patiamur, quieti indulgeat, arcum remittat, otio fruatur: alia eſt conditio tyrocinij, alia veteranorum: num de gregaria caterua Salomon, quem fama, eruditio, proaui, officia, conſilium nobilitant, vt non eximendus à vulgi regulis,

gulis, liceatque ipſi, quod cæteris denegatum? Eximatur profectò Salomon, ob quos velitis titulos: ſeparetur à multitudine, & habeat prærogatiuam, modò non & à iuſtorum cœtum æternum ſeparetur. Certè, vt ipſe aiebat Prouerb. 4. verſ. 18. *Iuſtorum ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem.* Si igitur iuſtorum eſt, quotidie augeri, locupletari, diſtendi; cur ipſe in ſenectute retrogreditur, & minuitur? cur otio & voluptatibus ſuccumbit fortis in eum diem, & exercitatus miles? Vereor, ne vnquam in eo ſolida extiterit virtus, quæ labaſcit ſub finem.

Prouerb. 4.

68. Habuere & Pagani virginum collegia, Veſtæ dicatos cœtus: nefas à quopiam virorum tranſcendi limina ad venerem, & pruritum: aſſeruabantur ſartæ tectæ puellæ: quibus tamen datum triginta ſuperaſſe annos, quibus Veſtæ obſequutæ fuerint, his conceſſum poſt tam longum famulitium ad nuptias tranſire: ergo, poſtquàm conſenuere, maritos ambiunt, & pigmentis, quas grandioris ætatis rugæ lacunas fecerant, abſcondunt, coaceruantur gemmæ, & veſtium pretioſa in ſupplementum formæ, quam tempus, & Veſtæ rapuere ſeruitia. Pudet tam ſerò pro thalamis ſuſpirare: præſtat latuiſſe, vbi hactenus viris denegatas: cęlibis iuuentutis non bona comes laſciuiens ſenectus. Do comptum Ambroſij ſtylum lib. 1. de Virginibus: *Quis mihi prætendit Veſtæ virgines & Palladis Sacerdotes? Qualis iſta eſt non morum pudicitia, ſed annorum, quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? Petulantior eſt talis integritas, cuius corruptela ſeniori ſeruatur ætati: ipſi docent virgines ſuas non debere perſeuerare, nec poſſe, qui virginitati finem dederunt: qualis autem eſt illa religio, vbi pudicæ adoleſcentes iubentur eſſe, impudicæ anus?* Sic igitur Mediolanenſis Antiſtes Paganorum ſubſannat ridendis virginibus: *Nam qualis* (inquit diuinè) *eſt illa religio, vbi pudicæ adoleſcentes iubentur eſſe, impudicæ anus?* Præclara quidem inſtructio: fugiant à virorum aſpectibus adoleſcentulæ, compeſcant lumina, dominentur appetitui, componantur ad omnem honeſtatem: verum omnis iſta paratura ad tempus, donec & officijs, & annis præſtent: tum effringantur cancelli vniuerſi, diruantur repagula & muniriones; viros non ſolùm intueri, alloqui liberum ſit, ſed & in amplexus ruere, & thalamo coniungi. Apage horridam vitæ pudicæ fimbriam. Non hæc religio eſt, monet Ambroſius: vbi vigor diſciplinæ, ibi melior adoleſcentia ſenectus, iuuenibus grandæui præeunt, nihil ſibi indulget virgo; & quæ reſpuebat in flore annorum virum intueri, in ſenecta, vel de eo cogitare renuit: ita ſe ipſo maior quotidie, & poteſtas non detrimentum affert, ſed ad potiora ſtimulat; vt progredi in dies videatur, & in nubibus cacumen velle ponere felix exiſtimetur planta.

Veſtales virgines poſt triginta annos viris iunctæ.

Ambr.

Tardi ad credendum ſemper Iudæi, eum in ligno pendentem, clauíque affixum viderent Seruatorem, ſi tamen deſcenderet ex alto alligatus, credituros ei ſpondebant: *Si Rex Iſrael eſt*, (inquiunt Matth. cap. 27. verſ 42.) *deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei.* O Domine, fac ſecundùm verbum populi huius: eum nanque vt redimeres cum genere humano aſcendiſti in arborem, eius tibi ſalus tantorum occaſio laborum, nunc ecce anſa reconciliationis; quid moraris? non tibi difficile eſt: ſed nemini inſuaue Crucem deſeruiſſe? Verùm non decebat Chriſtum, quod poſtulabatur: *Deſcendat* (inquiunt) *nunc de Cruce.* Quid eſt, *nunc?* videlicet, quando paſſio ipſa ad extremum vergit, cùm penè finita eſt, dicam ſuo verbo: in ſenectute & vltima ætate paſſionis. Itane ille, cuius anima triſtata vſque ad mortem in Gethſemani; de cuius emanarunt corpore ſanguinum riui; ille flagellatus; ille vinctus, quem alapa, quem ſputa deformarunt, poſt terebratam ſpinis ſacram frontem, & foraminatos pedes, manuſque, nunc quando breuis mora ſupereſt, crucem deſtituet? ſi patibulo liberari optabat, & præambula carnificina, fugiſſet, cùm ad verbum illius ceciderunt retrorſum, qui comprehenſuri, venerant: modò id turpe, & inhonorum: quid facturi adoleſcentes, qui crucem baiulare cœperunt, quando veteranum Crucifixum, à quo iuuentutem diſcere conuenit, videant abijcere lignum, & conſolationem amare? Sanè, ſi in hoc tempore deſcendat, non roborabitur fides Iſrael; ſed magis deſtruetur. Bernardus ſermone 1. in die Paſchæ: *Deſcendat*, inquiunt, *ſi Rex eſt Iſrael: imò verò, quia Rex eſt Iſrael, titulum regni non deſerat, virgam imperij non deponat; cuius, nimirum, imperium ſuper humerum eius, ſicut præcinit Iſaias: ſi deſcenderit, neminem ſaluum faciet. Cùm enim ſaluus eſſe non poſſit, niſi qui perſeuerauerit vſque in finem, quanto minus poterit eſſe Saluator?* Certè ſi aliquo modo ſaluos faciat credere volentes, & æmulari exempla ſua cupiat ſublato vexillo poſt eum, id quidem non niſi manendo in Cruce: cùm enim iuniores viderint, veteranum Crucifixum omnia reijcientem ſolatia, nonne verecundabuntur ipſi de mortificatione, de cruce conqueri? Alioquin iudicabunt abdicationis ſtudium non tam virtutis amore arreptum, quàm ad famam comparandam; & vileſcet in oculis eorum, quod intuentur à ſapientioribus, nempe, ſenibus, in quibus eſt intellectus, deſpici.

Matth. 27.

Bernard.

Sed, quis docuit, vt à Chriſto deſcenſum ijdem poſtularent, qui toties inſinuarunt: *Tolle, tolle, crucifige?* Vultis, vt Leo Papa interroget ſermone 4. de Paſſione Domini, cap. 2. in illud: *Si Rex Iſrael, &c. De quo erroris fonte, Iudæi, de quo inuidiæ lacu talium blaſphemiarum venena potaſtis? Quis vobis Magiſter tradidit, quæ doctrina perſuaſit, quòd illum Regem Iſrael, illum Dei Filium credere deberetis, qui ſe crucifigi non fineret, aut à confixione clauorum liberum excuteret? Non hoc vobis legis myſteria, non paſchalis obſeruantiæ Sacramenta, nec vlla vnquam Prophetarum ora cecinerunt:* Pulchrè Leo ponderat, cùm lex illa vetus tam fuerit imperfecta; nihil tamen tam diſſolutum tradidiſſe, atque vt Crucifixus ſub extremum interuallum à tormentis eximi potuiſſet: non cadit ſuſcepti itineris remiſſio in Crucifixum: qui de horum numero ſunt, vſque ad vltimum halitum pendere debent: ſingularitas eſt de Cruce, niſi ad ſepulcrum, deſcendere: non amat Chriſtus ſingularitatem: nolit priuilegia, quæ Crucis gloriam minuant. Quare certè hortamentum ſuadens, ne inceptos Crucis labores conſummaret Redemptor, ſed quaſi in fine, & in nouiſſima luctæ hora communem patibulariorum prætergreſſus vſum, de prærogatiua gauderet, & quieſceret vltima periodo, à Dæmone excogitatum, qui & ſuis inſtillauerit aſſeclis, Bernardus palam teſtatur memorato ſermone 1. in die Paſchæ: *Quid enim conſequentiæ* (ait) *videtur habere, ſi deſcendat, ſi Rex Iſrael eſt, & non magis aſcendat? Sic non meminiſti,*

69.

Leo Papa.

Singularitates, & exemptiones vitæ ſpiritales abhorrent.

Bernard.

ſerpens antique, quàm confuſus abſceſſeris olim, cùm dicere præſumpſiſſes: Mitte te deorſum: & hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me. Ecce quanta auctoritas doctrinæ, quæ crucifixis inſinuet, vti ſingularia affectent, ſub agonis & ſtadij exitum patibulo liberari deſiderent; nimirum, quæ non alium habeat Præceptorem, quàm Inferni, & tenebrarum Rectorem.

70. At, quid mirum, ſi Lucifer tam dira venena in corda, animumque iniecerit? Quid enim apud illum aliud, quàm ſingularitas, & priuilegia, & communis vſus, ordiniſque deſpectus? Isai. 14. *Sedebo* (inquit) *in monte Teſtamenti*. Iſaïæ 14. Sed, quare tu ſedens in conſpectu Dei altiſſimi, quando exercitus Angelorum coram eo ſtet pauidus, & contremiſcens? non ſunt enim ſtellæ mundæ ante faciem eius. Nimirum, ego ſum de ſuprema Mentium diuinarum hierarchia: æquum eſt ob maiorem naturæ, donorumque excellentiam, ſublimiorem poſſidere locum, & non confundi cum omnibus Spirituum turmis. Verum eſt hoc; nonne tamen Seraphim de eleuatiſſima claſſe? Planè ipſi in cacumine; & tamen ſtant. Vidit Propheta ſolium excelſum, & eleuatum: Seraphim ſtabant, alter ad alterum clamantes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Si ergo Seraphim ſtant, cur tentas ſedere? quæ hæc tua ſuperbia eſt? Dei eſt ſedere: Seraphim ſtare ſufficit. Cur Numini ſimilis eſſe præſumis? Bernard. Quæ tam audax temeritas? Egregiè Bernardus cum hoc tumidiſſimo Angelo loquutus, de gradibus ſuperbiæ diſſerens: *Millia millium miniſtrant ei,* (Dan. 7.) *& decies centena millia aſſiſtunt ei: vbi nemo ſedere perhibetur, niſi ſolus is, qui ſedet ſuper Cherubim: & tu neſcio quæ præ cæteris perſpiciendo differentius, curioſius inquirendo, irreuerentius perſuadendo, ſedem tibi collocas in cælo, vt ſis ſimilis Altiſſimo.* O intuere, qui in caſtris Dei viuentis, & videntis omnia habitas, & reſpice ad illos tuæ militiæ primos duces: quanta in eis generis, & auorum claritas? quanta ſapientiæ profunditas? quàm aureum eloquentiæ flumen? Et tamen Beati illi noluerunt, ſicut Deus eſſe; ſed tanquam homines ſtare, & accingi ad prælium, dura pati, ſingularibus abſtinere, immunitates odiſſe; vti eadem menſa, indumento; deſcendere ad omne miniſterium. Audi rurſum Bernardi increpationem ſerm. 3. in Iſaïam: *Stant planè Seraphim, ſtant attoniti, & ſuſpenſi in contemplatione ſedentis in throno; tu ſedere tentaſti, ò impie; propterea tui moti ſunt pedes, & effuſi ſunt greſſus tui. Filius eſt, qui ſedet in throno: Dominus Sabaoth cum tranquillitate iudicans omnia: ſola ſedet Trinitas, quæ ſola habet immutabilitatem: Seraphim verò ſtant.* Relinque igitur Altiſſimo, vt ſedeat in lateribus Aquilonis: tu ſta, ſicut cæteri, quoniam & ipſi Seraphim, quemadmodum & tu: alioquin ſi pro ſingularitate contendere pergas, & exemptiones ambitioſus affectare: vel illæ tam diſpoſitæ hierarchiæ tumultuabuntur: Michaël, & Angeli eius præliabuntur, & dicetur apud nationes cum dedecore; quoniam inter adminiſtratorios Spiritus quoque rixæ inueniuntur, imò quales nec in Gentibus. Bernardus priori allegatione de gradibus ſuperbiæ: *Cæteris adſtantibus cælicolis, tu ſolus ſedere affectas: fratrum concordiam, totius cæleſtis patriæ pacem; ipſius, quantum in te eſt, quietem Trinitatis infeſtas.* O vtinam Lucifero Olympum turbare ſufficeret: inde pulſus aduerſum nos inſtruxit machinas: vidit, quoniam Omnipotens magnificauit hominem, & appoſuit erga eum cor ſuum, & deliciæ eius eſſe cum illo: tulit acerbè ſibi antiquiori adoleſcentiorem Plaſtem anteponi, & meditatus eſt apud ſe vltionem terribilem nimis, antiquitatis diminutos, aut peſſundatos honores vindicaturus. Baſilius in aliquot Scripturæ locos hom. *Diabolus* (inquit) *poſtquam vidit hominem, paruum quidem animal, ſupra omnem creaturam honoratum, cùm eſſet antiquior homine, huic ei honorem inuidit.* Basil.

Ingreſſus aliquando domum Simonis Chriſtus, ſocrum eius febricitantem liberauit: *Et continuò ſurgens* (inquit Luc. cap. 4. verſ. 40.) *miniſtrabat illis.* At demiratus grandæuæ feminæ obſequia Chryſolog. ſerm. 18. *Et Chriſtus* (ait) *mulieris indigebat obſequio, & mulieris prouecta ætatis, ſenectutis ſumma filijs aggrauata: ſic in domo Petri non erat vernula, non miniſter, non familiaris, non propinquus, certè non vxor, quæ matris obſequium præueniret? & ad ſummum Petrus ipſe cauſas ſuæ verecundiæ non videbat, vt hoc anus, hoc ſocrus faceret Magiſtro, diſcipulus quod debebat?* Anne ab illa factum ad oſtenſionem prodigij, quæ non ſanitatem adepta qualencunque, ſed conſummatam valetudinem; nempè, ad miniſteria robuſtam. Verùm, cur Dominus permiſit, vt in familia princeps mulier, cui deferre cæteros par erat, quam & auctoritas, atque ætas excuſabant, obiret, quæ ab ancillis fieri oportebat? Verùm erat Chriſto optatiſſimum ſpectaculum, & in quod attentiùs defigi Apoſtolorum animos cupiebat ſummoperè: videbant feminam, quam omnis colebat domus, cuius vultum deprecabantur ſummi, infimi, poſt rugas frontis, poſt debilia genua ob annorum incrementa, ea exercentem miniſteria, quæ ancillæ & pediſſequæ, cùm vetulæ fiunt, prætermittere conſueuerunt. O mulierem, cuius ſenectus iuuentutem æmulata eſt! Et qualem habuit prima dies, talem & vltima adſpexit: nec peior exordio finis. O tectum ſpatio anguſtum, cenſu tenue, virtutibus ampliſſimum, in quo nulla præſumptio; ſed quales famulæ, tales & domina; nemo contemnit abiecta, nemo deſpicit communia, vbi nemo feriatur, otio vacat, ne in ipſa quidem ſenectute, quando & vires franguntur. 71. Luc. 4. Chrysol.

Diſceſſurus ex hoc mundo Redemptor, vt tranſeat ad Patrem, *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit, miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.* Ioan. cap. 13. verſ. 3. & 5. Quid eſt, quòd generis claritatem inſinuat Euangeliſta, vt qui à Deo prognatus ſit, & poteſtatem quoque aduertit, cui is, qui omnia habeat, vniuerſa tradiderit, ſcientiam, regna, pulchritudinem, attributa cuncta? Nempè, quò magis commendaretur Scholæ illius humilitas, in qua nemo à contemptiori miniſterio liber, ne Caput ipſum cæterorum, atque tale Caput, quod in infinitum vincat diſciplinæ ſocios. Euthymius: *Sciens* IESVS, *quòd omnia dederit ipſi Pater in manus, tanquam Filio legitimo, et vnigenito: ſciens ſeipſum omnipotentem, et Dei Filium: licet tanta eſſet poteſtatis, taliſque dignitatis; ad extremam tamen deſcendit humilitatem; tum dilectionem erga diſcipulos ſuos oſtendens; tum eos animi modeſtiam edocens.* Nemo igitur cum IESV militans, quando iniunguntur, quæ minùs glorioſa & pompatica, excuſaturus obtendat, aut auorum cum imaginibus atria, 72. Ioan. 13. Euthym.

aut

Digitized by Google

aut magiſtratus & Præfecturas eorum, qui genuerunt, aut poſſeſſiones, & ſubſtantiam multam; aut, quod his omnibus excellens, diuini ingenij partus: *Sciens* IESVS, *quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exiuit, cœpit lauare pedes diſcipulorum*. Huius ſodalitij documentum: *Qui maior eſt, fiat ſicut minor; & qui præ-*

Luc. 22. *ceſſor eſt, ſicut miniſtrator*. Luc. c. 22. verſ. 26. Verum ego expendo illa, quoniam faciunt ad præſens inſtitutum: *Sciens* IESVS, *quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo*. Velitne ſignificare Euangeliſta, mortis timore perculſum Chriſtum, humilitatis admirandum ſpecimen exhibuiſſe? Nequaquam ſanè: quid enim metueret, quod deſiderio deſiderauit? qui & coarctari ſe dicebat, donec Baptiſmo ſanguinis prolueretur? Arbitror equidem appoſita hæc etiam ad humilitatis commendationem: nam erant illa vitæ vltima ſpatia: ſolent autem remittere de veteri conatu homines ſub finem dierum: & quò magis excreſcit ætas, ſicut maior auctoritas; ita minor affectus ad inhonora; nempe, tyronum exercitamenta ſunt, domum verrere, pedes hoſpitibus lauare, & eius formæ alia. Chriſtus igitur vt innuat, apud ſuos ſectatores nullam excipi ætatem, neque ab externis ſubmiſſionis profitendis operibus immune eſſe tempus quodcunque, cùm definitum viuendi curriculum in occaſum properaret, tum in contemptioribus exercendis lubentiùs verſatus. Scio Petrum opinari, non competere maieſtati Chriſti tam vilibus occupari, minui auctoritatem à ſordido miniſterio, non eſſe hominum prouectorum functiones, & qui ad vitæ exitum peruenere: rudimenta, nimirum, illa ſunt ſpiritalis diſciplinæ. Verùm egre-

Cypr. giè Cyprianus, aut alius Auctor eius de cardinalibus Chriſti operibus Tractatus, de ablutione pedum, cap. 1. *Habebat in excuſatione ſua zelum Dei Petrus; ſed non ſecundum ſcientiam*. Bona eſt auctoritas, & ſæpè neceſſaria; ſed non contemptu humilium exercitationum augeſcit: ſi quis aliud exiſtimet, errore laborat; zelo, non ſcientia ducitur.

73\. Cùm ad Abrahæ tabernaculum, quod erat in

Gen. 18. & 12. & 14. conualle Mambre, tres hoſpites diuertiſſent, Geneſ. cap. 18. ecce feſtinauit Patriarcha ad Saram, dixitque ei: *Accelera, tria ſata ſimilæ cõmiſce, & fac ſubcinericios panes. Ipſe verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum, & optimum*. Nulluſne Abrahæ ſeruus, qui ad armentum properet; nulla Saræ famula, cui ſubcinericius committendus panis, vt ipſos omnia domus officia obire neceſſarium ſit? At certè lego Geneſ. c. 12. verſ. 16. quoniam Abrahæ fuerunt, *& aſini, & ſerui, & famulæ, & aſinæ, & cameli*. Atque idem, vt captum recuperaret Lot, quos in prælium mitteret, numerauit expeditos vernaculos ſuos trecentos decem & octo, & perſequutus eſt vſque Dan, Geneſ. 14. verſ. 14. at oportebat abundantiſſimam extitiſſe familiam, de qua prodierunt bellatorum cohortes. Cùm igitur tanta eſſet Abrahæ clientela, tot afflueret ancillis, atque miniſtris domus; quamobrem ipſe cogitur ad armentum procedere? Sara commiſcere ſimilam? Et ſanè tanta magnitudo familiæ indicat regia præditum auctoritate, & Monarchis parem. Docuimus nos in antelapſis. Nonne autem indecorum tali fungentem maieſtate, ipſum de agricolarum more, ex vſu & conſuetudine paſtorum, ad ſtabulum currere? Bubulcorum id eſt, nempe, vitulum arceſſere; non eius, qui trabea, & diademate fulgeret. Saltem non reſpiceret ætatem conthoralis ſuæ? Erat nonaginta annorum Sara tunc: parceret itaque vetulæ, quæ robur amiſerat, & laborem ex mandris puellarum alicui commendaret? Equidem Abraham, & vxor illius ab adoleſcentia excelluere hoſpitalitatis gratia: & quoniam non tam homines in tecta admittere, quàm Deum ipſum arbitrabantur, cùm ſeruitio ædes plenæ eſſent ipſi ſuis manibus omnia agere, nec vile iudicare miniſterium, quod ob gloriam Creatoris exercebant. In hac igitur miſericordia, quoniam & iuuentam, & robuſtam ætatem conſumpſerant ſumma cum laude, ne iam ſeneſcentes viderentur ab antiquo receſſiſſe honore, manibus ſuis conuiuio neceſſaria apparant. Bonus adoleſcens Abraham, nec peior ſenex. Alij vetuſtate ſua, & multa potentia indigna reputent, quod mancipiorum eſt, per ſe & pedes venientium peregrè lauare, & cibos coquere hoſpitibus; Abrahamus inter decora & encomia numerabit: nolit vitæ nouiſſimam periodum diſſimilem prioribus annis; ætas quantùm vigoris eripuerat corpori, menti adiunxerat. Scribamus de Chryſoſtomi textu, qui Chryſoſt.

homil. 41. in Geneſim: *Quare enim, dic mihi, nulli famularum hoc præcepit; ſed mulieri tam prouectæ ætatis? nonaginta enim annorum erat: non rebellat mandato Sara; ſed parem alacritatem etiam ipſa affert: audiant viri, audiant mulieres: viri quidem, vt ſic ſuas contubernales erudiant, vt ſi quando ſpirituale lucrum incidat, ne per famulos hoc perficiatur, ſed per ſe ipſos faciant omnia: mulieres autem, vt feſtinent iuuare viros in tam bonis operibus, & non erubeſcant, aliquos excipiendo hoſpites propter Chriſtum, illis congruum præbere miniſterium, & per ſe ipſas afferre: ſed imitentur ſacram vetulam, in tanta ſenectute libenter ſuſcipientem, & abſque famularum opera perficientem*.

Cætera cùm Deus verbo produxiſſet; nam 74.

Dixit, & facta ſunt. hominem manibus formauit Tertull.

ſuis. *Perſequar itaque propoſitum*, (ait Tertullianus de reſurrectione carnis, prope initium) *ſi tamen tantùm poſſum carni vindicare, quantum contulit ille qui eam fecit, iam tunc gloriantem, quod illa puſillitas, limus, in manu Dei, quæcunque ſunt, peruenit, ſatis beatus, etſi ſolummodo contactus: itaque toties honoratur, quoties manus Dei patitur, dum tangitur, dum decerpitur, dum deducitur, dum effingitur: recogita totum illic occupatum, ac dedicatum manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa in primis affectione, quæ lineamenta ducebat*. Verùm, cur nunc ſexto die plùs laboratum a Numine, & ipſo omnia agit, cùm habebat millia millium miniſtrantium, ei, & decies centena millium aſſiſtentium throno glorioſo? Et poterant quidem Angeli corporis ædificationi ſubſeruire; imò iam feriari decebat: ſatis enim laboratum eſt per quinque dies integros; otio fruatur, qui tam multa, tam pulchra & admiranda conſtruſit: itane omnia facturum Verbum, & in eum tota operis tam vaſti moles incumbet? Animaduerte & alteram cauſam, quamobrem Verbo indigna ſit huius diei ſextæ fabrica: nimirum, homo de limo terræ conſolidatus. Quid putas fuerit limus ille? Equidem glebæ abiectiſſima portio. Chryſoſtom. homil. 12. in Geneſim: *Formauit* Chryſoſt.

Deus, inquit, *hominem, puluerem accipiens de terra. Quid dicis? accepto ne de terra puluere formauit hominem? Etiam*, inquit; *& non ſimpliciter, nec quamuis fortuito terram dicit; ſed puluerem; quaſi ſi quis dicat: tenuiſſimum, viliſſimum, quod*

Homo ex abiectiſſima terræ parte.

eſt in terra. Igitur, quando de contemptiſſima terra formanda ſit teſta, cur hoc ſibi in primis adſumit opificium, quod ignobilius eſt? Diſce, ò homo, tu qui figmentum, & cinis, à Verbo modeſtiam, & perſeuerantiam: operatus per dies quinque, & innumera, magnaque perfecit: luſtra quicquid præter hominem continent; & conuexa, & depreſſa omnia, pro tantis laborauit; nec tamen rudem ambit; inter emeritos referri ſupplicat: ardens ſpiritus non priùs otio vacaturus, donec abſoluat, quæcunque facienda ſuperſunt. At, ſaltem vile miniſterium omiſiſſet poſt tam magnifica patrata opera? Erras, ſi de Verbo ita concipis: non ea conditio Verbi, non mores: quantùm creſcit tempore, potentia, celebritate, (dico apud homines, atque ex eorum iudicio, qui ex humanis diuina metiuntur,) tantùm ſubmiſſione: augetur in Verbo, eiuſque germano quoque imitatore cum honoribus modeſtia: quares, qui initio mundanæ fabricæ, quando non ita famoſus erat, (ſic loquamur,) neque enim innotuerant opera, quæ erant allatura ſplendorem nomini, velut reſpuebat ſuis manibus formanda aptare, & tangere, & imperio paſſim vtebatur, dicens. *Fiat lux*, Firmamentum, Oceanus; poſt edita potentiæ ſua clariſſima documenta, quando ſeipſo quodammodo maior, tunc humilior apparere; & cùm terræ abiectiſſima pars in vitam animanda eſſet, non Angelos, non aliam creaturam ad miniſterium adhibere, ſed per ſuas manus vniuerſa exequi; tanta quidem hilaritate ac ſi in id temporis nihil laboraſſet, tanto conamine, vt vocauerit ad participium diligentiæ, vti inquiebat Tertullianus, *manus ſenſus, conſilium, ſapientiam, prouidentiam*.

75. Imò potiùs in hac corporis humani molitione quaſi non ſatis patiens onerum Verbum aſſeuerabis: nam, quòd ſibi relictum videret omnem laborem, atque alias diuinas Perſonas otio fruentes, cùm ad hominem effingendum ab eo ventum, excitauit & alias Perſonas, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem*, &c. putà, tanquam pronuntiauerit: Vt quid mihi vniuerſæ incumbunt operæ? Eritis vos ſpectatrices tantùm agendorum? Quando à reliquis abſtinueritis labore, iuuate hominis conſtructionem. Si enim non huiuſmodi quidpiam indicarit Verbum, quorſum à duabus Perſonis ſuppetias poſtulauerit? Arbitror quidem ab altiori illa & infinita Mente præuiſum extiturum homuncionem Arium, qui effutiret, Filium Patre minorem; neque defuturos etiam; qui in Spiritum ſanctum blaſphemarent. Sed, quæ conuitij occaſio? nempe, intuebantur non æquè progredientes ad opera diuinas Perſonas: Spiritus enim contentus ſuperferri aquis: hac prælibatione laborum ſibi vendicata ſolùm, reliquit difficilia ſecundæ Perſonæ: Pater autem & ipſe operabatur, & vſque modò operatur; ſed in magnis tantùm occupatus, & quæ plauſum, atque honorem afferebant maximum: nimirum, in gignendo infinitæ ſcientiæ, atque potentiæ Filio, quaſi ad terreſtria & abiecta deſcendere contemneret: ne igitur exiſtimaretur diuina illa Reſpublica talis eſſe, in qua ex Perſonis quædam operibus tantùm diſtentæ, quæ & voluptatem, & encomium coniuncta haberent, & nunquam deſpectis miniſterijs ſe exercerent; magis autem appareret, omnium Perſonarum eandem eſſe conditionem, nullam eſſe ob quoſcunque titulos exemptionem, cuncta paria eſſe; non Patrem aliquid arrogare, quòd ab eo Gnatus procedat; non vtrumque, quod ab illis Flamen ſpiretur; omnes ad hominis ædificationem confluunt. Illud igitur, *Faciamus hominem*, diuinarum Perſonarum inter ſe colloquentium exhortatio, & quaſi contentio quædam: nimirum, quia opus contemptum apparebat, de argilla, ſcilicet, abiecta & vili teſtam conficere, omnes certare, omnes deſpectiora ſibi vindicare. Quantùm, putas, antequàm fierent hæc, præceſſerat? Certè non anni Mathuſalis, non ſæcula Neſtoris, ſed abſque initio ætas æterna. Satiſne antiqua Perſona? & deſunt fortaſſe ornamenta, quibus nobilitantur clariſſima quæque? Tamen neque infinitam auctoritatem dedecere arbitrantur, limum attrectare, componere, conglutinare. *Videtiſne, fratres dilectiſſimi*, (conclamat Zeno Veronenſis ſerm. 3. in Geneſ.) *quia nullus exactè hoc alteri iubet?* (nempe, *Faciamus hominem ad imaginem*, &c.) *in opere nullus otioſus eſt? O ſancta æqualitas, ac ſibi ſoli digniſſima indiuidua Trinitatis*. Eximiè illud: *O ſancta æqualitas*. Si magna perpetranda ſint, omnes de magno participant: ſi leuia exercenda ſunt, nemo à minutis excuſatur: quocunque modo, quòd Pater ad extra, ſiue ingens, ſiue mediocre, hoc Filius, hoc Spiritus ſanctus. Zeno Ver.

Huiuſmodi ſibi vxorem deſponſat Numen apud Salomonem Prouerb. 5. verſ. 16. *Lætare* (ait) *cum muliere adoleſcentiæ tuæ: cerua chariſſima, & gratiſſimus hinnulus, vbera eius inebrient te omni tempore*. Sequitur myſticam explanationem: cur ſponſa ceruæ, hinnuloque aſſimilis? Auguſt. tom. 4. lib. octoginta quæſtionum, quæſt. 71. *Sicut enim de ceruis nonnulli talium cognitionum ſtudioſi ſcripſerunt; cùm fretum ad inſulam tranſeunt paſcuorum gratia, ſic ſe ordinant, vt onera capitum ſuorum, quæ geſtant in cornibus, ſuper inuicem portent; ita vt poſterior ſuper anteriorem ceruice proiecta caput collocet: & quia neceſſe eſt, vnum eſſe, qui cæteros præcedens, non ante ſe habeat, cui caput inclinet, vicibus id agere dicuntur; vt laſſatus ſui capitis onere ille, qui præcedat, poſt omnes redeat, & ei ſuccedat, cuius ferebat caput: ita inuicem onera ſua portantes, fretum tranſeant, donec veniunt ad terræ ſtabilitatem. Iſtam fortaſſe ceruorum naturam intenderat Salomon, cùm dixit: Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum tuarum colloquantur tecum*. Atque paria in illud Pſal. 129. *Propter legem tuam ſuſtinui te*, &c. At, nonne debuerant multorum annorum cerui à portando eximi? nonne ætati, & anteactis laboribus oportet deferri quidpiam? nullumne diſcrimen inter heri natos, & cana ſeniorum tempora? Nulla apud ceruos differentia: tyronis, & veterani eadem eſt ſors atque fortuna: quales in flore vitæ, tales in occaſu: ab oneribus nunquam liberi; ſola quieſcendi ſpes poſt mortem; hic ſemper dolor, & exercitatio: & ideò certè, quia talis ceruorum natura, ipſi ſecurè æquora tranant; cùm tamen alia animantia multa naufragium patiuntur, ipſi ſerpentes deuorant, & dracones exterminant: quidni? apud quos tanta æqualitas, & omnis ætas ſimilis, omnis alterius onera ſupportans? Vbi tanta charitas? O ſi imitatus ceruos Salomon, ſenectuti non parcens, neque otio & libidinibus ſuccubuiſſet! O ſi qualis fuit ætas prima, talis & vltima extitiſſet, & ſemper aduersùs carnem, & voluptates ſeuerus! Nunquam ſanè tot expertus naufragia eſſet, in barathrum lapſus immunditiæ, & ex mulierum amatore idololatra factus. 76.

August.

Ceruorum ars, cùm freta tranſeunt.

SECTIO

SECTIO VIII.

Qui fuere quondam optimi, ſi à rectitudine deflectant, omnium iniquiſſimi euadunt.

77. TÆDET meminiſſe, in quantam amentiam prolapſus Salomon: quàm hebes ad diuina, ad humana monita: prætereo infandam laſciuiam, & nunquam ſatiatam pruriginem; taceo gulam, & commeſſationes: nō arguo auaritiā: illa, illa demiror, altaria non vni fabricata idolo, & offerentem thura ementitis Dijs, non ſubulcum aliquem, non terræ filium, & vix à trunco diſtantem hominem; ſed ingenij medullam, doctrinarum apicem, Oraculum orbis, denique eruditum à Domino; & ſuper his, eum, in quo excellens pietas, ſumma religio, mores incontaminati; neque iſta ad momentum, ad horam vnam, per annos quinquaginta ferè. O nihil ſtabile in humana vita! Sed non ſtupeſco mutatum, quamuis tot pollentem adminiculis: nam & auertit faciem ſuam à Dauid quoque Dominus, & conturbatus eſt, & cecidit: hæreo contremiſcens, quòd aut tot, tantaque mala adiunxerit, aut perſtiterit in dolo, & iniquitate ſurdus ad internam tubam, ad externa exempla, conſilia plurima. Sed iuſtè iraſceris tu, Deus Sabaoth, peccatis noſtris, quoniam impiè fecimus in conſpectu tuo, abuſi ſumus beneficijs multis, & magnis; ſupra iniquitatem Sodomorum, & Gomorrhæ ſcelus noſtrum, aduersùs hanc viperinam generationem inſultabunt in iudicio Niniuitæ, & melius erit Bethſaïdæ, & Corozaïn. Attendite ad lapſum hunc, Viri ſpiritualium diuitiarum; tenete, quod habetis; operamini ſalutem veſtram cum timore, & diligentia; quoniam ſi labi contingat, vereor, ne æternùm ſubmergamini. Perpendite, quoniam montes transferuntur in cor maris, & occupat eos tempeſtas valida, meliuſque fuiſſet proditori Apoſtolo, ſi nunquam natus eſſet; illi hoc melius, qui dux & notus Chriſti extiterat, qui ſimul comedebat panem cum eo, qui Spiritus de obſeſſis expellebat, qui miraculis refulſit.

78. Auſpicemur à meretricio adoleſcente, qui abijt in regionem longinquam, & conſumptis bonis omnibus adhæſit vni ciuium illorum, & miſit illum in villam paſcere porcos, Luc. cap. 15. Luc. 15. verſ. 15. Sed, quare tam egregiam adamauit artem? Nempe, facta eſt fames valida in regione illa; & ipſe cœpit egere: cùm autem nobiliora ſeruitia reſpuerent plerique propter inopiam panis, coactus eſt ſetigerum genus cuſtodire, ne ſaltem eſurienti ſiliquæ deeſſent: & ne hæ quidem ad ſaturitatem dabantur. Neque mirum: regnabat enim fames ingens. Verùm, quamobrem famem validam nuncupauit, quæ hunc oppreſſerat iuuenem? Aut certè cur à Numine permiſſum, vt incideret, non in qualemcumque famem; & tolerabilem aliquo modo; ſed in eam, quæ fortis, robuſta, vrgens extitiſſet? Circumſpice quidem: reliquerat domum alimentis affluentem, in qua obſoniorum copia: nam vel & mercenarijs (quod eſt miniſtrantium genus gregarium) erat in abundantia panis: *Quanti* (ait) *mercenarij in domo patris mei abundant panibus?* Qui igitur deſeruerat ædes felices, in quibus omnifariæ eſcæ ad amuſſim, iuſta Creatoris, & punitione, & prouidentia translatus eſt in ea loca, in quibus regnaret fames prorſus non ferenda, qua vix alia poſſet eſſe vehementior. Bernardus ſermone de conuerſione ad Clericos, cap. 15. *Meritò ſiliquas eſurijt, & non accepit, qui porcos paſcere maluit, quam paternis epulis ſatiari.* Sed ſpiritaliter hæc explicanda, vt noſtro proſint inſtituto: nam, quæ illa tam beata, & ſufficiens domus, in qua etiam mercenarij, id eſt, qui abiectiſſimi ſunt, non hordeo veſcuntur, ſed pane, qui etiam Regibus delicias præbet; niſi certè cœnobialis aliqua excellens Congregatio, vbi etiam imperfectiores lautè paſcuntur ab vbertate diuinarum conſolationum? Quid, ſi proletariæ id contingit multitudini, quid de filio opinabimur, eoque iuniore, quem plus à genitore diligi vſus? O ſi de hoc voluptatis torrente bibere faſtidiat imprudens iuuenis, & de ciſternis diſſipatis potare anhelet! ſi manna de cœlo præſtitum contemnere audeat; ſciat, cùm de hoc venerando cœtu exierit, quoniam bonorum operum famem experietur ſuper his, qui nunquam intrauerunt patris domum; vincet impietate ſceleſtiſſimos, & erunt, ſi cum eo comparentur, publicani atque ethnici moderati: tanti eſt à magna iuſtitia receſſiſſe. Splendidè Chryſoſtomus apud Chryſoſt. S. Thomam in catena: *Signanter autem ſubdit,* (inquit) *Ego autem hic fame pereo. Ego, non alienus; ſed filius boni patris, & frater filij obſequentis: ego liber, & generoſus, factus ſum miſerior mercenarijs: à ſumma celſitudine primæ nobilitatis ad infimā humilitatem delapſus.* Ita ſanè: nam talis ſolet eſſe caſus, nempe, qui in extremam paupertatem deſcendunt, ij ſunt, qui olim ditiſſimi fuere, & ſuperabundat delictum, vbi fuit non remiſſa, ſed nobilis, & capax iuſtitia.

Vultis audire etiam, & ex puellarum numero de virgine diſpenſatrice? nam hactenus apud vos 79. ſemper adoleſcens prodigus. Ezechielem vobis Ezech. 16. profero cap. 16. verſ. 10. *Et veſtiui te diſcoloribus, & calceaui te ianthino, & cinxi te byſſo, & indui te ſubtilibus, & ornata es auro, & argento, & veſtita es byſſo, & polymito, & multicoloribus & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuū, & dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.* Satiſne glorioſa Virgo hæc? Quid ampliùs ei facere potuerit ſponſus? Sed oportet Theodoreto auſcultaſſe: Theodor. *Vnumquodque horum* (inquit) *moraliter decet intelligere: armillas manibus impoſitas, eam virtutem, qua ad agendum nos excitat; monile collo circumdatum legis iugum; inaurem naſo iniectam, à vitijs dehortationem; inaures vero auribus adhibitas, bonam ſignificat doctrinam; coronam ſuper caput impoſitam, eam gloriam, quæ à pietate, & cultu legis, atque adeò ex omnibus bonis comparata ſit.* Sed tu conſidera huius feminæ euectiorem apicem quod ſummo Sacrorum Antiſtiti pro tunica eſt, hoc illi pro calceamentis, nempe, ianthinum. *Diſertiſſimus Philo* (ait Hieronymus in præfata Ezechielis verba) Hieron. *hyacinthum in veſtibus Pontificis aeri comparat, in quo cæleſtia ſignificari putat.* Igiturne in pedibus quidem, vbi cæteri terrenum aliquid de luto, & puluere calcati fundamenti; niſi celeſte, purum, indaſæcatum habet? tanta eſt mulieris vndequaque nitela, à planta vſque ad verticem, nihil in ea ſordidum, & in amictu cuncta de pretioſioribus: verùm terga vertit tandem Creatori illa tam ſplendeſcens, & formoſa, & habens

Digitized by Google

habens fiduciam in pulchritudine ſua, elettatum eſt cor illius, & ſequuta eſt amatores falſos. At in qualem putas voraginem delapſa ſit miſerabilis, quantiſque oppleta abominationibus? *Quia fabricaſti lupanar tuum in capite omnis viæ,* (allegato iam capite verſ. 31.) *& excelſum tuum feciſti in omni platea: nec facta es quaſi meretrix faſtidio augens pretium; ſed quaſi mulier adultera, quæ ſuper virum ſuum inducit alienos: omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum.* Vbi Gentium, vbi terrarum talis, qualis hæc fornicatio? Hæccine illa tam cœleſtis, tam vallata, tam diues gratiæ, atque virtutum, & nunc omnem immunditiam vincens, quæ mercede conducit libidinoſos? Denique & textus aſſerit: *Quia fornicata eſt, ſicut non factum eſt, neque futurum eſt.* O terribilem ruinam! à quanto nitoris faſtigio in quam denſam caliginem & ſpurcitiem! Sic confunduntur, Domine, recedentes à te in ſuperbia & abuſione, & obliti miſericordiarum, quas feciſti illis in multitudine dulcedinis tuæ. Et quoniam coniunximus hanc infauſtam virginem cum adoleſcente prodigo, mutuemur auctoritatem ab

Hieron. Hieron. epiſt. 146. ad Damaſum, de duobus filijs: *Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis porcorum; & nemo illi dabat. Id, quod in Ezechiele cum increpatione dicitur ad Hieruſalem: Et factum eſt in te peruerſum vltra mulieres, quia ante fornicationem tuam, & poſt te ſunt fornicatæ, in eo, quod dediſti mercedes, & mercedes tibi non ſunt datæ. Videmus in filio minore completum: Subſtantiam ſuam in regione Principis perdidit, & poſt perditas facultates, miſſus ad porces, egeſtate contabuit. Dæmonum cibus eſt, ebrietas, luxuria, fornicatio, & vniuerſa vitia: & Satanas cùm aliquem ſua arte deceperit, & ei proprium impoſuerit iugum, vltra ad abundantiam vitiorum non procurat, ſciens eſſe iam mortuũ: ſicuti multos idololatras videmus panis miſeria, & egeſtate confectos: hi ſunt, in quibus propheticus ſermo completur: Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dediſti mercedem omnibus amatoribus tuis, & non accepiſti mercedes.*

80. Eſt inter miracula Chriſti, mortuorum ad vitam remenſio: iuſſit ſepulcrale linteum exuere, & fuit leua imperium, velox obedientia eorum, qui dormierant. Archiſynagogi filiæ loquitur: *Puella, tibi dico, ſurge. Et confeſtim ſurrexit, & ambulabat.* Marc. 5. Marc. cap. 5. verſ. 42. Viduæ gnato: *Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Et reſedit, qui erat mortuus, & cœpit loqui.* Luc. 7. Luc. cap. 7. verſ. 15. Moritur Lazarus, Marthæ, & ſororis frater, tum & infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & eleuatis ſurſum oculis Patrem obteſtatus eſt, & voce magna clamauit: *Lazare, veni foras.* Ioan. 11. Hieron. Ioan. cap. 11. verſ. 43. Stupeſcit Hieronymus tract. de vera circunciſione: *Infremuit,* inquit Euangeliſta, *ſpiritu, & turbatus eſt, & ait: Vbi eum poſuiſtis? Quid eſt hoc? Quæ confuſionis cauſa? quæ formidinis? Quid autem erubeſcit, aut metuit, cùm & virtus ſit peracturæ miraculum, & Deitas non ſit ſubiecta terrori? Quæ ſepulcri tam inconſulta requiſitio, vt omninò creaas de turbato, confuſo que profectam? Ille Deus noſter, qui diſcipulis conſtanter dixerat de abſente: Lazarus mortuus eſt, qui ſororibus eius confidenter promiſerat de mortuo: Reſurrecturus eſt, ſub neſcio qua confuſione ſepulcrum quærit, quaſi hoc ſolum, qui omnia noſſet, & præſtare poterat, ignoraret. Non plane hoc eſt: nam alius intellectus occulitur.* Quando igitur arcanum latere Hieronymo viſum, ſcrutemur, quodnam illud ſit. Lazarum quidem nouimus amicum Chriſti fuiſſe, quod ipſe palam teſtatur nominato Ioannis capite, verſ. 11. *Lazarus amicus noſter dormit.* Alios autem ignoramus, an eius amici extiterint: nam de inito fœdere ſilentium apud Euangeliſtas: ergo alij defuncti adumbrauere animas liberas, & concupiſcentiam, voluptateſque ſequutas, de IESV familiaritate nihilum curantes: Lazarus autem mentes repræſentat, quæ ſanctitudinem dilexere, quæ Verbi ſodales fuere; ſed ab gratia tandem exciderant in vitia prolapſæ. Ita intelligere viſus Origenes Orig.

tom. 28. in Ioann. *Sed notemus* (inquit) *neceſſe eſt, aliquos etiamnum Lazaros eſſe, qui poſt contractam cum IESV amicitiam, infirmati ſunt, & perierer, qui etiam in monumento, et in mortuorum loco manſerunt cum mortuis mortui, et poſtea oratione IESV, qui illos è monumento ad prodeundum foras voce ſua magna vocans, viuificat.* Indicat igitur, difficilius eſſe, à mortuis ſuſcitare eos, qui fuerunt amici IESV, quam qui non fuerint. At, quamobrem? nam è diuerſo contingere opus fuiſſet: nonne enim laborioſius, ſanitati reſtituiſſe eum, in quo inueterata peſtis malignitas, quam qui optima vſus valetudine, ad tempus decubuerit ſolùm? Cur igitur tam multa fatigatio, vt Lazarus exſurgeret? O intuere: quoniam, ſicut ad excellentem gratiam, & amicitiam Lazarus quondam admiſſus; ita, poſtquam datam fidem, atq; dexteram fregit, nemo illo impudentior, nullus tam palmaris ſcurra, (loquor de myſtico Lazaro:) de quo enim mortuorum legiſtis, quod & quatriduanus ſit, & fœteat? *Credo iam* (ait Bernard. ſerm. 4. in Aſſumpt. B. MARIAE) *multorum ingenia præuolant, vt intelligant, quem velim Bernard. dicere Lazarum: eum ſine dubio, qui nuper peccata mortuus fodit ſibi parietem, vt videat abominationes multas, et malas praui, et inſcrutabilis cordis ſui.* Vt igitur innuat Chriſtus eos, qui veritatem aliquando cognouerunt, ſi Deo dorſa vertere ceperunt, peiores fieri ijs, qui lucis ſemper expertes fuere, & malorum coryphæos euadere; ideo, cùm de tumba illos, qui amici non extitere, excitat, nullum præ ſe fert animi cruciamentum, non vociferatur, non ſuperos teſtes aduocat: tantùm in Lazari funere, qui ſodalis fuerat, hæc oſtentamenta: quo repræſentaret, huius quam difficilis fuerit redintegratio.

81. Coniungamus & alterius Lazari geſta. Plurima in hac vita perpeſſus à lue, ab inedia: ſed excepit afflictam ætatem mors glorioſa, & hilaris, tandemque Abrahæ læto ſinu receptus ſecundùm dolorem fuit & conſolatio: hunc ad ſe mitti poſtulat diues purpuratus, & bonarum eſcarum vorator. In quantum arbitramini ſolatium? Scilicet, vt intingat extremum digiti ſui in aquam, ad linguæ refrigerium à flammis aduſtæ. Luc. 16. Luc. 16. verſ. 7. Puto à tormentorum immanitate ſibi excidit miſer iſte: quid enim attulerit commodi gutta vna, quam digiti ſumma pars ſtillare valeat? Creſcit à ſtillicidijs Vulcanus. Cupiatne augeri Ætnam ſuam? Verùm, ne contemne petitionem: nam ad tantam redigi inopiam oportebat: nimirum, cùm aula, & delicijs frueretur; cibi fuere, & ſtomachi irritamenta vltra menſuram: niſi enim abundaſſent cellaria, atque penus, quotidie epulari, idque ſplendidè, non poſſet: ergo, qui copia affluenti exciderat, non in vulgare aliquod miſeriarum chaos prolapſus; ſed dariſſima experiri coactus. Verùm, quid hac repræſentatione ſpiritaliter adumbratum? Videlicet,

licet,

licet, locuples ille typum ſuſtinebat Iudaïci populi, vt memorat Greg. Papa homil. 40. in Euangelia, inquiens: *Quem, Fratres chariſſimi, quem dines iſte, qui induebatur purpura, & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide, niſi Iudæum populum deſignat?*

Gregor.

Et ſimilia Auguſtinus lib. 2. quæſtionum euangelicarum, c. 38. quantæ opes illi nationi, quantæ eſcæ ad opiparè veſcendum, quæ volumina Scripturarum poſſidebant, apud quos tot ſancti Vates, atque Patriarchæ, iuſtorum tam fertilis meſſis? Certè ille populus, apud quem ſingulariter habitabat Omnipotens. Vis ſcire de beneficiorum multitudine partem aliquam? *Circunduxit eum, & docuit, & cuſtodiuit quaſi pupillam oculi ſui: ſicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis: conſtituit eum ſuper excelſam terram, vt comederet fructus agrorum, vt ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo.* Planè non erat ſub cœlo alia gens, ſicut iſta, ante Euangelium. Incraſſatus recalcitrauit. Sed, quibus non eſt deturpatus maculis? Leues Gentilium noxæ quodammodo, ſi cum Hebræorum comparentur ſceleribus; ne apud Hæreticos tam graue malum. Videndus Hieronymus in c. 1. Iſaiæ, ad illud: *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum*, &c. ad finem c. 3. Oſeæ: hoc eſt igitur, ab abundantiſſimis ferculis, à poculis falerno deſpumantibus veniſſe ad tantam egeſtatem, vt ne aquæ vna guttula relicta ſit illis.

Auguſt.

Populus Hebræorum in quantam ſcelerum enormitatem delapſus.

Hieron.

82. Miſerabilem Hieroſolymæ ſtatum ſub Romanis ducibus prædicens Chriſtus, Luc. 19. verſ. 44. *Quia venient dies* (inquit) *in te: & circundabunt te inimici tui vallo, & ad terram proſternent te, & non relinquent lapidem ſuper lapidem.* Atque oſtendentibus illi templum Apoſtolis, de eodem totidem Matth. c. 24. verſ. 2. *Videtis hæc omnia. Amen dico vobis, non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.* Cur tam fatalem ruinam, & vrbi, & templo ſacro vaticinatur? aut cur certè ipſe, qui Deus pariter cum homine eſt, ciuitatem Sion, de qua glorioſa dicta ſunt, quæ gaudium vniuerſi Orbis nuncupata, vrbs pulchritudinis dicta, tam immani ſtrage affici patiatur? Deliquit, ſcilicet? Verùm & alia peccauerunt opida, nec tamen in illa ita ſæuijt inimicus: etiam crudelitati ſatis eſt præclara quæque demoliri: vt quid & in murorum lapides excandeſcat? Verum tu animaduerte vrbium, oppidorumque differentias: qualis ciuitas, talis & deſtructio: ignobilis oppidi obſcuri ſunt caſus: ſi Hieruſalem aliquam, & prouinciarum oculum deſtrui contingat, non leui ſubijciuntur cladi: vt fuit, cùm ſtaret, & polleret, decor admirabilis; ita cùm oppugnatur, cùm incipit venuſtate ſpoliari, in eam tranſit ignominiam, quæ ne veſtigia antiquæ gloriæ manere ſinat. *Et hæc corporaliter dicta ſint:* (ait Origines tractatu 24. in Matthæum:) *moraliter autem hoc modo. Sicut illud templum non inſimul eſt dirutum; ſed paulatim tempore procedente: ita & omnis homo, qui ſuſcipit in ſe verbum Dei, templum eſt: & ſiquidem poſt peccatum, non ad plenum decidit à verbo Dei, ſed adhuc ſeruat ex parte veſtigia fidei, & religionis in ſe mandatorum Dei; templum eſt ex parte deſtructum, & ex parte conſiſtens: qui autem, poſtquam peccauerit, curam ſui non habet, ſed ſemper a fide decurrit, & à vita, quæ eſt ſecundum Euangelium, paulatim minuitur, donec ad plenum recedat à Deo viuenti: hic eſt templum, in quo non relinquat lapis dogmatis ſuper lapidem mandatorum Dei, qui non deſtruatur: nos ergo proſpicere nobis debeamus, vt omnis ædificatio pietatis in nobis integra perſeueret, vt & lapidibus ſalutarium dogmatum adornati, & donis bonorum operum decorati, capiamus in nobis Dei virtutem, & gloriam, & Chriſtum, qui eſt Verbum, & Sapientia Dei.* Igitur Hieruſalem florentes animas denotat, quæ ad eximiam ſanctitudinem prouectæ fulſere admirandis virtutibus: atque alias quidem animas, quarum non tam probata rectitudo, ſi labi contingat; ſed non feruntur præcipites in ima vitiorum: mediocris eſt impietas, ſicut & fuit religio: ſi vero Hieruſalem, alti; nimirùm, & ſublimes ſpiritus, rimam aperuere hoſti. Sic deuaſtat omnia Satan, vt ne lapidem ſuper lapidem, id eſt, vel lineamenta quædam antiquæ probitatis in eis relinquat: ita lapſus optimorum perículoſior eſſe conſueuit.

Luc. 19.

Matth. 24.

Orig.

Reuertamur iterum ad filium iuniorem. Cùm profectus eſſet in regionem longinquam: *Adhæſit vni ciuium regionis illius, & miſit illum in villam ſuam, vt paſceret porcos.* Luc. c. 15. verſ. 7. Quis hic ciuis, & ſub grege porcorum quæ abſconduntur? Chryſologus ſer. 2. *Et ſic nos primario regionis illius, hoc eſt, deſperationis auctori Diabolo iam tradamur, & ille nos mittat in villam ſuā, hoc eſt, ad huius ſaculi illecebroſas conualles, mittat ad paſcendos porcos; eos, videlicet, qui proni ſemper in terram, viuant ventri, & æſtus carnis in volutabro luti temperant, in cœno premunt, refrigerant in gurgite vitiorum.* Sed Hieronymus epiſt. 146. ad Damaſum de duobus fratribus, de paganiſmo conſtruit inquiens: *Talis eſt Dæmonum multitudo, quæ per idola manufacta, cruore pecudum, & victimis paſcitur, & nouiſſime ſaginatiore quadam hoſtia, ipſius hominis morte ſaturatur.* At, quo facto in eam deſperationem peruenit inſaniens iuuenis, vt poſt amatas ingluuiem, venerem, intemperantiam vniuerſam, Deum Creatorem negauerit, & inter gentes connumeratus ſit? Excipe. Domus, in qua educatus, imò aula magni Principis tam ſancta extitit, vt ne vnum mandatum genitoris filij moderatiſſimi aliquando tranſgreſſi fuerint: fas enim credidiſſe, huic adoleſcentulo, donec apud patrem verſatus, accidiſſe, de quibus ſenior germanus gloriatus ſit: *Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam mandatum tuum præterij.* Cùm igitur à tantæ innocentiæ ſchola diuerterit volens, ſciensque, ex iuſta Numinis vindicta, atque permiſſu vitiorum cœno vſque adeo demerſus, vt & fidem tandem abiecerit & idolis litauerit, quemadmodum Salomon. Verùm, ne otioſè pertranſieris annotatiunculam: contemplare, vt hic magiſter porcorum euaſerit; ille ſignifer, ille ductor. Atque ſanè alij porci quidem ſunt, nempe, abdomini, & laſciuiæ indulgent: hic autem, qui eximiè iuſtus extiterit, nihil fecerit, ſi cum alijs comparetur tantùm, niſi & vincat longo interuallo, facinoroſorum Anteſignanus, & Primipilus. Aduertit Chryſolog. memorato ſermone: *Quod autem mercenarios ſuos mittat ad porcos, facit hoc inſatiata crudelitas, quæ contenta non eſt homines criminoſos fieri, niſi eos vitiorum duces, criminum faciat & magiſtros.* Vah miſerandam conuerſionem! ex duce, atque virtutis face, non impium tantùm fieri, ſed peſſimorum Coryphæum, atque Principem. 83.

Luc. 15.

Chryſol.

Hieron.

Conduxerat Balaam non bonum Prophetam Balac, Moabitarum Rex, vt malediceret caſtris Hebræorum: *Veni*, inquit, *et maledic Iacob: propera, et deteſtare Iſrael.* Numer. c. 23. verſ. 7. Tranſlatio autem Septuaginta Seniorum paulò aliter: 84.

Num. 23.

Septuag.

Veni,

Veni, maledic mihi Iacob: & veni, ſupermaledic mihi Iſrael. Quare acerbiori anathemate feriendus Iſraël, quam Iacob? Nonne idem vterque populus? Idem quidem; diuerſorum tamen meritorum ſecundùm differentiam nominum: nam Iacob, qui luctator actiuam denotat vitam, & obſcurioris iuſtitiæ homines: Iſraël, qui vidēs Deum, contemplatiuos repræſentat, qui Deum quodammodo facie ad faciem inueniunt, vt loquebatur Patriarcha, & ſalua fit anima illorum: in hos igitur debacchatur crudeli mortalium aduerſarius, Satan; ſed mitiori bello contra Iacob, contra imperfectorum Rempublicam: ſi verò de Iſraël, id eſt, egregijs theoreticis, & contemplantibus aliquem proſternere conceſſum ſit, ibi ille rabiem omnem effundit, & ſupercongerit maledicta. Quid verò eſt, ſupermaledici Iſraël, niſi alio, atque alio ſcelere contaminari, donec mergatur abyſſo Impietatis? Quemadmodum Iſraël in domo Domini ſors melior eſt, atque nobilior Iacob: ita, ſi propelli è templo ſancto contingat, grauior multò eſſe conſueuit ruina Iſraël, quem non ſimplex aliqua, ſed congeminata excipit maledictio. Referat Origenes homil. 15. in Numeros: *Poteſt ergo dici: Veni, maledic mihi Iacob; & veni, ſupermaledic mihi Iſrael. Per quod oſtenditur idcirco ſermo repetitus, vt ampliore vi, maiore intentione maledictionem in Iſrael, quàm in Iacob Balac videretur expoſcere: donec enim quis tantùm Iacob eſt, hoc eſt, in actibus ſolis, & operibus poſitus, inferioribus maledictionibus impugnatur: vbi autem profecerit, & interiorem hominem ad videndum Deum reuelato mentis oculo exacuerit; tunc non ſolùm maledictis ab inimico, ſed & ſupermaledictis, hoc eſt, vehementioribus maledictorum iaculis impugnabitur.*

Orig.

85. Dum moras traheret Moyſes, Deos ſibi fieri populus contendit, & obſecundat Aaron, & vitulum ædificat. Cur tam vile figmentum? Nonne meliora Numina Phœbus & ſoror eius, Zodiacus cum ſignis ſuis? Cur deſpecta tellus, contempta maria, atque inter animantia, ſeu quæ tranant aëra, ſeu quæ ſyluas & montes incolunt, an non inſigniora multa, leo, rhinoceros, aquila, vultures? Equidem peteret Numen, quod præcederet, viamque eremi abſtruſam doceret, Exod. c. 32. Sed inter bruta non aliud tam ſtolidum, quàm vitulus, & bos: deinde & nuper effacto idolo, quæ eius formationem præceſſerant, attribuunt; videlicet, quòd eius præſidijs de Pharaonis ergaſtulo liberati ſint: plaudentes enim dicebant: *Hi ſunt Dij tui, Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti.* Benè Lippomanus tantam intuitus amentiam: *Vidiſti, obſecro* (inquit) *inſaniorem inſipientiam! audiſti verba magis hominum ſenſu carentium: ac ſtupida mentis indicia, velle quod homo quiſpiam Deum faciat? & in animum ſibi inducere, vt credant hos Deos fabricandos, eduxiſſe ipſos de terra Aegypti, cùm eo tempore, quo liberati ſunt, Dij ipſi nondum formati eſſent.* Credo, neque apud Poëtas mendaciorum peritiſſimos fabros, quidpiam inueniri, quod his abſurdius exiſtimetur: quare igitur in tantum furorem verſi, in tam indecora prolapſi? Erat hic populus tunc præ omni natione præclarus, ſeu conſideremus mentis integritatem, ſeu de ſuperis & æternaturis ſcientiam: ſed voluit ſponte cadere, à Creatore ſancto, verόque recedere impudenter. O Iſraël, quale tibi præcipitium! quemadmodum hactenus fuit præſtantior gloria claritatis tuæ: ita & in futurum, qui vituperio ſimilis tibi ſit, nemo reperietur. Nimirum, ſi quando eueniat labi, qui cæteris meliores fuerant, euadunt frequenter ſceleratiores vniuerſis: & adorant ſanè aliæ prouinciæ ementita Numina; habent tamen aliquam ſolam vmbram, ſcilicet, decepti ſunt ab Apollinis, & Lunæ pulchritudine, ab aſtrorum radijs, ab elementorum perpetuis beneficijs in genus humanum: tu, fatua gens, ſupergreſſa es ſtoliditate nationes cunctas: vbi enim tam indoctum Numen? *Et quod valdè mirandum eſt* (inquit Rupertus lib. 4. in Exod. c. 24.) *talem, tantamque gloriam mutauerunt in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.* Valdè quidem mirandum; & tamen iuſta pœna nimiæ ingratitudinis.

Lippom.

Iudæorum ſtoliditas.

Rupert.

86. Afformato autem vitulo, quoniam de ſacris ad Aaron pertinebat: *Aedificauit altare coram eo, & præconis voce clamauit dicens: Cras ſolemnitas Domini eſt: Surgenteſque manè, obtulerunt holocauſta, & hoſtias pacificas.* Et quidem aliquod Aaroni velamen, quod vitulum conflauerit deinanibus multitudinis: nam tumultuabatur aduerſus eum vulgus: at verò vt erigeret altaria, vt elato ſono conuocaret ad ſacrificandum, nullus impulit: quocirca Pontificis & numero plura, & ex circumſtantijs grauiora fuere delicta. Subſentit Caietanus: *Non meretur* (inquit) *tanta blaſphemia Aaron excuſationem: inſaniuit enim & ipſe multò magis, quàm alij: nam alij, vt ex Hebræo conſtat, nomina communia Dei idolo attribuerunt: ipſe autem incommunicabile, & ineffabile nomen Tetragrammaton attribuit idolo, nullo ad hoc inſtigante, &, quod peius eſt, voce publica.* Itaque Aaron prauitate ſuperauit: quidni enim? ſic nanque comparatum eſſe aſſerimus, vt quo quiſque melior eſt, ſi malus fieri incipiat, peſſimus omnium euadat: erat autem Aaron multis nominibus vulgo excellentior: ille interpres legum, atque ipſius etiam Moyſis apud Pharaonem, ille interceſſor apud Deum, ille in ſacris Princeps: ergo vt fuit in virtutibus ſummus; ita & cùm ſceleri ſe commiſit, nequiſſimus apparuit. *Inſaniuit enim ipſe* (vt aiebat Caietanus) *multò magis quam alij.* Nemo confiſus præteritis ſecurus agat in hac labili vita: quis pluſquam Aaron, qui Dominum conſulere ſolitus? quis pluſquàm Salomon, in quo eruditio, forma, poteſtas, conſilium, & omnibus melior pietas erga Deum emicuit ingens? ſortitus animam bonam, excoluit eam, & cuſtodiuit à iuuentute, vir iuſtus, & metuens Deum per quinquaginta ferè annos. O ſi & in quarta noctis vigilia, cùm iam eſſet ſenex, non dormijſſet! obſcuratum eſt cor inſipiens illius, proh dolor! & fuit certè ruinæ ſtupendus caſus: nam quaſi aut tæduerit anteactæ probitatis, aut doluerit ad vitium ſupereſſe breuia viuendi ſpatia; ita ſordes amauit, vt nullum eſſet tam capitale malum, in quo peritus artifex non euaſerit: etiam peior, quàm fuiſſet anteà bonus; & vt quondam optimus, ſic poſteà nequiſſimus.

Caiet.

* * *

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO IX.

Luxuriæ timendam, formidabilemque eſſe vim etiam ſtrenuiſsimis bellatoribus.

87. NEMO, qui diligentiùs peruoluit Salomonis Acta, non ectaſim & ſtuporem paſſus, dum cum prioribus vitæ ſpatijs vltima comparat: quis enim inſtructior vnquam contra vitium? quid præſidij defuit? non pietas, non conſilium, non ſcientia, & his fortius quidquam, nimirum, conſeruata in annos multos ſtola innocẽtiæ: quàm egregia propugnacula? Itaque hæc dum contemplantur ſedulo, plurima eos occupat admiratio, vt patuerit inimici ictibus tam vallatus. Sed cogitaſſe debuerant, aduersùs Salomonem armaſſe cohortem luxuriam: ſæua nimis beſtia, & in Sanctos quoque audax: hæc cum præclariſſimis congreſſa militibus, Protoplaſte, Samſone, Dauide, vexauit ſuperbè tantos viros; ſed nulli ſic dominata, atque Salomoni: illa infatuauit, illa dilapidare ſubſtantiam cum meretricibus impulit, illa fana condere peregrinarum gentium Dijs ſuaſit, illa in tranuerſum egit omnibus modis. Fugite à fornicatione, quicunque portatis vaſa Dei: non ætas, non vigiliæ, non macerationes, non retroacti ſuperati agones vos negligentes, & incautos faciant: ab hac furia victi, qui de omnibus pene triumpharunt: & probauero, ſi non fallar.

88. Heroüm ſuorum, Vatum, atque Patriarcharum inconcuſſum robur ſignificaturus Creator, adamanti ſæpè comparauit: aduertit Hieronymus epiſt. ad Pammachium ſuper obitu Paulinæ vxoris: *Tale quid & Dominus loquitur ad Prophetas, quòd poſuerit faciem eorum, quaſi vrbem æneam, & lapidem adamantinum, & columnam ferreã, ne pauerent ad iniurias populi; ſed impudentiam ſubſannantium frontis rigore contererent.* Iam & percipiamus eundem Hieronymum de natura adamantis differtantem ad cap. 7. Amos, in illud, *Hæc oſtendit mihi,* &c. *Adamas* (inquit) *ſui nominis lapis eſt, quem Latinè indomitum poſſumus appellare, eò quòd nulli cedat materiæ, nec ferro quidem: nã, ſi ponatur ſuper incudem, & graui ictu feriatur malleo, antea incus, & malleus vulnus accipiant, quàm adamas conteratur: cumque ignis omnia domet, vniuerſa metalla conſumat, reddit adamantem duriorem: vt ne paruulum in eo angulum vis nimij ardoris obtundat. Vidi & in auro adamantem magnitudine mili: cumque vicinum conſumatur aurum longo vſu, ac nimia vetuſtate, ſolus adamas nõ atteritur, & nulla lima minui poteſt, ſed è contrario limam terit, & quicquid attigerit, lineis ſulcat.* Verùm iſtam myſticè interpretantem eundem ſubaudiamus, atque de vaticinantibus loquentem ſuperiùs perſpeximus: hoc autem Amos loco inquit: *Hic ſtat ſupra murum adamantinum, id eſt ſupra ſanctos, & Apoſtolos ſuos, quibus donauit, vt & ipſi adamantes vocarentur, & a nullo ſuperati dicerent: Quis nos ſeparabit à charitate Christi? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Et iterum: *Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque inſtantia, neq; futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neq; creatura alia poterit nos ſeparare a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* O quid hoc robore fortius eſſe queat? Nihil aut in ſuperis, aut in infernis relictum, quod non vicerit hic miles. Dormi, beate pugil, placidus, atque intimidus: quis enim tecum congredi, quis ad pugnam laceſſere audeat? Sed, ò non dormias adhuc, quoadvſque videas Deum Deorum in Sion: nam, quos non auaritia, non ingluuies, non ſuperbia, non odium deiecere: hos venus, & blanda, atque laſciuiens voluptas proſtrauit. Ecce rurſus de adamante Hieronymum: *Hic lapis duriſſimus, & indomabilis, ſolo hircorum cruore diſſoluitur, et miſſus in calidum ſanguinem, perdit fortitudinem ſuam.* Quid hoc eſt? ab hirci petulantis & laſciui animalculi edomari cruore, niſi à muliebri ſpecie decipi, quem ſubiugare alia non potuere? Ergo, quem non malleus, non ſecuris, non limæ, non vetuſtas, non ignis omnia deuorans, conſumpſere, ſanguis hircinus fregit, diſiunxit, contriuit: *Et in tantum robuſtus eſt,* (proſequitur Hieronymus,) nempe, Dei Athleta, *vt dicatur ad eum: Si tranſieris per ignem, flamma non comburet te: quantoq; magis tentationibus caditur, tantò fortior fit, et pro nomine Saluatoris inter flagella lætatur; cumque à nullo ſuperari queat, ſolo mortiferæ libidinis calore diſſoluitur: hæc enim ſanguinis hircorum, et ipſius hirci dicitur eſſe natura, vt ſit ad libidinem calidiſſimus; et quod ignis edomare nequeat, ſolus illius diſſoluat cruor.* Notanda admodum ſententia viris magnis: *Cumque à nullo ſuperari queat, ſolo mortiferæ libidinis calore diſſoluitur.* Non igitur ſtupendum, quamuis in longum tempus, multiſque certaminibus egregium ſe bellatorem probauerit Salomon, deuictum tamen à libidine etiam in vitæ termino; quoniam incautè egerat, & de elapſis plùs æquo confiſus triumphis, hoſtem deſpexerat.

Certè ſi quiſquam inter maximos Heroës adamas, vt fuerunt innumeri, Iobus de primis: quid enim in eo non glorioſum? quibus vnquam ſuccubuerit tentamentis, illecebris? Dimicatum aduersùs illum per incendia, rapinas, regni, & filiorum deſpoliationem, & poſt omnia fortunæ ludibria ſæuitum in corpus eius: vſus omni ſtratagemate Infernus, & de omnibus ſemper ouans & triumphator: reſtabat mulier, quæ opponeretur: ecce ad claſſicum auditum trepidare continuò Athleta, colorem amittere, terga vertere: 89. *Pepigi* (inquit) *fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarẽ quidem de virgine: quam enim partem haberet in me Deus deſuper, & hæreditatem Omnipotens de excelſis?* cap. 31. verſ. 1. & 2. Sed eſto, cohibuerit oculos, quoniam ipſi feneſtræ, & per quas mors intrat; quid etiam circuncidit cogitationem? Nimia formido hæc eſt in tam ſtrenuo duce! At ſciebat Iobus, omnium monſtrorum domitores à libidine vinci, proinde in fuga, in occludendis ſenſuum oſtijs omnem ſalutis ſpem eſſe poſitam; parum eſt aſpectus, colloquia, manuſcula declinaſſe, alligandæ & intus latentes cogitationes. Depinxit rem hanc luculentè Chryſoſt. ſerm. 1. de continentia Ioſeph: *Eaſdem ſermones nobis loqui, & magnus Iob poteſt, qui non ſolum diligens continentiæ fuit excitator; ſed & legem oculis ſuis poſuit, ne in virginis videret faciem, ne fortè mentem illius irradians raperet pulchritudo. Quis non admiretur, & obſtupeſcat, videns virum hunc cum Diabolo quidem viriliter certare, & omnes maligni machinas vincere; virginis autem faciem fugere, & à formoſa puella aſpectu oculos ſubducere? Diabolum*

Hieron.

Adamantis duriſſima natura.

Iob 31.

Chryſoſ.

quidem

quidem videns accedentem, non fugit; ſed manſit ſicut leo, viribus fidens: virgine autem viſa non ſtetit: cenſebat, nimirum, in prælio contra Dæmones, virili & audaci animo opus eſſe: in continentia autem præparatione, victoriam concedi, non virginum conſuetudine, ſed receſſu.

90. Oblata Danieli, dum eſſet prope Tigrim fluuium magnum, ſpecies viri: *Et renes eius accincti* Dan. 10. *auro*. cap. 10. verſ. 5. Vidit & Ioannes ſimilem Filio hominis, *præcinctum tamen ad mamillas zona aurea*. Apoc. 1. verſ. 13. Cur non ad renes vtrique Apoc. 1. baltheus? ſcilicet, vberum in medio cordis locus eſt, vt annotauit Rupertus in citatum Apo- Rupert. calypſæos caput: *Et talis præcinctura* (inquit) *cordis ſtatum naturæ vitalis, vel vitam cõtinentis, ſignificat*. Porrò viſio Ioannis nouum fœdus indicat, quemadmodum & illa Danielis vetus: vt igitur innuat, poſtquàm Chriſtus natus eſt, & Euangelium illuxit, tantam debere eſſe caſtitatis eminentiam, quæ ne repræſentationem admittat indecoram, cor, de qua prodeunt cogitationes, zona alligat. Anſelmus ad notatum Ioannis lo- Anſelm. cum: *Vidit* (inquit) *Daniele undem Angelum, ſcilicet, in perſona Chriſti, præcinctũ renes in veteri Teſtamento, Danielis cap. 10. quia ibi carnalia opera conſtringuntur: hic mamillas perſtringit; quia Euangelio etiam cogitationes indicantur, ex quo ſignificatur noſtris, vt nos cogitationes perſtringamus*. Ri- Ricch. Vict. chardus Victorinus idipſum: *Quia nunc* (ait) *etiam cogitationes illicitæ refrænantur*. Verùm, nonne abundantior gratia poſt Euangelium? Nonne robuſtior creatura rationalis aduersùm inimici hoſtilia ſpicula? Ergo ſub antiquo Inſtrumento deſiderabantur muniriones potiùs, & non ſolum renes cingendi: ſed etiam pectora? An quoniam ſub Chriſto, quemadmodum præliantium vires adauctæ, ita hoſti conceſſa maior licentia tentandi electos, & fortiora nunc multò certamina, quàm apud Moyſem? Sed mihi cogitanti occurrit, inter luxuriam, & alia crimina ſingularem apparere differentiam: quippe hoc habet libido, vt robuſtiſſimis præcipuo terrori ſit: nonne perſpeximus paulò antea in Iobo? Diaboli minas, & conatus deſpexit, de virgine ne cogitare auſus? Alia igitur vitia infirma timent, & qui deſtituti præſidijs; venerem & lacertoſi metuunt: Creuit itaque ſub Euangelio fortitudo mentis: gigantæus iſte populus, ſi bona ſua noſſet. Atob hoc ipſum, quoniam, nimirum, potentiores viribus, plùs aduersùm luxuriam muniendi. Itaque non opera tantùm; ſed etiam cohibeatur apprehenſio: nouerint cum peſſimo inimico luctam eſſe, cuius tanta inſolentia eſt, vt putet, quod ſordidis influat in os eius, & nulla ſint tam vallata caſtra, quæ non expugnare poſſit: igitur contra alias ſordes ſufficit lumbos conſtringi; ad luxuriam depellendam oportet & mamillas vincire: & quò quiſque robuſtior euadit, eò magis contra hoc Dæmoniorum genus importunum, & temerarium armari oporteat, cunctiſque accingi modis.

91. Mittebat ad bella Pſalmodus adoleſcentem ſpecioſum præ filijs hominum, eundemque ex ſtrenuiſſimis: nam & decorem, & fortitudinem induit, & præcinxit ſe virtute. Hortatur ad prælium: *Intende*, inquit, *proſperè procede, & regna; ſagitta tuæ in corda inimicorum*: Sed intelligamus, quo armorum genere donat: *Accingere* (ait) *gla-* Pſalm. 44. *dio ſuper femur tuum, potentiſſime* Pſalm. 44. Nihil de Martis penu præter enſem? Tantùm de robore ſiſus, vt contemnat clypeum, loricam, galeam, & vniuerſum, quod defendere valeat, Palladis munus? Anne aliqua temeritas, & iuuenilis ardor? nam vel ipſi gigantes, cùm in pugnam deſcendunt, obteguntur? certè Philiſthæo illi, qui exprobrabat Hebræorum caſtris: & ad duellum prouocabat, *Caſſis ærea ſuper caput eius, & lorica ſquammata induebatur, & ocreas æreas habebat in cruribus, & clypeus æreus tegebat humeros eius*. Reg. 1. cap. 17. verſ. 5. Iam quando animus 1.Reg.17. non niſi vnam corporis partem munire, cur omittuntur nobiliora, frons, oculi, genæ, pectora? Totus in defendendo femore adoleſcens, quamobrem? Nempe, ſpiritalia ſunt hæc certamina: femur autem ſeminalis & genitiuæ ſedes virtutis, proinde & carnis opera ſignificans, & quidquid laſciuiam nutrit: ergo tam valens hic pugnator, qui & inermis hoſtes ſuperaturus, ſcilicet, potentiſſimus: at, cùm omnia ſubiugauerit monſtra, & eius terror ſuper omnibus animalibus, vna eſt luxuria, quæ curas afferre poſſit: ideò o tu, in cuius labijs diffuſa eſt gratia, licèt Hercule præſtantior, quamuis ad cerebri, ad oculorum, ad cordis defenſionem, neque vmbonis, neque ſcuti, aut thoracis neceſſarius vſus, tamen vide etiam atque etiam, vt femur munias; nunquam imparatum luxuria inueniat, nunquam a femore diſcedat excubialis gladius: ſæuus eſt hoſtis femur, cùm & gigantes & potentiſſimos cogat perpetuò accingi.

Reliquit dominæ appræhenſum pallium Io- 92.
ſeph. Gen. cap. 39. verſ. 12. tam imbecillis, qui Gen. 39. feminæ reſiſtere non poſſit, iuuenis præſertim, & flore ætatis vigens? Quin & laciniam, extremaque pallij mulier tenuit, neque ardua diuulſio, cùm vltima poſſideret ſolùm. Suſpicor, arbitratum ab illo, femineum venenum tam mortiferum, atque peſtilens, quod vno, eoque leui tactu virus infundat, cui neque adoleſcentis firma valetudo reſiſtendo par ſit. Luxuria peſſima cõtagio. Abiecit igitur pallium, ne ſi aſſumpſiſſet, laciniæ tabe correptus inficeretur, infirmareturque ſtatim ad mortem. Mecum Ambroſius lib. de Ioſeph Patriarcha, Ambr. cap. 5. *Reliquit tanquam non ſua, quæ adultera ſuis manibus detinebat, & aliena iudicauit, quæ tactu impudica potuerunt comprehendi. Sed, quare tanquam non ſua deſeruit? Contagium enim ne diceret* (ſubdit Ambroſius) *ſi diutius moraretur, ne per manus adulteræ, libidinis incentiua tranſirent*. Tu mihi compara morborum ſpecies. Sit, qui febri laboret, neque malum ſupra vulgare: tandem cedit calori virtus, & abit ad patres ſuos, qui languebat: poſt elatum cadauer, quæ decumbenti miniſtrauerant tegumenta, aſportantur in apricum, atque per dies aliquot ſole, ventiſque purgata, recluduntur iterum loculis, quibus extracta fuerunt. Sit verò tabes lethalis aliqua, qualis & Italiæ, & Franciæ egregias vrbes multas his depopulata diebus, neque adhuc parcens, videas & pretioſa quandoque in ſterquilinium proijci, & ſpectant poſſeſſores non tantùm ſiccis luminibus; ſed læta quoque fronte. Vt quid perditio hæc? Nimirum, lues hæc ſecunda dira eſt, atque immedicabilis, & potior eſt iactura exuuiarum, quàm vitæ. Tunc igitur id, quod Ambroſius aſſerebat, contingit, ſcilicet, ob contagium *relinquunt tanquam non ſua*. Quoniam itaque laciniæ non qualiſcunque tabes; ſed de his, quæ etiam valentiſſimos momento proſternunt, & quarum eſt intolerabile aconitum, propterea Ioſephus prudens adoleſcens, quod à laſciuienti femina contactum fuerat indumen-

tum,

tum, quanquam leuiter, ob contagij ſæuitiam, *tanquam non ſuum*, apud heram reliquit.

Num. 25.

Auſus de filijs Iſraël vnus in oculis caſtrorum intrare ad ſcortum Madianitidem, proſpectante Moyſe, & omni multitudine Numeror. c. 25. non ſuſtinuit effrænatam impudentiam Phinees filius Eleazari: *Surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione, ingreſſus eſt poſt virum Iſraelitem in lupanar, & perfodit ambos ſimul, virum, ſcilicet, & mulierem.* Cur priuata hoc auctoritate, Moyſe inconſulto, non poſtulata à Iudicibus facultate? Bonus quidem zelus: verùm, qui ſecundùm ſcientiam. Vt quid Magiſtratus, ſi quiſque lictor ex arbitrio? Dices, inſpiratum à Numine, vt ſignificat Textus verſ. 11. *Quia zelo meo commotus eſt contra eos, vt non ipſe delerem filios Iſrael in zelo meo.* Verùm, quamobrem à Deo talis inſtinctus, qui Iudicibus deferre honorem præcipiat in lege ſæpiùs? An, quoniam, ſi expectanda Magiſtratus ſententia, moræ traherent: expediebat autem continuò ſuffocari malum? Sic coniector. At, quæ huius celeritatis neceſſitas? Nempe, luxuriæ contagium erat: hæc autem tam dira peſtis eſt, quæ niſi ſtatim præoccupetur, ſtragem ſit allatura infinitam, quæ & robuſtiſſimos momento proſternit: itaque alia morborum genera modeſtiora ſunt, paulatim dominantur; hoc ſubitò irrumpit, & in mora ob toxici poteſtatem egregium periculum eſt, proinde continuò exſurrexit Phinees, trucidauit fornicarios inſalutatis Iudicibus.

Luxuriæ vitium abſque mora extinguendum.

Orig.

Origenis tropologiam exhibeo ad finem homil. 20. in librum Numerorum: *Tibi autem, qui à Chriſto redemptus, & cui de manibus gladius corporalis ablatus eſt, & datus eſt gladius Spiritus: arripe hunc gladium, & ſi vides Iſraeliticum ſenſum cum Madianiticis ſcortantem meretricibus, id eſt, cum diabolicis ſe cogitationibus volutantem; nolo parcas, nolo diſſimules: ſed ſtatim percute, ſtatim perime: ipſam quoque vuluam, id eſt, ſecreta naturæ diſcutiens, & penetrans, illum ipſum peccandi fomitem deſeca, ne vltrà concipiat, & maledicta peccatorum ſoboles Iſraelitica caſtra contaminet.*

Gen. 3.

93. Demiratus ſum plurimùm protoparentem vxori fuiſſe tam obſequentem: *Et tulit de fructu illius, & comedit, deditque viro ſuo, qui comedit.* Geneſ. c. 3. verſ. 6. Vbi terrores? vbi minæ robuſtum deiecturæ? Vbi ſaltem blanditiæ, & pollicitationes, aut ſubtriſtior mulieris vultus, quoniam maritus illicita reſpuebat? Non diceret aliquid comiti ſuæ tanta amiſſurus ob vnius pomi guſtationem? Certè Eua fragilior ſexus non niſi poſt colloquia à ſerpente decepta, imò poſt ampliſſimam ſpem: ſpondebat nanque aperiendos coniugatorum oculos, futuroſque ſicut Deos, ſcientes bonum, & malum. O ſi non fœmina porrexiſſet Adamo, & hactenus fortaſſe tutus! Porrexit mulier, detulit contagium eſcà infandum: & quamuis Adamus innumeris munitus præſidijs aduerſus omnem violentiam; ſed docta ſtrenuiſſimos vincere libido, facilè proſtrauit: non opus feminæ eloquentia, non ſuaſionibus: ſufficit mulierem eſſe, vt & Adam indiſcuſſo munere, ad nutus ſolùm vincatur.

Auguſt.

Venuſtè Auguſtinus à nobis in antecedentibus citatus: *Vxorem igitur, quæ iam ſeducta manducauerat, delicias ſuas noluit Adam contriſtare, quam credebat à ſe alienatam, tabeſcere, & ſine ſolatio interire non quidem carnis concupiſcentia, ſed amicabili beneuolentia, qua ſæpe Deus offenditur.*

Lyran.

Atque eadem Lyranus in allegatum Geneſis locum. Verùm, ſi tam potens ad ſubuertendum femina inſtrumentum, cur non eadem paſſus Lot, quæ vxor illius? Quamobrem non & ille coniugi induſit, atque morem gerens illi, non & reſpexit ipſe poſt ſe, & conuerſus eſt in ſtatuam ſalis? Geneſ. 19. verſ. 27.

Gen. 19.
Auitus.

Premam ex Auito, Viennenſium Archiepiſcopo, ſingularem cogitationem. Putat feminæ præreptum tempus, vt marito ſignificaret, aut voce, aut nutu, eadem facienda: itaque mox vt vultum ad Sodomam conuertit, ſubſequuta eſt vindicta. Quòd ſi ſpatium conceſſum fuiſſet alloquendi virum, & hic quoque fortaſſe ſuccubuiſſet. Sume ex metro de peccato originali pauca de libro 2.

Hoc tamen hic mirum eſt, quòd Lot non flectitur, ipſam
Nec ſociam ſequitur, primo conſtantior Adam:
Quanquam id credo magis factum, quia viſa referre
Iam nequit elinguis: quæ ſi comperta referret,
Forſan & in ſimiles auſus temeraria traxit,
Credulo vt impoſuit virgo primæua marito.

Fortunata Lot vltio, quæ feminæ ſpatia loquendi ſubtraxit: nam, ſi datum, vt ad decipiendum labia componeret, tanta eſt potentia muliebris philtri, vt etiam ignes & incendia ſpectans, & non vanum Inferni ſimulacrum, Lot blandimentis, & ſuadelæ eius, quam deperibat, conſenſiſſet fortaſſe.

94. Sed, quoniam eſſe luxuriam de peſtiferis morbis aſſeruimus, aduerſus quos neque robur, neque Æſculapiana pharmaca ſufficiant, de Loti geſtis probare non omittamus: *Salua animam tuam* (aiunt Angeli Geneſ. cap. 19. verſ. 17.) *noli reſpicere poſt tergum, nec ſtes in omni circa regione; ſed in montem ſaluum te fac, ne & tu ſimul pereas.*

Gen. 19.

Quæ verba interpretatus Ambroſius lib. 1. de Abraham, c. 6. *Fuge ergo Sodomam,* (inquit,) *relinque ocyùs, deſere elementa huius mundi, ne te imminentia inuoluant pericula: non reſiſtas fugiens, nec in tota vitiorum regione immoreris.*

Ambr.

Nicolaüs de Lyra: *Quia periculum erat viro iuſto manere prope locum peccatorum, ne patiatur in anima, vel in corpore propter vicinitatem eorum.* Sed, quare tam ingens diſcrimen capiti Lot à Sodomitica Ætna incumbat, vt non ſufficiat prouinciæ remotiora petijſſe; ſed omni excundum ſit tractu, omnis deſerenda regio? At in mentem veniat, dixiſſe nos, Sodomiticam luem, contagium eſſe, & de crudeliſſimis. Quid igitur viri nobiles, quibuſque chara eſt ſalus, tabe peſtilente ingruente? Equidem tunc lubenter vrbanas relinquunt delicias, & eremum petunt, monteſque in primis, quoniam purior ibi ventorum flatus: & quoniam malum eiuſmodi eſt, quod longè etiam recedentes ſequatur, non ſuburbana, non proxima villis loca habitando diligunt, abeunt in diſtantiſſima: nonnunquam & regna permutant: cogit nimia contagij malignitas, quæ cætera præter fugam adminicula contemnit. Quoniam itaque ex hoc contagiorum genere, quæ & valentiſſimos proſternunt, luxuria eſt, ideò loca, in quibus dominatur peſſimum vitium, omninò vitare iubetur Lot, & in circumiacentibus non ſtare; ſed ocyùs montium cacumina ſcandere.

95. Salubre Angelorum monitum: nam, quamuis lapideus, & penè inſenſibilis extitiſſet; tamen niſi à Sodomis procul abijſſet, ſi in proximo manſiſſet, & inficeret aura peſtilens libidinoſæ nationis. Dabo ex lapidum naturali Hiſtoria inſolitum quidpiam, auctore Petro Damiano, lib. 2. epiſtolarum, litteris ad Deſiderium Cardina-

Digitized by Google

lem, quæ ordine 18. *In quodam, nempe, monte Orientis* (inquit) *lapides ſunt igniferi, qui maſculus, & femina nuncupantur, & dicuntur Pyriboli; qui,* (Lapis Pyriboli natura.) *nimirum, cùm à ſe inuicem procul ſunt, non accenduntur: ſi verò femina appropinquauerit maſculo, protinus ex eis ignis egreditur; ita vt omnia, quæ circa montem ſunt, flammis vaporantibus exurantur. Ab ipſis ergo lapidibus edocemur, vt ſi conſumi libidinis incendio nolumus, muliebris aſpectus ſpeciem* (S. Petr. Dam.) *declinemus.* Præclarè Damianus: quid enim lapide frigidius? quid tam inſenſibile? ideò & virginitatis ſymbolum, ſcilicet, & Chriſtus petra, & Genitrix quoque, atque tum præcipuè, quando Filium enixa, quoniam abſque detrimento clauſtri virginei in lucem producebat: propterea & vaticinatus de Prophetis vnus, orabatque ſimul, vt emitteretur Agnus dominator terræ de petra deſerti: ſi tamen his tam frigidis, tam inſenſibilibus admoueatur femina, concipiunt ignes, qui magnum nemus, & montem omnem in cinerem, in fauillas vertat. O noli, inueterate dierum, aut præſumptuoſus, aut negligens eſſe; quoniam cum ſenectute frigora intrauerint, & receſſit à membris vigor priſtinus: nam, ſi propiùs accedas, oſſa illa arida vaporabunt iterum.

96. Quòd ſi non Loto data monita, non lapidum Vulcanus perſuaſerint, fugiendum eſſe; ſaltem Chriſti exempla compulerint, & ſtupenda quidem. Pollicitus ſæpè Creator Abrahæ ſobolem, per quam & nationibus benedictio aduentaret. Cur distulit in ſeros annos partum, tum cùm (Gen. 21.) vxori muliebria deficerent? Scitè mater ipſa Geneſ. cap. 21. verſ. 7. *Quis auditurum crederet Abraham, quòd Sara lactaret filium, quem peperit ei iam ſeni?* Equidem Iſaac ſingulariter Chriſti typus fuit: quare & Paulus ad Hebræos cap. 11. verſ. 20. *Vnde eum & in parabolam accepit*; id eſt, vt (Anſelm.) exponit Anſelmus, *in ſimilitudinem Chriſti*. Quoniam igitur Chriſtus impensè fugit, quæ aliquam cognationis vmbram habent cum laſciuiente pruritu, noluit, vt vel typus, & imago ipſius, Iſaac, naſceretur, etiam ex licitis amplexibus; tum, quando natura vigoroſa eſt, cùm ſpiritus genitales ardent, & ebulliunt: expectauit autem ſedata tempora, cùm omnis voluptas receſſit, & conſopiuntur igneis. Hoc auctor de mirabilibus (Auct. mir. ſacr. Script.) ſacræ Scripturæ, lib. 1. cap. 12. nam de Sara, & Iſaaco tractans: *Sed hoc valdè conueniebat* (ait) *vt, quoniam filius, quem parturiebat, ipſam figuram Chriſti, qui ex ſola Virgine, ſine aliqua humana voluptatis cupidine, naſceretur, pertulit; illum non ætate, qua ſolent feminæ parere; ſed contra illius conſuetudinis metas, parturiret.* Proh! ſanctam vigilantiam tanti Principis, qui cùm peccare non valeret, neque Patri vnquam diſplicere; ſic tamen aduerſum luxuriam cautus, vt, non dicam, in ſe aliquid ſuſtinuerit de veneris prurigine, ſed neque in vmbra, & imagine ſua paſſus cum in auras prodiret, cùm natura etiamnum efferueſceret, & ſuus in corporibus ignis eſſet.

97. Iuſſus Saül contra Amalec pugnare, & poſt victoriam ferocire. Quantùm putaueris? *Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuerſa eius: non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus ipſius; ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum, atque lactantem, bouem, & ouem, came-* (1. Reg. 15.) *lum, & aſinum.* Reg. 1. cap. 15. verſ. 3. Nonne ſatis homines de medio ſuſtuliſſe? Vt quid & armenta, & pecora trucidantur? Et aliàs quidem præceptum, viros delere, vt qui certare poſſent, & tumultus mouere; mulieribus parcitum: nunc & vnius diei infans à miſeratione vacuus? Proculdubio infeſtior omnibus inimicis Iſraëli Amalec, quando ita in eius vniuerſa ſæuitum eſt, & de cœlo eius ſublata memoria. O nunquam tutus Iſraël, ſi vel vngula de Amalec ſuperſtes ſit: abole, eradica funditus, vmbram quoque perſequere: ita omninò conueniens eſt. Ac ſanè Iſraël perfectorum imaginem repræſentat. De Amalec Gregorius lib. 6. expoſitionis in 1. Re- (Gregor.) gum, c. 1. *Superius* (inquit) *Amalec luxuriæ vitium deſignare diximus, quæ velut lambit, dum voluptatem blandiendo ſuggerit.* Igitur Iſraëlem, hoc eſt, perfectionis ſtudioſum aduerſus omne vitium crudelem eſſe, pium, laudabile, ſalutare eſt: cæterùm contra luxuriam immortale eſſe præſtat odium, æternum furorem; nihil hic temperatum, nihil remiſſum, delenda cuncta vſque ad lactentem, & bouem. Immanis ſerpens eſt: & quamuis non ſit alia natio tam fortis, atque munita, ſicut Iſraël, & quæ Deum ita propinquantem ſibi habeat; tamen niſi vniuerſa Amalec demoliatur, ſi quidquam viuat, ſatis contra tantum robur, vnus de Amalec fugabit decem mille ex Iſraël; tam dirus hoſtis eſt. Crede Gregorio loco allegato, ad illud: *Non parcas ei, & non concupiſcas ipſius aliquid,* &c. *Quid eſt hic, qui parcit Amalec, niſi qui, aut in cogitatione, aut in ore, aut in carne laſciuiæ aliquid retinet? Nam plerique turpitudinis opera non exercent; ſed linguam à turpi locutione non cohibent: plerique per opus luxuriam vitant, per cogitationem non vitant: quidam nihil turpe agunt; ſed quod actu refugiunt, corde concupiſcunt. Parcit ergo Amalec, qui blandimenta laſciuiæ, aut in locutione, aut per intentionem, aut per cogitationem tenet. Dicit itaque: Non parcas ei. quia de tam nequiſſimo vitio nihil accendi debet in mente, nihil permitti ardere in opere. Dicit ergo: Non parcas ei: vt omnes libidinoſi motus, omnes obſcœnæ locutiones prorſus perimantur in corpore. Dicit ergo: Non concupiſcas aliquid ipſius. vt penitùs eradicetur à cogitatione. Quid eſt ergo? Non parcas ei, & non concupiſcas aliquid ipſius. niſi, quia luxuria omnis in carne perfectè domanda eſt, & à mente radicitùs extirpanda?* Sic Gregorius de Scripturis exponens, quam indefeſſam eſſe oporteat iuſtorum contra luxuriam vigilantiam, vt quę fortiſſimis quoque Athletis timenda ſit. Quem dabis inter innumeros, qui Salomoni æqualis ſit? Quibus enim fidunt ſuperbi? quoniam iudicio, ſcientia, pietate excellunt? at in Salomone hæc omnia extitere ſumma: quia tamen remiſſus fuit in continentiæ ſtudijs, aut de ſuis meritis nimiùm præſumpſit, didicit experimento, à libidine cuncta peſſundari, & neque ætatem, neque alia ornamenta ſufficere, niſi manus Domini protegat.

SECTIO X.

Non eſſe fulminandam in reos ſententiam, niſi poſtquàm Iudici ſatis compertum, pro illorum innocentia non ſupereſſe allegenda.

DIXIMVS probabiliorem opinionem, & 98.
Scripturarum, Patrumque meliori ſuffultam robore, quæ Salomonem ſub æterna gemere nocte, & damnatorum experiri cru-

ciatus

Digitized by Google

ciatus arbitratur. O magna ſupplicia, & iuſta firmis! Siccine voluptas brutis, & momento vaneſcens æterni laboris pondus operatur? Sed, quam lentè ad vindictam proceſſit Creator? Expectauit decem annos ad pœnitentiam: hos ille in offendendo conſumpſit, poſtquàm deprauatum eſt cor eius, vt adamaret mulieres alienigenas, & ſequeretur Gentium ſimulacra: tandiù obuiauerunt ſibi iuſtitia, & miſerationes in Deo, cum Themis vltionem poſtularet, clementia differri mortem peccatoris rogaret. Quoties interim admonitus à Numine ingratus reus? Legantur ſuperioris Præludij Sect. 2. enarrata. O Principes, ò Rerumpublicarum adminiſtri, vt quid illa tam præceps, tam inconſiderata reorum proſcriptio? Cogitate, quoniam volat irreuocabile verbum, & denoctatam ſemel innocentis famam, quæ poterit dies rurſum antiquæ reſtituiſſe nitelæ? Libet vobis proponere, quem feliciter imitari poſſitis, debeatis.

99. Ergo animaduertite, Creatorem, nunc languidè, & remiſsè gradientem; nunc mouentem paſſus, & ſupra hinnulos, ſupra gigantes velocem. Deſcenderat in hortum voluptatis, non properans, non accurrens, non ambulans ſuper pennas ventorum; ſed ad auram poſt meridiem, lentè, ſegniter, vt qui recreationem affectant, & zephyros captant moroſè.

Hugo de S. Vict.

Hug. Vict. hom. 8. in Eccleſiaſt. *Non ambulauit* (inquit) *ſed deābulauit. Quid eſt deambulauit? Huc, & illuc quaſi errabundus, & vagus in directum non vadens, ſed pergens quocunque; hoc eſt, deambulauit: deambulabat tamen, & non diſcedebat, neque abijt in directum elongans quaſi irreuocabilis, ſed propè gyrans, & iuxta deambulans: abijt, & non abijt, modo vadens, modo rediens, & magno quedam incerto æſtuans; quaſi nolens ſedem ſuam deſerere, nec valens pollutam manſionem ſuſtinere.* Hæ igitur ambages Verbi in Paradiſo: ſed apud Dauidem quàm feſtinans Pſalm. 18. *Exultauit vt gigas ad currendam viam: à ſummo cœlo egreſſio eius.*

Pſalm. 18.

Apud Salomonis Hymenæū volans penè cap. 2. verſ. 8. *Ecce iſte venit, ſaliens in montibus tranſiliens colles: ſimilis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum.*

Cant. 2.

Quæ diuerſitas iſta? Nempe, cùm ab exordio rerum Orientis beatum pomerium ingrederetur, vltionem de tranſgreſſoribus ſumpturum deſcendebat Verbum: Dauidis autem cithara, & Salomonis plectrum cecinere aduentum Dei in carne, cùm redimere Plaſten cogitaret, & vinculis, quibus tenebatur apud Stygium Principem, exoluere. Quando igitur Numine dignum ſit, ad vindictam quaſi reluctanter, & inuitum procedere; ad benefaciendum apparere alatum; propterea iturus ad Paradiſum, moras nectit: hominem liberaturus, præ celeritate venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles; exultans ſicut gigas.

100. Verùm his difficile vt ſubſcribamus: nam penè ita eſſe: debebat ad vindictam properare, in beneficia cunctabundum eſſe. Primùm, quando humana repræſentabat, ex more hominum, data quaque opportunitate comprēhēdere latronem, ne fuga ſaluti proſpectans elaberetur, conueniens erat. Secundò atque præcipuè, quoniam vitiorum initia ſtatim præoccupanda ſunt; ſalubre enim conſilium eſt, mala ſimul ac pullulant, antequàm roborentur, extinguere: cùm igitur eſſet illud malorum caput, continuò plectendum fuerat. Denique & vltionis pars magna; ipſa eſt celeritas: & in primos tranſgreſſores exercendæ erant minùs vindictæ partes, quò cæteris incuteretur vtilis metus. Atque vti hæc ſuadent, vltionem feſtinam eſſe debuiſſe, ſic & beneficentiam tardam eſſe debuiſſe ſignificat, quoniam abſque labore acquiſita; facilè contemnuntur; chariora nobis, in quibus faſtidia paſſi ſimus. Fateor, non euanida hæc eſſe argumenta: ſed puto Creator voluit reorum proſpicere emolumentis. Erat inter homines prima illa noxa, ad huius forenſis cauſæ exemplar aliæ in poſterum componendæ erant: vt igitur Iudices attenderent, moderatè procedendum eſſe, & conſulationem adhibendam; ideò velut qui præmeditatur, poſt meridiem ad auram Verbum deambulabat: & quoniam in rei fauorem iſta peragebantur omnia, & commendabatur potiſſimùm, vt de crimine accuſato aures præberent arbitri abſque tædio; ideò, quamuis ſatis cognitum Numini ſcelus omne cum circunſtantibus, reos ſpatioſè alloquitur, & ab eis, quæ dicere poſſint, vniuerſa expromit; neque anteà condemnat, quàm quæ allegari poſſint, nouiſſet ſingula. Iam ex Tilmanni catena allegoriarum, percipe Galfridum ad cap. 3. Geneſ. in illa verſ. 8. *Et cum audiſſet vocem Domini deambulantis*, &c. *Non ſic poſtea venit ad ſponſum: Ecce* (inquit) *venit hic ſaliens in montibus. Nunc verò deambulare dicitur, quærens latentem inter facies peccatorum: retardabatur, & lentis greſſibus incedebat, vtpote qui veniebat triſtem mortalibus inferre ſententiam; ad ſponſam verò veniens feſtinat, & latis admodum ſaltibus aduolat, æternæ reparationis afferens medicinam: nobis autē, vt ex his morale aliquid ſumamus, ſicut in ſaltibus iſtis vigor charitatis innuitur; ſic in deambulatione illa, fraternæ correptionis grauitas commendatur: vt diſcamus ex iſtis, cuilibet indigenti cum feſtinatione, & alacritate ſuccurrere: ex illa verò, cuiuslibet offenſa vindictam cum multa deliberationis pondere tractare: abſit enim, vt ſimiles eorum ſimus, qui, cum petuntur ſuffragari, diſſimulando deambulant; & cum ſitiunt vindicari, ſaliunt, & feſtinant.*

Galfrid.

Sed, quoniam, de qua agimus, materiam luculenter tractauit Lucifer Calaritanus Epiſcopus exordio libri primi ad Conſtantium Imperatorem pro ſancto Athanaſio, dabo eius ardentem orationem: *Cogis nos, Conſtanti*, (inquit) *abſentem damnare Conſacerdotem noſtrum, religioſum Athanaſium: ſed diuina id facere prohibemur lege. Impellis auctoritate latius regali, Domini Sacerdotes ad effundendum cruorem, ignorans iura iuſtitiæ tradita nobis diuinitus, te conatum ex noſtris auferre mentibus: an diuinitus poteris aſſerere permiſſum, abſentem, inauditum, &, quod eſt maximum, innocentem damnari? Quomodo enim arbitraris diuinitus permiſſum, tunc inauditos, quando videas Adam, & Euam, Principes noſtri generis, auditos, ſententia percuſſos Dei? Et vocauit Deus Adam, & dixit ei: Adam, vbi es? Et dixit: Vocem tuam audiui, Domine, in Paradiſo, & timui: quoniam nudus ſum, & abſcondi me. Et dixit Deus: Quis tibi indicauit*, &c. *Cum igitur huiuſmodi formā iudicandi dediſſe Deū aduertas, cùm à latebris euocatis, confeſſiſque Deum ſententiam dediſſe de ſacris Scripturarum collegeris fontibus, cuius fuiſti, atque es impudentia, iudicandi Dei ſeruos eam dare formam, quæ non fuiſſet de lege veniens Domini?*

Lucif. Calar.

Succeſſit genitori peſſimus Caïn, auſus barbara feritate manſuetum Abelem per violentiam de medio tollere. Sparſus continuò facinoris inhumani rumor, & tantùm diuulgatus, vt & cœlos penetraret. Cur non ab alto fulmina miſit Omnipotens ad tam vocalem, atque ſonoram famam? 102.

famam? *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de* Gen. 4. *terra*. Geneſ. 4. verſ. 10. Si clamat, ô magne Arbiter, exſurge, & vindica ſanguinem Sanctorum tuorum, qui effuſus eſt. At putauit egregiè Chry- Chryſol. ſologus indignum tanti Iudicis integritate, famæ ſolius quantuncunque clamoſæ rumoribus incitari, & reum condemnare ob audita ab alieno ore: *Ergo ille fama credidit?* (ait ſerm. 125.) *fama nuntiante cognouit? Abſit. Vox ſanguinis fratris tui clamat de terra. Clamabat terra, clamabat cœlum, dolebant Angeli, quando iam tota ſeculi fama loquebatur*. Quid igitur ſupereſt tot proclamantibus teſtibus? Nimirum, vt audiatur ipſe reus, vt ipſe, ſi quid habeat, quo impietatem, aut delere, aut extenuare valeat, alleget: quare & colloquium initur poſt publicam etiam famam eum iudicando: *Et ait Dominus ad Cain: vbi eſt Abel frater tuus? Qui reſpondit: Neſcio. Dixitque ad eum: Quid feciſti*, &c. Sed profeſtamus iterum nominatum Lucifer Cal. Calaritanum Antiſtitem Luciferum, cuius multa eſt vetuſtas: is memorato lib. 1. pro S. Athanaſio: *Dediſti præcepta damnandum eſſe inauditum abſentem, negandamq; audientiam: Abel interficitur iuſtus: & interrogatus Cain ſententiam; & tu Domini inauditum vis puniri Sacerdotem? Nũquid non licuerat Deo, priuſquam Cain conuocaret, atque interrogaret, punire? Sed noluit, dans formam, quo genere inciperemus iudicare commiſſos nobis. Dãnate, inquis, eum, quem ignoratis deliquiſſe. Cur? nempe, ad hoc, vt iam non Epiſcopi, ſed mereremur nuncupari veſani, atque carnifices*. Cognata eſt & Am- Ambroſ. broſij expoſitio lib. 2. de Caïn, & Abel, cap. 10 *Vbi peccatum obrepſit, ſtatim & lex diuina manſuetudinis prorogari debuit: ne ſi continuò vindicatum eſſet in reum, homines quoque in iudicando, nullam patientiam, modum, rationemque ſeruarent; ſed ſtatim reos ſupplicio darent: diuina autem ſententia prouidentia huiuſmodi eſt, vt magnanimitatem, & patientiam doceret Iudices, ne quis præpropere raperetur ſtudio vindictæ, & ipſa deliberationis immatu-* Caiet. *ritate puniret innoxium*. Caietanus propriùs ad inſtitutum noſtrum expendens, cur poſt clamores ſanguinis è terra reſonantis, adhuc Numen Caïnum ipſum ſciſcitatur de nece fratris: *Inquirit, ad docendum* (ut) *Iudices hominum, vt citent reum, quantumcumque certum, antequam iudicent*. Verùm Abul. præclariſſimè Toſtatus quæſt. 6. in cap. 4. Geneſ. *Dominus clarè videbat peccatum Cain: ſed noluit eum punire, donec eum de peccato manifeſtè conuinceret; vt non conqueratur Cain, quod iniuſtè punitur, cùm eum patuerit pro magno ſcelere puniri; & vt detur forma procedendi Iudicibus, vt non antè ſententient, quàm partes interrogent, & merita cauſarum diſcutiant*.

102. Mirabile artificium Rationalis in pontificio Aaronis amictu; ſed illud in primis celebre, quòd inſculpta in Logio illo duo nomina, nimirum, Exod. 28. *Veritas, & doctrina*: Exod. 28. verſ. 30. vbi tranſ- Septuag. latio ſeptuaginta Seniorum: *Demonſtratio, & veritas*: alij, *Splendor, illuminatio, & veritas*. Sed, cur ſingulariter maritantur, *Veritas, atque illuminatio*: Ex Rationali num peteret reſponſa Sacerdos Hebræorum? Toſtatus. Oleaſt. Dicunt Hebræi, quoties Tribuum Iſrael lites iudicandæ eſſent, huius Rationalis opitulamine vſos Antiſtites, vnde reſponſa peterent, de quibus conſule Toſtatum latè quæſt. 15. & Oleaſtrum ad nominatum Exodi caput. Quicquid de his tamen, certè exploratum, roſtri, & ſubſelliorum ſcopum eſſe veritatis indagationem: nam, ſi de poſſeſſione altercatio, comperto vero domino, ſopiuntur diſcordiæ: ſi de fama, ſi de rapina, aut incendio, vniuerſa in eam metam collimant, vt quid indefæcatum, atque ſyncerum ſit, aperiatur. At, quomodo eruenda veritas? Per *doctrinam*, per *illuminationem, & ſplendores*. Dimittantur tenebræ, pateant cuncta: poſtquàm Iudex accuſatoribus aurem præbuerit, alteram reo, eiuſque Patronis ſuppediter: ſic cùm omnia manifeſta fuerint, & quæ accuſator aduersùs nocentem producere valeat; & quæ criminoſus pro ſe afferre queat, expeditum erit Magiſtratui ſubolere, vbi veritas effulgeat. Hinc igitur in Logio, ſeu Rationali copulantur veritas, & doctrina, ſeu illuminatio; quoniam niſi omnia clareſcant, quæ & accuſans, & de crimine notatus exprimere poſſint, manca erit iudicij ratio, & latebit oppreſſa veritas. Philo ad hoc Aaronicæ veſtis Phil. Iud. membrum alludens libro de Iudice: *Quid enim in vita* (inquit) *æquè pretioſum, ac veritas? quam Vates ſapiens inſcripſit loco ſacratiſſimo, ea parte veſtis pontificiæ, vbi eſt principalis vis animæ, vt Sacerdotem per hoc ornamentum auguſtiorem faceret: veritati autem adiunxit cognatam virtutem, declarationem, vt vocant, vt eſſent, ſeu imagines orationis, quæ vel animo concipitur, vel profertur etiam: nam hac declaratione opus, per quam aperiatur alijs, quicquid latet in animo*. Venuſtè Philo *declarationem* nominauit, quam nos *doctrinam*, & *ſplendorem* appellabamus; ſcilicet, per declarationes partium, vt dicere conſueuerunt, emicat verum: quod ſi actor ſolus admittitur, & reo negantur aures, quemadmodum manca fuerit declaratio, ita & imperfecta erit veritas.

Grauabatur Moyſes à nimiæ multitudinis onere, & volebat in regendo ſocios: *Non poſſum* (in- 103. quit Numerorum cap. 11. verſ. 14.) *ſolus ſuſtinere* Num. 11. *omnem hunc populum*. O monſtrum in Principe, velle conſortem poteſtatis habere! *Et dixit Dominus ad Moyſem: Cõgrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus Iſrael, quos tu noſti, quod ſenes populi ſint, ac Magiſtri. & auferam de ſpiritu tuo, tradãque eis, vt ſuſtentent onus populi; & non tu ſolus graueris*. Verùm, quis fuit hic Legiſlatoris ſpiritus, quem nouis Magiſtratibus infundere vellet Numen? Equidem prophetiæ donum: *Cumque requieuiſſet in eis ſpiritus, prophetauerunt, nec vltra ceſſauerunt*. At, quamobrem Vates conſtituit eos, qui Rempublicam adminiſtraturi ſint, qui iudicium, & iuſtitiam facturi populis? Equidem vaticinia ad contemplationem ſpectant, ſolentque videntium mentes eleuari ſupra ſe, cum Omnipotens eis arcana pandit: theorijs autem contraria ſunt negotioſa, & actiua, in quibus eſt omnis actio, & vita illius, qui prouinciæ clauum tenet: quorſum ergo homines curis diſtractos in notas ſingulas in Prophetas deſtinat, cùm ſpeculatiuos, & otio deditos eligere præſtaret? Abulenſis quæſt. 54. in cap. 11. Numerorum: *Dicendum, quod ſpiritus propheticus datus eſt eis, vt benè explere poſſint iniunctum officium; quia committebantur eis cauſæ arduæ, quæ ſine prophetia non poterant expediri; potiſſimè illæ, quæ ad Deum pertinent*. Anne igitur innuere voluit Numen, tam circumſpectos in ferendis ſententijs debere eſſe Iudices, præſertim, cùm definienda ex magnis, abſconditiſque ſunt, vt ſi fieri poſſit, non anteà de criminoſis reſoluerent, quam Angelus de cœlo euangelizaret, quid tutum fuiſſet? Ac ſanè Hieronymus ab Oleaſtro non inſcitè aduertit, propterea vaticinali luce donatos ad regimen aſſumptos; quoniam, ſicut prophetiæ munus præſtantiſſimum eſt, ſubſequutura penetrare, ita gubernationis excellentior portio, mala præpedire imminentia.

uentia. Verùm ad ſcopum noſtræ diſceptationis: equidem, quamuis in vatinicio præcipuus actus id cognitionis genus, quod futura proſpicit; tamen & habitus prophetici, veri, proprijque actus ſunt, qui aut præterita attingunt; aut præſentia arcana, atque latebroſa peruadunt. Conſule Gregor. Romanum homil. 1. in Ezechielem: Toſtatum nominata modò quæſtione: P. Suarez de fide, diſput. 8. ſect. 3. Itaque ampliſſimum eſt prophetici luminis dominium omnes temporum articulos coaceruans: quid enim ſubterfugiat intuentem & anteriora, & præſentia, & naſcitura? Talis igitur debeat eſſe idoneus Arbiter, & cauſarum Iudex, cuius exactiſſima comprehenſio æmuletur vaticinij capacem ſinum, qui vniuerſa pertentet, & euoluat antelapſas rerum circunſtantias, coràm poſitas ſcrutetur, & de futuris diuinet, nihil indiſcuſſum prætereuolet. Sed hæc quo pacto ille peregerit, qui ſemiplenam narrationem hauſit? & in reum difficilis, omnem auditum ſolis calumniatoribus præſtet? Quin certè Vatibus peculiare eſt, vt non conceptus ſuos, ſed alienos referant: id enim enunciant, quod à Deo loquente perceperunt. Deus nanque ſermocinatur, illi auſcultant, & inſtillata proferunt: *Loquens* (ait Paulus ad Hebr. c. 1.) *Patribus in Prophetis*. Fons igitur, radixque vaticiniorum, auditio eſt. Quando itaque in prophetia cæterorum origo & caput auditio fit: Iudices Deus Prophetas conſtituens, auditiuos eſſe cupiat, & hanc præſtantiſſimam officij dotem. Audiet ergo partes ſingulas; excipiet cum patientia non moroſus, quæ criminator referat: deinde & officioſas, & hilares aures reo præbeat, cupiens ex animo; vt ea producat, quæ diluere valeant accuſantium obiectiones. Talis Iudex proculdubio mercedem Prophetæ accipiet, cùm & ipſe integrè audierit, & ſecundùm allegata pronunciauerit.

Prophetiæ quot actus? quis præſtantior? Gregor. Toſtat. Suarez.

Hebr. 1. Auditio vaticinationum radix.

104. Sed dolor eſt, Iudices multos optare magis Pilatum imitari, quàm Prophetas: nam intuere, quid Ioannes recenſeat cap. 18. verſ. 38. *Dicit ei Pilatus: Quid eſt veritas? Et cum hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos*. En alterum Ariſtidem! & quàm præclarè fungatur munere ſuo Iudex integerrimus! nempe, tota die præbuit aures promptas populo contradicenti Filio Dei, & à quo accuſabatur: nunc ſimul ac reum percunctatus eſt, antequàm ab eo de interrogatis quidquam diſcat, abijt, exceſſit; ſcilicet, volebat Cæſari, & Hebræorum plebi morem gerere, & vtriuſque beneuolentiam conciliare: neceſſarium autem Chriſtum de medio tollere modo his gratus futurus: at, ſi innocentem damnaſſe videretur, atque illum, qui obiecta ab aduerſarijs egregiè confutaſſet, infamiam ſubiret. Igitur, quo gloriari liceat interrogatum à ſe reum, nihil replicaſſe, & de veritate quæſitum, obmutuiſſe, Chriſto quæſtionem facit; & ne reſpondere poſſit, diſcedit continuò. Nemo vnquam Pilato infelicior Magiſtratus, cui Filium Dei morti tradidiſſe contigit. Verùm, quid obſtupeſcimus, eùm de Iudicum numero extiterit, qui rei defenſionem audire reſpuunt? nihil enim tam horrendum, quod ab eiuſmodi patratum iri mirabile ſit. Lyranus in morali explanatione: *Per hoc autem, quòd non expectauit Chriſti reſponſum, ſignificata fuit eius inſtabilitas; quia timore Cæſaris, & fauore Iudæorum, à veritate declinauit, dando ſententiam contra Chriſtum: & ſic hodie faciunt multi Iudices, timore, vel fauore à veritate iudicij declinantes.*

Ioan. 18.

Lyran.

105. Graphicè admodum Pſalmodus Metro 81. *Deus ſtetit in Synagoga Deorum: in medio autem Deos diiudicat*. Euthymius: *Stans in medio eorum diiudicabit, hoc eſt, redarguet, Principes, ſcilicet, & Iudices populi*. Et quidem Deorum nomine Iudices adumbratos, Auctor etiam Theodoretus; Commentarius ſub Hieronymi nomine, Lyra, qui de vocabuli metaphora ex c. 22. Exodi. Quid verò in his Iudicibus diſplicuit? *Vſquequo* (inquit) *iudicatis iniquitatem, & facies peccatorum ſumitis?* Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate. Reprehendit igitur, quòd in potentum gratiam omnia facerent; neque criminum naturam attenderent, ſed *facies peccatorum*, id eſt, externam fortunam, & locum eorum, qui exorbitauerant: ſi diues, abſque cenſura remittebant; ſi inops, ergaſtulo, & vinculis amandabant. Sed, vnde emanauit tanta in Iudicibus audacia? Videlicet, *Neſcierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant*. Inde tam ſpiſſa temeritas, quòd imperiti eſſent, ſcientia deſtituti. Verùm, nonne ipſi legis Doctores, de Scribarum claſſe, Magiſtri in Iſraël? Sanè ita, neque mentis tenebræ ab ingenij vitio, ſed à malitia voluntatis. Notauit prudenter Lyranus: *Scilicet, talia facere, non propter ignorantiam legis, ſed propter errorem electionis, quam ignorat omnis malus, vt habetur tertio Ethicorum*. Quamobrem ignorabant data opera, eò quòd audita criminatione pauperis, & egeni iniuſta, nollent accommodare aures his, quæ infirmiores pro tutela ſui allegabant: hinc tanta peruerſitas, & ob hoc cùm Academiæ miracula eſſent, & ſapientum Promachi, dicuntur neſcire, non intelligere, ambulare in tenebris. Neque omittendus profectò Commentarius Hieronymo adſcriptus in illa verba: *Et facies peccatorum ſumitis, &c. Cæterùm eſt & alia interpretatio ſacratior: ſolet in theatris vnus homo frequenter diuerſas habere perſonas, nunc ingreditur in mulierem, nunc in virum, nunc in Regem: & qui in Regem proceſſerat, rurſum in ſeruo procedit. Dixi exemplum, vt de carnali venire poſſemus ad ſpirituale*. Ergo, quemadmodum in Circo, qui prodit diademate, & oſtro inſignis; non is Monarcha eſt; ſed gregarius homuncio, tantumque faciem, & locum Regis ſuſtinet: ita, qui *in tenebris ambulant*, id eſt, reorum patrocinia, & defenſionem ſupprimunt, neque alteri ex partibus aures præſtant; non Iudices aliquo modo ſunt illi, ſed lineamenta ſolùm, & falſa iudicantium imago.

Pſalm. 81. Regula: Deorum vocabulo iudices ſignificari in Scriptura. Euthym. Theodor. Hieron. Lyran.

Hieronym. incertus.

106. De hac iuſtitiæ cathedra conqueſtus voce innocuorum apud Dauidem quidam Pſalm. 118. verſ. 161. *Principes perſequuti ſunt me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum*. Quid eſt gratis, ò Martyr? Nonne de multis, iiſque informibus accuſant ſceleribus? Scilicet, & quòd in Deos, & in Auguſtum blaſphemus, & contumax extiteris; quòd coniuratus imperij hoſtis dicaris; quòd Magiam, & incantamenta exercueris? Talia quidem in Martyrem congeruntur; ſed cùm luce meridiana clariùs demonſtrare poſſit, falſa eſſe, obturauere aures Iudices, & noluere Apologetico auſcultare. Hoc igitur eſt, quod affirmat, gratis perſequutos fuiſſe. *Benè hoc Martyr dicit* (inquit Ambroſius ſerm. 21. in hunc Pſalmum,) *quòd iniuſtè perſecutionum tormenta ſuſtineat, qui nihil rapuerit, nullius thorum putauerit eſſe violandum; qui nihil legibus debeat, & grauiora latronum ſuſtinere cogatur ſupplicia; qui loquatur iuſte, & non audiatur; qui loquatur plena ſalutis, & impugnetur, vt poſſit dicere: Cum loquebar illis, impugnabant me*

Pſalm. 118.

Tyrannorum artes in perſequendis Martyribus. Ambr.

Digitized by Google

gratis. Splendidiſſimè illud ab Ambroſio: *Qui loquatur iuſte & non audiatur*. Hoc vexamentum, hæc perſequutio, & hinc quòd gratis opprimitur innocens: quoniam non eſt, qui auſcultare velit pro iuſtitia decertare paratum, iiſque à veritate armatum præſidijs, quibus triumphum de iniqua criminatione procuIdubio reportaſſet. Subnectit inclytus agoniſta ad Chriſtum conuerſus: *Et à verbis tuis formidauit cor meum*. Qui non timuit crucem, equuleos, vngulas, & omnia tormenta Diaboli; à ſono vocis Chriſti trepidat: neque enim viri fortes, & magnanimi mortem timuere, ſed infamiam: itaque id ſingulariter metuunt, ne, poſtquam Magiſtratus omnia diſcuſſerit, examinauerit, ipſis ad longum patientes aures præbuerit, inueniantur comperta eſſe, quæ actor oppoſuerit: & quoniam Chriſtus viuentium, mortuorumque à Deo Patre conſtitutus Arbiter, nunquam anathema pronunciat, niſi poſtquam vel ipſe reus ſuo ſe ore condemnat, & intuetur manifeſtè a ſe patrata delicta, ideò ſapienter: *Et a verbis tuis formidauit cor meum*. Quaſi affirmet: Tu ſolus metuendus: nam, quæ tu dixeris ſcelera, talia fuerint omninò; reum enim clariſſimè vincis. Non ſic homines: imponunt, quæ non valeant probare: cùm purgare ſe reus aggreditur, obaudire renuunt. Auguſtinus in nominatum Pſalmum, loquutus de tortoribus: *Habuerunt quidem & illi verba minacia: Expello, proſcribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, beſtijs ſubigo, membra dilanio. ſed tua me potiùs verba terruerunt: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & poſteà non habent, quod faciant: ſed eum timete, qui habet poteſtatem, & corpus, & animam perdere in gehennam. Ab his verbis tuis formidauit cor meum.*

Sonus vocis Chriſti ſuper omnia timendus.

Auguſt.

107\. Vidimus planè & nos, qui perſequerentur *gratis*, cum per Angliam, & Inſulam noſtram dicatas facinoroſis ſubterraneas ſpeluncas, ergaſtula, in quibus horror, & vmbra mortis, replerent Sanctorum examina, & cupiebant vel de hordeaceo implere ventrem & nemo dabat illis. O quid feciſtis Elizabethæ Reginæ immoderatæ atque ſæuienti, vos, qui non eratis de hoc mundo? quibus viuere Chriſtus, & mori lucrum? Scilicet, decere negaſtis feminam Anglicanæ, Hybernicæ, Scoticæ Eccleſiæ Caput eſſe. Damnaſtis Lutheri impudentiam; Caluini detexiſtis fabulas, & mendacia; Principis Apoſtolorum Sedem defendiſtis omni niſu. Ergone ob hæc cum latronibus & ſceleratis pars veſtra? Verè perſequuti eſtis Heroas (ò Anglicani Iudices) *gratis*: quidni enim ſic vos alloquar? nam mecum Ambroſius: *Verè fruſtra impugnatur* (inquit) *qui apud impios, & infidos, gratia impietatis accerſitur, cum fidei ſit Magiſter?* Certè fidei Magiſter Campianus Briantus, Garnetus, & Epiſcoporum, Monachorum, Sacerdotum ſexcenti nouo crudelitatis genere apud vos extincti. Expoſtulabo parumper Arnobij ſenioris verbis initio libri 2. *Si nullam eſſe ducitis contumeliam, reſpondere aliquid interrogatos, ediſſertate nobis, & dicite, quid rei, quid cauſæ eſt, quod tam grauibus inſectamini bellis.* Viros omnibus modis conſpicuos, Roffenſem, Morum, Hurleum, Chregium, Campianum, Collinum, Ogilbeum? Et quoniam veſtris iudicijs Campianus Ieſuita bipedum nequiſſimus (puto ob reſcriptum Bononiēſe incurrit tantum odium) hic, qui in verecundia omnes ſuperauit, ediſcite, *quas eius contineris offenſas, vt ad eius nominis mentionem, rabidorum pectorum efferueſcatis ardoribus? Nunquid regiam ſibi vindicans poteſtatem terrarum orbem*, aut quidem veſtræ poſſeſſionis angulum, *legionibus infeſtiſſimis occupauit? Et pacatas ab exordio nationes, alias deleuit, ac ſuſtulit, alias ſibi parere ceruicibus compulit ſubiugatis? Nunquid ardoribus auaritiæ flagrans, vniuerſas opes illas, quibus ſe genus humanum ſtudiosè contendit impleri, poſſeſſionis ſuæ mancipio vindicauit? Nunquid libidinum cupiditatibus geſtiens, pudicitiæ repagula vi fregit, aut alienis furtim inſidiatus eſt matrimonijs? Nunquid arrogantiæ ſupercilio tumidus, iniurias, & contumelias paſſim ſine vllius perſonæ diſcriminibus irrogauit, vt non omnium virtutum amore in cunctos, & lumen prætenderit vitæ, & periculum ignorantiæ amouerit? quis ſi dignus non eſſet, cui auſcultare deberetis, & credere; vel hoc ipſo fuerat non aſpernandus à vobis, quòd ſalutaria vobis oſtenderet, quod vias vobis ad cælum, & vota immortalitatis optaret. At enim odio dignus eſt*, inquitis, quod introductam à Sectarijs religionis pulchriorem faciem obliterare tentauerit. *Ergone ille religionis extinctor, & impietatis auctor arguitur*, qui veram in Angliam *religionem inducere* voluit? *qui hominibus cæcis, & reuerà in impietate degentibus, pietatis aperuit ianuas, & cui ſe ſubmitterent, indicauit?* nempè, Chriſti in terris Legato, Romano Pontifici, qui Eccleſiarum omnium ſupremum Caput? Sed, quò me rapuit deſiderij feruor? quo calamum vexit æſtus? non enim cum vobis inſtitueram ſermonem: Catholicos arguebam, in quorum aliquibus quandoque etſi non veſtra ſcelera; ſed tamen imitatio tantæ prauitatis: non potui tamen oblata occaſione, non cordis intrinſecum dolorem teſtari, & hac qualicunque parænesi excitare, ne fortè veniat ſuper vos, & ſuper filios veſtros omnis ſanguis, qui effuſus eſt à ſanguine iuſti *Roffenſis* vſque in præſentem diem, & occupet vos calamitas maxima. O ſi Carolo Monarchæ sereniſſimo reſeruatum, vt Anglia reflorcat iterum; Scótia, atque Hybernia mea ambulent iuxta dies priſtinos, cùm penderent incoactum vectigal Romanis Pontificibus; holocauſtum dixerim ab Hybernia oblatum, quæ tota ſub Petri, & apoſtolicæ Sedis dominatu. Verùm erit de his tractandi opportunior locus: nunc pergamus incepta proſequi.

Anglicanæ perſequutionis acerbitas.

Ambr.

Arnob. ſen.

Baron. tom. 12. anno Chriſti 1159.

SECTIO XL.

Ante lapſa Sectione oratoriè verſata, seriò probantur ex Pontificum, Conciliorum, Patrum effatis.

Pvtauerit quiſpiam, ſuperuacaneum eſſe, de hoc argumenti genere diſceptationem inſtruere, cum natura ipſa doceat conſentaneum fore, vt rei defenſionem Iudex obaudiat; præſertim ſi in accuſationis diem, qui de crimine arguitur, bonum habuerit nomen; optimè in multis de Republica meritus fuerit, & non ad contumaciam panoplia vtatur; ſed paratus Maiorum dictis obtemperare, poſtquam de veritate edocuerint. Fauebit his largè Athanaſius Apologia 2. *Sed tamen ea* (inquit) *quæ inaudita altera parte fiunt, nihil habere roboris, nemo mortalium ignorauerit: hoc enim & lex diuina* 108.

Athan.

præ-

Digitized by Google

præcipit: hoc quoque, cùm inſidias pateretur B. Apoſtolus, & reus eſſet, poſtulabat: Oportebat, inquiens, Iudæos ex Aſia coram te adeſſe, & accuſare, ſi quid haberent. Quo tempore & Feſtus conantibus Iudæis contra Paulum inſidias, quales nunc patior, loquutus eſt ita: Non eſt moris Romani, gratia aduerſariorum donare hominem reum, qui nondum accuſatores ante oculos ſuos habuit, aut reſpondendi locum de crimine adeptus. Sic Feſtus Actorum cap. 25. verſic. 16. morem vel ethnici fori innuens. Sed maior Athanaſio, & tempore, & officio Clemens Romanus lib. 2. apoſtolicarum Conſtitutionum, cap. 51. Diximus verò (ſcribit) non eſſe æquum, altera tantùm parte audita, iudicare: etenim ſi alterum audiatis, cùm alter abeſt, & cùm nihil ad illatum crimen reſponderit, ſententiam de damnatione eius tuleritis, rei de cæde illius, & eadem cum illo calumniatore menſura commenſi eſſe, apud Deum iuſtum Iudicem reperiamini. Vera quidem hæc: ſed tamen, quia eſt humana conditio obnoxia deceptionibus, cùm inuidiæ, & maleuolentiæ intolerabiles ſunt ſtimuli, falluntur interdum & egregij viri, dum paraſitis nimiùm obſecundant, aut imponunt illi, quos credidere oues eſſe, cùm intus ſint lupi rapaces. Huic contagio mederi admonitione iſthac cupimus: at qui in muſcipulam inciderint, exhibeamus Principum aliqua exempla.

Act. 25. Clem. Rom.

109. Dauid an peccauerit Sibæ credendo. 2. Reg. 16. Abul.

Atque occurrit omnibus ornamentis glorioſus Monarcha Dauid, qui inexplorata cauſa Miphiboſeth, Sibæ accuſatori, præcipiti inconſiderantia auſcultauit, & innocuum damnauit. Reg. 2. cap. 16. ad quem locum Toſtatus quæſt. 6. Secundò peccauit Dauid, quia condemnauit eum inauditum, & indefenſum: nam etiam dato, quod verum fuiſſet peccatum obiectum Miphiboſeth; condemnando eum non vocatum, & indefenſum, peccatum eſſet: quia etiam in notorijs delictis citatio requiritur, vt veniat reus ad audiendam ſententiam, & alligandas aliquas excuſationes, ſi quas habet: nam, licèt notorius ſit actus, non eſt notorium, an iniuſtè egit, & ad hoc vocandus eſt, ne innocens condemnetur. Nicolaüs de Lyra: Quod fuit malè, & præcipitanter, & iniuſtè dictum; tum, quia iſte Siba dixerat falſum; tum, quia, dato, quod verum dixiſſet, tamen Miphiboſeth dominus ſuus non erat condemnandus, antequam audiretur, vel antequam veritas alio modo ſufficienter declararetur. Dionyſius: Dauid grauiter peccauit tam inordinatè proferendo iudicium, vtpote ſine accuſati auditione, ſine accuſationis examine, ſine debita mora, ſeu deliberatione. Caietanus: Iniqua, temerariaque ſententia fuit hæc, inaudita parte. Quibus ſubſcribit Salianus tom. 3. anno mundi 3009. numer. 39. Dauidi ſimile quidpiam Magno Conſtantino accidit, qui Athanaſium, per improborum calumnias illectus, exilio mulctauit, in cuius tanti Imperatoris defenſionem Theodoretus eccleſiaſticæ Hiſtoriæ lib. 1. cap. 33. Neque mirum videri debet, tantos illum Viros per errorem exilio multaſſe: credidit enim Pontificibus, celantibus quidem improbitatem, ſibique imponentibus ſpecie, & claritate ſua: non autem fugit eos, qui diuinos libros verſant, planè deceptum Prophetam Dauid; deceptum autem non à Pontifice, ſed ſeruo vernaculo, & maſtigia, Siba, inquam, qui de Miphiboſeth mendacia Regi dixerat, quibus ereptum agrum illius obtinuit: quod non ita accipi dictum velim, quaſi Propheta à me accuſetur: ſed defenſionem parare regij facti, & oſtendere imbecillitatem humanæ naturæ, ac docere, nunquam accuſatoribus tantùm, quamuis fide dignis credendum; ſed alteram reſeruandam eſſe reis aurem. Ac eſt quidem inſigne hoc poſtremum Theodoreti monitum, ne ſanè etiam quando fide accuſatores digni ſunt, eis acquieſcendum, priuſquàm rei, aut confeſſio, aut expoſtulatio adhibeatur.

In notorijs delictis citatio requiritur.

Lyra. Dionyſ. Caiet. Salian. Theodor.

Accuſatoribus, etſi fide dignis, non eſſe ſolis credendum.

110. S. Petr. Dam.

Iam & vt ad Petri cathedram proficiſcamur, animaduertite, quid talis, tantuſque Vir, qualis & ſanctitudine, & doctrina fulgentiſſimus Cardinalis Petrus Damianus paſſus ſit: is libro 1. epiſtolari, epiſt. 4. ad Leonem IX. Pontificem Maximum: Antiquus nanque hoſtis (ait) timens, ne ego poſſem vobis ſuggerendo deſtruere, quod ille in iſtis partibus non deſinit quotidie nouis inuentionibus fabricare; malignantium aduerſus me linguas exacuit, complices ſuos ad componenda mendacia, quoddam ſibi velut organum fecit, per vaſcula ſua crepuit, & malitiæ ſuæ virus ſacris altaribus inſtillauit. Et quid mirum, ſi Domino meo tantis oppreſſo negotijs verſuta calliditas hominum obrepere potuit? cùm & Dauid, qui prophetico plenus erat ſpiritu, dum Sibæ inconſultiùs credidit, innocentem protinus Miphiboſeth ſententia proſcriptionis addixit? tantumque apud eum falſæ accuſationis ſermo præualuit, vt plectibilem ſeruum, in herile conſortium hæreditatis aſciſceret, & infidelitatis reum libertatis dignum præmio iudicaret? Veruntamen, ſi Creatoris noſtri facta vigilanter attendimus, ad credenda cuiuſlibet mala fidem adhibere facilè non debemus: ipſe enim, cuius oculis nuda, & aperta ſunt omnia, non dedignatus eſt dicere: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt: deſcendam, & videbo, vtrùm clamorē, qui venit ad me, opere compleuerint: an non eſt ita, vt ſciam. Quod profectò ad nihil aliud dictum videtur, niſi, vt humana doceatur ignorantia, ſine experimentis audita non credere, incognita non temerè adiudicare, nec ante ſententiam promere, quàm rem dubiam teſtimonijs approbaris. Quam profectò cautelam cùm vos prudenter in alijs habere liquidò nouimus, quia nobis obſeruata non eſt, non vobis adſcribimus; ſed noſtris proculdubio meritis imputamus. Sic Damianus omnia, quæ dicenda forent, complexus, & ſapienter Pontificem multis diſtentum curis excuſans; & quod eſt vitij, atque malitiæ prauis adſcribens miniſtris, à quibus & Dynaſtæ, & Antiſtites circumueniuntur.

111. Euariſt. Pap. Teleſph. Calixt. I. Iulius I. Fab. Papa. Stephanus.

Quoniam igitur ſcopulus eſt, in quo & Dauid, & Conſtantinus, alijque egregij Magiſtratus nonnunquam offenderint, neque adhuc ceſſat inimicus fallere, perpendamus, quid Romani Antiſtites conſulant. Euariſtus Papa tom. 1. Conciliorum, epiſt. 2. Deus autem omnipotens, vt nos à præcipitante ſententiæ prolatione compeſceret, cùm omnia nuda, & aperta ſint oculis eius; mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, priuſquam manifeſtè cognoſceret, quæ dicerentur. Eodem volumine Teleſphorus Papa epiſtola decretali: Et accuſatori omninò non credi decernimus, qui abſente aduerſario cauſam ſuggerit, antè vtriuſque partis iuſtam diſcuſſionem. Ibidem ex epiſt. 2. Calixti I. ad Galliarum Epiſcopos: Quia per ſcripturam nullus accuſare, vel accuſari poteſt, ſed propria voce, & præſente eo, quem accuſare voluerit, quiſque agat accuſationem, nec abſente eo, quem accuſare voluerit, cuicunque accuſatori credatur. Ex epiſt. 2. Fabiani Papæ ad orientales Epiſcopos: Nec vllus vnquam præſumat accuſator eſſe ſimul, & Iudex, vel teſtis; quoniam in omni iudicio, quatuor perſonas neceſſe eſt ſemper adeſſe, id eſt, Iudices electos, & accuſatores, ac defenſores, atque teſtes. Atque hoc ipſum Stephanus Pontifex epiſt. 2. decretali, de accuſatoribus Sacerdotum. Iulius verò Romanæ Sedis Antiſtes.

epiſt.

epiſt. ad Orientales in cauſa Athanaſij, quæ & habetur 2. Athanaſij Apologia, & nominato tomo 1. Conciliorum, (ſequor autem modo editionem quinque voluminum ſub Sixto V.) *Oportebat autem, dilectiſſimi, ſi quidem ſynceriter illud iudicium agebatur, non ſolùm accuſatorem, ſed & reum præſentem ſiſti, & vt Tyri Macarius aderat reus, & Iſchyrus accuſator, vbi nihil criminum docere potuit: ita quoque in Mareoten, non ſolùm oportuit accuſatorem, ſed reum quoque vna proficiſci; vt, vel præſens conuinceretur, vel ſi victus non eſſet, appareret eum calumnijs petitum fuiſſe.* Ex Damaſi Papæ epiſt. 3. *Habetur quoque in decretis ſanctorum Patrum ſancitum, non fore canonicum, quenquam Sacerdotem iudicare, vel damnare, antequam accuſatores canonicè examinatos præſentes habeat, locumque defendendi accipiat, id eſt, inducias eccleſiaſticas.* Atque eadem repetit in epiſt. 6. Tomo autem 3. ex reſcriptis Nicolaï Papæ I. num. 8. *Rectus iuſtus mediator non eſt, qui vno litigante, & altero abſente, amborum emergentes lites decidere non formidat.*

112. His conſona in ſacrorum Conciliorum Actis. Conc. Trib. Triburienſe cap. 22. *Deus omnipotens, cùm omnia nuda, & aperta ſint oculis eius* (vt in epiſt. Euariſti Papæ ſcriptum legimus) *quo nos à dubijs, & incognitis ſententiam proferre compeſceres; mala Sodomæ noluit audita iudicare, priuſquam manifeſtè agnoſceret, quæ dicebantur; vnde ipſe ait: Deſcendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint; an non eſt ita, vt ſciam. Quo exemplo moniti, ne ad proferendam ſententiam vnquam præcipites ſimus, aut temere, indiligenterque indiſcuſſa quæque, quoquo modo iudicemus; ſed exemplo Domini, deſcendamus, videamus, & iuſto examine criminoſos diligenter perſcrutemur, ſicut ipſe Sodomam.* Conc. Later. Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. c. 8. verba relata ex cap. 18. Geneſeos de Sodomitico iudicio eodem more explanat, atque paulo poſt, ſubnectit: *Debet igitur eſſe præſens is, contra quem facienda eſt inquiſitio, niſi ſe per contumaciam abſentauerit; & exponenda ſunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi ſeipſum.* Neque ab iſtis diuellenda, quæ habentur tertio volumine Conciliorum inter capitula, Adrian. Pōt. quæ per Adrianum Pontificem ex Synodis, & Canonibus diuerſis collecta fuere: *Iudicantem* (aiunt) *oporteat cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquiſitione diſcutere, interrogandi, ac proponendi, adijciendique patientia præbita ab eo, vt ibi actio partium limitata ſit plenior; nec prius litigantibus ſua velit ſententia obuiare, niſi quando ipſi peractis omnibus, iam nihil amplius habuerint in quæſtione, quod proponant.* Athanaſ. Ex Cleri Alexandrini litteris in 2. Athanaſij Apologia: *Ita enim iudicia conſtitui debent ſecundum ſacram Scripturam, vt reus, & accuſator ſimul appareant.*

113. Verùm in gratiam huius theſis lubet omninò celebrem Geneſeos Textum ampliſſimis Patrum, & bonorum Interpretum ſuffragijs communire: ac quanquam fortaſſe tædio alicui fuerit, vt verba auctorum ad longum recenſeamus; quoniam tamen in re admodum graui verſamur, maluimus Lectoris aliquam reprehenſionem ſubire, quàm celando Scriptorum effata, diminuere noſtræ probationis vim. At, cuinam id poterit moleſtum eſſe atque ingratum? Nam, quis liber ab inuidia, præſertim ſi magnus ille ſit, atque excellens? Omnium cauſam actitamus, cùm nullus à malitiæ iaculis ſecurus. Quòd ſi ſemel poterimus ſuadere, vt à reo parata defenſio cum alacritate excipiatur, ſpes optima poterit eſſe Viris egregijs: nam, cùm apud eos abundet antiqua ſimplicitas, tantùm audiantur, triumphabit breui veritas. Age itaque, premamus verba illa ex cap. 18. verſ. 20. & 21. *Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggrauatum eſt nimis: deſcendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint; an non eſt ita, vt ſciam.* Locus ex Geneſeos c. 18. ad longum diſcuſſus. Ac dedimus quidem in antè traditis locupletiſſimos teſtes quatuor; Euariſtum Papam, cuius tanta eſt antiquitas; Concilium Lateranenſe, vnà cum Triburienſi; & ſanctum Petrum Damianum: quibus aſſociare placet Philonem Hebræum ita Phil. Hebr. diſſertantem, opere de confuſione linguarum: *allegata igitur dicta Moyſis hiſtoriantis ſententia: Vt doceamur, moneamurque* (inquit) *ne quis homo de abſentibus rebus, & incertis putet ſe poſſe certam coniecturam facere; ſed propius introſpecto negotio, diligenter cuncta perluſtret: viſus enim certus,* Optimus teſtis, qui vidit. *potius quàm fallax auditus, eſtis adhibendus eſt: quapropter in optima conſtituta Republica lege cautum eſt, ne quis audita dicat pro teſtimonio: quia iudicium auditus naturaliter facile eſt corruptoribus: apud Moyſem quoque inter vetita legitur: Non admittes auditionem vanam.*

Atque, vt poſt Philonem à Græcis exordia- 114. mur, Chryſoſtomus eximiè homil. 42. in Geneſim: Chryſoſt. *Quid ſibi vult, quòd ſermonem ſuum ita attemperat? Cùm deſcenderim, inquit, videbo. Nunquid de loco in locum tranſit vniuerſorum Dominus? Abſit: non hoc dicit: ſed, vt dixi, per verbum craſſius docere nos vult, quòd opus ſit magna diligentia, & non auditu ſolo peccatores condemnandi ſint, neque ſententia ferenda, niſi comprobatio præcedat. Audiamus hæc omnes: non enim ſolùm ij, qui pro tribunali ſedent, obſeruare hanc legem debent; ſed & nullus vnquam ob nudam accuſationem proximum condemnet.* Et idem tom. 5. orat. 4. de fato, & prouidentia, in Dei quàm ſanctè in hoc ſententia. horum verborum declaratione: *Quid tam humano, ac mitis Deo par cogitari poteſt? nos enim, cùm aliquem punimus, vix dignamur ſæpe cauſas dicere: ille verò niſi prius te docuerit, niſi tibi prius perſuaſerit, niſi tuum ipſius ceperit ſuffragium, illum iuſtè ſupplicium inferre, non putauit eos, qui iam diu ſupplicio, atque animaduerſione digni erant; & rationem ſæpè reddere paratus eſt, tecumque diſceptat, & in iudicium venire non grauatur. Vides Prophetas iſtorum plenos ſermonum, vbique controuerſia Dei cum hominibus, & ſæpe ipſos iniurioſos, vt cauſam dijudicent, aduocat; ſæpe creaturam ad ſuffragium ferendum collocat, iudiciorum ſuorum ſplēdorem demonſtrans, cùm neque aduerſarium ſuum, neque res ſenſus expertes repudiet Deus, ad iudicandam rem vocare.* Ambroſius Græcorum ſtudioſus æmu- Ambroſ. lator lib. 1. de Abraham, cap. 6. *Non ignorabat Deus peccata Sodomorum: ſed propterea inſtruendum verba huiuſmodi loquebatur, vt tu propius ſcruteris eorum commiſſa, in quos vindicandum arbitraris: Deſcendam* (inquit) *vt videam: hoc eſt, etiam tu deſcendere cura: deinde indaginis ſtudio, ne quid ſit, quod fallat, aut lateat abſentem, vt oculis facinus deprehendas: cominus poſiti multa neſcire poſſunt.* Hilarius lib. 9. de Trinitate, non longè à fi- Hilar. ne: *Nam, cùm peccata magna valdè ſciat eſſe, & rurſum deſcendit, vt videat, an conſummata ſint; & ſi nondum conſummata ſunt, vt ſciat, intelligimus eum, non ea tunc ſcire, quia prius neſciat, ſed tunc ſcire, quia tempus ad agendum ſit.* Gregorius Ro- Greg. Papa. manus lib. 19. Moral. cap. 14. in illud Iob 29: *Et cauſam, quam neſciebam, diligentiſſimè inueſtigabam,*

Digitized by Google

gaban, &c. Qua in re notandũ video, ne ad proferẽdam ſententiam vnquam præcipites eſſe debeamus, ne temerè diſcuſſa iudicemus, ne qualibet mala audita nos moueant, ne paſſim dicta ſine probatione credamus: quod profectò perpetrare pertimeſcimus, ſi Auctoris noſtri ſubtilius facta penſamus: ipſe quippe, vt nos à præcipitata ſententiæ prolatione compeſceret, cùm omnia nuda, & aperta ſint oculis eius; mala tamen Sodomæ noluit audita iudicare, qui ait: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt, &c. Albinus Flaccus interrogationibus in Geneſim, interrogatione 179. Quod autem dixit: Diſcendam, & videbo, & huiuſmodi, omnipotens Dominus, & omnia ſciens, cur ante probationem quaſi dubitat, niſi vt grauitatis nobis exemplum proponat; ne mala hominum ante præſumamus credere, quàm probare? Rupertus, Tuitienſis Abbas, lib. 4. in Geneſim, cap. 41. de ſimili loquutione Numinis deſcendentis ad immanis turris ſtructores: Et ſic loqui debuit Scriptura, vt nihil temerè eſſe credendum inſinuaret: ſi enim is, qui omnia ſcit, deſcendere hic dicitur, vt videat; & alibi dicit: Clamor Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt: deſcendam, & videbo, vtrùm clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Quanto magis homo, qui falli poteſt, antequam ſententiam proferat, rem diligenter inueſtigare debet? Philippus Abbas bonæ ſpei, de ſilentio Clericorum, ca. 98. Clamor, inquit, Sodomorum, & Gomorrhæorum multiplicatus eſt: deſcendam, & videbo, &c. Vult æquus Iudex ſceleratorum vitia ſic punire, vt aduerſus eum nullus poſſit iuſta querimonia vel mutire, vt antequam inueniatur illorum perditio definiri, eorum poſſit malitiam, quaſi præſentialiter, experiri. Gloſſa interlinearis: Vt à præcipitatione iudicij compeſceret; mala Sodomæ prius voluit probare, quàm iudicare. Loquuntur & in eundem modum Hugo Cardinalis poſtilla in Geneſim ſub nomine S. Thomæ, quæ allegat Innocentij III. decretale: Nicolaüs de Lyra, Abulenſis, Carthuſianus, Lippomanus, Caietanus, Oleaſter in ſecunda expoſitione morali, Honcala, Guillelmus Hammerus: Pereira tom. 2. lib. 16. in Geneſim, numer. 63. & tom. 3. ad verſum 21. cap. 18. Delrio, Bonifrerius, Cornelius a Lapide, & nemo non hoc ex illis, quos euoluere potuimus: Eſt & huiuſce rei (vt aliæ multæ imitationes) veſtigium aliquod in fabula de Lycaone apud Naſonem: nam Deorum Summum ita loquentem facit Metamorphoſeos lib. 1. fictione 8.

Albin. Flac. — Rupert. — Philip. Abb. — Interlin. — Hug. Card. S. Thom. — Nicol. Abul. Dionyſ. Lippom. Caiet. Oleaſter. Honcal. Pereira. Delr. Bonifr. Cornel.

Contigerat noſtras infamia temporis aures,
Quam cupiens falſam ſummo delabor Olympo,
Et Deus humana luſtro ſub imagine terras:
Longa mora eſt, quantum noxæ ſit vbique repertum
Enumerare: minor fuit ipſa infamia vero.

Ouid.

Adeo malæſanus Pater Iupiter, & prouidentiæ ſatis negligens, tamen ne in tam enormem amentiã delapſus; vt antequàm ipſe vidiſſet, antequàm expertus fuiſſet, reum præcipiti vindicta condemnaſſe, idoneum exiſtimaret.

115. Sed colligamus etiam nonnulla ex his, quæ ſparſim Patres tradidere, quibus monent, cautos nos eſſe debere in iudicando, & in primis accuſato præſtandas aures: atque iterum inceptemus à Philone Hebræo, qui libro de Iudice: Ergo ante omnia lex præcepit Iudici, ne vanam narrationem auribus accipiat: nam oculi rebus ipſis interueniunt, & contrectant quodammodo negotia, totaq; percipiunt, adiuuante luce, per quam illuſtrantur, deprehenduntur que omnia: aures autem, ſicut rectè quidam e veteribus, minus fidei habent, quàm oculi: vt quibus non cum rebus ipſis ſit commercium; ſed cum ſermonibus rerum interpretibus, non ſemper veritatem ſectantibus: quod legis caput mihi videntur quidam è Græcis Legiſlatoribus, deſumpſiſſe à ſacris Moyſis tabulis; interdixiſſeque, ne ex auditu feratur teſtimonium: quòd quæ quis videt, certa iudicanda ſint: quæ vero audiuit, non perinde firmæ fidei. Orig. lib. 2. in c. 2. Epiſtolæ ad Roman. prope medium: Rectum iudicium Dei, quis dubitet eſſe, vbi accuſatores, & defenſores adhibentur, & teſtes? Et quidem de hoc iuſto iudicio Dei, nos homines exemplum capiamus, ne putemus vnquam ſine accuſante, & defendente, & teſtibus iuſtum haberi poſſe iudicium. Sanctus Iuſtinus Martyr initio 2. Apologiæ pro Chriſtianis: Iam ſi quis eorum, qui accuſantur, (loquitur de Orthodoxis,) verbo non neget, eum abſoluitis: quaſi nullum eius crimen docere poſſitis: ſi quid autem conceſſerint, propter confeſſionem, de eo ſupplicium ſumitis, cum oporteat & eius, qui fatetur crimen, & eius, qui negat, vitam exquiri, vt ex factis, qualis quiſque ſit, appareat. Et paulò poſt: Non iudicia exercetis, & animi motu, qui à ratione auerſus eſt, indicta cauſa ſine cura alios ſupplicio afficitis. Athenagoras Philoſophus Athenienſis Chriſtianus exordio legationis pro iiſdem: Examinetur vita eorum, (ſermo eſt de Catholicis,) nomen non culpetur. Porro nunc ab initio inſtitutæ orationis meæ, obſecro vos, ſummi Imperatores, æquis, & benignis animis auſcultare vt dignemini, neque vos communis, & nulla ratione vigentis famæ præiudicio occupari, & ad illius veluti impetum rapi patiamini: quin illud veſtrum ſapientiæ, & veritatis auidiſſimum ſtudium mea quoque oratio, vt ſentiat, ſinite: ſic fiet, vt neque vos per ignorantiam delinquatis, & nos depulſis, confutatiſq; iis, quæ temerè in nos vulgus hominum effutit, queſtiores agamus. Symmachus, Epiſcopus Romanus, Apologetico contra Anaſtaſium Imperatorem: Verum tu ſi Romanus Imperator es, etiam gentium barbararum legationes debes clementer admittere: ſi Chriſtianus Princeps es, qualiſcumque Præſulis apoſtolicè debes vocem patienter audire. Iterum Lucifer Calaritanus Antiſtes, qui ſuperiore bis datus fuit ſectione, in cauſa Athanaſij ad Conſtantium Imperatorem lib. 1. Sed iam redeamus ad illud, quod nos facere præcipiebas. Dixiſti: Damnate Athanaſium. Quid interuenerat, vt non facie ad faciem illum vidiſſemus? Quia factum fuerat, vt non omnem cardinem rei fuiſſem perſcrutatus; Cur idoneis teſtibus non es paſſus eundem ſuperari? Nunquid vel hos ſanctiſſimus Daniel, quinimò per Danielem Spiritus ſanctus, inauditos damnauit? legimus enim glorioſum Danielem dixiſſe ad populum: Separate eos ab alterutro. Et vocauit vnum ex illis, & dixit ad illum: Inueterate dierum malorum, &c. Danielis c. 13. Quid reſpondere, Conſtanti, imprudentia tua poteſt ad hæc? Conſpiciſne reos tanti ſceleris paſſim damnatos, niſi omnibus diligentiſſimè diſcuſſis? Sed ab hac fama Conſtantium liberare viſus ipſe Athanaſius Apologia ad eundem Imperatorem: Ideoq; in abſentem (ait) deblaterant, ſperantes ſe, ita pietati tuæ obrepere poſſe, ſed fruſtra: non enim ita eis aurem præbuiſti, vt ſperabant, ſed pro tua mãſuetudine dediſti & nobis locum, vicemque reſpondendi: te enim non ſtatim commotum fuiſſe, nec è veſtigio ſupplicium poſtulaſſe, ſignum fuit euidentiſſimum, vt iuſtum Imperatorem decet, nihil æquè te expectare, quàm delati hominis defenſionem.

Philo. — Græcorum Legiſlatores ex Moyſe ſũpſerunt præcepta quædã. — Orig. — Iuſt. Mart. — Athenag. — Symmach. Pap. — Lucif. Cal. — Athan.

116. Prodeat ſecundò in arenam Ambroſius ſerm. 20. in Pſalmum 118. in illud: Miſerationes tuæ multæ nimis, &c. Ergo & hic perſonam Iudicis, Propoſitiq;

Ambr.

Digitized by Google

poſitique ſuſcepit. dicens : Non poſſum à me facere quicquam. Bonus enim Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, & domeſtica propoſito voluntatis; ſed iuxta leges, & iura pronunciat : ſcitis viris obtemperat, non indulget propria voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert : ſed ſicut audit, ita iudicat; & ſicut ſe habet negotij natura, decernit : obſequitur legibus, non aduerſatur ; examinat cauſa merita, non mutat. Diſcite, Iudices ſaculi, quem in iudicādo tenere debeatis affectum, quam ſobrietatem, quam ſynceritatem. Dominus omnium dixit : Non poſſum ego à me facere quicquam. Chryſoſt. Rurſum quoque & Chryſoſt. homil. 30. in Geneſim, ad illud : *Et deſcendit Dominus Deus, vt videret ciuitatem*, &c. *Vide, quomodo humano modo Scriptura loquitur: Et deſcendit*, inquit, *Dominus: non, vt humano modo intelligamus; ſed, vt per hoc erudiamur, nunquam temerè fratres condemnandos, neque auditu ſolo iudicandum, niſi pluribus argumentis priùs certi reddamur.* Saluian. Saluianus lib. 1. de gubernatione, & iuſto Dei iudicio, probat ſcitè, Deum optimum Magiſtratum; vel inde, quod ipſi Gentium Philoſophi animam vniuerſi eſſe dicant, & cuncta perluſtrari, nec quaſi rumore, & auditione duci, antequam ipſe cuncta pertentet: *Vnde etiam illud myſticę auctoritatis exemplum* (inquit) *quo ſe non minus Philoſophum Maro probare voluit, quam Poetam, dicens : Deum nanque ire per omnes, Terraſque, tractuſque maris, cœlumque profundum. Ab eo igitur mundum regi neceſſe eſt.* Laur. Iuſt. Laurentius Iuſtinianus de triumphali Chriſti agone, c. 12. *Docet prorſus Iudicem, omni poſtpoſita cordis feritate, audire diligenter, & ad interrogata reſpondere.* Verba. c. 23. Exodi declarata, v. 1. Abul. Abulenſis quæſt. 1. in c. 23. Exodi, ad illud : *Non ſuſcipies vocem mendacij*, &c. *Id eſt, non audies vnam partem volentem litigare alia non præſente; quia illa tunc vocem mendacij habebit; ſcilicet, quia loquitur mendacia multa : nam, cùm vna pars, ſola auditur, multa mendacia contingit dici, & cauſa valdè inutiliter tractatur.* Eandemque particulam ſecundum aliam translationem, quæ aſſerit: *Non accipies vocem vanitatis.* expendens: *Nam audire partes* (inquit) *eſt ad dirimendum litigia per ſententiam diffinitiuam : ſed audiendo vnam partem, nunquam poterunt dirimi litigia : quia ex illo auditu non poteſt ferri ſententia diffinitiua, nec aliqua alia, cùm nondum ſit iudicium inchoatum ; ideò cùm venerit alia pars, oportet incipere iudicium : vanum ergo fuit audire vnam partem ſolam.* Lyra. Nicolaüs de Lyra in eundem cap. 23. Exodi 1. verſum. *Hic* (inquit) *ordinatur rationalis, quantùm ad Iudices : & primò erga partes, quæ debent in iudicio aliquid proponere, vt non audiatur vna pars ſine alia: quia quando vna auditur in abſentia alterius, ſolent multa mendacia immiſcere ad iuſtificationem ſuæ cauſæ : & hoc eſt, quod dicitur : Non ſuſcipies vocem mendacij*, &c. Burgenſ. Paulus Burgenſis ibidem prima additione ad Poſtillam Lyrenſis: *Nam rectus Iudex non inclinabitur ad aſſentiendum, donec audiat aliam partem, & hoc communiter fit in multis iudicijs, ſcilicet, quod vna pars in abſentia alterius proponit multa mendacia; ſed poſtquam auditur pars aduerſa, negotio diſcuſſo deuenitur ad rectitudinem iuſtitiæ.*

117. Quando igitur euenit plerunque omnia ad falſitatem compingi, abſente altero ex controuerſiſtis, & negatis reo auribus, incaſſum ſententiæ proferantur; ſignificantiùs dixerim, impiè; ideò inſtruximus aciem pulcherrimam ex Concilijs, Pontificibus, ſacris Doctoribus, vt videant in poſterum talia agentes, à quantis proſcribantur, à quàm fulgentibus; atque vt fuerit omni tempore neceſſarium huius naturæ antidotum, & noſtro idem ſæculo perutile, in quo bonorum virorum fructuoſis Eccleſiæ laboribus homines otioſi, & peruerſi inſidias ſubſternunt. Finiam Oleaſtri verbis ad memoratam nuper de Exod. cap. 23. ſententiam : *Nihil in iudicijs* (inquit) *mendacijs perniciòſius : ideo maximè cauendum ab eis docet, dum Iudices inſtruxit: ſed hoc tempore nihil mendacio licentioſius. Expende, quæſo, temporum noſtrorum malitiam, quando tam auidè mendacia audiuntur, & veritas cunctis exoſa eſt, & omnibus faſtidio, maximè Magnatibus.* Oleaſt.

SECTIO XII.

Peccatum hebetare ingenia, etiam peritiſſimos ad maximam ruditatem trahere.

INFATVATVM Salomonem per libidines, 118.
aliaque vitiorum inquinamenta, & diuino illo altioris ſapientiæ munere ſpoliatum, oſtendimus anterioris Controuerſiæ Sectione 10. ex Patribus ſuffragantibus. O vtinam regna, antequam doctrinam, amiſiſſet! Quid enim mens infelix abſque tanto nauclero? quos non experta ſcopulos? quanta ſuſtinuit naufragia puppis animæ caligantis? Ergo, ſi non fuiſſet obſcuratum cor inſipiens, obtuliſſet ille thura Numinibus inſanis, adoraſſet opera manuum hominum, & non vni mendacio fana ædificaſſet? Sed dereliquit animam informem ſcientia, pura atque illibata diligens. Iam improuidus adoleſcens pertæſus ciuem, cui adhæſerat in regione longinqua, (nam erat auara herilis dextera, quæ nec ſiliquas ad ſatietatem ſuppeditabat,) reuertebatur in patriam : *Cùm autem adhuc longè eſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt, & accurrens cecidit ſuper collum eius.* Luc. c. 15. verſ. 20. Sed, cur non magis viſum Luc. 15. à puero genitorem Euangeliſta aduertit? Nunquid & hic dulciſſimus parens tale quidpiam faciebat, quale de Anna Tobiæ vxore memorat Tobiæ 10. Hiſtoria cap. 10. verſ. 7. inquiens? *Illa autem nullo modo conſolari poterat; ſed quotidie exiliens circumſpiciebat, & circuibat vias omnes, per quas ſpes remeandi videbatur: vt procul videret eum, ſi fieri poſſet, venientem.* Sic & genitor iſte clemens nimiùm atque pius de ſpecula proſpiciebat, & ideò longè diſtantem contemplatus. At, nonne potiùs adoleſcentem attentum, & vigilem eſſe oportebat, & quærentem ſedulò per vicos, & plateas, vbi inueniretur genitor, quando ſine eo pater beatus eſſe poſſit; ille abſque genitore niſi pauper, & miſerabilis eſſe non valeret? Equidem arbitror, iuuenem in votis habuiſſe paternos contueri vultus, & conatum vidiſſe: ſed erat infirma oculorum acies, nec poterat à longè reuelare: quippe peccando amiſit lumen, & ingenij gloriam : & dudum quidem deteſtatus ſcelera, meditabatur virtuti coniungi per caſtos amplexus: ſed, quoniam tyro, nondum recuperauerat antiquum acuminis robur. Quoniam igitur viſum hebetauerant delicta, non ille genitorem, ſed eum pater à longè intuitus eſt. Apertè nobis fauet Chryſologus ſermone de duobus filijs tertio, ad illa: *Vidit illum pater ſuus*, &c. *Pater vidit illum, vt & ille patrem poſſit attendere:* Chryſol.

Digitized by Google

dere: patris viſus illuſtrauit filij venientis aſpectum, vt tota fugaretur obſcuritas, quæ circumfuſa fuerat de reatu: non ſunt tales tenebræ noctis, quales illæ ſunt, quæ de confuſione veniunt peccatorum. Audi Prophetam dicentem: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui videre. Et alibi: Iniquitates meæ grauatæ ſunt ſuper me. & poſt: Et lumen oculorum meorum non eſt mecum. Nox ſepelit heſternum lumen, peccata ſenſum.

119. Quem referes inter puros homines Adamo ſcientia comparabilem? Diſquiſitus à Creatore, vbi eſſet, ait: *Vocem tuam audiui in Paradiſo, & timui, eò quòd nudus eſſem; & abſcondi me.* Geneſ. cap. 3. verſ. 10. At, quorſum abdebatur criminoſus? Ne Iudex latitantem inuenire valeat? Sed, quæ opinatio, ô ſapientiſſime? Quæ enim natio tam barbara ignoret, Deum ire per omnia, & nihil ab æternùm non dormituro oculo poſſe ſubtrahi? Si hæc prima doctrinarum rudimenta, cur Adam tam ſtupidus, qui vel elementa neſciat? Nonne hic ille tam clarus, ad quem delata cuncta animantia terræ, & omnia volatilia cœli, *Vt videret, quid vocaret ea: omne enim, quod vocauit Adam animæ viuentis, ipſum eſt nomen eius.* Gen. cap. 3. verſ. 19. Qui igitur vocabula naturam cuiuſque ſignificantia terreſtribus, & aligeris impoſuerit, cur tam ſpiſſo errore laboret, vt innuat hominem à Deo abſcondi poſſe? Sed peccauerat Adam, & amiſit ingenij lumen, comparatus iumentis inſipientibus, & ſimilis factus illis: quoniam, cùm in honore eſſet, non intellexit. Chryſoſtomus homil. 17. in Geneſim: *Nihil peccato peius, dilecte: ipſum enim, ſimul vt introierit, non ſolùm confuſione totos nos replet; ſed & inſipientes facit eos, qui anteà intellectu, & ſapientia multa præditi fuerant. Animaduerte, obſecro, quàm inſipienter agit nunc, qui anteà tanta pollebat ſapientia; qui reipſa traditam ſibi ſapientiam nobis declarabat; qui talia prophetabat. Audita voce Dei deambulantis in horto ad meridiem, occultauit ſe, tam ipſe, quàm vxor illius, à facie Domini Dei in medio ligni Paradiſi. Quanta hæc eſt inſipientia, quòd à Deo, qui vbique præſens eſt; qui ex nihilo res, vt eſſent, produxit; qui abſcondita ſcit; qui finxit ſigillatim corda hominum, & nouit omnia opera eorum; qui ſcrutatur corda, & renes, qui etiam ipſos cordis motus cognoſcit; abſcondere ſe tentant?*

Gen. 3.

Gen. 2.

Chryſoſt.

120. Ecce & in alia abſurdiſſima ſtatim prolapſus Adam. Notum eſt, homines, ſi in ſtatu innocentiæ ab eis perſeueratum eſſet, mortem haud quaquam ſubituros: ſed contra vetuſtatem à ligno vitæ roboratos tranſituros præſtituto tempore lethum inexpertos ad videndum Deum beatificè. Conſule Molinam de opere ſex dierum, diſp. 28. Fuit autem inſtabilis Adam: tranſgreſſus eſt pactum Creatoris, & peccati ſtipendium ſubſequuta mors: *Quia puluis es*, (inquit) *& in puluerem reuerteris.* Geneſ. cap. 3. verſ. 19. Quid protoplaſtus audita graui hac ſententia corruptelam intimante? *Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ, Heua, eò quòd mater eſſet cunctorum viuentium.* Quæ hæc nominis impoſitio eſt? Loquitur Dominus: Quia puluis es, & in cinerem reſolueris: quoniam per delictum mors in omnes pertranſijt: & tum viuentium genitricem appellas, quando debuiſſes magis perituræ ſtirpis matrem vocare? Bonus hic titulus, donec innocentiæ perſiſtebat ſtatus; modò videnda nomina ſunt, cùm mors latè dominetur, & neque ipſe Filius Dei ab interitu liber. Sed miſeremini infelicis Adæ: non enim ſibi conſtat intellectus, non qualis olim cogitatio; poſtquàm deliquerat, confuſa eſt à peccato memoria; & quaſi vertigine laborans, neſcit, quid dicat: propterea ex diametra ſignificatione, quam debuerat morientium appellare genitricem, viuentium nuncupauit. Probè Rupertus libro primo in Geneſim: *Quid enim inſanius, quàm in tali articulo Euam dicere eam, quæ non habet vitam? Eua nanque transfertur in vitam: dixerat nanque Deus: In quocunque die comederis, morte morieris. Et nunc in præſentiarum decebat: Puluis es, & in puluerem reuerteris. Quid ergo inſanius, quàm in illo talis cauſa, illam nuncupare Euam, id eſt, vitam; dicere matrem cunctorum viuentium, eam, quæ potius eſt mater cunctorum morientium?*

Homo in ſtatu innocentiæ mortis expers.

Molina.

Geneſ. 3.

Rupert.

121. Excepit hoſpitio tres viros Abraham, & prandio finito, cùm accingerentur ad eundum, ſurgentes, *Direxerunt oculos ſuos contra Sodomam: & Abraham ſimul gradiebatur deducens eos.* Geneſ. cap. 18. verſ. 16. Vt quid Angelos comitatur Patriarcha? Num, vt integrè officioſus appareat, qui non ſolùm hoſpitibus menſam, & thalamum præparauerit; ſed etiam in viam ſe dederit cum illis? Sanè & horum gratia: nam & vrbanitas cum vera ſanctitudine coniuncta; ruſticitas, & erga peregrinos ſupercilium, latentis naturæ vitium eſt, non eſt bonitatis argumentum. Placet Oleaſtri aduertentia: *Abraham* (inquit) *ibat cum eis. Sancti viri, non ſolùm ſancti ſunt; ſed etiam vrbanitatem norunt: abhorret Dominus à ſanctis inciuilibus.* Verùm Abulenſis opinatur, Abrahamum Angelorum ſocium factum, quòd putaret, eos tramitem ignorare, qui Sodomam ferret: *Abraham* (ait) *ſimul gradiebatur deducens eos, id eſt, demonſtrans iter quaſi ipſi ignorarent.* Quod etiam Caietanus, & Aloyſius in catena. Sed excuſemus, Abrahamum Angelos docere, quoniam latebat eum, de ſpiritibus eſſe, cùm ſub forma humana intueretur: cur ipſi Angeli permiſerunt, vt de via inſtrueret Patriarcha? cur non ſibi notos ſemitas ſignificarunt? anne & fuit aliqua ignoratio in mentibus beatis? tam abſtruſi calles, qui Sodomam ducerent, vt etiam apud Angelos errandi periculum? imò verò patentes ſemitæ, quales eſſe conſueuere, per quas itur in magna oppida. Nonne hi ijdem Angeli abſque duce peruenere in loca, vbi Abrahæ tabernaculum; cùm tamen abſconderetur: nam in valle Mambre latebat, & fortaſſe circum erant nemora, atque ſyluæ occultantes proſpectum? Qui igitur abſque præuiante magiſtro deuenere in loca arcana, potuere facilius in Sodomam deferri: nam in aperto poſita vrbs populoſa. Arbitror quidem, Angelos diſſimulaſſe ignorantiam: ſed, quem in ſcopum? Nempe, ex plurimis damnis, quæ peccatum conſequuntur; de præcipuis, quòd menti caliginem, & tenebras offundat. Atque ſibi vt noceret ſolùm peccator, tollerandum eſſet; coguntur & alij malum experiri. Itaque tam denſæ illæ tenebræ ſunt, quæ non ſolùm noctè demergant impios; ſed appropinquantes quoſque cæcutiant. Angeli igitur, vt ſignificent, ne & ipſos à tanto inquinamento vacuos quodammodo, Sodomam petrecturi, ducem viarum adſciſcunt; innuentes, tantam eſſe caliginem peruerſorum, quæ & ſemitas confuderit in tantum, vt ne ipſi Angeli ſatis diſcernere, quò ambulandum eſſet abſque diſcrimine, valerent. Quare Abrahæ tecta, etſi vallibus latentia, quoniam tamen ibi nihil de peccati vmbra horridiotis, ſine præceptore, ipſi marte ſuo reuelauerant: Sodomam autem, quamuis in aprico ſitam,

Gen. 18.

Vrbanitas cum vera ſanctitate coniuncta.

Oleaſt.

Abul.

Caiet. Lippom.

quoniam

quoniam & libidinis efferatæ, & aliorum vitiorum caligo ſemitas ab oculis ſubduxerunt, niſi iuuante comite, & præmonſtrante cæcos tramites, petere auſi non ſunt.

122. *Locupletatus eſt Iſaac, & ibat proficiens, atque ſuccreſcens, donec magnus vehementer effectus eſt.* Gen. 26. Geneſ. cap. 26. verſ. 13. Inuidit fortunato Abimelech, Rex Geraræ, dixitque ad Iſaac: *Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valdè.* O nunquam ſine formidine tiaram! Si quis extollitur, ſi quis locupletatur, timor, & tremor venerunt ſuper eum, qui ſedet in regni throno ſuperbus, ne veniat aduerſus illum cum viginti millibus, quando ipſe cum decem millibus tantùm occurrere poſſit. Quid dicam trepidare Reges ad famam maioris potentiæ, quando & puero nato turbatur Herodes, & omnis Hieroſolyma cum illo? Sed relinquamus hæc, & intueamur, quid inſuper egerit Abimelech. Sanè & Palæſthini, quos foderant ſerui Abraham puteos, & ad Iſaac ſpectabant, obſtruxerunt, implentes humo. At, elapſis diebus aliquot, amicitias inire cum Iſaaco viſum Regi; & alloquutus ſuo, fœderatorumque nomine: *Sit iuramentum* (ait) *inter nos, & ineamus fœdus, vt non facias nobis quidquam mali; ſicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet: ſed cum pace dimiſimus auctum benedictione Domini.* Expende nunc horum verborum ordinem, & concentum; & reperies, Dynaſtam amente penè amotum: nam certè, nonne à ſubiecturus iniuriam recepit Iſaac, qui puteos oppleuerant immundiijs? Nonne coactus ſubitò ſedes permutare, non ſine armentorum, & pecoris detrimento, neque abſque numeroſæ familiæ incommodo, cùm non fuit expeditum continuò reperire, vbi tot, & homines, & animalia inuenerit, quæ ad victum & voluptatem deſiderabantur? Quomodo igitur his affectum nocumentis, illuſum abijſſe affirmat? *Sicut* (ait) *& nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus, quod te læderet.* Deinde & imprudens, atque ſtulta fuit prior oratio: *Recede* (inquit) *à nobis, quoniam potentior nobis factus es valdè.* Verùm, ſi multò potentior, quæ politia eſt, robuſtiorem prouocare, indicendo exilia & peregrinationem? Quid, ſi propterea excandeſcat fortior armatus, bella moueat; & non receſſiſſe contentus, eripiat ciuitates, & agros? Chryſoſt. Chryſoſtomus hom. 52. in Geneſim: *Sit*, inquit, *iuramentum inter nos, & inter te. Deinde dicunt, & tale iuramentum fieri volunt: Et ineamus fœdus tecum, ne feceris nobis malum, ſicut nos non ſumus te abominati. Vide, quomodo pugnantia inter ſe præ mentis angore, & turbatione loquuntur.* Talia igitur ſunt peccatorum ratiocinia, ſine glutino, & cohærentia, quæ mentem cardine amotam innuunt. Sic loquitur, quiſquis eſt velut Rex Geraræ, Abimelech; id eſt, tyrannus, atque oppreſſus, libidinis mancipium, ſimulacrorum ſuperſtitioſus cultor.

123. Latitabat in ſpelunca Elias, & de fugæ cauſa interrogatus: *Zelo zelatus ſum* (inquit) *pro Domino Deo exercituum: quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt; Prophetas tuos occiderunt gladio: derelictus ſum ego ſolus*, &c. 3. Reg. 19. Reg. 3. cap. 19. verſ. 14. Proh! ſolitudinem Eccleſiæ Iſraëliticæ, vaſtationem inauditam, cùm de veri Numinis adoratoribus vnus tantùm ſuperſtes relictus! Non eſt diuinæ gubernationis vſus, tantam iuſtorum orbitatem permittere: neque opinor, etiam Iezabele ſæuiente, ad tam paucos reuocatum piorum numerum in Iſraël. Habeo meliorem Eliæ teſtem Deum ipſum: *Et dereliquam mihi* (inquit) *in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt curuata ante Baal.* Si igitur fidelium tam copioſa meſſis in Iſraël, quamobrem affirmat Elias, relictum ſe tantummodo? Scilicet, ignorabat adhuc & tantam multitudinem Deo vero relictam? Sed, quomodo latere iſta poterant eum, qui velut communis Prouinciæ parens habebatur; currus, nimirum, & auriga Iſraël? Deinde & Propheta eximius erat, cui & Numen ſtatum Eccleſiæ aperiret. Timeo quidem, Eliam aliquid humanum paſſum, & inter ſpeluncæ anguſta latera, pompæ, illecebrarum, gulæ victorem, ſuperbiæ aura afflatum. Difficile pertinax ſupprimere vitium; quod de ipſo pallore, atque macie quandoque oritur. Itaque in præclaris facinoribus ſibi complacens, elationi ſuccubuit: ſuperbiam autem ignorantia ſequuta; & ille, qui quondam incerta & occulta diuinæ mentis penetrabat, nunc cùm ſeptem millia ſint in Iſraël, qui ante Baal genua non inclinauerint, putat Elias ſe ſolum derelictum, qui pro Domino exercituum zelet. O quanta eſt hallucinatio mortalium! atque illi putant ſibi ſolis traditam doctrinæ clauem; extra ſuas exedras reliqua adulterina eſſe, & neoterica; iſti apud ſe tantùm reperiri veterum Monachorum gloriam, vigilias, ieiunia, cilicia, cæteraſque macerationes. Nunquid vos meliores Elia? & tamen tum arbitratur ſe abſque ſociis derelictum, quando non mediocris aliquis hominum numerus; ſed inueniebantur ſeptem millia virorum ab ethniciſmo immunes. Audiamus Rabbanus apud Rabban. Gloſſam auctiorem in præfata ex Regum Hiſtorijs verba: *Tanto* (inquit) *Prophetæ quid difficile fuit cognoſcere, in hoc mundo famulos remanſiſſe Deo? Sed, qui humilis etiam occulta Dei nouerat, elatus & aperta neſciebat: vnde certum eſt, quòd humilitatis radio ſe illuminat, qui aliorum bona, ſubtiliter penſat: quia, dum ea, quæ ipſe fecerit, facta ſorit, & ab alijs conſpicit; eum, qui de ſingularitate intus erumpere nititur, ſuperbiæ tumorem premit. Hinc eſt, quòd voce Dei ad Eliam ſolum ſe æſtimantem, dicitur: Reliqui mihi ſeptem millia virorum. vt, dum non ſolum ſe remanſiſſe cognoſceret, elationis gloriam, quæ ex de ſingularitate ſurgebat, inclinaret.* Annectam Petri Damiani ſententiam ſerm. 2. de ſancto Vitali: Petr. Dami. *Propheta erat Elias, & ſæpè myſteria ſuperna cognouerat. Quid ergo difficile fuit agnoſcere in mundo fideles Deo famulos remanſiſſe? Sed hinc ſolerter intuendum eſt, oculum cordis elatio quam nequiter claudat.*

124. Lenibant, abſente Domino, mœrorem piſcando Apoſtoli, & inopinatò apparuit ad marginem Tiberiadis Præceptor: hærebant Diſcipulorum lumina, neque agnoſcebant, cùm Ioannes prorumpit, & dicit Simoni Petro: *Dominus eſt.* Ioan. 21. Ioan. cap. 21. verſ. 7. Sed, cur non Petrus ante omnes animaduertit? Nonne enim his, atque illis incerta opinantibus, & dicentibus quibuſdam Eliam, nonnullis Ieremiam, aut vnum de Prophetis, cùm & Apoſtolorum ſchola interrogata, Petrus vnus inter commilitones glorioſa confeſſione enituit, affirmans, Filium eſſe Dei viui? Cur nunc hebetior ſolito, & in humanitate cognoſcenda lentus? Chryſol. Chryſolog. ſerm. 78. de ſeptima Chriſti manifeſtatione: *Quæ res illam Petri ſic tardauerat mentem, vt ab alio audiret Dominum, qui cæteris conſueuerat nunciare? Vbi eſt illud ipſius ſingulare: Tu es Chriſtus, Filius Dei viui? Vbi eſt? In domo aufugerat Caiphæ Principis Iudæorum: tardius*

ſuum

Digitized by Google

ſuum Dominum videbat, qui vocem facilè ancillæ ſuſurrantis audiuit. Itaque Chryſologus autumat, diuinutum in Petro acumen ob peccata, quæ commiſerat, Seruatorem negando: at, nonne hoc crimen Simoni condonatum fuerat, ſimul ac fleuit amarè? Quid igitur lumen auertat, & hebetet? Nempe, vt quanta ea ſit caligo, intelligamus, quam peccatum affert, quæ ne delicto ſublato recedit; ſed manent antiquæ malitiæ veſtigia: ideò Petrus, qui ante paſſionem, priuſquam offenderet, etiam de Diuinitate, Ioanne obmuteſcente, teſtimonium exhibuit, poſt negatum Redemptorem, ne humanitatem agnoſcit, antequàm à ſocio edoceatur.

125. Matth. 8. Animaduerte apud Matthæum, ſingularem loquendi vſum, cap. 8. verſ. 11. *Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.* Dixi ſingularem in loquendo vſum, quòd tenebras exteriores appellet, cùm magis intrinſecas dicere oportebat: nam ibi caligo, atque nox, vbi lucis nullum iubar, nulli radij: lux autem à foris eſt; clauſa tenebræ occupant extra cœlum, & aëris ambitus; ac proinde aut Solis rota interdiu, aut Lunæ, atque ſtellarum ignes poſt veſperam: hæc autem omnia ſplendorem afferunt. Nequeunt igitur vmbræ exteriùs dominari. Quid itaque tenebræ exteriores, vbi fletus, & ſtridor dentium? Fateor quidem, vbi Olympus apertus eſt, lucem regnare; ſed non ibi tamen omnibus claritas, niſi illis, in quorum cordibus, & ore non eſt inuentum mendacium, atque prauitas & corruptela: peccatores autem quoniam cæcutiunt, vbique noctem offendunt, & intra penates, & exteriùs quoque, etiam in medio foro, vbi nulla Phœbi, aut ſyderum obſtacula. Sed acerbiores illis, & toleratu difficiliores exterioris caliginis vmbræ; quippe grauiter tulere communi beneficio ſpoliatos iri, & ibi negatum lumen, vbi conceſſum vniuerſis. Amandat igitur in tenebras exteriores Iudex, quò magis affligat nox. Hieron. Concinnè Hieronymus in relatum Matthæi caput: *Tenebræ ſemper interiores ſunt*, (inquit) *non exteriores*: ſed, quoniam, qui à Domino foras expelluntur, lumen relinquunt, idcireò *exteriores tenebræ nominatæ ſunt*.

126. Apud Dauidem aliquis de impedita ſemita conqueſtus: *In via hac:* (ait,) *qua ambulabam, abſconderunt laqueum mihi: conſiderabam ad dexteram, & videbam.* Pſalm. 141. verſ. 4. Sed, quid proſpexerat in tramite? Laqueum, nempe, & muſcipulam: & hoc, inquit, quoniam *ad dexteram conſiderabam?* Pſal. 141. Quid, ſi ad ſiniſtram deflecteret lumina? non quoque laqueos animaduertiſſet? Puto, ſicut manus duas ſortitus homo, ita & oculos duos, vt quæ à læua ponuntur, intueri valeat non minus, quàm iuxta dexteram locata. Quod ergo ſacramentum innuat, cùm aſſerat, propterea vidiſſe, quoniam à dextris conſiderauit? Meminiſſe oporteat, quæ Iudex in tempore magni Examinis ſtatuet à dexteris, quæ à ſiniſtris: nempe, dexterum latus muniet piorum religioſa turma: à ſiniſtris ſtabunt vinculis tradendi æternis cum Satana, & Angelis eius, omnes in peccato morientes. Ergo, dum affirmat, vt videret, vt aperirentur oculi, ad dexteram conuerſum ſe; ſignificat iuſtitiam ſequutum: alioquin, ſi amaſſet à læua poſitos, eoſque æmulatus & nequitiam ipſe dilexiſſet, ſanè luminibus illicò captus non videret, ac proinde in laqueum incideret, qui iuxta viam poſitus erat. Fugiat ſiniſtram, peccata deteſtetur, quiſquis videre cupiat. Auguſtinus præclarè in dictos Pſalmi verſus: *In* Auguſt. *dexteram* (inquit) *cōſiderabat, & videbat: in ſiniſtram qui conſiderat, excæcatur. Quid eſt in dexteram conſiderare? Vbi erant illi, quibus dicetur: Venite, benedicti Patris mei: poſſidete regnum. Erant enim quidam in ſiniſtra, quibus dicetur: Ite in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius. Fremente ergo toto mundo, & minante perſequutionibus, crebeſcentibus vndique inſultationibus hominum, atque terroribus: ille contemnens præſentia, reſpiciebat in futura, attendebat in dexteram, vbi futurus eſt, vbi eſſe meditabatur: illuc attendebat, & videbat, & ideò omnia ferebat: illi autem, qui perſequebantur, non videbant.*

Sed miraris, videre eos, qui ad dexteram conſiderant, cæcutire ad læuam flectentes lumina: 127. vide & ſimile diſcrimen in Paradiſo. Poſtquam homo deliquerat, deſcendit Creator in Paradiſum, & deambulabat ad auram poſt meridiem, Gen. cap. 3. verſ. 8. At legunt Septuaginta, deambulaſſe *ad veſperam*. Gen. 3. Septuag. Verùm, ſi paulò poſt meridiem, vt vulgatus innuit, &, ſcilicet, tempore, quo qui poſt matutinas epulas dormierunt, de ſtrato conſurgunt, & refrigerantur à leui ſuſurro blandioris venti, cur inclinato die ex ſeptuaginta Seniorum tranſlatione? altera hora lucida eſt, & ſplendens; altera caligans, & noctis prænuncia. An igitur conſtans vtraque narratio? Ita ſanè: quippe Deo fulgens tempus erat: Adæ autem, & feminæ inſidiatrici ſociæ, vmbroſum. Itaque Deus, qui ad dexteram conſiderabat, videbat, & in ſplendoribus erat: protoplaſti, qui ad ſiniſtram cum peccatoribus per tranſgreſſionem legis, deflexerant, cæcutiebant, & illis veſpera, atque obſcuritas incubabat. Colligo ex Ambroſio lib. de Paradiſo, cap. 14. Ambr. *Ergo, cùm legit peccator has Scripturas diuinas, audit vocem Dei quaſi deambulantis ad veſperam. Quid eſt ad veſperam, niſi quia culpam ſuam ſerò cognoſcit? & ſerò venit quædam erroris præteriti verecundia, quæ errorem præuenire debuerat?* Verùm eandem ſequutus tranſlationem in Pſalm. 39. ad illud: *In capite libri*, &c. clariùs pronunciauit: *Denique in Paradiſo, vbi ſemper matutinus erat dies, veſper eſt factus: quoniam omnia peccata tenebroſa ſunt.*

128. Sed demus, (quæ ſolida interpretatio eſt,) vulgati editorem à ſeptuagita Senioribus non diſcrepare, & idem per ambas verſiones ſignificatum; nempe, finientis diei exitum, quando de montium altiſſimis apicibus maiores cadunt vmbræ, & Phœbus properat ſorori locum dare: quare ad decimam horam ex antiqua horarum diſtributione referunt Procopius, Strabus, Abulenſis, Nicolaüs? Procop. Strab. Abul. Nicol. cur non ſub plena luce hortum voluptatis ingreſſus? Certè, quando in cæteris imitatus hominem, quamobrē non & in iſtis nam, quibus pomœrium inuiſere gratum, id potiſſimum auent, florum varietatem, & pulchritudinem ad amuſſim contemplari, areolas, & in his mille topiarij artes, & ſcientiam cum natura iucundè decertantem perfectè intueri. Ergo, cùm in ſpeculatione horti deliciæ, quorſum tempus elegerat tenebroſum, quando nox iter ſuum peragens incipiebat omnia velare, & latebant ruris beati vniuerſa ornamenta? Accipe ſingularem à Gregorio Romano traditam in regulam lib. 2. Moral. c. 2. *Intueri libet,* (inquit,) *quomodo ſacra eloquia in exordijs narrationum exprimant, termi-*

noſque cauſarum: aliquando namque à poſitione loci, aliquando à poſitione corporis, aliquando à qualitate aeris, aliquando à qualitate temporis ſignant, quid de ventura actione ſubyciant. Quorum omnium deinceps ſuppeditat exempla. Sumam nunc de
Greg. Pap. tempore ſolùm: *A qualitate quoque temporis,* (ait,) *finis exprimitur actionis: Sicut non rediturus ad veniam, ad traditionis perfidiam nocte Iudas exyſſe perhibetur, cùm egrediente illo ab Euangeliſta dicitur: Erat autem nox. hinc & iniquo Iudici dicitur: Hac nocte repetent animam tuam abs te. Anima quippe, quæ ad tenebras ducitur, non in die repeti, ſed in nocte memoratur.* Ex hoc igitur canone habes quæſiti facilem enodationem: nempe, à temporis circunſtantia, animorum ſtatus colligendus erat: quoniam ergo per delictum in corda intrauerat ignorantiæ nox, denſæque tenebræ mentis arcem occupauerant; hoc ſignificaturus Creator, non manè, non Phœbo ad altitudinem deuecto, viridarium ingreſſus; ſed ad veſperam, cùm vmbræ, & caligo inſtarent. Innuit alibi Gregorius lib. videlicet Moral. 28. cap. 2. *Quid eſt enim, quod poſt peccatum hominis in Paradiſo, Dominus iam non ſtat, ſed deambulat; niſi quod irruente culpa, ſe à corde hominis motum demonſtrat? Quid eſt, quod ad auram poſt meridiem, niſi quòd lux feruentior veritatis abſceſſerat, & peccatricem animam culpæ ſuæ frigora conſtringebant.*

129. Pſal. 28. Reuertamur iterum ad diuiſam à caligine lucem: *Vox Domini* (canit Pſalm. 28.) *intercidentis flammam ignis.* Equidem ſubtilem, & acutam in primis oporteat eſſe vocem, quæ ignis incendia valeat ſeparare. Verùm, quid non Domini ſermo poſſit, gladio ancipiti penetrabilior? At, quæ illa ſunt in flammis diſiungenda? Arbitror, vim illuminandi, vimque exurendi. Et de peccatoribus loquutus Dauid: relinquetur illis ad tormentum, quod in ignibus crudele, & exoſum eſt; vt torreat, depaſcat viſcera ſine fine, torqueat infelices: auferetur, quod luminoſum & fulgens eſt. Quare? Quoniam omnis peccator in tene-
Baſil. bris, in nocte eſt. Egregiè Baſilius Magnus in nuncupatum Pſalmum: *Longè eſt admirabilius, ignis naturam intercidi, quàm mare rubrum in partes diuidi. Attamen Domini vox, ignis ſibi continenter cohæreſcentem, atque vnitam naturam intercidit: quanquam igitur indiuiſibilis, & inſecabilis humanis ſenſibus videatur ignis: veruntamen ad præceptum Domini interciditur, ac diuiditur: exiſtimo autem, quod ignis ad ſupplicium Diabolo, & Angelis eius paratus, Domini voce interciditur: quoniam duo ſunt in igne potiſſima: vſtiua vis, & illuſtratoria: vis prior ignis, acerrima quidem ad pœnas irrogandas, repoſita eſt his, qui vſtione ſunt digni: altera, nempe, ſplendiflui ſui luminis diffuſiua, velut ſortito ſuccedet ijs, qui claritate perfruituri ſunt gaudij perennis. Vox itaque Domini intercidentis flammam ignis, ac diuidentis; ita vt obſcurus quidem ſit ignis ſupplicij: vi verò comburendi careat lux illa refocillationis.* Ergo Salomon, quondam mortalium ſapientiſſimus, mox vt conſpurcauit animam ſuam, cœno omnis immunditiæ volutatus; amiſit pulcherrimam animæ gemmam, repetente Numine ab indigno, atque ingrato, quam ſcientiam morigero conceſſerat.

SECTIO XIII.

Ab exprompta Bacchanaliorum diebus Euchariſtia, ſuis armis confoſſus, & iugulatus Diabolus.

QVANDO intermedia huius Iſagogæ omnia ſibi verdicarint Salomonis Acta, 130.
ſaltem poſtremum hoc aliunde petamus; quemadmodum & prima mutuati ſumus. Placet autem valdè conſideratio Gregorij Papæ Can- Greg. Rom.
ticorum Prologo: *Hinc eſt* (ait) *quod in libro hoc, qui Canticum Canticorum inſcribitur, amoris quaſi corporis verba ponuntur: vt per verba amoris, qui infra eſt, excitemur ad amorem, qui ſuprà eſt. Notemus quidem, quam mirabiliter, quam miſericorditer nobiſcum operatur, qui, vt nos ad amplexus ſacri amoris accendat, vſque ad turpis amoris noſtri verba ſe inclinat.* Itaque Gregorio id in hoc Epithalamio ſtupendum, dignumque, quod omnes admiratione celebrent, viſum: nempe, quando ſcopus ſit, animam Deo per ardentiſſimæ charitatis nexus coniungere; eo tamen vtatur adminiculo, quod fini potiſſimùm aduerſari videbatur, ſcilicet, amoris corporei lingua & phraſibus: nonne enim ad libidinem hæc potiùs incitent? nonne extinctura (ſi quæ manſit) diuini incendij materiam? Verùm hæ magni Numinis artes eximiæ, ea ad ſalutem ordinantis, quæ læſura iudicabantur, & de toxico facientis antidotum ſaluberrimum. Quibus hæc accommodabimus? Euchariſtiæ nobiliſſimo triumpho de Bacchanaliorum inſolentia. *Vidit noſtra Societas,* quoniam omnis ferè caro corruperat viam ſuam: vidit plebem Chriſtianam, non intra penates, non in vrbium angulo aliquo; ſed palàm, & vbi conſertiſſima multitudo, ea exercentem, quæ vix Ethnici per Lupercalia olim patrauerint: dominabatur ingluuies paſſim: ſedit populus orthodoxus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere: ergo, impulſore Chriſto, inſtituit, vt in Domibus Orlandin.
huius minimi Sodalitij per quadraginta hora- Hiſt. Societ.
rum interuallum, quo fieri poſſet ornatu, atque lib. 16. n. 10.
pompa, præpararetur menſa aduersùs eos, qui tribulabant pacem animarum: quanto id fructu, boni omnes nouerunt. Verùm, quæ ars, aut prudentia ad carnis extinguenda opera, Carnem, & Sanguinem exhibere? vino & dapibus, gulæ fregiſſe ardores? Nonne magis talibus fomentis inualeſcet voluptas comeſſandi? Sed Verbi debuit eſſe talis victoria, tam inclyta, atque ſuperba, quæ Carne carnem extruderet, iiſque gulam ſuffocaret, quæ incrementum allatura videbantur. Si poculo, & menſa pugnat Diabolus; & calice, & menſa ſuperandus à Filio Dei.

Tandem optata ſobole donatus Abraham, la- 131.
ctauit genitrix ipſa magna cura: & cùm ab vbe- Gen. 21.
ribus dimouere tempus, fecit pater *grande conuiuium in die ablactationis eius.* Geneſ. cap. 21. verſ. 8. Quid agis, Patriarcha? aut, quod hoc tuum conſilium eſt? Velis, ne deinceps puer mammoſus ſit? vt ſolidioribus aſſueſcat? & hoc conſequuturus, lautum, atque opiparum triclinium inſtruis? Benè iſta, ſi delicatum euadere infantem cupido eſt: notum quippe, teſtam recentem primum odorem conſeruare diu. Si igitur, quæ porriguntur primitiuæ eſcæ, de ſuauioribus ſint, ad has

etiam

etiam grandior factus anhelabit Iſaac : amoue à puero ſplendidum epularum apparatum : præbe de amaris abſynthium, aut eius naturæ aliud, ſi lactea, & voluptuoſa odiſſe deſideres. Atque Auguſt. ſanè Auguſtino tam difficile viſum, vt hoc genere medicamenti à lacteis depellere Abrahamus conatus ſit, vt propterea huius loci non poſſe hiſtoricum capi ſenſum, dixerit tom.4. lib. 1. quæſtionum in Geneſim, quæſt.50. *Meritò quaritur (ait) cur Abraham, nec die, quo natus eſt ei filius, nec die, quo circuncisſus eſt, ſed die, quo ablactatus eſt, epulum fecerit? quod niſi ad aliquam ſpiritalem ſignificationem referatur, nulla ſolutio quaſtionis eſt. Tunc, ſcilicet, eſſe debere magnum gaudium ſpiritalis ætatis, quando fuerit factus homo nouus ſpiritalis, id eſt, non talis, qualibus dixit Apoſtolus: Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis: ſed nec adhuc poteſtis: adhuc enim eſtis* Rupert. *carnales*. Suggeſſit Rupertus lib.6. in Geneſim, cap.19. aliquid ad præſens inſtitutum floridè accommodum: *Illic profectò grande conuiuium eſt* (inquit) *cum deſtitutis lacteis, id eſt, infantilibus ritibus, verbi gratia, brutorum animalium ſacrificijs; traducit ſuos ad vnicum, & verum ſacrificium Corporis, & Sanguinis ſui. Igitur, ſi quidem ſimplicem ſequamur litteram, leuia ſunt hac: ſi autem interiorem ſentis ſpiritum, multum attinet ad rem narrare: quia creuit puer, & ablactatus eſt; & quia fecit Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius*. Innuit igitur Rupertus, per viuifici Corporis inſtitutionem, abolendam iri veteris populi ingluuiem: nam omnis eorum voluptas in manducando, & bibendo, & ſine his, neque victimæ, neque ſolennitates apud illos. Præclarè itaque hoc adumbraturus Abraham, non de amaris aliquo, non contrario vſus eſt antidoto, facturus vt Iſaac mollia, & delicata contemneret: ſed ex omni daptili menſam inſtruxit: ſignificaturus, nimirum, venturi Seruatoris geſta, qui, vt à carnalibus, & Hebræos, & Ethnicos auocaret, & poſterioribus ſæculis nationem Chriſtianorum, Carnem ſuam dedit illis in eſcam, & Sanguinem in potum; videlicet, per homogenea de Satana triumphans, & confodicans inimicum ſuis telis.

132. Præbeat & eius fortitudinis ſpecimen Iuditha ſupra virorum ſtrenuiſſimos robuſta femina. Illa patriæ miſerata cladem, proceſſit inter armatos conſtans, Holofernem alloquutura, militiæ Ducem. Quæ pepulere mulierem? Cur ad Aſſyrios Fulgent. tranſijt? B. Fulgentius epiſt. 2. cap. 14. *Egreditur* (ait) *caſtitas oppugnatura laſciuiam*. Hic matronæ finis, Cupidinis ſagittas, & arcum frangere. Sed, qualis ad tantum facinus accingitur? Percipe Auguſt. ab Auguſt. ſerm.229. de tempore, qui in Appendice 67. *Aqua corpus abluit, pendulas aureas diuitias ſuſpendit, fluentes ſinus purpurea veſtis gemmato collegit pectore, caſto vultu prius dimicatura, quàm ferro. Moniliam tela ſemper pudori aduerſa, hoſtem ferire didicerunt*. Vide elegantem ornamentorum Iudith 10. deſcriptionem Iudith cap.10. verſ.2. Sed, nunquid his debellanda modis Cytherea? Ergo illa oderit & dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & ſandalia, & myri optimi vnguenta, & mitram, & veſtimenta iucunditatis? Si matri Amorum indicendæ inimicitiæ, atque ita præſtat, vbi cilicinus amictus, cutis maceratio, & pia carnis tormenta? His itur ad continentiam; non autem in comeſſationibus, & ebrietatibus cum Holoferne; non in cyclade, quæ benè olet à ſtacte, caſia, balſamo, & pretioſis quibuſque mixturis. Verùm tantæ mulieris excellenti gloriæ non ſatis viciſſe luxuriam, niſi & nobiliſſimo triumphi genere ſuperauerit: eſt autem omnium cumulatiſſima victoria, quæ aduerſarium ſuis trucidat armis: ergo luxuriam Iuditha proſternat; ſed ijs, quæ opem veneri allatura iudicabantur; non ieiunijs, ſed cibo, non ſilentio, ſed confabulatione; non horrido & contempto amictu, ſed ſtola byſſina à primis vnguentis fragranti. Venuſtè Auguſtinus, aut quiſquis alius nominati ſermonis Auctor: *Monilium tela ſemper pudori aduerſa, hoſtem ferire didicerunt*. Ergo auxiliata ſunt pudori: luxuriæ contradicentia fuere ea ipſa, quibus vſus caſtitatem oppugnare, libidinem pro aris & focis tueri. Igitur, qualis proceſſit Iuditha Holoferni necem datura, talis procedit Mater Eccleſia Diabolum ſuperatura in huius Sodalitij nominis IESV templis per Bacchanaliorum dies: menſam apparet omne delectamentum ſuauitatis in ſe habentem, vt gulam, & delicias frangat: calicem propinat ebrietatem domitura; & inimico quondam auxiliantia, in eius perniciem conuertit. Denique & Iudithæ quàm felix ſtratagema, exitus declarauit: abſciſſum Holofernis caput, & inconſolabilis Aſſyriorum planctus. Atque hoc propè diuinum ſupplicationis quadraginta horarum inuentùm auctorem habuiſſe Spiritum ſanctum, vberes commonſtrant in dies fructus.

Sub Iudæ in primis typo de Chriſto præclariſſima vaticinatus Iacob Patriarcha, cùm iter ſub 133. vmbras. Illud refero ad Euchariſtiam: *Lauabit* (inquit) *in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine vua pallium ſuum*. Geneſ. cap. 49. verſ. 11. Ac ſanè Gen. 49. vltima particula, quæ de cruore eſt, innui muſtum rubrum, dicunt Toſtatus quæſt. 4. in alle- Toſtat. gatum caput: Oleaſter in citata à nobis verba, Oleaſt. & ſignificat non leuiter Chaldæus Paraphraſtes Chald. inquiens: *Purpura optima erit veſtimentum illius: operimentum eius erit ſericum tinctum coccino*. Ergo, ſi liquor de rubicundo Baccho, vt quid in his amictum tinxerit? ad pulchritudinem, an ad ſordes? Sanè ad ornatum: nam hoc indutus ferebatur, cùm exclamauit Iſaïas cap.63. v.1. *Qui eſt iſte,* Iſai. 63. *qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſua*. At, quo pacto vinum rubrum indumenta iucundiora fecerit, cùm deturpare potiùs ſoleat? Verùm hæc eſt Chriſti magna poteſtas, vt quæ commaculare videbantur, illa abſtergant, & mundent, & nitidiora reddantur veſtimenta ab illis, à quibus inſici metus erat. De Chriſti Corpore, & Sanguine poſſe religioſè hæc accipi verba monuit Diodorus in catena Græca: *Veſtimen-* Diod. *ta vino maculari ſolent,* (ait) *ſed, quemadmodum luto oculos ſanauit, atque aperuit; & morte ſua non morti vim addidit, ſed mortem extinxit: ita vino veſtimenta lauabit. Si quis verò ſanguinem vua ad Seruatoris myſticum Sanguinem, & ſtolam ad dominicam Carnem referet; illius ſenſus tanquam pius non aſpernandus eſſet*. Certè veſtis Chriſti, Eccleſia eſt, quæ beato Petro, Alexandrinorum Epiſcopo, quaſi ab Arrio hæreſum Patriarcha conſciſſa per viſum oſtenſa fuit. Hæc quondam fulgens, & ſplendida, tanquam nix, quando credentium cor vnum erat, paulatim negligentia Catholicorum ſordidior reddita eſt: ergo priſtinæ claritati reſtitutus Saluator, vino, eoque rubro, nempe, ſacratiſſimo Sanguine ſuo, lauit: & timebant ſcioli, ne fœdaret magis: tantùm abfuit à commaculando, vt reddiderit ad mira-

culum pulchram, atque placituram. Sed inquis: Calix iſte inebriauit mentem, de quo & conuiuij rector ſuperbè gloriatur apud Dauidem Pſalmo
Pſal. 22. 22. *Et calix meus inebrians quam præclarus eſt!* Quomodo igitur Eccleſiam puram, & ſine labe reddidit per vinum, & ebrietatem? Reddidit quidem, neque aliud fortius remedium ebrietate eius. O ſanctam, optandamque ebrietatem, de qua P.
Auguſt. Auguſtinus in præfata Pſalmi verba: *O poculum tuum* (ait) *obliuionem præſtans priorum vanarum delectationum, quam præclarum eſt!* Ad hoc inebriauit IESVS meus, vt ipſam ebrietatem neſciremus: vt in poſterum videremur, non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; ſed ex Deo nati. Ad hoc mittit viros Societatis ſuæ, qui de alto clamitant per dies Baccha-
Prouerb. 9. naliorum, *Et vocent ad arcem, & mœnia ciuitatis: Si quis eſt paruulus, veniat ad me. & inſipientibus: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum, quod miſcui vobis.* Prou. 9. 4.

134. Ac mihi quidem in his contigiſſe tale aliquid videatur; quale in arborum inſitione accidere ſoleat. Non erit indigna comparatio, quando & ea Paulus vtatur Epiſtolæ ad Romanos, cap. 11. Sacramento autem Corporis Chriſti accommodat egregiè Areopagita Dionyſius de
Inſitio arborum vt fiat. Rom. 11 eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 3. *Per hunc* (inquit) *beneficam clementiam ad participationem ſui, ſuorumque bonorum inuitat genus humanum: ſi igitur ipſius ſacratiſſimæ inſeramur vitæ, ipſam, quãtum fas, æſtimando, veraciter conſortes Dei, diuinorumque participes efficimur.* Sic Dionyſius eo loci, quo de Communione, & Synaxi tractat, vbi vt Chriſto inſeramur, hortatur. Eſt autem potiſſimùm conſiderandum, ramum generoſum ignobili trunco immitti, atque tum ex radice contempta inclytam procreari ſobolem. Quare Maro Georgicorum 2.

Virgil.
Inſeritur verò ex fœtu nucis arbutus horrida,
Et platani ſteriles malos geſſere valentes,
Caſtaneæ fagos, ornuſque incanuit albo
Flore pyri, glandemque ſues fregere ſub vlmis.

Plin. Lege apud Plinium lib. 15. cap. 15. & lib. 17. cap. 14. Quamobrem, quod Apoſtolus ad Romanos ſcribens, cap. 11. verſ. 17. magis ſignificat, radicis naturam potiùs ſapere inſertam arborem inquiens: *Quod ſi aliqui ex ramis fracti ſunt: tu autem, cum oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis, & pinguedinis oliuæ factus es,* ad myſterium, pluſquam ad rem ruſticam attendiſſe,
Orig. Origenes ſcitè aduertit lib. 8. in eam epiſtolam: *Sed ne hoc quidem lateat nos in hoc loco, quòd, non eo ordine Apoſtolus oliuæ, & oleaſtri ſimilitudinem poſuit, quo apud agricolas habetur: illi enim magis oliuam oleaſtro inſerere, & non oliua oleaſtrum ſolent: Paulus vero apoſtolica auctoritate ordine commutato, res magis cauſis, quàm cauſas rebus aptauit.*
Gloſſa. Et Gloſſæ Auctor breuiter: *Bona enim arbor in non bonam inſeri ſolet: hic non bona in bonam.* Et contemplare ſedulò naturæ ſtupenda opera: quis enim cogitauit, ab oleaſtro enaſcituram oliuam dulcem, atque ſuauem? platanum ſterilem laturum malos valentes? Nonne quando & virtus, & vita à radice, oportebat, ramum de trunci natura participare, & non conuerti in ſtolonis naturam totum ſtipitem? Nunc, quid per Societatis homines facere dignatus Seruator, conſidera. In annis ſylua vniuerſa, nulla peior arbor Bacchanaliorum diebus. Deum immortalem! quam abominandos fructus producebat lignum deteſtabile! luxuriam, gulam, compotationem, aleam, iracundiam, omnia de Gentiliſmo. Miſeratus Redemptor tam immanem aduerſariorum ſtragem, inſeruit iſtis diebus ſupplicationem quadraginta horarum. Et certè videbatur, cùm menſam, & pocula conduplicaret, dapibus nouas adiungeret eſcas, quoniam à tali inſitione congeminanda fuiſſet Bacchanaliorum inſania: verùm ceſſit induſtria feliciter: nam non illi dies Chriſtum in ſe conuerterunt; ſed illi in Chriſtum conuerſi ſunt: & vbi dominabatur quondam furor, & omnis vana libido; nunc verecundia regnat, & Sacramentorum amor, Pœnitentiæ, atque diuini Pabuli omnes occupat, ita vt mihi de his diebus (tanta eſt mutatio dexteræ Excelſi) non iniuſtè liceat prædicare, quod de hebdomadæ pœnoſæ temporibus Bernardus Bernard.
ſerm. in feriam 4. eius hebdomadis: *Vniuerſi ſiquidem Chriſtiani* (inquit) *ſacra hac ſeptimana, aut præ ſolito, aut præter ſolitum, pietatem colunt, modeſtiam exhibent, humilitatem ſectantur, induunt grauitatem. Quis enim tam irreligioſus, qui non compungatur? quis tam inſolens, vt non humilietur? quis tam iracundus, vt non indulgeat? quis tam delicioſus, vt non abſtineat? quis tam flagitioſus, vt non contineat? quis tam malitioſus, vt non pœniteat his diebus?* Præclarè Maro vbi ſuprà inſitionis miracula proſequutus:

——— nec longum tempus, & ingens
Exijt ad cœlum ramis felicibus arbos:
Miraturque nouas frondes, & non ſua poma.

Sic ego crediderim eueniſſe Bacchanaliorum amentiæ: nunc enim ſtupeſcit de peregrino ramorum fructu, & miratur alias frondes, & non ſua poma: quippe eius poma, fornicatio, & ingluuies, atque ebrietas, & omne genus luxus e nunc alia conſpiciuntur poma, & quidem aurea illa, puto & de ipſo vitæ ligno: quando nemo iſtis diebus, qui non proiectæ temeritatis, & facie tenus ſolùm Chriſtianus, non temperantiam profiteatur, non animi ſordes eluat, & de menſa ſacra comedat.

Aſpice, vt Corinthios Gentium Doctor repre- 135.
hendit prioribus ad eos literis, cap. 11. verſ. 20. 1. Cor. 11.
Conuenientibus ergo vobis in vnum, iam non eſt dominicam Cœnam manducare: vnuſquiſque enim ſuam cœnam præſumit ad manducandum; & alius quidem eſurit, alius ebrius eſt. Sed, quamobrem Paulus dixerit, non fuiſſe eam Domini, quam manducarent, Cœnam? Nonne Chriſti porrigebatur illis Corpus? Proculdubio. Quid igitur Domini Cœna, niſi ipſius Corpus? Declarat Apoſtolus tota ea Epiſtola. Ecce, quid ex noſtra Hybernia conſpicuus Doctor Sedulius in Sedul.
eum Corinthiorum locum aduertat: *Apud Corinthios* (inquit) *quondam, vt alij aſſerunt, praua inualuit conſuetudo, Eccleſias paſſim dehoneſtare cõuiuijs, in quibus veſcebatur ante dominicam Oblationem, quam cœnam noctibus adoriebantur; cumque diuites ebrij ad Euchariſtiam venirent, vexabantur fame inopes: mos vero iſte, vt referunt, de gentili adhuc ſuperſtitione veniebat: vnde etiam in quibuſdam locis per Aegypti, vel Syriæ loca, die Sabbathi, nocte poſt cœnam dicitur ad Eccleſiam conuri. Aut Eccleſiam Dei contemnitis? facientes eam triclinium epularum?* Itaque certè apud Corinthios Bacchanalia vigebant, apud quos abdomen, & compotatio, & inuerecundis Ethnicorum menſis paria ſympoſia. Pulchrè igitur, & disertè ſubintulit Apoſtolus, non eſſe dominicam Cœnam, non Chriſti ſacratiſſimum Corpus, quòd heluones manducarent: quippe hoc virtutis, atque efficaciæ

Mos antiquus ſumendi cibos ante Euchariſtiã.

caciæ

eaciæ beatiſſimæ, quæ cum Diuinitate coniuncta eſt, eſcæ, & Bacchanalia continuò ſupprimat; ebrietatem, impudicitiam, ventris curam ablegei; inducat autem ſobrietatem, & temperantiam. Quoniam igitur Paulus animaduertebat, perſtare apud Corinthios Bacchanalia, & carnis eos voluptatibus immergi, quamuis frequentare Eccleſias ſciret, & ore recipere immaculatam Hoſtiam, dixit tamen non eſſe illam dominicam Cœnam; hoc eſt, efficere illos moribus ſuis, ne crederetur Chriſti Corpus: quoniam impoſſibile apparebat quodammodo, vt ſi veram illi Seruatoris Carnem manducarent, non obliuioni traderent Gentilium ritus, & erubeſcerent de profanis epulis populus acquiſitionis, gens ſpiritalibus paſta delicijs, & de pane vitæ ſaturata. *O Sacerdotes, ſi qui vos eſtis, qui dormitis in lectis eburneis, & laſciuitis in ſtratis veſtris: qui comeditis agnum de grege* (Amos c.6.) *& vitulos de medio armenti: qui canitis ad vocem pſalterij, bibentes vinum in phialis. & optimo vnguento delibuti.* Si non hæc deponatis, continentiam, & ſobrietatem amplexi, putida erit de ſacerdotio gloriatio veſtra: quoniam ita conuenientibus vobis in vnum, non eſt dominicam Cœnam manducare.

Amos 6.

136. Bis ventri addictus ille Hebræorum populus, & nullo quieſcens pabulo pro alimentis conqueſtus, Exod.c.16. & Numerorum ca.11. Obtinuit vtraque vice coturnices: ſed magna cum ſtrage ſecundæ petitioni indulſit Numen: *Adhuc carnes erant in dentibus eorum, & ecce furor Domini concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis.* Cur non ad primam querimoniam inflicta quoque ſupplicia? Cyrillus lib.3. in Ioann.ca.34. *Dices: Quare conqueſtos, & murmurantes non punijt, ſicut poſtea, vt dicitur Numeror.c.11. Hæc, vt mihi videtur, cauſa eſt: nam, quoniam nuper ab Aegypto effugerint, panemq́; cœleſtem, qui cor hominis corroborat, adhuc nō receperint, facilius poterant in cupiditates carnis incidere; propterea & venia digni sunt; poſteà verò quàm Domino fruebantur, vt ſcribitur; tunc vere, quoniam corporalia ſpiritualibus prapoſuerant, acerba dederunt ſupplicia, & ad ſupplicia inſignem calamitatis memoriam reliquerunt.* Itaque Cyrillus indicat, ante ſubminiſtratum illis manna, indulgentia dignos extitiſſe, poſt probatas de cœlo miſſas eſcas, etiamnum malè ſaturos, & ad ſordida Ægyptiorum triclinia inhiantes, omni vexamento afficiendos fuiſſe: atque horum tam iuſta conſequentia: ſic enim natura, vſuque comparatum, vt qui delicatioribus veſcuntur, ij gulæ plùs obediant. Quando igitur Creator Hebræis ſuppeditauerit panem omne delectamentum ſuauitatis in ſe habentem, non eſt mirandum ab eſu talis alimenti guloſiores factos: minor igitur culpa fuit poſt expertum manna, cibos expetiſſe, quàm anteà; ac proinde tunc potiùs excandeſcere Numen oportebat. Verùm de Olympo ille cadens paſtus Euchariſtiæ typum ſuſtentabat, atque in illo huius Sacramenti velati effectus. Celebrent quidem Bacchanalia, quicunque illi extra Eccleſiam poſiti, & Indus, & Mahumetanus, ventris diligentiam ſummum bonum opinentur, & calices in lætitia hauriant vſque ad profundam ebrietatem: ſilebit Numen, expectabit cum patientia, ſi fortè vel ſerò tandem conuertantur. At ſi de ſacratiſſima menſa edentes impiorum belluinos mores imitari velint, neque ſimul ac de Chriſti Corpore nutriantur, Bacchanalia, & ingluuiem deſerant, ſtringet furoris gladium Dominus, nec ſuſtinebit, vt qui de eius Corpore manducant, inter bacchantes numerentur.

Exod. 16. Num. 11.

Sed vrgeamus ſuperiùs ſtatuta; nempe, vt ſtabiliuerit Sacramentum per ea, quæ inimico opem ſubminiſtratura videbantur, & exitium ipſum in ſalutem conuerterit. Excepit Hebræorum clancularios hoſpitio Hierichuntina ſtabularia Rahab: promiſere incolumitatem capta vrbe. Verùm inquiunt: *Innoxij erimus à iuramento hoc, quo adiuraſti nos, ſi ingredientibus nobis terram, ſignum fuerit funiculus iſte coccineus, & ligaueris eum in feneſtra, per quam demiſiſti nos.* Ioſue cap.2. verſ.17. Sed, quid purpureus reſtis deſignauerit? Pacem, videlicet, & bonam fortunam domui cauponariæ cum inhabitantibus eam? Ita planè. Suffragatur Ambroſius lib.5. de fide, cap.5. *Vidit hoc meretrix, & quæ in excidio ciuitatis remedia deſperaret ſalutis: quia fides vicerat, ſigna fidei, atque vexilla dominicæ Paſſionis attollens, coccum in feneſtra ligauit, vt ſpecies cruoris myſtici, quæ foret mundum redemptura, vernaret. Ita foris* IESV *nomen fuit prælantibus ad victoriam, intus ſpecies dominicæ Paſſionis periclitantibus ad ſalutem: vnde, quia intellexit Rahab cœleſte myſterium, dicit Dominus in Pſalmo: Memor ero Rahab, & Babylonis ſcientibus me.* Eſt verò pſalmus 86. vbi & Auguſtinus ſimili ſtylo arcanum coccineæ vitæ exponit. At mihi difficile, quòd fœderis pignus ſanguineus reſtis, quippe cædis, & cruoris fundendi conſueuere in caſtris eſſe rubentia ſigna, de quibus vide noſtrum Roam ſingularium locorum 1.lib.cap.1. Sanè & belli pacta etiam per ſanguinem inita. Minutius Felix in Octauio: *Ipſum credo docuiſſe* (loquitur de Saturno,) *ſanguinis fœdere coniurare Catilinam; & Bellonam ſeruum ſuum hauſtu humani cruoris imbuere.* Quin & Redemptor hominum incitaturus milites aduersùs Principes tenebrarum harum, vt decertarent cum idololatria fidenter, potauit de ſanguine ſuo: *Hic eſt calix* (inquit) *nouum Teſtamentum in Sanguine meo, qui pro vobis fundetur.* Luc.c.22.verſ.20. Quomodo igitur purpurea redimicula in ſponſionem ſalutis?. Sed latebat in purpura myſterium dominici Cruoris: proinde oportebat conuerti naturas rerum; & quæ ad bellum ordinata fuerant, paci ſubſeruire: ideò quæ ſtragem afferre videbantur domui Rahab, incolumitatem attulere. Ecce & Bacchanaliorum quoque portenta: nam audientes Chriſtum epulas inſtruere ſuperbas, menſam ponere, tauros, & altilia exhibere, inuitare ſodales, vt biberent, & inebriarentur, nonne putabatis, & Bacchanaliorum licentiam corroborare voluiſſe? nonne vobis timor incuſſus, ne non & ipſe bella ſpiritui indiceret, aduersùs quem caro concupiſcit? Sed non illi mens talia facere: verùm, cùm per alia vincere poſſet, elegit potiùs de carne per Carnem triumphare, de ebrietate per vinum & calicem. Ita glorioſiſſima eius ouatio, ferientis hoſtem ſuiſmet ſpiculis, & tranſmutantis naturas in contrarios vſus, vt quæ ad pacem eſſe apparebant, pugnæ fierent inſtrumenta; rurſumque certamini parata, oleæ & pacis vſibus obſecundarent. 137.

Ioſue 2. Ambr. Pſal. 86. Auguſt. Roa. Rubentia ſigna belli nota. Coniuratorū pacta hauſto humano ſanguine. Min. Felix. Luc. 22.

Poſtremum hoc de inuerſo rerum ordine confirmabimus venuſtè, comparatis duobus Chriſti de pane multiplicato prodigijs: nam oblatis ſeptem panibus ſaturauit ex his, qui triduo eum ſuſtinuerant, quatuor millia hominum: & poſtquàm vniuerſi famem extinxerant, de his, quæ reſtabant, fragmentis, repletæ ſeptem ſportæ. Matth.cap.15.verſ.37. Pauit & aliàs quinque mil- 138.

Math. 15.

lia virorum; atque abſolutis epulis collegerunt diſcipuli, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerant his, qui manducauerant, Ioan. cap.6. verſ.13. At, quare de analectis plura colliguntur, cùm fuit diſcumbentium auctior numerus, minorque diuiſi panis? Anne diuites monere placitum, ne parca & auara manu diſtribuerent, quando plùs ſupereſt, vbi pluribus impenditur? Equidem, ſi cauſas naturales, earumque attendamus vim, cùm diſcubuerunt quatuor mille homines, & panum extitit incrementum; potiores debuerunt eſſe reliquiæ: ſin verò ad miracula intueamur, quemadmodum Seruator ita quinque panes multiplicauit, vt ſupereſſent duodecim cophini, potuit & ſeptem quoque panes diſtendere, vt & totidem ſportis omiſſa ſufficerent. Excitauit Ambroſ. controuerſiam lib. 7. in Luc. ad c. 9. *Cur autem quinque millibus hominũ plus redundat, quatuor millibus minus? Quia quatuor millia iſta triduo cum Chriſto fuerunt: & ideò ampliorem cœleſtis pabuli alimoniam receperunt.* Arbitror autem, hoc ipſius panis naturæ tribuendum; ſignifico autem non materialem illum panem; ſed eo adumbratam Hoſtiam ſalutarem Corporis Chriſti Domini. Accidit igitur huic pani contra ſpem, vt in pluribus abundaret, in paucioribus deficeret: talis illius vſus, cogitationem fallere ſolitus. Cui non iudicium, per ſaturitatem panis, per vini redundantiam, bacchantium miniſteria incrementum capeſſura? & cùm de gula deſtruenda ſermo innotuit, quis non per ieiunia extinguendam meditatùs eſt? Eluſit opiniones Chriſti mira ars: & Carne carnem domuit, vino concupiſcentias ſuppreſſit. Quidni, quando & virgines germinans vinum eius ſit?

Ioan 6.

Eleemoſynæ vtilitas.

Ambroſ.

139. Ab ortu ei, qui non viderat, reſtituturus Chriſtus lucis iucundiſſimum vſum, *expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos eius.* Ioann. c.9. verſ.6. Stupet ad nouam medelæ formam Ambroſius epiſt. 75. lib. 9. *Quid ſibi vult,* (inquit) *quod is, qui vitam refundebat imperio, ſalutem præcepto dabat, dicens mortuo: Exi foras, & egreſſus eſt Lazarus de ſepulcro. Dicens Paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & ſurrexit paralyticus, & cœpit grabatum ipſe portare, in quo ſolutus membris omnibus portabatur? Quid, inquam, ſibi vult, quod expuit, & fecit lutum, & ſuperunxit oculos cæci? Quæ iſta ratio eſt? Magna, ni fallor: plus enim videt, quem* IESVS *tangit.* Certè, nonne perſpicuè videntis acumen offendiſſet luti grauior moles? Nociturane apponit, vt ſanet? Sanè Auguſtinus tract. 44. in Ioann. cæci huius nocte repræſentari aſſerit tenebras, quibus offuſcatum eſt genus humanum, ex quo mortalium primus deliquerat, quarum cauſa receſſit à Domino, vitiorum ſectatus blandimenta, & illecebras: luto autem diuina coagulato ſaliua exprimi incarnatum Verbum: *Venit Dominus* (ait:) *quid fecit? Magnum myſterium commendauit: expuit in terram: de ſaliua ſua lutum fecit, quia Verbum caro factum eſt; & inunxit oculos cæci: inunctus erat, & nondum videbat.* Igitur, quod aduerſante medicina redintegrauit viſum, ſignificabat Carne ſua, quæ luto figurabatur, purgandas vitiorum ſordes, & eluendas hominum mentes. Verùm id, quo pacto? Equidem per contraria ipſi medicinæ; ſcilicet, exurpare indignus Bacchanaliorum vſus mens erat: at non, vt exiſtimabatur, ingluuiem abſtinentia aggreſſus: ſed Cerere, & falerno profligauit. O nouam medicandi ſcientiam, & dignam magno Numine, quando lutum oculis auxiliatur; Caro edomat voluptatem, refrænat gulam, comeſſationes, luxuriam!

Ioan. & Ambr.

Auguſt.

Nunc vltimùm ad te conuertar, Mater mea, Societas inclyta. Tibi de Pſalmo 86. liceat decantare: *Glorioſa dicta ſunt de te.* Sed, quare glorioſa? Quoniam per te in ciuitate Dei, & Rahab, & Babylon, & alienigenæ, & inhabitantes Tyrum. *Meritò glorioſa dicta ſunt de te* (inquit Auguſtinus,) *vbi non ſolum eſt ille populus Iudæorum natus ex carne Abrahæ; ſed ibi omnes gentes, quarum quædam nominata ſunt, vt omnes intelligantur.* Igitur, antequam tu ſupplicationem quadraginta horarum inſtitueres, populus fidelis moribus ſimilis erat Ægyptijs, aut Babylonijs, aut habitatoribus Tyri: nam & eorum Deus venter, quemadmodum & horum: erat corpore in monte Sion, in ciuitate Dei; mente exulabat ab ea: nunc omnes iſti in ciuitate Dei ſunt quoad animam quoque: culpas enim coram Iudice conſcientiarum in fletu, & compunctione eluunt, de Corpore Chriſti veſcuntur, ſobrietatem, & continentiam diligunt, Chriſti & eſſe & nominari Sectatores amant: per te hoc: tu ad ciuitatem Dei potenter traxiſti, tu in virtute IESV tui. Dicam iterum cum Auguſtino: *Si ergo ibi Rahab, & Babylon, quia ibi & alienigenæ, ibi Tyrus, ibi populus Aethiopum, meritò glorioſiſſima dicta ſunt de te.* 140.

Pſal. 86.

Auguſt.

ANTE-

ANTELOQVIVM IX.

Epithalamij titulus, & inſcriptio enucleati.

OPINATVRVS quiſpiam, debuiſſe hanc Tractationem reijci in ſequens volumen, eò quòd inſcriptio cum Textu ſoleat eſſe coniuncta; neq; diuelli fidos comites æquum ſit. Nos tamen facti rationes attendimus: Vnam, quoniam Salomonis non fuit partus, nomen Operi impoſitum, quemadmodum inſinuauimus Anteloquio 7. Sect. 3. num. 33. & fortaſſe hac Iſagoga latiùs probaturi ſimus: ſeparauimus igitur adſcititium fœtum à reliqua Poëſi, quanquam ſacram, & canonicam Hymenæi partem. Alteram, quoniam in hoc primo lucubrationum ſtudio noſtrarum, Salomonici cantus propylæum & veſtibulum adornamus: pertinent autem titulo comprehenſa ad porticum, & atria, vti diſputanda facilè oſtenſura ſint: eſt verò omnis tituli breuis periodus: *Canticum Canticorum Salomonis.* Aggrediamur tria verba ingentium ſacramentorum pro virili diſtendere, atque amplificare.

SECTIO I.

Quodnam Cantici etymon, quæ vis, & natura? Num in Scripturis carmina? an de illis Salomonis hoc metrum.

1. Poëſis, nũ & ſoluta oratio vocari poſſit? Ariſtot. Delrius.

SINGVLARIS fuit illa noſtri Delrij cogitatio c. 1. proluſionum ad tragœdias Senecæ: *Meliorum* (inquit) *iudicium ſequutus, contra vulgi ſententiam arbitror, Poeſeos vim, &, vt vocant, eſſentiam, non in metro, ſed in imitatione ponendam; & illum abũdè Poetæ nomen mereri, quicunque aliquid ſcriptione repræſentat, vel fingit, licèt ſoluta oratione, vt Lucianus, Heliodorus, Martianus Capella: nec aliter ſenſiſſe reor Ariſtotelem, qui Poet. c. 7. Poetam ab Hiſtorico, non carmine, vel proſa oratione: ſed veritate, aut falſitate diſcerni facitur.* Et in hanc mentem inclinat quoque alius ex noſtris Politicorum egregius Scriptor Adamus Contzen lib. 4. §. 2. Atqueiſta quidem vt vera ſint, ſequatur etiam, de Canticorum non eſſe ratione, vt numeris conſtent; & vt, aut pedum, aut ſyllabarum menſuras obſeruent. Illud autem obſeruandum fuerit, vt cum modulatione pangatur quidpiam, ſeu gutturis tantùm adminiculo, ſeu iuuante de plurimis inſtrumentis aliquo: nam ſimul atque hoc, nihil prætereà ad Canticum deſideraretur, quando de verſu nulla ſit cura. At in definienda Poëſi mehercule à communi vſu nulla vrgente cauſa receditur: quid enim obſtat vulgato conceptui per verſus diſtinguenti Poëſim ab oratoria arte? Et ita ſanè minùs confuſionis oboritur; ita feliciùs diſcriminantur ſermonis variæ formæ: nam poneretur non fictum, aut quæ de falſitate ſuſpecta ſit, verſibus enarratam? obſecro, cùm & tempora obſeruentur, & ſyllabarum quantitas, & pedum ratio habeatur, an non dicemus à Poëta compoſitum illud quale tandem fuerit? Quod ſi certè ea vox pondus aliquod habet, quæ monet loquendum eſſe cum multis; certè omnium nationum vſus perpetuus fuit, id genus narrationis, quodcunque eſſet, tempora, & ſyllabas obſeruans, cum omni rigore Poëſim dicere. Puto, & Seduliũ, & Iuuencum, & Aurelium Prudentium, & Venantium Fortunatum, & alios Chriſtianos Vates, qui tamen fabuloſum nihil comminiſcuntur, nullus non diſtinxerit ab Oratoribus, & Hiſtoricis, & vt ſaperet, Poetas vocauerit, & ſyllabum ſi variarum facultatum conficiat, eodem ordine collocet. Sed deferamus iſta, quoniam minuta ſunt, quanquam & de Poetica ſtrictè ſumpta fortaſſe intelligi valeant non ineptè. Videamus, quibus modis Patres, aut deſcribant, aut definiant Canticum.

Adam Contzen.

2. Cantici, & Pſalmi differentia.

Ergo ſolennis eſt apud eos Canticum inter & Pſalmum differentia; quòd Canticum quidem id ſit, quod ore, gutture melodo preſtãtes abſcinunt: Pſalmus autem id habeatur, quod vbique vocis miniſterio digiti percrepant ex muſici inſtrumenti harmonia. Si vero plectrum oris gratia iuuet, tunc neque Canticum, neque Pſalmus ſolitariè, ſed Cãticum Pſalmi, vt Tragicomœdia, quod de Comœdiæ vſu, pariter atque Tragœdiæ natura participat. At exhibeamus Euthymium loquentem præfatione in Pſalmos: *Pſalmus propriè* (ait) *eſt illud carmen, quod ſimul cum Pſalterij inſtrumento, ſuaui voce profertur: Oda, ſeu Canticum, vox quadam eſt muſica, cum harmonia ſolo ore prolata; quanquam etiam impropriè ipſum etiam Canticum ſæpenumero Pſalmus dicitur.* Verùm Hilarij in Pſalmos prologus omnia ad amuſſim complexus: *Pſalmus* (inquit) *eſt, cùm ceſſante*

Quid Canticum Pſalmi?

Euthym.

Hilar.

ceſſante voce, pulſus tantum organi concitentis auditur. Canticum eſt, cùm cantantium chorus libertate vtens, neque in cõſonum organi adſtrictus obſequium, Hymno canoræ tantum vocis exultat. Cãticum autẽ Pſalmi eſt, cùm, organo præcinẽte, ſubſequens, & æmula organo vox chori canẽtis auditur, Pſalterium modulis vocis imitata. Pſalmus verò Cãtici eſt, cùm choro antè canente humanæ cantationis hymno, ars organi conſonantis aptatur, vociſque præcinẽtis modulis pari pſalterium ſuauitate modulatur. Et his omnino ſimilia apud Magnum Baſilium ad initium enarrationis in Pſal. 29. apud Chryſoſt. tom. 1. prœmio in Pſalmos: talia Hieronymus in Prothematis Pſalmorum apud Gloſſam auctam: Caſſiodorus Prooemio in Pſal. c. 5. 6. & 7. Haymo, Halberſtatẽſis Epiſcopus, in Pſal. 1. Hilarium imitatus in omnibus: Euſebius apud Lorinum in titulum Pſalm. 44. Bruno, Carthuſienſium Pater, ad inſcriptionem Pſal. 4. & ad c. 5. Epiſtolæ ad Epheſios: S. Thomas præfatione in Pſalmos, & ad initiũ Pſal. 4. Ludolphus Carthuſianus Prologo in Pſalmos: Iacobus de Valentia proluſionis in Pſalmos tractatu quinto: Iſidorus Hiſpalenſis lib. 1. de eccleſiaſticis Officijs, c. 4. Rabbanus Maurus de inſtitutione Clericorum lib. 2. c. 47. Rhemigius, Epiſcopus Rhemenſis, in c. 5. Epiſtolæ ad Epheſios, ad illud, *In Hymnis, & Canticis ſpiritualibus.* Vide in eundem locũ ex nuperis Enucleatoribus: & iunge Michaelem Aignanum, celebriorem ab Incogniti vocabulo, prooemio in Pſalmos: Ludouicum de Tena, Epiſcopũ Dertuſenſem lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 6. ſect. 2.

Baſil. Chryſoſt. Hieron. Caſſiod. Haymo. Euſeb. Bruno. S. Thom. Lud. Carth. Valent. Iſid. Hiſ. Rabban. Rhemig. Incognitus. Tena.

3. Pſalmi an proprium, vt cum muſico inſtrumento pangeretur. Iſid. Rabban. Euthym. Exod. 15.

At, quanquam hæc tam peruagata opinio Patrum Schola, ſcrupulo tamen non caret: nam ſanè Canticum Pſalmo antiquius eſſe tradunt Iſidorus, & Rabbanus locis ſuprà allegatis: & diſertè Euthymius: *Eſt autem Canticum* (ait) *Pſalmo antiquius: Moyſes quippe Cantici Auctor fuit.* Verùm, quòd ecc iniſſe Exodi c. 15. Pharaone ſubmerſo, carmen Moyſes legitur, idem vt intonaret Maria, tympanum in manu ſumpſit, quod & virgines ſociæ quoque egerunt; nec potuit metrum illud Canticum Pſalmi nuncupari, quaſi ex voce pariter, & inſtrumento; quoniam Pſalmorum nondum vſus erat: & in Euangelijs quidem tibiæ coniunguntur Canticis, Luc. 7. verſ. 32. *Cantauimus vobis tibijs, & non ſaltaſtis.* Sed Plinius iunior epiſtolarum 2. libro, ep. 4. quaſi mancum fuiſſe Canticum abſque muſico inſtrumento ſignificare viſus, aiens: *Pſalmus tantùm, ac potiùs ſola cymbala, & tympana illis Canticis deſunt.* At & Epithalamij carmen, quod præter dubium Canticum eſt, quemadmodum hic Salomonis demonſtrat Hymenæus, quodam iure plectrum, & inſtrumentum muſicorum ſibi vendicat: quare Pſalmi 44. qui nuptialis eſt trita ſententia veterum, & nouorum, inſcriptio, ſecundùm Hebræa, eiuſcemodi apud Hieronym. epiſt. 140. ad Principium: *Victori pro lilijs filiorum Core.* nec diſplicet Lyrano. At ſanè lilia fuiſſe Muſicæ inſtrumenta quædam, arbitratur Caietanus, & alij, quorum copia apud Lorinum, videlicet, vt quo luderent inſtrumento Epithalamium pangentes, titulus ſtatim indicaret: & ad lyram cantaſſe Pelei, & Thetidos nuptias (quod fuiſſe primum nuptiale carmen priſci fingunt) Claudianus innuit præfatione in connubia Honorij, & Mariæ: eius verſus.

Luc. 7. Plin. iun. Epithalamiũ an fidibus cantaretur. Pſalm 44. Caiet. Lorin. Hieron. Lilium, inſtrumentum muſicum ex nuptialibus. Claudian.

Septima lux aderat cœlo, totieſque renatus
Viderat exactos Heſperus igne choros.
Tum Phœbus, quo ſaxa domat, quo pertrahit ornos
Pectine tentauit nobiliore lyram.

Non igitur videatur eſſe contra naturam Cantici, quod Muſici, & voce, & inſtrumento ſimul vtantur. Sed quocunque illud eſt, quod canitur, hoc Canticum eſt: fuerit autem Cantici, ſiue hæc, ſiue illa ratio; vtcunque noſtrum Epithalamiũ ſemper Canticum: nam & aliquando illud ſola voce cantauerat Monarcha, dum prophetali adiutus lumine arcana penetrabat, & lætus ſpiritu de incomparanda Eccleſiæ catholicæ gloria, pro Meſſię triumphis, acuebat ſuauiſſimi gutturis melodiam: nonnunquam & fidibus eadem luſerat ad maiorẽ iucunditatem. Cecinerant & vtroque modo, propter varietatem, comprehenſa Hymenæo, Muſici, qui ad nuptias celebrandas conducti fuerant.

4. Canticum vitam contemplatiuã oſtendit, Pſalmus actiuam.

Experiamur & alia Cantici attributa, atque omnia perfectiſſimo Epithalamio accomodemus. Monent igitur Patres, Canticum ad theoricam vitam ſpectare, Pſalmum ad practicam: ſcilicet, à Pſalmo nihil dicitur; ſed omnis voluptas & concẽtus in actione eſt: nam tacentibus labijs ſoli digiti operantur; & omnis ſonus ab inſtrumento eſt, citharista interim compeſcente labia; ſilet os, quieſcit guttur, & tantùm manus laborat, quæ plectri chordas mouet: in Cantico autem abeſt labor, & quieſcente manu lingua admittitur. De hoc placito Hieronymus in Epiſtola ad Epheſios libro 3. in illud: *Loquentes vobiſmetipſis*, &c. ex cap. 5. *Pſalmi autem propriè ad ethicum locum pertinent, vt per organum corporis, quid faciendum, & quid vitandum ſit, nouerimus: qui verò de ſuperioribus diſputat, & concentum mundi, omniumque creaturarum ordinem atque concordiam ſubtilis diſputator ediſſerit; iſte ſpirituale Canticum canit: vel certè, vt propter ſimpliciores manifeſtiùs, quod volumus, eloquamur, Pſalmus ad corpus, Canticum refertur ad mentem.* Sequitur neque verbis alienus noſter Hybernus, venerabilis Sedulius: Caſſiodorus ad titulum Pſalmi 107. Eucherius quæſtionibus in vetus, & nouum Teſtamentum, interrogatione 113. *Pſalmus ergo* (ait) *ad actualem, id eſt, practicam: Canticum ad theoriam, id eſt, contemplatiuam refertur.* Ludolphus Carthuſianus ad finem Pſalmi 20. Quare Chriſtopolitanus in illud Pſalmi 106. *Paratum cor meum, Deus*, &c. *Et nota*, (ait,) *quod communiter Doctores ponunt differentiam inter cantare, & pſallere: nam cantare pertinet ad vitam contemplatiuam: pſallere ad actiuam.* Sanè hoc & mirificè quadrat in iſtud Salomonis Opus: nam docuimus Anteloquio 1. Sect. 8. num. 64. ex Patrum auctoritate, Prouerbia, Eccleſiaſten, & Canticum Canticorum ita diſtribui, vt cùm duo priora ſpectent ad incipientes, & proficientes; Epithalamium coniungat animam Verbi amplexibus, & ad ſacræ contemplationis beatas delicias rapiat. Quando igitur & Canticum ad vitam contemplatiuam attineat, & Hymenæi ſcopus quoque abditiſſima ſit ſpeculatio, meritò Epithalamium, Canticum fuerit appellatum.

Hieron. Sedul. Caſſiod. Eucher. Lud. Carth. Valent. Cantici Canticorum ex ſcopo vita cõtemplatiua.

5. Canticum exultationis & lætitiæ motiuum.

Auguſtinus Canticum ad exultationem refert: nam titulum Pſalmi 4. expendens: *Vtrum autem omne Canticum*, (ait,) *Pſalmus ſit, an potiùs omnis Pſalmus Canticum, an ſint quædam Cantica, quæ non poſſint dici Pſalmi; & quidam Pſalmi, qui non poſſint dici Cantica, quæri poteſt: ſed animaduertendæ Scripturæ ſunt, ne fortè Canticum lætitiam indicet; Pſalmi autem dicuntur, qui cantantur ad pſalterium.* Quod ſub dubitatione Auguſtinus pronunciauit, apertè Haymo dixerat ad initium Pſalm. 44. *Pſalmus iſte vocatur Canticum*, (inquit:) *quia Propheta coniunctionem Chriſti, & Eccleſiæ futuram, eam in hoc Pſalmo cum magna exultatione pronunciat.* Atque idem ſimilia quoque ad exordium Pſal. 4. vti & Rhemigius Antiſiodorenſis:

Auguſt. Haymo. Rhem. Antiſ.

renſis:

Digitized by Google

Iſid. Hiſp.

renſis: Iſidorus lib.6. Orig.c.19. *Canticum* (inquit) *eſt vox cantantis in lætitiam*. quæ vocis expreſſio in nullum genus carminis conueniat, ſi non in Muſam nuptialem, quando in connubijs, cum celebrantur, nihil ſubtriſte, aut impatiens, vti monſtrauimus Iſagoga 1. Sect. 3. Subſect. 4. Et vindicat ſibi peculiare quidpiam hoc Salomonis Poëma: nam, quam diuerſa ſit eius facies ab alijs voluminibus priſci Fœderis, diſce ab Euſebio Pamphilo: *Alij quidem ſacræ Scripturæ libri*, (inquit eius in Cantica Prœmium,) *eo quòd in illis futura nouiſſima ſignificentur, verbis indignationis, & iræ, ac formidabilibus minis referti ſunt: hic verò liber, quia nihil aliud, quàm Dei ſolum aduentum exprimit, iucunditatis tantum, lætitiæ, ac gaudij ſermones habet: præſente nanque ſponſo, lætos omnes adſore par eſt, nec quenquam lugentem, vt ipſe Dominus dixit*.

Euſeb. Pamph.

Quare & Bernardus, dum Gerardi fratris proſequeretur funus, Cantica velut deteſtatus: *Quid mihi* (ait ſermone 26.) *& Cantico huic, qui in amaritudine ſum?* Quoniam itaque cuncta feſtiua ſunt, rectè Canticum nuncupatum eſt. Sed & Halgrinius Cardinalis venuſtè Prologo in Cantica: *Igitur, cùm Canticum dicatur mentis exultatio, Canticum iſtud pro excellentia perſonarum ad ſe inuicem exultantium in eodem, Canticum Canticorum meritò nominatur*.

Bernard.

Halgrin.

6. Canticum ſtrictè, verſus ad laſciuiam compoſiti. Calepin. Theſ. ling. Lat. Senec.

Canticum propriè acceptum, elegantem & laſciuum ſermonem nuncupandum, Ambroſius Calepinus locupletatus, & Theſauri linguæ Latinæ æſtimauit Auctor. Fauet Seneca epiſt. 114. *Quare quibuſdam temporibus prouenerit corrupti generis oratio, & quomodo in quædam vitia inclinatio ingeniorum facta ſit, vt aliquando inflata explicatio vigeret; aliquando infracta, & in morem Cantici ducta*. Quod appellet, *infractam*, ad ſimilitudinem Cantici, denotat orationem mollis, & feminei animi, cuius robur eneruarint muliebres illecebræ. Expreſſe Quintilianus Inſtitutionum oratoriarum lib.1. cap.8. *Sit autem Poetarum in primis lectio virilis, & cum ſuauitate quadam grauis; non quidem Proſæ ſimilis, quia carmen eſt, & ſe Poetæ canere teſtantur; non tamen in Canticum diſſoluta, nec plaſmate, vt nunc à plerîſque fit, effeminata*.

Quintil.

Quare & ad theatra, vbi omnis laſciuia exercebatur inter Paganos, amandat Hieronymus Cantica allegato ſuperiùs lib.3. in cap.5. epiſt. ad Epheſios: *Audiant hæc adoleſcentuli: audiant hi, quibus pſallendi in Eccleſia officium eſt, Deo, non voce, ſed corde cantandum: nec in Tragœdorum modum guttur, & fauces dulci medicamine colliniendas, vt in Eccleſia theatrales moduli audiantur Cantica*. Denique hæc ſunt illa Cantica, aduerſus quæ vehementiſſime ſtomachatur, & inuehit Chryſoſtomus homil. 12. in cap. 4. Epiſtolæ ad Corinthios prioris: *Quid dixeris* (inquit) *de ipſis Canticis, quæ ſunt plena omni impudicitia, & amores prauos, & concubitus illegitimos, ac nefarios, & domorum euerſiones, & tragœdias inducunt innumerabiles; & frequens habent nomen amici, & amantis, & amicæ, & dilectæ; &, quod eſt omnium grauiſſimum, eis adſunt virgines omni exuto pudore, ad ſponſæ honorem, vel potius ignominiam, inter impudicos adoleſcentes, incompoſitè laſciuientes, indecore ſe gerentes cantilenis, verbiſque turpibus, & ſatanica conſonantia*. Et paulò antea dixerat: *Interim tamen Dæmoni illa verba ſufficiunt, & improba illa Cantica*. Igitur, quando de conceptu Cantici ſtrictè ſumpti ſit, vt laſciua, quin & turpia complectatur; cùm Hymenæus iſte caſtiſſimus ſit, & ſummè nitidus, nequaquam erit propriè nominandum Canticum; ſed lato more ſolùm.

Hieron.

Chryſoſt.

7. Canticum Salomonis an ſtrictè Canticum?

Arbitror equidem, quando Canticum explanatur ſermo elegans, & laſciuus; non ſignificari *laſciuiæ* vocabulo, quod turpe, & indecorum eſt, & offendens graues aures: hæc enim vitia hominum ſunt, qui Epithalamij legibus abutuntur: rem enim ſacram in ſe, & à Deo inſtitutam commendat, & celebrat Hymenæus, quæ, vti oſcula & amplexus admittit coniugalia, & honeſta tantùm; ita & in eiuſmodi debet verſari nuptiale carmen. Itaque metrum amoris affectus exprimens, præſertim inter nubentes, hoc propriè, & verè Canticum: nam in eo molle, blandulum, & infractum aliquid; ſed quale ſufferat virtus, nimirum, continentiæ maritalis: & ſecundum huiuſmodi etymon, Salomonis Epithalamium plenè Canticum eſt; quia & amoris verſus: quod nominis ab Auguſtino adeptum eſt Canticum ſermone 256. de tempore, in illud Dauidicum: *Cantate Domino Canticum nouum. Quod ibi dixit Canticum nouum, hoc Dominus dixit mandatum nouum: quid enim habet Canticum nouum, niſi amorem nouum? Cantare amantis eſt: vox huius cantoris feruor eſt ſancti amoris*.

Cantare ad amantes ſpectat.

Traductam autem Cantici normam ad amplexus caſtos, neque Scripturæ, neque Sancti dedignantur: quare & Paulus memorato ſæpiùs capite 5. ad Epheſios hortatur ad Cantica, & Hymnos: & Auguſt. etiam tum, cùm maximè auerſaretur immundum omne, atque ſpurcum, delectatum ſe Canticis affirmat, Confeſſionum lib.9.c.6. *Quantùm fleui in Hymnis & Canticis tuis ſuaue ſonantis Eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ; & bene mihi erat cum eis*.

Epheſ. 5. Auguſt.

Canticum Canticorum amoris oda.

Porrò, ſi idem eſt Canticum, quod amoris Ode, certè de huius voluminis nominibus celebre eſt, quod ab amore datum eſt, nempe, vt ex quadam excellentia amoris Carmen vocetur: quem in modum appellant Dionyſius Areopagita de Eccleſiaſtica Hierarchia, cap.3. Origenes non ſemel prologo quatuor homiliarum, vbi ad longum de amoris natura, & proprietatibus diſputat: Auguſtinus lib. de Paſtoribus, cap.15. Nicænus homilia in Cantica; Beda lib. 2. in Cantica, ſtatim in exordio: Bernardus ſermone 59. in Cantica: Gregorius Romanus, Anſelmus, Rupertus, S. Thomas, Richardus Victorinus, omnes in præfatis ſuis ad Opus Canticorum; nemoque non idem alijs verbis, cum dicant vniuerſi, non aliud quàm nubentium affectus, & amores deſcribi in libro.

Dio. Areop. Orig. Auguſt. Nicæn. Beda. Bernard. Greg. Pap. Anſelm. Rupert. Aquinas. Rich. Vict.

8. Canticum rigidè, idem quod carmen.

Sunt, qui Canticum ad Poeſim referunt: nam, etſi non recuſent dici Canticum poſſe, quidquid pronunciatur ex Muſicæ regula, imò quodcunque ex melodo gutture in aures penetrat; tamen latam eſſe huiuſmodi ſignificationem opinantur; ſtrictam eam eſſe, atque genuinam, quæ ad metrum coarctat: itaque ea eſſe ſolùm propriè Cantica, in quibus elucet, aut temporum, aut ſyllabarum, aut pedum ratio, aut rhythmicum aliquid. *Sanè poetæ ſe canere teſtantur*, vt loquitur Inſtitutionum lib. 1. cap.8. Quintilianus; & quemadmodum aduertit Amalarius Fortunatus lib. 1. de Eccleſiaſticis Officijs, cap.22. id, à quo Eccleſia Cantici nomen mutuata eſt in Sacerdotum penſo, carmen fuit: nimirum, & noui Fœderis, & veteris multiplex Canticum; & Pſalmi Dauidici, nunc Cantica, nunc Carmina inſcriptiones intitulantur; idque vocatur à Pagnino non raro Canticum ſecundùm Hebræam tranſlationem, quod

Quintil. Amalar.

Canticum Canticorum, propriè carmen. Pagnin.

vulgata

vulgata Editio Carmen nuncupauerat. Sit verò hæc vocabuli propna declaratio, eſt & Carmen longè nobiliſſimum Salomonis Epithalamium. Agnoſcit Hieronymus præfatione in Iobum allegans conſennentes, Philonem, Ioſephum, Origenem, Euſebium. Item Areopagita de eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 3. *diuinorum amorum dulcia carmina vocans.* Nazianzenus in metris ſuis, inquiens:

Quinque metris conſtant, Iob, Dauid, tres Salomonis,
Concio, & inſignes Cantus, Prouerbia ſacra.

Baſilius in c. 5. Iſaïæ, ad illud: *Cantabo dilecto meo,* &c. Damaſcenus lib. 4. de fide, cap. 18. Origenes homil. 1. ex duabus: Bernardus ſermone 1. in Cantica, & paſſim antiqui, recentesque Interpretes, nunc textum, aut drama, aut comœdiam, aut verſum dicunt: Auctorem. Poëtam, ſæpiùs appellant. Sed qui aſſerant, iſtum Hymenæum, partem eſſe de carminibus, quæ compoſuerit Salomon, & quorum recordatio Regum 3. cap. 4. exhibuimus multos, eoſque graues teſtes Præludio 7. Sect. 3. num. 32.

9. Num aliquid carmine in Biblijs ſcriptum?

Dixeris, nulla eſſe in Scripturis vniuerſim carmina, ac proinde neque hoc Opus metricum eſſe. Porrò argumentum eſſe, Scripturam à verſibus abhorruiſſe, quòd eam non reddiderint Interpretes aliquo carminum genere: cur enim, ſi vtile carmen in primitiuo idiomate, non etiam in verſionibus? Equidem ſcio exiſtimare in Hebræis verſatiſſimos quoſdam viros celebres, latere nunc qualis fuerit Hebræorum antiqua Proſodia: de his Genebrardus prologo in Canticum Canticorum, ad calcem: Andreas Maſius ad illud cap. 10. Ioſuë: *Tunc loquebatur Dominus Ioſue*, &c. Noſtri, Gaſpar Sanctius prolegom. 8. in Iob: Magallanius in Canticum Moyſis, & de benedictionibus Patriarcharum Proluſione Iſagogica 7. numer. 107. Bellarminus Inſtitutionis linguæ ſanctæ, cap. 5. At, qui negauerit Hebræam dialectum eſſe verſibus inidoneam, aut penitùs de Biblijs ſuſtulerit omnem formam metri, non legi hactenus, exceptis Hæreticis, de quibus meminit Sixtus libro octauo Bibliothecæ ſanctæ, hæreſi 2. *De veteri inſtrumento in genere*. Affirmant autem diſertè ex Patribus recenſiti numero præcedenti, & ſufficeret vnius Hieronymi effatum, quo doctior nemo in Hebræis; neque tum cùm Iudæorum Scholæ optimè florerent: Clemens Rom. lib. 1. apoſtolicarum Conſtitutionum, cap. 6. Iunilius, Africanus Epiſcopus, libro ſecundo de partibus legis, cap. 19. ſi eius, & non Bedæ Opus illud: Caſſiodorus ad titulum Pſalmi 53. Iſidorus lib. 1. de eccleſiaſticis Officijs, cap. 4. Vualfridus Strabo de rebus eccleſiaſticis, cap. 25. Amalarius Fortunatus de eccleſiaſticis Officijs, cap 22. Toſtatus explanatione in epiſtolam beati Hieronymi ad Paulinum, cap. 7. quæſt. 15. Ex recentioribus denſum agmen, præter iam citatos aſſeuerantes, aut ignorari modum veterum Hebræorum in componendis verſibus, aut fuiſſe aliam carminis naturam, quàm ſit apud nos: Eugubinus præfatione in Iob, & in Pſalmos, qui eſt ſimilis pronuntiari Auctor: Alphonſus de Mendoça quæſt. 3. poſitiua ex profeſſo: Rutilius Benzonius lib. 1. in Canticum, *Magnificat*, cap. 1. Ludouicus à ſancto Franciſco lib. 9. globi, & Canonum linguæ ſanctæ, cap. 1. Gueuara cap. 1. Habacuc, numer. 18. Iacobus de Valentia præfatione in Cantiea: Giſlerius præfationis ſuæ, cap. 4. numer. 9. Almonaciryus in titulum Canticorum: Pererius diſput. 1. in cap. 15. Exodi, num. 3. Martinez hypotypoſeon libro 3. cap. 3. Lorinus tom. 1. in Pſalmos, præfationis cap. 7. Pineda procemio in Iobum, cap. 3. Adamus Contzen Politicorum libro quarto, §. 2. Franciſcus Fernandez de Cordoua in Didaſcalia multiplici ſua, cap. 19. Poſſeuinus in Bibliotheca ſoluta, lib. 2. cap. 76. Magallanez lib. 2. in Canticum Moyſis, ſect. 1. annotat. 1. Claudius Rangolius, & noſter Mendoça ad verſum 1. cap. 2. libri primi Regum: Boniſrerius ad initium, cap. 15. Exodi: Cornelius à Lapide ad Canticum Moyſis breuius Exodi cap. 15. & Procemio in idem Canticum: Baltaſar Paëz: denique Marinus ad verſum 21. c. 4. Geneſeos, quæſtione de vi Muſicæ, articulo octauo, vbi commonſtrat aduerſus Scaligerum, verſus noſtris ſimiles pati Hebræorum idioma, quæ fuit ſententia Hieronymi præfatione in Iob.

10. Auguſtinus Hebræa ignorans. Vulgatus Interpres, quare obrem carmine non reddiderit quaſdam Scripturæ partes.

Quod verò omiſerit Interpres carmina reddere, quod metro ſcriptum reperit in originario Textu, dignam ſuo ingenio cauſam protulit Auguſtinus ad Memorium Epiſcopum ſcribens epiſtola 131. *Quibus numeris conſtent verſus Dauidici* (inquit) *non ſcripſi: quia neſcio: neque enim ex Hebræa lingua, quam ignoro, potuit etiam numeros Interpres exprimere, ne metri neceſſitate, ab interpretandi veritate amplius quam ratio ſententiarum ſinebat, digredi cogeretur: certis tamen conſtare numeris, credo illis, qui eam linguam probè callent.* Et tamen, cùm hanc tantam curam in vertendo poſuerit Translator, eſt adhuc qui obgarriat. Sed quiſpiam obijciat fortaſſe, ex communi Patrum atque recentiorum iudicio adſtrui, Acta Iob ab ipſomet primùm charactere Syriaco delineata; deinde à Moyſe Hebræorum donata idiomate; at tetentos ab eo verſus, quibus liber conſtat, vt docet Hieronymus præfatione in eum. Reſpondeo, de vulgatæ Editionis Interprete duas ferri opiniones, de quibus Serarius in prolegomenis bibliacis, c. 19. quæſtione 8. alteram, quæ abſque prophetico lumine vertiſſe Biblia affirmat, & iuxta hanc dicemus humana, quanta fieri potuit diligentia, elaboraſſe illum, vt ſyncera prodiret translatio; & cùm hoc iuuari arbitraretur ſoluta oratione potiùs quàm metro; idcircò abſtinuiſſe à verſibus. Alteram, quæ prophetica ſuffultum luce contendit; & ſecundùm hanc affirmabimus ab eodem, a quo regebatur, à quo directus eſt Moyſes, vtrunque monitum: alius vt carmine verteret, alius vt proſa: ſicut ob ſimilem cauſam diximus Præludio 7. Sect. 1. aliter Hebræa nonnunquam repræſentare quidpiam; aliter ſeptuaginta Seniores; aliter Apoſtolos, & Euangeliſtas. Verum iſta ſatis fuerint in gratiam eius ſignificationis, qua adſtruitur Canticum propriè idem eſſe, quod carmen: omnis tamen diſputatio in nomine ſolùm eſt: nam, neque ipſum carminis vocabulum perpetuò excludere orationem ſolutam, ſed accipi nonnunquàm pro ſermone à numeris libero, nititur probare Luyſius noſter ad illud Eclogæ 5. Maronianæ:

Tale tuum carmen nobis, diuine Poeta, &c.

Atque in aduerſarijs ſacris cap. 106. numero ſeptimo.

11. Carminum & cantus encomia.

Sed quàm probè Salomon, quod & cantu, & carmine inſignierit Epithalamium? quid enim his iucundius? quid aut vtilius, aut præſtantius? Et omitto portentoſa illa, quòd Orpheum ſyluæ inſequutæ ſint, flumina curſum ſiſterent, feræ indomitæ iras depoſuerint. Conſule Alphon-

ſum

Digitized by Google

Alphonſ. de Mend. Merſen. Cerda. Cœlium. Polydor.

ſum de Mendoça quæſtione 3. expoſitiua: Marinum Merſennum ad verſum 21. cap. 4. Geneſis: noſtrum Zerdam ad exordium Eclogæ octauæ Virgilianæ: Cœlium libro 7. lectionum antiquarum, cap. 4. Polydorum libro 1. de rerum inuentoribus, cap. 8. Petrum Gregorium lib. 17. de Republica, cap. 5. Franciſcum Floridum Sabinum lectionum ſubceſiuarum lib. 3. cap. 7. ego de prætermiſſis ab eis paucula: adeſt Philo libro de victimis offerendis: *Cantus* (inquit,) *verbaque, ſanitatem, & ſalutem afferunt: cantus quidem excantando paſſiones animi, vt quidquid in nobis, in concentum quendam redigendo, reprimendoque immodicos affectus, certis modulis componat.* Dabo longiorem Chryſoſtomi orationem de expoſitione in Pſalmum 42. prope initium, quoniam & de Canticis eſt, atque eximiè declarat, quamobrem & Bibliorum ſacratiſſimis effatis interſeri voluerit Numen: nam Anabaptiſtæ, & alij de Sectariorum cloaca homines apprimè caſti, dedecere exiſtimarunt verbum Dei: ſic verò Ioannes: *Quanam verò de cauſa cum Cãtico maximè hoc dicatur propheta, audi. Cùm Deus vidiſſet, multos homines eſſe ſocordiores, nec ad legenda ſpiritualia libenter accedere, nec, qui in eo capitur, laborem tolerare; volens gratiorem laborem efficere, eiuſque ſenſum præſcindere, admiſcuit prophetiam melodiæ, vt omnes verſus Cantici numero delectati, cum magna animi alacritate, ac promptitudine, ſacros ei Hymnos emittant: nihil enim animam æquè erigit, & alatam quodammodo efficit, & à terra liberat corporis, et amore ſapientiæ afficit, & vt res omnes ad hanc vitam pertinentes irrideat, perficit, vt verſus modulatus, & diuinum Canticum numero compoſitum. Noſtra certè natura vſque adeò delectatur Canticis, & carminibus, & tantam cum eis habet neceſſitudinem, & conuenientiam, vt vel infantes ab vberibus pendentes, ſi fleant, & affligentur, ea ratione ſopiantur: nutrices quidem certè, quæ eos geſtant in vlnis, ſæpè abeuntes, & redeuntes, & quædam puerilia eis carmina decantantes, ſupercilia eorum ita ſopiunt: quà circa ſæpè quoque viatores meridie agentes iugalia animalia, hoc faciunt, canentes itineris moleſtiam illis Canticis conſolantes; nec ſolum viatores, ſed etiam agricolæ vuas in torculari calcantes, vindemiantes, et vites colentes, & quodcunque aliud opus facientes, ſæpè cantant. Nautæ quoque remos impellentes, hoc faciunt. Iam verò mulieres quoque texentes, & confuſa ſtamina radio diſcernentes, ſæpe quidem, & per ſe ſingulæ; ſæpè enim omnes concorditer, vnam quandam melodiam concinunt: hoc autem faciunt & mulieres, & viatores, & agricolæ, & nautæ, qui ex opere faciendo ſuſcipitur, laborem cantu conſolari volentes, vtpotè, quod anima, ſi carmina & Cantica audierit, moleſtia, & difficilia ſit facilius toleratura: quoniam ergo hoc genus delectationis eſt noſtræ animæ valde cognatum & familiare: ne Dæmones laſciua, & meretricia Cantica introducentes, omnia euerterent; Pſalmos Deus oppoſuit, vt ex ea re ſimul caperetur voluptas, & vtilitas.* Chryſoſtomi dulciſſimæ eloquentiæ alterum os aureum cognata protulit: is Petrus Rauennas ſermone decimo, qui eſt de Pſalmo 28. *Omnes* (inquit) *qui arduas operum ſublevant, & ſolantur anguſtias, probant ad ſolatium laboris datam nobis naturaliter cantilenam: hinc nautæ cantu ſuperant maxima diſcrimina: hinc euntes colles arduos facit tranſcendere vox ſonora: hinc præliantes ipſos præcedens cantus ſubire concitat amara bellorum: ac ne multis, omne, quod duri eſt operis, quod laboris, dulcis vincit, & efficit cantilena.* Sed, quid optandus, magis ijs, quæ deprædicat

Petr. Greg. Sabin.

Phil. Iud.

Chryſoſt.

Chryſoſt.

Hieronymus epiſt. 17. ad Marcellum? *In Chriſti villula tota ruſticitas, & extra Pſalmos ſilentium eſt: quocunque te verteris, arator ſtiuam tenens Alleluia decantat: ſudans meſſor Pſalmis ſe auocat; & curua attondens vitem falce vinitor, aliquid Dauidicum canit. Hæc ſunt in Prouincia carmina: hæ, vt vulgò dicitur, amatoriæ cantiones, hic paſtorum ſibilus, hæc arma culturæ.*

Hieron.

12. Annectam de profana eruditione, & præibit Naſo, ne & cantus, & carmen deſit, à quibus ipſa celebrentur. Lib. 4. Triſtium, elegia 1. ſic intonat:

Hoc eſt, cur cantet vinctus quoque compede foſſor,
Indocili numero cùm graue mollit onus.
Cantat & innitens limoſæ pronus arenæ,
Aduerſo tardam qui vehit amne ratem.
Feſſus vt incubuit baculo, ſaxoque reſedit
Paſtor, arundineo carmine mulcet oues.
Cantantis pariter, pariter data penſa trahentis
Fallitur ancilla, decipiturque labor.

Ouid.

Naſonis Muſæ ſuccedat grauis Senecæ ſtylus epiſtola 108. *Nam* (vt dicebat Cleanthes) *quemadmodum ſpiritus noſter clariorem ſonum reddit, cùm illum tuba per longi canalis anguſtias tractum, patentiore nouiſſimè exitu effudit: ſic ſenſus noſtros clariores, carminis arcta neceſſitas efficit: eadem negligentius audiuntur, minuſque percutiunt, quandiu ſoluta oratione dicuntur: vbi acceſſere numeri, & egregium ſenſum adſtrinxere certi pedes; eadem illa ſententia, velut lacerto excuſſa, torquetur.*

Senec.

SECTIO II.

Epithalamium an ob antiquitatem Canticum Canticorum vocatum? Scientiæ, à quibus deriuatæ ad gentes? Virgilij de Muſæo verſus explicati.

13. EXPLORATUM eſt apud omnes Hymenæi Interpretes, Canticum dici Canticorum ob ſingularem metri eminentiam, atque eò quòd reliqua etiam Bibliorum Cantica non leui ſuperet interuallo. Sed, à quibus fontibus hic petendus exceſſus, vniuerſa controuerſia eſt. Ac primùm quidem meditari valeamus, ita nuncupatum ob vetuſtatem, quoniam, videlicet, inuentor Poëſeos Salomon extitit, quem cæteri poſteà quicunque metrica claruerunt laude, ſequuti ſunt. At hoc impoſſibile eſſe, aſſeuerauerit quicunque; liquet enim & Moyſen Cantica modulatum, imò hunc antiquiſſimum Præcentorem Chryſoſtomus facit in Pſalmum 95. aiens: *Primum omniumque vetuſtiſſimum Canticum ad mare rubrum decantatum eſt, quo tempore admirandus ille Moyſes virtute diuina tranſiit mare rubrum, ac pelagus vertit in terram, & Canticum reſonans dicebat: Cantemus Domino: glorioſè enim glorificatus eſt*, &c. Atque eadem eſt opinio Euthymij præfatione in Pſalmos. Quòd ſi certè verum eſt, Iobi geſta ab ipſo primùm conſcripta Arabicè, poſtea à Moyſe Hebræorum donata ſono, quod ferè optimi omnes Auctores ſequuntur, quos memorant, quibuſque aſſentiunt Bellarminus de Scriptoribus eccleſiaſticis: Poſſeuinus in Apparatu ſacro: Pineda præfationis in Iob cap. 3. Gaſpar Sanctius in eundem prolog. 2. Salianus tom. 1. anno mundi 2319.

Moyſes primus Cantici modulator. Chryſoſt.

Euthym.

Iobus Poeta, eius acta ab ipſo primùm conſcripta.

Bellarm. Pineda. Poſſeuin. Sanct. Salian.

num. 3.

Suidas. Iubal metrorum inuẽtor.
Iob. 36.
Gen 4.
Mar Merſ. Gerſon.

numer. 3. Certè hunc Moyſe antiquiorem Vatem faciamus, neceſſarium eſt; niſi comminiſcamur, Iobum ſoluta oratione ſcripſiſſe, Moyſem ligata. At, quæ huiuſce effati probatio? Equidem Suidas Iobum Poëtam opinatur: *Habes* (inquit) *huius Philoſophi librum, multò & Homerica, & Platonica luſcinia cantillantem argutius.* Quare, & preluxiſſe Iobum, atque Moyſem vniuerſis Poëtis, cunctiſque ſeniores habendos velit noſter Pineda præludiorum cap.4. numer.3. Sed optimè à Sanctio noſtro animaduerſum, Iobum ipſum inſtruere, eo antiquiores fuiſſe Vates; ſignificant verba illa cap.36. verſ.24. *Memento, quod ignores opus eius, de quo cecinerunt viri.* Putat enim antiquiſſimum eſſe inuentum carminis, vt qui ducem habeat cum mundo penè ipſo natum, certè huius aſſequutum infantiam Iubalem, de quo Geneſ.4. verſ.21. *Et nomen fratris eius Iubal ipſe fuit pater canentium cithara, & organo.* Qua de re latè in eum locum Marinus Merſennus: Gerſon tertia parte, tract. 1. de Canticis, Tanta igitur carminum quando ſit ætas, atque ſenectus, non potuit metricorum Coryphæus eſſe Salomon, ac proinde ob hanc cauſam eius Poëma minimè dictum Canticum Canticorum.

Salomon Epithalamiorum primus ſtructor, à quo ethnici hauſerunt.
Orig.
Phil. Abb.
Cypr. Ciſter. Delr. Sanch.
Pineda. Lorin.

14. Aſſerant, diſtinguendum eſſe inter Canticum vagè ſumptum pro quouis genere verſuum; & inter ſignificationem nominis arctam, pro verſu amores loquente, atque adeò nubentium deſcribente affectus, qui eſt Hymenæus. Priori norma accepto metro, nequaquam Salomon Heliconis fuerat Antiſtes, ſed Iubal, qui neque aut ſecundas tenuerit partes, aut tertias: quando & Moyſes, & David præceſſerint iuxta ſecundam declarationem, Salomonem Epithalamij repertorem dicendum, à quo Theocritus, & alij Poëtæ hauſerint: quare dici quidem ſecundùm hanc intelligentiam probè Canticum Canticorum; quòd, ſcilicet, primum carmen ſit, quo connubiorum gaudia celebrantur. Habet ſententia iſta adſtipulatorem Orig. homil. 1. ex duabus Hieronymianis: *Hæ quippe in hoc libro, fabula pariter* (inquit) *& Epithalamio ſunt perſonæ, ex quo & Gentiles ſibi Epithalamium vendicarunt, & iſtius generis carmen aſſumptum eſt.* Adamantij cogitationem amplexati, Philippus Abbas procemio 2. in Cantica: *Quod, nimirum, ſcribendi genus ante illum non nouit antiquitas; ſed ab illo (vt videtur) longè infrà ſumpſit poſteritas: dum poſt ſequentes Græcorum Scholæ, quid, de quibus myſticè ſcriberet, quia non ſatis capere potuerunt; ipſum ſaltem ſcribendi modum ad ſuas vanitates & ineptias tranſtulerunt.* Cyprianus Ciſtercienſis præfatione in Cantica: Delrius Iſagogæ cap. 4. Gaſpar Sanctius prolog. 5. Sed neque iſta ſtare ſatis poſſunt: nam certè apud Dauidem Pſalmus 44. *Eructauit cor meum*, &c. nuptialis eſt ex trito Patrum, & Interpretum arbitrio, qui paſſim Epithalamium vocant. Docebit Pineda de rebus Salomonis lib. 6. cap. 17. Lorinus in titulum Pſalmi: quin & nos Anteloquio 1. Sect. 9. numer. 78. multos graues teſtes produximus, qui affirmarent, eandem eſſe materiam, idem argumentum, & eius Pſalmi, & huius Cantici Canticorum. Quòd ſi quidem eadem vtrobique materia, & carmen vtrunque ſimile fuerit: David igitur antiquior Epithalamij ſcriptor, quàm filius eius Salomon: quin & oſtendimus Anteloquio 3. Sect. 3. Subſect. 2. ex Geneſi, & Iudicum Actis, ſeptiduo cum epulis & alacritate à priſcis Hebræis celebratas nuptias, in quibus neque metrum, neque cantus defuerint: erat autem Hymenæus quodcunque in nubentium gratiam caneretur.

Orig. A Salomone Philoſophi Gentium ſuffurati plurima.
Ab Hebræis deriuatæ ſcientiæ ad reliquas nationes.
Clem. Alex. Ioſeph. Cyril. Alex. Euſeb. Nicæn. Tertull. Theodor. Auguſt. Ambr. Niceph. Pereira. Serar. Poſſeuinus. Mendoça. Salian. Tuffus. Pontan. Chryſol. Sand. Benzon. Leo Caſtr. Gorop. Bec. Fernandez.

15. Sed tamen, cùm eiuſmodi hæc ſint, Origenes non ſolum Epithalamij formam mutuatos eſſe Gentium Poëtas a Salomone æſtimat, ſed etiam philoſophicas diſciplinas & reconditas quaſque ſcientias: nam prologo quatuor homiliarum, poſtquàm de Phyſica, de Ethica, de ſpeculatiua cognitione diſſeruit, ſubnectit: *Hæc ergo, vt mihi videtur, ſapientes quique Græcorum ſumpta à Salomone, vtpote, qui ætate, & tempore longè ante ipſos prior ea per Dei Spiritum dediciſſet, tanquam propria inuenta protulerunt, & inſtitutionum ſuarum voluminibus comprehenſa, poſteris tradenda reliquere. Sed hæc, vt diximus, Salomon ante omnes inuenit, & docuit per ſapientiam, quam accepit à Deo, ſicut ſcriptum eſt: Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valdè, & multiplicata eſt in eo ſapientia ſuper omnes filios antiquos hominum, & ſuper omnes ſapientes Aegypti.* Quòd ſi certè roborare poterimus, Salomonem eum eſſe, à quo dimanarint ſcientiarum notitiæ ad reliquas gentes, expeditum fuerit intuliſſe, & eius lucubrationes, fuiſſe omnium vetuſtiſſimas, à quibus, nimirum, cæteri deſumpſere mortales. Atque antequam hanc aggrediamur prouinciam, neceſſum fuerit omnino ſtatuiſſe, ab Hebræis deriuata fuiſſe artium & diſciplinarum lumina ad profanas nationes; ex quibus & Chaldæi, & Phœnices, & Ægyptij, & tota Græcia ſuffurata ſit tantam & in verſibus, & in eloquutione, & in Dialecticis, cæteriſque Facultatibus, in quibus eruditio cernitur, ſupellectilem. Sunt autem huius pronunciati abundantiſſimi vindices, Clemens Alexandrinus Stromatum lib. 1. Origenes lib. 4. contra Celſum: Cyrillus lib. 1. contra Iulianum: Ioſephus aduerſus Appionem: Euſebius de præparatione euangelica lib. 9. cap. 3. Nicænus in vita Moyſis: Tertullianus Apologetici cap. 19. & 47. Theodoretus lib. 2. de principijs: Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 28. & lib. 18. de Ciuitate, cap. 37. Ambroſius libro de bono mortis, cap. 5. & ſerm. 18. in Pſalm. 118. Nicephorus lib. 4. cap. 4. quorum verba ad longum referunt hoc de argumento tractantes, Pererius diſput. 7. & 8. in cap. 2. Exodi: Seranus prolegomenis bibliacis, cap. 16. quæſt. 2. Poſſeuinus Bibliothecæ lib. 2. cap. 4. & lib. 12. tract. 2. cap. 2. Mendoça tom. 1. in 1. Regum, ſect. procemiali 2. num. 12. Salianus tom. 2. anno mundi 1470. num. 5. Tuffus Prologo Eccleſiaſtici, ad illud: *Perueni in Aegyptum*, &c. Iacobus Pontanus Philocaliæ lib. 1. cap. 1. Ludouicus Chryſolius Myſtagogi lib. 2. cap. 14. ſect. 1. Maximilianus Sandæus in ſuo Grammatico profano, commentatione ſecunda: & præter hos noſtros Rutilius Benzonius lib. 1. in *Magnificat*, cap. 3. Leo Caſtrenſis ad illud cap. 40. Iſaïæ: *Quoniam completa eſt malitia*, &c. Ioannes Goropius Becanus Gallicorum lib. 4. & Hiſpanicorum libro 5. Franciſcus Fernandez de Cordoua in Didaſcalia multiplici, c. 19.

Ex Moyſis voluminibus tranſtulerunt multa gentium ſapientes: an ille ſcientiarum Anteſignanus.
Euſeb.

16. Sed, quid ex his in fauorem Salomonis? Imò contra eum omnia: nam, vt ad Hebræos referenda ſit gloria literaturæ, & inuentio diſciplinarum, penes Moyſem erit honor, non apud Salomonem. Sanè Euſebius lib. 9. de præparatione euangelica, c. 4. *Nunc Eupolemum de Moyſe audiamus* (inquit,) *ait enim, ſapientiſſimum hominem Moyſem fuiſſe, et literas Iudæis primum tradidiſſe, et à Iudæis Phœnices accepiſſe; Græcos verò à Phœnicibus. Artapanus autẽ Meris Chenephri Regis Aegy-*

ptiorum

ptiorum filiam ait, puerum, quoniam ipſa non pareret, Iudæi adoptaſſe, quem Iudæi Moyſem, inquit, Græci Muſæum appellant, cuius doctrina multa Orpheus didicit. Et lib. 10. c. 5. ad longum probat, Moyſem cæteris antiquiorem, à quo ſcientias deprompſerint: *Ita notabilia geſta* (ait) *mirabiliaque Græcorum, ſiue vera, ſiue falſa, poſt Moyſem fuiſſe comperiuntur.* Et deinde: *Quare omnibus Dijs, ac Heroibus Græcorum multò vetuſtior Moyſes inuenitur; & oportet ſeniori, à quo iuniores hauſerunt, multo magis credere: non enim Homero ſolummodo Moyſes ſuperior, verùm etiam omnibus, qui aliquid apud Græcos ſcripſere.* Et de demonſtratione euangelica lib. 5. in præfatione: *Neque igitur illa Prophetis Hebræorum comparare fas eſt, quoniam primus initiator ac Theologus extitit Moyſes.* Loquutus autem fuerat per comparationem de Gentium Sapientibus. Clemens Stromateus libro 1. Stromatum, eadem ex Eupolemo recenſet, quæ Euſebium attuliſſe oſtendimus. Iuſtinus Apologia 2. pro Chriſtianis: *Enimuerò & à noſtris Doctoribus Platonem accepiſſe intelligatis, quod dixit, Deum materia informi verſa mundum creaſſe. Verba ipſa, prout concepta ſunt, primi, vt diximus, Prophetæ, & omnibus Græcis Scriptoribus vetuſtioris Moſæ, audita.* Cyrillus lib. 1. contra Iulianum, prope initium, cùm demonſtret, Moyſem omnibus externis Philoſophis, & Poëtis antiquiorem, ſubdit: *Multa ex illius libris furatos eſſe, & ſuis inſeruiſſe; quamuis non vſquequaque ſanè.* Theodoretus lib. 2. de principijs; *Cur non, quæſo, his omnibus relictis, ad Moyſem, Oceanum Theologiæ, tranſimus, à quo, vt poeticè dicam, flumij omnes, & maria omnia deriuantur? Illinc enim & Anaxagoras, & Pythagoras, Platoque poſt eos, parua quædam veritatis lumina, quædamque initia deſumpſerunt: Socrates quoque, qui Archelao, Anaxagoraq; conuixit, ab eis didicit, quæcunque de Deo alijs ipſe tradidit.* Theophilus Patriarcha Antiochenus libro 3. prope finem: *Apparet quoque* (inquit) *non ſolum Moyſem, ſed & reliquos Prophetas vetuſtiores eſſe omnibus profanis Scriptoribus.* Taſſianus Aſſyrius tom. 4. Bibliothecæ 5. editionis, oratione contra Græcos, iuxta calcem: *Sic iam apparet ex prædictis, quòd Moyſes priſcis Heroibus antiquior ſit, & ex bellorum temporibus, quòd Gentilium etiam Dæmonum ætatem præceſſerit: & æquum eſt, vt ætati maiori fides habeatur potiùs, quàm Græcis, qui illius dogmata non rectè intellecta à fonte hauſerunt: multi nanque Græcorum Sophiſtæ curioſitate quadam inducti, quæcunque à Moyſe, & ſimilibus ei ſapientibus viris didicerunt, deprauare, & ſecus efferre conantur: partim, vt ipſi proprium aliquid promere videantur; partim, vt ea, quæ non intelligunt, ficta quadam ſermonis compoſitione velantes, veritatem ſuis commentis vitient.* Denique concipiamus & ab alijs Prophetis nonnulla accepiſſe Gentes: ſed & ipſi Prophetæ à Moyſe receperunt. Quare Magnus Antonius epiſtol. 5. ad Fratres Arſenoïtas: *Adhuc inſuper* (ait) *& omnis Prophetarum chorus ædificauerunt ſupra fundamentum Moyſis.* Moyſes igitur, quando fundamentum; & primus, & antiquiſſimus eſt, cui debentur vniuerſa, ac proinde ſcientiarum Patriarcham agnouiſſe oportebat.

Clem. Alex. — Iuſtin. — Cyrill. — Theod. — Theoph. Antioch. — Taſſian. Aſſyr. — Ant. Mag.

17. Eiuſce rei non obſcura indicia, quòd quæ leguntur apud ethnicam Muſam proportionem habentia cum ſacris myſterijs, ea potiſſimùm ex Moyſis Hiſtoria decerpta fuerint. Videre poterit lector non pauca, quæ Guillelmus Hammerus explanationi in Geneſim admiſcuit, ſuppeditatque Naſo bonam partem 1. Metamorphoſeon. Sed legendus erit in primis Fulgentius Mythologus; nunc contenti erimus vno, aut altero Ouidiano carmine, qui de Baccho tertio Faſtorum:

Hammer.; Noe plura geſta ad Bacchum tranſlata à Poetis.

Ante tuos ortus aræ ſine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant Gange, totoque Oriente ſubacto
Primitias magno ſuppoſuiſſe Ioui.
Cinnama tu primus, captiuaque thura dediſti,
Deque triumphato viſcera toſta boue. Ouid.

Putat igitur Goropius Becanus lib. 4. Gallicorum, his verſibus alludi ad ſacrificium à Noë oblatum poſt cataclyſmum Geneſ. cap. 8. verſ. 20. *Aedificauit autem Noë altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis, obtulit holocauſtum ſuper altare; odoratuſque eſt Dominus odorem ſuauitatis.* Sanè & Natalis Comes Mythologiæ libro 5. cap. 13. eodem metro probare nixus, Bacchum primum fuiſſe, qui altaria ſtruxerit: neque nouum eſt diluuiorum victori comparatum eſſe ob vineæ plantationem, vt monet Lactantius diuinarum Inſtitutionum libro 2. cap. 14. Equidem & ad Ianum transferri eadem valeant: nam hoc adumbratur Noë ex iudicio eruditiorum; aduertit Roſinus lib. 2. Antiquit. Romanarum, cap. 3. atque iſtud ſignificari, cùm biceps pingitur; vt qui & præterita, & ventura aſpicere meruit; ſcilicet, fuit duorum ſæculorum colonus, & eius quod inundantiam anteceſſit, & ſubſequuti. Vidit Boldue, & annotauit lib. 2. de Eccleſia ante legem, cap. 7. Vini etiam repertor, & qui aras primus fabricauit, vti Quintus Fabius pictor memorat lib. 1. de aureo ſæculo: *Et ob id* (inquit,) *& in omni ſacrificio perpetua præfatio præmittitur, farque illi, ac vinum primo prælibatur.* Sed pergit Becanus lib. 6. Hiſpanicorum plures ex Naſone verſus depromere; ſic autem rurſum cantat in primo de Arte:

Gen 8. — Nat. Com. — Lactant. — Roſin. — Boldue. — Quin. Fab. — Gorop. Bec.

Dicitur Aegyptus caruiſſe iuuantibus arua
Imbribus, atque annos ſicca fuiſſe nouem.
Cùm Thraſius Buſiren adit, monſtratque piari
Hoſpitis effuſo ſanguine poſſe Iouem.
Illi Buſiris: Fies Iouis hoſtia primus;
Inquit, & Ægypto tu dabis hoſpes aquam. Ouid.

Ac quanquam non omnia quadrent in Ioſephi Hiſtoriam; neque enim fuere nouem ſterilitatis anni: at docuimus n. 16. ex Patribus, in more extitiſſe Ethnicis, vt commentis quibuſdam reſpergerent Bibliorum narrationes. Sanè quemadmodum ea, quæ de ſiccitate pars eſt metri, ad famem valeat referri, quæ per ſeptennium vexauit: ſic reliqua interpretari poſſint de Pharaonis tyrannide, & ſæuitia in populum Hebræorum, qui velut hoſpes in Ægypto ad tempus ſolùm permanſurus, abiturus tandem in promiſſam tellurem fluentem lacte & melle, & fuit ad inſtar Herculis Moyſes, à quo Buſiris, Pharao, nempe, deuictus fuit, deturbante Numine, propter ſeruum ſuum, in profundum, equum, & aſcenſorem. Atque his alia plura æqualia ſunt, de quibus idem Goropius libris originum Antuerpianarum, quos Chronia intitulauit, quarto præſertim volumine: inde & Elyſia prata ſemper amœna apud Poetas, & Deucalionis imbres, de quibus noſter Roa lib. 5. ſingularium, cap. 6. 7. 8. Mehercule de cataclyſmo pulchrum illud in Plutarcho, Opere de ſolertia animalium, ad medium: *Sanè, qui fabulas narrant, aiunt columbam à Deucalione ex arca emiſſam, Deucalioni certum indicium dediſſe tempeſtatis, cùm rurſus ingrederetur; ſerenitatis, cùm auolaſſet.* Quæ nemo non continuò inſpiciat,

Alluſio ad Ioſephi apud Aegyptum geſta, ex fabula Buſiris. — Ethnici Bibliorum narrationes commentis aſpergebant. — Gorop. — Roa. — Plutarch. Fictiones de Paradiſo, de columba Noe, de ligno vitæ.

Digitized by Google

ſpiciat, quantam habeant cognationem cum iјs, quæ Geneſeos liber repræſentat. Atque, quòd aut nectar, & ambroſiam finxerint Heſiodus, & alij, & neſcio quam herbam Moly, qua Deorum iuuentus immarceſſibilis conſeruaretur, Pererius arbitratur ad lignum vitæ reſpexiſſe lib. 3. in Geneſim quæſtione 5. n. 79. qui, & an in Deorum numerum relatus ſit Noë ob præſtita mortalibus beneficia, ex Beroſo Anniano tranſcribit libro 14. in Geneſim, nu. 206. quod actitat etiam Bolduc loco eodem paulò anteà recenſito.

Perer. — Moly herba qualis? — Beroſ. — Bolduc.

18. Vides igitur, quanta ex Moſaïco penu ſuffurati ſint Gentilium Sapientes; nimirum, quòd huius doctrinam, & ſummam eruditionem præ omnium hominum ingenio, & ſcientia colerent; & ne inter ipſos Hebræos quiſquam haberetur, qui illorum iudicio ad tam conſummatam peritiam aſcendiſſet. Quare vereor ſanè, ne & hic ſit, quem Latinus Vates Æneidos 6. tantùm celebret, & vniuerſo Doctorum cœtui apud iucundam patriam anteferat, inquiens:

Moyſes ſignificatus Aen. ſexto libro.

Muſæum ante omnes: mediũ nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris extantem ſuſpicit altis

Quem ad locum demirantur noſtri Zerda, atque Pontanus, quamobrem Homerum ſuppreſſit Maro: nam huic conceſſum, vt in maiore pretio eius haberentur carmina, quàm aut Muſæi, aut Lini, aut Orphei, aut cuiuſquam alterius Græcorum Poëtarum. Aſſertor eſt Pauſanias libro 9. pagina 305. nam de Orpheo teſtatus. *At enim opinione Orpheus carminis concinnitate omnes, qui ante ipſum fuerant, longo ſuperauit interuallo.* Præcedentibus ex arte quadam comparauit, quòd Homero inferiorem arbitraretur, vt mox ſignificauit de hymnis Orphei tractaturus: *At ſunt illi* (inquit) *carminis quidem elegantia, & ornatu primi ſecundùm Homeri hymnos: at hoc illis ſanè diuinitus obtigit, vt in maiore quam illi honore ac pretio haberentur.* Quare & ab aliquibus ſuſpectus de liuore, notatuſque, vt qui ob inuidentiam egerit, Virgilius; quanquam Iulius Scaliger ob Muſæi præſtantiam factum indicare videatur Poët. lib. 5. cap. 2. eò quòd opinetur, inter Græcorum Vates palmam præripuiſſe. Verùm, quæ ſupponit Scaliger, cum iјs ſtare nequeunt depromptis nuperè ex Pauſaniæ monumentis, quibus Orpheo prima deferuntur. Atque, vt tacuiſſet Pauſanias, ipſæ de Orpheo veterum fabulationes argumentum ſuppeditaſſent: nam, quod in eius verſibus excelſum quidpiam atque ſtupendum demirati fuiſſent ſupra Poëtarum totum chorum, propterea non de Lino, aut Muſæo; ſed de ipſo commenti ſunt cantu ornos, & ſaxa trahere, feras domare, fluminibus moram imponere: iam neque propterea Latinus Vates Muſæo detulit, quia etſi non carmine præſtantior, ſed antiquitate tamen: nam ſenior illo Orpheus, quem vt Magiſtrum habuit, vt memorat Euſebius libro 10. de præparatione Euangelij, cap. 3. Taſſianus Aſſyrius oratione contra Græcos, aut etiam & præceptorem, ſimul & parentem: quod innuit Caſſiodorus libro 2. epiſtola 40. & aliqui apud Salianum tom. a. anno mundi 2786. n. 1. Quòd ſi & inuidit Maro, & Homerum obſcurare tentauit: at ineruditus liuor extitiſſet, cùm, vt aliquem præponeret, Orpheum debuerit magis anteferre ob cauſas allegatas. Quamobrem id fortaſſe veriſſimum fuerit, cùm acciperet Moyſem Poëtarum vetuſtiſſimum fuiſſe, quem & ſummopere euehérent ipſi Pagani Scriptores, vti aduertit Cyrillus libro 1. contra Iulianum, prope initium; in hunc, ex cuius fontibus cæteri ora proluerant, principatum tranſtulit. Atque ſanè oſtendimus ex Euſebio ad exordium numeri 16. Moyſem à Græcis Muſæum nuncupatum fuiſſe.

Zerda. — Pontan. — Pauſan. — Orpheus melior Poeta iјs, qui ipſum præceſſerunt. — Homerus Poetarum Orpheus: Maronis erga eum liuor. — Scalig. — Orpheus Homeri Magiſter. — Euſeb. — Taſſian. Aſſyr. — Caſſiod. — Salian. — Cyrill. — Moyſes à Græcis Muſæus nuncupatus. — Euſeb.

19. Tot igitur confluentibus non ſpernendis argumentis, quis in dubium vertat, Moyſem potiùs, quàm Salomonem ſcientiarum Antiſtitem vocandum? Verùm liberales ſimus, & Moyſem excludamus: adhuc ſuppetunt multa, quæ impediant, vt Salomon Coryphæus exiſtimetur: nam, ſi anteriora reſpiciamus tempora ea, ſcilicet, quæ Moyſis ortum præceſſerunt, inueniemus plures eximios anteceſſores, quales Ioſephus, Abraham, Noë, Seth, Enoch, & fundamentum ipſum Adamus, de quibus Iacobus Bolduc toto Opere de Eccleſia ante legem: noſtri, Tuſus ad Prologum Eccleſiaſtici: Magallanius tomo 2. in Ioſue ad caput 15. annot. 1. ſectionis 2. & cum elegantia is, à quibus alij hauſerunt, Pineda libro 3. de rebus Salomonis, cap. 17. Atque ex his poſtremi duo cum paris doctrinæ encomijs, non ſolùm in priſcis illis viguiſſe profundam quandam eruditionem; ſed etiam tranſlatam ad ſubſequutos nepotes parem ſcientiarum gloriam. Iatque deſcenſum facientes, & poſteriorum temporum facta collatione cum vetuſtiſſimis illis, vagantur pro Moyſe iuniora ſæcula. Et monet Pineda quidem, Moyſem inſtituiſſe Concilium Sanedrin ſeptuaginta duorum ſeniorum, quibus tradidit arcana Theologiæ, & Philoſophiæ: floruiſſe & cum doctrinæ magno nomine ſub Ioſua Othonielem, propterea & expugnaſſe, & donatum Cariath Sepher, id eſt, ciuitate litterarum, Ioſuë cap. 15. verſ. 16. denique & Dauidem meditantur non ita belli ſtrepitu totum diſtentum, vt non & aliquando Præceptoris ſapientiſſimi vice functus ſit, cùm Regum 2. cap. 23. verſ. 8. hauriamus: *Hæc nomina fortium Dauid. Sedens in cathedra ſapientiſſimus Princeps inter tres, ipſe eſt quaſi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno.* Tot igitur, tamque diuini Magiſtri, cùm Salomone priores fuerint, quid eſt, quòd ipſum ſcientiarum caput facere conemur, quaſi ſub ignorantia ante ipſum latuerit orbis tantis clarus luminibus.

Viri, qui doctrinarum fama ante Salomonem apud Iudæos excelluerunt. — Bolduc. — Tuſus. — Magallan. — Pineda. — Concilium Sanedrin doctorum virorum. — Othoniel, & Dauid Magiſtri in Academijs. — Ioſue 15. — 2. Reg. 23.

20. Fateor ego quidem ex Moyſis voluminibus expiſcatos Philoſophos, & Poëtas Gentium quæcunque Iudæorum arcana apud eos redolere videantur. Sed, quòd iſta hauſerint, arripuerint, Saolmoni acceptum referendum. Fuerunt quidem ſemper in populo illo viri omni doctrina inſtructiſſimi. Sed, cùm vſque ad tempora Salomonis pacem exiguam nacta eſſet eorum Reſpublica, & aut in Ægypto, aut in deſertis, aut ſub tumultibus (Philiſthæis eos affligentibus) ſemper extitiſſent, non fuit opportunitas Scholas condendi; aut, ſi quas ædificarunt, illæ, neque fama egregiæ, neque auditoribus. Salomon autem requie non minùs, quàm gaza, & ſapientia glorioſus, cùm vrbem conderet, artis miraculum, quem lateat & Academiam fabricaſſe? alioquin imperfecta nimiùm eius extitiſſent ingenij opera: quid enim ſine Lyceo Metropolis, aut quod pulchrum eius? Imò plura fuiſſe gymnaſia innuit, & ſeptem quidem, (vt non vanè dixerint, qui accommodarint ſeptem columnas, de quibus Prouerb. cap. 9. verſ. 1. quaſi gymnaſia ſeptem Academiæ fulcra,) Optatus Mileuitanus lib. 3. ad Parmenianum, prope initium: *Denique non ait*

Salomoni acceptus referenda, quæ Gentiles ex ſacræ religionis arcanis hauſerant. — Scholæ cum fama inter Iudæos à Salomone primum conditæ. — Prou. 9. — Opt. Mil.

iis

*in Sion, (*inquit;*) ſed in vna eius valle ſunt celebrata: non in illo monte Sion, quem in Syria Palaſthina à muris Hieruſalem paruus diſterminat riuus; in cuius vertice eſt non magna planities, in qua ſeptem Synagoga, vbi populus conueniens legem per Moyſem datam diſcere potuiſſet; vbi nulla lis audita eſt, nec ab aliquo celebratum iudicium, nec aliqua eſt illic ab vllo Iudice lata ſententia; quia locus erat doctrina non controuerſia; poſt doctrinam, ſi quid agendum erat, intra muros Hieruſalem agebatur, inde ſcriptum eſt in Iſaia propheta: Ex Sion prodiet lex, & verbum Domini de Hieruſalem.* Quibus verbis luculentè diſtinguit à loco forenſi, & iudiciorum litterariam palæſtram, & quidem extra muros, quoniam Muſæ ſeceſſum diligunt: prodeſt & ingenijs liberior aura, & ſyluæ, & camporum gratior aſpectus. Quare, quod de Abraham memorat Geneſ. cap. 21. verſ. 43. *Abraham verò plantauit nemus in Berſabee, & inuocauit ibi nomen Domini Dei æterni:* Quanquam & Nicolaüs, & Abulenſis perpetratum exiſtiment in hoſpitum peregrè venientium gratiam, vbi haberent quibus magis oblectarentur; ſed Targum in catena Lippomani ob Academiam quoque.

Academia Hieroſolymitana extra muros.

Geneſ. 21. Schola in valle Mambre. Abul. Lyra Targum. Lippom.

21. In hoc igitur loco Salomon non tantùm ſtudioſorum fautor & Mecœnas ampliſſimus; ſed ipſe quoque anteceſſor præclariſſimus, & docens, cuius incomparabilis ſcientiæ fama per orbem diuulgata. Veniebant, vt Regum tertius liber teſtatur, cap. 4. verſ. 34. de cunctis populis ad audiendam ſapientiam Salomonis, & ab vniuerſis Regibus terræ, qui audiebant ſapientiam eius; quæ cùm animaduerteret Optatus Mileuitanus, non inuenuſtè accommodauit Scholis Hieroſolymitanis ſermonem Iſaïæ cap. 2. verſ. 3. *Et fluent ad eum omnes Gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite, & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius; quia de Sion exibit lex, & Verbum Domini de Hieruſalem.* Nec moror, an accommodatitius ſit huius loci ſenſus relati ad Salomonem; quanquam enim principaliter ſecundùm Hiſtoriam ad Euangelium referatur, ſed poſſit quoque hiſtoricè Salomonem reſpectare, futuro pro præterito poſito, vt nonnunquam contingit ex Hebræorum vſu; ſanè comprehenſis ſimilia acciderunt docente Salomone: nam ad eum fluebant omnes gentes, & ibant populi multi, cùm, vt vidimus ex Regum libris, veniebatur de cunctis populis ad audiendam ſapientiam Salomonis. Et quid inde ſequutum? Equidem, vt *prodiret lex de Sion, et Verbum Domini de Hieruſalem;* cùm, ſcilicet, Monarcha exponente legis Moſaïcæ ſenſus, perciperetur ab exteris, & in nationibus cognoſceretur Deus Iſraël, paterentque gentium ſapientibus arcana Hebræorum: quare & poſt Salomonem floruerunt omnia doctrinarum portenta, Pythagoras, Homerus, Socrates, Heſiodus, Plato, Ariſtoteles, ſeptem Græcorum prudentes, & quicquid eximius demirata eſt vetuſtas, atque ante eum extinctum nati & Homerus, & Heſiodus. Sanè & de Canticis mutuatum Platonem ſympoſij normam Origenes Prologo 4. homiliarum inſinuat. Ambroſius autem de anima, quæ in hoc Epithalamio deſcribitur, libro de bono mortis, cap. 5. *Ideoque hæc anima habens gratiam ſuorum vberum ingreditur in hortos, et inueniens illic ſponſum ſedentem, et diſputantem cum amicis, ait: Qui ſedes in hortis, vocem tuam inſinua mihi. Hinc hortum illum Plato ſibi compoſuit, quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit: Iouem enim, & Deum, & mentem totius mundi dixit: in hunc introiſſe animam, quam Venerem nuncupat, vt ſeſe abundantia, & diuitijs horti repleret, in quo repletus potu iaceret, purum qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum compoſuit, eò quòd anima Deo adhærens, in hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia diuerſarum virtutum, floreſque ſermonum.* Ab eoque ſuffuratum Theocritum, Epithalamica, præſertim, adnotarunt Franciſcus Moncæus lib. 2. lucubrationum in Cantica, lucubrat. 1. noſter Sanctius prolegom. 5. in Cantica. Ergo Salomon is fuit, qui primus Academiæ perfectam ideam compoſuit; qui tradita ſcientiarum initia, aut Abrahamo, aut à Moyſe, aut à Dauide auxit mirificè, ſupra modum diſtendit & amplificauit; primus, quem de aureo throno explanantem Deuteronomia, cæremonias, ritus, parœmias, Cantica tradentem, non ſolùm domeſtici auditores attento corde auſcultauere, ſed exteri quoque ab vltimis terræ finibus accerſiti; qui ad lares reuerſi antiquos, docuere contribules de ijſdem, & gymnaſij modum imitati ſunt. Atque iſta, quæ de Salomone à nobis aſſeuerata ſunt, quoad enarratorum ſubſtantiam, & animam, placuere anteà Pinedæ, & Magallano locis ſuperiùs, numer. 19. commonſtratis placuitque noſtro Chryſolio Myſtagogi alias citato lib. 2. cap. 14. ſect. 1.

Regula: Futurũ pro præterito.

Salomone Plato, Theocritus & alij normã ſumpſerunt operũ ſuorum.

Orig. Ambr.

Salomon quo poſito Doctorũ antiquiſſimus, & gymnaſiorum primus fundator?

Moncæus. Sanch.

Pineda. Magall. Chryſol.

Salomon ipſe docebat in Lyceo Hieroſolymitano. 3. Reg. 4. Iſai. 2.

Sheriogi Anteloq. in Cant.

22. Iam, ſi eum his coniungamus ſcripturarum vſum eſſe, profanæ quoque litteraturæ, initia rerum non tam illis accommodaſſe, qui vtcunque cœperint, quàm ijs, qui adornauerint inſigni & egregio incremento; erit, vt ſaluare valeamus id, in quod tendit omnis noſtra hæc diſputatio; nimirum, Salomonem doctrinarum Principem habendum, & à quo cæteri hauſerint; ac proinde Epithalamium ritè nuncupatum Canticum Canticorum; ideo, quoniam primum carmen ſit, & exemplar, à quo deriuata ſunt magna vniuerſa, & æſtimanda in cæterorum Poëtarum monumentis, quin & ſanctioribus Philoſophorum adytis, quando & Plato, quem illi diuiniſſimum appellare non ſunt veriti, hinc deprompſerit Theologiæ ſuæ medullam. Ex ſacris plurima congeram exempla vindicijs Parthenicis excurſu 4. numer. 83. modò de profanis illud Virgilianum:

Regula: Auctor non tam dicitur is, qui cœpit, quàm, qui amplificauit.

Tunc Rex Euander Romanæ conditor arcis.

Quid autem tam vulgare, quàm Romam à Romulo erectam eſſe, à quo & nomen acceperit? Sed quidem Euander, qui ante Romulum vixit, fundamenta oppidi iecit: quia verò Romulus poſteà amplificauit, ac perpoliuit, ſingularemque gloriam accreuit priori fabricæ rudi, & imperfectæ; ideò hic abſolutè Auctor nominari meruit. Sed, quid peregrina venamur exempla, cùm ante oculos iaceant, & Homerus, & Virgilius, & Ariſtoteles, & Cicero, & alij ſimiles? Nam ante hos omnes mundus & Poëtas vidit, & Dialecticos, & Oratores; & tamen illi vocantur ore pleno talium ſcientiarum organa celebratiſſima, à quibus reliquos diſcere præſtet, ad quorum imaginem efformandus ſit, quiſquis excellere deſideret. Quamobrem vetuſtioribus palmam præripuerint? niſi, quoniam, quæ ab illis anguſtè inchoata ſunt, hi ad iuſtam pulchritudinem attulere? Quare, cùm Salomon fuerit, qui Scholas, & gymnaſia aptè diſpoſuerit, qui ſcientias cum ordine, & methodo tradiderit, qui diſcentes habuit omnium nationum incolas, à quo proſeminata ſunt, quicquid in publicum extraxere Philoſophi, & Poëtæ orbis celeberrimi; is

Virgil.

præ vniuerſis doctrinarum Anteſignanus nominandus, & hoc eius Canticum, Opus omnium abſolutiſſimùm. Eo igitur modo, quo Salomon primus, & antiquior in diſciplinis inueniendis, & eius Epithalamium primum, antiquiſſimumque carmen; nam, quantùm ipſe reliquos ſcientiarum inuentores ſuperat, tantum eius Canticum vincit cætera omnia Cantica.

SECTIO III.

An Canticum Canticorum ob vaticinij excellentiam? Num inter veteris Inſtrumenti Prophetas maximus Salomon?

23. Regula: Geminatio vocabuli ſingulare aliquid denotans. Hieron.

FATENTVR quidem omnes, ex conduplicatione vocabuli, altero in recto poſito, altero in gignendi caſu, ſecundùm Hebræorum vſum, eximium quidpiam præſignificari. Hieronymus ad cap. 27. Ezechielis, in illud: *Byſſus varia de Aegypto, &c. Quomodo* (inquit) *dicitur Canticum Canticorum, & ſæculum ſæculorum, & opera operum: vt Canticum maius alijs Canticis: ſic & ſæculum prolixius alijs ſæculis, opuſque cæteris operibus vtilius.* Suppeditabunt exemplorum copiam

Martinez. Ribera.

Martinez hypotypoſeon libro 5. cap. 7. Ribera in cap. 1. Oſeæ, numer. 28. & Hymenæi Explanatores communiter in Prolusionibus. Sic

Cantacuz.

interpretatus olim Matthæus Cantacuzenus, Græcorum Rex ad verſ. 1. cap. 1. Canticorum, inquiens: *Canticum Canticorum eximius eſt ac præſtans Deo dictus Hymnus, quo cæteros exſuperat.*

Phil. Abb. Toſtat.

Philippus Abbas in titulum Canticorum: *Sicut enim, & Sancta Sanctorum, & Sabbatha Sabbathorum, ſuper ſancta, & Sabbatha eminentius efferuntur, & ſæcula ſæculorum dignitate, & gloria ſæculis præferuntur; ita cùm ſit in veterum Scripturis multa commendatio Canticorum; amplius quid, & longè ſacratius ſpondent, & continent Cantica Canticorum.* Abulenſis quæſt. 29. in cap. 4. Numerorum: *Et dicuntur Sancta Sanctorum ad notandum ſanctitatem excellentia; ſicut dicimus Cantica Canticorum, vel flos florum.* Verùm, cùm apud omnes conſtans ſit, eminentiam aliquam eo dicendi more ſignificatam, ſed aliter tamen hi, atque illi explanant: quibuſdam enim viſum, comparationem fieri cum iis carminibus ſolùm, ipſe quæ Salomon compoſuerit; alij amplificant, & dilatant ad omnia quæcunque in priſtino Fœdere leguntur Cantica: neque his contenti terminis, vt qui anguſti videantur, nonnulli ad totum corpus antiqui Inſtrumenti extendunt; & hi certè & vetuſtate, & doctrina, & auctoritatis, atque ſanctitudinis notis, reliquis præſtant. Neque ſanè priores illi horum iudicium refutant: obiter ſolùm loquuntur indiſcuſſæ controuerſiæ anima. Et quoniam ea nobis ſententia ad commendationem Hymenæi (pro qua decertare æquum eſt) perquàm neceſſaria, quæ biblicis omnibus antefert libris veteris Scripturæ, producamus de grauiſſimis Patribus, & optimorum Interpretum fideiuſſores aliquos.

24. Canticũ Canticorum præſtantius omnibus libris veteris Inſtrumenti. Orig.

Ducatu fruatur Origenes Prologo quatuor homiliarum: *Videntur enim* (aſſerit) *cætera Cantica paruula adhuc ſponſa, & quæ nondum veſtibula maturæ ætatis ingreſſa ſit: hoc verò Canticum adultæ etiam valdè robuſtæ, & quæ capax ſit iam virilis potentiæ, perfectique myſterij decantari videtur, ſecundum quod dicitur de ipſa; quia vna ſit perfecta columba: quaſi perfecta; ergo & perfecti viri ſponſa perfecta ſuſcepit verba doctrinæ.* Quibus planè verbis Origenes innuit, tantum vincere hoc Canticum reliqua, quantùm ſuperant, quæ à viris addiſcuntur omnibus abſolutæ numeris diſciplinæ, Grammaticæ crepundia, quæ pueri repetunt. Sed altiſſima ſunt, quæ Euſebius

Euſeb.

Pamphili ſubminiſtrat procemio in Cantica, quæ & leguntur in Athanaſiana Synopſi: *Alij verò futura prædicunt, vt Moyſes, cum dicit: Prophetam ſuſcitabit vobis Dominus. & Iſaias: Ecce Virgo in vtero habebit. & alius futura alia prædicit, pro Spiritus gratia; & hæc ipſa dicentibus promiſſus adhuc ille expectabatur Dominus: at vbi venit, deſierunt Prophetæ. Et hæc quidem omnia, ac cætera Cantica fuere, quæ de futuro cecinerunt Saluatore: at Canticum iſtud Canticorum non Prophetarum more decantatum eſt, neque prænunciat quidquam: ſed quem alij venturum prænunciabant, hunc iam veluti præſentem, & carne iam indutum digito præmonſtrat.* Et infra: *Rurſus, quemadmodum demonſtrante Ioanne Agnum, lex & Prophetæ vſque ad Ioannem fuere: ita quæ in hoc Cantico Canticorum adnotantur, finis ſunt omnium, quæ in vniuerſa Scriptura ſignificantur.* Ac certè quando Præcurſori Baptiſtæ comparauerit: vt, quemadmodum illi conceſſum non ſolùm de Chriſto prædicere, ſed eum intueri, & coram habere; ac proinde vocatus ſit Matthæi cap. 11. pluſquàm Propheta, vt interpretantur Auguſtinus, Hieronymus, Hilarius, & alij apud Suarez tom. 2. in tertiam partem, diſputatione 24. ſect. 5. ita cùm & Salomon velut præſentem habuerit Seruatorem ex mente Euſebij, ipſe quoque inſtar Ioannis pluſquàm Propheta nominari valeat. Neque noſtra hæc cogitatio, ſed Canticorum recentis egregij Interpretis Coſmæ Damiani Hortulani, qui Iſagogæ in Cantica initio, poſt relatum Euſebij teſtimonium: *Quibus ego rectè mihi videor poſſe addere* (inquit,) *quia, ſicut Ioannes dictus eſt à Chriſto pluſquam Propheta, & ab eodem tanquam Prophetarum ſummus eſt commendatus; propterea quod, cùm reliqui omnes Prophetæ venturum prædixiſſent, ille præſentem demonſtrauit: ſic & hoc pluſquam Canticum ſit, hoc eſt, præſtantiſſimum omnium Canticorum; quod, quem reliqua etiam Cantica venturum cecinerunt; hoc iam veniſſe canat, præſentem mundo celebret, atque ideò dictum ſit Canticum Canticorum.*

Salomon vſ Ioannes Baptiſta pluſquàm Propheta. Matth. 11. Auguſt. Hieron. Suarez. Coſm. Dam.

Salomonis de Chriſto prophetia euidens.

Si tamen, ſeu Euſebij, ſiue Athanaſij dictum ex Scholarum rigore premere cupiamus, cùm Salomon Chriſtum intellectualiter præſentem haberet; neque vt Ioannes, quia nondum carnem aſſumpſerat; puto quidem indicare propheticæ cognitionis præſtantiam; vt, nimirum, futura non ſit contemplatus obſcurè ad morem aliorum vaticinantium Salomon; ſed notitia clara, & euidenti, quando prophetiæ naturæ eiuſmodi non repugnet ſplendor, vt docet P. Suarez de fide, diſput. 8. ſect. 5. num. 5.

Suarez.

25. Regula: Carnis, & corporis pro humanitate tota.

Pergit Euſebius; *Et alij quidem Scripturæ libri de Saluatore verba faciunt: verùm interdum alia quædam alij denunciant: liber autem hic vnum coniugium verbi canit, & corporis.* Significat per corpus humanitatem, vt & Ioannes loquitur exordio Euangelij: *Et Verbum caro factum eſt*, quod & præter materiam vniuit animam inſuper ſibimet. Neque modica hæc laudatio, vt cùm alia vaticinia de Hebræorum Republica tractent,

de

de bellis, de matrimonijs, de ſupplicijs; Salomon totus euangelicus, nihil pertractet, niſi de homine cum Deitate, & catholicæ Eccleſiæ ſpirituali decore. Itaque certè obiectum illius longè nobilius, quoniam omninò orthodoxa attingit tempora, illa & in Synagogam feruntur; ſicut nobilior habitus mentis eſt, qui in Deum ſolum, & adæquatè, velut in formalem terminum dirigitur, quam qui in Deum ſimul & creaturam, vtroq; conſtituente obiectum formale partiale. Illud quoque ab eodem egregiè pronunciatum: *Quia ea, quæ in hoc Cantico ſignificantur, eadem ipſa, tum in Prophetis, tum in cæteris Scripturis, ſparſim & intrinſecè probata deprehenduntur*. Eſt igitur Canticum Canticorum Breuiarium, & collectio eorum omnium, quæ in cæteris Scripturarum partibus diſperguntur, ac proinde excellentiſſima Bibliorum portio: vt, quemadmodum Numinis perfectionem commendat ſingulariter, quoniam in plurimis creaturarum diuiſa, adunata habeat: ſic in multis ſacrorum voluminum diſſeminata, colligat Epithalamium Salomonis. Itaque aliæ Inſtrumenti partes ex obiecto ipſæ ſe vincunt, quòd hæc de Chriſti ortu narret, illa de paſſione, iſta de triumpho, & anaſtaſi; quemadmodum in Theologia, alia de incarnato Deo, alia de creante, alia de eo quoad ſe & intrinſecas perfectiones diſputatio: verùm Canticorum liber omnium diuitias & gloriam vnus poſſidet: quo quid eſſe valeat ſublimius? At intuere etiamnum grandiora: nam, vt concedamus, in Pſalmis Dauidicis, aut Iſaiâ comprehendi omnes Eccleſiæ Catholicæ euentus; ſed non in his filum continuè deductum: apparent citò hiatus, & intermiſcentur de Hebræorum Republica multa: verum in hoc admirando Carmine nihil eiuſmodi; totum ſibi vendicat iunior Eccleſia; & neque perturbatur ordo, ſed omnia ſibi aptè & reſpondent, & ſuccedunt: oſtendimus Anteloquio 3. ad longum, Sectione 2. & tertia Subſectione Sectionis 4. Afferamus huius encomij alios præter Euſebium teſtes. Aponius lib. 1. in Cantica: *Quæ in alijs Prophetis Spiritus ſanctus diſperſe de hac coniunctione*, (Chriſti, nempe, & Eccleſiæ) *loquutus eſt, nunc in hoc Cantico ore ſapientiſſimi Salomonis, euidenter compoſuiſſe docetur*. Dionyſius Carthuſianus Prœmio in Cantica, vocari Canticum Canticorum affirmat, *propter eminentiam ſuæ compendioſitatis*: nimirum, quòd talis Epitoma ſit, tam excellens, qualem nos depinximus. Iacobus de Valentia præfatione in Cantica: *Et ideo iſte libellus redditur difficilior ad intelligendum, eo quòd omnia, quæ ſcripta ſunt in vtroque Teſtamento de Chriſto, & Eccleſia, & omnia, quæ Dauid cantauit in centum & quinquaginta Pſalmis, voluit Salomon complecti in hoc libello ſub metaphora*. Coſmas Damianus Hortulanus: *Materiam præterea ſubindicamus eſſe mutuum amorem Sponſi, & Sponſæ, nempe, Chriſti, & Eccleſiæ, legitimamque coniunctionem, & vniuerſa denique myſteria, quæ apertiùs in Euangelio, Actis Apoſtolorum, Epiſtolis apoſtolicis, & Ioannis Apocalypſi de hoc Sacramento reuelata ſunt, in veteri Teſtamēto adumbrata, quem codicem vtriuſque Teſtamenti Epitomen eſſe exiſtimamus*.

Obiectum Cantici Canticorum nobilius obiectis aliorum librorum veteris Fœderis.

Canticum Canticorum Breuiarium, & collectio eorum omnium, quæ in toto veteri diſperſa Inſtrumento.

Cantici Canticorum filum continuatum, & de ſola Catholica Eccleſia ſecùs atque in alijs priſcæ legis vaticinationibus.

Apon.

Carthuſ.

Valentia.

Coſm. Dam.

Canticum Canticorum vtriuſque Fœderis epitoma.

26. Verum, inexpenſam præterire non eſt æquum illam Euſebij gnomen: *Ita, quæ in in hoc Cantico Canticorum adnotantur, finis ſunt omnium, quæ in vniuerſa diuina Scriptura ſignificantur*. Quibus cognata apud Theodoretum in verſum 1. Canticorum: *Hac de cauſa* (ait) *Canticum Canticorum hic liber inſcribitur; quoniam reliqua Cantica propter hoc Canticum facta ſunt, & ad hoc illa perducunt*. Equidem in vnaquaque ſcientia, cum multa reperiantur obiecta, quæ illa formaliter, & propter ſe (vt dicunt) reſpiciat; tum vnum conſueuit eſſe obiectum præſtantius: eſt autem eiuſmodi, quod attributionis vocant; tanquam ſcopus & finis, in quem cætera collimant; eò quod ſint, aut partes ipſum componentes, aut cauſæ, aut effectus, & proprietates, qualem putant eſſe in dialecticis multi demonſtrationem, & in theologicis eſt Deus; ita igitur pars Scripturarum, quæ eſt velut ſubiectum attributionis, (ſignifico autem vetus Inſtrumentum,) liber Canticorum eſt: quoniam, vt dicebat Theodoretus, *Reliqua Cantica propter hoc facta ſunt, & ad hoc illa perducunt*. & vt dicebat Euſebius: *Finis ſunt omnium, quæ in vniuerſa Scriptura ſignificantur*. Huiuſmodi autem ſunt conditiones, ex quibus attributionis obiectum formari conſueuit. Quod ſi cui nimium id videatur, audiat rurſum loquentem Aponium lib. 1. in Cantica, & ſtupeſcat: *Quod Canticum* (inquit) *ita intelligitur omnibus præcellere Canticis, ſicut Dominus noſter aſſumptus homo Apoſtolis, Patriarchis, vel Prophetis, aut quæcunque illa ſunt cæleſtium poteſtates: vt ſicut Rex Regum, & Dominus dominantium eſt Chriſtus: ita & Canticum Canticorum ſuper omnia Cantica, quæ à Prophetis cantata ſunt, tituletur*. Ad quæ eadem alludere viſus Bernardus ſermone 1. in Cantica, dicens: *Igitur pro ſui excellentia reor nuptiale hoc carmen huiuſmodi titulo præſignitum, vt meritò Cantica Canticorum ſingulariter appelletur: ſicut is quoque, cui canitur ſingulariter, eſt dictus Rex Regum, & Dominus dominantium*. Sed, cùm hæc nimia eſſe videantur, vt tantùm reliqua vincant Cantica, quantum ſuperat Chriſtus Apoſtolos, Patriarchas, vel Prophetas; tamen & vltrà progreſſus quodammodo Nicænus: quidni enim vltrà, cùm & Iſaiam, & Dauidem, quibus Euangelium ob oculos tantùm, excedere affirmat, quantùm penè & profana Cantica. Eius verba, quæ piè tamen conſtruenda, ex homil. 1. ſunt: *Quomodo enim in Sancto Sanctorum docemur quandam abundātiam, per hanc vocem ſuperlatiuam: ita etiam per Canticum Canticorum, myſteria myſteriorum nos docere profitetur ſublimis oratio: nam, cùm multa ſit diuinitus inſpirata doctrina Canticorum, per quæ à magno Dauid, & Iſaia, & Moyſe, & multis alijs, docemur magnas de Deo intelligentias: hoc diſcimus ab hac inſcriptione, quòd quantùm à Canticis externa ſapientia diſtant Cantica Canticorum, tantùm ſuperat Canticum Sanctorum myſterium, quod eſt in Cantica Canticorum*.

Canticum Canticorum ſubiectum attributionis veteris Scripturæ.

Theodor.

Apon.

Bernard.

Nicen.

Canticum Canticorum, quantū vincat alias prophetias?

Nec vero contemnenda vllo modo ſunt, quæ aut Nazianzenus Gregorius ſenſit de noſtro Hymenæo, aut Philo, Carpathiorum Antiſtes, & Prologus, vel Diui Gregorij Papæ, vel Richardi Victorini: ex quibus Nazianzenus oratione quadrageſima in ſanctum Baptiſma, ad initium: *Vt enim quædam Sancta Sanctorum vocantur, & Cantica Canticorum, quòd, ſcilicet, latiùs pateant, ac plura complectantur, præcipuamque dignitatem habeant*. Animaduertis, quàm floridè dixit Theologus, quanquam mole, & verſuum numeris breuis, atque exigua cantilena Salomonis; tamen latiùs patere, ac plura complecti: nempe, quod ea legis gratiæ arcana comprehendat, alios quæ latuerint vaticinantes. Subijciamus Philonem Carpathium ad exordium Canticorum: *Nam, vt olim Sancta Sanctorum, maiora quædam cæteris, & ſacratiora myſteria, occultum quendam honorem præ ſe ferebant; hæc enim ſummo Sacerdoti ſemel in anno in-* 27.

Nazianz.

Phil. Carp.

gredi licebat: ſic & Canticum Canticorum ſpiritalem, & profundiſſimum ex omnibus ſacramentis, abditiſſimumq́; ſenſum totius ſacræ paginæ continere videtur: & vt Sabbatha Sabbathorum, maiorem quidem futuræ felicitatis lætitiam, quam ex præſentibus bonis eſſe poteſt, myſticè declarant; ita & hæc Cantica Canticorum ad maiorem quandam, atque penitiorem ſpiritalem intelligentiam præ cæteris ſacris Scripturis omnibus interpretantes acceſſuros admonet. Neque ſanè hac maiorem laudem Canticorum ſtudioſiſſimus exoptare valeat: quid enim deſiderandum prætereà, ſi profundiſſimus, abditiſſimuſque totius Scripturæ ſenſus, is, qui lateat in Salomonis nuptiali metro? Et quoniam Philonis iudicio ſimilis eſt opinatio Prologi, aut Gregorij Romani, aut Richardi Victorini, vt qui dicant Epithalamio iſto abſcondi, quod magè ſecretum eſt, quod præ reliquis abſtruſum, &

Greg. Pap.

ſacratius. Ponamus ipſorum ſententiam: *Sicut enim in veteri Teſtamento alia ſunt ſancta, alia Sãcta Sanctorum, alia Sabbatha Sabbathorum: ita in Scriptura alia ſunt Cantica, alia Cantica Canticorum. Sancta erant, quæ in templo exteriùs agebantur: Sabbatha erant, quæ in ſingulis hebdomadis celebrabantur: ſed Sancta Sanctorum ſecretiori quadam veneratione ſuſcipiebantur; & Sabbatha Sabbathorum non niſi in ſummis Feſtiuitatibus colebantur: ita Cantica Canticorum ſecretum & quoddam ſolemne interius eſt, quod ſecretum in occultis intelligentijs penetratur.* Adiungamus duos ex re-

Cyp. Ciſt.

centioribus, Cyprianum Ciſtercienſem, qui præfatione in Cantica ait, *Plenum illud & graue carmen Canticum Canticorum appellari: quoniam & rerum magnitudine, & ſublimitate, tum etiam figura dicendi, & ſelectione verborum cæteris eſſet carminibus præferendum.* Hieronymum Almonacy-

Almonac.

rium Prooemio in Cant. *Dicitur*, inquit, *Canticũ Canticorum: quia cætera Cantica præcedit, ſiue ſpectes materiæ celſitudinem, ſiue ſtyli figuram, ſiue verborum elegantiam.*

28\. Atque ſanè comparatis ijs, attentéque perſpectis, quæ hactenus à nobis producta fuere, & Scripturæ commiſſa; facile erit dijudicare principem locum inter veteris Inſtrumenti codices, hunc obtinere librum. Omitto quidem pleroſque dixiſſe, plura, maioraque continere arcana, quàm aliud contineat volumen: deſino, quæ probauerint ſubiectum attributionis eſſe, ac proinde caput, verticemque cæterorum: taceo, quòd excedere reliqua, idque longo interuallo, manifeſtè affirment: ponamus eadem complecti Hymenæum, quæ alia claudant: ſed tamen diuerſitas ingens eſt; quoniam diſperſa in alijs, & inter multas vaticinationes diuiſa, hæc vna prophetia collecta habeat. Sed ſint omnia ea apud vnum aliquem ex Vatibus: at non continua ſerie, & ordine diducta; verùm hiatibus admiſſis ob crebros ſaltus, & digreſſiones. Quid, ſi & hucuſque memorata cuncta paria extitiſſent? Vincit tamen ſtyli amplitudine, verborum concinnitate, & delectu. Quod ſi certè inter vaticinia priſci Fœderis præcipuum ſibi vendicant locum Cantica Canticorum; erit vt teneamur quoque aſſeuerare, inter Prophetas ducem, & Coryphæum nominandum Salomonem: nam talis quiſque inter vaticinantes eſt, qualis eius prophetia: ſicut talis quiſque inter Philoſophos, aut Theologos, qualis eius peritia in Phyſicis, & diuinis. Cùm igitur fuerint præſtantiora vaticinia Salomonis ob cauſas, quas exhibuimus; fit, vt ipſe cæteris excellentior Propheta exiſtimandus ſit: quæ eximiè hunc librum, eiuſque Scriptorem euehunt; nimirum, quòd Vatum, qui ante Chriſtum floruerunt, maximus extiterit. Nominaui Salomonem Prophetam, quoniam ita multi ex Patribus vocant apud Sotomaior, in præfatis, prope initium. §. *De Auctore quoque*, &c. Scio quidem, ex multorum partitione eius Opera conſtitui inter hagiographa, non inter vaticinalia, de quo generè ſectionis agit latè Sixtus exordio libri primi Bibliothecæ ſanctæ: verùm Prophetæ appellatio non ſumitur à nobis pro eo, qui à Deo miſſus eſt legatus ad carpenda populi vitia, quales Iſaïas, Ieremias, Oſeas, Ionas, & cæteri; ſed pro illo, quocum Deus loquitur de futurorum temporum arcanis, quæ naturæ cognitionem vincunt, aut clarè, aut per ſymbola; quæ eſt germana vaticinationis acceptio.

Salomon verè Propheta.

Sotomaior.

Canticum Canticorum inter hagiographa inuentum.

Sixt. Sen.

Puto tamen malè laturus ſit Iacobus de Valentia, anteponi filium genitori, Salomonem Dauidi, viro ſecundùm cor Dei, cui incerta & occulta reuelauit ſapientiæ, qui & ſuper ſenes intellexit, id eſt, plùs etiam quàm Moyſes, aut quiſque Prophetarum antecedentium, vt exponit Gregorius homil. 17. in Ezechielem, & Beda libro de Tabernaculo, & vaſis eius, capite quinto. Percipiamus ab eo, Prologo in Cantica: *Licet etiam iſtud Canticum Salomonis* (ait) *excedat omnia Cantica Moyſis, & aliorum Prophetarum in ſublimitate, & profunditate prophetiæ: tamen non excedit Cantica Dauid, cum probatum ſit in Prologo Pſalmorum, Dauid fuiſſe eximium omnium Prophetarum in profunditate prophetiæ, de Chriſto & Eccleſia: & ideo ille genitiuus pluralis (nempe, Canticum Canticorum) non denotat altitudinis Prophetiæ excellentiam in Salomone; ſed dicit excellentiam in comprehenſione multitudinis ſententiæ ſub breuitate ſermonis: eò quòd Salomon comprehendit in iſtis paruis decem Canticis (diſtribuit enim Chriſtopolitanus librum in decem Cantica) ſuperficialiter omnia Cantica Dauid patris ſui, & omnia Cantica Moyſis, & aliorum; & ſic dicitur Canticum Canticorum, id eſt, continens omnia alia Cantica: quia, licèt Dauid in centum & quinquaginta Pſalmis comprehenderit totam legem, & Prophetas, & totum nouum Teſtamentum; tamen Salomon in breuiori ſermone fuit abbreuiator ſententiæ principalis ipſorum Pſalmorum Dauid: & ſic hoc Opus dicitur Canticum quaſi abbreuiatorium Pſalmorum & Canticorum Dauid.* Hæc Valentiæ pondera, quæ ita rurſum declaro: Minus eſt eſſe abbreuiatorem: at Salomon tantùm Compendiſta, & Abbreuiator fuit: ergo eius vaticinationis obſcurior eſt honos. Patet maior propoſitio: nam, qui abbreuiat, non eſt principalis Scriptor, ac proinde nec præcipua fruiturus laude: deinde abbreuians, quo epitomam valeat conficere, plurima omittit ex eis, quæ primarius Scriptor congeſſerat: poſtremò, quis aſſerat, Florum, qui Romanorum hiſtoriam breuiſſimè complexus eſt, & Liuium ſyncopauit, ipſo Liuio potiorem eſſe, qui geſta ad longum recenſet, & ſuis condecorat ornamentis? ergo de abbreuiantium claſſe cùm fuerit Salomon, præferendus erit, aut Moyſes, aut Dauid, quorum prædictiones ille in ſummarium redegit.

29\.

Salomon an maior Propheta Moyſe & Dauid? Valentia.

Greg.

Beda.

Nobis cum Valentia conſentire non licet. Primùm, negamus, Salomonem abbreuiatorem fuiſſe Dauidicorum Canticorum: nam ſanè epitomiſta non eſt vocandus aliquis, eò quòd de iiſdem tractat, de quibus alius: alioquin & hoc nomine præter vnum cæteri appellandi, qui Scripturas pertractant, qui Canones, qui Medicinam,

30\.

Salomon, num abbreuiator Dauidis?

& quam-

& quamlibet Facultatem: eſt autem ſummariolum illud, quod & præcipui ſcribentis, cùm mentem retineat, ordinem quoque librorum,& modum in narrando imitetur, omniſque differentia ſit penes longitudinem, aut breuitatem. At Salomon in nullis penè genitorem imitatur, excepto quòd verſentur circa eadem obiecta fortaſſe: ſtylus diuerſus eſt, metaphoræ, figuræ, diſpoſitio: quid, quòd & ampliùs pateat Canticum Salomonis, & quædam à Dauide, reliquiſque prætermiſſa ingerat, vt perſpeximus ex Nazianzeno, & alijs? Certè ſi quam Odam inter Dauidicas æmulatus eſt eius gnatus, Hymnus fuit 44. *Eructauit cor meum*, &c. atqui, vt hunc tranſcripſerit, amplificauit potiùs, quàm contraxerit, vt docent teſtes, quos allegaui Anteloq. 1. Sect. 9. nullo igitur pacto ſummariolum aliquod aliarum vaticinationum à Salomone confectum eſt. Secundò, negamus, (gratis quidem concedentes à Salomone collecta, quæ alij priùs dixerint, & tradiderint,) inde legitimum conflari argumentum, præſtantiora eſſe, quæ Dauid, aut cæteri Prophetæ enunciauerint: quid enim eſt illa, qua nunc potimur tam exculta Theologia, aut quid illius Principes egerunt poſt longas vigilias, & ſudores plurimos? Cape à Martino Martini hypotypoſeon libro ſexto, in ipſo limine: *Et quid aliud feciſſe putas Alexandrum Halenſem, S. Thomam Aquinatem, & Bonauenturam, & huiuſce ordinis viros, (quorum inſtitutum fuit, quæ ſancti Patres ſparſim tradiderint, in locos communes conijcere,) niſi Auguſtini, & Ariſtotelis, & Dionyſij Areopagitæ vomitum pulcherrimum, quodã in vaſe concludere?* Si ergo ante B. Thomam in Eccleſia Theologigi extitere multi, atque clariſſimi, & ipſe non de ſuo fabricauit cerebro; ſed quæ apud venerandos ſacrarum litterarum Antiſtites reperit, præſertim Auguſtinum, in ſua deriuauit prata, quamobrem Theologorum ſydus & Coryphæus nominari meruit? Equidem propterea, quòd apud alios diſperſa & ſegregata, & aut inuolucris obſcurata, aut longitudine tædioſa, adunarit, perpoliuerit, digeſſerit mirificè. Igitur eundem in modum, ſi apud vetuſtiores ſeparata, diſſita, conuulſa Salomon ordini & methodo gratiori reſtituit, Prophetarum eam ob cauſam Anteſignanus appellari valeat.

Martin. Theologi Scholaſtici Patrum ſententias collegerunt, & abbreuiarunt.

31. Sed præbeamus, inquiunt, deuictum à Salomonico calamo Dauidis ſacrum ingenium, ſupereſt Moyſes, qui plus eſt quàm Dauid, aut Salomon, aut alius quiſpiam, donec ſurrexerit Baptiſta Ioannes, quo nemo maior inter natos mulierum. Suffragatur euidens Deuteronomij ſententia cap. vltim. verſ. 10. *Et non ſurrexit vltrà Propheta in Iſrael, ſicut Moyſes, quem noſſet Dominus facie ad faciem, in omnibus ſignis, atque portentis, quæ miſit per eũ, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus ſeruis eius*, &c. Quæ verba, vt exponit Burgenſis additionibus ad præfationem Lyræ in Pſalmos, de Moyſe ſubſequutis temporibus exponenda ſunt, vſque ad Euangelium, nimirum: quare & cùm poſterior fuerit Salomon, eò maiorem Vatem fuiſſe Moyſem indicant: cuius opinationis ſunt Angelicus Doctor 2. 2. quæſt. 174. art. 4. Abulenſis in cap. 12. Numerorum, quæſt. 28. Dionyſius Carthuſianus præfatione in Pſalmos: Gloſſa ordinaria in caput poſtremum Deuteronomij: Paulus Burgenſis vbi paulò anteà citatus. Demus quidem Deuteronomij verba relata ferri ad ſequentia tempora, quod tamen vt dicatur non eſſe neceſſarium, animaduertit noſter Lorinus in citatum caput; ac ſingulariter vidit Toſtatus, vtcunque conſtruatur Deuteronomium, non probari, Moyſem ſuperiorem eſſe choro Prophetarum: *Tamen non ex hoc textu patet*, (inquit) *quæ hic dicitur: Sicut Moyſes & eſt ſenſus: Quia Moyſes habuit quandam excellentiam in faciendo opera mirabilia, & cognoſcendo Deum facie ad faciem; quæ non fuit tamen communicata alicui aliorum Prophetarum in eodem gradu; ſed non tollitur, quod non alteri Prophetæ plura, & maiora myſteria reuelata fuerint.* Quo pacto interpretantur quoque Oleaſter, & noſter à Lapide. Verùm & qui affirmatè pronuncient non omnibus excellentiorem vaticinantem extitiſſe Moyſem, ſed eò celſiorem Dauid, ſunt quidem Lyranus procemio in Pſalmos, & eius propugnator Thoringus: Iacobus de Valentia præfatione in Pſalmos, tract. 2. art. 4. Lorinus prologo in eoſdem, cap. 3. allegans Ambroſium, Chryſoſtomum, Gregorium Romanum, Adrianum Papam I. & alios.

Deut. 34.

S. Thom. Abul. Cath. Gloſſa. Burgenſ.

Lorin. Abul.

Oleaſt. Cornel.

Thoring. Valentia. Lorin.

32 Quod igitur illi adſtruunt de Dauide, nos affirmamus de Salomone; fuiſſe, nempe, præſtantiorem Moyſe Vatem. Concluſionis fulcrum: nam omnis vaticiniorum nobilitas & perfectio deſumitur, vel ab obiecto, vel à modo tendendi cognitionis propheticæ, vel ab habitu; & lumine producente illam: ſed in his omnibus potiora contigere Salomoni. Primum de termino & obiecto: quis neſciat, digniora ea eſſe, quæ in Eccleſia catholica fulſerunt, quàm quibus adornata eſt Synagoga? At Salomonis vaticinium integrè reſpexit poſteriorem Eccleſiam, cùm Moyſes profuſus ſit in delineanda antiqua: inſuper & complectitur Epithalamium memoranda quæque & illuſtria geſta Chriſtiani cœtus, vt confirmaui Anteloquio 3. Sect. 4. Subſect. 3. Videamus, vt quiſquam probet, eadem contemplatum fuiſſe Moyſem? Secundum, de modo tendentiæ: nam, vt concedamus, in Moyſis Scriptura eadem reperiri: verùm proculdubio diſiuncta ſunt, & ingluttinata: apud noſtrum Hymenæographum vniuerſa catenata ſunt, & hiatus, & digreſſoria reſpuunt. Moyſes ſub allegorico ſenſu intuebatur, aut in rubo, aut in Patriarcharum factis, aut in mari Erythreo, & ſolitudine: Salomon ſub literali, & hiſtorico, imò præcipuus in Canticis ille eſt, qui Chriſtum & Eccleſiam, & Eccleſiæ caſus multiplices reſpicit, vt traditum Anteloquio 1. Sect. 4. vt omittam interim abſtruſos loquendi modos, tropos, emblemata, & vbique floridam Salomonis dictionem. Denique Canticum Canticorum, quoniam cætera Scripturæ Cantica excedit, etiam Moyſaïca, vt paſſim affirmant Explanatores: taceo: quod & euidenter multa futurorum intuitus ſit vi ſcientiæ infuſæ. Dices & Moyſem ſublatum ad videndum clarè & intuitiuè beatam Dei eſſentiam: verùm iſtud ſub lite eſt, neque pauci, neque aliquo modo obſcuri, qui inficiantur; concedo tamen, & ipſum, & Dauidem nonnunquam ventura myſteria euidenti face intuitos eſſe; hos enim maximè intelligo poſt Salomonem, atque pariter Iſaïam, quibus iſtiuſmodi prærogatiua conceſſa, adſtipulante Suario diſp. 8. de fide, ſect. 5. numer. 6. Sed aliter & excelſiùs Salomon, quam illi: loquor de principij cognitionem vatidicam elicientis honore, quod fuit tertium ex promiſſis membrum: illis quidem ſi quando aperiebantur mentis oculi, vt loquutionem diuinam euidenter penetrarent, id fiebat beneficio auxilij extrinſeci ſupplentis vicem

Qui Vates cognitione futurorum euidenti præditi.

Suarez.

quali

Digitized by Google

Qualitas fluida impoſſibilis.

Salomon ſuerit habitu luminis per ſe infuſi penetrabat. Pineda. Salian.

Abul.

Suarius.

qualitatis: (odiuimus, ſcilicet, vt quæ produci impoſſibilis ſit, ab aliquibus adinuentam qualitatem fluidam, & pertranſeuntem;) Salomon autem habebat principium connaturale & intrinſecum, nimirum, habitum & lumen per ſe infuſum ſcientiæ ſupernaturalis, & per ſe infuſæ: nam, cùm à principio regnatus acceperit à Numine Salomon donum intelligentiæ: hoc quoque tanto locupletatus eſt munere, quo religionis noſtræ arcana imperuia videbat clarè, quemadmodum credidere Pineda libro 3. de rebus Salomonis, cap.26.numer.6. Salianus tom.3.anno mundi 3022. numer. 99. neque ſtupeſcendum, cùm & Adamo ſapientiorem fuiſſe arbitratus ſit Abulenſis quæſt. 7. in cap. 3. lib. 3. Regum. Hoc igitur lumen cùm in eiuſmodi actus influere poſſit, vti monſtrat Suarius tom. 2. in 3. part.diſp.29. ſect. 3. ab eo elicitos fuiſſe æquum eſt, aſſeramus. Porrò actus ipſos, quamuis eſſent clari & euidentes, cùm tamen ferebantur ad diſſita, & ſucceſſura, veram atque rigoroſam prophetiæ denominationem meruiſſe oſtendit eodem tomo, diſp. 21.ſect.1.

33. Aſſerueris & Suarium de fide, diſput. 8. ſect. 6. numer.4. concedere, actum prophetiæ, qui obſcurus eſt, & imitatur proximè fidei actum, elici ab habitu fidei: quòd ſi & alius vaticinationis actus etiam ab habitu per ſe infuſo elicitur, ſequitur, vt omnis prophetici actus principium conſtans detur, & permanens. Hoc autem affirmare inconueniens eſt, primùm, quoniam Auctorum, qui ex Patribus hauſerunt, vulgatum effatum eſt, prophetiam non tribui per modum alicuius fixi & durantis; ſed præteruolare citò donum. Secundò, quoniam ſi ad modum habitus, principium actus prophetalis: igitur, ſicut liberum eſt elicere actum fidei, quoties velit, tenenti fidei habitum; ſic & expeditum fuerit actum vaticinandi producere: erunt ergo fideles omnes fidei poſſidentes habitum, ſtrictè Prophetæ, & noſcentes futura: quin & illud ſequetur, vt, quemadmodum fidei habitus ex gratiæ iuſtificantis proprietatibus eſt, & infunditur vnà cum eadem gratia in Baptiſmo; ſic & lumen vatidicum erit gratiæ ſanctificantis quoque proprietas, atque paſſio, ac proinde eiuſmodi lumen non erit numerandum inter gratias gratis datas, quæ non infunduntur vnà cum gratia iuſtificante.

Prophetia quo pacto donum ſtabile vocari poſſit?

Reſpondeo, donum prophetiæ per modum actus primi, & habitus, de quo nunc eſt ſermo, ſpectari poſſe dupliciter; nempe, aut quaſi potentiam proximam, aut velut remotam; intellectus cum ſolo habitu fidei, aut lumine ſcientiæ per ſe infuſæ tantùm eſt potentia remota & diſtans, quoniam deeſt comprincipium, ſcilicet, ſpecies impreſſa; & in primis abeſt conditio omninò neceſſaria, & ſine qua non, nempe, Dei loquutio: his duobus poſitis fit intellectus proximè capax, & diuinam penetrat loquelam, quæ diſcuſſa format continuò vaticinationem. Patres igitur, cùm aſſerunt, prophetiam eſſe gratiam gratis datam, neque in hominis eſſe libito, vt quando velit de futuris, quæ à Dei reuelatione pendent, enunciet; loquuntur de prophetia, non remotè acceptа, ſed proximè: ſic enim omninò verum eſt, humani arbitrij non eſſe vaticinationem, cùm neceſſaria conditio ſit Dei loquutio; Deus autem loquatur, quibus placitum eſt ei, & quando voluptas eſt. Vide Suarium ab his non multum diſſentientem de fide, diſp.8.ſect.6.nu.9. P.Hurtado tom.1.in 2.2.diſp.28.ſect.3.

Suarez. Hurtado.

34. An potentia remota ad prophetandum in omnibus fidelibus.

At difficile apparet, fidei habitu inſtructum intellectum eſſe remotè potentem: nam, ſi eiuſmodi remota potentia eſt in omnibus fidei habitu prędictis, quamobrem non redditur illa potentia aliquando proximè operatiua? nam ad hoc Deus ſubminiſtrat potentiam remotam, vt in aliquibus ſaltem circunſtantijs compleat; aliàs ſi nunquam redigitur ad actum ſecundum (quod tamen nequeat fieri, niſi complendo eam in ratione potentiæ proximæ) ſuperuacanea omninò fuerit, & prorſus otioſa eiuſmodi poteſtas remota. Reſpondeo ad hoc, vt habitus non cenſeatur ſuperfluus, & fruſtrà infuſus; ſufficit poſſe aliquos ab eo elici actus, licèt quidam etiam ſint actus pro tempore & ſtatu, qui repugnent produci: quare, cùm habitus ille fidei poſſit elicere actus fidei, qui ſunt præcipuæ eius operationes, quamuis per totum vitæ curriculum nunquam prophetet, non erit exiſtimandus ſuperuacaneus, & abſque vtili conceſſus hominibus. Exemplum ſimile adhibeamus alterius virtutis theologicæ, nempe, ſpei: manet habitus in Beatis, quemadmodum defendunt P.Suarez diſput.1.de ſpe, ſect. 8.num.5.P.Hortado tom.2.in 2.2.diſp.108.ſect.4. & tamen, vt ijdem concedunt, & omnes agnoſcere oportet, principalis ſperandi actus, qui eſt deſiderium beatitudinis, in patria exerceri non valet, cùm deſiderium ad abſentia, & quibus caremus, tendat: fruuntur autem tunc Beati clara & intuitiua Dei viſione. Verùm dicunt, quamuis hic actus produci nequeat, alios tamen elici à fortunatis ciuibus; nempe, amorem ſtrictum beatitudinis directum ad eam ſecundùm ſe, quatenus & ab abſentia, & à poſſeſſione abſtrahit, & gaudium de eiuſdem beatitudinis exiſtentia: neque enim ad nihilum deſeruit habitus, cùm hæc duo actuum genera elicere potens ſit: quod illi de ſpe, nos de fide, imò & illi ferè nobiſcum: licèt quidem actus, qui ſunt vaticinia & prædictiones, non eliciantur ab habitu; tamen non in vanum infundi eiuſmodi habitum, cùm alios nobiliſſimos actus frequenter eliciat, ſcilicet, illos, quibus credimus, & ſymbola religionis veneramur, quoniam Deus reuelauit.

Spei habitus datur in Beatis.

Suarez. Hurtado.

35. Parallelum Salomonis & Ioannis Euangeliſtæ.

Ergo ex Patrum initio Sectionis diſpoſitis effatis tandem deducimus, inter veteris Inſtrumenti Prophetas Salomonem principatum obtinere. Et certè vnus hic inter priſci Fœderis Heroës legitur, monente Domino, Reg.2. cap.12. verſ.24. à Nathan, Iedid-Iah, id eſt, *Amabilis Domino*, ſiue *dilectus Dei* vocatus: quemadmodum ergo contigit in nouo Teſtamento, vt diſcipulus ille, qui nuncupabatur dilectus Chriſti, altiùs volaret, quàm cæteri Euangeliſtæ, vt perhibent Auguſtinus, Chryſoſtomus, Rupertus, Lyra prologo in Ioannem, Hilarius 2. de Trinitate, inde & Euangeliſtarum maximum appellat Toſtatus Commentario in Epiſtolam Hieronymi ante Geneſim, cap.7. quæſt. 17. ſic & veteri Scripturæ accidit, vt Iedid-Iah, id eſt, *chariſſimus Domino*, vinceret cæteros Prophetas, & Canonicos Scriptores, Ac ſanè ob hoc reor ab Epiphanio hæreſi 67. nuncupatum; Prophetarum beatiſſimum, nempe, vt qui in vaticinando cunctorum felicitatem ſuperauerit: neque enim meritis & ſanctitate cum alijs comparandus; præſertim, qui exitus peſſimos, & multa infamia graues habuerit. Sanè cùm S. Thomas palmam Moyſi defert, quæſtione à nobis allegata, num. 31. noluit poſthaberi, aut Dauidem, aut Salomonem, conſiderata propria & genuina vaticinationis conditione, vt

August. Chryſoſt. Rupert. Lyran. Hilar. Toſtat. Epiphan.

Textum

Textum perpendenti facilè patuerit: ſed, quoniam neque Deum viderint, vti Moyſes in hac vita, neque ſtupenda opera perpetrauerint, vti ille miraculis fulgentiſſimus; hæc verò extra prophetiæ naturam ſunt, vt probè expendit Lyranus Præfatione in Pſalmos.

SECTIO IV.

Canticorum quanta difficultas? Num etiam idoneè Canticum Canticorum propter inacceſſam myſteriorum profunditatem?

36. SANE nihil tam frequens Patribus, & omni penè huius Epithalamij Interpreti, quàm vt Sancto Sanctorum, & intimo templi loco comparent, cùm declarant, quamobrem Canticum Canticorum nominatum fuerit. An iſta dicta velint, vt quanta ſit carminis obſcuritas, quàm denſa caligo inter perpetuæ metaphoræ hieroglyphica intelligamus?

Sanctum Sanctorum feneſtris carens. Abul.

Certè locus ille ſacratior, neque feneſtram, neque candelabrum habebat, vt expendit Abulenſis quæſt. 4. in cap. 1. Leuitici, & quæſt. 36. in cap. 13. libri 2. Paralip. quantaque fuerit cura Numini, ne quid perſpicuè videret, qui vel ſemel in anno ingrediebatur, Sacerdos, declarat venuſtè Salianus tom. 3. anno mundi 3024. num. 24.

Sallan.

Igitur, quemadmodum locus ille nebuloſus & inlucidus; ita & hoc, quod illi aſſimilatur, Canticum Canticorum abſconditum & vmbroſum. Hujus comparationis aliquos Auctores citauimus initio præteriti articuli.

Hieroglyphicorum prima ſcientia apud Aegyptios.

Sed nonne ſcoticon & tenebroſum eſſe, vitium potius metri, quàm commendatio? Sanè cùm oboritur nox, & inſuperabilis ferè labor in inueſtigando ob myſteriorum naturam, quòd talia ſint, quæ captum vincant, laus ſumma exiſtit. Talis ipſa Diuinitas, quæ poſuit tenebras latibulum ſuum: talia & ſacratiora quæque arcana apud Ægyptiorum magiſtros, quibus ſolenne reconditas materias hieroglyphicorum inuolucris tegere. Atque equidem cùm plurimas calluerint ſcientias, eſſentque Mathematicæ diſciplinæ illis temporibus egregio in honore & pretio; tamen Reginam artium eam fuiſſe, quæ de hieroglyphicis tractabat, & aduertit benè, veterumque ſtabiliuit auctoritate Salianus tom. 2. anno mundi 2470. num. 6.

Salian. Pier.

Ioannes Pierius Valerianus nonnihil epiſtola ad Coſmum Medicæum:

Minos.

Claudius Minos ad emblemata Alciatana.

Salmeron.

Sed theologicè, & ad noſtrum ſcopum vtiliter domeſtici, Salmeron tom. 7. in Euangelia, tractatu 1. & ſecundo: Pererius diſp. 8. in c. 2. Exodi.

Pineda. Salazar.

Pineda libro 3. de rebus Salomonis, cap. 15. & 16. Salazarius Iſagoge in Prouerbia eiuſdem. Apud hos licebit ſtudioſo per otium inſpicere, quanta fuerit æſtimatio, & dignitas eius ſcientiæ, quæ in velamentis, & hieroglyphicis:

Areopag.

nobis inſtar plurimorum vnius Areopagitæ Dionyſij effatum epiſt. 9. ad Titum: *Operæpretium eſt* (inquit) *aduertere, duplicem eſſe Theologorum traditionem, arcanam alteram, ac myſticam: alteram verò manifeſtam, atque notiorem: & alteram quidem ſignificatiuam, ac perficientem: alteram verò ſapientiæ ſtudioſam, ac demonſtratiuam.* Ex his notum eſt, eam, quæ abſtruſior eſt, præſtantiorem eſſe Theoſophiam: quemadmodum modò, & apud nos, non ea de diuinis altior eſt notitia, quam ne multùm ingenioſi etiam facilè præcipiunt: ſed quam vel annoſi magiſtri, & multo præditi acumine, optimiſque inſtructi adminiculis, ne exhauriunt quidem. Ita igitur cùm in alijs Scripturæ partibus quædam tradatur Theologia aperta, & ad captum; hoc Canticorum volumine, quod abditiſſimum eſt, celatur; & Regis planè Sacramentum tegitur; ob hæc itaque tam abſtruſa ſenſa Epithalamium vocatum Canticum Canticorum.

Verùm, quàm difficilem prouinciam aggreſſi ſumus, Deum immortalem! Gemunt profectò Gigantes ſub aquis, & nemo non exhorret, & contremiſcit totis artubus. 37.

Cantici Canticorum ſumma difficultas.

Areopag.

Prodeat ante omnes nuper memoratus Dionyſius, Pauli diſcipulus, qui ipſa ea ad Titum epiſtola 9. cùm eius, de qua loquebatur, ſecretioris Theologiæ exempla edere vellet, Canticorum volumen quàm citò in medium produxit: *Abſurditatem profectò* (ait) *maximam ſuperius, ac rudibus animis imprimunt arcanæ illius ſapientiæ Patres, cùm per obſcura quædam ænigmata diuinam illam, plenamque myſterijs, ac profanis inacceſſam veritatem enunciant. Quid memorem Canticorum carnales, atque amatorios quamplurimos affectus, & quæque alia ſacra, & viſibilia ſigna occultis obducta, & in multitudine excreſcentia, quæ diuina fictio ſacris audacius inſeruit, atque effinxit? quorum profectò ſi quis intueri poſſit intimum, ſecretumque decorem, myſtica eſſe omnia, & diuina mirabitur, atque ingenti Theologiæ lumine plena: neque enim putandum eſt, viſibilia ſigna ſui cauſa fuiſſe conficta: verùm arcanæ illius, plurimiſque inuiſibilis ſcientiæ, idcirco velata, ne profanis fierent peruia, quæ ſacratiſſima ſunt; ſoliſque veris ac legitimis Diuinitatis amatoribus aperta paterent.*

Orig.

Quæ cùm animaduerteret Origenes, putauit conſummatos viros eſſe debere, qui ad legendum Epithalamium accederent, nedum ad enucleandum illud: ſic autem diſſertat initio Prologi quatuor homiliarum: *Sed primò ſcire nos oportet, quoniam ſicut puerilis ætas non mouetur ad amorem paſſibilium; ita nec ad capiendum quidem verba hæc paruula & infantilis interioris hominis ætas admittitur, illorum, ſcilicet, qui lacte in Chriſto aluntur, non cibo forti, & qui nunc primùm rationabile, & ſine dolo lac concupiſcunt: in verbis enim Cantici Canticorum ille cibus eſt, de quo dicit Apoſtolus: Perfectorum autem eſt ſolidus cibus.*

Auguſt.

Vtrique aſſonat oratio Auguſtini libro de Paſtoribus, cap. 15. *Etenim Cantica Canticorum, ænigmata ſunt, paucis intelligentibus nota ſunt, paucis pulſantibus aperiuntur.*

Nicæn.

Nicænus homil. 1. in Cantica: *Liber hic per arcana philoſophatur, coniecturam faciens cuiuſdam imaginis eorum, quæ iucunda ſunt ad conſtituenda dogmata: imago autem eſt quædam apparatus nuptialis.*

Theodor.

Theodoretus epiſtola ad Ioannem Epiſcopum, quæ præfationis vice eſt, *vaſto ſe pelago commiſiſſe, & ea, quæ vires ſuperant, aggreſſum affirmat.*

Caſſiod.

Caſſiodorus prologo in Cantica: *Eſt autem in hoc obſcurior ille libellus; quia nulla ibi commemorantur perſonæ, & quaſi comico ſtylo compoſitus eſt.*

Phil. Carp.

Philo Carpathiorum Antiſtes exordio explanationis: *Quod etſi difficillimum opus eſſe intelligo, noſtriſque viribus longè impar; quis enim tam profunda myſteria ſatis feliciter audeat?*

Apon.

Aponius prologo ad Armenium Presbyterum: *Sed me acerrima iuſſione vltra vires ſub grauiſſimi ponderis cogis mole ſuccumbere, vt tibi Opuſcula in Cantica Canticorum ſapientiſſimi Salomonis, Chriſto dictante, exponendo ſcribam: bo-*

num

num quidem opus, ſed plenum præſumptione iniungis. Cantacuz. Matthæus Cantacuzenus præfatione in Cantica: *Quæ enim ſub inuolucro, nimirum, amantium contexit Canticorum, & obſcuris omnino prorulit verbis, iis cui, Deo teſte, omnibus contigit hominibus fore ſapientiorem: quonam pacto os ſuum quiſpiam ad ea explicanda poterit aperire?*

38. Bernard. Neque minor formido Bernardi incomparabilis Interpretis: nam ſermone 1. in Cantica, poſt aſſimilatum panibus codicem, ſubiungit: *Sed quis franget? Adeſt paterfamilias: cognoſcite Dominum in fractione panis: quis enim alter idoneus? Non equidem ego mihi iſtud temerè arrogauerim.* Atque idemmet ſermone 16. *Quanquam & præter ſpem quoque meam diu nos diſcuſſio detinuit ſacramentorum. Putaui, fateor, vnum ad hoc ſermonem ſufficere; ſyluamque iſtam vmbroſam, latebroſamque allegoriarum pertranſire nos citò, & ad planitiem moralium ſenſuum itinere diei quaſi vnius peruenire; ſed ſecus contigit; biduum quippe iam in eo expendimus; & adhuc reſtat via.* Phil. Abb. Philippus Abbas bonæ Spei Bernardo coæuus prologo in Cantica: *Opus graue, & arduum, & meis impar viribus poſtulatis: & nimirum Poetæ inuenitur Auditores ſuos monuiſſe diligenter, vt qui ſcribunt, non ſint præcipites quiuis grandia temerè præſumendo; ſed magis circumſpecti, materiam ſuis æquam viribus aſſumendo: ignem itaque velut prudens & conſcius manum mitto; vel per alta maris diſcrimina cymba fragili me committo, in eo ſolum fidens, qui bonus & miſericors, de ipſo loquentibus, pro ipſo laborantibus dicit: Adſum.* Rupert. Horum legens veſtigia Rupertus Tuitienſis procemio in Cantica & ipſe quoque tantus Atlas hicrult: *Non ignoro,* (inquit,) *quantum, vel quale ſuſceperim negotium, ſcilicet hiſtoria, ſiue rei geſtæ aliquod ponere fundamentum, & ſuper illud magnum, quod ſub iſtis vocibus continetur, ſuperædificare myſterium: labor magnus, & difficilis; ſed exinde ſpei ſolatium eſt; quia ſermo dei talis eſt, qui ſecundum ſimilitudinem viri ſupra memorati, qui luctabatur cum Iacob poſſit vinci, ſi colluctator, id eſt, inquiſitor eius legitimè luctari nouerit.* Lyra. Nicolaus de Lyra initio expoſitionis in Cantica, ad illud: *Oſculetur me,* &c. *Totus iſte liber procedit parabolicè; nec tamen apparet lucidè, quibus perſonis determinatè Parabolæ ſecundum ſenſum litteralem ſint applicandæ: & hoc cum prædictis difficultatem ingerit in libro.* Thom. Ciſt. Thomas Citercienſis præfatione in Cantica: *Vehementer obſtupeſco, & vltra quàm dici poteſt, admirari non deſino, quod tam ſublimis tam paruum, tam diſertus tam imperitum, tam ſpiritalis tam irreligioſum, ad exprimendam de Canticis Canticorum ſpiritalem dulcedinem, non tam blandimentis inuitauerit, quàm flagello facto de funiculis charitatis coegerit. Itaque anguſtiæ mihi ſunt vndique: coarctor enim, & è duobus quid eligam, ignoro: ſi enim hoc egero, timeo confuſionem inſufficientiæ; ſi autem non egero, non effugiam foueam inobedientiæ,* &c. Picus. Denique Ioannes Picus Carthuſianus prologo in hoc Epithalamium, loquens de Scriptore; *Altus eſt,* (inquit,) *et quis apprehendet eum?*

39. Valentia. Veniamus ad proximiorem nobis ætatem: quanquam Iacobus de Valentia, Chriſtopolitanus Hierarcha, centum annis maior eſt, qui epiſtola ad Alphonſum de Aragonia ante Hymenæi Commentationem aſſerit, talia eſſe, *quæ intellectu difficillima, et verè inextricabilia ſunt, et habentur.* Quamobrem difficillimus explicatu liber Canticorum? Atque omnia ferè capita, è quibus ſalebræ, & implexitas, idem proluſione comprehenſus, ait: *Veruntamen valdè mihi difficile videtur, Opus tam arduum aggredi velle tentare: tum propter formam tractandi huius libri, quia procedit modo metaphorico, & multiplici, ſcilicet, epithalamico, & bucolico, & georgico: tum propter defectum humani auxilij; nam omnes ſacri Doctores antiqui relicto ſenſu prophetico, & literali, pro maiori parte expoſuerunt iſtum librum tantùm quoad ſenſum moralem, & anagogicum: tum propter difficultatem materiæ, quia de rebus altiſſimis, & ineffabilibus myſterijs, ſcilicet, incarnationis, & redemptionis: tum propter latitudinem materiæ; quia de toto diſcurſu Eccleſiæ ab Adam vſque ad Iudicium,* &c. Genebr. Genebrardus introductione in Cantica, *perpetuam allegoriam vocat.* Coſm. Dam. Coſmas Damianus Iſagoge in Cantica, ipſum, quod Genebrardus, addit non interruptam allegoriam, eandem *obſcuram eſſe, vt continuum ænigma videri poſſet. Augent prætereà obſcuritatem hanc* (inquit) *& difficultatem frequentes catachreſes, hyperbolæ, aliaque id genus figuræ; tum abruptum dramatis initium, & quæ paſſim occurrit, perſonæ, numerique, ac temporis ſubitæ mutatio: ad hæc vaſti, & ſine vlla paraſceue; aut tranſitione inter dramatis partes, hiatus, altiſſimaq; vorągines: intermiſſi quoque ſermonis poſt aliarum perſonarum, & colloquiorum interpoſitionem, reſumptio.* Atque ob has omninò cauſas libri indomabiles penè tenebras, & fugientes ſenſus etiam poſt multum olei, & operæ, exaggerat Roſſet. Proſper Roſſetus præfatione in Cantica, lectione prima: Nannius. Petrus Nannius Alemarianus epiſtola, quæ ſimul proluſio eſt, *velaſſe dicit Salomonem, ſub typo amoris Chriſti in Eccleſia, charitatem; vti Philoſophi præcepta, nunc ſub ænigmatibus, nunc ſub obſcuriſſimis ſymbolis tradiderunt.* Sotomaior. Ludouicus de Sotomaior cenſet de libro hoc ſcribens ad lectorem, *quòd non minus obſcurus, arduus, & difficilis exiſtat ad intelligendum, quam breuis, atque conciſſus ſit paucitate verborum: quippe, cùm totus ſit myſticus, allegoricus, & parabolicus, vel potius perpetua quædam allegoria, ſeu Parabola.* Delrius. Continuum quoque tropum appellat Delrius Iſagogæ cap. 4. Gisler. Gislerius præfationis cap. 7. numer. 16. *tam dulciſſimum, quam difficillimum librum nuncupat.* Ozor. iun. Hieronymus Ozorius iunior procemio in Canticorum paraphraſim: *De futuris enim rebus* (ait) *tractatio eſt difficultatibus obſtructa, & obſcuritatibus plurimis inuoluta.* Plac. Nig. Placidus Nigidius veſtibulo dedicantis epiſtolæ: *Ludouicum de Torres Cardinalem ampliſſimum, & Montis regalis Archiepiſcopum, eundemque in omni genere diſciplinarum verſatiſſimum, dicere ſolitum, vt qui ab eo audierit, affirmat, Canticorum drama expoſitionem adhuc deſiderare; cùm tamen Expoſitores ad ducentos habeat.* Horum, qui carmen ipſum enodarunt, iudicijs Salian. conſenſere Salianus tom. 2. anno mundi 2470. n. 13. inter hieroglyphica, & ænigmata referens: Alcazar. Alcazarius notatione 18. in Apocalypſim, reliquis veteris Inſtrumenti libris difficiliorem codicem aſſeverans: Baſil. Leg. Baſilius Legionenſis quæſt. 2. expoſitiua, dicens, *continere abditiſſimum totius ſacræ paginæ ſenſum, & inexhauſtis ſcatere difficultatibus.* Elapſa penè è calamo duo egregia nomina, Lud. Pont. Venerandus Pater Ludouicus de la Puente, qui tomo 1. in Cantica, præfatione, Bernardum homil. 16. in Salomonis Hymenæum ſequutus, *vocat vmbroſam, latebroſamque metaphorarum, & ſimilitudinum ſyluam.* Gaſp. Sanct. P. Gaſpar Sanctius & ipſe quoque maior ob pietatem, tantus cùm in doctrinis eſſet, præfatione ad Lectorem, *denſam ſyluam, implexamque valdè aſſeuerat.*

Atque hi ſunt non pauci de omnium ſæculorum illuſtribus Viris, qui hanc Spartam robuſtiſſimis etiam formidandam & terribilem cenſuerunt. 40.

Digitized by Google

rum. Experiamur, an panicus fuerit hic metus, & ignaui velitis; an ijs nixus momentis, quòd propterà & tam egregios aſſui duces, probroſum non fuerit. Ac vidimus ſanè frequenter, nominatum volumen, ænigma abditam, & occultam dictionem: verùm, an iſtud ſolùm ad terrorem ſufficiens; percipiamus ab Athanaſio in Synopſi, lib. 14. *Aenigmata verò, & obſcuri ſermones, ita quidem cautè ſunt poſiti, vt mœrore afficiant, ſi quis in illos incidat; propterea quod nihil manifeſti habent, & ne ſuſpicionem quidem aliquam ſenſus præbent: vbi verò diligenter inquiſiti fuerint, ſenſum, quem habent, indicant.* Atque ſanè ob hanc potiſſimùm rationem Catholici Doctores aduerſus ſectarios concertantes, qui facilem eſſe Scripturarum intelligentiam, variè effutiuerunt, probant difficillimam eſſe Bibliorum enodationem, & quæ ſcientiarum Oracula fatigare valeat. Videndus Salmeron tom. 1. in Euangelia prolegom. 2. Bellarminus tom. 1. lib. 3. de Verbi Dei interpretat. cap. 1. Martinez hypotypoſeon lib. 1. cap. 1. Tena præfatiuncula Iſagogæ in ſacram Scripturam: Iulius Rogerius Abbas Lamularum, Opuſculo 1. a cap. 1. & paſſim biblici Prolegomeniſtæ, atque Hæreſis Strangulatores. nullibi autem tanti vepres, tam continua, & indiuiſa ſpineta, atque apud Salomonem: neque aliter contingere poſſibile erat, quando aſſumpta perenni metaphora, tot tam magna, & ſtupeſcentia tam breui occluderet poëmate.

Canticorum liber ob ænigmata ferè inſuperabilis. Athan.

Scripturæ quid gmata difficilem faciunt.

Salmeron. Bellarm.

Martinez. Tena. Roger.

41. Alia cauſa tenebrarum, quòd idem ſit huius carminis argumentum, atque Apocalypſis, moduſque velandarum rerum ſimilis. Iam verò, quis ignoret, quàm ſpiſſis contegantur tenebris, quæ reuelatione Ioannis comprehenduntur? Inſtar multarum Hieronymi trita ſententia epiſtola ad Paulinum: *Apocalypſis Ioannis tot habet ſacramenta, quot verba. Parum dixi, & promerito voluminis laus omnis inferior eſt: in verbis ſingulis multiplices latent intelligentiæ.* Plura cupientem ſcire Alcazar ſatiabit notatione 5. procemiali in Apocalypſim; cuius ea, quam diximus de pari in duobus voluminibus materia, cogitatio eſt notatione 18. & 23. prologali, ac proinde ex diligenti Apocalypſis ſtudio, ipſi contigiſſe, vt facilè Epithalamium Salomonis perrumperet, Iudicauit & ante Alcazarium Coſmas Damianus Iſagoga in Cantica Canticorum: quòd vero & cognatus ſit ſtylus, indicant illæ tam peregrinæ ſimilitudines, quibus ſponſæ, aut dilectæ eximia pulchritudo adumbratur: *Qua ratione* (ait Bellarminus lib. 1. de verbo Dei, cap. 5.) *factum eſſe credimus, vt cùm Sponſa forma commendatur & quaſi coloribus ſuis depingitur, ea dicantur, quæ fœminam dedecorare potius, quàm ornare poſſint? Quæ nanque eſſet ſpecies eius mulieris, cuius caput eſſet vaſtum ſicut Carmelus; naſus, vt turris; oculi, vt piſcina, dentes, vt greges ouium detonſarum: ipſa verò tota nigra, vt tabernacula Cedar?* Neque diſpar oratio Sixti Senenſis lib. 8. Bibliothecæ, Hæreſi 8. *Quid enim poteſt dici, aut fingi ineptius, quam quod hic de Sponſa refertur? videlicet, quod habeat amplum caput inſtar montis Carmeli; oculos perſimiles piſcinis magnis, quæ ſunt in Ezebon; naſum præ ſe ferentem magnitudine ſua turrim, quæ reſpicit contra Damaſcum; dentes ſicut greges ouium; collum, ſicut arcem Sion, ex qua clypei mille dependent; manus tanquam ſphæras aureas; crura, ſicut columnas marmoreas ſupra baſes aureas erectas; quòd ſit pulchra ſicut locus Tirza; decora, vt Hieruſalem; terribilis, vt caſtrorum acies ordinata? Quæ omnia, ſi vel de filia Pharaonis, vel Sulamita intelligantur; adeò ſunt rudia, incondita, & agreſtia, vt longè politiora, & elegantiora ſint illa, quæ rudis ille Cyclops apud Poetas in Galatheam ſuam ineptiſſimè canere fingatur.* Vide, qui & Bellarmino, & Sixto ſubſcribant, alios non paucos enumeratos Anteloquio 1. Sect. 1. & quam acerbè loquuntur: & tamen hæc, quæ tam clari Viri minimè in humanam aliquam creaturam conuenire dixerint, oportet à nobis monſtrari ad miraculum aptari à Salomone; neque meliori ſymbolo exprimi potuiſſe raram Sponſæ Canticorum venuſtatem. Conſideras, quantus ſit labor interpretis Canticorum; certè eius, qualem nos profitemur, qui relata vniuerſa ſimilitudines eſſe exiſtimet, quibus elegantiores nunquam, aut Homerus, aut Maro cecinerunt, cùm aut Tyndaridem, aut Lauiniam, aut de formoſioribus aliam pingerent. Profectò æquè inacceſſum iſtud, atque explanare, quid vel equus rufus, aut draco, aut alia emblemata repræſentent in Apocalypſi. Equidem apud Ioannem in plerìſque ænigmata ipſa tam deformia ſunt, vt ſtatim ad ſpiritalem ſenſum mittant ſponte ſua legentem; nempe, cùm occurrit viciſſe leonem de tribu Iuda, continuò venit in mentem Chriſtus; neque præceſſit inueſtigatio, cui humanitùs accommodaretur figura. In Cantico Salomonis duplicis metaphoræ onus incumbit; nam principio aptanda ſunt omnia terrenis nuptijs, deinceps & diuinis; & vtrunque ſecundùm Hiſtoriam, quæ intolerabilis prouincia eſt. Ad hæc, quamuis nebuloſus ſit Apocalypſeos Textus vt plurimùm; ſed vultus interdum emittit Sol iuſtitiæ, de quo ibi ſermo, illæque afferunt coruſcationes non modicum lumen ad denoctanda opaca, vti probè aduertit noſter Pererius diſp. 10. procemiali in Apocalypſim, num. 54. ibi nonnihil exemplorum apud eum: at verò in Cantico Canticorum, nihil vnquam declaratur ſenſus præſertim myſtici, qui in Seruatorem, & Eccleſiam dirigitur; quin etſi quando ſe reuelant perſonæ, de quibus ſecundùm hominem, ſenſus; plus inde caliginis: oboritur enim ſtatim diſſidium, ſi Rex & Regina, vti quædam indicant, quo pacto ſtatim paſtores, columbarum nutritij, vinitores? Quare medius fidius nulla Scripturæ eſſe videtur portio, quæ ad huius metri labyrinthum inextricabilem, & flexuoſos Meandros, accedat.

Hieron.

Canticorum perdifficultas atque Apocalypſeos. Alcazar.

Bellarm.

Canticorum ingentes ſpinę à ſimilitudinibus.

Sixt. Sen.

Cantică Canticorum eſſe Apocalypſi obſcurior.

Pererius.

Quod ſi ſtatuendum, vti iuſtum eſt omninò exiſtimaſſe, cohærentia eſſe & ligata quæcunque Salomonis complectitur Hymenæus, & probauimus nos Anteloquio 2. Sect. 10. num. 79. tum quales apparent Syrtes? Sanè totum voluminis horrorem, illumque immenſum in hoc vno ſitum offendiculo aduertit luculentè Alcazar notatione 18. procemiali in Apocalypſim: & mouit Patrem optimum Ioannem Delrium, verè magnum, vt in ea connectanda reuelatione totam vitæ periodum conſumeret. O benè tranſactos annos! conari nos in Salomone concatenando vtcunque, & à longè ſequi veſtigia tanti Heroïs. Quid enim putatis? Actum nos agere? Nondum ſatis agglutinatus, etiam poſt Interpretum legiones, cùm & maior pars & è Gigantibus fuerit, nondum compactus ad amuſſim nuptialis Salomon. Promam de Explanatoribus duos, treſve teſtes: Giſlerius ad initium capitis 3. Canticorum, in expoſitione literæ: *Inter ea, quæ in hoc libro difficultatem expoſitoribus ingerunt, illud præcipuum eſſe, nemo eſt, qui dubitet, quo-* 42.

Salomonis Cantici ſilum nondum ſatis connexum. Alcazar egregius in primis Apocalypſeos enodatione.

Giſler.

modo

modo ſingula queant connecti; ita vt antecedentia congruant conſequentibus, & conſequentia antecedentibus: atque tanta eſt in hac re difficultas, vt ex ingenti Doctorum numero, qui librum iſtũ interpretandum ſuſcepere, pars maior prætermiſſa connexione, vel ſingulas ſententias per ſe exponat, vel ea tantùm connectat, quorum manifeſta apparet connexio: exiſtimantes, atque etiam pro certo aſſerentes, ea, quæ hic dicuntur, cùm ex amoris vi prolata ſint, vel nullam, vel ferè nullam habere connexionem: veruntamen id mihi nullo pacto probandum videtur: nam, cùm hoc Canticum ſit à Spiritu ſancto dictatum, &c. Ita Michaël, & vltra eum noſter Sanctius aliquid prolegom. 7. in Cantica, n. 3. *Laborare hic video* (inquit) *pleroſque Interpretum in inueſtigando, tenendoq; ordine, ac filo huius Epithalamij, quod cùm paſſim rumpi exiſtiment, neque facilè adſtringi poſſe, abijciunt cum ſpe ipſam quoque curam connectendi cum ſuperioribus conſequentia. Et ſanè difficile negotium; neque, quod ego viderim, ſatis à quoquam expeditum: neque ego id mihi aſſumo, vt fieri à me poſſe ſperem, quod alij, vt ipſi fatentur, ingenuè conſequuti non ſunt: aliquid tamen conandum in re ardua, in quo aliquid inueniſſe, ſi modo id contingat, magnum eſt.* Alcazarius tom. 2. locorum ad Apocalypſim ſpectantium, lib. 3. proluſione in Cantica: *Si huius admirabilis libri, qui Canticum Canticorum appellatur, euoluimus Interpretes, qui in eo ad finem producant ſermonis filum, ſeriemque dictorum contineant, perquam pauci illi ſunt, & hi quidem id conati nec ſatisfaciunt omnibus, nec ſibimetipſis interdum.* Sic illi, & ſanè de aliquali ſolùm ligamento. Quid, ſi vidiſſent ab Interprete ſeueras exigi leges, & moleſtiſſimam prouinciam? nimirum, vt nubentium proderet auorum lineam, patriam, nomina, exercitationes, ætatem, ſtudia, & quid quæque geniali die ante abſoluta gaudia connubialia patratum? Deindè ſuperædificaret infinitam magnorum euentuum copiam, & comprehenderet quicquid vnquam mirificum Eccleſiæ catholicæ accidit. O tu, qui de ſtercore erigis pauperem, & inſpiraſti puerulo tuo auſum ingentem, emitte lucem tuam, & veritatem tuam, vt mecum ſit, & laboret, atque aperiat arcanum ad gloriam nominis tui.

43. Neque illud vile argumentum, quòd tot nactus ſit, eoſque præſtantiſſimos maxima ex parte Explanatores liber: nam, niſi fuiſſet abundantiſſima myſteriorum ſeges; & bullirent ſacramenta, nequaquam ad meſſem conuolaſſent tanta Scriptorum examina, præſertim cùm hi fuerint doctrinarum lumina in Dei Eccleſia, & neque ſcio, aut ingenio, aut prudentia dignum æſtimarent eandem molem verſare, & quæ priores dixiſſent, denuò ſolùm repetere. Sanè Giſlerius præfat. in Cantica, cap. 7. numer. 16. liberè, & cordatè aſſeruit; *Nullum omninò ſacris in Literis librum reperiri, quem plures enodare, & commentari ſtudioſè laborarint, quàm libellum iſtum.* Vidimus num. 39. quid Ludouicus Torrenſis, Cardinalis ſanctæ Eccleſiæ, & Archiepiſcopus Montis regalis dixerit, nempe, poſt ducentos, quos hic liber ſortitus ſit ex bona fortuna Oedipodas, adhuc Interpretem requirere: illud mirandum, quod penè elapſis ducentis annis, cùm ſcriberet Dionyſius Richel, tot eſſent huius voluminis Commentaria, quibus legendis vitæ curriculum non eſſet ſufficiens. *Præterea* (ait ille Prologo ſuo) *quoniam ſuper hæc Cantica Canticorum, tot, ac tanta ſapientiſſimis viris conſcripta ſunt, vt vix alicui vacet legere vniuerſa, non intendo in expoſitione tam ſententioſi voluminis nimium immorari*, &c. At iuuenis Carthuſianus, ſi comparetur cum Philippo bonæ ſpei Abbate, quingentorum annorum locuplete Auctore, is primo in Cantica procœmio: *Denique tam moderni, quàm antiqui, tot inueniũtur Tractatores, vt neſciam, ſi quid vltra potuerint addere tardiores, & cum plurima ſuper hoc Canticum illorum ſint Cõmenta, ſerius quiſque videatur, non tam noua cudere, quàm furari præinuenta.* Sed quiſnam de proceribus non in hoc ſtadio cucurrit? Origenes, Methodius, Victorinus Pictauienſes, Ambroſius, Gregorius Romanus, Theodoretus, Gregorius Nicænus, Ildephonſus Toletanus, Hugo Victorinus, Bernardus, Rupertus, S. Thomas, Bonauentura, Ægidius Romanus, & innumeri, de quibus ſyllabum texuit Poſſeuinus Bibliothecæ ſelectæ tom. 1. lib. 2. cap. 79.

Canticorum liber magnũ Expoſitorum numerum nactus.
Giſler.
Carthuſ.
Phil. Abb.
Sancti.
Auctores, qui in Canticum Salomonis ſcripſerunt ex doctiſſimis eccleſiæ Magiſtris.

44. Iuuat & conſideraſſe, prohibuiſſe Synagogæ Rectores adoleſcentiori ætati Canticorum lectionem: neque enim id fas ante expletos quinque & viginti, annos; aut, vt alij tradunt, niſi conſummatum trigeſimo anno: diximus de his Anteloquio 7. Sect. 6. num. 55. modò addimus Nazianzenum Oratione 1. quæ Apologetica eſt, atque ibi eius Illuſtratorem Eliam Cretenſem, qui Gregorium vniuerſaliter loquutum de Canticis exponit: Theodoretus epiſtola ad Ioannem Epiſcopum: Toſtatum Commentario in epiſtolam Hieronymi ad Paulinum ante Geneſ. cap. 7. quæſt. 11. ac quanquam hoc interdicto continentiæ quidam velint eſſe conſultum, probauimus magis loco relato, quod nunc quoque potiùs arridet, ob difficultatem voluminis factum. Sanè Maldonatus noſter in ca. 3. Matth. prope initium, ex Hebræorum traditione narrat in populo illo nemini licuiſſe Doctoris fungi munera, niſi qui expleſſet triginta annos, certè Leuitæ ea ætate aſſumuntur ad templi officia, vt conſtat ex Numerorum cap. 4. & Paralipom. 1. cap. 23. verſ. 3. quoniam quidem ante hæc tempora, neque corpore, neque mente ſatis idonei ad tantum miniſterium, vt docet benè Lyra ad caput allegatum ex Numerorum codice, eundemque in locum, Abulenſis quæſt. 2. & ad citatum ex Paralipomenis caput quæſt. 9. Oleaſter autem ad cap. 4. Numerorum 1. expoſitione notauit diſertè in iis, qui caſtris deſtinantur, viginti annorum ſpatium poſtulatum Numeror. cap. 1. verſ. 3. cur non deſiderata prouectior ætas, quàm ad Leuitica exercitamenta? *Exigit autem* (reſpondet ille) *Dominus miniſtros triginta annorum ad opus tabernaculi, & viginti ad pugnandum contra hoſtes, quoniam maior diſcretio, & ſapientia exigitur ad miniſterium Dei, quàm ad pugnam aduerſus hoſtes, & fortè maius robur corporis.* Igitur triceſimus annus apud Hebræos, qui difficillimis etiam negotijs aptus; tum, qui ſcientijs vacabant, lauream adipiſci conſueuerant, & Doctores renunciari; tum & dabatur facultas peruolandi Salomonis Epithalamium, quoniam propter multa arcana eiuſmodi lectores vindicabat: ſtat nobiſcum Salmeron tom. 1. prolegom. 2. iuxta exordium: nam, cùm Hebræorum ſtatutum retuliſſet de non perſcrutandis Canticis ante triginta annos: *Quod certò* (inquit) *non ob aliud ab illis cautum fuit; niſi quòd tum omnes, tũ illos præcipuè libros innumeris difficultatibus, & perobſcuris myſterijs refertos cernerent*, & alios fautores exhibuimus Anteloquio 7. Sectione 6. num. 55.

Canticorum lectio interdicta Hebræis vſque ad annum trigeſimum.
Nazianz.
Elias Cret.
Theodor.
Toſtat.
Nemo neque Doctor, neque Leuita apud Iudæos ante annos triginta.
Maldon.
Toſtat.
Lyra.
Oleaſt.
Num. 4.
1. Paral. 23.
Salmer.

Super his omnibus id commodiſſimè accidit, vt ſancti Patres, qui ſoliti gelu ſemper fran- 45.

gere

Tres ſingulares cauſæ arduitatis Canticorum.

gere, & viam in obſcuriſſimis ſemitis præmonſtrare, moderante eorum clamos ipſo, qui ad ſcribendum incitabat, diuiniore Spiritu, ob occultas Numini cauſas, Hiſtoriæ ſenſum, aut, vt alij velint nuncupare, grammaticalem penè obliuioni tradiderunt, & omne atramentum conſumpſerint in excogitandis allegorijs, quæ cùm deſtitutæ fuiſſent literæ baſi, impoſſibile fuit hiſtoricam meditantibus explanationem, aut alijs ſuppetias ad literæ enodationem poſtulare, aut ipſos eorum myſticos diſcurſus plenè ſectari? Qua de re diximus ad longum ex Doctorum teſtimonijs Anteloquio 1. Sectione 5. num. 34. Quo eodem præludio aliud à nobis quoque & animaduerſum, & ſtabilitum Sectione 8. num. 64. nimirum, eſſe non paucos, qui exiſtimarint, traditam à Salomone quidem ethicam ſeu moralem diſciplinam in Prouerbijs, in Eccleſiaſte Phyſiologiam: at in Cantico Canticorum eam, quæ & ſubtilitate, & nodis reliquas vincit ſcientias, Metaphyſicam; adeo huic Epithalamio germanum ſemper quicquid eſt ſpinoſum includere: quorum altera confirmatio eſt eodem à nobis loco tradita ex Patrum auctoritate: nam, cùm ſcopum fuiſſe Salomoni arbitrarentur, vt militem ſpiritalem validè inſtrueret, ſuum cuique ſtatui volumen formauit; videlicet, incipientibus Prouerbia accommodauit; proficientibus Eccleſiaſten: at his, qui ad ſacram mentis vnionem per contemplationes aſpirant, Canticum Canticorum dolauit, vbi myſticæ Theologiæ abditiſſima quæque Sacramenta: & mente excedit dilecta, & animi patitur alienationem, & tota tranſit in ſponſum.

46. *Quanta eruditio neceſſaria Canticorum explanatori?*

Verùm in alijs Scripturarum voluminibus, inquies, ſunt quæ requirant in enodante humanæ, diuinæque literaturæ plurimam notitiam, antiquitatis cognitionem, rituum, locorum, hominum perſpicaciam, & indaginem. Equidem & hæc vniuerſa quoque perquam neceſſaria ſunt, modò Canticorum dignus Interpres qui futurus ſit, annotauit noſter Sanctius (*Sanct.*) proleg. 12. in Cantica, eiuſque eruditiſſimus commentarius fidem præbet. Quare Petrus Nannius (*Nann.*) Alcmarianus, cùm de hoc elucidando metro cogitaſſet, quæ eſſent Commentatoris idonei partes, ſignificauit præfatione ſua: *Mihi in animo erat*, (loquitur,) *literam fideliter interpretari, & verbis literæ allegoriam temperare, difficiliora vocabula exponere, alluſiones Hiſtoriarum, rerumque naturalium annotare, antiquitatis obſeruationes adſcribere.* Beda (*Beda.*) Venerabilis ad finem libri 1. in Cantica, ſibi neceſſarium fuiſſe teſtatur, de herbarum, & aromatum natura ſedulò inquirere ad hunc intelligendum codicem: imò verò, quæ non ſcientia, aut neceſſaria, aut vtilis ad iſtud pertractandum Opus? Prouincias, vrbes, oppida habes, quæ Geographiam flagitent; quæ Hiſtoriam naturalem multa de ceruis, de capreis, de ouibus, de terra incluſis theſauris, auro, argento, gemmis; de odoriferis, nardo, cinnamis, balſamo, myrrha, cum vniuerſis vnguentis Libani; de re hortenſi, & ruſtica crebrò, nam itur ad vineam, ad columbas, ad areolas, & pomœria; ſunt quæ & Politicam, & Ethicam quandoque requirant. Iam quanta meſſis Criticis, cùm abundè diſputandum ab eis de nuptiarum ritu, de conuiuiorum vſu, de re veſtiaria, de vnguentis, de oſculis, de capillis, de ædificijs, de milioa? Atque hic tantus apparatus conſiderato ſolùm verborum cortice. Quòd ſi feramur ad carminis animam, & illa humanis intecta velamentis ſacratiſſima myſteria à Chriſto patiente vſque ad ipſum magni Iudicij diem; quantus hic campus aperitur, quàm ſpatioſus, & latè patens? Quem ſi quiſquam colere tentet, oportet in omni Theologia non mediocriter verſatum eum eſſe: nam erit, quando cùm Hæretico manus conſerere iubeatur, quando morales caſus expendere, cùm de theoricæ vitæ anagogia diſputare, cùm de omni nouo, veterique Fœdere multa promere, cùm ad ſcholas pergere, & ex earum norma de Sacramentis, de Verbi incarnatione, de Theologicis habitibus, de vitijs, & virtutibus, de Deo trino, & vno diſſerere; neque profanæ Hiſtoriæ parcendum; eccleſiaſticam autem non prolixè diſcutere omninò impoſſibile.

Sed, quis tantis exſoluendis par etiam inter eximios? Nos, qui talibus comparati vix locuſtæ fuerimus, quid auſi ſimus? Planè cùm hæc recordaretur, dormitauit anima præ tædio, & volebat organa ſuſpendere in ſalicibus, moritura in ignauia ſua: quomodo enim Canticum Canticorum modularetur nouiſſimus virorum, & deſpectus, & cui neque mica, aut pietatis, aut ſolidæ eruditionis? Deſperabam, niſi tu monuiſſes, Virgo Beata, bono eſſe animo, & docuiſſes in infirmitate perfici virtutem: ſi enim Dominus magnus voluerit, etiam rudem, & ſaucium ſpiritu intelligentiæ replebit, & ipſe diriget conſilium eius, & diſciplinam; volet autem, ſi vox orationis tuæ reſonet in auribus eius. O roga, pijſſima, & fac mecum hanc miſericordiam. Ad te leuaui oculos meos à principio Operis huius: ad te, vnde venit auxilium, quoties tribularer, & circumfulſit mihi claritas tua ambulanti in tenebris, & vmbris ignorantiæ: ecce in altitudinem maris Scripturarum aſcendi, in cor eius: quid dicam? Confitebor tibi, Regina, dilectum meum: præſumpſi vltra vires, coniurauerunt in me fluctus abyſſi: en mergor, da dexteram, & fer auxilium, potentiſſima Oceani Rectrix. Procellas tempeſtuoſi æquoris fugiſſem, niſi me Bernardus (*Bernardus.*) optimus Nauclerus incitaſſet: *Si inſurgant venti*, (inquit homil. 2. ſuper *Miſſus eſt*, ad finem,) *ſi incurras ſcopulos, reſpice ſtellam, voca* MARIAM: *in periculis, in anguſtijs, in rebus dubijs,* MARIAM *cogita,* MARIAM *inuoca: non recedat ab ore, non recedat à corde: ipſam ſequens, non deuias; ipſam rogans, non deſperes; ipſam cogitans, non erras; ipſa tenente, non corruis; ipſa protegente, non metuis; ipſa duce, non fatigaris; ipſa propitia, peruenis.* His ſtimulati, eia erigamur; ſic contigerit: bonus teſtis Bernardus.

SECTIO V.

Qua melior inſcriptio libri, Cantica Canticorum, an potiùs Canticum Canticorum?

48. *Qui pluraliter Cantica Canticorum appellant.*

COMMVNISSIMA, atque ſatis vulgata loquutio, nuncupaſſe Epithalamium illud plurali dictione, *Canticorum. Cantica* Concionatorum vſus ille frequentiſſimus. Sed parum hoc, ſi non & Latinorum omnium ferè Patrum. Perlegat difficilis ad credendum

Gregor. Caſſiod. Apon. Beda. Bernard. Philip. Rupert. Anſelm. Ricard. Gloſſ. S. Thom. Lyra. Carthuſ. Halgrin. Thom. Ciſt. Picus. Orig.

in primo veſtibulo Commentariorum Gregorij Papæ, Caſſiodori, Aponij, Bedæ, Bernardi, Philippi Abbatis, Ruperti, Anſelmi, Richardi a ſancto Victore, Gloſſæ ordinariæ, S. Thomæ; Lyræ, Carthuſiani, Halgrinij Cardinalis, Thomæ Ciſtercienſis, Ioannis Pici; reperiet vera eſſe, quæ aſſeueramus, atque ijdem ſæpiuſculè decurſu explanationis: in quo quidem loquendi more cautiores fuere Græci, apud quos raro plurali numero legitur titulus, imo & Auctor ille (quem non penitus Origenis indignum ſpiritu aliàs conteſtati ſumus) quatuor Homiliarum, ad calcem præfationis reprehendit non pronunciantes ſingulariter, *Canticum Canticorum*, nihilominùs & Dionyſius Areopagita (Areopag.) de eccleſiaſtica Hierarchia, c.3. pluraliter, *Carmina*, vocat diuinorum amorum; & Nicænus homil. 1. *Cantica Canticorum*, appellat; &, quod mirere, inter Lannos vigilantiſſimi duo, Hieronymus, atque Auguſtinus (Nicen. Hieron. Auguſt.) non reſpuere *Cantica* dicere, ex quibus prior, dum præfatur in Eccleſiaſten: *Ad extremum* (ait) *iam conſummatum virum, & calcato ſæculo præparatum in Canticis Canticorum Sponſæ iungit amplexibus*. Poſterior autem tom. 9. libro de Paſtoribus, c. 15. *In Canticis Canticorum* (inquit) *loquitur ſponſa ad ſponſum, Eccleſia ad Chriſtum: nouimus Cantica Canticorum ſancta, Cantica amatoria, Cãtica ſancti amoris*, &c. Itaque negari non poteſt, quin illa, qualis tandem ſit phraſis, grauiſſimis Patronis ſuffulta ſit: vt nemo faſtidioſè, atque inſcienter imperitiæ arguat, cùm vel è loco publico verbi ſacri buccinatores audit ijs, & crebrò quidem vtentes nominibus; aut in doctorum lucubrationibus eadem occurrunt. Sed feramus noſtram de controuerſia opinionem atque cenſuram.

49. Vera Canticorum inſcriptio in ſingulari.

Dico primùm, veram, atque legitimam inſcriptionem eſſe, quæ ſingulari verbo pronunciat, *Canticum Canticorum*. Patet: nam ea ſyncera titulatio eſt, quam aut omnes habent tranſlationes, aut ſaltem correctiſſimæ: atqui huius generis verſiones cunctæ, *Canticum*, in ſingulari amplexatæ ſunt; adeat Lector Hebræum, Vulgatam, Vatabli, Sanctis editiones, & comperiet, Ac ſanè, vt diſcreparent illæ omnes, ſola auctoritas Latinorum Bibliorum poſt Tridentinam animaduerſionem, & caſtigationem, iuſſu Sixti, atque Clementis Pontificum, ſufficeret: nam ad hanc attendendum ante vniuerſas tranſlationes, & eius ſequenda regula, vt monuimus Anteloquio 7. Sectione 1. n. 1. Confirmo iſtud; nam ſanè, cùm tot fuerint Odæ à Dauide impoſitæ, quæ excreuerint in grandem numerum, nempe, in centum, & quinquaginta Pſalmos; potuerunt facilè in aliquos libros diuidi, quemadmodum diuiſa eſt, & Regum, & Machabæorum Hiſtoria: fuiſſet enim non ſpernendus codex quinquagenam Pſalmorum claudens. Quid, quòd, vt quidam arbitrati ſunt, fuère eorum hymnorum diuerſi fabricatores? Nonne præſtaret diuerſos Auctorum tractatus ſeparare, & ſua cuique tribuere, neque multos ſub promiſcuo titulo confudiſſe? Sed concedamus tritæ ſententiæ, à Dauidis Muſa prodiſſe omnes; nullus tamen hactenus arbitror docuit, in vnum, eundemque ſcopum cunctos tendere, & vinculo quodam inter ſe nexos; ſed magis diſſolutos, & varium eſſe argumentum: cuius differentiæ gratia, operæpretium videbatur in varios diuidere Tomos, & tot quidem cauſæ multiplicandi libros in Pſalmis, atque vt plurali numero intitularetur Opus, *Libri Pſalmorum*. Nihilominùs vera eius, atque germana inſcriptio, quæ ſingulariter effert, *librum Pſalmorum*. Atque ita ſanè appellant ferè ſancti omnes Patres; quòdque maximum affert pondus, Oratio Principis Apoſtolorum, Actorum c. 1. verſ. 20. *Scriptum eſt enim* (ait) *in libro Pſalmorum: Fiat commoratio eorum deſerta*, &c. Vide ex profeſſo de lite concertantes Martinez hypotypoſeon libr. 3. c. 3. Lorinum ad verſ. 20. c. 1. Actorum: Tenam lib. 2. Iſagogæ ſacræ Scripturæ difficultate 6. ſect. 1. & 2. Ergo, cùm in Cantico Salomonis omnia ab vno, ſimplicique Auctore exorta ſint, neque de hoc dubium, aut iudiciorum varietas, inſuper argumentum vnum & indiſſolubile, cuius partes inter ſe cohæreant; potiori iure ſingulari numero titulabitur, *Canticum Canticorum*: atque hæc erit genuina, & natiua inſcriptio.

Libet Pſalmorum, an libri pluraliter, dicendi?

Actor. 1. Martinez. Lorin. Tena.

50. Confirmo altero exemplo. Nam, ſi ob aliqualem rationem nuncupandum eſſet, pluraliter, *Cantica Canticorum*; ideo in primis, quoniam diuerſa claudit partialia Cantica, quæ vnum poſteà completum faciunt Canticum; neque enim aliud, excepto hoc, nominis valeat eſſe fundamentum: atqui iſtud non eſt ſufficiens, vt plurali phraſi nominetur, *Cantica Canticorum*. Probo minorem propoſitionem. Equidem in Euchariſtiæ Sacramento hominum exquiſitè eruditorum arbitratio eſt, duo eſſe partialia Sacramenta; alterum, quod cibus; alterum, quod potus conſtituat, quæ heterogenea eſſe, & ſpecie incompleta differre aſſerunt; atque hinc fieri, vt maior gratia conferatur ſub vtraque ſpecie communicanti, quæ eſt veterum, eorumque grauium Theologorum cogitatio apud Suarez tom. 3. in tertiam partem, diſputatione 63. ſect. 6. §. *Ex dictis in priori*. & tamen vſus eccleſiaſticus in loquendo plurale verbum deuitat, non Sacramenta appellans, ſed in ſingulari, *Sacramentum*, quemadmodum probat eodem volumine Suarius diſputatione 1. ſect. 3. Vnde Catechiſmus Pij IV. pagina 207. *Licet autem duo ſint elementa* (inquit) *panis, ſcilicet, & vinum, ex quibus integrum Euchariſtiæ Sacramentum conficitur; non tamen plura Sacramenta; ſed vnum tantum eſſe, Eccleſiæ auctoritate docti confitemur: alter enim ſeptenarius Sacramentorum numerus, quemadmodum ſemper traditum, atque à Concilijs Lateranenſi, Florentino, & Tridentino decretum eſt, conſtare non poterit*. Igitur in ſimilem modum, etſi plura ſint partialia Cantica in Salomonis Hymenæo; tamen abſolutè non erit nominandum, *Cantica Canticorum*, plurali voce, ſed *Canticum* in ſingulari, atque ſi vtendum fuerit plurale verbum cum addito, id fieri debeat vocando incompleta Cantica, ne ſi nomen ſimpliciter proferatur, oboriatur æquiuocatio, & plura iuſta Cantica modulatum fuiſſe Salomonem exiſtimetur. Sunt & alia paſſim multa, eaque triuialia exempla, ſuaſura hoc ipſum: nam oratio Marci Tullij pro Milone plures orationes partiales comprehendit; & tamen ſub vno ſingulari vocabulo exprimitur; neque aliquis intellexit pluſquam vnam Ciceronis orationem pro Tito Annio extare. Itidem & in diuitis cuiuſpiam habitatione, aulæ ſunt, & cubilia, quæ tenuiorum ædes non tantùm honore & pretio vincant, ſed etiam ipſo ſpatio: vna tamen domus vocatur, in qua diues commoratur.

In Euchariſtia duo Sacramenta partialia.

Suarez.

Catechiſm. Rom.

51. Dico tamen iterum: ſi attendamus ad ſenſa magis, quàm vocabula, & quæ loquens intendat ſignificare, conſideremus, probè dici, plurali

loquutione

Digitized by Google

In Salomonis metro varia Cantica particularia.

loquutione *Cantica eſſe Canticorum.* Cõſtat iſtud: nam ita dicentes volunt ſolum intelligi, plura eſſe particularia Cantica: hoc autem nullus inficiari valeat: vocatur enim, & ab antiquis, & à nuperis vulgata phraſi comœdia, fabula, drama, actio, metrum hoc: monſtrauimus 1. diſputat. ſect. 5. num. 30. & 41. conſtat autem comœdia varijs & particularibus membris, quæ ſcenæ & actuum nominibus exprimuntur: & in actus quidem multiplices iuniores ferè diuidunt Epithalamium, aliquando & in Cantica: ſic Iacobus de Valentia, Gregorius Ederus, & nonnulli præterea: qua de re & noſtrum tulimus iudicium Anteloquio 3. Section. 3. Subſect. 2. Cùm igitur plura habeat Cantica particularia Hymenæus, & ab illis vocari potent numero plurali *Cantica Canticorum*: niſi fortè quis dicturus honoris cauſa plurale loco ſingularis efferri, vt apud Hebræos cap. 11. Apoſtolus, *obturauerunt ora leonum*, cùm de ſolo Daniele id legamus; *ſecti ſunt*, cùm Iſaïas tantùm eiuſmodi paſſus: *circuierunt in melotis*, cùm Elias ita inceſſerit; quanquam nec certa regula eſt ex Scripturarum vſu ob honorem plurale pro ſingulari locatum eſſe: probant multa exempla apud Martinez hypotypoſeon lib. 6. cap. 2. annotat. in Origenis verba, § *Verba libri Iudicum*, &c. Et rurſum eodem lib. 6. cap. 3. §. *Poſtquam de numeris*, &c. Quicquid id eſt, fauet pronuntiato noſtro Hugo Cardinalis prologo in Cantica: *Quod autem liber iſte* (inquit) *quandoque ſingulariter Canticum Canticorum, quãdoque pluraliter Cantica Canticorum nominatur, inde eſt, quia & vnum eſt, & multa: vnum, propter vnitatem cantus; quia quicquid hic canitur, amor eſt: multa propter diuerſitates perſonarum canentium, quæ ſunt quatuor, vt dictum eſt.* Iacobus de Valentia in prologo ſuo: *Nam noſtra translatio* (ait) *ſonat multa Cantica contineri in hoc libro, & littera Hebraica ſonat, eſſe vnum tantùm Canticum: ſed in hoc nulla difficultas; quia totus iſte liber poteſt dici vnum Canticum vniuerſale, & multa particularia, prout patebit in diuiſione, & proſequutione libri.* Vbi monet etiam Chriſtopolitanus, id, quod verum eſt, in multis antiquorum Bibliorum lectum pluraliter, *Cantica Canticorum*. Adſentit Titelmannus ante expoſitionem verſiculi 1. capitis primi Canticorum: *Titulus* (dicit) *huius libri in vulgatis Latinorum codicibus plurali numero legitur Cantica Canticorum: in Hebrais autem libris ſingulariter dicitur, Sirhaſirim. Item & in Gracis, ᾆσμα ᾀσμάτων id eſt, Canticum Canticorum; atque ita etiam in nonnullis habetur vetuſtioribus, & emendatioribus Latinis libris. Quod ad rem attinet, parum refert, vtro numero dicatur, cùm liber iſte vnum ſit Canticum, & multa: vnum quidem totum, & integrum, ex multis conſtans partialibus Canticis.* Ita illi nobiſcum omnimodè.

Regula: Plurale pro ſingulari honoris gratia poſitum.

Martin.

Hug. Card.

Inſcriptio Canticorum pluraliter in Biblijs vetuſtis.

Valentia.

Titelman.

52. Nilus an vnus, an plures fluuij. Exod. 7.

Nunc verò promamus de Scripturis non pauca, neque futilia exempla, quæ theſim ſtabiliant. Primum Exodi cap. 7. verſ. 19. iubetur Moyſes manum extendere *ſuper aquas Aegypti, & ſuper fluuios eorum*: Dauid quoque non vnum amnem in ſanguinem conuerſum indicat plurali vſus Pſalm. 77. *Conuertit* (inquit) *in ſanguinem flumina eorum, & imbres eorum ne biberent.* Et tamen Exodi aſſignato loco poſteà de vno tantùm fluuio memoria ſemper, verſu 20. *Et eleuans virgam percuſſit aquam fluminis coram Pharaone.* verſu 21. ſæpius: *Et piſces, qui erant in flumine, mortui ſunt; computruitque fluuius, & non poterant Aegyptij bibere aquam fluminis.* Philo etiam lib. 1. de vita Moyſis ſingulari vſus: *Moyſis fratre* (inquit) *percutiente virga fluuium, continuò in ſanguinem vertitur.* Ioſephus etiam lib. 2. antiquitatum: *Primò* (ait) *amnis ſanguinis fluentis prolabens, ad potus inopiam eos redegit, cùm præter aquam fluminis nullum fontem habeant.* Quas in ſpeciem oppoſitas, & contradicentes ſententias componimus indifficulter, duo ſi ſtatuamus: Vnum, de Nilo Ægypti amne hic eſſe ſermonem, de quo nullus Interpretum dubitauit. Ac ſanè tanto in pretio fluuius habitus, quoniam arua fœcundaret ad ſtuporem, & denegatos à cœlo imbres largo fœnore compenſaret, vt diuinos honores tribuerint Pharij: propterea ex ſpeciali Numinis conſilio putrefactum, & in ſanguinem commutatum, vt quàm ineptum colerent Deum, miſeri animaduerterent mortales. Sic planè Theodoretus quæſt. 19. in Exodum, & exiſtimaſſe quoſdam Oſirim Ægyptiorum præcipuam adorationem, Nilum fuiſſe ex Suida refert Ioannes Ludouicus Viues ad cap. 5. lib. 18. de Ciuitate, beati Patris Auguſtini. Verùm hæc modo miſſa faciamus: ſatis eſt docuiſſe, Nilum eum fuiſſe amnem, qui cruorifer apparuit. Alterum, hunc ampliſſimum fluuium ſeptem oſtia habuiſſe, ex quibus totidem emittebat flumina: inde Maro Georgicorum libro 4.

Pſalm. 77.

Nilus, Ægyptiorũ Deus.

Theodor.

Suidas, Viues.

Nilus ſeptem oſtia habes.

Virgil.

Nam, qua Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelis,
Et viridem Aegyptum nigra fœcundat arena,
Et diuerſa ruens ſeptem diſcurrit in ora,
Vſque coloratis amnis deuexus ab Indis.

Tradunt Plinius libro 5. cap. 9. Mela lib. 1. de ſitu orbis, capite itidem 9. Non ſilebo tamen Strabonis verba ex lib. 17. qui & breuiùs loquutus libro 1. *Duo itaque ſunt* (ait) *Nili oſtia; alterum Peluſiacum, alterum Canopicum, & Hieracleoticum: inter quæ alia quinque oſtia ſunt mentione digna; alia vero tenuiora permulta.*

Plin. Mela. Strabo.

53. His confirmatis; dicimus quidem, aut Dauidem, aut Moyſem, cùm plura memorant flumina, loquutos de ſeptem Niliacis oſtijs, à quibus multi deriuantur amnes: cùm autem vnum extitiſſe fluuium ſolùm indicare videantur, non de partialibus fluminibus quaſi diuerſis, & ſeorſim acceptis ſermonem inſtituere; ſed de iiſdem, vt habent compoſiti rationem, & vnum conſtant amnem, quoniam vnius ipſa membra ſunt ſolum: atque in hunc modum & explanatur Ezechiel, cap. 29. verſ. 3. *Ecce ego ad te, Pharao Rex Aegypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus eſt fluuius, & ego feci memetipſum.* Vides, vt vno, eodemque verſu, & flumina in plurali, & fluuium in ſingulari appellat? At eodem modo conciliaṅda hæc dictio, quo altera de Exodo exprompta; ſcilicet, & quod fuerint plures particulares, & omnes ex vno magno prodierint flumine, eiuſque partes, atque membra ſint: ergo, cùm in Salomonis Epithalamio multa inueniantur Cantica, quæ aut numericè, aut ſpecificè differant incompletè, atque partialiter; poterit metrum propriè, & abſque violentia, quandoque nuncupari ſingulari numero *Canticum Canticorum*; quandoque plurali *Cantica Canticorum*: vti ob ſimilem cauſam Nilus in Scripturis nonnunquam ſingulari voce dicitur *fluuius*; nonnunquam & plurali *flumina*.

Ezechielis verba explanata c. 29.

54. Alterum exemplum eſt, quod à voce *Sabbathum*, vel *Sabbatha* deſumi valeat; ſignificat enim vtraque dictio promiſcuè, idque non rarò, totam

Sabbathi, & Sabbatorũ, quæ ſignificatio in Scripturis?

Luc. 18. Marc. 16. Ribera. Maldon. Lorin. Sanct. Hebr. 9. 1. Mach. 1. Candelabrum in templo, an vnum, an multa?

hebdomadam: vt Luc. cap. 18. *Ieiuno bis in Sabbatho*, id eſt, per ſeptiduum: & Marci cap. 16. *Et valdè mane vna Sabbathorum veniunt ad monumentum*, id eſt, prima hebdomadis die. Hoc diffusè monſtrat Pater Ribera lib. 5. de templo, cap. 1. Maldonatus ad verſum 1. cap. 28. Matthæi, & ad verſum 21. cap. 1. Marci, Lorinus ad verſum 14. cap. 13. Actorum; & in idem caput Gaſpar Sanctius num. 14. Sicut igitur hebdomas nunc plurali nomine dicitur Sabbatha, nunc ſingulari verbo nuncupatur Sabbathum, & ſenſus vtrobique idem eſt, atque inuariatus: ſic poterit Epithalamium Salomonis duobus modis exprimi; nimirum, vt & Canticum in ſingulari, & Cantica in plurali vocetur. Tertium denique exemplum ſubminiſtrant Pauli verba, cap. 9. ad Hebræos comparata alteri ſententiæ ex lib. 1. Machabæorum cap. 1. verſ. 23. *Et intrauit ad ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vaſa eius*, &c. Apoſtolus autem loco aſſignato, verſ. 2. *Tabernaculum enim factum eſt* (inquit) *primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum*, &c. Perſpicis, vt Machabæus vnam fuiſſe lucernam innuat, cùm Paulus multas fuiſſe lampadas ſignificet? Atque aliquis diceret, nullum eſſe myſterium quoad ſignificata, ſed tantùm vt alias in Scripturis contigit, vnum numerum pro altero ſubſtitui, quo pacto ſimili oblata occaſione reſpondet Toſtatus quæſt. 37. in cap. 13. 2. Paralipom. aut ad neſcio quæ alia candelabra, excepto Moſaïco, alludi, vt putat Ioſephus Stephanus, Epiſcopus Oriolanus, ad cap. 1. lib. 1. Machabæorum. At meminiſſe neceſſarium eſt, candelabrum Moſaïcum ſic compactum, vt ex haſtili eius procederent ſex calami cum ſcyphis, ſeu lychnuchis ſuis: conſtat de Exodi cap. 25. verſ. 32. Erant igitur ſeptem lampades vna baſi, & trunco innixæ. Hinc igitur eſt, quòd Paulus multitudinis numero candelabra appellat, videlicet, ob particulares lucernas: quia verò omnes iſtæ coniungebantur velut totius alicuius partes ſolùm, propterea Machabæorum liber ſingulari verbo *candelabrum* dixit. Hanc deoſculantur explanationem Ribera in cap. 9. Epiſtolæ ad Hebræos; & ibidem Tena difficultate 2. Pari igitur more, conſideratione particularium Canticorum metrum Salomonis plurali voce appellabitur, *Cantica Canticorum*: reſpectu autem eorundem, quatenus tantum ſunt membra, ex quibus totum aliquod reſultat, prout ſub toto comprehenſa, exprimentur ſingulari dictione *Cantici Canticorum*: quando igitur tot ſuppeditent exempla Scripturæ, quibus idem nomen nunc cum ſingulari articulatione, nunc cum plurali accipiatur inuariato ſenſu, non eſt, quòd quiſquam ſuperciliosè contemnat, quos audiunt nuncupantes numero multitudinis, *Cantica Canticorum*.

Abul. Ioſeph. Step. Exod. 25. Ribera. Tena.

55. Cantica Canticorũ quàm aptè in ſex partes diſtribuimus?

Sed, quot fuerint Cantica particularia, quiſquam ſcire deſideret? At horum vna aliqua, eaque fixa & communis regula tribui nequeat; cùm enim Auctor Epithalamij ſcriptis declaratum non reliquerit, coniecturis duci Interpretes neceſſarium fuit, atque ita pro cuiuſque ingenio, atque intelligentia, aut plura, aut pauciora euaſere membra Hymenæi. Nos Anteloquio 3. Sect. 1. diuiſimus in ſex partes, in quibus duas Epilogus, atque procemium altera portio complectebatur, ante nuptiale conuiuium, tribus reliquis membris delineatæ epulæ, quæ celebratæ poſt inceptam connubiorum pompam. Hanc autem ſectionem nos amauimus, propterea quòd analogiam habere arbitraremur cum hexamero, & primo mundi opificio; analogiam ſanè quoad partitionem dierum, non quoad fabrefacta. Atque iam ſæpè oſtendi, deſignatum hunc codicem ſingulariter ad reparationis humanæ myſterium cum ſuis omnibus coloribus perfectiſſimè delineandum. Quemadmodum igitur Deus in creando orbe ſex dies conſumpſit, ob arcanas proculdubio, & latentes cauſas, cùm poſſit breuiſſimo interuallo vniuerſa condere; ſeptimam autem lucem dicauit feriationi, in qua tanquam laſſata Diuinitas requieſceret, & triumphatori opifici applauderent elementa, humana & angelica creatura euchariſticum modularetur hymnum: ſic idem per Salomonis eruditam linguam omnem admirandæ redemptionis œconomiam graphicè depicturus, voluit, vt in totidem metra diuideretur redemptionis opus, in quot diſtributa eſt creatio dies: & velut ſeptimo diei, quod excellentius erat, reſeruauit, nempe, ipſam Diuinitatis pacem, & gaudioſam iucunditatem; ſic & in ſeptimum repoſuit Canticum Salomon, quod præ cæteris luculentum, alacre, pompoſum fuerat, ſcilicet, ſponſæ traductionem in domum ſponſi, Eccleſiæ vtique poſt generalia Comitia in valle Ioſaphat, ex militia, & puluere, ad ouationem & voluptatem ſine termino, paraſceuem; quod tamen poſtremum carmen, an mente ſolùm, an ore quoque, & calamo modulatus fuerit Salomon, dubium eſſe indicauimus alibi, certè ad poſteros non veniſſe. Ac taceo ſanè, quòd ſi benè numerentur, non inueniantur Cantica priſci Fœderis plura eſſe, quàm ſeptem, vti monet Origenes Prologo quatuor Homiliarum: Vuolbero Abbas ſancti Pantaleonis intra coloniam Ordinis Benedictini, prologo in Cantica. Quamobrem vnus hic Hymenæus id aſſequutus ſit, vt tot ſolus ipſe Cantica haberet, quot omnis Scriptura antiqua. Cæterùm omittere non debeo ſeptenarium numerum, quo inſignitus eſt, ex illis fuiſſe numeris, quos vetuſtas potiſſima religione coluit: quo de argumento legendus noſter Peterius lib. 1. in Geneſim ad verſ. 3. cap. 2. Geneſeos, pag. 176.

Analogia Canticorum mundi cum opificio. Cantica priſci Fœderis ſeptẽ. Origen. Vuolbero. Septenarius numerus ſacer apud antiquos. Peterius.

Dices, huiuſmodi partitionem, & computum, qua quicquid orbi aliquando, aut euenerit, aut in poſterum continget, in certas temporum claſſes diſtribuitur, exoſam eſſe doctis: nam, quid grauius, ſi Patrones conſideremus, opinione millenariorum mundi durationem in ſex ætates ſecantium, quarum quælibet mille annorum ſpatium clauderet, quibus exactis, orbis finiendus eſſet. Sanè eam cogitationem non illibenter hauſerunt ex Patribus antiquis multi; ob quam tamen nullum conſequuti ſunt laudem apud nepotes; quin potiùs eruditi quique contempſere ſententiam, vtpote nullis adiutam præſidijs, quæ aut ratio, aut Scriptura ſuppeditaret. Docebit Bellarminus lib. 3. de Romano Pontifice, cap. 3. §. *Denique fuit ſemper*, &c. Suarius tom. 2. in tertiam partem, diſput. 53. ſect. 4. concluſ. 3. Thomas de Maluenda lib. 1. de Antichriſto, cap. 30. Igitur etiam ſuſpecta erit noſtra diſtributio, cùm ſub Canticis, aut ſex, aut ſeptem, comprehendimus omnes Eccleſiæ euentus, etiam ipſum Iudicij vniuerſalis tempus. Reſpondeo, propterea laceratam eam millenariorum opinionem, quoniam abſque fundamento doceret, exacto certo & determinato annorum ſpatio, mundo exitium imminere, cùm magis illud in- 56.

Millenariorũ opinio, & eius error. Bellarm. Suarez. Maluenda.

terual-

teruallum lateat, & incertum ſit, quippe in Diuinitatis arbitrio, quæ adhuc defixa, & conſtanti periodo nihil reuelauit; quin & eorum, qui ſic iudicabant, aliquos deceptos fuiſſe, experientia probauit: nam iuxta eam, quam ſequebantur, Chronologiam expleti fuere anni ſex mille, vti allegati Auctores benè annotarunt. At ex diuiſione Salomonici nuptialis carminis in ſex, aut ſeptem minores hymnos, quamuis hi claudant in confuſo tempus omne, quo ſtabit orbis; nihil tamen definitum ſequitur, aut quod in ſtabilem cognitionem venire faciat, quando orbi ruina immineat; non enim certam perfigunt metam; ſed temporum illorum geſta, de quibus notitia eſt, ex Bibliorum, Eccleſiæ, Patrum effatis, ſecundùm ſe delineant, abſtrahendo à ſtatuto, & certo termino, quo illa euenient.

57. At ſaltem, inquiens, deforme erit Epithalamium, ſi in eiuſcemodi Cantica diuidatur: nam aliud erit Canticum enanum, & puſillæ ſtaturæ; aliud vaſtæ molis, & propè giganteæ; nempe, qualia vnumquodque de Canticis claudat, tale ipſum euaſerit: at hæc improportionata ſunt: nam initiale Canticum breue ſpatium complectitur, videlicet, ab anaſtaſi Saluatoris tantum vſque in Spiritus ſancti deſcenſum: huic alter ſuccedit hymnus trecentorum annorum materiam continens: alia oda octingentos per annos vagatur; aliqua etiam à noſtro æuo in diem Iudicij protenditur, quod quàm longum ſit futurum tempus, quis nouit? Sic ergo, cùm inæqualia ſint ſubiecta Canticorum, & ipſa quoque deformia eſſe neceſſum eſt; quæ enim maior in compoſito deformitas, quàm partium inæqualitas ipſis adinuicem inter ſe comparatis? inde enim monſtruoſa produnt. Reſpondeo, quidem in corpore, aut humano, aut belluino abſurdum futurum, vt manus cùm eſſent ad cubitum longæ, pedes quatuor, aut ſex cubitos longi eſſent: at vero in alijs compoſitis, ijs in primis, ex quibus non reſultat ens aliquod per ſe, & phyſicum; ſed magis totum artificiale & per accidens, non ſolum poſſe vnam partem eſſe multò maiorem; ſed hoc ad pulchritudinem velut lege quadam exigi, ita videmus in naui, & domibus quædam ſpecie eſſe laxa, atque ampliſſima, alia coanguſtata, & diducta: ſic in ſcientijs, ſiue quæ de natura, ſeu quæ de Creatore tractant, alia diſputatio conciſa eſt, & circumſcripta, alia protenditur & euagatur. Certè in Geneſi Moyſes triplo plus annorum, temporumque abſumit, quàm in reliquis Pentateuchi quatuor libris; nihil igitur diſtortum in Salomonis Epithalamio, propterea quòd in varia Cantica diuidatur, quorum aliud alio longiora ſpatia complectatur: quid quòd Salomonis diuinum ingenium ita omnia commenſurat, & ordinat, vt paria videantur omnia Cantica: nouit enim longus eſſe in breuibus cum gratia & iucunditate; in longis, & protenſis materijs breuis eſſe, abſque confuſione tamen, & ſine vllis tenebris propter compendium.

Entia per ſe, & per accidẽs differentia.

* * *

SECTIO VI.

Num Salomonici Epithalamij titulus canonica pollere auctoritate cenſendus ſit?

NON ſatis clarum, atque expeditum eſſe videatur, inſcriptionem ſacri Hymenæi canonica dignam eſſe reuerentia, & quod Spiritus ſanctus effuderit verbum. Primò, Salomonis ingenium eam non peperit; ſi verò alius, excepto Cantici Auctore, titulum fabricauit, vnde manifeſtum, Prophetam illum fuiſſe, qui ita operatus ſit? Sin autem Vates non fuit, & cuius linguam, calamumque acuerit Spiritus cæleſtis Scripturarum Doctor, ſermo Dei non fuerit, ac proinde nec canonica oratio; At videamus, quod cæterorum cardo eſt, num Salomon fuerit, qui volumen ſuum intitulauerit? Non fuiſſe autem, plurima innuunt: pater enim illius Dauid, cùm multas compoſuerit odas; tamen inter omnes conuenire, vel ab Eſdra, vel ab alio quopiam appoſitos eſſe Pſalmis titulos, affirmat Rutilius Benzonius libro 1. in *Magnificat*, cap. 29. Igitur ad eundem morem, nec filius Salomon inſcriptionem ſuorum voluminum confecerit. Inſuper docuimus Anteloquio 3. Section. 3. Subſect. 3. & verſiculorum, & capitum partitionem in Scripturis introductam longo poſt eas conditas tempore: ergo, quemadmodum abſque his extitere ab initio; ſic & titulis caruere, qui poſteà adiecti fuerint. Præterea de Salomonis voluminibus peculiaris ratio eſt: nam, ſi inſcriptionum Auctor ipſe, eodem modo intitulaſſet omnes à ſe ſcriptos libros. Loquor de parte inſcriptionis, quæ codicis editorem innuit; quemadmodum, etſi alia ſit Epiſtola ad Romanos, alia ad Hebræos, alia ad Corinthios, tamen idem Paulus in fronte & veſtibulo omnium. At non ita apud Salomonem: exordio enim Parabolarum vocat ſe *filium Dauid, Regem Iſrael*: initio Eccleſiaſtæ appellat ſe *filium Dauid, Regem Ieruſalem*. Canticorum ingreſſu, neque Dauide ſatum, neque aut Iſraëlis, aut Hieroſolymæ ſe Monarcham nominat; ſed tantùm Salomonem. Igitur, cùm tam varia trium librorum feratur intitulatio, cogitare valeamus, ab alio, quàm Salomone, aſſutas fuiſſe inſcriptiones illas. Denique, cùm magnificum Cantici Canticorum vocabulum eam indicet Scripturam, quæ & difficultate, & gloria, vetuſtatis, & in primis materiæ & carminis præſtantia vincat omnes priſci Fœderis codices; non eſt credibile, voluiſſe Salomonem tam arrogans, & ſuperbum nomen ſuo affigere Epithalamio: eſſet enim hoc præter modeſtiam tanti Principis ſapientiæ debitam. Igitur illud impoſuere Synagogæ Salomonem ſubſequuti Magiſtri, eò quod metri illius introſpecta natura, arbitrarentur, nihil ei comparandum in veterum Prophetarum ſerie reperiri. 58.

Salomon num inſcriptionis Canticorum Auctor?

Benzoni.

At, quid mirum, ſi quiſquam Canticorum titulum ad Scripturam canonicam pertinere inficietur? nam & vir doctus Sixtus Senenſis, etiam poſt Tridentinam de authenticis Scripturis declarationem non veretur ex albo ſacrorum co- 59.

dicum, ſeptem poſtrema Eſtheris capita delere, & inter apocrypha referre: ita quidem libro octauo, hæreſi vndecima, lib. 1. ſect. 2. & attento animo ſectione 3. Quippe, inquit, Tridentini Patres ſeſſione 4. cùm dicunt, recipiendos omnes libros integros cum ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſtuerunt, & in veteri vulgata editione habentur; intelligendi ſunt *de veris, ac germanis partibus, quæ ad librorum integritatem ſpectant: non autem de laceris quibuſdam appendicibus, & pannoſis additamentis, à quouis incognito Auctore temere appoſitis, & vtcunque inſutis, qualia ſunt huiuſmodi vltima capitula.* Quòd ſi equidem tot verſus ex libro Eſtheris Scripturæ partem non conſtant; ſed inter analecta & fragmentaria numeranda ſint, quod fuerit piaculum idem aſſeruiſſe de Canticorum titulo, & conſequenter etiam hunc de canone Bibliorum extrudere? Accedit, quod Melchior Canus in difficillimum nodum incidens de elapſis annis ab egreſſu Hebræorum ex Ægypto ad Salomonici templi vſque iacta fundamenta, cùm pauca fuiſſe tempora exiſtimaret, quæ regnorum liber tertius recenſet, cap. 6. verſ. 1. nempe, quadringentos & octoginta annos, & qui ad hoc reducere interuallum tentant, eos Scripturæ violentiam manifeſtam afferre cogitaret, aſſeruit tandem lib. 11. de locis, c. 5. §. *Primum autem.* exiſtimare ſe, *neque aut fidei, aut religionis quæſtionem eſſe, num quadringentorum octoginta iſte annorum numerus, qui in codicibus perulgatis reperitur, Librariorum vitio ſcriptus ſit; an potius idem ab Auctore ſacro in ſuo exemplari poſitus. Oſtendimus,* (inquit) *multas cauſas eſſe, cur hic, de quo agimus, quadringentorum octoginta annorum numerus, corruptè eſſe inductus videatur: non igitur, ſi quiſpiam dicat, ab egreſſione filiorum Iſrael de Ægypto ad templum inceptum, quingentos annos, & eo amplius interfluxiſſe, protinus refellendus eſt, quaſi ea res ad fidem religionemve pertineat.* Igitur, ſi ad fidem non ſpectat, an in Bibliorum Chronologia hic magis, quàm ille numerus amplexandus, cùm tamen à certa annorum diſtributione pendere videatur Scripturarum, & ordo, & concentus; neque etiam ad fidei quæſtionem ſpectauerit, an Canticorum liber hoc, aut illo modo intitulandus ſit. Alia etiam præſidia idem ſubminiſtrat Canus lib. 2. de locis, cap. 11. §. *Quod ſi obijcias.* Vbi affirmat, de interpretatione Hebræorum nominum, quam non raro apponit Latinus Bibliorum Tranſlator, non eſſe perhorreſcendum, ſi aliquis tueatur Scripturæ particulas non eſſe: igitur nec erit pertimeſcendum, tuia vocabula, quæ Epithalamij inſcriptionem conficiunt, dixiſſe quidem ad verbum Dei non ſpectare, neque à Flamine diuino inſpirata fuiſſe; ſed à perito aliquo adiuncta ex humani ingenij ſolo labore, atque induſtria.

Eſtheris vltima ſeptem capita, an canonica? Sixt. Sen.

Canus. Numeri annorum in Scripturis, an de fide?

3. Reg. 6.

Canus. Interpretationes Hebræorũ nominum in Biblijs, an Scripturæ partes?

60. Reſoluo de his primò, titulos, ſiue Pſalmorum, ſeu huius Cantici, ſeu alterius Scripturarum membri, quamuis à particularibus, & immediatis Scriptoribus, puta Dauide, Salomone, & eius generis, compoſiti non fuiſſent, potuiſſe canonica infallibilitate donari. Clarum hoc eſt: nam Deus, qui princeps Auctor Scripturarum eſt, potuit alium excitare Prophetam, qui prætermiſſos titulos à primo voluminis artifice ſuppleret; atque per huius os cùm loqueretur Deus in earum inſcriptionum conditione, ſicut loquutus eſt per os, qui à ſæculo extiterunt, Prophetarum eius, eſſet iſtud quoque Dei ſermo, & inconcuſſi roboris, atque auctoritatis canonicæ. Confirmo: nam ſeptuaginta Seniores in tranſlatione ſua primitiua illa, & à næuis libera multa adiecerunt, non pauca variarunt ab his, quæ in Hebræa continebantur origine. Conſule Leonem de Caſtro diſputatione de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, cap. 16. Tenam lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 5. ſectione 5. & tamen hoc, quod ab illis annexum eſt, ſacrum atque authenticum fuit, nempe, ex Spiritus ſancti impulſu, vt docet egregiè Auguſtinus libro 18. de Ciuitate Dei, ad finem capitis 43. *Igitur, vt oportet, nihil aliud intueamur in Scripturis illis, niſi quid per homines dixerit Dei Spiritus; quicquid eſt in Hebræis codicibus, & non eſt apud Interpretes Septuaginta, noluit hoc per iſtos, ſed per illos Prophetas Dei Spiritus dicere: quicquid verò eſt apud Septuaginta, in Hebræis autem codicibus non eſt, per iſtos maluit, quam per illos idem Spiritus dicere, ſic oſtendens vtroſque fuiſſe Prophetas: iſto enim modo alia per Iſaiam, alia per Hieremiam, alia per alium, atque alium Prophetam, vel aliter eadem per hunc, atque illum dixit, vt voluit: quicquid porrò apud vtroſque inuenitur, per vtroſque dicere voluit vnus, atque idem Spiritus; ſed ita, vt illi præcederent prophetando; iſti ſequerentur propheticè illos interpretando: quia, ſicut in illis vera, & concordantia dicentibus vnus pacis Spiritus fuit; ſic & in iſtis non ſecum conferentibus, & tamen tanquam vno ore cuncta interpretantibus, idem Spiritus vnus apparuit.* Sic Auguſtinus commonſtrans, etſi Septuaginta ad Hebræo comprehenſa Textu nonnulla adiecerint; illa tamen canonica fuiſſe, & Dei loquelam: igitur, quamuis ijdem, aut alius iunior Interpres titulos operum à primis Auctoribus derelictos apponerent; eiuſmodi tituli canonicam, & inuiolabilem auctoritatem haberent. Confirmo iterum: nam probauimus Anteloquio 3. Sectione 3. numer. 84. ipſos Bibliorum primæuos conditores non omnia retuliſſe, ſed ex Dauide, exempli cauſa, didiciſſe nos quidpiam, aut de Ægypti plagis, aut de ijs, quæ in eremo contigerunt, quorum Moyſes in Exodo non meminit; & tamen eiuſdem fidei ſunt, quæ Pſalmiſta addidit cum ijs, quæ Moyſes recenſuit: igitur etiam tituli à quibuſdam omiſſi, ab alijs appoſiti, canonici, & authentici extitiſſent.

Septuaginta ex Spiritus ſancti auctoritate nonnulla in tranſlatione ſua addiderunt. Leo Caſtr. Tena. Auguſt.

Reſoluo ſecundò, nobis videri, ſacrorum voluminum inſcriptiones ab Auctoribus libris affixas: putamus enim generaliter verum eſſe, quod de Pſalmis ſcribens proœmio in hos edisserit Hieronymus: *Nam per titulum* (inquit) *intelligitur vniuſcuiuſque Pſalmi intellectus. Quid eſt titulus, niſi clauis? vt ita dixerim in domum non ingreditur niſi per clauem: ita & vniuſcuiuſque Pſalmi intellectus per clauem, hoc eſt, per titulum intelligitur, in cuius perſona cantatur.* Atque Auguſtinus exordio enarrationis Pſalm. 58. *Sicut ſolet Scriptura* (inquit) *Pſalmorum myſteria in titulis ponere, & frontem Pſalmi ſublimitate ſacramenti decorare, vt ſciamus, qui intraturi ſumus, cum tanquam ſuper poſtem, quid intus agatur, legerimus, vel cuius domus ſit, vel quiſnam ſit illius prædij poſſeſſor: ita et in hoc Pſalmo ſcriptus eſt titulus de titulo,* &c. Habemus ex horum Patrum effatis, in titulo, quaſi in epitoma claudi: Pſalmi, aut alterius ſacri tractatus medullam: quare oportebat certè inſcriptionis ſtructorem priùs exactè comprehendiſſe ſcopum, aut Cantici, aut Odæ: deinde vocabulum idoneum imponere 61.

Auctores ſacrorum voluminum, titulos conſtruxerunt.

Tituli ſacrorum librorũ, ad quid deſeruiant? Hieron. Auguſt.

ponere

Digitized by Google

ponere naturę hymni. At quis ad hoc ita ſufficiens, atque Operis artifex? Quis enim eum in modum luſtrauit portentauitque Prophetiam, atque vaticinij ipſius parens? Hos igitur nomina, & titulos impoſuiſſe conueniens eſt affirmare: nam, cur, obſecro, non inſcripſerint editos à ſe libros diuini Auctores? Quæ lex, quod præceptum, quis vſus prohibuit? Vnde hauſtum cum fundamento non ita ab eis peractum? Eſto quidem temporum malitia, & iniurijs contigerit amiſſos penitùs fuiſſe titulos, & ab Eſdra, aut ſeptuaginta viris reſuſcitatos: verùm numquam ab Auctoribus meditatos, quonam modo perſuaſerint? Equidem Theodoretus præfatione in Pſalmos, & initio explanationis in Pſalmum 1. cum ſpiritu & vehementia defendit, à Dauide concinnatos titulos, & ſeptuaginta ſenes eos vertiſſe, quos in Hebræo repererint, neque illis debitum, excepta interpretatione, aliud.

Theodor.

62. Tituli Bibliorum codicum ſacræ auctoritatis.

Reſoluo tertio: ſiue ipſi primi Bibliorum molitores inſcriptiones adinuenerint, ſeu aliorum conatus, & laboris fuerit, quocunque acciderit more, cenſendum diuina & canonica auctoritate præcellere, & Spiritum ſanctum fuiſſe, eos qui dictauerit. Fauet nuperrimè allegatus Theodoretus prologo in Pſalmos inquiens: *Rem quidem nimiæ temeritatis, & confidentiæ plenam arbitror, falſas illas exiſtimare* (loquitur de inſcriptionibus) *& noſtras rationes vt Spiritus ſancti ſapientiores iudicare*. Fauet Leontius Byzantinus lib. 3. contra Neſtorianos, & Eutychianos, vbi reſumens Theodori Mopſuaſtenſis errores, inter eos ſcribit, quoniam delendos exiſtimauerit Canticorum, Hymnorum, atque Pſalmorum titulos. Duxit in hanc cogitationem Patrum conſenſio in diſſoluendis titulorum ſacramentis: non enim vnus, alterve, ſed omnes hanc exercuere prouinciam ſedulò; & nemo ſanè, qui Salomonis Epithalamium explanauit, non idem diligenter inſcriptionem excuſſit, & multis grauidam arcanis oſtendit; quid autem conati ſunt tam exacta inueſtigatione? Equidem intus latentem Spiritus ſancti diuiniorem ſenſum, tanquam nucleum, eruere fractis inuolucris. Intellexerunt igitur, à Spiritu ſancto dictatam fuiſſe, alioquin Viri tam prudentes, quorſum in his ventilandis eandem curam ponerent, quam in ipſo Dei certiſſimo aperiendo verbo? Duxit in cogitationem præcipue nupera Bibliorum correctio: ait enim Præfatio ad Lectorem: *Porrò in hac editione nihil non canonicum, nihil adſcititium, nihil extraneum apponere viſum eſt: atque ea cauſa fuit, cur liber tertius, & quartus Eſdræ inſcripti, quos inter canonicos libros ſacra Tridentina Synodus non annumerauit; ipſa etiam Manaſſe Regis oratio, quæ neque Hebraicè, neque Græcè quidem extat, neque in manuſcriptis antiquioribus inuenitur, neque pars eſt vllius canonici libri, extra canonicæ Scripturæ ſeriem poſita ſint*. Cum igitur etiam caſtigatiſſima Biblia exploſis vniuerſis, de quibus dubium eſſe poſſit, an verbum Dei cenſerentur, (*nihil enim non canonicum, nihil extraneum apponere viſum eſt*,) adhuc retinuerint ſacrorum codicum inſcriptiones, & titulos, ſit, vt hi non poſſint non eſſe canonici, & authenticæ Scripturæ membra. At dicet quiſpiam, epiſtolam illam non eſſe Romani Pontificis nomine editam, proinde firmum non præſtare argumentum: eſto quidem verum hoc ſit; tamen earum litterarum teſtimonium grauiſſimum eſt, cùm proculdubio illæ apoſtolicæ Sedis iuſſu prodierint, & in ea contenta ad Papam relata fuerint, antequàm typis ſubijcerentur, qui nihil dolendum putauit: monent autem conuocatos ex ampliſſimo Cardinalium ordine, adiunctis viris doctiſſimis, & ab his *veterem, ac vulgatam ſacræ Scripturæ Editionem, quanta fieri potuit diligentia caſtigatam*. At quis ſolertiæ in corrigendo ſcopus? Equidem vt prodiret omninò authenticus, & nihil, quoad eius fieri poſſit, non canonicum habens; ad hæc ab illis collata & manuſcripta, & exemplaria propè infinita, & euoluti Patres, & Theologorum claſſici, tandemque his omnibus expenſis ſtatuerunt & puriſſimo Textui voluminum inſcriptiones aſſociare, ſcilicet, quòd intelligerent, omnem vetuſtatem exiſtimaſſe, eos canonicos eſſe, atque hoc commune eſſe Eccleſiæ iudicium. Quare abſque temeritate dici nequeat, Bibliorum titulos haud eſſe canonicos, de quo aliquid Delrius, ad initium Commentariorum in Threnos Ieremiæ.

Theodor.

Leont.

Quæ auctoritas Præfationis ad Sixti, & Clementis Biblia?

Delrius.

63. Trident.

Exiſtimo etiam & Tridentinum ſeſſ. 4. ſuppeditare efficax argumentum: *Si quis autem libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia catholica legi conſueuerunt*, &c. At qui tituli & inſcriptiones de integritate ſunt librorum, quippe claues, vt inquiebat Hieronymus ſupra num. 61. & frontes voluminum, vt ibidem ſermocinabatur Auguſtinus: abſque fronte autem, & clauibus, quid non mancum? Igitur, cùm ad integritatem ſpectent ſacrorum codicum, & authentica eſſe, quæ integram reddunt Scripturam, Tridentinum dicat, fit, vt tituli canonici, atque authentici ſint; ſed & partes etiam ſunt Scripturæ: quid enim vetat eſſe? an quia breues ſunt, & ſubitò abſoluuntur? Verùm hoc non demit, quominùs aliquid canonicum eſſe valeat: nam aſſumamus de primo capite Iſaiæ ſolùm tria verba, quibus non plura in titulo Canticorum. Equidem nullus inficias ierit, ea canonica eſſe, etſi ſacræ Scripturæ laciniam; ac ſanè coniector, Tridentinum non ſine cauſa dixiſſe, *Cum omnibus ſuis partibus*. Voluiſſe, nempe, indicare, inter ipſas partes varietatem elucere; alias eſſe partes grandiores, & maiuſculas, quales capita voluminum, quæ ſemper ferè plurimis conſtant verſibus; alias partes minores, & contractas, quales tituli & inſcriptiones, qui vno conſtant verſu frequenter: vtrunque igitur partium genus comprehendit Tridentinum, quando, *cum omnibus partibus*, recipiendos libros monuit: profectò à partis nomenclatura nequaquam ob exiguam molem (ſic dicamus) excludendi tituli, modo arcanis grauidi ſint, & ſacramenta habeant multa, vt habere oſtendimus num. 61, quemadmodum oculi in homine, licet quantitate puſilli, pars nobiliſſima ſunt ob excellentiam operationum. Quòd ſi velint cauillare, & aſſerere partem eam exiſtimandam tantùm, ſine qua ſenſus tractatus, aut voluminis conſtare nequeat, & quoniam abſque titulis integra manerent ſenſa diuinorum librorum, ideò eos non eſſe partes, infirmo ſcipione nituntur: nam parentheſes Scripturarum tales ſunt, quibus demptis maneret integra ſignificatio: eſt enim parentheſis natura, vt neque ſenſum principalem, vel auferat, vel ponat: at parentheſes in Biblijs, Dei loquutio ſunt, & ad Scripturam attinent. Deinde & in Geneſi, & in Euangelijs, & in multis alijs voluminibus canonicis alia ab alijs capitibus non dependent; ergo, etiamſi abſque inſcriptionibus conſtaret ſenſus, quod tamen difficillimum eſſe monſtrauimus citato ſæpe numero 61. non inde ſequetur,

retur, non eſſe partes Scripturæ: quòd ſi quidem partes ſunt, neceſſum eſt ad authenticam Scripturam pertinere ex Tridentini regula.

64. Nunc ad oppoſita exordio diſputationis. Habeant quidem, ab initio non extitiſſe eam Bibliorum partitionem, quæ modo apparet per capitulorum diuiſiones; at non inde deducitur, & abfuiſſe titulos: nam modò etiam videmus amare quoſdam in ſuis Annalibus continuam vnius anni narrationem abſque intermiſtis capitibus; alios capita, ſectiones, aut articulos interſerere, prout cuique voluptas eſt. Equidem id in primis in Scripturis animaduertendum, vt punctationes eiuſmodi ſint, quæ ſanum ſenſum generent, interrogationis nota, conuenienti loco & tempore adhibeatur; item commata, parentheſes, & eius formæ alia: ex horum enim inaccuratione, & negligentia magni & pernicioſi errores pullulare valeant. Atque ad iſtud ab Hieronymo alluſum, epiſt. 117. ad Paulam: *Quod in Demoſthene* (ait) *ex Tullio ſolet fieri, vt per cola ſcribantur, & commata; qui vtique proſa, non verſibus ſcripſerunt; nos quoque interpretationem nouam, nouo ſcribendi genere deſinximus*. Atque hoc ſanè; quod in vera, ordinataque Scriptura tantoperè deſideratur, haudquaquam omiſſum fuit ab aliquo diuino Auctore. Cæterùm diuiſio per capitula, articulos, quæſtiones adinuenta eſt, non vt ſcribenda incorrupta euaderent: nam ad hoc ſufficiebant punctationes, quam vt ne legentes nimia verſuum non interruptorum longitudine fatigarentur, atque vt memoria aliquantùm iuuaretur, prout citato num. 58. loco patefecimus, & innuit Hieronymus epiſtola ad Damaſum: *Quot iam pridem mihi dederas* (inquit) *Lactantij libros, ideo non libenter lego: quia & plurimæ Epiſtolæ in eis vſque ad mille verſuum ſpatia tenduntur*. Igitur, cùm ex prætermiſſis capitibus nullum ſequeretur mendum in textu, & aliunde illorum temporum vſus; ſectiones, partitioneſque ignoraret, quibus iunior ætas aſſueuit; ſæculo ſuo Vates ſe accommodarunt: verùm nullius æui, niſi admodum craſſi & hebetis mos erat, librorum titulos ſubticere, cùm illi mirum in modum conducant ad ſenſus volumine contenti inueſtigationem; ſunt enim & lucerna, & clauis dicendorum. Quare æquum non eſt cogitaſſe ſacros Auctores obliuioni tradidiſſe inſcriptiones Bibliorum: & videmus quidem Patres cum Theologis, vt monebam anteà; eadem diligentia titulos enodare, quo ipſum Scripturarum corpus; cùm tamen parum conſiderent capitum, at numerum, aut diſtributionem: vt facilè appareat, longè aliam fuiſſe de titulis, quàm de capitibus exiſtimationem.

Capitum & ſectionum vſus quare introductus.

Hieron.

Punctationes diuerſæ ad Scripturæ veritatem omnino neceſſariæ.

Hieron.

65. Quòd verò afferebatur ſpeciale comparatione librorum Salomonis, meo iudicio confirmat omninò, quæ à nobis tradita fuere: nam, quòd non ſimpliciter tres eius præcipuè codices, Parœmiæ, Concionator, & Hymenæus Salomonis vocabulum præferunt cum voluminis nomenclatura; ſed alia adiunguntur, quorum fortaſſe non ſimile aliquod exemplum, vt quòd nonnunquam Rex Iſraël, nonnunquam Hieruſalem vocetur, aliquando Dauidis ſoboles, aliquando Salomon tantùm; arcanum indicare videatur, & multo cum Sacramento excogitatos fuiſſe eius generis titulos; nec ſanè ab alio, quàm à ſcriptionis parente, qui particulari impulſu motus fuerit à Spiritu Sancto, vt modò regium nomen extraheret in apertum, modò potiùs celaret: neque enim in his leue aliquod abſcondi myſterium, aut quod perfunctoria diligentia erui poſſit, arbitratus eſt Origenes prologo quatuor Homiliarum, aiens: *Et quamuis difficile mihi videatur, aut perſcrutari, aut pertingere poſſe horum differentias, aut vtcunque inueſtigatas palam proferre, & chartulis; credere tamen in quantum capere, vel ſenſus noſter, vel auditus ſe gentium poteſt, paucis aperire tentabimus*. Iam quod Salomon velut modeſtiæ limites prætergredi viſus, dum Epithalamium magnificis titulis afficit, Canticum vocans Canticorum; non hoc ſuperbia eſt, aut tumentis animi faſtus; ſed iuſta quædam, & penè neceſſaria laus; ea quidem, ob quam ſtimulatus, vt ingreſſu Prouerbiorum, & Eccleſiaſtæ ſe Regem Iſraëlis, & Solymorum diceret, ſe filium Dauidis nominaret. Audi nunc iſta conſiderantem Baſilium hom. 12. in principium Prouerbiorum: *Appoſuit autem & Auctoris nomen* (inquit) *vt perſona ſplendore, & amplitudine auditorem faciliùs traheret: auctoritas enim Doctoris acceptum ſermonem facit, ac diſcentes attentiores reddit*. Verùm dilucidiùs Olympiodorus initio catenæ in Prouerbia: *Poſteaquam* (ait) *Salomon Scripturæ huius qualitatem, & ſcopum, Auctoriſque nomen, & ortum expoſuit; nunc eximiam eius Auctoris præminentiam, & dignitatem proponit: facit hoc autem, non vt arrogans, aut ſuperbus quiſpiam oſtentator; verum qui Operi huic fidem, & auctoritatem compararet: nam, vt alia omittantur, confert hoc non parum ad ſubmouendam omnem de germano huius ſcripti parente dubitationem. Denique ad demonſtrandum & perſuadendum doctrinam, quæ hic traditur, grauem, veram & ſolidam eſſe, plurimi valet Auctorem illius regia auctoritate, & dignitate excelluiſſe*. Atque his ſanè defenderetur cum abundantia Salomon, quamuis ex genio ſuo, aut opus, aut ſcribentem encomijs enexuiſſet; ſed tamen in primis conſiderandum Spiritum, vti fuit cæterorum Doctor; ita & titulum inſpiraſſe, ille Vatis animum tetigit, vt Hymenæum ſpecioſo Cantici Canticorum vocabulo afficeret: quamobrem verò ſpiritus diuiniſſimus ille ſic nuncupare voluerit, docuimus prolixè in antecedentibus per tres Sectiones.

Orig.

Baſil.

Auctoris nomen plurimum intereſt, vt ſcripta præferant.

Olympiod.

Transeamus ad illa ſeptem poſteriora Eſtheris capita, quæ, ſi Deo placet, inter apocrypha referenda ſint. Sed quam palam Sixtum refutet Bellarminus; vide lib. 1. de Verbo Dei, cap. 7. §. *Accedit poſtremò*. & quidem omne eius fulcrum, quoniam ſeptem illa capita non tam ſunt germanæ Bibliorum partes, quàm additamenta quædam, & aſſuetà: at ſi tantùm detur licentiæ ſpectato Eſtheris volumine, nonne promptum fuerit expungere in alijs codicibus non pauca, & aſſerere fragmenta eſſe, non partes, maximè in his, de quibus aliquando dubitatio extitit, an de genuinis eſſent Scripturis: quid aliud Tridentinum mouit, vt ordinem ſacrorum librorum diſtinctè proponeret, quàm vt petulantia ingenia coërceret; quæ niſi in meridiana claritate offendere vellent, errore abduci, & caligare aliter non poterant: certè impegiſſe in multo lumine Sixtum noſtro viſum Gretſero tom. 1. defenſionis Bellarmini, Appendice 1. ad librum 1. Illuſtriſſimi Cardinalis, §. *De his tamen*, &c. §. altero, *Nam quòd Sixtus*. Boniſrerius preloquijs in Scripturam cap. 4. ſect. 3. nullo modo videri tutum in fide poſt Tridentinum affirmat. Conſulendi Serarius prolegom. 4. in Eſtherem, & in idem volumen Sanctius prolegomeno quoque quarto, à quo notatus, quod liberè nimium pronunciauerit. 66.

Sixtus Senenſis perſtrictus, quòd ſeptem vltima capita Eſtheris reiecerit.

Bellarm.

Gretſer.

Boniſrer.

Serarius.

Sanct.

Grauis

Digitized by Google

Locus ex 3. Reg. cap. 6. de num annorũ vſque ad cœptam fabricationem templum ex ncilitatus Iudic. 3.

67. Grauis admodum eſt difficultas ex Regum cap. 6. libri tertij de elapſis annis ab egreſſione Iſraëlitica ex Ægypto vſque ad cœptum conſtrui templum Salomonicum. Verum, cùm Iudicum 3. verſ. 11. aſſeritur: *Quieuitque terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel filius Cenez.* non ſic enumerandi ſunt anni, de quibus eo loco memoria, vt præter aliquod internallum, quo fortaſſe malè agentes expectauit Dominus ad pœnitentiam, antequàm excitaret Chuſan Raſathain Regem, vt vindictam de perfidis ſumeret, illoſque vexaret; præterque octo annos, quibus nominato tyranno ſeruierunt, tempuſque conficiendæ pugnæ, adhuc ſuperſint quadraginta anni, quos in pace ſub Othoniele conſumpſerit populus.

Regula: A maiori parte datum nomẽ in annorum cõputatione.

At conſtructio eſt à Ioſuë ad Othonielem fluxiſſe tantùm quadraginta annos, quorum eò quòd maior portio cum tranquillitate acta ſit, à maiori parte datum nomen toti ſpatio ex conſuetudine Scripturæ, cui mos, vt aduertit Eucherius, ſiue Beda, aut alius eius Operis artifex; lib. 1. in Geneſin, nomine totius maximam partem plerunque ſignificare: ſic denſo, nobilique teſtium agmine inſtructus Salianus, vt putamus, decore viſus tom. 2. anno mundi 2601. num. 1. & 2.

Salian.
Regula: Cardinales numeri poni ſolent pro ordinalibus.
Cantap.
Gen. 1.
Leu. 25.

Aliter quoque adhibita regula, cuius meminit Cantapetrenſis hypotypoſeon libro ſexto, ca. 4. §. *Hebræi vtuntur*, &c. nimirum, ex vſu ſancti idiomatis, cardinales numeros poni pro ordinalibus, vt Geneſis c. 1. *Factumque eſt veſpere, & mane dies vnus*, id eſt, primus. Leuitici c. 25. verſ. 10. *Sanctificabiſque annum quinquageſimum.* ex Hebræo: *Annum quinquaginta*. Et in nouo etiam Inſtrumento nonnunquam, Matthæi cap. 13. verſ. 23. *Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt hic eſt, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò trigeſimum.* Græca habent, ὃ μὲν ἑκατὸν, ὃ δὲ ἑξήκοντα, ὃ δὲ τριάκοντα. apud nos; id eſt, *hoc quidem centum, hoc autem ſexaginta, hoc verò triginta*.

Matth. 13.

Ad hanc normam cùm dicitur terra quieuiſſe quadraginta annis, erit aſſeueraſſe, terræ conceſſam pacem quadrageſimo anno, quo, ſcilicet, ad æternitatem abijt Othoniel; non quod anteà tranquillitate caruiſſet; ſed quia tunc plena malacia potita fuerit, quam ſubſequuti citò tumultus: cui fauere cogitationi Riberam apertè videas libro 1. de templo, cap. 1. num. 11. neque ſubobſcurè Turſelinum epitoma Hiſtoriarum, cap. 4. quæſt. 6. & vtrunque probè exiſtimaſſe à Saliano admiſſum tomo 3. anno mundi 3023. numer. 8. iſtoque adhibito Ariadnæo filo non erit difficile labyrintho emergere, vt non ſit neceſſe audacter pronunciare, vitiatos eſſe Bibliorum Textus; neque prætereundum illud, quod Maldonatus aduertit ad cap. 10. Lucæ prope initium, ex Auguſtino libro 2. quæſtionum in Exodum, quæſtione 47. in ſacra pagina cardinalem, quem appellant, numerum exprimi, etiamſi aliquid deſit, aut ſuperſit: vt filij Iſraël quadringentos annos in Ægypto verſati referuntur, cùm longiori aliquantum ſpatio demorati ſint, Exodo probante cap. 12. verſ. 5. & ob hoc Septuaginta, Seniores dici vulgariter Bibliorum Interpretes, cùm duo amplius extiterint. Exemplorum vberiorem copiam ſuppeditauit Cantapetrenſis loco nuper monſtrato; ex quo canone diſcere oporteat, etiamſi ſupra quadringentos & octoginta annos aliqui conficerentur, benè à ſcriptore poſitam eam ſummam annorum, vt qui attẽderit ad numeros cardinales.

Riber.
Turſelin.
Salian.
Regula: Numerus cardinalis exprimitur, etiamſi aliquid deſit aut ſuperſit.
Maldon.
Auguſt.
Exod. 12.
Cantap.

Quanquam, licèt his vijs expediri non poſſit Regum Textus, ſatius fuiſſet tamen humanæ imperitiæ agnoſcere vulnus, quam Bibliorum ſententijs vitium adſcribere; quod amplexatus eſt noſter Sanctius ad cap. 6. libri tertij Regum, numer. 2. At verò Canus is eſt, qui confidenter aſſentit, numerum eum annorum, qui quadringentos, & octoginta annos perficit, *non modo omnibus exemplaribus, ſed vniuerſis Auctoribus, Latinis, Græcis, Hebræis conſpirantibus confirmari*, Quæ ſanè vt vera ſunt, ſic Melchiorem condemnant, quoniam auſus ſit dicere, non eſſe quæſtionem ex pertinentibus ad fidem, an ſyncerus fuiſſet numerus ille, & qui Auctorem haberet Spiritum ſanctum, necne; fuitque eo maius peccatum Cani, quòd poſt Tridentini de ſacris libris, eorumque partibus omnibus declarationem; ita ſtatuiſſe non ſit veritus: nam, quid annorum relinquatur nobis ad ſacrarum litterarum præſidium, ſi mendum à ſectione poſſit eſſe, quam tanquam germanam omnia exemplaria innuant, vniuerſi Auctores Latini, Græci, Hebræi agnoſcant? Mirum eſt in quale præcipitium amor reiectæ opinionis detulerit hominem. Accedit ad præfata omnia, quòd etiam Biblia per Sixtum, & Clementem caſtigata eandem lectionem numeri annorum quadringentorum, & octoginta retinuerint, de quibus vidimus ſuperiùs numero 62. pronunciari, *nihil non canonicum, nihil adſcititium, aut extraneũ habere.* Canonicum itaque aliquid eſt numeratio illa, ac proinde ad fidem ſpectans, contra quàm opinabatur Melchior: quali verò cenſura perſtringendum arbitretur Baſilius Legionenſis, qui per Clementem correcta Biblia vitio aliquo ſcatere, audeat affirmare, videat Lector apud ipſum, 1. parte variarum, quæſt. 4. expoſitiua, cap. 12. adeat quoque Tenam libro 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 6. ſect. 4. §. *Cautè tamen legendus*, &c.

Melchior Canus taxatus, quod numeros chronologicos Scripturæ ad fidem ſpectare non arbitretur.
Baſil. Leg.
Tena.

Supereſt ex eodem Cano, quod aſſeruerit non eſſe perhorreſcendum, ſi quiſquam exiſtimaſſet, & docuiſſet interpretationes Hebraïcorum nominum, quæ in ſacra occurrunt pagina, non eſſe particulas Scripturæ. 68.

At putamus & hoc ſatis falſum eſſe: militant enim harum comparatione omnia penè, quæ de titulis Bibliorum in antecedentibus diſputauimus numer. 62. habent & peculiare fulcimentum eiuſmodi interpretationes: nam ſuffragante Hieronymo lib. 2. in Epiſtolam ad Galatas, in illud cap. 4. *Quoniam autem eſtis filij Dei*, &c. *Et hanc conſuetudinem* (inquit) *in pluribus locis Scriptura conſeruat, vt Hebraicum verbum cum interpretatione ſua ponat: Bartimeus, Filius Timei; Aſer, diuitia; Tabitha, Dorcas; & in Geneſi Meſech vernaculus, & cætera his ſimilia.* Vbi conſideraſſe operæpretium eſt, dicere Stridonenſem ab ipſa Scriptura hoc fieri, id eſt, à primo, præcipuoque eius Auctore, non autem ab Interprete aliquo: quod verò à Scriptura fit, ad Scripturam ſanè attinet, & eſt Scripturæ portio: neque ſolus vſus coniungi interpretationem cum dictione originis; ſed inſuper non raro ponitur interpretatio nuda abſque vocabulo proprio idiomatis, quandoque & nomen proprium vice interpretamenti, & verbi appellatiui, communiſque ſignificationis. Suppeditabunt vberem exemplorum ſegetem Ribera in cap. 2. Sophoniæ, num. 18. Cantapetrenſis lib. 2. hypotypoſeon, c. 1. §. *Poſtremò annotabis*, &c. Pineda in primis ad verſum 14. ca. 42. Iobi: Cornelius

Hieron.
Regula: Mos Scripturæ Hebraicum verbum cum interpretatione ponere.
Regula: Nomen propriũ abſque ſignificatione, & è diuerſo poſitũ ſæpè.
Ribera.
Cantap.
Pineda.
Cornel.

Digitized by Google

Sanct.

lius regulis ad initium Iſaiæ, canone 31. Sanctius in cap.6.Canticorum,num.8. & in Pſalmum 67. numer.39. quis vero credat eiuſmodi, & tam diuerſa abſque ſecreto Numine fieri? cùm & Hieronymus de leuibus quibuſdam lib. 2. in Epiſtolam ad Epheſios, in illud capitis tertij: *Et alijs generationibus,&c. Sed quia ita habent in Græco, & ſinguli ſermones, ſyllabæ,apices, puncta, & in diuinis Scripturis plena ſunt ſenſibus; propterea magis volumus in compoſitione, ſtructuraque uerborum, quàm intelligentia periclitari.* Et de nominibus, de quibus nunc tractatio eſt, idemmet quæſtionibus Hebraïcis in Paralipomenon: *Sciendum ſane* (ait) *quia crebræ appellationes perſonarum, & immutationes nominum, & repetitiones ad magnum myſterium pertinent*: Cur verò ſiant eiuſmodi nominum explicanones, declarat in vltima ſententia libri quarti in Hieremiam: *Ex verbis autem & interpretatione nominum, ſæpè res oſtenduntur; vt Abraham, Sara, & Petri, & filiorum Zebedæi vocabula commutata, ſignificant rerum mutationem, & in hoc eodem Propheta; Phashur dicitur pauor, ſiue tranſlatio, & colonus, ſiue peregrinus.* Cauſas etiam adhibet nonnullas Ribera, vbi ſuprà. Denique & ipſe Canus eodem loco tales interpretationes Scripturam eſſe Hieronymi teſtimonio conuictus fatetur, & addit peritè ex ſuo ingenio: *Nam particula, quæ ad ſeruandam, vel congruitatem, vel intelligentiam ſacrarum litterarum interpretatione additur, non cenſetur à ſacris litteris aliena.* Quid igitur in eo increpamus, ſi nobiſcum ſentit, & Scripturam eſſe aſſeuerat? nimirum, quòd & oppoſitum etiam ſuſtineri dixerit, ſcilicet, non eſſe Scripturam: quod exiſtimaſſe abſurdum arbitramur, & penitùs reſpuendum.

Interpretationes nominũ Scripturæ partes sũt, & quãmobrẽ ponantur? Hieron. Ribera. Canus.

SECTIO VII.

Cur in hac Epithalamij inſcriptione Salomon nudè poſitus, cùm alibi & filius Dauid, & Rex nuncupetur?

69. Orig.

EXCITAVIT quæſtionem non inconcinnam vetuſtiſſimus Interpres Origenes, Prologo quatuor Homiliarum, ad finem: *Adhuc autem poſſumus & hæc inquirere, priuſquam ad ipſum corpus libelli veniamus, cur Salomon, qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati Spiritus ſancti, in Prouerbijs quidem dicatur Salomon, filius Dauid, qui regnauit in Iſrael: in ſecundo verò libello non Salomon ſcribitur; ſed, Verba, inquit, Eccleſiaſtæ, filij Dauid, Regis Iſrael in Hieruſalem, & filium quidẽ ſe eſſe Dauid, ſimiliter vt in primo, & Regem Iſrael ſcribit; ſed ibi Prouerbia, hic verba ponit; & ſe ipſũ, quem ibi Salomonem, hic Eccleſiaſten nominat: & cùm ibi gẽtem ſolam, in qua regnauerat, poſuiſſet; hic gentem poſuit & locum regni Hieruſalẽ deſignat. In Cantico Canticorum verò, neq; gentis nomen, neq; locũ, in quo regnet, neq; omnino quod Rex ſit, neq; quod Dauid Patrem habeat, ſcribit; ſed tantummodo Canticum* (ait) *Canticorum, quod eſt ipſi Salomoni.* Erit igitur diſquiſitio circa tituli partem, quæ nomen Auctoris comprehendit, quamobrem aliter in his, aliter in illis diſceptationibus legatur? conſueuere enim Scriptores non ſuum mutare, vocabulum, ſed codicis, quoniam diuerſa materia ita exigebat: quòd ſi præclara quidem epitheta adiungenda erant, vindicabat ſibi magis tantum honorem Canticorum liber, vt qui alios præſtantia longe ſuperet. Scio quidem noſtrum indicare Pinedam Commentario in Eccleſiaſten ad verſum 1. cap. 1. num.1. non eſſe titulos dicendos exordialia Prouerbiorum, & Koëleth verba: ſed exiſtimanda partem Operis: at quemadmodum ipſe ibidem ſuggerit, oppoſita ſententia vulgata eſt: & nobis lis eſt, ſiue inſcriptio prima verba nuncupentur, ſeu alio modo: quamobrem Auctor in quorundam veſtibulo Operum Regem ſe affirmat, atque Dauidis filium, in aliorum ianua ſubticet maieſtatem, & tantùm appellatur Salomon.

Honorifici tituli an librorum initijs ponendi.

Verba initialia Prouerbiorum & Eccleſiaſtæ, an tituli, an pars contextus? Pineda.

70. Primum igitur dici valeat id, quod ex Magno Baſilio adiuncto Olympiodoro deprompſimus elapſo articulo, numero 65. nempe, ad conciliandum ſplendorem, atque pretium apud mortales Operi, vti & nunc fieri videmus à multis; nam librorum valuis affigunt pompoſa nomina ad voluminis grauitatem & pondus: ſunt enim quidam ad perſonæ dignitatem magis attendentes, quàm ad ingenium: opus eſt etiam & vulgi conſiderationem aliquam habere. Sed, cur non iſtud etiam in Canticis perpetratum? nimirum, quia Epithalamij tanta fuerit gloria, quæ externis adminiculis non egeret, ac proinde ſuperuacaneum ibi regiæ poteſtatis meminiſſe, cum hoc ipſo, quòd Hymenæum talem compoſuiſſet, quiſquis extitiſſet, non poſſit non eximiè inclytus cenſeri. Non diſplicet hæc enodatio, neque hiſtorico ſenſu indigna apparet, quemadmodum, neque alia, quam tradit Hieronymus ad verſum 1.cap.1.Eccleſiaſtis, & habet Alcuini Commentarius: *Sicut enim Prouerbia* (inquit) *quaſi rudis inſtitutio ad duodecim tribus, & ad totum pertinens Iſrael, & quomodo contemptus mundi, non niſi metropolitis conuenit, hoc eſt, habitatoribus Hieruſalem: ita Canticum Canticorum ad eos propriè facit mentionem, qui tantùm ſuperna deſiderant.* Igitur, quoniam in Parabolis ea tradebatur doctrina, quæ pertineret, tam ad vrbanos, & oppidis habitantes, quàm ruri diſperſos; ideò totius Prouinciæ incolas eius complectitur inſcriptio; quia autem Concionator de aula, & voluptatibus diſſertat multa ex parte, oportebat ſermonem dirigere ad proximos aulæ, & Regum delicijs, quales erant Metropolis ciues: ſed quòd Epithalamij ob perpetuum, ſpiſſumque hieroglyphicum tanta obſcuritas eſſet, quam, excepto eius conditore, alius non penetraret integrè, etiam de Regum numero, qui vetuſtis temporibus ob ſapientiæ laudem ad Reipublicæ gubernaculum vocabantur; ideò ante Hymenæi ingreſſum neque Monarchatus, nec ſubditorum memoria aliqua; & ob ſimilem cauſam cùm in Concionibus, & Parœmijs ſe filium Dauid nominaſſet, id eſt, non tantùm natiuitate ſobolem, ſed etiam doctrina; (nam filius in arcano idiomate nonnunquam pro diſcente ſumitur, quo pacto intelligunt aliqui, cùm dicuntur in Regum voluminibus, filij Prophetarum, hoc eſt, diſcipuli, & ex ſchola prophetica:) innuit itaque Salomon Prouerbiorum, & Eccleſiaſtæ tam ſimplicem eſſe ſtylum, vt ſi ea opera cum lucubrationibus Dauidicis comparentur, diſcipuli partus videatur Salomonis labor, cùm Magiſtri gloria dignæ eſſent Dauidis Odæ. Verùm, cùm ad Epithalamium peruentum eſt, iam faſtiditur diſcipuli nomen, cùm quæ apud Dauidem

Canticũ Canticorum nobilitas ab inſcriptione illius. Hieron. Alcuin.

Regula: Filius pro diſcipulo in vſu Scripturæ.

Digitized by Google

dem abſtruiſſima ſunt, eius Codicis vincant nebulæ: igitur in Cantico Canticorum non diſcipulus alicuius Salomon, ſed cunctorum Præceptor.

71. Ex libris Salomonis quid de quiſque compoſitus. Pineda.

Oſtendit aliam viam (nec enim impigrè ſequitur) Pineda ad verba illa capitis primi Eccleſiaſtis. *Regis Hieruſalem*, &c. num. 59. Vtpote Salomon Prouerbia in iuuentute compoſuit, cùm pleno imperio frueretur, & dominatum exerceret in vniuerſas tribus, neque eſſet diſtinctio Iudææ adhuc per diſciſſionem, & Iſrael; proinde omnes ordines complexus inſcriptioni affixit ſe Regem eſſe Iſraël: at verò Eccleſiaſten compoſuit, poſtquàm accepit nuncium de imperio diuidendo, Reg. 3. cap. 11. verſ. 13. fuit nanque pœnitentia illius, quæ ſubſequuta eſt prolatam à Deo ſententiam de Monarchiæ imminutione. Igitur regni diſcerptionem quaſi iam præſentem ob prædictionis certitudinem habens, Eccleſiaſtem ad eos, qui cum poſteris eius permanſuri erant, nempe, Metropolis habitatores, direxit. Sic ille inuenuſtè penitùs: ſed quibus nec ex parte obtemperare in ſuperioribus præiacta fundamenta vetant; docuimus enim haudquaquam ab adoleſcente Salomone elaboratas fuiſſe parabolas: verùm poſt exactos quadraginta, & eò ampliùs annos aliquos, monſtrauimus pariter, neque lamentum Salomonis exiſtimandum Eccleſiaſtem; ſed tamen ita meditari valeamus: equidem notum eſt, Salomonem vectigalia impoſuiſſe populis, quæ modum excederent, propterea eo defuncto ad Roboamum ſucceſſorem eius Iſraëlitæ: *Pater tuus duriſſimum iugum impoſuit nobis*. Reg. 3. cap. 12. verſ. 4. Cùm igitur nimiam tributorum molem ferre non valerent, fortaſſe etiamnum viuente Salomone, tam oppidani, quàm agricolationibus dediti, turbas ciere, & coniurationem intentare cœperant; quorum vt ſedaret mentes Rex, exhortationes, & monita dedit ſeorſim: Alia ad diſperſos per omnem Iudæam varijs iolocis, qui nomine Iſraëlis intelliguntur, vocauitque Parabolas, quoniam eiuſmodi ſermonum vſus fuiſſet apud promiſcuam turbam: nam, vti adnotat Hieron. lib. 3. in Matthæum, ad illud cap. 18. *Ideo aſſimilatum eſt regnum*, &c. *Familiare eſt Syris, & maximè Palæſtinis ad omnem ſermonem ſuum Parabolas iungere: vt quod per ſimplex præceptū teneri ab auditoribus non poteſt; per ſimilitudinem, exemplaque teneatur*. Alia ad politiorem multitudinem, quæ ante ora Imperatoris quotidie principe in vrbe verſabatur: vocat autem ſe vtrobique Dauidis filium, vt ſaltem optimi parentis fidiſſimæ memoriæ concederent; ne ab eo translatos faſces contemnerent; ne tantum iniuriæ, libertatis, qua fruebantur, vindici facerent, vt ab eius familia regiam maieſtatem abducerent.

3. Reg. 12.

An per ſeditionis occaſionem compoſiti paræmiæ, & Eccleſiaſt. 3. Reg. 12.

Regula: Palæſtinorum vſus ad omnē ſermonem Parabolas addere. Hieron.

72. Tribus num inter ſe ipſas iurgetis Salomon?

At in hoc diſcurſu illud arduum eſt: quoniam à nobis præmonſtratum hos editos à Salomone codices; quo tempore ſanctus & moderatus Princeps erat: imò quis non hoc ſentiat?, neque enim inter libidines manſit cum eo prophetia, & quæ tam enthea promeret, facundiæ ſpiritalis vis potens atque cœleſtis: vectigalium autem vltra menſuram exceſſus tum quidem, poſtquàm Deo, & religioni terga vertit, quæ eſt indicatio Abulenſis quæſt. 3, in cap. 12. lib. 3. Regum, & Sanctij in idem caput, num. 3. Pineda libro octauo de rebus Salomonis, cap. vlt. Saliani tom. 3. anno mundi 3052. num. 1. non igitur ad ſopiendos tumultus ob tributorum nimia pondera Salomon, aut Prouerbia, aut Eccleſiaſtem compoſuit: verùm Gloſſæ vulgaris Auctor, & Nicolaus in alia ſunt opinione, vt hæc onera illa fuerint, de quibus Reg. 3. cap. 4. verſ. 7. *Habebat autem Salomō duodecim Præfectos ſuper omnem Iſrael, qui præbebant annonam Regi, & domui eius: per ſingulos enim menſes in anno, ſinguli neceſſaria miniſtrabant*. Apponam Lyrenſis verba ad verſ. 4. cap. 12. libri tertij Regum, quoniam clariora: *Pater tuus duriſſimum*, &c. *Hoc videtur eſſe contra illud, quod ſupra dictum eſt: de filijs autem Iſrael non conſtituit Salomon ſeruire quenquam 9. capite. Ad quod dicendum, quòd verum eſt in operibus vilibus: tamen miniſtrabant expenſas Salomoni ſingulis menſibus per duodecim Præfectos ſuper populum poſitos, & hoc reputabat populus iugum graue: quia expenſa Salomonis erant valdè magna*. Puto autem, vt hæc vera ſit Nicolaï ſententia: non tamen accidiſſe, vt initio regnatus Salomonici rebellionis imaginem aliquam meditati fuerint ſubditi: nam tunc cùm theſauros omnes in ædificanda Deo Baſilica profunderet excellens Monarcha, iuſtum erat, populos regiæ menſæ neceſſaria ſubminiſtrare: verum, cum perfectis operibus diuinæ ſuæque domus, poſtquàm ex Ophirina, Tharſicaque regionibus claſſes infinitam auri, argentique vim attuliſſent; cùm adhuc auari miniſtri, inſcio Monarcha, non deſinerent populo graues eſſe, & de priſtinis oneribus nihil relaxarent; commota eſt plebs, & in furorem verſa. Salomon re exploratá, vt quam excitauerat ſcintillam diſcordiarum, miniſtrorum inſatiata cupiditas, extingueret, antequàm incendium parturiret, habuit ad conuocatos grauiſſimas exhortationes: hæc autem ſic diſtributa, cùm inciderent in vnum, alterumve annum poſt abſoluta omnia ædificia ad vigeſimum ſextum, aut ſeptimum dominatus Salomonici; contigerunt itidem, & quando ille probus, religioſuſque Monarcha, & quando in ſuperioribus a nobis aſſeueratum eſt, ab eo concinnata, eius, quæ habemus, volumina.

Abulenſ. Pineda.

Salian.

Gloſſa. Nicolaus. 1. Reg. 4.

73. An inter decē tribus & Iudam inueterata odia ante diuiſionem? Agathius. Hortulan.

Dicamus & ex Hebræorum traditione nonnihil: eius meminere Agathius Guiddacerius, ad exordium in Cantica explanationis: Coſmas Damianus Hortulanus initio Iſagogæ, in eadem Cantica. Dicunt hi, nomine Iſraëlis intelligendas decem tribus; nomine Hieruſalem alias duas, Iudam, & Benjamin; & hoc non malè, poſtquàm diſciſſio facta eſt. Aiunt itaque, inter decem tribus, & duas, ſignificatas, inueteratas irarum cauſas, & odia extitiſſe antiqua, ſiue ob gloriæ inuidentiam, ſeu ob receptas iniurias, ſiue ob alios fines: Salomonem igitur de fide Benjamin, & Iudæ erga ſe ſecurum, conatum, quibus poſſit blanditijs, & adulationibus conciliare gratiam, & beneuolam mentem cæterarum tribuum: quare ſub initio regni habuiſſe eos, qui in Prouerbiorum codice leguntur ſermones, atque vt benè mereretur de tribus decem, nuncupaſſe ſe tantùm Regem Iſraël eo temporis; progrediente autem regnorum ordine, cùm vndique vallatus eſſet, & neque ab externis, neque à domeſticis hoſtile quidpiam metueret, tum laruа abiecta oſtendiſſe, cui factioni potiùs adhæreret, & habita concione in metropolitana vrbe, omiſſo Iſraële, nuncupatione Regis Hieruſalem ſe potiſſimùm gloriari inſinuaſſe: in Epithalamio autem, quoniam Salomonis, & Pacifici vocabulum non terrenum aliquem Monarcham indicabat; ſed eum, in cuius femore ſcriptum, Rex Regum, & Dominus dominantium; propterea omiſiſſe ibi

quia

quicquid humanam tedoleret pompam, tiudo Salomonis adſcripto nomine; equidem conſiderata Iudæorum natura prona ad liuorem, & æmulationem, cùm alicui potiora deferebantur (nam & Ioſepho etiam germani ob hoc inuidebant, Geneſis cap. 37. ſcilicet, eò quòd a patre plus cunctis filijs amaretur,) crediderim potuiſſe reliquas tribus odium aduersùs Iudam concipere (excipio Benjamiticam ſaltem poſterioribus temporibus, cum qua arctum vinculum, adeò vt vna eademque tribus nonnunquam cenſeretur cum Iuda:) nam multis præferebatur tribus Iudæ cæteris tribubus, de quibus videri poſſit Toſtatus quæſt. 28. in cap. 18. libri primi Regum, & quæſt. 19. in caput 21. libri primi Paralipomenon, atque in 2. libri cap. vndecimum, q. 1. Verum, diſplicet multùm in hac opinione, quòd propter ciuilia tribuum odia defectionem ab Imperatoris obedientia inſinuat: quorſum enim Monarcha luat pro domeſtica atque priuata ſubditorum inter ſe ira? Si ipſe vexaſſet, ſi tyrannus, ſi inexorabilis, hoc quidem: at non ſolet priuatus liuor imperio ruinam, atque exitium parere. Omitto & noſtras nō pati cogitationes, quod aut in adoleſcentia compoſuerit Salomon Prouerbia, aut Pacifici nomen myſticè ſolum interpretandum ſit in Cantico Canticorum.

Gen. 37.

Iudæ tribus cæteris prolata: eius cum Benjamitica vinculum. Toſtat.

74.
Ciuiles familiarum diſcordiæ, Reipublicæ exitioſæ.

Scio quidem, in Republica contingere aliquando, vt nobiliſſimæ familiæ odijs diſtrahantur acerbiſſimis cum incredibili prouinciarum diſpendio, qualis fuit illa nobiliſſima factio vtrinque Guelphorum, & Gibellinorum, de qua libet mutuare pauca aliqua verba ex Sabellico, tom. 2. Ænead. 9. libro ſexto: *Erat per id tempus* (inquit) *Federicus Imperator Piſis, qui, cùm non ſatis exploratū haberet, qui homines ſuis fauerent partibus omnes Italiæ ciuitates velut in duas diuiſit factiones, vt qui Pontifici fauerent, Guelphi nuncuparentur; qui Imperatoris partibus, Gibellini, nomina ad Italiæ exitium reperta: quanquam & alias gemma illa partes attigerint, apud Piſtorienſes in Hetruria primùm res orta eſt. Enimuero cùm Cancellarij Pynzaticos ex ea vrbe deieciſſent, factum eſt, vt duo germani ſanguinis fratres, quorum hic Guelph nomen ferret; ille verò Gibel, in diuerſas factiones ſuum fauorem inclinarent, nomenq́, vterq́, ſuum dedere his, vnde ſtetit partibus, Pynzati Gibellini dicti, diuerſa factionis Guelphi: innaſit id malum velut ex proximo Florentinorum ciuitatem, vnde ſunt confeſtim nobiles eiecti, quia Gibellinarum eſſent partium, contra Guelphi à Senenſibus, & Aretinis extorres facti; ſerſit inde latius peſtis, breuique vniuerſam corripuit Italiam: hinc bella non tantum inter ciues orta: ſed inter propinquos & fratres.* Ita Pius II. Si igitur inter Iſraëliticas tribus huiuſmodi monſtrum aliquod exortum, cùm Monarchia Salomonis ab alta pace commendationem ſummam accepiſſet, putauit glorioſiſſimum ſibi futurum ſi, & inueterata odia extingueret; & amicitias inter tribus faceret. Cùm igitur occaſione dedicationis templi magnifici a ſe constructi confluxiſſent ex omni Iudæa gentes infinitæ, cùm videret compunctos ob noui templi religionem populos, occaſionem ratus optimam deponendi antiquas iras, habuit ad decem tribus ſermones Prouerbiorum libro contentos: ad Iudam, quæ Eccleſiaſtes hortatoria includit. Ac ſanè in hunc modum adaptata Hebræorum ſententia veriſimilitudinis aliquem colorem habere quiſpiam opinabitur.

Sabell.

Guelphorum & Gibellinorum factio.

75.
Dicamus, & quod noſtrum concepit ingenium. Puto igitur, cùm Salomon poſt abſolutas ædificiorum fabricas, Scholas Hieroſolymis aperuerit, in quibus anteceſſoris ipſe purpura fulgens munere non dedignatus fungi, quemadmodum indicauimus huius Iſagogæ Sect. 1. num. 20. tum auditoribus prælectos ab eo, quos habemus illius libros, Prouerbia, Concionatorem, & Hymenæum. Conuolabant autem in Lyceum & de Ethnicis plurimi: nam veniebant a finibus terrarum ad audiendam ſapientiam eius; ne autem Hebræi exiſtimarent in gratiam Paganorum docendi munus ab eo aſſumptum, & ob hoc, aut mœrore, aut inuidia læderentur, nuncupat ſe Regem Iſraël in Parabolis, Hieroſolymæ in Eccleſiaſta, velut innuens, ob horum commodum & vtile Academiam inſtituiſſe, hos apud ſe in pretio & honore eſſe diſcipulos ſolùm: ijs ſatis beatum futurum, etiamſi exterorum nemo gymnaſij limina tereret: quare, vti Saluator quondam Matth. cap. 15. verſ. 24. Syrophœniſſæ reſpondit: *Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſraël*; id eſt, ad Hebræos tantum, quaſi ex inſtituto & principaliter deſtinatus, vti declarat Abulenſis varijs modis queſt. 70. in nominatum Euangeliſtæ caput: ita & nunc Salomon, verba ſe facere, & prælegere in Scholis ob amorem in Iſraëlitas, & Metropolitanos, hos ſibi charos auditores, ex occaſione ſolùm, & Gentilibus propinare doctrinarum latices; enodare, quæ proponant ænigmata; ſoluere quæſtiones. Sed animaduertendum eſt, ſub nuncupatione Iſraelis, omnes tribus comprehendi, omnemque ſtatum Iudaici populi; quoniam, ſicut per omnem vitam Salomonis nullum extitit ſchiſma, & diuiſio inter tribus; ita opus non fuit, vt nomen Iſraëlis ad partem illarum ſolùm reſtringeretur. Igitur Prouerbiorum liber vniuerſo dicatus eſt regno, & comprehendit æquè intra Sionis muros viuentes, atque poſitos extra, & diffuſos per omnem Palæſthinam: non ſic autem liber Eccleſiaſtis: nam fuit conſecratus tantùm habitatoribus Hieruſalem: at hinc oboritur ſtatim cupido ſciendi, quamobrem Salomon non contentus Metropolitas cum reliqua ſubditorum multitudine confudiſſe, dum Parabolas inchoaret, voluit poſteà diſtinctè & ſeparatim nuncupare aliquid Solymitanis, ſic vt duplici honore affecerit: altero, cùm in parœmiarum limine ſub regni generali vocabulo comprehendit: altero, cùm in Eccleſiaſte à reliquis ſecreuit?

Salomon ob Iudæorū gratiam prælegebat in Scholis.

Matth. 15.

Abul.

Sub Iſraëlis vocabulo omnes tribus comprehenſæ.

At ſane, quòd Salomon duplicia in Hieroſolymitanos contulerit, fecit primùm, eò quòd eſſet ciuitas quaſi primogenita, & caput inter omnes alias vrbes, & adaptauit legem primogenitorum, quibus debebatur vltra fratres ſecunda portio, vti conſtat ex Deut. cap. 21. verſ. 17. *Sed filium odioſæ agnoſcet primogenitum, dabitque ei de his, quæ habuerit, cuncta duplicia: iſte eſt enim principium liberorum eius.* Et propterea Iacob de Rubene, Geneſ. cap. 49. verſ. 3. *Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea: prior in donis, maior in imperio.* Qua de materia ſæpè Toſtatus, nimirum, ad Geneſis cap. 13. quæſt. 9. in Leuitici cap. 21. quæſt. 19. & præcipuè in cap. 11. lib. 3. Regum, quæſt. 34. fiebat & hoc ipſum aliquando ob dulcioris affectus incentiuum: ita Ioſeph in conuiuio maiori parte chariorem ex fratribus Benjaminum donauit Geneſis cap. 43. verſ. 34. erat verò incomparabiliter Salomoni iucundior, chariorque Hieroſolymorum ciuitas, quàm alia aliqua totius imperij: propterea quaſi nihil præter eam poſſederit, dum gloriæ ſuæ & maieſtatis

76.
Salomonis ſinga Hieroſolymitanos ſingularis amor.

Primogenitis duplex portio debetur. Deut. 21.

Gen. 49.

Toſtat.

Gen. 43.

causas

Digitized by Google

Eccleſ.

cauſas enumerat, Eccleſiaſtæ cap.1. verſ. 13. *Ego* (ait) *Eccleſiaſtes fui Rex in Hieruſalem*. nonne & in Palæſthina, & à mari vſque ad mare etiam dominabatur. Sed vna Hieruſalem diligenti inſtar reliquorum omnium. Fuit & alia ſingularis ratio: nam Hieroſolymam pertinuiſſe ore pleno, & abſolutè, vt dici conſueuit, ad tribum Iuda, docuimus Anteloquio 5. Section. 7. num. 138. Porrò huic tribui conceſſum ob eius præſtantiam, vt in numeratione Hebraïcarum tribuum, ſeorſim ipſa propter honorem poneretur, & non confunderetur cum multis: percipe à Toſtato ad cap.21. lib.1. Paralipomenon, quæſt.19. *Dicendum eſt, quòd tribus Iuda pars erat populi Iſraël: cœpit tamen per ſe computari tanquam alius Iſrael, & hoc fuit propter duo: primò, propter multitudinem; ſecundò, propter dignitatem*. Quæ pergit deinde probare Abulenſis. Iure igitur Salomon diſtinxit Hieruſalem, id eſt, Iudæ, ſortem, & poſſeſſionem à reliquis tribubus, & dicauit ei ſeparatim librum.

Tribus Iuda ſeorſim numerabatur ob excellentiam eius.

Abul.

77. Quòd autem in Cantico Canticorum, neque Iſraëlis, neque Solymorum meminit; ideò eſt, vel quia Epithalamij integra materia eſt Eccleſia Catholica, vt docuimus Præludio 3. Section. 3. Subſect. 1. ac proinde cùm Synagogæ acta non pertractet, ſuperuacaneum erat, aut Iſraëlem, aut Solymos nominaſſe: vel quoniam Eccleſiaſtis, & Prouerbiorum ſcopus fuit, docere populum: at in Canticis ſingulariter inſtruebatur Salomon ipſe, & quaſi in tabula depictam contemplabatur omnem vitam ſuam, & quid in poſterum fugere debuiſſet, oſtendebatur: monſtrauimus nos iſtud in ſuperioribus Anteloquio 1. Sect.8. numer.63. Quales igitur perſonæ, quarum in gratiam ſcribuntur libri; tales ſiue præfatiuncula, ſeu titulus reuelare ſolet: cùm ergo ad omnem populum Prouerbia dirigantur, omnes indicat ſub Iſraëlis vocabulo: quia autem Eccleſiaſtes ſpectat ad Metropolitas, hos eius initium aperit: quia autem in Hymenæo inſtruebatur peculiariter Monarcha, prætermiſſa Iſraëlis & Hieroſolymorum recordatione, Salomon nudus, incomitatus profertur. Sed, cur non ſaltem in Cantico filium Dauid ſe appellauit, vti in alijs duobus codicibus? Nimirum, ſacri Scriptores, vt firmat Ribera præludio 4. in Prophetas minores, vel patrum, à quibus geniti ſunt, vocabula referunt, aut ſubticent; & vtrunque ob ſplendorem & gloriam: nempe, ſi producunt, vt facit Iſaïas vaticinationis limine; commendari ob hoc librum volunt, & cuius artifex etiam à maioribus famam habeat, quorum non degener ipſe filius; ſi occultant, velut Daniel agit, & hoc quoque magnum encomium eſt, quoniam tam notus ſit Propheta, qui maiorum recenſione non egeat ad famæ præconia. Salomon itaque primis duobus ingenij partubus patris, nimirum, Dauidis affixit verbum, ad conciliandam ſcriptis auctoritatem, & pondus, vt vidimus in anterioribus ex Baſilio, & Olympiodoro: ſed cùm per vulgationem horum librorum iam ſatis cognitus eſſet, & volitaret in omnium ore de eo grandior æſtimatio, omiſit in tertia lucubratione Canticorum tanquam non neceſſarium aliquo pacto: neque diſplicet annotatum alias, cùm in Parabolis, & Concionibus filium Dauidis ſe vocat, innuere, conatum ſe legere parentis veſtigia in eorum compoſitione tractatuum, aſſequutum ſolùm imperfectam imitationem, vt ſi diſcipulus comparetur Magiſtro: in Cantico autem Canticorum longè ſupergreſſum Dauidis penicillum, proinde ibi à ſermonibus abſtinere, quæ genitore inferiorem ſignificare valeant, cùm nihil genitor dulciſſimo plectro modulatus ſit, quod ad laudem tanti carminis accederet: de quo huius Proluſionis Section. 3. nos diſputauimus ex deliberato.

Ribera. Prophetæ, cur exordio vaticinationum. Maiorum aut nomina referant, aut ſileant.

Aliæ afferuntur explicationes: nimirum, quoniam Canticorum liber perfectorum ſtatum repræſentat; quare ibi nihil de regio terrore, aut maieſtate, nihil de imperij virga, quæ ad coërcendum portatur; quoniam ſponte, & abſque coactione ad leuiſſimum Prælati nutum, qui verè ſpiritales ſunt, obſecundant: quod innuere viſus Hieronymus ad verſum 1. cap. 1. Eccleſiaſtæ: *Ad perfectos verò, vbi non timore eruditur diſcipulus, ſed amore filius, proprium nomen ſufficit, & æqualis Magiſter eſt, & neſcit ſe eſſe Regem*. Ita planè euenit in loco ſancto: boni ſubditi cum Paſtore conuerſantur, non velut cum Domino, & metuendo; ſed quaſi cum amico familiari, atque intimo. Quibuſdam placet, nobiliſſimos amoris actus in hoc deſcribi carmine; & eum, qui dilectionis ſummus gradus eſt: quoniam vero ſi amor puriſſimus eſt, & ad ſyncerum pertingens, amicorum omnia communia ſunt, & faſtiditur quidquid, aut maieſtatem, aut ſeueritatem redolet; propterea ſuppreſſis titulis, quæ aut maiorem nobilitatem, aut officij rationem innuant, tantùm Salomon pronunciatur; ſcilicet, priuata omninò perſona, & nihil ſupra dilectum gerens: iſtud fortaſſe Origenes ad finem Prologi quatuor Homiliarum: *Et adhuc, quod in Cantico Canticorum, vbi iam perfectio oſtenditur, neque filius David, neque Rex ſcribitur, poteſt etiam hoc dici: quia cùm factus fuerit ſeruus, ſicut dominus, & diſcipulus, ſicut Magiſter; videtur iam neque ſeruus eſſe ſeruus, factus, videlicet, ſicut dominus, neque diſcipulus eſſe diſcipulus, quippe qui ſicut Magiſter factus eſt: ſed fuiſſe quidem aliquando diſcipulus; nunc vero eſſe ſicut Magiſter, & fuiſſe quidem ſeruus aliquando, nunc verò eſſe ſicut dominus*. Ex quibus Origenis verbis, & illud colligi poteſt, quod oupperrimè dicebamus in calce præcedentis numeri, ſcilicet, qui in alijs duobus operibus ſe profitebatur Dauidis filium, id eſt, diſcipulum, in hoc Cantico euaſiſſe parem Magiſtro, aut etiamnum eo ſuperiorem, ac proinde omiſiſſe vocabula ad Eccleſiaſtæ, & Prouerbiorum initium præfixa: ſed traditas duas cogitationes; nempe, quòd amor & ſuauitas omnia regant, & virga atque terror diſpellantur, quòdque præceptor ſupra diſcentes non efferatur, quidam ad Euangelium referunt, in quo iubentur diſcipuli Seruatoris abſque virga iter capeſcere, & datur monitum, vt cui miniſtratur, ſit quaſi is, qui miniſtrat; rectè autem iſta per hoc exprimi Canticum, eò quòd euangelica tempora in eo repræſententur, & Chriſtum planè reſpiciat relicta Synagogæ memoria alijs voluminibus: ſunt, quibus arridet in Cantico Canticorum religioſæ vitæ ideam proponi: certè Hieronymus dicto iam in Eccleſiaſten loco: *Ad extremum* (ait) *iam conſummatum virum, & calcato ſæculo præparatum, in Cantico Canticorum ſponſi iungit amplexibus*. Propter hoc igitur arbitrantur ad ingreſſum eius Poëmatis, neque regnorum, neque populi, neque ſancti genitoris Dauidis fieri mentionem: quoniam eum decet, qui ſæculo valedixit, omni pompæ, omnibuſque voluptatibus renunciaſſe, & neque aut cognatorum, aut parentum meminiſſe, vt qui

78. Viri perfectè ſpiritales ob terrorem non mouentur.

Hieron.

Amor maieſtatis inæqualitatem excludit.

Orig.

Hieron. Orig.

Religioſus omnem carnis, & ſanguinis memoriam exuere debet.

iam ſoli Deo ſeruiat, & ob eius amorem vniuerſa lætus deſeruerit: itaque quidquid carnem & ſanguinem ſapiat, quantocyus exuere debeat: vnde Origenes nominato iam procemio: *Competenter ergo in hoc libello, qui de amore ſponſi & ſponſæ erat ſcribendus, etiam pro hoc neque filius David, neque Rex, neque aliud horum, quod ad corporeum pertinere poſſit intellectum, ſcribitur; vt merito de eo perfecta iam ſponſa dicat; quia, etſi aliquando cognouimus Chriſtum ſecundum carnem; ſed nunc iam non nouimus: ne quis putet, eam corporeum aliquid amare, aut in carne poſitum, & macula aliqua amori eius credatur induci; propterea Canticum Canticorum Salomoni tantummodo eſt, & neque filio David, neque Regi Iſrael, neque aliqua in his prorſus miſcetur carnalis nominis intelligentia.*

79. Verùm huius generis explanationes nos magni non fecimus, quoniam myſticæ ſunt, & tropologicæ inuentionis: inueſtigabamus enim, quæ ſecundùm hiſtoriam indicaret inſcriptionum varietas in Salomonis voluminibus. Quare & eum ethicis his conſiderationibus arbitramur connectendum, quod ab aliquibus tentatum: quamobrem hoc loco in principio Adagiorum, & Eccleſiaſtæ Regem ſe nominat Salomon; Matthæus autem cap. 1. in Seruatoris genealogia regiam ei dare auctoritatem reſpuerit? Nimirum ipſe cùm Parabolas conderet, & Concionalia, ſanctus erat, temperans, religioſus Princeps: quare & Monarchæ titulo digniſſimus: is enim demum verus Rex, atque Monarcha; non, qui auro, & purpura reſplendet; & fertur per medios populos ſublimis in curribus & equis, cuiuſque nutui Prouinciæ obediunt; ſed, qui ſciat iram frænare, luxuriam coërcere, paſſiones omnes moderare: eiuſdem normæ, & quod aduertunt, Regem ſe dicere initio concionis, Paſtores monens, vt & ipſi non infrequenter verba habeant ad creditum gregem, neque vniuerſos ſermones committant vicarijs, alieniſque labijs, quæ ſepè palpant, & perfunctoriè agunt; nimirum, ad quos non attinet cura; imprimuntur altiùs, quæ ab animarum vigili dicuntur, cuius ſunt oues. Verùm, ethologiarum ſatis fuerit iſta: neque enim hæc genuina ſedes, quando litteram ſedulò inueſtigare tota mens eſt.

Rex ſolus, qui virtutem tollit.

Epiſcopi ipſi per ſe debent verba habere ad gregem ſuum.

SECTIO VIII.

An liber Canticorum reſpondeat nominibus Ididæ, atque Pacifici, quibus Salomon vocatus eſt?

80. VIDEO celebraſſe multùm antiquos Interpretes, quòd Salomon trinomius fuerit, & iuxta vocabulorum numerum libros quoque ediderit tres. Audiamus Hieronymum, vetuſtiſſimum huius pronunciati Fabrum, ad verſum primum Eccleſiaſtæ: *Tribus nominibus vocatum fuiſſe Salomonem Scriptura manifeſtiſſimè docent: Pacificum, id eſt, Salomonem: Idida, hoc eſt, dilectum Domini: & quod nunc dicitur, Koeleth, id eſt, Eccleſiaſten, quem nos nuncupare poſſumus Concionatorem.* Sequuti ſunt, qui nihil adderent, Salonius Viennenſis Epiſcopus ad initium myſticæ expoſitionis in Eccleſiaſten: Alcuinus in eundem librum, qui integras clauſulas tranſcripſit: Theodulphus Aurelianenſis Pontifex, cuius diſtichon:

Salomonis tria famoſiora nomina. Hieron.

Salon.

Alcuin.

Protinus Ididæ reſident tres ordine libri,
Cui nomen Salomon, cuique Koeleth ineſt.

Theodul.

Strabus Gloſſæ ordinariæ Auctor præfatione in Cantica: Hugo de ſancto Victore homil. 1. in Eccleſiaſten: Honorius Auguſtudunenſis in Prouerbia: Abulenſis volumine in Geneſim, commentario in epiſtolam Hieronymi ad Paulinum, cap. 7. quæſt. 16. Iacobus de Valentia præfatione in Cantica. Atque hi ſanè tantùm referunt nomina, quibus intitulatus fuerit Salomon, adiunguntque, vt fuit appellatio triplex, ita fuiſſe triplicem ingenij fœtum; ſed quibus quæque conueniant, nimirum, cui libro adaptetur hoc, aut illud nomen, omiſerunt declarare.

Strab. Hug Vict. Honor. Auguſt. Abul. Valentia.

At hunc laborem alij ſuppleuerunt: verùm 81. non fuit eadem cunctorum ſententia: nam Prologus expoſitionis in Cantica Anſelmi, ſiue Cantuarienſis, ſeu Laudunenſis: *Dicitur* (ait) *Salomon ſecundùm hos tres libros, quos fecit, tria habuiſſe vocabula: ſecundùm Parabolas vocatur Idida, id eſt, dilectus: Eccleſiaſtes nomen eſt libri, & Auctoris, & interpretatur Concionator: ſecundùm hunc librum* (nempe, Canticorum, quem declarabat) *dicitur Salomon, id eſt, Pacificus.* Diuo autem Thomæ adſcripta Commentario procemio in Cantica: *Salomon* (ait) *ſecundùm quod Gloſſa tangit, fuit trinomius, & ſecundùm numerum nominum tres edidit libros: dictus enim fuit Salomon, id eſt, Pacificus, ſecundùm quod edidit librum Prouerbiorum: Idida, id eſt, dilectus, ſecundùm quod edidit librum Canticorum: Eccleſiaſtes, id eſt, Concionator, ſecundùm quod edidit librum Eccleſiaſten.* Itaque in Eccleſiaſtis vocabulo conſentientes, diſſentiunt in reliquis Anſelmus, & Sanctus Thomas: nam, quod vnus accommodat Prouerbiorum Codici, hoc alter Canticorum libro. Angelico Doctori adhærent Hugo Cardinalis, & Carthuſianus Richelius, vterque Proluſione in Parabolas Salomonis. Sed antequam ad horum examen veniamus, adnotandum, omnes loqui de Salomonis, quæ nunc extant, monumentis: nam alia concepiſſe multa, quæ exciderint, caput 4. libri 3. Regum manifeſtè innuit, docebitque, & quas ob cauſas poſteris denegatum ea videre, Abulenſis Commentario in prologum Scripturæ ex Hieronymi ad Paulinum epiſtola, cap. 7. quæſt. 13. ad finem, & ad cap. 4. lib. 3. Reg. quæſt. 8.

Anſelm. S. Thom. Hug Card. Carthuſ. Abul. 3. Reg. 4.

Iam prima emergit difficultas, an conſtans id 82. ſit, quod aſſeueratur à nominatis Doctoribus, nimirum, Salomonem tribus ſolùm præditum vocabulis? At verò & octo appellatum modis noſter commonſtrat Pineda libro 1. de rebus Salomonis, cap. 10. iterumque ad verſum 1. c. 1. Eccleſiaſtæ, §. 5. numer. 27. ſi autem octo fuerunt nomina, quamobrem dicitur ſecundùm tria ſpeciatim tres compoſuiſſe libros? Et dicet fortaſſe aliquis, eas, de quibus facta eſt memoratio, voces ſolas, propria nomina fuiſſe; reliquas appellatiua tantùm, ac iuxta digniora nomina editos à Rege tractatus. Id quidem de vocibus Ididæ, & Salomonis concedit Salianus tom. 3. anno mundi 300. numer. 6. cætera, quæ tribuuntur Salomoni nomina, appellatiua eſſe, nec tam conuenientia perſonis, quàm ſignificationes rerum perſonis conuenientium: quin & nomen Ididæ, quod à Nathan Propheta impoſitum fuerat, Reg. 2. cap. 12. non fuiſſe proprium, inſinuare viſus Abulenſis, quæſt. 27. in dictum nunc ex Regibus locum: *Sciendum autem,* (aſſerit,)

An tria ſola nomina Salomonis? Pineda. Salian. Quæ Salomonis nomina propria, quæ appellatiua? 2. Reg. 12. Abul.

rit,) *quòd Nathan non venit propiè ad ponendum nomen Salomoni, ſed ad reuelandum aliquid futurũ de eo ſcilicet, quòd Deus diligeret eum, & ad hoc impoſuit ei nomen: quia tamen iſtud non fuit impoſitum directè, vt nomen ſuum eſſet: non vocatus fuit poſtea Ididah, id eſt, amabilis Domino; ſed Salomon.* At fuerint nomina illa, ſeu propria, ſiue vulgata & appellatiua, id fixum eſt, maximè nota fuiſſe, & inter omnia Salomonis vocabula, celebratiſſima, vel quidem ob imponentium variam differentiam: nam mater Salomonis nomen impoſuit, Nathan Propheta Ididæ, Salomon ipſe Eccleſiaſtis, vti animaduertit ſcitè Iacobus de Valentia præfatione in Cantica: quod igitur Patres ſignificare voluerunt, id eſt; Salomonem, nimirum, ſecundùm potiſſima nomina ſua, tres egregios compoſuiſſe codices, & ſicut inter appellationes illa excelluerunt, ſic inter ingenij partus, iſti.

Salomoni, quinam indiderunt nomina?

Valent.

85. Secunda dubitatio eſt, quamobrem affirment, tria volumina compoſuiſſe? nonne etiam & codicem fabricauit, cui titulus Sapientia? Ego ſanè reor, & prædictos, & omnes ad vnum antiquos, qui in Salomonem ſcripſerunt, in ea fuiſſe opinione, vt arbitrarentur de his, quæ extant ſapientialibus, vt vocant, tria ſolum peperiſſe Salomonis mentem, nempe Prouerbia, Eccleſiaſtem, & Canticum Canticorum: nihil enim tam frequens apud eos, quàm aſſeuerare, Salomonem tribus Operibus complexum, Ethicam, ſcilicet, in Prouerbijs; Phyſicam in Eccleſiaſte; Theoriam in Canticis: itidem in Parabolis efformari incipientes; in Concionatore proficientes; in Hymenæo perfectorum depingi mores: denique in parœmijs Salomonem nominari, in exhortationibus Koëleth, in nuptiali Muſa Ididam: at verò quid in Prouerbijs, aut Eccleſiaſta, quod non reſplendeat quoque in Sapientia? Nonne ibi pulcherrimæ gnomæ, quibus omne genus hominum vitam & ſtudia componere valeat? Nonne, quæ ad proficientium, inchoantiumque deſeruiant inſtructionem? Nonne, quæ aut in Ididam, aut Pacificum quadrent? Cur igitur eo de volumine profundiſſima obliuio, vt neque de nominibus Salomonis, ei aliquod adſcripſerint; neque Ethicam, aut naturalem ſcientiam complecti aſſerant, neque iuuare, aut nouitios ſpiritus, aut conualeſcentes? His autem cùm aſſocientur multi, qui expreſsè denegant Salomoni, quos enumerat Pineda præfatione in Eccleſiaſtem, cap. 2. num. 20. cuius placiti ex vetuſtioribus fuerint Hugo Cardinalis, Abulenſis in Prologum galeatum, quæſt. 15. de nuperis Driedo lib. 1. de Catalogo Scripturarum, cap. 3. parte 2. Canus lib. 2. de locis, cap. 11. in ſolutione quinti argumenti: Pamelius annotationibus ad librum Cypriani de mortalitate, num. 43. Michaël de Medina lib. 6. de recta in Deum fide, cap. 12. Ianſenius Procemio in Prouerbia: Couarruuias lib. 4. variarum, cap. 14. vulgatam appellans ſententiam: Curiel controuerſia 8. in librum Sapientiæ, concluſione 1. Pineda ipſemet allegato loco, & anteà in præfatione ad Salomonem præuium: Lorinus, prooemio in Sapientiam, cap. 2. Boniſrerius præloquijs in Scripturam, cap. 7. ſect. 3. mirum eſt, quod arripuerit œſtrum Conſaluum Zeruantes, quæſt. 1. Iſagogæ in Sapientiam, aſſert. 4. vt metuebundus & egregius zelator antiquæ doctrinæ, ſeriò proteſtaretur, ſe non audere abſque formidine temeritatis errori proximæ, in oppoſitam ſententiam inclinare: ſcilicet, homines exiſtunt, qui, cùm tumultuaria diligentia coaceruauerint hinc inde raptata aliquot Patrum dicta, & confuſa eruditione paginas in præiudicium rudis Lectoris oppleuerint, quieſcere non poſſunt, niſi cenſoriam ſibi poteſtatem aſſumpſerint: ſed rident, atque contemnunt docti imperita eorum vocabula. An non animaduertere oportebat, hoc eſſe, quod tam præſtantes viri inficiantur, nimirum, Eccleſiæ Magiſtros aſſerere à Salomone eſſe compoſitum codicem? Verùm, inquies, crebrò citant eum nomine Salomonis? Sed, quinam hi? Nunquid maior pars? Eſto ita ſit: altera tamen pars, quamuis minor, fortaſſe meliori ſuffulcitur robore; quibus vt careat, ſequitur ſolùm probabiliorem eam eſſe ſententiam, pro qua & firmior ratio, & grandior numerus ſtat. At ne his quidem gaudere licet: nam tot ferè de Patribus etiam Ieſum Sirach, eiuſque Eccleſiaſtici verſus ſub titulo allegant Salomonis; & tamen promptulus iſte Ariſtarchus, §. *Appendices autem eſt*, &c. dicit, ita exponendos Patres, vt innuerint Siracidem imitari vbique ferè Salomonis ſtylum, quin & ex illo tranſcripſiſſe aliqua. Quorſum non de Sapientiæ Auctore eadem aſſeruiſſe liceat.

Sapientiæ liber num Salomonis partus?

Hugo: Abul. Driedo. Canus. Pamel.

Medina: Ianſenius. Couar.

Curiel.

Pineda:

Lorin.

Boniſrer.

Conſalui Zeruantes cenſura de libri Sapientiæ Auctore, reprehenſa.

Eccleſiaſticus Siracidis Opus.

86. Verùm, fuerit ita, vt Salomon tribus ſolùm nominibus inſignitus, iuxta vocabulorum multitudinem tria quoque volumina publicauerit, adhuc nominum ad codices adaptatio impropria videatur: ſiue enim ei adhæreamus ſententiæ, quæ Salomonis vocem Prouerbijs adſcribit; ſiue, quæ Ididæ, hoc eſt, adamati à Numine, vtrunque illegitimè accommodatum; certè ſecundùm ab ijſdem Doctoribus præiacta fundamenta: nam hoc ſolenne ipſis eſt, vt in Parabolis dicant effingi paruulum, & qui recèns à malorum voragine extractus ſit, qui purgatiuæ vitæ triſtibus lamentis incumbat, & totus ſit in horrore, atque metu diuinorum iudiciorum; ſed huiuſmodi nondum pacem acquiſierunt, quæ non inuenitur, niſi poſt longam cum malignitate concertationem, poſt edomitas egregia cum victoria paſſiones, neque amant niſi formidoloſè, qui in via ſancti timoris adhuc verſantur, & ſi quando mens ad altiora conſurgit, atque ſopiuntur motus rebelles, exigua eſt mora illa. Diſce ab Auguſtino de ſe nuperè conuerſo lib. 7. Confeſſionum, cap. 17. affirmante: *Et mirabar* (ait) *quòd iam te amabam, & inſiſtebam frui Deo meo; ſed rapiebar à decore tuo, moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in iſta cum gemitu, & pondus hoc conſuetudo carnalis.* Et infrà: *Aciem figere nõ valui, & repercuſſa infirmitate redditus ſoliti, non mecum ferebam niſi amantem memoriã, & quaſi olfacta deſiderantem, quæ comedere nondum poſſem.* Operæpretium quoque eſt & referre, quæ Bern. ſcripſerit ſerm. 10. in Cant. *Eſt vnguentum contritionis, & eſt vnguentum deuotionis, & eſt vnguentum pietatis: primum pungitiuum, dolorem faciens: ſecundum temperatiuum, dolorem leniens: tertium ſanatiuum, etiam morbũ expellens. Nunc de ſingulis latiùs differamus. Eſt ergo vnguentum, quod ſibi conficit anima multis irretita criminibus ſi, cùm incipit cogitare vias ſuas, colligat, conferat, conteratque in mortariolo multas, ac varias ſpecies peccatorum ſuorum, & intra æſtuãtis pectoris ollam ſimul omnia coquat igne quodam pænitentiæ & doloris: ecce hoc eſt vnum vnguentum, quo anima peccatrix ſuæ conuerſionis primordia condire debet, plagiſque ſuis recentibus adhibere.* Deinde proſequitur oſtendere, non eſſe nouitiæ mentis guſtare, quàm ſuauis ſit Dominus, niſi ad modicum, atque rarenter. *Quoniam non poteſt*

Pacifici vocabulum non quadrat in volumẽ Prouerbiorum, neque Ididæ.

Auguſt.

Pax animæ non acquiritur, niſi poſt longam mortificationem: Bernard.

Digitized by Google

(ait) videre lucem, donec tenebras intuetur; nempe, in amaritudine eſt, occupatque memoriam triſtis recordatio peccatorum; nec libet lætum quippiam ſimul admittere. Huiuſmodi igitur cùm ſint exercitamenta animæ illius, quæ à Parœmiaſte inſtruitur, in qua neque pax, neque amoris iucundiſſimæ deliciæ, ſit ſanè, vt eiuſmodi codici neque Salomonis, hoc eſt, Pacifici; neque Ididæ, id eſt, ſingulariter dilecti inſcriptio cum proprietate aliqua adaptari valeat.

87.
Salomonis, & dilecti vocabula conueniunt libro Canticorum
Bernard.

E diuerſo autem, vtrunque epitheton Canticorum tractatui mirificè quadrat: nam de Salomonis voce Bernard. ſerm. 1. in Cantica: *Titulus talis eſt: incipiunt Cantica Canticorum Salomonis. Obſerua in primis Pacifici nomen, quod eſt Salomon, conuenire principio libri, qui incipit à ſigno pacis, id eſt, ab oſculo: ſimulque aduerte, huiuſcemodi principijs ſolas ad hanc intelligendam Scripturam mentes inuitari pacificas, quæ ſeſe iam à vitiorum vindicare perturbationibus, & curarum tumultibus præualent.* Atque de hoc argumento, nimirum, eſſe debere animum, & in quo caro & ſanguis dominatum non habent, quoad ex humana fragilitate accidere poſſit, nos multa in præteritis Anteloquio 7. Sect. 5. Porrò, quod ad Ididæ nomen, quod amorem ſpirat, attinet, ſatis illa confirmant, quibus oſtendimus huius Proluſionis Sect. 1. num. 7. vocari ſpeciali nomine Epithalamium iſtud à Patribus, *Canticum Amoris*; quoniam eius ſcopus ſit de charitate diſſerere. Iam & ratio manifeſta eſt: nam, vt Doctores eccleſiaſtici perhibent Canticorum volumen ad contemplatiuam vitam ſpectat:

Canticorũ & finibus, vita contẽplatiua.
Hieron.

Ad extremum (inquit Hieronymus ad initium Eccleſiaſtis) *iam conſummatum virum, & calcato ſæculo preparatum, in Cantico Cãticorum ſponſi iungit amplexibus.* Et Caſſianus collatione 3. cap. 6.

Caſſian.

Canticum Canticorum, in quo mens viſibilia cuncta tranſcendens, verbo iam Dei cœleſtium rerum contemplatione coniungitur. At verò contemplatio ſecum duo affert; nempe, pacem ex ſubiugatis paſſionibus, & continuam, feruidamque animi ad Numen anhelantis dilectionem: nam, cùm certè vehementia paſſionum ſpeculationi impedimento ſit, vt perhibet S. Thom. 2. 2. quæſt. 180. art. 2. oportet has ſopiri, & in modum redigi. Vnde Bernard. ſerm. 52. in Cantica:

Contemplationi neceſſaria pax animi, & dilectio
S. Thom.
Bernardus.

Moriatur anima mea morte etiam, ſi dici poteſt, Angelorum, vt præſentium memoria excedens, rerum ſe inferiorum, corporearumque non modo cupiditatibus; ſed & ſimilitudinibus exuat, ſitque ei pura cum illis conuerſatio, cum quibus eſt puritatis ſimilitudo: talis, vt opinor, exceſſus, aut tantum, aut maximè contemplatio dicitur. In tantum verò contemplantium proprium eſt amare, vt ecſtaſim pariat; atque, vt loquitur Dionyſius libro de diuinis nominibus, cap. 4.

Cõtemplatio vt ecſtaſim pariat, & amantẽ trãſferat in amatum.
Areop.

Amatores ſui iuris eſſe non ſinat; ſed in ea, quæ amant, penitus trãſfert; idcircò & Paulus ille Magnus, cùm diuino amore flagraret, exceſſiuæ illius virtutis particeps factus: Viuo, inquit, iam non ego; viuit verò in me Chriſtus, tanquam verus amator mentis exceſſum patiens. Legendus Richardus de ſancto Victore tractatu de quatuor gradibus violentæ charitatis:

Rich. Vict.

reperiet ſic à flabris altiſſimæ contemplationis accendi fornacem animæ, *Vt quicquid agat, quicquid ſibi fiat, deſiderium ardentis animæ non ſatiet: ſitit, & bibit: bibendo tamen ſitim ſuam non extinguit, ſed quò ampliùs bibit, eo amplius & ſitit: hic eſt ille gradus, qui defectum adducit, qui de remedio iam deſperare facit, & ſic deſperatus æger, qui quaſi præmortuis membris iacet; vltimũ iam ſpiritum tradit; & quid circa ſe agatur, vel quid ſibi fiat, nec attendit, nec aduertit: in hoc gradu verum eſt illud: fortis eſt, vt mors, dilectio,* &c. Vides igitur, à Cantico Canticorum ob materiam, in qua verſatur, pertractandam expleri perfectè nomina Ididæ, atque Salomonis.

Quare affirmamus quidem, inſpectis quibuſcũque ſynceris conſtructionibus nominum Salomonis hoc eſt, Pacifici, vt interpretatur Hieron. epiſt. ad Marcellam: & ſanè Pacificum vocandum clarè expreſſum 1. Paral. cap. 28. verſ. 9. atque Ididæ, ſeu ex norma Hebræorum ידידה *Iedidah*, ſcilicet, amabilis Deo, ſeu dilecti, vt omnes explanant, conuenire eiuſcemodi dictiones plenè, abundanter, legitimè Canticorum Hymenæo: Prouerbiorum ſimilitudinibus diminutè ſolum, atque anguſtè. Nam quidem ei conuenit nomen, aut ſplendidè, aut imperfectè, cui vocis ſignificatio, aut coarctè, aut cũ amplitudine quadrat. At, quod iſtæ voces denotant, ad librum Parabolarum cum violentia detorquentur; ſponte ſua & natiua inclinatione in Canticum Cãticorum incidunt, quemadmodum duobus proximè elapſis numeris oſtẽſum eſt: igitur eiuſmodi nomina ſimpliciter & abſolutè volumini Canticorum adaptanda, Prouerbijs cum addito ſolùm: huiuſmodi additum eſſe poſſit comparatione nominis, *Ididah*, id eſt, amabilis Domino, ſi intelligamus Numinis dilectionem ferri in animam ratione gratiæ iuſtificantis, vt ſubindicat Toſtat. ad cap. 11. lib. 2. Reg. qu. 26. nam, quamuis Prouerbiorum liber de vitæ purgatiuæ ſtudioſis ſolùm tractet: at hi iam ſarcinam peccatorum abiecerunt, & ſancti ſunt, quamuis in ſanctitate adhuc puſilli, & teneri: ſed quidem amabilis dictionem, donorum affluentiam, & dulcem quandam, atque recreantem familiaritatem ſubolere, eidem viſum Abulenſi, & optimis quibuſque Interpretibus magis placuit: talis verò amicitia prouectorum conſueuit eſſe, non inchoãtium. Suſtinere etiam fortaſſe illud poſſit, de quo monet noſter Salazar. ad verſ. 1. cap. 1. Prouerb. n. 53. amabilem vocari, quòd in Parabolis, capite præſertim 4. matris indulgentior erga eum affectus præmonſtretur. Sed notaſſe oporteat Idida explicari amabilem Domino, quod fuit à Nathan impoſitum vocabulum recèns edito Reg. 2. c. 12. verſ. 25. quin & cauſa, ob quam ita fuerit appellatus, ſubditur continuò: *Eò quò diligeret eum Dominus*. Non igitur ad rem pertinet, quòd à matre ſuauiùs adamatus, quoniam Idida non is eſt, qui à genitrice diligitur; ſed quem Dominus amat. Atque hoc quidem in fauorem vocis Ididæ. Cæterùm, qui alterum nomen Salomonis, hoc eſt, Pacifici, Prouerbiorũ adagijs adaptare cupiat; fatebitur qindè ab ijs, de quibus liber tractat, nẽpe, nouæ militia ſpiritali, non eſſe adeptam eam pacem, quæ in paſſionum edomatione conſiſtit, qua animus velut ad antiquam Paradiſi felicitatem reuocatus in malacia quadam beata eſt: nihilominùs illud eſſe initium pacis, ſiue quia prima gratia tum infuſa, nunquã anteà, aut baptizato, aut conuerſo, ſeu quoniam tum primùm ſtabilem benè, inculpateque viuendi telam orditur. Poſſit autẽ prima illa pax ſimpliciter & abſolutè pax vocari: quemadmodum in Matthæi genealogia, cùm multi recenſeantur, qui purpuram & coronam induerint, ſolus tamen Dauid Rex nũcupatur, quia primus (inquit Maldonatus) Rex fuit, cui perpetuitatis in imperio facta eſt fixa pollicitatio, & euentibus maiorita quidem vtcunque Salomonis, & Ididæ vocabula conuenerint Prouerbiorum vocabulo: at germana adaptatio ea eſt, quæ Canticorũ volumini maritat

88.
Salomon pacificũ, Idida amabilem ſonant.
Hieron.
1. Paral. 28.
Ididæ hoc eſt, amabilis nomen, quid propriè ſignificet.
Abul.
Prouerb. & Salazar.
2 Reg. 12.
Dauid Rex ſolus Rex nuncupatus in genealogia Seruatoris.
Maldon.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO IX.

Hebræa, & Græca translatio tituli Canticorum explanata, & eius cum vulgato Interprete conciliatio.

89. Salomon in dandi caſu, cur Canticorũ inſcriptione poſitus? Sotomaior.

SALOMONI nomen, quod in Epithalamij inſcriptione Latinus Interpres genitiuo expreſſit, qui Hebræis, & Græcis fontibus tenaciùs adhærent in datiuum vertere: expendunt ſatis Ludouicus de Sotomaior primis verbis Præfatorum; Giſlerius ad titulum Canticorum, numero 9. eaque eſt & Vatabli, & Sanctis translatio, quodque ampliorem reuerentiam parit, ita ſeptuaginta legunt Seniores etiam correcti, ᾆσμα, ἀσμάτων, ὅ ἐστι τῷ Σαλωμών, id eſt, Canticum Canticorum, quod eſt Salomoni. eundem eſſe vtrobique ſenſum benè aduertit Giſlerius, quòd Hæbræis in more ſit datiuum pro genitiuo apponere: id quod optimè aduertit Genebrardus ad initium Pſalmi tertij: *Nempe*, inquit, *datiui caſus lamed quidem apud Hebræos cum nominibus proprijs, & in poſſeſſionibus indicat genitiuum caſum*. Vbi notat Septuaginta ſemper Dauidis nomen in titulis Pſalmorum gignendi caſu locare: certè & ijdem maſculino articulo pro feminino nonnunquam vtuntur, vt probat Ribera in Oſeæ cap. 10. num. 14. & Imperatiuum loco futuri ſubſtituunt temporia, vt demonſtrat idem, Oſeæ nominato cap. num. 36. Quidni & vnum pro altero caſum tranſuertant? Atque in præſentem quod vnicè facit ſcopum, vtuntur, vice primæ, aut ſecundæ perſonæ, non rarò tertia. Idem ſubminiſtrat exempla Sophoniæ cap. 2. num. 47. Neque inuenuſtum eſt de Pſalmo 131. verſu 1. *Memento, Domine, Dauid, & omnis manſuetudinis eius*. de ſe loquutus Vates quaſi tertia fuiſſet perſona. In eundem igitur modum Hebræi, & Septuaginta, Canticum Salomoni tanquam alteri à ſapientiſſimo Monarcha diſtinctæ perſonæ, & ab eo tertiæ, cùm ipſe tamen ſit: niſi placeat honoris gratia perpetratum, & variatum titulum aliter quam Auctor, in egregiam tamen eius commendationem: ſic enim & ferebat vſus idiomatis apud Iudæos, vt honoris & cultus gratia datiuo vterentur pro genitiuis, declarat allegatus Ribera in cap. 6. Amos, num. 5. quibus ſanè conſtat eundem eſſe omnium translationum ſcopum.

Giſler. Genebr. Ribera. Regula: Articulus maſculinus pro feminino. Regula. Tertia perſona pro ſecunda, aut prima. Pſal. 131. Regula: Datiuus pro genitiuo, honoris cauſa. Ribera.

90. Verſiones, quę æſtimandę & proficuæ. Tena.

Præbeamus tamen non ſolùm in verbis differentiam; ſed etiam in ſignificatis: quia tamen poſt delatum potiſſimum locum vulgato, quoties huic non contrariantur aliæ verſiones, aut rationi, vel fidei, ipſæ quoque æſtimandæ ſunt, de quo Tena lib. 1. Iſagogæ ſacræ Scripturæ, difficultate 6. ſect. 3. eſtque eruditorum omnium placitum: ſingulariter verò ſacra Septuaginta Seniorum translatio in pretio habenda. Age, experiamur aliquos conuenientes ſenſus eruere ex datiuo illo. Ac ſanè Agathius Guidacerius ad exordium Commentariorum in hunc codicem, ex Hebræorum doctrina profert, Salomonis vocabulum, neque in titulo, neque in corpore voluminis indicare Hieroſolymorum Regem, filium Dauidis: quare appellatiuum, non proprium nomen, videlicet, ex communibus multis, quæ habuerit Meſſias: dictus nanque eſt ab Iſaïa cap. 9. verſ. 6. Princeps pacis: hoc & ipſum quoque Canticum Canticorum Salomoni inſcriptum, id eſt, Pacifico, videlicet, Meſſiæ, qui Princeps pacis dicendus erat. At certè hanc Rabbinorum traditionem, qui Meſſiam ſub vocabulo Salomonis intelligebant, non illibenter ſequutos fuiſſe optimos etiam Catholicos, affirmat Genebrardus ad principium explanationis in Cantica, & nimbus teſtium à nobis productus Anteloquio 1. Sect. 1. atque 10. quoniam Meſſiæ inſcribebatur excellens metrum; idcircò Salomonis in datiuo nomen. Verùm non ſic iſta concipienda, vt ſenſus ſit, dicatam tantùm Meſſiæ fuiſſe muſam nuptialem, velut ſi Auguſto, aut Tiberio Imperatoribus dicaretur Æneis Maroniana: (nam ſic præter nuncupationem, cætera codicis in aliud dirigi poterant:) at ſenſum eſſe, de Meſſiæ geſtis eſſe vniuerſam tractationem: itaque idem eſt, Canticum Salomoni; ac Canticum de Salomone, hoc eſt, de eo agens: quemadmodum cùm Pſalmodus accinit Oda 44. *Dico ego opera mea Regi*. Hebræi, recenſente Genebrardo, exponunt, id eſt, Dico opera de Rege: & illud Pſalmi tertij, in verſ. 2. *Multi dicunt animæ meæ: non eſt ſalus illi in Deo eius*. Ianſenius in annotationibus Hebraïſmum eſſe pronunciat, cùm ſcribi oporteret: Dicunt de anima mea. Equidem & nos libenter amplexamur expoſitionem, quæ adſtruit, de Meſſiæ immortali laude, & geſtis integrè compoſitum Epithalamium, modo eius opinionis non ſit finis, alium ablegaſſe ſenſum de humano connubio ſponſorum honeſtiſſimorum; deoſculanda vtraque interpretatio, & litteralis, atque iuxta Hiſtoriam æſtimanda, vt docuimus 1. Iſagoga Sect. 5. ſed inter duas, nobiliſſima, & plurimum excedens illa, quæ de Meſſia eſt expoſitio.

Agathius. Salomon, nomen appellatiuum in Cantico Canticorum. Iſaiæ 9. Genebr. Regula: Datiuus pro ablatiuo cum propoſitione. Genebr. Pſal. 44. Pſal. 3. Ianſen.

Si autem à Meſſia tranſire libeat ad alium ſponſum, qui humanus atque terreſtris eſt; tum quidem Poëtæ animus fuerit ſignificaſſe, conſumptum omne carmen in nubentis encomio, Auctorem Metrorum nihil in tota fabula ſibi vindicare: & obſeruandum quidem eſt, in Prouerbijs, & Eccleſiaſte Salomonem aliorum nomine ſæpè loqui; ſanè in Parœmijs multùm, iidemque frequenter; ſed ita alios introducit ſermocinantes, vti ipſe pariter in ſcenam multoties prodeat, & ſuas referat cogitationes: in Cantico autem Canticorum, ne verbum aliquod Artifex Poëmatis, ſed totum loquuntur, aut ſponſus; aut ſponſa, vel iſtius amicæ, illius ſodales. Rectè igitur in titulo Salomonem, non vtique ſcriptorem, ſed maritum notæ nuptæ in datiuo poſuit, quaſi innuens, quicquid eſſet in Hymenæo, hoc rapere ſponſum, & parentem Epithalamij nihil profari: non quòd ſponſus ſolus omnia loquatur; ſed illi tribuit velut nobiliori ſacri luſus materiæ. Seruius ad tertiam Virgilianam Eclogam tria dicendi obſeruauit apud Vates genera, δραματικὸν, ἐξηγητικὸν, μικτὸν, in quibus exegeticum omnia ad Poëtam transfert, vt ſit vnus ipſe, qui loquatur: dramaticum omnem confabulationem relinquit perſonis, quæ, aut veræ, aut effictæ: mixtum, aliquando Poëtam, aliquando alias perſonas differentes exhibet. Monſtrauimus autem 1. Diſceptatione, Sect. 5. num. 30. Patres vocare Epithalamium Salomonis vſitato nomine drama: quando igitur ex dramatis norma ſit, totum concedere perſonis,

91. Poeta & Auctor nihil loquitur in Cantico Canticorum. Seruius. Tria apud Poetas dicendi genera.

quæ in theatrum exeunt; id in hoc verſu, qui dramaticus eſt, religioſe obſeruari decebat: quod vt ſignificet inſcriptio fuiſſe peractum, Salomonem in datiuo vſurpant; innuens, alterum à Poëta eſſe, qui vniuerſa dicat, atque proloquatur.

Cantici Canticorum ſtylus, an exegeticus, an dramaticus?

92. Hæc autem conſtare non poſſe dixeris; ideò, quòd is, qui Carminis huius artifex eſt, idem ſit & ſponſus: nam ſponſus proculdubio Salomon eſt: quem autem nouimus alium Salomonem, excepto Dauidis filio? Cùm igitur de Salomone omnis penè ſit ſermo, & ille metrum compoſuerit, neceſſe eſt, adſtruamus, Poëtam crebrò loqui, atque proptereà exegeticum potiùs, quàm dramaticum eſſe verſus modum. Reſpondeo à nobis ſatis probatum Anteloquio 1. Section. 10. imò toto ferè deinceps volumine, Salomonem quidem eſſe ſponſum nuptiarum: ſed alius hic Salomon longè diuerſus à Dauidis ſobole ob cauſas ſuis exhibitas locis. Certè Nicænus, qui viderat Origenis lucubrationes, cui in hoc enucleando Hymenæo laurea ab Hieronymo delata, homil. 1. in Cantica: *Num me putas* (ait) *dicere, Salomonem, qui natus eſt ex Berſabee, qui in monte obtulit mille boues, qui Sidoniæ mulieris conſilio vſus eſt ad peccatum?* Atque Hebræorum Magiſtri, quibus vſus omnia ſecundùm litteræ ſuperficiem intellexiſſe, & transferre ad Salomonis, Dauidis, & aliorum Regum acta in Chriſti inuidiam, vt de eo pronunciaſſe nihil Vates appareat; tamen in hoc connubiali metro Pacifici, ſeu Salomonis vocabulum, non ad eum, qui in Hieroſolymis regnauerit; ſed ad Meſſiam retulere. Verum quidem eſt ex noſtro iudicio; qui propter ſpiritalem de Chriſto intelligentiam, aliam aſſeueramus, qua humanum matrimonium depingitur; intromitti fortaſſe aliquando ſermonem (quanquam non omninò neceſſarium ſit iſtud) de Salomone Dauide prognato, qui & diuitiarum & ſapientiæ gloria, omnibus excelluit, vti cap. 2. cùm & lectica, & pompæ deſtinatum ferculum exprimuntur: & cap. 6. quando enumerantur Principis vxores ſexaginta Reginæ, & octoginta concubinæ, & iuuencularum abſque lege & numero, multitudo: capite etiam octauo, verſ. 11. cùm vineæ comparantur vtriuſque Salomonis: ſed, quia hæc fiunt obiter ſolùm, ex compendio, non quia gerat perſonam interloquutorum; verùm ſimilitudinis gratia tantùm: quo pacto & adducitur in medium Carmelus, & Galaad, & Libanus, & Hieroſolyma, & caſtrorum acies ordinata; ideò dramatis naturam non perturbant, quæ de Salomone metri Architecto narrantur; præſertim cùm ſic introductus Salomon verbum nullum loquatur, quod potiſſimùm requirebatur: & vt loqueretur ſanè; tamen ſermones funderet, non quoniam Poëta; ſed, quia Rex, & Monarcha; dramati autem tantùm officit, vt quiſquam proptereà verba ingerat; quia Poëta, & Auctor ſit ipſius dramatis.

Nicæn.

De Rege Salomone aliqua in Canticorum volumine.

93. Contendes, apud Eccleſiæ Patres non alium reperiri Salomonem, qui Chriſti extiterit figura, quem ipſi paſſim celebrent, & in ore ferant ad omnem penè dictionem, quàm Dauide ſatum: quod ſi quidem & extitiſſet, præſertim qualem nos effigiamus in hoc Epithalamio, regia auguſtum potentia, iuuentæ pulchritudine rara, opibus florentem, robore ſtrenuum, pacis clarum artibus, eloquio ſuauem, animi conſpicuum ornamentis, denique qualem nominat Hymenæographus, totum deſiderabilem, electum ex millibus; cur in hunc tot admirandum dotibus inter præcipuas Chriſti imagines retulerint? quæ immemoriæ cauſa apud homines planè lynceos, in Scripturis verſatiſſimos, vt qui dies, noctesque in Dei meditanda lege conſumpſerint? Ab hoc nodo facilè liberabunt nos multi huius codicis clariſſimi Interpretes, quorum iudicia tranſcripſimus Prolegomeno 1. Sect. 5. nam abſque tergiuerſatione aliqua adſtruunt veteres Canticorum Explanatores, litteralem, & hiſtoricum omiſiſſe ſenſum, ſiue quod æſtimarent, non eſſe hiſtoricè explicandus; ſeu quod eum reiecerint laborem, quaſi ſpiritui inſipidum, & ad myſticam intelligentiam conuolauerint, quo animos reficerent: ſeu ex Numinis ſecreta quadam prouidentia, quæ, vti poſterioribus iſtis ſæculis reſeruauit tractus terrarum immenſos, qua latè patet America, & apud Eoum Solem regna ampliſſima cognoſcenda à nobis, quæ auorum induſtriam latuerant, cùm tamen fidei diſtendendæ ſtudioſiſſimi eſſent: ita reſeruaſſe, quæ in Scripturis arcana detegerent, grauia etiam illa, & multiplici ſylua impedita: quod ſi quidem antiquos latuit hiſtoricus Epithalamij ſenſus, & ignorarunt, qualis fuiſſet ſponſus ſecundùm litteram, quod illi genus, quæ officia, qualis nomenclatura; non eſt, quod ſtuporem generet talia neſcientibus, vt ſponſum in Chriſti melioribus typis non numerauerint. Hanc ergo temperaui opinionem allegato nuper Anteloquio: non enim patienter audire potui literalem intelligentiam omninò neglectam à Patribus; ſed cùm duplicem ſenſum cogitarem, vtrunque hiſtoricum: dixi tamen alterum merè hiſtoricum eſſe; quia humana ſolùm tractat, nimirum, agit de nubentium forma, ætate, blanditijs, ſodalibus, omni nuptiali apparatu, neque ad celſiora aſcendit: alterum verò litteralem quoque, ſed de myſticis participantem; quia ea, de quibus agit, cuncta ſpiritalia, & diuiniora ſunt, ſcilicet, repræſentat Chriſtum, & ſponſam eius Eccleſiam Catholicam cum omnibus memorandis euentibus à Seruatoris morte, vſque ad Comitia generalia, in quibus filij Adæ reddituri ſunt rationem, prout benè, aut malè geſſerunt in corpore, dum ſuper terram viuerent. Ex his aſſerebam, poſtremum hunc Patres aſſequutos: ſed, cùm prior ille ſit, qui ad typos efformandos idoneus eſt, (fundatur enim ſupra merè hiſtoricum optimè typus,) cùm in eo non fuiſſent verſati, Deo ita diſponente; proptereà ſecundùm hiſtoriam, vnum ſolùm cognouerunt Salomonem, eum, de quibus Regnorum codices; atque in hunc effuſi omnes, vt qui frequentiſſimè occurreret, in quo multa obijciebantur conſideranda, quæ in Meſſiam ferrent; de eo tantùm loquuti ſunt, cum celebrauere ſecundo quoque verbo.

Cur Patres de ſponſo Canticorum humano non meminerint?

94. Quamprimùm verò tempus adfuit, vt à Spiritu Scripturarum conditore recentiora ingenia excitarentur, quæ inueſtigarent ſenſum eum, qui merè hiſtoricus eſt; tam citò ab eis inchoatum ſeparare vnum ab altero Salomonem, & diſtinguere à Poëta & Artifice huius carminis ſponſum, de quo agit Hymenæus. Horum catalogum exhibuimus Anteloquio 1. Sect. 7. numer. 52. Neque ex veteribus omnes penitus latuit, quemadmodum eodem loco demonſtrauimus. Puto & aliqualem huiuſce materiæ probationem deſumi poſſe ab inſcriptione Prouerbiorum: *Parabolæ* (inquit) *Salomonis filij David*, verſ. 1. cap. 1. Vt quid neceſſe erat, filium Dauidis ſe nominare?

Salomonis nomen exordio Prouerbiorum quare poſitum?

Prou. 1.

Digitized by Google

minare? Anne vt ſignificet, & genitorem quoque vaticinationis dono claruiſſe? ſic enim fert Hebraïca traditio, cùm pater, aut auus recenſentur exordio Prophetiæ, aut in librorum titulis; indicari & ipſos a Deo illuminatos futura prænunciaſſe: ſed reiectant quaſi commentum, eò quod nulla ſint pronunciati fulcra, Ribera Præludio 4. in Prophetas minores, numer. 1. Pineda ad verſ. 1. cap. 1. Eccleſiaſtæ, numer. 40. Cornelius ad verſ. 1. cap. 1. Iſaïæ: Gabriel Aluarez tom. 1. in Iſaïam, in Vita eius, numer. 2. Arbitror meliora eſſe, quæ inſinuat Ribera vbi iam, iam, numer. 7. adiungere parentum nomina vaticinantes; velut cognomenti loco; ſanè vt diſtinguantur ab alijs, quibuſcum appellatio communis. Ita Machabæorum lib. 1. cap. 1. verſ. 1. appellatur Alexander Philippi: ſiue, vt ex Græco tranſferunt aliqui, Alexander Philippi filius, vt diſtingueretur ab alijs ducibus, qui & Alexandri vocabulo inſigniti fuerant. Sic igitur Salomon veſtibulo Parabolarum Dauidis prolem ſe nuncupat; vt eſſet, quo diſcriminaretur ab alijs Dynaſtis, qui & Pacifici dicti, & in primis ab huius Epithalamij ſponſo, cuius cùm eſſet celeberrima ob multas cauſas fama; oportebat, ne eius atque ſupremi Monarchæ nomina, cùm vterque Salomon diceretur, confunderentur.

Regula: Cùm pater, vel auus refertur initio Prophetiæ, ſignum ipſos fuiſſe Prophetas, an vera? Ribera. Pineda. Cornel. Aluarez.

Regula: Loco cognomenti Patrum nomina ponuntur. 1. Mach. 1.

95. Etſi tamen Salomon, qui ſcripſit volumen, is non ſit, de quo tractat Epithalamium, cuiuſque thoros celebrat; tamen huic dicatum fuiſſe librum concipere valeamus, ac proinde eius poſitum in dante caſu nomen. Canticum igitur Canticorum Salomoni, ſubaudi, conſecratum. Verum à quonam? Ab ipſone Salomone? At, quis ſibi etiam in ſcriptunentibus ille eſt tam audax, qui lucubrationes dicet? Anne omnium Rector Deus, qui hac velut miſſa parænesi ſalutat principalis Scriptor inſtrumentum ſuum, calamum ſuum, ſecundum atque minorem ſcriptorem? Proh! quanta dignatio? De hoc egimus iam ſemel, atque iterum. Cùm retrouerti incepiſſet Salomon, & Dei, qui ad faſtigium opum, voluptatis, gloriæ ſublimauit, obliuiſci; motiſſe eum Numen ad hoc pangendum Epithalamium, in quo tanquam in limpidiſſimo ſpeculo intueri poſſit, quid recepiſſet beneficiorum; ad quantam fuiſſet pompam euectus; quid optare, quid ſperare, quid timere deberet. Ob hoc itaque Salomoni dicatus Hymenæus, ne cùm eum repentina occupaſſet calamitas, & deſperatus malorum aceruus, ſaltem obtendere poſſet ſe non fuiſſe admonitum. At, cùm omnes penè mortales ab hoc Cantico erudiri poſſent, ſcilicet, ne quando benefacientis Dei memoriam deponant, quamobrem Salomoni ſpeciatim dicatus eſt liber? Sanè dici in primis valeat, idem eſſe, quod Salomoni nuncupetur volumen; ac ſi ad vniuerſos dirigatur; quemadmodum Apocalypſis cap. 1. quamuis miſſa a Ioanne epiſtola ſolas Aſianas Eccleſias exprimat, cum dicat verſ. 4. *Ioannes ſeptem Eccleſijs, quæ ſunt in Aſia; gratia vobis, & pax,* &c. tamen ſub illa Eccleſiarum velut ſpecie, aut parte contineri mundi cunctas Eccleſias affirmant ex veteribus multi apud Viegas Commentario 1. in cap. 1. Apocalypſis, ſect. 5. Ribera autem numer. 16. atque Pererius diſputat. 6. in cap. 1. numer. 25. exiſtimant, quamuis ex occaſione ſcriptæ quoquo modo epiſtolæ, doceri poſſent omnes Chriſtianæ Eccleſiæ; tamen ex mittentis ſcopo, animoque ſingulariter directam ad Aſiæ Eccleſias, eo quòd aut fundaſſet, aut curam illarum geſſiſſet Euangeliſta: pari modo, quamuis a Cantico Canticorum omnes inſtrui valeant, & ſecundùm hunc titulum ad vniuerſos ſpectet; tamen peculiariter dicatum Salomoni, vel quoniam Auctor eius extiterit, vel quia ſupra reliquos mortales donis locupletatus, aut quòd in eum potiùs quadrarent ſub hoc ænigmate latentes ethologiæ.

Salomoni dicatum à Spiritu ſancto Canticum Canticorum.

Regula: Nomen ſpecificum pro generico. Apoc. 1.

Viegas. Ribera. Pererius.

96. Illud denique adnotandum, quamuis rectè illi faciant, qui ſeptuaginta Interpretes ſequuti, Salomonis nomen inflectunt, & ex Latinorum vſu datiuum efferentes, *Salomoni*; legunt, & ſignificatio perpetuò datiuum ſapiat, iuxta quam tranſtulere Biblium Complutenſe, & Regium; tamen eadem Biblia cùm Vaticano codice, nomen abſque inflexione oſtendere; neque enim ſcribunt, τῷ Σαλωμῶνι, vel Σαλωμῶντι, ſed Σαλωμὼν. Et Latina ſeptuaginta Seniorum editio ex imperio Sixti V. *Canticum Canticorum, quod eſt Salomon.* Quo more etiam Pagninus, atque Vatablus. At, cur non inflectunt hoc in loco, franguntque Septuaginta, cùm alibi non infrequenter agant? Vincentius Riccardus Notis ad Commentarium Matthæi Cantacuzeni in Cantica, ad verſ. 1. cap. 1. opinatur, quoties non inflectitur nomen Salomonis, aut Pacifici, vocabulum non eſſe referendum ad Dauidis filium, ſed ad Chriſtum. Sed cùm nihil ſpecioſum afferat, quo probet, credere non poſſumus: oſtendat ſignificatum per Salomon inflexum non conuenire Salomoni, humano ſolùm Regi; fiet, vt nec vox quadret eidem; quoad litteram nihil myſterij: nam, quoniam dictio vtroque ſuffert, nimirum, vt abſque orationis næuo, & cum inflexione, & ſine illa pronuntiari valeat, ſcribique; ideò modò inflexum legitur, modò abſque inflexione: poterit tamen deſeruire tropologiæ; nempe, vt ij, quibus hoc canitur Epithalamium, qui ſunt fideles animæ, cogitent; debere ſe fortitudinem induere, & neque vel ad blanditias, vel ad terricamenta vlla inflecti, vt ab incepta probitatis ſemita declinent.

Salomonis nomen cur Græca editio non inflectat Canticorum titulo? Septuag. Complutenſe. Regium.

Pagnin. Vatabl. Vinc. Ricc.

A virtutis tramite nullatenus declinandum.

ANTE

ANTELOQVIVM X.

Tituli, & inſcriptionis Canticorum arcanus & interior ſenſus declaratus.

BREVEM eſſe titulum Canticorum, & non vltra tria verba, monuimus, cùm hiſtoricam explanationem aggreſſi ſumus; ſed multis tumentem myſterijs: & coacti ſumus, vela diſſertationis expandere. Quòd ſi tanta vbertas eius, qui ſtrictior eſt ſenſus, & diffundi non foleat, litteræ, nempe; quid arbitramur de tropologia, quæ laxior eſt, & facilè excreſcit? Vniuerſa perſequi impoſſibile fuerit: ſeligemus aptiora: auſpicemur à Deipara.

SECTIO I.

Virgineis legionibus, quæ prima fuerit Ductrix?

NON fuit Salomon primus, qui cecinit carmeniante illum Moyſes ad Erythrea vada; & poſteà oloris inſtar ſuauiſſimè, cùm aſcenderet in montem Nebo, vt moreretur: ante illum Debbora, & Anna Samuëlis mater. Sed, licèt illi priùs Canticum aliquod; hic tamen primus, quia Canticum Canticorum modulatus eſt; & ideò primus abſolutè in Canticis pangendis, Princepſque canentium omnium: meruit ſuperbum titulum felicior Muſa ſupra omnem antiquam Poëtarum venam. Cui ſymbolum accommodabimus? Nec difficile hoc tamen. Videſne cultores virginitatis ante MARIAM, Ioſuë, Eliam, Eliſeum, Danielem, Præcurſorem Domini? Et tamen illa ſola Virgo Virginum: quia, etſi alij virginitatem dilexerunt anteà; ſed nemo talem; qualem iſta, ſcilicet, cum voto perpetuum duraturo. Sic igitur reſponſant ſibi, & Canticorum Canticum, & Virgo Virginum: glorioſum vtrumque nomen illud de potiſſimis Salomonis encomijs; hoc de ſingularibus MARIAE laudibus. Inſpiciamus, olfaciamus: nam flores ſunt, flores certè vbicunque virginitas. Sed, quoniam de primis floribus tam gratioſam coronam Reginæ noſtræ vertici, eſt qui demere tentet; armemur in defenſionem: nunc floridè; erit, cùm neruosè ipſa ſuggerente: & quò eniteat magis Sectionis argumentum, ſubdiuidamus illam in membra aliqua pauca, in duos, treſve breuiores Paragraphos.

§. I.

MARIA caſtitatis perpetuæ vexillum extulit.

LEgo quidem, nec ſtupere deſino, Abraham, Patriarcharum Verticem, vxoris ſubdi imperijs, Geneſ. cap. 21. verſ. 12. *Omnia quæcunque dixerit tibi Sara, audi vocem eius.* Ampliſſima mandati lex eſt, quæ præcipienti nullos circumſcribit terminos. Quid ſi veterano iam homini, & poſt innumeras peregrinationes laſſo rurſum noua imponat exilia Sara, & ad terrarum vltimas nationes mittat? Quid, ſi domeſtica mancipiorum indigna, & abiecta miniſteria præcipiat ſummæ auctoritatis viro? Quid, ſi probare tentet, & audeat inſinuare, vt aduerſus dilectiſſimum non appareat genitor? Erit, vt obtemperet ſine exceptione, & vniuerſa perficiat? Quidnimam in omnibus vt audiat vocem illius, iuſſio eſt Creatoris. Quid? nonne maritus familiæ, atque mulieris caput, & gentium vſu, & Pauli inſtructione priori ad Corinthios cap. 11. verſ. 3. Quænam eſt ergo hæc rerum inuerſio, & hiſteron proteron, vt Sara dominetur? Scilicet, Abrahamus iam propè centenarius eſt, delirat ſenex venerandus, domui regendæ non eſt. At, nonne etiam Sara nonaginta annos ſuperans? Citius in femina, quam in viro marceſcit, & corporis, & mentis vigor: ſed tamen ideò prælata eſt ſponſo; quoniam nonagenaria: hoc autem qua acciderit forma, docebit nos Auctor de mirabilibus ſacræ Scripturæ, lib. 1. cap. 22. *Sara ſterilis vxor filium Iſaac nomine iam nonagenaria peperit; ſed hoc valde conueniebat, vt quoniam filius, quem parturiebat, ipſam figuram Chriſti, qui ex ſola Virgine ſine aliqua humanæ voluptatis cupiditate naſceretur, pertulit; illum non ætate, qua ſolent feminæ parere, id eſt, à duodecimo anno vſque ad quadrageſimumnonum annum; ſed contra illius conſuetudinis metas parturiret: vt, ſcilicet, ille infans non ſolum vltra quinquageſimum annum, deſinente, ſcilicet, partus officio, ſed etiam nonageſimo anno naſceretur, deſinente voluptatis deſiderio.* Itaque Iſaacum, non multò antequam eius nutibus ſubijceretur Abrahamus, enixa fuerat Sara, quemadmodum ex memorato Geneſeos loco colligitur: filius autem in lucem editus, vti Chriſti typum ſuſtinuit, quoniam eo maternæ vitæ curriculo in auras prodijt, quo natura partubus finem poſuerat, imò & voluptati ipſi, Venerìſque titigini; ſic genitrix Virginis immaculatæ imaginem portauit, quando & ipſa in pariendo aduerſus na-

Gen. 21.

1. Cor. 11.

Auct. de mir. sac. Script.

turam

turam dimicauit, delicias coniugiorũ non experta. Erat quoq; & Abrahamus ob pares cauſas virginitatis repræſentatio: nam genuerat, qua ætate in viris deficit poteſtas, & putà Ioſephi vmbram tuliſſe, qui & ipſe caſtiſſimus: ergo, cùm ad eos perueniſſent annos vterque coniux, vt in virginum tranſirent claſſem, potiora fuerunt ſanè referenda: quia, etſi vmbratilis tantùm eſſet virginitas; ſed his vmbris referebat Virginum Caput, & Ductricem, MARIAM, Sara. Hæc itaque ratio, quamobrem ſub extremis potiſſimùm temporibus Sara præeſſe cœperat, quoniam in Virginum contubernia tum tranſlati: in hoc autem contubernio feminæ, id eſt, MARIAE principatus adſcribendus ſit, quod ipſa viam colendæ perpetuæ virginitatis præmonſtrauerit. Fauet Hieronymus exquiſito interpretamento epiſtola 140. ad Principium: *Defecerunt Saræ muliebria, & ideò Abraham ei ſubijcitur, & dicitur ad eum: Omnia, quæ dicit tibi Sara, audi vocem eius. Sexus deuoratur à Virgine: Chriſtum portat in corpore.* Venuſtè illud: *Sexus deuoratur à Virgine.* Vt proptereà quaſi deglutitam à Sara mariti dominationem intelligeremus, quoniam, ex quo muliebria defecerant, in Virginem, id eſt, in MARIAM transformata eſt. Hieron.

3. Veniat, & nobiſcum accinat præſtantiſſimus Muſicus Iſaïas: *Egredietur* (ait c. 11. verſ. 1) *virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Sequamur myſticam interpretationem, ac concedamus Bernardo ſermone 2. de Annunciatione, radice adumbratam Virginem immaculatam: bellè continuo inſinuat mellitus Abbas: *Illud ſanè diligenter attende,* (inquit,) *quod florem hunc de radice, non de virga dixerit aſcenſurum.* Verùm hæc ſtuporẽ ingerunt: nam, eſto quidem in radicem demum referantur vniuerſa, quoniã inde reliqua ſucci attrahunt; ſed quæ tamẽ regio arbores producit, quarũ frondes, ſtoloneſque floribus deſtituantur? truncus, & non rami, florem emittat? Horrida, & incultior pars caudex eſſe conſueuit, amant conuexa, & editiora loca laſciuientes ſerculi, & erecti in ſublime, cùm vere nouo Phœbus lætiores oſtendit vultus, expandunt primùm foliorum aulæa, deinde flores explicant: hæc naturæ diſciplina, hic ſyluarũ ordo. Cur rerum ſtatuta Iſaïæ inuertit ſermo? quam incompertam hactenus fabricat plantationem? Aſſeras hæc tranſcendere corporea, & ſpiritaliter ſolùm eſſe intelligenda; nempe, vt ſit MARIA radix, Chriſtus Virga, flos virginitas: nam de eodem loquutus Seruatore Bernardus alibi, & quantùm amaret virginitatem delineans ſermone 2. de Aduentu, inquit: *Vnde & ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit; & ad ſuaueolentem perpetuæ virginitatis florem aduenit, illi inſedit, illi adhæſit.* Hanc quidem expoſitionem non inuiti recipimus; vulgatiſſimum quippe eſt floribus caſtitatem ſignificatam: ſed quo pacto adſentiemus; non quidem è virga, qui IESVS eſt, prodire florem, virginitatem, nempe; ſed ex radice, Deipara, ſcilicet, cùm potiſſimum caput virginei honoris Chriſtus ſit, MARIA ſecundas poſt eũ obtineat partes: ſequitur enim & ipſa Agnum, quocunque ierit, cæteros omnes quamuis præcedat? Verum quidem eſt, MARIAE pudicitiam longiſſimo ſuperari interuallo à Filij virginitate: quoniam illa ſolùm pura creatura; hic & Deus, & homo pariter: at non primus fuit Chriſtus, qui virginitatis ſigna extulit, qui inuitauit ad cœlibes thoros innuptas legiones: hoc, antequàm naſceretur, qui orbem redempturus fuerat, MARIA præſtitit: ipſa nanque Angelo progeniem ſpondenti, retulit: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Quippe à multis diebus, fortaſſe quidem cum primo rationis vſu, antequàm materno egrederetur carcere, ſtatuit in corde ſuo maritales nunquam admittere amplexus. Quoniam igitur hoc ab illa perpetratum, antequam Verbum in carne appareret, vt ducem Virginitatis indicaret Iſaïas, dixit luculenter, florem, id eſt, virginitatem non à virga; ſed à radice deriuatam: *Dixiſſe poterat* (ait idem Bernardus libro 5. ad Eugenium) *& flos de virga: ſed maluit de radice: vt vnde virgam, inde florem duxiſſe originem demonſtraret.* id eſt, quemadmodum ex radice, MARIA, videlicet, virga, nimirum, Chriſtus exortus; ſic ab eadem radice non tantùm Chriſtus, ſed etiam flos, virginitas, vtpote, initium duxit.

Iſaiæ 11. Bernard. Bernard.

4. Chiſti igitur virginitas dignitate prior eſt; MARIAE tempore: præit Filio Bellatrix inſignis. Vultiſne egregium ſpecimen contemplari? Pugnatum contra Siſaram pro Iſraële à Debbora; atque Barac, Iudicum 4. Ductor quidem cohortium Barac, nempe, cui præcepit Dominus Deus Iſraël cum decem millibus pugnatorum de filijs Nephtali, & de filijs Zabulon Thaboris conſcendere cacumina. Sic ille ſanè legionum Princeps inſtructor: at quæ vocauit ad prælium, quæ inuitauit, Debbora fuit. Audiamus mulieris laudes ab Ambroſij ſtilo libro de viduis: *Hæc enim docuit, non ſolùm viri auxilio viduas non egere, verùm etiam viris poſſe eſſe ſubſidio, quæ nec ſexus infirmitate reuocata, munia virorum obeunda ſuſcepit, & ſuſcepta cumulauit.* Ergo pugnæ dignior cura in Baracum tranſlata; ſed ad bellum prior excitauit Debbora: ille poteſtate anteceſſit, iſta tempore. Scribunt nouos milites Chriſtus, atque MARIA, vocant pudica agmina, itur in certamen laborioſum; nec tamen caſtitas trepidat ſecura ſub tanto Imperatore: dixitque ad eam Barac: *Si venis mecum, vadam: ſi nolueris venire mecum, non pergam.* Quid eſt, quod triumphi ſociam velit Debboram Baracus, ſi vincat; diſcriminis, ſi pereat? Si timor eſt, Martis dubiam experiri aleam, & comite ſolatur metus, eligat de virorum turbis Scipionem aliquem, aut Annibalem: mulierum eſt domos cuſtodire, prædam famulis, & cibaria ancillis diſtribuere, lana operari, atque lino conſilio manuum ſuarum: maritus belli, paciſque negotia tractet. Sed agnoſco Chriſti artes: non vult ſine Genitrice tantis potiri laudibus; iuuat quidem orbi copias oſtendiſſe virgineas, iuuat caſtitatis vexillum in excelſum erigere. Verùm cum matre tanta partitur munia: ille dignitate præſtantior, eius nobilior virginitas; hæc tempore præceſſit: ille primus inter viros caſta vota exhibuit; hæc prima inter feminas. Igitur cùm & ille primus, & illa prima, venuſtè Filius ad Genitricem: *Si veneris mecum, vadam: ſi nolueris venire mecum, non pergam.* Erit, vt de Filij primatu opportuna occaſione diſſeramus: nunc Matris ſequamur encomia.

Iud. c. 4. Ambr.

5. Eius delineatio excellens Salomonis thronus, quem de ebore fecit grandem, & veſtiuit auro fuluo nimis, Regum 3. cap. 10. verſ. 18. Verùm à Damiano ſermone 1. de Virginis natiuitate, ſcitè quæſitum: *Quid eſt, quod aurum, & argentum, & lapides pretioſi, & omnis denique pretioſioris materia prætermittitur gloria? Sola eboris ſubſtantia capax eſt tantæ compoſitionis, & fabricatur in ea,*

3. Reg. 10. Pet. Dam.

quod

quod omnibus operibus præferatur? Nam; ſi operi prodigioſo æternitatem conciliare cupido fuit Principi, cedrus aptior fuerat; ſin verò exquiſita rerum pretia commendare debuerant, cur omiſerat argenti puriores venas, aut quas Oriens abſcondit gemmas, ſeu maris profundo, ſiue in telluris gremio, ſeu beſtiarum nonnunquam viſceribus? Anne eam prudens delegit materiam, quæ ſynceriùs MARIAE declararet virginitatem? Vel Numen ad hoc impulerat magis præſcium futurorum; Sic viſum B. Damiano loco memorato: *Ebur enim* (inquit) *& mirabili candore relucet, & multa praeminet fortitudine, frigidoriſque natura ſortitur auſpicium: & quid candidius illa virginitate, quæ ſingularis aſpectus ſui gratia ſupercæleſtem Curiam allicit ad videndum? Quid fortius illa fortitudine, per quam Domini fortitudo vaſa diripuit fortioris? Quid frigidius illa ſubſtantia, quam obumbrauit virtus Altiſſimi?* Quid verò mirabilius in hoc throno? Certè illud: *Quoniam non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis*, quippe & alij Dynaſtæ diuitias multas congregauerunt, aurum, purpuram, lapillos; vt & ſibi thronos regia dignos amplitudine facerent: ſed vniuerſa opera Salomonis ſupergreſſa eſt induſtria. Attamen, cùm & Deo fanum inſigne, & ſibi magnificas domos conſtruxerit Salomon, atque in his extiterint plurima ſingulari arte compoſita; quamobrem inter exquiſitas fabricas tot, tantaſque, de nulla prolatum: *Quoniam non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis?* Et etiam, quod notemus, comparationem fieri cum ſuperioribus ſolùm temporibus, non cum venturis nepotibus: quippe præteriti verbum, *factum eſt*; à MARIA virginitatis duci initia hæc omnia diſtinctè exprimunt. Nam certè alias eius virtutes ſi contemplemur, qui ſimilitudinem earum habuerint, inueniemus: nimirùm, & præcedentia tulerunt ſæcula, qui ieiunarent, qui miſericordes fuiſſent, qui ſilentij, modeſtiæ, orationis ſtudijs florerent: virginitatem perpetuam cum voto qui amarent, & MARIAM referrent, nemo viſus ante ipſam: poſt illam pudicarum examina prodierunt. Egregiè igitur de throno MARIAE caſtitatem adumbraturo dictum: *Quoniam non eſt factum tale opus in vniuerſis regnis.*

---

§. II.

MARIA, *quia prima Virginum, Virgo onomaſticè dicta.*

6. SIc nanque ſalutat Chriſtianus Orbis Dei Matrem, Virginem excellenter appellans, cuius & iucundi, & magnifici encomij elegans ſimilitudo, certè quæ aptè exprimit narratio Exodi cap. 3. Moyſem nanque cùm deſtinaret in Ægyptum Creator: *Si dixerint mihi*, ait, *quod eſt nomen eius*, qui miſerit; *quid dicam eis? Dixit Deus ad Moyſem: Ego ſum, qui ſum. Sic dices filijs Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos.* Verùm, quales hæ notæ, quæve nomina, quibus innoteſcat Deus, & Moyſis legationi concilietur auctoritas? Quippe Hieronymus concinnè addubitauit in cap. 3. ad Galatas: *Nunquid ſolus Deus erat* (inquit) *& cætera non erant? Vtique cælum, & terra, vel maria, & ipſe Moyſes; cui Dominus loquebatur; & Iſrael, & Aegyptij, ad quos mittebatur, erant?* Tot igitur cùm extarent, viuerent, haberent, vt eſſent, cuiuſnam arbitrabimur vices gerere Moyſem, putabunt Hebræi? nam, ſi illius ſe tantùm fungi aſſerat, qui eſt; equidem & Iudæus eſt, & Armenus, & Geta, & Ponti Euxini habitator, & Nomades ſunt, & Aſiæ populi, & omnis terrarum facies. Attamen ſcientiſſimè Numen cum Moyſe ſermocinatur. Habent quidem, vt ſint, creaturæ; habetque Omnipotens, & incomprehenſa Diuinitas: Creator autem exiſtit, quin hoc cuipiam debeat: at receperunt à Creatore reliqua, vt eſſent. Ergo ipſe fons; cætera ſcaturigines: ipſe inuentor, & princeps; ob hoc quanuis cætera habeant, vt ſint, viuantque & moueantur; Deo tamen, vtpote auctori, vocabula ſingulariter accommodantur. Quamobrem, *qui eſt*, abſolutè pronunciatum, Deum iudicare intelligimus, *illa, vt diximus, cauſa* (ſubdit Hieronymus:) *quia cætera, vt ſint, Dei ſumpſere beneficio.* Iam igitur, quòd virgineum honorem intactum, illibatumque ſeruent in omne æuum tot pueri, tot puellarum incontaminati greges, à quo hauſerunt exempla? Certè ab illa, quæ prima inter mortales ſtatuit æterno propoſito virum non cognoſcere: nam, vt fuerint apud nationes infidelium ante ipſam Veſtales feminæ; verùm audiemus ab Ambroſio lib. 1. de Virginibus: *Quis mihi prætendit Veſtæ virgines, & Palladis Sacerdotes? Qualis iſta eſt, non morum pudicitia, ſed annorum, quæ non perpetuitate, ſed ætate præſcribitur? Petulantior eſt talis integritas, cuius corruptela ſeniori ſeruatur ætati: ipſi docent virgines ſuas non debere perſeuerare, nec poſſe, qui virginitatis finem dederunt: qualis autem eſt illa religio, vbi pudicæ adoleſcentes iubentur eſſe, impudicæ anus?* Nulla itaque ante Deiparam ſyncera, durat[ur]aque virginitas: & quoniam ipſa tanti, tamque difficilis, & impediti operis prima artifex, à qua deſumpſerunt aliæ; quemadmodum Deus, *qui eſt*, abſolutè nominatur, quamuis creaturis etiam, vt ſint, non denegatum: ſic illa Virgo excellenter nuncupata; etſi præter ipſam innumeræ quoque ſint virgines.

Ambr. | Primo ... debetur ... mastica, & singularis laus.

7. Matth. 23. Verùm expetiamur, an aptiora nobis fortaſſe ſuppeditet Matthæi Euangelium exempla cap. 23. *Et veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum, & altare.* Quorſum non & Zachariam *iuſti* condecorauit titulo, quemadmodum Abelem? Nam, ſi magnum eſt ſacerdotio inſignitum fuiſſe; ſi hoc etiam amplius, ſanguinem profudiſſe, & victrici Martyrum lauro cinxiſſe triumphalem verticem; neque his etiam deſtitutus ornamentis Zacharias. *Iuſtum* igitur cur nominare tardat? Sanè *iuſtus* vterque, Zacharias, & Abel, quippe purpureo latice dealbauerant ſtolas ſuas, candidiores redditi à cruento flumine. Verùm Abel pulcherrimi ſacrificij prima victima; ipſe duri certaminis Anteſignanus, primus ipſe vocauit ad caſtrenſes aquilas rubicundam cohortem: quoniam igitur ille Dux & Anteceſſor, ſingulari donatur gloria, vt cùm iuſtum abſolutè pronunciari audimus, non Zachariam, non alium quempiam fortiſſimorum Athletarum intelligamus; ſed Abelem; *iuſti* quippe vocabulum ſic vendicat ſolus, quaſi nullus extiterit, excepto eo, qui iuſtitiæ fulſerit laude.

Exod. 3. | Galat. 3. Hieron.

Digitized by Google

de. Sed auſcultemus Auctorem de mirabilibus ſacræ Scripturæ, inter Auguſtini Opera, tom.3. Capite igitur tertio, *In eo enim* (inquit) *quod dicit:* Auct. mirab. ſac. Script. *A ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ. & non addit iuſti; oſtendit, quia Abel in iuſtitia hominum primatum tenuit, eò quod primus Martyrum iuſtus fieri meruit.* Ergo, ſi Abel in iuſtitia hominum primatum obtinuit, quoniam viam Martyribus aperuit, quoniam ante eum nemo per vulnera meliorem quæſiuit ſalutem; non dicemus MARIAE inter Virgines primatum debitum, cùm prima cœlibes annos duxerit, prima Veneris gaudia contempſerit? Quòd ſi eandem ob cauſam Abel promeruit, iuſtus vt diceretur abſolutè, excellenterque; MARIAM ob paria virginitatis decora, non tantùm Virginum Virginem; ſed Virginem quoque abſolutè, & abſque addito, quaſi ipſa ſola ſit Virgo, quæ ſociabus careat, nuncupabimus.

8. Matth. 1. Anne illud venuſtius, idem quod Matthæus libro generationis IESV Chriſti inſinuat? nanque Dauidem cùm allegaret bis, Regem perpetuò nominauit: Salomonis cùm faceret mentionem, Regem dicere omiſit, vti animaduerſum citato nuperrimè capite tertio ab Auctore Scripturæ de mirabilibus arcani ſermonis: *Cui non additur, Regem*, (ait) *cùm patris regno teneret maius imperium.* Sed Monarcham cur vocare dubitet Euangeliſta, quem Epithalamium hoc cum Rex tantùm, qui virtute præditus. diademate pingit, cap.3. *In die deſponſationis, & lætitia cordis eius.* Fortaſſe regnatorem appellare noluit, quoniam libidinibus quondam ſeruierat, ex libero & dominatore vitiorum mancipium? Verùm & Dauidis adulterium publicum fuit. Nũquid Principem appellare contempſit, quoniam Otioſus eſt enermis Dynaſta, Principis indignus nomine. marte ſuo nihil acquiſiuit, ſed bonis contentus paternis, vitam penè vniuerſam in otio, & delicijs contriuerit? ſic indicatus nuper Auctor ſignificare viſus: *Sed ex hoc intelligitur, patris ſui Dauid regnum Salomon hæreditario iure poſſidere, & ad Dauid honorem regni plus pertinere.* Dicam, Auct. mirab. ſac. Script. quod ad inſtitutum noſtrum conducat. Dauid primus inter Hebræos imperij rexit habenas, idcircò honoris quodam velut priuilegio Rex ſpecialiter nuncupatus; & appropriatum illi nomen plurimis commune: ad eum modum, quo inter diuinas Perſonas, quæ à Patre, Filioque procedit, Spiritus ſanctus, per appropriationem dicitur, cùm tamen & Genitor, Genitusque Spiritus ſint, ſanctique: ſpiritalis nanque natura illa infinita eſt, omniſque materiæ expers: ſed & ter ſanctam non ceſſant die, ac nocte beatæ prædicare mentes. Sed hæc ſtare non poſſe affirmes: nanque Saülem purpura indutum, priuſquam ſolio Dauid ſederet, notiſſimum eſt: falsò igitur ſupponimus, Dauidem primum inter Monarchas extitiſſe, qui Iudæorum Rempublicam gubernauerint. Verùm opus eſt, inter duos regnatus diſtinguamus: quippe Saül Rex quidem fuit, ſed breui quaſi interuallo ſolùm: non enim ad poſteros eius deriuatus eſt principatus. At verò Dauid imperio duraturo in longa ſecula, & dominationi quaſi non defecturæ vnquam, exordium dedit: quippe Paralip.1.cap.28. verſ.4. ipſemet teſtimonium perhibet: 1. Paral. 28. *Sed elegit Dominus Deus Iſrael me de vniuerſa domo patris mei, vt eſſem Rex ſuper Iſrael in ſempiternum.* Alibi etiam legimus: *Quoniam non auferetur ſceptrum de Iuda, & Dux de femore eius*, &c. Quoniam itaque Dauid primus fuit, qui perſeueraturo, & ſtabili ſedit throno; idcirco Matthæus, cùm plures referret, qui Hebræorum populis iura dediſſent, neminem excepto vno Dauide Regem appellauit: debetur enim Regis nomen per excellentiam, & appropriationem primo indeficientis, & permanſuri regni auctori. Ergo ante Puellam intactam Verbi Genitricem extitere quidem virgines; ſed quæ ad tempus caſtitatem ſponderent ſolùm, quemadmodum ex Ambroſio oſtendimus num.2. Deipara autem MARIA, non ad certam aliquam annorum periodum Deo promiſit illibatam, puramque ſe exhibere virginem: ſed donec halitus tupereſſet, donec vita comes fuiſſet. Perpetuæ itaque inuentrix caſtimoniæ cùm extiterit, meritò Virgo nuncupata eſt ſingulariter, quaſi nulla præter ipſam virgo.

---

§. III.

MARIA, eò quòd ſit prima Virgo, æternam Verbi generationem æmulata, dum concipit, ac parit.

NEc tantùm Dei progenitrici conceſſum, Virgo vt dicatur abſolutè: maiora ſuperſunt, 9.
& quibus vix humana par ſit mortalitas: proferamus difficillimam, ſiue Auguſtini, ſeu Fulgentij, vel, vt nonnullus maluerit, Seueriani ſententiam. Sermone igitur inter Auguſtini hom. 15. de tempore, & in Appendice 24. Auguſt. *Angelus* (inquit) *ſermonem iecit, Virgo concepit: coniunctio hæc ſine ſordibus facta eſt, in qua & maritus fuit ſermo, & vxor auricula.* Ruſumque in eadem Appendice, ſerm.22. qui fuit de tempore decimus: *Expanit in partu ſuo Mater: Deus per Angelum loquebatur; & Virgo auribus impregnabatur.* Nonne de Spiritu ſancto conceptus eſt Chriſtus? Nonne Puellæ intacta formatus aluo? Quis hic partus, cuius auctores verbum, atque auricula? Neſcio, quid hæc ſubolent arcani grandioris, & ad Triados ineffabile prouocant Sacramentum. Sanè Nazianzenus Gregorius *Virginem* non dubitauit appellare ſacroſanctam Trinitatem: quin Trinitas, prima Virgo. Nazianz. & *primam Virginem*: ipſius enim genus ſunt reliquæ virgines. Sed audiamus ex carmine de virginitate:

> *Prima, Trias, Virgo eſt, ſiquidè Patre natus anarcho*
> *Filius eſt: nec enim Pater ortum traxit ab vllo,*
> *Vepore principium rerum, & vitalis origo,*
> *More nec humano generauit ſanguine Natum.*

Eſt verò hæc prima virgo fœcunda. At quibus modis? Nempe, ſpiritalis eſt vtraque proceſſio: nihil ibi corporeum, nihil humanum, & fragile: intellectus dominatur, voluntas agit, ſubtiliſſima eſt omnis operatio, & intentionalis. Sic decebat primam Virginem fœcundari; ſic Filium genuiſſe; ſic Spiritum gratiarum datorem produxiſſe; eſtque ibi, qui ſermocinetur; eſt, qui audiat: nam de tertia inter eas Perſonas Ioannes c.16. Ioan. 16.
Non enim loquetur à ſemetipſo: ſed quæcunque audiet, loquetur; id eſt, quæ à Patre, Filioque accipiat. Cùm igitur Auguſtinus ſciret, quæ à prima Virgine procederent, immortales eſſe emanationes, in quibus Genito Pater intellectionem infinitam communicaret, Spiritus ab vtroque audiret; videns MARIAM, *Virginem primam* eſſe, ſubintulit diſertè, eam quoque per ſermonem, per auditum genuiſſe, ac proinde ſcripſit: *Coniunctio*

hæc

Digitized by Google

hac ſinè ſordibus facta eſt, in qua & maritus fuit ſermo, & vxor auricula. Huic fauent cogitationi Patrum multæ ſententiæ ad illud Luc. cap. 11. *Quinimò beati, qui audiunt verbum Dei.* Quibus frequenter innuunt, MARIAM ſpiritu atque mente priùs genuiſſe Chriſtum, quàm corpore.

10. Ioannis ſupra alios Euangeliſtas, præcellentia. Auguſt.

Iam & alterum Auguſtini effatum expendamus lib. 1. de conſenſu Euangeliſtarum, cap. 4. *Tres* (inquit) *Euangeliſta in his rebus maximè diuerſati ſunt, quas Chriſtus per humanam carnem temporaliter geſſit: porrò autem Ioannes ipſam maximè Diuinitatem Domini, qua Patri eſt aqualis, intendit, eamque pracipuè ſuo Euangelio, quantum inter homines ſufficere credidit, commendare curauit. Itaque longè a tribus iſtis ſuperius fertur; ita vt hos videas quodammodo in terra cum Chriſto homine conuerſari; illum autem tranſcendiſſe nebulam, & perueniſſe ad liquidum cœlum, vnde acie mentis acutiſſima, atque firmiſſima videret, in principio Verbum Deum apud Deum.* Sic Auguſtinus, & veterum maior factio. Sed, quamobrem non alium partum edidit nobis Ioannis calamus, quàm de increato Verbo notitiam? Nàm, ſi à Virgine beata diſcere oportebat, potuerunt ex eodem haurire fonte commilitones: ſin autem caro, & ſanguis non reuelauit, id eſt, à mortali non excepere creatura, ſed pater, qui in cœlis eſt, reuelauit paruulis ſuis; de hoc inquiſitio eſt, cur non & cæteros impulit, ineffabilem declarare generationem? Sciamus, quid Petri Damiani oratio de Ioanne prodat ſermone primo eius de laudibus:

Virginitatis Ioannis Euangeliſtæ, encomium.

Quamuis enim in omnibus Sanctis (inquit) *ſemper ſit angelica munditia contubernalis, & cognata virginitas: beatus tamen Ioannes tantò reliquas virgines ſuperat, quantò virginitati B. MARIAE per ſedulitatis, ac perpetua cuſtodia meritum appropinquat, à qua ſola pracedītur.* Ioannis igitur caſtitas Marianæ pudicitiæ ſimillima fuit, & ad eam proximè acceſſit, aſſertore Damiano. Vnde imitatio Ioanni? Nempe, Deum quæ peperit adoleſcentula, etſi prima virginitatis non extitiſſet hortatrix: ſed ante omnes homines pudicitiam voto alligauit; Ioannes autem inter puros homines ipſe primus poſt latum Euangelium, de quo ſciamus virginitatem ſeruaſſe, ſumpto hoc nomine ſtrictè, quam voto firmauit. Ergo inter viros puros cùm primus virginitatem voto muniuerit, primus & ipſe virgo; hinc Marianam pudicitiam æmulata virginitas illius. Quemadmodum itaque MARIAE conceſſum, quia prima erat Virgo, vt æternam Verbi generationem imitaretur, & maritus fuiſſet ſermo; vxor auricula: ſic cùm Ioannis virginitas Marianam referret pudicitiam, ipſe quoque cùm eſſet primus virgo inter viros (qui puræ creaturæ) decebat, vt de inexhauſta Vnigeniti, qui eſt in ſinu Patris, tractaret generatione, & de eius fluentis biberet Eccleſia magnorum arcanorum latices. Atque, vt ſemel dicamus omnia, certè memorato ſermone

Apoc. 19.

Damianus, Angelum Apoc. cap. 19. propterea exiſtimat non fuiſſe paſſum, vt Ioannes adoraturus procumberet, quoniam virginitatis ſummam in eo eminentiam reuerebatur: at, cùm Ioſuë virgo fuerit, vti Ignatius teſtatur epiſtola ad Philadelphos; quamobrem viſo Angelo, cùm pronus in terram caderet, Ioſuë cap. 5. verſ. 15. ſuſtinuit, qui apparuit, Spiritus? Sanè, quoniam Ioſuë non erat prima virgo: nam Melchiſedecum perpetuæ cultorem virginitatis iiſdem litteris declarat Ignatius; aut vt fuiſſet, ſed non primus virorum caſtitatem voto roborauerat: longè autem ſublimius eſt, voto conſecraſſe virginitatem. Sed quantùm cœlibatui vota afferant momenti atque ponderis, ſtatim diſcutiemus per otium: nunc cœpta promoueantur, & in MARIAE partu diuinæ æmulationem generationis extollamus.

S. Ign. Mart.

Ioſue 5.

11. Maria ſpecialiter Dei ſoror. Nicæn.

Notum autem, Induperatricem noſtram ſæpiùs hoc Epithalamio ſororem ſponſi nuncupatam: & quidem Nicænus homil. 4. hoc præſtare alijs nominibus vocabulum docuit ad illud cap. 2. *Sicut roſa inter ſpinas, ſic ſoror mea inter filias. Quantum videmus* (ait) *aſcenſum in altum, tantum videmus eſſe anima profectum: primus aſcenſus eſt aſſimilari equis, qui copias perdiderunt, ac deſtruxerunt: ſecundus aſcenſus eſt, quod ea facta ſit propinqua, & quod fecerit oculos columba: tertius eſt aſcenſus, quòd non ampliùs propinqua, ſed ſoror ſit nominata.* Sed, cum ſponſi, id eſt, ipſius Dei ſororem dicamus MARIAM, experiamur huius germanitatis cauſas, eodem interprete Gregorio: *Poſtquam ergo facta eſt flos,* (ſubiungit,) *neque à ſpinoſis laſa fuit tentationibus, quominus eſſet lilium; oblita populi, & domus patris, & matris ſua, aſpexit ad verum Patrem; & ideò vocatur ſoror Domini.* Igitur hæc nobis manifeſtant dicta, propterea Dei ſororem appellatam, quòd populum, lareſque paternos obliuioni commiſerit. At, nonne hæc potiùs Sponſi iuſtam promeruiſſent iram? ipſe nanque in progenitores pietatem, obſeruantiamque omnem commendet; feret verò, vt immemores ſimus? Sanè patriæ gentis tunc mores, puellas viris tradere, connubia amare, prolem optaſſe: hoc eam & genitoris aula docebat: ergo iſtos ſi velit vſus contempſiſſe, nouaſque tentare ſemitas, Domini fore vt euadat ſoror, ſpondent. Verùm, vt hæc operetur, quo pacto continuò Deo germana? Equidem fiet, vt prima virginitatem colat, cùm cæteræ feminæ in eum vſque diem viros ambirent, & aliquando ſeptem mulieres virum vnum apprehenderent (Iſaïæ cap. 4.) obnixè rogantes, opprobrium eis auferret. Prima igitur Virgo euadet: quid inde ſequatur? Profectò, vt ſacroſanctæ Triados, quæ prima Virgo, Deique ad inſtar ſpiritaliter Verbum producat, fructus abſque floris laceramento oſtendat: hoc poſt Deum MARIAE tantùm conceſſum, vt Verbi conſubſtantialiter infiniti Mater vocetur: hoc ſolum prima Virgo Trinitas: hoc ſolùm prima Virgo MARIA; proinde aptiſſimè ſoror Dei, Regina intemerata: nempe, tanta naturarum, officiorumque ſimilitudo, non niſi inter fratrem, ſororemque reperiri valeat: quamobrem æqualiter nobiles vtranque Verbi generationem non dubitauit Ambroſius affirmare ſermone 16. de Natali Domini: *Vt cui prior natiuitas glorioſa extitit,* (inquit,) *eius ſecunda contumelioſa non fieret: hoc eſt, vt quemadmodum Virgo Diuinitas ediderat; ita eum Virgo, & Virgo MARIA generaret.* Quid niſi enim par vbique quodammodo nobilitas, cùm ex ſorore altera natiuitas, ex fratre altera?

Ambr.

12. Iſai. 53. Aluarez.

Vultiſne à Propheta diſcere? *Generationem* (ait) *eius quis enarrabit?* Quo loco, vt doctè colligit noſter Gabriel Aluarez, ex antecedentibus claritudinem generis deſcribere Vatis mens eſt. Porrò, quemadmodum idem, cæterique ferè adnotant Explanatores, nunc de ſempiterna, nunc de temporanea, aliquando & de vtraque ſimul generatione declarant priſci, recenteſque Interpretes.

Digitized by Google

res. Citat ille multos primæ claſſis. Verùm, vnde claritudo tam immanis, cuius præſtantiam verbis ſignificare impoſſibile ſit? *Quia* (inquit) *abſciſſus eſt de terra viuentium*. At, nonne filij omnes abſciſſi de terra viuentium? quid enim filius, niſi *origo viuentis à viuente coniunctò in ſimilitudinem naturæ*? Non tamen omnes filij natiuitate eximij; ſed qui auos, genitoreſque ſortiuntur illuſtres: quòd ſi indicata verbis illis emanatio per intellectum, vitalem, nempe, potentiam; ſed hoc tam arduum non eſt, vt capi non valeat, cùm & Philoſophi, & Theologi paſſim reuelent. Libet Ruperti Abbatis ſuper hac (Rupert.) re audire ſententiam, qui libro 2. in Iſaïam, cap. 19. inquit: *Sed vtramlibet generationem quis enarrabit? nam vtraque mirabilis, & vtraque ineffabilis eſt; nam ineffabile eſt, quod de diuina generatione Pater in Pſalmo: Eructauit, inquit, cor meum Verbum bonum. Ineffabile itidem eſt, quod de carnis generatione rectè hic dictum intelligitur: quia abſciſſus eſt de terra viuentium; de terra, inquam, non morientium, ſiue mortuorum morte peccati, qua omnes in Adam mortui ſunt; ſed de terra viuentium; id eſt, de terra virginea per ſanctum viuificata Spiritum, abſciſſus eſt*. Duæ igitur fuerunt glebæ; altera viuens, & benedicta, Paradiſi, ſcilicet, ſpatia, antequàm offenderet protoplaſtus; altera Creatoris anathemate percuſſa ob delictum; ac proinde tribulos ſolùm cum ſpinis, mortis opera, cultori reſtituens: anterior illa gleba duobus præterea nominibus memoranda; nam & virgo erat, cùm vomere non indigeret, quippe

(Ouid. Met. lib. 1.)

Ipſa quoque immunis, raſtroque intacta, nec vllis
Saucia vomeribus tellus inarata ferebat.

Erat etiam prima virgo: hanc enim nulla anteceſſit: ergo abſcindi de terra viuentium, eſt abſcindi de terra, quæ ſit prima virgo. Hinc itaque generatio clariſſima, hinc ineffabilis; quia eius Auctores, & æternus in Cœlo Genitor, & in terris cum tempore Mater, primæ virgines fuerunt.

SECTIO II.

Ne in mortalia labamur, à venialibus cauendum: quò præcepta tutò adimpleamus, conſilia etiam ſeruanda.

13. Advertimvs ex principio Commentariorum Hieronymi in Eccleſiaſten, Epithalamij huius ſtructorem nominis affectaſſe paupertatem huius in libri fronte: neque enim, vti alijs in codicibus, aut generis claritatem nunciat, vt qui ſit prognatus ex nobiliſſima tribu Iudæ, Dauidem Auctorem habens, Regem in paucis, & ſanctitate, & doctrina, & belli ornamentis illuſtrem; aut ſceptri & opum potentiam, vt qui dominetur in Iſraël; habitet autem in Sion vrbe perfecti decoris, de qua glorioſa dicta ſunt; quam Deus cœli præ alijs ciuitatibus ſingulariter dilexit. Quæ hæc deſpicientia vniuerſæ pompæ, atque in eo quidem metro, quod totum gaudioſum eſt, & lætificans? Nimirum, optabat ſignificare nobis, Verbi diuini amplexibus hoc iungi hymenæo animam, quæ ſæculo valedixit, & (Hieron.), vt loquitur ſanctus Stridonenſis: *Virum conſummatum, & calcato ſæculo præparatum*. Sed, quorſum iſtiuſmodi philoſophantium genus, diuitias, honores, voluptates contemnant? Nunquid non & his pollentes Sancti fuere, æternam adepti ſunt repromiſſionem, quibus dignus non erat mundus? An ſoli pauperes, aut qui delicijs terga vertunt, in Olympum transferendi? Nonne & iuſtus ſepties in die, id eſt, multoties venialiter cadit, nec tamen ideò Tartaro deuotum caput, beatæ patriæ ciuis potiùs futurus? Subſcribimus iſtis: ſed tamen locupletes ægrè cœli limen intrant, quoniam anguſtæ ſunt valuæ, & illi, quia Crœſi, craſſi nimis. Venialiter offendens quoque ſub Numinis amicitia eſt: at ſi leuia iſta deſpiciat, modica ſupinè ſpernens, facilè in magna decidet, & mittetur in gehennam ignis: ergo tantum carpere iter volens, adiungat præceptorum amori conſiliorum obſeruantiam, tanquam vallum; & ne lethali cedat noxæ, à venialibus temperet: hoc faciens viuet.

Vocanit ad ſe in montem Sina Creator Moyſem, cui legum tabulas eſſet daturus; vetuit autem conſcendere quempiam de populo vnà. Sed non faceſſunt hæc ſtuporem: demiror tamen, quòd tantus ſit, tam ſedulus, ne quiſquam vel fimbriam montis tangat: *Ne tangatis* (inquit) *fines illius: omnis, qui tetigerit montem, morte morietur*. Exod. cap. 19. verſ. 12. Vt quid tanta religio erga montem? Iuſſit quidem, ne aſcenderent: quò verò de aſcenſione nullum eſſet periculum, præcepit, ne tangerent: itaque diu vigilant, ac proptereà recedunt, ne tangant, aſcenſus ne cogitatio quidem mentem turbauerit. At huius mandati quænam vtilitas? licèt enim populus tetigiſſet montem, quænam inde irreuerentia? Animaduerte, vt tum de condendis legibus, quas Hebræi obſeruarent, tractatum à Creatore; nam digito ſuo Decalogum ſcripſit, quem Moyſi vulgo intimandum tradidit. Voluit igitur, intelligerent, quo pacto præcepta, quæ obligant, ſeruari poſſint; nempe, per eorum, quæ remotiora ſunt, & quorum non eſt obligatio, cultum: vt, quemadmodum is à monte vincendo plurimùm diſtat, qui ne tangere radices, & baſim audeat; ita, qui timidus eſt in eorum tranſgreſſione, quæ animæ mortem non afferunt; difficillimè mandata violabit, per quorum confractionem Dei amicitia, quæ animæ ſalus eſt, deperditur. Nihil ad legum conſeruationem magè idoneum præſcribi potuit. Notauit prudentes Oleaſter in præfati capitis tropologia: *Etiam hic pulcram* (inquit) *habent admonitionem Prælati, vt, cùm velint præcepta ſua à ſubditis ſeruari, prohibeant initia tranſgreſſionum: ob hanc cauſam fortè Dominus Euæ prohibuit (ea teſte) arboris interdictæ contactum, ne contingeret, eam venire ad eſum: quare & hic Dominus non ſolùm prohibet montis aſcenſum; ſed contactum: ideò enim prohibet tangi, ne contingeret aſcendere. Optimum eſt, ſi quid præcepto prohibes, ſepem, aut murum addere; quoniam, vt apud Prouerbium eſt, in arca aperta etiam iuſtus peccat. Vbi ſimul diſce, quàm ſit cauendum, peccati terminos accedere, ſi vis non peccare*. 14 (Exod. 19.) (Oleaster.)

Profectus ad Eliſeum Naaman, Princeps militiæ Regis Syriæ, ægrè tulit, quòd eum neque tetigiſſet, neque vidiſſet Propheta. *Putabam*, (inquit,) *quòd egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me*. Reg. 4. cap. 5. verſ. 11. Sanè rectè, quòd legis exactus fidiſſimuſque cuſtos Eliſeus leproſum minimè tangit: nam id He- 15. (4. Reg. 5.)

Leuit. 13. bræis illicitum, Leuit. cap. 13. & 14. Verùm, cur non obuiam procedit, non ſalutat, quando id non prohibitum, & officij atque humanitatis extitiſſet? Sanè viri ſancti, & timorati, vt ea, quæ per legem tenentur facere, indifficulter præſtent, ab ijs abſtinent, ad quæ lex & prohibitio non extenduntur; fuit enim virorum ſpiritalium talis perpetuus, & ſalutaris vſus. Vt igitur Eliſeus, quod per legem facere iuſſus eſſet, nempe, ne leproſum contingeret, ſine onere, aut faſtidio obſeruaret; id etiam exequutus eſt, ad quæ lex non adigebat, ſcilicet, vt ne videret quidem lepra infectum. Quis enim nouit, ſi fortè colloquia cum Principe miſcuiſſet Vates, non aut eius precibus, aut blanditijs, aut muneribus ſuperandum? Bonum eſt cellæ parietibus muniri, ne intuearis, quod licitè concupiſcas. Sed nunc, vbi Eliſeus quiſquam? Etiam non vocati Principes adeunt, intrudunt ſe Optimatum aulis, cùm tamen Propheta ſpondeat, quoniam, Thren. 3. *qui portauerit iugum ab adoleſcentia ſua, ſedebit ſolitarius, & tacebit: quia leuauit ſe ſupra ſe: ponet in puluere os ſuum.* At iſti cineris obliti in purpura os poſuerunt. Vereor, vt vnquam lepræ mederi poſſint: *Putabam* (inquit fatuus Dynaſta) *quod egrederetur ad me, & tangeret manu ſua.* Erras, Naaman: Monachi, non diſcurrendo per Regum atria, lepram auertunt; ſed orantes in cubili ianuis clauſis coram Patre, qui in cœlis eſt. Verùm pro capitali noſtro ſcopo, benè ex Sodalibus Nicolaüs Serarius in allegatum Baſiliarum Serar. caput: *Itineri ergo ſeſe ad Prophetam accingit Naaman; ſed ad eum ille domo egreſſus non eſt: cauſam cenſent Procopius, & Theodoretus quæſt. 19. quòd legis adeò ſtudioſus eſſet Eliſeus, vt ne immundi quidem hominis aſpectum, multò minùs contactum ferre vellet: vt, ſcilicet, intelligeremus, quàm eorum mores, & conſuetudinem defugere oporteat, quos grauiorum ſcelerum, infidelitatis, ac hæreſeos lepra inquinat.* Toſtatus breuiter tom. 3. in Matth. quæſt. Toſtat. 12. in cap. 8. *Eliſeus autem obſeruans legis diligentiam, non exiuit, & tetigit Naaman; ſed miſit nuncium ad eum, quòd iret in Iordanem, & lauaretur.*

16. Eleuatus in ſpiritu Iſaïas vidit ſolium glo-
Iſaiæ 6. riæ magnificæ, & circum adſtantes Seraphim: *Sex alæ vni,* (inquit,) *& ſex alæ alteri.* cap. 6.
Bernard. verſ. 2. Præclarè Bernardus ſerm. 5. de verbis exordialibus huius capitis: *Ad quid multiplicitas iſta pennarum?* An non duæ ſufficiebant, præſertim Spiritibus, qui pondere carent? Num forſan ob pompam & maieſtatem: nam & Princeps huius mundi propter gloriæ ſplendorem, magna eos ſtipante caterua incedunt, cùm ad ſeruitia centeſima abundaret pars? Ita arbitremur, cum alis repræſentari multis, vt principem in Hierarchia locum obtinere credamus, qui tantis affluunt pennis: aut fortaſſe Luciferi caſu perculſi de pennis tam diligens prouidentia eſt, eò quòd ille propter alarum inopiam eeciderit: tentauit enim vna tantùm cum ala volitare, eodem aſſertore mellifluo Abbate; *Superbus ille Lucifer lucem præferens, non ignem habens, alteri tantùm innixus alæ, caſum facere potuit, non volatum.* Sed Angeli faſtuoſi ruina, vt duabus armarentur pennis, ſuadere potuit: quando iſtæ ſufficientes in altum attollere, à præcipitio ſeruare; quorſum etiam ſex alæ? Sanè id, quod ad volitandum per ſe neceſſarium eſt, & ſine quo non duæ ſunt alæ, vt docet natura, auium penè omnium exemplo: itaque ſine his volucres quocunque optent, ſe librare nequeant. Vt igitur hoc, quod per ſe requiſitum eſt, ſartum tectum maneat addunt inſuper de non neceſſarijs: nam certè habentes duas alas, à lapſu tuti ſunt, quoad his præſtant: ſed tamen in periculo verſantur; quia, ſi vna deficiat ala, in ſublime ferri nequeant. Iam vero ſex habentes pennas, impoſſibile eſt, vt aliquando pennarum inopia labetent. O Angelorum diligentiam! ò noſtram amentiam! illi, qui præ amoris Ætna euomunt flammas cubitorum quadraginta nouem; in quibus, non dicam aliquid tepidum, aut obſcurum exiſtat, ſed nihil non ſumme ardens & lucidum, pennas multiplicari vehementiùs optant, & non duæ, non tres, non quatuor alæ ſufficiunt: nobis ſatis mandatorum cuſtodia, à lethalibus iniurijs abſtinere, & præclarè cum noſtra ſalute actum putamus. Sed heu, quoniam antemurale deſpeximus, & murus noſter diſſipatur: quidni enim in præcipitia laberemur vna ſolùm contenti ala, quaſi nos Lucifero robuſtiores futuri, quem vna innitentem ala caſus irreparabilis excepit; æternùm relegatus, ne videat gloriam Domini? ſi vis mandata ſeruare, & vltra etiam cole, alioquin decipietur ſpes vana tua: nemo mergitur, quoad fluminis ripa cubat; ſed pauci ita dormientes non in gurgitem ceciderunt, qui & eos vel vt plumbum abſorpſit, & in profundum demiſit.

Proinde Dauid ſapienter rogabat Pſalmo 63. 17.
verſ. 1. *Exaudi, Deus, orationem meam, cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.* Pſal. 63. Quid opus eſt, ò Rex, vt etiam ab hoſtium formidine libereris? Abſint, qui nocere cupiunt, timor malum afferre nequeat: imò verò vtilis fuerit metus aliquis: nam cautum reddet, & vigilare faciet, ne quando aduerſarius, velut fur dormienti, & ſecuro obrepat. At ſanè cùm hoſtis aduentat, præcurſor eius formido eſt, quæ aut oppida, aut nationes terret; tunc pauent vrbes, omnis tabeſcit & mœret ſexus, clamant cum ſenibus & virgines & pueri: quis nos liberabit à timore ſuperuenientis iræ? Quid vociferamini, ciues? Petite ab hoſtili liberari gladio: panicus iſte metus quodnam damnum allaturus ſit? Sed tamen non aliud ingeminant, niſi à formidine, & furoris expectatione, eximi. Pulchrè quidem: nam benè norunt, ſi timendi nullum ſit fundamentum, ſecuros eſſe poſſe de inimicorum aduentu. Noli, anima, expectare hoſtis congreſſum: dubia eſt ſalus, quæ pugnæ exitu ſtat: propelle, quæ hoſtem antecedunt: præclude tentationum vias: ſic præcauendo remotiora, incolumis eris: illa in primis deteſtanda ſunt, quæ metuere, & vacillare faciunt; illa, quæ ſcrupuloſam conſcientiam generant; quando anxius hæres, num legis terminos prætergrediaris, an non: auerte lumina quantocyùs ab iſtis, alioquin inde, quoniam hoſtis timores iſtos proximus ſubſequitur, & non remorabitur ingredi vrbem, quam deſolatam faciet. Concinnè Hilarius in eum Pſalmi verſum: *Ait enim: A timore inimici eripe animam meam. Deus enim non tantum orandus eſt, cùm, quæ timentur, ingruerint; ſed timenda ea ſunt, quæ, cum cœperint adeſſe, dominantur, & ſemper, atque indefeſſis precibus orandus eſt, vt nos à timore eorum, quorum dominatum timemus, eripiat. Propheta ergo ad omnem timorem inimici ſollicitus, Deum orat.* Hilar.

Sed, quemadmodum eſſent præcepta Dei co- 18.
lenda, ſollicitè Parœmiaſtes eleganter repræſentauit Prouerb. cap. 7. verſ. 2. *Fili, ſerua mandata* Prou. 7.
mea,

Digitized by Google

mea, & viues, & legem meam quaſi pupillam oculi tui. Quare ſingulariter pupillæ ad inſtar, & non ſicut, aut manum, aut pedem, aut frontem, aut genas ſeruamus? Sanè inter corporis partes luminibus natura munimen prouidit, quo proteguntur quaſi aggeribus & muro, Diſce ex Ambroſio lib. 6. Hexameri, cap. 9. *In quorum medio* (de oculis eſt ſermo) *pupillæ ſunt, quæ videndi munus operantur; hæ, ne qua incidentis iniuriæ offenſione lædantur, pilis hinc inde conſertis, velut quodam vallo, per circuitum muniuntur*. Non hoc in facie, non in manibus, non in plantis, quæ nuda deſtituat natiuitas, ſi non ars de veſtium generibus propugnacula attuliſſet. Quando igitur velut pupillam oculi cuſtodienda mandata ordinat, vallo & obſidione cingenda inſinuat. At, quodnam erit vallum præceptis? Equidem conſiliorum, quæ non obligant, reuerentia; ſollicitum ſtudium vitandi leues noxas. Nonne ita quidem? Nam, vt quid putas, data ſunt luminibus palpebræ, quæ occultent; pili, qui defendant? Certè ad puluerem, ad feſtucam arcendam: neque enim contra fortiores hoſtes tueantur. Sed percipiamus ab eodem Ambroſio: *Vnde tutum auxilium poſtulans Propheta ait: Cuſtodi me, Domine, vt pupillam oculi. vt protectionis diuinæ fieret ei tam ſollicita & tuta cuſtodia, quam pupillam oculi tutiſſimo quodam naturæ vallo munire dignatus eſt: ſimul, quia innocentia, & integritas leui ſorde adſperſa violatur, & gratia ſua munus amittit; & ideo proſpiciendum, ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla vexet feſtuca peccati.* Itaque pro puluere & feſtuca defenſio eſt oculis ab Auctore rerum; ac proinde quando idem Auctor legem ſeruandam monet quaſi pupillam oculi, ab ijs cauendum innuit, quæ myſticè ſunt puluis, atque feſtuca; quid autem iſta niſi venialia delicta? Vita leuia iſta, & ſecurè mandata cuſtodies, legem adimplebis.

Ambr. — Ambr. Pſal. 16.

19. Sed culpæ iſtæ, quarum non eſt pondus, dices, haudquaquam mortem animæ afferunt, proinde neque præiudicare eidem poterunt: quare de tam minutis non eſt, quod anxij ſimus; facilè nanque eluuntur; facilis eſt medicina, quando per illa ſpiritus non ægrotat vſque ad mortem: robur aliquantùm minuunt; ſed reſtauratur abſque vexamento. At tu, qui hæc affirmas, conſidera mihi, vitam hanc ſtadij, & agonis inſtar eſſe. Scis Paulum ita monere Corinth. priori cap. 9. verſ. 25. *Sed qui in agone contendit* (inquit,) *ab omnibus ſe abſtinet*, id eſt, amictum vniuerſum proijcit, vt non inuenuſtè expoſuit noſter Pineda ad verſ. 20. cap. 1. Iob, numer. 9. & illud tritum de Gregorianis ex hom. Euangeliorum 82. affert: *Nudi ergo cum nudis luctare debemus: nam, ſi veſtitus quiſquam cum nudo luctatur, citiùs ad terram deijcitur; quia habet, vnde teneatur.* Certè in gymnaſijs ethnicorum, vbi gymnicæ exercitationes, & in primis colluctatio, etiam & virgines ſine indumento aliquo pro illorum temporum barbara impuritate: quare Propert. Muſa lib. 3. de ludis Lacon.

1. Cor. 9. — Pineda. — Ad luctam nudi procedebant pugiles, & oleo delibuti. — Propert.

Multa tua, Sparte, miramur iura palæſtra:
Sed magè virginei tot bona gymnaſij.
Quòd non infames exercet corpore ludos
Inter luctantes nuda puella viros.

Itaque, vti innuebat Gregorius, ne haberet, quod prehenderet aduerſarius, palæſtrita veſtem cunctam exuebat: inſuper & oleo corpus vngebat, quo tenentis manibus elabi poſſet, & eludere ſpem aggreſſoris. Chryſoſtomus enarratione 2. in Pſalm. 40. *Quemadmodum enim oleum efficit, vt athletæ elabantur è manibus aduerſariorum*, &c. Taleque nonnihil Dionyſius de eccleſiaſtica Hierarchia, cap. 7. par. 3. Ambroſius præfatione in Lucam. Nonne certè his præmunitum ſubſidijs gymnicum ſatis arduum, vti proſternat athleta, nudum, ſcilicet, & propter vnguenta è brachijs, & amplexibus fluentem, ceu limoſus piſcis è manibus capientis abſque ſenſu labitur? Quid faciat coronandus? Equidem ſumit ex pulueribus, & proijcit in hoſtem: non fugit ab oleo cinis, induratur magis & concreſcit, talique ſtratagemate adiutus qui colluctatur, reperit, vnde ſtare cogat deinceps, quoad in terram deijciat, & ſuperet, Io clamantibus victori inſpectoribus. Proh & exigui pulueris iactu confuſum pugilem valentiſſimum! Et erit, qui puluerum nocumenta contemnat? Attendite, robuſtiſſimi, & videte, quoniam ſæuior hoſtis eſt, quam vt vos arbitramini, qui a vento rapitur puluis: minutæ illæ culpæ, quæ puluis ſunt, afferent excidium ſtrenuiſſimis ducibus, quoniam ſilenter fortitudinem eius comederit quaſi vermiculus teneriimus trabes demolitur, quæ æternum duraturæ videbantur. Sed, quoniam ad terrendum audaces iſtos, qui ob leue pondus, ob corpus breue puluerem deſpiciunt, venialia, ſicut aquam bibunt, oratio noſtra frigida, & ineloquens eſt, proferamus nonnulla, quæ Nili Abbatis ſuppeditauit Aſceticum: *Nudum* (inquit,) *imò verò vnctum oportet certare: nuditas enim facit, vt ab aduerſario luctator apprehendi non poſſit: vnctio autem, vt ſi quando fuerit apprehenſus, elabatur: propterea luctatores puluerem aduerſarijs conantur aſpergere, vt olei lenitatem iniectu pulueris exaſperent, atque ita faciliùs eos apprehendere valeant: iam quod illic eſt puluis, id in noſtro certamine eſt in terrenis rebus occupatio; & quod illic eſt oleum, hic eſt quietis ſtudium ab omni ſollicitudine vacuum: & quemadmodum illic, qui vnctus eſt, facilè vitat, quas ipſi vocant apprehenſiones: ſin puluerem admiſerit, ægrè colluctantis declinat manum: ita hic, qui nulla de re ſollicitus eſt, difficilè capitur à Diabolo: quod ſi occupatus eſt, & ſollicitudine tanquam puluere mentis exaſperat tranquillitatem; ex illius manu haud facilè effugit.*

Chryſoſt. — Dion. Areop. — Ambr. — Puluis cur à luctantibus aſpergeretur aduerſario? — Nil. Abb.

At, vt noueritis, quo pacto inanes iſtæ arenæ grandes demergunt onerarias, cinis gigantes proſternit, depromam ex Auguſtino, quonam more Catholicus in Manichæiſmum prolapſus ſit: is tractat. 1. in Ioannem, ad illa cap. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt*. ita enarrat: *Nam, neſcio quis tædium patiebatur à muſcis: inuenit illum Manichæus tædio affectum; & cùm diceret, ſe non poſſe pati muſcas, & odiſſe vehementer illas, ſtatim ille: Quis fecit has, inquit? Et quia tædio affectus eſt, & quia oderat illas, non auſus eſt dicere: Deus illas fecit. Erat autem Catholicus. Ille ſtatim ſubiecit: Si Deus illas non fecit, quis illas fecit? Planè, ait ille, ego credo, quia Diabolus fecit muſcas. Et ille ſtatim: Si muſcas Diabolus fecit, ſicut te video confiteri; quia prudenter intelligis, apem quis fecit, quæ paulò amplior eſt muſca? Non auſus ille eſt dicere, quia Deus fecit apem, & muſcam non fecit; quia res erat proxima: ab ape duxit ad locuſtam, à locuſta ad lacertam, à lacerta ad auem, ab aue ad pecus, inde ad bouem, inde ad elephantem, poſtremò ad hominem, & perſuaſit homini, quia non à Deo factus eſt homo. Ita ille miſer, cùm tædiū paſſus eſt à muſcis, muſca factus eſt, quem Diabolus poſſideret: Beelzebub quippe interpretatum dicitur Princeps muſcarum, de quibus ſcriptum eſt. Muſcæ morientes exterminant oleum ſuauitatis.* Videtiſne, vt propter muſcam, hominem negauit, quem Deus creaſſet? Quid magè obſcurum muſcæ 20.

Auguſt.

Quid homine clarius? A muſcæ negatione ventum eſt, vt homo negaretur manibus Dei plaſmatus fuiſſe, quem apertè Scriptura teſtatur à Deo conditum ad imaginem & ſimilitudinem ipſius; Leue tædium eſt, ob quod eorum recitationem pertranſis, quæ ſine onere, ex deuotione tantùm piæ mentis, quotidie ad Virginem beatam, aut de Cœli incolis tutelarem aliquam pronuncias: ab hoc faſtidio pergitur ad quidpiam omittendum, quod conſcientiæ & noxarum Index plurimùm commendauit; ſed tamen alligare noluit: itur ab iſtis ad tertium, ſit veniale piaculum, eccleſiaſtici penſi aliquid relinquendo ob materiæ paruitatem: tandem aut Officium integrum, aut magna eius pars contemnitur, lethale perpetratur crimen; ſic eius, quæ videbatur ſcintilla, incendium eſt exitus.

21\. Nonne vides, quàm immanes ſordes pulueres neglecti alunt? Egrediebatur de Ægypto phalanx Hebræa per deſerti abitura viam, & iuſſa eſt veſtigijs integumenta quærere: *Renes* (inquit) *veſtros accingentis, & calceamenta habebitis in pedibus*. Exodi cap. 12. verſ. 11. At, cur non faciem magis, non caput, non manus, vel pectus abſcondi imperat? Volebat profectò cauendum eſſe à puluere: pedes autem ſunt, quibus maximum à luto, & puluere imminet diſcrimen, quoniam totius corporis à pedum venuſtate dependet pulchritudo; idcirco apud Hieremiam de vrbium formoſiſſima mœrens conqueritur: *Et egreſſus eſt à filia Sion omnis decor eius*. Thren. cap. 1. verſ. 6. Quomodo amiſſus, atque deturpatus omnis vniuerſim decor? *Sordes* (inquit) *eius in pedibus eius*. Nihilne de fronte, nihil de oculis, nihil de genis candidis & rubicundis olim, nihil de lactea ceruice, nihil de vberibus, nihil de manu? Et pedibus tantùm: *Sordes in pedibus eius*. & tamen omnem ſpeciem defunctam, & emortuam aſſerit? O diram à pulueribus, & neglecto luto plagam! Benè igitur, quod de Ægypto exituros, calceatos procedere iubeat. Verùm, quamobrem non legimus, dum ſub Pharaone populus habitator eſſet apud iniquam gentem, à Numine imperatum, vti calceamenta portarent; ſed nunc, cum abire tentant? Intellige medius fidius. Ægyptus mundi typus eſt, ibi quoniam frequentes occaſiones labendi in mortales, grauioreſque noxas, populus fidelis & ſanctus ſua ſponte ab iſtis caueret, neque opus monitore, cùm ſerpentes, & vepres crebrò occurrerent, quæ lacerarent pedes: itaque peccatum lethiferum pius quiſque facilè deuitat, ingerente horrorem ſceleris immanitate: deſertum autem Religioſorum vita atque ſtatus eſt: hic rarò aliquid de ſerpentibus, de ſpinetis, aut aculeatis ſilicibus, quæ plantas vulnerent; quare locus iſte quidem inuitabat ad deponenda calceamenta: quid enim iſtis opus, quando nihil in via, quod graue nocumentum afferat? Ergo, vt & hic calceos non abijciant, Creator admonet: quoniam, etſi à morſibus ſerpentum, non ab aculeis metus ſit ob ſoli reuerentiam; tamen a puluere egregium periculum eſt, ne fortè quaſi minutos aduerſarios Iſraëlitæ deſpiciant viles cinerum atomos; contingat autem ex horum contemptu ſerpenti & vepribus locum dari, & pungant ſanè vſque ad mortem.

22\. At & locum Hieremiæ ex Thren. cap. 1. verſ. 8. expendamus magis: *Sordes eius* (ait) *in pedibus eius*. Adnotat vero doctè noſter Sanctius, Hebræam voculam בשוליה *bſulch*, pro qua vulgatus tranſtulit *in pedibus*, ſignificare prætereà partes illas veſtimentorum, quæ extremæ ſunt, atque pedes lambunt, quas fimbrias appellamus: igitur querela eſt idcirco, quod hæ veſtis partes ſordidæ appareant. Sed, vt ego concedam, iſtud ſua dignum eſſe reprehenſione: nam certè in tam ſpecioſa virgine, qualis erat Sion, cui nulla ſimilis tum ſub cœlo, omnia & polita, & nitida debeant conſpici; tamen quantum eſt hoc, vt dicatur: *Egreſſus eſt à filia Sion omnis decor eius?* quaſi vero cum deformi limbo non poſſint alia affabrè venuſta coniungi? Niſi fortè contendas ex Pſalm. 44. verſ. 14. in ora cycladis poſitum omnem ſplendorem: nam ibi de extima parte: *Omnis gloria eius, filiæ Regis ab intus, in fimbrijs aureis circumamicta varietatibus*. Cùm igitur veſtis totus honor in limbo, non mirum, ſi hoc deturpato affirmet, amiſſam firmitatem vniuerſam. Quis credat à fimbria pendere totam amictus gratiam? Illa, quæ tibi nouiſſima apparent, & contemptibiliora, caue, ne puluere infici ſinas: vallum reliquæ telæ, fimbria eſt, circundat & protegit illam: hoc amiſſo Palladio ruet Ilium; & ingens gloria Dardanidum: exteriorem hominem fateor repræſentat limbus, quò deforis eſt: agnoſco etiam virtutem præcipuè ab intus manare: ſed crede; niſi externi geſtus cum omni modeſtia, cura habeatur, deficiet interius vigor: denique meminiſſe ſemper oportet Sioni inclyti vrbi obiectas in veſtigijs ſordes, vtque formidandæ ſtragis cauſa extiterint.

Thren. 1. | Exod. 12. | Thren. 1. | Sanct. | Pſalm. 44.

23\. Quantis à Deo locupletatus donis primus homo? Quàm fœlici in ſtatu creatus? Sed miror, cui delicioſam vitam, & locum voluptatis præparauerat, cur agriculturam exercere velit: *Tulit ergo Dominus Deus hominem, & poſuit eum in Paradiſo voluptatis, vt operaretur, & cuſtodiret illum*, Geneſ. cap. 2. verſ. 15. Ad quidnam vtilis labor iſte? nam neque ciborum exigit neceſſitas, non morbus aliquis ſobriam exercitationem poſtulat, non lucri cauſa ſuſcipitur. Baſilius Seleucienſis orat. 12. *Exundans bonitatis diuinæ opulentia, mox vt creaturæ fuerunt, mouit ad operationem, fecitque creaturam ſua bonitatis inſtrumentum: propterea hominum manibus terram excoli fecit*. Expendo vt exundantem appellet diuinam bonitatem, & ſubiungat, feciſſe creaturam inſtrumentum huiuſce ſuæ bonitatis. Quid patrauit? Nimirum, impulit hominem, vt quanquam ſatis tutus videbatur cum adminiculis cœleſtium donorum; tamen ad abundantiam præſidiorum, oſtium præcluderet ſocordiæ, terram colendo: hoc fuit exundans bonitas. Sed, quid opus fuit tanta munitione, vtque adderetur nouum ſepimentum? Multa ſanè neceſſitas. Nam, quoniam maritum Eua non imitabatur, otioſis vacauit colloquijs non ſolers femina, & ab hoſte callido decepta eſt. Auctor Rupertus lib. 3. de Trinitate, & operibus eius, cap. 2. *Mulier corpore & oculis vaga dum incontinenter deambulat, fortè proſpectans, qualis extra Paradiſum mundus eſſet; & dum ſerpens, vtpote aſtutus, dulcedini terræ illius propius, & ambitioſius inhiat; locus Diabolo datus eſt, & occaſio breuiter porrecta, vnde tentaret Euam*. Cernis, vt non fruſtra Numen monuerit, ab otio cauere; glebam aperire, & findere. Nihil tam ſecurum, ne etiam ipſe Paradiſus, cui non ſit opus munimine, quando adhuc relictus ſit homo, qui aut delinquere poſſit, aut in bono permanere: nunquam obfuit antemurus.

* * *

SECTIO

Gen. 2. | Baſil. Seleuc. | Rupert.

SECTIO III.

Contemplationis delicijs frui cupientem, oportet omnibus ſaculi curis valedicere.

24. MIRATI ſumus, quamobrem Salomon, qui in veſtibulo aliorum librorum ſe, & filium Dauidis, & Regem Iſraël nuncupa-rit, huius in limine Cantici titulos externos omiſerit, nuda Salomonis contentus nuncupatione. Ac placuit cum cæteris cauſis illa; nempe, quòd codex iſte mentem caſtis ſponſi ſui amplexibus per ſacrum contemplationis fœdus iungat. Quoniam igitur metri finis ſit, diuinarum cogitatio rerum, Salomon indicaturus expeditam debere eſſe animam, & terrenis purgatam affectibus, quæ ſupergreſſa ſit mundum, & ſtrepitum compeſcuerit tumultuantium curarum, omiſit, quicquid, aut ad carnis moleſtam procurationem, aut ad negotia ex iniuncta Monarchia, ſpectare poterat: proinde non Dauidis ſoboles, non regnator in Sione potentiſſima vrbe; ſed nudè Salomon. O certè regnorum pondus! niſi enim ſarcina fuiſſet imperium, & corona, nequaquam prudens Rex, mox vt volare inſtituit, contemplationis adiutus alis; & empyrea tranſcendere, ſceptri memoriam depoſuiſſet; Salomon tantùm, poſtquàm euaſit contemplans, ne ſi etiam Rex, præpediretur à volando. Non ſtupeo, imperante Salomone florentiſſimam viſam Monarchiæ ideam, ſi quæ vnquam ſub Principe aliquo viſa eſt; quando ille nouerit contemplationi interdum vacare, conſopita ad interuallum regnorum memoria. Verùm aſſumpto inſiſtamus themati.

25. Magnanimum puſionem nobis deſcribit Iſaïas, qui penè mammans audeat cum draconibus pugnare: *Et delectabitur infans* (ait) *ab vbere ſuper foramine aſpidis: & in cauerna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet.* Iſaiæ cap. 11. verſ. 8. Porrò ſic aduertendum eſt, ex ſpecubus, atque antris olim data oracula. Lucan. lib. 5.

Iſaiæ cap. 11. verba de Baptiſta.

Lucan.

Oracula ex ſpecubus emiſſa olim.

—— Sacris ſe condidit antris,

Incubuitque adytis, Vates ibi factus Apollo.

De omnium celeberrimo Delphico oraculo Strabo libro 9. *Oraculum ipſum* (aiunt) *eſſe ſpecum altiſſimè depreſſum, aditu non admodum lato.* Quo ex ſpecu draconem reſponſa dediſſe Lucianus de Aſtrolog. ſignificat, *ὑπὸ τρίποδος δράκων φθέγγεται, loquitur draco ſub tripode.* Igitur putarim, Iſaïæ verba de Ioanne, Chriſti Prodromo, non inſcitè conſtrui poſſe: vix enim faſcijs ſolutum, in eremum profectum, vbi in ſpelunca prope Iordanis fluenta delituerit, nobiles tradidere Hiſtorici, quos nominat Suarius tom. 2. in 3. partem, diſp. 23. ſect. 2. §. *Quartò, paulò poſt*, &c. Hunc igitur a mammis derelictis in deſerta euntem, draconem, nempe, Satanam, ex ſpecubus, & cauernis eieciſſe, quò loca, in quibus dominabatur Inferni Rector, & dubijs vaticinationibus imponebat generi humano, deinceps conuerterentur in Sanctorum Anachoretarum habitationem, vbi ſequeſtres à rerum humanarum tumultibus, iugiter contemplationi vacarent. Sed, quid miror de Ioanne explicaſſe Prophetæ ſententiam, cùm Hieronymus incitet, qui aduersùs Luciferianos non longè ab initio de Baptiſta? *Planè Angelum*, (inquit) *qui poſt materni ventris hoſpitium eremo deſerta ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit.* Sed, cur paruulo creditum aduersùs ſerpentem certamen? Nam ſerpens quidem aſtutum animal eſt, quin & omnibus callidior animantibus: pueri, ex diametro, ſimplices, nimirum, & faciles decipi: debebat igitur creſcere in eam vſque ætatem, quæ ſapientes reddit homines, vt paribus, videlicet, armis dimicaret, id eſt, ſapientia contra prudentem. Verùm erat contentio ſuper ſpecus poſſeſſione. Volebat eijcere draconem Præcurſor. At, quem in finem? Nempe, quò contemplationi inſiſteret. Sed contemplationem diligentem, puerum eſſe oportebat; quippe ætas illa omnium curarum vacua eſt, non de veſtitu, non de cibo, non de calceamentis prouidet, nihil in craſtinum coacervat, nec triſtia deprimunt, neque læta erigunt, in hoc mundo tanquam ſi non eſſet de mundo. Cùm igitur contemplatio ſtudioſos ſuos eiuſmodi optet, quos terrena nulla vexet, aut perturbet ſollicitudo, egregiè pro ſpelunca, id eſt, contemplationis ſede pugnaturus cum aſpide Ioannes, ea potiſſimùm ætate certamen inijt, in qua contemplationi ſingulariter idoneus, liber ſanè à negotijs, & omni huius vitæ affectu.

Ioannes Baptiſta ex cauernis Dæmonem eiecit.

Suarez.

Hieron.

Diuitiæ & ſæculum contemplationi impedimento ſunt.

26. Formauerat Adamum Creator, viſumque adiutorium ei addere ſociam fœminam, ex qua propagarentur orbis incolæ, vixque his recenſitis Moyſes continuò addit, immiſſum ſoporem in Adam, Geneſ. cap. 2. verſ. 21. Cur tam properè dormit? Sanè, quanquam Rupertus Abbas lib. 2. explanationum in Geneſ. cap. 39. hominem ſummæ ingratitudinis arguat, quòd ſimul ac conditus eſt, in Numinis benefacientis laudes non proruperit; difficile tamen eſt, vt id credam, (neque enim ſatis validum argumentum eſt, quòd Geneſeos Textus ſileat de protoplaſti eucharistia,) quin iudicauerim à Iobo declaratum cap. 38. verſ. 7. *Cùm me laudarent ſimul aſtra matutina, & iubilarent omnes filij Dei.* Porrò aſtrorum vocabulo irrationalia indicata, filiorum Dei nominibus intellectualem vtranque creaturam, angelicam, & humanam: Adamus igitur conſiderandæ diuinæ munificentiæ altiſſimè intentus, ferebatur extra ſe à grandiori contemplatione: ſed mulierem formaturus Deus, noluit, vt ſenſus vigilarent. Quamobrem? Nempe, ſi intueretur ſe vxori alligandum, cùm qui vxori alligatus ſit, de ijs ſollicitetur, quæ ad vxorem, & familiam pertinent, horum cogitatione aliqualiter Adami diſtraheretur mens, ne tota ſe colligeret, & tota effunderetur in diuina: ergo, vt contemplationis interruptæ dulcedine fruatur, ſopiantur potentiæ: verùm oculis corporeis ſuccumbentibus quieti, cor intùs vigilet, & Dei encomia continuet: nam ecſtaſim paſſum, & à Spiritu ſancto illuſtratum propheticè Patrum vox, quos promit Salianus tom. 1. anno mundi 1. die 6. n. 105. At ſciamus ex Ambroſio, quemadmodum feminæ conſociatio, impedimento eſſe potuerit, ne ſatis tranquilla, atque ſtabilis eſſet contemplatio. Libro de Paradiſo, cap. 11. *Quis eſt iſte ſopor,* (ait,) *niſi quia paulisper ad coniugium copulandum cùm intendimus animum, veluti intentos oculos ad Dei regnum, inclinare, atque inflectere videmur ad quendam ſomnum iſtius mundi, & paulisper obdormire diuinis, dum in ſæcularibus, mundaniſque requieſcimus?*

Gen. 2.

Rupert.

Salian.

Ambr.

27. Statuit Seruator Thaboris in apicibus glorioſius apparere in conſpectu charorum ſpecialiter Diſcentium; & inquit Euangeliſta: *Poſt dies ſex aſſumit* IESVS *Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos.* Matt. cap. 17. verſ. 1. At, quamobrem poſt ſex dies? aut qui ſunt iſti ſex dies? Sanè Exodi cap. 20. verſ. 9. præceptum accepit Iſraël: *Sex diebus* (inquit) *operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas.* Igitur, ſi poſt dies ſex aſſumpſit, Sabbatho quidem tulit eos. Verùm, quare hæc lux arriſit magis? Sanè propterea in montem ſubduxit, vt illicijs quibuſdam perennis Beatorum gloriæ recrearet, vt diſcerent, quam magna eſſet dulcedo inexauſtæ contemplationis Deum facie ad faciem intuentis ex ſplendoribus tranſmutati vultus; ipſi verò & mente quoque exceſſerunt in profundiſſimam capti theoriam: ergo vt noſſent, ſpeculationi vacaturos, debere omnem ſæculi memoriam deponere, curas obliuiſci vniuerſas; noluit ijs diebus, quibus genus humanum operibus incumbit, ad gloriam videndam transferre; ſed feriandi luce, Sabbatho, nempe, quando negotiorum omnis ceſſat tumultus. Aut certè dicemus, ſex diebus conditam omnem creaturam, in quorum ſingulos ius aliquod habeant; ſeptimum extra poteſtatem creaturarum eſſe, quem ſibi Numen integrè vindicet; itaque volentem contemplari ſic vniuerſam creaturam tranſcendere debere, vt nihil in otio eius ſibi vindicet, ibi ſolùm moretur Deus, cætera abeant cuncta, quoad fas humanæ imbecillitati. Nunc locum ſuum Origenis accipiat oratio tract. 3. in cap. 17. Matthæi: *Quoniam enim in ſex diebus perfecti numeri totus factus eſt viſibilis mundus, ideo arbitror eum, qui tranſcendit omnes mundi res, conſiderans iam non quæ videntur; temporalia enim ſunt; ſed quæ non videntur, quoniam ſunt æterna, ille poteſt aſcendere ſuper montem excelſum, Chriſto ſe præcedente: ille poteſt & gloriam aſpicere Verbi Dei. Si ergo quis noſtrum cupit Chriſto ſe aſſumente aſcendere ſuper montem excelſum, & videre ſecrete transfigurationem ipſius, tranſcendat opera ſex dierum, non aſpiciens quæ videntur, neque diligens mundum, nec ea, quæ ſunt in mundo, nec concupiſcat aliquam concupiſcentiam mundialem, quæ eſt concupiſcentia corporum, & corporalium diuitiarum, & gloria corporalis; nec omnia, quæcunque ſolent auellere, & trahere a melioribus, & diuinis, & ad inferiora deponere: cum autem tranſcenderis ſex (ſecundum quod diximus) dies, nouum Sabbathum ſabbathizat, exultans in monte excelſo, in eo, quod videt transfiguratum* IESVM *ante oculos cordis ſui.*

Matt. 17. Exod 10.

Orig.

28. Duas claſſes nouam nuptam colentium deſcribit Pſaltes hymno 44. primùm filias Tyri, & omnes diuites plebis, de quibus aſſerit muneribus eſſe deprecaturas vultum eius. Deinde virgines & proximas, adoleſcentulas, videlicet, intra puellarum quidem numerum, quanquam non tanti ſplendoris; de his pronunciat, adducendas eſſe in templum Regis. Quid in his præſtantius, aut faciem Reginæ contueri, aut in eius ſacrarium introgredi? Sanè poſtremum iſtud: nam liberum eſt omni vulgo Principum ora intueri, cùm illi in publicum, vt ab omnibus conſpiciantur, nonnunquam prodeant: paucorum eſt ad penetrale admitti; hoc enim eſt templo intromitti: quamobrem & alij vertunt: *Penetrabunt vſque in intimum palatium*: nam vox originalis, היכל *hechal*, & delubrum, & regiam denotat. Quid eſt verò, in peniriora loca intrare, niſi familiarem ad Reginam habere receſſum, & ſublimioris orationis dono excipere; denique & in domum orationis, quod templum eſt, recipi: quam non eſſe modicam prærogatiuam, qua virgines filiabus Tyri antecellunt, magnus velit Baſilius ad finem homiliæ in Pſalmum 44. *Hæ demum* (inquit) *adducentur Regi, & adducentur, non in vnum plebeium locum, & vulgarem; ſed in templum Regis: vaſa nanque ſacerdotalia, quæ humanus vſus non cõmaculauit, in Sancta Sanctorum adducentur. Quanta ſit prærogatiua in templum Regis adduci, Propheta pro ſeipſo orans oſtendit: Vnam petij a Domino, hanc requiram: vt habitẽ in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, & viſitem templum ſanctũ eius.* Sed, quænam eſt hæc Regina tam noua & inſolita, quæ ab intima regia filias Tyri, quarum tanta fuit potentia terra, marique, quarum opes in immenſum creuere, quæ locupletes arceat? Non ſic equidem Reges mundi huius; imò, qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt; pauperes deſpiciunt; ad familiaritatem & colloquium Optimates, & viros diuitiarum tantùm admittunt. Ecce vim ſecreti. Profectò ſponſæ noſtræ familiaritas cum amicis per dona orationis, & ſacræ theoriæ diuinarum rerum eſt: petunt autem huiuſmodi ſermocinationes quietem, atque ſilentium maximum: filiæ Tyri, cùm ex mercatura viuunt, in negotijs & tumultibus perpetuò ſunt; diuites quoque nunquam feriantur, quos augendæ ſubſtantiæ labor, de vxore, de filijs cura, dies, noctéſque ſollicitat: ab his vniuerſis vacua eſt Virgo, quæ Deo, ſibique attendit ſolùm: ob hoc igitur virgines, & proximæ, quæ ſunt etiam puellæ, tantùm adducuntur in templum Regis.

Pſalm. 44. Baſil.

Cur aduerſùs Ananiam, & Sapphiram tam ſeuerus vindex Apoſtolorum Caput Petrus? 29.
Scilicet, negarunt de agri venditi pretio, quando mutilarunt illud. At, nonne & Simon Præceptorem ſuum negauit, & ad vocem quidem ancillæ? Quamobrem igitur in ſimilis naturæ condonanda noxa non mitior? quin verò & ſuperauit multùm Petri delictum. Certè quondam homo Rex, cùm poneret rationem cum ſeruis ſuis, oblato ei vno, qui debebat ei decem millia talenta, ad ſupplicationem dimiſit ei debitum: ſed, cùm hic idem inhumanior extitiſſet aduerſùs conſeruum, & tenens ſuffocaret eum ob centum denarios, ſtomachatus Rex, quòd miſericordiam non didiciſſet, atque veniam conſequutus in ſimili non fuiſſet benignus, *tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum.* Matth. cap. 18. a verſu 23. Quare igitur Petrus, quem ſe negantem IESVS ſuſtinuit clemens, & expectauit ad pœnitentiam, non etiam erga negantes Ananiam, & Sapphiram lenior extitit? Vide ſtupeſcentem, & penè increpantem Cæſarium, Nazianzeni fratrem, Dialogo 5. *Quamobrem ergo tam enormiter lapſus ſanctus ille vir Petrus, & veniam conſequutus, ipſe quoque veniam non dedit Ananiæ, & Saphiræ; ſed in vna hora vtroſque occidit verbo? Licet nullus eſſet lapſus reſpectu illius abnegationis, aurum abſconderant proprium, non alienum: vel etiamſi alienum fuiſſet, non eſt par peccatum priuatarum rerum parũ quid abſcondiſſe, & abnegaſſe* IESVM. *Non dementia eſt,*

Matth. 18.

Cæſar.

primarij

Digitized by Google

primarij illius aduerſus ſontes terror; ſed præſcia diſciplinæ, plurima mortalium ſanantis vitia. Sanè Chriſtianitatis exordia in Euchariſtiæ, & orationis pabulo: *Erant namque perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis Panis, & orationibus.* Actor. cap. 2. & verſ. 42. quò autem liberiùs orationi vacarent, exonerabant ſe diuitijs, vt quæ curas afferunt animum angentes: quare quotquot erant poſſeſſores agrorum, aut domorum, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, Actor. cap. 4. verſ. 35. volebat autem Ananias & ſubſtantiæ partem retinere; & tamen orantibus ſe adiungere: arbitratus rem difficilem Apoſtolorum Coryphæus, & quòd in perniciem nouellæ, ſed florentis tamen, vineæ cederet, putauit acriori medicamine eſſe vtendum, vt ſupplicij immanitate compeſceret pullulantem licentiam, & contineret in officio recèns conuerſos; propterea quamuis ipſi pepercisset Chriſtus, quem vehementer negauit; non iudicauit parcendum eſſe cogitationibus diuitias contemplationis ſtudio impedimenta non afferre; ne ſi leuior fuiſſet, crepundialis adhuc Eccleſia de vigore remitteret; & antè penè tepida, quam nata fuiſſet; nihil diſſimulandum ſub initijs rerum, quæ fortia eſſe neceſſe eſt.

Act. 2. & 4.

Sub initio diſciplinæ ſeuera eſſe debet cuſtodia.

30\. Obtulere ſacrificium duo primi fratres Caïn, & Abel: *Reſpexit verò Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit.* Geneſ. cap. 4. verſ. 4. Quorſum verò ad iunioris oblationem potiùs reſpexerit? Ædepol, quia melior ſacrificans ille. Percipiamus à Cyrillo lib. 2. in Geneſim: *Ergo ſacer, ac ſapientiſſimus Abel, quæ in grege ſuo præſtantiſſima erant, quæque æquiſſimo animo delecta fuere, Deo optimo offerebat, modumq; ſacrificandi haud ignorans, adipes quoq; apponebat. At Cain, non eo modo; ſed contra magna cum negligentia offerebat: quæ enim ex terreſtribus frugibus, excellentiores eſſent, ſuis delicijs reſeruabat: quæ verò deteriores haberentur, Deo maximo offerre non erubeſcebat.* Denique Paulus vndecimo ad Hebræos capite aſſerit, verſ. 4. *Fide plurimam hoſtiam Abel, quàm Cain obtulit Deo,* id eſt, vberiorem, præſtantioremque, vt Græcum πλείονα denotat; nempe, viuax fidei ardor mouebat, vti per orationis ſtudium de æternaturis ſedulò cogitaret: ab oratione autem inflammatus animus, quod optimum erat, meditabatur. Sed, quæ fuerunt adiumenta Abeli, vt per contemplationis ſtudium, fidem acueret; quæve Caïno obſtacula ad ipſum id? Nempe, fuit quidem Abel paſtor ouium, & Caïn agricola, eodem Geneſ. cap. 4. verſ. 2. quamobrem Caïni ſanè mentem terrenæ diſtrahebant curæ: nam opibus inhiabat, quò amplam familiam, quo vxorem, & filios ſuſtentaret: Abel, quem matrimonia coluiſſe incertum eſt, in montibus & ſyluis paſtur vtique verſabatur, vbi quietus animus ab omni tumultu liber, facilè in diuina aſſurgere poterat: ergo ipſæ viuendi artes, alterum vt contemplationi operosè vacaret, iuuerant; quid enim magè idoneum ſolitaria vita theoriæ amatoribus? alterum, quò remiſsè ageret, occaſio fuit, cùm hyeme, æſtate, vere, autumno nunquam ceſſarent negotia, ſiue arandi, ſiue ſementem colligendi, ſeu aliæ ruſticationes; orandi verò ſtudio conſopito, non eſt mirandum à Caïno tepidè, & indecorè ſacrificatum eſſe Deo. Fauet cogitationi noſtræ Ioſephus Flauius lib. 1. Antiq. cap. 3. *Hi fratres ſuis quiſque ſtudijs intenti erant: Abel iuſtitiam colebat, & omnibus actionibus ſuis Deum præſentem ratus, virtuti operam dabat: paſtoralis autem eius erat vita: Cain verò, cùm alioquin etiam peſſimus eſſet, lucrumque ſolum ſpectaret, terram quoque arare primus excogitauit.* Quibus ſignificat, Abelem iugi fruentem Dei præſentia, qui altiſſimæ orationis effectus; id tamen conſequutum, eò quòd eius vita paſtoritia eſſet: qua alter caruerit gratia frater; tum, quod vitioſæ indolis eſſet; tum maximè, quòd lucro, & terrenis ſollicitudinibus occuparetur. Neque diſpar ſententia Ruperti Tutienſis Abbatis lib. 4. in Geneſim, cap. 2. *Nam Cain, cùm Deo offerret ſua, ſeipſum ſibi retinuerat, repoſitum habens in cupiditate terrena: huiuſmodi portionem Deus non accipit: ſed, Præbe, inquit, fili, cor tuum mihi. At Cain cor ſuum retinuit ſibi, & fructus terræ obtulit Deo. Abel autem primò cor ſuũ, deinde rem ſuam offerendo, plurimam hoſtiam per fidem obtulit.* Igitur ad ſacrificia, orationem, aliosque religionis actus aptiora Abelis ſtudia, quæ libera à cupiditatibus, & à tumultibus, quos ſecum aduehunt terrena lucra.

Gen. 4.

Cyrill.

Hebr. 11.

Ioſeph.

Rupert.

31\. Benedixit tribubus Iſraël Moyſes, & Benjamin alloquutus: *Amantiſſimus* (ait) *Domini habitabit confidenter in eo; quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet.* Quæ quidem verba ſecundùm communem explanationem indicant, cecidiſſe in ſortem tribui Benjamiticæ locum, in quo exædificatum ſit templum Hieroſolymitanum: hic amor Numinis, hic ſuauiter requieſcit, proinde & poſſeſſor amantiſſimus eius, & ſedes ipſa quaſi thalamus illi. Verùm, quamobrem in hanc tribum collata tam grandia? num ob fundatoris præſtantiam? Sed melior Ioſeph, dignior Iudas. Sanè deſcendente in Ægyptum reliqua Iacob ſobole, vnus Benjamin manſit apud genitorem; ibi domi reſidens conſolabatur grauem parentis ætatem, & tranquilla fruebatur pace, Geneſ. cap. 42. verſ. 4. At, quid Ægyptus ſpiritaliter? Mundus vtique cum irrequieta pompa ſua. S. Damian. ſerm. 61. in vigiliam Natiuitatis Domini: *Per Ægyptũ figuraliter exprimi mũdum iſtum, diuinorum eloquiorum ſcrutatores affirmant.* Ergo certè Benjaminus, qui mundi tumultibus liber, qui Ægypto abſcens eſt, vnicè dignus, cui templum aſſignetur, locus, nempe orationis: quis enim talis cuſtos loci, niſi qui ferretur, & otium ſanctum colat, qualem nullum in Ægypto, mundo, ſcilicet? Dices, & Benjamin perlatum in Ægyptum, ex Geneſ. cap. 43. fateor; verùm poſt multas hinc inde altercationes deſcendit, neque ſponte; ſed vi quadam, non frumentorum gratia, alteriuſve humani lucri; ſed ne fratrum periclitaretur vita: qui autem in mundum deſcendunt fraternæ ſalutis cauſa, quos hic ſolùm ſcopus incitat, nequaquam ſtrepitu mundano offenduntur; ſed egrediuntur, & ingrediuntur, & paſcua inueniunt, quin & abundantiùs nonnunquam torrente ſpiritalium dulcedinum potat eos Numen. Gloſſa apud Lippomanum Græca ad cap. 4. Geneſeos, *Idcircò affirmat ceſſiſſe Benjamino templum, quòd Ioſephum cum decem fratribus non adorauerit, vt manet idem caput verſ. 7.* Verùm idem hoc eſt, quod à nobis pronunciatum: nam propterea Ioſephum non adorauit, quia in comitatu reliquorum fratrum non erat, domi, ſcilicet, relictus. At Gloſſæ verba ſunt: *Notandum verò, quòd Benjamin, neque Ioſeph, quemadmodum reliqui fratres adorauit: ideò in partes Benjami ceſſit tẽplum.*

Deut. 33.

Gen. 42.

Aegyptus, mundi typus.

Petr. Dam.

Gloſſ. Græc.

32\. De Moyſe Exodi cap. 33. verſ. 7. ſcriptum, tuliſſe *tabernaculum, quod tetendit extra caſtra procul,*

Exod. 33.

vocauitque nomen eius, tabernaculum fœderis. At certè, cum populum numeroſum regeret, mirum, quòd non eo loci tabernaculum conſtitue-rit, quò facilè multitudo recurrere poſſit: neque enim Magiſtratus ſolitudinem petere debeat, vt quem grex frequenter deſideret; atque vt caſtris egredi placuerit, ſed procul non erat eundum: verùm idem Textus paulò inferiùs, verſ. 11. loqui ſolitum Dominum ad Moyſem, affirmat, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum: innuit autem oraſſe Moyſem, & excelſiori contemplatione donatum. Præclarè itaque tabernaculum, in quo preces fundebat, vbi mente excedere conſueuerat, procul à caſtris, in quibus à multitudine ſtrepitus, collocaret, quando ſanè oporteat, eum, qui orationis ſtudio eminere aueat, negotioſa, & inquieta omnia declinare. Ambroſ. Ambroſ. epiſt. 82. ad Vercellenſem Eccleſiam: *Moyſes ſolus, qui Deum videbat, extra caſtra habebat tabernaculum, quando loquebatur cum Deo.* Nil. Abb. Nilus Abbas in Aſcetico: *Moyſes item extra caſtra figens tabernaculum, oſtendit, à tumultu bellico quam longiſſime abeſſe Magiſtrum oportere, & qui ad pacificum & quietum ducit vitæ genus, debere à caſtris cruentis eſſe remotiſſimum.* Ibi & aliud non deſpiciendæ conſiderationis tangit Nilus; nempe, diſquirit, quamobrem à Salomone potiùs, quam ab eius genitore Dauide voluerit Numen, templum ædificari, cum certè Dauidis menti cogitationem iniecisſet de fano moliendo, atque is materiam plurimam, aurique, & argenti pondera eum in finem coaceruaſſet? Verùm Dauid omnem vitam inter caſtrenſes ſtrepitus conſumpſit; vix nouit, quid otium fuiſſet; ſemper in procinctu aduerſùs hoſtes: Salomon autem tranquillos annos duxit, & ſeceſſu fruebatur inturbido. Voluit igitur Numen, vt cùm fundatorem operis ſacrificijs, & orationibus deſtinati, reſpuiſſet, quem curæ perpetuùm ſollicitarent? diſcerent aduentantes precum gratia, quietam afferendam eſſe mentem, & in qua nulli bullirent tumultus: Nil. Abb. *Quòd ſi quis nondum cupiditates ſuperauit.* (proſequitur Nilus;) *ſed adhuc in pugna, & ſanguine verſatur, & tamen Dei templum ex animis humanis molitur; is, nimirum, audiet à Deo: Tu mihi templum non ædificabis, quoniam vir ſanguinum es:* 1. Paral. 22. (1. Paralip. cap. 22. verſ. 8.) *pacificum enim requirit ſtatum diuini templi conſtructio.*

33. Sunamitis luctu compunctus pius hoſpes Eliſeus, deſertum tantiſper reliquit, & oppido receptus, domumque plorabundæ matris ingreſſus, clauſit puerum ſuſcitaturus oſtium cubiculi, 4. Reg. 4. quo iacebat defunctus, ſuper ſe, Reg. 4. cap. 4. verſ. 34. Sed, quare domus ſecreto non contentus, etiam voluit cubiculum obſerari? An non meliùs in platea ciuitatis coram multitudine vniuerſa, puerum ſuſcitare, quò daret gloriam Deo populus? Sed conſidera, quoniam per orationem vita reſtituenda fuerat: *Ingreſſuſque clauſit oſtium ſuper ſe, & ſuper puerum, & orauit ad Dominum.* Quòd ſi quidem Eliſeo orandum ſit, neceſſe eſt, vt procul à turbis puerum viuificet! neque enim precatio tumultum ſuſtinet. O bonum præceptorem Eliſeum! Vtinam in congregatione Antiſtites imitentur: ſi quando infirmatur, & dormitat aliquis languens Lazarus, immittant in cubile, & claudant à foris ianuam per dies non paucos, hoc eſt, exercitijs mentalibus vacare faciant; videbunt, quàm properè matrem, quæ in Chriſto genuit, conſolaturus ſit, nouæ vitæ incenſo ardore. Non meum eſt conſilium iſtud: didici à Gilleberto ſerm. 16. Gilleber. *Mortuus (inquit) eſt, qui vel tædij, vel deſperationis mole obruitur, in quo nihil eſt viuidæ deuotionis, feruidi ſpiritus: bonus huius lectuli vſus, qui breui hora in tempora ſequentia vitalem alacritatem transfundit: bonus lectulus, in quo nullus languor eſt, niſi fortè languor amoris; qui non verſatur in infirmitate, ſed in iucunditate.* Ac ſanè, cum tam cautus extiterit Eliſeus, ne quam ſedato mentis ſtatui, vrbis tumultus diſtractionem peperiſſent, atque domus intimis ſe penetralibus occultauerit, & ob tam iuſtas cauſas, Carmeli ſeceſſum ad breue reliquerit interuallum; eius tamen factum eremi cultoribus admirabile potius quàm imitandum cenſuit Petrus Cardinalis Damianus, adeò ſi quæ Petr. Dam. vita eſt contemplationi per integrum addicta, ne ob ſancta etiam negotia ad vrbes conuolare debeat: *Quod autem Eliſeus* (loquitur Apol. c. 28.) *ad reſuſcitandum Sunamitis filium de montana remotione deſcendit; huius temporis Monachis potiùs eſt venerationi habendum, quam imitandum: liceat ſanè Monacho ad ſæculum ex voluntate recurrere, quoties mortuum hominem ad vitam poterit ſuſcitare.* Quaſi ſubinnuens, non niſi tam grandis prodigij occaſione deſerendam eſſe ſpeluncam: atque erit ſanè ita, vt pauciſſimi eremo pedem extrahant, cùm rariſſimis conceſſum mortuos ad vitam reuocare. Benè igitur Salomon, eo, quem de vita contemplatiua ſcripſit libro, omnem ſæculi, atque curarum memoriam aboleuit; neque Dauidis filium ſe nuncupans, nec Hieroſolymorum Regem: ſed nudo Salomonis vſus vocabulo codicis fronte.

SECTIO IV.

Scientiæ ſpiritus feruorem eſſe maritandum, quo ſapientia vtilis euadat.

DVo nomina præſtantiſſima ſortitum Epithalamium iſtud ſubindicauimus; alte- 34. rum, ob carminis & ingenium, & ſummam elegantiam, nempe, Cantici Canticorum, quòd inter metra vniuerſa excelleret; alterum, propter affectus nobilitatem, nimirum, Canticum amoris onomaſticè vocatum, quòd hic amor omnem ſuam potentiam effunderet. O ſingulare vinculum! ò quàm pulchra eſt tam ſapiens generatio cum charitate tam accenſa! Certè verè Hymenæus, cuius lampades tam ignitæ ſunt, tam ſplendentes. Equidem ſcientia abſque ardore ſpiritus, Deo ſtultitia eſt: charitas abſque ingenio vtilis eſt: verùm, vt Paulino ſcribens Hieronymus effatur: *Sancta ruſticitas ſibi ſolum* Hieron. *prodeſt; & quantum ædificat ex vitæ merito Eccleſiam Chriſti, tantum nocet, ſi deſtruentibus non reſiſtat.* Palmam vtriuſque fœdus retulit: *Daniel* (inquit eodem loco Stridonenſis) *in fine ſacratiſſimæ viſionis, ait* (ſcilicet, cap. 12. verſ. 3.) *iuſtos fulgere ſicut ſtellas; & intelligentes, id eſt, doctos ſicut firmamentum: vides, quantum inter ſe diſtent, iuſta ruſticitas, & docta iuſtitia? Alij ſtellis, alij cælo comparantur.* Et luculentè quidem doctam iuſtitiam firmamentum appellauit: nam verè in his Eccleſiæ catholicæ robur; nanque doctiſſimi ad omne genus pugnæ: ſi enim exemplis agendum ſit, &

haec

Digitized by Google

hæc potentior armorum forma aduerſus induratam nequitiem, vita fulgent emaculata: ſiu Hæreticus, aut Iudæus, aut Gentilis ratione, atque diſſertatione edomandus ſit, promunt quaſi Scribæ docti de theſauro ſuo noua, & vetera.

35. Tales monet eſſe Aaronicus ille Sacerdos: nam ad oram veſtimenti deorſum pendentis, mala punica intexta ſerebat, *ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byſſo retorta; & tintinnabula de auro puriſſimo inter malogranata in extrema parte* Exod. 39. *tunicæ per gyrum*. Exod. cap. 39. verſ. 23. Ac ſanè, facilè ceſſerim tintinnabulis ſapientiam, quæ vocalis, & in platea, & viarum ſemitis, clamitat, indicari, pudorque Læuitæ nomen portare eum, in quo non ſit cognitio, cùm & infimum ſacerdotalem gradum egregiè doctum requirat Aaronica veſtis, propterea nanque ad extima dependent tintinnabula. Sed, cur aſſociauerit fructus tintinnabulis? Certè cur ex vniuerſa pomorum ſylua elegerit malogranata, cùm aliarum arborum nobiliores eſſent fœtus? Anne, vt regiam in ſacerdotio innueret poteſtatem: nam pomum diadematum prodit? Sanè rubentia ſunt mala punica; & quæ in Palæſthina naſcuntur, ſingulariter rubent: ergo euomit ignes fructus; ardoris proculdubio inſigne hieroglyphicum eſt. Docet igitur veſtis inferior limbus, vocalem & ſapientem oportere eſſe Sacerdotem: at & à charitatis incendio ardentem eundem; non ſeorſim tintinnabula, ſed inter malogranata, vt amicitiam innuat inter ſapientiam & charitatem, quas ligari, vnaque ferri conueniens ſit: iſta verò cùm in omni ſacro Myſta deſiderentur, ſed in primis in ijs, qui euangelizant, quorum idcircò ſpecioſi noſcantur pedes, & proptereà ad pedes Aaronis illa ſymbola: niſi enim ardeat Orator Chriſtianus, atque Ætnam emittat contra peccatores, compta poterit eſſe eius eloquentia; ſed animabus tenuiter vtilis. Eluxit vtrunque in vltima Seruatoris concione, quam diſceſſurus ex hoc mundo habuit ad Apoſtolos. Rupert. Notatum id à Ruperto Abbate exordio libri 13. in Ioannem: *Qui ſunt* (ait) *fines tunicæ ſacerdotalis, niſi extrema, de quibus nunc loquimur, vita Domini noſtri? quæ ſunt mala punica valdè rubentia, niſi eius, qua maiora nemo habet, charitatis opera? tintinnabula verò clariſſima ſunt dilectionis eius verba, quibus & eos in prædicta cœna inſtituit; & mixtis tintinnabulis doctrinæ, & operum eius malis punicis; nihil viſu pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius*.

36. Populum cùm ex Ægypto educeret Numen, dedit itineris duces, Moyſem, & Aaron, alterum ciuilem Magiſtratum, alterum ſacrorum Præſidem: Psal. 76. *Deduxiſti ſicut oues* (canit Dauid Pſalm. 76. verſ. 21.) *populum tuum, in manu Moyſi, & Aaron*. Origen. Quem Pſalmi in locum quemadmodum interpretur Origenes homil. 27. in Numerorum librum; operæpretium eſt, videamus: *Exierunt autem in manu Moyſi, & Aaron: ad exeundum de Aegypto non ſufficit vna manus Moyſi, quæritur & manus Aaron*. Moyſes indicat ſcientiam legis; Aaron ſacrificandi Deo, & immolandi peritiam. Sanè ad Moyſem liber, & volumen legis pertinebat, proinde & ſapientiæ ſcrinium, atque conditorium: ad Aaron ſpectabant ignes, quibus victimæ & holocauſta cremabantur; idcirco & ad eum ardor, quæ charitas eſt, referendus. Gradere ſub talibus Imperatoribus ſecuta, cohors Hebræa: nam, quanquam ouium in morem procedas, ac proinde in medio luporum, qui la-

cerare tentent, ibis in lætitia, nec eris in tribubus tuis infirmus: nam pro te fœderantur ſcientia, & ardor: quando verò duo iſta amicitias ineunt, omnia in tuto ſunt. Scis, quantùm fœderantur? Sanè, quaſi vnum ſint; neque enim in manibus Moyſi, & Aaron deductam plebem aſſerit; ſed in manu, tanquam ſit vna vtriuſque manus. Iterùm Adamantius: *In manu enim Moyſi, & Aaron eduxit eos Dominus, & non in manibus Moyſi, & Aaron: vnum enim opus vtriuſque manus eſt, atque vna perfectionis expletio*.

37. Per coniunctas ſcientiam, & charitatis inflammationem, in terram Chanaan itum ad Iſraëlitas: per has in Paradiſum transferendus Chriſtianus; ſiquidem collocatus eſt ante Paradiſum voluptatis Cherub, & flammeus gladius, atque verſatilis ad cuſtodiendam viam ligni vitæ, Geneſ. cap. 3. verſ. 24. Gen. 3. Sed inſolens mucronis forma: quis talis machetæ vſus? quo pacto leues, & comprehendi neſcias flammas arripiet bellator? vaneſcet inter digitos, atque eludet fallax enſis. At non in Paradiſum ingreſſus, niſi talem per enſem. Sanè Paulus gladio adumbrari verbum, ex quo ſermo ſapientiæ eſt, innuit cap. 4. ad Hebræos, verſ. 12. Hebr. 4. *Viuus eſt enim ſermo Dei*, inquit, *& efficax, & penetrabilior omni gladio*. Sed inutilis ad Paradiſum ſcala abſente ardore charitatis, ſcientia: igitur ardentem eſſe neceſſarium eſt gladium, qui verbum eſt: quomodo autem poſſit ardere niſi a flammis? Benè itaque flammeus enſis, qui lignum vitæ defendit, vt ſimul & ardeat, & illuminet. Bruno. Bruno apud Tilmannum in Allegorijs: *Cherubin plenitudo ſcientiæ interpretatur, Eccleſiæq; Doctores ſignificat, in quibus ſcientiæ, & ſapientiæ theſauri ſunt reconditi: cùm autem quis de Paradiſo, id eſt, de ſancta Eccleſia propter peccatum ſuum eijcitur; ne ad lignum vitæ, id eſt, ad carnem Chriſti participandam accedere præſumat, ab his interdicitur: eſt autem iſte gladius lucens, & flammeus, ſplendidus, & ſine rubigine: quo qui percuſſus fuerit, aut illuminatur, aut exuritur*. Benè coniunxit in gladio illuminationem, atque exuſtionem, vt ſcientiæ illuſtratio reſponderet, ardori combuſtio.

38. Ibant, poſt ſuſcitatum è mortuis Chriſtum in caſtellum Emaüs ex diſcipulis duo: *Et factum eſt, dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe* Luc. 24. IESVS *appropinquans ibat cum illis*. Luc. cap. 24. verſ. 15. *nec cognoſcebant eum*. Ergo incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erant; nec ſic aperiebantur oculi eorum: ò rudes nimiùm auditores, quando nec Chriſto præceptore aliquid penetrant! Venitur in caſtellum, diſcumbitur, panis diuiditur, & vt fractus eſt, aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Quod nouum genus collyrij iſtud? Panis cæcitatem diſpellit, quam Chriſti magiſterium tollere non valuit? Verùm perpende ſcientiam à Chriſto communicandam nolle abſque ſodali charitate eſſe: tum autem diſcipulorum enituit charitas, quando coëgerunt peregrinum, vt maneret apud eos, eò quod nox properaret, & timerent, ne ſub dio manendum fuiſſet illi; tum eadem adoleuit charitas, cùm ad menſam ſedere fecerunt. Igitur ſcientia, quæ docente Chriſto, vim ſuam efficaciter non exeruit, vt vidit charitatem, exilijt, & tenebras diſpulit potenti robore. Greg. Gregorius Romanus homil. 23. in Euangelia: *Sed eſſe extranei à charitate non poterant hi, cum quibus Veritas gradiebatur, cùm ad hoſpitium*

quaſi

quaſi peregrinum vocant. Menſam igitur ponunt, panes, ciboſque offerunt: & Deum, quem in Scriptura ſacra expoſitione non cognouerant, in panis fractione cognoſcunt. Nempe, quia panem eſurienti frangentes, charitatis exercebant opus, qua viſa, lux ſapientiæ, quæ frigidi recuſat ſinum pectoris, oborta eſt caligine tectis: ſic nanque vt accideret, vaticinatus eſt Iſaïas cap. 58. verſ. 7. & 8. *Frange eſurienti* (inquit) *panem tuum, & egenos, vagoſque duc in domum tuam*: quod vtrunque Emauntini perfecere diſcipuli: *Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum.* Laurentius Iuſtinianus ad normam Gregorianæ expoſitionis, de triumphali Chriſti agone, cap. 25. *In panis* (inquit) *fractione potius, quàm in prædicatione, agnoſcere meruerunt; quatenus ſicut egeni miſerti ſunt, ita miſericordiam reperirent.*

Iſai 58.

Laur. Iuſt.

39. Transfigurato Chriſto vox de cœlo intonuit, dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipſum audite.* Matth. cap. 17. verſ. 5. Teſtatus & pro Gnato Pater, cùm baptizatus de aqua aſcendit: verùm tunc ſolùm proclamatum ab eo, filium eius eſſe dilectum, in quo ſibi complacuerit; ſed non præceptum ſpectantibus ablutionem, vti audirent, Matth. cap. 3. verſ. 17. Cur non vtrobique, vt exaudiretur, imperatum? Sanè ibi de regeneratione actum, qua peccatum ab Adamo deriuatum deſtruitur: conuenit autem & hoc iis, qui obaudire nequeunt, etiam infanti vnius noctis: in Thabore verò præſcribebatur Apoſtolis, ex quibus aderant tantùm, forma doctrinæ euangelicæ, & vt eſſet ſeminandum vtiliter in cordibus mortalium verbum Dei. Aduertit Caietanus ad c. 17. Matthæi: *In Baptiſmo,* inquit, *paterna vox non dixit: Ipſum audite. Sed modo hoc addidit propter myſterium: tunc enim regeneratio, modo doctrina ſignificatur: & propterea tunc ſatis fuit teſtificari, quòd eſt filius: modo oportuit teſtificari etiam, quòd eſt Doctor audiendus à mundo.* At certè, quando vocis paternæ ſcopus, vt à Filio normam prædicandi nationibus, acciperent; quamobrem non eis Seruator Chriſtianæ Rhetoricæ leges aliquas dederat abſoluta transfigurationis gloria? Aliquid de Eliæ quidem aduentu; ſed excepto hoc non aliud: arbitror tamen documenta præbuiſſe, ſignis ædepol, non voce, nempe, ad hoc attulerat Moyſem, atque Eliam delectos ex omni Patriarcharum cœtu: *Poteſt & alia addi cauſa* (inquit Euthymius) *quòd hos propter diſcipulos adduxit, vt ad eorum imitationem excitarentur.* Igitur per hos, quos ideò ſocios voluit, loquutus Apoſtolis, tacitè indicauit, quales verbi Prædicatores, eos cuperet, quæ autem ex Moyſis, & Eliæ coniunctione inſtructio? Sanè propterea vocatos, alterum ex loco, in quem tranſlatus ſit; alterum ex mortis ſinu, nominatus modò Auctor putauit, vt mortis, vitæque Dominus cognoſceretur Chriſtus: Moyſes enim mortuus erat, Elias viuus; nempe, intelligerent animarum venatores, duo eis ex muneris ratione incumbere; alterum, vt peccati morte defunctos, gratiæ vitæ reſtituerent; alterum, vt per gratiam viuentes, à morte per grauem noxam præſeruarent. Verùm, præter iſta, aliud inſuper: Moyſes ſanè doctiſſimus fuerat, vtique à Martyrum corona Stephano laudatus, *quòd eruditus eſſet omni ſapientia Aegyptiorum, & potens in verbis.* Actor. cap. 7. verſ. 22. Tantus autem Eliæ Vulcanus, vt quaſi *ignem ſurrexiſſe, & Verbum eius quaſi faculam arſiſſe Siracides affirmat.* Eccleſiaſtici cap. 48. verſ. 1. Optabat itaque, diſcerent Apoſtoli, quando eos Eccleſiarum Principes deſignaturus eſſet, qualem deceret eſſe euangelicum Antiſtitem; nempe, cuius exculta eruditio Moyſis enucleatam, vberemque ſapientiam imitaretur; cuius ardor in exhortando Eliæ ſcintillas, atque flammam referret. Non miror, IESV bone, quòd talibus cinctus athletis glorioſus, & ſplendeſcens appareas. O Petre, ne dicas, quoniam in monte tria figere tabernacula expediat: non ad hoc Moyſes, non ad hoc Elias ſpiritalis, vt eremum incolant, & propriæ ſaluti incumbant: docti, ardenteſque ſunt: operæpretium eſt itaque in omnem terram exire ſonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: ſine, inde proficiſcantur: mandatum habent, *Vt doceant omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Certè mandatum tu, atque commilitones ſimul atque Moyſi & Eliæ ſimiles fueritis, poſtquàm reſurrexerit à mortuis Filius hominis, in quod tempus hanc manifeſtare viſionem non liceat.

Matth. 17.

Caiet.

Euthym.

Operarij euangelici ſcopus, & partes.

Act. 7.

Eccli. 48.

40. Vehebatur ſtupenda illa Ezechielis quadriga ſimilitudinem quaſi aſpectus hominis habens: eius quæ ſupra lumbos corporis lineamenta, electri imaginem referebant; quæ à lumbis deorſum erant, ignita apparebant. Ezechielis cap. 1. verſ. 27. Quis tam denſi ænigmatis ſenſus? Sanè, quadriga illa quatuor Euangelia ſunt: Gregorius homil. 2. in Ezechielem: *Quatuor hæc animalia, ſancti, ſcilicet, Euangeliſtæ.* Res eſt præter controuerſiam, & in omnium ore; & quidem aurigator idoneè interpretari valeat diuini ſermonis quiſque Præco: eorum enim eſt, hoc vectari curru, & circuire omnes mundi plagas Chriſtum annunciando. Puto igitur illa ſedentis in throno (qui rhedæ intra ambitum) ſpecies denotarit, qualem deceat eſſe Euangelij buccinatorem: nam quidem electrum ex auri, argentique admixtione naſcitur, Plinio Auctore lib. 33. cap. 4. Gregorius nuper memorata homilia: *Electrum quippe ex auro, & argento eſt; in electro, dum aurum, argentumque miſcetur, argentum ad claritatem creſcit; aurum verò à fulgore palleſcit.* Iam verò, notum eſt ſecundùm myſticam ſignificationem, argento eloquium, atque ſcientiam repræſentari, aurum charitatem figurare, ſpiritus ardorem, tantumque profectò, vt fornace aduerſitatum probetur, ſplendeſcatque magis. Igitur Euangelij Legatum oporteat ingenio, atque eruditione lucere: verùm cum qua ardor inflammatæ mentis, charitatiſque incenſæ, coniunctus ſit; hoc eſt de electro compoſiti. Vt quid igitur, dicas, ſi electro iſta ſufficienter declarantur, adiuncti ſunt ignes? *Et à lumbis eius vſque deorſum* (ait Vates) *vidi, quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu.* An, quoniam electri naturâ miris eſt, quamuis enim ſplendeat, non comburit? Oporteat autem Viros apoſtolicos non tantùm lenes eſſe, ſed frequenter & ſeueros? An, quia ad alia domanda vitia ſufficiant medicamina ſuauia, ad luxuriam, quæ in lumbis regnat, incendio & vaſtatione opus ſit, adeò contumax malum? Subinnuit Hieronymus: *A lumbis verò, & deorſum, ignis erat reſplendens in circuitu: vt oſtenderet ea, quæ ſupra lumbos ſunt, vbi ſenſus verſatur, & ratio, non indigere igne, nec flammis; ſed pretioſiſſimo metallo, ac puriſſimo; ea verò, quæ à lumbis deorſum, vbi coitus, vbi generatio, vbi incentiua vitiorum, purgatione indigere flammarum.* Supra lumbos rationis, & iudicij ſedes, atque vt labantur aliquando; tamen, qui rationi cedunt,

Ezech. 1.

Greg. hom. 2.

Electrum ex auri & argenti mixtura.

Plin.

Gregor.

Euangelij miniſter quibus conditionibus debeat?

Luxuria vitium difficilè vinci.

Hieron.

iiſcum

Hæreticis flammis tradendi.

-iiſcum blandè agendum: ſi quis ratione gubernari contemnat, vt nolunt Hæretici, flammis tradatur. Sed iuxta inſtitutam à nobis diſputationem: equidem iucundiſſimus eſt ſplendor electri; & hæc eius præcipua dos: at frigidus eſt: non enim torret, aut calefacit. Ne igitur quiſquam opinaretur, ſufficere euangelico Concionatori lucere tantùm, apponuntur incendia; ideò aſſociantur electrum, atque ignis. *Quid verò iſte ignis* (prologuitur iam nominatus Gregorius Papa hom. 9. in Ezechielem) *deſignat, niſi ardorem ſancti Spiritus, qui corda, quæ repleuerit, incendit? de quo ipſa Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram.* Hic igitur ſacri Spiritus ardor ſcientiarum fulgentiſſimo iubari copulandus erat, vt euangelicæ quadrigæ dignus Auriga throno veheretur.

Gregor.

41\. Plorabat apocalypticus Euangeliſta, quoniam librum, quem viderat in dextera ſedentis in throno, ſcriptum intus, & foris, ſignatum ſigillis ſeptem, *Nemo neque in cœlo, neq; in terra, neque ſubtus terram, qui aperiret, dignus inueniebatur.* Apoc. cap. 5. verſ. 1. Non fuit diuturnus mœror: nam acceſſit, & volumen reſerauit Agnus, cui ſubitò victoriale carmen quatuor animalia, & viginti-quatuor ſeniores panxerunt: *Dignus es, Domine,* (cantabant) *accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in Sanguine tuo.* Perpende cauſalis vim: *Quoniam occiſus es.* Nam, etſi mortuus non fuiſſet, an non poſſit alijs egregijs facinoribus promereri, vti librum aperiret? Atque occumbens, an non poterat alio, præter libri intelligentiam, præmio donari? Quare itaque librum ideò reuelans, eò quòd iugulatus ſit? Sanè mentis ardor nullo potiori teſtimonio probari valeat, quàm ſanguinis effuſione: ſatis enim, eximieque ardens pectus eſt, quod vſque ad ſanguinem reſiſtit. Tritum quoque illud eſt de Saluatoris ore, maiorem charitatem neminem habere, quàm vt etiam pro amicis animam ponat: ergo in occiſo manſuetudinis Agno & ardor ſummus, & charitas ſuperexcedens. Iam fortaſſe mirabere, quòd librum aperuerit? Nam, cui danda clauis ſcientiæ, niſi illi, cuius tam inſignis ardor, cuius tam vehemens charitas? Erat liber ille ſignatus, ſermo vtique Dei labijs prolatus per ora Prophetarum: hunc ſi quiſpiam penetrare optet, charitate in feruore ſpiritus ardeat; alioquin pulſantibus ad oſtium, *Neſcio vos*, reſpondebitur. O ſancti ardoris poteſtatem magnam! Quod nemo, neque in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram agere potuit, vicit flamma charitatis. Rupertus lib. 4. in Apocalypſim: *Ergo, quod dicunt ei, qui iam aperuerat: Dignus es accipere, idem eſt, ac ſi dicant: Dignus es, & potens ſenſum legentibus aperire, & intelligentiam Scripturarum dare. Vnde hæc, Domine, dignitas tibi? Quoniam occiſus es, inquiunt, & redemiſti nos Deo in Sanguine tuo: niſi occiſus fuiſſes, nequaquam liber aperiri potuiſſet: quoniam ergo occiſus es, in eo ipſo aperuiſti librum, & impleſti veritatem Scripturarum.*

Apoc. 5.

Scientia feruore ſpiritus acquiritur.

Rupert.

42\. Sed & in hac Ioannis narratione aduertere æquum eſt, mortales ex omnibus orbis partibus Agno volumen reſeranti applaudere: *Et redemiſti nos Deo* (inquiunt) *in Sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes*, allegato cap. 5. verſ. 9. Verùm, quo pacto tot cultores nactus Agnus? Nam in Iudæa ſolùm notus Deus; & ſi quid de gentibus, tanquam nihilum illud; quid enim tres Reges, & ij in regionem ſuam per aliam viam ſtatim reuertentes? Propheta quando eſt librum aperiri, quia occiſus eſt Agnus ... antequam duceretur ad victimam, liber etiam apertus fuerat: nam, *Traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me*, &c. Luc. cap. 4. verſ. 17. Et tamen tunc ex Iſrael etiam non magna pars ſequebatur eum; de Gentibus non erat vir cum illo: ſimul ac dedit cruorem in pretium pro populo contradicente ei tota die, ac ſic oſtendit charitatem ſuam erga genus humanum, omnis eum natio ſupplex adorauit. O quàm efficax eſt ſermo cum charitate non ficta! Sanè vſque ad animi compages pertingens, & plures conuertens vna hora, quàm linguæ diſertiſſimorum abſque ſpiritus incendio felici, per multos annos. Præclarè Rupertus dicto iam lib. 4. in Apoc. *Antequàm aperuiſſet Agnus librum, antequàm per paſſionem ſuam adimpleſſet veritatem Scripturarũ, præter pauciſſimos, præter tres Magos ab Oriente venientes, & præter illuminatum à natiuitate cæcum; ferè nullus inuenitur procidendo adoraſſe Agnum, Chriſtum, Dei Filium: ſed, poſtquàm aperuit, poſtquàm obedientiam conſummauit, omne genu curuatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Nec verò ſolummodo genu flectitur; ſed adoratio plena procidendo perficitur, ſicut & in Pſalmo ſcriptum eſt: Coram illo procident Aethiopes, & adorabunt eum omnes Reges terræ.*

Luc. 4.

Feruor ad peccatores cõuertendos eloquentia potior.

Rupert.

Quantùm deperibat Iacob formoſam Rachelem, pro qua ſeptem annis duram ſeruiuit ſeruitutem, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine? Quantùm horrebat idem Liæ nuptias? contempſerat enim illam, & ſocero conqueſtus eſt: *Nonne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi?* Geneſ. cap. 29. verſ. 25. Liam, videlicet, ſupponens ſororis loco? *Quærendum itaque eſt* (Richardus de S. Victore lib. 1. de præparatione animi ad contemplationem, cap. 1.) *cur ferè omnes coniugia Liæ tantoperè abhorreant, qui in amplexus Rachelis tantùm ſuſpirant?* Sed idem cum reliquis Patribus ſentiens, Rachele ſtudium ſapientiæ, & contemplationis deſignari; Lia, operoſam virtutis, iuſtitiæque feruida exercitamenta: *Quid* (inquit) *dulcius, quid iucundius eſſe poteſt, quàm oculum mentis ad ſummæ ſapientiæ contemplationem erigere: perfecta iuſtitia iubet inimicos diligere, illata mala patienter ferre, oblatam gloriam vbique declinare, quo ab huius mundi amatoribus quid ſtultius, quid laborioſius reputatur?* Inde igitur eſt, vt Liæ connubia deſpiciantur, Rachel ardenter ametur: atque ob hoc Gentilium Philoſophi multi erant in rerum ſpeculatione aſſidui: erat enim res gloriam & iucunditatem afferens: ſed iuſtitiæ operationem, & animi nitelam, & quæ ordinata charitas præſcribit, vtpote laborioſa, fugiebant. Nunquid & Iacob, qui Chriſtianum ſapientem præfigurat, idipſum permittetur, vt ſola Rachele delectetur, Liæ conſortium horreat? Nequaquam profectò. Audiet à prudenti ſocero: *Non eſt in loco noſtro conſuetudo.* (apud Chriſtianam, nimirum, Philoſophiam,) *vt minores antea tradamus ad nuptias.* Non dabitur vllo modo Rachel, niſi Lia etiam admittatur; & ſi quæ præferenda, eſt ſi quæ primo loco nubenda, Lia erit, quæ virtutem, ſpiritusque denotat feruorem; non Rachel: quæ ſapientiam, & cognitionem deſignat. Periculoſa res eſt, velle in ſolius Rachelis amplexus ire. Etiam nec aſtra cœlo cum toto ſplendore ſuo tuta ſunt, ſi non Liæ quoque per caſtas nuptias coniungatur Pallas diſamator.

43\.

Geneſ. 29.

Rich. Vict.

Cupiſne

44. Apoc. 1. Cupi... ? Diſce à Ioanne Apocalypſis cap. 1. ... 16. nempe, ille, quem, in medio ſeptem candelabrorum aureorum ſimilem Filio hominis vidit, *habebat in dextera ſua ſtellas ſeptem*. Sed, cur non potiùs Solem aſtrorum decus? Nempe, Sol, qui & lucet, & ardens calefacit, eos adumbrat, qui cum ſcientiarum ſtudio charitatem, ardoremque piæ mentis coniungunt: hi per ſe ſtare poſſunt, vtpote validi athletæ, non egent fulcris quaſi imbecilles; ſtellæ autem fulgorem emittentes, qui non comburit, qui flammas non excitat, doctos adumbrat frigidi cordis, in quibus ignis ſalutaris non ebullit, vitia, & imperfectum omne conſumens, proximorum quoque mentes accendens: his non ſatis, læua manu ſuſtentari; exiguum eſt firmamentum tanto periculo: extendatur dextera, in qua robur & fortitudo eſt, & vtinam vel ſic à præcipitio, & ruina ſecuri. Audiamus Rupertum pulchrè exaggerantem diſcriminis magnitudinem initio lib. 2. in Apocalypſim: *Septem ſtellæ, Angeli ſunt ſeptem Eccleſiarum, vt prædictum eſt: iam iſto dicto ſtellas eiuſmodi ſalubris timor conſtringit; quia, videlicet, ſic ſtellæ iſtæ in cœlo ſunt, vt eas teneri oporteat, ne cadant in terram: nam de cœlo ſtellæ plurimæ ceciderunt, & de ſtellis facti ſunt Principes tenebrarum. Dicendo itaque: Qui tenet ſeptem ſtellas in dextera ſua, ſimul terribiliter innuit, vt qui ſe exiſtimat ſtare, videat, ne cadat: non enim ſtat ſua virtute, ſed dextera Domini continente*.

45. Gen. 1. Toſtat. Statim ipſo creationis exordio Spiritum ſanctum introducit Moyſes, qui ſuperferebatur aquis, Geneſ. cap. 1. verſ. 2. Cauſam illius delapſus Toſtatus ſuggerit: *Spiritus Dei, ſcilicet, ſua voluntas, & intellectus ferebantur; ſcilicet, indicando quid fieret illis aquis*. Sed, quare de hoc elemento ſingulariter diuinum ſollicitetur Flamen? Cur Verbo relinquit, quæ aut æther, aut terra productura ſint? Saltem cur non Ignem ſui characterem viſitat, & de eius molitione cum filio conſilium init? Profectò ex aquis non ſolùm piſces, ſed etiam volucrum ſpecies exortæ: ea communis Patrum ſententia. Vnum promemus Claudium Marium Victorem ligato pede 1. in Geneſim libro, effantem: *Volucres de aquis exortæ. Claud. Mar.*

Hinc volucres quoq; molle genus traxere vigorē:
Nā liquidas dum format aquas, immiſſaq; pontū
Vita ſubit, feruent multo tumida æquora partu;
Nec ſatis eſt piſces, genus omne, exurgere, quodq;
Squamea turba ſalo ſummas euadit in vndas;
Ne volitans in aquis ſenſim natet æthere puro,
Aethereos volucris continget docta receſſus:
Ergo materies auibuſque, & piſcibus vna eſt.

Tertull. Hieron. Sed, qui volantes iſti, & aligeri, niſi ſapientes, qui ingenij pennis ad conuexa in ſublime feruntur? ergo elementum, vnde prodibunt Doctores, neceſſum eſt Spiritus ſanctus ſuis imbuat affectibus priùs. Præclarè Tertullianus de Baptiſmo: *Ab eo, qui ſuperferebatur, id, quod ferebat, ſanctitatem mutuabat: quoniam ſubiecta quæque materia, eius, quæ deſuper imminet, qualitatem rapiat, neceſſum eſt*. Vndis igitur imprimebatur Flaminis conditio: ardor, ſcilicet, atque inflammatio: Quamobrem & Hieronymus in Hebraïcis quæſtionibus de Geneſi, Hebræam vocem *Mirachepheth* ſtatuo, pro qua latinus interpres, *ferebatur*, propriè ſignificare, ait, velut calore vitali fouentem in ſimilitudinem volucris calore oua animantis, quibus incubat. At, quæ tanta cura latices calefaciendi? nimirum, vt gignenda ſoboles originis ſaperet naturam, & volucres vnà cum acumine doctrinæ, ardorem ferrent etiam. Denique ab eo, *qui ſuperferebatur, id, quod ferebat, ſanctitatem mutuabat*, vt Tertullianus dicebat. Igitur ſcopus, vti Doctores vna cum eruditione, mentis excellerent & feruore, & munditie, alioquin ſi tantum luce intellectus contenti, metus, ne ſicut Angelus, qui mane oriebatur, & ipſi caderent.

SECTIO V.

Amanti animæ, ſi dilectus abſit, omnia ſordent: eius illi præſentia rebus omnibus charior.

REVERTAMVR iterum ad nudum Salomonis vocabulum, quod Epithalamij veſtibulo præfixum aſſeruimus aliter, quam in aliorum codicum frontibus: nihil igitur hic de regio ſtemmate, nihil de imperio in Iſraël, quemadmodum Prouerbiorum initio: nihil de potentiſſima Sionis arce, velut exordio Eccleſiaſtæ: tantùm Salomon. Et venuſtè quidem: ſcribebat nanque metrum, in quo amantes ſemper aderant: ſi quæ eſt abſentia, per ſomnia ſolùm abit dilectus. Quando igitur amantibus conceditur, alterutrum gaudioſa frui præſentia, nulla de honoribus, nulla de voluptatibus, nulla de regno cura; ſufficit diligenti, eum, quem amat, coram ſe habere, pro iſto vno ſolatio, valedixerit facilè cæteris, ſiue oblectamentis, ſeu commodis: nihil apud eum charum, dummodo, quem deperit, illo redimendus ſit. Luctabatur Iacob tota nocte, & puto, luctabatur, ne abiret, quem brachijs conſtrinxerat, dilectus vtique: nam Angelus erat magni conſilij: *Dimitte me*, (inquit ci:) *iam enim aſcendit aurora*. Geneſ. cap. 32. verſ. 26. Quid fecit Iacob? Equidem pro benedictione dimiſit. O tepidum amatorem! An non benedictione potior dilectus? Laudo, quòd non pro diuitijs, pro voluptatibus, pro honore dimiſerit: ſed nec etiam pro benedictione, quanquam illa valdè bona, dimittere oportebat. Iure neruum femoris eius tetigit, & in poſterum claudus apparuit: nam ſanè vno amoris pede ambulabat, qui dilectum pro re quauis, etſi etiam benedicta, reliquit. Arbitror, qui integre dilectum amet, non reperietur, niſi in hoc noſtro Salomonis Hymenæo: *Tenui eum* (inquit Sponſa Cantic. cap. 3. verſ. 4.) *nec dimittam*. Etiamſi regna offerantur, etiamſi deliciæ filiorum hominum, atque auri, & argenti pondera multa? Nec ſic profectò: quid enim iſta ſunt amanti, animæ deſideranti? Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam. At benedicet Sponſæ benedictionibus cœli deſuper, benedictionibus abyſſi iacentis deorſum, benedictionibus vberum vuluæ? Nec ita tamen dimiſſura ſit eum, quem deperit cor eius. Dilectus eius illi, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ: non erit, quòd ab eo ſeparare valeat. Certè, neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque creatura alia poterit ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto IESV Domino noſtro. O verè amantem Sponſam, quæ nec ad horam dilectum, nec ob terrores, neque propter 46

Gen. 32.

Deus ſuper omni re æſtimandus.

Cant. 3.

blanditias

blanditias relinquere velit! Iure metrum, quod de tali ſponſa pangitur, Canticum Amoris cum excellentia dictum eſt: neque enim vltrà tendere amor poteſt. Bernard. ſerm. 79. in Cantica: *Tenui eum, nec dimittam. Et ſanctus Patriarcha: Non te, inquit, dimittam, niſi benedixeris mihi. Ita iſta non vult eum dimittere, & fortè magis, quam Patriarcha id non vult; quia nec pro benedictione quidem: ſiquidem ille benedictione accepta dimiſit eum: hæc autem non ſic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, ſed te. Quid enim mihi eſt in cœlo; & à te quid volui ſuper terram? Non dimittam te, ne ſi benedixerit mihi.*

Bernard.

47. Reuerſurus ad genitorem prodigus adoleſcens, orabat ſupplex inter mercenarios admitti: renuit pater, & ſtolam primam citiùs educi iubet, dari annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius, Luc. cap. 15. verſ. 22. Cur non conſolatur gnatum, & primæ orationis vota exaudit: nam audiuit Pater cœleſtis, cùm ita oraret, quanquam à longè eſſet. Quamobrem non permittit ad tempus ſaltem cum mercenariorum abiecta turba habitare, quò plùs æſtimet filiorum, quam amiſerat, nobiliſſimam ſortem? Sanè ille, quo donatus eſt iuuenis, cultus, nobilium ſeruorum erat. Porrò eiuſmodi pueri, Optimatum, nimirum, gnati, ante ora Dynaſtæ, (qualis & fuit iſte pater) ſemper aſſiſtebant, cùm mercenarij vix vnquam ad eius familiaritatem, ne etiam conſpectum, admitterentur. Hi ſunt illi miniſtrantes, quorum ornatum demirata eſt Sabæorum Regina, veſtes, ſcilicet, de quibus ad Salomonem: *Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* Reg. 3. cap. 10. verſ. 8. Hi, de quibus Danielis c. 1. verſ. 3. & 4. *De ſemine regio, & tyrannorum pueri, in quibus nulla eſſet macula, decori forma, & eruditi in ſapientia, vt ſtarent in conſpectu Regis.* Iam verò genitor iſte ardenter amabat, remigrantem adoleſcentem. Annon amabat, qui, cùm adhuc à longè eſſet, accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum? Verè, niſi amor validus fuiſſet, non ita recepiſſet eum, qui diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè. Cùm itaque diligeret ſupramodum; charitatis autem omne ſolatium eſt dilecti præſentia, fineret ille mercenarijs adiungi, quem ibi morantem, aut rarò, aut nunquam cerneret? Mandauit igitur, aut ad filiorum normam cooperiri, aut certè eorum de more famulorum, qui ſemper coram Principe aſſiſtunt, ac proinde illorum præſentia ſemper fruitur. Atque eandem ob cauſam fortaſſe, annulum dedit in manum eius: fuit enim veteris æui mos, vt quem quiſque impenſiùs amaret, eius iconem annuli pala inſculptum ferret, quò ſemper præſentem haberet. Eius ritus crebra in Biblijs memoratio: docebit noſter Sanchez ad cap. 44. Iſaïæ, num. 17. ad Ierem. c. 22. num. 39. Nouarin. lib. 3. ſacrorum Electorum, cap. 17. num. 123. Hinc, nimirum, vt mittentibus cognatis, atque amicis ad nouam nuptam muneribus varijs, ſoli ſponſo permiſſum, annulum dare, & iure bono, cùm ſponſa nullius præter mariti effigiem, deinceps contueri deberet: verùm & huius iugem recordationem habere, vt qui eſſet omnis eius amor: qua de pronubali conſuetudine noſter Bullingerus tom. 2. opuſcul. lib. 1. de veſtibus pont. epiſcop. & ſacerdot. cap. 33. ſed aptè Hector Pintus in verſ. 16. cap. 49. Iſaïæ: *In manibus meis deſcripſi te, &c. Qui domi* (ait) *alicuius perſona, quam diligit, habet in tabula imaginem pictam, memor eſt eius, quandiu eam videt: ſed, cùm diſcedit à loco, vbi eſt imago, obliuiſcitur. At, ſi eam habeat in manibus deſcriptam, nunquam illi excidet eius memoria.* Ergo, quoniam reuertens iuuenis ſpondebat charitatem, & delectionem genitori in futurum, ſciens pater, quoniam qui amat, nihil vehementiùs optat, quàm habere ſemper præſentem eum, quem diligit; ne quando nouus iſte amator mœrore tabeſceret, ob genitoris, quem diligebat, abſentiam; annulum tradidit, in quo ferret cælatum illum, in quem tam ſapienter exarſerat. Igitur pater filio ſtolam primam dedit, ne quando à patris conſpectu filius diſcederet: gnatus annulum admiſit, quò genitor ſemper adeſſet, quem digito portabat: ſic vterque, dum incensè diligit, alter alterius præſentiam ſollicitè procurat.

Seruorum quidam ante Regum ora ſemper.

3. Reg. 10. Daniel. 1.

Amatorum imagines inſculptas ferebant veteres annulis.

Sanch. Nouarin.

Sponſus ſolum annulum ad ſponſam mittebat.

Bulling. Hect. Pint.

48. Video chariores quoſque, quales Martha, & Maria, & in primis ſacrum Apoſtolorum chorum, cùm Seruatorem alloquuntur, Domini eum nominibus appellantes potiùs quàm Magiſtri, aut Inſtitutoris: quòd ſi quando & Præceptorem nominant, cura eſt & tum quoque Domini vocabulum annectere: *Vos* (inquit) *vocatis me, Magiſter, & Dominus; & benè dicitis, ſum etenim.* Ioan. cap. 13. verſ. 13. Scio quidem Apoſtolos adhortatum fuiſſe, ne Phariſaïco more cuperent ab hominibus vocari Rabbi, quod interpretatur Magiſter, Matth. cap. 23. verſ. 9. at ſe ita dici non prohibuit, imò ſibi ſolùm conuenire nomen innuit: *Quia Magiſter veſter, vnus eſt Chriſtus.* & idoneè ab eo pronunciatum: nam certè ideò in hunc mundum, vaticinante Iſaïa cap. 55. verſu 4. miſſus: *Ecce teſtem populi dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus.* & alibi c. 30. verſ. 20. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt via, ambulate in ea.* Reſpondeo, non ideò omiſſum à diſcipulis Magiſtri nomen, quod mala eſſet nuncupatio, ſed Domini vocabulum frequentiùs vſurpatum ob amorem erga Seruatorem: nam ſanè amor, vt dicebamus, ante cætera id adnititur vnum, nempe, vt dilectus, quoad fieri valeat, præſens exiſtat: eſt verò diſcrimen inter eos, qui dominum potiùs, quàm Magiſtrum habent, quòd qui ſub domino ſunt, apud eum ſemper manent, eius nanque poſſeſſio ſunt: itaque, non die, non nocte ab eius atrijs diſcedunt: diſcipuli coram præceptore ad tempus ſolùm, dum è cathedra prælegit: ſed nec hæc ipſa qualiſcunque ad longum coniunctio, abeunt poſt menſes aliquot non rarò haud vnquam reuerſuri iterum; quoniam igitur plùs abſentiæ eſt in Magiſtri vocabulo relato ad diſcentes, nolunt qui amant, & propterea dilecti, quoad valeant, præſentiam modis omnibus intendunt, dictione vti alia, quàm illa, quæ præſentiam magis denotat: hoc autem eſt domini verbum. Feſtiuè Rupertus in cap. 7. Matth. ad illa verba: *Magiſter, ſequar te, quocunque ieris, &c. Primum, ipſa appellatio inſuauis eſt, cùm dicit, Magiſter, & non dicit, Domine. Inſuauis, inquam, & ſine dilectione: nam, ſi ritè recolis, eorum appellatio, qui cum dilectione appellauerunt, talis erat, vt dicerent, Domine; exempli gratia, vt appellatio Petri dicentis: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te. Talis appellatio, Magiſter, ſiue Rabbi, Phariſaica extitit, quibus delectabile erat vocare, et vocari ab hominibus Rabbi. Et quidem bonum eſt, & ſuaue, vtrunque dicere ſimul, Magiſter, & Domine: vnde & dicit ipſe: Vos vocatis me, Magiſter, & Domine; & bene dicitis, ſum etenim. Sed ſolùm hoc dicere, Magiſter, ſiue Rabbi, & non dicere, Domine; cordis eſt longinqui, id eſt, longè remoti à familiaritate dilectionis.*

Ioan. 13.

Iſ. 55. & 30.

Domini vocabulum, nomen amoris.

Rupert.

49. Amauit impatienter Dinam Sichem, filius Hemor Heuæi, cumque timeret, ne charo deſpoliaretur pignore à fratribus puellæ, miſit legatum genitorem ſuum amicitias obteſtatum, & connubia, Geneſ. cap. 34. verſ. 8. Sed non requieſcebat æſtuans adoleſcentis animus, & veritus, ne ſegnis orator extitiſſet pater illius, ipſe fit cauſæ ſuæ Aduocatus, atque Iacobum, & filios alloquutus: *Inueniam* (inquit) *gratiam coram vobis, & quæcunque ſtatueritis dabo*. Quid dicis, miſerande Princeps? etiamſi dimidium regnorum petant? Etiamſi omnia. Quid igitur tum tu ſceptro viduatus, pauper, & inglorius? Satis illi modò fruatur præſentia ſponſæ, quam diligebat, cui ob exceſſum amoris conglutinata eſt anima eius. Oleaſtri moralis expoſitio in illud: *Dixit Sichem ad patrem eius, &c. Commune eſt, vt ille cuius negotium proprium eſt, diligentiùs, & ardentiùs curet illud. Vbi ſimul aduerte hominis aliquid vehementer cupientis animum, vt nihil neget, nihil differat, vt conſequatur, quod aliquando improbè cupit*. Pudet me conſiderantem huius principis vehementiam, & ob amorem prodigam munificentiam: *Quæcunque ſtatueritis*, ait, *dabo; tantùm date mihi puellam hanc vxorem*. Heu! heu! promptiores ſunt in generatione ſua filij ſæculi, quam filij lucis: quaſi ſtercora arbitratur vniuerſa demens iſte Princeps, quo votorum ſuorum deſiderijs potiatur: & nos pro fruendo æternitatis dilecto, illo formoſo ſuper Sole, & Luna; illo, in quo theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei; illo, in cuius femore inſculptum, Dominus dominantium; qui beare poteſt ſine fine; vix calicem aquæ frigidæ porrigimus. Certè, quemadmodum Sabæorum Regina ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam; quia venit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis; cùm generatio praua, & adultera nollet audire illum, qui pluſquàm Salomon eſſet, quem in plateis, & ad ianuas quotidie habebat: ſic conijcctor, & adducendum hunc, ſiue alium ſimilem inſenſatum Principem in iudicio cum eadem generatione, vt accuſet, quoniam ille vnius puellæ gratia, eiuſque peregrinæ & incognitæ, à qua nulla recepiſſet beneficia, totam ſubſtantiam velut pro nihilo reputauerit; cùm tamen illi pro eius dilectione, qui poſuit animam ſuam pro eis, & ductus eſt ad crucifigendum, non cibum eſurienti, non veſtem intecto, non arido potum qualencunque dederint. O quale erit ſpectaculum illud! quanti pudoris, & verecundiæ!

Gen. 34.

Oleaſt.

50. Abſit tamen, vt non Deus iſte ſanctus aliquos ſeruos fideles habeat, quorum amor caſtus obſcœnæ dilectionis quæcunque oſtentamenta, quaſcunque affectus probationes longo ſuperet interuallo: vbi ſub vexillo Cypridis talis amator, qualis Dauid Rex? *Ne auertas faciem tuam: ne declines in ira à ſeruo tuo*. Pſalm. 26. verſ. 9. Quid dixiſti, Propheta? cernis iratum Numen omnipotens, in cuius manus tremendum ſit incidere, & rogas, *ne declinet à te?* Ergo vis, vt appropinquet? Sed ignis comburens eſt, & conuertet in cineres, atque fauillam. Imò poſtula ſapienter, vt paulisper recedat, donec pertranſeat indignatio eius? Nonne intueris, ſi quando paterfamilias excandeſcit, vt fugam mediterur vxor, & abſcondantur filij, chariſſima pignora? nam, quanquam aduerſus eos non eſt furor; metuunt tamen vel ab aliena ira. O magnum amatorem Ieſſæum Dauid! ne dilecti præſentia vel ad momentum careat, nec etiam ab irato diſcedere placet. Amor ex eius, quem diligit, præſentia viuit: tolerabilius ei eſt iræ perferre tormenta, quam ſine amato eſſe: tundat, laceret, vexet iratus amor, tantùm non abſcedat: *Ne declines* (inquit) *etiam vel in ira à ſeruo tuo*. Nemo vnquam amatorum ſæculi tam fidenter, tam robuſtè loquutus. Comites ſunt ridentis fortunæ: ſi dilectus iraſcatur, continuo in tempore tentationis recedunt. Solus IESVS meus amatores habet, qui cum eo in tentationibus permanſerunt, nihil eſt, quod eos à charitate, quæ eſt in Chriſto IESV diuellere poſſit. Pro me Auguſtinus enarratione 2. in Pſalmum 26. ad citata verba: *Magnificè: nihil dici diuinius poteſt: ſentiunt hoc, qui verè amant: Domine, ne declines in ira à ſeruo tuo. Poſſet illi fortè reſponderi hoc modo: Quid times, ne declinet à te in ira? magis ſi à te declinauerit in ira, non in te vindicabit: ſi incurras in illum iratum, vindicabit in te; opta ergo potiùs, vt declinet à te in ira, non accedat*. Verùm ſtatim pro amante anima egregiè reſpondet idem Beatus Pater Auguſtinus: *Nolo: quicquid mihi præter illum eſt, dulce non eſt: quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & ſe mihi det*.

Amor Sanctorum erga Deum quàm inſignis.

Auguſt.

Expendamus eiuſdem Auguſtini de Magdalena ad oſtium monumenti plorante dictum tomo 9. tractat. 121. in cap. 20. *Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans, et oculi, qui Dominum quæſierant, & non inuenerant, lacrymis iam vacabant, amplius dolentes, quod fuerat de monumento ſublatus, quam quòd fuerat in ligno occiſus*. At, qui fieri poterat, vt plus de ablato Chriſti corpore, quam de eodem extincto Maria doleret? Nonne potior luctus in morte cauſa? poterat enim & ab hominibus reſtitui corpus ablatum, non poterat niſi à Deo reuocari vita. Imò, vt cur plangat ſuper ablato corpore? Nonne enim cogitare poterat per diſcipulos diſtractum, ne in manus odientium veniret hoſtium, proinde in tuto iacere, de quo magis gaudere par erat? Sed, quam velis conſolationem amanti, quæ omnibus modis dilectum amiſit? Vulneratum eſt cor Mariæ Lazari ſororis ſupra quàm credi poſſit, cùm vidit inclinato capite emittere ſpiritum, illum, pro cuius deſiderio æſtuabat accenſa amoris flammis; ſed delinibat hunc amorem ſuum antiqui hominis lineamentis conſpectis: excitabat veteris gloriæ iugem memoriam muta imago, & tandem vtcunque præſentem habebat; nunc autem & viui, & defuncti ſocietate deſtituta, quid faciat, niſi vt plorans ploret in nocte, & in die etiam? Non habet, quò ſe vertat amor eius: ſi lignum inſpiciat, ibi non eſt: ſi buſtum luſtret, non apparet: ſi Angelos interroget, non reſpondent: hoc igitur eſt, quamobrem ampliùs dolet, quia fuerat de monumento ſublatus, quàm quod fuerat in ligno occiſus; quoniam ſic omnibus modis eo carere cogatur: quare & ſubiungit allegatis verbis Auguſtinus: *Quoniam*, inquit, *Magiſtri tanti, cuius eis vita ſublata fuerat, nec memoria remanebat*. 51.

Auguſt.

Iuſſus Abraham ſacrificare Deo vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam, Geneſ. c. 15. verſ. 9. *Tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit; aues autem non diuiſit*. Quamobrem? Num, quia columba, & turtur ſecandæ volucres? Ita coniector quidem. Sed, quid portenderit actio? Equidem hæc duo pennatæ aues ſunt, amoris hieroglyphicæ; 52.

Gen. 15.

Digitized by Google

glyphicæ; tum, quòd Veneri ſacra; tum, quod ad concubitum ardent; tum, quod fidem ſibi maximam ſeruant? & turtur amiſſo compare viduos annos tranſit: nam de turture idem quod de columba, cùm eſſe columbarum ſpeciem multi arbitrentur, de quo noſter Sanchez ad verſum 10. cap. 2. Canticor. *Surge, propera, amica mea, columba mea*, &c. vbi amoris eſſe amoris ſymbolum docet, ibidem & Delrius, Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 5. ad verſum 17. Pſal. 44. num. 1. & in primis Valerianus Pierius Hieroglyphicorum lib. 22. prope initium, qui duo Propertiana illa adducunt ex lib. 2. elegiarum, vbi de voluptatibus ſuis actitat:

Columbam amoris ſacri & profani ſymbolum. Sanch. Delrius. Pineda. Pier. Valer. Rupert.

Exemplo iuncta ſic ſunt in honore columbæ,
Maſculus, & totum fœmina coniugium.

Sed his quæ ſatis vulgata ſunt, iungamus aliquid Chriſtianæ eruditionis. Fuit igitur antiquus fidelium mos, vt crucibus Seruatoris columbas inſidentes adpingerent. Meminit priſci vſus ſanctus Paulinus Nolanus epiſtola duodecima ad Seuerum. poſt medium aliquantò:

Super Cruces eius antiquitus columbæ depictæ. Paulin.

Ardua florifera Crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuſo tincta cruore rubet.
Quaq; ſuper ſignum reſident cæleſte columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Video ſanè Paulinianos verſus indicare adiunctam columbam ſimplicitatis, atque innocentiæ fuiſſe emblema: ſed æſtimo & ſignificaſſe amorem Chriſti erga genus humanum, quem tam acerba morte excellentiſſimè teſtatus, certè Ioannes cap. 3. Euangelij, verſ. 16. cùm Numinis ſempiterni erga mortales inexauſtam dilectionem innueret: *Sic enim Deus dilexit mundum* (inquit) *vt Filium ſuum vnigenitum daret.* Quæ in verba Chryſoſt. hom. 26. *Etenim ſingula verba magnam vim habent: nam illud: Sic dilexit, & illud: Deus mũdum, immenſam amoris ſignificat vehemẽtiam.* Et ſanè, quandoque coronam Crucis circundabant columbæ, quandoque ipſas corona ambiebat, vti probat noſter Roſvveidus Notis ad citatam Paulini epiſtolam, in illa verba: *Quorum figura eſt*, &c. Siue, quia vehiculi huius ſuperiorem locum charitas triumphans occupat, ſeu quòd eadem charitas genitrix fuerit, quæ Pacificum noſtrum in die deſponſationis, & lætitiæ cordis ſui diademate tanto honoris cinxit, cùm Eccleſiam ſibi coniunxit. Sed mouet me vetus Longobardorum ritus, de quo Paulus Diacon. lib. 5. eorum Hiſtoriæ, cap. 34. Ad perticas autem locus ipſe dicitur: quia ibi olim, perticæ, id eſt, trabes erectæ erant, quæ ob hanc cauſam iuxta morem Longobardorum poni ſolebant: *Si quis enim in aliquam partem, aut in bello, aut quomodocunque extinctus fuiſſet, conſanguinei eius intra ſepulcra ſua perticam figebant, in cuius ſummitate columbam ex ligno factam ponebant, vbi eorum dilectus obijſſet; ſcilicet, vt ſciri poſſit, in quam partem is, qui defunctus fuerat, quieſceret.* Scitiſſimè illud: *Vbi eorum dilectus obijſſet.* nam ideò ſanè ſpeciatim inter volucres omnes columba ſuſpendebatur, vt dilecti eſſe tumulum innueret, eò quòd ſit amoris index ales, alioquin ad demonſtrandum buſti ſedem, quæcunque alia ſufficeret auis. Fortaſſe & in peregrinorum monumentis ponebatur Nota ſubinnuens defuncti cineres: at non columba; quoniam hæc volucris deſtinata ad amantium tumbam indicandam, non eorum, quibuſcum neque amicitia, neque neceſſitas. Denique hoc etiam, quod Spiritus ſanctus ſub columbæ ſpecie à Chriſtianis repræſentabatur,

Ioan. 3.

Chryſoſt.

Roſvveid.

Paul. Diac.

Colũba perticæ ſuſpenſa ſuper defunctorum ſepulcris inſignia.

Sherlogi Anteloq. in Cant.

qua de re idem Roſvveidus in eandem epiſtolam ad illa: *Et per columbam*, &c. nempe, quia amor ſit cæleſtis ſpiritus. Sed iam tandem in viam reuertamur, vnde digreſſi ſumus, conſtanſque maneat columba, atque turturibus amorem figuratum: quod ſi illis amor præmonſtratus, pulchrè ſanè, quod non diuidantur: nanque vti diſſerit Ambroſius ſerm. 11. in Pſal. 118. ad illa: *Defecit in ſalutari tuo*, &c. *Sanctus, & timens Deum, neſcit aliud deſiderare, niſi ſalutare Dei quod eſt Chriſtus* IESVS*: illum concupiſcit, illum deſiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit, & effundit; & hoc ſolum veretur, ne illum poſſit amittere.* Quòd ſi igitur omnis amantis timor eſt, ne à dilecto ſeparetur, ne eius ſuauiſſima careat præſentia, vt quid diuideret Abraham amoris aues turturem, atque columbam? Toſtatus ad contemplatiuam refert vitam: *Alia* (inquit) *ratio eſt myſtica, quia animalia quadrupedia deſignant vitam actiuam, quia in plura neceſſariò diuiditur, iuxta ſententiam Saluatoris.* Luc. cap. 10. *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima: porrò vnum eſt neceſſarium. Vita autem contemplatiua, quæ per aues deſignatur, non diuiditur; quia in ſe collecta, in Deum tota mente conſurgit.* Verùm hæc à noſtro ſcopo non diſſentiunt; vita enim contemplatiua, eſt vita ardenter ſanctè amantium, qui in conſpectu dilecti iugiter ambulant, omniſque eorum conatus eſt, ne quando elabatur. Venuſtè igitur, quòd aues, quæ hanc, quæ in amore eſt, vitam innuunt, non diuiduntur: quia diuelli à ſuo dilecto contemplatio, quoad fieri valeat, non patitur; & in patria, vbi perfectiſſima ſummi boni contemplatio eſt, nunquam erit diuiſio aliqua.

Ambr.

Toſtat.

53.

Hominem quendam peregrè profectum, qui cùm diſcederet, tradidit ſeruis bona ſua, narrat Matthæus cap. 25. verſ. 14. Quiſnam homo ille? Chriſtus ſanè. Et quando peregrinatus? Cùm ex hac vita ad Patrem tranſijt, aſcendens in altum, captiuam ducens captiuitatem. Ita Hieronymus, Beda, Adamantius, & in primis citandus feſtinè incertus Chryſoſtomus. Verùm, quo pacto illud peregrinationis, & quaſi exilij genus? Nunquid non mundus iſte ploratus, & lacrymarum vallis eſt? nunquid non abſentiæ & peregrinationis mœſtiſſimus locus? Certè ita nominauit prudens ſenex Iacob: *Dies peregrinationis meæ* (inquit) *centum triginta annorum parui & mali.* Geneſ. cap. 47. verſ. 9. Nunquid non mater noſtra Hieruſalem beata ſurſum eſt, terra lacte & melle fluens, vbi non eſt mors, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà. Ad hanc igitur amœnam ſtationem iturus Chriſtus, & præſertim ad dulciſſimum Genitorem poſt triginta tres annos reuertens, quo pacto aſſerit, peregrè ſe proficiſci, & velut exilia ſibi indici? Sed conſidera, habuiſſe Chriſtum in terris puſillum quanquam gregem, at quem blandiſſimè amabat, & deliciæ eius eſſe cum iſtis filijs hominum: cùm itaque nullum ſyncero amori maius tormentum, quàm diuelli ab eo, quem vehementer deperit, eius deſpoliari præſentia, alloquio, conuictu, ſignificaturus IESVS quàm impensè diligeret Apoſtolos, ad Olympum quanquam pergat; cariturus tamen eorum conſortio, peregrè ſe proficiſci affirmat. Nunc, quem promiſimus, Imperfectus hom. 53. in Matthæum: *Commẽdat autem Chriſtus dilectionem ſuam, quam habet in Sanctis: ad regna enim cæleſtia aſcenſurus,*

Matth. 25.

Hieron. Beda. Orig.

Gen. 47.

Chriſti erga homines amor in aſcenſione eximiè demõſtratus.

Imperf. Chryſoſt.

& ad Patrem ſuum iturus, vnde deſcenderat, peregrè ſe iterum dicit, propter charitatem Sanctorum, quos relinquebat in terris; cùm magis peregrè eſſet in mundo, ſicut ipſe teſtatur, dicens: Incola ego ſum in terra apud te.

54. Hinc fortè colligere valeamus, cur dignatus ſit Creator, hominem impium, tyrannumque ſæuum Nabuchodonoſor in ſomnijs alloqui. Monet Danielis Textus de viſione bis, capite, nimirum, 4. & 2. & non prodijſſe à naturalibus cauſis oſtendit Pereira lib. 2. in Danielem, ad illud: *Tu, Rex, cogitare cœpiſti*, &c. Sanè amator hominum Deus, quibuſcunque modis adeſſe creaturæ ſuæ tentat: diligit enim ea, quæ fecit, & vult omnes homines ſaluos fieri. Itaque tum etiam, cùm aduersùs eum mortales iniquitatibus pugnant, à benefaciendo non deſiſtit, cogitationes ſanctas immitit, & ad ſui memoriam excitat: ſed gens peruerſa, atque ingratiſſima natio propellit à ſe dulce Numen, quantunque ipſum ſtudet, vt ſe oculis hominum ingerat, tantùm illi laborant, ne quando illius meminiſſe poſſint: quare ſanè dum vigilant, & ſui compotes ſunt, ſic detrahuntur nunc curis, nunc voluptatibus, vt ne ad inſtans de cœleſtibus, de Deo cogitent. Videns igitur Creator interdiu vias ſibi intercludi ob malitiam hominum, nocte aggreditur, quaſi furtiuè, & in occulto ſe immiſcet creaturæ ſenſibus, quando palàm nolit illa. Sic egregius amator coniungi nititur ijs, quos tantoperè dilexerit, vt dederit pretioſam vitam ſuam pro illis. Tertullianus de anima, titulo de ſomnijs: *A Deo autem pollicito, ſcilicet, & gratiam Spiritus ſancti in omnem carnem, & ſicut prophetaturos, ita & ſomniaturos ſeruos ſuos, & ancillas ſuas; ea deputabuntur, quæ ipſi gratiæ comparabuntur, ſi qua honeſta, ſancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria, quorum liberalitas ſoleat & in profanos diſtillare, imbres etiam & Soles ſuos peræquante Deo iuſtis & iniuſtis: ſiquidem & Nabuchodonoſor diuinitus ſomniat, & maior pene vis hominum ex viſionibus Deum diſcunt. Sicut ergo dignatio Dei & in ethnices: ita & tentatio Mali in Sanctos, à quibus nec interdiu abſiſtit, vt vel dormientibus obrepat, qua poteſt, ſi vigilantibus non poteſt.* O Numinis diligentiam! Tota die ſtat per feneſtras noſtrorum ſenſuum proſpiciens, ſi quam videat aperiri rimam, vt ſe intromittat: ſed nec tam longa ſtatione laſſatus, non in primis noſtra duritie: de nocte etiam clamat: *Aperi, ſoror mea, ſponſa mea*. & interim perferebat ætheris faſtidia aperto vertice: certè caput eius plenum rore, & cincinni eius guttis noctium: non tamen illi tædioſa, aut nox, aut dies, præ magnitudine amoris. *O amor præceps, vehemens*, (Bernardus ſerm. 79. in Cantica,). *flagrans, impetuoſe, qui præter te aliud cogitare non ſinis, faſtidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus*. Ita quidem Salomon in hoc amoris Cantico, reliqua deſpiciens, quæ vel ſtemma, vel opes, aut potentiam commendat, nudum Salomonis titulum præfixit.

* *
*

Dan. 2 & 4. — Pereira. — Tertull. — Bernard.

SECTIO VI.

Grati animi eſſe, beneficij ſe ſplendoribus abdicare, eoſque in doni auctorem refundere.

IVXTA translationem ſeptuaginta Seniorum oſtendimus, Canticorum inſcriptione Salomonis vocabulum dandi caſu efferri, ſic vt titulus legeretur: *Canticum Canticorum Salomoni*. Qua dictione innui iudicauimus dedicatoriam phraſim Auctoris Epithalamij offerentis illud vero Salomoni Chriſto, cuius meritis acceperit inter alia ſupernaturalia dona, & prophetiam, & ſapientiam per ſe infuſam: itaque in mare iterum reuertuntur flumina, & quod accepit pius Metricus, Deo cum gratiarum actione reſtituit. O animum ſummè fidelem! ò pulchrum Dei, & creaturæ certamen! Ille effundit, hæc remittit: & non citiùs ab eius manibus in creaturæ ſinum, quàm ab hac excuſſum munus ad Numen reuertens. Luſúſne iſte, & fortaſſe pilæ ſimilis luſus aliquis? Sanè luſiſſe Verbum, dum creanda ordinaret, cùm ad extra Diuinitas benefaciendo omni enti progreſſa eſt, Paræmiaſtes aſſerit Prou. c. 8. verſ. 30. *Cum eo eram cuncta cõponens, & delectabar per ſingulos dies, ludẽs coram eo omni tẽpore, ludẽs in orbe terrarum*. Neque abſimilem pilæ luſum extitiſſe putant Lyrenſis. Sed, quanquam ille ad volubilem fortunę rotatum transfert, quæ modò ad hos, modò ad illos tranſit, & quò ditet quoſdam, alios depauperat; nos tamen ad reciprocam beneficiorum pugnam. Nam, ſicut pilam recipiens non detinet; ſed in eũdem, qua poteſt feſtinatione, retorquet, à quo euolauerit: ita gratus animus iteratò, quæ admiſerit, poſſeſſori reſtituit: noluit enim à Philoſopho pictum, (Seneca lib. 4. de beneficijs:) *Ingratum eſt beneficium, quod diu inter manus dantis hæſit*. & eundem aſſerere epiſt. 83. *Errat, ſi quis beneficium accipit libentiùs quam reddit: hilarior eſſe debet, qui ſoluit, quam qui mutuat; & lætior eſſe debet, qui ære alieno accepti beneficij exoneratur, quam qui obligatur*. Sed deſeramus trita iſta, ne vulgari affectum ſe beneficio cultior legens conqueratur. 55.

Prouerb. 8. — Lyran. — Senec.

56. Clauſit apud Ægyptum diem Iacob, & antequàm fato cederet extremo, adiurauit filium ſuum Ioſeph, vti cadauer defuncti in Chanaan ſepeliendum transferret, Geneſ. cap. 47. verſ. 30. Verùm, cur tam ſollicitus de extincti animæ exuuio Patriarcha? Quid referat, viro præſertim ſapienti, quacunque orbis parte cineres iaceant? Habeat in pretio ſuperſtitioſa Gentilitas, cui nulla reſurgendi ſpes, & fabulas putat Auernum, atque Paradiſum: altior debet eſſe Iacob cogitatio, vt qui Deum facie ad faciẽ viderit, & ſalua facta ſit anima eius. Equidem patriæ amore allectum Caiet. & Oleaſt. arbitrati ſunt: poſterioris ea verba: *Dulcis patria amor eſt, vt non ſolùm viui eam deſideremus, dũ abſumus; ſed non niſi in ea mortui nos requieſcere putemus*. Ego ſic interpretor: Nimirum, terra Chanaan, quæ eduxit in lucẽ Iacob, quæ natiua ei gleba, hæc aluit, hæc enutriuit, hæc ſuccum, & medullam præſtitit: debuit igitur corpus terræ Chanaan, quando hæc ſubminiſtrauit eſcas, quę in ſanguinem, in carnem, in ſolidiores quoque partes conuerſæ ſunt. Quando ergo ab hac terra acceperit, per quas materia ſuſtentata eſt, quò gratum ſe oſtenderet, oportebat benefacienti ſolo iterum reſtituiſſe, ab illa quæ mutuatus eſſet: accepit autem corpus: hoc ergo ferri in terram

Geneſ. 47. — Caiet. Oleaſt. Patriæ amor intimus hominibus.

Chanaan

Digitized by Google

Chanaan præcepit, quoad hanc tellurem, quod eius fuiſſet, beneficium reuerteretur. Aliqu d de hac grati animi teſtificatione innuere viſus Rupertus lib. 9. in Geneſim, cap. 21. *Quid autem* (dicit) *Patriarcha tantus, ciuis cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantoperè de corpore ſuo curauit, & ſeriò ſcire voluit, quo loco puluis in puluerem, & cinis reuerteretur in cinerem? Videlicet, quia terra repromiſſionis Domini Dei erat dicentis: Terram, in qua dormis, dabo tibi, & ſemini tuo, & his ſimilia, quæ promiſit. Donum autem Dei, qualecunque eſt, ſiue magnum, ſiue paruum, cæleſte, ſiue terrenum, pro honore, vel charitate dantis, prætioſum eſt, & eſſe debet in oculis ſapientis.*

Rupert.

57. Aliud quoque meditatus ſum, ſingulare illud fortaſſe. Cùm ex Labanis domo in patriam reuerteretur Iacob, miſit Verbum adminiſtratorios Spiritus ſuos, qui obuiam procederent, & quaſi victorem lætis plauſibus cum triumpho in natales deducerent ſedes. Adſtitere magno pugili tanquam præſidiaria cohors Pæana canentes, quos cùm vidiſſet cum militiæ forma, ait: *Caſtra Dei ſunt hæc. Et appellauit nomen loci illius. Mahanaim, id eſt, Caſtra*. Geneſ. cap. 32. verſ. 2. Sed lubet floridam Ruperti orationem adiexere lib. 8. in Geneſim, cap. 2. *Non dictum eſt,* (inquit,) *quia apparuit Angelus, vel apparuerunt Angeli ei, quod & multis accidit: ſed dictum eſt; quia fuerunt ei obuiam Angeli Dei, quod inſignè ſonat victoris & emeriti, cui pro gloria triumphi pompa cæleſtis obuiam procedens, feſtiua exceptione lætum obſequium præbuerit*. Sic itaque ob Verbi imperia Iacob famulati ſunt angelici Spiritus, & eius condecorarunt triumphum. Cupiebat Patriarcha par referre benefactori, & donum transferre in Auctorem: ſed quis modus exæquendi iſta? Vidit prophetico lumine Verbum hominem factum; ſciuit in Chanaan naſciturum, ibidemque & morti, & ſepulcro tradendum. At vlteriùs contemplatus eſt tertia die reſuſcitandum cum gloria immarceſſibili: quò verò ſpecioſior eſſet anaſtaſis, & reſurgentis dignior pompa, conſurrectura & alia multa corpora Sanctorum, quæ dormiebant in monumentis; affulſit illicò ſpes obſequendi Verbo, eiuſque augendi triumphum. Igitur, quò famulari reſurgenti cum carne Verbo poſſit, atque ita compenſare famulitium Angelorum, cùm ex Verbi iuſſione ouantem eum caſtrenſi more deduxerunt, mandauit deferri corpus ſuum in terram Chanaan: ergo quod impendit Iacob beneficium per miniſteria cæleſtium ſpirituum Verbum, hoc rurſum eidem Verbo carne circundato reſtituit obſequium Patriarcha, dum reſurgeret miniſtrans per ſeipſum, & comitatus ſplendorem augens. Abulenſis ad cap. 47. Geneſis: *Cauſa autem, quare volebat in ſepulcro illo ſepeliri, erat: quia Iacob in ſpiritu videbat, quod Meſſias in terra illa conuerſari debebat, & mori, & reſurgere. Credidit ergo, quòd ſicut multa corpora Sanctorum cum ipſo Chriſto reſurrectura erant, vt patet Matthæi cap. 27. ita ipſe poſſit cum eis reſurgere: & ſic tenetur ab omnibus Catholicis factum fuiſſe*, ſcilicet, quòd Iacob cum Chriſto ſurrexit: quanquam hoc poſtremum non ita certum, vt apud omnes Orthodoxos fixum ſit, vt benè adnotauit Salianus tom. 1. anno mundi 2345. numer. 5.

Gen. 32. Abul. Salian.

58. Proficiſcens in Meſopotamiam Iacob, ſimul atque ſopor irruit, *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper eam*: Geneſ. cap. 28. verſ. 12. Sed cuius rei ſcala iſta ſymbolum, declarat egregiè Theodoretus quæſt. 82. in Geneſim: *Prouidentia* (inquit) *diuina manifeſtius declaratur in rebus, quæ videntur aduerſa: idcircò Iacob fugit, & ſolus peregrinatur, vt locupletiſſimus rediens experiatur, quanta ſit Dei omnium prouidentia, & alios doceat hanc Dei ſollicitudinem; id, quod apparitione ſua confeſtim Deus declarauit, oſtendens ei ſcalam ad cælum vſque pertingentem, & ſanctos Angelos aſcendentes, & deſcendentes: ipſe verò Dominus ſurſum conſiſtens confirmabat eum, ac metum expellebat: quorum vnunquodque poterat ſecurum reddere Patriarcham: docetur enim nihil negligenter à Deo adminiſtrari; ſed ipſum omnia diſpenſare ſanctorum Angelorum miniſterio*. Igitur, quando ſcala illa diuina prouidentia: hæc autem ſit, per quam beneficia tot, tantaque ad homines demittuntur; boni autem Genij inſtrumenta ſunt, quibus mortales beans prouidentia varijs donis, vtitur; optimè quidem ſcribuntur deſcendere penniger Spiritus, in auxilium, nempe, rationalis creaturæ. Sed, quorſum iidem ſine mora aſcendere dicantur? Nunquid & Deum etiam filij hominum locupletare valeant? Sanè Dauid, cùm ſatis potens extitiſſet; tamen bonorum illius non egere Numen faſſus eſt apertè: quid igitur remeant in cœlum continuò Deo non profuturi? Puto, nomine proborum hominum reuertuntur, eorum ſanè, apud quos grata cœleſtium beneficiorum memoria viget. Hi igitur, vti animi ſynceritatem erga benefacientem ſignificent, reſtituunt per manus Angelorum, quæ per eaſdem receperunt: ſed & Numen gratitudine hominibus non ceſſurum, quam ſubitò dona ab ipſo miſſa retulere, tam citò vt ad homines maiora iterum deferant, præcipit. Hoc eſt igitur illa Dei ſcalæ incumbentis, & hominum bonorum altercatio contendentium, apud quem manſura ſint beneficia, hæc irrequieti motus Angelorum occaſio. Hoc oſtento ſtimulabatur Iacob, nempe, modò ille gratus extitiſſet, nullam timendam aduerſæ fortunæ iram: darer Numini libenter, quæ ab eodem recepiſſet: ſic enim contingeret, inexhauſta emanatione à ſupernis ditandum iri, quando nunquam ceſſarent Angeli à deſcenſu: deſcenderent autem munera ferentes, ex quibus ſecundùm Diuinitatis morem poſteriora meliora eſſent prioribus, in ijs præſertim, qui beneficijs vti probè ſciuiſſent. Chryſoſtomus homil. in 54. Geneſim: *Statim in ipſo initio volens confirmare alacritatem eius, apparet, ac dicit: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac patris tui: ego & Patriarcham, & patrem tuum in tantam gloriam creſcere feci. Ne igitur timeas; ſed crede, quòd ego, qui implem illi ſuas promiſſiones, & te mea cura, & prouidentia dignabor. Ne timeas; ſed confide, & omni timore depulſo, crede his, quæ à me dicuntur*.

Gen. 28. Theodor. Chryſoſt.

Loquebatur cum Samaritide puella Seruator; atque, vt melioris laticis deſiderium inſerat, inquit: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Ioan. cap. 4. verſ. 14. Sanè aquæ vocabulo Spiritus ſancti dona intelligit Chriſtus, explanatore Chryſoſtomo homil. 31. in Ioannem: *Spiritus ſancti gratiam more aquam Scriptura appellat, vt non ſubſtantia, ſed & operationis has intelligentias eſſe demonſtret*. Verùm, quam ob cauſam aſſerat, hunc fontem miſſurum aquas ſuas in vitam æternam, hoc eſt, in cæleſtia? Cur non potiùs irriget humana, vbi maior neceſſitas, imò in pa- 59.

Ioan. 4. Chryſoſt.

tria illa ſerena, & beata nihil deeſt? Cur non ſaltem mare aliquid participet, quando omnia flumina eunt in mare. Ad hæc, aquarum naturæ contrarium eſt, in ſublime aſcendere; grauior nanque eſt, atque propterea ſubſidit. Sed vide, vt diximus, hos latices dona eſſe ſancti Spiritus: eiuſmodi autem gratiæ è ſupernis veniunt, quemadmodum Iacobi canonica monet cap. 1. verſ. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.* Quando igitur ex Olympo ea munera delapſa fuerint, iuſtus, qui accepit, animi gratitudinem monſtraturus, vnde exorta ſunt, illuc ſecundò reſtituit, ac proinde in ſedes empyreas, vbi, qui beati, & felices ſunt, vitam habent, habentque abundantem, & æternam. O puram iuſtorum amicitiam! In Deo requieſcunt ſolùm: Deus illis omnia; & quò oſtendant charitatem non eſſe mercenariam, dona non ſpernunt quidem; ablegant tamen piè à ſe: ſaltem id teſtatum cupiunt, Deo, non ſibi cupere munera. Huiuſmodi fortis amator Ignatius meus, Pater, & Dux teſſeræ meæ, nihil ſibi adſcribi permiſit, IESV vocari Sodalitium, à IESV nominari vniuerſa, & concupiuit, & obtinuit. Verùm de loco Ioannis allegato Ruricij, Epiſcopi Lemouiceni, expoſitionem prætermiſiſſe non iuuat, lib. 2. epiſt. 33. *Hanc aquam* (inquit) *ſi quis fidelis, non guſtu tantùm ſummo tenus ore libauerit; ſed totis animæ viſceribus appetens cominùs ſorbuerit; protinus in laudem Domini omnipotentis erumpet, & hoc incipiet eructare, quod biberit.* Satis propriè Ruricius dixit: *Hoc incipit eructare.* nam Hebræa, pro quibus vulgatus eructare transfert, erumpere etiam tanquam ex viuente vena, & manare velut ex ſcaturiente fonte denotant, quemadmodum Lorinus probat ad verſum 1. Pſalm. 44. *Eructauit cor meum*, &c. Ructus etiam ſecundùm Æſculapianam Scholam denotat ciborum quidpiam, quod ex debili pectoris calore à ſtomacho in os iterum reuertatur: nempe, ad eundem beneficia regrediantur, à quo deriuata ſint, hoc eſt ructus, hoc fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

Iacob 1.

Ruric.

Lorin.

60. Sed aliquid de ructu ex Pſalm. 18. verſu 3. *Dies diei* (inquit) *eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* quæ ſic explano, vt quidem vnus dies alteri quaſi monitor, & pædagogus ſit; nox quoque alteri nocti magiſtra ſit. Sed quid aut dies, aut nox docturi ſint? Nempe, dies, vt nocti gratus ſit; nox, vt diei grata ſit. In quibus? Sanè poſt vernale æquinoctium dies longiores fiunt: nox contrahitur, vt illi creſcant: augentur, ſed ob tenebrarum diminutionem, ſi benefacit diei nox: verùm ille recompenſat iterum autumni tranſacto æquinoctio; tum enim lux exinanitur, vmbræ productiores fiunt, ſcilicet, quas commodauit nox horas diei per æſtatem, reſtituit ille bruma ineunte, & accepta dona retribuit. Theophilus Alexandrinus epiſt. 3. paſchali: *Dies* (ait) *ordine, & circulo ſuo de noctis temporibus mutuatur; & rurſum nox recipit, quod largita eſt: dumque viciſſim & tribuunt, accipiunt, & orbe quodam, quod paulatim amiſerant decreſcentes, ſenſim creſcentes recipiunt: Creatoris Dei interpretantur ſapientiam.* His vltimis Theophili verbis fortaſſe alluſum ad Pſalmi, quem nominauimus, decimioctaui exordium: *Cœli enarrant gloriam Dei.* eſt enim tanti Gubernatoris incredibilis honor, talibus vti famulantibus, qui nihil recipiant; aut, vt admittant quidpiam, iterum poſſeſſoribus reſtituunt. O Regum familiares, ò Iudices Prouinciarum, diſcite à nocte, diſcite a luce nihil recipere. Hinc Moyſes Deuteronomij cap. 32. verſ. 1. ingratos allocuturus, cœlum & terram teſtes aduerſus illos citat, idemque Iſaïas cap. 1. verſ. 2. *Audite* (inquit) *cæli, & auribus percipe terra.* Olympum quidem allegat, quoniam dies, & nox tam gratæ ſint: terram autem, quod & granum frumenti ſulco conſepultum agricolæ cum fœnore, multiplicatum, nempe, reſtituat; Iſraël autem Dominum non cognouit, cui prætulit idolum in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

Pſalm. 18.

Theophil. Alex.

Iuſtitiæ Principum non debent munera admittere.

Deut. 32.

Iſaiæ 1.

Modum, quo ad Apoſtolatum aſſumpti ſunt Iacobus, & Ioannes, fratres, deſcribens Matthæus cap. 4. verſ. 21. *Et procedens inde* (Chriſtus, videlicet) *vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, & vocauit eos.* Cur memorat in genitoris comitatu fuiſſe, cùm Seruatoris voci auſcultarunt? Num, vt commendet obedientiæ nobilitatem, quæ IESVM parenti antehabuit? Nam certè & alius ab eodem vocatus rogauit, vt ſineret prius genitorem defunctum terræ commendare. Sed, cur tunc potiſſimum alloquutus, quando magis debuerit in ſolatium grandæuæ ætatis ei, qui procreauit, qui aluerat, reliquiſſe? Animaduertit ſanè hominum Redemptor, germanos iſtos paternæ educationis apprimè memores: quippe donec pueri fuerant, & victum ſibi conquirere ignorarent, genitor prouidebat: nunc quando vix parens laborando ſit, alienoque egeat miniſterio, quo & panem, & veſtem adipiſcatur, filij beneficio pari afficiunt; atque vt ille cum otio viuat, ipſi ſudant. Arbitratus eſt igitur Chriſtus, homines, in quibus tanta animi gratitudo vigeret, diſcipulatui ſuo apprimè aptos, proinde tum ſingulariter vocauit, quando genitori ſuccurrentes viderat, & patri ſimilia obſequia retribuentes, nec enim hæc vulgaria probatæ indolis documenta fuerant, erga genitorem, nempe, tam piè gratos fuiſſe, vt loquitur Chryſoſtomus homil. 14. in Matthæum: *Nec ſanè parua hæc ſunt documenta virtutis, facile omnem tolerare pauperiem; de iuſtis laboribus viuere, mutua ſibi charitate connecti, ſecum habere inopem patrem, atque in eius obſequio laborare.* 61.

Matth. 4.

Chryſoſt.

Cum Ægypti fluuium in ſanguinem conuertere ob Pharaonis duritiem vellet Numen, Moyſi præcepit: *Dic* (inquit) *ad Aaron: tolle virgam tuam, & extende manum tuam ſuper aquas Ægypti, & ſuper fluuios eorum, vt vertantur in ſanguinem.* Exod. cap. 7. verſ. 19. Verùm, nonne Moyſes ipſe hoc facere poſſit? Imò debebat quidem: primùm, quoniam Aarone natu minor erat, & ſeniorem germanum adoleſcentiori imperare decentius erat: ſecundo, idque præcipuè, eo quòd Moyſes ex infantibus Hebræis extitiſſet, quos ſub aquis perire Pharao iuſſiſſet, quem exitio proximum, de alueo tyranni gnata extraxit. Quemadmodum igitur Numen aquas in ſanguinem verti idcircò permiſerit, vt quibus offenderant impij, iiſdem torquerentur: nam benè Oleaſter ad citatum à nobis ſeptimum caput: *Aduerte etiam, quomodo per ea, quæ quis peccat, torquetur: peccauerant Ægyptij, aquis fluminis ſuffocando & ſubmergendo filios piorum; & ideo voluit Dominus, quod ab aquis punirentur, bibendo ſanguinem pro aqua.* ſic idem ſineret, ſupplicij inſtrumentum, is eſſet, quem extinguere cupiebant: eſt enim malis pœna cruenta nimis, ab iis opprimi, quos aliquando odere, 62.

Exod. 7.

Per quæ quis peccat, punitur.

quos

quos contempſere: eſt & Sanctis gaudij non modica occaſio: lætabitur enim iuſtus, cùm viderit vindictam, & lauabit manus ſuas in ſanguine peccatorum. Ob has itaque cauſas Moyſem potiùs, quàm Aaronem virgam ſumere conueniens erat. Ita quidem, ni alia fuiſſent obſtacula. Debebat Moyſes flumini incolumitatem quodammodo, debebat vitam, quòd tunc placidior cucurriſſet, quòd fluctibus non intumeſceret, quòd non excreuiſſet more ſuo, & infantem diluuia præcipitaſſent in vada ſcopuloſa, aut cautibus alliſiſſent. Igitur, quando ad Pharaonis domandam ſuperbiam expediens fit in cruorem vndas conuerti, ſaltem hoc concedatur, ne Moyſes id faciendo mortalium ingratiſſimus habeatur: nam, quanquam apud Sapientes iuſſa ſuperna excuſarent (Deo nanque præcipiente & per calcatum patrem, & per calcatam matrem pergendum;) ſed vulgus indoctum crudelem, beneficiorumque immemorem appellaret, vt qui inuiſas reddidiſſet vndas, & immani affeciſſet plaga, à quibus olim crepundialis & mammans adhuc tam blandè, tam humanè exceptus fuiſſet. Famæ igitur Legiſlatoris proſpiciens Deus, iuſſit virgam Aaronî tradi, quando flumina in ſanguinem vertenda erant. Secundùm hæc Abulenſis quæſt.7.in c.7. Exodi: *Alia cauſa eſt* (inquit) *quia Moyſes fuerat liberatus de aquis, vt patet ſupra cap.2.ideo non erat rationabile, quòd percuteret aquas.*

Abulenſ.

63. Duo ſomnia viderat Ioſeph; alterum de manipulis, qui conſurgentem vnum manipulum colebant, quibus ſignificabatur adorandum iri à fratribus, quod & ipſos non delituit: *Nunquid* (inquiunt) *Rex noſter eris? aut ſubyciemur ditioni tuæ?* Geneſ. cap.37. verſ.8. Alterum, quo & Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim ſupplices venerari intuitus ſit: quo adumbratum, & genitorem, & matrem adoraturos eum fuiſſe. Sed hac audita viſione, ait Textus eodem capite, verſ.10. *Increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium, quod vidiſti? Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?* Sed, quare non & primo narrato ſomnio genitor in eum inuectus eſt? Nam perueniſſe de eo rumorem ad aures parentis veroſimile eſt, quando fratres ſciuerint, & indignè tulerint, & patri nunciarent, vt quàm procax eſſet puerulus, quem adeò diligebat, noſſet, minuſque amaret in poſterum. Sed reſcito vtroque ſomnio, quamobrem exardeſcit homo maturus? neque enim fieri poſſet, vt gnatum pater adoraret, niſi hoc ad Reipublicæ gubernacula ſubuecto: quòd ſi Magiſtratum filius geſſiſſet, non abſonum tunc, vt definit ex Tauri Philoſophi opinatione Gellius Atticarum noctium lib.2.cap.2. *In publicis locis, atque muneribus, atque actionibus, patrum iura, cum filiorum, qui in Magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum, & conniuere.* Atque, vt leges aliquæ infringendæ eſſent; ſed facilis diſpenſatio, cùm genitor ob filij principatum cederet; quis autem non gnato imperium comparaſſet, ſi tam facili acquirendum pretio, tantùm vt pater ante filium procumberet? Sed animaduerte, quoniam aliud ſit, patrem velle ob Magiſtratus, aut publicæ functionis honorem filio cedere; aliud, filium hanc genitoris ſubiectionem admittere: in patre virtus atque laus eſt; filius, ſi potuit declinare genitoris adorationem, nec fecit, ſuperbus atque ingratus eſt, quippe gnatus poſt Deum parenti acceptum referre debet, quod eſt; & cùm à patre acceperit eſſe, in eundem referre velut in caput & radicem oportet omnem præcellentiam. Vno verbo, cùm caput in membra fluat, membra vt capiti grata ſint, capiti reſtituere debent, ſi quid in eis, aut gloriæ, aut vigoris eſt: pater vero filij caput eſt, cuius ille ramus, pars, membrum. Igitur Ioſephum cùm pater impensè diligeret, & de puero grandia ſibi ſponderet; videns, adorationem ſibi à capite præſtari velle, cùm è diuerſo parentem gnatus adorare debuiſſet, timuit, ne ingratus euaderet, ingratum autem ſciebat pectus nunquam ad ſublimia anhelare, proinde increpuit, vt quem ab ineunte ætate gratitudine in primis addictum optaret; vt quæ ſit virtus facilè reliquas virtutes in anima generans. Philo Hebræus libro de Ioſeph, prope initium: *Grauiter autem obiurgabat filium, timens, ne quid ille peccaret. Poteſtne, inquit, fieri, vt ego, materq; & fratres adoremus te? Nam per Solem, patrem; per Lunam, matrem; per vndecim ſtellas, fratres ſignificare videris: quod caue vnquam in mentem tibi, mi puer, veniat; trade potiùs obliuioni viſiones iſtas nefarias.* Appellat autem viſiones nefarias, eo quod ingratitudinis ſpecies ſit, caput ſubijci membris, patrem adorare filium.

Parentē meliorem filio locum cedere, quā occaſione decorum. Gell.

Phil. Hebr.

Abſalon ille parricidalis, neque pugna interemptus, neque à ſaltu abſorptus, cùm plures ille conſumeret, quàm quos gladius vorauerat, neque à Dauidis, qui occurrerunt, ſatellitibus confoſſus, non ſcopulo illiſus, non mulo deiectus: omnia pepercerant. Num, quia pius genitor ſic optauerat? eius enim vnicum votum: *Seruate mihi puerum Abſalonem.* Reg. 2.cap.18.num.5. Verùm conniuentibus reliquis, non arbor, non Ioab pepercit. Dicamus primùm de quercu, quæ bellatoris crines implicuit, cur huius rami ſpeciatim vindicant, & vlciſcuntur? Equidem nonnunquam accidit, ex nobilitate quempiam dedecoroſo facinore turpari: triſtatur familia, quoniam vnius noxa in omnes redundat, vniuerſos grauat. Tandem, ſiue ob amicitias, ſiue ob pecunias condonat Magiſtratus, placantur ciues; ſed nunquam conſanguinei conquieſcunt: manet altò corde affixa labes, non aliter quam morte pianda, atque vltimò necem inferunt. Ecce, qui præ cunctis parcere debuiſſent, præ reliquis ſæuiunt. Ne ſtupeſcite: vehemens eos dolor incitat; & niſi ſublato impio capite haud putant iniuſtum ſtigma deleri poſſe. Iam quò tendat oratio, ſuſpicamini. Erat Abſalon ramus, truncus Dauid: vicit immanitate barbariem omnem iniquiſſima ſoboles: delicias, ſplendorem, vitam eripere conabatur ei, à quo progenitus, à quo enutritus in pompa & voluptate multa: dolebant rami ſuper infami germine, & quoniam genus ſuum macula horrenda aſperſerat, vltionem pollicentur. Infelix Abſalon, dira nimis ramorum eſt ira, parcant Dauidis ſerui, conniueat ſaltus, indulgeant ſcopuli, mulus adiuuet, Olympus fulmina contineat, non mare excipiat, non terra dehiſcat; poſtquam omnia quieuerint, frondes armabuntur, & quàm inauditæ ingratitudinis forma ramis attuliſti iniuriam, vindicabunt vertice illaqueato; lictores erunt, qui Ioabo interfectori ſiſtant: ſic iuſtè non niſi à ramis patitur, qui rami nomine abuſus, aduersùs radicem ingratus extitit. Sic non pede, non manibus; ſed capite irretitur, qui non contemnere caput, non deſtruere veritus. Chryſoſt. tom.1. enarrat. in Pſal.3. *In arbore ſublimi ſuſpenſus eſt, qui aduersùs patrem erigebatur; & à planta detinebatur, qui cum radice pugnabat; & vinctus erat à ramo ramus, qui erat*

64.

2.Reg.18.

In quibus quis peccat, in iiſdem punitur Chryſoſt.

27. Statuit Seruator Thaboris in apicibus glorioſius apparere in conſpectu charorum ſpecialiter Diſcentium; & inquit Euangeliſta: *Poſt dies ſex aſſumit* IESVS *Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos*: Matt. cap. 17. verſ. 1. At, quamobrem poſt ſex dies? aut qui ſunt iſti ſex dies? Sanè Exodi cap. 20. verſ. 9. præceptum accepit Iſraël: *Sex diebus* (inquit) *operaberis, & facies omnia opera tua: ſeptimo autem die Sabbatum Domini Dei tui eſt: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus, & filia tua, ſeruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui eſt intra portas tuas*. Igitur, ſi poſt dies ſex aſſumpſit, Sabbatho quidem tulit eos. Verùm, quare hæc lux arriſit magis? Sanè propterea in montem ſubduxit, vt ſtillicidijs quibuſdam perennis Beatorum gloriæ recrearet, vt diſcerent, quam magna eſſet dulcedo inexauſtæ contemplationis Deum facie ad faciem intuentis ex ſplendoribus transfmutati vultus: ipſi verò & mente quoque excesſerunt in profundiſſimam rapti theoriam: ergo vt noſſent, ſpeculationi vacaturos, debere omnem ſæculi memoriam deponere, curas obliuiſci vniuerſis; noluit ijs diebus, quibus genus humanum operibus incumbit, ad gloriam videndam transferre; ſed feriandi luce, Sabbatho, nempe, quando negotiorum omnis ceſſat tumultus. Aut certè dicemus, ſex diebus conditam omnem creaturam, in quorum ſingulos ius aliquod habeant; ſeptimum extra poteſtatem creaturarum eſſe, quem ſibi Numen integrè vindicet; itaque volentem contemplari ſic vniuerſam creaturam tranſcendere debere, vt nihil in otio eius ſibi vindicet, ibi ſolùm moretur Deus, cætera abeant cuncta, quoad fas humanæ imbecillitati. Nunc locum ſuum Origenis accipiat oratio tract. 3. in cap. 17. Matthæi: *Quoniam enim in ſex diebus perfecti numeri totus factus eſt viſibilis mundus, ideo arbitror eum, qui tranſcendit omnes mundi res, conſiderans iam non quæ videntur; temporalia enim ſunt; ſed quæ non videntur, quoniam ſunt æterna, ille poteſt aſcendere ſuper montem excelſum, Chriſto ſe præcedente: ille poteſt & gloriam aſpicere Verbi Dei. Si ergo quis noſtrum cupit Chriſto ſe aſſumente aſcendere ſuper montem excelſum, & videre ſecrete transfigurationem ipſius, tranſcendat opera ſex dierum, non aſpiciens quæ videntur, neque diligens mundum, nec ea, quæ ſunt in mundo, nec concupiſcat aliquam concupiſcentiam mundialem, quæ eſt concupiſcentia corporum, & corporalium diuitiarum, & gloria corporalis; nec omnia, quæcunque ſolent auellere, & trahere à melioribus, & diuinis, & ad inferiora deponere: cùm autem tranſcenderit ſex (ſecundum quod diximus) dies, nouum Sabbathum ſabbathizat, exultans in monte excelſo, in eo, quod videt transfiguratum* IESVM *ante oculos cordis ſui*.

Matt. 17. Exod. 20. Orig.

28. Duas claſſes nouam nuptam colentium deſcribit Pſaltes hymno 44. primùm filias Tyri, & omnes diuites plebis, de quibus aſſerit muneribus eſſe deprecaturas vultum eius. Deinde virgines & proximas, adoleſcentulas, videlicet, intra puellarum quidem numerum, quanquam non tanti ſplendoris: de his pronunciat, adducendas eſſe in templum Regis. Quid in his præſtantius, aut faciem Reginæ contueri, aut in eius ſacrarium introgredi? Sanè poſtremum iſtud; nam liberum eſt omni vulgo Principum ora intueri, cùm illi in publicum, vt ab omnibus conſpiciantur, nonnunquam prodeant: paucorum eſt ad penetrale admitti; hoc enim eſt templo intromitti: quamobrem & alij vertunt: *Penetrabunt vſque in intimum palatium*: nam vox originalis, היכל *hechal*, & delubrum, & regiam denotat. Quid eſt verò, in penitiora loca intrare, niſi familiarem ad Reginam habere receſſum, & ſublimiori orationis dono excipere; denique & in domum orationis, quod templum eſt, recipi: quam non eſſe modicam prærogatiuam, qua virgines filiabus Tyri antecellunt, magnus velit Baſilius ad finem homiliæ in Pſalmum 44. *Hæ demum* (inquit) *adducentur Regi, & adducentur, non in vnum plebeium locum, & vulgarem; ſed in templum Regis: vaſa nanque ſacerdotalia, quæ humanus vſus non cõmaculauit, in Sancta Sanctorum adducentur. Quanta ſit prærogatiua, in templum Regis adduci, Propheta pro ſeipſo orans, oſtendit: Vnam petij à Domino, hanc requiram: vt habitẽ in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, & viſitem templum ſanctũ eius*. Sed, quænam eſt hæc Regina tam noua & inſolita, quæ ab intima regia filias Tyri, quarum tanta fuit potentia terra, marique, quarum opes in immenſum creuere, quaſi locupletes arceat? Non ſic equidem Reges mundi huius; imò, qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt; pauperes deſpiciunt; ad familiaritatem & colloquium Optimates, & viros diuitiarum tantùm admittunt. Ecce vim ſecreti. Profectò ſponſæ noſtræ familiaritas cum amicis per dona orationis, & ſacræ theoriæ diuinarum rerum eſt: petunt autem huiuſmodi ſermocinationes quietem, atque ſilentium maximum: filiæ Tyri, cùm ex mercatura viuunt, in negotijs & tumultibus perpetuò ſunt; diuites quoque nunquam feriantur, quos augendæ ſubſtantiæ labor, de vxore, de filijs cura, dies, noctéſque ſollicitat: ab his vniuerſis vacua eſt Virgo, quæ Deo, ſibique attendit ſolùm: ob hoc igitur virgines, & proximæ, quæ ſunt etiam puellæ, tantùm adducuntur in templum Regis.

Pſalm. 44. Baſil.

Cur aduersùs Ananiam, & Sapphiram tam ſeuerus vindex Apoſtolorum Caput Petrus? Scilicet, negarunt de agri venditi pretio, quando mutilarunt illud. At, nonne & Simon Præceptorem ſuum negauit, & ad vocem quidem ancillæ? Quamobrem igitur in ſimilis naturæ condonanda noxa non mitior? quin verò & ſuperauit multùm Petri delictum. Certè quondam homo Rex, cùm poneret rationem cum ſeruis ſuis, oblato ei vno, qui debebat ei decem millia talenta, ad ſupplicationem dimiſit ei debitum: ſed, cùm hic idem inhumanior extitiſſet aduersùs conſeruum, & tenens ſuffocaret eum ob centum denarios, ſtomachatus Rex, quòd miſericordiam non didiciſſet, atque veniam conſequutus in ſimili non fuiſſet benignus, *tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum*. Matth. cap. 18. à verſu 23. Quare igitur Petrus, quem ſe negantem IESVS ſuſtinuit clemens, & expectauit ad pœnitentiam, non etiam erga negantes Ananiam, & Sapphiram lenior exiſtat? Vide ſtupeſcentem, & penè increpantem Cæſarium, Nazianzeni fratrem, Dialogo 5. *Quamobrem ergo tam enormiter lapſus ſanctus ille vir Petrus, & veniam conſequutus, ipſe quoque veniam non dedit Ananiæ, & Saphiræ; ſed in vna hora vtroſque occidit verbo? Licet nullus eſſet lapſus reſpectu illius abnegationis, aurum abſconderant proprium, non alienum: vel etiamſi alienum fuiſſet, non eſt par peccatum priuatarum rerum parũ quid abſcondiſſe, & abnegaſſe* IESVM. *Non dementia eſt*, 29.

Matth. 18. Cæſar.

primarij

Digitized by Google

primarij illius aduerſus ſontes terror; ſed præſcia diſciplina, plurima mortalium ſanantis vitia. Sanè Chriſtianitatis exordia in Euchariſtiæ, & orationis pabulo: *Erant namque perſeuerantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis Panis, & orationibus:* Actor. cap. 2. & verſ. 42. quò autem liberiùs orationi vacarent, exonerabant ſe diuitijs, vt quæ curas afferunt animum angentes: quare quotquot erant poſſeſſores agrorum, aut domorum, vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, & ponebant ante pedes Apoſtolorum, Actor. cap. 4. verſ. 35. volebat autem Ananias & ſubſtantiæ partem retinere; & tamen orantibus ſe adiungere: arbitratus rem difficilem Apoſtolorum Coryphæus, & quòd in perniciem nouellæ, ſed florentis tamen, vineæ cederet, putauit acriori medicamine eſſe vtendum, vt ſupplicij immanitate compeſceret pullulantem licentiam, & contineret in officio recens conuerſos; propterea quamuis ipſi pepercisset Chriſtus, quem vehementer negauit; non iudicauit parcendum eſſe cogitationibus diuitias contemplationis ſtudio impedimenta non afferre; ne ſi leuior fuiſſet, crepundialis adhuc Eccleſia de vigore remitteret; & antè penè tepida, quam nata fuiſſet: nihil diſſimulandum ſub initijs rerum, quæ fortia eſſe neceſſe eſt.

Act. 2. & 4.

Sub initio diſciplinæ ſeuera eſſe debet cuſtodia.

30. Obtulere ſacrificium duo primi fratres Caïn, & Abel: *Reſpexit verò Dominus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain verò, & ad munera illius non reſpexit.* Geneſ. cap. 4. verſ. 4. Quorſum verò ad iunioris oblationem potiùs reſpexerit? Ædepol, quia melior ſacrificans ille. Percipiamus à Cyrillo lib. 2. in Geneſim: *Ergo ſacer, ac ſapientiſſimus Abel, quæ in grege ſuo præſtantiſſima erant, quæque æquiſſimo animo delecta fuere, Deo optimo offerebat, modumq; ſacrificandi haud ignorans, adipes quoq; apponebat. At Cain, non eo modo; ſed contrà magna cum negligentia offerebat: quæ enim ex terreſtribus frugibus, excellentiores eſſent, ſuis delicijs reſeruabat: quæ verò deteriores haberentur, Deo maximo offerre non erubeſcebat.* Denique Paulus vndecimo ad Hebræos capite aſſerit, verſ. 4. *Fide plurimam hoſtiam Abel, quàm Cain obtulit Deo*, id eſt, vberiorem, præſtantioremque, vt Græcum πλείονα denotat; nempe, viuax fidei ardor mouebat, vti per orationis ſtudium de æternaturis ſedulò cogitaret: ab oratione autem inflammatus animus, quod optimum erat, meditabatur. Sed, quæ fuerunt adiumenta Abeli, vt per contemplationis ſtudium, fidem acueret; quæve Caïno obſtacula ad ipſum id? Nempe, fuit quidem Abel paſtor ouium, & Caïn agricola, eodem Geneſ. cap. 4. verſ. 2. quamobrem Caïni ſanè mentem terrenæ diſtrahebant curæ: nam opibus inhiabat, quò amplam familiam, quò vxorem, & filios ſuſtentaret: Abel, quem matrimonia coluiſſe incertum eſt, in montibus & ſyluis paſtor vtique verſabatur, vbi quietus animus ab omni tumultu liber, facilè in diuina aſſurgere poterat: ergo ipſæ viuendi artes, alterum vt contemplationi operosè vacaret, iuuerant; quid enim magè idoneum ſolitaria vita theoriæ amatoribus? alterum, quò remiſsè ageret, occaſio fuit, cùm hyeme, æſtate, vere, autumno nunquam ceſſarent negotia, ſiue arandi, ſiue ſementem colligendi, ſeu aliæ ruſticationes; orandi verò ſtudio conſopito, non eſt mirandum à Caïno tepidè, & indecorè ſacrificatum eſſe Deo. Fauet cogitationi noſtræ Ioſephus Flauius lib. 1. Antiq. cap. 3. *Hi fratres ſuis quiſque ſtudijs intenti erant: Abel iuſtitiam colebat, & omnibus actionibus ſuis Deum præſentem ratus, virtuti operam dabat: paſtoralis autem eius erat vita: Cain verò, cùm alioquin etiam peſſimus eſſet, lucrumque ſolùm ſpectaret, terram quoque arare primus excogitauit.* Quibus ſignificat, Abelem iugi fruentem Dei præſentia, qui altiſſimæ orationis effectus; id tamen conſequutum, eò quòd eius vita paſtoritia eſſet: qua alter caruerit gratia frater; tum, quod vitioſæ indolis eſſet; tum maximè, quòd lucro, & terrenis ſollicitudinibus occuparetur. Neque diſpar ſententia Ruperti Tuitienſis Abbatis lib. 4. in Geneſim, cap. 2. *Nam Cain, cùm Deo offerret ſua, ſeipſum ſibi retinuerat, repoſitum habens in cupiditate terrena: huiuſmodi portionem Deus non accipit: ſed, Præbe, inquit, fili, cor tuum mihi. At Cain cor ſuum retinuit ſibi, & fructus terræ obtulit Deo: Abel autem primò cor ſuũ, deinde rem ſuam offerendo, plurimam hoſtiam per fidem obtulit.* Igitur ad ſacrificia, orationem, alioſque religionis actus aptiora Abelis ſtudia; quæ libera à cupiditatibus, & à tumultibus, quos ſecum aduehunt terrena lucra.

Gen. 4.

Cyrill.

Hebr. 11.

Ioſeph.

Rupert.

31. Benedixit tribubus Iſraël Moyſes, & Benjamin alloquutus: *Amantiſſimus (ait) Domini habitabit confidenter in eo; quaſi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requieſcet.* Quæ quidem verba ſecundùm communem explanationem indicant, cecidiſſe in ſortem tribui Benjamiticæ locum, in quo exædificatum ſit templum Hieroſolymitanum: hic amor Numinis, hic ſuauiter requieſcit, proinde & poſſeſſor amantiſſimus eius, & ſedes ipſa quaſi thalamus illi. Verùm, quamobrem in hanc tribum collata tam grandia? num ob fundatoris præſtantiam? Sed melior Ioſeph, dignior Iudas. Sanè deſcendente in Ægyptum reliqua Iacob ſobole, vnus Benjamin manſit apud genitorem; ibi domi reſidens conſolabatur grauem parentis ætatem, & tranquilla fruebatur pace, Geneſ. cap. 42. verſ. 4. At, quid Ægyptus ſpiritaliter? Mundus vtique cum irrequieta pompa ſua. S. Damian. ſerm. 61. in vigiliam Natiuitatis Domini: *Per Ægyptũ figuraliter exprimi mũdum iſtum, diuinorum eloquiorum ſcrutatores affirmant.* Ergo certè Benjaminus, qui mundi tumultibus liber, qui Ægypto abſcens eſt, vnicè dignus, cui templum aſſignetur, locus, nempe orationis: quis enim talis cuſtos loci, niſi qui ferretur, & otium ſanctum colat, qualem nullum in Ægypto, mundo, ſcilicet? Dices, & Benjamin perlatum in Ægyptum, ex Geneſ. cap. 43. fateor; verùm poſt multas hinc inde altercationes deſcendit, neque ſponte; ſed vi quadam, non frumentorum gratia, alteriuſve humani lucri; ſed ne fratrum periclitaretur vita: qui autem in mundum deſcendunt fraternæ ſalutis cauſa, quos hic ſolùm ſcopus incitat, nequaquam ſtrepitu mundano offenduntur; ſed egrediuntur, & ingrediuntur, & paſcua inueniunt, quin & abundantiùs nonnunquam torrente ſpiritalium dulcedinum potat eos Numen. Gloſſa apud Lippomanum Græca ad cap. 4. Geneſeos, *Idcircò affirmat ceſſiſſe Benjamino templum, quod Ioſephum cum decem fratribus non adorauerit, vt monet idem caput verſ. 7.* Verùm idem hoc eſt, quod a nobis pronunciatum: nam propterea Ioſephum non adorauit, quia in comitatu reliquorum fratrum non erat, domi, ſcilicet, relictus. At Gloſſæ verba ſunt: *Notandum verò, quòd Benjamin, neque Ioſeph, quemadmodum reliqui fratres adorauit: ideò in partes Benjami ceſſit tẽplum.*

Deut. 33.

Gen. 42. Aegyptus, mundi typus. Petr. Dam.

Gloſſ. Græc.

32. De Moyſe Exodi cap. 33. verſ. 7. ſcriptum, tuliſſe *tabernaculum, quod tetendit extra caſtra procul,*

Exod. 33.

vo-

vocauitque nomen eius, tabernaculum fœderis. At certè, cum populum numeroſum regeret, mirum, quòd non eo loci tabernaculum conſtitueret, quò facilè multitudo recurrere poſſit: neque enim Magiſtratus ſolitudinem petere debeat, vt quem grex frequenter deſideret; atque vt caſtris egredi placuerit, ſed procul non erat eundum: verùm idem Textus paulò inferiùs, verſ. 11. loqui ſolitum Dominum ad Moyſem, affirmat, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum: innuit autem oraſſe Moyſem, & excelſiori contemplatione donatum. Præclarè itaque tabernaculum, in quo preces fundebat, vbi mente excedere conſueuerat, procul à caſtris, in quibus a multitudine ſtrepitus, collocaret, quando ſanè oporteat, eum, qui orationis ſtudio eminere aueat, negotioſa, & inquieta omnia declinare. Ambroſ. epiſt. 82. ad Vercellenſem Eccleſiam: *Moyſes ſolus, qui Deum videbat, extra caſtra habebat tabernaculum, quando loquebatur cum Deo.* Nilus Abbas in Aſcetico: *Moyſes item extra caſtra figens tabernaculum, oſtendit, à tumultu bellico quam longiſſimè abeſſe Magiſtrum oportere, & qui ad pacificum & quietum ducit vitæ genus, debere a caſtris cruentis eſſe remotiſſimum.* Ibi & aliud non deſpiciendæ conſiderationis tangit Nilus; nempe, diſquirit, quamobrem a Salomone potiùs, quàm ab eius genitore Dauide voluerit Numen, templum ædificari, cum certè Dauidis menti cogitationem iniecisset de fano moliendo, atque is materiam plurimam, aurique, & argenti pondera eum in finem coaceruaſſet? Verùm Dauid omnem vitam inter caſtrenſes ſtrepitus conſumpſit; vix nouit, quid otium fuiſſet; ſemper in procinctu aduersùs hoſtes: Salomon autem tranquillos annos duxit, & ſeceſſu fruebatur inturbido. Voluit igitur Numen, vt cum fundatorem operis ſacrificijs, & orationibus deſtinati, reſpuiſſet, quem curæ perpetuùm ſollicitarent? diſcerent aduentantes precum gratia, quietam afferendam eſſe mentem, & in qua nulli bullirent tumultus: *Quòd ſi quis nondum cupiditates ſuperauit.* (proſequitur Nilus;) *ſed adhuc in pugna, & ſanguine verſatur, & tamen Dei templum ex animis humanis molitur; is, nimirum, audiet a Deo: Tu mihi templum non ædificabis, quoniam vir ſanguinum es:* (1. Paralip. cap. 22. verſ. 8.) *pacificum enim requirit ſtatum diuini templi conſtructio.*

Ambr. — Nil. Abb. — Nil. Abb. — 1. Paral. 22.

33. Sunamitis luctu compunctus pius hoſpes Eliſeus, deſertum tantiſper reliquit, & oppido receptus, domumque plorabundæ matris ingreſſus, clauſit puerum ſuſcitaturus oſtium cubiculi, quo iacebat defunctus, ſuper ſe, Reg. 4. cap. 4. verſ. 34. Sed, quare domus ſecreto non contentus, etiam voluit cubiculum obſerari? An non meliùs in platea ciuitatis coram multitudine vniuerſa, puerum ſuſcitare, quò daret gloriam Deo populus? Sed conſidera, quoniam per orationem vita reſtituenda fuerat: *Ingreſſuſque clauſit oſtium ſuper ſe, & ſuper puerum, & orauit ad Dominum.* Quòd ſi quidem Eliſeo orandum ſit, neceſſe eſt, vt procul à turbis puerum viuificet! neque enim precatio tumultum ſuſtinet. O bonum præceptorem Eliſeum! Vtinam in congregatione Antiſtites imitentur: ſi quando infirmatur, & dormitat aliquis languens Lazarus, immittant in cubile, & claudant à foris ianuam per dies non paucos, hoc eſt, exercitijs mentalibus vacare faciant; videbunt, quàm properè matrem, quæ in Chriſto genuit, conſolaturus ſit, nouæ vitæ incenſo ardore. Non meum eſt conſilium iſtud: didici à Gilleberto ſerm. 16. *Mortuus* (inquit) *eſt, qui vel tædij, vel deſperationis mole obruitur, in quo nihil eſt viuida deuotionis, feruidi ſpiritus: bonus huius lectuli vſus, qui breui hora in tempora ſequentia vitalem alacritatem transfundit; bonus lectulus, in quo nullus languor eſt, niſi fortè languor amoris, qui non verſatur in infirmitate, ſed in iucunditate.* Ac ſanè, cum tam cautus extiterit Eliſeus, ne quam ſedato mentis ſtatui, vrbis tumultus diſtractionem peperiſſent, atque domus intimis ſe penetralibus occultauerit, & ob tam iuſtas cauſas, Carmeli ſeceſſum ad breue reliquerit interuallum; eius tamen factum eremi cultoribus admirabile potius quàm imitandum cenſuit Petrus Cardinalis Damianus, adeò ſi quæ vita eſt contemplationi per integrum addicta, ne ob ſancta etiam negotia ad vrbes conuolare debeat: *Quod autem Eliſeus* (loquitur Apol. c. 28.) *ad reſuſcitandum Sunamitis filium de montana remotione deſcendit; huius temporis Monachis potius eſt venerationi habendum, quam imitandum: liceat ſanè Monacho ad ſæculum ex voluntate recurrere, quoties mortuum hominem ad vitam potuerit ſuſcitare.* Quaſi ſubinnuens, non niſi tam grandis prodigij occaſione deſerendam eſſe ſpeluncam: atque erit ſanè ita, vt pauciſſimi eremo pedem extrahant, cùm rariſſimis conceſſum mortuos ad vitam reuocare. Benè igitur Salomon, eo, quem de vita contemplatiua ſcripſit libro, omnem ſæculi, atque curarum memoriam aboleuit; neque Dauidis filium ſe nuncupans, nec Hieroſolymorum Regem: ſed nudo Salomonis vſus vocabulo codicis fronte.

4. Reg. 4. — Gilleber. — Petr. Dam.

SECTIO IV.

Scientiæ ſpiritus feruorem eſſe maritandum, quo ſapientia vtilis euadat.

34. DVo nomina præſtantiſſima ſortitum Epithalamium iſtud ſubindicauimus; alterum, ob carminis & ingenium, & ſummam elegantiam, nempe, Cantici Canticorum, quòd inter metra vniuerſa excelleret; alterum, propter affectus nobilitatem, nimirum, Canticum amoris onomaſticè vocatum, quòd hic amor omnem ſuam potentiam effunderet. O ſingulare vinculum! ò quam pulchra eſt tam ſapiens generatio cum charitate tam accenſa! Certè verè Hymenæus, cuius lampades tam ignitæ ſunt, tam ſplendentes. Equidem ſcientia abſque ardore ſpiritus, Deo ſtultitia eſt: charitas abſque ingenio vtilis eſt: verùm, vt Paulino ſcribens Hieronymus effatur: *Sancta ruſticitas ſibi ſolum prodeſt; & quantum ædificat ex vitæ merito Eccleſiam Chriſti, tantum nocet, ſi deſtruentibus non reſiſtat.* Palmam vtriuſque fœdus retulit: *Daniel* (inquit eodem loco Stridonenſis) *in fine ſacratiſſimæ viſionis, ait* (ſcilicet, cap. 12. verſ. 3.) *iuſtos fulgere ſicut ſtellas; & intelligentes, id eſt, doctos ſicut firmamentum: vides, quantum inter ſe diſtent, iuſta ruſticitas, & docta iuſtitia? Alij ſtellis, alij cælo comparantur.* Et luculentè quidem doctam iuſtitiam firmamentum appellauit: nam verè in his Eccleſiæ catholicæ robur; nanque doctiſſimi ad omne genus pugnæ: ſi enim exemplis agendum ſit, & hæc

Hieron.

hæc potentior armorum forma aduerſus induratam nequitiem, vita fulgent emaculata: ſin Hæreticus, aut Iudæus, aut Gentilis ratione, atque diſſertatione edomandus ſit, promunt quaſi Scribæ docti de theſauro ſuo noua, & vetera.

35. Tales monet eſſe Aaronicus ille Sacerdos: nam ad oram veſtimenti deorſum pendentis, mala punica intexta ferebat, *ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac byſſo retorta; & tintinnabula de auro puriſſimo inter malogranata in extrema parte*
Exod. 39. *tunicæ per gyrum*. Exod. cap. 39. verſ. 23. Ac ſanè, facilè ceſſeriti tintinnabulis ſapientiam, quæ vocalis, & in platea, & viarum ſemitis, clamitat, indicari, pudorque Læuitæ nomen portare eum, in quo non ſit cognitio, cùm & infimum ſacerdotalem gradum egregiè doctum requirat Aaronica veſtis, propterea nanque ad extima dependent tintinnabula. Sed, cur aſſociauerit fructus tintinnabulis? Certè cur ex vniuerſa pomorum ſylua elegerit malogranata, cùm aliarum arborum nobiliores eſſent fœtus? Anne, vt regiam in ſacerdotio innueret poteſtatem: nam pomum diadematum prodit? Sanè rubentia ſunt mala punica; & quæ in Palæſthina naſcuntur, ſingulariter rubent: ergo euomit ignes fructus; ardoris proculdubio inſigne hieroglyphicum eſt. Docet igitur veſtis inferior limbus, vocalem & ſapientem oportere eſſe Sacerdotem: at & à charitatis incendio ardentem eundem; non ſeorſim tintinnabula, ſed inter malogranata, vt amicitiam innuat inter ſapientiam & charitatem, quas ligari, vnaque ferri conueniens ſit: iſta verò cùm in omni ſacro Myſta deſiderentur, ſed in primis in ijs, qui euangelizant, quorum idcircò ſpecioſi noſcantur pedes, & propterea ad pedes Aaronis illa ſymbola: niſi enim ardeat Orator Chriſtianus, atque Ætnam emittat contra peccatores, compta poterit eſſe eius eloquentia; ſed animabus tenuiter vtilis. Eluxit vtrunque in vltima Seruatoris concione, quam diſceſſurus ex hoc mundo habuit ad Apoſtolos.
Rupert. Notatum id à Ruperto Abbate exordio libri 13. in Ioannem: *Qui ſunt* (ait) *fines tunicæ ſacerdotalis, niſi extrema, de quibus nunc loquimur, vitæ Domini noſtri? quæ ſunt mala punica valde rubentia, niſi eius, quæ maiora nemo habet, charitatis opera? tintinnabula verò clariſſima ſunt dilectionis eius verba, quibus & eos in prædicta cœna inſtituit; & mixtis tintinnabulis doctrina, & operum eius malis punicis; nihil viſu pulchrius, nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius.*

36. Populum cùm ex Ægypto educeret Numen, dedit itineris duces, Moyſem, & Aaron, alterum ciuilem Magiſtratum, alterum ſacrorum Præſi-
Psal. 76. dem: *Deduxiſti ſicut oues* (canit Dauid Pſalm. 76. verſ. 21.) *populum tuum, in manu Moyſi, & Aaron*. Quem Pſalmi in locum quemadmodum in-
Origen. terpretur Origenes homil. 27. in Numerorum librum; operæpretium eſt, videamus: *Exierunt autem in manu Moyſi, & Aaron: ad exeundum de Ægypto non ſufficit vna manus Moyſi, quæritur & manus Aaron*. Moyſes indicat ſcientiam legis; Aaron ſacrificandi Deo, & immolandi peritiam. Sanè ad Moyſem liber, & volumen legis pertinebat, proinde & ſapientiæ ſcrinium, atque conditorium: ad Aaron ſpectabant ignes, quibus victimæ & holocauſta cremabantur; idcircò & ad eum ardor, quæ charitas eſt, referendus. Gradere ſub talibus Imperatoribus ſecura, cohors Hebræa: nam, quanquam ouium in morem procedas, ac proinde in medio luporum, qui lacerare tentent, ibis in lætitia, nec erit in tribubus tuis infirmus: nam pro te fœderantur ſcientia, & ardor: quando verò duo iſta amicitias ineunt, omnia in tuto ſunt. Scis, quantum fœderanter? Sanè, quaſi vnum ſint; neque enim in manibus Moyſi, & Aaron deductam plebem aſſerit; ſed in manu, tanquam ſit vna vtriuſque manus. Iterùm Adamantius: *In manu enim Moyſi, & Aaron eduxit eos Dominus, & non in manibus Moyſi, & Aaron: vnum enim opus vtriuſque manus eſt, atque vna perfectionis expletio*.

Per coniunctas ſcientiam, & charitatis inflammationem, in terram Chanaan itum ad Iſraëlitas: per has in Paradiſum transferendus 37.
Chriſtianus; ſiquidem collocatus eſt ante Paradiſum voluptatis Cherub, & flammeus gladius, atque verſatilis ad cuſtodiendam viam ligni vitæ, Geneſ. cap. 3. verſ. 24. Sed inſolens mu- Gen. 3.
cronis forma: quis talis macheræ vſus? quo pacto leues, & comprehendi neſcias flammas arripiet bellator? vaneſcet inter digitos, atque eludet fallax enſis. At non in Paradiſum ingreſſus, niſi talem per enſem. Sanè Paulus gladio adumbrari verbum, ex quo ſermo ſapientiæ eſt, innuit cap. 4. ad Hebræos, verſ. 12. *Viuus eſt enim* Hebr. 4.
ſermo Dei, inquit, *& efficax, & penetrabilior omni gladio*. Sed inutilis ad Paradiſum ſcala abſente ardore charitatis, ſcientia: igitur ardentem eſſe neceſſarium eſt gladium, qui verbum eſt: quomodo autem poſſit ardere niſi à flammis? Benè itaque flammeus enſis, qui lignum vitæ defendit, vt ſimul & ardeat, & illuminet. Bruno apud Til- Bruno.
mannum in Allegoriis: *Cherubim plenitudo ſcientiæ interpretatur, Eccleſiaq; Doctores ſignificat, in quibus ſcientiæ, & ſapientiæ theſauri ſunt reconditi: cum autem quis de Paradiſo, id eſt, de ſancta Eccleſia propter peccatum ſuum eycitur; ne ad lignum vitæ, id eſt, ad carnem Chriſti participandam accedere præſumat, ab his interdicitur: eſt autem iſte gladius lucens, & flammeus, ſplendidus, & ſine rubigine: quo qui percuſſus fuerit, aut illuminatur, aut exuritur*. Benè coniunxit in gladio illuminationem, atque exuſtionem, vt ſcientiæ illuſtratio reſponderet, ardori combuſtio.

Ibant, poſt ſuſcitatum è mortuis Chriſtum in 38.
caſtellum Emaüs ex diſcipulis duo: *Et factum eſt, dum fabularentur, & ſecum quærerent, & ipſe* IESVS *appropinquans ibat cum illis*. Luc. cap. 24. Luc. 24.
verſ. 15. *nec cognoſcebant eum*. Ergo incipiens à Moyſe, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipſo erant; nec ſic aperiebantur oculi eorum: ò rudes nimium auditores, quando nec Chriſto præceptore aliquid penetrant! Venitur in caſtellum, diſcumbitur, panis diuiditur, & vt fractus eſt, aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Quod nouum genus collyrij iſtud? Panis cæcitatem diſpellit, quam Chriſti magiſterium tollere non valuit? Verùm perpende ſcientiam à Chriſto communicandam nolle abſque ſodali charitate eſſe; tum autem diſcipulorum enituit charitas, quando coëgerunt peregrinum, vt maneret apud eos, eò quòd nox properaret, & timerent, ne ſub dio manendum fuiſſet illi; tum eadem adoleuit charitas, cùm ad menſam ſedere fecerunt. Igitur ſcientia, quæ docente Chriſto, vim ſuam efficaciter non exercuit, vt vidit charitatem, exilit, & tenebras diſpulit potenti robore. Gregorius Romanus homil. 23. in Euangelia: *Sed eſſe extranei à charitate non poterant hi, cum quibus Veritas gradiebatur, cùm ad hoſpitium* Greg.

muthi quaſi

quaſi peregrinum vocant. Menſam igitur ponunt, panes, ciboſque offerunt: & Deum, quem in Scriptura ſacra expoſitione non cognouerant, in panis fractione cognoſcunt. Nempe, quia panem eſurienti frangentes, charitatis exercebant opus, qua viſa, lux ſapientiæ, quæ frigidi recuſat ſinum pectoris, oborta eſt caligine tectis: ſic nanque vt accideret, vaticinatus eſt Iſaïas cap. 58. verſ. 7. & 8.

Iſai 58.

Frange eſurienti (inquit) *panem tuum, & egenos, vagoſque duc in domum tuam:* quod vtrunque Emaüntini perfecere diſcipuli: *Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum.*

Laur. Iuſt.

Laurentius Iuſtinianus ad normam Gregorianæ expoſitionis, de triumphali Christi agone, cap. 25. *In panis* (inquit) *fractione potius, quàm in prædicatione, agnoſcere meruerunt; quatenus ſicut egens miſerti ſunt, ita miſericordiam reperirent.*

39. Transfigurato Christo vox de cœlo intonuit, dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipſum audite.*

Matth. 17.

Matth. cap. 17. verſ. 5. Teſtatus & pro Gnato Pater, cùm baptizatus de aqua aſcendit: verùm tunc ſolùm proclamatum ab eo, filium eius eſſe dilectum, in quo ſibi complacuerit; ſed non præceptum ſpectantibus ablutionem, vti audirent, Matth. cap. 3. verſ. 17. Cur non vtrobique, vt exaudiretur, imperatum? Sanè ibi de regeneratione actum, qua peccatum ab Adamo deriuatum deſtruitur: conuenit autem & hoc iis, qui obaudire nequeunt, etiam infanti vnius noctis: in Thabore verò præſcribebatur Apoſtolis, ex quibus aderant tantùm, forma doctrinæ euangelicæ, & vt eſſet ſeminandum vtiliter in cordibus mortalium verbum Dei.

Caiet.

Aduertit Caietanus ad c. 17. Matthæi: *In Baptiſmo,* inquit, *paterna vox non dixit: Ipſum audite. Sed modo hoc addidit propter myſterium: tunc enim regeneratio, modo doctrina ſignificatur: & propterea tunc ſatis fuit teſtificari, quòd eſt filius: modo oportuit teſtificari etiam, quòd eſt Doctor audiendus à mundo.* At certè, quando vocis paternæ ſcopus, vt à Filio normam prædicandi nationibus, acciperent; quamobrem non eis Seruator Chriſtianæ Rhetoricæ leges aliquas dederat abſoluta transfigurationis gloria? Aliquid de Eliæ quidem aduentu; ſed excepto hoc non aliud: arbitror tamen documenta præbuiſſe, ſignis ædepol, non voce, nempe, ad hoc attulerat Moyſem, atque Eliam delectos ex omni Patriarcharum cœtu:

Euthym.

Poteſt & alia addi cauſa (inquit Euthymius) *quòd hos propter diſcipulos adduxit, vt ad eorum imitationem excitarentur.* Igitur per hos, quos ideò ſocios voluit, loquutus Apoſtolis, tacitè indicauit, quales verbi Prædicatores, eos cuperet, quæ autem ex Moyſis, & Eliæ coniunctione inſtructio? Sanè propterea vocatos, alterum ex loco, in quem translatus ſit; alterum ex mortis ſinu, nominatus modo Auctor putauit, vt mortis, vitæque Dominus cognoſceretur Chriſtus:

Operarij euāgelici ſcopus, & partes.

Moyſes enim mortuus erat, Elias viuus; nempe, intelligerent animarum venatores, duo eis ex muneris ratione incumbere; alterum, vt peccati morte defunctos, gratiæ vitæ reſtituerent; alterum, vt per gratiam viuentes, à morte per grauem noxam præſeruarent. Verùm, præter iſta, aliud inſuper: Moyſes ſanè doctiſſimus fuerat, vtique a Martyrum corona Stephano laudatus,

Act. 7.

quòd eruditus eſſet omni ſapientia Aegyptiorum, & potens in verbis. Actor. cap. 7. verſ. 22. Tantus autem Eliæ Vulcanus, vt quaſi *ignem ſurrexiſſe, & Verbum eius quaſi faculam arſiſſe* Siracides affirmat.

Eccli. 48.

Eccleſiaſtici cap. 48. verſ. 1. Optabat itaque, diſcerent Apoſtoli, quando eos Eccleſiarum Principes deſignaturus eſſet, qualem deceret eſſe euangelicum Antiſtitem; nempe, cuius exculta eruditio Moyſis enucleatam, vberemque ſapientiam imitaretur; cuius ardor in exhortando Eliæ ſcintillas, atque flammam referret. Non miror, IESV bone, quòd talibus cinctus athletis glorioſus, & ſplendeſcens appareas. O Petre, ne dicas, quoniam in monte tria figere tabernacula expediat: non ad hoc Moyſes, non ad hoc Elias ſpiritalis, vt eremum incolant, & propriæ ſaluti incumbant: docti, ardenteſque ſunt: operæpretium eſt itaque in omnem terram exire ſonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: ſine, inde proficiſcantur: mandatum habent, *Vt doceant omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Certè mandatum tu, atque commilitones ſimul atque Moyſi & Eliæ ſimiles fueritis, poſtquàm reſurrexerit a mortuis Filius hominis, in quod tempus hanc manifeſtare viſionem non liceat.

Vehebatur ſtupenda illa Ezechielis quadriga 40.
ſimilitudinem quaſi aſpectus hominis habens: eius quæ ſupra lumbos corporis lineamenta, electri imaginem referebant; quæ à lumbis deorſum erant, ignita apparebant.

Ezech. 1.

Ezechielis cap. 1. verſ. 27. Quis tam denſi ænigmatis ſenſus? Sanè, quadriga illa quatuor Euangelia ſunt.

Greg. hom.

Gregorius homil. 2. in Ezechielem: *Quatuor hæc animalia, ſancti, ſcilicet, Euangeliſtæ.* Res eſt præter controuerſiam, & in omnium ore; & quidem aurigator idoneè interpretari valeat diuini ſermonis quiſque Præco: eorum enim eſt, hoc vectari curru, & circuire omnes mundi plagas Chriſtum annunciando.

Electrum ex auro & argento mixtum.

Puto igitur illa ſedentis in throno (qui rhedæ intra ambitum) ſpecies denotauit, qualem deceat eſſe Euangelij buccinatorem: nam quidem electrum ex auri, argentique admixtione naſcitur, Plinio Auctore lib. 33. cap. 4.

Plin.
Gregor.

Gregorius nuper memorata homilia: *Electrum quippe ex auro, & argento eſt; in electro, dum aurum, argentumque miſcetur, argentum ad claritatem creſcit; aurum verò à fulgore palleſcit.* Iam verò, notum eſt ſecundùm myſticam ſignificationem, argento eloquium, atque ſcientiam repræſentari, aurum charitatem figurare, ſpiritus ardorem, tantumque profectò, vt fornace aduerſitatum probetur, ſplendeſcatque magis.

Euangelium miniſter quibus conditionibus debeat?

Igitur Euangelij Legatum oporteat ingenio, atque eruditione lucere: verùm cum qua ardor inflammatæ mentis, charitatiſque incenſæ, coniunctus ſit; hoc eſt de electro compoſiti. Vt quid igitur, dicas, ſi electro iſta ſufficienter declarantur, adiuncti ſunt ignes? *Et à lumbis eius vſque deorſum* (ait Vates) *vidi, quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu.* An, quoniam electri naturâ mitis eſt, quamuis enim ſplendeat, non comburit? Oporteat autem Viros apoſtolicos non tantùm lenes eſſe, ſed frequenter & ſeueros?

Luxuria vitium difficilè vincendum.

An, quia ad alia domanda vitia ſufficiant medicamina ſuauia, ad luxuriam, quæ in lumbis regnat, incendio & vaſtatione opus ſit, adeò contumax malum?

Hieron.

Subinnuit Hieronymus: *A lumbis vero, & deorſum, ignis erat reſplendens in circuitu: vt oſtenderet ea, quæ ſupra lumbos ſunt, vbi ſenſus verſatur, & ratio, non indigere igne, nec flammis; ſed pretioſiſſimo metallo, ac puriſſimo; ea verò, quæ à lumbis deorſum, vbi coitus, vbi generatio, vbi incentiua vitiorum, purgatione indigere flammarum.* Supra lumbos rationis, & iudicij ſedes, atque vt labantur aliquando; tamen, qui rationi cedunt,

iiſcum

Hæreticis flammis tradendi.

iiſcum blandè agendum: ſi quis ratione gubernari contemnat, vt nolunt Hæretici, flammis tradatur. Sed iuxta inſtitutam à nobis diſputationem: equidem iucundiſſimus eſt ſplendor electri; & hæc eius præcipua dos: at frigidus eſt: non enim torret, aut calefacit. Ne igitur quiſquam opinaretur, ſufficere euangelico Concionatori lucere tantùm, apponuntur incendia; ideò aſſociantur electrum, atque ignis. *Quid verò iſte ignis* (prŏloquitur iam nominatus Gregorius Papa hom. 9. in Ezechielem) *deſignat, niſi ardorem ſancti Spiritus, qui corda, quæ repleuerit, incendit? de quo ipſa Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram.* Hic igitur ſacri Spiritus ardor ſcientiarum fulgentiſſimo iubari copulandus erat, vt euangelicæ quadrigæ dignus Auriga throno veheretur.

Gregor.

41. Plorabat apocalypticus Euangeliſta, quoniam librum, quem viderat in dextera ſedentis in throno, ſcriptum intus, & foris, ſignatum ſigillis ſeptem, *Nemo neque in cœlo, neq; in terra, neque ſubtus terram, qui aperiret, dignus inueniebatur.* Apoc. cap. 5. verſ. 1. Non fuit diuturnus mœror: nam acceſſit, & volumen reſerauit Agnus, cui ſubitò victoriale carmen quatuor animalia, & viginti-quatuor ſeniores panxerunt: *Dignus es, Domine,* (cantabant) *accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in Sanguine tuo.* Perpende cauſalis vim: *Quoniam occiſus es.* Nam, etſi mortuus non fuiſſet, an non poſſit alijs egregijs facinoribus promereri, vti librum aperiret? Atque occumbens, an non poterat alio, præter libri intelligentiam, præmio donari? Quare itaque librum ideò reuelans, eò quòd iugulatus ſit? Sanè mentis ardor nullo potiori teſtimonio probari valeat, quàm ſanguinis effuſione: ſatis enim, eximieque ardens pectus eſt, quod vſque ad ſanguinem reſiſtit. Tritum quoque illud eſt de Saluatoris ore, maiorem charitatem neminem habere, quàm vt etiam pro amicis animam ponat: ergo in occiſo manſuetudinis Agno & ardor ſummus, & charitas ſuperexcedens. Iam fortaſſe mirabere, quòd librum aperuerit? Nam, cui danda clauis ſcientiæ, niſi illi, cuius tam inſignis ardor, cuius tam vehemens charitas? Erat liber ille ſignatus, ſermo vtique Dei labijs prolatus per ora Prophetarum: hunc ſi quiſpiam penetrare optet, charitate in feruore ſpiritus ardeat; alioquin pulſantibus ad oſtium, *Neſcio vos,* reſpondebitur. O ſancti ardoris poteſtatem magnam! Quod nemo, neque in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram agere potuit, vicit flamma charitatis. Rupertus lib. 4. in Apocalypſim: *Ergo, quod dicunt es, qui iam aperuerat: Dignus es accipere, idem eſt, ac ſi dicant: Dignus es, & potens ſenſum legentibus aperire, & intelligentiam Scripturarum dare. Vnde hæc, Domine, dignitas tibi? Quoniam occiſus es, inquiunt, & redemiſti nos Deo in Sanguine tuo: niſi occiſus fuiſſes, nequaquam liber aperiri potuiſſet: quoniam ergo occiſus es, in eo ipſo aperuiſti librum, & impleſti veritatem Scripturarum.*

Apoc. 5.

Scientia feruore ſpiritus acquiritur.

Rupert.

42. Sed & in hac Ioannis narratione aduertere æquum eſt, mortales ex omnibus orbis partibus Agno volumen reſeranti applaudere: *Et redemiſti nos Deo* (inquiunt) *in Sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes,* allegato cap. 5. verſ. 9. Verùm, quo pacto tot cultores nactus Agnus? Nam in Iudæa ſolùm notus Deus; & ſi quid de gentibus, tanquam nihilum illud; quid enim tres Reges, & ij in regionem ſuam per aliam viam ſtatim reuerterunt? Propheta quantùm eſt librum aperiri, quia occiſus eſt Agn... nequam duceretur ad victimam, liber etiam apertus fuerat: nam, *Traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me,* &c. Luc. cap. 4. verſ. 17. Et tamen tunc ex Iſrael etiam non magna pars ſequebatur eum; de Gentibus non erat vir cum illo: ſimul ac dedit cruorem in pretium pro populo contradicente ei tota die, ac ſic oſtendit charitatem ſuam erga genus humanum, omnis eum natio ſupplex adorauit. O quàm efficax eſt ſermo cum charitate non ficta! Sanè vſque ad animi compages pertingens, & plures conuertens vna hora, quàm linguæ diſertiſſimorum abſque ſpiritus incendio felici, per multos annos. Præclarè Rupertus dicto iam lib. 4. in Apoc. *Antequàm aperuiſſet Agnus librum, antequàm per paſſionem ſuam adimpleſſet veritatem Scripturarū, præter pauciſſimos, præter tres Magos ab Oriente venientes, & præter illuminatum a natiuitate cæcum; ferè nullus inuenitur procidendo adoraſſe Agnum, Chriſtum, Dei Filium: ſed, poſtquàm aperuit, poſtquam obedientiam conſummauit, omne genu curuatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Nec verò ſolummodo genu flectitur; ſed adoratio plena procidendo perficitur, ſicut & in Pſalmo ſcriptum eſt: Coram illo procident Aethiopes, & adorabunt eum omnes Reges terræ.*

Luc. 4.

Feruor ad peccatores cōuertendos eloquentia potior.

Rupert.

43. Quantùm deperibat Iacob formoſam Rachelem, pro qua ſeptem annis duram ſeruiuit ſeruitutem, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine? Quantùm horrebat idem Liæ nuptias? contempſerat enim illam, & ſocero conqueſtus eſt: *Nonne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi?* Geneſ. cap. 29. verſ. 25. Liam, videlicet, ſupponens ſororis loco? *Quærendum itaque eſt* (Richardus de S. Victore lib. 1. de præparatione animi ad contemplationem, cap. 1.) *cur ferè omnes coniugia Liæ tantoperè abhorreant, qui in amplexus Rachelis tantùm ſuſpirant?* Sed idem cum reliquis Patribus ſentiens, Rachele ſtudium ſapientiæ, & contemplationis deſignari; Lia, operoſam virtutis, iuſtitiæque feruida exercitamenta: *Quid* (inquit) *dulcius, quid iucundius eſſe poteſt, quàm oculum mentis ad ſummæ ſapientiæ contemplationem erigere: perfecta iuſtitia iubet inimicos diligere, illata mala patienter ferre, oblatam gloriam vbique declinare, quæ ab huius mundi amatoribus quid ſtultius, quid laborioſius reputatur?* Inde igitur eſt, vt Liæ connubia deſpiciantur, Rachel ardenter ametur: atque ob hoc Gentilium Philoſophi multi erant in rerum ſpeculatione aſſidui: erat enim res gloriam & iucunditatem afferens: ſed iuſtitiæ operationem, & animi nitelam, & quæ ordinata charitas præſcribit, vtpote laborioſa, fugiebant. Nunquid & Iacob, qui Chriſtianum ſapientem præfigurat, idipſum permittetur, vt ſola Rachele delectetur, Liæ conſortium horreat? Nequaquam profectò. Audiet à prudenti ſocero: *Non eſt in loco noſtro conſuetudo* (apud Chriſtianam, nimirum, Philoſophiam,) *vt minores antè tradamus ad nuptias.* Non dabitur vllo modo Rachel, niſi Lia etiam admittatur; & ſi quæ præferenda, eſt ſi quæ primo loco nubenda, Lia erit, quæ virtutem, ſpiritusque denotat feruorem; non Rachel: quæ ſapientiam, & cognitionem deſignat. Periculoſa res eſt, velle in ſolius Rachelis amplexus ire. Etiam nec aſtra cœlo cum toto ſplendore ſuo tuta ſunt, ſi non Liæ quoque per caſtas nuptias coniungatur Palladis amator.

Geneſ. 29.

Rich. Vict.

aluhuuid

Cupiſne

blanditias relinquere velit! Iure metrum, quod de tali ſponſa pangitur, Canticum Amoris cum excellentia dictum eſt: neque enim vltrà tendere amor poteſt. Bernard. ſerm. 79. in Cantica: *Tenui eum, nec dimittam. Et ſanctus Patriarcha: Non te, inquit, dimittam, niſi benedixeris mihi. Ita iſta non vult eum dimittere, & fortè magis, quam Patriarcha id non vult; quia nec pro benedictione quidem: ſiquidem ille benedictione accepta dimiſit eum: hac autem non ſic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, ſed te. Quid enim mihi eſt in cœlo; & à te quid volui ſuper terram? Non dimittam te, ne ſi benedixerit mihi.*

Bernard.

47. Reuerſurus ad genitorem prodigus adoleſcens, orabat ſupplex inter mercenarios admitti: tenuit pater, & ſtolam primam citiùs educi iubet, dari annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius, Luc. cap. 15. verſ. 22. Cur non conſolatur gnatum, & primæ orationis vota exaudit: nam audiuit Pater cœleſtis, cùm ita oraret, quanquam à longè eſſet. Quamobrem non permittit ad tempus ſaltem cum mercenariorum abiecta turba habitare, quò plùs æſtimet filiorum, quam amiſerat, nobiliſſimam ſortem? Sanè ille, quo donatus eſt iuuenis, cultus, nobilium ſeruorum erat. Porrò eiuſmodi pueri, Optimatum, nimirum, gnati, ante ora Dynaſtæ, (qualis & fuit iſte pater) ſemper aſſiſtebant, cùm mercenarij vix vnquam ad eius familiaritatem, ne etiam conſpectum, admitterentur. Hi ſunt illi miniſtrantes, quorum ornatum demirata eſt Sabæorum Regina, veſtes, ſcilicet, de quibus ad Salomonem: *Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* Reg. 3. cap. 10. verſ. 8. Hi, de quibus Danielis c. 1. verſ. 3. & 4. *De ſemine regio, & tyrannorum pueri, in quibus nulla eſſet macula, decori forma, & eruditi in ſapientia, vt ſtarent in conſpectu Regis.* Iam verò genitor iſte ardenter amabat, remigrantem adoleſcentem. Annon amabat, qui, cùm adhuc à longè eſſet, accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum? Verè, niſi amor validus fuiſſet, non ita recepiſſet eum, qui diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè. Cùm itaque diligeret ſupramodum; charitatis autem omne ſolatium eſt dilecti præſentia, fineret ille mercenarijs adiungi, quem ibi morantem, aut rarò, aut nunquam cerneret? Mandauit igitur, aut ad filiorum normam cooperiri, aut certè eorum de more famulorum, qui ſemper coram Principe aſſiſtunt, ac proinde illorum præſentia ſemper fruuntur. Atque eandem ob cauſam fortaſſe, annulum dedit in manum eius: fuit enim veteris æui mos, vt quem quiſque impenſiùs amaret, eius iconem annuli pala inſculptum ferret, quò ſemper præſentem haberet. Eius ritus crebra in Biblijs memoratio: docebit noſter Sanchez ad cap. 44. Iſaïæ, num. 17. ad Ierem. c. 22. num. 39. Nouarin. lib. 3. ſacrorum Electorum, cap. 17. num. 123. Hinc, nimirum, vt mittentibus cognatis, atque amicis ad nouam nuptam muneribus varijs, ſoli ſponſo permiſſum, annulum dare, & iure bono, cùm ſponſa nullius præter mariti effigiem, deinceps contueri deberet: verùm & huius iugem recordationem habere, vt qui eſſet omnis eius amor: qua de pronubali conſuetudine noſter Bullingerus tom. 2. opuſcul. lib. 1. de veſtibus pont. epiſcop. & ſacerdot. cap. 33. ſed aptè Hector Pintus in verſ. 16. cap. 49. Iſaïæ: *In manibus meis deſcripſi te, &c. Qui domi* (ait) *alicuius perſona, quam diligit, habet in tabula imaginem pictam, memor eſt eius, quandiu eam videt: ſed, cùm diſcedit à loco, vbi eſt imago, obliuiſcitur. At, ſi eam habeat in manibus deſcriptam, nunquam illi excidet eius memoria.* Ergo, quoniam reuertens iuuenis ſpondebat charitatem, & dilectionem genitori in futurum, ſciens pater, quoniam qui amat, nihil vehementius optat, quàm habere ſemper præſentem eum, quem diligit; ne quando nouus iſte amator mœrore tabeſceret, ob genitoris, quem diligebat, abſentiam; annulum tradidit, in quo ferret cælatum illum, in quem tam ſapienter exarſerat. Igitur pater filio ſtolam primam dedit, ne quando à patris conſpectu filius diſcederet: gnatus annulum admiſit, quò genitor ſemper adeſſet, quem digito portabat: ſic vterque, dum incensè diligit, alter alterius præſentiam ſollicitè procurat.

Seruorum quidam ante Regum ora ſemper.

3. Reg. 10. Daniel. 1.

Amatorum imagines inſculptas ferebant veteres annulis.

Sanch. Nouarin.

Sponſus ſolum annulum ad ſponſam mittebat.

Bulling. Hect. Pint.

48. Video chariores quoſque, quales Martha, & Maria, & in primis ſacrum Apoſtolorum chorum, cùm Seruatorem alloquuntur, Domini eum nominibus appellantes potiùs quàm Magiſtri, aut Inſtitutoris: quòd ſi quando & Præceptorem nominant, cura eſt & tum quoque Domini vocabulum annectere: *Vos* (inquit) *vocatis me, Magiſter, & Dominus; & benè dicitis, ſum etenim.* Ioan. cap. 13. verſ. 13. Scio quidem Apoſtolos adhortatum fuiſſe, ne Phariſaïco more cuperent ab hominibus vocari Rabbi, quod interpretatur Magiſter, Matth. cap. 23. verſ. 9. at ſe ita dici non prohibuit, imò ſibi ſolùm conuenire nomen innuit: *Quia Magiſter veſter, vnus eſt Chriſtus.* & idoneè ab eo pronunciatum: nam certè ideò in hunc mundum, vaticinante Iſaïa cap. 55. verſu 4. miſſus: *Ecce teſtem populi dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus.* & alibi c. 30. verſ. 20. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt via, ambulate in ea.* Reſpondeo, non ideò omiſſum à diſcipulis Magiſtri nomen, quod mala eſſet nuncupatio, ſed Domini vocabulum frequentiùs vſurpatum ob amorem erga Seruatorem: nam ſanè amor, vt dicebamus, ante cætera id adnititur vnum, nempe, vt dilectus, quoad fieri valeat, præſens exiſtat: eſt verò diſcrimen inter eos, qui dominum potiùs, quàm Magiſtrum habent, quòd qui ſub domino ſunt, apud eum ſemper manent, eius nanque poſſeſſio ſunt: itaque, non die, non nocte ab eius atrijs diſcedunt: diſcipuli coram præceptore ad tempus ſolùm, dum è cathedra prælegit: ſed nec hæc ipſa qualiſcunque ad longum coniunctio, abeunt poſt menſes aliquot non rarò haud vnquam reuerſuri iterum; quoniam igitur plùs abſentiæ eſt in Magiſtri vocabulo relato ad diſcentes, nolunt qui amant, & propterea dilecti, quoad valeant, præſentiam modis omnibus intendunt, dictione vti alia, quàm illa, quæ præſentiam magis denotat: hoc autem eſt domini verbum. Feſtiuè Rupertus in cap. 7. Matth. ad illa verba: *Magiſter, ſequar te, quocunque ieris, &c. Primùm, ipſa appellatio inſuauis eſt, cùm dicit, Magiſter, & non dicit, Domine. Inſuauis, inquam, & ſine dilectione: nam, ſi ritè recolis, eorum appellatio, qui eum dilectione appellauerunt, talis erat, vt dicerent, Domine; exempli gratia, vt appellatio Petri dicentis: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te. Talis appellatio, Magiſter, ſiue Rabbi, Phariſaica extitit, quibus delectabile erat vocare, et vocari ab hominibus Rabbi. Et quidem bonum eſt, & ſuaue, vtrunque dicere ſimul, Magiſter, & Domine: vnde & dicit ipſe: Vos vocatis me, Magiſter, & Domine; & bene dicitis, ſum etenim. Sed ſolum hoc dicere, Magiſter, ſiue Rabbi, & non dicere, Domine; cordis eſt longinqui, id eſt, longè remoti a familiaritate dilectionis.*

Ioan. 13.

Iſa. 55. & 30.

Domini vocabulum, nomen amoris.

Rupert.

49. Amauit impatienter Dinam Sichem, filius Hemot Heuæi, cumque timeret, ne charo deſpoliaretur pignore à fratribus puellæ, miſit legatum genitorem ſuum amicitias obteſtatum, Gen. 34. & connubia, Geneſ. cap. 34. verſ. 8. Sed non requieſcebat æſtuans adoleſcentis animus, & veritus, ne ſegnis orator extitiſſet pater illius, ipſe fit cauſæ ſuæ Aduocatus, atque Iacobum, & filios alloquutus: *Inueniam* (inquit) *gratiam coram vobis, & quæcunque ſtatueritis dabo*. Quid dicis, miſerande Princeps? etiamſi dimidium regnorum petant? Etiamſi omnia. Quid igitur tum tu ſceptro viduatus, pauper, & inglorius? Satis illi modò fruatur præſentia ſponſæ, quam diligebat, cui ob exceſſum amoris conglutinata eſt Oleaſt. anima eius. Oleaſtri moralis expoſitio in illud: *Dixit Sichem ad patrem eius, &c. Commune eſt, vt ille cuius negotium proprium eſt, diligentiùs, & ardentiùs curet illud. Vbi ſimul aduerte hominis aliquid vehementer cupientis animum, vt nihil neget, nihil differat, vt conſequatur, quod aliquando improbè cupit*. Pudet me conſiderantem huius principis vehementiam, & ob amorem prodigam munificentiam: *Quæcunque ſtatueritis*, ait, *dabo; tantùm date mihi puellam hanc vxorem*. Heu! heu! promptiores ſunt in generatione ſua filij ſæculi, quam filij lucis: quaſi ſtercora arbitratur vniuerſa demens iſte Princeps, quo votorum ſuorum deſiderijs potiatur: & nos pro fruendo æternitatis dilecto, illo formoſo ſuper Sole, & Luna; illo, in quo theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei; illo, in cuius femore inſculptum, Dominus dominantium; qui beare poteſt ſine fine; vix calicem aquæ frigidæ porriginius. Certè, quemadmodum Sabæorum Regina ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam; quia venit a finibus terræ audire ſapientiam Salomonis; cùm generatio praua, & adultera nollet audire illum, qui pluſquàm Salomon eſſet, quem in plateis, & ad ianuas quotidie habebat: ſic coniector, & adducendum hunc, ſiue alium ſimilem inſenſatum Principem in iudicio cum eadem generatione, vt accuſet, quoniam ille voius puellæ gratia, eiuſque peregrinæ & incognitæ, à qua nulla recepiſſet beneficia, totam ſubſtantiam velut pro nihilo reputauerit; cùm tamen illi pro eius dilectione, qui poſuit animam ſuam pro eis, & ductus eſt ad crucifigendum, non cibum eſurienti, non veſtem intecto, non arido potum qualencunque dederint. O quale erit ſpectaculum illud! quanti pudoris, & verecundiæ!

50. Abſit tamen, vt non Deus iſte ſanctus aliquos ſeruos fideles habeat, quorum amor caſtus obſcœnæ dilectionis quæcunque oſtentamenta, quaſcunque affectus probationes longo ſuperet interuallo: vbi ſub vexillo Cypridis talis amator, qualis Dauid Rex? *Ne auertas faciem tuam: ne declines in ira à ſeruo tuo*. Pſalm. 26. verſ. 9. Quid dixiſti, Propheta? cernis iratum Numen omnipotens, in cuius manus tremendum ſit incidere, & rogas, *ne declinet à te?* Ergo vis, vt appropinquet? Sed ignis comburens eſt, & conuertet in cineres, atque fauillam. Imò poſtula ſapienter, vt paululum recedat, donec pertranſeat indignatio eius? Nonne intueris, ſi quando paterfamilias excandeſcit, vt fugam meditetur vxor, & abſcondantur filij, chariſſima pignora? nam, quanquam aduerſus eos non eſt furor; metuunt tamen vel ab aliena ira. O magnum amatorem Ieſſæum Dauid! ne dilecti præſentia vel ad momentum careat, nec etiam ab irato diſcedere placet. Amor ex eius, quem diligit, præſentia viuit: tolerabilius ei eſt iræ perferre tormenta, quam ſine amato eſſe: tundat, laceret, vexet iratus amor, tantùm non abſcedat: *Ne declines* (inquit) *etiam vel in ira à ſeruo tuo*. Nemo vnquam amatorum ſæculi tam fidenter, tam robuſtè loquutus. Comites ſunt ridentis fortunæ: ſi dilectus iraſcatur, continuo in tempore tentationis recedunt. Solus IESVS meus amatores habet, qui cum eo in tentationibus permanſerunt, nihil eſt, quod eos à charitate, quæ eſt, in Christo IESV diuellere poſſit. Pro me Auguſtinus enarratione 2. in Pſalmum 26. ad citata verba: *Magnificè: nihil dici diuinius poteſt: ſentiunt hoc, qui verè amant: Domine, ne declines in ira a ſeruo tuo. Poſſet illi fortè reſpondere hoc modo: Quid times, ne declinet à te in ira? magis ſi a te declinauerit in ira, non in te vindicabit: ſi incurras in illum iratum, vindicabit in te: opta ergo potiùs, vt declinet a te in ira, non accedat*. Verùm ſtatim pro amante anima egregiè reſpondet idem Beatus Pater Auguſtinus: *Nolo: quicquid mihi præter illum eſt, dulce non eſt: quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & ſe mihi det*.

Amor Sanctorum erga Deum quàm inſignis. — August.

Expendamus eiuſdem Auguſtini de Magdalena ad oſtium monumenti plorante dictum tomo 9. tractat. 121. in cap. 20. *Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans, et oculi, qui Dominum quæſierant, & non inuenerant, lacrymis iam vacabant, ampliùs dolentes, quod fuerat de monumento ſublatus, quàm quòd fuerat in ligno occiſus*. At, qui fieri poterat, vt plùs de ablato Chriſti corpore, quàm de eodem extincto Maria doleret? Nonne potior luctus in morte cauſa? poterat enim & ab hominibus reſtitui corpus ablatum, non poterat niſi a Deo reuocari vita. Imò, vt cur plangat ſuper ablato corpore? Nonne enim cogitare poterat per diſcipulos diſtractum, ne in manus odientium veniret hoſtium, proinde in tuto iacere, de quo magis gaudere par erat? Sed, quam velis conſolationem amanti, quæ omnibus modis dilectum amiſit? Vulneratum eſt cor Mariæ Lazari ſororis ſupra quàm credi poſſit, cùm vidit inclinato capite emittere ſpiritum, illum, pro cuius deſiderio æſtuabat accenſa amoris flammis; ſed delinibat hunc amorem ſuum antiqui hominis lineamentis conſpectis: excitabat veteris gloriæ iugem memoriam muta imago, & tandem vtcunque præſentem habebat; nunc autem & viui, & defuncti ſocietate deſtituta, quid faciat, niſi vt plorans ploret in nocte, & in die etiam? Non habet, quò ſe vertat amor eius: ſi lignum inſpiciat, ibi non eſt: ſi buſtum luſtret, non apparet: ſi Angelos interroget, non reſpondent: hoc igitur eſt, quamobrem ampliùs dolet, quia fuerat de monumento ſublatus, quàm quod fuerat in ligno occiſus; quoniam ſic omnibus modis eo carere cogatur: quare & ſubiungit allegatis verbis Auguſtinus: *Quoniam*, inquit, *Magiſtri tanti, cuius eis vita ſublata fuerat, nec memoria remanebat*. 51. August.

Iuſſus Abraham ſacrificare Deo vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam, Geneſ. c. 15. verſ. 9. *Tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit; aues autem non diuiſit*. Quamobrem? Num, quia columba, & turtur ſecandæ volucres? Ita coniector quidem. Sed, quid portenderit actio? Equidem hæc duo pennatæ aues ſunt, amoris hiero- 52. Gen. 15.

glyphicæ;

glyphicæ; tum, quòd Veneri ſacræ; tum, quod ad concubitum ardent; tum, quod fidem ſibi maximam ſeruant? & turtur amiſſo compare viduos annos tranſit: nam de turture idem quod de columba, cùm eſſe columbarum ſpeciem multi arbitrentur, de quo noſter Sanchez ad verſum 10. cap. 2. Canticor. *Surge, propera, amica mea, columba mea*, &c. vbi autem eſſe amoris ſymbolum docet, ibidem & Delrius, Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 5. ad verſum 17. Pſal. 44. num. 1. & in primis Valerianus Pierius Hieroglyphicorum lib. 22. prope initium, qui duo Propertiana illa adducunt ex lib. 2. elegiarum, vbi de voluptatibus ſuis actitat:

Columbam amoris ſacr. & profani ſymbolum. Sanch. Delrius. Pineda. Pier. Valer. Rupert.

Exemplo iuncta ſic ſint in honore columba,
Maſculus, & totum fœmina coniugium.

Sed his quæ ſatis vulgata ſunt, iungamus aliquid Chriſtianæ eruditionis. Fuit igitur antiquus fidelium mos, vt crucibus Seruatoris columbas inſidentes adpingerent. Meminit priſci vſus ſanctus Paulinus Nolanus epiſtola duodecima ad Seuerum. poſt medium aliquantò:

Super Cruces antiquitus columbæ depictæ. Paulin.

Ardua florifera Crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuſo tincta cruore rubet.
Quaq; ſuper ſignum reſident caleſte columba,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Video ſanè Paulinianos verſus indicare adiunctam columbam ſimplicitatis, atque innocentiæ fuiſſe emblema: ſed æſtimo & ſignificaſſe amorem Chriſti erga genus humanum, quem tam acerba morte excellentiſſimè teſtatus, certè Ioannes cap. 3. Euangelij, verſ. 16. cùm Numinis ſempiterni erga mortales inexauſtam dilectionem innueret: *Sic enim Deus dilexit mundum* (inquit) *vt Filium ſuum vnigenitum daret*. Quæ in verba Chryſoſt. hom. 26. *Etenim ſingula verba magnam vim habent: nam illud: Sic dilexit, & illud: Deus mūdum. immenſam amoris ſignificat vehemētiam*. Et ſanè, quandoque coronam Crucis circundabant columbæ, quandoque ipſas corona ambiebat, vti probat noſter Roſvveidus Notis ad citatam Paulini epiſtolam, in illa verba: *Quorum figura eſt*, &c. Siue, quia vehiculi huius ſuperiorem locum charitas triumphans occupat, ſeu quòd eadem charitas genitrix fuerit, quæ Pacificum noſtrum in die deſponſationis, & lætitiæ cordis ſui diademate tanto honoris cinxit, cùm Eccleſiam ſibi coniunxit. Sed mouet me vetus Longobardorum ritus, de quo Paulus Diacon. lib. 5. eorum Hiſtoriæ, cap. 34. Ad perticas autem locus ipſe dicitur: quia ibi olim, perticæ, id eſt, trabes erectæ erant, quæ ob hanc cauſam iuxta morem Longobardorum poni ſolebant: *Si quis enim in aliquam partem, aut in bello, aut quomodocunque extinctus fuiſſet, conſanguinei eius intra ſepulcra ſua perticam figebant, in cuius ſummitate columbam ex ligno factam ponebant, vbi eorum dilectus obijſſet; ſcilicet, vt ſciri poſſit, in quam partem is, qui defunctus fuerat, quieſceret*. Sciti ſſimè illud: *Vbi eorum dilectus obijſſet*. nam ideò ſanè ſpeciatim inter volucres omnes columba ſuſpendebatur, vt dilecti eſſe tumulum innueret, eò quòd ſit amoris index ales, alioquin ad demonſtrandum buſti ſedem, quæcunque alia ſufficeret auis. Fortaſſe & in peregrinorum monumentis ponebatur Nota ſubinnuens defuncti cineres: at non columba; quoniam hæc volucris deſtinata ad amantium tumbam indicandam, non eorum, quibuſcum neque amicitia, neque neceſſitas. Denique hoc etiam, quod Spiritus ſanctus ſub columbæ ſpecie à Chriſtianis repræſentabatur, qua de re idem Roſvveidus in eandem epiſtolam ad illa: *Et per columbam*, &c. nempe, quia amor ſit cœleſtis ſpiritus. Sed iam tandem in viam reuertamur, vnde digreſſi ſumus, conſtanſque maneat columba, atque turturibus amorem figuratum: quod ſi illis amor præmonſtratus, pulchrè ſanè, quod non diuidantur: nanque vti diſſerit Ambroſius ſerm. 11. in Pſal. 118. ad illa: *Defecit in ſalutari tuo*, &c. *Sanctus, & timens Deum, neſcit aliud deſiderare, niſi ſalutare Dei quod eſt Chriſtus* IESVS: *illum concupiſcit, illum deſiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit, & effundit; & hoc ſolum veretur, ne illum poſſit amittere*. Quòd ſi igitur omnis amantis timor eſt, ne à dilecto ſeparetur, ne eius ſuauiſſima careat præſentia, vt quid diuideret Abraham amoris aues turturem, atque columbam? Toſtatus ad contemplatiuam refert vitam: *Alia* (inquit) *ratio eſt myſtica, quia animalia quadrupedia deſignant vitam actiuam, quia in plura neceſſariò diuiditur, iuxta ſententiam Saluatoris*. Luc. cap. 10. *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima: porrò vnum eſt neceſſarium. Vita autem contemplatiua, quæ per aues deſignatur; non diuiditur; quia in ſe collecta, in Deum tota mente conſurgit*. Verùm hæc à noſtro ſcopo non diſſentiunt; vita enim contemplatiua, eſt vita ardenter ſanctè amantium, qui in conſpectu dilecti iugiter ambulant, omniſque eorum conatus eſt, ne quando elabatur. Venuſtè igitur, quòd aues, quæ hanc, quæ in amore eſt, vitam innuunt, non diuiduntur: quia diuelli à ſuo dilecto contemplatio, quoad fieri valeat, non patitur; & in patria, vbi perfectiſſima ſummi boni contemplatio eſt, nunquam erit diuiſio aliqua.

Colūba perticæ ſuſpenſa ſuper defunctorum ſepulcris ſuſpenſa. Roſvveid. Paul. Diac. Ioan. 3. Chryſoſt. Ambr. Toſtat.

Hominem quendam peregrè profectum, qui 53.
cùm diſcederet, tradidit ſeruis bona ſua, narrat Matthæus cap. 25. verſ. 14. Quiſnam homo ille? Chriſtus ſanè. Et quando peregrinatus? Cùm ex hac vita ad Patrem tranſijt, aſcendens in altum, captiuam ducens captiuitatem. Ita Hieronymus, Beda, Adamantius, & in primis citandus feſtinè incertus Chryſoſtomus. Verùm, quo pacto illud peregrinationis, & quaſi exilij genus? Nunquid non mundus iſte ploratus, & lacrymarum vallis eſt? nunquid non abſentiæ & peregrinationis mœſtiſſimus locus? Certè ita nominauit prudens ſenex Iacob: *Dies peregrinationis meæ* (inquit) *centum triginta annorum parui & mali*. Geneſ. cap. 47. verſ. 9. Nunquid non mater noſtra Hieruſalem beata ſurſum eſt, terra lacte & melle fluens, vbi non eſt mors, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà. Ad hanc igitur amœnam ſtationem iturus Chriſtus, & præſertim ad dulciſſimum Genitorem poſt triginta tres annos reuertens, quo pacto aſſerit, peregrè ſe proficiſci, & velut exilia ſibi indici? Sed conſidera, habuiſſe Chriſtum in terris puſillum quanquam gregem, at quem blandiſſimè amabat, & deliciæ eius eſſe cum iſtis filijs hominum: cùm itaque nullum ſyncero amori maius tormentum, quàm diuelli ab eo, quem vehementer deperit, eius deſpoliari præſentia, alloquio, conuictu, ſignificaturus IESVS quàm impensè diligeret Apoſtolos, ad Olympum quanquam pergat; cariturus tamen eorum conſortio, peregrè ſe proficiſci affirmat. Nunc, quem promiſimus, Imperfectus hom. 53. in Matthæum: *Commēdat autem Chriſtus dilectionem ſuam, quam habet in Sanctis: ad regna enim cœleſtia aſcenſurus*,

Matth. 25. Hieron. Beda. Orig. Gen. 47. Chriſti erga homines amor in aſcenſione eximiè demōſtratus. Imperf. Chryſoſt.

& ad Patrem ſuum iturus, vnde deſcenderat, peregrè ſe iterum dicit, propter charitatem Sanctorum, quos relinquebat in terris; cùm magis peregrè eſſet in mundo, ſicut ipſe teſtatur, dicens: Incola ego ſum in terra apud te.

54 Hinc fortè colligere valeamus, cur dignatus ſit Creator, hominem impium, tyrannumque ſæuum Nabuchodonoſor in ſomnijs alloqui. Monet Danielis Textus de viſionebis, capite, nimirum, 4. & 2. & non prodijſſe à naturalibus cauſis oſtendit Pereira lib. 2. in Danielem, ad illud: *Tu, Rex, cogitare cœpiſti*, &c. Sanè amator hominum Deus, quibuſcunque modis adeſſe creaturæ ſuæ tentat: diligit enim ea, quæ fecit, & vult omnes homines ſaluos fieri. Itaque tum etiam, cùm aduersùs eum mortales iniquitatibus pugnant, à benefaciendo non deſiſtit, cogitationes ſanctas immitit, & ad ſui memoriam excitat: ſed gens peruerſa, atque ingratiſſima natio propellit à ſe dulce Numen, quantumque ipſum ſtudet, vt ſe oculis hominum ingerat, tantùm illi laborant, ne quando illius meminiſſe poſſint: quare ſanè dum vigilant, & ſui compotes ſunt, ſic detrahuntur nunc curis, nunc voluptatibus, vt ne ad inſtans de cœleſtibus, de Deo cogitent. Videns igitur Creator interdiu vias ſibi intercludi ob malitiam hominum, nocte aggreditur, quaſi furtiuè, & in occulto ſe immiſcet creaturæ ſenſibus, quando palàm nolit illa. Sic egregius amator coniungi nititur ijs, quos tantoperè dilexerit, vt dederit pretioſam vitam ſuam pro illis. Tertullianus de anima, titulo de ſomnijs: *A Deo autem pollicito, ſcilicet, & gratiam Spiritus ſancti in omnem carnem, & ſicut propheraturos, ita & ſomniaturos ſeruos ſuos, & ancillas ſuas; ea deputabuntur, quæ ipſi gratię comparabuntur, ſi qua honeſta, ſancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria, quorum liberalitas ſoleat & in profanos diſtillare, imbres etiam & Soles ſuos peræquante Deo iuſtis & iniuſtis: ſiquidem & Nabuchodonoſor diuinitus ſomniat, & maior pene vis hominum ex viſionibus Deum diſcunt. Sicut ergo dignatio Dei & in ethnices: ita & tentatio Mali in Sanctos, à quibus nec interdiu obſiſtit, vt vel dormientibus obrepat, qua poteſt, ſi vigilantibus non poteſt*. O Numinis diligentiam! Tota die ſtat per feneſtras noſtrorum ſenſuum proſpiciens, ſi quam videat aperiri rimam, vt ſe intromittat: ſed nec tam longa ſtatione laſſatus, non in primis noſtra duritie: de nocte etiam clamat: *Aperi, ſoror mea, ſponſa mea*. & interim perferebat ætheris faſtidia aperto vertice: certè caput eius plenum rore, & cincinni eius guttis noctium: non tamen illi tædioſa, aut nox, aut dies, præ magnitudine amoris. *O amor præceps, vehemens*, (Bernardus ſerm. 79. in Cantica.) *flagrans, impetuoſe, qui præter te aliud cogitare non ſinis, faſtidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus*. Ita quidem Salomon in hoc amoris Cantico, reliqua deſpiciens, quæ vel ſtemma, vel opes, aut potentiam commendat, nudum Salomonis titulum præfixit.

Dan. 8. & 4.

Pereira.

Tertull.

Bernard.

* *
*

SECTIO VI.

Grati animi eſſe, beneficij ſe ſplendoribus abdicare, eoſque in doni auctorem refundere.

IVXTA translationem ſeptuaginta Seniorum oſtendimus, Canticorum inſcriptione Salomonis vocabulum dandi caſu efferri, ſic vt titulus legeretur: *Canticum Canticorum Salomoni*. Qua dictione innui indicauimus dedicatoriam phraſim Auctoris Epithalamij offerentis illud vero Salomoni Chriſto, cuius meritis acceperit inter alia ſupernaturalia dona, & prophetiam, & ſapientiam per ſe infuſam: itaque in mare iterum reuertuntur flumina, & quod accepit pius Metricus, Deo cum gratiarum actione reſtituit. O animum ſummè fidelem! ò pulchrum Dei, & creaturæ certamen! Ille effundit; hæc remittit: & non citiùs ab eius manibus in creaturæ ſinum, quàm ab hac excuſſum munus ad Numen reuertens. Luſùſne iſte, & fortaſſe pilæ ſimilis luſus aliquis? Sanè luſiſſe Verbum, dum creanda ordinaret, cùm ad extra Diuinitas benefaciendo omni enti progreſſa eſt, Parœmiaſtes aſſerit Prou. c. 8. verſ. 30. *Cum eo eram cuncta cōponens, & delectabar per ſingulos dies, ludēs coram eo omni tēpore, ludēs in orbe terrarum*. Neque abſimilem pilæ luſum extitiſſe putauit Lyrenſis. Sed, quanquam ille ad volubilem fortunę rotatum transfert, quæ modò ad hos, modò ad illos tranſit, & quò ditet quoſdam, alios depauperat; nos tamen ad reciprocam beneficiorum pugnam. Nam, ſicut pilam recipiens non detinet; ſed in eūdem, qua poteſt feſtinatione, retorquet, à quo euolauerit: ita gratus animus iteratò, quæ admiſerit, poſſeſſori reſtituit: noluit enim à Philoſopho pictum, (Seneca lib. 4. de beneficijs:) *Ingratum eſt beneficium, quod diu inter manus dantis hæſit*. & eundem aſſerere epiſt. 83. *Errat, ſi quis beneficium accipit libentiùs quàm reddit: hilarior eſſe debet, qui ſoluit, quàm qui mutuat; & lætior eſſe debet, qui ære alieno accepti beneficij exoneratur, quàm qui obligatur*. Sed deſeramus trita iſta, ne vulgari affectum ſe beneficio cultior legens conqueratur. 55.

Prouerb. 8.

Lyran.

Senec.

Clauſit apud Ægyptum diem Iacob, & antequàm fato cederet extremo, adiurauit filium ſuum Ioſeph, vti cadauer defuncti in Chanaan ſepeliendum transferret, Geneſ. cap. 47. verſ. 30. Verùm, cur tam ſollicitus de extincti animæ exuuio Patriarcha? Quid referat, viro præſertim ſapienti, quacunque orbis parte cineres iaceant? Habeat in pretio ſuperſtitioſa Gentilitas, cui nulla reſurgendi ſpes, & fabulas putat Auernum, atque Paradiſum: altior debet eſſe Iacob cogitatio, vt qui Deum facie ad faciē viderit, & ſalua facta ſit anima eius. Equidem patriæ amore allectum Caiet. & Oleaſt. arbitrati ſunt: poſterioris ea verba: *Dulcis patria amor eſt, vt non ſolùm viui eam deſideremus, dū abſumus; ſed non niſi in ea mortui nos requieſcere putemus*. Ego ſic interpretor: Nimirum, terra Chanaan, quæ eduxit in lucē Iacob, quæ natiua ei gleba, hæc aluit, hæc enutriuit, hæc ſuccum, & medullam præſtitit: debuit igitur corpus terræ Chanaan, quando hæc ſubminiſtrauit eſcas, quę in ſanguinem, in carnem, in ſolidiores quoque partes conuerſæ ſunt. Quando ergo ab hac terra acceperit, per quæ materia ſuſtentata eſt, quò gratum ſe oſtenderet, oportebat beneficienti ſolo iterum reſtituiſſe, ab illa quæ mutuatus eſſet: accepit autem corpus: hoc ergo ferri in terram Chanaan 56.

Geneſ. 47.

Caiet. Oleaſt.

Patriæ amor intimus hominibus.

Chanaan præcepit, quo ad hanc tellurem, quod eius fuiſſet, beneficium reuerteretur. Aliquid de hac grati animi teſtificatione innuere viſus Rupertus lib.9. in Geneſim, cap.21. *Quid autem* (dicit) *Patriarcha tantus, ciuis cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantoperè de corpore ſuo curauit, & seriò ſcire voluit, quo loco puluis in puluerem, & cinis reuerteretur in cinerem? Videlicet, quia terra repromiſſionis Domini Dei erat dicentis: Terram, in qua dormis, dabo tibi, & ſemini tuo, & his ſimilia, quæ promiſit. Donum autem Dei, qualecunque eſt, ſiue magnum, ſiue paruum, cæleſte, ſiue terrenum, pro honore, vel charitate dantis, pretioſum eſt, & eſſe debet in oculis ſapientis.*

Rupert.

57. Aliud quoque meditatus ſum, ſingulare illud fortaſſe. Cùm ex Labanis domo in patriam reuerteretur Iacob, miſit Verbum adminiſtratorios Spiritus ſuos, qui obuiam procederent, & quaſi victorem lætis plauſibus cum triumpho in natales deducerent ſedes. Adſtitere magno pugili tanquam præſidiaria cohors Pæana canentes, quos cùm vidiſſet cum militiæ forma, ait: *Caſtra Dei ſunt hæc. Et appellauit nomen loci illius. Mahanaim, id eſt, Caſtra*. Geneſ. cap.32. verſ.2. Sed lubet floridam Ruperti orationem adtexere lib. 8. in Geneſim, cap.2. *Non dictum eſt,* (inquit,) *quia apparuit Angelus, vel apparuerunt Angeli ei, quod & multis accidit: ſed dictum eſt; quia fuerunt ei obuiam Angeli Dei, quod inſigne ſonat victoris & emeriti, cui pro gloria triumphi pompa cæleſtis obuiam procedens, feſtiua exceptione lætum obſequium præbuerit*. Sic itaque ob Verbi Imperia Iacob famulati ſunt angelici Spiritus, & eius condecorarunt triumphum. Cupiebat Patriarcha par referre benefactori, & donum transferre in Auctorem: ſed quis modus exæquendi iſta? Vidit prophetico lumine Verbum hominem factum; ſciuit in Chanaan naſciturum, ibidemque & morti, & ſepulcro tradendum. At vlteriùs contemplatus eſt tertia die reſuſcitandum cum gloria immarceſſibili: quo vero ſpecioſior eſſet anaſtaſis, & reſurgentis dignior pompa, conſurrectura & alia multa corpora Sanctorum, quæ dormiebant in monumentis; affulſit illicò ſpes obſequendi Verbo, eiuſque augendi triumphum. Igitur, quo famulari reſurgenti cum carne Verbo poſſit, atque ita compenſare famulitium Angelorum, cùm ex Verbi iuſſione ouantem eum caſtrenſi more deduxerunt, mandauit deferri corpus ſuum in terram Chanaan: ergo quod impendit Iacob beneficium per miniſteria cæleſtium ſpirituum Verbum, hoc rurſum eidem Verbo carne circundato reſtituit obſequium Patriarcha, dum reſurgeret miniſtrans per ſeipſum, & comitatus ſplendorem augens. Abulenſis ad cap.47. Geneſis. *Cauſa autem, quare volebat in ſepulcro illo ſepeliri, erat: quia Iacob in ſpiritu videbat, quod Meſſias in terra illa conuerſari debebat, & mori, & reſurgere. Credidit ergo, quòd ſicut multa corpora Sanctorum cum ipſo Chriſto reſurrectura erant, vt patet Matthæi cap. 27. ita ipſe poſſit cum eis reſurgere: & ſic tenetur ab omnibus Catholici factum fuiſſe*, ſcilicet, quòd Iacob cum Chriſto ſurrexit: quanquam hoc poſtremum non ita certum, vt apud omnes Orthodoxos fixum ſit, vt benè adnotauit Salianus tom.1. anno mundi 2345. numer.3.

Gen.32. Abul. Salian.

58. Proficiſcens in Meſopotamiam Iacob, ſimul atque ſopor irruit, *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper eam*. Geneſ. cap.28. verſ.12. Sed cuius rei ſcala iſta ſymbolum, declarat egregiè Theodoretus quæſt. 82. in Geneſim: *Prouidentia* (inquit) *diuina manifeſtius declaratur in rebus, quæ videntur aduerſæ: idcirco Iacob fugit, & ſolus peregrinatur, vt locupletiſſimus rediens experiatur, quanta ſit Dei omnium prouidentia, & alios doceat hanc Dei ſollicitudinem; id, quod apparitione ſua confeſtim Deus declarauit, oſtendens ei ſcalam ad cœlum vſque pertingentem, & ſanctos Angelos aſcendentes, & deſcendentes: ipſe vero Dominus ſurſum conſiſtens confirmabat eum, ac metum expellebat: quorum vnumquodque poterat ſecurum reddere Patriarcham: docetur enim nihil negligenter à Deo adminiſtrari; ſed ipſum omnia diſpenſare ſanctorum Angelorum miniſterio*. Igitur, quando ſcala illa diuina prouidentia: hæc autem ſit, per quam beneficia tot, tantaque ad homines deriuentur; boni autem Genij inſtrumenta ſunt, quibus mortales beans prouidentia varijs donis, vtitur; optimè quidem ſcribuntur deſcendere pennigeri Spiritus, in auxilium, nempe, rationalis creaturæ. Sed, quorſum ijdem ſine mora aſcendere dicantur? Nunquid & Deum etiam filij hominum locupletare valeant? Sanè Dauid, cùm ſatis potens extitiſſet; tamen bonorum illius non egere Numen faſſus eſt apertè: quid igitur remeant in cœlum continuò Deo non profuturi? Puto, nomine proborum hominum reuertuntur, eorum ſanè, apud quos grata cœleſtium beneficiorum memoria viget. Hi igitur, vti animi ſynceritatem erga benefacientem ſignificent, reſtituunt per manus Angelorum, quæ per eaſdem receperunt: ſed & Numen gratitudine hominibus non ceſſurum, quam ſubitò dona ab ipſo miſſa retulere, tam citò vt ad homines maiora iterum deferant, præcipit. Hoc eſt igitur illa Dei ſcalæ incumbentis, & hominum bonorum altercatio contendentium, apud quem manſura ſint beneficia, hæc irrequieti motus Angelorum occaſio. Hoc oſtento ſtimulabatur Iacob, nempe, modò ille gratus extitiſſet, nullam timendam aduerſæ fortunæ iram: daret Numini libenter, quæ ab eodem recepiſſet: ſic enim contingeret, inexhauſta emanatione à ſupernis ditandum iri, quando nunquam ceſſarent Angeli à deſcenſu: deſcenderent autem munera ferentes, ex quibus ſecundùm Diuinitatis morem poſteriora meliora eſſent prioribus, in ijs præſertim, qui beneficijs vti probè ſciuiſſent. Chryſoſtomus homil. in 54. Geneſim: *Statim in ipſo initio volens confirmare alacritatem eius, apparet, ac dicit: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac patris tui: ego & Patriarcham, & patrem tuum in tantam gloriam creſcere feci. Ne igitur timeas; ſed crede, quòd ego, qui impleui illi ſuas promiſſiones, & te mea cura, & prouidentia dignabor. Ne timeas; ſed confide, & omni timore depulſo, crede his, quæ à me dicuntur*.

Gen.28. Theodor. Chryſoſt.

59. Loquebatur cum Samaritide puella Seruator; atque, vt melioris laticis deſiderium inſerat, inquit: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam*. Ioan. cap. 4. verſ. 14. Sanè aquæ vocabulo Spiritus ſancti dona intelligit Chriſtus, explanatore Chryſoſtomo homil. 31. in Ioannem: *Spiritus ſancti gratiam nunc aquam Scriptura appellat, vt non ſubſtantiæ, ſed & operationis has intelligentias eſſe demonſtret*. Verùm, quam ob cauſam aſſerat, hunc fontem miſſurum aquas ſuas in vitam æternam, hoc eſt, in celeſtia? Cur non potiùs irriget humana, vbi maior neceſſitas, imò in pa-

Ioan.4. Chryſoſt.

tria illa ſerena, & beata nihil deeſt? Cur non ſaltem mare aliquid participet, quando omnia flumina eunt in mare. Ad hæc, aquarum naturæ contrarium eſt, in ſublime aſcendere; grauior nanque eſt, atque propterea ſubſidit. Sed vide, vt diximus, hos latices dona eſſe ſancti Spiritus: eiuſmodi autem gratiæ è ſupernis veniunt, quem- Iacob 1. admodum Iacobi canonica monet cap. 1. verſ. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum, deſurſum eſt, deſcendens à Patre luminum.* Quando igitur ex Olympo ea munera delapſa fuerint, iuſtus, qui accepit, animi gratitudinem monſtraturus, vnde exorta ſunt, illuc ſecundò reſtituit, ac proinde in ſedes empyreas, vbi, qui beati, & felices ſunt, vitam habent, habentque abundantem, & æternam. O puram iuſtorum amicitiam! In Deo requieſcunt ſolùm; Deus illis omnia; & quò oſtendant charitatem non eſſe mercenariam, dona non ſpernunt quidem; ablegant tamen piè à ſe: ſaltem id teſtatum cupiunt, Deo, non ſibi cupere munera. Huiuſmodi fortis amator Ignatius meus, Pater, & Dux teſſeræ meæ, nihil ſibi adſcribi permiſit, IESV vocari Sodalitium, à IESV nominari vniuerſa, & concupiuit, & obtinuit. Verùm de loco Ioannis al- Ruric. legato Ruricij, Epiſcopi Lemouiceni, expoſitionem prætermiſſe non iuuat, lib. 2. epiſt. 33. *Hanc aquam* (inquit) *ſi quis fidelis, non guſtu tantùm ſummo tenus ore libauerit; ſed totis animæ viſceribus appetens continua ſorbuerit; protinus in laudem Domini omnipotentis erumpet, & hoc incipiet eructare, quod biberit.* Satis propriè Ruricius dixit: *Hoc incipit eructare.* nam Hebræa, pro quibus vulgatus eructare transfert, erumpere etiam tanquam ex Lorin. viuente vena, & manare velut ex ſcaturiente fonte denotant, quemadmodum Lorinus probat ad verſum 1. Pſalm. 44. *Eructauit cor meum,* &c. Ructus etiam ſecundùm Æſculapianam Scholam denotat ciborum quidpiam, quod ex debili pectoris calore à ſtomacho in os iterum reuertatur: nempe, ad eundem beneficia regrediantur, à quo deriuata ſint, hoc eſt ructus, hoc fons aquæ ſalientis in vitam æternam.

60. Pſalm. 18. Sed aliquid de ructu ex Pſalm. 18. verſu 3. *Dies diei* (inquit) *eructat verbum, & nox nocti indicat ſcientiam.* quæ ſic explano, vt quidem vnus dies alteri quaſi monitor, & pædagogus ſit; nox quoque alteri nocti magiſtra ſit. Sed quid aut dies, aut nox docturi ſint? Nempe, dies, vt nocti gratus ſit; nox, vt diei grata ſit. In quibus? Sanè poſt vernale æquinoctium dies longiores fiunt: nox contrahitur, vt illi creſcant: augentur, ſed ob tenebrarum diminutionem, ſi benefacit diei nox: verùm ille recompenſat iterum autumni tranſacto æquinoctio; tum enim lux exinanitur, vmbræ productiores fiunt, ſcilicet, quas commodauit nox horas diei per æſtatem, reſtituit ille bruma ineunte, & accepta dona Theophil. Alex. retribuit. Theophilus Alexandrinus epiſt. 3. paſchali: *Dies* (ait) *ordine, & circulo ſuo de noctis temporibus mutuatur; & rurſum nox recipit, quod largita eſt: dumque viciſſim & tribuunt, accipiunt, & orbe quodam, quod paulatim amiſerant decreſcentes, ſenſim creſcentes recipiunt: Creatoris Dei* Miniſtri Principum non debent munera admittere. *interpretantur ſapientiam.* His vltimis Theophili verbis fortaſſe alluſum ad Pſalmi, quem nominauimus, decimioctaui exordium: *Cœli enarrant gloriam Dei.* eſt enim tanti Gubernatoris incredibilis honor, talibus vti famulantibus, qui nihil recipiant; aut, vt admittant quidpiam, iterum poſſeſſoribus reſtituunt. O Regum familiares, ò Iudices Prouinciarum, diſcite à nocte, diſcite a luce nihil recipere. Hinc Moyſes Deuteronomij cap. 32. verſ. 1. ingratos allocu- Deut. 32. turus, cœlum & terram teſtes aduerſus illos citat, idemque Iſaïas cap. 1. verſ. 2. *Audite* (inquit) *cæli, & auribus percipe terra.* Olympum quidem Iſaia 1. allegat, quoniam dies, & nox tam gratæ ſint: terram autem, quod & granum frumenti ſulco conſepultum agricolæ cum fœnore, multiplicatum, nempe, reſtituat; Iſraël autem Dominum non cognouit, cui prætulit idolum in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum.

Modum, quo ad Apoſtolatum aſſumpti ſunt 61. Iacobus, & Ioannes, fratres, deſcribens Mat- Matth. 4. thæus cap. 4. verſ. 21. *Et procedens inde* (Chriſtus, videlicet) *vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia ſua, & vocauit eos.* Cur memorat in genitoris comitatu fuiſſe, cùm Seruatoris voci auſcultarunt: Num, vt commendet obedientiæ nobilitatem, quæ IESVM parenti antehabuit? Nam certè & alius ab eodem vocatus rogauit, vti ſineret priùs genitorem defunctum terræ commendare. Sed, cur tunc potiſſimum alloquutus, quando magis debuerit in ſolatium grandæuæ ætatis ei, qui procreauit, qui aluerat, reliquiſſe? Animaduertit ſanè hominum Redemptor, germanos iſtos paternæ educationis apprimè memores: quippe donec pueri fuerant, & victum ſibi conquirere ignorarent, genitor prouidebat: nunc quando vix parens laborando ſit, alienoque egeat miniſterio, quo & panem, & veſtem adipiſcatur, filij beneficio pari afficiunt; atque vt ille cum otio viuat, ipſi ſudant. Arbitratus eſt igitur Chriſtus, homines, in quibus tanta animi gratitudo vigeret, diſcipulatui ſuo apprimè aptos, proinde tum ſingulariter vocauit, quando genitori ſuccurrentes viderat, & patri ſimilia obſequia reſtituentes, nec enim hæc vulgaria probatæ indolis documenta fuerant, erga genitorem, nempe, tam piè gratos fuiſſe, vt loquitur Chryſoſtomus Chryſoſt. homil. 14. in Matthæum: *Nec ſanè parua hæc ſunt documenta virtutis, facilè omnem tolerare pauperiem; de iuſtis laboribus viuere, mutua ſibi charitate connectis, ſecum habere inopem patrem, atque in eius obſequio laborare.*

Cùm Ægypti fluuium in ſanguinem conuertere ob Pharaonis duritiem vellet Numen, Moyſi 62. præcepit: *Dic* (inquit) *ad Aaron: tolle virgam tuam, & extende manum tuam ſuper aquas Ægypti, & ſuper fluuios eorum, vt vertantur in ſanguinem.* Exod. Exod. 7. cap. 7. verſ. 19. Verùm, nonne Moyſes ipſe hoc facere poſſit? Imò debebat quidem: primùm, quoniam Aarone natu minor erat, & ſeniorem germanem adoleſcentiori imperare decentius erat: ſecundò, idque præcipuè, eo quòd Moyſes ex infantibus Hebræis extitiſſet, quos ſub aquis perire Pharao iuſſiſſet, quem exitio proximum, de alueo tyranni gnata extraxit. Quemadmodum igitur Numen aquas in ſanguinem verti idcircò permiſerit, vt quibus offenderant impij, iiſdem torquerentur: nam benè Oleaſter ad citatum à nobis ſeptimum caput: *Aduerto etiam, quod de* Per quæ quis peccat, punitur. *per ea, quæ quis peccat, torquetur: peccauerant Ægyptij, aquis fluminis ſuffocando & ſubmergendo filios piorum; & ideò voluit Dominus, quod ab aquis punirentur, bibendo ſanguinem pro aqua.* ſic idem ſineret, ſupplicij inſtrumentum, is eſſet, quem extinguere cupiebant: eſt enim malis pœna cruenta nimis, ab iis opprimi, quos aliquando odere,

quos

quos contempſere: eſt & Sanctis gaudij non modica occaſio: lætabitur enim iuſtus, cùm viderit vindictam, & lauabit manus ſuas in ſanguine peccatorum. Ob has itaque cauſas Moyſem potiùs, quàm Aaronem virgam ſumere conueniens erat. Ita quidem, ni alia fuiſſent obſtacula. Debebat Moyſes flumini incolumitatem quodammodo, debebat vitam, quòd tunc placidior cucurriſſet, quòd fluctibus non intumeſceret, quòd non excreuiſſet more ſuo, & infantem diluuia præcipitaſſent in vada ſcopuloſa, aut cautibus alliſiſſent. Igitur, quando ad Pharaonis domandam ſuperbiam expediens ſit in eruorem vndas conuerti, ſaltem hoc concedatur, ne Moyſes id faciendo mortalium ingratiſſimus habeatur: nam, quanquam apud Sapientes iuſſa ſuperna excuſarent (Deo nanque præcipiente & per calcatum patrem, & per calcatam matrem pergendum;) ſed vulgus indoctum crudelem, beneficiorumque immemorem appellaret, vt qui inuiſas reddidiſſet vndas, & immani affeciſſet plaga, à quibus olim crepundialis & mammans adhuc tam blandè, tam humanè exceptus fuiſſet. Famæ igitur Legislatoris proſpiciens Deus, iuſſit virgam Aaronì tradi, quando flumina in ſanguinem vertenda erant. Secundùm hæc Abulenſis quæſt.7.in c.7. Exodi: *Alia cauſa eſt* (inquit) *quia Moyſes fuerat liberatus de aquis, vt patet ſupra cap.2.ideo non erat rationabile, quòd percuteret aquas.*

Abulenſ.

63. Duo ſomnia viderat Ioſeph; alterum de manipulis, qui conſurgentem vnum manipulum colebant, quibus ſignificabatur adorandum iri à fratribus, quod & ipſos non delituit: *Nunquid* (inquiunt) *Rex noſter eris? aut ſubycicmur ditioni tuæ?* Geneſ. cap.37. verſ.8. Alterum, quo & Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim ſupplices venerari intuitus ſit: quo adumbratum, & genitorem, & matrem adoraturos eum fuiſſe. Sed hac audita viſione, ait Textus eodem capite, verſ.10. *Increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium, quod vidiſti? Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?* Sed, quare non & primo narrato ſomnio genitor in eum inuectus eſt? Nam peruenisse de eo rumorem ad aures parentis veroſimile eſt, quando fratres ſciuerint, & indignè tulerint, & patri nunciarent, vt quàm procax eſſet puerulus, quem adeò diligebat, noſſet, minuſque amaret in poſterum. Sed reſcito vtroque ſomnio, quamobrem exardeſcit homo maturus? neque enim fieri poſſet, vt gnatum pater adoraret, niſi hoc ad Reipublicæ gubernacula ſubuecto: quòd ſi Magiſtratum filius geſſiſſet, non abſonum tunc, vt definit ex Tauri Philoſophi opinatione Gellius Atticarum noctium lib.2.cap.2. *In publicis locis, atque muneribus, atque actionibus, patrum iura, cum filiorum, qui in Magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum, & conniuere.* Atque, vt leges aliquæ inſtingendæ eſſent; ſed facilis diſpenſatio, cùm genitor ob filij principatum cederet; quis autem non gnato imperium comparaſſet, ſitam facili acquirendum pretio, tantùm vt pater ante filium procumberet? Sed animaduerte, quoniam aliud ſit, patrem velle ob Magiſtratus, aut publicæ functionis honorem filio cedere; aliud, filium hanc genitoris ſubiectionem admittere: in patre virtus atque laus eſt; filius, ſi potuit declinare genitoris adorationem, nec fecit, ſuperbus atque ingratus eſt, quippe gnatus poſt Deum parenti acceptum referre debet, quod eſt; & cùm à patre acceperit eſſe, in eundem referre velut in caput & radicem oportet omnem præcellentiam. Vno verbo, cùm caput in membra fluat, membra vt capiti grata ſint, capiti reſtituere debent, ſi quid in eis, aut gloriæ, aut vigoris eſt: pater verò filij caput eſt, cuius ille ramus, pars, membrum. Igitur Ioſephum cùm pater impensè diligeret, & de puero grandia ſibi ſponderet; videns, adorationem ſibi à capite præſtari velle, cùm è diuerſo parentem gnatus adorare debuiſſet, timuit, ne ingratus euaderet, ingratum autem ſciebat pectus nunquam ad ſublimia anhelare, proinde increpuit, vt quem ab ineunte ætate gratitudine in primis addictum optaret; vt quæ ſit virtus facilè reliquas virtutes in anima generans. Philo Hebræus libro de Ioſeph, prope initium: *Grauiter autem obiurgabat filium, timens, ne quid ille peccaret. Poteſtne, inquit, fieri, vt ego, materq; & fratres adoremus te? Nam per Solem, patrem; per Lunam, matrem; per vndecim ſtellas, fratres ſignificare videris: quod caue vnquam in mentem tibi, mi puer, veniat; trade potiùs obliuioni viſiones iſtas nefarias.* Appellat autem viſiones nefarias, eo quod ingratitudinis ſpecies ſit, caput ſubijci membris, patrem adorare filium.

Parentē meliorem filio locum cedere, quā occaſione decorum. Gell.

Gen.37.

Phil Hebr.

Abſalon ille parricidalis, neque pugna interemptus, neque à ſaltu abſorptus, cùm plures ille conſumeret, quàm quos gladius vorauerat, neque à Dauidis, qui occurrerunt, ſatellitibus confoſſus, non ſcopulo illiſus, non mulo deiectus: omnia pepercerant. Num, quia pius genitor ſic optauerat? eius enim vnicum votum: *Seruate mihi puerum Abſalonem.* Reg. 2.cap.18. num.5. Verùm conniuentibus reliquis, non arbor, non Ioab pepercit. Dicamus primùm de quercu, quæ bellatoris crines implicuit; cur huius rami ſpeciatim vindicant, & vlciſcuntur? Equidem nonnunquam accidit, ex nobilitate quempiam dedecoroſo facinore turpari: triſtatur familia, quoniam vnius noxa in omnes redundat, vniuerſos grauat. Tandem, ſiue ob amicitias, ſiue ob pecunias, condonat Magiſtratus, placantur ciues; ſed nunquam conſanguinei conquieſcunt: manet altò corde affixa labes, non aliter quàm morte pianda, atque vltimò necem inferunt. Ecce, qui præ cunctis parcere debuiſſent, præ reliquis ſæuiunt. Ne ſtupeſcite: vehemens eos dolor incitat; & niſi ſublato impio capite haud putant iniuſtum ſtigma deleri poſſe. Iam quò tendat oratio, ſuſpicamini. Erat Abſalon ramus, truncus Dauid: vicit immanitate barbariem omnem iniquiſſima ſoboles: delicias, ſplendorem, vitam eripere conabatur ei, à quo progenitus, à quo enutritus in pompa & voluptate multa: dolebant rami ſuper infami germine, & quoniam genus ſuum macula horrenda aſperſerat, vltionem pollicentur. Infelix Abſalon, dira nimis ramorum eſt ira, parcant Dauidis ſerui, conniueat ſaltus, indulgeant ſcopuli, mulus adiuuet, Olympus fulmina contineat, non mare excipiat, non terra dehiſcat; poſtquam omnia quieuerint, frondes armabuntur, & quam inauditæ ingratitudinis forma ramis attuliſti iniuriam, vindicabunt vertice illaqueato; lictores erunt, qui Ioabo interfectori ſiſtant: ſic iuſtè non niſi à ramis patitur, qui rami nomine abuſus, aduersùs radicem ingratus extitit. Sic non pede, non manibus; ſed capite irretitur, qui non contemnere caput, non deſtruere veritus. Chryſoſt. tom.1. enarrat. in Pſal.3. *In arbore ſublimi ſuſpenſus eſt, qui aduersus patrem erigebatur; & à planta detinebatur, qui cum radice pugnabat; & vinctus erat à ramo ramus, qui*

64.

2.Reg.18.

In quibus quis peccat, in iiſdem punitur Chryſoſt.

erat

erat à paterna affectione abruptus ; & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat ; & tāquam fructus pendebat ab arbore, quis natura agricolam volebat exſcindere. Et ſimilia multa eodem tom. 1. hom. de Abſalon perſequente patrem Dauid, vbi illud : *Te non contempſerunt exercitus,* (cum Dauide ſermo eſt,) *non duces, quibus parci ſceleſto, mandaſti ; ſed illa arbor ; illa te primum vlta eſt; illa læſi patris iniuriam, quæ te non audierat, vindicauit.* At Ioabum feramur. Cur iſte ſingulariter iugulat, cùm abſtineret totus exercitus. Dauidici memor imperij, qui puerum liberandum præceperat enixè ? Equidem, ſi quis alius in Dauidis militia gratiſſimi cordis, Ioab in primis. Teſtatus planè, cùm obſeſſa vrbe Rabbath, cùm caperetur, Regem aduocari iuſſit, vti honos victoriæ potiùs Monarchæ, quàm ſibi adſcriberetur, Reg. 2. cap. 12. verſ. 28. Quanta fidi cordis ſinceritas, quæ magis cuperet Regi, quam ſibi gloriam, & à ſe lucem triumphi alienaret, vt in eum, à quo beneficia recepiſſet, transferret ? Quoniam igitur bonus ordo poſtulabat, vt de ingratitudine ſupplicium gratitudo ſumeret, (huius enim virtutis eſt, ſibi oppoſitum vitium extinguere,) de ingratiſſimo Abſalone æquum erat, vt non alius magis, quàm is, qui gratitudine eximiè fulgeret, vindictam caperet ; hic autem erat Ioab, ac proinde ab huius dextera perijt viperina proles. Diſſimilis Abſaloni germanus eius, Canticorum Scriptor ; memor beneficiorum, quæ à Deo accepit, Deo reddidit : atque vt ſignificaret, titulum præfixit dedicationem, quæ innueret, inquiens : *Canticum Canticorum Salomonis.*

2. Reg. 18.

SECTIO VII.

Verus obediens, neque præcipientis conditionem, neque mandatorum qualitatem (tantùm honeſta ſint) diſcernere debeat : Deus ſolus attendendus.

65. STATVIMVS, nihil intereſſe, ſiue Canticorum inſcriptio Salomonici imperij partus extitiſſet, ſeu eam ſeptuaginta Seniores adinuenerint, ſiue Eſdras, aut alius quiſpiam, dummodo afflatu Dei : decreuimus nanque in vaticinijs, ſimpliciter loquendo ; haud anxiè eſſe diſquirendum de immediato loquutore ; quando prophetantes inſtrumentum ſolùm ſint Dei effantis, qui certè, quemadmodum per Moyſem doctiſſimum virum, vtpote omni Ægyptiorum ſapientia eruditum, loquutus ſit ; ita & per ruſticum Amos etiam prophetauit. Itaque Deus eſt, quem in prædicente attendere debeamus, cùm eius ſermo ille ſit, & materialiter ſe habeat, quod per huius os, ſcilicet, aut Regis, qualis Dauid ; aut docti, qualis Salomon ; aut paſtoris, & abiecti, qualis Amos, profatus ſit. Quo ſymbolo egregiè delineari obedientiæ naturam exiſtimem : nam, qui huius ſcopum virtutis attingere deſiderat perſonam imperantis reſpicere non debet : ſed, ſiue Angelus de cœlo ; ſeu homo ſuper terram, atque inter homines ; ſiue Phariſæus à cathedra doceat, cuius vita ſermonibus diſcors ; ſeu Moyſes ipſe ſanctiſſimus Legislator ; ſeu Conſul, ſiue plebeius imperet ; æquè obtemperare oporteat. Neque etiam diſquirendum, an hæc, an illa potiùs præcipere iuſtum fuiſſet, modò Dei legibus non aduerſentur, ſimiliter vniuerſa amplexanda ſunt, & pari mentis alacritate. Verùm percipiamus ex diuina B. Parentis noſtri Ignatij epiſtola hac de virtute documentum admirabile : *Siquidem ſuperiori* (inquit,) *nec ſi prudentia, bonitate, cæteriſve quibuſlibet donis ornatus, inſtructuſque ſit, proptereà obtemperandum eſt : ſed ob id ſolum, quod vices gerat Dei, eiuſdemque auctoritate fungatur, qui dicit : Qui vos audit, me audit ; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Nec è contra, ſiue conſilio, aut prudentia minus valeat, quidquam idcircò de obedientia remittendum, quatenus ille Superior eſt ; quando illius perſonam refert, cuius ſapientia falli non poteſt, ſupplebitque ipſe, quicquid miniſtro defuerit, ſiue probitate, aliiſque ornamentis careat.* Sic beatus Pater : probemus ita.

S. Ignat. de Obedien.

66. Reſtituit vitæ Seruator defunctum Lazarum ; ſed ecce qualis prodeat ? nempe, ligatus pedes & manus inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata, Ioan. cap. 11. verſ. 44. Vt quid in hunc morem ? neque enim taliter alij, quos vita donauit, cùm tamen iidem ſepeliendi ritus fuiſſent : & debuit ſanè hoſpitibus eam gratiam feciſſe, ſororibus dico, quas ſummoperè diligebat, vt fraternos vultus nimium optatos quamprimùm intuerentur. Equidem Lazarus eos homines repræſentabat, qui cùm diu in peccatis iacuiſſent, & penè in his computruiſſent, tandem benignioris Numinis clementia ex peccatorum cœno emerſerunt : hi autem priſtinis vitijs renunciantes, dum ſpiritalis vitæ ſtructuram meditantur, de baſi in primis cogitant, quæ eſt obedientia : *Eſt enim hæc vna virtus* (vt loquitur Gregorius in Moralibus lib. 35. capitis decimo initio,) *quæ cæteras virtutes menti inſerit, inſertaſque cuſtodit.* Igitur, vti eiuſmodi, quorum typum ſuſtinebat, obedientiæ genuinam formam præmonſtraret Lazarus, ſic irretitus prodijt : nam certè oculi proptereà obuelati, ne ſciret, quiſnam ille fuiſſet, qui de morte ſuſcitaret, num obſcurus, an nobilis ; diues, an pauper ; illiteratus, an doctus : ſi enim Chriſtum vocantem conſpexiſſet, amicitiæ antiquæ quòd obſecundaret, detuliſſe exiſtimari poſſit, vel perſonæ, quæ maieſtate, ſcientia, pulchritudine, morum integritate excelleret ; cum tamen alterum etiam his carentem dotibus, Dei tamen Legatum, auſcultare debuiſſet : pedes vinctos habet, vt qui propria virtute in hunc potiùs, quàm illum, digredi non valeret locum, nec optaret fixas aliquas ſedes ; tantùm vellet ſuperiorum ductu ferri. O felix impedimentum ! Nunquam liberior Marthæ frater, atque Mariæ, quam dum ſic implicitus, vt nihil aliud caperet, quam quod Prælatus deſideraſſet. Eleganter Ambroſius libro de fide reſurrectionis, prope medium : *Audiuit erga defunctus, & exiuit foras de monumento, ligatus pedes & manus inſtitis, ac facies eius orario ligata erat. Comprehende, ſi potes, quemadmodum clauſis oculis iter carpit, vinctis pedibus gradum dirigit : manebant vincula, nec tenebant ; tegebantur oculi, ſed videbant : virtute enim diuina præceptionis operante natura ſuum non requirebat officium. Si miraris hoc ; diſce, qui imperauerit ; tum mirari deſines.* Quam ſpecioſum eſt illud, quod Ambroſius aſſerit ! *Tegebantur oculi, ſed videbant.* Nunquam enim meliùs cernimus, quàm cùm non intuemur : cæco nimirum, quodam impetu voluntatis parendi cupidæ, ducti ; nec metus eſt, vt labatur pes, quanquam illaqueatus : gradietur inoffensè vſque ad ciuitatem ſanctam Sion.

Ioan. 11.

Obedientia baſis virtutum. Greg. Pap.

Ambr.

Con

Digitized by Google

67\. Contemplor etiam Lazari vinculis ſimile quidpiam in ſupernis, & prope ipſum Deum: quippe eius throno adſtantes Seraphim. *Sex alæ vni, & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius.* Iſaïæ cap. 6. verſ. 2. Sed, cuius & vultum, atque veſtigia? an Dei, an ipſorum ſpirituum? Equidem ſuos Patronos vtraque habet opinatio: ſed veterum recentiumque maior pars, Angelorum ora, plantaſque velatas arbitratur. Quare & Symmachum vertiſſe: *Velabant faciem ſuam.* Procopius aſſeuerat: vide noſtros Sanctium, & Aluarez. Ergo & aliud in his Lazari myſterium: nam lumina abſconduntur, pedeſque alarum innectuntur pennis. Num ob parem cauſam? Planè: quippe adminiſtratorij Spiritus ſunt, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis; atque, vt effatur Bernardus ſerm. 2. in vigilia Natalis Domini. *Diſcurrunt medij inter nos, & Deum, fideliſſimè portantes ad eum gemitus noſtros, & ipſius nobis gratiam deuotiſſimè reportantes.* Quando itaque Creatoris imperia obſeruant, & exequuntur; benè ſi faciem tegant, vt, quod ad eos attinet, nolint ſcire, quiſnam ille ſit, qui præcipiat; num Deus in ſua maieſtate, an alius nomine ipſius etiam, quanquam minor Angelis, & neque id paulò quidem, promptiſſimè obſequerentur, ac ſi immediatè Numen intimaſſet: pedes quoque irretitos oſtendunt, vt nullam ſibi propenſionem eſſe, ad hæc itinera potiùs quàm illa, ſignificent; verùm id placere ſolùm, quod Superiori viſum fuerit imperare, neque alacres magis ad Regum aulas, quam ad pauperum tabernas: ſola voluptas, paruiſſe. Fauet huic explanationi non obſcurè noſter Sanctius num. 14. *At religioſæ* (inquit) *obedientiæ habes hic, ſi vnquam, præclarum ſymbolum; quam humilem eſſe debere, alacrem, & cæcam, docet ſpiritualium Patrum, & omnium penè Ordinum religioſorum diſciplina: ecce hic habes excuſſas alas, & ad volandum expeditas, cum oculis tamen, ſi non cæcis, certè velatis: habes pedes tectos, in quibus affectus ſignificari conſtat; vt diſcas, non tam tuis affectibus, atque voluntati ſeruiendum, quàm parendum alienæ.*

Iſaïæ 6.

Procop. Sanct. Aluarez.

Bernard.

Sanct.

68\. Volebat Creator Moyſem in Ægyptum deſtinare ad Pharaonem, vt educeret populum eius de captiuitate, & iugo ferreo: at Propheta ſemel, iterumque ſupplicat, ne mittatur: nunc quidem velut imbecillitatis ſuæ conſcius: *Quis ſum ego* (inquit) *vt vadam ad Pharaonem,* &c. Exod. cap. 3. verſ. 11. nunc linguæ infantiam proponit: *Obſecro, Domine, non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius.* Exod. cap. 4. verſ. 10. Nuper idem Numen apud Iſaïam deliberabat eo, quod citauimus, cap. 6. verſ. 8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Statimque proſilijt Vates, & amoto omni impedimento: *Ecce ego,* (ait,) *mitte me.* Quamobrem, aut non promptum ſe Moyſes continuò exhibet? aut non etiam tergiuerſatur Iſaïas? Num, quia ad liberandos concites mittebatur Legiſlator, quod illi optatiſſimum erat? & arbitrabatur vix obedientiæ nomine dignam parentiam, cùm ea quiſpiam ex Superioris iuſſu exequitur, quæ ab eo præcipi maximè cuperet? Non diſſentit Magnus Baſilius in cap. 6. Iſaïæ. *Quia illic quidem mittebatur Moyſes pro bono, ac beneficio in populum conferendo: & nos homines ſic natura comparati ſumus, vt quæ ſemel volentes exequenda propoſito elegerimus, quamuis molesta fuerint, tamen hanc operoſam moleſtiam diſſimulamus, ac perpetimur.* An ideo Moyſes dici ſudat, quoniam ambitioſa

Exod. 3. & 4.

Iſaiæ 6.

Vis obedientiæ, quæ de rebus eſt nobis placentibus.

Baſil.

Superiori proponere quando liceat.

erat legatio, & plurimi honoris, & quanquam Superiori parere opus perfectum quidem; ſed tamen cùm ad pompam quiſquam vocatur, humilitatis eſt cum ſobrietate reniti, ſuamque habet laudem. Ita Baſilius eodem loco, & multò clarius Gregorius Romanus lib. 35. Moralium, cap. 10. *Moyſes nanque* (ait) *cùm in deſerto oues paſceret, Domino per Angelum in igne loquente vocatus eſt, vt eripienda omnis Iſraelitarum multitudini præeſſet: ſed, quia apud ſe mente humilis exitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expauit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: Obſecro, Domine, non ſum eloquens,* &c. Fateor quidem, commendabilem eſſe affectum renitentis cum indifferentia, quando Prælatus ad ſublimia euehit; ſed tamen obedientiæ puriſſima lex eſt, nihil proprij velle retinere; æquis vlnis amplecti, ſiue quod excelſum eſt, ſeu quod abiectum. Cùm igitur vidiſſet Iſaïas Seraphim vultum, pedeſque alarum vmbraculo protegentes, didicit ab eis, obedientiæ præclariſſimam normam eſſe, cùm iudicium, voluntaſque ſubditi cum iudicio, voluntateque Antiſtitis, ſiue in grandibus, ſeu in paruis conſentit; hoc enim illo oſtento diximus, numero elapſo repræſentatum. Itaque Iſaïas totus à Superioris dependens placito, *Ecce ego,* inquit, *mitte me.* Nec dicit ſanè: *Ego ibo,* cùm tamen quæſitum fuiſſet: *Quis ibit?* quoniam eiuſmodi aſſeueratio quidpiam propriæ voluntatis abſonare videatur: ſed, *Mitte me:* penes te ſint vniuerſa: tu impelle, ſiue ad magna, ſeu ad exilia. Baſilius vbi ſuprà: *Quare Moyſes quidem propter ſplendidum & illuſtre genus, accitus eſt ad tanti populi præfecturam, quam deprecatus eſt: Quis ſum, vt pergam ad Pharaonem Regem? Rurſus: Obſecro, Domine, inſufficiens, nec ſatis idoneus ſum: Iſaias autem tale aliquid cùm nihil audiſſet, ſed ſolùm edoctus neceſſitatem mittendæ legationis, nihil inuitus ſeipſum permiſit Deo, perque exuperantem charitatem ſe iniecit medium ſubeundis periculis, nihil ſecum reputans eorum, quæ ſibi irroganda eſſent à populo mala.*

Greg. Pap.

Baſil.

69\. Expendamus Zenonis Veronenſis ex tertio de Abraham ſermone, gnomen: *Lætatus eſt puer* (inquit) *patre fideli, ipſe quoque fidelior; nec recuſabat mortem, quam Deus, qui vitam dederat, imperabat.* Quo in axiomate, illud peregrinum, quod *patre fideli* puerum *fideliorem* nominet. Verùm, nonne Abraham, pater credentium? Quo more igitur eo *fidelior* Iſaac? An, quoniam in adoleſcente virtutem plùs demiramur, quàm in ſenibus? vel, quia filius ibi orditur, vbi deſinit parens, quando vltima penè Abrahæ tentatio ſit primus calix Iſaac? Equidem Abraham, quemadmodum Geneſis cap. 22. inſinuat, ab ipſo Deo immediatè edoctus eſt, vti filium vnigenitum holocauſtum offerret ſuper vno montium, quem oſtenderet illi: Iſaac autem non à Deo ipſo immediatè, ſed ab homine, genitore, nimirum, percepit, velle Numen, quam illi commodauerat vitam, repetere ab eo: maioris autem obedientiæ eſt parere Deo, cuius voluntas non niſi per hominem innoteſcit, qui vanitati & mendacio ſubiectus eſt, quàm Deo ſe palam manifeſtanti. Vt igitur innuat, quàm alta virtus ſit, Deum in Prælato agnoſcere, eidemque non ſecùs parere per alios loquenti, quàm ſi ipſe vultum aperiret; puerum genitore fideliorem appellare non eſt veritus. Sed progrediamur cum Zenone: *O qui ſeruum Domini ita ſe eſſe meminerat, vt patrem ſe eſſe neſciret. Quid eſt, pater? Ecce ſub oculis tacet*

Zen. Ver.

Virtus in adoleſcente rara.

Gen. 22.

filius

filius vinculis adſtrictus? vbi ſunt lacrymæ? vbi dolor, qui in humanis ſenſibus verſari conſueuit? In tantis filij caſibus lætatur, & gaudet. Sed, quare ſe patrem eſſe ignorabat? Nimirum, quia ſic ad illam victimam offerendam acceſſerat, quaſi filium non ſacrificaret: itaque mentis tam alta erat pax, vt idem fuerit illi natum mactare, ac ſi alius quidpiam occidere iuſſus eſſet: non enim, quid ſacrificaret, conſiderabat; ſed num ſacrificando pareret. Idem illi, ſiue filius, ſiue aries procumberet: non enim rem, ſed mandatum intuebatur. Idem rurſus beatus Martyr: *A filio ad agnum tranſtulit dextram, ſemper lætatus, & gaudens, nec mutatus eſt vultus eius, cum eſſet victima mutata: cum tanta lætitia arietem obtulit, cum quanta obtulerat & filium: vbi enim fides fuit, non erat dolor*. Verùm, quamobrem in vtroque euentu ſibi ſemper æqualis ſacrificans? Scilicet, *Seruum Domini* (vt aiebat Zeno) *ita ſe eſſe meminerat, vt patrem ſe eſſe neſciret*: ideo oblitus paterni nominis, quoniam oculis obſeruabatur, ſeruum ſe eſſe: quod ſi ſeruus, certè id omnibus modis conſiderare debet, quid herus exoptet? ſi agrum colere iubeat, hoc eadem animi alacritate aggredi oporteat, ac ſi in aula viuere, in delicijs imperet: non, quid faciat, expendere præſtat; ſed, quid poſſeſſor illius magis deſideret. Verùm, vbinam inueniendus ſeruus tam bonus, & fidelis, qui non magis velit in Regum domibus habitare; quàm in ruſtica caſa? Quis ille Cœnobita, qui non magis amet cathedram, & vocari Magiſter, quàm culinæ occupari ſordido & ignoto miniſterio? Quid dixi de culina? Vtinam vel ad confeſſiones audiendas, vel pſallendum cum Fratribus, vel rudem plebem inſtruendam deſcendant nonnulli. Veniet hora, cum nouiſſimum obtinuiſſe locum cuperent; ſane cum prement nouiſſima. O Abraham, quomodo ſic potuiſti obliuiſci te eſſe parentem, & tanta lætitia filium iugulare, quanta & arietem!

Veri obedientis quanta debet eſſe mentis indifferentia.

70 Quæſitum à nobis aliàs, Auctore Cæſario, Nazianzeni fratre, Dialogo quinto, quamobrem Princeps Apoſtolorum, Simon, ſic exarſerit aduerſus Ananiam, & Sapphiram, vt ita deſpoliauerit, Actorum cap. 5. Diximus horum piaculum extitiſſe, quod celauerint de pretio agri venditi; quæ abſconſio negationis quoddam fuerit genus, cum integrum pretium negauerint, vt os tacuerit, factis tamen. At iſtud Petrum magis ad clementiam mouere debuerit: nam ita comparatum, vt quarum commiſerimus noxarum, ſi veniam conſequamur, miſereamur faciliùs earundem: Simon autem negauerat ſemel atque iterum, iterumque Præceptorem, & ad puellæ vocem initiatus eſt: cur igitur non lenis erga ſimile delictum? Equidem erat illa Eccleſiæ infantia, quam obedientia egregiè fundari oportebat: erat verò Petrus non ſolum regularium, ſed etiam omnium Chriſtianorum Hierarcha, Chriſti vice fungens in terris: Ananias autem, & Sapphira non conſiderabant in Petro, niſi hominem, proinde decipi poſſe, & fraudari agri pretio aliqua ex parte, cogitabant: ſic enim innuere videntur ea verba: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo*: ac ſi affirmet: Non me contempſiſtis: quid enim ego ſum, niſi piſcator, & idiota? ſed Deum. Igitur, ne quis deinceps auderet Superiorem quaſi hominem infirmitatibus obnoxium conſiderare, ſed velle Deum, cuius nomine imperat, diminutè obedientes morte abripi ſubitanea paſſus eſt.

Ceſa.

Act. 5.

Aduerſus inobedientiam ſeueri debent eſſe Prælati.

Nec mireris, Petrum tam ſeuerum aduerſùs inobedientes: didicit a Magiſtro ſuo Chriſto IESV: nam certè vt ſurrexit de cena, miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum: vt autem venit ad Simonem Petrum, cùm ſe indignum æſtimaret, cui Dominus pedum ſordes ablueret, & amore, & humilitate percitus inquit: *Non lauabis mihi pedes in æternum*. Ioann. cap. 13. verſ. 8. Tulit acerbè Redemptor hominum, continuoque ſubiunxit: *Si non lauero te, non habebis partem mecum*. Quid eſt, non habebis partem mecum? Quaſi verò à Chriſti aut amicitia, aut regno excludendus? Sed, nonne potiùs gratiam promereri debuit? quanquam enim & retinuit; ſed pietas, quæ operit delicta, eſt in contumacia: ſed tamen Redemptori non placet indiſcreta pietas; vtique, ſi alia minoris auctoritatis perſona Apoſtolorum Coryphæo pedes abluiſſet, haud tuliſſet grauate; verum ſuſtinere non poteſt, vti eius ad veſtigia procumbat Chriſtus: hoc autem eſt, quod Seruatori diſplicet, vult enim ſubditum incontentioſum eſſe, & alieno regimine penitùs manuduci; itaque eius nullatenus eſſe partes, diſquirere, qualis ſit perſona imperans: num aut ſumma, vel mediocris, aut plebeia, tantùm nouerit, Dei fungi legatione; & cùm ob eius amorem alienæ ſe voluntati ſubiecerit, ad diuinam ſpectare prouidentiam Antiſtiti inſinuare, quæ auſcultaturo conueniant. Et puto tam minaciter Simonem alloquutum, vt, quoniam cæterorum Caput futurus eſſet, qualem ab illis exigeret obedientiam, noſſet; ſcilicet, nihil pernicioſius eſſe ſubdito, quàm cùm ſpretò Maiorum iudicio ſuum antefert ſenſum, quanquam certè in rebus ſpiritalibus & pijs, in quibus ſanè maius periculum eſt. Verùm de hoc Chriſti facto vt opinetur Baſilius Magnus in Regulis Breuioribus, reſponſione 233. intelligamus: *Petrus, cùm ei talium, ac tantorum rectè factorum teſtimonium a Domino fuiſſet datum, atque eo modo appellatus, & Beatus laudatus; vbi vna tantum in re ab obedientia viſus eſt diſcedere, atque hoc ipſum non ex negligentia, ſuperbiave; ſed ex reuerentia, honoreque aduerſus Dominum ſuum, propter hoc ipſum tantùm ei dicitur: Niſi lauero te, non habebis partem mecum*.

71

Ioan. 13.

Baſil.

72 Creatoris potentiam & gloriam ſignificaturus Dauid Pſalmo 118. verſ. 91. *Ordinatione tua* (inquit) *perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi*. Commendat autem Numen ob promptam lucis obedientiam; honor enim dominorum eſt, habere famulos, qui alacriter, ad nutum, conſtanter obtemperent. Verùm, cur non ab alia creatura potius deſumpſit encomij materiam? Nam, vt teneantur omnia opera omnium Dei, factori ſuo parere; ſpecialiùs tamen lux, vt quæ potiora dona receperit: ipſa nanque eſt prima inter condita a verbo, quæ ab eodem approbata eſt, Geneſ. cap. 1. verſ. 4. *Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona*. ipſa, cuius genitor, Sol, nempe, cum imperio creatus: *Fecitq; Deus luminare maius, vt præeſſet diei*. eodem cap. 1. verſ. 16. Quis verò non in æternum, ſi poſſet, certè ad longiſſimum æuum, non permanere Monarchiam vellet? Itaque mirum non eſt, quòd lux per tot ſæcula indefeſſa obedientia perſeueret. Sed perpende, lucis, aliarumque rerum à Deo factarum diſcrimen. Coguntur quidem & maria, & tellus, & ignis, etiam ingratis nationibus miniſtrare, Fatebor: *ingemiſcit creatura*, vt Paulus monuit; vtique videns ſe ad hoc obligatam: nam vellet Numinis inuictam

Pſal. 118.

Obedientia honorata non tantùm facienda.

Gen. 1.

Rom. 8.

aduerſus

Digitized by Google

aduerſus impios mortales vlciſci. Itaque, cùm onus ſit, ſub quo ſuſpirat, quòd per tam multas ætates non ſuccumbat, nec renitatur iniquæ ſeruitute nationi hominum, obedientiæ ſpecimen eſt omnem vincens eloquentiam. Aſt ſanè iſtiuſmodi elementis quale quale nonnunquam ſolamen: quippe nòn raro arua cultori fructus denegant ſuos, & eludunt agricolæ ſpem; mare nauigantes abſorbet; ignis vrbes aliquando integras depopulatur: Creator permittit; & quoniam iuſta eſt retributio, lætantur cernentes peccatorum vindictam, neque ſemper proſperari viam impiorum. Cæterùm luci nulla talis conſolatio: *Oritur enim Sol, & occidit quotidie, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa.*

Eccleſ. 1.

Eccleſiaſtæ cap. 1. verſ. 5. Benè quidem, *luſtrans vniuerſa*; id eſt, barbaris ſimul, & cultis gentibus lucis vſuram præbens, Ethnicum, Mahometanum, Hæreticum non minori benignitate iubaris, quàm Catholicum perfundens: atque inter hos, & peccatorem, & iuſtum illuſtrans: vnde filius ille diſſipator: *Pater, peccaui in cœlum, & coram te.* non autem, peccaui in terram, dixit

Luc. 15. Terra auara & illiberalis, ſecùs cœlum.

Luc. cap. 15. verſ. 18. quoniam quidem à terra genitæ arbores eſurienti, neque de ſiliquis, quantum ſat fuiſſet, ſubminiſtrabant, cùm Olympus ſplendores nunquam occultaſſet. O auricomi ſyderis deprædicandam obedientiam! Meritò Pſalmodus obſtupeſcit, & euehit: ſi enim iuſtis fulgere, ſi templa, ſi Regum baſilicas, ſi montes aromatum, ſi concluſos hortos, ſi reuerberare peccatores ad modicum interuallum Creator iuſſiſſet, toleranda fuiſſet ſeruitus: at pari alacritate immundiſſimis ſplendeſcere, oriri ſuper iuſtos pariter & iniuſtos, nunquam vacare à benefaciendo ingratiſſimis prouincijs; ſanè mirabilis famulatus eſt, & vix inter irrationalia, quod plus enarret Dei gloriam, quàm quòd ordinatione eius perſeueret dies. O homo! & non erubeſcis, non confunderis, quoties planetam iſtum intueris; quoties & naturam vniuerſam perpetuo obſequentem illi, à quo condita eſt, etiam tum, quando tibi nouerca videtur, cùm ab ea vapulas, & fame, incendio, illuuione caſtigat: neque enim vel iſta, niſi iuſſa perficit, adeò nunquam niſi ex alieno optatu regi velit, quod ſcitè perpendit Aurelius Prudentius libro poſteriori contra Symmachum:

Prudent.

Ergo capax vtriuſque rei natura creandis
Se præbet populis, nec habet diſcernere diſpar
Viuentum meritum, quos tantùm paſcere iuſſa eſt.
Seruit enim mundus, non iudicat; hoc ſibi ſummus
Naturæ Dominus præſcripta in tempora ſeruat.

Eximiè pronunciauit: *Seruit enim mundus, non iudicat.* Nam, ſi mundus iudiciaria poteſtate fungeretur, ſecerneret lolium à tritico, & in faſciculos colligatum, ignibus traderet: quoniam autem ſeruit, tantùm imperantis mandata obſeruat; ſiue ille iuſſerit, vt fructus ſubminiſtret bonis; ſiue, vt malis producat, ad eam non ſpectat niſi parere iuſſionibus: & hoc idem Pſaltes loco memorato Pſalmi: *Ordinatione* (inquit) *tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi*; id eſt, propterea, & ingratis, & benè meritis obſecundant, quoniam ſeruitute tibi obſtricta.

73. Pſal. 104.

Sed ex eodem Pſalmographo Oda 104. verſ. 22. vbi, cur Ioſephus à Pharaone tantis honoribus affectus ſit: *Vt erudiret* (inquit) *Principes eius, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* nimirum, vt ad eam normam inſtrueret, ad quam formatus eſt ipſe Ioſeph. Sed, cur de Principibus ita dictum, & non de ſenioribus? Arbitror ſanè iuniores aulicos, qui poſteà capeſſuri erant Reipublicæ habenas, Principum vocabulo ſignificari. Iuuat noſtram cogitationem Brunonis Carthuſiani Commentarius: *Et non ſolùm iuuenes Principes,* (ait ille,) *qui non erant adeo ſapientes; ſed & ſenes eius, qui erant ſapientes, maiorem prudentiam doceret: quod quidem mirabile fuit, doceri, ſcilicet, ſenes à iuuene.*

Brunon.

Hos igitur, qui futuri erant Magiſtratus, & Præfecti prouinciarum, oportebat Ioſephum non aliter, quàm ſui ad ſimilitudinem effingere. Quid hæc commonefaciant? Equidem is optimus Antiſtes euadit, qui nouit optimus eſſe ſubditus: optimus verò ſubditus is eſt, qui Prælato cuiuis indifferenter paret, ſiue is nobilis ſit & diues, ſeu pauper & obſcurus: indicat enim hæc agens, ſe non ad perſonam mandantis attendere, ſed ad illum, cuius vicarius ſit. Quid verò contigit? Profectò Iacob parenti obſequens fuit, donec apud eum permanſit: ſed pari etiam alacritate Putiphari ſeruitute oppreſſus obtemperauit; quin & carceris vigili, dum clauſus teneretur: vbique Ioſeph humilis, & obediens; quoniam non hominem perpendebat, ſed Deum, à quo omnis dimanat poteſtas: & quoniam tam bonus ſubditus nouerat eſſe, Magiſtratuum ſpecimen euaſit, cui non dubitauit Pharao vniuerſam regnorum adminiſtrationem credere. Quò igitur iunior nobilitas ſufficiens cum tempore extitiſſet, quæ regere ad imitationem Ioſeph poſſet, & floreret imperium ſub tali præfectura, voluit, vti eos velut ſemetipſum erudiret; hoc eſt, dum in minoribus eſſent, faceret, vt cuiuis Magiſtratui obedirent: neque eam ſibi licentiam vendicarent, quam nonnulli Optimates ad perniciem Reipublicæ aſſumunt, qui indignum putant inferioribus obedire Prætoribus. Pagnini habet translatio: *Vt alligaret Principes.* Et omnes vulgariter conſentiunt Interpretes, Hebræa permittere, vti aut vinciret, aut alligaret, ex bona verſione promatur: neque inuenuſtè pro ſcopo noſtro. Nam aſſeruimus voluiſſe primùm bonos ſubditos facere nobilitatis iuuentutem, quò dignè in Magiſtratum poſteà creſcerent: ad hoc autem vinciebat, eoſque alligabat, id eſt, propria & voluntate, & iudicio deſpoliabat, vt nihil cuperent, nihil ſentirent aliter, quàm Prælatus vel optaſſet; vel ſenſiſſet: qui tales ſub aliena extitiſſent ferula, poſſe ſummo cum regnorum commodo ad capeſſenda prouinciarum gubernacula aſſumi. Atque nos, vt hanc in ſubditis indifferentiam ſignificaremus, comparauimus prophetali obedientiæ: nam Vates de ſuo non loquitur, non dijudicat: verùm ea ſolùm pandit, quæ alloquens Numen inſpirat; ad eius nutum omnes animi affectus componit, ipſe inſtrumentum tanti oneris.

Optimus Prælatus, qui bonus fuit ſubditus.

Pagnin.

* * *

SECTIO

SECTIO VIII.

Poſt Chriſti Incarnationem , & Natiuitatem , Deum quaſi mitem factum ; qui ſub lege vlciſcens , atque ſeuerus habebatur.

74. TANTVM Salomon, id eſt, Pacificus no-
minatur Auctor , huius libri veſtibulo;
non filius Dauid , quemadmodum alibi: quia
Dauid vir ſanguinum , & bellator à iuuentu-
te ſua ; non Rex Ieruſalem , quia ibi turris
Dauid, ex qua pendent mille clypei, omnis ar-
matura fortium. Igitur ablegatum ab hoc vo-
lumine , quidquid ad pugnam , aut fundendum
cruorem ſpectat . Quamobrem ? Sanè huius libri
ſcopus eſt de Incarnatione Filij Dei agere , quem-
Athanaſ. admodum non ſemel docuimus ex Athanaſiana
Synopſi, ſiue ex Opere Euſebij Pamphili in hunc
Codicem, qui notant, in alijs veteris Inſtrumen-
ti voluminibus ſermonis iræ, atque indignatio-
nis reperiri: in Cantico Canticorum lætitiæ, &
gaudij ſola verba: *Propterea*, inquiunt, *quòd liber
præſens nihil aliud, quàm Verbi aduentum ſignificat.*
Ac ſanè à diebus aduentus eius ceſſauit omnis
pauor, atque trepidatio: miſericordia, & veritas
obuiauerunt ſibi: iuſtitia, & pax in oſcula, inque
amplexus ruerunt: non iam vltrà metuentis vul-
gi funeſta vox: *Non loquatur nobis Dominus*. imò
verò, ſonet vox tua in auribus meis: nam vox tua
dulcis eſt, equidem & ſuper mel & fauum: ver-
ba enim vitæ habes. Loquere, Domine, quia
audit ſeruus tuus: clama, ne ceſſes: non fugie-
mus ampliùs à voce tua, quemadmodum ſe
abſcondit præuaticator Adam: paruulus datus
eſt nobis: & quem terrere poterit ſonus vagien-
tis ? Benè igitur, quòd carminis, in quo al-
lata humano generi, Numinis placati benignitas
demonſtratur, inſcriptio de pace tota ſit: nam
exinde pacificum Verbum, ex quo carnem aſ-
ſumpſit.

75. Ingreſſus eſt Iſraël mare rubrum , timuere
gurgites, & retrogreſſi, quaſi murum à dextra,
læuaque ſecerunt. Quid miramini ? Audiuit vo-
cem increpantis Numinis, & fugit à vultu iræ
furoris eius: nam quidem obiurgantis ſermo il-
Pſal. 105. le, de quo Pſalmorum Cantor Hymno 105. verſ.
9. *Et increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt.*
Percipiamus amplius à Cæſario Arelatenſi homil.
Cæſ. Arelat. 4. de Paſch. *Nec immeritò eos hoſtis non attigit, lux
præceſſit, fluctus expauit. Sic Propheta teſtatur: Et
increpuit mare rubrum; & receſſit. & iterum: Mare
vidit, & fugit. Quid vidit? Sine dubio illud terribi-
le profundum aſſiſtentis inhorruit maieſtatem, & ad
præſentiam ſui ceſſit Auctoris.* Puto his ſecundi ma-
ris procellis indicauerit Iordanis vndas, quæ de-
Ioſue 4. fecerunt ante Arcam fœderis Domini, cùm tran-
ſiret eum Ioſuë, cap. 4. verſ. 7. de qua trepidatione
Pſalm. 113. verſ. 5. *Quid eſt tibi, mare, quòd fu-
giſti: & tu, Iordanis, quia conuerſus es retrorſum?*
Elapſis multis ſæculis deſcendit in Iordanem ba-
ptizandus à Ioanne Præcurſore Auctor humanæ
ſalutis: aſtitit tota Trinitas, Pater emiſſa voce
aſſerente: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi
Matth. 3. complacui*. Matth. cap. 3. verſ. 17. Spiritus ſanctus
ſub columbæ forma: Verbum in homine: ne-
que tamen abditur, neque retrocedit Iordanis:
quæ hæc eſt animi fortitudo ſuſtinentis totam
Triadem? Illa fluenta, quæ à conſpectu Arcæ
trepidabant, nunc omnes diuinas Perſonas per-
ferunt. Ergone Arcæ vehementior Maieſtas, quam
Domini exercituum? Verùm, quid tergiuerſa-
mur enodare? Tunc ſanè, quando fugiebant vn-
dæ, Patres ſub lege erant, quæ nihil ad perfectum
duxit; tunc Verbum erat apud Deum, & Deus
erat Verbum, nondum humanum amictum in-
duerat. Igitur ante Incarnationem vel muta pa-
uebant elementa, & à conſpectu Dei fugere vel
audaces vndæ: poſt hominem aſſumptum, vni-
uerſa in pace ſunt, non eſt quòd Iordanis timeat,
etiamſi tota delabatur Trinitas: atque ob hoc
amor eum comitatur, Spiritus ſub pacatæ volu-
cris imagine: Genitor, qui timeri poterat, intra
nubes latitat. O mitem Incarnationis œcono-
miam! Meritò à cœleſti militia cantatum: *Et pax
hominibus bonæ voluntatis.* Accinat & nobis Chry- Chryſol.
ſologus: nam eius, Muſicæ inſtar, vbicunque
oratio: *Hodie Deus maieſtate intonuit* (aït ſerm.
160.) *etſi Pater de cœlo intonat, ſi Filius Iordanis in-
ſiſtit fluentis, ſi Spiritus ſanctus corporaliter apparet
de ſupernis: quid eſt, quòd Iordanis, qui fugit ad præ-
ſentiam legalis Arcæ, ad totius Trinitatis præſen-
tiam non refugit? Quid eſt? Quia pietati obſequitur,
incipit non eſſe timori. Hic Trinitas exercet gratiam
totam, totam ſecum loquitur charitatem: ibi elemen-
ta corripit, vt ſeruulos inſtituat ad timorem.*

Duos filios ſuſtulit Abraham, Iſmaëlem, & 76.
Iſaac: ſed, quàm diuerſa vtriuſque exordia? Iſ-
maël vix conceptus, & mater in exilium propel-
litur: ſed & genitrix ex ſeruili genere; & ipſe
præ nunciatus, qui ferus homo euaderet, Geneſ. Gen. 16.
cap. 16. verſ. 12. Quid non in tanta ſerie horri-
dum & exaſperans? Naſcitur Iſaac, & tota do-
mus in lætitia eſt; agnouit mater, dixitque:
*Riſum fecit mihi Dominus: quicunque audierit, cor- Gen. 21.
ridebit mihi*. Geneſ. cap. 21. verſ. 6. Nec multi
proceſſerant dies, quantùm enim eſt ablactatio-
nis tempus? & lætatus genitor, mactauit allatum
de armento vitulum ſaginatum, tauros quoque,
& altilia occidit, & inuitatis amicorum plurimis,
fecit grande conuiuium in die ablactationis eius.
Sed, cur tam diſpar natiuitatis vtriuſque condi-
tio, & non magis congaudet in filij primogeniti,
ſeu natalitio, ſeu ablactatione Abraham? Nimi-
rum, ſenior ex duobus Iſmaël populum Hebræo-
rum denotat, Expoſitoribus Rabbano, & Tu- Rabbanus
tienſi Abbate, Ruperto: ibi verò ſeruitus, ibi Rupert.
ignobilitas, ibi exilium, & planctus; denique ibi
homo planè ferus, cuius manus contra omnes,
atque omnium contra eum, bella & inimicitiæ
perpetuæ. At nato Iſaac, qui Chriſtum præ-
monſtrabat, abijt mœror, abiere pugnæ: epu-
lari tunc oportebat, & gaudere; quia natus erat
Saluator in ciuitate Dauid. O diu optatos Iſaac
natales! Sed multitudine pacis compenſauit
deſideriorum tædia; ſi tamen quenquam tæde-
bat expectantem deſiderium collium æterno-
rum, pro quo nulla tam longa vota, quæ non
breuis viderentur moræ: *Sara* (inquit Roper-
tus) *vxor tua pariet tibi filium: & quia tu riſiſti,
Iſaac vocabitur nomen eius: quia reuerà ridebit in
nouiſſimo generoſitas tua: quo nomine rectè ſeminis
Abraha, quod eſt Chriſtus, felix natiuitas ſignifica-
tur, qui vniuerſis Sanctis, quorum ex carne vera ca-
ro, & verus homo eſt ipſe, ſempiternus riſus, & inter-
minabilis gaudij cauſa eſt.*

Sed huius pacis admirandum, idemque dul- 77.
ciſſimum carmen apud Iſaïam, cap. 11. verſ. 6. Iſai. 11.

Habi-

Digitized by Google

Habitabit (inquit) *lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur*. Sanè ante hoc tempus ne frater à germano tutus: nam Abelem impius occidit Cain, Ioſephum fratres vendiderunt, Abſalon ex eodem patre natum interemit: nunc verò habitabit lupus cum agno. Nec dixit ſanè, vti non inſcitè animaduerſum ab Hugone Carenſi: *Agnus cum lupo habitabit*. Sed è diuerſo: debuerat enim imbellis agniculus, quibuſcunque poſſit modis, lupi voracis gratiam ambire: ſed tanta eſt concordiæ poſt natum Emmanuëlem cupido, vt non agnus lupum, ſed ex oppoſito lupus agnum pro fœdere ſollicitet. Conſueuit eſſe indomitorum animantium pro ſpelæo & cauerna crudelis pugna, vindicante ſibi tutiora loca quicunque robore præſtat, & nolentes ſocium antri admittere: nunc autem ſub iiſdem penatibus, eodemque thalamo, & vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur. Bellè Tertullianus in Hermogenem, cap. 11. *Cum reſtituta innocentia, & integritate conditionis, pecora condixerint beſtijs, & paruulis de ſerpentibus luſerint*. Condictura pecora floridè pronunciauit: nam verbum eſt indicans diem conuiuio præſcribi: nam, quid reſtat, niſi vt ſimul epulentur, & comedant feræ; quando ſimul morantur, & accubant? Viſne & de ſympoſio audire? *Benjamin* (ait) *lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia*. Geneſ. cap. 49. verſ. 27. Sed, cur veſpere capta diſtribuat? Num, quia à prandio matutino ſatur? Verùm luporum maior conſueuit eſſe fames ad occaſum: *Leuiores pardis equi eius* (inquit Habacuc cap. 1. verſ. 8.) *& velociores lupis veſpertinis*. Videndus Gueuara in nominatum caput num. 86. Ribera num. 19. Sanchez num. 32. & certè mirum eſt, quòd ab animanti, ſi quod aliud eſt, inexplebilis auiditatis, eſcas abijciendas eſſe, quas donet commilitonibus, affirmet. Sed conſidera, vt non hæc mane, ſed ad veſperam agat. Cur non mane? Nempe, quia fuit tempus legis, atque Synagogæ illud: tum rapere, dilaniare, vaſtare omnia: quantum tormentum ſub tam duro iugo, neceſſarium tamen tam graue onus indomitis ceruicibus contumacis, & ingratæ nationis: ſed vt inclinata eſt dies, & gratiæ vmbra refrigerauit, tantùm non rapere famelicum lupum, vt de acquiſitis diuidat, humanus, & placabilis factus. Eucherius apud Veronenſem Epiſcopum in catena allegati capitis Geneſeos, conſtruens de populo Hebræorum: *Mane* (ait) *illud tempus creditur intelligi, quo legem accepit: tunc enim primò quadam illuminatio ſcientia mundo data eſt; veſpere erit illud tempus nouiſſimum, quo conuertetur: quia ergo iam per gratiam Domini illuminatus, incipit legis ſpiritalia à carnalibus diuidere; ideò dicitur, ad veſperam diuidet ſpolia ſiue eſcam: id, quod tota die in lege meditans antè non fecit*. O intuere, Chriſtiane, quoniam vel luporum feritas mane tantùm eſt, & ſub lucis infantia. Sufficiant tibi delicta iuuentutis tuæ: vt quid etiam vſque in ſenium protrahis delicta? Saltem nunc ſub vitæ occaſu benè operare, & diuide ſpolia. Etiamne poſt Chriſtum incarnatum, poſt noui Teſtamenti concordiam, audes ſæuire, rapere, plagiari; & non metuis beſtiarum immaniſſimis crudelior videri? Tuque, puſillanimis, homo, inquam, boni deſiderij, quanquam imperfectus adhuc, cur non de Numinis vberi clementia meliora concipis? Vt quid contriſtatus luges tota die? fortaſſe tu commiſeris atrociora, quàm quæ aut lupus, aut pardus, & leo patrauerint in ſyluis & montibus? & tamen iſti, qui inter peccatores Anteſignani, ſimul cum agno atque oue, quæ innocentia clauerunt inoffenſæ vitæ, accubant?

Hug. Carenſ. — Natiuitas Chriſti omnia pacificauit. — Tertul. — Gen. 49. — Luporum ſub veſperam fames maior. — Gueuara. Ribera. — Sanch. — Eucher. in Lip. cat. — Poſt Chriſti incarnationẽ turpe vitijs eſſe deditum.

78. Dum in Synagoga Iudæorum doceret Chriſtus, Spiritus immundus concitauit ad loquendum, quem poſſederat hominem: *Quid nobis, & tibi*, IESV *Nazarene? veniſti perdere nos? Scio, qui ſis, Sanctus Dei*. Pulchra ſanè confeſſio, niſi fortè illaudata: quia ab ore impuro. At non placuere Seruatori encomia: quamobrem comminatus eſt ei IESVS, dicens: *Obmuteſce, & exi de homine*. Marci cap. 1. verſ. 25. Sed, cur aduersùs hunc laudes proclamantem tam ſeuerus, qui alias erga blaſphemantes etiam ſatis manſuetus? Verùm contrarius erat: ſed potiora, quæ ab aduerſarijs teſtimonia. An, quia Dæmones vel cùm dicunt, quæ probata ſunt, tum maximè cauendi ſunt, quoniam aliquid de ſynceris propinant, vt venenum latens faciliùs hauriatur: quæ ſolennis eſt Hæreticorum conſuetudo, quorum Satan principium, & caput? Euthymius cum hac ſententia: *Deinde docuit nos*, (ait,) *ne Dæmonibus vnquam credamus, etiam vera dicentibus: cùm enim ament mendacium, ſintque nobis inimiciſſimi, nunquam vera loquuntur, niſi ad fallendum; veritate quaſi eſca quadam vtuntur*. Tertulliani tamen modò antefero iudicium: ita enim meditatur ille, quaſi peſſimus Spiritus inſinuauerit, finem aduentus Chriſti, & in terras delapſus, fuiſſe, vti Dæmones torqueret, & ignibus addiceret tartareis: nam quod Marcus hic, & Lucas cap. 4. verſ. 34. ἀπολέσαι, nempe, *perdere*: Matthæus cap. 8. verſ. 29. βασανίσαι, id eſt, torquere effert: Chriſti autem hic primus per Incarnationem aduentus non fuit, niſi propter ſalutem hominum: iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos, tum & Dæmones, & ſceleſtos de mortalibus in ſtagnum & puteum abyſſi mittet æternum cruciandos. Quamobrem nec patienter omninò modò ſuſtinet, vt Apoſtoli de conculcato Dæmone glorientur: *Verumtamen* (inquit) *in hoc nolite gaudere, quia Spiritus vobis ſubijciuntur: gaudete autem, quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis*. Luc. cap. 10. verſ. 20. Adeò nunc & in fauorem Dæmonum aliquatenus: nam vult omnia ad pacem, & iucunditatem eſſe: quoniam nuptiæ ſunt Agni, per Incarnationem, nempe, & hominem ſubaſſumptum. Igitur aduerſus Spiritum immundum commotus, propterea quòd torturæ, & vexationi deſtinaſſet primi aduentus pacatiſſima tempora. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem: *Adeo Iudicis, & vltoris, &, vt dixerim, ſæui Dei Filium agnouerat;* IESVM, *non optimi illius, & perdere, & punire neſcientis. Atqui increpuit eum Ieſus, planè vt inuidioſum, & in ipſa confeſſione petulantem, vt malè adulantem; quaſi hæc eſſet ſumma gloria Chriſti, ſi ad perditionem Dæmonum veniſſet, & non potius ad hominum ſalutem: qui nec diſcipulos de ſubactione Spirituum, ſed de candida ſalutis gloriari volebat*.

Marc. 1. — Dæmoni, vt nec Hæretico in nulla re credendum. — Euthym. — Luc. 10. — Tertull.

79. Totus ignifer, & comburens Deus, apud naturam, & legem. Aſcendit clamor Sodomorum ad cœlum; & deſcendit ignis, atque ſulphur ab alto, quod in fauillas conuertit vrbes pulcherrimas. Peccant Aaronis filij, ignem alienum offerentes coram Domino; & ab ignibus vorantur. Eliæ precibus ignis ab æthere delabitur, & duos Pentecontarchos quinquaginta militum rectores abſumit. Denique, ſiue legem daturus in Sinaï apparet, ſeu liberaturus populum, Legatos

quaſi peregrinam vocant. Menſam igitur ponunt, panes, ciboſque offerunt: & Deum, quem in Scriptura ſacra expoſitione non cognouerant, in panis fractione cognoſcunt. Nempe, quia panem eſurienti frangentes, charitatis exercebant opus, qua viſa, lux ſapientiæ, quæ frigidi recuſat ſinum pectoris, oborta eſt caligine tectis: ſic nanque vt accideret, vaticinatus eſt Iſaïas cap. 58. verſ. 7. & 8. *Frange eſurienti* (inquit) *panem tuum, & egenos, vagoſque duc in domum tuam*: quod vtrunque Emaüntini perfecere diſcipuli: *Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum.* Laurentius Iuſtinianus ad nonnam Gregorianæ expoſitionis, de triumphali Christi agone, cap. 25. *In panis* (inquit) *fractione potius, quàm in prædicatione, agnoſcere meruerunt; quatenus ſicut egeni miſerti ſunt, ita miſericordiam reperirent.*

Iſai. 58. — Laur. Iuſt.

39. Transfigurato Chriſto vox de cœlo intonuit, dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipſum audite.* Matth. cap. 17. verſ. 5. Teſtatus & pro Gnato Pater, cùm baptizatus de aqua aſcendit: verùm tunc ſolùm proclamatum ab eo, filium eius eſſe dilectum, in quo ſibi complacuerit; ſed non præceptum ſpectantibus ablutionem, vt audirent, Matth. cap. 3. verſ. 17. Cur non vtrobique, vt exaudiretur, imperatum? Sanè ibi de regeneratione actum, qua peccatum ab Adamo deriuatum deſtruitur: conuenit autem & hoc iis, qui obaudire nequeunt, etiam infanti vnius noctis: in Thabore verò præſcribebatur Apoſtolis, ex quibus aderant tantùm, forma doctrinæ euangelicæ, & vt eſſet ſeminandum vtiliter in cordibus mortalium verbum Dei. Aduertit Caietanus ad c. 17. Matthæi: *In Baptiſmo,* inquit, *paterna vox non dixit: Ipſum audite. Sed modo hoc addidit propter myſterium: tunc enim regeneratio, modo doctrina ſignificatur: & propterea tunc ſatis fuit teſtificari, quod eſt filius: modo oportuit teſtificari etiam, quòd eſt Doctor audiendus à mundo.* At certè, quando vocis paternæ ſcopus, vt à Filio normam prædicandi nationibus, acciperent; quamobrem non eis Seruator Chriſtianæ Rhetoricæ leges aliquas dederat abſoluta transfigurationis gloria? Aliquid de Eliæ quidem aduentu; ſed excepto hoc non aliud: arbitror tamen documenta præbuiſſe, ſignis ædepol, non voce, nempe, ad hoc attulerat Moyſem, atque Eliam delectos ex omni Patriarcharum cœtu: *Poteſt & alia addi cauſa* (inquit Euthymius) *quòd hos propter diſcipulos adduxit, vt ad eorum imitationem excitarentur.* Igitur per hos, quos ideò ſocios voluit, loquutus Apoſtolis, tacitè indicauit, quales verbi Prædicatores, eos cuperet, quæ autem ex Moyſis, & Eliæ coniunctione inſtructio? Sane propterea vocatos, alterum ex loco, in quem translatus ſit; alterum ex mortis ſinu, nominatus modò Auctor putauit, vt mortis, vitæque Dominus cognoſceretur Chriſtus: Moyſes enim mortuus erat, Elias viuus; nempe, intelligerent animarum venatores, duo eis ex muneris ratione incumbere; alterum, vt peccati morte defunctos, gratiæ vitæ reſtituerent; alterum, vt per gratiam viuentes, à morte per grauem noxam præſeruarent. Verum, præter iſta, aliud inſuper: Moyſes ſanè doctiſſimus fuerat, vtique a Martyrum corona Stephano laudatus, *quòd eruditus eſſet omni ſapientia Aegyptiorum, & potens in verbis.* Actor. cap. 7. verſ. 22. Tantus autem Eliæ Vulcanus, vt quaſi *ignem ſurrexiſſe, & Verbum eius quaſi faculam arſiſſe Siracides affirmat.* Eccleſiaſtici cap. 48. verſ. 1. Optabat itaque, diſcerent Apoſtoli, quando eos Eccleſiarum Principes deſignaturus eſſet, qualem deceret eſſe euangelicum Antiſtitem; nempe, cuius exculta eruditio Moyſis enucleatam, vberemque ſapientiam imitaretur; cuius ardor in exhortando Eliæ ſcintillas, atque flammam referret. Non miror, IESV bone, quòd talibus cinctus athletis glorioſus, & ſplendeſcens appareas. O Petre, ne dicas, quoniam in monte tria figere tabernacula expediat: non ad hoc Moyſes, non ad hoc Elias ſpiritalis, vt eremum incolant, & propriæ saluti incumbant: docti, ardenteſque ſunt: operæpretium eſt itaque in omnem terram exire ſonum eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: ſine, inde proficiſcantur: mandatum habent, *Vt doceant omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Certè mandatum tu, atque commilitones ſimul atque Moyſi & Eliæ ſimiles fueritis, poſtquam reſurrexerit a mortuis Filius hominis, in quod tempus hanc manifeſtare viſionem non liceat.

Euthym. — Operarij euāgelici ſcopus, & partes. — Act. 7. — Eccli. 48.

Vehebatur ſtupenda illa Ezechielis quadriga 40.
ſimilitudinem quaſi aſpectus hominis habens: eius quæ ſupra lumbos corporis lineamenta, electri imaginem referebant; quæ à lumbis deorſum erant, ignita apparebant. Ezechielis cap. 1. verſ. 27. Quis tam denſi ænigmatis ſenſus? Sanè, quadriga illa quatuor Euangelia ſunt: Gregorius homil. 2. in Ezechielem: *Quatuor hæc animalia, ſancti, ſcilicet, Euangeliſtæ.* Res eſt præter controuerſiam, & in omnium ore; & quidem aurigator idoneè interpretari valeat diuini ſermonis quiſque Præco: eorum enim eſt, hoc vectari curru, & circuire omnes mundi plagas Chriſtum annunciando. Puto igitur illa ſedentis in throno (qui rhedæ intra ambitum) ſpecies denotarit, qualem deceat eſſe Euangelij buccinatorem: nam quidem electrum ex auri, argentique admixtione naſcitur, Plinio Auctore lib. 33. cap. 4. Gregorius nuper memorata homilia: *Electrum quippe ex auro, & argento eſt; in electro, dum aurum, argentumque miſcetur, argentum ad claritatem creſcit, aurum verò à fulgore palleſcit.* Iam verò, notum eſt ſecundùm myſticam ſignificationem, argento eloquium, atque ſcientiam repræſentari, aurum charitatem figurare, ſpiritus ardorem, tantumque profectò, vt fornace aduerſitatum probetur, ſplendeſcatque magis. Igitur Euangelij Legatum oporteat ingenio, atque eruditione lucere: verum cum qua ardor inflammatæ mentis, charitatiſque incenſæ, coniunctus ſit; hoc eſt de electro compoſiti. Vt quid igitur, dicas, ſi electro iſta ſufficienter declarantur, adiuncti ſunt ignes? *Et à lumbis eius vſque deorſum* (ait Vates) *vidi, quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu.* An, quoniam electri naturâ mitis eſt, quamuis enim ſplendeat, non comburit? Oporteat autem Viros apoſtolicos non tantùm lenes eſſe, ſed frequenter & ſeueros? An, quia ad alia domanda vitia ſufficiant medicamina ſuauia, ad luxuriam, quæ in lumbis regnat, incendio & vaſtatione opus ſit, adeò contumax malum? Subinnuit Hieronymus: *A lumbis verò, & deorſum, ignis erat reſplendens in circuitu: vt oſtenderet ea, quæ ſupra lumbos ſunt, vbi ſenſus verſatur, & ratio, non indigere igne, nec flammis; ſed pretioſiſſimo metallo, ac puriſſimo; ea verò, quæ a lumbis deorſum, vbi coitus, vbi generatio, vbi incentiua vitiorum, purgatione indigere flammarum.* Supra lumbos rationis, & iudicij ſedes, atque vt labantur aliquando; tamen, qui rationi cedunt,

Ezech. 1. — Greg. Papa. — Electrum ex auri & argenti mixtura. — Plin. — Gregor. — Euangelij miniſter quibus conditionibus debeat? — Luxuria vitium difficile vinci. — Hieron.

iiſcum

Google

Hæreticis flammis tradendi.

ipſcum blandè agendum: ſi quis ratione gubernari contemnat, vt nolunt Hæretici, flammis tradatur. Sed iuxta inſtitutam à nobis diſputationem: equidem iucundiſſimus eſt ſplendor electri; & hæc eius præcipua dos: at frigidus eſt: non enim torret, aut calefacit. Ne igitur quiſquam opinaretur, ſufficere euangelico Concionatori lucere tantùm, apponuntur incendia; ideò aſſociantur electrum, atque ignis. *Quid verò iſte ignis* (proloquitur iam nominatus Gregorius Papa hom. 9. in Ezechielem) *deſignat, niſi ardorem ſancti Spiritus, qui corda, quæ repleuerit, incendit? de quo ipſa Veritas dicit: Ignem veni mittere in terram.* Hic igitur ſacri Spiritus ardor ſcientiarum fulgentiſſimo iubari copulandus erat, vt euangelicæ quadrigæ dignus Auriga throno veheretur. *Gregor.*

41. Plorabat apocalypticus Euangeliſta, quoniam librum, quem viderat in dextera ſedentis in throno, ſcriptum intus, & foris, ſignatum ſigillis ſeptem, *Nemo neque in cœlo, neq; in terra, neque ſubtus terram, qui aperiret, dignus inueniebatur.* Apoc. cap. 5. verſ. 1. Non fuit diuturnus mœror: nam acceſſit, & volumen reſerauit Agnus, cui ſubitò victoriale carmen quatuor animalia, & viginti-quatuor ſeniores panxerunt: *Dignus es, Domine,* (cantabant) *accipere librum, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in Sanguine tuo.* Perpende cauſalis vim: *Quoniam occiſus es.* Nam, etſi mortuus non fuiſſet, an non poſſit alijs egregijs facinoribus promereri, vti librum aperiret? Atque occumbens, an non poterat alio, præter libri intelligentiam, præmio donari? Quare itaque librum ideò reuelans, eò quòd iugulatus ſit? Sanè mentis ardor nullo potiori teſtimonio probari valeat, quàm ſanguinis effuſione: ſatis enim, eximieque ardens pectus eſt, quod vſque ad ſanguinem reſiſtit. Tritum quoque illud eſt de Saluatoris ore, maiorem charitatem neminem habere, quàm vt etiam pro amicis animam ponat: ergo in occiſo manſuetudinis Agno & ardor ſummus, & charitas ſuperexcedens. Iam fortaſſe mirabere, quòd librum aperuerit? Nam, cui danda clauis ſcientiæ, niſi illi, cuius tam inſignis ardor, cuius tam vehemens charitas? Erat liber ille ſignatus, ſermo vtique Dei labijs prolatus per ora Prophetarum: hunc ſi quiſpiam penetrare optet, charitate in feruore ſpiritus ardeat; alioquin pulſantibus ad oſtium, *Neſcio vos,* reſpondebitur. O ſancti ardoris poteſtatem magnam! Quod nemo, neque in cœlo, nec in terra, nec ſubtus terram agere potuit, vicit flamma charitatis. Rupertus lib. 4. in Apocalypſim: *Ergo, quod dicunt ei, qui iam aperuerat: Dignus es accipere, idem eſt, ac ſi dicant: Dignus es, & potens ſenſum legentibus aperire, & intelligentiam Scripturarum dare. Vnde hæc, Domine, dignitas tibi? Quoniam occiſus es, inquiunt, & redemiſti nos Deo in Sanguine tuo: niſi occiſus fuiſſes, nequaquam liber aperiri potuiſſet: quoniam ergo occiſus es, in eo ipſo aperuiſti librum, & impleſti veritatem Scripturarum.*

Apoc. 5. — *Scientia feruore ſpiritus acquiritur.* — *Rupert.*

42. Sed & in hac Ioannis narratione aduertere æquum eſt, mortales ex omnibus orbis partibus Agno volumen reſeranti applaudere: *Et redemiſti nos Deo* (inquiunt) *in Sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & feciſti nos Deo noſtro regnum, & Sacerdotes,* allegato cap. 5. verſ. 9. Verùm, quo pacto tot cultores nactus Agnus? Nam in Iudæa ſolùm notus Deus; & ſi quid de gentibus, tanquam nihilum illud: quid enim tres Reges, & ij in regionem ſuam per aliam viam ſtatim reuertentes? Propè! quantulum eſt librum aperiri, quia occiſus eſt Agn[illegible]equam duceretur ad victimam, liber etiam apertus fuerat: nam, *Traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi ſcriptum erat: Spiritus Domini ſuper me,* &c. Luc. cap. 4. verſ. 17. Et tamen tunc ex Iſrael etiam non magna pars ſequebatur eum; de Gentibus non erat vir cum illo: ſimul ac dedit cruorem in pretium pro populo contradicente ei tota die, ac ſic oſtendit charitatem ſuam erga genus humanum, omnis eum natio ſupplex adorauit. O quàm efficax eſt ſermo cum charitate non ficta! Sanè vſque ad animi compages pertingens, & plures conuertens vna hora, quàm linguæ diſertiſſimorum abſque ſpiritus incendio felici, per multos annos. Præclarè Rupertus dicto iam lib. 4. in Apoc. *Antequàm aperuiſſet Agnus librum, antequam per paſſionem ſuam adimpleſſet veritatem Scripturarũ, præter pauciſſimos, præter tres Magos ab Oriente venientes, & præter illuminatum a natiuitate cæcum; fere nullus inuenitur procidendo adoraſſe Agnum, Chriſtum, Dei Filium: ſed, poſtquam aperuit, poſtquam obedientiam conſummauit, omne genu curuatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Nec verò ſolummodo genu flectitur; ſed adoratio plena procidendo perficitur, ſicut & in Pſalmo ſcriptum eſt: Coram illo procident Aethiopes, & adorabunt eum omnes Reges terræ.*

Luc. 4. — *Feruor ad peccatores cõuertendos eloquentia potior.* — *Rupert.*

43. Quantùm deperibat Iacob formoſam Rachelem, pro qua ſeptem annis duram ſeruiuit ſeruitutem, & videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine? Quantùm horrebat idem Liæ nuptias? contempſerat enim illam, & ſocero conqueſtus eſt: *Nonne pro Rachel ſeruiui tibi? quare impoſuiſti mihi?* Geneſ. cap. 29. verſ. 25. Liam, videlicet, ſupponens ſororis loco? *Quærendum itaque eſt* (Richardus de S. Victore lib. 1. de præparatione animi ad contemplationem, cap. 1.) *cur ferè omnes coniugia Liæ tantoperè abhorreant, qui in amplexus Rachelis tantùm ſuſpirant?* Sed idem cum reliquis Patribus ſentiens, Rachele ſtudium ſapientiæ, & contemplationis deſignari; Lia, operoſam virtutis, iuſtitiæque feruida exercitamenta: *Quid* (inquit) *dulcius, quid iucundius eſſe poteſt, quam oculum mentis ad ſummæ ſapientiæ contemplationem erigere: perfecta iuſtitia iubet inimicos diligere, illata mala patienter ferre, oblatam gloriam vbique declinare, quo ab huius mundi amatoribus quid ſtultius, quid laborioſius reputatur?* Inde igitur eſt, vt Liæ connubia deſpiciantur, Rachel ardenter ametur: atque ob hoc Gentilium Philoſophi multi erant in rerum ſpeculatione aſſidui: erat enim res gloriam & iucunditatem afferens: ſed iuſtitiæ operationem, & animi nitelam, & quæ ordinata charitas præſcribit, vtpote laborioſa, fugiebant. Nunquid & Iacob, qui Chriſtianum ſapientem præfigurat, idipſum permittetur, vt ſola Rachele delectetur, Liæ conſortium horreat? Nequaquam profectò. Audiet à prudenti ſocero: *Non eſt in loco noſtro conſuetudo.* (apud Chriſtianam, nimirum, Philoſophiam,) *vt minores anteà tradamus ad nuptias.* Non dabitur vllo modo Rachel, niſi Lia etiam admittatur; & ſi quæ præferenda, eſt ſi quæ primo loco nubenda, Lia erit, quæ virtutem, ſpirituſque denotat feruorem; non Rachel: quæ ſapientiam, & cognitionem deſignat. Periculoſa res eſt, velle in ſolius Rachelis amplexus ire. Etiam nec aſtra cœlo cum toto ſplendore ſuo tuta ſunt, ſi non Liæ quoque per caſtas nuptias coniungatur Pallas diuamator.

Geneſ. 29. — *Rich. Vict.*

Cupiſne

blanditias relinquere velit! Iure metrum, quod de tali ſponſa pangitur, Canticum Amoris cum excellentia dictum eſt: neque enim vltrà tendere amor poteſt. Bernard. ſerm. 79. in Cantica: *Tenui eum, nec dimittam. Et ſanctus Patriarcha: Non te, inquit, dimittam, niſi benedixeris mihi. Ita iſta non vult eum dimittere, & fortè magis, quam Patriarcha id non vult; quia nec pro benedictione quidem: ſiquidem ille benedictione accepta dimiſit eum: hæc autem non ſic. Nolo, inquit, benedictionem tuam, ſed te. Quid enim mihi eſt in cælo; & à te quid volui ſuper terram? Non dimittam te, ne ſi benedixerit mihi.*

Bernard.

47. Reuerſurus ad genitorem prodigus adoleſcens, orabat ſupplex inter mercenarios admitti: tenuit pater, & ſtolam primam citiùs educi iubet, dari annulum in manum eius, & calceamenta in pedes eius, Luc. cap. 15. verſ. 22 Cur non conſolatur gnatum, & primæ orationis vota exaudit: nam audiuit Pater cœleſtis, cùm ita oraret, quanquam à longè eſſet. Quamobrem non permittit ad tempus ſaltem cum mercenariorum abiecta turba habitare, quò plùs æſtimet filiorum, quam amiſerat, nobiliſſimam ſortem? Sanè ille, quo donatus eſt iuuenis, cultus, nobilium ſeruorum erat. Porrò eiuſmodi pueri, Optimatum, nimirum, gnati, ante ora Dynaſtæ, (qualis & fuit iſte pater) ſemper aſſiſtebant, cùm mercenarij vix vnquam ad eius familiaritatem, ne etiam conſpectum, admitterentur. Hi ſunt illi miniſtrantes, quorum ornatum demirata eſt Sabæorum Regina, veſtes, ſcilicet, de quibus ad Salomonem: *Beati viri tui, & beati ſerui tui, qui ſtant coram te ſemper, & audiunt ſapientiam tuam.* Reg. 3. cap. 10. verſ. 8. Hi, de quibus Daniclis c. 1. verſ. 3. & 4. *De ſemine regio, & tyrannorum pueri, in quibus nulla eſſet macula, decoris forma, & eruditi in ſapientia, vt ſtarent in conſpectu Regis.* Iam verò genitor iſte ardenter amabat, remigrantem adoleſcentem. Annon amabat, qui, cùm adhuc à longè eſſet, accurrens cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum? Verè, niſi amor validus fuiſſet, non ita recepiſſet eum, qui diſſipauit ſubſtantiam ſuam viuendo luxurioſè. Cùm itaque diligeret ſupramodum; charitatis autem omne ſolatium eſt dilecti præſentia, ſineret ille mercenarijs adiungi, quem ibi morantem, aut rarò, aut nunquam cerneret? Mandauit igitur, aut ad filiorum normam cooperiri, aut certè eorum de more famulorum, qui ſemper coram Principe aſſiſtunt, ac proinde illorum præſentia ſemper fruitur. Atque eandem ob cauſam fortaſſe, annulum dedit in manum eius: fuit enim veteris æui mos, vt quem quiſque impenſiùs amaret, eius iconem annuli pala inſculptum ferret, quò ſemper præſentem haberet. Eius ritus crebra in Biblijs memoratio: docebit noſter Sanchez ad cap. 44. Iſaïæ, num. 17. ad Ierem. c. 22. num. 39. Nouarin. lib. 3. ſacrorum Electorum, cap. 17. num. 123. Hinc, nimirum, vt mittentibus cognatis, atque amicis ad nouam nuptam muneribus varijs, ſoli ſponſo permiſſum, annulum dare, & iure bono, cùm ſponſa nullius præter mariti effigiem, deinceps contueri deberet: verùm & huius iugem recordationem habere, vt qui eſſet omnis eius amor: qua de pronubali conſuetudine noſter Bullingerus tom. 2. opuſcul. lib. 1. de veſtibus pont. epiſcop. & ſacerdot. cap. 33. ſed aptè Hector Pintus in verſ. 16. cap. 49. Iſaïæ: *In manibus meis deſcripſi te, &c. Qui domi* (ait) *alicuius perſona, quam diligit, habet in tabula imaginem pictam, memor eſt eius, quandiu eam videt: ſed, cùm diſcedit à loco, vbi eſt imago, obliuiſcitur. At, ſi eam habeat in manibus deſcriptam, nunquam illi excidet eius memoria.* Ergo, quoniam reuertens iuuenis ſpondebat charitatem, & delectionem genitori in futurum, ſciens pater, quoniam qui amat, nihil vehementius optat, quàm habere ſemper præſentem eum, quem diligit; ne quando nouus iſte amator mœrore tabeſceret, ob genitoris, quem diligebat, abſentiam; annulum tradidit, in quo ferret cælatum illum, in quem tam ſapienter exarſerat. Igitur pater filio ſtolam primam dedit, ne quando à patris conſpectu filius diſcederet: gnatus annulum admiſit, quò genitor ſemper adeſſet, quem digito portabat: ſic vterque, dum incensè diligit, alter alterius præſentiam ſollicitè procurat.

Seruorum quidam ante Regum ora ſemper.

3. Reg. 10. Daniel. 1.

Amatorum Imagines inſculptas ferebant veteres annulis.

Sanch. Nouarin.

Sponſus ſolum annulum ad ſponſam mittebat.

Bulling. Hect. Pint.

Video chariores quoſque, quales Martha, & Maria, & in primis ſacrum Apoſtolorum chorum, cùm Seruatorem alloquuntur, Domini eum nominibus appellantes potiùs quàm Magiſtri, aut Inſtitutoris: quòd ſi quando & Præceptorem nominant, cura eſt & tum quoque Domini vocabulum annectere: *Vos* (inquit) *vocatis me, Magiſter, & Dominus; & benè dicitis, ſum etenim.* Ioan. cap. 13. verſ. 13. Scio quidem Apoſtolos adhortatum fuiſſe, ne Phariſaïco more cuperent ab hominibus vocari Rabbi, quod interpretatur Magiſter, Matth. cap. 23. verſ. 9. at ſe ita dici non prohibuit, imò ſibi ſolùm conuenire nomen innuit: *Quia Magiſter veſter, vnus eſt Chriſtus.* & idoneè ab eo pronunciatum: nam certè ideò in hunc mundum, vaticinante Iſaïa cap. 55. verſu 4. miſſus: *Ecce teſtem populi dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus.* & alibi c. 30. verſ. 20. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt via, ambulate in ea.* Reſpondeo, non ideò omiſſum à diſcipulis Magiſtri nomen, quòd mala eſſet nuncupatio, ſed Domini vocabulum frequentiùs vſurpatum ob amorem erga Seruatorem: nam ſanè amor, vt dicebamus, ante cætera id adnititur vnum, nempe, vt dilectus, quoad fieri valeat, præſens exiſtat: eſt verò diſcrimen inter eos, qui dominum potiùs, quàm Magiſtrum habent, quòd qui ſub domino ſunt, apud eum ſemper manent, eius nanque poſſeſſio ſunt: itaque, non die, non nocte ab eius atrijs diſcedunt: diſcipuli coram præceptore ad tempus ſolùm, dum è cathedra prælegit: ſed nec hæc ipſa qualiſcunque ad longum coniunctio, abeunt poſt menſes aliquot non rarò haud vnquam reuerſuri iterum; quoniam igitur plùs abſentiæ eſt in Magiſtri vocabulo relato ad diſcentes, nolunt qui amant, & propterea dilecti, quoad valeant, præſentiam modis omnibus intendunt, dictione vti alia, quàm illa, quæ præſentiam magis denotat: hoc autem eſt domini verbum. Feſtiuè Rupertus in cap. 7. Matth. ad illa verba: *Magiſter, ſequar te, quocunque ieris, &c. Primùm, ipſa appellatio inſuauis eſt, cùm dicit, Magiſter, & non dicit, Domine. Inſuauis, inquam, & ſine dilectione: nam, ſi ritè recolis, eorum appellatio, qui cum dilectione appellauerunt, talis erat, vt dicerent, Domine; exempli gratia, vt appellatio Petri dicentis: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te. Talis appellatio, Magiſter, ſiue Rabbi, Phariſaica extitit, quibus delectabile erat vocare, et vocari ab hominibus Rabbi. Et quidem bonum eſt, & ſuaue, vtrunque dicere ſimul, Magiſter, & Domine: vnde & dicit ipſe: Vos vocatis me, Magiſter, & Domine; & bene dicitis, ſum etenim. Sed ſolum hoc dicere, Magiſter, ſiue Rabbi, & non dicere, Domine; cordis eſt longinqui, id eſt, longè remoti à familiaritate dilectionis.*

48.

Ioan. 13.

Iſ. 55. & 30.

Domini vocabulum, nomen amoris.

Rupert.

Digitized by Google

49. Amauit impatienter Dinam Sichem, filius Hemor Heuæi, cumque timeret, ne charo deſpoliaretur pignore à fratribus puellæ, miſit legatum genitorem ſuum amicitias obteſtatum, Gen. 34. & connubia, Geneſ. cap. 34. verſ. 8. Sed non requieſcebat æſtuans adoleſcentis animus, & veritus, ne ſegnis orator extitiſſet pater illius, ipſe fit cauſæ ſuæ Aduocatus, atque Iacobum, & filios alloquutus: *Inueniam* (inquit) *gratiam coram vobis, & quacunque ſtatueritis dabo.* Quid dicis, miſerande Princeps? etiamſi dimidium regnorum petant? Etiamſi omnia. Quid igitur tum tu ſceptro viduatus, pauper, & inglorius? Satis illi modò fruatur præſentia ſponſæ, quam diligebat, cui ob exceſſum amoris conglutinata eſt Oleaſt. anima eius. Oleaſtri moralis expoſitio in illud: *Dixit Sichem ad patrem eius, &c. Commune eſt, vt ille cuius negotium proprium eſt, diligentius, & ardentius curet illud. Vbi ſimul aduerte hominis aliquid vehementer cupientis animum, vt nihil neget, nihil differat, vt conſequatur, quod aliquando improbè cupit.* Pudet me conſiderantem huius principis vehementiam, & ob amorem prodigam munificentiam: *Quacunque ſtatueritis*, ait, *dabo: tantum date mihi puellam hanc vxorem.* Heu! heu! promptiores ſunt in generatione ſua filij ſæculi, quam filij lucis: quaſi ſtercora arbitratur vniuerſa demens iſte Princeps, quo votorum ſuorum deſiderijs potiatur: & nos pro fruendo æternitatis dilecto, illo formoſo ſuper Sole, & Luna; illo, in quo theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei; illo, in cuius femore inſculptum, Dominus dominantium; qui beare poteſt ſine fine; vix calicem aquæ frigidæ porrigimus. Certè, quemadmodum Sabæorum Regina ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam; quia venit a finibus terræ audire ſapientiam Salomonis; cùm generatio praua, & adultera nollet audire illum, qui pluſquàm Salomon eſſet, quem in plateis, & ad ianuas quotidie habebat: ſic coniector, & adducendum hunc, ſiue alium ſimilem inſenſatum Principem in iudicio cum eadem generatione, vt accuſet, quoniam ille vnius puellæ gratia, eiuſque peregrinæ & incognitæ, à qua nulla recepiſſet beneficia, totam ſubſtantiam velut pro nihilo reputauerit; cùm tamen illi pro eius dilectione, qui poſuit animam ſuam pro eis, & ductus eſt ad crucifigendum, non cibum eſurienti, non veſtem intecto, non arido potum qualencunque dederint. O quale erit ſpectaculum illud! quanti pudoris, & verecundiæ!

50. Abſit tamen, vt non Deus iſte ſanctus aliquos ſeruos fideles habeat, quorum amor caſtus obſcœnæ dilectionis quæcunque oſtentamenta, quaſcunque affectus probationes longo ſuperet interuallo: vbi ſub vexillo Cypridis talis amator, qualis Dauid Rex? *Ne auertas faciem tuam: ne declines in ira à ſeruo tuo.* Pſalm. 26. verſ. 9. Quid dixiſti, Propheta? cernis iratum Numen omnipotens, in cuius manus tremendum ſit incidere, & rogas, *ne declinet à te?* Ergo vis, vt appropinquet? Sed ignis comburens eſt, & conuertet in cineres, atque fauillam. Imò poſtula ſapienter, vt paululum recedat, donec pertranſeat indignatio eius? Nonne intueris, ſi quando paterfamilias excandeſcit, vt fugam mediteтur vxor, & abſcondantur filij, chariſſima pignora? nam, quanquam aduerſus eos non eſt furor; metuunt tamen vel ab aliena ira. O magnum amatorem Ieſſæum Dauid! ne dilecti præſentia vel ad momentum careat, nec etiam ab irato diſcedere placet. Amor ex eius, quem diligit, præſentia viuit: tolerabilius ei eſt iræ perferre tormenta, quam ſine amato eſſe: tundat, laceret, vexet iratus amor, tantùm non abſcedat: *Ne declines* (inquit) *etiam vel in ira à ſeruo tuo.* Nemo vnquam amatorum ſæculi tam fidenter, tam robuſtè loquutus. Comites ſunt ridentis fortunæ: ſi dilectus iraſcatur, continuo in tempore tentationis recedunt. Solus IESVS meus amatores habet, qui cum eo in tentationibus permanſerunt, nihil eſt, quod eos à charitate, quæ eſt in Chriſto IESV diuellere poſſit. Pro me Auguſtinus enarratione 2. in Pſalmum 26. ad citata verba: *Magnificè: nihil dici diuinius poteſt: ſentiunt hoc, qui vere amant: Domine, ne declines in ira a ſeruo tuo. Poſſet illi forte reſponderi hoc modo: Quid times, ne declinet a te in ira? magis ſi a te declinauerit in ira, non in te vindicabit: ſi incurras in illum iratum, vindicabit in te: opta ergo potiùs, vt declinet a te in ira, non accedat.* Verùm ſtatim pro amante anima egregiè reſpondet idem Beatus Pater Auguſtinus: Auguſt. *Nolo: quicquid mihi præter illum eſt, dulce non eſt: quicquid mihi vult dare Dominus meus, auferat totum, & ſe mihi det.*

Expendamus eiuſdem Auguſtini de Magdalena ad oſtium monumenti plorante dictum tomo 9. tractat. 121. in cap. 20. 51. Auguſt. *Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans, et oculi, qui Dominum quæſierant, & non inuenerant, lacrymis iam vacabant, ampliùs dolentes, quod fuerat de monumento ſublatus, quàm quòd fuerat in ligno occiſus.* At, qui fieri poterat, vt plùs de ablato Chriſti corpore, quàm de eodem extincto Maria doleret? Nonne potior luctus in morte cauſa? poterat enim & ab hominibus reſtitui corpus ablatum, non poterat niſi a Deo reuocari vita. Imò, vt cur plangat ſuper ablato corpore? Nonne enim cogitare poterat per diſcipulos diſtractum, ne in manus odientium veniret hoſtium, proinde in tuto iacere, de quo magis gaudere par erat? Sed, quam velis conſolationem amanti, quæ omnibus modis dilectum amiſit? Vulneratum eſt cor Mariæ Lazari ſororis ſupra quàm credi poſſit, cùm vidit inclinato capite emittere ſpiritum, illum, pro cuius deſiderio æſtuabat accenſa amoris flammis; ſed delinibat hunc amorem ſuum antiqui hominis lineamentis conſpectis: excitabat veteris gloriæ iugem memoriam muta imago, & tandem vtcunque præſentem habebat; nunc autem & viui, & defuncti ſocietate deſtituta, quid faciat, niſi vt plorans ploret in nocte, & in die etiam? Non habet, quò ſe vertat amor eius: ſi lignum inſpiciat, ibi non eſt: ſi buſtum luſtret, non apparet: ſi Angelos interroget, non reſpondent: hoc igitur eſt, quamobrem ampliùs dolet, quia fuerat de monumento ſublatus, quàm quod fuerat in ligno occiſus; quoniam ſic omnibus modis eo carere cogatur: quare & ſubiungit allegatis verbis Auguſtinus: *Quoniam*, inquit, *Magiſtri tanti, cuius eis vita ſublata fuerat, nec memoria remanebat.*

Iuſſus Abraham ſacrificare Deo vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum 52. trium, turturem quoque, & columbam, Geneſ. Gen. 15. c. 15. verſ. 9. *Tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit; aues autem non diuiſit.* Quamobrem? Num, quia columba, & turtur ſecandæ volucres? Ita coniector quidem. Sed, quid portenderit actio? Equidem hæc duo pennatæ aues ſunt, amoris hieroglyphicæ;

Amor Sanctorum erga Deum quàm inſignis.

glyphicæ; tum, quòd Veneri ſacra; tum, quod ad concubitum ardent; tum, quod fidem ſibi maximam ſeruant? & turtur amiſſo compare viduos annos tranſit: nam de turture idem quod de columba, cùm eſſe columbarum ſpeciem multi arbitrentur, de quo noſter Sanchez ad verſum 10. cap. 2. Canticor. *Surge, propera, amica mea, columba mea*, &c. vbi auem eſſe amoris ſymbolum docet, ibidem & Delrius, Pineda lib. 5. de rebus Salomonis, cap. 5. ad verſum 17. Pſal. 44. num. 1. & in primis Valerianus Pietius Hieroglyphicorum lib. 22. prope initium, qui duo Propertiana illa adducunt ex lib. 2. elegiarum, vbi de voluptatibus ſuis actitat:

Columbam amoris ſacri & profani ſymbolum. Sanch. Delrius. Pineda. Pier. Valer. Rupert.

Exemplo iuncta ſic ſint in honore columbæ,
Maſculus, & totum fœmina coniugium.

Sed his quæ ſatis vulgata ſunt, iungamus aliquid Chriſtianæ eruditionis. Fuit igitur antiquus fidelium mos, vt crucibus Seruatoris columbas inſidentes adpingerent. Meminit priſci vſus ſanctus Paulinus Nolanus epiſtola duodecima ad Seuerum. poſt medium aliquantò:

Super Cruce eius antiquitus columbæ depictæ. Paulin.

Ardua florifera Crux cingitur orbe corona,
Et Domini fuſo tincta cruore rubet.
Quæq; ſuper ſignum reſident cæleſte columbæ,
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Video ſanè Paulinianos verſus indicare adiunctam columbam ſimplicitatis, atque innocentiæ fuiſſe emblema: ſed æſtimo & ſignificaſſe amorem Chriſti erga genus humanum, quem tam acerba morte excellentiſſimè teſtatus, certè Ioannes cap. 3. Euangelij, verſ. 16. cùm Numinis ſempiterni erga mortales inexauſtam dilectionem innueret: *Sic enim Deus dilexit mundum* (inquit) *vt Filium ſuum vnigenitum daret*. Quæ in verba Chryſoſt. hom. 26. *Etenim ſingula verba magnam vim habent: nam illud: Sic dilexit, & illud: Deus mūdum. immenſam amoris ſignificat vehementiam*. Et ſanè, quandoque coronam Crucis circundabant columbæ, quandoque ipſas corona ambiebat, vti probat noſter Roſvveidus Notis ad citatam Paulini epiſtolam, in illa verba: *Quorum figura eſt*, &c. Siue, quia vehiculi huius ſuperiorem locum charitas triumphans occupat, ſeu quòd eadem charitas genitrix fuerit, quæ Pacificum noſtrum in die deſponſationis, & lætitiæ cordis ſui diademate tanto honoris cinxit, cùm Eccleſiam ſibi coniunxit. Sed mouet me vetus Longobardorum ritus, de quo Paulus Diacon. lib. 5. eorum Hiſtoriæ, cap. 34. Ad perticas autem locus ipſe dicitur: quia ibi olim, perticæ, id eſt; trabes erectæ erant, quæ ob hanc cauſam iuxta morem Longobardorum poni ſolebant: *Si quis enim in aliquam partem, aut in bello, aut quomodocunque extinctus fuiſſet, conſanguinei eius intra ſepulcra ſua perticam figebant, in cuius ſummitate columbam ex ligno factam ponebant, vbi eorum dilectus obijſſet; ſcilicet, vt ſciri poſſit, in quam partem is, qui defunctus fuerat, quieſceret*. Scitiſſimè illud: *Vbi eorum dilectus obijſſet*. nam ideò ſanè ſpeciatim inter volucres omnes columba ſuſpendebatur, vt dilecti eſſe tumulum innueret, eò quòd ſit amoris index ales, alioquin ad demonſtrandum buſti ſedem, quæcunque alia ſufficeret auis. Fortaſſe & in peregrinorum monumentis ponebatur Nota ſubinnuens defuncti cineres: at non columba; quoniam hæc volucris deſtinata ad amantium tumbam indicandam, non eorum, quibuſcum neque amicitia, neque neceſſitas. Denique hoc etiam, quod Spiritus ſanctus ſub columbæ ſpecie à Chriſtianis repræſentabatur,

Ioan. 3.

Chryſoſt.

Roſvveid.

Paul. Diac.

Colūba perticæ ſuſpenſa ſuper defunctorum ſepulcris ſuſpenſa.

qua de re idem Roſvveidus in eandem epiſtolam ad illa: *Et per columbam*, &c. nempe, quia amor ſit cœleſtis ſpiritus. Sed iam tandem in viam reuertamur, vnde digreſſi ſumus, conſtanſque maneat columba, atque turturibus amorem figuratum: quod ſi illis amor præmonſtratus, pulchrè ſanè, quod non diuidantur: nanque vti diſſerit Ambroſius ſerm. 11. in Pſal. 118. ad illa: *Defecit in ſalutari tuo*, &c. *Sanctus, & timens Deum, neſcit aliud deſiderare, niſi ſalutare Dei quod eſt Chriſtus* IESVS: *illum concupiſcit, illum deſiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit, & effundit; & hoc ſolum veretur, ne illum poſſit amittere*. Quòd ſi igitur omnis amantis timor eſt, ne à dilecto ſeparetur, ne eius ſuauiſſima careat præſentia, vt quid diuideret Abraham amoris aues turturem, atque columbam? Toſtatus ad contemplatiuam refert vitam: *Alia* (inquit) *ratio eſt myſtica, quia animalia quadrupedia deſignant vitam actiuam, quia in plura neceſſario diuiditur, iuxta ſententiam Saluatoris*. Luc. cap. 10. *Martha, Martha, ſollicita es, & turbaris erga plurima: porrò vnum eſt neceſſarium. Vita autem contemplatiua, quæ per aues deſignatur, non diuiditur; quia in ſe collecta, in Deum tota mente conſurgit*. Verùm hæc à noſtro ſcopo non diſſentiunt; vita enim contemplatiua, eſt vita ardenter ſanctè amantium, qui in conſpectu dilecti iugiter ambulant, omniſque eorum conatus eſt, ne quando elabatur. Venuſtè igitur, quòd aues, quæ hanc, quæ in amore eſt, vitam innuunt, non diuiduntur: quia diuelli à ſuo dilecto contemplatio, quoad fieri valeat, non patitur; & in patria, vbi perfectiſſima ſummi boni contemplatio eſt, nunquam erit diuiſio aliqua.

Ambr.

Toſtat.

53. Hominem quendam peregrè profectum, qui cùm diſcederet, tradidit ſeruis bona ſua, narrat Matthæus cap. 25. verſ. 14. Quiſnam homo ille? Chriſtus ſanè. Et quando peregrinatus? Cùm ex hac vita ad Patrem tranſijt, aſcendens in altum, captiuam ducens captiuitatem. Ita Hieronymus, Beda, Adamantius, & in primis citandus feſtinè incertus Chryſoſtomus. Verùm, quo pacto illud peregrinationis, & quaſi exilij genus? Nunquid non mundus iſte ploratus, & lacrymarum vallis eſt? nunquid non abſentiæ & peregrinationis mœſtiſſimus locus? Certè ita nominauit prudens ſenex Iacob: *Dies peregrinationis meæ* (inquit) *centum triginta annorum parui & mali*. Geneſ. cap. 47. verſ. 9. Nunquid non mater noſtra Hieruſalem beata ſurſum eſt, terra lacte & melle fluens, vbi non eſt mors, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà. Ad hanc igitur amœnam ſtationem iturus Chriſtus, & præſertim ad dulciſſimum Genitorem poſt trigintatres annos reuertens, quo pacto aſſerit, peregrè ſe proficiſci, & velut exilia ſibi indici? Sed conſidera, habuiſſe Chriſtum in terris puſillum quanquam gregem, at quem blandiſſimè amabat, & deliciæ eius eſſe cum iſtis filijs hominum: cùm itaque nullum ſyncero amori maius tormentum, quàm diuelli ab eo, quem vehementer deperit, eius deſpoliari præſentia, alloquio, conuictu, ſignificaturus IESVS quàm impensè diligeret Apoſtolos, ad Olympum quanquam pergat; cariturus tamen eorum conſortio, peregrè ſe proficiſci affirmat. Nunc, quem promiſimus, Imperfectus hom. 53. in Matthæum: *Commēdat autem Chriſtus dilectionem ſuam, quam habet in Sanctis: ad regna enim cœleſtia aſcenſurus,*

Matth. 25.

Hieron. Beda. Orig.

Gen. 47.

Chriſti erga homines amor in aſcenſione eximiè demōſtratus.

Imperf. Chryſoſt.

& ad Patrem ſuum iturus, vnde deſcenderat, peregrè ſe iturum dicit, propter charitatem Sanctorum, quos relinquebat in terris; cum magis peregrè eſſet in mundo, ſicut ipſe teſtatur, dicens: Incola ego ſum in terra apud te.

54. Hinc fortè colligere valeamus, cur dignatus ſit Creator, hominem impium, tyrannumque ſæuum Nabuchodonoſor in ſomnijs alloqui. Monet Danielis Textus de viſione bis, capite, nimirum, 4. & 2. & non prodijſſe à naturalibus cauſis oſtendit Pereira lib. 2. in Danielem, ad illud: *Tu, Rex, cogitare cœpiſti, &c.* Sanè amator hominum Deus, quibuſcunque modis adeſſe creaturæ ſuæ tentat: diligit enim ea, quæ fecit, & vult omnes homines ſaluos fieri. Itaque tum etiam, cùm aduersùs eum mortales iniquitatibus pugnant, à benefaciendo non deſiſtit, cogitationes ſanctas immitit, & ad ſui memoriam excitat: ſed gens peruerſa, atque ingratiſſima natio propellit à ſe dulce Numen, quantunque ipſum ſtudet, vt ſe oculis hominum ingerat, tantùm illi laborant, ne quando illius meminiſſe poſſint: quare ſanè dum vigilant, & ſui compotes ſunt, ſic detrahuntur nunc curis, nunc voluptatibus, vt ne ad inſtans de cœleſtibus, de Deo cogitent. Videns igitur Creator interdiu vias ſibi intercludi ob malitiam hominum, nocte aggreditur, quaſi furtiuè, & in occulto ſe immiſcet creaturæ ſenſibus, quando palàm nolit illa. Sic egregius amator coniungi nititur ijs, quos tantoperè dilexerit, vt dederit pretioſam vitam ſuam pro illis. Tertullianus de anima, titulo de ſomnijs: *A Deo autem pollicito, ſcilicet, & gratiam Spiritus ſancti in omnem carnem, & ſicut prophetaturos, ita & ſomniaturos ſeruos ſuos, & ancillas ſuas; ea deputabuntur, quæ ipſi gratiæ comparabuntur, ſi qua honeſta, ſancta, prophetica, reuelatoria, ædificatoria, vocatoria, quorum liberalitas ſoleat & in profanos diſtillare, imbres etiam & Soles ſuos peræquante Deo iuſtis & iniuſtis: ſiquidem & Nabuchodonoſor diuinitus ſomniat, & maior pene vis hominum ex viſionibus Deum diſcunt. Sicut ergo dignatio Dei & in ethnicos: ita & tentatio Mali in Sanctos, à quibus nec interdiu obſiſtit, vt vel dormientibus obrepat, qua poteſt, ſi vigilantibus non poteſt.* O Numinis diligentiam! Tota die ſtat per feneſtras noſtrorum ſenſuum proſpiciens, ſi quam videat aperiri rimam, vt ſe intromittat: ſed nec tam longa ſtatione laſſatus, non in primis noſtra duritie: de nocte etiam clamat: *Aperi, ſoror mea, ſponſa mea.* & interim perferebat ætheris faſtidia aperto vertice: certè caput eius plenum rore, & cincinni eius guttis noctium: non tamen illi tædioſa, aut nox, aut dies, præ magnitudine amoris. *O amor præceps, vehemens,* (Bernardus ſerm. 79. in Cantica,). *flagrans, impetuoſe, qui præter te aliud cogitare non ſinis, faſtidis cætera, contemnis omnia præter te, te contentus.* Ita quidem Salomon in hoc amoris Cantico, reliqua deſpiciens, quæ vel ſtemma, vel opes, aut potentiam commendat, nudum Salomonis titulum præfixit.

Dan. 2 & 4.

Pereira.

Tertull.

Bernard.

* *
*

SECTIO VI.

Grati animi eſſe, beneficij ſe ſplendoribus abdicare, eoſque in doni auctorem refundere.

IVXTA translationem ſeptuaginta Seniorum oſtendimus, Canticorum inſcriptione Salomonis vocabulum dandi caſu efferri, ſic vt titulus legeretur: *Canticum Canticorum Salomoni.* Qua dictione innui iudicauimus dedicatoriam phraſim Auctoris Epithalamij offerentis illud vero Salomoni Chriſto, cuius meritis acceperit inter alia ſupernaturalia dona, & prophetiam, & ſapientiam per ſe infuſam: itaque in mare iterum reuertuntur flumina, & quod accepit pius Merricus, Deo cum gratiarum actione reſtituit. O animum ſummè fidelem! ò pulchrum Dei, & cræaturæ certamen! Ille effundit, hæc remittit: & non citiùs ab eius manibus in creaturæ ſinum, quàm ab hac excuſſum munus ad Numen reuertens. Luſúſne iſte, & fortaſſe pilæ ſimilis luſus aliquis? Sanè luſiſſe Verbum, dum creanda ordinaret, cùm ad extra Diuinitas benefaciendo omni enti progreſſa eſt, Parœmiaſtes aſſerit Prou. c. 8. verſ. 30. *Cum eo eram cuncta cōponens, & delectabar per ſingulos dies, ludēs coram eo omni tēpore, ludēs in orbe terrarum.* Neque abſimilem pilæ luſum extitiſſe putauit Lyrenſis. Sed, quanquam ille ad volubilem fortunę rotatum transfert, quæ modò ad hos, modò ad illos tranſit, & quò ditet quoſdam, alios depauperat; nos tamen ad reciprocam beneficiorum pugnam. Nam, ſicut pilam recipiens non detinet; ſed in eūdem, qua poteſt feſtinatione, retorquet, à quo euolauerit: ita gratus animus iteratò, quæ admiſerit, poſſeſſori reſtituit: noluit enim à Philoſopho pictum, (Seneca lib. 4. de beneficijs:) *Ingratum eſt beneficium, quod diu inter manus dantis hæſit.* & eundem aſſerere epiſt. 83. *Errat, ſi quis beneficium accipit libentius quam reddit: hilarior eſſe debet, qui ſoluit, quam qui mutuat; & lætior eſſe debet, qui ære alieno accepti beneficij exoneratur, quam qui obligatur.* Sed deſeramus trita iſta, ne vulgari affectum ſe beneficio cultior legens conqueratur. 55.

Prouerb. 8.

Lyran.

Senec.

Clauſit apud Ægyptum diem Iacob, & antequàm fato cederet extremo, adiurauit filium ſuum Ioſeph, vti cadauer defuncti in Chanaan ſepeliendum transferret, Geneſ. cap. 47. verſ. 30. Verùm, cur tam ſollicitus de extincti animæ exuuio Patriarcha? Quid referat, viro præſertim ſapienti, quacunque orbis parte cineres iaceant? Habeat in pretio ſuperſtitioſa Gentilitas, cui nulla reſurgendi ſpes, & fabulas putat Auernum, atque Paradiſum: altior debet eſſe Iacob cogitatio, vt qui Deum facie ad faciē viderit, & ſalua facta ſit anima eius. Equidem patriæ amore allectum Caiet. & Oleaſt. arbitrati ſunt: poſterioris ea verba: *Dulcis patria amor eſt, vt non ſolùm viui eam deſideremus, dū abſumus; ſed non niſi in ea mortui nos requieſcere putemus.* Ego ſic interpretor: Nimirum, terra Chanaan, quæ eduxit in lucē Iacob, quæ natiua ei gleba, hæc aluit, hæc enutriuit, hæc ſuccum, & medullam præſtitit: debuit igitur corpus terræ Chanaan, quando hæc ſubminiſtrauit eſcas, quę in ſanguinem, in carnem, in ſolidiores quoque partes conuerſæ ſunt. Quando ergo ab hac terra acceperit, per quæ materia ſuſtentata eſt, quò gratum ſe oſtenderet, oportebat benefacienti ſolo iterum reſtituiſſe, ab illa quæ mutuatus eſſet: accepit autem corpus: hoc ergo ferri in terram 56.

Geneſ. 47.

Caiet.
Oleaſt.
Patriæ amor intimus hominibus.

Chanaan

Chanaan præcepit, quo ad hanc tellurem, quod eius fuiſſet, beneficium reuerteretur. Aliqu d de hac grati animi teſtificatione innuere viſus Rupertus lib. 9. in Geneſim, cap. 21. Rupert. *Quid autem* (dicit) *Patriarcha tantus, ciuis cœli, cui viuenti totus mundus exilium fuit, tantoperè de corpore ſuo curauit, & ſeriò ſcire voluit, quo loco puluis in puluerem, & cinis reuerteretur in cinerem? Videlicet, quia terra repromiſſionis Domini Dei erat dicentis: Terram, in qua dormis, dabo tibi, & ſemini tuo, & his ſimilia, quæ promiſit. Donum autem Dei, qualecunque eſt, ſiue magnum, ſiue paruum, cœleſte, ſiue terrenum, pro honore, vel charitate dantis, prætioſum eſt, & eſſe debet in oculis ſapientis.*

57. Aliud quoque meditatus ſum, ſingulare illud fortaſſe. Cùm ex Labanis domo in patriam reuerteretur Iacob, miſit Verbum adminiſtratorios Spiritus ſuos, qui obuiam procederent, & quaſi victorem lætis plauſibus cum triumpho in natales deducerent ſedes. Adſtitere magno pugili tanquam præſidiaria cohors Pæana canentes, quos cùm vidiſſet cum militiæ forma, ait: *Caſtra Dei ſunt hæc. Et appellauit nomen loci illius. Mahanaim, id eſt, Caſtra.* Geneſ. cap. 32. verſ. 2. Gen. 32. Sed lubet floridam Ruperti orationem adtexere lib. 8. in Geneſim, cap. 2. *Non dictum eſt,* (inquit,) *quia apparuit Angelus, vel apparuerunt Angeli ei, quod & multis accidit: ſed dictum eſt; quia fuerunt ei obuiam Angeli Dei, quod inſigniè ſonat victoris & emeriti, cui pro gloria triumphi pompa cœleſtis obuiam procedens, feſtiua exceptione lætum obſequium præbuerit.* Sic itaque ob Verbi imperia Iacob famulati ſunt angelici Spiritus, & eius condecorarunt triumphum. Cupiebat Patriarcha par referre benefactori, & donum transferre in Auctorem: ſed quis modus exæquendi iſta? Vidit prophetico lumine Verbum hominem factum; ſciuit in Chanaan naſciturum, ibidemque & morti, & ſepulcro tradendum. At vlteriùs contemplatus eſt tertia die reſuſcitandum cum gloria immarceſſibili: quò verò ſpecioſior eſſet anaſtaſis, & reſurgentis dignior pompa, conſurrectura & alia multa corpora Sanctorum, quæ dormiebant in monumentis; affulſit illicò ſpes obſequendi Verbo, eiuſque augendi triumphum. Igitur, quò famulari reſurgenti cum carne Verbo poſſit, atque ita compenſare famulitium Angelorum, cùm ex Verbi iuſſione ouantem eum caſtrenſi more deduxerunt, mandauit deferri corpus ſuum in terram Chanaan: ergo quod impendit Iacob beneficium per miniſteria cœleſtium ſpirituum Verbum, hoc rurſum eidem Verbo carne circundato reſtituit obſequium Patriarcha, dum reſurgeret miniſtrans per ſeipſum, & comitatus ſplendorem augens. Abul. Abulenſis ad cap. 47. Geneſis. *Cauſa autem, quare volebat in ſepulcro illo ſepeliri, erat: quia Iacob in ſpiritu videbat, quod Meſſias in terra illa conuerſari debebat, & mori, & reſurgere. Credidit ergo, quòd ſicut multa corpora Sanctorum, cum ipſo Chriſto reſurrectura erant, vt patet Matthæi cap. 27. ita ipſe poſſit cum eis reſurgere: & ſic tenetur ab omnibus Catholici factum fuiſſe,* ſcilicet, quòd Iacob cum Chriſto ſurrexit: quanquam hoc poſtremum non ita certum, vt apud omnes Orthodoxos fixum ſit, vt benè adnotauit Salianus tom. 1. anno mundi 2345. numer. 3. Salian.

58. Proficiſcens in Meſopotamiam Iacob, ſimul atque ſopor irruit, *Vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum; Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper eam.* Geneſ. cap. 28. verſ. 12. Gen. 28. Sed cuius rei ſcala iſta ſymbolum, declarat egregiè Theodoretus quæſt. 82. in Geneſim: Theodor. *Prouidentia* (inquit) *diuina manifeſtiùs declaratur in rebus, quæ videntur aduerſa: idcircò Iacob fugit, & ſolus peregrinatur, vt locupletiſſimus rediens experiatur, quanta ſit Dei omnium prouidentia, & alios doceat hanc Dei ſollicitudinem; id, quod apparitione ſua conſeſtim Deus declarauit, oſtendens ei ſcalam ad cœlum vſque pertingentem, & ſanctos Angelos aſcendentes, & deſcendentes: ipſe verò Dominus ſurſum conſiſtens confirmabat eum, ac metum expellebat: quorum vnumquodque poterat ſecurum reddere Patriarcham: docetur enim nihil negligenter à Deo adminiſtrari; ſed ipſum omnia diſpenſare ſanctorum Angelorum miniſterio.* Igitur, quando ſcala illa diuina prouidentia: hæc autem ſit, per quam beneficia tot, tantaque ad homines deriuentur; boni autem Genij inſtrumenta ſunt, quibus mortales beans prouidentia varijs donis, vtitur; optimè quidem ſcribuntur deſcendere pennigeri Spiritus, in auxilium, nempe, rationalis creaturæ. Sed, quorſum ijdem ſine mora aſcendere dicantur? Nunquid & Deum etiam filij hominum locupletare valeant? Sanè Dauid, cùm ſatis potens extitiſſet; tamen bonorum illius non egere Numen faſſus eſt apertè: quid igitur remeant in cœlum continuò Deo non profuturi? Puto, nomine proborum hominum reuertuntur, eorum ſanè, apud quos grata cœleſtium beneficiorum memoria viget. Hi igitur, vti animi ſynceritatem erga benefacientem ſignificent, reſtituunt per manus Angelorum, quæ per eaſdem receperunt: ſed & Numen gratitudine hominibus non ceſſurum, quam ſubitò dona ab ipſo miſſa retulere, tam citò vt ad homines maiora iterum deferant, præcipit. Hoc eſt igitur illa Dei ſcalæ incumbentis, & hominum bonorum altercatio contendentium, apud quem manſura ſint beneficia, hæc irrequieti motus Angelorum occaſio. Hoc oſtento ſtimulabatur Iacob, nempe, modò ille gratus extitiſſet, nullam timendam aduerſæ fortunæ iram: daret Numini libenter, quæ ab eodem recepiſſet: ſic enim contingeret, inexhauſta emanatione à ſupernis ditandum iri, quando nunquam ceſſarent Angeli à deſcenſu: deſcenderent autem munera ferentes, ex quibus ſecundùm Diuinitatis morem poſteriora meliora eſſent prioribus, in ijs præſertim, qui beneficijs vti probè ſciuiſſent. Chryſoſtomus homil. in 54. Geneſim: Chryſoſt. *Statim in ipſo initio volens confirmare alacritatem eius, apparet, ac dicit: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac patris tui: ego & Patriarcham, & patrem tuum in tantam gloriam creſcere feci. Ne igitur timeas; ſed crede, quòd ego, qui impleui illi ſuas promiſſiones, & te mea cura, & prouidentia dignabor. Ne timeas; ſed confide, & omni timore depulſo, crede his, quæ à me dicuntur.*

59. Loquebatur cum Samaritide puella Seruator; atque, vt melioris laticis deſiderium inſerat, inquit: *Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum; ſed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Ioan. cap. 4. verſ. 14. Ioan. 4. Sanè aquæ vocabulo Spiritus ſancti dona intelligit Chriſtus, explanatore Chryſoſtomo homil. 31. in Ioannem: Chryſoſt. *Spiritus ſancti gratiam nunc aquam Scriptura appellat, vt non ſubſtantia, ſed & operationis has intelligentias eſſe demonſtret.* Verùm, quam ob cauſam aſſerat, hunc fontem miſſurum aquas ſuas in vitam æternam, hoc eſt, in cœleſtia? Cur non potiùs irriget humana, vbi maior neceſſitas, imò in pa-

quos contempſere: eſt & Sanctis gaudij non modica occaſio: lætabitur enim iuſtus, cùm viderit vindictam, & lauabit manus ſuas in ſanguine peccatorum. Ob has itaque cauſas Moyſem potiùs, quam Aaronem virgam ſumere conueniens erat. Ita quidem, ni alia fuiſſent obſtacula. Debebat Moyſes flumini incolumitatem quodammodo, debebat vitam, quòd tunc placidior cucurriſſet, quòd fluctibus non intumeſceret, quòd non excreuiſſet more ſuo, & infantem diluuia præcipitaſſent in vada ſcopuloſa, aut cautibus alliſiſſent. Igitur, quando ad Pharaonis domandam ſuperbiam expediens ſit in cruorem vndas conuerti, ſaltem hoc concedatur, ne Moyſes id faciendo mortalium ingratiſſimus habeatur: nam, quanquam apud Sapientes iuſſa ſuperna excuſarent (Deo nanque præcipiente & per calcatum patrem, & per calcatam matrem pergendum;) ſed vulgus indoctum crudelem, beneficiorumque immemorem appellaret, vt qui inuiſas reddidiſſet vndas, & immani affeciſſet plaga, à quibus olim crepundialis & mammans adhuc tam blandè, tam humanè exceptus fuiſſet. Famæ igitur Legiſlatoris proſpiciens Deus, iuſſit virgam Aaroni tradi, quando flumina in ſanguinem vertenda erant. Secundùm hæc Abulenſis quæſt.7. in c.7. Exodi: *Alia cauſa eſt* (inquit) *quia Moyſes fuerat liberatus de aquis, vt patet ſupra cap.2. adeo non erat rationabile, quòd percuteret aquas.* Abulenſ.

63. Duo ſomnia viderat Ioſeph; alterum de manipulis, qui conſurgentem vnum manipulum colebant, quibus ſignificabatur adorandum iri à fratribus, quod & ipſos non delituit: *Nunquid* (inquiunt) *Rex noſter eris? aut ſubyciemur ditioni tuæ?* Geneſ. cap.37. verſ.8. Alterum, quo & Solem, & Lunam, & ſtellas vndecim ſupplices venerari intuitus ſit: quo adumbratum, & genitorem, & matrem adoraturos eum fuiſſe. Sed hac audita viſione, ait Textus eodem capite, verſ.10. *Increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium, quod vidiſti? Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?* Sed, quare non & primo narrato ſomnio genitor in eum inuectus eſt? Nam peruenisse de eo rumorem ad aures parentis veroſimile eſt, quando fratres ſciuerint, & indignè tulerint, & patri nunciarent, vt quàm procax eſſet puerulus, quem adeò diligebat, noſſet, minuſque amaret in poſterum. Sed reſcito vtroque ſomnio, quamobrem exardeſcit homo maturus? neque enim fieri poſſet, vt gnatum pater adoraret, niſi hoc ad Reipublicæ gubernacula ſubuecto: quòd ſi Magiſtratum filius geſſiſſet, non abſonum tunc, vt definit ex Tauri Philoſophi opinatione Gellius Atticarum noctium lib.2. cap.2. *In publicis locis, atque muneribus, atque actionibus, patrum iura, cum filiorum, qui in Magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum, & conniuere.* Atque, vt leges aliquæ infringendæ eſſent; ſed facilis diſpenſatio, cùm genitor ob filij principatum cederet; quis autem non gnato imperium comparaſſet, ſitam facili acquirendum pretio, tantùm vt pater ante filium procumberet? Sed animaduerte, quoniam aliud ſit, patrem velle ob Magiſtratus, aut publicæ functionis honorem filio cedere; aliud, filium hanc genitoris ſubiectionem admittere: in patre virtus atque laus eſt; filius, ſi potuit declinare genitoris adorationem, nec fecit, ſuperbus atque ingratus eſt, quippe gnatus poſt Deum parenti acceptum referre debet, quod eſt; & cùm à patre acceperit eſſe, in eundem referre velut in caput & radicem oportet omnem præcellentiam. Vno verbo, cùm caput in membra fluat, membra vt capiti grata ſint, capiti reſtituere debent, ſi quid in eis, aut gloriæ, aut vigoris eſt: pater vero filij caput eſt, cuius ille ramus, pars, membrum. Igitur Ioſephum cùm pater impensè diligeret, & de puero grandia ſibi ſponderet; videns, adorationem ſibi à capite præſtari velle, cùm è diuerſo parentem gnatus adorare debuiſſet, timuit, ne ingratus euaderet, ingratum autem ſciebat pectus nunquam ad ſublimia anhelare, proinde increpuit, vt quem ab ineunte ætate gratitudine in primis addictum optaret; vt quæ ſit virtus facilè reliquas virtutes in anima generans. Philo Hebræus libro de Ioſeph, prope initium: *Grauiter autem obiurgabat filium, timens, ne quid ille peccaret. Poteſtne, inquit, fieri, vt ego, materq; & fratres adoremus te? Nam per Solem, patrem; per Lunam, matrem; per vndecim ſtellas, fratres ſignificare videris: quod caue vnquam in mentem tibi, mi puer, veniat; trade potiùs obliuioni viſiones iſtas nefarias.* Appellat autem viſiones nefarias, eo quod ingratitudinis ſpecies ſit, caput ſubijci membris, patrem adorare filium.

Gen.37.

Parentẽ meliorem filio locum cedere, quâ occaſione decorum. Gell.

Phil. Hebr.

Abſalon ille parricidalis, neque pugna interemptus, neque à ſaltu abſorptus, cùm plures ille conſumeret, quàm quos gladius vorauerat, neque à Dauidis, qui occurrerunt, ſatellitibus confoſſus, non ſcopulo illiſus, non mulo deiectus: omnia pepercerant. Num, quia pius genitor ſic optauerat? eius enim vnicum votum: *Seruate mihi puerum Abſalonem.* Reg.2. cap.18. num.5. Verùm conniuentibus reliquis, non arbor, non Ioab pepercit. Dicamus primùm de quercu, quæ bellatoris crines implicuit, cur huius rami ſpeciatim vindicant, & vlciſcuntur? Equidem nonnunquam accidit, ex nobilitate quempiam dedecoroſo facinore turpari: triſtatur familia, quoniam vnius noxa in omnes redundat, vniuerſos grauat. Tandem, ſiue ob amicitias, ſiue ob pecunias condonat Magiſtratus, placantur ciues; ſed nunquam conſanguinei conquieſcunt: manet altò corde affixa labes, non aliter quàm morte pianda, atque vltimò necem inferunt. Ecce, qui præ cunctis parcere debuiſſent, præ reliquis ſæuiunt. Ne ſtupeſcite: vehemens eos dolor incitat; & niſi ſublato impio capite haud putant inuuſtum ſtigma deleri poſſe. Iam quò tendat oratio, ſuſpicamini. Erat Abſalon ramus, truncus Dauid: vicit immanitate barbariem omnem iniquiſſima ſoboles: delicias, ſplendorem, vitam eripere conabatur ei, à quo progenitus, à quo enutritus in pompa & voluptate multa: dolebant rami ſuper infami germine, & quoniam genus ſuum macula horrenda aſperſerat, vltionem pollicentur. Infelix Abſalon, dira nimis ramorum eſt ira, parcant Dauidis ſerui, conniueat ſaltus, indulgeant ſcopuli, mulus adiuuet, Olympus fulmina contineat, non mare excipiat, non terra dehiſcat; poſtquàm omnia quieuerint, frondes armabuntur, & quàm inauditæ ingratitudinis forma ramis attuliſti iniuriam, vindicabunt vertice illaqueato; lictores erunt, qui Ioabo interfectori ſiſtant: ſic iuſtè non niſi à ramis patitur, qui rami nomine abuſus, aduersùs radicem ingratus extitit. Sic non pede, non manibus; ſed capite irretitur, qui non contemnere caput, non deſtruere veritus. Chryſoſt. tom.1. enarrat. in Pſal.3. *In arbore ſublimi ſuſpenſus eſt, qui aduersùs patrem erigebatur; & à planta detinebatur, qui cum radice pugnabat; & vinctus erat à ramo ramus, qui* 64.

2. Reg. 18.

In quibus quis peccat, in iiſdem plectitur. Chryſoſt.

erat

erat à paterna affectione abrumpens ; & capite tenebatur, qui genitoris caput auferre contendebat ; & tãquam fructus pendebat ab arbore, qui natura agricolam volebat exſcindere. Et ſimilia multa eodem tom. 1. hom. de Abſalon perſequente patrem Dauid, vbi illud : *Te non contempſerunt exercitus,* (cum Dauide ſermo eſt,) *non duces, quibus parci ſceleſto, mandaſti ; ſed illa arbor ; illa te primùm vlta eſt, illa læſi patris iniuriam, quæ te non audierat, vindicauit.* At Ioabum feramur. Cur iſte ſingulariter iugulat, cùm abſtineret totus exercitus. Dauidici memor imperij, qui puerum liberandum præceperat enixè ? Equidem, ſi quis alius in Dauidis militia gratiſſimi cordis, Ioab in primis. Teſtatus planè, cùm obſeſſa vrbe Rabbath, cùm caperetur, Regem aduocari iuſſit, vti honos victoriæ potiùs Monarchæ, quàm ſibi adſcriberetur, Reg. 2. cap. 12. verſ. 28. Quanta fidi cordis ſinceritas, quæ magis cuperet Regi, quam ſibi gloriam, & à ſe lucem triumphi alienaret, vt in eum, à quo beneficia recepiſſet, transferret ? Quoniam igitur bonus ordo poſtulabat, vt de ingratitudine ſupplicium gratitudo ſumeret, (huius enim virtutis eſt, ſibi oppoſitum vitium extinguere,) de ingratiſſimo Abſalone æquum erat, vt non alius magis, quàm is, qui gratitudine eximiè fulgeret, vindictam caperet ; hic autem erat Ioab, ac proinde ab huius dextera perijt viperina proles. Diſſimilis Abſaloni germanus eius, Canticorum Scriptor ; memor beneficiorum, quæ à Deo accepit, Deo reddidit : atque vt ſignificaret, titulum præfixit dedicationem, quæ innueret, inquiens : *Canticum Canticorum Salomonis.*

2. Reg. 19

SECTIO VII.

Verus obediens, neque præcipientis conditionem, neque mandatorum qualitatem (tantùm honeſta ſint) diſcernere debeat : Deus ſolus attendendus.

65. STATVIMVS, nihil intereſſe, ſiue Canticorum inſcriptio Salomonici imperij partus extitiſſet, ſeu eam ſeptuaginta Seniores adinuenerint, ſiue Eſdras, aut alius quiſpiam, dummodo afflatu Dei : decreuimus nanque in vaticinijs, ſimpliciter loquendo ; haud anxiè eſſe diſquirendum de immediato loquutore ; quando prophetantes inſtrumentum ſolùm ſint Dei effantis, qui certè, quemadmodum per Moyſem doctiſſimum virum, vtpote omni Ægyptiorum ſapientia eruditum, loquutus ſit ; ita & per ruſticum Amos etiam prophetauit. Itaque Deus eſt, quem in prædicente attendere debeamus, cùm eius ſermo ille ſit, & materialiter ſe habeat, quod per huius os, ſcilicet, aut Regis, qualis Dauid ; aut docti, qualis Salomon ; aut paſtoris, & abiecti, qualis Amos, prolatus ſit. Quo ſymbolo egregiè delineari obedientiæ naturam exiſtimem : nam, qui huius ſcopum virtutis attingere deſiderat perſonam imperantis reſpicere non debet : ſed, ſiue Angelus de cœlo ; ſeu homo ſuper terram, atque inter homines ; ſiue Phariſæus à cathedra doceat, cuius vita ſermonibus diſcore ; ſeu Moyſes ipſe ſanctiſſimus Legiſlator ; ſeu Conſul, ſiue plebeius imperet ; æquè obtemperare oporteat. Neque etiam diſquirendum, an hæc, an illa potiùs præcipere iuſtum fuiſſet, modò Dei legibus non aduerſentur, ſimiliter vniuerſa amplexanda ſunt, & pari mentis alacritate. Verùm percipiamus ex diuina B. Parentis noſtri Ignatij epiſtola hac de virtute documentum admirabile : *Siquidem ſuperiori* (inquit,) *nec ſi prudentia, bonitate, cæteriſve quibuſlibet donis ornatus, inſtructuſque ſit, propterea obtemperandum eſt : ſed ob id ſolum, quod vices gerat Dei, eiuſdemque auctoritate fungatur, qui dicit : Qui vos audit, me audit ; & qui vos ſpernit, me ſpernit. Nec è contra, ſiue conſilio, aut prudentia minus valeat, quidquam idcircò de obedientia remittendum, quatenus ille Superior eſt ; quando illius perſonam refert, cuius ſapientia falli non poteſt, ſuppleritque ipſe, quicquid miniſtro defuerit, ſiue probitate, alijſque ornamentis careat.* Sic beatus Pater : probemus ita.

S. Ignat. de Lotton.

Reſtituit vitæ Seruator defunctum Lazarum ; ſed ecce qualis prodeat ? nempe, ligatus pedes, & manus inſtitis, & facies illius ſudario erat ligata, Ioan. cap. 11. verſ. 44. Vt quid in hunc morem ? neque enim taliter alij, quos vita donauit, cùm tamen iidem ſepeliendi ritus fuiſſent : & debuit ſanè hoſpitibus eam gratiam feciſſe, ſororibus dico, quas ſummoperè diligebat, vt fraternos vultus nimiùm optatos quamprimùm intuerentur. Equidem Lazarus eos homines repræſentabat, qui cùm diu in peccatis iacuiſſent, & penè in his computruiſſent, tandem benignioris Numinis clementia ex peccatorum cœno emerſerunt : hi autem priſtinis vitijs renunciantes, dum ſpiritalis vitæ structuram meditantur, de baſi in primis cogitant, quæ eſt obedientia : *Eſt enim hæc vna virtus* (vt loquitur Gregorius in Moralibus lib. 35. capitis decimo initio,) *quæ cæteras virtutes menti inſerit, inſertaſque cuſtodit.* Igitur, vti eiuſmodi, quorum typum ſuſtinebat, obedientiæ genuinam formam præmonſtraret Lazarus, ſic irretitus prodijt : nam certè oculi propterea obuelati, ne ſciret, quiſnam ille fuiſſet, qui de morte ſuſcitaret, num obſcurus, an nobilis ; diues, an pauper ; illiteratus, an doctus : ſi enim Chriſtum vocantem conſpexiſſet, amicitiæ antiquæ quod obſecundaret, detuliſſe exiſtimari poſſit, vel perſonæ, quæ maieſtate, ſcientia, pulchritudine, morum integritate excelleret ; cùm tamen alterum etiam his carentem dotibus, Dei tamen Legatum, auſcultare debuiſſet : pedes vinctos habet, vt qui propria virtute in hunc potiùs, quàm illum, digredi non valeret locum, nec optaret fixas aliquas ſedes ; tantùm vellet ſuperiorum ductu ferri. O felix impedimentum ! Nunquam liberior Marthæ frater, atque Mariæ, quàm dum ſic implicitus, vt nihil aliud caperet, quam quod Prælatus deſideraſſet. Eleganter Ambroſius libro de fide reſurrectionis, prope medium : *Audiuit ergo defunctus, & exiuit foras de monumento, ligatus pedes & manus inſtitis, ac facies eius orario ligata erat. Comprehende, ſi potes, quemadmodum clauſis oculis iter carpit, vinctis pedibus gradum dirigit : manebant vincula, nec tenebant ; tegebantur oculi, ſed videbant : virtute enim diuina præceptionis operante natura ſuum non requirebat officium. Si miraris hoc, diſce, qui imperauerit ; tum mirari deſines.* Quam ſpecioſum eſt illud, quod Ambroſius aſſerit ! *Tegebantur oculi, ſed videbant.* Nunquam enim meliùs cernimus, quàm cùm non intuemur : cæco nimirum, quodam impetu voluntatis parendi cupidæ, ducti ; nec metus eſt, vt labatur pes, quanquam illaqueatus : gradietur inoffenſè vſque ad ciuitatem ſanctam Sion.

66.

Ioan. 11.

Obedientia, baſis virtutis. Greg. Pap.

Ambr.

Con

67. Contemplor etiam Lazari vinculis ſimile quidpiam in ſupernis, & prope ipſum Deum: quippe eius throno adſtantes Seraphim. *Sex alæ vni, & ſex alæ alteri, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius.* Iſaïæ cap. 6. verſ. 2. Sed, cuius & vultum, atque veſtigia? an Dei, an ipſorum ſpirituum? Equidem ſuos Patronos vtraque habet opinatio: ſed veterum recentiumque maior pars, Angelorum ora, plantaſque velatas arbitratur. Quare & Symmachum vertiſſe: *Velabant faciem ſuam.* Procopius aſſeuerat: vide noſtros Sanctium, & Aluarez. Ergo & aliud in his Lazari myſterium: nam lumina abſconduntur, pedeſque alarum innectuntur pennis. Num ob parem cauſam? Planè: quippe adminiſtratorij Spiritus ſunt, in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis; atque, vt effatur Bernardus ſerm. 2. in vigilia Natalis Domini. *Diſcurrunt medij inter nos, & Deum, fideliſſimè portantes ad eum gemitus noſtros, & ipſius nobis gratiam deuotiſſimè reportantes.* Quando itaque Creatoris imperia obſeruant, & exequuntur; benè ſi faciem tegant, vt, quod ad eos attinet, nolint ſcire, quiſnam ille ſit, qui præcipiat; num Deus in ſua maieſtate, an alius nomine ipſius etiam, quanquam minor Angelis, & neque id paulò quidem, promptiſſimè obſequerentur, ac ſi immediatè Numen intimaſſet: pedes quoque irretitos oſtendunt, vt nullam ſibi propenſionem eſſe, ad hæc itinera potiùs quàm illa, ſignificent; verùm id placere ſolùm, quod Superiori viſum fuerit imperare, neque alacres magis ad Regum aulas, quam ad pauperum tabernas: ſola voluptas, paruiſſe. Fauet huic explanationi non obſcurè noſter Sanctius num. 14. *At religioſæ* (inquit) *obedientiæ habes hic, ſi vnquam, præclarum ſymbolum; quam humilem eſſe debere, alacrem, & cæcam, docet ſpiritualium Patrum, & omnium penè Ordinum religioſorum diſciplina: ecce hic habes excuſſas alas, & ad volandum expeditas, cum oculis tamen, ſi non cæcis, certè velatis; habes pedes tectos, in quibus affectus ſignificari conſtat: vt diſcas, non tam tuis affectibus, atque voluntati ſeruiendum, quam parendum alienæ.*

Iſaiæ 6. — Procop. Sanct. Aluarez. — Bernard. — Sanct.

68. Volebat Creator Moyſem in Ægyptum deſtinare ad Pharaonem, vt educeret populum eius de captiuitate, & iugo ferreo: at Propheta ſemel, iterumque ſupplicat, ne mittatur: nunc quidem velut imbecillitatis ſuæ conſcius: *Quis ſum ego* (inquit) *vt vadam ad Pharaonem*, &c. Exod. cap. 3. verſ. 11. nunc linguæ infantiam proponit: *Obſecro, Domine, non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius.* Exod. cap. 4. verſ. 10. Nuper idem Numen apud Iſaïam deliberabat eo, quod citauimus, cap. 6. verſ. 8. *Quem mittam, & quis ibit nobis?* Statimque proſilijt Vates, & amoto omni impedimento: *Ecce ego,* (ait,) *mitte me.* Quamobrem, aut non promptum ſe Moyſes continuò exhibet? aut non etiam tergiuerſatur Iſaïas? Num, quia ad liberandos conciues mittebatur Legiſlator, quod illi optatiſſimum erat? & arbitrabatur vix obedientiæ nomine dignam parentiam, cùm ea quiſpiam ex Superioris iuſſu exequitur, quæ ab eo præcipi maximè cuperet? Non diſſentit Magnus Baſilius in cap. 6. Iſaïæ. *Quia illic quidem mittebatur Moyſes pro bono, ac beneficio in populum conferendo: & nos homines ſic natura comparati ſumus, vt quæ ſemel volentes exequenda propoſito elegerimus, quamlibet* [illegible] *moleſta fuerint, tamen tam operoſam moleſtiam* [illegible], *ac perpetimur.* An ideò Moyſes [illegible], quoniam ambitioſa erat legatio, & plurimi honoris, & quanquam Superiori parere opus perfectum quidem; ſed tamen cùm ad pompam quiſquam vocatur, humilitatis eſt cum ſobrietate reniti, ſuamque habet laudem. Ita Baſilius eodem loco, & multò clarius Gregorius Romanus lib. 35. Moralium, cap. 10. *Moyſes nanque* (ait) *cùm in deſerto oues paſceret, Domino per Angelum in igne loquente vocatus eſt, vt eripiendæ omni Iſraelitarum multitudini præeſſet: ſed, quia apud ſe mente humilis extitit, oblatam protinus tanti regiminis gloriam expauit, moxque ad infirmitatis patrocinium recurrit, dicens: Obſecro, Domine, non ſum eloquens*, &c. Fateor quidem, commendabilem eſſe affectum renitentis cum indifferentia, quando Prælatus ad ſublimia euehit; ſed tamen obedientiæ puriſſima lex eſt, nihil proprij velle retinere; æquis vlnis amplecti, ſiue quod excelſum eſt, ſeu quod abiectum. Cùm igitur vidiſſet Iſaïas Seraphim vultum, pedeſque alarum vmbraculo protegentes, didicit ab eis, obedientiæ præclariſſimam normam eſſe, cùm iudicium, voluntaſque ſubditi cum iudicio, voluntateque Antiſtitis, ſiue in grandibus, ſeu in paruis conſentit; hoc enim illo oſtento diximus, numero elapſo repræſentatum. Itaque Iſaïas totus à Superioris dependens placito, *Ecce ego,* inquit, *mitte me.* Nec dicit ſanè: *Ego ibo,* cùm tamen quæſitum fuiſſet: *Quis ibit?* quoniam eiuſmodi aſſeueratio quidpiam propriæ voluntatis abſonare videatur: ſed, *Mitte me:* penes te ſint vniuerſa: tu impelle, ſiue ad magna, ſeu ad exilia. Baſilius vbi ſuprà: *Quare Moyſes quidem propter ſplendidum & illuſtre genus, accitus eſt ad tanti populi præfecturam, quam deprecatus eſt: Quis ſum, vt pergam ad Pharaonem Regem? Rurſus: Obſecro, Domine, inſufficiens, nec ſatis idoneus ſum. Iſaias autem tale aliquid cùm nihil audiſſet, ſed ſolùm edoctus neceſſitatem mittendæ legationis, nihil inuitus ſeipſum permiſit Deo, per quæ exuperantem charitatem ſe iniecit medium ſubeundis periculis, nihil ſecum reputans earum, quæ ſibi irroganda eſſent à populo mala.*

Exod. 3. & 4. — Iſaiæ 6. — Vix obedientia, quæ de rebus eſt nobis placentibus. — Baſil. — Superiori proponere quando liceat. — Greg. Pap. — Baſil.

69. Expendamus Zenonis Veronenſis ex tertio de Abraham ſermone, gnomen: *Lætatus eſt puer* (inquit) *patre fideli, ipſe quoque fidelior; nec recuſabat mortem, quam Deus, qui vitam dederat, imperabat.* Quo in axiomate, illud peregrinum, quod *patre fideli* puerum *fideliorem* nominet. Verùm, nonne Abraham, pater credentium? Quo more igitur eo *fidelior* Iſaac? An, quoniam in adoleſcente virtutem plùs demiramur, quàm in ſenibus? vel, quia filius ibi orditur, vbi deſinit parens, quando vltima penè Abrahæ tentatio ſit primus calix Iſaac? Equidem Abraham, quemadmodum Geneſis cap. 22. inſinuat, ab ipſo Deo immediatè edoctus eſt, vti filium vnigenitum holocauſtum offerret ſuper vno montium, quem oſtenderet illi: Iſaac autem non à Deo ipſo immediatè, ſed ab homine, genitore, nimirum, percepit, velle Numen, quam illi commodauerat vitam, repetere ab eo: maioris autem obedientiæ eſt parere Deo, cuius voluntas non niſi per hominem innoteſcit, qui vanitati & mendacio ſubiectus eſt, quàm Deo ſe palam manifeſtanti. Vt igitur innuat, quàm alta virtus ſit, Deum in Prælato agnoſcere, eidemque non ſecùs parere per alios loquenti, quàm ſi ipſe vultum aperiret; puerum genitore fideliorem appellare non eſt veritus. Sed progrediamur cum Zenone: *O qui ſeruum Domini ita ſe eſſe meminerat, vt patrem ſe eſſe neſciret. Quid eſt, pater? Ecce ſub oculis iacet*

Zen. Ver. — Virtus in adoleſcente rara. — Gen. 22.

filius

Digitized by Google

filius vinculis adſtrictus? vbi ſunt lacrymæ? vbi dolor, qui in humanis ſenſibus verſari conſueuit? In tantis filij caſibus lætatur, & gaudet. Sed, quare ſe patrem eſſe ignorabat? Nimirum, quia ſic ad illam victimam offerendam acceſſerat, quaſi filium non ſacrificaret: itaque mentis tam alta erat pax, vt idem fuerit illi natum mactare, ac ſi alius quidpiam occidere iuſſus eſſet: non enim, quid ſacrificaret, conſiderabat; ſed num ſacrificando pareret. Idem illi, ſiue filius, ſiue aries procumberet: non enim rem, ſed mandatum intuebatur. Idem rurſus beatus Martyr: *A filio ad agnum tranſtulit dextram, ſemper lætatus, & gaudens; nec mutatus eſt vultus eius, cum eſſet victima mutata: cum tanta lætitia arietem obtulit, cum quanta obtulerat & filium: vbi enim fides fuit, non erat dolor.* Verùm, quamobrem in vtroque euentu ſibi ſemper æqualis ſacrificans? Scilicet, *Seruum Domini* (vti aiebat Zeno) *ita ſe eſſe meminerat, vt patrem ſe eſſe neſciret*: ideo oblitus paterni nominis, quoniam oculis obſeruabatur, ſeruum ſe eſſe: quod ſi ſeruus, certè id omnibus modis conſiderare debet, quid herus exoptet: ſi agrum colere iubeat, hoc eadem animi alacritate aggredi oporteat, ac ſi in aula viuere, in delicijs imperet: non, quid faciat, expendere præſtat; ſed, quid poſſeſſor illius magis deſideret. Verùm, vbinam inueniendus ſeruus tam bonus, & fidelis, qui non magis velit in Regum domibus habitare; quam in ruſtica caſa? Quis ille Cœnobita, qui non magis amet cathedram, & vocari Magiſter, quam culinæ occupari ſordido & ignoto miniſterio? Quid dixi de culina? Vtinam vel ad confeſſiones audiendas, vel pſallendum cum Fratribus, vel rudem plebem inſtruendam deſcendant nonnulli. Veniet hora, cum nouiſſimum obtinuiſſe locum cuperent; ſane cum prement nouiſſima. O Abraham, quomodo ſic potuiſti obliuiſci te eſſe parentem, & tanta lætitia filium iugulare, quanta & arietem!

Veri obedientis quanta debet eſſe mentis indifferentia.

70. Quæſitum à nobis aliàs, Auctore Cæſario, Nazianzeni fratre, Dialogo quinto, quamobrem Princeps Apoſtolorum, Simon, ſic exarſerit aduerſus Ananiam, & Sapphiram, vt ita deſpoliauerit, Actorum cap. 5. Diximus horum piaculum extitiſſe, quod celauerint de pretio agri vendita; quæ abſconſio negationis quoddam fuerit genus, cum integrum pretium negauerint, vt os tacuerit, factis tamen. At iſtud Petrum magis ad clementiam mouere debuerit: nam ita comparatum, vt quarum commiſerimus noxarum, ſi veniam conſequamur, miſereamur faciliùs earundem: Simon autem negauerat ſemel atque iterum, iterumque Præceptorem, & ad puellæ vocem initiatus eſt: cur igitur non lenis erga ſimile delictum? Equidem erat illa Eccleſiæ infantia, quam obedientia egregiè fundari oportebat: erat verò Petrus non ſolum regularium, ſed etiam omnium Chriſtianorum Hierarcha, Chriſti vice fungens in terris: Ananias autem, & Sapphira non conſiderabant in Petro, niſi hominem, proinde decipi poſſe, & fraudari agri pretio aliqua ex parte cogitabant: ſic enim innuere videntur ea verba: *Non es mentitus hominibus, ſed Deo.* ac ſi affirmet: Non me contempſiſtis: quid enim ego ſum, niſi piſcator, & idiota? ſed Deum. Igitur, ne quis deinceps auderet Superiorem quaſi hominem infirmitatibus obnoxium conſiderare; ſed velle Deum, cuius nomine imperat, diminutè obedientes morte abripi ſubitanea paſſus eſt.

Cæſa.

Act. 5.

Aduerſus inobedientiam ſeueri debent eſſe Prælati.

Nec mireris, Petrum tam ſeuerum aduerſus inobedientes: didicit à Magiſtro ſuo Chriſto IESV: nam certè vt ſurrexit de cena, miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum: vt autem venit ad Simonem Petrum, cùm ſe indignum æſtimaret, cui Dominus pedum ſordes ablueret, & amore, & humilitate percitus inquit: *Non lauabis mihi pedes in æternum.* Ioann. cap. 13. verſ. 8. Tulit acerbè Redemptor hominum, continuoque ſubiunxit: *Si non lauero te, non habebis partem mecum.* Quid eſt, non habebis partem mecum? Quaſi verò à Chriſti aut amicitia, aut regno excludendus? Sed, nonne potiùs gratiam promereri debuit? quanquam enim & retinuit; ſed pietas, quæ operit delicta, eſt in contumacia: ſed tamen Redemptori non placet indiſcreta pietas; vtique, ſi alia minoris auctoritatis perſona Apoſtolorum Coryphæo pedes abluiſſet, haud tuliſſet grauate; verum ſuſtinere non poteſt, vti eius ad veſtigia procumbat Chriſtus: hoc autem eſt, quod Seruatori diſplicet, vult enim ſubditum incontentioſum eſſe, & alieno regimine penitùs manuduci; itaque eius nullatenus eſſe partes, diſquirere, qualis ſit perſona imperans: num aut ſumma, vel mediocris, aut plebeia, tantùm nouerit, Dei fungi legatione; & cùm ob eius amorem alienæ ſe voluntati ſubiecerit, ad diuinam ſpectare prouidentiam Antiſtiti inſinuare, quæ auſcultaturo conueniant. Et puto tam minaciter Simonem alloquutum, vt, quoniam cæterorum Caput futurus eſſet, qualem ab illis exigeret obedientiam, noſſet; ſcilicet, nihil pernicioſius eſſe ſubdito, quàm cùm ſpreto Maiorum iudicio ſuum antefert ſenſum, quanquam certè in rebus ſpiritalibus & pijs, in quibus ſanè maius periculum eſt. Verùm de hoc Chriſti facto vt opinetur Baſilius Magnus in Regulis Breuioribus, reſponſione 235. intelligamus: *Petrus, cùm et talium, ac tantorum rectè factorum teſtimonium à Domino fuiſſet datum, atque eo modo appellatus, & Beatus laudatus; vbi vna tantùm in re ab obedientia viſus eſt diſcedere, atque hoc ipſum non ex negligentia, ſuperbiave; ſed ex reuerentia, honoreque aduerſus Dominum ſuum, propter hoc ipſum tantùm ei dicitur: Niſi lauero te, non habebis partem mecum.* 71.

Ioan. 13.

Baſili.

Creatoris potentiam & gloriam ſignificaturus Dauid Pſalmo 118. verſ. 91. *Ordinatione tua* (inquit) *perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.* Commendat autem Numen ob promptam lucis obedientiam; honor enim dominorum eſt, habere famulos, qui alacriter, ad nutum, conſtanter obtemperent. Verùm, cur non ab alia creatura potius deſumpſit encomij materiam? Nam, vt teneantur omnia opera manuum Dei, factori ſuo parere; ſpecialiùs tamen lux, vt quæ potiora dona receperit: ipſa nanque eſt prima inter condita à verbo, quæ ab eodem approbata eſt, Geneſ. cap. 1. verſ. 4. *Et vidit Deus lucem, quòd eſſet bona.* ipſa, cuius genitor, Sol, nempe, cum imperio creatus: *Fecitq́, Deus luminare maius, vt præeſſet diei.* eodem cap. 1. verſ. 16. Quis verò non in æternum, ſi poſſet, certè ad longiſſimum æuum, non permanere Monarchiam vellet? Itaque mirum non eſt, quòd lux per tot ſæcula indeſeſſa obedientia perſeueret. Sed perpende, lucis, aliarumque rerum à Deo factarum diſcrimen. Coguntur quidem & maria, & tellus, & ignis, etiam ingratis nationibus miniſtrare. Fateor: *ingemiſcit creatura,* vt Paulus [illegible] vtique videns ſe ad hoc obligatam: nam, vellet Numinis iniuriam aduerſus 72.

Pſal. 118.

Obedientia honorata non tanti [illegible]

Gen. 1.

Rom. 8.

aduerſus impios mortales vlciſci. Itaque, cùm onus ſit, ſub quo ſuſpirat, quòd per tam multas ætates non ſuccumbat, nec renitatur iniquæ ſeruire nationi hominum, obedientiæ ſpecimen eſt omnem vincens eloquentiam. Aſt ſanè iſtiuſmodi elementis quale quale nonnunquam ſolamen: quippe non raro arua cultori fructus denegant ſuos, & eludunt agricolæ ſpem; mare nauigantes abſorbet; ignis vrbes aliquando integras depopulatur: Creator permittit; & quoniam iuſta eſt retributio, lætantur cernentes peccatorum vindictam, neque ſemper proſperari viam impiorum. Cæterùm luci nulla talis conſolatio: *Oritur enim Sol, & occidit quotidie, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa.*

Eccleſ. 1. Eccleſiaſtæ cap. 1. verſ. 5. Benè quidem, *luſtrans vniuerſa*; id eſt, barbaris ſimul, & cultis gentibus lucis vſuram præbens, Ethnicum, Mahometanum, Hæreticum non minori benignitate iubaris, quàm Catholicum perfundens: atque inter hos, & peccatorem, & iuſtum illuſtrans: vnde filius ille diſſipator: *Pater, peccaui in cœlum, & coram te.* non autem, peccaui in terram, dixit

Luc. 15. Luc. cap. 15. verſ. 18. quoniam quidem a terra

Terra auara & illiberalis, ſecùs cœlum. genitæ arbores eſurienti, neque de ſiliquis, quantum ſat fuiſſet, ſubminiſtrabant, cùm Olympus ſplendores nunquam occultaſſet. O auricomi ſyderis deprædicandam obedientiam! Meritò Pſalmodus obſtupeſcit, & euehit: ſi enim iuſtis fulgere, ſi templa, ſi Regum baſilicas, ſi montes aromatum, ſi concluſos hortos, ſi reuerberare peccatores ad modicum interuallum Creator iuſſiſſet, toleranda fuiſſet ſeruitus: at pari alacritate immundiſſimis ſplendeſcere, oriri ſuper iuſtos pariter & iniuſtos, nunquam vacare à benefaciendo ingratiſſimis prouincijs; ſanè mirabilis famulatus eſt, & vix inter irrationalia, quod plus enarret Dei gloriam, quàm quod ordinatione eius perſeueret dies. O homo! & non erubeſcis, non confunderis, quoties planetam iſtum intueris; quoties & naturam vniuerſam perpetuò obſequentem illi, à quo condita eſt, etiam tum, quando tibi nouerca videtur, cùm ab ea vapulas, & fame, incendio, illuuione caſtigat; neque enim vel iſta, niſi iuſſa perficit, adeò nunquam niſi ex alieno optatu regi velit, quod

Prudent. ſcitè perpendit Aurelius Prudentius libro poſteriori contra Symmachum:

Ergo capax vtriuſque rei natura creandis
Se præbet populis, nec habet diſcernere diſpar
Viuentum meritum, quos tantùm paſcere iuſſa eſt:
Seruit enim mundus, non iudicat; hoc ſibi ſummus
Naturæ Dominus præſcripta in tempora ſeruat.

Eximiè pronunciauit: *Seruit enim mundus, non iudicat.* Nam, ſi mundus iudiciaria poteſtate fungeretur, ſecerneret lolium à tritico, & in faſciculos colligatum, ignibus traderet: quoniam autem ſeruit, tantùm imperantis mandata obſeruat; ſiue ille iuſſerit, vt fructus ſubminiſtret bonis; ſiue, vt malis producat, ad eam non ſpectat niſi parere iuſſionibus: & hoc idem Pſaltes loco memorato Pſalmi: *Ordinatione* (inquit) *tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi*; id eſt, propterea, & ingratis, & benè meritis obſecundant, quoniam ſeruitute tibi obſtricta.

73.
Pſal. 104. Sed ex eodem Pſalmographo Oda 104. verſ. 22. vbi, cur Ioſephus à Pharaone tantis honoribus affectus ſit: *Vt erudiret* (inquit) *Principes eius, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* nimirum, vt ad eam normam inſtrueret, ad quam formatus eſt ipſe Ioſeph. Sed, cur de Principibus ita dictum, & non de ſenioribus? Arbitror ſanè iuniores aulicos, qui poſtea capeſſuri erant Reipublicæ habenas, Principum vocabulo ſignificari. Iuuat noſtram cogitationem Brunonis Carthuſiani Commenta- Bruno.
rius: *Et non ſolùm iuuenes Principes*, (ait ille,) *qui non erant adeò ſapientes; ſed & ſenes eius, qui erant ſapientes, maiorem prudentiam doceret: quod quidem mirabile fuit, doceri, ſcilicet, ſenes à iuuene.* Hos igitur, qui futuri erant Magiſtratus, & Præfecti prouinciarum, oportebat Ioſephum non aliter, quàm ſui ad ſimilitudinem effingere. Quid hæc commonefaciant? Equidem is optimus Antiſtes euadit, qui nouit optimus eſſe ſubditus: optimus vero ſubditus is eſt, qui Prælato cuiuis indifferenter paret, ſiue is nobilis ſit & diues, ſeu pau- Optimus Prælatus, qui bonus fuit ſubditus.
per & obſcurus: indicat enim hæc agens, ſe non ad perſonam mandantis attendere, ſed ad illum, cuius vicarius ſit. Quid verò contigit? Profectò Iacob parenti obſequens fuit, donec apud eum permanſit: ſed pari etiam alacritate Putiphari ſeruitute oppreſſus obtemperauit; quin & carceris vigili, dum clauſus teneretur: vbique Ioſeph humilis, & obediens; quoniam non hominem perpendebat, ſed Deum, à quo omnis dimanat poteſtas: & quoniam tam bonus ſubditus nouerat eſſe, Magiſtratuum ſpecimen euaſit, cui non dubitauit Pharao vniuerſam regnorum adminiſtrationem credere. Quò igitur iunior nobilitas ſufficiens cum tempore extitiſſet, quæ regere ad imitationem Ioſeph poſſet, & floreret imperium ſub tali præfectura, voluit, vti eos velut ſemetipſum erudiret; hoc eſt, dum in minoribus eſſent, faceret, vt cuiuis Magiſtratui obedirent: neque eam ſibi licentiam vendicarent, quam nonnulli Optimates ad perniciem Reipublicæ aſſumunt, qui indignum putant inferioribus obedire Prætoribus. Pagnini Pagnin.
habet translatio: *Vt alligaret Principes.* Et omnes vulgariter conſentiunt Interpretes, Hebræa permittere, vti aut vinciret, aut alligaret, ex bona verſione promatur: neque inuenuſtè pro ſcopo noſtro. Nam aſſeruimus voluiſſe primùm bonos ſubditos facere nobilitatis iuuentutem, quò dignè in Magiſtratum poſteà creſcerent: ad hoc autem vinciebat, eoſque alligabat, id eſt, propria & voluntate, & iudicio deſpoliabat, vt nihil cuperent, nihil ſentirent aliter, quàm Prælatus vel optaſſet, vel ſenſiſſet: qui tales ſub aliena extitiſſent ferula, poſſe ſummo cum regnorum commodo ad capeſſenda prouinciarum gubernacula aſſumi. Atque nos, vt hanc in ſubditis indifferentiam ſignificaremus, comparauimus prophetali obedientiæ: nam Vates de ſuo non loquitur, non dijudicat: verùm ea ſolùm pandit, quæ alloquens Numen inſpirat; ad eius nutum omnes animi affectus componit, ipſe inſtrumentum tanti oneris.

* * *

SECTIO VIII.

Poſt Chriſti Incarnationem, & Natiuitatem, Deum quaſi mitem factum; qui ſub lege vlciſcens, atque ſeuerus habebatur.

74. TANTVM Salomon, id eſt, Pacificus nominatur Auctor, huius libri veſtibulo; non filius Dauid, quemadmodum alibi: quia Dauid vir ſanguinum, & bellator à iuuentute ſua; non Rex Ieruſalem, quia ibi turris Dauid, ex qua pendent mille clypei, omnis armatura fortium. Igitur ablegatum ab hoc volumine, quidquid ad pugnam, aut fundendum cruorem ſpectat. Quamobrem? Sanè huius libri ſcopus eſt de Incarnatione Filij Dei agere, quemadmodum non ſemel docuimus ex Athanaſiana Synopſi, ſiue ex Opere Euſebij Pamphili in hunc Codicem, qui notant, in alijs veteris Inſtrumenti voluminibus ſermonis iræ, atque indignationis reperiri: in Cantico Canticorum lætitiæ, & gaudij ſola verba: *Propterea*, inquiunt, *quòd liber præſens nihil aliud, quàm Verbi aduentum ſignificat*. Ac ſanè a diebus aduentus eius ceſſauit omnis pauor, atque trepidatio: miſericordia, & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia, & pax in oſcula, inque amplexus ruerunt: non iam vltrà metuentis vulgi funeſta vox: *Non loquatur nobis Dominus*. imò verò, ſonet vox tua in auribus meis: nam vox tua dulcis eſt, equidem & ſuper mel & fauum: verba enim vitæ habes. Loquere, Domine, quia audit ſeruus tuus: clama, ne ceſſes: non fugiemus ampliùs à voce tua, quemadmodum ſe abſcondit præuaricator Adam: paruulus datus eſt nobis: & quem terrere poterit ſonus vagientis? Benè igitur, quòd carminis, in quo allata humano generi, Numinis placati benignitas demonſtratur, inſcriptio de pace tota ſit: nam exinde pacificum Verbum, ex quo carnem aſſumpſit. — *Athanaſ.*

75. Ingreſſus eſt Iſraël mare rubrum, timuere gurgites, & retrogreſſi, quaſi murum à dextra, læuaque fecerunt. Quid miramini? Audiuit vocem increpantis Numinis, & fugit à vultu iræ furoris eius: nam quidem obiurgantis ſermo ille, de quo Pſalmorum Cantor Hymno 105. verſ. 9. *Et increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt.* Percipiamus amplius à Cæſario Arelatenſi homil. 4. de Paſch. *Nec immeritò eos hoſtis non attigit, lux præceſſit. flatus expauit. Sic Propheta teſtatur: Et increpuit mare rubrum; & receſſit. & iterum: Mare vidit, & fugit. Quid vidit? Sine dubio illud terribile profundum aſſiſtentis inhorruit maieſtatem, & ad præſentiam ſui ceſſit Auctoris.* Puto his ſecundi maris procellis indicauerit Iordanis vndas, quæ defecerunt ante Arcam fœderis Domini, cùm tranſiret eum Ioſuë, cap. 4. verſ. 7. de qua trepidatione Pſalm. 113. verſ. 5. *Quid eſt tibi, mare, quòd fugiſti: & tu, Iordanis, quia conuerſus es retrorſum?* Elapſis multis ſæculis deſcendit in Iordanem baptizandus à Ioanne Præcurſore Auctor humanæ ſalutis: aſtitit tota Trinitas, Pater emiſſa voce aſſerente: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Matth. cap. 3. verſ. 17. Spiritus ſanctus ſub columbæ forma: Verbum in homine: neque tamen abditur, neque retrocedit Iordanis: quæ hæc eſt animi fortitudo ſuſtinentis totam Triadem? Illa fluenta, quæ à conſpectu Arcæ trepidabant, nunc omnes diuinas Perſonas perferunt. Ergone Arcæ vehementior Maieſtas, quam Domini exercituum? Verùm, quid tergiuerſamur enodare? Tunc ſanè, quando fugiebant vndæ, Patres ſub lege erant, quæ nihil ad perfectum duxit; tunc Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, nondum humanum amictum induerat. Igitur ante Incarnationem vel muta pauebant elementa, & à conſpectu Dei fugere vel audaces vndæ: poſt hominem aſſumptum, vniuerſa in pace ſunt, non eſt quòd Iordanis timeat, etiamſi tota delabatur Trinitas: atque ob hoc amor eum comitatur, Spiritus ſub pacatæ volucris imagine: Genitor, qui timeri poterat, intra nubes latitat. O mitem Incarnationis œconomiam! Meritò à cœleſti militia cantatum: *Et pax hominibus bonæ voluntatis.* Accinat & nobis Chryſologus: nam eius, Muſicæ inſtar, vbicunque oratio: *Hodie Deus maieſtate intonuit* (ait ſerm. 160.) *etſi Pater de cœlo intonat, ſi Filius Iordanis inſiſtit fluentis, ſi Spiritus ſanctus corporaliter apparet de ſupernis: quid eſt, quòd Iordanis, qui fugit ad præſentiam legalis Arcæ, ad totius Trinitatis præſentiam non refugit? Quid eſt? Quia pietati obſequitur, incipit non eſſe timori. Hic Trinitas exercet gratiam totam, totam ſecum loquitur charitatem: ibi elementa corripit, vt ſeruulos inſtituat ad timorem.* — *Pſal. 105.* — *Cæſ. Arelat.* — *Ioſue 4.* — *Matth. 3.* — *Chryſol.*

Duos filios ſuſtulit Abraham, Iſmaëlem, & Iſaac: ſed, quàm diuerſa vtriuſque exordia? Iſmaël vix conceptus, & mater in exilium propellitur: ſed & genitrix ex ſeruili genere; & ipſe prænunciatus, qui ferus homo euaderet, Geneſ. cap. 16. verſ. 12. Quid non in tanta ſerie horridum & exaſperans? Naſcitur Iſaac, & tota domus in lætitia eſt; agnouit mater, dixitque: *Riſum fecit mihi Dominus: quicunque audierit, corridebit mihi*. Geneſ. cap. 21. verſ. 6. Nec multi proceſſerant dies, quantùm enim eſt ablactationis tempus? & lætatus genitor, mactauit allatum de armento vitulum ſaginatum, tauros quoque, & altilia occidit, & inuitatis amicorum plurimis, fecit grande conuiuium in die ablactationis eius. Sed, cur tam diſpar natiuitatis vtriuſque conditio, & non magis congaudet in filij primogeniti, ſeu natalitio, ſeu ablactatione Abraham? Nimirum, ſenior ex duobus Iſmaël populum Hebræorum denotat, Expoſitoribus Rabbano, & Tuitienſi Abbate, Ruperto: ibi verò ſeruitus, ibi ignobilitas, ibi exilium, & planctus; denique ibi homo planè ferus, cuius manus contra omnes, atque omnium contra eum, bella & inimicitiæ perpetuæ. At nato Iſaac, qui Chriſtum præmonſtrabat, abijt mœror, abiere pugnæ: epulari tunc oportebat, & gaudere; quia natus erat Saluator in ciuitate Dauid. O diu optatos Iſaac natales! Sed multitudine pacis compenſauit deſideriorum tædia; ſi tamen quenquam tædebat expectantem deſiderium collium æternorum, pro quo nulla tam longa vota, quæ non breuis viderentur moræ: *Sara* (inquit Rupertus) *vxor tua pariet tibi filium: & quia tu riſiſti, Iſaac vocabitur nomen eius: quia reuerà ridebit in nouiſſimo generoſitas tua: quo nomine rectè ſeminis Abrahæ, quod eſt Chriſtus, felix natiuitas ſignificatur, qui vniuerſis Sanctis, quorum ex carne vera caro, & verus homo eſt ipſe, ſempiternus riſus, & interminabilis gaudij cauſa eſt.* 76. — *Gen. 16.* — *Gen. 21.* — *Rabban. Rupert.*

Sed huius pacis admirandum, idemque dulciſſimum carmen apud Iſaïam cap. 11. verſ. 6. 77. — *Iſaias.*

Habi-

Digitized by Google

Habitabit (inquit) *lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit: vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur*. Sanè ante hoc tempus ne frater à germano tutus: nam Abelem impius occidit Cain, Ioſephum fratres vendiderunt, Abſalon ex eodem patre natum interemit: nunc verò habitabit lupus cum agno. Nec dixit ſanè, vti non inſcitè animaduerſum ab Hugone Carenſi: *Agnus cum lupo habitabit*. Sed è diuerſo: debuerat enim imbellis agniculus, quibuſcunque poſſit modis, lupi voracis gratiam ambire: ſed tanta eſt concordiæ poſt natum Emmanuëlem cupido, vt non agnus lupum, ſed ex oppoſito lupus agnum pro fœdere ſollicitet. Conſueuit eſſe indomitorum animantium pro ſpelæo & cauerna crudelis pugna, vindicante ſibi tutiora loca quicunque robore præſtat, & nolentes ſocium antri admittere: nunc autem ſub iiſdem penaribus, eodemque thalamo, & vitulus, & leo, & ouis ſimul morabuntur. Bellè Tertulianus in Hermogenem, cap. 11. *Cum reſtituta innocentia, & integritate conditionis, pecora condixerint beſtijs, & paruulis de ſerpentibus luſerint*. Condictura pecora floridè pronunciauit: nam verbum eſt indicans diem conuiuio præſcribi: nam, quid reſtat, niſi vt ſimul epulentur, & comedant feræ; quando ſimul morantur, & accubant? Viſne & de ſympoſio audire? *Benjamin* (ait) *lupus rapax, mane comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia*. Geneſ. cap. 49. verſ. 27. Sed, cur veſpere capta diſtribuat? Num, quia à prandio matutino ſatur? Verùm luporum maior conſueuit eſſe fames ad occaſum: *Leuiores pardis equi eius* (inquit Habacuc cap. 1. verſ. 8.) *& velociores lupis veſpertinis*. Videndus Gueuara in nominatum caput num. 86. Ribera num. 19. Sanchez num. 32. & certè mirum eſt, quòd ab animanti, ſi quod aliud eſt, inexplebilis auiditatis, eſcas abijciendas eſſe, quas donet commilitonibus, affirmet. Sed conſidera, vt non hæc mane, ſed ad veſperam agat. Cur non mane? Nempe, quia fuit tempus legis, atque Synagogæ illud: tum rapere, dilaniare, vaſtare omnia: quantum tormentrum ſub tam duro iugo, neceſſarium tamen tam graue onus indomitis ceruicibus contumacis, & ingratæ nationis: ſed vt inclinata eſt dies, & gratiæ vmbra refrigerauit, tantùm non rapere famelicum lupum, vt de acquiſitis diuidat, humanus, & placabilis factus. Eucherius apud Veronenſem Epiſcopum in catena allegati capitis Geneſeos, conſtruens de populo Hebræorum: *Mane* (ait) *illud tempus creditur intelligi, quo legem accepit: tunc enim primò quædam illuminatio ſcientiæ mundo data eſt: veſpere erit illud tempus nouiſſimum, quo conuertetur: quia ergo iam per gratiam Domini illuminatus, incipit legis ſpiritalia à carnalibus diuidere; ideò dicitur, ad veſperam diuidet ſpolia ſiue eſcam: id, quod tota die in lege meditans antè non fecit*. O intuere, Chriſtiane, quoniam vel luporum feritas mane tantùm eſt, & ſub lucis infantia. Sufficiant tibi delicta iuuentutis tuæ: vt quid etiam vſque in ſenium protrahis delicta? Saltem nunc ſub vitæ occaſu benè operare, & diuide ſpolia. Etiamne poſt Chriſtum incarnatum, poſt noui Teſtamenti concordiam, audes ſæuire, rapere, plagiari; & non metuis beſtiarum immaniſſimis crudelior videri? Tuque, puſillanimis, homo, inquam, boni deſiderij, quanquam imperfectus adhuc, cur non de Numinis vberi clementia meliora concipis? Vt quid contriſtatus luges tota die? fortaſſe tu commiſeris atrociora, quam quæ aut lupus, aut pardus, & leo patrauerint in ſyluis & montibus? & tamen iſti, qui inter peccatores Anteſignani, ſimul cum agno atque oue, quæ innocentia claruerunt inoffenſæ vitæ, accubant?

Hug. Carenſ.

Natiuitas Chriſti omnia pacificauit.

Tertul.

Gen. 49.

Luporum ſub veſperam fames maior.

Gueuara. Ribera.

Sanch.

Eucher. in Lip. cat.

Poſt Chriſti Incarnationē turpe vitijs eſſe deditum.

78. Dum in Synagoga Iudæorum doceret Chriſtus, Spiritus immundus concitauit ad loquendum, quem poſſederat hominem: *Quid nobis, & tibi*, IESV *Nazarene? veniſti perdere nos? Scio, quis ſis, Sanctus Dei*. Pulchra ſanè confeſſio, niſi fortè illaudata: quia ab ore impuro. At non placuere Seruatori encomia: quamobrem comminatus eſt ei IESVS, dicens: *Obmuteſce, & exi de homine*. Marci cap. 1. verſ. 25. Sed, cur aduersùs hunc laudes proclamantem tam ſeuerus, qui alias erga blaſphemantes etiam ſatis manſuetus? Verùm contrarius erat: ſed potiora, quæ ab aduerſarijs teſtimonia. An, quia Dæmones vel cùm dicunt, quæ probata ſunt, tum maximè cauendi ſunt, quoniam aliquid de ſynceris propinant, vt venenum latens faciliùs hauriatur: quæ ſolennis eſt Hæreticorum conſuetudo, quorum Satan principium, & caput? Euthymius cum hac ſententia: *Deinde docuit nos*, (ait,) *ne Dæmonibus vnquam credamus, etiam vera dicentibus: cùm enim ament mendacium, ſintque nobis inimiciſſimi, nunquam vera loquuntur, niſi ad fallendum; veritate quaſi eſca quadam vtuntur*. Tertulliani tamen modò antefero iudicium: ita enim meditatur ille, quaſi peſſimus Spiritus inſinuauerit, finem aduentus Chriſti, & in terras delapſus, fuiſſe, vti Dæmones torqueret, & ignibus addiceret tartareis: nam quod Marcus hic, & Lucas cap. 4. verſ. 34. ἀπολέσαι, nempe, *perdere*: Matthæus cap. 8. verſ. 29. βασανίσαι, id eſt, torquere effert: Chriſti autem hic primus per Incarnationem aduentus non fuit, niſi propter ſalutem hominum: iterum venturus eſt iudicare viuos & mortuos, tum & Dæmones, & ſceleſtos de mortalibus in ſtagnum & puteum abyſſi mittet æternum cruciandos. Quamobrem nec patienter omninò modò ſuſtinet, vt Apoſtoli de conculcato Dæmone glorientur: *Veruntamen* (inquit) *in hoc nolite gaudere, quia Spiritus vobis ſubijciuntur: gaudete autem, quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis*. Luc. cap. 10. verſ. 20. Adeò nunc & in fauorem Dæmonum aliquatenus: nam vult omnia ad pacem, & iucunditatem eſſe: quoniam nuptiæ ſunt Agni, per Incarnationem, nempe, & hominem ſubaſſumptum. Igitur aduerſus Spiritum immundum commotus, propterea quòd torturæ, & vexationi deſtinaſſet primi aduentus pacatiſſima tempora. Tertullianus lib. 4. contra Marcionem: *Adeò Iudicis, & vltoris, &, vt dixerim, ſæui Dei Filium agnouerat*; IESVM, *non optimi illius, & perdere, & punire neſcientis. Atqui increpuit eum Ieſus, planè vt inuidioſum, & in ipſa confeſſione petulantem, vt malè adulantem; quaſi hæc eſſet ſumma gloria Chriſti, ſi ad perditionem Dæmonum veniſſet, & non potiùs ad hominum ſalutem: qui nec diſcipulos de ſubactione Spirituum, ſed de candida ſalutis gloriari volebat*.

Marc. 1.

Dæmoni, vt nec Hæretico in nulla re credendum.

Euthym.

Luc. 10.

Tertull.

79. Totus ignifer, & comburens Deus, apud naturam, & legem. Aſcendit clamor Sodomorum ad cœlum; & deſcendit ignis, atque ſulphur ab alto, quod in fauillas conuertit vrbes pulcherrimas. Peccant Aaronis filij, ignem alienum offerentes coram Domino; & ab ignibus vorantur. Eliæ precibus ignis ab æthere delabitur, & duos Pentecontarchos quinquaginta militum rectores abſumit. Denique, ſiue legem daturus in Sinaï apparet, ſeu liberaturus populum, Legatos

ad Pharaonem mittens, rubo inſidet; nunquam tamen ſine ignibus, & fumariolo: talis, tamque formidabilis, antequàm butyrum & mel comederet: vir factus Samaritanorum vrbem ingreſſurus, admittere reſpuerunt: & irati duo fratres filij Boanerges: *Domine*, (inquiunt,) *vis, dicimus, vt ignis deſcendat de cœlo, & conſumat illos?* Luc. cap. 9. verſ. 54. [Luc. 9.] Fortaſſe annuit poſtulatis? Imò increpauit magis. Verùm iniuſtane fuiſſet vltio? Nequaquam ſanè: nam promeriti fuerant talia viri impij & inhoſpitales: quin & in his ſpecialis noxæ forma: nam, quos Elias Regum 4. cap. 1. verſ. 10. igni flagrandos addixerat, Samaritæ quoque fuerant, vti benè à Maldonato [Maldon.] ad citatum Lucæ caput animaduerſum: præſtabat autem ab antiquo exemplo didiciſſe, & cautos reddi; atque ſolet Numen inexorabile quodammodo eſſe erga illos, qui aliorum ſupplicio non coërcentur: tot igitur exigentibus cauſis debitam vindictam, cur diſcipulorum votis non acquieſcit? [Aurea ſecula, Chriſti reduxit Natiuitas.] Nempe, poſtquàm Deus homo apparuit natus ex muliere, cuius impolluta viſcera; aurea, quæ diu à terris pulſa fuere ſæcula, iterum rediere: quemadmodum ſumma cum eloquentiæ copia declarat Firmianus Lactantius [Lactant.] diuinarum Inſtitutionum libri quinti cap. 4. 5. 6. *Sed Deus*, (ait,) *vt parens diligentiſſimus, appropinquante vltime tempore, nuncium miſit, qui vetus illud ſaculum, fugatamque iuſtitiam reduceret; ne genus humanum maximus & perpetuis agitaretur erroribus. Redijt ergo ſpecies illius aurei temporis*, &c. Quando igitur ſub Deo incarnato aurea renaſcitur poſtliminio ætas, nunquid ille ad vindictam proceſſurus ſit? Ferreo illa permiſſa fuerint ſæculo, & trepidauerint homines, & occultauerint ſe in fiſſuris petrarum, donec pertranſires tu, Domine; donec pertranſiret furor tuus: nunc in amore, in gaudio, in pace viuendum eſt: *Neſcitis*, (reſpondet Diſcentibus,) *cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.* Ecce nunc tempus acceptabile, ò homo peccator: tantùm ingemiſce ex toto corde, & auferet à te omne inquinamentum Iesvs, quia aurei ſæculi dies ſunt, quoniam non venit animas perdere, ſed ſaluare. Nonne vides, vt lacrymatur Magdala, & continuò mundatur: flet Petrus amarè, & condonatur illi: latro Paradiſum rapit: denique Samaritæ offendunt, & ignis prohibetur è cœlo dimitti ob gratiam Euangelij, & melioris æui ſub Deo cum carne inter homines viſo? Nimiùm fortaſſe alicui videbor his immorari, & magis conceptus dici, quàm affectibus indulſiſſe oportet: ſed parcat maturus Lector: nam planè locus deliciarum eſt iſte, quando ab vberibus Matris Iesvs pendeat balbutiens & luſitans: atque non in ſpem, & ſolatium erigetur peccator, cui pro venia cum infantulo certamen futurum ſit? [Hieron.] Cæterùm, qui ab ore Hieronymi luculentiſſimi Doctoris, quæ à nobis prolata ſunt, confirmari deſideret, legat quæſtionem eius epiſtolæ, quam ad Algaſiam ſcripſit, quintam. [Tertull.] Non tamen floridum Tertulliani ſtylum patiemur latere, qui 4. aduerſus Marcionem libro: *Repræſentat* (inquit) *Creator ignium plagam. Elia poſtulante in illo Pſeudopropheta: e contrario Chriſti eandem animaduerſionem deſtinantes diſcipulos ſuper illum viculum Samaritarum: agnoſcat & Hæreticus ab eodem ſeueriſſimo Iudice promitti hanc Chriſti lenitatem: Non contendet*, (inquit,) *nec vox eius in platea audietur: arundinem quaſſatam non comminuet, & linum fumigans non extinguet: talis vtique multò magis homines non erat crematurus.* Et inferiùs eodem libro: *Qui Sodomam, & Gomorrham nimbo igneo exuſſit: cui cantatum eſt: Ignis ante ipſum præcedet, & cremabit inimicos eius. Qui de rubo quoque ardenti vocem ſuam emiſit: Diſcipulos, ne ignem poſtularent inhumaniſſimo viculo, coercuerat.*

Dedit Numen primò legem in monte Sinaï: 80.
& ecce quantus terror: nam *cœperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perſtrepebat.* Exodi cap. 19. verſ. 16. Fractæ tabulæ iſtæ à Moyſe [Exod. 19. & 34.] propter vehementiam doloris, ob populi idololatriam. Renouantur iterum canones antiqui, ſed abſque metu, & horrorem incutientibus, Exodi cap. 34. cur in principio terribilis Creator, deinceps blandus? Vide. Primæ tabulæ ſolius Dei adiutorio confectæ: nam & dictauit tantum ipſe, & ſcripſit pariter Exodi cap. 31. verſ. 18. Secundæ tabulæ a Numine quidem dictatæ, ſed a Moyſe ſcriptæ, Exodi cap. 34. verſ. 28. Igitur ibi Deus ſolus: hic & Deus ſimul & homo. Quid eſt Deus pariter, & homo, niſi Dei incarnati ſymbolum? Ergo, donec Creator & habitu inuentus eſt vt homo, omnia terrifica, aſpera, formidanda, tonitru & fulgur: poſtquam factus eſt quaſi vnus ex nobis, ceſſit tempeſtas & horror: proinde, quia primæ tabulæ veteris Inſtrumenti ſignificabant tempora, benè quod pauorem incutiant, trepidare faciant: quia autem poſteriori Decalogo Euangelium & gratia adumbratur, tranquillitas eſt, & malacia. Sic Auguſtinus [Auguſt.] quæſt. 166. in Exodum: *Certè ergo repetitio legis nouum Teſtamentum ſignificat: illud autem vetus ſignificabat, vnde confractum, & abolitum eſt: maximè quia cùm ſecundo lex datur, nullo terrore datur, ſicut illa in tanto ſtrepitu ignium, nubium, & tubarum, vnde tremefactus populus dixit: Non loquatur Deus ad nos, ne moriamur. vnde ſignificatur timor eſſe in veteri Teſtamento; in nouo dilectio.*

De luce vera, quæ in hunc mundum venit 81.
omnem illuminatura hominem, Ioannes [Ioan. 1.] Euangelij limine affirmat, à quibuſdam admiſſam, ab alijs non receptam: *Quotquot autem receperunt eum*, (inquit) *dedit eis poteſtatem filios Dei fieri.* cap. 1. verſ. 12. Egregium proculdubio hoſpitij ſtipendium. At, quibus affecti ſupplicijs, qui abiecerunt? Nihil de pœnis, quas luerunt: ſed tantùm: *In propria* (ait) *venit, & ſui eum non receperunt.* Sed, cur non è regione collocat & vindictam, & præmia? Eo, nimirum, pacto, quo alius Euangeliſta, poſtquàm oſtendit, vti ad regnum euecti ſunt, qui eſurientem refocillarunt, narrat etiam flammis addictos, qui famelico panem negarunt, ſitienti potum, Matth. cap. 25. verſ. 34. [Matth. 25.] Num ſilentio innuit, ſufficienti vltione caſtigatos, eò quòd ſancti, & filij Dei eſſe noluerint: ipſum enim vitium miſeria eſt infinita, & calamitas inſuperabilis, vt deſint aliæ torturæ. [Peccatum per ſeipſum magna tortura eſt.] In hanc mentem proclinior Chryſoſtomus [Chryſoſt.] homil. 9. in Ioannem: *Cur non dicis nobis, Ioannes, eorum etiam ſupplicium, qui eum non receperunt? Sed tantùm, quod ſui erant, & in propria veniens minimè receptus eſt? Quanam igitur gratia id ſubticuiſti? & quodnam maius ſupplicium eſſe poſſet, quam ſi in eorum penatur arbitrio, filios Dei fieri, & nolint; ſed ſponte ſua tanta ſe nobilitate, tanto honore indignos efficiant?* Ego aliud paulò diuerſum autumem. Equidem Matthæus loco memorato Iudicem pingebat: [Iudicemque decent, & præmia dare, & caſtigare.] huius autem munus, bonis mercedem dare, prauis tormentum: idcircò vtrumque proponi

poni

poni debuerat: Ioannis autem eò potiſſimum tendebat oratio, vt monſtraret, de cœlo in virginis vterum, ex aluo in mundum poſilijſſe Dei Filium: denique apertè inclamat: *Et Verbum caro factum eſt*. Quoniam itaque Incarnationis meminerat; abſcindendus erat omnis ſermo inſuauis, quo vel minæ, vel ſupplicia intentantur: quoniam, ex quo Deus homo factus eſt, apparuit etiam humanitas & benignitas Saluatoris noſtri: vbi autem totum poſſidet humanitas, vltioni nequit eſſe locus; propterea abſtinuit à pœna, quam promeriti fuerant non recipientes lucem veram.

82. Luc.22. Orabat in Gethſemani pomœrio factus in agonia Seruator: *Et factus eſt ſudor eius* (inquit Luc. c.22. verſ.44.) *ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram*. Quamobrem aduertit vſque in terram defluxiſſe cruorem? Sanè vt clamaret, vt vociferaretur. Aduersùs quos? Num contra crucifigentes ſe? Equidem pro illis magis tale, quale aridæ poſteà fauces pendentis a ſtipite: *Pater, ignoſce illis*. Vis noſſe, an talis fuerit loquentis clamor? Diſce ab Apoſtolo Gentium: *Et teſtamēti noui Mediatorem* IESVM, *& ſanguinis aſperſionem melius loquentem quàm Abel*. Hebr. cap. 12. verſ. 14. Hebr.12. Anſelm. *Et ideò melius* (inquit Anſelmus) *loquitur, quam ſanguis Abel: quia ſanguis Abel mortem parricidæ fratris petijt: ſanguis autem Chriſti vitā perſecutoribus impetrauit: ſanguis Abel expetijt vindictam; ſanguis Chriſti miſericordiam*. Quæ & Patrum, & Expoſitorum vulgata interpretatio. Sed, cur non ſanguis Abel, quod melius eſt, poſtulauerat? Quoniam tempora ante Chriſtum in furore, atque vindicta, ſufficit illis modò bonam vltionem petant: at retribuere bonum pro malo, & auferenti pallium, & tunicam dare; aureo Incarnationis ſæculo referuatum; hoc Emmanuel, hoc Chriſtus attulit. Ideò igitur vſque ad terram decurrebat riuus ſacer, vt terram erudiret, deinceps meliora loqui, quàm à Magiſtro Abele didicerat; & ſciat, ad plenitudinem, quæ facta eſt per Incarnationem reconciliationis, & pacis, non ſufficere, à mala vindicta abſtinere, niſi & bona imprecentur hoſtibus. Drog. Card. Drogo Cardinalis venuſtè libello de Sacramento dominicæ Paſſionis: *Sed vtinam gutta ſanguinis, qui de agone tuo ſudat, vſque ad terrā decurrat, & aperiat terra os ſuum, & bibat illum, & clamet ad te, & tecum ad Patrem, melius quàm ſanguis Abel*. Quando igitur per Incarnationem pax abundans reddita eſt orbi, & omnis terror relegatus, ſpecioſè quidem metri Poëta titulum appoſiturus eius, qui cecinit, Salomonis, id eſt, Pacifici vocabulum affixit, quando Epithalamium de alia re non agat, quàm de Verbi in hunc orbem aduentu, deque ſubſequutis inde varijs Eccleſiæ caſibus.

SECTIO IX.

Euchariſtiam reliquis eminere Sacramentis: eſſe, in quo & diuina largitas, & potentia magis reſplendeant.

83. SED, vt in eo finiamus, à quo auſpicati ſumus; & Filij honori idem deſeruiat ſymbolum, quo Matris gloria adumbrata

eſt; experiamur, quid iterum nobis inſinuet, Hymenæum dictum eſſe Canticum Canticorum? At non operoſum eſt intelligere, quid innuat; velatum, nempe, Chriſti Corpus inter ſeptem data Eccleſiæ à Sponſo ſacratiſſima pignora, excellere, & apicem tenere: quid enim tam ad viuum exprimat Epithalamij hieroglyphicum, quàm huius myſterij præſtantiam? Nam, ſi propterea iſtud metrum nominetur Canticum Canticorum, eò quòd omne genus carminis longè vincat, & ſuperet, & hoc etiam reliquis præeminet Sacramentis; quamobrem & Areopagita Dionyſius cap. 3. de eccleſiaſtica Hierarchia, *conſummationem, ac perfectionem Sacramentorum omnium* vocat; Areop. & Zacharias retrò à ſæculis cum admiratione proclamauit cap. 9. verſ. 17. Zach.9. *Quid enim bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?* Vis intelligere, quamobrem maius omnibus alijs Sacramentis? Subeat inter Salomonis fabricas memoria Templi: fuere ſtupendi operis, & ingenij quicquid ædificauit, ſiue in Hieruſalem, ſeu in Libano, atque in omni ditione ſua: verùm Deo ſacratæ ædes laborum apex fuere: cur ita? ſcilicet, propterea opus tam grande: *Neque enim homini præparatur habitatio, ſed Deo*. Paralip. 1. cap. 29. verſic. 1. 1.Paral.29. In eandemque ſententiam Ioſephus Antiquit. lib. 8. cap. 5. Ioſeph. *Regia verò tametſi multum magnificentia templi cederet; quod neque materia eius tantò antè præparata fuiſſet, & Regi, non Deo strueretur domicilium, eò tardiùs ad finem eſt perducta*. Alia Sacramenta velut homini ſolùm præparata ſunt: nam, quantuis & Deum auctorem habeant, & homines in Deum referant, quatenus aut mundant à peccato, vel iuſtitiam augent; tamen cùm hominis vtilitas in iſtis conſideratur, pro homine ſunt. At verò Euchariſtiæ Sacramentum Deo ſingulariter præparatum eſt, quandoquidem ibi ſit Corpus & Sanguis Chriſti vnà cum animà, & Diuinitate, vt docet Trident. ſeſſione 13. cap. 8. canone 1. Conc. Trid. cùm igitur in Euchariſtia Diuinitas ſpeciali more exiſtat, & ob id Sacramentum ſit Deo præparatum ſpecialiter, hinc eſt, quòd cætera vincat Sacramenta. Sed, quo id pacto, examinemus.

Sanè ille centum, & viginti Prouinciarum Rector, potentiſſimus Aſſuerus, vt oſtenderet diuitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ ſuę, *tertio anno imperij ſui, fecit grande conuiuium cunctis Principibus, & pueris ſuis*. 84. Eſtheris cap. 1. Eſth.1. Atque interpretantur tertium annum de lege gratiæ, quæ ſucceſſit legi naturæ & ſcriptæ, Strabus atque Nicolaüs: Strab. Lyran. apponam Lyræ verba, quoniam clariora: *Per tertium annum* (inquit) *conuenienter intelligitur tempus tertium, quod eſt tempus gratiæ: quia ſucceſſit tempori naturæ, & tempori legis Moſaicæ: fecerat grande conuiuium, quia tunc inſtituit Euchariſtiæ Sacramentum cunctis Principibus, id eſt, Apoſtolis, de quibus dicitur Pſalm. 44. Conſtitues eos Principes ſuper omnem terram, & fidelibus alijs in diuerſis Eccleſiæ gradibus conſtitutis*. Quibus verbis fieri ſatis arbitror diſquirentibus, Euchariſtia donum legis gratiæ. quamobrem epulas ſolennes Imperator parauit Dynaſtis regni tertio potiùs, quàm aut ſecundo, aut primo anno? Nempe, præſignificabatur donum ſingulariter excellens dominici Corporis, atque Sanguinis: oportebat au-

tem in legem gratiæ conferri munus pulcherrimum: hanc autem excepimus a Nicolao tertium interpretari, & ſecundum conſtituere legem Moyſis, primum naturæ inſitam regulam. At me non iſta ſtimulant: mouet autem, quod cùm Monarchæ ſcopus fuerit, diuerſarum prouinciarum hominibus oſtendere, quanta fuiſſet diuitiarum pompa, & quàm ſublimis, quantæ potentiæ magnitudo, in hunc finem delegerit præ alijs ſympoſium? Quamobrem non aut turrim aliquam ædificauit, cuius vſque ad Olympum cacumen pertingeret, aut Mauſolea, aut obeliſcos, aut coloſſum exſtruit, aut templum, aut vrbem fabricauit, quorum tanta eſſent miracula, vt humanas propè excedere vires putarentur, & delati ab vltimis terrarum finibus mortales, cùm intuiti fuiſſent, præ ſtuporis granditate, neque animum, neque verba haberent? aut certè vt architecturam deſpiceret, à militia famam denuaret, & oppleſſet tanto milite faciem orbis; quorum neque ſiti flumina pleniſſima reſponderent, neque voracitati ſufficerent oues, & boues, & vniuerſa pecora campi? Sanè ex myſterio faciebat Aſſuerus, licèt ipſe ignoraret, quantùm lateret arcanum. Quanuis igitur Rectores mundi huius, cuius omnis caro fœnum, quò aut diuitiarum, aut potentiæ experimentum edant; alijs vti poſſent, quæ magis deſeruirent, quàm epularum apparatus, luxuſque magnificus; non ita tamen apud Regem cœli Christum IESVM: in conuiuio diuinæ eius vniuerſæ, quando & ipſe totus: in conuiuio deliciæ; quin &, quod mirere, robur, atque fortitudo illius; ibi enim & ſacra Diuinitas, ad cuius nutum contremiſcunt cœli columnæ. Benè itaque, quatenus hæc repræſentaturus Aſſuerus, vt diuitias gloriæ regni ſui pateſaceret, atque magnitudinem potentiæ ſuæ, ſympoſium & Optimatibus, & medijs, infimiſque adornauit.

85. Amiſſum iuniorem filium cùm Pater recuperat, & effunditur in lætitiam tota domus, indoluit, quem ante omnem familiam gaudere oportebat, antiquior germanus. Sed audi liuoris

Luc. 15.

cauſas: *Poſtquàm* (inquit Lucæ cap. 15. verſ. 30.) *filius tuus hic, qui deuorauit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum.* Ergo certè vitulus ad inuidendum concitauit. Verùm, quæ tam ſtulta inuidia iſta? Ecce profertur ſtola prima, ex byſſo vtique, forſitan ex auro intexta; aptantur pedibus calces, & ingenio & diuitijs nobiles; onerantur digiti annulo? ille ſordidatus & ſquallens iam totus in veſtitu circumamicto varietatibus; tacetque liuor pretioſa, & omnis conqueſtus de armentis, de vitulo ſolùm eſt? Certè æmulatio inuidens ſublimiora quæque tangere, & venenato dente lacerare conſueuit; quæ nunc eſt rerum inuerſio excelſa deferens? Sed credo quidem, & modò in optima ferri etiam liuoris infandam rabiem. Mecum autem ſupponite primùm, quod præmonſtrauere Auguſtinus lib. 2. quæſtionum euangelicarum, cap. 33. Iſidorus Hiſpalenſis libro allegoriarum: Hieronymus epiſt. 146. ad Damaſum de filio infrugi: Ambroſius lib. 7. in Lucam, duobus fratribus adumbratas nationes duas: alteram Iudæorum, penes quam Synagoga, & omnes à Moyſe præſcripti ritus: alteram Gentilium: ſed, quæ derelictis vanis Numinibus Chriſti iugum admiſit, & vocata eſt Eccleſia noua atque catholica, quæ vt tempore poſterior extitit, ſic adoleſcentiori filio ſignificata eſt. Deinde adſcentite, vitulo illo ſaginato expreſſam euchariſticam menſam. Hieronymus paulò anteà citatus; *Vitulus ſaginatus, qui ad pænitentia immolatur ſalutem, ipſe Saluator eſt, cuius quotidie carne paſcimur, cruore potamur.* Chryſoſtomus homil. de patre & duobus filijs: *Quem vitulum nominat, propter hoſtiam Corporis immaculati: ſaginatum autem vere dixit; quia pinguis, & opimus in tantum eſt, vt pro totius mundi ſalute ſufficiens ſit ad odorem ſuauitatis.* Itaque Parabolæ reuelatio eſt, populum Iudæorum inuidiſſe Chriſtianæ Eccleſiæ epulas dominicas. At, quorſum iſtud ſingulariter, & non tot alia decora eiuſdem Eccleſiæ, ſiue reliquis conſideratis Sacramentis, ſeu alijs dotibus, inuidit populus Hebræorum? Nimirum, inuidia perpetuùm, quæ meliora ſunt, acriùs inſectatur; tonitrui in morem, excelſa & reſiſtentia quaſſat, & in fauillas redigit. Quia igitur inter omnia dona, quibus Eccleſia catholica locupletata eſt, ſupremum faſtigium Euchariſtia occupauit; ideò non furijs agitatur ob ſtolam primam, id eſt, Baptiſmum, non ob calceamenta, id eſt, prædicationis gratiam, non denique ob annulum, hoc eſt, propter ipſam fidem; ſed ob conuiuium omne delectamentum in ſe continens.

Inuidia meliora laceſſit.

August.
Iſid. Hiſp.
Hieron.
Ambroſ.

Chryſoſt.

Iudæi Euchariſtiam inuident præcipuè Eccleſiæ catholicæ.

Vocati ad nuptias IESVS, & diſcipuli eius: 86.
& erat etiam ibi Mater IESV, Ioannis capite 2. Ioan. 2.
Vt ſenſit Genitrix falerna deficere, dicit ad Filium: *Vinum non habent. Et dicit ei* IESVS: *Quid mihi, & tibi eſt, mulier? nondum venit hora mea.* Quamobrem Nato quaſi ingrata Matris poſtulatio? An, quoniam nimiùm præpropera & feſtina? ſic enim verba Redemptoris indicare videantur: nam, cùm nondum præſtitutam adeſſe horam innuat, ante tempus rogaſſe docet. Ita viſum Irenæo libro 3. aduersùs hæreſes, cap. 18. *Nihil enim incomptum, atque intempeſtiuum ad eum; quomodo nec incongruens eſt apud Patrem: præcognita enim ſunt hæc omnia a Patre; perficiuntur autem à Filio, ſicut congruum, & conſequens eſt apto tempore. Propter hoc, properante* MARIA *ad admirabile vini ſignum, & ante tempus volente participare compendij poculo, Dominus repellens eius intempeſtiuam feſtinationem, dixit: Quid mihi, & tibi eſt, mulier? nondum venit hora mea. expectans eam horam, quæ eſt a Patre præcognita.* Verùm, quænam hic elucet properantia? nam, ſi aliquando conuertendi aquarum latices in vitis ſuccum, certè tum, cùm epulantibus deficeret Bacchus; at Mater deficiente iam vino, ſuggeſſit Filio: non igitur fuit in orando feſtina nimiùm. Sed animaduerte: inter Euchariſtiæ plurima miracula, ipſa vnius ſubſtantiæ in aliam conuerſio, ex primis ſtupeſcendis: quòd ſi in nuptijs apud Canam Galilææ adigebatur Chriſtus, vt vnam ſubſtantiam in alteram conuerteret; iam, antequàm in limine eſſet, vt ex hoc mundo ad Patrem tranſiret, cogebatur præmittere aliquid magni eius Sacramenti, & typum ſaltem futuræ in Euchariſtia cõuerſionis exhibere; hoc verò renuebat; atque propterea ab Irenæo pronunciatum: *Properante* MARIA *ad admirabile vini ſignum, & ante tempus volente participare compendij poculo.* id eſt, quaſi volente dominici Sanguinis myſterium in figura porrigi. Sed, cur Redẽptor exhorreat vel rudimenta prælibare euchariſtici doni, antequàm patiendo proximus videatur?

Poſtulatio tempori accommodanda.
Iren.

Nempe,

Digitized by Google

Amor ſub finem magis elucet ſemper.

Nempe, vſus amicorum eſt, in ſibi charos munera diſpertiri, aguntque frequenter; ſed tamen, quæ prætioſiora ſunt, in finem reſeruant, quando aut longam peregrinationem meditantur, aut vocantur ex hac communi luce ad diem ſine occaſu æternitatis: tum nobiliſſima dona congerunt in fidos ſodales, & vltimùm valedicunt. Hunc morem obſeruaturus Dei Filius, quoniam ex ſpolijs ab eo conferendis Euchariſtia diuiſſimum erat; noluit, antequàm diſceſſui vicinus eſſet, ſignum patrare, quod Euchariſtiæ æmulum eſſet; ne fortè cùm non integrè reſeruaret fini dierum omnia, quæ eo in Sacramento admirabilia eſſent, ſuſpicio aliquem occuparet, non eſſe inter dona à Chriſto diſtributa, Euchariſtiam, nobiliſſimum munus, cùm vſus ſit, quæ meliora exiſtunt, ea non niſi ſub diſceſſum promere.

Manna in plura condimenta deſeruiens.

87. Quid tam frequens in omnium ore, quàm, vt per manna deſignetur Euchariſtia? Et dicent quidem ob grauem fieri cauſam: quippe nuncupatur miſſus de cœlo Panis: panis autem, & in primis cœleſtis, ſi quidquam, Euchariſtiam bellè repræſentat. Sed nunquid ſolùm panis, manna? nonne etiam & piſcis, & volatile, & de quadrupedibus; poſtremò omnia, quæ comedentibus placuere; nempe, *deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati, ad quod quiſque volebat*. Sapientiæ cap. 16. verſ. 21. Nec refert, an malis, æquæ ac bonis, omnibus omnia eſſet: ſatis eſt probis, & Deum ritè obſeruantibus inſtar omnium eduliorum fuiſſe. Cùm igitur manna in eiuſmodi nutrimenta transformaretur, quæ non dicam Euchariſtiæ valeant accommodari, ſed ei apertè repugnent; cur talis, tantuſque Sacramenti euaſit typus, quo alius ſolennior nullus? Conſulamus Dauidem Pſalmo centeſimodecimo, forſitan ab eo diſcemus nominis aptas cauſas: *Memoriam* (ait verſ. 4.) *fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus: eſcam dedit timētibus ſe*. Quænam eſt hæc eſca, quam Numen ſigillatim timentibus ſe præparauit? Nam ſanè, quemadmodum Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos; ſic & iiſdem indifferenter diſtribuit alimenta, quæcunque aut maria, aut tellus, aut aër ſuppeditant: cæterùm, quamuis & manna etiam improbis Iſraëlitis conceſſit; tamen, vt multi clari Scriptores autumant, & hoc Dauidicum perſuadet carmen, iuſtis ſolum indulſit, vt deſeruiret vniuſcuiuſque voluntati, ad quod quiſque volebat, vt paulo antea ex ſapientiæ volumine docebamus. Manna igitur cùm cibus fuerit, quem timentibus ſe largitus eſt in hunc modum, fuit certè & eſca, in qua fecit memoriam mirabilium ſuorum, in qua & virtutem operum ſuorum, id eſt, medullam prodigiorum annunciauit populo ſuo. Iam emicat, quorſum manna tam celebris Euchariſtiæ typus habeatur: nempe, quemadmodum illud in veteri lege, epitoma quædam fuit ſtupendorum operum diuinæ potentiæ, in quo & diuitiæ, & fortitudo pariter, viſque excelſi brachij reſplenduit: ſic & in noua, iuniorique Eccleſia, Euchariſtiæ Sacramentum illud eſt, in quo & diuinæ largitatis theſauri, & poteſtas infinitæ virtutis maximè relucet. Quare venuſtè Lyranus ad citata ex Pſalmo verba: *Hic ponitur* (inquit) *ratio diuinæ laudis ex beneficio Euchariſtiæ ſpecialiter: Memoriam fecit mirabilium ſuorum: eſcam dedit timentibus ſe. Scilicet, Corpus ſuum in Sacramento Euchariſtiæ, per quod reducuntur ad memoriam mirabilia Dei, quæ fecit filijs Iſrael in manna*: Verè Euchariſtia noſtra

Sap. 16.

Pſal. 110.

Lyran.

Euchariſtia miraculum ſemper nouū.

& ſuper ipſum manna, mirabilium diuinorum mnemoſynon: nam & ipſum manna tandem vſu, & frequentia inoleuit; nauſeam, & faſtidium peperit Hebræis; cætera quoque portenta conſuetudine viluere apud homines: tantùm iſtud Sacramentum ſemper nouum eſt; & quò plùs conſiderant mortales, ſtupeſcunt magis: illi conceſſum, vt neque tempora, neque vſus admirationem imminuant, propterea & apicem inter ſtupeſcenda vendicat: Dicat Auguſtinus in memoratam Dauidicam Odam: *Tot per vniuerſam terram creat arbores, & nemo miratur: areſecit verbo vnam, & ſtupefacta ſunt corda mortalium: ſed memoriam fecit mirabilium ſuorum: hoc enim miraculum maximè attentis cordibus inhærebit, quod aſſiduitas non vileſecerit*.

Chriſti atauos cùm recenſeret Matthæus veſtibulo euangelicæ narrationis, quamobrem Phares, & Zaram germanos cùm nominauerit, non etiam Iſaaco Iſmaëlem, & alios fratres coniunxit, Iacobo etiam Eſaü, quin & ex Iudæ natos, alios præter Pharem, & Zaram recenſuit? Vetus quæſtio eſt, quæ & Ambroſium non latuit lib. 3. in Lucam, non longè ab initio: *Generauit enim mulier Phares, & Zaram filios, generauit geminos: vnde non otioſe Matthæus vtrunque ſignauit cùm Phares tātummodò commemorationem cauſa depoſceret. Cur autem, cùm Iſaac duos generauerit, Iacob plures, ſingulorum tantummodo, quos ſucceſſionis dominicæ cauſa poſcebat, fecit Scriptura ſeriei mentionem; horum autem vtrunque memorauit, niſi quia hic in vtroque myſterium eſt?* Et planè, vt inſinuat Ambroſius, myſterium aliquod eſſe oportear, cùm genealogiæ ratio deſideraret ſolùm, vti maiores nuncuparentur: de Chriſti autem Maioribus vnus Phares, cuius lineam traxit. Sed, quod iſtud arcanum? Nunquid Euangeliſtæ innuere placitum, coram Deo optimos conatus eandem laudem mereri, quàm euentus, & facta ipſa promereantur? Quare eò quòd Zaram manum produxerit, & ante Phares vulua progredi tentarit, animus egregius, quo Chriſti progenitorem eſſe, ſummopere enixus eſt, pro facto, inſtarque illius reputatus, ac ideo eandem cum Phare memoriam conſequutus, vt inſereretur Chriſti atauis. His dixerim fauere Maldonatum, cùm aſſerit: *Contendere enim iam tum in vtero gemelli infantes videbantur, vter primogenitus, & Chriſti parens futurus eſſet, vt dubium fuiſſe videatur, vter primogenitus habendus eſſet: itaque voluit Euangeliſta honorem illis quodammodo partiri, ita Phares in Chriſti genealogia numerans, vt Zaram non penitus excluderet; ſed ſuum illi, quod habuiſſe videbatur ius, quo vno poterat modo, declarando reſeruaret: magna enim laus fuit, quin parens eſſet Chriſti, tam parum abfuiſſe.* Ingenioſa quidem hæc conſideratio; ſed ſcopo præſenti non plurimùm deſeruiens.

88.

Ambr.

Voluntas & egregius conatus pro facto reputatur.

Dico igitur ipſe: Sanè apud Hebræos feminarum genealogia non ſcribebatur, ſed virorum tantùm, vt monet Toſtatus quæſt. 28. in cap. 1. Matthæi: excipiebatur tamen communi hoc vſu, ſi quæ mulier rarum aliquod facinus, & omnium ætatum ſtupore dignum perpetraſſet, qualis ſancta, ſtrenuaque Juditha, cuius proinde genealogia texitur Iudith capite octauo: quin nec interſerebantur virorum genealogijs feminæ: Ruth tamen Matthæi catalogo recenſetur ob ſingulare erga eam Dei beneficium, qui & ab idololatria vocauit, & fecit, vt pareret filium, a quo Chriſtus deſcenderet, vti expendit Abulenſis quæſt. 13.

89.

Regula: Feminarum genealogia non ſcribebatur apud Iudæos.

in cap. 1. Matthæi. Quemadmodum igitur feminæ aliquando intexuntur ob ſingulares, raraſq; cauſas; ita & viri, quamuis non de eorum numero, qui lineam generationis conficiunt. Sed, quæ tam magna fuit illa occaſio Zaram immiſcendi? quippe mox vt manum extrà porrexit, obſtetrix ligauit coccino, Geneſ. cap. 38. v. 27. Ille tanto lætus munere, ſubintrauit continuo, & primogenituram fratri conceſſit. At, quorſum deſpexit Hebræis charum primogeniti honorem? nimirum, accepit in coccino rubeo de Sanguinis dominici theſauro. *Quid ſibi vult*, (effatur Ambroſius libro nominato tertio in Lucam,) *quod coccum in manu eius ligauit, niſi quia typus eius erat, qui Crucis indicio ſua, & ſanguinis fuſione actum illuſtrauit humanum?* Diues igitur ſupra modum à tanto pignore redditus, contempſit quaſi vulgaria primogenituram: vt, ſi quis ad principatum euehatur, ſubito vilipenderit, quæ magni ducebat, cum in priuata verſaretur fortuna, & locum inter ciues honeſtum occuparet. Habe tibi, o Phares, primogenita; ſuccede Iudæ; poſſide agros, lares, pecora, ſetuos, ancillas, & quicquid à parente in natu maiorem filium deriuatur: vno coccino donatus Zaram, quoniam & iſtud dominici Cruoris pignus, deſinet tibi inuidere, beatum ſe reputabit & affluentem ſupra omnes mortales, quando in Sanguinis ſui poculum Seruator contulit, quicquid apud illum aut opulentum, aut pulchrum, quin & robuſtum, ſtrenuumque eſt. Non igitur abſque præclariſſima cauſa Redemptoris genealogiæ inſertus eſt Zaram.

Gen. 38.

Ambr.

90. Cùm ad Paradiſi ornamentum Creator de humo produxiſſet omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue, arborem vitæ in medio horti voluptatis conſtituit Geneſ. cap. 2. verſ. 9. Cur non ſecus decurſus aquarum tam felicem ſtipitem? Certe decebat ſaltem loco aliquo patenti, & manifeſto exurgere, vnde ſtatim intuentium oculos ad ſe raperet; & non abſcondi opaco ſpatio, vbi à condenſis frondibus tegeretur: anne propterea occultauit Numen nemoris fortunati abditiſſimo tramite, ne aut vſu vileſceret, aut cùm ſuprà modum formoſum eſſet arbuſtum, ſi crebrò videretur, tentamento eſſet Protoplaſtis, & haberent malitiæ defenſionem quampiam? Non alienus ab hac coniectura Procopius: *Ho lignum vita (ait) poſuit in medio Paradiſi, ne dum frequenter eam arborem in conſpectu cernerent, quaſi quibuſdam irritamentis illecti, in datam legem committerent*. Verùm nunc arridet magis noſtri Pererij exiſtimatio lib. 3. in Geneſim, exordio diſputationis de arbore vitæ, opinantis, in medio Paradiſi locatum arbuſtum, vt ſignificet Moyſes eo genere dicendi. *illius arboris dignitatem, & excellentiam, inter omnes Paradiſi arbores principatum obtinuiſſe*. Sanè, quicquid ea de controuerſia ſit, de qua fortaſſe ad illud Cantic. 1. verſ. 6. *Læua eius ſub capite meo*, &c. nos, Deo iuuante, acturi ſumus;

Gen. 2.

Vſu nobiliſſima quæque vileſcunt.

Tentamenti occaſio vitanda ſedulò.

Procop.

Pereira.

Medius locus nobilior.

num, ſcilicet, ad dexteram ſtare, aut conſidere potioris honoris ſit, quam ad ſiniſtram: id tamen apud omnes in confeſſo eſt, medium locum ſemper fuiſſe digniorem; quin & medium cor poſſidet, quod nobiliſſima hominis portio eſt, vitæq; depoſitarium: in meditullio igitur poſita arbor, neceſſe eſt, vt reliqua ſylua præſtantior habeatur. Sed, quæ hæc tam clara arbos, quæ vniuerſo beato ſupereminet luco? Equidem Chriſtus ſub accidentibus coopertus in Euchariſtia: ita ad longum Paſchaſius Abbas tom. 6. Bibliothecæ tertiæ editionis, libro de Corpore, & Sanguine Domini, c. 7. tandemque ſubinfert: *Vnde & lignum vitæ iure dicitur: quia, ſicut illud immortalitatem corporis ſumptum præſtitiſſet; ita iſtud, imo ſolidius vitam præſtat cum obſeruatione mandatorum Dei in æternum*. Quoniam igitur hoc eſt, quod antecellit inter omnia Sacramenta, quoniam inter dona Eccleſiæ conceſſa potiſſimum eſt; ideò & arbor, per quam ſignificabatur, meliores Paradiſi ſedes occupabat; in medio, nimirum, perpetuò virentis nemoris plantata.

Paſch. Abb.

Intuere qualem regulam Paſcha celebraturis Legiſlator intimat Deuteronom. cap. 16. v. 5. *Non poteris immolare Phaſe in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi; ſed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, vt inhabitet nomen eius ibi*. At, quis locus ille, in quo nomen Domini inhabitet? nempe, metropolis, Solymorum præclariſſima ciuitas, & nulli terrarum conceſſura, vbi & Sanctuarium, & templum, ad quod aſcendere Palæſthinæ incolas oportebat ad Paſcha celebrandum. Verùm, cùm Iudæa multas numeraret ciuitates, eaſquè ampliſſimas; quamobrem nulla earum idonea reperta celebrando Paſchæ, excepta imperij arce? Liranus ad citatum Deuteronomij caput: *Hoc præcipiebatur, vt cum maiori reuerentia fieret iſta immolatio in ciuitate electa ad diuinum cultum, & hoc eſt, quod dicitur: Sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, &c. & accipitur hic locus pro tota ciuitate Hieruſalem, quæ fuit electa à Deo ad cultum diuinum*. Eſto quidem alij ritus quibuſvis in ciuitatibus, & oppidis perfici valeant; ſed Phaſe non niſi in aula Regis, in Palæſthinæ emporio, Hieroſolymorum vrbe. Quamobrem ita? Scilicet, quemadmodum ipſa Sionis ciuitas caput erat imperij, & reliquis antecellebat vrbibus ob multas cauſas: ita & Phaſe, cùm Euchariſtiæ ſymbolum eſſet, reliquas vincebat plurimo interuallo legis obſeruantias. Decebat igitur, figuram principis inter Sacramenta Euchariſtiæ, principem Monarchiæ locum ſibi vendicare; ita vt non niſi apud metropolim Phaſe celebrare liceret. Quando igitur & inter Sacramenta, & inter Eccleſiæ à Deo diſtributas gratias, præſtantiſſimum honorem Euchariſtia vendicet, rectè quidem Epithalamio eo adumbratam putauimus, quod inter carmina omnia, ſiue diuinę Muſę, ſeu humanę excellit atque vincit.

91.
Deut. 16.

Paſcha celebratur Hieroſolymis Lyran.

ANTE-

Digitized by Google

ANTELOQVIVM XI.

An vitijs laboret interpretandi genus, quod Auctor ſequi intendat? & quænam illa ſint?

VOLEBAM in præfatione ad benignum Lectorem occurrere his, quæ diſplicere poterant in noſtro Commentariorum more: quoniam autem vna, alterave pagina coërcere dicenda impoſſibile videbatur; malui in has potiùs ſedes transferre, quàm longa proluſione remorari, quem ſtatim remittere neceſſarium fuerit, non ad aliud quidem, quàm ad Prolegomena, & librorum ſalutationes: nam in his totus hic primus lucubrationum noſtrarum fœtus conteritur. Verùm ſtadium ingrediamur.

SECTIO I.

Num illaudata variarum materiarum frequentior tractatio? & quæ vituperanda longitudo Commentariorum?

1. VARIVM, atque difficile eſt humanum ingenium: nec puto, aliquem vnquam tantùm, aut beneuolentiæ, aut laudis conſequutum, vt placeret ſingulis: quin & infelicem iudicarunt multi, quem liuor intactum abire permiſit, quippe magnorum conatuum ſemper hoſtis. Quem dicendi characterem amaueris? Longus videri cupias? ibis in offenſionem breuiaria diligentium. Compendio gaudes? deſpicient, qui pleno flumine natare optant. Medium tenes? neque apud hos, neque apud illos gratiam conſequeris. Eruditus, atq; copioſus es? odere tantas diuitias: ieiunus, & macer? hoc quoq; vitio adſcripſere. Ita per omnes ſemitas faſtidiū dominatur, & vetus equidē morbus, de quo Lyricus in Arte poëtica, ante plurima ſæcula conqueſtus;

Nemo omnië gratiam conſiliem.

Horat.

Maxima pars Vatū, pater, & iuuenes patre digni,
Decipimur ſpecie recti: breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio: ſectantem leuia, neruus
Deficiunt, animique: profeſſus grandia turget:
Serpit humi, tutus nimium, timiduſq; procellæ.

Sed, quid demiramur, in Scriptoribus omnia contemni à nauſeantibus animis; quando & in ſacratiſſimis, maximeq; neceſſarijs myſterijs cuncta exhorruere? *Venit enim Ioannes Baptiſta* (Luc. c.7.verſ.33.) *neq; manducans panem, neq; bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet, Venit Filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo deuorator, & bibens vinum, & amicus publicanorū, & peccatorum.* Pleriq; ſuo indulgent genio, & quē ab hoc alieniorem ſentiunt, ſubitò condemnant. *Noſtis,* (inquit Philippus, Bonæ-Spei Abbas, epiſtola 10. ad Bernardum,) *quantùm veteres Monachi, qui nigro habitu veſtiuntur, qui iuxta præcedentium Patrum inſtituta tritam Religionis ſemitā gradiuntur, de auſtera nouitate Ciſtercienſium conqueruntur; augmento quorum, ipſi vt æſtimant, & fama, & numero minuuntur. Noſtis, quantùm ipſi Ciſtercienſes iſtorum teneritudinem, & molles delicias reprehendunt, & earum ad Monachos nullatenus pertinere contendunt; qui, quoniam parcioris victus, & habitus faſtigium apprehendunt, non ſatis, vt dicitur, aliorum infirmitatibus condeſcendunt. Ab vtriſque autem Clerici regulares, nonnullas (vt aiunt) moleſtias patiuntur; qui tamen Deo vtcunque ſeruire moliuntur; & qui vellent, & deberent à Monachis collaborantibus adiuuari; conqueruntur plurimùm ab eis reſiſtentibus ſe grauari.* Ita igitur quocunque te vertas, quodcunque eligas, arduum eſt, ſanè propè impoſſibile, vt, qui vexent, & reprehendant, effugias. Cùm ergo omnia impedita ſint, & rhamnis, vepribuſque circunſepta, atque eſſet propugnandum, quodcunque eligeretur, nobis arriſit ſpatioſior, vberiorque methodus eorum, qui oblata occaſione varias, graueſque quæſtiones diſſitarum cauſarum mouent, eaſque non ſtrictim, & quaſi in tranſcurſu ventilant; at multa cum eruditione, cum ſucco, & viribus, vt Lectori ſit, vnde ad ſatietatem hauriat; & Scriptores, qui ob anguſtias mortalis vitæ, de omnibus ſcientijs tractare nequeant, dum ex vnius Operis anſa per multa vagantur argumenta, ſpecimen exhibeant, quid in vniuerſis labore, & induſtria conſequuti ſunt; à quibus illuſtrandis non ignoratio, aut deterruit, aut reuocauit; ſed properantis Lacheſis nimia feſtinatio, quando & in Potentatibus octuaginta anni, & ſi quid ampliùs, hoc tantùm labor, & dolor. Quæramus patrocinia optioni huic noſtræ.

Vnuſquiſque præter ſua vbi ſtudia, contemnit cætera.

Luc 7.

Philipp. Abb.

Longa Commentaria encomio & honore digna.

2. Verùm, quis nobis iure valeat ſuccenſere, quando habuiſſe contigit fulgentiſſimum tutelarem Gregorium Romanum epiſtola ad Leandrum Hiſpalenſem, ante Commentarios in beatum Iobum, cap.2. *Sacri enim Tractator eloquij* (ait) *morem fluminis debet imitari: fluuius quippe, dum per alueum defluit, ſi valles concauas ex latere contingit, in eas protinus ſui impetus curſum diuertit; cumq; illas ſufficienter impleuerit, repentè ſe in alueum refundit: ſic, nimirum, ſic diuini verbi eſſe Tractator debet,*

Digreſſiones licitæ Scriptoribus. Gregor.

bet; vt, cùm de qualibet re diſſerit, ſi fortè iuxtà poſitā occaſionē congruæ ædificationis inuenerit, quaſi ad vicinam vallem linguæ vndas intorqueat; & cùm ſubiectæ inſtructionis campum ſufficienter infuderit, ad ſermonis propoſiti alueum recurrat. Atq; hanc certè, quam in alijs colenda regulā Magnus intimauit Pontifex, ipſe diligentiſſimè obſeruauit. Sed quali tandem in opere? Certè explanatione in Iobum; de quo propè diuino volumine noſter Ribera proœmio in Malachiam, n. 10. *Equidem ita iudico, cùm de libris moralis expoſitionis in Iob, ſermo incidit; nullum habere librum Eccleſiam præter eos, qui diuinitus inſpirati ſunt, illis doctiores, aut vtiliores; per eius libros inoffenſo pede currere licet, nihil timendū, nihil habet non catholicū, nihil non eruditū: quid relinquit in Scripturis, quod non verſet, quod non elucidet? quid excogitari ſummo ingenio poteſt, quod non inueniat? quid vtile eſſe poteſt ad probandum, quod illum fugiat?* Si igitur poſt Bibliorum religioſiſſima effata, nullus ſit codex, neque vtilior, neque doctior Gregorij in Iobum elucubrationibus, certè hunc potiſſimum librum imitari iuuat præſtantiſſimos quoſque ſacrarum litterarum Interpretes: atque Gregorianum volumen totum vtiliſſimis, iucundiſſimiſque abundat digreſſionibus, quibus ſeu hiſtoricum, ſeu myſticum ſenſum diſcutiat, excurrit per vniuerſa Scripturarum prata, & in horrea ſua coaceruat vnus, quæ plurimos locupletare valeāt. Exhibeamus abundantiſſimum teſtem Sixtum Senenſem: & quoniam in argumento verſamur, cui delicati breuitatis amatores difficilem ſint adhibituri fidem, operæpretium eſt, integram Senenſis periodum, etſi longiorem, transſcribere: nam & animum noſtrum plenè declarat, & excepto Gregorio, aliorum quoque ſubminiſtrat exempla aliqua.

Gregorij opus Morale in Iob quam extimatum. Ribera.

3\. Itaque lib. 3. Bibliothecæ, Methodo 21. *Secundus coaceruationis modus in teſtimoniorum aggregatione poſitus eſt, qui ad enodationem, & confirmationē propoſiti loci, varia Scripturarum teſtimonia, auctoritates, & locos ex diuinis litteris ſimiles in vnum cōtractos adducit, & hos rurſum, præſertim, ſi obſcuri fuerint, & implicti, ſuperaddita noua expoſitionis interpoſitione, particulariter ediſſerit: quo fit, vt, dum Expoſitor per ſingula prolata Scripturæ teſtimonia exponendo progreditur, explanationis corpus, quodammodo in immenſum excreſcat, vixq; finem inueniat. Deſudarunt in hoc exponendi genere inter Scholaſticos Henricus Langeſteinus, qui conſumptis multis annis in publica enarratione Geneſeos, vix ad quartum eius libri caput poſt quatuor integros annos peruenire potuit, editis ſuper his quatuor magnis voluminibus, in quibus omnes ferè vtriuſq; libros interpretatus eſt. Hunc longè prolixiore Opere ſuperauit Thomas Haſſelbachius, qui cùm vno & viginti annorū ſpatio nondum perueniſſet ad finē primi capitis Iſaiæ, quem continuè enarrauerat, demum reliquit enarrationis ſuæ in primū Iſaiæ caput libros vigintiquatuor. Ex Patribus verò maiori cum laude in hoc labore verſatus eſt D. Gregorius, qui in omnibus ſcriptis ſuis, præcipuè autem in quinque, ac triginta libris commentariorum in Iob, tot diuinorum eloquiorum ſententias, fragmentaque congeſſit, & congeſta expoſuit, vt ex his, velut ex ditiſſimo promptuario, multi non ignobiles Expoſitores integras omnium ferè Scripturæ ſanctæ voluminum expoſitiones acceperint; quales ſunt Patherius, D. Gregorij Notarius; Cladius Claſſitanus Abbas; Beda, Presbyter; Alulphus, Monachus; Guernerus, Pariſienſis; ac plerique alij Gregorianæ lectionis ſtudioſi, qui ex Gregorij ſententijs in vtrunque Teſtamentum explanationes hauſerunt.* Ac ſanè, quod de Gregorio Sixtus aſſeruit, ex eius collegiſſe voluminibus Bedam vtriuſque ferè Inſtrumenti explanationem, idem pari iure de Auguſtini vigilijs affirmare valeat, quemadmodum vbiq; teſtantur Commentaria non ſolius Bedæ, ſed etiā Eucherij, atque Rabeni, & Hiſpalenſis Iſidori, aliorumque multorum. Quanta igitur vtilitas eſt, in vnum, alterumve Bibliorum codicem eiuſmodi interpretationem congeſſiſſe, ex qua eruditus, diligenſque Lector facem accipere poſſit ad vniuerſas Scripturas intelligendas? Quantùm eminet arcani ſermonis vinculum cum reliquis partibus, quando abſque illis non leuiter, neque perfunctoriè enucleatis, ne vnius alicuius tractatus membrū pro ſufficientia, & dignitate enarrari valeat à Bibliorum Interprete conſummato?

Longis, qui perpolire Comentarios amauerunt.

Sixt. Senenſ.

Henricus Langeſt.

Haſſelbach.

Greg. Pap.

Ex Gregorij labore in Iob Scripturę Cōmentarius integer cōflatus

Ex Auguſtino Beda totam Scripturam ferè declarauit.

Quod ſi grandium virorum exempla ſunt, quæ corroborare valeant, & multùm perſuadere, quæ in cōmentando optima ſit æſtimanda forma, profectò nō vnus aliquis ex Patrum Senatu, eum, quē diximus, in ſcribendo ordinem ſequutus eſt; ſed omnes: vt nemo ſit, quem excipere debeamus. Etenim id exploratum eſt apud doctos, Theologiā in veterum Eccleſiæ Præceptorum monumentis diſperſam, primùm colligi cęptam in Oriente ante octingentos annos à Ioanne Damaſceno: deinde & ſubſequutis aliquot ſæculis, poſt mille, & centum annos à reparato genere humano excellenti compendio diſtributam à Petro Lombardo, qui id conatus eſt, vt ipſe teſtatur prologo ad librum 1. *Vt breui volumine complicaret Patrum ſententias.* Quamobrem & Magiſter Sententiarum audiri meruit. Quid igitur eos, qui anteceſſerunt, facere ſoliti Doctores? Sanè, cùm vtriuſque explanarent Inſtrumenti volumina, ſubinde oblata occaſione varias inſerebant quæſtiones; & nunc de prædeſtinatione Sanctorum; nunc de gratiæ viribus, & præſtantia; nunc de incarnato Verbo; nunc de vno, & trino Deo ſermonem inſtituebant: ſed vix quidpiam deducto, & continuato filo; at ſparſim, & in roris modum, qui hac illac diffunditur: alioquin ſanè apud ipſos ſi controuerſiæ Scholarum ſeparatis locis, & tractatibus inuenirentur, vt quid fuiſſet opus laborare, aut Damaſcenum, aut Petrum Lombardum in Summis theologicis conficiendis? & qui ad faſtigium ſcientiarum Reginam euexere duo Principes ſcholaſtici certaminis, ſanctus Aquinas, & Ioannes Dunſius Scotus; omnes illi in hoc vnum incubuere, vt diu, noctuque Patres terendo, & in primis perſcrutando Dionyſium Areopagitam, & beati Auguſtini lucubrationes, apud eos ſeiuncta, & diuiſa, in locos communes cogerent, & ſibi inuicem comparatis, quæ apud voluminum diuerſas regiones, aut de Creatore, aut de Angelis, aut de vitijs, atque virtutibus, plenum de quaque materia, & ſuis abſolutum numeris formarent tractatum. Neque æſtimet aliquis diuagatos Patres, cùm ita à præcipuo ſcopo diuerterent, & velut ad peregrina excurrerent, per ſacra tantùm, & de Bibliorum penu hauſta, quippe, *Omnes* (vt præclarè adnotatum ab Hieronymo epiſtola ad Magnum Oratorem Romanum) *in tantum Philoſophorum doctrinis, atque ſententijs ſuos reſarciunt libros, vt neſcias, quid in illis primùm admirari debeas, eruditionem ſæculi, an ſcientiam Scripturarum.* 4

Patres omnes digreſſionē ſcriptionis amatores.

Theologiam ſcholaſtico more, qui diſpoſuerint primi. Damaſc.

Petr. Lomb.

Patres in Philoſophorum, Oratorumq; lectione plurimum verſati Hieron.

Sed Melchior Canus proœmio ad locos theologicos, velit antiquos inuentione excelluiſſe: *Ordinem verò,* (inquit) *diſpoſitionem, perſpicuitatem ſibi ſi aſſumant iuniores, videntur ea iure ſuo* 5.

Ordo & diſpoſitio melior iuniori Doctorū quam fuerit antiquorum

quidam

Canus.

quodam vendicare. Quapropter vtriſque legendis efficiet Theologus ſcholaſticam diſputationem ſine dubio pleniorem: nam ex illis, quaſi materiam; ex his, tanquam formam diſſerendi mutuatus, potens erit, nimirum, exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere. Sic Canus, quæ an comperta ſint, aliorum criſis eſto: difficile eſt enim putaſſe, rectiorem methodum in cōmentando a Patribus omiſſam eſſe. Sed modo præbeamus, certè & iuniorum exempla abunde confirmant à nobis hactenus præiacta fundamenta. Quod ſi ſanè inter recentiores lubeat numerare quoſdam ante nos aliquot ſæculis floreſcentes, erit plurimorum inſtar vnus Alphonſus Toſtatus, de quo noſter Ribera

Ribera. Alphonſi Toſtati laus.

præfatione in Zachariam, n. 10. *Vbicunque Commentarij eius extiterint* (ait) *auidè legendus eſt: ſuppeditat enim rerum copiam mirabilem, quæris plura quam vllus vnquam quæſierit, colligit dicta multorum, optime eligit, copioſe tam aliena confutat, quā ſua confirmat, grauis, pius, & capaciſſimi iudicij, vt mirer vehementer eum tam mirabilem, tamque raram eruditionem comparare potuiſſe, cùm eius ætate tanta eſſet in Hiſpania paucitas eruditorum, tam rara bonarum cognitio litterarum.* Cùm alter ex noſtris nunquam ſatis laudatus Annaliſta, Alphonſo in his, quibus præcipuè excellit, ſimillimus, ſtylo, linguarum peritia, & temporum exacta enodatione ſuperior, Magiſtrum appellat, quemadmodum à Martyre Cypriano vocari ſolitus Tertullianus, atque is eſt optimus Pater

Saliani commendatio. Abul.

Iacobus Salianus tomo 3. anno mundi 2963. num. 17. Iam verò Abulenſis quantùm ingenij, & memoriæ vela diffundit? Septem nobis in Matthæum iuſta volumina reliquit, nec Euangeliſtam abſoluit; ad caput illius vigeſimumquintum ferè octoginta dubia mouet: in vnius breuis capituli enucleatione, vt aduertit Sixtus

Sixt Sen.

lib. 4. Bibliothecæ, centum & ſeptuaginta ſcholaſticas excitat quæſtiones, & meruit ob tantam

Canticum Canticorum quinam ad longum explanauerit. Ioan. Hag. Carthuſ.

exuberantiam, quòdque per omnia diſciplinarum genera feratur, nihilque indiſcuſſum prætermittat, Stupor Mundi appellari, planè Miraculum orbis homo tantus: Ioannes Hagen, dictus de Indagine Teutonicus, ex Carthuſienſi Familia, cùm omnem Scripturam quadruplici expoſitione declaraſſet, Canticum tamen Salomonis octo interpretationibus illuſtrauit: vigebat ad annum 1460. Amauit & multa explanationum genera Dionyſius Richelius ex eodem Cœtu: & quidem geminauit Commentarium ſuper his nuptijs. Quid mirum, cùm & Origenes,

Orig.

qui facem cæteris Enarratoribus prætulit, vt recenſet Hieronymus ſcribens Damaſo, *decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti vſq; verſuum millia penè perueniunt, primùm ſeptuaginta Interpretes; deinde Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem; & ad extremum quintam editionem, quā in Actio littore inueniſſe ſe ſcribit, ita apertè, magnificeque diſſeruit, vt inde mihi videatur, in eo completum eſſe, quod dicitur: Introduxit me Rex in cubiculum ſuum.* Bernardus verò, Claravallenſis Ab-

Bernard.

bas, cùm in eruendo Canticorum ſenſu ſibi exceſſerit ipſi, in vnius verbi examine ſæpè multas homilias abſumit; ſanè vix ſeptem tractatibus abſoluit illa ſolùm: *Oſculetur me oſculo oris ſui.*

Gillebert.

Quem Gillebertus, vt in reliquis, ſic in hoc etiam feliciter imitatur: atque Thomas quoque Ciſtercienſis Monachus duodecim libris ſuam Commentationem in Epithalamium clauſit: quos & nuperi, & in his doctiſſimi ſequuti Interpretes

Sotom.

magnis voluminibus Ludouicus de Sotomaior, & Michael Giſlerius, & noſter Ludouicus de la Puente: varijs autem inſertis quæſtionibus ſingularis eruditionis noſter Gaſpar Sanctius: & multis accommodata expoſitione, Aloyſius Legionenſis, & noſter Delrius.

Giſler. De la Puente. Sanch. Thom. Ciſt. Luiſ. Leg. Delrius.

6. Age verò: hæc omnia, quæ antiquiora fuere, vitio non caruere aliquo, & emendauit ſenioris ætatis næuos poſtremum hoc naſutum ſæculum: ſed vbi ditior ſeges illorum, quibus voluptas fuit infinita diſquirere, in omnes diſciplinas crebrò excurrere, immorari, vniuerſa plenè diſcutere? Alphonſi Toſtatus longitudinem in nouo Inſtrumento, ſuperauit noſter Alphonſus Salmeron: quid autem in eo viro diuinæ, humanæque eruditionis non elucet? Certè ſuccincta illa, & compendiaria reſpuit, cùm tamen otio nequaquam frueretur, ſed præter diurna tempora noctem etiam ſurriperet animarum cura: at, qui Deo, Eccleſiæque laborant, quid non poſſunt? Sebaſtianus Barradas non niſi quatuor voluminibus Euangelia abſoluit: Alcazarus ne vno vaſtoque eo libro Apocalypſim clauſit: nuper accepimus ad alterum fœtum: in Acta Apoſtolorum diffuſus ſatis, inſigniterque eruditus Ioannes Lorinus: Iuſtinianus nequaquam breuis eſt, ſiue Paulum, ſeu canonicas declaret Epiſtolas: & nuper amicus noſter Ioannes Antonius Velazquez in vnam ad Philippenſes Epiſtolam duo exarauit volumina emunctæ lucubrationis: alterque Didacus de Baëza, cùm moralem Euangeliorum explanationem ſolam complexus eſſet, quatuor edidit Opera, quibus in eo tractationis genere non aliquid vidit præſens ætas magè ſplendidum: Viegas ſuper Ioannis Apocalypſi quantis abundat nouis quæſtionibus? quam eleg ans vbique? Iam & in veteri illuſtrando Fœdere, quanta affluunt & maieſtate, & copia? quam multa in apricum referunt? In Geneſim vterque Benedictus Pererius, atque Fernandez: in Exodum Barradas, atque Pereira: in reliquum Pentateuchum Lorinus: in Iudices, & Ioſuè Serarius, atque Magallanius. In Regum librum 1. Franciſcus de Mendoça; ille nimiùm cito raptus, qui non tam libros, quam Bibliothecam moliebatur in Hiſtoriam Samuelis: & potuit omnibus ad amuſſim inſtructus præſidijs, quæ in Scripturarum perfecto Interprete deſiderantur. In Iobum, & Salomonis & Eccleſiaſten, & vitam Pineda: in Parabolas Salazarius: in Ezechielem Prado, atque Villalpandus, homines exquiſitæ eloquentiæ, incomparandæ lectionis. Et quanquam ſe colligunt, breuitatique ſtudent: ſed tamen omnia inueſtigant incredibili cognitione, ſtudio, diligentia viri conſummatiſſimi, Maldonatus, Toletus, Ribera, Delrius, Gaſpar Sanctius, Cornelius. Quid referam de Saliano, quem Hiſtoriæ leges etſi coërcerent; tamen nihil intentatum in omni veteri Fœdere reliquit, vt neceſſe fuerit Annales in ſex volumina diſtribuere: atque certè hoc illi maximam laudem peperit.

Recentiores Scriptores, qui vberes Cōmentarios produxerunt. Salmeron. Barradas. Alcazar. Lorin. Iuſtin. Velazq. Baeza. Viegas. Pererius. Fernand. Serar. Magallan. Mendoça. Pineda. Salazar. Prado. Villalpand. Maldon. Ribera. Tolet. Sanch. Delr. Cornel.

7. Præter hos noſtri Sodalitij homines, multi præterea ſunt ex huius æui optimis Scriptoribus, quibus ſimilis Commentariorum modus placuit. Aſcanius Martinengus in duo, triave Geneſeos capita duos magnos tomos edidit: Rutilius Benzonius, Lauretanus Antiſtes, in Canticum, *Magnificat*. volumen vnum iuſtum: Claudius Rungolius ex Minimorum Ordine, in librum 1. Regum duos amplos libros: vnum in pauca quædam Geneſeos capita ex eodem Cœtu

Martineng. Benzon. Rungol.

Marinus

Merſen. Iuſtinian. Fernand. Nodin. Brond.

Marius Merſennus: Fabianus Iuſtinianus, Epiſcopus Adriacenſis, in librum Tobiæ: Ioannes Fernando ex Prædicatorum Cętu in Eccleſiaſten: Ioannes Nodin Minorita in Exodum: Antiochus Brondus ex ordine Mercenariorum in Apocalypſim. Atque in Theologicis elucidandis id ipſum obſeruarunt in controuerſijs Cardinalis Bellarminus, Caniſius, Valentia, Gretſerus: in ſcholaſtica palæſtra Suarius, Vaſquezius, Salas, Albertinus, Bubalus, Didcaus Ruicius, Faſſolus, Præceptor noſter: Petrus Hurtado de Mendoça nuperrimè edita ſecunda ſecundæ: in morali Theoſophia, Ludouicus de Molina, & Thomas Sanctius: in myſtica Iacobus Aluarez de Paz: in Philoſophicis Conimbricenſes, & Paulus Vallius: in Humanioribus Zerda Raderus, atque Pontanus. Scripſit etiam ſatis affluenter, pariterque eruditè Thomas de Maluenda ex Ordine Prædicatorum, de Paradiſo & Antichriſto: Illuſtriſſimus Baronius in Eccleſiæ præclariſſimis Annalibus non ſolùm caſus, varioſque rerum euentus patefacit; ſed de Concilijs, de omni antiquitatis vſu digreſſiones vtiliſſimas inſerit, multaque noui Inſtrumenti loca primo tomo ſummo cum iudicio explanat: prolixum eſſet de vniuerſis memorationem facere, & non nimiùm neceſſarium, cùm præ oculis, præque manibus docti paſſim habeant. Igitur ſiue ad anteriora tempora, ſeu ad proxima conuertamur, in vtroque qui ſcientiarum maiorem famam conſequuti ſunt, amarunt genus Commentariorum, quod multa eſſet refertum varietate, & data occaſione non multùm inepta, aut eruditionis, aut ingenij demonſtrandi, per omnes quæſtiones & honeſtas, & vtiles iret.

Bellarm. Caniſ. Valentia. Gretſer. Suarius. Vaſquez. Sales. Albert. Bubal. Ruic. Faſſol. Hurtado. Molina. Sanch. Aluarez. Conimbr. Vallius. Zerda. Rader. Pontan. Maluend. Baron.

8\. Verùm, quidni facerent, edocti ab optimo Magiſtro, Spiritu gratiarum, qui per Siracidis os cap. 39. *Sapientiam omnium antiquorum exquiret ſapiens, narrationem virorum nominatorum conſeruabit, & in verſutias parabolarum ſimul introibit: in terram alienigenarum gentium pertranſiet: bona enim, & mala in hominibus tentabit.* Vt quid verò tantùm induſtriæ, vt neceſſe ſit, eum, qui ſapientiæ nomine florere cupiat, in omnem vetuſtatem ingredi, claſſicos quoſque Auctores deuorare, abditiſſima, & recondita vniuerſa penetrare, & inſuper longa ſibi exilia, peregrinationem in vltimas terrarum oras indicere, vt memorat Hieronymus epiſtola ad Paulinum: *legimus in veteribus Hiſtorijs,* (ait,) *quoſdam luſtraſſe prouincias, nouos adiiſſe populos, maria tranſiſſe, vt eos, quos ex libris nouerant, coràm quoque viderent.* Quem in ſenſum illud: *In terram alienigenarum gentium tranſiet.* exponunt Nicolaüs, Dionyſius, Palacios. Quid hoc tanto ſumptu opus, niſi vt doctus Scriba proferat de theſauro ſuo noua & vetera, & conquiſitis diuitijs edenda à ſe monumenta illuſtret, ex grano ſinapis arborem creans pulcherrimam, in qua & aues cęli nidulentur? Equidem plurima opus eſſe ſupellectili Commentatori, nec poſſe ſtricto ſermone muneri ſatisfeciſſe, Hieronymus non ſemel intimauit: nam libr. 1. Apologetici aduersùs Ruffinum: *Commentarij* (ait) *quid operis habent? Alterius dicta ediſſerunt: quæ obſcurè ſcripta ſunt, plano ſermone manifeſtant, multorum ſententias replicant, & dicunt: hunc locum quidam ſic ediſſerunt; alij ſic interpretantur: illi ſenſum ſuum, & intelligentiam his teſtimonijs, & hac nituntur ratione firmare: vt prudens Lector, cùm diuerſas explanationes legerit, & multorum vel probanda, vel improbanda didicerit, iudicet, quid verius ſit; & quaſi bonus trapezita, adulterinæ monetæ pecuniam reprobet.* Et proemio in lib. 2. epiſt. ad Galatas: *Officij mei eſt obſcura diſſerere, manifeſta perſtringere, in dubijs immorari: unde & a plerìſque Commentariorum Opus explanatio nominatur.* Similiaque prologo ad librum 1. interpretationis Hieremiæ. Facile autem eſt colligere, haudquaquam iſta perfici poſſe, niſi ſe diſtendat, qui explanationem aggreſſus ſit. At verò quantam amplificationem, qualeſve excurſus id requirat, de quo idem monet præludio in Danielem? *Ad intelligendas autem extremas partes Danielis, multiplex Græcorum hiſtoria neceſſaria eſt: Suctorij, videlicet, Callimaci, Diodori, Hieronymi, Polybij, Poſſidonij, Claudij Theonis, & Andronici cognomento Alypij, quos & Porphyrius eſſe ſequutum ſe dicit: Ioſephi quoque & eorum, quos ponit Ioſephus, præcipuèque noſtri Liuij, & Pompeij Trogi, atque Iuſtini, qui omnem extremæ viſionis narrant Hiſtoriam; & poſt Alexandrum vſque ad Cæſarem Auguſtum Syriæ, & Aegypti, id eſt, Seleuci, & Antiochi, & Ptolomæi bella deſcribunt.* Verùm ſanè hac de re tractat doctè Ioann. Maior, qu. 1. in prologum libri 4. Sententiarum, concluſione 2. *Non illaudabile eſt* (inquit) *extraneas ſcientias ad Theologiam nullo modo neceſſarias, ſed ad decorem Theologiæ conducentes introducere. Probatur: facta venerabilium Patrum, & baſium Theologiæ ſunt imitanda: ſed ſic eſt, quòd B. Hieronymus, Auguſtinus, & alij Doctores, Platonis, Marci Tullij, Virgilij, & aliorum Philoſophorum, Oratorum, & Poetarum introduxerunt ſcripta, vt patet legenti: ergo illud nobis licet, &c.*

Quanta rerũ ſupellectili opus perfecto Scripturarum Interpreti? Eccli. 39.

Nicol. Dion. Palacios.

Hieron.

Commẽtarij ſcopus.

9\. At hinc continuò ingens enaſci malum inclamitant; nempe, ex tanta rerum coaceruatione ſcripta in immenſum creſcere, confundi, atque onerari Lectoris animum, & deſperatione fractum valedicere ſapientiæ, atque Muſis: quapropter de emendatione ſtyli cogitans Hieronymus allegato nuper in Danielem proemio: *Verùm iam tempus eſt,* (inquit,) *vt ipſius Prophetæ verba texamus, non iuxta conſuetudinem noſtram, proponentes omnia, & omnia diſſerentes, vt in duodecim Prophetas fecimus; ſed breuiter, & per interualla, ea tantùm, quæ obſcura ſunt, explanantes, ne librorum innumerabilium magnitudo Lectori faſtidium faciat.* Et prologo in Ionam, quid in alijs Commentatoribus diſplicuerit, enarrans: *Scio* (ait) *veteres Eccleſiaſticos, tam Græcos, quàm Latinos, ſuper hoc libro multa dixiſſe, & tantis quæſtionibus non tam aperuiſſe, quàm obſcuraſſe ſententias, vt ipſa interpretatio eorum opus habeat interpretatione, & multò incertior Lector recedat, quàm fuerat, antequàm legeret. Nec hoc dico, quò magnis ingenijs detraham, & alios mea laude ſugillem: ſed, quòd Commentatoris officium ſit, vt quæ obſcura ſunt, breuiter, aperteque dilucidet: & non tam diſertitudinem oſtentet ſuam, quàm ſenſum eius, quem exponit, ediſſerat.* Reſpondeo, longitudinem duplici ex radice poſſe conſurgere: primùm, quòd in verbis ſit inepta quædam repetitio, & per ambages, multumque circumeundo ea proferantur, quæ exigua periodo comprehendi poterant: deinde in rebus ipſis, quoniam aut eadem ſæpiùs ingerantur auribus, aut non neceſſaria ſcribantur, aut vulgaria pro raris producantur: vel denique, vt non ſint contemnenda, quæ dicantur; ad rem tamen nihil ſpectent. Huiuſmodi in commentando amplificationes nos libenter damnamus, atque horum partem reprehendit Quintilianus lib. 8. Inſtit. cap. 2. *Eſt etiam in quibuſdam*

Hieron.

Longitudo in commẽtando quæ vituperanda, quæ approbanda?

Quintil.

turba

Digitized by Google

turba inanium verborum, qui dum communem loquendi morem reformidant, ducti ſpecie nitoris, circumeunt omnia copioſa loquacitate, quæ dicere volunt; ipſam deinde illam ſeriem cum alia ſimili ingentes, miſcenteſque, vltra quam ſolus ſpiritus durare poſſit, extendunt. Neque ſanè minùs oneroſum hoc, quam quod idem contingere compendia affectantibus ſtatim ſubinnuit: *Alij breuitatis æmuli, neceſſaria quoque orationi ſubtrahunt verba; & velut ſatis ſit ſcire ipſos, quæ dicere velint, quantum ad alios pertineat, nihil putant.* Erit igitur quoad ſermonis, aut breuitatem, aut longitudinem, id ſedulò aduertendum, de quo idem monet lib. 4. cap. 2. *Nos autem breuitatem in hoc ponimus, non vt minus; ſed ne plus dicatur, quam oporteat: non minus autem cauenda erit, quæ nimium corripientes omnia, ſequitur obſcuritas, ſatiuſque eſt aliquid narrationi ſupereſſe, quam deeſſe: nam ſuperuacanea cum tædio dicuntur neceſſaria cum periculo ſubtrahuntur.* Secundò, oritur longitudo, non cauſa alicuius ex prænotatis vitijs; ſed, quoniam ingenij ager ſelix eſt, & magno lumine præditus intellectus intuetur multa, quæ alios eum vſque in diem latuerant. Itaque, cùm & verbis circuncìſio adhibeatur, & in rebus ipſis nequidquam ſuperuacuum afferatur; tamen arcanorum tam cumulata eſt ſeges, quam neceſſe ſit glebæ magnam occupare partem. Quorum igitur volumina ob huiuſcemodi rationes creſcunt, nequaquam ob longitudinem vituperanda ſunt; verum gratiæ illis habendæ maximæ, quòd abſtruſas à mortalium cognitione veritates publici iuris fecerint: non enim aut longum, aut faſtidioſum id eſſe valeat, quod ignoraſſe pœniteat, ſciuiſſe delectet.

Breuitas quæ vitioſa.

10\. Quanquam autem ſecundùm morem hactenus declaratum, in quocunque ſcribendi genere commendabile appareat digredi non rarò, & in varias materias excurrere; tamen hanc qualencunque licentiam potiori ſibi iure vendicat Tropologia: quippe cùm Hieronymus adnotet in illud Habacuc cap. 1. *Quia ecce ego ſuſcitabo Chaldæos,* &c. inquiens: *Hiſtoria ſtricta eſt, & euagandi non habet facultatem: Tropologia libera, & his tantùm legibus circumſcripta, vt pietatem ſequatur intelligentia, ſermoniſque contextum; nec in rebus multum inter ſe contrarijs violenta ſit copulandis.* Cuius memoriam canonis cùm nos haberemus, in anterioribus conati ſumus, dum Hiſtoriam pertractaremus, ferri ad diuerſa parcè ſolùm, atque timidè: quamobrem longiores peregrinarum materiarum diſcurſus reiecimus in præludia ethica, quæ ad Tropologiam ſpectant, vt cùm vberiùs egimus de noſtræ Societatis inſtituto, cùm de emiſſo à Dei Genitrice primo virginitatis perpetuæ voto, latiùs diſputauimus, aliaque nonnulla quandoque inſeruimus. Neque ſanè hoc vnquam perpetrauimus, quin allegoria fundamentum ab Hiſtoria mutuaretur. Et quidem ita vt fiat, conueniens, opportunumque ſit: nam quidem diſciplinarum Principi Theoſophiæ reliquas ancillari ſcientias, arteſque omnes in confeſſo eſt: quo autem pacto miniſterium ſuum impleant, & heræ obſecundent, niſi peritus artifex occaſionem venetur aperiendæ rimæ vniuerſis, vel ſaltem decentibus, vtilioribuſque? Hoc autem contingit, diuertendo ſobriè nunc ad has, nunc ad illas notitias.

Regula: Tropologia euagandi facultatem habet; ſecus Hiſtoria. Hieron.

* * *

SECTIO II.

Quantum vitium in Scriptore, quaſi ſua facere velle, quæ ab alijs adinuenta, elaborata ſunt?

HOMINES otioſi, qui à limine tantùm Muſas ſalutarunt, qui voluptatibus & inertia fracti, in vmbra continuo ſedent, nunquam auſi in apertum ſe effundere, & bono communi inſudare: hi, ſtatum vt doctorum virorum lucubrationes prælum deſtituere, & venales fiunt, peruolutant ſedulò vniuerſa; & ſi quid reperere conſimile his, quæ priores ediderunt, actum eſſe de genere humano arbitrantur; nempe, quod patienter ſuſtineat audaces plagiarios. Neque ego ſanè negauerim aliquos eſſe tam proiectæ temeritatis, aduerſus quos omnis ira, & excandeſcentia lenis ſit: nam, cùm ingenio, & litteratura eguere, inuerecundè ſuffurantur: quo verò & ipſorum credatur alienus partus, deformant miſerè pulcherrimas eruditorum vigilias, inuertunt ordinem, mutant vocabula, adimunt perfecta, ſuſque deque vertentes omnia, monſtrum tandem educunt: eum ſanè in modum, quo olim Gentium Philoſophi, & Vates, cùm in Hebræorum arcana inciderent, aut quòd ſibi attribui inuentionis gloriam cuperent, aut quòd non ſatis perciperent, fabulas pro veris narrationibus emiſerunt: id, quod à Tatiano Aſſyrio tom. 4. Bibliothecæ 3. editionis annotatum eſt oratione contra Græcos: *Multi nanque Græcorum* (inquit) *Sophiſtæ curioſitate quadam inducti, quæcunque à Moyſe, & ſimilibus ei ſapientibus viris didicerunt, deprauatè, & ſecus efferre conantur; partim, vt ipſi proprium aliquid promere videantur; partim, vt ea, quæ intelligunt, facta quadam ſermonis compoſitione velantes, veritatem ſuis commentis vitient.* Itaque huiuſmodi fucos, qui mella deuorant, & alienis laboribus inſidiantur, cùm ipſi egregium nihil præſtare valeant, & odiſſe iuuat, & ab humano cœtu exterminare, quoad fieri poſſit. Verùm non horum perſequutores nos inſectamur; ſed genus quoddam virorum delicatum; loquacitate potens ſolùm, quod nunquam, aut ſudauit, aut alſit in doctrinarum acquiſitione: vt reperit autem iſtiuſmodi fæx eaſdem ex Patribus ſententias aliquot, eadem vel Scripturarum, vel Conciliorum loca in diuerſis Auctoribus, ſtatim blatterant, & crambem bis coctam apponi vociferantur, ex rapina, & ſpolijs præcedentium Doctorum conflari volumina; non eſſe dignos aut Bibliotheca, aut nummis labores; agunt verò hæc omnia, vt inertiæ ſuæ patrocinium aliquod inueniant; nempe, intelligatur, à ſcribendo propterea abſtinere, quòd, niſi iterent eadem, nihil relictum ſit à veteribus indiſcuſſum; ſe autem adeò ingenuos, vt malint ingloriòs annos traducere, quàm in aliena monumenta irruere, & proponere rurſus cum faſtidio, quæ anteà dicta fuerint. At certè prudentiam iſta deſiderant, ſcientiamque arguit felix cenſura: nam oportear cogitaſſe, quem optimi quique Præceptores vſum obſeruarint. 11.

Doctorũ hominum vigilias ineptè ſuffurantes, quibus ſimiles?

Ethnici ſacræ Scripturæ arcana fabulis accommodabant. Tatian. Aſſ.

Quinam in libros, qui produnt, imperitè blatterare ſoleant.

Nam, quotuſquiſque inter doctiſſimos eſt, qui, ſi eas materias pertractet, quæ eruditionem poſtulent, & auctoritate, ſiue Bibliorum, ſeu 12.

Conci-

Conciliorum, vel Patrum fulciendæ ſunt, non eadem repetat quæ alij tranſcripſerint, ne ab hac immunes, quæ nulla tamen culpa eſt, illi, quos appellant Criticos, qui omnia ad libram vocant, nihilque ipſorum vana opinatione non ſelectum, & nouum afferunt. Comparet Lector vel Coryphæos inter ſe, vix ex cardinalibus vnam reperiat quæſtionem: agatur de quocunque veterum ritu atque obſeruantia, in qua non aliqua reluceant, & frequenter multa quidem, a ſingulis coacervata; quæ tamen ab alijs non ſunt mutuata, ſed propria diligentia inuenerunt: quidni ſanè, cùm eoſdem Auctores peruolueſint, atque eundem in ſcopum? Verum ad Criticos alij attenderint, nunc de Theologis oboritur lis. Apponam egregium Cardinalis Bellarmini effatum tom. 1. controuerſiarum, præfat. ad Lectorem: *Ariana hæreſi quondam graſſante ſcripſerunt accuratè, & copioſe tum Græci, tum Latini propemodum infiniti, Athanaſius, Baſilius, Epiphanius, Didymus, vterque Gregorius, vterque Cyrillus, Hilarius, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius Bæticus, Idacius, Clarius, Phœgadius, Fulgentius, & alij: ita verò conueniunt inter ſe, & quaſi conſpirant; ſiue teſtimonia Scripturæ pro catholica fide adducant, ſiue ad Hæreticorum argumenta reſpondeant; vt eadem omnes repetere, atque inculcare, & omnes etiam ab vno aliquo accepiſſe videantur: neque id illis vitio verti ſolet, aut poteſt: nam, quòd multi ſcriberent, cauſa erat ardor fidei, & zelus religionis, quem in eorum pectoribus Spiritus ſanctus accenderat: quòd eadem ſcriberent, inde fiebat, quod antidotum veneni eiuſdem ex eodem fonte, eodem ſpiritu hauſerant: & ex iiſdem præſidijs aduerſus hoſtes eoſdem, de poſſeſſione eadem, eodem Auctore, ac duce Deo, pugnabant.*

Paſſim auctoritates ſæpè tranſcribunt ex mutuò quique Doctores.

Bellarm.

13. Sed non in hæreſi tantùm profliganda iiſdem vſos armis operæpretium eſt, oſtendamus: at & in ſacrorum voluminum expoſitione, & planè mutuatos fuiſſe a prioribus non pauca aliqua, neque obſcuri nominis Magiſtros: verùm fulgentiſſima Eccleſiæ lumina, & omnium diſciplinarum genere inſtructos viros. Proferamus autem eiuſmodi teſtem, quem ne inuidia ipſa contemnere audeat: & ſanè ille eſt Hieronymus, qui exordio libri 1. contra Ruffinum: *Si auctoritatem ſuo Operi præſtruebat, volens, quos ſequeretur, oſtendere, habuit in promptu Hilarium Confeſſorem, qui quadraginta fermè millia verſuum Origenis in Iob, & Pſalmos tranſtulit: habuit Ambroſium, cuius penè omnes libri huius ſermonibus pleni ſunt, & Marinum Victorinum.* Atque ad Auguſtinum ſcribens de ſeipſo: *Præſertim, cùm liberè in præfatione confeſſus ſim, Origenis Commentarios me eſſe ſequutum, & vel mea, vel aliena dictaſſe.* Meminit autem Prologi lib. 1. Commentariorum ad Galatas: ſed apertè loquutus ſecundo in Michæam, proœmio: *Nam quod dicunt Origenis me volumina compilare, et contaminari non decere veterum ſcripta, quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtimant, eandem laudem ego maximam duco, cùm illum imitari volo, quem cunctis prudentibus, & vobis placere non dubito: ſi enim criminis eſt Græcorum benè dicta transferre, accuſetur Ennius, & Maro, Plautus, Cæcilius, et Terentius, Tullius quoque, & cæteri eloquentes viri, qui non ſolùm verſus ad multa capita, & longiſſimos libros, ac fabulas integras tranſtulerunt: ſed & Hilarius noſter furti reus ſit, qui in Pſalmos quadraginta fermè millia verſuum ſupradicti Origenis ad ſenſum verterit: quorum omnium æmulari exopto negligentiam potiùs, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.* Tantorum virorum abundè veſtigia legerunt Caſſiodorus in explanatione Pſalmorum Auguſtinum abbreuians, in omnibus ſacrorum voluminum Commentarijs: Beda, Eucherius, Haymo, Strabus, Rabanus, Sedulius, Euthymius, Petrus Lombardus, Iſidorus Hiſpal. Victor Antioch. Titus Boſtrenſis. Chryſoſtomum Theophylactus decurtat: Theodoretus deflorat: Theodoretum Procopius, Lyra ex Hieronymo deſumpſit non pauca, ex vtroque vniuerſa penè Dionyſius Carthuſianus: ſuntque de horum claſſe Oecumenius, atque Incognitus in Pſalmis, & plures, quos & Auctorum inter ſe collatio ſuppeditabit, & docebunt frequenter Sixtus Senenſis lib. 4. Bibliothecæ: Poſſeuinus in apparatu ſacro: Ribera prologo in Malachiam: Cantapretenſis proœmio in librum ſextum hypotypoſeon. Sanè de ſui Ordinis præclariſſimis duabus facibus, S. Antonino, Florentinorum Archiepiſcopo, & Vincentio, Belouacenſi Præſule, Melchior Canus lib. 11. de locis, cap. 6. §. *Lex verò ſecunda*, &c. *De Vincentio (ait) Valuacenſi, & D. Antonino liberiùs iudico, quorum vterque non tam dedit operam, vt res veras, certaſque deſcriberet, quàm ne nihil omninò præteriret, quod ſcriptum in ſchedulis quibuſque reperiret.*

Hilar.

Ambroſius, & Hieronymus, ex Origene tranſcripſerunt.

Virgilius, & Tullius ab alijs plura mutuati. Hieron.

Aliorũ ſcripta abbreuiantes.

Beda. Eucher. Haymo. Strabus. Raban. Sedul. Euthym. Lombard. Iſid. Vict. Antioc. Titus. Theophil. Theodor. Procop. Lyran. Carthuſ. Sixt. Sen. Incognit. Poſſeuin. Ribera.

Claui de ſcriptis S. Antonini, & Valuacenſis iudicium.

14. Iam & Scholaſtici Theologi, inquit Martinez allegato nuper proœmio in ſextum hypotypoſeon: *Thomas ſiquidem, Bonauentura, Alenſis, & eius generis cæteri quorum inſtitutum fuit, quæ ſancti Patres ſparſim tradiderunt, in locos communes conijcere) quid aliud fecerunt, niſi Auguſtini, Dionyſij Areopagitæ, et Ariſtotelis pulcherrimum vomitum vno vaſe concludere?* Profectò ſtupendum id eſt, vt animaduertit Bellarminus de eccleſiaſticis Scriptoribus ab anno Domini 1100. *quòd magna pars primæ ſecundæ, & ſecunda ſecundæ S. Thomæ, inueniatur iiſdem verbis in primo, & tertio libro Speculi Moralis Vincentij Bellouacenſis.* Ac quanquam ſanè ex Prædicatorũ Ordine vnus, qui correxit Angelici Doctoris Opera, Frater Franciſcus Garcia, in Vniuerſitate Tarraconẽſi publicus Profeſſor, ad finem partium, aſſeueret, *apertiſſimum eſſe, S. Thomam mutuaſſe ex Vincẽtio fermè omnia, quæ in duobus codicibus de vitijs, & virtutibus ſcripta reliquit: præceſſit enim* (inquit) *iſte Vincẽtius D. Thomam 34. annis, cùm Thomas obierit anno Domini 1274. & Vincentius anno 1240. ac proinde, cùm eadem ab vtroque prorſus ſcripta reperiuntur, quamuis multò elegantiori methodo diſponantur à S. Thoma, quam a Vincentio fuerint tradita; veroſimilius, Thomam a Vincentio hauſiſſe doctrinam, non contra Vincentium à Thoma.* Tamẽ Bellarmino Cardinali (quanquam eum non lateret, quod ex Hieronymo oſtendimus, egregios fuiſſe Scriptores, qui ab alijs longos tractatus mutuati ſunt,) durum, inuiſumque apparuit, vt Angelicus Præceptor hauriret Summæ ſuæ nobiliſſimum membrum ex peregrina lucubratione: quare neſcio quem alium iuniorem Vincẽtium meditari coactus, quem planè obſcuri fuiſſe nominis oporteat, de quo vtpotè omnes tacuerint Auctores, quem ne ipſe, qualis fuerit, dicere potuit. Equidem, ſi in extrema ætate B. Thomas Summam theologicam elaborauit, ſatis arduum eſt capeſſere, vt non deriuarit ex fontibus Vincentianis. Quamobrem in nupera editione Operum Bellouacenſis, quæ ſtudio Theologorum Vedaſtini Collegij Duacenſis S. Benedicti prodijt, itum eſt, in examine elogij Bellarmini, in eam ſententiam, quæ à iuuene B. Aquinate compoſitam eſſe Summã autumat: cuius opinationis aliquod eſſe valeat fulcimentum, quòd B. Doctor, quam in tertia parte, quæſt. 27. art. 2. ſuſtinuit cogitationem de Ipſa Dei Genitrice à peccato origi-

Martin.

Bellarm.

Num Summæ Angelici Doctoris pars tranſlata ex Vincentio Valuacenſi? Garcia.

Bellarm.

Summam Theologiæ S. Thomas adoleſcens ſcripſit.

originali, maturiori iudicio ſenior retractauit in 1. Sententiarum, quæſt. 1. diſt. 44. art. 3. ad 3. *Et talis* (inquit) *fuit puritas beatæ Virginis, quæ peccato originali, & actuali immunis fuit*. Quod amplexatur ex animo Catherinus lib. 2. pro immaculata conceptione, §. *Quam variè*, &c. vbi ait: *Etiam qui inſignes Thomiſtæ habentur, Capreolus, & Caietanus, fatentur ingenuè in nonnullis eum variè ſcripſiſſe, & poſterius, quæ anteà ſcripſerat, retractaſſe.*

Opinionem aſſerentem, Deiparam originali labe maculatam, retractauit S. Thomas.

15. At, ſiue B. Thomas ex Vincentio deſumpſerit, id, quod egregijs Viris nonnunquam contigiſſe monſtrauimus; ſeu, quod planè certius eſt, Vincentius à B. Thoma mutuatus ſit, quando in ſtudiorum exordio Summam confecerit; id etiam atque etiam attendendum eſt, nihil ab exemplis tantorum Virorum patrocinij conciliari adulterinis fœtibus rudium, malorumque ingeniorum: etenim in Scriptore, qui aliorum diuitijs ſua locupletat monumenta, conſiderandum, quid ipſe marte ſuo polleat, cùm telam de ingenij venis abſque externis adminiculis orditur: ſi enim illa, quæ ſibi relictus fabricat, talia exiſtant, quæ exquiſitum acumen, eruditionem ſingularem, venuſtatem, nitelam, ordinem ſapiant, atque in his aliquando longus ſit; iudicium manifeſtum eſt, quòd de aliorum voluminibus tranſcripſerit quædam, ob reuerentiam erga Maiores feciſſe, ob animi demiſſionem, quod ſuis non crederet laboribus propter multam humilitatem. Quam in normam credo Sanctum Bonauenturam de Magiſtro Sententiarum loquutum; id, quod multis accommodari valeat, quæſt. 4. in Prologum lib. 1. Sententiarum: ad ſecundum reſpondens inquit: *Et quod ſunt ibi multa dicta aliorum; hoc non tollit Magiſtri auctoritatem; ſed potius eius auctoritatem, & humilitatem commendat*. Aut equidem eò quòd inornata eſſent, quæ priſci tradiderint, ſtylo, nempe, atque methodo incompta; res autem ipſæ pretioſæ eſſent, & iudicauerint in bonum commune plùs cedere, ſi ingenium exercerent in ijs excolendis, & ſplendori reſtituendis; quàm ſi ex propriæ inuentionis quidpiam viſceribus in lucem darent: atque de hoc ampliſſimo Senatu omnes illi, quorum in antecedentibus ſyllabum texuimus: ſin verò, vbi ſuis volitare pennis Scriptores cœperint, monſtra pariant, humi repant, nihil ſcintillans & viuidum, nihil animatum proferant; ſuſpicio incidit vehemens, continuò gloriæ popularis aura captos voluiſſe cornicularum more in lucem Academiarum alienis coloribus veſtitos prodire. Sed luunt meritas pœnas: nam, vt paululùm ex rudibus aliquos decipiant, & per ora currant ineptorum vt in eruditorum ſe conſpectum dedere, ſibilis & cachinnis exploduntur cœtu Doctorum; mox & ad horum exempla ipſi ſemiſcientes deſpiciunt, & vt blattis & tineis longùm cooperiendos, amandant.

Quando vitioſum repetere, & mutuari ex alijs?

16. Illud nonnullos vexat, quòd videant à dicentibus è ſuggeſto, Patrum aliquando verba detruncari, omitti medium ſermonem, & colligi orationis extrema ſolùm. Verùm hæc adhibito antidoto ſufferri poſſunt: duæ autem cautelæ obſeruandæ. Prima, vt integer maneat ſenſus, & ne ex verborum tranſpoſitione, noua oriatur rerum figura: aliter ſi contingat, cogitur Auctor pro ijs teſtimonium ferre, quæ nunquam fortaſſe in mentem venerunt. Secunda, vt fiat cum moderatione, & in Auditorum gratiam rarò, ne longa non intellecti idiomatis periodo grauentur: nam ſanè & Apoſtoli in citando veteri Inſtrumento aliquando media interſecant; & quod amplius eſt, ex duobus, pluribuſve diuerſis locis, vnum conflant: pro quibus videri poterunt Leo Caſtrenſis in illud cap. 8. Iſaïæ: *Et erit vobis in ſatisfactionem*, &c. & ad illa cap. 9. *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon*, &c. Ribera in cap. 13. Oſeæ, numer. 33. Aliqui verò audaci allegatione citant ex Patribus multos verſus, quos nullo pacto diuidunt, & interſecant: ſed examinati nihil eorum claudunt, pro quibus adhibentur; ſcilicet, vt tempori magis deſeruiant, quam quòd priſcos Doctores honoratos cupiant; nihil abſque Patrum fulcimento ore cadere glorientur; & cùm non ſemper in promptu habeantur genuina loca, adulterant & diſtorquent. Saniſſimum profectò conſilium eſt, & Chriſtiano Eccleſiaſtæ digniſſimum, vt quoad eius fieri valeat, nihil de Scripturis proferat, quod non Patres corroborent: ſonat enim dulciſſimè pijs in auribus Maiorum, in quibus præter doctrinam ſanctitudo effulſit, auctoritas: ſed non vniuerſa Patres dixere, vt nos latè monſtrauimus Anteloquio 4. Sect. 13. Quapropter cura debeat eſſe perito Oratori, vt Ethologiæ graues ſint, hiſtorico fundatæ ſenſu, vtilitati animarum accommodæ: hæ vbi reluxerint condiciones, quamuis de Patribus nemo ſit, qui ſuffragetur, ſatis erit, vt contrarios eos non habeat proferendus ſenſus, & excipietur cum plauſu à docto & maturo Auditore: quem certè morem in concionibus Patres ipſi obſeruarunt, & optimi de recentiorum numero Interpretes.

Patrum verba detruncata vt ſuſtineri debeant.

Regula: Apoſtoli in citando veteri Inſtrumento, media interſecant, & ex locis diuerſis vnum faciût.

Leo Caſtr.

Ribera.

An ſemper loca Scripturæ Patrum dictis fulcienda in concione?

SECTIO III.

Explanatio Bibliorum mixta ex hiſtorica & ethologica, omnium & præſtantiſſima, & vtiliſſima.

17. QVI in eruendo literali Scripturarum ſenſu operam, & oleum vniuerſum conſumpſerunt, dum incidunt in longos morales excurſus, quibus ſacri idiomatis ſententiæ aliquæ moribus accommodantur, homilijs repleri volumina affirmant, locis communibus reſarciri in detrimentum, & temporis, & Lectoris: itaque faſtidiunt multùm genus tractationis; quoniam & ingenij parum requirit, & Bibliorum intelligentiæ modicum deſeruit: quippe in Pſalmos congeſtæ Tropologiæ, & Iobo, & Prophetis, & hiſtorialibus eædem facilè adaptari valeant. Rurſum, qui ſpreto literæ difficiliori ſtudio per allegoriarum iucunda prata diuagantes ætatem contriuerunt, literæ enucleationem deſpiciunt, vt quæ ſit arida, inſipida, animum nequaquam reficiens. Ego ſanè arbitror, vtroſque pari dignos eſſe reprehenſione: cùm enim ſapientes eſſe non deſinant, vtpotè in Patrum aut lectione verſati, aut bonorum Interpretum; diſſimulant tamen ſcientiam, & vituperant id ſanè, quo poſſit eſſe Scripturarum integra aliqua explanatio. Quid enim tam peruagatum, frequenſque apud Doctores veteres, nouoſque, quam myſticam conſiderationem animam appellare, granum, ædificij tectum, & coronam: litteram vocare corpus, paleam, baſim ſubſtruendorum? At, quemadmodum nulla poſ-

Literæ aſſumentes, tropologicos deſpiciunt, & à contra.

Germana Scripturæ interpretatio, q mixta eſt.

ſit eſſe ſuis abſoluta numeris Philoſophia de anima ſolùm tractans, & ruituram ſubitò ædificationem conueniat eſſe fundamento carentem: ita certè manca fuerit omninò expoſitio, quæ ex duobus ſenſibus, quibus innititur Scriptura, alterum amplexatur, alterum reiectat. Verùm ita contingit: vt, cùm illi, qui literæ tantùm incubuerunt, parum fortunati ſint in diſponenda Tropologia, ignorantiæ ſuæ patrocinium à myſticorum ſenſuum dedecoratione petunt; itidemque rurſum euenit illis, qui contempſerunt Hiſtoriam Bibliorum colere. Sed qualem mereatur cenſuram vna, atque alia pars, volo ab alijs percipiatis.

18. Sixt. Sen.

Sixtus igitur lib. 3. Bibliothecæ ſanctæ, titulo, De vſu, & vtilitate hiſtoricæ, & myſticæ expoſitionis: *Nam, ſicut minimè (inquit) probandi ſunt quidam noſtri ſæculi Expoſitores, qui ſpretis myſticis ſenſibus tanquam fortuitis cogitationibus, & ad arbitrium excogitatis, dormitanti literæ perpetuò aſſident, & ſolum mortuis ſyllabis, & dictionibus incumbunt, frigidi ſine ſpiritu, exangues, & exanimes: ita grauiter damnandi ſunt inepti quidam noſtrorum temporum Expoſitores, qui reiecta prorſus literali expoſitione tanquam re leuiſſimi momenti, & Grammaticis, vt aiunt, potius, quàm Theologis digna, in ſingulis Scripturæ locis coactas quaſdam, & inſulſas allegorias protrahunt, vim inferentes diuinæ Scripturæ, & deſtructa Hiſtoriæ veritate, ridiculas cogitationes ſuas venditant, tanquam magna, & arcana Eccleſiæ Sacramenta: hoc ego amantiſſimè obſecro, & obteſtor, vt conſiderent, literalem expoſitionem non eſſe rem vſque adeò vulgatam; ſed eſſe expoſitionem omnium difficillimam, ac maximè operoſam, propter inuſitatas & abſtruſas ſanctæ linguæ proprietates, & propter copiam rerum difficillimarum, artium, videlicet, ſcientiarum, & diſciplinarum omnium, quæ ſub hiſtorico ſenſu comprehenduntur.* Et Sixto vetuſtior ex eadem Familia Sanctes Pagninus epiſt. dedicatoria Iſagogæ: *Alij farinæ non diſſimilis Scripturarum duntaxat hiſtorijs oblectantur; myſticos verò ſenſus, vt arbitrarios, aut flocci faciunt, aut faſtidiunt; nec apoſtolica recordantur ſententia, quæ ait: Omnia in figuris contingebant illis. Hiſtoria tanquam palea eſt: myſticus verò ſenſus triticum: illa iumenta, hoc eſt, ſimplices homines: hiſtoria eſt tanquam folium; myſticus verò ſenſus tanquam fructus.* Inuehitur & Cantapetrenſis acriter lib. 7. hypotypoſeon, primùm quidem in illos, qui præter ſenſus myſticos, cætera ſpernunt, ac Iudaiſmum ſapere vociferantur: deinde & in eos, qui literæ ſolùm addicti ſunt, & excepta huius inueſtigatione, reliquum omnem laborem inutilem eſſe deprædicant: *Atque hi* (ſuggerit) *ſtupidius errarunt, vt ſunt ferè omnes ætatis noſtræ Scriptores, præcipuè Caietanus, qui cum poſt Euangelij prædicationem, et ablationem velaminis, quod tegebat faciem Moyſis, cœperint Deo per Spiritum adhærere, nunc demum carne conſummantur: & cum liceat illis, poſtquàm fruges repertæ ſunt, panem illum de cœlo venientem comedere; malunt cum grillo ille Homerico, glande veſci.* Sed de his initio huius voluminis ſermonem inſtituimus, & Anteloquio 1. Sect. 9. à numer. 73. non pauca attulimus ex Patribus, & optimis Scriptoribus, quæ hic repetere minimè neceſſarium ſit.

Pagnin.

Cantap.

19. Hiſtoricus Scripturæ ſenſus magnorum ingeniorum dignus laboribus.

Aſſero primùm, hiſtoricam Bibliorum conſiderationem, digniſſimam eſſe materiam, quam viri conſummatiſſimi, & præſtantiſſima excolant ingenia. Nam certè, quid poſt Apoſtolos, & Euangeliſtas ſublimius vidit Eccleſia Catholica Auguſtino, & Hieronymo, quorum alter Phœnix ſcholaſticæ palæſtræ, alter poſitiuæ: at Hipponenſis retractationum primo lib. cap. 18. *Cum de Geneſi* (ait) *duos libros contra Manichæos condidiſſem, quoniam ſecundum allegoricam ſignificationem Scripturæ verba tractaueram, non auſus naturalium rerum tanta ſecreta ad literam exponere, hoc eſt, quemadmodum poſſent ſecundum hiſtoricam proprietatem, quæ ibi dicta ſunt, accipi; volui experiri in hoc quoque negotioſiſſimo, ac difficillimo opere, quid valerem: ſed in Scripturis exponendis tyrocinium meum ſub tanta ſarcinæ mole ſuccubuit; & nondum perfecto vno libro, ab eo, quem ſuſtinere non poteram, labore conquieui.* Vides, vt Atlas Auguſtinus ſub tam graui pondere gemat, quin & cedat labori; vno abſoluto Commentario præ laſſitudine quieſcendo ſpatia optet. Verùm Hieronymus, etſi non fatigatus quidem, ſed quam adoleſcens explanationem formauit allegoricam ſuper vaticinio Abdiæ, ſenectutis hiſtorico partui comparatam, leuidenſe opus vocat, & de paruulorum rudi ſcrinio: *Infans eram,* (inquit proœmio in Abdiam ad Pammachium,) *nec dum ſcribere noueram: titubabat manus, tremebant articuli: nunc vt nihil aliud profecerim, ſaltem Socraticum illud habeo: Scio, quod neſcio. Dicit & Tullius tuus, adoleſcentulo ſibi inchoata quædam, & rudia excidiſſe: ſi hoc ille tam de libris ad Herennium, quàm de Rhetoricis, quos ego vel perfectiſſimos puto, ad comparationem ſenilis pueritiæ dicere potuit; quanto magis ego libere profitebor, & illud fuiſſe puerilis ingenij & hoc naturæ ſenectutis.* Et Hieronymi in exponendis Biblijs ſpiritum egregiè conſequutus Alphonſus Toſtatus, cum plùs quàm vnquam aliquis ſe diſtenderet in veteri enucleando Inſtrumento, tamen vix vnquam ad tropologiam digreditur: *Quoniam* (ait quæſt. 1. in cap. Exodi 28.) *moraliter exponere cuilibet literæ veritatem cognoſcenti facile eſt.* Quod ſi quidem & Hiſtoriæ interpretationem planam ille, atque apertam dijudicaret, aut certè non multum neceſſariam; nequaquam ſanè vir inſigniter prudens inter negotiorum plurimos tumultus in non longa ætate, tantùm ſibi oneris impoſuiſſet; cùm vix cum ſucco legendis eius voluminibus vita nihil breuis ſufficere videatur.

Auguſt.

Hieronymus quanti faceret hiſtoricum ſenſum.

Abul.

20. Hiſtoriæ fundamento eget omnis bona allegoria.

Sed, quid moramur hiſtorici ſenſus commendare emolumenta, cum qui eius ſubſidijs indigeat, maximè vna ſit allegoria: quid enim firmum in ea valeat eſſe, niſi literæ præiactis robuſtis fundamentis? Nonne hoc commune documentum, & quod omnes deoſculantur? Opuſne, & ſtabilire? Auguſt. tom. 3. lib. 8. de Geneſi ad literam, cap. 7. *At nunc cum primitus propriè res ipſas intelligere ratio nulla prohibeat, cur non potius auctoritatem Scripturæ ſimpliciter ſequimur in narratione rerum geſtorum, res verè geſtas prius intelligentes, tum demum quicquid aliud ſignificant, perſcrutantes.* Hieronymus, è quo Scripturarum Canones haurire præſtat, ſæpiſſimè, præfatione, nempe, ante librum 1. in Iſaiam: *Vnde poſt Hiſtoriæ veritatem ſpiritaliter accipienda ſunt omnia.* Et lib. 5. in Iſaiam ad illud cap. 13. *Sed ſagittis paruulos, &c. Hæc dicimus, nō quòd tropologicam intelligentiam condemnemus; ſed quòd ſpiritualis interpretatio ſequi debeat ordinem Hiſtoriæ, quod plerique ignorantes, lymphatico in Scripturis vagantur errore.* Similiaque lib. 13. in Ezechielem ad illud cap. 42. *Et dixit ad me: Gazophylacia, &c.* Atque in Abdiam ad illud: *Ecce paruulum dedi te, &c. In interpretatione prophetica debemus morem noſtrum*

Auguſt.

Hieron.

ſequi:

Digitized by Google

ſequi: vt primum Hiſtoriæ fundamenta iaciamus: deinde, ſi poſſumus, excelſas turres, & tectorum culmina ſubrigamus, S. Gregorius prologo 1. in Iobum, cap. 3. *Nam primum quidem fundamenta Hiſtoriæ ponimus: deinde per ſignificationem typicam, in arcem fidei fabricam mentis erigimus*. Anaſtaſius Sinaïta lib. 7. Hexameron: *Quamobrem iure quoque Origenem ſynodica deponens ſententia reiecit: oportebat enim primum admittere Hiſtoriam, quæ conuenit literæ; deinde procedere ad anagogas*. Moyſes Barcepha parte 1. Commentariorum de Paradiſo, cap. 4. comparat hiſtoricum ſenſum ædium fundamentis; myſticum parietibus, & tecto domus, cæteroque ornatui. Paulus Burgenſis additionibus ad prologum 1. Lyræ in ſacrum Inſtrumentum: *Nam ſpiritualis expoſitio ſemper debet habere fulcimentum ab aliqua literali expoſitione*. Abulenſis tomo 4. in Matth. quæſt. 29. in cap. 16. *Ratio differentiæ eſt: quia ſenſus myſticus ſemper ſupponit ſenſum literalem: neceſſe eſt enim, quod quælibet Scriptura habeat vnum ſenſum literalem, qui eſt verus ſenſus illius, & ſuper illum poſſunt fundari myſtici*. Sequuti hos Sixtus Senenſis lib. 3. Bibliothecæ, titulo, De vtilitate myſticæ, & hiſtoricæ expoſitionis: Ianſenius præfatione in Pſalmos; Hieronymus Lauretus Proœmio in Syluam allegoriarum: Martinez lib. 1. hypotypoſeon: Ribera præludio 1. in omnes Prophetas minores, & ſpeciali prologo in Zachariam, & ex Scholaſticis quoſdam allegans Chriſtophorus Gillius tom. 1. in 1. p. lib. 1. tract. 7. cap. 3. n. 2.

Greg. Pap. — Anaſt. Sin. — Moyſes Barcepha. — Burgenſ. — Toſtat. — Sixt. Sen. — Ianſenius. — Lauren. — Ribera. — Gill.

21\. Hiſtoricus ſenſus deſeruiens ſingulariter ad argumentandũ.

Inſuper & hiſtoricæ ſignificationis non leue encomium eſt, quod ipſa ſuppeditet robur ad probandas theologicas concluſiones, & fidei articulos ſtabiliendos aduersùs Paganos quoſque, & Hæreticos; vnde S. Aquinas 1. partis, quæſt. 1 art. 10. ad 1. *Et ita etiam* (inquit) *nulla confuſio ſequitur in ſacra Scriptura, cum omnes ſenſus fundentur ſuper vnum literalem, ex quo ſolo poteſt trahi argumentum: non autem ex iis, quæ ſecundum allegoriam dicuntur, vt dicit Auguſtinus in epiſtola contra Vincentium Donatiſtam*. Ac quanquam hoc Angelici Præceptoris effatum non ita intelligendum ſit, vt ſignificet, nullum prorſus ex myſticis ſenſibus ſuppeditare diſputaturis efficax argumentum; (nam, cùm à Spiritu ſancto & ipſe ſit, commodus quoque eſt ad arguendum, cùm de eo, qui legitimus ſit, conſtat:) attamen id verum eſt, plùs multò vtilem eſſe literalem ſenſum ad contumaces debellandos; imò & de myſticis ille maximè potens eſt, qui Hiſtoriæ coniungitur, ab eiuſque viſceribus manat, de quibus peritè noſter Gillius loco paulò anteà præmonſtrato: quamobrem à viro erudito longiſſimè abeſſe debeat, vt hiſtoricum Bibliorum ſenſum quoquo modo deſpiciat, vt qui vel intellectu facilis ſit, vel parum afferat emolumenti.

22\. Myſticorum ſenſuum inueſtigatio ſũmis interpretibus digna. — Molina. — Valent.

Aſſero deinceps, myſticorum ſenſuum diſquiſitionem opus eſſe grauiſſimum, & ſummo Scripturarum Interprete dignum: nam certè eiuſmodi in arcano eſſe ſermone, qui per ſe, & propriè ad eum ſpectet, certiſſimum eſt, & ſanè fide ſanctum, vt docet Molina in 1. p. q. 1. ar. 10. diſp. 4. Valentia tom. 1. diſp. 1. q. 1. punct. 5. §. 3. & reliqui vulgariter; quòd ſi equidem is per ſe Scripturæ ſenſus ſit, & eundem à Spiritu ſancto intentum fuiſſe operæpretium eſt, aſſeramus: nam, ſicut ille Bibliorum, & diuinæ ſermocinationis Auctor eſt: ita eius ſenſus principiũ, qui Scripturam perficit, in ipſaque includitur ex vi inſtitutionis eius: a Spiritu ſancto autem originem cùm ducat, vbi de eo conſtiterit, aut ex Apoſtolorum reuelatione, aut ex Conciliorum definitionibus, aut ex Patrum, & Theologorum conſenſu; non erit minùs efficax ad argumentandum, quam ſit hiſtoricus ſenſus: ſiquidem & inde illi robur vniuerſum, quòd à Spiritu ſancto intentus. Atque ſanè in hoc dogma conſpirant floretiſſimi Theologi, artiſitque plurimùm iuniori in primis Scholæ: eius tutelares modò nominati duo, & cum eis P. Vaſquez tomo 1. in 1. p. diſp. 16. cap. 4. num. 13. & cap. 5. P. Gillius in eandem 1. p. tomo 1. lib. 1. tract. 7. cap. 5. num 4. P. Faſſolus tom. item 1. in 1. part. dubitat. 6. ad artic. 10. quæſt. 1. Ribera in Epiſtolam ad Hebræos in illud cap. 1. *Et ego ero illi in Patrem*, &c. & præludio 1. in omnes Prophetas minores, à n. 18. Pereira tomo 4. in Geneſim, diſput. 7. P. Auguſtinus Quiros Commentariis exegeticis diſpur. de ſenſibus ſacræ Scripturæ, ſect. 5. & extra noſtram Familiam Alphonſus de Caſtro aduersùs hæreſes, lib. 1. cap. 3. Ludouicus de Tena præludio 4. in Epiſt. ad Hebræos: Antonius Perez in Pentateucho fidei, volum. 3. dub. 12. cap. 5. num. 56. Cùm igitur ex duobus ſenſibus, ex quibus omnis conſurgit Scriptura, & quos Spiritus ſanctus ſibi præfixit, alter ſit, qui ſpiritalis; & myſticus nominatur; atque hic non ſolùm conducat ad morum inſtructionem, ad animam componendam; ſed etiam vtilis, qui in aciem profertur ad debellandas hæreſes, ad confundendos paganos, quomodo non mancus cenſendus ſit Bibliorum Explanator, qui in vno tantum enucleando ſenſu vires omnes, & ingenium conſumit; alio vel derelicto penitùs, vel leniter examinato?

Myſticus ſenſus à Spiritu ſancto intentus, & efficax ad argumentandum. — Vaſquez. — Gill. — Faſſolus. — Ribera. — Pereira. — Quiros. — Caſtro. — Tena. — Perez.

Accedit his, quòd vbi Chriſtus, cœleſtia Eccleſiæ catholicæ decora, ſenſu hiſtorico non exprimitur; ſed Iudæorum aut bella, aut captiuitates, aut regna & nuptiæ, quibus refertum eſt vetus Inſtrumentum, tum myſticus ſenſus, cui hæc obiiciuntur, ad quæ ille perpetuò fertur, (nam legis finis Chriſtus eſt, & quæ ad eum ſpectant,) nobilior longè eſt, atque præſtantior; itaque excellit è duobus: propterea & animæ comparatur à priſcis Magiſtris, Hiſtoria corpori, vt quantùm materiam forma dignitate vincat, tantum excedat myſtica intelligentia literali: quo exemplo vſos primos Chriſtianorum Monachos narrator eſt Philo Hebræus de vita contemplatiua: Euſebius Cæſarienſis lib. 2. Hiſtoricæ eccleſiaſticæ, cap. 16. Andreas, Archiepiſcopus Cæſareæ in Cappadocia, initio Commentarii in Apocalypſim: Prologus ſancti Gregorii, & Richardi Victorini in Cantica, granum, atque frumentum vocat myſterium, Hiſtoriam paleas: illud rationalium eſcam eſſe, hanc iumentorum: alios non paucos ſuperiùs audiuimus comparantes ſpiritalem ſenſum pulchriori domus parti, literam deformiori. Porrò digniorem eſſe myſticam explanationem Hiſtoria, ii omnes ſentiunt, quos allegauimus numero antecedenti, quibus iungendus Gueuara præfatione in Habacuc. Pineda ad verſum 6. cap. 12. Eccleſiaſtæ, numero trigeſimo. Non celabo Pererii verba tom. 4. in Geneſim, diſp. 7. num. 52. *Sed enim* (inquit) *nobilitate, atque vtilitate ſenſus myſticus vſque eo præſtat Hiſtoriæ, vt præ huius dignitate perexiguum ille momentum habeat; quin etiam quaſi pro nihilo æſtimari videatur: equidem cunctanter hoc, & timide dicerem, niſi haberem Auctorem huius ſententiæ, Doctoremque*

23\.

Myſticus ſenſus præſtãtior ſæpiſſimè hiſtorico. — Philo. — Euſeb. Cæſ. — Andr. Cæſ. — Gregor. — Gueuara. — Pined. — Pereira.

Paulum capite 9. Epiſtolæ prioris ad Corinthios. Atque poſt diſcuſſam Apoſtoli ſententiam ſubiungit: *Non igitur abs re ſancti Patres in exponendo ſacras Scripturas, atque in erudiendis fidelibus, tam diligentes, tam accurati, quàm copioſi in perueſtigandis, eruendis, explicandiſque ſenſibus myſticis fuere, vt quos ſcirent à Spiritu ſancto principaliter intentos, & ad illuſtrandam noui Teſtamenti doctrinam, ſpiritualeſque fidelium vtilitates promouendas maximè accommodatos.* Si igitur myſtica ſignificatio illa eſt, quæ principatum, & imperium vendicat, apparet, quam egregiè muneri Scripturarum Interpretis is ſatisfacturus ſit, qui digniſſimum inter Bibliorum ſenſus omittit.

Sancti Patres diligentes in tractando myſtico ſenſu.

24\. Literæ nudæ ſenſum Patres deſpicere viſi. Auguſt.

Sed parum eſt, vt tantis euehant encomijs arcana, atque myſtica: ſtupendum magis, quòd literam ſpiritu vacuam deſpiciant, neque leuibus quidem onerent conuitijs. Auguſtinus tomo 10. ſerm. 65. de tempore: *Denique infelices Iudæi, & plus infelices Heretici, dum ſolum literæ reſpiciunt ſonum, quaſi corpus ſine anima, ita ſine viuificante ſpiritu remanſerunt: nos audiamus Apoſtolum dicentem: Quia hæc omnia in figura contingebant illis: ſcripta ſunt autem propter nos.* Hieronymus lib. 7. in Iſaïam, ad illud cap. 22. *Hæc dicit Dominus*, &c. indignam aſſerit, quæ domus, aut tabernaculi vocetur nomine, ſepulchrum potiùs eſſe appellandam. Et libro 1. in Oſeam, ad illud cap. 3. *Dies multos expectabitis me*, &c. *Et quia virum non habet, non veſcitur cibo hominum, frumento, & legumine; ſed hordeo irrationabilium iumentorum, ruminans vilitatem literæ, quæ interficit, & non habet ſpiritum viuificantem.* Atque epiſtola ad Nepotianum, poſt relatam Hiſtoriam de Abiſac Sunamite, quæ Dauidem calefaciebat: *Nonne ſibi videtur* (ait) *ſi occidentem ſequaris literam, vel figmentum eſſe de Mimo, vel Atellanarum ludicro?* Beda prologo in librum 1. Samuëlis: *Nam, ſi vetera tantummodo de theſauro Scripturam proferre, hoc eſt, ſolas literæ figuras ſequi Iudaico more curamus: quid inter quotidiana peccata correptionis, inter crebreſcentes ærumnas ſæculi conſolationis, inter innumeros vitæ huius errores ſpiritualis doctrinæ legentes, vel audientes requirimus, dum aperto libro, verbi gratia, beati Samuelis, Elcanam virum vnum, duas vxores habere reperimus; nos maximè, quibus Eccleſiaſticæ vitæ cõſuetudine longè fieri ab vxoris complexu, & cælibes manere propoſitum eſt: ſi non etiam de his, & huiuſmodi dictis allegoricum nouerimus exculpare ſenſum, qui viuaciter interiùs caſtigando, erudiendo, conſolando reficit?* Ioachimus Abbas lib. 1. concordiæ noui, ac veteris Teſtamenti, cap. 1. *Quatenus primò ſecundum literam pia inſtruatur infantia: ac deinde, quod ſenum eſt, ſequatur myſticus intellectus.* Caſſianus collat. 3. cap. 3. *Quædam autem ſi allegorica explanatione extenuata non fuerint, & ſpiritualis ignis examinatione mollita, nullo modo ad ſalutarem hominis cibum ſine corruptionis labe peruenient.* Sanctus Damianns lib. 2. epiſt. 12. ad Deſiderium Cardinalem: *Hinc eſt, quòd in Geneſi legitur: Ille eſt, inquit, Ona, qui inuenit aquas calidas, dum paſceret aſinas patris ſui Sebeon. Hoc planè, quantum ad literam, vanum videtur, ac friuolum: qui enim ad ſacram Scripturam pertinet, vt referat, quia cuſtos aſinarum aquas reperit in deſerto?*

Hieron.

Beda.

Ioach. Abb.

Damian.

25\. Commentationes in Hiſtoriam veteris Inſtrumẽti, quæ myſtica deſerunt, quales cenſendæ? Nicænus.

Atque mehercle, ſi corticem non tranſcendamus, nihil aut bellorum, aut aliorum ciuilium euentium elucidatio diſtare iudicetur à Liuij, aut Saluſtij, aut aliorum de profanis, vel Scholijs, vel Annotationibus. Sed producamus iterum præcedentibus vehementiores teſtes. Nicænus homil. 1. in Eccleſiaſten: *Quid enim curæ eſt Eccleſiæ exactè, & accuratè diſcere bellorum calamitates, aut quinam fuerunt gentium Principes, & vrbium conditores, & quinam à quibuſdam deducti ſunt in colonias, & quænam regna deinceps ſunt exoritura, & quæcunque matrimonia, liberorumque procreationes ſunt literarum monumentis diligenter mandata: & quæcunque doceri poſſunt in qualibet Scriptura, quid ad ſcopum pietatis Eccleſiæ magnoperè contulerint?* Et idem proœmio in Cantica: *Quid enim ad virtutem audituro profuerit, quòd Propheta ſit procreatus ex fornicatione? & Iſaias ingrediatur ad Prophetiſſam, ſi non vltra literæ dictionem procedat id, quod dicitur? Aut quid ad vitam ex virtute degendam conferunt, quæ de Dauide ſunt narrationes, cum adulterium, & cædes in vnum concurrerint nefarium facinus?* Anaſtaſius Sinaïta libro 4. Hexameron, loquens de luminaribus diei, ac noctis, de quibus Geneſis cap. 1. verſicul. 14. *Quid autem etiam iuuatur creatura, quod attinet ad literam, ex inſtauratione, & defectu Lunæ? Quid autem lucrifaciat Eccleſia videns eam, quæ dicitur vrſa? Quid etiam Pleiadem vnanimiter ducentem chorum ſex ſtellarum? Alia quoque ſunt innumerabiles figuræ, & nomina in aſtris Firmamenti, ex quibus Eccleſia nihil docetur ſpirituale ex corporali eorum poſitura, & motu: ſi quis autem vim rectè cognoſcendi, ac dijudicandi habeat.* &c. Annectamus tantæ vetuſtatis Patribus vnum de nuperis Sixtum Senenſem memorato aliàs libro 3. Bibliothecæ ſanctæ, titulo, De myſtica, & hiſtorica expoſitione: *Paucula quoque inueniemus* (ait) *in veteribus Hiſtorijs, quæ animum oblectent ſpiritualiter, & mentem paſcant, ſi myſticas expoſitiones negligimus: ſed videbuntur nobis omnia inſipida, agreſtia, inſana, & prorſus diuina maieſtate indigna eſſe, quæ Deus præcipit de agno, de ariete, boue, de vacca ruſa, de hirco, adipe, armo dextro, iecore, pectore, ventre, cæteriſque brutorum inteſtinis; nihilque grande, nihil ſublime, nihil dignum Deo Deus ipſe iubere videbitur: niſi huiuſmodi ſacrificia, quæ vilia, humilia, & à ſapientibus huius mundi contemnenda videntur, ad ſacrificium Chriſti retuleris: in carnalibus ergo huiuſmodi ſacrificijs, niſi myſticum ſenſum, & explanationem recipiamus, videbuntur magis rationabiles Gentilium leges, vel Athenienſium, vel Lacedæmoniorum: ſed neque ad mores formandos in vniuerſum prodeſſe poterunt veteres Hiſtoriæ, ſi eas iuxta nudam literam conſideremus: quid enim ad ſalutem iuuat ſcire antiquorum Iudæorum bella, & ſeditiones, ſi in eis nihil aliud, quam ſtrages, & effuſiones ſanguinis intelligamus? Quid refert ad pietatem conſequendam noſſe iuxta literam, quòd Abraham duas vxores, & filios habuit, Iſmael, & Iſaac? quod à lacte depulſus ſit puer Iſaac, quod luſerit cum Iſmaele?* Conſiderent ergo, qui vetus præſertim Inſtrumentum exponendum ſumpſere, quàm inſigniter de re Chriſtiana promereantur, eò quòd ſe ab omni allegoriarum genere ſubtrahant, & in ſolius Hiſtoriæ enodationem incumbant.

Anaſt. Sin.

Sixt. Senenſ.

Verùm

26. Verùm fortaſſe hoc genus exponendi ſacroſanctam Paginam ex ſummis ducibus paucos, vel nullos habuit ſautores? Imò certè & ipſum ſæculorum Redemptorem, & Eccleſiæ fundamenta Apoſtolos, qui eo frequenter vſi ſunt, vti monſtrant Sixtus ad initium lib. 3. Bibliothecæ ſanctæ, Ribera præludio 1. ex communibus in Prophetas, num. 18. & 22. Sanè illi, qui primitias ſpiritus ebiberunt, quos Marcus Euangeliſta Monaſticen docuit, qui à diſcipulis Chriſti hauſerant, quod optimum eſſet, quos denique Philo de vita contemplatiua ſub Eſſenorum vocabulo depingit, vt probauimus Anteloquio 10. Sect. 4. §. 5. hi equidem allegorijs inueniendis omninò vacarunt; nempe, quas & animam legis, & medullam appellarent: *Apud illos* (inquit Euſebius lib. 2. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, cap. 16) *ſacrarum literarum interpretationes ſublimi quodam, & allegorico ſenſu fiunt: nam vniuerſam legis Moſaicæ deſcriptionem viri illi ſimilem arbitrantur animali, cuius corpus verba nuda, & elata extrinſecus continere; animam verò diuinum quendam ſenſum ipſis verbis incluſum (qui ſub oculorum aſpectum minimè cadit) in ſe complecti dicunt.* Quantùm autem Doctores Eccleſiæ allegoricos adamauerint ſenſus, facilè perſpiciet, qui vel primis labris de eorum fontibus hauſerit; & proſequuntur fusè Godofridus Tilmannus Carthuſienſis præfatione ad collectas ab eo ex triginta Patribus allegorias: Leo Caſtrenſis diſputatione de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, a cap. 46. in tantùmque ab aliquibus proceſſum ex Catholicorum numero Auctoribus, vt non dubitarent affirmare, omiſſam ferè à veteribus hiſtorici ſenſus enodationem, eò quòd ſe penitùs ſpiritali, & myſtico ſenſui addicerent, vt, qui animum ſuauiter recrearet. Sed eò de pronunciato quidnam ſentiremus, aperuimus Anteloquio 1. Sectione 6. num. 34.

Chriſtus, Apoſtoli, eorumque diſcipuli myſtico vſi ſenſu. Sixt. Sen. Ribera.

Philo.

Euſeb.

Tilman.

Leo Caſtr.

27. Noſter Ribera his quidem non aduerſabitur, quæ magis ab eo probari neque vno loco demonſtrauimus: ſuggerit tamen aliquid proœmio in Ioëlem, cui reſpondere neceſſarium ſit: *Ne ergo quærant in hoc libro* (inquit) *quos iam vulgato nomine conceptus vocant, ex verbis ſingulis ſparſim extractos, & ſecum mutuò non cohærentes, nec vllam verborum propheticorum connexionem, conſequentiamque ſeruantes, prout ſe ſe ſcribentibus afferunt, & populi auribus plauſibiles fore exiſtimantur: etenim hoc ſcribendi genus nouum planè, & Patribus noſtris inuſitatum fuiſſe arbitror, qui vel hiſtoricum ſenſum perſequuntur; vel ſi ille apertior ſit, modò ad allegoricum, modò ad moralem excurrunt; ſed ita vt locos communes conficere negligant; ea dicant, quæ illo Hiſtoriæ velo contecta, ſiue de Chriſti myſterijs, ſiue de morum conformatione Spiritum ſanctum reliquiſſe indicant; ſeruata tamen rerum omnium inter ſe, & ſimilitudine, & connexione. Hæc Origenem in homilijs in vetus Teſtamentum, Hieronymum in Commentarijs Prophetarum, Ambroſium in omnibus, quæ ſcripſit, Gregorium in pulcherrimis illis libris moralis expoſitionis: hoc cæteros Patres, Scripturæq; tractatores feciſſe planè animaduertimus.* Præfatione autem in Habacuc: *Nemo itaque populares conciones à me requirat in Prophetarum enarratione, nemo locos communes.* Prologo demum in Zachariam, cap. 7. *Multi librum aliquẽ Scripturæ exponendum aſſumunt, non tam vt exponant: nihil enim fere dicunt, niſi quod vbique inuenias, quam vt Conciones ſine nomine Concionum vendant.* Hæc optimus Pater, in cuius animaduerſionibus duo arrident: Primum, quòd illos vexent, qui quas per multa tempora ad plebem Chriſtianam habuerunt Conciones, cùm ſeorſim multa & cum laude, & cum adeuntium fructu edere poſſint, malunt aſſuere alicui ex ſacris voluminibus, vbi, cùm nihil afferant, quod ad hiſtoricum aperiendum ſenſum conducat, poſt breuiſſimum literæ examen, illudque ipſum mutuatum ab alijs, & in compendia indulgenti cura redactum, euomunt longiſſimas exhortationes: vt quid enim Bibliorum ſe declarationi ingerunt, ſi laborare non eſt animus, & parem in literæ eruendis arcanis induſtriam ponere cum myſticorum ſenſuum ſtudio? Operæpretium eſt, aſſimiletur vtraque expoſitio, & ſibi mutuò reſpondeat, quò Lector intelligat, ſcribentem vtranque ſuggerere explanationem, non vt apud populares laudem captet; ſed vt placeat eruditis, qui mancum norunt interpretationis genus, quòd non vtrunque ſenſum æquali cum honore, certè adhibita ab Auctore omni diligentia, tractet. Secundò, quòd taxet eos, qui & ordinem rerum, & cohærentiam negligunt, & œſtro quodam impatienti paginas adimplendi coaceruant vulgaria quæque abſque delectu, & methodo. Cæterùm his amputatis vitijs, aut Conciones, aut locos communes (quando ita placeat nominare) diſponere; neque conſuetudini, quam Patres Eccleſiæ obſeruarunt, repugnat; neque labor eſt aliquo modo triuialis, ſed qui egregiam ſupellectilem omniſariæ doctrinæ poſtulet, inſuper & acumen ingenij plurimum.

An cõceptus, & locos communes formare liceat Scripturarum Interpreti? Ribera.

Hiſtorica, & myſtica expoſitio debet eſſe pari conatu elaborata.

Ordinis & methodi cura habenda multa.

28. Nam certè nos locos communes, aut homilias vocamus, iuxta quod proſequimur inſtitutum, cùm poſt impigrè diſcuſſum Hiſtoriæ ſenſum, ex myſticis ſenſibus ijs, qui de literæ arbore pullulant, aſſumitur theſis aliqua, atque hæc multo cum vinculo, atque ordine, probatur alijs conſimilibus Scripturarum locis aggregatis, vocatis & in teſtimonium Patribus, ſumpto argumento à verſionum diuerſitate, allatis nonnunquam, quæ apud Ethnicos grauiora ſunt: denique producta expoſitione viuida, ſpiranti, à vulgi conceptibus remotiſſima: quem non eruditorum hæc deceant? Sane hominem eſſe plurimæ, atque exquiſitæ lectionis oporteat, in omni Scriptorum genere non mediocriter verſatum, qui hæc pro ſufficientia præſtat; atque tantas poſt comparatas diuitias, & memoria polleat valenti neceſſe eſt, & diſcurſu acri. Quare opus eſſe infinitæ penè moleſtiæ, & quod otium, vireſque deſideret, ingenuè idem admiſit Ribera præfatione in Habacuc, & experientia ſatis quotidiana edocet: nam & præclariſſima torquentur ingenia, ſi modò ad eas, quas ſignificauimus, attendant conditiones. Sed, quæ hæc eſt noſtra amentia deſpicientium Chriſtianas diſciplinas? Nam, vt taceam incredibilem vtilitatem, quam huiuſmodi lucubrationes Eccleſiæ afferunt, (ſuppeditant enim Oratoribus catholicis materiam, vt è loco publico, de vitijs, & virtutibus, de æternaturis ſupplicijs, de gaudio perenni, de Chriſti maieſtate, de Sanctorum triumphis diſſerant:) quamobrem tanti facimus, ſi Criticorum aliquis notas ad Liuium, Saluſtium, Tacitum, edat, vel Maronem, Senecam Tragœdum, Statium, Martialem animaduerſionibus locupletet, & aliquando fuſiùs excurrat in veterum ritus, ſiue de ludis agat, aut Græcorum, vel Romanorum, aut de militia, vel Reipublicæ forma? & non tantis ſaltem encomijs afficimus, qui varia the-

Conceptuum ſtudium decet eruditiſſimos quoſque.

Ribera.

Conceptuum vtilitas magna.

mata ex Bibliorum viſceribus deprompta omni etiam eruditione illuſtrant? Nam, quid aliud priores illi faciunt, quam ſi de victoria, exempli cauſâ, agant, hinc inde conglomerare ex veteri hiſtoria, quibus id, quod confirmandum aſſumpſerunt; ſtabiliant? Et quoniam apud Polybium, Xenophontem, Thucydidem diſperſa in vnum collegerunt, laudibus vſque in celum euehuntur. At paria, & in ſuo genere eccleſiaſtici, ſiue oratores, ſeu Interpretes præſtant quoque: nam & deuorato toto Bibliorum corpore, exhauſtis ſummo cum labore Patribus, euolutis ipſis illis Gentium, & Philoſophis, & Hiſtoriæ conditoribus, & Poëtis, ex vniuerſis deinum probationem conſtant, qua nihil iucundius, ſi rerum varietas conſideretur; nihil difficilius, ſi multitudo lectionis perpendatur; nihil ſublimius, ſi quorum geſta celebrentur, examinemus; nihil denique vtilius, aut homine dignius, ſi quem in finem ſuſcepta diligentia tendat, auſcultemus.

29\. *Loci communes mystici, an a Patribus vsurpati?* Tantum illud ſupereſt de ſcrupulis; Eccleſiæ priſcos Doctores, a quibus æquum eſt haurire, qualis eſſe debeat germana Scripturarum explanatio, huiuſmodi locis communibus non fuiſſe vſos. Concedo quidem illud; nihil tamen feciſſe primos eorum locorum Auctores affirmo, quod vel Patribus aduerſaretur aliquo modo, vel diſplicere eorum amantibus vſquequaquam poſſit. Nam certè, vt dicebamus Sectione I. Theologicas difficultates non ſeorſim diſcuſſerunt Patres, ſed oblata occaſione interſerebant, aut de incarnatione, aut de Trinitate, aut de gratia, vel Angelis ſermones, & multoties breuiter ſolum. Verum hæc apud illos diſſita, & incompaginata ſubſequentes Doctores, Petrus Lombardus, Alenſis, Bonauentura, Scotus, Aquinas in locos communes redegerunt, in ordinem, formamque ſtabilem, vt cuique deinceps expeditum fuerit, quæ ad vnam materiam ſpectabant, ex collecta reperire. At, num iſta agendo, à Patribus receſſerunt? Imò verò pergratum aliquid ipſis Eccleſiæ luminaribus feciſſe, nepotibus perutile cuncti indicarunt. In ſimilem igitur modum quamuis Patres, aut Alphabetis non vterentur, aut non vnum aliquod Theorema ſibi proponerent, quod vndique accerſitis variis probationibus locupletarent; iuniores, ſi quod ab eis omiſſum fuerat, peragunt, haudquaquam exiſtimandi ſint Doctoribus antiquis contradicere, quin potiùs id præſtare, quod ex mente Doctorum eſſe, facilè præſumatur. Quamobrem encomio digni ſunt, eam qui prouinciam ſuſceperunt, ex quibus plerique de noſtris: Viegas, Barradas, Magallanius, Salazarius, Mendoça, Ioannes Antonius Velaſquez, Benedictus Fernandez: nam hi poſt abſolutam affabrè hiſtoricam explanationem, diffundunt ſe non minori cum eruditione ad tropologicas conſiderationes.

30\. *Conceptuum qualis debet eſſe vſus Oratori Chriſtiano?* At eiuſmodi ſubtiles diſcurſus animas non mouent; gloriam ſcopum habent, non lacrymas deflentium peccata. Et qui poſſit vulgus percipere, quæ non rarò bona quoque ingenia fugere? Reſpondeo, periti Eccleſiaſtæ munus eſſe, ex duris, ſolidiſque cibis mollem eſcam facere; certè arduis plana intermiſcere, vt omnis auditor habeat, vnde paſcatur: nam, quorſum audeant aſſerere conceptibus non eſſe vtendum, nec reuelanda myſtica Bibliorum arcana? Vt quid enim illa Spiritus ſanctus Scripturis incluſerit, niſi in commoda fidelium? quo autem pacto fidelibus ſalutaria eſſe valeant, niſi exponantur ab Oratore Chriſtiano? Studeat, laboret, meditetur Eccleſiaſtes, & inueniet ditiſſimam ſacrarum rerum ſupellectilem, quæ cum ſapiant acumen, ab Auctore tamen vtpotè gnauo Architecto eam receperint lucem, vt videant & qui non lyncei ſunt. In primis verò curam adhibeat maximam, vti poſt roborata ethica documenta duobus, tribuſve Scripturæ exemplis ad ſuadendum pergat, & exclamet validè aduerſus iniquitatem, atque malitiam; hic totus inardeſcat zelans pro Domino exercituum, terreantur ad ſonitum vocis eius muti quodammodo parietes, areſcentibus hominibus præ timore iræ, quæ ventura eſt, & quam tam ferui dè denunciat. Ita certè Concionatorum decus, & ſpeculum egregium Chryſoſtomus: nam primùm orditur ab explanatione diuinæ paginæ: hanc poſtquam iuxta hiſtoricum, & myſticum ſenſum, & nouiter, & ingenioſè illuſtrauit, tum more rapidiſſimi fluminis cum impetu decurrit, atque æſtuat in peccatores. Sic in homiliis ad populum Antiochenſem, atque ſingulariter dum Paulum interpretatur: vt non ſit operoſum, credere de Apoſtoli ſpiritu epotaſſe: neque ab eo diſcrepant cæteri Patres, quorum exhortationes ſemper acutæ ſunt.

SECTIO IV.

Exaggerationes Concionatorum: diſtortæ & impropriæ expoſitiones: nonnihil de accommodatitio ſenſu Scripturarum.

31\. Dicturi ſunt, qui myſticorum ſenſuum videntur oſores, ſtomachari ſe, non contra eos, qui aut tropologiam, vel allegoriam ſectantur moderatam, & grauem, & in primis Hiſtoria fulcitam; ſed aduerſus temerariam quorundam licentiam, qui pro arcano, & myſtico ſenſu venditant impoſturas, & ignoranti imponunt turbæ, neſcio quibuſnam vaniſſimis exaggerationibus, aut violenta, contemptaque locorum interpretatione, planè in deſpectum ſacræ noſtræ religionis, Bibliorum ludibrium, vt cogantur viri ſolidè docti, iidemque zelo maieſtatis diuinæ paginæ incenſi, cum audiunt, ſuſpiria ex imo pectore ducere. Equidem hanc tam iuſtam querelam audiens, penè moti ſunt pedes mei, vt & in illorum tranſirem ſictionem, niſi perpenderem, hæc vitia eſſe perſonarum, nihilque eſſe tam immaculatum, quod non ſordibus mali adſpergant. *Vnde contingat, vt nonnulli myſtico ſenſu abutantur?* Huius labis origo, quòd illotis manibus ad Scripturas euoluendas pergunt, quoniam aut Theologiæ nihil, vel libarunt ſanè, aut vt in ſcholaſtica palæſtra aliquandiu, exigua tamen cum laude verſati ſint, nullam in diſcutiendo Bibliorum hiſtorico ſenſu diligentiam poſuerunt; & cum fundamento careat allegoria, fit, vt elumbis, vana, difficilis prodeat. Vtinam non & cum hac tam enormi inſcitia iactantiam incredibilem copularent. Certè illi, quoties volumen quodcunque in publicum exit, primi Ariſtarchi; illi, à quibus oracula expectantur; quorum iudicio aut ſtat, aut labitur eruditorum nomen. At, cui vnquam pepercit virulenta lingua? quem omiſerunt proſcribere & dam-

Cenſorum indoctum & peſſimum genus.

& damnare? Omnis apud eos incorruptela liber. Dicam certè ob hoc felices clarorum virorum lucubrationes, quæ ſi talibus non diſplicerent, eruditæ haud eſſe poſſint. Denique illi ſunt,

Hieron.

de quibus Hieronymus ad Paulinum ſcribens: *Alij adducto ſupercilio grandia verba trutinantes, inter mulierculas de ſacris Literis philoſophantur. Alij diſcunt, proh pudor! à feminis, quod viros doceant: & ne parum hoc ſit, quadam facilitate verborum, imo audacia edisſerunt alijs, quod ipſi non intelligunt. Taceo, qui ſi forte ad Scripturas ſanctas poſt ſeculares literas venerint, & ſermone compoſito aures populi mulſerint; quicquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec ſcire dignantur, quid Prophetæ, quid Apoſtoli ſenſerint; ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia: quaſi grande ſit, & non vitioſiſſimum docendi genus, deprauare ſententias, & ad voluntatem ſuam Scripturam trahere repugnantem.* Sanè, quoniam & eiuſmodi hominum genus, quod gloriæ, qua indigniſſimum eſt, ſupra modum auidum, nonnunquam ſcribendo memoriam ſui, & ad longinquas nationes, & ad poſteros tranſmittere audet; iuuaret multùm, vt quibus id incumbit oneris, diligentiſſime examinarent publicanda; eòque magis, quod rarò Latino charactere donant cogitationes; nam hoc ſaltem à vulgi abſconderentur oculis, neque eſſent tanto offendiculo, cùm paucorum tererentur manibus.

32\. Verum, ſicut nimia licentia iuſtè reprehendenda eſt, cùm aut exaggerationes ſobrietatis, & temperantiæ prætergrediuntur limites, aut expoſitiones factorum verborum ridiculæ, impropriæ, extortæ apparent: ſic non omnis libertas

Exaggerationes quæ permittendæ.

taxanda eſt in Concionatoribus. Id ægrum fuerit perſuadere viris, qui omnem ætatem in Scholarum preſſis diſputationibus conſumpſerunt: vellent enim ſingula rigidè, & ad vnguem diſcuti, & odere laxam doctrinam. Sed in hoc labuntur vitium illi tantùm, qui non ſatis in Patrum lectione verſati ſunt; nam, ſi hos euoluerent cum delectu, animaduerterent facilè alio, eoque diuerſo vti ſtylo, quando vel cum Iudæis, vel cum Hæreticis, aut Gentium Philoſophis manus conſerunt, atque cùm ad plebem catholicam verba faciunt, vel in deteſtationem vitiorum, aut in virtutis fauorem: nam apud fidei inimicos vtuntur ſemper vel hiſtorico ſenſu, vel myſtico eo, qui ad arguendum commodius eſt, atque literam ſapit, ſententijs, atque verbis cancellos adhibent, ſeriò agunt; apud Chriſti autem alumnos ardore diuini honoris, amore gregis ſtimulati diſtendunt ſe, & amplificant, hyperbolem quandoque adhibent, neque perpetua cura, vt ſit quam maxima germanitas Tropologiæ cum Hiſtoria: verùm indulgent & ſibi, & auditoribus, quos noſcunt propitios ſe habere. Hanc Patrum conſuetudinem indicarunt Ribera prooemio in omnes

Patres quādo rhetoricè, & concionatoriè agere cenſentur? Ribera. Acoſta Poſſeuin. Aluarez. Sixt. Sen. Moyſes Barcepha.

Prophetas, numer. 18. Acoſta de Chriſto reuelato, lib. 3. cap. 8. Poſſeuinus ſelectæ Bibliothecæ lib. 2. cap. 47. Gabriel Aluarez in cap. 1. Iſaiæ, numer. 94. Sixtus Senenſis ſuæ Bibliothecæ lib. 6. annotat. 152. cuius non grauabor verba referre: *Aduerſus huiuſmodi errores meminiſſe oportet, quod & alibi ſæpè monuimus: non eſſe Concionatorum verba ſemper eo rigore accipienda, quo primum ad aures auditorum perueniunt; multa enim declamatores per hyperbolem crebrò enunciant, & inculcant; vel occaſione locorum, temporum, & perſonarum adducti, vel affectuum impetu, & orationis curſu rapti. Hoc interdum Chryſoſtomo contigit, & in hoc potiſſimum argumento loquenti: ſiquidem, cùm animaduerteret, &c.* Atque eundem in morem vetuſtus Auctor Moyſes Barcepha opinionem quandam de ligno ſcientiæ boni, & mali excuſauit: is inter Scriptores Bibliothecæ Patrum tertiæ editionis, tom. 1. Commentariorum ſuorum de Paradiſo, part. 1. cap. 1. *Sed obijciat fortaſſe aliquis, hunc ipſum Gregorium, qui in oratione de Chriſti Natali, eam arborem cognitionis boni, & mali myſticè interpretatur, meditationemque eſſe dicit: atque ille duplicis conditionis Paradiſum eſſe non ignorauit, & proinde arborem illam interdum pro re ipſa, interdum myſtico ſenſu interpretatus eſt: quod præſertim in eo ſermone, quo Natales Chriſti celebrabat, ſibi putabat faciendum: nam, cum eum ſibi illic ſcopum propoſuiſſet, vt populum doceret; non corporum, ſed animorum rationem in ſacris concionibus, atque pompis habendam eſſe putauit.*

Sed & illud animaduertere præſtat ſummoperè, Tropologiam Hiſtoria liberiorem eſſe, diffluentem eſſe, laxiſque habenis, & aperto campo gaudere; ac quanquam id communiſſimum eſt, vt vera atque legitima ea ſit allegoria, quæ literæ conſociatur, ad eamque approximat, vt ſi Hiſtoria luctuoſa ſit, & myſterium, ſubtriſtes vultus inducat; ſi læta & gaudens, hæc alacris quoque appareat; ſed contingere tamen aliquando, vt germana etiam Tropologia Hiſtoriæ contraria 33.
quadret: quapropter multo lumine, & accurata opus ſit conſideratione ad digno ſcendam genuinam Tropologiam. Sed percipiamus eſſati vtrumque articulum ab Hieronymo, quamuis & in ſuperioribus alterum tetigimus membrum: ille quidem ad cap. 1. Habacuc, cùm ſecundùm Hiſtoriæ naturam, quæ terrorem incutiebat, debuiſſet aſperam, & formidabilem Tropologiam formare, literæ aduerſantem, mitem, nempe, atque benignam effinxit: *Carnes* (inquit ad illud: *Quia ecce ego ſuſcitabo Chaldæos, &c.*) *quàm confragoſa loca ſint, & aduerſa Hiſtoriæ veritati: & quomodo ea, quæ ſecundùm literam ſuper Chaldæos interpretati ſumus, nunc iuxta Tropologiam videantur ſonare clementiam, & libertatem eorum, qui de Chaldæorum manibus euaſerint: Hiſtoria ſtricta eſt, & euagandi non habet libertatem: Tropologia libera eſt, & his tantum legibus circumſcripta, vt pietatem ſequatur intelligentiæ, ſermoniſque contextum: nec in rebus multum inter ſe contrarijs violenta ſit copulandis.* Sane & in hanc conſpirare ſententiam debent illi, quibus conſideranda eſt, rem malam poſſe eſſe typum rei bonæ; & è conuerſo, à re mala, quod bonum eſt, repræſentari nonnunquam: nam hoc quoties euenit, toties accidit Hiſtoriæ contrarium apparere Tropologiam. Porro eius dicti & multos, & bonos Patronos allegauimus Anteloquio 1. Sect. 2. num. 14. In exaggerationibus, & modo, & prudentia opus eſt multa: non tamen vniuerſa in hoc genere deſpicienda ſunt, cùm & ipſa Scriptura hyperbolem nonnunquam inſerat, vt docet Auguſt. lib. 16. de Ciuitate, cap. 21. Abulenſis exemplis probans quæſt. 44. in cap. 32. Exodi: de quo loquendi genere Seneca lib. 7. de beneficijs, cap. 23. *In hoc omnis hyperbole excedit, vt ad verum mendacio veniat. Itaque ille, cùm dixit: Qui candore niues anteirent, curſibus auras. quod non poteſt fieri, dixit, vt crederetur, quantum plurimum poſſit.*

Regula: Tropologia aliquando contraria eſt Hiſtoriæ. Hieron.

Regula. Scriptura hyperbole vtitur.

Auguſt. Toſtat. Senec.

Contingat autem, Eccleſiaſten Scripturas non raro ita exponere, vt neque hiſtorico, neque myſtico ſenſui locus ſuperſit: quoniam expoſitio de mente Spiritus ſancti haudquaquam 34.

Accommodatitius ſenſus quis, atque eo quinam vti-

eſt:

eſt: attamen eiuſmodi impropriam interpretationem alius tertius ſuſtinebit ſenſus, quem accommodatitium nominant, & qui in eo conſiſtit; vt per extenſionem quandam applicentur verba alicui rei. Itaque, licèt ei rei minimè quadrent ſtrictè, quoniam illam neque literaliter, neque myſticè dicunt; ſi tamen & pietatem, & grauitatem ſpirent, tantùm non vituperio digna ſunt, vt encomium mereantur: nam ſanè, vt clari volunt Scholaſtici, eo exponendi, aut potiùs adaptandi Scripturas genere, & ipſa diuina volumina, & ſancta Mater Eccleſia in Diuorum Officijs, & Concilijs vſa ſunt. Patres autem creberrimè; Ambroſius, in funereis orationibus præſertim; Bernardus quaque pagina; Gillebertus in Cantica; Drogo Hoſtienſis, & alij non pauci, Legendus P. Vaſquez tomo 1. in 1. part. diſp. 14. cap. 1. P. Valentia tom. 1. in S. Thomam, diſput. 1. quæſt. 1. puncto 5. §. 3. P. Acoſta fuſè lib. 5. de Chriſto reuelato, à cap. 6. P. Taonerus tomo 1. in 1. par. diſp. 1. quæſt. 5. dub. 2. aſſert. 4. Antonius Perezius Benedictinus in Pentateucho fidei, volum. 3. dubio 12. numer. 15. Bonifrerius præloquijs in Scripturam, cap. 20. ſect. 7. Scio, omnos illos contendere, hunc ſenſum nequaquam ex ijs eſſe, quos ſacer intendit Scriptor; ſed ex analogia ſolùm, & proportione quadam adaptari, proinde neque valent eſſe ad argumentandum: atque ideò Patres eo ſolùm vſos in exhortationibus ad plebem Chriſtianam. Fuerit ita quidem, hoc noſtri parum intereſt: tantùm deſideramus perſuadere eiuſmodi ſenſum eſſe, qui grauiſſimo, ſapientiſſimoque quoque viro dignus, quod lubentiſſimè agnoſcunt; proinde non eſſe cur ſtatim excandeſcant auditores, ſi minùs propriè exponat quædam de loco alto Concionator; ſed cùm ea compungere valeant, & animabus medelæ eſſe, putent loqui illum ſaltem iuxta accommodatitium ſenſum, vt nequeat aut hiſtoricus, aut myſticus æſtimari.

Vaſquez. Valent. Acoſta. Tanner. Ant. Perez. Bonifrer.

Impropriæ Concionatorũ expoſitiones fortaſſe accommodatitij ſenſus.

35. Equidem, ſi verum id eſt, quod P. Vaſquez loco iam iam memorato inſinuat, verba illa ex Apocalypſis Ioannis cap. 11. verſ. 4. *Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes.* accommodititio vſurpata à Ioanne ſenſu, vt tranſtulerit, & adaptauerit teſtibus, de quibus ſermocinabatur, quæ à Zacharia tradita ſunt c. 4. de candelabris, aut oliuis: non dubitarem ſanè affirmare, ſenſum, quem illa verba habeant ex intentione Euangeliſtæ, qualicunque tandem nomine afficiatur, a Spiritu ſancto eſſe, imò neceſſarium omninò appareat hoc aſſerere: alioquin, ſi in Scripturis aliquis exiſtat ſenſus, quem non intenderit Spiritus ſanctus, ſed ex ſuo ingenio Euangeliſta, quatenus Doctor ſpecialis, pepererit; igitur non tenemur credere omnia, quæ in ſacris voluminibus leguntur canónica eſſe, atque de fide: nam illud ſolùm canonicum eſt, quod Deus loquutus ſit per os, aut Prophetarum, vel Apoſtolorum, ſiue Euangeliſtarum; atqui non omnes ſenſus per hos pandit Numen; ſed ipſi quædam aptarunt iuxta accommodationem: igitur non erunt canonica vniuerſa, atque de fide, cùm non obtineant, vt Dei verbum, & loquutio ſint. Quamobrem Valentiæ, atque Tannero potiùs aſſentimur, vbi anteà allegauimus eos, iudicantibus, nihil citari ab Euangeliſtis, aut Apoſtolis ex veteri Fœdere, niſi ſecundùm literam, vel allegoriam. At Scripturæ legitimus ille ſenſus eſt, qui tendit in finem charitatis, vt docet præfato §. Valentia ex Auguſtino, libro, arbitror potiùs, de doctrina Chriſtiana 1. cap. 26. Bernardum quoque addidiſſet ſerm. 51. in Cantica. In hunc verò tendit quoque ſenſus accommodatitius: nam, ſi charitati fauere deſinat, ab ore Chriſtiani Eccleſiaſtæ repudiandus eſt. Erit itaque germanus Scripturæ ſenſus: quòd ſi talis quidem, & a Spiritu ſancto proculdubio intentus: nam hic conditor omnium ſenſuum, qui Scripturam conſtant: atque certè cur indignum exiſtimetur, vt Spiritum ſanctum Auctorem habeat id, quod pietatem auget, religionem, credulitatem? Reſpondeo, dupliciter poſſe loqui ad nos Spiritum ſanctum: vel prout verba ſonant, & ſignificant, ſiue propriè, ſeu metaphoricè, & tunc erit ſenſus ille verborum hiſtoricus: vel ſignificando per res, de quibus ad literam ſermocinatur, aliud quaſi per ſymbola, & hieroglyphica; & tunc erit myſticus ſenſus; exceptis his duobus modis aliter non appareat; vt loqui poſſit Numen, ſcilicet; accommodando: nam hoc ipſo quòd intendat Deus, vt taliter repræſentet, & ſignificet, iam non erit accommodatio ſermonis; ſed verus, & proprius ſermo ipſius, cùm ſit illud, quod verè, & per ſe intendat repræſentare. Dicetur fortaſſe loqui metaphoricè: ſed hoc non demit, quominùs propriè loquatur. At verò nos poſſumus alterius orationem transferre ad hoc, aut illud: & quamuis reſpectu principalis dicentis non ſit vera, & germana loquela, quoniam hoc nequaquam intendit ille; comparatione tamen ad nos genuina erit loquutio; quoniam nos illud verè, & ex animo ſpectamus. Quare & principalis loquentis in accommodatitio ſermone ſenſum deſtituimus, ſumentes verba ſolum, quæ nobis arrident: quod non liceat tamen perpetrare reſpectu germani Scripturarum ſenſus, vt docet Acoſta libri ſuperiùs indicati cap. ſeptimo, atque octauo.

P. Vaſquez. Accommodatitius ſenſus an à Spiritu ſancto? Apoc. 11. Zach. 4.

Apoſtoli, neque Euangeliſtæ ſenſu accommodatitio vſi.

Auguſt.

Bernard.

SECTIO V.

Quo temperamento vti debeat Catholicus, vel Scriptor, vel Eccleſiaſtes in allegandis Gentilium effatis.

EXISTIMO in primis, ſiue quis exaratis voluminibus homiliaria contexat, ethicoſve diſcurſus explanatæ literæ aſſociet, ſeu ad populum fidelem de ſuggeſto verba habeat, vtrunque debere cum parcimonia ex Paganorum monumentis decerpere, atque ea ſolùm, quæ philoſophicè dicta ſunt, & ſapiunt de Chriſtiana lege, in publicum afferre: nam ſanè, quòd ab Ethnicis mutuentur probationes, neceſſitate haud vllo pacto adiguntur, cùm Scripturarum ager ſit fertiliſſimus, & qui cum prodigalitate ſatiare bonos colonos conſueuerit: ſin autem ornatus cauſa adducant nonnulla, modum elegantiarum amorem habere oporteat, ne ſi menſuram excedat, auditores exigua commoda referant: arbitretur verò imperitus Lector, propterea Scriptorem ad Ethnicorum tam ſæpè recurrere theſauros, quòd & Bibliorum, & Patrum ſterilis, & infelicior ſit campus. Verùm doceat nos Clemens Romanus lib. 1. apoſtolicarum conſtitutionum, cap. 6. *Nam, quid in lege deſide-* 36.

Nihil tam elegans & copiũ in Scriptis Ethnicorum, quibus non præſtantiora in Scripturis.

Clem. Rom.

Google

Ad myſticos ſenſus parua vtilitas librorum Ethnicorum.

deſideras, vt ad illa Gentilium ſcripta animum velis appellere, ſiue enim Hiſtorias legere cupias, habes libros de Regibus: ſiue Sophiſtica,id eſt, quæ arguté ad ſapientiam referuntur, & Poetica; habes Prophetas, Iob, Prouerbia:in quibus plus acuminis, quàm in omni Poeſi, & ſapientia Sophiſtarum reperies, quod is, qui ſolum ſapiens eſt, illa effatus eſt:ſiue cantilenas expetis,habes Pſalmos:ſiue vetuſtas rerum origenes,habes Geneſim: ſiue leges,& præcepta, habes legem Domini celebrem. Sed quàm diuinè Auguſtinus lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 41. *Quantum autem minor eſt auri,argenti, veſtiſque copia, quam de Aegypto ſecum ille populus abſtulit, in comparatione diuitiarum, quas poſteà Hieroſolymæ conſecutus eſt, quæ maximè in Salomone Rege oſtenduntur; tanta ſit cuncta ſcientia, quæ quidem eſt vtilis collecta de libris Gentium, ſi diuinarum Scripturarum ſcientiæ comparetur: nam quidquid homo extrà didicerit, ſi noxium eſt, ibi damnatur: ſi vtile eſt, ibi inuenitur: & cum ibi quiſque inuenerit omnia,quæ alibi didicit, multò abundantius ibi inueniet ea, quæ nuſquam omninò alibi; ſed in illarum tantummodo Scripturarum mirabili altitudine, & mirabili vtilitate diſcuntur*. Ambroſius autem præfatione in Lucam, ad initium: *Nam, licèt Scriptura diuina mundana euacuet ſapientiæ diſciplinam, quòd maiore fucato verborum ambitu, quam rerum ratione ſubnixa ſit: tamen ſi quis in Scripturis diuinis etiam illa, quæ miranda illi putant, quærit, inueniet*. Quando igitur beati illi libri ab ore Dei emiſſi cuncta ſubminiſtrent, quæ cupido effrænis eſt Chriſtianam exhortationem, Gentilium, aut carminibus & ſcriptis reſarcire? Splendidè S. Cardinalis Damianus ſerm. de Natiuitate: *Olim mihi Tullius dulcebat, blandiebantur carmina Poetarum, Philoſophi verbis aureis inſplendebant, & Sirenes vſq; in exitum dulces meum incantauerant intellectum; lex, Propheta, Euangelium, Epiſtola, & omnis gloria ſententiarum Domini mei, & ſeruorum eius, aut parua videbantur, aut nulla: neſcio modo quid dulcius immurmurat Filius Ieſſe, qui vario ſermonum, & ſententiarum concentu omnes illos,quos diligere conſueueram, ineloquentes reddidit,& mutos*. Quàobrem nos in tractatione myſticorum ſenſuum abſtinuimus libenter à congerendis Ethnicorum dictis, quæ raro; & modicè allegamus.

Auguſt.

Ambr.

Damian.

37. Exiſtimo iterum, cùm ea Scripturarum loca explananda ſunt, non quæ ad fidei confirmanda dogmata valeant, & Theologiæ deſeruiant, ſed quorum hiſtoricus ſenſus, aut de bellis agunt, aut de matrimonijs, aut de fundis, & domibus, aut de vario Gentium vſu in conuiuijs, in veſtibus, in plurimis ad Rempublicam ſpectantibus, aut quæ de more veniunt inter mortales; eiuſmodi hiſtoricum ſenſum abſque profanæ literaturæ ſubſidijs non poſſe pro dignitate declarari: & cùm veteris ſingulariter Inſtrumenti omnis penè litera eiuſmodi ſit, eum, qui egregiè interpretaturus ſit, debere inſtructum eſſe à varia, ſelectaque & Philoſophorum, & Poëtarum, & Hiſtoricorum lectione, vt poſſit, quoties neceſſe ſit (opus autem erit frequentiſſimè) lucem afferre rebus dubijs, & obſcuris, exornare clariores: conſentiunt nobiſcum Salmeron tom. 1. prolegom. 17. Poſſeuinus lib. 2. Bibliothecæ ſelectæ, cap.60. Acoſta lib. 2. de Chriſto reuelato, cap. 8. Delrius præfatione ad tragœdias Senecæ: Pineda in Iobum præfationis cap. 8. numer. 7. P. Valentia in 2. 2. diſput. 1. quæſt. 1. puncto 7. §. 4. Pererius diſp. 16. in cap. 12. Exodi, num. 89. Lorinus ad verſum 22. cap. 3. Actorum: & rurſum ad verſum 28. cap. 17. Ribera proœmio in Haggæum: Barradas itinerario filiorum Iſraël lib. 3. cap. 2. numer. 4. Martinus de Roa ad initium ſingularium locorum, in ratione operis: Fortunatus Scacchus 2. Myrothecij præfatione ad lectorem: & exceptis noſtris his Pagninus lib. 1. Iſagogæ: cap. 14. Martinez lib. 1. hypotypoſeon, cap. 14. Petrus Lopez de Montoia controuerſijs introductorijs ad ſacras Scripturas, controuerſ. 18. Rodericus Doſma Delgado de auctoritate ſacræ Scripturæ lib. 3. cap. 2. & 3. Fuluius Vrſinus ad triclinium Romanum Ciaconi, epiſt. ad Sixtum V. Gueuara præfatione in Habacuc, cuius eſt hæc oratio: *Sunt enim* (inquit) *plurima loca per diuinas Scripturas ſparſa, quæ niſi ex Gentilium Hiſtorijs, aut ex fabulis, & figmentis eorundem, ex vetuſtis dicendi modis vulgaribus, ex priſcorum hominum moribus obſoletis, & antiquatis iamdiu, nullo pacto poſſint intelligi, nulla via penetrari queant: agebant Scriptores diuini vſitatis ſuo ſæculo phraſibus, communibus vtebantur prouerbijs:conſuetudines ea ætate nouiſſimas, ſi quando in ſermonem inciderent, obiter, & in tranſitu perſtringebant: taxabant ſui ſæculi mores, & ſuperſtitionem Gentilium multifariam cauebant ſuis: regiones, atque ſitus locorum exoletis appellabant nominibus, & ad primam partitionem deſcribunt: Hiſtorias præterea, aut præteritas, aut ex occaſione narrabant, aut in proximo plerunque futuras, & venturas vaticinabantur: ethnicorum vana figmenta, cauſis de pluribus referebant: qui notitiam, & cognitionem iſtorum, à veteribus monumentis Gentilium, quando apud fideles non extant, incurioſus non exquiſierit, ingenioſus delirare cogetur*. Speciatim verò de hoc Salomonis Epithalamio noſter monuit Sanchez prolegom. 12. *Primum itaque, qui horum Canticorum idoneus lector eſſe velit, afferat, oportet, eruditionem variam, tam à ſacra, quam à profana litteratura, ſi modò velit, vtilem operam nauare euoluendo, atq; extricando cortici, in quo, neque vulgaris latet eruditio*. Sed & ipſe Gueuara, cùm incidiſſet in verſum 8. cap. 4. Canticorum: *Veni de Libano, ſponſa*, &c. ad cap. 2. Habacuc, numer. 318. non potuit ſe continere, quin moneret legentem, inquiens: *Locus, ſanè non tam ſalebroſus, ac cæcus; ſed inuius quoque, & impenetrabilis his, qui literas humaniores faſtidiunt, ac perinde abſque ductu veteris nuptiarum, & conuiuiorum ritus prætergredi, atque penetrare tentauerint*.

Eruditionis humanæ multiplicis neceſſitas ad hiſtoricum ſenſum veteris præſertim Inſtrumenti.

Salmeron. Poſſeuin. Acoſta. Delrius. Pineda. Valentia. Pererius. Lorin. Ribera. Barradas. Roa. Scacch. Pagnin. Martinez. Lopez. Doſma. Vrſin. Gueuara.

Sanch. Canticorum volumen profanæ eruditionis notitiam poſtulat.

Gueuara.

38. Nos hæc cùm perpenderemus, conati ſumus in hoc Canticorum Propylæo oblata hactenus occaſione lucem afferre abſconditis Scripturarum locis ex profana eruditione: id ipſum conabimur & in poſterum: Numine propitio: non tamen aliquo modo ſcopus eſt, vt ex illis videamur, qui in humana litteratura multùm ſtudij poſuerunt: nec enim infantiam noſtram celare animus eſt, qui pauca poſſumus; ſed ne defuiſſe omninò iudicemur Interpretis officio. Itaque, vbi Scripturæ elucidandæ deſeruimus, cætera ad Criticos, & humanè eruditos remittimus, quorum munus ex inſtituto declarare, quales fuere veteribus profani ritus: Theologo ſufficit libare: vltra ſi quidquam præſtet, beneficium hoc eſt, non neceſſitas. Sed à quibus tandem diſcimus, vt eum faceremus in modum? Certè ab ampliſſimis inter Eccleſiæ Patres: duo autem ſunt Bibliorum celebratiſſima loca, in quorum explanatione allegoriam in fauorem pronunciati accommodant noſtri: vtrunque proſequemur Auctorum proprijs verbis. Primum ſuppeditat

Patres hortantur ad ſobriū profanæ eruditionis ſtudium.

Digitized by Google

Exodi locus ex cap. duodecimo Fusè tractatus. August.

peditat Exodi cap. 12. dum narrat, Iſraëlitas petiiſſe ab Ægyptijs vaſa argentea, & aurea, veſtemque pluimam, quæ omnia aſportauerunt ſecum, de quo ſano, atque prudenti furto Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 40. *Nonne aſpicimus, quanto auro, & argento, & veſte ſuffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus Doctor ſuauiſſimus, & Martyr Beatiſſimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? vt de viuis taceam, quanti innumerabiles Græci: quod prior ipſe fideliſſimus Dei famulus Moyſes fecerat; de quo ſcriptum eſt, quòd eruditus fuerit omni ſapientia Aegyptiorum; quibus omnibus viris ſuperſtitioſa gentium conſuetudo, diſciplinas, quas vtiles habebat, nunquam commodaret, ſi eas in vſum vnius Dei colendi, quo vanus idolorum cultus extingueretur, conuerſuros eſſe ſuſpicaretur; ſed dederunt aurum, & argentum, & veſtem ſuam exeunti populo Dei de Aegypto, neſcientes quemadmodum illa, quæ dabāt, in Chriſti obſequium redderentur: illud enim in Exodo factum ſine dubio figuratum eſt, vt hoc præſignaret.* Idemque conſimiliter lib. 22. contra Fauſtum Manichæum, cap. 91. atque Magiſtrum æmulatus Proſper diſcipulus 2. parte de prædict. & promiſſ. cap. 37. *Sanè exſpoliatos Aegyptios à noſtris hac ratione colligimus, quòd omnis paganitatis ſcientia, qua inflati ſuper ea ſuperbiebant, moraliſque ſapientia tranſijt ad Chriſtum, vt eam humilis recta fide poſſideat, populiſque iure ſuperbus amittat.*

Proſper.

39. Iam & Gregorius Nicænus in vita, quam ſcripſerat, Moyſis, eadem delectatus allegoria, ſuper Hebræorum ſpolio, inquit: *Quo Hebræorum facto nos monemur, non eſſe negligendas doctrinarum diuitias, quas gentes poſſident: moralem, naturalemque Philoſophiam, Aſtronomiam, Geometriam, Muſicam, Dialecticam, cæteraſque ſcientias, quibus alieni ab Eccleſia florent, accipere ab illis, ac illas abnuentes priuare, ſi poſſibile eſt, & in meliores vſus transferre iubemur.* Beda expoſitionis in Exodum cap. 11. *In auro, argento, & veſte Aegyptiorum, ſignificantur quædam doctrinæ, quæ conſuetudine Gentilium non inutili ſtudio diſcuntur.* Et his affinia, imò penè eadem Rabanus, Iſidorus, Strabus, Interlinearis, omneſque ferè, quibus accidit myſticum facti Iſraëlitarum exponere. Dabit finem Philippus Abbas, qui de iuſtitia Clericorum, cap. 37. *Proponentes ergo filij Iſrael de Aegypto tranſire in eremum, nolunt illuc manu vacua proficiſci: ſed prædocti à Domino, ſtudeant primum opes Aegyptias adipiſci: quia, cum inſpirante gratia de conuerſatione ſæculari ad deſertum pœnitentiæ Clerici conuertuntur; ſi prudentes fuerint præmuniti conſilio, non illuc inanes, non vacui transferuntur: ſed opes ſcientiæ lima & ſtudio acquirere primitus moliuntur, quibus poſtmodum vtiliter contra morbum ignorantiæ muniuntur: eſt quippe in his, quas artes liberales nominant, aurea quædam, & pretioſa ſubtilitas, eſt faceta, & compoſita quædam verboſitas: eſt etiam nō contemnenda moralitas; quæ tunc ſolummodo ad ſalutem eſſe vtiles cognoſcuntur, cum ad placendum Deo, de Aegypto in eremum transferuntur: non enim quis in Aegypto debet cum his opibus pertinaciter conuerſari, & de acquiſita ſcientia, tumore pompatico gloriari.*

Nicæn. Beda. Raban. Iſidor. Strab. Interlin. Philipp. Abb.

40. Tranſeamus ad alterum ex Scripturis locum æqualis famæ, & quem etiam grauiſſima cohors expoſuerit pro mutuandis à Gentilitate artibus, & qua pollet notitia vtili; eſt autem de muliere pulchra in bello ab Iſraëlita capta, quam ſi adamauerit, volueritque habere vxorem, vt loquitur Deuteronomij textus cap. 21. verſu 12. introducit eam in domum ſuam, quæ radet cæſariem, & circuncidet vngues, & deponet veſtem, in qua capta eſt: quā de femina, quæ ceſſit victoris poteſtati Origenes ſpiritaliter homil. 7. in Exodum: *Verumtamen & ego frequenter exiui ad bellum contra inimicos meos, & vidi ibi mulierem decoram ſpecie: quæcunque enim benè, & rationabiliter dicta inuenimus apud inimicos noſtros; ſi quid apud illos ſapienter, & ſcienter dictum legimus; oportet nos mundare id, & à ſcientia, quæ apud illos eſt, auferre, & reſecare omne, quod emortuum, & inane eſt: hoc enim ſunt omnes capilli capitis, & vngulæ mulieris, ex inimicorū ſpolijs aſſumptæ: & ita demum facere eam nobis vxorem, cum iam nihil ex illis, quæ per infidelitatem mortua dicuntur, habuerint.* Hieronymus autem præclariſſima Epiſtola ad Damaſum de duobus filijs, prodigo, & frugi: *Huius ſapientiæ typus, & in Deuteronomio ſub mulieris captiuæ figura deſcribitur, de qua diuina vox præcipit, vt ſi Iſraëlita eam habere voluerit vxorem, caluitium ei faciat, vngues præſecet, & pilos auferat, & cum munda fuerit, tum tranſeat in victoris amplexus. Hæc ſi ſecundùm litteram intelligimus, nonne ridicula ſunt? Itaque & nos facere ſolemus, quando Philoſophos legimus, quando in manus noſtras libri veniunt ſapientiæ ſæcularis; ſi quid in eis vtile reperimus, ad noſtrum dogma conuertimus: ſi quid verò ſuperfluum, de idolis, de amore, de cura ſæcularium rerum, hæc radimus, his caluitium inducimus, hæc in vnguium morem ferro acutiſſimo deſecamus.* Idemque iſtis cognata epiſtola ad Magnum Oratorem Romanum, Beda in Deuteronomium, cap. 21. de Origene ſumens: *Alij hanc mulierem pulchram facie, rationabilē aliquam diſciplinam ſignificare putant; quæ ſapienter dicta inuenitur apud Gentiles, quaſi à nobis ſit reperta: oportet de ea primùm auferre omnem ſuperſtitionis immūditiam, & ſic illā in ſtudio veritatis aſſumere: nulla enim apud Gentiles ſapientia eſt, cui immunditia aliqua, vel ſuperſtitio non ſit admixta.* Bedæ adhærent ſecundùm morem Iſidorus, Rabanus, Gloſſa ordinaria, quam vt eadem ſtabiliat, allegat B. Thomam lect. 4. in cap. 1. Epiſtolæ ad Titum, in illa verba: *Teſtimonium hoc verum eſt*, &c. Rupertus lib. 2. de diuinis officijs, cap. 22. *De gentibus quoque exemplo Apoſtolorum, atque Doctorum, ſolemus auferre, ſi qua ab illis probè dicta, vel facta ſunt; & tanquam captiuæ mulieris vngues, piloſque ſuperfluos amputare, vt ab alienigena falſitate mundata ſententia, thalamum veritatis digna ſit introire.* B. Petrus Damianus ſermone de Sancto Eleuchadio Epiſcopo, vtranque allegoriam coniungit; hanc, nempe, vt elapſam de plagis Hebræorum, & doctè accommodat.

Locus ex Deuteronom. c. 21. de muliere capta in bello, examinatus Orig. Hieron. Beda. Raban. Iſidor. Gloſſ. S. Thom. Rupert. Petr. Dam.

41. At, quemadmodum alios ad ſpoliandos Ethnicorum libros Patres exhortati ſunt; ſic ipſi in ſua deriuarunt Commentaria: quamobrem iuſtè Pererius noſter diſput. 16. in cap. 12. Exodi, num. 89. *Equidem* (ait) *cùm ſcripta lego Iuſtini Martyris, Tertulliani, Clementis Alexādrini, Origenis, Arnobij, Lactantij, Euſebij, Hieronymi, Auguſtini, Cyrilli, Theodoreti, & aliorum venerandorum Eccleſiæ Patrum, ſapientumque Doctorum; cum horum, inquam, ſcripta lego, & multi ingens in his eruditionem de penu Ethnicorum; videre mihi videor Hebræos illos ex Aegypto ditiſſimos, ac pretioſiſſimis Aegyptiorum ſpolijs ornatos eſſe.* Fortaſſe autem moti ſunt tanti Antiſtites, & quòd Hebræorum multi ritus tranſierunt ad paganas nationes: & quoniam etiam Palæſthini Iſraëlitæ de Ethnicorum moribus

Patres ſua volumina refecerunt ſumptis ex gentilitate rebus. Peret.

hauſerunt

Digitized by Google

hauſerunt non paucos: quòd ſi certè & Gentium ad eos translatæ fuere cæremoniæ, & eorum ad gentes deriuati mores; equidem haud imprudens fuerit, cum de veteri Iudæorum conſuetudine oboritur quæſtio, & ipſorum Hiſtoriæ lucem idoneam afferre nequeant, tum Gentilium conſulere monumenta, & ex eorum ritibus coniectari de Hebræorum moribus. Sanè iſta ſpeciem probabilitatis ferunt, modò conſtet id, quod ſupponebamus, & expiſcatos Ethnicos ab Iſraëlitis non pauca de ſuis arcanis: ſumſiſſeque Hebræos mutuatos à Paganis aliqua etiam. Sed quod attinet ad Gentilium furta de penu Hebræorum, diximus ſufficienter Anteloquio 9. Sect. 2. Modò ſtabiliamus & Iſraëlitas à Gentibus non veritos accipere, quæ imitarentur.

42\.
Hebræis multi, qui apud Ethnicos vigerent, ritus permiſſi.
Greg.

Ergo Gregorius Papa ad mellitum Abbatem ſcribens lib. 9. epiſtolarum, indictione 4. epiſt. 71. *Nam duris mentibus ſimul omnia abſcindere impoſſibile eſſe non dubium eſt: quia is, qui locum ſummum aſcendere nititur, gradibus, vel paſſibus, non autem ſaltibus eleuatur: ſic Iſraelitico populo in Aegypto Dominus ipſe quidem innotuit: ſed tamen eis ſacrificiorum vſus, quos Diabolo ſolebant exhibere, in cultu proprio reſeruauit, vt eis in ſacrificio ſuo animalia immolare præciperet, quatenus commutantes, aliud de ſacrificio amitterent, aliud retinerent: vt etſi ipſa eſſent animalia, quæ offerre conſueuerant; veruntamen Deo hæc, & non idolis immolarent, iam ſacrificia ipſa non eſſent*. Sed Gregorio vetuſtior

Chryſoſt.

Auctor Chryſoſtomus homil. 6. in Matthæum, ad illud: *Ecce ſtella, quam viderant*, &c. *Ne igitur opineris eo indignum, quod Magi per ſtellam vocantur: hoc enim modo omnes Iudæorum cæremonias, omneſque ritus, & ſacrificia, atque purificationes, & neomenias, & arcam, templumque ipſum reprobabis: ſiquidem hæc omnia originem à Gentium ruditate traxerunt: Deus ob deceptorum ſalutem per ea ipſa ſe coli paſſus eſt, per quæ illi antè Dæmones coluerant; aliquantum illa in melius inflectens, vt eos paulatim & à conſuetudine ſua reduceret, & ad Philoſophiam perduceret altiorem. Hunc igitur ipſum diſpenſationis ſuæ morem ſeruauit in Magis*, &c. Quid hac Chryſoſtomi oratione ſignificantius eſſe valeat; equidem materiam, de qua diſquirimus, quod ſplendidiùs teſtetur? tiam, ſi ipſos ſacrorum ritus à Gentilitate hauſerunt, æſtimabimus contempſiſſe profanos vſus. Verùm auſcultemus adhuc Chryſoſtomi in mul-

Theodor.

tis aſſeclæ Theodoreto, qui ad verſum 17. cap. 12. Deuteronomij, ad illa: *Comedetis in conſpectu Domini*, &c. *Epulari* (ait) *iuſſit eos in loco ſacro, liberans eos ab errore falſorum Deorum: cum enim Doctor impietatis feſtis Dæmonum ludicra permulta miſcuiſſet, is, qui ſagaciſſimus eſt, Iſraelem ab errore liberare deſiderans, etiam de his, quæ pertinent ad feſta, leges ſcribit, ſacrificia permittit, inſtrumenta muſica tolerat, & iubet epulari, vt talibus illectamentis idolorum cultum impium amputet*. Neque mirum è gentilitijs ritibus in Synagogam fuiſſe translatos, cùm & idipſum perfecti decoris Eccleſiæ catholicæ acciderit, vt

Baron.
Ciacon.

monet Baronius Cardinalis tom. 1. ad annum Chriſti 58. numer. 77. & aduertit Petrus Ciaconus in Triclinio ſuo Romano, ad finem illius: quare cùm apud Gentes Chriſtianorum & rituum & cæremoniarum non obſcura veſtigia, itidemque Iſraëliticorum; emolumento poterit eſſe notitia profanorum vſuum, vt qui illi fuerint mores, ediſcatur.

Quòniam verò in ſuperioribus, præſertim 43.
Anteloquio quinto, non pauca exempla ſubiecimus, quibus monſtrare conati ſumus, quantum temperata & modeſta ex profanis eruditio afferat commodi ſacrarum Literarum explanationi perfectæ, idipſumque, niſi vita exceſſerimus, in poſterum frequenter oſtenſuri ſumus, propterea modò ſuperſedemus exemplorum copiæ: vnum tamen, vt ad manum aliquid habeant legentes, bona eorum cum venia, proponemus: equidem Ioannis cap. 11. verſu 39. cùm lapidem amoueri Seruator iuſſiſſet Lazarum ſuſcitaturus, moram ponere volens imperatis, aut certè vt à ſpelunca longiùs diſcederet pius eius Magiſter, fœtere defunctum Martha indicauit: neque id ſtupeſcendum, cùm per quatriduum anima abfuiſſet. Quòd ſi quidem in funeribus conſuetudinem, & Gentium, & Hebræorum conſulamus, moleſtiſſimus continuò hic apparebit Euangeliorum locus: nam ſanè nationes, apud quas nullus comburendi cadauera vſus erat, quales Ægyptus, & Syria, condire aromatibus corpora ſolitæ, vt quàm poſſint in longum æuum charos ſibi aliquo ſaltem modo præſentes haberent: Iudæi autem, quibus fidei illuxit radius in reſurrectionis fortaſſe ſymbolum: & de Ægyptijs quidem ex Herodoto, Diodoro, alijſque Auctoribus monſtrabunt Pererius tom. 4. in Geneſim, diſputat. 1. ad cap. 50. Alexander Neapolitanus lib. 3. genialium dierum, cap. 2. atque ibi multis Tiraquellus. Significant illa Caſſiani collat. 15. cap. 3. nam de Ægyptijs loquutus: *Corpora verò mortuorum* (ait) *pigmentis condita redolentibus, in editioribus cellulis reconduntur*. De Iudæis autem manifeſtè Ioannes innuit cap. 19. verſ. 40. *Acceperunt ergo corpus* IESV, *& ligauerunt illud linteis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire*. Quem ritum in Seruatoris gratiam puto quidem ex Chriſtianis primi obſeruarunt Aurelio Prudentio ita in Hymno de mortuorum exequijs pangente:

Locus difficilis ex Ioan. c. 11. de Lazaro quatriduano, in quæſtioně vocatus.
Palæſthini, & Aegyptij corpora nō comburunt, ſed aromatibus condiunt.
Herodot.
Diodor.
Pereir.
Alex. ab Al.
Tiraq.
Caſſian.
Ioan. 19.
Primi Chriſtiani aromatibus defunctorum corpora condire ſoliti.
Prudent.

Hinc maxima cura ſepulcris
Impenditur, hinc reſolutos
Honor vltimus accipit artus,
Et funeris ambitus ornat.
Candore nitentia claro
Prætendere lintea mos eſt,
Aſperſaque myrrha, Sabæo
Corpus medicamine ſeruat.

His autem ad memoriam reuocatis, quæ omnem dubietatem tollere videantur: ſi dixerimus quidem, Lazarum vnguentis perfuſum abeunte ſpiritu illius, quo pacto ſtabit, vt ad quatriduum fœtuerit? nam id ſuffitus, atque aromata præſtant, vt & putredinem, & ex conſequenti fœtorem, qui ab ea gignitur, abigant; ſin autem in eius funere hoc omiſſum officium ſtatuemus, erit & ſatis arduum, vt declaremus, quamobrem Iudæorum in ſepeliendis cadaueribus vſitatum morem Lazari germanæ Martha, atque Maria præterierint, & contra ritum patriæ ſpelunca condendum noua cæremonia exiſtimauerint.

Miror autem plurimùm, vt in hanc charybdim 44.
nullo modo viri perſpicaces inciderint, Salmeron, Toletus, Maldonatus, Ianſenius, Barradas, vt ſubticeam apud veteres profundam eſſe taciturnitatem: tetigit leuiter ad verſum 37. cap. 9. Actuum apoſtolicorum Lorinus, atque

Lorin.

vtinam

vtinam ſanè vel ipſe, aut de ſubtiliſſimis quiſquam enodaſſet: nam, quod aduertit ibi, vnguenta conſumpta ſolùm, aut in nobilium, aut in chariſſimorum funeribus, reſtringit & ad nobiles Maldonatus, atque primarios ad verſum 60. cap. 27. Matthæi. Nihil iſta iuuant: nam & erat chariſſimus ſororibus Lazarus, & de equitum numero: certè illæ, quæ poterant vnguenta ſubſtminiſtrare, quorum liberalis Magdalena diſpertitrix: certè & opulentiam, & genus illuſtre colligit Ianſenius ex eo, quòd Euangeliſta doceat, multos Hieroſolymitanorum veniſſe, vt conſolarentur germanas in fratris diſceſſu. *Vnde ſatis apparet, ſorores has* (inquit) *diuites fuiſſe & nobiles*. Dicemuſne ex vno in alterum diem Martham protuliſſe ſpem, vt adeſſet Chriſtus, & viuis reſtitueret, propterea noluiſſe aromatibus aduerſus corruptionem præſidiare? hoc enim ergà ea corpora fieri conſueuit, quibus domus in multas ætates ſepulcrum, atque reſurgendi ſpem non habent, donec tuba nouiſſima excitet: itaque ſperabant in ſingulas horas adfuturum Redemptorem: ille autem cùm moras traheret, cadauer diſſolui cœptum, & fœtere. Verùm, ſi erga defunctos communes cæremonias omiſit ſoror vtraque, vt quid faſcijs, atque inſtitis ligauerunt: nam neque hæc opus erant corpori citò reſurrecturo? At quid ſpelunca abdidit, & non aut cubili repoſuit, aut cœnaculo, vt factum cum reſuſcitando Tabithæ cadauere Actorum 9. capite? An affirmabimus, Marthæ verba nequaquam ſignificare reipſa putrefactum cadauer; ſed tot iam diebus iacuiſſe exanime, quæ ad corrumpendum ſufficerent, niſi antidota prohiberent? An denique in eam ituri cogitationem, vt putemus, in euangelicæ paupertatis gratiam noluiſſe feminas a Chriſto edoctas, fratrem cum pompa marmori tradere; ſed cum ſobrietate, atque menſura: itaque vnguentorum ſuperfluum apparatum reieciſſe. Neque obſunt Chriſto impenſa aromata: nam ob ſanctitudinis clariſſimam opinionem ſic factum, & vt adimpleretur vaticinium Iſaïæ, quod annunciabat, futurum ſepulcrum eius glorioſum cap. 11. verſu 10. aliud eſt aromatibus oppleri ob humanum generis, & auorum ſplendorem: aliud ob virtutis merita: Equidem in horum nihilo conquieſcit animus, & diſcemus libenter meliora à ſapientibus: fuit mentis ſcopus obiectare aliquod ſpecimen argumenti, de quo tractabamus, vt intelligamus ſubſidio cognitionis de veterum cæremonijs, & ritibus quoad ſacra, & profana, poſſe fieri, vt multa de nouo eruamus arcana, & noſtra creſcat induſtria non mediocriter ſacra Bibliorum elucidatio, multis etiam locis hactenus non declaratis integræ afferamus explanationis conſummationem.

Maldon.
Aromatibus nobilium, & chariſſimorũ condita cadauera.
Ianſen.
Lazarus ex primorijs, & nobilibus.
Sanctorum cadaueribus exhibiti ſemper magni honores.
Ioan. 11.

45. Aies, ab his de veteri vſu, atque ritibus non poſſe firmum duci argumentum: incerta enim eſſe pleraque, & coniectura ſolùm niti; proinde non eſſe, quòd magni habeatur. Reſpondeo, cùm nos omninò lateat, quales fuerint apud priſcas nationes cæremoniæ, & religionis, & victus, vitæque omnis, non poſſe iuuari aliter quàm Hiſtoriarum adiumentis; & quanta extiterit harum auctoritas, tanta futura ſit & probationis: declarant verò aliquando perſpicuè, & abſque tergiuerſatione, & tunc argumentum robore pollet; aliàs ſubob-ſcurè tantùm, atque timidè, eritque probabilis ſyllogizatio tunc ſolùm. Sed neque hæc deſpicienda eſt, vel à Theologo etiam, quando & Scholaſtici, apud quos neruus doctrinæ eſt, ex topicis & probabilibus ſæpè arguunt. Quid quod & ipſa Scriptura, quæ omnis firmitatis baſis eſt, ex ſenſu myſtico probabili argumentatione nonnunquam diſputat, vt Paulum facere nonnulli æſtimant cap. 1. ad Hebræos ex verbis illis: *Ergo ero illi in Patrem*. Ita quidem ſentit eum ad locum Ribera Bellarminum citans lib. 1. de verbo Dei, cap. 17. & Michaëlem de Medina lib. 6. de recta in Deum fide, cap. 25. Sed abſoluit facilè controuerſiam Melchior Canus lib. 2. de locis, cap. 11. §. *Poſterius, vt, &c. Aliud eſt enim ex ſenſu ſpirituali certum, & efficax argumentum trahi, quod Auguſtinus, Dionyſius, Hieronymuſque negarunt: aliud verò argumentum inde probabile duci; id, quod nemo ſane doctus negare poteſt: quod enim Rhetores argumenta veroſimilia certis & exploratis adiungunt, id Apoſtolus quoque facit*. Et quoniam vtilis eſt oratio Roderici de Oſma Delgado, Pachenſis Canonici, affigam illam, qui libro 3. de auctoritate ſacræ Scripturæ, cap. 5. *Rurſus Theologia* (inquit) *non ſemper ſtabili ſcientia comprehenſione vtitur: ſed è probabilibus quandoque probabilia colligit, quæ ſatis ſunt in multis ad ſalutem perpetuam haud potiſſimum neceſſarijs: in ijs varias opiniones fert; neque quenquam ſtringit, quominus quod probabilius appareat, amplectatur: de his nonnulli aſſueti vni, aut alteri Scriptori, nec lectione multiuaga exerciti, temerè pronunciare ſolent, ſtatim damnantes aduerſa præiudicatæ opinioni, qua imbuti à principio perſuaſi ſunt: nec ſcholæ opinationes à ſtatis conſtantibuſque Eccleſiæ dogmatibus ſecernentes: his quid aliud facias, quam eruditionem, ac meliorem mentem optare?* Quoniam igitur hoc Epithalamium abundat oſculorum, aromatum, conuiuiorum memoria; pinguntur veſtes, horti memorantur, deſcribuntur tecta, & omnis in iucunditate fit; ob hæc verò ſimillimum fit metrum carminibus Ethnicorum Poëtarum: hauriemus, cùm neceſſitas requiſierit, quæ poterimus, ex eorum viridarijs; nempe, illa, quæ cum omni honeſtate coniuncta; nomineque Salomonis repetemus ab iniuſtis poſſeſſoribus, quæ ab eo furatos illos fuiſſe oſtendimus Anteloquio 9. Cæterùm, cui deſiderium eſt noſſe, qualiter ad Gentilium euoluendos libros Chriſtianus accedere debeat, & quid aſſumere, quid ſpernere oporteat, legat magni Baſilij homiliam 24. eo de argumento diſſerentem egregiè.

* * *

Theologia, imò ipſa Scriptura probabili argumentatione quandoque vtitur.
Hebr. 1.
Ribera.
Bellarm.
Medina.
Canus.
Doſma.

SECTIO

Digitized by Google

SECTIO VI.

Quid ſenſus hiſtoricus, quid myſticus? & an ſub eadem litera plures hiſtorici reperiantur ſenſus?

46. *Literali ſenſus deſinitio.*

HANC quoniam diffuſè expendunt controuerſiam, & qui in Biblia, & qui in Sanctum Thomam prolegomena ſcribunt, breuiores erimus in ea diſcutienda: noluimus tamen omnem illius memoriam præterire, quoniam occaſio ſæpè datur ſignificandi, quid ipſi de quæſtione arbitremur; neque deſunt exempla: nam & ventilant Alcazarius Notatione proœmiali 20. in Apocalypſim: Giſlerius præfatione in Cantica, cap. 5. Literalem ergo definimus ſenſum; *quem voces ſacræ, ſiue propriè, & iuxta ſonum intellecta, ſeu translatitie accepta ex prima intentione Dei, Scripturarum Auctoris, denotant.* Exempli cauſa, Geneſ. cap. 22. verſ. 6. *Tulit quoque ligna holocauſti, & impoſuit ſuper Iſaac filium ſuum: ipſe verò portabat in manibus ignem, & gladium.* Verborum iſtorum hiſtoricus ſenſus idem eſt, qui grammaticalis eorum, & quam constructio ſtatim reuelat: nulla enim metaphora intercedit; ſed omnia ſimpliciter ſonant. At verò, quoniam & ſua eſt admiranda in Dei verbo elegantia, & eò nobilior, quo excellentiorem refert inuentorem: quemadmodum profana literatura tropis luxuriat, & ſacra quoque eloquia debitum eorum vſum non reiiciant, vti affirmat Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. cap. 21. *Poteſt enim videri ad hoc pertinere: Et faciam ſemen tuum tanquam arenam terræ. quod ea locutione dictum eſt, quam Græci dicunt Hyperbolem, quæ vtique tropica eſt, non propria: quo tamen modo, vt cæteris tropis, vti ſolerè Scripturam nullus, qui eam didicit, ambigit.* Ita nominatur Chriſtus leo, petra, agnus, lux mundi, & ſimilibus alijs vocabulis: & ſicut profani Scriptores allegoriam nonnunquam producunt ex continuata metaphora, vti indicat Quintilianus lib. 9. Inſtitut. cap. 2. quem morem Virgilius in Bucolicis non rarò obſeruat, & celebri oda Carminum lib. 1. ſub emblemate nauis tempeſtate quaſſatæ Rempublicam à ciuilium bellorum tumultibus naufragantem deſcripſit Horatius: ſic & in vtroque nonnunquam Inſtrumento figuratæ locutiones extenduntur; quod in hoc Salomonis Cantico euenire inter veteris Fœderis libros multis placuit; in Euangelio Parabolis contingere aſſerunt: vt cùm, aut paterfamilias, primo mane operarios conducere refertur, aut alius peregrè proficiſcens narratur, vel hominem Regem epulas pro filij ſponſalibus inſtruere: omnia iſthæc impropriè ſumuntur, ex metaphora, nempe, & quem ſecundùm literam innuunt, ſolùm Chriſtus eſt, non minùs quàm cùm leo de tribu Iuda appellatur, vel lapis angularis.

Alcazar. Giſler. *Gen. 22.* *Auguſt.* *Scriptura tropis atque figuris vtitur.* *Allegoria longa & continuata.* *Quintil.* *Horat.*

47. Poſuimus autem inter definitionis verba: *Ex prima Auctoris intentione*, vt Hiſtoricum ſenſum à myſtico diſtingueremus: nam hic etiam Deum fert Auctorem, vt communis Theologorum ſuſtinet opinio, de quo nos ſect. 3. num. 22. nam iiſdem quidem vocibus, quibus literalis ſenſus obiectum repræſentatur, exprimitur & myſtici obiectum ſenſus; verùm ex ſecundario eius, qui ſignificationem impoſuit, nutu. Patefaciamus exemplo aliquo. Verbi cauſa, Geneſ. cap. 49. verſ. 9. *Catulus leonis Iuda: ad prædam, fili mi, aſcendiſti; requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna; quis ſuſcitabit eum?* Quis non animaduertat continuò, obſcuram eſſe locutionem, alienam, tropicam? Sed literaliter quidem, & ad Hiſtoriæ normam tribus Iudæ delineantur geſta iis ſermonibus: & hæc prima diuini Auctoris intentio: poſtquàm verò Iudam, atque illius nepotes literaliter expreſſit: tum ordinauit, vt & Iudas dux, & ſemen illius, Chriſtum, viroſque apoſtolicos adumbrarent, intenditque ſecundo, vt hoc myſticum atque arcanum, ex primo Hiſtoriæ obiecto clauſum verba etiam myſticè innuerent: itaque, quoniam verba illa, vt Chriſtum myſticè, & in figura repræſentent, debent neceſſariò præſupponere typum: nam myſticum id eſt, quod per typum, & imaginem exprimitur: debent etiam ſupponere, vt Dei cognitio, intentioque primùm in exemplar feratur; qua prima Dei exiſtente intentione hiſtoricum obiectum ſpectantis, emergit ſecunda intentio volens ſub Hiſtoria latere ſacramentum, & futura à præſentibus annunciari: ex ſecunda quoque propterea intentione pullulare dicitur myſticus ſenſus, ex prima hiſtorialis: quoniam, vt aduertebamus Anteloquio 1. Sect. 4. numer. 24. literæ obiectum poſſit conſiſtere abſque myſticæ repræſentationis termino; non autem econtrà valeat ſtare myſticum abſque Hiſtoriæ obiecto: potuiſſet enim Deus optimè Moyſi inſpirare, vt Abrahæ vitam texeret, quin referret ipſe Deus eiuſmodi narratione comprehenſa ad ventura præſignanda: hoc enim liberum erat Numini: tum quidem hiſtoricus geſtorum Abrahæ ſenſus, reperiretur abſque myſtica aliqua intelligentia. At cupiente Deo, vt Abrahæ præclara facinora typum futurorum haberent, ex neceſſitate eadem geſta, vt aliquo modo poſſibilia ſupponi debeant: quoniam ergo ab hiſtorici ſenſus obiecto ad myſticum obiectum non valet conſequentia: valet autem à myſtico ad literale, eò quòd verum ſit enunciare: eſt obiectum ſenſus myſtici: ergo & literalis; non autem è conuerſo: ideò ſenſus hiſtoricus, eiuſque obiectum, priora ſunt myſtico ſenſu, ac proinde in ea fertur primò Dei intentio volentis ſignificare aliquid in Scripturis: eſt autem hæc prioritas intentionis non *in quo*, quoniam ſimul tempore ſunt etiam ratione noſtra; ſed *à quo*: nam, cùm habeat rationem conditionis neceſſario deſideratæ obiectum ſenſus hiſtorici, vt ſine quo nequeat dari obiectum myſtici ſenſus, reducitur ad prioritatem cauſalitatis naturæ, & à quo.

Gen. 49. *Senſus hiſtoricus, & eius obiectũ priora prioritate à quo ſenſu myſtico illiuſque obiecto.*

Addidi in fine, *Deo Auctore*, tum vt denotarem, ſi quos ipſe peculiaris Scriptor ex ingenij ſui partu ſenſus formaſſet, haudquaquam verbum Dei conſtituere: hoc enim illud eſt tantùm, quod Spiritu ſancto ſuggerente Prophetæ locuti ſunt, non quod ipſi conceperunt marte ſuo, de quibus aliquid ſuperiùs tactum Anteloquio 7. Sect. 1. numer. 14. tum præcipuè, vt contra irem opinionibus illorum, qui putant deſiderari ad literalis ſenſus perfectionem, non ſolùm vt præcipuus Auctor, qui Deus eſt, verùm etiam emanuenſis, qui homo eſt, omnes ſenſus intelligat: id bis refutaui, nimirum, Iſagoga 1. Sect. 6. num. 44. & Prælocutione 5. num. 7. oſten- 48.

Non eſſe opus, vt ſecundarius Scriptor vaticinia Scripturæ penetret, vt verbũ Dei exiſtimetur.

dens, neque de facto Vatibus contigiſſe, vt penetrarent vniuerſa, de quibus prædicebant; neque id neceſſum fuiſſe, cùm à Dei impoſitione Scripturarum ſenſus mutuentur ſignificationem: Deus autem non tenetur iure aliquo Prophetis reuelare omnem, quam impoſuerit, aut rebus, aut vocibus ſignificationem ad declaranda, vel abſentia, vel occulta.

49. Hiſtorico declarato ſenſu, operoſum non eſt aperire myſtici naturam: eſt enim ille ſenſus, *qui Deum habens Auctorem, rebus proximè ſignificatur, verbis mediatè, & ex ſecunda intentione.* Neque in huius definitionis ſtabilimen allego, quoniam Scholæ commune iudicium eſt: legat, qui potuerit, quos pro duplici literali ſenſu coniunxero Auctores. Pronunciaui Deum habere cauſam, quoniam certè, vt aut Abrahæ, & aliorum Patriarcharum geſta referent ea, quæ poſt ſæcula plurima euenirent, ſolus Deus agere potuit. Quamobrem grauiſſimè affirmarunt & S. Gregorius, & B. Thomas illum ſequutus, te in hunc morem intellecta, ſacrarum Literarum priuilegium eſſe per facta loqui, vt doctè expendit P. Vaſquez tom. 1. in 1. p. diſp. 16. cap. 1. numer. 2. at de his Patriarcharum, & ſimilium geſtis per omne vetus Inſtrumentum, eſt eius Fœderis myſticus ſenſus. Appoſuit, *immediatè ex rebus*; quoniam niſi hæ à Numine priùs fuerint applicatæ ad ſignificandum, verba nihil repræſentare valeant, cùm ideò illa ſignificant, quoniam res aſſumptæ fuere ad ſignificandum: in hiſtorico autem ſenſu abſque antecedentis in obiecto ſignificationis præſuppoſitione, voces independenter a ſuo obiecto ſignificant, & propterèa dicuntur immediatè ſignificare. De ſecunda intentione, quæ eſt particula 3. diſputaui ſufficienter in enudatione ſenſus hiſtorici, & literalis. Huius ſenſus diuiſio notiſſima eſt in allegoriam, tropologiam, & anagogen: ex quibus allegoricus conſueuit referri ſenſus ad ea, quæ credere debeamus; tropologia ad mores, eorumque pedagogiam; anagoge ad triumphantis Eccleſiæ beatitudinem, & cæleſtia gaudia.

Scripturæ peculiare per res ventura certè, & infallibiliter indicare.

Greg. S. Thom.

Myſtici ſenſus diuiſio.

50. Obijcias primùm aduersùs à nobis corroborata, myſticum ſenſum præſtantiorem eſſe literali, & hiſtorico ſenſu: igitur & potiùs à Deo intentus, quàm hiſtoricus: igitur prima Dei, atque præcipua intentio non tendit in hiſtoricum; ſed in myſticum ſenſum, cùm in id feratur, quod nobilius ſit. Reſpondeo, à nobis haudquaquam aſſeueratum, præcipuam Dei intentionem verſari circa literalem ſenſum, quamuis ſtatuerimus, priorem Dei, magiſque immediatam tendere in illam: ſicut intentio creandi Angelos prior eſt in Deo, quàm intentio producendi vnionem hypoſtaticam; tamen hæc poſterior intentio dignior eſt ſecundùm noſtrum concipiendi morem priore illa Angelos formandi intentione: quod verò ad præſtantiam attinet ſenſus vtriuſque, ſi obiecta contingat eadem eſſe aliquando, in cæteris vincit literalis ſenſus: nam in modo tendendi ſuperat myſticum, & in effectibus etiam; quoniam immediatè, & propriè frequentiùs repræſentat, & ad ſtabilienda fidei dogma aptior eſt. Quamobrem fit ſanè, vt ſecundùm aliquem actum nobilior ſit, omni actu myſtici ſenſus, videlicet, actum eum, qui aut Deum, aut Chriſtum attingeret; extenſiuè tamen excelſior eſt myſticus ſenſus, quoniam eius omnes ferè actus nobiliora obiecta reſpiciunt; nimirum, tendunt in Chriſtum, aut Eccleſiam Catholicam, vel ſpiritale & ſublime quidpiam, quod hiſtorico non accidit ſenſui, cuius obiecta ſunt frequentiſſimè caduca & peritura; atque ob hanc ab extenſione dignitatem ſolent Theologici ſæpiùs myſtico ſenſui, quæ præſtantiora ſunt, tribuere.

Intentio Dei circa literalē ſenſum prior, ſed nō magis præcipua.

Myſticus ſenſus quo pacto dignior hiſtorico.

Obijcias ſecundò, ſenſum myſticum, illiuſque obiectum eo ſe habere modo reſpectu Scripturarum Auctoris, quo ſe habent voces, & conceptus comparatione Dialecticæ inuentoris: nam, quemadmodum poſſunt eſſe conceptus ſine vocibus; non autem poſſunt eſſe vocabula, quin præſupponant cogitationem aliquam: ita ſanè poteſt eſſe ſenſus hiſtoricus independenter à ſenſu myſtico: nequeat autem aliquo modo exiſtere myſticus ſenſus, quin præſupponat literalem, & hiſtoricum: igitur, ſicut Auctor Logicæ non conſiderat per ſe voces, quaſi obiectum formale, & gratia ſui, ſed materialiter ſolum propter aliud; nempe propter conceptus, atque ita tantùm ſunt obiectum materiale Dialecticæ: ita Scripturarum conditor non reſpicit per ſe, formaliter, & gratia ſui ſenſus myſticos, & eorum obiecta. Quod ſi ita eſt, ſanè nec ſenſus myſticus eſt à Spiritu ſancto: nam id ſolùm intenditur ab aliquo, quod ille propter ſe reſpicit; non verò in quod fertur materialiter tantùm, & per accidens. Reſpondeo, inter eruditos etiam non paucos aſſerere, voces reſpici a Dialectico per ſe, & formaliter, & ex parte conſtare obiectum formale Logicæ. Verùm indulgeamus materialiter tantùm reſpici: ideò quidem ſic contingit, quoniam nihil reſplendet in vocibus, quod dignum ſit propria conſideratione, & quod gratia ſui reſpiciens Dialectica quaſi formale obiectum amplexetur: non ita in ſenſu myſtico: nam in hoc Auctor Bibliorum Deus reperit ſingulare quidpiam, idque magnificum ſanè, quod non elucet in hiſtorico ſenſu: nam, cùm litera veteris inſtrumenti abſoluatur conſideratione, aut bellorum, quæ geſſit cum Cananiticis populus Hebræorum, aut agrorum, aut pecorum, aut huiuſmodi multorum, quæ vulgaria ſunt, neque ſupra hæc euehatur multoties; myſticus tamen ſenſus ſemper fertur ad ignota, neque ea triuialia vllo pacto; ſed quæ ſpiritum alunt, ad hæc & quæ longa diſtant abſentia: cùm igitur & in myſtico ſenſu inueniantur, quæ gratia ſui perpendi valeant, fit, vt per ſe, formaliter & ratione ſui à Spiritu ſancto Scripturarum conditore intentus ſit. 51.

Voces, num ſint obiectum formale Dialecticæ?

Vt ad arcem diſquiſitionis veniamus: affirmo, vnius, eiuſdemque literæ multiplicem eſſe poſſe literalem ſenſum. Hanc firmaui theſim quadraginta ferè teſtibus Anteloquio 1. Sect. 4. numer. 24. quæ ſemper fuit vulgata opinio: auſus & contrariam temeritatis coarguere Beñeſius dubio 7. ad articulum 10. primæ partis, concluſione 3. quòd putaret, in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. & refertur in cap. *Firmiter.* de ſumma Trinit. & fid. Cath. definitum 1. Geneſ. verſu: *In principio creauit Deus cœlum, & terram.* contineri duplicem literalem ſenſum; alterum ſignificantem, mundum initio temporis cœpiſſe; alterum, omnia ſimul ſpiritalia & corporalia eodem temporis momento creata fuiſſe: ſed tantùm perſuaderi Concilij verbis noſter renuit Vaſquez tom. 1. in 1. p. diſp. 18. cap. 3. & tomo 2. diſputat. 222. cap. 4. liberat & à grauiori ſtigmate opinionem doctè noſter Gillius tom. 1. in 1. p. lib. 1. tract. 7. cap. 4. Cæterùm, vt probationem exordia

52. Poſſibilis multiplex literalis ſenſus eiuſdē loci ſacræ Scripturæ.

Bañez.

Geneſ. 1

Num cenſura digna opinio negans plures literales ſenſus eiuſdem loci Scripturæ?

Vaſq.

Gillius.

exordiamur à poſſibilitate huius ſenſus, id puto nullus inficias iuerit, iiſdem verbis æquè propria ſignificatione diuerſas omninò res repræſentari poſſe: itaque non ſolùm variarum prouinciarum mortales: ſed vno conuenientes idiomate poſſunt facere, vt eædem voces & hominem, & leonem, & crocodilum exprimant, pro libito, nimirum, diuerſæ impoſitionis. Hoc autem ſingulari iure Deus poteſt, vtpote dominantium quoque Rector. Statuat igitur Deus, vt memoratus Geneſis verſus: *In principio creauit Deus.* ſignificet & Filium, Verbum, ſcilicet, in quo vniuerſa condita ſunt, & exordium temporis, quo prodierunt, ſtatuat vt verba Iſaïæ cap. 53. *Generationem eius quis enarrabit?* & æternam, & temporalem referat natiuitatem: tum ſic: Ex ſuppoſitione, quòd Deus velit, præfata Scripturarum verba eum, quem diximus, in modum ſignificare, reſultat eiuſdem literæ varius hiſtoricus ſenſus: atqui nulla eſt implicantia, vt Deus ita decernat: igitur nulla eſt impoſſibilitas multiplicis literalis ſenſus: quòd autem talis Dei impoſitio comparatione diſtinctæ ſignificationis eorundem verborum peculiarem nullam implicantiam afferat reſpectu Dei, quaſi illi ob ſingulares cauſas repugnet, infra monſtrabimus: quod verò ea conceſſa earundem vocum diuerſa ſignificatione reſultet multiplex ſenſus literalis, pro quo decertamus, facile eſt probaſſe: nam, dum multiplicem ſecundùm literam ſenſum intendimus, nihil aliud optamus, quàm vt eædem voces ex ordinatione Spiritus ſancti, & Bibliorum Anctoris non vnum tantùm ſenſum efficiant; ſed multos; ita vt multis diuerſis verbis æquiualeat vnum propter fertilitatem ſignificationis. Sed hoc daretur: nam eadem verba, ſcilicet, *In principio creauit Deus.* ſenſus generarent duos, ac ſi eſſent duæ, atque eæ diuerſæ orationes, & itidem in ſententia Iſaïæ: *Generationem eius quis enarrabit?* Igitur ex ſuppoſitione variæ ſignificationis à Deo iiſdem verbis impoſitæ, reſultat eiuſdem literæ multiplex ſenſus. (Iſai. 53.)

53. Atque hæc poſſibilem eſſe eiuſmodi multiplicem literalem ſenſum, vtcunque ſubindicant: conemur & oſtendere, de facto aliquem eſſe in Scripturis locum tanta donatum exuberantia, atque fertilitate: ſunt autem verba Caïphæ apud Ioannem cap. 11. verſ. 49. *Vos neſcitis quidquam; nec cogitatis, quia expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.* Quæ & delegit potiſſimùm inter multa loca Ludouicus Molina in 1. part. quæſt. 1. artic. 10. diſput. 3. in quibus verbis quis non facilè animaduertit, ex circunſtantijs narrationis euangelicæ, id conatum homicidalem Pontificem, vt de medio tolleretur Chriſtus, ne quod damnum crearetur Iudæis, & eorum Reipublicæ? Hinc illa paulò antea: *Si dimittimus eum, venient Romani, & tollent noſtrum locum, & gentem.* Huic collegatum timori vt ſolatium afferret Caïphas, perſuaſit, vt Chriſtum demerent, quò nationis incolumitati proſpicerent. Igitur conſideratione Caïphæ ſenſus literalis erat iſte, humana præcauentis nocumenta: at verò eadem verba ſuſtulit Numen ad redemptionem hominum indicandam, & ſic prophetalia: quamuis hæc noua verborum, ſublimiſque ſignificatio proferentis iniqui Antiſtitis opinionem lateret: paſſus eſt autem materialiter vaticinari, & cum ignorantia eorum, quę proloqueretur, quatenus Spiritus ſancti dicta erāt, eò quòd eſſet Pontifex anni illius, monente Euangeliſta Ioanne. Itaque in illa ſententia duplex refulgebat ſenſus: alter, qui ortum habuit à Caïpha, dum Chriſtum è viuis ſuadet expungi, ne ſub victoris Romani poteſtatem Iudæa veniat: alter Spiritus ſancti, iiſdem verbis denotantis, expedire, vt Chriſtus moreretur in ſalutem, & redemptionem generis humani: nam prophetauit hoc ſuggerente diuino Flamine Caïphas, vt ait Ioannes, *Quòd IESVS moriturus erat pro gente; & non tantum pro gente; ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum.* Nec ſanè video, aut in Patribus, aut in optimis Explanatoribus, quidquam huic quod aduerſetur interpretationi: & vellem diſcere, vt repelli queant. Iam, quòd, ſi nulla eſt implicantia, eundem ſacrorum voluminum locum multos habere ſenſus literales, & ſit in Pagina diuina, quo probetur de facto tantis præditum eſſe ſignificationibus, nemo arbitror renuerit indulgere, in Scripturarum honorem, atque commendationem idipſum non mediocriter cedere: quid enim nobis Eccleſiæ Doctores tam frequentet inſpirant, atque venam eſſe tam diuitem ſacrum Textum, tot refertam ſacramentis, tot grauidam arcanis, quam ne omnium ætatum Scriptores vnquam exhaurire valuerint? Quo verò fundamento, aut tam prudenti, aut tam vtili hæc reſtringemus ad vnum myſticum ſenſum, vt qui in hoc amplificando potens fuerit, & vberrimus; idem in hiſtoricis ſenſibus parcus apparuerit, & miſera donauerit manu, quaſi non patem gloriam ab hiſtorici fœcunditate ſenſus, aut certè proximam debuiſſet ſperare? Omitto his ſimilia alia premere, ſicut & de Biblijs multa perungere, quoniam ſingulare aliquid non occurrit, & opus non eſt vulgata tranſcribere.

(Ex verbis Ioan. 11. probatus multiplex literalis ſenſus eiuſdē loci Scripturæ. Molina.)

Sed obijciunt de aduerſa parte, in æquiuoco laboraturos ſemper diuinorum Codicum interpretes, ſiquidem varijs cùm abundet ſenſibus Dei oraculum, exploratum nihil colligi valebit: quamobrem & amphibologia ludet Spiritus ſanctus, & omnis in deceptione, aut huius formidine erit pagina Bibliorum: ſic, nimirum, fundebat olim reſponſa inter gentes Apollo, in ambiguis hærens, alterumque retinens ſenſum, ne de falſitate coargui poſſit. Reſpondeo, nihil horum ſequi ex multiplici literali ſenſu, nec vllam eſſe doli ſpeciem: neque enim ad cauillandum vtitur Deus multitudine ſenſuum, atque vt deluſus, qui percipit ab vno verbi ſignificatu, habeat alterum Numen, quo ſe tueatur: tantùm agit ad oſtenſionem potentiæ & maieſtatis ſuæ, ſuorumque eloquiorum profundiſſimam vim, vt quod mortales pluribus phraſibus dicunt, hoc ipſe vna repræſentet phraſi. Quæ vero deceptionis aut leois imago in his effulgeat? Imò quidem ſi Scripturarum ſententiæ vno conſtarent ſenſu hiſtorico, qui hunc non attingerent, velut deluſas ſuas operas gemere quodammodo poſſint, cùm literalem inueſtigantes ſenſum, nihil reportauerint ex deſideratis: at vbi multiplex eſt ſenſus, & hic, & ille refert, atque ditantur multi. Itaque nullibi minùs fraudis: nam, quæ poſſit eſſe querela? Scilicet, quòd Dei loquutionem perſcrutans, cum putaret inueniſſe, non reperit? Verùm reperit quidem: nam omnis illa varietas ſignificationis, Dei lingua eſt, quodcunque de plurimis haurias, Dei verbum hoc eſt. Sequitur ex multiplici literæ ſenſu & non leue emolumentum: nam ſane quis negauerit Patribus, reuelatos Scripturarum hiſtoricos pleroſque ſenſus? Alium explanandi modum proferant iuniores, qui literæ cohæreat: deſpiciemus hunc tanquam non hiſtoricum ſenſum? Planè contemnemus, vtpotè ab eo diuerſum, quē Patres excogitarunt: cùm autem 54.

(Aequiuocatio non ſequitur ex admiſſo eiuſdem ſententiæ multiplici ſenſu literali.)

(Opinio de multiplici literali ſenſu quātam afferat vtilitatem Scripturæ cognitioni.)

nequeat eſſe excepto vno literali ſenſu, oporteat, reijciamus adinuentum a neotericis: quamobrem certè dum nolimus concedere cuiuſque in particulari ſententiæ, quæ ſigillatum demonſtretur, veteres latuiſſe ſenſum, neceſſarium eſt, dicamus non poſſe à nuperis produci quidpiam literalis ſenſus, quod antiquorum fugerit induſtriam: ſed conceſſo multiplici hiſtorico ſenſu, eſt in quo, & veteres, & noui laudem maximam conſequantur: nam concedentes quidem priſcis innotuiſſe hiſtoricum verborum ſenſum, potuere & nepotes intactum à primis Doctoribus ſenſum alium eruere, quādo multiplici ſenſu eadem abundat Scriptura: neque opus eſt ſtatim vociferari, recentiores a ſenibus diſcedere: non enim quemadmodum in Scholis cōcluſio, aut eſt affirmans, aut negans; ita in ſenſibus Scripturarum: ſed Deus eodem verbo ſimul multa, aut affirmat, aut negat: ex quibus affirmationibus altera reuelata eſt Patribus, alia filiis, quin id, quod filij propugnant, illis aduerſentur, quæ Patres defendunt: ſæpè enim materiæ ſunt nullam inter ſe connexionem habentes: vt ſi quis aſſeueret exiſtere Bizantium: hoc nullo pacto alterius effato opponitur, aientis, exiſtere etiam & Romam. Non igitur cauillis obnoxia eſt opinio multiplicem literalem ſenſum adſtruens: ſed viam aperit, vt faciliùs Scripturæ intelligantur, vt liceat iunioribus abſque illæſa Patribus debita reuerentia, nouas meditari Bibliorum explanationes, iuxta quod preceptum eſt viro deſideriorum: *Tu autem, Daniel, claude ſermones*

Dan. 12. (Dan.c.12.verſ.4.) *& ſigna librum vſq; ad tempus ſtatutum: plurimi pertranſibunt, et multiplex erit ſcietia.*

55. Deinde inferunt ex admiſſo literali multiplici ſenſu deduci, vt eadem numero res poſſit eſſe, & corpus, & vmbra; & imago, & ſubſtantia; & pictura, & depictum: hoc autem inconueniens eſſe apparet illico, cùm repugnet vmbrę corpus eſſe, vt ex rerum naturis quotidie apertè conſtat. Sequela oſtenditur: nam, ſi quibus in verbis Scripturarum duplex admittendus ſit ſenſus, maximè in illis apud Ioan.c.19.verſ.36. *Os non comminuetis ex eo.* Quæ deſumpta ſunt ex c.12.Exod.verſ.46. eſt enim non minor in his verbis analogia ad ſubindicandum, quod ex typico, & vero Agno Chriſto accidit, quā in Iſaïæ illis verbis ex c.53. *Generationem eius quis enarrabit?* Quæ tamen Iſaïæ verba ex potiſſimis ſunt, & maximè vulgaris, quibus duplex literalis ſenſus conſueuit roborari: nam, ſicut ibi duarū generationum eſt quędam velut ſubalternatio, atque ideo proportio inter vtrunq; obiectum; ſic hoc loco, quod ſignificatur, ęquè reſplendet in ambobus, in paſchali, nempe, Agno, & Seruatore, vt neutrius; videlicet, comminuantur oſſa. Quapropter, qui duplicem admiſerit hiſtoricum ſenſum, Exodi verbis ſi negauerit, difficulter in alijs Bibliorum locis fulgere probauerit. At conceſſo duplici huius literæ ſenſu, ſequitur manifeſtè, vt commiſceantur in eadem entitate, & vt ſit eademmet res ſimul, & veritas, & figura. Patet hoc: nam certè verba illa, quatenus repræſentant agnum per Paſcha immolādum, cùm ferantur ad typum, Chriſtum, eiuſque victimationem adumbrantem, figura ſunt, quando & typus imago ſit: eadem autem verba, quatenus literaliter Chriſtū exprimunt, cùm non ad typum, ſed ad veritatem terminentur, & ipſa veritas ſunt, atq; ita ſimul copulantur & vmbræ, & veritatis ratio. Ecce igitur, qualia ſequantur incommoda literali admiſſo ſenſu multiplici. Reſpōderi ad hęc in primis valeat, licèt quidē ob analogiam, & proportionē inter Chriſtum, & agnum typicū, quod neutrius oſſa cōminuta ſint, non leuis obijciatur anſa meditandi duplicē hiſtoricum ſenſum: tamen cùm inde aſſignata implicātia ſubſequitur, nimirū, vt & veritas, & vmbra eadē fuerit res, propterea illis verbis negari multitudinem hiſtoricorū ſenſuum, in Iſaïę autē verbis de duplici generatione filij, & ſimilibus multis ſententijs, cum non reluceat ſimile obſtaculum, admitti varios litterales ſenſus. Reſpondeo inſuper, & locū eum de non confractis oſſibus, Exodi 12. mutuatum ex capite, literaliter probè cōſtrui

Ioan. verba ex c. 19. cum duplicem admittant literę ſenſum. Exod 12. Iſaiæ 53.

Regula: Eadē res, & typus, & figura [illegible] valent eſſe.

de Chriſto, deque agno ab Iſraëlitis immolādo: negat omninò Ribera ad c.11. Oſeæ, n.11. ob cauſas declaratas ſuperiùs, quòd in vnum coaleſcere nequeant, & vmbræ, & veritatis ratio. At quidni per diuerſas conſiderationes & reſpectus? neque enim repugnat vniuerſim, & cuiuſq; generis vmbrę, veritatique. Sanè ponamus, Monarcham aliquem reportaſſe memorandá de hoſtibus victoriam, atque in celeberrimi triūphi laudē quotannis ſpectacula edere, in quibus & illius pugnæ forma repræſentetur: nonnunquam verò ad maiorem populorū lętitiam, Regē ipſum ludicrum Martē introire, & quæ olim in bello vero geſſerit, nunc in ſimulato repręſentare: equidē his, quæ poſſibilia ſunt, admiſſis, ſit vti in vnā, eandemq; perſonā Imperatoris & veritas coniungatur, & vmbra, corpus, ſimulq; imago: nā ſunt, quatenus veri nulli hoſtes ſunt, quibuſcum dimicet Princeps, phātaſma ſolùm eſſe omne id, & prætentorū lineamenta neceſſe eſt: quatenus antē non alius, ſed ipſe, qui aduerſus inimicas acies proceſſit, Regis ſuſtinet auctoritatē in circo; & veritas quoque tunc præſens eſt: atque ita in vnum connectuntur veritas, & vmbra; imago, & ſubſtantia.

Ribera.

Verùm inſufficiēter probaſſe nos ex Caïphę vaticinio duplicē in litera eadē ſenſum oſtendūt. Nā, 56.
ſi eo loco duplex admittendus ſenſus, & quoq; in Pharaonis illis ſomnijs de ſeptē bobus, ſeptemque ſpicis, Gen.c.41.à verſ.1. par ſiquidem vtrobiq; occaſio eſt: quemadmodū enim Caïphas non intelligebat, quæ labijs proferebat, ita nec Pharao, quod menti obiectū eſt, penetrare valebat: & ſicut Euangeliſta declarauit in Pontificis ſermone latere arcana, ita & Ioſephus oſtendit abſcōdi in Regis viſione ſacramenta. Equidē reſpectu Pharaonis, vt cui boues, & ſpicę repræſentatæ ſunt, literalē ſenſum, qui de bobus, & ſpicis ſecundum ſe ſit, admittit Molina ad art.10.q.1.in 1.p.diſp.2.§. *Dubiū eſt circa, &c.* At interpretatio Ioſephi de vbertate, & ſterilitate nequaquam ab hiſtorici ſenſus natura relegāda videatur, cùm ęnigmatis fuerit ſcopus potiſſimus eiuſcemodi ſignificatio: alioquin & dicimus in Scripturę parabolis literalē non eſſe ſenſum, quem verba metaphoricè accepta generant; ſed quē grāmaticalis refert conſtructio. Hoc autē pronunciatum cōmuni Explanatorū iudicio aduerſatur: nam, cùm dicitur exiſſe quempiam, vt ſeminaret ſemen ſuū, cuius pars decidit in petram, aliā ſpineta ſuffocarunt; nequaquā hiſtoricū ſenſum portauere, quē verba immediatè indicāt; ſed aliud lōgè ſublimius, ſpiritale, ſcilicet, & diuinum. At, ſi duplex tribuatur ſenſus Pharaonis ſomnio hiſtoricus, ſequitur non exiguū incommodum: accidit enim, vt cum literali ſenſu myſticus cōfundatur. Iſtud explico: nam myſticus ſenſus ille eſt, qui fertur in obiectum literalis ſenſus obiecto ſignificatum, vt dicebamus myſtici enodātes ſenſus naturā: ſed anni vbertatis, ſterilitatiſque ſunt obiectū adumbratū per hiſtorici ſenſus obiectū, nempe, per boues, & ſpicas, vt conſtat. Igitur ſenſus eiuſmodi annos exprimens, myſticus eſt: ſed per nos & talis ſenſus quoque literalis: igitur manifeſtè à nobis confunditur myſticus & literalis ſenſus: rurſum ex nobis myſticus ſenſus ille eſt,

Pharaonis viſio Gen 41. an duplicem habeat literalem ſenſum?

Molina.

qui

qui immediatè, & proximè de rebus pullulat: ex vocibus autem reſultat mediatè, & remotè, ſcilicet, poſt ſignificationem rerum: atqui ſignificatio illa vbertatis, & ſterilitatis proximè conſurgit ex rebus, videlicet, ex bobus, & ſpicis: deinde ex verbis per translationem accommodatis ad ſignificandum: niſi enim per boues, & ſpicas ſignificaretur, neq; etiam per verba Pharaonis. Igitur quocunque modo declaretur ſenſus myſtici natura, planè confunditur cum literali.

57. Parabola duplicem habet literalem ſenſum.

Grauis quidem obiectio: ſed niſi decipitur animus, quæ & maiorem Theologorum partem vexare debeat: nam hi ſanè in Parabolis literalem aſſerunt eum, non quem vocum reddit exterior ſonus; ſed, quem metaphora facit: & ita Chriſtus ipſe Lucæ cap. 8. ſemen interpretatus eſt verbum Dei; ſpinas, diuitias, & voluptates.

Luc. 8.

Nos igitur dicimus in hac ſeminantis parabola, exempli gratia, duplicem eſſe literalem ſenſum: alterum, quem verba in primæua & ſimplici generant ſignificatione, & denotant agricolam, dum vt granum glebæ cuſtodiendum traderet, in agrum proficiſceretur, alia agentem permiſiſſe, vt de ſeminandis quædam in petroſa, alia in vepres caderent, ſiue iſtud reipſa accidiſſet, ſiue non: alium, quem eadem verba ex tropo conficiunt; ſiue hic tropus ad inſtar rhetoricæ metaphoræ ſit; ſiue ex peculiari Dei impoſitione, penes quem eſt vocibus, quam velit, ſignificationem affigere. Sed quonam modo huiuſmodi literalem ſenſum à myſtico ſecernemus? Sufficienter quidem: nempe, quatenus tendit in obiectum abſque eius in typum aliquem relatione. Itaque non ideò ſeminans Chriſtum repræſentat, quoniam Deus ordinauit, vt res hoc vocabulo ſignificata Chriſtum adumbraret: ſed abſque aliqua tali dependentia ex proportione quadam ſeminis, & diuini verbi; quemadmodum campi ob iucundum, honeſtumque virorem, quo aſpectus intuentium ſolantur, ridere dicuntur; in myſtico vero ſenſu, ideò vocabula figurata repræſentant, quoniam obiectum exprimunt, quod ex peculiari Dei ordinatione figuræ denominationem ſortitum fuerit. Quod hac de parabola dicimus, idipſum de Pharaonis ſomnio; duplicem, nimirum, viſionem illam habuiſſe literalem ſenſum: alterum tendentem ad boues, & ſpicas ſecundùm ſuam naturam, & prout verbis ſimpliciter repræſentantur: alterum tendentem ad vbertatem, & famem; non quatenus aliquo modo rebus ipſis, ſcilicet, bobus, & ſpicis exprimebantur quaſi hieroglyphicis, & typis; ſed quatenus verba, quæ boues, & ſpicas ſignificabant, translata ſunt ad fœcunditatem, & indigentiam denotandam, quod genus translationis vocum Deus optimè facere poterat auctoritate ſuprema ſua: & quamuis hominibus inſolens videretur loquendi facies intellecta tamen Dei impoſitione, viderent continuò probè inſtitutum eſſe ſermonem. Atque id, quod de Pharaonis ſomnio aſſeueramus, æſtimamus dici oportere quoque de ænigmatis multis apud Danielem, aut Ioannem, vt cùm hircus caprarum, cùm draco, cùm equus ruſus, & alia obſcurè referuntur ſymbola: nam primus hiſtoricus ſenſus eſt, qui in horum naturam ſecundùm ſe, ſeu veram, ſiue apparentem & conſictam tendit; repræſentantur enim eo modo, quo habent eſſe: ſecundus eſt, qui fertur in ſignificata ſpiritalia de Chriſto, de Apoſtolorum cœtu, de Eccleſiæ Martyribus, Doctoribus, Prælatis. Quamobrem

Myſtici ſenſus diſcriminatio ab hiſtorico, quando ſimul coincidunt.

In ænigmatibus Apocalypſis & Danielis, duplex hiſtoricus ſenſus.

in Scripturis vix quidquam eſt de rerum quibuſcunque naturis diſſertans, in quo non valeamus duplicem, aut plures reperire hiſtoricos, & literales ſenſus: quæ ſenſuum exuberantia commendat multùm Scripturarum & maieſtatem, & diuitias maximas. Legantur, quæ ſtatuimus Anteloquio 1. Sect. 4. n. 25. de parabolarum multis hiſtoricis ſenſibus.

Illud poſtremò aduertiſſe iuuat in gratiam noſtræ aſſertionis, poſſibilitatem varij, atque multiplicis eiuſdem literæ ſenſus, palàm corroborari inde poſſe, quòd certè eiuſdem Hebrææ dictionis varias translationes diuerſis Interpretibus Spiritus ſanctus ſuggerere poſſit, vt aliter Paulus, aliter Septuaginta verterint, & quorum translationes diuerſos omninò pariant ſenſus: quid enim in hoc implicantiæ, vt ſi verbum Hebræum ambiguum, quemadmodum apud Latinos vox, *gallus*, exempli cauſa alius gallum gallinaceum transferat, alius hominem Francum; tunc quidem reſpectu Hebræi Textus, qui vera & authẽtica Scriptura eſſet, (nam loquor de genuino, & incorrupto,) eadem litera plures hiſtoricos complecteretur ſenſus: nam, quamuis reſpectu alterius idiomatis illę ſint diuerſę literæ; tamen comparatione Hebrææ linguæ eſt vna, eademque litera, & aliunde Hebræum verbum eſt ſacrum, & canonicum, vt ſupponimus. Equidem & reipſa nonnunquã ita contigiſſe quidni arbitremur? Vt cùm Gen. c. 47. v. 31. legitur: *Quo iurante, adorauit Iſrael Deum, conuerſus ad lectuli caput.* ad Hebræos autem cap. 11. v. 21. *Fide Iacob moriens, ſingulos filiorum Ioſeph benedixit, & adorauit faſtigium virgæ eius.* vti Hebræum *[illegible] matteh* alius *lectum* expreſſit, alius *virgam*: nam, quòd virgam legiſſe Septuaginta, atque Apoſtolum, aſſerunt nonnulli, cauſa punctorum Hebraicorum, fortaſſe parum ſolidum eſt, cùm maior doctorum Virorum pars aſſerat, referente Sixto Senenſi lib. 2. Bibliothecæ, verbo, *Iota, & Apex*, & lib. 3. Methodo 2. *De ſtigmatico exponendi modo*, puncta Hebræorum recens eſſe inuentum, & ad finem penè quinti ſæculi a Chriſto defluentis. Sed captioſa eſſet talis verborum ambiguitas, & præter humani ſermonis, quem Deus imitari debeat, & auſcultantibus ſe accommodare, morem. Verùm in quo hęc ex verbis quaſi fraus? An, quoniam legentes cùm putarent ſe Dei loquentis mentem attingere; non tamen penetrarent, & ſic quaſi deludi a ſonitu dictionum viderentur? At, nonne hoc etiam accidit, etſi ſtatuamus, vnum eſſe cuiuſque ſententiæ literalem ſenſum? quoties enim accidit, vt arbitrentur Interpretes, germanum ab ipſis attingi ſenſum, à quo tamen longè diſtant? in cauſa tamen eſt ipſorum hebetudo, nõ Deus; & ęquè falſum eſt debuiſſe Scripturarum conditorem ad normã hominum profari, quin potiùs ſignauit librum, abſconditque ſub inuolucris plurimis ſenſus in beneficium maximum ipſorum hominum: neq; enim decebat ſanctum poni canibus. Conſule Martinum Cantapetrenſem lib. 1. hypotypoſeon, c. 1. Valentiam tom. 1. in 1. p. q. 1. diſp. 1. punct. 5. §. 3. Quod igitur in vno inueſtigãdo hiſtorico ſenſu committunt homines, vt quid Patres, quid Theologi pronuncient, diſquirant, & in primis cohęrentię Textus attendant; hoc agant, vt multiplicem quoque eruant ſenſum, & videbunt loquentem noluiſſe decipere aliquo; ſed & hoc, & illud, & tertium aliquid voluiſſe aſſerere, totùque iuxta literam, & Hiſtoriam, vti in citatis verbis, quòd Iacob, & ad lectulum, & ad virgã reſpexiſſe dicatur, vnum, atq; alterum Spiritus ſanctus pronunciat, & vtrunque literaliter verum eſt.

58. Trãslationes diuerſæ pariunt eiuſdem ſentẽtiæ multos literales ſenſus.

Gen. 47.

Hebr. 11.

Puncta Hebræorum recens inuentum

Multiplex literalis ſenſus captionibus non eſt obnoxius.

Deus an more humano, & ſine inuolucris debuerit loqui in Scripturis? Cantap. Valentia.

ANTELOQVIVM XII.

Elapſum pro optimo commentandi Scripturas genere Apologeticum, quam ſuggerit Tropologiam.

QVod hactenus præſtitimus, & in hac vltima laborum periodo obſeruare animus eſt, vt poſt literam Ethologia ſubintret, & ſeuerum hiſtorici ſenſus examen temperet allegoriarum amœnitas. Nulla tam ieiuna Tractatio, è cuius venis non aliqualis inſtructio hauriri valeat: & ad mores componendos ſedulò contemplanti vniuerſa deſeruiunt.

SECTIO I.

Nitela condecoratos, reuerentia communitos Chriſti Menſa hoſpites excipit.

1. PRAETERITAE diſputationis omnis ſcopus oſtendere, quantus eſſe debeat metus, quanta reuerentia accedentis ad Bibliorum ſacram diſquiſitionem; ſed in primis omni ſolari radio debere puriorem euadere animum, qui in lege Domini dies noctеſque meditari ſtatuit, & in libri ſignati eruendis arcanis beatas horas conſumere decreuit: niſi enim & decorem, & metum ſimul induat, abſcondetur ab eo verbum, quod locutum eſt os Domini multifariam, multiſque modis à conſtitutione ſæculi. Quòd ſi tam purum eſſe deceat, tam ſanctè timidum Scrutatorem verbi, quòd proceſſit à labijs Prophetarum, quæ Spiritus gubernabat; qualem conueniat eſſe candorem illius, qualem formidinem, cui dentibus premere conceſſum, in ſtomachum traijcere carnem eam, quæ ſecum vnitum habeat Verbum Patri conſubſtantiale, in quo eſt omnis plenitudo Diuinitatis? Quid ad hæc illi animarum indulgentiſſimi Medici, qui imperfectis hominibus paſſim conſulunt, quotidie hanc frequentent menſam, modo lethalis noxæ conſcientia mentem non verberet? cæterùm venialiter ſordidulum accedere æquis ferunt oculis? Quid templa, & aræ ante Epiſcoporum ora, ante aciem Chriſtianæ plebis ſine honore, ſine cenſu, ſine diligentia?

2. Venerunt ab Oriente Reges Tharſis, & Inſulæ, omnes dromedarij Madian, & Epha, nouum Principem ſalutaturi, aurum, & thus deferentes, atque Hieroſolymam introgreſſi, percunctantur: *Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum?* Matthæi cap. 2. Quamobrem reliquo toto itinere ejuſmodi nihil diſquiſierunt? An, quia affulſit ſtella, quæ mœnibus admiſſos deſtituit? Sed poterat Numen alio modo docere, & ſupplere Aſtri magiſterium: ſin autem, vt ignorarent, placebat, debuerant ſubmiſsè interrogare, & quod cœlum occultare videbant, & ipſi abſcondere. [Matth. 2.]

Adde, quòd & vitæ interrogatio diſcrimen afferre potuerit, cùm præſente Herode, tyranno audaci & feruido, alium Hebræorum Regem proclamauerint, cui ſuppetias ferre, vt dominaretur, modò egeret induſtria eorum, paratiſſimi eſſent? Placet ſanè coniectura Chryſologi opinantis, non tam à dubia mente profectum quæſitum, quam ab inſultante animo. [Chryſol.] Itaque non fuit illa vox neſcientium, vbi lateret puer; ſed corripientium metropolitanæ vrbis deſidiam, contemptum, impietatem: tanquam aſſerant: Itane prope vos, iuxta Solymorū arcem, Verbum Patris carnem induit, & in tēpore ſub viſibili figura, ex clauſtro puellari intacto prodijt, & non reſonat lætitia vrbs veſtra, non dies feſtos agit, non deponit malitiam, atque ſcelera, & in nouitate vitæ quaſi modo geniti infantes occurrit Regi Iſraël benedicto, qui venit in nomine Domini ſaluare omnes nationes? Apud vos tam pretioſa gemma, & deliteſcit in ſtabulo, & comparatur iumentis inſipientibus, bobus & aſinis, cuius decor eſt inæſtimabilis, cui Seraphim in ſupernis æternùm ingeminant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, in cuius conſpectu & aſtra non ſunt munda? Demirantur igitur, quòd hominem Deo aſſociatum non promiſſis vultibus adorent; non agmine effuſi Bethlehem pergant; non auro, lapidibus exquiſiti honoris, aulæis præſepia veſtiunt. Hoc igitur eſt, quòd increpatoriè interrogant, Auctore Chryſologo: *Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum?* Sed percipiamus ipſius verba ſermone 1. de Magis, qui ordine eſt 156. *Dicendo, non interrogant, ſed inſultant, negligentes arguunt, ſeruum Domino non occurriſſe cauſantur: nam quid ab hominibus quærunt, qui per Deum nouerunt, quod quærebant? Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? hoc eſt, cur Rex Iudæorum in præſepi iacet, & non decumbit in templo? cur non fulget in purpura; ſed ſqualet in pannis? receperunt iumenta in præſepi, quem in domo ſua recipere vos ſpreuiſtis.*

Adoleſcens ille, qui abierat in regionem longinquam, cùm famem ſuſtinere non valeret, amore panis vel mercenariorum, cogitauit de regreſſu, & perfecit meditata. Sed ecce poſt oſcula & blanditias, non panem, ſed amictum produci imperat genitor: *Dixit autem pater ad ſeruos ſuos: Citò proferte ſtolam primam, & induite illum.* 3.

Luc 15. *illum,& date annulum in manus eius,& calceamenta in pedes eius.* Lucæ cap. 15.verſ.22. Quid agis, venerande ſenex, quem nec cauſæ latent, ob quas filius poſtlimino redux factus ſit? Non eum cupido veſtis impulit, ſed nutrimenti: obſonia poſtulat frigeſcens, & languidus ſtomachus, non amictum. Atque ſanè vt adſtarent de exteris aliqui, ad quorum vultus erubeſceret genitor, ſi pannoſus appareret filius,& in attrita lacerna,parcendum fuiſſet,quòd alimenta porrigere tantiſper diſtuliſſet, famæ conſulens: at deerat peregrinus ſpectator omnis, & aulam domeſtici occupabant ſolùm. Eia, pater, amici tantùm auſcultant, præbe ficeram,ſubminiſtra panem,his opus habet adoleſcens: cùm in forum,& plateas exeundum fuerit,a domibus eburneis extrahentur veſtimenta, quæ auro & lapidibus fulgeant,quę & myrrham,& caſiam ſpirent. Puto,ſi non de vitulo ſaginato comedendum eſſet, nequaquam genitor inſtitiſſet, vt puer anteà tegeretur,quàm manducaret: itaque,ſi vel altilia,vel tauros mactaſſet,neque de calceamẽtis, neque de annulo, neq; de ſtola cura fuiſſet: verùm ad epulas vitulinas abſque amictu accedere, infandum. At quis vituli, eiuſque ſpeciatim ſaginati ſuper alia animantia honor? nimirum,ipſe typus dominici Corporis, ipſe ſymbolũ euchariſtici pabuli: docebunt Ambroſius,atque Beda in Lucam, Hieronymus epiſtola ad Damaſum de duobus filijs, Cyrillus, & Ioannes Geometra catena Græca noſtri Corderij in Lucam, cap.15.n.56. Quoniam igitur filius diſſipator eos repræſentabat, qui ad Euchariſtiæ ſacram acceſſuri erãt Menſam,noluit, vt vel coram domeſticis inornatus conuiua accũberet; quia, etſi leuis rubor atque erubeſcentia ſit ante charorum oculos nudum,aut lacerum apparere; ſed neq; leuis ruboris cauſas huius ſuffert reuerentia Menſæ: ergo,antequàm manducet,tegatur,qui de vitulo ſaginato comeſturus ſit. Concinnè Beda venerabilis ad cap. 15. Lucæ: *Notandum, quòd antè ſtola prima,antè annulus,antè calceamenta præſtantur, & ſic deinde vitulus immolatur.* Quid verò annulus ſignificat? Equidem bona opera. Sic Aſterius nominata Græcorum catena in Lucam, n.49. Satiſne bonis operibus inſtructum eſſe, qui de vitulo ſaginato guſtare exoptet? Nequaquam ſanè: vltrà & leuiſſimus puluis abijciendus, veniales defectus amputandi, ob hoc calceamenta. Sufficiſtne iſtud? Deeſt adhuc & ſtola prima, quam Baptiſmi primam gratiam interpretantur & Titus, & Aſterius citata nuper catena, nu. 46. Igitur quã purus & emaculatus prodit infans, vel adultus poſt Baptiſmi lauacra,tanta quodammodo puritate nitere eum deceat,qui ad Chriſti communicandum Corpus accedere præſumpſerit.

Ambr. Beda. Cyrill. Hieron. Ioan. Geom. Corder. Beda. Titus. Aſterius.

4\. Cœlum, & terram fabricauerat Creator, duxit velut lineamenta, deinde ad ornatum proceſſit: ſed auſpicatur à terra, cœlo ad poſteriores curas derelicto, quemadmodum Geneſeos ca. 1. atteſtatur, quippe die tertio protulit terra herbam virentem, & lignum pomiferum, faciens fructum iuxta genus ſuum: die autem quarto facta ſunt luminaria,quæ & diei,& nocti præſiderent. At,quãobrem prælata ſuperis infima, aſtris gleba? Nonne decebat magis exordia ſumpſiſſe à nobiliori plaga? Sciamus aliquid ab Anaſtaſio Sinaïta lib. 4. Hexameri; *Antè Deus ornauit terram, quàm cœlum,tanquam ſi terra ante cœlum ditata ſit Chriſti myſterio, & aduentu: propterea ante cœlum ornatur; quoniam ante Angelos terra, & terrigenis homines Deum per carnem vidimus, & ante cœleſtia exornans ille hæc inferiora, ea lætificauit, & exornauit.* Sanè primi labores, qui myſterij, atque artis ſpecimen eſſe cõſueuere,quod acuminis, atque induſtriæ excellentiſſimum eſt, rapuerunt ſemper: ibi magiſter operis manu, conſilio, potentia, ipſo etiam affectu intentus, vt ſingula nitidiſſima prodeant, exculta ad amuſſim, quippe ab eiuſmodi opificio clarum deinde accepturus nomen in longas ætates. Iam verò quid deguſtant ad ſacram accedentes Menſam, qua Chriſti Corpus exhibetur,niſi Deum incarnatum,quanquam ſub velamento, nimirum, ſub panis, & vini accidentibus? Numen igitur, vti iam tum a rerum incunabilis doceret, quanta cum reuerentia ſumẽdus ſit Chriſtus ab euchariſtico hoſpite; qualem deceat animi thalamum eſſe; quibus gratiarum floribus, quo virtutum ſpirantem odore, quàm munda omnia, atque terſa; propterea inchoauit decoramentum à terræ elemento, aëre poſtpoſito, vt quæ pars fabricæ vniuerſitatis Deũ cum carne fuiſſet poſſeſſura, & primas opificis curas ſibi vendicaret. Verùm,nonne ſi in terra Deus, etiam in cœlo Deus ſit? imò cęlum Deo ſedes eſt; terra autem ſcabellum pedum eius? Cur igitur nõ priùs admouit manus,vt ęthera poliret? Anne ſubinnuere voluit recepturis ſacratiſſimum Filij hominis Corpus, tantam debere eſſe pectoris nitelã, tantum cubilis & decorem & artem, vt ſi fas dicere ſiet, cęli cęlorum comparatione eius quodammodo mundi non ſint? Certè tantùm ſuperet vt minimùm,quantùm prima opera, quæ ad ingenij & ſcientiæ oſtentationem componuntur, vincere conſueuere alios magiſtrorum labores, in quibus neque intellectus, neque amor, ſicut in primis,aut deſudat,aut ſtimulat.

Pro filij, quem diligebat, læto hymenæo fecit conuiuium homo regio decore & maieſtate conſpicuus: cuius ſplendidiſſimũ apparatum cum viri maleuoli deſpexiſſent, miſit ex ſeruis in aperta viarum, vt quoſcunque inueniſſent congregarent, etiam & claudos,& debiles,& cæcos,Luca narratore,c.14.verſ.21. Cùm igitur ex fæce humani generis in aulam magnificam conueniſſent pãnoſi quiquè & laceri, diſcumbentibus cum lætitia hoſpitibus, intrauit Rex,vt videret ſympoſij formam; atque inter innumeros intuitus aliquem non habẽtem veſtem cęnatoriam, & qualem nuptiarum requirebat feſtiuitas, excanduit ad ſpectaculum, & iracundus exclamat: *Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialem?* At, num iuſta hæc querela? Certè plurima ſunt, quæ accumbentem defendant. Primùm,vti optimè ſubindicat Hilarius canone 22. in Matthæum: *Nunquid inuitandorum habitum deſignauerat? Deinde, cùm inuitari quoſcunque iuſſiſſet, quomodo vnus omnibus poterat eſſe habitus?* Tertiò, quod idemmet ſuggerit: *Si certus ex conſuetudine conuiuentium in nuptijs habitus ſoleret eſſe, ab inuitantibus, & miniſtris potuiſſet inhiberi.* Sed illud præcipuum eſt, quòd cũ pauper eſſet miſer conuiua, non haberet in crumena, quibus veſtem genialem compararet, obolos: adactus autem vt diſcumberet, neceſſum erat, vt qualem fortuna patiebatur, amictum geſtaret. Quorſum igitur intumeſcit ſympoſiarcha, & obiectat, vel quòd aulam calcare attentauerit: *Quomodo* (inquit) *huc intraſti?* Sed parcite, epularum Magiſtrum furoris, & vehementiæ incuſare. Legiſtis apud Marcum cap. 11. quæſiuiſſe in ficulnea Seruatorem, quod manducaret; & cùm præter folia aliud non appareret, damnaſſe anathemate lignum, arboremque ſubitò areſactam: numquid iuſta Redemptoris bilis, & non crudele illatum ſupplicium?

5\. Luc. 14. Hilar. Marc. 11.

Planè

Digitized by Google

Planè certum vtrunque. Et tamen ficulneæ nullum delictum; nam atteſtatur citatus Euangeliſta Marcus, non fuiſſe illud ficorum tempus. Scilicet, Apoſtolos terrere voluit pœnâ ſtipiti innocuo inflicta, vt qualem homo, qui in culpa eſſet plurima, daturus fuiſſet, ab arbore diſcerent, quæ virore ſpoliabatur ob negatam Domino alimoniam ita, cùm & vident eum è conuiuio detrudi in ergaſtulum, quem abſque delicto facilè vnuſquiſque æſtimare, & vitio dari, quòd vel limina profano conuiuio deſtinatæ aulæ tereret; horrerent ad ſacratiſſimam dominici Corporis, & Sanguinis Menſam impolluti accedere, anima vitiorum centonibus onerata.

6. Num. 10.

Numerorum capite decimo iubet Numen, duas confici tubas. Benè id quidem: nam erat plurimum vulgus, atque vt conueniret, adeſſetque vocatum, ſono elatiori opus erat, nec poterat humanum guttur ſufficere. Sed, quamobrem præceptum, vt de argento tubæ illæ? *Fac tibi* (ait) *duas tubas argenteas ductiles*. Equidem vt ſacro miniſterio deſeruiret ſolùm tubarum clangor, opportunum, vt de excellentiori materia conficerentur. Verùm ſcopus etiam, vt ad caſtra mouenda accurreret multitudo, vt bello ſignum daretur, vt epulis, atque lætitiæ, quemadmodum Textus verba demonſtrant: atqui ad bellum incendere vſus lituis, aut ex ære, vel ex cornibus. Quare Maro, *ære ciere viros, Martemque accendere cantu*, hortatur, & alias, *rauco ſtrepuiſſe cornua cantu*, pangit. Eneruis militia eſt, quæ ſpecioſo, atque illuſtri magis quàm valido apparatu gaudet. Sed intuere Iſraëliticæ militiæ diuerſam faciem ab aliarum gentium caſtris. Sanè apud alias nationes tubis clangunt ex profano vulgo aliqui: apud Hebræos optima, & nobiliſſima pars, quæ, ſcilicet, originem à Leuitica, & ſacerdotali linea trahit: *Filij autem Aaron Sacerdotis clangent tubis, eritque hoc legitimum ſempiternum in generationibus veſtris*. Iam verò quis ignorat, aut Sacerdotes altaribus deſtinatos, aut argentum ſplendidiſſimum, puriſſimumque inter metalla eſſe? Quoniam igitur eos in tubicines eligere placuit, quorum diligentiæ ſacra altaria conceſſa fuiſſent, & qui arcam Teſtamenti circunſtabant; mutauit continuò aſſuetam apud nationes tubarum materiam, ſignificans, non decere Sacerdotem, & altaribus dicatam tribum, niſi quæ & terſa, & indefæcata, fulgentiſſimaque eſſet, quale ſit argentum. Subſcribat Toſtatus, quæſt. 17. in cap. 10. Numerorum: *Fuit hoc propter miniſtros: nam in his tubis non clangebant populares, ſed ſoli filij Aaron, vt dicitur in litera: & tamen iſti erant miniſtri excellentiſſimi, qui miniſtrabant intra Sanctuarium: ideò competebant eis inſtrumenta, vel vaſa excellentiſſima: ſic autem erant tubæ argenteæ, ideò tales factæ ſunt.*

Apud Hebræos Leuitæ tubis clangebant.

Toſtat.

7. Pſal. 146.

Creatoris ſummam munificentiam commendaturus vates cum purpura, etiam erga coruorum fœtus clementem deprædicat. Pſalm. 146. Verſ. 9. *Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum*: Deſtituuntur à peſſima & ingrata volucri implumes auiculæ, & matris vices ſubit Numen, quemadmodum obſeruarunt Caſſiodorus, Strabus, Lyra ad eum Pſalmi verſum, & apud hunc poſtremum Iſidorus: pulchrum hortamentum religioſis viris, qui & parentes, & fratres propter Deum reliquerunt, quos proinde ſingulari prouidentia alere ſupremus Rector deſtinet. Sed quale pullorum nutrimentum? Caſſiodorus vbi ſuperiùs: *Pulli coruorum dicuntur rore veſci, & beneficio ætatis ignorant eſcas, id eſt, fœtores cadauerum*. Mirum iſtud, quòd e cœlo paſtus deſcendat, quo corui roborentur: nam ſanè rerum naturæ id quam conſentaneum apparet, vt quibus aut artibus, aut cibis vnuſquiſque in matura, validaque ætate aſſueſcat, iiſdem à pueritia, imò & ab infantia incumbit. Cùm igitur corui, poſtquàm vires ſumpſerunt, toto impetu ferantur ad mortuorum cadauera, & quicquid & purulentum, atque malè olens in carnibus: quamobrem non hoc eſcarum fœtido genere, & pullos depaſcit Creator? aut ſaltem cur non & cœli delectantur rore corui, poſtquàm infantiam deſeruerunt, & nido auolantes ætheri ſe commiſerunt? Sanè, huiuſmodi alites grandiores facti rapinis, & deuorationibus indulgent, nihil in eorum moribus excelſum, nihil entheum, atque ſublime: at priuſquàm veſtiantur plumis, & nuditatem contegant, innocentiæ formam quampiam oſtendunt, paternarum inclinationum obliti per id tempus: neque enim aut ſocijs volucribus damnum aliquod inferunt, aut ad cadaueroſa, & olida anhelant. Quid igitur gens Chriſtianorum? Vultis de cœli benignitatibus paſci? vultis panem de cœlo manducare, quocum vnà & ros deſcendebat in circuitu caſtrorum? Imitamini coruos implumes: rapinam, iniurias, carnis deſideria abijcite, hæc grandium coruorum opera ſunt, non hos rore cœli depaſcit Numen; ſed malitiæ incapaces pullos, qui derelicti à patribus ad æthera, ad communem vniuerſitatis Prouiſorem Deum, ſuſpiria fundunt.

Religioſorū Deo ſingularis prouidentia.
Caſſiod.
Strab.
Lyra.
Iſid.

Corui implumes quas gerunt eſcas.

Petri humiles lares aliquando ingreſſus Magiſter Orbis IESVS, vidit lecto affigi ſocrum Simonis, quæ febribus alligabatur: interpellauit gener, & reſtituta eſt mulier priſtinæ valetudini. O certè dignam Principe Apoſtolorum animaduerſionem! Diſcubiturus erat in domo Simonis Chriſtus, futura ſocrus miniſtra epularum, quæ Chriſto cibos, quæ calicem porrigeret: ergone Seruator à febricitanti dextera obſonia recepiſſet? Apage tam fœdam rem. Sanam eſſe oporteat feminam, valentem, abſque ægritudinibus, quæ Chriſti futura ſit pincerna, cui ad ſacroſanctam Menſam appropinquare non interdicatur. O Sacerdos, ò Euchariſtici conuiuij hoſpes, quæ hæc tua eſt inſolentia tam vecors, tam effrænis audacia? Laborat febribus mens impura, æſtuat auaritia, libidinibus, gula, iracundia, vniuerſis malorum capitibus & Chriſto miniſtrare; Chriſtum manducare præſumis? Præclarè Ambroſius de inſtitutione Virginis, cap. 7. *Simul, qualis eſſe debeat, quæ Chriſto miniſtrat, oſtenditur: oportet enim primo carere variarum illecebris voluptatum, vitare internum corporis, animæq; languorem, vt Corpus, & Sanguinem Chriſti miniſtret: neque enim poteſt quiſpiam peccatis ſuis æger, minimeque ſanus immortalium ſanitatum remedia miniſtrare. Vide, quid agas, Sacerdos, ne febrienti manu Corpus Chriſti attingas: prius curare, vt miniſtrare poſſis.* 8.

Ambr.

Perpendo ſingularis vocabuli emphaſim apud Epiphanium, Epiſcopum Conſtantiæ vrbis Cypri, ſermone de laudibus MARIAE tom. 2. Bibliothecæ Patrum tertiæ editionis: *Fidei Menſa intellectualis, quæ Panem vitæ mundo ſuppeditauit: Clibanus intellectualis, qui Panem vitæ intellectualem mundo in eſcam attulit, de quo Saluator ait: Accipite, comedite: hoc eſt Corpus meum, &c.* Quamobrem Menſam intellectualem appellat? 9.

Epiph. Cypri Epiſc.

Nonne

Digitized by Google

9. Nonne Menſam, qua Propoſitionis collocabantur panes, vocare poterat, vt liberet allegoria vti? aut certè Menſam aliquam depingeret, materialem tamen, quæ omnia pretioſa oſtenderet, aurum, lapides exquiſitos, & de lignis quicquid aut iucundum, aut odoratum natura in ſyluis protulit, atque huic aſſimilaret ventrem, qui Deum in carne portauit? Quali metaphora vſus eſt plurima cum elegantia Salomon in Epitha-
Cant. c. 5. & 7. lamicis, cap.5. verſ.14. *Venter eius eburneus, diſtinctus ſapphiris*. & cap.7. verſ.2. *Vmbilicus tuus, crater tornatilis, nunquam indigens poculis: venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs*. Equidem, quantuncunque aut ingenium, aut potentia artificis conetur, nunquam eiuſmodi Menſam valeat exprimere, qualem ſola cogitatio diligentis ſcrutatoris poſſit intra animi ſecretas latebras efformare: excedit cogitatio penicillum. Quoniam igitur Virgo Beata, Deum ſub carnis integumento, vulua geſtatura erat, parum exiſtimauit, ſi Menſam diceret, aut ex lapidibus, aut ex auro, aliave quauis præcellentiſſima materia compactam; exigua hæc tanto hoſpiti nitela; ſupra omnem captum quodammodo eius eſſe debeat puritas, cuius pectus Diuinitas carne velata ingrediatur: ideò MARIA, non Menſa vtcunque, ſed cuius pictor ſpiritalis, intellectus, videlicet, quo maior non ſit alius opiſex in delineando. Sed quid mirum, vt hanc tantam munditiem velut ex iure quodam ab ijs poſtulemus, qui Euchariſtiam recepturi ſint, quando ibi humanitati coniuncta perſonalitas Verbi? cùm etiam ab illis exquiſitam animorum munditiem flagitemus, qui verbum Dei ſcriptum, hoc eſt, vtriuſque Fœderis ſacram loquelam tractaturi ſint quouis modo, quæ fuit occaſio præſentis de Chriſti Corpore documenti?

SECTIO II.

Non vnam eſſe ſemitam, qua ad Olympum itur.

10. DOCVIMVS, varia eſſe Scripturarum interpretamenta; & hos allegoriam amare, illos Tropologiam: eſſe quibus vnicè arridet hiſtoricus ſenſus; verſari & quoſdam in anagogicis, & cœleſtium cogitatione. Pulchrè vnuſquiſque in ſenſu abundat ſuo, omneſque in idipſum contendunt, vt Scripturas elucident, quod & conſequuntur: atque in hac diuerſitate mihi radiare viſa Chriſtiani certaminis non ignobilis forma. Currunt in deſtinatum brauij finem, qui è Chriſtiana palæſtra verè ſunt: ſed alius inter aulæ, & fereulorum pompam; alius in egeſtate, & miſeriarum cataclyſmo; alius per valetudinem; alius per lecti dolores; alius per ſimplicitatem; alius per intelligentiam; hic aſperior, ille remiſſior. Nulli igitur deſperandum, quoniam non vna via eſt ad æternatura gaudia, non vna ad virtutis baſilicam platea: ſi dura perpeti inacceſſum ſit ob infirmitatem, mitia ſuperſunt: ſi ſpemit generoſus animus blandula, & emarcida; inueniet rubuſta & valida, quibus delectetur: tantùm non aliquis nimiùm ſibi confiſus omnem alienam ſemitam contemnat, & arbitretur, ab eo, quem ipſe ingreſſus ſit, calle deflectentes in præcipitium ruere: meminerit, & qui duo, & qui acceperat quinque talenta, vtroſque ſeruorum bonorum glorioſo honoratos titulo, ad ſtationem Beatorum admiſſos. Sed expromamus, quæ perſuadeant.

Elegit è diſcentibus Simonem, & ex charioribus alios duos Seruator hominum, quibus glorioſum ſe oſtenderet Thaboris in vertice: aduocauit & teſtes Moyſem, atque Eliam. Cur hos potiſſimùm? Equidem vix inter Patriarcharum ſeriem alij duo, quorum aut vitæ genus, aut officia, aut animi affectus pugnantiores: Moyſes eruditus omni Ægyptiorum ſapientia; Elias, quonam in Lyceo didicerit, ignoramus: Moyſes inter pompam, & aulæ delicias verſatus adoleſcentior, valentiori ætate populorum ductor magnificus, Regibus æqualis; Elias coruo œconomo vſus, in montibus, in cauernis deliteſcens, ſic contriſtatus, vt mortem in deſiderio haberet: Moyſes benignus, mitis, tolerans; Elias ignes, vaſtitatem afferens, & terribilis velut caſtrorum acies. Cur igitur hos tam ediametrarios potiſſimùm confabulatores delegit? Sanè erant illa gloriæ Beatorum ſtillicidia, cùm permiſſum animæ, vt in corpus de plenitudine ſplendoris paululùm illuceſceret, & reſtricti in eum diem fulgores prorumperent tantiſper. Vt igitur ſignificaret, non modo conſequendum imparem in cœleſtibus honorem ab ijs, qui per diuerſos tramites vadunt; ſed etiam ab illis, qui ſummè oppoſita dilexere ſtudia, propterea faciem gloriæ reuelaturus ſingulari delectu, ex omni Patriarcharum numero Moyſem, atque Eliam excerpſit. Vide, ſi non adfauet Ambroſius lib.1. de Ia- Ambroſ.
cob, & vita beata, cap.8. *Neque enim minus beatus Elias, quàm Moyſes, cum alter cibi indigus, melotide vili, ſine filijs, ſine ſumptu, ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinctus potentia, diuerſo genere meritum æquale fundauerint, quando cum Domino in reſurrectionis gloria refulſerunt: videtur enim parem his, quaſi paribus gloriæ ſuæ teſtibus, dediſſe mercedem*. Si quis igitur inſtar Eliæ oppida deſerit, nemore, & ſubterraneis abſconditur, groſſiori vtatur pallio, reſpuat omne in victu obſoniorum lenimen, gratias agat cum humilitate Patri luminum, à quo eſt donum tam excellens, atque perfectum, ſtudeatque in primis, vt animum non minùs quam corpus edomet: at nullo modo aliam mitiorem viam ingreſſos contemnat, ſciatque fieri poſſe, vt qui contrarias ſemitas amplexati ſint, æqualem referant palmam. *Neque enim minus beatus*, Auctore Ambroſio, *Elias, quam Moyſes, cum alter cibi indigus, melotide vili, ſine filijs, ſine ſumptu, ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinctus potentia.*

Audiamus, qualem recèns nato Emmanuëli 12.
præcinit gratulationem Iſaïas Propheta cap. 60. Iſai. 60.
Surge, & illuminare, Hieruſalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt: inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madiā, & Epha, omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annunciantes. Maieſtatem planè iſta omnia redolent, diuitibus aperitur via ad Hieroſolymam, exinde ad Bethlehemiticum ſtabulum. Explicet Hieronymus: *Sed ſi legamus* Hieron.
Iſaiam (inquit) *cap.60. quomodo cameli Madian, & Epha veniant Hieruſalem cum donis, atque muneribus; & qui priùs curui erant, & vitiorum prauitate diſtorti, ingrediantur portas Hieruſalem; videbimus, quomodo & iſti cameli, quibus diuites comparantur,*

paratur, cùm depoſuerint grauem ſarcinam peccatorum, & totius corporis grauitatem, intrare poſſint per anguſtam portam, & arctam viam, quæ ducit ad vitam. Sed, nunquid ad ſpectandum Deum hominem factum ſolis Regibus patebit limen, atque illis tantùm, qui cum muneribus veniunt, aurum, nempe, afferentes, atque Arabiæ ſyluam? Proh! quanta mortalium pars foris ſtabit, ſi talibus valuæ ſolum aperiantur, quibus ſaccula, & aurum? Puto, quod & pauperes etiam, qui in præſepi iacere dignatus eſt, non ſit reiecturus. Certè ad paſtores in ea regione vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum, facta eſt exhortatio angelica, vt Bethlehem pergerent viſuri Saluatorem ſæculorum in ciuitate Dauid; & claritas Dei circumfulſit illos. Concinnè Bernardus ſermone 5. de Natiuitate Domini: *Conſolamini, conſolami, popule meus, ait: vtique populum humilem, quem ſaluum faciet: nam oculos ſuperborum humiliabit. Vis noſſe populum eius? Tibi derelictus eſt pauper, ait, homo ſecundùm cor Dei.* O beata hæreditas, quæ ſolos peccatores excludit: diues locum inuenit, pauperi oſtia reſerantur: quidni enim? nam & hæreditate ipſa manſiones plurimæ, & non vna eſt ſemita, quæ ad eam ducit. — Bernardus.

13\. Luc. 16. Lazari fortunatum exitum recenſens Lucas cap. 16. verſ. 22. ait, aſportatum eum ab Angelis in ſinum Abrahæ. Sed, cur ſinus Abrahæ vocatus locus, quo animæ iuſtorum quieſcebant magis, quàm Noë aut Moyſis, aut Iobi, vel Dauidis ſinus? quid enim defuit ad gloriam tantis viris? nam, ſi vetuſtatem conſideres, antiquior Noë; ſi dolorum ſufferentiam, patientior Iobus; ſi cognitionem, doctior Moyſes; ſi imperium, auguſtior Dauid. Verùm attende, in quibus vicerit Abraham; hoſpitalitate, nimirum: nam ad oſtium tabernaculi ſedebat in valle Mambre proſpectans, ſi fortè peregrinus quiſpiam occurreret, eratque beneficentia communis: pauperi æquè, ac locupleti blandiebatur. Lege Chryſoſtomum homil. in Geneſim 40. Hinc igitur potiſſimùm delectus, cuius in ſinu requieſcerent Heroüm Sanctorum ſpiritus, qui carnis contubernium reliquerant: nam placida illa quieſcendi ſtatio futuram beatæ patriæ iucunditatem repræſentabat: erant nanque æternitatis candidati, qui in Limbo detinebantur. Vt igitur ſignificaretur, aut comparatione Olympi, aut atriorum eius nullas eſſe præfixas metas, modò corruptela & peccatum abſit; ſed patere ingreſſum pariter & deiecto, & honorato; has, illaſve terenti ſemitas; hoc, illudve inſtitutum profeſſis; aſſumptus eſt è Patriarcharum choro, qui ſinum hunc repræſentaret ille in primis, in quo refulſit quietis eius ſpirans imago, dum apud mortales ageret: fuit autem hic Abraham propter hoſpitalitatem: nihil enim patriæ illius communem indulgentiam ſic exprimit, quàm ſyncera hoſpitalitatis virtus, cùm ſiue nobilis, ſiue plebeius, ſeu huius, aut illius exercitationis, ab Oriente, an ab Aquilone venerit, verus miſericors non expendit. Sed loquatur Chryſoſtomus ea, quam diximus, homil. quadrageſima: *Quando verò audis, quod omnes iuſti ab illo tempore, & vſque nunc, & vſque ad conſummationem eius operis orationem faciunt, vt in ſinum Patriarchæ occurrant; quem alium maiorem honorem commendare quis poterit? quia enim quando oportebat, ſua attulit, magna gratitudine omnia ferens, tam iucunda, quàm iniucunda: propterea miſericors Deus caput bonorum, & id, quod iuſtus maximè concupiſcebat, largitur.* — Chryſoſt.

Amiſit diues opilio ouem vnam, & amore, plusquàm auaritia impulſus, ſaltui ſe commiſit: non vepreta, non paludes, non latronum gladios, non teſqua ferarum veritus; & inuenit tam ſedulus inquiſitor, reuexitque in ſtabulum triumphans ſuppoſitis gaudenti oneri ceruicibus. Perdiderat & filium genitor, nec quærit tamen, non exilia, non peregrinationem ſibi affectu prolis indicit: aſt tamen reuertenti occurrit, & oſcula infigit, & vitulum ſaginatum mactat, & annulo, & calceamentis, & ſtola prima donat. Cur non & Zachæum adijt? cur non occurrit videndi cupidiſſimo? ſaltem prohiberet arborem aſcendere, & de ſycomoro tranſeuntem proſpectare? Pudet hominem ſubſtantia & diuitijs affluentem inter publicanos ſummæ auctoritatis per ligna repere: ridendum id in homine vel de plebe; ſi tamen moderato, & ſobrio. Anne doceamur, non vnum eſſe tramitem, qui ad Chriſtum ferat? O iudiciorum magnam caliginem apud Numen omnipotens! Quàm variè iuſtos ſuos exercet Creator! Ille lecto decumbit, clamans per ſingulas noctes; quia prolongatus eſt incolatus eius: illi, nec caput, nec ſtomachus doluit per longam ætatem. Ille & ludibrijs & contumelijs vexatus: ille in ore atque fama mortalium cunctorum. O & illud quàm ſecretum eſt, quòd animas quaſdam rerum Gubernator perpetua conſolationum inundatione velut obruit, certè ſpeciali concurſu adiuuat, ne ſuccumbant; magnorumque virorum egregios ſpiritus areſcere ſinat, & dormitare præ tædio, neque viſitat, niſi aut ad veſperam, vel in ictu oculi. Hoc igitur eſt, quòd Zachæum per ligni & Crucis aſcenſionem ad ſe pertrahit; adoleſcentem patrimonij diſſipatorem per oſcula; ouiculam per amplexus, per colli ſuppoſitionem: quanquam & Zachæum à Chriſto quæſitum, velut ouiculam luſtrauerit paſtor, Chryſoſtomus innuat homil. 4. in Lucam: *Vides, quia crediturì fidem præuidens Chriſtus latentem in arbore, quaſi peccatorum tenebris obumbratum, ſolicito, vt ouem perditam, requiſiuit aſpectu, & venire cunctantem vocat, venientem quaſi humeris ſuſcipit.* 14. — Chryſoſt.

Conuertit ad empyreas ſedes lumina Pſaltes, & miratus vrbis pulchritudinem, prorupit in encomium Pſalmo 86. *Glorioſa dicta ſunt de te* (ait) *ciuitas Dei.* Verùm, in quibus ſita hæc tanta gloria? *Memor ero* (ſubdit) *Rahab, & Babylonis ſcientium me: ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic.* At, num hæc gloria, ò Dauid? an non magis dedecus? foras canes, & profanum vulgus, quales & Tyrij & Æthiopum denigrata natio: quemadmodum enim imperialem maieſtatem commendat, quòd omnes auguſtæ fabricæ partes, vel auro, vel tapetibus, vel pretioſo marmore reſplendeant, & omnis abiecta materia ab aulæ & parietibus & tignis longiſſimè diſtet: ſic & eandem euehit plurimùm miniſtrorum, & inſeruientium delectus, vt honorati, vt nobiles ſint quicunque regium ambiunt latus: extra igitur Palatij limites vilia capita, qualia Æthiopum mancipia: quomodo itaque glorioſa ciuitas, eò quòd Æthiopum populus fuerit illic? Sed benè ſubinnuit Auguſtinus in præfatam Odam, non eſſe de terrena Sione carmen: *Quaſi intuebatur ciuitatem illam Hieruſalem in terra: nam videte, quam ciuitatem dicit, de qua dicta ſunt quadam glorioſiſſima: nam illa deſtructa eſt in terra, hoſtes paſſa cecidit in terram, iam* 15. — Pſal. 86. — Auguſt.

non

non eſt quod erat. Sermo igitur Vatis de beata Solyma, quæ conſtruitur viuis ex lapidibus: huius igitur metropolis primus honor, quòd neminem reſpuat à ſordibus peccatorum liberum, & æquè omnium prouinciarum mortales, omnium artium, & ſcientiarum cultores amplexatur. Romanus es? admittit. Athenienſis? colligit. Garamas, Ponticus, Æthiopus; non deſpicit, Senatores, milites, bubulci vniuerſi ingrediuntur, & pro meritis ſuus cuique locus. Hæc eſt gloria illius ſupernæ Hieroſolymæ, licèt humana vitio habeat tam commune hoſpitium. Intellige rurſum ab Auguſtino: *Vnde igitur glorioſa dicta ſunt de te, ciuitas Dei? Audi vnde: Memor ero Rahab, & Babylonis ſcientibus me. Merito glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei, vbi non ſolum eſt ille populus Iudæorum natus ex carne Abrahæ: ſed ibi omnes gentes, quarum quædam nominatæ ſunt, vt omnes intelligantur: Memor ero, inquit, Rahab, &c.*

16. Et, quoniam in tui gratiam potiſſimùm hæc ſuſcepta eſt parænesis, ò Lector, qui adhuc imperfectus, atque leuium malorum timidus, putas reſarciendam Angelorum ruinam à viris conſummatæ virtutis ſolum, da veniam tantiſper, vt Dauidis Hymno immoremur, & intelligas non tantùm Hebræis, & ſemini Abrahæ ſedes parari intra Sionem: verùm & deſpectis Æthiopum vernis, ſciaſque vrbi hinc nullam accreſcere iniuriam; decorari eximiè tamen. Peruolue eiuſdem Regis Strophas, & conſidera, vt ſponſam in die lætitiæ cordis eius, cùm ad oſtentationem ſe componit, Pſalm. 44. delineet. *Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circũdata varietate.* (Pſalm. 44.) Quid eſt, quod non ex ſolo, aut argento, aut margaritis, vel auro contexitur puellæ veſtis? Quoniam formoſior eſt varietas: & tamen, ſi multa coniungantur, vt diſcolor tunica conficiatur, neceſſum eſt pretioſis admiſceri diſparis nobilitatis filamenta: plùs tamen arridet viciſſitudo. Et certè in hoc monitore Dauide: *Omnis gloria filiæ: in fimbrijs*, nimirũ, *aureis circumamicta varietatibus*. Quemadmodum igitur veſtem filamenta ornant, ſic vrbem ciues: texitur paludamentum ex illis, de iſtis conflatur ciuitas. Vti ergo veſtem glorioſam facit, non aurum, ſed varietas; & vrbem glorioſam reddit habitantium differentia, ſi & Medi, & Parthi, & qui vltimas terrarum oras incolunt, ſimul conglobentur. Hoc eſt igitur, quamobrem Sionem glorioſam nominauit: quoniam & Tyrij, & Babylonij, & Æthiopes, & de omni, quæ ſub cœlo eſt, natione morabantur ibi. Noli triſtitiæ barathro abſorberi, anima: tantummodo infantiam, & pueriles mores non ama: conare, bonæ voluntatis homo: ſi non fuerit per te pretioſa veſtis, erit varia, & omnis gloria illius in varietate poſt auri fundamenta.

17. Non credis adhuc? Aduerte, quid egerit Iobus regno, & fortunis poſtliminio redditus: *Non ſunt autem inuentæ mulieres ſpecioſæ ſicut filiæ Iob in vniuerſa terra; deditque eis pater ſuus hęreditatem inter fratres earum.* (Iob 42.) Iobi cap. vltimo, verſ. 15. Atqui inſolitum, vt viuente maſculina prole, feminæ hæredes inſtituantur: nam, quod Numerorum cap. 36. leguntur filiæ Salphaad poſſeſſiones accepiſſe; ob defectum omnis virilis ſobolis contigit. Verùm alij genitores talia inſtituta obſeruauerint, non Iobus, qui cœleſtem Patrem æmulari cupiat: tantumne viris hæreditas illa interminanda, tantumne fortibus? & imperfecti, quibus femineus animus, excludentur? Non ſic (Feminæ hæreditate non donabantur.) quidem: ampliſſima eſt poſſeſſio Iobi; meliora dabuntur gnatis, ſexuique robuſtiori: ſed erit & quod accipiant virgines, nec defraudabuntur agrorum & ipſæ parte aliqua. Referat Gregorius (Gregor.) Papa Moralium lib. 35. cap. 14. *Et luctum deinceps reſpuant trepiduli omnes: ipſæ quaſi ex imperfectorum typo velut infirmæ hęreditatem inter fratres accipiunt: vſus nanque vitę veteris non habebat, vt hęreditatem feminę inter maſculos ſortirentur: quia legis ſeueritas fortia eligens, infirma contemnens, diſtricta potius ſtuduit, quam benigna ſancire: ſed pio noſtro Redemptore veniente, nullus infirmitatis ſuę conſcius de ſortienda cœleſtis patrimonij hęreditate deſperet: Pater enim noſter inter maſculos etiam feminis iura ſucceſſionis tribuit, quia inter fortes, atque perfectos, infirmos, atque humiles ad ſortem ſupernæ hęreditatis admittit: vnde ipſa veritas in Euangelio dicit: in domo Patris mei manſiones multæ ſunt. Sorores ergo cum fratribus ad hęreditatem veniunt: quia infirmi illuc cum fortibus admittuntur; quatenus, ſi quis per imperfectionem non erit ſummus; ab hęreditatis tamen ſorte per humilitatem non ſit extraneus.*

Progreſſus ad pugnam contra Madianitas Gedeon, noua præliandi imagine milites armat: *Dedit nanque tubas in manibus eorum, lagenaſque vacuas, ac lampades in medio lagenarum.* Iudicum c. 7. verſ. 16. (Iudic. 7.) Pupugit Bedam prælij inſtructio, & ad citata ex Iudicibus verba: *Quis* (inquit) *vnquam cum lagenis, & lampadibus ad prælium venit? quis contra arma veniens, arma diſeruit? Ridicula nobis hæc fuerant, ſi terribilia hoſtibus non fuiſſent.* 18.

Prohibuit fortaſſe Numen, galeæ, loricæ, ocrearum, clypei, haſtæ vſum? Sed plena eſt Bibliorum pagina talibus: aliquod de equis interdictum; cætera Hebræis permiſſa: quamobrem modo alia belli facies? (Deus per infirma vincens) Nunquid ad patefaciendam diuini roboris inſuperabilem vim, qua & fictili luto vincuntur chalybes, & quæ duriſſima ſunt? aut præfigurabatur Apoſtolorum de Gentilitate triumphus, cùm hi infirmi, illi omni potentia instructi eſſent? Docuit vtrunque Theodoretus, (Theodor.) quem legas quæſt. 96. in Ioſuë, & 15. in Iudices. Arbitror & inſinuatum à Deo, non penes armatos, & validos ſemper victoriam; ſed etiam imbelles & nonnunquam ſuperare. Itaque non vnus triumphandi modus apud Numen: regnum cœlorum violenti rapiant, ſtrenui, magnorum ſpirituum Heroës: ſed eſt, quando & infirmis aditus ad Olympum pateat, vt nuper oſtendebamus ex Gregorio Romano. Nimiumne, quòd dixerimus, amphora & lucernis munitos profligaſſe acies omni armorum genere inſtructas? Dabimus & infantes, qui è cunis, è nutricum vberibus vincant: illi, nimirum, pro quibus Rachel plorabat, quos Herodes ſuſtulit inaudita crudelitate. Sed tales in campum ducturus venerat, de quo Iſaïas cap. 8. verſ. 4. (Iſaiæ 8.) *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci, & ſpolia Samariæ cum Rege Aſſyriorum.* Quem locum dextrè Tertullianus explanat libro (Tertull.) contra Iudæos, cap. 9. *Scilicet vagitu ad arma eſſet conuocaturus infans; & ſignum belli, non tuba, ſed crepitacillo daturus; nec ex equo, vel de muro, ſed de nutricis, gerulæ ſuæ dorſo, hoſtem deſignaturus; atque ita Damaſcum, & Samariam pro mammis ſubacturus.*

19. Atque ab his diſce æquitatem magni Iudicis aduersùs iniquos, cùm integer reſpondebit orbis, Matth. 25. verſ. 41. (Matth. 25.) *Diſcedite à me, maledicti, in ignem æternum: eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: ſitiui, & non dediſtis mihi potum: hoſpes eram,*

Digitized by Google

eram, & non collegiſtis me: nudus, & non operuiſtis me: infirmus, & in carcere, & non viſitaſtis me. Quorſum tam longus rerum catalogus? nempe, increpat ſupinam maleuolorum negligentiam, & erubeſcentiæ vertit, quod cùm tot paterent ad felicitatem ſemitæ, tot eſſent aperta oſtia, ſalute exciderint. Equidem, ſi vna aliqua tentanda eſſet via, haberent ſocordiæ ſcutum aliquod: neque enim in vnum omnes ſunt, quod validi tolerare poſſunt, infirmi nequeant. Nunc, cùm per tot calles ire liberum, vniuerſos præteriſſe, inſignis pigritia: anguſta eſt via, quæ iubet panem eſurienti frangere, ſaltem viſita iacentem in lecto: durum eſt iſtud, operi nudum: nolis veſtire, da vel potum aquæ frigidæ: non potes eſſe Paulus, aut Antonius, dilige eleemoſynam: ſin autem in tanta viarum abundantia errare velis; non vis, vt Iudex inſulter, & ſugillet? Auſcultemus Auguſt. (August.) ſerm. 62. de Tempore: *Sed quis erit, qui ſe poterit excuſare, cùm etiam pro calice aquæ frigidæ mercedē ſe Dominus redditurum promiſerit? & quare frigidæ dixit? ne fortè ſe poſſet aliquis pauper de lignorum penuria excuſare, aut certè ſe vaſculum, vbi aquam calefaceret, non habere. Denique & per Prophetam, Fratres, Dominus ita hortatur: Frāge eſuriēti panem tuum. Non dixit, vt integrū daret, cùm fortè pauper alium non haberet: ſed, frange, inquit: hoc eſt dicere: etiamſi tanta paupertas tibi eſt, vt non habeas niſi vnum panem, ex ipſo tamen frange, & pauperi tribue.* Ergo, quemadmodum ad Scripturas intelligendas alia eſt via per anagogen, alia per tropologiam, alia per hiſtoriam, alia per allegoriam; & is demùm conſummatus Interpres eſt, qui in his omnibus eruditus: ſic ad Olympum alia eſt ſemita per humilitatem, alia per obedientiam, alia per theoriam; & is perfectus euadit, qui in cunctis excellit. Beatus vir, qui in concilio impiorum non abijt, & in via peccatorum non ſtetit: ſed in aliqua ex tam multiplici in offenſa ſemita.

SECTIO III.

Boni proximorum pulchra detegunt, vitioſa occultant: mali è diuerſo.

20. OSTENDEBAMVS, Eccleſiæ Patres, veteres illos ſacræ doctrinæ anteceſſores, Origenē, Tertullianum, Auguſtinum, Lactantium, Clementem, Hieronymum, Euſebium, plurimùm delectatos Ethnicorum & Hiſtoricorum, & ſapientum, & Poëtarum ſcriptis: verùm in iſtorum monumentis ſic verſatos, vt quæ deſeruirent Chriſtianæ inſtitutioni, quæ commoda, & grauia eſſent, ſolùm expromerent; valere autem iuberent incompta omnia. Hos dum ego cum aut Hęreticis, aut alijs Chriſtianis nomine tenus cōparo, quibus amor, quodcunque laſciuum, aut titillans eſt decerpere tantùm, ſpretis ſententijs, quæ aut virtutem probant, aut vitium deteſtantur; in vtriſque adumbrari concipio duas inter mortales ſectas: de quorum claſſe altera eminentiſſima pars, & aſſueta, quod optimū eſt, impensè diligere, quibus valet artibus, fratrum, proximorumque dedecora obuelat; ſi quid autem, vel leuiter commendabile appareat, quaſi bono proprio applaudat, per omnium ora diſpergit continuò, atque exaggerato præconio. Altera turma inuidiæ antro nata, tabeſcit ad fulgores: ſi quid ſublime, & memoria ſequentium ætatum dignum viri perpetrent, aut Palladis, aut Martis ſtudio clari, etiamſi quid Deo familiares animæ, aut obſcurant, aut lacerant, aut penitus extinguunt: ſi verò ſiniſtrum aliquid pertentarunt, atomo quamuis non maius, faciunt breui monſtrum horrendum, ingens, cœlo, terraque citiùs eliminandum. O ſtomachos infelices, quibus venenum cibus eſt!

21. Statim atque de vetita arbore primi illi humanæ naturæ duces comederunt, ſubijcit Moyſes Gen. cap. 3. verſ. 7. (Gen. 3.) *Et aperti ſunt oculi amborum: cùmque cognouiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata.* Nunquid & ante voratam eſcam interdictam luminibus caruere? Prohibet ſentire Auguſtinus multis locis, lib. 14. de ciuitate Dei, cap. 17. lib. 1. locutionum in Geneſim, num. 9. Verùm nunc mutuemur eius dicta ex lib. 11. de Geneſi ad literam, cap. 31. (August.) *Neque enim clauſis oculis facti erant, neque in Paradiſo deliciarum cæci, palpanteſque oberrabant, vt vetitum lignū etiam neſcientes attingerēt, palpanteſque fructus prohibitos ignorando decerperent? quomodo enim animalia adducta ſunt ad Adamum, vt videret, quid vocaret ea, ſi non videbat? quomodo mulier ad virum ducta eſt, vt de illa, quam non videbat, diceret: Hoc nūc os de oſſibus meis, & caro de carne mea? quomodo vidit mulier fructum illum eſſe pulchrum oculis, ſe clauſi erant eius oculi? Et tamen apertos dicit Scriptura eorum oculos, translato verbo, & figurata narratione vtens, apertos vtique ad aliquid intuendum, & cogitandum, quod antea nunquam aduerterant.* Quid verò iſtud eſt, quod antea ab eis non animaduerſum autumat Auguſtinus? an quòd corpora incooperta eſſent? Sed & hoc patebat quoque, quanquam ſine erubeſcentia, & abſque ignominia inſurgentis contra ſpiritum carnis: docuit me Ambroſius (Ambros.) vt de alia quam corporis nuditate cogitarem: nam & mens nuda eſt, cùm virtutum ornamentis caret, vitio affluit, qui libro de Paradiſo, cap. 13. *Et anteà* (inquit) *nudi erant: ſed non ſine virtutum integumentis: nudi erant propter morum ſimplicitatem, & quòd amictum fraudis natura neſciret: nunc autem multis ſimulationum inuolucris mēs humana velatur: nam, quomodo clauſos oculos corporis habuit Adam, qui omnia animantia ita vidit, vt his nomen imponeret? quomodo cognouerunt, id eſt, interiore, & altiore ſcientia, non tunicam ſibi, ſed virtutum deeſſe uelamina?* Ecce igitur dū protoplaſti ſancti erant, & ſub originalis iuſtitiæ cuſtodia, quamuis oculos apertos haberent; non videbant tamen nuditatem, hoc eſt, virtutum defectum: proprium enim ſynceræ iuſtitiæ eſt, lumina diuertere à nuditate, & quicquid in proximo miſerum, atque deſtitutum eſt. At verò, quamprimùm deſeruere innocentiam, & in maleuolos conuerſi ſunt, tunc continuò aperti ſunt oculi eorum; neque ad aliud quidem, quàm ad nuditatem contemplandam: nuditas autem eſt animæ ſpolium, quam latrones omni gratiarum pulchritudine orbarunt: hæc impius Adamus libenter inſpectet, quæ integer & Deo per ſanctimoniam charus, intueri renuebat, famæ nuditati conſulens: parum, ſi poſtquàm à Deo receſſit, intrepidè deinceps nudata inſpiciat, niſi etiam raptor factus, & ipſe denudet exorſus à ficulnea. Aptè Seleucienſis Baſil. orat. 3. in Adamum: (Basil. Seleuc.) *Iam ſeductionis fructum vindemiarunt. conſuerunt folia ficus: ipſi nudati nudant arbores.*

22. Pugnabat contra Iabes Galaad Iſraëlis partem Naas Ammonitarum Princeps; fœdus expoſtulatum à Iabitis, renuit Tyrannus nec: ſed appoſuit duras leges, nempe, carituros dextero lumine Iabitas omnes: *In hoc* (inquit) *feriam vobiſcum fœdus, vt* (1. Reg. 11.)

eruam

eruam omnium veſtrum oculos dextros. Sed, cur potiùs euelli dextrum, quàm ſiniſtrum lumen cupiat? Nota allegoria eſt, Naa ſignificari demonem, labitis populum fidem, & ſecundùm mandata cœleſtis ambulátem Patris: itidem & vulgare eſt dextro, ſiue oculo, ſeu manu, aut alia parte exprimi, quæ ſyncera ſunt, quæ iuſta, & ſancta: peruerſa autem & abominanda læua declarari: ideò & hœdi à ſiniſtris, oues ad dexteram. Sapienter igitur filius iniquitatis Naas, peſſimus, ſcilicet, Dæmon, ſatis victoriarum ſe conſequutum arbitratur; modò fideles oculo dextro priuet: hoc enim ſimul ac caruerint, eo, quod relictum eſt, lumine ad proximorum vitia attendent ſolùm neſcit enim ſiniſter oculus aliud quàm quod morboſum, & putridum eſt, intueri. Conſidera igitur, qualem laqueum tetendit iuſtis fallax inimicus, vt dextro nudaret lumine, nimirum, placido illo, benigno, ſyncero, quo proximorum opera clementer intuentes, omnia in melius vertebant: hoc ſi careat ductore fidelis, actum eſſe de illo putabit Dæmon: fructum belli luculentum reportaſſe Naas arbitrabitur, dummodo Iſraëlitas veros Dei cultores dextero oculo priuet. De ambitione, & faſtu non malè interpretatus eſt Petrus

Bleſenſ.

Bleſenſis epiſtola 14. *Ambitio enim* (ait) *eſt ipſa iniquitas ſuper talentum plumbi. Hoc eſt oculus omnium curialium, ſicut Zacharias dicit cap. 5. num. 6. Hoc eſt oculus eorum in vniuerſa terra: non dexter oculus, ſed ſiniſter: omnes enim, qui militant in caſtris ambitionis, capti ſunt à Naas Ammonite, dextroſque oculos amiſerunt: perſpicaces enim ſunt in acquiſitione temporalium: futuram verò vitam, quæ præterit, & imminentia mortis æternæ ſupplicia non attendunt: cæcutientes autem ſunt ad bonum, ſed perſpicaces ad malum*. Splendidè hoc vltimum: fuit enim omnis ſcopus Naas, vt *cæcutirent ad bonum*; clauſo, nimirum, oculo dextero, nihil, quod laudabile & commendandum eſſet in proximis, inſpectarent; & *perſpicaces eſſent ad malum*, fratrum vitia acriter notantes, & in publicum, quo inhonorent, efferentes.

23. Ac ſanè, quemadmodum Naas impiorum caput, ſuos eiuſmodi velit eſſe; hoc eſt, qui vel cum eo amicitias ineunt, vel eius ſe imperijs mancipabunt, qui nihil dexterum habeant; ſed omnia infanda, atque ſiniſtra exiſtant; ita ſi quis iuſtorum dux conſtituatur, talem eſſe oporteat, in quo læuum nihil reperiatur; ſed vniuerſa ſecunda, fortunata, dextera ſint, vt nihil occurrat, nihil videat in fratribus (niſi euidentia veritatis aliter perſuadeat) quod non ſanctum, impollùtum, verum æſtimet; aliter ſi contingat, pallio & velamentis obtegat inſyncera. Quamobrem Iſraëlitæ, qui fidelium typus, cùm graui ſeruitutis premerentur iugo, Eglon Moabitarum ſæuiente in illos Monarcha, miſeratus labores Deus; ſuſcitauit eis Saluatorem vocabulo Aod,

Iudic. 3.

filium Gera, Iudic. cap. 3. v. 15. Sed vide ſingularem Hiſtorici animaduerſionem: docet enim continuò, *vtraque manu pro dextera vſum fuiſſe*: præclariſſimè id quidem, vt qui Iuſtorum Anteſignanus conſtitutus ſit, à quo illi præliandi ſcientiam diſcerent, nihil læuum, aut auerſum haberet; ſed omnia dextera, & pura, ſinceraque penitentia luce eſſent, vti ad Regis exemplum ſubditi optimi, conciuium & fratrum opera dexterè ſemper exponerent, vt qui ignorarent quicquid ſiniſtrum fuiſſet; ſub tanto Rectore proculdubio breui atque facile pugna Iſraëlitæ Moabitarum tyrannidem excutiant, libertatem antiquam filiorum Dei aſſequuti: nequit enim ſub Moab iugo eſſe; qui non ſiniſtrum quidquam habeat.

Orig.

Origenes homil. 3. in Iudices: *Ecce* (ait) *qualis eſt iſte, qui ſuſcitatur ad ſaluandum Iſrael: nihil habet in ſe ſiniſtrum; ſed vtranque manum dexteram habet. Dignus quidem eſt populi Princeps, & Eccleſia Iudex, qui nihil agit ſiniſtrum; ſed in vtraque parte dexter eſt, in fide dexter eſt, in actibus dexter eſt: nihil habet de illis, qui collocantur à ſiniſtris*. Deinde & proſequitur ad longum allegoriam, oſtendēs ad Sanctorum claſſem pertinere eos, qui ambidextri ſint, & in quibus nihil læuum ſit; ad Dæmoniorum autem cœtum illos, in quibus ſiniſtra dominantur.

Placet tamen in Origenis effato præ reliqua ſententia illud: *Dignus quidem eſt populi Princeps, & Eccleſia Iudex, qui nihil agit ſiniſtrum*. hoc enim inter alia viri illi incomparabiles adipiſcuntur; nimirum, qui omnia proximorum facta, quoad eius fieri liceat, in bonum transferunt, næuos abſcondunt, ſuſpiciones malorum velut atras nubes diſpellunt, quod optimum eſt, ſemper indagant, vt eis iure quodam purpura, & ſolium debeatur. Pepercit Saülis capiti, cùm de medio tollere poſſet, Dauid; & compunctus Saül, poſtque effuſum lacrymarum imbrem, ait ad illum: *Et nunc, quia ſcio, quòd regnaturus ſis, & habiturus in manu tua regnum Iſrael, iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo patris mei*. Sed, vnde nouerat iſta Saül, cùm hæredem teneret ipſe Ionatham adoleſcentem robore, & animi magnitudine inter paucos inſignem? Quis reuelauit? Ecce, quæ in antecedentibus loquutus ſit Dauid Saül: *Tu enim tribuiſti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala*. Reg. 1. cap. 24. verſ. 19. Atque 1. Reg. 24.
ipſe Dauid, priuſquam diceret Saül: *Animaduerte, & vide, quoniam non eſt in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te: tu autem inſidiaris animæ meæ, vt auferas eam*. Quos vtriuſque ſermones ſic ego explano. Erant Dauidis immortalia, & omnium gentium celebranda laudibus facinora, & pro Saülis incolumitate, pro commodo, pro honore vniuerſa: ſed peſſimè ſemper interpretabatur cuncta Saül; minuebat, quæ inclyta erant; augebat, ſi quid non clarum eſſet, vt immane & horrendum exiſtimaretur: è diuerſo Beatus Dauid ſcelera & tyrannidem Saülis excuſabat apud vulgus, & ciuium, & militum; efferebat magnificis encomijs, quæ cum gloria & ſplendore ab illo geſta fuiſſent. Itaque in Dauide cuncta dextera; in Saüle læua, atque ſiniſtra. Hinc igitur eſt, quòd fatidico eloquio prædicit auferendam ab eius ſtirpe Monarchiam, transferendam ad Dauidem; nimirum, vt dicebat citatus initio Origenes: *Dignus eſt populi Princeps, & Eccleſia Iudex, qui nihil agit ſiniſtrum*.

Chryſoſt.

Sed audiamus Chryſoſtomum homil. 3. de Dauide: *Pariter hunc laudant, & vniuerſos erudiens, quòd tunc maiora præmia nobis à Deo propoſita ſunt, cum pro innumeris beneficijs in hoſtem collatis diuerſa recipimus: Ecce agnoſco, quòd regnabis, quodque regnum Iſrael conſtituetur in manu tua. Vnde igitur, te quæſo, iſta loqueris? Nimirum, ex ipſis Dauidis moribus*. Atque certè ex Saülis etiam, qui & portendebant translationem imperij, cùm regere indignus ſit, qui liuoris tabe correptus ſemper inſidiatur Heroüm præclaris facinoribus, & in deterius vrget egregia quæque geſta.

25. Pilatus, cùm ſpeciem clementiæ oſtendiſſet, & morte liberare Seruatorem cuperè ſe in-

nueret, vt audiuit à Iudæis Chriſtum ſe Regem facere, ſtatim iniquorum vocis ceſſit, Ioan. 19. (Ioan. 19.) verſ. 12. & 13. Ac quidem tanta præcipitantia, vt neque conſilium, neque deliberationem aliquam inierit, cùm oporteret tamen pro officij ratione, vt benè aduertit Chryſoſtomus (Chryſoſt.) ex catena Græca noſtri Corderij in Ioannem: *Pilatus enim* (ait) *iam periclitari arbitratus, ſi id negligeret, egreditur, vt rem inquirat, (hoc enim ſignificat eius ſeſſio,) & nulla habita quæſtione, tradidit eum, exiſtimans ſe eos placare*. Atque idem paulò inferius: *Valde iniuſte Pilatus tradidit eum, vt crucifigeretur: erat enim inueſtigandum, an Chriſtus regnum affectaſſet: ſed ſolo metu tulit ſententiam*. Ergo, cum ne regium nomen audire ſuſtinuerit Pilatus, vt huius vocis ſonus ita incitauerit, vt momento in necem dederit; quamobrem, palo, quo ſuſpenderat, titulum glorioſum Monarchiæ affixit? *Erat autem ſcriptum* (inquit Ioannes memorato capite, verſ. 19.) IESVS *Nazarenus Rex Iudæorum*. Neque ſanè patienter tulerunt Iudæi, à quibus poſtulatum: *Noli ſcribere, Rex Iudæorum; ſed, quia ipſe dixit: Rex ſum Iudæorum*. Sed precibus non eſt victus. Quorſum nunc tam conſtans, qui paulò anteà trepidauerat ad regij tituli rumorem? Planè teſtatur Matthæus cap. 28. (Matth. 28.) verſ. 18. agnitum à Pilato, *quòd per inuidiam tradidiſſent eum*: cùm autem eorum malitia tam aperta fuiſſet, vt ne ipſos Paganos lateret; fuit tamen tanta Crucifixi bonitas, vt quoad agi poſſit, ſcelus imminueret; ignorantiæ magis, quàm manifeſto errori tribueret: *Pater* (inquit,) *dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt*. Lucæ cap. 23. (Luc. 23.) verſ. 34. Quem ergo intuetur Præſes ſic fratrum piacula excuſantem, clementer ſpiſſum atque audax facinus interpretantem; non poteſt non regiam in eo maieſtatem agnoſcere: ac proinde, qui anteà titubabat, artubuſque concutiebatur totis, imperiali audita poteſtate; nunc quanquam exiratus à Iudæis, vt aliter ſtatueret, perſiſtit cœptis, & reſpondet animoſus: *Quod ſcripſi, ſcripſi*.

26. Diues ille, qui & byſſum, & purpuram induebat, & quotidie epulabatur, quibus non commaculatus vitijs? Quid in eo non improbum & deteſtandum? Quam publica malorum operum fama? Aduerte tamen ſubtilem Abrahæ Patriarchæ iuſtitiam: alloquuturus tartareis addictum flammis, circunquaque ambit perluſtrans, vt poſſit iniqua declinare vocabula, & aliquem inuenire titulum ignominia vacuum. Neſcio quam genitoris rationem offendit, & è veſtigio ſuppreſſis conuitijs: *Fili*, inquit, *recordare, quia recepiſti bona in vita tua*. *Vide* (inquit Chryſoſtomus (Chryſoſt.) homil. 2. de Lazaro) *Philoſophiam, uide humanitatem iuſti. Non dixit; Inhumane, crudelis, ſceleratiſſime, cùm tam multa commiſeris in hominem, nunc mentionem nobis facis humanitatis, miſericordiæ, & veniæ? Non pudet? non erubeſcis? Sed, quid dicit: Fili, recepiſti bona*. O candidas Sanctorum mentes! etiam illa piacula, quæ per omnium labia vagantur, quorum ſonus in omnem terram exiuit, illi verentur publicare. Quando ſecretos næuos reuelaſſent, qui manifeſtos omni conatu tegere nituntur? & cùm nullum probitatis ſignum in locuplete remanſerit; confugiunt tamen ad generales loquutiones priùs quàm cogantur probroſa dicere, & quæ affligere poſſent, quanquam ſententia Iudicis iam præſcriptum.

27. Mirabilis virtus, ne etiam aperta vrgere velle, & eum, cuius protrita fama eſt, prodere. Etiam in Meſſia ſuſpexit hoc Propheta euangelicus: *Calamum quaſſatum* (ait) *non conteret, & linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium*. (Iſai. 42.) Iſaias cap. 42. Arbitror autem, calamum quaſſatum myſticè, quemadmodum etiam & linum fumigans, eum dici poſſe, cuius nominis bonus odor naufragium paſſus ſit, & miſerè diuulſus, atque laceratus plurium obtrectatorum lingua feratur. At verò eiuſmodi calamum, quod aut nefas, aut ſcandalum proculcare? Equidem ſi vireret, ſi robuſtus eſſet, ſi integer, inhumanum proterere: ſed honore ſpoliatum proijcere, in partes diuidere, quoquo modo contemnere, mortalium communis vſus eſt. O Meſſiam attentum, & ea, quæ ſunt quaſſata, quibus vltima ruina impendit, non comminuere; etiam linum fumigans non extinguere! Abijt boni nominis flos, emarcuit: licet de te, quæ publici iuris facta eſt, paſſim ſermones ſerere: ſed ne in his quidem Meſſiæ fortis æmulator habenas laxat. Chryſoſtomus (Chryſoſt.) homil. 41. in Matthæum: *Arundinem* (ait) *contritam non franget: ſic enim ipſe omnes facile frangere poterat, tanquam arundinem; nec vt arundinem ſimpliciter, ſed vt arundinem contritam, & linum fumigans: quod cum non fecerit, immenſa humilitate, & manſuetudine fuiſſe comprehenditur*. Probè dixit, ad tantum virtutis culmen, quæ ne manifeſtata crimina detegat, opus eſſe immenſa patientia & manſuetudine.

Experiamur, ſi tam præcipites mali in euertenda proximorum fama, quàm in eadem iuſti munienda cauti. 28. *Beati eſtis* (inquit Chriſtus Apoſtolis, Matth. cap. 5. verſ. 11.) (Matth. 5.) *cùm maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me*. At beati Eccleſiæ Principes, eſto in vitia, & ſcelera lapſi ſint. Quis credat per omnia facinorum genera iuiſſe? Nam, ſicut rariſſimus ille eſt inter mortales, qui omni virtute excelluerit; ſed alius patientia eminet; alium obedientia commendat; alius caſtimonia ſplendet: ſic vix quiſpiam tam effrænis, omniumque & diuinarum, & humanarum legum immemor, qui flagitijs vniuerſis deturpatus ſit. Cùm igitur Apoſtoli, vt haberent næuos quoſdam, multa tamen labe caruerint, quamobrem aduerſùm eos omne maledictum pronunciauerint? Dices, impudenti quodam mentiendi œſtro id feciſſe. Verùm quid placuit tam apertè falſa diuulgaſſe? Scitè Chryſoſtomus (Chryſoſt.) homil. 15. in Matthæum. *Beati eſtis, cùm exprobrauerint vobis, & dixerint omne malum aduerſum vos: videlicet, oſtendens ipſorum hoc eſſe proprium*. Nimirum, impiorum vſus eſt, vt ne ſcintillam virtutis in his, quos odio habuere, velint eſſe; omnia peruersè conſtruere. Quoniam igitur, ſi omne malum contra Apoſtolos non dixiſſent, tacitè viderentur conſentire, in illis reliquias boni eſſe ſaltem; propterea aduerſùs illos omne genus conuitij effutiuerunt: vera autem ſcelera nulla inuenientes, confinxerunt mendacia.

29. Tanta autem acerbitate quæcunque honeſta & ſalutifera ſunt, inſectantur, vt ne vocibus vti permittant, quæ aut medelam, aut morborum, animi quidem præcipuè, curationes denotent. Obſerua in Euangelijs, & videbis ab hoſtibus Seruatoris, Chriſti, & IESV ſuauiſſima nomina præteriri, eorumque loco, *Hunc, iſtum, illum*, & eius generis communes dictiones ſubſtitui. Quare & vſque ad nomen odere? Quoniam ſanè & nomen ... lce eſt, & vitia, morboſque vniuerſos

diſpellens,

Digitized by Google

diſpellens, & compactum ex omni virtutum fragrantia. Bernardus ſerm. 15. in Cantica: *Nihil ita ſicut hoc nomen* IESV: *quia nomen* IESV *lucet prædicatum, paſcit recogitatum, lenit, & vngit inuocatum:* IESVS *mel in ore, in aure melos, in corde iubilus: nihil ita iræ impetum cohibet, ſuperbiæ tumorem ſedat, ſanat liuoris vulnus, reſtringit luxuriæ fluxum, extinguit libidinis flammam, ſitim temperat auaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem.* Bernard. Cùm igitur nomen IESV, Chriſtique, nihil niſi quod ſalutiferum eſt, purum, indefæcatum complectatur; propterea, neque audire, neque labijs pronunciare illi voluerunt, qui honeſtati omni dixere apertum bellum, quorumque ſtudium perpetuum eſt, corrumpere; quod eſt virtutis, imminuere, & ſubſternere; quod prauum, & indecorum eſt, in publicum, & ante ora, vultuſque proferre. Optimè Rupertus ad illa verba cap. 7. Ioannis, verſ. 11. *Quærebant Iudæi eum, vt caperent, & dicebant: Vbi eſt ille? Vide nunc* (ait) *genimina viperarum quanto ſæuiant veneni præcordialis ardore? non enim dicunt: Vbi eſt* IESVS? *ſed, Vbi eſt ille? Nunquid eius, quem quærebant interficere, poterant nomen neſcire? Ergo cordis illorum habitator homicida Diabolus ſic eos agebat, vt odio dictante nomen ſalutis non poſſent, imò nollent attingere.* Rupert.

30. Matth. 20. Anne his adſcribendi primi illi operarij, quos paterfamilias in vineam ſuam miſit, cap. 20. Matthæi? nam, cùm animaduerterent æquè compenſatos illorum ſudores, qui vndecima hora venerunt, liuore tacti de vineæ poſſeſſore conqueruntur: *Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei, & æſtus?* Conſidera autem quàm improba ſit inuidia, quæ laude atque præmio digna ſunt, obuelat: ſi tantillum occurrat vituperationis ſpeciem habens, illuc aduolat feſtina omnium vultibus, atque luminibus obiectat: nam, quàm multa elucebant ſummis encomijs digna in iſtis nouiſſimis? Primùm abſque conuentione & pacto, ſeriùs quàm alij egiſſent, laborem ſuſceperunt. Deinde & ea ſola poſteriori hora tanto niſu in ſuſceptam prouinciam incubuerunt, vt breui interuallo ea attulerint vineæ commoda, quæ alij longo ſpatio. Ad hæc & cùm ſe excuſare poſſent exemplo aliorum, (neque enim aut qui ſexta, aut qui nona acceſſerunt hora, totius diei pondus ſuſtinuerunt, quare vti his nihil primi illi oppoſuerunt, nec ipſis debuiſſe opponere;) tamen tacere maluerunt, modeſtiæ gratia. Cur ergo ex tantis virtutibus nullam animaduertentes obtrectatores, quod pœnam aliquam demereri videbatur, ſolùm aperuerunt, videlicet, ſeriùs in vineam ingreſſos? Fecerunt igitur iuxta inuidorum mores, qui maculis proximorum tantum paſcuntur, à virtutibus oculos deflectunt. Videndus Nicetas Scholio ad orationem Nazianzeni de ſancto Baptiſmo, & multi ex Patribus ad cap. 20. Matthæi. Non ſic beatiſſimi illi Patres, de quibus exordio ſectionis meminimus, qui cùm Paganorum Scriptorum monumenta peruoluere, ex rei Chriſtianæ vtilitate iudicaſſent, in eorum lectione illum poſuere delectum, vt quod ſalubre exiſtimaſſent, in ſuas transferrent lucubrationes; quod fœdum, & impretioſum eſſet, ſuis relinquerent poſſeſſoribus. Nicetas

* * *

SECTIO IV.

Neque in iram, neque in lenitudinem nimiam deflectendum, ſed media incedendum via.

DEFENDIMVS, optimam eſſe illam interpretationis normam, quæ neque ſola Hiſtoria, nec ſolo myſterio impeditur: ſed nunc has amplexatur, nunc illas partes: cùm verò in literali explanatione validum quidquam, robuſtumque effulgeat; eſt enim ipſa ædificationis & baſis, & fundamentum; in allegoria autem reſplendeat aliquid ſuaue, atque amœnum; non immeritò quiſpiam dixerit, Hiſtoria fortitudinem, terrorem, & quodcunque maſculum, ardensque eſt, ſignificari; myſticis ſenſibus, quod lene eſt, tractabile, clemens. Quare, ſi vitium eſt Hiſtoria ſola occupari, neglecto omni myſterio, aut è diuerſo, hoc tam impensè amaſſe, vt litera negligatur penitùs; ſanè & illaudatum fuerit, iram, fortitudinem, conſtantiam velle nullatenus temperare: quis enim ſimiles furias patiatur, in quibus nihil præter Bellonæ afflatus? Abſument momento homines; atque ſubditi, aut ipſi ſibi exitium parabunt, aut certè talibus Rectoribus, quorum tam incomportabile onus. Neque his minora exurgent damna, ſi vel Magiſtratus, vel paterfamilias, aut quicunque ille ſit, vel paucorum, vel multitudinis gubernator, nimiùm remiſſus euadat: ſpernent enim ſubditi facilè eneruem auctoritatem: erunt igitur extrema fugienda, & maritandus rigor cum lenimine, vt ex coalitione duorum perfecta naſcatur virtus. 31.

Premebatur obſidione Bethulia, & vna ſalus in Holofernis excidio: ſed quis tam ſtrenuum bellatorem aggredi ſpondebit? quis patriæ aderit? quem tam grandia vocant? Ecce, tacentibus viris, caſtiſſima vidua Iudith proſilit ciues liberatura, ducem nationibus formidandum trucidatura. Quid agis, Senatus Bethulienſis? & ianuas aperis feminæ ad caſtra irata, ad tentorium Imperatoris proceſſuræ? Vide, quoniam nulla vnquam tractauit arma, tantùm linum, & lanam quæſiuit omnibus diebus vitæ ſuæ: ſi vis, vt ſindonem faciat, aut cingulum, quod tradat Chananæo, doctiſſima in his mulier, quippe digiti eius per longa ſpatia apprehenderunt fuſum: ſed conſidera, quoniam non idem eſt, gladium vagina extrahere, vibrare, ac fuſum cantando percurrere. Sapienter tamen populus, ſenioreſque Bethulienſis, quoniã norunt de hac prædicari. Quia fortitudo & decor indumentum eius. Si in domi ſuperioribus manendum ſit, ſtipante latera ancillarum caterua, ſcit feminam eſſe, ſcit blandè & leniter agere in lini, lanæque operibus, conſurgens de nocte, & diſtribuens prædam domeſticis: ſin autem vrbi ruina impendat, & omnis vir tremiſcat; nouit & machæram exerere, & caput ſuperbiſſimi Ducis amputare. Vade, feſtina, Iudith: perge ſecura: tibi cedent vniuerſa: nam, ſi blanditijs agendum, lenis es, dulcis, affabilis: ſi terrore opus, & ſibilus auræ fortis neceſſarius, ſtrenua es; non poterunt tuas effugere artes inimicorum qualeſcunq; conatus, cum molli blanda eris, cum obſtinato contumax, tu ſola patriam liberare ſufficiens. Egregiè 32.

Auguſtinus ſerm. 66. in Appendice, qui fuit 228. de tempore: *Bellatoris crines implicuit pulchritudine digitorum: poſt teneritudinem fuſi, ebeni capulum quærit: mucro matronam non terruit, ſed armauit.*

33. Spectaſtis pugnatricem feminam: accipite & de viris non vnius gentis fortiſſimum ducem Chriſtum IESVM Ioſepho adumbratum, Deuter. cap. Deut. 33. 33. verſ. 17. *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua rhinocerotis, cornua illius: in ipſis ventilabit gentes vſque ad terminos terræ.* Ac ſtatim nodus exurgit: nam, ſi taurum initio ſtatuit, quamobrem cornua rhinocerotis adiungit? quaſi verò & tauri ſua non habeant cornua, aut aliquod animal viſum ſit, quod taurorhinoceros dicatur, ex vtroque participans? Sanè non minùs iſtud ridendum, quam ſi quis humano capiti ceruicem iungit equinam: attamen Moyſis tu perpende diligenter prudentiam; formaturus imaginem eximij Imperatoris, qualem depingeret? Seuerum tantummodo, minas atque incendia euomentem? vitium hoc: remiſſum, languidum, ſine ſpiritu, atque vigore? & in iſto reprehenſio. Quonam igitur pacto? Nempe, & blandum ſimul & vehementem: ita quidem; vt autem his dotibus conuenientem picturam delinearet, taurorhinocerotem depingere conſentaneum fuerat: nam quicquid in tauro refulget, toruum id eſt omne, ſuperbum, excandeſcens: rhinoceros autem (quem & vnicornem modò ſupponimus) animal eſt timidum, atque imbelle. Ergo Chriſtus quaſi taurus pulcher; quoniam magnanimus, conſtans, imperterritus, & bilis, atque irarum ſatis habens, cùm vitia caſtiganda, pertinaces domandi: verùm cornua eius, quibus percutit, non ſunt cornua tauri, ſed rhinocerotis, eò quòd admixtam habeat clementiam iuſtitia, rigor miſericordiam. Quis ex tam pulchra coniunctione fructus? qualia emolumenta? Equidem cuius ferientis virga talis eſt, *in ipſa ventilabit omnes gentes*. Dominabitur à mari vſque ad mare, cunctæ nationes vultum eius deprecabuntur; quæ enim prouincia talem Monarcham renuat, in quo nunquam abſque manſuetudine ira; qui & animi vigore polleat in ſuperborum ruinam, cum humilibus benignus & mollis exiſtat?

34. O ad hunc, mortales: apprehendite diſciplinam, ſeruite illi, cuius iugum ſuaue eſt, & onus leue: conſiderate, qualia vobis fercula apponat: venite ad arcem, & mœnia ciuitatis, vt comedatis, & bibatis cum illo in iucunditate: *Ecce* (inquit) *prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occiſa, & omnia parata, venite ad nuptias.* Matth. 22. Matth. cap. 22. verſ. 4. Quid optabatis anheli? Pro quibus ſuſpiria longa, & de profundo mentis gemitus inenarrabiles? Amaſtis fortia, valida, non caſura; en vobis tauros apponit: in tauro ignauum nihil, atque imbecillum. Blanda, amœna, ſuauia placuere vobis? repletum eſt triclinium alitibus, & turtur, & columba, & perdix, quicquid in pennatis exquiſitum, coram vobis. O quid epulas reſpuitis dapſiles, & fortes ſimul? ſcilicet, deeſt vobis, quo abundat Ægyptus, allium, & pepones? & placebit Pharao, qui nec paleas daturus ſit ſuper Rege, qui & tauros, atque altilia gratis afferet? Concinnè Galfrid. Galfridus apud Tilmannum in allegorijs ad cap. 22. Matthæi: *Et in carne quidem taurorum, cibus fortior; altilium eſus delectabilior eſt: vtraque ergo ſuis videtur Dominus nuptijs parata, ſuis enumerare conniuit, quæcunque vel ad neceſſitatem expetenda ſunt, vel appetenda ad voluptatem.* O dulcem Numinis prouidentiam! ò bonum Deum Chriſtianorum! Verè non eſt natio, quæ habeat Deos ita appropinquantes ſibi, Dij Gentium, videlicet, Principes mundi, quos vna ſuperſtitio Deorum honoribus afficit, ne quidem neceſſaria his, qui in domibus eorum ſeruiunt, ſuppeditant; at Dominus Deus noſter, Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis; non tantùm vſque ad neceſſitatem, ſed etiam vſque ad delicias ſuis prouidit: ſufficiebant neceſſitati tauri: verùm, quoniam volebat, vt & iucundè quoque, & affluenter epularentur, adhibuit inſuper altilia. Sed quid in his ſtuporis, cum & Deus fortis ſit, & Deus mitis pariter; fortis, vt neceſſitati ſubueniat; mitis, vt voluptati ſuorum indulgeat? Nolo alium Deum præter hunc; quoniam ipſe fortiter, & ſuauiter diſponit omnia, pertingens à fine vſque ad finem; cæteri omnes Dij oppreſſores, quos nationes colunt, dentes eorum gladius, & ſagittæ acutæ.

Quæ illa diuerſorum affectuum tanta varietas in Chriſto patiente? modò ſe ſubmittit hoſti- 35.
bus; & tanquam ouis non aperit os ſuum mactationi proximus: modò reſpondet, & pro ſe allegat: modò an gladios habeant, diſcentes interrogat, quaſi dimicaturus: modò Petro ſuggerit, quoniam euaginauit, & in Malcho ſauciato vulneratur eius patientia: modò proſternit armatas cohortes, modò percutienti maxillam præbet: modò Patrem humilis, modò querulabundus alloquitur. Quorſum ſibi velut diſſimilis toties? Percipe ab Arnoldo Carnotenſi tract. 1. ad ſeptem Arnold.
verba dominica in Cruce: *Se igitur ipſum modò hominem exhibet, modò Deum; modo omnipotentem, modo infirmum: vt inter ſe ſublimitas, & humilitas vices negotio congruas partiantur: modò ſupplicat, modò imperat; modò ſe dicit derelictum, modo latroni promittit Paradiſum.* Equidem quos habebat diſcipulos Seruator, ij futuri erant Principes ſuper omnem terram; Principes, nimirum, Eccleſiarum, cùm & Romam Petrus ſubiugaret Chriſto, regeretque & Aſiam Ioannes, & Hiſpaniam Iacobus, aliaſque alij prouincias; attrahendi erant peccatores ex omni mundi angulo ad fidei agnitionem. Quonam modo curandæ affectiones & morbi eorum à peritiſſimis Chirurgis? Certè vino, atque oleo; vino, hoc eſt, auctoritate coërcendi ſuperbi; oleo, hoc eſt, miſericordia attrahendi puſillanimes: *Vt inter ſe* (repetam Arnoldi verba) *ſublimitas, & humilitas vices negotio congruas partiantur.* Scilicet, neque totum ſibi vindicet dominatus, atque ſublimitas, nec rurſum integrum occupet regnum languida humilitas. O conſiderate, animarum Paſtores, etiam tum cùm duceretur ad crucifigendum, ne ſublimitatis oblitus Chriſtus, ſed modò imperat, modò omnipotentem ſe oſtendit, modò terret. Quid falſo humilitatis titulo ignauum pectoris veſtri metum afficitis? Non iſta eſt humilitas: ſed diſciplinæ ruina, obſeruantiæ antiquæ deſtructio. Quid rurſum tam inflati, & præpotentes? Non hæc eſt Chriſtiana magnanimitas; ſed Phariſaica elatio. Sit vobis exemplar auctor conſummationis IESVS: modò imperate, modò rogate ſubditum; modò cedite, modò obſiſtite: *Sublimitas, & humilitas vices negotio congruas partiantur.* Ita certè vobis continget, quod ſæculorum reſtauratori

accidit:

Digitized by Google

accidit: nempe, è patibulo, vbi his tam varijs fungebatur officijs, exaltatus a terra, omnia ad ſe ipſum traxit: nullæ enim ſubditorum futuræ voluntates tam rebelles, quas non emolliat tam altum regimen, tam diſcreta gubernandi ratio.

36. Iob. 29. Talis Monarcha, tam dignus, dum regna ſtatent, Beatus Iobus: diſce ab ipſius ore cap. 29. verſ.7. *Quando procedebam ad portam ciuitatis, & in platea parabant cathedram mihi: videbant me iuuenes, & abſcondebantur, & ſenes aſſurgentes ſtabant. Principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant ori ſuo: vocem ſuam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi ſuo adhærebat.* Proh! quanta, quàm timenda maieſtas, quando & audaciſſimi hominum adoleſcentes, vultus ſeueritatem declinantes, latibula petebant, & Optimates prouinciarum coram Rege ne hiſcere auderent? Sed iſte tam metuendus ſummis Reipublicæ luminibus, qualis erga abiectum, & deſtitutum ſolatio vulgus? Greg. lib. *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns teſtimonium reddebat mihi, eò quòd liberaſſem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non erat adiutor: benedictiò perituri ſuper me veniebat, & cor viduæ conſolatus ſum.* Hic eſt ergo ille magnus Iobus, qui oppreſſis ſubuenit, elatis reſiſtit. Quis crediturus ſit, à vultu Iobi fugiſſe iuuenes? eius ore non territas, ſed allectas viduas? Itaque ille & amabilis ſimul, & formidandus; dicerem & electum ex millibus: quem enim inter mille reperiamus, cuius cenſura columbas dimittat, coruos vexet, viduam, & deſolatam recreet, locupletem affligat, qui confidit in multitudine diuitiarum ſuarum? *Quanta diſciplina regiminis* (ait Gregorius lib.19. Moralium, cap.16.) *vt ante eum iuuenes abſcondantur? quanta manſuetudo pietatis, vt per eum viduarum corda conſolentur? Sunt namque nonnulli ita diſtricti, vt omnem etiam manſuetudinem benignitatis amittant: & ſunt nonnulli ita manſueti, vt perdant diſtricti iura regiminis: vnde cunctis Rectoribus vtraque ſummopere ſunt tenenda, vt nec in diſciplinæ rigore benignitatem manſuetudinis, nec rurſum in manſuetudine diſtrictionem deſerant diſciplinæ.*

37. Pſal. 61. *Semel loquutus eſt Deus*, (cantabat Dauid Pſalmo 62. verſ. 12.) *duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi, Domine, miſericordia.* Quæ verba exponit Hieronymus ad cap.51. Iſaïæ: Hieron. *Eò quòd omnipotentia illius in vtraque parte præualeat, vt & pœnitentibus tribuat miſericordiam, & permanentibus in peccato reddat ſupplicia, quæ merentur.* Deus igitur poteſtatem habet ad coercendos arrogantes, & ſublimes, clementiam vt miſeris & ſupplicibus opituletur. Quibus adnotatis, cape propheticæ loquutionis conſiderationem noſtram: nempe, cæteri Rectores præcipiunt ſubditis; verùm ſemel, bis, atque iterum, antequàm pareant: opus enim multiplici iuſſione atque imperio, vti obſecundent: Deus verò non ita; ad vnam vocem ipſius accurrunt, quæ famulantur, & continuò exequuntur imperia. Verùm, nonne, vt probè aduertit Auguſtinus in hunc Pſalmum, *multifariè, multiſque modis olim Deus locutus eſt Patribus in Prophetis. Quid eſt ſemel locutus eſt Deus? Nonne ille eſt Deus, qui in primordio generis humani locutus eſt ad Adam? nonne idem ipſe locutus eſt ad Cain, ad Noe, ad Abraham, ad Iſaac, ad Iacob, ad Prophetas omnes, & ad Moyſen? Locutus eſt Deus Apoſtolis, locutus eſt Sanctis: quid eſt ergo, ſemel locutus eſt Deus?* Fatemur quidem multoties loquutum, quoniam & ad plurimos verba habuit. Sed tamen ſemel loquutus eſt, quoniam ad vnum mandatum eius paruere ſerui fideles. Non vultis credere? Ecce apud Iſaïam interrogat: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* cap.6. verſ.8. Iſai.6. & è veſtigio accingitur Vates: *Et dixit: Ecce ego, mitte me.* Putas apud homines ſimile quidpiam? Certè Abſalon ſemel atque iterum ad Ioab cùm nuntios miſiſſet, renuit ille venire, nec niſi poſt ſuccenſos agros eius, vaſtatamque meſſem, tandem adfuit, Reg.2. cap.14. verſ.29. 2.Reg.14. Non igitur Deus, vti Abſalon, & Reges terræ, bis, terque affatur: ſed ad vnam illius vocem parent famulantia, ideò ſemel locutus eſt. Sed vnde diuinis imperijs tanta energia? Equidem, *Duo hæc audiui*, ſubiungit Hymnodus: *Quia poteſtas Dei eſt, & tibi, Domine, miſericordia.* Quoniam igitur eiuſmodi gubernator es, qui lenitudinem iræ coniungas, poteſtati miſericordiam nectas, idcircò auſcultant tanta promptitudine ſubditi, vt vix emiſſa ſemel vox aures perculit, cùm imperia obeunt: non, ſi talis Magiſtratus Oceanum tranare, vltimas mundi petere regiones, per inhoſpita pergere loca mandet, renuant.

Si quæ obedientiæ perfectio, ſi quis obſecundandi apex donec erunt, qui virtutem commendent, celebrabuntur Ezechielis admirandæ rotæ. 38. Quid enim eximium in obtemperante: Feſtinatio. Certè, quæ axem trahebant animalia, *ibant, & reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis*, Ezech. cap.1. verſ.14. Ezech.1. nec poterant rotæ non eadem celeritate ferri: placet, quæ gemma obedientiæ? illa potentiarum ſacra concordia, vt nihil velit ſubditus, quod Prælato diſpliceat, atque vltra voluntatem intellectum quoque ſuperioris iudicio ſupponat? Equidem & hoc in rotis illis; *Nam quocunque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur ſequentes eum: cum euntibus ibant, cum ſtantibus ſtabant, & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur & rotæ.* Quamobrem tum exactè obtemperant rotæ, præſertim ſanè cùm inæquales eſſent ſodales in trahendo, & impedituri magis, quàm opem allaturi? Quid enim iuuerit aquilam bouis traditas, ac non remoratura ſit potius? Quid leoni præſtauerit homo? Experiamur, qualis ſit huius carrucæ aurigator, & rector. Ezechiel memorato cap.1. verſ.27. *Et vidi quaſi ſpeciem electri, à lumbis eius, & deſuper, & à lumbis eius vſque deorſum, vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu.* Ergo, qui mouebat thedam, partim de electro, partim de igne compoſitus, id eſt, mitis pariter, & iraſcens: nam electrum bonitatis & leniminis ſymbolum: ignis concitationem, vehementiam denotat. Adſtruat Origenes homil. 1. in Ezechielem: Orig. *Auriga quatuor animalium* (inquit) *non totus eſt igneus; ſed pube tenus, à pedibus, & exinde electri ſplendore rutilat: non ſolum enim tormenta habet Deus; ſed ſunt etiam in ipſo refrigeria.* Iam itaque ſi & rectus, & miſericors pariter, qui vehiculo præſidet, cuius neque clementia eneruis, & ſine vita omni; neque indignatio ſobrietate carens; nequaquam mirandum ſub tali gubernatore obedientiam ſubditorum ſuis abſolutam numeris ſplendeſcere cum ſumma animorum concordia.

39. Fugiebat perſequente Iezabele Elias, & poſt quadraginta dierum, noctiumque peregrinationem Horebi montis antro ſe abſcondit: ibi dum lateret, ecce *ſermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hic agis, Elia?* Reg.3. cap.19. verſ.9. 3.Reg.19. At, num occultabatur Numini, quid Elias faceret? Videbat omniſcio & vigili oculo contemplationi iugiter

pariter vacantem, otio felici gaudentem, ad cœlum crebra ſuſpiria emittere zelo zelantem Domini exercituum gloriam; ſciebat & exilij cauſas. Cur ergo Vatem interrogat quaſi ignorans? Puto quidem, quæſiti hanc eſſe vim. Quid agis, Elia? hoc eſt, dum & alia meditaris, hoc quoque conſidera, quamobrem huc deueneris, quæ in hanc ſpeluncam traxerit occaſio; mihi nullius ſcientiæ opera neceſſaria, qui vniuerſa comprehendo; tibi neceſſum eſt perpendere, cur hoc ergaſtulum intraueris: nam ſanè facilè memineris, ad iratæ Reginæ minas auolaſſe te per deſerta & inhoſpita, & imò dierum pertæſum, quæſiuiſſe animæ tuæ vt moreretur: ſi ergo principantis feminæ indignatio tantùm tibi mœroris attulit, qui vir es conſtantiſſimi animi, quem egregia facta multa extollunt, quid ſi alius ex ſubditorum caterua puſillanimis & deiecti cordis quiſpiam à Regina vexaretur? Non decet Rectores tantus furor; erit occaſio, vt ſubditi in deſperationem veniant: ergo ab hoc Iezabelis facto diſce tu mitiùs agere cum Iſraëlitis, quos velut ſubditos commendaui tibi: *Tu enim currus, & auriga Iſrael*. Si Reginæ impetum ipſe non potuiſti ſuſtinere, quomodo & Hebræi te ſuſtinebunt, quos tam longa fame, tam diuturna ſterilitate afflixeris? Age igitur, Elia: conſidera, cur in deſertum veneris: iunge ſeueritati humanitatem in poſterum, vt ameris deinceps tanquam pater dulciſſimus à ſubditis, & te reuereantur quaſi filij, potiùs quàm timeant velut ſerui, atque ita Magiſtratus euadas perfectus, dulcis ſimul & verax. Hæc Theodoreti arbitror expoſitio in illud Canticorum ſecundi capitis: *In lectulo meo per noctem quæſiui, &c. Elias autem, cum Iezabel minas admodum formidaret, in ſolitudinem aufugit, quærens adiutorem. At ſapiens piorum Magiſter, & remunerator apparet ei, & tanquam ignarus fugæ cauſam exquirit, non illudens, ſed docens eum, cur ipſam fugere permiſiſſet, monenſque, cum homo eſſet, & humanis affectionibus tangerentur, vt humanitatem, & clementiam coleret.* Theodor.

40. Studet, quibus poteſt artibus Rebecca, ne Eſaü inter natos maximo Iſaac fato proximus benedicat: quid feminam impulit? neque enim decorum apparet, genitricem aduerſus vteri fructum concitari; & quanquam pro ſobole agat, ſed & contra prolem quoque facit? Creſcat ſanè in millibus Iacob: verùm non ex germani ruina. Sed attende, eum, cui Iſaac benediceret, Principem, & ducem futurum: *Et ſeruiant* (inquit) *tibi populi, & adorent te tribus: eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ.* Geneſ. cap. 27. verſ. 29. Sagax autem mulier, cùm ab adoleſcentia maioris gnati mores obſeruaſſet, animaduertit Magiſtratui inidoneum. Quamobrem vero? Nempe, perſpexit ſemper iuuenem ad crudelitatem propenſum, venatione ferarum, quando homines non licebat, delectatum aſſidue, vt haberet in animalium nece ſolatium animus parricidalis, & ſanguinis appetens. Itaque, ſi capeſſeret imperij habenas clementiæ expers, peſſime gubernaturum: neque enim regere is valeat, aut ſemet, aut alios, qui benignitatem exoſam habet. At, inquis, & Iacob pariter gubernaculo inutilis: nam, ſi totus in iracundia Eſaü, & totus in lenitudine Iacob; æquum afferunt malum vtraque extrema. Sed intuere: quia non ſic Iacob mitis eſt, vt etiam non ſit animoſus, & conſtans: quid enim? Recuſauit luctam? & ſanè per noctem certamen inijt, neque cum homine, verùm cum Angelo congreſſus, & *inualuit ſanè ad Angelum, & confortatus eſt*, Oſea teſte cap. 12. verſ. 4. Hic igitur aptus, qui ſuper ſolium ſedeat, & purpuram induat, in quo & magnitudo animi, & lenitas mentis ſimul, ille eſt Iacob Patriarcha: propterea mater, vt huic deferatur principatus, nititur viribus omnibus. Chryſoſtomus homilia 35. in Geneſim: *Deus autem ſapiens, & omnipotens Dominus per Rebeccam petitionem ſuam impleri facit, docens nos, quantum valeat virtus, & morum ſuauitas.* nempè, propter has dotes cum animi quoque ea, quæ par erat, conſtantia coniunctas, benedictio, quæ ob ætatis antiquitatem debebatur Eſaü, Iacob minori fratri ceſſit. Ergo, quemadmodum interpretandi genus id optimum eſt, quod allegoriæ ſuauitatem cum hiſtoriæ fortitudine copulat: ita ea perfecta virtus eſt, quæ neque in iram, neque in nimium lenimen declinat; ſed ex vtroque participat.

Geneſ. 27.

Oſee 12.

Chryſoſt.

SECTIO V.

Non eſſe acquirendam perfectionem, quaſi per ſaltum; ſed paulatim, & diuturno labore.

MONVIMVS, cùm omnium diſciplinarum perfectio, plurimùm temporis deſideret, & multorum annorum vigilias, tum ſingulari iure id ſibi vendicare Scripturarum ſcientiam, & ob difficilium copiam, & ob inuolucra, quibus Bibliorum ſenſa obuelantur: habitant enim lucem quandam inacceſſibilem. Quod ſi certè in perficiendo intellectu tantùm operæ neceſſum ſit ponere, maior vtique diligentia in voluntate excolenda requiritur: itaque, ſicut ordinem illi doctrinæ inuertunt, atque oleum cum induſtria perdunt, qui breui momento artium genus omne diſcere ſe poſſe autumant, & cùm omnia adipiſci ſperabant, nihil colligunt: ſic, qui cæco impetu virtutem aggrediuntur, & horarum paucarum, pone & menſium, quin & annorum laborem eſſe exiſtimant, vbi ad culmen ſe perueniſſe arbitrantur, ne radices quidem montis attigiſſe iudicio ſapientum inueniuntur: quis enim in hac vita ita currit, vt comprehendat, neque ſint vlteriora ſpatia peragranda? Quapropter à peritis rerum ſpiritualium Naucleris, atque Magiſtris temperandus ſedulò indiſcretus iuniorum feruor: nam exiſtimatione quadam ducti, quam incitat nonnunquam latens, & abſcondita quædam mentis ambitio, putant immoderata corporis caſtigatione, vigilijs, quibus vires pares non ſunt, diuturna genuflexione, abſtinentia ciborum, chaumæniis, & id genus alijs operibus, breui ſe aſſequuturos, quod intimum eſt Chriſtianæ perfectionis: cùm tamen præpropero illo ardore, quem prudentia non rexit, tantùm adipiſcantur, vt varijs conflictati morbis, ad gulæ antiqua reuertantur lenocinia, & ne quidem Cœnobiorum communes exercere functiones valeant, qui caput inter ſydera feſtino illo primitiuæ incitationis volatu, collocaturos ſe, vanè ſibimetipſis mentiebantur. Num ipſi potiores magno Legiſlatore Moyſe? de quo egregiè Si- 41.

racides

Digitized by Google

Eccli 45. radices cap.45. verſ. 4. *In fide, & lenitate ipſius ſanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne.* Quid eſt, *in fide?* Quoniam obſtacula multa ad perfectionis faſtigia contendentem præclaro niſu, remorabantur: ſed credebat paulatim cum Numinis adiutorio ſuperanda, & fide ad pergendum ſtimulabatur? Quid eſt, *in lenitate?* An, quoniam ſola manſuetudo eum coronauit? Certè & omnibus cumulatus virtutibus Moyſes: ſed vt hæ ſanctum facerent, lenitas egerat: ſuſtinebat enim, & patiebatur, expectans de die in diem, vt quod hic annus non attuliſſet, alter abſolueret: & ita per lenitatem, qua tædia & moras longanimis ſuſtinebat, ſanctus effectus eſt.

42. Nunquid ſuper aquilam eleuabitur, aut hirundo, aut turtur, vel philomela, vt velint ferè priuſquam plumeſcant, alarum remigio vincere pennatorum genus, & tranare, quicquid volando ſuperabile eſt; atque non animaduertunt, quas moras nectit ipſa alituum Regina? quam ſero fœtos liberiori ſpatio committit? Vide, quid grande Moyſis Canticum pangat: *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas: & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.* Deut. cap.32. verſ.11. Itaque genitrix lentè, atque paulatim erudit: ſinit primum per dies non paucos nido latitare, donec & viribus, & alarum ſubſidio præſtent: deinde, non ſtatim per aëra diſcurrere cogit, non prædam ſibi quærere, & Solis volando penè currum attingere; ſed humeris aliquandiu ſupportat, Olympum ex tam ſecuro vehiculo proſpectantes: aues imperterritæ vident, metum talibus exercitamentis deponunt, & tum demum ipſæ ſibi in poſterum ſufficiunt: meritò inter volucres regnum occupant, quarum volatus exordia tam cauta ſunt: meritò, quantùm fas eſt pennatis conſcendere, aſſurgunt, qui tandiu, tamque varijs modis, vti aſcendere, & volare queant, probant. Sed experiamur, quemadmodum myſticè hæc interpretetur Guarricus Abbas ſerm. de Aſcenſione: *Quid putamus, Fratres, repentè de terris ad cœlos euolare poterimus; qui nunc exercitio, & vſu quotidiano volitare non didicimus? nunquid non Chriſtus ſicut aquila prouocat ad volandum filios, quando ſuper eos volitat?* Eximiè alludit Guarricus ad Chriſti magiſterium: nam, quamuis ipſe, quos elegit Apoſtolos, poſſit virtute ab alto ab initio perficere, & in gigantes momento transferre; noluit tamen: ſane vti nobis profuiſſet apoſtolicum exemplum: ſed aquilarum ad inſtar lentè, atque paulatim ad virtutem effinxit, ſuſtinendo etiam per annos aliquot quaſdam imperfectiones, donec tandem aſcendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, eos deſeruit: illi verò Præceptore ſpoliati, & Spiritu ſancto copioſè afflati deinceps Archimagiſtri ipſi effecti, quantùm ſub tali inſtructore profeciſſent, copioſè vniuerſo orbi demonſtrarunt.

Deut. 32. Guarric.

43. Sed, quòd initio tanquam paruulos in humeros portaret aquilarum in morem, id eſt, ſufferret non modico tempore ruditatem ipſorum, neque illi mox, vt eius intrauerunt ſcholam, continuò fortes euaſiſſent conſummatam adepti virilitatem, ſatis probat id, quod memorat Ioannes Euangeliſta: nam poſt anaſtaſim Seruatoris, cùm adhuc per quadraginta dies loquens de regno Dei remoraretur in terris, cùm die quodam piſcatum iuiſſent diſcipuli, alloquutus eos Chriſtus: *Pueri,* (inquit) *nunquid pulmentarium habetis?* Ioan. cap. 21. verſ. 5. Sed, quamobrem pueros appellat, qui adoleſcentia iam dudum exceſſerant, & ad canos properabant annos? Puto, animi, magis quàm corporis ætatem innuebat: nam in eius ſchola non modicum verſatos; oſtendit tamen nondum puberes euaſiſſe; habere & gymnaſium Chriſti, infantiam quoque, neque repentè viros fieri, qui diſcipulatui ſe mancipant, ſubſiſtere & lentè progredi, alioqui ſi robuſtæ fortitudinis ipſi, haud antelapſis paucis diebus, cùm Præceptorem vinctum duceret crudelitas, timidi fugiſſent. Mecum Chryſologus ſerm. 78. de ſeptima Chriſti manifeſtat. poſt reſuſcitationem: *Pueri, nunquid pulmentarium habetis? ibi enim erat Petrus, qui negauerat; Thomas, qui dubitauerat; Ioannes, qui fugerat: non ergo vt fortiſſimos milites; ſed pueros compellat, vt timidos: & quos idoneos nec dum deprehendit ad prælium, vt teneros, inuitat ad menſam, dicendo: Pueri, nunquid pulmentarium habetis?* Et ipſe Ioannes, qui hæc narrat, Magiſtri phraſim æmulatus Epiſt.1.cap.2.verſ.18. *Filioli, nouiſſima hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit,* &c. Alia apud Auguſtinum lectio, pueros vocat; & tamen ſenes etiam alloquebatur paulò ſuperiùs verſ. 13. *Scribo vobis, Patres, quoniam cognouiſtis eum, qui ab initio eſt.* Verùm ætate corporis patres, ſpiritu filioli & pueri; eò quòd puerorum in morem rudimenta diſcerent, & paulatim ad magna inſtruerentur. Benè Auguſtinus tract.3. in eam Ioannis Epiſtolam, tom.9. *Pueri nouiſſima hora eſt. In hac lectione pueros alloquitur, vt feſtinent creſcere, quia nouiſſima hora eſt: ætas corporis non eſt in voluntate: ita nullus ſecundùm carnem creſcit, quando vult: ſicut nullus, quando vult, naſcitur: vbi autem natiuitas in voluntate eſt, & crementum in voluntate eſt: ergo, ſi vult, creſcit; ſi non vult, decreſcit. Quid eſt creſcere? proficere: quid eſt decreſcere? deficere. Quiſquis nouit, natum eſſe ſe; audiat, quia puer eſt, & infans: auidè inhiet vberibus matris, & citò creſcit; eſt autem mater, Eccleſia; & vbera eius, duo teſtamenta Scripturarum diuinarum.* Si igitur & vbera habet Eccleſia, & ſpiritalis vita ſuos ætatis gradus, certaque interualla; per ætatis differentias tranſeundum erit, & incipiendum ab infantia, cui ſuccedat pueritia: hanc excipiat iuuentæ flos, & vigens ardor, donec ſemota adoleſcentia ſortiamur plenitudinem ætatis Chriſti, cùm mora viri aliquando tandem effecti.

Iob 21. Iob 21.

Per huiuſmodi incrementa tantam virilitatem aſſequutus beatus Iobus, quantam eius cum acerbiſſimo hoſte congreſſus, & præclariſſimi innuunt triumphi: *Dicebamque:* (ait ipſe cap. 29. verſ.18.) *In nidulo meo moriar, & ſicut palma multiplicabo dies.* Quorſum annos ſuos palmæ comparat? Sanè alia ſyluarum arbuſta radices dilatant, & quod in imò eſt ſtipitis: itaque initia vaſta ſunt, robuſta, ad omnem firmitatem compoſita: itur in ſuperna, quantumque ad æthera fertur lignum, tantùm ſibi diſſimile, & ſuſtentat immenſus truncus gracile cacumen deformi generatione, partuque inæquali. O ſtygiis dicatum ærumnis infelix lignum, quod intumeſcit, & diſtenditur, qua parte glebam occupat; qua Olympum proſpectat, ſine viribus, ſine decore eſt: non ſic palma; (ideò & iuſtorum in arcano ſermone egregium ſymbolum,) ab exordio lentè creſcit, inchoamenta obſcura ſunt, quæ & infantiam ſapiant; quaſi inuita terram occupat arbor generoſa, & mœrorem teſtatura indignos induit vultus: gracilis eſt primus truncus, rudimenta Sanctorum innuens; mox vt aſſurgit, magis, ma- 44.

Iob 29. Palmæ in creſcēdo natura.

giſque

giſque roboratur, donec pulcherrimas comas effundit, cœlique ſpatia quantò liberius occupauit, tantò formoſiori cacumine eſt. Gaudet agricola, quem initia terrebant exilia, deceptum ſe à ramorum & magnitudine, & forma, & vtilitate, diſcitque excelſiora euadere, quorum deſpecta origo. Cedat noſtra oratio Gregorij Romanæ facundiæ, qui lib. 19. Moralium, cap. 25. *Habet quidem aliud palma, quo à cunctis arborum generibus differt: omnis nanque arbor in ſuo robore iuxta terram vaſta ſubſiſtit, ſed creſcendo ſuperiùs anguſtatur: palma vero minor ab imis inchoat; vaſtior ad ſumma ſuccreſcit: quibus itaque alia arbuſta niſi terrenis mentibus inueniuntur eſſe ſimilia, inferius vaſta, ſuperius anguſta? quia, nimirum, omnes huius ſæculi dilectores, in terrenis rebus fortes ſunt, in cœleſtibus debiles.* Verùm properemus ad inſtitutum a nobis præcipuum ſenſum: *Sunt verò nonnulli,* (ſubdit.) *qui, cùm cœleſtia appetunt, ab inchoatione ſua quotidie inconſtantia puſillanimitate deficiunt. Quibus hos niſi arbuſtis reliquis ſimiles dixerim, qui nequaquam tales ſuperiùs ſurgunt, quales inferius oriuntur? hi quippe ad conuerſionem venientes, non tales, quales cœperunt, perſeuerant. & quaſi more arborum, inchoatione vaſti ſunt, ſed tenues creſcunt; quia paulisper per augmenta temporum, patiuntur detrimenta virtutum: palma vero, ſicut dictum eſt, vaſtior in ſummitate eſt, quàm cœpit eſſe ex radice: quia ſæpè electorum conuerſio, plus finiendo peragit, quam proponit inchoando.*

Greg. Pap.

45. Nec conturbet, inſinuaſſe nos Iobum ſtrenuiſſimum, Athletam ſpiritalem infantiam expertum fuiſſe, & virtutis crepitacula, quando ne abſque elementis Adamus tanto cum donorum incremento firmatus: nam ſanè, quamobrem generis noſtri Coryphæo arduum aliquod præceptum non impoſuerit Creator, ſcilicet, à pomo abſtineret? Sed puerorum, aut virginum hæc ſunt territamenta, viros robuſtiora decent: eia verecundatur Adamus, quòd tam leuibus irretitur; præſcribantur illi ardua; habeat, ſub quibus ingemiſcat; ſic probabitur vir eſſe. Demus ſuperaſſe: quæ tam potens & ſuperba gloria, abſtinuiſſe a fructibus vnius ligni, cùm innumera ſuppeditaret lenocinia condenſum nemus? Sed animaduerte, quoniam ſub tyrocinio eſt adhuc recens creatus protoplaſtus; hæc ſunt crepundia iuſtitiæ: non idem eſt onus valentis iuuenis, & mamantis puſionis. Quoniam igitur ſub infantia ſpiritalis ætatis agebat Adam, nec in veteranum etiamnum proceſſerat, atque ita decebat, ſua vt incrementa haberet ſanctitudo, indieſque gratiam animæ præſidium & decus, bonis exercitationibus augeret; propterea velut cum paruulo luſit, & ferendum imbecilli collo iugum impoſuit. Do obſidem Theodoretum ſerm. 10. de Prouident. *Idcirco Adam quaſi nuper edito infanti præceptum de arbore præſcribit.* Et nonnihil inferiùs: *Quapropter illud ſolummodo de arbore præceptum accipit, puerile quiddam, & modo natis infantibus conueniens.*

Theodor.

46. Sed quanta cum lentitudine ambulandum ſit, quæ mora, quanta adhibenda conſideratio & à valentiſſimis etiam ducibus, vnus Abrahamus Patriarcha ſuadebit. Iuſſus, vt filium, delicias ſenectutis, mactaret, non acquieuit carni & ſanguini, vt ſaltem clarum mane expectaret; ſed nimio obediendi ſtudio auroram anticipauit: *Et de nocte conſurgens, ſtrauit aſinum ſuum, ducens ſecum duos iuuenes, & Iſaac filium ſuum.* Geneſ. cap. 22. verſ. 3. Sic pergitur, atque die & nocte graditur, cùm ecce tertia luce, eleuatis oculis vidit Patriarcha locum procul; Quæ hæc demoratio eſt, ò Abraham? Decem leucarum iter eſt, (vide Abulenſem ita ad nominatum Geneſ. cap. 22. docentem,) & triduum ambulando abſumitur, Quid? doletne natura, & retardat pueri necem? Animaduerte, quoniam obedientiæ præcipua laus eſt, feſtinam eſſe: extollit & ſupra modum beneficium celeritas: quippe, bis dat, qui citò dat. Quorſum igitur tam ſpatioſa protractio? Verùm tu conſidera, quantæ difficultatis facinus, præcidere ſtirpis ſpem vniuerſam, domum euertere, amputare ſolatium grauium annorum, matri indelebilem attuliſſe luctum, ſæuire in Iſaacum, qui non facto, non verbis aliquando læſerat. Vt igitur inſtrueret Numen præclara aggreſſuros, ne ſubitò impellerentur, ſpatium conſilio darent, & lentè agerent; inſpirauit Abrahamo, iterum, atque iterum perpenderet, quantum opus aggrederetur, ſubſiſteret, pauſaret: hinc igitur commiſſum, vt ne decem quidem leucas triduo abſolueret. Toſtatus in præfatum Geneſ. cap. 22. *Reſpondetur,* (inquit,) *quod Deus fecit hoc, vt obedientia Abrahæ totaliter euidens eſſet: quia in magno tempore multa cogitare poterat, quæ eum a ſuo propoſito diſturbarent; & ſic facere non poſſit actum iſtum cum impetu paſſionis: quia magnum tempus requiritur, in quo deliberatio ſequitur: & hoc magnam conſtantiam Abrahæ demonſtrabat, qui in tam difficilibus vultum immotum tenere potuit.*

Gen. 22.

Toſtat.

47. Aut ſanè coniectabimur, propterea demoratum Abraham, quoniam imbecillis adhuc erat, quippe tyro ſolùm, & nouitius in domo Dei? Itane verò elementarius, atque inceptor tunc Abraham, cùm filium immolare ſtatuiſſet? Tyro, ſcilicet, qui ob Numinis reuerentiam longa ſuſceperat exilia in Ægyptum deſcendens, coniuge pulcherrima & amantiſſima Sara viduatus ſit, ea in regiam Pharaonis ſublata, in laboribus multis, in ieiunijs, in vigilijs, in fame? Quæ eſt magnorum Herolùm gloria, niſi iſta ſit? Quæ Ducis veterani his excelſiora encomia? Attamen & nouitium etiam tunc extitiſſe, cùm Angelus de cœlo vociferaretur, ne puerum feriret, intelligemus: quid enim Creator fidelem miniſtrum alloquutus ſit? *Nunc* (inquit) *cognoui, quòd times Dominum, & non peperciſti vnigenito filio tuo propter me.* Geneſ. cap. 22. verſ. 12. Quid eſt, *Nunc cognoui?* tanquam aſſerat: Quæ hactenus à te patrata, rudimenta ſolùm fuere, & quaſi infantilis æui exercitamenta: nunc deſeruiſti crepundia; nimirum, per talia initia perueniendum erat ad iam conſummatum honoris ſplendorem. Putabas tam longo annorum decurſu, quando tot modis probatus fueris, velut emeritum rude donandum: ſed noueris, quoniam, cùm conſummatus fuerit homo, tunc incipiet; non finis eſt iſte prælioꝛum, ſed exordium: ludicra fuit, quæ huc vſque pugna, tyronum exercitatio. Aderit nobiſcum ſanctus Dorotheus doctrina 4. de diuino timore: *Nunc cognoui, quia times me, &c. Quomodo enim ſe habet: Nunc cognoui? tanta feceras, omnem reliquerat ſubſtantiam ſuam, peregre profectus erat in terram alienam, & ad gentem idolis deditã, vbi nullum erat pietatis veſtigium. paſſus erat & hanc horrendam tentationem de immolando filio, & poſthac omnia illi dicitur: Nunc cognoui, quia times Deum? Ad innuendum, videlicet, perfectum illum timorem, qui non niſi Sanctorum eſt: neque enim ob metum, pœnæ, aut præmij cupiditate viri ſancti, ſed amore, & beneuolentia ſola præcepta Dei cuſtodiunt.* Recidit

Geneſ. 22.

S. Doroth.

&

Digitized by Google

& hæc Dorothæi expoſitio, in noſtræ ſcopum interpretationis: innuit enim veluti à Numine ſignificatum,timore quidem Creatoris prędiṫum Abrahamum ante eum diem; ſed ignobiliori,qualem & habent,qui limen æquitatis terunt: at tum demum ad altiſſimum gradum tranſijſſe, eius, qui in charitate fundatur timoris,& reuerentia potiùs eſt,affectuſque erga dulce parentis nomen, quàm heri, quàm virgæ, & dominationis metus aliquis: ita non ſubitò quiſquam ad conuexa aduolat, & faſtigium occupat, quanquam ille & Abrahæ par; ſed paulatim aſcenſiones diſponit in corde, & ſatis beatus, ſi poſt longa, fortiaque certamina, audiat à coronaturo: *Nunc cognoui, quòd times Dominum.*

48. Apparuit Verbum ſæpè Patribus, antequàm ex virgineo prodiret aluo, & nonnunquam ſub humana ſpecie: num vt recrearet amicos imagine ſaltem venturæ felicitatis? an vt probaret, qualis ſub armis humanæ naturæ procederet? nam armatum proceſſiſſe carnem induentem Pſalmodus Oda 44. cecinit: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime.* Verum, quæ neceſſitas Deo talibus proluſiſſe Incarnationi experimentis? Prudens quidem in hominibus, & ſalubre conſilium, virium periculum facere, ne oneri ſuccumbant: ſed Deus his adiumentis opus non habet; omnipotens, ſcilicet, & indefeſſum Numen, ad vniuerſa ſufficiens: ergone pro nobis ſe dimiſit? Puto quidem: nimirum, aggreſſurus prouinciam arduam, & perplexam, vt illuminaret omnem hominem venientem in hunc mundum, vt renouaret faciem terræ, vt expurgaret vetus fermentum, & Patri reconciliaret mortale genus; voluit indicare ſimilia cogitantibus, ne præproperè,& ſubitò prodirent ad euangelizandum; ſed iterum, atque iterum probarent, num tali miniſterio idonei eſſent: quippe animam, ſiue propriam,ſiue alienam perficere, donis gratiarum exornare; ad immaculatæ vitæ apicem ducere, opus eſt quemadmodum longè digniſſimum atque pulcherrimum,ita moram & tempora expectans,quod cunctando reſtituit rem; propterea & ipſum Verbum Patris,quod in tempore ſubſtantialiter facturus erat, ab exordio mundanæ fabricæ in figura oſtendit,non rarò ſub aſſumpto corpore apparens Patribus,ne videretur quaſi repentè,& impræparatus ad tantum opus acceſſiſſe, qualis erat Incarnatio. Hoc indicare viſus Irenæus, alibi à nobis,ſed diuerſum in morem,explanatus: is lib. 4. aduerſus hæreſes,cap. 26. *Qui enim finem intulit* (ait) *hic & initium operatus eſt: ipſe eſt, qui dicit Moyſi: Videns vidi vexationem populi mei, qui eſt in Aegypto,& deſcendi, vt eruam eos. Exod. cap. 3. Ab initio aſſuetus Verbum Dei aſcendere, & deſcendere, propter ſalutem eorum,qui malè haberent.*

Iren.

49. Sciebat Dauid, quantum immineret diſcrimen nimiùm præcipiti,& feſtinanti iuſtitiæ; ideò & ſuo & iuſtorum nomine preces fundit Pſalm. 90. aut certè prædicit, quali ſcuto obtegendi ſint, qui habitant in adiutorio Altiſſimi: *Non timebis* (inquit) *à timore nocturno, à ſagitta volante in die. ab incurſu, & Dæmonio meridiano.* Pertranſeo nunc alia: tantùm expendere voluntas eſt, quid ſagitta illa volans. Equidem ſagittæ nomine intelligi poſſe arbitrer vitæ ſpiritalis feruorem; ſed quid eſt,quòd volantem appellat ſagittam? Nonne omnis ſagitta volat, Euroque,& ventis celerior fertur? Eſto ſagitta materialis omnis feſtinet; ſed non ita de arcu & ſagittā mentis,cuius ſagittarius eſt diuinus Spiritus. Eſt igitur quando ſagitta lentè emittitur, & in ſcopum curſu forti,atque conſtanti,magis quàm incitato dirigitur. Hic eſt feruor ille animi,qui Magiſtri interioris obedientiæ ſubijcitur, qui non affectat in maceratione corporis,alijſque pijs exercitamentis videri ab hominibus; propterea nec volat in die, contentus oculis cœleſtis Patris, qui intuetur in abſcondito, qui non coaceruat, & omnia ſimul aſſequi tentat,quaſi vna hora finem perfectioni daturus, & tranſactam Patrum gloriam ſolus omnem coniuncturus: beata eſt iſta ſagitta; non eſt,quòd iuſtus ab illa declinet,tum terque,quaterque fortunatus, cùm imum cordis penetrauerit. A qua igitur ſagitta fugiendum? Equidem ab illa, quę volat, & gloriæ vanæ ſtimulis agitata, diem, quo perſpiciatur, amat: propter hoc & accumulat preces, & mortificationes ſine ordine, producit indiſcretè vigilias, abſtinentiæ abſque menſura vacat, ſpernit ſeniorum monita his obſiſtentium, & totum agit, vt conſummaſſe in breui tempora multa iudicetur. Flecte habenas,pulle inſolens: vide,quia indiſcretus & temerarius feruor in præcipitia ducit: vtinam, non tam ſubitus & irrequietus feruor citò laſſetur,& fiant nouiſſima ſic in incertum currentis, peiora prioribus. Attende, de quibus moneat ſapiens Bernardus ſerm. 6. in Pſalmum, *Qui habitat,&c. Time ſagittam: leuiter volat, leuiter penetrat: ſed dico tibi,non leue infligit vulnus,citò interficit: nimirum,ſagitta hæc, vana gloria eſt: qui feruentiores eſſe videntur, ipſi paueant, ipſi caueant in hac parte.* Igitur,quemadmodum initio aſſerebamus: ſicut perfecta ſcientia multorum annorum ſpatio comparatur, & nemo tam doctus, qui diſcere non valeat vlteriùs: ſic virtutis conſummatio tempore acquiritur,nulluſque tam gigas,qui in vitæ ſpiritalis ſtadio,ſemper magis,magiſque currere valeat.

Pſal 90.

Bernardus.

SECTIO VI.

MARIA *tota luminoſa, & ſciens literariæ nauigationis ſola Cynoſura,*

50. SVPPEDITAVIMVS hactenus non pauca adiumenta Scripturarum, puriſſimos latices haurire cupientibus, damus modo colophonem. Quid dixi? Præbemus compendium. Amet impensè MARIAM; vigilet ad portas eius; petat, & accipiet; quærat, & inueniet. Ipſa ſcientiarum diſpenſatrix,ipſa intelligentiæ largitrix, dabit menſuram bonam,& affluentem. Nam,quemadmodum gratia plena facta eſt, vt in alios de redundantia bonorum conferret. *Plenus equidem aquæductus* (inquit Bernardus ſerm. 2. de Natiuitate MARIAE,) *vt accipiant cæteri de plenitudine*, Atque deinceps idem monet: *Quid? plena eſt gratia,& gratiam adhuc inuenit? digna prorſus inuenire, quod quærit,cui propria non ſufficit plenitudo: nec ſuo poteſt eſſe contenta bono; ſed quemadmodum ſcriptum eſt: Qui bibit me, adhuc ſitiet. Petit ſupereffluentiam ad ſalutem vniuerſitatis.* Sic & doctrinarum plena facta, vti diſpergeret, & daret pauperibus, & erudiret eos in omni ſapientia. Vis ſcire,quàm radioſa & fulgeſcēs ſit Dei Genitrix? Noſti exſurrexiſſe MARIAM, & abijſſe in montana Elizabeth ſalutatum: *Et factum eſt,vt audiuit ſalutationem* MARIAE *Elizabeth, vti exultaret infans Baptiſta in vtero eius.* Lucæ cap. 1. verſ. 41. Quid turbatur puſio ad aſpectum Matris Domini? Percipe à Cæſario, Nazianzeni fratre, Dialogo 3. prope finem: *Ille appropinquante matri ſua ea,quæ geſtabat Filium ſine Patre, Matrem reueritus geſtijt exiliendo, & velut imminente ſibi à prægnante periculo,non ferebat eam,quæ facem geſtabat,*

Bernard.

Luc. 1.
Cæſar.

bat, propius accedere. Itaque planè adſignificat Cæſarius, tantam fuiſſe ſplendoris Mariani vim, quam ne Præcurſor ſuſtinere valeret: atque ita, velut qui ab ignium non tolerando ardore fugit, atque retrò agitur, ita Ioannes quaſi laxiora ſpatia luſtret ob fulgoris magnitudinem, & lõgius diſtare cupiat, intra materna clauſtra irrequietus, exilit, atq; mouetur.

51. Primùm in hac Cęſarij Oratione demiror, quod ad Genitricis magis, quam Gnati ſplendores obſtupefactum Baptiſtam affirmet: *Matrem* (ait) *reueritus geſtijt exiliendo.* Cur non Filium potius dixerat? Atque iterum: *Non ferebat eam, quæ facem geſtabat, propius accedere.* Num Filius iubar retraxit, vt Mater luceret; Phœbus ſe abſcondit, vt Luna micaret? Secundò, conturbor, quod cùm Præcurſor haberet interpoſitum materni vẽtris parietem, & hoc velamento arcerentur radij Marianæ lucis, non ſuffecerit illud ad tolerandos ſplendores: nunquid enim MARIAE fulgura potentiora ipſa Diuinitatis inacceſſa reuerberatione? Atqui intuere apud Iſaiam cap. 6. Vaticiniorum. Sedit Dominus ſuper ſolium excelſum & eleuatum: circunſtabant Seraphim: & cum immenſitatem luminis ſuſtinere non valerent, ſubſidio fuere pennæ: has erigunt, & inter ſe Numenq; diſtendunt: nam de ſex alis, duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant: hoc vt fecerunt, quanquam erat infinitas claritas, potuerunt ſufferre ardorem, & dulciter intonare: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Si igitur Seraphim beneficio alarum potuerunt adſtare throno gloriæ, & incircunſcripti luminis radios perferre, tantumque non vexari, vt etiam ſuauiſſimè canere potuerint; quamobrem Ioannes materno abſconditus clauſtro, vteri integumento munitus, non valuerit MARIAE ſplendores ſuſtinere? quæ hæc eſt tam inaudita lux communicata Puellę Deum genituræ, quá Baptiſta obſeratus, & clauſus velut fugere tentet, & quaſi caligaturus à nimijs ſplẽdoribus?

52. MARIAE ſplendores quàm magni. An dicemus, Deum, vt Filij Genitricem honoret, ſuum quodammodo iubar imminuere, vt cùm reipſa Deiparæ lucem infinities excedat, videri tamen poſſit inferior eſſe, propterea conniuere ad virginis radios, qui Dei claritatem ſuſtinere queũt? Certè compara columnam ignis, quæ lucebat in nocte Hebræis, & iter præmonſtrabat ambulantibus per ſemitas ignotas, ſtellæ, quę Magos ab Oriẽte detulit: compertes equidem, Tharſis, & Arabiæ Dynaſtas beneficio ſyderis breui abſoluiſſe peregrinationem; diu moratos, qui regebantur a columna ignea: illi, ne menſem vnum demorati, (ſic enim iudicauere Periti,) iſti annis quadraginta exactis tellurem promiſſam occuparunt. Quæ cauſa tædiorum Iudæis? quæ feſtinandi occaſio Magis? Dices, eum, quem ignea columna ſignificabat, Numen ipſum omnipotens fuiſſe, quippe de eo Moyſes Deuteronomij c. 32. *Circumduxit eum, & docuit, & cuſtodiuit quaſi pupillam oculi ſui: Dominus ſolus dux eius fuit.* At vero ſtella illa, quæ orientalibus illuxit, adumbratam Virginem Deum enixam: Damianus quippe ſermone de Epiphania: *Erat ſtella in aere, ſtella in terra, Sol in præſepio: ſtella in aere, corpus illud lucidum; ſtella in terra, Virgo* MARIA: *Sol in præſepio Chriſtus.* At verò, vt non renuamus hæc certa eſſe: ſed inde potior conſurgit difficultas: ſi enim columnæ lux, Dei claritas eſt; ſtellæ fulgor, MARIAE lumen; cur non efficaciores diuini radij ad regendas Iſraëlitarum turmas, compendioque eas ducendi in regiones lacte, & melle affluentes, quàm MARIAE ſplendores ad inſtruendos dromedarios Madian, & Epha? Quid ad hæc

Deut. 32.

Damian.

dicemus, niſi quemadmodum Anſelmus adſignificat libro de excellentia Virginis, c. 6. contingit ſæpè ex Filij dignatione, celerius Matre inuocata ſalutem afflictis concedi, quam Gnati implorato nomine? Ita & MARIAE plus eminere magiſterium, quam Chriſti; breuius ſapientem euadere, quem Genitrix erudit. Certè columnæ differentia, ſyderiſque ſuper ſtabulo fulgentis Sanctum Maximum non latuit homil. 1 de Epiphania: *Ecce, Fratres, ad quærendum Regem Regum vna Chaldæos ſtella protraxit: Iudaicum vero populum nec ignea quondam potuit columna conuertere.* O quibus doctrinarum ſitis anhela, venite, & emite abſque argento, aut vlla commutatione. Ecce Filius poſuit in poteſtate Genitricis, quam dilexit, theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: properate, rudes omnes, & quibus non eſt intellectus, ipſa eſt formoſa Rebecca, quæ gratis dabit potum abundantem non ſolùm ſeniori domus Abrahæ; ſed & camelis quoque, & iumentis illius: ne verearis accedere, puſillanimis, ne tibi illudat inimicus, quaſi ſeueram fingens Matrem miſericordiarum: *Reuolue diligentius euangelicæ Hiſtoriæ ſeriem vniuerſam,* (Bernardus homil. 1. de Natiuitate MARIAE,) *& ſi quid fortè increpatorium, ſi quid durum, ſi quod denique ſignum vel tenuis indignationis occurrerit in* MARIA, *de cætero ſuſpectam habeas, & accedere verearis.*

Anſelm.

MARIAE poteſtas quomodo maior poteſtate ipſius Dei. Maxim.

Bernard.

Vagemur paululum per ſingulos rationalium ordines, & oſtendamus huic Reginæ conceſſum, vt maiori claritudine quæque penetraret, quam aliqua merè creaturarum, & incipiamus à ſuperbiente Angelo. Quanta eius intelligentia? *Sed & ſerpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus Deus,* ait Moyſes Geneſ. c. 3. verſ. 1. Parum, vt bruta vicerit; gloria eſt viciſſe feminã. Sed qualem eam? Sanè, quæ, ſicut pulchritudine faciei, & corporis lineamẽtis ſequuturis nuribus excelluerat, ita ingenio eminuit maximo: tanto audax triumpho, accedat, & tentet, vt & Dei matrem mentis aſtutia ſuperet. Puto, verebitur cum tali viragine palam agere, & in faciem pugnare: fortaſſe ad dolos conuertetur, & calcaneo inſidiabitur. Sed noueris, maligne; quia neque fraude circumuenties, oculata eſt omni ex parte, nihil in ea dormitabundum, & ſegne, ipſa conteret caput tuum; multa eſt calliditas tui ingenij: ſed nihil tam ſubtile, quod MARIAE acumen præteruolet: abi ſus ad Mineruam, tu Deiparæ comparatus. *Cui hæc victoria* (inquit Bernardus homil. 2. ſuper, *Miſſus eſt.*) *ſeruata eſt, niſi* MARIAE? *Ipſa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni ſuggeſtionem tam de carnis illecebra, quàm de mentis ſuperbia deduxit ad nihilum.* Sed, quando ſerpentem decepit MARIA? Nimirum, tum, cùm Ioſepho deſponſata eſt. Diſce ab eodem Bernardo loco nuperè memorato: *Oportebat autem a Principe mundi aliquandiu celari diuini conſilij ſacramentum:* (celabatur autem, putat Bernardus, per deſponſationem, cùm Satan videns connubio iunctam Virginem, arbitraretur & naturæ opus eſſe partum ipſius, ex communi coniugatorum vſu:) *& quanquam illud aliter, quando vellet, perficere potuiſſet, placuit tamen, eo potius & modo, & ordine hominem ſibi reconciliare, quo nouerat cecidiſſe: vt, ſicut Diabolus prius ſeduxit fœminam; ita prius à fœmina virgine ſeduceretur. Sic igitur verſipellis aſpidis ars, & gigantes in fraudem pellicere aſſueta, à* MARIA *hebetata eſt.* Subiungam & Damaſc. verba in eundem ſcopum pauca, qui orat. 1. de Natiuitate Virginis: MARIA (inquit) *diuinæ voluntati obſequuta, deceptorem ſerpentem in fraudem induxit, & mundo immortalitatem inuexit.*

53.

Gen. 3.

MARIA doctior Angelis.

Bernard.

Damaſc.

Venia-

Digitized by Google

54
MARIA ſapientior Apoſtolis.

Veniamus ad humanum genus. Quantus Magiſter, apoſtolici Conuentus Vertex, Petrus, qui diuinitatem Chriſti agnouit, & Filium Dei viui eſſe cōfeſſus eſt? Quantus Ioannes, qui velut aquila magnarum alarum caliginem intrans, medullam arcanorum de cœlo retulit, intonans; *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*, &c. Iam verò Paulus, qui audiuit verba; quæ non liceat homini loqui, & Angelorum quodammodo Pręceptor factus, vt Epiſt. ad Epheſ. c. 3. ipſe innuit, & Chryſoſt.

Epheſ. 3. Chryſoſt.

Prologo in Ioannem explanat? Salomonis verò, & Adæ quàm rara, quàm multiſcia cognitio fuit? Verùm de his omnibus cōſidera, quale ferat iudicium Auctor Prouerb. cap. vltimo, verſ. 29. *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas.*

Prou. 31. Bernard.

Atque ſanè de MARIA loquutum eum Bernardus teſtatur homil. ſingulari de B. Virgine, quæ an ſit germana, an alteri adſcribenda, modò non intereſt: *Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas. Licet enim in Parabolis loqueretur ad turbas, licet omnia Apoſtolis nota faceret, vt amicis; quædam tamen credendum eſt Matrem ſuam, quemadmodum ita propenſius erudiſſe, ſic quædam ſecretius intimaſſe: frequenter enim ad montem myrrhæ, et collem thuris ſublimaſſe, in cellam vinariam vetuſtaſſe; ſui, prout nouit, gloriam deificam, & ſupercœleſtem reuelaſſe notitiam.* Cùm verò inſinuamus à Virgine immaculatam doctrinam omnium mortalium ſuperatam, præſertim in his, quę ſupernaturalia erant, & quouis modo ad vltimum finem cōducebant, non ſolùm intelligimus id reſpectu huius, aut illius perſonæ ſeorſim, atque diuiſiuè ſumptę; ſed etiam comparatione collectionis earum, ſic vt vna illa plùs nouerit, quàm omnes mortales collectiuè acceptæ. Sed id optimè contigit, vt Auctor

MARIA ſæpe eleuata ad videndū diuinam eſſentiā.

homilię adiungeret, Deum Virgini intemeratę gloriam Deificam, & supercęleſtem reuelaſſe: hoc eſt, donatam eam viſione beata, ne & quoquam inferior extitiſſet nobiliſſimo cognoſcēdi genere: nam præbeamus ſanè, Moyſem, atque Paulum intuitiuè contemplatos diuinitatem: contigerit etiam idipſum S. Benedicto, & noſtri Sodalitij ſanctiſſimo

S. Pater Ignatius num viderit eſſentiā diuinam?

Fundatori, vt ſatis veriſimile eſt accidiſſe, octiduana illa ecſtaſi longè celeberrima. Sed, quantùm eſt iſtud collatum MARIAE Deiparæ, quæ & in primo animationis inſtanti, & dum naſceretur, & cùm ipſa Filium enixa eſt, eodemq; reſurgente, Matremq́ue viſente, frequenterque transferebatur ad videndum intuitiue Deum: qua de re ſolidè, eruditè, piè Salazarius de conceptione B. Virginis, c. 32. §. 4.

Salazar.

55. Apoc. 12.

Feramur è terra ad ſuperos, & indicabit nobis Ioannes Apocalypſis c. 12. verſ. 1. ſignum magnum apparere in cęlo, nimirum, mulierem amictam Sole. Verùm, quis ſtupor in hac re? Equidem ſciebat non audere Hierarchiarum ſupremos Spiritus Deum cum maieſtate ſedentem, niſi prætenſis alis, intueri: miratur igitur, feminam ſupra Seraphim aſſurgere; neque tantùm Solis pati iubar immotis luminibus; verùm illo circundari, eoq́ue inuolui. Intellige ab Epiphanio, Conſtantiæ, vrbis Cypri, Antiſtite, ſer. de laudibus MARIAE: *Virgo plurium nominum, & multocula effecta eſt: Seraphim incomprehenſa viſionis, quæ inuenta eſt velamentum quoddam intellectuale corporis vniuerſalis: Cherubim tranſcēdens; illa enim auertuntur, cùm nequeant ſpiritalem ignem Diuinitatis fixis oculis intueri; hæc autem apertis oculis intuens incomprehenſibilem, & ſomni expertem oculum Chriſti, cum deſiderio, & oſculo ſalutabat.* Et fortaſſe hoc ſignum magnum eſt ſtella ea, quæ Magos ad præſepè attulit, quæ auſa eſt & coram Sole, quod nec Lunę conceſſum, ſplendere magnificè, de qua Chryſoſtomus homil. 6. in Matthæum: *Neque enim nocte cernitur, ſed lucente prorſus die, ac Sole fulgente, quam lucendi vim non modo ſtella nulla; ſed nec ipſa quidem Luna ſortita eſt: quæ, licet multo clariùs omnibus coruſcet aſtris; continuò tamen ortu Solis abſconditur.* Nam oſtendimus hac ipſa Sect. num. 40. ex ſancto Damiano, ſydere pręſepiali Chriſti Virginem adumbratam. Quidni ædepol? Ipſa ſtella ſplendidiſſima eſt, cui datum, vt cum & Seraphim arceant faciem pennarum integumento à nimietate claritudinis, illa non tantùm defixa acie contempletur, ſed & Sole immergatur, amicta Phœbo circum omne corpus. Pulcherrimum ſydus, quod & Lunam prærogatiua vincat. Porrò Ioannis locum de ſapientia MARIAE intelligēdum Bernardus enucleatè commonſtrat ſerm. 1. de Natiuitate illius: *Iure igitur* MARIA *Sole perhibetur amicta, quæ profundiſſimam diuinæ Sapientiæ, vltrà quàm credi valeat, penetrauit abyſſum: candidiſſimus ſanè huius mulieris amictus, cuius omnia tam excellenter irradiata noſcuntur, vt nihil in ea, non dico tenebroſum, ſed obſcurum ſaltem, vel minùs lucidum.* Et ne omiſit quidem, quemadmodum & ſtella hęc maris omnium Planetarum, vno Sole excepto, gloriam ſuperet: *Vt quantum* (ait) *ſine perſonali vnione creaturæ conditio patitur, luci illi inacceſſibili videatur immerſæ: illo, nimirum, igne Prophetæ labia purgantur, illo igne Seraphim accenduntur: longè verò aliter* MARIA *meruit, non velut ſummatim tangi, ſed operiri magis vndique, & circumfundi, & tanquam ipſo igne concludi.*

Eſt & huius Reginæ ingens encomium, quòd nullo vnquam tempore non dicam luce orbata, ſed nec abſque eius plenitudine. Dimiſit ſecundò columbam Noë exploraturus, num aquæ ſuper terram ceſſaſſent: *At illa venit ad eum ad veſperam, portans ramum oliuæ virentibus folijs in ore ſuo.* Geneſ. c. 8. verſ. 11. Cur foras non remorata etiam noctu? Quid timet, hoſtem nullum habens, omnes abſorbuere aquæ? Nunquid ut Patriarcham conſoletur, remeat, an magis vt ſeipſam recreet? Exiſtimo & hoc ſecundum quoque. Amat volucris ſine felle lucem: nocte autem adueniente tenebræ faciem orbis coopertura erant. Sub dio igitur ſi maneret, obſcuritas & horror comprehenderent: at apud Noë intra arcam claritas; non enim extinguebatur, neque in nocte, lucerna eius: veſpera ergo properante lares repetit: ſic neque die, neque nocte ſplendoribus caritura. O ſancta auis, cui vmbra, & caligo odio ſunt? Ambroſius libro de arca, & Noë, c. 19. ad Geneſeos allegata verba: *Non otioſè poſuit, Ad veſperam. vt non arbitreris ſine lumine eam fuiſſe, & quibuſdam tenebris occultatam; ſed diurno candore fulgentem expectaſſe vſque ad occaſum diei, & ſic ad eum regreſſum, apud quem etiam veſperi tenebras habere non poſſit.* Verùm, quæ hæc columba niſi MARIA Deipara? Magnus Doctor Paulus, magnus Ioannes amoris diſcipulus: ſed non ſemper Doctores: fuit quando & omnium ſcientiarum ignari extiterunt. Non talis columba noſtra: ſemper ipſa luminoſa, ſemper omniſcia: quàm citò anima infuſa eſt, tam ſubitò Magiſtra euaſit. Certè alij mortales, vt euadant eruditiſſimi, patiuntur doctrinarum inopiam, aut ſub vitæ limine, ob infantiæ ruditatem; aut ſub annorum occaſu, ſenecta opprimente mentis potentias, ſenſuumque organa: at noſtra Virgo, nec vidit tenebras, ſub vitæ ortu in ſplendoribus concepta, & voluntatis, & intellectus; nec ſenectus, quanquam multa fuiſſet, detrimentum aliquod inueheret.

56.
MARIA nūquam in caligine aliqua. Gen. 8.
Ambroſ.

O igitur ad hanc Mineruam, quibus ſcientiarum

rum

Digitized by Google

tum cupido inexplebilis eſt: vos in primis, quibus magna Parens Theologia gratior ſponſa: vos, quos acer ardor vexat, & irrequietos habet, donec liber ſignatus aperiatur, & ſacramenta referentur voluminis Dei digito ſcripti? neque enim MARIAM ſibi tantùm ſcientem eſſe voluit, qui illuſtrauit propè immenſo ſplendore; ſed & communicandos nobis eruditionis latices eidem commendauit: illa diſpenſatrix. Vidit Ioannes thronum empyreum,

Apoc. 4.

Et de throno (ait cap. 4. verſ. 5.) *procedebant fulgura, & voces, & tonitrua, & ſeptem lampades ardentes ante thronum.* Quod hoc ſolij genus? num iudicantis? At non decet Iudicem tam vehementem eſſe, vt de eius conſeſſu nihil emanet, niſi quod formidandum ſit, ſeueritati oportet clementiam quoque admiſcere. Sed qualis manſuetudo, vbi nihil præter fulgura & tonitrua, & faces, & confuſum clamorem? Quòd ſi quidem iudiciarius thronus non eſt, multò minùs pacificè regnantis tranquilla cathedra. Quidnam ergo? MARIA fortaſſe? Verùm, quando tam immitis Mater Domini? At perpende, ſymbolica eſſe, & tonitruum, & fulgur, & lampadas, & ſonitum vociferantium: iſtis & Deipara gloriari poſſit. Si quis enim tanquam è ſinu Verbi afferat grandis myſterij Sacramentum, & declaret, quemadmodum in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum; hic non queat, aut non eſſe tonitruum,

MARIAE acceptum referre ſcientiã debent Doctores.

aut tonitrui filius. Si quis Pauli Gentium Præceptoris in morem ignita dicendi vi in cinerem & fauillas redigat omnem faſtum ſuperborum, & Chriſto ſubijciat corda indomita; hunc neceſſarium eſt dicamus, fulgura emittere. Si quiſquam ſcriptis ſemotos conſoletur, & poſteritati affulgeat, infringat Hæreticorum ora, erudiat paruulum, atque inſipientem; hunc iure Pharum, & lampadem radioſum appellabimus. Vnde igitur emanauerunt hi omnes, vnde proſilierunt tanquam ex equo Troiano? Certè è throno, quæ MARIA eſt, exierunt: MARIAE acceptum referre debent, quod in eis, aut ſapientiæ, aut ingenij & acuminis eſt. Suggerat nobis ſermo inter opera Bernardi de laudibus MARIAE:

Bernard.

Vnde Ioannes in Apocalypſi, (inquit:) *De throno* (*ſcilicet, de* MARIA) *procedebant fulgura, & voces & tonitrua: quia* MARIA *Mater Filij* IESV *Chriſti parabolas, ænigmata, legalia, & mirifica geſta, dicta, opera auidiùs ebibit, fidelius credidit; ſincerius, luculentiuſq; alijs tradidit.*

Sed Filius, inquis, Dominus eſt ſcientiarum; non
58. Genitrix eius: ille eſt Sol micans, atque rutilus, qui diem clarere facit. Aſſentior quidem: verùm abſq; Matre lucere nolit. Quid? lucis huius, quam intuemur quotidie corporeis oculis, Phœbus nonne auctor? Splendet ille mirificè, illuſtratque hemiſphærium totum: ſed præcedit Aurora ſemper: per hanc ad Solem itur. Quàm nitidè Zeno Veronenſis ſerm. de Patientia:

Filius non niſi per MARIAM ſcientiæ vult donũ concedere. Zeno Veron.

Sol denique, quamuis mira alacritate alternas mundi metas illuſtrat; tamen nunquam dilectam, verecundamque anteuertit Auroram. Tam humanus erga Auroram Planeta; & non ſuauior erga Matrem Chriſtus! Crede, niſi hæc anteceſſerit, niſi ad eius priùs aduoluaris genua, quoniam non illuminabit te IESV claritas admirabilis. Accede ad hanc Reginam, & per eam ad Filium. Si tibi Aurora illuxerit, ſecurus eſto de Solis radiatione; quoniam Sol Auroram ſubſequetur, niſi fortaſſe mentem ſuſpicio obtenebrauit, Gnatum precibus Genitricis non mouendum: erras toto cælo: percipe vim Marianæ ſupplicationis à B. Damiano ſerm. 1. de Natiuitate Virginis.

Damian.

Accedis ad aureum illud diuinæ ſeueritatis tribunal, non rogans, ſed imperans; domina, non ancilla: quomodo enim poteſtati tuæ obuiare poterit poteſtas illa, quæ de tuis viſceribus traxit originem?

Dicis, Filium Genitrici nihil denegare: verùm hanc imperfectorum ſupplicationes reijcere, & ſcientiam impetrare ſolum ijs, qui eximiè iuſti ſunt. Sed neſcis, MARIAM ſtellam eſſe, Helicen eorum, qui in huius vitæ mare magnum, & 59.
ſpatioſum deſcendunt: quid vero ſydera illa, quæ Olympo fulgent, tantùm cælitibus lucent? Certè & ad ſublunarem orbem radios eiaculantur, eſto non quantum ſuperis fauent, terram recreent; ſolo tamen benefica ſunt, idque ſupra modum, a quibus & tempora, & meſſis, & vindemia felix; talis itaque MARIA, quæ ſingulariter ſtella.

MARIA erga imperfectos indulgens.

Splendeſcit in Sanctis, quaſi in firmamento: ibi fateor deliciæ eius: prudens etenim eſt Virgo, ac proinde & meliores excellentiori affectu diligit, maioribus afficit præmijs. Verùm neque pauperem & imperfectum deſpicit: ſi minùs faciem integram his oſtendit, radijs caliginem pellit. Bernardus homil. 2. Super *Miſſus eſt. Nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem, nec Virginis Filius ſuam integritatem. Ipſa eſt igitur nobilis illa ſtella ex Iacob orta, cuius ſplendor & præfulget in ſuperis, & inferos penetrat.* Omnium auxiliatrix eſt Deipara, *& præfulget in Superis; & inferos,* hoc eſt, imperfectos, demiſſæque virtutis, ſed non malæ tamen voluntatis, etiam viſitat. 60.

Hinc de ea Siracides cap. 24. verſ. 19. *Quaſi oliua ſpecioſa in campis, quaſi platanus iuxta aquam in plateis.* Eccli. 24.

Verùm, cur in campo magis quàm in platea, ſaltem in horto, vel ſylua, oliua, eoque potiùs, quòd ſpecioſa perhibeatur eſſe oliua; nam tam pulchram arborem ſepibus, aut vallo communire decebat, ne fiat præda omnium tranſeuntium. Aduerto oliuam ſcientiarum ænigma eſſe; tum, quoniam ab ea lux prodit; tum, quia Palladi ſacrum lignum: quando igitur MARIAM Eccleſiaſticus oliuam appellat, eo vtitur virginis titulo, qui artium, & diſciplinarum Præſidem illam eſſe demonſtret: luculentè autem tali eam nomine afficiens, in medio agrorum collocauit; etenim ea differentia eſt inter nata campis, & viridario progenita; quòd hortorum copia, ac proinde florum, fructuumque, quos edunt, fiat ſolùm diuitibus, & Reipublicæ Optimatibus: campi autem communis iuris ſunt, & ideò tam locuples, quàm pauper, omnes veſcuntur agri muneribus. Quoniam igitur Virgo ſapientiæ donum, perfectis, & imperfectis ſimul communicat, neminemque arcet, propterea egregiè vocata eſt oliua, non qualiſcunque; ſed qualem campi omnibus indiſcriminatim producunt.

Adam de Perſen.

Quamobrem Adam de Perſenia apud Tilmannum ad præfata Eccleſiaſtici verba: *Virgo ſanè noſtra eſt oliua ſpecioſa in campis: quia gratia eius, & miſericordia omnibus eſt communis. Cur non properatis ad oleum? Veſtrum negotium eſt, quod hic agitur: nulla ratione oliuam fructiferam in campis poneret, niſi vt miſericordiam Virginis omnibus communem exhiberet.*

PE-

PERORATIO AD VIRGINEM DEIPARENTEM.

SED, vnde orſa eſt Oratio mea,(ethologicam ſignifico,& quæ myſticis immorata eſt conſiderationibus,)illuc reuertatur. Nunc vltimùm te ſalutat calamus, Cælorum Regina multum inclyta: à te principium, tibi definit,apud te requieſcit. Debui ob plurima feciſſe. Memini, Apollonium lib.6.cap.6.referre de primo Phœbi templo, conſtructum exiguũ fanum,apibus ceram quaſi glutinum,volueribus plumas cõgerentibus. Indicarunt faceto commento Poetæ, & fabularum ſtructores, ſtudiorum adiumenta,ceram,de qua lucerna,qua noctem fallunt eruditi, plumas, è quibus Notariorum calami,qui ſcribunt & exarant,quorum beneficio viuit in ætates fragile verbum, Apollini, Muſarum Deo, tãquam vectigal ſpeciali iure obæratum,pendi oportere. Cui enim inter Cœlites potiùs? Imò, cui ſine Apollinis iniuria? Habeat ſagittas,& gladium,& loricam & caſſidem, & tubas Mars inexorabilis: ſuſpendantur Triptolemo vomer,& ligo,& trulla:dedicentur Baccho falces, & graue in torcularibus lignum:ſed Phœbo tantùm lucerna,& calamus. O tibi hæc foliola rudis ingenij monimenta,has ſchedas lituris paſſim obſignatas, Virgo intemerata. Tu ſcientias regere, tu promouere iuſſa,tibi doctrinarum Præſidi eruditionis quæcunque hæc pignora. Quid? Nunquid aberrauimus? Certè & ex doctrinæ ſymbolis Filius tibi veſtem decoris fabricauit, in die lætitiæ cordis tui, poſtquàm in Olympum tranſſumpta es:nam attollens oculos Ioannes,& amictus pulchritudine conterritus erupit in laudationis vocem, Apocal.cap.12. *Signum magnum apparuit in cælo: mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius, & in capite eius corona ſtellarum duodecim.* Superuacaneum eſt probaſſe, Solem,& Dianam ingeniorum characteres eſſe,quando Phœbus Muſarum Pater, eiuſque ſoror eadem quæ Minerua. At certè & Daniel de aſtris,& cælorum ambitu: *Qui autem docti fuerint,fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates*.cap.12.verſ.3. Quoniam igitur per te ſplenduerunt artium,atque diſciplinarum Coryphæi,& quęcunque varia cognitio erudiuit,te ijdem in ſupernis morantem circundant, tuũ coronant verticem,ad tuas obuoluuntur plantas: & quemadmodum Phœbo de volucrum, de apicularum donis cella confecta eſt,quia munera illa ſapientiæ deſeruirent, quæ ab Apolline natiuitatem traxit: ſic tibi de ſcientiarum Principibus tiara,tibi ſtola, tibi calceamenta conflata. Tibi Paulus neuit,tibi Ioannes,tibi Marcus:te veſtit Auguſtinus,te Hieronymus,te Thomas,& omnis nitidioris Scholæ medulla:patere, inter aurata fila, vt & hoc noſtrum leuidenſe ſtamen angulum occupet aliquem: ſubeant inter magnificas oblationes auri, argenti, hyacinthi, purpuræ, biſſi, de quibus & Tabernaculum Domini,& Sacerdos eius cooperiundus, porrecti caprarum pili, Exod. cap.35.verſ.6.neque deſpecti:ſint noſtra vel de cilicinis ſagis:numerentur inter poſtrema tantùm non à te reijciantur: in hoc concupiſcit, & deficit anima noſtra.

61. *Apollon. Phœbo templum apes & volucres ſtruxere.* MARIAE *veſtis ex doctrina ſymbolis. Apoc. 12. Dan. 12. Exod. 35.*

Sed quòd apud te manſionem faceremus poſt diei & æſtus pondus, incitauit quoque magni Creatoris exemplum. Quis ille dies,quem ſanctificauit,in quo feriatus eſt ab omni opere, quod patrarat,niſi tu? Et benè quidem in diebus alijs,veſperæ,atque matutinarum horarum fit mentio; in Sabbatho illo magno nihil crepuſculoſum,nihil aut de nocte exoriens, aut in occaſum properans,totum conſpicuum atque radioſum eſt: quæ eſt iſta lux tam grandis tenebrarum neſcia, niſi tu ſcientiarum perfectiſſima Magiſtra, in qua nullus error, nullæ ignorationis vmbræ, quantum puræ creaturæ ſuffert capacitas. In te igitur, quam Sabbathum præfigurabat, requieuit Numen poſt abſolutum mundi opificium, deſertis Angelis,atque hominibus, cæteraque fabrica ſua. Dicat ex familiaribus,& Myſtis tuis Cardinalis Damianus ſerm.de Annunciatione: *Cùm enim fecerit*

62. MARIA *dulcis acquieſcendi locus. Damian.*

Yy *Deus*

Deus omnia opera ſua valdè bona, hoc meliùs fecit, conſecrans ſibi in ea reclinatorium aureum, in qua ſola poſt tumultus Angelorum, & hominum reclinaret, & requiem inueniret. Quod igitur ſibi Creator non feſſus ſolatium amauit poſt Hexameri operationem, hoc ego citò laſſatus in ipſo vigiliarum limine dilexi, ſperans ſub vmbra illius, quam deſideraueram, ſic recreatas iri vires, vt quanquam per vaſtam Epithalamij planitiem quadraginta diebus, & quadraginta noctibus currendum ſit, in fortitudine ſolatij huius ambulemus hilares, & perueniamus ad montem Dei Horeb, montes illos certè aromatum, ad quos vt aſcendat, capteæ, hinnuloque ceruorum aſſimilatus ſponſus, dilecta hortatur ſub exitu Hymenæi.

Fuit & occaſio, vt ſub finem lucubrationum potiùs, quando pauſandum erat, dedicationem
63. *Laborum optimum, quod in fine eſt.* facerem: quoniam tali Reginæ optima deferenda erant. Didici à Sancto Abele, Optimum autem id eſt, vbi requieſcit laborans. Quid Rex dierum in illo primordiali ſeptiduo? num quando cete grandia creata ſunt, vel cùm terra germinare iuſſa, aut cæli ornati ſunt? vel tum quidem, cùm ſublime animal homo productus de limo? Vicit ſanè omnium horum gloriam dies ille ſanctificatus, in quo vacauit Omnipotens à factura manuum ſuarum: hic ille inter dies anteſignanus, hic feſtorum principium, hic temporum corona; hic denique Sabbathum Sabbathorum. Splendidè Au-
Auguſt, guſtinus libro 4. de Geneſi ad litteram, cap. 14. *Deus, nec cùm creauit, defeſſus eſt; nec cùm ceſſauit, refectus: ſed nos voluit per Scripturam ſuam ad quietis exhortari deſiderium; intimando nobis, eum diem ſe ſanctificaſſe, in quo quieuit ab omnibus operibus ſuis, tanquam & apud ipſum, qui nihil in opere ſuo laborat, plùs quies, quàm operatio valeat.* Quando igitur id præſtantius ſit, quod metam adfert laboribus; afferat autem quietem vltima periodus; hanc tibi conſecrare particulam, Mater Creatoris, decebat, cùm tuis altaribus apponere niſi quod optimum ſit, reuerentia vetat.

At dubitaremus te, & quidem in finem, qui amoris probator eſt, Patronam adſciſcere, cùm tu
64. *Doctorum piorum lucubrationes quanti MARIA faciat? Apoc. 12.* Doctorum lucubrationibus tãtùm deferas, vt ſuper caput imponas: *Et in capite eius corona ſtellarum duodecim*, ait Ioannes Apoc. cap. 12. Ecce iacet Eccleſia, quam Luna repræſentat, ſub pedibus; & ſtellæ, qui Doctores ſunt, verticem occupant. Sed vnde ſcierit aſtris cingi frontem Euangeliſta, cùm fateatur Sole amictam eſſe mulierem? neque enim coram Phœbo ſydera apparent, aut dignoſcuntur? Nimirum, id conſequuntur eruditi, vt ſi ad MARIAM accedant, geminetur ſplendor ipſorum, tantumque fulgeant, quantùm nec Apollo, cum ardentiſſimus eſt, obſcurare valeat. Certè glorioſa conſpiceretur MARIA abſque Scriptoribus: illorum ſine ea diminuta fuiſſet
Bernard. claritas; ſi tamen claritas, & non magis caligo & horror. Venuſtè Bernardus ſerm. 2. de Natiuitate
Qui de MARIA ſuis in hoc commodis proſpiciunt ſpecialiter. Virginis, ad nominata Apocalypſeos verba: *Dignum planè ſtellis coronari caput, quod & ipſis longè clariùs micans, ornet eas potiùs, quàm ornetur ab eis.* Stellarum fortuna eſt, quòd vertici incumbant ſacrato: manebat formoſum caput, quanquam deſint illæ ſqualidæ & deformes: nempe, ornat eas potiùs, quàm ornetur ab eis: ergo non te quærimus; ſed nos, ò cælia Parens, dum pro te, atque ad te ſcribimus: trahit nos poſt te non odor vnguentorum tuorum, ſed emolumenti noſtri; ſuffers tamen, atque diſſimulas, mitis & clemens Domina; & quaſi puriſſimus, atque omnis lucri contemptor eſſet affectus noſter, pretioſiſſimo throno teponis ſtellas, ingenij, ſcilicet, monumenta, nimirum, fronte, & temporibus.

Taceo beneficia: tam enim liberalis es, vt & me etiam tua comprehendat munificentia. Non
65. *Bernard.* erit ſuperba hæc gloriatio, de qua & malis iactari liceat. *Quemadmodum enim Sol iſte* (loquitur Bern. ſerm. de verbis Apocalypſis, *Signum magnum, &c.*) *ſuper bonos, & malos oritur indifferenter: ſic ipſa quoque præterita non diſcutit merita; ſed omnibus ſe exorabilem, omnibus clementiſſimum præbet, omnium denique neceſſitates ampliſſimo quodam miſeretur affectu.* Et quidem per omnem vitam tua in nos largitas; ſpecialiter tamen viginti, quibus hunc primum ſtudiorum parturiuimus fœtum, menſibus: nam deerant vniuerſa ferè, quæ ſolatium afferre conſueuerant, & in primis otium atque Bibliotheca, quæ prompta & ad manum. Superauit, quod impoſſibile videbatur, te propitiante, labor, ſi non felix, contumax ſanè; vtinam Filij tui honoribus ſubſeruiens, tuis, Eccleſiæ ſanctæ. O præmij nimium! ò meliori reſeruandam calamo ter beatam ſortem! Tu meus ſubſiſte, & circun-
Bernard. quaque diffuſum orbem modò contingat in omnem oram penetrare, Bernardi ſimilibus extremum alloquere verbis, quibus ille ad calcem homiliarum ſuper *Miſſus eſt. Propylæum Cantici Canticorum Salomonis efformaui, ſicut potui; nec ignoro, quòd non omnibus placebit: ſed ſcio me ob hanc rem multorum fore indignationi obnoxium, & aut iudicabor ſuperfluus, aut præſumptor, quòd, videlicet, poſt Patres, qui hunc ipſum locum pleniſſimè expoſuerunt, rurſus in eodem nouus Expoſitor auſus fuerim mittere manum. Sed ſi quid dictum eſt poſt Patres, quod non ſit contra Patres; nec Patribus arbitror, nec cuiquam diſplicere debere: vbi autem dixi, quod à Patribus accepi, dum ſic abſit typus præſumptionis, vt non deſit fructus deuotionis, patienter audiant de ſuperfluitate cauſantes: ſi verò peccaui, quòd propriam magis ex hoc excitaui deuotionem, quàm communem quæſierim vtilitatem, potens erit pia Virgo apud ſuũ miſericordem Filium, hoc meum excuſare peccatum; cui hoc meum, qualecunque Opuſculum deuotiſſimè deſtinaui.*

Finitum Salmanticæ, Conuerſionis ſancti Pauli die, anno Chriſtiano M. DC. XXXII. ad gloriam IESV, intemeratæ Virginis, S. Parentis Ignatij.

INDEX

406.761

INDEX RERVM ET VERBORVM, QVÆ AVT AD GENVINVM SCRIPTVRAE ENVCLEANDVM ſenſum; aut ad amœnam, variamque eruditionem conducere valeant.

Littera a. Anteloquium, cuius appingitur ſtatim numerus, ſignificat: ſequentium tandem numerorum prior paginam; poſterior columnam deſignat.

A

Abraham.

ABRAHAM Patriarcha, Rex. anteloquio 5. n. 127. pag. 233. col. 2

Abraham an idola coluerit. a. 6. n. 27. 250. 2

Abiſag.

Abiſag Sunamitis hiſtoria non fabuloſa. a. 1. n. 13. 5. 1.

Abſtractum.

Abſtractorũ nominũ vſus. a. 2. n. 47. 51. 2

Academia.

Academia Hieroſolymitana extra muros. a. 9. n. 20. 423. 1

Academia in valle Mambre. a. 9. n. 20. 423. 1

Adamas.

Adamas duriſſima natura. a. 8. n. 88. 395. 1

Adam.

Adam Protoplaſtus agricola etiam in Paradiſo, a. 5. nu. 127. 233. 2

Adoleſcentia.

Adoleſcentula quænam in Cãtico Salomonis. a. 5. n. 20. 176. 1

Adoleſcentia, optima ætas. a. 5. n. 122. 231. 1

Adulterium.

Adulterij pœna apud Iudæos. a. 3. n. 27. 69. 1

Ægyptij.

Aegyptij multi profecti cum Iſraelitis in deſertum, a. 4. n. 67. 137. 2

Aegyptij ſupra alias nationes libidinoſi. a. 7. n. 53. 332. 1

Ægyptus.

Aegypti in frumentis copia. a. 5. n. 68. 202. 1

Aegyptus doctiſſima. a. 5. n. 113. 226. 2

Aegyptus, mundi typus. a. 10. n. 31. 463. 2

Aegyptus quam vilia Numina coleret. a. 5. n. 113. 226. 2

Aegyptus vix hyemem patiens. a. 5. n. 59. 197. 1

Ænigma.

Aenigmata Scripturam præcipuè difficilem faciunt. a. 9. num. 40. 431. 1

In Aenigmatibus Apocalypſis, & Danielis duplex hiſtoricus ſenſus. a. 11. n. 57. 509. 1

Africa.

Africa fructus omnes præcoces. a. 5. n. 49. 190. 2

Agricoltura.

Agriculturæ ſtudium in honore apud priſcos. a. 5. n. 125. 232. 2

Agnus.

Agnum Iudæi ſtantes an comederent. a. 4. n. 59. 133. 1

Alcazar.

Alcazar egregius in primis Apocalypſeos enodator. a. 9. nu. 42. 431. 2

Allegoria.

Allegoria longa & continuata. a. 11. n. 47. 505. 1

Allegoria qualis apud Oratores & Poetas vſus. a. 1. n. 20. 7. 2

Littera venuſtiores ſenſus qui fundantur Allegoria. a. 1. nu. 20. 8. 1

Scriptura ab Allegoria ad claram loquutionem inopinato tranſit, & è contra. a. 1. n. 20. 8. 1

Allegoria perfamiliaris primis Cœnobitis. a. 1. n. 53. 24. 1

Allegoria vt firma ſit, littera fundari debet. a. 1. n. 71. 28. 1

Amans.

Amans libidinoſè nihil excelſum meditatur. a. 1. n. 9. 3. 2

Amor.

Amor maieſtatis inæqualitatem excludit. a. 1. n. 78. 31. 1

Amare oportet ad intelligendum amoris carmen. a. 7. n. 45. 329. 1

Amor ſui impotens. a. 1. n. 78. 31. 1

Amor diligentem in amatum transfert. a. 2. n. 3. 33. 2

Amoris effigies prope ſponsã in curru geniali. a. 5. n. 28. 180. 2

S. Amadæus.

S. Amadæus Franciſcanus quis fuerit. a. 7. n. 107. 352. 1

Amicus.

Amici, vt vnum eſſe dicantur. a. 6. n. 70. 269. 1

Amicorum an certus & definitus numerus in nuptijs. a. 5. nu. 35. 184. 1

Amici nuptiarum in Salomonis Hymenæo quinam ſunt. a. 5. num. 30. 181. 1

Amici ſponſi & nuptiarum multi; ſed vnus Princeps inter eos. a. 5. n. 30. 181. 2

Amici, & ſodalis etymon. a. 5. n. 32. 182. 1

Amicorum varia claſſes apud veteres. a. 5. n. 33. 182. 2

INDEX RERVM

Anabaptiſtæ.

Anabaptiſtæ homines turpiſſimi.a.7.n.39. 327.1

Angeli.

Angeli, qualem de Incarnatione ab initio habuere ſcientiã. a.4.n.94. 152.2

*Angelorum creationẽ cur Moyſes celauerit.a.7.n.54.*332.2

*Angelorum qualia minuſteria,talia nomina.a.6.n.170.*403.1

De Angelorum creatione an mentio in Scriptura.a.3.num. 142. 105.1

Animal.

*Animaliũ ſub figuris Deos venerati Gentiles.a.5.n.97.*219.1

Annulus.

Annulum ſignatorium dabant Reges amicis ſummè coniunctis.a.4.n.44. 125.2

Annulum ad ſponſam mittere ſoli ſponſo licebat.a.4.nu.44. 126.1.& a.10.n.47. 469.1

Annus.

Annus duplex apud Hebræos ſacer & profanus, & quando inciperent.a.5.n.52. 192.2

*Anni Sabbathici & Iubilei,quãdo exordium.a.5.n.52.*193.1

Annus ſæcularis ex faſtis Hebræorum abolitus. ibid.

Anni varia diſtributio apud diuerſas nationes.a.5.num.58. 196.1

Antichriſtus.

Antichriſti aduentus,& ſæuitia.a.3.n.67.& 68. 80.1

Antiquitas.

Antiquitatis iuſta æſtimatio ratione fulciri debet.a.4.num. 102.157.1.& n.110. 163.2

Apoſtoli.

Apoſtolorum prærogatiua,vt de nulla eorum ſententia liceat dubitare.a.4.n.98. 155.1

Apoſtoli veteris allegantes Teſtamentum quamobrem ſenſa reddunt,& non verba quoque.a.7.n.9. 314.2

Apocalypſis.

Apocalypſis nodi ſummi.a.9.n.41. 431.1

Apollo.

Apollini humana victima mactata.a.5.n.96. 218.1

Apollini templum apes & volucres ſtruxere.a.12.n.61. 530

Aqua.

Aqua pretio comparata in Palæſtina.a.4.n.91. 150.1

Aquila.

Aquilarum de pullis experimentum.a.4.n.64.136.1.& a.8. num.13. 367.1

Arianiſmus.

Arianiſmus hæreſum initium quo pacto.a.3.n.143. 106.1

Aſtarte.

Aſtarte Luna.a.5.n.95. 217.1

Aſtarte cuius formæ eſſet Dea? num idem quod Dagon? a.5. num.99. 219.2

Aſtrum.

Aſtra à Sole ſplendorem mutuantur.a.4.n.56. 131.2

Athletæ.

*Athletarum quantus labor,quanta abſtinentia.a.2.n.51.*53.2

Atrium.

Atria potentum non licebat quibuſcunque promiſcuè intrare. a.5.n.33. 182.2

Auctoritas.

Auctoritatis argumentum, cuius in Theologia auctoritatis. a.4.n.105. 160.1

Rationi magis quàm auctoritati particularis Doctoris acquieſcendum. ibid.

Eaſdem auctoritates ſæpè tranſcribunt eximij quique Doctores.a.11.n.12. 492.1

Auctor libri quis cenſendus.a.7.n.29. 323.1

Auguſtinus.

Auguſtinus ſcholarum Princeps ex omni conſenſu.a.4.n.98. 154.2

Auguſtinus non rarò priora retractauit.a.4.n.98. 155.1

Auguſtinus laudatus.a.4.n.104. 159.2

Aus.

Aues de aquis exortæ.a.10.n.45. 468.1

B

Baal.

B*Aal idem quod Dominus? num Solem denotet? a.5. n.91.& 95.213.1.& 217.1*

Bacchus.

Bacchus vinearum Præſes.a.5.n.112. 226.1

Bacchus & Priapus idem Numen.a.5.n.114. 227.1

Bacchus abſque veſtibus quare pictus. ibid.

Balſamum.

Balſami varia ſpecies.a.2.n.59. 56.2

Baſilius.

Baſilij Legionenſis in approbandis Trullani Conciliabuli decretis lapſus.a.5.n.17. 173.2

Baruch.

Baruch quis Auctor.a.7.n.30. 323.2

Beda.

Beda ex Auguſtino totam Scripturam ferè declarauit. a.11.n.3. 488.1

Beda textus immaculatus.a.5.n.86. 212.1

Belus.

Beli oculus gemma dicta.a.5.n.102. 221.2

Beelzebub.

Beelzebub cur Princeps Dæmoniorum, & Deus muſcarum. a.5.n.97. 218.2

Beelzebub idem qui Pluto. ibid.

Beelphegor.

Beelphegor quodnam Numen. ibid.

Beniamin.

Beniamin tribus ſub nomine tribus Iuda comprehenſa.a.5. num.139. 240.2

Bethſabea.

Bethſabea pulcherrima, & Dauidis vxor primaria. a.7. num.15. 317.1

Bitumen.

Bituminis contra aquas virtus.a.5.n.69. 202.2

Breuitas.

Breuitas quæ vitioſa.a.11.n.9. 491.1

C

Caietanus.

C*Aietani notata aduerſus canonicos Scriptores temeritas.a.4.n.99.* 155.2

Canticum.

Canticum ſtrictè num verſus ad amorem compoſitus? a.9. num.6. 417.1

Canticum exultationis, & lætitiæ metrum.a.9.n.5. 416.2

Cantici, & Pſalmi differentia.a.9.n.3. 415.2

Cantare ad amantes ſpectat.a.9.n.7. 417.2

Cantica priſci Fœderis ſeptem.a.9.n.55. 436.2

Cantus apud veteres in delicijs.a.5.n.21.& 37.177.1.& 185.1

Canticum Canticorum.

Cantici Canticorum liber exactam explanationem adhuc deſiderat,& ad eam quid requiratur. Præfatione.n.1

Canticorum ſtylus num caſtus.a.1.n.13. 5.1

Canticorum volumen ad laſciua abigenda carmina compoſitum.a.1.n.16. 6.1

Canticorum ſimilitudines aptiſſimæ.a.1.n.19. 7.1

Canticorum metrum an bucolicum, an georgicum? a.1. num.21. 8.2

Canticorum Cantico duplex litteralis ſenſus.a.1.n.24. 9.2

Canticorum litteralem ſenſum an Patres veteres attigerint.a.1.num.34. 13.2

*Canticorum ſcriptura an Hiſtoria dici valeat.a.1.n.50.*19.2

Canticorum liber quo tempore a Salomone ſcriptus.a.1.num. 61. 23.2

*Canticorum interpretis quod potiſſimũ munus.a.1.n.77.*30.2

Canticorum acoluthia & vinculum.a.3.num.1. 62.1

Canticorum myſtica & hiſtorica expoſitionis harmonia. a.3.n.70. 81.1

Canticorum libro contentum aliquid in Hebræorum Republica accidere ſolitum.a.3.n.77. 83.1

Canticorum libro relata num alijs Scripturæ voluminibus repetantur.a.3.n.85. 85.2

Canticorum libro non omnia deſcripta, quæ inter nubẽdum contigerunt.a.3.n.93. 89.1

Canticorum voluminis an bona diuiſio.a.3.n.95. 89.1

*Canticorum metrum an ſtrictè Hymenæus.a.3.n.106.*92.2

Can-

Canticorum materia nuptiæ Chriſti cum Eccleſia Catholica ſolum.a.3.n.113. 94.2
Canticum Canticorum,dialogiſmus.a. 3.n.116. 96.1
Canticorum ſilum omiſſum à Patribus.a.3.n. 117. 96.2
Canticorum expoſitio noſtra,an noua, & præter vſum. a. 3. num.132. 101.1
Canticorum liber verbum abbreuiatum cæterarum Scripturarum.a.3.n.143. 106.1
Canticorum textus an de B.Virgine ad litteram. a.3.n.145. 106.2
Canticorum expoſitio, vt ſe extendat ad futura Eccleſiæ euenta.a.3.n.144. 106.2
Cantico Canticorum quot introducta perſona.a.5.n.19.175.1
Quo tempore peracta,quæ Canticorum volumen enarrat.a.5. num.43. 187.2
An de Canticorum volumine alibi in Scripturis mentio.a.7. num.31.32.33. 324.1.2
De auctoritate Cantici Canticorum nunquam dubitatum. a.7.num.35. 325.2
Quam egregia virtute præditos lectores poſtules Salomonis Canticum.a.7.n.43. 328.2
Apud Iudæos non patebat Canticorum lectio, niſi elapſis triginta annis,& cur id.a.7.n.52.& 53. 331.2.& 332.1
Canticorum phraſim deſpiciens,neceſſe eſt,vt multa in Scripturis condemnet.a.7 n. 123. 359.1
canticum Salomonis an ſtrictè carmen. a.9.n.8. 417.2
canticum canticorum præſtantius omnibus libris veteris Inſtrumenti.a.9.n.24. 424.1
canticu canticoru vtriuſq;Fœderis epitoma.a.9.n.25.425.1
canticum canticorum obiectum attributionis veteris Inſtrumenti.a.9.n.26. 425.1
cantici canticorum ſumma difficultas.a.9.n. 37. 429.2
canticum canticorum etiam Apocalypſi obſcurior. a.9.n.41. 431.1
Auctores qui in canticum Salomonis ſcripſerunt ex doctiſſimis Eccleſiæ Magiſtris.a.9.n.43. 432.2
Arduitatis canticorum cauſa.a.9.n.45. 433.1
cãticorũ vera inſcriptio in ſingulari numero.a.9.n.49.434.1
Analogia canticorum cum mundi opificio.a.9.n.55. 436.1
canticorum ex finibus vita contemplatiua. a.9.n.87. 448.1
canticorum ſtylus an exegeticus,an dramaticus. a.9.n. 92. 450.1
canticum canticorum quinam ad longum explanarunt.a.11. num.5. 489.1
Quanta eruditio neceſſaria canticorum Explanatori,& præſertim notitia profana.a.9.n.46.433.1.& a.11.num.37. 501.2

Calceus.
Orientales ingreſſuri loca ſacra,calceos exuebant. a.4.n.7. 210.1

Calceamentum.
calceamentis diuiſi nobiles a plebeys.a.6.n.190. 311.2

Caluaria.
caluaria loco num ſepultus primus homo.a.6.n.182. 307.2

Caluinus.
caluini ſcripta plena ſpiſſis erroribus.a.7.n.40. 327.1
caluinus,& Lutherus fœdiſſimis amoribus contaminati.a.7. num.46. 329.2

Candelabrum.
candelabrum in templo,an vnum,an multa.a.9.n.54. 436.1

Cantus.
Virgines,& ad funeſta, & ad læta canenda apud Hebræos conducta.a.5.n.21. 176.2
Pueri ſymphoniaci deliciæ veterum.a.5.n.37. 185.1.2

Canonicum.
canonico Scriptori an opus, vt omnia Spiritus ſanctus immediatè reuelet.a.1.num.47. 18.1
An capitum, & verſuum diſtributio in Biblijs canonicæ auctoritatis a.3.n.98. 90.1
Ad Scripturam canonicam an abeſſe ſufficiat omnem errorem ad fidem,aut bonos mores ſpectantem.a.7.n.2.312.1
canonicos Scriptores Spiritus ſanctus & res, & verba docebat.a.7 n.3. 312.2
canonici Scriptores nitidius loqui poterant.a.7.n.11. 325.2
canonicũ Scriptorẽ in particulari noſſe iuuat.a.7.n.14. 326.2
Duo eadem ſcribentes,vt poſſint eſſe canonici Scriptores,non opus ſpeciali eis reuelatione.a.7.n.30. 323.2

Carthago.
carthaginenſes nauigationibus excellunt.a.6.n. 87. 274.2

Cauſa.
De cauſa inſtrumentali Scripturæ an ſit inquirendum. a.7. num.26. 322.1

Cauterium.
cauteriandi vocabulum quid denotet.a.7.n.92. 345.2

Carmen.
carminis vocabulum ad proſam relatum. a.9.n.10. 418.2
carminis funebris Auctor Dauid. a.5.num.21. 176.2
carminis epithalamici inuentor Dauid. a.5.n.46. 189.1
carmina ante nuptialem thalamum à virginibus decantari ſolita.a.1.n.41. 16.2
Num aliquid carmine in Biblijs ſcriptum. a.9.n.9. 418.1
carminum,& cantus encomia.a.9.n.11. 418.2

Cenſor.
cenſorum indoctum & peſſimum genus.a. 11.n.31.498.2.& 499.1

Ceruus.
ceruorum ars,cum freta tranſnatant. a.8 n.76. 390.2

Cethura.
cethura Abrahæ primaria vxor.a.3.num.82. 84.2

Chriſtus.
Chriſto eleemoſyna negabatur.a.2. n.13. 38.2
Chriſtus an per lateris apertionem meruit.a.3.n.124. 98.2
Chriſtus ſponſæ Eccleſiæ quomodo præſens.a.3.n.126. 99.2
Num Chriſti genealogia probet eius ex tribu Iuda ortum. a. 5.n.14. 172.2
Chriſti ſentẽtia omiſſa plures ab Euãgeliſtis.a.7.n.63.335.2
Chriſti vultus igneum quiddam & cæleſte lucebat.a.6.n.267 306.2

Chriſtiani.
Chriſtiani Aſinarij dicti.a.5.n.91. 214.2
Gentilium ritus primi Chriſtiani, vt in bonum conuerterint. a.5.n.38. 186.1
Lampadibus vſi in Sanctorum memorijs, & ad Miſſarum ſolennia.a.5.n.38. 185.2
Chriſtianorum primitiuorum feruor,& deuotio.a.4.nu.80. 143.2

Chananæus.
chananæi peſſimis moribus homines.a.5.n.1. 165.2
cum chananæis matrimonia num ſimpliciter prohibita Hebræis.a.5.n.1.165.2.& a.5.n.9. 169.2
chananæi quinam ſtrictè dicerentur.a.5.n.88. 213.1
chananæos cur Dauid,& Salomon non extinxerint.a.5.n.88. 213.2

Chanaan.
Terra chanaan diuiſa inter familias eiuſdem Tribus. a. 5. num.14. 171.2

Cherub.
cherub,& puerum,& Magiſtrum denotat.a.8.n.38. 376.2

Chorus.
chorus an ex viris pariter,& mulieribus apud veteres. a. 5. num.19. 175.1

Commentaria.
commentariorum non omnis longitudo vituperanda. Præfat.ad Lectorem,num.8.
Longa cõmentaria encomio & honore digna.a.11.n.1.487.2
Longos qui perpolire commentarios amauerint. a.11.num.3. 488.1
Recentiores Scriptores, qui vberes commentarios ſcripſerũt. a.11.n.6. 489.2
Longitudo in commentando quæ vituperanda,quæ approbanda.a.11.n.9. 490.2

Comœdia.
comœdiæ & Tragœdiæ differentia.a.3.n.107. 92.2

Cognomen.
cognomina antiqua inhonora, quare retenta à multis poſt adeptos honores.a.6.n.48. 261.1

Columba.
columba amoris ſacri,& profani ſymbolum.a.10.n.52.471.1
columba ſuper crucem antiquitus depicta quamobrem. a.10. num.52. 471.1
columba tabellionum vicem gerentes. a.4.n.35. 121.1

Columna.
columna ignis in eremo frigora pellebat. a.4.n.58. 131.2

Conuiuium.
Conuiuia nuptialia plura.a. 3.n.86. 86.1
Conuiuia ſiebant quotidie per totum nuptiarum tempus. a. 3. n. 89. 87.2
Ad digniores miſſa prima pocula in conuiuijs.a.4.n.46. 126.2
Pro maiori ætate potiora loca in conuiuijs. ibid.
Ad nuptiale conuiuium quinam admitterentur. a. 5 n. 33. & 34. 183. 1. & 2

Corona.
Corona nomen quid ſecūdū Scripturæ vſum? a.7.n.86. 343.2

Cornelius.
Cornelius Ianſenius laudatus. a. 1 n. 51. 19.2

Coruus.
Coruus cadaueribus oblectatur. a. 6. num. 589. 310.1
Corui implumes qua eſca nutriantur. a. 12. n. 7. 512.2
Coruorum inter ſe amor, & concordia a.4.n.35. 121.1
Corui oſculantur, & dilaniant. ibid. 2

Conceptus.
An conceptus, & locos communes formare liceat Scripturarum Interpreti. a. 11. num. 27. 497.1
Conceptuum vtilitas magna. a. 11. n. 28. 497.2
Conceptuum ſtudium decet eruditiſſimos quoſque. ibid.
Conceptuum qualis debeat eſſe vſus Oratori Chriſtiano. a. 11. n. 30. 498.1

Contemplatio.
Contemplationi neceſſaria pax animi & dilectio. a.9.n. 87. 448.1
Contemplatio vt ecſtaſim pariat, & amantem transferat in amatum. ibid.

Conſaluus.
Conſalui Zeruantes cenſura de libri Sapientiæ Auctore, reprehenſa, a.9.n.83. 447.1

Conſcientia.
Conſcientiæ reddenda ratio quam ſalutaris. a.4.n.74. 141.1

Crimen.
Criminis filius quis. a.7.n.92. 345.2

Currus.
Curruum multitudo in Palæſtina. a.5.n. 72. 212.2
Curruum præfecti ex ingenuis & honoratis. ibid.

Cyprianus.
Cypriani error de rebaptizandis. a.4.n. 98. 154.2

D

Dagon.
DAgon frumentarius Deus quiſnam. a. 5.n. 99. 219.2

Dauid.
Dauid cur ſolus Rex nuncupatus in Seruatoris genealogia. a. 9.n.88. 448.2
Dauid conſecrato gladio vtens an peccauerit. a.5.n.76. 106.1
Dauid inuentor funerei & epithalamici carminis. a.5.n.21. & 46. 176.2. & 189.1
Dauid, an Salomon, quis plus contulerit ad templi gloriam a. 4.n.96. 153.1.2
Cur Dauidi reſtituta prophetia poſt lapſum, & non Salomoni. a.7.n.101. 349.1

Dæmones.
Dæmonū ſæuitia cogentiū filios ſacrificare. a. 5.n.108. 224.1

Deæ.
Omnes Deæ veterum ſub Luna comprehenſa. a. 5.n.94. 217.1

Deliciæ.
Deliciæ fortiſſimos Duces eneruant. a.4.n.63. 135.2

Diadema.
Diademata Regibus pro multitudine prouinciarum. a.4.n. 89. 148.2
Reges ſoliti diadema ſemper geſtare. a. 5.n. 82. 210.1

Dij.
Dij præter Solem, ipſius Solis quaſi attributa. a.5.n.93. 216.2
Deorum imaginibus communis vterque ſexus. a. 5.n. 100. 220.2
Deorum proceſſus in publicum. ibid.
Deorum fana quomodo non abſque culpa auerſa ab Hebræorum Regibus. a.7.n.108. 352.2

Digreſſiones.
Digreſſionum quæ poſſit eſſe vtilitas licentia Præfatione. n.8
Digreſſiones licitæ Scriptoribus. a. 11. n.2. 487.2
Patres omnes digreſſoriæ ſcriptionis amatores. a.11.n.4. 488.2

Dimenſio.
Dimenſio terræ Chanaan duplex, & qualiter facta. a.5.nu. 153. 237.2

Dionyſius.
Dionyſius Carthuſianus qualis Auctor. a.1.n.29. 12.1

Diſcordia.
Ciuilee familiarum diſcordiæ reipublicæ exitioſa. a.9.n.74. 444.1

Doctor.
Hæreticorum exiſtimatio de poſterioribus Eccleſiæ doctis. a. 4.n.97. 154.1
Doctores antiquos non omnes adeptos ſcientiam, potuiſſe nonnunquam à iunioribus vinci. ibid.
Cum debita honorificentia licet Doctorum veterum dicta confutare. a. 4.n.98. 154.2
Doctores, etiam Sancti, monſtrum quandoque pariunt in ſcriptis. a.4.n.99. & 104. 155.2. & 158.2
Doctores moderni quatenus in Theologia magis excelluerint. a.4.n.100. & n.104. & n.105. 156.2. & 158.2. & 159.1.2
Doctoris particularis auctoritatis potior habenda ratio. a.4.n. 105. 160.1
Doctores antiqui abſolutè & ſimpliciter magis ſapientes. a.4. n.111. 163.2.
Doctorum maiori factioni poſſe aliquando contradici. a.4.n. 112. 164.1
Doctor vnus in quibuſdam alio præſtantior. ibid.
Quinam doctrinarum fama apud Iudæos ante Salomonem excelluerint. a.9.n.19. 422.2

E

Ebur.
EBoris candori intermixtus rubor. a. 8.n.6. 365.2

Eccleſia.
Eccleſia Catholica ſponſa ſpiritualis Canticorum. a.3.n.31. 70.1
Eccleſia in triduo mortis Chriſti affectus. a.3.n. 34. 70.2
Eccleſiæ quæque memoranda Canticorum libro contineri ſigillatim demonſtratum a. 3.n. 34 & n.136. 70.2. & 102.2
Eccleſiæ inter aduerſa fortitudo ſtupenda. a. 3 n.56. 77
Eccleſia ſub mundi finem decus. a. 3.n.61. 78.1
Eccleſiæ, antequam Chriſto deſponderetur, miſerabilis ſtatus, Canticorum ſponſa delineatus eximiè. a. 3. n. 83. 85.1
Eccleſia procedente tempore multas veritates didicit. a. 3.n. 84. 85.2
Eccleſia Chriſto deſponſata, cùm in ligno pateretur. a.3.n. 111. 94.1
Eccleſia ex Gentibus coniuncta Chriſto poſt repudium Synagogæ. a. 3 n.113. 94.2
Eccleſia Catholica formata ex latere Chriſti dormientis in Cruce a.3 n.114. 95.1
Eccleſia imperfecta ante deſcenſum Spiritus ſancti. a.3.n. 119. 97.1
Eccleſiam produſſe ex latere Chriſti dormientis in Cruce. quid ſignificet. a. 3.n.123. 98.2
Eccleſia tempora læta & iucunda. a. 3.n.131. 100.2
Eccleſia Catholica ſupra Synagogā amata. a. 3.n.139. 104.1
Eccleſia progreſſu temporis vt profecerit doctrina. a.4.n. 100. 156.1
Multa indeclarata reliquit Deus, vt ad Eccleſiæ iudicium confugeremus. a.7.n.31. 324.1
Eccleſia vera nota, lumen propheticum. a.7.n.68. 337.2
Ad Eccleſiam ſpectat declarare quinam ſint libri Canonici. a. 7.n.34. 325.1
Eccleſiam intrare quid ſignificet ex Hebræo idiomate. a.7. n.131. 362.2

Eccleſiaſtes.
Eccleſiaſtes an Salomonis lamentum. a. 1.n.66. & a.7.n.97. 25.2.2 & 347.1
Verba initialia Eccleſiaſtæ, an titulus, an pars contextus a.9. n.69. 442.2

Num

Num per ſeditionis occaſionem compoſitus Eccleſiaſtes.a.9. n.71. 443.1

Educatio.

Educationis puerorũ ſumma cura habenda.a.5.n.122. 231.2

Elementa.

Quo pacto Deus velut in ſtatera libret elementa.a.5.n.67. 201.1

Electrum.

Electrum ex auri & argenti mixtura.a.10.n.40. 466.2

Emath.

Emath vbi ſita, & quando a Salomone ſubiugata.a.5.n.82. 210.1.

Epithalamium.

Epithalamia multa iiſdem in nuptijs cantata.a.3.n.87. 87.1

Epithalamio cantata nubentium laudes.a.3.n.90. 88.1

Epithalamium nihil mœſtum admittit.a.3.n.103. 91.2

Epithalamium an fidibus cantaretur.a.9.n.3. 416.1

Ephraim.

Ephraim, & Manaſſes ſors opulẽta & felix.a.5.n.78. 207.2

Eſther.

Eſther vltima ſeptem capita an canonica.a.9.n.59. 438.1

Eſdras.

An deperditas Scripturas iterum memoria recitauerit Eſdras.a.1.n.40. & a.7.n.19. 16.1. & 323.1

Euangeliſta.

Euangeliſta cur non omnes eadem narrent.a.7.n.10. 315.2

Euangeliſta quando ſcripſerint.a.7.n.66. 336.2

Eucherius.

Eucherij num Cõmentarius in Regum libros.a.7.n.93. 346.1

Euchariſtia.

Euchariſtia frequens manducatio in genere ſemper conſulenda.a.4.n.68. 138.1

Non eſt vtile omnibus hominibus quotidie ad Euchariſtiam accedere. ibid.

Præter lethalis culpæ abſentiam alia deſiderantur in manducaturis Chriſtum quotidie.a.4.n.68. & n.70. 138.1. & 12

Cõmunicare ſæpius in eodẽ die cur prohibitũ.a.4.n.70. 139.1

Accedere ad Euchariſtiam cum veniali labe eſt irreuerenter accedere. ibid.

Pueris olim, ſed ieiunis, data reliquia Corporis Chriſti. ibid.

Quamuis augeretur gratia in communicationibus cum veniali noxa, præſtaret ob reuerẽtiã abſtinere.a.4.n.71. 139.1

Euchariſtia ſi daretur infantibus baptizatis, creſceret in eis gratia. ibid.

Chriſtiani olim Euchariſtiam in domum ferebant. ibid.

Pueris ante vſum rationis cur denegetur Euchariſtia.a.4.n.72. 140.1

Gratia ex opere operato maior collata ei, qui. etſi non quotidie, cum maiori reuerentia accedit ad Euchariſtiam.a.4.n.73. 140.1

Quando communicare quotidie expediat.a.4.n.73. 140.2

Semel in octiduo, exceptis feſtiuitatibus, communicare vſus Cœnobiorum. ibid.

Nullo modo permittendum, vt ſeculares ſibi duces ſint, quãdo expediat illis ad Euchariſtiã accedere.a.4.n.74. 141.1

Euchariſtiam adminiſtrare cuiuis Sacerdoti non licet.a.4.n.77. 142.2

An fuerit præceptum de communione quotidiana initio Eccleſiæ.a.4.n.78. 143.1

Patrum iudicium de cõmunione quotidiana.a.4.n.79. 143.2

Euchariſtia num ſignificata pane quotidiano orationis Dominicæ.a.4.n.85. 146.2

Frequentia decens Euchariſtiæ in laicis, vt octauo quoque die communicent.a.4.n.87. 147.2

Ante Euchariſtiam cibus vbi ſumptus, & à quibus.a.8.n.135 412.2

In Euchariſtia duo Sacramenta partialia.a.9.n.30. 434.2

Eunuchus.

Eunuchi feminarum cuſtodes. a.5.n.40. 186.1

Eunuchi ad honores non admittebantur apud Hebræos. a.7. num.131. 362.2

Euphrates.

Euphrates glebe beneficus.a.5.n.68. 202.1

Exploratores.

Exploratores terram Chanaan verno tempore luſtrarunt. a.5.n.53. 193.2

Expoſitio.

Expoſitio Bibliorum de ſingularibus Eccleſiæ euentibus, quã grauis, & Deo digna.a.3.n.140. 104.2

Exaggeratio.

Exaggerationes quæ permouenda Concionatoribus. a.11.n.32. 499.1

F

Fabula.

F*Abula nomen veram hiſtoriam aliquando ſignificat.a.1.num.42.* 17.1

Februarius.

Februarius luctibus dicatus.a.3.n.102. 91.2

Femina.

Feminæ hæreditate excluſæ.a.12.n.17. 515.1.2.

Ficus.

Ficuum putatio in cacumine.a.5.n.50. 191.1

Ficulnea fructus quando eſui idonei.a.5.n.59. 96.2

Ficus folia aſpera.a.8.n.50. 380.2

Fictio.

Fictarum narrationum in Scriptura rariſſimus vſus. a.3. num.77. 83.1

Fictiones de Paradiſo, de columba Noe, de ligno vitæ. a.9. num.17. 421.2

Fides.

Fides, & ſcientia an circa idem obiectum verſari ſimul poſſint.a.1.num.49. 18.2

Filius.

Filij qui in adoleſcẽtia generãtur, fortiores.a.5.n.121. 231.2

Filij minores natu plus diliguntur a primogenitoribus. a.4. num.44. 125.2

Fluuius.

Fluuij qui æſtate reſtagnant.a.5.n.65. 200.2

Fluuius cui ab argento nomen in Peruano regno, Nili ſimilis. ibidem.

Num Ganges fluuius cui ab argento nomen.a.5.n.71. 204.1

Cur fluuij æſtate reſtagnent, cauſa naturalis exquiſita. a.5. num.66. 201.1

Flores.

Florum vſus in nuptijs.a.5.n.43. 188.1

Fœdus.

Fœdus cum Paganis inire poterat Hebrei? a.5.n.50. 168.1

Fons.

Fons hortorum & puteus aquarum viuentium vbi.a.5.n.84 211.1

Fulgentius.

Fulgentij deſiderantur aliqua opera.a.7.n.92. 345.2

Funus.

Palæſthini, & Aegyptij corpora non comburunt, ſed aromatibus condiunt.a.11.n.43. 503.2

Primi Chriſtiani aromatibus defunctorum corpora condire ſoliti. a.11.n.43. 503.2

Aromatibus nobilium & chariſſimorum condita cadauera. a.11.n.44. 504.1

Franciſcus.

Franciſcus de Victoria, Dominicanus, Theologiam perpolire cœpit.a.4.n.106. 161.1

Fur.

Doctorum hominum vigilias ſuffurantes, quibus ſimiles. a.11.n.11. 491.2

G

Gabaonitæ.

G*Abaonitis Ioſue num parcere potuit.a.5.n.4.* 167.1

Gaſpar.

Gaſpar Sanchez laudatus. a.3.n.77. 83.1

Gehenna.

Gehenna vnde dicta.a.5.n.110. 224.2

Geiennon vallis amœna. ibid.

Genealogia.

Genealogiarum tabula in templo ſeruata apud Hebræos. a.5. n.14. 172.1

Genealogias feminarum non texebant Hebræi.a.5.num.13. 171.1

Gentilitas.

Gẽtilitatis ritus Chriſtiana ſubſeruiẽtes legi.a.5.n.38. 186.1

Gentilitatis ridenda Numina.a.5.n.104. 222.1

Gen-

Digitized by Google

Gentiles.

Ex Gentilibus etiam ſapientiſſimi in quantam amentiam prolapſi. a. 5. n. 113. 226.2

Geſſur.

Geſſur duplex, & ad quas ditiones pertinerent. a. 5. n. 2. 166.1

Gloria.

Gloria Beatorum declaratu impoſſibilis in hac vita. a. 3. nu. 131. 101.1

Gratia.

Gratia, quæ in Sacramento ex opere operato datur, venialis peccati obicem ponenti confertur. a. 4. n. 70. 138.2

Gratia ex operato infunditur maior ſecundum meliorem diſpoſitionem recipientis Sacramentum. a. 4. n. 73. 140.1

Gratia quo pacto naturæ ſe accommodat. a. 7. n. 10. 315.1

Nemo omnium gratiam concilians. a. 11. num. 1. 487.1

Granata.

Granatenſes plumbei libri. a. 7. n. 112. 354.1

Græci.

Græcorum Eccleſia erroribus fœdata. a. 7. n. 17. 174.1

Græcorum Legislatores à Moyſe regulas ſuffurati aliquas. a. 8. n. 115. 405.1

Groſſi.

Groſſi quouis ventorum flatu decidunt. a. 5. n. 61. 198.1

Gregorius Papa.

Gregorij Romani ſub nomine Commentarius in Cantica, an illius. a. 3. n. 83. 85.1

Gregorij Romani quanta in ſcriptis eminentia. a. 4. nu. 104. 159.2

Gregorij Opus morale in Iob, quàm eximium. a. 11. n. 2. 488.1

Ex Gregorij labore in Iob Scriptura Commentarius integer conflatus. a. 11. n. 3. 488.1

H

Hebræi.

HEbræos, & Septuaginta, an variationem aliquam paſſi. a. 7. num. 67. 337.1

Hebræi vicinarum nationum Deos coluerũt. a. 5. n. 95. 217.1

Hebræi in Aegypto ſuperſtitiones didicerunt. a. 5. num. 105. 222.2

Hebræi cognatorum vocabula filijs imponebant, & in primis genitoris, & aui nomen. a. 5. n. 129. 235.2

Hebræi præcepta de reſtituendis oppignoratis bonis anno Iubilei non obſeruabant. a. 5. n. 133. 238.1

Inter Hebræos quo pacto vnus altero ditior euadere poterat. ibidem.

Quæ bona ſtabilia poterant emere Hebræi. Ibid.

Principi Hebræorum quatenus abalienare fundos licitum. a. 5. n. 135. 239.1

Hebræorum vulgus ad luxuriam pronum. a. 7. n. 53. 332.1

Sancti iuxta Hebræorum traditionem viſi nonnunquam loqui. a. 7. n. 112. 354.1

Hebræorum populus quàm multiplicatus. a. 7. n. 116. 356.1

Ab Hebræis deriuata ſcientia ad reliquas nationes. a. 9. n. 15. 420.2

Hebræi Solis veneratores. a. 5. n. 91. 215.1

Helias.

Deus cum Elia, & ſimilibus diſpenſauit, vt virginitatem colerent. a. 7. n. 129. 361.2

Heliogabalus.

Heliogabali nomen vnde. a. 5. n. 91. 215.1

Hæretici.

Hæretici qui Canticorum volumen reijciunt. a. 1. n. 1. & 2. 1.1. & 2.1.

Hæretici quatenus tolerandi. a. 5. n. 89. 214.1

Hæretici, ſceleſtiſſima fæx. a. 7. n. 36. 326.1

Hæreticorum incredibilis luxuria. a. 3. num. 54. 76.2

Reformatio omnis Hæreticorum eſt deteſtanda hypocriſis. a. 7. n. 38. 326.2

Hæreticorum friuola, & laruata virtus. a. 7. n. 40. 327.1

Hæretici pro libito Scripturas, aut condemnant, aut approbant. a. 7. nu. 41. 327.2

Hæreticorum incredibilis impudentia, contradicentiũ omnium ſæculorũ præclariſſimis Doctoribus. a. 7. n. 42. 327.2

Monſtro ſimile inueniri apud Sectarios virginitatis cultorem. a. 7. n. 46. 329.2

Antiqui Hæretici ſalaces, & petulci, ſicut noui. a. 7. nu. 47. 329.2

Hæretici mali ingenij acutẽũt ſ apertiſſimis. a. 7. n. 50. 330.2

Hæreticorum ſimulatio. ibid.

Hæreticorum aſtutia in propinando veneno. a. 7. n. 50. 331.1

Dicta Scripturæ, & Patrum malitioſè explanant Hæretici. a. 7. nu. 56. 333.1

Hæretici, caupones peſſimi, Euangelij ſinceritatem peruertentes. ibid.

Hæretici, quia libidinoſiſſimi, impurè iudicant de Canticorum lib. a. 7. n. 126. 360.2

Hæreſis.

Hæreſes à libidinibus exortæ. a. 7. nu. 46. 329.2

Hæreſes ex ſuperbia prognatæ. a. 7. n. 49. 330.1

Maior ab Hæreſi perſecutio, quam à tyrannis Eccleſiæ. a. 7. num. 52. 75.2

Hæreſum variarum dogmata. a. 3. n. 53. 75.2

Hæreſis continuò opprimenda. a. 5. n. 90. 214.1

Henoch.

Henoch liber fuit Canonicus, qui deperditus eſt. a. 7. nu. 64. 335.2

Henoch liber quando perierit. a. 7. n. 65. 336.1

Heſebon.

Heſebon vbinam, & an lacubus nobilis. a. 5. n. 77. 206.2

Hieroglyphica.

Hieroglyphicorum prima ſcientia apud Aegyptios. a. 9. n. 36. 429.1

Hieronymus.

Hieronymi præcipua auctoritas in Bibliorum regulis. a. 8. num. 12. 9.1

Hieronymus, quo pacto aliorum opiniones referre conſueſcat. a. 1. n. 58. 22.2. & a. 7. n. 85. 343.2

Hieronymus textus emaculatus ad c. 4. Amos. a. 5. n. 55. 194.1

Hieronymus quorſum vigilantem Lectorem deſideret. a. 5. num. 57. 195.2

Hieronymus quantus Doctor. a. 4. nu. 104. 159.2

Hieruſalem.

Hieroſolymitanus tractus petricoſus, & frigidior. a. 5. n. 59. 196.2

Hieroſolyma imperij ſedes. a. 5. n. 128. 234.2

Hieroſolyma vrbs iuſtitiæ dicta quamobrem. ibid.

Hieruſalem nominis etymologia. a. 5. nu. 130. 236.1

Hieruſalem an ad tribum Beniamin, an ad Iudam ſpectans. a. 5. nu. 138. 240.1

Hiericho.

Hiericho quare ſic dicta. a. 4. n. 62. 134.2

Hierichuntino tractu prædia ſponſo Canticorum. a. 5. n. 132. 237.2

Hiramus.

Hiramus ſupremus Phœniciæ Monarcha. a. 5. nu. 83. & 87. 210.2. & 212.2

Hiſtoria.

Hiſtoria ſacra, & diuina, in quo differunt. a. 1. nu. 78. & 79. 31.1.2

Hiſtorici ſenſus cura princeps habenda in Scripturæ interpretatione. Præfat. n. 6

An de Chriſto omnis hiſtoricus ſenſus in Pſalmis, Canticis, & Prophetis? a. 1. n. 22. 8.2

Hiſtorici ſenſus genuina nota. a. 3. n. 141. 104.2

Hiſtoria fundamento eget omnis bona Allegoria. a. 11. num. 20. 494.2

Homerus.

Homerus Poetarum Coryphæus, Maronis erga eum liuor. a. 9. nu. 18. 422.1

Homo.

Homo ex abiectiſſimo puluere formatus. a. 8. nu. 74. 390.1

Hoſtis.

Hoſtes ſuos num vita deſpoliare tentrentur Hebræi terram Chanaan occupare volentes. a. 5. n. 4. 167.1

Hyacinthus.

Hyacintho duplex natiuitas in anno. a. 5. n. 51. 192.1

Hymenæus.

Hymenæus duplex, matutinus & veſpertinus. a. 3. num. 85. 87.2

Hymenæus, quo tempore, quóve loco cantaretur? a. 3. nu. 90. 88.1. & 177.1 & a. 5. nu. 22.

Hymenæus conſopitorius qualiſnam? a. 3. n. 80. 88.1

Hymenæus per plateas cantatus. a. 5. nu. 21. 176.2

I1-

I

Iacob.

IAcob vocabulum luctam denotans.a.2.n.44. 50.2

Idida.

Idida, hoc eſt, amabilis nomen, quid propriè ſignificet? a.9. num.88. 448.2

Idololatria.

Idololatriæ inuentio.a.5.n.93. 216.1

S.Ignatius de Loiola.

S.Ignatius de Loiola diuinam eſſentiam videns.a.12.n.54. 527.1

Ignis.

Ignem Chaldæi venerantur.a.5.n.93. 216.1

Ignis perennis figulino vaſe ſeruatus.a.5.n.110. 225.1

Ignis perennis quanta cura ſeruatus? ibid.

Imago.

Imagines amatorum in annulis.a.10.n.47. 469.1

Imber.

Imber in Palæſthina duplex, & quo tempore caderet vterque? a.5.n.55. 194.2

Ieremias.

Ieremiæ c.13, an vera narratio de lumbari abſcondito? & an de vinculis eiuſdem.cap.27.a.1.n.18. 6.2

Ieremiæ Threni, an ſuper Ioſiam compoſiti.a.5.n.21.176.2

Indus.

Indi occidui Dæmonum ſæuitiam auerſati a.5.n.108. 224.2

Indorum conuerſio varijs Scripturæ locis præmonſtrata. a.3. num.136. 102.2

Incantatio.

Incantantium habitus funeſtus, & ater.a 5.n. 107. 223.2

Interpres.

Interpres vulgatus à Spiritu ſancto ſpecialiter adiutus.a.7. num.7. 314.1

Interpretationes Hebræorum nominum in Scriptura, an Bibliorum partes.a.9.n.59. 438.1

Interpretationes nominum cur Scriptura adhibeat.a.9.num. 68. 441.1

Germana Scripturæ interpretatio quæ ex Hiſtoria, & Allegoria.a.11.n.17. 494.1

Quanta ſupellectili doctrinarum opus perfecto Scripturæ Interpreti? a.11.n.8. 490.1

Inſitio.

Inſitio arborum vt fiat.a.8.n.134. 412.1

Inuidia.

Inuidiam difficile eſt, vt Scriptores ſubterfugiant. Præfatione,n.9.

Iob.

Iob liber an hiſtoria.a.1.n.17. 6.2

Iob Poeta, eius acta ab ipſo primùm cõſcripta.a.9.n.134. 19.2

Iocus.

Non omnia ioceſa in viris etiam ſerijs ſtatim taxanda.a.7. num.124. 359.3

Ioannes Baptiſta.

Ioannes Baptiſta, quàm excellens Magiſter, & Concionator.a.7.n.125. 560.1

Ioannes Euangeliſta.

Ioannis Euãgeliſtæ, ac Salomonis Parallelũ.a.9.n.35.428.2

Ioannes de Pineda.

Ioannis Pineda de Salomone præſtans Opus.a.7.n.15. 317.1

Iordanis.

Iordanis initia ad radicem Libani.a.5.nu.63. 199.1

Iordanis cur per æſtatem intumeſcat? ibid.

Ioſephus Patriarcha.

Ioſephi, & Nili vnum ſimulacrum.a.5.nu.99. 219.2

Alluſio ad Ioſephi apud Ægyptum geſta ex fabula Oſiris. a.9.nu.17. 421.2

Ioſephus Flauius.

Ioſephus Flauius à Scriptura recedit nõnunquã.a.1.n.58.22.2

Iſaias.

Iſaias, an diſcalceatus inceſſit verè? a.1.n.18. 6.2

Iſaiæ ad Propheteſſam acceſſio cap.octauo, an Hiſtoria? a.1. num.18. & 407.1. & 15.2

Iſrael.

Iſrael nomen quid ſignificet? a.1.nu.44. 50.2

Sub Iſraelis vocabulo omnes tribus comprehenſæ. a.9. nu.75. 444.2

Iſis.

Iſis, Ægyptiorum Dea.a.5.nu 115. 227.1

Iubal.

Iubal, metrorum inuentor. a.9.nu.13. 420.1

Iudex.

Iudicem non debere ferre ſententiam inauditis partibus, latè probatum, a.8.nu.108. 403.1

Iudicium.

Ætatum, temporum, locorum, perſonarum ratio habenda, antequam feramus iudicium de rebus. a.7.n.126. 360.2

Iudæ tribus.

Iudæ tribus, & Beniamin promiſcua habitatio a.5.num.136. 239.2

Iudæus.

Iudæi quemadmodum cõuincendi à Catholicis.a.1.n.23. 9.1

Iudæorum in exponendis Scripturis quale genus interpretationis. a.1.nu.74. 29.2

Iudaici ritus an omnes ab initio Eccleſiæ penitùs interdicti? a.3.num.112. 94.2

Iudæi idolis addicti.a.7.n.53. 332.1

Iudæi Scripturam ſecundùm ſuperficiẽ literæ exponunt, ibid.

Iudæi diuitiarum cupidiſſimi amatores. a.7.n.119. 357.2

Iudæus, quàm hebes, & craſſus populus.a.7.n.120. 358.1

Iudæi pueris ſimiles. a.7.n.121. 358.2

Iuuenes.

Iuuenes an & canerent, & tædas ferrent in nuptijs. a.5.nu. 36.& 37.184.2. & 185. 1.2

L

Lactatio.

LActandi apud veteres quantum tempus.a.3.n.129.100.1

Lampades.

Lampades in prima Eccleſia ad Euangelium in Chriſti, & Sanctorum gaudijs.a.5. n.38. 185.2

Lampades an decem ſolum in nuptijs.a. 5.n. 39. 186.1

Lampadibus vſi Ethnici in pompa. ibid.

Laurus.

Laurus cur Apollini ſacra.a.5.n.93. 216.1

Lazarus.

Lazarus ex primarijs, & nobilibus.a. 11.n.44. 504.1

Legionenſis.

Luyſij Legionenſis, & Almonacyrij nimiùm ſimiles Expoſitores in Cantica.a.5.n.78. 207.2

Lex.

Legis nomine quid ſignificetur.a.7. n.67. 337.1

Terrena pollicitationes ad vetus Inſtrumentum, æterna ad nouum ſpectant.a.7.n.121. 358.1

Non mirum ſub lege veteri homines non fuiſſe adeò perfectos.a.7.n.121. 358.2

Libanus.

Libanus mons niuoſus.a.5.n.62. 198.2

Vnde illi nomen Libani.a.5.n.64. 200.1

Libani montis imitatio a Salomone facta.a.5.n.77. 207.1

Libani diuiſio: eius celebrior a iuga: num ſine gloria? a.5.n.79 208.1

Libani quæ parte edita ſponſa. a.5.n.84. 210.2

Libano domus recreationis Optimatum Hebræorum.a.5.nu. 134.238.2

Libri.

Libris commendatum verbum ſingulariter bonum. Præfat.ad Lectorem.n.2.

Quinam ſcribendis libris idonei. ibid.n.3

Libros exarare quam, & glorioſum, & vtile. ibid.

Librorum ſcriptione Eremitæ Prædicatores fiunt. ibid.n.4.

Librorum non tanta nunc copia, vt ſcribere deinceps ſuperuacaneum ſit. ibid.n.5

Librorum ſacrorum duo ordines. a.7.n.35. 325.2

Canonici libri Scriptor an æternum danatus.a.7.n.77.340.2

Litteralis ſenſus.

Sub vna littera Scripturæ multiplex ſenſus.a.1 n.24. 9.2

Litteralis & myſtici ſenſus differentia. a.1.n.27. 11.2

Vtile admitti in Scriptura plures litterales ſenſus. a.1.nu. 28. 11.2

Litteralis ſenſus quænam indicia. ibid.

Littera.

Litteræ nimium incumbentes tropologicos deſpiciunt, & è contra.a.11.n.17. 493.2

Litteræ nudũ ſenſum Patres deſpicere viſi.a.11.n.24.496.1

Litte-

Litteræ humaniores.
Patres hortantur ad ſobrium profanæ eruditionis ſtudium.a. 11.n.38. 521.2
Eruditiones humanæ multiplicis neceſſitas ad hiſtoricũ ſenſum, veteris præſertim Inſtrumenti.a.11.n.37. 501.1

Lituj.
Litui cornei bellica inſtrumenta.a.4.n.62. 134.2

Locus.
Loci cõmunes morales an a Patribus vſitati.a.11.n.29. 498.1

Lucas.
Lucas à Virgine B. didicit de quibuſdam.a.7.n.28. 322.2

Lucifer.
Lucifer quàm excellens ſydus.a.4.n.93. 151.2

Luctus.
Luctus veſtis quando abijceretur.a.3.n.86. 86.2
Luctibus in funere nouem dies dati.a.3.n.88. 87.1

Ludi.
Ludi in nuptijs.a.3.n.86.& n.87.& n.89.86.2.& 87.1

Ludouicus.
Ludouici de la Puente encomia.a.1.n.52. 20.1

Luna.
Luna plena cur nuptiæ initæ. a.3.n.102. 91.2
Luna quare mutabilis.a.4.n.56. 131.2
Lunæ laboranti cum magno ſonitu Ethnici ſuccurrebant.a. 4.n.57. 132.1
Luna cur Triuia dicta.a.5.n.94. 217.1
Luna ſpecialis dominatus in humida. ibid.

Lupercalia.
Lupercaliorum feſta indecora.a.5.n.113. 226.2

Lupus.
Luporum ſub veſperum maior fames.a.10.n.77. 481.2

Lutherus.
Lutherus.& Caluinus fœdiſſimis amoribus contaminati.a. 7.n.46. 329.2

M

Maacha.
M*Aacha, Dauidis vxor.num Chananæa? a.5.n.2.* 166.1

Magiſter.
Magiſter Sententiarum Theologiam diſperſam collegit in vnum.a.3.n.134. 102.1

Magiſter ſpiritalis.
Sancti Patres quàm periculoſum duxerint abſq; Magiſtri ſpiritalis regimine ſuo quenquam ferri iudicio.a.4.n.74. 141.1

Magiſtratus.
Magiſtratu donari apud Hebræos num Pagani poterant? a. 5.num.5. 168.1

Magia.
Magia Auctor Zoroaſtes.a.5.n.93. 216.1
Magia idololatriæ ſeminarium.a.5.n.107. 223.2

Mahumetus.
Mahumetus in Apocalypſi adumbratus.a.3.n.135. 102.2

Malum aureum.
Malum medicum in Palæſtina frequens: eius proprietates: dictum arbor pulcherrima. a.5.n.50. 191.2

Mandragora.
Mandragora quo tempore & flores & poma oſtendat. a.5. num.51. 192.1
Mandragoræ folia odorata. ibid.

Manaſſes.
Manaſſes pœnitentiam egit.a.7.n.106. 351.1

Manichæi.
Manichæi,& alij Hæretici ſimiles pueris imperitis.a.7.nu. 123.359.1

Manna.
Manna in plura condimenta deſeruiens.a.10.n.87. 485.1

MARIA.
MARIA *ſæpè eleuata ad videndam diuinam eſſentiam.a. 12.n.54.* 527.1
De MARIA *Dei Genitrice cur apud Euangeliſtas pauca. a.3.n.142.* 105.1
MARIA *hæres paternorum omniũ bonorũ.a.5.n.14.* 172.1
MARIA, *qua ætate templo extracta.a.5.n.119.* 229.1

Maronitæ.
Maronitæ Libani montis incolæ Catholici.a.5.n.79. 208.2

Mas.
Mas cur potiùs generetur, quàm femina.a.5.n.122. 131.2

Matrimonium.
Matrimonia Hebræorum cũ infidelibus an licita.a.5.nu.7. 511
Matrimonium cum infidelibus, vt prohibitum fuerit Hebræis.a.5.n.3. 165.2
Poſt conuerſionem ad Iudaiſmum licitum Hebræis matrimonium cum quibuſcunque Ethnicis; quando & ſine hac conditione.a.5.n.3.& 6 167.1.& 168.1
Matrimonium Catholici cum Hæretica validum.a.5.n.15. 173.1
Matrimonij quæ apta ætas.a.5.n.121. 230.2
Matrimonium fidelis cum infideli a quo tempore irritum.a. 5.n.16. 173.1
Matrimonia Hebræorum cum Ethnicis ex diuina diſpenſatione.a.7.n.129. 361.1

Matrima.
Matrima ſponſa an vna.& qualis.a.5.n.28. 180.1

Medius.
Medius locus nobilior.a 10.n.90. 486.1

Melchior.
Melchior Canus taxatus, quod numeros chronologicos Scripturæ ad fidem ſpectare non arbitretur.a.9.n.67. 441.2
Melchioris Cani de ſcriptis S.Antonini, & Valuacenſis iudicium.a.11.n.13. 492.2
Melchioris Cani notata aduerſus canonicos Scriptores temeritas.a.4.n.99. 155.2

Menſes.
Menſes ſine nominibus ante captiuitatem Babylonicam.a.5. n.47.190.1

Meſſis.
Meſſis, & vindemia pro iiſdem. a.5.n.50. 191.2
Meſſis, & hordeacea, & triticea quænam in Palæſtina tempora.a 5.n.52. 192.1

Methodus.
Ordinis & methodi cura habenda multa.a.11.n.27. 497.2

Metaphora.
Quando à metaphorica explicatione abſtinendum, quando ad eam confugiendum.a.7 n.118. 361.1

Miles.
Militum vita laborioſa a.2.n.129. 100.2

Millenarius.
Millenariorum opinio, & eius error. a.9.n.56. 436.2

Miraculum.
Miraculorum patratores damnati.a.7.n.71. 338.2
Milites corrupta vita prodigia operati apud Indos. ibid.
Quibus circunſtantijs Deus conſueuit miracula edere.a.7.n. 75.340.1

Moloc.
Moloc num idem cum Sole numen.a.5.n.101. 221.1
Molocho Phœbi ſimulacra quænam adiuncta ſtella.a.5.num. 102.221.1

Monachi.
Monachi ſtrictè, id eſt, cum trium votorum nexibus, nunc ante Chriſtum.a.7.n.130. 362.1
Monachi nomine quid intellexerint ſæpè Patres. a.7.n.131. 362.2

Moralitates.
Moralem ex profeſſo tractare locum optimis Scripturarum Profeſſoribus digniſſimum. Præfat. ad Lect.n.6.

Mortificatio.
Pax animæ non acquiritur, niſi poſt longam mortificationẽ. a.9.n.86. 447.2

Moyſes.
Moyſes cur tribum Simeonis ſine benedictione præterijt. a.5.n.36. 184.2

Munus.
Munera data à ſponſo hoſpitibus nuptiarum.a.3.n.110.& a.5.n.33.& 37.97.1.& 183.1.& 185.1

Murmuratio.
Quinam in libros qui produnt, imperitè blatterare ſoleant.a. 11.n.11. 491.2

Myrrha.
Myrrha ſurculi odorati: eius duplex vindemia.a.5.nu.50. 191.1

N

Nilus.
N*Ili exundatio ingens.a.5.n.63.* 199.1
Nili ortus Congenſi in regno.a.5.n.65. 200.1

Nilus maris inſtar inundat.a.5.n.68. 202.1
Nilus quando intumeſcit, quando decreſcit.a.5.n.69. 202.2
Nilus vnus de quatuor Paradiſi fluminibus.a.5.n.70. 203.2
Nilus an vnus, an plures fluuij.a.9.n.52. 435.1
Nilus Aegyptiorum Deus.a.9.n.52. 435.2
Nilus ſeptem oſtia habens. ibid.

Niniue.

Niniue Tigri fluuio ſuperimpoſita.a.5.num.69. 202.2
Cur trium dierum Niniue circuitũ habens.a.5.n.69. 203.1

Noe.

Noe plura geſta ad Bacchũ trãslata à Poetis.a.9.n.17.421.1

Nomen.

Auctoris nomen plurimi intereſt, vt ſcripta præferant.a.9.n.65. 440.2
Dei nomen an Cantico Canticorum.a.7.n.57. 33.2
Ex decem nominibus Dei cur nullum in Cantico Canticorum.a.7.n.58. 33.2

Nouitas.

Noua Scripturæ interpretatio quã ferenda.a.1.n.36.& a.3.n.147.& a.4.n.107.14.1.& 107.2.& 162.1
Nouitas in opinando Patribus obiecta, & quid reſponderint.a.4.n.102. 157.1
Nouitas obiecta à Paganis Religioni Chriſtianæ. ibid.
Nouitas oppoſita ab Hæreticis Religioſorum inſtitutis a.4.n.102. 157.2
Noua quæ videantur opiniones, antiquorum ſcriptis latent.a.4.n.104. 159.1

Numeri.

Numeri annorum in Scriptura an de fide.a.9.n.59. 438.1

Nuptiæ.

Nuptialis pompa quotum per tempus duraret.a.3.n.87.& 91. 86.2.& 88.1
Nuptiarum vltimo die canebat optimus inter Muſicos.a.3.n.88. 87.1
Nuptialis pompa vetuſtas. ibid.
Nuptiarum tempore nihil non iucundum; feriatio à litibus; funeſta vetita.a.3.n.101. 91.1
Nuptialis lætitia per annum durans.a.3.n.105. 92.1
Nuptiæ Chriſti cũ Eccleſia quando celebratæ.a.3.n.111.94.1
Nuptiæ Chriſti cum Eccleſia celebratæ die Pentecoſtis.a.3.n.118. 96.2
Nuptiæ Chriſti per Incarnationem quo pacto propriè loquendo.a.3.n.117. 96.1
Nuptiarum Chriſti cum Eccleſia, & humanarum diſcrimen.a.3.n.125. 99.1
An nimium interuallum inter ſponſalia, & nuptias Eccleſiæ.a.3.n.128. 100.1
Nuptiæ apud Hebræos veris tempore.a.5.n.46. 189.2
Nuptiæ Canticorum quo Salomonis anno peractæ.a.5.n.82. 210.1
Hebræi nuptui filias tradebant, ſimul ac pubertatis annos attingebant.a.5.n.119. 229.1

O

Occaſio.

OCcaſio proxima periculoſa.a.5.n.9. 170.1

Olea.

Olea ſemper virens.a.4.n.6. 110.1
Olea ex proceríoribus arbor. ibid.

Optimates.

Optimates qui Imperatorũ faſtũ attingebãt.a.5.n.81.209.1

Oracula.

Oracula ex ſpecubus emiſſa olim.a.10.num.25. 461.1

Ordo.

Ordo & diſpoſitio melior iuniorum Doctorum quàm fuerit antiquorum.a.11.n.5. 488.2

Origenes.

Hilarius, Ambroſius, & Hieronymus, ex Origene tranſcripſerunt.a.11.n.13. 491.1
Origenes quantus in declarando Cantico Canticorum Interpres.a.1.n.30. 12.1
Origenes an Auctor libri quatuor homiliarũ in Cantica.ibid.

Orpheus.

Orpheus melior Poeta iis, qui ipſum præceſſerunt.a.9.n.18. 422.1
Orpheus Homeri Magiſter. ibid.

Oſcula.

Oſcula, & amplexus, inter ſolutos etiam ſæpè honeſtiſſima.a.7.n.125. 359.2

Othoniel.

Othoniel.& Dauid Magiſtri in Academijs.a.9.n.19.422.2

P

Pagani.

PAganorum ad ſuperſtitionem reuertentium vrbes delendæ.a.7.n.111. 354.1

Pagninus.

Pagnini verſio notata ad cap.34. Exodi, & cap.16. Deuteronomij.a.5.nu.54. 193.2

Palæſthina.

Palæſthina frigida.a.5.n.59. 197.1
Palæſthina niues decidunt.a.5.n.62. 198.2
Palæſthina quanta, & quàm iucunda fertilitas.a.5.nu.49.& num.53. 190.2.& 194.2

Palæſthini.

Palæſthinis ſupremus Monarcha ſuper alios Reges, qui Rex iuſtitiæ dicebatur.a.5.num.128. 234.2

Palma.

Palmæ in creſcendo natura.a.12.n.44. 523.2

Panes.

Panes propoſitionis quales.a.2.n.61. 57.2

Parabola.

Parabolæ an rerum verè geſtarum narrationem contineant.a.1.n.54. 21.1
Parabolis an duplex literalis ſenſus.a.1.num.25.& a.12 num.57. 21.1.& 509.1

Paradiſum.

Paradiſus num modò exſtet.a.5.n.70. 203.2

Parochus.

Parochus nuptiarum, an ſponſus ipſe apud Hebræos.a.5.n.18. 180 1

Parentheſis.

Parentheſis natura.a.2.n.79. 31.2

Parens.

Parentem meliorem filio [illegible] occaſione decorum.a.10.nu.63. 475.1

Paſcha.

Paſcha celebrabatur Hieroſolymis.a.10.num.91. 486.2

Patres.

Patres Scripturam interpretati de caſibus ſui temporis.a.3.num.134. 102.1
Patres in Philoſophorum, Oratorumque lectione plurimum verſati.a.11.n.4. 488.2
Patrũ verba detruncata vt ſuſtineri debeãt.a.11.n.16.493.1
An ſemper loca Scripturæ Patrum dictis fulcienda ſint in Concione.a.11.n.16. 493.2
Patres quando rhetoricè, & concionatoriè atque cenſentur.a.11.n.32. 499.1
Patres ſua volumina referſerunt ſumptis ex gentilitate rebus.a.11.n.41. 503.1
Patres concionatoriè quandoque loquuntur.a.7.n.83. 342.2
Patres in allegoria ſectanda frequentiores, ſuperi in litera.a.3.n.134. 102.1
Patres in profliganda hæreſi, ferè quaſi in aliud extremum aliquando deflectentes.a.1.n.43. 17.1

Paupertas.

Paupertas pro maledictione Iudæis.a.7.n.121. 358.2

Peccatum.

Grauiter lapſos non niſi tardè ad inſignem familiaritatem, & ſtupenda opera Numen admittit.a.7.n.100. 348.2

Pedilauium.

Pedilauium cur factum à Chriſto ante Euchariſtiam.a.4.num.81. 144.2

Pediſſequæ.

Pediſſequarum quantus numerus Heroinis.a.5.nu.23.178.2

Perſecutio.

Perſecutorum artes contra Martyres.a.8.n.106. 401.2
Perſecutionis Anglicanæ acerbitas.a.8.nu.107. 402.1
Perſecutiones Eccleſiæ an hæreſi antiquiores.a.3.n.143.105.1

Perſecutio Imperatorum contra Eccleſiam.a.3.n.46. 73.2

Perſæ.

Perſarum Reges, quoſnam admitterent ad epulas.a.5.n.34. 183.2

Petrus.

*Petrus an plus amauerit Chriſtũ, an Ioãnes.a.8.n.43.*378.1

Pharaonis filia.

Pharaonis filiæ nuptias non eſſe Canticorum materiam, qui ſenſerint, & quamobrem. a.1.n.1. 1.1

Pharaonis filiæ nuptiæ licitæ, pudicæ: quid ſi impudicæ. a.1. num.6. 3.1

Pharaonis filia ad ethnicismum reuerſa.a.1.n.10. 4.1

Monſtruoſa non ſequi ex eo, quod filia Pharaonis aſſeratur nupta Canticorum.a.1.n.17. 6.2

Non eripi Catholicis arma contra Iudæos ex eo, quod filia Pharaonis ſit nupta Canticorum. a.1.n.22. 8.2

De Pharaonis filiæ nuptijs opinio, an contra Patrum iudiciũ. a.1.n.29. 12.1

Pharaonis filiæ nuptias, qui dixerint eſſe Canticorum argumentum. a.1.n.69. 27.1

Pharaonis filia vbi habitauit, donec regia abſoluta eſt.a.5. num.76. 206.1

Num habitauit loco conſecrato. ibid.

Phœnicia.

*Phœnicia nunquam à tribu Aſer expugnata.a.3.n.87.*212.1

Phœniciæ vrbes munitiſſimæ.a.5.num.89. 213.2

Phœniciæ quinam Dij.a.5.nu.91. 215.2

Phœnicij.

Phœnicij Lanam præcipue colunt.a.5.num.98. 219.1

*Phœnicij Solẽ adorare ab Aegyptijs didicere.a.5.n.91.*215.1

Phœnices, & Syri libidinoſis hymnis delectantur. a.1.n.16. 16.1

Phyſica.

Phyſicæ cognitio neceſſaria ad Canticorum expoſitionem. a. 1.n.68. 26.2

Pœnitentia.

Pœnitentium egregia exempla.a.7.n.100. 348.2

Poeta.

Tria apud Poetas dicendi genera.a.9.num.91. 449.2

Poeſis.

Poeſis num & ſoluta oratio vocari poſſit.a.9.n.1. 415.1

Polygamia.

Polygamia cur Hebræis permiſſa.a.7.num.120 230.1

Prandium.

Prandium, & cœna in nuptijs.a.3.n.89. 87.2

Prædicatio.

Prædicatio potior miraculorum operationibus. Præfat.ad Lect.n.6.

Præfatio.

Quæ auctoritas Præfationis ad Sixti, & Clementis Biblia.a. 9.n.62. 439.1

Primogeniti.

Primogenitis duplex portio dabatur.a.9.n.76. 444.2

Præceptum.

Verba præceptum ſignificantia in Scriptura, vt dignoſcuntur.a.7.n.115. 355.2

Priapus.

Priapus cur nudus pingeretur.a.5.n.97. 218.2

Priapus hortorum custos.a.5.n.111. 225.2

Priuilegium.

Priuilegium quid.a.2.n.2. 33.1

Prophetæ.

Prophetæ cur exordio vaticinationum, auditorum aut nomina referant, aut ſileant.a.9.num.77. 445.1

Qui Vates cognitione futurorum euidenti præditi. a.9.n.33. 427.2

Prophetæ an vaticinationes ſuas omnes penetrarent.a.1.n.45 & a.5.n.7. 17.2.& 169.2

Prophetæ cur ſancti appellati.a.7.n.69. 338.1

Prophetarum quare vnus loquatur nitidè, alter quaſi hiſpidè. a.7.n.2.& n.11. 312.2.& 315.2

Prophetia.

Prophetia vera vt à falſa diſcernatur.a.5.n.8. 169.2

Prophetia veri cum peccato lethifero.a.7.n.70. 338.1

Prophetia gratia gratis data.a.7.n.71. 339.1

Prophetia neque quoad actum primum, neque quoad ſecundum, aduerſatur peccato.a.7.n.72. 339.1

Habitus fidei influit in actum prophetiæ.a.7.n.73. 339.1

Prophetia quo pacto donum ſtabile vocari poteſt. a.9.nu.33. 428.1

An potentia remota ad prophetandum omnibus fidelibus.a. 9.n.34. 428.2

Prouerbia.

Verba initialia Prouerbiorum, an tituli, an pars contextus.a.9. n.62. 442.2

An per ſeditionis occaſionem compoſita Parœmia.a.9.n.71. 443.1

Pſalmus.

*Liber Pſalmorum, an libri pluraliter dicendi.a.9.n.49.*434.1

Pſalmi an proprium, vt cum muſico inſtrumento pangeretur. a.9.n.3. 416.1

Pſalmi 44 an idem quod & Canticorum argumentum.a.1.n. 73. 29.1

Pſalmi ſpecialiter dicati & vindemiæ, & veris temporis. a. 5.n.46. 189.1

Pubertas.

*Pubertatis in viro, & fœmina quinam anni.a.5.n.116.*227.2

Pueri.

Puerorum amatores Ethnici. a.5. nu.36.& 40. 184.1. & 186.2

Pulchritudo.

Pulchritudo imperio digna.a.6.n.160. 298.1

Purpura.

Purpura & cocci diſcrimen.a.5.n.85. 211.2

Punctatio.

Punctationes diuerſæ ad Scripturæ veritatem omnino neceſſariæ.a.9.n.64. 440.1

Punctum.

Puncta Hebræorum recens inuentum.a.11.n.58. 509.2

Priapus.

Phœnices Bacchum, & Priapum venerati.a.5.n.115. 227.2

Priapi Sacerdotiſſa fœmina.a.5.n.111. 225.2

Priapi ſacra turpiſſima.a.5.n.112. 226.1

Pyribolus.

Pyriboli lapidis natura.a.8.n.95. 398.1

Q

Quæſtio.

IN Quæſtionibus ad fidem non attinentibus, vt liceat à Patribus diſcedere? a.1.n.37.& a.4.n.105. 14.2.& 160.1

R

Repetere.

QVando vitioſum repetere, & mutuare ex alijs.a. 11.nu. 13. 493.1

Repudium.

Repudij libellus licitus Hebræis.a.1.n.10. 4.1

Rex.

Regum multorum initia obſcura.a.3.n.81. 84.1

Rex conuiuiorum an idem, qui & ſympoſiarcha, & amicus ſponſi.a.5.n.30.& 31. 181.182

Quam haberet poteſtatem. ibid.

Reges Optimatum nuptijs ſupellectilem commodabant. a.5. num.81. 209.1

Regiam maieſtatem quatenus mechanica non decedent officia.a.5.n.124. 232.2

Inter Reges iuſtos an ſepelirentur aliqui iniuſti ex vſu Hebræorum.a.7.n.103. 350.2

Reges antiquitus qui vni, vel alteri vrbi præeſſent.a.5.n.128. 234.1

Reges, & Duces, & Conſides, & Tetrarchæ dicti.a.5.n.128. 234.2

Romani.

Romanorum ducum frugalitas.a.5.n.125. 232.1

Roma.

Roma omnes Deos colebat.a.3.n.47. 74.1

Roſa.

Roſa, qua nunc fruimur, an ſimilis Paradiſi roſæ? a.2.nu.59. 56.2

Sabæ

S

Sabæ Regina.

SAbæorum Regina quando Salomonem inuiſerit. a.1.num. 61. 23.2
Sabæorum ad Reginam quomodo perlata fama Salomonis. a.7.n.23. 321.1

Sabbathum.

Sabbathi quando obſeruatio indicta. a.4.n.55. 131.1
Sabbathi, & Sabbathorum quæ ſignificatio in Scripturis. a.9. num.54. 435.2

Sacerdos.

Sacerdotes aliquando à ſacrificando abſtinere conueniens eſt. a.4.n.88. 148.2

Salomon, Rex Hieruſalem.

Lucas cur Salomonis & Roboam memoriam in genealogia Chriſti omiſit. a.7.n.91. 345.1
Salomon poſt lapſum in peccata nefaria à Deo acceptam deperdidit ſapientiam. a.7.n.98. 347.2
Salomonis lapſus grauiſſimus ob multas circunſtantias. a.7.n. 99. 348.1
Salomon poſt lapſum nihil propheticum meditatus eſt, a.7. n.100. 348.2
Salomon fana Deorum non eſt demolitus, & ideò damnatus. a.7.n.104. 351.1
Qui ſenſerint, Salomonem ob indeſtructa idola repudiatum à Deo. a.7.n.107. 352.1
Salomon, Epithalamiorum primus ſtructor, à quo Ethnici hauſerunt. a.9.n.14. 420.1
A Salomone Philoſophi Gentium ſuffurati plurima. a.9.n.15. 420.2
Salomoni accepta referenda, quæ Gentiles religionis arcanis hauſerant. a.9.n.20. 422.2
Salomon ipſe docebat in Lyceo Hieroſolymitano. a.9.nu.21. 423.1
A Salomone Plato, Theocritus, & alij normam ſumpſerunt operum ſuorum. ibid.
Salomon quo pacto Doctorum antiquiſſimus, & gymnaſiorum primus Fundator. ibid.
Salomon ad modum Ioannis Baptiſtæ pluſquàm Propheta. a.9.n.24. 424.2
Salomon verè Propheta. a.9.n.28. 426.2
Salomon an maior Propheta [illegible] a.9.num.29. 426.2
Salomon num abbreuiator Dauidis. a.9.n.30. 426.2
Salomon futura habitu luminis per ſe infuſi penetrabat. a.9. num.32. 428.1
Salomon num inſcriptionis Canticorum Auctor. a.9.num.58. 437.2
Salomon ob Iudæorum gratiam prælegebat in Scholis. a.9. n. 75. 444.2
Salomonis erga Hieroſolymitanos ſingularis amor. a.9.n.76. 444.2
Salomonis tria famoſiora nomina. a.9.n.80. 446.1
An tria ſola nomina Salomoni. a.9.n.82. 446.2
Quæ Salomonis nomina propria, quæ appellatiua. ibid.
Salomoni quænam indiderunt nomina. a.9.n. 82. 447.1
Salomonis, & dilecti vocabula conuenium libro Canticorum. a.9.n.87. 448.1
Salomon pacificum, Idida amabilem ſonant. a.9.n.88. 448.2
Salomon in dandi caſu cur Canticorum inſcriptioni poſitus. a.9.n.89. 449.1
Salomon nomen appellatiuum in Cantico Canticorum. a.9. num.90. 449.1
De Rege Salomone aliquid in Canticorum volumine. a.9.nu. 92. 450.1
Salomon aptus Canticorum Scriptor. a.7.n.3. 312.2
Salomon maior natu filiorum Dauid, à matre ablactatus, edoctus: eius nomina, & Pædagogus. a.7.n.15. 317.1
Salomon nihil ambitioſus: quando Naaman duxit; prima & ſecunda eius vnctio. a.7.n.16. 317.2
Salomon quando ſolus regnat: eius connubium: quam accepit dotem. a.7.n.17. 317.2. & 318.1
Aedificij externi Salomonis partitio, maieſtas. a.7.num.30. 319.2
Quam in regionem mitteret claſſem, quanto abeſſet ſpatio. a.7.n.21. 320.1
Metra à Salomone compoſita. ibid.
Nuptijs ſponſi Canticorũ interfuit Salomon. a.7.n.22. 320.2
Salomon libidinibus ſeruit, à Deo correptus, exitus inhonorus, & lacrymabilis. a.7.n.24. & 25. 321.2
Salomon Auctor Cantici Canticorum indubitatè. a.7.nu.26. 322.1
An Salomonis opera ab alijs ī ordinẽ redacta. a.7.n.28. 322.2
Salomon multa componebat, quæ non erant canonica auctoritatis: huius generis, quæ perierunt illius Opera. a.7. nu.61. 334.2
Salomon moderatus Princeps, cùm ſcripſit Cantica. a.7.nu. 68. 337.1
Canonici libri Scriptor an æternum dãnatus. a.7.n.77. 340.2
Num Auguſtini de Salomonis impœnitentia ambigua mens. a.7.n.78. 441.1
Chryſoſtomi excuſſa opinio de Salomonis fletu. a.7.num. 81. 341.2
Hieronymi exiſtimatio de Salomonis ſalute. a.7.n.89. 344.2
Ambroſij iudicium de Salomonis exitu. a.7.n.88. 344.2
Salomon quando regnare cœpit. a.1.n.57. 22.1
Salomon quando ſapientia donatus. a.1.n.59. 23.1
Salomon Academiam Hieroſolymis erexit. a.1.n.61. 23.2
Salomonem cur incitauerit Deus ad Canticum Canticorum componendum? a.1.n.63. 24.1
Librorum Salomonis quis ſcopus? a.1.n.64. 24.2
Salomon, Dauidis filius, nequaquam Canticorum ſponſus. a.1. num.80. 31.2
Salomon Chananæorum reliquias montis Libani deleuit. a.4. num.23. 67.2
Salomonis nuptiæ cum filia Pharaonis verè peractæ. a.5.n.43. 187.2
Salomon veris exordio Rex coronatus. a.5.n.47. 189.2
Salomone regnante peracta Canticorum libro comprehenſa. a.5.n.72. 204.1
Salomonis currus, & ſatellitium nobiliſſimũ. a.5.n.72. 204.2
Salomon Hieroſolymorum vrbem formoſam & comptam reddidit. a.5.n.73. 205.1
Salomonis iudicialis thronus. a.5.n.72. 204.2
Salomonis armamentarium ſplendid[illegible] a.5.n.74. 205.2
Salomonis [illegible] a.5.n.81. 209.1
Sub imperio Salomonis quantus Optimatum faſtus. ibid.
Salomon Rex num in Libanum profectus, & quando. a.5.n. 82. 209.2
Salomon Canticorum nuptijs qua occaſione interfuerit. a.5. num.82. 210.1
Salomon Imperator fuit multos ſub ſe Reges habens. a.5.nu. 128. 234.1
Salomonis tempore pax, & iuſtitia. a.5.n.128. 234.2
Salomon num filias habuit. a.5.n.129. 235.1
Salomon auus ſponſi Canticorum, de quo Reg. 3.c.4. a.5.n.n. 129. 235.2
Salomonis nomen exordio Prouerbiorum quare poſitum. a.9. num.94. 450.2

Saltus.

Saltus Libani quidnam. a.5.n.77. 207.1

Sanctum Sanctorum.

Sanctum Sanctorum feneſtris carens. a.9.n.36. 429.1

Sanguis.

Sanguis vt hominis pars. a.8.n.25. 371.1

Sancti.

Sãctorum cadaueribus exhiberi ſemper magni honores. a.11. num.44. 504.1

Sapientia.

Sapientia liber num Salomonis partus. a.9.n. 83. 447.1

Sarraceni.

Sarracenorum immanis crudelitas. a.3.n.59. 77.2

Scientia.

Sientia conditionata Dei prouidentiæ ſubſeruiens. a.5. nu.7. 169.1

Scriptura.

Ethnici ſacra Scriptura arcana fabulis accommodabant. a. 11.n.11. 491.2
Ethnici Bibliorum narrationes commentis aſpergebant. a.9. num.17. 421.2

Scriptura cōſummata notitia quàm difficilis.a.4.n.90. 149.2
Scripturarum profunditas inexhauſta.a.4.n.101. 156.2
Scriptura interpretatio de ſingularibus Eccleſia Catholica euentibus, recentiori Theologorum Schola miri arriſit.a.3.num.135. 102.2
Scriptura ſenſus omnes num Patres aſſecuti, & exhauſerint.a.3.n.146. 107.1
Scriptura an ab initio diuiſa ſicut modò, & quare facta partitio eius.c.3.n.97. 90.1
Scriptura tota myſterijs grauida.a.3.n.76. 82.2
Scriptura obſcuritas ex non intellectis rerum naturis, de quibus agitur.a.1.n.19. 7.2
Scriptura litteralem ſenſum an magis, quàm myſticum Patres amauerint.a.1.n.35. 14.1
Ethnici Bibliorum narrationes commentis aſpergebant. a.9.num.17. 421.2
Scriptura proprium, vt eius verba, & res ſint futurorum ſigna certiſſima.a.7.n.4. 313.1
Quæ differentia inter definitiones Conciliorum, & ſacræ Scripturæ textum. ibid.
Deus quare nunquam permiſerit, vt graui errore Scriptura inficeretur.a.7.n.8. 314.2
Nihil tam elegans & comptum in ſcripturis Ethnicorum, quibus non præſtantiora in Scripturis.a.11.n.36. 500.2
Scriptura, & Theologia probabili argumentatione vtens.a.11.n.45. 504.2
Scriptura tropis atque figuris vtens.a.11.n.46. 505.1
Scripturæ peculiare per res ventura certo & infallibiliter indicare.a.11.n.47. 505.2
Deus an more humano & ſine inuolucris debuerit loqui in Scripturis.a.11.n.58. 509.2

Selmon.

Selmon mons opacus.a.5.n.109. 224.1
Impropria Concionatorum expoſitiones fortè accommodatitij ſenſus.a.11.n.34. 500.1

Senſus accommodatitius.

Apoſtoli, neque Euangeliſtæ ſenſu accommodatitio vſi. a.11.n.35. 500.1
Accommodatitius ſenſus quis: atque eo quinam vſi.a.11.n.34 499.2
Accommodatitius ſenſus num à Spiritu ſancto.a.11.num.35. 500.1

Senſus hiſtoricus, ſeu litteralis.

Eruditionis humanæ multiplicis neceſſitas ad hiſtoricum ſenſum veteris præſertim Inſtrumenti.a.11.n.37. 501.1
Litteralis ſenſus definitio. a.11.n.46. 505.1
Senſus hiſtoricus, & eius obiectum priora prioritate à quo, ſenſu myſtico, illiuſque obiecto.a.11.n.47. 505.2
Intentio Dei circa litteralem ſenſum prior; ſed non magis præcipua. a.11.n.50. 506.1
Poſſibilis multiplex litteralis ſenſus eiuſdem loci Scripturæ.a.11.n.52. 506.2
Num cenſura digna opinio negās plures literales ſenſus eiuſdem loci Scripturæ.a.11.n.57. 509.1
Opinio de multiplici literali ſenſu quantam afferat vtilitatem.a.11.n.54. 507.2
Aequiuocatio non ſequitur ex admiſſo eiuſdem ſententiæ multiplici ſenſu literali. ibid.
Pharaonis viſio Geneſ.cap.41. an duplicem habeat literalem ſenſum.a.11.n.56. 508.2
Tranſlationes diuerſæ pariunt eiuſdem ſententiæ multos literales ſenſus.a.11.n.58. 509.2
Multiplex literalis ſenſus captionibus non eſt obnoxius. ibid.
Hiſtoricus Scripturæ ſenſus magnorum ingeniorum dignus laboribus.a.11.n.19. 494.1
Hieronymus quanti faceret hiſtoricum ſenſum. a.11.n.19. 494.2
Hiſtoricus ſenſus deſeruiens ſingulariter ad argumentandum.a.11.n.21. 495.1
Hiſtorica & myſtica expoſitio debet eſſe pari conatu elaborata.a.11.n.27. 497.2

Senſus myſticus.

Senſus myſticus quo pacto prior hiſtorica.a.11.n.50. 506.1
Myſtici ſenſus diſcriminatio ab hiſtorico, quando ſimul coincidunt.a.11.n.57. 509.1
Myſtici ſenſus diuiſio.a.11.n.49. 506.1
Ad Myſticos ſenſus parua vtilitas librorum Ethnicorum. a.11.n.36. 501.1
Myſticorum ſenſuum inueſtigatio ſummis Interpretibus digna.a.11.n.22. 495.1
Myſticus ſenſus à Spiritu ſancto intentus, & efficax ad argumentandum.a.11.n.21. 495.1
Myſticus ſenſus præſtantior ſæpiſſimè hiſtorico.a.11.num.23. 495.2
Sancti Patres diligentes in tractando myſtico ſenſu. a. 11. num.13. 496.1
Commentationes in hiſtoriam veteris Inſtrumenti, quæ myſtica deſerunt, quales cenſendæ.a. 11.n.25. 496.2
Chriſtus, Apoſtoli, eorumque diſcipuli myſtico vſi ſenſu.a.11. num.26. 497.1
Vnde contingat vt nonnulli myſtico ſenſu abutantur. a.11. num.31. 498.2

Septuaginta.

Septuaginta ex Spiritus ſancti auctoritate nonnulla in tranſlatione ſua addiderunt.a.9.n. 60. 438.2
Septuaginta ſeniorum verſio ſæpe paraphraſis a.7.n 2. 312.1
Septuaginta ſeniorum verſio miraculoſa.a.7.n.7. 314.1
Septuaginta cur quædam, aut adiungunt, aut demunt. a.7. num.9. 315.1

Septenarius.

Septenarius numerus ſacer apud antiquos.a.9.n.55. 436.2

Seraphini.

Seraphini ſupremus Angelorum ordo: num ex eo aliqui mittantur ad homines.a.6.n.124. 287.1

Seruus.

Seruorum quidam ante Regum ora ſemper.a.10.n.47. 469.1
Seruitus quando cœpit in mundo. a.6.n.124. 287.1

Sichima.

Sichima quis locus, & quid ſignificat.a.4.n.50. 128.2

Siſtrum.

Siſtrum, & fletus, & lætitiæ inſtrumentum.a.5.n.110. 225.1

Sixtus.

Sixtus Senenſis perſtrictus, quod ſeptem vltima capita Eſtheris reiecerit.a.9.n.66. 440.2

Sol.

Sol quàm illuſtris Planeta.a.4.n.93. 151.2

Somnia.

Somnia in Canticorum lib. a.3.n.108. 93.1

Sponſus Canticorum.

Eua amarum ſponſi occaſio.a.3.n 1. 62.2
Sponſus ob nuptias cum ſponſa dura patitur.a.3.n.7. 64.1
Sponſus Canticorum Hieroſolymitanus, & regia maieſtate pollens.a.3.n.78. 83.1
Sponſus, & ſponſa, nomina amatoria.a.3.n. 127. 100.1
Sponſus nouæ nuptæ quaſi pater. a.5.n.117. 228.2
Sponſis ſponſa cuſtodienda tradita. ibid.
Canticorum ſponſus diues & potens.a 5.n.123. 232.1
Sponſus Canticorum quot nominibus dictus.a. 5.n.130. 235.2
Sponſus Canticorum Hieroſolymitanus, emeritus cum Roboamo, filio Salomonis.a.5.n.131. 236.2
Sponſo in Libano multæ poſſeſſiones.a. 5.n. 132. 237.1
Sponſus Canticorum ex regia tribu Iuda.a.5.n.139. 240.2
Cur Patres de ſponſo Canticorum humano non meminerint. a.9.n.93. 450.2

Sponſa Canticorum.

Sponſæ Canticorum nomen Sulamitis.a.3.n.35. 20.1
Sponſa ignobilis, aut pauper. ibid.
Sponſa nequaquam ſubfuſca.a.3.n.2. 63.1
Sponſa ex Tyro, Phœniciæ metropoli. ibid.
Sponſa mater plebeia, genitor de Optimatibus.a.3.n.2. & 79. 63.1 & 83.2
Sponſa Pagana, quibus polleret artibus, eius proci multi.a.3. num. 2. 63.1
Sponſa amores caſti.a.3.n.4. 63.2
Sponſa Iudaiſmum amplectens.a.3 n.6. 64.1
Sponſa præparatio in diem nuptiarum.a.3.n.12. 65.1
Sponſa deliquio tangitur.a.3 n.14. 65.2
Sponſa ſomnium.a.3.n.16. 66.1
Sponſa duo nomina.a.3.n. 23. 68.1
Sponſa monita aduerſus procos data.a. 3. n.27. 69.1

Sponſa dos vineæ ampliſſima.a.3.n.29. 69.2
Sponſam parentes & cognati vallabant.a.5.n.20. 176.1
Sponſa vrbs natalis Tyrus, & Tripolis.a.5.n.84. 211.1
Spōſa cur aut Sulamitis, aut Sunamitis dicta.a.5.n.85.211.2
Sponſa officio purpuraria. ibid.
Sponſa genitor de Optimatibus, & an Hebræus.a.5.nu.86. 212.1
Sponſa Canticorū in ſacris Priapi Antiſtes.a.5.n.111.226.1

Sponſus.

Sponſus, & ſponſa nomina amatoria.a.3.n.127. 100.1

Sponſalia.

Inter ſponſalia, & nuptias intercedebat longum tempus apud veteres.a.3.n.122. 98.1

Sponſa.

In ſponſæ domo ſueta celebrari nuptialis pōpa.a.5.n.83.210.2

Sol.

Sol plurimarum nationum Deus.a.5.num.91. 215.1
Sol inter Deorum farraginem præſtantius Numen. ibid.
Aegyptij, & Hebræi Solis cultores. ibid.
Perſæ Solem Mithra ſub vocabulo celebrant. ibid.
Sol vnus omnium Deorū muneribus functus.a.5.n.92.215.2
Sol, & Luna Deorum antiquiſſimi.a.5.num.93. 216.1
Scriptura Solis cultum ſpecialiter interdicit.a.5.n.95. 217.2
Solis Sacerdotes cultris ſe vulnerant.a.5.n.96. 217.2
Fabula de Solis curru ex raptu Heliæ coſtata.a.5.n.96.218.1
Solē Gentes manu deoſculata, & ori admota ſalutabant. ibid.
Sol Aperta, ſeu Apertionis Deus nuncupatus.a.5.n.97.218.2
Cur Principes Iſraelitarum contra Solem ſuſpendi iuſſit Deus. ibid.
Solis Sacerdotes leones nuncupati.a.5.num.97. 219.1
Non ſolum Dij; ſed etiam Deæ, indiſtincta a Sole Numina.a.5.n.100. 220.1
Sol, Rex Planetarum.a.5.n.101. 220.2

Status.

Statuum delectus habendus, & diuerſa perfectio conſulenda pro vita cuiuſque munijs.a.7.n.125. 360.1

Sterilitas.

Sterilitas probroſa Iudæis.a.7.n.116. 356.1
Cur ſteriles maledictis annumerati apud Iudæos. ibid.

Stola.

Stola veſtis nobilium.a.7.n.100. 362.2

Stylus.

Stylus ſcribentium, neque obſcurus, neque cum ſcabritie debet eſſe. Præfat.ad Lect.n.7.

Sunamitis.

Sunamitis quid ſignificet.a.5.n.83.a.5.nu.85.& n.86. 85.1.& 211.2 & 212.2

Synagoga.

Synagoga quando abolita, euiſque deleti ritus.a.3.n.112.94.2
Synagoga ſterilis, Eccleſia fœcunda.a.3.n.121. 97.2
Synagoga onus graue.a.3.n.130. 100.2

Syria.

Syria fidicinas & hiſtriones plurimos habens.a.5.n.21.177.1

T

Templum.

Templum ab Herode conſtructum quam auguſtum.a.4.n.19. 115.1
Templi Salomonici fabrica veris tempore.a.5.n.47. 190.1
Templum Hieroſolymitanum num Ethnici ingrederentur.a.5.n.76. 206.2
Templum Hieroſolymitanum quo more ad Tribum Iuda ſpectare dicatur a.5.n.139. 240.2
Templi Salomonici fundameta, atriū, diuiſio.a.7.n.18.318.2
Templi materia, dedicatio, tria in eo inſignia.a.7.nu.19. 319.1

Temperatura.

Regionum ſub eodem polo æqualiter poſitarum diuerſa temperatura.a.5.n.59. 197.1

Theodoretus.

Theodoretus primus, qui opinionem de nuptijs filiæ Pharaonis vituperauit.a.1.n.1. 1.1
Theodoretus Hæreticorum aliquando fautor. ibid.
Theodoreti præfatio in Cantica contra quem inuehitur. ibid.

Theodorus Mopſuaſtenus.

Theodori Mopſuaſteni blaſphemia de libro Canticorum, quam impius ipſe.a.7.n.36. 325.2.& 326.1
Theodori Mopſuaſteni luxuria, & apoſtaſia.a.7.n.39.326.2
Theodorus Mopſuaſtenus Iudaizans.a.7.n.52. 331.2

Theodorus Beza.

Theodorus Beza, Cantici Salomonis hoſtis.a.7.n.37. 326.2
Theodorus Beza inſigniter libidinoſus puerorum amator.a.7.n.40. 327.1

Theologia.

Theologia noſtris temporibus quomodo repurgata, & aucta.a.4.n.106. 160.2
Theologiam ſcholaſtico more qui diſpoſuerunt primi.a.11.n.4. 488.2
Theologia, imò ipſa Scriptura probabili argumentatione quandoque vtens.a.11.n.45. 504.2

Theologus.

Theologus ſapere volens non debet in vnius Doctoris verba pertinaciter iurare.a.4.n.112. 164.2
Theologi Scholaſtici Patrum ſententias collegerunt, & abbreuarunt.a.9.n.30. 427.1

Therſa.

Therſa quænam ciuitas, & ad quam Tribum ſpectans.a.5.n.78. 207.2
Therſa vrbs iucunda ad Tribum Ephraim ſpectans.a.5.n.78. 207.2

Titulus.

Tituli ſacrorum librorum a quibus compoſiti.a.7.n.33.324.2
Auctores ſacrorum voluminum titulos confecerunt.a.9.nu.61. 438.2
Tituli ſacrorum librorum ad quid deſeruiant. ibid.
Tituli Biblicorū Codicum ſacræ Auctoritatis.a.9.n.62.439.1
Honorifici tituli initijs librorum ponendi.a.9.n.69. 442.1

S. Thomas.

S. Thomas à Magiſtri ſententiarum citationibus an deceptus aliquando.a.1.n.30. 12.1
S. Thomæ falſo adſcripta aliqua Opera.a.1.n.40. 16.1
S. Thomæ nō eſt Commentarius in Cantica.a.7.n.26.322.1
Num Summæ Angelici Doctoris pars tranſcripta ex Vincentio Valuacenſi.a.11.num.14. 492.2
Summam Theologiæ S. Thomas adoleſcens ſcripſit. ibid.
Opinionem aſſerentem Deiparam originali labe maculatam retractauit S. Thomas.a.11.n.14. 493.1

Tigris.

Tigris fluuius glebæ beneficus.a.5.num.68. 202.1

Traianus.

Traianus ad Imperiū euectus propter virtutes.a.3.n.81.84.1

Traductio.

Traductio ſponſæ num omiſſa in Cantico Canticorum.a.3.n.131. 101.1
Traductio ſponſæ cur Hieroſolymis.a.5.n.131. 236.1

Tropologia.

Tropologiæ laxa ſunt regulæ.a.2.n.37. 47.2

Tropus.

Troporum, figurarumque in Scripturis vſus.a.1.n.20. 8.1
Troporum frequens vſus in Cantico Canticorum.a.7.n.127. 361.1

Tribus.

Tribus apud Hebræos num matrimonijs iungi poterant.a.5.n.10. 170.2
Tribui vni quatenus alterius ſortem poſſidere licitum.a.5.n.135.& n.136. 239.1
Tribus decem quo pacto ex captiuitate rediſſe intelligantur.a.5.n.136. 239.2
Tribus quibus diſcernebantur modis apud Hebræos.a.5.nu.137. 240.1
An inter decem tribus, & Iudam inueterata odia ante diuiſionem.a.9.n.73. 443.2

Tritura.

Triturandi mos in Palæſtina.a.2.n.40. 48.2

Trulla.

Trullani Conciliabuli cuius ſint ponderis decreta examinatum.a.5.n.17. 174.1

Tuba.

Tubis clangebant Sacerdotes Hebræorum.a.12.n.6. 512.1

Turris,

Turris.

Turris Dauid.a.5.n.75. 205.2

Tullius.

Tullius, & Virgilius ab alijs plura mutuati.a.11.n.13. 492.1

Tyrus.

Tyrus à purpura nobilis.a.5.n.85. 211.2
Tyria puellæ venationibus aſſuetæ. ibid.
Tyrij Ethnicismum nunquam vſque ad Chriſtum abijcientes.a.5.n.87. 212.2
Tyriorum Dij, Hercules, & Aſtarta.a.5.n.87. 213.1
Tyrus, & Sidon tritici indigentes.a.5.num.98. 219.2
Tyrus, & Sarepta vinum ferunt generoſum.a.5.n.111. 225.2
Tyrus populoſa, & mater vrbium.a.6.num 60. 266.1

Triumphus.

Triumphantium in curru monitor de morte.a.6.n.101. 279.2
Duo ſimul triumphantes, rarum ſpectaculum.a.6.n.165. 300.2

V

Vaticinium.

DOnum vaticinandi paris nentibus conceſſum.a.7.n.69. 337.2
Vaticinia ſortium vocabulo ſignificata.a.5.n.105. 222.2

Veneficæ.

Venefica hoſtis incantationes exercent.a.5.n.107. 223.2

Ventus.

Venti ad meridiem non perflant.a.6.num.83. 273.1

Ver.

Ver florum tempus.a.5.n.43. 188.1
Ver reſurrectionis argumentum.a.5.num.44. 188.2
Veris tempore grandia pleraque peracta.a.5.n.47. 189.2
Veri fœcunditas ſpecialiter conceſſa.a.5.num.48. 190.1
Veris initium ad decimumſeptimum Februarij in Palæſthina, & Africa.a.5.n.56. 195.1
Ver tempus apertionis dictum.a.4.num.13. 113.1

Verbum.

Non eſt opus, vt ſecundarius Scriptor vaticinia Scripturæ penetret, vt verbum Dei exiſtimetur a.11.n.48. 505.2

Verſio.

Verſionum nouarum infructuoſus labor.a.7.n.8. 314.2
Verſiones qua æſtimandæ, & proficuæ.a.9.n.90. 449.1

Veſta.

Veſta antiquiſſima Dea.a.5.n.110. 224.2

Veſtis.

Veſtes datæ à ſponſa nuptiarum amicis.a.5.n.26. 179.2

Victimæ.

Victimæ cur permiſſæ Hebræis.a.7.num.119. 357.2

Virgilius.

Virgilius & Tullius ab alijs plura mutuati.a.11.n.13. 492.1

Virginitas.

Sub lege ſcripta prælatum virginitati coniugium.a.7.n.114. 355.1
Patres cœlibatum ab Euangelio inceptaſſe docent.a.7.n.117. 356.2.

Virga.

Virga virorum quid ſignificatum.a.7.num.102. 350.1

Virgo.

Virgines Gentilium ad tempus ſolum.a.8.n.68. 387.1
Experimẽtum de rupto virginali clauſtro apud Hebræos.a.5.n.119. 229.2
Virgines abſconditæ à virorum aſpectibus apud Hebræos.a.5.n.22. 177.2
Virgines quando in publicum exirent.a.5.n.22. 178.1
Virgines, quæ lampades in nuptijs geſtarent, quot eſſent.a.5.n.24. 178.2
Num verè in nuptijs virgines quinque fatuæ, de quibus Matth.cap.25.a.5.n.25. 179.1
Virgines pretio conductæ in nuptijs, vt lampades ferrent.a.5.n.26. 179.2
Virgines venatrices quamobrem in nuptijs.a.5.n.27. 179.2

Vinea.

Putatio vinearum non vna, ſed pro qualitate regionum.a.5.n.49. 191.1
Vinea excellens ſponſo Canticorum prope Hieroſolymam.a.5.num.132. 236.2

Vinum.

Vinum in eremo cur Iſraelitis negatum.a.3.n.204. 92.1

Vitis.

Vitis quàm altè ſcandat.a.5.n.69. 202.2
Vites biferæ, & triferæ ſemper fructuoſæ.a.5.n.49. 191.1

Vindemia.

Vindemia, & meſſis tempore non audiebantur cauſæ iudiciales.a.2.n.72. 62.1

Vmbra.

Vmbra quando, & vbi à Sole extinguantur omninò.a.2.n.60. 57.1

Vulgatus.

Vulgatus Bibliorum textus omnium coryphæus, ad quem præcipuè recurrendum.a.7.n.2. 311.2
Poſt Clementis VIII. caſtigationem audax aſſerere, etiam quoad verba, errorem latere in Bibliorum textu.a.7.nu.8. 314.2
Quid de vulgati Interpretis increpatoribus cenſendum.a.7.n.15. 316.1

Vxor.

In vxore deligenda, quid conſiderandum.a.3.n.81.& 82.84.
Vxoris vocabulum cur in Cantico Canticorum omiſſum.a.3.n.127. 99.1

FINIS.